৭।

శుద్ధపత్రికా.

		అశుద్ధం.	శుద్ధం.
౭౦౭	౧౩	చిద్రోహ	చిద్ద్రోహ
	౧౫	వత్సలః॥	వత్సలః॥
౭౧౦	౨౩	సత్యై	సత్త్యై
		సత్యస్య	సత్త్వస్య
౭౧౬	౨౧	సర్వ	స్సర్వ
౭౨౧	౨౩	ముము	ముము
౭౨౨	౨౩	జలోర్మి	జన్వోర్మి
౭౨౫	౨౯	శుద్యంతి	శుధ్యంతి
౭౨౮	౧౭	చెష్ణితాం	చెష్టితాం
౭౩౧	౧౧	కృత్వా	కృత్వా
౭౩౩	౧౧	ణితం	ణీతం
౭౪౦	౧౦	వృగా	వృగా
౭౪౭	౨౬	రస్యో	రాస్యో
౭౪౮	౧౮	త్రైత్య	త్రైత్య
౭౪౯	౧౫	మారకం	మారజం
౭౫౩	౧౭	అంఘ్రి	అంఘ్రి
౭౬౦	౧౭	గోత్ర	గోపత్ర
	౨౩	యాద్ధా	యదా
౭౬౨	౨౪	నీలా	నీడా
౭౬౩	౧౯	భాజి	జాభి
౭౬౫	౧౬	మ్సతె	మృతె
౭౭౩	౧౦	హగోపా	హెగోపా
	౨౪	తస్త	తస్తే
		స్తంద	స్తద
౭౮౧	౧౦	తృతం	తృతం
	౨౦	గోష్టైః	గోష్టైః
౭౮౩	౨౬	నాన్యో	నాంనో
౭౮౬	౧౬	వః। భు	భువః
౮	౧౯	ఘటః	ఘట్టః
	౨౧	సఖే	సుఖే
	౪	తాన	తాన్న
		స్వతిమ్	స్వతీకా

పుట.	పఙ్క్తి.	అశుద్ధం.	శుద్ధం.
౮౦౨	౧౫	కతి	కలి
	౨౩	త్ర్యహం	త్ర్యలం
౮౦౩	౨౩	యాహస్త	యహస్త
౮౦౮	౧౧	వేవీం	దేవీం
౮౧౦	౧౪	ర్మదా	ర్మదో
౮౧౧	౧౬	దరై	దలై
౮౧౩	౧౯	ద్భిజ	ద్భోజ
౮౧౬	౧౫	పరిపీడ్వ	పరివిధ్య
౮౧౭	౨౯	సుర	సురః
౮౧౮	౨౧	మసే	మస్యే
౮౨౧	౧౫	పృష్ట్వా	దృష్ట్వా
౮౨౩	౧౩	మరా	తురా
౮౨౮	౧౧	రింశో	రింశ।
౮౩౯	౨౨	ద్రష	ద్రష్టు
౮౪౦	౧౫	నృవ	నృప
౮౪౧	౨౦	దవే	దశై
౮౫౨	౧౧	కూర	క్రూర
౮౬౨	౨౪	సుందరు	సుందర
౮౬౩	౧౨	బ్రసహ్య	ప్రసహ్య
౮౬౪	౨౩	గఛ	గచ్ఛ
౮౭౦	౧౧	గృహా	గృహీ
౮౭౪	౧౦	ప్రసి	ప్రసీ
౮౭౬	౨౧	ద్రష	ద్రష్టు
౯౭౯	౧౯	తతాచ	తదాచ
౮౮౦	౧౮	ముఖేః	ముఖైః
౮౮౧	౨౩	పవిర	ష్టవిర
	౨౬	యత్పు	యత్పు
౮౮౨	౨౪	రంధ్ర	రంధ్ర
౮౮౫	౧౭	భోనము	భోసము
౮౮౮	౧౬	ఖానుః	భానుః
౮౯౧	౧౯	యశ	యశ్చ
	౨౭	శరి	శౌరి

శుద్ధపత్రికా.

పుటే.	పఙ్క్తౌ.	అశుద్ధం.	శుద్ధం.
౭౯౬	౧౬	బ్జాలమ్	జ్జాలమ్
౯౦౭	౧౦	గృష్టీనాం	ఘృష్టీనాం
౯౧౦	౭	నృత్య	నృత్యఽ
౯౨౬	౧౦	శ్ల ద	శ్ప్రద
౯౨౮	౨౨	ఘటః	ఘట్టః
	౨౬	ముద్యమ్యు	ముద్యన్యు
౯౩౦	౧౬	దృష్వా	దృష్ట్వే
౯౩౩	౨౬	ఛంద	ఛందో
౯౩౬	౨౯	ప్వశ్లో	స్పశో
౯౩౭	౧౩	వను	వసు
౯౪౪	౧౬	స్సైవశ్ర	స్వైశ్ర
౯౫౧	౨౫	త్తిత్తః	చ్చిత్తః
౯౬౩	౨౦	బ. జ	బుజ
౯౭౪	౨౬	వ్రజా	ప్రజా
౯౭౫	౧౯	నీనిష	నినీష
౯౭౬	౧౯	విటప	విలప
౯౭౯	౨౪	శచం	శౌచం
౯౯౩	౨౬	శ క	శ్లోక
౧౦౦౬	౧౨	న్మథనే	న్మథనే
౧౦౦౬	౨౧	వసి	వస్థి
౧౦౧౩	౧౪	దర్మాశ్చ	ధర్మాశ్చ
౧౦౧౪	౨౭	యెవై	య్యెవై
౧౦౧౬	౧౬	నంవాదం	సంవాదం
	౨౫	విక్రీయా	విక్రీయా
౧౦౨౩	౨౧	ణాపర	ణాంపర
౧౦౨౫	౧౯	త్ర్యజేత్	త్ర్యజేత్
౧౦౨౯	౧౬	సుసర్ణా	సుపర్ణా
	౧౭	లాద	లాదో
౧౦౩౨	౨౦	ద్భాగ	ద్భాగ
౧౦౩౭	౧౨	దృష్టి	దృష్టిం
౧౦౪౬	౧౩	కుశ	కుశో
౧౦౪౯	౧౭	కెలె	కులె
	౨౬	ద్భగ	దోగ్ధగ
౧౦౫౩	౨౬	క్వచిమ్	క్వచిత్
౧౦౫౪	౨౬	మివం	మిదం
౧౦౫౮	౧౭	స్థైర్యం	స్థైర్యం
౧౦౬౦	౨౧	వుమా	పుమా
	౨౫	ప్యయో	ప్యయా
౧౦౬౨	౨౪	యశ	యశో
౧౦౬౬	౨౩	పవాహ	ప్రవాహ
౧౦౭౨	౧౬	గాథా	గాధా
౧౦౭౩	౧౭	ద్యాత్మ	ధ్యాత
	౨౧	రుథిర	రుధిర
౧౦౭౪	౨౪	నిస్సృతం	నిస్రుతం
౧౦౭౭	౧౩	ప్రతిషా	ప్రతిష్ఠా
౧౦౯౨	౨౫	ధేషా	ధేష్టా
౧౧౦౧	౨౩	త్రింశ	త్రింశో
౧౧౦౫	౨౪	శ్వశ	శ్వర
౧౧౦౬	౧౪	ర్యగమ్	ర్యుగమ్
౧౧౨౧	౨౫	సుషి పి	సుషుప్తి
౧౧౨౬	౯	భ వాఞ్	భగవాఞ్

భాగవతసిద్ధాంతచంద్రికాయాం.

౧	౧౯	అఘాణి	అభాణి
౨	౩౫	ప్యనతీ	ప్యనతి
౩	౭	ద్విదా	ద్విధా
	౨౭	పాద్వైవ	పాద్యస్యైవ
౪	౪	త్రాయ్యసచ	త్రాయ్యచస
౫	౨౩	ధూతంద్వి	ధూతంసద్వి
౬	౨౨	గ్రంథరచనా.	గ్రంథమాత్రేణ

అస్యగ్రంథస్య - ముద్రాక్షరఘట్టనదశాయాం - విధ్వస్త - సకారద్విత్వ(ౢ)ముకారద్విత్వ(ు)కకారద్విత్వ(ా)చకారద్విత్వ(చ)ఓత్వప్రభృతివర్ణాశ్శబ్దాశ్చ కేచనాత్రోదాహృతాః- ఏవమేవాన్యేచశా త్రమూలశ్లైర్వ్యాఖ్యాపఙ్క్తైశ్చ పామరస్యకల్పనయాస్పష్టతరంవిజ్ఞేయాఏవభవంతి.

దశమస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా.

ఏకాదశస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్వాదశస్కంధస్థకథానుక్రమసూచికా.

శ్రీమద్భాగవతాఖ్యపురాణరత్నాంతర్గతకథానుక్రమసూచికాసమాప్తా.

హరిః - ఓం - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

ఓం - తత్సత్.

శ్రీమద్భాగవతాంతర్గతదశమాదిస్కంధత్రయాధ్యాయార్థసంగ్రహశ్లోకాః.

దశమస్కంధే.

తత్రతుప్రథమేకంసస్స్వమృత్యుందేవకీసుతాత్ । శ్రుత్వాభీతోవధీత్తస్యాష్షడ్గర్భానితివర్ణ్యతే ॥
కృష్ణావతారచరితశ్రవణామృతనిర్వృతః । ఉక్తానువాదనాత్సుక్యాద్రాజాపృచ్ఛతితత్పునః ॥ ౧॥
ద్వితీయే కంసఘాతాయదేవక్యాగర్భగోహరిః । బ్రహ్మాదిభిస్స్తుతస్సాచ సాంత్వితేతి నిరూప్యతే ॥ ౨॥ తృతీయేనిజరూపేణసంభూ
తస్తుహరిస్స్వయమ్ । పితృభ్యాంసంస్తుతోసితఃపిత్రాభీతేనగోకులమ్ ॥౩॥ చతుర్థేచండికావాక్యమాకర్ణ్యాతిభయాకులః । దుర్మం
త్ర్యుక్తిహితంమేనేకంసోబాలాదిహింసనమ్ ॥ ౪ ॥ పంచమేజాతకంనందస్సూనోఃకృత్వామహోత్సవమ్ । గత్వాతు మధురాంప్రాప
వసుదేవాగసోత్సవమ్ ॥ ౫ ॥ షష్ఠేసఖ్యుగిరానందోవ్రజంగచ్ఛన్ మృతాంపథి । దృష్ట్వాతురాక్షసీంతస్యామృత్యుంశ్రుత్వాతువిస్మి
తః ॥ ౬ ॥ ఉత్క్షిప్తశకటంవ్యోమ్నితృణావర్తమధిక్షిపన్ । దర్శయన్ విశ్వమాస్యేచకృష్ణఃక్రీడతిసప్తమే ॥ కృష్ణార్భకసదాసింధు
సంప్లవానందనిర్భరః । భూయస్తద్దేవసంప్రష్టుంరాజాన్వదభినందతి ॥ ౭ ॥ అష్టమేనామకర్మాస్యబాలక్రీడాకుతూహలే । మృద్భక్షణా
దిరోగేచవిశ్వరూపంనిరూప్యతే ॥ విశ్వరూపాదిబాలస్యనిశమ్యాశంకినఃపితుః । నామకృద్గర్గవాక్యేననిజంతత్త్వమసూచయత్ ॥ ౮ ॥
నవమేపయఉత్సిక్తేగత్వాగోప్యథతత్కృతమ్ । విలోక్యభాండభంగాదికృష్ణందామ్నాబబంధతమ్ । తత్తూదరాశ్రితంవిశ్వందృష్ట్వావిస్మి
తచేతసః । బంధనద్వ్యంగులాపూర్త్యాపూర్ణతాంప్రాన్వదర్శయత్ ॥ ౯ ॥ దశమేపాతయద్రాజన్నంతరాయమళార్జునౌ । తత్రతా
భ్యాంచదేవాభ్యాంకృష్ణఃస్తుతఇతీర్యతే ॥ ౧౦॥ ఏకాదశేసమాగత్యబృందావనమథార్భకైః । వత్సాన్ పాలయతానేనహతౌవత్సబకా
సురౌ ॥ ౧౧ ॥ ద్వాదశేతుమహాసర్పవపుర్ధరమఘాసురమ్ । వత్సపాలగిళంక్రుద్ధోగళేహన్నితివర్ణ్యతే ॥ మహాబకగళక్రీడాకేవలస్య
నకౌతుకమ్ । ఇతీవాఘాసురముఖేససఖఃప్రావిశద్ధరిః ॥ ౧౨ ॥ త్రయోదశేహరద్బ్రహ్మావత్సాన్ పాలాంశ్చ మాయయా । తదాతత్సర్వ
రూపోబ్దంకృష్ణఃపూర్వవదాచరత్ ॥ ౧౩ ॥ చతుర్దశేద్భుతందృష్ట్వాపూర్వాగంతుకనిశ్చయమ్ । అనీశఃకర్తుమస్తౌషీత్కృష్ణంబ్రహ్మాతి
మోహితః ॥ ౧౪ ॥ తతఃపంచదశేధేనుపాలనంధేనుకార్దనమ్ । కాళీయత్వేళతోగోపరక్షణంచనిరూప్యతే ॥ ౧౫ ॥ షోడశేకాళియ
స్యోక్తోనిగ్రహోయమునాహ్రదే । తత్పత్నీభిస్స్తుతేనాథకృష్ణేనానుగ్రహఃపునః ॥ ౧౬ ॥ నాగంసప్తదశేనాగాలయంతంనిరయాపయత్ ।
బంధూంశ్చసఖినశ్శ్రాంతాన్ సుప్తాంస్తత్రదవాదపాత్ ॥ ౧౭ ॥ అష్టాదశేతతోగ్రీష్మేవసంతగుణలక్షితే । అఘాతయద్బలేనాలంప్రలం
బంలీలయాహరిః ॥ ౧౮ ॥ ఊనవింశేనివిష్టంతుగోపగోకులమచ్యుతః । ముంజారణ్యమరణ్యాగ్నేరరక్షత్తన్నిపానతః ॥ ౧౯ ॥ వింశే
ప్రావృట్శరచ్ఛోభావర్ణనేనవనోచితాః । ప్రావృట్క్రీడానిరూప్యంతేగోపరామయుజోహరేః ॥ ౨౦ ॥ ఏకవింశేశరద్రమ్యబృందా
వనగతేహరౌ । తద్వేణుస్వనమాకర్ణ్యగోపీభిర్గీతమీర్యతే ॥ ౨౧ ॥ ద్వావింశేగోపకన్యానాంవస్త్రాపహరణలీలయా । వరందత్వాగతః
కృష్ణోయజ్ఞశాలామితీర్యతే ॥ ౨౨ ॥ త్రయోవింశేతతోగోపైరన్నయాచ్ఞాపదేశతః । తత్పత్న్యనుగ్రహాత్కృష్ణోదీక్షితానన్వతాపయత్ ॥
౨౩ ॥ చతుర్వింశేమహేంద్రస్యమఖంవ్యావర్త్యహేతుభిః । కృష్ణఃప్రావర్తయామాసగోవర్ధనమహోత్సవమ్ ॥ ౨౪ ॥ పంచవింశే
రుషాశక్రేవ్రజనాశాయవర్షతి । ఉద్ధృత్యగిరిమాసారాద్రరక్షద్గోకులంప్రభుః ॥ ౨౫ ॥ షడ్వింశేవిస్మితాన్ గోపాన్ కృష్ణస్యాద్భుతక
ర్మభిః । నందోగర్గోక్తిమాశంస్యతదైశ్వర్యమవర్ణయత్ ॥ ౨౬ ॥ సప్తవింశేతదాలక్ష్యకృష్ణస్యప్రాభవంపరమ్ । వర్ణ్యతేసుర
భీంద్రాభ్యామభిషేకమహోత్సవః ॥ ౨౭ ॥ అష్టావింశేతతోనందానయనంవరుణాలయాత్ । వైకుంఠదర్శనంచాపిగోపానామనువ
ర్ణ్యతే ॥ ౨౮ ॥ ఊనత్రింశేతురాసార్థముక్తిప్రత్యుక్తయోహరేః । గోపీభీరాససంరంభేతస్యాంతర్ధికౌతుకమ్ ॥ ౨౯ ॥ త్రిం
శేవిరహసంతప్తగోపీభిఃకృష్ణమార్గణమ్ । ఉన్మత్తవన్నియతంభ్రమణీభిర్వనేవనే ॥ ౩౦ ॥ ఏకత్రింశేనిశాయాంతాఃపునఃపులినమాగ
తాః । కృష్ణమేవానుగాయంత్యఃప్రార్థయంతేతదాగమమ్ ॥ ౩౧ ॥ ద్వాత్రింశేవిరహాలాపవిక్లిన్నహృదయోహరిః । తత్రావిర్భూయ
గోపీస్తాస్సాంత్వయామాసమానయన్ ॥ ౩౨ ॥ త్రయస్త్రింశేతతోగోపీమండలీమధ్యగోహరిః । ప్రియాస్తారమయామాసప్రాదినీ వన
కేళిభిః ॥ ౩౩ ॥ చతుస్త్రింశేహినాగ్రస్తంనందంహరిరమూముచత్ । విద్యాధరంచాంగిరశ్శాపాచ్ఛంఖచూడంతథావధీత్ ॥ ౩౪ ॥ పం
చత్రింశేవనంయాతేకృష్ణేగోకులయోషితః । యద్గుణశ్లోకానగీతేననిన్యుర్దుఃఖేనవాసరాన్ ॥ ౩౫ ॥ షట్త్రింశేనిహతేరిష్టేనారదో
క్త్యాబలాచ్యుతౌ । వసుదేవసుతౌజ్ఞాత్వాకంసోక్రూరంసమాదిశత్ ॥ ౩౬ ॥ సప్తత్రింశేహతేకేశిన్యచ్యుతోఖాలికర్మభిః । నారదేనస్తు
తఃక్రీడన్ వ్యోమాసురమథావధీత్ ॥ ౩౭ ॥ అష్టత్రింశేయథాఖ్యాయుస్సక్రూరోగోకులంగతః । తథైవరామకృష్ణాభ్యాంగృహంనీత్వాసు
సత్కృతః ॥ ప్రాతఃకేశివధవృత్తేద్వాదశ్యాంనిర్గతేమునౌ । తతోవ్యోమహతేక్రూరస్సాయంగోకులమాగమత్ ॥ ౩౮ ॥ నవత్రింశేపు

రింగచ్ఛత్యచ్యుతే గోపీకోక్తయః । అక్రూరేణాథ కాళింద్యాం విష్ణులోకస్య దర్శనమ్ ॥ ౩౯ ॥ చత్వారింశే తతోఽక్రూరః కృష్ణం మత్వే
శ్వరేశ్వరమ్ । ప్రణమ్య భక్త్యా తుష్టావ సగుణాగుణభేదతః ॥ ౪౦ ॥ ఏకచత్వారింశకే హత్వా రజకం ప్రవిశన్ పురీమ్ । తతో వరాన్ దదౌ తుష్ట
స్సుదామ్నో మాలికస్య చ ॥ ౪౧ ॥ ద్విచత్వారింశకే కుబ్జోన్నమనం ధనుషో భిదా । వధస్తద్రక్షిణాం కంసారిష్టరంగోత్సవాది చ ॥ ౪౨ ॥
త్రిచత్వారింశకే హత్వా గజేంద్రం రామకృష్ణయోః । రంగప్రవేశసౌభాగ్యం చాణూరేణానుభాషణమ్ ॥ ౪౩ ॥ చతుశ్చత్వారింశకే తు మ
ల్లకంసాదిమర్దనమ్ । కంసమోషితఆశ్వాసస్తాభ్యాం పిత్రోశ్చ దర్శనమ్ ॥ ౪౪ ॥ పంచచత్వారింశకే చ పితృనందాదిసాంత్వనమ్ । ఉ
గ్రసేనాభిషేకశ్చ గురావావాసాత్పునరాగమః ॥ ౪౫ ॥ షట్చత్వారింశకే ఘోషముద్ధవం ప్రేష్య తద్గిరా । యశోదానందయోశ్చక్రే కృష్ణశో
కాపనోదనమ్ ॥ కామచారం ద్విజాతిస్సన్ పరిత్యజ్యాతిసంయతః । గురోర్జ్ఞానమనుప్రాప్య సఖ్యా గోపీరుపాదిశత్ ॥ ౪౬ ॥ సప్తచత్వా
రింశకే తు కృష్ణాదేశేన గోపికాః । బోధయిత్వోద్ధవస్తత్త్వమనుజ్ఞాప్యాగమత్పురీమ్ ॥ ౪౭ ॥ అష్టచత్వారింశకే తు కృష్ణః కుబ్జామరీరమత్ ।
అక్రూరస్య గృహం గత్వా తం గజాహ్వయమాదిశత్ ॥ సైరంధ్రీ కామమాపూర్య పూరయిత్వా మనోరథాన్ । అక్రూరస్య తతః కృష్ణస్తేన పా
ర్థానసాంత్వయత్ ॥ ౪౮ ॥ ఊనపంచాశత్తమే తు గత్వాఽక్రూరో గజాహ్వయమ్ । రాజ్ఞః స్వభ్రాతృపుత్రేషు బుద్ధ్వా వైషమ్యమాగమత్ ॥ ౪౯ ॥
తతః పంచాశత్తమే తు జరాసంధభయాదివ । కారయిత్వాంబుధౌ దుర్గం తం సినాయ నిజం జనమ్ ॥ కపటాత్కిపటెస్సైవ హత్వా దైత్యాన
యిత్నలేః । అజయత్తం జరాసంధం ధర్మేణైవ తు ధార్మికమ్ ॥ ౫౦ ॥ ఏకపంచాశత్తమే హత్వా ముచుకుందదృశా హరిః । యవనం ముచు
కుందేన స్తుతస్సన్నన్వకంపత ॥ యవనేంద్రసులోత్కాలయవనాద్యదుభీషణాత్ । హరిర్హరగిరస్సైన్యం రింపాలనాయాపలాయిత ॥ ౫౧ ॥
ద్వాపంచాశత్తమే ద్వారకాభయాదివగతః పురీమ్ । అన్వమోదత సందేశం రుక్మిణ్యా ద్విజవర్ణితమ్ ॥ ౫౨ ॥ త్రిపంచాశత్తమే గత్వా విద
ర్భానర్చ్ఛలే హతః । రుక్మిణీమాహరత్కృష్ణో మిషతాం ద్విషతాం బలాత్ ॥ ౫౩ ॥ చతుఃపంచాశత్తమే తు జిత్వా రాజ్ఞో విపక్షగాన్ । రుక్మి
ణం చ విరూప్యాథ భైష్మ్యాః పాణిం పురే గ్రహీత్ ॥ ౫౪ ॥ పంచపంచాశత్తమే తు ప్రద్యుమ్నో జని కృష్ణతః । శంబరేణ హృతస్సోఽథ హత్వా
తం కాంతయాగమత్ ॥ ప్రద్యుమ్నహానిలాభాద్యైశ్శంబరాహరణాదినా । కుటుంబినామపత్యాదిసుఖదుఃఖమసూచయత్ ॥ ౫౫ ॥ షట్పం
చాశత్తమే మిథ్యాభియోగే మణిమాహరత్ । కన్యాం జాంబవతః ప్రాప కృష్ణస్సత్రాజితస్తతః ॥ పుత్రాదికామసౌఖ్యస్యానిష్ఠాముక్త్వాతిచం
చలామ్ । అర్థస్యానర్థతామాహ స్యమంతాహరణాదినా ॥ ౫౬ ॥ సప్తపంచాశత్తమే తు పునశ్శతధనోర్వధః । ప్రాప్తస్వదుర్యశోమా
ర్ష్టిః కృష్ణోఽక్రూరాగతాన్మణేః ॥ అక్రూరమురరీకృత్య మణేః పార్థానమథాచ్యుతః । ఉపామంత్ర్య తమేకాంతే సరామోఽగాద్గజాహ్వయమ్ ॥
౫౭ ॥ అష్టపంచాశత్తమే తు కృష్ణః పంచకరే గ్రహీత్ । కాళిందీం మిత్రవిందాం చ సత్యాం భద్రాం చ లక్ష్మణామ్ ॥ కాళిందీం నిజలాభాయ
తపః పరముపేయుషీమ్ । పరిణేష్యన్ ప్రియా వాసమింద్రప్రస్థమథాగమత్ ॥ ౫౮ ॥ ఊనషష్టితమే భౌమం హత్వా తేనాహృతా హరిః । క
న్యాస్సహస్రశః ప్రాప్య పారిజాతం దివోఽహరత్ ॥ పరిణీయ తతస్తాభిస్తన్మనోరథపూరణైః । ఆత్మారామోఽప్యసౌ రేమే తద్గృహేషు గృహస్థ
వత్ ॥ ౫౯ ॥ అథ షష్టితమే కృష్ణః పరిహాసే వరుక్మిణీమ్ । కోపయిత్వా తతః ప్రేమకలహే తామసాంత్వయత్ ॥ రామరామజనానందమపిమా
దయవిడంబనైః । రుక్మిణ్యాః ప్రేమకలహచ్ఛద్మనైశ్వర్యమీర్ష్యతే ॥ ౬౦ ॥ ఏకషష్టితమే శౌరేః పుత్రపౌత్రాభిసంతతిః । అనిరుద్ధవివాహే
చ రుక్మిణో రామతో వధః ॥ అష్టాధికశతద్వ్యష్టసహస్రస్త్రీసముద్భవాన్ । కోటిశః పుత్రపౌత్రాదీన్ హరిశ్చాన్యైరయోజయత్ ॥ ౬౧ ॥
ద్వ్యయుక్షష్టితమే ప్రోక్తమనిరుద్ధస్య రోధనమ్ । కన్యయా రమమాణస్య బాణేన బహుబాహునా ॥ ౬౨ ॥ త్రియుక్షష్టితమే వాథ బాణయాదవ
సంగరే । స్తుతిర్జ్వారేణ రుద్రేణ బాణబాహుభిదో హరేః ॥ అనిరుద్ధోద్వహేఽన్యస్మిన్ బాణయాదవసంయుగే । శ్రీకృష్ణశ్శ్రీహరం జిత్వా బా
ణబాహూనథాచ్ఛినత్ ॥ ౬౩ ॥ చతుష్షష్టితమే కృష్ణో నృగం పాపాదమోచయత్ । బ్రహ్మస్వాపహృతిదోషోక్త్యా రాజ్ఞోఽదృష్టానశిక్షయత్ ॥ విభూ
తిభాగ్యభోగాదిమదోద్ధతమనోరథాన్ । అన్వశాసద్యదూన్ కృష్ణో నృగోద్ధారప్రసంగతః ॥ ౬౪ ॥ పంచషష్టితమే రామశ్చక్రే గోకులమా
గతః । రమమాణస్తు గోపీభిః కాళింద్యాః కర్షణం ముదా ॥ రామస్య చరితం చిత్రం కాళింద్యాకర్షణాదియత్ । పౌండ్రకాంతాది కృ
ష్ణస్య పృథగుక్తం తతః పరమ్ ॥ ౬౫ ॥ షడ్యుక్షష్టితమే కాశీం గత్వాహన్ పౌండ్రకం హరిః । తన్మిత్రం చ తతో వృత్తం సుదక్షిణమథాదిశత్ ॥
౬౬ ॥ సప్తషష్టితమే రామో గిరా రైవతకే ముదా । స్వైరం యువతిభిః క్రీడన్నవధీద్ద్వివిదం బలః ॥ ౬౭ ॥ అష్టషష్టితమే సాంబే బద్ధే కౌ
రవైర్యుధి । తద్విమోక్షాయ రామేణ గజాహ్వయవికర్షణమ్ ॥ ౬౮ ॥ ఏకోనసప్తతితమే గార్హస్థ్యం ప్రతిమందిరమ్ । కృష్ణస్య నారదో
దృష్ట్వా విస్మితోఽగాత్తతః స్తువన్ ॥ ౬౯ ॥ తతస్తు సప్తతితమే కృష్ణస్యాహ్నికకర్మణి । దూతనారదయోః కార్యే మంత్రిమంత్రవిచార
ణమ్ ॥ జగన్మంగళచారిత్రమాహ్నికం జగదీశితుః । నారదేన క్వచిత్కించిద్దృష్టమాహ యథాక్రమమ్ ॥ ౭౦ ॥ అథైకసప్తతితమే హ్యుద్ధ
వస్య తు మంత్రతః । ఇంద్రప్రస్థం గతే కృష్ణే పాండవానాం పరమోత్సవః ॥ రాజసూయమిషం కృత్వా భీమదుర్యోధనాదిషు । కలిముత్పా
ద్య తద్ద్వారా భూభారమహరత్ప్రభుః ॥ ౭౧ ॥ తతో ద్విసప్తతితమే రాజ్ఞా కార్యే నివేదితే । దుర్జయం మాగధం బుద్ధ్వా భీమేనాఘాతయద్ధరిః ॥

౭౨ ॥ తతస్త్రిసప్తతితమే మోచయిత్వా స్పృహాహరిః । రాజ్ఞా హార్హాభోగైస్స్వస్వదేశాన్ప్రస్థాప్య పునరాగమత్ ॥ అత్యున్నద్ధజరాసం
ధవధాత్తద్బుద్ధభూపతీన్ । విమోచ్య కృపయా కృష్ణో నిజరూపమదర్శయత్ ॥ ౭౩ ॥ చతుస్సప్తతితమే రాజసూయక్రియాద్విజైః । అ
గ్రపూజాప్రసంగేన చైద్యఘాతాదివర్ణ్యతే ॥ రాజసూయముఖే హత్వా జరాసంధం తదంతరే । చైద్యం తదంతే జస్సర్వం తం బీజం కలిమివా
పతత్ ॥ ౭౪ ॥ పంచసప్తతితమే యజ్ఞావభృథసంభ్రమః । సుయోధనస్య చాస్థానే భ్రాంత్యా మానభంగో దృశిభ్రమాత్ ॥ ౭౫ ॥ తతష్షట్స
ప్తతితమే వృష్ణిసాల్వమహామృధే । ద్యుమద్గదాప్రహారేణ గతాత్ప్రద్యుమ్ననిర్గమః ॥ సంపాద్య ధర్మరాజస్య రాజసూయమహోదయమ్ ।
నిహత్య సౌభరాజాదీనథోపారమదచ్యుతః ॥ ౭౬ ॥ సప్తసప్తతితమే నానామాయావిచక్షణః । కృష్ణేనాగత్య సాల్వస్తు హతస్సౌభం చ
చూర్ణితమ్ ॥ ౭౭ ॥ తతోఽష్టసప్తతితమే దంతవక్త్రవిదూరథౌ । హత్వా హరిః పురే రేమే రామస్సూతం తతోఽవధీత్ ॥ ౭౮ ॥ ఊనాశీతితమే
రామో నోపల్వలం ద్విజతుష్టయే । నిహత్య తీర్థస్నానాద్యైస్సూతహత్యామపానుదత్ ॥ ౭౯ ॥ తథాశీతితమే కృష్ణశ్శ్రీదామానం స్వపూజి
తమ్ । సంపూజ్యాపృచ్ఛదర్థేష్వంగురువాసకథాం ముదా ॥ ౮౦ ॥ ఏకాశీతితమే సఖ్యుర్జగ్ధ్వా స్వపృథుకతండులాన్ । శ్రియం నిర్మి
తవానింద్రదుర్లభాం తు తదా క్రమే ॥ ౮౧ ॥ ద్వ్యశీతితమ ఆగత్య కురుక్షేత్రం రవిగ్రహే । వృష్ణీన్ దృష్ట్వా ముదా భూపాశ్చక్రుః కృష్ణక
థామిథః ॥ శ్రీకామసుహృదే కృష్ణః ప్రకంప్యైంద్రపదం భువి । నందాదిసుహృదానందీ కురుక్షేత్రం జగామ సః ॥ ౮౨ ॥ త్ర్యశీతితమ ఏవం
చ స్త్రీణాం కృష్ణకథోత్సవే । ద్రౌపద్యై కృష్ణభార్యాభిరుక్తాస్స్వస్వకరగ్రహాః ॥ ౮౩ ॥ చతుర్థారధికేశీతితమే మునిసమాగమే । వసు
దేవముఖాత్స్వాహబంధుప్రస్థాపనాదికమ్ ॥ ౮౪ ॥ పంచాశీతితమే రామకృష్ణౌ సంప్రార్థితౌ స్తుతౌ । పిత్రే జ్ఞానమథో మాత్రే మృతాన్
పుత్రాన్ న్యయచ్ఛతామ్ ॥ సందయిత్వా కురుక్షేత్రయాత్రాయాం సుహృదో బహూన్ । తత్త్వజ్ఞానం తతః పిత్రోరాదిశన్మృతసూనుభిః ॥
౮౫ ॥ షడశీతితమే దంభాత్సుభద్రామర్జునో హరత్ । గత్వా చ మిథిలాం కృష్ణో నృపవిప్రావనందయత్ ॥ పిత్రోస్స్వజ్ఞానమాదిశ్య
సుభద్రాం ఫల్గునాయ చ । జగామ మిథిలాం కృష్ణస్స్వభక్తప్రియకృత్తతః ॥ ౮౬ ॥ సప్తాశీతితమే నారాయణనారదవాదతః । వేదైస్స్తుతి
ర్గుణాలంబా నిర్గుణా చ తథోచ్యతే ॥ ౮౭ ॥ అష్టాశీతితమే విష్ణుభక్తః కైవల్యమశ్నుతే । తతోఽన్యద్దేవభక్తస్తు విభూతిమితి వర్ణ్యతే ॥
౮౮ ॥ నవాశీతితమే దేవః కో మహానితి సంశయే । పరీక్ష్య విష్ణోరుత్కర్షం మునిభ్యో వర్ణయద్భృగుః ॥ ౮౯ ॥ చరమే తు పునః ప్రోక్తా
కృష్ణలీలా సమాసతః । యదువంశప్రసూతానామానంత్యం చ సకారణమ్ ॥ ౯౦ ॥ ....

ఏకాదశస్కంధే.

ఉక్తైకత్రింశదధ్యాయైర్ముక్తిరేకాదశే తతః । జాయంతేయేతిహాసాద్యైస్స్వమాసవ్యాసయోగతః । నారదో వసుదేవాయ సమా
సేనన్యవర్ణయత్ । భగవానుద్ధవాయాథ విస్తరేణోపపత్తిభిః ॥ తత్ర తు ప్రథమే ధ్యాయే యదువంశస్య సంక్షయః । ఉపక్షిప్తో విరాగాయ
మౌసలవ్యపదేశతః । ప్రవృత్తితః పరానందకృష్ణక్రీడానువర్ణితా । తన్నివృత్త్యా పరానందపదారోహో నువర్ణ్యతే ॥ ౧ ॥ ద్వితీయే ని
మిజాయంతసంవాదేనాహ నారదః । ధర్మాన్ భాగవతాన్ భక్త్యా వసుదేవాయ పృచ్ఛతే ॥ ౨ ॥ మాయోత్తరణబ్రహ్మకర్మప్రశ్నచతు
ష్టయే । తృతీయేఽత్యుత్తరం దత్తమార్షభైర్మునిభిః పృథక్ ॥ ౩ ॥ చతుర్థేఽత్వవతారేహ ప్రశ్నస్యోత్తరముక్తవాన్ । జయంతినందనో
నామ్నా ద్రమిళో నవసత్తమః ॥ ౪ ॥ పంచమే భక్తిహీనానాం కానిష్ఠా కోఽయుగేయుగే । విష్ణోః పూజావిధిః ప్రశ్నద్వయస్యోత్తరముచ్యతే ॥ ౫ ॥
షష్ఠే బ్రహ్మాదిభిస్స్తుత్వా గంతుం విజ్ఞాపితం హరిమ్ । ఉద్ధవః ప్రార్థయామాస స్వధామ నయమామితి ॥ ౬ ॥ సప్తమే తూద్ధవజ్ఞాననిష్ఠైక
పృష్టస్స్వయం హరిః । అవధూతేతిహాసోక్తగురుష్టష్టావవర్ణయత్ ॥ ౭ ॥ అష్టమే జగరాదిభ్యో నవభ్యశ్శిక్షితం హరిః । అవధూతగిరా ప్రా
హ విదేకాయోద్ధవం ప్రతి ॥ ౮ ॥ నవమే కురరాదిభ్యో దేహాచ్చోపశిక్షితమ్ । శ్రుత్వా యదుః కృతార్థోఽభూదితి కృష్ణేన వర్ణితమ్ ॥ ౯ ॥
చతుర్వింశతిగర్వాఖ్యాలబ్ధసంభావనాభువః । ఉద్ధవస్యాత్మతత్త్వాప్త్యై సాధనోక్తిః పరేరితా ॥ దశమే దేహసంబంధాత్సంసృతిర్నాత్మ
నస్స్మృతా । ఇత్యేతద్వర్ణయామాస మతాంతరనివారతః ॥ ౧౦ ॥ ఏకాదశే తు బద్ధానాం ముక్తానాం చ విలక్షణమ్ । సాధూనాం చ తథా భ
క్తేర్లక్షణం హరిణేరితమ్ ॥ ౧౧ ॥ ద్వాదశే సాధుసంగస్య మహిమా వర్ణితః పురా । కర్మానుష్ఠానతత్త్యాగవ్యవస్థా చ తతః పరమ్ ॥ ౧౨ ॥ త్ర
యోదశే ఘసత్త్వస్య వృద్ధ్యా విద్యోదయక్రమః । హంసేతిహాసతశ్చిత్తగుణవిశ్లేషవర్ణనమ్ ॥ ౧౩ ॥ చతుర్దశే పరం శ్రేయో భక్తిరేవ న
చేతరత్ । ఇత్యేతద్వర్ణ్యతే ధ్యానయోగశ్చ సహసాధనైః ॥ ౧౪ ॥ తతః పంచదశే ప్రోక్తాస్సిద్ధయో ధారణావశగాః । శ్రీవిష్ణుపదసంప్రా
ప్త్యావంతరాయతయా మతాః ॥ ౧౫ ॥ షోడశే తు హరేరావిర్భావయుక్తా విభూతయః । జ్ఞానవీర్యప్రభావాదివిశేషేణోపవర్ణితాః । అం
తస్తద్యోగతాపత్త్యై విభూత్యా నిరూపణమ్ ॥ ౧౬ ॥ తతస్సప్తదశే పృష్టే స్వధర్మేఽథ కలౌ క్షణే । హంసోక్తం ధర్మమాస్వాహ బ్రహ్మచా
రిగృహస్థయోః ॥ ౧౭ ॥ అష్టాదశే వదద్ధర్మం వనస్థయతిగోచరమ్ । అధికారవిశేషేణ విశేషం చాపి తద్గతమ్ ॥ ౧౮ ॥ జ్ఞానాదేనిర్ణయా

యః పూర్వం కృతో హ్యత్ర మధర్మతః । ఏకోనవింశతితమే జ్ఞానాదేస్త్యాగ ఉచ్యతే॥ జ్ఞానినో వర్ణ్యతే కర్మాభావపి హ్యూనవింశకే । యుక్తి తర్కస్వరూపాఖ్యానం స్పష్టజ్ఞానస్య సర్వదా ॥ ౧౯ ॥ వింశే యోగత్రయం ప్రోక్తం భక్తిజ్ఞానక్రియాత్మకమ్ । గుణదోషవ్యవస్థా చ తేషామధికారివిభాగతః ॥ ౨౦ ॥ ఏకవింశే క్రియాజ్ఞానభక్తిష్వనధికారిణామ్ । కామినాం ద్రవ్యదేశాది గుణదోషాః ప్రపంచితాః ॥ ౨౧ ॥ ద్వావింశే తత్త్వసంఖ్యానామవిరోధవిధోచ్యతే । పుంప్రకృత్యోర్వివేకశ్చ జన్మమృత్యువిధాదిచ ॥ ౨౨ ॥ త్రయోవింశే తిరస్కారసహనోపాయ ఈర్యతే । భిక్షుగీతాప్రకారేణ మనస్సంయమనోధియా ॥ ౨౩ ॥ చతుర్వింశే తు సాంఖ్యేన మనోమోహో నివార్యతే । ఆత్మనస్సర్వభావానామాగమాపాయచింతయా ॥ స్వపదస్వంద్వభక్తానామస్వంద్వత్వాయ సంయమమ్ । చిత్రసోక్త్వా పునః కృష్ణస్సాంఖ్యమత్రాహ తత్ఫలే ॥ ౨౪ ॥ పంచవింశే స్వనైర్గుణ్యప్రతిపత్త్యై నిరూప్యతే । చిత్తప్రభవసత్త్వాదిగుణవృత్తిరనేకధా ॥ ౨౫ ॥ షడ్వింశే యోగనిష్ఠాయా విఘాతో దుష్టసంగతః । సాధుసంగేన తన్నిష్ఠా పరాకాష్ఠేతి వర్ణ్యతే ॥ యోగినో యోగవిభ్రంశస్సంగతస్సంభవేదితి । సర్వథా తన్నివృత్త్యర్థమైళగీతం వితన్యతే ॥ ౨౬ ॥ సప్తవింశే క్రియాయోగస్సద్యశ్చిత్తప్రసాదతః । సర్వకామాప్తిహేతుశ్చ సాంగః ప్రోక్తస్సమాసతః ॥ రాగాద్యాకులచిత్తానాం కుతోసంగాదిసంభవః । ఇతి కృష్ణాచర్ణనం భద్ర మనస్మృత్యానుపృచ్ఛతి ॥ ౨౭ ॥ అష్టావింశే తు యః పూర్వం విస్తరేణోపవర్ణితః । జ్ఞానయోగః పునశ్చాసౌ సమాహృత్య నిరూప్యతే ॥ ౨౮ ॥ ఊనత్రింశే తు యః పూర్వం విస్తరేణ నిరూపితః । భక్తియోగస్తమేవాహ స్వభక్తాయ సమాసతః ॥ అతిక్లేశమినాలత్య యోగే సంగ్రైకసంపది । సుఖోపాయం పునః కృష్ణముద్ధవః పరిపృచ్ఛతి ॥ ౨౯ ॥ త్రింశే తు ప్రాగుపశ్లిష్టమౌసలచ్ఛలతో హరిః । స్వధామగంతుమన్విచ్ఛన్ సంజహార నిజం కులమ్ ॥ ౩౦ ॥ ఏకత్రింశే స్వకం ధామ జగామ భగవానితః । తమేవానుయయుః ప్రీత్యా వసుదేవాదయస్తతః ॥ దేవాన్ యదూన్ విధాయాదౌ భూయో దేవాన్ విధాయ తాన్ । శ్రీకృష్ణస్స్వే స్వయాధామ స్వతస్సైవ సమావిశత్ ॥ ౩౧ ॥ ....

ద్వాదశస్కంధే.

ఉక్తస్త్రయోదశాధ్యాయైర్ద్వాదశే త్వాశ్రయస్తతః । అధిష్ఠానావధిత్వాభ్యామాశ్రయశ్చేశ్వరస్తతః ॥ ఉక్తో లయావధిత్వేన ప్రాకృతాత్యంతికేలయే । అధిష్ఠానతయా చోక్తో మహాపురుషవర్ణనే । తత్రాదౌ ష్షడ్భిరధ్యాయైశ్శుకః ప్రాహ పరీక్షితే । శేషైస్తత్రాఖిలాన్యాహ సూతః పృష్టోథ సత్రిభిః ॥ స్వాశ్రయశ్రవణే కార్యో న విలంబో మనీషిణా । ఇత్యేతత్కాలవైషమ్యం చతుర్భిస్తావదుచ్యతే ॥ తత్ర తు ప్రథమే భావిమాగధాన్వయభూమిపాన్ । కలిప్రభావతః ప్రాహ సంకరాదిమలీమసాన్ ॥ ౧ ॥ ద్వితీయే తు కలేర్దోషవృద్ధా కల్క్యవతారతః । అధర్మిష్ఠే జనే నష్టే పునః కృతయుగాగమః ॥ ౨ ॥ తృతీయే భూమిగీతైస్తు రాజ్యదోషాది వర్ణ్యతే ॥ కలౌ చ దోషభూయిష్ఠే దోషహం శ్రీహరేర్నతిః ॥ ౩ ॥ చతుర్థే చ చతుర్థోక్తా లయా నైమిత్తికాదయః । తత్ర సంసారనిస్తారో హరికీర్త్యైవ వర్ణ్యతే ॥ ౪ ॥ పంచమే తు సమాసేన పరబ్రహ్మోపదేశతః ॥ రాజ్ఞస్తక్షకసందంశాన్మృత్యుభీతినివారణమ్ ॥ ౫ ॥ షష్ఠే పరీక్షితో మోక్షస్సర్పహోమాదితత్సుతాత్ । వేదశాఖావిభాగోక్త్యా త్రివేదవ్యాసవర్ణనమ్ ॥ ౬ ॥ సప్తమే ధర్మవిస్తారః పురాణవ్యసనం తతః ॥ పురాణలక్షణాదీని ఫలం భాగవతశ్రుతేః ॥ ౭ ॥ అష్టమే తు తపశ్చర్యా మార్కండేయస్య మోహకైః । కామాదిభిరసంమోహో నరనారాయణస్తుతిః ॥ ౮ ॥ నవమే భగవన్మాయాదిదృక్షోర్దర్శనం మునేః । మాయాశిశోర్లయాబ్ధౌ చ మునేర్నిర్వేశనిర్గమౌ ॥ ౯ ॥ దశమే శివ ఆగత్య మునేస్తుష్టో వరాన్ దదౌ । తేన సాకమతిప్రీత్యా సమాభాష్య సభాజయన్ ॥ ౧౦ ॥ ఏకాదశే తు పూజార్థం మహాపురుషవర్ణనమ్ । రవేర్వ్యూహస్య చాఖ్యానం ప్రతిమాసం పృథక్పృథక్ ॥ ౧౧ ॥ ద్వాదశే తు పురాణోక్తసర్వార్థానుక్రమః కృతః । ప్రథమస్కంధమారభ్య ప్రాధాన్యేన సమాసతః ॥ ౧౨ ॥ త్రయోదశే పురాణానాం సంఖ్యామాహ యథాక్రమమ్ । దానం దానస్య మాహాత్మ్యం శ్రీమద్భాగవతస్య చ ॥ ౧౩ ॥ ....

శ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్యవర్యవిరచిత శ్రీమద్భాగవతాంతర్గత
దశమాది ద్వాదశస్కంధపర్యవసాయ్యధ్యాయార్థ-
సంగ్రహశ్లోకానుక్రమసూచికా సమాప్తా.

పూర్వపక్షిభిశ్శాక్తైరుదాహృతపంచమకక్ష్యా.

శ్రీమద్వ్యాసమహర్షిర్నిఖిలలోకానుద్ధర్తుకామః - ఋగ్యజుస్సామాథర్వణాఖ్యతయా వేదాన్సంవిభజ్య - పైల-వైశంపాయన-ప్రముఖశిష్యానధ్యాపయామాస - తతఃపరంశిష్యప్రశిష్యద్వారావివిధశాఖాభేదేనానుత్పన్నా ఏవాద్యాపిలోకే వేదాః ప్రవర్తంత ఇత్యర్థస్సర్వజనవిదిత ఏవహిదృశ్యతే- కించ- తథైవసమహర్షిర్నిఖిలవేదార్థధారణాసమర్థానాంజనానాముపకృతయే - అష్టాదశమహాపురాణాని రచయామాస - తతఃపరమపితత్తత్పురాణానభ్యుదితార్థేషు కేషుచిత్సందిగ్ధవిషయేషు - సందిహానానాంజనానాంసందేహనివర్తనైకపరత్వేనాష్టాదశోపపురాణాన్యప్యరచయత్ - ఏవంచసతి - తత్ర తత్రపురాణేషూదాహృతపురాణానుక్రమణికాయాం- భాగవతస్యపంచమపురాణత్వేనవ్యవహారస్తుసర్వేష్వపిపురాణేషు ప్రతిపాదితోభవతి- కించ- ఉపపురాణేషుసప్తదశపురాణస్యభాగవతమితినామ్నాచసమ్యగ్వ్యవహృతంసద్దరీదృశ్యతే - అపిచ-నిఖిలపురాణప్రణయనానంతరకాలఏవవ్యాసేనశ్రీమహాభారతగ్రంథః ప్రణీతఇత్యర్థస్స్పష్టతరంసర్వైరపిశ్రుతచరఏవభవతి - తతఃపరమేవ శ్రీమద్భాగవతప్రణయనంతునిర్వృత్తమిత్యత్రైవభాగవతగ్రంథైకంతోక్త్యాప్రతిపాదితంహిశ్రూయతే.

శ్రీమద్భాగవతే- చతుర్థాధ్యాయే.

శ్లో॥ ౨౮ ॥ స్త్రీశూద్రద్విజబంధూనాంత్రయీనశ్రుతిగోచరా। కర్మశ్రేయసిమూఢానాంశ్రేయఏవంభవేదిహ
౨౫ ॥ ఇతి భారతమాఖ్యానంకృపయామునినాకృతమితి ॥

తస్మాత్పూర్వోక్తప్రకారేణనిఖిలమహాపురాణోపపురాణప్రణయనోత్తరకాలప్రణీతభారతగ్రంథాత్పరతోవిరచితస్యైతస్యభాగవతగ్రంథస్య - అష్టాదశమహాపురాణోపపురాణాంతఃపాతిత్వంనకదాపి సంగచ్ఛతఇతినిశ్చినుమః.

ప్రథమకక్ష్యాఖండనం.

శ్రీబోపదేవాఖ్యపండితజనసార్వభౌమేనైతద్విష్ణుభాగవతం విరచితమితికైశ్చిదనాప్తైరాప్తజనవదనభాసమానైరనాలోచితాఖిలశాస్త్రప్రమేయప్రమాణైర్బోపదేవప్రణీతాఖిలగ్రంథజాతనిర్ణయపరిజ్ఞానహీనైస్స్వేచ్ఛామనువర్తమానైఃపండితంమన్యమానైర్నిఖిలశిష్టజనావగీతాసదాచారానువర్తనాసాదితాపూర్వాపురుషికాధరీకృతస్వజనాభిమానైర్మానసవిహీనైశ్శాక్తజనైఃపునఃపునర్యన్నప్రలపితవాగ్జాలంసర్వమప్యస్మదభిహితసద్యుక్తిఝంఝానిలైర్విధూతంద్విశీర్ణవివిధావయవంభవతీతివిద్వచ్ఛిఖామణయోవిదాంకుర్వంతు.

తథాహి - ప్రథమకక్ష్యాప్రతిపాదితయావద్విషయపర్యాలోచనయా హేమాద్రినామకప్రభోఃప్రీణనాయబోపదేవేనేదంపురాణరత్నంవిరచితమిత్యర్థఃప్రతిపాదితోభవతి - తత్రయుక్తిస్తుపామరజనపరంపరాప్రవచనప్రయుక్తమురాశంకాపనోదనాయ శ్రీధరాచార్యేణప్రథమస్కంధప్రథమశ్లోకవ్యాఖ్యానావసరేప్రతిపాదితం (భాగవతంనామాన్యదిత్యపినశంకనీయమితి) వాక్యం- నకిమప్యన్యత్సయుక్తికంవచనంపూర్వపక్షిణాత్రవాఽన్యత్రవాసముపపాదితం - తస్మాత్తత్ప్రలపితవచనానాముపమర్దకతయా - అత్రప్రతిపాద్యమానామేనాం దుర్జనకపోలచపేటికానామ్నీం-సిద్ధాంతస్వరూపప్రతిపాదికాంప్రక్రియాం- ప్రవర్తయిష్యామః.

తథాహి - కదాచిద్ధేమాద్రినామకవిద్వత్ప్రభుణాముహూర్తద్వితయేనాస్మాకంభాగవతాధ్యాయసంగ్రహార్థఃగ్రంథరూపేణకథయితుంసమర్థఃకోవాస్త్యస్మిన్సదసీతి - మధ్యేసభంపృష్టే - బోపదేవనామకకవిరధిసభం - పరశ్వఃకథయిష్యామీతిప్రతిజ్ఞాయ - స్వప్రతిజ్ఞాతార్థంనిర్వోఢుంశ్రీమద్భాగవతకథానుక్రమణికాప్రతిపాదకత్వేనభాగవతాధ్యాయసారాఖ్యంగ్రంథంవిరచయ్య - తస్మైహేమాద్రిభూపతయేసమర్పయత్.

యస్యాయమాద్యశ్లోకః.

శ్లో॥ శ్రీమద్భాగవతాధ్యాయసారోఽత్రనిరూప్యతే। విదుషాబోపదేవేనమంత్రిహేమాద్రితుష్టయఇతి.

కించ - తతఃపరమతిసంగ్రహరూపేణాభివర్ణిత భాగవతాధ్యాయసారాఖ్యగ్రంథావలోకనేనాపరితుష్టస్య ప్రభోః ప్రీణనాయ - తదాజ్ఞాంపురస్కృత్య స ఏవ బోపదేవః - భక్తిముక్తాఫల - భక్తిలహరీనామక గ్రంథద్వయం - శ్లోకరూపేణాకథయత్ - తతస్తత్కృతిద్వయరచనయాపి పరితుష్టేన హేమాద్రిణామాత్యాదరాత్స బోపదేవస్సమ్మానితో భూదితీయం కథా తత్కృతగ్రంథజాతే భక్తిముక్తాఫలాఖ్యగ్రంథావసానే తద్వ్యాఖ్యాకర్త్రా బోపదేవకృతగ్రంథసంఖ్యానిర్ణాయకవచనలేఖనావసరే స్పష్టతరం ప్రకాశితం.

తథాహి - ముక్తాఫలాఖ్యగ్రంథటీకావసానే -

శ్రీబోపదేవకృతగ్రంథసంఖ్యానిర్ణాయక ప్రమాణవచనం.

శ్లో॥ యస్యవ్యాకరణేవరేణ్యఘటనాఖ్యాతాః ప్రబంధాదశ ప్రఖ్యాతానవవైద్యకేప్యథతిథిర్వ్యాఖ్యాస్తథాషోడశ।
సాహిత్యేత్రయఏవభాగవతతత్త్వోక్తౌత్రయస్తస్యతుహ్యంతర్వాణిశిఖామణేరిహగుణాః కేకేనలోకోత్తరాః॥

కించ - తత్రైవ - శ్రీమద్భాగవతగ్రంథోద్భావింశతివారమధీతఇతి శ్రీమద్భాగవతమాహాత్మ్యనువర్ణనపూర్వకతయా శ్రీవేదవ్యాసస్తుతిరపి తేనైవ బోపదేవేన ప్రతిపాదితా - నతద్విషయప్రతిపాదకానివచనాని గ్రంథవిస్తరభయాదత్ర ప్రకాశితాని.

ఏవంచసతి పూర్వోక్తప్రకారేణ బోపదేవప్రణీత భాగవతాధ్యాయసార - భక్తిముక్తాఫల - భక్తిలహర్యాఖ్య గ్రంథత్రయప్రతిపాదితార్థాపరిజ్ఞాతృభిః పామరైః ప్రలపితవచనజాలస్యానాదరణీయతాంచ - శ్రీమద్భాగవతాధ్యాయప్రతిపాదితార్థం సంగ్రహరూపేణపరిజిజ్ఞాసోర్హేమాద్రేః ప్రీణనాయ ద్రవ్యలోభాద్భాగవతాధ్యాయార్థసంగ్రహప్రణయనే ప్రవృత్తస్య బోపదేవదేవస్య భాగవతగ్రంథప్రణేతృత్వం నకదాపివక్తుం - శ్రోతుమపిహి తుంచశక్యత ఇత్యర్థంచ - విద్వచ్ఛిఖామణయస్స్పష్టతరంవిజానంతుతరాం - కించ - శ్రీమద్భాగవతవ్యాఖ్యాకర్తౄణామగ్రగణ్యేన శ్రీధరాచార్యవర్యేణ స్వవ్యాఖ్యానప్రణయనావసరే తత్తదధ్యాయానామాదావధ్యాయార్థప్రతిపాదకత్వేన సంగ్రహశ్లోకాః ప్రతిపాదితాః - తేచశ్లోకాస్సకలైర్నాత్రోపోద్ఘాతప్రకరణేయథాక్రమం ప్రకాశితాః - నతాదృశాధ్యాయార్థప్రతిపాదకశ్లోకప్రణయనమాత్రేణ భాగవతగ్రంథః శ్రీధరాచార్యేణ ప్రణీత ఇతి నకేనాప్యుచ్యతే - తథైవబోపదేవేనకవినాప్యేకస్మిన్నహని స్వపౌరుషసాధనాయ ప్రణీత శ్రీమద్భాగవతాధ్యాయార్థసంగ్రహాఖ్యగ్రంథరచనామాత్రేణ నిఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్యపరమతత్త్వావబోధక భాగవతమేవ తేనప్రణీతమితి యే మోముహ్యంతే - సయదికోశాగారే - తదధ్యక్షేణ నిష్పరిగణనాయ భృతిందత్వా నియుక్తభటాన్ విలోక్య కోశాగారాధిపతిరిత్యేవ ప్రలపేదితి నిశ్చినుమః - తస్మాద్బోపదేవాఖ్యః కశ్చన సాధారణకవిః - భాగవతార్థసంగ్రహణైకాయత్తమనాః - తదర్థసంగ్రహప్రతిపాదకగ్రంథప్రణయనేనైవవిశ్రుతకీర్తిః - జయదేవ - నారాయణతీర్థాదిషు భాగవతప్రతిపాదితార్థాపాదకగ్రంథకర్తృష్వయమప్యంతర్భవితుమర్హతీత్యర్థస్సర్వైరపి పండితవరైః కరతలామలకవద్విజ్ఞేయ ఏవ భవతి - తస్మాత్పూర్వపక్షిణాచక్షుషీ నిమీల్య ప్రలపితపూర్వపక్షస్తూన్మూలిత ఏవేతి దిక్.

ద్వితీయకక్ష్యాఖండనం.

శ్రీమన్మహాభారతాదిషు ప్రతిపాదిత శ్లోకేషు - పాక - శయ్యా - వృత్తీనాంచ - శ్రీమన్మహాభాగవతప్రతిపాదితశయ్యాదీనాంచ - తేజస్తిమిరయోరివపరస్పరవిభిన్నధర్మవత్త్వం - కరతలామలకవత్సర్వజనవిదితమితియదుక్తం తత్ర విచారయామః.

తథాహి - శ్రీమద్భగవాన్నాదినారాయణో నిఖిలలోకోత్తరణాయ స్వాంశతో వ్యాసమహర్షిరూపేణావతీర్య నిఖిలవేదజాతంచతుర్ధావిభజ్య స్వశిష్యేభ్యః పైలాదిభ్య ఉపదిదేశ - తతఃపరం నిఖిలపురాణాన్యపిపరిష్కృత్య లోకే ప్రవర్తయామాస - తథైవ వేదలక్షణప్రతిపాదకశిక్షాదికంచ - బ్రహ్మసూత్రాదికంచ - ప్రణినాయ - సర్వేషామప్యపరోక్షసాక్షాత్కారరూపమోక్షప్రాప్తినిరోధకాజ్ఞానాంధకారపటలం మారీచకార -

తత్రాఖిలలోకోత్తరణసాధనీభూతానంతగ్రంథనిర్మాణాలంకర్మీణాపరిమేయమహిమ్నా భగవతా వ్యాసేనతత్తదధికారిజనానుకూలతయా వివిధవిచిత్రకథాప్రతిపాదకత్వేన-బహవోగ్రంథాః ప్రణీతాః- తేషు భారతాదిగ్రంథజాతం వేదాధ్యయనానధికారిణాం స్త్రీశూద్రాదీనామశ్రుతశ్రుతిస్మృత్యాదిగ్రంథసముదాయానాం శ్రవణమాత్రతః - కథాసందర్భాన్వయసందర్భాదికం యథాసులభతయా పరిజ్ఞాతం భవేత్తథా-ద్రాక్షాపాకఫక్కికాం చ - కైశికీవృత్తించాధికృత్య నిఖిలజనానామనాయాసేనాధ్యయనసాధ్యత్వేనారచయత్.

తథాహి- భారతే- భీష్మపర్వణి- అధ్యాయే-భగవద్గీతాసు.

శ్లో॥ ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే సమవేతాయుయుత్సవః। మామకాః పాండవాశ్చైవ కిమకుర్వత సంజయేత్యాది॥

తథైవ పరమార్థపరిజ్ఞానమఖిలవతాముపకారాయ బ్రహ్మసూత్రాణ్యతిచరూపార్థాన్యఖిలపండితసార్వభౌమైరప్యత్యాదరాదుపదేశతోధ్యేయాన్యకరోత్ - తథాహి - బ్రహ్మసూత్రేషు - ప్రథమాధ్యాయే.

సూ॥ ఓం - అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా॥ జన్మాద్యస్య యతః॥ శాస్త్రయోనిత్వాత్ ॥ ఈక్షతేర్నాశబ్దమిత్యాది.

తథాచ - వ్యాసశిక్షాయాం - శ్లో॥ శ్రీవాసుదేవం వరదం ప్రణమ్య శ్రీమద్గణేశం చ సాంచదేవీమ్। శిక్షాం ప్రవక్ష్యే శ్రుతికారణాంగం సుబోధకం లక్షణశీర్షభూషామ్॥ అథస్వరాదిసంజ్ఞాశ్చ తత్ప్రయోజనమేవచ। తత్ఫలం చ ప్రవక్ష్యామి విదుషాం ప్రముదే హ్యహమ్॥ ఏవమేవ ఛాందసానాం సులభతయా అర్థజ్ఞానం యథా స్యాత్తథాతిప్రసిద్ధశబ్దసంయోజనపూర్వకతయైవ వేదశిక్షాదికం విరచితం - అనేనైవ క్రమేణ - శ్రీమద్భాగవతాఖ్యమేతత్పురాణరత్నమఖిలపండితజనోపాదేయతయాఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్యపరమార్థప్రకాశకమకరోత్ -ఏవమేవ క్రమేణ యథాధికారం ప్రణీతేషు తత్తద్గ్రంథసముదయేషు - పాక- రీతి- వృత్త్యాదీనాం- పరస్పరవైలక్షణ్యం తస్య మహర్షేర్వివక్షితమేవ స్యాత్ - అన్యథా తదుద్దిష్టార్థస్య వైయర్థ్యాపత్తేః - కించ॥ శ్లో॥ అచతుర్వదనో బ్రహ్మా ద్విబాహురపరో హరిః। అఫాలలోచనశ్శంభుర్భగవాన్ బాదరాయణ ఇత్యనేన త్రిమూర్తిస్వరూపత్వం వ్యాసమహర్షేః ప్రతిపాదితం భవతి - కించ- భాగవతే - ప్రథమస్కంధే॥ తృతీయాధ్యాయే॥ శ్లో॥ ౨౧॥ తతస్సప్తదశే జాతస్సత్యవత్యాం పరాశరాత్। చక్రే వేదతరోశ్శాఖా దృష్ట్వా పుంసోల్పమేధస ఇత్యాదీని బహూని వచనాని తత్ర తత్ర ద్రష్టవ్యాని.

ఏతేన వినష్టనిఖిలాగమోద్ధరణాయ వ్యాసరూపేణ భగవానాది నారాయణ అవతతారేత్యర్థః స్పష్టతరం ప్రతిపాదితో భవతి- ఏవంచ సక- సర్వజ్ఞేన భగవతా వ్యాసమహర్షిణా తత్తదధ్యేతృజనానాం ప్రీత్యుత్పాదనాయ యథాధికారం - విరచిత భారత భాగవతాద్యుత్తమగ్రంథేష్వనుసృతశయ్యాపాకవృత్త్యాదీనాం పరస్పరవైలక్షణ్యం తు నిఖిలాస్మచ్ఛిష్టజనానామతీవ శ్లాఘనీయమేవ భవతీత్యర్థమబుద్ధ్వా- దోషబుద్ధ్యా ప్రలపతోస్మత్పూర్వపక్షిణస్సం దేహాపదవీం న కోపి మూఢోనువర్తితుమీహతే ఇత్యాచక్ష్మహే-తస్మాదేతస్మిన్నేవార్థే నిఖిలశిష్టజనాభ్యుపగత ప్రసిద్ధదృష్టాంతప్రవచనానామకముష్టికుట్టనేన తస్య శిరోగతానాదివిశయవిషజదోషవేదనాం నివర్తయిష్యామః.

తథాహి - శ్రీమద్భగవత్పాదాదిభిః కవిజనసార్వభౌమైః కాళిదాసాదిభిరపి కవివరైస్తథైవాన్యైస్సాధారణకవిభిశ్చ- విరచితకావ్య- నాటక- చంపు- బాణ- ప్రభృతిషు గ్రంథేషు చ- తథైవ తత్తత్కృతమతగ్రంథేషు చ- తద్వ్యాఖ్యాగ్రంథేషు చ - వృత్తి- రీతి- శయ్యాదీనాం వైవిధ్యం తు - దరీదృష్టమేవ భవతి- తస్మాదేవ తేషామనన్యకవిజనసాధారణయోగ్యతా నిఖిలాస్మదీయపండితజనశ్లాఘనీయైవాభూత్ - తథాహి.

శ్రీమద్భగవత్పాదైర్విరచితగ్రంథేభ్యః కేచనశ్లోకాహ్యుదాహ్రియంతే-తథాహి.

ఆత్మబోధే॥ బోధోన్యసాధనేభ్యోహి సాక్షాన్మోక్షైకసాధనమ్। పాకస్య వహ్నివద్జ్ఞానం వినా మోక్షో న సిధ్యతి॥ అవిరోధితయా కర్మ నావిద్యాం వినివర్తయేత్। విద్యావిద్యాం నిహంత్యేవ తేజస్తిమిరసంఘవదిత్యాది - కించ - శ్లో॥ తవహితమేకం వక్ష్యే వచనం శృణు సుఖకామో యది తత్త్వమ్। స్వప్నే దృష్టం సకలం హి మృషా జాగ్రతి చ స్మరతద్వదితీత్యాదిష్వత్యంతసుకుమారార్థసంబంధసాహిత్యేన చ - మృదుళపదగుంభనేన చ బహవో గ్రంథాస్సామాన్యముముక్షుజనానాం హితాయ విరచితాః

కించ - తైరేవభగవత్పాదైర్విరచిత సౌందర్య లహర్యాం.

శ్లో ॥ శివశ్శక్త్యాయుక్తోయదిభవతిశక్తః ప్రభవితుంనచేదేవం దేవోనఖలుకుశలస్స్పందితుమపి । అతస్త్వామారాధ్యాంహరిహరవిరించాదిభిరపిప్రణంతుం స్తోతుంవాకథమకృతపుణ్యః ప్రభవతీత్యాది॥

ఏవమేవక్రమేణయథాధికారంశారీరకమీమాంసాభాష్యాదికంవిరచితమితిజ్ఞాతవ్యం.

కాళిదాసాఖ్యకవిజనసార్వభౌమేనప్రణీతరఘువంశ- మేఘసందేశ - నళోదయ - హరిశ్చంద్రనళోపాఖ్యానాదిషు-వృత్తి- రీతి- శయ్యాదీనాం తేజస్తిమిరయోరివవిభిన్నతైవ ప్రసిద్ధత యాదృశ్యతే- తథాహి.

రఘువంశే- ప్రథమసర్గే.

శ్లో॥౨॥క్వసూర్యప్రభవోవంశః క్వచాల్పవిషయామతిః। తితీర్షుర్దుస్తరంమోహాదుడుపేనాస్మి సాగరమిత్యాది॥ చతుర్థసర్గే ॥ శ్లో ॥౧॥ దిలీపానంతరంరాజ్యేతంనిశమ్యప్రతిష్ఠితమ్ । పూర్వంప్రధూమితోరాజ్ఞాంహృదయేగ్నిరివోత్థితః ॥ తస్మిన్నేవకావ్యే - దశమసర్గే ॥ శ్లో ॥ పృథివీంశాసతస్తస్య పాకశాసనతేజసః। కించిదూనమనూనర్ధేశ్శరదామయుతంయయావిత్యాది॥ మేఘసందేశే - ప్రథమసర్గే ॥ శ్లో॥౬౩॥ హిత్వాతస్మిన్భుజగవలయంశంభునాదత్తహస్తాక్రీడాశైలేయదిచపిచరేత్పాదచారేణగౌరీ। భంగీభక్త్యావిరచితవపుస్తంభితాంతర్జలౌఘస్సోపానత్వంకురుమణితటారోహణాయాగ్రయాయీ॥ నళోదయే-ద్వితీయాశ్వాసే।౨॥శ్లో॥౧౦॥ స్మరస్యయుద్ధరంగతాం నసారసారసారసా।జితావియోగినస్సమున్నతేన తేన తేన తే॥

టీకా॥ రసావిశ్వంభరా - కథంభూతా - సారసారసా - సారాశ్శోభనాః - సారసాఃపక్షివిశేషాఃయస్యాస్సాతథోక్తా - స్మరస్యమన్మథస్య - యుద్ధరంగతాంజన్యస్థానతాం ॥ శ్లో ॥ యుద్ధమాయోధనంజన్యమిత్యమరః - ఆర ప్రాప - తతః - తేవియోగినఃవిరహిణః - సమున్నతేన తేన - ఇనఃస్వామీ - తస్యభావఃఇనతా- సమున్నతాసముచ్ఛ్రితాఇనతాయస్యతేన ॥ శ్లో॥ ఉచ్చప్రాంశూన్నతోదగ్రోచ్ఛ్రితాస్తుంగ ఇత్యమరః- తేనస్మరేణ - జితాస్సకలాశ్చప్రియాస్సంగతాఇతిభావః ॥

తస్మిన్నేవాశ్వాసే.

శ్లో ॥ పికోపికోపికోపికోవియోగినీరభర్త్సయత్ । వచాంసిభంగమాలపన్నితానితానితానితాః॥

తేనైవకవిజనసార్వభౌమేనకాళిదాసేనవిరచితహరిశ్చంద్రనళోపాఖ్యానే.

అథానులోమ్యేనదమయంతీచంద్రోదయేవ్యసనవతీజాతేత్యర్థంచ- ప్రాతిలోమ్యేచంద్రమతీహరిశ్చంద్రేణగర్భంప్రాపితేత్యర్థంచప్రతిపాదయన్నాహ॥

శ్లో ॥ ౧౦। తాపితాహిమధామ్నాభూత్తదాలోకనకామనా।సాధవేతికృతాధీతారుచాతీవమహైనసా ॥

టీకా ॥ తస్యనళస్య- ఆలోకనేవీక్షణే - ఆశాయస్యాస్సాతథోక్తాభైమీ- హిమధామ్నా చంద్రేణ - అధవేతికృతాఅధవానాంప్రోషితభర్తృకాణాం - ఈతిముపద్రవంకరోతీతికృత్తయా - అతఏవ - అతీవమహైనసా అత్యంతమహాపాతకవత్యాఅనాథస్త్రీవధాదితిభావః ॥ శ్లో ॥ కలుషంవృజినైనోఘమిత్యమరః - రుచాచంద్రికయా - తాపితాసతీఆధీతామనోవ్యాధింప్రాప్తాభూత్ ॥ శ్లో॥ పుంస్యాధిర్మానసీవ్యథేత్యమరః - అత్రతదాలోకనకామనేత్యనేనసంకల్పాఖ్యాతృతీయావస్థాసూచితా - హిమధామ్నా ఆధీతేత్యనేనఅభిహితాని - ప్రాభావాజ్జాగరాఖ్యాతురీయావస్థా॥

ప్రాతిలోమ్యేతు॥ శ్లో॥ సానహైమవతీచారుతాధీతాకృతివేధసా। నామకానకలోదాత్తభూమ్నాధామహితాపితా॥

టీకా ॥ హిమవతఃఅపత్యంస్త్రీ హైమవతీపార్వతీ- సేవచారుతయాసౌందర్యేణఅధీతా ప్రాప్తా - నామకః కేళిరసఃయస్యాస్సా- నామకాసలాంగనోచితలజ్జావతీతిభావః - హితానుకూలా - సాచంద్రమతీ - ఆకృతౌఆకారే - వేధసావిష్ణుతుల్యేన ॥ శ్లో ॥ వేధావిష్ణుశ్చధాతరీతిశాశ్వతః-యద్వా - ఆకృతివేధసాకార్యేషు - బ్రహ్మతుల్యేన-అ

ఘటనఘటనాదక్షేణేత్యర్థః - కలాసువిద్యాసు - ఉదాత్తభూమ్నామహనీయమాహాత్మ్యేనహరిశ్చంద్రేణ- ధామ తేజః - గర్భోత్పాదకంవీర్యమిత్యర్థః - అపితాప్రాపితా - నేతినగర్భిణీకృతేత్యర్థః॥

తస్మిన్నేవకావ్యే.

ఆనులోమ్యే॥ శ్లో ॥ కంకమైత్తనుసాదంసాప్రసవేషుసునందనమ్। నాజలాబిసవల్లీవసితాకాంతిరధీరధీః॥

ప్రాతిలోమ్యేతు॥ శ్లో॥ ధీరధీరతికాంతాసివల్లీవసబిలాజనా। నందనంసుషువెసప్రసాదంసానుత్తమైకకమ్॥

ఏవమతివిచిత్రరచనాశక్తిసంప్రాప్తానన్యకవిసాధారణాసమానయశోవితానమహితానాంసర్వతోముఖవాక్ప్రపంచానాంవశ్యవచసాంమహాకవీనాంచిరతరాభ్యస్తానర్గళకవిత్వధారాప్రభావమహిమ్నా వివిధవిచిత్రశయ్యాపాకవృత్త్యలంకారరసవిశేషపరిష్కృతకావ్యాదిప్రణేతౄణాంమహాత్మనాంవిచిత్రరచనావైచిత్ర్యసాహిత్యేనానువర్ణనం తేషాముత్కర్షాపాదకమేవభవేన్నాపకర్షాపాదకమిత్యాచక్ష్మహే॥

తస్మాత్సర్వజ్ఞస్యభగవతస్స్వతంత్రేచ్ఛస్య వ్యాసమహర్షేఃజహ్నుకన్యాప్రవాహవత్సర్వతోముఖైవ వాగ్ఝరీప్రవహతీతి విశ్వవిశ్వజనీనైః పండితజనసార్వభౌమైస్తద్వాక్ప్రపంచస్యపరస్పరంరీతి - వృత్తి-శయ్యా - పాకాదీనాం వైవిధ్యంశ్లాఘ్యతమమేవేతినిశ్చితసిద్ధాంతఖడ్గవినిహతపక్షేణపూర్వపక్షిణాద్వితీయకక్ష్యామాత్రలుఠత్పదవిన్యాసేనోద్ఘుష్టదూషణరూపస్వవచనజాలంజాలవత్స్వనిరోధకంసత్తస్యమహాలైభూషణాయితమభూదితిదిక్

తృతీయకక్ష్యాఖండనప్రకారః.

పూర్వోక్తతృతీయకక్ష్యాప్రతిపాదితయావద్విషయపర్యాలోచనయా - మాత్స్య - గారుడాది- పురాణేభ్య ఉద్ధృతశ్లోకైః స్వర్ణమయసింహాసనాధిరోపితశ్రీమద్భాగవతగ్రంథస్యప్రోష్ఠపదానక్షత్రఘటితపౌర్ణమాస్యాం వా - ఆషాఢ్యాస్విత్ప్రోష్ఠపదానక్షత్రఘటితదినేవా - పూర్ణిమాయాంవా దానంత్వపరోక్షసాక్షాత్తారరూపనిశ్రేయసప్రదత్వేనప్రతిపాదితమిత్యుక్త్వా - తాదృగ్విధదానప్రతిపాదకవచనానిచ - హయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యేత్యాదివిశేషణానిచ-దేవీభాగవతపరాణ్యేవేతిపూర్వపక్షిణాసోద్ఘోషంప్రలపితేఽర్థే - దోషోద్ఘాటనపూర్వకం పరమసిద్ధాంతః ప్రకాశ్యతే.

తథాహి-భూభారాపనోదనాయ-బ్రహ్మరుద్రేంద్రాద్యఖిలదేవబృందప్రార్థనయాయదువంశేవతీర్ణస్య శ్రీమద్భగవతోనారాయణపరబ్రహ్మమూర్తేరఖిలస్వరూపస్య - గరుడ - సింహ - ఆంజనేయ- హంస- తురంగమదంతావళాద్యనేకవాహనవత్త్వం నిఖిలశ్రుతి - స్మృతీతిహాసాగమాద్యస్మదీయసద్గ్రంథేషుప్రసిద్ధతయావిహితంహిశ్రూయతే- తథైవవిష్ణ్వాలయేషుసంవత్సరోత్సవాదిషు - క్రియమాణేషు - విష్ణోస్సింహవాహనవత్త్వంహ్యక్షిమద్భిస్సర్వైరపిప్రత్యక్షతయావలోక్యతే - తథైవవిఘనసస్సూత్రాదిషువిష్ణోర్గరుడసింహాది వాహనవత్త్వంవిధిరూపతయాప్రతిపాదితంహిదృశ్యతే - తథాహి.

భృగుప్రోక్తే - వైఘానసేదైవికయజ్ఞాధికారస్థోత్సవపటలే.

సూత్రం ॥ అథవిష్ణోర్వాహనానివ్యాఖ్యాస్యామః ॥ ప్రథమేహంసోద్వితీయేసింహస్తృతీయేహ్యాంజనేయశ్చతుర్థేఫణీంద్రఃపంచమేవైనతేయష్షష్ఠేదంతావళస్సప్తమేరథోష్టమేతురంగమోనవమేశిబికాదశమేపుష్పకమితి ॥

తథాచాత్రిప్రోక్తకారికాగ్రంథే.

అత్రిః ॥ హంసోమృగేంద్రోహనుమాన్ ఫణీంద్రఃపక్షిరాట్తథా। దంతావళరథాశ్వాశ్చ శిబికా పుష్పమంటపః॥ ఉత్సవేదివసేశ్రీమాంస్తానారుహ్యయథాక్రమమ్। అర్చావతారమాహాత్మ్యంలోకానాం దర్శయద్ధరిః॥

తథాచ - వైశంపాయనోక్తకారికాగ్రంథే.

వైశంపాయనః॥ ప్రథమేదివసేప్రాప్తేహంసమారుహ్యమాధవ। లోకాన్పాలయలోకేశలక్ష్మీశవరదప్ర

భో ॥ ద్వితీయేదివసే ప్రాప్తే మృగేంద్రమధిరుహ్య చ । భక్తానాంనయనానందంకురుష్వవరదప్రభో ॥ తృతీయేదివసే ప్రాప్తే హనూమంతమధిష్ఠితః । కటాక్షదుగ్ధకల్లోలైస్సర్వాన్ స్నాపయ కేశవ ॥ తురీయేదివసే ప్రాప్తే ఫణీంద్రమధిసంస్థితః । సూర్యవాస్యసమాయుక్తో భక్తాంస్త్రాహ్యజిత ప్రభో ॥ పంచమేదివసే ప్రాప్తే వైనతేయంసమాశ్రితః ॥ బ్రహ్మఘోషైస్తూర్యఘోషైరన్వితః పాహి సర్వతః ॥ ప్రాప్తే షష్ఠే హ్ని దేవేశ గజేంద్రమధిసంస్థితః । అర్చాదిభేదరూపేణ భక్తాన్రక్షస్వమాధవ ॥ సప్తమేదివసే ప్రాప్తే రథమారుహ్య భక్తిద । నానాదేవగణోపేతో వీక్షస్వ మధుసూదన ॥ అష్టమేదివసే ప్రాప్తే తురంగమమధిశ్రితః । నానాయుధధర శ్రీమన్ పాహి మాం వరద ప్రభో ॥ నవమే దివసే ప్రాప్తే శిబికామధిసంశ్రితః । అనంతకీర్తే సర్వేశ సర్వాన్ ప్లావయ మద్విధాన్ ॥ దశమేదివసే ప్రాప్తే పుష్పకం చ సమాశ్రితః । దిక్పాలకాదిసహితస్సర్వతః పాహి కేశవేత్యాది - ఏవమేవ - పాంచరాత్రాగమేష్వపి ప్రతిపాదితం - అత్ర గ్రంథవిస్తరభయాన్న తాని చ నాన్యుదాహృతాని.

ఏవం శౌనకసూత్రాత్ వైశంపాయనాదివచనైస్సింహాద్యనేకవాహనవత్త్వం సర్వస్వరూపిణో భగవత శ్రీమన్నారాయణస్యానిబాధకతయా విధిచోదితమేవ భవతీత్యర్థే సిద్ధే - తన్నిఖిలకల్యాణగుణగణవర్ణనైకప్రధానతయా - వ్యాసమహర్షిణా విరచితస్య - శ్రీమద్భాగవతపురాణరత్నస్య - తత్స్వరూపత్వేన తదధిరూఢసింహవాహనస్య ప్రతిరూపస్వర్ణమయసింహప్రతిమాయామధిరోప్య దానే క్రియమాణే - దాతురపరోక్షసాక్షాత్కారరూపమోక్షప్రాప్తిస్సంపద్యత ఇతి విధిరూపేణ ప్రవచనం - నిఖిలాస్మచ్ఛిష్టజనాంగీకార్యమేవ భవతీత్యర్థే న కామప్యనుపపత్తిం పశ్యామః.

అపరంచ ॥ శ్లో ॥ నానృషిః కురుతే కావ్యం నావిష్ణుః పృథివీపతిరిత్యాదిశిష్టజనవచనపర్యాలోచనయా సర్వేపి రాజానో విష్ణ్వంశజాతా ఇత్యర్థస్సంగచ్ఛతే - ప్రజాపాలనరూపపరమధర్మనిర్వహణాయాధికృతస్యాభిషిక్తస్య రాజ్ఞస్సింహాసనవత్త్వమవ్యభిచారేణ శాస్త్రేషు ప్రతిపాదితం హి దృశ్యతే - తస్మాద్విష్ణ్వంశజాతస్య రాజ్ఞస్సింహాసనవత్త్వే సిద్ధే తదంశకారణభూతస్య భగవతస్సింహాసనవత్త్వప్రవచనే హ్యనుపపత్తిం భావయతః పూర్వపక్షిణః ప్రత్యక్షాపలాపం కుర్వతః పక్షచ్ఛేదవ్యత్యుచ్చున్మూలనం త్వాపద్యత ఇతి నిశ్చినుమః - అన్యదప్యత్ర రహస్యం - హేమాద్రి - రుద్రయామళప్రభృతివివిధదానప్రతిపాదకనిబంధనగ్రంథేషు తత్తద్రోగావిష్టజనానాం రోగాపనుత్తయే విహితవివిధదానప్రతిపాదకకల్పవిధానే - తత్తద్రోగానురూపతయా - ఏకస్యా ఏవ దేవతాయాః బహువాహనవత్త్వమభిహితం భవతి - తథైవ వివిధాయుధవత్త్వమపి పరస్పరవిభిన్నతయైవ శ్రూయతే - తస్మాదత్ర శ్రీమద్భగవత్ప్రతిపాదకస్య భాగవతగ్రంథస్య - స్వర్ణసింహప్రతిమాధిరోపితస్యైవ దానం కర్తవ్యమితి సిద్ధాంతిత పరమసిద్ధాంతచంద్రహాసేన విభిన్నపక్షస్య పూర్వపక్షిణః పక్షావలంబినశ్శాక్తజనాస్స్వావజ్ఞాం విజానంతుతరామితి దిక్ -
న చ దేవీభాగవత - లలితోపాఖ్యానాదిశాక్తగ్రంథేషు భగవత్యాస్సింహవాహనవత్త్వస్య ప్రసిద్ధతయా ప్రతిపాదితత్వాత్తద్వాహనవత్త్వం తస్యా ఏవ వక్తుం న్యాయ్యమితి వాచ్యం - భగవత్యా మహాలక్ష్మ్యా విష్ణుభార్యాత్వేన పూర్వోక్తరీత్యా - స్వభర్తృవాహనేషు సింహ - గరుడ - గజ - హంసాదిషు మధ్యే స్వేచ్ఛానురోధేన - కదాచిత్సింహవాహనాధిరోహణం - కదాచిద్గజవాహనాధిరోహణం - కదాచిద్ధంసవాహనాధిరోహణం చాపి నైవాయుక్తం భవేత్ - తథైవ లోకే సర్వత్రాపి తత్తత్కుటుంబేషు పురుషారూఢాన్యేవ - శిబికాదీని స్త్రీభిరప్యారూఢాని భవంతి - తదారోహణమాత్రేణ తాని సర్వాణ్యపి స్త్రీవాహనాన్యేవేతి వ్యవహారస్తు న లోకే ప్రవర్తతే ॥
కించ ॥ గృహారామక్షేత్రవిత్తదాసదాసీవాహనపశుభూషణఋణాదీనామధికారస్తు భర్తురేవేతి మన్వాదిధర్మశాస్త్రేషు నిశ్చితత్వాత్తథైవ న కస్మిన్నపి విషయే స్త్రియాస్స్వాతంత్ర్యం వర్తత ఇత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ న స్త్రీ స్వాతంత్ర్యమర్హతీత్యాదిశిష్టవచనైస్సర్వేషామపి విదితచరమేవ భవతీతి నిశ్చితత్వాత్ - తస్మాద్విష్ణువాహనాంతర్గతసింహ - గజ - హంసాదివాహనారోహణమాత్రేణ న దేవ్యాస్తేషు వాహనేష్వధికారో వర్తత ఇతి నిశ్చినుమః - నను ॥ శ్రు ॥

ఆత్మావారేద్రష్టవ్య శ్శ్రోతవ్యోమంతవ్యోనిదిధ్యాసితవ్యః - సోన్వేష్టవ్యస్సవిజిజ్ఞాసితవ్యః-తద్విజిజ్ఞాసస్వేత్యాది శ్రుతికదంబేనవేదాంతశాస్త్రాధ్యయనాపేక్షుభిర్ముముక్షుభిస్సర్వైరపిశ్రవణమనన నిదిధ్యాసనాదికంవిధిచ్ఛాయాపన్నత్వేనవిహితం - నతుకర్మఠైః క్రియమాణదానధర్మాదివివిధక్రియాకలాపో మోక్షేచ్ఛూనాం విధి రూ పతయా ప్రతిపాదితోహి శ్రూయతే - ఏవంచసతి- మోక్షశాస్త్రస్యైతస్య శ్రవణమననాది విధిభిస్సాకం దానవిధేరపి ప్రవచనం నైవయుక్తమితిమహాత్యాక్షేపే సిద్ధాంతస్త్వేవం ప్రకాశ్యతే.

నిఖిలోపనిషత్తుల్యతాంచైతస్య మోక్షశాస్త్రస్య ప్రతిపాదయితుమేవభగవానాదినారాయణస్వరూపో వ్యాసస్సర్వత్రాపినిఖిలశ్రుత్యర్థానుపృథక్ పృథక్ శ్లోకరూపేణారచయత్ - కేషుచిత్ స్థలేషుతత్తచ్ఛ్రుతీనామానుపూర్వ్యనతిక్రమేణైవతాఏవ శ్రుతీః శ్లోకరూపేణావర్ణయత్ - తథాహి -

భాగవతే - అష్టమస్కంధే - ప్రథమాధ్యాయే-

శ్లో ॥ ౧౧॥ ఆత్మావాస్యమిదంవిశ్వంయత్కించిజ్జగత్యాంజగత్ । తేనత్యక్తేనభుంజీథా మాగృధః కస్యస్విద్ధనమ్॥

అయంతుశ్లోకః ॥ ఈశావాస్యోపనిషది ప్రథమద్వితీయవాక్యే ఏవభవతః- ఏవమేవప్రకారేణాన్యత్రాపిప్రతిపాదితశ్రుతిరూపశ్లోకా ద్రష్టవ్యాః॥ తస్మాదేతస్యపురాణరత్నస్య- వేదస్యేవ-నిరర్థకతయా-వర్ణానుపూర్వ్యనతిక్రమేణపఠనేచ-తాదృశశ్రుత్యర్థసారభూతస్యాస్య శ్రోత్రియాయముముక్షవేదానేచాపరోక్షసాక్షాత్కారమోక్షావాప్తిరూపఫలంతులభ్యతఇత్యుక్త్వా - గురుమూలతస్సత్సంప్రదాయానుసారేణార్థపరిజ్ఞానే మోక్షప్రాప్తిస్తుకైముతికన్యాయసిద్ధేత్యభిప్రాయేణనిఖిలాస్మచ్ఛిష్టజనైర్నిశ్చేతవ్యఏవభవతి- కించాత్ర నిరర్థకస్య వేదస్యయథాసంప్రదాయంవర్ణానుపూర్వ్యనతిక్రమణపూర్వకాధ్యయనేనమహత్ఫలంత్వభిహితం - తథాహి.

ప్రాతిశాఖ్యాఖ్యకుమారవ్యాకరణేద్వితీయప్రశ్నాంతే.

శ్లో ॥ పదక్రమవిశేషజ్ఞోవర్ణక్రమవిచక్షణః । స్వరమాత్రావిభాగజ్ఞోగచ్ఛేదాచార్యసగ్ంసదంగచ్ఛేదాచార్యసగ్ంసదమితి ॥ కించ ॥ కృతాదియుగచతుష్టయే - కృతయుగేతపసాఫలసిద్ధిరభిహితా - త్రేతాయాంతుజ్ఞానేనఫలసిద్ధిరుక్తా - ద్వాపరేయజ్ఞాదినాఫలసిద్ధిర్నిశ్చితాభవతి - కలౌతుసర్వేషామపిమనుజానాందానేనైవఫలసిద్ధిర్భవతీతివక్ష్యమాణస్మృతిచోదితవచనప్రమాణైరవగమ్యతే - ఏతమేవార్థం మనసినిధాయ సభగవాన్ పరమకారుణికోవ్యాసః ముముక్షూణామపిపాపనివృత్తిఃపరంపరయామోక్షసాధికాభవేదితినిశ్చిత్య-ఏతస్యాపిమోక్షశాస్త్రస్య దానంతువిధిరూపతయాకర్తవ్యమిత్యవాదీత్ -ముముక్షూణామపితపఃప్రభృతికర్మకలాపైః పాపనివృత్తౌసత్యామేవమోక్షావాప్తిర్భవతీత్యర్థోభగవత్పాదైరపిసూచితః- తథాహి- ఆత్మబోధప్రకాశికాయాం.

శ్లో॥ ౧ ॥ తపోభిఃక్షీణపాపానాం శాంతానాంవీతరాగిణామ్ । ముముక్షూణామపేక్ష్యోయమాత్మబోధోవిధీయత ఇతి - అత్ర తపోభిరితిబహువచనేన - తత్తద్యుగానురోధేనమనునావిహిత- తపో-జ్ఞాన - యజ్ఞ- దానాన్యేవాభిహితానిభవంతీతి జ్ఞేయం॥

అతః కలౌసర్వేషామపిమనుజానాందానాదేవసర్వార్థసిద్ధిర్భవతీతి నిఖిలశ్రుతిస్మృత్యాదిషువిధిరూపతయాప్యభివర్ణితార్థస్సర్వజనవేద్యోభవితవ్య ఇత్యభిప్రాయేణదానపారమ్యప్రతిపాదకనిఖిలశ్రుతిస్మృత్యాదీనాంవచనానిచ - ప్రతిగృహీతృస్వరూపనిరూపణంచ - వ్యాధ్యాదినా దాతుః స్వతోదానకర్మణిశక్త్యభావే సతి- ప్రతినిధిమూలతోదానంకర్తవ్యమిత్యపరిజ్ఞానతామస్మదీయానాం హితాయప్రతినిధిస్వరూపనిరూపణంచ- సప్రమాణకైర్వచనైః ప్రకాశ్యంతే॥

తథాచవిష్ణుగాహ ॥ పాపంనివర్తయేద్ధీమాన్ దానేనైవకలౌయుగఇతి ॥ యోగోస్యదానశబ్దస్యాంగిరసాస్పష్టతయాదర్శితః ॥ శ్లో ॥ దీయంతేనేనపాపానితతోదానముదాహృతమితి ॥ కించ ॥ వ్యాసః ॥ శ్లో ॥ వర్ణానామాశ్రమాణాంచచాతుర్వర్ణ్యేయుధిష్ఠిర । దానంధర్మంప్రవక్ష్యామియథావేదేసుభాషితమ్॥ నందిపురాణే॥ దానంపరం ప్రశంసంతిదానమేవపరాయణమ్ । దానంబంధుర్మనుష్యాణాందానంకోశోహ్యనుత్తమః॥ దానంకామఫలో

వృత్తో దానం చింతామణిర్నృణామ్ । దానం పుత్రః పరం ద్రవ్యం దానం మాతా పితా తథా ॥ న దానేన వినా కించిత్ప్రార్థితం ఫలమాప్యతే । అపి వాలాగ్రమాత్రస్య తులా తస్య న విద్యతే ॥ హారనూపురసంఘైస్తు స్ఫురితోత్తమమందిరా। ఇందిరా ప్రాప్యతే సర్వైర్దానాదేవేతి నిశ్చయః ॥ సౌరపురాణే ॥ న దానాదధికం కించిద్దృశ్యతే భువనత్రయే । దానేన ప్రాప్యతే స్వర్గం శ్రీర్దానేనైవ లభ్యతే ॥ దానేన శత్రూన్ జయతి వ్యాధిర్దానేన నశ్యతి । దానేన లభ్యతే విద్యా దానేన యువతీజనః ॥ ధర్మార్థకామమోక్షాణాం సాధనం పరమం స్మృతమ్ ॥ బ్రహ్మకైవర్తే ॥ దానేన మోదతే స్వర్గే సురైస్సహ చిరం నరః । దమో దానం దయా చేతి సాధనం త్రితయం స్మృతమ్॥ వ్రతస్య సాధనం దానం తపసస్థాపనం చ యత్ । దానమేవ పరం శ్రేయ ఇహలోకే పరత్ర చ॥ విముక్తిసాధనం చైతచ్ఛ్రుతిరాహ నృణాం భువి ॥

మనుః॥ తపః పరం కృతయుగే త్రేతాయాం జ్ఞానముచ్యతే। ద్వాపరే యజ్ఞమేవాహుర్దానమేవ కలౌ యుగే॥ ఉశనాః॥ దానాన్నృతే నోపకారో విద్యతే ధనినః పరః। దీయమానం హి దత్తస్య భూయ ఏవాభివర్ధత ఇతి॥ వేదవ్యాసః॥ యద్దదాతి విశిష్టేభ్యో యచ్చాశ్నాతి దినే దినే। తత్తు విత్తమహం మన్యే శేషం కస్యాపి రక్షతి॥ యద్దదాతి యదశ్నాతి తదేవ ధనినో ధనమ్। అన్యే మృతస్య క్రీడంతి దారైరపి ధనైరపి॥ బృహస్పతిః ॥ తపో ధర్మం కృతయుగే జ్ఞానం త్రేతాయుగే స్మృతమ్। ద్వాపరే చాధ్వరః ప్రోక్తః కలౌ దానం దయా దమః॥ అత్రార్థే శతపథశ్రుతిః॥ తదేతత్త్రితయం సిద్ధ్యేద్దమో దానం దయేతి చ । దానేన భోగీ భవతి మేధావీ వృద్ధసేవయా ॥ అహింసయా చ దీర్ఘాయురితి ప్రాహుర్మనీషిణః ॥ యమః ॥ యతీనాం ప్రణవో ధర్మో నిరాహారో వనౌకసామ్। దానమేవ గృహస్థానాం శుశ్రూషా బ్రహ్మచారిణామ్॥ మాత్స్యే ॥ పాపకర్మసమాయుక్తం పతంతం నరకే నరమ్। త్రాయతే దానమేకం తు పాత్రభూతే ద్విజే కృతమ్ ॥ తథా ॥ న్యాయేనార్జనమర్థానాం వర్ధనం చాభిరక్షణమ్। సత్పాత్రప్రతిపత్తిశ్చ సర్వశాస్త్రేషు పఠ్యతే ॥ కూర్మపురాణే ॥ దానధర్మాత్పరో ధర్మో భూతానాం నేహ విద్యతే । తస్మాద్విప్రాయ దాతవ్యం శ్రోత్రియాయ ద్విజాతిభిః ॥ ద్విజాతిభిరిత్యుపలక్షణం ॥ శ్లో ॥ వర్ణానామాశ్రమాణాం చేత్యాదినా- వ్యాసాదిభిస్సర్వసాధారణతయా దానస్యాభ్యనుజ్ఞాతత్వాత్ ॥ మహాభారతే॥ ఆయాసశతలబ్ధస్య ప్రాణేభ్యోపి గరీయసః। గతిరేకా హి విత్తస్య దానమన్యా విపత్తయః ॥ బ్రాహ్మణాయాభిరూపాయ యో దద్యాదర్థమర్థినే । స దదాతి నిధిం శ్రేష్ఠం పారలౌకికమాత్మనః ॥ కూర్మపురాణే ॥ న హి దానాత్పరతరమన్యదస్తీతి మే మతిః । ధనే ధనవతాం కించిదహార్యం రాజతస్కరైః ॥ వహ్నిపురాణే ॥ తథైవ పుణ్యతీర్థేషు వ్రతేషు నియమేషు చ । సమ్యక్ప్రీణేషు విప్రేషు పశ్చాద్దానం సమాచరేత్ ॥ యస్య విత్తం న దానాయ నోపభోగాయ దేహినామ్। నాపి కీర్త్యై న ధర్మాయ తస్య విత్తం నిరర్థకమ్॥ తస్మాద్విత్తం సమాసాద్య దైవాద్వా పౌరుషాదథ । దద్యాత్సమ్యగ్ద్విజాతిభ్యః కీర్తనాని న కారయేత్ ॥ స్కాందే- ప్రభాసఖండే॥ దేవాలయం నో విదధాతి వాపీం కుండం తటాకం న కరోతి కూపమ్। పుణ్యం వివాహం స్వజనోపకారం తథా సభాం వా ద్విజమందిరం వా॥ ధనం సదా భూమిగతం కరోతి క్షయం న జానాతి కులస్య చాసౌ॥ వ్యాసః॥ అహన్యహని యాచంతమహం మన్యే గురుం యథా । మార్జనం దర్పణస్యేవ యః కరోతి దినే దినే ॥ కిం ధనేన కరిష్యంతి దేహినో భంగురాశయాః । యదర్థం ధనమిచ్ఛంతి తచ్ఛరీరమశాశ్వతమ్॥ న దానాయ న ధర్మాయ న కామాయ న కీర్తయే। తత్పరిత్యజ్య గంతవ్యం తద్ధనం కిం న దీయతే ॥ ఇచ్ఛానురూపో విభవః కదా కస్య భవిష్యతి। అదాతా పురుషస్త్యాగీ ధనం సంత్యజ్య గచ్ఛతి ॥ దాతారం కృపణం మన్యే మృతోప్యర్థం న ముంచతి ॥ మనుః ॥ దానధర్మం నిషేవేత నిత్యమైష్టికపౌర్తికమ్। పరితుష్టేన భావేన పాత్రమాసాద్య భక్తితః ॥ ఇష్టాయ జ్ఞే దీయతే యద్దక్షిణాది తదైష్టికమ్। బహిర్వేది చ యద్దానం తత్పౌర్తికమితి స్మృతమ్॥ యత్కించిదపి దాతవ్యం యాచితేనానసూయయా । ఉత్పత్స్యతే హి తత్పాత్రం యత్తారయతి సర్వతః ॥ స్వర్గాయుర్భూతికామేన తథా పాపోపశాంతయే । ముముక్షుణా చ దాతవ్యం బ్రాహ్మణేభ్యస్సదాన్వహమ్॥ విష్ణుధర్మోత్తరే॥ న దదాతి చ యో దానం మోఘం తస్య ధనార్జనమ్। ఉత్థాయోత్థాయ దాతవ్యం బ్రాహ్మణేభ్యో యుధిష్ఠిర ॥ వహ్నిపురాణే ॥ అన్నం మూలం ఫలం శాకముదపాత్రం తపోధనాః । దానం విభవతో దత్వా నరాస్స్వర్యాంతి ధార్మికాః ॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥

దాతవ్యం ప్రత్యహం పాత్రే నిమిత్తేషు విశేషతః। యాచితేనాపి దాతవ్యం శ్రద్ధాపూతం తు శక్తితః॥ మత్స్యపురాణే॥ ఉక్తసర్వగుణోపేత ఉక్తదోషవివర్జితః। కామధుగ్ధేనువద్దానం ఫలత్యాత్మేప్సితం ఫలమ్॥ ఇహ కీర్తిం వదాన్యాఖ్యాం స్ఫీతార్థభోగాం త్రివిష్టపే। దానశ్రద్ధాం తృతీయేపి జన్మని ప్రసవోత్తమే॥ వదాన్యో బహుప్రదః॥ దానమేవ పరో ధర్మో దానమేవ పరం తపః। నహి దానాత్పరతరమిహ లోకే పరత్ర చ॥ దానేన భోగానాప్నోతి దానేనాయుశ్చ విందతి। నరస్స్వర్గాపవర్గౌ చ దానేనైవ సమశ్నుతే॥ మార్కండేయపురాణే॥ కుటుంబినే శ్రోత్రియాయ బ్రాహ్మణాయ మహాత్మనే। దాతవ్యం భిక్షవే చాన్నమాత్మనో భూతిమిచ్ఛతా॥ దేవలః॥ దుర్లభం భారతే వర్షే జన్మ తస్మిన్ మనుష్యతా। మానుషే బ్రాహ్మణత్వం చ దుర్లభం సుతరాం మతమ్॥ విప్రత్వే సతి చ ప్రాప్య వంపిద్యాదిగుణయోగతా। తత్ర న్యాయార్జితార్థాప్తిస్తతో భక్త్యా ప్రతిపాద్యతే॥ లబ్ధ్వైవ తద్గుణసంయోగం తీర్థం పాత్రం చ పర్వ చ॥ దానాని యే ప్రయచ్ఛంతి కృతార్థాస్తే నరా భువి॥ అగస్త్యః॥ గోభిర్విప్రైశ్చ వేదైశ్చ సతీభిస్సత్యవాదిభిః। అలుబ్ధైర్దానశీలైశ్చ సప్తభిర్ధార్యతే మహీ॥ యైర్న భుక్తం న చ హుతం తీర్థేన మరణం కృతమ్। హిరణ్యమన్నముదకం బ్రాహ్మణేభ్యో న చార్పితమ్॥ దీనా వివసనా రూక్షాః కపాలాంకితపాణయః। దృశ్యంతే తే మహారాజ జాయమానాః పునః పునః॥ విష్ణుధర్మోత్తరే॥ సీదతే ద్విజముఖ్యాయ యోఽర్థినే న ప్రయచ్ఛతి। సామర్థ్యే సతి దుర్బుద్ధిర్నరకాయోపపద్యతే॥ కూర్మపురాణే॥ యస్తు ద్రవ్యార్జనం కృత్వా నార్చయేద్బ్రాహ్మణాన్ సురాన్। సర్వస్వమపహృత్యైనం రాజా రాష్ట్రాత్ప్రవాసయేత్॥ బ్రహ్మపురాణే॥ సదాచారాః కులీనాశ్చ రూపవంతః ప్రియంవదాః। బహుశ్రుతాశ్చ ధర్మజ్ఞా యాచమానాః పరాన్ సదా॥ దృశ్యంతే మనుజాస్సర్వే ప్రాణినః క్షుత్ప్రపీడితాః। అదత్తదానా జాయంతే పరభాగ్యోపజీవినః॥ వ్యాసః॥ ఆతురద్వ్యయమభ్యస్తం నాస్తి నాస్తీతి యత్పురా। తదిదం దేహి దేహీతి విపరీతముపస్థితమ్॥ స్కాందపురాణే॥ బోధయంతి న యాచంతే దేహీతి కృపణం జనాః। అవస్థేయమదానస్య మా భూదేవం భవానపి॥ దేహీత్యేవం బ్రువన్నర్థీ జనం బోధయతీవ సః। నివారయతి యస్తం వై తిర్యగ్యోనిం వ్రజేత్తు యః॥ శాతాతపః॥ మా దదస్వేతి యో బ్రూయాద్గవ్యగ్నౌ బ్రాహ్మణేషు చ। యదిదం కష్టమర్థిత్వం ప్రాగదానఫలం హి తత్॥ ఏకేన తిష్ఠతాధస్తాదన్యేనోపరి తిష్ఠతా। దాతృయాచకయోర్భేదః కరాభ్యామేవ సూచితః॥ యమః॥ కన్యాప్రదానే యజ్ఞే వాన్యస్మిన్ వా ధర్మసంకటే। విఘ్నమాచరతే యస్తు తమాహుర్బ్రహ్మఘాతుకమ్॥ తస్మాద్విభూతిమన్విచ్ఛన్ నదానే విఘ్నమాచరేత్। దద్యాదహరహః పాత్రే లోకత్రయజిగీషయా॥ ....

మహాభారతే॥ సర్వకామైశ్చ సంపూర్ణం దత్త్వా వేశ్మ హిరణ్మయమ్। ముద్గలాయ గతస్స్వర్గం శతద్యుమ్నో మహాయశాః॥ ఏతే చాన్యే చ బహవో దానేన తపసా సహ। మహాత్మానో గతాస్స్వర్గం శుద్ధాత్మానో జితేంద్రియాః॥ తేషాం ప్రతిష్ఠితా కీర్తిర్యావత్స్థాస్యతి మేదినీ॥ దానేన భూతాని వశీభవంతి దానేన వైరాణ్యపయాంతి నాశమ్॥ పరోపి బంధుత్వముపైతి దానాద్దానం హి సర్వవ్యసనాని హంతి॥ అత్రార్థే శ్రుతిః॥ దానం యజ్ఞానాం వరూథం దక్షిణా లోకే దాతారగ్ం సర్వభూతాన్యుపజీవంతి దానేనారాతీరపానుదంత దానేన ద్విషంతో మిత్రా భవంతి దానే సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాద్దానం పరమం వదంతీతి॥ ....

తదేవాహ - స్కాందే॥ సూతః॥ శ్లో॥ శ్రుత్వార్జునస్య తద్వాక్యం హరిర్ధర్మాత్మజం ముదా। సంమార్జ్య పాణినా పాణీ వచనం చేదమబ్రవీత్॥ శృణు భూపాల వక్ష్యామి తవ ముక్తిప్రదం శుభమ్। సర్వపాపహరం పుణ్యం సర్వోపద్రవనాశనమ్॥ చతుర్ణామపి వర్ణానాం నారాణాం పుత్రకామినామ్। ధనదం ధనకామానాం రోగిణాం రోగనాశనమ్॥ బ్రహ్మహత్యా సురాపానం స్తేయం గుర్వంగనాగమః। సంకలీకరణం చైవ మలినీకరణం తథా॥ అపాత్రీకరణం చైవ జాతిభ్రంశకరం తథా। ఉపపాతకమిత్యేతన్నవధా పరికీర్తితమ్॥ ఏతేషాం నిష్కృతీ రాజన్ దానేనైవ భవేద్ధ్రువమిత్యాది॥ నిత్యకర్మపరిత్యాగే దాసీవేశ్యాగమేపి వా। అనృతే చైవ యత్పాపం యత్పాపం గురునిందయా॥ కన్యాశుల్కేన యత్పాపం యత్పాపం రుద్రవిక్రయే। నిత్యహోమపరిత్యాగే వ్రతలోపే చ యద్భవేత్॥ యత్పాపం దార

సంత్యాగే యత్పాపం తిలవిక్రయే। వేదమాతృపరిత్యాగే భూధేనుహరణేపి వా॥ ఏవమాదీని పాపాని సంభవంతి ద్విజన్మనామ్। దానాదస్మాత్ప్రణశ్యంతి నాన్యథా కురునందన॥ విప్రగ్రామధనాదానే విప్రాణామపహాసనే। విప్రవృత్తిహరే పాపం పాపం యద్విప్రవంచనే॥ దేవద్రవ్యాపహారేణ పాపం యచ్ఛివనిందయా। యత్పాపం చక్రచిహ్నానాం యత్పాపం లింగధారిణామ్॥ తేషాం దానే చ యత్పాపం పాషండత్వేన యద్భవేత్। యత్పాపం చ పష్టమాంసానాం భక్షణే హింసనే తథా॥ విభవే సతి నాస్తిక్యాత్పుణ్యకాలాదిసంభవే। న కించిత్క్రియతే దానమసభ్యానాం పరిగ్రహే॥ వర్ణవ్యతిక్రమే పాపం వివాహే రాజనందన। యత్పాపం పుత్రహింసాయాం యత్పాపం భ్రాతృమారణే॥ యత్పాపం దారసంత్యాగే వ్యపరాధం వినా నృప। తటాకారామకాసారవాపీకూపవినాశనే॥ యత్పాపం ధేనుహింసాయాం స్వరాష్ట్రస్యాపి పీడనే। అల్పకార్యే బహూద్వ్యోగో బహూద్వ్యోగే ల్పకార్యవాన్॥ గోవిప్రగ్రామరాష్ట్రేషు చోరపీడాద్యుపేక్షయా। యత్పాపం భవతి క్షిప్రం నేకవిద్వేషిణామపి॥ ఏవమాదీన్యనేకాని పాపాని క్షితిమండలే। రాజ్ఞాం భవంతి సర్వత్ర కర్మణా మనసా గిరా। తేషామపీహ శుద్ధ్యర్థముక్తం దానం స్వయంభువా। హీనమూల్యేన యద్ద్రవ్యం యద్ద్రవ్యం బహుమూల్యతః॥ కృత్వాన్యాయేన యో జీవేద్యత్పాపం రసవిక్రయే। ధాన్యేషు రత్నజాతేషు హ్యుపకేశాదివస్తుషు॥ క్రీత్వాల్పే నైవ మూల్యేన విక్రేతుర్బహుమూల్యతః। యత్పాపం వణిజః ప్రోక్తమసభ్యానాం చ భాషణే॥ అశ్వోష్ట్రఖరమార్జారధేనుసూకరయోషితామ్। విక్రయేణైవ యత్పాపం లవణస్య విశేషతః॥ ఏవం బహువిధం పాపం విశాం భవతి నిత్యశః॥ పరాశరాదయో విప్రా నృత్యంత్యాం నందసంయుతాః। జంబూద్వీపే మహాపుణ్యే జన్మ యః ప్రాప్య మానవః॥ దానేస్మిన్విముఖో భూయాత్తస్యాత్తస్మాదచేతనః। విద్యమానధనో యస్తు దానేస్మిన్విముఖో యది॥ తస్యైవ జన్మ సంవృత్తిస్సూకరేషు బహుష్వపి। శుష్కీభూతస్య పాపస్య హ్యార్ద్రీభూతస్య పాప్మనః॥ నిష్కృతిర్భూప దానం యన్నాన్యథా గతిరస్తి వై॥ కలౌ తు పాపభూయిష్ఠే నరః పుణ్యపరాఙ్ముఖః। బ్రహ్మేతదనుకంపార్థం సృష్టవాన్దానముత్తమమ్॥ పుణ్యం సుఖార్థీ కుర్వీత దుఃఖార్థీ పాపకర్మకృత్॥ అతః పాపం న కుర్వీత కర్మణా మనసా గిరా। అకృతేనతు రేవ్యజ్ఞస్తపో విస్మయతః క్షరేత్। క్షరేత్కీర్తనతో దానమాయుర్విప్రావమానతః॥ అదాతుః పాపవృద్ధిస్స్యాత్పాపవృద్ధ్యా దరిద్రతా। దారిద్ర్యాత్కురుతే పాపం పాపాత్తస్మాదధోగతిః॥ గతిహీనః పునర్భూమావాజాయతే రోగసంయుతః। భూమాజాతస్య మర్త్యస్య ధర్మహీనస్య పాపినః॥ దేహాత్కృష్టతరం నాస్తి తస్మాద్దోషం న కారయేత్। ఏతైర్యుక్తో యదా దేహీ కర్మబంధస్స వేశ్మవత్॥ మృతాస్సమృతాః పునర్భూమావంతో నాస్తీహ జన్మనామ్। తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన సర్వబంధవిముక్తయే॥ సర్వదోషవినాశాయ సర్వరోగోపశాంతయే। సర్వేషాం శ్రేయసాం భూత్యై కుర్యాద్దానమనుత్తమమ్॥ శరీరం పాపసంభూతం పాపే నైవ ప్రవర్తతే। పాపమూలమిదం జ్ఞాత్వా తచ్ఛాంతిం సాధయేన్నరః॥ ఏవం త్వమపి రాజేంద్ర కురు దానమనుత్తమమ్। సర్వపాపవిశుద్ధ్యర్థం యావద్విత్తం సహాం బయేత్యాద్యఖిలశ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణవచనబలాత్సర్వైరప్యస్మదీయైరైహికాముష్మికఫలసంపాదనేచ్ఛుభిః కలియుగేస్మిన్దానమేవావశ్యం కర్తవ్యమిత్యర్థస్సర్వమతసమ్మతయా నిశ్చేతవ్య ఇతి దిక్.

అథ ప్రతిగృహీతృధర్మస్వరూపనిరూపణం.

బ్రహ్మాండపురాణే॥ శుచిః పవిత్రపాణిశ్చ గృహ్ణీయాదంతరాముఖః। అభీష్టదేవతాం ధ్యాయన్మనసా విజితేంద్రియః॥ కృతోత్తరీయకో విప్ర అంతర్జానుకరస్తథా। దాతురిష్టమభిధ్యాయన్ ప్రగృహ్ణీయాదలోలుపః॥ .... విశ్వామిత్రః॥ అభ్యర్థితశ్చ ధర్మజ్ఞస్తథా బద్ధశిఖో ద్విజః। స్నాతస్సమ్యగుపస్పృశ్య గృహ్ణీయాత్ప్రయతశ్శుచిః॥ ఆపస్తంబః॥ ఆర్ద్రవాసాస్తు యః కుర్యాజ్జపహోమప్రతిగ్రహాన్। సర్వం తద్రాక్షసం విద్యాద్బహిర్జానుశ్చ యత్కృతమ్॥ బోధాయనః॥ కాషాయవాసాః కురుతే జపహోమపరిగ్రహాన్। న తద్దేవేషు భవతి హవ్యకవ్యస్వధాహవిః॥ గారుడపురాణే॥ స్నాతస్సమ్యగుపస్పృశ్య కధా నోధౌతవాససీ। సపవిత్రకరశ్చైవ ప్రతిగృహ్ణీత కర్మవిత్॥ విష్ణుధర్మోత్తరే॥ ప్రతిగృహ్య తాం సావిత్రం సర్వత్రైవానుకీర్తయేత్। తతస్తు కీర్తయేత్స్వార్థం ద్రవ్యేణ ద్ర

వ్యదేవతామ్ ॥ సమాపయేత్తతఃపశ్చాత్త్రా మన్త్రశ్రుత్యా ప్రతిగ్రహమ్। తదంతేకీర్తయేత్స్వర్ధంద్ర వ్యేణద్రవ్యదేవతామ్॥ సమాపయేత్తతఃపశ్చాత్త్రా మన్త్రశ్రుత్యా ప్రతిగ్రహమ్। తదంతేకీర్తయేత్స్వస్తిప్రతిగ్రహవిధిస్త్వయమ్॥ ఆదిత్యపురాణే॥ ఓంకారముచ్చరన్ ప్రాజ్ఞో ద్రవిణంసకుశోదకమ్।గృహ్ణీయాద్దక్షిణేహస్తేతదంతేస్వస్తికీర్తయేత్॥ తథా ॥ప్రతిగ్రహంపఠేదుచ్చైః ప్రతిగృహ్యద్విజోత్తమాత్ । మంత్రంపఠేచ్చరాజన్యాదుపాంశుచతథావిశః॥మనసాచతథాశూద్రేస్వస్తివాచనమేవచ। సోంకారంబ్రాహ్మణేకుర్యాన్నిరోంకారంమహీపతౌ॥ ఉపాంశుచతథావైశ్యేమనసాస్వస్తిశూద్రకే॥

అథదానపాత్రస్వరూపనిరూపణం.

తపస్తప్త్వాసృజద్బ్రహ్మా బ్రాహ్మణాన్ వేదగుప్తయే। తృప్త్యర్థంపితృదేవానాంబ్రహ్మసంరక్షణాయచ॥ మత్స్యే॥ నాస్తివిప్రసమోదేవోనాస్తివిప్రసమోగురుః। నాస్తివిప్రాత్పరంశాస్త్రంనాస్తివిప్రాత్పరోనిధిః॥ సంవర్తః॥ శ్రోత్రియాయదరిద్రాయచార్థినేచవిశేషతః। యద్దానందీయతేతస్మైతద్దానంశుభకారణమ్॥ భవిష్యోత్తరపురాణే॥ క్షాంతిస్స్పృహాదయాసత్యందానంశీలంతపశ్శ్రుతమ్। ఏతదష్టాంగముద్దిష్టం పరమంపాత్రలక్షణమ్॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥నవిద్యయాకేవలయాతపసావాపిపాత్రతా।యత్రవృత్తంభవేచ్చేమేతద్ధిపాత్రంప్రకీర్తితమ్॥బ్రహ్మకైవర్తే॥ జన్మనాబ్రాహ్మణోజ్ఞేయస్సంస్కారైర్ద్విజఉచ్యతే। విద్యయాయాతివిప్రత్వంత్రిభిశ్శ్రోత్రియఉచ్యతే॥ యమః॥ సమమబ్రాహ్మణేదానంద్విగుణం బ్రాహ్మణబ్రువే। శ్రోత్రియేశతసాహస్రమనంతంవేదపారగే॥ సంవర్తః॥ శ్రోత్రియేచైవసాహస్రమాచార్యేద్విగుణంతతః। ఆత్మజ్ఞేశతసాహస్రమనంతంచాగ్నిహోత్రిణః॥ ఉత్పత్తింప్రళయంచైవభూతానామాగతింగతిమ్। వేత్తివిద్యామవిద్యాంచసభవేద్వేదపారగః॥ పద్మపురాణే॥ ఏకం వేదాంతగంవిప్రంభోజయేచ్ఛ్రద్ధయాన్వితః। తస్యభుక్త్వాభవేత్కోటిర్విప్రాణాంనాత్రసంశయః॥ ఉద్దిశ్యాథవసుందేవంప్రియతామితిచానఘ। పాత్రంమనసిసంచింత్య తోయమప్సువినిక్షిపేత్ ॥ ఉద్దిశ్యాథవసుందేవమిత్యాదిపాత్రాసన్నిధివిషయం॥ ఇతిపాత్రలక్షణం॥

అథఅపాత్రస్వరూపనిరూపణం.

గోరక్షకాన్వాణిజకాన్తథాకారుకుశీలవాన్। ప్రేష్యాన్వార్ధుషికాంశ్చైవవిప్రాన్శూద్రవదాచరేత్॥ భవిష్యత్పురాణే॥ భస్మనీవహుతంహవ్యంతథాభవతినిష్ఫలమ్।జపేనరహితేవిప్రేతథాదానంనిరర్థకమ్॥శాతాతపః॥ నష్టందేవలకేదత్తంప్రణష్టంచైవవార్ధుషి। యచ్చవాణిజకేదత్తంనచతత్ప్రేత్యనోఇహ॥ నాబ్రాహ్మణాయదాతవ్యంనదేయంబ్రాహ్మణబ్రువే। నబ్రాహ్మణక్రియేచైవనచదుర్బ్రాహ్మణేధనమ్॥ తథా॥ ఆమపాత్రేయథాన్యస్తంక్షీరందధిఘృతంమధు। అపాత్రేణతథాదత్తంసహపాత్రేణనశ్యతి॥ వ్యర్థమబ్రాహ్మణేదానంపతితేతస్కరేతథా। గురోశ్చాప్రీతిజనకేకృతఘ్నేగ్రామయాచకే॥ వేదవిక్రయికేచైవయస్యచోపపతిర్గృహే। స్త్రీభిర్జితేషుయద్దత్తంవ్యాళగ్రాహితథైవచ॥ బ్రహ్మబంధౌచయద్దత్తంయద్దత్తంవృషలీపతౌ। కింకరేషుచయద్దత్తంవృథాదానానిషోడశ॥ బీజంచతుష్పథేపక్వంవాపితంనిష్ఫలంభవేత్। దానంతద్వదపాత్రేషువిన్యస్తంనిష్ఫలంభవేత్॥

అథప్రతినిధితయానియోజ్యపురుషస్వరూపనిరూపణం.

స్కాందే॥ అసామర్థ్యేశరీరస్యదానేచసముపస్థితే। కారయేద్ధర్మపత్నీంవాపుత్రంవావినయాన్వితమ్।భ్రాతరంభగినీంశిష్యంబ్రాహ్మణందక్షిణాదిభిః॥ తత్రైవప్రభాసఖండే॥ ఆత్మపుత్రపురోధాశ్చభ్రాతాపత్నీసఖాపివా। దానాదిధర్మకార్యేషుజాయతేప్రీతిహస్తకాః॥ఏభిఃకృతంమహాదేవిస్వయమేవకృతంభవేత్॥ స్మృతౌ॥ కామ్యేప్రతినిధిర్నాస్తినిత్యనైమిత్తికేచసః। కామ్యేచాపక్రమాదూర్ధ్వంకేచిత్ప్రతినిధింవిదుః॥ పుత్రోవాధర్మపత్నీవాయజమానేప్సితంచరేత్। యజమాననియోగేనఋత్విగ్వాదానమాచరేత్॥ యథోక్తదక్షిణాతస్మైదాతవ్యాదానసిద్ధయే। పురోధాఃక్షత్రియోదాతుస్సర్వమోఃపుణ్యంసమంస్మృతమ్॥ ఉపదానఫలంతాభ్యాంసమగ్రంసమవా

ప్యతే । శృణుమోవాన్యమున్నిశ్యైచైకాదశ్యాముపోషితః ॥ యముద్దిశ్యకృతోవిప్రస్తస్యపూర్ణఫలంభవేత్ । కర్తా దశగుణంపుణ్యం ప్రాప్నోత్యేవనసంశయః ॥

ఏవంనిఖిలశ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణేభ్యఉద్ధృతదానపారమ్య ప్రతిపాదక ప్రమాణవచన
రత్న రత్నావళ్యలంకృత తృతీయకక్ష్యాఖండనంసమాప్తం.

చతుర్థకక్ష్యాఖండనం.

హయగ్రీవ బ్రహ్మవిద్యాత్వం దేవీభాగవతస్యేత్యాదియదుక్తంతదప్యనాదిదుర్వాసనాప్రయుక్తస్వాజ్ఞానాజ్ఞానదోషైరాపూర్వపక్షిణాత్రలపితమితివక్ష్యమాణసద్ధేతుక వాక్య ప్రపంచపర్యాలోచనయాపండితజనైః ప్రయుక్తధిక్కారపూర్వకతిరస్కారవచనస్యపాత్రీభూతంభవేదితినిశ్చినుమః - తథాహి.

శ్రీమద్ధయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యేత్యత్ర హయగ్రీవపరబ్రహ్మమూర్తయే ప్రోక్తా బ్రహ్మవిద్యా వా - ఆహోస్విత్ హయగ్రీవపరబ్రహ్మమూర్తినా ప్రోక్తా బ్రహ్మవిద్యేతి వా - నాద్యః - వినష్టనిఖిలవేదపురాణేతిహాసానాముద్ధరణైకప్రయోజనతయా శ్రీహయగ్రీవావతారస్య ప్రతిపాదితత్వాత్ - తత్ర తత్ర - అగస్త్యయాజ్ఞవల్క్యనారద - బ్రహ్మాదీన్ ప్రతి తత్కృతనిఖిలాగమతదంగోపదేశస్య - కంఠోక్త్యా అభిహితత్వాత్ - నాపిద్వితీయః - నిఖిలపురుషార్థప్రదానంతవేదజాతస్యచ - తదంగభూతశాస్త్రాణాంచ - తదర్థప్రకాశకానంతగ్రంథజాతస్యాప్యపురుషప్రణీతత్వాత్ - తథైవనిఖిలాస్మచ్ఛిష్టజనైరప్యభ్యుపగతత్వాచ్చ కించ - హయగ్రీవతంత్రే - వ్యాసనారదసంవాదే ॥ శ్లో ॥ పురాసర్వాసువిద్యాసునష్టాసుప్రళయేమునే । నారాయణోజగత్కర్తారమాశ్రితభుజాంతరః ॥ నిస్స్వాధ్యాయవషట్కారస్వధాస్వాహావివర్జితమ్ । విలోక్యభువనంకృత్స్నంకిమితివ్యాకులోభవత్ ॥ అన్విష్య వేదశాస్త్రాణినాపశ్యత్క్రమపిప్రభుః । హయగ్రీవతనుంప్రాప్య సచ్చిదానందరూపిణీమ్ ॥ నిష్కళంకశశిచ్ఛాయాంనిర్నిద్రకమలేక్షణామ్ । నిత్యామచింత్యవిభవాంనీరాజితపదాంసురైః ॥ చంద్రమండలమధ్యస్థపుండరీకనిషేదుషీమ్ । శంఖచక్రాక్షవలయపుస్తకోజ్జ్వలబాహుకామ్ ॥ పూరయిత్రీంజగత్కృత్స్నంప్రభయాదేహజాతయా । ఋషిభిఃప్రాక్తనైర్ధ్యేయాంజ్ఞానవిజ్ఞానపూరితామ్ ॥ మనోవాగ్విషయాతీతామాగమాంతనివాసినీమ్ । కోశాతీతాంగుణోన్ముక్తామవస్థాత్రయవర్జితామిత్యాదినా - నిఖిలవేదజాతస్యచ - తదుదితకర్మకలాపస్యచసాకల్యేనహానాసత్యాం - తదుద్ధరణైకప్రయోజనతయాహయగ్రీవావతారోభగవతాస్వీకృతఇత్యర్థస్యప్రతిపాదితత్వాచ్చ - తస్మాద్ధయగ్రీవమూర్తినోద్ధృతా బ్రహ్మవిద్యేతి వా - ఆహోస్విత్ - హయగ్రీవస్య బ్రహ్మవిద్యేతి వా వక్తుంసుశకం - అత్ర ద్వితీయేషష్ఠీతత్పురుషే - ఉద్ధార్యోద్ధారకరూపసంబంధస్తుస్పష్టఏవ ప్రతిపాదితోభవతి - తత్రత్య బ్రహ్మవిద్యాశబ్దస్యకోర్థ ఇతి విచికిత్సాయాం ॥ శ్లో ॥ వేదస్తత్త్వంతపోబ్రహ్మబ్రహ్మవిప్రఃప్రజాపతిరితికోశబలాద్బ్రహ్మశబ్దస్యయదివేదార్థకత్వమురరీకుర్మస్తర్హి బ్రహ్మవిద్యేత్యస్య వేదవిద్యేత్యర్థస్తులబ్ధోభవతి - యదితత్త్వార్థకత్వమంగీకుర్మః తదా బ్రహ్మణస్తత్త్వస్యవిద్యాజ్ఞానమిత్యర్థస్తునిష్పన్నోభవతి - యదితపస్త్వభిహితంస్యాత్ - తదాతపోవిద్యేత్యర్థస్తులభ్యతే - యదిచతుర్ముఖబ్రహ్మపరత్వమురరీకురుషే తదా ఆదౌ శ్రీమన్నారాయణపరబ్రహ్మమూర్తినాస్వనాభీకమలాదుద్భూతాయబ్రహ్మణేచతుర్ముఖాయోపదిష్టవేదవిద్యైత్యేవార్థస్సంగచ్ఛతే - యదివిప్రార్థమంగీకరోషి తదానీమపిద్విజానాం వేదాధ్యయనస్యవిహితత్వాత్ బ్రాహ్మణానామధ్యేయవిద్యేత్యర్థోభిహితోభవతి తథాచపూర్వోక్తరీత్యా బ్రహ్మశబ్దవాచ్యనిఖిలార్థేష్వపి బ్రహ్మవిద్యేత్యస్య దేవీవిద్యేత్యర్థస్తునకదాపిలభ్యతే నచ బ్రహ్మణోభార్యారూపత్వాత్ బ్రహ్మశబ్దేనతద్భార్యారూపసరస్వత్యభిహితాభవేదితివాచ్యం - తర్హి బ్రాహ్మీవిద్యేతి వా - ఆహోస్విద్బ్రహ్మణీవిద్యేతి వా - ఉత బ్రహ్మణీవిద్యేతి వాస్యాత్ - తత్కథమిత్యుక్తా - బ్రహ్మణ ఇయమిత్యర్థేతస్యేదమితిసూత్రేణ - అణ్ప్రత్యయేసతిటిడ్ఢాణఞిత్యాదినా ఙీప్ప్రత్యయే - బ్రాహ్మీతిరూపం

నిష్పన్నం - తథైవ బ్రహ్మణో భార్యేత్యర్థే వివక్షితే - బ్రహ్మణశబ్దస్య శార్ఙ్గరవాదిత్వాత్ శార్ఙ్గరవాద్యఞో ఙీనితి సూత్రేణ ఙీని కృతే - బ్రాహ్మణీతిరూపముపపన్నం భవతి - కించ బ్రహ్మణమానయతి జీవయతీతి కర్మణ్యణి - టిడ్ఢాణఞి త్యాదినా ఙీపి సతి - బ్రహ్మణీతిరూపం సంపన్నమభూత్ - నచ తత్ర తత్ర శాక్తగ్రంథేషు పూర్వోక్తక్రమేణాగస్త్యం ప్రతి మహావిద్యాయా హయగ్రీవేణోపదిష్టత్వేన ప్రతిపాదనం కథముపపద్యత ఇతి వాచ్యం - వివిధమంత్రకలాపప్రతిపాదకవిద్యాయా అపిచ తుర్యవేదాంతఃపాతిత్వాన్నిఖిలవేదోద్ధరణైకపరాయణేన శ్రీహయగ్రీవమూర్తినోద్ధృతవేదబృందే - శతేపంచాశన్న్యాయేన - తస్యా అపి మహావిద్యాయాస్తత్రాంతర్భావస్తువక్తుం యుక్త ఏవ భవతీతి బ్రూమః - కించ ॥ శ్లో ॥ ప్రోష్ఠపద్యాం పౌర్ణమాస్యాం సయాతి పరమాం గతిమిత్యాదినా శ్రీమద్భాగవతగ్రంథదానకాలప్రతిపాదనపూర్వకతయా యదుక్తం తత్ర విచారయామః - అనాఘ్రాతస్మృతిగంధేనాననుష్ఠితవేదచోదితసద్వ్రతవ్రాతేనాసంభాషితవ్రతిజనసముదయేనాపక్షీణపక్షేణ పూర్వపక్షిణా స్వపక్షహానిమపశ్య పరిగణయ్య స్వేచ్ఛామనువర్తమానేన - పూర్ణిమాయాం తథైవ ప్రోష్ఠపదానక్షత్రే చ మహాభగవత్యుద్దేశ్యకదానాదికమేవ కర్తవ్యమితి నిఖిలశ్రుతిస్మృతీతిహాసవిపరీతార్థస్త్వభిహితః - ఏవమేవ విపరీతార్థకలుషితచిత్తమలేన పూర్ణిమా ప్రోష్ఠపదయోః - మహాభగవత్యుద్దేశ్యకకర్మైవ కర్తవ్యం నాన్యదితి వదతా తేన - సర్వజనసాధారణాహార సంచారసంభాషణాదిప్రసక్తిరపి నిషిద్ధకోటావేవ నివేశితా భవేదితి మన్యామహే - తథాహి -

సర్వేష్వపి శివవిష్ణ్వాలయేషు పంచపర్వోత్సవాదిషు క్రియమాణేషు పూర్ణిమాయామతీవశ్లాఘ్యతమత్వేనోత్సవాదికం క్రియతే - నతథా దేవ్యాలయేషు దేవీవిషయే పూర్ణిమాస్వారాధనాదికం ప్రసిద్ధతయా క్రియతే - నాపి దానకాండప్రతిపాదకగ్రంథేషు దేవ్యాః ప్రీతయే తాముద్దిశ్య దానాదికం తస్మిన్నేవాహని కర్తవ్యమితి ప్రసిద్ధతయాలిఖితం హి దృశ్యతే - కించ - తత్రైవ పూర్ణిమాయాం - శ్రాద్ధవిశేషస్య కర్తవ్యతయా స్మృతిషు విహితం హి దృశ్యతే - అపరంచ - శ్రీహయగ్రీవోపనిషది - ఏకాదశ్యాం పౌర్ణమాస్యాం వా - హయగ్రీవం జప్త్వా మహానుభావో భవతీత్యాదినా - పూర్ణిమాయామేకాదశ్యాం వా హయగ్రీవమనోర్జపస్య మహత్త్వసంప్రాప్తిఫలరూపతయా - కంఠోక్త్యా ప్రతిపాదితంచ శ్రూయతే - అపిచ - పూర్ణిమాయా అధిపతిర్మహేశ్వరః - ప్రోష్ఠపదానక్షత్రస్య అధిదేవో హిర్బుధ్న్యః - అహిర్బుధ్న్యో నామ ఈశ్వరః ॥ శ్లో ॥ అహిర్బుధ్న్యో మహాకాలో మహానట ఇతి కోశాత్ - వారాధిపేష్వపి భానువారస్య సూర్యః - తథైవ సోమ - కుజ - సౌమ్య - గురు - శుక్ర - శనివాసరాణాం యథాక్రమం - ఇందు - భౌమ - బుధ - బృహస్పతి - భృగు మందా ఏవ వారాధిపాః - ఏవం దినాధిప వారాధిప నక్షత్రాధిపేషు మధ్యే - నయస్యకస్యాపి దేవ్యా ఆధిపత్యం ప్రతిపాదితం హి దృశ్యతే - ఏవంచ సతి - విపక్షిణాస్మత్పూర్వపక్షిణా సద్ధర్మనిబద్ధాపూర్వజిహ్మగప్రయోగపదవీమనువర్తమానేనావశ్యం భావిభావివిపద్భాజా ప్రలపితానర్థకవచనసముదయస్య - తృణనికృంతన - జలలేఖనాదివన్నిష్ఫలత్వేవాప్యత ఇతి సుధియో విదాంకుర్వంతు.

గ్రంథవిషయే తత్వష్టాదశసహస్రత్వద్వాదశస్కంధసంమితత్వాదికస్య సర్వస్యాపి శ్రీమద్భాగవత - దేవీభాగవతయోర్విషయే - సమానతయాభ్యుపగతత్వాన్న తద్విచారోస్మాభిరాదృతః - కించ - తథైవ గరుడపురాణోదాహృతస్య ॥ శ్లో ॥ అర్థోయం బ్రహ్మసూత్రాణామిత్యాదినా ప్రతిపాదితవిశేషణసముదయస్య గంధమాత్రస్యాపి దేవీభాగవత విషయే - ప్యప్రసక్తత్వాత్తల్లక్షణసమన్వయదశాయాం శాక్తాస్త్వక్షిణీ నిమీల్య - అంధ - మూక - బధిర - వేషవ్యాజాదినా వా - ఆహోస్విత్ - స్వోపాస్య మహాభగవత్యనుగ్రహాధిక్యసంపాదనాయానుసృతా వామవామాచారానుష్ఠానశీలితయా సేవితాసవపానప్రయుక్తమూర్ఛాదినా వా - గారుడపురాణప్రమాణవచనపరిచింతనే విస్మృతచిత్తవృత్తయో హ్యభూవన్ - తస్మాద్గారుడ వచనాకర్ణనమపి తేషామనిష్టానర్థాపాదకమేవ భవేదితి దిక్ -

---

పంచమకత్ర్యాఖండనం.

పంచమకత్ర్యాప్రపంచితయావద్విషయవివేచనం యా శ్రీమన్మహాభారతప్రణయనాత్పూర్వమేవాష్టాదశసు

హాపురాణోపపురాణాని తైనైవ మహామునినా వ్యాసేన విరచితానీత్యర్థే నిశ్చితే- తతః పరస్మిన్ కాలే విరచితస్య శ్రీమద్భాగవత గ్రంథస్య మహాపురాణాంతఃపాతిత్వం న కదాపి సంఘటత ఇతి పంచమయుక్త్యవలంబినా పూర్వపక్షిణా పండితంమన్యమానేనాసత్సంప్రదాయానీతాత్యల్పాసద్గ్రంథపఠనాసాదిత చిత్తమలేన ప్రలపిత వచనజాలమవివేకాధిక్యాన్నిగదితమితి నిశ్చిత్య- తదనాదిచిత్తమలవిమోచన ద్వారా స్పష్టతా ప్రదాయినీం వక్ష్యమాణ యుక్తిసంహతి రూపామతిసంస్కృత నేపాళబీజరచితవటకముష్టిమేకకాలేనాస్మై ప్రయచ్ఛామః- తథాహి.

శ్రీమదాదినారాయణపరబ్రహ్మమూర్తేశ్చతుర్వింశతిసంఖ్యాకేష్వవతారేషు - సప్తదశావతారతయా నిఖిలశ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాద్యఖిలవిద్యాసముదయముద్ధర్తుమావిర్భూతేన భగవద్వ్యాసమహర్షిణా నిఖిలలోకోపకారాయాతినిగూఢానంత వేదజాతమపి తదర్థోపబృంహకశ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాదికంచ పరిష్కృతమిత్యర్థః సర్వజనవిదితచర ఏవ హి శ్రూయతే- తథాహి.

భాగవతే- స్కంధే-౧-అ-౩॥ శ్లో॥ తతస్సప్తదశే జాతస్సత్యవత్యాం పరాశరాత్। చక్రే వేదతరోశ్శాఖా దృష్ట్వా పుంసోల్పమేధస ఇత్యాది- తత్రేయం ప్రక్రియా- విద్వచ్ఛిఖామణిభిరత్యాదరాత్సావధానమవధార్యా- తథాహి- ఋగాదివేదాన్ సంవిభజ్య పైలాదిభ్య ఉపదిశ్య- తతః పరం నిఖిలవేదజాత ప్రతిపాద్యపరమతత్త్వావబోధనాయ బ్రహ్మసూత్రాణి - నిఖిలశ్రుతిసముదయమణిగణగ్రథనసూత్రాణీవ స భగవాన్ వ్యాసః - రచయామాస - తదా వేదానధికారిణాం స్త్రీశూద్రద్విజావభాసానాముపకారాయ - నిఖిలవేదార్థోపబృంహకతయా - భారతనామకమితిహాసరత్నం శతపర్వకం విరచయ్య తచ్చాతిరమణీయమపి గ్రంథవైపుల్యేనాధ్యేతౄణామనధీతశ్రుతిస్మృతీనాం కదాచిదపరిజ్ఞేయమేవ భవేదితి సందిహానస్స ఏవ మునివరస్స్వశిష్యౌ- వైశంపాయన జైమినీ- ఆహూయ- తస్య శతపర్వకస్య మహాభారతస్య అష్టాదశపర్వతయా సంగ్రహరూపేణ తదేవ కురుతమిత్యాజ్ఞాం దత్వా- తన్ముఖతో మహాభారతగ్రంథస్య సంగ్రహద్వయం కారయామాస- తయోర్మధ్యే వైశంపాయనకృతం యద్భారతం తదేవాస్మదీయైః పండితవరైరత్రత్యైరహరహః పాపఠ్యతే - న జైమినికృతం- తత్తు న సార్వత్రికం- తస్మిన్నశ్వమేధపర్వమాత్రం మయా పృథీతచరం- కించాయమేవార్థః వైశంపాయనీయభారతే- ఆదిపర్వణి స్పష్టం ప్రతిపాదిత ఏవ హి దృశ్యతే- తథాహి.

శ్రీమహాభారతే- ఆదిపర్వణి- అనుక్రమణికాధ్యాయే-

శౌనకాదిఋషీన్ప్రతి సూతోక్తిః.

శ్లో॥ సమీపే పార్థివేంద్రస్య సమ్యక్పారీక్షితస్య చ। కృష్ణద్వైపాయనప్రోక్తాస్సుపుణ్యా వివిధాః కథాః॥ కథితాశ్చాపి విధివద్యా వైశంపాయనేన చ। శ్రుత్వాహం తా విచిత్రార్థా మహాభారతసంశ్రితాః॥ కృష్ణద్వైపాయన కథితాస్తథైవ వైశంపాయనకథిత కథాశ్చ శ్రుతా ఇత్యుక్తత్వాత్- శ్రీమహాభారతస్య వైశంపాయన ప్రవక్తృకతాపి పార్థిక్యైన వర్తత ఇత్యర్థస్స్పష్టం ప్రతిపాదితో భవతి-

కించ- తస్మిన్నేవానుక్రమణికాధ్యాయే.

శ్లో॥ ఏతత్పర్వశతం పూర్ణం వ్యాసేనోక్తం మహాత్మనా। తతస్తు సూతపుత్రేణ రౌమహర్షణినా పురా॥ కథితం నైమిశారణ్యే పర్వాణ్యష్టాదశైవ తు। సమాసో భారతస్యాయమిత్యాదినా - సూతప్రోక్త భారతం తు వ్యాసకృతశతపర్వసంగ్రహరూపమష్టాదశ పర్వసమ్మితమిత్యర్థస్స్పష్టతయా ప్రతిపాదితో భవతి - అపరంచ - తస్మిన్నేవ ఘట్టే॥ శ్లో॥ హరివంశస్తతః పర్వ పురాణం ఖిలసంజ్ఞితమ్। భవిష్యత్పర్వ చాప్యుక్తం ఖిలేష్వేవాద్భుతం తతః॥ అత్ర ప్రతిపాదితైః - పురాణం- ఖిలసంజ్ఞితం- ఖిలేష్వేవాద్భుతం- భవిష్యత్పర్వేత్యాదిశబ్దైః పూర్వమృషిప్రణీత వివిధ విచిత్రకథాగుంభితపురాణాని- ఖిలాన్యాసన్నిత్యర్థశ్చ తత్పరిష్కరణంచ వ్యాసేనకృతమిత్యర్థశ్చ- ద్యోతితో భవతి.

ఏతేన శ్రీమద్వ్యాసమహర్షిప్రణీతశతపర్వసహితస్య శ్రీమహాభారతస్య వైశంపాయనజైమినిభ్యాం విరచిత భారతగ్రంథావతి సంగ్రహరూపావిత్యర్థశ్చ తత్కృత భారతద్వయేపి కేషుచిద్ఘట్టేషు సందర్భానుకూలతయా శ్లోకాశ్చాధ్యాయాశ్చ నూతనతయా ప్రతిపాదితా ఏవ భవేయురిత్యర్థశ్చ- బహూనామధ్యాయానాం పర్వ

ణాంచ-విశేషేణసంకోచోప్యభవదిత్యర్థశ్చ విద్వచ్ఛిఖామణిభిరత్యాదరాదూహ్య ఏవభవేదితినిశ్చినుమః ....

కించ - పూర్వోక్తక్రమేణైవ బ్రాహ్మ్య- వైష్ణవ - గారుడాద్యఖిలపురాణానితు పూర్వతనైరృషిభిర్వివిధవిచిత్రకథాసందర్భఘటనాదిభిరతిరమణీయతయావిరచితాన్యేవావర్తంత - అపితు - తేషుకాని చిదుత్సన్నాని - కానిచిదతిగూఢార్థాని- కానిచిద్విచ్ఛిన్నపూర్వోత్తరసందర్భాణిచాసన్- తత్రతత్రవిచ్ఛిన్నవిషయాదీన్ సమ్యగాలోచ్య- తత్తత్సందర్భానుకూలతయాసమహర్షిర్వ్యాసోదేశకాలావనుసృత్య- జీర్ణాలయోద్ధరణాదికమివతాన్యేవపురాణానిసమ్యక్పరిష్కృతవానిత్యర్థో-బుద్ధిమద్భిస్తత్తద్విషయప్రపంచితదేశకాలకథాసందర్భాద్యాలోచనయా- స్పష్టతరమేవజ్ఞాతోభవేత్ - తస్మాదేవహేతోః॥శ్లో॥ అష్టాదశపురాణానాంకర్తాసత్యవతీసుత ఇతివచనస్థకర్తృశబ్దస్యప్రవర్తకఇత్యర్థస్తునిశ్చేతవ్యఏవభవతి- అన్యథావిష్ణుపురాణే-బ్రాహ్మ్యేదిష్వపిపురాణేషుప్రతిపాదితోపోద్ఘాతప్రకరణేషు- తత్తత్పురాణప్రవక్తౄణాంవివిధతాతునకదాప్యభిహితాభవేత్ - తథాచ-

విష్ణుపురాణే- ప్రథమాధ్యాయే- పరాశరంప్రతి-వసిష్ఠోక్తిః-

శ్లో ॥ ౨౮ ॥ సంతతేర్నమమచ్ఛేదః క్రుద్ధేనాపియతఃకృతః । త్వయాతస్మాన్మహాభాగదదామ్యన్యంమహావరమ్॥ పురాణసంహితాకర్తాభవాన్వత్సభవిష్యసి । దేవతాపారమార్థ్యంచయథావద్వేత్స్యసేభవాన్ ॥ ఇత్యారభ్య॥ శ్లో ॥ సోహంవదామ్యశేషంతేమైత్రేయపరిపృచ్ఛతః । పురాణసంహితాంసమ్యక్తాంనిబోధయథాతథమిత్యుక్తత్వాద్విష్ణుపురాణప్రణేతాపరాశరమహర్షిరేవేత్యర్థఃకంఠోక్త్యాప్రతిపాదితోభవతి- ఏవమేవాన్యేష్వపిపురాణేషూపోద్ఘాతప్రకరణేషుతత్తద్గ్రంథప్రణేతృప్రతిపాదకవచనానిద్రష్టవ్యాణి - నాత్రగ్రంథవిస్తరభయాల్లిఖితాని-కించ-అష్టాదశపురాణేషుమధ్యే - తత్తత్పురాణస్యారంభేవా-ఆహోస్విదంతేవా- బ్రాహ్మ్యేద్యష్టాదశమహాపురాణానాంపరిగణనాత్మశ్లోకరూపతయాప్రతిపాదితైవదృశ్యతే - యదినిఖిలపురాణానాంప్రణేతావ్యాసస్స్యాత్తర్హి- అష్టాదశపురాణప్రణయనేవ్యాసపరిపూర్ణే- తత్తత్పురాణానాంనామానుక్రమణికాచ- తత్తత్పురాణఘటితశ్లోకసంఖ్యాపరిమితిశ్చ- అజాతసుతస్యభవిష్యత్సుఖదుఃఖనిర్ణాయకజాతకలేఖనాదివత్తస్యమహర్షేఃపూర్వమేవకథంవిజ్ఞాతేభవతః- తత్తత్పురాణేషుభారతాదీతిహాసగ్రంథేషుచతత్తత్కథాసందర్భోపష్టంభకతయాభివర్ణితేతిహాసేషుకలియుగాదిదశాయాముత్పన్నపరీక్షిజ్జనమేజయప్రభృతయశ్చ- తదవ్యవహితపూర్వకాలోత్పన్నయుధిష్ఠిరప్రభృతయశ్చాపివిశేషతఃప్రతిపాదితాభవంతి- తేషాంప్రభుత్వదశాయామపిసంభూతవిచిత్రచరిత్రాణిచాభివర్ణితాన్యేవదృశ్యంతే - కింబహునా-

భారతే - ఆదిపర్వణి - ప్రథమాధ్యాయే - శౌనకాదిఋషీన్ప్రతిసూతోక్తిః-

శ్లో॥ జనమేజయస్యరాజర్షేస్సర్పసత్రేమహాత్మనః॥ సమీపేపార్థివేంద్రస్యసమ్యక్పారీక్షితస్యచ ॥ ౯ ॥ కృష్ణద్వైపాయనప్రోక్తాస్సుపుణ్యావివిధాఃకథాఇత్యాద్యుక్త్యా - భారతప్రణయనంజనమేజయక్రతుపర్యవసానానంతరకాలఏవేతినిశ్చితంభవతి - అన్యథా- శౌనకాదిఋషీనుద్దిశ్యసూతేనాభిహితార్థప్రతిపాదకవచనసముదాయస్యభారతాంతఃపాతిత్వంనకదాపిసంఘటతే - తథాప్రవచనస్యఅసంభవరూపదోషప్రసక్తిరప్యపరిహార్యైవభవేత్ - అపరంచ- శ్రీమద్భాగవతేప్రథమస్కంధీయద్వాదశాధ్యాయమారభ్య - యావత్స్కంధపరిసమాప్తి - పరీక్షిదితిహాసఏవాభివర్ణితః -తథైవవిష్ణుపురాణాదిష్వపిదృశ్యతే - కించ- పరీక్షిన్మహీపాలస్యపట్టాభిషేకఃకలియుగప్రవేశాదనంతరకాలఏవయుధిష్ఠిరేణకృతఇతిభాగవతవిష్ణుపురాణభారతాదిషుసర్వత్రాపిశ్రూయతే - ఏతేనకలియుగాదనంతరకాలఏవప్రథమసహస్రే-శ్రీమద్భాగవతాద్యఖిలగ్రంథప్రణయనంత్వేకకాలఏవాభూదితినిశ్చీయతే-

ఏవమేవక్రమేణపురాణాంతరేష్వపిప్రతిపాదితవిషయపర్యాలోచనయా- తత్రతత్రాభిహితనరపాలానాంరాజ్యపరిపాలనదశాయామేవతదీయవిచిత్రచరిత్రలేఖనాదికంసంభవతీత్యర్థస్సర్వజనసాధారణతయాప్యభ్యుపగమ్యోభవతీతిబాలిశస్యాపినిశ్చయజ్ఞానముత్పద్యతే- కించ - పురాణశ్రోతౄణాంపరీక్షిదాదీనాంచ-పురాణ

ప్రవక్తౄణాంశుకసూతాదీనాంచ- సామాన్యత స్తత్తత్పురాణప్రణయనదశాయాంగ్రంథప్రణేతృత్వస్య ప్రతిపక్ష
మాగూ... క్షైప వ్యాసమహర్షిప్రణీతపవగ్రంథేతన్మాహాత్మ్యద్యభివర్ణనంతత్ స్తుతిశ్చ నతైనై
...చనం న్యాయ్యం భవతి-కించాత్మస్తుతింపరగర్హాంచవర్జయేదిత్యాపస్తంబీయాది నిఖిల ధర్మశా
స్త్ర...స్తేన నిషిద్ధత్వాత్ -అపిచ- స్వేనస్వమాహాత్మ్యసువర్ణనే క్రియమాణే-ఇతరేషాంతత్రయథార్థజ్ఞా
నంనకదాపినిష్పద్యతే- అతోహేతోస్తన్మహర్షిప్రణీతనిఖిలసద్గ్రంథవ్రాతప్రతిపాదితాఖిల విషయేషుచ మృషా
త్వజ్ఞానంతుస్థాలీపులాకన్యాయాదుత్పద్యతే- తస్మాన్నిఖిలపురాణేతిహాసాదిసద్గ్రంథ సముదయరచనాయాఃవైయ
ర్థ్యాపత్తిర్దుర్వారైవభవేత్ - అతఏవాత్ర పూర్వోక్తప్రతిపాదితయావత్సద్యుక్తిసముదయపర్యాలోచనయాని
ఖిలపురాణప్రతిపాదితవిషయాణాంపరస్పరవైషమ్యేనిర్ణీతే- సర్వగ్రంథసమరసతయాసంప్రదాయార్థావిరో
ధేనచపరమసిద్ధాంతః ప్రతిపాద్యతే..

సిద్ధాంతసంగ్రహనిరూపణం-

ధర్మాద్యఖిలపురుషార్థప్రదానంతశ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాద్యఖిలసద్గ్రంథానామనాదిసిద్ధానాం-కా
లవిశేషవైపరీత్యాదినాసముత్పన్నలోపాయాంప్రసక్తాయాం- శ్రీమదాదినారాయణస్స్వయమేవ వ్యాసరూపేణసత్య
వత్యాంపరాశరమహర్షేరవతీర్య - సర్వమపిశ్రుతికదంబంచతథైవస్మృతిజాలమప్యుద్దధార - తత్రోద్ధరణపద్ధ
తిస్తుసుధీభిరేవమున్నేయా - తథాహి - బ్రాహ్మ్యాదినిఖిలపురాణసముదయే-తత్తదుపక్రమోపసంహారప్రకరణేషు
ప్రతిపాదితరీత్యా - మహర్షిభిఃపరాశర - మార్కండేయ - సనత్కుమారప్రభృతిభిరేవాఖిల పురాణాని విరచితా
న్యేవావర్తంత- తేషాంకాలదేశవైపరీత్యాదినాహ్యుత్పన్నతాప్రసక్తాసత్యాంకానిచిత్పురాణానిభాగశోవిభ్రష్టా
ని - కానిచిత్సర్గైర్విహీనాని- కానిచిత్సందర్భసంధాయకవిషయప్రతిపాదకశ్లోకైర్విరహితాని-కానిచిదసంపూ
ర్ణత్వేనప్రణీతాని - కానిచిదంతతోవిభ్రష్టాని - కానిచిత్తత్రతత్రవివిధదేశేషు భాగశో విప్రకీర్ణానిచైవంప్ర
కారేణవిభ్రష్టనిఖిలసద్గ్రంథజాతంస్వయమేవసమ్యక్పరిష్కృత్య- తతఃపరంతత్తత్పురాణగ్రంథానాంసజాతీయ
వృత్తిశయ్యారీతిపాకవత్త్వేనశిష్యమూలతః ఉపోద్ఘాతప్రకరణానిచ - విషయానుక్రమపద్ధతీశ్చ - తత్తత్పురాణ
ఘటితశ్లోకనిర్ణాయకసంఖ్యాశ్చ .. నిఖిలపురాణానామనుక్రమణికాపాదకశ్లోకాంశ్చ - తత్తత్పురాణప్రవక్తృ
శ్రావకానాంపరస్పరంసంజాతప్రశ్నోత్తరాణిచైవమాదిభిస్తత్తత్సందర్భోచితగ్రంథప్రణయనైర్నిఖిలాన్యపి
పురాణానిపరిష్కురుతేతిస్వశిష్యేభ్యోరోమహర్షణప్రభృతిభ్యఆజ్ఞాందత్వా - తథాకారయామాస - అతోహేతో
స్సర్వేషామపిపురాణానాంపరిష్కరణంత్వేకకాలఏవాసీదితినిశ్చీయతే- తత్రపురాణజాతేవ్యాసమహర్షిణాసర్వ
పురాణోత్కృష్టత్వేననిఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్యపరమతత్త్వార్థోపబృంహకత్వేనచశ్రీమద్భాగవతంస్వయమే
వసమహర్షిర్విరచయ్య - స్వసుతాయశుకాయోపదిదేశ- శుకస్తుపరీక్షితేముముక్షవేహ్యుపదిష్టవాన్-తచ్చాపిభా
గవతమితరపురాణపరిష్కరణానుసారేణైవశిష్యముఖాల్లోకేప్రవర్తయామాస - తస్మాచ్ఛుకాయోపదిష్టభాగవ
తంతుపరమతత్త్వప్రతిపాదకగ్రంథజాతమేవనాన్యదితిజ్ఞేయం- తమేవపరమార్థంతతఃపరంసూతోపిశుకముఖాదా
పాతతః పరిజ్ఞాయశౌనకాదిఋషీన్ప్రత్యవాదీత్ - తతఃపరమేవైతత్సర్వముపర్యాలోచ్య - శిష్యపరంపరాప్రతి
పాదకశ్లోకరూపగ్రంథసమ్మేళనేన రోమహర్షణాదయఃపరిష్కృతవంతః - తత్ర వ్యాసావతారప్రభావాద్యభివ
ర్ణనాదీనిచ-శౌనకాదిఋషీణాంస్తుతీశ్చ-తఏవరచయామాసుః- అన్యథాపూర్వోక్తరీత్యానిఖిలపురాణేష్వనాదిషు
తత్రతత్రకలియుగప్రవేశానంతరకాలికవృత్తాంతసముదయానుప్రవేశస్యహేయత్వరూపదోషాపత్తేః-

తస్మాదేతస్యపురాణరత్నస్య-దశలక్షణలక్షితస్యబ్రహ్మసూత్రార్థప్రకాశకస్య-మహాభారతార్థనిర్ణా
యకస్య-శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యేత్యాదివిలక్షణబిరుదాంకితస్య - వృత్రాసురవధాదివివిధవిచిత్రపుణ్యకథాప్రతి
పాదకస్య-సాక్షాత్ప్రవక్తాభగవాన్వ్యాసః-బ్రాహ్మ్యాదీతరపురాణానాంతుప్రవక్తారస్త్వన్యేపరాశరాదయః

ప్రవర్తకస్స్వయమేవభగవాన్ వ్యాసఇతివివేకః-ఏవంచసతి-ద్వాపరాదావవతీర్ణేన తేనపరమతత్త్వాపాదకవిషయజాతప్రకాశకగ్రంథజాతేప్రణీతే - తతః పరం జనిష్యమాణయుధిష్ఠిరపరీక్షిత్ప్రభృతిభూపతీనాంకథాభివర్ణనేచ్ఛాచ - స్వాత్మస్తుతిశ్చనకదాప్యపేక్షితైవభవతి - అపితుతతఃపరంతచ్ఛిష్యైఃపైల - వైశంపాయన-జైమిని- సుమంతు- రోమహర్షణ-వైశంపాయన- మైత్రేయ- ప్రభృతిభిస్తదాజ్ఞాంపురస్కృత్యైవలోకోపకారాయ పతితప్రాణినాం ప్రవృత్త్యుత్పాదనాయచ- స్వగురుమహిమానువర్ణనపురస్సరం - తత్తత్కాలానుసారతఃపురాణప్రవక్తుస్సూతస్యచ- శ్రోతౄణాంశౌనకాదీనాంచనామాని తత్తద్గ్రంథేషు పూర్వోక్తరీత్యాయథాసందర్భం ప్రతిపాద్యనిఖిలానిపురాణానిపరిష్కృతానీతివిద్వద్భిరకుటిలదృష్టిభిఃపరమార్థస్త్వేవమాకలనీయః - నచ- పంచమకల్ప్యాయామభివర్ణితప్రకారేణ- భారతప్రణయనానంతరకాలప్రణీతస్యైతస్య పురాణరత్నస్య తత్పూర్వకాలికపురాణసముదయే హ్యంతర్భావఃకథంవక్తుంశక్యఇతివాచ్యం- అత్రనిగదితయుక్తినికురంబనిర్ధారిత పరమసిద్ధాంతార్థ పర్యాలోచనయాభగవద్వ్యాసప్రణీత- భారత- భాగవతాదిసద్గ్రంథానాంచ- తత్పరిష్కృత బ్రాహ్మ్యాదిపురాణాదీనాంచ - తదాజ్ఞానుసారేణ - రోమహర్షణ- వైశంపాయన- జైమిన్యాదిభిః పునఃకృతపరిష్కరణం కలియుగాదావేకకాల ఏవేవకృతమిత్యర్థేనిశ్చితే-నమూఢోప్యత్ర సమకాలపరిష్కృతగ్రంథసముదయే-పౌర్వాపర్య విచారణాంకర్తుంయతతే-నచయత్ర కుత్రాపి వాస్మత్సద్గ్రంథవ్రాతే-మహాభారతప్రణయనాత్పూర్వమేవనిఖిలపురాణపరిష్కరణంతునిర్వృత్తమితికంఠోక్త్యాలిఖితంహిశ్రూయతే - కింతు ॥ శ్లో ॥ స్త్రీశూద్రద్విజబంధూనాంత్రయీనశ్రుతిగోచరా। ఇతిభారతమాఖ్యానంకృపయామునినాకృతమిత్యాదినా- శ్రీమద్వ్యాసమహర్షిణావిరచితశతపర్వకమహాభారతప్రణయనానంతరకాలఏవ - సరస్వతీనద్యాఃపశ్చిమతటేశమ్యాప్రాసాదసంజ్ఞికాశ్రమేనారదోపదేశతస్తేనమహర్షిణాపరమతత్త్వాపాదకతయాప్రణీత శ్రీమద్భాగవతార్థశ్శుకమహర్షయేహ్యుపదిష్టఇత్యర్థస్స్పష్టమేవేతివిద్వచ్ఛిఖామణయోవిదాంకుర్వంతు-

కించ - సర్వజ్ఞైర్మనుయాజ్ఞవల్క్యప్రభృతిభిస్స్మృతిప్రవర్తకైః ప్రతిపాదితస్మృతిపరిష్కరణేపీయమేవ ఫక్కికాత్వనుసృతాదృశ్యతే - తత్కథమిత్యుక్తే - భగవాన్ సర్వజ్ఞోమనుర్నిఖిలలోకోపకారాయ మానవసంహితాఖ్యధర్మశాస్త్రంవిరచయ్యస్వశిష్యాయభృగవేహ్యుపదిదేశ-సచభృగుస్తన్ముఖాదధీత్యతత్ర తత్ర ప్రతిపాదనీయ - మనుస్తుత్యాదికంసర్వమపివ్యరచయదితిపరమనిష్కృష్టార్థస్తుసమదృష్టిభిఃపండితవర్యైర్నిశ్చేతవ్యఇత్యాచక్ష్మహే-

ఏతదర్థోపష్టంభకప్రమాణవచనాని - మనుస్మృత్యాంప్రథమాధ్యాయే-

శ్లో ॥ ౫౮ ॥ ఇదంశాస్త్రంతుకృత్వాసౌమామేవస్వయమాదితః। విధివద్గ్రాహయామాస మరీచ్యాదీంస్త్వహంమునీన్ ॥ ఏతద్వోయంభృగుశ్శాస్త్రంశ్రావయిష్యత్యశేషతః ॥ ఏతద్ధిమత్తోధిజగేసర్వమేషోఖిలం మునిః ॥ తతస్తథాస తేనోక్తోమహర్షిర్మనునాభృగుః। తానబ్రవీదృషీన్సర్వాన్ మహర్షీన్ శ్రూయతామితి॥

అత్రబ్రహ్మోమనవేధర్మశాస్త్రముపదిష్టవాన్ - తదాశతసహస్రశ్లోకపరిమితంధర్మశాస్త్రంమనునావిరచితమాసీత్ - తత్తుమనోర్భృగురధిజగే - తతోభృగుణాతదర్థంసంక్షిప్య - ఇదంతుశాస్త్రంవిరచితమితిజ్ఞేయం-

అయమేవపంథాఃస్మృత్యంతరేష్వపితత్కర్తృభిరంగీకృతఇతిజ్ఞేయం ॥ శ్లో ॥ తత్రయోగీశ్వరంయాజ్ఞవల్క్యమిత్యాదిస్మృతిప్రవక్తృస్తుతిపరవాక్యజాతంసర్వమపితచ్ఛిష్యప్రణీతమిత్యర్థే - నకాపివిచికిత్సా కార్యా- తథైవరామాయణాదిమహాకావ్యేష్వపి - భరద్వాజప్రభృతిభిర్వాల్మీకిశిష్యైరేవతత్తత్సందర్భోచితశ్లోకాఃకేచనప్రణీతాఇత్యర్థోపివిద్వచ్ఛిఖామణిభిస్సాదరమాదరణీయఇతిసర్వమనవద్యం.

శ్రీమద్ధయగ్రీవమంత్రరాజోపాసనాలబ్ధసంస్కృతప్రాకృతవైకృతాద్యనేకభాషారచితనిఖిలతంత్రస్వతంత్రప్రతిభాభాసురేణ - పురాణం - హయగ్రీవశాస్త్రిణా - విరచితాయాం - శ్రీమదఖిలాస్తికజనాంగీకృత-శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాదిసద్గ్రంథప్రతిపాదితపరమాద్వైతసిద్ధాంతప్రకాశికాయాం - భగవద్వ్యాసమహర్షిప్రణీతశ్రీమద్భాగవతపురాణరత్నపరిపాలకసువర్ణపేటికాయాం- అసంప్రదాయాధీతాసద్గ్రంథగంధగర్వితావామవామాచారానుసారిశాక్తజనచపేటికాయాం - శ్రీమద్భాగవతసిద్ధాంతచంద్రికాయాం-శాక్తజనప్రలపితపంచకత్ర్యున్మూలనదంభోళిప్రయోగోనామసిద్ధాంతగ్రంథస్సమాప్తః.

శ్లో ॥ నమయాపతుపాతేనన స్తబ్ధత్వేననాగ్రహాత్ । రచితంకింతుతత్తత్త్వంసుధీభ్యోజ్ఞాతుమిచ్ఛయా॥
తత్తత్త్వాన్వేషణాయాతః ప్రయతంతుసదాబుధాః॥ దూషయంతుచ తేనాహంతత్త్వజ్ఞానముపాప్నుయామ్॥
చమత్కృతింమత్కృతేస్తుపరిభావ్యస్వయాధియా। హృష్యంతువిబుధాస్స్వైరసాస్వాదనచేతసః॥

అత్రచంద్రికాయాం- ప్రథమపుటే - చతుర్థపఙ్క్తౌ-యత్పాదేత్యార్యాంతిమభాగే- నమామింతురగవదనం తమిత్యస్య - నమామీడ్యచరణకమలంతమితి ప్రవచనంశ్లాఘ్యతరమితిమన్యామహే.

శ్రీకృష్ణావతారకాలనిర్ణయవిచారఘట్టః.

శ్రీమదాశ్రితజనాపన్నివారణైకపరాయణోభగవానాదినారాయణో భూభారాపనోదనాయ బ్రహ్మరుద్రేంద్రాదినిఖిలదేవబృందైస్సంప్రార్థితస్సన్ - శ్రీకృష్ణస్వరూపేణావతీర్య- నిఖిలదుష్టజననిబర్హణశిష్టజనపరిరక్షణాదికంసర్వమపినిర్వర్త్య- పునర్బ్రహ్మాదిదేవగణప్రార్థితస్సన్ - వైకుంఠనగరంప్రాప్తవాన్-

తత్తాదృగపరిమేయానన్యాదృశానవద్యగుణప్రభావవినుతస్యభగవత శ్రీకృష్ణమూర్తేరవతారకాలనిర్ణయాదికమన్యూనానతిరిక్తతయాసాకల్యేనభాగవత - విష్ణుపురాణ- హరివంశాదిగ్రంథేషునయత్రకుత్రాపికంఠోక్త్యాహ్యభివర్ణితః- అపితు- కేషుచిద్గ్రంథేషు-తదవతారఘట్టే - తజ్జననక్షత్రనిర్ణయశ్చ - తదావిర్భూతనిశీథకాలవిశేషశ్చప్రతిపాదితౌ- అన్యేషుకేషుచిద్గ్రంథేషుతజ్జననకాలప్రతిపాదకమాస- ఋతు- పక్ష- నక్షత్ర- ముహూర్తా ఏవస్పష్టతరమభివర్ణితాః- నతుయుగవర్షాదయస్తత్రావతారఘట్టేత్వభివర్ణితః- అపితు-పూర్వోక్తవిష్ణుపురాణ- భాగవత- హరివంశాదిగ్రంథేష్వేవ కేషుచిద్ఘట్టేషుయుగవర్షాదినిర్ణయస్తువిద్వజ్జనైకవేద్యతయావివిధవచనసమూహైస్సూచితఏవాభూత్ - తస్మాత్తద్వచనార్థసూచితయుగవర్షాదినిర్ణయాపరిజ్ఞానాద్ధేతోస్సభగవానాదినారాయణస్వరూపశ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తిః - కస్మిన్యుగే- కస్మిన్వత్సరే- హ్యవతతారేతిచ-తదావిర్భూతవత్సరమారభ్యగతవత్సరాఃకత్యభవన్నితిచ-మాయామానుషవిగ్రహధారిణస్తస్యభూమావస్థానకాలఃకియానితిచైవంవిశేషతోవిచికిత్సనీయవివిధసందేహసముదయైస్సందిగ్ధమనస్కానాంనిఖిలభగవద్భక్తానామత్యంతోపకారాయ- శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్త్యవతారకాలనిర్ణయప్రతిపాదకభాగవత - విష్ణుపురాణ - హరివంశాదిగ్రంథేష్వభివర్ణితనిఖిలప్రమాణవచనాభిప్రాయానుసారతః- సర్వగ్రంథార్థసమరసతయా-నిఖిలభాగవతజనానామపరిమితానందోత్పాదనాయాత్ర- శ్రీకృష్ణమూర్త్యవతారకాలనిర్ణయస్త్వేవమభివర్ణ్యతే- తథాహి-

శ్రీమద్భాగవతస్థదశమస్కంధీయతృతీయాధ్యాయే- శ్రీకృష్ణావతారకాలనిర్ణాయకప్రమాణవచనే-

శ్లో॥ ౧ ॥ అథసర్వగుణోపేతఃకాలఃపరమశోభనః। యర్హ్యేవాజనజన్మర్క్షంశాంతర్క్షగ్రహతారకమ్॥
౨॥ దిశఃప్రసేదుర్గగనంనిర్మలోడుగణోదయమ్। ... —

మందంమందంజలధరాజగర్జురనుసాగరమ్। నిశీథేతమఉద్భూతేజాయమానేజనార్దనే॥

అత్రోదాహృతశ్లోకద్వయేప్రథమశ్లోకప్రతిపాదితాజనజన్మర్క్షమిత్యనేనప్రజాపతిదేవతాకరోహిణీనక్షత్రమిత్యభిహితంభవతి- ద్వితీయశ్లోకప్రతిపాదితనిశీథేతమఉద్భూతఇత్యనేనతిమిరసమ్మిళితనిశీథకాలఇత్యర్థశ్చస్పష్టతయాప్రతిపాదితోభవతి॥

ఏవంచేవత్రనక్షత్రనిశీథకాలావేవాభిహితౌ- నయుగ-వర్ష-మాస- పక్ష- తిథిప్రభృతయోత్రావతారఘట్టేహ్యభివర్ణితాః- కించ-

శ్రీమద్విష్ణుపురాణీయపంచమాంశే- ప్రథమాధ్యాయే-యోగమాయాంప్రతివిష్ణూక్తిః-

శ్లో॥ ౭౭॥ తతోహంసంభవిష్యామిదేవకీజఠరేశుభే। గర్భేత్వయాయశోదాయాంగంతవ్యమవిలంబితమ్॥
౭౮॥ ప్రావృట్కాలేచనభసికృష్ణాష్టమ్యామహంనిశి।ఉత్పత్స్యామినవమ్యాంచప్రసూతింత్వమవాప్స్యసి॥

అత్రోదాహృతశ్లోకద్వయేనప్రతిపాదితైః- ప్రావృట్కాల-నభఃకృష్ణాష్టమీనిశాశబ్దైఃనవమ్యాంత్వంప్రసూతిమవాప్స్యసీత్యనేనచ-వక్ష్యమాణహరివంశగ్రంథస్థయామేవరజనీమిత్యాకారకప్రమాణవచనబలేనచ-వర్షర్తౌ-శ్రావణమాసే- నవమీవిద్ధాయాంకృష్ణపక్షాష్టమ్యాంరాత్రౌ శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తిర్మాయామానుషవిగ్రహరూపేణావిర్భూతస్సంజాతఇత్యర్థస్స్పష్టతయాప్రతిపాదితోభవతి-

హరివంశీయపూర్వభాగే- అధ్యాయే౹ ౫౨॥ యోగనిద్రాంప్రతి- శ్రీమన్నారాయణోక్తిః.

శ్లో॥ ౪౨॥ అర్ధరాత్రేకరిష్యామిగర్భమోక్షంయథాసుఖమ్। అష్టమస్యతుమాసస్య జాతావావాంతతస్సమమ్॥

౪౩॥ అహంయశోదాంయాస్యామిత్వం దేవీంయాహి దేవకీమ్। ఆవయోర్గర్భవ్యత్యాసే కంసోగచ్ఛతిమూఢతామ్॥ అధ్యాయే ॥ ౨౩ ॥ శ్లో॥ యస్మిన్నహని దేవేశం గర్భే చాధత్త దేవకీ। యశోచాపి సమాధత్త గర్భం తదహరేవహి॥ ౪౫॥ విష్ణోశ్శరీరజాంనిద్రాంవిష్ణోర్నిర్దేశకారిణీమ్। గర్భకాలేత్వసంపూర్ణే హ్యష్టమేమాసి తే స్త్రియా॥ ౪౬ ॥ దేవకీ చయశోదాచసుషువాతేసమంతదా। యామేవరజనీంకృష్ణో జజ్ఞేవృష్ణికులే ప్రభుః॥ ౪౭॥ తామేవరజనీంకన్యాంయశోదాదేవ్యజాయత। అష్టమ్యాం శ్రావణే మాసే కృష్ణపక్షే మహాతిథౌ॥ ౪౮। రోహిణ్యామర్ధరాత్రే చ సుధాంశావుదయోన్ముఖే। దేవక్యజనయద్విష్ణుం యశోదాతాంతుకన్యకామ్॥ ౪౯ ॥ ముహూర్తేభిజితి ప్రాప్తే హ్యర్ధరాత్రే సుఖావహే॥

తస్మిన్నేవాధ్యాయే॥ శ్లో॥ ౬౧॥ వసుదేవస్తతోగత్వా దేవకీగర్భవేశ్మతత్। దదర్శ దేవదేవేశం రాత్రౌ జాతమధోక్షజమ్ ॥ ౬౨ ॥ శయానమాంబుజేపత్రే వటపత్రే యథాపురా। ప్రాచీనశిరసం దేవం పశ్చిమన్యస్తపాదకమ్॥

ఏతద్వచనసముదయపర్యాలోచనయా భాగవత-విష్ణుపురాణాభ్యాముదాహృతవచనప్రతిపాదితమాస-ఋతు-పక్ష-నక్షత్ర-తిథి-రాత్ర్యాదికాలస్వరూపపరిజ్ఞానాదపివిశేషతః-తజ్జననముహూర్తస్త్వభిజిదిత్యర్థశ్చ - దేవకీయశోదాభ్యాం-శ్రీకృష్ణయోగమాయయోర్జననమేకరాత్ర్యామేవాభూదిత్యర్థశ్చ-తథావిధోత్పత్తిరష్టమమాసఏవాసీదిత్యర్థశ్చ- అతఏవశ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తిర్జననోత్తరక్షణఏవ-లోకాచారానుసారేణపద్మపత్రేష్వభినివేశితఇత్యర్థశ్చ-తదా- సూతికాగృహే శతకోటిసూర్యతేజసా- విభ్రాజమానశ్రీకృష్ణరూపమాయాశిశుః ప్రాగ్దిఙ్నియమితశిరస్కతయాచ- పశ్చిమదిగ్విన్యస్తపాదయుగళతయాచసన్నివేశితఇత్యర్థశ్చైవమాదివిశేషాస్సమ్యగ్విజ్ఞాతాఏవభవంతి-

శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధషష్ఠాధ్యాయే- శ్రీకృష్ణమూర్తిజీవితకాలనిర్ణాయకప్రమాణవచనం-

శ్రీకృష్ణంప్రతిబ్రహ్మాదిదేవోక్తిః.

శ్లో॥ ౨౪ ॥ యదువంశేవతీర్ణస్యభవతఃపురుషోత్తమ। శరచ్ఛతంవ్యతీయాయపంచవింశాధికంవిభో॥ఏతద్వచనస్థైః- భవతః- పంచవింశాధికం- శరచ్ఛతం- వ్యతీయాయేతిపదైః - శ్రీకృష్ణంవైకుంఠనగరమానేతుమాగతబ్రహ్మాదిదేవప్రార్థనాకాలే భగవతశ్శ్రీకృష్ణమూర్తేర్జననప్రభృతివ్యతీతసంవత్సరసంఖ్యా తుపంచవింశోత్తరశతాత్మికేత్యర్థస్సుస్పష్టతయాప్రతిపాదితోభవతి- ఏవమేవవిష్ణుపురాణాదిష్వపిప్రతిపాదితఏవహిశ్రూయతే- తథాహి-

శ్రీవిష్ణుపురాణే- పంచమాంశే- అధ్యాయే-౩౭-

శ్రీకృష్ణంప్రతి- ఇంద్రప్రేషితదేవదూతోక్తిః.

శ్లో॥ వస్వశ్విమరుదాదిత్యరుద్రసాధ్యాదిభిస్సహ। విజ్ఞాపయతిశక్రస్త్వాంతదిదంశ్రూయతాంప్రభో॥ దుర్వృత్తానిహతాదైత్యాభువోభారోవతారితః త్వయాసనాథాస్త్రిదశాభవంతుత్రిదివేపునః॥ పంచవింశత్యుత్తరకంశతంతుశరదాంగతమ్। ఇదానీంగమ్యతాంస్వర్గోభవతోయదిరోచతే॥ అత్ర పంచవింశత్యుత్తరకంశతంతు శరదాంగతమిత్యనేన శ్రీమద్భాగవతోక్తక్రమేణైవ - పంచవింశత్యుత్తరశతవత్సరావ్యతీతాఇత్యర్థః ప్రతిపాదితోభవతి- అనేనైవక్రమేణహరివంశాదిగ్రంథేష్వప్యభివర్ణితార్థస్సమ్యక్తత్రతత్ర ద్రష్టవ్యః - గ్రంథవిస్తరభయాన్నాత్ర తదర్థప్రకాశకవచనాన్యుదాహృతాని-

శ్రీమద్భాగవతైకాదశస్కంధస్థ- సప్తమాధ్యాయే-

శ్రీకృష్ణమూర్తినిర్యాణకాలప్రతిపాదకప్రమాణవచనాని-

శ్లో॥౨॥ సముద్రస్సప్తమేహ్న్యేనాంపురీంసంప్లావయిష్యతి।యర్హ్యేవాయంమయాత్యక్తోలోకోయంనష్టమంగళః॥ భవిష్యత్యచిరాత్సాధోకలినాపినిరాకృతః॥

ఏతద్వచనార్థపర్యాలోచనయా-బ్రహ్మాదిదేవగణప్రార్థనానంతరకాలఏవశ్రీకృష్ణమూర్తినాడుద్ధవము

ద్దిశ్య-బ్రహ్మాదిదేవాగమనదివసాత్పరం ప్రథమదివసే ద్వారకానగరీ సముద్రాంతర్లీనా భవిష్యతీతి చ-తతో వ్యవహితకాలపర్యయాప్యయం లోకస్త్యజ్యత ఇతి చ- తదాత్వ ఏవ కలిప్రవేశోపి భవతీతి చ - ప్రతిపాదితార్థాస్సర్వైరపి విజ్ఞేయా ఏవ భవతి - ఏతేన కలియుగప్రవేశస్య పూర్వస్మిన్నేవ మాసే శ్రీకృష్ణాహ్వానార్థం బ్రహ్మాదిదేవాగమనం జాతమిత్యర్థశ్చ-శ్రీకృష్ణమూర్తేర్నిర్యాణదివస ఏవ కలిప్రవేశో జాత ఇత్యర్థశ్చ సమ్యగూహ్యో భవతి-అయమేవార్థో విష్ణుపురాణేపి ప్రతిపాదితః-తథాహి-

విష్ణుపురాణే-చతుర్థాంశే-అధ్యాయే-౨౪-

శ్లో॥ యస్మిన్ కృష్ణో దివం యాతస్తస్మిన్నేవ తదాహని। ప్రతిపన్నం కలియుగం తస్య సంఖ్యాం నిబోధత॥ ఏతద్వచనార్థవివేచనయా శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తేర్నిర్యాణదివస ఏవ కలిప్రవేశో జాత ఇత్యర్థావగమేన పూర్వోదాహృతభాగవతపురాణవచనసూచితార్థస్యాతీవ సామరస్యం సంగచ్ఛత ఇతి నిశ్చినుమః-

కించ-శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తిం పునర్వైకుంఠమానేతుమాగతైర్బ్రహ్మాదిదేవైరుద్దిష్టపంచవింశత్యుత్తరశతవర్షాస్తు బ్రహ్మలోకవ్యవహార్యమాణదైవవత్సరా ఏవ భవితుమర్హంతి - నైతల్లోకవ్యవహార్యమాణసౌర-చాంద్ర-బార్హస్పత్య-సావన-నాక్షత్రాఖ్యపంచవిధవత్సరేష్వంతర్భూతా భవితుమర్హంతీతి మహాశ్చర్యేపి సతి-సప్రమాణకైరకుటిలార్థకైర్వచనైస్సంప్రదాయార్థావిరోధేన పరమసిద్ధాంతః ప్రకాశ్యతే- తథాహి-

విష్ణుపురాణస్థ - పంచమాంశీయత్రయోవింశాధ్యాయే- శ్రీకృష్ణం ప్రతి ముచికుందోక్తిః-

శ్లో॥ ముచికుందశ్చ తత్రాసౌ వృద్ధగర్గవచస్స్మరన్। సంస్మృత్య ప్రణిపత్యైనం పరం సర్వేశ్వరం హరిమ్॥ ప్రాహ జ్ఞాతో భవాన్ విష్ణోరంశస్త్వం పరమేశ్వర। పురా గర్గేణ కథితమష్టావింశే మహాయుగే॥ ద్వాపరాంతే హరేర్జన్మ యదువంశే భవిష్యతీతి॥

ఏతద్వచనార్థస్య సాకల్యేన పరిచింతనయా జగత్సృష్టిమారభ్యానుసృతవత్సరసముదయే హ్యష్టావింశతితమమహాయుగాంతః పరివర్తమానద్వాపరయుగస్యాంతిమభాగే యదువంశే శ్రీభగవాన్ నారాయణోవతరిష్యతీతి - పూర్వం వృద్ధగర్గేణోదభాణీతి - ముచికుందశ్శ్రీకృష్ణమూర్తిం ప్రత్యవోచదిత్యర్థావగమేన - బ్రహ్మాదిదేవైరుద్దిష్టవత్సరాస్తు న బ్రహ్మలోకవ్యవహారోపయుక్తదైవసంవత్సరాః-అపితు-ఐహికవ్యవహారోపయుక్తప్రభవాదిసంవత్సరా ఏవేత్యర్థో నిశ్చితప్రాయో భవతి - కించ - శ్రీకృష్ణం ప్రతి ముచికుందోక్తరీత్యా-అష్టావింశతితమమహాయుగాంతవర్తిద్వాపరయుగంతు వర్తమానకలియుగావ్యవహితపూర్వయుగమేవ భవితుమర్హతీత్యర్థే ప్రమాణవచనాని ప్రకాశయామః- తథాహి-

సూర్యసిద్ధాంతే- ప్రథమాధ్యాయే-

శ్లో॥ ఆయుషోర్ధం గతం తస్య శేషాత్కల్పోయమాదిమః। కల్పాదస్మాచ్చ మనవష్షడ్వ్యతీతాస్ససంధయః॥ అష్టావింశాద్యుగాదస్మాద్యాతమేతత్కృతం యుగమ్। అతః కాలం ప్రసంఖ్యాయ సంఖ్యామేకత్ర పిండయేదితి॥ అత్ర అష్టావింశాద్యుగాదస్మాదిత్యస్య- అష్టావింశతితమమహాయుగాదితి వ్యాఖ్యాకర్తృభిరభిహితం - అన్యథాత్రైవ యాతమేతత్కృతం యుగమితి శబ్దస్య అష్టావింశతితమమహాయుగాంతఃపాతిత్వం న సంఘటేత-తస్మాత్సూర్యసిద్ధాంతగ్రంథసిద్ధాంతితపరమసిద్ధాంతానుసారేణ వర్తమానమహాయుగం త్వష్టావింశతితమమహాయుగమేవ భవితుమర్హతీత్యత్ర న కోపి విశయః కార్యః-

ఏతేన- ద్వాపరాంతే హరేర్జన్మ యదువంశే భవిష్యతీత్యాది పూర్వోదాహృతవచనసముదయస్యాతీవ సామరస్యం సంఘటత ఇతి నిశ్చినుమః-తస్మాత్పూర్వం బ్రహ్మాదిదేవైరుద్దిష్టవత్సరసంఖ్యాత్వైహికవ్యవహారోపయుక్తప్రభవాదిసంవత్సరాత్మికైవ-నైవాముష్మికవ్యవహారోపయుక్తదైవసంవత్సరాత్మికేతి జ్ఞేయం-

అతో హేతోర్బ్రహ్మాదిదేవైరుద్దిష్టవత్సరాస్తు బ్రహ్మలోకవ్యవహార్యమాణదైవవత్సరా ఇతి కాపురుషైరభ్యుదీరితపక్షాంశసముదయస్యాత్ర న కోప్యవకాశ ఇతి సుధియో విజానంతుతరాం- కించ-

భాగవతే- దశమస్కంధే- అధ్యాయే- ౫౧ -శ్రీకృష్ణంప్రతిముచికుందోక్తిః-

శ్లో॥ ౪౪ ॥ ఇత్యుక్తస్తం ప్రణమ్యాహముచికుందోముదాన్వితః। జ్ఞాత్వానారాయణందేవంగర్గవాక్యమనుస్మరన్ ॥

అత్రగర్గవాక్యమనుస్మరన్నితిశబ్దవ్యాఖ్యానావసరే- భగవతాశ్రీధరాచార్యేణ - అష్టావింశతితమేమహాయుగే - యదువంశేభగవానవతరిష్యతీతివృద్ధగర్గవాక్యమనుస్మరన్నిత్యర్థ-ఇతివ్యాఖ్యాతం- తస్మాదష్టావింశతితమమహాయుగాంతర్వర్తిద్వాపరయుగంతువర్తమానకలియుగావ్యవహితపూర్వయుగమేవభవితుమర్హతీత్యత్ర నకాపివిచికిత్సాకార్యా-

ఏవం-శ్రీమద్భాగవత-విష్ణుపురాణ- హరివంశాదిశిష్టజనాంగీకృతసద్గ్రంథాభ్యుదీరితపరమార్థస్యసమర్థకతయాయథాసంప్రదాయంపర్యాలోచనాయాంకృతాయాం- సర్వస్యాపిసందేహసముదయస్య- సామరస్యమతీవశ్లాఘ్యతమత్వేననిర్బాధకతయాచ- లభ్యతఏవేతివిశిష్టశిష్టజనసిద్ధాంతితపరమార్థప్రవచనేవయమతీవదృఢచిత్తాభవామేత్యాచక్ష్మహే-

తస్మాన్నిఖిలచరాచరపోషణైకాయత్తచిత్తస్య భగవతోహ్యవతారలీలావిశేషాః ప్రతికుమతప్రవిష్టకాపురుషైః క్రియమాణకుత్సితాక్షేపాస్త్వసంప్రదాయాధీతాపరిపూర్ణగ్రంథార్థపరిజ్ఞానప్రయుక్తావివేకమూలాఏవేతిసుధియోవిదాంకుర్వంతు-

నిష్కృష్టాభిప్రాయవివేచనా-

పూర్వోక్తక్రమానుసారేణ-భాగవత- విష్ణుపురాణ- హరివంశాదిసద్గ్రంథప్రతిపాదితాఖిలప్రమాణవచనార్థపర్యాలోచనయా నిష్కృష్టపరమాభిప్రాయస్తుకరతలామలకవన్నిఖిలభాగవతజనవేద్యతయాసంగ్రహేణాత్రప్రకాశ్యతే- తథాహి-చతుష్షష్ట్యుత్తరలక్షాష్టకపరిమితద్వాపరయుగసంవత్సరేషుమధ్యే-చతుస్సప్తత్యుత్తరాష్టశతాధికత్రిషష్టిసహస్రోత్తరాష్టలక్షపరిమితహాయనేషుచ-మాసచతుష్టయేచ-ఏకవింశతిదినేషుచగతేషుసత్సు-తత్కాలికవ్యవహారయోగ్య - స్వభానుసంవత్సరశ్రావణమాసాసితపక్షనవమీవిద్ధాష్టమ్యాంరాత్ర్యంనిశీథవేళాయాం-వృషభలగ్నసంభూతాభిజిదాఖ్యసుముహూర్తే- శ్రీమదాదినారాయణపరబ్రహ్మమూర్తిర్లీలాగృహీతశరీరస్సన్ దేవకీదేవ్యాగర్భతఆవిర్బభూవ - తదుత్పత్త్యనంతరకాల ఏవసమాయాశిశుః ప్రాగ్దిఙ్నియమితశిరస్కతయాచపశ్చిమదిగ్విన్యస్తపాదయుగళతయాచపద్మపత్రేషుసన్నివేశితః-తదా- సపరమపురుషశ్చతుర్బాహుతయాచ- శంఖచక్రాద్యాయుధవత్తయాచాధిక తేజఃపుంజదీపితసూతికాగృహస్సన్విరరాజ-తత్కాలికవ్యవహారోపయుక్తస్వభానుసంవత్సరశ్రావణబహుళాష్టమీప్రభృతివర్తమానసౌమ్యసంవత్సరచైత్రశుద్ధప్రతిపత్తిథ్యవధితయాపరిగణనైక్రియమాణే- గతసంవత్సరాః- పంచసప్తత్యుత్తరపంచసహస్రాణ్యభవన్- తదుపరి- మాసాస్తు - సప్త-దినాన్యష్టచాసన్- కించ- తస్యానాదినిధనస్యపురుషోత్తమస్య మాయామానుషదేహధారితయావస్థానకాలస్తు సార్ధాష్టదివసోత్తరసప్తమాసాధికపంచవింశత్యుత్తరశతవత్సరాత్మకఇతినిశ్చేతవ్యః- తత్పరిగృహీతమాయామానుషవిగ్రహపరిత్యాగదివసస్తుప్రమాదిసంవత్సరచైత్రశుద్ధప్రతిపదేవభవతి- నిఖిలజగన్నిర్మాణాలంకర్మీణప్రభావవిమతస్యనిర్యాణాత్పరతోగతసంవత్సరాఃపంచాశదుత్తరనవశతాధికచతుస్సహస్రసంఖ్యాపరిమితాఏవాసన్- శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తినఆవిర్భూతాష్టమీదివసఏవనవమీవిద్ధఘటికాసుయశోదాగర్భేయోగమాయాజాతేతినిశ్చితత్వాద్యోగమాయాశ్రీకృష్ణమూర్త్యనుజేత్యత్రనకాపిశంకేతిసర్వమనవద్యం॥

శ్రీమద్ధయగ్రీవమంత్రరాజోపాసనాలబ్ధసంస్కృతప్రాకృతవైకృతాద్యనేకభాషావిరచితనిఖిలతంత్రస్వతంత్రప్రతిభాభాసురేణ॥ పురాణం ॥ హయగ్రీవశాస్త్రిణా - విరచితాయాం - భాగవతసిద్ధాంతచంద్రికాయాం శ్రీకృష్ణావతారకాలనిర్ణయవిచారోనామసిద్ధాంతగ్రంథస్సమాప్తః.

శ్రీమద్భగవతే హయగ్రీవాయాస్మద్గురవే నమః.

శ్రీమదఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్యపరమతత్త్వార్థప్రతిపాదకశ్రీమద్భాగవతగ్రంథస్థ
నవమస్కంధప్రతిపాదితయాదవవంశానుక్రమణికాత్ర స్పష్టతరం సంగ్రహేణ ప్రకాశ్యతే.

అనిర్వచనీయమహిమ్నో వ్యక్తాత్పరమాత్మనశ్చతుర్ముఖబ్రహ్మా - వ్యక్తీభూతస్సన్నుదభూత్ - తస్మాదత్రిరజని - తస్యదృగ్భ్యః - అమృతమయస్సోమస్తూత్పన్నః - తస్యబృహస్పతిభార్యాయాం తారాయాం బుధోనామాతిసుందరతనుస్తనంశజఉదభూత్ - తస్యబుధస్యఇళాయాం - పురూరవానామరాజశ్రేష్ఠస్సమజాయత - తస్య పురూరవసః - ఊర్వశ్యాం - ఆయుః - శ్రుతాయుః - సత్యాయుః - రయః - విజయః - జయఇతిషట్పుత్రాఆసన్ - ఏతేషు సర్వజ్యేష్ఠస్యఆయుషః - నహుషః - క్షత్రవృద్ధః - రజః - రంభః- అనేనాఇతిపంచపుత్రాస్సమజాయంత- తేష్వగ్రజాతస్యనహుషస్య-యతిః యయాతిః- సంయాతిః - ఆయాతిః - వియతిః - కృతిః - ఇత్యేవంషట్పుత్రాఉదభూవన్ - తేషుయయాతేః-దైత్యగురుతనూజాయాం దేవయాన్యాం-యదుతుర్వసూ-వృషపర్వతనూభవాయాంశర్మిష్ఠాయాం ద్రుహ్య - అను - పూరునామానశ్చసమజాయంత - తత్రయదోర్మహాత్మనఃపరమభాగవతసార్వభౌమస్యాన్వవాయేసంజాతస్యపరమభక్తిసమారాధితాఖిలదేవస్యవసుదేవస్య-పరమభాగవతశిఖామణేఃదేవకరాజకన్యాయాం దేవక్యాం - అఖిలచరాచరనిర్మాణాలంకర్మీణనిఖిలకళ్యాణగుణగణాకరోభగవానాదినారాయణస్స్వవతతార- తస్మాన్నిఖిలకలికల్మషాంధకారనిహారణభాస్వరాయమాణయదువంశస్యవాక్యరూపతస్సంగ్రహేణానువర్ణనమఖిలభగవద్భక్తజనోల్లాసజనకంభవేదితి మనీషయాత్ర భాగవతోక్తానుక్రమేణానువర్ణ్యతే॥..................

యాదవవంశానుక్రమణికాప్రారంభః.

యదోః॥ సహస్రజిత్ - క్రోష్టుః- నలః- రిపుః- ఇతిచత్వారస్సూనవఉదభూవన్-

సహస్రజితః॥ శతజిత్ - సమజని-

శతజితః॥ మహాహయః- వేణుహయః - హేహయ ఇతి పుత్రాస్త్రయఉత్పన్నాః-

హేహయస్య॥ ధర్మస్సంజాతః- ఏతస్యైవ నేత్ర ఇత్యపరంనామ-విష్ణుపురాణేహ్యస్యధర్మనేత్రఇత్యుక్తం

ధర్మస్య॥ కుంతిః-

కుంతేః॥ సోభంజిః-

సోభంజేః॥ మహిష్మాన్-

మహిష్మతః॥ భద్రసేనకః-

భద్రసేనకస్య॥ దుర్మదః- ధనికఇతిద్వౌపుత్రౌ-

ధనికస్య। కృతవీర్యః- కృతాగ్నిః - కృతవర్మా - కృతౌజాఇతిచత్వారఃపుత్రాః-

కృతవీర్యస్య॥ అర్జునః-

కార్తవీర్యార్జునస్య॥ పుత్రసహస్రముత్పన్నం-

తత్రపరశురామనిహతేభ్య అవశిష్టాః-జయధ్వజః- శూరసేనః- వృషణః- మధుః- ఊర్జిత ఇతిపంచపుత్రాః-

జయధ్వజస్య॥ తాళజంఘఇత్యేకఃపుత్రః-

తాళజంఘస్య। పుత్రశతంత్వాసీత్ - తత్రజ్యేష్ఠో వీతిహోత్రః-

వీతిహోత్రస్య॥ వృక్ణః-

వృక్ణస్య- మధుః-

మధోః॥ వృష్ణిప్రముఖంపుత్రశతం-త్వాసీత్ - తేతుమాధవాః-యాదవాఇత్యపిసంజ్ఞితాభవంతి-వృష్ణివంశజాస్తువృష్ణయఇతివ్యవహృతాభవంతి-

వృజినవతః॥ శ్వాహితఃపుత్రః-

శ్వాహితస్య। భేరుశేకుఃపుత్రః-

భేరుశేకోః॥ చిత్రరథఃపుత్రః-

చిత్రరథస్య॥ శశిబిందుఃపుత్రః-అన్యేపృథు- విదూరథాద్యా అపి పుత్రాః - తథోత్తరగ్రంథేహ్యభిహితత్వాత్-

శశిబిందోః॥ దశలక్షావరిమితాఃపుత్రాః - తేషాంమధ్యే పృథుయశాః- పృథుకర్మా-పృథుజయః-పృథుశ్రవాః- పృథుకీర్తిరిత్యేతేప్రధానపుత్రాః-
పృథుశ్రవసః॥ ఉశనాః-ఏతస్యైవధర్మఇత్యపరంనామ-
ఉశనసః॥ రుచకఇతిపుత్రః-
రుచకస్య॥ పురుజిత్ - రుక్మః-రుక్మేషుః- పృథుః- జ్యామఘ ఇతి పంచపుత్రాః-
జ్యామఘస్య॥ శైబ్యాయాం॥ విదర్భఇతిపుత్రః-
విదర్భస్య॥స్నుషాకన్యాయాం॥కుశః-క్రథః-రోమపాదఇతిపుత్రత్రయముదభూత్ -
రోమపాదస్య॥ బభ్రుఃపుత్రః-
బభ్రోః॥ కృతిః-
కృతేః॥ ఉశికఃపుత్రః-తస్యైవకౌశికఇత్యపరంనామ-
ఉశికస్య॥ చేదిః-
చేదేః॥ చైద్యాదయోభూపాలాఆసన్-
స్నుషాపుత్రస్యక్రథస్య॥ కుంతిఃపుత్రః-
కుంతేః॥ ధృష్టిః-
ధృష్టేః॥ నిర్వృతిః-
నిర్వృతేః॥ దశార్హః-
దశార్హస్య॥ వ్యోమః-
వ్యోమస్య॥ జీమూతః-
జీమూతస్య॥ వికృతిః-
వికృతేః॥ భీమరథః-
భీమరథస్య॥ నవరథః-
నవరథస్య॥ దశరథః-
దశరథస్య॥ శకునిః-
శకునేః॥ కుంతిః-
కుంతేః॥ దేవరాతః-
దేవరాతస్య॥ దేవక్షత్రః-
దేవక్షత్రస్య॥ మధుః-
మధోః॥ కురువశః-
కురువశస్య॥ అనుః-
అనోః॥ పురుహోత్రః-
పురుహోత్రస్య॥ అంశుః-
అంశోః॥సాత్త్వతః-

సాత్త్వతస్య॥ భజమానః భజిః- దివ్యః- వృష్ణిః- దేవావృధః- అంధకః- మహాభోజ - ఇత్యేతేసప్తపుత్రాః
భజమానస్య॥ ఏకస్యాంభార్యాయాం-నిమ్రోచిః-కంకణః-వృష్ణిః-అన్యస్యాంభార్యాయాం-శతజిత్ - సహస్రజిత్ -అయుతజిత్ -ఏతేషట్పుత్రాః-
సాత్త్వతపుత్రేషుపంచమస్యదేవావృధస్య॥ బభ్రుః- మహాభోజస్య॥ వంశ్యాభోజాఇతివ్యవహృతాఅభవన్-
భజమానపుత్రేషుతృతీయస్యవృష్ణేః॥ సుమిత్రః -యుధాజిదితిద్వౌపుత్రౌ-
యుధాజితః॥ శినిః-అనమిత్రఇతిద్వౌపుత్రౌ-
అనమిత్రస్య॥ నిమ్నః - శినిరితిద్వౌ పుత్రౌ - వృష్ణిరిత్యేకః-
నిమ్నస్య॥ సత్రాజితో- ప్రసేనఇతిద్వౌపుత్రౌ-
అనమిత్రద్వితీయపుత్రస్యశినేః॥ సత్యకః-
సత్యకస్య॥ సాత్యకిః-అస్యైవ యుయుధానఇతినామ-
సాత్యకేః॥ జయః-
జయస్య॥ కుణిః-
కుణేః॥ యుగంధరః-
అనమిత్రతృతీయపుత్రస్యపృశ్నేః॥ శ్వఫల్కః- చిత్రకఇతిద్వౌపుత్రావాసతుః-
శ్వఫల్కస్యగాదిన్యాం॥ అక్రూరః-అసంగః-సారమేయః- మృదుకః- మృదువత్ - శివః- వర్మదృక్ - ధృష్టవర్మః- క్షత్రోపేక్షః- శత్రుఘ్నః- గంధమాదః- ప్రతిబాహుః - ఇత్యేవంద్వాదశపుత్రాఆసన్ - సుచారునామ్న్యేకాకన్యా చాప్యజాయత-
అక్రూరస్య॥ దేవలః- అనుపదేవః-
పూర్వంప్రతిపాదితస్య.భేరుశేకుపుత్రస్య.చిత్రరథస్య॥ పృథు- విడూరథాద్యాజాతాః- ఎతేవృష్ణయ ఇత్యపి వ్యవహృతాః-
సాత్త్వతసుతస్య॥ అంధకస్య-కుకురః-భజమానః-శుచిః- కంబళబర్హిషఇతిచత్వారఅంధకసుతాః- ఎతేవృష్ణయఇత్యపివ్యవహృతాః-
కుకురస్య॥ వృష్ణిః -
వృష్ణేః॥ విలోమా-
విలోమ్నః॥ కపోతరోమా-

శ్రీమద్భాగవత గ్రంథమును వ్యాఖ్యానసహితముగా బరిష్కరించి-
ముద్రాక్షరములయందు బ్రకాశపరుచుటకుగాను ముందుగాగొంత ద్రవ్యసహాయము చేసి-
చందాదారులుగా నేర్పడియుండెడు పరమోపకారులగు భగవద్భక్తుల నామానుక్రమణిక.

నామధేయములు-	ప్రతుల సంఖ్య-
గూడలూరు - ప్రిన్సిప్యాల్ సదరమీన్- కామసముద్రం- వెంకటరాఘవాచార్యులుగారు-	౨
తలచేరి ప్రిన్సిప్యాల్ సదరమీన్ అప్పాజయ్యగారు-	౧
సదరుకోర్టు పండితులు - చిట్యాల - గోపాలశాస్త్రులుగారు-	౧
బోర్డు నాయబు శిరస్తాదార్ - రాయప్పగారు-	౧
విశాఖపట్నం- జిల్లా- శిరస్తాదార్ - దేవనహళ్లి- కృష్ణరావుపంతులుగారు-	౧
కడపజిల్లా - శిరస్తాదార్ - అప్పారావుగారు-	౧
గూడలూరుజిల్లా-శిరస్తాదార్ -ము-రంగాచార్యులుగారు	౧
చిత్తూరుజిల్లాకోర్టు- శిరస్తాదార్ - కొళంబూరుశీనయ్యగారు-	౧
రాజమహేంద్రవరం - కోర్టుశిరస్తాదార్ - మైదపూలు - సుబ్బారాయుడుగారు-	౧
నెల్లూరు- శిరస్తాదార్ - వేముగంటి వెంకట్రావుపంతులుగారు-	౧
శ్రీకాకుళం-కోర్టుశిరస్తాదారు - చింతా - జగంన్నాథంపంతులుగారు-	౨
చిత్తూరుకల్లెటర్ కచ్చేరీ-శిరస్తాదార్ -సుబ్బరావుగారు	౧
కర్నూలుకల్లెటర్ కచ్చేరీశిరస్తాదార్ - ముంగిమూరుల క్ష్మీనరసుపంతులుగారు	౧
గుంటూరుజిల్లాకోర్టు - శిరస్తాదార్ - పోలూరు - వెంకటకృష్ణయ్యగారు-	౧
బళ్లారి - శిరస్తాదార్ - చితంబరరావుగారు-	౧
చెంగల్పట్టు- శిరస్తాదార్ - వెంబాకం- శ్రీనివాసయ్యంగారు-	౧
బళ్లారి - శెసన్ కోర్టుశిరస్తాదార్ - గిరియప్పగారు-	౧
కమిస్సేరీకచ్చేరి - యుద్యోగస్థులగు-బెంగుళూరు- శెట్లూరు-శింగయ్యంగారు-	౪
బెంగుళూరు- రసైడెంటు - కచ్చేరీ - శిరస్తాదార్ -చాడయ్యగారు-	౫
బందరు - డిప్టీశిరస్తాదార్ - కాజ- రామన్నగారు-	౨
విశాఖపట్నంజిల్లా-సీతానగరం॥ తాలూకా॥ మునసపు- బలిజపల్లి-పార్వతీశ్వరశాస్త్రులుగారు-	౧
కడపజిలా- మదనపల్లె॥ తాలూకా॥ మునసపు - జంగాశాస్త్రులుగారు-	౬
కర్నూలు-నాయబుశిరస్తాదార్ - వెంకటరావుగారు-	౧
బళ్లారికలకటరుకచ్చేరి- నాయబుశిరస్తాదార్ - కల్లూరు-సుబ్బరావుగారు-	౧
విశాఖపట్నం - అశిష్టాంటుశిరస్తాదార్ - అద్దసూరు- శ్రీనివాసరావుపంతులుగారు-	౧
బళ్లారి- మాజీమునిషీ- రామారావుగారు-	౧
బళ్లారి- హెడ్డుమునిషీ-గోపాలరావుగారు-	౧
కరూర్ - హెడ్డుమునిషీ- వెంకటరమణయ్యగారు-	౭
గూడలూరుజిల్లా- మునిషి-వెంకట్రాయులగారు-	౧
శేలంజిల్లా- హెడ్డుజవాబునివీసు-వేదాజీరావుగారు-	౧
శేలంజిల్లామునిషీ-కావేరిపట్నం శ్రీనివాసరావుగారు-	౧
కర్నూల్ హెడ్డుమునిషీ- శేషగిరిరావుగారు-	౧
కోయంబుత్తూరుమునిషీ-వెంకటసుబ్బయ్యగారు-	౧
హుజూరు- మునిషీ- శేషగిరిరావుగారు-	౧
బళ్లారితహశ్శీల్ దార్ -కొండల్ రావుగారు-	౧
అనంతపురం- తహశ్శీల్ దారు-దాదారావుగారు-	౧
అరపనహల్లితహశ్శీల్ దార్ - హనుమంతరావుగారు-	౧
రాయదుర్గం॥తహశ్శీల్ - రాఘవేంద్రరావుగారు-	౧
ఆవవానితహశ్శీల్ దార్ - కాశీరావుగారు-	౧
పూనమల్లితహశ్శీల్ -తాణమేటి-సుబ్బయ్యగారు-	౧
తహశ్శీల్ దార్ - వుప్పలథడియం- శేషగిరిరావుగారు-	౧
తుముకూరు - తహశ్శీల్ - నరసింహాచార్యులుగారు-	౧
వందవాశి॥తా॥తహశ్శీల్ దార్ - రూ- వెంకయ్యగారు-	౪
మండియం- నరసింహాచార్యులగారు-	౨
వెంబాకం- పార్థసారథయ్యంగారు-	౧
శ్రీపెరుంబూదూరు- నరసింహాచార్యులుగారు-	౧

నామధేయములు-	ప్రతుల సంఖ్య-
బెల్లంరామస్వామిఉపాధ్యాయులుగారు-	౧
మొలుగు - వీరాసామయ్యగారు-	౧
జే - రాఘవాచార్యులుగారు -	౧
వల్లూరు - రామచెంద్రయ్యగారు-	౧
సాహుకారు వెంకన్నరావుగారు-	౧
దం- కృష్ణయ్యగారు-	౧
వెంకటరమణాచార్యులుగారు-	౧
చివుకుల- వెంకాజయ్యగారు-	౧
వఠెం - సుబ్బరామయ్యగారు-	౧
నాగెల్లఅయ్యలయ్యగారు-	౧
యనమండ్ర వెంకటాచలయ్యగారు-	౧
దంపూరిఆదినారాయణయ్యగారు-	౧
శెనివారపుపేట- సంస్థానం- శిరస్తాదారు - పిం- వీరభద్రరాయనింగారు-	౧
మునగంటి- రంగారావుగారు-	౧
రాయసం- పవని- ఆదినారాయణయ్యగారు-	౧
నేలటూరు- నరసయ్యగారు-	౧
మాడభూషి- వెంకటాచార్యులుగారు-	౧
వెదాల- వరదాచార్యులుగారు-	౧
పాలువాయి- కృష్ణయ్యగారు-	౩
గోటూరు- సుబ్బరావుగారు-	౧
చీమకుర్తి- అప్పయ్యగారు-	౧
నా- కుప్పయ్యగారు-	౧
కొండూరు-అప్పన్నశాస్త్రులుగారు-	౧
తిరుమల- శ్రీనివాసాచార్యులుగారు-	౧
గి॥ గు॥ రామారావుగారు-	౧
కోడూరు-రామకృష్ణయ్యగారు-	౨
పోతుపాలెం- రంగయ్యగారు-	౧
శ్రీరంగపట్నంతిరుమలాచార్యులుగారు-	౨౮
మధ్వపతిపురుషోత్తమరావుగారు-	౧
తడకమళ్ల- వెంకటకృష్ణరావుగారు-	౧
తంజావూరు- రామచెంద్రరావుగారు-	౨

నామధేయములు-	ప్రతులు సంఖ్య-
హరిసళం- వెంకట్రావుగారు-	౧
మంగళగిరి- రఘునాథాచార్యులుగారు-	౧
మేరువప్రాడిరామస్వామయ్యగారు-	౧
గొటికలపూడి- వెంకటబాబయ్యగారు-	౧
రాయమగణంకోనేర్రావుగారు-	౧
చిత్రకూటం- శేషాద్రయ్యంగారు-	౧
రావిపాటి- గురువయ్యగారు-	౧
చిం॥ రాజారావుగారు-	౧
శ్రీరంగం- శ్రీనివాసాచార్యులుగారు-	౧
ప॥ వరదాచార్యులుగారు-	౩
గుడియాత్తం॥తా॥మునసపు-రాయసంబుచ్చయ్యగారు-	౧
కో- రామానుజాచార్యులుగారు-	౪
ముకుంబు- సుందరవరదాచార్యులుగారు-	౧
శ్రీరంగపట్నం - రామానుజముని తిరుమలాచార్యులుగారు-	౧
హుజూరు॥ గు॥ పాలువాయి- రంగారావుగారు-	౨
హుజూరు॥గు॥ సంబరాజు-జోగివంతులుగారు-	౩
రైటర్ - రాఘవాచార్యులుగారు-	౧
చక్రవర్తుల- వెంకటాచార్యులుగారు-	౧
కారుకూను- లక్ష్మణరావుగారు-	౧
హునుసూరు - వెంకటాచార్యులుగారు-	౧
హుజూరు॥ గు॥ జంగంకోట-శంకరరావుగారు.	౧
హుజూరు॥గు॥పులమతి- సుబ్బరావుగారు-	౧
కొంటాంటు- రామస్వామయ్యంగారు-	౧
హుజూరు॥ గు॥ బెళగుప్ప- సంజీవప్పగారు-	౧
ఖజానా- సీతారామప్పగారు-	౧
హంగామా-గు-కల్లూరు- సుబ్బరావుగారు-	౧
హంగామా-గు-దేవనహల్లి- సుబ్బరావుగారు-	౧
వెంకటవరదాచార్యులుగారు-	౧
కోడూరు- వెంకటసుబ్బాశాస్త్రులుగారు-	౧
చింతగుంట చలమప్పశాస్త్రులుగారు-	౧
విద్యార్థి- నరసయ్యగారు-	౧

నామధేయములు-	ప్రతులసంఖ్య-
హుజూరు- గు- బడ్జి॥ శ్రీనివాసరావుగారు-	౧
సెషన్కోర్టుట్రాన్సులేటర్ - పోలూరు- వెంకటకృష్ణయ్యగారు-	౧
కోర్టుహేడ్డుగుమస్తా - పడాల- సుబ్బయ్యగారు-	౧
కందుకూరు కారుఖాను- హనుమంతప్పగారు-	౧
తాలూకామునుషీ-చేన్నూరు- వెంకట్రావుగారు-	౧
సెషన్కోర్టు॥గు॥లక్ష్మనరావుగారు-	౧
తిరువల్లి- కుమారస్వామిగారు-	౧
మోతుగుండం- వెంకటరామసోమయాజులుగారు-	౧
ఆమిదేల- సుబ్రహ్మణ్యసోమయాజులుగారు-	౧
గుత్తి- పుష్పగిరిశాస్త్రులుగారు-	౧
గుడిపాటి- నారాయణప్పగారు-	౧
ఖాసా రపంతుల పురుషోత్తమయ్య గారు-	౧
ఆమిదాలకారుఖాను - దేశాయిరామా రావుగారు-	౧
చింతగుంటచలమయ్య గారు-	౨
కమీషన్కచేరీరైటర్ -మర్మాల రామయ్య గారు-	౧
రైటర్ వెంకటాచార్యులు గారు-	౧
పెనుగొండకరణం -వెంకటాచలప్పగారు-	౧
సాహుకారు- కుమారస్వామిగారు-	౨
మద్దికెర -పాంపుణ్ణగారు-	౧
ఆదవాని- రాఘవాచార్యులుగారు-	౧
కూడ్లిగి ॥ తా ॥ శిరస్తాదార్ - శేషగిరిరావుగారు-	౧
దాదాశాస్త్రులుగారు-	౧
తడవర్తి- నరసింహశాస్త్రులుగారు-	౧
పురవకొండకారుఖాను- శివరావుగారు-	౧
కోర్టుప్లీడర్ - అక్కరాజురంగయ్యగారు-	౧
హైదరాబాదు- పోస్టాపీస్ రైటర్ - రెమ్మర్సు- సుబ్బయ్యగారు-	౧
కెలమంగలం- కోటంరాజు- సీతాపతిరావుగారు	౧
రాయవేలూరుచల్లాసుబ్బయ్యగారు	౧
గుంటూరునండూరురాఘవయ్యగారు	౧
గుండిమెడ -మంగళాద్రిగారు-	౧

నామధేయములు-	ప్రతులసంఖ్య-
కొప్పరపు -నరసయ్యగారు-	౧
చమిటిగంటి రామస్వామిశాస్త్రులుగారు-	౧
వడ్లమన్నాటి- వెంకటాచలయ్యగారు-	౧
కేతరాజు- జగన్నాదంగారు-	౧
ఆకులుమన్నాటి - తిరువెంగళాచార్యులుగారు-	౧
తిమ్మరాజుప్రకాశంగారు-	౧
బెల్లంకొండ - వెంకటరంగాచార్యులుగారు-	౧
చెర్వు- రామకృష్ణశాస్త్రులుగారు-	౧
తుర్లపాటి- శేషతల్పశాయిశాస్త్రులుగారు-	౧
గూడలూరు - కిడాంబి- గోపాలాచార్యులుగారు	౧
కచ్చేరీ- గు-వెంకట్రావుగారు-	౧
కచ్చేరీగుమస్తా- వెంకటేశయ్యగారు	౧
కాకినాడపుష్పవీరభద్రప్రకాశరావుగారు-	౨
ఆదుర్తి- రామన్నగారు-	౧
పుల్లంభొట్ల- తిగుమలరావుపంతులుగారు-	౧
చిత్తూరు- వెంకటరమణయ్యపంతులుగారు-	౧
చెరుకుపల్లి - లక్ష్మినారాయణప్పగారు-	౧
బోడపాటి- వెంకటాచలంగారు-	౧
ఆణిక్యాల- రామచంద్రయ్య గారు-	౧
వేముగంటి- హనుమంతరావుపంతులుగారు-	౧
చిత్రపు- చలమయ్యగారు-	౧
పొగాకు- వేణారావుపంతులు గారు-	౧
కాండ్రేగుల- వెంకట్రావుపంతులు గారు-	౧
ఘేరం- విశ్వపతిశాస్త్రులుగారు-	౧
బొమ్మరాజు- నాగరాజు గారు-	౧
రాజమహేంద్రవరం- అచ్చుతన్నసీతాపతి గారు-	౧
నందివాడ వీరభద్రుడు గారు-	౧
గాడిచర్ల- నరసన్నగారు-	౧
వాడ్రేవు- కొండయ్య గారు-	౧
ధర్మపురి- మాతంగర- అప్పయ్యశాస్త్రులు గారు-	౧
వెంకటరమణయ్య గారు-	౪
తీర్థాల- సుబ్బయ్య గారు-	౧

వారినామధేయములు-	ప్రతులసంఖ్య-
శాంఖాను శివరావుగారు-	౧
పూతంగర - అణ్నయ్యశాస్త్రులుగారు-	౧
అప్పయ్యశాస్త్రులు గారు-	౧
హరిరావు గారు-	౧
అధికారపట్టి- రామానుజయ్యగారు-	౧
నెవలె- సుబ్బయ్యగారు-	౧
పూతంగర- కుప్పరావుగారు-	౧
భైరవమంగులం- వెంకట్రామయ్య గారు-	౧
హు॥ గు॥ ఆదెప్పగారు-	౧
చిల్లఘుఎం- రంగయ్యగారు-	౧
నారాయణప్పగారు-	౧
అధికారపట్టి- కరణం- కృష్ణయ్య గారు-	౧
అధికారపట్టి- రామానుజయ్య గారు-	౧
హొసూరు - అణ్ణయ్యశాస్త్రులగారు-	౧
కృష్ణగిరి- రామయ్యం గారు-	౧
కృష్ణగిరి- శ్రీనివాసయ్యం గారు-	౧
కోయంబుత్తూరు- తిరుమలాచార్యులు గారు-	౧
హుజూరు - గు- నాగేంద్ర రావుగారు-	౧
తిరుపాత్తూరు - శ్యామారావుగారు-	౧
బందరు - చల్లాసుబ్బయ్య గారు-	౫
వతెం- పరబ్రహ్మశాస్త్రులు గారు-	౧
కృత్తివెంటి- వెంకట్రామయ్య గారు-	౧
సంబరాజు - రామారావుగారు-	౩
జిడ్డు- రామయ్యగారు	౧
శ్రీకాకుళం- మాడభూషి- నరసింహాచార్యులు గారు-	౪
రాణీపేట - తండలం- వరదాచార్యులుగారు-	౧
దేవరాయదుర్గం- నారాయణాచార్యులుగారు-	౧
తిరునారాయణయ్యంగారు-	౧
సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రులుగారు-	౧
జిడ్డు- రామయ్యగారు-	౧
శ్యామారావు గారు-	౧
తి॥ శ్రీనివాసరాఘవాచార్యులుగారు-	౧

వారినామధేయములు-	ప్రతులసంఖ్య-
చిత్రదుర్గం- నారాయణాచార్యులు గారు-	౧
దుర్గం- అనంతయ్యగారు-	౧
మా- రామయ్యగారు-	౧
వెంకటశేషయ్యగారు-	౧
వెంకటనారాయణయ్యం గారు-	౧
వరయూరు - నరసింహాచార్యులు గారు-	౧
ముత్సద్దీ - వెంకటేశయ్యగారు-	౧
కొత్తకోటరంగస్వామిఅయ్యంగారు-	౧
వరయూరు- గోపాలాచార్యులుగారు-	౧
నరసింహాచార్యులుగారు-	౧
శిష్లంగంటి - హనుమంత రావు గారు-	౧
కడబం- వెంకటనారాయణయ్యంగారు-	౧
సోమయార యాండార్ - శ్రీనివాసాచార్యులుగారు-	౧
సాయరులయిలాకా- ఆనందరావుగారు-	౧
పట్టాభిరామశాస్త్రులుగారు-	౧
గాజులుపెట- శివరామశాస్త్రులుగారు-	౩
మైసూరు- పిశిపాటి- వెంకటసుబ్బయ్యగారు-	౧
కడప- హుజూరు॥ గు॥ కొండలరావుగారు-	౧
గుర్రంకొండతా- శిరస్తాదార్- దేశాయి - రామారావు గారు-	౧
మండిగల- వెకట్రాయశాస్త్రులుగారు-	౧
పులుచేరీ - వాసుదేవయ్యగారు-	౧
నివృత్తి- సుబ్బశాస్త్రులుగారు-	౧
బాలకృష్ణ - శాస్త్రులుగారు-	౧
అయ్యాసామిశాస్త్రులుగారు-	౧
గుమ్మటూరు- అచ్చయ్యగారు-	౧
కొడవల్లూరునరసింహాచార్యులుగారు-	౧
వెముగంటి - కృష్ణరావుపంతులుగారు-	౧
చిత్తూరు- సచ్చిదానందశాస్త్రులుగారు-	౧
వేలమూరు - కృష్ణమాచార్యులుగారు-	౧
వేలమూరు- కోల్లశేషయ్యంగారు-	౧
మైలాపూరు- వెంకటేశ్వరశాస్త్రులుగారు-	౧

కపోతరోమ్ణః॥ అనుః-
అనోః॥ దుందుభిః అత్ర - అనోగంధకఃతస్యదుందుభి
రితివిష్ణుపురాణే ప్రతిపాదితం- తదనుసారేణఅనో
రపత్యమంధకఇతిజ్ఞేయం-
దుందుభేః॥ దవిద్యోతః - పునర్వసురితిద్వౌపుత్రౌ-
దవిద్యోతస్య॥ ఆహుకఇత్యేకఃపుత్రః-ఆహుకీ చేత్యేకా
కన్యా-
ఆహుకస్య॥ దేవకః - ఉగ్రసేనఇతిద్వౌపుత్రౌ -
దేవకస్య॥ దేవలః- అనుపదేవః- సుదేవః- దేవవర్ధనః-
ఇతిచత్వారఃపుత్రాఉదభూవన్-ధృతదేవా- శాం
తిదేవా-ఉపదేవా- శ్రీదేవా- దేవరక్షితా- సహదే
వా- దేవకీ- త్యేవంసప్తకన్యకాఆసన్-
ఉగ్రసేనస్య॥ కంసః - సునామా- న్యగ్రోధః- కహ్వః-
శంకుః- సుభూః- రాష్ట్రపాలః- విసృష్టః- తుష్టి మా
నితి- నవపుత్రాః-కంసా-కంసవతీ- కంకా-సురభూః-
రాష్ట్రపాలికా చేతిపంచదుహితరః - ఏతా వసుదే
వానుజన్మనాం దేవభాగాదీనాం భార్యాః-
అంధకసుతేషుద్వితీయస్య-భజమానస్య॥ విడూరథః-
విడూరథస్య॥ శూరః-
శూరస్య॥ శినిః-
శినేః॥ భోజః-
భోజస్య॥ హృదికః-
హృదికస్య॥ దేవమీఢః- శతధనుః-కృతవర్మా చేతి త్రయః
పుత్రాః-
దేవమీఢస్య-మారిషానామకన్యాయాం॥ వసుదేవః-దేవ
భాగః- దేవశ్రవాః- ఆనకః-సృంజయః-శ్యామకః -
కంకః-అనీకః-వత్సకః- వృకఇతిదశపుత్రా ఉదభూ
వన్-వసుదేవస్యైవానకదుందుభిరిత్యపరంనామ -
పృథా - శ్రుతదేవా- శ్రుతకీర్తిః- శ్రుతశ్రవాః-
రాజాధిదేవీతిపంచకన్యాశ్చాసన్-ఏతాసుపంచసు-
పృథయావివాహాత్పూర్వ మేవ-దుర్వాససోపదిష్ట
దేవతాకర్షణవిద్యా పరీక్షార్థం తయాతు - ర
వి రాకృష్టః- తదారవిసాన్నిధ్యంశంతస్యా గర్భేసమా
ధాయగతః - తస్మా దేవకానీనఃకర్ణ స్తస్యాంముద
భూత్ - తతఃపరం- పృథాతు పాండవే దత్తా- శ్రుత
దేవాతుకారూషాయదత్తా-తస్యామేవదంతవక్త్రస్స
మజని- తస్యైవదంతవక్త్ర ఇత్యపరంనామ - ధృష్ట
కేతుః శ్రుతకీర్తిముపావాహ-తస్యాః-ప్రతర్దన నాద
యః పంచ ఉదభూవన్ - రాజధిదేవ్యాంజయత్సేనా
త్ - విందానువిందావుదభూతాం- దమఘోషః శ్రు
తశ్రవసముపావాహ - తస్యాంశిశుపాలఉదభూత్ -
దేవభాగస్య- కంసాయాం॥ చిత్రకేతుః-బృహద్బలశ్చే
తిద్వౌపుత్రౌ -
దేవశ్రవసః - కంసవత్యాం॥ సువీరః- ఇషుమానితిద్వౌపు
త్రౌ -
కంకస్య - కంకాయాం॥ బకః- సత్యజిత్ - పురుజిదితిపు
త్రత్రయముదభూత్ -
సృంజయస్య-రాష్ట్రపాల్యాం॥ వృషః-దుర్మర్షణః- అ
న్యేచ కేచపుత్రాః -
శ్యామకస్య-సురభూమ్యాం॥ హరికేశః-హిరణ్యాక్షఇతి
ద్వౌపుత్రౌ -
వత్సకస్య-మిశ్రకేశ్యాఖ్యాప్సరసి॥ వృకప్రభృతిపుత్రా
స్సముదభూవన్-
వృకస్య-దూర్వాక్ష్యాం॥ తక్షః- పుష్కరః- సాల్వః - ఏత
త్ప్రభృతిపుత్రాస్సమజాయంత-
అనీకస్య-సుదామన్యాం॥ సుమిత్రః- అనీకః-బాణః-అన్యే
చ కేచనపుత్రాః-
ఆనకస్య-కర్ణికాయాం॥ ఋతధామ జయాఖ్యౌద్వౌ
పుత్రౌ-
వసుదేవస్య॥ పౌరవీ-రోహిణీ-భద్రా-మదిరా-రోచనా-
ఇళా- దేవకీప్రముఖాఃపత్న్యఆసన్-భద్రాయాఏ
వకౌసల్యేత్యపరం నామ-
తత్ర భార్యాసు-పౌరవ్యాం॥ సుభద్రః- భద్రబాహుః -
దుర్మదః- భద్రః-భూతః- అన్యేచసప్తతనయాః-
రోహిణ్యాం॥ బలః- గదః- సారణః-దుర్మదః-విపులః-ధ్రు
వః- కృతః-అన్యేచ కేచనజాతాః-
మదిరాయాం॥ నందః- ఉపనందః- కృతకః- శూరః-అన్యే
చ కేచనజాతాః-

భద్రాయాం॥ కేశినామైక ఏవాభూత్-

రోచనాయాం॥ హస్తః- హేమాంగదః - అన్యేచ కేచన జాతాః-

ఇళాయాం॥ ఉరువల్కః- అన్యేచ కేచనజాతాః-

ధృతదేవాయాం॥ త్రిపృష్ఠ ఇత్యేక ఏవజాతః-

శాంతిదేవాయాం॥ ప్రశ్రమః- ప్రశ్రితః - అన్యేచ కేచనజాతాః-

ఉపదేవాయాం॥ కల్పవృష్టిప్రభృతిదశ రాజానోజాతాః-

శ్రీదేవాయాం॥ వసుః-హంసః-సుధన్వా-అన్యేచ త్రయః పుత్రా ఆసన్-

దేవరక్షితాయాం॥ గదప్రభృతినవపుత్రా ఆసన్-

సహదేవాయాం॥ పురూథ- శ్రుతముఖ్యా- అష్టపుత్రా ఉదభూవన్-

దేవక్యాం॥ కీర్తిమాన్- సుషేణః- భద్రసేనః-ఋజుః- సమ్మదనః- భద్రః - సంకర్షణః - శ్రీమన్నారాయణాంశసంభూత శ్రీకృష్ణశ్చేత్యష్టౌపుత్రా అభవన్- సుభద్రా నామకన్యకాచోదభూత్-

లీలాగృహీతవిగ్రహస్య శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తేః- దారాః - అష్టోత్తరశతాధికషోడశసహస్రసంఖ్యాకా ఆసన్- తాసాంమధ్యే ప్రధానభూతాహ్యష్టభార్యా అవర్తంత - తాసుచాన్యాస్వప్యేకైకస్యాం దశదశపుత్రా హ్యుదభూవన్ - ఏవ మష్టోత్తరశతాధికషోడశసహస్ర మహిషీణాం - సాకల్యేనపరిగణనే-పుత్రాః అశీత్యుత్తరైకషష్టిసహస్రాధికలక్షాపరిమితా హ్యాసన్ తేషుచపుత్రేషు మహారథాః - ప్రద్యుమ్నః-అనిరుద్ధః-దీప్తిమాన్-భానుః- సాంబః- మితః- బృహద్భానుః- మిత్రవిందః- వృకః- అరుణః- పుష్కరః- దేవబాహుః- శ్రుతదేవః- సునందనః- చిత్రభానుః- వరూథః- కవిః- న్యగ్రోధః- కించ- త్రివక్రాయాముపశ్లోకో నామపుత్రస్సంజాతః- సతుకృష్ణమనువ్రతస్సన్ నారదోపదేశతః - స్త్రీశూద్రదాసానాం వైష్ణవసంస్కారప్రతిపాదకం ముక్తిహేతుకం సాత్త్వతశాస్త్రం రచయామాస.

తేషాంత్వష్టాదశసుతానాం మధ్యే ప్రద్యుమ్నస్తు ప్రథమః-గుణైశ్చోత్తమస్సన్ స్థితః - తస్యవంశవర్ణనమేవం ప్రకాశ్యతే.

శ్రీకృష్ణస్య-రుక్మిణీదేవ్యాం॥ ప్రద్యుమ్నః-

ప్రద్యుమ్నస్య-రుక్మిదుహితరి॥ అనిరుద్ధః-

అనిరుద్ధస్య-రుక్మిపౌత్ర్యాం॥ వజ్రః-

వజ్రస్య॥ ప్రతిబాహుః-

ప్రతిబాహోః॥ సుబాహుః-

సుబాహోః॥ ఉగ్రసేనః-

ఉగ్రసేనస్య- శతసేనః-

ఏవమేవక్రమేణాన్యేషాంచపుత్రా అసంఖ్యాకా బహవశ్చోత్పన్నాః - తేషాం గృహాచార్యాః సంఖ్యాయాం-షోడశసహస్రోత్తరకోటిత్రయపరిమితా అభవన్-ఏవం గృహాచార్యసంఖ్యాయామపి గణనీయాం సత్యాం - తదాచార్యాధ్యాపితానాం శ్రీకృష్ణవంశప్రసూతానాం సంఖ్యా న కేనాపివక్తుం- శ్రోతుమూహితుం- పరిసంఖ్యాతుంచ శక్యత ఇతి సర్వమనవద్యం-

అత్ర ప్రతిపాదితయాదవవంశానుక్రమణికాయాః ప్రమాణవచనాని- శ్రీమద్భాగవతే- నవమస్కంధే-విష్ణుపురాణేచ ద్రష్టవ్యాణి - నాత్ర గ్రంథవిస్తరభీత్యా తద్వచనాన్యుదాహృతాని-

శ్రీమద్ధయగ్రీవమంత్రరాజోపాసనాలబ్ధ సంస్కృత ప్రాకృత వైకృతాద్యనేకభాషావిరచితనిఖిలతంత్రస్వతంత్రప్రతిభాభాసురేణ ॥ పురాణం ॥ హయగ్రీవశాస్త్రిణా - విరచితాయాం - భాగవతసిద్ధాంతచంద్రికాయాం యాదవవంశానుక్రమణికానువర్ణనం సమాప్తం.

ఓం - తత్సత్.

శ్రీమద్భాగవతసిద్ధాంతచంద్రికా సమాప్తా.

నామధేయములు-	ప్రతుల సంఖ్య.
జల్లెడంపేట- పిశిపాటి -సుబ్బయ్యగారు-	౧
శ్రీరంగపట్నం-రంగాచార్యులుగారు-	౧
విశాఖపట్నం- సత్యవాడ- రామయ్యగారు-	౧
అక్కినపల్లి- రామస్వామిపంతులు గారు-	౧
మంగు- వెంకటరెడ్డిపంతులుగారు-	౧
పరవస్తు- వెంకటరంగాచార్యులుగారు-	౧
శాంతలూరు- కూర్మాచార్యులుగారు-	౧
పోచినపెద్ది- వెంకయ్యగారు-	౧
సరాబుఖానా- కృష్ణరావుగారు-	౧
చెరుకుపల్లి- లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రులుగారు-	౧
పెమ్మరాజు - బుచ్చిరాజుగారు-	౧
మోసలిగంటి- తిరుమలరావుపంతులుగారు-	౧
వక్కలంక రామయ్యగారు-	౨
బసవర్సు- వరహాలుపంతులుగారు-	౧
ముంగమూరు- చిదంబరరావుగారు-	౨
ప్రాతూరు- రమణప్పగారు-	౧
కురుగంటి- వెంకట్రామశాస్త్రులుగారు-	౧
మహీధర- లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రులుగారు-	౧
గురుజాడ- కొండయ్యగారు-	౧
యర్రపల్లి - రామలింగస్వామిగారు-	౧
కొండపల్లి - వెంకటశాస్త్రులుగారు-	౧
వేపా- రామన్నగారు-	౧
కావూరు-లక్ష్మయ్యగారు-	౧
మద్దిరాల- సుందరరావుపంతులుగారు-	౧
దూర్వాసుల- లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రులుగారు-	౧
కాపవర్పు- వెంకయ్యపంతులు గారు-	౧
బలజపల్లి - వెంకట్రామశాస్త్రులుగారు-	౧
వేపా- కామయ్యగారు-	౧
లుంగంబాక- ముప్పరాలకృష్ణమాచార్యులుగారు-	౨
పాలావఝ్ఝులరామశాస్త్రులుగారు-	౧
కర్నూలు హెడ్డుకాంట్యాంటునారాయణయ్యంగారు-	౧
సీవిల్ మేనేజరు-సుందరరావుగారు-	౧

నామధేయములు-	ప్రతుల సంఖ్య.
గుమాస్తా- శేషప్పగారు-	౧
రైటర్ - కృష్ణస్వామిగారు-	౧
శ్రీరంగపట్నం- మణికర్ణిక-అయ్యానయ్యంగారు-	[illegible]
చిత్తూరు- శ్రీనివాసరావుగారు-	౧
భవానీకూడల్ శిరస్తాదార్ - రామారావుగారు-	౧
శేలం - ష్టాంపుదారోగా - అప్పాజయ్యగారు -	౧
శేలం- చెన్నరాయపల్లి- కృష్ణయ్యగారు-	౧
శేలం- శేషగిరిరావుగారు-	౧
గోపీనాథయ్యగారు-	౧
రంగాచార్యులుగారు-	౧
రామస్వామయ్యగారు-	౧
సీతారామయ్యగారు-	౧
తిరుమలయ్యగారు-	౧
మండిగల- రామస్వామిశాస్త్రులుగారు-	
కాశీరావుగారు-	[illegible]
హరిశంకరదవేగారు-	౧
నాగనాథదవేగారు-	౧
నెల్లూరు - బాలాప్రసాదుగారు-	౧
వజీరలాల్ దామగిరిధరదాసుగారు-	౧
పురుషోత్తమదాసు త్తమదాసుగారు-	౧
బండి - బాలదాసుగారు-	౧
కొల్లా - కన్నయ్యశెట్టిగారు -	౧
గాజుల- లక్ష్మీనరసుశెట్టిగారు-	౧
లా- వెంకటపతినాయుడుగారు-	౧
కొరళ్ల వెంకటలింగయ్యగారు-	౧
వెంకటగోవిందరావునాయుడుగారు-	౧
జియ్యగుసామిగారు-	౧
గంధవడి - వెంకటసుబ్బరాయశెట్టిగారు-	౧
గుంటూరు- చిన్నం- చెలమయ్యగారు-	౧
కొమ్మి- రంగయ్యగారు-	౧
ముక్కాలు - వెంకటరామానుజంశెట్టిగారు-	౧
వూసూరు- గంగులుశెట్టిగారు-	౧
శ్రీ రేకుల- రామానుజయ్యగారు-	౧

నామధేయములు-	ప్రతులసంఖ్య-	నామధేయములు-	ప్రతులసంఖ్య-
ఫ్రొలేటి-కృష్ణమ్మ శెట్టిగారు-	౧	అందే- గోపాలస్వామి నాయుడుగారు-	౧
కామిశెట్టి - కొండప్ప శెట్టిగారు-	౧	గో- వెంకట్రాయులు నాయుడుగారు-	౧
చీదెళ్ల - పిచ్చయ్య శెట్టిగారు-	౧	వెలగవరం- రామస్వామి శెట్టిగారు-	౧
పెద్దిబాలచెంచు శెట్టిగారు-	౧	ప - వెంకటరంగంపిళ్లగారు -	౧
వెంగంటి- గురువప్ప శెట్టిగారు-	౧	చింతాద్రిపేట-వైయ్యాశిపిళ్ల గారు-	౧
శ్రీ- వెంకటకృష్ణా రెడ్డిగారు-	౧	హైదరాబాదు- దాసప్ప నాయుడుగారు-	౧
		యెళుంబూరు- కృష్ణస్వామి నాయుడుగారు-	౧

ఇందులో కొందఱు దమయిష్టులనిమిత్తము-తమ పేరటచందా చేసియీగ్రంథమును దీసిపంపియున్నారు - అట్టి వారినామధేయములను మాలెక్కలో వ్రాసియుండెడు తెరంగున నిమీదఁ దెలియఁ జేయడమైనది-

శ్రీమద్భగవతే హయగ్రీవాయాస్మద్గురవే నమః.

సిద్ధాంతచంద్రికాప్రారంభః.

వందే చందనమందారకుందేందునిభవిగ్రహమ్। హయగ్రీవమనంగారిసేవితాంఘ్రిసరోరుహమ్॥
యత్పాదకమలభజనాల్లక్ష్మీర్భువనం చ మధురకమలాఖ్యామ్। అభజత్పయ ఇవ పయసో నామ నమామి తురగవదనం తమ్॥

విద్యాధారపురాణవంశతిలకశ్రీవేంకటేశాత్మజః పౌత్రో లక్ష్మణనామధేయవిదుషః శ్రీవత్సగోత్రోద్భవః।
విద్వాన్ వేంకటనామపూర్వకలసన్నారాయణాఖ్యో గురుర్యోగానందపరానుభూతివిమలో జేజీయతాం మానసే॥
తస్య మే గురువర్యస్య తాతస్య చరణాంబుజే। హృదంబుజే సదా ధ్యాయన్ వక్ష్యే సిద్ధాంతచంద్రికామ్॥

శ్రీమద్భాగవతస్య సర్వపురాణోత్కృష్టత్వప్రతిపాదకపీఠికా.

శ్రీమన్నిఖిలోపనిషత్ప్రతిపాద్యపరమాద్వైతసిద్ధాంతప్రతిపాదకత్వాత్ - అపరిమేయప్రమేయవిస్తృతాఖిలవేదజాతవిభజనపూర్వకతయా నిఖిలపురాణాదిసద్గ్రంథప్రవర్తకైః శ్రీవేదవ్యాసభట్టారకైర్భగవద్గుణగణవర్ణనైకప్రధానతయా ప్రణీతత్వాత్ - మాత్స్యగారుడాద్యనేకసద్గ్రంథేష్వత్యుత్కృష్టతయా ప్రతిపాదితత్వాత్ గీతా - సహస్రనామ - రామాయణాదిశబ్దానాం నిరుపపదానాం యథాక్రమం - భగవద్గీతావిష్ణుసహస్రనామ- వాల్మీకిరామాయణవాచకత్వం యథా - తద్వదస్యాపి భాగవతశబ్దస్య - నిరుపపదస్య శ్రీవిష్ణుభాగవతవాచకతయా నిఖిలాస్మచ్ఛిష్టజనైరంగీకృతత్వాత్ - నిఖిలలోకాభివంద్యమునిగణసంసేవ్యమానానవద్యపదారవిందేన శుకమహర్షిణాప్యధీతత్వాత్ - మోక్షశాస్త్రమిదమితి నిశ్చయబుద్ధ్యా - తేనైవ మహర్షిణా ముముక్షవే పరీక్షితే బోధితత్వాదిత్యాద్యనేకహేతుభిః శ్రీమద్భాగవతస్యాస్య సర్వపురాణోత్కృష్టత్వం నిఖిలోపనిషత్తుల్యత్వం చ స్పష్టతరమేవ దృశ్యతే - తథాప్యస్మద్విమతానువర్తిభిరనాఘ్రాతవేదగంధైరసంప్రదాయాధీతపురాణగ్రంథైరనాలోచితాఖిలసద్గ్రంథకథాసంబంధైః స్వస్వార్థాస్వార్థవివేచనాభావప్రయుక్తాత్యసూయాంధైః కైశ్చిన్మందైరిదం భాగవతాఖ్యం మోక్షశాస్త్రం - కేనచిదాధునికేన బోపదేవాఖ్యేన రచితమిత్యభాణి - తత్పదవీమనుసృత్యైవాన్యేపి కేచిచ్ఛుకమహర్షిణా ప్రణీతమిత్యప్యూచుః - తథైవాపరే వ్యాసాపరనామ్నా కేనచిదాధునికేన ప్రణీతమిత్యూచుః- కైశ్చిద్వ్యాసేనోపపురాణేషు సప్తదశపురాణత్వేన కృతమితి చాభిహితమేవం వివిధవిరుద్ధాసద్ధేతువాదాకలుషితైః స్వేచ్ఛానువర్తనైకాయత్తశాక్తజనాలంకారభూషితైః శ్రీమద్వ్యాసమహర్షిప్రణీతశ్రీమద్భాగవతకాంచనశైలస్య న కాపి క్షతిరితి నిశ్చిత్య తదీయపూర్వపక్షోపపాదనపూర్వకతయా నానాహేతుభిః కుటిలార్థకైర్వచనైస్సాధకబాధకనిరూపణపూర్వకతయా పరమసిద్ధాంతస్సంగ్రహేణ ప్రకాశ్యతే - తథాహి.

పూర్వపక్షిభిశ్శాక్తైరుదాహృతప్రథమకథా.

హేమాద్రినామకస్య రాజ్ఞస్సభాస్థానపండితేష్వగ్రగణ్యః పండితజనసార్వభౌమో బోపదేవః - గోపాలమతావలంబినస్తత్ప్రభోః ప్రీణనాయ - తదాజ్ఞానుసారేణైతత్పురాణరత్నం భగవద్వ్యాసప్రణీతత్వేన తన్నామ్నా విరచయ్య - తస్మై రాజ్ఞే సమర్పితవాన్ - తతస్స భూపతిః బహుభిః పండితైస్సాకమామూలాగ్రం తదవలోక్య - వివిధవిచిత్రభగవద్భాగవతకథావిశేషైస్తత్సృష్టిప్రయవర్ణనోచితపదగుంభనైః - నిఖిలవేదాంతప్రతిపాద్యపరమతత్త్వార్థోపపాదకవాక్యరచనాదిభిశ్చాతిగమనీయమిదమితి నిశ్చిత్య - తాదృగ్విధసర్వోత్కృష్టగ్రంథస్యైతస్యైవ భాగవతాఖ్యపురాణరత్నత్వేన లోకే ప్రతీతిర్యథా స్యాత్తథా కర్తుం తస్మిన్నాత్మ కాష్ఠానాపన్నాత్ త్రికాష్ఠానాపన్నా బహ్వీర్మూలగ్రంథవితతీర్నిష్పాద్య - స్వాశ్రితపండితజనసముదయద్వారా - తద్వ్యాఖ్యానాదీన్ కారయిత్వా - లోకేతద్గ్రంథసంతతీః ప్రఖ్యాపితవానితీయం కథా తత్తద్విధజనపరంపరా ప్రవచనమూలతో లోకే ప్రఖ్యాతైవ శ్రూయతే - నచైవంవిధజనపరంపరా ప్రవచనశ్రవణమాత్రేణైతత్పురాణరత్నమాధునికపండితవర్యవిరచితమితి వాచ్యం తస్మిన్నేవార్థే సందిహానైస్తద్వ్యాఖ్యాకర్తృభిః శ్రీధరాచార్యాదిభిః ప్రథమస్కంధీయ ప్రథమశ్లోకవ్యాఖ్యానావసానే (భాగవతం నామాన్యదిత్యపి న శంకనీయం) ఇతి లిఖితం - తల్లింగాదేవాన్యద్భాగవతం వర్తత ఇతి ద్యోత్యతే - తస్మాదేతస్య విష్ణుభాగవతస్య బోపదేవకర్తృకత్వే - న కామప్యనుపపత్తిం పశ్యామః.

పూర్వపక్షిభిశ్శాక్తైరుదాహృతద్వితీయకథా.

శ్రీమద్వ్యాసమహర్షిప్రణీతేషు - భారత - స్కాంద - విష్ణుపురాణాదిసద్గ్రంథప్రతిపాదితశ్లోకబృందేష్వనుసృతద్రాక్షాపాక - కైశికీవృత్త్యాదీనాంచ - శ్రీమద్భాగవతగ్రంథప్రతిపాదితశ్లోకసముదాయేష్వనుసృతనారికేళపాక - ఆరభటీవృత్త్యాదీనాంచ - తేజస్తిమిరయోరివ పరస్పరవైధర్మ్యసద్భావః - అక్షిమద్భిః పిచక్షణైః ప్రత్యక్షేణాసకృదురరీకృత ఏవ భవతి - తథైవ లేఖన - పఠన - సంభాషణ - సంచలనాలంకరణాదిష్వపి భ్యస్తథక్షకావిరుద్ధఘక్షికావత్త్వం న లోకే యత్ర కుత్రాపి వా సాధారణతయా దృష్టం - తథైవ కృతిరచనాదిష్వపి భ్యస్తశయ్యాపాకవృత్త్యాదీనామవిరుద్ధశయ్యాదిమత్త్వమేవ తత్తత్కవిజనవర్యవిరచితగ్రంథేషు దృశ్యతే - తస్మాత్పూర్వోక్తక్రమేణాత్రాపి భాగవతే - భారతాదిగ్రంథప్రతిపాదితశ్లోకేష్వనుసృతశయ్యాపాకవృత్త్యాదీనాం విరుద్ధశయ్యాదిసద్భావాదేతన్న భగవద్వ్యాసకృతమితి వక్తుం సుశకం.

అత్రోపపాదిత - పాక - వృత్తి - శయ్యా - రీత్యాదీనాం - లక్షణస్వరూపనిరూపకప్రమాణవచనాని.

ప్రతాపరుద్రీయే - కావ్యప్రకరణే అథ కైశిక్యాదీనాం స్వరూపం నిరూప్యతే॥

శ్లో॥ అత్యర్థసుకుమారార్థసందర్భా కైశికీ మతా। అత్యుద్ధతార్థసందర్భావృత్తిరారభటీ మతా॥ ఈషన్మృద్వర్థసందర్భా భారతీవృత్తిరిష్యతే। ఈషత్ప్రౌఢార్థసందర్భా సాత్త్వతీవృత్తిరిష్యతే॥ అత్ర॥ శ్లో॥ అత్యంతసుకుమారౌ ద్వౌ శృంగారకరుణౌ మతౌ। అత్యుద్ధతా రసా రౌద్రభీభత్సౌ పరికీర్తితౌ॥ హాస్యశాంతాద్భుతాః కించిత్సుకుమారాః ప్రకీర్తితాః। ఈషత్ప్రౌఢాః సమాఖ్యాతా రసా వీరభయానకాః॥

యత్ర శృంగారకరుణావతికోమలేన సందర్భేణ వర్ణ్యేతే - తత్ర కైశికీ - యత్ర రౌద్రభీభత్సావతిప్రౌఢేన సందర్భేణ ప్రతిపాద్యేతే - తత్రారభటీ - యత్ర నాతిసుకుమారా హాస్యశాంతాద్భుతాః - నాతిసుకుమారేణ సందర్భేణ ప్రతిపాద్యంతే తత్ర భారతీ - యత్ర నాతిప్రౌఢౌ వీరభయానకావనతిప్రౌఢేన సందర్భేణ నిర్వాహ్యేతే - తత్ర భారతీతి నిశ్చయః - ఏతాసాముదాహరణశ్లోకాః గ్రంథవిస్తరభయాన్నాత్ర ప్రకాశితాః॥

అపిచ తస్మిన్నేవ గ్రంథే॥ శ్లో॥ మధ్యమారభటీ త్వన్యా తథా మధ్యమకైశికీ। వృత్తీ ఇమే ఉభే సర్వరససాధారణే మతే॥ మృద్వర్థేప్యనతిప్రౌఢబంధా మధ్యమకైశికీ। మధ్యమారభటీ ప్రౌఢేప్యర్థే నాతిమృదుక్రమా॥

వైదర్భ్యాదిరీతీనాం శబ్దగుణాశ్రితానా మర్థవిశేష నిరపేక్షతయా కేవలసందర్భ సౌకుమార్యప్రౌఢత్వ మాత్రవిషయత్వాత్ కైశిక్యాదిభ్యో భేదః.

అథరీతీనాం స్వరూపం నిరూప్యతే॥ శ్లో ॥ రీతిర్నామగుణాశ్లిష్టపదసంఘటనా మతా - సా త్రివిధా- వైదర్భీ- గౌడీ- పాంచాలీ చేతి ॥ శ్లో ॥ బంధపారుష్యరహితా శబ్దకాఠిన్యవర్జితా। నాతిదీర్ఘసమాసా చ వైదర్భీరీతిరిష్యతే॥ ఓజఃకాంతిగుణోపేతా గౌడీయా రీతిరిష్యతే। పాంచాలరీతి వైదర్భగౌడరీత్యుభయాత్మికా॥

అథశయ్యానిరూపణం ॥ శ్లో ॥ యా పదానాం పరాన్యోన్య మైత్రీ శయ్యేతి కథ్యతే॥

అథపాకనిరూపణం ॥ శ్లో ॥ అర్థగంభీరిమా పాకస్స ద్విధా హృదయంగమః। ద్రాక్షాపాకో నారికేళపాకశ్చ ప్రస్ఫుటాంతరౌ ॥ ద్రాక్షాపాకస్సకథితో బహిరంతస్స్ఫురద్రసః। స నారికేళపాకస్స్యాదంతర్గూఢరసోదయః॥

ఏవమేవ వస్త్వలంకారప్రణీతావపి ద్రష్టవ్యం - పాకాంతరాణి యథాసంభవమూహ్యాని - గ్రంథవిస్తరభయాదేవ నతద్విషయవివేచనాతు-విశేషతః ప్రతిపాదితా.

పూర్వపక్షిభిశ్శాక్తైరుదాహృత తృతీయకక్ష్యా.

శ్రీమన్మత్స్యపురాణ- గరుడపురాణ- స్కందపురాణాదిభ్యః - శ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్య - విజయధ్వజాచార్య- వీరరాఘవాచార్య- ప్రభృతిభిర్వ్యాఖ్యాకర్తృభిః ప్రథమస్కంధీయ ప్రథమశ్లోక వ్యాఖ్యానావసరేభ్యు దాహృతశ్లోకేషు ప్రోష్ఠపదానక్షత్రే పూర్ణిమాయాంచ - స్వర్ణరచిత సింహాసనాధిరోపితస్య యథోక్తలక్షణలక్షితస్య సమగ్రస్య - శ్రీవిష్ణుభాగవతగ్రంథస్య సత్కులీనాయ శ్రోత్రియాయ దానేన - దాతుర్మోక్షప్రాప్తిరూపఫలము పదిష్టం - తథాహి.

మత్స్యపురాణే- పురాణదానప్రస్తావే॥

శ్లో ॥ యత్రాధికృత్య గాయత్రీం వర్ణ్యతే ధర్మవిస్తరః। వృత్రాసురవధోపేతం తద్భాగవతమిష్యతే॥ లిఖిత్వా తచ్చ యో దద్యాద్ధేమసింహసమన్వితమ్। ప్రోష్ఠపద్యాం పౌర్ణమాస్యాం స యాతి పరమం పదమిత్యాది.

అత్ర ప్రతిపాదితరీత్యా- హేమసింహస్య చ శ్రీభాగవతగ్రంథస్య చ న కోపి సంబంధః- ప్రతిపాద్య ప్రతిపాదకయోరభేదవివక్షయా తథోక్తమితి వక్తవ్యం - తథాసతి - ప్రతిపాద్యస్య భగవతో నారాయణస్య గరుడవాహనవత్త్వం హి లోకే ప్రసిద్ధతయా సద్గ్రంథేషు దృశ్యతే - న సింహవాహనవత్త్వం - నాప్యన్య వాహనవత్త్వం చ ప్రతిపాదితం భవతి - అపితు - భగవత్యాః శ్రీదేవ్యాస్తు సింహవాహనవత్త్వం తు బహుషు సద్గ్రంథేషు ప్రసిద్ధతయా శ్రూయతే - న చ నృసింహరూపిణో భగవతో రూపే - నృత్వమపహాయ సింహత్వమాత్రమవలంబ్య తదుపర్యారోపిత శ్రీమద్భాగవతగ్రంథదానే దాతుః మోక్షప్రాప్తిర్భవతీతి వాచ్యం - ప్రతిపాద్యైక్యవశిరసి తత్ప్రతిపాదకమధిష్ఠాప్య- ప్రదదతః పురుషస్య మోక్షావాప్తిర్భవతీతి వక్తుస్స్వపాదన్యాస స్వశిరసి ధర్తవ్యావితి ప్రలపతః పురుషస్యైవ మహాఖ్యానం పరం - సర్వజనవిదితం భవేదితి నిశ్చినుమః॥

పూర్వపక్షిభిశ్శాక్తైరుదాహృత చతుర్థకక్ష్యా.

శ్రీమద్భాగవతవ్యాఖ్యానకర్తృభిః పూర్వోక్త శ్రీధరాచార్యాదిభిస్తస్మిన్నేవ ప్రథమస్కంధీయ ప్రథమశ్లోక వ్యాఖ్యానావసరే మాత్స్యాదిపురాణేభ్య ఉద్ధృతశ్లోకేషు శ్రీమద్భాగవతస్వరూపనిరూపకత్వేనోపపాదిత లక్షణాని సర్వాణ్యపి - న విష్ణుభాగవతపరాణి భవితుమర్హంతి - అపితు దేవీభాగవతపరాణ్యేవేతి బ్రూమః- తథాహి- శ్రీధరాచార్యవర్యాదిభిరుదాహృతవచనాని.

యథోక్తం- మత్స్యపురాణే- పురాణదానప్రస్తావే.

శ్లో ॥ యత్రాధికృత్య గాయత్రీం వర్ణ్యతే ధర్మవిస్తరః। వృత్రాసురవధోపేతం తద్భాగవతమిష్యతే ॥ లిఖి

త్వాతచ్చయోదద్యాద్ధేమసింహసమన్వితమ్ । ప్రోష్ఠపద్యాం పౌర్ణమాస్యాం సయాతి పరమం పదమ్ ॥ అష్టాదశసహస్రంతత్పురాణం పరికీర్తితమ్ ॥ స్కాందేచ ॥ గ్రంథోఽష్టాదశసాహస్రో ద్వాదశస్కంధసమ్మితః । హయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యా యత్ర వృత్రవధస్తథా ॥ గాయత్ర్యా చ సమారంభస్తద్వై భాగవతం విదురితి ॥ కించ ॥ పద్మపురాణే ॥ అంబరీషం ప్రతి గౌతమవచనం ॥ అంబరీష శుకప్రోక్తం నిత్యం భాగవతం శృణు । పఠస్వ స్వముఖేనాపి యదీచ్ఛసి భవక్షయమితి ॥ గరుడేచ ॥ అర్థోఽయం బ్రహ్మసూత్రాణాం భారతార్థవినిర్ణయః । గాయత్రీభాష్యరూపోఽసౌ వేదార్థపరిబృంహితః ॥ పురాణానాం సారరూపస్సాక్షాద్భగవతోదితః । ద్వాదశస్కంధసంయుక్తశ్శతవిచ్ఛేదసంయుతః ॥ గ్రంథోఽష్టాదశసాహస్రశ్శ్రీమద్భాగవతాభిధ ఇతి.

కించ- మహామాయారూపిణ్యా భగవత్యాః ప్రసాదబలాదేవ విచ్ఛిన్నశిరసశ్శ్రీమహావిష్ణోర్హయగ్రీవత్వసంప్రాప్తేర్దేవీభాగవత ఏకంతోక్త్యా ప్రతిపాదితత్వాత్ - శ్రీమద్ధయగ్రీవావతారస్య వినష్టనిఖిలమహావిద్యానాయక శ్రీవిద్యోద్ధరణైకప్రయోజనత్వాత్ - తథైవ శ్రీహయగ్రీవపరబ్రహ్మమూర్తినా - అగస్త్యమహర్షయే హ్యుపదిష్టదేవీప్రతిపాదకనిఖిలాగమగ్రంథజాతస్య హయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యేతిశాస్త్రైస్సర్వత్రాప్యభ్యుపేతత్వాత్ - శ్రీవిష్ణుభాగవతేవా - అన్యత్రపురాణాంతరేవా - తథానుక్తత్వాచ్చ - ఏవమత్ర ప్రతిపాదితయుక్తిచతుష్టయేన - అత్రత్య హయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యేతి విశేషణంచ - గాయత్ర్యా చ సమారంభ ఇత్యాదివిశేషణానిచ - నవిష్ణుభాగవతపరాణీత్యత్ర నకామప్యనుపపత్తింపశ్యామః అత్రోపపాదితయుక్తిచతుష్టయస్యోపష్టంభకతయాత్ర ప్రమాణవచనానిసాకల్యేన ప్రతిపాద్యంతే.

శ్రీమదగస్త్యఋషిప్రణీత- పంచదశీభాష్యే-

శ్లో ॥ హయగ్రీవాల్లబ్ధ్వా సకలమపి మాద్యం మనువరం కృతా టీకా తస్యానుమతపథినాగస్త్యమునినా ।
కలాతత్త్వోద్భాసిన్యపరిమితభాగ్యోదయకరీ త్రయీసారాదుద్ధృత్య చ సదుపకారాయ సుధియామ్ ॥

కించ- లలితాసహస్రనామోత్తర - పీఠికాయాం.

శ్లో ॥ హయానన మహాబుద్ధే సర్వశాస్త్రవిశారద । కథితం లలితాదేవ్యాశ్చరితం పరమాద్భుతమిత్యాది.

ఏతచ్ఛ్లోకద్వయార్థపర్యాలోచనయా - శ్రీహయగ్రీవపరబ్రహ్మమూర్తినైవ మహావిద్యా హ్యగస్త్యాయోపదిష్టేత్యర్థస్తుస్పష్టతరం ప్రతిపాదితో భవతి.

కించ- హయగ్రీవావతారకారణవివేచనాపాదకప్రమాణవచనాని.

దేవీభాగవతే- ప్రథమస్కంధే-పంచమాధ్యాయే.

ఋషయ ఊచుః ॥ శ్లో ॥ సూతాస్మాకం మనః కామం మగ్నం సంశయసాగరే । త్వయోక్తం మహదాశ్చర్యం జగద్విస్మయకారకమ్ ॥ యన్మూర్ధా మాధవస్యాపి గతో దేహాన్మహాత్మనః ॥ హయగ్రీవస్తదా జాతస్సర్వకర్తా జనార్దనః ॥ వేదోఽపి స్తౌతి యం దేవం దేవాస్సర్వే యదాశ్రయాః । ఆదిదేవో జగన్నాథస్సర్వకారణకారణమ్ ॥ తస్యాపి వదనం ఛిన్నం దైవయోగాత్కథం తథా । తత్సర్వం కథయాశు త్వం విస్తరేణ మహాత్మనః ॥ సూతః ॥ శృణ్వంతు మునయస్సర్వే సావధానాస్సమంతతః । చరితం దేవదేవస్య విష్ణోః పరమతేజసః ॥ కదాచిద్దారుణం యుద్ధం కృత్వా దేవస్సనాతనః ॥ దశవర్షసహస్రాణి పరిశ్రాంతో జనార్దనః ॥ సమే దేశే శుభే స్థానే కృత్వా పద్మాసనం విభుః । దత్వా భారం ధనుష్కోట్యాం నిద్రామాప రమాపతిః ॥ శ్రాంతత్వాద్దైవయోగాచ్చ జాతస్తత్రాతి నిద్రిత ఇత్యారభ్య । సూతః ॥ ఇతి శ్రుత్వా వచస్తేషాం త్వష్టా చాతిత్వరాన్వితః । వాజిశీర్షం చకర్తాశు ఖడ్గేనాచ్ఛసురసన్నిధౌ ॥ విష్ణోశ్శరీరే రుచిరే యోజితే వాజిమస్తకే । హయగ్రీవో హరిర్జాతో మహామాయాప్రసాదతః ॥ స్వల్పేనైవతు కాలేన దానవస్సహదర్పితః । నిహతస్తరసా సంఖ్యే దేవానాం రిపురోజసా ॥ య ఇదం శుభమాఖ్యానం శృణ్వంతి భువి మానవాః ॥ సర్వదుఃఖవినిర్ముక్తాస్తే భవంతి న సంశయః ॥ మహామాయాచరిత్రంచ పవిత్రం పాపనాశనమ్ । పఠతాం శృణ్వతాం చైవ సర్వసంపత్తిదాయకమిత్యంతేన - మహావిష్ణోర్దేవ్యనుగ్రహవశాద్ధయగ్రీవత్వసంప్రాప్తిరుక్తా.

శ్రీరుక్మిణీసత్యభామాసమేత-శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీమద్భాగవతే-సవ్యాఖ్యానే-దశమస్కంధప్రారంభః.

శ్లో॥ విశ్వసర్గవిసర్గాదినవలక్షణలక్షితమ్। శ్రీకృష్ణాఖ్యం పరంధామ జగద్ధామ నమామి తత్॥............ ౧
దశమే దశమం లక్ష్యమాశ్రితాశ్రయవిగ్రహమ్। క్రీడద్యదుకులాంభోధౌ పరానందముదీర్యతే॥.......... ౨
దశమే కృష్ణసత్కీర్తివితానాయానువర్ణ్యతే। ధర్మగ్లాని నిమిత్తస్తు నిరోధో దుష్టభూభుజామ్॥............ ౩
ప్రాకృతాదిశ్చతుర్ధాయో నిరోధస్సతు వర్ణితః॥

టీ॥ అత్ర ప్రాకృతాదిచతుర్విధలయవివృతిశ్శేవంవివిచ్య కథ్యతే॥ ప్రాకృతః-నైమిత్తికః-ఆత్యంతికః-నిత్యశ్చేతి-లయశ్చతుర్ధా-ప్రకృతౌ తత్కార్యబ్రహ్మాండస్య లయః ప్రాకృతః-బ్రహ్మణో నిద్రాం నిమిత్తీకృత్య ప్రవర్తమానో లోకత్రయప్రళయో నైమిత్తికః-జ్ఞానేనావిద్యాం సకార్యాం భిత్వా స్వస్వరూపేణావస్థానమాత్యంతికః-దేహస్య ప్రతిక్షణమవస్థాభేదేన ప్రవర్తమానో నిత్యః॥

శ్లో॥ తత్తత్ప్రసంగతస్సృష్టిసంహారాదినిరూపణైః। కృతా నవతిరధ్యాయా దశమే కృష్ణకీర్తనే॥............ ౪
ఆద్యైశ్చతుర్భిరధ్యాయైర్బ్రహ్మప్రార్థనయావనేః। భారం హర్తుం హరేర్జన్మ సప్రసంగం నిరూప్యతే॥ ౫
గోకులే మథురాయాంచ ద్వారవత్యాం తతః క్రమాత్। కృష్ణలీలా త్రిధా ప్రోక్తా తత్ర దృశ్యైస్త్వనేకధా॥.... ౬
పంచత్రింశద్భిరధ్యాయైర్బృహద్బృందావనాదిషు। గోకులే వసతో లీలా వర్ణ్యతే పరమాత్మనః॥......... ౭
ఏకేన యమునానారిణ్యా క్రూరేణ కృతా స్తుతిః। ఏకాదశభిరాఖ్యాతా లీలా మధుపురే హరేః॥............ ౮
శేషైర్ద్వారవతీలీలా తన్నిర్మాణాది వర్ణ్యతే। ఏవం నవతిరధ్యాయా దశమే విశదార్థకాః॥............ ౯

అత్ర మునిభావప్రకాశికాఖ్యవిశిష్టాద్వైతవ్యాఖ్యాయాం

ఉపోద్ఘాతప్రకరణప్రకాశరూపతయా ప్రణీతశ్లోకా అపి విద్వజ్జనోల్లాసాయ ప్రకాశ్యంతే.

శ్లో॥ పురాణరత్ననిర్మాణస్ఫుటీకృతజగద్ధితమ్। నిష్కృష్టభగవత్తత్త్వం పరాశరముపాస్మహే॥ కృష్ణద్వైపాయనం వందే సాక్షాన్నారాయణం మునిమ్। యస్య స్మరణమాత్రేణ ధీస్స్యాత్సర్వార్థపండితా॥ మూర్తామివ హరేర్భక్తిం శ్రీశుకం మనవామహై। యద్గీతాత్కృష్ణచరితాన్ముక్తోభూదుత్తరాసుతః॥ వందే నందవ్రజవధూబృందావిపినదేవతాః। యత్పయోధరశైలేషు కృష్ణః కృష్ణఘనాయతే॥ బ్రహ్మవిద్యాప్రదానేన మమ సర్వాఘనాశనమ్। సంశ్రయే వేంకటాచార్యం వాదిభీకృత్కులాధిపమ్॥ వందే వాఙ్మయజలధిం సర్వవిద్యాప్రదం మమ। నైష్ఠికబ్రహ్మచర్యాఢ్యం పితృవ్యం రామదేశికమ్॥ శ్రీవాదిభీకరకులోత్తమవేంకటార్యకారుణ్యపూర్ణకమనీయకటాక్షశక్త్యా। స్కంధం విశిష్య దశమం శుకపక్షముఖ్యవ్యాఖ్యార్థసంకలనయా వివృణోమి లౌల్యాత్॥ నిమ్నం మహామునిగ్రంథం వ్యాచికీర్షోశ్చలాత్మనః। సోఢవ్యం కృపయా సద్భిర్బాలస్య మమ సాహసమ్॥ ఉపేక్షితానాం వివృతేరుక్తార్థవిశదీకృతేః। క్వచిద్విశేషకథనాత్సఫలో మత్పరిశ్రమః॥ అత్రావతరణే తస్య పూర్ణస్య పరమాత్మనః। కారణం భారసంతప్తమహీలోకమిహావదత్॥ ....

శ్లో॥ తత్ర తు ప్రథమే కంసః స్వమృత్యుం దేవకీసుతాత్ । శ్రుత్వా ఖిలోవధీత్తస్యాష్ట గర్భానితి వర్ణ్యతే॥ కృష్ణావతారచరితశ్రవణాపృతనిర్వృతః । ఉక్తానువాదేనాత్సుక్యాద్రాజాపృచ్ఛతి తత్పునః ॥ కథితో వంశవిస్తార ఇత్యాదినా ॥౧॥ యదోరితి॥ అంశేనేతి ప్రతీత్యభిప్రాయేణోక్తం॥ మునిభావప్రకాశికా॥ యదాశ్చవంశవిస్తారః కథిత ఇత్యన్వయః-తత్ర యదువంశే-అంశేన కళయా- ఇదం లౌకిక ప్రతీత్యభిప్రాయేణోక్తం॥ శ్లో॥ కృష్ణస్తు భగవాన్ స్వయమిత్యాదినా నిరంశస్యాంశకల్పనాయోగాత్-నాపి పరశురామాదివదావేశావతారాభిప్రాయేణ॥ శ్లో॥ ఏష నారాయణః శ్రీమాన్ క్షీరార్ణవనికేతనః। నాగపర్యంకముత్సృజ్య హ్యాగతో మధురాం పురీమిత్యాదినా పూర్ణస్యైవావతారోక్తేః- యద్వా-దీపోత్పన్నప్రదీపన్యాయేనాప్రాకృతశుభవిగ్రహాంశేనేతి॥౨॥ నను యాని కర్మాణి॥ శ్లో॥ జాతో గతః పితృగృహాద్వ్రజమేధితార్థ ఇత్యాదినా- సత్యం- పునర్విస్తరేణ వదేత్యాహ॥ అవతీర్యేతి॥ ము॥ భూతాని భావయతి సృష్ట్యర్థం సంకల్పవిషయీకరోతీతి భూతభావనః- విశ్వస్యాత్మా విశ్వాత్మా- యానీతి-కర్మాణీతి శేషః- యాని కర్మాణీతి పాఠాంతరం- నను॥ శ్లో॥ జాతో గతః పితృగృహాద్వ్రజమేధితార్థ ఇత్యాదినోక్తమేవ- పునః పృచ్ఛతీత్యత ఆహ- విస్తారాదిః సూచనామాత్రేణ తృప్త్యభావాదితి భావః॥౩॥ అత్ర లోకే త్రివిధా జనాః- ముక్తాః- ముముక్షవః- విషయిణశ్చ- తేషాం మధ్యే అత్ర న కస్యాప్యలం ప్రత్యయ ఇత్యాహ॥ నివృత్తతర్షైరితి॥ నివృత్తతర్షైః గతతృష్ణైః ముక్తైరిత్యర్థః- ముముక్షూణామయమేవోపాదేయ ఇత్యాహ- భవౌషధాదితి- విషయిణామపి పరమో విషయోయమేవేత్యాహ. శ్రోత్రమనోభిరామాదితి- అపగతా శుక్ యస్మాత్ తమాత్మానం హంతీతి పశుఘ్నః తస్మాత్- పశుఘాతిన ఇతి వా॥ ము॥ అథ భగవద్గుణకీర్తనశ్రవణాదౌ త్రివిధచేతనోపయోగం వదంస్తద్విషయే- న కస్యాపి విరాగ ఇత్యాహ ॥ నివృత్తేతి ॥ తత్ర తర్షః ... ఉపగీయమానాత్ స్వయముంరుషార్థత్వేనానుసంధీయమానాత్ భవౌషధాత్ - ముముక్షూణామ ... ప్రబంధక

శ్రీమద్భగవత శ్రీకృష్ణమూర్తే ర్వివిధవిచిత్రలీలావిశేషవర్ణనాకర్ణనాయ.

పరీక్షిన్నరేంద్రశ్శుకయోగీంద్రం పృచ్ఛతి.

రాజోవాచ॥ కథితో వంశవిస్తారో భవతా సోమసూర్యయోః । రాజ్ఞాం చోభయవంశ్యానాం చరితం పరమాద్భుతమ్ ॥ ౧॥ యదోశ్చ ధర్మశీలస్య నితరాం మునిసత్తమ । తత్రాంశేనావతీర్ణస్య విష్ణోర్వీర్యాణి శంస నః ॥ ౨॥ అవతీర్య యదోర్వంశే భగవాన్ భూతభావనః । కృతవాన్ యాని విశ్వాత్మా తాని నో వద విస్తరాత్ ॥ ౩॥ నివృత్తతర్షై రుపగీయమానా ద్భవౌషధా చ్ఛ్రోత్రమనోభిరామాత్ । క ఉత్తమశ్లోకగుణానువాదాత్పుమాన్ విరజ్యేత వినా పశుఘ్నాత్ ॥ ౪॥ పితామహా మే సమరేమరంజయై ర్దేవవ్రతాద్యాతిరథై స్తిమింగిలైః । దురత్యయం కౌరవసైన్యసాగరం కృత్వాతరన్ వత్సపదం స్మ యత్ప్లవాః ॥ ౫॥ ద్రౌణ్యస్త్రవిప్లుష్టమిదం మదంగం సంతానబీజం కురుపాండవానామ్। జుగోప కుక్షిం గ

పాపనివర్తనద్వారా ఉపాయనిష్పాదకత్వేన సంసారనివర్తకాత్- శ్రోత్రమనోభిరామాత్- అతిభోగ్యస్వభావత్వేన శ్రోత్రాణాం బద్ధానామపి మనోభిరామాచ్చిత్తాకర్షకాదిత్యర్థః అపగతా శుక్ శోకో యస్య సోపశుగాత్మా -తస్యౌపాధికశోకసద్భావేప్యానందస్య తద్ధర్మతయా స్వరూపస్యాప్యానందత్వేన చ వస్తుతః శోకరహితత్వాత్ ॥ శ్లో॥ దాసభూతాః స్వతస్సర్వే హ్యాత్మానః పరమాత్మనః। నాన్యథా లక్షణం తేషాం బంధే మోక్షే తథైవ చేతి భగవన్నిరుపాధికశేషతయా ప్రమాణసిద్ధం- తం హంతి అస్య శేషీకరణేన నాశయతీత్య పశుఘ్నః- తస్మాత్ ఉక్తప్రకారనాశవ్యతిరేకేణాత్మనో హననాద్యసంభవాత్- ఆత్మాపహారరూపమహాపాపకారిణ ఇత్యర్థః తదుక్తం॥ శ్లో॥ యోన్యథా సంతమాత్మానమన్యథా ప్రతిపద్యతే। కిం తేన న కృతం పాపం చోరేణాత్మాపహారిణేతి- ఏవం విధాత్మాపి స్థాన్నకోప్యన్యో భగవద్గుణానువాదే విరక్త ఇతి భావః- పశుహింసకాదితి వార్థః॥౪॥ కించ అస్మత్కులదైవతం శ్రీకృష్ణః- అతస్తత్కథైవ నిత్యం శ్రోతవ్యేత్యాశయేనాహ॥ పితామహా ఇతి॥ అమరాంజయంతీతి- తైః-దేవవ్రతో భీష్మః-తదాద్యైరతిరథై రేవ తిమింగిలైః దురత్యయం- వత్సపదమివ అత్యల్పం కృత్వా తుచ్ఛీకృత్య- అతరన్ స్మ -యః శ్రీకృష్ణ ఏవ ప్లవో యేషాం తే- తస్య వీర్యాణి వద స్వేతి తృతీయశ్లోకగతపదేనాన్వయః॥ ము॥ ఏవం భగవత్కథాయాః సర్వసాధారణ్యేన శ్రోతవ్యత్వముక్త్వా-స్వస్య విశేషతః శ్రోతవ్యతాం స్వహేతుత్వేన-స్వకీయానాం స్వస్య చ-తత్కృతముపకారమాహ॥ పితామహా ఇత్యాది। అమరంజయైః దేవానపి జేతుం శక్తైః- దేవవ్రతో భీష్మః- అతిరథైః మహారథైరేవ తిమింగిలైః- వత్సపదం కృత్వా తద్వదతి తుచ్ఛీకృత్యేత్యర్థః- యో భగవానేవ ప్లవస్తరణసాధనం యేషాం తే యత్ప్లవాః-తస్య వీర్యాణీత్యుత్తరేణాన్వయః॥౫॥ న కేవలం పాండవానేవారక్షత్-ఇదం మమ శరీరమపి యో రక్షితవానిత్యాహ॥ ద్రౌణ్యస్త్ర విప్లుష్టమితి॥ ద్రోణపుత్రశ్వత్థామ్నః- బ్రహ్మాస్త్రేణ దగ్ధం-ఇదం మచ్ఛరీరం కురూణాం పాండవానాం చ సంతానస్య బీజం నిదానం- మే మాతుః కుక్షౌ ప్రవిష్టో యో ధృతచక్రో జుగోపేతి॥ ము॥

ద్రౌణేరశ్వత్థామ్నః-తస్యాస్త్రేణవిప్లుష్టం దగ్ధం- ఇదమిత్యుక్తిం తాతిశయార్తరేణప్రదర్శనం-కురుపాండవానాముభయేషామపి-సంతా
నబీజం ఏకమేవసంతతికారణం|| ౬ || వీర్యాణీతి|| అఖిలదేహభాజాం సర్వప్రాణినాం- అంతఃపురుషరూపేణబహిః కాలరూపైశ్చఅం
శాభిప్రాయేణబహువచనం-అమృతంముక్తిం-మృత్యుం సంసారం-ఉతఅపి- ప్రయచ్ఛతో వీర్యాణి-వదస్వ బ్రూహి-అయంభావః-అంతర్యా
మిరూపేణ అంతర్దృష్టీనాం ముక్తిం-బహిర్దృష్టీనాం కాలరూపేణమృత్యుం సంసారం ప్రదదాతి- యతః- అతోంతర్దృష్ట్యాతద్వీర్యా
ణ్యేవ శ్రోతవ్యానీతి || ము || పూరుషాః క్షేత్రజ్ఞాః- కాలాశ్చ-తఏవ- రూపాణిశరీరాణి- క్షేత్రజ్ఞానాం - కాలావయవానాంచ
బాహుళ్యాద్బహువచనం- తైర్విశిష్టస్యేత్యర్థః|| శ్రు|| యస్యాత్మాశరీరమిత్యాదిశ్రుత్యా ఆత్మాదిసర్వతత్త్వానాం భగవచ్ఛరీరత్వశ్రు
వణాత్- అతఏవాఖిలదేహభాజాం అంతః శరీరాంతరే-అమృతంచ- మృత్యుముత మృత్యుమపి- ప్రయచ్ఛతః అంతః పురుషరూపేణ- శరీ
రస్థితిహేతోః- బహిఃకాలరూపేణ - తద్వినాశహేతోశ్చేత్యర్థః-యద్వా-అంతఃపురుషరూపేణాంతర్యామిరూపేణామృతం కదాచిచ్చే
తనానుకూల్యానుగుణంముక్తిం ప్రయచ్ఛత ఇతి- మాయామనుష్యస్య ఆశ్చర్యభూతమనుష్యస్య యద్వా|| శ్లో|| మాయాతువయునం జ్ఞానమితినై
ఘంటుకాః-యద్వా- ప్రచ్ఛన్నమనుష్యస్య మాయాశబ్దః సంకల్పజ్ఞానపరః- తయామనుష్యస్య ఇచ్ఛాగృహీతమానుషదేహస్యేత్యర్థః -
విద్వన్నిత్యాగమహిమసాక్షాత్కృతభగవద్వైభవ-అతఏవ-మహామహిమ్నస్తస్యవీర్యాణివదస్వేతి వదేత్యర్థః- యద్వా. వదేతిఛేదః -
స్వవిద్వన్- స్వస్వరూపాద్యభిజ్ఞ- అత్ర || శ్లో || విశేషవిదుషశ్శాస్త్రం యత్తత్త్వో గ్రాహ్యతే పురఇత్యాదౌ విశేషం విద్వానితివత్-స్వం
విద్వన్ స్వవిద్వన్నితివిగ్రహః- యద్వా- భాసనోపసంభాషాజ్ఞానయత్నవిమత్యుపమంత్రణేషువదఇతి- భాసనార్థేతఙ్- వదస్వపరమ
ప్రకాశంవదేత్యర్థః||౭||రోహిణ్యా ఇతి||నను శ్లో. బలంగదం సారణంచదుర్మదం విపులం ధ్రువమ్। వసుదేవస్తురోహిణ్యాం కృతాదీనుద

తఆత్తచక్రో మాతుశ్చ మెయశ్శరణంగతాయాః ॥ ౬ ॥ వీర్యాణితస్యాఖిలదేహభాజామంతర్బహిః
పూరుషకాలరూపైః। ప్రయచ్ఛతోమృత్యుముతామృతంచమాయామనుష్యస్యవదస్వవిద్వన్ ॥ ౭ ॥
రోహిణ్యాస్తనయః ప్రోక్తోరామస్సంకర్షణస్త్వయా। దేవక్యా గర్భసంబంధః కుతోదేహాంతరం
వినా ॥ ౮ ॥ కస్మాన్ముకుందోభగవాన్పితుర్గేహాద్వ్రజంగతః। క్వవాసంజ్ఞాతిభిస్సాకమకరోత్సాత్త్వ
తాంపతిః ॥ ౯ ॥ వ్రజేవసన్కిమకరోన్మధుపుర్యాంచకేశవః। భ్రాతరంచావధీత్కంసంమాతురద్ధాత
దర్హణమ్ ॥ ౧౦ ॥ దేహంమానుషమాశ్రిత్య కతివర్షాణివృష్ణిభిః। యదుపుర్యాంసహావాత్సీత్ప
త్న్యః కత్యభవన్ప్రభోః ॥ ౧౧ ॥ ఏతదన్యచ్చసర్వంమేమునేకృష్ణవిచేష్టితమ్। వక్తుమర్హసిసర్వ
జ్ఞశ్రద్దధానాయవిస్తృతమ్ ॥ ౧౨ ॥ నైషాతిదుస్సహాక్షున్మాంత్యక్తోదమపిబాధతే। పిబంతంత్వన్ము
ఖాంభోజాచ్చ్యుతంహరికథామృతమ్ ॥ ౧౩ ॥ శ్రీ సూతః ॥ ఏవంనిశమ్యభృగునందనసాధువాదం
వైయాసకిస్సభగవానథవిష్ణురాతమ్। ప్రత్యర్చ్యకృష్ణచరితంకలికల్మషఘ్నంవ్యాహర్తుమారభత

పాదయదితిరోహిణ్యాస్తనయః ప్రోక్తః॥శ్లో॥వసుదేవస్తుదేవక్యామష్టపుత్రానజీజనత్।కీర్తిమంతంసుషేణంచభద్రసేనముదార
ధీః॥ ఋజుంసంమర్దనంభద్రంసంకర్షణమహీశ్వరమ్। అష్టమస్తుతయోరాసీత్స్వయమేవహరిఃకిలేతి-పునర్దేవక్యాగర్భసంబంధ
స్తస్యైవోక్తఃసకుతోఘటతఇత్యాక్షేపః ॥ ము ॥ ఇత్థం- మునింసంప్రార్థ్య- అపారభగవచ్చరిత్రే-స్వకుతూహలవిషయాంశంపృచ్ఛ
తి- రోహిణ్యాఇతి ॥ నను ॥ శ్లో ॥ బలంగదంసారణంచ దుర్మదంవిపులంధ్రువమ్। వసుదేవస్తురోహిణ్యాంకృతాదీనుదపాదయదితి రో
హిణీసుతత్వేనోక్తస్య బలస్యపునస్తస్యైవదేహాన॥ శ్లో॥వసుదేవస్తుదేవక్యామష్టపుత్రానజీజనత్। కీర్తిమంతంసుషేణంచభద్రసేన
ముదారధీః॥ ఋజుంసంమర్దనంభద్రంసంకర్షణమహీశ్వరమ్॥అష్టమస్తుతయోరాసీత్స్వయమేవహరిఃకిలేతి- దేవకీగర్భసంబంధః
కథముక్తఇత్యాక్షేపః॥ ౮ ॥ కస్మాదితి॥ భగవతఃకంసభయశంకాసంభవాదిత్యర్థః ॥ ము ॥ కస్మాదితి హేతుప్రశ్నః - క్వకుత్ర- వా
సంవసతిం ॥ ౯ ॥ వ్రజ ఇతి॥ అద్ధాసాక్షాత్- మాతుర్భ్రాతరంకంసం- తస్మాదతదర్హణం వధానర్హం కస్మాదవధీత్ ॥ ము ॥ అతద
ర్హణం స్వస్మాద్వధానర్హం-అద్ధాసాక్షాచ్చావధీత్- కస్మాదిత్యనుషంగః- యద్వా-మాతుర్భ్రాతరంకస్మాదవధీత్ అనుచితమితిభావః-
తర్హి- కిముచితమిత్యతఆహ- అద్ధాతదర్హణమితి- తస్యమాతులస్యార్హణంపూజా- అద్ధాఉచితమిత్యర్థః- అవ్యయానామనేకా
ర్థకత్వాత్ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ము ॥ ఏతదితి ॥ శ్లో ॥ నశ్రద్ధావిముఖాయచేత్యశ్రద్ధాళవే- నవాచ్యమిత్యతఆహ శ్రద్దధానాయేతి॥ ౧౨ ॥
ననుక్షుత్తృడ్భ్యాంపీడితస్య తవకుతఃశ్రవణావకాశస్తత్రాహ ॥ నైషేతి ॥ త్యక్తోదకస్యాపిమే జీవనం హరికథామృతపాననిమిత్తం- తదు
పరమేసర్వ ఏవజీవనంనస్యాదిత్యర్థః ॥ ము ॥ అబ్జశబ్దవదంభోజశబ్దశ్చంద్రవాచీ- త్వన్ముఖాంభోజాత్త్వన్ముఖచంద్రాదిత్యర్థః -
త్యక్తోదం అంబుపానరహితం॥ ౧౩॥ ఏవమితి॥ ఏవంసాధువాదంసమీచీనప్రశ్నం-భాగవతప్రధానః భాగవతేషుశ్రేష్ఠః ॥ ము ॥ భృగునం

వసతి- శౌనకం ప్రతి- సూతకృతసంబుద్ధిః- సాధువాదం సమీచీనప్రశ్నం భాగవతప్రధాన ఇతి ప్రధానశబ్దస్య నియతలింగస్య పుంలింగ
త్వం ఛాందసం - యద్వా- భాగవతం భగవత్సంబంధిచరిత్రం - తదేవ ప్రధానం ముఖ్యం ప్రతిపాద్యం- యస్యేతి- ప్రత్యయ్య ప్రతినంద్య॥
౧౪॥ సమ్యగితి॥ వ్యవసితా నిశ్చితా - యత్ యతో బుద్ధిః॥ ము॥ సమ్యగ్వ్యవసితా సమ్యగుద్యోగయుక్తా-యద్యస్మాత్ నైష్ఠికీ నిష్ఠాయుక్తా॥
౧౫॥ ము॥ వాసుదేవేతి॥ తత్పాదసలిలం చ-ద్రష్టారం స్నాతం- పాతారం చ- యథా పునాతి- తథా త్రీన్ పురుషానిత్యర్థః॥ ౧౬॥ త
త్ర తావత్ ప్రథమం భగవదవతారకారణమాహ - సప్తభిశ్శ్లోకైః॥ భూమిరితి॥ దృప్తనృపవ్యాజా యే దైత్యాస్తేషామనీకశతానామయు
తైరూర్భూరిభారః తేనాక్రాంతా॥ ము॥ అథ భగవదవతారారంభో ద్యోతి భూమిరిత్యాదినా- దృప్తనృపవ్యాజా యే దైత్యాస్తేషామనీక
శతాయుతైరితి-తదానంత్యముచ్యతే॥ శ్లో॥ శతం సహస్రమయుతం సర్వమానంత్యవాచకమిత్యభిధానాత్ - తైరేవ భూరిభారేణాక్రాం
తా॥ ౧౭॥ గౌరితి॥ విభోరంతికే ఉపస్థితా సతీ ॥ ౧౮॥ ౧౯ ॥ తత్రేతి॥ వృషాన్ దేహాన్ జీవరూపేణ ప్రవిశ్య ఆకంపయతీతి వృషాకపిః॥
౨౦॥ గిరమితి॥ పౌరుషీం పురుషస్య భగవతో గాం వాచం- మే మత్తః ఆశు శృణు- తథా చిరం అవిలంబితం తథైవ విధీయతాం చేతి॥ ౨౧॥ పురేతి॥

శ్రీభగవదవతారకారణప్రవచనఘట్టః.

భాగవతప్రధానః॥ ౧౪॥ శ్రీశుకః॥ సమ్యగ్వ్యవసితా బుద్ధిస్తవ రాజర్షిసత్తమ। వాసుదేవకథాయాం
తే యజ్జాతా నైష్ఠికీ రతిః॥ ౧౫। వాసుదేవకథాప్రశ్నః పురుషాంస్త్రీన్ పునాతి హి। వక్తారం పృచ్ఛకం
శ్రోతౄంస్తత్పాదసలిలం యథా। ౧౬। భూమిర్దృప్తనృపవ్యాజదైత్యానీకశతాయుతైః। ఆక్రాం
తా భూరిభారేణ బ్రహ్మాణం శరణం యయౌ॥ ౧౭॥ గౌర్భూత్వాశ్రుముఖీ ఖిన్నా రుదంతీ కరుణం విభోః।
ఉపస్థితాంతికే తస్మై వ్యసనం సమవోచత॥ ౧౮। బ్రహ్మా తదుపధార్యాథ సహ దేవైస్తయా సహ। జగా
మ సత్రినయనస్తీరం క్షీరపయోనిధేః॥ ౧౯। తత్ర గత్వా జగన్నాథం వాసుదేవం వృషాకపిమ్। పూర్ణం
పురుషసూక్తేనహ్యుపతస్థే సమాహితః॥ ౨౦। గిరం సమాధౌ గగనే సమీరితాం నిశమ్య వేధాస్త్రిదశా
నువాచ హ। గాం పౌరుషీం మే శృణుతామరాః పునర్విధీయతామాశు తథైవ మా చిరమ్॥ ౨౧॥ పురైవ
పుంసావధృతో ధరాజ్వరో భవద్భిరంశైర్యదుషూపజన్యతామ్। స యావదుర్వ్యా భరమీశ్వరేశ్వరః
స్వకాలశక్త్యా క్షపయంశ్చరేద్భువి॥ ౨౨॥ వసుదేవగృహే సాక్షాద్భగవాన్ పురుషః పరః। జనిష్యతే తత్
ప్రియార్థం సంభవంతు సురస్త్రియః॥ ౨౩। వాసుదేవకలానంతః సహస్రవదనః స్వరాట్। అగ్ర
జో భవితా దేవో హరేః ప్రియచికీర్షయా॥ ౨౪॥ విష్ణోర్మాయా భగవతీ యయా సంమోహితం జగత్।
ఆదిష్టా ప్రభుణాంశేన కార్యార్థే సంభవిష్యతి॥ ౨౫॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యాదిశ్యామరగణాన్ ప్రజాపతిపతి
ర్విభుః। ఆశ్వాస్య చ మహీం గీర్భిః స్వధామ పరమం యయౌ॥ ౨౬॥ శూరసేనో యదుపతిర్మధురామా
వసన్ పురీమ్। మాథురాన్ శూరసేనాంశ్చ విషయాన్ బుభుజే పురా॥ ౨౭ । రాజధానీ తతః సాభూత్స
ర్వయాదవభూభుజామ్। మధురా భగవాన్ యత్ర నిత్యం సన్నిహితో హరిః॥ ౨౮। తస్యాం తు కర్హిచి
చ్ఛౌరిర్వసుదేవః కృతోద్వహః। దేవక్యా సూర్యయా సార్ధం ప్రయాణే రథమారుహత్॥ ౨౯ ॥ ఉగ్ర

విజ్ఞాపనాత్ పురైవ పుంసా ఈశ్వరేణ- ధరాయాః జ్వరః తాపః॥ ము॥ విజ్ఞాపనాత్పూర్వమేవేత్యర్థః- పుంసా పరమపురుషేణ- ధరాజ్వరః
భూమేస్సంతాపః - ధరాభర ఇతి చ పాఠః- అవధృతః జ్ఞాతః- పురైవ పుంస ఇతి పాఠే పుంస ఇతి పంచమీ- తదవతారాత్పూర్వమేవ భవద్భి
ర్యదుషూపజన్యతామిత్యన్వయః- తదా ప్రకృతత్వాదథాన్యత్వం సైవ ధరాజ్వరో వధృత ఇత్యర్థః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ము॥ వాసుదేవకలా నా
రాయణాంశః - అనంతః శేషః స్వరాట్ స్వప్రకాశః స్వతంత్ర ఇతి వా॥ ౨౪॥ విష్ణోరితి॥ దేవకీగర్భసంకర్షణ యశోదామోహనాది
కార్యార్థే - యశోదాయాం సంభవిష్యతి ॥ ము ॥ కార్యార్థే కర్తవ్యార్థే దేవకీగర్భసంకర్షణయశోదామోహనాదిరూపే॥
౨౫॥ ము॥ ప్రజాపతయో దక్షాదయః- తేషాం పతిర్విభుశ్చతుర్ముఖః॥ ౨౬॥ భోజేంద్రబంధనాగారే అవతారాయ ప్రస్తావకథామా
హ యావదధ్యాయపరిసమాప్తి॥ శూరసేన ఇతి॥ విషయాన్ దేశాన్॥ ము॥ అథ భగవదవతారస్థలం నిర్దిశన్నాహ- శూరసేన ఇత్యాది- మధు
రాం పురీమావసన్ అధిష్ఠితవాన్ - మధురామావిశన్నితి పాఠే తత్ర వసన్నిత్యర్థః - మాథురాన్ మధురాసంబంధినః శూరసేనాన్ శూరసే
నాఖ్యాంశ్చ విషయాన్ దేశాన్ ॥ ౨౭॥ ౨౮॥ తస్యామితి ॥ సూర్యయా నవోఢయా సాకం- ప్రయాణే ప్రయాణార్థం ॥ ము ॥ అథ భోజేం
ద్రబంధనాగారే భగవదవతారాయ ప్రస్తౌతి - తస్యామిత్యాదినా- తస్యాం మధురాయాం- కర్హిచిత్ కదాచిత్- శౌరిర్నామ కశ్చిత్ యాగ

వః-తస్యాపత్యంశౌరిః- వసుదేవః- సూర్యయానవోఢయా- భార్యయాతిచపాఠః॥ ౨౯ ॥ ఉగ్రసేనేతి॥ రశ్మీన్ ప్రగ్రహాన్- అగ్రహీత్॥ ము॥ రశ్మీన్ ముఖరజ్జూః॥ ౩౦॥ చతుశ్శతమితి॥ పారిబర్హం ఉపస్కరం॥ ము॥ పారిబర్హంకౌతుకాదిషుదంపత్యోర్దేయమౌపచారికంవస్తుజాతం॥ ౩౧॥ దాసీనామితి॥ దేవకఃఉగ్రసేనః॥ ౩౨॥ ౩౩॥ పథీతి॥ ఆభాష్యాశరీరకంసేతిసంబోధ్య- హంతా హనిష్యతి॥ ౩౪॥ ఇతీతి॥ కులపాంసనఃకులదూషణః- ఆరబ్ధఃఉద్యుక్తః- కచే కేశబంధే॥౩౫॥తమితి॥ నృశంసం క్రూరం- మహాభాగ ఇతి- అయంభావః- స్వజన్మని-దేవైర్హర్షేణఆనకదుందుభినిఘోషేణ- భావిభగవదవతారాశంక్య ప్రతీకారతా సంభవతీతి సాంత్వయన్- స్తుత్యాకృపావిషయత్వేనోపపత్తిభిశ్చ-సన్మార్గేణసంబోధయన్ ॥ ము ॥ నృశంసంఘాతుకం - నిరపత్రపంలజ్జాశూన్యం-మహాభాగఇతి - పదం- భావిభగవదవతారమహిమ్నాస్యసర్వాపద్భ్యో దేశికత్వంసూచయతి- పరిసాంత్వయన్ ప్రశమంనామోక్తిభిరుపలాలయన్నిత్యర్థః॥ ౩౬ ॥ ……
కించ-వసుదేవఃకంసంసామభేదాభ్యాంసంభేదయన్నాహ॥శ్లాఘనీయేతి॥తత్రసామపంచవిధం॥ శ్లో॥ ఉపకారోపకృతిసంబంధాఖ్యాభేదో గుణకీర్తనమ్। సామపంచవిధంభేదోదృష్టాదృష్టభయంవచఇతి- శ్లాఘనీయగుణ ఇతిగుణకీర్తనం- భగినీమితిసంబంధకథనం- భర్త్రాకోపమిత్యభేదంవక్ష్యతి- హన్యాదితిస్త్రీవధనివృత్త్యాయశోలాభందర్శయతి-ఉద్వాహపర్వణీతిసంతానవృద్ధ్యోపకారందర్శయతి॥ ము ॥ సభవాన్ కథంహన్యాత్- స్త్రీహననమేవాతిపాతకావహం- తత్రాపిభగిన్యాః-తదపివివాహపర్వణ్యేవేతికిముతవక్తవ్యమితిభావః॥ ౩౭ ॥
మమమరణభయేనహన్మీతిచేత్తథాపిమరణస్యాపరిహరణీయత్వాద్దేహాంతరస్యచావశ్యంభావిత్వాత్తత్రాపిభోగప్రేమాస్పదత్వాదీనామపి

సేనసుతఃకంసోభగిన్యాఃప్రియకామ్యయా। రశ్మీన్ హయానాంజగ్రాహరౌక్మైరథశతైర్వృతః॥
౩౦ ॥ చతుశ్శతంపారిబర్హంగజానాంహేమమాలినామ్। అశ్వానామయుతంసార్ధంరథానాంచ
త్రిషట్ఛతమ్॥ ౩౧ ॥ దాసీనాంసుకుమారీణాంద్వేశతేసమలంకృతే।దుహిత్రేదేవకఃప్రాదాద్యానే
దుహితృవత్సలః॥ ౩౨॥ శంఖతూర్యమృదంగానినేదుర్దుందుభయస్సమమ్। ప్రయాణోపక్రమేతా
తవరవధ్వోస్సుమంగళమ్॥ ౩౩॥ పథిప్రగ్రహిణంకంసమాభాష్యాహాశరీరవాక్।అస్యాస్త్వామష్టమో
గర్భోహంతాయాంవహసేబుధ॥ ౩౪॥ ఇత్యుక్తస్సఖలఃపాపోభోజానాంకులపాంసనః। భగినీంహం
తుమారబ్ధఃఖడ్గపాణిఃకచేగ్రహీత్। ౩౫॥ తంజుగుప్సితకర్మాణంనృశంసంనిరపత్రపమ్। వసుదేవోమ

⸺❁ దేవకీహననోద్యుక్తంకంసంప్రతివసుదేవకృతసామాద్యుపదేశః. ❁⸺

హాభాగఉవాచపరిసాంత్వయన్। ౩౬॥వసుదేవః॥ శ్లాఘనీయగుణశ్శూరైర్భవాన్ భోజయశస్కరః।
సకథంభగినీంహన్యాత్స్త్రియముద్వాహపర్వణి॥ ౩౭॥ మృత్యుర్జన్మవతాంవీరదేహేనసహజాయతే।
అద్యవాబ్దశతాంతేవామృత్యుర్వైప్రాణినాంధ్రువః॥ ౩౮ ॥ దేహేపంచత్వమాపన్నేదేహీకర్మా
నుగోవశః। దేహాంతరమనుప్రాప్యప్రాక్తనంత్యజతేవపుః॥ ౩౯ ॥ వ్రజంస్తిష్ఠన్పదైకేనయథైవా

శేషాత్తద్భయేనపాపాచరణమయుక్తమిత్యభిప్రేత్యాహ॥మృత్యురితి॥ దేహేనసహేతి- విధాత్రాలలాటేలిఖితత్వాదితి- దేహస్యక్షణభంగురత్వాన్నిత్యమాశంక్యోమృత్యురితినా-తథాపికాలవిలంబార్థంహన్మీతిచేత్తత్రాహ- అద్యవేతి- అవశ్యంభావినిమరణే-విలంబమాత్రాయపాపాచరణమయుక్తమితిభావః॥ము॥నన్వేవమపిమరణభియాహన్మీత్యాశంక్య-అకృత్యకరణత్వాతకంపరమవశిష్యతే మరణంతునశక్యమిత్యాహ॥మృత్యురితి॥దేహేననహేతి-పూర్వకర్మానుగుణ్యేననియతోపస్థితికత్వాదిత్యర్థః తథాపికాలవిలంబార్థంహన్మీతిచేత్తత్రాహ అద్యవేతి - యథావిధిసమయంమృతావవశ్యంభావిన్యాం-దురాశయా అవివేకినఃపాపాచరణమనుచితమితిభావః॥౩౮॥కించ-త్వస్మిన్దేహేగతేయది దేహాంతరంనస్యాత్-తదాపాపేనాప్యేతత్పాలనంయుజ్యేతనతుతదస్తీత్యాహ॥దేహఇతి॥ ఆపన్నప్రాప్తేకర్మవశాదయత్నతఏవ- ప్రథమందేహాంతరంప్రాప్య- పశ్చాత్- పూర్వంవపుస్త్యజతి ॥ ము ॥ కించ-లౌకికభోగైకలంపటస్యభోగాయతనేస్మిన్నష్టేపికర్మానుగుణందేహాంతరప్రాప్తేరావశ్యకత్వాన్నియతవినాశస్యాస్యపాపాచరణేనాపి పాలనాశావ్యర్థేత్యభిప్రాయన్నాహ॥ దేహఇతి॥పంచత్వంమృతింఆపన్నేప్రాప్తేప్రాయేసతీత్యర్థః- త్యజతేత్యజతి- కర్మానుగత్వాభోగాయతనందేహాంతరమవశ్యంభజతీత్యర్థః॥ ౩౯॥ అత్రదృష్టాంతః॥ వ్రజన్నితి॥ ఏకేనఅగ్రతోనిహితేనపదాతిష్ఠన్-భువమవష్టభ్యదేహంబిభ్రత్ పశ్చాదన్యేనపూర్వప్రదేశాదుత్థాప్య పురోనిహితేనగచ్ఛతితద్వత్- అత్రచస్వీకారపరిత్యాగౌనాత్యంతభిన్నవిషయౌ ఇతిస్పష్టం- దృష్టాంతాంతరమాహ-యథాతృణజలూకేతి- సాహిత్వణాంతరమవష్టభ్యపూర్వంతృణంత్యజతి- ఏవంకర్మపథవర్తమానోజీవోపి॥ ము ॥ అత్రదృష్టాంతమాహ- వ్రజన్ గచ్ఛన్ పురుషః ఏకేనపదాఅగ్రేనిహితేనేత్యర్థః- తిష్ఠన్ భువమవష్టభ్యదేహంవహన్- ఏకేనపూర్వదేశాదాకృష్యాగ్రనిహితేనపదేత్యర్థః- యథావాగచ్ఛతితద్వత్- యద్వా- జీవద్దశాయామపిదేహస్థితేర్థాంగురతయాపురుషాప్రియతఏవే

త్యేతదర్థద్యోతకోయందృష్టాంతః-యథాగచ్ఛన్ పుమాన్-ఏకపాదేనతిష్ఠన్నపిగచ్ఛత్యేవ-తద్వదితి-దేహాంతరపరిగ్రహణపూర్వకాద్దేహత్యాగేస్పష్టందృష్టాంతమాహ- యథేతి-తృణజలూకాపితృణాంతరమవష్టభ్యైవ- పూర్వంత్యజతి- ఏవంకర్మానుగుణజీవాఇత్యర్థః॥౪౦॥ దేహవిషయావేవస్వీకారపరిత్యాగౌదర్శయితుందృష్టాంతాంతరమాహ॥ స్వప్నఇతి॥ దృష్టంరాజాదిదర్శనం-శ్రుతంఇంద్రాదిశ్రవణం- తాభ్యాంఆహితసంస్కారేణమనసా- తదేవానుచింతయన్- ఈదృశంజాగ్రద్దృష్టశ్రుతసదృశంరాజాదిదేహరూపం- కిమపిఅతితుచ్ఛమనిరుక్తంపశ్యతి - తత్క్షణాంతరేచ తదేవాహమితి ప్రతిపద్యతేమన్యతే-తతశ్చజాగ్రద్దేహాదపగతస్మృతిర్భవతిపురుషోయథేతి- జాగ్రత్యేవదర్శయితుందృష్టాంతాంతరమాహ-మనోరథేతి- అత్రాపిదృష్టశ్రుతాభ్యామిత్యాద్యనుషజ్యతే- యోజ్యం- తథాచవక్ష్యతి॥ శ్లో॥ జంతోర్వైకస్యచిద్ధేతోర్మృత్యురత్యంతవిస్మృతిః। జన్మత్వాత్మతయాపుంసస్సర్వభావేనభూరిద॥ విషయస్వీకృతింప్రాహుర్యథాస్వప్నమనోరథౌ। స్వప్నేమనోరథేచేత్థం ప్రాక్తనంనస్మరత్యసావిత్యాది-తద్వదత్రాపికర్మవశాద్దేహాంతరంప్రాప్య-ప్రాక్తనంత్యజతీతి॥ ము॥ పునరప్యుక్తార్థమేవస్వప్నజాగ్రద్దశానుభూతార్థదృష్టాంతేనప్రతిపాదయతి॥ స్వప్నఇతి॥ దృష్టంరాజాదిదర్శనం-శ్రుతమింద్రాదిశ్రవణం- ఉభయత్రభావేక్తః- తాభ్యామాహితసంస్కారేణేతిశేషః మనసా-దృష్టశ్రుతాభ్యామితిచతుర్థీవా. దృష్టశ్రుతమనీషితలాభార్థమిత్యర్థః-అనుచింతయన్ధ్యాయన్-మనోరథేనదృష్టశ్రుతవిషయమనోరథేన అభినివిష్టచేతసః ఆక్రాంతాత్మా- పుమాన్- అపస్మృతిః జాగ్రద్దేహస్మృతిరహితః- అపగతహితావబోధో వా- ఈదృశందృష్టశ్రుతరాజాదిసదృశం-కిమపితుచ్ఛరీరంస్వప్నేయథాపశ్యతి- స్వయమాస్థితఇవానుభవతీత్యర్థః- జాగ్రద్దశాయామపిఏవంచింతయన్ పుమాన్-అపస్మృతిఃవర్తమానదేహస్మృతిరహితస్సన్-కిమపితదేవరాజాదిశరీరంప్రపద్యతే-తాదృశదేహమధిష్ఠాయవర్తమానఇవాభిమానవాన్భవతి-తద్వదితి-యద్వా- తత్రాజాదిశరీరమేవానుచింతయన్-ఈదృశంకిమపిస్వప్నేయథాపశ్యతిస్వయమాస్థితఇవానుభవతీత్యర్థః జాగ్రద్దశాయామపితదేవానుచింతయన్నీదృశంకిమపిప్రపద్యతే- తద్వదితియోజనా॥ ౪౧॥ నను విచిత్రదేహానాం తేషాం కర్మణా కృతిత్వాద్దేహవిశేషప్రాప్తౌకింకారణమతఆహ॥ యతోయతఇతి॥ దేహస్యపంచత్వసమయేపంచసుగుణేషు- పంచభూతేషు- మాయారచితేషు - మాయయానానాదే

నైనగచ్ఛతి। యథాతృణజలూకైవం దేహీకర్మగతింగతః॥ ౪౦॥ స్వప్నేయథాపశ్యతిదేహమీదృశం మనోరథేనాభినివిష్టచేతనః। దృష్టశ్రుతాభ్యాంమనసానుచింతయన్ప్రపద్యతే తత్కిమపిహ్యపస్మృతిః॥ ౪౧॥ యతోయతోధావతిదైవచోదితం మనోవికారాత్మకమాపపంచసు। గుణేషుమాయారచితేషుదేహ్యసౌప్రపద్యమానస్సహతేనజాయతే॥ ౪౨॥ జ్యోతిర్యథైవోదకపార్థివేష్వదస్సమీరవేగానుగతంవిభావ్యతే। ఏవంస్వమాయారచితేష్వసౌపుమాన్గుణేషురాగానుగతోవిముహ్యతి॥ ౪౩॥

హరూపేణరచితేషు- దైవేనఫలాభిముఖేనకర్మణాచోదితంనానావికారాత్మకం మనోయంయం దేహందేవతిర్యగాదిరూపం- ప్రతిధావతిధావచ్చసత్ యంయమపఅభినివేశనప్రాప్తం- తత్రతత్రఅసాదేహీజాయతే - నను మనసః కర్మకర్తృత్వాత్తదేవజాయతాం నత్వకర్తాస్త్వేత్యతఆహ - ప్రపద్యమానఇతి - తదేవాహమితిప్రపద్యమానస్తేనసహ జాయతఇతి॥ ము॥ నస్వస్తదేహాంతరప్రాప్తిరావశ్యకీ తథాప్యేతాదృశదేహలాభేకింమానమతఆహ॥ యతోయతఇతి॥ మనః దైవచోదితం ఫలాభిముఖాదృష్టప్రేరితంసత్- పూర్వదేహవినాశసమయఇత్యర్థః యతోయతోధావతి యయాయయాదిశాప్రవర్తతే - అథ మాయయా భగవత్సంకల్పేనరచితేషు దేహాత్మనాఘటితేషుపంచసుగుణేషుభూతేషు- వికారాత్మకందేహం యమితిశేషః- ఆపఅభిలలాషచేత్యర్థః- అసౌదేహీప్రపద్యమానఃఉత్పత్తిమాప్నువన్-తేనదేహేనసహజాయతే- యద్వా- యతోయతఇత్యత్రాద్యం- ఇణశ్చత్రం తంపదం- అన్యదవ్యయం- తథాచ- యతః గచ్ఛతః మ్రియమాణస్యేత్యర్థః మనఃయతోయయాదిశాధావతీతి-అన్యత్సమానం-తదుక్తం-గీతాయాం॥ శ్లో॥ యంయంవాపిస్మరన్భావంత్యజత్యంతేకళేబరమిత్యాదినా॥ ౪౨॥ ననుసత్యంభవిష్యత్యేవకిమపిదేహమాత్రం- తథాప్యస్యఅతిప్రియస్యరాజదేహస్యరక్షణీయఅకృత్యమపిక్రియతఇతిచేత్తత్రాహ॥ జ్యోతిరితి॥ అదశ్చంద్రాదిజ్యోతిః- ఉదకయుక్తేషు పార్థివేషు ఘటాదిషు- యద్వా - ఉదకేషు పార్థివేషుతైలఘృతాదిషు ప్రతిబింబేనస్థితం- సమీరస్యవాయోర్వేగమనుగతంకంపాదియుక్తంప్రతీయతేయథా- ఏవంస్వావిద్యారచితేషుగుణేషుదేహేషు - అసౌరాగేణానుగతః ప్రవిష్టోముహ్యతిఅభినివేశంప్రాప్నోతి- అయంభావః-ఆత్మనస్తావద్దేహాద్వ్యాఖ్యాసాజ్జన్మోక్తంసహర్షాః ప్రేమాస్పదత్వజ్ఞానాశ్రయత్వాదయోపి- దేహాదిష్వితి- అతఃరాజసూకరాదిదేహయోర్విశేషాభావాత్ వ్యర్థోఽయమృత్యుప్రతీకారఇతి॥ ము॥ ఉక్తమేవార్థంసదృష్టాంతంవిశదయతి॥ జ్యోతిరితి॥ ఉదకపార్థివేషుఉదకపూర్ణతటాకాదిషు- అదఃప్రతిబింబత్వేనపరిదృశ్యమానం- జ్యోతిఃఅర్కాదితేజః- సమీరవేగేనఅనుగతం తరంగాత్తరంగాంతరంప్రాప్తంయథైవవిభావ్యతేప్రతీయతే - ఏవమసౌస్వమాయయాభగవత్సంకల్పేన-రచితాఃస్వమాయారచితాః-తేషు-యద్వా స్వస్మైమాయారచితాః- తేషు స్వభోగార్థందేహాత్మనామాఘటితేష్విత్యర్థః- గుణేషుభూతేషుమాయాసంకల్పనిర్మితేషు- గుణమయశరీరేష్వితివా- రాగేణానుగతఃఅనుప్రవిష్టః- విముహ్యతిమో

హం ప్రాప్నోతీతి ॥ ౪౩ ॥ ఏవముక్తం సామోపాయముపసంహరన్ భేదమాహ ॥ తస్మాదితి ॥ పరత ఇతి అభిద్రుహ్యమాణాత్ తత్సంబంధిన శ్చ ఇహ మృతేరితి - భయం ఇహాముత్ర చ భయమితి భేదో దర్శితః ॥ ము ॥ ఏవం శ్లాఘనీయగుణ ఇత్యాదిభిరుక్తం - గుణకీర్తనసంబంధాదిప్రవచనపూర్వకపరమార్థబోధాదిరూపం సామవాదముపసంహరన్ - దృష్టాదృష్టభయవచనరూపం భేదమాహ ॥ తస్మాదితి ॥ మృత్యోర్దేహాంతరప్రాప్తేశ్చావశ్యకత్వాదిత్యర్థః - తథావిధః ఉక్తదృష్టాదృష్టజ్ఞానవాన్ - క్షేమమన్విచ్ఛన్ ఐహికదృష్టభయం దర్శితం - పరద్రోహేణ శ్రేయో హానిస్స్యాదిత్యర్థః - ద్రోగ్ధుః ద్రోహమాచరతః - పరతో భయం పరలోకే యమాద్భయమిత్యదృష్టభయముక్తం ॥ ౪౪ ॥ పునస్సాంత్వమాహ ॥ ఏషేతి ॥ పుత్రికోపమా దారుమయీవ అచేతనప్రాయా ॥ ము ॥ పునః సామవాదమాహ ॥ ఏషేతి ॥ పుత్రికోపమా పాంచాలికా తుల్యా - తథాపరతంత్రేత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ పాంచాలికా పుత్రికా స్యాద్వస్త్రదంతాదిభిః కృతేతి నిఘంటుః - యద్వా - అపత్యప్రాయా - అతిశయితప్రేమాస్పదత్వద్యోతనార్థమిదం విశేషణం - స్త్రీత్వానుజాత్వబాల్యదైన్యాదిభిర్దయనీయైవ - తత్రాపి దీనవత్సలస్య తవ కృపణావధస్సుతరామనుచిత ఇతి భావః - కల్యాణీమిత్యనేన త్వయి క్రూరతైవ పర్యవస్యతి - కథం ద్యోగస్తు న సఫలో భవేదితి ద్యోత్యతే ॥ ౪౫ ॥ ఏవమితి ॥ చోద్యమానః ఉపదిశ్యమానః స్వయం దారుణః పునః పురుషాదాన్ దైత్యాన్ - అనువ్రతః అనుసృతః ఇతి ॥ ౪౬ ॥ నిర్బంధమితి ॥ ఆనకదుందుభిరితి వసుదేవమహాభాగ ఇత్యత్రోక్తాభిప్రాయం - ప్రత్యూఢుం ప్రతికర్తుమిత్యర్థః - ఇదం వక్ష్యమాణం ప్రత్యర్పణం - అన్వపద్యత - జ్ఞాతవాన్ ॥ ౪౭ ॥ నను ఖలోయమేతన్న మన్యేతేత్యాశంక్యాహ ॥ మృత్యురితి ॥ ౪౮ ॥ తస్మాదుపేక్షా దోషపరిహారాయై

తస్మాన్న కస్యచిద్ద్రోహమాచరేత్స తథావిధః । ఆత్మనః క్షేమమన్విచ్ఛన్ ద్రోగ్ధుర్వై పరతో భయమ్ ॥
౪౪ । ఏషా తవానుజా బాలా కృపణా పుత్రికోపమా । హంతుం నార్హసి కల్యాణీమిమాం త్వం దీనవత్స
లః ॥ ౪౫ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవం స సామభిర్భేదైశ్చోద్యమానోపి దారుణః । న న్యవర్తత కౌరవ్య పురుషాదా
ననువ్రతః ॥ ౪౬ ॥ నిర్బంధం తస్య తం జ్ఞాత్వా విచింత్యానకదుందుభిః । ప్రాప్తకాలం ప్రతివ్యోఢుమిదం
తత్రాన్వపద్యత ॥ ౪౭ । మృత్యుర్బుద్ధిమతాపోహ్యో యావద్బుద్ధిబలోదయమ్ । యద్యసౌ న నివ
ర్తేత నాపరాధోస్తి దేహినః ॥ ౪౮ । ప్రత్యర్ప్య మృత్యవే పుత్రాన్మోచయే కృపణామిమామ్ । సుతా
మే యది జాయేరన్ మృత్యుర్వా న మ్రియేత చేత్ ॥ ౪౯ । విపర్యయో వా కిం న స్యాద్గతిర్ధాతుర్దురత్య
యా । ఉపస్థితో నివర్తేత నివృత్తః పునరాపతేత్ ॥ ౫౦ ॥ అగ్నేర్యథా దారువియోగయోగయోరదృష్టతో
న్యన్న నిమిత్తమస్తి । ఏవం హి జంతోరపి దుర్విభావ్యశ్శరీరసంయోగవియోగహేతుః ॥ ౫౧ । ఏవం విమృ
శ్య తం పాపం యావదాత్మనిదర్శనమ్ । సాంత్వయామాస వై శౌరిర్బహుమానపురస్సరమ్ ॥ ౫౨ ॥ ప్ర
హృష్టవదనాంభోజో నృశంసం నిరపత్రపమ్ । మనసా దూయమానేన ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్ ॥ ౫౩ ॥ న హ్య
స్యాస్తే భయం సౌమ్య యద్వై త్వాహాశరీరవాక్ । పుత్రాన్ సమర్పయిష్యే హం యతస్తే భయముత్థి
తమ్ ॥ ౫౪ । శ్రీశుకః ॥ స్వసుర్వధాన్నివవృతే కంసస్తద్వాక్యసారవిత్ । వసుదేవోపి తం ప్రీతః ప్రశస్య

వంకరిష్యామీత్యాహ ॥ ప్రత్యర్ప్యేతి ॥ మృత్యవే కంసాయ - నన్విదమపి నైవ న్యాయ్యమిత్యాశంక్యాహ - సుతా ఇతి - అస్యాం యది మే సుతా జాయేరన్ - తదా యద్భావి - తద్భవతు - జీవితం తు తావద్భవేదేవ - తదంతరా - యద్యయమేవ మ్రియేత - తదా న కించిదన్యాయ్యం ॥ ౪౯ ॥ యది చ - సుతా భవిష్యంతి న చాయం మ్రియేత - తదా - మత్పుత్రాదేవాస్య మరణమిత్యాహ ॥ విపర్యయ ఇతి ॥ నను ప్రాథస్య కంసస్య తవ బాలకాత్కథం మృత్యుస్స్యాత్ తత్రాహ - గతిరితి - ధాతుః ॥ శ్లో ॥ అస్యాస్త్వామష్టమో గర్భో హంతా యాం వహసే బుధ ఇత్యుక్తత్వాత్ - అతః ఇదానీమపత్యార్పణప్రతిజ్ఞైవ మంత్రః - తథా సతి - ఉపస్థితో మృత్యురయం తావన్నివర్తేత - ఇదానీం నివృత్తః పునః కాలాంతరే ఆపతేచ్చేత్తదా నాపరాధో మమేత్యర్థః - అథవా మత్పుత్రాదుపస్థితో మృత్యురస్య వధాద్యో నివర్తేత స పునరనేన సన్మంత్రేణ భవేదవేతి - యద్వా - గతిర్ధాతుర్దురత్యయేత్యేతస్య ప్రపంచ ఉపస్థిత ఇతి ॥ ము ॥ ధాతుః అఘటితఘటనాశక్తస్య - నివృత్తోపి వరదానాదినాపగతో ॥ ౫౦ ॥ ప్రాణినామదృష్టం దుర్వితర్క్యమితి సదృష్టాంతమాహ ॥ అగ్నేరితి ॥ వనే వృక్షాన్ ప్రదహన్ వహ్నిః సన్నిహితానపి వృక్షాన్ పరిత్యజ్య కదాచిత్ దూరస్థానేవ దహతి గ్రామే గృహాన్ వా - న హి తస్య ప్రాణ్యదృష్టవ్యతిరేకేణ కించిన్నియామకమస్తి యథా ఏవం జంతోర్జన్మమరణయోరపి హేతుర్దుర్విభావ్యః అచింత్యః ॥ ౫౧ ॥ ఏవమితి ॥ యావదాత్మనిదర్శనం స్వప్రజ్ఞావధి - విమృశ్య విచార్య ॥ ౫౨ ॥ ప్రహృష్టేతి ॥ తస్య విశ్వాసాయ వికసితముఖాంభోజస్సన్ ప్రహసన్ అబ్రవీత్ ॥ ౫౩ ॥ నేతి ॥ యత్ యథా అశరీరిణీ వాగాహ - తథా వై నిశ్చితం - అస్యాస్సకాశాత్ తే భయం నాస్తి ఖలు - యతః యేభ్యః పుత్రేభ్యః తే భయం ఉత్థితం అష్టమో హంతేత్యుక్తే అన్యోన్యాపేక్షయా సర్వేష్వష్టమాభవేయురిత్యుద్భూతం - తాన్ అస్యాః పుత్రాన్ సమర్పయిష్యే ॥ ౫౪ ॥ స్వసురితి ॥ నివవృతే నివృత్తః - తద్వాక్యసారః ఉపపత్తిస్త

ద్విత్|| ౫౫|| అథేతి || కాలఉపావృత్తే ప్రసూతికాలే ప్రాప్తే-సర్వాః సర్వాత్మా భగవానేవ దేవతా యస్యాస్సా-భగవదాశ్రయత్వాత్సర్వదేవతామయీతి వా|| ౫౬|| ౫౭|| నను మృత్యవే పుత్రం కథమర్పితవానిత్యపేక్షాయామాహ|| కిందుస్సహమితి|| సాధూనాం సత్యసంధానాం· నను పుత్రలాలనసుఖాపేక్షా కథం త్యక్తేత్యత ఆహ- విదుషామితి- భగవానేవ తత్త్వం నాన్యదితి జానతామిత్యర్థః- నను స్వయం నీతే సతి-కంసో బాలం న హన్యాదితి మత్వా-నీతవానితి కిం న స్యాదిత్యత ఆహ- కిమకార్యమితి - నను దేవకీపుత్రం కథం త్యాజిత్యత ఆహ- కిం దుస్త్యజమితి- చిత్తే ధృత ఆత్మా హరిర్యైస్తేషాం|| ౫౮|| ౫౯ || ౬౦|| ౬౧|| కంసస్య శాంతిర్దేవకార్యానుగుణా న భవతీతి నారదస్య ప్రత్యవస్థానం-తదాహ||నందాద్యా ఇత్యాదిత్రయేణ||౬౨|| సర్వ ఇతి || ఉభయోః వసుదేవనందకులయోః|| ౬౩|| ౬౪|| భూమేరితి|| దైవ

ప్రావిశద్గృహమ్|| ౫౫|| అథకాలఉపావృత్తే దేవకీ సర్వదేవతా। పుత్రాన్ప్రసుషువే చాష్టౌ కన్యాం చైవానువత్సరమ్|| ౫౬ || కీర్తిమంతం ప్రథమజం కంసాయానకదుందుభిః। అర్పయామాస కృచ్ఛ్రేణ సోనృతాదతివిహ్వలః|| ౫౭|| కిందుస్సహం ను సాధూనాం విదుషాం కిమపేక్షితమ్। కిమకార్యం కదర్యాణాం దుస్త్యజం కిం ధృతాత్మనామ్|| ౫౮|| దృష్ట్వా సమత్వం తచ్ఛౌరేస్సత్యే చైవ వ్యవస్థితిమ్। కంసస్తుష్టమనా రాజన్ప్రహసన్నిదమబ్రవీత్|| ౫౯ || ప్రతియాతు కుమారోయం న హ్యస్మాదస్తి మే భయమ్। అష్టమాద్యువయోర్గర్భాన్మృత్యుర్మే విహితః కిల|| ౬౦|| తథేతి సుతమాదాయ యయావానకదుందుభిః। నాభ్యనందత తద్వాక్యమసతో విజితాత్మనః||౬౧|| నందాద్యా యే వ్రజే గోపా యాశ్చామీషాం చ యోషితః। వృష్ణయో వసుదేవాద్యా దేవక్యాద్యా యదుస్త్రియః|| ౬౨|| సర్వే వై దేవతాప్రాయా ఉభయోరపి భారత। జ్ఞాతయో బంధుసుహృదో యే చ కంసమనువ్రతాః|| ౬౩|| అసురాస్సర్వ ఏవైతే లోకోపద్రవకారిణః। ఏతత్కంసాయ భగవాన్ శశంసాభ్యేత్య నారదః|| ౬౪ || భూమేర్భారాయమాణానాం దైత్యానాం చ వధోద్యమమ్। ఋషేర్వినిర్గమే కంసో యదూన్మత్వా సురానితి|| ౬౫|| దేవక్యా గర్భసంభూతం విష్ణుం స్వం శంసన్ వధం ప్రతి। దేవకీం వసుదేవం చ నిగృహ్య నిగడైర్గృహే || జాతం జాతమహన్పుత్రం తయోరజనశంకయా|| ౬౬ || మాతరం పితరం భ్రాతౄన్ సర్వాంశ్చ సుహృదస్తథా। ఘ్నంతి హ్యసుతృపో లుబ్ధా రాజానః ప్రాయశో భువి|| ౬౭ || ఆత్మానమిహ సంజాతం జానన్ప్రాగ్విష్ణునా హతమ్। మహాసురం కాలనేమిం యదుభిస్స వ్యరుధ్యత || ౬౮ || ఉగ్రసేనం చ పితరం యదుభోజాంధకాధిపమ్। స్వయం నిగృహ్య బుభుజే శూరసేనాన్మహాబలః||౬౯||❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-మహాపురాణే-అష్టాదశసహస్రికాయాం-సంహితాయాం·❖❖❖❖

❖❖❖❖ పారమహంస్యాం- శ్రీవైయాసిక్యాం - శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం. ❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖దశమస్కంధే- ప్రథమోధ్యాయః.❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః|| ప్రలంబబకచాణూరతృణావర్తమహాశనైః। ముష్టికారిష్టద్వివిదపూతనాకేశిధేనుకైః||
౧ || అన్యైశ్చాసురభూపాలైర్బాణభౌమాదిభిర్యుతః। యదూనాం కదనం చక్రే బలీ మాగధసంశ్రయః|| ౨|| తే పీడితా నివివిశుః కురుపాంచాలకేకయాన్। సాల్వాన్విదర్భాన్నిషధాన్విదేహాన్కోసలానపి|| ౩|| ఏకే తమనురుంధానా జ్ఞాతయః పర్యుపాసతే। హతేషు షట్సు బాలేషు దేవక్యా ఔగ్రసేనినా||

కృతమితి శేషః || ౬౫ || దేవక్యా ఇతి|| నిగడైః శృంఖలైః- అజనో విష్ణుః-తచ్ఛంకయా || ౬౬ || ౬౭ || ౬౮ || ౬౯ || ఇతి భావార్థదీపికాయాం - దశమస్కంధే - ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా|| ....

❖❖❖❖❖ ఇతి-శ్రీమచ్ఛ్రీధరాచార్యవిరచితభావార్థదీపికాయాం- దశమస్కంధే-ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖❖❖❖❖

శ్లో॥ద్వితీయే కంసభీతాయ దేవక్యా గర్భగో హరిః బ్రహ్మాదిభిస్స్తుతస్సాచ సాంత్విత ఇతి నిరూప్యతే॥శ్లో॥యదుభిస్స వ్యరుధ్యతేత్యుక్తం తమేవ విరోధం ప్రపంచయతి-త్వరయా దేవకీగర్భస్యాన్యత్ర సంచారేణ భగవతః ప్రవేశం వక్తుం సార్ధత్రయేణాహ॥ ప్రలంబేతి॥ మహాశనః అఘాసురః॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ఏక ఇతి॥ అనురుంధానాః అనువర్తమానాః॥ ౪॥ సప్తమ ఇతి॥ ధామకళా- తదేవస్తు సనోగర్భో బభూవ- కింత

ద్ధామేత్యత ఆహ - యమనంతమితి - హర్షశోకవివర్ధనః ఆనందరూపస్యావతీర్ణత్వాద్ధర్షణః - పూర్వగర్భసాధారణదృష్ట్యా శోక ఇతి॥ ౫॥ ౬॥ గచ్ఛేతి॥ ౭॥ ననుసా గోకులే కిమిత్యాస్త ఇత్యత ఆహ ॥ అన్యాఇతి॥ న కేవలం సైవ-అన్యా అపీతి- వివరేషు అలక్ష్యస్థానేషు॥ ౮॥ దేవక్యా ఇతి॥ జఠరే సంతం- ననుగర్భ ఆకృష్యమాణః కథం జీవేదత ఆహ- మామకం ధామేతి- తత్ తతః॥ ౯॥ కిమర్థమేవం కార్యమిత్యత ఆహ॥ అథేతి॥ అథ అనంతరమేవేత్యర్థః- అంశభాగేనేతి- అంశైః శక్తిభిః భజతే అధితిష్ఠతి- సర్వాన్ బ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంతాన్ ఇత్యంశభాగః- తేన పరిపూర్ణరూపేణేత్యర్థః- యద్వా- అంశైః జ్ఞానైశ్వర్యబలాదిభిః- భాజయతి యోజయతి- స్వీయానితి తేన- యద్వా- అంశేన పురుషరూపేణ మాయాయా భాగో భజనం ఈక్షణం యస్య తేన - యద్వా- అంశేన మాయయా గుణావతారాదిరూపాః భాగాః భేదాః యస్య తేన- యద్వా- అంశా ఏవ మత్స్యకూర్మాదిరూపాః భజనీయాః - నతు సాక్షాత్స్వరూపం యస్య తేన- యద్వా- అంశైః జ్ఞానబలాదిభిః భజనం అనువర్తనం భక్తేషు యస్య తేన- సర్వథా పరిపూర్ణరూపేణేతి వివక్షితం। శ్లో॥ కృష్ణస్తు భగవాన్ స్వయమిత్యుక్తత్వాదితి- తాం ప్రోత్సాహయతి- త్వం యశోదాయామిత్యాదినా సార్ధచతుష్టయేన॥ ౧౦॥ అర్చిష్యంతీతి ॥ సర్వాన్ పుత్రాదీన్ కామయంతే యే- తేషాం వరాణాం ఈశ్వరీం నియంత్రీం అర్చకానాం సర్వకామవరాన్ ప్రదదాతి యా తాం ॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ త్వద్వికర్షణేన తస్య సంకర్షణ- రామ-బలభ

౪ । సప్తమో వైష్ణవం ధామ యమనంతం ప్రచక్షతే। గర్భో బభూవ దేవక్యా హర్షశోకవివర్ధనః॥
౫ । భగవానపి విశ్వాత్మా విదిత్వా కంసజం భయమ్। యదూనాం నిజనాథానాం యోగమాయాం సమా
దిశత్॥ ౬॥ గచ్ఛ దేవి వ్రజం భద్రే గోపగోభిరలంకృతమ్। రోహిణీ వసుదేవస్య భార్యాస్తే నందగోకులే॥
౭। అన్యాశ్చ కంససంవిగ్నా వివరేషు వసంతి హి॥ ౮॥ దేవక్యా జఠరే గర్భం శేషాఖ్యం ధామ మామకమ్।
తత్సన్నికృష్య రోహిణ్యా ఉదరే సన్నివేశయ॥ ౯॥ అథాహమంశభాగేన దేవక్యాః పుత్రతాం శుభే। ప్రా
ప్స్యామి త్వం యశోదాయాం నందపత్న్యాం భవిష్యసి॥ ౧౦॥ అర్చిష్యంతి మనుష్యాస్త్వాం సర్వకామవ
రేశ్వరీమ్। నానోపహారబలిభిస్సర్వకామవరప్రదామ్॥ ౧౧ । నామధేయాని కుర్వంతి స్థానాని చ నరా
భువి। దుర్గేతి భద్రకాలీతి విజయా వైష్ణవీతి చ॥ ౧౨ ॥ కుముదా చండికా కృష్ణా మాధవీ కన్యకేతి చ। మా
యా నారాయణీశానా శారదేత్యంబికేతి చ। ౧౩ । గర్భసంకర్షణాత్తం వా ఆహుస్సంకర్షణం భు
వి। రామేతి లోకరమణాద్బలభద్రం బలోచ్ఛ్రయాత్। ౧౪॥ సందిష్టైవం భగవతా తథేత్యోమితి తద్వ
చః। పరిగృహ్య పరిక్రమ్య గాం గతా తత్తథాకరోత్। ౧౫॥ గర్భే ప్రణీతే దేవక్యా రోహిణ్యాం యోగని
ద్రయా। అహో విస్రంసితో గర్భ ఇతి పౌరా విచుక్రుశుః॥ ౧౬॥ ఆవివేశాంశభాగేన మన ఆనకదుందు
భేః। అంశేన భగవాన్ విష్ణుర్భువో భారావనుత్తయే॥ ౧౭॥ స బిభ్రత్పౌరుషం ధామ భ్రాజమానో య
థా రవిః। దురాసదోఽతిదుర్ధర్షో భూతానాం సంబభూవ హ। ౧౮ । తతో జగన్మంగళమచ్యుతాంశం
సమాహితం శూరసుతేన దేవీ। దధార సర్వాత్మకమాత్మభూతం కాష్ఠా యథానందకరం మనస్తః। ౧౯ ।
సా దేవకీ సర్వజగన్నివాసనివాసభూతా నితరాం న రేజే। భోజేంద్రగేహేఽగ్నిశిఖేవ రుద్ధా సరస్వతీ జ్ఞానఖ
లే యథా సతీ॥ ౨౦। తాం వీక్ష్య కంసః ప్రభయాజితాంతరాం విరోచయంతీం భవనం శుచిస్మితామ్। ఆహై

ద్రః॥ వ్యపదేశా భవిష్యంతీత్యాహ ॥ గర్భేతి ॥ రామేతి చ సంబోధనం - కరిష్యంతి - త్వయా సంకృష్టేన తేన లోకస్య రమణాత్ రమ్యత్వాద్వా॥ ౧౪॥ సందిష్టేతి॥ తథేతి- పునరపి ఓమిత్యాదరేణ ప్రతిగృహ్య. గాం పృథ్వీం॥ ౧౫॥ గర్భ ఇతి॥ విస్రంసితః విస్రస్త ఇత్యేవం చుక్రుశుః నతు తద్విదురిత్యర్థః॥ ౧౬॥ ఆవివేశేతి॥ మనః ఆవివేశ మనస్యావిర్బభూవ- జీవానామివ న ధాతుసంబంధ ఇత్యర్థః॥ ౧౭॥ స ఇతి॥ ధామ శ్రీవిష్ణోః॥ ౧౮ ॥ తత ఇతి॥ జగన్మంగళం జగతో మూర్తిమన్మంగళం- అచ్యుతాంశం అచ్యుతాః చ్యుతిరహితాః అంశాః ఐశ్వర్యాదగుణా యస్య తం- యద్వా- అచ్యుతస్య అంశ ఇవాంశః భక్తానుగ్రహార్థం పరిచ్ఛిన్నవపురిత్యర్థః- సమాహితం సమ్యగ్భృతమేవ ఆహితం వేదదీక్షయా అర్పితం- దేవీ ద్యోతమానా శుద్ధసత్త్వేత్యర్థః- సర్వాత్మకం సర్వస్యాత్మానం- అత ఏవాత్మభూతం స్వస్మిన్ సదా వైవ సంతం- మనస్తః మనసైవ- దధార ధారణయా ధృతవతీ- అత్రానురూపం దృష్టాంతమాహ- యథా కాష్ఠా ప్రాచీ దిక్ ఆనందకరం చంద్రమితి ॥ ౧౯॥ సేతి॥ సర్వజగన్నివాసస్య శ్రీహరేర్నివాసభూతా సత్యపి- నితరాం సర్వజనాహ్లాదకతయా న రేజే - కింతు- స్వయమేవానందమన్వభూత్- యతః కంసస్య గృహే రుద్ధా అన్యైర్న దృశ్యతే- ఘటాదిషు రుద్ధా అగ్నిశిఖా దీప ఇవ- తథా- సతీ శోభనా- సరస్వతీ జ్ఞానఖలే జ్ఞానవంచకే రుద్ధా యథా- అన్యేషామనుపకారిణీ న రాజతే తద్వత్॥ ౨౦॥ తామితి॥ ప్రభయా భవనం విరోచయంతీం- అజితః శ్రీకృష్ణః- అం

తరాకుక్షిమధ్యే యస్యాస్తాం - ఏష విరోచమానః గుహాం శ్రితః గర్భస్థితః - ధ్రువం హరిరేవ యత్ యస్మాత్ ఈదృశీ యం పూర్వం నాసీత్ ॥ ౨౧ ॥ ననుసంతి సాధూపాయడుపాయా నేతి స్వయమేవాహ ॥ కిమితి ॥ అయమర్థతంత్రో దేవకార్యప్రధానః విక్రమం న విహంతి మదస్యాసురాక్రమం కరిష్యత్యేవేత్యర్థః - యద్వా - తిహింసయిదానీమేవ హన్యతామితి విచింత్యాహ - అర్థతంత్రోపిపుమాన్ - స్వవిక్రమం న విహంతి న నాశయతి స్త్రీవధస్తన్నాశస్స్యాదితి భావః తదేవాహ - స్త్రియా ఇతి - గురుమత్యాః గర్భిణ్యాః ॥ ౨౨ ॥ విహంతీతి ॥ కించ - స ఏష జీవన్నేవమృతస్స్యాత్ - నృశంసితేన క్రౌర్యేణ యోవర్తేత ॥ ౨౩ ॥ దేహ ఇతి ॥ తం జీవంతమేవ మనుజాశ్శపంతి దుర్వాక్యైర్భర్త్సయంతి - దేహే మృతే - తనుమానినః పాపినః - నరకం గచ్ఛంతి - అథవా - శాపప్రకారమాహ - తనుమానినో దేహాత్మాభిమానినోస్య దేహే మృతే - అయం ధ్రువమంధతమో గమిష్యతీతి ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ఆసీన ఇతి ॥ సంవిశన్ శయానః ॥ ౨౬ ॥ బ్రహ్మేతి ॥ రమ్యాభిః గీర్భిః - వృషణం కామవర్షిణం ఐడయన్ తుష్టువుః ॥ ము ॥ వృషణం కామవర్షిణం భగవంతం - ఐడయన్ అస్తువన్ - ధిషణమితి పాఠే జ్ఞానమయమిత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ ప్రతిశ్రుతం సత్యం కృతమితి హృష్టాః - సత్యత్వేనైవ ప్రథమం స్తువంతి ॥ సత్యవ్రతమితి ॥ సత్యం వ్రతం సంకల్పో యస్య తం - సత్యపరం సత్యం పరం శ్రేష్ఠం ప్రాప్తిసాధనం యస్మిన్ తం - త్రిసత్యం త్రిష్వపి కాలేషు సృష్టేః పూర్వం ప్రళయానంతరం స్థితిసమయే చ సత్యం అవ్యభిచారేణ వర్తమానం - తదేవాహ - సత్యస్య యోనిమితి - సచ్ఛబ్దేన పృథివ్యప్తేజాంసి - త్యచ్ఛబ్దేన వాయ్వాకాశౌ ఏవం సచ్చ త్యచ్చ సత్యం భూతపంచకం ॥ శ్రు ॥ తత్సత్యమిత్యాచక్షత ఇతి శ్రుతేః - తస్య యోనిం కారణం - అనేన సృష్టేః పూర్వం వర్తమానతోక్తా - తథా సత్యే తస్మిన్నేవ నిహితం అంతర్యామితయా స్థితం - అనేన స్థితిసమయేపి వర్తమానతోక్తా - తథా సత్యస్య సత్యం తస్యైవ సత్యస్య సత్యం పారమార్థికం తన్నాశేప్యవశిష్యమాణరూపం అనేన ప్రళయేప్యవధిత్వేన సత్యత్వం దర్శితం - ఏవం త్రిసత్యత్వముపపాదితం - తథా ఋతసత్యనేత్రం -

ష మే ప్రాణహరో హరిర్గుహాం ధ్రువం శ్రితో యన్న పురేయమీదృశీ ॥ ౨౧ ॥ కిమద్య తస్మిన్ కరణీయమాశు మే యదర్థతంత్రో న విహంతి విక్రమమ్। స్త్రియాస్స్వసుర్గురుమత్యా వధోయం యశః శ్రియం హంత్యనువేలమాయుః ॥ ౨౨ ॥ విహంతి కీర్తిం సుచరాసదాం పరైస్త్యజంతి సంతో యశసా హి హీనమ్। స ఏష జీవన్ ఖలు సంపరేతో వర్తేత యోత్యంతనృశంసితేన ॥ ౨౩ ॥ దేహే మృతే తం మనుజాశ్శపంతి గంతా తమోంధం తనుమానినో ధ్రువమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఇతి ఘోరతమాద్భావాత్సన్నివృత్తస్స్వయం ప్రభుః। ఆస్తే ప్రతీక్ష్యం తజ్జన్మ హరేర్వైరానుబంధకృత్ ॥ ౨౫ ॥ ఆసీనస్సంవిశంస్తిష్ఠన్ భుంజానః పర్యటన్పి

❋ బ్రహ్మేశానాది - దేవగణాః - దేవకీగర్భస్థితం పరమపురుషం స్తువంతి. ❋

బన్। చింతయానో హృషీకేశమపశ్యత్తన్మయం జగత్ ॥ ౨౬ ॥ బ్రహ్మా భవశ్చ తత్రైత్య మునయో నారదాదయః। దేవైస్సానుచరైస్సాకం గీర్భిర్వృషణమైడయన్ ॥ ౨౭ ॥ దేవా ఊచుః ॥ సత్యవ్రతం సత్యపరం త్రిసత్యం సత్యస్య యోనిం నిహితం చ సత్యే। సత్యస్య సత్యమృతసత్యనేత్రం సత్యాత్మకం త్వాం శ

ఋతం చ సూనృతవాణీ - సత్యం చ సమదర్శనం - తథా భగవతా వ్యాఖ్యాస్యమానత్వాత్ ॥ శ్లో ॥ సత్యం చ సమదర్శనం ॥ ఋతం చ సూనృతా వాణీ కవిభిః పరికీర్తితేతి - తయోర్నేత్రం నయనసాధనం నేతారం ప్రవర్తకమితి యావత్ - ఏవం సర్వప్రకారేణ సత్యాత్మకం త్వాం భగవన్ వయం శరణం ప్రపన్నాః ప్రాప్తా ఇతి ॥ ము ॥ అథ భగవతా సాధురక్షణీయ ప్రతిజ్ఞాతార్థం సత్యం దృష్ట్వా హృష్టాః ప్రథమం తత్సత్యాత్మకత్వం స్తువంతి ॥ సత్యవ్రతమితి ॥ సత్యసంకల్పమిత్యర్థః - యద్వా - సత్యం వ్రతం ఆశ్రితసంరక్షణవ్రతం యస్యేతి - సత్యం సత్యవచనం పరం ప్రధానం యస్య తం - అ ఏవ యథా ప్రతిశ్రుతమవతార ఇతి భావః - యద్వా - చిదచిదాత్మకం జగత్సత్యమిత్యుచ్యతే - ॥ శ్రు ॥ యదన్యద్దేవేభ్యః ప్రాణేభ్యశ్చ తత్సత్ - అథ యద్దేవాశ్చ ప్రాణాశ్చ తత్త్యత్ - తదేకయా వాచా నభివ్యాహ్రియతే సత్యమితి శ్రుతేః - తతః పరం - యద్వా - సత్యశబ్దేన ప్రమాణతమా ఉపనిషద ఉచ్యంతే - తత్పరం - యథార్థవేదవాక్ప్రతిపాద్యమిత్యర్థః - త్రయః ప్రకృతిపురుకాలాః సత్యా యస్య తం త్రిసత్యం - యద్వా - త్రిష్వపి ఉత్పత్తిస్థితిప్రళయేషు సత్యం నైయత్యేన కారణతయా వర్తమానమిత్యర్థః - తదేవాహ - సత్యస్య యోనిమితి సచ్ఛబ్దేన పృథివ్యప్తేజాంసి - త్యచ్ఛబ్దేన వాయ్వాకాశౌ చోచ్యంతే ॥ శ్రు ॥ తత్సత్యమిత్యాచక్షత ఇతి శ్రుతేః - సచ్చ త్యచ్చ సత్యమిత్యేకవద్భావః - తస్య భూతపంచకస్య యోనిం కారణం ॥ శ్రు ॥ సచ్చ త్యచ్చాభవదితి శ్రుతేః - ఏతేన నియతపూర్వభావినః కారణత్వాత్ సృష్టేః పూర్వం తస్య వర్తమానతోక్తా - సత్యే తస్మిన్నేవ సృష్టప్రపంచే - నిహితం అంతర్యామితయా సన్నిహితమితి స్థితికాలే సత్యత్వముక్తం - సత్యస్య ప్రపంచస్య సత్యం వినాశరహిత విలయస్థానమిత్యర్థః ॥ శ్రు ॥ తమః పరే దేవ ఏకీభవతీతి శ్రుతేః - అనేన ప్రళయేపి స్థితిరుక్తా - యద్వా - సత్యే నిర్వికారే పరమాకాశే నిహితం ప్రతిష్ఠితం - సత్యస్య సత్యం జీవేభ్యోపి సత్యం - జీవానాం స్వరూపతో నిర్వికారత్వేన సత్యత్వేపి - స్వభావవికారవత్త్వాత్తేభ్యోపి ధర్మతో నిర్వికారమిత్యర్థః - ఋతసత్యనేత్రం - ఋతం సూ

సృతవాక్యం- సత్యంసమదర్శనం॥ శ్లో॥ సత్యంచసమదర్శనం। ఋతంతుసూనృతావాణీకవిభిఃపరికీర్తితేతిభగవదుక్తేః- తయోర్నే
త్రంనేతారంప్రవర్తకమిత్యర్థః- యద్వా॥ శ్రు॥ ఏవమమృతాదాత్మానం జుగుప్సేదితిశ్రుతౌ- పుణ్యాత్రతసంబంధినస్య మృతశబ్దప్ర
యోగాత్ ఋతంపుణ్యంసచానుష్ఠీయమానోధర్మః-సత్యముచ్యమానోధర్మః తయోర్నేతారం- అథవా- సత్యశబ్దఆదిత్యవాచీ॥ శ్రు॥
అసావాదిత్యస్సత్యమితి శ్రుతేః- తత్సహచర్యాదృతశబ్దశ్చంద్ర వాచీతన్నేత్రం॥ శ్రు॥ చక్షుషీచంద్రసూర్యావితిశ్రుతేః- సత్యా
త్మకంనిర్వికారస్వభావం- సత్యభూతా ప్రకృతశుభవిగ్రహంవా॥ శ్లో॥ ఆత్మాజీవేధృతౌదేహఇతినిఘంటుః- ఏవంభూతంత్వాంశరణం
ప్రపన్నాః- రక్షితారంతరణోపాయంవాప్రాప్తాః॥ శ్లో॥ ఉపాయేగృహరక్షిత్రోశ్శబ్దశ్శరణమిత్యయమిత్యభిధానాత్॥ శ్లో॥
ననుభవంతోపిలోకేశ్వరాఃమత్తుల్యాఏవ- కిమితిమాంశరణంప్రపద్యంతే- సైవంవాచ్యం- త్వమేవైకస్సర్వేశ్వరః-సర్వస్యసృష్ట్యాదికార
ణత్వాత్- వయంతుత్వదేకశరణాఏవ- లోకాదిరూపంద్వైతంచసర్వంత్వద్వ్యతిరేకేణనాస్తీతివక్తుంద్వైతప్రపంచంవృక్షరూపే
ణనిరూపయంతి॥ ఏకాయనఇతి॥ అసౌప్రపంచఃఆదివృక్షః-వృశ్చ్యతఇతివృక్షః- సమష్టివ్యష్టిదేహరూపః-కథంభూతః ఏకాయనః ఏకా
ప్రకృతిఃఅయనంఆశ్రయోయస్యసః- ద్వేసుఖదుఃఖేఫలేయస్యసః- త్రయోగుణాస్సత్త్వరజస్తమాంసిమూలానియస్యసః- ధర్మార్థకామమో
క్షాశ్చత్వారోరసాయస్యసః- పంచఇంద్రియాణిశిఖాజ్ఞానప్రకారాయస్యసః- షడూర్మయః॥ శ్లో॥ బుభుక్షాచపిపాసాచప్రాణస్యమన
సస్స్మృతౌ॥ శోకమోహౌశరీరస్యజరామృత్యూషడూర్మయః- కోశానా-త్వగసృగ్రుధిరమాంసమేదోస్థిమజ్జాఏతేషట్కోశాః- ఆత్మానఃస్వభావాః
యస్యసఃషడాత్మా- సప్తధాతవఃత్వచోయస్యసః- పంచభూతానిమనోబుద్ధ్యహంకారాశ్చేత్యష్టౌవిటపాఃశాఖావిస్తరాయస్యసః- న
వాక్షః నవద్వారాణిఅక్షీణిఛిద్రాణియస్య - దశప్రాణాః- నాగకూర్మకృకరదేవదత్తధనంజయప్రాణాపానవ్యానోదానసమానాః ఛదాః
పత్రాణియస్యసఃదశచ్ఛదః- ద్వౌజీవేశ్వరౌఖగౌయస్మిన్ సఃద్విఖగః॥ ము॥ అథకారణంతుధ్యేయమితిసర్వకారణస్యైవోపాస్యత్వ
శ్రవణాత్పూర్వశ్లోకసూచితం-భగవతఃకారణత్వంప్రసంచయితుంతావత్ప్రపంచస్వరూపమాహుః॥ ఏకాయనఇతి॥ ఆదిః ప్రవాహ
తోనిత్యః- వృశ్చ్యతఇతివృక్షః- వినాశీ- దేహరూపఃప్రపంచఇత్యర్థః-సఏవవృక్షఇతిశ్లిష్టరూపకః-ఏకంప్రకృతితత్త్వంపరబ్రహ్మత
త్త్వంవాఅయనమాశ్రయోయస్యేత్యేకాయనః ద్వేసుఖదుఃఖేఫలేయస్యసఃద్విఫలః- త్రిమూలఃసత్త్వాదిగుణత్రయమూలకః-చత్వారఃపు
రుషార్థారసాయస్యసఃచతూరసః-పంచవిధఃపంచభూతప్రకారః-పంచేంద్రియాణివిధాజ్ఞానప్రకారాయస్యేతివా-పంచశిఖఇతిపా

రణంప్రపన్నాః॥ మూ॥ ఏకాయనోసౌద్విఫలస్త్రిమూలశ్చతూరసఃపంచశిఖష్షడాత్మా। సప్తత్వగష్ట
విటపోనవాక్షోదశచ్ఛదోద్విఖగోహ్యాదివృక్షః॥ మూ॥ త్వమేకఏవాస్యసతఃప్రసూతిస్త్వంసన్నిధానంత్వ

ఠః శిఖాశబ్దేనశాఖాభ్యోధఃప్రసారిణీజటారూపాణ్యుచ్యంతే - పంచసూక్ష్మభూతాఃశిఖాయస్యేతి - షడాత్మా- బుభుక్షాపిపాసాశోకమో
హజరామృతిరూపాః షడూర్మయః-ఆత్మానఃస్వభావాయస్యసః - మనసాసహషడింద్రియాణ్యాత్మనియస్యేతివా - చర్మరుధిరమాంసమే
దోమజ్జాస్థిశుక్లరూపాఃసప్తధాతవః ఏవత్వచోయస్యసః- హస్తపాదశిరఃకంఠవక్షోజఠరాశ్చాష్టౌవిటపాఃశాఖాయస్యసః - నవాక్షః నవద్వా
రకోటరః- దశప్రాణాఃప్రాణాపానవ్యానోదానసమాననాగకూర్మకృకరదేవదత్తధనంజయాఖ్యాఃఛదస్థానీయా యస్యసః- దశచ్ఛదః-
శబ్దాదయఏవానుకూలాఃప్రతికూలాశ్చదశచ్ఛదాయస్యేతివా - ద్వౌజీవపరమాత్మానౌఖగౌయస్యసఃద్విఖగః-అసావేవంభూతఇత్యర్థః॥
మూ॥ ఏవంరూపస్యసంసారవృక్షస్యసతః కార్యస్యత్వమేక ఏవ ప్రసూతిః ప్రకర్షేణసూతిర్జన్మయస్మాత్సః కారణమిత్యర్థః- త్వ
మేవసన్నిధానంసమ్యఙ్నిధీయతేస్మిన్నితిలయస్థానం - త్వమేవానుగ్రహశ్చఅనుగృహ్ణాతిపాలయతీతి - ననుబ్రహ్మవిష్ణురుద్రాఃఏవంభూతాః
ప్రసిద్ధాః కథమహమేవేతిచేత్తత్రాహుః- త్వన్మాయయేతి- సంవృతంపిహితంచేతోజ్ఞానంయేషాంతే- త్వామేవనానాపశ్యంతి- యేతువి
పశ్చితోవిద్వాంసః-తేతథానపశ్యంతి॥ ము॥ తతఃకిమతఆహ॥ త్వమితి॥ సతఃసత్యస్యకార్యభూతస్యవా-అస్యప్రపంచవృక్షస్యత్వమేకఏ
వప్రసూతిఃకారణం- సన్నిధానంసమ్యఙ్నిధనం - వినాశహేతురిత్యర్థః - ప్రలయేసమ్యఙ్నిధీయతేస్మిన్ ప్రపంచఇతిసన్నిధానం- ల
యస్థానమితివా- త్వమేవానుగ్రహః అనుగ్రహశీలః- ఇష్టప్రదానాదినాపాలకఇత్యర్థః- ననుమస్యైకస్యైవకథంసర్వవిధకారణత్వం
అన్యేప్యుచ్యంతే- జగత్కారణతయాయుష్మదాదయఇత్యత్రాహుః - త్వన్మాయయేతి- త్వన్మాయయాత్వచ్ఛక్తిభూతయాజ్ఞానవిరోధిన్యాప్ర
కృత్యా అసంవృతచేతసఃఅతిరోహితజ్ఞానాఇత్యర్థః- త్వామేవపశ్యంతి- ఉక్తరీత్యాసర్వకారణంత్వామేవపశ్యంతీత్యర్థః యేతు
విశదంవిమృశ్యవానపశ్యంతీతినవిపశ్చితః - నఞర్థస్యనశబ్దస్యసుప్సుపేతిసమాసః- తఇతిశేషః- నానాపశ్యంతి- అస్మదాదినానాకార
ణానిపశ్యంతీత్యర్థః- యద్వా- మస్యైవసర్వకారణత్వేకథం మాంసర్వజీవవిలక్షణంనజానంతీత్యతఆహుః- త్వన్మాయయాసంవృత
చేతసస్త్వాంనానాపశ్యంతిఅనంతజీవరూపేణనానావిధంపశ్యంతి- నతుజీవవిలక్షణంపరస్వరూపంజానంతీత్యర్థః- యేతువిపశ్చితఃత
త్త్వజ్ఞాః-తేతు ఏవంనపశ్యంతి-కింతు సర్వజీవవిలక్షణంసర్వజగజ్జన్మస్థితివిలయైకకారణంపరస్వరూపంజానంతీత్యర్థః- యద్వా-
త్వన్మాయయాసంవృతచేతసస్త్వాం-నానానపశ్యంతి-జగద్రక్షణాయరామకృష్ణాదిరూపేణబహువిధంనజానంతి॥ శ్లో॥ కృషిర్భూవాచకశ్శ
బ్దోణశ్చ నిర్వృతివాచకః। తయోరైక్యంపరంబ్రహ్మకృష్ణ ఇత్యభిధీయతే - ఇతికృష్ణశబ్దవ్యుత్పత్తిః- త్వదవతారరహస్యంనవిదంతీత్య

ర్థాః-యేతువిపశ్చితఃతవివపశ్యంతీతి॥౩౦॥ననుదేవకీపుత్రంమాంకథమేవంవర్ణయథేతిచేత్తత్రాహుః బిభర్షీతి॥ఆత్మన్పరమాత్మన్ అవబోధ-అవబోధైకస్వరూపచరాచరస్యస్థావరజంగమాత్మకస్యక్షేమాయసుఖాయ-సత్త్వగుణయుక్తానిఖిలానాంభద్రాణిసతాంసుఖావహాని-రూపాణిమూర్తీర్బిభర్షిధత్సే-నతుత్వంకస్యాపిపుత్ర ఇత్యర్థః॥ ము॥ఎతదేవావతారవైభవమాహుః॥ బిభర్షీతి॥అవబోధఃజ్ఞానస్వరూపః-ఆత్మాత్వం-సత్త్వస్యమోక్షోపయుక్తశుద్ధసత్త్వస్య-ఉపపన్నాన్యుపయుక్తానితత్ప్రవర్తకానీత్యర్థః॥త్రు॥సత్త్వస్యైవప్రవర్తకఇతిశ్రుతేః-అప్రాకృతశుద్ధద్రవ్యమయానీతివా-రూపాణిమత్స్యకూర్మాదీని-లోకస్యక్షేమాయధర్మసంస్థాపనాదిశ్రేయసే-బిభర్షీతి-ఉక్తంహిభగవతా॥ శ్లో॥ పరిత్రాణాయసాధూనామిత్యాది॥ ౩౧॥ నకేవలమేతావత్ భక్తానాంమోక్షార్థమపీత్యాహుః॥ త్వయీతి॥ త్వయిసమాధినాఆవేశితచేతసానిమిత్తేన-త్వత్పాదపోతేనాశ్రితేన-ఏకేముఖ్యాఃవివేకినః- మహద్భిఃకృతేనసేవ్యతయాసంపాదితేన-యద్వా-ఇదమపిమాయామయమిత్యనాదరంపరిత్యజ్య-ఇదమేవమహత్సర్వోత్కృష్టమితిమనసీకృతేనబహుమతేనేత్యర్థః-భవాబ్ధింతుచ్ఛీకుర్వంతి-అనాయాసేనైవభజనానునిష్పాదినీతేషాంముక్తిరిత్యర్థః॥ ము॥ ఎతదవతారరహస్యవేదినోముచ్యంతఇత్యాహుః॥ త్వయీతి॥మహత్కృతేనమహాత్మభిరుపదిష్టేనేత్యర్థః- సమాధినాభక్తిరూపాపన్నజ్ఞానేన-త్వయ్యావేశితచేతసా-అసంజితచిత్తేనోపలక్షితాః- ఏకేభగవదవతారరూపప్రవణాః త్వత్పాదేనైవపోతేనతరణసాధనేనతేనైవసిద్ధోపాయేనేత్యర్థః-అమలసత్త్వధామ్నీత్యత్రపూర్వవదర్థోగ్రాహ్యః॥౩౨॥ ననుతేనపోతేనపూర్వేచేత్పారంగతాః-తర్హీదానీంతనానాంకాగతిస్తత్రాహుః॥ స్వయమితి॥అయమర్థః- హేద్యుమన్స్వప్రకాశ-త్వత్పాదపోతసామీప్యమాత్రేణభవాబ్ధౌవత్సపదమాత్రేజాతే-అతస్తన్నిరపేక్షం-స్వయమేవ-అన్యేషాంభీమంసుదుస్తరమపిభవార్ణవంసముత్తీర్య-భవత్పాదాంభోరుహరూపాంనావమత్రైవనిధాయభక్తిమార్గసంప్రదాయంప్రవర్త్యేత్యర్థః- పారంయాతాఃపారంగతాః- తత్రహేతుః- యతోదభ్రసౌహృదాఃసర్వభూతేషు-అదభ్రసౌహృదాఃఅతిప్రీతియుక్తాః-అతస్తే-అన్యేషాంతరణీయనిధాయేతి-కథంమత్పాదపోతేనతీర్ణాఃఅతఉక్తంభవాన్సదనుగ్రహఃసతాంమనుగ్రహః

మనుగ్రహాశ్చ। త్వన్మాయయాసంవృతచేతసస్త్వాంపశ్యంతినానానవిపశ్చితోయే॥ ౩౦॥ బిభర్షిరూపాణ్యవబోధఆత్మన్క్షేమాయలోకస్యచరాచరస్య। సత్త్వోపపన్నానిసుఖావహానిసతామభద్రాణిముహుఃఖలానామ్॥ ౩౧॥ త్వయ్యంబుజాక్షాఖిలలోకధామ్నిసమాధినావేశితచేతసైకే। త్వత్పాదపోతేనమహత్కృతేనకుర్వంతిగోవత్సపదంభవాబ్ధిమ్॥ ౩౨॥ స్వయంసముత్తీర్యసుదుస్తరంద్యుమన్భవార్ణవంభీమమదభ్రసౌహృదాః। భవత్పదాంభోరుహనావమత్రతేనిధాయయాతాస్సదనుగ్రహోభవాన్॥ ౩౩॥ యేన్యేరవిందాక్షవిముక్తమానినస్త్వయ్యస్తభావాదవిశుద్ధబుద్ధయః। ఆరుహ్య

క్తానసుగృహ్ణాతీతి-యేనకేనచిత్ప్రకారేణభగవతిచేతోవేశనీయమితిభావః॥ ము॥ ఎవంత్వచ్చరణరూపసాధనేనభవాబ్ధింతీర్త్వాకేచనభక్తాః-ఇతరేషామపితత్తరణైకదేవసాధనందర్శయిత్వాగతాఇత్యాహుః- స్వయమితి-హేద్యుమన్స్వప్రకాశ-అదభ్రసౌహృదాఃసర్వభూతేష్వధికసౌహార్దాఃకేచనభక్తాఇత్యర్థః- భవార్ణవంస్వయంసముత్తీర్య-తే-తాదృశసౌహార్దయుక్తానిజభక్తాః-అత్రభవార్ణవే-భవత్పాదాంభోరుహనావంనిధాయ-ఇదమస్యతరణోపాయమితిదర్శయిత్వేత్యర్థః- యాతాఃగతాః-త్వత్పాదపద్మాశ్రితానాంభవోత్తారకత్వంతవసముచితమేవేత్యాహుః- సదనుగ్రహోభవానితి-సదనుగ్రహశీలఇత్యర్థః- ద్యుమద్భవార్ణవమితిపాఠే-ద్యుమత్స్వర్గాదిస్థానోపేతంయథాతథాభవార్ణవంసముత్తీర్యేతిక్రియావిశేషణం॥ శ్లో॥ ఆబ్రహ్మభవనాల్లోకాఃపునరావర్తినోర్జునేతిస్వర్గాదేరపిసాపాయత్వోక్తేః- యద్వా-ద్యుమాన్స్వర్గాదిస్థానసహితోయోభవఃతమేవార్ణవమితిసమస్తంపదంఅత్రైనాథాన్తరం-తథాహి-పూర్వోక్తమేవార్థమాదరాద్భంగ్యంతరేణాహుః- సౌహృదంసౌహార్దంమైత్రీత్యర్థః-ఇదముపలక్షణం-ఇతరేషాంకరుణిముదితోపేక్షారూపమానసపరికర్మణాం-అదభ్రసౌహృదాఃమైత్ర్యాదిగుణోపేతాఇత్యర్థః- తేయోగినః- అత్రభవసాగరే-భవత్పాదాంభోరుహనావం-నిధాయ-భవార్ణవంసముత్తీర్యయాతాఃపారంగతాః॥ ౩౩॥ ·····ననువివేకినాంకింమద్భజనేన-ముక్తావివహితే-తత్రాహుః॥య.ఇతి॥ విముక్తమానినఃవిముక్తావయమితిమన్యమానాః-త్వయిఅస్తోనిరస్తఃఅతఏవఅసన్-యోభావఃతస్మాత్భక్తేరభావాదిత్యర్థః- నవిశుద్ధాబుద్ధిర్యేషాంతేతథా- యద్వా-త్వయి-అస్తభావఇతిచ్ఛేదః-అస్తభావాఃఅస్తమతయఃవాదేష్వేవవిశుద్ధబుద్ధయః- కృచ్ఛ్రేణబహుజన్మతపసా-పరంపదంమోక్షసన్నిహితం-సత్త్వలతపశ్శ్రుతాది-పతంతిచిచ్ఛైర్నిరభిభూయంతే-నఆదృతాయుష్మదంఘ్రయోయైస్తే॥ ము॥ భగవచ్చరణారవిందభక్తిరహితానాంయోగతిఃతామాహుః॥ యఇతి॥ విముక్తమానినః విముక్తావయమిత్యభిమానవంతః-త్వయ్యస్తభావాదితి-భావప్రధానోనిర్దేశః-భావబంధరహితత్వాదిత్యర్థః-అవిశుద్ధబుద్ధయఃకలుషమతయః-అనాదృతయుష్మదంఘ్రయః-అన్యేయేజనాఃతఇతిశేషః- యత్తదోర్నిత్యసంబంధాత్-కృచ్ఛ్రేణపూర్వాచరితవ్రతవిశేషేణ-పరంపదంమోక్షసాధనయోగ్యసద్వర్ణాశ్రమాద్యుత్కృష్టస్థానమారుహ్యాపి-తతస్స్థానాదధఃపతంతి

యద్వా-న-ఆదృతయుష్మదంఘ్రయ ఇతిభేదః - తథాచ అనాదృతయుష్మదంఘ్రయస్తు న పతంతీత్యర్థః - అత్రైవార్థాంతరం - త్వయి అస్తాక్షీస్తా - అసు క్షేపణ ఇతి ధాతుః - భా ప్రతిభా - యేషాం తే - త్వత్త్వస్య స్తబుద్ధిప్రకాశా ఇత్యర్థః - విముక్తమానినః త్యక్తదేహాత్మాభిమానా ఇతి ॥ శ్లో ॥ కొకప్రీతిచకోరపారణపటుజ్యోతిష్మతీ ఇత్యాదివత్ కథంచిత్సాధుత్వం బోధ్యం - పిద్యతే చాత్రైవ భూసురో ప్రశంసే ప్రయోగః ॥ శ్లో ॥ తతో తికాయస్య నిరుద్ధమార్గిణః ఇతి యద్వా- విముక్తాః మానినో దేహాత్మాభిమానవంతో యైస్తే తథోక్తాః త్యక్తమూఢసంసర్గా ఇత్యర్థః - వాదేన సద్భిస్సహ నిత్యసంవాదేన తత్త్వావలోకనేనేత్యర్థః - విశుద్ధబుద్ధయః నిర్మలజ్ఞానాః - ఏతేన ముముక్షోర్దుస్సంగత్యాగః సత్సంగశ్చావశ్యక ఇత్యుక్తం - అనాదృతయుష్మదంఘ్రయః - యే అన్యశరణాగతాః తే - కృచ్ఛ్రేణ మహావిశ్వాసపూర్వకేణ-శరణవరణేనేత్యర్థః - పరంపదమమృతస్థానమారుహ్య-తతః సదా అధో న పతంతీత్యర్థః ॥ శ్రు ॥ న చ పునరావర్తతే- ఇమం మానవమావర్తంత ఇత్యాదిశ్రుతేః ॥౩౨॥ త్వదీయాస్తు న కదాచిదపి పతంతీత్యాహుః ॥ తథేతి ॥ వినాయకాః విఘ్నహేతవః తేషామనీకాని సైన్యాని తాని పాంతి యే - తేషాం మూర్ధసు - విచరంతి విఘ్నాన్ జయంతీత్యర్థః - యద్వా-త్వద్రూపాః ప్రత్యేకం వినాయకానీకపమూర్ధసు గరుడానాం మూర్ధసు చరంతి ॥ ము ॥ అథ పూర్వయోజనానుగుణ్యేన - ఉత్తరశ్లోకార్థో వర్ణ్యతే - తాదృశదురభిమానరహితాస్త్వదీయాస్తు కదాచిదపి న పతంతీత్యాహుః ॥ తథేతి ॥ యే - త్వయి బద్ధసౌహృదాస్తావకాః త్వదేకశరణా ఇత్యర్థః తే తథా పూర్వోక్తజనవత్ మార్గాత్సత్పథాత్ - క్వచిదపి న భ్రశ్యంతీతి - పూర్వయోజనాంతరానుగుణ్యేన తు- త్వయి - బద్ధసౌహృదాస్తావకాః - హేమాధవ - తే తవ - మార్గాన్మోక్షపథాత్ - తథా పూర్వోక్తప్రకారేణైవ క్వచిదపి న భ్రశ్యంతీతి- తాదృశపురుషార్థాలాభస్య త్వత్కటాక్షేణైవ విఘ్నభయాభావాన్న భ్రంశ ఇతి వక్తుం పూర్వోక్తార్థానువాద ఇతి న కశ్చిద్విరోధః - తదాహుః - త్వయేతి- వినాయకానీకపమూర్ధసు విఘ్నసేనాపతిశిరస్సు - విచరంతి విఘ్నాన్ జయంతీత్యర్థః ॥౩౩॥ ....

సతాం సుఖావహాని రూపాణి ధారయసీత్యుక్తం బిభర్షి రూపాణీతి - తత్తేన ప్రకారేణ సుఖావహత్వమిత్యపేక్షాయామాహుః ॥ సత్త్వమితి ॥ సత్త్వం వపుః శ్రయత ఇత్యన్వయః - శ్రేయ ఉపాయనం కర్మఫలదాతృ - కథం- యేన వపుషా - జనస్తవార్హణం పూజాం - ఈహతే కరోతి -

కృచ్ఛ్రేణ పరం పదం తతః పతంత్యధోనాదృతయుష్మదంఘ్రయః ॥ ౩౨ ॥ తథా న తే మాధవ తావకాః
క్వచిద్భ్రశ్యంతి మార్గాత్త్వయి బద్ధసౌహృదాః । త్వయాభిగుప్తా విచరంతి నిర్భయా వినాయకానీ
కపమూర్ధసు ప్రభో ॥ ౩౩ ॥ సత్త్వం విశుద్ధం శ్రయతే భవాన్ స్థితౌ శరీరిణాం శ్రేయ ఉపాయనం వపుః ।
వేదక్రియాయోగతపస్సమాధిభిస్తవార్హణం యేన జనస్సమీహతే ॥ ౩౪ ॥ సత్త్వం న చేద్ధాతరిదం నిజం
వపుర్విజ్ఞానమజ్ఞానభిదాపమార్జనమ్ । గుణప్రకాశైరనుమీయతే భవాన్ ప్రకాశతే యస్య చ యేన

భిః - వేదశ్చ క్రియాయోగశ్చ తపశ్చ సమాధిశ్చ తైశ్చతురాశ్రమధర్మైరిత్యర్థః - వపుషో నాశ్రయణే అర్హణాసంభవాన్న కర్మఫలసిద్ధిస్స్యాదితి ॥ ము ॥ యదుక్తం బిభర్షి రూపాణీత్యత్రావతారాణాం సాధుసుఖావహత్వం - తత్ప్రకారమేవాహుః ॥ సత్త్వమితి ॥ స్థితౌ స్రష్టస్య జగతః స్థితికాలే - విశుద్ధం రజస్తమోగంధామిశ్రం - సత్త్వం శుద్ధసత్త్వమయం - ఉపపూర్వః అయనశబ్దస్సమీపాశ్రయవాచీ - శ్రేయసాముపాయనం సన్నిహితాశ్రయం - రామకృష్ణాదీనాం దయాసౌలభ్యవాత్సల్యాదిపూర్ణత్వేన శీఘ్రమేవ తల్లాభక్తశ్రేయఃప్రదత్వాత్ - ఏవంవిధం వపుః - భవాన్ శ్రయతే - యేన దివ్యమంగళవిగ్రహేణ హేతునా - జనస్తవార్హణం పూజాం - వేదాదిభిః సమీహతే ఉద్యుంక్తే - వేదః స్వాధ్యాయః - తస్యాపి భగవన్ముఖోల్లాసహేతుత్వేన తదర్హణత్వాత్ - క్రియాః యజ్ఞాదికర్మాణి - యోగస్తన్మంగళవిగ్రహధ్యానం - తపః అనశనవ్రతాది - సమాధిర్భక్తిః ॥ ౩౪ ॥ త్వయ్యంబుజాక్షేత్యాదినా శ్లోకత్రయేణ భగవద్భక్తానామేవ మోక్షో నాన్యేషామిత్యుక్తం - తత్ర కర్మఫలం భక్తిం వినా మాభూత్ - మోక్షస్య తు జ్ఞానైకసాధ్యత్వాత్ కిం భక్త్యేతి సానుశయాన్ ప్రత్యాహుః ॥ సత్త్వమితి ॥ హే ధాతః ఇదం సత్త్వం నిజం తవ వపుః - న భవేచ్చేత్తర్హి విజ్ఞానం విశిష్టమపరోక్షం జ్ఞానం న భవేదిత్యనుషంగః - కథంభూతం అజ్ఞానభిదాపమార్జనం - అజ్ఞానం చ తత్కృతా భిదా చ - తయోరపమార్జనం నివర్తకం - యద్వా - అజ్ఞానం భినత్తీత్యజ్ఞానభిత్ విజ్ఞానం మార్జనం నిరాసం - అథ ప్రాప నను జడానాం బుద్ధ్యాదీనాం యతః ప్రకాశః - తద్బ్రహ్మేతి జ్ఞానం భవేదేవ సర్వసాక్షీ పరిపూర్ణః - గుణప్రకాశైః గుణావచ్ఛిన్నైః ప్రకాశైః - కేవలమనుమీయతే కల్ప్యతే - న తు సాక్షాత్క్రియత ఇత్యర్థః - అనుమానప్రకారమేవాహుః - ప్రకాశతే యస్య చ యేన వా గుణ ఇతి - యన్నసంబంధీ అయం బుద్ధ్యాదిగుణః ప్రకాశతే - యో గుణసాక్షీత్యేవం - యేన వా బుద్ధ్యాద్యారూఢేన ప్రమాత్రా - బాహ్యో గుణః ప్రకాశ్యత ఇత్యనుమీయత ఇత్యర్థః - శుద్ధసత్త్వవపుషి త్వయి - సేవ్యమానే తు తదాకారాంతఃకరణే - త్వత్ప్రసాదేన సాక్షాత్కారో భవేదితి భావః ॥ ము ॥ ఉక్తస్య దివ్యమంగళవిగ్రహస్య దురవబోధత్వమాహుః ॥ సత్త్వమితి ॥ సత్త్వం న తే ధాతః ఇదం నిజం తవ శరీరం - విజ్ఞాయతే సేన దివ్యాత్మస్వరూపమితి విజ్ఞానం - స్వాంతర్గతతేజఃప్రకాశకమణికరండికావత్ త్రిగుణాత్మకప్రకృతివిలక్షణశుద్ధద్రవ్యత్వేనాత్మస్వరూపస్యాతిరోధాయకమిత్యర్థః - అజ్ఞానభిదా - దేవోహమిత్యాద్యజ్ఞానకృతదేవమనుష్యత్వాదిభేదాభిమానః - త

స్యాపమార్జనం నివర్తకం - ధ్యాతౄణామితి శేషః - సత్త్వం శుద్ధసత్త్వమయం - తేజోమయం తేజోరూపం వపుః ॥ శ్రు ॥ ఆప్రణఖాత్సర్వ ఏవ సువర్ణః - ఆదిత్యవర్ణమిత్యాదిశ్రుతేః - జాతవాజ్ఞానహీనాః - నవిదంతి ఏవం విధం న విజానంతి - కింతు ఇతరసజాతీయమేవ మన్యంత ఇత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ న భూతసంఘసంస్థానో దేహోస్య పరమాత్మన ఇతి స్మర్యతే - సత్త్వం న చేద్ధాతరిదం నిజం వపురితి పాఠే - హే ధాతః - నిజమిదం సత్త్వం శుద్ధసత్త్వమయం వపుః - న భవేచ్చేత్ - తర్హి - అజ్ఞానం తత్కృతభిదా చ తద్ద్వయోరపమార్జనం నివర్తకం - విజ్ఞానం విశిష్టపరోక్షజ్ఞానమిత్యర్థః - న భవేదిత్యనుషంగః - యద్వా - అజ్ఞానభిత్ విజ్ఞానం - మార్జనం అప - లోపం ప్రాప్తమేవేత్యర్థః - ఏవం సాక్షాత్కారయోగ్యస్య దివ్యమంగళవిగ్రహస్యైవ మాహాత్మ్యం దురవబోధం - అనుమేయస్య దివ్యాత్మస్వరూపస్య తు కిము తేత్యభిప్రాయేణ తస్య సార్వజ్ఞ్యపురస్కృతం సర్వకారణత్వమాహుః - గుణేతి - యేన వా త్వయా హేతునా - గుణో గుణమయః ప్రపంచః - ప్రకాశతే ఉన్మిషతీతి - కర్తా అసీత్యర్థః - యస్య తవ - ప్రకాశతే చ ప్రత్యక్షో భవతి - సర్వజ్ఞోసీత్యర్థః - న భవాన్ - గుణప్రకాశైః గుణమయకార్యైః - అనుమీయతే కార్యస్య కారణభూత ఇతి విజ్ఞాయత ఇత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ ఏవం తావద్భక్తానామభ్యుదయాపవర్గార్థం రూపాణి బిభర్షీత్యుక్తం - తాన్యపి భజనీయాని కేవలం - న తు జ్ఞాతుం శక్యంతే - అనంతత్వాదతర్క్యత్వాచ్చ మనోవచసోరగోచరత్వాదిత్యాహుః ॥ న నామరూపే ఇతి ॥ గుణాశ్చ కర్మాణి చ జన్మాని చ తైః నిరూపితవ్యే నిరూపణార్హే న భవతః - కుతః - అనుమేయం వర్త్మ మార్గో యస్య - తవ ఇతి - తత్రాపి హేతుః - తస్య సాక్షిణ ఇతి - న హి సాక్షిణస్తత్త్వం మనోవచోగోచరమిత్యర్థః - హే దేవ బహుధా ద్యోతమాన - అథాపి క్రియాయాం ఉపాసనాదిలక్షణాయాం - త్వాం ప్రతియంతి ఉపాసకాః సాక్షాత్పశ్యంతి - హి ప్రసిద్ధే ॥ ము ॥ అథ భగవద్గుణజన్మకర్మణాం నామరూపాణాం లోకసామ్యేన అనిరూపణీయత్వమాహుః ॥ న నామరూపే ఇతి ॥ మనోవచోభ్యాం వేదవాక్యేన తదనుసారిమనసా చేత్యర్థః - అనుమేయవర్త్మనః అనుమేయస్వభావస్య - సర్వసాక్షిణః తవ తస్య సాక్షిణ ఇతి పాఠే - తస్య తథా ప్రసిద్ధస్యేత్యర్థః - గుణజన్మకర్మభిస్సహ నామరూపే న నిరూపితవ్యే - గుణజన్మకర్మనామరూపాణి ఇతరసజాతీయతయా న నిరూపణీయాని ॥ శ్లో ॥ జన్మ కర్మ చ మే దివ్యమితి వచనాత్ -

వాగుణః ॥ ౩౭ ॥ న నామరూపే గుణకర్మజన్మభిర్నిరూపితవ్యే తవ తస్య సాక్షిణః । మనోవచోభ్యామనుమేయవర్త్మనో దేవ క్రియాయాం ప్రతియంత్యథాపి హి ॥ ౩౮ ॥ శృణ్వన్ గృణన్ సంస్మరయంశ్చ చింతయన్నామాని రూపాణి చ మంగళాని తే । క్రియాసు యస్త్వచ్చరణారవిందయోరావిష్టచిత్తో న భవాయ కల్పతే ॥ ౩౯ ॥ దిష్ట్యా హరేఽస్యా భవతః పదో భువో భారోపనీతస్తవ జన్మనేశితుః । దిష్ట్యాంకితాం త్వత్పదకైః సుశోభనైః ద్రక్ష్యామ గాం ద్యాం చ తవానుకంపితామ్ ॥ ౪౦ ॥ న తేఽభవస్యేశ భవస్య కారణం వినా వినోదం బత తర్కయామహే । భవో నిరోధః స్థితిరప్యవిద్యయా కృతా యతస్త్వయ్యభయాశ్రయా

నస్త్వేవం చేత్తర్హి వైదికాస్తత్తత్కర్మణి - అగ్నీంద్రాదినామరూపసాజాత్యేన వ్యవహరంతీత్యత్రోపపత్తిమాహుః - వేదేతి - అథాపి - త్వన్నామరూపాదేః లోకవిలక్షణత్వేపి - వేదక్రియాయాం వైదికకర్మణి - ప్రతియంతి హి - అయం భావః - వైదికకర్మణి ప్రస్తుతాగ్నీంద్రాదినామరూపసజాతీయతయా భగవన్నామరూపనిర్దేశేపి నేతరసాజాత్యక్లృప్తిదోషః ॥ శ్రు ॥ అంగాన్యన్యా దేవతా ఇతి తేషాం తదంగత్వాత్తన్నామరూపాణి త్వదీయానీతి బుద్ధ్యా వేదక్రియాయాం ప్రవదంతి - న హి త్వదీయైస్త్వదీయసాజాత్యే ఇతరసజాతీయతా నిరూపణదోషః - నైవమితరత్ర నిరూపితవ్యమితి - దేవక్రియాయామితి పాఠే - హే దేవ బహుధా ద్యోతమానేత్యర్థః ॥ ౩౮ ॥ తస్మాద్భక్త్యైవ పుమోక్ష ఇత్యుపసంహరంతి ॥ శృణ్వన్నితి ॥ అన్యానపి సంస్మరయన్ - క్రియాసు దేవార్చనాదిషు ॥ ము ॥ అథేంద్రాదినామరూపేభ్యస్త్వదసాధారణనామరూపాణాం ధ్యేయత్వాదికం తత్ఫలం చాహుః ॥ శృణ్వన్నితి ॥ గృణన్ కీర్తయన్ - చింతయన్ ధ్యాయన్ - సంస్మరయన్ అన్యేషామపి తాని స్మరయన్ - ఆవిష్టచిత్తః సంలగ్నచిత్తః ॥ ౩౯ ॥ విశేషతః శ్రీకృష్ణావతారమభినందంతి ॥ దిష్ట్యేతి ॥ నః దిష్ట్యా భద్రం తవ పదః పాదభూతాయాః - ఈశ్వరస్య తవ జన్మమాత్రేణ భువో భారః అపనీత ఏవ - కించ - త్వత్పదకైః కోమలైః పదైః - సుశోభనైః వజ్రాంకుశాదిశుభలక్షణైః - గాం పృథ్వీం ద్యాం స్వర్గం చ - తవ త్వయానుకంపితాం ॥ ము ॥ ఏవం సామాన్యతో భగవదవతారకృతం జగదుపకారమనుసంధాయ - ప్రస్తుతావతారకృతమప్యనుసందధానాః స్వకృతార్థ్యమనుసందధతే ॥ దిష్ట్యేతి ॥ దిష్ట్యేతి భద్రవాచకం - అహో అస్మాకం భద్రమిత్యర్థః - పదః పాదభూతాయా ఇత్యర్థః - ఈశితుః - సర్వజగన్నియంతుః - తవ జన్మనా అపనీతః అపనీతప్రాయః - సుశోభనైః వజ్రధ్వజాదిశుభలక్షణైః - త్వత్పదకైః - కోమలచరణైః - అంకితాం గాం భువం ద్రక్ష్యామ - ద్యాం స్వర్గం చ - తవ త్వయేత్యర్థః - తవ జన్మనేత్యనుషంగో వా - అనుకంపితాం భూభారభూతసురవిరోధినిరసనేన దయావిషయీకృతాం ద్రక్ష్యామేతి ॥ ౪౦ ॥ తవ జన్మనా భారోపనీత ఇత్యుక్త్యాముమాపి కిం జీవవత్సంసారదుఃఖనిష్కృతిః - న హి న హీత్యాహుః ॥ నేతి ॥ ఇత - హే ఈశ అసంసారిణస్తే జన్మనః - కారణం క్రీడాం వినా న తర్కయామః - కించ - హే అభయాశ్రయ - అభయశ్చాసౌ ఆశ్రయశ్చ - న భయమాశ్రయత ఇతి వా - అభయాశ్రయేతి పాఠాంతరే - న భయమాశ్రీయత ఇతి తథా తత్సంబోధనం - హా నిత్యముక్తేత్యర్థః - తవ జన్మకారణం నాస్తీతి కిము వక్తవ్యం - యతః ఆత్మని జీవాత్మన్యపి భవాదయః త్వయి

విషమోయాఅవిద్యా-తయాకృతాఃనపరమార్థతస్సంతీతి ॥ ము ॥ తవజన్మనాభారోపనీతఇత్యుక్తం-తచ్చనకర్మనిమిత్తకమిత్యాహుః॥ నతఇతి॥ అభవస్యఅస్పృష్టసంసారగంధస్య-తేభవస్యజన్మనః-కారణం-వినోదంక్రీడాంవినా- ఉక్తార్థేఉపపత్తిమాహుః-భవఇతి-భవఃసంసారః- తదాశ్రయోనభవతీత్యభవాశ్రయః ఆత్మాయస్యతస్మిన్- త్వయిసతిసా తేనిసతీత్యర్థః - యతఃభవః ఉత్పత్తిః-తదాదయోవికారాః- అవిద్యయాసంసారిణాంజ్ఞానవిరోధిన్యాప్రకృత్యా-కృతాః ప్రకృతిగతాః-నస్వరూపగతాః- అతస్తద్ధారస్యతేకుతఇతిభావః- యద్వా-అకృతాఇతిచ్ఛేదః-త్వయిభవాదయోవికారాఃఅవిద్యయాఅకృతాః-అతస్తవజన్మాదేఃకారణంత్వాం-నిరంకుశమంతరేణనకించిత్తర్కయామహఇతి- యద్వా-త్వయీత్యత్ర-తు-అయీతిచ్ఛేదః - అయిఅసంగ-భవంనాశ్రయతఇత్యభవాశ్రయ- యతః- ఆత్మనితుజీవాత్మన్యపి- భవాదయః- అవిద్యయాకృతాః నతుస్వరూపప్రయుక్తాః॥౪౧॥ప్రస్తుతంప్రార్థయంతే॥మత్స్యేతి॥ నఃఅస్మాన్-త్రిభువనంచ-మత్స్యాదిషుయథాఅపాఃతథా-అధునాపి-పాహీతి-వందనంతఇతివదంతఃసర్వేశిరోభిఃప్రణేముః॥ము॥ననుకేషుకేష్వవతీర్యమయారక్షణంకృతమిత్యత్రతత్సర్వంసంకలయ్య-ప్రకృతోపయోగిత్వేనోపసంహరంతి॥ మత్స్యేతి॥ నోస్మాన్- పాసి-ననుయూయంత్రిభువనేశ్వరాః- కథంమత్రాత్వ్యా ఇత్యత్రాహుః- త్రిభువనంచపాసీతి-వయంత్వత్ప్రేష్యా ఏవేత్యర్థః - యదుజాతత్వేపితేసర్వేశ్వరత్వముజ్జ్వలమేవేతిద్యోతనార్థ-మీశేతిసంబుద్ధిః- అధునాయదూత్తమేత్యత్రాయంభావః-యథాపూర్వావతారైస్త్వంజగదపాలయః-తథాయదూత్తమావతారేణాపీతి- వందనంతతుభ్యం- నమఇత్యర్థః ॥ ౪౨ ॥ దేవకీంప్రత్యాహుః॥ దిష్ట్యేతి ॥ నోస్మాకంభవాయక్షేమాయ- భవస్యప్రపంచోత్పత్తేః-అయనఃస్థానభూతఇతివా- సాక్షాత్పరఃపుమాన్ తేకుక్షింగతః అతోభయంమాభూదితి - యోంశేనాపిసదాస్మాకంభవాయభవతి-ససాక్షాత్తేకుక్షింగతఇత్యేతదస్మద్భాగ్యం-యః-అంశేనమత్స్యాద్యవతారేణనోస్మాకంకల్యాణాయఆసీత్ - ససంపూర్ణస్తవకుక్షింగత ఇతి-తవదుఃఖనాశకోవాసందేహః॥ ము ॥ అథదేవకీముపలాలయంతఆహుః ॥ దిష్ట్యేతి ॥ భగవతోమహాత్మని॥

త్మని॥౪౧॥మత్స్యాశ్వకచ్ఛపవరాహనృసింహహంసరాజన్యవిప్రవిబుధేషుకృతావతారః॥త్వంపాహినస్త్రిభువనంచతథాధునేశభారంభువోహరయదూత్తమవందనంతే॥ ౪౨ ॥ దిష్ట్యాంబతేకుక్షిగతఃపరఃపుమానంశేనసాక్షాద్భగవాన్భవాయనః। మాభూద్భయంభోజపతేర్ముమూర్షోర్గోప్తాయదూనాంభవితాతవాత్మజః ॥ ౪౩ ॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యభిష్టూయపురుషంయద్రూపమనిదంయథా। బ్రహ్మేశానౌపురోధాయదేవాఃప్రతియయుర్దివమ్॥ ౪౪॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్వితీయోధ్యాయః.❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ అథసర్వగుణోపేతఃకాలఃపరమశోభనః। యర్హ్యేవాజనజన్మర్క్షంశాంతర్క్షగ్రహతారకమ్

తృత్వాత్తదంగభూతానాంస్వేషామపి తస్యాస్తథాత్వమభిసంధాయాంచేత్యుక్తం-అంశేనేతిపూర్వవద్వ్యాఖ్యేయం-సాక్షాద్భగవానితిహైవవిరోధాత్- నోస్మాకం- భవాయసమృద్ధ్యై-ముమూర్షోఃఆసన్నమరణాదిత్యర్థః ॥ ౪౩॥ ఇతీతి॥ యస్య రూపమనిదంసర్వప్రత్యక్షాతం-యథాయథావత్-యద్రూపంమాయామనుష్యరూపమిదం-అనిదం- యథాఅవిద్యాకృతజన్మమరణాదిరహితం- సర్వసాక్షిప్రపంచసృష్టిస్థితిలయకారణమితివా-అస్మాన్ వంచయిత్వా-ఏతావిహస్థాస్యతఇతిమన్యమానాః-బ్రహ్మేశానౌపురోధాయపురతఃకృత్వా-దేవాఃదివంయయురితి ॥ ము ॥ యథాయద్రూపంయస్యపురుషస్యస్వరూపం- అనిదం ఇదమితినిర్దేష్టుమశక్యం - తంపురుషం - తద్వైవాభిష్టూయేత్యన్వయః- స్వరూపతోగుణతశ్చానంతతయాకబళినఃస్తోతుమశక్యత్వాదిదమిత్థమితివక్తుమశక్యమిత్యేవాభిష్టూయేత్యర్థః ॥ ౪౪ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥తృతీయేనిజరూపేణసంభూతస్తుహరిస్స్వయమ్।పితృభ్యాంసంస్తుతోనీతఃపిత్రాథీతేనగోకులమ్॥అథేతి॥అథేతిమంగళార్థః - యర్హియదాసర్వగుణోపేతఃకాలోబభూవ-తదాదేవక్యాంవిష్ణురావిరాసీదిత్యష్టమశ్లోకేనాన్వయః-పరమశోభనత్వమేవాహ యర్హీత్యాదినా- అజనాత్ నారాయణాత్-జన్మయస్యప్రజాపతేస్తస్యఋక్షంరోహిణీనక్షత్రం-కథంభూతం-శాంతానిఋక్షాణ్యశ్విన్యాదీనిగ్రహాస్సూర్యాదయఃతారకాశ్చయస్మిన్ తత్॥ము॥ శ్లో ॥ స్వస్వరూపప్రకటనాత్పిత్రోర్భయనివారణాత్। హరేస్స్వభక్తదాక్షిణ్యమసూచయదిహోజ్జ్వలమ్॥ అథమంగళానాంచమంగళమితికల్యాణతమేభగవతిజాయమానే- కాలాదీనాంసర్వేషాంమంగళభూయిష్ఠతా సంపన్నేతివర్ణయన్ - తజ్జన్మప్రకారంప్రస్తౌతి॥అథేతి ॥ అథేతిమంగళార్థః - బ్రహ్మాదిగమనానంతర్యపరోవా - యర్హీతిసర్వత్రానుషజ్యతే- తత్రతత్రైకవచనబహువచనాంతప్రయోగానుగుణ్యేన అభూదభూవన్నిత్యధ్యాహార్యం - యర్హియదా-కాలాదయఏవంబభూవుః-తదా-దేవక్యాంవిష్ణురావిరాసీదిత్యష్టమశ్లోకేనాన్వయః- పరమశోభనత్వమేవాహ యర్హీత్యాదినా- అజనాన్విష్ణోః- జన్మయస్యప్రజాపతేః తస్యఋక్షంరోహిణీనక్షత్రం- కీదృశం- శాంతాన్యక్రూరాణిఋక్షాణ్యశ్విన్యాదీని-గ్రహాఃగురుశుక్రాదయః- తారకా

అన్యాశ్చ యస్మిన్ తత్ ॥ ౧॥ దిశ ఇతి॥ మహీ ఇతి సర్వత్రాన్వయః- నిర్మలానాముడుగణానాముదయో యస్మిన్ తత్తథా- మఙ్గళభూయిష్ఠాః పురాదయో యస్యాం సా॥ ము॥ నిర్మలానాముడుగణానాముదయో యస్మిన్ తత్-నిర్మలోడుగణోదయో యస్మిన్నితి వా - మఙ్గళభూయిష్ఠాః క్షేమప్రచురాః- పురాణి పట్టణాని- గ్రామాః ప్రసిద్ధాః వ్రజాకరాః గోపాలవసతయశ్చ యస్యాం సా- తథోక్తా ॥ ౨॥ నద్య ఇతి॥ జలరుహాణాం శ్రీః శోభా యేషాం తే- ద్విజాలికులానాం సన్నాదా యేషు తే స్తబకా యాసు తాః ॥ ము॥ జలరుహాణాం శ్రీః శోభా యేషాం తే- ద్విజానాం అలికులానాం చ సన్నాదా యేషు తే- తథాభూతాః స్తబకా యాసు తాః ॥ ౩॥ వవావితి॥ సమేధితాః సమ్యక్ దీప్తా బభూవురిత్యర్థః - సమిన్ధతేతి పాఠే అడభావ ఆర్షః॥ ము॥ శాన్తాః పూర్వం మన్దాః- ద్విజాతీనామగ్నయః సమేధితాః తదా జజ్వలురిత్యర్థః- యద్వా శాన్తాః అకలుషాః- సమేధితా ఇతి- సమిన్ధతేతి పాఠే సమైన్ధతేత్యర్థః- అడాగమాభావశ్ఛాన్దసః ॥ ౪॥ మనాంసీతి॥ అసురద్రుహాం కంసాదివ్యతిరిక్తానాం- సర్వప్రాణినాం దేవానాం చేతి- స్వర్గే తు విశేషమాహ- జాయమాన ఇతి- అజనే జాయమానే జనార్దనే ఉదయాస్మిఖసతి- ఆసన్ ప్రసన్నో యస్మిన్ సమయే తస్మిన్ ॥ ము ॥ అసురద్రుహం దేవద్రుహమపీత్యర్థః- తత్కాలే సర్వప్రాణినామపి మనఃప్రసాదద్యోతనార్థమేవం ప్రయోగః- యద్వా- సాధూనాం మనాంసి ప్రసన్నాని ప్రసాదయుక్తాన్యాసన్ - అసురద్రుహం మనాంసి ప్రసన్నాని ప్రకర్షేణ సన్నాని దుఃఖకృశానీత్యర్థః- అసురద్రుహమితి పాఠే కంసాదివ్యతిరిక్తానాం సర్వప్రాణినామిత్యర్థః- యద్వా- కంసాదీనాం- ద్రుహం తన్మారణార్థినామితి- దేవానామితి వా॥ ౫॥ ౬॥ ముముచురితి॥ తమసా ఉద్భూతే- ఘనతమసి నిశీథే॥ ము॥ నిశీథే తమ ఉద్భూతే యస్మిన్ తత్తథాభూతే సతి- యద్వా- తమ ఉద్భవః భావే క్తః- తమస ఉద్భూతం యస్మిన్నితి గాఢాన్ధకారావృతే సతీత్యర్థః-

రకమ్॥ ౧॥ దిశః ప్రసేదుర్గగనం నిర్మలోడుగణోదయమ్। మహీ మఙ్గళభూయిష్ఠపురగ్రామవ్రజాకరా॥ ౨॥ నద్యః ప్రసన్నసలిలా హ్రదా జలరుహశ్రియః। ద్విజాలికులసన్నాదస్తబకా వనరాజయః॥ ౩ ॥ వవౌ వాయుస్సుఖస్పర్శః పుణ్యగన్ధవహః శుచిః। అగ్నయశ్చ ద్విజాతీనాం శాన్తాస్తత్ర సమేధితాః॥ ౪॥ మనాంస్యాసన్ ప్రసన్నాని సాధూనామసురద్రుహామ్। జాయమానేఽజనే తస్మిన్నేదుర్దున్దుభయో దివి॥ ౫ ॥ జగుః కిన్నరగన్ధర్వాస్తుష్టువుస్సిద్ధచారణాః। విద్యాధర్యశ్చ ననృతురప్సరోభిస్సమం ముదా॥ ౬॥ ముముచుర్మునయో దేవాస్సుమనాంసి ముదాన్వితాః। మన్దం మన్దం జలధరా జగర్జురను

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మమూర్తేరవతారఘట్టః.

సాగరమ్॥ నిశీథే తమ ఉద్భూతే జాయమానే జనార్దనే॥ ౭॥ దేవక్యాం దేవరూపిణ్యాం విష్ణుస్సర్వగుహాశయః। ఆవిరాసీద్యథా ప్రాచ్యాం దిశీన్దురివ పుష్కలః॥ ౮॥ తమద్భుతం బాలకమమ్బుజేక్షణం చతుర్భుజం శఙ్ఖగదాద్యుదాయుధమ్। శ్రీవత్సలక్ష్మం గళశోభికౌస్తుభం పీతామ్బరం సాన్ద్రపయోదసౌభగమ్॥ ౯॥ మహార్హవైదూర్యకిరీటకుణ్డలత్విషా పరిష్వక్తసహస్రకున్తలమ్। ఉద్దామకాఞ్చ్యఙ్గదకఙ్కణాదిభిర్విరోచమానం వసుదేవ ఐక్షత॥ ౧౦ ॥ స విస్మయోత్ఫుల్లవిలోచనో హరిం సుతం విలోక్యానకదున్దుభిస్త

తదా॥ ౭॥ దేవక్యామితి॥ యథాయథావత్ విశ్వరూపేణ ॥ ము॥ దేవక్యాం విష్ణుర్యథాయథావత్ - విశ్వరూపేణేత్యర్థః- ఆవిరాసీదిత్యన్వయః- సర్వేషాం గుహాసు హృదయాన్తరేషు శేత ఇతి సర్వగుహాశయః సర్వాన్తర్యామీత్యర్థః- పుష్కలః పూర్ణః- అనేన దృష్టాన్తేన- చన్ద్రస్య దిక్సంబన్ధ ఇవ భగవతో దేవకీగర్భసంబన్ధః- న తు ప్రాకృతశిశోరివ గర్భమలనిమజ్జనసితి సూచ్యతే॥ ౮॥ తమితి॥ తమద్భుతం బాలకం వసుదేవ ఐక్షతేతి ద్వితీయశ్లోకస్థేనాన్వయః- అద్భుతత్వే హేతుగర్భవిశేషణాని - అమ్బుజేక్షణమిత్యాదీని- శ్రీవత్సో లక్ష్మ లక్షణం యస్య- గళే శోభతే గళశోభీ కౌస్తుభో యస్మిన్ ॥ ము ॥ యథావదావిరాసీదిత్యుక్తం తదేవాహ॥ తమిత్యాదినా॥ తం వసుదేవ ఐక్షతేతి ద్వితీయశ్లోకేనాన్వయః- అద్భుతం లౌకికశిశువిలక్షణత్వాదాశ్చర్యకరం- అమ్బుజేక్షణమిత్యాదీని తత్ర హేతుగర్భితవిశేషణాని- శఙ్ఖగదాదీన్యుద్ధృతాన్యాయుధాని యస్య తం- శ్రీవత్సలక్ష్మం తల్లక్షణమిత్యర్థః- శ్రియా శ్రీదేవ్యా- వత్సలా సాపత్న్యదోషనివృత్త్యా అనుకూలా- భూదేవీ యస్య తమిత్యర్థాన్తరం చాహుః- సాన్ద్రపయోదసౌభగం జలభరితమేఘసుభగం॥ ౯॥ మహార్హేతి॥ పరిష్వక్తసహస్రకున్తలం కిరీటకుణ్డలాదీనాం- త్విషా కాన్త్యా- స్ఫురదపరిమితకేశమిత్యర్థః ॥ ము॥ మహార్హాణ్యనర్ఘ్యాణి వైదూర్యాణి యస్మిన్- తస్య కిరీటస్య కుణ్డలయోశ్చ త్విషా పరిష్వక్తసహస్రకున్తలం వ్యాప్తాపరిమితచికురం॥ శ్లో॥ శతం సహస్రమయుతం సర్వమానన్త్యవాచకమిత్యభిధానాత్- కృష్ణావతారేణ య ఉత్సవః తేన సంభ్రమో యస్య స తథోక్తః॥ ౧౦॥ స ఇతి॥ విస్మయేనోత్ఫుల్లే వికసితే విలోచనే యస్య సః- గవామయుతమప్లుతః మనసా దత్తవాన్- కంసనిగృహీతస్య దానాసంభవాత్ - స్ప్రష్టోపాయః కృష్ణావతారేతి- ముదా ఆప్లుతో వ్యాప్తః స్నాత ఇతి వా ॥ ము ॥ దానే హేతుః - ఆప్లుతః స్నాతః- ముదా ఆప్లుతో వ్యాప్త ఇతి వా- గ

వామయతమస్స్వలాత్ మనసాప్రాదాత్-తదా-కారాసిగృహీతస్య సాక్షాద్దానాయోగాత్- అతఏవఉత్తరత్రకంసవధానంతరం అథశౌరసుతౌ రాజన్నిత్యారభ్య॥ శ్లో॥యాః కృష్ణరామజన్మర్క్షే-మనోదత్తా మహామతిః॥ తాశ్చాదదాదనుస్మృత్యేతి-సాక్షాద్దానంవక్ష్యతే॥౧౧॥అథేతి॥ కృతధీః శుద్ధబుద్ధిః ॥ ము ॥ అథవరబ్రహ్మభూతపురుషోత్తమసాక్షాత్కారేణోత్పన్నతత్త్వజ్ఞానాతౌదంపతీ-భగవంతమస్తువతామిత్యవదన్-ప్రథమంవసుదేవస్తుతిప్రకారమాహ॥ అథేతి॥ కృతధీః కుశలబుద్ధిః-భారతేతిపరీక్షితంప్రతి సంబుద్ధిః-గతభీః కంసాద్భయరహితః- తత్రహేతుః- ప్రభావవిదితి॥ ౧౨॥ వసుదేవః ప్రథమంపుత్రబుద్ధ్యాపశ్యన్ తాంపరిత్యజ్యాహ ॥ విదితఇతి॥ అహోవిదితోసీతి-కథంవిదితోస్మి- భవాన్ ప్రకృతేః పరః పురుషఇతి- ననుకిమత్రాశ్చర్యం-పురుషస్యప్రకృతేరన్యత్వాదేవేత్యతఆహ- సాక్షాదితి-ప్రత్యక్షతఇత్యర్థః- నన్వపీసన్నికృష్టంప్రత్యక్షత ఉపలభ్యతే-కించిత్రమత ఆహ- కేవలేతి- కేవలశ్చాసావనుభవశ్చ-ఆనందశ్చ-తదేవస్వరూపంయస్యసః ॥ శ్రు ॥ ఆనందో బ్రహ్మేతివ్యజానాదిత్యాదిశ్రుతేః ॥ కించ - సర్వబుద్ధిదృక్ - నహ్యేవంభూతోదృశ్యోభవతీత్యర్థః॥ ము ॥ ననుజీవాత్మనోపిపంచవింశకత్వేనప్రకృతేఃపరత్వాం కంథమయ్యేవపరమపురుషత్వమవధారితమిత్యతఆహ ॥ కేవలేతి ॥ కేవలానుభవః కేవలజ్ఞానం-ఆనందశ్చ స్వరూపంయస్యసః- సర్వబుద్ధింసర్వవస్తుగోచరజ్ఞానంధరతీతితద్దృక్ - సర్వజ్ఞ ఇత్యర్థః॥ ౧౩॥ ననుదేవకీజఠరేప్రవిష్టస్యకిమియమతిస్తుతిః క్రియతేత్యతఆహ॥-సఏవేతి॥ సఏవఉక్తస్వరూపఏవ-త్వం-నదేవకీజఠరేప్రవిష్టఇత్యర్థః-ననువిశ్వంసృష్ట్వాతదేవానుప్రవిష్టస్యకిమేతద్బహు-అతఆహ-స్వప్రకృత్యేతి-స్వమాయయాఇదంసృష్ట్వాతదను-త్వమప్రవిష్టఏవేతి-ననుతర్హికథంశ్రుత్యోచ్యతే॥ శ్రు ॥ తత్సృష్ట్వా-తదేవానుప్రావిశదితి-అతఆహ-ప్రవిష్టఇవేతి-యథాజలేఆకాశంప్రతిబింబితంచంద్రసూర్యాదివా-అప్రవిష్టమేవప్రవిష్టమివతద్వత్-భావ్యసేనిరూప్యసే-ప్రత్యక్షతోవాసద్రూపేణలక్ష్యేప్రవిష్టఇవలక్ష్యసే॥ము॥ననుజ్ఞానానందస్వరూపత్వం ముక్తావస్థాయాం-సర్వజ్ఞత్వంచజీవాత్మనోప్యవశిష్టమిత్యాశంక్యతదసంభావితంజగత్కారణత్వమాహ॥సఏవేతి॥య

దా। కృష్ణావతారోత్సవసంభ్రమోస్పృశన్ముదాద్విజేభ్యోయుతమాప్లుతోగవామ్॥ ౧౧॥ అథైనమస్తౌదవధార్యపూరుషంపరంనతాంగః కృతధీః కృతాంజలిః। స్వరోచిషాభారతసూతికాగృహంవిరోచ

——❈ స్వస్వరూపేణావిర్భూతం భగవంతం ప్రతి - వసుదేవకృతస్తుతిః. ❈——

యంతంగతభీఃప్రభావవిత్॥ ౧౨॥ వసుదేవః॥ విదితోసిభవాన్సాక్షాత్పురుషః ప్రకృతేః పరః। కేవలానుభవానందస్వరూపస్సర్వబుద్ధిదృక్॥ ౧౩ ॥ సఏవస్వప్రకృత్యేదంసృష్ట్వాగ్రేత్రిగుణాత్మకమ్। తదనుత్వంహ్యప్రవిష్టఃప్రవిష్టఇవభావ్యసే॥ ౧౪॥ యథేమేవికృతాభావాస్తథాతేవికృతైస్సహ। నానావీర్యాఃపృథగ్భూతావిరాజంజనయంతిహి॥ ౧౫॥ సన్నిపత్యసముత్పాద్యదృశ్యంతేనుగతాఇవ। ప్రాగేవవిద్యమానత్వాన్నతేషామిహసంభవః॥ ౧౬॥ఏవంభవాన్బుద్ధ్యనుమేయలక్షణైర్గ్రాహ్యైర్గుణై

స్త్వంమయావిదితః- సఏవేత్యర్థః- స్వప్రకృత్యాస్వస్యకార్యోపయోగివిశేషణభూతయా ప్రకృత్యా- నను శ్రు ॥ తత్సృష్ట్వా- తదేవానుప్రావిశదితిసృష్టప్రసంచేమమాపిసృజ్యతయాప్రవేశః శ్రూయతే - తత్కథమయానతివాదస్తవఇత్యతఆహ- తదన్వితి- భావ్యసేనిరూప్యసే - అతాత్త్వికైరితిశేషః - సృష్టస్యసత్తాదినిర్వాహణార్థం అనుప్రవేశః - నత్వనాదికర్మవాసనావశాత్స్వజ్యేష్టస్వేన ప్రవేశఇతి శ్రుతేస్తాత్పర్యం॥ ౧౪॥ అత్రదృష్టాంతః॥ యథేతి ॥ ఇమేఅవికృతాభావాః మహదాదయోయథాతథేతిదృష్టాంతంవివృణోతి- తేవికృతైరితి- తేవికృతైః షోడశవికారైస్సహసన్నిపత్య- విరాజంజనయంతి - సన్నిపతనేహేతుః- యతః- పృథగ్భూతాస్సంతోనానావీర్యాఃవిశిష్టకార్యసమర్థాఃనభవంతి ॥ ము ॥ అత్రదృష్టాంతతయా భగవతాకార్యసృష్టయేప్రేరితానాంభూతాదీనామండనిర్మాణప్రకారం - తత్రప్రవిష్టానామపితేషామనుత్పత్తిం - తేషామేవానుప్రవిష్టేనభగవతాపిసృష్టబ్రహ్మాండస్య శయనస్థానమాత్రత్వంచస్ఫుటయన్నాహ ॥ యథేతి ॥ వికారోనామఅధిష్ఠాత్రా భగవతాజనితకార్యజననోపయోగిమహదాదీనామవస్థావిశేషః- ప్రాప్తాః వికృతాః సప్తమహదహంకారాః-పంచతన్మాత్రాశ్చేతిఇమేప్రసిద్ధాభావాః పదార్థాః-నానావీర్యాః- విచిత్రశక్తియుక్తాః-అన్యథావిచిత్రకార్యోత్పాదనాయోగాత్- పృథగ్భూతాః పరస్పరంభిన్నస్వరూపాః- నానావీర్యాః పృథగ్భూతాఇమేసప్తభావాః వికృతాస్సంతఇత్యన్వయః- వికృతైః స్థూలభూతైస్సహ- సన్నిపత్యఐక్యవిభావంప్రాప్యేతిపంచీకరణోక్తిః- విరాజంబ్రహ్మాండంశయనస్థానభూతమిత్యర్థః-జనయంతి॥ ౧౫॥ అతః॥ సన్నిపత్యేతి॥ ఏవంసముత్పాద్యఅనుగతాః ప్రవిష్టాఇవదృశ్యంతే-నపునః ప్రవిష్టాః-కుతః-ఉత్పత్తేః ప్రాగేవకారణతయావిద్యమానత్వాన్నతేషామిహసృష్టైః కార్యేపశ్చాత్సంభవః- ప్రవేశఇతి ॥ ము॥ ప్రకృతేకిమాయాతమత ఆహ ॥ సముత్పాద్యేతి॥ ఏవంనిర్మాయేత్యర్థః- అనుగతాఇవేతివశబ్దః- కఇవేత్యాదివదనతిరిక్తార్థకః-అండాంతర్గతాదృశ్యంతఇత్యర్థః-నతావతా- తేషాంతత్రోత్పత్తిరిత్యాహ- ప్రాగేవేతి - పృథివ్యాదీనామంతాల్పత్తేః ప్రాగేవ- విద్యమానత్వాదండాంతర్నోత్పత్తిరిత్యర్థః- తథైవభవానపిశయనస్థానభూతేతత్రానప్రవిష్టఏవేతిభావః॥ ౧౬॥ దార్ష్టాంతికేఅతిదిశతి ॥ ఏవంభవానితి ॥ ననుయద్యహమప్రవిష్టస్స

రూపఏవకారణతయాఽత్రాన్యేనువర్తేరన్ - తర్హి - తేష్వింద్రియైర్గృహ్యమాణేషు - మమగ్రహణంకింనాస్తీత్యతఆహ - బుద్ధ్యనుమేయలక్షణైరితి - బుద్ధ్యారూపాదిజ్ఞానేన - అనుమేయంలక్షణంస్వరూపంయేషాంతైః-గుణైరింద్రియైః-గ్రాహ్యైర్గుణైస్సహసన్నపివర్తమానోఽపి- తద్గుణాగ్రహః తైర్గుణైస్సహనగృహ్యసే - అయంభావః - నహిగ్రాహ్యైస్సహభావమాత్రంగ్రహణేకారణం - కింతు- ఇంద్రియాణాంశక్తిః- సాచ కార్యైకసమధిగమ్యా-యథాకార్యమేవకల్ప్యతే- అతోయథాచక్షుషారూపగ్రహణేరసాదిగ్రహణంనాస్తి-తథైవవిషయగ్రహణేత్వద్గ్రహణమపీతి - అవిషయత్వేనచగ్రహణానర్హత్వముక్తమేవ- అప్రగ్రాహ్యదృష్టేస్తన్నివిష్టపీతరక్తరూపాదిగ్రహణసామర్థ్యేఽపి - నమాధుర్యాదిగ్రహణసామర్థ్యం- రసస్యసహవర్తమానత్వేపిఅచక్షుర్విషయత్వాత్-సర్వబుద్ధిదృగిత్యత్ర-ఏవంతావత్ప్రాగేవవిద్యమానత్వాత్ప్రవేశోనాస్తీత్యుక్తం- కించ- పరిచ్ఛిన్నస్యనీడేపక్ష్యాదేరివప్రవేశోభవేత్ - తవత్వనావృతత్వాదపరిచ్ఛిన్నత్వేనబహిరంతరేచభేదోనాస్తి కుతఃప్రవేశఇత్యాహ- అనావృతత్వాదితి-అనావృతత్వేహేతూనాహ- సర్వస్యేతి-నహిసర్వస్వరూపస్య- అన్యదావారకమస్తి-సర్వాత్మనః- నహ్యేకేనావృతోఽన్యస్యాత్మాభవేత్ - ఆత్మవస్తునఇతి ఆత్మనోవస్తునశ్చేతిహేతుద్వయం-అతసాతత్యగమనఇత్యస్మాత్ అతతివ్యాప్నోతీత్యాత్మా - నహివ్యాపకస్యావరణంఘటతే తథావస్తునఃపరమార్థస్యఅవస్తునాఆవరణంనఘటతఇత్యర్థః- తస్మాత్తవాంతర్యామితయాపిప్రవేశోనముఖ్యోస్తి కుతస్తరాంగర్భప్రవేశః - అతఃకేవలానుభవానందస్వరూపవివత్వంవిదితోసీత్యాశ్చర్యం-మమభాగ్యమిత్యర్థః॥ము॥ నన్ూక్తరీత్యాహంజగత్కారణమితికథంజ్ఞాతవ్య ఇత్యతఆహ॥ఏవమితి॥ ఏవంఏవంభూతఇత్యర్థః - అనావృతత్వాదసంకుచితజ్ఞానత్వాత్- తద్గుణగ్రహఃతత్తద్గుణమయకార్యసాక్షిత్వాత్- భవాన్ -బుద్ధ్యనుమేయలక్షణైఃజ్ఞాననిరూప్యస్వభావైః-గుణైర్గుణమయకార్యైః సన్నప్యేకకారణతయాస్థితిగ్రాహ్యః- అతఏవవివిధవిచిత్రానంతకార్యవస్తుష్వనుగతం కారణంత్వమేతివక్తుం - తస్యాపరిచ్ఛిన్నత్వమాహ - బహిరంతరం - నతఇతి - బహిర్భాగస్తత్ప్రతిసంబంధ్యంతర్భాగశ్చ-తేనాస్థివ్యాపిత్వాదితిభావః- తదాహ- సర్వస్యేతి- సర్వశబ్దవాచ్యస్యేత్యర్థః- తత్రహేతుః- సర్వాత్మనఇతి- సర్వమాత్మాశరీరంయస్య-తస్యశరీరవాచకశబ్దానాంశరీరపర్యంతత్వనియమాత్సర్వశబ్దవాచ్యత్వంసర్వాత్మత్వేహేతురాత్మవస్తునఇతిసర్వేషామాత్మభూతస్యేత్యర్థః- ఏవంవిధస్యతే-బహిరంతరంనేత్యన్వయః - అతఃసర్వకారణభూతఇతిభావః-గ్రాహ్యైర్గుణైస్సన్నపితద్‌

> గుణైస్సన్నపితద్గుణాగ్రహః। అనావృతత్వాద్బహిరంతరంనతేసర్వస్యసర్వాత్మనఆత్మవస్తునః ॥ ౧౭ ॥
> యఆత్మనోదృశ్యగుణేషుసన్నితివ్యవస్యతేస్వవ్యతిరేకతోఽబుధః।వినానువాదంచనతన్మనీషితంసమ్య
> గ్యతస్త్యక్తముపాదదత్పుమాన్ ॥ ౧౮ ॥ త్వత్తోఽస్యజన్మస్థితిసంయమాన్విభోవదంత్యనీహాదగుణాదవి

ద్గుణాగ్రహఇతిపాఠేత్వయమర్థః - ఏవముక్తరీత్యాభగవాన్సన్నపిసర్వత్రకారణతయావర్తమానోఽపి- బుద్ధ్యా రూపాది జ్ఞానేనానుమేయంలక్షణంస్వరూపంయేషాంతైః - ఇంద్రియాణాంచక్షురాదీనాంస్వజన్యజ్ఞానానుమేయత్వాత్ - గుణైరింద్రియైః॥శ్లో॥ గుణస్త్వావృత్తిశబ్దాదిష్వింద్రియాముఖ్యతంతుష్వితినిఘంటుః- యైర్గ్రాహ్యాఃపదార్థాః- తైస్సమమితిశేషః- తద్గుణాగ్రహః- తైర్గుణైరింద్రియైరగ్రహఃగృహీతుమశక్య ఇత్యర్థః - అత్రోపపత్తిమాహ - అనావృతత్వాదిత్యాదినా - అపరిచ్ఛిన్నత్వేనావరితుమశక్యత్వాదిత్యర్థః- పరిచ్ఛిన్నగృహ్యావరణాసంభవః- సర్వస్యసర్వాత్మనఆత్మవస్తునస్తే- అనావృతత్వాద్ధేతోర్బహిరంతరంనేత్యపరిచ్ఛిన్నతయావిభుస్వరూపస్త్వంచక్షురాదిభిస్తద్గ్రాహ్యవస్తుతుల్యంనగ్రాహ్యఇతి - సందర్భాభిప్రాయః ॥ ౧౭ ॥ నన్వేతద్ధేతుచతుష్టయంప్రపంచస్యాప్యస్తిత్వేఘటేత- తత్తునసంభవతి - సత్త్వేనప్రతీతేరిత్యాశంక్యాహ॥ యఇతి ॥ ఆత్మనోదృశ్యేషుగుణేషు- దేహాదిషుస్వవ్యతిరేకతః- ఆత్మవ్యతిరేకేణ - పృథక్సన్నయందేహాదిరితివ్యవస్యతేనిశ్చినోతియఃపుమాన్ - సః - అబుధఃఅవిద్వాన్ - వ్యతిరేకాదర్శనాత్- కించ - మనీషితంవిచారితంసత్ - దేహాదసర్వం - యతః- వినానువాదంవాచారంభణమాత్రంవినానసమ్యగ్భవతి - అతఃఅవస్తుత్వేనత్యక్తంబాధితమేతత్- వస్తుబుద్ధ్యాఉపాదదత్ స్వీకుర్వన్ - అబుధఇత్యర్థః॥ ము॥ ఏవంసర్వకారణేసర్వాత్మన్యనంతేత్వయి- పరమపురుషార్థేభూతేసతి- యస్యనిత్యేషుప్రాకృతవిషయేషు- నిత్యత్వబుద్ధ్యాభ్రమతి- తస్యాగ్రే(?)శ్రేయఇత్యభిప్రాయన్నాహ॥ యఇతి ॥ అబుధఃఅవిద్వాన్ - యఃస్వవ్యతిరేకతఃఆత్మస్వరూపస్యైవనిత్యత్వాత్ స్వస్వరూపవ్యతిరేకేణేత్యర్థః - ఆత్మనోదృశ్యగుణేషుభోగపదార్థేషు- సన్నితినిత్యఇతివ్యవస్యతేవ్యవస్యతి- ఇత్యధ్యవసాయంకరోతీత్యర్థః- తన్మనీషితంతస్యాధ్యవసాయః- అనువాదంవినాతస్యనిత్యత్వనిషిద్ధార్థమనువాదమంతరేణ- నసమ్యఙ్నశ్రేయస్కరఇత్యర్థః - నిత్యత్వనిషేధార్థమాత్మాన్యత్వమనూద్యతేచేత్తత్సమ్యక్ - నిత్యత్వప్రతిపాదనంతునసమ్యగిత్యర్థః- నన్వేవంవిధపురుషబుద్ధేరసమ్యక్త్వంకుతఇత్యత్రాహ- యతఇతి- పుమానయం- యతోయస్మాదనిత్యత్వాద్ధేతోస్త్యక్తంవివేకిభిఃపరిహృతం- ఉపాదదత్ - స్వబుద్ధ్యాస్వీకరోతీత్యర్థః- అత్రసత్త్వంనామసర్వకాలసంబంధిత్వం- తదేవనిత్యత్వంబోధ్యం- అస్యశ్లోకస్యప్రపంచావస్తుత్వప్రతిపాదనపరత్వపక్షే- త్వమేకఏవాస్యసతఃప్రసూతిరిత్యాదివిరోధస్స్యాత్ - అతఉక్తవిధార్థోగ్రాహ్యః॥ ౧౮ ॥ ఏవంపరమేశ్వరాద్దృశ్యస్యతద్వ్యతిరేకేణాసత్త్వముక్తం-పరమేశ్వరోపాదానత్వాదపితద్వ్యతిరేకేణాసత్త్వమిత్యాహ॥ త్వత్తఇతి॥ నచైవంసత్యపివికారిత్వమిత్యాహ- అనీహాదితి- అగుణత్వాదనీహత్వం- తతోఽవికారిత్వమిత్యర్థః- న

స్వనిహత్వేకథంకర్తృత్వం- కర్తృత్వేవా - కుతఃఅవికారిత్వంతత్రాహ- త్వయీశ్వరఇతి- బ్రహ్మత్వాదవికారిత్వం- ఈశ్వరత్వాత్క
ర్తృత్వమితి - నస్వేతదపివిరుద్ధమేవనేత్యాహ- తదాశ్రయత్వాదితి- గుణైఃకర్తృభిఃత్వయిసృష్ట్యాదికర్తృత్వముపచర్యతే- గుణాశ్ర
యత్వాత్ - యథాభృత్యకృతంరాజనీతి ॥ ము॥ నను ॥ శ్రు॥ బహ్వీంప్రజాంజనయంతీగ్ం సరూపామిత్యాదిషుప్రకృత్యాదేరేవజగదుత్ప
త్త్యాదిశ్రవణాన్నత్తఃకుత స్తదిత్యతఆహ॥ త్వత్తఇతి॥ అస్యపరిదృశ్యమానస్యజగతః- సంయమోవిలయః- అనీహాత్ సంకల్పేతరవ్యాపారర
హితాత్ - అగుణాత్ గుణత్రయరహితాత్ - అవిక్రియాత్ స్వరూపస్వభావవికారరహితాత్ - త్వత్తఏవవదంతీత్యన్వయః- సత్యసంక
ల్పవ్యతిరిక్తాల్పవ్యాపారశాలినశ్చితః- స్వరూపవికారవతో చితశ్చ- నసర్వవిధకారణత్వమితిభావః ఏతదేవసమర్థయతి- త్వయీతి- ఈ
శ్వరేబ్రహ్మణి- త్వయినవిరుధ్యతే- సర్వశక్తిత్వాదిత్యర్థః తర్హివికారాదిశూన్యేమయి- కథంసృజ్యత్వాదివ్యపదేశఇత్యత్రాహ- ఆ
శ్రయత్వాదితి- స్వశరీరభూతస్యకార్యవర్గస్యాంతరాత్మతయాధారకత్వాదిత్యర్థః- గుణైఃశరీరభూతకార్యవర్గగతైరుత్పత్త్యాదిభి
విశిష్టేత్వయి- తత్సృజ్యత్వాదికముపచర్యతే - శరీరద్వారకముచ్యతే- నతుసాక్షాదుచ్యతఇత్యర్థః- యద్వా- గుణైస్త్వచ్ఛరీరభూత
గుణమయకార్యైర్ద్వారభూతైర్హేతుభిః- తత్ త్వయిఉపచర్యతఇతి॥ ౧౯॥ ....

ఏవంభూతస్యైవతవయథావిశ్వస్థితిసర్గలయార్థంత్రివర్ణగుణావతారాః- ఏవమయంభూభారాపనయనార్థమవతారభావఇతి
జ్ఞాతవ్యఇత్యాహశ్లోకద్వయేన ॥ సత్వమితి ॥ ము ॥ ఉక్తముత్పత్త్యాదికారణత్వంభంగ్యంతరేణానుసంధత్తే॥ సత్వమితి॥ స్వమాయయా
స్వసంకల్పేన- ఆత్రరజసోపబృంహితంరక్తం- తమసోపబృంహితం కృష్ణమిత్యుక్త్వా- సత్త్వేనోపబృంహితం శుక్లమితిచ- పారిశేష్యాద్యో
జ్యం- అజామితి శ్రుతౌలోహితశుక్లకృష్ణామిత్యత్రవశుక్లాదిశబ్దైఃసత్త్వాదిగుణాలక్ష్యంతే- సఃతథాప్రసిద్ధః- త్వంత్రిలోకస్థితయే -
ఆత్మనఃశుక్లంవర్ణంస్థితికారణంస్వస్యతదసాధారణం వర్ణమిత్యర్థః- సత్త్వగుణాభిభూతః- స్థితింకరోషీతిభావః - ఏవమన్యద

క్రియాత్ । త్వయీశ్వరేబ్రహ్మణినోవిరుధ్యతేత్వదాశ్రయత్వాదుపచర్యతేగుణైః॥ ౧౯ । స.
త్వంత్రిలోకస్థితయేస్వమాయయాబిభర్షిశుక్లంఖలువర్ణమాత్మనః। సర్గాయరక్తంరజసోపబృంహి
తంకృష్ణంచవర్ణంతమసాజనాత్యయే॥ ౨౦ । త్వమస్యలోకస్యవిభోరిరక్షిషుర్గృహేవతీర్ణోసిమ
మాఖిలేశ్వర । రాజన్యసంజ్ఞాసురకోటియూథపైర్నివ్యూహ్యమానానిహనిష్యసేచమూః॥ ౨౧॥అ
యంత్వసభ్యస్తవజన్మమెగృహే శ్రుత్వాగ్రజాంస్తేన్యహనత్సురేశ్వర । సతేవతారంపురుషైస్సమ

——❋ స్వస్వరూపేణావిర్భూతం శ్రీపరమపురుషం ప్రతి - దేవకీకృతస్తుతిః. ❋——

ర్పితంశ్రుత్వాధునైవాభిసరత్యుదాయుధః॥ ౨౨॥ శ్రీశుకః॥అథైనమాత్మజంవీక్ష్యమహాపురుషలక్ష
ణమ్। దేవకీతముపాధావత్కంసాద్భీతాశుచిస్మితా॥ ౨౩॥ దేవకీ॥ రూపంయత్తత్ప్రాహురవ్యక్తమా

ద్యబ్రహ్యం- జనాత్యయేప్రళయేత్యర్థః- అత్ర స్వేనరూపేణ చతుర్ముఖరుద్రాఖ్యత్వేత్రజ్ఞవిశిష్టవేషేణచ- స్థిత్యాదికర్తృత్వం- త
త్తద్గుణకద్రవ్యాధిష్ఠానేనతత్తద్గుణాభిభవశ్చేతి॥ ౨౦॥ త్వమితి॥ రక్షితుమిచ్ఛురవతీర్ణోసి - కృష్ణేనవర్ణేన - అతస్సాధూనాంరక్షణా
ర్థం- రాజన్యసంజ్ఞాఃయేఅసురకోటియూథపాఃతైర్నివ్యూహ్యమానాఃతత స్తతశ్చాల్యమానాః- చమూఃసేనాఃనిహనిష్యసేసంహరిష్య
సి ॥ ము ॥ ఏవంసర్వరక్షకస్యభగవతః- ప్రకృతోపయోగమనుసందధానం- స్తుతిముపసంహరతి॥ త్వమితి ॥ లోకస్యరిరక్షుః-
రక్షాంకర్తుమిచ్ఛుః- రాజన్యసంజ్ఞాఃఅసురకోటీనాంయూథపాః- తైర్నివ్యూహ్యమానాః సర్వతఃప్రేర్యమాణాః- నిహనిష్యసేసంహ
రిష్యసి॥ ౨౧॥కింతుతథాప్యప్రమత్తేనత్వయాభవితవ్యమిత్యాహ॥ అయమితి ॥ అసభ్యఃఖలః- సమర్పితంకథితం ॥ ము ॥ ఏవంస్తుత్వా
విదితోసీత్యాదినా- జ్ఞాతమపిభగవత్పరత్వంవిస్మృత్య- పుత్రోయమితివాత్సల్యేన- తస్యకంసాద్భయమాశంక్యాహ॥ అయమితి॥ తవ-అ
స్యాస్త్వామష్టమోగర్భఇత్యాదినాస్వహంతృతయాశ్రుతస్యేత్యర్థః - మెగృహేశ్రుత్వాభవిష్యతీతిపూర్వమేవశ్రుత్వా- అగ్రజాన్
త్వత్తఃపూర్వముత్పన్నాన్ - మత్పుత్రాన్ - వ్యహనత్ జఘాన- అహోత్వయితాదృశస్తన్మత్సరః- యదయంభవిష్యతస్తవసంబంధమా
త్రేణైవ- ప్రథమోత్పన్నమత్పుత్రవర్గవధపర్యంతంవిక్రాంతఇతిభావః- అసభ్యఃసభానర్హః- కుతః- ఖలేశ్వరఃదుష్టాగ్రేసరః- అస
భ్యఃఖలఇతివ్యాఖ్యానంతుపౌనరుక్త్యగ్రస్తంబోధ్యం- సురేశ్వరేతిసంబుద్ధ్యంతపాఠేనకశ్చిద్విరోధః- పురుషైః స్వభృత్యైః- సమర్పి
తంజ్ఞాపితం॥ ౨౨ ॥ అథేతి॥ ఉపాధావత్ అస్తౌత్ ॥ ము॥ అథదేవకీకించిద్విజ్ఞాపయితుమాదౌతుష్టావేత్యాహ ॥ అథేతి ॥ ఉపాధా
వత్ స్తుత్యాఉపతస్థే- శుచిస్మితాస్వపుత్రభూతభగవద్దర్శనేనభయనివృత్త్యావికసితముఖీత్యర్థః॥ ౨౩॥ దేవకీకించిద్విజ్ఞాపయితుం-
త్వయిభయశంకైవతావన్నాస్తీతిశ్లోకచతుష్టయేనాహ ॥ రూపమితి ॥ యత్తత్ కిమపి- రూపంవస్తు - ప్రాహుఃవేదాః - కింతద్వస్తుతదా
హ- అవ్యక్తం- అత్రహేతుః- ఆద్యంకారణం- కింపరమాణవః- న- బ్రహ్మబృహత్- కింప్రధానం- న- జ్యోతిఃచేతనం- కింవైశేషికా
ణామివజ్ఞానగుణకం- న- నిర్గుణం- కింమీమాంసకానామివజ్ఞానపరిణామి- న- నిర్వికారం- కింపృష్ఠరాశ్యాదీనామివశక్తివిక్షేపణపరిణా

మి-న-సత్తామాత్రం-తర్హి-కింసామాన్యం-న-నిరీహం-సన్నిధిమాత్రేణకారణం-ఏవంభూతం కిమపికార్యంకల్ప్యం-యద్వస్తు-సవిశేషత్వంవిష్ణురితి-అపరోక్షశ్చేత్యాహ-అధ్యాత్మదీపఇతి-బుద్ధ్యాదికార్యకారణసంఘాతప్రకాశకఇత్యర్థః అథవా-అవ్యక్తంనకేనాపిప్రమాణేన-వ్యజ్యతఇత్యవ్యక్తం-కథంఉత్పత్త్యాతావన్నవ్యజ్యతఇత్యాహ-ఆద్యంసర్గస్యకార్యస్యాద్యం-అనాదీత్యర్థః-తథా-బ్రహ్మ-జ్యోతిః-నిర్గుణం-నిర్వికారం-ఇతిచతుర్భిఃపదైఃనిర్దేశేనచ-ప్రకాశేనచ-గుణేనచ-వికారేణచ-వ్యక్తిం నిరాకరోతి-తథాసత్తామాత్రమితివిశేషేణ-నిర్విశేషమితిసామాన్యేన-నిరీహమితిక్రియయాచ-వ్యక్తింనిరాకరోతి-అన్యత్సమానం-ఏవంభూతస్యతవ-నభయశంకేతిభావః॥ ము॥ మహాపురుషలక్షణమిత్యుక్తమేవవివృణోతి-శ్లోకచతుష్టయేన॥ రూపమితి॥ యద్రూపంప్రాహుః-సత్వమిత్యన్వయః-విధేయప్రాధాన్యాత్క్లీబలింగనిర్దేశః-రూప్యతఇతిరూపం-స్వరూపం-నవ్యజ్యతే-ఇంద్రియైరిత్యవ్యక్తం-అతీంద్రియమిత్యర్థః-బ్రహ్మబృహత్త్వాదిగుణయుక్తం॥ శ్రు॥ బృహతిబృంహయతి-తస్మాదుచ్యతే-పరంబ్రహ్మేతినిరుక్తిః-జ్యోతిఃస్వయంప్రకాశం-నిర్గుణంసత్త్వాదిగుణశూన్యం-నిర్వికారంశోకమోహాదిషడ్వికారరహితం-సత్తామాత్రంవృద్ధిక్షయాదిరహితం-నిర్విశేషంశబ్దస్పర్శాదివిశేషశూన్యం-నిరీహంపుణ్యపాపాదిరూపవ్యాపారరహితం-తత్తథా-ఆగమప్రసిద్ధం-ఆత్మజ్ఞానమధ్యాత్మశబ్దేనోచ్యతే తదేవదీపోయస్యసః-దీపవత్స్వపరప్రకాశకధర్మభూతజ్ఞానవానిత్యర్థః॥ శ్రు॥ నహిద్రష్టుర్దృష్టేర్విపరిలోపోవిద్యతే। స్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచేతిశ్రూయతే-యద్వా-అధ్యాత్మమాత్మవిషయజ్ఞానం-తస్యదీపఃప్రకాశః-ఆత్మవిషయజ్ఞానప్రదఇత్యర్థః॥ ౨౪॥ కించ-మహాప్రళయేప్యవశిష్యమాణస్యతవతోభయమిత్యాహ॥ నష్టఇతి॥ చరాచరేలోకే మహాభూతేషుక్షీణేషు-తేష్వపి-ఆదిభూతంభూతసూక్ష్మం-ప్రవిష్టేషు-తస్మిన్నపివ్యక్తేఅవ్యక్తంప్రధానంప్రాప్తే-అవశేషాత్మకేప్రధానే-సంజ్ఞాప్రజ్ఞాయస్య-ఏవమపిలీనమిదమస్తి-పశ్చాదేవముద్బోధనీయమితి-సఃఅశేషసంజ్ఞఃశేషసంజ్ఞఇతివా॥ ము॥ ద్విపరార్ధఇతి-పరంనామబ్రహ్మణోవర్షశతాత్మకమాయుః-తస్యపంచాశద్వర్షాత్మకంపూర్వార్ధం-ఉత్తరార్ధంచపరార్ధముచ్యతే-తదుక్తం॥ శ్లో॥ బ్రహ్మణస్స్వస్యమానేన

ద్యంబ్రహ్మజ్యోతిర్నిర్గుణంనిర్వికారమ్। సత్తామాత్రంనిర్విశేషంనిరీహంసత్వంసాక్షాద్విష్ణురధ్యా
త్మదీపః॥ ౨౪॥ నష్టేలోకేద్విపరార్ధావసానేమహాభూతేష్వాదిభూతంగతేషు। వ్యక్తేవ్యక్తంకాల
వేగేనయాతేభవానేకశ్శిష్యతేశేషసంజ్ఞః॥ ౨౫॥ యోయంకాలస్తస్యతేవ్యక్తబంధోచేష్టామాహు
శ్చేష్టతేయేనవిశ్వమ్। నిమేషాదిర్వత్సరాంతోమహీయాంస్తంత్వేశానంక్షేమధామప్రపద్యే॥ ౨౬॥
మర్త్యోమృత్యువ్యాళభీతఃపలాయన్సర్వాన్లోకాన్నిర్భయంనాధ్యగచ్ఛత్। త్వత్పాదాబ్జం
ప్రాప్య * యదృచ్ఛయాద్యస్వస్థశ్శేతేమృత్యురస్మాదపైతి॥ ౨౭॥ సత్వంఘోరాదుగ్రసేనాత్మజాన్నః
స్త్రాహిత్రస్తాన్భృత్యవిత్రాసహాసి। రూపంచేదంపౌరుషంధ్యానధిష్ణ్యంమాప్రత్యక్షంమాం

హ్యాయుర్వర్షశతంస్మృతమ్। తత్పరంవైతదర్ధంతుపరార్ధమభిధీయతఇతి-తథాచద్వయోఃపరార్ధయోరవసానే చతుర్ముఖస్యప్రళయఇత్యర్థః-మహాభూతేషుపృథివ్యాదిషు ఆదిభూతంభూతాదిం-స్వప్రకృతిభూతమహంకారమిత్యర్థః॥ శ్లో॥ భూతాదిమింద్రియాదించ ద్విధాహంకారమేవచేతివిష్ణుపురాణవచనాత్-వ్యక్తేతదహంకారప్రకృతిభూతేమహతీత్యర్థః-అవ్యక్తంప్రధానం-శేషసంజ్ఞఃశేషాఖ్యః-శేషాత్మనాసర్వజగద్ధారవహఇత్యర్థః-యద్వా॥ శ్లో॥ శిష్యతేశేషసంజ్ఞఇతిశేషశబ్దవ్యుత్పత్తిరవోచ్యతే-తదాసర్వలోపేనస్వస్యైకస్యైవావశిష్టత్వాత్-అశేషసంజ్ఞఇతిఛేదేతు-అశేషశబ్దేనచరాచరాత్మకంవిశ్వముచ్యతే-తత్సంజ్ఞానాతీత్యశేషసంజ్ఞః సర్వజ్ఞఇత్యర్థః-అశేషాఃసంజ్ఞాఆఖ్యాఃయస్యసః-సర్వశరీరకత్వాత్సర్వశబ్దవాచ్యఇతివా॥ ౨౫॥ కించ॥ యఇతి॥ ఏవంప్రళయహేతుః యోయంకాలః-అవ్యక్తబంధో ప్రకృతిప్రవర్తక-తస్య-ప్రళయావధిభూతస్య-తేతవ-చేష్టాంలీలాం-చేష్టతేవిపరివర్తతే-పునఃపునర్వత్సరావృత్త్యామహీయాన్ ద్విపరార్ధరూపః-యస్యచేష్టామాహుః తం-త్వాత్వాం-క్షేమధామఅభయస్థానం-ప్రపద్యేశరణంవ్రజే॥ ము॥ నిమేషాదిర్వత్సరాంతోయోయంకాలోమహీయాన్-విభుః-యేనకాలేన విశ్వంచేష్టతేప్రవర్తతే-తంకాలం-హేఅవ్యక్తబంధో ప్రకృతిబంధో-భగవతఃస్వశరీరభూతప్రకృతిధారకత్వాద్బంధుత్వం-తస్యతథాప్రసిద్ధస్య-తే-చేష్టాంచేష్టాహేతుం-విశేషణమాహుః క్షేమధామక్షేమస్థానం-తం-త్వా-ఈశానమితిభేదః-త్వాత్వాంప్రపద్యఇతి-యద్వా-యోయంకాలఃమహీయాన్-తంకాలం-యేనభవతావిశ్వంచేష్టతే-తస్యతేచేష్టామాహురితియోజనా॥ ౨౬॥ క్షేమధామత్వమేవాహ॥ మర్త్యఇతి॥ లోకాన్ప్రతి-యదృచ్ఛయా-కేనాపిభాగ్యోదయేన-అత్రఛందోభంగఆర్షః-హేఆద్య॥ ము॥ క్షేమధామత్వమేవాహ॥ మర్త్యఇతి॥ మృత్యురేవవ్యాళఃక్రూరసర్పః-లోకాన్ప్రతి-పలాయన్ధావన్-శరణాన్వేషణార్థమితిభావః-నిర్భయంమృత్యుభయరహితం-నాధ్యగచ్ఛత్నప్రాప్తవాన్-హేఆద్య-యదృచ్ఛయాయాదృచ్ఛికాదిసుకృతపరిపాకవశేన॥ ౨౭॥ ప్రస్తుతంవిజ్ఞాపయతి॥ సతి॥ భృత్యానాంవిత్రాసంహంతీతి భృత్యవిత్రాసహా-భృత్యవిదితివాఛేదః-పౌరుషం ఐశ్వరం-ధ్యానధిష్ణ్యంధ్యానాస్పదం-మాంసదృశాంమాంసచక్షుషాం-మాదృశామిత్యపిపాఠాంతరం-ప్రత్యక్షంమాకృథాః॥ ము॥ ఏవంస్తుత్వాప్రస్తుతంవిజ్ఞాపయతి॥ సత్వ

మితి॥ భృత్యమిత్రసౌశీల్యేన భృత్యైస్సహ మిత్రవద్వర్తమానేత్యర్థః అసహశ్మశ్రూణీందుస్సహే యాసి భృత్యవిత్త్రాస సహాసీతి పాఠే. భృత్యానామపి త్రాసం భయం హంతీతి తథోక్తః - భృత్యవిత్ - త్రాస సహా అసీతి వాచ్ఛేదః - భృత్యవిత్ భృత్యమనోరథవేదీత్యర్థః - పౌరుషం పరమపురుషత్వసూచకం - ధ్యానధిష్ణ్యం ధ్యానవిషయం - యోగిధ్యానాలంబనమిత్యర్థః - మాదృశాం కర్మచక్షుషాం - మాకృషిష్ఠాః మా కార్షీః॥ ౨౮॥ జన్మేతి॥ భవత ఏవ హేతోర్నిమిత్తభూతాత్ కంసాత్సముద్విజే బిభేమి - యతః - అధీరధీః అధీరచిత్తా॥ ము॥ మాతృత్వప్రయుక్తప్రేమాతిశయేనాహ॥ జన్మేతి॥ తే మయి జన్మ మా విద్యాదిత్యన్వయః - భవద్ధేతోః - త్వదర్థం - కంసాత్సముద్విజే - తస్మాత్త్వాసిష్టము త్ప్రేక్ష్య బిభేమీత్యర్థః - భవద్ధేతోః భవదవతారనిమిత్తభూతాత్ - కంసాత్సముద్విజ ఇతి వా - నను విదితమత్ప్రభావాయాస్తవ - కా భీరిత్యత్రాహ - అధీరధీరితి - అధైర్యమేవ సర్వత్ర భయే త్వత్ప్రేమమూలమితి భావః॥ ౨౯॥ ౩౦॥ కిముత్యుపసంహార్తవ్యం - ఏవంభూతేన పుత్రేణ - తవ బృహతీ శ్లాఘా స్యాదితి చేత్ తత్రాహ॥ విశ్వమితి॥ నిశాంతే ప్రళయావసానే - యథావకాశం అసంకోచతః - అసంభావితత్వాత్ అపహాస్యతైవ స్యాదిత్యర్థః॥ ము॥ విశ్వాత్మన్ విశ్వశరీరక - విశ్వస్యాంతరాత్మన్నితి వా - రూపస్య పరమపురుషత్వసూచకతామేవ హ్యాహ - శంఖేతి - నను త్వద్గర్భజాతం మామేవం కథం వర్ణయసీత్యత్రాహ - విశ్వమితి - యత్తదోర్నిత్యసంబంధాదత్ర య ఇత్యధ్యాహారః - పరమపురుషో యో భవాన్ - స్వతనావేవ నిశాంతే సదనే - యద్వా - నిశాశబ్దేన మహానిశాఖ్యః ప్రళయ ఉచ్యతే - స ఏవాంతః సకలజగత్సమాప్తిః - తస్మిన్నితి - ఏతద్విశ్వం - యథావకాశం సవిస్తారమిత్యర్థః - బిభర్తి సోయం భవాన్ మమ గర్భో భూదితి యత్ - తన్నృలోకస్య విడంబనమిత్యేవం యోజనా - విడంబనం తద్వదాచరణం - అహో ఇతి - కుక్షిస్థాఖిలభువనస్య - స్వకుక్షిస్థిత్యనుసంధానేనాశ్చర్యానుకరణం॥ ౩౧॥

సదృశాం కృషిష్ఠాః॥ ౨౮ ॥ జన్మ తే మయ్యసౌ పాపో మా విద్యాన్మధుసూదన। సముద్విజే భవద్ధేతోః కంసాదహమధీరధీః॥ ౨౯॥ ఉపసంహర విశ్వాత్మన్నదో రూపమలౌకికమ్। శంఖచక్రగదాపద్మశ్రియా జుష్టం చతుర్భుజమ్॥ ౩౦ ॥ విశ్వం యదేతత్స్వతనౌ నిశాంతే యథావకాశం పురుషః పరో భవాన్। బిభర్తి సోయం మమ గర్భగోభూదహో నృలోకస్య విడంబనం మహత్ ॥ ౩౧ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ త్వమేవ పూర్వసర్గేభూః పృశ్నిః స్వాయంభువే సతి। తదాయం సుతపా నామ ప్రజాపతిరకల్మషః॥ ౩౨ ॥ యువాం వై బ్రహ్మణాదిష్టౌ ప్రజాసర్గే యదా తతః। సన్నియమ్యేంద్రియగ్రామం తేపాథే పరమం తపః॥ ౩౩ ॥ వర్షవాతాతపహిమఘర్మకాలగుణాననుI సహమానౌ శ్వాసరోధవినిర్ధూతమనోమలౌ॥ ౩౪॥ జీర్ణపర్ణానిలాహారావుపశాంతేన చేతసా। మత్తః కామానభీప్సంతౌ మదారాధనమీహతుః॥ ౩౫॥ ఏవం వాం తప్యతోర్భద్రే తపః పరమదుష్కరమ్। దివ్యవర్షసహస్రాణి ద్వాదశేయుర్మదాత్మనోః॥ ౩౬ ॥ తదా వాం పరితుష్టోహమమునా వపుషానఘే। తపసా శ్రద్ధయా నిత్యం భక్త్యా చ హృది భావితః॥ ౩౭ ॥ ప్రాదురాసం వరదరాడ్యువయోః కామదిత్సయా। వ్రియతాం వర ఇత్యుక్తే మాదృశో వాం వృతః సుతః ॥ ౩౮ ॥ అజుష్టగ్రామ్యవిషయావనపత్యౌ చ దంపతీ। న వవ్రాథేపవర్గం మే

చతుర్భుజరూపేణావిర్భావే - కారణం తావదాహ - చతుర్భిః శ్లోకైః॥ త్వమితి॥ పూర్వసర్గే ప్రథమజన్మని - అభూః ఆసీః - పృశ్నిర్నామ - స్వాయంభువే స్వాయంభువమన్వంతరే - తదా అయం వసుదేవః॥ ము॥ అథ భగవాన్ తత్పుత్రత్వే స్వస్య నిమిత్తమాహ॥ త్వమేవేతి॥ పూర్వసర్గే ప్రథమజన్మని - స్వాయంభువే స్వాయంభువమన్వంతరప్రభవా - పృశ్నిర్నామ - సతీ - స్వాయంభువ ఇతి పాఠే - తస్మిన్మన్వంతర ఇత్యర్థః - అయం వసుదేవః॥ ౩౨॥ యువామితి॥ తేపాథే ద్వ్యర్థకం తపః కృతవంతౌ - యువాం॥ ము॥ యదా బ్రహ్మణా యువాం ప్రజాసర్గే ఆదిష్టౌ - తదా తపస్తేపాత ఇత్యన్వయః ॥ ౩౩॥ ము॥ వర్షేతి॥ ఘర్మకాలస్య గ్రీష్మర్తోః - గుణాః రాత్రావప్యుపలభ్యమానోష్మా - యద్వా - ఘర్మ ఏవ గ్రీష్మకాలోష్మా - వర్షాదిష్వేవ కాలగుణాన్ తత్తత్కాలవ్యంగ్యాన్ వర్షాదీనిత్యర్థః - అను అనువృత్య - సహమానౌ శ్వాసనిరోధః పూరకకుంభకాభ్యాం - ప్రాణనిరోధః॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ఏవమితి॥ తప్యతోః ఆచరతోః - ఈయుః గతాని - మదాత్మనోః మచ్చిత్తయోః ॥ ము॥ తప్యతోః తప ఆచరతోః ఈయుః అతీతాని అహమేవాత్మా అంతర్ధారకో యయోస్తయోః మదాత్మనోః - అత ఏవ దుష్కరతపశ్శక్తిరితి భావః - మదాత్మనోః మద్గతచిత్తయోరితి వా॥ ౩౬॥ తదేతి॥ అమునా వపుషా॥ ము॥ అమునా వపుషా - చతుర్భుజాదిమతా॥ ౩౭॥ ప్రాదురాసమితి॥ ప్రాదుర్భూతోస్మి - వరదరాట్ వరదేషు శ్రేష్ఠ ఇత్యర్థః - తేన సకృద్వరేణ చ వారం వారమావిర్భావకారణముక్తం - మాదృశః మయా సదృశః - కామస్య దిత్సయా దాతుమిచ్ఛయా ॥ ము॥ అనేనైవ విగ్రహేణ వరదరాట్ వరదశ్రేష్ఠః - అతో యదా స్వమనోరథవరప్రదానానుగుణ్యేన త్రివారముత్పత్తిరితి భావః - కామస్య మనోరథస్య దిత్సయా దాతుమిచ్ఛయా - మయేతి శేషః - వరో వ్రియతామిత్యుక్తే సతి - వాం యువయోః - మాదృశః మత్సదృశః - సుతః - మమత్తో వృతః॥ ౩౮॥ అజుష్టేతి ॥ మమత్తోపి యువాం అపవర్గం న

పత్రాణేనవృతవంతౌ॥ ము ॥ మమమాయయామోహితౌఅపత్యాద్యలాభార్త్తౌత్రైవసన్మహిమ్నామోహంగతౌ- పరమపురుషార్థంనై
చ్ఛతఇతిభావః ॥౩౯॥ గతఇతి॥ వరందత్వా-మయిగతే ॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ....
తయోరితి॥అదిత్యాంకశ్యపాద్వామనఆసెతి- యత్తదపితద్రూపద్వయోర్వయోరహంసేవపునర్జాసమిత్యర్థః॥౪౨॥ ౪౩॥ఏతదితి॥ ప్రాక్
ప్రథమం-తావత్-ఏతద్రూపంమెజన్మేతి- స్మరణాయజ్ఞానాయ- దర్శితం- మద్భవంమద్విషయం - అనంతరంత్వదిచ్ఛయా - బాలోఽపి
భవిష్యామీతిభావః ॥ ౪౪ ॥ ననుత్వయిప్రసన్నేపికథమావయోః పునః పునర్జన్మేతి- అతఃపరంనభవిష్యతీత్యాహ ॥ యువామితి ॥ ౪౫॥
౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ తతఇతి॥యదికంసాద్భిభేషిత్వమిత్యాదినా- ప్రథమమెవభగవతా- ప్రచోదితోవసుదేవః - యదాగంతుమైచ్ఛత్-త
దైవ-అజాపియాయోగమాయా- సానందజాయయా- అజనిజాతా॥ ౪౯॥తయేతి॥ హృతాఃప్రత్యయాః్థాః-సర్వాఃవృత్తయోయేషాం-

మోహితౌమమమాయయా॥ ౩౯ ॥ గతేమయియువాంలబ్ధ్వావరంమత్సదృశంసుతమ్। గ్రామ్యాన్
భోగానభుంజాథాంయువాంప్రాప్తమనోరథౌ॥ ౪౦ ॥ అదృష్ట్వాన్యతమంలోకేశీలౌదార్యగుణైః
సమమ్। అహంసుతోవామభవంపృశ్నిగర్భఇతిస్మృతః॥ ౪౧॥ తయోర్వాంపునరేవాహమదిత్యా
మాసకశ్యపాత్। ఉపేంద్రఇతివిఖ్యాతోవామనత్వాచ్చవామనః॥ ౪౨ ॥ తృతీయేఽస్మిన్భవేహంవైతే
నైవవపుషాననఘౌ। జాతోభూయస్తయోరేవసత్యంమేవ్యాహృతంసతి॥ ౪౩॥ఏతద్వాందర్శితంరూపం
ప్రాగ్జన్మస్మరణాయమే। నాన్యథామద్భవంజ్ఞానంమర్త్యలింగేనజాయతే॥ ౪౪॥ యువాంమాంపుత్ర
భావేనబ్రహ్మభావేనచాసకృత్। చింతయంతౌకృతస్నేహౌయాస్యేథేమద్గతింపరామ్॥ ౪౫॥ యదికం
సాద్బిభేషిత్వంతర్హిమాంగోకులంనయ। యశోదాయాశ్చతాంకన్యాంమన్మాయామానయద్రు
తమ్॥ ౪౬॥ స్వయంస్యుర్వినృతాద్వారోయమునాచసుమస్తరా॥ ౪౭॥ శ్రీశుకః॥ఇత్యుక్త్వాసీద్ధరిస్తూ
ష్ణీంభగవానాత్మమాయయా। పిత్రోస్సంపశ్యతోస్సద్యోబభూవప్రాకృతశ్శిశుః॥ ౪౮॥ తతశ్చశౌరి
ర్భగవత్ప్రచోదితస్సుతంసమాదాయససూతికాగృహాత్ । యదాబహిర్గంతుమియేషతర్హ్యజా
యాయోగమాయాజనినందజాయయా॥ ౪౯॥ తయాహృతప్రత్యయసర్వవృత్తిషుద్వాస్థేషుపౌరే
షుచశాయితేష్వథ। ద్వారస్తుసర్వాఃపిహితాదురత్యయాబృహత్కవాటాయసశృంఖలైఃకిల ॥ ౫౦ ॥
తాఃకృష్ణవాహేవసుదేవఆగతేస్వయంవ్యశీర్యంతయథాతమోరవేః। వవర్షపర్జన్యఉపాంశుగర్జి
తశ్శేషోఽన్వగాద్వారినివారయన్ఫణైః॥ ౫౧॥ మఘోనివర్షత్యసకృద్యమానుజాగంభీరతోయౌఘ
జలోర్మిఫేనిలా। భయానకావర్తశతాకులానదీమార్గందదౌసింధురివశ్రియఃపతేః॥ ౫౨॥ నందవ్ర
జంశౌరిరుపేత్యతత్రతాన్గోపాన్ప్రసుప్తానుపలభ్యనిద్రయా। శిశుంయశోదాశయనేనిధాయత
త్సుతాముపాదాయపునర్గృహానగాత్॥ ౫౩॥ దేవక్యాశ్శయనేన్యస్యవసుదేవోథదారికామ్। ప్ర
తిముచ్యపదోర్లోహమాస్తేపూర్వవదావృతః॥ ౫౪ ॥ యశోదానందపత్నీచజాతంపరమబుధ్యత।
నతల్లింగంపరిశ్రాంతనిద్రయాపగతస్మృతిః ॥ ౫౫ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే తృతీయోఽధ్యాయః.❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ బహిరంతఃపురద్వారస్సర్వాఃపూర్వవదావృతాః। తతోబాలధ్వనింశ్రుత్వాగృహపాలా

అథవా- హృతాఃప్రత్యయాఃఅన్యాశ్చసర్వావృత్తయోయేషాంజాగ్రతామపి- తథాభూతేషుద్వారపాలేషుసత్సు-బృహత్కవాటేషులో
హకీలకయుక్తశృంఖలైః- బృహద్భిఃకవాటాదిభిర్దురత్యయాఇతివా ॥ ౫౦॥ తాఇతి॥ స్వయమెవవ్యశీర్యంతవివృతాఇత్యర్థః -రవే
ర్నిమిత్తభూతాత్॥ ౫౧॥ మఘోనీతి॥ గంభీరోయస్తోయౌఘః- తస్యజవేన- యేఊర్మయః- తైఃఫేనిలాఃఫేనవ్యాప్తాః - భయానకైరావ
ర్తశతైర్వ్యాప్తాపి- శ్రియఃపతేఃసీతాపతేః॥ ౫౨॥ నందవ్రజమితి॥ నిద్రయాఅజయా॥ ౫౩॥ దేవక్యాఇతి॥ ప్రతిముచ్యబధ్వా-పదోః
పాదయోః-లోహంనిగళం-ఆస్తేస్మ॥ ౫౪॥ యశోదేతి॥ జాతంకించిదితి- కేవలంఅబుద్ధ్యత- నతుపుత్రఃకన్యాచేతి - యోగనిద్రయా
చమోహితేతి ॥ ౫౫॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ చతుర్థేచండికావాక్యమాకర్ణ్యాలిభయాకులః। దుర్మంత్రశ్రీహితంమెనేకంసోబాలాదిహింసనమ్॥౧॥తఇతి ॥ తదష్టమంజన్మ॥

౨॥ స ఇతి॥ కాలో మృత్యుః॥ ౩॥ ౪॥ బహవ ఇతి॥ అఙ్గ హే భ్రాతః॥ ౫॥ ౬॥ ఉపగుహ్యేతి॥ దీనదీనవత్ దీనాదపి దీనవత్ - న తు తథా - పుత్రస్యాన్యత్ర నీతత్వాత్ స చ యోగమాయేతి జ్ఞాతత్వాచ్చ - యాచితోఽపి - ఆచిచ్ఛేద ఆకృష్య జగ్రాహ॥ ౭ ॥ తామితి ॥ అపోథయత్ బలేన చిక్షేప॥ ౮॥ సేతి॥ సద్య ఏవ దేవీ భూత్వా॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ కిమితి॥ మామాం - కృపణాం వృథా - అహింసీః హింసితవానసి - కృపణానితి పాఠాన్తరే - అన్యానపి శిశూన్ హనిష్యతీతి జ్ఞాతత్వాద్వారయతీతి॥ ౧౨॥ ఏవమితి ॥ బహునామ సు నికేతేషు వారాణస్యాదిస్థానేషు॥ ౧౩॥ తయేతి॥ పరమవిస్మితః కథం దైవీ వాగనృతా జాతేతి॥ ౧౪॥ అహో ఇతి॥ భావ భగినీ భర్తః - పురుషాదో రాక్షసః యథా స్వాపత్యమేవ హినస్తి - తద్వత్॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ మా శోచతమితి ॥ హే మహాభాగౌ - స్వకృతం భుజః స్వారబ్ధకర్మ భోక్తారః - కిఞ్చ - జన్తవః ప్రాణినః సదా నాసతే - కిన్తు - అల్పకాలమేవాసతే - తథాపి ఏకత్ర నాసతే - కిన్తు వియుజ్యన్తే - యతో దైవాధీనాః ॥ ౧౮ ॥ ....
సదా నాసత ఇతి యదుక్తం జన్మమరణాది - తదపి దేహానామేవ నాత్మన ఇత్యాహ ॥ భువీతి ॥ భూతాని దేహాః ఏవ యాన్తి అపయాన్తి చ - భవన్తి న భవన్తి చేత్యర్థః - యథా భువి భౌమాని ఘటాదీని - తద్వత్ - ఏతేషు భూతేషు జన్మాదిభిర్విక్రియమాణేషు - అయమపరోక్షతయా ప్రత్య

స్సముత్థితాః॥ ౧॥ తే తు తూర్ణముపవ్రజ్య దేవక్యా గర్భజన్మ తత్ । ఆచఖ్యుర్భోజరాజాయ యదు
ద్విగ్నః ప్రతీక్షతే॥ ౨॥ స తల్పాత్తూర్ణముత్థాయ కాలోఽయమితి విహ్వలః। సూతీగృహమగాత్తూర్ణం ప్ర
స్ఖలన్ముక్తమూర్ధజః॥ ౩ ॥ తమాహ భ్రాతరం దేవీ కృపణా కరుణం సతీ। స్నుషేయం తవ కల్యాణ స్త్రి
యం మా హన్తుమర్హసి॥ ౪॥ బహవో హింసితా భ్రాతః శిశవః పావకోపమాః। త్వయా దైవనిసృష్టే
న పుత్రికైకా ప్రదీయతామ్॥ ౫॥ నన్వహం తే హ్యవరజా దీనా హతసుతా ప్రభో। దాతుమర్హసి మన్దా
యా మమేమాం చరమాం ప్రజామ్॥ ౬॥ శ్రీశుకః॥ ఉపగుహ్యాత్మజామేవం రుదత్యా దీనదీనవత్ । యా
చితస్తాం వినిర్భర్త్స్య హస్తాదాచిచ్ఛిదే ఖలః॥ ౭॥ తాం గృహీత్వా చరణయోర్జాతమాత్రాం స్వస
స్సుతామ్ । అపోథయచ్ఛిలాపృష్ఠే స్వార్థోన్మూలితసౌహృదః॥ ౮ ॥ సా తద్ధస్తాత్సముత్పత్య సద్యో దే
వ్యంబరం గతా । అదృశ్యతానుజా విష్ణోః సాయుధాష్టమహాభుజా॥ ౯॥ దివ్యస్రగంబరాలేపరత్నాభరణ
భూషితా। ధనుశ్శూలేషుచర్మాసిశఙ్ఖచక్రగదాధరా॥ ౧౦॥ సిద్ధచారణగన్ధర్వైరప్సరఃకిన్నరోరగైః।
ఉపాహృతోరుబలిభిః స్తూయమానేదమబ్రవీత్॥ ౧౧ ॥ దేవీ॥ కిం మయా హతయా మన్ద జాతః ఖలు త
వాన్తకృత్ । యత్ర క్వచిత్పూర్వశత్రుర్మా హింసీః కృపణాన్వృథా॥ ౧౨॥ ఏవం ప్రభాష్య తం దేవీ మా
యా భగవతీ భువి । బహునామనికేతేషు బహునామా బభూవ హ॥ ౧౩॥ తయాభిహితమాకర్ణ్య కం
సః పరమవిస్మితః । దేవకీం వసుదేవం చ విముచ్య ప్రశ్రితోఽబ్రవీత్॥ ౧౪॥ అహో భగిన్యహో భావ మ
యా వాం బత పాప్మనా । పురుషాద ఇవాపత్యం బహవో హింసితాస్సుతాః॥ ౧౫॥ స త్వహం త్యక్తకారు
ణ్యస్త్యక్తజ్ఞాతిసుహృత్ ఖలః । కాన్ లోకాన్ వై గమిష్యామి బ్రహ్మహేవ మృతశ్శ్వసన్ ॥ ౧౬ ॥ దైవమ
ప్యనృతం వక్తి న మర్త్యా ఏవ కేవలమ్। యద్విస్రమ్భాదహం పాపః స్వసుర్నిహతవాన్ శిశూన్॥ ౧౭॥ మా
శోచతం మహాభాగావాత్మజాన్ స్వకృతం భుజః। జన్తవో న సదైకత్ర దైవాధీనాస్సహాసతే॥ ౧౮॥ భువి
భౌమాని భూతాని యథా యాన్త్యపయాన్తి చ। నాయమాత్మా తథైతేషు విపర్యేతి యథైవ భూః॥ ౧౯॥ య

క్షిజ్ఞాయమాన ఆత్మా న విపర్యేతి విపర్యయం న ప్రాప్నోతి - ఏకరూప ఏవ వర్తత ఇత్యర్థః - భౌమేషు విక్రియమాణేషు యథా భూస్తథేతి॥ ను॥ నన్వాత్మనాం నిత్యత్వాత్కథం సదా నాసత ఇత్యుక్తమిత్యాశఙ్క్య - తత్తత్కర్మఫలభోగాయతన దేహానామేవ తథాత్వమితి సదృష్టాన్తమాహ॥ భువీతి॥ భూతాని భూతసఙ్ఘాతరూపా దేహా ఇత్యర్థః - భౌమాని భూవికారాః ఘటాదయః - యథా యాన్త్యపయాన్తి - తద్వత్ - ఆత్మనాం తు పూర్వాపరదేహానువృత్తిమాత్రమేవేతి సదృష్టాన్తమాహ - నాయమితి - యథా భూః పృథివీత్వజాతిః - ఏతేషు పూర్వాం సదృష్టాన్తీకృతేషు - అనిత్యేషు పూర్వాపరభావేషు - న విపర్యేతి - విపర్యయం తద్వస్తునాశసహవినాశం న ప్రాప్నోతి - కిన్తు అనువర్తత ఇత్యర్థః - తథైతేషు పూర్వాపరదేహేష్వాత్మా - న విపర్యేతీత్యేవమాత్మనిత్యత్వ దేహానిత్యత్వ జ్ఞానే సతి - దేహాత్మభ్రమః సర్వానర్థమూలో న స్యాదితి భావః॥ ౧౯॥ ఏవం విచార్యమాణే సతి న శోకావకాశః - అజానతస్తు న నివర్తత ఇత్యాహ॥ యథేతి॥ యథా యథావత్ - నైవం విదః ఏవమజానతః - ఆత్మవిపర్యయః దేహాత్మబుద్ధిర్భవతి - యతో విపర్యయాద్భేదో భవతి - దేహాహఙ్కారేణ హ్యాత్మని పరిచ్ఛిన్నే సతి - అహఙ్కారాస్పదం భిన్నం భవతి - యతో భేదాత్పుత్రాదిదేహైర్యోగశ్చ వియోగశ్చ - తతః సంసృతిః సుఖదుఃఖాత్మికా యావత్ - అజ్ఞానం న నివర్తత ఇత్యర్థః॥ ను॥

ఏవమజ్ఞానతోఽనిష్టమాహ॥ యథేతి॥ నైవంవిదః దేహాత్మవివేకరహితస్య- భేదో బాధ్యబాధకతారూపః స్యాత్ - యతో భేదాత్- ఆత్మనివిష
ర్యయః ప్రద్వేష్యతావిషయభూతోఽభవతీత్యర్థః - యద్వా-యథా ఏవ మేవంవిధః పురుషస్య భేదః - పూర్వోక్తో న స్యాత్-యతో భేదాదా
త్మవిపర్యయ ఇతి- అథనా నైవంవిధః నిత్యస్యాత్మనః-అనిత్యదేహాదిరిక్తత్వమజానతః పుంసః- అభేదః దేహ ఏవాత్మేత్యభేదభ్రమః స్యాత్-
యతః- అభేదభ్రమాదాత్మవిపర్యయశ్శరీరసంయోగవియోగరూపసంసారః స్యాదిత్యర్థః - తదాహ- దేహేతి॥ ౨౦॥ ఏవముక్తప్రకా
రేణ- నకేవలతనయాః- అహంతు తాన్ నహతవాన్ - తథాప్యజ్ఞానదృష్ట్యా స్వతనయాన్ మయా వ్యాపాదితానపి మానుశోచేతి సాంత్వయ
తి॥ తస్మాదితి॥ అజ్ఞానాత్ప్రియంకర్మవాదమాహ- యత ఇతి॥ ము॥ తస్మాత్ దేహసంయోగవియోగయో రావశ్యకత్వాత్ మానుశోచ శోకం
నకురు- మమనిమిత్తమాత్రత్వాదితి భావః॥ ౨౧॥ కథం తర్హి బ్రాహ్మణాదిహంతుస్తద్గతస్య చ - ప్రాయశ్చిత్తాదిశ్రవణం - అజ్ఞానమూల
మేవేత్యాహ॥ యావదితి॥ అస్వదృక్ దేహాభిమానీ- తదభిమానీ ఇతస్య దేహస్య హననమాత్మస్యాభిమన్యమాన ఇత్యర్థః॥ ము॥ యతః సర్వః
చేతనవర్గః- అవశః కర్మపరతంత్రః- అస్వదృక్ అనాత్మస్వరూపవేదీ- తదభిమానీ దేహాత్మాభిమానీ - అతఏవాజ్ఞః అబుధః- బాధ్యబాధ
కతామియాత్ - బాధ్యబాధకత్వబుద్ధిమాన్ స్యాదిత్యర్థః - సాచ బుద్ధిర్భ్రమఏవ - ఆత్మనో వినాశానర్హత్వాత్ - అన్యాశ్చ దేహాత్మాభి
మానమూలకత్వాత్తం నివృత్తావేతన్నివృత్తిరితి భావః॥ ౨౨॥ క్షమధ్వమితి॥ శ్యాలః కంసః- స్వస్రోరితి స్వసృశబ్దేన ద్వివచనానుపపత్త్యా
మిథునగ్రహణద్వారా మిథునీలక్షణయా - స్వసృతత్పత్యోరభిధానం - లింగసమవాయేన- ప్రాణభృతఉపదధాతీతివత్ - దేవకీవసుదేవ
యోః ప్రత్యేకం పాదావగ్రహీదిత్యర్థః - స్యాలశబ్దేన వా కథంచిద్వసుదేవాభిధానం యుజ్యతే- కంసస్య స్వస్రోరితి పాఠే- తయోః కంసభ

థానైవంవిదో భేనో యత ఆత్మవిపర్యయః । దేహయోగవియోగశ్చ సంసృతిర్న నివర్తతే ॥౨౦॥ తస్మాద్భ
ద్రే స్వతనయాన్మయా వ్యాపాదితానపి । మానుశోచ యతస్సర్వస్స్వకృతం భుంజతేఽవశః ॥౨౧॥ యా
వద్ధతోఽస్మి హంతాస్మీత్యాత్మానం మన్యతేఽస్వదృక్ । తావత్తదభిమాన్యజ్ఞో బాధ్యబాధకతామియాత్ ।
౨౨॥ క్షమధ్వం మమ దౌరాత్మ్యం సాధవో దీనవత్సలాః । ఇత్యుక్త్వాశ్రుముఖః పాదౌ శ్యాలస్స్వ
స్రోరథాగ్రహీత్ ॥ ౨౩॥ మోచయామాస నిగళాద్విస్రబ్ధః కన్యకాగిరా । దేవకీం వసుదేవం చ దర్శయ
న్నాత్మసౌహృదమ్ ॥ ౨౪ ॥ భ్రాతుస్సమనుతప్తస్య క్షాంత్వా రోషం చ దేవకీ । వ్యసృజద్వసుదేవశ్చ
ప్రహస్య తమువాచ హ ॥౨౫॥ ఏవమేతన్మహారాజ యథా వదసి దేహినామ్ । అజ్ఞానప్రభవాహంధీస్స్వ
పరేతి భిదా యతః ॥ ౨౬॥ శోకహర్షభయద్వేషలోభమోహమదాన్వితాః । మిథో ఘ్నంతం న పశ్యంతి
భావైర్భావం పృథగ్దృశః ॥ ౨౭॥ కంస ఏవం ప్రసన్నాభ్యాం విశుద్ధం ప్రతిభాషితః । దేవకీవసుదేవా
భ్యామనుజ్ఞాతోఽవిశద్గృహమ్ ॥ ౨౮॥ తస్యాం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం కంస ఆహూయ మంత్రిణః । తే
భ్య ఆచష్ట తత్సర్వం యదుక్తం యోగమాయయా ॥ ౨౯ ॥ ఆకర్ణ్య భర్తుర్గదితం తమూచుర్దేవశత్ర
వః । దేవాన్ ప్రతికృతామర్షా దైతేయా నాతికోవిదాః ॥ ౩౦ ॥ ఏవం చేత్తర్హి భోజేంద్ర పురగ్రా

థాగ్రహీదితి పాఠాంతరే చ-నకాప్యనుపపత్తిశంకేతి విద్వద్భిరూహ్యం॥ ౨౩॥ మోచయామాసేతి॥ ఆత్మసౌహృదం ప్రియవాదాదినా దర్శ
యన్॥ ము॥ స్యాలస్స్వస్రోరితి-అత్ర॥ శ్లో॥ స్యాలాః స్యుర్భ్రాతరః పత్న్యా ఇతి పత్నీభ్రాతృవాచినా స్యాలశబ్దేన- కంసరూపముఖ్యార్థపరి
త్యాగేన వసుదేవో లక్ష్యతే- ప్రకృతే వసుదేవస్య కంసపాదగ్రహణానుపపత్తేః తత్సంబంధస్య చ లక్షణాబీజత్వాత్ - ఏతదభిప్రాయేణ స్యా
లో వసుదేవ ఇత్యభియుక్తైరపి వ్యాఖ్యాతం-స్వసా చ దేవకీ-యద్వా-స్యాల ఇతి భేదః-స్యాలః కంసః-స్వస్రోర్దేవకీవసుదేవయోరిత్యర్థాని
వాహః కథంచిత్తార్యః-స్వసృశబ్దేన ద్వివచనానుపపత్త్యా మిథునగుణద్వారా మిథునలక్షణయా స్వసృతత్పత్యోరభిధానాత్ -లింగసమవా
యేన ప్రాణభృతఉపదధాతీతివత్ కేచిత్ ॥౨౪॥ము॥ భ్రాతురితి॥ భ్రాతుః క్షాంత్వా తస్మిన్ క్షమాం కృత్వేత్యర్థః- రోషం వ్యసృజత్ ॥౨౫॥
ము॥ ఏవమితి॥ యతః అజ్ఞానప్రభవా దేహాత్మభ్రమజన్యా-స్వపరేతి భిదా శత్రుమిత్రవైషమ్యబుద్ధిరేవ-హంతి ఆత్మనాశహేతుర్భవతి-నతు
కశ్చిద్ధంతి- అశక్యత్వాదిత్యర్థః- అతస్త్వం యథా వదసి-ఏతదేవమేవేతి పూర్వేణాన్వయః॥౨౬॥ స్వపరభేదదర్శనేన-కిం భవతీత్యదా
హ॥ శోకేతి॥ భావైః భేదనిమిత్తభూతైః- మిథో భావాన్- ఘ్నంతం భావమీశ్వరం - పృథగ్దృశః తేన పశ్యంతి - కిం త్వహమేవ హంతా హరి
ఇతి- మన్యంత ఇత్యర్థః॥ ము॥ కించ-విచార్యమాణే తత్త్వతః మానుషగుణ్యా నేశ్వర ఏవ దేహాదినాశహేతుః- అతస్తే మత్పుత్రహననకృతోఽప
రాధశ్చ నేత్యభిప్రాయన్నాహ॥ శోకేతి ॥ పృథగ్దృశః- ఆత్మవ్యతిరిక్తదేహవిషయస్వబుద్ధిమంతః - ఈశ్వరవ్యతిరేకేణ స్వవిషయహంతృ
త్వాదిబుద్ధిమంతో వా- భావైః ఖడ్గాద్యచేతనైః-భావం శరీరాద్యచిత్పదార్థం-ఘ్నంతమీశ్వరం-న పశ్యంతి-న జానంతీత్యర్థః - అతఈ
శ్వరస్యైవ హేతుత్వాన్న కశ్చిత్తవాపరాధ ఇతి భావః॥ ౨౭॥ కంస ఇతి ॥ విశుద్ధం యథా భవతి తథా॥౨౮॥౨౯॥ ఆకర్ణ్యేతి ॥ నాతికోవి

దాః దృష్టమాత్రమతయః॥ ౩౦॥ ఏవమితి ॥ అనిర్గతాని దశదినాని యేషాం తాన్ అన్యాంశ్చ॥ ౩౧॥ ౩౨॥ అస్యత ఇతి॥ అస్యతః విధ్యతః- ఉత్సృజ్య రణం త్యక్త్వా ॥ ౩౩॥౩౪॥ నేతి॥ అన్యాసక్తాన్ - విముఖాంశ్చేతి - న హంసి న హినస్సి॥ ౩౫॥ కిమితి ॥ క్షేమే నిర్భయదేశే - శూరైః- అసంయుగాదన్యత్ర వికత్థనం ప్రౌఢవాదో యేషాం తైః॥ ౩౬॥ నను హరిర్బ్రహ్మేమి- శంభుశ్చేతి చేత్తత్రాహ ॥ రహోజుషేతి॥ సర్వదా ప్యంతః ప్రవిష్టేన- క్వచిదపి బహిరదృష్టేనేత్యర్థః - పురుషప్రవేశరహితమిళావృతవర్షం వనమోకో యస్య- తేన శంభునా॥ ౩౭॥ యద్యప్యుద్యమైర్దేవాః - న కించిదపి కర్తుం సమర్థాః తథాపి- నీతిరనువర్తితవ్యేత్యాహ॥ తథాపీతి॥ ౩౮॥ యథేతి॥ రూఢపదః బద్ధమూలః॥ ౩౯॥ మూలమితి॥ దేవానాం మూలం విష్ణుః- స చ యత్ర ధర్మస్తత్రాస్తే- ధర్మస్య చ మూలం బ్రహ్మగోవిప్రాః- వేదగో బ్రాహ్మణాః।

మవ్రజాదిషు । అనిర్దశాన్నిర్దశాంశ్చ హనిష్యామోఽద్య వై శిశూన్ ॥ ౩౧ ॥ కిముద్యమైః కరిష్యంతి దేవాస్సమరభీరవః । నిత్యముద్విగ్నమనసో జ్యాఘోషైర్ధనుషస్తవ ॥ ౩౨॥ అస్యతస్తే శరవ్రాతైర్హన్యమానాస్సమంతతః । జిజీవిషవ ఉత్సృజ్య పలాయనపరాయయుః ॥ ౩౩ ॥ కేచిత్ప్రాంజలయో దీనా న్యస్తశస్త్రా దివౌకసః । ముక్తకచ్ఛశిఖాః కేచిద్భీతాస్స్మ ఇతి వాదినః॥ ౩౪॥ న త్వం విస్మృతశస్త్రాస్త్రాన్విరథాన్భయసన్నతాన్ । హంస్యన్యాసక్తవిముఖాన్భగ్నచాపానయుధ్యతః॥ ౩౫॥ కిం క్షేమశూరైర్విబుధైరసంయుగవికత్థనైః॥ ౩౬॥ రహోజుషా కిం హరిణా శంభునా వా వనౌకసా । కిమింద్రేణాల్పవీర్యేణ బ్రహ్మణా వా తపస్యతా ॥౩౭॥ తథాపి దేవాస్సాపత్న్యాన్నోపేక్ష్యా ఇతి మన్మహే। తతస్తన్మూలఖననే నియుంక్ష్వాస్మాననువ్రతాన్ ॥ ౩౮॥ యథాఽఽమయోఽఙ్గే సముపేక్షితో నృభిర్న శక్యతే రూఢపదశ్చికిత్సితుమ్ । యథేంద్రియగ్రామ ఉపేక్షితస్తథా రిపుర్మహాన్బద్ధబలో న చాల్యతే॥ ౩౯ ॥ మూలం హి విష్ణుర్దేవానాం యత్ర ధర్మస్సనాతనః। తస్య చ బ్రహ్మగోవిప్రాస్తపో యజ్ఞాస్సదక్షిణాః॥ ౪౦ ॥ తస్మాత్సర్వాత్మనా రాజన్బ్రాహ్మణాన్బ్రహ్మవాదినః । తపస్వినో యజ్ఞశీలాన్గాశ్చ హన్మో హవిర్దుఘాః ॥ ౪౧ ॥ విప్రా గావశ్చ వేదాశ్చ తపస్సత్యం దమశ్శమః । శ్రద్ధా దయా తితిక్షా చ క్రతవశ్చ హరేస్తనూః॥ ౪౨॥ స హి సర్వసురాధ్యక్షో హ్యసురద్విడ్గుహాశయః । తన్మూలా దేవతాస్సర్వాస్సేశ్వరాస్సచతుర్ముఖాః॥ అయం వై తద్వధోపాయో యదృషీణాం విహింసనమ్॥ ౪౩॥ శ్రీశుకః॥ ఏవం దుర్మంత్రిభిస్సాకం కంసస్సంమంత్ర్య దుర్మతిః। బ్రహ్మహింసాం హితం మేనే కాలపాశావృతోఽసురః ॥ ౪౪॥ సందిశ్య సాధులోకస్య కదనే కదనప్రియాన్ । కామరూపధరాన్దిక్షు దానవాన్గృహమావిశత్ ॥ ౪౫॥ తే వై రజఃప్రకృతయస్తమసా మూఢచేతసః। సతాం విద్వేషమాచేరురారాదాగతమృత్యవః॥ ౪౬॥ ఆయుశ్శ్రియం యశో ధర్మం లోకానాశిష ఏవ చ । హంతి శ్రేయాంసి సర్వాణి పుంసో మహదతిక్రమః॥ ౪౭॥ ❁

❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుర్థోఽధ్యాయః. ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁

శ్రీశుకః॥ నందస్త్వాత్మజ ఉత్పన్నే జాతాహ్లాదో మహామనాః । ఆహూయ విప్రాన్వేదజ్ఞాన్స్నాతశ్శుచిరలంకృతః॥ ౧ ॥ వాచయిత్వా స్వస్త్యయనం జాతకర్మాత్మజస్య వై । కారయామాస విధివత్పితృదేవార్చనం తథా॥ ౨॥ ధేనూనాం నియుతే ప్రాదాద్విప్రేభ్యస్సమలంకృతే । తిలాద్రీన్సప్త రత్నౌఘశాతకుంభాంబరావృతాన్ ॥ ౩ ॥ కాలేన స్నానశౌచాభ్యాం సంస్కారైస్తపసేజ్యయా । శుధ్యంతి

౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ స ఇతి॥ కించ - విప్రాదయో హరేరేవ తనవో యస్మాత్తస్మాదయమేవోపాయ ఇత్యాహుః - అయమితి॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ తఇతి॥ ఆరాత్సమీపమాగతో మృత్యుర్యేషాం తే॥ ౪౬॥ సతాం విద్వేషో న మృత్యుమాత్రహేతుః - కింతు బహ్వనర్థకారీత్యాహ. ఆయురితి॥

ఇతి భావార్థదీపికాయాం చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❁

శ్లో॥ పంచమే జాతకం నందసూనోః కృత్వా మహోత్సవమ్ । గత్వా తు మథురాం ప్రాప వసుదేవాగమోత్సవమ్ ॥ నందఇతి ॥ మహామనాః ఉదారచిత్తః॥ ౧॥ ౨॥ ధేనూనామితి॥ నియుతే ద్వే లక్షే- సప్త-తిలపర్వతాంశ్చ ప్రాదాత్- కథంభూతాన్ రత్నౌఘైః రత్నసమూహైః శాతకుంభాంబరైః సువర్ణరసాక్తైః వస్త్రైః- ఆవృతాన్ ॥౩॥ ద్రవ్యాణాం గో. హిరణ్యాదీనాం మధ్యే కేషాంచిద్ద్రవ్యాణాం శుద్ధిః- తథా దానాదిషూక్తజాతకర్మాదిస్నానేన దేహాదిసంస్కారైః రేవ గర్భాణాం శుద్ధిరితి దర్శయితుం ప్రతినియతాని శోధకాని దృష్టాంతత్వేనోదా

హరతి॥ కాలేనేతి॥ కాలేన భూమ్యాది- స్నానేన దేహాది- శౌచేన అమేధ్యలిప్తాది- సంస్కారైః గర్భాదీ - తపసా ఇంద్రియాది - ఇజ్యయా బ్రాహ్మణాది దానైః ద్రవ్యాణి సంతుష్ట్యా మనః- ఆత్మా ఆత్మవిద్యయేతి॥ ౪॥ సౌమంగళ్యేతి॥ సౌమంగళ్యగిరః స్వస్తివాచకాః విప్రగణాః బభూవుః-తత్ర॥ శ్లో॥ సూతాః పౌరాణికాః ప్రోక్తా మాగధా వంశశంసకాః। వందినస్త్వమలప్రజ్ఞాః ప్రస్తావసదృశోక్తయః ఇతి॥ ౫॥ వ్రజ ఇతి॥ సంమృష్టాని సంలిప్తాని- సంసిక్తాని చ- ద్వారాణి- అంగణాని- గృహాంతరాణి- గృహమధ్యాని చ - యస్మిన్ స తథా. చిత్రధ్వజేషు- పతాకానాం స్రజశ్చ- చేలాని చ - పల్లవతోరణాని చ- తైః భూషితాః॥ ౬॥ గావ ఇతి॥ రూషితాః లిప్తాః. విచిత్రా ధాతవశ్చ- బర్హస్రజశ్చ- వస్త్రాణి చ- కాంచనమాలాశ్చ- అలంకారతయా విద్యంతే యేషాం తే- తథాభూతాః గవాదయో భూవురిత్యర్థః॥ ౭॥ ౮॥ గోప్య ఇతి॥ ఆకల్పాః అలంకారాః॥ ౯॥ నవేతి॥ నవకుంకుమకింజల్కైః ముఖపంకజేషు భూతిః శ్రీః యాసాం తాః॥ ౧౦॥ గోప్య ఇ

దానైస్సంతుష్ట్యా మన ఆత్మాత్మవిద్యయా॥ ౪ ॥ సౌమంగళ్యగిరో విప్రాస్సూతమాగధవందినః। గా
యకాశ్చ జగుర్నేదుర్భేర్యో దుందుభయో ముహుః॥ ౫। వ్రజస్సంమృష్టసంసిక్తద్వారాజిరగృహాంత
రః। చిత్రధ్వజపతాకాస్రక్చైలపల్లవతోరణైః। ౬॥ గావో వృషా వత్సాశ్చ హరిద్రాతైలరూషి
తాః। విచిత్రధాతుబర్హస్రగ్వస్త్రకాంచనమాలినః॥ ౭॥ మహార్హవస్త్రాభరణకంచుకోష్ణీష
భూషితాః। గోపాస్సమాయయూ రాజన్నానోపాయనపాణయః॥ ౮। గోప్యశ్చాకర్ణ్య ముదితా య
శోదాయాస్సుతోదయమ్। ఆత్మానం భూషయాంచక్రుర్వస్త్రాకల్పాంజనాదిభిః॥ ౯। నవకుంకుమకిం
జల్కముఖపంకజరాజయః। బలిభిస్త్వరితం జగ్ముః పృథుశ్రోణ్యశ్చలత్కుచాః॥ ౧౦। గోప్యస్సుమృష్టమణి
కుండలనిష్కకంఠ్యశ్చిత్రాంబరాః పథి శిఖాచ్యుతమాల్యవర్షాః। నందాలయం సవలయా వ్రజతీ* ర్విరే
జుర్వ్యాలోలకుంతలపయోధరహారశోభాః॥ ౧౧। తా ఆశిషః ప్రయుంజానాశ్చిరం పాహీతి పాలకే।
హరిద్రాచూర్ణతైలాద్భిస్సించంత్యో జనముజ్జగుః॥ ౧౨ ॥ అవాద్యంత విచిత్రాణి వాదిత్రాణి మ
హోత్సవే। కృష్ణే విశ్వేశ్వరేనంతే నందవ్రజముపేయుషి॥ ౧౩ ॥ గోపాః పరస్పరం హృష్టా దధిక్షీర
ఘృతాంబుభిః। ఆసించతో విలింపంతో నవనీతైశ్చ చిక్షిపుః॥ ౧౪ ॥ నందో మహామనాస్తేభ్యో వాసోలం
కారగోధనమ్। దదౌ ప్రీతమనాస్తత్ర పుత్రజన్మసుఖైధితః। ౧౫ ॥ సూతమాగధవందిభ్యో యేన్యే వి
ద్యోపజీవినః। తైస్తైః కామైరదీనాత్మా యథోచితమపూజయత్। ౧౬ ॥ విష్ణోరారాధనార్థాయ స్వ
పుత్రస్యోదయాయ చ। రోహిణీ చ మహాభాగా నందగోపాభినందితా। ౧౭॥ వ్యచరద్దివ్యవాసస్స్ర
క్కంఠాభరణభూషితా। తత ఆరభ్య నందస్య వ్రజస్సర్వసమృద్ధిమాన్। ౧౮॥ హరేర్నివాసాత్మగుణై
రమాక్రీడమభూన్నృప। గోపాన్ గోకులరక్షాయాం నిరూప్య మథురాం గతః॥ ౧౯ ॥ నందః కంసస్య వా
ర్షిక్యం కరం దాతుం కురూద్వహ। వసుదేవ ఉపాశ్రుత్య భ్రాతరం నందమాగతమ్॥ ౨౦ ॥ జ్ఞాత్వా ద
త్తకరం రాజ్ఞే యయౌ తదవమోచనమ్। తం దృష్ట్వా సహసోత్థాయ దేహః ప్రాణమివాగతమ్॥ ౨౧ ॥
ప్రీతః ప్రియతమం దోర్భ్యాం సస్వజే ప్రేమవిహ్వలః। పూజితస్సుఖమాసీనః పృష్ట్వా నామయమాదృ
తః॥ ప్రసక్తధీస్స్వాత్మజయోరిదమాహ విశాంపతే॥ ౨౨॥ వసుదేవః॥ దిష్ట్యా భ్రాతః ప్రవయస ఇదానీ
మప్రజస్య తే। ప్రజాశయా నివృత్తస్య ప్రజా యత్సమపద్యత। ౨౩ ॥ దిష్ట్యా సంసారచక్రేస్మిన్ వర్త

తి॥ సుమృష్టాని మణిమయాని కుండలాని యాసాం తాః - నిష్కాని పతకాని కంఠేషు యాసాం తాః- శిఖాభ్యః చ్యుతాని మా... ...ర్షాణి యాసాం తాః- నందాలయం- వ్రజతీః వ్రజంత్యః ఆర్షత్వాత్ ప్రథమార్థే ద్వితీయా- పథి విరేజుః- సవలయాః కంకణభూషితాః సబలయ ఇతి పాఠే- గృహీతవివిధోపాయనా ఇత్యర్థః- వ్యాలోలైః కుంతలాదిభిః శోభా యాసాం తాః॥ ౧౧॥ తా ఇతి ॥ అజనం సించంత్యః- అజనం భగవంతం ప్రతి- ఉజ్జగురితి వా॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ నంద ఇతి॥ తేభ్యః ప్రాదాత్॥ ౧౫॥ సూతేతి॥ యథోచితమన్యానపి అపూజయత్॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ హరేరితి॥ హరేర్నివాసేన- యే ఆత్మని గుణాః సర్వప్రేమాస్పదత్వాదయః- తైః రమాయాః ఆక్రీడం విహారస్థానం॥ ౧౯॥ నంద ఇతి॥ వార్షిక్యం ప్రతివర్షం దాతవ్యం- యోగ్యం ధనాది- భ్రాతరం సఖాయం॥ ౨౦॥ జ్ఞాత్వేతి॥ తదవమోచనం తస్య నందస్య- అవమోచనం నివాసస్థానం॥ ౨౧॥ ప్రీత ఇతి॥ సస్వజే ఆలింగితవాన్- ఆత్మజయోః స్వపుత్రయోః రామకృష్ణయోః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ దిష్ట్యేతి॥ పునర్భవః పునర్జాత

ఇవ- తత్రహేతుగర్భవిశేషణం - సంసారచక్రే వర్తమానఇతి॥ ౨౪॥ దుర్లభత్వమేవాహ ॥ నైకత్రేతి॥ ప్రియశ్చాసౌ సంవాసశ్చ ప్రియసంవాసః హేత్రియోతివా- స్రోతసః ఓఘేన నీయమానానాం ప్లవంతీతిప్లవాః- తృణకాష్ఠాదయః- తేషాం యథా ఏకత్ర నివాసః నాస్తి తద్వత్॥ ౨౫॥ కచ్చిదితి ॥ పశవ్యాదిరూపేతస్మిన్ వనేనిదోషెః - గోపగోపాదధ్యాదిప్రభూతగోపికాస్త్వ్యాదినావుత్రత్వేషువివక్షయాపృచ్ఛతి॥ శ్లో॥ ప్రసక్తధీః స్వాత్మజయోరిత్యుక్తత్వాత్॥ ౨౬॥ భ్రాతరితి॥ భవద్భాగ్యముపలాలితస్సన్-కచ్చిత్-వర్తతఇతిశేషః॥ ౨౭॥ పుత్రాదర్శనక్లేశేనాహ॥ పుంసఇతి॥ సుహృదోబంధూన్ ప్రతి అనుభావితః సంభావితః- యత్ త్రివర్గః- సహిపుంసోవిహితోయుక్తః- శాస్త్రేణవాప్రోక్తః- సస్వమాత్రపర్యవసితః- అతస్తేషుక్లిశ్యమానేషు - సుఖాయ- నభవతీత్యర్థః॥ ౨౮॥ నందోవసుదేవంసాంత్వయన్నాహ ॥ అహోఇతి॥ ౨౯॥ నూనమితి ॥ అదృష్టఏవనిష్ఠాసమాప్తిర్యస్యసః- యథైవపుత్రాదిసుఖప్రదంఅదృష్టంహీయతే- తథైవ తేపుత్రాదయోనభవంతీత్యర్థః- అదృష్టపరమః - అదృష్టమేవపరమంయస్యసః- యద్యపి- పుత్రాదయోవియుక్తాః- తథాపితానదృష్టమేవపునస్సంగమయతీత్యర్థః - ఏవంఅదృష్టమాత్మనస్తత్త్వం అవ్యభిచారికారణం- సుఖదుఃఖయోరూర్వేదనసముహ్యతి-తస్మాది

మానఃపునర్భవః । ఉపలబ్ధాభవానద్యదుర్లభంప్రియదర్శనమ్॥ ౨౪॥ నైకత్రప్రియసంవాసస్సుహృదాంచిత్రకర్మణామ్। ఓఘేనవ్యూహ్యమానానాంప్లవానాంస్రోతసోయథా॥ ౨౫॥ కచ్చిత్పశవ్యంనిరుజంభూర్యంబు తృణవీరుధమ్। బృహద్వనంతదధునాయత్రాసేత్వంసుహృద్వృతః॥ ౨౬॥ భ్రాతర్మమసుతఃకచ్చిన్మాత్రాసహభవద్వ్రజే। తాతంభవంతంమన్వానోభవద్భ్యాముపలాలితః॥ ౨౭॥ పుంసస్త్రివర్గోవిహితస్సుహృదోహ్యనుభావితః। నతేషుక్లిశ్యమానేషుత్రివర్గోర్థాయకల్పతే॥ ౨౮॥ నందః॥ అహోతేదేవకీపుత్రాఃకంసేనబహవోహతాః। ఏకావశిష్టావరజాకన్యాసాపిదివంగతా॥ ౨౯॥ నూనంహ్యదృష్టనిష్ఠోయమదృష్టపరమోజనః। అదృష్టమాత్మనస్తత్త్వంయోవేదనసముహ్యతి। ౩౦। వసుదేవః॥ కరోవైవార్షికోదత్తోరాజ్ఞేదృష్టావయంచవః। నేహస్థేయంబహుతిథంసంత్యుత్పాతాశ్చగోకులే॥ ౩౧। ఇతినందాదయోగోపాఃప్రోక్తాస్తేశౌరిణాయయుః। అనోభిరనడుద్యుక్తైస్తమనుజ్ఞాప్యగోకులమ్॥ ౩౨॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- పంచమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

——❖ పూతనాసంహారఘట్టః . ❖——

శ్రీశుకః ॥ నందఃపథివచశ్శౌరేర్నమృషేతివిచింతయన్ । హరింజగామశరణముత్పాతాగమశంకితః॥ ౧ । కంసేనప్రహితాఘోరాపూతనాబాలఘాతినీ। శిశూంశ్చచారనిఘ్నంతీపురగ్రామవ్రజాదిషు। ౨ । నయత్రశ్రవణాదీనిరక్షోఘ్నానిస్వకర్మసు। కుర్వంతిసాత్వతాంపత్యుర్యాతుధాన్యశ్చతత్రహి। ౩॥ సాఖేచర్యేకదోపేత్యపూతనానందగోకులమ్। యోషిత్వామాయయాత్మానంప్రావిశత్కామచారిణీ ॥ ౪ । తాంకేశబంధవ్యతిషక్తమల్లికాంబృహన్నితంబస్తనకృచ్ఛ్రమధ్యమామ్। సువాససం

జానీంత్వయానదుఃఖంభావనీయం - మృతానాంవియుక్తానామపిచ - కాలాంతరేదర్శనయోగవియోగసంభవాత్ - అస్మదాదిభిరపికాలాంతరేతద్వియోగేసత్యపీతి-నందస్యదైవీవాగేషాభావిసూచికా॥ ౩౦॥ తాంబుద్ధ్వావసుదేవోదుఃఖంత్యక్త్వానందమాహ॥ కరఇతి॥ వః యుష్మాభిః॥ ౩౧ ॥ ౩౨॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ షష్ఠేసఖ్యుర్గిరానందోవ్రజంగచ్ఛన్ మృతాంపథి। దృష్ట్వాతురాక్షసీంతస్యామృత్యుంశ్రుత్వాతువిస్మితః॥ ౧॥ ౨॥ శ్రీకృష్ణవిషయేశంకమానం రాజానంప్రతి- అవిషయేప్రవృత్తా- నైవమరిష్యతీతిసూచయన్నాహ ॥ నేతి ॥ యత్రశ్రీకృష్ణస్యశ్రవణాదీనినసంతి - తత్రైవతాసాంశక్తిః- సాక్షాత్తస్మిన్నైవసతి - కాశంకేతిభావః॥ ౩॥ సేతి॥ యోషిత్వావేషతోవరాంనారీమివఆత్మానంవిధాయ గోపిత్వేతిపాఠాంతరే ఆత్మానంతిరోధాయేత్యర్థః- ననుతత్రనిర్లజ్జానివిశంకాచసతీ- కథంపరసద్మప్రవిష్టా- అతఆహ - కామచారిణీతి- నహికామచారిణీషుఇదంచిత్రమిత్యర్థః॥ ౪॥ తామితి॥ తాంవనితాం- పతింద్రష్టుంఆగతాంఅతిరూపవతీంశ్రియమివ- గోప్యాం సతేత్యుత్తరశ్లోకేనాన్వయః- శ్రీసామ్యార్థానివిశేషణాని- కేశబంధవ్యతిషక్తమల్లికాం- కేశబంధేకేశపాశేతస్మిన్- విన్యస్తమల్లికాకుసుమాం- బృహతానితంబేనస్తనాభ్యాంచ- ఉభయతఆక్రాంతమివకృచ్ఛ్రంకృశంమధ్యముదరం యస్యాస్తాం - సువాససంరమణీ

యే వాససీ యస్యాస్తాం - కంపితయోః కర్ణభూషణయోః - త్విషా - ఉల్లసద్భిః కుంతలైః - మండితమాననం యస్యాస్తాం ॥ ౫ ॥ వల్గ్వితి ॥ వల్గుస్మితాపాంగవిసర్గవీక్షితైః - వల్గురమ్యం - స్మితం యేషు తే తథాభూతా అపాంగవిసర్గా యేషు తైః - వీక్షితైః - వ్రజౌకసాం మనః హరంతీం - అతో గోపాః - హృష్టమనసస్తే నాం న నివారితవంత ఇత్యుక్తం భవతి - గోప్యశ్చ శ్రియమివ మత్వా తూష్ణీమాసన్ - అతః కేనాప్య నివారితా సతీ - ప్రవివేశేతి భావః ॥ ౬ ॥ బాలగ్రహ ఇతి ॥ బాలగ్రహః పూతనా - అసదంతకం బాలం - దదర్శ - అసతామంతకం దృష్ట్వా కథం న బిభేతి - తత్రాహ - ప్రతిచ్ఛన్ననిజోరుతేజసం - బాలనాట్యేన ప్రతిచ్ఛన్నం తిరోహితం - నిజం ఉరు తేజో యేన తం - కమివ - భస్మఛన్నం - ఆహితమగ్నిమివేతి భావః ॥ ౭ ॥ విబుద్ధ్యేతి ॥ చరాచరాత్మత్వాదేవ - తాం విబుద్ధ్య - నిమీలితేక్షణః - ఆస ॥ ౮ ॥ మహేశ్వరత్వేపీతి ॥ స్వయమనంతం - దుష్టానామంతకం - సా అంకమారోపయత్ - బాలమితి మత్వా - యథా ఉరగం సుప్తం - అబుద్ధిశ్చాసౌ రజ్జుధీశ్చ సః - అజ్ఞానతో రజ్జుబుద్ధ్యా గృహ్ణాతి యథా - తద్వదితి ॥ ౯ ॥ ననుయశోదారోహిణ్యౌ - తాం కథం నన్య వారయతాం తత్రాహ ॥ తామితి ॥ వామం వల్గు - జనన్యా ఇవ చేష్టితం యస్యాస్తాం - వరస్త్రియం చ - సహసైవ - అంతరా గృహమధ్యే - వీక్ష్య - అంతస్తైక్ష్ణ్యేన బహిర్మార్దవేన - దృష్టాంతః కోశపరిచ్ఛదాసివత్ - మృదుచిత్రచర్మమయః కోశః - పరిచ్ఛదః ఆవరణం యస్య అసేః ఖడ్గస్య - తద్వత్ - తత్ప్రభయా చ ధర్షితే అభిభూతే.

కంపితకర్ణభూషణత్విషోల్లసత్కుంతలమండితాననామ్ ॥ ౫ ॥ వల్గుస్మితాపాంగవిసర్గవీక్షితైర్మనో
హరంతీం వనితాం వ్రజౌకసామ్ । అమంసతాంభోజకరేణ రూపిణీం గోప్యః శ్రియం ద్రష్టుమివాగతాం ప
తిమ్ ॥ ౬ ॥ బాలగ్రహస్తత్ర విచిన్వతీ శిశూన్ యదృచ్ఛయా నందగృహేఽసదంతకమ్ । బాలం ప్రతిచ్ఛన్న
నిజోరుతేజసం దదర్శ తల్పేఽగ్నిమివాహితం భసి ॥ ౭ ॥ విబుధ్య తాం బాలకమారికాగ్రహం చరాచరా
త్మాఽఽస నిమీలితేక్షణః । అజ్ఞాయమానోఽథ హరిర్నిశాచరీం నిసర్గవిజ్ఞాతజగద్విచేష్టితః ॥ ౮ ॥ మహేశ్వర
త్వేపి చ బాలభావం విభావయన్ కించిదువాచ న ప్రభుః । అనంతమారోపయదంకమంతకం యథోరగం
సుప్తమబుద్ధిరజ్జుధీః ॥ ౯ ॥ తాం తీక్ష్ణచిత్తామతివామచేష్టితాం వీక్ష్యాంతరా కోశపరిచ్ఛదాసివత్ । వర
స్త్రియం తత్ప్రభయా చ ధర్షితే నిరీక్షమాణే జననీ అతిష్ఠతామ్ ॥ ౧౦ ॥ తస్మిన్ స్తనం దుర్జరవీర్య
ముల్బణం ఘోరాంకమాదాయ శిశోర్దదావథ । గాఢం కరాభ్యాం భగవాన్ ప్రపీడ్య తత్ప్రాణైస్స
మం రోషసమన్వితోఽపిబత్ ॥ ౧౧ ॥ సా ముంచ ముంచాలమితి ప్రభాషిణీ నిష్పీడ్యమానాఖిలజీవమర్మణి । వి
వృత్య నేత్రే చరణౌ భుజౌ ముహుః ప్రస్విన్నగాత్రా క్షిపతీ రురోద హ ॥ ౧౨ ॥ తస్యాః స్వనేనాతిగభీర
రంహసా సాద్రిర్మహీ ద్యౌశ్చ చచాల సగ్రహా । రసా దిశశ్చ ప్రతినేదిరే జనాః పేతుః క్షితౌ వజ్రనిపాత
శంకయా ॥ ౧౩ ॥ నిశాచరీత్థం వ్యథితా వ్యసుః క్షితౌ వ్యాదాయ కేశాంశ్చరణౌ భుజావపి । ప్రసార్య గో
ష్ఠే నిజరూపమాస్థితా వజ్రాహతో వృత్ర ఇవాపతన్నృప ॥ ౧౪ ॥ పతమానోఽపి తద్దేహః త్రిగవ్యూ
త్యంతరద్రుమాన్ । చూర్ణయామాస రాజేంద్ర మహదాసీత్తదద్భుతమ్ ॥ ౧౫ ॥ ఈషామాత్రోగ్ర
దంష్ట్రాస్యం గిరికందరనాసికమ్ । గండశైలస్తనం రౌద్రం ప్రకీర్ణారుణమూర్ధజమ్ ॥ ౧౬ ॥ అంధ

అహమస్య జననీ ఇయం వేతి మోహితే చ సత్యౌ - జననీ జనన్యౌ - నిరీక్షమాణే ఏవ - కేవలమతిష్ఠతాం - నతు నివారితవత్యౌ ॥ ౧౦ ॥ తస్మిన్నితి ॥ తస్మిన్ స్థానే - దుర్జరం వీర్యం విషం యస్మిన్ తం - స్తనం - తం శ్రీకృష్ణం - అంకమాదాయ - తస్మై శిశవే దదౌ - అథ అనంతరమేవ - ప్రపీడ్య కేవలం విషమపథ్యమితి మత్వైవ - తస్యాః ప్రాణైస్సహాపిబత్ ॥ ౧౧ ॥ సేతి ॥ చరణౌ భుజౌ చ ముహుర్ముహుః - క్షిపతీ - స్విన్నాని స్వేదయుక్తాని గాత్రాణి యస్యాస్సా ॥ ౧౨ ॥ తస్యా ఇతి ॥ రసాః రసాతలాని చ ॥ ౧౩ ॥ నిశాచరీతి ॥ వ్యాదాయ ముఖం వివృత్య - నిజరూపమాస్థితా మరణసమయే - కాపట్యం న యుజ్యత ఇతి భావః - వికీర్యేతి పాఠాంతరే - కేశాన్ వికీర్య - చరణౌ భుజావపి ప్రసార్యేతి భావః ॥ ౧౪ ॥ పతమాన ఇతి ॥ పతన్నపి తస్యాః దేహః షట్క్రోశమధ్యవర్తినో ద్రుమాంశ్చూర్ణీచకార ॥ ౧౫ ॥ ఈషేతి ॥ ఈషామాత్రోగ్రదంష్ట్రాస్యం - ఈషా లాంగలదండః - తత్ప్రమాణా ఉగ్రా దంష్ట్రా యస్మిన్ తత్తథాభూతమాస్యం యస్మిన్ తత్ - సంత్రాసహేతుత్వేన పునరష్టభిః పదైర్విశినష్టి - గిరికందరవత్ నాసికే యస్మిన్ తత్ - గిరేః చ్యుతౌ స్థూలోపలౌ తావివ స్థూలౌ స్తనౌ యస్మిన్ తత్ - రౌద్రం ఘోరం ప్రకీర్ణా అరుణా మూర్ధజా యస్మిన్ తత్ ॥ ౧౬ ॥ అంధకూపేతి ॥ అంధకూపవద్గభీరే అక్షిణీ యస్మిన్ తత్ - పులినవదారోహే జఘనే తాభ్యాం భీషణం బద్ధాః సేతవ ఇవ భుజౌ ఊరూ అంఘ్రీ చ యస్మిన్ తత్ - శూన్యతోయహ్రద ఇవ ఉదరం యస్మిన్ తత్ ॥ ౧౭ ॥ పూర్వమేవ తస్యాః శబ్దేన భీతాః

పునర్దర్శనే నాతితత్రసురిత్యాహ ॥ సంతత్రసురితి ॥ తస్యాఃనిస్స్వనితం అతిభయంకరశబ్దః - తేనభిన్నానిహృత్కర్ణమస్తకానియే షాంతే॥ ౧౭॥ ౧౯॥ ౨౦॥ గోమూత్రేణేతి॥ ద్వాదశాంగేషులలాటాదిషు - కేశవాదిద్వాదశనామభిః ॥ ౨౧॥ అనాచాంతా ఏవప్రథమ మతిసంభ్రమేణైవరక్షాంకృత్వా - కించిల్లబ్ధాశ్వాసాః - పునస్తాత్పర్యేణబీజన్యాసమకుర్వతేత్యాహ ॥ గోప్యఇతి ॥ సంస్పృష్టసలిలాః - ఆచాంతాః - ఆత్మనిప్రథమం - అంగేషుకరయోశ్చపృథక్ - అజాద్యేకాదశబీజానాంమధ్యే - కరశుద్ధౌత్రీణి - కరయోఃసంధిషుచత్వారి చత్వారి - తథాంఘ్ర్యాదావేకైకస్మిన్నంగే - అజాద్యేకైకంబీజంన్యస్య - బాలస్యాప్యంగేషుతథైవాకుర్వత॥ ౨౨॥ అవ్యాదితి॥ అంఘ్రిమంఘ్రీ - జానుజానునీ - భుజంభుజౌ - కంశిరః॥ ౨౩॥ తథాదిక్షురక్షామకుర్వన్నిత్యాహ ॥ చక్రీతి ॥ చక్రసహితోహరిస్తవాగ్ర

కూపగభీరాక్షంపులినారోహభీషణమ్ । బద్ధసేతుభుజోర్వంఘ్రిశూన్యతోయహ్రదోదరమ్॥ ౧౭॥ సంతత్రసుస్తమద్వీక్ష్యగోప్యో గోప్యః కళేబరమ్ । పూర్వంతుతన్నిస్స్వనితభిన్నహృత్కర్ణమస్తకాః॥ ౧౮॥ బాలంచతస్యాఉరసిక్రీడంతమకుతోభయమ్ । గోప్యస్తూర్ణం సముత్పత్య జగృహుర్జాతసంభ్రమాః॥ ౧౯॥ యశోదారోహిణీభ్యాంతాస్సమంబాలస్యసర్వతః । రక్షాంవిదధిరేతస్యగోపుచ్ఛభ్రమణాదిభిః॥ ౨౦॥ గోమూత్రేణస్నాపయిత్వాపునర్గోరజసార్భకమ్ । రక్షాంచక్రుర్గోశకృతా ద్వాదశాంగేషునామభిః॥ ౨౧॥ గోప్యస్సంస్పృష్టసలిలాఅంగేషుకరయోఃపృథక్ । న్యస్యాత్మన్యథబాలస్యబీజన్యాసమకుర్వత॥ ౨౨॥ అవ్యాదజోంఘ్రిమణిమాంతవజాన్వథోరూయజ్ఞోచ్యుతఃకటితటంజఠరంహయాస్యః । హృత్కేశవస్త్వదురఈశ ఇనస్తుకంఠంవిష్ణుర్భుజం ముఖమురుక్రమ ఈశ్వరఃకమ్॥ ౨౩॥ చక్ర్యగ్రతస్సహగదోహరిరస్తుపశ్చాత్త్వత్పార్శ్వయోర్ధనురసీమధుహాజనశ్చ । కోణేషు శంఖమురుగాయ ఉపర్యుపేంద్రస్తార్క్ష్యః క్షితౌహలధరః పురుషస్సమంతాత్॥ ౨౪॥ ఇంద్రియాణి హృషీకేశః ప్రాణాన్నారాయణోవతు । శ్వేతద్వీపపతిశ్చిత్తంమనోయోగేశ్వరోవతు॥ ౨౫॥ పృశ్నిగర్భస్తుతేబుద్ధిమాత్మానంభగవాన్పరః । క్రీడంతంపాతుగోవిందశ్శయానంపాతుమాధవః॥ ౨౬॥ వ్రజంతమవ్యాద్వైకుంఠ ఆసీనంత్వాంశ్రియఃపతిః । భుంజానంయజ్ఞభుక్పాతుసర్వగ్రహభయంకరః॥ ౨౭॥ డాకిన్యోయాతుధాన్యశ్చకూశ్మాండాయేర్భకగ్రహాః । భూతప్రేతపిశాచాశ్చయక్షరక్షోవినాయకాః॥ ౨౮॥ కోటరారేవతీజ్యేష్ఠాఃపూతనామాతృకాదయః । ఉన్మాదాయేహ్యపస్మారాదేహప్రాణేంద్రియద్రుహః॥ ౨౯॥ స్వప్నదృష్టామహోత్పాతావృద్ధబాలగ్రహాశ్చయే । సర్వేనశ్యంతుతేవిష్ణోర్నామగ్రహణభీరవః ॥ ౩౦॥ ఇతిప్రణయబద్ధాభిర్గోపీభిః కృతరక్షణమ్ । పాయయిత్వాస్తనంమాతాపర్యంకేసన్న్యవేశయత్॥ ౩౧॥ తావన్నందాదయోగోపామథురాయావ్రజంగతాః । విలోక్యపూతనాదేహంబభూవురతివిస్మితాః॥ ౩౨॥ నూనంబతర్షిస్సంజాతో యోగేశోవాసమాసః । సఏవదృష్టోహ్యుత్పాతోయంప్రాహానకదుందుభిః ॥ ౩౩॥ కళేబరంపరశుభిశ్ఛిత్వాతత్రవ్రజౌకసః । దూరేక్షిప్త్వావయవశోదదహుః కాష్ఠవేష్టితమ్॥ ౩౪॥ దహ్యమానస్యదేహస్యధూమశ్చాగరుసౌరభః । ఉత్థితఃకృష్ణనిర్భుక్తేస్సపద్యాహతపాప్మనః॥ ౩౫॥ పూతనాలోకబాలఘ్నీరాక్షసీరుధిరాశనా । జిఘాంసయాపిహరయేస్తనందత్వాపసద్గతిమ్॥ ౩౬॥ కింపునశ్శ్రద్ధయాభక్త్యాకృష్ణాయపరమాత్మనే । యచ్ఛన్ప్రియతరంకింనురక్తాస్తన్మాతరోయథా॥ ౩౭॥ పద్భ్యాంభక్తహృదిస్థాభ్యాంవంద్యాభ్యాంలో

తోస్తు - సహగదోగదాసహితోహరిస్తవపశ్చాదస్తు - త్వత్పార్శ్వయోర్ధనుర్ధరోమధుహా - అసిధరఃఅజనశ్చ - శంఖధరఉరుగాయః - చతుష్కోణేషు - క్షితౌఅధస్తాత్॥ ౨౪॥ ఏవంబహిఃరక్షాంకృత్వాంతరంగామకుర్వన్నిత్యాహ ॥ ఇంద్రియాణీతి ॥ ౨౫॥ పృశ్నిగర్భఇతి॥ ఆత్మానమహంకారం॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఇతీతి॥ సన్న్యవేశయత్శాయయామాస॥ ౩౧॥ ౩౨॥ విస్మయమేవాహ॥నూనమితి ॥ బతేతివిస్మయే - సంప్రత్యంశఃఋషిః - తపఃప్రభావాత్ - యోగేశోజ్ఞానీవా సమ్యగాస - యతస్సఏవదృష్టఇతి॥౩౩॥౩౪॥విస్మయాంతరమేవాహ ॥ దహ్యమానస్యేతి ॥ కృష్ణేననిర్భుక్తేః - అతఏవసద్యాహతఃపాప్మాయస్య॥ ౩౫॥ ప్రసంగాత్తదైముక్తికన్యాయేనభక్తివైభవమాహ ॥ పూతనేతి ॥ ౩౬ ॥ కిమితి॥ శ్రద్ధయాఆస్తిక్యేన - భక్త్యాప్రేమ్ణా - రక్తాఃస్నిగ్ధాః - తన్మాతరఇతి - వత్సాపహరణేలోకప్ర

తేణబహువచనం- గోగోపికాస్తన్మాతరోభవన్నితి ‖ ౩౭‖ ౩౮ ‖ ౩౯ ‖ ౪౦ ‖ ౪౧‖ ౪౨‖ ౪౩‖ ౪౪‖ యఇతి॥ ఏతత్పూతనామోక్షం- ఆర్భకంఅర్భకచరితం- కింతత్పూతనామోక్షఇతి॥శ్లో॥అత్తుందైత్యకులానీశః పూతనాయాశ్శిశుచ్ఛలాత్। స్తన్యాపోశనతః ప్రాణైః ప్రాణహుతిమకల్పయత్॥ శ్రీధరీయాయంశ్లోకః॥౪౫॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈

శ్లో॥ ఉత్థిపత్ శకటంపాద్యేన్నితృణవగ్రమధిక్షిపత్। దర్శయన్ విశ్వమాస్యేచకృష్ణఃక్రీడతిసప్తమే ॥ కృష్ణార్భక కసదాసింధుసంప్లావనందనిర్భరః॥ భూయస్తదేవసం ప్రష్టుంరాజాన్వదభినందతి ॥ యేనేతి ॥ యేనయేనమత్స్యాద్యవతారేణాపి - యానియానికర్మాణికరోతితానినః కర్ణరంప్యాః కర్ణసుఖావహాని- మనోజ్ఞానిమనఃప్రీతికరాణిచ - భవంత్వేశ॥౧॥ తథాపి॥యదితి॥యత్ శృణ్వతః- పుంసఃస్వల్పమాత్రస్య- అరతిఃమనోగ్లానిః- తన్మూలభూతా- వివిధాతృష్ణాచ- అపగచ్ఛతి- తథాసత్త్వశుద్ధిఃహరిభక్తిః-హరిదాససఖ్యానిచ - భ

కవందితైః। అంగంయస్యాస్సమాక్రమ్య భగవానపిబత్ స్తనమ్॥ ౩౭॥ యాతుధాన్యపిసాస్వర్గమవాపజననీగతిమ్। కృష్ణభుక్తస్తనక్షీరాఃకిముగావోనుమాతరః॥ ౩౮॥ పయాంసియాసామపిబత్పుత్రస్నేహస్నుతాన్యలమ్। భగవాన్ దేవకీపుత్రఃకైవల్యాద్యఖిలార్థదః॥ ౪౦॥ తాసామవిరతంకృష్ణేకుర్వంతీనాంసుతేక్షణమ్। నపునఃకల్పతేరాజన్ సంసారోజ్ఞానసంభవః॥ ౪౧॥ కటధూమస్యసౌరభ్యమవఘ్రాయవ్రజౌకసః। కిమిదంకుతఏవేతివదతోవ్రజమాయయుః ॥ ౪౨ ॥ తేతత్రవర్ణితంగోపైః పూతనాగమనాదికమ్। శ్రుత్వాతన్నిధనంస్వస్తిశిశోశ్చాసన్ సువిస్మితాః ॥ ౪౩ ॥ నందస్స్వపుత్రమాదాయప్రోష్యాగతఉదారధీః। మూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయపరమాంముదంలేభేకురూద్వహ॥౪౪॥య ఏతత్పూతనామోక్షంకృష్ణస్యార్భకమద్భుతమ్। శృణుయాచ్ఛ్రద్ధయామర్త్యోగోవిందేలభతేరతిమ్॥ ౪౫॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- షష్ఠోధ్యాయః. ❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈

విష్ణురాతః॥ యేనయేనావతారేణ భగవాన్ హరిరీశ్వరః। కరోతికర్ణరంప్యాణిమనోజ్ఞానిచనఃప్రభో॥౧॥ యచ్ఛృణ్వతోపైత్యరతిర్వితృష్ణాసత్త్వంచశుధ్యత్యచిరేణపుంసః। భక్తిర్హరౌతత్పురుషేషుసఖ్యంతదేవహారంవదమన్యసేచేత్ ॥౨॥ అథాన్యదపికృష్ణస్యతోకాచరితమద్భుతమ్। మానుషందేహమాసాద్యతజ్జాతిమనురుంధతః ॥౩॥ శ్రీశుకః॥ కదాచిదౌత్థానికకౌతుకాప్లవేజన్మర్క్షయోగేసమవేతయోషితామ్। వాదిత్రగీతద్విజమంత్రవాచనైశ్చకారసూనోరభిషేచనంసతీ ॥౪॥ నందస్యపత్నీకృతమజ్జనాదికంవిప్రైఃకృతస్వస్త్యయనంసుపూజితైః। అన్నాదివాసస్స్రగభీష్టధేనుభిస్సంజాతనిద్రాక్షమశీశయచ్ఛనైః ॥౫॥ ఔత్థానికౌత్సుక్యమనామనస్వినీసమాగతాన్పూజయతీ

——❈ శకటభంజనఘట్టః. ❈——

వ్రజౌకసః। నైవాశృణోద్వైరుదితంసుతస్యసారుదన్స్తనార్థీచరణావుదక్షిపత్ ॥౬॥ అథశ్శయానస్యశిశోరథాల్పకప్రవాళమృద్వంఘ్రిహతంవ్యవర్తత। విధ్వస్తనానారసకుప్యభాజనంవ్యత్యస్తచక్రాక్షవిభిన్నకూబరమ్ ॥౭॥ దృష్ట్వాయశోదాప్రముఖావ్రజస్త్రియఔత్థానికేకర్మణియాస్సమాగతాః। నందాదయశ్చాద్భుతదర్శనాకులాఃకథంస్వయంవైశకటంవిపర్యగాత్॥ ఇతిబ్రువంతోతి

వంతి తదేవహారంహరేశ్చరితం- మనోహరంవా- వద॥౨॥తథాఅనుగ్రహంయదికరోషీతి- అత్యౌత్సుక్యేనపునర్విశినష్టి ॥ అథేతి ॥అనురుంధతఃఅనుకుర్వతః॥౩॥కదాచిదితి॥ఉత్థానంశిశోరంగపరివర్తనం తత్రకరణీయేకౌతుకాప్లవేఉత్సవాభిషేకే- తథాతస్మిన్నేవదినేనక్షత్రస్యాపియోగేసతి- అతఃమహోత్సవే - సమవేతయోషితాం మిళితపురంధ్రీణంమధ్యే- వాదిత్రాదిభిఃశోభితమభిషేచనం-యశోదాచకార॥ ౪॥ నందస్యేతి॥ అన్నాదిభిఃసుపూజితైఃవిప్రైః- కృతమంగళం-సజాతనిద్రేఅక్షిణీయస్యతం- అశీశయత్శాయితవతీ॥ ౫॥ ఔత్థానికేతి॥ శకటస్యాధస్తాత్ప్రేంఖేఉదక్షిపత్ ఊర్ధ్వంచాలితవాన్॥ ౬॥ అథశ్శయానస్యేతి॥ తదథశ్శయానస్య శిశోః- అల్పకశ్చాసౌప్రవాళవన్మృదుశ్చయోంఘ్రిః- తేనహతం- అనఃశకటంవ్యవర్తత విపరీతమపతత్- కథంవిధ్వస్తానినానారసవంతికుప్యభాజనానిస్వర్ణరజతవ్యతిరిక్తకాంస్యాదిమయానియథా భవతితథా- చక్రేచఅక్షశ్చచక్రాక్షౌ- వ్యత్యస్తౌచక్రాక్షౌయస్మిన్-విభిన్నఃకూబరోయుగంధరోయస్మిన్ తత్ఛకటమ్యథాభవతితథావ్యవర్తతేతి॥ ౭॥ దృష్ట్వేతి॥అద్భుతదర్శనేనఆకులాఃబభూవుః - తదేవాహ- కథము

తి- విపర్యగాత్ విపరీతమ పతత్ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ నేతి॥ నశ్రద్దధిరెవిశ్వాసంనజగ్ముః- ఉతఅపి- బాలస్యైతన్న సంభవతి-ఏతేచ బాలాఃకింజానంతీతి॥ ౧౦॥ రుదంతమితి॥ రక్షోఘ్నైఃసూక్తైఃరక్షాంకృత్వా॥ ౧౧॥ భగవత్ప్రభావానభిజ్ఞవిప్రచేష్టితంవిడంబయన్నివాహ ॥పూర్వ వదితి ॥ బలిభిఃశక్తైః యద్వా- అష్టదిక్షుబలిభిస్సహితం - సపరికరంయథా పూర్వంస్థాపితం- విప్రాఃదధ్యాదభిర చర్యయామాసుః - హుత్వాగ్రహాదిహోమంవిధాయ॥ ౧౨॥ యఇతి॥ అసూయాగుణేషుదోషావిష్కరణం- ఈర్ష్యాఅక్షాంతిః- తేషామాశిషఃకృతాస్తైః ప్రయుక్తాఃఇత్యేవమభిప్రేత్య ॥ ౧౩॥ ఇతీతి॥ సామగ్ర్యజుర్భిరుపాకృతైస్సంస్కృతైః పవిత్రౌషధయోయేషుజలేషుతైః జలైఃద్విజోత్తమైఃకర్తృభిరభిషిచ్య అభిషేకం కారయిత్వా ॥ ౧౪॥ వాచయిత్వేతి॥ హుత్వాహావయిత్వా॥ ౧౫॥ గాఇతి॥ గాశ్చప్రాదాత్- తేచ విప్రాః- అన్వయుంజతఆశిషఃఅయుంజన్- తేశతమన్వయురితిపాఠాంతరే- శతంతద్దత్తగోశతమన్వయుఃస్వీకృతవంతఇత్యర్థః- య

విషాదమోహితాజనాస్సమంతాత్పరివవ్రురార్తవత్ ॥౮॥ ఊచుశ్చావ్యవసితమతీర్గోప్యోగోపాశ్చ బాలకాః। రుదతానేనపాదేనక్షిప్తమేతన్నసంశయః ॥౯॥ నతేశ్రద్దధిరేగోపాబాలభాషితమిత్యుత। అప్రమేయం బలంతస్యబాలకస్యనతేవిదుః ॥౧౦॥ రుదంతంసుతమాదాయయశోదాగ్రహశంకితా। కృత్వాస్వస్త్యయనంవిప్రైస్సూక్తైఃస్తనమపాయయత్ ॥౧౧॥ పూర్వవత్స్థాపితంగోపైర్బలిభిస్సపరిచ్ఛదమ్। విప్రాహుత్వార్చయాంచక్రుర్దధ్యక్షతకుశాంబుభిః ॥౧౨॥ యేసూయానృతదంభేర్ష్యాహింసామానవివర్జితాః। నతేషాంసత్యశీలానామాశిషోవిఫలాఃకృతాః ॥౧౩॥ ఇతిబాలకమాదాయసామగ్ర్యజురుపాకృతైః। జలైఃపవిత్రౌషధిభిరభిషిచ్యద్విజోత్తమైః ॥ ౧౪ ॥ వాచయిత్వాస్వస్త్యయనంనందగోపస్సమాహితః। హుత్వాచాగ్నింద్విజాతిభ్యఃప్రాదాదన్నంమహాగుణమ్॥౧౫॥ గాశ్చసర్వగుణోపేతావాసస్స్రగ్రుక్మమాలినీః। ఆత్మజాభ్యుదయార్థాయప్రాదాత్తేచాన్వయుంజత ॥౧౬॥ విప్రామంత్రవిదోయుక్తాస్తైర్యాఃప్రోక్తాస్తదాశిషః। తానిష్ఫలాభవిష్యంతినకదాచిదపి ధ్రువమ్ ॥౧౭॥ ఏకదారోహమారూఢం లాలయంతీసతీసుతమ్। గరిమాణంశిశోర్వోఢుం నసేహేగిరి

❋ తృణావర్తాఖ్యాసుర సంహారఘట్టః. ❋

కూటవత్ ॥౧౮॥ భూమౌనిధాయతంగోపీవిస్మితాభారపీడితా। మహాపురుషమాదధ్యౌజగతామాస కర్మసు ॥౧౯॥ దైత్యోనామ్నాతృణావర్తఃకంసభృత్యఃప్రచోదితః। చక్రవాతస్వరూపేణజహారాసీనమర్భకమ్ ॥ ౨౦॥ గోకులంసర్వమావృణ్వన్ముష్ణంశ్చక్షూంషిరేణుభిః। ఈరయన్సుమహాఘోరశబ్దేనప్రదిశోదశ ॥౨౧॥ ముహూర్తమభవద్గోష్ఠంరజసాతమసావృతమ్। సుతంయశోదానాపశ్యత్తత్రన్యస్తవతీయతః ॥ ౨౨ ॥ నాపశ్యత్కశ్చిదాత్మానంపరంచాపివిమోహితః। తృణావర్తనిసృష్టాభిశ్శర్కరాభిరుపద్రుతః॥౨౩॥ ఇతిఖరపవనచక్రపాంసువర్షేసుతపదవీమబలావిలక్ష్యమాతా। అతికరుణమనుస్మరంత్యశోచద్భువిపతితామృతవత్సకాయథాగౌః ॥౨౪॥ రుదితమనునిశమ్యతత్రగోప్యోభృశమనుతప్తధియోశ్రుపూర్ణముఖ్యః। రురుదురనుపలభ్యనందసూనుంపవనఉపారతపాంసువర్షవేగే ॥ ౨౫ ॥ తృణావర్తశ్శాంతరయోవాత్యారూపధరోహరన్। కృష్ణంనభోగతోగంతుంనా

ద్వా- శతంశతసంఖ్యాకాః-తేవిప్రాఇతి॥ ౧౬॥విప్రాఇతి ॥ తాఃతథైవబభూవురిత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ ఉత్క్షిప్యమృదుపాదేనశకటంవ్యోమ్నిలీలయా। తృణావర్తంపదాపీడ్యభువ్యపాతయదర్భకః॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః॥ ౧౭॥ ఏకదేతి॥ ఆరోహముత్సంగం॥౧౮॥ భూమావితి॥తృణావర్తాత్స్వాపమృత్యుపరిహారాయ-కృష్ణేనైవాత్మనఉత్సంగాదుత్తారాయచ-కృతంభారమజానతీ-ఉత్పాతశంకయామహాపురుషమాదధ్యౌ-శ్రీకృష్ణోదరవర్తినాంజగతాంభారేణపీడితావిస్మితాచసతీ- యద్వా- జగతాంమధ్యేకర్మసుఆసబభూవ - సతుజగదుదరంతువేదేత్యర్థః॥ ౧౯॥ ౨౦॥ గోకులమితి ॥ ఈరయన్నాదయన్నిత్యర్థః - పూరయన్నిత్యపిపాఠాంతరం॥ ౨౧॥ .... ముహూర్తమితి॥ యతఃయత్ర- న్యస్తవతీ- తత్రతస్మిన్స్థానే- నాపశ్యత్॥౨౨॥ ౨౩॥ ఇతీతి ॥ ఖరపవనచక్రాత్- పాంసువర్షేసతి॥ ౨౪॥ రుదితమితి ॥ ఉపారతఃశాంతః - పాంసువర్షస్యవేగేయస్మిన్ - తథాభూతేపవనేసతి- తత్రతస్యారుదితం- అనునిశమ్య- గోప్యోరురుదుః॥ ౨౫॥ తృణావర్తఇతి ॥ వాత్యాచక్రవాతః- తద్రూపధరః- కృష్ణంహరన్- శాంతరయః- కథంచిన్నభోగతః- తతఃపరం

గంతుం భారాతిరేకాన్నాశక్నోదిత్యర్థః ॥ ౨౬ ॥ తమితి ॥ గురుమత్తయా అతిగౌరవేణ భారేణ తం అశ్మానం పర్వతప్రాయం మన్యమా
నః నైనైవ ఆత్మనో గళే గృహీతః తం త్యక్తుమిచ్ఛన్నపి నాశక్నోదిత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ కృష్ణమితి ॥ తస్యోరసి లంబమానం
కృష్ణమాదాయ మాత్రే ప్రతిహృత్య సమర్ప్య విస్మితాశ్చ బభూవురితి విహాయసా గగనమార్గేణ పురుషాదేన తృణావర్తేన నీతం
తథాపి మృత్యుముఖాత్ప్రముక్తం పునర్లబ్ధ్వా మోదం ప్రాపురిత్యుత్తరేణాన్వయః ॥ ౩౦ ॥ గోప్య ఇతి ॥ పరస్పరం హర్షకథామాహుః
అహో బతేతి నివృత్తిం గమితో మృత్యుం ప్రాపితః ॥ ౩౧ ॥ కోత్ర విస్మయః యుజ్యత ఏవైతదితి తేష్వేవ కేచిదాహుః ॥ హింస్ర ఇతి ॥ న
స్మాభిః చీర్ణం కృతం పూర్తం వాపీకూపతటాకాదినిర్మాణం ఇష్టం పంచయజ్ఞాగ్నిహోత్రాది దత్తం దానం ॥ ౩౨ ॥ యదితి ॥ య
త్ యస్మాత్ తపఆదేః ప్రణయన్ హర్షయన్ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ శ్లో ॥ తృణావర్తాగమే దృష్టగౌరవాశంకిసంప్రసూమ్ । బోధయన్ దర్శయామాస

శక్నోద్భూరిభారభృత్ ॥ ౨౬ ॥ తమశ్మానం మన్యమాన ఆత్మానం గురుమత్తయా । గలే గృహీత ఉ
త్స్రష్టుం నాశక్నోదద్భుతార్భకమ్ ॥ ౨౭ ॥ గలగ్రహణనిశ్చేష్టో దైత్యో నిర్గతలోచనః । అవ్యక్తరా
వో న్యపతత్సహ బాలో వ్యసుర్వ్రజే ॥ ౨౮ ॥ తమంతరిక్షాత్పతితం కరాళం విశీర్ణసర్వావయవం శిలా
యామ్ । పురం యథా రుద్రశరేణ విద్ధం స్త్రియో రుదంత్యో దదృశుస్సమేతాః ॥ ౨౯ ॥ కృష్ణం చ తస్యోర
సి లంబమానమాదాయ మాత్రే ప్రతిహృత్య విస్మితాః । తం స్వస్తిమంతం పురుషాదనీతం విహాయసా మృ
త్యుముఖాత్ప్రముక్తమ్ ॥ ౩౦ ॥ గోప్యశ్చ గోపాః కిల నందముఖ్యా లబ్ధ్వా పునః ప్రాపురతీవ మోదమ్ ।
అహో బతాత్యద్భుతమేష రక్షసా బాలో నివృత్తిం గమితోఽభ్యగాత్పునః ॥ ౩౧ ॥ హింస్రః స్వపాపేన
విహింసితః ఖలః సాధుః సమత్వేన భయాద్విముచ్యతే । కిం నస్తపశ్చీర్ణమధోక్షజార్చనం పూర్తేష్టద
త్తముత భూతసౌహృదమ్ ॥ ౩౨ ॥ యత్సంపరేతః పునరేవ బాలకో దిష్ట్యా స్వబంధూన్ప్రణయన్నుపస్థి
తః ॥ ౩౩ ॥ దృష్ట్వాద్భుతాని బహుశో నందగోపో బృహద్వనే । వసుదేవవచో భూయో మానయామాస వి

❀ స్తన్యపానసమయే జృంభణ వ్యాజేన మాత్రే విశ్వరూపప్రదర్శనఘట్టః. ❀

స్మితః ॥ ౩౪ ॥ ఏకదార్భకమాదాయ స్వాంకమారోప్య భామినీ । ప్రస్నుతం పాయయామాస స్తనం స్నే
హపరిప్లుతా ॥ ౩౫ ॥ పీతప్రాయస్య జననీ సుతస్య రుచిరస్మితమ్ । ముఖం లాలయతీ రాజన్ జృంభతో
దదృశే జగత్ ॥ ౩౬ ॥ ఖం రోదసీ జ్యోతిరనీకమాశాః సూర్యేందువహ్నిశ్వసనాంబుధీంశ్చ । ద్వీపాన్నగాం
స్తద్దుహితౄర్వనాని భూతాని యాని స్థిరజంగమాని ॥ ౩౭ ॥ సా వీక్ష్య విశ్వం సహసా రాజన్ సంజాతవేప
థుః । సంమీల్య మృగశావాక్షీ నేత్రే చాసీత్సువిస్మితా ॥ ౩౮ ॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

❀❀❀❀❀❀❀❀ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - సప్తమోఽధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀

శ్రీ బాదరాయణిః ॥ గర్గః పురోహితో రాజన్ యదూనాం సుమహాతపాః । వ్రజం జగామ నందస్య వసు
దేవప్రచోదితః ॥ ౧ ॥ తం దృష్ట్వా పరమప్రీతః ప్రత్యుత్థాయ కృతాంజలిః । ఆనర్చాధోక్షజధియా ప్రణిపా
తపురస్సరమ్ ॥ ౨ ॥ సూపవిష్టం కృతాతిథ్యం గిరా సూనృతయా మునిమ్ । నందయిత్వాబ్రవీద్బ్రహ్మన్
పూర్ణస్య కరవామ కిమ్ ॥ ౩ ॥ మహద్విచలనం నౄణాం గృహిణాం దీనచేతసామ్ । నిశ్శ్రేయసా
య భగవన్నాన్యథా కల్పతే క్వచిత్ ॥ ౪ ॥ జ్యోతిషామయనం సాక్షాద్యత్తద్జ్ఞానమతీంద్రియమ్ । ప్ర

జృంభమాణో ముఖే జగత్ ॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః ॥ ఏకదేతి ॥ ౩౫ ॥ పీతేతి ॥ పీతమస్యాస్తీతి పీతః - తత్ప్రాయః పీతప్రాయః - పీత-విదిత
ఆదిశబ్దానాం పానాదిమతి వ్యుత్పన్నత్వాద్విభక్తా భ్రాతర ఇత్యాదివత్ - యద్వా - పీతప్రాయః స్తనో యేనేత్యుత్తరపదలోపసమాసో వా ॥ ౩౬ ॥ ఖ
మితి ॥ ఖం స్వర్గాకాశం - నగాన్ గిరీన్ - తద్దుహితౄః నదీః ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - సప్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❀❀
శ్లో ॥ అష్టమే నామకర్మాస్య బాలక్రీడాకుతూహలే । మృద్భక్షణేదియోగే చ విశ్వరూపం నిరూప్యతే ॥ విశ్వరూపాది బాలస్య నిశమ్యాశంకిత
పితుః । నామకృద్గర్గవాక్యేన నిజం తత్త్వమసూచయత్ ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ పూర్ణస్యేత్యత్ర గంధనినాం గృహమాగత స్తత్రాహ ॥ మహద్విచలన
మితి ॥ మహతాం స్వాశ్రయాదన్యత్ర విచలనం సంచరణం కింతు గృహిణాం మంగళాయ నను తర్హి తదేవ మహద్దర్శనార్థం కిమితి న
గచ్ఛంతి తత్రాహ దీనచేతసాం కృపణానాం గృహమపి త్యక్తుమశక్నువతామిత్యర్థః ॥ ౪ ॥ త్వయా బాలస్య నామకరణాది

కరణీయమితివక్తుం-తస్యజ్ఞానాతిశయమాహ॥ జ్యోతిషామితి॥ యదతీంద్రియజ్ఞానసాధనం జ్యోతిషామయనంతత్ప్రతిపాదకం-జ్యోతిశ్శాస్త్రమిత్యర్థః- తత్సాక్షాద్భవతా ప్రణీతం- యేనఅన్యోపిపుమాన్ - పరావరం - పరంకారణం పూర్వజన్మకృతంకర్మ- అపరం కార్యంఅస్మిన్ జన్మనిభావిఫలం-తద్వేద-ఉక్తంచజాతకే॥ శ్లో॥ యదుపచితమన్యజన్మనిశుభాశుభంతస్యకర్మణఃప్రాప్తిమ్।వ్యంజయతిశాస్త్రమేతత్తమసిద్రవ్యాణిదీపఇవేతి॥ ౫॥ వివక్షితమాహ॥ త్వంహీతి॥ దైవజ్ఞోమంత్రవిచ్చత్వం- అతోనామకరణాదిసంస్కారాన్ కర్తుమర్హసీత్యర్థః- నన్వేతద్గురుణాకరణీయమితిచేత్తత్రాహ॥ నౄణామితి॥ ౬॥ అత్యుత్సాహేనసంనందంప్రతి- గుప్తమేతత్కార్యమిత్యభిప్రాయేణప్రత్యాచక్షాణఇవాహ॥ యదూనామితి॥ భవతుతథాపి- స్వపుత్రాగతఇతికుతోవిద్యాదితిచేదతఆహ- ఖ్యాతశ్చేతి-తతఃకిమతఆహ- దేవకీసుతమితి- కంసోమన్యతేకల్పయేదిత్యర్థః॥ ౭॥ కంసఇతి॥ నను-వసుదేవకుమారఇతికథంచిజ్జానాతు- తత్రవసుదేవస్య పుత్రః దేవక్యాంజాతఇతికుతోజానీయాత్తత్రాహ- పాపమతిరిత్యాది॥ ౮॥ ఇతీతి॥ శ్లో॥ కింమయాహతయామందేత్యాది దేవకీకన్యావచఃశ్రుత్వా॥ శ్లో॥ దేవక్యా అష్టమోగర్భోన స్త్రీభవితుమర్హతీతిచ- నిత్యం సంచింతయన్ సామాన్యనక్వచిదస్త్రీతిజ్ఞాత్వా- యువయోశ్చసఖ్యంచింతయన్-త్వద్గృహేభవేదితిసంభావ్య- మత్సంస్కారలింగేనవా- ఆ తాశంకః ఆగతాఆశంకా యస్యసః-అపి

జ్ఞానంభవతాయేనపుమాన్వేదపరావరమ్॥౫॥త్వంహిబ్రహ్మవిదాంశ్రేష్ఠస్సంస్కారాన్కర్తుమర్హసి। బాలయోరనయోర్నౄణాంజన్మనాబ్రాహ్మణోగురుః॥౬॥ గర్గాచార్యః॥ యదూనామహమాచార్యఃఖ్యాతశ్చభువిసర్వతః। సుతంమయాసంస్కృతంతేమన్యతేదేవకీసుతమ్॥ ౭॥కంసఃపాపమతిస్సఖ్యంతవచానకదుందుభేః। దేవక్యాఅష్టమోగర్భోనస్త్రీభవితుమర్హతి॥ ౮॥ ఇతిసంచింతయన్ఛ్రుత్వాదేవకీదారికావచః। అపిహంతాగతాశంకస్తర్హితన్నోనయోభవేత్॥ ౯॥ నందః॥ అలక్షితోస్మిన్రహసిమామకైరపిగోవ్రజే। కురుద్విజాతిసంస్కారంస్వస్తివాచనపూర్వకమ్॥ ౧౦॥ శ్రీశుకః॥ ఏవంసంప్రార్థితోవిప్రస్స్వచికీర్షితమేవతత్ । చకారనామకరణంగూఢోరహసిబాలయోః॥౧౧॥ అయంహిరోహిణీపుత్రోరమయన్సుహృదోగుణైః। ఆఖ్యాస్యతేరామఇతిబలాధిక్యాద్బలంవిదుః॥ ౧౨॥ యదూనామపృథగ్భావాత్సంకర్షణముశంత్యుత॥ ౧౩॥ ఆసన్వర్ణాస్త్రయోహ్యస్యగృహ్ణతోనుయుగంతనూః। శుక్లోరక్తస్తథాపీతఇదానీంకృష్ణతాంగతః॥ ౧౪॥ ప్రాగయంవసుదేవస్యక్వచిజ్జాతస్తవాత్మజః। వాసుదేవఇతిశ్రీమానభిజ్ఞాస్సంప్రచక్షతే॥ ౧౫॥ బహూనిసంతినామానిరూపాణిచసుతస్యతే। గుణకర్మానురూపాణితాన్యహంవేదనోజనాః॥ ౧౬॥ ఏషవశ్శ్రేయఆధాస్యద్గోపగోకులనందనః। అనేనసర్వదుర్గాణియూయమంజస్తరిష్యథ॥ ౧౭॥ పురానేనవ్రజపతేసాధవోదస్యుపీడితాః। అరాజకేరక్ష్యమాణాజిగ్యుర్దస్యూన్సమేధితాః॥ ౧౮॥ యఏతస్మిన్మహాభాగేప్రీతింకుర్వంతిమానవాః। నారయోభిభవంత్యేతాన్విష్ణుపక్షానివాసురాః॥ ౧౯॥ తస్మాన్నందాత్మజోయంతునారాయణసమోగుణైః। శ్రియాకీర్త్యానుభావేనగోపాయస్వసమాహితః॥ ౨౦॥ ఇత్యాత్మానంసమాదిశ్యగర్గేచస్వగృహంగతే। నందఃప్రముదితోమేనేహ్యాత్మానంపూర్ణమాశిషామ్॥౨౧॥

యది- హంతాహనిష్యతి- తర్హితదా- తత్ నోమహాన్ అనయస్స్యాదితి॥ ౯॥ అలక్షితఇతి॥ ద్విజాతిసంస్కారమాత్రం- కేవలంస్వస్తివాచనపూర్వకంకుర్వితి॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ యదూనామితి॥యదూనామపృథగ్భావాత్ కుతశ్చిత్ హేతోః- విప్రతిపద్యమానానాం యదూనామపృథగ్భావాత్- భావోభావనం-తస్మాత్ అన్యోన్యశిక్షయా- సహైకమత్యకరణాదిత్యర్థః-సమ్యక్ కర్షతి ఏకీకరోతీతిసంకర్షణముశంతిమన్యంతేవక్ష్యంతీత్యర్థః॥ ౧౩॥ గర్భసంకర్షణంతునప్రకాశయతి॥ ఆసన్నితి॥ అస్యతవపుత్రస్య-అతఃకృష్ణఇత్యేకంనామభవిష్యతి॥ ౧౪॥ ప్రాగయమితి॥ సామాన్యోక్త్యా-ఋషిరయంజన్మాంతరగతం నామకథయతీతినందోమన్యతేస్మ అతఏవం వాసుదేవఇతిసంప్రచక్షతఇతి॥ ౧౫॥ బహూనీతి॥ గుణానురూపాణి- ఈశ్వరఃసర్వజ్ఞఇత్యాదీని- కర్మానురూపాణి- గోవిందః - గోవర్ధనోద్ధరణఇత్యాదీని- తానిసర్వాణ్యహమపినోవేద- జనాఅపినోవిదురితి॥ ౧౬॥ జాతకఫలమాహ॥ ఆధాస్యతీతి॥ ఏషఃపరమపురుషః-శ్రేయఃముక్తిం-అంజఃఝడితి॥ ౧౭॥ పురేతి॥ అనేనరక్ష్యమాణాఃసమేధితాశ్చ- దస్యూన్ జిగ్యురితి॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ఇతి॥ ఇత్యాత్మానం ప్రతి- సమాదిశ్య ఆత్మానంకృష్ణంచ -ఆశిషాంఆశీర్భిః-నందఃపూర్ణంవిష్ణుంమేనేఅమంస్త॥ ౨౧॥ శ్లో॥ బాలక్రీడావమత్యాథైకృష్ణో రామేణసంయుతః॥ పరమానందమాధత్తవ్రజేనందయశోదయోః॥ శ్రీధరీయాయంశ్లోకః॥ పూర్ణత్వమేవదర్శయన్నాహ॥ కాలే

నేతి ॥ ము ॥ వ్రజతాగచ్ఛతా - జానుభ్యాంసహపాణిభ్యాం - రఙ్గమాణౌ జానుద్వయేనపాణిద్వయేనచ-పృథివీమవష్టభ్య - చంక్రమణంకుర్వంతౌ॥ ౨౨॥ తావితి ॥ అనుకృష్యపునఃపున రాకృష్య- సరీసృపంతౌ అతిశయేన చరంతౌ- ఘోషాః కటిపాదభూషణకింకిణ్యః- తేషాంప్రఘోషేణరుచిరంయథాభవతితథా- ఘోషాణాంనాదేనహృష్టంమనోయయోస్తౌ- లోకంతతస్తతోగచ్ఛంతంజనం-అనుసృత్యత్రిచతురాణిపదాని అనుగమ్య- ముగ్ధవత్ప్రభీతవత్-మాత్రోరంతిసమీపే-ఉపేయతుఃఉపజగ్మతుః॥ము॥అనుకృష్యపురఃప్రసారితజానుయుగళం యథాతథా- పశ్చాద్గతజానుసమాకృష్యేత్యర్థః- సరీసృపంతౌ అతిశయేనసంచరంతౌ- ఘోషేతి- ఘోషాఃకటిపాదబద్ధకింకిణ్యః- తేషాంప్రఘోషేణప్రకృష్టశింజితేన - యద్వా- ఘోషస్యవ్రజస్య- ప్రఘోషేణశ్లాఘనీయధ్వనినా - రుచిరంయథాతథా-వ్రజకర్దమేషు- సరీసృపంతావితి తేననాదేన- హృష్టమనసౌ - లోకంఇతస్తతఃపర్యటంతంజనం-అనుసృత్యత్రిచతురాణిపదాన్యనుగత్య- ముగ్ధప్రభీతవత్ముగ్ధవత్- భీతవచ్చ- మాత్రోరంతియశోదారోహిణ్యోరంతికం- ఉపేయతుఃఉపజగ్మతుః॥ ౨౩॥ తదితి॥ తదాచతన్మాతరౌ-నిజసుతౌ-దోర్భ్యాముపగూహ్య- ప్రమోదం-యయతుః-కథంభూతే - ఘృణయాకృపయా- స్నువంత్యౌక్షరత్పయఃపూర్ణపయోధరసత్యౌ- పంకేనాంగరాగేణచ- రుచిరే- కథంభూతంముఖంనిరీక్ష్య- ముగ్ధంమందస్మితంయస్మిన్ - అల్పాదశనాశ్చయస్మిన్తచ్చతచ్చ ॥ ము ॥ స్నువంత్యౌపయస్స్రావిపయోధరసత్యౌ- పంకఏవాంగరాగః - తేనరుచిరా - యద్వా- పంకేనహరిద్రాదిక్తాంగరాగేణచ- రుచిరావితి- ముగ్ధంసుందరంస్మితంయస్మిన్-తచ్చ-తదల్పరదనమల్పోద్గతదంతంచ॥ ౨౪॥ యర్హీతి॥ యర్హి-అం

⟶❈ బాలక్రీడాప్రారంభఘట్టః. ❈⟵

కాలేనవ్రజతాల్పేనగోకులేరామకేశవౌ। జానుభ్యాంసహపాణిభ్యాంరఙ్గమాణౌవిజహ్రతుః॥ ౨౨॥
తావంఘ్రియుగ్మమనుకృష్యసరీసృపంతౌఘోషప్రఘోషరుచిరంవ్రజకర్దమేషు।తన్నాదహృష్టమనసావనుసృత్యలోకంముగ్ధప్రభీతవదుపేయతురంతిమాత్రోః॥ ౨౩॥ తన్మాతరౌనిజసుతౌఘృణయాస్నువంత్యౌపంకాంగరాగరుచిరావుపగూహ్యదోర్భ్యామ్। దత్వాస్తనంప్రపిబతోస్మ ముఖంనిరీక్ష్య ముగ్ధస్మితాల్పదశనంయయతుఃప్రమోదమ్॥ ౨౪॥ యర్హ్యంగనాదర్శనీయకుమారలీలావంతర్వ్రజేతదబలాఃప్రగృహీతపుచ్ఛైః। వత్సైరితస్తతఉభావనుకృష్యమాణౌప్రేక్షంత్యఉజ్ఝితగృహాజహృషుర్హసంత్యః॥ ౨౫॥ శృంగ్యగ్నిదంష్ట్ర్యసిజలద్విజకంటకేభ్యఃక్రీడాపరావతిచలౌస్వసుతౌనిషేద్ధుమ్। గృహ్యాణికర్తుమపియత్రనతజ్జనన్యౌశేకాతఆపతురలంమనసోనవస్థామ్॥ ౨౬॥ కాలేనాల్పేనరాజర్షేరామఃకృష్ణశ్చగోవ్రజే। అఘృష్టజానుభిఃపద్భిర్విచంక్రమతురంజసా ॥ ౨౭ ॥ తతస్తుభగవాన్కృష్ణోవయస్యైర్వ్రజబాలకైః। సహరామోవ్రజస్త్రీణాంచిక్రీడేజనయన్ముదమ్॥ ౨౮॥ కృష్ణస్యగోప్యోరుచిరంవీక్ష్యకౌమారచాపలమ్। శృణ్వంత్యాఃకిలతన్మాతురితిహోచుస్సమాగతాః॥ ౨౯॥
వత్సాన్ముంచన్క్వచిదసమయేక్రోశసంజాతహాసస్తేయంస్వాద్వత్త్యథదధిపయఃకల్పితైఃస్తేయ

గనానాందర్శనీయాకుమారలీలాయయోః - తథాభూతౌజాతౌ - తదాంతర్వ్రజేవ్రజస్యమధ్యే-తదబలాఃవ్రజాంగనాః- ప్రేక్షంత్యఃప్రేక్షమాణాః- విస్మృతగృహకృత్యాః- హసంత్యోజహృషుఃహృష్టాబభూవుః - కథంభూతౌ - తాభ్యాంప్రతిగృహీతానిపుచ్ఛానియేషాంతైః వత్సైః ఇతస్తతోనుకృష్యమాణౌ ॥ ము ॥ యర్హియదా- అంగనానాందర్శనీయాఃకుమారలీలాబాలచేష్టాయయోస్తౌ-జాతౌవితిశేషః- తర్తదా-అంతర్వ్రజేవ్రజమధ్యే-ప్రగృహీతపుచ్ఛైఃతాభ్యామేవాలంబితపుచ్ఛైఃవాలైఃవత్సైరితస్తతోనుకృష్యమాణౌప్రేక్షంత్యఃప్రేక్షమాణాః- ఉత్సృతగృహాఃవిస్మృతగృహవ్యాపారాః- ఉజ్ఝితగృహాఇత్యపిపాఠః-జహృషుఃహృష్టాఅభవన్-జగృహురితిపాఠేతౌగృహీతవత్యఇత్యర్థః॥ ౨౫॥ శృంగీతి॥ అతిచలౌతౌ- శృంగ్యాదిభ్యోనిషేద్ధుం- గృహోచితానికర్మాణిచకర్తుం- యత్రయదా-తజ్జనన్యౌనశేకాతే- తదా-అలంమనసఃఅనవస్థామాపతురితి ॥ శ్లో ॥ గృహిణంగృహసౌఖ్యస్యపరాతుష్టిఃప్రదర్శితా।కృష్ణచాపలచౌర్యాణిసహైవాఖిలసద్మసు॥ ప్రజల్పంత్యస్సమాగత్యగోప్యోగోపైర్ముదందదుః॥శ్రీధరీయోయంసార్ధశ్లోకః॥ ము ॥క్రీడాపరాక్రీడాసక్తౌ- అతఏవాతిచలౌసర్వతశ్చరంతౌ- అతిబలావిత్యపిపాఠః- శృంగిణఃశృంగప్రహరణజంతవః- దంష్ట్రిణఃదంష్ట్రాప్రహరణజంతవః- అసిఃఖడ్గః- అహిరితిపాఠేసర్పః- ద్విజామయూరాద్యాః- కంటకాస్తరూణాంతీక్ష్ణావయవాః-ఏతేభ్యః-నిషేద్ధుంనివారయితుం-గృహ్యశబ్దేనగృహోచితకార్యాణ్యుచ్యంతే-నశేకాతేశక్తేనస్యాతాం-అతఃమనసోనవస్థామాకులతామాపతురిత్యర్థః॥ ౨౬॥ము॥కాలేనేతి॥అఘృష్టజానుభిఃపద్భిః-విచంక్రమతుః- కదాచిజ్జానుక్రమణం- కదాచిత్పద్భ్యాంగమనంచేతి- మిశ్రంచక్రురిత్యర్థః॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ అ

సమయెఅదోహకాలె-క్రోశసంజాతహాసః-స్తెయంచౌర్యార్జితం-స్వతుదత్తం-తత్రాపిస్వాదు-నేతరత్-దధిచ-పయశ్చ-దధిపయః-అత్తి-కించ-భోక్ష్యన్భోక్ష్యమాణఃస్వయంభుంజానఇత్యర్థః-మర్కాన్మర్కటాన్ప్రతి-విభజ్యదదాతి-తెషాంమధ్యెత్ప్తశ్చెన్నకోపినాత్తిచెత్తర్హి-భాండంభినత్తి-క్వచిత్-ద్రవ్యస్యాలాభెసతిసఃకృష్ణః-గృహాయథత్యామీతికుపితోయాతి-యద్వా-సగృహాఃగృహిణః-తెభ్యఃకుపితః-తెషాంతోకాన్బాలాన్-పర్యంకాదిషుసుప్తాన్-ప్రహరణనోదనాదిభిః-ఉపక్రోశ్యప్రరుదితాన్కృత్వాయాతీతి॥

ము॥ అసమయెఅదోహకాలె-క్రోశసంజాతహాసః క్రోశెనజనానామాక్రోశెన-సంజాతహాసః-స్తెయంచౌర్యార్జితం-తత్రాపిస్వాదునెతరత్-తస్యధూర్తస్యచౌర్యార్జితమెవస్వాదుభవతీతిభావః-దధిచపయశ్చదధిపయః-అత్తిభుక్తైః కల్పితైఃసంపాదితైః-స్తెయయోగైః చౌర్యోపాయైః-భోక్ష్యన్భోక్ష్యమాణః-స్వయంభుంజానఇత్యర్థః-మర్కాన్విభజతి-మర్కటాదీన్ప్రతి-విభజ్యదదాతీత్యర్థః-సచెన్నాత్తితెషుతృప్తఃకోపినాత్తిచెదిత్యర్థః-మర్కంభోక్ష్యన్బిభజతిసచెన్నాస్తీతిపాఠః-మర్కంనవనీతం॥శ్లో॥ మర్కంతుదధిసారస్స్యాన్నవనీతంప్రచక్షత ఇత్యభిధానాత్-విభజతిసఖిభ్య ఇతిశెషః-యద్వా-మర్కంమర్కటంప్రతి విభజతి-స్వోపభోజ్యాదధికంమర్కటాదిభ్యోదదాతీత్యర్థః-సచెన్నాస్తి-సః-మర్కాఖ్యోదధిసారః-స్వోపయోగాన్నాస్తిచెత్-కెవలంభాండంభినత్తి-కృత్స్నంచస్వయమెవభక్షయిత్వేతిభావః-యద్వా-మర్కోమర్కటోనాస్తిచెత్-భుక్తావశిష్టగవ్యసహితంభాండంభినత్తీత్యర్థః-ద్రవ్యాలాభెపథిశిరాదెః-కృష్ణభయాత్ప్రచ్ఛన్నంనిహితతయాక్వచిత్తదలాభెసతి-స్వగృహకుపితః-అస్మద్గృహకుపితఇతి-గోపీనాంస్వస్వగృహొద్దెశనోక్తిః-సగృహకుపితఇ.పాఠె-సకృష్ణఃయత్రద్రవ్యాలాభః-తద్గృహాయథత్యామీత్యెవంకుపితస్సన్నిత్యర్థః-యద్వా-సగృహాఃగృహస్థాః-తెభ్యఃకుపితఇతివా-తోకాన్బాలానుపక్రోశ్య-ప్రహారనోదనాదిభిఃప్రరుదితాన్కృత్వేత్యర్థః॥ ౩౦॥ కల్పితైః స్తెయయోగైరిత్యుక్తం-తత్ప్రపంచయతిద్వాభ్యాం॥హస్తేతి॥ తుంగశిక్యస్థభాండెషు-అంతర్నిహితెదధ్యాదౌ-వయునంజ్ఞానం-యస్యసః-ఛిద్రంరచయతి-తద్వత్ఛిద్రరచనాదివిత్-ధ్వాంతయుక్తెగృహె-స్వాంగమెవార్థప్రదీపంవిరచయతి-విశెషతోధృతమణిగణం-యర్హి-కాలెయస్మిన్సమయె-అత్రఛందోభంగ ఆర్షః॥ము॥ కల్పితైఃస్తెయయోగైరిత్యుక్తమెవప్రపంచయతి॥హస్తేతి॥ అంత

> రయోగైః। మర్కాన్భోక్ష్యన్ విభజతిసచెన్నాత్తిభాండంభినత్తిద్రవ్యాలాభెసగృహకుపితోయాత్యుపక్రోశ్యతోకాన్॥ ౩౦॥ హస్తాగ్రాహ్యెరచయతివిధింపీఠకోలూఖలాద్యైశ్ఛిద్రంహ్యంతర్నిహితవయునఃశిక్యభాండెషుతద్విత్। ధ్వాంతాగారెధృతమణిగణంస్వాంగమర్థప్రదీపంకాలెగోప్యోయర్హిగృహకృత్యెషుసువ్యగ్రచిత్తాః॥ ౩౧॥ఎవంధార్ష్ట్యాన్యుశతికురుతెమెహనాదీనివాస్తౌస్తెయోపాయైర్విరచితకృతిస్సుప్రతీకోయథాస్తె॥ఇత్థంస్త్రీభిస్సభయనయనశ్రీముఖాలోకినీభిర్వ్యా

నిహితవయునెశిక్యభాండెదృషద్భిరితిపాఠః-యర్హియస్మిన్కాలె-గోప్యోగృహకృత్యెషుసువ్యగ్రచిత్తాఃవ్యాసక్తచిత్తాః-తదా-సఃకృష్ణఃపీఠకోలూఖలాద్యైర్విధింతత్తదున్నతవస్తుసాధనంకుర్వన్-సర్వథాచ-హస్తాగ్రాహ్యె అంతర్నిహితం వయునంనవనీతాదిభోగ్యద్రవ్యం-యస్మిన్తస్మిన్-శిక్యభాండెపాశరచితయంత్రవిశెషస్థితభాండె-దృషద్భిః శిలోత్క్షెపణైరిత్యర్థః-ఛిద్రంరచయతి-తథాధ్వాంతాగారెఅంధకారావృతగృహె-ధృతమణిగణందివ్యమణిభూషితం-అతఏవార్థప్రదీపంతత్తదర్థప్రకాశకం-స్వాంగంరచయతిసన్నిధాపయతి-అథవా-ధృతమణిగణంస్వాంగమర్థప్రదీపం-వస్తుప్రకాశకదీపంకుర్వన్-హస్తాగ్రాహ్యెవస్తునిపీఠకోలూఖలాద్యైః-విధింరచయతితత్సాధనంకరోతీత్యర్థః-ఎవమప్యసాధ్యెశిక్యభాండె-ఛిద్రంరచయతీతి-ఛిద్రంహ్యంతర్నిహితవయునఃశిక్యభాండెషుతద్వదితిపాఠాంతరం-తత్రశిక్యభాండెషుసాధనాంతరైర్దుర్గ్రహెష్వేత్యర్థః-అంతర్నిహితెతదంతర్గతెదధ్యాదిద్రవ్యె-వయునంజ్ఞానంయస్యసః-తన్నిశ్చయవానిత్యర్థః-ఛిద్రంరచయతి-తదెవమెవాస్యదపిధార్త్యంకరోతీత్యాహతద్వదితి-అన్వర్త్యమానం-తద్వదితిపాఠె-ధ్వాంతాగారెస్వాంగమర్థప్రదీపంకుర్వన్-తత్-వస్తువెత్తీతితద్విత్-సన్నిత్యర్థః॥ ౩౧॥

ఏవమితి॥ రెరెచోర-ఇత్యాద్యుక్తఃశ్రీకృష్ణః-త్వమెవచోరః అహంగృహస్వామీత్యాదీనిధార్ష్ట్యానిప్రగల్భవచాంసి-ఉశతిజల్పతి-భోకమసీయెయశోదె-యద్వా-ఉశతివాస్తౌస్వచిన్తెగృహె-మెహనాదీనిపురీషోత్సర్గాదీని-కురుతె-ఏవంస్తెయోపాయైః-విరచితాః-కృతిఃకర్మ-యెనసః-త్వత్సమీపెసుప్రతీకఃసాధురివాస్తె-యద్వా-సుప్రతీకఃదిగ్గజవదధృష్యఆస్తఇత్యర్థః-సభయెనయనెయస్మిన్తచ్చతత్శ్రీయుక్తంముఖంచ-తదాలోకినీభిఃవ్యాఖ్యాతాధార్ష్ట్యప్రఖ్యాపితకర్మఫలా-ఉపాలబ్ధుం-నిర్భర్త్సనాదికంకర్తుంఅనైచ్ఛుమితియావత్నైచ్ఛత్॥ ము॥ ఏవంఛిద్రాదిధూర్తస్యకృత్యపదెవధార్ష్ట్యానిరెరెచోరఇత్యుక్తస్త్వమెవచోరఃఅహంగృహస్వామీత్యాదీనిప్రగల్భవచనాని-ఉశతిజల్పతి-వాస్తౌతద్గృహదెవతార్చనస్థానాదౌ-మెహనాదీనిపురీషోత్సర్గాదీనికురుతె-ఇత్థం-స్తెయోపాయైర్విరచితకృతిః ఉపాయైఃకల్పితస్తెయవ్యాపారోపీత్యర్థః-శోభనాశ్చర్యానుచితాఃప్రతీకాఅవయవాయస్యసఃసుప్రతీకఇవాస్తె-త్వత్సమీపెసాధురివవర్తతఇత్యర్థః-యద్వా-సుప్రతీకాఖ్యదిగ్గజవదధృష్యఆస్తఇతి-సభయనయనంచకితెక్షణం-శ్రీకృష్ణస్య

శ్రియ ఉక్తంముఖమాలోకయంతీతి తదాలోకినీభి స్త్రీభిర్గోపీభిరిత్థం వ్యాఖ్యాతార్థాని ఘోషేషు చౌర్యాదివ్యాపారా ఉపాలబ్ధుం భర్త్సనాదికం కర్తుమిత్యర్థః నైచ్ఛత్ ॥ ౩౨ ॥ ము ॥ అథైకదానేకరూపపరిగ్రహేణానేకగోపీగృహప్రవిష్టస్య భగవతోద్భుతకృత్యమాహ ॥ గోప్య ఇతి ॥ కృష్ణం ఏకదైవ నవనీతాద్యపహరణార్థం స్వస్వగృహాన్ ప్రవిష్టమిత్యర్థః - పృథక్పృథగూహ్య యద్యప్యేకోహం మయా ప్రవిష్టః తం తం కృష్ణం సాధ్వ్యస్త్వేత్యర్థః - తదాగః కృష్ణస్యాపరాధం గదితుం యశోదాయై విజ్ఞాపయితుమేకదైవ ప్రసృతాః ప్రవృత్తాస్సత్యః తదంతి యశోదాయాస్సమీపే - తమేవ స్వస్వగృహీతం కృష్ణమేవ దృష్ట్వా - ప్రాగివస్థితమిత్యర్థః - అథ జ్ఞాస్వస్వభర్తౄన్ కృష్ణానదృష్ట్వా - సలజ్జాః - ప్రయాసవైఫల్యాదితి భావః - స్వగృహాన్ ప్రతి - నివవృతుః న్యవర్తంత ॥ ౩౩ ॥ కదాచిదపరాధాంతరే ఉపాలభత - తదా మాతుః మహదాశ్చర్యమభూదితి కథయన్నాహ ॥ ఏకదేతి ॥ ౩౪ ॥ సేతి ॥ ఉపాలభ్యేతి భర్త్స్య - భయేన సంభ్రాంతే ప్రేక్షణే చపలనిరీక్షణే - అక్షిణీ యస్య తం ॥ ము ॥ ఉపాలభ్యేతి భర్త్స్య - భయేన సంభ్రాంతప్రేక్షణే చపలాలోకనే - అక్షిణీ యస్య తం ॥ ౩౫ ॥ కస్మాదితి ॥ అదాంతాత్మన్ చపలగాత్ర - యద్వా - ఉద్ధతస్వభావ - రహః ఏకాంతే - అగ్రజోపి బలరామోపి - వదతీత్యర్థః ॥ ౩౬ ॥ నేతి ॥ నాహం భక్షితవానితి సర్వేమిథ్యాభివాదినః న హి బాహ్యం కించిన్మయా భక్షితం - మత్కుక్షావాదావేవ సర్వమస్తీతి భావః - సమక్షం ప్రత్యక్షం ॥ ము ॥ నాహం భక్షితవానితి పూర్వమేవ మత్కుక్షిస్థపృథివీవ్యతిరేకేణ - అన్యన్న కించిద్భక్షితమితి భావః ॥ ౩౭ ॥ యదీతి ॥ వ్యాదేహి ముఖం ప్రసారయేతి - వ్యాదత్త ప్రసారితవాన్ - స్వకుక్షిస్థనానాసృష్టివైచిత్ర్యం మాత్రే దర్శనాయ ప్రవృత్త ఇతి సూచయన్నాహ - అవ్యాహతేతి ॥ ము ॥ వ్యాదేహి ఆస్యం వివృతం కురు - వ్యాదత్త వివృతం కృతవాన్ ఆస్యే లోకప్రకాశనసామర్థ్యం సూచయన్నాహ - అవ్యాహతేతి ॥ ౩౮ ॥

ఖ్యాతార్థా ప్రహసితముఖీ న హ్యుపాలబ్ధుమైచ్ఛత్ ॥ ౩౨ ॥ గోప్యః కదాచన పృథక్పృథగూహ్య కృష్ణమైత్యైకదైవ గదితుం ప్రసృతాస్తదాగః । దృష్ట్వా తదంత్యథ తమేవ నిజాన దృష్ట్వా సర్వాశ్చ తా నివ

❈ మృద్భక్షణాత్తర్జయంతీం మాతరం ప్రతి ఆస్యదర్శనాద్విశ్వరూపదర్శనఘట్టః ❈

వృతుః స్వగృహాన్ సలజ్జాః ॥ ౩౩ ॥ ఏకదా క్రీడమానాస్తే రామాద్యా గోపదారకాః । కృష్ణో మృదం భక్షితవానితి మాత్రే న్యవేదయన్ ॥ ౩౪ ॥ సా గృహీత్వా కరే పుత్రముపాలభ్య హితైషిణీ । యశోదా భయసంభ్రాంతప్రేక్షణాక్షమభాషత ॥ ౩౫ ॥ యశోదా ॥ కస్మాన్మృదమదాంతాత్మన్ భవాన్ భక్షితవాన్ రహః । వదంతి తావకా హ్యేతే కుమారాస్తేఽగ్రజోఽప్యయమ్ ॥ ౩౬ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ నాహం భక్షితవానంబ సర్వే మిథ్యాభిశంసినః । యది సత్యంగిరస్తర్హి సమక్షం పశ్య మే ముఖమ్ ॥ ౩౭ ॥ యద్యేవం తర్హి వ్యాదేహీత్యుక్తస్స భగవాన్ హరిః । వ్యాదత్తావ్యాహతైశ్వర్యః క్రీడామనుజబాలకః ॥ ౩౮ ॥ సా తత్ర దదృశే విశ్వం జగత్స్థాస్ను చ ఖం దిశః । సాద్రిద్వీపాబ్ధిభూగోళం సవాయ్వగ్నీందుతారకమ్ ॥ ౩౯ ॥ జ్యోతిశ్చక్రం జ్వలత్తేజో వివరాణి రసాతలమ్ । వైకారికాణీంద్రియాణి మనో మాత్రా గుణాస్త్రయః ॥ ౪౦ ॥ ఏతద్విచిత్రం సహజీవకాలస్వభావకర్మాశయలింగభేదమ్ । సూనోస్తనౌ వీక్ష్య విదారితాస్యే

సేతి ॥ తత్ర తస్మిన్ ముఖే - విశ్వం దదృశే దదర్శ - తత్ప్రపంచయతి - జగత్ జంగమం - స్థాస్ను స్థావరం - ఖం అంతరిక్షలోకం - సాద్రిద్వీపాబ్ధిభూగోళం పర్వతద్వీపసముద్రసహితం - భూలోకం - వాయుః పవనః - అగ్నిః వైద్యుతః - ఇందుశ్చ తారకాశ్చ - తత్సహితం ॥ ము ॥ తత్రాస్యే - విశ్వమశేషం - దదృశే - స్థాస్ను స్థావరం - చకారోనుక్తజంగమసముచ్చయార్థకః - యద్వా - జగచ్ఛబ్దో జంగమార్థకః - తాదృశం విశ్వం దదృశ ఇతి - ఖమంతరిక్షలోకం - సాద్రిద్వీపాబ్ధీతి భూగోళవిశేషణం - వాయ్వగ్నీందుతారకాసహితం ॥ ౩౯ ॥ జ్యోతిశ్చక్రమితి ॥ జ్యోతిశ్చక్రం స్వర్లోకం - వైకారికాణి దేవాః - మన ఇతి - వైకారికశబ్దేన గృహీతమపి దేవవైలక్షణ్యాత్పునరుక్తం - ఇంద్రియాణి చ తైజసాని - మాత్రాః తామసాః శబ్దాదయః ॥ ము ॥ జ్యోతిశ్చక్రం - నభః ఆకాశం - స్వర్నాయత్ స్వర్గాకాశం - వికార ఇంద్రియాద్యహంకారః - తజ్జన్యానీంద్రియాణి దశైవాత్రోచ్యంతే - మనసః పృథక్కథనాత్ ॥ ౪౦ ॥ ఏతదితి ॥ ఏవమేతద్విచిత్రం విశ్వం సహ ఏకదైవ - వీక్ష్య - విచిత్రతామాహ - జీవశ్చ గుణక్షోభకః - కాలశ్చ పరిణామహేతుః - స్వభావశ్చ జన్మహేతుః - కర్మ చ తత్సంస్కారః - ఆశయశ్చ - ఏతైః లింగానాం చరాచరశరీరాణాం భేదో యస్మిన్ తత్ - తనౌ - తత్ర ప్రపంచే - సహాత్మానం స్వసహితం - క్వచిద్వీక్ష్య - సూనోః అల్పే విదారితే ఆస్యే - శంకామవాప ॥ ము ॥ మాత్రాః పంచతన్మాత్రాః - గుణాః సత్త్వాదయః - జీవాః జీవాత్మానః - సర్వోత్పత్తిమన్నిమిత్తం గుణక్షోభకశ్చ - కాలః పరిణామహేతుః - స్వభావశ్చ జన్మహేతుః - కర్మ చ - ఆశయో వాసనా చ - తైర్లింగానాం శరీరాణాం భేదో యస్మిన్ తత్ - తదేవ - విచిత్రమేతద్విశ్వం సహ ఏకదైవ - యద్వా - సహజీవేత్యాద్యఖండం పదం - జీవాదిభిర్యో లింగభేదః - తత్సహితం తద్విశ్వమితి సహాత్మానం - ద్రష్టారం - స్వేన సహితం ప్రపంచ - సూనోస్తనౌ - తత్రాపి - విదారితం యదాస్యం - తస్మిన్ శంకాంవి

తర్కామవాప॥ ౪౧॥ తామాహ॥ కింస్వప్న ఇతి॥ పరితో విలోక్యాహ - నాయంస్వప్నః- తర్హి కిం దేవస్య హరేః - మాయా- తథాచేద స్యైకింనపశ్యంతి- తర్హి- కింవామదీయఏవకశ్చిద్బుద్ధిమోహః- విపర్యాసః- దర్పణేముఖవత్- ఏవంతర్హి- అయంకృష్ణోపి- కథమం తః ప్రతీయతే- అంతర్బహిశ్చైకరూపేణచ కథంజగత్ప్రతీయతే- తథాసతి - బింబప్రతిబింబయోరివపరస్పరం పైపరీత్యేన- ప్రతీతేః స్యాదిత్యాశంక్యాన్యథా వితర్కయతి- అథోఇతి- అథోఅథవా - మమాముష్యార్భకస్యాపిసతః - యఃకశ్చనాచింత్య- ఆత్మయోగఃస్వీ యమైశ్వర్యం- ఔత్పత్తికఃస్వాభావికః॥ ము॥తదాహ॥ కిమితి॥ ఏతచ్ఛిశోరల్పవదనేవిశ్వదర్శనం- కింస్వప్న ఇతిజాగరావస్థాయామయం నసంభవేదతివిమృశ్యాహ- ఉతేతి- అథవేత్యర్థః - మాయికంచేత్సర్వస్యదర్శనీయంనేత్యాశంక్యాహ- కింవేతి- బుద్ధిమోహఃభ్రాం తిః- తథాచేత్పునఃపునర్విమర్శేపికథంయథావత్ప్రతీతిరిత్యాశంక్యాహ - అథోఇతి- అథోఅథవా- అముష్యమమార్భకస్య- యఃక శ్చన- అనిర్వాచ్యఇత్యర్థః- ఔత్పత్తికఃఉత్పత్తిసిద్ధః- స్వాభావికఇతియావత్- ఆత్మయోగఃస్వగతోణిమాద్యైశ్వర్యయోగః॥ ౪౨॥చ రమంపక్షమాశ్రిత్యఅయమీశ్వరఇతినిశ్చిత్యాహ॥ అథోఇతి॥ చేతఃచిత్తం - తదాదిభిఃనవితర్కగోచరంజగత్- యదాశ్రయంయదధిష్ఠా నం- యేనకరణేనఅధిష్ఠాత్రాయతోబుద్ధివృత్త్యభివ్యక్తాత్- నన్విదమవితర్క్యంభవతు- తత్పదంకీదృక్- అతఆహ- సుదుర్విభావ్యమితి- ఇదమత్యంతమచింత్యమిత్యర్థః॥ ము॥ అథతస్మిన్నేతాదాత్మికతత్త్వబుద్ధ్యాహ ॥ అథోఇతి ॥ చేతశ్శబ్దోబుద్ధిపరః - మనఃకర్మణామనో న్యాసారః-చేతఆదిభిః- యథావత్- యథాతథేత్యర్థః- నవితర్కగోచరం- అదోజగత్- యదాశ్రయంయదాధేయం- యతఃఇతిపంచమ్యంతపదసామర్థ్యాదుత్పద్యతఇతిలభ్యతే- యేనసర్వంతిష్ఠతీత్యపిలభ్యతే - ప్రలీయతేప్రలీనంభవతి - యత్రేత్యధ్యాహారః- ప్ర తీయతఇతిపాఠే యతః ప్రతీయతే- వ్యజ్యతేఉత్పద్యతఇత్యర్థః- సుదుర్విభావ్యమప్రతర్క్యం- తత్ - పద్యతఇతిపదం- దివ్యాత్మస్వ

వ్రజంసహాత్మానమవాపశంకామ్॥ ౪౧॥ కింస్వప్న ఏతదుత దేవమాయాకింవామదీయోబతబుద్ధిమో హః। అథోఅముష్యైవమమార్భకస్యయఃకశ్చనౌత్పత్తికఆత్మయోగః। ౪౨। అథోయథావన్నవిత ర్కగోచరంచేతోమనఃకర్మవచోభిరంజసా।యదాశ్రయంయేనయతఃప్రతీయతేసుదుర్విభావ్యంప్ర ణతాస్మితత్పదమ్। ౪౩। అహంమమాసౌపతిరేషమేసుతోవ్రజేశ్వరస్యాఖిలవిత్తపాసతీ। గోప్యశ్చ గోపాస్సహగోధనాశ్చయన్మాయయేత్థంకుమతిస్సమేగతిః। ౪౪ ॥ ఇత్థంవిదితతత్త్వాయాంగోపికా యాంస ఈశ్వరః। వైష్ణవీంవ్యతనోన్మాయాంపుత్రస్నేహమయీంవిభుః ॥ ౪౫। సద్యోనష్టస్మృతి ర్గోపీసారోప్యారోహమాత్మజమ్।ప్రవృద్ధస్నేహకలిలహృదయాసీత్పురాయథా॥ ౪౬ ॥ త్రయ్యా చోపనిషద్భిశ్చసాంఖ్యయోగైశ్చసాత్త్వతైః।ఉపగీయమానమాహాత్మ్యంహరింసామన్యతాత్మజమ్॥ ౪౭॥ రాజా॥ నందఃకిమకరోద్బ్రహ్మన్ శ్రేయఏవంమహోదయమ్।యశోదాచమహాభాగాపపౌ యస్యాస్తనంహరిః॥ ౪౮॥పితరౌనాన్వవిందేతాంరామకృష్ణార్భకేహితమ్। గాయంత్యద్యాపికవ

రూపం- ప్రణతాస్మీతి॥ ౪౩॥ ఏవంప్రపంచప్రతీత్యా ఉన్నీతంతత్త్వం- పునర్జీవసంసృతిహేతుమాయాశ్రయత్వేనోన్నయంతీత్యా హ ॥ అహమితి ॥ యశోదానామాహం- అసౌమమపతిః- అముష్యవ్రజేశ్వరస్య- అఖిలవిత్తపాఅఖిలవిత్తాధిష్ఠాత్రీ- అహంసతీ జాయా- ఏషకృష్ణోమేసుతః- గోప్యాదయశ్చమదీయాః ఇతీత్థంకుమతిః- యన్మాయయా - సవిష్ణుర్మేశరణమితి ॥ ము ॥ యత్సంకల్పేనమమైతావతీసం సారభ్రాంతిః- సఏవమేగతిరిత్యాహ ॥ అహమితి ॥ మమాసౌనందఃపతిః- ఏషమేసుతః - సగోపాఃసహగోధనాశ్చ - గోప్యః- మదీ యాఇత్యర్థః- సతీఅహం వ్రజేశ్వరస్యనందస్య- అఖిలవిత్తపాసమస్తద్రవ్యగోప్త్రీ- అస్మీత్యర్థః- యన్మాయయాయత్సంకల్పేన- ఇత్థంకుమతిరితి- భవామీతిశేషః- సమేగతిః- అస్త్విత్యర్థః॥ ౪౪॥ ఇత్థమితి॥ వైష్ణవీంస్వీయాం ॥ ము ॥ పుత్రస్నేహమయీంపుత్రస్నే హమయీం- వైష్ణవీంస్వీయామిత్యర్థః॥ ౪౫॥ సద్యఇతి॥ ప్రవృద్ధేనస్నేహేన- కలిలంవ్యాప్తం హృదయం యస్యాస్సా- పురేవాసీత్ ॥ ము ॥ ప్రవృద్ధస్నేహేన- కలిలంవ్యాప్తం హృదయం యస్యాస్సా- నష్టా స్మృతిః తత్త్వస్మరణం - యస్యాస్సా-ఆరోహమంకమారోప్య- య థాపురాపూర్వవదేవ-ఆస॥ ౪౬॥ మాయాబలోద్రేకమాహ ॥త్రయ్యేతి ॥త్రయ్యాఇంద్రాదిరూపేణ ఉపనిషద్భిర్బ్రహ్మేతి- సాంఖ్యైః పురుషఇతి- యోగైఃపరమాత్మేతి- సాత్త్వతైఃభగవానితి - ఉపగీయమానంమాహాత్మ్యంయస్యతం॥ ము ॥ తన్మాయావైభవంప్రకటయితు మాహ ॥ త్రయ్యేతి ॥ త్రయ్యాఅపూర్వభావరూపయా- తత్తత్కర్మారాధ్యత్వేన- ఉపనిషద్భిర్బ్రహ్మత్వాద్యైః - సర్వకారణత్వాదినాసాం ఖ్యైః పురుషత్వేన-యోగైః సర్వోపాస్యత్వేన-సాత్త్వతైఃపరస్మైకాంతిభిః-ప్రాప్యప్రాపకత్వేనచ-ఉపగీయమానంమాహాత్మ్యం- యస్యతం- హరిమాత్మజం- మన్యతేస్మ్యహో- తన్మాయామాహాత్మ్యమితిభావః॥ ౪౭॥ అతివిస్మయేనపృచ్ఛతి ॥ నందఇతి ॥ మహోదయం మహత్ ఉదయఃఉద్భవోయస్మిన్కర్మణి తత్ ॥ ము ॥ యశోదానందయోస్తాదృశభాగ్యాతిశయంకృత్వా- అత్యాశ్చర్యేణపృచ్ఛతి ॥ నందఇతి॥

త్రియుక్తంముఖమాలోకయంతీతి తదాలోకనేన స్త్రీభిర్గోపీభిరిత్థం వ్యాఖ్యాతార్థాని ఘోషితచౌర్యాదివ్యాపారాః ఉపాలబ్ధుం ని
భర్త్సనాదికం కర్తుమిత్యర్థః। నైచ్ఛత్ ॥ ౩౧॥ ము॥ అథైకదానేకరూపపరిగ్రహేణానేకగోపీగృహప్రవిష్టస్య భగవతోద్భుతకృత్య
మాహ ॥ గోప్య ఇతి ॥ కృష్ణం ఏకదైవ నవనీతాద్యపహరణార్థం స్వస్వగృహాన్ ప్రవిష్టమిత్యర్థః - పృథక్పృథగూహ్య యద్యస్య గృ
హం మోయః ప్రవిష్టః - తం తం కృష్ణం సాసాధ్యేత్యర్థః - తదాగః కృష్ణస్యాపరాధం గదితుం యశోదాయై విజ్ఞాపయితుమేకదైవ -
ప్రసృతాః ప్రవృత్తాస్సత్యః - తదంతియశోదాయాస్సమీపే - తమేవ స్వస్వగృహీతం కృష్ణమేవ దృష్ట్వా - ప్రాగివ స్థితమిత్యర్థః - అథని
జాన్ స్వధృతాన్ కృష్ణానదృష్ట్వా - సలజ్జాః - ప్రయాసవైఫల్యాదితి భావః - స్వగృహాన్ ప్రతి - నివవృతుః స్వవర్తంత ॥ ౩౩॥ కదాచిదపరా
ధాంతేరేడుపాలభత - తదామాతుః మహదాశ్చర్యమభూదితి కథయన్నాహ ॥ ఏకదేతి ॥ ౩౪॥ సేతి ॥ ఉపాలభ్య భర్త్సయిత్వా - భయేన సంభ్రాం
తే ప్రేక్షణే చపలనిరీక్షణే - అక్షిణీ యస్య తం ॥ ము ॥ ఉపాలభ్య భర్త్సయిత్వా - భయేన సంభ్రాంతప్రేక్షణే చపలాలోకనే - అక్షిణీ యస్య తం ॥
౩౫ ॥ కస్మాదితి ॥ అదాంతాత్మన్ చపలగాత్ర - యద్వా - ఉద్ధతస్వభావ - రహః ఏకాంతే - అగ్రజోఽపి బలరామోఽపి - వదతీత్యర్థః ॥ ౩౬ ॥ నేతి ॥
నాహం భక్షితవానితి సర్వే మిథ్యాభివాదినః నహి బాహ్యం కించిన్మయా భక్షితం - మత్కుక్షౌ వాదావేవ సర్వమస్తీతి భావః - సమక్షం ప్రత్య
క్షం ॥ ము ॥ నాహం భక్షితవానితి పూర్వమేవ మత్కుక్షిస్థపృథివీవ్యతిరేకేణ - అద్య న కించిద్భక్షితమితి భావః ॥ ౩౭॥ యదీతి ॥ వ్యాదేహి ముఖం ప్ర
సారయేతి - వ్యాదత్త ప్రసారితవాన్ - స్వకుక్షిస్థనానాసృష్టివైచిత్ర్యం మాత్రే దర్శనాయ ప్రవృత్త ఇతి సూచయన్నాహ - అవ్యాహతేతి ॥
ము ॥ వ్యాదేహి ఆస్యం వివృతం కురు - వ్యాదత్త వివృతం కృతవాన్ ఆస్యే లోకప్రకాశనసామర్థ్యం సూచయన్నాహ - అవ్యాహతేతి ॥ ౩౮॥

ఖ్యాతార్థా ప్రహసితముఖీ నహ్యుపాలబ్ధుమైచ్ఛత్ ॥ ౩౧॥ గోప్యః కదాచన పృథక్పృథగూహ్య కృ
ష్ణమైత్యేకదైవ గదితుం ప్రసృతాస్తదాగః। దృష్ట్వా తదంత్యథతమేవ నిజాన దృష్ట్వా సర్వాశ్చ తా నివ

❈ మృద్భక్షణాత్తర్జయంతీం మాతరం ప్రతి ఆస్యదర్శనాద్విశ్వరూపదర్శనఘట్టః. ❈

వృతుః స్వగృహాన్ సలజ్జాః ॥ ౩౩॥ ఏకదా క్రీడమానాస్తే రామాద్యా గోపదారకాః। కృష్ణో మృదం భక్షిత
వానితి మాత్రే న్యవేదయన్ ॥ ౩౪॥ సా గృహీత్వా కరే పుత్రముపాలభ్య హితైషిణీ। యశోదా భయసం
భ్రాంతప్రేక్షణాక్షమభాషత ॥ ౩౫॥ యశోదా ॥ కస్మాన్మృదమదాంతాత్మన్ భవాన్ భక్షితవాన్ర
హః। వదంతి తావకా హ్యేతే కుమారాస్తేఽగ్రజోఽప్యయమ్ ॥ ౩౬ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ నాహం భక్షితవానంబ
సర్వే మిథ్యాభిశంసినః। యది సత్యగిరస్తర్హి సమక్షం పశ్య మే ముఖమ్ ॥ ౩౭॥ యద్యేవం తర్హి వ్యా
దేహీత్యుక్తః స భగవాన్ హరిః। వ్యాదత్తావ్యాహతైశ్వర్యః క్రీడామనుజబాలకః ॥ ౩౮॥ సా తత్ర ద
దృశే విశ్వం జగత్స్థాస్ను చ ఖం దిశః। సాద్రిద్వీపాబ్ధిభూగోళం సవాయ్వగ్నీందుతారకమ్ ॥ ౩౯ ॥ జ్యోతి
శ్చక్రం జ్వలత్తేజో వివరాణి రసాతలమ్। వైకారికాణీంద్రియాణి మనో మాత్రా గుణాస్త్రయః ॥
౪౦॥ ఏతద్విచిత్రం సహజీవకాలస్వభావకర్మాశయలింగభేదమ్। సూనోస్తనౌ వీక్ష్య విదారితాస్యే

సేతి ॥ తత్ర తస్మిన్ ముఖే - విశ్వం దదృశే దదర్శ - తత్ప్రపంచయతి - జగత్ జంగమం - స్థాస్ను స్థావరం - ఖం అంతరిక్షలోకం - సాద్రి
ద్వీపాబ్ధిభూగోళం పర్వతద్వీపసముద్రసహితం - భూలోకం - వాయుః పవనః - అగ్నిః వైద్యుతః - ఇందుశ్చ తారకాశ్చ - తత్సహితం ॥ ము ॥
తత్రాస్యే - విశ్వమశేషం - దదృశే - స్థాస్ను స్థావరం - చకారోఽనుక్తజంగమసముచ్చయార్థకః - యద్వా - జగచ్ఛబ్దో జంగమార్థకః -
తాదృశం విశ్వం దదృశ ఇతి - ఖమంతరిక్షలోకం - సాద్రిద్వీపాబ్ధీతి భూగోళవిశేషణం - వాయ్వగ్నీందుతారకాసహితం ॥ ౩౯॥ జ్యోతిశ్చ
క్రమితి ॥ జ్యోతిశ్చక్రం స్వర్లోకం - వైకారికాణి దేవాః - మన ఇతి - వైకారికశబ్దేన గృహీతమపి దేవవైలక్షణ్యాత్పునరుక్తం ఇంద్రి
యాణి చ తైజసాని - మాత్రాః తామసాః శబ్దాదయః ॥ ము ॥ జ్యోతిశ్చక్రం - నభ ఆకాశం - స్వర్గాయిత్ స్వర్గాకాశం - వికార ఇంద్రి
యాద్యహంకారః - తజ్జాన్యానీంద్రియాణి దశ వాత్రోచ్యంతే - మనసః పృథక్కథనాత్ ॥ ౪౦॥ ఏతదితి ॥ ఏవమేతద్విచిత్రం విశ్వం - సహ
ఏకదైవ - వీక్ష్య - విచిత్రతామాహ - జీవశ్చ గుణక్షోభకః - కాలశ్చ పరిణామహేతుః - స్వభావశ్చ జన్మహేతుః - కర్మ చ తత్సంస్కారః - ఆశ
యశ్చ. ఏతైః లింగానాం చరాచరశరీరాణాం - భేదో యస్మిన్ తత్ - తనౌ - తత్ర ప్రపంచ - సహాత్మానం స్వసహితం - క్వచిద్వీక్ష్య - సూనోః
అప్యేవిదారితే ఆస్యే - శంకామవాప ॥ ము ॥ మాత్రాః పంచతన్మాత్రాః - గుణాః సత్త్వాదయః - జీవాః జీవాత్మానః - సర్వోత్పత్తిమన్నిమి
త్తం గుణక్షోభకశ్చ - కాలః పరిణామహేతుః - స్వభావశ్చ జన్మహేతుః - కర్మ చ - ఆశయో వాసనా చ - తైర్లింగానాం శరీరాణాం భేదో య
స్మిన్ తత్ - తదేవ - విచిత్రమేతద్విశ్వం - సహ ఏకదైవ - యద్వా - సహజీవేత్యాద్యఖండం పదం - జీవాదిభిర్యో లింగభేదః - తత్సహిత
మితద్విశ్వమితి సహాత్మానం - ద్రష్టారం - స్వేన సహితం ప్రపంచ - సూనోస్తనౌ - తత్రాపి - విదారితం యదాస్యం - తస్మిన్ శంకాం

తర్కమవాప॥ ౪౧॥ తామాహ॥ కింస్వప్న ఇతి॥ పరితో విలోక్యాహ - నాయం స్వప్నః - తర్హి కిం దేవస్య హరేః - మాయా - తథా చేద స్యైకిం న పశ్యంతి - తర్హి - కిం నామ మదీయ ఏవ కశ్చిద్బుద్ధిమోహః - విపర్యాసః - దర్పణే ముఖవత్ - ఏవం తర్హి - అయం కృష్ణోపి - కథమం తః ప్రతీయతే - అంతర్బహిశ్చైకరూపేణ చ కథం జగత్ప్రతీయతే - తథా సతి - బింబప్రతిబింబయోరివ పరస్పరం నైరపేక్ష్యేణ - ప్రతీతేః స్యాదిత్యాశంక్యాన్యథా వితర్కయతి - అథో ఇతి - అథో అథవా - మమాముష్య అర్భకస్యాపి సతః - యః కశ్చనాచింత్య - ఆత్మయోగః స్వీయమైశ్వర్యం - ఔత్పత్తికః స్వాభావికః॥ ము॥ తదాహ॥ కిమితి॥ ఏతత్ శిశోరల్పవదనే విశ్వదర్శనం - కిం స్వప్న ఇతి జాగరావస్థాయామయం న సంభవేదితి విమృశ్యాహ - ఉతేతి - అథవేత్యర్థః - మాయికం చేత్తద్ధి మమ స్వదర్శనీయం నేత్యాశంక్యాహ - కిం వేతి - బుద్ధిమోహః భ్రాంతిః - తథా చేత్పునః పునర్విమర్శేపి కథం యథావత్ప్రతీతిరిత్యాశంక్యాహ - అథో ఇతి - అథో అథవా - అముష్య మమార్భకస్య - యః కశ్చన - అనిర్వాచ్య ఇత్యర్థః - ఔత్పత్తికః ఉత్పత్తిసిద్ధః - స్వాభావిక ఇతి యావత్ - ఆత్మయోగః స్వగతో ణిమాద్యైశ్వర్యయోగః॥ ౪౨॥ చరమం పక్షమాశ్రిత్య అయమీశ్వర ఇతి నిశ్చిత్యాహ॥ అథో ఇతి॥ చేతః చిత్తం - తదాదిభిః న వితర్కగోచరం జగత్ - యదాశ్రయం యదధిష్ఠానం - యేన కరణేన అధిష్ఠాత్రా యతో బుద్ధివృత్త్యభివ్యక్తాత్ - నన్విదమవితర్క్యం భవతు - తత్పదం కీదృక్ - అత ఆహ - సుదుర్విభావ్యమితి - ఇదమత్యంతమచింత్యమిత్యర్థః॥ ము॥ అథ తస్మిన్ తాదాత్మికతత్త్వబుద్ధ్యాహ॥ అథో ఇతి॥ చేతశ్శబ్దో బుద్ధిపరః - మనః కర్మణా మనోవ్యాపారః - చేత ఆదిభిః - యథావత్ - యథాతథేత్యర్థః - న వితర్కగోచరం - అదో జగత్ - యదాశ్రయం యదాధేయం - యతః ఇస్మాత్ - పంచమ్యంతపదసామర్థ్యాదుత్పద్యత ఇతి లభ్యతే - యేన సర్వం తిష్ఠతీత్యపి లభ్యతే - ప్రలీయతే ప్రలీనం భవతి - యత్రేత్యధ్యాహారః - ప్రతీయత ఇతి పాఠే యతః ప్రలీయతే - వ్యజ్యతే ఉత్పద్యత ఇత్యర్థః - సుదుర్విభావ్యమప్రతర్క్యం - తత్ - పద్యత ఇతి పదం - దివ్యాత్మస్వ

ప్రజం స హోత్మానమవాప శంకామ్॥ ౪౧॥ కిం స్వప్న ఏతదుత దేవమాయా కిం వా మదీయో బత బుద్ధిమోహః। అథో అముష్యైవ మమార్భకస్య యః కశ్చనౌత్పత్తిక ఆత్మయోగః। ౪౨। అథో యథావన్న వితర్కగోచరం చేతోమనఃకర్మవచోభిరంజసా। యదాశ్రయం యేన యతః ప్రతీయతే సుదుర్విభావ్యం ప్రణతాస్మి తత్పదమ్। ౪౩। అహం మమాసౌ పతిరేష మే సుతో వ్రజేశ్వరస్యాఖిలవిత్తపా సతీ। గోప్యశ్చ గోపాస్సహగోధనాశ్చ యే యన్మాయయేత్థం కుమతిస్స మే గతిః। ౪౪। ఇత్థం విదితతత్త్వాయాం గోపికాయాం స ఈశ్వరః। వైష్ణవీం వ్యతనోన్మాయాం పుత్రస్నేహమయీం విభుః। ౪౫। సద్యో నష్టస్మృతిర్గోపీ సారోప్యారోహమాత్మజమ్। ప్రవృద్ధస్నేహకలిలహృదయాసీత్తథా యథా। ౪౬। త్రయ్యా చోపనిషద్భిశ్చ సాంఖ్యయోగైశ్చ సాత్త్వతైః। ఉపగీయమానమాహాత్మ్యం హరిం సామన్యతాత్మజమ్॥ ౪౭॥ రాజా॥ నందః కిమకరోద్బ్రహ్మన్ శ్రేయ ఏవం మహోదయమ్। యశోదా చ మహాభాగా పపౌ యస్యాస్స్తనం హరిః॥ ౪౮॥ పితరౌ నాన్వవిందేతాం రామకృష్ణార్భకేహితమ్। గాయంత్యద్యాపి కవ

రూపం - ప్రణతాస్మీతి॥ ౪౩॥ ఏవం ప్రపంచప్రతీత్యా ఉన్నీతం తత్త్వం - పునర్జీవసంసృతిహేతుమాయాశ్రయత్వేనోన్నయంతీత్యాహ॥ అహమితి॥ యశోదా నామాహం - అసౌ మమ పతిః - అముష్య వ్రజేశ్వరస్య - అఖిలవిత్తపా అఖిలవిత్తాధిష్ఠాత్రీ - అహం సతీ జాయా - ఏష కృష్ణో మే సుతః - గోప్యాదయశ్చ మదీయాః ఇతీత్థం కుమతిః - యన్మాయయా - స ఏవ మే శరణమితి॥ ము॥ యత్సంకల్పేన మమైతావతీ సంసారభ్రాంతిః - స ఏవ మే గతిరిత్యాహ॥ అహమితి॥ మమాసౌ నందః పతిః - ఏష మే సుతః - సగోపాః సహ గోధనాశ్చ - గోప్యః - మే మదీయా ఇత్యర్థః - సతీ అహం వ్రజేశ్వరస్య నందస్య - అఖిలవిత్తపా సమస్తద్రవ్యగోప్త్రీ - అస్మీత్యర్థః - యన్మాయయా యత్సంకల్పేన - ఇత్థం కుమతిరితి - భవామీతి శేషః - స మే గతిః - అస్త్విత్యర్థః॥ ౪౪॥ ఇత్థమితి॥ వైష్ణవీం స్వీయాం॥ ము॥ పుత్రస్నేహమయీం - వైష్ణవీం స్వీయామిత్యర్థః॥ ౪౫॥ సద్య ఇతి॥ ప్రవృద్ధేన స్నేహేన - కలిలం వ్యాప్తం హృదయం యస్యాస్సా - పురేవాసీత్॥ ము॥ ప్రవృద్ధస్నేహేన - కలిలం వ్యాప్తం హృదయం యస్యాస్సా - నష్టా మతిః తత్త్వాస్మరణం - యస్యాస్సా - ఆరోహం అంకమారోప్య - యథా పురా పూర్వవదేవ ఆస॥ ౪౬॥ మాయాబలోద్రేకమాహ॥ త్రయ్యేతి॥ త్రయ్యా ఇంద్రాదిరూపేణ ఉపనిషద్భిర్బ్రహ్మేతి - సాంఖ్యైః పురుష ఇతి - యోగైః పరమాత్మేతి - సాత్త్వతైః భగవానితి - ఉపగీయమానం మాహాత్మ్యం యస్య తం॥ ము॥ తన్మాయావైభవం ప్రకటయితుమాహ॥ త్రయ్యేతి॥ త్రయ్యా అపూర్వభావరూపయా - తత్తత్కర్మారాధ్యత్వేన - ఉపనిషద్భిర్బ్రహ్మత్వాద్యైః - సర్వకారణత్వాదినా సాంఖ్యైః పురుషత్వేన - యోగైః సర్వోపాస్యత్వేన - సాత్త్వతైః పరస్మైకాంతిభిః - ప్రాప్యప్రాపకతయా చ - ఉపగీయమానం మాహాత్మ్యం - యస్య తం - హరిమాత్మజం - మన్యతేత్యహో - తన్మాయామాహాత్మ్యమితి భావః॥ ౪౭॥ అతివిస్మయేన పృచ్ఛతి॥ నంద ఇతి॥ మహోదయం మహాన్ ఉదయః ఉద్భవో యస్మిన్ తత్॥ ము॥ యశోదానందయోస్తాదృశభాగ్యాతిశయం కృత్వా - ఆత్మ్యాశ్చర్యేణ పృచ్ఛతి॥ నంద ఇతి॥

మహాన్ శ్లాఘ్యః- ఉరుగాయస్య తత్ ॥ ౪౮ ॥ పితరావితి॥ యయోః ప్రసన్నో వతీర్ణః- తౌ పితరావపి - యం నాన్వవిందేతాం స ప్రాప్నువ
తాం- కృష్ణస్యోదారం మహత్ అర్భకేహితం బాలలీలాం- యచ్చ కవయో గాయంతి- తత్- యోగినో విందంతి- స కిం శ్రేయః అకరోదితి॥
ము ॥ కృష్ణః ప్రసన్నో యయోరవతీర్ణః- తౌ పితరౌ దేవకీవసుదేవౌ చ- నాన్వవిందేతాం నానుభూతౌ- ఉదారం కృష్ణచేష్టితమితి పాఠః.
ఉదారం సకలఫలప్రదాతృ- కృష్ణస్య అర్భకస్య చేష్టితం బాలచేష్టితం - కృష్ణరామార్భకేహితమితి పాఠే - కృష్ణరామావేవార్భకౌ - త
యోః ఈహితమిత్యర్థః- యల్లోకనమలాపహమితి పాఠః- యల్లోకనం- యస్య కృష్ణస్య విలోకనం - మలాపహం పాపహరం - కవయః-
అద్యాపి గాయంతి- తత్కృష్ణోదారార్భకేహితం - పితరావపినాన్వవిందేతాం - తద్యో విందత - స కిం శ్రేయ అకరోదితి యోజనా-
యల్లోకశమలాపహమితి పాఠే - యదీహితం లోకశమలాపహం - గాయంతి - తదిత్యర్థః ॥ ౪౯ ॥ ద్రోణ ఇతి ॥ బ్రహ్మణ ఆదేశాద్గో
పాలనాదిలక్షణాత్ ॥ ము ॥ బ్రహ్మణ ఆదేశాద్ గోరక్షణాదేః - కరిష్యమాణః - తం బ్రహ్మాణం ॥౫౦॥ ము ॥ జాతయోరితి ॥ జాతయో
నావితి పాఠః - భువి - నౌ అస్మాకం- జాతౌ అవతీర్ణౌ ఇత్యర్థః- జాతయోర్నావితి పాఠే- భువి జాతయోరావయోరిత్యర్థః.

యోయల్లోకశమలాపహమ్ ॥ ౪౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ ద్రోణో వసూనాం ప్రవరో ధరయా సహ భార్యయా ।
కరిష్యమాణ ఆదేశాన్ బ్రహ్మణస్తమువాచ హ ॥ ౫౦ ॥ జాతయోర్నౌ మహాదేవే భువి విశ్వేశ్వరే హరౌ ।
భక్తిః స్యాత్పరమా లోకే యయాఞ్జో దుర్గతిం తరేత్ ॥ ౫౧ ॥ అస్త్విత్యుక్తః స ఏవేహ వ్రజే ద్రోణో మ
హాయశాః । జజ్ఞే నంద ఇతి ఖ్యాతో యశోదా సా ధరాభవత్ ॥ ౫౨ ॥ తతో భక్తిర్భగవతి పుత్రీభూతే జ
నార్దనే । దంపత్యోర్నితరామాసీద్గోపగోపీషు భారత ॥ ౫౩ ॥ కృష్ణో బ్రహ్మణ ఆదేశం సత్యం కర్తుం
వ్రజే విభుః । సహరామో వసంశ్చక్రే తేషాం ప్రీతిం స్వలీలయా ॥ ౫౪ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - అష్టమోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖
బాదరాయణిః ॥ ఏకదా గృహదాసీషు యశోదా నందగేహినీ । కర్మాంతరనియుక్తాసు నిర్మమంథ స్వయం
దధి ॥ ౧ ॥ యాని యానీహ గీతాని తద్బాలచరితాని చ । దధినిర్మంథనే కాలే స్మరంతీ తాన్యగాయత ॥ ౨ ॥
క్షౌమం వాసః పృథుకటితటే బిభ్రతీ సూత్రనద్ధం పుత్రస్నేహస్నుతకుచయుగం జాతకంపం చ సుభ్రూః ॥
రజ్జ్వాకర్షశ్రమభుజచలత్కంకణౌ కుండలే చ స్విన్నం వక్త్రం కబరవిగలన్మాలతీ నిర్మమంథ ॥ ౩ ॥ తాం
స్తన్యకామ ఆసాద్య మథ్నంతీం జననీం హరిః । గృహీత్వా దధిమంథానం న్యషేధత్ప్రీతిమావహన్ ॥ ౪ ॥
తమంకమారూఢమపాయయత్స్తనం స్నేహస్నుతం సస్మితమీక్షతీ ముఖమ్ । అతృప్తముత్సృజ్య జవేన సా
యయావుత్సిచ్యమానే పయసి త్వధిశ్రితే ॥ ౫ ॥ సంజాతకోపః స్ఫురితారుణాధరం సందశ్య దద్భిర్దధిమంథ
భాజనమ్ । భిత్త్వా మృషాశ్రుర్దృషదశ్మనా రహో జఘాస హైయంగవమంతరం గతః ॥ ౬ ॥ ఉత్తార్య
గోపీ సుశృతం పయః పునః ప్రవిశ్య సందృశ్య చ దధ్యమత్రకమ్ । భగ్నం విలోక్య స్వసుతస్య కర్మ తజ్జహాస తం
చాపి న తత్ర పశ్యతీ ॥ ౭ ॥ ఉలూఖలాంఘ్రేరుపరి వ్యవస్థితం మర్కాయ కామం దదతం శిచి స్థితమ్ । హ

హరాం భక్తిస్స్యాదితి వక్ష్యమాణా ॥ ౫౧ ॥ అస్త్వితి ॥ స ఏవేహ ద్రోణో జజ్ఞే- స చ నంద ఇతి ఖ్యాతః- సా ధరా యశోదాభవత్ ॥ ౫౨ ॥
తత ఇతి ॥ గోపగోపీనామపి వస్తుస్వభావాద స్త్యేవ భక్తిః- తయోః పునర్నితరామితి ॥ ౫౩ ॥ కృష్ణ ఇతి ॥ స్వలీలయా పుత్రభావానుకారి
త్వా ॥ ౫౪ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ నవమే పయ ఉత్సిక్తే గత్వా గోప్యథ తత్కృతమ్ । విలోక్య భాండభంగాది కృష్ణం దామ్నా బబంధ తమ్ ॥ తత్తు దారాశ్రితం విశ్వం దృష్ట్వా
విస్మితచేతసః । బంధనద్వ్యంగులాపూర్త్యా పూర్ణతాం సా న్వదర్శయత్ ॥ ఏకదేతి ॥ స్వయం దధి నిర్మమంథ ॥ ౧ ॥ యానీతి ॥ తదా చాగా
యదిత్యేవ కారాన్వయః ॥ ౨ ॥ క్షౌమమితి ॥ సూత్రనద్ధం కాంచీబద్ధం- రజ్జ్వాకర్షేణ శ్రమో యయోర్భుజయోః చలంతౌ కంకణౌ చ -
కబరాద్విగళంతీ మాలతీ యస్యాః సా ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ తమితి ॥ అధిశ్రితే చుల్లీమారోపితే - ఉత్సిచ్యమానే అతితాపేన బహిర్నిర్గచ్ఛతి సతీత్య
ర్థః ॥ ౫ ॥ సమితి ॥ దృషదశ్మనా శిలాపుత్రేణ పేషణ్యశ్మనేత్యర్థః- అంతరం గృహమధ్యం- గతః- రహసి ఏకాంతే - హైయంగవం నవనీతమ
భక్షయత్ ॥ ౬ ॥ ఉత్తార్యేతి ॥ సుశ్రితం సుతప్తం - దధిమంథనస్థానం- ప్రవిశ్య- భిన్నం సందృశ్య దృష్ట్వా ॥ ౭ ॥ ఉలూఖలేతి ॥ ఉలూఖలాంఘ్రేః
పరివర్తితస్యోలూఖలస్యోపరి స్థిత్వా- చౌర్యశంకితశంకితం చ చలమీక్షణం యస్య తం మర్కాయ మర్కటాయ- మర్క శబ్దోత్ర మార్జా

రాదీనాముపలక్షకః - యద్వా - మర్కాణాం నవనీతం - తదర్థమాగతాయ సఖీజనాయేత్యన్యే ॥౮॥ తామితి ॥ తపసా వికారాగ్రేణ - ఈరితం తదాకారతాం నీతం - అతఏవ ప్రవేష్టుం నక్షమమితి ॥౯॥ అన్వంచమానేతి ॥ అన్వంచమానా - ఏవం కృష్ణమనుగచ్ఛంతీ - బృహత్యోః చలంత్యోః - శ్రోణ్యోః భరేణ ఆక్రాంతా స్తబ్ధా గతిర్యస్యాస్సా - విస్రంసితాత్ - శిథిలీకృతాత్ కేశబంధాత్ - చ్యుతైః ప్రసూనైః అనుగతిరనుగమనం యస్యాస్సా - యద్వా - జవేన కంపితాత్కేశబంధాత్ - పునః పునః పతితాని ప్రసూనాని - అనుపశ్చాత్ - గతిర్యస్యాస్సా - పరామృశత్ ధృతవతీ ॥౧౦॥ కృతాగసమితి ॥ అంజన్మషిణీ అంజంతీ - సవర్ణతః ప్రసరంతీ మషీ కజ్జలం యయోస్తే - అంతర్మషిణీత్యపి పాఠాంతరం - అక్షిణీ స్వపాణినా కషంతం సమ్మర్దయంతం - భిషయంతీ భీషయంతీ - ప్రాస్వం ఛాందసం - భయముత్పాదయంతీ - అవాగురత్ అభర్త్సయత్ - అపాగురదితి పాఠాంతరే అపగోరణం మనసా ద్రోహచింతనమకరోదిత్యర్థః ॥౧౧॥ త్యక్త్వేతి ॥ ఇయేష ఐచ్ఛత్ - అతద్వీర్యకోవిదా తత్ప్రభావానభిజ్ఞా ॥౧౨॥ అకోవిదత్వమేవాహ పంచభిశ్శ్లోకైః ॥ నచాంతరితి ॥ బంధనం హి బహిః పరివృతేన దామ్నా - అంతరావృతస్య న భవతి - తథా - పూర్వాపరవిభాగవతో వస్తునః పూర్వం దామతో ధృత్వా - పరితః పరివేష్టనే న భవతి - నన్వేతదస్తీత్యాహ - నచాంతరితి - కించ - వ్యాపకేన వ్యాప్యస్య బంధో భవతి - తచ్చ విపరీతమిత్యాహ - పూర్వాపరమితి - కించ - తద్వ్యతిరిక్తస్య చాభావాన్న బంధ ఇత్యాహ - జగచ్చ య ఇతి ॥౧౩॥ తమితి ॥ తం మర్త్యలింగం - అధోక్షజం ఆత్మజం - మత్వా - బబంధేతి ॥౧౪॥ తదితి ॥ ద్వ్యం

య్యంగవం చౌర్యవిశంకితేక్షణం నిరీక్ష్య పశ్చాత్సుతమాగమచ్ఛనైః ॥౮॥ తామాత్తయష్టిం ప్రసమీక్ష్య సత్వరస్తతోఽవరుహ్యాపససార భీతవత్ । గోప్యన్వధావన్న యమాప యోగినాం క్షమం ప్రవేష్టుం తపసేరితం మనః ॥౯॥ అన్వంచమానా జననీ బృహచ్చలచ్ఛ్రోణీభరాక్రాంతగతిస్సుమధ్యమా । జవేన విస్రంసితకేశబంధనచ్యుతప్రసూనానుగతిః పరామృశత్ ॥౧౦॥ కృతాగసం తం ప్రరుదంతమక్షిణీ కషంతమంజన్మషిణీ స్వపాణినా । ఉద్వీక్షమాణం భయవిహ్వలేక్షణం హస్తే గృహీత్వా భిషయంత్యవాగురత్ ॥౧౧॥ త్యక్త్వా యష్టిం సుతం భీతం విజ్ఞాయార్భకవత్సలా । ఇయేష కిల తం బద్ధుం దామ్నా తద్వీర్యకోవిదా ॥౧౨॥ న చాంతర్న బహిర్యస్య న పూర్వం నాపి చాపరమ్ । పూర్వాపరం బహిశ్చాంతర్జగతో యో జగచ్చ యః ॥౧౩॥ తం మత్వాత్మజమవ్యక్తం మర్త్యలింగమధోక్షజమ్ । గోపికోలూఖలే దామ్నా బబంధ ప్రాకృతం యథా ॥౧౪॥ తద్దామ బధ్యమానస్య స్వార్భకస్య కృతాగసః । ద్వ్యంగులోనమభూత్తేన సందధేఽన్యచ్చ గోపికా ॥౧౫॥ యదాసీత్తదపి న్యూనం తేనాన్యదపి సందధే । తదపి ద్వ్యంగులం న్యూనం యద్యదాదత్త బంధనమ్ ॥౧౬॥ ఏవం స్వగేహదామాని యశోదా సందధత్యపి । గోపీనాం విస్మయంతీనాం స్మయంతీ విస్మితాభవత్ ॥౧౭॥ స్వమాతుస్స్విన్నగాత్రాయా విస్రస్తకబరస్రజః । దృష్ట్వా పరిశ్రమం కృష్ణః కృపయాసీత్స్వబంధనే ॥౧౮॥ ఏవం సందర్శితా హ్యంగ హరిణా భక్తవశ్యతా । స్వవశేనాపి కృష్ణేన యస్యేదం సేశ్వరం వశే ॥౧౯॥ నేమం విరించో న భవో న శ్రీరప్యంగసంశ్రయా । ప్రసాదం లేభిరే గోపీ యత్తత్ప్రాప విముక్తిదాత్ ॥౨౦॥ నాయం సుబోధో భగవాన్ దేహినాం గోపికాసుతః । జ్ఞాని

గులోనం ద్వాభ్యామంగులీభ్యామూనమపూర్ణం ॥౧౫॥ ౧౬॥ ఏవమితి ॥ స్మితం కుర్వంతీనాం మధ్యే - స్వయమపి హసంతీ - విస్మయమాప ॥౧౭॥ ౧౮॥ నచైవం స్వాతంత్ర్యభంగ ఇత్యాహ ॥ ఏవమితి ॥ సేశ్వరం బ్రహ్మేంద్రాదీశ్వరసహితమిదం విశ్వం - యస్య వశే - యదధీనమిత్యర్థః ॥౧౯॥ భగవత్ప్రసాదమన్యైరపి దుర్లభం లేభే - ఇదం త్వతిచిత్రమితి - సరోమాంచితమాహ ॥ నేతి ॥ విరించః - పుత్రోఽపి - భవః స్వాత్మాపి - శ్రీర్జాయాపి ॥ ము ॥ యద్యపి - కేచిద్భగవదనుగ్రహం లభంతే - తథాప్యేతత్సదృశం న కేఽపీతి హర్షాశ్చర్యాభ్యామాహ ॥ నేమమితి ॥ విరించః సృష్టికర్తా పుత్రశ్చ - తత్ప్రసాదార్హ ఏవ - భవస్తారకబ్రహ్మోపాసకో భక్తస్తథైవ - అంగసంశ్రయా నిత్యానపాయినీ శ్రీః సర్వవైభవహేతుభూతా దేవీ చ - తథైవ - తథాచ శ్రీర్విరించో భవశ్చేత్యేతే - విముక్తిదాద్భగవతః - ప్రసాదం న లేభిర ఇతి న - కింతు - గోపీ యం ప్రసాదం - ప్రాప - తమిమం న లేభిర ఇతి యోజనా - అత్ర చతుర్విధపురుషార్థప్రదస్య భగవతః ప్రసాదస్య - పరమఫలమాత్యంతికదుఃఖనివృత్తిపూర్వక పరమానందప్రాప్తిలక్షణో మోక్షః - తతోఽప్యచింత్యోఽయం గోప్యాం తత్ప్రసాదః - యదేతాదృశముక్తిప్రసాదో భగవానేవ సాక్షాదస్యాః నిగ్రహానుగ్రహాది విషయపర్యంతవిధేయతో ఉజ్జ్వలమాత్మజత్వమనాటయదితి - గోపీ - యం తం ప్రాప - విముక్తిదాదిత్యేతత్సందర్శాభిప్రాయః - నేదమితి - యత్తత్ప్రాపేతి చ పాఠే - గోపీ ప్రసాదం ప్రాపేతి యత్ - తదిదం - విరించాదయోఽపి న లేభిర ఇత్యన్వయః ॥౨౦॥ ఫలితమాహ ॥ నాయమితి ॥ దేహినాం దేహాభిమానినాం - తాపసాదీనాం జ్ఞానినాం - నివృత్తాభిమాని

నామపీతి ॥ ము ॥ తథాచభక్తానామేవాయంసులభః - నాన్యేషామిత్యాహ ॥ నేతి ॥ ఆత్మపోతానాంస్వశిశూనాం తద్వద్దయనీయానామిత్యర్థః - ఆత్మాస్వయమేవపోతస్తరణసాధనంయేషామితివా - ఆత్మబోధానామితిపాఠేపరమాత్మసాక్షాత్కారవతామిత్యర్థః - సుఖావహ ఇతిపాఠే సుప్రాప్యః - సుబోధఇతిపాఠేసుఖేనబోద్ధుంశక్యః ॥ ౨౧ ॥ భక్తైర్బద్ధస్యాప్యన్యమోచకత్వంవక్తుమాహ ॥ కృష్ణఇతి ॥ ము ॥ స్వయంబద్ధోపి - భగవాన్ పరబంధనమోచకత్వం నజహాతీత్యభిప్రాయః ప్రస్తౌతి ॥ కృష్ణస్త్వితి ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - నవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ దశమేపాతయద్రాజన్ననంతరాయమళార్జునౌ । తత్రతాభ్యాంచదేవాభ్యాంకృష్ణః స్తుతఇతీర్యతే ॥ కథ్యతామితి ॥ యద్విగర్హితంకర్మ - యేనవా - దేవర్షేర్భాగవతోత్తమస్యాపి - తమః క్రోధః - తదేతత్కథ్యతామితి ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ అంతరితి ॥ గంగాయాం - అంతర్మధ్యే - కథంభూతే - అంభోజానాంవనాని - తేషాంరాజయః - తాః విద్యంతేయస్మిన్ తస్మిన్ ॥ ౪ ॥ యదృచ్ఛయేతి ॥ దృష్ట్వాచ - తస్మిన్ అపశ్యత్ - క్షీబాణౌమత్తౌ - సమబుధ్యత ॥ ౫ ॥ కుతఇత్యతఆహ ॥ తమితి ॥ ౬ ॥ తావితి ॥ అనుగ్రహార్థాయ - అనుగ్రహశ్చమదనా

నాంచాత్మపోతానాంయథాభక్తిమతామిహ ॥ ౨౧ ॥ కృష్ణస్తుగృహకృత్యేషువ్యగ్రాయాంమాతరిప్రభుః । అద్రాక్షీదర్జునౌపూర్వంగుహ్యకౌధనదాత్మజౌ ॥ ౨౨ ॥ పురానారదశాపేనవృక్షతాం ప్రాపితౌమదాత్ । నలకూబరమణిగ్రీవావితిఖ్యాతౌశ్రియాన్వితౌ ॥ ౨౩ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - నవమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

రాజా ॥ కథ్యతాంభగవన్నేతత్తయోశ్శాపస్యకారణమ్ । యత్తద్విగర్హితంకర్మదేవర్షేర్యేనవా తమః ॥ ౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ రుద్రస్యానుచరౌభూత్వాసుదృప్తౌధనదాత్మజౌ । కైలాసోపవనేరమ్యేమందాకిన్యాంమదోత్కటౌ ॥ ౨ ॥ వారుణీంమదిరాంపీత్వామదాఘూర్ణితలోచనౌ । స్త్రీజనైరనుగాయద్భిశ్చేరతుఃపుష్పితేవనే ॥ ౩ ॥ అంతఃప్రవిశ్యగంగాయామంభోజవనరాజిని । చిక్రీడతుర్యువతిభిర్గజావివకరేణుభిః ॥ ౪ ॥ యదృచ్ఛయాచదేవర్షిర్గతవాంస్తత్రనారదః । అపశ్యద్గుహ్యకౌదృష్ట్వాక్షీబాణౌసమబుధ్యత ॥ ౫ ॥ తందృష్ట్వావ్రీడితాదేవ్యోవివస్త్రాశ్శాపశంకితాః । వాసాంసిపర్యధుశ్శీఘ్రంవివస్త్రౌనైవగుహ్యకౌ ॥ ౬ ॥ తౌదృష్ట్వామదిరామత్తౌశ్రీమదాంధౌసురాత్మజౌ । తయోరనుగ్రహార్థాయశాపందాస్యన్నిదంజగౌ ॥ ౭ ॥ నహ్యన్యోజుషతోజోష్యాన్బుద్ధిభ్రంశోరజోగుణః । శ్రీమదాదాభిజాత్యాదిర్యత్రస్త్రీద్యూతమాసవః ॥ ౮ ॥ హన్యంతేపశవోయత్రనిర్దయైరజితాత్మభిః । మన్యమానైరిమందేహమజరామృత్యునశ్వరమ్ ॥ ౯ ॥ దేవసంజ్ఞితమప్యంతేక్రిమివిడ్భస్మసంజ్ఞితమ్ । భూతధ్రుక్తత్కృతేస్వార్థంకింవేదనిరయోయతః ॥ ౧౦ ॥ దేహఃకిమన్నదాతుస్స్వంనిషేక్తుర్మాతురేవవా । మాతుఃపితుర్వాక్రేతుర్వాబలినోగ్నేశ్శునోపివా ॥ ౧౧ ॥ ఏవంసాధారణందేహమవ్యక్తప్రభవాప్యయమ్ । కోవిద్వానాత్మసాత్కృత్వాహంతిజంతూనృతేసతః ॥ ౧౨ ॥ అసతశ్శ్రీమదాంధస్యదారిద్ర్యంపరమాంజనమ్ । ఆత్మౌపమ్యేనభూతానిదరిద్రఃపరమీక్షతే ॥ ౧౩ ॥ యథాకంటకవిద్ధాంగోజంతోర్నే-

శః - అర్థాచ్చశ్రీకృష్ణదర్శనం - తదర్థమిదంవక్ష్యమాణం ॥ ౭ ॥ నహీతి ॥ జోష్యాన్ ప్రియాన్ విషయాన్ - జుషతస్సేవమానస్యపుంసః - శ్రీమదాంధస్య ఆభిజాత్యాదిః సత్కులవిద్యాదిజనితోమదః - అన్యోవా - రజోగుణః రజఃకార్యం - హాస్యహర్షాదిరూపః - నహితథాబుద్ధిభ్రంశః - బుద్ధింభ్రంశయతీతితథా ॥ ౮ ॥ కింతుశ్రీమదఏవేతి - తదేవాహ ॥ హన్యంతఇతి ॥ యత్ర శ్రీమదే - ఇమంనశ్వరందేహం - అజరామృత్యు - అజరంఅమృత్యుచయథాతథా - మన్యమానైః ॥ ౯ ॥ దేవేతి ॥ నరదేవ భూదేవసంజ్ఞితమపి - శ్వాదిభిర్భక్షితం - విట్సంజ్ఞితం - దగ్ధంభస్మసంజ్ఞితం - అన్యథాక్రిమిసంజ్ఞితం - తత్కృతే తదర్థం - యోభూతధ్రుక్ భూతద్రోహీ - యతోభూతద్రోహాన్నిరయోభవతి - సకింస్వార్థంవేద - నైవవేదేత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ ఇదానీందేహేఅహంభావోనఘటతఇత్యాహ ॥ దేహఇతి ॥ నిషేక్తుః పితుః - మాతుర్వా - మాతుః పితుః మాతామహస్యవా - పుత్రికాపుత్రీకరణే ॥ ౧౧ ॥ ఏవమితి ॥ అవ్యక్తప్రభవాప్యయం - అవ్యక్తాత్ప్రభవస్తస్మిన్నేవాప్యయోయస్యతం - ఆత్మసాత్కృత్వాఆత్మీయమితిమత్వా - అసతోమూఢాదృతే ॥ ౧౨ ॥ ఏవంశ్రీమదవిచేష్టితముక్త్వాతత్ప్రతీకారంశిక్షయతి ॥ అసతఇతి ॥ పరంశ్రేష్ఠం - దారిద్ర్యమేవకేవలమితివా - కుతఇత్యతఆహ - ఆత్మౌపమ్యేనేతి - తతోనద్రుహ్యతీతిభావః ॥ ౧౩

సదృష్టాంతమాహ॥యథేతి ॥ ముఖమ్లానాదిలింగైః- సర్వేషాంజీవానాంసుఖదుఃఖే సమేఇతిజ్ఞాతవానిత్యర్థః॥ ౧౪॥ కించ- దారిద్ర్య
మేవమోక్షమపిసాధయతీత్యాహ- శ్లోకచతుష్టయేన ॥ దరిద్రఇతి ॥ నిరహంస్తంభః నిర్గతః అహంకారరూపస్తంభో యస్మాత్సః॥ ౧౫॥
౧౬॥ దరిద్రస్యేతి॥ యుజ్యంతేస్వతఏవసంగచ్ఛంతి- తర్షంతృష్ణాం-ఆరాద్భృశం॥ ౧౭॥ ననుసాధూనామపిధనికఏవప్రియస్స్యాత్-
నదరిద్రఇతి- తత్రాహ॥ సాధూనామితి॥ ౧౮॥ ఉపేక్ష్యైరితి॥ ధనేన స్తంభోగర్వోయేషాంతైః॥ ౧౯॥ తదితి ॥ తమోమదం అజ్ఞానకృ
తంమదం॥ ౨౦॥ యదితి॥ తమఃప్లుతౌతమోవ్యాప్తౌ ॥ ౨౧॥ శపతి ॥ అతఇతి॥ అనుగృహ్ణాతి - స్యాతాంనైవమిత్యాదినా - మత్ప్రసాదే
నస్మృతిఃస్యాత్ ॥ ౨౨॥ వాసుదేవస్యేతి ॥ స్వర్లోకతాం దేవత్వం- పునర్లబ్ధ్వామదనుగ్రహాల్లబ్ధభక్తీ భవిష్యతఇతి ॥ ౨౩॥ ౨౪॥
ప్రస్తుతమాహ ॥ ఋషేరితి ॥ అస్మిన్శ్లోకేపూర్వశ్లోకేచాక్షరాధిక్యమార్షం॥ ౨౫॥ కిమితిసత్యంకర్తవ్యంతత్రాహ ॥ దేవర్షిరి
తి ॥ యద్యతఃతత్తతఃఇమావలక్ష్యయద్గీతం॥ ౨౬॥ ఇతీతి॥ యమయోర్యమళయోః సహజాతయోరిత్యర్థః- ఆత్మనిర్వేశమాత్రేణ -

చ్ఛతితాంవ్యథామ్। జీవసామ్యంగతోలింగైర్నతథావిద్ధకంటకః॥ ౧౪ ॥ దరిద్రోనిరహంస్తంభోము
క్తస్సర్వమదైరిహ। కృచ్ఛ్రంయదృచ్ఛయాప్నోతితద్ధితస్యపరంతపః॥ ౧౫॥ నిత్యంక్షుత్క్షామదేహస్య
దరిద్రస్యాన్నకాంక్షిణః। ఇంద్రియాణ్యనుశిష్యంతిహింసాపిచనివర్తతే॥౧౬॥ దరిద్రస్యైవయుజ్యం
తేసాధవస్సమదర్శినః। సద్భిఃక్షిణోతితత్తర్షంతతఆరాద్విశుధ్యతి॥౧౭॥ సాధూనాంసమచిత్తానాం
ముకుందచరణైషిణామ్। దర్శనాంతోభవేద్బంధఃపుంసోక్ష్ణోస్సవితుర్యథా॥౧౮ ॥ ఉపేక్ష్యైఃకింధన
స్తంభైరసద్భిరసదాశ్రయైః॥౧౯॥ తదహంమత్తయోర్మాధ్వ్యావారుణ్యాశ్రీమదాంధయోః।తమోమ
దంహరిష్యామిస్త్రైణయోరజితాత్మనోః॥ ౨౦ ॥ యదిమౌలోకపాలస్యపుత్రౌభూత్వాతమఃప్లుతౌ।
నవివాససమాత్మానంవిజానీతస్సుదుర్మదౌ॥ ౨౧॥ అతోఽర్హతఃస్థావరతాంస్యాతాంనైవంయథాపునః।
స్మృతిస్స్యాన్మత్ప్రసాదేనతత్రాపిమదనుగ్రహాత్ ॥ ౨౨॥ వాసుదేవస్యసాన్నిధ్యంలబ్ధ్వాదివ్యశర
చ్ఛతే। వృత్తేస్వర్లోకతాంభూయోలబ్ధభక్తౌభవిష్యతః॥ ౨౩॥ సఏవముక్త్వాదేవర్షిర్గతోనా
రాయణాశ్రమమ్। నళకూబరమణిగ్రీవావాసతుర్యమళార్జునౌ ॥ ౨౪॥ ఋషేర్భాగవతము
ఖ్యస్యసత్యంకర్తుంవచోహరిః। జగామశనకైస్తత్రయత్రాస్తాంయమళార్జునౌ। ౨౫॥ దేవర్షి
ర్మేప్రియతమోయదిమౌధనదాత్మజౌ। తత్తథాసాధయిష్యామియద్గీతంతన్మహాత్మనా। ౨౬॥ ఇ
త్యంతరేణార్జునయోఃకృష్ణస్తుయమయోర్యయౌ। ఆత్మనిర్వేశమాత్రేణతిర్యగ్గతముమలూఖలమ్॥
౨౭॥ బాలేననిష్కర్షయతాన్వగులూఖలంతద్దామోదరేణతరసోత్కలితాంఘ్రిబంధౌ। నిష్పేతతుఃప
రమవిక్రమితాతివేపస్కంధప్రవాళవిటపౌకృతచండశబ్దౌ॥ ౨౮॥ తత్రశ్రియాపరమయాకకుభఃస్ఫు
రంతౌసిద్ధావుపేత్యకుజయోరివజాతవేదాః। కృష్ణంప్రణమ్యశిరసాఖిలలోకనాథంబద్ధాంజలీవిరజసా

❈ శాపవినిర్ముక్తనళకూబరమణిగ్రీవకృత శ్రీకృష్ణస్తుతిః. ❈

విదమూచతుస్స్మ। ౨౯ ॥ గుహ్యకౌ॥ కృష్ణకృష్ణమహాయోగింస్త్వమాద్యఃపురుషఃపరః। వ్యక్తావ్య

ఆత్మనఃకృష్ణస్య- తన్మధ్యప్రవేశమాత్రేణ-అన్వంచత్తదులూఖలమితిపాఠే అనుపశ్చాత్పృష్ఠభాగేఅంచత్ శోభమానమిత్యర్థః॥ ౨౭ ॥
బాలేనేతి॥ అన్వంచతీత్యన్వక్- తత్రహేతుః- దామోదరేణేతి- అతఏవ- తన్నిష్కర్షయతా - తేనఉత్కలితాంఘ్రిబంధౌ - ఉత్కలితఃఉ
త్పాటితః- అంఘ్రిబంధోమూలబంధోయయోస్తౌ- పరమస్య శ్రీకృష్ణస్య-విక్రమితేనాతివేపఃకంపోయేషుతే - స్కంధప్రవాళవిటపాయ
యోస్తౌ॥౨౮॥తత్రేతి॥ కకుభఃప్రతిసర్వతః, స్ఫురంతావిత్యర్థః- యద్వా- దిశఃప్రకాశయంతావితి-అథవా- కకుభస్ఫురంతావిత్యే
కంపదం- కకుభయోః అర్జునవృక్షయోః - స్ఫురంతౌప్రకటమంఛాయారూపేణప్రతిఫలంతావితి ॥ శ్లో॥ ఇంద్రద్రుస్తుకకుభోఽర్జునఇతిని
ఘంటుః - కుజయోఃవృక్షయోః- స్థితోఽగ్నిర్యథామూర్తిమానుపైతి- తథోపేత్యవిరజసానిర్మలౌధనదసుతౌ॥ ౨౯॥ గోపాలంమాం
యువాందేవౌ- కిమితిప్రణమతఇతిచేత్తత్రాహతుః॥ కృష్ణేతి ॥ హేకృష్ణహేకృష్ణమహాయోగిన్ - అచింత్యప్రభావ-త్వం - నగోపాలః -
కింతు- పరఃపురుషః - యతః- ఆద్యఃకారణభూతః - తత్రాపిననిమిత్తమాత్రం కింరూపాదానమపి - త్వామేవబ్రాహ్మణానుస్తువతః -
వ్యక్తావ్యక్తమితి- స్థూలసూక్ష్మమిదం- తేరూపంవిదుః- బ్రాహ్మణవిదురితిపాఠే- బ్రాహ్మణాస్తత్త్వజ్ఞాః ॥ము॥ పూర్వమేవనారదానుగ్ర

హానస్మృతిసంభవాత్- తందాలంభగవంతంనిశ్చిత్యాహతుః ॥ కృష్ణేతి ॥ మహాయోగిన్-అచింత్యవైభవ - అమోఘసంకల్పేతివా- త్వమాద్యః ప్రధానకారణభూతః- పరఃపురుషఃపరంబ్రహ్మ- నతు-ప్రాకృతబాలమాత్రమిత్యర్థః-నిష్కృష్టస్వరూపస్యోపాదానకారణత్వాయోగాత్తదనుగుణవిశేషమాహ- వ్యక్తావ్యక్తమితి- స్థూలసూక్ష్మరూపమిత్యర్థః - ఇదంవిశ్వం- చేతనాచేతనాత్మకంజగత్ - బ్రహ్మణోవ్యూహత్వాదిగుణవిశిష్టస్యతే- రూపంశరీరం- విదుః-బ్రాహ్మణాఇతిపాఠే- తత్త్వజ్ఞాఇత్యర్థః॥ ౩౦॥ నియంతాపిత్వమేవేత్యాహతుః ॥ త్వమితి ॥ దేహాఃఅసవఃప్రాణాః- ఆత్మాఅహంకారః-ఇంద్రియాణిచ - తేషామీశ్వరః ॥ ము ॥ సర్వశరీరకత్వమేవప్రపంచయతి ॥ త్వమేకఇతి ॥ సర్వభూతానాంచేహాదేహాంతర్గతః - సర్వాత్మహృదయకమలస్థః - పరమాత్మాత్వమేకః జీవశరీరకస్త్వమేకఇత్యర్థః- స్వాత్మనాంస్వస్వమనసాం- ఇంద్రియాణాంచక్షురాదీనాంచ - ఈశ్వరోనియంతా- అతఏవ- తస్యహృషీకేశసంజ్ఞా ॥ శ్లో ॥ హృషీకంవిషయేంద్రియమితినిఘంటుః- దేహాస్వాత్మేంద్రియేశ్వరఇతిపాఠే- దేహానామసూనామాత్మనామింద్రియాణాంచేశ్వరఇత్యర్థః॥ ౩౧॥ నన్వస్యకాలోనిమిత్తం ప్రకృతిరుపాదానం- ప్రకృతేర్జాతోమహాన్ విశ్వాత్మతయా- పరిణమతే - పురుషఃకర్తా నియంతాచ - కిమత్రాహం- అతఆహతుఃసార్ధేన ॥ త్వమితి ॥ యతోభగవానీశ్వరోవిష్ణుస్త్వం అతః కాలోనామ తవలీలాప్రకృతిఃశక్తిః - పురుషాంశశ్చమహాన్ కార్యం అతస్త్వమేవసర్వమిత్యర్థః॥ ము॥ కాలఃకాలశరీరకఇత్యర్థః- మహాన్ ప్రకృతేఃప్రకృతేఃప్రథమవికారః-సర్వత్రసామానాధికరణ్యంశరీరశరీరిభావనిబంధనం- ఏవముపాదానత్వంభగవతఃప్రతిపాద్య-తస్యైవాభిన్ననిమిత్తోపాదానకారణత్వాన్నిమిత్తంచత్వమేవేత్యాహతుః- త్వమేవేతి- అధ్యక్షఃఅధిష్ఠాతా- నిమిత్తకారణమిత్యర్థః- క్షేత్రాణిశరీరాణి - తదవికారాః ప్రకృతిపరిణామాః- తత్కృత్- వికారవిదిత్యపిపాఠః॥ ౩౨॥ నన్వహమేవచేత్సర్వం- తర్హి- కీటాదిజ్ఞానేనమద్జ్ఞానం కింనభవతి- భవతిచేత్పశోరపి-బ్రహ్మవిత్స్యాదతఆహతుః॥ గృహ్యమాణైరితి ॥ దృశ్యత్వేనవర్తమానైః- బుద్ధ్యాద్యహంకారైఃతద్వికారైరింద్రియాదిభిః- ద్రష్టాత్వం- నగృహ్యసఇతిభావః- నను-తర్హి జీవోజానాతు- నైవేత్యాహతుః- కోన్విహేతి- జీవాద్యుత్పత్తేఃప్రాగేవస్వప్రకా

క్తమిదంవిశ్వంరూపంతేబ్రహ్మణోవిదుః॥ ౩౦॥ త్వమేకస్సర్వభూతానాందేహాస్వాత్మేంద్రియేశ్వరః॥ ౩౧॥ త్వమేవకాలోభగవాన్విష్ణురవ్యయఈశ్వరః। త్వంమహాన్ప్రకృతిస్సూక్ష్మారజస్సత్త్వతమోమయీ॥ త్వమేవపురుషోధ్యక్షస్సర్వక్షేత్రవికారకృత్। ౩౨॥ గృహ్యమాణైస్త్వమగ్రాహ్యోవికారైఃప్రాకృతైర్గుణైః। కోన్విహార్హతివిజ్ఞాతుంప్రాక్సిద్ధంగుణసంవృతః॥ ౩౩। తస్మైతుభ్యంభగవతేవాసుదేవాయవేధసే। ఆత్మద్యోతగుణచ్ఛన్నమహిమ్నెబ్రహ్మణేనమః॥ ౩౪। యస్యావతారాజ్ఞాయంతేశరీరిష్వశరీరిణః। తైస్తైరతుల్యాతిశయైర్వీర్యైర్దేహిష్వసంగతైః॥ ౩౫। సభవాన్

శతయాసిద్ధం త్వాంకోవాజానాతి- గుణసంవృతః దేహాద్యావృతః ॥ ము ॥ ఉక్తంకారణత్వందృఢయన్ - తస్యదుర్విజ్ఞేయత్వమాహతుః ॥ గృహ్యమాణఇతి ॥ గుణైఃగుణమయైః- కార్యైః- గృహ్యమాణః - ఏతత్కార్యాణామయమేవకారణమిత్యవగమ్య-మానస్త్వంప్రాకృతైర్వికారైఃత్రిగుణైరిత్యర్థః - అగ్రాహ్యః- గృహ్యమాణైరితిపాఠే- రూపాదిజ్ఞానేనానుమీయమానైరిత్యర్థః - ప్రాకృతైర్వికారైః- ప్రకృతివికారభూతైర్గుణైరింద్రియైరగ్రాహ్యఇతి - అతః- ప్రాక్సిద్ధంప్రాగేవస్వప్రకాశతయాసిద్ధంత్వాం గుణసంవృతః గుణమయదేహాద్యావృతః - కోన్విజ్ఞాతుమర్హతి - గుణసంశ్రితురితిపాఠే - దేహాద్యావృతాజ్జీవత్వాదిత్యర్థః - ప్రాక్సిద్ధం- స్వభావవికారాదిరహితతయా- ప్రాగేవసిద్ధం - త్వామిత్యర్థః॥ ౩౩॥ ....

అతోదుర్జ్ఞేయఇత్యాశ్రయంత్యేనకేవలంప్రణమతః ॥ తస్మాఇతి ॥ ఆత్మనఃస్వస్మాత్ - ద్యోతఃప్రకాశోయేషాంతైః- గుణైః- ఛన్నోమహిమాయస్య అత్రైరివరవేఃరశ్మయస్తస్మై॥ ము ॥ ఏవందుర్విజ్ఞేయత్వాత్కేవలంప్రణమతః ॥ తస్మాఇతి॥ ఉక్తమహిమోజ్జ్వలాయేత్యర్థః- భగవతేజ్ఞానశక్త్యాదిసంపన్నాయ - వాసుదేవాయజగద్రక్షణార్థంవసుదేవసుతత్వేనావతీర్ణాయ - జగతాంనివాసభూతాయేతివా- వేధసేసర్వస్రష్ట్రే ఆత్మద్యోతగుణైఃస్వస్యప్రకాశమానైర్గుణమయకార్యైః - ఛన్నమహిమ్నేచేతనానాంత్రిగుణాత్మకశరీరసంబంధస్య భగవద్జ్ఞానప్రతిబంధకత్వాత్తథోక్తిః - ఆత్మజ్యోతిర్గుణచ్ఛన్నమహిమ్న ఇతిపాఠే - ఆత్మజ్యోతిఃస్వయంప్రకాశశ్చగుణచ్ఛన్నమహిమాచతస్మాఇత్యర్థః- ఏతేనభగవతఃసర్వజ్ఞత్వంజీవైర్దురవగమత్వంచోక్తంభవతి॥ ౩౪ ॥ అహోఅహం ఈశ్వరఇతికుతోజ్ఞాతః- తత్రాహతుః॥ యస్యేతి॥ ము॥ ఏవంవిధస్త్వం - మనుష్యజాతీయతయావతీర్ణోపి - దివ్యచరిత్రైఃపరమేవప్రతీయసఇత్యాహతుః॥ యస్యేతి ॥ శరీరిమశరీరిణాంమధ్యే అశరీరిణఃకర్మకృతశరీరరహితస్య యస్యతే - అవతారాఃఅతుల్యాతిశయైఃసమాభ్యధికరహితైః- దేహిష్వసంగతైఃఅసంభావితైః- తైస్తైర్వీర్యైః- జ్ఞాయంతే- సర్వోత్కృష్టతయావిజ్ఞాయంతఇత్యర్థః॥ ౩౫ ॥ సఇతి ॥ భవాయఉద్భవాయ- విభవాయవిగతోభవో- యస్మిన్తస్మై- కైవల్యాయేత్యర్థః॥ ము ॥ అవతారకృత్యమాహతుః ॥ సఇతి॥ భవాయఉద్భవాయ - విగతోభవస్సంసారోయస్మిన్తస్మైవిభవాయకైవల్యాయచేత్యర్థః-అభివృద్ధయఇతివా-ఆశిషాంపతిఃప్రదాతా॥౩౬॥ము॥పునః

పునః-ఆదరాతిశయాత్ నమతః॥ నమ ఇతి॥ పరమంకల్యాణంయస్మాదితిపరమకల్యాణ-విశ్వమంగళసర్వమంగళరూప- తేతుభ్యం- శాంతాయ ఊర్మిషట్కరహితాయ॥౩౭॥అనుజానీహీతి॥ నౌ ఆవాం- అనుచరః- కుబేరో నారదో వా- తస్యకింకరౌ- భగవతస్తవదర్శనం॥౩౮॥తత్ర గతయో ఃఆవయోఃపూర్వస్వభావో మాభూత్ కింత్వేవం ప్రార్థయావహ ఇత్యాహతుః ॥ వాణీతి॥ నఇతి- అస్మత్సంగినాం సర్వేషామిత్యభిప్రాయేణబహువచనం - తవ నివాసభూతంయజ్జగత్ - తస్య ప్రణామే త్వన్నివాసభూతమితి - బహుమానేన - జగతః ప్రణామే శిరోస్త్విత్యర్థః - భవత్తనూనాంభవతోమూర్తీనాం॥ ౩౯॥ ఇత్థమితి॥ సంకీర్తితః సంస్తుతః ॥ ౪౦ ॥ జ్ఞాతమితి ॥ వాక్యైః ॥ శ్లో ॥ నహ్యన్యో జుషతోజోష్యానిత్యాద్యాభిః- శ్రీవిభ్రంశరూపోనుగ్రహఃకృతఇతి॥ ౪౧॥ యుక్తమేవైతదిత్యాహ ॥ సాధూనామితి ॥ సాధూనాం స్వధర్మవర్తినాం- సమచిత్తానాంఆత్మవిదాం- సుతరాంమత్కృతాత్మనాంమయ్యర్పితచిత్తానాం-తేషాంకృపాతిరేకాత్సుతరామిత్యుక్తం- సవితుర్దర్శనాన్నేత్రయోర్యథాబంధోనభవేత్తద్వత్॥ ౪౨॥ తదితి॥ ప్రాధాన్యాదేకస్యసంబోధనం- హేనళకూబర యువాం- తత్తస్మా

సర్వలోకస్యభవాయవిభవాయచ। అవతీర్ణోంశభాగేనసాంప్రతంపతిరాశిషామ్ ॥౩౬॥ నమఃపరమకల్యాణనమస్తేవిశ్వమంగళ। వాసుదేవాయశాంతాయయదూనాంపతయేనమః॥ ౩౭॥అనుజానీహి నౌభూమంస్తవానుచరకింకరౌ। దర్శనంనౌభగవతఋషేరాసీదనుగ్రహాత్। ౩౮ । వాణీగుణానుకథనేశ్రవణంకథాయాంహస్తౌచకర్మసుమనస్తవపాదయోర్నః। స్మృత్యాంశిరస్తవనివాసజగత్ప్రణామేదృష్టిస్సతాందర్శనేస్తుభవత్తనూనామ్॥ ౩౯॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్థంసంకీర్తితస్తాభ్యాంభగవాన్గోకులేశ్వరః। దామ్నాచోలూఖలేబద్ధఃప్రహసన్నాహగుహ్యకౌ। ౪౦ ॥ శ్రీభగవాన్॥ జ్ఞాతంమయాపురైవైతదృషిణాకరుణాత్మనా। యచ్ఛ్రీమదాంధయోర్వాగ్భిర్విభ్రంశోనుగ్రహఃకృతః॥ ౪౧॥ సాధూనాంసమచిత్తానాంసుతరాంమత్కృతాత్మనామ్। దర్శనాన్నోభవేద్బంధఃపుంసోక్ష్ణోస్సవితుర్యథా॥ ౪౨ । తద్గచ్ఛతంమత్పరమౌనళకూబరసాదనమ్। సంజాతోమయిభావోవామీప్సితఃపరమోభవః॥ ౪౩ । ఇత్యుక్తౌతుపరిక్రమ్యప్రణమ్యచపునఃపునః। బద్ధోలూఖలమామంత్ర్యజగ్మతుర్దిశముత్తరామ్॥౪౪॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - దశమోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీబాదరాయణిః॥ గోపానందాదయశ్శ్రుత్వాద్రుమయోఃపతతోరవమ్। తత్రజగ్ముఃకురుశ్రేష్ఠనిర్ఘాతభయశంకితాః॥ ౧॥ భూమ్యాంనిపతితౌతత్రదదృశుర్యమళార్జునౌ। బభ్రముస్తదవిజ్ఞాయలక్ష్యంపతనకారణమ్॥ ౨॥ ఉలూఖలంవికర్షంతందామ్నాబద్ధంచబాలకమ్। కస్యేదంకుతఆశ్చర్యముత్పాతఇతికాతరాః॥ ౩ ॥ బాలాఊచురనేనేతితిరశ్చీనములూఖలమ్। వికర్షతామధ్యగేననిపతౌయమళార్జునౌ॥ వృక్షాభ్యాంనిర్గతౌదివ్యౌపురుషావప్యచక్ష్మహి॥ ౪ ॥ నతేతదుక్తంజగృహుర్నఘటేతేతస్యతత్। బాలస్యోత్పాటనంతర్వోః కేచిత్సందిగ్ధచేతసః॥౫॥ ఉలూఖలంవికర్షంతందామ్నాబద్ధంస్వమాత్మజమ్। విలోక్యనందఃప్రహసన్బంధనాద్విముమోచహ ॥ ౬ ॥ గోపీభిస్స్తోభితోనృత్యన్భగవాన్బాలవత్క్వచిత్। ఉద్గాయతిక్వచిన్ముగ్ధస్తద్వశోదారుయంత్రవత్॥ ౭॥ బిభర్తిక్వచిదాజ్ఞప్తఃపీ

త్వాసనంసదనం స్వనికేతనం- మత్పరమాసంతౌగచ్ఛతం-యువయోరపేక్షితోమయి- ప్రేమాజాతఏవ- అభవఃనభవోయస్మిన్సః॥౪౩॥ ఇతీతి॥ బద్ధోలూఖలంబద్ధండులూఖలంయస్మిన్తం॥ ౪౪॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - దశమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋ శ్లో ॥ ఏకాదశేసమాగత్యబృందావనమథార్భకైః। వత్సాన్పాలయతానేనహతౌవత్సబకాసురౌ ॥ గోపాఇతి ॥ నిర్ఘాతోవజ్రపాతఇతి- భయేనశంకితాః॥ ౧॥ భూమ్యామితి ॥ తల్లక్ష్యం- ప్రత్యక్షతఃపురతోదృశ్యమపి- పతనకారణమవిజ్ఞాయ- బభ్రముః॥ ౨॥ లక్ష్యంకారణందర్శయతి॥ఉలూఖలమితి॥ భ్రమప్రకారమాహ- కస్యేదంరాక్షసాదేఃకర్మ- కుతోవాకారణాత్ - అహోఆశ్చర్యం ఉత్పాతఇతి- కాతరాఃభీతాస్సంతోబభ్రమురిత్యర్థః॥ ౩॥ బాలాఇతి ॥ మధ్యగేనవృక్షయోర్మధ్యగతేన - పతితావిత్యూచుః- నకేవలమేతావత్- వృక్షాభ్యాంనిర్గతౌదివ్యౌపురుషావపి- అచక్ష్మహి- దృష్టవంతోవయమితి ॥ ౪॥ నేతి॥ నకేవలంతాకీర్తికాజగృహురేవ- అన్యేతుసందేహయుక్తచిత్తాబభూవురితి॥ ౫॥ భగవన్మాయామోహితస్యనందస్యాచరితమాహ॥ ఉలూఖలమితి॥ ౬॥ జ్ఞాస్యంతేమామితిశంకమానోతీవబాల్యమనుకరోతిస్మ - తదాహ ॥ గోపీభిరితి ॥ స్తోభితఃకరతాళాదినాప్రోత్సాహితః॥ ౭॥ బిభర్తీతి॥ ఇదమానయేత్యాజ్ఞప్తః- ఆనేతుమ

సమర్థనాకౢవబిభర్తి - కేవలంపీతాది - ఉన్మానంప్రస్థాది బాహుక్షేపం - కరచాలనంచ తద్వాదాంచేతి చ కారస్యాన్వయః॥ ౮॥ దర్శ
యన్నితి॥ తద్వైశ్యత్వం విందంతిమే- తేషాం తద్వాదాం- ఏవం వ్రజస్య హర్షముహావాహేతి॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥
౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ శ్లో॥ రంతుంబృందావనంగంతుమంతఃకృష్ణేనయంత్రితాః। స్వరం

శకోన్మానదారుకాన్। బాహుక్షేపంచకురుతే స్వానాంచ ప్రీతిమావహన్॥ ౮॥ దర్శయంస్తద్విదాం
లోకేహ్యాత్మనోభృత్యవశ్యతామ్। వ్రజస్యోవాహవై హర్షంభగవాన్బాలచేష్టితైః॥ ౯॥ గోపీ
నామంతికేక్రీడన్భగవాన్లోకభావనః। క్రీణీధ్వంభోఫలానీతివచశ్రుత్వాతుసత్వరః॥ ౧౦॥ కరా
భ్యాంధాన్యమాదాయయయౌసర్వఫలప్రదః। ఫలవత్యైహిధాన్యానిమయానీతానిభూరిశః॥ ౧౧॥ గృ
హ్ణీష్వతవమానేనమానయత్వంఫలానిమే। ఫలవిక్రయిణీతస్యవచశ్రుత్వామహాత్మనః॥ ౧౨॥ ఆయాం
తమరవిందాక్షంకరిపోతమివాగతమ్। ప్రేక్షమాణాముహుఃఫుల్లైర్నయనైరచ్యుతంతదా॥ ౧౩॥ ఫల
విక్రయిణీతస్యచ్యుతధాన్యంకరద్వయమ్। ఫలైరపూరయద్రత్నైఃఫలభాండమపూరితమ్॥ ౧౪॥ ఫ
లానీమానిసర్వాణిగోపీభ్యోభ్యదాత్ప్రభుః। వయస్యైర్వ్రజవీథ్యాంసక్రీడన్సర్వఫలప్రదః॥ ౧౫॥ ఉ
త్తిష్ఠంతౌప్రస్ఖలంతౌచరంతౌరామకేశవౌ। పద్భ్యాంగంతుంశక్నువంతౌకథంచిత్తద్వ్రజాంగణే॥
౧౬॥ సరిత్తీరగతంకృష్ణంభగ్నార్జునమథాహ్వయత్। రామంచరోహిణీదేవీచరంతౌబాలకైర్భృ
శమ్॥ ౧౭॥ నోపయాతాంయదాహూతౌలీలాసంగేనపుత్రకౌ। యశోదాంప్రేషయామాసరోహి
ణీపుత్రవత్సలా॥ ౧౮॥ క్రీడంతంసాసుతంబాలైరతివేగంసహాగ్రజమ్। యశోదాచాహ్వయద్వ్రత్య
పుత్రస్నేహస్నుతస్తనీ॥ ౧౯॥ కృష్ణకృష్ణారవిందాక్షతాతచైహిస్తనంపిబ। అలంవిహారైఃక్షుత్క్షాం
తస్తద్భవాన్భోక్తుమర్హతి॥ ౨౦॥ హేరామాగచ్ఛతాతాశుసానుజఃకులనందన। ప్రాతరేవకృ
తాహారఃక్రీడాశ్రాంతోసిపుత్రక॥ ౨౧॥ ప్రతీక్షతేత్వాందాశార్హభోక్ష్యమాణోవ్రజాధిపః। ఎ
హ్యావయోఃప్రియందేహిస్వగృహాన్యాతబాలకాః॥ ౨౨॥ ధూళిధూసరితాంగస్త్వంతాతమజ్జన
మావహ। ఓంత్రిణీఫలసంయుక్తంస్నానీయంతైలసంయుతమ్॥ ౨౩॥ కల్పయిత్వాప్రతీక్షేహంచిరం
చంచలచేష్టితః। జన్మర్క్షంతేద్యభవతివిప్రేభ్యోదేహిగాశ్శుచిః॥ ౨౪॥ పశ్యపశ్యవయస్యాంస్తేమా
తృమృష్టాన్స్వలంకృతాన్। త్వంచస్నాతఃకృతాహారోవిహరస్వస్వలంకృతః॥ ౨౫॥ ఇత్థంయశోదాత
మశేషనాథంమత్వాసుతంస్నేహనిబద్ధధీర్నృప। హస్తేగృహీత్వాసహరామమచ్యుతంనీత్వాస్వవా
టంకృతవత్యథోదయమ్॥ ౨౬॥ శ్రీశుకః॥ గోపవృద్ధామహోత్పాతానసుభూయబృహద్వనే। నం
దాదయస్సమాగమ్యవ్రజకార్యమమంత్రయన్॥ ౨౭॥ తత్రోపనందనామాహగోపోజ్ఞానవయోధికః।
దేశకాలార్థతత్వజ్ఞఃప్రియకృద్రామకృష్ణయోః॥ ౨౮॥ ఉత్థాతవ్యమితోస్మాభిర్గోకులస్యహితై
షిభిః। ఆయాంత్యత్రమహోత్పాతావ్రజానాంనాశహేతవః॥ ౨౯॥ ముక్తఃకథంచిద్రాక్షస్యా
బాలఘ్న్యాబాలకోప్యసౌ। హరేరనుగ్రహాన్నూనమనశ్చోపరినాపతత్॥ ౩౦॥ చక్రవాతేననీతో
యందైత్యేనవిపదంవియత్। శిలాయాంపతితస్తత్రపరిత్రాతస్సురేశ్వరైః॥ ౩౧॥ యన్నమ్రియేత
ద్రుమయోరంతరంప్రాప్యబాలకః। అసావన్యతమోవాపితచ్చాప్యచ్యుతరక్షణమ్॥ ౩౨॥ యావ
దౌత్పాతికోరిష్టోవ్రజంనాభిభవేదితః। తావద్బాలానుపాదాయయాస్యామోన్యత్రసానుగాః॥ ౩౩॥

త్రా ఇవనందాద్యామంత్రమేతమమంత్రయన్ ॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః॥ గోపవృద్ధాఇతి॥ వ్రజకార్యంగోకులస్యహితకృత్యం॥
౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ చక్రవాతేనేతి॥ విపదం-వీనాంపక్షిణాంపదంవిహారస్థానం- వియత్- విగతప్రతిష్ఠంవా- అపరిచ్ఛిన్నమిత్య
ర్థః॥ ౩౧॥ యదితి॥ అన్యతమోవాకశ్చిద్బాలః- అచ్యుతేనైవరక్షణమాసీత్॥ ౩౨॥ యావదితి॥ అరిష్టఃఅనర్థః - ఇతఃస్థానాత్॥ ౩౩॥

వనమితి॥ పశవ్యం పశుభ్యో హితం- నవాని కాననాని స్థలాంతరాణి- విద్యంతే యస్మిన్ తత్॥ ౩౪॥ ౩౫॥ తదితి॥ ఏకధియః విప్రతిపత్తిరహితాః- వ్రజాన్ శకటపూర్వాహ్ణే - రూఢాః శకటేష్వారోపితాః పరిచ్ఛదాః-యైస్తే॥ ౩౬॥ వృద్ధానితి॥ యత్తాః కృతప్రయత్నాః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ గోప్య ఇతి॥ నూత్నైః కుచగతైః కుంకుమైః కాంతిర్యాసాం తాః- నూత్నే కుచేషు- యత్కుంకుమం తేన కాంతిర్యాసామితి వా॥ ౩౯॥ ౪౦॥ బృందావనమితి॥ వ్రజావాసం గోకుల వసతిస్థానం ॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ఏవమితి॥ స్వకాలేన తద్యోగ్యకాలేన ॥ ౪౩॥ కౌమారలీలాం నిరూపయతి ॥ అవిదూర ఇత్యాదినా॥ ౪౪॥ క్వచిదితి॥ క్షేపణైః భిల్వామలకాదిభిః- కింకిణీయుక్తైః పాదైః- క్షేపత స్తాడయతః॥ ౪౫॥ వృషాయ

వనం బృందావనం నామ పశవ్యం నవకాననమ్। గోపగోపీగవాం సేవ్యం పుణ్యాద్రితృణవీరుధమ్॥ ౩౪॥
తత్తత్రాద్యైవ యాస్యామః శకటాన్యుఙ్క్త మాచిరమ్। గోధనాన్యగ్రతో యాంతు భవతాం యది రో
చతే॥ ౩౫॥ శ్రీశుకః॥ తచ్ఛ్రుత్వైకధియో గోపాః సాధు సాధ్వితి వాదినః। వ్రజాన్ స్వాన్ స్వాన్ స
మాయోజ్య యయూ రూఢపరిచ్ఛదాః॥ ౩౬॥ వృద్ధాన్ బాలాన్ స్త్రియో రాజన్ సర్వోపకరణాని చ। అ
నస్స్వారోప్య గోపాలా యత్తా ఆత్తశరాసనాః॥ ౩౭॥ గోధనాని పురస్కృత్య శృంగాణ్యాపూర్య సర్వ
తః॥ తూర్యఘోషేణ మహతా యయుస్సపురోహితాః॥ ౩౮॥ గోప్యో రూఢరథా నూత్నకుచకుంకుమ
కాంతయః। కృష్ణలీలా జగుః ప్రీత్యా నిష్కకంఠ్యస్సువాససః॥ ౩౯॥ తథా యశోదారోహిణ్యావేకం శకట
మాస్థితే। రేజతుః కృష్ణరామాభ్యాం తత్కథాశ్రవణోత్సుకే॥ ౪౦॥ బృందావనం సంప్రవిశ్య సర్వకాల
సుఖావహమ్। తత్ర చక్రుర్వ్రజావాసం శకటైరర్ధచంద్రవత్ ॥ ౪౧ ॥ బృందావనం గోవర్ధనం
యమునాపులినాని చ। వీక్ష్యాసీదుత్తమా ప్రీతీ రామమాధవయోర్నృప॥ ౪౨॥ ఏవం వ్రజౌకసాం ప్రీతిం
యచ్ఛంతౌ బాలచేష్టితైః। కలవాక్యైస్స్వకాలేన వత్సపాలౌ బభూవతుః ॥ ౪౩॥ అవిదూరే వ్రజభువ
స్సహ గోపాలబాలకైః। చారయామాసతుర్వత్సాన్నానాక్రీడాపరిచ్ఛదౌ ॥ ౪౪॥ క్వచిద్వాదయతో వే
ణుం క్షేపంతౌ క్షేపణైః క్వచిత్। క్వచిత్పాదైః కింకిణీభిః క్షిపతశ్చ క్వచిత్పునః ॥ ౪౫ ॥ వృషాయమాణౌ న
ర్దంతౌ క్వచిత్త్రిమగోవృషైః। గోపై రుగ్ధానుచరితౌ యుయుధాతే పరస్పరమ్ ॥ ౪౬॥ చకోరక్రౌం
చచక్రాంగ భారద్వాజాన్ సబర్హిణః। అనురోదితి సత్వాన్ వై భీతవద్వ్యాఘ్రసింహయోః॥ అను

వత్సాసురబకాసురవధఘట్టః.

కృత్య రుతైర్జంతూంశ్చేరతుః ప్రాకృతౌ యథా ॥ ౪౭॥ కదాచిద్యమునాతీరే వత్సాంశ్చారయతోర్భ
ర్తైః। వయస్యైః కృష్ణబలయోర్జిఘాంసుర్దైత్య ఆగమత్ ॥ ౪౮॥ తం వత్సరూపిణం వీక్ష్య వత్సయూథ
గతం హరిః। దర్శయన్ బలదేవాయ శనైర్ముగ్ధ ఇవాసదత్ ॥ ౪౯ ॥ గృహీత్వాపరపాదాభ్యాం సహ
లాంగూలమచ్యుతః। భ్రామయిత్వా కపిత్థాగ్రే ప్రాహిణోద్గతజీవితమ్ ॥ ౫౦॥ స కపిత్థైర్మహాకా
యః పాత్యమానైః పపాత హ। తం వీక్ష్య విస్మితా బాలాశ్శశంసుస్సాధు సాధ్వితి॥ ౫౧॥ దేవాశ్చ పరిసం
తుష్టా వవర్షుః పుష్పవర్షిణః। తౌ వత్సపాలకౌ భూత్వా సర్వలోకైకపాలకౌ ॥ సప్రాతరాశౌ గోవ
త్సాంశ్చారయంతౌ విచేరతుః ॥ ౫౨ ॥ స్వం స్వం వత్సకులం సర్వే పాయయిష్యంత ఏకదా। గత్వా జలాశ
యాభ్యాశం పాయయిత్వా పపుర్జలమ్ ॥ ౫౩ ॥ తే తత్ర దదృశుర్బాలా మహాసత్వమవస్థితమ్। తత్ర
సుర్వజ్రభిన్నస్య గిరేశ్శృంగమివచ్యుతమ్ ॥ ౫౪॥ స వై బకో నామ మహానసురో బకరూపధృత్। ఆగ

మాణావితి॥ వత్సపాలావివ వృషాః- కృష్ణకంబళాదిపిహితాః- వృషానుకారిణో నర్దంతి- తైస్సహ స్వయమపి తథైవ వృషాయమాణౌ - నర్దంతౌ తదనుకారి శబ్దాన్ కుర్వంతౌ-యుయుధాతే ఇత్యర్థః॥ ౪౬॥ చకోరేతి॥ రుతైః శబ్దైః- జంతూన్ హంసమయూరాదీన్॥ ౪౭॥ ౪౮॥ తమితి॥ ముగ్ధ ఇవాజానన్నివ- ఆసదత్ సమీపమాగమత్ ॥ ౪౯ ॥ గృహీత్వేతి ॥ అపరపాదాభ్యాం సహలాంగూలం యథా భవతి తథా- గృహీత్వా॥ ౫౦॥ ౫౧॥ దేవా ఇతి॥ సర్వేషాం లోకానాం- ఏకౌ ముఖ్యౌ పాలకౌ- ప్రాతరాశః ప్రాతర్భోజ్యం అన్నం- తేన సహితౌ॥ ౫౨॥ స్వమితి॥ అభ్యాశం సమీపం॥ ౫౩ ॥ ౫౪॥ ౫౫॥ కృష్ణమితి॥ రామ ఆదిర్యేషాం తే- అతద్గుణసంవిజ్ఞానబహువ్రీహిః - తస్మాత్ -

సతు రామ ఇత్యర్థో బోధ్యః॥ ౫౬॥౫౭॥ తమితి॥ తుండయోః చంచ్వోః- వీరణవత్ అగ్రంథిత్వేన విశేషవత్॥ ౫౮॥ తదేతి॥ సమీడిరే తుష్టువుః- ఆనకైః పటహైః- శంఖైః- అనైశ్చ సంస్తవైస్సహ॥ ౫౯॥ ముక్తమితి॥ స్వస్థానమాగతం - ప్రాణమివకృష్ణం చ- ప్రణీయవి కీకృత్య॥ ౬౦॥ శ్రుత్వేతి॥ అతిప్రియేణ ప్రీత్యా- ఆదృతాః సాదరాః- ప్రేత్యాగతమివ లోకాంతరాదాగతమివ - తృషితాన్యతృప్తాని- అమృతం పిబంతీవ ఈక్షణాని యేషాం తే॥ ౬౧॥ అహో ఇతి॥ అహో బతేత్యాదిశ్లోకత్రయస్య ఇతి నందాదయ ఇత్యనేనాన్వయః - అపిస్వి దపి- తేషామేవానిష్టమాసీత్ - యతస్తైః- పూర్వమస్యైషాం భయం కృతం॥ ౬౨॥ అథేతి॥ అథ ఘోరదర్శనా అపి నాభిభవంతి సద్యోన యంతి॥ ౬౩॥ అహో ఇతి॥ గర్గోయదాహ॥ శ్లో॥ తస్మాన్నందాత్మజోయం తే నారాయణసమో గుణైరిత్యాది॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥

త్యసహసాకృష్ణంతీక్ష్ణతుండో గ్రసీద్బలీ ॥ ౫౫ । కృష్ణంమహాబకగ్రస్తందృష్ట్వా రామాదయోర్భకాః।
బభూవురింద్రియాణీవవినాప్రాణం విచేతసః ॥ ౫౬ । తంతాలుమూలంప్రదహంతమగ్నివద్గోపాల
సూనుంపితరంజగద్గురోః । చచ్ఛర్దసద్యోతిరుషాక్షతంబకస్తుండేనహంతుంపునరభ్యపద్యత॥ ౫౭॥త
మాపతంతంసనిగృహ్యతుండయోర్దోర్భ్యాంబకంకంసనఖంసతాంగతిః । పశ్యత్సుబాలేషుదదారలీ
లయాముదావహోవీరణవద్దివౌకసామ్ । ౫౮॥ తదాబకారింసురలోకవాసినస్సమాకిరన్నందనమల్లి
కాదిభిః । సమీడిరేచానకశంఖసంస్తవైస్తద్వీక్ష్యగోపాలసుతావిసిస్మిరే॥ ౫౯ ॥ ముక్తంబకాస్యాదుప
లభ్యబాలకంరామాదయః ప్రాణమివేంద్రియోగణః। స్థానాగతంతంపరిరభ్య నిర్వృతాఃప్రణీయవ
త్సాన్ వ్రజమేత్యతజ్జగుః॥ ౬౦। శ్రుత్వాతద్విస్మితాగోపాగోప్యశ్చాతిప్రియాదృతాః । ప్రేత్యాగత
మివౌత్సుక్యాదైక్షంతతృషితేక్షణాః।౬౧॥ అహోబతాస్యబాలస్యబహవోమృత్యవోభవన్ । అ
ప్యాసీద్విప్రియంతేషాంకృతంపూర్వంయతోభయమ్॥ ౬౨ ॥ అథాప్యభిభవంత్యేనంనైవతేఘోర
దర్శనాః।జిఘాంసయైనమాసాద్యనశ్యంత్యగ్నౌపతంగవత్ । ౬౩। అహోబ్రహ్మవిదాంవాచోనా
సత్యాస్సంతికర్హిచిత్ । గర్గోయదాహభగవానన్వభావితథైవతత్ ॥ ౬౪ । ఇతినందాదయోగో
పాఃకృష్ణరామకథాంముదా। కుర్వంతోరమమాణాశ్చనావిందన్భవవేదనామ్॥ ౬౫॥ ఏవంవిహారైః
కౌమారైఃకౌమారంజహతుర్వ్రజే । నీడాయనైస్సేతుబంధైర్మర్కటోత్ప్లవనాదిభిః॥౬౬॥ ❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-ఏకాదశోధ్యాయః.❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ క్వచిద్వనాశాయమనోదధద్వ్రజాత్ప్రాతస్సముత్థాయవయస్యవత్సపాన్। ప్రబోధ
యన్ శృంగరవేణచారుణావినిర్గతోవత్సపురస్సరోహరిః॥ ౧। తేనైవసాకంపృథుకాస్సహస్రశస్స్ని
గ్ధాస్సుశిగ్వేత్రవిషాణవేణవః। స్వాన్ స్వాన్ సహస్రోపరిసంఖ్యయాన్వితాన్వత్సాన్పురస్కృత్య
వినిర్యయుర్ముదా ॥ ౨। కృష్ణవత్సైరసంఖ్యాతైర్యూథీకృత్యస్వవత్సకాన్ । చారయంతోర్భలీ
లాభిర్విజహ్రుస్తత్రతత్రహి । ౩ । ఫలప్రవాళస్తబకసుమనఃపింఛదామభిః । కాచగుంజామణిస్వ
ర్ణభూషితాఅప్యభూషయన్ ॥ ౪ ॥ ముష్ణంతోన్యోన్యశిక్యాదీన్జ్ఞాతానారాచ్చచిక్షిపుః। తత్ర
త్యాంశ్చతతోదూరాద్ధసంతఃపునరాదదుః ।౫॥ యదిదూరగతఃకృష్ణోవనోద్దేశేక్షణాయతమ్। అహం
పూర్వమహంపూర్వమితిసంస్పృశ్యరేమిరే॥౬॥ కేచిద్వేణూన్వాదయంతోధ్మాంతశ్శృంగాణికేచన।

శ్లో॥ వత్సయూథగతంహత్వా వత్సదంభాసురంహరిః। మునియూథగతంచాహన్గ్రస్యందంభినాంబకమ్ ॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ ద్వాదశేతుమహాసర్పవపుర్ఘోరమఘాసురమ్। వత్సపాలగిళంక్రుద్ధోగళేహన్నితివర్ణ్యతే॥ మహాబకగళక్రీడాకేవలస్యనకౌతుకమ్। ఇతీవాఘాసురముఖేససఖఃప్రావిశద్ధరిః॥ క్వచిదితి॥ క్వచిత్కదాచిత్ - వనాశాయ వన ఏవ ప్రథమంభోజనంకర్తుం॥ ౧॥ తేనేతి॥ తేనైవశృంగరవేణ- కృష్ణేనవా- పృథుకాః బాలాః- స్నిగ్ధాః స్నేహయుక్తాః- శిక్యం- రమ్యాఃశిగ్వేత్రాదయోయేషాంతే - సహస్రాధిక సంఖ్యాయుక్తాన్వత్సాన్॥ ౨॥౩॥ ఫలేతి॥ కాచాదిభిః పూర్వంమాతృభిర్భూషితాఅపి ఫలాదిభిరాత్మానమభూషయన్నిత్యర్థః॥ ౪॥ ముష్ణంతఇతి॥ ముష్ణంతశ్చోరయంతః॥ ౫॥ యదీతి॥ యదిదూరగతఃకృష్ణోభవతి - తర్హి॥ ౬॥ కేచిదితి॥ ధ్మాంతఃముఖవాయుంశృం

గాకుహూరుత్సృజంతః - గాయంతః వాదయంతః భృంగైస్సహ॥ ౭॥ విచ్ఛాయాభిరితి॥ విచ్ఛాయాభిః పక్షిణాం ఛాయాభిః - కలాపిభిః మయూరైశ్చ॥ ౮॥ వికర్షంత ఇతి॥ కీశవాలాః వృక్షశాఖాసు లంబమానాని వానరలాంగూలాని వికర్షంతః లాంగూలాన్యముంచంతః తైస్సహ ద్రుమానారోహంతః - వికుర్వంతః దంతదర్శన భ్రూవిజృంభాదిభిః తైస్సహ వికారాన్ కుర్వంతః - పలాశిషు వృక్షేషు - ప్లవంతః శాఖాయాః శాఖాంతరముద్గచ్ఛంతః॥ ౯॥ సాకమితి॥ ప్రతిచ్ఛాయాః ప్రతిబింబాని హసంతః॥ ౧౦॥ తానతివిస్మితః శ్లోకద్వయేనాభినందతి॥ ఇత్థమితి॥ సతాం విదుషాం - బ్రహ్మ చ - తత్సుఖం చ - అనుభూతిశ్చ - తయా స్వప్రకాశపరమసుఖేనేత్యర్థః - భక్తానాం పరదైవతేన ఆత్మప్రదేన నాథేన - మాయాశ్రితానాం తు నరదారకతయా ప్రతీయమానేన సహ విజహ్రుః - కృతానాం పుణ్యానాం - పుంజాః రాశయో యేషాం తే - బ్రహ్మవిదాం - తదనుభవవిభవ భక్తానామతిగౌరవేణైవ - భజనం - ఏతేతు తేన సహ సఖ్యేన విజహ్రుః - అహో భాగ్యమితి భావః॥ ౧౧॥ యదితి॥ బహుజన్మభిః - కృచ్ఛ్రేణ ధృతఆత్మా మనో యైస్తైరపి॥ ౧౨॥ అథేతి॥ సుఖక్రీడనవీక్షణే - అక్షమా - ఈర్ష్యా యస్య సః - కథంభూతః - అంతః అంతరం ఛిద్రం - పీతామృతైరపి తతో మృత్యుభీతైరమరైః - ప్రతీక్ష్యతే - కథం మరిష్యతి - కదా చేతి - యద్వా - కథంభూతం సుఖం - క్రీడనం యత్ - అంతర్హృదయే అమరైః ప్రతీక్ష్యతే విచింత్యతే - పీతామృతైరపి - నిజజీవితేప్సుభిః - అయం భావః - నామృతపానమాత్రేణ - జీవనం సఫలం భవతి - కింతు - భగవల్లీలానుస్మరణేనేతి - తదేవ నిత్యమంతశ్చింత్యత ఇతి॥ ౧౩॥ దృష్ట్వేతి॥ కృష్ణము

కేచిద్భృంగైః ప్రగాయంతః కూజంతః కోకిలైః పరే ।౭॥ విచ్ఛాయాభిః ప్రధావంతో గచ్ఛంతస్సాధుహంసకైః । బకైరుపవిశంతోన్యే నృత్యంతశ్చ కలాపిభిః ॥ ౮ ॥ వికర్షంతః కీశవాలానారోహంతశ్చ తైర్ద్రుమాన్ । వికుర్వంతశ్చ తైస్సార్ధం ప్లవంతశ్చ పలాశిషు ।౯। సాకం భేకైర్విలంఘంతస్సరిత్తోయపరిప్లుతాః । హసంతశ్చ ప్రతిచ్ఛాయాశ్శపంతశ్చ ప్రతిస్వనాన్ ।౧౦। ఇత్థం సతాం బ్రహ్మసుఖానుభూత్యా దాస్యం గతానాం పరదైవతేన । మాయాశ్రితానాం నరదారకేణ సార్ధం విజహ్రుః కృతపుణ్యపుంజాః ।౧౧॥ యత్పాదపాంసుర్బహుజన్మకృచ్ఛ్రతో ధృతాత్మభిర్యోగిభిరప్యలభ్యః । స ఏవ యద్దృగ్విష

అఘాసుర సంహారఘట్టః

యస్స్వయం స్థితః కిం వర్ణ్యతే దిష్టమతో వ్రజౌకసామ్ ।౧౨ । అథాఘనామాభ్యపతన్మహాసురో తేషాం సుఖక్రీడనవీక్షణాక్షమః । నిత్యం యదంతో నిజజీవితేప్సుభిః పీతామృతైరప్యమరైః ప్రతీక్ష్యతే ॥ ౧౩॥ దృష్ట్వార్భకాన్ కృష్ణముఖానఘాసురః కంసానుశిష్టస్స బకీబకానుజః । అయం తు సోదర్యవినాశకృత్తయోర్ద్వయోర్మమైనం సబలం హనిష్యే ।౧౪॥ ఏతే యదా మత్సుహృదోస్తిలాపః కృతాస్తదా నష్టసమా వ్రజౌకసః । ప్రాణే గతే వర్ష్మసు కా ను చింతా ప్రజాసవః ప్రాణభృతో హి లోకే । ౧౫ । ఇతి వ్యవస్యాజగరం బృహద్వపుస్స యోజనాయామమహాద్రిపీవరమ్ । ధృత్వాద్భుతం వ్యాత్తగుహాననం తదా పథి వ్యశేత గ్రసనాశయా ఖలః । ౧౬॥ ధరాధరోష్ఠో జలదోత్తరోష్ఠో దర్యాననాంతో గిరిశృంగదంష్ట్రః । ధ్వాంతాంతరాస్యో వితతాధ్వజిహ్వః పరుషానిలశ్వాసదవేక్షణోష్ణః ।౧౭॥ దృష్ట్వా తం తాదృశం సర్వే మత్వా బృందావనశ్రియమ్ । వ్యాత్తాజగరతుండేన హ్యుత్ప్రేక్షంతే స్మ లీలయా । ౧౮ ॥ అ

ఘాసురః - అర్భకాన్ దృష్ట్వా - స ఇతి వ్యవస్య నిశ్చిత్య - అజగరం వపుర్ధృత్వా - తేషాం గ్రసనాశయా - పథి వ్యశేత ఇతి తృతీయేనాన్వయః - కంసేనానుశిష్టః ప్రహితః - బకీ పూతనా - బకః బకాసురః తయోరనుజః - కథం వ్యవస్యేత్యత్రాహ - అయం త్విత్యాది సార్ధేన - మమ తయోర్ద్వయోః సోదరయోః స్థానే - ఏనం కృష్ణం సబలం బలరామసహితం - యద్వా - సబలం ససైన్యం వత్సవత్సపాలకసహితం హనిష్య ఇత్యర్థః - సకులమితి పాఠే సాన్వయం సగృహమితి వా॥ ౧౪॥ నను తథాపి వ్రజస్థాస్త్వవశిష్యేరన్ - నేత్యాహ॥ ఏత ఇతి॥ తిలాపః కృతాః తిలోదకతయా కల్పితాః - వర్ష్మసు దేహేషు - ప్రజా ఏవ అసవః యేషాం తే తథా॥ ౧౫॥ ఇతీతి॥ స యోజనాయామం యోజనప్రమాణేన దైర్ఘ్యేణ దేహేన యుక్తం చ - తన్మహాద్రివత్ పీవరం చ - వ్యాత్తం ప్రసారితం - గుహాతుల్యమాననం యస్మిన్ తత్॥ ౧౬॥ అద్భుతమితి యదుక్తం తద్దర్శయితుం విశినష్టి॥ ధరేతి॥ ధరాయామధరోష్ఠో యస్య సః - జలదేషూత్తరోష్ఠో యస్య సః - దర్యా ఇవ ఆననస్యాంతౌ సృక్కిణీ యస్య సః - గిరేః శృంగాణీవ దంష్ట్రా యస్య సః - ధ్వాంతవదంతరాస్యం యస్య సః - వితతా అధ్వవత్ జిహ్వా యస్య సః - పరుషానిలవత్ ఝుంఝామారుతవత్ - శ్వాసో యస్య సః - అత్ర వర్ణాధిక్యమార్షం - దవవదీక్షణయోరుష్ణః - దావదృష్టిరిత్యర్థః - పరుషానిలశ్వాసశ్చాసౌ దవేక్షణోష్ణశ్చ తథా॥ ౧౭॥ దృష్ట్వేతి॥ వస్తుతః అజగరతుండమేవ వ్యాత్తం దృష్ట్వా - బృందావనస్య శ్రీః సంపదేవేతి భ్రాంత్యా మత్వా - విపరీతం - వ్యాత్తాజగరతుండసాదృశ్యేనోత్ప్రేక్షితవంతః॥ ౧౮॥ ఉత్ప్రేక్షామేవ ప్రశ్నోత్తరాభ్యాం చాహుః॥ అహో ఇతి॥ సత్త్వకూటం

సత్త్వాధాసమిదం నవా- తత్రాప్యస్మత్సంగ్రసనాయవ్యాత్తం- యద్వ్యాళతుండం- తద్వదాచరతి వా- న వా ॥౧౯॥ నిశ్చితం తత్రైవ వ్యాహ॥ సత్యమితి॥ అర్కకరైరారక్తం- ఘనం ఉత్తరోష్ఠవత్పశ్యత- తస్యఘనస్యప్రతిచ్ఛాయయా అరుణం రోధఃస్థలం అధరోష్ఠవత్పశ్యతేతి సర్వత్రాన్వయః॥౨౦॥ ప్రతిస్పర్ధేతే ఇతి॥ సృక్విభ్యాం ఓష్ఠప్రాంతాభ్యాం- ప్రతిస్పర్ధేతే తుల్యతయావర్తేతే- నగోదరే గిరిదర్యౌ- తస్యగంష్ట్రాభిః స్పర్ధమానాః ॥౨౧॥ ఆస్తృతేతి॥ ఆస్తృతాయామమార్గః విస్తృతో దైర్ఘ్యవాన్మార్గః - ప్రతిగర్జతి ప్రతిస్పర్ధతే- ఏషాం శృంగాణాం- అంతర్గతం మధ్యగతం- ధ్వాంతం- ఏతత్ అంతరాననం ఆననస్య మధ్యం ప్రతిగర్జతి॥౨౨॥ దావేతి॥ దావవదుష్ణః ఖరో వాతోఽయం- తేన వనాగ్నినా- దగ్ధానాం సత్త్వానాం యో దుర్గంధః- స ఏవ సర్పస్యాంతర్గతామిషగంధవద్భాతి॥౨౩॥ అస్మానితి॥ ఏవం సత్యేనో వా జగరం- అన్యథోత్ప్రేక్ష్యనిర్భయాః- యయుః- కిం గ్రసితా గ్రసిష్యతి- అనేన శ్రీకృష్ణేన హంత్రా- బకారేః ఉశత్ కమనీయం- ముఖం ॥౨౪॥ ఇత్థమితి॥ అమృషా ఏవ స్తుతః- సర్పవపురసుర ఏషః- మృషాయతే- స్వానాం సర్పసాదృశ్యగోచరత్వేన ప్రతీయత ఇతి విచింత్య- తాన్నిషేద్ధుం వారయితుం- యావన్మనో దధే- తావత్ప్రవిష్టా ఇత్యుత్తరేణాన్వయః॥౨౫॥

సూచామిత్రాణి గదతస్సత్త్వకూటం పురస్థితమ్। అస్మత్సంగ్రసనవ్యాత్తవ్యాళతుండాయతే న వా॥౧౯॥
సత్యమర్కకరారక్తముత్తరాహనువద్ఘనమ్। అధరాహనువద్రోధస్తత్ప్రతిచ్ఛాయయారుణమ్॥
౨౦॥ ప్రతిస్పర్ధేతే సృక్విభ్యాం సవ్యాసవ్యే నగోదరే। తుంగశృంగాలయోఽప్యేతాస్తద్దంష్ట్రాభిశ్చ
పశ్యత॥ ౨౧॥ ఆస్తృతాయామమార్గోఽయం రసనాం ప్రతిగర్జతి। ఏషామంతర్గతం ధ్వాంతమేతద
ప్యంతరాననమ్॥ ౨౨॥ దావోష్ణఖరవాతోఽయం శ్వాసవద్భాతి పశ్యత। తద్దగ్ధసత్త్వదుర్గంధోఽప్యం
తరామిషగంధవత్॥ ౨౩॥ అస్మాన్నివిష్టాన్ గ్రసితా కిమేతానయం తథా చేద్బకవద్వినంక్ష్యతి। క్షణా
దనేనేతి బకార్యుశన్ముఖం వీక్ష్యోద్ధసంతః కరతాడనైర్యయుః॥ ౨౪॥ ఇత్థం మిథోఽతథ్యమతజ్జ్ఞభాషితం
శ్రుత్వా విచింత్యేత్యమృషా మృషాయతే। రక్షో విదిత్వాఖిలలోకహృత్స్థితస్స్వానాం నిషేద్ధుం భగ
వాన్మనో దధే॥ ౨౫॥ తావత్ప్రవిష్టాస్త్వసురాంతకోదరం పరం న గీర్ణాః శిశవస్సవత్సకాః। ప్రతీ
క్షమాణేన బకారివేశనం హతస్వకాంతస్మరణేన రక్షసా॥ ౨౬॥ ....
తాన్వీక్ష్య కృష్ణస్సకలాభయప్రదస్త్వనన్యనాథాన్స్వకరాదవచ్యుతాన్। దీనాంశ్చ మృత్యోర్జఠ
రాగ్నిఘాసాన్ ఘృణార్దితో దిష్టకృతేన విస్మితః॥ ౨౭॥ కృత్యం కిమత్రాస్య ఖలస్య జీవనం న వా అమీ
షాం చ సతాం వినాశమ్। ద్వయం కథం స్యాదితి సంవిచింత్య తద్జ్ఞాత్వా విశత్తుండమశేషదృగ్ఘరిః॥ ౨౮॥
తదా ఘనచ్ఛదా దేవా భయాద్ధాహేతి చుక్రుశుః। జహృషుర్యే చ కంసాద్యాః కౌణపాస్త్వఘబాంధ
వాః॥ ౨౯॥ తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్కృష్ణస్త్వవ్యయస్సార్భవత్సకమ్। చూర్ణీచికీర్షోరేవాదౌ తర
సా వవృధే గళే॥ ౩౦॥ తతోఽతికాయస్య నిరుద్ధమార్గిణో హ్యుద్గీర్ణదృష్టేర్భ్రమతస్త్వితస్తతః। పూ
ర్ణోఽంతరంగే పవనో నిరుద్ధో మూర్ధన్ వినిర్భిద్య వినిర్గతో బహిః॥ ౩౧॥ తేనైవ సర్వేషు బహి
ర్గతేషు ప్రాణేషు సర్వాన్సుహృదః పరేతాన్। దృష్ట్వా స్వయోత్థాప్య తదన్వితః పునః కృచ్ఛ్రా
న్ముకుందో భగవాన్వినిర్యయౌ॥ ౩౨॥ పీనాహిభోగోత్థితమద్భుతం మహజ్జ్యోతిస్స్వధామ్నా జ్వలయ

తావదితి॥ ప్రవిష్టా ఏవ పరం కేవలం- న తు తేన గీర్ణాః గిలితాః - జీర్ణ ఇతి పాఠేపి- స ఏవార్థః - కథంభూతేన - హతయోః స్వకయోః అంతః స్మరతీతి తథా తేన- అత ఏవ బకారేః శ్రీకృష్ణస్య- ప్రవేశం ప్రతీక్షమాణేన॥౨౬॥ తానితి॥ స్వకరాదపచ్యుతాన్ వినిస్సృతాన్- విస్మితస్సన్॥౨౭॥ కృత్యమితి॥ కృత్యం కిమత్రేత్యాది విచింత్య- తత్రోపాయం జ్ఞాత్వా స్వయమప్యవిశదిత్యన్వయః - కథం విచింత్య- అస్య జీవనం అమీషాం చ విహింసనమితి ద్వయం- వై నిశ్చితం- కథం న స్యాదితి॥౨౮॥ తదేతి॥ ఘనచ్ఛదాః మేఘాంతరితాః - కౌణపాః కుణపాశినో రాక్షసాః - కోణపా నిరృతిస్తదీయా ఇతి వా ॥౨౯॥ తదితి॥ సార్భవత్సకమాత్మానం - చూర్ణీకర్తుమిచ్ఛోస్తస్య గళే - ఆదావేవ తరసా వవృధే అవర్ధత॥౩౦॥ ....

తత ఇతి॥ నిరుద్ధో ముఖాదీనాం మార్గభూతః కంఠో యస్య తస్య - యద్వా నిరుద్ధా మార్గాః ప్రాణోచ్ఛ్వాసరంధ్రా అస్యేతి వా - ఉద్గీర్ణదృష్టేః బహిర్నిర్గతలోచనస్య- అంతరంగే దేహమధ్యే- పూర్ణః పరిభృతః - మూర్ధన్ మూర్ధని- విలోపల ఆర్షః - బ్రహ్మరంధ్రం నిర్భిద్య- బహిర్గత ఇతి ॥౩౧॥ తేనేతి॥ ప్రాణేష్వింద్రియేషు - స్వయా అమృతవర్షిణ్యా దృష్ట్యైవ॥౩౨॥ పీనేతి॥ అహిదే

హృత్స్థితం శుద్ధసత్త్వమయం జ్యోతిర్నిర్గతం - ఖేవస్థితం - తస్మిన్నేవ ఈశే - వివేశ ‖ ౩౩ ‖ తతఇతి ‖ స్వకృతః స్వకార్యకృతః - శ్రీకృష్ణస్యాహరణం - అకృతపూజామనువర్ణ - సుష్ఠుగాయంతీతి సుగాః గంధర్వాదయః ‖ ౩౪ ‖ కించ ‖ తదితి ‖ తేషాం యాన్యద్భుతస్తోత్రాదీని - నైకోత్సవాః అనేకోత్సవాః యే మంగళస్వనాః - తాన్ స్వధామ్నః అంతిసమీపే - శ్రుత్వా - అజో బ్రహ్మా - అచిరాదాగతః - ఈశ్వరస్య శ్రీకృష్ణస్య మహిమహిమానం దృష్ట్వా - విస్మయం ప్రాపేతి ‖ ౩౫ ‖ రాజన్నితి ‖ బహుతిథం బహుకాలం ఆక్రీడగహ్వరం క్రీడార్థం మహాబిలం ‖ ౩౬ ‖ అన్యచ్చాతిచిత్రం వృత్తమిత్యాహ ‖ ఏతదితి ‖ శ్లో ‖ కౌమారం పంచమాబ్దాంతం పౌగండం దశమావధి । కైశోరమా పంచదశాద్యౌవనం తు తతః పరం ‖ హరేః కౌమారజం పంచమాబ్దకృతం కర్మ - తదైవ దృష్ట్వా పౌగండకే షష్ఠేబ్దే - బాలా అద్యైవ తద్వృత్తమిత్యూచుః - కింతత్ మర్త్యమృత్యోస్సకాశాదాత్మనాం - అఘేశ్చమోక్షణం ఆత్మనాం ప్రసిద్ధాత్ వృత్యోః - అహన్తుసంసారలక్షణాత్ - అఘాసురస్య జ్యోతిషః శ్రీకృష్ణే ప్రవేశమపి - తదా దృష్టం కథితవంతఇత్యర్థః ‖ ౩౭ ‖ నేతి ‖ నైతద్విచిత్రం కింతదిత్యపేక్షాయామాహ - అఘోపీతి - ఆత్మసామ్యం స్వసమానరూపతాం ‖ ౩౮ ‖ సకృదితి ‖ యస్యాం గం మూర్తిః - తస్య ప్రతిమా ప్రతికృతిః - తత్రాపి కేవలం మనోమయీ -

ద్విశోదశ । ప్రతీత్య ఖేవస్థితమీశనిర్గమం వివేశ తస్మిన్ మిషతాం దివౌకసామ్ ‖ ౩౩ ‖ తతోతిహృష్టాస్స్వకృతోకృతార్హణం పుష్పైస్సురా అప్సరసశ్చ నర్తనైః । గీతైస్సుగా వాద్యధరాశ్చ వాద్యకైః స్తవైశ్చ విప్రా జయనిస్వనైర్గణాః ‖ ౩౪ ‖ తదద్భుతస్తోత్రసువాద్యగీతికాజయాదినైకోత్సవమంగళస్వనాన్ । శ్రుత్వా స్వధామ్నోంత్యజ ఆగతోచిరాద్దృష్ట్వా మహీశస్య జగామ విస్మయమ్ ‖ ౩౫ ‖ శ్రీశుకః ‖ రాజన్నాజగరం చర్మ శుష్కం బృందావనేద్భుతమ్ । వ్రజౌకసాం బహుతిథం బభూవాక్రీడగహ్వరమ్ ‖ ౩౬ ‖ ఏతత్కౌమారకం కర్మ హరేరాత్మాహిమోక్షణమ్ । మృత్యోః పౌగండకే బాలా దృష్ట్వోచుర్విస్మితా వ్రజే ‖ ౩౭ ‖ నైతద్విచిత్రం మనుజార్భమాయినః పరావరాణాం పరమస్య వేధసః । అఘోపి యత్స్పర్శనధౌతపాతకః ప్రాపాత్మసామ్యం త్వసతాం సుదుర్లభమ్ ‖ ౩౮ ‖ సకృద్యదంగప్రతిమాంతరాహితా మనోమయీ భాగవతీం దదౌ గతిమ్ । స ఏవ నిత్యాత్మసుఖానుభూత్యభివ్యుదస్తమాయోంతర్గతో హి కిం పునః ‖ ౩౯ ‖ శ్రీసూతః ‖ ఇత్థం ద్విజా యాదవదేవదత్తః శ్రుత్వా స్వరాతుశ్చరితం విచిత్రమ్ । పప్రచ్ఛ భూయోపి తదేవ పుణ్యం వైయాసకిం యన్నిగృహీతచేతాః ‖ ౪౦ ‖ విష్ణురాతః ‖ బ్రహ్మన్ కాలాంతరకృతం తత్కాలీనం కథం భవేత్ । యత్కౌమారే హరికృతం జగుః పౌగండకేర్భకాః ‖ ౪౧ ‖ తద్బ్రూహి మే మహాయోగిన్ పరం కౌతూహలం గురో । నూనమేతద్ధరేరేవ మాయా భవతి నాన్యథా ‖ ౪౨ ‖ వయం ధన్యతమా లోకే గురోపి క్షత్రబంధవః । యత్పిబామో ముహుస్త్వత్తః పుణ్యం కృష్ణకథామృతమ్ ‖ ౪౩ ‖ శ్రీసూతః ‖ ఇత్థం స్మ పృష్టస్స తు బాదరాయణిస్తత్స్మారితానంతహృతాఖిలేంద్రియః । కృచ్ఛ్రాత్పునర్లబ్ధబహిర్దృశిశ్శనైః ప్రత్యాహ తం భాగవతోత్తమోత్తమ ‖ ౪౪ ‖ ❁❁❁

❁❁❁❁❁❁❁❁ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్వాదశోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్రీశుకః ‖ సాధు పృష్టం మహాభాగ త్వయా భాగవతోత్తమ । యన్నూతనయసీశస్య శృణ్వన్నపి కథాం ముహుః ‖ ౧ ‖ సతామయం సారభృతాం నిసర్గో యదర్థవాణీశ్రుతిచేతసామపి । ప్రతిక్ష

సాపి బలాదంతరాహితా సతీ - భాగవతీం గతిం - దదౌ - ప్రహ్లాదాదిభ్యః సవివసాక్షాత్స్వయమంతర్గతః - కిం పునః నిత్యా చాసావాత్మసుఖానుభూతిశ్చ తయా - అభితో వ్యుదస్తా మాయా యేన సః ‖ ౩౯ ‖ ఇత్థమితి ‖ దేవదత్తః పరీక్షిత్ - ద్రోణ్యస్త్రేణ దగ్ధోపి - భగవతా శ్రీకృష్ణేన దత్తత్వాత్ - యేన శ్రవణేన నితరాం గృహీతం వశీకృతం చేతో యస్య సః - యద్వా - భగవతి - నిగృహీతం నియమితం చేతో యస్యేతి వా ‖ ౪౦ ‖ బ్రహ్మన్నితి ‖ కాలాంతరే కౌమారే కృతం పౌగండకే కథం జ్ఞాత్వా - ఊచురిత్యర్థః ‖ ౪౧ ‖ ౪౨ ‖ వయమితి ‖ హే గురో - క్షత్రబంధవోపి పాపిష్ఠా అపీత్యర్థః ‖ ౪౩ ‖ ఇత్థమితి ‖ తేన యః స్మారితోనంతః - తేన హృతాన్యఖిలేంద్రియాణి యస్య సః - తథాభూతోపి - కథంచిల్లబ్ధబహిర్దృష్టిః - హే భాగవతోత్తమోత్తమ శౌనక ‖ ౪౪ ‖ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్వాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ‖ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్లో ‖ త్రయోదశే హరస్స్రష్టుర్వత్సాన్ పాలాంశ్చ మాయయా । తదాత్మత్వం రూపోద్బంధం పృష్టః పూర్వవదాచరత్ ‖ సాధ్వితి ‖ నూతనయసి నవీకరోషి ‖ ౧ ‖ సతామితి ‖ తథా హి - సారభృతాం సారగ్రాహిణాం - అయం నిసర్గః స్వభావః - కోసౌ - అచ్యుతస్య వార్తా ప్రతిక్షణం సాధు నవ్యవచ్చ వర్తత ఇతి యత్ సః - విటానాం స్త్రైణానాం - స్త్రియాః కామిన్యాః వార్తేవ - కథంభూతానామపి సతాం - యత్ యా -

అచ్యుతస్యవార్తైవ- అర్థో- యేషాం తానివాణీ శ్రుతిచేతాంసియేషాం - తథాభూతానామపి ॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ భోజనవిధానాయపులినం స్తౌతి ॥ అహోఇతి ॥ స్వీయానాం కేళీనాం- సంపదో విద్యంతే యస్మిన్ తత్- మృదులాః అచ్ఛాః వాలుకా యస్మిన్ తత్- కించ- స్ఫుటత్ వికసత్- సరః- సరోజబాహుళ్యేన ఉపచారతః సర ఏవ వికసదిత్యుక్తం- తస్య గంధస్తేన హృతాః ఆకృష్టాః అళయః పత్రిణశ్చ- తేషాం- కూ ఉదకే- ధ్వనయః- తేషాం ప్రతిధ్వానాః- తైర్లసంతో ద్రుమాస్తైరాకులం వ్యాప్తం ॥ ౫॥ అత్రేతి ॥ దివాదినం- ఆరూఢం ప్రవృద్ధం - భోజనవేళా అతీతేత్యర్థః ॥ ౬॥ తథేతి ॥ ఆరుధ్య సంరుధ్య- శాద్వలే హరితతృణదేశే ॥౭॥ కృష్ణస్యేతి ॥ తదా- తే విరేజుః - కృష్ణస్య విష్వక్పరితః- పురురాజిమండలైః బహుభిః పఙ్క్తిమండలైస్సహ- నైరంతర్యేణోపవిష్టాః శ్రీకృష్ణాభిముఖాన్యాననాని యేషాం తే- ఫుల్లదృశో వికసితనయనాః - కమలకర్ణికాయాః పరితః - పత్రాణి- యథేతి ॥ ౮॥ కేచిదితి ॥ పుష్పైస్తద్దళైః- అన్యైశ్చపత్రైః - కృతాని భాజనాని యైస్తే ॥౯॥ సర్వ ఇతి ॥ రుచిం స్వాదువిశేషం- అభ్యవజహ్రుః బుభుజిరే- సహేశ్వరాః శ్రీకృష్ణసహితాః ॥ ౧౦॥ బిభ్రదితి ॥ యజ్ఞభుగపి-

ణం నవ్యవదచ్యుతస్య యత్స్త్రియా విటానామివ సాధువార్తా ॥ ౨॥ శృణుష్వావహితో రాజన్నపి గుహ్యం వ
దామి తే । బ్రూయుస్స్నిగ్ధస్య శిష్యస్య గురవో గుహ్యమప్యుత ॥ ౩॥ తదాఘవదనాన్మృత్యో రక్షిత్వా
స్వార్భవత్సకాన్ । సరిత్పులినమానీయ భగవానిదమబ్రవీత్ ॥౪॥ శ్రీభగవాన్ ॥ అహోఽతిరమ్యం
పులినం వయస్యాః స్వకేళిసంపన్మృదులాచ్ఛవాలుకమ్ । స్ఫుటత్సరోగంధహృతాళిపత్రిక
ధ్వనిప్రతిధ్వానలసద్ద్రుమాకులమ్ ॥ ౫ ॥ అత్ర భోక్తవ్యమస్మాభిర్దివారూఢం క్షుధార్దితాః । వ
త్సాస్సమీపేఽపః పీత్వా చరంతు శనకైస్తృణమ్ ॥ ౬॥ తథేతి పాయయిత్వార్భా వత్సానారుధ్య శాద్వలే ।
ముక్త్వా శిక్యాని బుభుజుస్సమం భగవతా ముదా ॥ ౭॥ కృష్ణస్య విష్వక్పురురాజిమండలైరభ్యాననాః ఫుల్ల
దృశో వ్రజార్భకాః । సహోపవిష్టాః పులినే విరేజుశ్ఛదా యథాంభోరుహకర్ణికాయాః ॥ ౮॥ కేచి
త్పుష్పైర్దళైః కేచిత్పల్లవైరంకురైః ఫలైః । శిగ్భిస్త్వగ్భిర్దృషద్భిశ్చ బుభుజుః కృతభాజనాః ॥ ౯॥ స
ర్వే మిథో దర్శయంతస్స్వం స్వం భోజ్యరుచిం పృథక్ । హసంతో హాసయంతశ్చాభ్యవజహ్రుస్స
హేశ్వరాః ॥ ౧౦॥ బిభ్రద్వేణుం జఠరపటయోశ్శృంగవేత్రే చ కక్షే వామే పాణౌ మసృణకబళం తత్ఫ
లాన్యంగుళీషు । తిష్ఠన్మధ్యే స్వపరిసుహృదో హాసయన్నర్మభిస్స్వైస్స్వర్గే లోకే మిషతి బుభుజే యజ్ఞ
భుగ్బాలకేళిః ॥ ౧౧॥ భారతైవం వత్సపేషు భుంజానేష్వచ్యుతాత్మసు । వత్సాశ్చాంతర్వనే దూరం వివిశు
స్తృణలోభితాః ॥ ౧౨॥ తాన్దృష్ట్వా భయసంత్రస్తానూచే కృష్ణోఽస్య భీభయమ్ । మిత్రాణ్యాశాన్మా విరమ
తేహైవ వత్సకానహమ్ ॥ ౧౩॥ ఇత్యుక్త్వాద్రిదరీకుంజగహ్వరేష్వాత్మవత్సకాన్ । విచిన్వన్భగ
వాన్కృష్ణస్సపాణికబళో యయౌ ॥ ౧౪ ॥ అంభోజన్మజనిస్తదంతరగతో మాయార్భకస్యేశితుర్ద్ర

✻ వత్సాపహారఘట్టః. ✻

ష్టుం మంజుమహత్త్వమన్యదపి తద్వత్సానితో వత్సపాన్ । నీత్వాన్యత్ర కురూద్వహాంతరదధాత్ఖేఽవస్థి
తో యః పురా దృష్ట్వాఘాసురమోక్షణం భగవతః ప్రాప్తః పరం విస్మయమ్ ॥ ౧౫ ॥ తతో వత్సానదృష్ట్వై
త్య పులినేఽపి చ వత్సపాన్ । ఉభావపి వనే కృష్ణో విచికాయ సమంతతః ॥ ౧౬॥ క్వాప్యదృష్ట్వాంతర్విపినే వ

తేషు బుభుజే - బాలానామివ కేళిర్యస్యసః - తదాహ - ఉదరవస్త్రయోర్మధ్యే వేణుం బిభ్రత్ దధాన ఇతి సర్వత్రాన్వయః - వామ ఇతి కాకాక్షిన్యాయాత్ కక్షపాణ్యోర్విశేషణం- మసృణం స్నిగ్ధం- దధ్యోదనకబళం- తదుచితాని బిల్వామలకాదిఫలాని- అంగుళీష్వంగుళీసంధిషు- కర్ణికేవ సర్వాభిముఖో మధ్యే తిష్ఠన్- స్వపరిస్వస్య పరితః- ఉపవిష్టాన్ ఇత్యర్థః - సుహృదః- స్వైర్నర్మభిః పరిహాసవాక్యైః- స్వర్గే స్వర్గనివాసిజనే- ఆశ్చర్యేణ- మిషతి పశ్యతి సతి- లోకే ఇహ- వత్సపజనానాం మధ్యే బుభుజే ॥౧౧॥౧౨॥ తానితి ॥ భీభయం భయహేతుభ్యో భయం- అస్యాపాస్య నిరస్యేత్యర్థః- యద్వా- అస్య నిఖిలస్య భీరూపి భయం యః శ్రీకృష్ణః - ఆశాత్ భోజనాత్- అత్రాత్రురాధిక్యమార్షం ॥ ౧౩॥ ఇతీతి ॥ అద్రిష్వితి తద్దరీషు - కుంజేషు లతాదిపిహితోదరవివరేషు - గహ్వరేషు సంకటస్థానేషు చ ॥ ౧౪॥ అంభోజన్మేతి ॥ అంభోజన్మనః పద్మాత్- జనిరుత్పత్తిర్యస్యసః బ్రహ్మా- తదంతరే తస్మిన్నవసరే- గతః ఆగతః- తచ్ఛిద్రం ప్రాప్తో వా- అస్య దపి మహత్త్వం మహామానం- ద్రష్టుం- తస్య వత్సాన్ ఇతః స్థానాత్ - వత్సపాంశ్చ- అన్యత్ర నీత్వా- స్వయం తిరోబభూవ- భగవతః శ్రీకృష్ణస్య ॥ ౧౫॥ తత ఇతి ॥ ఉభావపి వత్సాన్ వత్సపాంశ్చ- విచికాయ అన్విష్టవాన్ ॥ ౧౬॥ క్వాపీతి ॥ విధికృతం బ్రహ్మణా కృతం ॥ ౧౭॥ తత ఇతి ॥

ఉభయాయితం వత్సతత్పాలరూపేణ ఉభయథావర్తమానమిత్యర్థః - అయంభావః - యదితూష్ణీమాసే - తర్హి - తన్మాతౄణాంవిషాదస్స్యాత్ - యదిచ - తానేవానయామి - తర్హి - బ్రహ్మణోమోహోనస్యాదితి తదుభయత్రీతమేత థాచక్రఇతి॥ ౧౭॥ తదేవదర్శయతి॥ యావదితి॥ వత్సపానాం వత్సకానాంచాల్పకవపుః ప్రమాణమనతిక్రమ్య - ఏవముపర్యపియోజ్యం - యద్వా - యావద్వత్సపాదివపుః - తావత్సర్వస్వరూపః - అజఃకృష్ణః - బభావిత్యుత్తరత్రాన్వయః॥ శ్లో॥ సర్వంవిష్ణుమయంజగదితి - ప్రసిద్ధాయాగీః - తస్యాఅంగవత్ మూర్తిమత్ - సాగీరివార్థః - స్వరూపేణ ప్రత్యక్షయథాతథా - బభూవేత్యర్థః॥ ౧౯॥ స్వయమితి॥ ఏవం సర్వాత్మాసన్ - వ్రజం ప్రావిశత్ - కథం స్వయమాత్మైవ ప్రయోజకః - ఆత్మరూపాన్ గోవత్సానితి - కర్తాపిస్వయమేవేత్యుక్తం - ఆత్మరూపైర్వత్సపైః ప్రతివార్య - ప్రయోజ్యకర్తాపిస్వయమేవ - ఆత్మవిహారైః క్రీడన్నితి - క్రియాకారకాన్యపి - స్వయమేవేత్యర్థః॥ ౨౦॥ తత్తదితి॥ తత్తదాత్మాత త్తద్గోపబాలరూపోభవత్ - తతస్తత్తత్సద్మప్రవిష్టః ॥ ౨౧ ॥ గోపికామోహనమాహ॥ తన్మాతరఇతి॥ తన్మాతరో వేణురవేణ - త్వరయా ఉత్థితాస్సత్యఃసుతాన్మత్వా - పరంబ్రహ్మైవదోర్భిరుత్థాప్య ఉపగూహ్య - పయస్సుధాసవం - పయఏవసుధాతత్త్వాద్వదు - ఆసవవదున్మాదకం - పాయయామాసురిత్యర్థః॥ ౨౨॥ తతఇతి॥ ఏవం యామయామేనతత్తత్కాలక్రీడానియమేన - సాయంగతః ప్రాప్తః - స్వాచరితైః స్వస్యాచరితైః

త్సాన్ పాలాంశ్చ విశ్వదృక్। సర్వంవిధికృతంజ్ఞాత్వాసహసాభిజగామహ॥ ౧౬ ॥ తతఃకృష్ణోముదంకర్తుంతన్మాతౄణాంచకస్యచ। ఉభయాయితమాత్మానంచక్రేవిశ్వదృగీశ్వరః॥ ౧౭ ॥ యావద్వత్సపవత్సకాల్పకవపుర్యావత్కరాంఘ్ర్యాదికంయావద్యష్టివిషాణవేణుదళశిగ్యావద్విభూషాంబరమ్। యావచ్ఛీలగుణాభిధాకృతివయోయావద్విహారాదికంసర్వంవిష్ణుమయంగిరోంగవదజస్సర్వస్వరూపోబభౌ॥ ౧౯ ॥ స్వయమాత్మాత్మగోవత్సాన్ ప్రతివార్యాత్మవత్సపైః। క్రీడన్నాత్మవిహారైశ్చసర్వాత్మాప్రావిశద్వ్రజమ్॥ ౨౦ ॥ తత్తద్వత్సాన్పృథఙ్నీత్వాతత్తద్గోష్ఠేప్రవేశ్యసః। తత్తదాత్మాభవద్రాజంస్తత్తత్సద్మప్రవిష్టవాన్॥ ౨౧॥ తన్మాతరోవేణురవత్వరోత్థితాఉత్థాప్యదోర్భిఃపరిరభ్యనిర్భరమ్। స్నేహస్నుతస్తన్యపయస్సుధాసవంమత్వాపరంబ్రహ్మసుతానపాయయన్॥ ౨౨॥ తతోనృపోన్మర్దనగంధలేపనాలంకారరక్షాతిలకాశనాదిభిః। సులాలితస్స్వైశ్చరితైఃప్రహర్షయన్సాయంగతోయామయమేనమాధవః॥ ౨౩॥ గావస్తతోగోష్ఠముపేత్యసత్వరంహుంకారఘోషైఃపరిహూతసంగతాన్। స్వకాన్స్వకాన్వత్సతరానపాయయన్ముహుర్లిహంత్యస్స్రవదౌధసంపయః॥ ౨౪॥ గోగోపీనాంమాతృతాస్మిన్నాసీత్స్నేహర్ధికాంవినా। పురోవదాస్వపిహరేస్తోకతామాయయావినా॥ ౨౫॥ వ్రజౌకసాంస్వతోకేషుస్నేహవల్ల్యాబ్దమన్వహమ్। శనైర్నిస్సీమవవృధేయథాకృష్ణేత్వపూర్వవత్ ॥ ౨౬ ॥ ఇత్థమాత్మాత్మనాత్మానంవత్సబాలమిషేణసః। పాలయన్భగవాన్వర్షంచిక్రీడేవనగోష్ఠయోః ॥ ౨౭ ॥ ఏకదాచారయన్వత్సాన్సరామోవనమావిశత్। పంచషట్సుత్రియామాసుహాయనాపూరణీష్వజః ॥ ౨౮ ॥ తతోతిదూరాచ్చరతోగావోవత్సానుపవ్రజమ్। గోవర్ధనాద్రిశిఖరేచరంత్యోదదృశుస్తృణమ్ ॥ ౨౯ ॥ దృష్ట్వాథతత్స్నేహవశోస్మృతాత్మాసగోవ్రజోత్యాత్మప

శోభనైరాచరితైర్వా - మాతౄః ప్రహర్షయన్ - తతస్తాభిరున్మర్దనాదిరూపలాలితఇతి॥ ౨౩॥ గవాంమోహనమాహ॥ గావఇతి॥ పరిహూతాఆహూతాశ్చతే - సంగతాశ్చతాన్॥ ౨౪॥ ఏతావత్తువైషమ్యంకృష్ణస్యాపిదుర్నివార్యమాసీదిత్యాహ॥ గోగోపీనామితి॥ గవాంగోపీనాంచాస్మిన్ కృష్ణే - మాతృతాఉపలాలనాదిరూపా - పురోవదేవాసీత్ - కింతు - స్నేహర్ధికాంవినా స్నేహాధిక్యంత్విదానీంవిశేషఇత్యర్థః - ఆసుగోపీషుహరేః - తోకతాచ బాలభావనాపి - పూర్వవదేవాసీత్ - కింతు - మాయయావినా - మమేయంమాతా - అహంఅస్యాఃపుత్రఇతి - మోహంవినేత్యర్థః॥ ౨౫॥ స్నేహర్ధిమేవదర్శయతి॥ వ్రజౌకసామితి॥ యథాకృష్ణేయశోదానందనే - స్వపుత్రేభ్యోపిస్నేహాధిక్యం - పూర్వమాసీత్ - ఇదానీం - స్వతోకేష్వపి - తథైవావర్ధతేత్యర్థః - అబ్దంయావద్వత్సరం - నిస్సీమయథాతథా - స్నేహవల్లీవవృధే॥ ౨౬॥ ఇత్థమితి॥ ఏవమాత్మాశ్రీకృష్ణః - వత్సపోభూత్వా - తత్రాపితావద్వత్సానాంతత్పాలకానాంచమిషేణాత్మానమాత్మనాపాలయన్ - క్రీడితవానిత్యర్థః॥ ౨౭॥ ఏతావత్పర్యంతం రామస్యాపి మోహఏవాసీత్ - సంవత్సరాంతేతు - కథంచిత్ జ్ఞాతవానితిదర్శయన్నాహ॥ ఏకదేతి॥ పంచసుషట్సునారాత్రిషు - హాయనస్యాపూరణీషుపూరకతయాఅవశిష్టాస్విత్యర్థః॥ ౨౮॥ తతఇతి॥ తతోతిదూరతఏవగోవర్ధనశిఖరే చరంత్యోగావో వ్రజసమీపే - చరతఃవత్సాన్ దదృశుః॥ ౨౯॥ దృష్ట్వేతి॥ తదైవసగోవ్రజఃగ

వాంఛలాపః- తత్స్నేహవశః తేషాం వత్సానాం స్నేహేనాకృష్టః- అతఏవ- నస్మృతఆత్మాయేనసతథా- జవేన- ఉపవ్రజమగాత్- క థంభూతః - అత్యాత్మపదుర్గమార్గః- అతిక్రాంతః- ఆత్మపాః గోపాలాః- యేనసోత్యాత్మపః- తథాదుర్గాణోమార్గా యస్య సచ- తథాయుక్తాభ్యాంపద్భ్యాం- ధావన్ ద్విపాదివ- ప్రతీయమానః- కకుది ఆకుంచితా గ్రీవాయస్యసః- ఉదాస్యపుచ్ఛః ఉన్నమితా న్యాస్యానిపుచ్ఛానిచ యేనసః- ఆస్నుపయాః సర్వతఃస్రవంతిపయాంసియస్యసః- గోవ్రజఇత్యనేనవృషభా దయోప్యగుః ఇత్యుక్తం॥ ౩౦॥ తత్రవిశేషతోధేనూనాంచేష్టితమాహ॥ సమేత్యేతి॥ గోవర్ధనస్యాధః వత్సవత్యః - పునఃప్రసూతా అపి॥ ౩౧॥ రామేణదృష్టం వత్సేషుగవాంస్నేహాతిశయముక్త్వా - గోపానామపి దర్శయితుమాహ॥ గోపాఇతి॥ తాసాంగవాంరోధనే- యఆయాసస్తస్యమౌఘ్యే నమోఘత్వేన - లజ్జయాసహ ఉరుమన్యునా - దుర్గమార్గాజ్జాతక్లేశేన చాభ్యేత్య గోవత్సైస్సహ సుతాన్ దదృశుః॥ ౩౨॥ తదితి॥ తతశ్చ తేషామీక్షణేనోద్గతోయః ప్రేమరసః- తస్మిన్నాప్లుతాః నిమగ్నాః ఆశయాయేషాంతే- లజ్జామన్యుకృచ్ఛ్రైస్తానపితాడయితు మాగతాస్సంతోపి- గతమన్యవః- ప్రత్యుత- జాతోనురాగోయేషాంతే-మూర్ధని- ఘ్రాణైఃఅవఘ్రాణైః- పరమాంముదమవాపుః॥ ౩౩॥ ఏవమితి॥ కృచ్ఛ్రాత్- తతః ఆపగతాఃనివృత్తాః- తేషాంసుతానాం- అనుస్మృత్యా- ఉద్గచ్ఛంతిఅశ్రూణియేషాంతే॥ ౩౪॥ వ్రజస్యేతి॥

దుర్గమార్గః। ద్విపాత్కకుద్గ్రీవఉదాస్యపుచ్ఛో గాద్ధుంకృతైరాస్నుపయా జవేన ॥ ౩౦ ॥
సమేత్య గావోధోవత్సాన్ వత్సవంత్యోప్యపాయయన్। గిళంత్యఇవచాంగాని లిహంత్యస్స్వౌధసం
పయః॥ ౩౧ ॥ గోపాస్తద్రోధనాయాసమౌఘ్యలజ్జోరుమన్యునా। దుర్గాధ్వకృచ్ఛ్రతోభ్యేత్యగోవ
త్సైర్దదృశుస్సుతాన్॥ ౩౨॥ తదీక్షణోత్ప్రేమరసాప్లుతాశయాజాతానురాగాగతమన్యవోర్భ
కాన్। ఉదూహ్యదోర్భిఃపరిరభ్యమూర్ధ్నిఘ్రాణైరవాపుఃపరమాంముదంతే ॥ ౩౩॥ ఏవంసవశోవ్రో
గోపాస్తోకాశ్లేషసునిర్వృతాః। కృచ్ఛ్రాచ్ఛనైరపగతాస్తదనుస్మృత్యుదశ్రవః॥ ౩౪ ॥ వ్రజస్యరా
మః ప్రేమర్ధేర్వీక్ష్యౌత్కంఠ్యమనుక్షణమ్। ముక్తస్తనేష్వపత్యేష్వప్యహేతువిదచింతయత్ ॥ ౩౫॥
కిమేతదద్భుతమివ వాసుదేవేఖిలాత్మని। వ్రజస్యసాత్మనస్తోకేష్వపూర్వం ప్రేమవర్ధతే ॥ ౩౬॥ కే
యంవాకుతఆయాతాదైవీవానార్యుతాసురీ। ప్రాయోమాయాస్తుమేభర్తుర్నాన్యామేపివిమో
హినీ॥ ౩౭॥ ఇతిసంచింత్యదాశార్హోవత్సాన్సవయసానపి। సర్వానాచష్టవైకుంఠంచక్షుషావ
యునేనసః॥ ౩౮॥ నైతేసురేశాఋషయోనచైతే త్వమేవభాసీశభిదాశ్రయేస్మిన్। సర్వంపృథక్త్వం
నిగమాత్కథంవదేత్యుక్తేనవృత్తంప్రభుణాబలోవైత్। ౩౯ ॥ తావదేవాత్మభూరాత్మమానేనత్రుట్య
నేహసా। పురోవదాబ్దంక్రీడంతందదృశేసకలంహరిమ్॥ ౪౦॥ బ్రహ్మా॥ యావంతోగోకులేబాలాస్స
వత్సాస్సర్వఏవహి। మాయాశయేశయానామేనాద్యాపిపునరుత్థితాః॥ ౪౧॥ ఇతఏతేత్రకుత్రత్యా
మన్మాయామోహితేతరే। తావంతోయావదద్యాబ్దంక్రీడంతోవిష్ణునాసహ॥ ౪౨॥ ఏవమేతేషుభేదేషు

ప్రేమర్ధేరౌత్కంఠ్యమతిశయం- ముక్తస్తనేష్వపత్యేషు- వీక్ష్య- అహేతువిత్ హేతుమజానన్నచింతయత్॥ ౩౫॥ చింతామేవాహద్వా భ్యాం॥ కిమితి॥ వాసుదేవేయథాపురా- తథాస్వతోకేష్వః వ్రజస్యప్రేమవర్ధతే - కిమేతదద్భుతమితి- కించ- సాత్మనఃఆత్మసహితస్య వ్రజస్య- మమతేషుప్రేమకారణం కిమితిభావః॥ ౩౬॥ కేతి॥ కేయంమాయా- దేవానాంవా- నరాణాంవా- అసురాణాంవా- కుతోవా- క స్మాత్ప్రయుక్తా- తత్రాన్యమాయానసంభవతి- యతోమమాపి మోహావర్తతే- అతః- ప్రాయశోమత్స్వామినః శ్రీకృష్ణస్యైవ- మా యేయమస్తీతిసంభావయతి॥ ౩౭॥ ఇతీతి॥ సవయసాన్ ససఖీనపి- వయునేనజ్ఞానమయేనచక్షుషా- వైకుంఠం శ్రీకృష్ణమేవాపశ్యత్॥ ౩౮॥ ఏవంకృష్ణరూపాన్ సామాన్యతోజ్ఞాత్వా- శ్రీకృష్ణందృష్ట్వా- కృష్ణోపదేశేనవిశేషతోజ్ఞాతవానిత్యాహ॥ నేతి॥ అయమర్థః- పూర్వమా నాస్తావద్వత్సాఋషీణామంశాః- పాలకాశ్చదేవానామంశాఇతి తావదహం వేద్మి- ఇదానీంతునతథా - కింతు- అస్మిన్ భిదాశ్రయేపి- త్వమేవభాసి అతస్త్వంసర్వంపృథక్ వివిచ్య- కథంవృత్తమితివదేత్యుక్తేనప్రభుణావక్త్రా - నిగమాత్సంక్షేపతఏవోక్తంవృత్తం- బ లఃఅవైత్ విదితవానిత్యర్థః॥ ౩౯॥ తతఃకింవృత్తమిత్యపేక్షాయామాహ॥ తావదితి॥ వర్షేజాతే- ఆత్మనోమానేనత్రుట్యనేహసా త్రు టిమాత్రేణకాలేన- సకలంసానుచరంహరిం- దదర్శ॥ ౪౦॥ దృష్ట్వాచవ్యతర్కయదిత్యాహద్వాభ్యాం॥ యావంతఇతి॥ మేమాయాశ యేమన్మాయాతల్పే॥ ౪౧॥ ఇతఇతి॥ మన్మాయామోహితేభ్యఇతరేకుత్రత్యాః॥ ౪౨॥ ఇతివితర్కయన్ - అముహ్యదిత్యాహ ఏవమిత్యాది

ద్వాభ్యాం॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ననుమాయాశ్రయస్యతస్యకుతోమోహఇత్యతఆహ ॥ తమ్యామితి॥ మహామాయావినిభగవతి- అస్యమాయయాఆవరణవిక్షేపకత్వాభావే- దృష్టాంతద్వయమాహ - తమ్యాంతమిస్రాయాంరాత్ర్యాం- నైహారం హిమకిరణప్రభవంతమఇవ - తద్ధితార్థోపసర్జనస్యాపి తమసో నైహారమితి- విశేషణంఛాందసం- తత్తమోయథాపృథగావరణం నకరోతి కింతు - తత్రైవలీయతే-యథాచ- ఖద్యోతార్చిరహనిపృథక్ ప్రకాశంనకరోతి- ఏవంమహతిపురుషే-యుంజతఃపుంసః - ఇతరానీచామాయా- తత్రనకించిత్కరోతి- కింతు- ఆత్మనిస్వస్మిన్నేవ - ఐశ్వర్యంసామర్థ్యంనిహంతి ॥ ౪౫॥ అన్యదప్యాశ్చర్యమాహ ॥ తావదితి ॥ వత్సపాలాఃవత్సాః పాలాః బాలాశ్చ- సర్వేయుష్టివిషాణాదయశ్చ॥ ౪౬॥ ౪౭॥ శ్రీవత్సేతి॥ శ్రీవత్సప్రభృతీనాయుక్తానిఅంగదాని- దోష్షుయేషాంతే- రత్నమయాని కంబువత్త్రిరేఖాధారాణి కంకణాని - పాణిషుయేషాంతేచతేచ తథా ॥ ౪౮॥ ఆంఘ్రీతి॥ భూరిబహుబహ్వర్జితంపుణ్యం - తద్యుక్తైర్జనైరర్పితైః॥ ౪౯॥ చంద్రికేతి॥ చంద్రికావద్విశదస్మితయుక్తైఃసహారుణసహితైర్వర్తమానాః- యేఅపాంగాఃతైర్వీక్షితైః - స్వకార్థానాంస్వభక్తమనోరథానాం రజస్సత్త్వాభ్యాంస్రష్టృపాలకాఇవ-వ్యదృశ్యంత- సత్త్వఃద్విశదస్మితేనపాలకాఇవరజోవదరుణగుణేనచ- స్వకార్థానాంస్రష్టారఇవ - తాదృక్కటాక్షైః- ద్యోతమానాఇత్యర్థః ॥ ౫౦॥ ఆత్మేతి॥ ఆత్మాబ్రహ్మా- తదాదిస్తంబ

చిరంధ్యాత్వాసచాత్మభూః । సదాశ్రయాపతఇతిజ్ఞాతుంనేశేకథంచన॥ ౪౩ ॥ ఏవంవిమోహయన్విష్ణుంవిమోహంవిశ్వమోహనమ్ । స్వయైవమాయయాజోపిస్వయమేవవిమోహితః॥ ౪౪॥ తమ్యాంతమోవన్నైహారంఖద్యోతార్చిరివాహని। మహతీతరమాయైశ్యంనిహంత్యాత్మనియుంజతః॥ ౪౫॥ తావత్సర్వేవత్సపాలాఃపశ్యతోజస్యతత్క్షణాత్ । వ్యదృశ్యంతఘనశ్యామాఃపీతకౌశేయవాససః॥ ౪౬॥ చతుర్భుజాశ్శంఖచక్రగదారాజీవపాణయః। కిరీటినఃకుండలినోహారిణోవనమాలినః ॥ ౪౭ ॥ శ్రీవత్సాంగదదోరత్నకంబుకంకణపాణయః। నూపురైఃకటకైర్భాతాఃకటిసూత్రాంగులీయకైః ౪౮॥ ఆంఘ్రిమస్తకమాపూర్ణాస్తులసీనవదామభిః । కోమలైస్సర్వగాత్రేషుభూరిపుణ్యవదర్పితైః॥ ౪౯॥ చంద్రికావిశదస్మేరైస్సారుణాపాంగవీక్షితైః। స్వకార్థానామివరజస్సత్త్వాభ్యాంస్రష్టృపాలకాః॥ ౫౦॥ ఆత్మాదిస్తంబపర్యంతైర్మూర్తిమద్భిశ్చరాచరైః। నృత్తగీతాద్యనేకార్హైఃపృథక్పృథగుపాసితాః॥ ౫౧ ॥ అణిమాద్యైర్మహిమభిరజాద్యాభిర్విభూతిభిః । చతుర్వింశతిభిస్తత్త్వైఃపరీతామహదాదిభిః॥ ౫౨॥ కాలస్వభావసంస్కారకామకర్మగుణాదిభిః । స్వమహిధ్వస్తమహిభిర్మూర్తిమద్భిరుపాసితాః। ౫౩ । సత్యజ్ఞానానంతానందమాత్రైకరసమూర్తయః। అస్పృష్టభూరిమాహాత్మ్యా అపిహ్యుపనిషద్దృశామ్॥ ౫౪॥ ఏవంసకృద్దదర్శాజఃపరబ్రహ్మాత్మనోఖిలాన్। యస్యభాసాసర్వమిదంవిభాతిసచరాచరమ్॥ ౫౫ । తతోతికుతుకో* ద్వృత్యస్తిమితైకాదశేంద్రియః । తద్ధామ్నాభూదజస్తూష్ణీంపూర్దేవ్యంతీవపుత్రికా। ౫౬ ॥ ఇతీరేశేతర్క్యేనిజమహిమనిస్వప్రమితికేపరత్రాజాతోత

పర్యంతైః నైకాస్యార్హైరనేకార్హణైః॥ ౫౧॥ అణిమాద్యైరితి॥ అజాద్యాభిః - అజామాయా- తత్ప్రభృతిభిఃవిభూతిభిఃశక్తిభిః - మహదాదభిరితి- మహత్స్తత్త్వానాంపృథక్త్వవివక్షయాచతుర్వింశతితత్త్వైర్జగత్కారణైః॥ ౫౨॥ కాలేతి ॥ కాలాదిభిశ్చతత్సహకారిభిశ్చ-తత్రస్వభావః పరిణామహేతుః- సంస్కారఉద్బోధకః- స్వమహిధ్వస్తమహిభిః- భగవన్మహిమ్నాతిరస్కృతస్వాత్మతంత్రైః ఉక్తైః సర్వైరణిమాద్యైః॥ ౫౩॥ సర్వేషాంమూర్తీనాం మన్యపివిశేషమాహ ॥ సత్యేతి ॥ సత్యాశ్చ- జ్ఞానరూపాశ్చ అనంతాశ్చ ఆనందరూపాశ్చ తత్రాపితదేకమాత్రాః- విజాతీయసజాతీయభేదరహితాః- తత్రాపిచైకరసాఃసదైకరూపామూర్తయోయేషాంతే- యద్వా- సత్యజ్ఞానాదిమాత్రైకరసంయద్బ్రహ్మ- తదేవమూర్తిర్యేషామితి- అతఏవ- ఉపనిషత్ ఆత్మజ్ఞానం- సైవదృక్చక్షుర్యేషాంతేషామపి - మహినిశ్చితం- అస్పృష్టభూరిమాహాత్మ్యాఃనస్పృష్టంస్పర్శనానాయోగ్యం- భూరిమాహాత్మ్యంయేషాంతే - తథాభూతాస్సంతఃసర్వేప్యదృశ్యంతే॥ ౫౪॥ ఏవమితి ॥ ఏవంసకృత్ ఏకదైవ- దదర్శ- పరబ్రహ్మణోవిశేషణంయస్యేతి॥ ౫౫॥ తతఇతి॥ అతికుతుకేనఅత్యాశ్చర్యేణ ఉద్వృత్యదృష్టింపరావృత్య- హంసపృష్ఠేపరావృత్యేతినా- కుతుకశబ్దాత్స్వీయాయాఃభావేసోలుక్ - పాఠాంతరేతు అతికుతుకేనోద్వృత్తఃక్షుభితః- తేషాంధామ్నా తేజసా- స్తిమితఃసర్వేంద్రియోబ్రహ్మా- తూష్ణీంనిశ్చలోభూత్- అత్రదృష్టాంతః- పూర్దేవీప్రజాధిష్ఠాత్రీకాచిద్దేవతా- తస్యాః- అంతిసమీపే- పుత్రికాచతుర్ముఖీ కనకప్రతిమేవ॥ ౫౬॥ ఏవంమోహనిమగ్నమజముజ్జహా

రిత్యాహ ॥ ఇతీతి ॥ ఇతి ఏవం సరస్వతీ తస్యా ఈశే బ్రహ్మణి - కిమిదమితి ముహ్యతి సతి - పశ్చాత్ ద్రష్టుమప్యనీశే సతి - పరమోఽజః శ్రీకృష్ణః - స పది - అజా యవనికాం మాయారూపాం తిరస్కరణీం - యయా ముద్ధ్వరం దర్శితం తాం - చ ఛాద తిరోధత్త - అపసారితవానిత్యర్థః - అథవా - అయం లోకాధిమానీ మహైశ్వర్యం ద్రష్టుమయోగ్య ఇతి తస్యోపరి మాయాం ప్రసారితవానిత్యర్థః - క్వ ముహ్యతి సతి - అతర్క్యే - తర్కాగోచరే - నిజే అసాధారణే మహిమా యస్య తస్మిన్ - ఇతి మోహహేతురుక్తః - దర్శనాయోగ్యత్వాయ త్రీణి విశేషణాని స్వప్రమితిః స్వప్రకాశం చ యత్ సుఖం చ యస్మిన్ - అత ఏవ - అజాతః - ప్రకృతేః - పరత్ర పరస్మిన్ - అత ఏవ అతన్నిరసనముఖేన బృంహణైః శ్రుతిశిరోభిః - మితిః జ్ఞానం యస్మిన్ తస్మిన్ స్వరూపే ॥౫౭॥ తత ఇతి ॥ అర్వాక్ బహిః - ప్రతిలబ్ధాక్ష్యాః వృత్తిర్యేన సః - పరేతవత్ మృతో యథా - కథంచిత్ పునరుత్థితః - తథా దృష్టిః నేత్రాణి ॥౫౮॥ సపదీతి ॥ జనానామాజీవ్యైః ఉపజీవ్యైః - ద్రుమైః ఆకీర్ణం - సమాప్రియం సర్వ్యగా అసమం తాత్ ప్రియాణి యస్మిన్ తత్ ॥౫౯॥ తదాహ ॥ యత్రేతి ॥ నైసర్గికదుర్వైరాః స్వాభావికాః ప్రతికార్యవైరవంతోఽపి నరాః - సింహాదయశ్చ - మిత్రాణీవ యత్ర సహైవాసన్ - అజితస్య శ్రీకృష్ణస్య - ఆవాసేన - ద్రుతాః పలాయితాః - రుట్ తర్షాదయః క్రోధలోభాదయో యస్మాత్ తత్ తథాభూతం - అత్ర తరుషేతి వర్ణవిశ్లేషః ఛందోఽనురోధేన - బృందావనమపశ్యదితి ॥౬౦॥ తత్రేతి ॥ తత్ర చ పరమేష్ఠీ బ్రహ్మా - పురా పూర్వవదేవ - బ్రహ్మ అచష్ట అపశ్యత్ - కథంభూతం - పశుపవంశశిశుత్వనాట్యముద్వహత్ - నాట్యమిత్యత్ర హేతుః -

న్నిరసనముఖబ్రహ్మకమితౌ । అనీశేఽపి ద్రష్టుం కిమిదమితి వా ముహ్యతి సతి చఛాదాజో జ్ఞాత్వా సపది పర
మోఽజాయవనికామ్ ॥౫౭॥ తతోఽర్వాక్ప్రతిలబ్ధాక్షః కః పరేతవదుత్థితః । కృచ్ఛ్రాచ్ఛనైర్మీల్య* దృష్టీ
రాచష్టేదం సహాత్మనా ॥౫౮॥ సపద్యేవాభితః పశ్యన్ దిశోఽపశ్యత్పురః స్థితమ్ । బృందావనం జనాజీవ్య
ద్రుమాకీర్ణం సమాప్రియమ్ ॥౫౯॥ యత్ర నైసర్గదుర్వైరాస్సహాసన్ నృమృగాదయః । మిత్రా
ణీవాజితావాసద్రుతరుట్తర్ష*కాదికమ్ ॥౬౦॥ తత్రోద్వహత్పశుపవంశశిశుత్వనాట్యం బ్రహ్మాద్వ
యం పరమనంతమగాధబోధమ్ । వత్సాన్ సఖీనివ పురా పరితో విచిన్వదేకం సపాణికబళం పరమేష్ఠ్య
చష్ట ॥౬౧॥ దృష్ట్వా త్వరేణ నిజధోరణతోఽవతీర్య పృథ్వ్యాం వపుః కనకదండమివాభిపాత్య । స్పృష్ట్వా
చతుర్ముకుటకోటిభిరంఘ్రియుగ్మం నత్వా ముదశ్రుసలిలైరకృతాభిషేకమ్ ॥౬౨॥ ఉత్థాయోత్థాయ కృ
ష్ణస్య చిరస్య పాదయోః పతన్ । ఆస్తే మహిత్వం ప్రాగ్దృష్టం స్మృత్వా స్మృత్వా పునః పునః ॥౬౩॥ శనై
రథోత్థాయ విమృజ్య లోచనే ముకుందముద్వీక్ష్య వినమ్రకంధరః । కృతాంజలిః ప్రశ్రయవాన్ సమాహి
తః సవేపథుర్గద్గదయైడతేరయా ॥ ౬౪ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రయోదశోఽధ్యాయః ❋❋❋❋❋❋❋❋

❋ వత్సాపహరణే - భగవన్మహిమాభిజ్ఞేన బ్రహ్మణా కృత స్తుతిః. ❋

బ్రహ్మా ॥ నౌమీడ్య తేఽభ్రవపుషే తటిదంబరాయ గుంజావతంసపరిపింఛలసన్ముఖాయ । వన్యస్రజే కబ

అద్వయమిత్యాది అద్వయం చ వత్సాన్ విచిన్వత్ - ఏకం చ సఖీన్ - అగాధబోధం చ విచిన్వత్ - అనంతం చ పరితో విచిన్వత్ - పరం చ శిశుత్వముద్వహత్ - బ్రహ్మ చ సపాణికబళమితి నాట్యమేవోద్వహదిత్యర్థః ॥౬౧॥ దృష్ట్వేతి ॥ నిజధోరణతః స్వవాహనాత్ - త్వరేణ వేగేన అవతీర్య - దండవన్నత్వా - చతుర్ణాం ముకుటానాం - అగ్రైః అంఘ్రియుగ్మం స్పృష్ట్వా - ముదశ్రుసలిలైః ఆనందాశ్రురూపైః - సుజలైరభిషేకమకరోదిత్ ॥౬౨॥ ఉత్థాయేతి ॥ చిరస్య చిరం - పాదయోః పతన్నాస్తే ॥౬౩॥ శనైరితి ॥ సవేపథుః సకంపః - అత ఏవ - గద్గదయా అస్ఫుటవర్ణయా - ఇరయా వాచా - ఐడత అస్తౌత్ ॥౬౪॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - త్రయోదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో ॥ చతుర్దశేఽద్భుతం స్పృష్ట్వా పూర్వాగంతుకనిశ్చయమ్ । అనీశః కరుణామస్తౌషీత్ కృష్ణం బ్రహ్మాతిమోహితః ॥ స్వకృతాపరాధేన - భీయా సకంపయా - భగవన్మహిమానమనవగాహమానో యథాదృష్టస్వరూపమేవ కీర్తయన్నాహ ॥ నౌమీతి ॥ హే ఈడ్య స్తుత్య - తే తుభ్యం నౌమి నమ ఇత్యర్థః - యద్వా - ద్వితీయార్థే చతుర్థీ - అథవా - నౌమీత్యుక్తౌ ప్రస్తుతస్య భగవతః కర్మత్వే జ్ఞాతే - ప్రయోజనాపేక్షాయామేవంభూతః భగవానేవ - ప్రయోజనమితి తాదర్థ్యే చతుర్థీ - యద్వా - తుభ్యం ప్రసాదయితుం త్వామేవ నౌమీత్యర్థః - అభ్రవద్వపుర్యస్య తస్మై - తటిద్వదంబరే యస్య తస్మై - గుంజాపుంజాభిరవతంసౌ కర్ణభూషణే - పరితః పింఛం బర్హాపీడం చ - తైర్లసన్ముఖం యస్య తస్మై - వన్యాః స్రజో యస్య తస్మై - కబళాదిభిః లక్ష్మభిః - శ్రీః శోభా - యస్య తస్మై - మృదూ పాదౌ - యస్య తస్మై - పశుపస్యాంగ

జాయ- యద్వా- పశూనాం ద్రియాణి - పాంతి రక్షంతీతి పశుపాః దేవాః - త ఏవాంగజాః- యస్య తస్మై॥ ౧॥ నను నామేతి ప్రతిజ్ఞాయ- కింస్వరూపానువాదమాత్రం క్రియతే- అత ఆహ॥ అస్యాపీతి॥ హే దేవ- అస్యాపి సులభత్వేన ప్రకాశితస్యాపి- తవ వపుషః అవతారస్య- మహిమహిమానం- అవసితుం జ్ఞాతుం- కోపి కః బ్రహ్మా- అహమపి- నేశే న శక్నోమి - యద్వా- కశ్చిదపి- నేశే న సమర్థ ఆసీత్ - సులభత్వాద్యవిశేషణద్వయం - మదనుగ్రహస్య- మమానుగ్రహో యస్మాత్ - తన్మదనుగ్రహం తస్య - కించ- స్వేచ్ఛామయస్య- స్వీయానాం యథాయథా ఇచ్ఛా తథా తథా భవతః - తర్హి కిమితి జ్ఞాతుం- న శక్యతే - అత ఆహ- న తు భూతమయస్య అచింత్యశుద్ధసత్త్వాత్మకస్య- యథా స్యాస్యేవం తథా - కథం పునః సాక్షాత్ తవ కేవలస్యాత్మసుఖానుభూతేః- తావకస్వసుఖానుభవమాత్రస్యానవతారిణో గుణాతీతస్య- మహిమానం అంతరేణ- నిరుద్ధేనాపి మనసా- కోవా- జ్ఞాతుం- సమర్థో భవేత్ - అథవా నను - భూతమయస్య- అపి తు - విరాడ్రూపస్య తవ- త్వన్నియమ్యస్యాపి వపుషః- మహి- అవసితుం- కోపి నేశే- తదా సాక్షాత్ తవైవాసాధారణస్య నియమ్యనియంతృభేదరహితస్య- ఉక్తలక్షణస్య అస్య- మహిమమహిమానం- అవసితుం- కోపి నేశ ఇతి- కిం వక్తవ్యమిత్యర్థః॥ ౨॥ తర్హి అజ్ఞాః- కథం సంసారం తరేయురత ఆహ॥ జ్ఞాన ఇతి ॥ ఉదపాస్య- ఈషదప్యకృత్వా- సద్భిర్ముఖరితాం స్వత ఏవ నిత్యం ప్రకటితాం భవదీయాం వార్తాం - స్వస్వస్థానే వ్యవస్థితాస్సంతః సన్నిధిమాత్రేణ- స్వత ఏవ- శ్రుతిగతాం శ్రవణం ప్రాప్తాం - తను వాఙ్మనోభిః - నమంతః సత్కుర్వంతః- యే జీవంతి కేవలం- యద్యపి- నాన్యత్ కుర్వంతి- తైః ప్రాయశః త్రిలోక్యామన్యైరజితోపి- హే అజిత- త్వం జితః ప్రాప్తోసీతి- కిం జ్ఞానశ్రమేణేత్యర్థః ॥ ౩॥ భక్తిం వినా జ్ఞానం తు నైవ సిద్ధ్యేదిత్యాహ ॥ శ్రేయ ఇతి ॥ శ్రేయసామభ్యుదయాపవర్గలక్షణానాం - సృతిః స్రవణం- యస్యాః - సరస ఇవ నిర్ఝరాణాం- తే తవ- భక్తిం ఉదస్య త్యక్త్వా- శ్రేయసాం మార్గభూతామితి వా- తేషాం క్లేశలః క్లేశ ఏవ శిష్యతే అవశిష్యతే- నాన్యత్ అయం భావః- యథా అల్పప్రమాణం ధాన్యం- పరిత్యజ్య- అంతః కణవిహీనాన్ స్థూలాన్ - ధాన్యాభాసాన్- తుషానేవావఘ్నంతి- తేషాం న

శవేత్ర విషాణ వేణులక్ష్మ శ్రియే మృదుపదే పశుపాంగజాయ ॥ ౧ ॥ అస్యాపి దేవ వపుషో మదనుగ్రహస్య స్వేచ్ఛామయస్య న తు భూతమయస్య కోపి । నేశే మహిత్వవసితుం మనసాంతరేణ సాక్షాత్తవైవ కిము తాత్మసుఖానుభూతేః ॥ ౨ ॥ జ్ఞానే ప్రయాసముదపాస్య నమంత ఏవ జీవంతి సన్ముఖరితాం భవదీయ వార్తామ్ । స్థానే స్థితాః శ్రుతిగతాం తనువాఙ్మనోభిర్యే ప్రాయశోజిత జితోప్యసి తైస్త్రిలోక్యామ్ ॥ ౩ ॥ శ్రేయస్సృతిం భక్తిముదస్య తే విభో క్లిశ్యంతి యే కేవలబోధలబ్ధయే । తేషామసౌ క్లేశల ఏవ శిష్యతే నాన్యద్యథా స్థూలతుషావఘాతినామ్ ॥ ౪ ॥ పురేహ భూమన్ బహవోపి యోగినస్త్వదర్పితేహా నిజకర్మలబ్ధయా । విబుధ్య భక్త్యైవ కథోపనీతయా ప్రపేదిరేంజోచ్యుత తే గతిం పరామ్ ॥ ౫ ॥ తథాపి భూమన్ మహిమాగుణస్య తే విబోద్ధుమర్హత్యమలాంతరాత్మభిః । అవిక్రియాత్స్వానుభవాదరూపతో హ్యన

కించిత్ ఫలం- ఏవం భక్తిం- తుచ్ఛీకృత్య- యే కేవల ఆబోధాయ- ప్రయతంతే- తేషామపీతి ॥ ౪॥ భక్త్యైవ జ్ఞానం- నాన్యథేత్యత్ర సదాచారం ప్రమాణయతి ॥ పురేతి ॥ హే భూమన్- ఇహ లోకే- పూర్వం యోగినోపి సంతః- యోగైర్జ్ఞానమప్రాప్య- పశ్చాత్ త్వదర్పితేహాః త్వయ్యర్పితా లౌకిక్యపి- ఈహా చేష్టా యైస్తే- నిజకర్మలబ్ధయా - త్వదర్పితైః నిజైః కర్మభిః లబ్ధయా- యద్వా- త్వయ్యర్పితా - ఈహా చ - నిజాని కర్మాణి చ- తైర్లబ్ధయేత్యేకం పదం- కథోపనీతయా కథయా త్వత్సమీపం ప్రాపితయా- భక్త్యైవ విబుధ్య- ఆత్మానం జ్ఞాత్వా- అంజః సుఖేనైవ- తే పరాం గతిం ప్రాప్తాః ఏవం తావత్స గుణనిర్గుణయోరపి జ్ఞానం దుర్ఘటమపి త్వత్కథాశ్రవణాదినైవ - త్వత్ప్రాప్తిః - నాన్యథేత్యుక్తం భవతి ॥ ను ॥ భక్తేర్భగవత్ప్రాప్తిసాధనత్వే- వృద్ధాచారం ప్రమాణయతి ॥ పురేతి ॥ హే భూమన్- ఇహ లోకే- త్వదర్పితేహాః త్వత్సమర్పిత సర్వవ్యాపారాః- యోగినః- నిజకర్మలబ్ధయా త్వదర్పిత నిజకర్మానుగృహీతయా - త్వదర్పితేహా నిజకర్మలబ్ధయేత్యేకం పదం - లదేహా శబ్దేన జ్ఞానం వివక్షితం - త్వదర్పితం తు తద్విషయకకర్మణం- ఫలాంతరబుద్ధిత్యాగేన సమర్పణం తథా- కర్మజ్ఞానానుగృహీతయేత్యర్థః- కథయా గమన ప్రతిపాదిత తద్దివ్యయవస్తుస్వరూపగుణాదివర్ణనయోపనీతయా- ప్రత్యక్షసమానాకారతాం ప్రాపితయా భక్త్యైవ- విబుధ్య- సమ్యక్ స్వరూపం జ్ఞానగోచరీకృత్య- అంజః అద్ధా పరాం తే గతిం ప్రపేదిర ఇతి॥ ౫॥ యద్యప్యుభయోరపి- విశేషేణ దుర్జ్ఞేయత్వముక్తం- తథాపి- గుణాతీతస్య జ్ఞానం కథంచిద్భవేత్- న తు సగుణస్య తవ - అచింత్యానంతగుణత్వాదితి స్తౌతి- శ్లోకద్వయేన ॥ తథాపీతి ॥ హే భూమన్ అపరిచ్ఛిన్న- అగుణస్య తే మహిమా - అమలైరంతరాత్మభిః - ప్రత్యాహృతేంద్రియైః - విబోద్ధుం బోధగోచరీభవితుం- అర్హతి యోగ్యో భవతి- అథవా- విబోద్ధుం జ్ఞాతుమర్హతి - శక్యత ఇత్యర్థః - యద్వా- మహిమేతి మహిమానం- కశ్చిద్బోద్ధుమర్హతీత్యర్థః- కథం- స్వానుభవాత్ ఆత్మాకారాంతఃకరణవృత్తిసాక్షాత్కారాత్-నన్వంతఃకరణమపి సవికారమేవ విషయీకరోతి- కథమాత్మాకారతేత్యత ఆహ- అవిక్రియాదితి- విక్రియా విశేషాకారః - తద్రహితాత్ - విశేషపరిత్యాగ ఏవాత్మాకారతేత్యర్థః- నన్వంతఃకరణసాక్షాత్కారవిషయత్వేనానాత్మత్వప్రసంగస్స్యాదత ఆహ- అరూపత ఇతి - రూపం విషయః- అ

విషయాత్- వృత్తివిషయత్వమేవాత్మనః-నఫలవిషయత్వం - అతోనాయం దోషఇతిభావః - కథంతర్హి-సూరిభిః - అనన్యబోధ్యాత్మత యాస్వప్రకాశత్వేనైవ- నత్వన్యథా- ఇదంతదితివిషయత్వేనేత్యర్థః-అథవా-మా-సర్వతోంతరంగాలక్ష్మీరపి- అగుణస్యతే మహిమానం- అమలైరంతఃకరణవృత్తిభిః- ఇంద్రియైరపి- యథాయాదృగ్వస్తు- తథాతేనరూపేణ- విబోద్ధుం- కిమర్హతి- నార్హత్యేవే త్యర్థః- కథంతర్హ్యర్హతీతదాహ- స్వానుభవాదిత్యాదినా- ఉక్తార్థమేవైతత్ ॥ ము ॥ అథైనంభక్త్యాప్రపత్త్యావా- సమాశ్రితానాంరక్షణే ఉపయుక్తానాం భగవద్గుణానామనైర్యదుర్బోధమహిమత్వమసంఖ్యాతత్వంచద్వాభ్యాంవదన్ - పరస్పర రూపాదపి- విభవావతారస్యైవసౌలభ్యాదికల్యాణగుణపూర్తిమనుసంధత్తే ॥తథేతి॥హేభూమన్-అవిక్రియాత్సంకోచాదివికారరాహిత్యాత్- అరూపతఃవిభుత్వేనపరిచ్ఛేద్యరూపరహితాత్- స్వానుభవాత్ ॥ శ్లో॥ స్వాభావికీజ్ఞానబలక్రియాచ ॥యోవేత్తియుగపత్సర్వంప్రత్యక్షేణసదాస్వతః ఇత్యాదిప్రమాణసిద్ధాత్స్వతఏవధర్మభూతజ్ఞానాదిత్యర్థః - అన్యథా - ప్రకారాంతరేణ - మా లక్ష్మీరపి - అమలాంతరాత్మభిఃనిత్యశుద్ధస్వరూపైస్సనకాదిభిస్సహేత్యర్థః - తేతవ - గుణస్యైకస్యైవానందాదేరిత్యర్థః - మహిమమహిమత్వం- విబోద్ధుంనార్హతి- కుతస్తస్యానన్యబోధ్యాత్మతయా- భగవద్జ్ఞానవ్యతిరేకేణాన్యైర్బోద్ధుమశక్యస్వభావతయా హేతునేత్యర్థః-తథాపి త్యత్ర- అపిశబ్దేనాన్వయంకృత్వా- మాపి- తథావిబోద్ధుంనార్హతీతియోజనా- యథాభగవాన్స్వజ్ఞానేన - స్వగుణమహత్త్వంవేత్తి-తథా లక్ష్మీరపి- సనకాదయోపి- స్వస్వజ్ఞానేనవిబోద్ధుంనార్హంతీత్యర్థః- యద్వా- తే-గుణస్యాప్యేకస్యాపీత్యర్థః- మహిమామలాంతరాత్మభిః ప్రత్యాహృతేంద్రియైర్మహాత్మభిః - అన్యథాయోగచక్షురాదిప్రకారాంతరేణ- తథావిబోద్ధుం - బోధగోచరీభవితుం-నార్హతి- హియస్మాత్సమహిమేతిశేషః- స్వానుభవాత్స్వస్యతవ- ధర్మభూతజ్ఞానాదేవవిబోద్ధుమర్హతిజ్ఞాతుమర్హతీతి - నశక్యతఇత్యర్థః- యద్వా అగుణస్యహేయగుణరహితస్యతవేత్యర్థః - మహిమావిక్రియత్వాదవిశేషితాత్స్వానుభవాదపి-అన్యథాచ-స్వయంప్రకాశకత్వశక్త్యాచేత్యర్థః- అమలాంతరాత్మభిర్నిత్యముక్తైస్సహ- తేత్వయాపితదావిబోద్ధుం- త్వన్మహిమ్నో యాదృశత్వం-తత్తథాజ్ఞాతుంనశక్యతఇతియోజనా-ద్వయోప్యనన్యబోధ్యాత్మత్వమేవహేతుః॥ శ్రు॥సోంగవేదయదివానవేదేతిహిశ్రూయతే అత్రయోజనాయాం- ధ్యేయస్యభగవతోహేయప్రత్యనీకత్వమస్మిన్కల్యాణగుణైకతానత్వం- ఉత్తరశ్లోకేచేత్యుభయలింగత్వముక్తం - తథాపీతిప

న్యబోధ్యాత్మతయానచాన్యథా ।౬। గుణాత్మనస్తేపిగుణాన్విమాతుంహితావతీర్ణస్యకఈశిరే స్య। కాలేనయైర్వావిమితాస్సుకల్పైర్భూపాంసవఃఖేమిహికాద్యుభాసః ।౭। తత్తేనుకంపాంసు సమీక్షమాణోభుంజానఏవాత్మకృతంవిపాకమ్। హృద్వాగ్వపుర్భిర్విదధన్నమస్తేజీవేతయోము క్తిపదేసదాయభాక్॥ ౮। పశ్యేశమేనార్యమనంతఆద్యేపరాత్మనిత్వయ్యపిమాయిమాయిని।మాయాం

దం- పూర్వశ్లోకార్థసంగతిఘటకంవాస్యాత్తథాప్యుక్తరీత్యాతవభక్త్యాదిసలభత్వేపి॥ ౬॥ గుణాత్మనఇతి॥ గుణాత్మనః గుణానామాత్మనఃగుణాధిష్ఠాతుః - తేతవపునః-గుణాన్ విమాతుంపితావంతఇతిగణయితుమపి - కఈశిరేసమర్థాబభూవుః - యారత సద్విశేషవాన్- కథంభూతస్యతవ- అస్యవిశ్వస్య-హితాయపాలనాయ- బహుగుణావిష్టారేణావతీర్ణస్య- ననుకాలేననిపుణైః కింకర్తుంనశక్యమతఆహ- కాలేనేతి- వాశబ్దోవితర్కే- సుకల్పైరతినిపుణైః- బహుజన్మనాకాలేన- భూపరమాణవోపివిమితాపిశేషేణగణితాభవేయుః- తథాఖే- మిహికాద్యుభాసః - మిహికాహిమకణాఅపి - తథాద్యుభాసః దివిసత్ప్రాదికిరణపరమాణవోపి॥ ౭॥............... తస్మాద్భక్తిరేవసంగచ్ఛతఇత్యాహ॥ తదితి॥ తేతవ- అనుకంపాంసుసమీక్షమాణః కదాకృపాభవిష్యతీతితాంబహుమన్యమానః-స్వార్జితంచకర్మఫలమనాసక్తస్సన్భుంజానఏవనాతీవతప్యఆదినాక్లిశ్యన్సన్నేవయోజీవేత్ - సముక్తేదాయభాగ్భవతి - భక్తస్యజీవనవ్యతిరేకేణదాయప్రాప్తౌవిమముక్తౌనాన్యదుపయుజ్యతఇతిభావః ॥ ము॥ అథతత్సమాశ్రితస్యయావచ్ఛరీరమనుచితవృత్తిం- తదనంతరంఫలంచాహ॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్సర్వప్రకారసమధికత్వాదిత్యర్థః- తేనుకంపాంసుసమీక్షమాణః - భక్తిప్రపత్త్యోరుభయోరపితత్ప్రథమోపాయత్వాత్కదావా - మయిభగవత్కృపాభవిష్యతీత్యాకాంక్షన్ - విశేషేణపాకోయస్య- తద్విపాకం - ఫలోన్ముఖమాత్మకృతంస్వకృతం- పుణ్యపాపస్వరూపంకర్మ - భుంజానఏవఫలభోగేననాశయన్నిత్యర్థః - హృద్వాగ్వపుర్భిః కరణత్రయేణ-తేతుభ్యం-నమోవిదధత్ - యోజీవేత - సముక్తిపదేదాయభాగంశభాగ్భవతి ॥ ౮ ॥తదేవంస్తుత్వాభగవంతంక్షమాపయితుంస్వాపరాధంనివేదయతి ॥ పశ్యేతి॥ హేఈశ- మేఅనార్యందౌర్జన్యం- పశ్య-యదహంఅనంతేత్రివిధపరిచ్ఛేదరహితే - ఆద్యేసర్వప్రపంచోపాదానభూతే- మాయినామపిమాయినివిమోహకేత్వయ్యపి- స్వమాయాంవితత్యప్రసార్య-ఆత్మైశ్వర్యమీక్షితుం - ఐచ్ఛంఅభిలషితవాన్ - అహోఏవంకర్తుంత్వయి - అహంకియాన్-నకించిత్- యథాగ్నేరుద్భూతాజ్వాలా - అగ్నౌ-నకించిత్తద్వదితి ॥ ము ॥ ఏవం - దేవమక్షుష్టాయ-తం-క్షమాపయితుం- స్వాపరాధం- తావన్నివేదయతి॥ పశ్యేతి హేఈశ- మే అనార్యం దౌర్జన్యం- పశ్య- మాయినామపిమాయిని- ఆశ్చర్యశక్తిమతామపివ్యామోహకాశ్చర్యశక్త్యతిశయవతి - అనంతేఅపరిచ్ఛేద్యే ఆద్యేప్రధానకారణే - పరాత్మనిపరమాత్మని -త్వయ్యపి - మాయాంవితత్యప్రసార్యాహమాత్మవైభవం - తన్మహిమానమీక్షితుం - యదైచ్ఛమేతదేవమేనార్యమిత్యర్థః- ఏతదేవస్వనైచ్యానుసంధా

సేనదృష్టయతి - అగ్నౌ వర్చిస్తదుత్థితాజ్వాలేవాహం- త్వయి- కియానతి తుచ్ఛ ఇత్యర్థః ॥ ౯ ॥ అతఇతి ॥ రజోభువః రజసోజాతస్య- అతః అజానతః అతఏవ అజావలేపాంధతమోంధచక్షుషః - అజోజగత్కర్తా - అహమితిమదేన- గాఢతమోరూపేణాంధీభూతనేత్రస్య- అత స్త్వత్తః- పృథగీశమానినః అన్యత్ర ప్రభుత్వేన వర్తమానోపి- మయి నాథే సతి నాథవాన్మద్భృత్యఏవ- అతఏవానుకంప్య ఇతి మత్వా క్షమస్వేత్యర్థః ॥ ము ॥ ఆశ్రితసంరక్షణవ్రతాన్నచ్యుతేత్యచ్యుత- రజోభువః రజోగుణాశ్రయస్య- రజసోజాతస్యేతి వా- అజానత స్త్వన్మహిమానభిజ్ఞస్య అజః జగత్కర్తాహమితి రూపావలేపో గర్వః- స ఏవాంధతమోంధకారః- తేనాంధచక్షుషః- అజా త్రిగుణాత్మికా ప్రకృతిః- తస్యాః అవలేపస్సమాక్రమణం- తేనాంధతమో జ్ఞానాంధకారః- తేనాంధచక్షుష ఇతి- త్వత్తః పృథగీశమానినః- పృథక్కర్తాహమిత్యభిమానవతః - మేఅగః దౌర్జన్యస్య జన్య మాగ ఇత్యర్థః - న కేవలమాగ ఏవ క్షంతవ్యం- తవదయనీయోహమపీత్యాహ- మయి విషయే - ఏష జనః స్వయమిత్యర్థః- నాథవాన్పరతంత్ర ఇతి- బుద్ధ్వానుకంప్య ఇతి ॥ ౧౦ ॥ బ్రహ్మాండవిగ్రహ స్త్వమపీత్వత్ ఏవేతి చేత్తత్రాహ ॥ క్వాహమితి ॥ తమః ప్రకృతిః- మహత్- అహం అహంకారః- ఖం ఆకాశం- చరో వాయుః- అగ్నిః తేజః- వాః జలం- భూశ్చ ప్రకృత్యా పృథివ్యంతైరేతైః- సంవేష్టితో యోండఘటః- స ఏవ తస్మిన్- స్వమానేన- సప్తవితస్తిః కాయోయస్య సోహం- క్వ క్వచ - తేమహిత్వం కథం భూతస్య- ఈదృగ్విధానియాన్యవిగణితాన్యండాని- అతఏవ పరమాణవః తేషాంచర్యా పరిభ్రమణం- తదర్థం- వాతాధ్వానో గవాక్షా ఇవ- రోమవివరాణి యస్య తస్య తవ- అతః అతితుచ్ఛత్వాత్త్వయానుకంప్యోహమితి ॥ ౧౧ ॥ ఉత్క్షేపణమితి ॥ అపిచ - గర్భగతస్య శిశోః- పాదయోరుత్క్షేపణం- మాతుః కిమపరాధాయ భవతి- లోకే అస్తినాస్తివ్యపదేశాభ్యాం భావాభావశబ్దాభ్యాం- స్థూలసూక్ష్మకార్యకారణశబ్దైర్వా- భూషితమభిహితం- ఏతేషాం శబ్దానాం భువి విషయే - ఉషితం స్థితమితి వా- సర్వం వస్త్వేత్యర్థః - హే అధోక్షజ - తవ

విత త్యేక్షితుమాత్మవై భవంహ్యహంకియానైచ్ఛమివార్చిరగ్నౌ ॥ ౯ ॥ అతఃక్షమస్వాచ్యుత మేరజోభువోహ్యజానత స్త్వత్పృథగీశమానినః । అజావలేపాంధతమోంధచక్షుషో హ్యేషోనుకంప్యోమయి నాథవానితి ॥ ౧౦ ॥ క్వాహంతమోమహదహంఖచరాగ్నివార్భూసంవేష్టితాండఘటసప్తవితస్తికాయః । క్వేదృగ్విధావిగణితాండపరాణుచర్యావాతాధ్వరోమవివరస్య చ తే మహిత్వమ్ ॥ ౧౧ ॥ ఉత్క్షేపణం గర్భగతస్య పాదయోః కిం కల్పతే మాతురధోక్షజాగసే । కిమస్తినాస్తివ్యపదేశభూషితం తవాస్తి కుక్షేః కియదప్యనంతః ॥ ౧౨ ॥ జగత్త్రయాంతోదధిసంప్లవోదే నారాయణస్యోదరనాభినాళాత్ । వినిర్గతోజస్త్వితి వాఙ్న వై మృషా కింత్వీశ్వర త్వన్న వినిర్గతోస్మి ॥ ౧౩ ॥ నారాయణస్త్వం న హి సర్వదేహినామాత్మాస్యధీశాఖిలలోకసాక్షీ । నారాయణోంగం నరభూజలాయనాత్తచ్చాపి సత్యం న తవైవ మాయయా ॥ ౧౪ ॥ తచ్చేజ్జలస్థం తవ సజ్జగద్వపుః కిం మే న దృష్టం భగవంస్తదైవ । కిం వా సుదృ

కుక్షేః అనంతః బహిః- కియదపి కించిన్మాత్రమపి- కిమస్తి- న కించిదస్తీత్యర్థః- అతః సర్వస్య త్వత్కుక్షిగతత్వేన - మమాపి తథాత్వాత్ - మాతృవత్ మదపరాధః సోఢవ్య ఇతి భావః ॥ ౧౨ ॥ కించ విశేషతో పి త్వత్తో మమ జన్మ ప్రసిద్ధమిత్యాహ ॥ జగదితి ॥ జగత్త్రయస్యాంతే ప్రళయే- య ఉదధీనాం సంప్లవః సంశ్లేషః- తస్మిన్నుదే ఉదకే- నారాయణస్యోదరే యా నాభిః తస్యా నాళాత్ అజో వినిర్గత ఇతి యా జనవాక్ - సా తావన్మృషా న భవతి- వై నిశ్చితం - తథాపితు- హే ఈశ్వర- త్వత్తః అహం కిం న వినిర్గతః నోత్పన్నోస్మి - అపితు త్వత్త ఏవోత్పన్న ఇత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ ....

తర్హి నారాయణపుత్రస్య మమ కిమాయాతం తత్రాహ ॥ నారాయణ ఇతి ॥ న హి తికాకా కాక్వా- త్వమేవ నారాయణ ఇత్యాపాదయతి కుతో హం నారాయణ ఇతి చేదత ఆహ- సర్వదేహినామాత్మాసి ఏవమపి కిం నారాయణో న భవసి- నారం జీవసమూహః- అయనమాశ్రయో యస్య స తథేతి- త్వమేవ సర్వదేహినామాత్మత్వాన్నారాయణ ఇతి భావః- హే అధీశ- త్వం నారాయణో న హీతి పునః కాకుః- అధీశః ప్రవర్తకః- తతశ్చ నారస్యాయనం ప్రవృత్తిర్యస్మాత్ స తథేతి- పునస్త్వమేవాసావితి- కించ - త్వమఖిలలోకసాక్షీ అఖిల లోకం సాక్షాత్పశ్యసి- అతో నారమయసే జానాసీతి- త్వమేవ నారాయణ ఇత్యర్థః - నన్వేవం నారాయణపదవ్యుత్పత్త్యాభవేదేవం - తత్త్వన్యథా ప్రసిద్ధమిత్యాశంక్యాహ - నారాయణోంగమితి- నరాదుత్పన్నా తాయ ఏ అర్థాః- చతుర్వింశతితత్త్వాని- తథా నరాజ్జాతం యజ్జలం- తదయనాద్యో నారాయణః ప్రసిద్ధః- సోపి తవైవాంగం మూర్తిః- తథా చ స్మర్యతే ॥ శ్లో ॥ నరాజ్జాతాని తత్త్వాని నారాణీతి విదుర్బుధాః । తస్య తాన్యయనం ప్రోక్తం తేన నారాయణః స్మృత ఇతి ॥ తథా చ మనుః ॥ శ్లో ॥ ఆపో నారా ఇతి ప్రోక్తా ఆపో వై నరసూనవః । తా యదస్యాయనం పూర్వం తేన నారాయణః స్మృత ఇతి ॥ నను మన్మూర్తేః పరిచ్ఛిన్నాయాః- కథం జలాశ్రయత్వం- కింతు- తవైవ మాయయా కల్పితం- అపరిచ్ఛిన్నత్వాదితి భావః- అత ఆహ- తచ్చాపి సత్యం నేతి ॥ ౧౪ ॥ అపరిచ్ఛేదమేవోపపాదయతి ॥ తచ్చేదితి ॥ జగదాశ్రయభూతం- తవ తత్ వపుః- జలస్థమిత్యేవ యది-

సత్ సత్యంస్యాత్· తర్హి తదైవ- కమలనాళమార్గేణాంతఃప్రవిశ్య- సంవత్సరశతంవిచిన్వతాపిమయా- హేభగవన్ అచింత్యైశ్వర్య- తత్రకిమితినదృష్టం తతఃఆత్యస్వస్థానేస్థితా-సంవత్సరశతంతపసితప్తేసతి-తదైవమేమయాహృదికింవాసుదృష్టం- హృద్యపిసపది కిమితినోవ్యదర్శినదృష్టం· అతస్తన్మాత్రేణః దేశవిశేషపరిచ్ఛేదః సత్యోన్యథావతీత్యర్థః-(అత్ర కేచిద్వ్యాఖ్యాగ్రంథేష్వేవంవ్యాఖ్యాతం· ననునచబాహ్యదృష్టం· సద్వపుః· కింతు· అంతఃకరణదృశ్యం· తదాహృద్యపికిమితి· నోవ్యదర్శినదృష్టం· తథైవతపఃకరణానంతరం సపద్యేవచసుదృష్టం· అతోమాయైవ· అతస్త్వన్మాత్రేణః దేశవిశేషపరిచ్ఛేదః సత్యోన్యథావతీత్యర్థః)||౧౫|| అపిచ· యదిజగదిప్రపంచఃసత్యస్స్యాత్· తర్హి తేనతవపరిచ్ఛేదోభవేత్· సతుమాయావిలసితఇతిత్వస్మై పదర్శితఇత్యాహ· శ్లోకత్రయేణ || అత్రేతి || హేమాయాధమన మాయోపశమన · అత్రైవావతారే · అస్యప్రపంచస్య· బహిఃస్ఫుటస్యాపి· ఆత్మనోజఠరమధ్యే· జనన్యాః ప్రదర్శనేన||౧౬|| ననుబహిఃసతఏవ· అంతర్జఠరే ప్రతిబింబోస్తు · అతస్సర్వథామాయావిలసితత్వంమహ్యంప్రోక్తమితికుతఇత్యతఆహ || యస్యేతి || యస్యతవకుక్షౌ సర్వమిదం యథాభాతి· తత్సర్వం · ఇహాపిబహిరపి· తథైవభాతి· కించ· సాత్మంత్వత్సహితం · తదిగం· త్వయిమాయయావినా· కథంసంభవేదిత్యసంభావః· త్వయిప్రతిబింబశ్చేత్తర్హి· బాహ్యద్విలోమతయా ప్రతీయేత · నతుతదస్తీతవచాదర్శస్థానీయస్య· త్వయిప్రతీతిర్నస్యాత్· అతఃసర్వథామిథ్యాత్వమేవేతి ||౧౭|| అపిచ· నకేవలంజనన్యాః-మమాపి· తథైవదర్శితమిత్యాహ || అద్యైవేతి || త్వదృతేత్వాంవినా· అస్యవిశ్వస్యమాయాత్వం· త్వయామహ్యంచ· తదప్యద్యైవకింనదర్శితం · కింతుదర్శితమేవ· తథాహి· ఏకోసీత్యాది· తతోమయాసహఅఖిలైస్తత్త్వాదిభిరుపాసితాః· తావంతశ్చతుర్భుజాఅసి· జగంతి బ్రహ్మాం

ష్టంహృదిమేతదైవకింమేనసద్యోవపునర్వ్యదర్శి|| ౧౫|| అత్రైవమాయాధమనావతారేహ్యస్యప్ర
పంచస్యబహిఃస్ఫుటస్య। కృత్స్నస్యచాంతర్జఠరేజనన్యామాయాత్వమేవప్రకటీకృతంతే|| ౧౬||య
స్యకుక్షావిదంసర్వం సాత్మంభాతియథాతథా। తత్త్వయ్యపీహతత్సర్వంకిమిదం మాయయావినా||
౧౭ || అద్యైవత్వదృతేస్యకింమమనతేమాయాత్వమాదర్శితం మేకోసిప్రథమంతతోవ్రజసుహృ
ద్వత్సాస్సమస్తాఅపి। తావంతోసిచతుర్భుజాస్తదఖిలైస్సాకం మయోపాసితాస్తావంత్యేవజగంత్య
భూస్తతమిదంబ్రహ్మాద్వయంశిష్యతే|| ౧౮ || అజానతాంత్వత్పదవీమనాత్మన్యాత్మాత్మనాభాసివిత
త్యమాయామ్। సృష్టావివాహంజగతోవిధానఇవత్వమేషోంతఇవత్రినేత్రః|| ౧౯ | సురేష్వృషిష్వీ
శతథైవనృష్వపితిర్యక్షుయాదస్స్వపితేజనస్య। జన్మాసతాందుర్మదనిగ్రహాయప్రభోవిధాతస్సద
నుగ్రహాయచ|| ౨౦ || కోవేత్తిభూమన్భగవన్పరాత్మన్యోగేశ్వరోతీర్భవతస్త్రిలోక్యామ్। క్వ
వాకథంవాకతివాకదేతివిస్తారయన్క్రీడసియోగమాయామ్| ౨౧ | తస్మాదిదంజగదశేషమసత్స్వ
రూపంస్వప్నాభమస్తధిషణంపురుదుఃఖదుఃఖమ్। త్వయ్యేవనిత్యసుఖబోధతనావనంతేమాయాతఉద్య
దపియత్సదివావిభాతి|| ౨౨ | ఏకస్త్వమాత్మాపురుషఃపురాణస్సత్యస్స్వయంజ్యోతిరనంతఆద్యః। ని

డానితి ప్రాగనుక్తమపిదృష్టమితిజ్ఞాతవ్యం||౧౮|| ననుబ్రహ్మన్ తవమయాదర్శితం· శుద్ధమేవచైతన్యంకథంప్రపంచవన్మాయేత్యుచ్యతే· సత్యం· కింతుఅద్వితీయేత్వయి·నానాత్వం గుణావతారమత్స్యాద్యవతారేష్వివ · కార్యవశేనస్వతంత్రమాయానిబంధనమిత్యాహ · శ్లోకద్వయేన || అజానతామితి || త్వత్పదవీంతవస్వరూపం· అజానతాం అనాత్మనిప్రకృత్యాస్థితః· ఆత్మైవత్వం ఆత్మనైవస్వాతంత్ర్యేణమాయాంవితత్య ఆభాసి·కథంజగతఃసృష్టౌ· అహమివబ్రహ్మేవ· విధానేపాలనే· విష్ణుత్వమివఅంతేప్రళయే· త్రినేత్రఇవ||౧౯|| ననుచ· స్వాతంత్ర్యే· కథంకుత్సితేషుమత్స్యాదిషుజన్మ·కథంవా మనాద్యవతారేయాచ్ఞాది కార్పణ్యం· కథంవాస్మిన్నేవకదాచిద్భయపలాయనాదీత్యతఆహ· శ్లోకద్వయేన || సురేష్వితి || సురేషు వామనజన్మ · ఋషిషునారదాదిజన్మ · తిర్యక్షునృసింహాదిజన్మ · యాదస్సుమత్స్యకమఠాదిజన్మ · నృష్వపిరామాదిజన్మ · అసన్నిగ్రహాయ·సత్పాలనాయచ||౨౦|| కఇతి|| అన్వర్థైఃసంబోధనైః· దుర్జ్ఞేయత్వమేవాహ · భూమన్నిత్యాదిభిః·భవతః· ఊతీఃలీలాః·త్రిలోక్యాంకోవేత్తి· క్వవాకథంవా · కదావా· కతివేతి · అచింత్యం తవయోగమాయావైభవమితిభావః||౨౧|| ననుభవత్స్వవతారాణామచింత్యోమహిమా· ప్రపంచస్యత్వసత్త్వే·కథంసత్త్వప్రతీతిరితీమామాశంకాంసపరికరాముపసంహరన్ · పరిహరతి || తస్మాదితి|| అస్తధిషణంనిరస్తప్రతిభాసం·త్వయ్యేవఉద్యత్ ఉద్భవత్· అపియత్ నశ్యత్·సదివేత్యుపలక్షణమేతత్· నిత్యమివ· చేతనమివచ· అధిష్ఠానభూతస్యతవ· గుణైస్తథాతథాభాతీత్యర్థః||౨౨|| త్వమేవతు సత్యఇత్యాహ || ఏకఇతి || ఏకస్త్వంసత్యః· కుతఃఆత్మా · దృశ్యమసత్యందృష్టం· నచాత్మాదృశ్యః· అతఃసత్యః · కించ · యద్వికారవత్తదసత్యం· నచత్వయిజన్మాదయోవికారాస్సంతీత్యాహ ఆద్యఃకారణం అతోనజన్మ·ఆద్యన్త్వే హేతుః· పురాణఃపురాతనః· కార్యాత్పూ

ర్ణామపివర్తమానఇత్యర్థః- అత్రహేతుః-పురుషఇతి-తథాచ శ్రుతిః॥ శ్రు॥పూర్వమేవాహమిహాసమితి-తత్పురుషస్యపురుషత్వమితి-జన్మానంతరాస్తిత్వలక్షణవికారం వారయతి- నిత్యఇతిసనాతనఇత్యర్థః- పూర్ణః- అజస్రసుఖః- అక్షరః అమృతఇతిపదైశ్చతుర్భిః-క్రమేణవృద్ధిపరిణామాక్షయవినాశాన్ వారయతి - పూర్ణత్వేహేతుః- అనంతఃఅద్వయఇతిచ - దేశకాలపరిచ్ఛేదరహితః- వస్తుపరిచ్ఛేదరహితోపి- అమృతత్వోపపాదనాయచతుర్విధక్రియాఫలత్వంనివారయతి-స్వయంజ్యోతిః-నిరంజనః-ఉపాధితోముక్తఇతిపదత్రయేణ- అయంభావః - తత్రోత్పత్తిరాద్యఇత్యనేనైవనిరాకృతా- ప్రాప్తిరపిక్రియయాజ్ఞానేనవాభవేత్-క్రియయాప్రాప్తిరాత్మపదేనైవనిరాకృతా- జ్ఞానతః ప్రాప్తింవారయతి- స్వయంజ్యోతిరితి- వికృతిరపితుషాపాకరణేనావఘాతేనవ్రీహీణామివ- ఉపాధ్యపాకరణేనభవేత్-తచ్చాసంగత్వాన్న సంభవతీత్యాహ- ముక్తఉపాధితఇతి- సంస్కారోపికిమతిశయాధానేన - మలాపాకరణేనవా- తత్రాతిశయాధానం పూర్ణత్వేనైవనిరాకృతం - మలాపకరణం వారయతి- నిరంజనఇతినిర్మలఇత్యర్థః॥ ౨౩॥ తస్మాదేవంభూతజ్ఞానాన్ముచ్యంతఇత్యాహ ॥ ఏవంవిధమితి ॥ త్వాంయే - విచక్షతేసమ్యక్ పశ్యంతి - కథంఆత్మాత్మతయా - ఆత్మాప్రత్యక్- తస్యస్వరూపేణనచైతత్పుత్రాదిష్వివగౌణమిత్యాహ- సకలాత్మనామపిస్వాత్మానం- కేన-గురురేవార్కః- తస్మాల్లబ్ధం-ఉపనిషత్ జ్ఞానం - తదేవసుచక్షుస్తేనభవఏవఅనృతాంబుధిస్తం- తేతరంతీవ - అత్రచజ్ఞానేన తరంతీతి - తచ్చతరంతీవేతి - తచ్చాత్మాత్మతయాజ్ఞానేనేత్యర్థత్రయంప్రతిజ్ఞాతంక్రమేణోపపాద్యతే- తత్రాత్మానమేవాత్మతయేత్యనేనశ్లోకేనజ్ఞానేనతరంతీత్యుపపాద్యతే- అజ్ఞానసంజ్ఞావిత్యనేనతరంతీవేత్యేతత్-త్వామిత్యాదిశ్లోకద్వయేనతు ఆత్మాత్మతయేత్యేతదుపపాద్యతే॥ ౨౪॥ నన్వజ్ఞానేనకథంభవంతరంతీత్యాశంక్య- తస్యాజ్ఞానమూలకత్వాదిత్యాహ ॥ఆత్మానమితి ॥ తేనైవాజ్ఞానేనైవప్రసంచితంప్రపంచః- రజ్జ్వామహేర్భోగభవాభవావితి- సర్పశరీరస్యాధ్యాసాపవా

త్యోక్షరోజస్రసుఖోనిరంజనః పూర్ణాద్వయోముక్తఉపాధితోమృతః॥ ౨౩। ఏవంవిధంత్వాంసకలాత్మనామపిస్వాత్మానమాత్మాత్మతయావిచక్షతే। గుర్వర్కలబ్ధోపనిషత్సుచక్షుషా యేతేతరంతీవ భవానృతాంబుధిమ్॥ ౨౪ । ఆత్మానమేవాత్మతయావిజానతాం తేనైవజాతంనిఖిలంప్రపంచితమ్। జ్ఞానేనభూయోపిచతత్ప్రలీయతే రజ్జ్వామహేర్భోగభవాభవౌయథా॥ ౨౫ ॥ అజ్ఞానసంజ్ఞౌ భవబంధమోక్షౌ ద్వౌనామనాన్యౌస్తఋతజ్ఞభావాత్। అజస్రనిత్యాత్మనికేవలేపరేవిచార్యమాణేతరణావివాహనీ॥ ౨౬ । త్వామాత్మానంపరంమత్వా పరమాత్మానమేవచ। ఆత్మాపునర్బహిర్మృగ్యఅహోఽజ్ఞజనాజ్ఞతా॥ ౨౭ । అంతర్భవేనంతభవంతమేవహ్యతత్త్యజంతోమృగయంతిసంతః। అసంతమప్యంతికమంతరేణ సంతంగుణంతంకిముయంతిసంతః॥ ౨౮। అథాపితేదేవపదాంబుజద్వయప్రసాదలేశానుగృహీతఏవ। జానాతితత్త్వంభగవన్ మహిమ్నోనచాన్యఏకోపిచిరంవిచిన్వన్॥ ౨౯ ॥ తదస్తుమేదేవసభూరిభాగో భవేత్రవాన్యత్రతువాతిరశ్చామ్। యేనాహమేకోపిభవజ్జనానాం భూత్వాని

షేవేతవపాదపల్లవమ్॥ ౩౦॥

దాయశ్చేతి॥ ౨౫॥ నన్వజ్ఞానినఃతరంత్యేవ- కిమిదముచ్యతే- తరంతీవేతితత్రాహ ॥ అజ్ఞానసంజ్ఞావితి ॥ అజ్ఞానేనసంజ్ఞాయయోస్తౌ- భవబంధమోక్షౌ- భవేనబంధః- తస్మాన్మోక్షశ్చ - తౌద్వౌ- నామప్రసిద్ధౌ - ఋతజ్ఞభావాత్ ఋతశ్చాసౌజ్ఞశ్చ తయోర్భావస్తస్మాదన్యౌనస్తః- ననుకథంమహానపలాపఃక్రియతే- పరమార్థవిచారాదిత్యాహ- అజస్రేతి- అఖండానుభవరూపే పరే-శుద్ధే- ఆత్మని- నాజ్ఞానం నచబంధః- అతఏవ- నజ్ఞానంనచమోక్షః - తరణౌసూర్యేరాత్ర్యహనీఇవేతి॥ ౨౬॥ ననుపరమార్థజ్ఞానాత్ - అజ్ఞానకృతోబంధోనివర్తతాం- ఆత్మాత్మతయైవజ్ఞానాదితికోయమాగ్రహ ఇత్యాశంక్య -యదధ్యాసాదాత్మనఃపరరూపాస్ఫూర్తిః - తదపవాదేనతత్రైవ ఆత్మస్వరూపేజ్ఞానంయుక్తమితీమమర్థంవిస్మయేనాక్రోశన్నివాహ ॥ త్వామితి ॥ త్వామాత్మానం- పరందేహాదింమత్వా- ఆత్మనిదేహాదిమధ్యస్య- తథాపరందేహాదిమాత్మానంమత్వా- దేహాదావాత్మానమధ్యస్య -అత్రనష్టఆత్మాబహిర్మృగ్య ఇతిచిత్రం- నహిగృహేనష్టం వనేమృగ్యతఇత్యర్థః॥ ౨౭॥ వివేకినస్తుప్రత్యక్ స్వరూపఏవపరమాత్మానంవిచిన్వంతీత్యాహ ॥ అంతరితి ॥ భవతీతిభవం - చిజ్జడాత్మకంశరీరం- తన్మధ్యఏవత్వాంమృగయంతి- అతత్ జడం- త్యజంతఃఅపవదంతః- ననుసతోజ్ఞానేనాలం- కిమసతోపవాదేనేత్యాశంక్య- అతోపవాదంవినా- అధిష్ఠానతత్త్వజ్ఞానంనజాయతఇతి- సతాంవ్యవహారేణాహ- అసంతమితి- అంతిసమీపే- అసంతమపి- అహిమంతరేణతన్నిషేధంవినేత్యర్థః- సంతంగుణంతంరజ్జుం- సంతఃకిముయంతిజానంతి- అంతి- సంతమపిగుణమితి వానజానంతీత్యర్థః- తస్మాదాత్మతయైవజ్ఞానాన్ముక్తిరితిభావః॥ ౨౮॥ నన్వేవంజ్ఞానైకసాధ్యామోక్షేకిమితి- భక్తిరుద్బోధితా - అతఆహ ॥ అథాపీతి ॥ యద్యపిహస్తప్రాప్యమివజ్ఞానముక్తం- అథాపి - హేదేవ- తవపదాంబుజద్వయమధ్యేఏకదేశస్యాపి- యఃప్రసాదలేశోపితేనానుగృహీతఏవ-భగవతస్తవమహిమ్నఃతత్త్వంజానాతి-హేభగవన్-తేమహిమ్నఃతత్త్వమితివా- ఏకోపిఅహంబ్రహ్మాపికశ్చిదపీతివా-చిరమపివిచిన్వన్ అతదంశాపవాదేనవిచారయన్నపీత్యర్థః॥ ౨౯॥తదితి॥ తస్మాద్భూరిభాగః మహద్భాగ్యం- అత్రభవేబ్రహ్మజన్మని - తిరశ్చామపిమధ్యేయ

జన్మతస్మిన్ వా - యేనభాగ్యేన - భవదీయానాంజనానాం - ఏకోపియః కశ్చిదపి భూత్వా - నిషేవే అత్యర్థం సేవేయం ॥ ౩౦॥ దేవాదిజన్మతో పియత్రకుత్రచిత్తద్భక్తిమజ్జన్మైవ శ్రేష్ఠమిత్యౌత్సుక్యేనసప్తభిశ్శ్లోకైరభినందతి ॥ అహోఇతి ॥ వ్రజగోరమణ్యః వ్రజస్థాః గావోగో ప్యశ్చ. తైర్వయా - వత్సతరాత్మజాత్మనావత్సానామాత్మజానాంచరూపేణ - యస్యతవతృప్తయే - సర్వేపియజ్ఞాః - అద్యాపిన సమర్థాః. తైర్వయాప్రతిక్షణంతృప్యతా - యాసాంస్తన్యంఅమృతరూపంపీతమితి ॥ ౩౧॥ .... తత్రభగవత్సఖానాం మహిమావక్తుంజ్ఞాతుంనశక్యతఇత్యాహ ॥ అహోఇతి ॥ అహోభాగ్యమితిపునరుక్త్యా - ఆదరేణభాగ్యస్య సర్వథాఅపరిచ్ఛిన్నత్వముక్తం - యన్మిత్రంయేషాంమిత్రం - బ్రహ్మశ్రీకృష్ణస్వరూపం - పరమానందంనిరతిశయసుఖస్వరూపం - తథాచ. ప్రాకృతమిత్రస్యపరస్పరోపకారిత్వాపేక్షయా కదాచిద్విషయవిరోధాత్ మైత్రీభంగశ్చ - శ్రీకృష్ణేతుపరమానందేనతథా - కింతుతేషామానందవివృద్ధిభావః - ప్రాకృతమిత్రస్య దేశాంతరగమనేనవిశ్లేషదుఃఖమపిభవతి - శ్రీకృష్ణేమిత్రే - సనతథేత్యాహ - పూర్ణమితి - తథాచ - గతాగతాదిరహితమిత్యర్థః - అత్రయద్యపిశ్రీకృష్ణస్యాపి గోచారణాదినావిశ్లేషదుఃఖంభవతి - తథాపి - తచ్చింతయాప్యానంద నియమః - ప్రాకృతమిత్రేతునతథేతిభావః - యద్వా - శ్రీకృష్ణస్యపూర్ణత్వేసర్వవ్యాపకత్వేజాతే - మధురాద్వారకావాసినామపిశ్రీకృష్ణేవిశ్లేషదుఃఖంనాభూదేవ ॥౩౨॥ కించ ॥ ఏషామితి ॥ ఏషాంభాగ్యస్యతావన్మహిమాతావదాస్తాంతిష్ఠతు - కస్తంవక్తుంశక్నోతి - శర్వాదయః - శర్వః అహంకారాధిష్ఠాతా ఆదిర్యేషాం చంద్రాదీనామేకాదశానాంతేతథా - వయంచ - వయమిత్యాత్మానమేవ బహువన్యమానఆహ - ఏకంమనోబుద్ధ్యహంకారచక్షురాద్యధిష్ఠాతారః త్రయోదశదేవాఏవతావత్ - బతఅహో - భూరిభాగాః - యస్మాదతేషాం హృషీకాణీంద్రియాణ్యేవచషకాణిపాత్రాణి - తైః పానపాత్రైః - తేచతుర్దశస్యచిత్తాధిష్ఠాతుఃఅంఘ్రీ ఏవ - ఉదజేవారిజే

సేవితవపాదపల్లవమ్ । ౩౦ ॥ అహోతిధన్యావ్రజగోరమణ్యస్తన్యామృతంపీత మతీవతేముదా ।
యాసాంవిభోవత్సతరాత్మజాత్మనాయత్తృప్తయేద్యాపిచనాలమధ్వరాః ॥ ౩౧ ॥ అహోభాగ్యమ
హోభాగ్యం నందగోపవ్రజౌకసామ్। యన్మిత్రంపరమానందంపూర్ణంబ్రహ్మసనాతనమ్ । ౩౨ ॥
ఏషాంతుభాగ్యమహిమాచ్యుతతావదాస్తామేకాదశైవ హివయంబత భూరిభాగాః। ఏతద్ధృషీకచ
షకైరసకృత్పిబామశ్శర్వాదయోంఘ్ర్యుదజమధ్వమృతాసవంతే ॥ ౩౩ ॥ తద్భూరిభాగ్యమిహజ
న్మకిమప్యటవ్యాంయద్గోకులేపికతమాంఘ్రిరజోభిషేకమ్। యజ్జీవితంతునిఖిలంభగవాన్ముకుందస్త్వ
ద్యాపియత్పదరజశ్శ్రుతిభిర్విమృగ్యమ్ ॥ ౩౪॥ ఏషాం ఘోషనివాసినాముతభవాన్కిందేవరాతేతిన
శ్చేతోవిశ్వఫలాత్ఫలంత్వదపరంకుత్రాప్యయం ముహ్యతి। సద్వేషాదివపూతనాపిసకులాత్వామేవ
దేవాపితాయద్ధామార్థసుతప్రియాత్మతనుగోప్రాణాశయాస్త్వత్కృతే ॥ ౩౫॥ తావద్రాగా
దయస్తేనాస్తావత్కారాగృహంగృహమ్। తావన్మోహోంఘ్రినిగళో యావత్కృష్ణనతేజనాః ।

తరూపమధుమకరందః - తదేవామృతంస్వాదు - ఆసవంమాద్వీకం - పిబామః - ఏతదుక్తంభవతి - యదాప్రత్యేకమింద్రియాభిమానినో వయం - కీర్తిసౌందర్యసౌగంధ్యాద్యేకైకదేశసేవినోపి - కృతార్థాః - తథాసర్వేంద్రియైః సర్వసేవినామేతేషాం కింవర్ణ్యతే భాగ్యమితి ॥ ౩౩ ॥ అతోమయాప్రార్థితం ॥ శ్లో ॥ తదస్తుమేనాథసభూరిభాగ ఇతియత్ - తదేవేత్యాహ ॥ తదితి ॥ కింతత్ - ఇహమనుష్యలోకే - యత్కిమపిజన్మ - తత్రాప్యటవ్యాంవా - తత్రాపిగోకులేయత్ - అహోసత్యలోకంవిహాయాత్రజన్మనిజాతేకోలాభః ఇత్యతఆహ - అపికతమాంఘ్రిరజోభిషేకమితి - గోకులవాసినాం మధ్యేపికతమస్యయస్యకస్యాప్యంఘ్రిరజసాఅభిషేకో యస్మిన్ తత్ - ననుకుతో గోకులవాసినఏవమతిధన్యాస్తత్రాహ - యదితి - యేషాంజీవితం నిఖిలం ముకుందఇతి - నిఖిలం ముకుందపరమేవ జీవనమిత్యర్థః - దుర్లభతామాహ - అద్యాపీతి - శ్రుతిమృగ్యంవేదైరపిమృగ్యతఏవ - నతుదృశ్యతఇత్యర్థః ॥ ౩౪॥ అపిచ కింవర్ణ్యతే కృతార్థత్వమేతేషాం - భక్త్యాభవానపి - ఋణీవాస్తే - ననుకిందాతుమసమర్థోహం - యేనఋణీస్యామత ఆహ ॥ ఏషామితి ॥ ఉతఅపిభవానపి ఏషాంకుత్రాపి - కింవిశ్వఫలాత్సర్వఫలాత్మకాత్ త్వత్తః - అపరంఫలంరాతాదాస్యతీతినశ్చేతః - అయత్ సర్వత్రగచ్ఛత్ - విచారయత్ - ముహ్యతి - ననుమామేవదత్వా అనృణఃస్యామితి చేత్ - నహినహి - సద్వేషాదివసతాం భక్తానాంగోవేషః - తదనుకారమాత్రేణాపిస్తో పూతనాపి - త్వామేవాపితాప్రాపితా - తర్హి - ఏతత్సంబంధినామపి దాస్యామీతిచేత్తత్రాహ - సకులేతి - బకాఘాసురసహితా - ఏషామపితావదేవచేదపర్యాప్తమిత్యాహ - యదితి - యేషాంధామాదయస్త్వత్కృతే త్వదర్థమేవేత్యర్థః ॥౩౫॥ నను విగతరాగాదిదోషాణాం సన్న్యాసినామపి - నమత్తః పరంకించిదస్తి - కథమేతేషామపర్యాప్తమిత్యతఆహ ॥ తావదితి ॥ హేకృష్ణ రాగాదయస్తావదేవ స్తేనాశ్చోరాభవంతి - తథాతావద్గృహమపికారాగృహంబంధనాగారం - మోహోపితావదేవ - అంఘ్రియుగళనిగళః పాదశృంఖలా - యావత్తేత్వదీయాజనానభవంతి త్వదీయానాంతు రాగాదయోపి త్వన్నిష్ఠా మోచకా ఏవేతినయతిభ్యో విశేషః - భజనంత్వధికమితిభావః ॥

౩౬॥ నన్వన్యూనత్వవిడంబనమేవ కిమర్థం కురుషే పుత్రాదిరూపేణ వర్తసే ఇతిచేత్తత్రాహ ॥ ప్రపంచమితి ॥ ప్రపన్నా యా జనతా - జనసమూహః - తస్యాః ఆనందానాం సందోహం సమూహం - ప్రథయితుమితి - న హి కపటపుత్రత్వేనాతాదృశ్యే తైరానృణ్యం సంపద్యత ఇత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ తదేవమాదితః ఆరభ్య - అచింత్యానంతగుణత్వేన స్వయం దుర్జ్ఞేయత్వముక్తం - కేచిత్తు వయం జానీమ ఇతి స్థితాస్తాన్ ప్రహసన్నివాహ ॥ జానంతఇతి ॥ నతు మే మనఆదీనాం - తవ వైభవం విషయ ఇతి ॥ ౩౮ ॥ జగదీశత్వావ్యభిమానం పరిత్యజ్యాహ ॥ అనుజానీహీతి ॥ స్వమహిమానం - అస్మదాదీనాం చ జ్ఞానబలాదిసర్వం - త్వమేవ వేత్సి - యతః సర్వదృక్ - జగతాం నాథః - త్వమేవ వేత్యేతావద్ జ్ఞానం - అతో మమ తావద్ ఇదం జగదేతచ్ఛరీరం చ - తవార్పితం ॥ ౩౯ ॥ తదేవం కింకరం ప్రస్థాపయేత్యత్యాదరేణ నమస్కరోతి ॥ శ్రీకృష్ణేతి ॥ వృష్ణికులపద్మస్య ప్రీతిదాతృత్వేన - హే సూర్యోపమ - క్ష్మా చ - నిర్జరా దేవాశ్చ - ద్విజాశ్చ - పశవశ్చ - త ఏవ ఉదధయః తేషాం వృద్ధికారిత్వేన - హే చంద్రోపమ - ఉద్ధర్మః పాషండధర్మః - తదేవ శార్వరం తమః - తద్ధర - తీలిత థా - అనేన హేయ్య ఇవోపమ - హే క్షితి రాక్షసద్రుక్ - క్షితౌ రాక్షసాః కంసాదయః - ఉద్యన్నే వ తేభ్యో ద్రుహ్యతీతి - పునః సూర్యోపమ సూర్యాదేర్ అప్యుపమా స్యాన్నేతి మత్వాహ - ఆకర్ణం అర్కేణ మభివ్యాప్య - సర్వేషామర్హణ పూజ్య - భగవన్ - ఆకల్పం కల్పపర్యంతం - తే తుభ్యం - నమ ఇతి ॥ ౪౦ ॥ శ్లో ॥ సస ఖ వత్సక నోత్క ణ కౌతుక ద్రుత విలంబితపుత్రము దెద్భుతమ్ । నిఖిలరూప మతో దధ దచ్యుతో వతు స వః కలయన్ వ్రజమంగళం ॥ శ్రీధరీయాయం శ్లోకః ॥ ఇతీతి ॥ పాదగ్రహణార్థత్వా - అభీష్టం

౩౬॥ ప్రపంచం నిష్ప్రపంచోపి విడంబయసి మాయయా । ప్రపన్న జనతానంద సందోహం ప్రథితుం భవాన్ ॥ ౩౭ ॥ జానంత ఏవ జానంతు కిం బహూక్త్యా న మే ప్రభో । మనసో వపుషో వాచో వైభవం తవ గోచరమ్ ॥ ౩౮ ॥ అనుజానీహి మాం కృష్ణ సర్వం త్వం వేత్సి సర్వదృక్ । త్వమేవ జగతాం నాథో జగచ్చైతత్తవార్పితమ్ ॥ ౩౯ ॥ శ్రీకృష్ణ వృష్ణికులపుష్కరజోషదాయిన్ క్ష్మానిర్జరద్విజపశూదధి వృద్ధికారిన్ । ఉద్ధర్మశార్వరహర క్షితిరాక్షసధ్రుగాకల్పమార్కమర్హన్ భగవన్నమస్తే ॥ ౪౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యభిష్టూయ భూమానం త్రిః పరిక్రమ్య పాదయోః । నత్వాభీష్టం జగద్ధాతా స్వధామ ప్రత్యపద్యత ॥ ౪౧ ॥ తతోనుజ్ఞాప్య భగవాన్ స్వభువం ప్రాగవస్థితాన్ । వత్సాన్ పులినమానిన్యే యథాపూర్వసఖం స్వకమ్ ॥ ౪౨ ॥ ఏకస్మిన్నపి యాతేబ్దే ప్రాణేశం చాంతరాత్మనః । కృష్ణమాయాహతా రాజన్ క్షణార్ధం మేనిరేర్భకాః ॥ ౪౩ ॥ కిం కిం న విస్మరంతీహ మాయామోహితచేతసః । యన్మోహితం జగత్సర్వమభీక్ష్ణం విస్మృతాత్మకమ్ ॥ ౪౪ ॥ ఊచుశ్చ సుహృదః కృష్ణం స్వాగతం తేతిరంహసా । నైకోప్యభోజి కబళ ఏహీతః సాధు భుజ్యతామ్ ॥ ౪౫ ॥ తతో హసన్ హృషీకేశోభ్యవహృత్య సహార్భకైః । దర్శయంశ్చర్మాజగరం న్యవర్తత వనాద్వ్రజమ్ ॥ ౪౬ ॥ బర్హప్రసూననవధాతువిచిత్రితాంగః ప్రోద్దామవేణుదళశృంగరవోత్సవాఢ్యః । వత్సాన్ గృణన్ననుగగీతపవిత్రకీర్తిర్గోపీదృగుత్సవదృశిః ప్రవివేశ గోష్ఠమ్ ॥ ౪౭ ॥ అద్యానేన మహావ్యాళో యశోదానందసూనునా । హతోవితా వయం చాస్మాదితి బాలా వ్రజే జగుః ॥ ౪౮ ॥ రాజా ॥ బ్రహ్మన్ పరోద్భవే కృష్ణ ఇయాన్ ప్రేమా కథం భవేత్ । యోభూతపూర్వస్తోకేషు

స్వోద్భవేష్వపి కథ్యతామ్ ॥ (commentary:) సవతః పూజితం అభిప్రేతం వా ॥ ౪౧ ॥ తత ఇతి ॥ అనుజ్ఞాప్య అనుజ్ఞాం ప్రాప్యేవ సృష్టౌ స్థాప్యేత్యర్థః - స్వభువం బ్రహ్మాణం - యథాపూర్వం సఖాయో యస్మిన్ తత్ - స్వకం పులినం ॥ ౪౨ ॥ న న్వేతావంతం కాలం కథం తత్రైవోపవిష్టాః - కథం చ - క్షుత్పిపాసాదీన్ స్మరణమత ఆహ శ్లోకద్వయేన ॥ ఏకస్మిన్నితి ॥ అబ్దేపి యాతే - ప్రాణేశం కృష్ణం - అంతరా చ వినాపి - ప్రియవిరహేషు క్షణోపి యద్యపి వర్షాధికో భవతి - తథాపి - మాయామోహితాః క్షణార్ధం మేనిరే ॥ ౪౩ ॥ కిమితి ॥ యత యయా మాయయా - మోహితం జగత్ - అభీక్ష్ణం పునః పునః - విస్మృత ఆత్మా యేన తత్తథా ॥ ౪౪ ॥ ఊచురితి ॥ అత ఏవ మూచుశ్చ - తే త్వయా - అతివేగేన స్వాగతం సమ్యగాగతం - ఏకోపి గ్రాసస్త్వం వినా అస్మాభిః నాభోజి భుక్తః - ఇత ఏహి - సాధు అవిక్షేపేణ - భుజ్యతామితి ॥ ౪౫ ॥ తత ఇతి ॥ అభ్యవహృత్య భుక్త్వా ॥ ౪౬ ॥ బర్హేతి ॥ ప్రోద్దామో గాఢో వేణ్వాదిరవైరుత్సవస్తేనాఢ్యః సంపన్నః గృణన్ ఉపలాలయన్ ఆహ్వయన్ - గోపీదృగుత్సవదృశః గోపీనాం దృశాం ఉత్సవరూపా దృశిర్దర్శనం యస్య సః - అత్ర ఘోషమితి పాఠే వ్రజమిత్యర్థః ॥ ౪౭ ॥ అద్యేతి ॥ యశోదానందసూనునేతి - బహూనాముక్తిః - స హి వదతి తా - కేచిదాహుః యశోదాసూనునా - అపరే నందసూనునేతి - యద్వా - యశోదాం నందయతీతి యశోదానందః స చాసౌ సూనుశ్చేతి - తథా - తేన అస్మాత్ మహావ్యాళాత్ వయం చ - అవితాః రక్షితాః ॥ ౪౮ ॥ శ్లో ॥ వ్రజౌకసాం స్వతోకేషు స్నేహవల్ల్యబ్దమన్వహమ్ । శనైర్నిస్సీమ వవృధే యథా కృష్ణే త్వపూర్వవదిత్యాదినా స్వతోకేభ్యోపి పరపుత్రే కృష్ణే ప్రేమాధిక్యముక్తం - తత్ర పృచ్ఛతి ॥ బ్రహ్మన్నితి ॥

౪౯ ॥ శ్రీకృష్ణస్యసాక్షాదాత్మత్వాత్తస్మిన్నాత్మీయేభ్యః ప్రేమాధిక్యంయుజ్యతఇతివక్తుం-ప్రథమంతావదాత్మనఃస్వతఃప్రేమాస్పదత్వమ
న్యేషాంతుతదుపాధికమితినిర్ణయతి పంచభిః ॥ సర్వేషామితి ॥ ౫౦ ॥ కుతః తథాదర్శనాదిత్యాహ ॥ తదితి ॥ తస్మాదేవకారణాత్ - స్వ
స్వకాత్మని అహంకారాస్పదేపిదేహే ॥ ౫౧ ॥ ఆత్మాధ్యాసతారతమ్యేన ప్రేమతారతమ్యందృశ్యమానంతన్నిబంధనమేవేతిదర్శయితుం
సార్థాసార్థభేదేనవిశేషమాహ-ద్వాభ్యాం ॥ దేహేతి ॥ తందేహమనుయేభవంతిపుత్రాదయః - తేతు - నతథాప్రియతమా ఇత్యర్థః ॥
౫౨ ॥ దేహఇతి ॥ యద్యస్మాత్ - జీర్యత్యపిఆసన్నమరణేపి - జీవితాశాభవతి - అయంభావః - నజీవిష్యతీతినిశ్చితేపిదేహే- యత్ప్రేమా
స్పదత్వంతదాత్మగతమేవసంగచ్ఛతఇతి- అథవా-యద్యస్మిన్ దేహేజీర్యత్యపి - జీవితాశాఅవివేకదశాయామాసీత్సాపివివేకినో యదా
మమతాభాక్భవతి - తదాతత్రనాతీవాస్థ ఇతి ॥ ౫౩ ॥ తస్మాదితి ॥ తదర్థమేవసకలంప్రియమిత్యర్థః ॥ ౫౪ ॥ ప్రస్తుతమాహ ॥ కృష్ణమి
తి ॥ ౫౫ ॥ నకేవలమాత్మనామాత్మా- కింతుజడానామపీత్యాహ ॥ వస్తుతఇతి ॥ సర్వజగత్కారణమితి - కృష్ణంజానతాంపుంసాంస్థావర
జంగమంచ - సర్వంభగవద్రూపం - భగవానేవస్వరూపంయస్యతత్ - నాన్యదస్తీతిభావః ॥ ౫౬ ॥ కుతఇత్యతఆహ ॥ సర్వేషామితి ॥
భావార్థః పరమార్థః - భవతీతిభవత్ పరిణామం ప్రాప్నువత్ - కారణంతస్మిన్ - తస్యాపిభవతః కారణస్యాపిభగవాన్ కృష్ణః కార

కేషుసోఽద్భుతవేష్వపికథ్యతామ్ ॥ ౪౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ సర్వేషామేవజంతూనాం నృపస్వాత్మైవవల్లభః ॥ ఇ
తరేపత్యవిత్తాద్యాస్తద్వల్లభతయైవహి ॥ ౫౦ ॥ తద్రాజేంద్రయథాస్నేహస్స్వస్వకాత్మని దేహి
నామ్ । నతథామమతాలంబిపుత్రవిత్తగృహాదిషు ॥ ౫౧ ॥ దేహాత్మవాదినాంపుంసామపిరాజన్యసత్త
మ । యథాదేహఃప్రియతమస్తథానహ్యనుయేచతమ్ ॥ ౫౨ ॥ దేహోపిమమతాభాక్చేత్తర్హ్యసౌ
నాత్మవత్ప్రియః । యజ్జీర్యత్యపిదేహేస్మిన్జీవితాశాబలీయసీ ॥ ౫౩ ॥ తస్మాత్ప్రియతమస్స్వ
త్మాసర్వేషామేవదేహినామ్ । తదర్థమేవసకలంజగదేతచ్చరాచరమ్ ॥ ౫౪ ॥ కృష్ణమేనమవేహి
త్వమాత్మానమఖిలాత్మనామ్ । జగద్ధితాయసోప్యత్ర దేహీవాభాతిమాయయా ॥ ౫౫ ॥ వస్తుతోజానతా
మత్రకృష్ణంస్థాస్నుచరిష్ణుచ । భగవద్రూపమఖిలంనాన్యద్వస్త్విహకించన ॥ ౫౬ ॥ సర్వేషామపిభూ
తానాంభావార్థోభవతిస్మృతః । తస్యాపిభగవాన్కృష్ణః కిమతద్వస్తురూప్యతామ్ ॥ ౫౭ ॥ సమాశ్రి
తాయేపదపల్లవప్లవం మహత్పదంపుణ్యయశోమురారేః । భవాంబుధిర్వత్సపదంపరంపదంపదంపదం
యద్విపదాంనతేషామ్ ॥ ౫౮ ॥ ఏతత్తేసర్వమాఖ్యాతంయత్పృష్టోహమిహత్వయా ।యత్కౌమా
రేహరికృతంపౌగండేకీర్తితంభువి ॥ ౫౯ ॥ ఏతత్సుహృద్భిశ్చరితంమురారేరఘార్దనంశాద్వలభోజనం
చ । వ్యక్తేతరంరూపమజోర్వభిష్టవం శృణ్వన్గృణన్నేతినరోఖిలార్థాన్ ॥ ౬౦ ॥ ఏవంవిహారైః కౌ
మారైఃకౌమారంజహతుర్వ్రజే । నిలాయనైస్సేతుబంధైర్మర్కటోత్ప్లవనాదిభిః ॥ ౬౧ ॥ ❈❈❈❈❈
❈❈❈❈❈❈❈ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుర్దశోధ్యాయః. ❈❈❈❈❈❈❈
శ్రీబాదరాయణిః ॥ తతశ్చపౌగండవయస్సమాశ్రితౌ బభూవతుస్తౌపశుపాలసమ్మతౌ । గాశ్చారయం

ణం - అతఃకిం అతత్ శ్రీకృష్ణవ్యతిరిక్తంవస్తు-నిరూప్యతాం ॥ ౫౭ ॥ తస్మాత్ శ్రీకృష్ణస్యైవపరమార్థత్వాత్తదేకశరణానామయత్నసిద్ధో
మోక్షఇతిప్రకరణార్థముపసంహరతి ॥ సమాశ్రితాఇతి ॥ పుణ్యంయశోయస్యసః - పుణ్యయశాః - సచాసౌమురారిశ్చ - తస్య పదపల్ల
వమేవప్లవః - తంయే సమ్యగాశ్రితాః - మహత్పదం మహతాంపదం - ఆశ్రయం-యద్వా- మహచ్చతత్పదంచేతితథా - తేషాం భవాం
బుధిః వత్సపదమాత్రంభవతి - కించ - పరంపదంశ్రీవైకుంఠాఖ్యం-పదంస్థానంభవతి - విపదాంయత్పదంవిషయస్తత్పునః కదాచిద
పితేషాంనభవతి - నతతఃపునరావర్తంతఇత్యర్థః ॥ ౫౮ ॥ ౫౯ ॥ ఏతదితి ॥ సుహృద్భిశ్చరితం ॥ శ్లో ॥ ముష్ణతోన్యోన్యశిక్యాదీనిత్యా
దినోక్తం-అఘార్దనంశాద్వలేభోజనంచ - వ్యక్తేతరత్ వ్యక్తాజ్జడాత్ ప్రపంచాదితరత్ - శుద్ధసత్త్వాత్మకంవత్సవాలరూపం - య
ద్వా - వ్యక్తేతరత్ చిద్విలాసః - తదేవరూపంయతఇతిరూపం - అజస్యఉరుమహానభిష్టవః- తంబ్రహ్మకృతాంస్తుతిం - ఏతత్ శృణ్వన్
గృణన్నరః - సర్వపురుషార్థానాప్నోతి ॥ శ్లో ॥ ఇతిశ్రీపరమానంద నృసింహపదషట్పదః । వ్యాకరోచ్ఛ్రీధరస్వామీ యథామతివి
ధిస్తుతిమ్ ॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః ॥ ౬౦ ॥ ౬౧ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - చతుర్దశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❈❈❈❈❈❈❈❈
శ్లో ॥ తతఃపంచదశేధేనుహననంధేనుకార్దనమ్ । కాళీయక్ష్వేళతోగోపరక్షణంచనిరూప్యతే ॥ అహివక్త్రప్రవేశేనపృథగ్భిన్నాన్
సఖీనతః । కృష్ణఃప్రావేశయత్పక్వఫలతాళీకాననమ్ ॥ శైశవేస్వాతనాంజిత్వాకౌమారేతుబకాదికాన్ । పౌగండఏవదైత్యానాంస

షణ్ముకమహస్నజః ॥ తతఇతి ॥ పశుపాలసమ్మతౌ పశుపాలనేసంమతౌ - పశుపాలానాంవా సంమతౌ - ఈషద్వయోబలాతిరేకంఅనుకృత
వంతావిత్యర్థః - అతీవచక్రతుః సర్వతః ప్రసర్పణేన ॥౧॥ తదితి ॥ స్వయశోగృణద్భిర్గోపైర్వృతస్తద్వనం ప్రావిశత్ ॥౨॥ తదితి ॥ త
ద్వనం నిరీక్ష్య - రంతుంమనోదధే - కథంభూతం - మంజుఘోషాయే అళిమృగద్విజాః భ్రమరమృగపక్షిణః - తైరాకులంవ్యాప్తం మ
హన్మనః ప్రఖ్య పయస్సరస్వతా - మహతాంమనసా ప్రఖ్యంతుల్యం స్వచ్ఛంపయోయస్మిన్ - తత్సరఆశ్రయత్వేనాస్తియస్య - తేనవాతే
నేతిశైత్యముక్తం - శతపత్రగంధినేతిపరిమళవత్వం - తేనజుష్టంవనమితిమాంద్యంచసూచితం ॥ ౩॥ సఇతి ॥ అరుణపల్లవశ్రియాసహ - స్పృ
శంత్యః శిఖాః శాఖాగ్రాణి - యేషాంతాన్ ॥ ౪ ॥ అహోఅమీఇతి ॥ తరుజన్మయేనకృతం - తస్యతమసః పాపస్యాపహత్యై నాశాయ - అథ
వా - యేనత్వయా ఈశ్వరేణ - సర్వోపకారకం తరుజన్మకృతం - తంత్వాంనమంతి - ఏవంశ్లాఘ్యేపిజన్మనియదజ్ఞానరూపం తమోస్తి -
తస్యాపహత్యై ॥ ౫ ॥ ఏతఇతి ॥ హేఅనఘ - వనే - గూఢమపిత్వాంనత్యజంతి - త్వయిమనుష్యవేషేణ నిగూఢేసతి - మునయో హ్యళివే

తౌసఖిభిస్సమంపదైర్బృందావనంపుణ్యమతీవచక్రతుః । ౧ । తన్మాధవో వేణుముదీరయన్వృతోగో
పైర్గృణద్భిస్స్వయశోబలాన్వితః । పశూన్పురస్కృత్యపశవ్యమావిశద్విహర్తుకామః కుసుమాక
రంవనమ్ । ౨ । తన్మంజుఘోషాళిమృగద్విజాకులం మహన్మనః ప్రఖ్యపయస్సరస్వతా । వాతేనజుష్టం
శతపత్రగంధినానిరీక్ష్యరంతుంభగవాన్మనోదధే ॥ ౩ । సతత్రతత్రారుణపల్లవశ్రియాఫలప్ర
సూనోరుభరేణపాదయోః । స్పృశచ్ఛిఖాన్వీక్ష్యవనస్పతీన్ముదాస్మయన్నివాహాగ్రజమాదిపూరు
షః ॥ ౪ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ అహోఅమీదేవవరామరార్చితంపాదాంబుజంతేసుమనః ఫలార్హ
ణమ్ । నమంత్యుపాదాయశిఖాభిరాత్మనస్తమోపహత్యైతరుజన్మయత్కృతమ్ ॥ ౫ ॥ ఏతేళినస్తవయ
శోఖిలలోకతీర్థం గాయంతఆదిపురుషానుపథంభజంతే । ప్రాయోహ్యమీమునిగణా భవదీయముఖ్యా
గూఢంవనేపి నజహంత్యనఘాత్మదైవమ్ ॥ ౬ ॥ నృత్యంత్యమీశిఖినఈడ్యముదాహరిణ్యః కుర్వంతి గో
ప్య ఇవ తేప్రియమీక్షణేన । సూక్తైశ్చకోకిలగణాగృహమాగతాయధన్యావనౌకసఇయాన్హిసతాంనిస
ర్గః ॥ ౭ ॥ ధన్యేయమద్యధరణీతృణవీరుధస్త్వత్పాదస్పృశోద్రుమలతాః కరజాభిమృష్టాః । నద్యో
ద్రయః ఖగమృగాస్సదయావలోకైర్గోప్యోంతరేణభుజయోరపియత్స్పృహాశ్రీః ॥ ౮ ॥ ఏవంబృందా
వనంశ్రీమత్కృష్ణః ప్రీతమనాః పశూన్ । రేమేసంచారయన్నద్రేస్సరిద్రోధస్సుసానుగః ॥ ౯ ॥ క్వచి
ద్గాయతిగాయత్సుమదాంధాళిష్వనువ్రతైః । ఉపగీయమానచరితస్సఖిసంకర్షణాన్వితః । ౧౦ । క్వ
చిచ్చకలహంసానామనుకూజతికూజితమ్ । అనునృత్యతినృత్యంతంబర్హిణంహాసయన్సఖీన్ ॥ ౧౧ ॥ మే
ఘగంభీరయావాచానామభిర్దూరగాన్పశూన్ । క్వచిదాహ్వయతిప్రీత్యాగోగోపాలమనోజ్ఞయా ॥
౧౨ । చకోరక్రౌంచచక్రాహ్వభరద్వాజాంస్తుబర్హిణః । అనురౌతిస్మసత్వానాం భీతవద్వ్యాఘ్ర
సింహయోః ॥ ౧౩ । క్వచిత్క్రీడాపరిశ్రాంతంగోపోత్సంగోపబర్హణమ్ । స్వయంవిశ్రామయత్యా
ర్యం పాదసంవాహనాదిభిః । ౧౪ ॥ నృత్యతోగాయతః క్వాపి వల్గతోయుధ్యతోమిథః । గృహీతహ
స్తాన్గోపాలాన్హసంతౌప్రశశంసతుః ॥ ౧౫ ॥ క్వచిత్పల్లవతల్పేషు నియుద్ధశ్రమకర్శితః । వృక్షమూ

షేణ నిగూఢాస్త్వాం భజంతీత్యర్థః ॥ ౬ ॥ నృత్యంతీతి ॥ ఇయాన్హిసతాం నిసర్గఇతి - యదతిథిస్వస్మిన్ - తద్గృహమాగతాయమహ
తే - సమర్పయంతీతి ॥ ౭ ॥ ధన్యేతి ॥ తృణవీరుధశ్చ - తవపాదాస్పృశంతీతితథా - కరజాభిమృష్టాః నఖైః స్పృష్టాః - సదయైరవలోకనైః -
శ్రీరపియస్మైస్పృహయతి - కేవలం తేనభుజయోరంతరేణ - వక్షసా గోప్యోధన్యాఇతి - అత్రనద్యాద్రయఇతిసంధ్యభావఆర్షః ॥ ౮ ॥ ఏ
వమితి ॥ ఏవంశ్రీమద్బృందావనంప్రతిప్రీతస్సన్ - అద్రేః సమీపవర్తిసరిత్తటేషుగాస్సంచారయన్ - సానుగః ప్రీతమనాస్సన్రేమే -
యద్వా - శ్రీమద్బృందావనంప్రతిపశూన్సంచారయన్ - అద్రేస్సరిద్రోధస్సురేమే ॥ ౯ ॥ తాసాంవరతిమాహ క్వచిదిత్యాదిపంచభిః ॥ ౧౦ ॥
క్వచిదితి ॥ బర్హిణంనృత్యంతం - అన్వభినృత్యతి - బర్హిణముఖముఖోనృత్యతీతివా - సఖీన్హాసయన్ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ చకోరేతి ॥ చకో
రాదీననుసృత్యరౌతి - కదాచిచ్చసత్వానాంమధ్యే - వ్యాఘ్రసింహయోః - తాభ్యాంభీతవద్భవతి - సత్వేషుపలాయమానేషు - పలాయత
ఇత్యర్థః - తయోః - సత్వానాంబలోద్రేకాణాంచ - భీతవద్భవతీతివా ॥ ౧౩ ॥ క్వచిదితి ॥ ఆర్యమగ్రజం - విశ్రమయతివిగతశ్రమంకరో
తి ॥ ౧౪ ॥ నృత్యతఇతి ॥ మిథోస్పృశ్యాదీన్కుర్వతో గోపాన్ - ప్రశశంసతుః ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ పాదసంవహనమితి ॥ వ్యజనైః పల్లవాదినిర్మితైః ॥

౧౪॥ ౧౫॥ ఏవమితి॥ ఈశచేష్టితఇతి నిగూఢస్వభావత్వేప్యంతరాంతరా· ఈశస్యైవ చేష్టితానిదృశ్యంతేయస్మిన్సః॥ ౧౯॥ ఈశచేష్టి
తత్వమేవదర్శయతిరుమాహ॥ శ్రీదామేతి॥ సోకకృష్ణఃకశ్చిత్॥ ౨౦॥ రామరామేతి॥ తాళాళిసంకులం తాళానాంఆళిభిః పఙ్క్తిభిర్వ్యా
ప్తం॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ఏషఇతి॥ విషూచీనః సర్వతః ప్రసృతః॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ అభ్యధావదితి॥ సనగంసవృక్షం॥
౨౯॥ సమేత్యేతి॥ ప్రత్యక్ పశ్చిమాభ్యాం· ద్వాభ్యాంపద్భ్యాం· ప్రత్యక్ ప్రతిముఖస్సన్నితివా· కాశబ్దమితి - కేతిగర్దభజాతి శబ్దాను

లాశ్రయశ్శేతె గోపోత్సంగోపబర్హణః । ౧౬ ॥ పాదసంవాహనం చక్రుః కేచిత్తస్య మహాత్మనః ।
అపరే హతపాప్మానో వ్యజనైస్సమవీజయన్ । ౧౭॥ అన్యే తదనురూపాణి మనోజ్ఞాని మహాత్మనః॥
గాయంతిస్మ మహారాజ స్నేహక్లిన్నధియశ్శనైః । ౧౮ ॥ ఏవంనిగూఢాత్మగతిస్స్వమాయయా గోపా
త్మజత్వంచరితైర్విడంబయన్ । రేమేరమాలాలితపాదపల్లవో గ్రామ్యైస్సమం గ్రామ్యవదీశచేష్టి
తః । ౧౯ ॥ శ్రీదామనామా గోపాలో రామకేశవయోస్సఖా । సుబలస్తోకకృష్ణాద్యా గోపాః ప్రేమ్ణేద
మబ్రువన్ । ౨౦ ॥ రామరామమహాసత్త్వకృష్ణదుష్టనిబర్హణ । ఇతోవిదూరేసుమహద్వనంతా

—— ధేనుకాసురభంజనఘట్టః ——

ళాళిసంకులమ్ । ౨౧ । ఫలానితత్రభూరీణిపతంతిపతితానిచ । సంతికింత్వవరుద్ధానిధేనుకేనదురాత్మ
నా । ౨౨॥ సోఽతివీర్యోఽసురోరామ హేకృష్ణఖరరూపధృక్ । ఆత్మతుల్యబలైరన్యైర్జ్ఞాతిభిర్బహుభి
ర్వృతః॥ ౨౩ । తస్మాత్కృతనరాహారాద్భీతైర్నృభిరమిత్రహన్ । విద్యంతేభుక్తపూర్వాణిఫలా
నిసురభీణిచ । ౨౪ । ఏషవైసురభిర్గంధో విషూచీనోఽవగృహ్యతే। ప్రయచ్ఛతానినఃకృష్ణగంధలోభి
తచేతసామ్ । ౨౫ । వాంఛాస్తిమహతీ రామగమ్యతాంయదిరోచతే । ఏవంసుహృద్వచశ్శ్రుత్వాసు
హృత్ప్రియచికీర్షయా । ౨౬॥ ప్రహస్యజగ్మతుర్గోపైర్వృతౌతాళవనంప్రభూ। బలఃప్రవిశ్యబా
హుభ్యాంతాళాన్ సంపరికంపయన్ । ౨౭ ॥ ఫలానిపాతయామాసమతంగజఇవౌజసా ।
ఫలానాంపతతాంశబ్దంనిశమ్యాసురరాసభః॥ ౨౮ । అభ్యధావత్ క్షితితలంసనగంపరికంపయన్॥ ౨౯॥
సమేత్యతరసాప్రత్యగ్ద్వాభ్యాంపద్భ్యాంబలంబలీ। నిహత్యోరసికాశబ్దంముంచన్ పర్యసరత్ఖరః॥ ౩౦॥
పునరాసాద్యసంరబ్ధఉపక్రోష్టాపరాక్స్థితః । చరణావపరౌ రాజన్బలాయప్రాక్షిపద్రుషా ॥ ౩౧ ।
సతంగృహీత్వా ప్రపదోర్భ్రామయిత్వైకపాణినా । చిక్షేపతృణరాజాగ్రే భ్రామణత్యక్తజీవి
తమ్ । ౩౨ । తేనాహతో మహాతాళః వేపమానోబృహచ్ఛిరాః। పార్శ్వస్థంకంపయన్భగ్నస్సచా
న్యంసోఽపిచాపరమ్ । ౩౩ ॥ బలస్యలీలయోత్సృష్టఖరదేహహతాహతాః। తాళాశ్చకంపిరేసర్వేమహా
వాతేరితాఇవ । ౩౪ । నైతచ్చిత్రంభగవతిహ్యనంతేజగదీశ్వరే। ఓతంప్రోతమిదంయస్మిన్తంతు
ష్వంగయథాపటః । ౩౫ । తతఃకృష్ణంచరామంచజ్ఞాతయోధేనుకస్యయే। క్రోష్టారోఽభ్యపతన్సర్వే
సంరబ్ధాహతబాంధవాః । ౩౬ ॥ తాంస్తానాపతతఃకృష్ణోరామశ్చనృపలీలయా। గృహీతపశ్చాచ్చర
ణాన్ప్రాహిణోత్తృణరాజసు ॥ ౩౭ । ఫలప్రకరసంకీర్ణందైత్యదేహైర్గతాసుభిః । రరాజఖ
రతాళాగ్రైర్ఘనైరివనభస్స్థలమ్ । ౩౮ ॥ తయోస్తత్సుమహత్కర్మనిశామ్య విబుధాదయః। ము
ముచుఃపుష్పవర్షాణిచక్రుర్వాద్యానితుష్టువుః । ౩౯ ॥ అథతాళఫలాన్యాదన్మనుష్యాగతసాధ్వ

సరణం· పర్యసరత్ పరితోధావదిత్యర్థః॥ ౩౦॥ పునరితి ॥ ఉపక్రోష్టాగర్దభః - పరాక్ ప్రతిముఖః - అపరౌపశ్చిమౌ - బలాయబలం
హంతుం॥ ౩౧॥ సఇతి॥ తృణరాజస్తాళః॥ ౩౨॥ ౩౩॥ బలస్యేతి॥ ఉత్సృష్టేనఖరదేహేన- హతైః ఆహతాః-చకంపిరే అకంపత॥ ౩౪॥ నేతి॥
యస్మిన్నిదంవిశ్వంఓతం· ఊర్ధ్వతంతుషుపటఇవగ్రథితం- ప్రోతం తిర్యక్తంతుషుపటవత్ - ఏవంసంగ్రథితం న వర్తతే ను స్యా
తం· వర్తతఇత్యర్థః॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ఫలేతి॥ ఘనైర్నభఇవ - భూతలంరరాజ-తత్ర - ఫలప్రకరసంకీర్ణమితి- దైత్యదేహైఃఖరతా
ళాగ్రైశ్చసంకీర్ణమిత్యరుణశ్వేతనీలఘనసాదృశ్యసంపాదనం॥ ౩౮॥ ౩౯॥ అథేతి॥ ఆదన్ అభక్షయన్ ॥ ౪౦॥ ౪౧॥ తమితి॥ గోరజో

భిఃఘురితేషుకుంతలేషు బద్ధంబర్హం- వన్యాని ప్రసూనానిచయస్య-రుచిరమీక్షణం చారుహాసశ్చ యస్యతంచతంచ - దిదృక్షితదృశః దిదృక్షితాఃదర్శనోత్కంఠితాదృశోయాసాంతాః ॥ ౪౨॥ పీత్వేతి ॥ ముకుందస్యముఖపద్మగతం - సారఘంమధు - అహ్నోయోవిరహస్తేజ్జాతంతాపం- సచతాసాంసత్కృతింపూజాం- కాంసత్కృతిం-కథంవాకృతాం-తామాహ-సవ్రీడేతి- సలజ్జైనహాసేన-వినయోయథాభవతితథా- యదేతత్ కిం - అపాంగమోక్షంకటాక్షదర్శనం - తథాతాసాంసత్కృతింప్రాప్యేతి॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭ ॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦ ॥ తఇతి॥ సంప్రతిసద్య ఏవఇతాప్రాప్తాస్మృతిరైన్యస్తే- సంప్రతీతస్మృతయః - యద్వా- సమ్యక్ ప్రతీతా ప్రతిప్రాప్తాస్మృతిరైన్యస్తేతథేతి॥ ౫౧॥ ౫౨॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- పంచదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

సాః తృణంచపశవశ్చేరుర్హతేధేనుకకాననే । ౪౦ । కృష్ణఃకమలపత్రాక్షః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః । స్తూయమానోనుగైర్గోపైస్సాగ్రజోవ్రజమావిశత్ ॥౪౧॥తంగోరజశ్ఛురితకుంతలబద్ధబర్హవన్యప్రసూనరుచిరేక్షణ చారుహాసమ్। వేణుంక్వణంతమనుగైరుపగీతకీర్తింగోప్యోదిదృక్షితదృశోభ్యగమన్సమేతాః । ౪౨ । పీత్వాముకుంద ముఖసారఘమక్షిభృంగైస్తాపంజహుర్విరహజంవ్రజయోషితోహ్ని। తత్సత్కృతింసమధిగమ్యవివేశగోష్ఠంసవ్రీడహాసవినయం తదపాంగమోక్షమ్॥ ౪౩ । తయోర్యశోదారోహిణ్యౌ పుత్రయోఃపుత్రవత్సలే। యథాకామంయథాకామంవ్యధత్తాంపరమాశిషః ॥ ౪౪ ॥ విగతాధ్వశ్రమౌతత్రమర్దనోన్మజ్జనాదిభిః। వాసోవసిత్వారుచిరందివ్యస్రగ్గంధమండితౌ ॥ ౪౫ ॥ జనన్యుపహృతంప్రాశ్య స్వాద్వన్నముపలాలితౌ। సంవిశ్యవరశయ్యాయాంసుఖం

⟶ ❋ కాళీయమర్దనకథాప్రారంభఘట్టః. ❋ ⟵

సుషుపతుర్వ్రజే ॥ ౪౬ ॥ ఏవంస భగవాన్ కృష్ణోబృందావనచరఃక్వచిత్ । యయౌరామమృతే రాజన్ కాళిందీంసఖిభిర్వృతః । ౪౭ ॥ అథగావశ్చగోపాశ్చ నిదాఘాతపపీడితాః। దుష్టంజలంపపుస్తస్యాస్తృషార్తా విషదూషితమ్ । ౪౮। విషాంభస్తదుపస్పృశ్యదైవోపహతచేతసః। నిపేతుర్వ్యసవస్సర్వేసలిలాంతే కురూద్వహ ॥ ౪౯ । వీక్ష్యతాన్వైతథాభూతాన్ కృష్ణోయోగేశ్వరేశ్వరః। ఈక్షయామృతవర్షిణ్యా స్వనాథాన్సమజీవయత్ ॥ ౫౦ ॥ తేసంప్రతీతస్మృతయ ఉత్థాయచజలాంతికాత్ । ఆసన్సువిస్మితాస్సర్వే వీక్షమాణాః పరస్పరమ్ । ౫౧ ॥ అన్వమంసతతద్రాజన్గోవిందానుగ్రహేక్షితమ్ । పీత్వావిషంపరేతస్య పునరుత్థానమాత్మనః॥ ౫౨ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋❋❋ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-పంచదశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీబాదరాయణిః ॥ విలోక్యదూషితాంకృష్ణాంకృష్ణః కృష్ణాహినావిభుః । తస్యావిశుద్ధిమన్విచ్ఛన్సర్పం తముదవాసయత్ । ౧ ॥ రాజా॥కథమంతర్జలేగాధేన్యగృహ్ణాద్భగవానహిమ్। సవై బహుయుగావాసంయథాసీత్తత్రకథ్యతామ్॥ ౨ । బ్రహ్మన్భగవతస్తస్యభూమ్నస్స్వచ్ఛందవర్తినః। గోపాలోదారచరితంకస్తృప్యేతామృతంజుషన్। ౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ కాళింద్యాంకాళియస్యాసీద్ధ్రదఃకశ్చిద్విషాగ్నినా। శ్రప్యమాణపయాయస్మిన్ పతంత్యుపరిగాః ఖగాః । ౪ । విప్రుష్మతావిషోదోర్మిమారుతేనాభిమర్శితాః। మ్రియంతేతీరగాయస్యప్రాణినస్స్థిరజంగమాః ॥ ౫ ॥ తంచండవేగవిషవీర్య

ళ్లో॥ షోడశేకాళియస్యోక్తోనిగ్రహోయమునాహ్రదే। తత్పత్నీభిస్స్తుతేనాథకృష్ణేనానుగ్రహఃపునః॥ హత్వారాసభదైత్యేయాన్ జిఘ్వాళ ... తాళఫలాన్యలమ్। ప్రీతోనృత్యత్ఫణారంగే కాళీయస్య కళానిధిః ॥ విలోక్యేతి ॥ ఉదవాసయత్ నిష్కాసితవాన్ ॥ ౧॥ కథమితి ॥ బహూని యుగాన్యావాసోయస్యతమహిం- సవై అహిః అజలచరోపి- తస్మిన్నంతర్జలే - యథాయేనప్రకారేణాసీత్ - అథవా బహూనియుగాన్యావాసోయథాభవతితథా- కేనప్రకారేణసవైతత్రాసీదితియత్తత్కథ్యతామితి॥ ౨॥ బ్రహ్మన్నితి ॥ గోపాలేన యదుదారమాచరితం- తదేవామృతం- అతఃకథ్యతామితి॥ ౩॥ కాళింద్యామితి॥ శ్రప్యమాణంపచ్యమానం- పయోయస్యసః - అతఉపరిగచ్ఛంతః ఖగాః యస్మిన్పతంతి॥ ౪॥ విప్రుష్మతేతి॥కించ-విప్రుష్మతాఅంబుకణయుక్తేన- విషోదతరంగస్పర్శమారుతేన - స్పృష్టాః - యస్యతీరగాః మ్రియంతే- సహ్రదఆసీదితి॥ ౫॥ తమితి ॥ తంకాళీయంచండోవేగోయస్య-తద్విషమేవవీర్యంయస్యతం - కదంబమితి - భావినాశ్రీ

కృష్ణచరణస్పర్శభాగ్యేన-సఏకస్తేనకుష్ఠః-అమృతమాహరతాగరుత్మతాక్రాంతత్వాదితి-పురాణాంతరం-ఆస్ఫోట్యబాహుంకరత
లేనాహత్య-గాఢందృఢంబద్ధారశనాకాంచీయేనసతథా ॥ ౬॥ సర్పేతి॥ సర్పస్యహ్రదః-పురుషశ్రేష్ఠస్యపతనభరేణ-సంక్షోభి
తానాం ఉరగాణాం-విషైరున్మిథితోఽంబురాశిర్యస్యసః-విషేణకషాయీకృతాభయంకరాఊర్మయోయస్యసః-పర్యక్ప్లుతః-అం
చలధనుశ్శతం ప్లుతఃప్రసృతః నైతచ్చిత్రమిత్యాహ-అనంతబలస్యేతి॥౭॥తస్మిన్నితి॥భుజదండాహతోదకఘోషంశ్రుత్వా.తత్తతఃస్వ
సదనాభిభవంచనిరీక్ష్య-తదసహమానఃసర్పః-సమసరత్సమాజగామ॥౮॥తమితి॥ ప్రేక్షణీయశ్చసుకుమారశ్చ ఘనవదుజ్జ్వలశ్చతం.
శ్రీవత్సపీతవసనం-శ్రీవత్సేనసంయుక్తముజ్జ్వలత్పీతంవస్త్రంయస్యతం-భుజయాభోగేన-చఛాదఆవేష్టయత్॥౯॥తదితి॥సఃప్రియాయా

మవెత్య తెనదుష్టాంనదీఃచఖలసంయమనావతారః। కృష్ణఃకదంబమధిరుహ్యతతోఽతితుంగమాస్ఫోట్య
గాఢరశనోభ్యపతద్విషోదే ॥ ౬ ॥ సర్పహ్రదఃపురుషసారనిపాతవేగసంక్షోభితోరగవిషోన్మథి
తాంబురాశిః। పర్యక్ప్లుతోవిషకషాయితభీషణోర్మిరంచద్ధనుశ్శతమనంతబలస్యకింతత్ ॥ ౭॥ తస్మిన్
హ్రదేవిహరతోభుజదండఘూర్ణవార్ఘోషమంగవరవారణవిక్రమస్య। ఆశ్రుత్యతత్స్వసదనాభి
భవంనిరీక్ష్యచక్షుశ్శ్రవాస్సమసరత్తదమృష్యమాణః॥ ౮ ॥ తంప్రేక్షణీయసుకుమారఘనావ
దాతంశ్రీవత్సపీతవసనంస్మితసుందరాస్యమ్। క్రీడంతమప్రతిబలంకమలోదరాంఘ్రింసందశ్యమ
ర్మసురుషాభుజయాచఛాద॥ ౯ ॥ తన్నాగభోగపరివీతమదృష్టచేష్టమాలోక్యతత్ప్రియసఖాఃపశు
పాభృశార్తాః। కృష్ణేఽర్పితాత్మసుహృదర్థకళత్రకామాదుఃఖానుశోకభయమూఢధియోనిపే
తుః॥ ౧౦॥ గావోవృషావత్సతర్యఃక్రందమానాస్సుదుఃఖితాః। కృష్ణేన్యస్తేక్షణాభీతారుదత్యఇవతస్థి
రే॥ ౧౧॥ అథవ్రజేమహోత్పాతాస్త్రివిధాఅతిదారుణాః। ఉత్పేతుర్భువిదివ్యాత్మన్యాసన్నభయ
శంసినః॥ ౧౨ ॥ తానాలక్ష్యభయోద్విగ్నాగోపానందపురోగమాః। వినారామేణగాఃకృష్ణంజ్ఞాత్వా
చారయితుంగతమ్॥ ౧౩ ॥ తైర్దుర్నిమిత్తైర్నిధనంమత్వాప్రాప్తమతద్విదః। తత్ప్రాణాస్తన్మ
నస్కాస్తేదుఃఖశోకభయాతురాః॥ ౧౪ ॥ ఆబాలవృద్ధవనితాస్సర్వేఽంగపశువృత్తయః। నిర్జగ్ముర్గో
కులాద్దీనాఃకృష్ణదర్శనలాలసాః॥ ౧౫ ॥ తాంస్తథాకాతరాన్వీక్ష్యభగవాన్రోహిణీసుతః। ప్ర
హస్యకించిన్నోవాచప్రభావజ్ఞోఽనుజస్యసః॥ ౧౬ ॥ తేఽన్వేషమాణాదయితంకృష్ణంసూచితయాపదైః।
భగవల్లక్షణైర్జగ్ముఃపదవ్యాయమునాతటమ్॥ ౧౭ ॥ తేతత్రతత్రాబ్జయవాంకుశాశనిధ్వజోపప
న్నానిపదానివిశ్పతేః। మార్గేగవామన్యపదాంతరాంతరేనిరీక్ష్యమాణాయయురంగసత్వరాః॥౧౮॥
అంతర్జలేభుజగభోగపరీతమారాత్కృష్ణంనిరీహముపలభ్యజలాశయాంతే। గోపాంశ్చమూఢధిష
ణాన్పరితఃపశూంశ్చసంక్రందతఃపరమకశ్మలమాపురార్తాః॥ ౧౯ ॥ గోప్యోఽనురక్తమనసోభగవత్య
నంతేతత్సౌహృదస్మితవిలోకగిరఃస్మరంత్యః। గ్రస్తేఽహినాప్రియతమేభృశదుఃఖతప్తాశ్శూన్యంప్రియ
వ్యతిహృతందదృశుస్త్రిలోకమ్॥ ౨౦ ॥ తాఃకృష్ణమాతరమపత్యమనుప్రవిష్టాంతుల్యవ్యథాస్సమనుగృహ్య
శుచస్స్రవంత్యః। త్రస్తావ్రజప్రియకథాఃకథయంత్యఆసన్ కృష్ణాననేఽర్పితదృశోమృతకప్రతీ

కాశం తేతత్ప్రియాః-తేచతేసఖాయశ్చేతితథా॥౧౦॥౧౧॥ అథేతి॥ భువిభూకంపాదయః-దివిఉల్కాపాతాదయః-ఆత్మని వామనేత్రస్ఫురణా
దయః-ఆసన్నంభయంశంసితుంశీలంయేషాంతే॥౧౨॥ తానితి ॥ తానాలక్ష్య-గోకులాన్నిర్జగ్మురితితృతీయేనాన్వయః భయోద్విగ్నాః
భయహేతుభూతాః-భయేనకంపమానాఇతివా॥౧౩॥తైరితి॥ నతంవిదంతీత్యతద్విదః॥౧౪॥ఆబాలేతి॥పశువృత్తయఃఅతివత్సలాః॥౧౫॥
తానితి॥ కాతరాన్ భీతాన్ ॥ ౧౬॥ తఇతి॥ భగవంతంలక్షయంతీయానిపదాని-తైఃపదైస్సూచితయా పదవ్యా మార్గేణ॥౧౭॥మా
ర్గాజ్ఞానప్రకారమాహ ॥ తఇతి ॥ విశ్పతేఃశ్రీకృష్ణస్య-అన్యేషాంపదానాం-అంతరాంతరేమధ్యేమధ్యే-తత్తదభోహనేనగవాంత్రుటీ
నాం-మార్గేణసత్వరాఅప్రమత్తాయోగినస్తత్తదుపాధ్యపవాదేన-యథాపరంతత్త్వం-మృగయంతే-తద్వదితిభావః॥౧౮॥అంతరితి॥
తతశ్చసర్పశరీరవేష్టితంకృష్ణం-దూరాన్నిరీక్ష్య-గోపాంశ్చపశూంశ్చ-తథాతథానిరీక్ష్య-ఆర్తాః-పరమంమోహంప్రాపుః॥౧౯॥

గోప్య ఇతి ॥ ప్రియేణ శ్రీకృష్ణేన- విరహితం త్రైలోక్యం- శూన్యం- దదృశుః ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ఇత్థమితి ॥ అనన్యగతిమాత్మానం- ఇత్థం నిరీక్ష్య- అతఏవ ఆత్మహేతోః- స్వగోకులమతిదుఃఖితమాజ్ఞాయ- ఉరగబంధాదుదతిష్ఠదిత్యన్వయః ॥ ౨౩ ॥ తదితి ॥ తస్య ప్రథ్యమానేన ప్రవర్ధమానేన- వపుషా- వ్యథితాత్మా పీడితశరీరః - భుజంగః కుండలీ- శ్రీకృష్ణం త్యక్త్వా - కుపితః - స్వఫణానున్నమయ్య- శ్వసన్ కేవలమీక్షమాణస్తస్థౌ- కథంభూతః- శ్వసనరంధ్రేషు నాసావివరేషు- విషం యస్య స తథా- అంబరీషం భ్రాష్ట్రః- మండకపాకభాజనమిత్యర్థః- తద్వత్ సంతప్తాని స్తబ్ధాని ఈక్షణాని యస్య స తథా- ఉల్ముకాని ముఖేషు యస్య- సచ సచ ॥ ౨౪ ॥ తమితి ॥ హరిశ్చ క్రీడన్ - తమముం సర్పం- పరిససార పరితో బభ్రామ- అతి కరాళా విషాగ్నియుక్తా దృష్టిర్యస్య తం- జిహ్వయా ద్విశిఖయా లేలిహ్యమానముఖం ॥ ౨౫ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవం పరిభ్రమేణ హతమోజో యస్య తం - ఉన్నతౌ అంసౌ యస్య తం- తస్య మూర్ధసు యే రత్ననికరాః- తేషాం స్పర్శేన - అత్యరుణం పాదాంబుజం యస్య సః- అత్ర ఛందోభంగ ఆర్షః- నను కథం చంచలేషు శిరస్సు ననర్త- తత్రాహ - అఖిలకళానామాదిగు

కాః । ౨౧ । కృష్ణప్రాణాన్నివిశతో నందాదీన్వీక్ష్య తద్ధ్రదమ్ । ప్రత్యషేధత్సభగవాన్రామఃకృ
ష్ణానుభావవిత్ । ౨౨ । ఇత్థంస్వగోకులమనన్యగతింనిరీక్ష్య సస్త్రీకుమారమతిదుఃఖితమాత్మహేతోః ।
ఆజ్ఞాయమర్త్యపదవీమనువర్తమానఃస్థిత్వాముహూర్తముదతిష్ఠదురంగబంధాత్ । ౨౩ । తత్ప్ర
థ్యమానవపుషావ్యథితాత్మభోగస్త్యక్త్వోన్నమయ్యకుపితఃస్వఫణాన్భుజంగః। తస్థౌశ్వసన్శ్వసనరం
ధ్రవిషాంబరీషస్తబ్ధేక్షణోల్ముకముఖోహరిమీక్షమాణః ॥ ౨౪ ॥ తంజిహ్వయాద్విశిఖయాపరిలేలి
హానంద్వేసృక్విణీహ్యతికరాళవిషాగ్నిదృష్టిమ్ । క్రీడన్నముంపరిససారయథాఖగేంద్రోబభ్రామసో
ప్యవసరంప్రసమీక్షమాణః ॥ ౨౫ । ఏవంపరిభ్రమహతౌజసమున్నతాంసమానమ్యతత్పృథుశిరస్స్వ
ధిరూఢఆద్యః । తన్మూర్ధరత్ననికరస్ప * ర్శాతితామ్రపాదాంబుజోఖిలకళాదిగురుర్ననర్త ॥ ౨౬ ॥
తంనర్తుముద్యతమవేక్ష్యతదాతదీయాగంధర్వసిద్ధమునిచారణదేవవధ్వః। ప్రీత్యామృదంగపణవా
నకవాద్యగీతపుష్పోపహారనుతిభిస్సహసోపసేదుః ॥ ౨౭ । యద్యచ్ఛిరోననమతేంగశతైకశీర్ష్ణస్తత్త
న్మమర్దఖలదండధరోంఘ్రిపాతైః । క్షీణాయుషోభ్రమతఉల్బణమాస్యతోసృఙ్నస్తోవమన్పరమక
శ్మలమాపనాగః । ౨౮ । తస్యాక్షిభిర్గరళముద్వమతశ్శిరస్సుయద్యత్సమున్నమతినిశ్వసతోరుషోచ్చైః।
నృత్యన్పదానునమయన్దమయాంబభూవపుష్పైస్సుపూజితఇవేహపుమాన్పురాణః । ౨౯ । తచ్చిత్ర
తాండవవిరుగ్ణఫణాసహస్రో రక్తంముఖైరురువమన్నృపభగ్నగాత్రః। స్మృత్వాచరాచరగురుంపురు
షంపురాణంనారాయణంతమరణంమనసాజగామ ॥ ౩౦ ॥ ....
కృష్ణస్యగర్భజగతోతిభరావసన్నం పార్ష్ణిప్రహారపరిరుగ్ణఫణాతపత్రమ్ । దృష్ట్వాహిమాద్యముప
సేదురముష్యపత్న్యఆర్తాశ్శ్లథద్వసనభూషణకేశబంధాః ॥ ౩౧ । తాస్తంసువిగ్నమనసోథపురస్కృ
తార్భాఃకాయాన్నిపాత్యభువిభూతపతింప్రణేముః । సాధ్వ్యఃకృతాంజలిపుటాశ్శమలస్యభర్తుర్మో

⸻❋ కాళీయపత్నీకృతశ్రీకృష్ణస్తుతిః ❋⸻

క్షేచ్ఛవశ్శరణదంశరణంప్రపన్నాః । ౩౨ । నాగపత్న్యః ॥ న్యాయ్యోహిదండఃకృతకిల్బిషేస్మింత

రః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ యద్యదితి ॥ శతైకశీర్ష్ణః శతం ఏకాని ముఖ్యాని శీర్షాణి యస్య తస్య- క్షీణాయుషోపి పునర్భ్రమతః - యద్యచ్ఛిరో న నమతే స్తబ్ధతాం న జహాతి- నృత్యచ్ఛలేనాంఘ్రిపాతైస్తత్తన్మమర్ద- తథాచ - ఆస్యతో ముఖేభ్యః- నస్తో నాసావివరేభ్యశ్చ- అసృగ్వమన్ ॥ ౨౮ ॥ తస్యేతి ॥ పునరపి రుషా ఉచ్చైర్నిశ్వసతో యద్యత్సమున్నమతి- తత్తత్పదాఘాతేనానునమయన్ - ఇహాస్మిన్నవసరే - వ్యాప్తైః గంధర్వాదిభిః- శేషాసనః పురుష ఇవ యశోదానందనః- పుష్పైః పూజితః- యద్వా- తదా గంధర్వాదిభిః పుష్పైస్సుపూజితో గోపైః పురాణ ఇవ పుమాన్ దృష్ట ఇతి- యద్వా- పుష్పైస్సుపూజిత ఇవ ప్రసన్నస్సన్ - దమయాంబభూవ హతం కృతవానిత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ తదితి ॥ అరణం శరణం ॥ ౩౦ ॥ కృష్ణస్యేతి ॥ గర్భే జగంతి యస్య తస్యాతిభారేణ- అవసన్నమాక్రాంతం- పార్ష్ణిః పాదపృష్ఠం- ఆద్యం శ్రీకృష్ణం- శ్లథంతో విస్రంసమానాః- వసనాదయో యాసాం తాః ॥ ౩౧ ॥ తా ఇతి ॥ శరణం ప్రపన్నాస్సత్యః - తం ప్రణేముః - సువిగ్నమనసః విహ్వలచిత్తాః- భువి తస్మిన్ స్థానే- జలాదథస్తాద్వా- తీరే వా- శమలస్య పాపాత్మనోపి- భర్తుర్మోక్షేచ్ఛవః- భర్తుర్యచ్ఛమలం

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తస్యవా- భూతపతిం ప్రాణిమాత్రస్యపతిం- శరణదం ఆశ్రయప్రదం॥ ౩౨॥ ప్రగమంతావత్యుపితం భగవంతం - దండానుమోదనేనో పశమయంత్యః- స్తువంతి- తత్ర ॥ శ్లో ॥ దండానుమోదనం షడ్భిః దశభిశ్చహరేః స్తుతిః॥ ప్రార్థనా పంచభిః శ్లోకైః స్తుతః పన్నగయోషి తామ్॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః॥ న్యాయ్యఇతి॥ నచనిగ్రహానుగ్రహలక్షణం వైషమ్యమిత్యాహుః- ధర్మ ఇతి- ఫలంఅనుశంసన్ ఆలోచయన్॥ ౩౩ ॥ నిగ్రహోస్యానుగ్రహోయేత్యుక్తం పూర్వం - ఇదానీమనుగ్రహ ఏవాయం ననిగ్రహ ఇత్యాహుః॥ అనుగ్రహ ఇతి॥ నోస్మాకంయస్మా దస్య సర్పత్వం దృశ్యతే- అత స్తన్మూలపాపనివర్తకో దండః- అనుగ్రహ ఏవ - క్రోధత్వేన ప్రతీయమానోపీత్యర్థః ॥౩౪॥ మహాంశ్చాయ మనుగ్రహ ఇతి తస్య పూర్వపుణ్యమభినందంతి॥ తప ఇతి॥ స్వయంమానరహితేన- అస్యభోగ్యమానదేనచ- సర్వం జీవయతీతి సర్వజీవః ॥౩౫॥ నతప ఆదినిమిత్తక ఏష భాగ్యోదయః - కింత్వచింత్యం తవకృపావైభవమిత్యాహుః - శ్లోకత్రయేణ ॥ కస్యేతి ॥ తపఆదినాబ్రహ్మాదయో పి - యస్యాః శ్రియః ప్రసాదమిచ్ఛంతి - సా శ్రీ లలనాపి- శ్రీ రేవ లలనోత్తమా స్త్రీ- యస్య తవ దంఘ్రిస్పర్శాధికారస్య - వాంఛ యా - స్పర్శాధికార ఇత్యత్ర ఛందోభంగ ఆర్షః - తప ఆచరత్ - అస్యసర్పస్య- కింకృతమితి కోవేత్తీత్యర్థః ॥౩౬॥ నేతి ॥ యత్తవ పాదరజః - ప్రపన్నాః ప్రాప్తాః - పారమేష్ఠ్యాదీనపి - తుచ్ఛం మన్యంతే ॥ ౩౭॥ తదితి ॥ అహో తదేవ అయత్నత ఏవ ప్రాప - అన్యైః బ్రహ్మాదిభిరపి - పునః కథంభూతం పాదరజః - యదిచ్ఛతః సేవ్యం మే భవత్వితి ప్రార్థయత ఏవ- సమక్షం ప్రత్యక్షత ఏవ - విభవః అపేక్షితా సంపద్భవతి ॥ ౩౮ ॥ నమ ఇతి ॥ భగవతే అచింత్యైశ్వర్యాదిగుణాయ - కించ - పరమాత్మనే - తదుపాదానాయ - ఏతానిదశభిః

వావతారః ఖలనిగ్రహాయ। రిపోస్సుతానామపితుల్యదృష్టేర్ధత్సేదమం ధర్మమేవానుశంసన్॥౩౩॥
అనుగ్రహోయం భవతాకృతోహి నో దండోసతాం తేఖలు కల్మషాపహః। యద్దందశూకత్వమముష్య
దేహినః క్రోధోపి తేనుగ్రహ ఏవ సమ్మతః॥ ౩౪ ౹ తపస్సుతప్తం కిమనేనపూర్వం నిరస్తమానేనచమా
నదేన। ధర్మోథవా సర్వజనానుకంపయా యతోభవాంస్తుష్యతి సర్వజీవః॥ ౩౫॥ కస్యానుభావో
స్యన దేవవిద్మహే తవాంఘ్రిరేణుస్ప*ర్శాధికారః। యద్వాంఛయా శ్రీర్లలనాచరత్తపో విహాయకా
మాన్సుచిరం ధృతవ్రతా ౹ ౩౬॥ ననాకపృష్ఠం నచ సార్వభౌమం న పారమేష్ఠ్యం నరసాధిపత్యమ్। న
యోగసిద్ధీరపునర్భవం వా వాంఛంతి యత్పాదరజః ప్రపన్నాః॥ ౩౭॥ తదేష నాథాప దురాపమన్యై
స్తమోజనిః క్రోధవశోప్యహీంద్రః। సంసారచక్రే భ్రమతః శరీరిణో యదిచ్ఛతస్స్యాద్విభవస్సమ
క్షమ్॥ ౩౮ ॥ నమస్తుభ్యం భగవతే పురుషాయ మహాత్మనే। భూతావాసాయ భూతాయ పరాయ పర
మాత్మనే॥౩౯ ॥ జ్ఞానవిజ్ఞాననిధయే బ్రహ్మణేనంతశక్తయే ౹ అగుణాయావికారాయ నమస్తే ప్రాకృ
తాయచ॥ ౪౦ ౹ కాలాయ కాలనాభాయ కాలావయవసాక్షిణే। విశ్వాయ తదుపద్రష్ట్రే తత్కర్త్రే
విశ్వహేతవే॥ ౪౧॥ భూతమాత్రేంద్రియప్రాణమనోబుద్ధ్యాశయాత్మనే। త్రిగుణేనాభిమానే
న గూఢస్వాత్మానుభూతయే ౹ ౪౨ ౹ నమోనంతాయ సూక్ష్మాయ కూటస్థాయ విపశ్చితే। నానావాదా

శ్లోకైర్విశేషణాని - పురుషాయ పూర్ణాయ అంతర్యామిరూపేణ వర్తమానాయ- మహాత్మనే ఏవమప్యపరిచ్ఛిన్నాయ- కుతః భూతావాసా య ఆకాశాద్యాశ్రయాయ- తదపికుతః - భూతాయ పూర్వమపి సతే- కుతః పరాయ కారణాయ- కించ - పరమాత్మనే కారణాతీతాయేతివా॥ ౩౯ ॥ కారణత్వం కారణాతీతత్వం చ సమర్థయితుమాహుః॥ జ్ఞానేతి ॥ జ్ఞానవిజ్ఞాననిధయే - జ్ఞానం జ్ఞప్తిః - విజ్ఞానం చిచ్ఛక్తిః - తయోర్నిధయే - తాభ్యాం పరిపూర్ణాయ - కథం తథాత్వమత ఉక్తం - బ్రహ్మణే - అనంతశక్తయే - బ్రహ్మణః కథంభూతాయ - అగుణాయ అవికారా య - పునః కథంభూతాయ- అనంతశక్తయే- ప్రాకృతాయ ప్రకృతిప్రవర్తకాయ- యద్వా అప్రాకృతాయ అప్రాకృతానంతశక్తియుక్తాయ అయమర్థః- అగుణత్వాదవికారం బ్రహ్మ - జ్ఞప్తిమాత్రత్వాత్ కారణాతీతం ప్రకృతిప్రవర్తకానంతశక్తిర్జ్ఞాననిధిత్వాదీశ్వరః కారణం - తదుభయాత్మనే నమ ఇతి ॥ ౪౦ ॥ అనంతశక్తిత్వాత్ కాలశక్త్యా విశ్వసృష్ట్యాదిరూపేణ నమస్యంతి ॥ కాలాయేతి॥ కాలాయ కా లస్వరూపాయ - కాలనాభాయ కాలశక్త్యాశ్రయాయ - కాలావయవానాం సృష్ట్యాదిసమయానాం - సాక్షిణే - తతశ్చ విశ్వాయ విశ్వస్వరూ పాయ - తర్హి కింజడోహం - నహి - తదుపద్రష్ట్రే - నచ ద్రష్టృమాత్రాయ- కింతు- తత్కర్త్రే - నచ- కర్తృమాత్రాయ - విశ్వహేతవే స ర్వకారణరూపాయ ॥ ౪౧ ॥ తదేవాహుః ॥ భూతేతి ॥ ఆశయశ్చిత్తం - భూతాదిరూపాయ - అతః సర్వకారణరూపాయేతి - అహంకా రాత్మతయా నమస్యంతి - త్రిగుణేనేతి - ఏవం సృష్టికార్యాయ త్రిగుణోభిమానః- తేన గూఢానాం స్వాంశభూతానామాత్మనామనుభూతి ర్యేన తస్మై॥౪౨॥ త్వంతు అహంకారానావృత ఇతి స్తువంతి॥ నమ ఇతి॥ అనంతాయ అహంకారాపరిచ్ఛేదాత్ - అతః సూక్ష్మాయ- అదృశ్య త్వాత్- అత ఏవ కూటస్థాయ ఉపాధికృతవికారాభావాత్- అత ఏవ విపశ్చితే సర్వజ్ఞాయ- ఏవం స్తుత్వా- అచింత్యమాయత్వేన స్తువంతి- నా

నానావాదానురోధాయ - అస్తి - నాస్తి - సర్వజ్ఞః - కించిజ్జ్ఞః - బద్ధః - ముక్తః - ఏకః - అనేకః - ఇత్యాదీన్ నానావాదాన్ అనురుణద్ధి - మాయయానువర్తతే - యస్తస్మై - కించ - వాచ్యవాచకశక్తయే అభిధానాభిధేయశక్తిభేదాదపి నానాత్వేన ప్రతీయమానాయేత్యర్థః ॥౪౩॥ అనావృతత్వమేవ ప్రకారాంతరేణాపి సూచయంత్యః స్తువంతి ॥ నమ ఇతి ॥ ప్రమాణమూలాయ చక్షురాదీనాం చక్షురాదిరూపాయ - అత ఏవ - కవయే స్వయం తన్నిరపేక్షజ్ఞానాయ - కుతః - శాస్త్రయోనయే వేదాత్మకనిశ్వాసాయ ॥ ౪౪ ॥ కించ - అనావృతైశ్వర్యత్వాదేవ చతుర్మూర్తిః స్వరూపేణ సర్వోపాస్యత్వేన నమంతి ॥ నమః కృష్ణాయేతి ॥ రామాయ సంకర్షణాయ - వసుదేవసుతాయ - వసుదేవశబ్దితం శుద్ధం సత్త్వం - తత్ర ప్రకాశమానాయ - వాసుదేవాయేత్యర్థః - సాత్వతాముపాసకానాం - పతయే సాలోక్యాదినా పాలకాయ - ఏవం చతుర్మూర్తయే కృష్ణాయ తుభ్యం నమ ఇతి ॥ ౪౫ ॥ కథం చతుర్మూర్తిరిత్యత ఆహుః ॥ నమో గుణప్రదీపాయేతి ॥ గుణాః అంతఃకరణాని - తాన్ ప్రదీపయతి ప్రకాశయతీతి తథా తస్మై - చిత్తాద్యధిష్ఠాతృత్వేన చతుర్మూర్తిరితి భావః - నను - తథాప్యేకస్యైవ కథం చతుష్ట్వమత ఆహుః - గుణాత్మచ్ఛాదనాయ చ - తైరేవ గుణైరుపాసకానాం ఫలవైచిత్ర్యాయ - ఆత్మానమాచ్ఛాద్య నానాత్వేన ప్రకాశమానాయేత్యర్థః - నను కథం తర్హి ప్రతీతిరత ఉక్తం - గుణవృత్త్యుపలక్ష్యాయ - చిత్తాదీనాం చేతనాధ్యవసాయాదివృత్తిభిరుపలక్ష్యాయ - ఉపలక్షణమేవాహుః - గుణద్రష్ట్రే తత్సాక్షిణే - కథంచిదుపలక్ష్య ఏవ న జ్ఞేయ ఇత్యాహుః - స్వసంవిదే అగోచరాయేత్యర్థః ॥ ౪౬ ॥ అగోచరత్వముపలక్ష్యత్వం - దర్శయంత్యో నమంతి ॥ అవ్యాకృతేతి ॥ అవ్యాకృతవిహారాయ అతర్క్యమహిమ్న ఇత్యర్థః - సర్వవ్యాకృతసిద్ధయే సర్వకార్యోత్పత్తిప్రకాశహేతుత్వేనోపలక్షణయోగ్యాయేత్యర్థః - ఉపలక్షణాంతరమాహుః - హృషీకేశ - కరణప్రవర్తక - కిం

నురోధాయ వాచ్యవాచకశక్తయే ॥ ౪౩ ॥ నమః ప్రమాణమూలాయ కవయే శాస్త్రయోనయే । ప్రవృత్తాయ నివృత్తాయ నిగమాయ నమో నమః ॥ ౪౪ ॥ నమః కృష్ణాయ రామాయ వసుదేవసుతాయ చ । ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయ సాత్వతాం పతయే నమః ॥ ౪౫ ॥ నమో గుణప్రదీపాయ గుణాత్మచ్ఛాదనాయ చ । గుణవృత్త్యుపలక్ష్యాయ గుణద్రష్ట్రే స్వసంవిదే ॥ ౪౬ ॥ అవ్యాకృతవిహారాయ సర్వవ్యాకృతసిద్ధయే । హృషీకేశ నమస్తేఽస్తు మునయే మౌనశీలినే ॥ ౪౭ ॥ పరావరగతిజ్ఞాయ సర్వాధ్యక్షాయ తే నమః । అవిశ్వాయ చ విశ్వాయ తద్ద్రష్ట్రేఽస్య చ హేతవే ॥ ౪౮ ॥ త్వం హ్యస్య జన్మస్థితిసంయమాన్ విభో గుణైరనీహోఽకృతకాలశక్తిధృక్ । తత్తత్స్వభావాన్ ప్రతిబోధయన్ సతః సమీక్షయాఽమోఘవిహార ఈహసే ॥ ౪౯ ॥ తస్యైవ తేఽమూస్తనవస్త్రిలోక్యాం శాంతా అశాంతా ఉత మూఢయోనయః । శాంతాః ప్రియాస్తే హ్యధునావితుం సతాం స్థాతుశ్చ తే ధర్మపరీప్సయేహతః ॥ ౫౦ ॥ అపరాధః సకృద్భర్త్రా సోఢవ్యః స్వప్రజాకృతః । క్షంతుమర్హసి సర్వాత్మన్ మూఢస్య త్వామజానతః ॥ ౫౧ ॥ అనుగృహ్ణీష్వ భగవన్ ప్రాణాంస్త్యజతి పన్నగః । స్త్రీణాం నః సాధుశోచ్యానాం పతిః ప్రాణః ప్రదీయ

విషయలిప్సయా - న - మునయే ఆత్మారామాయ - కిం సాధనవశేన - నహి నహి - మౌనశీలినే మౌనమాత్మారామతా - తత్స్వభావాయ ॥ ౪౭ ॥ పరావరేతి ॥ కుతః పరావరగతిజ్ఞాయ స్థూలసూక్ష్మాణాం గతిజ్ఞత్వేన - న క్వాపి సజ్జమానాయేత్యర్థః - అపి చ - సర్వాధ్యక్షాయ సర్వస్యాధిష్ఠాత్రే - కుత ఏతత్ - అవిశ్వాయ - న విశ్వం యస్మిన్ తన్నిషేధావధయే - విశ్వాయ చ తద్వివర్తాధిష్ఠానాయేత్యర్థః - కించ - తద్ద్రష్ట్రే అధ్యాసాపవాదసాక్షిణే - అపి చ - అస్య చ విశ్వాధ్యాసస్య - తదపవాదస్య చ - విద్యావిద్యాభ్యాం హేతవే - యద్వా - అవిశ్వాయ విశ్వతైజసాద్యవస్థారహితాయ - విశ్వాయ మాయయా స్వాంశైస్తత్తదవస్థాయ - తద్ద్రష్ట్రే - తాసామవస్థానాం భావాభావసాక్షిణే - అస్యోత్ప మానం - తస్మాత్సర్వజ్ఞత్వసర్వాధిష్ఠాతృత్వాత్మారామత్వాదిభిర్నిరతిశయైశ్వర్యాయ - తుభ్యం నమ ఇతి ॥ శ్లో ॥ విశేషణైరసంకీర్ణైః పంచపంచాశతా నుతః । అహో స్త్రీభిః ప్రసన్నోఽయం స్తాసామేవ బభేద్ధరిః ॥ శ్రీధరీయోఽయం శ్లోకః ॥ ౪౮ ॥ ఏవం తావద్దండానుమోదనేన మస్తారైశ్చ భగవంతం ప్రసాద్యేదానీం త్వదధీనప్రాణినాం కోఽపరాధ ఇత్యాశయవంత్యః ప్రార్థయంతే ॥ త్వం హీతి ॥ అస్య లోకస్య - జన్మాదీన్ త్వమేవ అకృత అకరోః - తతశ్చ తాన్ తాన్ - సంస్కారరూపేణ సతః స్వభావాన్ - ఘోరత్వాదీన్ - ప్రబోధయన్ ఈహసే క్రీడసే - యద్వా అస్య జన్మాదీన్ - త్వమేవ ఈహసే ఇత్యన్వయః - కథంభూతః - అకృతా అనాదిర్యా కాలశక్తిః - తాం ధారయతీతి తథా - అన్యత్సమానం ॥ ౪౯ ॥ తస్యేతి ॥ అతః - తస్య తవైవామూస్తనవః - తస్యాంత ఇతి తనవః క్రీడోపస్కరాః - తథాపి - తవాధునా శాంతాః ప్రియాః - కుతః - సతాం ధర్మపరిపాలనేచ్ఛయా - ఈహతః ప్రవర్తమానస్య - అత స్తానవితుం - స్థాతుః స్థితస్య ॥ ౫౦ ॥ ఏవం చ తవాప్రియాచరణస్యాపరాధః - తర్హి సోఢవ్య ఇత్యాహుః ॥ అపరాధ ఇతి ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ యుష్మదనుగ్రహోఽపి అస్య పాంథస్య రేవేతి చేన్నేత్యా

మః॥ విధేహీతి॥ త్వదాజ్ఞయా ప్రాణినో నాద్యామేతి భావః॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ వయమితి॥ యదసద్గ్రహ ఇతి- యతః స్వభావః- అసద్గ్రహరూపః- యద్వా- యతః స్వభావాత్- అసతి దేహాదావనుగ్రహః- సదుస్త్యజ ఇతి॥ ౫౬॥ త్వయేతి॥ గుణైర్వివిధతయా - సృజ్యత ఇతి సర్గవిసర్జనం- తత్రాపి నానాస్వభావాదయో యస్య తత్॥ ౫౭॥ వయమితి॥ జాత్యా జన్మనైవ- ఉరుమన్యవః క్రూరకోపాః హంతే - వయం కథం త్యజామః॥ ౫౮॥ భవానితి॥ హి యస్మాత్- తత్ర త్వన్మాయాత్యాగే- భవానేవ కారణమిత్యనుగ్రహం విధేహి- మమాజ్ఞయా ఖాదతేతి- ఈశ్వరత్వాన్నిగ్రహం వా- విధేహి॥ ౫౯॥ ఇతీతి॥ యతో గోభిర్నృభిశ్చ నదీ భుజ్యతామితి॥ ౬౦॥ య ఇతి॥ తస్య యుష్మాభిర్భయం నోత్పాదనీయమిత్యాజ్ఞా॥ ౬౧॥ ఇతోఽపి త్వయా నిర్గంతవ్యమిత్యాహ॥ య ఇతి॥ త్వయి స్థితే తన్న సంభవతీతి భావః॥ ౬౨॥ న చ తవ గరుడభ

తాన్॥ ౫౨॥ విధేహి తే కింకరీణామనుష్ఠేయం తవాజ్ఞయా। యచ్ఛ్రద్ధయానుతిష్ఠన్వై ముచ్యతే సర్వబంధనాత్॥ ౫౩॥ బాదరాయణిః॥ ఇత్థం స నాగపత్నీభిర్భగవాన్ సమభిష్టుతః। మూర్ఛితం భగ్నశిరసం విససర్జాంఘ్రికుట్టనైః॥ ౫౪॥ ప్రతిలబ్ధేంద్రియప్రాణః కాలీయశ్శనకైర్హరిమ్। కృచ్ఛ్రాత్సముచ్ఛ్వసన్ దీనః కృష్ణం ప్రాహ కృతాంజలిః॥ ౫౫॥ కాలీయః॥ వయం ఖలాస్సహోత్పత్త్యా తామసా దీర్ఘమన్యవః। స్వభావో దుస్త్యజో నాథ భూతానాం యదసద్గ్రహః॥ ౫౬॥ త్వయా సృష్టమిదం విశ్వం ధాతర్గుణవిసర్జనమ్। నానాస్వభావవీర్యౌజోయోనిబీజాశయాకృతి॥ ౫౭॥ వయం చ తత్ర భగవన్ సర్పా జాత్యురుమన్యవః। కథం త్యజామస్త్వన్మాయాం దుస్త్యజాం మోహితాస్స్వయమ్॥ ౫౮॥ భవాన్ హి కారణం తత్ర సర్వజ్ఞో జగదీశ్వరః। అనుగ్రహం నిగ్రహం వా మన్యసే తద్విధేహి నః॥ ౫౯॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యాకర్ణ్య వచః ప్రాహ భగవాన్ కార్యమానుషః। నాత్ర స్థేయం త్వయా సర్ప సముద్రం యాహి మాచిరమ్॥ స్వజ్ఞాత్యపత్యదారాఢ్యో గోనృభిర్భుజ్యతాం నదీ॥ ౬౦॥ య ఏతత్సంస్మరేన్మర్త్యస్తుభ్యం మదనుశాసనమ్। కీర్తయన్నుభయోస్సంధ్యోర్న యుష్మద్భయమాప్నుయాత్॥ ౬౧॥ యోఽస్మిన్ స్నాత్వా మదాక్రీడే దేవాదీంస్తర్పయేజ్జలైః। ఉపోష్య వా స్మరన్నర్చేత్ సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే॥ ౬౨॥ ద్వీపం రమణకం హిత్వా హ్రదమేతదుపాశ్రితః। యద్భయాత్స సుపర్ణస్త్వాం నాద్యాన్మత్పదలాంఛితమ్॥ ౬౩॥ ఋషిః॥ ముక్తో భగవతా రాజన్ కృష్ణేనాద్భుతకర్మణా। తం పూజయామాస ముదా నాగపత్న్యశ్చ సాదరమ్॥ ౬౪॥ దివ్యాంబరస్రఙ్మణిభిః పరార్ధ్యైరపి భూషణైః। దివ్యగంధానులేపైశ్చ మహత్యోత్పలమాలయా॥ ౬౫॥ పూజయిత్వా జగన్నాథం ప్రసాద్య గరుడధ్వజమ్। నాగరాజోఽభ్యనుజ్ఞాతః పరిక్రమ్యాభివంద్య తమ్॥ ౬౬॥ సకళత్రసుహృత్పుత్రో ద్వీపమబ్ధేర్జగామ హ। తదైవ సామృతజలా యమునా నిర్విషాఽభవత్॥ ౬౭॥ అనుగ్రహాద్భగవతః క్రీడామనుజరూపిణః॥ ౬౮॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే షోడశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

రాజా॥ నాగాలయం రమణకం కస్మాత్తత్యాజ కాలియః। కృతం కిం వా సుపర్ణస్య తేనైకేనాసమంజసమ్॥ ౧॥ శ్రీశుకః॥ ఉపహార్యైస్సర్పజనైర్మాసి మాసీహ యో బలిః। వానస్పత్యో మహాబాహో నాగానాం ప్రాఙ్నిరూపితః॥ ౨॥ స్వం స్వం భాగం ప్రయచ్ఛంతి నాగాః పర్వణి పర్వణి। గోపీథాయాత్మనః

యంభవేదిత్యాహ॥ ద్వీపమితి॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥ ౬౮॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- షోడశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖ శ్లో॥ నాగం సప్తదశే నాగాలయం తం నిరయాపయత్। బంధూంశ్చ సఖినః క్రాంతాన్ సుప్తాంస్తత్ర దవాదపాత్॥ నాగేతి॥ అసమంజసమప్రియం॥ ౧॥ ఉపహార్యైరితి॥ ఉపహార్యైర్భక్ష్యైః- సర్పజనైః సర్పాయత్తైర్జనైః- వానస్పత్యః వనస్పతేర్మూలే దేయః- నాగానాం తద్బాధాపరిహారాయ- యో బలిః నిరూపితః ఉపకల్పితః - యద్వా- ఉపహార్యైస్సుపర్ణభక్ష్యైః - సర్పావివజనాః తైః - నాగానాం సంబంధీ భాగః - యస్మిన్ ఏకైకోనాగో దీయతే- తథాభూతో యో బలిః సుపర్ణాయ నిరూపిత ఇతి॥ ౨॥ స్వమితి॥ తే చ నాగాః స్వం స్వం భాగం- జనైర్దత్తం- సుపర్ణాయ ప్రయచ్ఛంతి- తత్రోఽపి తాః- గోపీథాయ రక్షణాయ॥ ౩॥ విషేతి॥ విషవీర్యాభ్యాం యో మదః

తేనావిష్టః- కాద్రవేయఃకద్రూపుత్రః-కాళీయః- గరుడంకదర్థీకృత్యఅవిగణయ్య- స్వంభాగమదత్వా- అన్యైర్దత్తమపి- తంబలిం
స్వయమేవబుభుజే॥ ౪॥ ౫॥ తమితి॥ విషమేవాయుధంయస్యసః- ప్రత్యభ్యయాత్ ఊర్ధ్వంప్రతిజగామ - ఉచ్ఛ్రితనైకమస్తకః - ఉ
న్నమితానేకఫణః- రదాయుధఃదంతాయుధః- కరాళజిహ్వశ్చాసావుచ్ఛ్వసితోగ్రలోచనశ్చ ఉచ్ఛ్వసితానిఉజ్జ్వలం ఖితానిఉగ్రా
లోచనానియస్యసః॥ ౬॥ తమితి॥ తార్క్ష్యపుత్రో గరుడః-మధుసూదనస్యావనంయస్మిన్ సః॥ ౭॥ సుపర్ణాతి॥తస్యగరుడస్యాగమ్యం-
అగాధతయాచ దురాసదం॥ ౮॥తదగమ్యత్వే కారణంతరమాహ ॥ తత్రైతి ॥ నివారితోపి- అహరత్ అభక్షయత్॥౯॥౧౦॥౧౧॥తదితి॥త

త్మనస్సర్వేసుపర్ణాయమహాత్మనే॥ ౩॥ విషవీర్యమదావిష్టఃకాద్రవేయస్తుకాళియః । కదర్థీకృత్య
గరుడంస్వయంతుబుభుజేబలిమ్॥ ౪ । తచ్ఛ్రుత్వాకుపితోరాజన్గరుత్మాన్భగవత్ప్రియః। విజిఘాం
సుర్మహావేగఃకాళీయంసముపాద్రవత్ । ౫॥ తమాపతంతంతరసావిషాయుధఃప్రత్యభ్యయాదు
చ్ఛ్రితనైకమస్తకః। దద్భిస్సుపర్ణంవ్యదశద్దాయుధఃకరాళజిహ్వోచ్ఛ్వసితోగ్రలోచనః॥
౬ । తంతార్క్ష్యపుత్రస్సనిరస్యమన్యుమాన్ప్రచండవేగోమధుసూదనాసనః। పక్షేణసవ్యేనహిర
ణ్యరోచిషాజఘానకద్రూసుతముగ్రవిక్రమః॥ ౭॥ సుపర్ణపక్షాభిహతఃకాళీయోతీవవిహ్వలః। హ్ర
దంవివేశకాళింద్యాస్తదగమ్యందురాసదమ్॥ ౮॥ తత్రైకదాజలచరంగరుడోభక్ష్యమీప్సితమ్। నివారి
తస్సౌభరిణాప్రసహ్యక్షుధితోహరత్॥ ౯ । మీనాన్సుదుఃఖితాన్దృష్ట్వాదీనాన్మీనపతౌహతే। కృ
పయాసౌభరిఃప్రాహతత్రత్యక్షేమమాచరన్। ౧౦ । అత్రప్రవిశ్యగరుడోయదిమత్స్యాన్సఖాద
తి। సద్యఃప్రాణైర్వియుజ్యేతసత్యమేతద్బ్రవీమ్యహమ్॥ ౧౧ । తత్కాళీయఃపరంవేదనాన్యఃకశ్చన
లేలిహః। అవాత్సీద్గరుడాద్భీతఃకృష్ణేనచవివాసితః॥ ౧౨॥ కృష్ణంహ్రదాద్వినిష్క్రాంతందివ్యస్రగ్గం
ధవాససమ్। మహామణిగణాకీర్ణంజాంబూనదపరిష్కృతమ్॥ ౧౩ ॥ ఉపలభ్యోత్థితాస్సర్వేలబ్ధప్రా
ణాఇవాసవః। ప్రమోదనిభృతాత్మానోగోపాఃప్రీత్యాభిరేమిరే॥ ౧౪॥ యశోదారోహిణీనందో గో
ప్యోగోపాశ్చకౌరవ। కృష్ణంసమేత్యలబ్ధేహాఆసన్లబ్ధమనోరథాః॥ ౧౫ । రామశ్చాచ్యుతమాలింగ్య
జహాసాస్యానుభావవిత్ । నగాగావోవృషావత్సాలేభిరేపరమాంముదమ్॥ ౧౬॥ నందంవిప్రాస్సమా
గమ్యగురవస్సకళత్రకాః। ఊచుస్తేకాళియగ్రస్తోదిష్ట్యాముక్తస్తవాత్మజః॥ ౧౭ । యశోదాచమహా
భాగానష్టలబ్ధప్రజాసతీ। పరిష్వజ్యాంకమారోప్య ముమోచాశ్రుకణాన్బహూన్ ॥ ౧౮ ॥ తతశ్చా
స్తంగతేభానౌకృష్ణోవాసమకల్పయత్ ।సరామస్సహగోపాలోమాత్రాపిత్రాసగోధనః॥ ౧౯। తాం
రాత్రింతత్రరాజేంద్రక్షుత్తృడ్భ్యాంశ్రమకర్శితాః। ఊషుర్వ్రజౌకసోగావోకాళింద్యా ఉ

దవాగ్నితోగోపసంరక్షణఘట్టః.

పకూలతః॥ ౨౦ ॥ తదాశుచివనోద్భూతోదవాగ్నిస్సర్వతోవ్రజమ్। సుప్తంనిశీథఆవృత్యప్రదగ్ధుముపచ
క్రమే॥ ౨౧॥ తతఉత్థాయసంభ్రాంతాదహ్యమానావ్రజౌకసః। కృష్ణంయయుస్తేశరణంమాయామ
నుజమీశ్వరమ్॥ ౨౨॥ కృష్ణకృష్ణమహాభాగహేరామామితవిక్రమ।ఏషఘోరతమోవహ్నిస్తావకాన్
గ్రసతేహినః । ౨౩ ॥ సుదుస్తరాన్నస్స్వాన్పాహికాలాగ్నేస్సుహృదఃప్రభో। నశక్నుమస్త్వచ్చ
రణంసంత్యక్తుమకుతోభయమ్ । ౨౪ । ఇత్థంస్వజనవైక్లబ్యంనిరీక్ష్యజగదీశ్వరః। తమగ్నిమపిబ

లిహఃసర్పః- అతస్తత్రానాస్సీత్॥ ౧౨॥ కృష్ణమితి॥ జాంబూనదం సువర్ణం- తేనాలంకృతం॥ ౧౩ ॥ ఉపలభ్యేతి॥ అసవఃఇంద్రి
యాణి- ప్రమోదనిభృతాత్మానఃఆనందపూర్ణమనసః॥ ౧౪॥ యశోదేతి॥ లబ్ధేహాఃలబ్ధచేష్టాః॥ ౧౫॥ రామఇతి॥ నగాఃవృక్షాఅపి- పూ
ర్ణాంశుష్కాస్సంతః - సద్యఏవవిరూఢాఇత్యర్థః॥ ౧౬॥ నందమితి॥ తేవిప్రాః- ఊచుః॥ ౧౭॥ యశోదేతి॥నష్టలబ్ధప్రజానష్టప్రాయా
పునర్లబ్ధాప్రజాయయాసా॥ ౧౮॥ ౧౯॥ తామితి॥ శ్రమేణచకర్శితాః- ఉపకూలతః కూలప్రాంతే॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ సుదు
స్తరాదితి॥ కాలాగ్నేఃమృత్యురూపాదగ్నేః- నమృత్యోర్భీతిభీమః- కింతు- త్వచ్చరణవియోగాదిత్యాహుః- నశక్నుమఇతి॥ ౨౪॥ ఇత్థమి

౨ ॥ శ్లో ॥ విమోచన హిదండెనతత స్స్వశరణంగతాన్ । గోపానపాదసంతోసావసం తవనవహ్నితః ॥ శ్రీధరీయాయంశ్లోకః॥ ౨౫॥ ఇతిభావార్థ దీపికాయాం - సప్తదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋ శ్లో ॥ అష్టాదశేతతోగ్రీష్మే వసంతగుణలక్షితే । అఘాతయద్బలేనాలంప్రలంబం లీలయాహరిః ॥ కృత్వాన్నృత్యంతకా గ్రేముకాటీ యస్యస కౌతుకమ్। బలంప్రలంబతుంగాంస మారోహ యదమిత్రహా ॥ ౧ ॥ వ్రజఇతి ॥ గోపాలఛద్మమాయయా గోపాలనేపచ్ఛద్మయ స్యాంత యా ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ వసంతసామ్యమాహ - చతుర్భిః ॥ యత్రేతి ॥ యత్రగ్రీష్మేపి- నిర్ఝరాణాంనిర్హ్రాదేన ఘోషేణ - నివృత్తస్స నాఃఛన్నధ్వనయః- ఝిల్లికాఃకఠోరధ్వనయః- సూక్ష్మకీటాయస్మిన్ - తథాభూతంబృందావనంభవతి - కించ- శశ్వత్తేషాం నిర్ఝరా ణాంశీకరైఃఅంబుకణైః-జుష్టాఃస్నిగ్ధాయేద్రుమాస్తేషాంమండలైర్మండితం॥ ౪ ॥ సరిదితి॥ యత్రగ్రీష్మే- వనేవా- నిదాఘోగ్రీష్మః

స్తీవ్రమనంతోనంతశక్తిధృత్ । ౨౫ । ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే- సప్తదశోధ్యాయః. ❋❋

❋ గ్రీష్మర్తువర్ణనప్రారంభః. ❋

శ్రీశుకః ॥ అథ కృష్ణఃపరివృతోజ్ఞాతిభిర్ముదితాత్మభిః । అ * నుగీయమానోన్యవిశద్వ్రజంగోకులమం
డితః । ౧ । వ్రజేవిక్రీడతోరేవంగోపాలచ్ఛద్మమాయయా । గ్రీష్మోనామర్తురభవన్నాతి ప్రేయాన్
శరీరిణామ్ । ౨ । సచబృందావనగుణైర్వసంతఇవలక్షితః । యత్రాస్తేభగవాన్ సాక్షాద్రామేణస
హకేశవః । ౩ । యత్రనిర్ఝరనిర్హ్రాదనివృత్తస్వనఝిల్లికమ్। శశ్వత్తచ్ఛీకరైర్జుష్టద్రుమమం
డలమండితమ్ । ౪ । సరిత్సరఃప్రస్రవణోర్మివాయునాకల్హారకంజోత్పలరేణుహారిణా । నవిద్యతేయ
త్రవనౌకసాందవోనిదాఘవహ్న్యర్కభవోతిశాద్వలే । ౫ । అగాధతోయహ్రదినీతటోర్మిభి
ర్ద్రవత్పురీష్యాఃపులినైస్సమంతతః । నయత్రచండాంశుకరావిషోల్బణాభువోరసంశాద్వలితంవిగృ
హ్ణతే । ౬ । వనంకుసుమితంశ్రీమన్నదచ్చిత్రమృగద్విజమ్। గాయన్మయూరభ్రమరంకూజత్కోకిలసార
సమ్ ॥ ౭ ।క్రీడిష్యమాణస్తత్కృష్ణోభగవాన్బలసంయుతః । వేణుంవిరణయన్గోపైర్గోధనైస్సంవృతో
విశత్ । ౮ ॥ ప్రవాళబర్హస్తబకస్రగ్ధాతుకృతభూషణాః । రామకృష్ణాదయోగోపాననృతుర్యుయు
ధుర్జగుః ॥ ౯ ॥ కృష్ణస్యనృత్యతఃకేచిజ్జగుఃకేచిదవాదయన్ । వేణుపాణితలైశ్శృంగైఃప్రశశంసుర
థాపరే ॥ ౧౦ । గోపజాతిప్రతిచ్ఛన్నాదేవాగోపాలరూపిణః । ఈడిరేకృష్ణరామౌచనటాఇవనటంనృ
ప ॥ ౧౧ ॥ భ్రమణైర్లంఘనైఃక్షేపై రాస్ఫోటనవికర్షణైః । చిక్రీడతుర్నియుద్ధేనకాకపక్షధరా
వుభౌ । ౧౨ । క్వచిన్నృత్యత్సుచాన్యేషు గాయకౌ వాదకౌ స్వయమ్ । శశంసతుర్మహారాజ సాధు
సాధ్వితివాదినౌ ॥ ౧౩ ॥ క్వచిత్తుంభైఃక్వచిద్బిల్వైఃక్వచామలకముష్టిభిః। అస్పృశ్యనేత్రబంధాద్యైః
క్వచిన్మృగఖగేహయా । ౧౪ । క్వచిచ్చదర్దురప్లావైర్వివిధైరుపహాసకైః । కదాచిద్దాందోలికయా.
కర్హిచిన్నృపచేష్టయా । ౧౫ । ఏవంతౌలోకసిద్ధాభిఃక్రీడాభిశ్చేరతుర్వనే । నద్యద్రిద్రోణికుంజే

❋ ప్రలంబాసురవధఘట్టః. ❋

షుకాననేషుసరస్సుచ । ౧౬ । పశూంశ్చారయతోగోపైస్తద్వనేరామకృష్ణయోః । గోపరూపీప్రలం

తేన- తత్తాపీనవహ్న్యర్కాభ్యాంచభవతి యోదవఃతాపః- అతిశాద్వలే అతిహరితతృణకీర్ణే - యద్వా- అతిక్రాంతశాద్వలేపిస్థానే ॥ ౫॥ ననుశాద్వలాభావేవకుతస్త్వం- తత్రాహ ॥ అగాధేతి ॥ అగాధానితోయాని యాసాంతాసాం- హ్రదినీనాంతటస్పర్శిభిరూర్మిభిః- పులినైస్సహ ద్రవత్పురీషంపంకోయస్యాస్తస్యాః- భువః- రసంశాద్వలితంశాద్వలరూపతాంచ- విషవదుల్బణఅపి - సూర్యరశ్మయోనవి గృహ్ణతేనహరంతి ॥ ౬॥ వనమితి॥ తద్వనం-నదంతఃచిత్రాః- మృగాః- ద్విజాశ్చయస్మిన్ - గాయంతోమయూరాః భ్రమరాశ్చయస్మిన్- కూజంతఃకోకిలాః - సారసాశ్చయస్మిన్ తత్ ॥ ౭॥ క్రీడిష్యమాణఇతి॥ తద్వనంఅవిశత్ ॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ భ్రమణైరితి ॥ కాకపక్షౌ చూడాకరణాత్ప్రాక్తనకేశాః- భ్రమణాదిప్రకారైః-నియుద్ధేనబాహుయుద్ధేన- చిక్రీడతుః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ క్వచిదితి॥ తుంభైః తుంభఫల ఫలైః- అస్పృశ్యత్వం- నేత్రబంధశ్చ తదాద్యైః- మృగాణాం ఖగానాంచచేష్టయా॥ ౧౪॥ క్వచిదితి ॥ దర్దురప్లావైర్మండూకప్లుతి భిః- ఆందోళికయాడోలాలంబనేన- నృపాణామివలీలయా॥ ౧౫॥ ఏవమితి॥ నద్యఃఅద్రిద్రోణయః- కుంజానిచ- యేషు॥ ౧౬॥ పశూనితి॥

చారయతోస్సతోః - తద్వనేతస్మిన్వనే - తనూజిహీర్షయా ॥ ౧౬॥ ౧౭॥ తత్రేతి॥ యథాయథం వయోబలాద్యనురూపం- ద్వంద్వీభూయ॥ ౧౮॥ తత్రేతి॥ పరివృఢానాయకౌ - తత్ర కేచనశ్రీకృష్ణసంఘట్టినః శ్రీకృష్ణపక్షీయాః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ వహంతఇతి॥ వాహ్యమానాఃపృష్ఠేనోహ్యమానాః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ అవిషహ్యమితి॥ కృష్ణదృష్టిపంచనాయ· అపరుహ్యతస్మిన్నిత్య వరోహణం మర్యాదాంతతఃపరం దూరమగాత్॥ ౨౫॥ తమితి॥ ధరణిధరేంద్రవద్గౌరవంయస్యతం- నిజంఆసురంవపుః ఆస్థితః- పురటపరిచ్ఛదఃసువర్ణాలంకారః- తటిద్ద్యుమాన్ విద్యుద్దీప్తిమానిత్యలంకారోపమా- ఉడుపతివాడితి రామోపమా - ఉడుపతింవహతీత్యుడుపతివాట్ యథోచితస్థానేషుస్థితావిద్యుతోభవంతి- ఉపరిచోడుపతిః- తథాసాంబుదోయథాభాతి- తద్వద్భాతీత్యర్థః॥ ౨౬॥ నిరీక్ష్యేతి॥ అలంఅతివేగేన- ప్రదీప్తేదృశౌయస్మిన్వపుషితత్- భ్రుకుటీతటసంలగ్నా ఉగ్రదంష్ట్రా యస్మిన్ తత్- ప్రదీప్తదృక్ భ్రుకుటీతటం యస్మిన్- ఉగ్రాఃదంష్ట్రా

బాగాదసురస్తజ్జిహీర్షయా । ౧౬ ॥ తంవిద్వానపిదాశార్హో భగవాన్ సర్వదర్శనః । అన్వమోదతతత్సఖ్యంవధంతస్యవిచింతయన్ । ౧౭ ॥ తత్రోపహూయగోపాలాన్ కృష్ణఃప్రాహవిహారవిత్ । హేగోపావిహరిష్యామోద్వంద్వీభూయయథాయథమ్॥ ౧౮॥ తత్రచక్రుఃపరివృఢౌగోపారామజనార్దనౌ।కృష్ణసంఘట్టినఃకేచిదాసన్ రామస్యచాపరే ॥ ౨౦॥ ఆచేరుర్వివిధాఃక్రీడావాహ్యవాహకలక్షణాః । తత్రారోహంతిజేతారోవహంతిచపరాజితాః । ౨౧ ॥ వహంతోవాహ్యమానాశ్చచారయంతశ్చగోధనమ్ । భాండీరకం నామవటంజగ్మఃకృష్ణపురోగమాః ॥ ౨౨ । రామసంఘట్టినోయర్హిశ్రీదామవృషభాదయః । క్రీడాయాంజయినస్తాంస్తేహూహ్యాహుఃకృష్ణాదయోనృప । ౨౩ ॥ ఉవాహకృష్ణోభగవాన్ శ్రీదామానంపరాజితః । వృషభంభద్రసేనస్తుప్రలంబోరోహిణీసుతమ్ । ౨౪ । అవిషహ్యంమన్యమానః కృష్ణందానవపుంగవః । వహన్ ద్రుతతరంప్రాగాదవరోహణతఃపరమ్ ॥ ౨౫ । తముద్వహన్ ధరణిధరేంద్రగౌరవంమహాసురోవిగతరయోనిజంవపుః । సఆస్థితఃపురటపరిచ్ఛదోబభౌతటిద్ద్యుమానుడుపతివాడివాంబుదః ।౨౬।నిరీక్ష్యతద్వపురలమంబరేచరత్ ప్రదీప్తదృగ్భ్రుకుటీతటోగ్రదంష్ట్రమ్ । జ్వలచ్ఛిఖంకటకకిరీటకుండలత్విషాద్భుతంహలధరఈషదత్రసత్ । ౨౭॥ అథాగతస్మృతిరభయోరిపుంబలోవిహాయసార్థమివహరంతమాత్మనః । రుషాహనచ్ఛిరసిదృఢేనముష్టినాసురాధిపోగిరిమివవజ్రరంహసా ॥ ౨౮ । సఆహతస్సపదివిశీర్ణమస్తకోముఖాద్వమన్ రుధిరమపస్మృతోసురః । మహారవంవ్యసురపతత్సమీరయన్ గిరిర్యథామఘవతఆయుధాహతః । ౨౯ । దృష్ట్వాప్రలంబంనిహతంబలేనబలశాలినా । గోపాస్సువిస్మితాఆసన్నసాధుంసాధు రూపిణమ్ । ౩౦ । ఆశిషోభిగృణంతస్తప్రశశంసుస్తందర్హణమ్। ప్రేత్యాగతమివాలింగ్య ప్రేమవిహ్వలచేతసః॥ ౩౧।పాపేప్రలంబేనిహతేదేవాఃపరమనిర్వృతాః। అభ్యవర్షన్ బలంమాల్యైశ్శశంసుస్సాధుసాధ్వితి॥ ౩౨॥ ❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే-అష్టాదశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋

క్రీడాసక్తేషుగోపేషు తద్గావో దూరచారిణీః*।స్వైరంచరంత్యో వివిశుస్తృణలోభేనగహ్వరమ్ ॥ ౧ । అజాగావోమహిష్యశ్చ నివిశంత్యోవనాద్వనమ్ । ముంజాటవీంనివివిశుః క్రందంత్యోదావతర్షితాః। ౨॥ తేపశ్యంతఃపశూన్గోపాఃకృష్ణరామాదయస్తథా । జాతానుతాపా వివిదుర్విచిన్వంతోగ

యస్మిన్- తచ్చతచ్చేతివా - జ్వలంత్యః శిఖాః కేశాఃయస్మిన్ తత్ ॥ ౨౭॥ అథేతి॥ ఆగతస్మృతిః- అభయఇవ - ఆత్మనః సార్థం- గోపసమూహంవిహాయ- హరంతంరిపుంఅహనత్- యద్వా-విహాయసా ఆకాశమార్గేణ- ఆత్మనః ప్రాప్తం- అర్థమివ హరంతమితి- వజ్రరంహసావజ్రవేగేన- ముష్టినా॥ ౨౮॥ సఇతి॥ అపస్మృతఃగతస్మృతిః- మహారవం సమీరయన్ ॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఆశిషఇతి ॥ తదర్హణంప్రశంసార్హం ॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - అష్టాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ ఊనవింశేనివిష్టంతుగోపగోకులమచ్యుతః।ముంజారణ్యమరణ్యగ్నేరరక్షత్తన్నిపానతః॥ క్రీడేతి॥ దూరచారిణీః దూరచారిణ్యః- ప్రథమార్థేద్వితీయా॥ ౧॥ అజాఇతి॥ వనాద్వనాంతరం నివిశంత్యః- దావేనతర్షితాః తృషితాః- క్రందత్యఃఇషీకాటవీంఅత్యుచ్ఛ్రితఘనతృణవిశేషారణ్యంవివిశుః॥ ౨॥ తఇతి॥ కృష్ణరామాఆదిర్యేషాంతే- సముత్తా॥ ౩॥ తృణైరితి॥ తాసాంగవాంఖురైః- దద్భిశ్చఛిన్నై ౨

స్తృణైర్గోష్పదై రంకితైశ్చ భూప్రదేశైశ్చ - గవాం మార్గమన్వగమన్ - నష్టాజీవ్యాః గతజీవికా సాధనాః ॥ ౪॥ ముంజాటవ్యామి తి ॥ ముంజాటవ్యపి సైవ ॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮ ౯ఇతి॥ గోపానాం నాశహేతుర్వనవహ్నిః - సర్వతః ప్రాదురభూత్ - సారథినా వాయునా ॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ తథేతి॥ కృచ్ఛ్రాత్ కష్టాత్ ప్రవేశకృచ్ఛ్రా మాయాజనితాత్ - తత్ క్షణమేవం భాండీరం నీత్వా - తాన మోచయదిత్యర్థః॥ ౧౩॥ తతఇతి॥ క్షణేనైవ భాండీరం ప్రాపితాః - తత్ర అక్షీణ్యున్మీల్య విస్మితా ఆసన్ ॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ శ్లో॥ శ్రీదామాది స్వగోపానాం స్వంగమారుహ్య హృష్యతామ్। స్వైశ్వర్యమా విరకరోద్వ నవహ్ని నిపానతః ॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః ॥ ఇతి భావార్థదీ

వాంగతిమ్॥ ౩॥ తృణైస్తత్ఖురదచ్ఛిన్నై ర్గోష్పదై రంకితైర్గవామ్। మార్గమన్వగమన్సర్వే నష్టా జీవ్యా విచేతసః॥ ౪ ॥ ముంజాటవ్యాం భ్రష్టమార్గం క్రందమానం స్వగోధనమ్। అప్రాప్యతృషితా శ్శ్రాంతాస్తతస్తేసన్న్యవర్తయన్। ౫॥ కృష్ణః ప్రోత్తుంగమారుహ్య వృక్షం మేఘనిభచ్ఛవిః। ఆత్మానమాహ్వాయయామాస దర్శయన్ గాస్స్వనామభిః॥ ౬ । తా ఆహూతా భగవతా మేఘగంభీరయా గిరా। స్వనామ్నాం నినదం శ్రుత్వా ప్రతినేదుః ప్రహర్షితాః॥ ౭॥ తతస్సమంతాద్వనధూమకేతుర్యదృచ్ఛయాభూత్ క్షయకృద్వనౌకసామ్। సమీరితస్సారథినోల్బణోల్ముకై ర్విలేలిహానః స్థిరజంగమాన్మహాన్॥ ౮॥ తమాపతంతం పరితో దవాగ్నిం గోపాస్స గావః ప్రసమీక్ష్య భీతాః। ఊచుశ్చ కృష్ణం సబలం ప్రపన్నా యథా హరిం మృత్యుభయార్దితా జనాః॥ ౯ ॥ గోపాః॥ కృష్ణ కృష్ణ మహావీర్య హే రామామితవిక్రమ। దవాగ్నినా దహ్యమానాన్ ప్రపన్నాం స్త్రాతుమర్హథః॥ ౧౦॥ నూనం త్వద్బాంధవాః కృష్ణ నాహార్హం త్యేవావసాదితుమ్। వయం హి సర్వధర్మజ్ఞ త్వన్నాథాస్త్వత్పరాయణాః॥ ౧౧॥ శ్రీశుకః॥ వచో నిశమ్య కృపణం బంధూనాం భగవాన్ హరిః। నిమీలయత మా భైష్ట లోచనానీత్యభాషత॥ ౧౨॥ తథేతి మీలితాక్షేషు భగవానగ్నిముల్బణమ్। పీత్వా ముఖేన తాన్ కృచ్ఛ్రాద్యోగాధీశోవ్యమోచయత్॥ ౧౩॥ తతశ్చ తేక్షీణ్యున్మీల్య పునర్భాండీరమాపితాః। నిశామ్య విస్మితా ఆసన్నాత్మానం గాశ్చ మోచితాః॥ ౧౪॥ కృష్ణస్య యోగవీర్యం తద్యోగమాయానుభావితమ్। దవాగ్నేరాత్మనః క్షేమం వీక్ష్య తం మేనిరేమరమ్॥ ౧౫॥ గాస్సన్నివర్త్య సాయాహ్నే సహ రామో జనార్దనః। వేణుం విరణయన్ గోష్ఠమగాద్గోపైరభిష్టుతః॥ ౧౬॥ గోపీనాం పరమానంద ఆసీద్గోవిందదర్శనే। క్షణం యుగశతానీవ యాసాం యేన వినాభవత్॥ ౧౭॥

❈❈❈❈❈❈❈ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనవింశోధ్యాయః. ❈❈❈❈❈❈❈

❈ వర్షర్తు వర్ణనఘట్టః. ❈

శ్రీశుకః॥ తయోస్తదద్భుతం కర్మ దవాగ్నేర్మోక్షమాత్మనః। గోపాః స్త్రీభ్యస్సమాచఖ్యుః ప్రలంబవధమేవ చ॥ ౧॥ గోపవృద్ధాశ్చ గోప్యశ్చ తదుపాకర్ణ్య విస్మితాః। మేనిరే దేవప్రవరౌ రామకృష్ణౌ వ్రజంగతౌ॥ ౨॥ తతః ప్రావర్తత ప్రావృట్సర్వసత్త్వసముద్భవా। విద్యోతమానపరిధి ర్విస్ఫూర్జితనభస్తలా ॥ ౩ ॥ సాంద్రనీలాంబుదైర్వ్యోమ సవిద్యుత్స్తనయిత్నుభిః। అస్పష్టజ్యోతిరాచ్ఛన్నం బ్రహ్మేవ సగుణం బభౌ॥ ౪॥ అష్టౌ మాసాన్నిపీతం యద్భూమ్యాముదమయం వసు। స్వగోభిర్మోక్తుమారేభే పర్జన్యః కాల ఆగతే॥ ౫॥ తటిత్వంతో మహామేఘాశ్చండశ్వసనవేపితాః। ప్రాణనం జీవనం చాస్యము

పికాయాం - ఏకోనవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈

శ్లో॥ వింశే ప్రావృట్ఛరచ్ఛోభా వర్ణనేన వనోచితాః। ప్రావృట్ క్రీడా నిరూప్యంతే గోపరామయుజో హరేః ॥ ఛాయాదేరూపమానేన ప్రావృట్ఛరదృతుశ్రియోః। వర్ణనం త్వద్భుతైశ్వర్య కృష్ణలీలా వివక్షయా॥ ౧॥ ౨॥ తత ఇతి॥ సర్వేషాం ప్రాణినాం - సముద్భవః ఉత్పత్తిః - జీవనతశ్చ - యస్యాం సా - ప్రావృట్ విద్యోతమానాః పరిధయః పరివేషాది శోభాః యస్యాం సా - విస్ఫూర్జితం సంక్షుభితం - నభస్తలం చ యస్యాం సా॥ ౩॥ సాంద్రైరితి॥ సాంద్రైః నిబిడైః - నీలాంబుదైః - విద్యుద్గర్జితసహితైః - ఆచ్ఛన్నం - సగుణం గుణైరాచ్ఛన్నం జీవాఖ్యం - విద్యుద్గర్జితాం బుదానాం సత్త్వరజస్తమోభిరుపమా॥ ౪॥ అష్టావితి॥ పర్జన్యః సూర్యః - స్వగోభిః రశ్మిభిః - కాలేయధోచితసమయే - అత్ర రాజోపమా - కరాదానతః - సమయే పునర్దానతశ్చ - సూచితా॥ ౫॥ తటిత్వంత ఇతి॥ అస్య విశ్వస్య - ప్రాణనం ఆపో

యనకరం- జీవనముదకం- ముముచుః- కృపాళవః- యథాతప్తం జనం నిరీక్ష్య -అనుకంపమానాః- తదాప్యాయనాయ - స్వజీవనమపిత్య జంతి- తద్వన్మహాంతో మేఘాః- తటిన్నేత్రైః స్తప్తం విశ్వం నిరీక్ష్య- వాయుభిర్వేపితాః జీవనం ముముచురితి॥ ౬॥ తప ఇతి॥ తపసా గ్రీష్మేణ- కృశా- దేవమీఢా పర్జన్యసిక్తా- మిహ సేచన ఇతి ధాతుః- వర్షీయసీ- ఉచ్ఛూనా పుష్టా - కామ్యం తపో యస్య తస్య- తనుః కామ్యం సంప్రాప్య యథేతి॥౭॥౮॥ శ్రుత్వేతి॥ నియమాత్యయే నిత్యకర్మావసానే ఆచార్యనిగమం శ్రుత్వా- తచ్ఛిష్యాః యథా అధీయంతే- తద్వదితి॥ ౯॥ ఆసన్నితి॥ అనుశుష్యతీః అనుశుష్యంత్యః- అస్వతంత్రస్య ఇంద్రియపరతంత్రస్య - స్వతంత్రస్యేతిచ్ఛేదః- నిరంకుశస్యేత్యర్థః॥౧౦॥ హరితేతి॥ హరిభిః నీలైః- శష్పైః బాలతృణైః- నీలవర్ణా క్వచిత్- క్వచిదింద్రగోపైః కీటకవిశేషైః - లోహితా ఆరక్తా - తత్ర తత్ర ఉచ్ఛిలీంధ్రైః ఛత్రాకారైః పుష్పైః- కృతచ్ఛాయా నృణాం రాజ్ఞాం శ్రీః సేనాసంపదివ॥ ౧౧॥ క్షేత్రాణీతి॥ తథాహి- వృష్టేరవిచ్ఛేదే బలసంఖః ప్రియంగ్వాదయః- ముదం దదురితి- విచ్ఛేదే శుష్యంతో అనుతాపం చేతి॥ ౧౨॥ జలేతి॥ అబిభ్రన్ అబిభరుః- యథా హరినిషేవయేతి- హ

ముచుః కరుణా ఇవ॥ ౬॥ తపః కృశా దేవమీఢా హ్యాసీద్వర్షీయసీ మహీ। యథైవ కామ్యతపసస్తనుస్సం
ప్రాప్య తత్ఫలమ్॥ ౭॥ నిశాముఖేషు ఖద్యోతాస్తమసా భాంతి న గ్రహాః। యథా పాపేన పాషండా న
హి వేదాః కలౌ యుగే॥ ౮॥ శ్రుత్వా పర్జన్యనినదం మండూకా వ్యసృజన్ గిరః। తూష్ణీం శయానాః ప్రాగ్య
ద్వద్బ్రాహ్మణా నియమాత్యయే॥ ౯॥ ఆసన్నుత్పథవాహిన్యః క్షుద్రనద్యోనుశుష్యతీః। పుంసో యథా
స్వతంత్రస్య గేహద్రవిణసంపదః॥ ౧౦॥ హరితా హరిభిశ్శష్పైరింద్రగోపైశ్చ లోహితా। ఉచ్ఛిలీంధ్ర
కృతచ్ఛాయా నృణాం శ్రీరివ భూరభూత్॥ ౧౧॥ క్షేత్రాణి సస్యసంపద్భిః కర్షకాణాం ముదం దదుః।
మానినామనుతాపం చ దైవాధీనమజానతామ్॥ ౧౨॥ జలస్థలౌకసస్సర్వే నవవారినిషేవయా। అబి
భ్రన్ రుచిరం రూపం యథా హరినిషేవయా॥ ౧౩॥ సరిద్భిస్సంగతస్సింధుశ్చుక్షోభ శ్వసనోర్మిమాన్।
అపక్వయోగినశ్చిత్తం కామాక్తం గుణయుగ్యథా॥ ౧౪॥ గిరయో వర్షధారాభిర్హన్యమానా న వివ్య
థుః। అభిభూయమానా వ్యసనైర్యథాధోక్షజచేతసః॥ ౧౫॥ మార్గా బభూవుస్సందిగ్ధాస్తృణైశ్ఛన్నా
అసంస్కృతాః। నాభ్యస్యమానాశ్శ్రుతయో ద్విజైః కాలహతా ఇవ॥ ౧౬॥ లోకబంధుషు మేఘేషు వి
ద్యుతశ్చలసౌహృదాః। స్థైర్యం న చక్రుః కామిన్యః పురుషేషు గుణిష్వివ॥ ౧౭॥ ధనుర్వియతి మాహేం
ద్రం నిర్గుణం చ గుణాన్యభాత్। వ్యక్తే గుణవ్యతికరే గుణవాన్ పురుషో యథా॥ ౧౮॥ న రరాజోడుప
శ్ఛన్నస్స్వజ్యోత్స్నా రంజితైర్ఘనైః। అహంమత్యా భాసితయా స్వభాసా పురుషో యథా॥ ౧౯॥
మేఘాగమోత్సవా హృష్టాః ప్రత్యనందఞ్ఛిఖండినః। గృహేషు తప్తా నిర్విణ్ణా యథాచ్యుతజనాగమే॥
౨౦॥ పీత్వాపః పాదపాః పద్భిరాసన్నానాత్మమూర్తయః। ప్రాక్క్షామాస్తపసా శ్రాంతా యథా కామా
నుసేవయా॥ ౨౧॥ సరస్స్వశాంతరోధస్సు న్యూషురంగాపి సారసాః। గృహేష్వశాంతకృత్యేషు గ్రా
మ్యా ఇవ మరాశయాః॥ ౨౨॥ జలౌఘైర్నిరభిద్యంత సేతవో వర్షతీశ్వరే। పాషండినామసద్వా
దైర్వేదమార్గాః కలౌ యథా॥ ౨౩॥ వ్యముంచన్ వాయుభిర్నున్నా భూతేభ్యోథామృతం ఘనాః।

రిని షేవాయాం ప్రవృత్తా హి సద్య ఏవ సర్వే రుచిరా భవంతి- తస్యాః పరమధర్మత్వాత్ పరమసుఖత్వాచ్చ- తద్వదితి॥ ౧౩॥ సరిద్భిరితి॥ కామాక్తం కామనాసనాయుక్తమితి- శ్వసనోర్మిసామ్యం- గుణైర్విషయైర్యుజ్యత ఇతి సరిత్సంగతిసామ్యం॥౧౪॥ గిరయ ఇతి॥ అధోక్షజపదచేతో యేషాం తే॥ ౧౫॥ మార్గా ఇతి॥ అసంస్కృతాః అశుద్ధాః- నాభ్యస్యమానా ఇత్యసంస్కృతసామ్యం- కాలేన హతా ఇతి తృణాచ్ఛాదనసామ్యం॥ ౧౬॥ లోకబంధుష్వితి॥ యథా కామిన్యః పుంశ్చల్యః॥ ౧౭॥ ధనురితి॥ నిర్గుణం జ్యారహితం- గుణిని గర్జాశబ్దవతి వియతి- అభాత్ అశోభత - గుణవ్యతికరాత్మకే వ్యక్తే ప్రపంచే- అగుణవాన్నిర్గుణః పురుషో యథేతి॥ ౧౮॥ నేతి॥ స్వభాసా భాసితయా - అహంమత్యేతి- స్వచైతన్యేనైవ ప్రకాశితేనాహంకారేణ- ఛన్నో జీవో యథా- యద్వా- తద్వత్ అహం విద్వాన్- దాతా- వేత్తా- శూర ఇతి స్వప్రతీత్యైవారోపితయేతి॥ ౧౯॥ మేఘేతి॥ మేఘాగమో నోత్సవో యేషాం తే - అతో హృష్టాః॥ ౨౦॥ పీత్వేతి॥ నానాత్మమూర్తయః అనేకరూపదేహాః॥ ౨౧॥ సరస్స్వితి॥ అశాంతాని పంకకంటకాదియుక్తాని- రోధాంసి తటాని యేషాం తే - తేష్వపి న్యూషుః నితరామవసన్ - సారసాః చక్రవాకాః- అశాంతాని ఘోరాణి అనవరతాని వా- కృత్యాని యేషు తేష్వపి గృహేషు॥ ౨౨॥ జలౌఘైరితి॥ ఈశ్వర ఇంద్రే॥ ౨౩॥

వ్యముంచన్నితి॥ సన్నాః ప్రేరితాః - ఆశిషః కామాన్ - విశ్వసృజో రాజానః - వణిజాం పత యో వా - ద్విజైరితాః పురోహితైరుక్తాః॥ ౨౪॥ ప్రావృషి కృతాః క్రీడాః - వర్ణయతి సప్తభిః॥ ఏవమితి॥ వర్షిష్ఠం సమృద్ధం అతిశయవర్షణయుక్తం నా॥ ౨౫॥ ౨౬॥ వనౌకస ఇతి॥ వనౌకసః పుళిందాః - ప్రముదితాః - భగవాన్ - దదృశే - తథా వనరాజీః వనపరంపరాః - మధుచ్యుతః మధుస్రవాః - దదృశే. గిరేస్సకాశాజ్జలధారాః తాసాం నాదాంశ్చ - ఆసన్నాః నికటవర్తినీర్గుహాశ్చ. యద్వా. వనౌకసః ప్రముదితా ఆసన్ - తథా వనరాజీ వనరాజయః - మధుచ్యుత ఆసన్ - గిరేర్జలధారా ఆసన్ - తాసేవం భూతాన్ - అదదృశే సర్వతో దదర్శ - భగవాన్ తథా - జలధారాణాం నాదాన్ గుహాశ్చేతి॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ తతః శరదం వర్ణయత్యష్టాదశభిః॥ ఏవమితి॥ విగతాని అభ్రాణి యస్యాం సా - స్వచ్ఛాని అంబూని యస్యాం సా - అపరుషః శాంతో నిలో యస్యాం సా॥ ౩౨॥ శరదేతి॥ నీరజానాముత్పత్తిర్యయా తయా - శరదా. కృతానాం నీరజానాముత్పత్త్యా వా॥ ౩౩॥ వ్యోమ్న ఇతి॥ వ్యోమాదీనాం చతుర్ణాం - చతురో మేఘాదీన్ మలాన్ - శరద హరత్ - ఆశ్రమిణాం చతుర్ణాం - కృష్ణే జాతా భక్తిర్యథా అశుభమసుఖం హరతి - తథా హి - బ్రహ్మచారిణో గురవ్యర్థోదకాహరణకుంభ శ్రమం యథా భ

యథాశిషో విశ్వసృజః కాలే కాలే ద్విజేరితాః॥ ౨౪॥ ఏవం వనం తద్వర్షిష్ఠం పక్వఖర్జూరజంబుమత్।
గోగోపాలైర్వృతో రంతుం సబలః ప్రావిశద్ధరిః॥ ౨౫॥ ధేనవో మందగామిన్య ఊధోభారేణ భూయ
సా। యయుర్భగవతాహూతా ద్రుతం ప్రీత్యా స్నుతస్తనాః॥ ౨౬॥ వనౌకసః ప్రముదితా వనరాజీ
ర్మధుచ్యుతః। జలధారా గిరేర్నాదాదాసన్నా దదృశే గుహాః॥ ౨౭॥ క్వచిద్వనస్పతిక్రోడే గుహా
యాం చాభివర్షతి। నిర్విశ్య భగవాన్ రేమే కందమూలఫలాశనః॥ ౨౮॥ దధ్యోదనం సమానీతం శిలా
యాం సలిలాంతికే। సంభోజనీయైర్బుభుజే గోపైస్సంకర్షణాన్వితః॥ ౨౯॥ శాద్వలోపరి సంవిశ్య చర్వ
తో మీలితేక్షణాన్। తృప్తాన్ వృషాన్ వత్సతరాన్ గాశ్చ స్వోధోభరశ్రమాః॥ ౩౦॥ ప్రావృట్ఛ్రియం
చ తాం వీక్ష్య సర్వభూతసుఖావహామ్। భగవాన్ పూజయాంచక్రే ఆత్మశక్త్యుపబృంహితామ్॥ ౩౧॥

శరదృతువర్ణనమ్.

ఏవం నివసతోస్తస్మిన్ రామకేశవయోర్వ్రజే। శరత్సమభవద్వ్యభ్రా స్వచ్ఛాంబ్వపరుషానిలా॥ ౩౨॥
శరదా నీరజోత్పత్త్యా నీరాణి ప్రకృతిం యయుః। భ్రష్టానామివ చేతాంసి పునర్యోగనిషేవయా॥ ౩౩॥
వ్యోమ్నోబ్దం భూతశాబల్యం భువః పంకమపాం మలమ్। శరజ్జహారాశ్రమిణాం కృష్ణే భక్తిర్యథాశు
భమ్॥ ౩౪॥ సర్వస్వం జలదా హిత్వా విరేజుశ్శుభ్రవర్చసః। యథా త్యక్తైషణాశ్శాంతా మునయో ము
క్తకిల్బిషాః॥ ౩౫॥ గిరయో ముముచుస్తోయం క్వచిన్న ముముచుశ్శివమ్। యథా జ్ఞానామృతం కాలే జ్ఞాని
నో దదతే న వా॥ ౩౬॥ నైవావిదన్ క్షీయమాణం జలం గాధజలేచరాః। యథాయురన్వహం క్షీణం నరా
మూఢాః కుటుంబినః॥ ౩౭॥ గాధవారిచరాస్తాపమవిందన్ శరదర్కజమ్। యథా దరిద్రః కృపణః కుటుం
బ్యవిజితేంద్రియః॥ ౩౮॥ శనైశ్శనైర్జహుః పంకం స్థలాన్యామం చ వీరుధః। యథాహంమమతాం ధీరా
శ్శరీరాదిష్వనాత్మసు॥ ౩౯॥ నిశ్చలాంబురభూత్తూష్ణీం సముద్రశ్శరదాగమే। ఆత్మన్యుపరతే సమ్య
ఙ్మునిర్వ్యుపరతాగమః॥ ౪౦॥ కేదారేభ్యస్త్వపోగృహ్ణన్ కర్షకా దృఢసేతుభిః। యథా ప్రాణైః స్ర

క్తిర్హరతి - తయా - పూర్ణస్య తేనానుపయోగాత్ - గురుభిరపి - కృతార్థస్య తస్యానియోగాత్ - ఏవం వ్యోమ్నోబ్దం మేఘం శరజ్జహార - యథా చ - గృహిణోప త్యాదిసాంకర్యం - భక్తిర్హరతి - వివిక్తవాసరుచ్యుత్పత్తేః - తథా - భూతానాం శాబల్యం సాంకర్యం - శరద్వర్షానువృష్టిభిః - యాః సంకులాని వసంతి - యథా చ - వనస్థస్య మలధారణక్లేశం భక్తిర్హరతి - ఏవం భువః పంకం శరత్ యథా చ - యతీనాం కామాది వాసనామలం శ్రీకృష్ణభక్తిర్హరతి - ఏవమపాం మలం - శరదితి॥ ౩౪॥ సర్వస్వమితి॥ త్యక్తైషణాః త్యక్తాః పుత్రవిత్తదారైషణా యైస్తే॥ ౩౫॥ గిరయ ఇతి॥ అయం భావః - సహ్యహిమాద్యయాః కర్మవిద్యామివ జ్ఞానినో జ్ఞానామృతం సర్వతో వితరంతి - అపి తు - కృపయా క్వచిదేవ - ఏవం గిరయశ్శివం నిర్మలం తోయం - క్వచిన్ముముచుః - క్వచిన్న - న పునః ప్రావృషీవ సర్వత ఇతి॥ ౩౬॥ నైవేతి॥ గాధే తుచ్ఛే జలేచరంతీతి తథా - మీనాదయః॥ ౩౭॥ గాధేతి॥ అవిందన్ లేభిరే॥ ౩౮॥ శనైరితి॥ తత్ర మమతామివ పంకం - అహంతామివ - ఆమతామపక్వతాం జహురితి॥ ౩౯॥ నిశ్చలేతి॥ ఆత్మన్యుపరతే - త్యక్తక్రియో మునిరివ - నిశ్చలాంబుః - స ఏవం వ్యుపరతాగమః నివృత్తవేదఘోష ఇవ - తూష్ణీమభూదితి॥ ౪౦॥ కేదారేభ్య ఇతి॥ బద్ధసేతుశాలిక్షేత్రేభ్యః - దృఢైస్సేతుభిః - అపోగృహ్ణన్ - తతః ప్రవృష్ట్యభావాత్ - ప్రాణై

ంద్రియైః తన్నిరోధనఇంద్రియప్రత్యాహారణద్వారేణ॥౪౧॥ శరదీతి॥ దేహాభిమానజంబోధఇవ - వ్రజయోషితాంముకుందఇవ చేంద్రియైః - తన్నిరోధనఇంద్రియప్రత్యాహారణద్వారేణ॥ ౪౨॥ ఖమితి॥ శరదావిమలా స్తారకాయస్మిన్ తత్ - ఖమాకాశం - శబ్దబ్రహ్మణో వేదస్యార్థాన్ పూర్వోత్తరమీమాంసా ప్రదీకార్థాన్ - దర్శయతీతి తథా - తదివ॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ఆశ్లిష్యేతి॥ సమశ్శఅన్యూనానధికః - శీతోష్ణశ్చ తేం - నతుగోప్యః కృష్ణాపహృతచేతస్త్వేన - తాసాందుస్సహ ఇతి - యద్వా - నకారఉపమార్థః - తథాచ - కృష్ణహృతచేతసఇవేతి - చేతసా కృష్ణమాశ్లిష్య ఆలింగ్య - యథేష్ట ర్థః॥ ౪౫॥ గావఇతి॥ పుష్పిణ్యోగ్యఖిణ్యః - అన్వీయమానాః - స్వవృషైః స్వపతిభిః అపిచ్ఛంతోప్యపి బలాదనుగమ్యమానాః - ఈశ్వరారాధనార్థాః క్రియాః - బలాత్ఫలైరనుగమ్యమానాః - సమస్తభోగకథాయథేతి॥ ౪౬॥ ఉపాహృష్యన్నితి॥ కుముత్ కుముదం - కుత్సితాః ముదః యస్య తదితి దస్యుసామ్యం॥ ౪౭॥ పురేతి॥ ఆగ్రయణైః నవాన్న ప్రాశనార్థైః వైదికైః కర్మభిః - ఐంద్రియైరింద్రియార్థైర్లౌకికైశ్చ మహోత్సవైః - కళాభ్యాం రామకృష్ణాభ్యాం - దర్శనాదిమహోత్సవాభ్యాం॥౪౮॥ వణిగితి॥ వణిజః - యతయః - నృపాః - స్నాతకాశ్చ - దృష్టాదృష్టాభ్యాం వర్షారుద్ధాస్సంతః - నిర్గమ్యార్థాన్ - వాణిజ్య - స్వాచ్ఛంద్య దిగ్విజయ - విద్యాదీన్ - ప్రపే

పద్యంతన్నిరోధేనయోగినః॥౪౧॥శరదర్కాంశుజంతాపంభూతానాముడుపోహరత్। దేహాభిమానజంబోధోముకుందోవ్రజయోషితామ్॥౪౨॥ ఖమశోభతనిర్మేఘంశరద్విమలతారకమ్। సత్త్వయుక్తంయథాచిత్తంశబ్దబ్రహ్మార్థదర్శనమ్ ॥ ౪౩ ॥ అఖండమండలోవ్యోమ్నిరరాజోడుగణైశ్శశీ। యథాయదుపతిఃకృష్ణోవృష్ణిచక్రావృతోభువి॥ ౪౪॥ ఆశ్లిష్యసమశీతోష్ణంప్రసూనవనమారుతమ్। జనాస్తాపంజహుర్గోప్యోనకృష్ణహృతచేతసః॥ ౪౫॥ గావోమృగాఃఖగానార్యఃపుష్పిణ్యశ్శరదాభవన్। అన్వీయమానాస్స్వవృషైఃఫలైరీశక్రియాఇవ॥ ౪౬॥ ఉదహృష్యన్వారిజానిసూర్యోత్థానేకుముద్వినా। రాజ్ఞాతునిర్భయాలోకాఆర్తేదస్యూన్వినానృప॥ ౪౭॥ పురగ్రామేష్వాగ్రయణైరైంద్రియైశ్చమహోత్సవైః। బభౌభూఃపక్వసస్యాఢ్యాకళాభ్యాంనితరాంహరేః॥ ౪౮ ॥ వణిఙ్మునినృపస్నాతానిర్గమ్యార్థాన్ప్రపేదిరే। వర్షరుద్ధాయథాసిద్ధాస్స్వపిండాన్కాలఆగతే॥ ౪౯ ॥❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋❋❋ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - వింశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః॥ ఇత్థంశరత్స్వచ్ఛజలంపద్మాకరసుగంధినా। న్యవిశద్వాయునావాతంసగోగోపాలకోచ్యుతః॥ ౧॥ కుసుమితవనరాజిశుష్మిభృంగద్విజకులఘుష్టసరస్సరిన్మహీధ్రమ్। మధుపతిరవగాహ్యచారయన్గాస్సహపశుపాలబలశ్చుకూజవేణుమ్॥ ౨॥ తద్వ్రజస్త్రియ ఆశ్రుత్యవేణుగీతంస్మరోదయమ్। కాశ్చిత్పరోక్షంకృష్ణస్యస్వసఖీభ్యోన్వవర్ణయన్॥ ౩॥ తద్వర్ణయితుమారబ్ధాస్స్మరంత్యఃకృష్ణచేష్టితమ్। నాశకన్స్మరవేగేనవిక్షిప్తమనసోనృప॥ ౪॥ బర్హాపీడంనటవరవపుఃకర్ణయోఃకర్ణికారంబిభ్రద్వాసఃకనకకపిశంవైజయంతీంచమాలామ్। రంధ్రాన్వేణోరధరసుధయాపూరయన్గోపబృందైర్బృందారణ్యంస్వపదరమణంప్రావిశద్గీతకీర్తిః॥ ౫॥ ఇతివేణురవంరాజన్సర్వభూతమనోహర

దిరే ప్రాపద్యంత - యథా - మంత్రయోగాదిసిద్ధాః ఆయుషారుద్ధాః - కాలేఆగతే - స్వపిండాన్ యోగాదిప్రాప్యాన్ దేవాదిదేహానితి॥ ౪౯॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ ఏకవింశేశరద్రమ్యబృందావనగతేహరౌ। తద్వేణుస్వనమాకర్ణ్య గోపీభిర్గీతమీర్యతే॥ఇత్థమితి॥ ఇత్థమేవంభూతంవనం - శరదావాహ - శరదాస్వచ్ఛానిజలానియస్మిన్ తత్ - వాయునోపేతంఅనుగతంవనం - తద్దేశవ్యాప్తమిత్యర్థః॥ ౧॥ కుసుమితేతి॥ తతశ్చకుసుమితవనరాజిషు శుష్మిణో మత్తాః భృంగాః ద్విజాశ్చ - తేషాంకులానితైర్ఘుష్టాస్సరాంసి సరితః - మహీధ్రాశ్చ - యస్మిన్ తద్వనం - కృష్ణః - అవగాహ్యప్రవిశ్య వేణుమవాదయత్॥ ౨॥ తదితి॥ తత్కృష్ణస్యవేణుగీతం - స్మరస్యఉదయోయస్మాత్తత్ - ఆశ్రుత్య - పరోక్షం యథాభవతితథా - వ్రజేస్థితత్వాత్॥ ౩॥ తదితి॥ విక్షిప్తమనసః వ్యాకులచిత్తాః॥ ౪॥ యాదృక్కృష్ణస్యస్మరణం - తాసాంమనసః క్షోభకంజాతం - తదాహ॥ బర్హేతి॥ నటవత్ వరంవపుర్బిభ్రత్ - బృందావనంప్రావిశత్ - కథంభూతం - స్వపదాంకితైః రమణంరతిజనకం - గోపబృందైః గీతకీర్తిః - తథాబర్హామయమాపీడంశిరోభూషణం - బిభ్రత్ - బర్హాణామాపీడోయస్మిన్నితి వస్త్రషష్ఠీవిశేషణం వా - వేణువాదనము ప్రేక్షతే రంధ్రాన్వేణోరితి - అతోనూనం - అధరసుధైవపూరణాద్వేణోరుచ్ఛలంతీ - గీతవత్ప్రసర్పతీతిభావః॥ ౫॥

ఇతీతి॥ అభిరేమిరే- వర్ణయంత్యస్సత్యః- పదేపదే- పరమానందపూరితాం కృష్ణం పరిరబ్ధవత్యః॥ ౬॥ అనువర్ణనమేవాహ త్రిభిరక్ష భిః ॥ అక్షణ్వతామితి॥ అక్షణ్వతాం చక్షుష్మతాం- తావదిదమేవ ఫలం ప్రియదర్శనం- పరమస్యాత్ న విదామః న విద్మ ఇత్యర్థః- తచ్చఫ లం సఖిభిస్సహ పశూన్ వనే ప్రవేశయతో రామకృష్ణయోర్వక్త్రం యైర్నిపీతం- తైరేవ జుష్టం సేవితం- నాన్యైరిత్యర్థః- కథంభూ తం వక్త్రం- అనువేణు వేణుమనువర్తమానం- తం వాదయత్ - తథా అనురక్తకటాక్షమోక్షం స్నిగ్ధకటాక్షవిసర్గం- అథవా యైర్ని పీతం తయోర్వక్త్రం- తైర్జుష్టం- ఇదమేవాక్షణ్వతామక్ష్ణోః ఫలమితి॥ ౭॥ అన్యా ఆహుః ॥ చూతేతి ॥ చూతప్రవాలాదీనాం విచిత్రా భిర్మాలాదిభిః- అనుపృక్తే ఈషదంతరాంతరితస్సంయుక్తే- పరిధానే నీలపీతాంబరే- తాభ్యాం విచిత్రో వేషో యయోస్తౌ- క్వచ కదా చిత్- పశుపాలగోష్ఠ్యాం గోపాలసభాయాం మధ్యే- అలమత్యర్థం- విరేజతుః- అహో గోపాలానాం పుణ్యమితి భావః ॥ ౮ ॥ అన్యా ఊ చుః ॥ గోప్య ఇతి ॥ హే గోప్యః- అయం వేణుః కిం స్మ పుణ్యమాచరత్ కృతవాన్- కథం- యత్ యస్మాత్ గోపికానామేవ- భోగ్యాం సతీమ పి- దామోదరాధరసుధాం స్వయం స్వాతంత్ర్యేణ- యథేష్టం భుంక్తే- కథమవశిష్టరసం కేవలమవశిష్టరసమాత్రం యథా భవతి తథా- యతః- యాసాం పయసా పుష్టః వేణుః తాః మాతృతుల్యా హ్రదిన్యః- హృష్యత్త్వచః వికసితకమలవనమిషేణ రోమాంచితాః- లక్ష్యంతే- యే షాం వంశే జాతః తే తరవో మధుధారామిషేణ ఆనందాశ్రు ముముచుః- యథా ఆర్యాః కులవృద్ధాః- స్వవంశే భగవత్సేవకం దృష్ట్వా- హృ ష్యత్త్వచోఽశ్రు ముంచంతి తద్వదితి॥ ౯॥ కాశ్చిదాహుః॥ బృందావనమితి ॥ హే సఖి- బృందావనం- భువః కీర్తిం స్వర్గాదపి విశేష ణ తనోతి- కథంభూతం- యద్దేవకీసుతస్య పదాంబుజాభ్యాం లబ్ధా లక్ష్మీః శోభాసంపద్యేన తత్- కించ- గోవిందస్య వేణుమను వేణునినా

రమ్। శ్రుత్వా వ్రజస్త్రియస్సర్వా వర్ణయంత్యోఽభిరేమిరే॥ ౬॥ గోప్యః॥ అక్షణ్వతాం ఫలమిదం న ప
రం విదామస్సఖ్యః పశూననువివేశయతోర్వయస్యైః। వక్త్రం వ్రజేశసుతయోరనువేణుజుష్టం యైర్వా
నిపీతమనురక్తకటాక్షమోక్షమ్॥ ౭। చూతప్రవాలబర్హస్తబకోత్పలాబ్జమాలానుపృక్తపరిధాన
విచిత్రవేషౌ। మధ్యే విరేజతురలం పశుపాలగోష్ఠ్యాం రంగే యథా నటవరౌ క్వచ గాయమానౌ॥ ౮। గో
ప్యః కిమాచరదయం కుశలం స్మ వేణుర్దామోదరాధరసుధామపి గోపికానామ్। భుంక్తే స్వయం యదవ
శిష్టరసం హ్రదిన్యో హృష్యత్త్వచోఽశ్రు ముముచుస్తరవో యథార్యాః ॥ ౯। బృందావనం సఖి భువో
వితనోతి కీర్తిం యద్దేవకీసుతపదాంబుజలబ్ధలక్ష్మీః। గోవిందవేణుమను మత్తమయూరనృత్తం ప్రేక్ష్యా
ద్రిసాన్వవరతాన్యసమస్తసత్త్వమ్॥ ౧౦। ధన్యాః స్మ మూఢమతయోఽపి హరిణ్య ఏతా యా నందనంద
నముపాత్తవిచిత్రవేషమ్। ఆకర్ణ్య వేణురణితం చ సకృష్ణసారాః పూజాం దధుర్విరచితాం ప్రణయా
వలోకైః। ౧౧। కృష్ణం నిరీక్ష్య వనితోత్సవరూపశీలం శ్రుత్వా చ తత్క్వణితవేణువిచిత్రగీతమ్। దేవ్యో
విమానగతయః స్మరనున్నసారా భ్రశ్యత్ప్రసూనకబరా ముముహుర్వినీవ్యః॥ ౧౨। గావశ్చ కృ
ష్ణముఖనిర్గతవేణుగీతపీయూషముత్తభితకర్ణపుటైః పిబంత్యః। శాబాః స్నుతస్తనపయఃకబళాః
స్మ తస్థుర్గోవిందమాత్మని దృశాశ్రుకలాః స్పృశంత్యః॥ ౧౩॥ ప్రాయో బతాంబ మునయో విహగా

వం శ్రుత్వా- అనంతరం మందగర్జితం నీలమేఘం తం మత్వా- మత్తా యే మయూరాః- తేషాం నృత్యం ప్రేక్ష్య- సంఘశస్తత్ర తత్రా ద్రిసానుషు ఉపరతాని ఉపరతక్రియాణి- అన్యాని సమస్తాని సత్త్వాని- యస్మిన్ తత్- నైతదన్యేషు లోకేషు విద్యతే- అతో భువః కీర్తిం వి తనోతీత్యర్థః॥ ౧౦॥ అపర ఆహుః ॥ ధన్యా ఇతి ॥ హే సఖి- మూఢమతయస్తిర్యగ్జాతయోఽపి- ఏతా హరిణ్యః- ధన్యాః కృతార్థాః- యాః- వేణురణితం వేణునాదం ఆకర్ణ్య- నందనందనం ప్రతి ప్రణయసహితైరవలోకనైః విరచితాం పూజాం- సమ్మానం దదుః కృ తవత్యః- కించ- కృష్ణసారైః స్వపతిభిస్సహితా వివదదుః- అస్మత్పతయస్తు గోపాః తుష్టాః సమక్షం తన్న సహంత ఇతి భావః॥ ౧౧॥ అ న్యా ఊచుః ॥ కృష్ణమితి ॥ హే గోప్యః- ఆశ్చర్యం శృణుత- వనితానాముత్సవో యస్మాత్ తత్ రూపం శీలం చ యస్య తం శ్రీకృష్ణం నిరీక్ష్య- తే న వాదితవేణోః రసంకీర్ణం గీతం చ శ్రుత్వా- విమానైర్గచ్ఛంత్యో దేవ్యో దేవానామంకే సుస్థితా అపి- స్మరేణ నున్నసారాః పరిత్యక్తధై ర్యాః- ముముహుః మోహాలింగమాపుః- భ్రశ్యత్ప్రసూనాః కబరాశ్చూడా యాసాం తాః- విగతా నీవ్యో యాసాం తాః॥ ౧౨॥ గావ ఇతి॥ అత్ర సర్వత్ర వక్తృభేదాన్నాతీవ సంగతిర్వక్తవ్యా- క్షరణశంకయేవ ఉత్తభితైః ఉన్నమితైః- కర్ణపుటైః పిబంత్యస్సత్యః- తథా- శాబాశ్చ వత్సాః- స్తన్యపానే ప్రవృత్తాః- సమనంతరమేవ గీతం శ్రుత్వా- తదేవ పీయూషముత్తభితకర్ణపుటైః పిబంతః- స్తనస్నుతప యః కబళాః- కేవలం స్తనేభ్యః క్షరితక్షీరగ్రాసాః ముఖేషు యేషాం తే- తస్థుః- విస్మృతక్రియా బభూవురిత్యర్థః- తత్ర హేతుః- గో విందం దృశా మార్గేణ- ఆత్మని మనసి- స్పృశంత్యః- అత ఏవ అశ్రుకణాంకితాలేశాః లోచనయోర్యాసాం తాః- గావః- తే చ శాబాః॥ ౧౩॥

ప్రాయ ఇతి॥ హే అంబ హే మాతః - అస్మిన్ వనే - యే విహంగాః పక్షిణః తే - ప్రాయేణ మునయో భవితుమర్హంతి - కుతః - కృష్ణేక్షితం కృష్ణద
ర్శనం - పుష్పఫలాద్యంతరం వినా యథా భవతి తథా - రుచిరాః ప్రవాళాః - యేషాం తాన్ - ద్రుమభుజాన్ వృక్షశాఖా ఆరుహ్య -
తేన శ్రీకృష్ణేన - ఉదితం ప్రకటితం - కలవేణుగీతం - కేనాపి సుఖేన నిమీలితదృశః త్యక్తాన్యవాచ స్సంతో యే శృణ్వంతీతి - తథా హి - ము
నయః శ్రీకృష్ణదర్శనం యథా భవతి తథా - వేదోక్తకర్మఫలపరిత్యాగేన వేదద్రుమశాఖారూఢాః రుచిరప్రవాళస్థానీయాని కర్మాణ్యేవోపాద
దానాః సుఖిన స్సంతః - శ్రీకృష్ణగీతమేవ శృణ్వంతి - అత స్తేపి వై తే భవితుమర్హంతీతి భావః॥ ౧౪॥ నద్య ఇతి॥ ఆస్తాం చేతనానాం కథా -
నద్యోపి - ఆవర్తైః పరిభ్రమైః - లక్షితేన సూచితేన - మనోభవేన కామేన - భగ్నో వేగో యాసాం తాః - ఆలింగనేన స్థగితమాచ్ఛాదితం య
థా భవతి తథా - ఊర్మయ ఏవ భుజా స్తైః - కమలోపహారాః కమలాన్యుపహరంత్యః - మురారేః పాదయుగళం గృహ్ణంతి ధారయంతి॥ ౧౫ ॥
దృష్ట్వేతి॥ లోకార్తిహరణశీలత్వాదిసామ్యాత్ - సఖ్యుః శ్రీకృష్ణస్య - అంబుదః తదుపరి ఉదితః - పునః ప్రేమ్ణా ప్రవృద్ధస్సన్ కుసుమావళీ
భిః పుష్పసమూహైః - తత్తుల్యై స్తుషారైర్వా సహ - స్వవపుషా - ఛత్రం విహితవాన్ ॥ ౧౬ ॥ ససీత్యా రమాపహుః ॥ పూర్ణా ఇతి॥ పూ
ర్ణాః కృతార్థాః - పుళింద్య శ్శబరాంగనాః - కథమిత్యత ఆహ - పద్మం దయితానాం స్తనేషు మండితేన అనులిప్తేన - పునశ్చ -
రతిసమయే - ఉరుగాయస్య శ్రీకృష్ణస్య - పదాబ్జయోః రాగేణ అరుణేన - శ్రీః కాంతిర్యస్య - తేన కుంకుమేన - పున స్తస్య వక్షస్థలీషు

వనేఽస్మిన్కృష్ణేక్షితం తదుదితం కలవేణుగీతమ్। ఆరుహ్య యే ద్రుమభుజాన్రుచిరప్రవాళాన్శృణ్వం
తి మీలితదృశో విగతాన్యవాచః॥ ౧౪ ॥ నద్యస్తదా తదుపధార్య ముకుందగీతమావర్తలక్షితమనోభ
వభగ్నవేగాః। ఆలింగనస్థగితమూర్మిభుజైర్మురారేర్గృహ్ణంతి పాదయుగళం కమలోపహారాః॥
౧౫ ॥ దృష్ట్వాతపే వ్రజపశూన్సహ రామగోపైస్సంచారయంతమను వేణుముదీరయంతమ్। ప్రేమప్ర
వృద్ధ ఉదితః కుసుమావళీభిస్సఖ్యుర్వ్యధాత్స్వవపుషాంబుద ఆతపత్రమ్॥ ౧౬ ॥ పూర్ణాః పుళింద్య ఉ
రుగాయపదాబ్జరాగశ్రీకుంకుమేన దయితాస్తనమండితేన। తద్దర్శనస్మరరుజస్తృణరూషితేన లింపం
త్య ఆననకుచేషు జహుస్తదాధిమ్॥ ౧౭ ॥ హంతాయమద్రిరబలా హరిదాసవర్యో యద్రామకృష్ణచర
ణస్పర్శప్రమోదః। మానం తనోతి సహ గోగణయోస్తయోర్యత్పానీయసూయవసకందరకంద
మూలైః॥ ౧౮ ॥ గా గోపకైరనువనం నయతోరుదారవేణుస్వనైః కలపదైస్తనుభృత్సు సఖ్యః। అస్పం
దనం గతిమతాం పులకస్తరూణాం నిర్యోగపాశకృతలక్షణయోర్విచిత్రమ్॥ ౧౯ ॥ శ్రీశుకః॥ ఏవంవి
ధా భగవతో యా బృందావనచారిణః। వర్ణయంత్యో మిథో గోప్యః క్రీడాస్తన్మయతాం యయుః॥ ౨౦॥

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకవింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ హేమంతే ప్రథమే మాసి నందవ్రజకుమారికాః। చేరుర్హవిష్యం భుంజానాః కాత్యా
యనీవ్రతమ్॥ ౧ ॥ ఆప్లుత్యాంభసి కాళింద్యా జలాంతే చోదితేఽరుణే। కృత్వా ప్రతికృతిం దేవీమానర్చు

సంక్రమణేన తృణేషు రూషితేన లగ్నేన - తద్దర్శనేన - తథాభూతస్య కుంకుమస్య - దర్శనేన స్మరకృతా రుక్ తాపో యాసాం తాః - తేన కుంకు
మేన - ఆననేషు కుచేషు చ - కామతప్తేషు లింపంత్యః తదాధిం కామవ్యథాం జహుః అత స్తాః - కృతార్థాః ధిగన్యా మాదృశీః - యాః - ఏవం
భూతమప్యాధిశమనం న లభంత ఇతి॥ ౧౭॥ హంతేతి ॥ హంతేతి హర్షే - హే సఖ్యః - అయమద్రిర్గోవర్ధనః - ధ్రువం హరిదాసేషు శ్రే
ష్ఠః - కుత ఇత్యత ఆహ - యస్మాద్రామకృష్ణయోశ్చరణస్పర్శేన - ప్రమోదో యస్య సః - తృణాద్యుద్గమమిషేణ రోమహర్షదర్శనాత్ -
కించ - యత్ మానం తనోతి - న హి గోభిర్గణేన సఖిసమూహేన చ - వర్తమానయోరపి తయోః - కైః పానీయైః సూయవసైః శోభనతృణైః
కందరైః - కందమూలైశ్చ - యథోచితం ఆతోయమతి ధన్య ఇత్యర్థః॥ ౧౮॥ గా ఇతి ॥ హే సఖ్యః - ఇదం త్వతిచిత్రం - గోపైస్సహ -
గాః వనే సంచారయతో స్తయో రామకృష్ణయోః - మధురపదైః మహావేణునాదైః - శరీరిషు యే గతిమంత స్తేషాం అస్పందనం - స్థావరధర్మః -
తరూణాం పులకః జంగమధర్మ ఇతి - నియుజ్యంతే గావః ఏభిరితి - నిర్యోగాః పాదబంధనరజ్జవః - అథవా గవాం కర్షణార్థాః పాశాశ్చ
తైః - కృతం లక్షణం చిహ్నం యయోః - శిరసి నిర్యోగవేష్టనేన స్కంధస్థపాశేన చ - గోపపరివృఢశ్రియా విరాజమానయోరిత్యర్థః॥ ౧౯॥
౨౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా - ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ ద్వావింశే గోపకన్యానాం వస్త్రాహరణలీలయా। వరం దత్వా గతః కృష్ణో యజ్ఞశాలామితీర్యతే ॥ గోపీనాం కామతః కృష్ణే నిస్సీమప్రే
మసంభవః। కాత్యాయన్యర్చనోద్భూతతత్ప్రసాదమహోదయః॥ హేమంత ఇతి ప్రథమే మాసి మార్గశీర్షే ॥ ౧ ॥ ౨॥

౩ ॥ ౪ ॥ మహామాయేత్యాదిసంబోధనైః స్తవనం కించిదశక్యమితి సూచయంత్యః తాః స్వైరం ప్రత్యేకం ప్రార్థయంతే ॥ ఇతీతి ॥ ౫ ॥ ఏ
వమితి ॥ కృష్ణచేతస్త్వమేవాహ - భూయాన్నందసుతః పతిరితి ॥ ౬ ॥ వ్రతస్యపూర్వాంగమాహ ॥ ఉషసీతి ॥ గోత్రైః నామభిః. అ
న్యోన్యాబద్ధబాహవః పరస్పరం గృహీతపాణయః ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ భగవానితి ॥ యోగేశ్వరాణామీశ్వరఇతి ప్రత్యేకం తాసు జ్ఞానోదయశ
రణసామర్థ్యం దర్శయతి - తాసాం కర్మణః సిద్ధమేఫలదానాయేతి ॥ ౯ ॥ తాసామితి ॥ నీపం కదంబం - బాలైస్సహ ॥ ౧౦ ॥ అత్రే
తి ॥ హేఅబలాః - నో నర్మ న పరిహాసః - యస్మాత్ - యూయం వ్రతకర్శితాః వ్రతశ్రాంతాః ॥ ౧౧ ॥ నేతి ॥ ఏకైకశో వా ఆగత్య స్వీకురుత.

నృప సైకతీమ్ ॥ ౨ ॥ గంధైర్మాల్యైస్సురభిభిర్బలిభిర్ధూపదీపకైః ॥ ఉచ్చావచైశ్చోపహారైః ప్రవా
ళఫలతండులైః ॥ ౩ ॥ కాత్యాయని మహామాయే మహాయోగిన్యధీశ్వరి ॥ నందగోపసుతం దేవి పతిం మే కురు
తే నమః ॥ ౪ ॥ ఇతి మంత్రం జపంత్యస్తాః పూజాం చక్రుః కుమారికాః ॥ ౫ ॥ ఏవం మాసం వ్రతం చేరుః కుమా
ర్యః కృష్ణచేతసః ॥ భద్రకాళీం సమానర్చుః భూయాన్నందసుతః పతిః ॥ ౬ ॥ ఉషస్యుత్థాయ గోత్రైః
స్వైః అన్యోన్యాబద్ధబాహవః ॥ కృష్ణముచ్చైర్జగుర్యాంత్యః కాళింద్యాం స్నాతుమన్వహమ్ ॥ ౭ ॥
నద్యాః కదాచిదాగత్య తీరే నిక్షిప్య పూర్వవత్ ॥ వాసాంసి కృష్ణం గాయంత్యో విజహ్రుస్సలిలే ముదా ॥
భగవాంస్తదభిప్రేత్య కృష్ణో యోగేశ్వరేశ్వరః ॥ వయస్యైరాగతస్తత్ర వృతస్తత్కర్మసిద్ధయే ॥ ౯ ॥
తాసాం వాసాంస్యుపాదాయ నీపమారుహ్య సత్వరః ॥ హసద్భిః ప్రహసన్ బాలైః పరిహాసమువాచ హ ॥
౧౦ ॥ అత్రాగత్యాబలాః కామం స్వం స్వం వాసః ప్రగృహ్యతామ్ ॥ సత్యం బ్రవాణి నో నర్మ యద్యూ
యం వ్రతకర్శితాః ॥ ౧౧ ॥ న మయోదితపూర్వం వా హ్యనృతం తదిమే విదుః ॥ ఏకైకశః ప్రతీచ్ఛధ్వం స
హైవాత సుమధ్యమాః ॥ ౧౨ ॥ తస్య తత్ క్ష్వేళితం దృష్ట్వా గోప్యః ప్రేమపరిప్లుతాః ॥ వ్రీడితాః ప్రేక్ష్య
చాన్యోన్యం జాతహాసా న నిర్యయుః ॥ ౧౩ ॥ ఏవం బ్రువతి గోవిందే నర్మణాక్షిప్తచేతసః ॥ ఆకంఠమగ్నా
శ్శీతోదే వేపమానాస్తమబ్రువన్ ॥ ౧౪ ॥ మానయం భోః కృథాస్త్వాం తు నందరాజసుతం ప్రియమ్ ॥ జానీ
మోఽంగ వ్రజశ్లాఘ్యం దేహి వాసాంసి వేపితాః ॥ ౧౫ ॥ శ్యామసుందర తే దాస్యః కరవామ తవోదితమ్ ॥
దేహి వాసాంసి సర్వజ్ఞ నో చేద్రాజ్ఞే బ్రువామ హే ॥ ౧౬ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ భవత్యో యది మే దాస్యో మ
యోక్తం వా కరిష్యథ ॥ అత్రాగత్య స్వవాసాంసి ప్రతీచ్ఛత సుమధ్యమాః ॥ నో చేన్నాహం ప్రదాస్యే
కిం క్రుద్ధో రాజా కరిష్యతి ॥ ౧౭ ॥ తతో జలాశయాత్సర్వా దారికాశ్శీతవేపితాః ॥ పాణిభ్యాం యోనిమా
చ్ఛాద్య ప్రోత్తేరుస్తీరమంగనాః ॥ ౧౮ ॥ భగవానాహతా వీక్ష్య శుద్ధభావప్రసాదితః ॥ స్కంధే నిధాయ
వాసాంసి ప్రీతః ప్రోవాచ సస్మితః ॥ ౧౯ ॥ యూయం వివస్త్రా యదపో ధృతవ్రతా వ్యగాహతైతత్తదు దే
వహేళనమ్ ॥ బద్ధ్వాంజలిం మూర్ధ్న్యపనుత్తయేంహసః కృత్వా నమో న్యోవసనం ప్రగృహ్యతామ్ ॥
౨౦ ॥ ఇత్యేతద్వచనం శ్రుత్వా ధర్మయుక్తం మహాత్మనః ॥ ఏకేన పాణినా నేము రేకేనాచ్ఛాద్య చాంగ
నాః ॥ ౨౧ ॥ తా వీక్ష్యోవాచ భగవాన్ భూయో ధర్మ్యమిదం వచః ॥ ఏకేన పాణినా యో వై ప్రణమేద్దైవ
మచ్యుతమ్ ॥ ౨౨ ॥ తస్య దండః కరచ్ఛేదః ఇతి ధర్మవిదో విదుః ॥ తస్మాదుభాభ్యాం పాణిభ్యాం ప్రణమేత్స్వ
మినం నరః ॥ ౨౩ ॥ తథా చ యూయం కురుత తస్మై ప్రియతరం భవేత్ ॥ అంహస్తూభయమేతత్తు పరిమార్జ

సహైవ వా - న తత్రాస్మాకమాగ్రహ ఇత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ తస్యేతి ॥ క్ష్వేళితం పరిహాసః - ప్రేమపరిప్లుతాః ప్రేమరసమగ్నాః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ త
త్ర మగ్నా ఊచుః ॥ మేతి ॥ అంగ భోః కృష్ణ - అనయమన్యాయ్యం - మా కృథాః ॥ ౧౫ ॥ ప్రార్థనామూచుః ॥ శ్యామేతి ॥ నో చేద్రాజ్ఞే నందాయకం
సాయ వా - బ్రువామహే ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ తత ఇతి ॥ ప్రోత్తేరుర్నిర్గతాః ॥ ౧౮ ॥ భగవానితి ॥ ఆహతాః ఈషదక్షత యోనీః వీక్ష్య ॥
౧౯ ॥ యూయమితి ॥ ధృతవ్రతాస్సత్యో వివస్త్రా అపో వ్యగాహత అప్సు స్నాతా ఇతి యత్ తదేతత్ - ఉ ఏవ - దేవహేళనం అపరాధ ఏ
వేత్యర్థః - వ్రతవైగుణ్యనిరాసాం ప్రాయశ్చిత్తమివాహ - అస్యాంహసః పాపస్య - అపనుత్తయేనివర్తనాయ - మూర్ధ్ని - అంజలిం బ
ద్ధ్వా - న్యోవసనమితి వస్త్రనామం కృత్వా ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ఇతి ॥ ఇ దోషస్య - అచ్యుతేనాభిహితం - వివస్త్రాప్లవనం వ్రతస్య

చ్యుతిమాతుం మత్వా: తస్యవ్రతస్యపూర్తికామాః-తదశేషకర్మణాంతస్యవ్రతస్యఅన్యేషామశేషకర్మణాంచ - సాక్షాత్ఫలంతంకృష్ణం
తం- తమువనేముః- యతఃసఏవ- అవద్యముట్ పాపమార్జకః ॥ ౨౫॥ ౨౬॥ దృఢమితి॥ దృఢమత్యర్థం- ప్రలబ్ధావంచితాః యా
యం - వివస్త్రా ఇత్యాదినా- త్రపయాలజ్జయాచ- హాపితా స్త్యాజితాః - అత్రాగత్య - స్వవాసాంసిప్రతీచ్ఛతేత్యాద్యుపహాసప్రస్తోభి
తా ఉపహసితాః- సత్యంబ్రవాణినోనర్మేత్యాదినా క్రీడనవచ్చకారితాశ్చ బద్ధ్వాంజలీత్యాదిప్రాయశ్చిత్తచ్ఛలేనాభ్యసూయన్ - దోష
దృష్ట్యానాపశ్యన్॥ ౨౭॥ పరిధాయేతి॥ ప్రేష్ఠసంగమేనసజ్జితాఃవశీకృతాః- అతోగృహీతచిత్తాస్స్థాతోనోచ్చేలుః- గృహీతచిత్తత్వమా
హ- తస్మిన్కృష్ణే- లజ్జాయితేక్షణాఃలజ్జావిలసితం ఈక్షణంయాసాంతాఇత్యర్థః॥ ౨౮॥ తాసామితి॥ దామోదరఇతిభక్తవాత్సల్యం
దర్శయతి- అబలాఃప్రతి॥ ౨౯॥ సంకల్పఇతి॥ భోసాధ్వ్యః - భవతీనాంమదర్చనవిషయసంకల్పఃమనోరథః- లజ్జయాయుష్మాభిరకథి
తోపి- మయావిదితః- సమయానుమోదితః- అతఃసత్యోభవితుమర్హతీతి సంభావనోక్త్యా- ఆత్యంతికోనభవిష్యతీతిసూచితం ॥ ౩౦ ॥

యితుంయది । ఇచ్ఛావః పాణియుగళైర్నమస్కృత్యప్రగృహ్యతామ్॥ ౨౪॥ ఇత్యచ్యుతేనాభిహితం
వ్రజాబలామత్వావివస్త్రాప్లవనం వ్రతచ్యుతిమ్ । తత్పూర్తికామాస్తదశేషకర్మణాంసాక్షాత్కృతంనే
మురవద్యముద్యతః ॥ ౨౫ ॥ తాస్తథావనతాదృష్ట్వాభగవాన్దేవకీసుతః। వాసాంసితాభ్యస్సంప్రా
దాత్కరుణస్సన్నమాతోషితః॥ ౨౬॥ దృఢంప్రలబ్ధాస్త్రపయాచహాపితాఃప్రస్తోభితాఃక్రీడనవచ్చకా
రితాః। వస్త్రాణిచైవాపహృతాన్యథాప్యముంతానాభ్యసూయన్ప్రియసంగనిర్వృతాః ॥ ౨౭ ॥
పరిధాయస్వవాసాంసి ప్రేష్ఠసంగమసజ్జితాః। గృహీతచిత్తానోచ్చేలుస్తస్మిన్లజ్జాయితేక్షణాః॥ ౨౮॥
తాసాంవిజ్ఞాయభగవాన్స్వపాదస్పర్శకామ్యయా। ధృతవ్రతానాంసంకల్పమాహదామోదరోబ
లాః॥ ౨౯ ॥ సంకల్పోవిదితస్సాధ్వ్యోభవతీనాంమదర్చనే। మయానుమోదితస్సోసౌసత్యోభవితుమ
ర్హతి॥ ౩౦॥ నమయ్యావేశితధియాంకామఃకామాయకల్పతే। భర్జితాఃక్వథితాధానాః ప్రాయో
బీజాయనేష్యతే॥ ౩౧॥ యాతాబలావ్రజంసిద్ధామయేమారంస్యథక్షపాః। యముద్దిశ్యవ్రతమిదంచేరు
రార్యార్చనంసతీః *॥ ౩౨॥ ఇత్యాదిష్టాభగవతాలబ్ధకామాఃకుమారికాః। ధ్యాయంత్యస్తత్పదాంభోజం
కృచ్ఛ్రాన్నివివిశుర్వ్రజమ్॥ ౩౩॥ అథగోపైఃపరివృతోభగవాన్దేవకీసుతః। బృందావనాద్గతోదూరం
చారయన్గాస్సహాగ్రజః॥ ౩౪॥ నిదాఘార్కాతపేతస్మింశ్ఛాయాభిస్స్వాభిరాత్మనః। ఆతపత్రాయి
తాన్వీక్ష్యద్రుమానాహవ్రజౌకసః॥ ౩౫॥ హేస్తోకకృష్ణహేఅంశోశ్రీదామన్సుబలార్జున। విశాలవృ
షభౌజస్విన్దేవప్రస్థవరూథప॥ ౩౬॥ పశ్యతైతాన్మహాభాగాన్పరార్థైకాంతజీవితాన్ । వాతవ
ర్షాతపహిమాన్సహంతోవారయంతినః॥ ౩౭॥ అహోఏషాంవరంజన్మసర్వప్రాణ్యుపజీవనమ్ ।
సుజనస్యేవయేషాంవైవిముఖాయాంతినార్థినః॥ ౩౮॥ పత్రపుష్పఫలచ్ఛాయామూలవల్కలదారుభిః ।
గంధనిర్యాసభస్మాస్థితోక్మైఃకామాన్వితన్వతే॥ ౩౯॥ ఏతావజ్జన్మసాఫల్యం దేహినామిహదేహిషు।
ప్రాణైరర్థైర్ధియావాచాశ్రేయఆచరణంసదా॥ ౪౦॥ ఇతిప్రవాళస్తబకఫలపుష్పదళోత్కరైః।
తరూణాంనమ్రశాఖానాంమధ్యేనయమునాంగతః ॥ ౪౧॥ తత్రగాఃపాయయిత్వాపస్సుమృష్టాశ్శీత

తత్తు తఇత్యతఆహ ॥ నేతి ॥ కామాయపునః కామభోగాయ- విషయమహిమ్నా కామస్యాపిశాంతిహేతుత్వాదితిభావః- కామాప్రరోహ
దృష్టాంతః- భర్జితాఃదగ్ధాః-క్వథితాఃపక్వాః-ధానాఃయవాదయః-బీజాయఅంకురోద్గమాయ- ప్రాయఇతిస్వేచ్ఛయాపునఃప్రరోహమపి
సూచయతి॥ ౩౧॥ యాతేతి॥ సిద్ధాః పూర్ణా మనోరథాః - తదాహ - ఇమాః ఆగామినీరాత్రీః - మయారంస్యథేతి-ఆర్యాకాత్యాయనీ - స
తీఃసత్యః॥ ౩౨ ॥ ఇతీతి ॥ శ్లో ॥ భక్త్యానుకంపయకన్యాస్తాస్తద్విత్వవర్జితయజ్ఞనామ్। పత్న్యనుగ్రహతస్తేషామహాకర్మమహామదమ్॥ శ్రీ
ధరీయోయంశ్లోకః ॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ద్విజభార్యాయాఅనుగ్రహాయయజ్ఞవాటంగచ్ఛన్ - విప్రకాంతాతిస్యమహిప్రైత్య-తేభ్యోపి ద్రుమా
శ్రేష్ఠాఇతితానభినందయతిచతుర్భిః॥ హేస్తోకకృష్ణేతి ॥ స్తోకకృష్ణాదయోగోపాః॥ ౩౬॥ పశ్యతేతి॥ ఏతాన్ ద్రుమాన్ పశ్యత-పరా
ర్థమేకాంతేనజీవితంయేషాంతాన్ - తదాహ- వాతవర్షాదీన్స్వయం సహమానాః-నఃఅస్మాకం వారయంతి॥ ౩౭॥ అహోఇతి॥
సుజనస్యకృపాళోరర్థినఇవ॥ ౩౮॥ పత్రేతి॥ నిర్యాసోఘనరసః - తోక్మాఃపల్లవాద్యంకురాః ॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ఇతీతి॥ ఇత్యభినందయన్
సవాళాదిసమూహైర్నతశాఖానాంతరూణాం - మధ్యతోయమునాంప్రాప్తః॥ ౪౧॥ ౪౨॥ తస్యేతి ॥ కుమారికాభ్యః పూర్ణకామేవ

తన్న మాకులతయా - అగృహీతభోజ్యానా మేవనిర్గమాత్ క్షుధార్తా ఇత్యుక్తం॥ ౪౩॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ద్వావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ త్రయోవింశతితోగోపైరన్నయాచ్ఞాపదేశతః। తత్పత్న్యనుగ్రహార్థం కృష్ణ దీక్షితానస్వతాపయత్॥ ౧॥ ౨॥ ఇతీతి॥ భక్తాయా ఇత్యేకవచనం-సర్వస్యాయజ్ఞాద్యధిప్రాయేణ॥ ౩॥౪॥ తత్రేతి॥ అస్మద్విసర్జితాః ఆ వాభ్యాం ప్రహితాస్సంతః యాచధ్వం - యుష్మాకం కాతత్రలజ్జా - నను తథాప్యపాత్రత్వాదస్మభ్యం కిమితిదాస్యంతీతి చేత్తత్రాహ - కీర్తయంతఇతి॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ గాఇతి॥ అవిదూరే వర్తమానౌ సంతౌ - వాంఛత ఓదనం అన్నం - తత్ - లషతః అభిలషతః ఓదనం శ్రద్ధాచయద్యస్తి - తర్హి - యచ్ఛతేతి॥ ౮॥ దీక్షితా వయమభోజ్యాన్నా ఇ

లాశ్నివాః। తతోన్యపస్వ యంగోపాః కామంస్వాదయపుర్జనాలమ్ ।౪౨। తస్యాఉపవనేకామంచారయం
తఃపశూన్నృప। కృష్ణరామావుపాగమ్య క్షుధార్తా ఇదమబ్రువన్ । ౪౩ ॥❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్వావింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖
శ్రీశుకః॥ తత్రగత్వోపవిష్టాస్తే గోపాలా యమునాతటే। ఊచుర్బుభుక్షితా రాజన్ కృష్ణరామౌ జగత్ప
తీ॥ ౧। గోపాః॥ రామరామ మహాబాహో కృష్ణదుష్టనిబర్హణ। ఏషా వై బాధతే క్షున్నస్తచ్ఛాంతిం
కర్తుమర్హథః॥ ౨। శ్రీశుకః॥ ఇతివిజ్ఞాపితో గోపైర్భగవాన్ జగదీశ్వరః। భక్తాయా విప్రభార్యా
యాః ప్రసీదన్నిదమబ్రవీత్ । ౩ । ప్రయాత దేవయజనం బ్రాహ్మణా బ్రహ్మవాదినః। సత్రమాంగిర
సంనామ హ్యాసతే స్వర్గకామ్యయా । ౪ । తత్రగత్వౌదనం గోపా యాచతాస్మద్విసర్జితాః। కీర్త
యంతో భగవత ఆర్యస్య మమచాభిధామ్॥ ౫। ఇత్యాదిష్టా భగవతా గత్వాయాచంత తే తదా। కృతాం
జలిపుటా విప్రాన్ దండవత్పతితా భువి॥౬॥ హే భూమిదేవాః శృణుత కృష్ణస్యాదేశకారిణః। ప్రాప్తాన్
జానీత భద్రం వో గోపాన్నో రామచోదితాన్ । ౭ । గాశ్చారయంతావవిదూర ఓదనం రామాచ్యు
తౌ యుష్మతో బుభుక్షితౌ। తయోర్ద్విజా ఓదనమర్థినోర్యది శ్రద్ధా చ వో యచ్ఛత ధర్మవిత్తమాః॥
౮ ॥ దీక్షాయాః పశుసంస్థాయాస్సౌత్రామణ్యాశ్చ సత్తమాః। అన్యత్ర దీక్షితస్యాపి నాన్నమశ్నన్
హి దుష్యతి॥ ౯। ఇతి తే భగవద్యాచ్ఞాం శృణ్వంతోపి న శుశ్రువుః। క్షుద్రాశా భూరికర్మాణో బాలిశా
వృద్ధమానినః॥ ౧౦। దేశః కాలః పృథగ్ద్రవ్యం మంత్రతంత్రర్త్విజోగ్నయః। దేవతా యజమానశ్చ క్ర
తుర్ధర్మశ్చ యన్మయః॥ ౧౧ । తం బ్రహ్మ పరమం సాక్షాద్భగవంతమధోక్షజమ్। మనుష్యదృష్ట్యా దు
ష్ప్రజ్ఞా మర్త్యాత్మానో న తే విదుః। ౧౨। న తే యదోమితి ప్రోచుర్న నేతి చ పరంతప। గోపా నిరాశాః
ప్రత్యేత్య తథోచుః కృష్ణరామయోః॥ ౧౩। తదుపాకర్ణ్య భగవాన్ ప్రహస్య జగదీశ్వరః। వ్యాజహార
పునర్గోపాన్ దర్శయన్ లౌకికీం గతిమ్॥ ౧౪॥ మాం జ్ఞాపయత పత్నీభ్యస్ససంకర్షణమాగతమ్। దా
స్యంతి కామమన్నం వస్స్నిగ్ధా మయ్యుషితా ధియా॥ ౧౫॥ శ్రీశుకః॥ గత్వాథ పత్నీశాలాయాం దృష్ట్వా
సీనాస్స్వలంకృతాః। నత్వా ద్విజసతీర్గోపాః ప్రశ్రితా ఇదమబ్రువన్।౧౬। నమో వో ద్విజపత్నీభ్యో
నిబోధత వచాంసినః। ఇతోవిదూరే చరతా కృష్ణేనేహ ప్రేషితా వయమ్॥౧౭॥ గాశ్చారయన్ సగోపాలైస్స
రామో దూరమాగతః। బుభుక్షితస్య తస్యాన్నం సానుగస్య ప్రదీయతామ్॥ ౧౮ ॥ శ్రుత్వాచ్యుతముపా

తివదిష్యంతీతి - స్వయమేవాశంక్యాహుః॥ దీక్షాయా ఇతి ॥ దీక్షాయా ఆరభ్యాగ్నీషోమీయపశ్వాలంభాత్పూర్వం దోషః - నతతోన్యత్ర - త
థాసౌత్రామణ్యాశ్చ - అన్యత్ర అన్యదా॥౯॥ ఇతీతి॥ క్షుద్రే స్వర్గాదావాశా మాత్రం యేషాం తే - భూరీణి క్లేశాధికాని కర్మాణి యేషాం తే - అ
తఃఅజ్ఞాః వృద్ధమానినః జ్ఞానవృద్ధా ఇతి మానవంతః॥౧౦॥ నను కర్మక్రమముల్లంఘ్య - అదేశకాలే అనాహూతాయాన్నమన్యస్మై కథం దేయం త
త్రాహ॥ దేశ ఇతి॥ పృథక్ చరుపురోడాశాది ద్రవ్యం - తంత్రం ప్రయోగః - ధర్మః అపూర్వం॥౧౧॥ తదితి॥ మనుష్యోయమితిదృష్ట్యా మర్త్యా
త్మానః దేహాభిమానినః - బ్రాహ్మణా వయం మహాంత ఇతి మన్యమానాః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ తదితి॥ లౌకికీం గతిమితి - న హి కార్యార్థినో నిర్వేదః
తాః - యతో మయి స్నిగ్ధాః - అతోదాస్యంతీతి॥ ౧౫॥ ౧౬॥ నమ ఇతి॥ ప్రేషితాః ప్రేరితాః॥౧౭॥ గా ఇతి॥ సకృష్ణో గోపాలైః సహ॥ ౧౮॥

శ్రుత్వేతి॥ తత్ర థాక్షిప్తమనసః - అత ఏవ తద్దర్శనోత్సుకాః - తం కృష్ణమాగతం శ్రుత్వా జాతసంభ్రమా బభూవురితి ॥ ౧౯ ॥ చతుర్విధమితి ॥ భక్ష్యభోజ్య- లేహ్య- చోష్య- భేదైశ్చతుర్విధం - బహుగుణం సంస్కారవిశేషైర్బహవో గుణా రససారభ్యాదయో యస్మిన్ తత్ - భాజనైః అమత్రైః భాండైర్వా - పత్యాదిభిర్వార్యమాణా అపి - ప్రియం శ్రీకృష్ణం - అభిసస్రుః అభిజగ్ముః - అప్రతిబంధే దృష్టాంతః - సముద్రం నిమ్నగా నద్య ఇవేతి ॥ ౨౦ ॥ నిషిధ్యమానా ఇతి ॥ తత్ర హేతుః - భగవతీతి - దీర్ఘం బహుకాలం - శ్రుతేన శ్రవణేన - ధృతః ఆశయో యాభిస్తాః - తథాగతాస్సత్యో దదృశుః ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ శ్యామమితి ॥ హిరణ్యవత్పరిధిః పరిధానం యస్య - పీతాంబరమిత్యర్థః - వనమాలైర్బర్హైర్ధాతుభిః ప్రవాళైశ్చ - నటవద్వేషో యస్య - అనువ్రతస్య సఖ్యుః అంసే విన్యస్తో హితో హస్తో యేన - ఇతరేణ హస్తేన - లీలయా - అబ్జం ధునానం భ్రామయంతం - కర్ణయోరుత్పలే యస్య - అలకాః కపోలయోర్యస్య - ముఖాబ్జే హాసో యస్య - తం చ తం చ ॥ ౨౩ ॥ వృత్తైరపి లయేన సామరస్యమాహ ॥ ప్రాయ ఇతి ॥ ప్రాయః బహుశః శ్రుతా యే ప్రియతమస్య ఉదయాః ఉత్కర్షాః - త ఏవ కర్ణపూరాః కర్ణం పూరయంతి కృతార్థీకుర్వంతీతి తథా - తైః - కర్ణాభరణైరితి వా - యస్మిన్ శ్రీకృష్ణే - నిమగ్నమనసః ఆవిష్టచేతసః - తం లోచనద్వారైరంతః ప్రవేశ్య - సుచిరముపగృహ్య - తాపం జహుః - అభిమతయః అహంవృత్తయః - ప్రాజ్ఞం సుషుప్తిసాక్షిణం -

యాంతం నిత్యం తద్దర్శనోత్సుకాః॥ తత్ర థాక్షిప్తమనసో బభూవుర్జాతసంభ్రమాః॥ ౧౯। చతుర్వి
ధం బహుగుణమన్నమాదాయ భాజనైః॥ అభిసస్రుః ప్రియం సర్వాస్సముద్రమివ నిమ్నగాః। ౨౦॥ నిషి
ధ్యమానాః పతిభిః పితృభిర్భ్రాతృభిస్సుతైః॥ భగవత్యుత్తమశ్లోకే దీర్ఘశ్రుతధృతాశయాః॥ ౨౧॥ య
మునోపవనే శోకనవపల్లవమండితే। విచరంతం వృతం గోపైర్దదృశుస్సాగ్రజం స్త్రియః॥ ౨౨॥ శ్యా
మం హిరణ్యపరిధిం వనమాల్యబర్హధాతుప్రవాళనటవేషమనువ్రతాంసే। విన్యస్తహస్తమితరేణ ధు
నానమబ్జం కర్ణోత్పలాలకకపోలముఖాబ్జహాసమ్॥ ౨౩॥ ప్రాయశ్శ్రుతప్రియతమోదయకర్ణపూ
రైర్యస్మిన్నిమగ్నమనసస్తమథాక్షిరంధ్రైః। అంతః ప్రవేశ్య సుచిరం పరిరభ్య తాపం ప్రాజ్ఞం యథాభి
మతయో విజహుర్నరేంద్ర। ౨౪। తాస్తథా త్యక్తసర్వాశాః ప్రాప్తా ఆత్మదిదృక్షయా। విజ్ఞాయాఖి
లదృగ్ద్రష్టా ప్రాహ ప్రహసితాననః॥ ౨౫॥ శ్రీభగవాన్॥ స్వాగతం వో మహాభాగా ఆస్యతాం కరవా
మ కిమ్। యన్నో దిదృక్షయా ప్రాప్తా ఉపపన్నమిదం హి వః॥ ౨౬॥ నన్వద్ధా మయి కుర్వంతి కుశలాస్స్వ
ర్థదర్శినః॥ అహైతుక్యవ్యవహితాం భక్తిమాత్మప్రియే యథా। ౨౭ ॥ ప్రాణబుద్ధిమనస్స్వాత్మదా
రాపత్యధనాదయః। యత్సంపర్కాత్ప్రియా ఆసంస్తతః కోన్వపరః ప్రియః॥ ౨౮॥ తద్యాత దేవయజనం
పతయో వో ద్విజాతయః॥ స్వసత్రం పారయిష్యంతి యుష్మాభిర్గృహమేధినః ॥ ౨౯ । విప్రపత్న్య ఊచుః॥
మైవం విభోఽర్హతి భవాన్గదితుం నృశంసం సత్యం కురుష్వ నిగమం తవ పాదమూలమ్। ప్రాప్తా వయం
తులసిదామ పదావసృష్టం కేశైర్నివోఢుమతిలంఘ్య సమస్తబంధూన్॥ ౩౦॥ గృహ్ణంతి నో న పతయః
పితరస్సుతా వా న భ్రాతృబంధుసుహృదః కుత ఏవ చాన్యే। తస్మాద్భవత్ప్రపదయోః పతితాత్మనాం నో

పరిరభ్య - తస్మిన్ లయం ప్రాప్య - యథేతి ॥ ౨౪ ॥ తా ఇతి ॥ అఖిలదృక్ ద్రష్టా - సర్వబుద్ధిసాక్షీ - తాస్తథా ప్రాప్తా విజ్ఞాయాపి - తథ క్ష్యేతద్వివృణోతి - త్యక్తాస్సర్వా ఆశా యాభిస్తాః - కేవలమాత్మనః స్వస్యైవ దిదృక్షయేతి ॥ ౨౫ ॥ స్వాగతమితి ॥ హే మహాభాగాః - వః స్వాగతం శుభమాగమనం - తదేవాహ - యత్ యస్మాత్ ప్రతిబంధతిరస్కారేణ - అస్మాకం దిదృక్షయా ప్రాప్తా ఇతి - ఇదం వ ఉపపన్నం సంపన్నం యుక్తమితి వా ॥ ౨౬ ॥ యుక్తత్వమేవాహ ॥ నన్వితి ॥ ఆత్మప్రియే ఆత్మా చ ప్రియశ్చ తస్మిన్ మయి - కుశలాః వివేకినః - అత ఏవ - స్వస్యాత్మనోఽర్థం పశ్యంతీతి - తే - యథా యథావత్ - భక్తిం కుర్వంతి - యథావత్త్వమాహ - అద్ధా సాక్షాత్ - అత్ర హేతుః - అహైతుకీ అవ్యవహితాం ఫలాభిసంధిరహితాం - అత ఏవ - అవ్యవహితాం నిరంతరాం ॥ ౨౭ ॥ ఆత్మనః సర్వతః ప్రేష్ఠత్వముపపాదయతి ॥ ప్రాణేతి ॥ స్వాః జ్ఞాతయః - ఆత్మా దేహః - ఏతే సర్వే - యత్సంపర్కాత్ యస్యాత్మాసేన ఉపకరణత్వేన వా ॥ ౨౮ ॥ తదితి ॥ తత్ తస్మాత్ కృతార్థా యాయం - యాత - దేవయజనం యజ్ఞవాటం - గచ్ఛత - కృతార్థాః - కిమితి యాస్యామ ఇతి చేదత ఆహ - పతయ ఇతి - పారయిష్యంతి సమాపయిష్యంతి - పతీనామనుగ్రహాయేత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ మైవమితి ॥ నృశంసం పరుషం - నిగమం ప్రతిజ్ఞాం ॥ శ్లో ॥ న మే భక్తః ప్రణశ్యతీతి - వేదం వా ॥ శ్రు ॥ న స పునరావర్తతే న స పునరావర్తత ఇతి - పదావసృష్టం అవజ్ఞయాపి దత్తం - బహుమానేన కేశైర్నివోఢుం - దాసీభవితుం ॥ ౩౦ ॥ గృహ్ణంతీతి ॥ కించ - న గృహ్ణంతి - నోఽస్మాన్ - హే అరిందమ కామలోభాదిదమన - భవతః పాదా

త్రయః - పతితదేహానాం - అన్యా స్వర్గాదిగతిరపి న భవేత్ మా భూత్ తత్తస్మాద్దాస్యమేవ విధేహీతి ॥ ౩౧ ॥ పతయ ఇతి ॥ మయా ఉపేతా అనుజ్ఞాతాః - ప్రత్యుత దేవాన్ ప్రదర్శయన్నాహ - దేవా అపీతి ॥ ౩౨ ॥ తథాపి త్వాం సత్యక్తుం శక్నుమ ఇతి చేత్తత్రాహ ॥ నేతి ॥ నృణాం పృక్తానాం - ప్రీతయే సుఖాయ - అనురాగాయ స్నేహవృద్ధయే - అంగసంగః అంగాభ్యాం సంగః ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ఇతీతి ॥ అనసూయవః అదోషదృష్టయః ॥ ౩౫ ॥ తత్రైకేతి ॥ దేహమితి - తదీయం దేహం - తత్ర విహాయ - సైవ తస్యేన భగవంతం ప్రాప్యేత్యర్థః ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ఏవమితి ॥ అనుశీలయన్ అనుకుర్వన్ - గోగోపగోపీనామితి కర్మణి షష్ఠీ - రూపవాక్కృతైః - రూపేణ - వాచా - కృతైశ్చరితైశ్చ - రమయన్ తాన్ రమయితుం

నాన్యా భవేద్గతిరరిందమ తద్విధేహి ॥ ౩౧ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ పతయో నాభ్యసూయేరన్ పితృభ్రాతృసు
తాదయః । లోకాశ్చ వో మయోపేతా దేవా అప్యనుమన్వతే ॥ ౩౨ ॥ న ప్రీతయేఽనురాగాయ హ్యంగసం
గో నృణామిహ । తన్మనో మయి యుంజానా అచిరాన్మామవాప్స్యథ ॥ ౩౩ ॥ శ్రవణాద్దర్శనాద్ధ్యానాన్మ
యి భావోఽనుకీర్తనాత్ । న తథా సన్నికర్షేణ ప్రతియాత తతో గృహాన్ ॥ ౩౪ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యుక్తా ద్వి
జపత్న్యస్తా యజ్ఞవాటం పునర్గతాః । తే చానసూయవస్తాభిః స్త్రీభిః సత్రమపారయన్ ॥ ౩౫ ॥ తత్రై
కా విధృతా భర్త్రా భగవంతం యథాశ్రుతమ్ । హృదోపగుహ్య విజహౌ దేహం కర్మానుబంధనమ్ ॥
౩౬ ॥ భగవానపి గోవిందస్తేనైవాన్నేన గోపకాన్ । చతుర్విధేనాశయిత్వా స్వయం చ బుభుజే ప్రభుః ॥
౩౭ ॥ ఏవం లీలానరవపుర్నృలోకమనుశీలయన్ । రేమే గోగోపగోపీనాం రమయన్ రూపవాక్కృతైః ॥
౩౮ ॥ అథానుస్మృత్య విప్రాస్తే హ్యన్వతప్యన్ కృతాగసః । యద్విశ్వేశ్వరయోర్యాచ్ఞామహన్మ నృవి
డంబయోః ॥ ౩౯ ॥ దృష్ట్వా స్త్రీణాం భగవతి కృష్ణే భక్తిమలౌకికీమ్ । ఆత్మానం చ తయా హీనమనుతప్తా
వ్యగర్హయన్ ॥ ౪౦ ॥ ధిగ్జన్మ నస్త్రివృద్విద్యాం ధిగ్వ్రతం ధిగ్బహుజ్ఞతామ్ ధిక్కులం ధిక్క్రియా
దాక్ష్యం విముఖా యే త్వధోక్షజే ॥ ౪౧ ॥ నూనం భగవతో మాయా యోగినామపి మోహినీ । యద్వయం
గురవో నృణాం స్వార్థే ముహ్యామహే ద్విజాః ॥ ౪౨ ॥ అహో పశ్యత నారీణామపి కృష్ణే జగద్గురౌ ।
దురంతభావం యోఽవిధ్యన్మృత్యుపాశాన్ గృహాభిధాన్ ॥ ౪౩ ॥ నాసాం ద్విజాతిసంస్కారో న నివాసో గు
రావపి । న తపో నాత్మమీమాంసా న శౌచం న క్రియాః శుభాః ॥ ౪౪ ॥ తథాపి హ్యుత్తమశ్లోకే కృష్ణే యోగీ
శ్వరేశ్వరే । భక్తిర్దృఢా న చాస్మాకం సంస్కారాదిమతామపి ॥ ౪౫ ॥ నను స్వార్థవిమూఢానాం ప్రమత్తా
నాం గృహేహయా । అహో నః స్మారయామాస గోపవాక్యైః సతాం గతిః ॥ ౪౬ ॥ అన్యథా పూర్ణకా
మస్య కైవల్యాద్యాశిషాం పతేః । ఈశితవ్యైః కిమస్మాభిరీశస్యైతద్విడంబనమ్ ॥ ౪౭ ॥ హిత్వాన్యాన్ భజ
తే యం శ్రీః పాదస్పర్శాశయాసకృత్ । స్వాత్మదోషాపవర్గేణ తద్యాచ్ఞా జనమోహినీ ॥ ౪౮ ॥ దేశః కా
లః పృథగ్ద్రవ్యం మంత్రతంత్రర్త్విజోఽగ్నయః । దేవతా యజమానశ్చ క్రతుర్ధర్మశ్చ యన్మయః ॥ ౪౯ ॥
స ఏవ భగవాన్ సాక్షాద్విష్ణుర్యోగీశ్వరేశ్వరః । జాతో యదుష్విత్యాశృణ్మ హ్యపి మూఢా న విద్మహే ॥ ౫౦ ॥
నమస్తుభ్యం భగవతే కృష్ణాయాకుంఠమేధసే । యన్మాయామోహితధియో భ్రమామః కర్మవర్త్మసు ॥
౫౧ ॥ స వై న ఆద్యః పురుషః స్వమాయామోహితాత్మనామ్ । అవిజ్ఞాతానుభావానాం క్షంతుమర్హత్య
తిక్రమమ్ ॥ ౫౨ ॥ ఇతి స్వాఘమనుస్మృత్య కృష్ణే తే కృతహేలనాః । దిదృక్షవో వ్రజమథ కంసాద్భీ

రేమ ఇత్యర్థః ॥ ౩౮ ॥ అనుస్మృతిప్రకారమాహ ॥ అథేతి ॥ నరానుకరణవతోః విశ్వేశ్వరయోర్యాచ్ఞాం - యత్ అహన్మ హతవంతః తే కృతాగసో వయమిత్యనుస్మృత్యేతి ॥ ౩౯ ॥ తథా చ భార్యాః గురూనివ మానయంతః భగవద్భక్తిరహితమాత్మానం వ్యనిందన్నిత్యాహ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ అలౌకికీం లోకాతీతాం ॥ ౪౦ ॥ ధిగితి ॥ త్రివృత్ - శౌక్ల్యం - సావిత్రం - దైక్షమితి - త్రిగుణితం జన్మ - వ్రతం బ్రహ్మచర్యం క్రియాః కర్మాణి - దాక్ష్యం చ - క్రియాదాక్ష్యమిత్యేకం వా పదం - ధిగిత్యధిక్షేపే - యే వయమధోక్షజే విముఖాస్తేషాం నో జన్మాదియత్తత్సర్వం ధిగితి వ్యగర్హయన్నిత్యర్థః ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ అహో ఇతి ॥ యో విధ్యత్ భిన్నత్ - తం దురంతం భావం భక్తిం పశ్యతేతి ॥ ౪౩ ॥ నేతి ॥ ద్విజాతిసంస్కారః ఉపనయః - క్రియాః సంధ్యోపాసనాదయః ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ హిత్వేతి ॥ స్వాత్మదోషాపవర్గేణ చాంచల్యగర్వాదిత్యాగేన ॥

౪౮ ॥ ౪౯ ॥ సఇతి ॥ ఇత్యశృణ్మ - ఏవం సర్వత్ర శ్రుతవంతోవయంహి - తథాపీతి ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ ఇతీతి ॥ సచాచలన్ తద్దర్శనాయ - సజగ్ముః ॥ ౫౩ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - త్రయోవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ శ్లో॥ చతుర్వింశేమహేంద్రస్యమఖం వ్యావర్త్యహేతుభిః। కృష్ణః ప్రావర్తయామాస గోవర్ధనమహోత్సవమ్॥ భూసురాణాం క్రియాగర్వం నిరస్య స్వసురేషుచ। మఖవన్మదభంగాయతన్మఖం సమవారయత్ ॥ భగవానితి ॥ బ్రాహ్మణాః కంసాద్భీతాః - స్వాశ్రమస్థా వివభగవంతమభజన్ - భగవానపి - తత్రైవనివసన్నింద్రయాగకృతోద్యమాన్ గోపానపశ్యదితి సంబంధః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ కథ్యతామితి ॥ ప్రథాసంభ్రమోనభవతి - మఖోయమితిచేత్ - కిమత్రఫలం - కాదేవతా - కేనవాధికారిణా - కేనవాసాధనేన - సాధ్యతే ॥ ౩ ॥ ఏతదితి ॥ ఏతద్బ్రూహి - మహాన్ కామోమమశ్రవణేవర్తతే - యద్వా - తవమహాన్ కామోస్యశ్యతఇతి - తూష్ణీంస్థితం ప్రత్యాహ - నహీతి - సర్వాత్మనాం సర్వత్రాత్మదృష్టీనాం ॥ ౪ ॥ అస్తీతి ॥ అతఏవ - నవిద్యతే స్వః పరఇతిదృష్టిర్యేషాం - స్వపరఇతిదృష్ట్యభావాదేవ - నతద్భవామిత్రాదయోపియేషాం సంతీత్యాహ - అమిత్రేతి - నమిత్రం ఉదాస్తః ఉదాసీనః - విద్విట్ - యేషాం తేషాం కృత్యం కర్మ - నగోపనీయం కించిదస్తీ

తానచాచలన్ ॥ ౫౩ ॥❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రయోవింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

——❖ శ్రీగోవర్ధనోద్ధరణకథాప్రారంభఘట్టః. ❖——

శ్రీశుకః ॥ భగవానపి తత్రైవ బలదేవేన సంయుతః । అపశ్యన్నివసన్ గోపానింద్రయాగకృతోద్యమాన్ ॥ ౧ ॥ తదభిజ్ఞోపి భగవాన్ సర్వాత్మా సర్వదర్శనః । ప్రశ్రయావనతోపృచ్ఛద్వృద్ధాన్నందపురోగమాన్ ॥ ౨ ॥ కథ్యతాం మే పితః కోయం సంభ్రమో వ ఉపాగతః । కింఫలం కస్య చోద్దేశః కేనవా సాధ్యతే మఖః ॥ ౩ ॥ ఏతద్బ్రూహి మహాన్ కామో మహ్యం శుశ్రూషవే పితః । నహి గోప్యం హి సాధూనాం కృత్యం సర్వాత్మనామిహ ॥ ౪ ॥ అస్త్యస్వపరదృష్టీనామమిత్రోదాస్తవిద్విషామ్ । ఉదాసీనోరివద్వర్జ్య ఆత్మవత్సుహృదుచ్యతే ॥ ౫ ॥ జ్ఞాత్వాఽజ్ఞాత్వా చ కర్మాణి జనోయమనుతిష్ఠతి । విదుషః కర్మసిద్ధిస్స్యాద్యథా నావిదుషో భవేత్ ॥ ౬ ॥ తత్ర తావత్క్రియాయోగో భవతాం కిం విచారితః । అథవా లౌకికస్తన్మే పృచ్ఛతస్సాధు భణ్యతామ్ ॥ ౭ ॥ నందః ॥ పర్జన్యో భగవానింద్రో మేఘాస్తస్యాత్మమూర్తయః । తే భివర్షంతి భూతానాం ప్రాణసంజీవనం పయః ॥ ౮ ॥ తం తథా వయమన్యే చ వార్ముచాం పతిమీశ్వరమ్ । ద్రవ్యైస్తద్రేతసా సిద్ధైర్యజంతే క్రతుభిర్నరాః ॥ ౯ ॥ తచ్ఛేషేణోపజీవంతి త్రివర్గఫలసిద్ధయే । పుంసాం పురుషకారాణాం పర్జన్యః ఫలభావనః ॥ ౧౦ ॥ య ఏనం విసృజేద్ధర్మం పారంపర్యాగతం నరః । కామాల్లోభాద్భయాద్ద్వేషాత్స వై నాప్నోతి శోభనమ్ ॥ ౧౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ వచో నిశమ్య నందస్య తథాన్యేషాం వ్రజౌకసామ్ । ఇంద్రాయ మన్యుం జనయన్ పితరం ప్రాహ కేశవః ॥ ౧౨ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ కర్మణా జాయతే జంతుః కర్మణైవ ప్రలీయతే । సుఖం దుఃఖం భయం క్షేమం కర్మణైవ ప్రపద్యతే ॥ ౧౩ ॥ అ

త్యపూర్వేణాన్వయః - సత్యపి భేదదర్శనే - ఉదాసీనః శత్రువద్వర్జ్యః - ఆత్మతుల్యత్వాత్ సుహృచ్చ వర్జనీయ ఇత్యాహ - ఉదాసీనఇతి ॥ ౫ ॥ కించ - సుహృద్భిస్సహవిచార్యజ్ఞాతైవ - కర్మకర్తవ్యం - నతుగతానుగతికమాత్రేణేత్యాహ ॥ జ్ఞాత్వేతి ॥ అజ్ఞాత్వాచ - తత్ర విదుషో యథావత్కర్మఫలం స్యాత్ - తథానావిదుషః ॥ ౬ ॥ తత్రేతి ॥ భవతామయం క్రియాయోగః - శాస్త్రతః కిం విచారితః ప్రవృత్తః - లౌకికఆచారప్రాప్తో వేతి - సాధుసోపపత్తికం - భణ్యతాం కథ్యతామితి ॥ ౭ ॥ ఆచారప్రాప్తఏవేతి సహేతుకమాహ ॥ పర్జన్యఇతి ॥ ఆత్మమూర్తయః ప్రియమూర్తయః ॥ ౮ ॥ తతః కిమత ఆహ ॥ తమితి ॥ తమింద్రం - వార్ముచాం మేఘానాం తద్రేతసా తద్వృష్టిపయసా ॥ ౯ ॥ తదితి ॥ ఉపజీవంతి జీవికాం కల్పయంతి - ధర్మార్థకామసిద్ధయే - నను - కృష్యాదిభిర్జీవంతి కిమింద్రేణేత్యత్రాహ - పుంసామితి - తదితి ॥ ఫలభావనః ఫలసాధకః - పర్జన్యం వినా కృష్యాదిర్వైఫల్యాదిత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ వచఇతి ॥ ఇంద్రాయమన్యుం జనయన్నితి - కోపజననద్వారా గర్వపర్వతాదింద్రమవతారయితుం దేవతానిరాకరణం - నత్వయమేవ భగవతోభిప్రాయ ఇత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ ప్రసంగాత్ పూర్వమీమాంసాం స్వమత్త్వగ్మాదేన దేవాన్నిరాకరోతి ॥ కర్మణేతి ॥ నను - జడాత్కర్మణః కేవలాత్కథం ఫలసిద్ధిస్స్యాత్ - అహో - అపరీక్షితమీమాంసావాదిభిర్కర్మపరతంత్రవిలసితశ్రద్ధా కర్మణః ఫలకరణత్వే వచనతోవగతే - కింతతోనుపపన్నం నామేతి భావః ॥ ౧౩ ॥ కేచిత్తు నరతిసాహసాద్భీతాః - కర్మపరతం

ప్రసిద్ధేశ్వరంమన్యంతే - తన్మతమనూద్యనిరాకరోతి॥ అస్తిచేదితి॥ స్వయంకర్మఫలిన్తోన్యేషాంజీవానాంకర్మణాం- ఫలరూపీఫలదాతా. సోపికర్తారంభజతే- తత్కర్మఫలదానేన ॥ ౧౪॥ అతఃకర్మణఏవఫలసిద్ధేస్తత్పారతంత్ర్యేచ- అజాగళస్తనతుల్యత్వాత్ - నదేవతయాకృత్యమిత్యాహ ॥ కిమింద్రేణేతి ॥ ననుకర్మణోపిప్రవృత్తిరంతర్యామ్యపేక్షయైవ - కథంసర్వథాదేవతాయాఅనుపయోగఇత్యాశంక్యాహ- స్వభావవిహితమితి - స్వభావేనప్రాక్తనసంస్కారేణైవవిహితం - యత్కర్మ- తదన్యథాకర్తుమనీశేన॥౧౫॥ ఏతద్వివృణోతి॥స్వభావతంత్రఇతి॥ ప్రవృత్తేఃసంస్కారాధీనత్వాన్నాంతర్యామిణేత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ తస్మాత్స్వభావతోనిష్పన్నస్య కర్మణఏవసర్వకారణత్వాత్ - కర్మైవపూజ్యమిత్యాహ దేహానిత్యాదిసార్ధేన॥౧౭॥తస్మాదితి॥సంపూజయేత్ సంమానయేత్ -ననుదేవతోద్దేశేనద్రవ్యత్యాగాత్మకత్వాత్కర్మణః-కథందేవతాంవినాసిద్ధిరిత్యాశంక్య- కర్మాంగమాత్రందేవతేతిపక్షముపసంహరన్నివ - హేతువాదమాశ్రిత్యాన్యామేవదేవతాంసమర్థయతే - అంజసేతి॥ ౧౮॥ హేతుబలేనైవవిపక్షేదోషమాహ ॥ ఆజీవ్యేతి ॥ ఉపజీవతిసేవతే॥౧౯॥ స్వవృత్తింవక్తుందృష్టాంతత్వేనవర్ణానాంవృత్తిభేదమాహ ॥ వర్తేతేతి ॥ బ్రహ్మణావేదాధ్యయనాదినా॥౨౦॥ వైశ్యవృత్తేశ్చాతుర్విధ్యమాహ॥

స్తిచేదీశ్వరఃకశ్చిత్ఫలరూప్యన్యకర్మణామ్।కర్తారంభజతేసోపినహ్యకర్తుఃప్రభుర్హిసః॥౧౪॥కిమిం
ద్రేణేహభూతానాంస్వంస్వంకర్మానువర్తినామ్। అనీశేనాన్యథాకర్తుంస్వభావవిహితంనృణామ్॥
౧౫॥ స్వభావతంత్రోహిజనస్స్వభావమనువర్తతే। స్వభావస్థమిదంసర్వంసదేవాసురమానుషమ్॥
౧౬॥దేహానుచ్చావచాన్జంతుః ప్రాప్యోత్సృజతికర్మణా।శత్రుర్మిత్రముదాసీనఃకర్మైవగురురీశ్వరః॥
౧౭॥ తస్మాత్సంపూజయేత్కర్మస్వభావస్థస్స్వకర్మకృత్ । అంజసాయేనవర్తేతతదేవాస్యహిదైవ
తమ్ ౧౮॥ ఆజీవ్యైకతరంభావంయస్త్వన్య ముపజీవతి । నతస్మాద్విందతేక్షేమంజారంనార్యసతీ
యథా॥ ౧౯॥ వర్తేతబ్రహ్మణావిప్రోరాజన్యోరక్షయాభువః।వైశ్యస్తువార్తయాజీవేచ్ఛూద్ర
స్తుద్విజసేవయా॥ ౨౦ ॥ కృషివాణిజ్యగోరక్షాఃకుసీదంతుర్యముచ్యతే। వార్తాచతుర్విధాతత్రవ
యంగోవృత్తయోనిశమ్॥ ౨౧॥ సత్త్వంరజస్తమఇతిస్థిత్యుత్పత్త్యంతహేతవః। రజసోత్పద్యతేవిశ్వమ
న్యోన్యంవివిధంజగత్ ॥౨౨॥ రజసాచోదితామేఘావర్షంత్యంబూనిసర్వతః।ప్రజాస్తైరేవసిద్ధ్యం
తిమహేంద్రఃకింకరిష్యతి॥ ౨౩॥ ననఃపురోజనపదానగ్రామానగృహావయమ్ । వనౌకసస్తాతనిత్యంవ
నశైలనివాసినః॥ తస్మాద్గవాంబ్రాహ్మణానామద్రేశ్చారభ్యతాంమఖః॥ ౨౪॥ యఇంద్రయాగసం
భారాస్తైరయంసాధ్యతాంమఖః॥ ౨౫॥ పచ్యంతాంవివిధాఃపాకాస్సూపాంతాఃపాయసాదయః।సం
యావాపూపశష్కుల్యస్సర్వదోహశ్చగృహ్యతామ్ । ౨౬ । హూయంతామగ్నయస్సమ్యగ్బ్రాహ్మ
ణైర్బ్రహ్మవాదిభిః। అన్నంబహువిధందేయంతేభ్యోవోధేనుదక్షిణాః ॥౨౭॥అన్యేభ్యశ్చాశ్వచండా
లపతితేభ్యోయథార్హతః।యవసంచగవాందత్వాగిరయేదీయతాంబలిః॥ ౨౮॥ స్వలంకృతాభుక్తవం
తస్స్వనులిప్తాస్సువాససః। ప్రదక్షిణంచకురుతగోవిప్రానలపర్వతాన్। ౨౯ । ఏతన్మమమతంతాత
క్రియతాంయదిరోచతే। అయంగోబ్రాహ్మణాద్రీణాంమహ్యంచదయితోమఖః॥ ౩౦॥ శ్రీశుకః॥ కా

కృషీతి॥ కృషివాణిజ్యసహితాగోరక్షాః - ఏవంత్రయం- కుసీదంవృద్ధిజీవనం-చతుర్థం॥౨౧॥ ననుగవామపివృత్తిర్మహేంద్రాధీనైవేత్యాశంక్య-నిరీశ్వరసాంఖ్యమతాశ్రయేణనిరాకరోతి శ్లోకద్వయేన॥ సత్త్వమితి॥ అన్యోన్యంయోగేన॥ ౨౨॥ రజసేతి॥ సర్వతఇతిసముద్రశైలవనాదిష్వపి వృష్టిదర్శనాన్నప్రేక్షావత్పూర్వకత్వంవృష్టేరితిభావః - తైరేవమేఘైరేవ- సిద్ధ్యంతిజీవంతీతి॥౨౩॥ తథాపియోగక్షేమార్థం దేవతాపేక్షతేతిచేత్తత్రాహ ॥ నేతి ॥ పురఃపత్తనాని- జనపదాఃదేశాః- నఃఅస్మాకం- యోగక్షేమహేతువనశైలాదయఏవేతిభావః- బ్రాహ్మణానపిసంగృహ్ణన్నిగమయతి.తస్మాదితి॥ ౨౪॥ స్వయముత్ప్రేక్షితయాగకల్పమాహ-సార్ధైః పంచభిః॥ యఇతి॥ సంభారాస్సాధనాని॥ ౨౫॥ పచ్యంతామితి॥ సూపంముద్గం- పాయసం కేవలేపయసిపక్వం - సంయావాదయోగోధూమాదివికారాః- క్రమశ్చసూపపాయసయోఃశ్రుత్యా-దోహస్యార్థతోన్యేషాంపాఠతః॥ ౨౬॥ యాగశోభార్థంశ్రద్ధోత్పాదనార్థంచాహ॥ హూయంతామితి ॥ ధేనుదక్షిణాః ధేనుసహితాదక్షిణాస్తాఏవవాదక్షిణాః - వఃయుష్మాభిః॥ ౨౭॥ అన్యేభ్యఇతి ॥ యవసంతృణం॥౨౮॥ ౨౯॥ ఏతదితి॥ సర్వాన్ శ్రోతౄన్ కంపేనానుమోదయన్నాహ-గోబ్రాహ్మణాద్రీణామితి- మహ్యంమమచ॥ ౩౦॥ ౩౧॥తథేతి॥ తద్ద్రవ్యేణమ

ఐంద్రమఖద్రవ్యేణ - గిరిద్విజాన్ ప్రతి - యథాయథం॥ ౩౨॥ ఉపహృత్యేతి॥ బలీనుపహృత్యదత్వా - ఆదృతాః సాదరాః॥ ౩౩॥ అనాం సీతి॥ అనడుద్యుక్తాని ఉత్తమానడుద్భిర్యుక్తాని - సద్విజాశిషః ద్విజాశీర్భిస్సహితాః॥ ౩౪॥ కృష్ణ ఇతి॥ గోపవిస్రంభణం గోపానాం విశ్వాసజనకం - రూపంగతః ప్రాప్తస్సన్ - బలిముపహారం - ఆదత్ అభక్షయత్॥ ౩౫॥ తస్మా ఇతి॥ తస్మై ఆత్మనే - ఆత్మనా స్వయం వ్రజజనైస్సహనమశ్చక్రే అహో ఇత్యాద్యర్థశ్లోకం పఠన్॥ ౩౬॥ ఏష ఇతి॥ కామరూపీ సర్పాదిరూపః - అస్మై అద్రయే - శర్మణే క్షేమాయ॥ ౩౭॥ ఇతీతి॥ శ్లో॥ కర్మైనాలం ప్రాక్స్వభావో గుణావా కర్మాంగం వా తద్వశో వా మహేశః। వార్తాకర్త్రీం దేవతేతీయముక్త్వా దేవద్వేషం భేషజ్మాతి నిర్యత్వఫీష్టా॥ శ్రీధరీ సోయం శ్లోకః॥ ౩౮॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - చతుర్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ పంచవింశే రుషా శక్రే వ్రజనాశాయ వర్షతి। ఉద్ధృత్య గిరిమాసారాద్రరక్ష గోకులం ప్రభుః॥ ఇంద్ర ఇతి॥ కృష్ణో నాథో యేషాం తేభ్యః॥ ౧॥ గణమితి॥ క్రుద్ధశ్చ సన్నింద్రః - సాంవర్తకం నామ - సంవర్తః ప్రళయః - తత్కర్తారం మేఘానాం ప్రసిద్ధం గణం - ప్రాచోదయత్ ప్రేషయామాస - నను - కథం కృష్ణనాథానాం ఘాతే ప్రవృత్త ఇత్యాశంక్యాత్మసంభావనయా నిరస్తవివేకత్వాదిత్యాశయేనాహ - వాక్యం

లాత్మనా భగవతా శక్రదర్పజిఘాంసయా। ప్రోక్తం నిశమ్య నందాద్యాస్సాధ్వగృహ్ణంత తద్వచః॥
౩౧॥ తథా చ వ్యదధుస్సర్వం యథాహ మధుసూదనః। వాచయిత్వా స్వస్త్యయనం తద్ద్రవ్యేణ గిరిద్విజాన్
॥ ౩౨॥ ఉపహృత్య బలీన్ సర్వానాదృతా యవసం గవామ్। గోధనాని పురస్కృత్య గిరిం చక్రుః
ప్రదక్షిణమ్॥ ౩౩॥ అనాంస్యనడుద్యుక్తాని తే చారుహ్య స్వలంకృతాః। గోప్యశ్చ కృష్ణవీర్యాణి గాయం
త్యస్సద్విజాశిషః॥ ౩౪॥ కృష్ణస్త్వన్యతమం రూపం గోపవిస్రంభణం గతః। శైలోస్మీతి బ్రువన్ భూరి
బలిమాదద్బృహద్వపుః॥ ౩౫॥ తస్మై నమో వ్రజజనైస్సహ చక్రే ఆత్మనాత్మనే। అహో పశ్యత శైలో
సౌ రూపీ నోనుగ్రహం వ్యధాత్॥ ౩౬॥ ఏషోవజానతో మర్త్యాన్ కామరూపీ వనౌకసః। హంతి హ్యస్మై
నమస్యామః శర్మణే ఆత్మనో గవామ్॥ ౩౭॥ ఇత్యద్రిగోద్విజమఖం వాసుదేవప్రచోదితాః। య
థావిధాయ గోపాలాస్సహకృష్ణా వ్రజం యయుః॥ ౩౮॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుర్వింశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః॥ ఇంద్రస్తదాత్మనః పూజాం విజ్ఞాయ విహతాం నృప। గోపేభ్యః కృష్ణనాథేభ్యో నందాదిభ్య
శ్చుకోప హ॥ ౧॥ గణం సంవర్తకం నామ మేఘానాం చాంతకారిణామ్। ఇంద్రః ప్రాచోదయత్క్రుద్ధో
వాక్యం చాహేశమాన్యుత॥ ౨॥ అహో శ్రీమదమాహాత్మ్యం గోపానాం కాననౌకసామ్। కృష్ణం మ
ర్త్యముపాశ్రిత్య యే చక్రుర్దేవహేళనమ్॥ ౩॥ యథాదృఢైః కర్మమయైః క్రతుభిర్నామనౌనిభైః।
విద్యామాన్వీక్షికీం హిత్వా తితీర్షంతి భవార్ణవమ్॥ ౪॥ వాచాలం బాలిశం స్తబ్ధమజ్ఞం పండితమాని
నమ్। కృష్ణం మర్త్యముపాశ్రిత్య గోపా మే చక్రురప్రియమ్॥ ౫॥ ఏషాం శ్రియావలిప్తానాం మత్తానాం
ధ్మాయితాత్మనామ్। ధునుత శ్రీమదస్తంభం పశూన్నయత సంక్షయమ్॥ ౬॥ అహం చైరావతం నాగమా
రుహ్యానువ్రజే వ్రజమ్। మరుద్గణైర్మహావేగైర్నందగోష్ఠజిఘాంసయా॥ ౭॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్థం మఘవతా

చాహేత్యాదిపంచభిః - ఈశమానీ అహమీశ్వర ఇతి గర్వవాన్॥ ౨॥ అహో ఇతి॥ దేవహేళనం దేవస్య మమావజ్ఞాం॥ ౩॥ యథేతి॥ అదృఢైః అసమర్థైః - కర్మమయైః క్రియానిర్వర్త్యైః - అతఏవ - నామనౌనిభైః నామమాత్రేణ యా నావ ఇతి వ్యవహ్రియంతే - తత్సదృశైః - ఆన్వీక్షికీమాత్మానుస్మృతిరూపాం॥ ౪॥ వాచాలమితి॥ తథా వాచాలం బహుభాషిణం - బాలిశం శిశుం - పండితమానినం పండితోహమిత్యాత్మానం మన్యమానం - అతః స్తబ్ధమనవనతమితి - నిందాయాం గమోజితాపీంద్రస్య భారతీ - శ్రీకృష్ణం స్తౌతి - తథాహి - వాచాలం శాస్త్రయోనిం - బాలిశం - ఏవమపి శిశువన్నిరభిమానినం - స్తబ్ధం అన్యస్య వంద్యస్యాభావాదనమ్రం - అజ్ఞం - నాస్తి జ్ఞేయమస్మాత్తం సర్వజ్ఞమిత్యర్థః - పండితమానినం బ్రహ్మవిదాం బహుమాననీయం కృష్ణం - సదానందరూపం పరబ్రహ్మ మర్త్యం - తథాపి భక్తవాత్సల్యేన మనుష్యతయా ప్రతీయమానమితి॥ ౫॥ ఏషామితి॥ అవలిప్తానాం మత్తానాం - ధ్మాయితాత్మనాం బృంహితదేహానాం - ధునుత అపనయత శ్రీమదేన యస్తంభో గర్వః - తం భిద్యత॥ ౬॥ తాన్ ప్రత్యాహ॥ అహమితి॥ అనువ్రజే అనంతరమేవాగమిష్యామి మరుద్గణైః దేవగణైస్సహ॥ ౭॥ ఇత్థమితి॥ మఘవతా ఇంద్రేణ - నిర్ముక్తం బంధనం యేషాం తే - ప్రళయమేఘా యాదృశా ఆసన్ తేనిముక్త

బంధనాస్సంతః ఆసారైః ధారాసంపాతైః పీడయామాసుః॥ ౮॥ విద్యోతమానా ఇతి॥ స్తనయిత్నుభిః అశనిభిః - స్తనంతః గర్జంతః - మరుద్గణైః ఆవహప్రవహాదివాయుసమూహైః - నున్నాః ప్రేరితాః - జలశర్కరాః జలోపలాః॥ ౯॥ స్థూణేతి॥ స్థూణావత్ స్థూలాః - అభ్రేషు ముంచత్సు - నతోన్నతం నతం నిమ్నమున్నతం తత్సర్వపరీతం యథా భవతి తథా - భూర్నాదృశ్యత॥ ౧౦॥ అత్యాసారేతి॥ జాతవేపనా జాతకంపాః॥ ౧౧॥ తత్ర పశూనాం ప్రయాసం విశినష్టి॥ శిరస్స్వితి॥ ౧౨॥ గోపగోపీనాం ప్రార్థనామాహ॥ కృష్ణేతి॥ త్వమేవ నాథో యస్య తద్గోకులం గవాం కులం వంశం - నః అస్మాకం - కుపితాద్దేవాదింద్రాత్ - త్రాతుం రక్షితుమర్హసి॥ ౧౩॥ శిలేతి॥ విజ్ఞాపనార్థ్యావర్షమేవ కుపితేనేంద్రేణ కృతం తద్వర్షం - మేనే॥ ౧౪॥ కథం మేనే తదాహ॥ అపర్త్వితి॥ అపగత ఋతుర్యస్య తదృతువర్షం - అతిశయితో వాతో యస్మిన్ తత్ - అతివాతం శిలామయం శిలాప్రచురం॥ ౧౫॥ తత్ర ప్రతిజ్ఞాపూర్వకం గోవర్ధనోద్ధరణమాహ॥ తత్రే

జ్ఞప్తా మేఘా నిర్ముక్తబంధనాః। నందగోకులమాసారైః పీడయామాసురోజసా॥ ౮॥ విద్యోతమానా విద్యుద్భిః స్తనంతస్స్తనయిత్నుభిః। తీవ్రైర్మరుద్గణైర్నున్నా వవృషుర్జలశర్కరాః॥ ౯॥ స్థూణాస్థూలా వర్షధారా ముంచత్స్వభ్రేష్వభీక్ష్ణశః। జలౌఘైః ప్లావ్యమానా భూర్నాదృశ్యత నతోన్నతమ్॥ ౧౦॥ అత్యాసారాతివాతేన పశవో జాతవేపనాః। గోపా గోప్యశ్చ శీతార్తా గోవిందం శరణం యయుః॥ ౧౧॥ శిరస్సుతాంశ్చ కాయేన ప్రచ్ఛాద్యాసారపీడితాః। వేపమానా భగవతః పాదమూలముపాయయుః॥ ౧౨॥ కృష్ణ కృష్ణ మహాభాగ త్వన్నాథం గోకులం ప్రభో। త్రాతుమర్హసి దేవాన్నః కుపితాద్భక్తవత్సల॥ ౧౩॥ శిలావర్షాతివాతేన హన్యమానమచేతనమ్। నిరీక్ష్య భగవాన్మేనే కుపితేంద్రకృతం హరిః॥ ౧౪॥ అపర్త్వత్యుల్బణం వర్షమతివాతం శిలామయమ్। స్వయాగే విహతేఽస్మాభిరింద్రో నాశాయ వర్షతి॥ ౧౫॥ తత్ర ప్రతివిధిం సమ్యగాత్మయోగేన సాధయే। లోకేశమానినాం మౌఢ్యాద్ధరిష్యే శ్రీమదం తమః॥ ౧౬॥ నహి సద్భావయుక్తానాం సురాణామీశవిస్మయః। మత్తోఽసతాం మానభంగః ప్రశమాయోపకల్పతే॥ ౧౭॥ తస్మాన్మచ్ఛరణం గోష్ఠం మన్నాథం మత్పరిగ్రహమ్। గోపాయే స్వాత్మయోగేన సో

ఇతి గోవర్ధనోద్ధరణఘట్టః

యం మే వ్రత ఆహితః॥ ౧౮॥ ఇత్యుక్త్వైకేన హస్తేన కృత్వా గోవర్ధనాచలమ్। దధార లీలయా కృష్ణశ్ఛత్రాకమివ బాలకః॥ ౧౯॥ అథాహ భగవాన్ గోపాన్ హేంబ తాత వ్రజౌకసః। యథోపజోషం విశత గిరిగర్తం సగోధనాః॥ ౨౦॥ న త్రాస ఇహ వః కార్యో మద్ధస్తాద్రినిపాతనాత్। వాతవర్షభయేనాలం తత్త్రాణం విహితం హి వః॥ ౨౧॥ తథా నివివిశుర్గర్తం కృష్ణాశ్వాసితమానసాః। యథావకాశం సధనాస్సవ్రజాస్సోపజీవినః॥ ౨౨॥ క్షుత్తృడ్వ్యథాం సుఖాపేక్షాం హిత్వా తైర్వ్రజవాసిభిః। వీక్ష్యమాణో దధారాద్రిం సప్తాహం నాచలత్పదాత్॥ ౨౩॥ కృష్ణయోగానుభావం తం నిశామ్యేంద్రోఽతివిస్మితః। నిస్తంభో భ్రష్టసంకల్పస్స్వయం మేఘానవారయత్॥ ౨౪॥ ఖం వ్యభ్రముదితాదిత్యం వాతవర్షం చ దారుణమ్। నిశామ్యోపరతం గోపాన్ గోవర్ధనధరోఽబ్రవీత్॥ ౨౫॥ నిర్యాత త్యజత త్రాసం గోపాస్సస్త్రీధనార్భకాః। ఉపారతం వాతవర్షం వ్యుదప్రాయాశ్చ నిమ్నగాః॥ ౨౬॥ తతస్తే నిర్యయుర్గోపాస్స్వం స్వమాదాయ గోధనమ్। శకటోఢోపకరణం స్త్రీబాలస్థవిరాశ్శనైః॥ ౨౭॥ భగవానపి తం

తి॥ ప్రతివిధిం ప్రతికారం - స్వసామర్థ్యేన సాధయిష్యామి - తేన చ మౌఢ్యాత్ లోకేశమానినాం శ్రీమదలక్షణం తమః హరిష్యామి - ఇహ వచసేన వరుణాదీనసఖిప్రైతి॥ ౧౬॥ నను దేవాః సాత్త్వికాః త్వద్భక్తాశ్చ కుతస్తేషాం తమస్తత్రాహ॥ నహీతి॥ సద్భావః సత్త్వం మద్భక్తిర్వా - తద్యుక్తానాం సురాణాం ఈశోఽహమితి విస్మయో గర్వః - హి యస్మాత్ - న ఘటతే అతోఽసంతస్తే - కించ - తేషాం మానభంగో నాసత్ప్రశమాయైవేత్యాహ - మత్త ఇతి॥ ౧౭॥ తస్మాదితి॥ గోపాయే రక్షిష్యామి - కించ - సోఽయం మే మయా వ్రతో నియమః సంకల్పో వా - ఆహితః ధృత ఇత్యర్థః॥ ౧౮॥ ఇతీతి॥ కృత్వా ఉద్ధృత్య - ఛత్రాకం శిలీంధ్రం యథా॥ ౧౯॥ అథేతి॥ యథోపజోషం యథాసుఖం॥ ౨౦॥ ౨౧॥ తథేతి॥ వ్రజాః శకటమండలీసహితాః - సోపజీవినః భృత్యపురోహితాదిసహితాః॥ ౨౨॥ క్షుదితి॥ పదాత్ స్థానాత్॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ నిర్యాతేతి॥ వ్యుదప్రాయాః విగతోదకప్రాయాః స్వల్పజలా ఇత్యర్థః॥ ౨౬॥ తత ఇతి॥ శకటోఢోపకరణం శకటైరూఢముపకరణం యే

ఘా భవతి తథా॥ ౨౭॥ ౨౮॥ తమితి॥ నిర్భృతాః పూర్ణాః - యథాయథోచితం - పరిరంభణాదిభిః - సమీయుః ఉపజగ్ముః - సదాశిషః శ్రే ష్ఠా నాశీర్వాదాః॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ తత ఇతి॥ తతో గోవర్ధనస్థానాత్ - అస్య కృష్ణస్య - తథావిధాని గోవర్ధనోద్ధరణాదిరూ పాణి - కృతాని కర్మాణి గాయన్త్యః - ఈయుః యయుః - కథంభూతాః - ఏవం ప్రేక్షణాద్ హృదిస్పృశం తం హృదిస్పృశః - యద్వా - కథంభూత స్య - ప్రేష్ఠత్వేన - తాసాం హృదిస్పృశతీతి హృదిస్పృక్ - తస్య॥ ౩౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋

శ్లో॥ షడ్వింశే విస్మితాన్ గోపాన్ కృష్ణస్యాద్భుతకర్మభిః। నందో గర్గోక్తిమాఖ్యాయ తస్యైశ్వర్యమవర్ణయత్॥ ఏవమితి॥ నందమభ్యేత్య సంభమ్య ఉపాగమ్య యదూచుస్తదాహ - బాలకస్యేతి॥ యద్ యస్మాదద్భుతాని కర్మాణి - తస్మాద్ గ్రామ్యేషు గోపాలేషు - కథం జన్మార్హతి - ఆత్మజుగుప్సితం ఆత్మానర్హం॥ ౨॥ అద్భుతాని కర్మాణ్యాహ యావద్ద్వాదశభిః॥ య ఇతి॥ యః సప్తహాయన ఇతి - కథం బిభ్రతి స్థిత ఇతి పుష్కరం ప

శైలంస్వస్థానేపూర్వవత్ప్రభుః। పశ్యతాంసర్వభూతానాంస్థాపయామాసలీలయా। ౨౮। తంప్రే మవేగాన్నిర్భృతావనౌకసోయథాసమీయుఃపరిరంభణాదిభిః। గోప్యశ్చసస్నేహమపూజయన్ముదాదధ్యక్షతాద్భిర్యుయుజుస్సదాశిషః। ౨౯। యశోదారోహిణీనందోరామశ్చబలినాంవరః। కృష్ణమాలింగ్యయుయుజురాశిషస్స్నేహకాతరాః॥ ౩౦। దివిదేవగణాస్సాధ్యాస్సిద్ధగంధర్వచారణాః। తుష్టువుర్ముముచుస్తుష్టాఃపుష్పవర్షాణిపార్థివ॥ ౩౧। శంఖదుందుభయోనేదుర్దివిదేవప్రచోదితాః। జగుర్గంధర్వపతయస్తుంబురుప్రముఖానృప॥ ౩౨॥ తతోనురక్తైఃపశుపైఃపరిశ్రితోరాజన్స్వగోష్ఠం సబలోవిశద్ధరిః। తథావిధాన్యస్యకృతానిగోపికాగాయంత్య ఈయుర్ముదితాహృదిస్పృశః। ౩౩।

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచవింశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః॥ ఏవంవిధానికర్మాణిగోపాకృష్ణస్యవీక్ష్యతే। అతద్వీర్యవిదఃప్రోచుర్నందమభ్యేత్యవిస్మితాః॥ ౧॥ బాలకస్యయదేతానికర్మాణ్యత్యద్భుతానివై। కథమర్హత్యసౌజన్మగ్రామ్యేష్వాత్మజుగుప్సితమ్॥ ౨॥ యస్సప్తహాయనోబాలఃకరేణైకేనలీలయా। కథంబిభ్రద్గిరివరంపుష్కరంగజరాడివ। ౩॥ తోకేనామీలితాక్షేణపూతనాయామహౌజసః। పీతస్తనస్సహప్రాణైఃకాలేనేవవయస్తనోః। ౪॥ హిన్వతోధశ్శయానస్యమాస్యస్యచరణావుదక్। అనోపతద్విపర్యస్తంరుదతఃప్రపదాహతమ్॥ ౫॥ ఏకహాయనఆసీనోహ్రియమాణోవిహాయసా। దైత్యేనయస్తృణావర్తమహన్కంఠగ్రహాతురమ్॥ ౬। క్వచిద్ధైయ్యంగవస్తైన్యేమాత్రాబద్ధఉలూఖలే। గచ్ఛన్నర్జునయోర్మధ్యేబాహుభ్యాంతావపాతయత్। ౭।వనేసంచారయన్వత్సాన్సరామోబాలకైర్వృతః। హంతుకామంబకందోర్భ్యాంముఖతోరిమపాటయత్। ౮। వత్సేషువత్సరూపేణప్రవిశంతంజిఘాంసయా। హత్వాన్యపాతయత్తేనకపిత్థానిచలీలయా। ౯॥ హత్వారాసభదైతేయంతద్బంధూంశ్చబలాన్వితః। చక్రేతాళవనంక్షేమంపరిపక్వఫలాన్వితమ్॥ ౧౦॥ ప్రలంబంఘాతయిత్వోగ్రంబలేనబలశాలినా। అమోచయద్వ్రజపశూన్గోపాంశ్చారణ్యవహ్నితః॥ ౧౧। ఆశీవిషతమాహీంద్రందమిత్వావిమదంహ్రదాత్। ప్రసహ్యోద్వాస్యయమునాంచక్రేసౌనిర్విషోదకామ్। ౧౨। దుస్త్యజశ్చానురాగోస్మిన్సర్వేషాంనోవ్రజౌకసామ్। నందతేతనయేస్మాసుతస్యాప్యౌత్పత్తికఃకథమ్॥ ౧౩। క్వసప్తహాయనోబాలఃక్వమ

ద్మం గజరాట్ మహాగజ ఇవ తోకేనేతి॥ ౩॥ మహౌజసః మహాబలాయాః - తనోర్వయః - ఆయుర్యౌవనం వా - కాలేన యథా పీయతే - తద్వత్ - కథమిత్యనువర్తతే॥ ౪॥ హిన్వత ఇతి॥ అనసోఽధశ్శయానస్య మాస్యస్య మాసాః త్రయః సన్త్యస్య ఉదక్ ఊర్ధ్వం ౦ శనా హిన్వతశ్చాలయతః - ప్రపదేన పాదాగ్రేణ - ఆహతం విపర్యస్తం అనః కథమపతత్॥ ౫॥ ఏకహాయన ఇతి॥ యో దైత్యేన హ్రియమాణస్సన్ - తం తృణావర్తం దైత్యం కథమహన్నిత్యర్థః॥ ౬॥ క్వచిదితి॥ హైయంగవస్తైన్యే నవనీతచౌర్యే - హైయంగవీనమితి వక్తవ్యే హై యంగవమిత్యపి ప్రయోగ ఆర్షః - ఏవమేవ సర్వత్రాపి జ్ఞేయం॥ సూ॥ హైయంగవీనం సంజ్ఞాయామితి - బాహుభ్యాం గచ్ఛన్ చరన్నిత్యర్థః॥ ౭॥ వన ఇతి॥ ముఖతో హంతుకామో యస్య తం - బకవేషమరిం బాహుభ్యాం ముఖతః కథమపాటయత్॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ఆశీవిషత మేతి॥ ఆశీవిషతమః అతిక్రూరవిషః చాసావహీంద్రశ్చ తం॥ ౧౨॥ దుస్త్యజ ఇతి॥ ఔత్పత్తికః స్వాభావికః కథమితి - సర్వేషామయ

మాత్మాస్యాదితిశంకా ॥ ౧౩॥ ఉక్తమపి అతివిస్మయేనాభినయేన సదంశిక్షస్తత్సహాయనశఇతి ॥ ౧౪॥ ప్రాక్ శ్రుతమేవ గర్గాచార్యవాక్యం. తచ్ఛ్రుతిత్రపాశఙ్కలనేననివృత్తాసంభావనస్యనందస్యకృష్ణత త్త్వావబోధకం వాక్యం సఇదానీం తేస్మై వాక్యేన గోపానుపదిశతి - శ్రూయతామి తి ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ తస్మాదితి ॥ తస్మాత్తస్యకర్మణువిస్మయో నాస్తీతి నందస్యోక్తిః ॥ ౨౨ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యగ్నాసాక్షాత్ - మాం ప్రతిసమాదిశ్యగర్గేస్వగృహంగతేసతి - తదానంతథాఅమన్యమానోపి ఇదానీంకృష్ణంనారాయణస్యాంశంమన్యే అత్రహేతుః - అక్లిష్టకారిణమితి ॥ ౨౩॥ ౨౪॥ గోవర్ధనోద్ధరణంసపః కరమనుస్మరన్ - ప్రకటితైశ్వర్యస్యకృష్ణస్యప్రీతింప్రార్థ యతె ॥ దేవ ఇతి ॥ యజ్ఞవిప్లవరుషాయారుట్ - తయాదేవేంద్రేవర్షతిసతి - వజ్రాశ్మవర్షానిలైరన - జంశకరం తీవ్రవృష్టివాయుభిః - సీదద్భ్యాపశుస్త్రీ - సీదంతః - బాలాఃపశవః - స్త్రియశ్చయస్మింస్తత్తథా - ఆత్మస్వయమేవశరణం యస్యతత్ - దృష్ట్వాసకంపిత త్స్మయన్ హసన్ - ప్రౌఢిమావిష్కుర్వన్ - సశైలముత్పాట్య ఆబలః బలః - శిల ధ్రమచ్ఛత్రంయథా - ఏకేనకరేణ - బిభ్రద్దధ త్ - యః గోష్ఠమపాత పాలితవాన్ - ఏవంమహేంద్రమదభిద్గవామింద్రఇతి ఉత్తరాధ్యాయార్థం చస్మరతి - ఏవంభూతః శ్రీకృష్ణఃనః

వః ప్రీయతామితి ॥ శ్లో ॥ పడ్వింశే దశమేవ్యక్తః పడ్వింశోదశసోహరిః ॥ వ్యక్తస్తుపంచవింశం మాంచతుర్వింశతి తః పృథక్ ॥

మహేంద్రవిధారణమ్। తతోనోజాయతె శంకా వ్రజనాథత వాత్మజే। ౧౪ ॥ నందః॥ శ్రూయతాం మేవ

చోగోపా వ్యేతు శంకా మమార్భకే। ఏనం కుమారముద్దిశ్య గర్గోమేయదువాచతత్ । ౧౫ ॥ వర్ణా

స్త్రయః కిలాస్యాసన్ గృహ్ణతోనుయుగం తనూః। శుక్లోరక్తస్తథాపీతఇదానీం కృష్ణతాంగతః । ౧౬ ॥

ప్రాగయం వాసుదేవస్య క్వచిద్జాతస్తవాత్మజః। వాసుదేవ ఇతి శ్రీమానభిజ్ఞాస్సం ప్రచక్షతె। ౧౭। బ

హూనినంత్ నామాని రూపాణి చ సుతస్య తె। గుణకర్మానురూపాణి తాన్యహం వేద నోజనాః। ౧౮ । ఏ

షవః శ్రేయ ఆధాస్యద్గోపగోకులనందనః। అనేన బహుమర్గాణి యూయమంజస్తరిష్యథ॥ ౧౯॥ పురా

నేన వ్రజపతె సాధవో దస్యుపీడితాః। అరాజకే రక్ష్యమాణా జిగ్యుర్దస్యూన్ సమెధితాః। ౨౦। యఏ

తస్మిన్ మహాభాగే ప్రీతిం కుర్వంతి మానవాః। నారయోభిభవం త్యేతాన్ విష్ణుపక్షానివాసురాః॥ ౨౧ ।

తస్మాన్నంద కుమారోయం నారాయణసమో గుణైః । శ్రియాకీర్త్యానుభావేనతత్కర్మసు నవిస్మయః ॥

౨౨ । ఇత్యద్ధామాం సమాదిశ్య గర్గేచస్వగృహంగతె । మన్యే నారాయణస్యాంశం కృష్ణమక్లిష్టకారి

ణమ్ ॥ ౨౩ । ఇతినందవచశ్శ్రుత్వా గర్గగీతం వ్రజౌకసః । ముదితానందమానర్చుః కృష్ణం చ గతవి

స్మయాః । ౨౪ । దేవే వర్షతి యజ్ఞవిప్లవరుషావజ్రాశ్మవర్షానిలైస్సీదద్భ్పాలపశుస్త్రీచాత్మశ

రణం దృష్ట్వానుకంప్యుత్స్మయన్। ఉత్పాట్యైకకరేణశైలమబలోలీలోచ్ఛిలీంధ్రంయథాబిభ్రద్గోష్ఠ

మపాన్మహేంద్రమదభిత్ప్రీయాన్న ఇంద్రోగవామ్ ॥ ౨౫ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షడ్వింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ గోవర్ధనేధృతేశైలఆసారాద్రక్షితేవ్రజే। గోలోకాదావ్రజత్కృష్ణం సురభిశ్శక్ర ఏవచ॥

౧ । వివిక్తఉపసంగమ్య వ్రీడితఃకృతహేళనః । పస్పర్శ పాదయోరేనం కిరీటేనార్కవర్చసా। ౨॥ దృ

ష్టశ్రుతానుభావోస్య కృష్ణస్యామితతెజసః। నష్టత్రిలోకేశమద ఇదమాహ కృతాంజలిః॥ ౩॥ ఇంద్రః॥

శ్రీధరీయోయం శ్లోకః॥ అస్యార్థః॥ దశమస్కంధే - పడ్వింశతితమాధ్యాయే - పడ్వింశతితత్త్వాత్మకః - దశలక్షణలక్షితః హరిః - చతుర్వింశ తితత్త్వాపేక్షయా పృథక్ జీవసంజ్ఞం మాం వ్యనక్తు ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం పడ్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ సప్తవింశేతదాలక్ష్య కృష్ణస్య ప్రాభవం పరమ్ । వణ్యతెసురభీంద్రాభ్యామభిషేకమహోత్సవః ॥ గోవర్ధన ఇతి ॥ గోవర్ధనే ధృతేశైలే - ఇతిశక్రస్యభయేనాగమనేహేతుః - ఆసారాద్రక్షితే వ్రజఇతి సురభేహర్షేణాగమనం ॥ ౧॥ తత్రేంద్ర ఆగత్య కింకృతవాం స్తదాహ ॥ వివిక్తఇత్యాదినా - అథాహసురభిరిత్యతః ప్రాక్తనేన గ్రంథేన ॥ వివిక్తఇతి ॥ వివిక్తేఏకాంతే - పాదయోః పస్పర్శన మస్కార ॥ ౨॥ దృష్టేతి ॥ అస్య శ్రీకృష్ణస్య శ్రుతశ్చాపావనుభావశ్చ శ్రుతానుభావః - దృష్టఃశ్రుతానుభావోయేన - సఇంద్రః నష్టః త్రిలోకేశోహ మితిమదోయస్యసః ॥౩॥ అత్రమమాపరాధంక్షమస్వేతి వక్తుం తవతావదపరాధోనాస్త్యేవత్వయానుగ్రహ ఏవకృతఇత్యాహ చతుర్భిః - విశు ద్ధసత్త్వమితి ॥ ధామస్వరూపం శాంతంవికారూపం - అతశ్చతపోమయం ప్రచురజ్ఞానం సర్వజ్ఞమిత్యర్థః - కుతః - ధ్వస్తరజస్తమస్కంథవ

స్తే అవిద్యామాసిరజస్తమసీయస్మిన్. అ. ఏవాయం అస్మదాదిషు గృహ్యమాణః- మాయాకార్యరూపః - గుణసంప్రవాహః గుణైః సంప్రా హ్యతఇతి తథా సంసారఇత్యర్థః- స తేతవన విద్యతే యతః- అగ్రహణేనాజ్ఞానేనానుబధ్యత ఇతి తథా - సః సర్వజ్ఞస్య తేనాస్తీత్యర్థః - అ జ్ఞానసంబంధోవా ॥ ౪ ॥ యదా అజ్ఞానతత్కృత దేహసంబంధౌన స్తః- తదా తత్ కృతానాం లోభాదీనాం కా వార్తేత్యాహ ॥ కుత ఇతి ॥ తత్కృతా-దేహసంబంధకృతాః- తద్గుణవః- పునరప్యన్యస్య దేహస్యహేతవః- ననుజ్ఞానినామపి తే దృశ్యంతే - అత ఆహ అబుధలింగ భావాః అజ్ఞానినాం లింగానిత్వాః- యాగద్రాగాదిమత్త్వం- తావత్ అజ్ఞానిత్వమేవ- జ్ఞానిత్వం నసిద్ధ్యతీత్యర్థః - లోకాస్యథావేషిమన్నాసథం గోదండాధర్తాయత్యాహ అథాపీ ॥ ౫॥ నను త్వద్దండశ్చ మమగోపపుత్రస్య కాశక్తిః- కింవా కారణం - కోవా దండః - మయా కృతఇత్య తఆహ ॥ పితేతి ॥ జగతాంత్వం పితా జనకః గురురుపదేష్టా-అధీశః నియంతా- ఇతిదండధారణే హేతుత్రయం- కాలత్వాత్ సమర్థః- త స్మాదుపాత్తదండోసి అవతారైః సమీహసే తదసమీహనలీలైవ- జగదీశమానినామస్మాకంమానధునన నమీ్యర్థః॥ ౬॥ కథమేతదిత్యతఆ హ ॥ యేతి ॥ మద్విధాశ్చ అజ్ఞాశ్చ- అతో జగదీశమానినః- కాలేభయకాలేపి- యథాఅధునైవాతివృష్టా- త్వామభయం భయమగణ యంతం వీక్ష్య- జగదీశత్వమదంవిహాయ మదం హిత్వా- విగతగర్వాస్సంతః ఆర్యమార్గం త్వద్భక్తిలక్షణం ప్రభజంతి- అతస్తవ

విశుద్ధసత్త్వం తవధామశాంతంతపోమయంధ్వస్తరజస్తమస్కమ్। మాయామయోయంగుణసంప్ర
వాహోనవిద్యతే తేగ్రహణానుబంధః ॥ ౪ ॥ కుతోనుతద్ధేతవఈశతత్కృతాలోభాదయోయేబు
ధలింగభావాః। అథాపిదండంభగవాన్బిభర్తిధర్మస్యగుప్త్యైఖలనిగ్రహాయ॥ ౫ ॥ పితాగురుస్త్వం
జగతామధీశోదురత్యయఃకాలఉపాత్తదండః। హితాయచేచ్ఛాతనుభిస్సమీహసేమానంవిధున్వన్
జగదీశమానినామ్। ౬ ॥ యేమద్విధాజ్ఞాజగదీశమానినస్త్వాంవీక్ష్యకాలేభయమాశుతన్మదమ్ హి
త్వార్యమార్గంప్రభజంత్యపస్మయాఈహాఖలానామపితేనుశాసనమ్॥ ౭॥ సత్త్వంమమైశ్వర్యమ
దాప్లుతస్యకృతాగసస్తేవిదుషఃప్రభావమ్। క్షంతుంప్రభోథార్హసిమూఢచేతసోమైవంపునర్భూద్దస
తీశమేమతిః ॥ ౮ ॥ తవావతారోయమధోక్షజేహభువోభరాణామురుభారజన్మనామ్। చమూపతీనా
మభవాయదేవభవాయయుష్మచ్చరణానువర్తినామ్ ॥ ౯ ॥ నమస్తుభ్యంభగవతేపురుషాయమహా
త్మనే। వాసుదేవాయకృష్ణాయసాత్త్వతాంపతయేనమః॥ ౧౦ ॥ స్వచ్ఛందోపాత్తదేహాయవిశుద్ధజ్ఞా
నమూర్తయే। సర్వస్మైసర్వబీజాయసర్వభూతాత్మనేనమః॥ ౧౧॥ మయేదంభగవన్గోష్ఠనాశాయా
సారవాయుభిః। చేష్టితంవిహతేయజ్ఞేమానినాతీవ్రమన్యునా॥ ౧౨ ॥ త్వయేశానుగృహీతోస్మిధ్వస్త
స్తంభోహతోద్యమః। ఈశ్వరంగురుమాత్మానంత్వామహంశరణంగతః॥ ౧౩ ॥ ఏవం సంకీర్తితః కృ
ష్ణోమఘోనాభగవానముమ్। మేఘగంభీరయావాచాప్రహసన్నిదమబ్రవీత్ ॥ ౧౪ ॥ శ్రీభగవాన్॥
మయాతేకారిమఘవన్యజ్ఞభంగోనుగృహ్ణతా। మదనుస్మృతయేనిత్యంమత్తస్యేంద్రశ్రియాభృ
శమ్॥౧౫॥ మామైశ్వర్యశ్రీమదాంధోదండపాణింనపశ్యతి। తంభ్రంశయామిసంపద్భ్యోయస్యచాం

హైవఖలానాం అనుశాసనం దండఇత్యర్థః॥ ౭॥ ఏవంభగవద్రూపం అభిప్రాయం చానువర్ణ్య- క్షమాపయతి ॥ సత్త్వమితి ॥ ఏవంభూ తా అసతీమతిర్మే పునర్మాభూదితి ప్రార్థనాంతరం॥ ౮॥ మహానయమపరాధః కథం క్షంతవ్య ఇతి చేదత ఆహ ॥ తవేతి ॥ హే అధో క్షజ- ఇహ చమూపతీనాం స్వయమేవ భువో భారాణాం పునశ్చ- ఉరుభారజన్మనాం ఉరూణాం బహూనాం భారాణాం జన్మ యేభ్యస్తేషాం- అ భవాయనాశాయ- యుష్మచ్చరణసేవినాం తు భవాయ ఉత్కర్షాయ- అతో మమ త్వద్భక్తత్వాదత్యంతాపరాధోపి క్షంతవ్య ఇతి భావః॥ ౯ ॥ క్ష మాపయన్నమస్కరోతి ॥ నమ ఇతి ॥ తుభ్యం భగవతే కృష్ణాయ నమః- పురుషాయ సర్వాంతర్యామిణే- మహాత్మనే అంతస్థోపి అపరిచ్ఛిన్నాయ- కుతః- వాసుదేవాయ సర్వనివాసాయ సాత్త్వతాం యాదవానాం పతయే నమః॥ ౧౦॥ తర్హి కిమహం యాదవః- తత్రాహ ॥ స్వచ్ఛందే తి ॥ స్వచ్ఛందోపాత్తదేహాయ స్వేషాం భక్తానాం ఛందేన ఇచ్ఛయా- స్వీకృతదేహాయ- తత్రాపి విశుద్ధం జ్ఞానమేవ మూర్తిర్యస్య తస్మై స్వ స్య మాయయా సర్వస్మై- కుతః- సర్వబీజాయ కారణాయ- అత ఏవ సర్వభూతాత్మనే నమ ఇతి ॥ ౧౧॥ కృతాగస ఇత్యనేనోక్తమపరాధం నివేదయతి ॥ మయేతి ॥ ఆసారవాయుభిః గోష్ఠనాశాయ మయేదమకృత్యం విచేష్టితం కృతమితి ॥ ౧౨ ॥ త్వయేతి ॥ తథాపి - హే ఈశ- త్వయా అనుగృహీతోస్మి- అనుగ్రహం దర్శయతి- ధ్వస్తస్తంభ ఇతి- హతోద్యమ ఇతి చ॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ఇంద్రేణ సమ్యక్ ప్రార్థనయా నివేది తే భగవానపి తథైవాహ ॥ మయేతి ॥ ఇంద్రశ్రియా దేవరాజ్యేన॥ ౧౫॥ ౧౬॥ గమ్యతామితి॥ వః యుష్మాభిః- బహువచనం వరుణాద్యభి

ప్రామేణ- కృగంతవ్యం స్వర్గేపితన్నైవేశ్వరత్వాదితిచేత్తత్రాహ-క్రియతామితి - మదనుశాసనేన యథాపూర్వం తత్ర స్థీయతామిత్యర్థః- యుక్తైరప్రమత్తైస్స్తంభవివర్జితైర్నిరహంకారైః॥౧౭॥అథేతి॥ స్వసంతానైర్గోపరూపిణమ్ ॥౧౮॥కృష్ణకృష్ణేతి॥ కృష్ణకృష్ణేత్యాదినాసంబోధ్య-ఇంద్రేణహతా అపిభవతాసనాథాః వయం కృతాః రక్షితా ఇత్యర్థః॥౧౯॥త్వమితి॥ త్వంనఃపరమం దైవందేవతా, అతః - హే జగత్పతే- గోవిప్రదేవానాం - యేన్యేచసాధవస్తేషాంభవాయాభ్యుదయాయ - త్వమేవఇంద్రో భవ॥ ౨౦॥ ననుభవతామింద్రోస్తీతిచేత్తత్రాహ ॥ ఇంద్రమితి ॥ అలంపురందరస్యేంద్రత్వేనేత్యర్థః- ననుదేవఇంద్రోభవతి - కథమహంభవేయమితిచేదత్రాహ- అవతీర్ణోసీతి॥ ౨౧॥ ఏవమితి॥ సురభిరాత్మనఃపయసా అభ్యషించత్- ఇంద్రశ్చ ఆకాశగంగాయాః జలైరభ్యషించదిత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౨౨॥ ఇంద్రఇతి॥ దేవమాతృభిరదిత్యాదిభిః దైవ్యామాతృభిశ్చేతివా- గావఃపశూః - గాంస్వర్గంవా - ఇంద్రత్వేనవిందతీతికృత్వా గోవిందఇత్యభ్యధాత్- నామకృతవానిత్యర్థః॥ ౨౩॥ ౨౪॥ తమితి॥ దేవనికాయే మురేతవఇవదర్శనీయాః ముఖ్యాఇత్యర్థః- గావఃగాంపృథివీం - పయోభిర్వృతాం - తామాత్రామనయన్ అనువర్తాన్నిత్యర్థః॥ ౨౫॥ నానేతి॥ నానారసౌఘాః క్షీరాదిపా

భావ్యానుగ్రహమ్॥ ౧౬ ।గమ్యతాంశక్రభద్రంవః క్రియతాంమేనుశాసనమ్। స్థీయతాంస్వాధికారే
షుయుక్తైర్వస్తంభవర్జితైః॥ ౧౭ । అథాహసురభిఃకృష్ణమభినంద్యమనస్వినీ। స్వసంతానైరుపా
గమ్యగోపరూపిణమీశ్వరమ్॥ ౧౮। సురభిః॥ కృష్ణకృష్ణమహాయోగిన్విశ్వాత్మన్విశ్వభావన। భవతా
లోకనాథేనసనాథావయమచ్యుత॥ ౧౯। త్వమేవపరమందైవంత్వంనఇంద్రో జగత్పతే। భవాయభ
వగోవిప్రదేవానాంయేచసాధవః॥ ౨౦। ఇంద్రంనస్త్వాభిషేక్ష్యామోబ్రహ్మణాచోదితావయమ్। అ
వతీర్ణోసిభగవన్భూమేర్భారాపనుత్తయే॥ ౨౧। ఏవంకృష్ణముపామంత్ర్యసురభిఃపయసాత్మనః॥
జలైరాకాశగంగాయాఐరావతకరోద్ధృతైః॥ ౨౨॥ ఇంద్రస్సురర్షిభిస్సాకంచోదితోదేవమాతృ
భిః। అభ్యషించతదాశార్హంగోవిందఇతిచాభ్యధాత్ । ౨౩ ॥ తత్రాగతాస్తుంబురునారదాద
యోగంధర్వవిద్యాధరసిద్ధచారణాః। జగుర్యశోలోకమలాపహంహరేస్సురాంగనాస్సంననృతుర్ముదా
న్వితాః ॥ ౨౪ ॥ తంతుష్టువుర్దేవనికాయకేతవోహ్యవాకిరంశ్చాద్భుతపుష్పవృష్టిభిః।లోకాః ప
రాంనిర్వృతిమాప్నువంస్త్రయోగావస్తదాగామనయన్పయోవృతామ్॥ ౨౫॥ నానారసౌఘాస్సరి
తోవృక్షాఆసన్మధుస్రవాః। అకృష్టపచ్యౌషధయోగిరయోబిభ్రన్మున్మణీన్॥ ౨౬ ॥కృష్ణేభిషిక్తఏతా
నిసర్వాణికురునందన। నిర్వైరాణ్యభవంస్తాతక్రూరాణ్యపినిసర్గతః । ౨౭ । ఇతిగోగోకులపతిం
గోవిందమభిషిచ్యసః। అనుజ్ఞాతోయయౌశక్రోవృతోదేవాదిభిర్దివమ్ ॥ ౨౮ ॥❋❋❋❋❋❋❋
❋❋❋❋❋❋❋❋ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- సప్తవింశోధ్యాయః.❋❋❋❋❋❋❋❋
శ్రీశుకః॥ఏకాదశ్యాంనిరాహారస్సమభ్యర్చ్యజనార్దనమ్।స్నాతుంనందస్తుకాళింద్యాంద్వాదశ్యాం
జలమావిశత్ ॥౧॥తంగృహీత్వానయద్భృత్యోవరుణస్యాసురోంతికమ్। అవిజ్ఞాయాసురీంవేళాంప్రవిష్ట
ముదకంనిశి॥ ౨॥ చుక్రుశుస్తమపశ్యంతః కృష్ణరామేతిగోపికాః॥ భగవాంస్తదుపశ్రుత్యపితరంవరు

హృస్యః అకృష్టపచ్యాఃకర్షణంవినైవపక్వా ఓషధయో వ్రీహ్యాదయఆసన్- యద్వా- అకృష్టపచ్యా ఓషధయోయేషుతే- గిరయః- ఉన్మణీన్ గర్భగతాన్మణీన్ ఉత్ ఉద్గతాన్- బహిః ప్రకటాన్ బిభ్రద్బిభరుః॥ ౨౬ ॥ ౨౭॥శ్లో॥ ఇంద్రస్త్వమసిదేవానాంత్వంగవామింద్రతాంగతః। గోవిందఇతిలోకేత్వాంగాస్యంతి భువిమానవాః ॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః ॥ ౨౮ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- సప్తవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ।❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋
శ్లో॥ అష్టావింశేతితోనందానయనంవరుణాలయాత్ । వైకుంఠదర్శనంచాపిగోపానామనువర్ణ్యతే ॥ గోవర్ధనం సముద్ధృత్యవశీకృత్యామరేశ్వరమ్ । నందానయనతఃకృష్ణోవరుణంచవశేనయత్ ॥ ఏకాదశ్యామితి ॥ కళామాత్రాయాంద్వాదశ్యాం పారణాదరభిన్నవేళనాసురీంవేళామవిజ్ఞాయ - అరుణోదయాత్పూర్వమేవ- శాస్త్రబలేననిశిఉదకంప్రవిష్టం - తదనభిజ్ఞోవరుణస్యభృత్యోనయదితి॥ తథాచశాస్త్రం॥ శ్లో॥ కళార్ధాంద్వాదశీందృష్ట్వానిశీథాదూర్ధ్వమేవహి । ఆమధ్యాహ్నక్రియాస్సర్వాఃకర్తవ్యాశ్శంభుశాసనాదితి॥ పఠిత్యేతిచవరుణః ॥ శ్లో ॥ అజానతామామకేనేతి - భగవద్ధర్మమజానతేత్యర్థః॥ ౧॥ ౨॥ చుక్రుశురితి ॥ స్వానాంభగవద్ధర్మపరాణాం

అభయదఃమాభైషీత్యభయందదత్॥ ౩॥ ప్రాప్తమితి॥ సపర్యయాఅర్హణేన॥ ౪॥ అద్యేతి॥ అద్యేదానీం - మేమయా- దేహోనిభృతః భృతః- యద్వా - త్వద్దర్శనసంజాతం - తద్దైవదేహసాఫల్యంప్రాప్తమిత్యర్థః- యద్వా- నిభృతఃపూర్ణమనోరథఇత్యర్థః- కించ-అద్యైవార్థోఽధిగతః - సర్వరత్నాకరపతినాపిఇతఃపూర్వంనైవంవిధోర్థఃప్రాప్తఇత్యర్థః - కించ - సంసారోపినివృత్తఇవేత్యాశయేనాహ- త్వత్పాదభాజఇతి- అధ్వనఃపారంమోక్షం॥ ౫॥ నమఇతి ॥ భగవతేనిరతిశయైశ్వర్యాయ- బ్రహ్మణేపూర్ణాయ- పరమాత్మనేసర్వజీవనియంత్రే తత్రహేతుః- నయత్రేతి - లోకసృష్టింవికల్పయతి - యామాయా- సా- యత్రనశ్రూయతే- అవిద్యమానేవతిష్ఠతీత్యర్థః॥ ౬॥ అజానతేతి॥ అజానతామద్భృత్యేన- త్వత్పిత్రాహరణంయత్కృతంతదితి॥ ౭॥ నందంవిముచ్యసమర్పయతి॥ పితేతి॥ ౮-౯॥ నందస్త్వితి॥ అతీంద్రియంఅదృష్టపూర్వం - లోకపాలస్యమహోదయమైశ్వర్యంతేషాంతత్రత్యానాం ॥ ౧౦॥ తఇతి ॥ ఔత్సుక్యయుక్తాధీర్యేషాంతే- అపికిం- స్వగతింస్వస్థానం- సూక్ష్మంబ్రహ్మాఖ్యంచ - ఉపాధాస్యత్ ఉపాధాస్యతి- నఃఅస్మాన్- ప్రాపయిష్యతీతిసంకల్పితవంతఇత్యర్థః॥ ౧౧॥ ఇతీతి ॥ ఇతిఏవంభూతం - స్వానాంస్వేషాం - సంకల్పం - అఖిలదృక్సర్వజ్ఞః - స్వయమేవవిజ్ఞాయ- తేషాంసంకల్పసిద్ధయె- కృపయా- వితద్వక్ష్యమాణమచింతయత్॥ ౧౨॥ జనఇతి॥ అవిద్యాదేహాదిష్వహంబుద్ధిః - తతఃకామః- తతఃకర్మ-

శ్రీకృష్ణమూర్తేర్వరుణలోకగమనం.

ణాహృతమ్॥ తదంతికంగతోరాజన్స్వానామభయదోవిభుః ॥ ౩ ॥ ప్రాప్తంవీక్ష్యహృషీకేశంలోక
పాలస్సపర్యయా। మహత్యాపూజయిత్వాహతద్దర్శనమహోత్సవః ॥ ౪ ॥ వరుణః॥ అద్యమేని
భృతోదేహోఽద్యార్థోఽధిగతోమయా। త్వత్పాదభాజోభగవన్నవాపుఃపారమధ్వనః ॥ ౫ ॥
నమస్తుభ్యంభగవతేబ్రహ్మణేపరమాత్మనే। నయత్రశ్రూయతేమాయాలోకసృష్టివికల్పనా॥ ౬ ॥ అ
జానతామామకేనత్వత్ప్రభావంజగద్గురో। ఆహృతోయంతవపితాతత్ప్రభోక్షంతుమర్హసి॥
౭॥ పితైషతేయతఃనీతోయన్నస్త్వత్పాదదర్శనమ్। గోవిందనీయతామేషపితాతేమామకాహృతః॥
(ప్రజావయమనుగ్రాహ్యాస్సాపరాధాఅపిప్రభో)॥ ౮॥ శ్రీశుకః॥ ఏవంప్రసాదితఃకృష్ణోభగవానఖి
లేశ్వరః। ఆదాయాగాత్స్వపితరంబంధూనాంచావహన్ముదమ్॥ ౯ ॥ నందస్త్వతీంద్రియందృష్ట్వాలో
కపాలమహోదయమ్। కృష్ణేచసన్నతింతేషాంజ్ఞాతిభ్యోవిస్మితోబ్రవీత్॥ ౧౦॥ తేత్వౌత్సుక్యధియో
గోపారాజన్మత్వాతమీశ్వరమ్। అపినస్స్వగతింసూక్ష్మాముపాధాస్యదధీశ్వరః ॥ ౧౧ ॥ ఇతిస్వా
నాంససంకల్పంవిజ్ఞాయాఖిలదృక్స్వయమ్। సంకల్పసిద్ధయెతేషాంకృపయైతదచింతయత్ ॥ ౧౨ ॥ జ
నోవైలోకఏతస్మిన్నవిద్యాకామకర్మభిః। ఉచ్చావచాసుగతిషునవేదస్వాంగతింభ్రమన్॥ ౧౩ ॥ ఇ
తిసంచింత్య భగవాన్మహాకారుణికోవిభుః। దర్శయామాసలోకంస్వంగోపానాంతమసఃపరమ్॥
౧౪ ॥ సత్యంజ్ఞానమనంతంచబ్రహ్మజ్యోతిస్సనాతనమ్। యద్ధిపశ్యంతిమునయోగుణాపాయేసమా
హితాః॥ ౧౫॥ తేతుబ్రహ్మహ్రదంనీతామగ్నాఃకృష్ణేనచోద్ధృతాః। దదృశుర్బ్రహ్మణోలోకంయ
త్రాక్రూరోఽధ్యగాత్పురా॥ ౧౬॥ నందాదయస్తుతందృష్ట్వాపరమానందనిర్వృతాః। కృష్ణంచసమ

తైః- ఉచ్చావచాసుదేవతిర్యగాదిషు - భ్రమన్- స్వీయాంగతిం - నవేద॥ ౧౩॥ ఇతీతి॥ స్వంబ్రహ్మస్వరూపంలోకంవైకుంఠాఖ్యంచ తమసఃపరంతమసఃప్రకృతేఃపరం॥ ౧౪॥ దేహాదిపిహితానాంతద్దర్శనమశక్యమితిప్రథమందేహాదివ్యతిరిక్తంబ్రహ్మస్వరూపందర్శయామాసేత్యాహ ॥ సత్యమితి ॥ సత్యంఅబాధ్యం- జ్ఞానంఅజడం- అనంతమపరిచ్ఛిన్నం- జ్యోతిఃస్వప్రకాశం-సనాతనంశశ్వత్సిద్ధం- గుణాపాయేగుణాపోహే- జ్ఞానినోయత్పశ్యంతి- తత్కృష్ణస్తైవదర్శయామాస॥ ౧౫॥ తఇతి॥ ఏవంబ్రహ్మహ్రదం-బ్రహ్మైవహ్రదఇవహ్రదః- తత్రనిమగ్నస్యనిశ్శేషవిజ్ఞానాభావాత్- తంబ్రహ్మహ్రదం- తేతునీతాఃప్రాపితాస్తస్మిన్మగ్నాశ్చ-తుశబ్దోక్తం విశేషణమాహ- పునఃకృష్ణేనోద్ధృతాఃసమాధేరివోత్థాపితాస్సంతోబ్రహ్మణస్తస్యైవలోకంవైకుంఠాఖ్యందదృశురితి - ననుబ్రహ్మనిమగ్నానాంపునర్లోకదర్శనమఘటితమేవేత్యాశంక్యాహ- యత్రేతి- యత్రయస్మిన్కృష్ణేనిమిత్తేసతి- పూర్వమక్రూరః అధ్యగాత్దృష్టవాన్- శుకపరీక్షిత్సంవాదాత్ప్రాక్తనత్వాత్భూతనిర్దేశః- నహ్యతత్తైర్యాశ్వర్యంభగవతి - కించిదస్యసంభావితమితిభావః-అథవా- అక్రూరోయత్రదృష్టవాన్ - తస్యయమునాహ్రదస్యబ్రహ్మహ్రదఇతినామ- తంహ్రదంనీతామగ్నాస్సంతోబ్రహ్మలోకందదృశుః- పునశ్చకృష్ణేనోద్ధృతాః- పూర్వవత్తందృష్ట్వా- విస్మితాబభూవురితి- వ్యవహితాన్వయోప్రసిద్ధకల్పనాచసాధ్యేతి॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ఇతి

భావార్థదీపికాయాం - అష్టావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁
శ్లో ॥ ఊనత్రింశే తు రాసార్థముక్తిప్రత్యుక్తయో హరేః । గోపీభీ రాససంరంభే తస్య చాంతర్ధికౌతుకమ్ ॥ బ్రహ్మాదిజయసంరూఢ
దర్పకందర్పదర్పహా । జయతి శ్రీపతిర్గోపీరాసమండలమండనః ॥ భగవానపీతి ॥ నను విపరీతమిదం - పరదారాదివినోదేన కంద
ర్పజితత్వప్రతీతేః - నైవం - యోగమాయాముపాశ్రితః ॥ శ్లో ॥ ఆత్మారామోఽప్యరీరమత్ । సాక్షాన్మన్మథమన్మథః ॥ ఆత్మన్యవరుద్ధసౌరత
ఇత్యాదిషు - స్వాతంత్ర్యాభిధానాత్ - తస్మాద్రాసక్రీడావిడంబనం కామవిజయఖ్యాపనాయేత్యేవ తత్త్వం - కించ - శృంగారకథాప
దేశేన విషయతో నివృత్తిపరేయం పంచాధ్యాయీతి వ్యక్తీకరిష్యామః - తాః రాత్రీరితి ॥ శ్లో ॥ యాతాబలా వ్రజం సిద్ధా మయేమా రంస్యథ క్ష
పా ఇతి చ - ప్రతిశ్రుతా ఇత్యర్థః ॥ ౧ ॥ తదేతి ॥ తదా తస్మిన్నేవ క్షణే - తత్ప్రీతయే - ఉడురాజశ్చంద్రః - ఉదగాత్ ఉదితః - కింకుర్వన్ దీ
ర్ఘకాలేన దర్శనం యస్య సః - ప్రియః ప్రియాయాః - ముఖమరుణేన కుంకుమేన - యథా విలింపతి - తథా ప్రాచ్యాః కకుభః దిశః - ము
ఖం - శంతమైః సుఖతమైః - కరైః రశ్మిభిః - అరుణేన ఉదయరాగేణ - విలింపన్నరుణీకుర్వన్నిత్యర్థః - స ప్రసిద్ధః ఉడురాజః - తథా చ
ర్షణీనాం జనానాం - ఓషధీనాం చ శుచస్తాపగ్లానీః - మృజన్ అపనయన్ ॥ ౨ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ కుముత్ కుముదం - వికాసనీయం విద్యతేయ
స్మిన్ తం - కుముద్వంతం - నఖండం మండలం యస్య - రమాయాః ఆననస్యేవ ఆభా యస్య తం - నవకుంకుమమివారుణం దృష్ట్వా - తథా వనం
చ - తస్య కోమలైః - గోభిః రశ్మిభిః - రంజితం మధురం దృష్ట్వా - కలం మధురం జగౌ అగాయత్ - కథం - వామదృశాం యాసాం తా

భిష్టూయమానయం తత్స్వవిస్మితాః ॥ ౧౭ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - అష్టావింశోఽధ్యాయః. ❁❁

——❁ రాసక్రీడాకథాప్రారంభఘట్టః. ❁——

శ్రీశుకః ॥ భగవానపి తా రాత్రీః శ్శరదోత్ఫుల్లమల్లికాః । వీక్ష్య రంతుం మనశ్చక్రే యోగమాయాముపా
శ్రితః ॥ ౧ ॥ తదోడురాజః కకుభః కరైర్ముఖం ప్రాచ్యా విలింపన్నరుణేన శంతమైః । స చర్షణీనాము
దగాచ్ఛుచో మృజన్ ప్రియః ప్రియాయా ఇవ దీర్ఘదర్శనః ॥ ౨ ॥ దృష్ట్వా కుముద్వంతమఖండమండలం
రమాననాభం నవకుంకుమారుణమ్ । వనం చ తత్కోమలగోభిరంజితం జగౌ కలం వామదృశాం మనో
హరమ్ ॥ ౩ ॥ నిశమ్య గీతం తదనంగవర్ధనం వ్రజస్త్రియః కృష్ణగృహీతమానసాః । ఆజగ్మురన్యోన్య
మలక్షితోద్యమాః స యత్ర కాంతో జవలోలకుండలాః ॥ ౪ ॥ దుహంత్యోఽభియయుః కాశ్చిద్దోహం హిత్వా
సముత్సుకాః । పయోఽధిశ్రిత్య సంయావమనుద్వాస్యాపరా యయుః ॥ ౫ ॥ పరి* వేషయంత్యస్తద్ధిత్వా పా
యయంత్యః శిశూన్ పయః । శుశ్రూషంత్యః పతీన్ కాశ్చిదశ్నంత్యోఽపాస్య భోజనమ్ ॥ ౬ ॥ లింపంత్యః
ప్రమృజంత్యోఽన్యా అంజంత్యః కాశ్చ లోచనే । వ్యత్యస్తవస్త్రాభరణాః కాశ్చిత్కృష్ణాంతికం యయుః ॥
౭ ॥ తా వార్యమాణాః పతిభిః పితృభిర్భ్రాతృబంధుభిః । గోవిందాపహృతాత్మానో న న్యవర్తంత కా
శ్చన ॥ ౮ ॥ అంతర్గృహగతాః కాశ్చిద్గోప్యోఽలబ్ధవినిర్గమాః । కృష్ణం తద్భావనాయుక్తా దధ్యుర్మీలిత
లోచనాః ॥ ౯ ॥ దుస్సహప్రేష్ఠవిరహతీవ్రతాపధుతాశుభాః । ధ్యానప్రాప్తాచ్యుతాశ్లేషనిర్వృత్యా

సాం - మనోహరం యథా తథా ॥ ౩ ॥ నిశమ్యేతి ॥ అసాపత్న్యాయ అన్యోన్యం - అలక్షితః నజ్ఞాపితః - ఉద్యమో యాభిస్తాః - స కాంతో యత్ర
తత్ర గీతధ్వనిమార్గేణాజగ్ముః - జవేన వేగేన - లోలాని చంచలాని - కుండలాని యాసాం తాః ॥ ౪ ॥ శ్రీకృష్ణసూచకశబ్దశ్రవణేన త
త్ప్రవణచిత్తానాం తత్క్షణమేవ త్రైవర్గికకర్మనివృత్తిం ద్యోతయంత్యా ఇవాహ్య వసితం కర్మ విహాయ - యయుః తదాహ ॥ దుహంత్య ఇ
తి ॥ పయః స్థాలీస్థం - చుల్ల్యాం అధిశ్రిత్య తత్క్వాథమప్రతీక్షమాణాః - కాశ్చిద్యయుః - సంయావం గోధూమకణాన్నం పక్వమనుద్వాస్య
అనవతార్య - అపరా యయుః ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ లింపంత్య ఇతి ॥ అన్యాః ప్రమృజంత్యః అంగోద్వర్తనాదికుర్వంత్యః - కాశ్చ కాశ్చిత్ - కృష్ణతు
ష్ట్యర్థం కర్మ తదాసక్తమనసామన్యథాకృతమపి ఫలత్యేవేతి ద్యోతయన్నాహ - వ్యత్యస్తేతి - స్థానతః స్వరూపతశ్చ వ్యత్యయో ధారణేన
విపర్యయం ప్రాప్తాని వస్త్రాభరణాని - యాసాం తాః ॥ ౭ ॥ న చ కృష్ణాకృష్టమనసాం విఘ్నాః ప్రభవంతీత్యాహ ॥ తా ఇతి ॥ ౮ ॥ అంతరితి ॥
నలబ్ధో వినిర్గమో యాభిస్తాః - ప్రాగపి తద్భావనాయుక్తాస్తదా నితరాం దధ్యురిత్యర్థః ॥ ౯ ॥ కించ - తదానీమేవ తం పరమాత్మానం శ్రీ
కృష్ణం - ధ్యానతః ప్రాప్తాస్సత్యో - గుణమయం దేహం జహురిత్యాహ శ్లోకద్వయేన - దుస్సహేతి ॥ తమితి ॥ నను కథం జహుః - పరమాత్మేతి జ్ఞా
నాభావాదిత్యాశంక్యాహ - జారబుద్ధ్యాపీతి - న హి వస్తుశక్తిర్బుద్ధిమపేక్షతే - అన్యథా మత్వాపి - పీతామృతవదితి భావః - నను - తథాపి ప్రా
రబ్ధకర్మబంధనే సతి - కథం జహుః - తత్రాహ - సద్యః ప్రక్షీణబంధనా ఇతి - నను కథం భోగమంతరేణ ప్రారబ్ధకర్మక్షీణం - భోగేనైవ తస
ద్యః క్షీణమిత్యాహ - దుస్సహేతి - దుస్సహో యః ప్రేష్ఠస్య విరహస్తేన - యః తీవ్రతాపః తేన ధుతాని గతాన్యశుభాని పాపాని యాసాం తాః -

తద ప్రాప్తిపరమదుఃఖభోగేన పాపం క్షీణమిత్యర్థః। తథా ధ్యానేన ప్రాప్తాచ్యుతస్యాశ్లేషేణ యా నిర్వృతిః పరమసుఖభోగః తయా క్షీణం మంగళం పుణ్యబంధనం యాసాం తాః - అతో ధ్యానేన పరమాత్మప్రాప్తైః - తత్కాలసుఖదుఃఖాభ్యాం చ నిశ్శేషకర్మక్షయాత్ - గుణమయం దేహం - జహురితి॥ ౧౦॥ ౧౧॥ నను - యథా - వరిపుత్రాదీనాం వస్తుతో బ్రహ్మత్వేపి న తద్భజనాన్మోక్షః - తథా బుద్ధ్యభావాత్ ఏవం కృష్ణేపి బ్రహ్మబుద్ధ్యభావేన తత్సంగతిః కథం మోక్షహేతురితి శంకతే॥ కృష్ణం విదురితి॥ పరం కేవలం - కాంతం కమనీయం॥ ౧౨॥ పరిహరతి॥ ఉక్తమితి॥ అయం భావః - జీవే హ్యావృతం బ్రహ్మత్వం - కృష్ణస్య హృషీకేశత్వాదనావృతత్వం - తతో న తత్ర బుద్ధ్యపేక్షేతి॥ ౧౩॥ నను దేహీ కథమనావృతః స్యాదత ఆహ॥ నృణామితి॥ గుణాత్మనః గుణనియంతుః - భగవత ఏవం రూపాభివ్యక్తిః అతో న దేహిసాదృశ్యం - అత్ర వక్తుం యుజ్యత ఇతి భావః॥ ౧౪॥ అతో యథా కథంచిత్ తదాసక్తిర్ముక్తికారణమిత్యాహ॥ కామమితి॥ ఐక్యం సంబంధం - సౌహృదం భక్తిం - విదధతః కుర్వంతః॥ ౧౫॥ న చ భగవతోయమతిభార ఇత్యాహ॥ న చైవమితి॥ యతః శ్రీకృష్ణాదేతత్ స్థావరాదికమపి విముచ్యతే॥

క్షీణమంగళాః॥ ౧౦॥ తమేవ పరమాత్మానం జారబుద్ధ్యాపి సంగతాః। జహుర్గుణమయం దేహం సద్యః
ప్రక్షీణబంధనాః॥ ౧౧॥ రాజా॥ కృష్ణం విదుః పరం కాంతం న తు బ్రహ్మతయా మునే। గుణప్రవాహో
పరమస్తాసాం గుణధియాం కథమ్॥ ౧౨॥ శ్రీశుకః॥ ఉక్తం పురస్తాదేతత్తే చైద్యస్సిద్ధిం యథాగతః। ద్విష
న్నపి హృషీకేశం కిముతాధోక్షజప్రియాః॥ ౧౩॥ నృణాం నిశ్శ్రేయసార్థాయ వ్యక్తిర్భగవతో భువి।
అవ్యయస్యాప్రమేయస్య నిర్గుణస్య గుణాత్మనః॥ ౧౪॥ కామం క్రోధం భయం స్నేహమైక్యం సౌహృ
దమేవ వా। నిత్యం హరౌ విదధతో యాంతి తన్మయతాం హి తే॥ ౧౫॥ న చైవం విస్మయః కార్యో భవతా భ
గవత్యజే। యోగేశ్వరేశ్వరే కృష్ణే యత ఏతద్విముచ్యతే॥ ౧౬॥ తా దృష్ట్వాంతికమాయాతా భగవాన్
వ్రజయోషితః। అవదద్వదతాం శ్రేష్ఠో వాచః పేశైర్విమోహయన్॥ ౧౭॥ శ్రీభగవాన్॥ స్వాగతం
వో మహాభాగాః ప్రియం కిం కరవాణి వః। వ్రజస్యానామయం కచ్చిద్బ్రూతాగమనకారణమ్॥ ౧౮॥
రజన్యేషా ఘోరరూపా ఘోరసత్త్వనిషేవితా। ప్రతియాత వ్రజం నేహ స్థేయం స్త్రీభిస్సుమధ్య
౧౯॥ మాతరః పితరః పుత్రా భ్రాతరః పతయశ్చ వః। విచిన్వంతి హ్యపశ్యంతో మా కృఢ్వం బంధుసాధ్వ
సమ్॥ ౨౦॥ దృష్టం వనం కుసుమితం రాకేశకరరంజితమ్। యమునానిలలీలైజత్తరుపల్లవశోభితమ్॥ ౨౧॥
తద్యాత మా చిరం ఘోష్ఠం శుశ్రూషధ్వం పతీన్ సతీః। క్రందంతి వత్సా బాలాశ్చ తాన్ పాయయత దు
హ్యత॥ ౨౨॥ అథవా మదభిస్నేహాద్భవత్యో యంత్రితాశయాః। ఆగతా హ్యుపపన్నం తత్ప్రీయంతే
మయి జంతవః॥ ౨౩॥ భర్తుశ్శుశ్రూషణం స్త్రీణాం పరో ధర్మో హ్యమాయయా। తద్బంధూనాం చ క
ల్యాణ్యః ప్రజానాం చానుపోషణమ్॥ ౨౪॥ దుశ్శీలో దుర్భగో వృద్ధో జడో రోగ్యధనోపి వా। పతిః స్త్రీ
భిర్న హాతవ్యో లోకేప్సుభిరపాతకీ॥ ౨౫॥ అస్వర్గ్యమయశస్యం చ ఫల్గు కృచ్ఛ్రం భయావహమ్। జు
గుప్సితం చ సర్వత్ర హ్యౌపపత్యం కులస్త్రియః॥ ౨౬॥ శ్రవణాద్దర్శనాద్ధ్యానాన్మయి భావోనుకీర్త
నాత్। న తథా సన్నికర్షేణ ప్రతియాత తతో గృహాన్॥ ౨౭॥ శ్రీశుకః॥ ఇతి విప్రియమాకర్ణ్య గోప్యో
గోవిందభాషితమ్॥ విషణ్ణా భగ్నసంకల్పాశ్చింతామాపుర్దురత్యయామ్॥ ౨౮॥ కృత్వా ముఖాన్య

౧౬॥ ప్రస్తుతమాహ॥ తా ఇతి॥ వాచః పేశైః విలాసైః॥ ౧౭॥ స్వాగతమితి॥ సర్వాః ససంభ్రమమాగతాః విలోక్య - సభయమివాహ వ్రజస్యేతి॥ ౧౮॥ లజ్జయా మందహసితా ఆలక్ష్యాహ॥ రజనీతి॥ ౧౯॥ కించ॥ మాతర ఇతి॥ విచిన్వంతి మృగయంతే - బంధూనాం సాధ్వసం భయం - మా కృఢ్వం మా కురుతేత్యర్థః॥ ౨౦॥ ఈషత్ప్రణయకోపేనాస్యతో విలోకయంతీః ప్రత్యాహ॥ దృష్టమితి॥ రాకేశస్య పూర్ణచంద్రస్య కరైః రంజితం - యమునాస్పర్శినః అనిలస్య లీలామందగతిః - తయా ఏజంతః కంపమానాః - తరూణాం పల్లవాః - తైః శోభితం॥ ౨౧॥ తదితి॥ సతీః హే సత్యః॥ ౨౨॥ ....
సంరంభతః కుటిలదృష్టీః ప్రత్యాహ॥ అథవేతి॥ యంత్రితాశయాః వశీకృతచిత్తాః - ఉపపన్నం యుక్తం - ప్రీయంతే ప్రీతా భవంతి॥ ౨౩॥ దృష్ట్వా స్పష్టభయప్రదర్శనేన నివర్తయతి భర్తురిత్యాదిశ్లోకత్రయేణ॥ ౨౪॥ ౨౫॥ అస్వర్గ్యమితి॥ ఫల్గు తుచ్ఛం - కృచ్ఛ్రం - దుస్సంపాద్యం - ఔపపత్యం జారసౌఖ్యం॥ ౨౬॥ కించ॥ శ్రవణాదితి॥ ౨౭॥ ౨౮॥ చింతాం ప్రాప్తానాం స్థితిమాహ॥ కృత్వేతి॥ శుచః శోకా

మృగ్ధతేనశ్వసనేనశుష్యంతో బింబాధరా యేషు ముఖేషు - తాని - అవాంచీకృత్వా - అథ అంగుష్ఠేన మహీం లిఖంత్యః - తథా గృహీత కజ్జలైరస్రుభిః - కుచకుంకుమాని క్షాళయంత్యః తూష్ణీం స్థితాః యతః - ఉరుదుఃఖభరో యాసాం తాః ॥ ౨౯ ॥ కించ ॥ ప్రేష్ఠమితి ॥ కించిత్సంరంభేణ కోపావేశేన - గద్గదా గిరో యాసాం తాః - అబ్రువత - స్మరసంరంభే కారణం ప్రేష్ఠమిత్యాది - ప్రియేతరమివ వైరిణమివ ప్రతిభాషమాణం ప్రత్యాచక్షాణం ॥ ౩౦ ॥ మైవమితి ॥ నృశంసం క్రూరం - దురవగ్రహ స్వచ్ఛంద - పాదమూలం భక్తాః సేవితవతీః - అస్మాన్ భజస్వ - త్వం ముముక్షూన్ ॥ ౩౧ ॥ అపిచ యదుక్తం ॥ యదితి ॥ త్వయా ధర్మవిదేతి సోపహాసం ఏవం ఏతత్ - ఉపదేశానాం పదే విషయే - త్వయ్యేవాస్తు - ఉపదేశపదత్వే హేతుః - ఈశ ఇతి వివిదిషా వాక్యేన - సర్వోపదేశానామీశపరత్వావగమాదితి భావః - ఈశత్వే హేతుః - ఆత్మా కిల భవానితి భోగ్యస్య హి సర్వస్య భోక్తా ఆత్మైవేశ ఇత్యతః ప్రేష్ఠో బంధుశ్చ భవానేవేతి సర్వబంధుకరణీయం - త్వయ్యేవాస్తీతి భావః - అథవా - ధర్మోపదేశానాం పదే స్థానే - ధర్మోపదేష్టరి త్వయి సతి - అస్మాసు చ ధర్మం జిజ్ఞాసమానాసు సతీషు - త్వయా ధర్మవిదా - యదుక్తం ఏవమేతదస్తు - నతు త్వం ధర్మోపదేష్టా - కింతు - భవానాత్మేతి అథవా యదుక్తం - తదుపదేశపదే తద్గోచరే పురుషే - అస్తు నామ త్వయి తు ఈశే స్వామిని సతి - ఏవం కార్యాన్తైవమిత్యర్థః - యతస్తనుభృతాం త్వమాత్మా ఫలరూప ఇతి - యద్వా - యదుక్తం పత్యాదిశుశ్రూషణం ధర్మ ఇత్యేవమేతత్ త్వయ్యేవాస్తు - కుతః ఉపదేశపదే శుశ్రూషణీయత్వేన - ఉపదిశ్యమానానాం పత్యాదీనాం - పదే అధిష్ఠానే - కుతః - ఈశే ఈశ్వరమధిష్ఠానం వినా కోపి పతిపుత్రాదిర్నామ నాస్తీతి - అస్యోత్సమాసం అలమతివిస్తరేణ ॥ ౩౨ ॥ ఏతత్ సదాచారేణ దృఢయంత్యః ప్రార్థ

వశుచశ్శ్వసనేనశుష్యద్బింబాధరాణిచరణేనభువంలిఖంత్యః। అస్రైరుపాత్తమషిభిఃకుచకుంకుమా
నితస్థుర్మృజంత్యఉరుదుఃఖభరాశ్చతూష్ణీమ్॥ ౨౯॥ ప్రేష్ఠంప్రియేతరమివప్రతిభాషమాణంకృష్ణంత
దర్థవినివర్తితసర్వకామాః। నేత్రేవిమృజ్యరుదితోపహతేస్మకించిత్సంరంభగద్గదగిరోబ్రువతానుర
క్తాః॥ ౩౦॥ గోప్యః॥ మైవంవిభోర్హతిభవాన్గదితుంనృశంసంసంత్యజ్యసర్వవిషయాంస్తవపాదమూ
లమ్। భక్తాభజస్వదురవగ్రహమాత్యజాస్మాన్ దేవోయథాదిపురుషోభజతేముముక్షూన్॥ ౩౧॥ యత్ప
త్యపత్యసుహృదామనువృత్తిరంగస్త్రీణాంస్వధర్మఇతిధర్మవిదాత్వయోక్తమ్। అస్త్వేవమేతదుపదేశ
పదేత్వయీశే ప్రేష్ఠోభవాంస్తనుభృతాంకిలబంధురాత్మా॥ ౩౨॥ కుర్వంతిహిత్వయిరతింకుశలాస్స్వ
ఆత్మన్నిత్యప్రియేపతిసుతాదిభిరార్తిదైఃకిమ్। తన్నఃప్రసీదపరమేశ్వరమాస్మఛింద్యాఆశాంధృతాం
త్వయిచిరాదరవిందనేత్ర॥ ౩౩॥ చిత్తంసుఖేనభవతాపహృతంగృహేషుయన్నిర్విశత్యుతకరావపిగృ
హ్యకృత్యే। పాదౌపదంనచలతస్తవపాదమూలాద్యామఃకథంవ్రజమథోకరవామకింవా॥ ౩౪॥
సించాంగనస్త్వదధరామృతపూరకేణహాసావలోకకలగీతజహృచ్ఛయాగ్నిమ్। నోచేద్వయంవిర
హజాగ్న్యుపయుక్తదేహాధ్యానేనయామపదయోఃపదవీంసఖేతే॥ ౩౫॥ యర్హ్యంబుజాక్షతవపా
దతలంరమాయాదత్తక్షణంక్వచిదరణ్యజనప్రియస్య। అస్ప్రాక్ష్మతత్ప్రభృతినాన్యసమక్షమంగ
స్థాతుంత్వయాభిరమితాబతపారయామః॥ ౩౬॥ శ్రీర్యత్పదాంబుజరజశ్చకమేతులస్యాలబ్ధ్వాపివక్షసి

యంతే ॥ కుర్వంతీతి ॥ కుశలాః శాస్త్రనిపుణాః - తథా చ శాస్త్రం - కిం ॥ శ్రు ॥ ప్రజయా కరిష్యామో యేషాం నోఽయమాత్మా లోక ఇత్యాది ॥ ౩౩ ॥ కించ ప్రతియాతేతి యదుక్తం తదశక్యం - త్వయైవ చిత్తాదీనామపహృతత్వాదిత్యాహుః ॥ చిత్తమితి ॥ యదస్మాకం చిత్తమేతావంతం కాలం సుఖేన గృహేషు నిర్విశతి - తత్త్వయాపహృతం - కరావపి యౌ గృహ్యకృత్యే నిర్విశతః తావపి సుఖాత్మనా త్వయైవేతి వా ॥ ౩౪ ॥ సించేతి ॥ అతః అంగ హే కృష్ణ నోఽస్మాకం - తవాధరామృతపూరకేణ తద్వై వహాససహితేనావలోకేన - కలగీతేన చ - జాతో యో హృచ్ఛయాగ్నిః కామాగ్నిః - తం సించ నో చేద్వయం తావదేకోఽగ్నిస్తథా విరహజ్జనిష్యతే - యోఽగ్నిస్తేన చ - ఉపయుక్తదేహాః దగ్ధశరీరాః - యోగిన ఇవ తే పదవీమంతికం - ధ్యానేన యామః - ప్రాప్నవామ ॥ ౩౫ ॥ నను స్వపతీన్ సేవితోపగచ్ఛత - తఏవ నమగ్నిం సించేయురితి చేత్తత్రాహుః ॥ యర్హీతి ॥ రమాయాః లక్ష్మ్యాః - దత్తక్షణం దత్తోత్సవం - దత్తావసరం వా - తదపి క్వచిదేవ న సర్వదా - అరణ్యజనాః ప్రియా యస్య తస్య వ - అరణ్యజనప్రియత్వాదరణ్యే క్వచిత్ - యర్హి - అస్ప్రాక్ష్మ స్పృష్టవత్యో వయం - తత్ర చ - త్వయా అభిరమితాః ఆనందితాః స్మః - తదారభ్య - అన్యసమక్షం స్థాతుమపి న పారయామః న శక్నుమః తుచ్ఛాస్తేన రోచంత ఇత్యర్థః ॥ ౩౬ ॥ త్వత్పాదసౌభాగ్యం - త్వతిచిత్రమిత్యాహుః ॥ శ్రీరితి ॥ వక్షసి అసాపత్న్యం స్థానం లబ్ధ్వాపి - తులస్యా సపత్న్యా సహ - యత్తవ పదాంబుజరజః కామయతే స్మ భృత్యైస్సహైవ జుష్టమితి సౌభాగ్యాతిరేకోక్తిః - యస్యాః స్వవీక్షణే శ్రీరాత్మానం విలోకయత్విత్యేతదర్థం - అన్యేషాం బ్రహ్మాదీనాం - తపోభిః ప్రయా

సః- సాత్వ్రజస్తద్వత్ వయమపి ప్రపన్నా ఇతి॥ ౩౭॥ తదితి॥ హే వృజినార్దన దుఃఖహంతః- త్వదుపాసనే త్వద్భజన ఏవ ఆశా యాసాం తాః- వయం వసతీః గృహాన్ విసృజ్య- యోగిన ఇవ ప్రాప్తాః - తవ సుందరస్మితవిలసితనిరీక్షణేన యస్తీవ్రః కామస్తేన తప్తచిత్తానాం నః - హే పురుషరత్న- దాస్యం దేహి ॥ ౩౮॥ ననుగృహాదిస్వామ్యం విహాయ మద్దాస్యం కిమితి ప్రార్థ్యతే అత ఆహుః ॥ వీక్ష్యేతి ॥ అలకావృతముఖం కేశాంతైరావృతం ముఖం- తథా కుండలయోః శ్రీర్యయోస్తే - గండస్థలే యస్మిన్ - అధరే సుధా యస్మిన్ - తచ్చ తచ్చ ముఖం వీక్ష్య- దత్తాభయం భుజదండయుగ్మం చ వక్షశ్చ- శ్రియాః ఏకమేవ రమణం రతిజనకం- అత్ర విసర్గలోపే సంధిరార్షః - వీక్ష్య దాస్య ఏవ- భవామేతి॥ ౩౯ ॥ నను జుగుప్సితమాపపత్యమిత్యుక్తం తత్రాహుః ॥ కా స్త్ర్యితి ॥ అంగ హే కృష్ణ- కలాని పదాని యస్మిన్ తదాయతం దీర్ఘతాం - మూర్ఛితం స్వరాలాపభేదః- తేన పాఠాంతరే కలపదామృతమయం వేణుగీతం తేన మోహితా కావా స్త్రీ- ఆర్యచరితాన్నిజధర్మాన్నచలేత్ యన్మోహితాః పురుషా అపిచలితాః- కించ - త్రైలోక్యసౌభగమితి యత్ యతః అబిభ్రన్ అబిభరుః- త్వద్ద్యోతకశబ్దశ్రవణమాత్రేణాపి

పదంకిలభృత్యజుష్టమ్। యస్యాస్స్వవీక్షణకృతేన్యసురప్రయాసస్తస్యద్వయంచతవపాదరజఃప్రపన్నాః॥
౩౭। తన్నః ప్రసీదవృజినార్దనతేంఘ్రిమూలం ప్రాప్తావిసృజ్యవసతీస్త్వదుపాసనాశాః। త్వత్సుం
దరస్మితనిరీక్షణతీవ్రకామతప్తాత్మనాంపురుషభూషణదేహిదాస్యమ్। ౩౮।వీక్ష్యాలకావృతముఖంత
వకుండలశ్రీగండస్థలాధరసుధంహసితావలోకమ్। దత్తాభయంచభుజదండయుగంవిలోక్యవక్షఃశ్రి
యై * కరమణంచభవామదాస్యః॥ ౩౯।కాస్త్ర్యంగతేకలపదాయతవేణుగీతసంమోహితార్యచరి
తాన్నచలేత్త్రిలోక్యామ్। త్రైలోక్యసౌభగమిదంచనిరీక్ష్యరూపంయద్గోద్విజద్రుమమృగాఃపులకా
న్యబిభ్రన్। ౪౦॥ వ్యక్తంభవాన్వ్రజజనార్తిహరోభిజాతోదేవోయథాదిపురుషస్సురలోకగో
ప్తా। తన్నోనిధేహికరపంకజమార్తబంధోతప్తస్తనేషుచశిరస్సుచకింకరీణామ్॥ ౪౧॥ శ్రీశుకః॥ ఇతి
విక్లబితంతాసాంశ్రుత్వాయోగేశ్వరేశ్వరః। ప్రహస్యసదయంగోపీరాత్మారామోప్యరీరమత్।౪౨॥
తాభిస్సమేతాభిరుదారచేష్టితః ప్రియేక్షణోత్ఫుల్లముఖీభిరచ్యుతః। ఉదారహాసద్విజకుందదీధితిర్వ్య
రోచతైణాంకఇవోడుభిర్వృతః॥ ౪౩। ఉపగీయమానఉద్గాయన్వనితాశతయూథపః। మాలాంబి
భ్రద్వైజయంతీంవ్యచరన్మండయన్వనమ్। ౪౪। నద్యాఃపులినమావిశ్యగోపీభిర్హిమవాలుకమ్। జు
ష్టంతత్తరళాంభోజకుముదామోదవాయునా॥ ౪౫। బాహుప్రసారపరిరంభకరాలకోరునీవీస్తనాల
భననర్మనఖాగ్రపాతైః। క్ష్వేళ్యావలోకహసితైర్వ్రజసుందరీణాముత్తంభయన్రతిపతింరమ
యాంచకార ॥ ౪౬ ।ఏవంభగవతఃకృష్ణాల్లబ్ధమానామహాత్మనః। స్వాత్మానంమేనిరేస్త్రీణాంమాని
న్యోభ్యధికంభువి॥ ౪౭। తాసాంతత్సౌభగమదంవీక్ష్యమానంచకేశవః। ప్రశమాయప్రసాదా
యతత్రైవాంతరధీయత॥ ౪౮॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-ఏకోనత్రింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖
అంతర్హితేభగవతిసహసైవవ్రజాంగనాః। అతప్యంస్తమచక్షాణాఃకరిణ్య ఇవయూథపమ్॥ ౧॥
గత్యానురాగస్మితవిభ్రమేక్షితైర్మనోరమాలాపవిహారవిభ్రమైః। ఆక్షిప్తచిత్తాః ప్ర

తావన్నిజధర్మాత్ గోయుక్తః కింపునస్త్వదనుభవే నేతిభావః ॥౪౦॥ వ్యక్తమితి॥ వ్యక్తం నిశ్చితం ॥౪౧॥ ఇతీతి॥ విక్లబితం పారవశ్యప్రలపితం- గోపీః- అరీరమత్ రమయామాస॥౪౨॥ తాభిరితి॥ ప్రియస్యేక్షణేన- ఉత్ఫుల్లాని ముఖాని యాసాం తాభిః ఉదారహాసశ్చ ద్విజాశ్చ తేషు కుందకుసుమవద్దీధితిర్యస్య సః- ఏణాంకశ్చంద్రః॥౪౩॥౪౪॥౪౫॥ బాహ్వితి॥ బాహుప్రసారశ్చ- పరిరంభశ్చ. కరాదీనామాలభనం స్పర్శశ్చ నర్మపరిహాసశ్చ నఖాగ్రపాతశ్చ. తైః క్ష్వేళ్యా క్రీడయా చ - అవలోకనైర్హాసితైశ్చ కామం తాసాముద్దీపయన్ - తాః రమయామాస॥౪౬॥ ఏవమితి ॥ మహాత్మనో అనాసక్తచిత్తత్వాదితి భావః॥౪౭॥ తాసామితి॥ తత్సౌభగమదం అస్వాధీనతాం- మానం గర్వం. కేశవః కశ్చ ఈశశ్చ కేశౌ తావశయతీతి తథా సః ॥ ౪౮ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ఏకోనత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ త్రింశే విరహసంతప్తగోపీభిః కృష్ణమార్గణమ్। ఉన్మత్తవన్నియతం భ్రమతీభిర్వర్ణ్యతే నను ॥ అంతరితి ॥ అచక్షాణాః అపశ్యంత్యః॥ ౧॥ గత్యేతి ॥ గత్యా అనురాగస్మితాభ్యాం చ విభ్రమేక్షితాని సవిలాసనిరీక్షితాని- తైశ్చ మనోరమ ఆలాపశ్చ- విహారశ్చ- క్రీడా

శ్చ- విభ్రమాః అన్యైర్విలాసాః తైశ్చ- రమాపతేర్గత్యాదిభిః తైః రాకృష్టాః ఆకృష్టాని- చిత్తాని యాసాం తాః- అత ఏవ తస్మిన్నేవ ఆత్మా యా
సాం తాః- తస్య లీలావిశేషాః తా జగృహుః- తదనుకరణైః రాక్రీడన్ ॥ ౨ ॥ అపిచ- గతిస్మితేతి ॥ ప్రియస్య గత్యాదిషు ప్రతిరూఢాః ఆవిష్ట
మూర్తయో యాసాం తాః- అతః కృష్ణవిహారవిభ్రమాః కృష్ణస్యేవ విహారాః క్రీడాః విభ్రమాః విలాసాః యాసాం తాః- అహమేవ కృష్ణ ఇతి
పరస్పరం నివేదితవత్యః ॥ ౩ ॥ కించ- గాయంత్య ఇతి ॥ వనాద్వనాంతరం గచ్ఛంత్యః- విచిక్యుః అమృగయన్- ఉన్మత్తతుల్యత్వమాహ-
వనస్పతీన్ పప్రచ్ఛుః- భూతేషు- అంతరం మధ్యే సంతం పురుషం- బహిశ్చ సంతమితి ॥ ౪ ॥ తత్ప్రసంచయతి నవభిః - తత్ర- మహత్త్వా
దేతే పశ్యేయురిత్యాశయాదశ్వత్థాదీన్ పృచ్ఛంతి ॥ దృష్ట ఇతి ॥ ప్రేమహాసవిలసితైరవలోకనైః అస్మాకం మనో హృత్వా- చోర ఇవ గతః- యు
ష్మాభిః కిం దృష్ట ఇతి ॥ ౫ ॥ మహాంతః- స్వపుష్పైః పరోపకారిణశ్చేతి కురవకాదీన్ పృచ్ఛంతి ॥ కచ్చిదితి ॥ హే కురవకాదయః దర్ప
హరం స్మితం యస్య సః- ఇతో గతః కచ్చిద్దృష్ట ఇతి ॥ ౬ ॥ కచ్చిదితి ॥ అలికులైః సహ- త్వా త్వాం- బిభ్రత్- తవాతిప్రియస్త్వయా కిం దృ
ష్ట ఇతి ॥ ౭ ॥ గుణతః కేచిన్నమ్రా ఇమాః పశ్యేయురితి పృచ్ఛంతి ॥ మాలతీతి ॥ హే మాలతి- మల్లికే- జాతియూథికే- వః యుష్మాభిః- కిం అదర్శి
దృష్టః- కరస్పర్శేన- వః ప్రీతిం జనయన్- కిం యాత ఇతి అత్ర మాలతీజాత్యోరవాంతరవిశేషో ద్రష్టవ్యః ॥ ౮ ॥ ఫలాదిభిః సర్వప్రాణిసం
తర్పకా ఏతే పశ్యేయురితి పృచ్ఛంతి ॥ చూతేతి ॥ చూతామ్రయోరవాంతరజాతిభేదః - నీపకదంబయోశ్చ- హే చూతాదయః హే అస్యైవ

మదారమాపతేస్తాస్తా విచేష్టా జగృహుస్తదాత్మికాః ॥ ౨ ॥ గతిస్మితప్రేక్షణభాషణాదిషు ప్రియాః ప్రి
యస్య ప్రతిరూఢమూర్తయః । అసావహం త్విత్యబలాస్తదాత్మికా న్యవేదిషుః కృష్ణవిహారవిభ్రమాః ॥
౩ । గాయన్త్య ఉచ్చైరముమేవ సంహతా విచిక్యురున్మత్తకవద్వనాద్వనమ్ । పప్రచ్ఛురాకాశవదన్త
రం బహిర్భూతేషు సన్తం పురుషం వనస్పతీన్ ॥ ౪ । దృష్టో వః కచ్చిదశ్వత్థ ప్లక్ష న్యగ్రోధ నో మనః । నం
దసూనుర్గతో హృత్వా ప్రేమహాసావలోకనైః । ౫ । కచ్చిత్కురవకాశోకనాగపున్నాగచంపకాః ।
రామానుజో మానినీనాం గతో దర్పహరస్మితః ॥ ౬ । కచ్చిత్తులసి కల్యాణి గోవిందచరణప్రియే । సహ
త్వాలికులైర్బిభ్రద్దృష్టస్తేఽతిప్రియోఽచ్యుతః ॥ ౭ ॥ మాలత్యదర్శి వః కచ్చిన్మల్లికే జాతియూథికే । ప్రీతిం
వో జనయన్యాతః కరస్పర్శేన మాధవః ॥ ౮ । చూతప్రియాళుపనసాసనకోవిదారజంబీరబిల్వబకు
ళామ్రకదంబనీపాః । యేఽన్యే పరార్థభవికా యమునోపకూలాః శంసంతు కృష్ణపదవీం రహితాత్మనాం
నః ॥ ౯ । కిం తే కృతం క్షితి తపో బత కేశవాంఘ్రిస్పర్శోత్సవోత్పులకితాంగరుహైర్విభాసి । అప్యం
ఘ్రిసంభవ ఉరుక్రమవిక్రమాద్వా ఆహో వరాహవపుషః పరిరంభణేన ॥ ౧౦ ॥ అప్యేణపత్న్యుపగ
తః ప్రియయేహ గాత్రైస్తన్వన్దృశాం సఖి సునిర్వృతిమచ్యుతో వః । కాంతాంగసంగకుచకుంకుమరం
జితాయాః కుందస్రజః కులపతేరిహ వాతి గంధః ॥ ౧౧ । బాహుం ప్రియాంస ఉపధాయ గృహీతపద్మో
రామానుజస్తులసికాలికులైర్మదాంధైః । అన్వీయమాన ఇహ వస్తరవః ప్రణామం కిం వాభినందతి చ
రన్ప్రణయావలోకైః ॥ ౧౨ ॥ పృచ్ఛతేమా లతా బాహూనప్యాశ్లిష్టా వనస్పతేః । నూనం తత్కరజస్పృ

పరార్థభవికాః పరార్థమేవ భవో జన్మ యేషాం తే- యమునోపకూలాః తస్యాః కూలసమీపే వర్తమానాః తీర్థవాసిన ఇత్యర్థః- తేభ
వంతః- రహితాత్మనాం శూన్యచేతసాం నః- కృష్ణపదవీం కృష్ణమార్గం- శంసంతు కథయంతు ॥ ౯ ॥ కిమితి ॥ హే క్షితి హే క్షితే- త్వయా
కిం తపః కృతం- యా త్వం- కేశవాంఘ్రిస్పర్శోత్సవా కేశవస్యాంఘ్రిస్పర్శేన ఉత్సవో యస్యాః సా- కుతః- అంగరుహైః ఉత్పులకితా
రోమాంచితా విభాసి శోభసే -తత్ర విశేషం పృచ్ఛంతి- అపి కిం- అయముత్సవః అంఘ్రిసంభవః- అధునాతదైకదేశాంఘ్రిస్పర్శసంభూ
తః- యద్వా- నైతావత్- కింతు - ఉరుక్రమవిక్రమాత్ పూర్వమేవ త్రివిక్రమస్య పదా సర్వాక్రమణాత్ - ఆహో అథవా- నైతావ
దేవ- అపితు- తతోఽపి పూర్వం- వరాహస్య వపుషః పరిరంభణేనేతి - అతస్త్వయా నూనం దృష్టస్తం దర్శయేతి ॥ ౧౦ ॥ హరిణ్యా దృ
ష్టిప్రసృత్యా- కృష్ణదర్శనం సంభావ్యాహుః ॥ అపీతి ॥ హే సఖి ఏణపత్ని- అపి కిం- ఉపగతః సమీపం గతః- గాత్రైః సుందరైర్ము
ఖబాహ్వాదిభిః -ప్రియయా సహేతి యదుక్తం తద్ద్యోతకం కాంతాయా అంగసంగతః- తత్కుచకుంకుమేన రంజితాయాః- కుందకుసుమస్ర
జో గంధః- కులపతేః శ్రీకృష్ణస్య- వాతి ఆగచ్ఛతి ॥ ౧౧ ॥ ఫలభారేణ నతాన్ తరూన్- కృష్ణం దృష్ట్వా- ప్రణతా ఇతి మత్వా- ప్రియయా సహి
తస్య గతివిలాసం సంభావయంత్యః- పృచ్ఛంతి ॥ బాహుమితి ॥ తులసికాయా అలికులైః అతస్తదామోదమదాంధైః- అన్వీయమానః అను
గమ్యమానః ఇహ చరన్నితి ॥ ౧౨ ॥ పృచ్ఛతేతి ॥ కాశ్చిదాహుః- హే సఖ్యః ఇమా లతాః కృష్ణేన సంగతాః నూనం- అతః ఇమాః పృ

ఛృత-ననుస్వపతిసంగతా తత్సంగతిః దుర్ఘటా న- వనస్పతేః పత్యుః బాహూన్ శాఖా ఆశ్లిష్టా అపి - అహో భాగ్యం - నూనం - తన్నఖైః స్పృ
ష్టాః- యతః ఉత్పులకాని బిభ్రతి- న హి స్వపతిసంగతా ఈదృక్ పులకసంభవ ఇతి భావః॥ ౧౩॥ ఉన్మత్తకవత్ ప్రచ్ఛురిత్యేతత్ ప్రపంచి
తం- ఇదానీం ॥ శ్లో॥ ఆక్షిప్తచిత్తాః ప్రమదా రమాపతేస్తాస్తా విచేష్టా జగృహుస్తదాత్మికా ఇతి యదుక్తం- తత్ప్రపంచయతి॥ ఇతీతి॥ ఉ
న్మత్తవచో గోప్యః ఉన్మత్తవచసశ్చ తాః గోప్యశ్చ- కృష్ణాన్వేషణేన కాతరా అతివిహ్వలాః - అనుచక్రురనుకృతవత్యః॥ ౧౪॥ కస్యాశ్చిది
త్యాదిశ్లోకచతుష్టయేన అనుకరణం ప్రపంచ్యతే- తతశ్చతుర్భిస్తన్మయత్వం పునః కేన అనుకరణమితి వివేకః ॥ కస్యా ఇతి ॥ పూతనాయంత్యాః
పూతనావదాచరంత్యాః- కృష్ణవదాచరంతీ స్తనమపిబత్ - తోకయిత్వా తోకవత్ శిశువదాత్మానం కృత్వా॥ ౧౫॥ దైత్యాయిత్వేతి॥ దై
త్యాయిత్వా దైత్యవత్ తృణవర్తవదాత్మానం కృత్వా ఏకా కృష్ణార్భభావనాం కృష్ణస్యార్భకం బాల్యం- భావయతి యా తాం - అన్యాం జ-
హార॥ ౧౬॥ ౧౭॥ కృష్ణాయితేతి॥ దూరగాః దూర ఏవ వర్తమానాగాః- యద్వత్ -యథా- కృష్ణః తథా ఆహూయ తం కృష్ణమనుకుర్వతీం అఘవత్

ష్టా బిభ్రత్యుత్పులకాన్యహో॥ ౧౩ । ఇత్యున్మత్తవచో గోప్యః కృష్ణాన్వేషణకాతరాః। లీలా భగవత
స్తాస్తా హ్యనుచక్రుస్తదాత్మికాః॥ ౧౪॥ కస్యాశ్చిత్పూతనాయంత్యాః కృష్ణాయంత్యపిబత్ స్తనమ్। తో
కయిత్వా రుదంత్యన్యా పదాహంచ్ఛకటాయతీమ్॥ ౧౫॥ దైత్యాయిత్వా జహారాన్యామేకా కృష్ణార్భభా
వనామ్॥ ౧౬॥ కృష్ణరామాయితే ద్వే తు గోపవత్సాయితాః పరాః। వత్సాయితాం గృహీత్వాన్యా భ్రామ
యిత్వా న్యపాతయత్ ।౧౭॥ కృష్ణాయితా జఘానాన్యా తత్ర కాంతు బకాయితాం। ఆహూయ దూరగా
యద్వత్ కృష్ణస్తమనుకుర్వతీమ్॥ ౧౮ । వేణుం క్వణంతీం క్రీడంతీమన్యాః శంసంతి సాధ్వితి। కస్యాంచిత్స్వ
భుజం న్యస్య చరంత్యాహాపరాం తు సా। ౧౯। కృష్ణోఽహం పశ్యత గతిం లలితామితి తన్మయీ। మా భైష్ట వా
తవర్షాభ్యాం తత్త్రాణం విహితం మయా ॥ ఇత్యుక్త్వైకేన హస్తేన యతంత్యున్నిదధేంబరమ్ ॥ ౨౦ ।
ఆరుహ్యైకా పదాక్రమ్య శిరస్యాహాపరాం నృప । దుష్టాహే గచ్ఛ జాతోఽహం ఖలానాం నను దండభృత్ ॥
౨౧ । తత్రైకోవాచ హే గోపా దావాగ్నిం పశ్యతోల్బణమ్ । చక్షూంష్యాశు పిదధ్వం వో విధాస్యే
క్షేమమంజసా। ౨౨। బధ్నంత్యన్యాం స్రజైకా హత్వా సుదోర్ల్యూఖలే హరే। బధ్నామి భాండభేత్తా
రం హైయంగవ * ముషం త్వితి ॥ భీతా సుదృక్ పిధాయాస్యం భేజే భీతివిడంబనమ్॥ ౨౩। ఏవం కృష్ణం పృచ్ఛ
మానా బృందావనలతాస్తరూన్। వ్యచక్షత వనోద్దేశే పదాని పరమాత్మనః॥ ౨౪। పదాని వ్యక్తమేతా
ని నందసూనోర్మహాత్మనః। లక్ష్యంతే హి ధ్వజాంభోజవజ్రాంకుశాదిభిః॥ ౨౫। తత స్తత స్తత్పద
వీమన్విచ్ఛంత్యోఽగ్రతోబలాః। వధ్వాః పదైస్సుపృక్తాని విలోక్యార్తాస్సమబ్రువన్॥ ౨౬॥ కస్యాః పదాని
యాతాయాః పశ్యధ్వం నందసూనునా। అంసన్యస్తప్రకోష్ఠాయాః కరేణోః కరిణా యథా॥ ౨౭। అనయా
రాధితో నూనం భగవాన్ హరిరీశ్వరః। యన్నో విహాయ గోవిందః ప్రీతో యామనయద్రహః॥ ౨౮॥ ధన్యా
అహో అమీ హ్యాల్యో గోవిందాంఘ్ర్యబ్జరేణవః। యాన్ బ్రహ్మేశౌ రమాదేవీ దధుర్మూర్ధ్న్యఘ
నుత్తయే॥ ౨౯। తస్యా అమూని నః క్షోభం కుర్వంత్యుచ్చైః పదాని యత్ । యైకాపహృత్య గోపీ
నాం రహో భుంక్తేఽచ్యుతాధరమ్ । ౩౦ ॥ న లక్ష్యంతే పదాన్యత్ర తస్యా నూనం తృణాంకురైః।

మానాం అనువర్తత ఇతి వా పాఠః॥ ౧౮॥ ౧౯॥ కృష్ణ ఇతి॥ యతంతీ యత్నం కుర్వంతీతి- అంబరం ఉత్తరీయం వస్త్రం- ఉన్నిదధే ఊర్ధ్వం
ధృతవతీ॥ ౨౦॥ ౨౧॥ తత్రేతి॥ పిదధ్వం నిమీలయత॥ ౨౨॥ బధ్నంతీతి॥ సుదృక్ సునయనమాస్యం పిధాయ- సుదృక్ వరాక్షీతి వా- భీతివిడం
బనం భయానుకరణం ॥ ౨౩॥ ఏవమితి॥ ఏవం పునరపి బృందావనలతాస్తరూంశ్చ చ కృష్ణం పృచ్ఛంత్యః వనోద్దేశే వనప్రదేశే - వ్యచక్షత అప
శ్యన్॥ ౨౪॥ ౨౫॥ తత స్తత ఇతి॥ సుపృక్తాని సంపృక్తాని సంమిశ్రాణి॥ ౨౬॥ కస్యా ఇతి॥ తేన అంసే న్యస్తః ప్రకోష్ఠో యస్యాస్త్రీ కరేణోః
హస్తిన్యాః॥ ౨౭॥ అనయేతి॥ రహః ఏకాంతస్థానే ॥ ౨౮॥ ధన్యా ఇతి॥ హే ఆల్యః సఖ్యః- అహో ధన్యా అతిపుణ్యాః - గోవిందాంఘ్ర్య
బ్జరేణవః- తత్ర హేతుః- యానితి- అస్మాభిరప్యేతద్రేణ్వభిషేకేణ- తథైవ కృష్ణః ప్రాప్తుం శక్య ఇతి భావః॥ ౨౯॥ అన్యా ఆహుః ॥ తస్యా
ఇతి ॥ గోపీనాం సర్వాసాం- అయం భావః- భవేదేవం- యది తస్యాః పదాని సంపృక్తాని న భవేయుః- తాని నః కథం దుఃఖం కుర్వంతీతి ॥
౩౦॥ తదసంపృక్తాన్ కేవలకృష్ణపాదరేణూనేవ విచిన్వంత్యస్తాన్ దృష్ట్వా పునరత్యంతం సమతప్యన్- తదాహ శ్లోకత్రయేణ ॥ నలక్ష్యంత

ఇతి ॥ ఖిద్యతీ - సుజాతేసుకుమారే - అంఘ్రితలేయస్యాస్తాం - ఉన్నిన్యేస్కంధమారోపితవాన్ ॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ప్రపదేతి॥ ప్రపదాభ్యాం-ఆక్రమణంశ్రోణీసంమర్దనం - యయోః - అతఏవఅసకలేపదేపశ్యతేతి - తస్యాఃకృష్ణజానుస్వంత ఉపవిష్టాయాశ్చిహ్నందృష్ట్వాహుః॥ కేశప్రసాధనమితి॥ ౩౪॥ తానీతి॥ కాంతామధికృత్య- తానిప్రసూనానిచూడయతాచూడానుకారేణబధ్నతా- ఇహధ్రువముపవిష్టం॥ ౩౫॥ రేమితయేత్యాదిశుకోక్తిః-రేమఇతి ॥ ఆత్మరతఃస్వతస్తుష్టః - ఆత్మారామఃఆత్మక్రీడః- అఖండితః స్త్రీవిభ్రమైరనాకృష్టోపితథాచేత్తిమితిశేమఇత్యతఆహ-కామినామితి॥౩౬॥ ౩౭॥ స్త్రీణాందురాత్మతామాహ ॥ ద్వాభ్యాం॥ సేతి ॥ కామోయానమాగమనసాధనంయాసాంతాః - గోపీర్హిత్వా- మాంభజతఇతిహేతోరాత్మానంవరిష్ఠాంమేనఇతి ॥ ౩౮॥ ౩౯॥ కామినాందైన్యందర్శయతీ॥ ఏవముక్తఇతి॥అఖండితత్వమాహ ॥ తతశ్చేతి ॥ తస్యాంస్కంధారోహణోద్యతాయాంఅంతర్హితఇత్యర్థః॥ ౪౦॥ అనుతాపమాహ॥ హనాథేతి॥ ౪౧॥ అన్విచ్ఛంత్యఇతి॥ అన్విచ్ఛంత్యఃమృగయమాణాః - అవిదూరతఃసమీపే॥ ౪౨॥ ౪౩॥ తతఇతి॥ తతస్తయాపిసహితాః- కృ

ఖిద్యత్సుజాతాంఘ్రితలామున్నిన్యే ప్రేయసీంప్రియః ॥ ౩౧ ॥ ఇమాన్యధికమగ్నాని పదాని వహతోవధూమ్। గోప్యః పశ్యతకృష్ణస్య భారాక్రాంతానికామినః ॥ ౩౨ ॥ ....

అత్రావరోపితాకాంతాపుష్పహేతోర్మహాత్మనా। అత్రప్రసూనాపచయఃప్రీత్యర్థే ప్రేయసాకృతః॥ ౩౩॥ ప్రపదాక్రమణేహ్యేతే పశ్యతాసకలేపదే। కేశప్రసాధనంత్వత్ర కామిన్యాఃకామినా కృతమ్॥ ౩౪॥ తానిచూడయతాకాంతాముపవిష్టమిహధ్రువమ్॥ ౩౫ ॥ రేమేతయాచాత్మరతఆత్మారామోప్యఖండితః। కామినాందర్శయన్దైన్యంస్త్రీణాంచైవదురాత్మతామ్ ॥ ౩౬ ॥ ఇత్యేవందర్శయంత్యస్తాశ్చేరుర్గోప్యోవిచేతనాః। యాంప్రియామనయత్కృష్ణోవిహాయాన్యాఃస్త్రియోవనే॥ ౩౭॥ సాచమేనేతదాత్మానంవరిష్ఠాంసర్వయోషితామ్। హిత్వాగోపీఃకామయానామామసౌభజతేప్రియః ॥ ౩౮॥ తతోగత్వావనోద్దేశందృప్తాకేశవమబ్రవీత్ । నపారయేహంచలితుంనయమాంయత్రతేమనః॥ ౩౯ ॥ ఏవముక్తఃప్రియామాహస్కంధఆరుహ్యతామితి। తతశ్చాంతర్దధేకృష్ణస్సావధూరన్వతప్యత॥ ౪౦॥ హానాథరమణప్రేష్ఠక్వాసిక్వాసిమహాభుజ। దాస్యాస్తేకృపణాయామేసఖేదర్శయసన్నిధిమ్॥ ౪౧॥ అన్విచ్ఛంత్యోభగవతోమార్గంగోప్యోవిదూరతః। దదృశుఃప్రియవిశ్లేషమోహితాందుఃఖితాంసఖీమ్ ॥ ౪౨ ॥ తయాకథితమాకర్ణ్యమానప్రాప్తించమాధవాత్ । అవమానంచదౌరాత్మ్యాద్విస్మయంపరమంయయుః॥ ౪౩॥ తతోవిశన్వనంచంద్రజ్యోత్స్నాయావద్విభావ్యతే। తమఃప్రవిష్టమాలక్ష్యతతోనివవృతుస్స్త్రియః॥ ౪౪॥ తన్మనస్కాస్తదాలాపాస్తద్విచేష్టాస్తదాత్మికాః। తద్గుణానేవగాయంత్యోనాత్మాగారాణిసస్మరుః॥ ౪౫॥ పునఃపులినమాగత్యకాళింద్యాఃకృష్ణభావితాః। సమవేతాజగుఃకృష్ణంతదాగమనకాంక్షితాః॥ ౪౬ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-త్రింశోధ్యాయః.❖❖❖❖❖❖❖❖❖

—❖ గోపికాగీతప్రారంభః. ❖—

గోప్యః॥ జయతితేధికంజన్మనావ్రజశ్శ్రయతఇందిరాశశ్వదత్రహి। దయితదృశ్యతాందిక్షుతావకా

స్తాస్త్వేషణాయవనమవిశన్ - తతోహరేరన్వేషణాన్నివృత్తాః॥ ౪౪॥ తదితి ॥ ఏవంతమఃప్రాప్తాఅపి- స్వగృహాన్నైవస్మృతవంత్యః- తదాత్మికాఃసఏవఆత్మా యాసాంతాః - తన్మయాఇత్యర్థః॥ ౪౫॥ పునరితి ॥ కింతుపూర్వంయత్ర - శ్రీకృష్ణేనసంగతిరాసీత్తదేవకాళింద్యాఃపునఃపులినమాగత్య - కృష్ణంభావయంతిధ్యాయంతీతితథాతాః-కృష్ణస్యాగమనంకాంక్షితంయాసాంతాః - మిళితాఃసమ్మిళితాస్సత్యః- కృష్ణమేవజగురితి॥ ౪౬॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ఏకత్రింశేనిశాయాంతాః పునఃపులినమాగతాః। కృష్ణమేవానుగాయంత్యఃప్రార్థయంతేతదాగమం॥ జయతీతి ॥ హేదయిత - తేజన్మనా- వ్రజఃఅధికంయథాభవతితథాజయతి- ఉత్కర్షేణవర్తతే- యస్మాత్- త్వమత్రజాతః- తస్మాత్- ఇందిరాలక్ష్మీః అత్రహివ్రజమలంకృత్యవర్తతే- ఏవంవ్రజేసర్వస్మిన్మోదమానే- అత్రతుతావకాఃత్వదీయగోపీజనాః-త్వయ్యేవధృతప్రాణాః- ఏవకథంచిత్-ధృతాసవోయైస్తే- త్వాంవిచిన్వతే- మృగయంతే- అతస్త్వయాదృశ్యతాం ప్రత్యక్షీభూయతామితి- యద్వా- అస్మాభిర్భవాన్దృశ్య

తాం· యద్వా- ఏవం-త్వయాదృశ్యతామేతేవిచిన్వతఇతి - అత్రస్వశంత్రాణంబహూనాంచవక్తృత్వాపేక్షయా ఆహురితి సర్వత్రశ్లోకేష్వవధారణా- తథాపిసంగతిరుచ్యతే ॥ ౧॥ తత్రవిచిన్వంతుమమకిమితిచేత్తత్రాహుః ॥ శరదితి ॥ శరదుదాశయేశరత్కాలికే - సరసి- సాధుజాతసత్సరసిజోదరశ్రీముషా- సాధుజాతంసమ్యగ్జాతం- యత్ సత్సరసిజం· సువికసితంపద్మం- తస్యోదరేగర్భేయాశ్రీస్తాంముష్ణాతిహరతీతితథా· తయాదృశానేత్రేణ- హేసురతనాథసంభోగపతే- వరద అభీష్టప్రద- అశుల్కదాసికాః అమూల్యదాసీః· నః - నిఘ్నతోమారయతః· తేతవ - త్వయా క్రియమాణః- ఇహలోకే· అయంవధోనభవతికిం· కింశస్త్రైరేవవధోవధః కిందృశావధోవధోనభవతి- కింతుభవత్యేవ- అతస్త్వద్దృశాఅపహృతప్రాణప్రత్యర్పణాయ-త్వయాదృశ్యతామితిభావః-త్వయాదృశ్యతామితి యథాసంభవంసర్వత్రవాక్యశేషః ॥ ౨॥ కించబహుభ్యోమృత్యుభ్యఃకృపయా రక్షితాఃకిమితీదానీందృశామన్మథంప్రేష్యహంతుమీహసేత్యాహుః ॥ విషేతి॥ హేఋషభశ్రేష్ఠ - విషమయాజ్జలాశయాత్ - తథావ్యాళరాక్షసాదఘాసురాత్ వర్షాత్ - మారుతాత్ - వైద్యుతానలాత్ అశనినిపాతాత్ - వృషారిష్టస్తస్మాత్ మయాత్మజాత్ - వ్యోమాత్- విశ్వతఃఅన్యస్మాదపి-సర్వతోభయాచ్చ-బకకాళీయదమనాదినా-రక్షితాఃకిమిదానీముపేక్షసఇతిభావః॥ ౩॥ అపిచవిశ్వపాలనాయావతీర్ణస్యతవభక్తోపేక్షాత్యంతమనుచితేత్యాశయేనాహుః ॥ నఖల్వితి ॥ హేసఖే - భవాన్ ఖలు - నిశ్చితంయశోదాసుతోనభవతి - కింతు - సర్వప్రాణినాం బుద్ధిసాక్షీ·సనుసకిందృశ్యోభవతి· తత్రాహుః- విఖనసాబ్రహ్మణా- విశ్వపాలనాయప్రార్థితస్సన్ - సాత్వతాంకులే· ఉదేయివాన్ ఉదితఇతి॥ ౪॥ తస్మాత్త్వద్భక్తానామస్మాకమేతత్ప్రార్థనాచతుష్టయంసంపాదయేత్యాహుశ్చతుర్భిః ॥ విరచితేతి ॥ హేవృష్ణిధుర్య - సంసృతేర్భయాత్తేశరణమీయుషాంశరణంప్రాప్తానాం ప్రాణినాం· విరచితందత్తమభయంయేనతత్తథా - హేకాంత - కామదంవరదం - తథాశ్రియఃకరంగృహ్ణాతీతితథా· తద్భవతఃకరసరో

త్త్వయిధృతాసవస్త్వాంవిచిన్వతే। ౧ ॥ శరదుదాశయేసాధుజాతసత్సరసిజోదరశ్రీముషాదృశా।
సురతనాథతేఽశుల్కదాసికావరదనిఘ్నతోనేహకింవధః॥ ౨॥ విషజలాశయాద్వ్యాళరాక్షసాద్వర్ష
మారుతాద్వైద్యుతానలాత్ । వృషమయాత్మజాద్విశ్వతోభయాదృషభతేవయంరక్షితాముహుః॥
౩॥నఖలుగోపికానందనోభవానఖిలదేహినామంతరాత్మదృక్ । విఖనసార్థితోవిశ్వగుప్తయేసఖఉ
దేయివాన్సాత్త్వతాంకులే॥౪॥విరచితాభయంవృష్ణిధుర్యతేశరణమీయుషాంసంసృతేర్భయాత్।
కరసరోరుహంకాంతకామదంశిరసిధేహినఃశ్రీకరగ్రహమ్॥ ౫॥ వ్రజజనార్తిహన్వీరయోషి
తాంనిజజనస్మయధ్వంసనస్మిత। భజసఖేభవత్కింకరీఃస్మనోజలరుహాననంచారుదర్శయ॥ ౬॥ ప్రణత
దేహినాంపాపకర్శనంతృణచరానుగంశ్రీనికేతనమ్। ఫణిఫణార్పితంతేపదాంబుజంకృణుకుచేషు
నఃకృంధిహృచ్ఛయమ్॥ ౭॥ మధురయాగిరావల్గువాక్యయాబుధమనోజ్ఞయాపుష్కరేక్షణ। విధికరీ
రిమావీరముహ్యతీరధరశీధునాప్యాయయస్వనః॥ ౮॥ తవకథామృతంతప్తజీవనంకవిభిరీడితంకల్మషాప
హమ్।శ్రవణమంగళంశ్రీమదాతతంభువిగృణంతియేభూరిదాజనాః॥ ౯ ।ప్రహసితంప్రియప్రేమవీ

రుహం- నఃశిరసిధేహి॥౫॥వ్రజేతి ॥ హే వ్రజజనార్తిహన్ హేవీర - నిజజనానాం· యఃస్మయోగర్వస్తస్యధ్వంసనంనాశకంస్మితంయస్య- తథాభూత - హేసఖే- భవత్కింకరీఃనోస్మాన్ - భజఆశ్రయ - స్మనిశ్చితం- ప్రథమంతావత్ - జలరుహాననంచారుశోభితాంనోదర్శయ॥ ౬॥ ప్రణతేతి ॥ అవిశేషేణప్రణతానాందేహినాం - పాపకర్శనంపాపహంతృ- తృణచరాన్పశూన్ - అనుగచ్ఛతికృపయేతి · తథాసౌభాగ్యస్యశ్రియోనికేతనం - వీర్యాతిరేకేణఫణినఃఫణాస్వర్పితంతేపదాంబుజం - నఃకుచేషుకృణుకురు - కిమర్థంహృచ్ఛయంకామంకృంధిఛింధి॥ ౭॥ మధురయేతి ॥ హేపుష్కరేక్షణ - తవైవమధురయాగిరా- వల్గూనివాక్యానియస్యాంతయా- బుధానాంమనోజ్ఞయాహృద్యయా - గంభీరయేత్యర్థః - ముహ్యతీఃఇమాః- నఃవిధికరీరధరశీధునాఆప్యాయయస్వసంజీవయేతి॥ ౮॥ కించఅస్మాకంత్వద్విరహేప్రాప్తమేవమరణం - కింతు- త్వత్కథామృతంపాయయద్భిఃసుకృతిభిర్వంచితమిత్యాహుః ॥ తవేతి॥ కథైవామృతం· అత్రహేతుః - తప్తజీవనంప్రసిద్ధాదమృతాదుత్కర్షమాహుః - కవిభిఃబ్రహ్మవిద్భిరపి - ఈడితంస్తుతం - దేవభోగ్యంత్వమృతంతైస్తుచ్ఛీకృతం- కించ-కల్మషాపహంకామకర్మనిరసనం -తత్త్వమృతంనైవంభూతంకించశ్రవణమంగళంశ్రవణమాత్రేణమంగళప్రదం తత్త్వనుష్ఠానాపేక్షం· కించ- శ్రీమత్సుశాంతం - తత్తుమాదకం - ఏవంభూతంత్వత్కథామృతం · ఆతతంయథాభవతితథాభువి-యే- గృణంతినిరూపయంతి - తేజనాఃభూరిదాఃబహుదాతారః - జీవితందదతీత్యర్థః - యద్వా- ఏవంభూతంత్వత్కథామృతంయేభువిగృణంతితేభూరిదాః పూర్వజన్మసు - బహుదత్తవంతః - సుకృతినఇత్యర్థఃఏతదుక్తంభవతి - యేకేవలంకథామృతంగృణంతితేపి తావదతిధన్యాః - కింపునర్యేత్వాంపశ్యంతి· అతఃప్రార్థయామహే - త్వయాదృశ్యతామితి॥ ౯॥ ననుతర్హిమత్కథాశ్రవణేనైవనివృత్తాభవంతు· కింమద్దర్శనేన- త్వద్విరహసంక్షుభితచిత్తాఃవయం· తత్రాపిశాంతింనవిందామఇత్యాహుః॥ ప్రహసితమితి॥ హేప్రియ· కుహక· కపట· సంవిదః

సంకేతనర్మాణి ॥ ౧౦ ॥ కించ త్వయి వయమతిప్రేమార్ద్రీకృతచిత్తాః - త్వం పునరస్మాసు కేన హేతునా కపటమాచరసీత్యాహుః శ్లోకద్వయేన ॥ చలసీతి ॥ హే నాథ - కాంత - యద్యదా - వ్రజాచ్చలసి పశూంశ్చారయన్ - తదా - తన్నళినవత్ - సుందరం కోమలం తే పదం - శిలైః కణిశైః - తృణైరంకురైశ్చ - సీదతి క్లిశ్యతీతి - నో మనః - కలిలతాం అస్వాస్థ్యం - గచ్ఛతి ప్రాప్నోతి ఏవం భూతాస్త్వద్దుఃఖశంకితచిత్తా వయం ॥ ౧౧ ॥ దినేతి ॥ త్వం తు - దినపరిక్షయే సాయంకాలే - నీలకుంతలైరావృతం - ఘనరజస్వలం గోరజశ్ఛురితం - వనరుహాననం అళిమాలాకులపరాగవచ్ఛురితపద్మతుల్యమాననం - బిభ్రత్ - తచ్చ ముహుర్ముహుః - దర్శయన్నో మనసి - కేవలం స్మరం యచ్ఛసి ప్రాపయసి - నతు సుఖం దదాసీతి - కపట ఇతి భావః ॥ ౧౨ ॥ అతోధునా కపటం విహాయైవం కుర్వితి ప్రార్థయంతే - శ్లోకద్వయేన - ప్రణతేతి ॥ హే అధిహన్ - హే రమణ - పద్మజేనార్చితం - ఆపది ధ్యేయం - ధ్యానమాత్రేణాపన్నివర్తకం - శంతమం చ - సేవాసమయే చాపి సుఖతమం - తవ చరణపంకజం - కామతాపశాంతయే - నః స్తనేష్వర్పయ ॥ ౧౩ ॥ అపిచ - హే వీర తే అధరామృతం - నో వితర దేహి - స్వరితేన నాదితేన వేణునా సుష్ఠు చుంబితమితి వేణునాదామృతవాసితమితి భావః - ఇతర రాగవిస్మారణం నౄణామితరేషు సార్వభౌమాది సుఖేషు - రాగమిచ్ఛాం - విస్మారయతి విలోపయతీతి తథాతత్ ॥ ౧౪ ॥ కించ - క్షణమపి త్వదదర్శనే దుఃఖం - దర్శనే సుఖం చ దృష్ట్వా సర్వసంగపరిత్యాగేన యతయ ఇవ వయం త్వామనుప్రాప్తాః - త్వం తు కథమస్మాన్ త్యక్తుముత్సహస ఇతి సకరుణమూచుః శ్లోకద్వయేన ॥ అటతీతి ॥ యత్ యదా - భవాన్ కాననం బృందావనం ప్రతి - అటతి గచ్ఛతి - తదా - త్వామపశ్యతాం ప్రాణినాం - త్రుటిః క్షణార్ధమపి -

స్మితం విహరణం చ తే ధ్యానమంగళమ్ । రహసి సంవిదో యా హృదిస్పృశః కుహక నో మనః క్షోభయంతి హి । ౧౦ । చలసి యద్వ్రజాచ్చారయన్ పశూన్ నళినసుందరం నాథ తే పదమ్ । శిలతృణాంకురైస్సీదతీతి నః కలిలతాం మనః కాంత గచ్ఛతి ॥ ౧౧ । దినపరిక్షయే నీలకుంతలైర్వనరుహాననం బిభ్రదావృతమ్ । ఘనరజస్వలం దర్శయన్ ముహుర్మనసి నస్స్మరం వీర యచ్ఛసి ॥ ౧౨ ॥ ప్రణతకామదం పద్మజార్చితం ధరణిమండనం ధ్యేయమాపది । చరణపంకజం శంతమం చ తే రమణ నస్స్తనేష్వర్పయాధిహన్ ॥ ౧౩ । సురతవర్ధనం శోకనాశనం స్వరితవేణునా సుష్ఠు చుంబితమ్ । ఇతరరాగవిస్మారణం నృణాం వితర వీర నస్తేధరామృతమ్ । ౧౪ ॥ అటతి యద్భవానహ్ని కాననం త్రుటియుగాయతే త్వామపశ్యతామ్ । కుటిలకుంతలం శ్రీముఖం చ తే జడ ఉదీక్షతాం పక్ష్మకృద్దృశామ్ । ౧౫ । పతిసుతాన్వయభ్రాతృబాంధవానతివిలంఘ్య తేహ్యచ్యుతాగతాః । గతివిదస్తవోద్గీతమోహితాః కితవ యోషితః కస్త్యజేన్నిశి ॥ ౧౬ ॥ రహసి సంవిదం హృచ్ఛయోదయం ప్రహసితాననం ప్రేమవీక్షణమ్ । బృహదురశ్శ్రియో ధామ వీక్ష్య తే ముహురతిస్పృహా ముహ్యతే మనః । ౧౭ । వ్రజవనౌకసాం వ్యక్తిరంగ తే వృజినహంత్ర్యలం విశ్వమంగళమ్ । త్యజ మనాక్చ నస్త్వత్స్పృహాత్మనాం స్వజనహృద్రుజాం యన్నిషూదనమ్ ॥ ౧౮ । యత్తే సుజాతచరణాంబురుహం స్తనేషు భీతాశ్శనైః ప్రియ దధీమహి కర్కశేషు । తేనాటవీమటసి తద్వ్యథ

యుగవద్భవతి - ఏవమదర్శనే దుఃఖముక్తం - పునశ్చ కథంచిద్దినాంతే - తే తవ - శ్రీమన్ముఖం - ఉత్ ఉచ్చైరీక్షమాణానాం - తేషాం దృశాం - పక్ష్మకృద్బ్రహ్మా జడో మంద ఏవ నిమేషమాత్రమప్యంతరమసహ్యమితి దర్శనే సుఖముక్తం ॥ ౧౫ ॥ పతీతి ॥ తస్మాత్ - హే అచ్యుత - పతీన్ - సుతాన్ - అన్వయాన్ - తత్సంబంధినః - భ్రాతౄన్ - బాంధవాంశ్చాతివిలంఘ్య - తే తవ - సమీపమాగతాః వయం - కథంభూతస్య - గతివిదః అస్మదాగమనం జానతః - గీతగతీర్వా జానతః - గతివిదో వయం వా - తవోద్గీతేన ఉచ్చైర్గీతేన - మోహితాః హే కితవ శఠ - ఏవంభూతాః యోషితః - నిశి స్వయమాగతాః - త్వాదృశే కస్త్యజేన్న కోపీత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ అతస్త్వయా త్యక్తానామస్మాకం - ప్రాక్తనత్వద్దర్శననిదానస్య హృద్రోగస్య - త్వత్సంగ ఏవ చికిత్సాం కుర్విత్యాహుః శ్లోకద్వయేన ॥ రహసీతి ॥ శ్రియో ధామ తే బృహద్విశాలం - ఉరశ్చ - వీక్ష్య - అతిస్పృహా భవతి - తయా చ - ముహుర్ముహుః - మనో ముహ్యతి ॥ ౧౭ ॥ వ్రజేతి ॥ తవ చ - వ్యక్తిరభివ్యక్తిః - వ్రజవనౌకసాం సర్వేషాం అవిశేషేణ - వృజినహంత్రీ దుఃఖనిరసినీ - విశ్వమంగళం సర్వమంగళరూపా చ - అతస్త్వత్స్పృహాత్మనాం త్వత్స్పృహారూఢమనసాం - నః - మనాక్ ఈషత్ - కిమపి త్యజ ముంచ - కార్పణ్యమకుర్వన్ దేహీత్యర్థః - కిం తత్ - స్వజనహృద్రోగాణాం - యదతిగోప్యం నిషూదనం నివర్తకమౌషధం - తత్త్వమేవ వేత్సీతి గూఢోభిప్రాయః ॥ ౧౮ ॥ అతిప్రేమధర్షితా రుదంత్య ఆహుః ॥ యదితి ॥ హే ప్రియ - యత్తే తవ - సుకుమారం పదాబ్జం - కఠినేషు కుచేషు - సంమర్దనశంకితాః - శనైశ్శనైః - దధీమహి ధారయామ - వయం - తేన అటవీమటసి గచ్ఛసి నను స్వేతి పాతే - పాషాణం వా - కాంచిదన్యాం వా - ఆత్మానమేవ వా - నయసి ప్రాపయసి - తత్తతః తత్పదాంబుజం వా - హా హా

దిభిః సూక్ష్మపాషాణాదిభిః- కింస్విన్న వ్యథతే కథంను నామ న వ్యథతే భవానేవాయుర్జీవనం యాసాం తాసాం - నో ధీర్భ్రమతి ముహ్యతీ
తి॥ ఇతి భావార్థదీపికాయామేకత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ద్వాత్రింశే విరహాలాపవిక్లిన్నహృదయో హరిః। తత్రావిర్భూయ గోపీస్తాస్సాంత్వయామాస మానయన్॥ స్వప్రేమామృతకల్లోల
విహ్వలీకృతచేతసః। సదయన్నందయన్ గోపీరుద్గతో నందనందనః॥ ఇతీతి॥ ఇత్యేవం ప్రభృతి- చిత్రధా అనేకధా- సుస్వరం- ఉచ్చైః
కృష్ణదర్శనే లాలసా అతిస్పృహా యాసాం తాః॥ ౧॥ తాసామితి॥ సాక్షాన్మన్మథమన్మథః జగన్మోహనస్య కామస్యాపి మనస్యుద్భూతః కా
మః- సాక్షాత్తస్యాపి మోహక ఇత్యర్థః॥ ౨॥ తమితి॥ తన్వః కరచరణాదయః॥ ౩॥ కాచిదితి॥ అంజలినా సంహతహస్తద్వయేన॥
౪॥ ౫॥ ఏకేతి॥ భ్రుకుటిమాబధ్య కుటిలీకృత్య- ప్రేమసంరంభేణ ప్రణయకోపావేశేన - విహ్వలా వివశా- నిర్దష్టః దశనచ్ఛదః యయా -
కటాక్షకటాక్షైః తైః యే ఆక్షేపాః సంభవాః- తైస్తాడయంతీవైక్షత॥ ౬॥ అపరేతి॥ అనిమిషత్ అక్షిభ్యాం అనిమీలంతీభ్యాం- దృగ్భ్యాం ఆ
పీతమపి సమ్యగ్దృష్టమపి- పునర్జుషాణా నాతృప్యత్॥ ౭॥ తమితి॥ హృదికృత్వా హృదయంనీత్వేత్యర్థః ఆనందసంప్లుతేతి వా పాఠః॥

తేనకింస్విత్కూర్పాదిభిర్భ్రమతిధీర్భవదాయుషాంనః॥ ౧౯॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే-ఏకత్రింశోఽధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్రీశుకః॥ ఇతిగోప్యః ప్రగాయంత్యః ప్రలపంత్యశ్చచిత్రధా। రురుదుస్సుస్వరంరాజన్కృష్ణదర్శనలాల
సాః॥ ౧॥ తాసామావిరభూచ్ఛౌరిస్స్మయమానముఖాంబుజః। పీతాంబరధరస్స్రగ్వీసాక్షాన్మన్మథమ
న్మథః॥ ౨॥ తంవిలోక్యాగతంకృష్ణంప్రీత్యుత్ఫుల్లదృశోఽబలాః। ఉత్తస్థుర్యుగపత్సర్వాస్తన్వః ప్రాణమివా
గతమ్॥ ౩॥ కాచిత్కరాంబుజంశౌరేర్జగృహేంజలినాముదా। కాచిద్దధారతద్బాహుమంసేచందన
రూషితమ్॥ ౪ ॥ కాచిదంజలినాగృహ్ణాత్తన్వీతాంబూలచర్వణమ్। ఏకాతదంఘ్రికమలంసంతప్తాస్తన
యోరధాత్॥ ౫॥ ఏకాభ్రుకుటిమాబధ్యప్రేమసంరంభవిహ్వలా। ఘ్నంతీవైక్షత్కటాక్షేపైర్నిర్దష్ట
దశనచ్ఛదా॥ ౬॥ అపరానిమిషద్దృగ్భ్యాంజుషాణాతన్ముఖాంబుజమ్। ఆపీతమపినాతృప్యత్సంతస్తచ్చ
రణంయథా॥ ౭॥ తంకాచిన్నేత్రరంధ్రేణహృదికృత్వానిమీల్యచ। పులకాంగ్యుపగూహ్యాస్తేయోగీవా
నందనిర్భరా॥ ౮॥ సర్వాస్తాః కేశవాలోకపరమోత్సవనిర్వృతాః। జహుర్విరహజంతాపంప్రాజ్ఞం
ప్రాప్యయథాజనాః॥ ౯ । తాభిర్విధూతశోకాభిర్భగవానచ్యుతోవృతః। వ్యరోచతాధికంతత్రపు
రుషశ్శక్తిభిర్యథా॥ ౧౦॥ తాస్సమాదాయకాళింద్యానిర్విశ్యపులినంవిభుః। వికసత్కుందమందారసు
రభ్యనిలషట్పదమ్॥ ౧౧॥ శరచ్చంద్రాంశుసందోహధ్వస్తదోషాతమశ్శివమ్। కృష్ణాయాహస్తతరళా
చితకోమలవాలుకమ్॥ ౧౨ । తద్దర్శనాహ్లాదవిధూతహృద్రుజోమనోరథాంతంశ్రుతయోయథా
యయుః। స్వైరుత్తరీయైఃకుచకుంకుమాంకితైరచీక్లుపన్నాసనమాత్మబంధవే॥ ౧౩ । తత్రోపవిష్టోభగ
వాన్సఈశోయోగీశ్వరాంతర్హృదికల్పితాసనః। చకాసగోపీపరిషద్గతోఽర్చితస్త్రైలోక్యలక్ష్మ్యేకప

౮॥ సర్వా ఇతి॥ ప్రాజ్ఞం ఈశ్వరం- ప్రాప్య- యథా ముముక్షవో జనాః- యద్వా- ప్రాజ్ఞం బ్రహ్మజ్ఞం- ప్రాప్య- యథా సంసారిణః- య
ద్వా- ప్రాజ్ఞం సుషుప్తిసాక్షిణం- ప్రాప్య యథా విశ్వతైజసావస్థా జీవాః॥ ౯॥ తాభిరితి॥ పురుషః పరమాత్మా శక్తిభిః సత్త్వాదిభిః- యథా
యద్వా- ఉపాసకః పురుషః- జ్ఞానవీర్యబలాదిభిః- యద్వా- పురుషో నళయా- ప్రకృత్యాద్యుపాధిభిర్వృతో యథా వ్యరోచత తద్వత్॥
౧౦॥ తా ఇతి॥ వికసత్కుందమందారైః- సురభిర్యోఽనిలః- తస్మాత్ షట్పదా యస్మిన్॥ ౧౧॥ శరదితి॥ శరచ్చంద్రాంశూనాం- సం
దోహైః సమూహైః- ధ్వస్తం దోషాతమః రాత్రింగతం తమో యస్మిన్ తత్ - అతః- శివం సుఖకరం- హస్తరూపైస్తరళైః- సరంగైః- ఆచి
తాః ఆస్తృతాః కోమలా వాలుకా యస్మిన్- ఏవంభూతం పులినం- తాస్సమాదాయ నివిశ్య- తత్ర తాభిర్వృతః- అధికం వ్యరోచతేతి
పూర్వేణాన్వయః॥ ౧౨॥ తదితి॥ తాశ్చ- మనోరథానాం- అంతం యయుః- పూర్ణకామా బభూవుః- శ్రుతయో యథేతి- అయమర్థః-
యథా- కర్మకాండే- శ్రుతయః పరమేశ్వరమపశ్యంత్యః- తత్తత్కామానుబంధైరపూర్ణా ఇవ భవంతి- జ్ఞానకాండే తు- పరమేశ్వరం
దృష్ట్వా- తదాహ్లాదపూర్ణాః- కామానుబంధం జహుస్తద్వదితి- ఆప్తకామా అపి ప్రేమ్ణా తమభజన్నిత్యాహ॥ స్వైరితి॥ అచీక్లృపన్ రచ
యామాసుః- ఆత్మబంధవే అంతర్యామిణే॥ ౧౩॥ తత్రేతి॥ గోపీసభాగతః- తాభిస్సంమానితస్సన్- చకాస శుశుభే- త్రైలోక్యయా లక్ష్మ్యాః

శోభా - తస్యాః - ఏకమేవపదం స్థానం - తద్వపుర్దధత్ దర్శయన్ ॥ ౧౪ ॥ సభాజయిత్వేతి ॥ సహాసలీలేక్షణేన - విభ్రమో విలాసః - యస్యాంతయా భ్రువా - ఉపలక్షితాః సంస్పర్శనేన సంమర్దనేన ॥ ౧౫ ॥ తత్ర భగవతః - అకృతజ్ఞతాం తద్వచనేనైవోపపాదయితుకామాః - గూఢాభిప్రాయాలోకవృత్తాంతమివ పృచ్ఛంతి ॥ భజత ఇతి ॥ భజతః ప్రాణినః - అనుఅనంతరం - కేచిత్తద్భజనానుసారేణ - భజంతి - కేచిదేతద్విపర్యయం యథా భవతి తథా - తద్భజనానపేక్షితం అభజతోఽపి భజంతి - అన్యే తు నోభయానితి ॥ ౧౬ ॥ విదితాభిప్రాయస్సన్ - ఉత్తరమాహ ॥ మిథ ఇతి ॥ హే సఖ్యః - ఉపకారప్రత్యుపకారతయా - యే మిథో భజంతి - తే అన్యోన్యం న భజంతి - కింత్వాత్మానమేవ - కుతః - హి యస్మాత్ - స్వార్థ ఏవైకాంతః ఉద్యమో యేషాం తే - తత్ర చ - న సౌహృదం - అతో న సఖ్యం - న చ ధర్మః - దృష్టోద్దేశాత్ - గోమహిష్యాదిభజనవదిత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ యే తు అభజతో భజంతి - తే ద్వివిధాః - కరుణాః స్నిగ్ధాశ్చ - తత్ర తు - యథాక్రమం - ధర్మసౌహార్దే భవత ఇత్యాహ ॥ భజంత్యభజత ఇతి ॥ కరుణా యేషామస్తీతి కరుణాః - దాంతా ఇత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ తృతీయప్రశ్నస్యోత్తరం ॥ భజతోఽపీతి ॥ అయమర్థః - చతుర్విధా ఏతే - ఆత్మారామాః అపరాగ్దృశః - కేచిదాప్తకామాః - విషయదర్శనేఽపి పూర్ణకామత్వేన భోగేచ్ఛారహితాః - అన్యే తు - అకృతజ్ఞాః మూఢాః - అన్యే గురుద్రుహః అతికఠినాః ॥ శ్లో ॥ సపితా యస్తు పోషక ఇతి న్యాయాత్ - ఉపకర్తా గురుతుల్యః - తస్మై ద్రుహ్యంతీతి తథా తే ॥ ౧౯ ॥ అత్ర చరమకోటిగతమాత్మానం మత్వా అతిసంకోచైః పరస్పరగూఢస్మితముఖీస్తా దృష్ట్వాహ ॥ నాహం త్వితి ॥ హే సఖ్యః - అహం తేషాం మధ్యే - న కోఽపి - కింతు - పరమకారుణికః పరమసుహృచ్చ - కథం - అమీ

దంవపుర్దధత్ ॥ ౧౪ ॥ సభాజయిత్వా తమనంగదీపనం సహాసలీలేక్షణవిభ్రమభ్రువా । సంస్పర్శనేనాంకకృతాంఘ్రిహస్తయోస్సంస్తుత్య ఈషత్కుపితా బభాషిరే ॥ ౧౫ ॥ గోప్యః ॥ భజతోఽనుభజంత్యేక ఏక ఏతద్విపర్యయమ్ । నోభయాంశ్చ భజంత్యన్య ఏతన్నో బ్రూహి సాధు భోః ॥ ౧౬ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ మిథో భజంతి యే సఖ్యస్స్వార్థైకాంతోద్యమా హి తే । న తత్ర సౌహృదం ధర్మస్స్వార్థార్థం తద్ధి నాన్యథా ॥ ౧౭ ॥ భజంత్యభజతో యే వై కరుణాః పితరో యథా । ధర్మో నిరపవాదోఽత్ర సౌహృదం చ సుమధ్యమాః ॥ ౧౮ ॥ భజతోఽపి న వై కేచిద్భజంత్యభజతః కుతః । ఆత్మారామా హ్యాప్తకామా హ్యకృతజ్ఞా గురుద్రుహః ॥ ౧౯ ॥ నాహం తు సఖ్యో భజతోఽపి జంతూన్ భజామ్యమీషామనువృత్తివృత్తయే । యథాఽధనో లబ్ధధనే వినష్టే తచ్చింతయాఽన్యన్నిభృతో న వేద ॥ ౨౦ ॥ ఏవం మదర్థోజ్ఝితలోకవేదస్వానాం హి వో మయ్యనువృత్తయేఽబలాః । మయా పరోక్షం భజతా తిరోహితం మాసూయితుం మార్హథ తత్ప్రియం ప్రియాః ॥ ౨౧ ॥ న పారయేఽహం నిరవద్యసంయుజాం స్వసాధుకృత్యం విబుధాయుషాపి వః । యా మాభజన్ దుర్జరగేహశృంఖలాస్సంవృశ్చ్య తద్వః ప్రతియాతు సాధునా ॥ ౨౨ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్వాత్రింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ ఇత్థం భగవతో గోప్యః శ్రుత్వా వాచస్సుపేశలాః । జహుర్విరహజం తాపం తదంగోపచితాశిషః ॥

షాం భజతాం - అనువృత్తివృత్తయే నిరంతరధ్యానప్రవృత్త్యర్థం - తాన్నాహం భజామి - ఏతత్సదృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ తస్య ధనస్యైవ చింతయా - నిభృతః పూర్ణః - వ్యాప్త ఇతి యావత్ - అన్యత్ క్షుత్పిపాసాదికమపి న వేద ॥ ౨౦ ॥ ....

ఏవమితి ॥ మదర్థోజ్ఝితలోకవేదస్వానాం - మదర్థే ఉజ్ఝితాః - లోకః యుక్తాయుక్తప్రతీక్షణాత్ - వేదశ్చ - ధర్మాధర్మప్రతీక్షణాత్ - స్వాః జ్ఞాతయశ్చ స్నేహత్యాగాత్ - యాభిస్తాసాం వో యుష్మాకం - పరోక్షం అదర్శనం యథా భవతి తథా - భజతా యుష్మత్ప్రేమాలాపాన్ శృణ్వతైవ - తిరోహితం అంతర్ధానేన స్థితం - తత్తస్మాత్ - హే అబలాః - హే ప్రియాః - మామం - అసూయితుం దోషారోపేణ ద్రష్టుం - యూయం మార్హథ న యోగ్యాః స్థ ॥ ౨౧ ॥ ఆస్తామిదం - పరమార్థం తు శృణుతేత్యాహ ॥ నేతి ॥ నిరవద్యసంయుజాం నిరవద్యం సంయుక్ సంయోగః యాసాం నిరవద్యం యథా భవతి తథా సంయుజ్యంతే భజంత ఇతి వా - తథా తాసాం వః - విబుధాయుషా చిరకాలేనాపి - స్వయం - సాధుకృత్యం ప్రత్యుపకారకృత్యం కర్తుం - న పారయే న శక్నోమి - కథంభూతానాం - యాః భవత్యః - దుర్జరా అజరా యా గృహశృంఖలా - తాం - సంవృశ్చ్య నిశ్శేషం ఛిత్త్వా - మాం - అభజన్ - తాసాం మచ్చిత్తం బహుషు ప్రేమయుక్తతయా - నైకనిష్ఠం - తస్మాద్వో యుష్మాకమేవ సాధునా సాధుకృత్యేన - యత్ యుష్మత్సాధుకృత్యం తత్ - ప్రతియాతు ప్రతికృతం భవతు - యుష్మత్సౌశీల్యేనైవ మమానృణ్యం - న తు మత్కృతప్రత్యుపకారేణేత్యర్థః ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్వాత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖

శ్లో ॥ త్రయస్త్రింశే తతో గోపీమండలీమధ్యగో హరిః । ప్రియాస్తా రమయామాస ప్రదీపనకేళిభిః ॥ ఇత్థమితి ॥ తత్తదా - అంగహారా

జక - యద్వా తస్యభగవతో౽ంగేన అభ్రవపుషా కరచరణాద్యవయవైర్వా ఉపచితాస్సమృద్ధా ఆశిషో యాసాం తాః ॥ ౧ ॥ తత్రేతి ॥ రాసక్రీడా - రాసో నామ బహునర్తకీయుక్తో నృత్తవిశేషః - తాం క్రీడాం - అన్యోన్యం ఆబద్ధాః సంగ్రథితాః బాహవః యైః - తైస్సహ ॥ ౨ ॥ తత్సాహిత్యమభినయేన దర్శయత్య ఉరశ్చతుష్టయాధికేన సార్ధేన ॥ రాసోత్సవ ఇత్యాదినా ॥ తాసాం మండలరూపేణావస్థితానాం ద్వయోర్ద్వయోర్మధ్యే ॥ ౩ ॥ ప్రవిష్టేనేతి ॥ ప్రవిష్టేన - తేనైవ కంఠే గృహీతానాం ఉభయత ఆలింగితానాం - కథంభూతేన - యం సర్వాః స్త్రియః - స్వస్వనికటం మామేవాశ్లిష్టవానితి మన్యేరన్ తేన - ఏతదర్థం ద్వయోర్ద్వయోర్మధ్యే ప్రవిష్టేనేత్యర్థః - నన్వేకస్య కథం తథా ప్రవేశః - సర్వాసన్నిహితత్వే వా తస్మిన్ కుతః స్వనికటవర్తిత్వాభిమానః తాసామిత్యత ఉక్తం - యోగేశ్వరేణేతి - అచింత్యశక్తినేత్యర్థః ॥ ౪ ॥ దివౌకసామితి ॥ తావత్తత్క్షణమేవ ఆత్మౌత్సుక్యవ్యాప్తమనసాం సస్త్రీకాణాం దేవానాం విమానశతైస్సంకీర్ణం నభో బభూవ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ సప్రియాణామితి ॥ సప్రియాణాం కృష్ణసహితానాం - తుములః సంకీర్ణః ॥ ౭ ॥ మధ్య ఇతి ॥ మహామరకతో నీలమణిరివ - మరకత ఇతి పాఠాంతరం - హైమానాం మణీనాం మధ్యే - తాభిః స్వర్ణవర్ణాభిః శ్లిష్టాభిః శుశుభే - గోపీష్వప్యాభిః ప్రాయేణ వా - విసైవమధ్యపదావృత్తిమేకవచనం ॥ ౮ ॥ స యథా - తాభిః శుశుభే - తథా తా అపి - తేన విరేజురిత్యాహ ॥ పాదన్యాసైరితి ॥ భుజవిధుతిభిః కర

రాసక్రీడా ప్రారంభ ఘట్టః

౧ ॥ తత్రారభత గోవిందో రాసక్రీడామనువ్రతైః । స్త్రీరత్నైరన్వితః ప్రీతైరన్యోన్యాబద్ధబాహుభిః ॥
౨ ॥ రాసోత్సవస్సంప్రవృత్తో గోపీమండలమండితః । యోగేశ్వరేణ కృష్ణేన తాసాం మధ్యే ద్వయోర్ద్వ
యోః ॥ ౩ ॥ ప్రవిష్టేన గృహీతానాం కంఠే స్వనికటం స్త్రియః । యం మన్యేరన్నభస్తావద్విమానశత
సంకులమ్ ॥ ౪ ॥ దివౌకసాం సదారాణామౌత్సుక్యనిభృతాత్మనామ్ । తతో దుందుభయో నేదుర్నిపేతుః
పుష్పవృష్టయః ॥ ౫ ॥ జగుర్గంధర్వపతయస్సస్త్రీకాస్తద్యశో౽మలమ్ । వలయానాం నూపురాణాం కిం
కిణీనాం చ యోషితామ్ ॥ ౬ ॥ సప్రియాణామభూచ్ఛబ్దస్తుములో రాసమండలే । తత్రాతిశుశుభే తాభి
ర్భగవాన్దేవకీసుతః ॥ ౭ ॥ మధ్యే మణీనాం హైమానాం మహామరకతో యథా ॥ ౮ ॥ పాదన్యాసై
ర్భుజవిధుతిభిస్సస్మితైర్భ్రూవిలాసైర్భజ్యన్మధ్యైశ్చలకుచపటైః కుండలైర్గండలోలైః । స్విద్యన్ము
ఖ్యః కబరరశనాగ్రంథయః కృష్ణవధ్వో గాయంత్యస్తం తటిత ఇవ తా మేఘచక్రే విరేజుః ॥ ౯ ॥ ఉచ్చై
ర్జగుర్నృత్యమానా రక్తకంఠ్యో రతిప్రియాః । కృష్ణాభిమర్శముదితా యద్గీతేనేదమావృతమ్ ॥ ౧౦ ॥
కాచిత్సమం ముకుందేన స్వరజాతీరమిశ్రితాః । ఉన్నిన్యే పూజితా తేన ప్రీయమాణేన సాధ్వితి । తదేవ ధ్రు
వమున్నిన్యే తస్యై మానం చ బహ్వదాత్ ॥ ౧౧ ॥ కాచిద్రాసపరిశ్రాంతా పార్శ్వస్థస్య గదాభృ
తః । జగ్రాహ బాహునా స్కంధం శ్లథద్వలయమల్లికా ॥ ౧౨ ॥ తత్రైకాంసగతం బాహుం కృష్ణస్యోత్పల
సౌరభమ్ । చందనాలిప్తమాఘ్రాయ హృష్టరోమా చుచుంబ హ ॥ ౧౩ ॥ కస్యాశ్చిన్నాట్యవిక్షిప్తకుండ
లత్విష * మండితమ్ । గండం గండే సందధత్యా అదాత్తాంబూలచర్వితమ్ ॥ ౧౪ ॥ నృత్యతీ గాయతీ కాచి
త్కూజన్నూపురమేఖలా । పార్శ్వస్థాచ్యుతహస్తాబ్జం శ్రాంతాధాత్స్తనయోశ్శివమ్ ॥ ౧౫ ॥ గోప్యో లబ్ధ్వా

చాలనైః - భజ్యమానైర్మధ్యైః - చలద్భిః కుచైః - పటైశ్చ - గండలోలైః గండేషు చంచలైః - స్విద్యన్ముఖ్యః - స్విద్యంతి స్వేదముద్గిరంతి ముఖాని యాసాం తాః - కబరేషు - రశనాసు చ - గ్రంథయో యాసాం తాః - యద్వా - తేషు తాసు చ అగ్రంథయః శిథిలగ్రంథయ ఇత్యర్థః - తత్ర నానామూర్తిః కృష్ణో మేఘచక్రమివ - తాస్తు బహువిధాస్తటిత ఇవ - స్వేదస్తు తుషార ఇవ - గీతం గర్జితమివేతి - యథాసంభవమూహ్యం ॥ ౯ ॥ ఉచ్చైరితి ॥ నృత్యమానాః నృత్యంత్యః - రక్తకంఠ్యః నానారాగానురంజితకంఠ్యః - కృష్ణస్యాభిమర్శేన సంస్పర్శేన ముదితాః ఇదం విశ్వం ॥ ౧౦ ॥ కాచిదితి ॥ ముకుందేన సహ - స్వరజాతీః షడ్జాది స్వరాలాపగతీః - అమిశ్రితాః కృష్ణేన ఉద్గీతాభిః - అసంకీర్ణాః ప్రీయమాణేన సంమానితా తత్స్వరజాత్యున్నయనమేవ ధ్రువం ధ్రువాఖ్యం తాళవిశేషం - కృత్వోన్నిన్యే ఉన్నీతవతీ ॥ ౧౧ ॥ ఏవం నృత్తగీతాదినా శ్రీకృష్ణసంమానితానాం తాసామతిప్రీతివిలసితం వృత్తమాహ ॥ కాచిదితి ॥ శ్లథంతి వలయాని మల్లికాశ్చ యస్యాః సా ॥ ౧౨ ॥ తత్రేతి ॥ ఉత్పలస్యేవ సౌరభమివ సౌరభం యస్య తం బాహుం ॥ ౧౩ ॥ కస్యా ఇతి ॥ నాట్యేన నృత్యేన - విక్షిప్తయోశ్చంచలయోః కుండలయోః - త్విషా కాంత్యా అదంతత్వమార్షం - మండితం గండం కపోలం తథాభూతే స్వగండే - సందధత్యాః సంయోజయంత్యాః ॥ ౧౪ ॥ నృత్యతీతి ॥ కూజంతీ నూపురే మేఖలా చ యస్యాః సా ॥ ౧౫ ॥ ఏవమన్యా అపి గోప్యో యథాయథం నానావిభ్రమైర్విరేజురిత్యాహ ॥ గో

స్యఇతి॥ ౧౬॥ తత్రగాయకేషు వాదకేషుచ స్త్రీకేషుగంధర్వకిన్నరాదిషు - రసావేశేన ముహ్యత్సు - నృత్యత్సువా - అన్యాపేక్షయా
ద్యాదిసంపత్తిం దర్శయన్ - రాససంభ్రమమాహ ॥ కర్ణోత్పలేతి ॥ కర్ణోత్పలైశ్చ - అలకవిటంకైః అలకాలంకృతైః - కపోలైః ఘ
ర్మైశ్చ - వక్త్రశ్రియః శోభా యాసాంతాః - ఘోషాః కింకిణ్యః - వలయనూపురఘోషైర్వాద్యైర్వాదిత్రైః - భగవతా ననృతుః - స్వస్తే
శేభ్యః స్రస్తాః స్రజో యాసాంతాః - ఏతేన తాళగతెస్సంతుష్టాః కేశాః సశిరఃకంపం పాదేషు పుష్పవృష్టిమివాకుర్వన్నిత్యుత్ప్రేక్షితం భగ
వతాసమం ననృతుః - క్వ - భ్రమరా ఇవ గాయకా యస్యాం తస్యాం రాససభాయాం॥ ౧౭॥ యథా గోప్యో నానావిభ్రమైర్భగవతాసహ వి
జహ్రుః - ఏవం భగవానపి - స్వవిలాసైస్తాభిస్సహ రేమ ఇత్యాహ ॥ ఏవమితి ॥ తద్విలాసానభిభూతస్యైవ - రతౌ ఉత్కృష్టాంతః - యథార్భ
క ఇతి - స్వప్రతిబింబైర్విభ్రమః క్రీడా యస్య స ఇత్యనేన తద్దర్శితం - స్వేనైవ సర్వకళాకౌశలం - సౌగంధ్యలావణ్యమాధుర్యాదిక
తాసు సంచార్య - తాభిస్సహ - రేమే యథార్భకః స్వప్రతిబింబైరితి॥ ౧౮॥ తాస్తుభగవద్విలాసై రాకులా బభూవురిత్యాహ ॥ తదంగే
తి ॥ తస్యాంగసంగేన ప్రకృష్టాముత్ప్రీతిః - తయా ఆకులాన్యవశానీంద్రియాణి యాసాంతాః - విశ్లథబంధాన్ కేశాదీనంజసా ప్రతివ్యో
ఢుం - యథాపూర్వం ధర్తుం నాలం న సమర్థా బభూవుః విస్రస్తాని మాల్యాని ఆభరణాని చ యాసాంతాః॥ ౧౯॥ న కేవలంతా ఏవాకులేం
ద్రియాః కింతు దేవ్యోపీత్యాహ ॥ కృష్ణేతి ॥ కించ ॥ శశాంకశ్చేత్యనేన తత్సూచితం - శశాంకేన విస్మితేన - గతౌ విస్మృతాయాం - తత్ర

చ్యుతం కాంతం శ్రియ ఏకాంతవల్లభమ్। గృహీతకంఠ్యస్తద్దోర్భ్యాం గాయంత్యస్తం విజహ్రిరే॥ ౧౬॥
కర్ణోత్పలాలకవిటంకకపోలఘర్మవక్త్రశ్రియో వలయనూపురఘోషవాద్యైః। గోప్యస్సమం భగవ
తాననృతుస్స్వకేశస్రస్తస్రజో భ్రమరగాయకరాసగోష్ఠ్యామ్॥ ౧౭॥ ఏవం పరిష్వంగకరాభిమర్శ
స్నిగ్ధేక్షణోద్దామవిలాసహాసైః। రేమే రమేశో వ్రజసుందరీభిర్యథార్భకస్స్వప్రతిబింబవిభ్రమః॥
౧౮॥ తదంగసంగప్రముదాకులేంద్రియాః కేశాన్ దుకూలం కుచపట్టికాం వా। నాంజః ప్రతివ్యోఢుమ
లం వ్రజస్త్రియో విస్రస్తమాల్యాభరణాః కురూద్వహ॥ ౧౯॥ కృష్ణవిక్రీడితం వీక్ష్య ముముహుః ఖేచర
స్త్రియః। కామార్దితాశ్శశాంకశ్చ సగణో విస్మితోభవత్ ॥ ౨౦ ॥ కృత్వా తావంతమాత్మానం యావ
తీర్గోపయోషితః। రరామ భగవాంస్తాభిరాత్మారామోపి లీలయా॥ ౨౧॥ తాసాం రతివిహారేణ
శ్రాంతానాం వదనాని సః। ప్రామృజత్కరుణః ప్రేమ్ణా శంతమేనాంగపాణినా॥ ౨౨ ॥ గోప్యస్స్ఫుర
త్కనక కుండల కుంతల త్విడ్గండశ్రియా సుధితహాసనిరీక్షణేన। మానం దధత్య ఋషభస్య జగుః కృతా

✽ జలక్రీడావనక్రీడయోః ప్రారంభఘట్టః ✽

నిపుణ్యాని తత్కరరుహస్పర్శప్రమోదాః ॥ ౨౩ ॥ తాభిర్యుతః శ్రమమపోహితుమంగసంగఘృష్టస్ర
జస్స్వకుచకుంకుమరంజితాయాః। గంధర్వపాలిభిరనుద్రుత ఆవిశద్వాః శ్రాంతో గజీభిరిభరాడివభి
న్నసేతుః ॥ ౨౪ ॥ సోంభస్యలం యువతిభిః పరిషిచ్యమానః ప్రేమ్ణేక్షితః ప్రహసితాభిరితస్తతోంగః।
వైమానికైః కుసుమవర్షిభిరీడ్యమానో రేమే స్వయం స్వరతిరత్ర గజేంద్రలీలః ॥ ౨౫ ॥ తతశ్చ కృష్ణో
పవనే జలస్థలప్రసూనగంధానిలజుష్టదిక్తటే। చచార భృంగప్రమదాగణావృతో యథా మదాంధో ద్విర

త్కనాః సర్వేపి ప్రహః - తత్రతత్రైవ తస్థుః - తతశ్చాతిదీర్ఘాసు రాత్రిషు - యథాసుఖం విజహ్రురితి॥ ౨౦॥ కృత్వేతి॥ అయంభావః॥ శ్లో॥
కాత్యాయని మహామాయే మహాయోగిన్యధీశ్వరి। నందగోపసుతం దేవి పతిం మే కురుతే నమ ఇతి॥ ప్రత్యేకం తాభిః ప్రార్థనాత్ - భగవ
తాపి ॥ శ్లో ॥ యాతాబలా వ్రజం సిద్ధా మయేమా రంస్యథ క్షపా ఇతి - తథైవ ప్రతిశ్రుతత్వాత్తావంతమాత్మానం కృత్వా రేమ ఇతి - యావతీ
ర్యావత్యః॥ ౨౧॥ కృపాతిశయమాహ ॥ తాసామితి ॥ ౨౨॥ తతోతిహృష్టానాం గోపీనాం చరితమాహ ॥ గోప్య ఇతి ॥ స్ఫురతాం స్వ
ర్ణకుండలానాం కుంతలానాం చత్విషా - గండయోః శ్రియా - సుధితేన అమృతాయితేన - హాసయుతేన నిరీక్షణేన చ - ఋషభస్యో
త్తమస్య కృష్ణస్య - మానం దధత్యః - పూజాం కుర్వంత్యః - తత్కర్మాణి జగుః - తస్య కరరుహైః నఖైః - స్పర్శేన ప్రమోదో యాసాంతాః॥ ౨౩॥
అథ జలకేళిమాహ ॥ తాభిరితి ॥ తాసామంగసంగేన - ఘృష్టా సంమర్దితా - యా స్రక్ - తస్యాః - అతఏవ తాసాం - కుచకుంకుమేన రంజి
తాయాః - సంబంధిభిర్గంధర్వపాలిభిః - గంధర్వాః గంధర్వపతయ ఇవ గాయంతః యే అళయః తైరనుద్రుతః అనుగతః - స కృష్ణః
వాః ఉదకం ఆవిశత్ - భిన్నసేతుః విదారితవప్రః - స్వయం చాతిక్రాంతలోకవేదమర్యాదః॥ ౨౪॥ స ఇతి ॥ స్వరతిః ఆత్మారామోపి - అ
త్ర గోపీమండలే - అంభసి వా॥ ౨౫॥ స్థలజలక్రీడే దర్శితే - వనక్రీడాం దర్శయతి ॥ తతశ్చేతి ॥ యమునాయా ఉపవనే జలస్థలప్రసూ

నానాం - గంధో యస్మిన్ - తేనానిలేన - జుష్టాని దిశాం తటాని అంతా యస్మిన్ - యద్వా దిశశ్చ తటం స్థలం చ యస్మిన్ - తస్మిన్ వనే - భృంగాణాం ప్రమదానాం చ గణై రావృతశ్చచార ॥ ౨౬ ॥ రాసక్రీడానిగమనం ॥ ఏవమితి ॥ సః కృష్ణః - సత్యసంకల్పః - అనురాగి స్త్రీ కదంబకః - ఏవం సర్వా నిశాః - సేవితవాన్ - శరత్కావ్యకథారసాశ్రయాః - శరది భవాః - కావ్యేషు కథ్యమానాః యే రసాః తేషామాశ్రయభూతా నిశాః - యద్వా - నిశా ఇతి ద్వితీయా - అత్యంతసంయోగే - శృంగారరసాశ్రయాః - శరది ప్రసిద్ధాః - కావ్యేషు యాః కథాః స్తాః నిషేవ ఇతి - ఏవమప్యాత్మన్యేవావరుద్ధః సౌరతః - సురతగసః రసో ధాతుః - నతు స్ఖలితో యస్యేతి కామజయోక్తిః ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ సఇతి ॥ ప్రతీపం ప్రతికూలం - అధర్మమిత్యర్థః - ఆచరత్ కృతవాన్ - నచేదమధర్మమాత్రం కళంజభక్షణాదివత్ - కింతు మహాసాహసమిత్యాహ - పరదారాభిమర్శనమితి ॥ ౨౯ ॥ ఆప్తకామస్య - నాయమధర్మ ఇతి చేత్ - యద్యేవం - కామాభావాన్నిందితం కేనాభిప్రాయేణ కృతవానితి పృచ్ఛతి ॥ ఆప్తకామ ఇతి ॥ ౩౦ ॥ పరమేశ్వరస్యైతన్ముఖ్యన్యాయేన పరిహర్తుం - సామాన్యతో మహతాం వృత్తమాహ ॥ ధర్మవ్యతిక్రమ ఇతి ॥ సాహసం చ దృష్టం - ప్రజాపతేంద్రసోమవిశ్వామిత్రాదీనాం - తచ్చ తేషాం తేజస్వినాం దోషాయ న భవతీతి ॥ ౩౧ ॥ తర్హి ॥ శ్లో ॥ యద్యదాచరతి శ్రేష్ఠః స్తత్తదేవేతరో జన ఇతి న్యాయేనాన్యోఽపి కుర్యాదిత్యాశంక్యాహ ॥ నైతదితి ॥ అనీశ్వరః దేహాదిపరతంత్రః యథా రుద్రవ్యతిరిక్తోఽవి

దః కరేణుభిః ॥ ౨౬ ॥ ఏవం శశాంకాంశువిరాజితా నిశాస్స సత్యకామోఽనురతాబలాగణః । నిషేవ ఆత్మన్యవరుద్ధసౌరతస్సర్వాశ్శరత్కావ్యకథారసాశ్రయాః ॥ ౨౭ ॥ రాజా ॥ సంస్థాపనాయ ధర్మస్య ప్రశమాయేతరస్య చ । అవతీర్ణో హి భగవానంశేన జగదీశ్వరః ॥ ౨౮ ॥ స కథం ధర్మసేతూనాం వక్తా కర్తాభిరక్షితా । ప్రతీపమాచరద్బ్రహ్మన్ పరదారాభిమర్శనమ్ ॥ ౨౯ ॥ ఆప్తకామో యదుపతిః కృతవాన్వై జుగుప్సితమ్ । కిమభిప్రాయ ఏతన్నస్సంశయం ఛింధి సువ్రత ॥ ౩౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ ధర్మవ్యతిక్రమో దృష్ట ఈశ్వరాణాం చ సాహసమ్ । తేజీయసాం న దోషాయ వహ్నేస్సర్వభుజో యథా ॥ ౩౧ ॥ నైతత్సమాచరేజ్జాతు మనసాపి హ్యనీశ్వరః । వినశ్యత్యాచరన్మౌఢ్యాద్యథా రుద్రోఽబ్ధిజం విషమ్ ॥ ౩౨ ॥ ఈశ్వరాణాం వచస్సత్యం తథైవాచరితం క్వచిత్ । తేషాం యత్స్వవచో యుక్తం బుద్ధిమాంస్తత్తదాచరేత్ ॥ ౩౩ ॥ కుశలాచరితేనైషామిహ స్వార్థో న విద్యతే । విపర్యయేణ చానర్థో నిరహంకారిణాం ప్రభో ॥ ౩౪ ॥ కిముతాఖిలసత్త్వానాం తిర్యఙ్మర్త్యదివౌకసామ్ । ఈశితుశ్చేశితవ్యానాం కుశలాకుశలాన్వయః ॥ ౩౫ ॥ యత్పాదపంకజపరాగనిషేవతృప్తా యోగప్రభావవిధుతాఖిలకర్మబంధాః । స్వైరం చరంతి మునయోఽపి న నహ్యమానాస్తస్యేచ్ఛయాత్తవపుషః కుత ఏవ బంధః ॥ ౩౬ ॥ గోపీనాం తత్పతీనాం చ సర్వేషామపి దేహినామ్ । యోఽంతశ్చరతి సోఽధ్యక్షః ఏష క్రీడనదేహభాక్ ॥ ౩౭ ॥ అనుగ్రహాయ భూతానాం మానుషం దేహమాశ్రితః । భజతే తాదృశీః క్రీడా యాః శ్రుత్వా తత్పరో భవేత్ ॥ ౩౮ ॥ నాసూయన్ ఖలు కృష్ణాయ మోహితాస్తస్య మాయయా । మన్యమానాస్స్వపార్శ్వస్థాన్ స్వాన్ స్వాన్ దారాన్ వ్రజౌకసః ॥ ౩౯ ॥ బ్రహ్మరాత్ర ఉపావృత్తే వాసుదేవానుమోదితాః । అనిచ్ఛంత్యో యయుర్గోప్యస్స్వగృహాన్ భ

షమాచరన్ భక్షయన్ ॥ ౩౨ ॥ కథం తదా సదాచారస్య ప్రామాణ్యం - అత ఆహ ॥ ఈశ్వరాణామితి ॥ తేషాం వచః సత్యం - అతస్తదుక్తమాచరేదేవ - ఆచరితం తు క్వచిత్సత్యం - అతః స్వవచో యుక్తం - తేషాం వచసా యద్యదుక్తం - అవిరుద్ధం - తత్తదేవాచరేత్ ॥ ౩౩ ॥ నను తర్హి తేపి కిమేవం సాహసమాచరంతి తత్రాహ ॥ కుశలేతి ॥ ప్రారబ్ధకర్మక్షపణమాత్రమేవ తేషాం కృత్యం నాన్యదిత్యర్థః ॥ ౩౪ ॥ ప్రస్తుతమాహ ॥ కిముతేతి ॥ కుశలాకుశలాన్వయో న విద్యత ఇతి కిం పునర్వక్తవ్యమిత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ ఏతదేవ స్ఫుటీకరోతి ॥ యదితి ॥ యస్య పాదపంకజపరాగస్య నిషేవణేన తృప్తాః - యద్వా - యస్య పాదపంకజపరాగే - సేవా యేషాం తే తథా - తే చ తృప్తాశ్చేతి - భక్తా ఇత్యర్థః - తథా జ్ఞానినశ్చ న సహ్యమానాః బంధమప్రాప్నువంతః ॥ ౩౬ ॥ గోపీనాం పరదారత్వమంగీకృత్య - పరిహృతం ఇదానీం భగవతః - సర్వాంతర్యామిణః - పరదారసేవా నామ న కించిదిత్యాహ ॥ గోపీనామితి ॥ యోంతశ్చరతి - అధ్యక్షో బుద్ధ్యాదిసాక్షీ - సచైష క్రీడనాయ - దేహభాక్ - నతు అస్మదాదితుల్యః - యేన దోషః స్యాదితి ॥ ౩౭ ॥ నన్వేవం చేదాప్తకామస్య - నిందితే కుతః ప్రవృత్తిరిత్యత ఆహ ॥ అనుగ్రహాయేతి ॥ శృంగారరసాకృష్టచేతసః - బహిర్ముఖానపి - స్వపరాన్ కర్తుమితి భావః ॥ ౩౮ ॥ నన్వన్యేపి భిన్నాచారాః స్వచేష్టితమేవ మే వేతి వదంతి - తత్రాహ ॥ నాసూయన్నితి ॥ ఏవంభూతైశ్వర్యాభావే - తథా కుర్వాణాః పాపా జ్ఞేయా ఇతి భావః ॥ ౩౯ ॥ బ్రహ్మరాత్ర ఇతి ॥ బ్రహ్మరాత్రే బ్రా

హ్మముహూర్తే - ఉపావృత్తే ప్రాప్తే॥౪౦॥ భగవతః కామవిజయరూపరాసక్రీడాశ్రవణాదేః కామవిజయమేవఫలమాహ॥ విక్రీడితమితి॥ అచిరేణధీరస్సన్ హృద్రోగం కామం ఆశు అపహినోతి పరిత్యజతీతి॥౪౧॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - త్రయస్త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥❁❁ శ్లో॥ చతుస్త్రింశే హినాగ్రస్తం నందం హరిరమూముచత్। విద్యాధ్రం చాంగిరశ్శాపాచ్ఛంఖచూడం తథావధీత్॥ రాసోపదేశతః కామం కింకరీకృత్య కామతః। అనుగృహ్ణన్ వశం నిన్యే తథా విద్యాధరాధిపం॥ తదేవం కామానుగ్రహముఖేన కామజయం ప్రతిపాద్య - ఐశ్వవిద్యాధరజయం ప్రతిపాదయితుం తత్ప్రసంగం దర్శయతి॥ ఏకదేతి॥౧॥ ౨॥ గావ ఇతి॥ గావఃగాః - మధు మధురం - మధ్వన్నం మ

గవత్ప్రియాః॥ ౪౦ ॥ విక్రీడితం వ్రజవధూభిరిదం చ విష్ణోః శ్రద్ధాన్వితోనుశృణుయాదనువర్ణయేద్యః। భక్తిం పరాం భగవతి ప్రతిలభ్య కామం హృద్రోగమాశ్వపహినోత్యచిరేణ ధీరః॥ ౪౧॥ ❁❁❁

❁❁❁❁❁❁❁ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రయస్త్రింశోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁

❁ అహిరూపధారిణస్సుదర్శనాఖ్యగంధర్వస్య శాపమోక్షణం. ❁

శ్రీశుకః॥ ఏకదా దేవయాత్రాయాం గోపాలా జాతకౌతుకాః। అనోభిరనడుద్యుక్తైః ప్రయయుస్తేంబికావనమ్॥౧॥ తత్ర స్నాత్వా సరస్వత్యాం దేవం పశుపతిం ప్రభుమ్। ఆనర్చురర్హణైర్భక్త్యా దేవీం చ నృప తేంబికామ్॥ ౨॥ గావో హిరణ్యం వాసాంసి మధు మధ్వన్నమాదృతాః। బ్రాహ్మణేభ్యో దదుస్సర్వే దేవో నః ప్రీయతామితి॥ ౩ ॥ ఊషుస్సరస్వతీతీరే జలం ప్రాశ్య యతవ్రతాః। రజనీం తాం మహాభాగా నందసునందకాదయః॥౪॥ కశ్చిన్మహానహిస్తస్మిన్విపినేతిబుభుక్షితః। యదృచ్ఛయాగతో నందం శయానమురగోగ్రసత్॥ ౫॥ స చుక్రోశాహినా గ్రస్తః కృష్ణ కృష్ణ మహానయమ్। సర్పో మాం గ్రసతే తాత ప్రపన్నం పరిమోచయ॥ ౬॥ తస్య చాక్రందితం శ్రుత్వా గోపాలాస్సహసోత్థితాః। గ్రస్తం చ దృష్ట్వా సంభ్రాంతాస్సర్పం వివ్యధురుల్ముకైః॥ ౭ ॥ అలాతైర్దహ్యమానోపి నాముంచత భుజంగమః। తమస్పృశత్పదాభ్యేత్య భగవాన్ సాత్వతాం పతిః॥ ౮॥ స వై భగవతశ్శ్రీమత్పాదస్పర్శహతాశుభః। భేజే సర్పవపుర్హిత్వా రూపం విద్యాధరార్చితమ్॥ ౯ ॥ తమపృచ్ఛద్ధృషీకేశః ప్రణతం సముపస్థితమ్। దీప్యమానేన వపుషా పురుషం హేమమాలినమ్॥ ౧౦॥ కో భవాన్పరయా లక్ష్మ్యా శోభతేద్భుతదర్శనః। కథం జుగుప్సితామేతాం గతిం వా ప్రాపితోవశః॥ ౧౧॥ సర్పః॥ అహం విద్యాధరః కశ్చిత్సుదర్శన ఇతి శ్రుతః। శ్రియా స్వరూపసంపత్త్యా విమానేనాచరన్ దిశః॥ ౧౨॥ ఋషీన్విరూపానంగిరసః❁ ప్రాహసం రూపదర్పితః। తైరిమాం ప్రాపితో యోనిం ప్రలబ్ధైస్స్వేన పాప్మనా॥ ౧౩ ॥ శాపో మేనుగ్రహాయైవ కృతస్తైః కరుణాత్మభిః। యదహం లోకగురుణా పదా స్పృష్టో హతాశుభః॥ ౧౪ ॥ తం త్వాహం భవభీతానాం ప్రపన్నానాం భయాపహమ్। ఆపృచ్ఛే శాపనిర్ముక్తః పాదస్పర్శాదమీవహన్॥౧౫॥ ప్రపన్నోస్మి మహాయోగిన్ మహాపురుష సత్పతే। అనుజానీహి మాం కృష్ణ సర్వలోకేశ్వరేశ్వర॥౧౬॥ బ్రహ్మదండాద్విముక్తోహం సద్యస్తేచ్యుత దర్శనాత్। యన్నామ గృహ్ణన్నఖిలాన్ శ్రోతౄనాత్మానమేవ చ॥౧౭॥ సద్యః పునాతి కిం భూయస్తస్య స్పృష్టః పదా హి తే। ఇత్యనుజ్ఞాప్య దాశార్హం పరిక్రమ్యాభివంద్య చ॥ ౧౮॥ సుదర్శనో దివం యాతః కృచ్ఛ్రాన్నందశ్చ మోచితః। నిశామ్య కృష్ణస్య తదా

ఘనాస హితమన్నం॥ ౩॥ ఊషురితి॥ జలమాత్రం ప్రాశ్య ఉపోషితాః - తాం నిశాం తత్ర ఊషుః న్యవసన్॥ ౪॥ కశ్చిదితి॥ మహానహిః అజగరః ఉరగః ఉరసాగచ్ఛతీత్యలక్షితత్వముక్తం - అగ్రసత్ జగ్రాస॥౫॥౬॥ తస్యేతి॥ వివ్యధుస్తాడయామాసుః - ఉల్ముకైః జ్వాలత్కాష్ఠైః॥ ౭॥ అలాతైరితి॥ అలాతైః ఉల్ముకైరేవ॥౮॥ స ఇతి॥ విద్యాధరేష్వర్చితం పూజితం॥౯॥ తమితి॥ గోపేష్వాత్మన ఐశ్వర్యం ప్రకాశయితుమవిద్వానివ - తమపృచ్ఛత్ - దీప్యమానేన వపుషా సమవస్థితం॥౧౦॥ క ఇతి॥ యః పరయా శోభయా ప్రకాశతే స భవాన్ క ఇతి॥౧౧॥౧౨॥ ఋషీనితి॥ ప్రాహసం అపహసితవానస్మి - ప్రలబ్ధైరుపహసితైః - మదీయేనైవ పాప్మనా నిమిత్తేన॥౧౩॥ శాప ఇతి॥ యత్ యతః శాపాత్॥ ౧౪॥ తమితి॥ ఆ

పృష్టే స్వం లోకం గంతుం అనుజ్ఞాం యాచే · అమీవహా దుఃఖనాశన॥ ౧౫॥ ౧౬॥౧౭॥౧౮॥ ౧౯॥ శ్లో॥ అహా దేహం నిహత్యైవం ప్రా గుస్మృతం సుదర్శనమ్। తద్వదుస్మాదనం కృష్ణశ్శంఖచూడమతాడయత్ ॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః॥ తత్ర సంగమాహ॥ కదాచిదితి॥ ౨౦॥ ఉపగీయమానావితి॥ విరజోంబరావితి విరజసీ నిర్మలే అంబరే యయోః॥ ౨౧॥ నిశేతి॥ కించ - నిశాప్రవేశం సత్కృవతాంతౌ - ఉదితఉడుపః - తారకాశ్చ యస్మిన్ తత్ - మల్లికాగంధేన మత్తా అళయో యస్మిన్ తత్ ॥ ౨౨॥ జగతురితి॥ అనిబద్ధత్వాదసైన్యర్యుగపత్కల్పయితుమశక్య మపి తౌ స్వరమండలమూర్ఛనం యుగపత్కల్పయంతౌ - మనఃశ్రవణయోర్మంగళం యథా భవతి తథా - జగతుః అగాయతామితి॥ ౨౩॥ గోప్య ఇతి॥ మూర్ఛితాః తద్గీతలీనచిత్తాః - స్రంసద్భ్రశ్యత్ - దుకూలం యస్మాత్ - తమాత్మానం దేహం - స్రస్తాః కేశేభ్యః స్రజో యస్య తం చ - తతో నావిదన్॥ ౨౪॥ ౨౫॥ తయోరితి॥ నిరీక్షతోర్నిరీక్షమాణయోః - తౌ నాథౌ యస్య తం - క్రోశయామాస హతా ప్రేరయామా

త్మవై భవం వ్రజౌకసోవిస్మితచేతసస్తతః। సమాప్యతస్మిన్నియమం పునర్వ్రజంగోపాయయుస్తత్ర థ

శంఖచూడవధస్సుట్టిః.

యంత ఆవృతాః॥ ౧౯ । కదాచిదథ గోవిందో రామశ్చాద్భుతవిక్రమః। విజహ్రతుర్వనే రాత్ర్యాం మధ్యగౌ వ్రజయోషితామ్॥౨౦॥ ఉపగీయమానౌ లలితం స్త్రీజనైర్బద్ధసౌహృదైః। స్వలంకృతానులిప్తాంగౌ స్రగ్విణౌ విరజోంబరౌ॥ ౨౧ । నిశాముఖం మానయంతావుదితోడుపతారకమ్। మల్లికాగంధమత్తాళిజుష్టం కుముదవాయునా॥ ౨౨॥ జగతుస్సర్వభూతానాం మనశ్శ్రవణమంగళమ్। తౌ కల్పయంతౌ యుగపత్స్వరమండలమూర్ఛితమ్ ॥ ౨౩ । గోప్యస్తద్గీతమాకర్ణ్య మూర్ఛితా నావిదన్నృప స్రంసద్దుకూలమాత్మానం స్రస్తకేశస్రజం తతః॥ ౨౪॥ ఏవం విక్రీడతోస్స్వైరం గాయతోస్సంప్రమత్తవత్। శంఖచూడ ఇతి ఖ్యాతో ధనదానుచరోభ్యగాత్॥ ౨౫॥ తయోర్నిరీక్షతో రాజంస్తన్నాథం ప్రమదాజనమ్। క్రోశంతం కాలయామాస దిశ్యుదీచ్యామశంకితః॥ ౨౬। క్రోశంతం కృష్ణ రామేతి విలోక్య స్వపరిగ్రహమ్। యథా గా దస్యునా గ్రస్తా భ్రాతరావన్వధావతామ్॥ ౨౭॥ మా భైష్టేత్యభయారావౌ సాలహస్తౌ తరస్వినౌ। నిషేదతుస్తం తరసా త్వరితం గుహ్యకాధమమ్ ॥ ౨౮ । స వీక్ష్య తావనుప్రాప్తౌ కాలమృత్యూ ఇవోద్విజన్। విసృజ్య స్త్రీజనం మూఢః ప్రాద్రవజ్జీవితేచ్ఛయా॥ ౨౯॥ తమన్వధావద్గోవిందో యత్ర యత్ర స ధావతి। జిహీర్షుస్తచ్ఛిరోరత్నం తస్థౌ రక్షన్ స్త్రియో బలః॥ ౩౦ । అవిదూర ఇవాభ్యేత్య శిరస్తస్య దురాత్మనః। జహార ముష్టినైవాంగ సహచూడామణిం విభుః॥ ౩౧ ॥ శంఖచూడం నిహత్యైవం మణిమాదాయ భాస్వరమ్। అగ్రజాయాదదా త్ప్రీత్యా పశ్యంతీనాం చ యోషితామ్॥ ౩౨॥

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుస్త్రింశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

దివాకాలే - శ్రీకృష్ణవిరహప్రయుక్తగోపీవిలాపః.

శ్రీశుకః॥ గోప్యః కృష్ణే వనం యాతే తమనుద్రుతచేతసః। కృష్ణలీలాః ప్రగాయంత్యో నిన్యుర్దుఃఖేన వాసరాన్॥ ౧। గోప్యః॥ వామబాహుకృతవామకపోలో వల్గితభ్రురధరార్పితవేణుః। కోమలాంగుళిభిరాశ్రితమార్గం గోప్య ఈరయతి యత్ర ముకుందః ॥ ౨ । వ్యోమయానవనితాస్సహసిద్ధైర్విస్మి

స॥ ౨౬॥ క్రోశంతమితి॥ దస్యునా వ్యాఘ్రేణ॥ ౨౭॥ మాభైష్టేతి॥ మాభైష్ట భయం మా ప్రాప్నువతేత్యభయవాచౌ॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ అవిదూర ఇతి॥ శిరసా సహ చూడామణిం జహారేత్యర్థః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - చతుస్త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋

శ్లో॥ పంచత్రింశే వనం యాతే కృష్ణే గోకులయోషితః। యుగ్మశ్లోకానుగీతేన నిన్యుర్దుఃఖేన వాసరాన్ ॥ ఏవం రాత్రిషు కృష్ణేన స్వైరం అభిరమితానాం - దివా తద్విరహితానామనుగీతేన దిననిస్తారప్రకారమాహ॥ గోప్య ఇతి॥ దుఃఖేన కృచ్ఛ్రేణ ॥ ౧ ॥ వామబాహుకృత వామ కపోలఇత్యాదీని ద్వాదశయుగళాని ॥ వామేతి॥ హే గోప్యః వామే బాహౌ తస్మాలే కృతః అర్పితః - వామః కపోలో యేన సః - వల్గితేన తిర్యక్ భ్రువాయేన స వల్గితభ్రుః ముకుందః. అధరేర్పితం వేణుం కోమలాభిరంగుళీభిరాశ్రితా మార్గాః సప్తస్వరభిద్రాణి యస్య తం - యత్ర యదా - ఈరయతి వాదయతి॥ ౨ ॥ వ్యోమయానేతి ॥ తదా వ్యోమయానానాం సిద్ధానాం - వనితాః - సిద్ధైః స్వపతిభిస్సహ వర్తమానా అపి -

తద్వేణీవ్వరణం-ఉపధార్యఆకర్ణ్య-ప్రశథమంవిస్మితాః- తతః- కామమార్గణైభ్యః సమర్పితానిచిత్తానియాభిస్తాః- తత్పరవశాఇత్యర్థః- సలజ్జాస్సత్యః కశ్మలంమోహం- యయుః - అత్రలింగం- అపస్మృతాః విస్మృతానీవ్యోయాభిరితి - అతఏవంభూతస్యకృష్ణస్య-విరహంక థంసహామఇతిసర్వత్రవాక్యశేషః ॥ ౩ ॥ హంతేతి ॥ హంత- హేఅబలాః - ఇదంచిత్రం- శృణుత - హారహాసః హారవద్విశదోహాసోయ స్యసః - యద్వా- వేణువాదనెఅథోవద నేనహాసతః - హారేమస్ఫురద్హాసో యస్య- హారవద్వా- వక్షసిశోభమానోహాసోయస్యసః- య ద్వా- హారాణాంహాస ఇవవిశదాస్ఫూర్తిర్యస్మిన్నురసీతి- ఉరసిస్థితా విద్యుదివలక్ష్మీర్యస్యసః యర్హి- యదా- కూజితవేణునాదిత వేణుర్భవతి ॥ ౪ ॥ బృందశఇతి ॥ తదావ్రజే- యేవృషాః - మృగాః- గావశ్చ- వేణువాద్యేనహృతానిచేతాంసియేషాంతే - ఆరాద్దూరా దేవ - దంతైర్దష్టాః కబళాగ్రాసాఃయైస్తే - ధృతాఉత్తంభితాః కర్ణాఃయైస్తే- నిద్రితాఇవలిఖితచిత్రమివ చాసన్- అవిదుషాంలిఖ శ్చామివెదమతిచిత్రమిత్యర్థః ॥ ౫ ॥ కించ - ఆచేతనా సుసరిత్స్వలదతీవచిత్రమిత్యాహుః ॥ బర్హిణేతి ॥ హేఆళిసఖి- బర్హిణో మయూరస్య- స్తబకాః బర్హగుచ్ఛాః ధాతవోగైరికాదయశ్చ పలాశాని పల్లవాశ్చ-తైర్బద్ధశ్చాసౌమల్లానాంపరిబర్హః పరికరః- తం విడంబయతిఅనుకరోతీతితథా- సముకుందః అనుగైర్గోపైస్సహ- వేణునెత్యుపరితనగ్రాసిజ్ఞాతవ్యం-యత్ర యదా- గాఃస మాహ్వ యతి ॥ ౬ ॥ తర్హీతి ॥ తర్హితదా- తద్ధ్వనిశ్రవణాత్ - అనిలేనసీతం - తస్యపదాంబుజగజఃస్పృహయంత్యఇవ- భగ్నగతయఃసరి తః - వైనిశ్చితం- వయమివ - తాఅప్యబహుపుణ్యాః- యతోన ప్రాప్నువంతి - కేవలంప్రేష్ణా వేపితాః కంపితా భుజా స్తరంగాయాసాం

తాస్తమపధార్యసలజ్జాః। కామమార్గణసమర్పితచిత్తాఃకశ్మలంయయురపస్మృతనీవ్యః॥ ౩ ॥ హంత చిత్రమబలాశ్శృణుతేదంహారహాసఉరసిస్థితవిద్యుత్ । నందసూనురయమార్తజనానాంనర్మద యర్హికూజితవేణుః॥ ౪ ॥ బృందశోవ్రజవృషామృగగావోవేణువాద్యహృతచేతసఆరాత్ । దం తదష్టకబళాధృతకర్ణానిద్రితాలిఖితచిత్రమివాసన్ ॥ ౫ ॥ బర్హిణస్తబకధాతుపలాశైర్బద్ధమ ల్లపరిబర్హవిడంబః। కర్హిచిత్సబలఆలిసగోపైర్గాస్సమాహ్వయతియత్రముకుందః॥ ౬ ॥ తర్హిభ గ్నగతయస్సరితోవైతత్పదాంబుజరజోనిలనీతమ్ । స్పృహయతీర్వయమివాబహుపుణ్యాః ప్రేమ వేపితభుజాస్తిమితాపః ॥ ౭ ॥ అనుచరైస్సమనువర్ణితవీర్యఆదిపూరుషఇవాచలభూతిః। వనచరో గిరితటేషుచరంతీర్వేణునాహ్వయతిగాస్సయదాహి॥ ౮ ॥ వనలతాస్తరవఆత్మనివిష్ణుంవ్యంజయంత్య ఇవపుష్పఫలాఢ్యాః। ప్రణతభారవిటపామధుధారాఃప్రేమహృష్టతనవోవవృషుస్స్మ ॥ ౯ ॥ దర్శ నీయతిలకోవనమాలాదివ్యగంధతులసీమధుమత్తైః। అలికులైరలఘుగీతమభీష్టమాద్రియన్యర్హి సంధితవేణుః॥ ౧౦ ॥ సరసిసారసహంసవిహంగాశ్చారుగీతహృతచేతసఏత్య। హరిముపాసత తేయతచి త్తాహంతమీలితదృశోధృతమౌనాః॥ ౧౧ ॥ సహబలస్రగవతంసవిలాసస్సానుషుక్షితిభృతోవ్రజదేవ్యః। హర్షయన్యర్హివేణురవేణజాతహర్షఉపరంభతివిశ్వమ్ ॥ ౧౨ ॥ మహదతిక్రమణశంకితచే

తాః - స్తిమితాఃనిశ్చలాఃఆపోయాసాంతాః - గోప్యోఽపి లోచన యోస్తిమితజలాభవంతీతి ॥ ౭ ॥ స్థావరేష్వప్యతిచిత్రందృశ్యతఇత్యా హుః ॥ అనుచరైరితి ॥ అనుచరైర్గోపైః- దేవాదిభిర్వా- ముగ్ధానాంవాక్యంఆదిపురుషఇవేతి - అచలభూతిఃనిశ్చలశ్రీః వేణునాతి త్స్నామ్నాంగానేన ॥ ౮ ॥ వనలతాఇతి ॥ తథా -ప్రణతాఃభారేణ- విటపాః శాఖాయాసాంతాః- వనగతాలతాః స్వస్మిన్ విష్ణుంప్ర కాశమానంసర్వభూతాంతర్యామిత్వాత్ఆస్మాస్వపివిద్యతఇతిసూచయంత్య ఇవమధుధారాః వవృషుః- స్మేతివిస్మయే-తరవశ్చతథాతత్ప లీనామపితథైవానందఇతిభావః ॥ ౯ ॥ ఏతానివిష్ణువ్యక్తిలక్షణాని- కించ-సరసికమలవనేషు- విహరతాంపక్షిణామపిమన ఆకర్షకంచే ష్టితం- కింపునరస్మాకమిత్యాహుః ॥ దర్శనీయేతి ॥ దర్శనీయస్తిలకోయస్య-దర్శనీయానాంసుందరాణాంమధ్యేముఖ్యఇతివా- వనమా లాసుయాదివ్యగంధాతులసీ- తస్యాఃమధునామత్తైరళికులైః అలఘుఉచ్చైరభీష్టమనుకూలంగీతం- ఆద్రియన్ ఆదరేణగృహ్ణన్ -యర్హి అధరేసంధితవేణుర్భవతి ॥ ౧౦ ॥ సరసీతి ॥ తర్హియేసరసిసారసహంసాః - అన్యేచవిహంగాః - చారుణాగీతేనహృతచేతసః- ఏత్య ఆగత్య- హరిందఉపాసతఅభజంత- తత్సమీపేఉపవివిశువా- హంతేతివిషాదే ॥ ౧౧ ॥ సేఘోపిహరింసేవతఇత్యాహుః॥ సహబలఇతి॥ భోవ్రజదేవ్యోగోప్యః - సహబలఃసరామఃకృష్ణః - స్రక్పినిర్మితాభ్యామవతంసాభ్యాంకర్ణభూషణాభ్యాంవిలాసోయస్య- యద్వా ముక్తాఫలస్రగాపీడేనవిలాసోయస్యేతి - క్షితిభృతః సానుషు గిరేస్తటేషు - వర్తమానః స్వయంజాతహర్షః - విశ్వంహర్షయన్ - యదావేణురవేణోపరంభతినినాదయతి - నాదేన ఆపూరయతీత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ మహదితి ॥ తదామేఘః మహతః శ్రీకృష్ణస్య- అతిక్ర మణశంకితంచేతోయస్య- సఃనపునఃపురతోయాతీనచోచ్చైర్గర్జతి- కింతు- తత్రైవస్థితస్సన్ వేణురవమను- మందంగర్జతి - కించ-

సుహృదంవిశ్వారిహిరణాది సామ్యాత్సుహృత్కృష్ణః - తంసుమనోభిరభ్యవర్షాదితి - అదృశ్యైర్దేవైః క్రియమాణంకుసుమవర్షం మేఘకల్పయితోక్తం - తుషారోవాకుసుమతయాకల్పితఃసఏవవా - దేవతారూపోభ్యవర్షాదితి ప్రతిపాదితపాత్రాయత ఇతి ప్రతి పత్రంఛత్రం. తత్ఛాయయామవర్షన్నితి॥ ౧౩॥ అపిచ- మహదేతదాశ్చర్యమిత్యాహుః॥ వివిధేతి ॥ హేసతియశోదే- తవసుతః- నానా గోపక్రీడాసు విదగ్ధోనిపుణః- వేణువాద్యవిషయేనిజైవశిక్షయాసుతాఃస్వోత్ప్రేక్షితాః - నత్వన్యతః శ్రుతాఇత్యర్థః- స్వరజాతీ ర్నిసాదషడ్జాదిస్వరాలాపభేదాన్ - అనయత్ ఉన్నీతవాన్॥ ౧౪॥ సవనశఇతి॥ తత్తుతాఃస్వరజాతీః- సవనశః వారంవారం- మంద్ర మధ్యమతారభేదేనక్రమశోవా యతోగీతధ్వనిరాగతః - తత్రఆనమితాకంధరాచిత్తంచయేషాంతే - ఉపధార్యసమ్యగాకర్ణ్య - కవ యఃకోవిదాఅపి- తేఅనిశ్చితంతత్త్వంతద్భేదోయైస్తే-కశ్మలంమోహంయయురితి॥ ౧౫॥ అస్మాకంతుమోహంకింబ్రూమఇత్యాహుః॥ నిజేతి॥ ధ్వజాదీనివిచిత్రాణిలలామానిచిహ్నానియేషాంతైః - నిజానిపదాన్యేవాబ్జదళానితైః- వ్రజభువఃఖురతోదంఖురాక్రమణవ్య థాంశమయన్ - వర్ష్మణాధుర్యోగజస్తద్వద్గతిర్యస్యసకృష్ణః- వాదితవేణుస్సన్ వ్రజతీతియత్ ॥ ౧౬॥ వ్రజతీతి॥ తేననిమిత్తేన- సవి లాసవీక్షణేనార్పితోమనోభవవేగోయాసుతాః - వయంకుజాగ్వృక్షస్తేషాంగతింగమితాస్సత్యఃమోహాననవిదామః - కబరీంవావసనం వేతి॥ ౧౭॥ మణిధరఇతి॥ కించ మణిధరఃమణీన్ గ్రథితాన్ గోగణార్థంధరతీతిమణిధరః - క్వచిద్దేశేతైర్మణిభిరాసమంతాద్గాఃగణ యన్- తథాదయితగంధా యాతులసీ- తస్యామాలయాసహవర్తమానః- ప్రణయినఃప్రియస్యానుచరస్యాంసే- భుజంప్రక్షిపన్ -యత్ర

తామందమందమనుగర్జతిమేఘః। సుహృదమభ్యవర్షత్సుమనోభిశ్ఛాయయాచవిదధత్ప్రతప త్రమ్॥ ౧౩॥ వివిధగోపచరణేషువిదగ్ధోవేణువాద్యఉరుధానిజశిక్షాః। తవసుతస్సతియదాధరబింబద త్తవేణురనయత్స్వరజాతీః। ౧౪॥ సవనశస్తదుపధార్యసురేశాశ్శక్రశర్వపరమేష్ఠిపురోగాః।కవయ ఆనమితకంధరచిత్తాఃకశ్మలంయయురనిశ్చితతత్త్వాః। ౧౫। నిజపదాబ్జదళైర్ధ్వజవజ్రనీరజాంకు శవిచిత్రలలామైః। వ్రజభువఃశమయన్ఖురతోదంవర్ష్మధుర్యగతిరీరితవేణుః॥ ౧౬॥ వ్రజతితేనవ యంసవిలాసవీక్షణార్పితమనోభవవేగాః। కుజగతింగమితానవిదామఃకశ్మలేనవసనంకబరీం వా। ౧౭॥ మణిధరఃక్వచిదాగణయన్గామాలయాదయితగంధతులస్యాః। ప్రణయినోనుచరస్యక దాంసేప్రక్షిపన్భుజమగాయతయత్ర। ౧౮। క్వణితవేణురవవంచితచిత్తాఃకృష్ణమన్వసతకృష్ణగృ హిణ్యః। గుణగణార్ణమనుగమ్యహరిణ్యోగోపికాఇవవిముక్తగృహాశాః॥ ౧౯। కుందదామకృతకౌ తుకవేషోగోపగోధనవృతోయమునాయామ్। నందసూనురనఘేతవవత్సోనర్మదఃప్రణయినాంవిజహా ర। ౨౦ ॥ మందవాయురనువాత్యనుకూలంమానయన్మలయజస్పర్శేన। వందినస్తముపదేవగణాయే వాద్యగీతబలిభిఃపరివవ్రుః॥ ౨౧ ॥ వత్సలోవ్రజగవాంయదగధ్రోవంద్యమానచరణఃపథివృద్ధైః। కృ త్స్నగోధనముపోహ్యదినాంతేగీతవేణురనుగేడితకీర్తిః। ౨౨। ఉత్సవంశ్రమరుచాపిదృశీనాము

యదా- కదాచిదగాయత॥ ౧౮॥ క్వణితేతి॥ తదా- క్వణితస్య వేణోరవేణ- వంచితాన్యపహృతానిచిత్తానియాసాంతాః- కృష్ణస్యహరిణ స్య- గృహిణ్యోభార్యాః-గుణగణార్ణంగుణగణసముద్రంకృష్ణమనుగమ్యప్రాప్య-తాఃకృష్ణమేవాన్వసతఅన్వాసత - నన్యవర్త్రంతేత్య ర్థః- కుతః - యతోవిముక్తాగృహాశాఃయాభిస్తాః - గోపికాఇవతాఅపి హ్యావమేవాన్వాసతేతి ॥౧౯॥ తదేవంబృందావనప్రదేశేషు క్రీడిత్వా సాయాహ్నేగోధనానిపరావృత్య - యమునాయాంక్రీడతస్తస్యసౌభాగ్యమనువర్ణయంతి ॥ కుందేతి ॥ గోపీనాముత్సవా య కుందదామభిః - కృతకౌతుకేనోత్సవేన - వేషాలంకారోయేనసః - హేఅనఘేయశోదే - తవవత్సఃపుత్రః- నందసూనుఃకృష్ణః- య ద్వా- సహైవబహ్వ్యఃకథయంత్యః- కాశ్చిత్తవవత్సఇతి- కాశ్చిన్నందసూనురితిచాహుః- నర్మదఃహర్షదస్సన్ - యదావిజహారక్రీ డతిస్మ॥ ౨౦॥ మందవాయురితి ॥ తదా - మలయజస్యచందనస్యేవసురభిఃశీతలశ్చ - యఃస్పర్శః- తేనతంకృష్ణంమానయన్ననుకూలంయ థాతథాఅనువాతివీజయతి- యద్వా- మలయజో దక్షిణవాయుః - యద్వా- మలయజస్యకృష్ణేనస్వాంగేనులిప్తస్య- స్పర్శేన- మానయన్ని తి- కించ- వందినఇవస్తావకాస్సంతః - గంధర్వాదిగణావాద్యగీతపుష్పవర్షాదిభిః -పరివవ్రుఃపరితఉపాసత॥ ౨౧॥ ఆయాంతమా లోక్యహృష్యంత్యఃపరస్పరమూచుః ॥ వత్సలఇతి ॥ వ్రజస్యగవాంచ - యద్వా- వ్రజేనిబద్ధానాంగవాం - అనుకంప్యానామస్మాకమిత్య ర్థః - వత్సలోహితకృత్ - కుతః - యద్యస్మాత్ - అగధ్రః అగంధరతీతి గోవర్ధనోద్ధరణః - బహుశోరక్షణసోప్యల్పతణమేతత్- వృద్ధైఃబ్రహ్మాదిభిః - పథిసేవ్యమానాంఘ్రిర్మాగం తుం న దదతీ తి - ఉపోహ్య ఏకీకృత్య - గీతయుక్తో వేణుర్యస్య సః ॥ ౨౨ ॥ ఉత్సవమితి॥ శ్రమయుక్తయాపికాంత్యా- నేత్రాణాంహర్షముత్సవం యన్ ఉచ్చైః ప్రాప్యన్ - ఖురరజోభిశ్ఛురితావ్యాప్తాః స్రజో

యస్య - సుహృదామస్మాకం - ఆశిషామనోరథస్య - దిత్సయా దాతుమిచ్ఛయా - దేవక్యా జఠరే భవతీతి తథా స ఏవ ఉడురాజశ్చంద్రః - ని
వృత్తిహేతుత్వేన సవిష్యతీతి ॥ ౨౩ ॥ అతిసంభ్రమేణ కాశ్చిత్సమీపమాయాంతం కథయంతి ॥ మదేతి ॥ ఈషన్మదేన విఘూర్ణితే విఘూ
ర్ణితే లోచనే యస్య సః - బదరపాండువదనః ఈషత్పక్వబదరవత్పాండురం వదనం యస్య సః అత్ర హేతుః కనకకుండలయోర్లక్ష్మ్యా కాం
త్యా - మృదూ కోమలౌ గండౌ - యస్మిన్ తద్వదనం - మండయన్ కోమలం గండస్థలం వా శోభయన్నితి ॥ ౨౪ ॥ యదుపతిరితి ॥ యదుపతిరితి ద
వకీజఠరభూరితి చ ॥ శ్లో ॥ ప్రాగయం వసుదేవస్య క్వచిజ్జాతస్తవాత్మజః ఇత్యాది - గర్గవాక్యప్రసిద్ధ్యోక్తం - యద్వా ॥ శ్లో ॥ సఖ ఉద
యివాన్ సాత్వతాం కుల ఇతి వత్ - జ్ఞాత్వా కాశ్చిద్వదంతీతి - గజేంద్రస్యేవ గతిః - చంద్ర ఇవ ప్రసన్నవదనః - వ్రజగవామస్మాకమపి సం
తం దినతాపం చ - శమయన్ ప్రణుదన్నుపయాతి - ఏష సమీపమాయాతీతి ॥ ౨౫ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవం విరహదుఃఖేనాపి - సహ ఏవ. కృష్ణలీ
లా ఏవ గాయతీః గాయంత్యః - తస్మిన్ చిత్తం చేతనా జీవితం యాసాం తాః - తస్మిన్నేవ మనః సంకల్పవికల్పరూపం యాసాం తాః - అతివిప
హసదయః ఉత్సవో యాసాం తాః - అహస్స్వపి రేమిరే ॥ ౨౬ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋

న్నయన్ ఖురరజశ్ఛురితస్రక్ । దిత్సయైతి సుహృదాశిష ఏష దేవకీజఠరభూరుడురాజః ॥ ౨౩ ॥ మదవిఘూ
ర్ణితలోచన ఈషన్మానదస్స్వసుహృదాం వనమాలీ । బదరపాండువదనో మృదుగండం మండయన్ క
నకకుండలలక్ష్మ్యా ॥ ౨౪ ॥ యదుపతిర్ద్విరదరాజవిహారో యామినీపతిరివైష దినాంతే । ముదితవక్త్ర
ఉపయాతి దురంతం మోచయన్ వ్రజగవాం దినతాపమ్ ॥ ౨౫ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవం వ్రజస్త్రియో రాజన్
కృష్ణలీలానుగాయతీః । రేమిరేహస్సు తచ్చిత్తాస్తన్మనస్కా మహోదయాః ॥ ౨౬ ॥ ❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచత్రింశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

❋ వృషభాసురవధఘట్టః. ❋

శ్రీశుకః ॥ అథ తర్హ్యాగతో గోష్ఠమరిష్టో వృషభాసురః । మహీం మహాకకుత్కాయః కంపయన్ ఖురవిక్ష
తామ్ ॥ ౧ ॥ రంభమాణః ఖరతరం పదాభ్యాం విలిఖన్మహీమ్ । ఉద్యమ్య పుచ్ఛం వప్రాణి విషాణాగ్రేణ
చోత్క్షిపన్ ॥ ౨ ॥ కించిత్కించిచ్ఛకృన్మూత్రముత్సృజంస్తబ్ధలోచనః । యస్య నిర్హ్రాదితేనాంగ నిష్ఠు
రేణ గవాం నృణామ్ ॥ ౩ ॥ పతంత్యకాలతో గర్భాః స్రవంతి స్మ భయేన వై । నిర్విశంతి ఘనా యస్య క
కుద్యచలశంకయా ॥ ౪ ॥ తం తీక్ష్ణశృంగముద్వీక్ష్య గోప్యో గోపాశ్చ తత్రసుః । పశవో దుద్రువూ
రాజన్ సంత్యజ్య నిజగోకులమ్ ॥ ౫ ॥ కృష్ణ కృష్ణేతి తే సర్వే గోవిందం శరణం యయుః । భగవానథ తద్వీ
క్ష్య గోకులం భయవిహ్వలమ్ ॥ ౬ ॥ మా భైష్టేతి గిరాశ్వాస్య వృషాసురముపాహ్వయత్ । స బాలైః ప
శుభిర్మంద త్రాసితైః కిమసత్తమ ॥ ౭ ॥ బల దర్పహాహం దుష్టానాం త్వద్విధానాం దురాత్మనామ్ । ఇ
త్యాస్ఫోట్యాచ్యుతోఽరిష్టం తలశబ్దేన కోపయన్ । సఖ్యురంసే భుజాభోగం ప్రసార్యావస్థితో హరిః ॥ ౮ ॥
సోఽప్యేవం కుపితోఽరిష్టః ఖురేణావనిముల్లిఖన్ । ఉద్యత్పుచ్ఛభ్రమన్మేఘః క్రుద్ధః కృష్ణముపాద్రవత్ ॥ ౯ ॥

శ్లో ॥ షట్త్రింశే నిహతేఽరిష్టే నారదోక్త్యా బలాచ్యుతౌ । వసుదేవసుతౌ జ్ఞాత్వా కంసోఽక్రూరం సమాదిశత్ ॥ గోపీరాసాంతరాయాంతః
శంఖచూడం నిహత్య సః । అహన్ గోపీమహానందాసహం దుష్టమరిష్టకమ్ ॥ అథేతి ॥ ఏవం దేవగంధర్వాదిభిర్నృత్యగీతవాద్యకుసుమ
వర్షాదిభిః - కృష్ణం ప్రాప్తం దృష్ట్వా వ్రజస్య పరమోత్సవే వర్తమానే - తద్విరుద్ధార్థాంతరాధికారార్థం - అథశబ్దః - తర్హి తదా -
వృషభాకృతిరసురః - తం వర్ణయతి - మహీమిత్యాది - సార్ధత్రయేణ - మహాంతౌ కకుత్కాయౌ యస్య సః - ఖురైః విక్షతాం దారితాం
మహీం కంపయన్ ॥ ౧ ॥ రంభమాణ ఇతి ॥ రంభమాణః వృషభజాతిశబ్దం కుర్వన్ - విలిఖన్ విదారయన్ - ఉద్యమ్య ఊర్ధ్వం కృత్వా వ
ప్రాణి తటాని - ఉత్క్షిపన్ ॥ ౨ ॥ కించిదితి ॥ కించిత్కించిత్ - శకృత్ - మధ్యే మధ్యే ఈషదీషత్పురీషం ముంచన్ - తథా - మూత్రముత్సృ
జన్ - స్తబ్ధలోచనః అనిమిషలోచనః ॥ ౩ ॥ పతంతీతి ॥ యస్య ధ్వనీనాకర్ణ్య - గవాం నారీణాం చ తత్ర ॥ శ్లో ॥ ఆచతుర్థాద్భవేత్స్రా
వః పాతః పంచమషష్ఠయోః । అత ఊర్ధ్వం ప్రసూతిః స్యాదితి విభాగః - కకుద గళపృష్ఠశృంగే ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ కృష్ణేతి ॥ కృష్ణ కృష్ణ రక్షేత్యాక్ర
వంతః ॥ ౬ ॥ బలేతి ॥ ఇత్యేవం వదన్ - ఆస్ఫోట్య కరతలేన బాహుమాహత్య - తేన తలశబ్దేన కోపయన్ - భుజాభోగం - భుజాభుజః - సై
వ భోగః సర్పదేహాకారం భుజమిత్యర్థః - స్వయమచ్యుతః అన్యాన్ దుష్టాన్ హరతీతి హరిః ॥ ౮ ॥ స ఇతి ॥ ఉద్యతా ఊర్ధ్వం గచ్ఛతా

పుచ్ఛేన భ్రమంతో మేఘా యస్మాత్సః॥ ౯॥ అగ్రన్యస్తేతి॥ అగ్రేన్యస్తే విషాణాగ్రే యేనసః - స్తబ్ధే అసృక్ తుల్యే లోచనే యస్యసః - కటాక్షేణ తిర్యక్ నిరీక్ష్య॥ ౧౦॥ గృహీత్వేతి॥ ప్రత్యపోవాహ ప్రతిలోమం వ్యనుదత్ ॥ ౧౧॥ స ఇతి॥ అపవిద్ధః అపక్షిప్తః· ఆపతత్ ఆ ద్రవత్ · ఆతు షఙ్ స్విన్నాని స్వేదయుక్తాని సర్వాణి అంగాని యస్య సః క్రోధమూర్ఛితః క్రోధేన వ్యాప్తః॥ ౧౨॥ తమితి॥ కృంతిత్వా విషాణముత్పాట్య - తేనైవ జఘాన స చ ఆపతత్ ॥ ౧౩॥ అసృగితి॥ మూత్రశకృత్ మూత్రంచ శకృచ్చ ఏకవద్భావః - తదుభయం సముత్సృజన్ తత్యజన్ · పాదాన్ క్షిపన్ ఇతస్తతశ్చాలయన్ - అనవస్థితేక్షణః ప్రచలితనేత్రః - కృచ్ఛ్రం కష్టం · జగామ· అథ నిరృతేః మృత్యోః క్షయం నివాసం జగామ - కృచ్ఛ్రం యథాభవతి తథా - మృత ఇతి వా॥ ౧౪॥ ఏవమితి॥ నయనోత్సవః నయనానాం మూర్తిమానుత్సవః॥ ౧౫॥ శ్లో॥ కామం ప్రజైవ సంతతం తం కృష్ణం తేన తు విస్మృతం। నారదః స్మారయామాస కంసం దూత గిరైవ తు ॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః ॥ తదాహ ॥ అరిష్ట ఇతి ॥ దే

అగ్రన్యస్తవిషాణాగ్రస్తబ్ధాసృగ్లోచనోచ్యుతమ్ । కటాక్షిప్యాద్రవత్తూర్ణమింద్రముక్తోశనిర్యథా॥ ౧౦ ॥ గృహీత్వాశృంగయోస్తం వా అష్టాదశపదానిసః॥ ప్రత్యపోవాహ భగవాన్ గజః ప్రతిగజం యథా ॥ ౧౧ ॥ సోపవిద్ధో భగవతా పునరుత్థాయ సత్వరమ్ । ఆపతత్స్విన్నసర్వాంగో నిశ్వసన్ క్రోధమూర్ఛితః॥ ౧౨ ॥ తమాపతంతం సనిగృహ్య శృంగయోః పదాసమాక్రమ్య నిపాత్య భూతలే । నిష్పీడయామాస యథార్ద్రమంబరం కృంత్వా విషాణేన జఘాన సోపతత్ ॥ ౧౩॥ అసృగ్వమన్ మూత్రశకృత్సముత్సృజన్ క్షిపంశ్చ పాదాననవస్థితేక్షణః। జగామ కృచ్ఛ్రం నిరృతేరథ క్షయం పుష్పైః కిరంతో హరిమీడిరే సురాః ॥ ౧౪॥ ఏవం కకుద్మినం హత్వా స్తూయమానస్స్వజాతిభిః । వివేశ గోష్ఠం సబలో గోపీ

⟶ నారదమహర్షిబోధితేన కంసేన శ్రీకృష్ణబలరామాహ్వానాయాక్రూరప్రేషణాదిఘట్టః. ⟵

నాం నయనోత్సవః ॥ ౧౫ ॥ అరిష్టే నిహతే గోష్ఠే కృష్ణేనాద్భుతకర్మణా । కంసాయ ప్రాహ భగవాన్నారదో దేవదర్శనః॥ ౧౬॥ యశోదాయాస్సుతాం కన్యాం దేవక్యాః కృష్ణమేవ చ । రామం చ రోహిణీపుత్రం వసుదేవేన బిభ్యతా ॥ న్యస్తౌ స్వమిత్రే నందే వై యాభ్యాం తే పురుషా హతాః॥ ౧౭॥ నిశమ్య తద్భోజపతిః కోపాత్ప్రచలితేంద్రియః । నిశాతమసిమాదత్త వసుదేవజిఘాంసయా ॥ ౧౮ ॥ నివారితో నారదేన తత్సుతౌ మృత్యుమాత్మనః । జ్ఞాత్వా లోహమయైః పాశైర్బబంధ సహ భార్యయా ॥ ౧౯ ॥ ప్రతియాతే తు దేవర్షౌ కంస ఆహూయ కేశినమ్ । ప్రేషయామాస భవతా హన్యేతాం రామమాధవౌ॥ ౨౦॥ తతో ముష్టికచాణూరశలతోసలకాదికాన్ । అమాత్యాన్ హస్తిపాంశ్చైవ సమాహూయాహ భోజరాట్ ॥ ౨౧॥ భో భో నిశమ్యతామేతద్వీర చాణూరముష్టిక । నందవ్రజే కిలాసాతే సుతావానకదుందుభేః॥ ౨౨॥ రామకృష్ణౌ తతో మహ్యం మృత్యుః కిల నిదర్శితౌ । భవద్భ్యామిహ సంప్రాప్తౌ హన్యేతాం మల్లలీలయా ॥ ౨౩ ॥ మంచాః క్రియంతాం వివిధా మల్లరంగపరిశ్రితాః । పౌరజానపదాస్సర్వే పశ్యంతు స్వైరసంయుగమ్ ॥ ౨౪ ॥ ....

(మహామాత్ర నిబోధేదం వచో మమ మహామతే॥ ౨౫ ॥ గజః కువలయాపీడః ప్రభిన్నకటకాముఖః॥ సం

వదర్శనః దేవర్షిః యద్వా- ఏవంకృతే ఏవం భవిష్యతీతి సాక్షాద్దేవదర్శనం జ్ఞానం యస్యసః॥ ౧౬॥ ఆప్తైనైవ నారదేనోక్తమాహ ॥ యశోదాయా ఇతి ॥ దేవక్యా అష్టమగర్భత్వేన ప్రసిద్ధాం కన్యాం- యశోదాయాః సుతామాహ- యశోదాయాః సుతత్వేన ప్రసిద్ధం కృష్ణం చ- దేవక్యాః సుతమాహ రోహిణీపుత్రం రామం చ- దేవక్యాః సప్తమం సుతమాహ- యద్వా- నందసుతత్వేన ప్రసిద్ధం రామం చ- వసుదేవభార్యాయాః రోహిణ్యాః పుత్రమాహ- వసుదేవసుతౌ చేత్కథం వ్రజం గతౌ తత్రాహ- వసుదేవేనేతి॥ ౧౭॥ నిశమ్యేతి॥ తత్ నారదోక్తం వాక్యం· నిశాతం తీక్ష్ణం అసిం చంద్రహాసం ॥ ౧౮ ॥ నివారిత ఇతి॥ హతే వసుదేవే- తౌ పలాయేతాం- అతో న వధ్య తావపి తు బధ్యతామితి మంత్రం వదతా నారదేన నివారిత ఇతి॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ రామకృష్ణావితి॥ మహ్యం మమ- నిదర్శితౌ -ధాత్రా- నారదేన వా- ప్రదర్శితౌ కథం తు ఉచ్యతే- తావాహ- భవద్భ్యామితి॥ ౨౩॥ మంచా ఇతి॥ మంచా ఉత్తుంగస్తంభాదిరచితస్థానాని ॥ ౨౪॥ ౨౫॥ మహా

(అత్ర మహామాత్ర నిబోధేత్యారభ్య - మహామాత్ర త్వయా భద్రేతి పర్యంతో గ్రంథః - నైకస్మిన్నపి వ్యాఖ్యానే వ్యాఖ్యాతః - నాప్యత్రత్యమూలగ్రంథేషు స్థితః - తథాపి కాశీదేశాదానీతమూలగ్రంథేషు బహుషు స్థితత్వాద్విషయసామంజస్యాచ్చ - కుండలీకరణాఖ్యచిహ్నేన చిహ్నయిత్వా సోప్యత్ర సంయోజితః.

స్థాస్యోద్వారిరంగస్యకరారోపితముద్గరః॥ ౨౬। తేనతౌతత్రహంతవ్యౌసుతావానకదుందుభేః। ఇత్యు
క్త్వాతంమహామాత్రంకంసస్తత్రైవదుర్మతిః॥ ౨౭॥ఉవాచభూయోవచనంసమేతాన్జ్ఞాపయన్నృ
పః ౨౮ ॥ కంసః॥ శృణుధ్వమేతద్వచనంమయోదితంనిశమ్యసర్వంయదిధారయంతుతత్ । యేనాహ
మేతేష్వసుహృత్త్వమాదితశ్చరామిబంధుష్వపితత్రకారణమ్॥ ౨౯। మాతామమమహాభాగాకదాచి
త్తామలేక్షణా।విచరంతీగృహోద్యానేమందమారుతవీజితే । ౩౦ ॥ ప్రోత్ఫుల్లాశోకవకుళపూగపు
న్నాగశోభితే। భ్రమద్భ్రమరసంఘాతకూజత్కోకిలసంయుతే। ౩౧। నృత్యచ్ఛిఖండినివహేమర్కటా
టోపసుందరే। వసంతసమయేరమ్యేసాలమండలమండితే॥ ౩౨। చరంతీతత్రమేమాతాచింతయామా
ససువ్రతా। భర్తారంకామసంతప్తాఋతుస్నాతాస్వలంకృతా॥ ౩౩। అత్రైవకశ్చిద్గంధర్వోద్రమి
డోనామనామతః। చరన్నంతర్హితఃకాలేదృష్ట్వాతామేవచారిణీమ్॥౩౪। విజ్ఞాయ చింతితంతస్యాస్స
ర్వసత్త్వాశయార్థవిత్ । ఉగ్రసేనవపుర్బిభ్రత్సస్మితాలాపవీక్షితః ॥ ౩౫ । తామాససాదకామా
ర్తాంకామయానఃపతివ్రతామ్। అజానమానాసాభ్యేత్యరేమేతేనసమంవనే। ౩౬। సాతంవిదిత్వా
రమణేతరంసతీనితాంతఖేదావిలలోచనాశయా । ఉవాచకస్త్వంకితవార్యగర్హితంమరాత్మనాయే
నకృతంత్వయేదృశమ్॥ ౩౭ । ఇతిబ్రువంతీంపరిసాంత్వయన్శనైస్సదీర్ఘబాహుర్ద్రమిడోభ్యభా
షత । వయంహిగంధర్వకులోద్భవాబలేగీర్వాణతుల్యామరవల్లభానుగాః। ౩౮ । భవాదృశీనాంమ
నుజాంగనానాంజానీహిభద్రేసులభావయంనచ । జరావినాశాద్యఖిలాధిభాగినాంనృణాంసురాణాం
మహదంతరంశుభే॥౩౯। ఇతిబ్రువంతంసాభూయఃక్రోధపర్యాకులేంద్రియా।కింమాంసాంత్వయసే
భూయఃకృత్వేత్థంమమచేష్టితమ్॥ ౪౦ ।ఇమానతిక్రమ్యమహీజలాగ్నిసమీరణాకాశనిశేశసూర్యాన్।
దిక్కాలధర్మాంశ్చతథైవసంధ్యేదురాత్మనేత్థంమలినీకృతాహమ్ ॥ ౪౧ । గజేనేవమదాంధేనపద్మినీవ
నమధ్యగా। విశృంఖలేనవిమలాయేనాహంమలినీకృతా। ౪౨ । సత్వంకిమితిమాంభూయస్సాంత్వయ
స్యమరాధమ। ఇతిబ్రువంతీంప్రోవాచసభయశ్శాపశంకితః। ౪౩ । అనులోమస్తుకంజాక్షిమనుష్యా
సుదివౌకసామ్। నరాణాందేవకాంతాసుప్రతిలోమోహిసంగమః॥ ౪౪ ॥ జానీహిమామనాగస్త్వంత్తే
హిపంకజగంధిని। తస్మాత్తేజాయతాంపుత్రోమద్వీర్యంనవృథాభవేత్ ॥ ౪౫ ॥ శ్రీమాన్ధీమాన్మ
హాత్మాసౌహానమేవాగ్జాయతేమృషా। ఇత్యేవంవాదినంక్రుద్ధామమమాతాయశస్వినీ। ౪౬ ।
ప్రాహసంత్యజ్యసంతప్తాపాతివ్రత్యంసుదుర్లభమ్। నిస్సేతోర్భిన్నవృత్తస్యపాపస్యోన్మాదవర్తి
నః॥ ౪౭॥ క్రూరస్తేతనయోభూయాత్సాహసీనిర్ఘృణోదయః। నానుగ్రాహ్యోదేవతానాంద్వి
జానాంచతపస్వినామ్॥ ౪౮ । ఇత్థంవదంత్యాంతస్యాంసఃక్రుద్ధాయాంశాపశంకితః। తావకానాంభ
వేచ్ఛత్రురిత్యుక్త్వాంతరధీయత॥ ౪౯॥ గతేతస్మిన్గృహోద్యానాన్మాతామమయశస్వినీ। కేనాప్య
జ్ఞాతవృత్తాంతాగృహానేవాభ్యపద్యత। ౫౦ । తతస్సాగర్భిణీకాలేకాలేనైవసుషావమామ్। ఇతిమే
నారదః ప్రాహకదాచిద్భగవానృషిః ॥ ౫౧ । తదాప్రభృత్యహంద్వేష్మితానేతాన్బంధుదుర్జ
నాన్। యూయంతత్రప్రయాణంహిద్విషంతేతేపిమాంసదా॥ ౫౨। ఉగ్రసేనంచదుర్బుద్ధిందేవకం
చదురాశయమ్। వసుదేవంచకితవమన్యాంశ్చతదుపాశ్రయాన్॥౫౩॥ హత్వానజాయతేదోషోమమ
గంధర్వజన్మనః। తేనాదేశ్యామిపురుషంహన్యేతామితితావహమ్॥౫౪॥ తాభ్యాంహతాభ్యాంబాలా
భ్యాంకుంజరేణబలీయసా। కృత్వాభద్రాస్మికీంపూజాంయాంతుతత్పదవీమిమే॥ ౫౫॥ వసుదేవోగ్ర
సేనౌచతథాతౌనందదేవకౌ।గోపాలాయాదవాశ్చైవయేచాన్యేతావనువ్రతాః।౫౬ ।పశ్యంతుపివి

మాత్రేతి॥ ఆహితౌశత్రూ॥ ౧౮॥ ఆరభ్యతామితి॥ మీఢుషే వరదాయ॥ ౧౯॥ ఇతీతి॥ అర్థసిద్ధాంతమేవజానాతీత్యర్థతంత్రజ్ఞః॥ ౨౦॥భోభోఇతి॥ దానపతే హే అక్రూర- మైత్రంమిత్రకృత్యం- త్వయాక్రియతాం- త్వత్తోన్యః- ఆదృతః సాదరో హితతమశ్చనవిద్యత ఇతి॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ నిసృష్టఇతి॥ తౌ- మేమృత్యుర్నితరాంసృష్టః- వైకుంఠసంశ్రయైః విష్ణుసంశ్రయైర్దేవైః॥ ౨౪॥ కింతతస్తత్రాహ॥ ఘాతయిష్యఇతి॥ కాలకల్పేనమృత్యుతుల్యేన- వైద్యుతోపమైః రశనితుల్యైః॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ తతఇతి॥ నష్టకంటకానష్టశత్రుః- ననుకతిపయాసుహృద్వధేనష్టకంటకా- కథంస్యాత్తత్రాహ - జరాసంధఇతి॥౨౮॥౨౯॥౩౦॥రాజన్నితి॥ మనీషితం విచారి

ధైర్నేత్రైర్హన్యమానౌస్వదారకౌ॥ఆహూయంతాంజానపదాఃపశ్యంతుస్వైరసంయుగమ్॥౧౭॥
మహామాత్రత్వయాభద్రరంగద్వార్యుపనీయతామ్। ద్విపఃకువలయాపీడో జహి తేనమమాహితౌ॥
౧౮॥ ఆరభ్యతాంధనుర్యాగశ్చతుర్దశ్యాంయథావిధి। విశసంతుపశూన్మేధ్యాన్భూతరాజాయమీ
ఢుషే॥ ౧౯॥ ఇత్యాజ్ఞాప్యార్థతంత్రజ్ఞ ఆహూయ యదుపుంగవమ్। గృహీత్వాపాణినాపాణింత
తోక్రూరమువాచహ॥ ౨౦॥ భోభోదానపతేమహ్యంక్రియతాంమైత్రమాదృతః। నాన్యస్త్వత్తో
హితతమోవిద్యతేభోజవృష్ణిషు॥ ౨౧॥ అతస్త్వామాశ్రితస్సౌమ్యకార్యగౌరవసాధనే। యథేంద్రో
విష్ణుమాశ్రిత్యస్వార్థమధ్యగమద్విభుః॥ ౨౨॥ గచ్ఛనందవ్రజంతత్రసుతావానకదుందుభేః। ఆసా
తేతావిహానేనరథేనానయమాచిరమ్॥ ౨౩॥ నిసృష్టఃకిలమేమృత్యుర్దేవైర్వైకుంఠసంశ్రయైః। తా
వానయసమంగోపైర్నందాద్యైస్సాభ్యుపాయనైః॥ ౨౪॥ ఘాతయిష్యఇహానేనకాలకల్పేనహస్తి
నా। యదిముక్తౌతతోమల్లైర్ఘాతయేవైద్యుతోపమైః॥ ౨౫॥ తయోర్నిహతయోస్తప్తాన్వసుదే
వపురోగమాన్। తద్బంధూన్నిహనిష్యామివృష్ణిభోజదశార్హకాన్॥ ౨౬॥ ఉగ్రసేనంమత్పితరంస్థ
విరంరాజ్యకాముకమ్। తద్భ్రాతరందేవకంచయేచాన్యేవిద్విషోమమ॥ ౨౭॥ తతశ్చైషామహీమి
త్యంభవిత్రీనష్టకంటకా। జరాసంధోమమగురుర్ద్వివిదోదయితస్సఖా॥ ౨౮॥ శంబరోనరకోబాణో
మయ్యేవకృతసౌహృదాః। తైరహంసురపక్షీయాన్హత్వాభోక్ష్యేమహీంనృపాన్॥ ౨౯॥ ఏతద్జ్ఞా
త్వానయక్షిప్రంరామకృష్ణావిహార్భకౌ। ధనుర్మఖనిరీక్షార్థంద్రష్టుంయదుపురశ్రియమ్॥ ౩౦॥
అక్రూరః॥రాజన్మనీషితంసధ్ర్యక్తవస్వావద్యమార్జనమ్।సిద్ధ్యసిద్ధ్యోస్సమంకుర్యాద్దైవంహిఫ
లభావనమ్॥ ౩౧॥ మనోరథాన్కరోత్యుచ్చైర్జనోదైవహతానపి। యుజ్యతేహర్షశోకాభ్యాం
తథాప్యాజ్ఞాంకరోమితే॥ ౩౨॥ శ్రీశుకః॥ ఏవమాదిశ్యచాక్రూరంమంత్రిణశ్చవిసృజ్యసః। ప్రవివేశ
గృహంకంసస్తథాక్రూరస్స్వమాలయమ్॥ ౩౩॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షట్త్రింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

❖ కేశిసంహారఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః॥కేశీతుకంసప్రహితఃఖురైర్మహీంమహాహయోనిర్జరయన్మహాహయః।సటావధూతాభ్ర
విమానసంకులంకుర్వన్నభోహేషితభీషితాఖిలః॥ ౧॥ విశాలనేత్రోవికటాస్యకోటరోబృహద్గళోనీ
లమహాచలోపమః। దురాసదఃకంసహితంచికీర్షన్వ్రజంసనందస్యజగామకంపయన్॥ ౨॥ తంత్రాస

తం - సధ్ర్యక్సమ్యక్- స్వావద్యంమరణం-తన్మార్జనం - తథాప్యేతావానస్తి నివేశోనకార్యఇతిభావిత్యర్థ్యాహ- సిద్ధ్యసిద్ధ్యోరితి॥౩౧॥పురుషకారస్యవ్యభిచారతామాహ॥మనోరథానితి॥౩౨॥౩౩॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం - షట్త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖

శ్లో॥ సప్తత్రింశేహతేకేశిన్యచ్యుతోభావికర్మభిః। నారదేనస్తుతఃక్రీడన్వ్యోమాసురమథావధీత్॥ వృషవేషాసురంయద్వత్తేశినంహయవేషిణం। కంసప్రాణసమంహత్వాకంసంవ్యసుమివాకరోత్॥ కేశీతి॥ ప్రథమశ్లోకేనయదివంభూతః కేశీత్యనూద్య- తంభగవానుపాహ్వయదితితృతీయేనాన్వయః- మహాహయస్సన్మహీంనిర్జరయన్శ్లథయన్విదారయన్నిత్యర్థః- సటాభిఃకేసరైరవధూతాని - ఇతస్తతఃక్షిప్తాన్యభ్రాణివిమానానిచ- తైఃసంకీర్ణం నభఃకుర్వన్- హేషితైరశ్వజాతిశబ్దైః- భీషితమఖిలంవిశ్వంయేన॥ ౧॥ ౨॥ తమితి॥త

ద్ధేషితైః తైరతినిష్ఠురైర్హేషితైః- వాలైః పుచ్ఛరోమభిః- విఘూర్ణితాః పరిభ్రామితా అంబుదా యేనతం- ఆజౌ సంగ్రామే అర్థినం- ఆ
త్మానం కృష్ణం- అగ్రణీః పురతో నిర్గతస్సన్ ఉపాహ్వయత్ స్వసమీపమాజుహావ- సచ కేశీ- తం నిశమ్య- మృగేంద్రవన్నాదమకరోత్ ॥
౩ ॥ స ఇతి ॥ తతః- స కేశీ- తం కృష్ణం దృష్ట్వా- ముఖేన ఖం పిబన్నివ- ముఖం వ్యాదాయ వివృత్య- అభిముఖమభ్యాజగామ - కించ- అత్యమ
ర్షణః అతికుపితః - అత్యంతమసహమానో వా - ప్రత్యుక్ పద్భ్యాం జఘాన - దురాసదః అన్యైరభిభవితుమశక్యః - దురత్యయః ఉద్యత
స్సన్- దురతిక్రమః అత్ర హేతుః- చండరవః ॥ ౪ ॥ తదితి ॥ తత్ హననం- వంచయిత్వా- తం చ హననాయ- ప్రసారితయోః పాదయోర్హ
స్తాభ్యాం గృహీత్వా- పరివిధ్య భ్రామయిత్వా వ్యవస్థితః- తథైవ స్థితో బభూవ ॥ ౫ ॥ స ఇతి ॥ వ్యాదాయ ముఖం ప్రసార్య- వేగేన హరిం ప్ర
త్యాద్రవత్- సోపి హరిర్హసన్- ఉత్తరం సవ్యం- భుజం- నిర్భయాయత్వే దృష్టాంతః - యథోరగం బిల ఇతి ॥ ౬ ॥ తతః కింతదాహ ॥ దంతా
ఇతి ॥ చర్వణాయ భగవద్భుజం స్పృశంతీతి తథా- తే వ్యాదాననయే వివృతాః - అయోలోహం స్పృశంతీతి స్పృశః- యద్వా- తప్తమయం
అతితప్తం లోహాది స్పృశంతో యథేతి- ఆమరోగః జలోదరః ॥ ౭ ॥ సమేధమానేనేతి ॥ లండం పురీషముత్సృజన్ ॥ ౮ ॥ తదితి ॥ కర్కటీకాఫ
లం హి పక్వం సదత్యంతం విశీర్ణం భవతి - తద్వద్విదీర్ణాత్తస్య దేహాత్ - విగతప్రాణాత్ - అవిస్మితో గర్వరహితః- అయత్నేన హతో
ర్యేన సః ॥ ౯ ॥ శ్లో ॥ కంసాయ కృష్ణమాదిశ్యతద్రహస్యాదిపైశునైః । కంసఘాతాది కృష్ణస్య కార్యమావేదయన్మునిః ॥ శ్రీధరీయాయంత్వ

యంతం భగవాన్స్వగోకులం తద్ధేషితైర్వాలవిఘూర్ణితాంబుదమ్ । ఆత్మానమాజౌ మృగయంతమ
గ్రణీరుపాహ్వయత్సవ్యనదన్మృగేంద్రవత్ ॥ ౩ ॥ స తం నిశామ్యాభిముఖో ముఖేన ఖం పిబన్నివాభ్య
ద్రవదత్యమర్షణః । జఘాన పద్భ్యామరవిందలోచనం దురాసదశ్చండరవోదురత్యయః ॥ ౪ ॥ తద్వం
చయిత్వా తమధోక్షజో రుషా ప్రగృహ్య దోర్భ్యాం పరివిధ్య పాదయోః । సావజ్ఞముత్సృజ్య ధనుశ్శతాం
తరే యథోరగం తార్క్ష్యసుతో వ్యవస్థితః ॥ ౫ ॥ స లబ్ధసంజ్ఞః పునరుత్థితో రుషా వ్యాదాయ కేశీ తరసాపత
ద్ధరిమ్ । సోప్యస్య వక్త్రే భుజముత్తరం స్మయన్ ప్రవేశయామాస యథోరగం బిలే ॥ ౬ ॥ దంతా నిపేతుర్భ
గవద్భుజస్పృశస్తే కేశినస్తప్తమయస్పృశో యథా । బాహుశ్చ తద్దేహగతో మహాత్మనో యథామయ
స్సంవవృధే ఉపేక్షితః ॥ ౭ ॥ సమేధమానేన స కృష్ణబాహునా నిరుద్ధవాయుశ్చరణాంశ్చ విక్షిపన్ । ప్ర
స్విన్నగాత్రః పరివృత్తలోచనః పపాత లండం విసృజన్ క్షితౌ వ్యసుః ॥ ౮ ॥ తద్దేహతః కర్కటికాఫలోపమా
ద్వ్యసోరపాకృష్య భుజం మహాభుజః । అవిస్మితోయత్నహతారిరుత్స్మయైః ప్రసూనవర్షైర్దివిషద్భిరీడి

శ్రీకృష్ణం ప్రతి నారదాగమనఘట్టః.

తః ॥ ౯ ॥ దేవర్షిరుపసంగమ్య భగవత్ప్రవణో నృప । కృష్ణమక్లిష్టకర్మాణం రహస్యేతదువాచ హ ॥
౧౦ ॥ కృష్ణ కృష్ణాప్రమేయాత్మన్ యోగేశ జగదీశ్వర । వాసుదేవాఖిలావాస సాత్వతాం ప్రవర ప్ర
భో ॥ ౧౧ ॥ త్వమాత్మా సర్వభూతానామేకో జ్యోతిరివైధసామ్ । గూఢో గుహాశయస్సాక్షీ మహాపురుష
ఈశ్వరః ॥ ౧౨ ॥ ఆత్మనాత్మాశ్రయః పూర్వం మాయయా ససృజే గుణాన్ । తైరిదం సత్యసంకల్ప

కః ॥ తదాహ దేవర్షిరిత్యాదినా ॥ దేవర్షిరితి ॥ నచాయమనర్థసూచకః- కింతు సర్వసుహృదిత్యాహ భగవత్ప్రవణ ఇతి ॥ ౧౦ ॥ అ
స్మద్రహస్యం వైరిణి కంసే కథం సూచితవానితి మాశంకీరిత్యాహ ॥ కృష్ణకృష్ణేతి ॥ అయం భావః- త్వమిహ త్వం భూభారదైత్యసంహారాయా
వతీర్ణోసి- అత సదసద్రూపాచరణేన - విశ్వం పరిపాలయేతి- తత్ర త్వయి తావద్భయశంకైవ నాస్తీత్యాహ- అప్రమేయాత్మన్ అపరిచ్ఛి
న్న స్వరూప- యోగేశ అచింత్యప్రభావ - జగదీశ్వర విశ్వనియంతః - వాసుదేవ సర్వభూతేషు వర్తమాన- అఖిలావాస సర్వస్యాశ్రయ
సంప్రతి సాత్వతాం ప్రవర శ్రేష్ఠ- ప్రభో సర్వశక్తే ॥ ౧౧ ॥ కథమేవం రూపోహమితి చేదత ఆహ ॥ త్వమితి ॥ నహి త్వం జీవవత్పరిచ్ఛి
న్నః- కింతు- సర్వభూతానామంతః ఏకః అసహాయ ఆత్మా- అంతరనుస్యూతత్వే దృష్టాంతః- ఏధసాం కాష్ఠానాం అంతర్జ్యోతిరివేతి-
భూతేషు స్థితోపి తైర్నదృశ్యస ఇత్యాహ- గూఢ ఇతి- అత్ర హేతవః- గుహాశయః బుద్ధేరభ్యంతరః- కించ- సాక్షీ న హి సాక్షీ దృశ్య ఇత్య
ర్థః- అపి చ- మహాపురుషః - అతః పరిచ్ఛిన్నమతిభిర్నజ్ఞాయస ఇత్యర్థః - తర్హి సర్వాంతరత్వే కిం ప్రమాణమత ఆహ- ఈశ్వర ఇతి-
నహి ఈశ్వరం వినా- పరతంత్రాణాం జీవానాం ప్రవృత్తిర్ఘటత ఇత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ అహమీశ్వరః- అనన్తః సర్వమీశితవ్యమిత్యేతదేవ
కుతః- అత ఆహ ॥ ఆత్మనేతి ॥ సాధనాంతరనిరపేక్ష ఏవ - ఆత్మాశ్రయః స్వతంత్రః- మాయయా శక్త్యా- గుణాన్ భవాన్ ససృజే సృష్టవాన్
తైః సృష్టైర్గుణైః- ఇదం విశ్వం - సృజసి- అత్సి సంహరసి - అవసి పాలయసి - ననుసృష్ట్యాదిక్రియాషట్కారకసాధ్యైవదృష్టేత్యత ఆ

హ - సత్యసంకల్పఇతి - నహిసంకల్పైకసాధ్యబహుసాధనాపేక్షేతిభావః - అతస్త్వమీశ్వరఇత్యుపసంహారః ॥ ౧౩ ॥ ప్రస్తుతమాహ ॥ సఇ
తి ॥ భూధరభూతానాంభువంధరంతీతిభూధరారాజానస్తత్రూపాణాం ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ చాణూరమితి ॥ పరశ్వఃఅహనీతి - అద్యైవ - అత్రా
రఏవప్రభృతిశ్వోమథురాంగంతాసి - పరశ్వస్త్వాచాణూరాదీన్ త్వయానిహతాన్ ద్రక్ష్యామీతిసిద్ధవన్నిర్దేశోవిజ్ఞాపనప్రకారవిశేషః ॥ ౧౬ ॥
తస్యేతి ॥ తస్యానుతదనంతరం - శంఖాదీనాం - శంఖఃపంచజనః - తథాదీనాంవధంద్రక్ష్యామీతిశేషః - భావినిర్దేశమాత్రమేతన్న
త్వానంతర్యంవివక్షితం ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ స్యమంతకస్యేతి ॥ భార్యయాజాంబవత్యాసహ - స్వధామతఃమహాకాలపురాత్ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥
యానీతి ॥ ద్వారకామావసన్ ద్వారకాయాంవసన్ - కర్తా కరిష్యతి ॥ ౨౧ ॥ అథేతి ॥ అముష్యవిశ్వస్య - భూభారస్యవా ॥ ౨౨ ॥ ఏ
వంవిజ్ఞాప్య - కృతాభివందనంభగవంతంనమస్యతిద్వాభ్యాం ॥ విశుద్ధేతి ॥ కేవలజ్ఞానైకమూర్తిం - అతఏవ - స్వసంస్థయాస్వరూపసమ్యక్
స్థిత్యైవ - పరమానందరూపయా - సమ్యగాప్తాఃప్రాప్తాః - సర్వే అర్థాయేనతం - ఆప్తకామమిత్యర్థః - సత్యసంకల్పతామాహ ॥ అమో

సృజస్యత్స్యవసీశ్వరః ॥ ౧౩ ॥ సత్వంభూధరభూతానాం దైత్యప్రమథరక్షసామ్ । అవతీర్ణోవినాశా
యసాధూనాంరక్షణాయ చ ॥ ౧౪ ॥ దిష్ట్యాతేనిహతోదైత్యోలీలయాయంహయాకృతిః । యస్యహేషి
తసంత్రస్తాస్త్యజంత్యనిమిషాదివమ్ ॥ ౧౫ ॥ చాణూరంముష్టికంచైవమల్లానన్యాంశ్చహస్తినమ్ । కంసం
చనిహతంద్రక్ష్యేపరశ్వోహనితేవిభో ॥ ౧౬ ॥ తస్యానుశంఖయవనమురాణాంనరకస్యచ । పారిజా
తాపహరణమింద్రస్యచపరాజయమ్ ॥ ౧౭ ॥ ఉద్వాహంవీరకన్యానాంవీర్యశుల్కాదిలక్షణమ్ । నృగస్య
మోక్షణంశాపాద్ద్వారకాయాంజగత్పతే ॥ ౧౮ ॥ స్యమంతకస్యచమణేరాదానంసహభార్యయా । మృ
తపుత్రప్రదానంచబ్రాహ్మణస్యస్వధామతః ॥ ౧౯ ॥ పౌండ్రకస్యవధంపశ్చాత్కాశిపుర్యాశ్చదీపనమ్ ।
దంతవక్త్రస్యనిధనంచైద్యస్యచమహాక్రతౌ ॥ ౨౦ ॥ యానిచాన్యానివీర్యాణిద్వారకామావసన్భ
వాన్ । కర్తాద్రక్ష్యామ్యహంతానిగేయానికవిభిర్భువి ॥ ౨౧ ॥ అథతేకాలరూపస్యక్షపయిష్ణోరముష్య
వై । అక్షౌహిణీనాంనిధనంద్రక్ష్యామ్యర్జునసారథేః ॥ ౨౨ ॥ విశుద్ధవిజ్ఞానఘనంస్వసంస్థయాసమాప్త
సర్వార్థమమోఘవాంఛితమ్ । స్వతేజసానిత్యనివృత్తమాయయాగుణప్రవాహంభగవంతమీమహి ॥
౨౩ ॥ త్వామీశ్వరంస్వాశ్రయమాత్మమాయయావినిర్మితాశేషవిశేషకల్పనమ్ । క్రీడార్థమద్యా

❋ వ్యోమాసురవధఘట్టః. ❋

త్తమనుష్యవిగ్రహంనతోస్మిధుర్యంయదువృష్ణిసాత్వతామ్ ॥ ౨౪ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవంయదుపతింకృష్ణం
భాగవతప్రవరోమునిః । ప్రణిపత్యాభ్యనుజ్ఞాతోయయౌతద్దర్శనోత్సవః ॥ ౨౫ ॥ భగవానపిగోవిం
దోహత్వాకేశినమాహవే । పశూనపాలయత్పాలైఃప్రీతైర్వ్రజసుఖావహః ॥ ౨౬ ॥ ఏకదాతేప
శూన్పాలాశ్చారయంతోద్రిసానుషు । చక్రుర్నిలాయనక్రీడాంచోరపాలాపదేశతః ॥ ౨౭ ॥ తత్రా
సన్కతిచిచ్చోరాఃపాలాశ్చకతిచిన్నృప । మేషాయితాశ్చతత్రైకేవిజహ్రురకుతోభయాః ॥ ౨౮ ॥
మయపుత్రోమహామాయోవ్యోమోగోపాలరూపభృత్ । మేషాయితానపోవాహప్రాయశ్చోరా
యితోబహూన్ ॥ ౨౯ ॥ గిరిదర్యాంవినిక్షిప్యనీతంనీతంమహాసురః । శిలయాపిదధేద్వారంచతుఃపంచావ

ఘవాంఛితమితి - ననువాంఛాచేత్ - తద్వ్యర్థస్తదునివారాసంసృతిః - అతఆహ - స్వతేజసేతి - స్వతేజసాచిచ్ఛక్త్యానిత్యనివృత్తోమాయా
కార్యరూపోగుణప్రవాహోయస్మాత్తం - అతోభగవంతం - నిరతిశయైశ్వర్యం - ఈమహిశరణంవ్రజామేతి ॥ ౨౩ ॥ నమత్రికాలజ్ఞస్త్వం
కథమేతత్ప్రపంచంనజానాసిజానాసిచేత్తథమగుణప్రవాహంబ్రవీషి - తత్రాహ ॥ త్వామితి ॥ ఈశ్వరంఅన్యస్యవశయితారం - స్వా
శ్రయంఅన్యస్యావశం - అతఆత్మాధీనమాయయావినిర్మితా అశేషవిశేషామహదాద్యాయాదవాదిరూపావాకల్పనాయేనతం - ధుర్యంశ్రే
ష్ఠంనతోస్మీతి ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ప్రాతరేవంకేశివధానంతరం - నారదోక్తమంగీకృత్య - పునస్తథైవపశూన్చారయతా - వ్యోమా
హతః - యద్వా వ్యోమవధఃపూర్వమేవవృత్తోపి - వేషధారివధప్రసంగాదత్రోచ్యతఇతిద్రష్టవ్యం - కేచిత్తుశంఖచూడవధా
త్పూర్వమేవపఠంతితమాహ ॥ ఏకదేతి ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ మయేతి ॥ మేషవదాచరితాన్ - స్వయంచోరవదాచరితస్సన్ - అపోవాహఅప
కృష్యనినాయ ॥ ౨౯ ॥ గిరీతి ॥ పిదధేఛాదితవాన్ ॥ ౩౦ ॥ తస్యేతి ॥ శరణదఃఆశ్రయప్రదః - హరిఃసింహఇవ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ తమితి ॥

పశుమారం పశుమారో యథా భవతి తథా - అవిశ్వాసమిత్యర్థః ॥ ౩౩ ॥ గుహేతి ॥ భువి గోపైః స్తూయమానః - ఉపరి వైమానికైర్దేవైః
॥ ౩౪ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - సప్తత్రింశోఽధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁
శ్లో ॥ అష్టత్రింశే యథాఽధ్యాయే న్యక్రూరో గోకులం గతః । తత్రైవ రామకృష్ణాభ్యాం గృహం నీత్వా సుసత్కృతః ॥ ప్రాతః కేశివధే వృత్తే
ద్వాదశ్యాం నిర్గతే మునౌ । తతో వ్యోమే హతే క్రూరస్స్వయం గోకులమాగమత్ ॥ తదేవం నారదేన కంసవధాదికార్యే విజ్ఞాపితే - శ్రీకృ
ష్ణ మథురాం గంతుముద్యతో వర్తతే - తదా అక్రూరోఽపి గోకులమాగమదిత్యాహ ॥ అక్రూరోఽపీతి ॥ అపీతి సంభావనాయాం ॥ ౧ ॥ -
కిమితి ॥ అర్హతే యోగ్యాయ ॥ ౩ ॥ స్వస్య కృష్ణదర్శనే - అసంభవమాశంక్య పునస్సంభావయతి ద్వాభ్యాం ॥ మమైతదితి ॥ విషయాత్మ
నః విషయావిష్టచిత్తస్య శూద్రజన్మనః యస్య - బ్రహ్మకీర్తనం వేదోచ్చారణం యథేతి ॥ ౪ ॥ మైవమితి ॥ యద్వా - మైవం - కింతు - అధమ
స్యాపి ఏవ చ స్యాపి - మమాప్యస్యాదేవ - కుత ఇత్యత ఆహ - హ్రియమాణః కాలనద్యేతి - అయం భావః - యథా నద్యా హ్రియమాణానాం తృణాదీనాం
మధ్యే కశ్చిత్కదాచిత్తరతి - తథా కర్మవశేన కాలేన హ్రియమాణానాం జీవానాం మధ్యేఽపి - కశ్చిత్తరేదతి సంభవతీతి ॥ ౫ ॥ మమేతి ॥ అద్య

శేషితాః ॥ ౩౦ ॥ తస్య తత్కర్మ విజ్ఞాయ కృష్ణశ్శరణదస్సతామ్ । గోపాన్నయంతం జగ్రాహ వృకం హరి
రివౌజసా ॥ ౩౧ ॥ స నిజం రూపమాస్థాయ గిరీంద్రసదృశం బలీ । ఇచ్ఛన్ విమోక్తుమాత్మానం నాశక్నోద్గ్ర
హణాతురః ॥ ౩౨ ॥ తం నిగృహ్యాచ్యుతో దోర్భ్యాం పాతయిత్వా మహీతలే । పశ్యతాం దివి దేవానాం
పశుమారమమారయత్ ॥ ౩౩ ॥ గుహాపిధానం నిర్భిద్య గోపాన్నిస్సార్య కృచ్ఛ్రతః । స్తూయమానస్సు
రైర్గోపైః ప్రవివేశ స్వగోకులమ్ ॥ ౩౪ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - సప్తత్రింశోఽధ్యాయః ❁

❁ శ్రీకృష్ణబలరామానయనార్థమక్రూరస్య నందగోకులప్రవేశఘట్టః. ❁

అక్రూరోఽపి చ తాం రాత్రిం మధుపుర్యాం మహామతిః । ఉషిత్వా రథమాస్థాయ ప్రయయౌ నందగోకు
లమ్ ॥ ౧ ॥ గచ్ఛన్పథి మహాభాగో భగవత్యంబుజేక్షణే । భక్తిం పరాముపగత ఏవమేతదచింతయత్ ॥
౨ ॥ కిం మయాచరితం భద్రం కిం తప్తం పరమం తపః । కిం వాథాప్యర్హతే దత్తం యద్ద్రక్ష్యామ్యద్య కే
శవమ్ ॥ ౩ ॥ మమైతద్దుర్లభం మన్యే ఉత్తమశ్లోకదర్శనమ్ । విషయాత్మనో యథా బ్రహ్మకీర్త
నం శూద్రజన్మనః ॥ ౪ ॥ మైవం మమాధమస్యాపి స్యాదేవాచ్యుతదర్శనమ్ । హ్రియమాణః కాలనద్యా
క్వచిత్తరతి కశ్చన ॥ ౫ ॥ మమాద్యామంగళం నష్టం ఫలవాంశ్చైవ మే భవః । యన్నమస్యే భగవతో యో
గిధ్యేయాంఘ్రిపంకజమ్ ॥ ౬ ॥ కంసో బతాద్యాకృత మేఽత్యనుగ్రహం ద్రక్ష్యేంఽఘ్రిపద్మం ప్రహితోఽము
నా హరేః । కృతావతారస్య దురత్యయం తమః పూర్వేఽతరన్యన్నఖమండలత్విషా ॥ ౭ ॥ యదర్చితం
బ్రహ్మభవాదిభిస్సురైః శ్రియా చ దేవ్యా మునిభిస్ససాత్వతైః । గోచారణాయానుచరైశ్చరద్వనే
యద్గోపికానాం కుచకుంకుమాంకితమ్ ॥ ౮ ॥ ద్రక్ష్యామి నూనం సుకపోలనాసికం స్మితావలోకారుణకంజ
లోచనమ్ । ముఖం ముకుందస్య గుడాలకావృతం ప్రదక్షిణం మే ప్రచరంత్యమీ మృగాః ॥ ౯ ॥ అప్యద్య వి
ష్ణోర్మనుజత్వమీయుషో భారావతారాయ భువో నిజేచ్ఛయా । లావణ్యధామ్నో భవితోపలంభనం

నయా ప్రవృత్త్యైవ - మమామంగళం ధ్రువం నష్టమేవేతి జ్ఞాయతే - భవో జన్మ చ - సఫలః జాతమితి యత్ - యతః - నమస్యే నమస్కరిష్యామి ॥
౬ ॥ అమంగళనాశే సూచనాంతరమాహ ॥ కంస ఇతి ॥ బతేత్యాశ్చర్యే - అతిఖలః కంసోఽపి - మమాత్యంతమనుగ్రహం - అకృత కృతవాన్
యతోఽమునా ప్రహితో హరేరంఘ్రిపద్మం - ద్రక్ష్యే ద్రక్ష్యామీతి - పూర్వే అంబరీషాదయః - తమః సంసారమతరన్ తీర్ణాః ॥ ౭ ॥ య
దితి ॥ అంఘ్రిపద్మం విభావయతి బ్రహ్మాదిభిరర్చితమితి పరమైశ్వర్యమాహ - శ్రియా చేతి - సౌభాగ్యాతిశయం - మునిభిర్భక్తిసహితైరి
తి - పరమపురుషార్థత్వం - గోచారణాయేతి - కృపాలుత్వం యద్గోపికానామితి ప్రేమమాత్రసులభత్వం ॥ ౮ ॥ మనోరథాంతరం కరోతి ॥
ద్రక్ష్యామీతి ॥ శోభనా కపోలౌ నాసికా చ యస్మిన్ తత్ - స్మితసహితః అవలోకో యస్మిన్ - అరుణకంజవల్లోచనే యస్మిన్ తచ్చ తచ్చ - ముఖం
గుడాలకావృతం వక్రకేశావృతం - తదానీమేవ శుభసూచకం దృష్ట్వా - అతిహృష్యన్నాహ - ప్రదక్షిణమితి ॥ ౯ ॥ పునరప్యన్యచ్చింతయతి ॥
అపీతి ॥ ఈయుషః ప్రాప్తవతః - లావణ్యస్య ధామ ఆశ్రయః - తస్య విష్ణోః - యద్వా - విష్ణోర్లావణ్యయుక్తం యద్ధామ వపుః - తస్యోపలంభః
సందర్శనం - భవితా భవిష్యతి - అపి యద్యేవం స్యాత్తర్హి - మహ్యం మమ దృశోర్లోచనస్య - ఫలం న స్యాదితి న - అపి తు స్యాదేవేత్యర్థః ॥

౧౦॥ య ఈక్షితేతి చతుర్భిః కులకం. తత్రైవం శంకా - అస్మదాదివ దేవకర్తృత్వభోక్తృత్వాదిధర్మాస్తత్రతత్ర ప్రలీయమానస్య కథం విష్ణుత్వమితి - ఇమామాశంకాం శ్లోకత్రయేణాపాకుర్వంశ్చతుర్థేనతమహం ద్రక్ష్యామీతి మనోరథం కరోతి - తథాహ॥ యఇతి॥ య ఈక్షితా ఈక్షణమాత్రకర్తా - అసత్సతోః కార్యకారణయోః - ఈక్షణాదికర్తాపి - అహంరహితః అహంకారహీనః - తథా - అపాస్త తమోభిదాభ్రమః - తమస్త్వజ్ఞానం - తతోభిదా భేదః - తతోభ్రమః అభినివేశాదిః - అపాస్తా అపాకృతాస్తమఆదయోయస్మిన్ సః - కుత ఏతత్తత్రాహ - స్వతేజసా చిచ్ఛక్త్యా - నిత్యస్వరూపసాక్షాత్కారేణ - తథాపి - స్వమాయయా స్వాధీనమాయయా - తదీక్షయా తస్యైవేక్షయా ప్రాణాక్షధీభిస్సహితైః - ఆత్మన్ ఆత్మని - స్వస్మిన్నేవ - రచితైర్జీవైస్సదనేషు బృందావనతరుషు - గోపీగృహేషు చ - లీలయా కర్మాణి కుర్వన్ సక్తవదభీషు తేష్వభిముఖ్యేన ప్రలీయతే॥ ౧౧॥ ననుసర్వదాహంకారరహితస్యాత్మారామస్య లీలా పి కుతః ఇత్యాశంక్యాపరాను గ్రహార్థేత్యాశయేనాహ॥ యస్యేతి॥ అఖిలాని అఖిలస్య వా - అమీవానిపాపానిఘ్నంతీత్యఖిలామీవహాని - తైః తథా సుమంగళైః శోభనానిమంగళాని యేభ్యస్తైః - గుణాః కరుణాదయః కర్మాణి జన్మాని చ - తైర్విమిశ్రా యుక్తా వాచః - జగత్ - ప్రాణంతి జీవయంతి శుంభంతి శోభయంతి - పునంతి పవిత్రయంతి - వ్యతిరేకమాహ - యా ఇతి - తైర్విరక్తాః రహితాః - తాస్తు స్వలంకృతా అపి వస్త్రాద్యలంకృతశవ వచ్ఛోభమానాః - మతాః సతాం సమ్మతాః॥ ౧౨॥ సఇతి॥ స్వకృతాన్ - సేతూన్ వర్ణాశ్రమధర్మాన్ - పాలయతామమరవర్యా

మహ్యంనన స్యాత్ఫలమంజసాదృశః॥ ౧౦ ॥ య ఈక్షితాహం రహితోప్యసత్సతోస్స్వతేజసాపాస్తత
మోభిదాభ్రమః। స్వమాయయాత్మన్ రచితైస్తదీక్షయా ప్రాణాక్షధీభిస్సదనేష్వభీయతే॥ ౧౧॥ య
స్యాఖిలామీవహభిస్సుమంగళైర్వాచోవిమిశ్రా గుణకర్మజన్మభిః। ప్రాణంతిశుంభంతిపునంతివై జ
గద్యాస్తద్విరక్తాశ్శవశోభనామతాః। ౧౨॥ సచావతీర్ణః కిలసాత్వతాన్వయేస్వసేతుపాలామరవ
ర్యశర్మకృత్। యశోవితన్వన్ వ్రజఆస్తఈశ్వరో గాయంతిదేవాయదశేషమంగళమ్। ౧౩॥ తంత్వ
ద్యనూనంమహతాంగతింగురుం త్రైలోక్యకాంతం దృశిమన్మహోత్సవమ్। రూపందధానంశ్రియ
ఈప్సితాస్పదంద్రక్ష్యే మమాసన్నుషసస్సుదర్శనాః॥ ౧౪॥ అథావతీర్ణస్సపదీశయోరథాత్ప్రధా
నపుంసోశ్చరణంస్వలబ్ధయే। ధియాధృతంయోగిభిరప్యహంధ్రువం నమస్యఆభ్యాంచసఖీన్వనౌకసః॥
౧౫॥ అప్యంఘ్రిమూలేపతితస్యమేవిభుశ్శిరస్యధాస్య* న్నిజహస్తపంకజమ్। దత్తాభయంకాలభుజం
గరంహసా ప్రోద్వేజితానాంశరణైషిణాంనృణామ్॥ ౧౬॥ సమర్హణంయత్రనిధాయకౌశికస్తథా
బలిశ్చాపజగత్త్రయేంద్రతామ్। యద్వావిహారేవ్రజయోషితాంశ్రమంస్పర్శేనసౌగంధికగంధ్య
పానుదత్॥ ౧౭॥ నమయ్యుపైష్యత్యరిబుద్ధిమచ్యుతఃకంసస్యభృత్యఃప్రహితోపివిశ్వదృక్। యోంత
ర్బహిశ్చేతసఏతదీహితం క్షేత్రజ్ఞఈక్షత్యమలేనచక్షుషా॥ ౧౮॥ ....
అప్యంఘ్రిమూలేవహితంకృతాంజలింమామీక్షితాసస్మితయార్ద్రయాదృశా। సపద్యపధ్వస్తసమస్త

ణం సుఖకర్తారస్స్నిగ్ధత్వాత్ - యత్ యశః॥ ౧౩॥ తమితి॥ త్రైలోక్యైకమేవకాంతం - దృశిదృష్టిః - తద్వతాం మహోత్సవోయస్మాత్ - యద్వా - మహోత్సవ ఏవ - శ్రియా ఈప్సితమాస్పదం ఏవంభూతంరూపం శ్రీమూర్తిం దధానం - తమీశ్వరం ద్రక్ష్యామీతి - అత్రలింగం - ఉషసః ప్రభాతసమయాః - సుదర్శనాః సుఖం ప్రభాతా రజన్యః - శుభసూచకా బభూవురిత్యర్థః॥ ౧౪॥ అథేతి॥ కించ - అథ దర్శనానంతరం - సపదితత్క్షణమేవ - రథాదవతీర్ణస్సన్ - ప్రధానయోః పురుషయోః రామకృష్ణయోః - చరణం యోగిభిరప్యాత్మలాభాయకేవలం ధియైవధృతం - సాష్టాంగం నమస్యామి - అభ్యాం సహనయోః సఖీన్ గోపాంశ్చనమస్యామీతి॥ ౧౫॥ అపీతి॥ కించ - అధాస్యత్ ఆధాస్యతి - తద్విభావయతి - దత్తాభయమితి సార్ధేన॥ ౧౬॥ సమర్హణమితి॥ బలినాతావత్పదత్రయపరిమితభూదానసమయే - తస్యహస్తే ఉదకంనిహితం - కౌశికఇంద్రః - తేనాపికదాచిత్కించిన్నిహితమితిజ్ఞాతవ్యం - ముముక్షూణాం సంసారభయనివర్తకం సకామానామభ్యుదయప్రదంచేత్యుక్తం - అనురక్తానాం పరమసుఖదంచేత్యాహ - యద్వేతి - వాశబ్దోవితర్కే - విహారే రాసక్రీడాయాం - సౌగంధికస్యగంధఇవగంధోయస్యతత్సౌగంధికగంధి॥ ౧౭॥ ఏవం పరమానుగ్రహం సంభావ్య - పునరప్యసంభవమాశంక్యపరిహరతి॥ నేతి॥ యద్యప్యహంకంసేనప్రహితః - అతస్తస్యదూతః - తథాపి - మయి అరిరయమితిబుద్ధిం నోపైష్యతి న కరిష్యతీత్యర్థః - యతః - విశ్వదృక్ సర్వజ్ఞః - అతో మమచేతసః అంతశ్చ బహిశ్చ - యదీహితం చేష్టితం ఏతద్యః క్షేత్రజ్ఞః - అంతర్యామీ - నిత్యజ్ఞానేనేక్షతే - అయం భావః - చేతసో బహిరేవకంసమనువర్తే అంతస్తు కృష్ణమేవతద్దేవతదసాధ్యాదిస్థోజానాతీతి - యద్వా - ఏతస్యజగత ఈహితమితి - అతః॥ ౧౯॥

అపీతి ॥ అపియది - అంఘ్రిమూలే చరణౌ సాంతే - అవహితం సంయతం - కృపావృతేన ఆర్ద్రయా దృశా - మాం ఈక్షితా ద్రక్ష్యతి చే
త్తర్హి - సపద్యేవ వినష్టాఖిలకిల్బిషః పరాంముదం - వోఢా ప్రాప్స్యామీతి ॥ ౧౯ ॥ సుహృదితి ॥ అథ మాం పరిరప్స్యతే ఆలింగిష్యతి.
యదా తదైవమే ఆత్మా దేహః, తీర్థీక్రియతే అతిపవిత్రీకరిష్యతే - ఉచ్ఛ్వసితి శ్లథో భవిష్యతి - అతో దేహాత్ ॥ ౨౦ ॥ లబ్ధేతి ॥ తతస్త
దా తేతి - తదా జన్మభృతః సఫలజన్మనః - అన్యథా - తజ్జన్మైవ న భవతీత్యాహ - మహీయసేతి - మహీయసా కృష్ణేన యోనాదృతః - తస్య
జన్మ ధిక్ - అముష్య జంతోః ॥ ౨౧ ॥ నను - సుహృదాదిషు పరిష్వంగసంప్రశ్నాదరో జీవధర్మాః - కథమీశ్వరే సంగచ్ఛంతే - అత
ఆహ ॥ నేతి ॥ దయితః ప్రియః - తద్విపరీతో ప్రియః - సుహృత్తమో హితః - తద్విపరీతో ద్వేష్యః - ఏతత్సర్వవ్యతిరిక్తః ఉపేక్ష్య ఇతి - స
త్యం - తథాపిగవాన్ భక్తాన్ భజతే - తత్ర చ - యే యథా భక్తాః తాంస్తథా భజతే ॥ శ్లో ॥ యే యథా మాం ప్రపద్యంతే తాంస్తథైవ భజా
మ్యహమితి భగవద్వచనాత్ - అవిషమత్వేపి భక్తేష్వేవ ఫలం దదాతీత్యత్ర దృష్టాంతః - యద్వత్సురద్రుమ ఇతి ॥ ౨౨ ॥ కిమితి ॥ యోద
యాంజలిః కరిష్యతే - తస్మిన్నేవ గృహీతం మాం - ఆప్తాని సమస్తాని సత్కృతాని అర్ఘ్యాదీని సత్కృతాని యేన - తం మాం ॥ ౨౩ ॥ ఇతీతి ॥ సతు మా

కిల్బిషో వోఢాముదంవీతవిశంకఊర్జితాన్ । ౧౯ । సుహృత్తమంజ్ఞాతిమనన్యదైవతం దోర్భ్యాం
బృహద్భ్యాంపరిరప్స్యతేథమామ్ । ఆత్మాహితీర్థీక్రియతేతదైవమేబంధశ్చకర్మాత్మకఉచ్ఛ్వసిత్య
తః । ౨౦ ।లబ్ధాంగసంగంప్రణతంకృతాంజలిం మాంవక్ష్యతేఽక్రూరతతేత్యురుశ్రవాః । తదావయం
జన్మభృతోమహీయసానైవాదృతోయోధిగముష్యజన్మతత్ ॥ ౨౧ । నతస్యకశ్చిద్దయితస్సుహృత్త
మోనచాప్రియోద్వేష్యఉపేక్ష్యఏవవా । తథాపిభక్తాన్ భజతేయథాతథాసురద్రుమోయద్వదు
పాశ్రితోర్థదః ॥ ౨౨ ॥ కింవాగ్రజోమావనతంయదూత్తమఃస్మయన్పరిష్వజ్యగృహీతమంజలౌ । గృ
హంప్రవేశ్యాప్తసమస్తసత్కృతంసంప్రక్ష్యతేకంసకృతంస్వబంధుషు ॥ ౨౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇతిసంచింత
యన్కృష్ణంశ్వఫల్కతనయోధ్వని । రథేనగోకులంప్రాప్తస్సూర్యశ్చాస్తగిరింనృప ॥ ౨౪ ॥ పదానిత
స్యాఖిలలోకపాలకిరీటజుష్టామలపాదరేణోః । దదర్శగోష్ఠే క్షితికౌతుకానివిలక్షితాన్యబ్జయవాంకు
శాద్యైః । ౨౫ । తద్దర్శనాహ్లాదవివృద్ధసంభ్రమఃప్రేమ్ణోర్ధ్వరోమాశ్రుకలాకులేక్షణః । రథాదవ
స్కంద్యసతేష్వచేష్టతప్రభోరమూన్యంఘ్రిరజాంస్యహోఇతి ॥ ౨౬ ॥ దేహంభృతామియానర్థో
హిత్వాదంభంభియం శుచమ్ । సందేశాద్యోహరేర్లింగదర్శనశ్రవణాదిభిః ॥ ౨౭ ॥ చిరమావే
ష్యచోత్థాయరథమారుహ్యవేగతః । క్వతిష్ఠతిగవేశానఃకృష్ణోరామఇతిబ్రువన్ ॥ ౨౮ ॥ గోష్ఠమధ్యఇ
తిశ్రుత్వాతరుస్థైర్గోపదారకైః । కృష్ణసందర్శనాకాంక్షీ ప్రకాశేసవితుస్సతి ॥ ౨౯ ॥ దదర్శ
రామంకృష్ణంచవ్రజేగోదోహనంగతౌ । పీతనీలాంబరధరౌశరదంబురుహేక్షణౌ ॥ ౩౦ ॥ కిశోరౌశ్యామ
లశ్వేతౌశ్రీనికేతౌబృహద్భుజౌ । సుముఖౌసుందరవరౌబాలద్విరదవిక్రమౌ ॥ ౩౧ ॥ ధ్వజవజ్రాంకుశాం
భోజైశ్చిహ్నితైరంఘ్రిభిర్వ్రజమ్ । శోభయంతౌమహాత్మానౌసానుక్రోశస్మితేక్షణౌ ॥ ౩౨ ॥ ఉదార
రుచిరక్రీడౌస్రగ్విణౌవనమాలినౌ । పుణ్యగంధానులిప్తాంగౌస్నాతౌవిరజవాససౌ ॥ ౩౩ ॥ ప్రధానపురు

గమపి న వేద - తథాపి - రథేన ప్రాప్త ఇతి ॥ ౨౪ ॥ పదానీతి ॥ అఖిలైః లోకపాలైః - కిరీటేషు జుష్టాః అమలాః పాదరేణవో యస్య త
స్య - క్షితికౌతుకాని క్షితేరలంకారరూపాణి ॥ ౨౫ ॥ తదితి ॥ తద్దర్శనేన య ఆహ్లాదః - తేన వివృద్ధః సంభ్రమో యస్య సః - ప్రేమ్ణా ఊర్ధ్వా
శిరోమాణి యస్య సః - అశ్రూణాం కళాభిః లేశైః ఆకులే ఈక్షణే యస్య సః - అవస్కంద్య అవప్లుత్య - తేషు పదేష్వచేష్టత వ్యలుంఠత్ - అ
హో ఇతి దుర్లభతాం భావయన్ ॥ ౨౬ ॥ నను కిమర్థమేవం వ్యలుంఠత్ - నాస్తి ప్రేమసంభ్రమఫలోద్దేశ ఇత్యాహ ॥ దేహమితి ॥ దేహ
భాజామేతావానేవ పురుషార్థః - కంసస్య సందేశాదారభ్య హరేర్లింగదర్శనశ్రవణాదిభిర్యో యమక్రూరస్య వర్ణిత ఇతి సందేశ
ఆద్యః యస్యార్థస్య సః - యావానక్రూరస్య జాత ఇతి వా ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ దదర్శేతి ॥ తతః - కృష్ణం రామం చ దదర్శ - గావో
దుహ్యంతే అస్మిన్నితి గోదోహనం తత్ స్థానం - గతౌ ప్రాప్తౌ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ధ్వజేతి ॥ అనుక్రోశః అనుకంపా - తద్విలసితస్మితయుక్తమీక్ష
ణం యయోస్తౌ ॥ ౩౨ ॥ ఉదారేతి ॥ ఉదారా రుచిరా క్రీడా యయోస్తౌ - స్రగ్విణౌ రత్నస్రగ్భిరలంకృతౌ ॥ ౩౩ ॥ ప్రధానేతి ॥ ప్రధానభూ
తౌ పురుషౌ - ప్రకృతిపురుషాత్మకౌ వా - కుతః - ఆద్యౌ - తదపి కుతః - జగద్ధేతూ - అక్షువ - జగత్పతీ - విపరీతో వా చ తుర్ణాం పదానాం హే

తు హేతుమద్భావః - జగత్యర్థే-పృథివ్యాఃభారాపనయనాయ- స్వాంశేనమూర్తిభేదేన - బలకేశవాసంతౌ || ౩౪ || దిశఇతి || స్వప్రభయా విగతతిమిరాః దిశః కుర్వాణౌ- కనకాచితౌ సువర్ణవ్యాప్తౌ ఇతిసాలంకారణౌశైలసాదృశ్యార్థముక్తం || ౩౫ ||౩౬|| భగవదితి || భగవద్దర్శనాహ్లాదేన యద్బాష్పం-తేనపర్యాకులే ఈక్షణే యస్యసః- పులకైః ఆచితం వ్యాప్తం అంగం యస్యసః - స్వాఖ్యానే అక్రూరోహంనమస్కరోమీతి కథనేనాశక్నోత్ || ౩౭ || భగవానితి || అభిప్రేత్య అక్రూరోయమేతదర్థమాగతఇతిజ్ఞాత్వా- కంసహనన సామర్థ్యాం ద్యోతయన్నివ- రథాంగేనచక్రేణాంకితోయః పాణిః తేనాభ్యుపాకృష్య తమాలింగితవాన్ || ౩౮ || సంకర్షణఇతి || పాణీఅంజలిరూపేణసంహతావేవ-గృహీత్వా || ౩౯ || దృష్ట్వేతి || మధుపర్కః ఏవ అర్హణః అర్హణం పూజా- తస్మిన్ వా యదుచితముపకరణం - ఆహరత్ ఆనీయ సమర్పితవానిత్యర్థః || ౪౦||౪౧ || ౪౨|| పప్రచ్ఛేతి || సత్కృతం సంమానితం - నిరనుగ్రహాక్రూరే కథం కేనప్రకారేణ - స్థజీవథ ఇత్యర్థః - సూనః పశుఘాతీ- సఇవ పాలకో యేషాం అవీనాం మేషాణాం- త ఇవ- తత్తుల్యా ఇత్యర్థః || ౪౩|| నిరనుగ్రహ

షా వాద్యా జగద్ధేతూ జగత్పతీ| అవతీర్ణౌ జగత్యర్థే స్వాంశేన బలకేశవౌ|| ౩౪ | దిశో వితిమిరా రాజన్
కుర్వాణౌ ప్రభయా స్వయా| యథా మరకతశ్శైలో రౌప్యశ్చ కనకాచితౌ || ౩౫ | రథాత్తూర్ణమవ
ప్లుత్య సో క్రూరస్స్నేహవిహ్వలః| పపాత చరణోపాంతే దండవద్రామకృష్ణయోః || ౩౬ || భగవద్ద
ర్శనాహ్లాదబాష్పపర్యాకులేక్షణః| పులకాచితాంగ ఔత్కంఠ్యాత్స్వాఖ్యానే నాశకన్నృప|| ౩౭ |
భగవాంస్తమభిప్రేత్య రథాంగాంకితపాణినా| పరిరేభేభ్యుపాకృష్య ప్రీతః ప్రణతవత్సలః|| ౩౮|| సం
కర్షణశ్చ ప్రణతముపగూహ్య మహామనాః| గృహీత్వా పాణినా పాణీ అనయత్సానుజో గృహమ్|| ౩౯||
పృష్ట్వాథ స్వాగతం తస్మై నివేద్య చ వరాసనమ్| ప్రక్షాళ్య విధివత్పాదౌ మధుపర్కార్హణమాహరత్ ||
౪౦ | నివేద్య గాం చాతిథయే సంవాహ్య శ్రాంతమాదృతః| అన్నం బహుగుణం మేధ్యం శ్రద్ధయోపా
హరత్ప్రభుః || ౪౧|| తస్మై భుక్తవతే ప్రీత్యా రామః పరమధర్మవిత్| ముఖవాసైర్గంధమాల్యైః పరాం
ప్రీతిం వ్యధాత్పునః|| ౪౨|| పప్రచ్ఛ సత్కృతం నందః కథం స్థ నిరనుగ్రహే| కంసే జీవతి దాశార్హ సౌ
నపాలా ఇవావయః || ౪౩ | యోవధీత్స్వస్వసుస్తోకాన్* క్రోశంత్యా అసుతృప్ఖలః| కిం ను స్విత్తత్ప్ర
జానాం వః కుశలం విమృశామహే|| ౪౪||ఇత్థం సూనృతయా వాచా నందేన సుసభాజితః| అక్రూరః పరిపృ
ష్టేన జహావధ్వపరిశ్రమమ్|| ౪౫|| ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- అష్టత్రింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః|| సుఖోపవిష్టః పర్యంకే రామకృష్ణోరుమానితః| లేభే మనోరథాన్సర్వాన్పథి యాన్స చకా
రహ|| ౧|| కిమలభ్యం భగవతి ప్రసన్నే శ్రీనికేతనే| తథాపి తత్పరా రాజన్న హి వాంఛంతి కించన||౨ |
సాయంతనాశనం కృత్వా భగవాన్దేవకీసుతః| సుహృత్సు వృత్తం కంసస్య పప్రచ్ఛాన్యచ్చికీర్షితమ్ ||
౩ | శ్రీభగవాన్|| తాత సౌమ్యాగతః కంసాత్స్వాగతం భద్రమస్తు వః| అపి స్వజ్ఞాతిబంధూనామనమీ
వమనామయమ్||౪|| కిన్ను నః కుశలం పృచ్ఛే* హ్యేధమానే కులామయే| కంసే మాతులనామ్న్యంగ స్వా
నాం నస్తత్ప్రజాసు వై||౫|| అహో అస్మదభూద్భూరి పిత్రోర్వృజినమార్యయోః| యద్ధేతోః పుత్రమ

తామహ || యోవధీదితి || తోకాన్ తోకాని - అసుతృప్ అసూనేవతర్పయతియః - అతఃఖలః - తస్య కంసస్య ప్రజానాం - హే అక్రూర- ఏషాం జీవనమాత్రమపిదుర్లభం లేషాం వః - కింనుకుశలం విచారయామేతి || ౪౪ || ఇత్థమితి||మధురయా వాచా-ఇత్థంసత్కృతః- తస్మైవ వాచా పరిపృష్టేన ప్రశ్నేన- అధ్వపరిశ్రమం సంసారశ్రమం||౪౫||ఇతిభావార్థదీపికాయాం- అష్టత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.❖

శ్లో|| నవత్రింశే పురీం గచ్ఛత్యచ్యుతే గోపికార్తయః| అక్రూరేణాథ కాళింద్యాం విష్ణులోకస్య దర్శనమ్ || భక్తానాం మనోరథాః సత్యా భవంతీతి ద్యోతయన్నాహ || సుఖోపవిష్ట ఇతి|| రామకృష్ణాభ్యాం ఉరు అధికం మానితః|| ౧||౨||౩|| తాతేతి|| హేతాత హేసౌమ్య స్వాగతం- యథాతథా ఆగతః - స్వజ్ఞాతిబంధూనాం స్వేసుహృదః - జ్ఞాతయః - సపిండాః - బంధవః అసపిండాః సంబంధినః - తేషామపి కిం అనమీవం అపాపం - అదుఃఖం సుఖమితియావత్- అనామయమారోగ్యం|| ౪ || ఏవం ప్రశ్నోపి మమనాతీవసంగతఇత్యాహ||కిన్న్వితి||అంగహే అక్రూర- పృచ్ఛే పృచ్ఛామి- నః అస్మాకం కులస్యామయో రోగ-నః మాతుల ఇతి నామయస్య తస్మిన్ - నః స్వానాం జ్ఞాతీనాం- తస్యప్ర

జాసుచ॥ ౫॥ అహోఇతి॥ అస్మత్ అస్మన్నిమిత్తం - వృజినందుఃఖం - ఆర్యయోః నిరపరాధయోః - యద్ధేతోర్వ్యహమేవహేతుః। త
స్మాత్॥ ౬॥ దిష్ట్యేతి॥ హేసౌమ్య స్వానాం వోదర్శనం - అద్యమమసంజాతందిష్ట్యాభద్రం॥ ౭॥ పృష్టఇతి॥ మాధవః మధువంశ
జః॥ ౮॥ యదితి॥ యఃధనుర్మఖభద్మాసందేశోయస్య - యదర్థంచాణూరాదిభిః ఘాతనార్థం - అస్యకృష్ణస్య - స్వజన్మకృష్ణజన్మ
ఆనకదుందుభేస్సకాశాత్॥ ౯॥ శ్రుత్వేతి॥ విజజ్ఞతుః విశేషేణజ్ఞాపయామాసతుః॥ ౧౦॥ గోపానితి॥ సోపినందోపి - గోపాన్సమాది
శత్ - తదేవదర్శయతిగృహ్యతామిత్యాదినా - గోరసః క్షీరాదిః - ఉపాయనానిఉత్తమవస్తూని॥ ౧౧॥ యాస్యామఇతి॥ రసాన్ఘృతా
దీన్ - శబ్దచ్ఛలేనేదంసూచయతి - అచికిత్స్యరోగస్యచికిత్సార్థం శ్రీకృష్ణజన్మరసాన్దాస్యామఇతి॥ ౧౨॥ ఏవమితి॥ క్షత్రాగ్రా
మరక్షాధికృతేన - ఆఘోషయత్ సర్వతోఘోషితవాన్ - తాః కృష్ణైకజీవనాః - గోప్యః - తత్తదా - అక్రూరమాగతముపశ్రుత్యేతి॥
౧౩॥ వ్యథాలింగాన్యాహపంచభిః॥ కాశ్చిదితి॥ తేనశ్రవణేనకృతోహృత్తాపః - తేనయః శ్వాసస్తేనమ్లానాముఖశ్రీర్యాసాంతాః।
బభూవురితిదుకూలానిచవలయానిచ కేశగ్రంథయశ్చ - స్రంసంతోదుకూలాదయోయాసాంతథాభూతాః - కాశ్చనబభూవురిత్యర్థః॥౧౪॥

రణంయద్ధేతోర్బంధనంతయోః॥ ౬ ॥ దిష్ట్యాద్యదర్శనంస్వానాంమమవస్సౌమ్యకాంక్షితమ్। సంజాతంవర్ణ్యతాంతాత తవాగమనకారణమ్॥ ౭॥ శ్రీశుకః॥ పృష్టోభగవతాసర్వంవర్ణయామాసమాధవః। వైరానుబంధంయదుషువసుదేవవధోద్యమమ్॥ ౮॥ యత్సందేశోయదర్థంవాదూతస్సంప్రేషితస్స్వయమ్। యదుక్తంనారదేనాస్యస్వజన్మానకదుందుభేః॥ ౯॥ శ్రుత్వాక్రూరవచఃకృష్ణోబలశ్చపరవీరహా। ప్రహస్యనందంపితరంరాజ్ఞోదిష్టంవిజజ్ఞతుః॥ ౧౦ ॥ గోపాన్సమాదిశత్సోపిగృహ్యతాంసర్వగోరసః। ఉపాయనానిగృహ్ణీధ్వంయుజ్యంతాంశకటానిచ॥ ౧౧॥ యాస్యామశ్శ్వోమధుపురీందాస్యామోనృపతేరసాన్। ద్రక్ష్యామస్సుమహత్పర్వంయాంతిజానపదాఃకిల॥౧౨॥ శుకః॥ ఏవమాఘోషయత్క్షత్రానందగోపస్స్వగోకులే। గోప్యస్తాస్తదుపశ్రుత్య బభూవుర్వ్యథితానృప॥ రామకృష్ణౌపురీంనేతుమక్రూరంవ్రజమాగతమ్॥౧౩॥ కాశ్చిత్తత్కృతహృత్తాపశ్వాసమ్లానముఖశ్రియః। స్రంసద్దుకూలవలయకేశబంధాశ్చ కాశ్చన॥ ౧౪ ॥ అన్యాశ్చతదనుధ్యాననివృత్తాశేషవృత్తయః। నాభ్యజానన్నిమంలోకమాత్మలోకంగతాఇవ॥ ౧౫॥ స్మరంత్యశ్చాపరాశ్శౌరేరనురాగస్మితేరితాః। హృదిస్పృశశ్చిత్రపదాగిరస్సంముముహుః స్త్రియః॥ ౧౬॥ గతింసులలితాంచేష్టాంస్నిగ్ధహాసావలోకనమ్। శోకాపహానికర్మాణిప్రోద్దామచరితానిచ॥ ౧౭॥ చింతయంత్యోముకుందస్య భీతావిరహకాతరాః। సమేతాస్సంఘశఃప్రోచురశ్రుముఖ్యోచ్యుతాశయాః॥ ౧౮॥ గోప్యః॥ అహోవిధాతస్తవనక్వచిద్దయాసంయోజ్యమైత్ర్యాప్రణయేనదేహినః। తాంశ్చాకృతార్థాన్వియునంక్ష్యపార్థకంవిచేష్టితంతేర్భకచేష్టితంయథా॥ ౧౯ ॥ యస్త్వంప్రదర్శ్యాసితకుంతలావృతంముకుందవక్త్రంసుకపోలమున్నసమ్। శోకాపనోదస్మితలేశసుందరంకరోషిపారోక్ష్యమసాధుతేకృతమ్॥ ౨౦ ॥ క్రూరస్త్వమక్రూరసమాఖ్యయాస్మనశ్చక్షుర్హిదత్తంహరసేబతాజ్ఞవత్। యేనైకదేశేఖిలసర్గసౌష్ఠవంత్వదీయమద్రా

అన్యాఇతి॥ తస్యశ్రీకృష్ణస్యానుధ్యానేననివృత్తాఅశేషాశ్చక్షురాదివృత్తయోయాసాంతాః - ఇమంలోకం - దేహమపి - నజానంతిస్మము
క్తాఇవేతి॥ ౧౫॥ స్మరంత్యఇతి॥ అపరాః స్త్రియః - శౌరేర్గిరః స్మరంత్యః - సంముముహుః - కథంభూతాః - అనురాగేణయత్స్మి
తం తేనఈరితాః హృదిస్పృశంతీతిహృదిస్పృశః మనోజ్ఞాః - చిత్రాణిపదానియాసుతాః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ చింతయంత్యఇతి॥ విరహాగ
కాతరావిహ్వలాః - అచ్యుతేఆశయః చిత్తంయాసాంతాః॥ ౧౮॥ కృష్ణసంగతిం విధాయవిఘటయతీతి విధాతారంప్రత్యేవమాక్రో
శంత్య ఆహుః॥ అహోఇతి॥ మైత్ర్యాహితాచరణేన - ప్రణయేనస్నేహేనచ - అకృతార్థాన్ అప్రాప్తభోగానపి - తాన్వియునం
క్షివియోజయసి - తస్మాన్నతావద్దయా బాలిశోపిత్వమిత్యాహుఃఅపార్థకమితి॥ ౧౯॥ విగర్హణాతంచతవేదంకర్మేత్యాహుః॥ యఇ
తి॥ శోకమపనుదతీతి శోకాపనోదః - సచాసౌస్మితలేశశ్చ - మూఢహాసః - తేనసుందరంముకుందస్యవక్త్రం - సకృత్ప్రదర్శ్యపునస్త
స్యపారోక్ష్యమదృశ్యతాంకరోషి - అతస్తవకృతంకర్మఅసాధునింద్యమిత్యర్థః॥౨౦॥ కించదత్తాపహారిత్వేనాతిక్రూరస్త్వమిత్యా
హుః॥ క్రూరఇతి॥ నన్వక్రూరోహరతినాహమితిచేదతఆహుః - అక్రూరసమాఖ్యయేతి - నహ్యేవంకతుర్మన్యఃప్రభవతి - అతోనా
మాంతరేణస్థితఃత్వమేవాగతోసి - కృష్ణంహరామినయుష్మచ్చక్షురితిచేత్ - న - యేనత్వద్దత్తేనచక్షుషా - మధుద్విషః - ఏకదేశే

త్రవక్త్రాదా - త్వదీయం సమగ్రం సృష్టినైపుణ్యమత్రాత్మదృష్టవత్యో వయం - తచ్చ తుః - అయంభావః - తవ సర్వం రహస్యమస్మాభిర్జ్ఞాతమితి అధునా పేశలేనైవ కృష్ణం వియోజయన్నస్మానంధీకరోషీతి ॥ ౨౧ ॥ విధాతారం విహాయ పరస్పరమూచుః ॥ సనందసూనురితి ॥ బత ఖేదే - క్షణభంగం అస్థిరం - సౌహృదం యస్య సః - గేహాదీన్ విహాయ - అద్ధా సాక్షాత్ - తస్యైవ దాస్యముపాగతాః - స్వకృతాతురాః తత్కృతైర్నైవ స్మితాదినా పరవశా అపి - నః అస్మాన్న సమీక్షతే - నవం నవం ప్రియం యస్య సః అత ఏనం నివారయామ ఇతి భావః ॥ ౨౨ ॥ సేర్ష్యమూచుః ॥ సుఖమితి ॥ వ్రజస్పతేః శ్రీకృష్ణస్య - ముఖం పాస్యంతి ఆదరేణ ద్రక్ష్యంతి - కథంభూతం - అపాంగేన నేత్రాంతేనోత్కలితం ఉజ్జృంభితం స్మితమేవ ఆసవో యస్మిన్ తత్ - యద్వా - అపాంగోత్కలితస్మితేనాసవరూపం యన్ముఖం - తత్ తత్పానం ముఖ్యమేవ సంభావయంతి ॥ ౨౩ ॥ ననుద్విత్రాణి దినాని తథా భవతు నామ - తథాప్యస్మత్స్నేహాత్కృష్ణః పిత్రాదిభిశ్చ పరావర్తిత ఆగమిష్యతీత్యాశంక్యాహుః ॥ తాసామితి ॥ హే అబలాః - తాసాం మధువన్మంజుభిర్భాషితైర్వశీకృతచిత్తః - తథా - తాసాం సలజ్జస్మితైర్విభ్రమైర్భ్రమన్ - పరవాన్ పిత్రాదిపరతంత్రోపి - యద్వా - వ్రజే పరే అన్యే బంధవః సంతి యస్య స తథా - మనస్వీ ధీరోపి - గ్రామ్యా అవిదగ్ధాః - నః కథం ప్రతియాస్యతే ప్రత్యేష్యతి న కథంచిదిత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ కించ - అస్మదుత్సవభాజోన్యాపి వాద్య భవిష్యంతీత్యాహుః ॥ అద్యేతి ॥ తత్ర పురే - దాశార్హాదీనాం దృశః దృష్టేః - మహానుత్సవో భవిష్యతే భవిష్యతి - యే దేవకీసుతం ద్రక్ష్యంతి - తథా యే చాన్యే అ-

త్స్మ వయం మధుద్విషః ॥ ౨౧ ॥ సనందసూనుః క్షణభంగసౌహృదస్సమీక్షతే నస్స్వకృతాతురా బత । విహాయ గేహాన్ స్వజనాన్ సుతాన్ పతీన్ స్తద్దాస్యమద్ధోపగతా నవప్రియః ॥ ౨౨ ॥ సుఖం ప్రభాతా రజనీయమాశిషస్సత్యా బభూవుః పురయోషితాం ధ్రువమ్ । యాస్సంప్రవిష్టస్య ముఖం వ్రజస్పతేః పాస్యంత్యపాంగోత్కలితస్మితాసవమ్ ॥ ౨౩ ॥ తాసాం ముకుంద మధుమంజుభాషితైర్గృహీతచిత్తః పరవాన్ మనస్వ్యపి । కథం పునర్నః ప్రతియాస్యతేబలా గ్రామ్యాస్సలజ్జస్మితవిభ్రమైర్భ్రమన్ ॥ ౨౪ ॥ అద్య ధ్రువం తత్ర దృశో భవిష్యతే దాశార్హభోజాంధకవృష్ణిసాత్వతామ్ । మహోత్సవశ్శ్రీరమణం గుణాస్పదం ద్రక్ష్యంతి యే చాధ్వని దేవకీసుతమ్ ॥ ౨౫ ॥ మైతద్విధస్యాకరుణస్య నామభూదక్రూర ఇత్యేతదతీవ దారుణః । యోసావనాశ్వాస్య సుదుఃఖితం జనం ప్రియాత్ప్రియం నేష్యతి పారమధ్వనః ॥ ౨౬ ॥ అనార్ద్రధీరేష సమాస్థితో రథం తమన్వమీ చ త్వరయంతి దుర్మదాః । గోపా అనోభిః స్థవిరైరుపేక్షితం దైవం చ నోద్య ప్రతికూలమీహతే ॥ ౨౭ ॥ నివారయామస్సముపేత్య మాధవం కిం నోకరిష్యన్ కులవృద్ధబాంధవాః । ముకుందసంగాన్నిమిషార్ధదుస్త్యజాద్దైవేన విధ్వంసితదీనచేతసామ్ ॥ ౨౮ ॥ యస్యానురాగలలితస్మితవల్గుమంత్రలీలావలోకపరిరంభణరాసగోష్ఠ్యామ్ । నీతాస్స్మ నః క్షణమివ క్షణదా వినా తం గోప్యః కథం న్వతితరేమ తమో దురంతమ్ ॥ ౨౯ ॥ యోహ్నః క్షయే వ్రజమనంతసఖః పరీతో గోపైర్విశన్ ఖురరజశ్ఛురితాలకస్రక్ । వేణుం క్వణన్ స్మితకటాక్షనిరీక్షణేన చిత్తం క్షిణోత్యముమృ

ధ్వని గచ్ఛంతం ద్రక్ష్యంతి - తేషామపి దృశో భవిష్యతీతి - యద్వా - దృశ ఇతి ద్వితీయా - తేషాం దృశో నేత్రాణి మహానుత్సవః భవిష్యతే ప్రాప్స్యతి - ప్రాప్త్యర్థస్య భవతేరాత్మనేపదిత్వాత్ ॥ ౨౫ ॥ అక్రూరం శపంత్య ఆహుః ॥ మేతి ॥ ఏవంవిధా విధానం కర్మ యస్య. అత ఏవ నిష్కృపస్యాక్రూర ఇతి శోభనం నామ మాభూత్ - తత్ర హేతుః - అతీవ దారుణ ఇత్యాది - ప్రియాత్ప్రాణాదపి ప్రియతరం కృష్ణం - అధ్వనః పారం అస్మద్దృగ్గోచరత్వాదతిదూరదేశం నేష్యతి ॥ ౨౬ ॥ అహో ధిగస్మజ్జీవితమిత్యాహుః ॥ అనార్ద్రధీరితి ॥ అనార్ద్రా కఠినా ధీర్యస్య సః - తావదేవ కృష్ణో రథమారూఢః - అస్యావినయమాలక్ష్య - స్థవిరైశ్చోపేక్షితం - తే - న నివారయంతీత్యర్థః - కించ - దైవతం చేతి - అయంభావః - యద్యస్మాకం దైవమనుకూలం భవేత్తర్హి విఘ్నః కశ్చిదేతేషాం మధ్యే ప్రతిహన్యేత - అకస్మాద్వజ్రపాతో వా భవేత్ - అన్యద్వా కించిదనిష్టం స్యాత్ - న తు కించిదస్తీతి ॥ ౨౭ ॥ పరస్పరం సంమంత్ర్య సాహసమధిరుహ్యాహుః ॥ నివారయామ ఇతి ॥ అకరిష్యన్ కిం కరిష్యంతి - నిమిషార్ధాదుస్త్యజాన్ముకుందసంగాద్విధ్వంసితాని వియోజితాని - అత ఏవ దీనాని చేతాంసి యాసాం తాసాం - ఏవంభూతానామస్మాకం న మృత్యోరపి భయమిత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ ....

ఇతోపి కారణాదేవ - అవశ్యం సాహసమేవాలంబనీయమిత్యాహుః ॥ యస్యేతి ॥ హే గోప్యః - యస్య లలితం - స్మితం - వల్గు - మంత్రశ్చ - లీలావలోకశ్చ - పరిరంభణం చ - అనురాగేణ తాని యస్యాం రాసగోష్ఠ్యాం రాసక్రీడాసభాయాం - నః అస్మాభిః - క్షణదా రాత్రయః - క్షణమివానీతాః - తమముం కృష్ణం వినా - దురంతం తమః విరహదుఃఖం - కథం న్వతితరేమ న కథంచిదిత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ కించ

ఆస్తాంతత్పారితరణం - జీవనమేవకథంస్యాదిత్యాహుః ॥ యఇతి ॥ అహ్నఃక్షయేదినావసానె- ఖురరజోభిశ్ఛురితాధూసరా అలకాఃస్ర జశ్చయస్యసః-వ్రజంవిశన్- స్మితేనయత్కటాక్షనిరీక్షణంతేన- నశ్చిత్తంయేణోతిహరతి-అముంకృష్ణంవినాకథంభవేమజీవేమేతి॥ ౩౦॥ ఏవమితి॥ కృష్ణేవిషక్తానిమానసానియాసాంసుస్వరముచ్చైః ॥ శ్లో ॥ క్రూరమక్రూరతః శ్రుత్వాకంసంకంసనిషూదనః। గోపీమనో రథారామస్సరామస్తత్పురంయయావితి శ్రీధరీయః॥ ౩౧॥ స్త్రీణామితి ॥ తాః అనాదృత్య - కృతమైత్రాదికః - మైత్రంమిత్రదైవత్యంసం ధ్యోపాసనం- తదాదికంకర్మకృతంయేనసః॥ ౩౨॥ గోపాఇతి॥ అన్వసజ్జంత అన్వగచ్ఛన్॥ ౩౩॥ గోప్యఇతి॥ అనురంజితాః సరాగాభ్యా నిరీక్షణదభిః కించిదానందితాః- ప్రత్యాదేశం ప్రత్యాఖ్యానం॥ ౩౪ ॥ తాఇతి ॥ తప్యతీఃసంతప్యమానాః- తాః- ఆయాస్యేశీఘ్రమా గమిష్యామీతిదూతవాక్యైః ॥ ౩౫ ॥ యావదితి॥ కృష్ణమనుప్రస్థాపితా ఆత్మానశ్చిత్తానియాభిస్తాః- లేఖ్యానీవ లేఖ్యమయపుత్రికావ వనిశ్చలాః ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ తత్రేతి॥ వృష్ణీనాం షండం సమూహముపవ్రజ్య ॥ ౩౯ ॥ అక్రూరఇతి॥ రథోపరి నివేశ్య।

తేనుకథంభవేమ । ౩౦ । శ్రీశుకః॥ఏవంబ్రువాణావిరహాతురాభృశంవ్రజస్త్రియఃకృష్ణవిషక్తమా
నసాః। విసృజ్యలజ్జాంరురుదుస్మసుస్వరంగోవిందదామోదరమాధవేతి ॥ ౩౧॥ స్త్రీణామేవంరుదం
తీనాముదితేసవితర్యథ। అక్రూరశ్చోదయామాసకృతమైత్రాదికోరథమ్॥ ౩౨॥ గోపాస్తమన్వసజ్జం
తనందాద్యాశ్శకటైస్తతః। ఆదాయోపాయనంభూరికుంభాన్గోరససంభృతాన్॥ ౩౩। గోప్యశ్చద
యితంకృష్ణమనువ్రజ్యానురంజితాః। ప్రత్యాదేశంభగవతఃకాంక్షంత్యశ్చావతస్థిరే॥ ౩౪। తాస్తథా
తప్యతీర్వీక్ష్యస్వప్రస్థానేయదూత్తమః। సాంత్వయామాససచసైరాయాస్యఇతిదౌత్యకైః॥ ౩౫॥యా
వదాలక్ష్యతేకేతుర్యావద్రేణూరథస్యచ। అనుప్రస్థాపితాత్మానోలేఖ్యానీవోపలక్షితాః॥ ౩౬। తా
నిరాశానివవృతుర్గోవిందవినివర్తనే। అహానిన్యుర్గాయంత్యోవిశోకాఃప్రియచేష్టితమ్॥ ౩౭॥ భ
గవానపిసంప్రాప్తోరామాక్రూరౌతథానృప। రథేనవాయువేగేనకాళిందీమఘనాశనీమ్ । ౩౮ । త
త్రోపస్పృశ్యపానీయంపీత్వామృష్టంమణిప్రభమ్ । వృక్షషండముపవ్రజ్య సరామోరథమావిశత్ ॥
౩౯ । అక్రూరస్తావుపామంత్ర్య నివేశ్యచరథోపరి । కాళింద్యాహ్రదమాగత్య స్నానంవిధివదా
చరత్॥ ౪౦ । నిమజ్య తస్మిన్సలిలేజపన్బ్రహ్మసనాతనమ్। తావేవాపశ్యదక్రూరోరామకృష్ణౌసమ
న్వితౌ। ౪౧॥ తౌరథస్థౌకథమిహసుతావానకదుందుభేః। తర్హిస్విత్స్యందనేనస్తఇత్యున్మజ్జ్యవ్యచష్ట
సః॥౪౨॥ తత్రాపిచయథాపూర్వమాసీనౌపునరేవసః।న్యమజ్జద్దర్శనంయన్మేమృషాకింసలిలేతయోః॥
౪౩ ॥ భూయస్తత్రాపిసోద్రాక్షీత్ స్తూయమానమహీశ్వరమ్ । సిద్ధగంధర్వపతిభిరసురైర్నత
కంధరైః ।౪౪॥ సహస్రశిరసందేవంసహస్రఫణమౌళినమ్। నీలాంబరంబిసశ్వేతంశృంగైశ్శ్వేతమివ
స్థితమ్। ౪౫॥ తస్యోత్సంగేఘనశ్యామంపీతకౌశేయవాససమ్ । పురుషంచతుర్భుజంశాంతం పద్మప
త్రాయతేక్షణమ్॥ ౪౬। చారుప్రసన్నవదనంచారుహాసనిరీక్షణమ్। సుభ్రూన్నసంచారుకర్ణంసు
కపోలారుణాధరమ్॥ ౪౭। ప్రలంబపీవరభుజంతుంగాంసోరస్థలశ్రియమ్। కంబుకంఠంనిమ్ననాభింవళి
మత్పల్లవోదరమ్॥ ౪౮॥ బృహత్కటితటశ్రోణికరభోరుద్వయాన్వితమ్। చారుజానుయుగంచారుజం
ఘాయుగళసంయుతమ్॥౪౯॥తుంగగుల్ఫారుణనఖవ్రాతదీధితిభిర్వృతమ్।నవాంగుళ్యంగుష్ఠదళైర్వి

౪౦॥ నిమజ్యేతి॥ బ్రహ్మవేదం- జపన్ ॥ శ్లో ॥ క్వాహంబాలౌక్వతౌమల్లౌవితిశంకితచేతసః।అక్రూరాయజలేరూపమత్యాశ్చర్యంవ్యదర్శ యత్ -శ్రీధరీయాయంశ్లోకః॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ భూయఇతి॥ సిద్ధాదిభిఃస్తూయమానం॥౪౪॥ సహస్రేతి ॥ సహస్రంశిరాంసి యస్యతం-స హస్రఫణేమౌళయోఅస్యసంతీతితథాతం- నీలేంబరేయస్యతం- బిసవత్ కమలకందవత్శ్వేతం- శృంగైః శిఖరైః శ్వేతం కైలాసమి వస్థితం॥ ౪౫॥ తస్యేతి॥ తస్యోత్సంగేకుండలీకృత దేహార్ధే- విలోక్యేత్యేకాదశశ్లోకే నాన్వయః॥ ౪౬॥ చార్వితి ॥ శోభనేభ్రువౌయ స్య- ఉన్నతానాసికాయస్య- తంచతంచ ॥ ౪౭॥ ప్రలంబేతి॥ తుంగావంసౌయస్య- ఉరస్థలేశ్రీర్యస్య- తంచతంచ - వళిమత్పల్లవోద రం- వళయఃతిర్యక్నిమ్నా రేఖాయస్యసంతీతివళిమత్- తచ్చతత్పల్లవవత్-అశ్వత్థదళసదృశముదరంయస్యతం॥౪౮॥ బృహదితి॥ కటి తటంచ-శ్రోణిశ్చ- కరభసదృశమూరుద్వయంచ- బృహచ్చ- తత్కటితటశ్రోణికరభోరుద్వయంచ- తేనాన్వితం- యద్వా- బృహద్భ్యాం కటితటశ్రోణిభ్యాం- కరభోరుద్వయేనచాన్వితం॥౪౯॥తుంగేతి॥తుంగౌఈషదున్నతౌగుల్ఫౌఅరుణనఖవ్రాతశ్చతేషాందీధితిభిః-తథా

న వాః కోమలాః - అంగుళ్యః అంగుష్ఠేచ తాస్వేవ దళాని తైశ్చ విలసచ్ఛోభమానం పాదపంకజం యస్య తం ॥ ౫౦ ॥ మహార్హేతి ॥ మహార్హాః సుమణి వ్రాతా యేషు తైః కిరీటాదిభిః ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ ప్రహ్లాదేతి ॥ పృథక్ పృథక్ భావోపాధి ప్రాయోయేషాం తైః - తత్ర పారిషదైః స్వామితి స్తూయమానం - సనకాదిభిర్బ్రహ్మేతి బ్రహ్మదైవ్యమహేశ్వర ఇతి మరీచ్యాదిభిర్ద్విజోత్తమైః పరః ప్రజాపతిరితి - వసురుపరిచరః - ప్రహ్లాద నారద వసవః ప్రముఖా ముఖ్యా యేషాం తైః - పరం దైవమితి చ - శ్రేష్ఠైర్వచోభిః పృథగ్భావైర్వచోభిరేతి వా ॥ ౫౪ శ్రియేతి ॥ విద్యావిద్యే జీవానాం ముక్తిసంసృతిహేతూ - మాయా తయోః కారణం శక్తిః హ్లాదినీ - సంవిత్ జ్ఞానం ఆభిరన్యాభిశ్చ నిషేవితం ॥ ౫౫ ॥ విలోక్యేతి ॥ విలోక్య సుభృశం ప్రీతః - అస్మత్ప్రష్టా సా వేవం భూతః పరమేశ్వర ఇతి జ్ఞాత్వేతి ॥ ౫౬ ॥ ౫౭ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకోనచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ చత్వారింశతతోఽక్రూరః కృష్ణం మత్వేశ్వరేశ్వరమ్ । ప్రణమ్య భక్త్యా తుష్టావ సగుణాగుణభేదతః ॥ శ్రీకృష్ణం ప్రణమతి ॥ నతోఽస్మీతి ॥ హే కృష్ణ - త్వా త్వాం - నతోఽస్మి - త్వమస్మత్పితృవ్యః కుతో మాం బాలం నతోఽసి - తత్రాహ - ఆద్యం పురుషం - అవ్యయం చ - అనాదినిధనమిత్యర్థః - కుత ఏతత్ - అఖిలహేతూనాం పంచమహాభూతానాం హేతుం - స తు నారాయణో నాహమితి చేత్తత్రాహ - నారాయణం త్వాం - కిం నారాయణ ఇతి మాం స్తౌషి - కాత్ర స్తుతిః - సత్యమేవేత్యాహ - యన్నాభిజాతాదితి - యస్య నాభిజాతాత్ అరవిందకోశాత్

లసత్పాదపంకజమ్ ॥ ౫౦ ॥ మహార్హమణివ్రాతకిరీటకటకాంగదైః ॥ కటిసూత్రబ్రహ్మసూత్రహా
రనూపురకుండలైః ॥ ౫౧ ॥ భ్రాజమానం పద్మకరం శంఖచక్రగదాధరమ్ ॥ శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తు
భం వనమాలినమ్ ॥ ౫౨ ॥ సునందనందప్రముఖైః పార్షదైస్సనకాదిభిః ॥ సురేశైర్బ్రహ్మరుద్రాద్యై
ర్నవభిశ్చ ద్విజోత్తమైః ॥ ౫౩ ॥ ప్రహ్లాదనారదవసు*ప్రముఖైర్భాగవతోత్తమైః । స్తూయమానం
పృథగ్భావైర్వచోభిరమలాత్మభిః ॥ ౫౪ ॥ శ్రియా పుష్ట్యా గిరా కాంత్యా కీర్త్యా తుష్ట్యేలయోర్జ
యా । విద్యయావిద్యయా శక్త్యా మాయయా చ నిషేవితమ్ ॥ ౫౫ ॥ విలోక్య సుభృశం ప్రీతో భక్త్యా ప
రమయా యుతః ॥ హృష్యత్తనూరుహో భావపరిక్లిన్నాత్మలోచనః ॥ ౫౬ ॥ గిరా గద్గదయా స్తౌషీత్స
త్త్వమాలంబ్య సాత్త్వతః । ప్రణమ్య మూర్ధ్నావహితః కృతాంజలిపుటశ్శనైః ॥ ౫౭ ॥ ❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనచత్వారింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖

❖ అక్రూరకృత శ్రీకృష్ణస్తుతిః. ❖

అక్రూరః ॥ నతోఽస్మ్యహం త్వాఖిలహేతుహేతుం నారాయణం పూరుషమాద్యమవ్యయమ్ । య
న్నాభిజాతాదరవిందకోశాద్బ్రహ్మావిరాసీద్యత ఏష లోకః ॥ ౧ ॥ భూస్తోయమగ్నిః పవనః ఖమాదిర్మ
హానజాదిర్మన ఇంద్రియాణి । సర్వేంద్రియార్థా విబుధాశ్చ సర్వే యే హేతవస్తే జగతోంగభూతాః ॥ ౨ ॥
నైతే స్వరూపం విదురాత్మనస్తే అజాదయోఽనాత్మతయా గృహీతాః । అజోఽనుబద్ధస్స గుణైరజాయా గుణా
త్పరం వేద న తే స్వరూపమ్ ॥ ౩ ॥ త్వాం యోగినో యజంత్యద్ధా మహాపురుషమీశ్వరమ్ । సాధ్యాత్మం

బ్రహ్మా ఆవిరాసీత్ యతో బ్రహ్మణః ॥ ౧ ॥ అఖిలహేతుహేతుత్వం ప్రపంచయతి ॥ భూరితి ॥ ఆదిరహంకారః - అజా మాయా - తస్యా ఆదిః పురుషః - ఏతే మే జగతో హేతవస్తే సర్వే - తేత వాంగభూతాః - అంగాత్ శ్రీమూర్తేర్భూతాః జాతాః ఉపసర్జనభూతా వా ॥ ౨ ॥ నన్వతి స్తుతిః కథం క్రియతే - అహమేవాస్య త ఉత్పన్నః - తత్పరతంత్రశ్చేతి చేదిత్యాశంక్య - తవైవ మాయాత్వత్పరమాత్మ్యం తు - న కోఽపి వేదేత్యాహ ॥ నేతి ॥ ఏతే అజా ఆదిర్యేషాం తే - ఆత్మనస్తే స్వరూపం న విదుః - అనాత్మతయా జడత్వేన కారణేన - జడత్వే హేతుః - గృహీతాః ప్రత్యక్షాదిభిర్దృష్టాః - న హ్యజడో దృగ్గోచర ఇతి భావః - నను జడాః మా మమాజానంతు - జీవస్తు జ్ఞాస్యతీత్యత ఆహ - అజ ఇతి - స అజో బ్రహ్మాపి - అజాయా గుణైరనుబద్ధ ఆవృ[illegible]ః - గుణాతీతం తే స్వరూపం న వేద - అతః - అన్యః కుతో జ్ఞాస్యతీతి - యద్వా - ప్రకృత్యాదయః ఆత్మనః స్వరూపం - తవ స్వరూపం న విదుః - జడత్వాదేవ జీవస్తు తావత్ ఆత్మానం చ - వేత్తి - న పునస్త్వత్స్వరూపమితి యథోక్తం - హంసగుహ్యే ॥ శ్లో ॥ దేహోఽసవోఽక్షా మనవో భూతమాత్రా నాత్మానమన్యం చ విదుః పరం యత్ । సర్వం పుమాన్ వేద గుణాంశ్చ తద్జ్ఞో న వేద సర్వజ్ఞమనంతమీడ ఇతి ॥ ౩ ॥ నను యది కేఽపి న జానంతి - కథం తర్హి సంసారనివృత్తిర్జీవానామిత్యాశంక్య - సాక్షాదగోచరత్వేఽపి యేన కేనాపి మార్గేణ భజతాం త్వం గమ్యోఽసీత్యాహ ॥ త్వామితి ॥ హైరణ్యగర్భాదయః - అధ్యాత్మాధిభూతాధిదైవసాక్షిణం - మహాపురుషం - తదంతర్యామిస్వరూపం ఈశ్వరం నియంతారం చ - యజంతి ॥ ౪ ॥ తదేవం సాంఖ్యయోగావేకీకృత్యోక్త్వా త్రయీమార్గం

కర్మజ్ఞానభేదేన ద్విశ్లోకాభ్యామాహ ఉపాసనద్వయం వ్యాఖ్యాతం ॥ త్రయ్యాచేతి ॥ వైతానికాః కర్మయోగినః త్వాం వై త్వామేవ - యజంతి-నను-కేచిదింద్రవరుణవాయ్వాదీన్ యజంతే- నతు త్వామిత్యత ఆహ - నానేతి - నానావజ్రహస్తాదిరూపాణి యేషాం తే - యే అమరాస్తేషామాఖ్యయా నామ్నా త్వామేవ యజంత ఇతి - అయంభావః - ఇంద్రవరుణాదిసూక్తైరింద్రాదయః సర్వైః శబ్దైర్యేన ప్రకాశ్యంతే - నచ సర్వేశ్వరా బహవస్సంభవంతి - అతో నామభేదేన త్వామేవ యజంత ఇతి - తథాచ శ్రుతిః ॥ శ్రు ॥ స ప్రథమస్సంకృతిర్విశ్వకర్మా - స ప్రథమో మిత్రో వరుణో అగ్నిః - స ప్రథమో బృహస్పతిశ్చికిత్వాన్ - తస్మా ఇంద్రాయ సుతమాజుహోమీతి ॥ ౫ ॥ ఏక ఇతి ॥ జ్ఞానయజ్ఞేన సమాధినా ॥ ౬ ॥ సాంఖ్యయోగత్రయీమార్గా ఉక్తాః - వైష్ణవశైవమార్గావాహ ద్వయేన ॥ అన్యే చేతి ॥ సంస్కృతాత్మానః వైష్ణవశైవదీక్షయా దీక్షితాస్సంతః - తే త్వయా- అభిహితేన పాంచరాత్రాదివిధినా - త్వన్మయాః త్వన్మయత్వేనాత్మానం చింతయంతః - త్వదేకప్రధానా ఇతి వా. వాసుదేవసంకర్షణప్రద్యుమ్నానిరుద్ధభేదేన బహురూపం - నారాయణరూపేణైకమూర్తికం చ - త్వామేవ యజంతి ॥ ౭ ॥ త్వామితి ॥ బహ్వాచార్యవిభేదేనేతి నానాభేదశైవపాశుపతాదిమార్గేణ ॥ ౮ ॥ యేఽపీష్టదేవతాభక్తాః - తేఽపి త్వామేవ యజంతీత్యాహ ॥ సర్వ ఏవేతి ॥ హే సర్వదేవమయ-నన్వేతే పరస్పరదేవతాధిక్యేషు కలహవ్యాకులచిత్తాః - కథమేకమేవ యజంతీత్యుచ్యతే - తత్రాహ- యద్యప్యన్యధియ ఇతి బుద్ధిమాత్రభేదో న వస్తుభేద ఇత్యర్థః ॥ ౯ ॥ తస్మాత్సర్వేమార్గాస్త్వయ్యేవ - పర్యవస్యంతీతి సదృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ అద్రయస్సకాశాత్సర్వతః ప్రభవంతీః- యాః నద్యః తాః పునః పర్జన్యేనాపూరితాః బహుస్రోతసస్సత్యః - సర్వతస్సింధుమేవ విశంతి యథా తద్వత్ ఏతా గతయః మార్గాః అంతతస్త్వామేవ విశంతీతి ॥ ౧౦ ॥ అత్ర హేతుమాహ ॥ సత్త్వమితి ॥ భవతః శక్తిర్యా ప్రకృతిః - తస్యాస్సత్త్వాదయో గుణాః - అతః ప్రాకృతాః ప్రకృతికార్యోపాధయః - బ్రహ్మపర్యంతాః - స్థావరాదయో జీవాస్స్వోపాధిద్వారా- తేషు గుణేషు ప్రోతాః ప్రవిష్టాః- తే చ ప్రకృతౌ సా చ త్వయీతి-అతః క్రమేణోపాధిలయాత్సర్వేఽపి త్వామేవ ప్రవిశంతీతి యద్వా భవతః ప్రకృతేర్గుణేషు ప్రోతాః బ్రహ్మాదయో భవద్వ్యతిరిక్తా న సంతి -అత స్త్వమేవ సర్వదేవమయ ఇతి ॥ ౧౧ ॥ నను భవతః ప్రకృతేరితి వదన్ మమాపి ప్రకృతిసంబంధం బ్రవీషి - తతశ్చ తేషాం మమ చ కో విశేషస్స్యాదిత్యాశంక్య విశేషమాహ ॥ తుభ్యమితి ॥ అవిషక్తదృష్టయే అలిప్తబుద్ధయే- కుతః - సర్వాత్మనే స్వవ్యతిరిక్తాభావాదవిషక్తదృష్టిస్త్వమిత్యర్థః - కించ- సర్వధియాం సాక్షిణే సర్వబుద్ధిసాక్షీ త్వాన్న క్వాపి బుద్ధిలేప ఇత్యర్థః - ఇతరే తు సంసరంతీత్యాహ - గుణప్రవాహ ఇతి - దేవనృతిర్యంచ ఆత్మానో యేషాం తేషు దేవాదిశరీరాభిమానిష్విత్యర్థః - త్వదవిద్యయా కృతోఽయం గుణప్రవాహః ప్రవర్తతే - అతో మహాన్ విశేష ఇత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ సర్వాత్మన ఇత్యనేనోక్తం సగుణం రూపం స్తౌతి ద్వాభ్యాం ॥ అగ్నిర్ముఖమితి ॥ అగ్న్యాదీననూద్య ఈశ్వరావయవతా విధీయతే- యోఽయమగ్నిః స తవ ముఖమిత్యాదివచనవ్యక్త్యా - ఈక్షణం చక్షుః - శ్రుతిః శ్రవణేంద్రియం - కం మూర్ధా - ప్రాణశ్చ బలం చ తత్ ॥ ౧౩ ॥ రోమాణీతి ॥ అద్రయః పరస్య తే అస్థినఖాని ॥ ౧౪ ॥ న కేవలమేతావదేవ- కింతు- సర్వోఽప్యయం ప్రపంచస్త్వదవయవభూత ఏవేతి వదన్నేవం సత్యపి ప్రపంచస్య వికారాస్త్వయి న ప్రసజ్యంతే - తస్య త్వయి కల్పితత్వాదిత్యాహ ॥ త్వయీతి ॥ అవ్యయాత్మన్ అవ్యయాత్మని పురుషే పూర్ణే - లోకాదయః సంజిహతే ప్రచలంతి- హే అవ్యయాత్మన్నితి వా - కథంభూతే త్వయి మనోమయే మనః ప్రధానే మనోవృత్తి

త్రయ్యా చ విద్యయా కేచిత్త్వాం వై వైతానికా ద్విజాః । యజంతే వివిధైర్యజ్ఞైర్నానారూపామరాఖ్యయా ॥ ౫ ॥

(the verse lines in the middle of the page, in reading position:)

సాధిభూతంచ సాధిదైవంచ సాధవః ॥ ౪ ॥ త్రయ్యాచవిద్యయా కేచిత్త్వాంవై వైతానికాద్విజాః । యజంతేవివిధైర్యజ్ఞైర్నానారూపామరాఖ్యయా ॥ ౫ ॥ ఏకే త్వాఖిలకర్మాణి సన్న్యస్యోపశమంగతాః । జ్ఞానినోజ్ఞానయజ్ఞేనయజంతిజ్ఞానవిగ్రహమ్ ॥ ౬ ॥ అన్యేచసంస్కృతాత్మానోవిధినాభిహితేనతే । యజంతిత్వన్మయాస్త్వాంవై బహుమూర్త్యేకమూర్తికమ్ ॥ ౭ ॥ త్వామేవాన్యేశివోక్తేనమార్గేణశివరూపిణమ్ । బహ్వాచార్యవిభేదేనభగవంతముపాసతే ॥ ౮ ॥ సర్వఏవయజంతిత్వాంసర్వదేవమయేశ్వరమ్ । యేనానాదేవతాభక్తాయద్యప్యన్యధియఃప్రభో ॥ ౯ ॥ యథాద్రిప్రభవానద్యఃపర్జన్యాపూరితావిభో । విశంతిసర్వతస్సింధుంతద్వత్త్వాంగతయోఽంతతః ॥ ౧౦ ॥ సత్త్వంరజస్తమఇతిభవతఃప్రకృతేర్గుణాః । తేషుహిప్రాకృతాఃప్రోతాఆబ్రహ్మస్థావరాదయః ॥ ౧౧ ॥ తుభ్యంనమస్తేత్వవిషక్తదృష్టయేసర్వాత్మనేసర్వధియాంచసాక్షిణే । గుణప్రవాహోయమవిద్యయాకృతఃప్రవర్తతేదేవనృతిర్యగాత్మసు ॥ ౧౨ ॥ అగ్నిర్ముఖంతేవనిరంఘ్రిరీక్షణంసూర్యోనభోనాభిరథోదిశశ్శ్రుతిః । ద్యౌఃకంసురేంద్రాస్తవబాహవోర్ణవాఃకుక్షిర్మరుత్ప్రాణబలంప్రకల్పితమ్ ॥ ౧౩ ॥ రోమాణివృక్షౌషధయశ్శిరోరుహామేఘాఃపరస్యాస్థినఖానితేద్రయః । నిమేషణంరాత్ర్యహనీప్రజాపతిర్మేఢ్రస్తువృష్టిస్తవవీర్యమిష్యతే ॥ ౧౪ ॥ త్వయ్యవ్యయాత్మన్పురుషేప్రకల్పితాలోకాస్సపాలాబహుజీవసం

ష్యంగ్యే ॥ త్వ॥ దృశ్యతే త్వదగ్ర్యయా బుద్ధ్యా - మనసైవానుద్రష్టవ్యమిత్యాదిశ్రుతేః - జలేయథా జలౌకసః సూక్ష్మప్రాణ్యండరాశయః - యథా వాఉదుంబరాంతః కేసరేషు మశకాః పరస్పరవార్తానభిజ్ఞాః - ఏవమనంతాని బ్రహ్మాండాని త్వయి చరంతీత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ త్వ
దేవంభూతంతవస్వరూపం దురవగాహమితి త్వదవతారకథామృతమేవసంతస్సేవంత ఇత్యాహ ॥ యానీతి ॥ అమృష్టాపరిమార్జితా - శుక్
రోషాంతే ॥ ౧౬ ॥ అతః స్వాయమప్యవతారాన్నమస్యతి ॥ నమఇతి ॥ హయశీర్ష్ణే హయగ్రీవాయ - మధుకైటభయోః మృత్యవే నిహంత్రే ॥
౧౭ ॥ అకూపారాయేతి ॥ అకూపారాయ కూర్మాకారాయ - క్షిత్యుద్ధారో విహారో యస్య తస్మై ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ నమఇతి ॥ భృగూణాంపతయే పరశురా
మాయ ॥ ౨౦ ॥ సంకర్షణం రామం చ చతుర్వ్యూహరూపేణ ప్రణమతి ॥ నమస్తే వాసుదేవాయేతి ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ఏవం స్తుత్వా బంధమో
క్షం ప్రార్థయితుమాహ ॥ భగవన్నితి ॥ అసతి దేహాదౌ గ్రాహ ఆగ్రహో యస్య సః - అసద్గ్రాహో యస్యేతి వా ॥ ౨౩ ॥ న కేవలమ
యం లోకః అహమపీత్యభిప్రేత్యాహ ॥ అహంచేతి ॥ ౨౪ ॥ మూఢత్వమేవ ప్రకటయతి ॥ అనిత్యేతి ॥ విపర్యస్తమతిః అనిత్యే కర్మఫలే - నిత్య
మితి - అనాత్మని దేహాదావాత్మేతి దుఃఖరూపే గృహాదౌ సుఖమితి - విపరీతమతిరిత్యర్థః - ద్వంద్వేషు సుఖదుఃఖాదిషు - ఆరామః క్రీడా
యస్య సః - నను దుఃఖైకఫలం రతిస్తత్రాహ - తమోవిష్టః తమసా వ్యాప్తః - అత ఆత్మనః ప్రియం ప్రేమాస్పదం త్వాం - నజానఇత్యర్థః ॥

కులాః ॥ యథా జలే సంజిహతే జలౌకసోప్యుదుంబరే వా మశకా మనోమయే ॥ ౧౫ ॥ యాని యానీహ రూపా
ణి క్రీడార్థం త్వం బిభర్షి హి । తై రామృష్టశుచో లోకా ముదా గాయంతి తే యశః ॥ ౧౬ ॥ నమః కా
రణమత్స్యాయ ప్రళయాబ్ధిచరాయ చ । హయశీర్ష్ణే నమస్తుభ్యం మధుకైటభమృత్యవే ॥ ౧౭ ॥ అ
కూపారాయ మహతే నమో మందరధారిణే । క్షిత్యుద్ధారవిహారాయ నమస్సూకరమూర్తయే ॥ ౧౮ ॥
నమస్తేద్భుతసింహాయ సాధులోకభయాపహ । వామనాయ నమస్తుభ్యం క్రాంతత్రిభువనాయ చ ॥
౧౯ ॥ నమో భృగూణాంపతయే దృప్తక్షత్రవనచ్ఛిదే । నమస్తే రఘువర్యాయ రావణాంతకరాయ చ
౨౦ ॥ నమస్తే వాసుదేవాయ నమస్సంకర్షణాయ చ । ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయ సాత్వతాంపతయే
నమః ॥ ౨౧ ॥ నమశ్శుద్ధాయ బుద్ధాయ దైత్యదానవమోహినే । మ్లేచ్ఛప్రాయక్షత్రహంత్రే నమస్తే
కల్కిరూపిణే ॥ ౨౨ ॥ భగవన్ సర్వలోకోయం మోహితస్తవ మాయయా । అహంమమేత్యసద్గ్రాహో
భ్రామ్యతే కర్మవర్త్మసు ॥ ౨౩ ॥ అహంచాత్మాత్మజాగారదారార్థస్వజనాదిషు । భ్రమామి స్వప్న
కల్పేషు మూఢస్సత్యధియా విభో ॥ ౨౪ ॥ అనిత్యానాత్మదుఃఖేషు విపర్యాసమతిర్హ్యహమ్ । ద్వంద్వా
రామస్తమోవిష్టో న జానే త్వాత్మనః ప్రియమ్ ॥ ౨౫ ॥ యథా బుధో జలం హిత్వా ప్రతిచ్ఛన్నం తదుద్భ
వైః । అభ్యేతి మృగతృష్ణాం వై హిత్వాహం త్వాం పరాఙ్ముఖః ॥ ౨౬ ॥ నోత్సహేహం కృపణధీః కామ
కర్మహతం మనః । రోద్ధుం ప్రమాథిభిస్చాక్షైః హ్రియమాణమితస్తతః ॥ ౨౭ ॥ సోహం తవాంఘ్ర్యు
పగతోస్మ్యసతాం దురాపం తచ్చాప్యహం భవదనుగ్రహ ఈశ మన్యే । పుంసో భవేద్యర్హి సంసరణాప
వర్గస్త్వయ్యబ్జనాభ సదుపాసనయా మతిస్స్యాత్ ॥ ౨౮ ॥ నమో విజ్ఞానమాత్రాయ సర్వప్రత్యయ

౨౫ ॥ తదేవసదృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ తస్మాజ్జలాదుద్భవంతీతి తదుద్భవాని తృణాదీని తైః తథా మాయాఛన్నం త్వా త్వామహం హిత్వా
పరాఙ్ముఖో దేహాద్యభిముఖో వర్త ఇతి ॥ ౨౬ ॥ నన్వేవం జానతః కుతో విషయాభిముఖతా తత్రాహ ॥ నోత్సహ ఇతి ॥ కృపణా విషయవాస
నాయుక్తా ధీర్యస్య సః - అతఏవ - కామకర్మభ్యాం హతం క్షుభితం - ఇంద్రియైశ్చ బలిభిర్విషయసంయుక్తైరితస్తత ఆకృష్యమాణం మనః
రోద్ధుం నియంతుం నశక్నోమీతి ॥ ౨౭ ॥ సఇతి ॥ తదేవమస్వతంత్రో యః సోహం - తవాంఘ్రిముపగతః శరణం ప్రాప్తః - నన్వింద్రియపర
తంత్రస్యైతదపికుతస్తత్రాహ - తచ్చాపీతి - హే ఈశ అంతర్యామిన్ - తవాంఘ్ర్యుపగమనం చాసతాం దురాపం - అతో భవతోనుగ్ర
హ ఏవేత్యహం మన్యే - అనుగ్రహస్సలీలి వా - నను సతాం సేవయైవ దంభవతి కింమదనుగ్రహేణేత్యత్రాహ - పుంస ఇతి - జీవస్య సంసారస్యాపవ
ర్గః సమాప్తిర్యదా త్వత్కృపయా భవేత్ - సంభావనాస్పదం భవతి - హే అబ్జనాభ - తదా సదుపాసనా సంపద్యతే - తయా తద్విషయత్వయి మ
తిర్భవేత్ - సత్వత్కృపాం వినా సత్సేవా న నితరాం త్వన్మతిః న తేషాం ముక్తిరిత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ పాదయోః పతన్ ప్రార్థయతే ద్వాభ్యాం ॥ నమ ఇతి ॥
విజ్ఞానమేవ మాత్రా మూర్తిర్యస్య తస్మై - అతఏవ సర్వప్రత్యయహేతవే సమస్తజ్ఞానకారణాయ - కించ - పురుషేశప్రధానాయ పురుష
స్యేశాః సుఖదుఃఖప్రాపకాః కాలకర్మస్వభావాదయః - తేషాం ప్రధానాయ నియంత్రే - కుతః బ్రహ్మణే పరిపూర్ణాయ - కించ -
అనంతశక్తయే - అనంతాః శక్తయో యస్య - యద్వా - అనంతా మాయాఖ్యా శక్తిర్యస్య తస్మై - అథవా ప్రధానం ప్రకృతిః పురుషస్తత్ప్ర

ప్రవర్తకః ఈశః - కాలః - ఏత త్త్రితయాత్మనే బ్రహ్మణే - వక్ష్యతిచ - భగవాన్ - ప్రకృతిర్యదుపాదానమాధారః పురుషః పరః - సతోభివ్యంజకః కాలో బ్రహ్మ తత్త్రితయంత్వహమితి ॥ ౨౯ ॥ సర్వప్రత్యయహేతుత్వమభివ్యంజయన్ స్తౌతి ॥ నమస్త ఇతి ॥ వాసుదేవాయచిత్తాధిష్ఠాత్రే - సర్వభూతక్షయాయ క్షయ ఆశ్రయః అహంకారశ్చ ప్రాణినామాశ్రయః - తతశ్చాహంకారాధిష్ఠాత్రే సంకర్షణాయేత్యర్థః - హృషీకేశేతి బుద్ధిమనసోరధిష్ఠాత్రోః ప్రద్యుమ్నానిరుద్ధయోరేకీకృత్య - గ్రహణం శరణాగతం మాం పాహీతి ప్రార్థనం ॥ ౩౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - చత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ ఏకచత్వారింశకే హన్ రజకం ప్రవిశన్ పురీమ్ । తతోవరాన్ దదౌ తుష్టః సుదామ్నో వాయకస్య చ ॥ సశంకవత్ క్రూరమనః ప్రమోద్య స్వధామసందర్శనతః కృపాళుః । స్వరాజధానీం మధురామపశ్యదలంకృతానంతమహోత్సవాఢ్యాం ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ అద్భుతానీతి ॥ భూమావియతి జలేవా యావంత్యద్భుతాని - తాని త్వయ్యేవ సంతి - తం త్వాం - విపశ్యతో మే కిమద్భుతమదృష్టం. అపితు సర్వం దృష్టమేవేత్యర్థః ॥

హేతవే । పురుషేశప్రధానాయ బ్రహ్మణేనంతశక్తయే ॥ ౨౯ ॥ నమస్తే వాసుదేవాయ సర్వభూతక్షయాయచ । హృషీకేశ నమస్తుభ్యం ప్రపన్నం పాహి మాం విభో ॥ ౩౦ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చత్వారింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ స్తువతస్తస్య భగవాన్ దర్శయిత్వా జలేవపుః । భూయస్సమాహరత్కృష్ణో నటో నాట్యమివాత్మనః ॥ ౧ ॥ సోపిచాంతర్హితం వీక్ష్య జలాదున్మజ్జ్య సత్వరః । కృత్వా చావశ్యకం సర్వం విస్మితో రథమాగమత్ ॥ ౨ ॥ తమపృచ్ఛద్ధృషీకేశః కిం తే దృష్టమిహాద్భుతమ్ । భూమౌ వియతి వా తోయే తథా త్వాం లక్షయామహే ॥ ౩ ॥ అక్రూరః ॥ అద్భుతానీహ యావంతి భూమౌ వియతి వా జలే । త్వయి విశ్వాత్మకే తాని కిం మేదృష్టం విపశ్యతః ॥ ౪ ॥ యత్రాద్భుతాని సర్వాణి భూమౌ వియతి వా జలే । తం త్వానుపశ్యతో బ్రహ్మన్ కిం మే దృష్టమిహాద్భుతమ్ ॥ ౫ ॥ ఇత్యుక్త్వా చోదయామాస స్యందనం గాందినీసుతః । మధురామనయద్రామం కృష్ణం చైవ దినాత్యయే ॥ ౬ ॥ మార్గే గ్రామజనా రాజం స్తత్ర తత్రోపసంగతాః । వసుదేవసుతౌ దృష్ట్వా ప్రీతా దృష్టిం చ నాదదుః ॥ ౭ ॥ తావద్వ్రజౌకసస్తత్ర నందగోపాదయోగ్రతః । పురోపవనమాసాద్య ప్రతీక్షంతోవతస్థిరే ॥ ౮ ॥ తాన్ సమేత్యాహ భగవానక్రూరం జగదీశ్వరః । గృహీత్వా పాణినా పాణిం ప్రశ్రితం ప్రహసన్నివ ॥ ౯ ॥ భవాన్ ప్రవిశతాదగ్రే సహయానః పురీం గృహమ్ । వయం త్విహావముచ్యాథ తతో ద్రక్ష్యామహే పురీమ్ ॥ ౧౦ ॥ అక్రూరః ॥ నాహం భవద్భ్యాం రహితః ప్రవేక్ష్యే మధురాం పురీం । త్యక్తుం నార్హసి మాం నాథ భక్తం తే భక్తవత్సల ॥ ౧౧ ॥ ఆగచ్ఛ యామ గేహం నస్సనాథాన్ కుర్వధోక్షజ । సహాగ్రజస్సగోపాలైస్సుహృద్భిశ్చ సుహృత్తమ ॥ ౧౨ ॥ పునీహి పాదరజసా గృహాన్నో గృహమేధినామ్ । యచ్ఛౌచేనానుతృప్యంతి పితరస్సాగ్నయస్సురాః ॥ ౧౩ ॥ అవనిజ్యాంఘ్రియుగళమాసీచ్ఛ్లోక్యో బలిర్మహాన్ । ఐశ్వర్యమతులం లేభే గతిం చైకాంతినాం తుయా ॥ ౧౪ ॥ ఆపస్తేంఘ్ర్యవనేజన్యస్త్రీన్ లోకాన్ శుచయోపునన్ । శిరసాధత్త యాశ్శర్వస్స్వర్యాతాస్సగరాత్మజాః ॥ ౧౫ ॥ దేవదేవ జగన్నాథ పుణ్యశ్రవణకీర్తన । యదూత్తమోత్తమశ్లోక నారాయ

౪ ॥ ననుమత్ప్రత్యైః పూర్వమేవ త్వం విస్మితముఖో లక్షితోసి . అతో భూమౌ వియతి జలే వా కిమప్యద్భుతం దృష్టం వదేత్యత ఆహ ॥ యత్రేతి ॥ యత్ర త్వయి - సర్వాణ్యద్భుతాని తం త్వామిహ పశ్యతో మే - అన్యత్ర భూమ్యాదౌ - కిమద్భుతం దృష్టం - త్వాం వినా న తత్ర కించిదద్భుతమిత్యర్థః - హే బ్రహ్మన్ హే పరమేశ్వరేత్యర్థః - బ్రహ్మేతి వా పాఠః ॥ ౫ ॥ ఇతీతి ॥ గాందినీసుతః అక్రూరః ॥ ౬ ॥ మార్గ ఇతి ॥ దృష్టిం నాదదుః పశ్యంత ఏవ స్థితా ఇత్యర్థః ॥ ౭ ॥ తావదితి ॥ రామకృష్ణాగమనం ప్రతీక్షమాణాః స్థితాః ॥ ౮ ॥ తానితి ॥ ప్రశ్రితం వినీతం ॥ ౯ ॥ భవానితి ॥ స్వగృహం చ ప్రవిశతాత్ ప్రవిశతు - అవముచ్య ఉత్తార్య - విశ్రామ్యేత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ఆగచ్ఛేతి ॥ సాగ్రజః సహగోపాలైరిత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ పునీహీతి ॥ యచ్ఛౌచేన యస్య పాదరజసః శౌచేనోదకేన గృహాంగణస్థితేన ॥ ౧౩ ॥ అవనిజ్యేతి ॥ శ్లోక్యః పుణ్యకీర్త్యర్హః - ఏకాంతినాం ఏకాంతభక్తానాం - యా గతిస్తాం చ లేభే ॥ ౧౪ ॥ ఆప ఇతి ॥ అపునన్ పవిత్రీకృతవత్యః - యాభిరద్భిః - స్వః స్వర్గం ప్రాప్తాః ॥ ౧౫ ॥ ప్రార్థనాయ మానో నమస్కరోతి ॥ దేవదేవేతి ॥ అతః పరమన్యత్ శ్రేయో నాస్తీతి మత్వా - బహుధా సం

బోధయతి ॥౧౬॥ ఆయాస్య ఇతి ॥ ఆదౌ తావత్ యదుచక్రాయ ద్రుహ్యతీతి యదుచక్రధ్రుక్ - తం కంసం హత్వా - సుహృదాం ప్రియం వితరిష్యే దాస్యామి ॥ ౧౭ ॥ ఏవమితి ॥ రామకృష్ణావానీతావితి స్వకృతం కర్మావేద్య సమర్ప్యేత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ అథేతి ॥ గోపైః పరివారితః పరివృతః ప్రావిశత్ ॥ ౧౯ ॥ శ్రీకృష్ణదృష్టాం పురీమనువర్ణయతి చతుర్భిః ॥ దదర్శేతి ॥ స్ఫాటికాని తుంగాని గోపురాణి పురద్వారాణి అన్యాని గృహద్వారాణి చ యస్యాం తాం బృహంతి హేమమయాని కవాటాని తోరణాని చ యస్యాం తాం - తామ్రం చ ఆరః ఆరకూటశ్చ తన్మయాః కోష్ఠా ధాన్యాగారాః అశ్వశాలాదయశ్చ యస్యాం తాం - పరిఘాః పరితః ఖాతగర్తాస్తాభిర్దురాసదాం దుర్గమాం - ఉద్యానాని రసస్థాని వనాని రమ్యాణ్యుపవనాని చ నికటస్థాని - తైరుపశోభితాం ॥ ౨౦॥ సౌవర్ణేతి ॥ సౌవర్ణాః శృంగాటకాః చతుష్పథాః - హర్మ్యాణి ధనినాం గృహాణి చ తేషు నిష్కుటాః గృహోపాచితా ఆరామాశ్చ తైః - శ్రేణీనామేకరూపశిల్పోపజీవినాం - సభాభిరుపసంవేశనస్థానైః భవనైరన్యగృహైశ్చోపస్కృతాం అలంకృతాం - అమలః స్ఫటికః - హరితో మరకతాః ॥ ౨౧ ॥ జుష్టేష్వితి ॥ వైడూర్యాదిరత్నైర్జుష్టేషు వలభ్యాదిషు - ఆవిష్టైరుపవిష్టైః - పారావతైః బర్హిభిశ్చ నాదితాం - తత్ర వలభ్యో గృహపురోభాగస్తంభనిహితచ్ఛాదనావష్టంభవక్రదారూణి వేదయో వలభీనామధోదేశే విరచితావష్టంభవేదికాః జాలాముఖరంధ్రాణి గవాక్షచ్ఛిద్రాణి - కుట్టిమాని మణిబద్ధభూమయ

ణన మోస్తు తే ॥ ౧౬ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఆయాస్యే భవతో గేహమహమార్యసమన్వితః । యదుచక్రద్రుహం హత్వా వితరిష్యే సుహృత్ప్రియమ్ ॥ ౧౭ ॥ ఏవముక్తో భగవతా సోఽక్రూరో విమనా ఇవ । పురీం

⸻❋ శ్రీకృష్ణబలరామయోర్మధురానగరప్రవేశఘట్టః. ❋⸻

ప్రవిష్టః కంసాయ కర్మావేద్య గృహం యయౌ ॥ ౧౮ ॥ అథాపరాహ్ణే భగవాన్ కృష్ణస్సంకర్షణాన్వితః । మధురాం ప్రావిశద్గోపైర్దిదృక్షుః పరివారితః ॥ ౧౯ ॥ దదర్శ తాం స్ఫాటికతుంగగోపురద్వారాం బృహద్ధేమకవాటతోరణామ్ । తామ్రారకోష్ఠాం పరిఘాదురాసదాముద్యానరమ్యోపవనోపశోభితామ్ ॥ ౨౦ ॥ సౌవర్ణశృంగాటకహర్మ్యనిష్కుటైః శ్రేణీసభాభిర్భవనైరుపస్కృతామ్ । వైడూర్యవజ్రామలనీలవిద్రుమైర్ముక్తాహరిద్భిర్వలభీషు వేదిషు ॥ ౨౧ ॥ జుష్టేషు జాలాముఖరంధ్రకుట్టిమేష్వావిష్టపారావతబర్హినాదితామ్ । సంసిక్తరథ్యాపణమార్గచత్వరాం ప్రకీర్ణమాల్యాంకురలాజతండులామ్ ॥ ౨౨ ॥ ఆపూర్ణకుంభైర్దధిచందనోక్షితైః ప్రసూనదీపావలిభిస్సపల్లవైః । సవృందరంభాక్రముకైస్సకేతుభిస్స్వలంకృతద్వారగృహాం సపట్టికైః ॥ ౨౩ ॥ తాం సంప్రవిష్టౌ వసుదేవనందనౌ వృతౌ వయస్యైర్నరదేవవర్త్మనా । ద్రష్టుం సమీయుస్త్వరితాః పురస్త్రియో హర్మ్యాణి చైవారురుహుర్నృపోత్సుకాః ॥ ౨౪ ॥ కాశ్చిద్విపర్యగ్ధృతవస్త్రభూషణా విస్మృత్య చైకం యుగళేష్వథాపరాః । కృత్తైకపత్రశ్రవణైకనూపురా నాక్త్వా ద్వితీయం త్వపరాశ్చ లోచనమ్ ॥ ౨౫ ॥ అశ్నంత్య ఏకాస్తదపాస్య భోజనం చాభ్యజ్యమానా అకృతోపమజ్జనాః । స్వపంత్య ఉత్థాయ నిశమ్య నిస్వనం నిపాయయంత్యోర్భమపోహ్య మాతరః ॥ ౨౬ ॥ మనాంసి తాసామరవిందలోచనః ప్రగల్భలీ

స్తేష్వితి - రథ్యాః రాజమార్గాః - ఆపణాః పణ్యవీథయః మార్గా అన్యే చ - చత్వరాణ్యంగణాని - సంసిక్తాని రథ్యాదీని యస్యాం తాం - ప్రకీర్ణా మాల్యాదయో యస్యాం తాం ॥ ౨౨ ॥ ఆపూర్ణేతి ॥ తథా స్వలంకృతాని ద్వారాణి యేషాం తే గృహా యస్యాం తాం కైః ఆపూర్ణైః అద్భిః పూర్ణైః కుంభైః దధ్నా చందనేన చ ఉక్షితైః సిక్తైః - ప్రసూనానాం దీపానాం చావళయో యేషు తైః వృంతైః ఫలగుచ్ఛైరుపలక్షితా రంభాః క్రముకాశ్చ తత్సహితైః స్సకేతుభిః కేతవో ధ్వజాస్తత్సహితైః - పట్టికాః వితస్తి విస్తారపట్టవస్త్రాణి తత్సహితైః - అత్రేయం రీతిః ద్వారేషూభయత స్తండులానాముపరి కుంభాః తత్పరితః ప్రసూనావళయః కంఠే పట్టికాః - ముఖే చూతాదిపల్లవాః - తదుపరి పాత్రాంతరే దీపావళయః - తత్సన్నిధౌ రంభాః క్రముకాః కేతవస్తోరణాని చేతి ॥ ౨౩ ॥ తామితి ॥ నరదేవవర్త్మనా రాజమార్గేణ - తాం పురీం సంప్రవిష్టావితి ద్వివీ యాంతః ॥ ౨౪ ॥ ఔత్సుక్యమేవాహ ద్వయేన ॥ కాశ్చిదితి ॥ విపర్యక్ విపరీతం ధృతాని వస్త్రాణి భూషణాని చ యాభిస్తాః - యుగళేషు యుగళధార్యేషు కుండలకంకణాదిషు - ఏకం విస్మృత్య సమీయుః కృతమేకమేవ పత్రం యయోస్తే శ్రవణే యాసాం ఏకమేవ నూపురం చరణాభరణం యాసాం తాశ్చ నాక్త్వా అనక్త్వా ఏకస్మిన్నేవ లోచనే కజ్జలం నిధాయ ॥ ౨౫ ॥ అశ్నంత్య ఇతి ॥ తద్భోజనం హిత్వా - అభ్యజ్యమానాః సఖీభిః క్రియమాణతైలాభ్యంగాః - అకృతస్నానాః ఆపోహ్య నిరస్య ॥ ౨౬ ॥ మనాంసీతి ॥ ప్రగల్భాః లీలాః యాః తాభిః హాసి తానేక్షణానిచ తైః - శ్రియం రమయతీతి శ్రీరమణః తేనాత్మనా వపుషా - తాసాం దృశాముత్సవం దధత్ - మనాంసి జహార ॥

౨౭॥ దృష్ట్వేతి ॥ ముహుః శ్రుతత్వాత్ తద్గతచేతసస్సత్యః తం దృష్ట్వా తస్య ప్రేక్షణం చ ఉత్స్మితం చ తదేవ సుధా తయా సుధయా ఉక్షణం సేచనం తేన లబ్ధో మానో యాభిస్తాః దృశా ఉద్ఘటితేన నేత్రద్వారేణ ఆత్మని మనసి లబ్ధం ప్రాప్తం పరిష్వజ్య తదప్రాప్తిజనితం అనంతం ఆధిం వ్యథాం జహుః - హే అరిందమ నిర్జితేంద్రియేతి కామోత్పత్తిసంబోధనం - శృంగారరసే నిమగ్నో మాభూదితి ॥ ౨౮ ॥ ప్రాసాదేతి ॥ సౌమనస్యైః పుష్పైః సుమనోహారైః శ్లేషణమనోభావైర్వా ॥ ౨౯ ॥ ౩౦॥ ఊచురితి ॥ పౌరాః పురస్త్రియః ॥౩౧॥ రజకమితి ॥ రజకః వస్త్రనిర్ణేజకః - సవివస్త్రాణాం రాగమపి కుర్వన్ రంగకారః ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ స ఇతి ॥ రుషితః కుపితః ॥ ౩౪ ॥ ఈదృశానీతి ॥ గిరివనేచరథయో - తే యూయం - నిత్యం

లాహసితావలోకనైః । జహార మత్తద్విరదేంద్రవిక్రమో దృశాం దధచ్ఛ్రీరమణాత్మనోత్సవమ్ ॥
౨౭ । దృష్ట్వా ముహుశ్శ్రుతమనుద్రుతచేతసస్తం తత్ప్రేక్షణోత్స్మితసుధోక్షణలబ్ధమానాః । ఆనం
దమూర్తిముపగుహ్య దృశాత్మలబ్ధం హృష్యత్త్వచో జహురనంతమరిందమాధిమ్ ॥ ౨౮ । ప్రాసాదశిఖ
రారూఢాః ప్రీత్యుత్ఫుల్లముఖాంబుజాః । అభ్యవర్షన్ సౌమనస్యైః ప్రమదా బలకేశవౌ ॥ ౨౯ । దధ్య
క్షతైస్సోదపాత్రైః స్రగ్గంధైరభ్యుపాయనైః । తావానర్చుః ప్రముదితాస్తత్ర తత్ర ద్విజాతయః ॥
౩౦ । ఊచుః పౌరా అహో గోప్యస్తపః కిమచరన్మహత్ । యా హ్యేతావనుపశ్యంతి నరలోకమహోత్స

రజకవధ - వాయక - సుదామ - త్రివక్రాదీనాంసమ్మానఘట్టః.

వౌ ॥౩౧। రజకం కంచిదాయాంతం రంగకారం గదాగ్రజః । దృష్ట్వాయాచత వాసాంసి ధౌతాన్యత్యుత్తమా
ని చ । ౩౨ ॥ దేహ్యావయోస్సముచితాన్యంగ వాసాంసి చార్హతోః । భవిష్యతి పరం శ్రేయో దాతుస్తే నా
త్ర సంశయః ॥ ౩౩ ॥ స యాచితో భగవతా పరిపూర్ణేన సర్వతః । సాక్షేపం రుషితః ప్రాహ భృత్యో రా
జ్ఞస్సుదుర్మదః ॥ ౩౪ । ఈదృశాన్యేవ వాసాంసి నిత్యం గిరివనేచరాః । పరిధత్త కిముద్వృత్తా రాజద్రవ్యా
ణ్యభీప్సథ ॥ ౩౫ ॥ యాతాశు బాలిశా మైవం ప్రార్థ్యం యది జిజీవిషా । బధ్నంతి ఘ్నంతి లుంపంతి దృప్తం రా
జకులాని వై ॥ ౩౬ । ఏవం వికత్థమానస్య కుపితో దేవకీసుతః । రజకస్య కరాగ్రేణ శిరః కాయాదపాహరత్ ॥
౩౭ । తస్యానుజీవినస్సర్వే వాసః కోశాన్ విసృజ్య వై । దుద్రువుస్సర్వతో మార్గం వాసాంసి జగృహేఽచ్యు
తః ॥ ౩౮ । వసిత్వాత్మప్రియే వస్త్రే కృష్ణస్సంకర్షణస్తథా । శేషాణ్యాదత్త గోపేభ్యో విసృజ్య భువి కానిచిత్ ॥
౩౯ ॥ తతస్తు వాయకః ప్రీతస్తయోర్వేషమకల్పయత్ । విచిత్రవర్ణైశ్చైలేయైరాకల్పైరనురూప
తః । ౪౦ ॥ నానాలక్షణవేషాభ్యాం కృష్ణరామౌ విరేజతుః । అలంకృతౌ బాలగజౌ పర్వణీవ సితేతరౌ ॥
౪౧ ॥ తస్య ప్రసన్నో భగవాన్ ప్రాదాత్సారూప్యమాత్మనః । శ్రియం చ పరమాం లోకే బలైశ్వర్యస్మృ
తీంద్రియమ్ ॥ ౪౨ ॥ తతస్సుదామ్నో భవనం మాలాకారస్య జగ్మతుః । తౌ దృష్ట్వా స సముత్థాయ ననామ
శిరసా భువి ॥ ౪౩ ॥ తయోరాసనమానీయ పాద్యం చార్ఘ్యార్హణాదిభిః । పూజాం సానుగయోశ్చక్రే
స్రక్తాంబూలానులేపనైః ॥ ౪౪ ॥ ప్రాహ నస్సార్థకం జన్మ పావితం చ కులం ప్రభో । పితృదేవర్షయో
మహ్యం తుష్టా హ్యాగమనేన వామ్ ॥ ౪౫ ॥ భవంతౌ కిల విశ్వస్య జగతః కారణం పరమ్ । అవతీర్ణావిహాం
శేన క్షేమాయ చ భవాయ చ ॥ ౪౬ ॥ న హి వాం విషమా దృష్టిస్సుహృదోర్జగదాత్మనోః । సమయోస్స
ర్వభూతేషు భజంతం భజతోరపి ॥ ౪౭ ॥ తావాజ్ఞాపయతం భృత్యం కిమహం కరవాణి వామ్ । పుంసోఽత్య
నుగ్రహో హ్యేష భవద్భిర్యన్నియుజ్యతే ॥ ౪౮ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యభిప్రేత్య రాజేంద్ర సుదామా

వనం పరిధత్తేతి సంభావనాయాం లోట్ అభీప్సథ ప్రార్థయథ ॥౩౫॥ యాతేతి ॥ రాజకులాని రాజభృత్యాః లుంపంతి నిస్స్వం కుర్వంతి ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ తస్యేతి ॥ వాసః కోశాన్ వస్త్రపుటకాన్ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ తత ఇతి ॥ వాయకః తంతువాయవిశేషః - వేషం అలంకారం - చైలేయైః వస్త్రమయైః ఆకల్పైః భూషణైః ॥ ౪౦॥౪౧॥ తస్యేతి ॥ ఇహ లోకే పరమాం శ్రియం బలం చ ఐశ్వర్యం చ స్మృతిం చ ఇంద్రియం చ తత్పాటవం చ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ భవంతావితి ॥ క్షేమాయ అభయాయ - భవాయ ఉద్భవాయ ॥ ౪౬ ॥ రజకవధేన వాయకానుగ్రహేణ చ యువయోః విషమదృష్టిః అనీశ్వరతా నాశంకనీయేత్యాహ ॥ నహీతి ॥ అత్ర హేతుస్సమయోరితి అత్రాపి హేతుద్వయం సు

హృద్గః జగదాత్మనోఽరితిచ ॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యేవం విజ్ఞాపయన్-అథి ప్రేత్య తన్మతం జ్ఞాత్వా॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ఇతీతి ॥ అన్వయవర్ధనీం వంశవృద్ధిమతీం ॥ శ్లో॥ సైరంధరకం మధుపురే రజకం నికృత్య కృష్ణః ప్రదాయ చ వరాన్ తథ వాయకాయ। మాలాకృతం సముసకం పృథ చ కారకుబ్జామృజ్వీం ధనుశ్చ సహసోన్నమయన్ బభంజ॥ శ్రీధరీయాయం శ్లోకః॥ ౫౨॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-ఏకచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ ద్విచత్వారింశకే కుబ్జోన్నమనం ధనుషో భిదా। వధస్తద్రక్షిణాం కంసాగిష్టరం గోత్సవాదిచ॥ అథేతి॥ అంగవిలేపాశ్చందనాదయః - గృహీతాని అంగవిలేపభాజనాని యయా తాం - రసప్రదః సుఖప్రదః॥ ౧॥ కేతి॥ హే అంగనే వరోరు ఇతి. సోపహాసం సంబోధ్య పృచ్ఛతి - త్వం కా ఏతదనులేపనం కస్యవా - ఉహ ఇతి నిపాతో భ్రూవిక్షేపయుక్తే వితర్కే- అస్మభ్యం వా సద్యః ఫలదేత్యాహ- నచిరాదితి॥ ౨॥ దాసీతి॥ తిస్రః గ్రీవోరః కటయో వక్రాః ఇతి త్రివక్రేతి నామయస్యాస్సా - అనులేపనక్రియాయాం కంసస్య బహుమతా దాస్యస్మి॥

ప్రీతమానసః। శస్తైస్సుగంధికుసుమైర్మాలావిరచితా దదౌ॥ ౪౯। తాభిస్స్వలంకృతౌ ప్రీతౌ కృష్ణరామౌ సహానుగౌ। ప్రణతాయ ప్రపన్నాయ దదతుర్వరదౌ వరాన్। ౫౦॥ సోపి వవ్రేఽచలాం భక్తిం తస్మిన్నేవాఖిలాత్మని। తద్భక్తేషు చ సౌహార్దం భూతేషు చ దయాం పరామ్॥ ౫౧॥ ఇతి తస్మై వరాన్ దత్త్వా శ్రియం చాన్వయవర్ధనీమ్। బలమాయుర్యశః కాంతిం నిర్జగామ సహాగ్రజః॥ ౫౨॥ ❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- ఏకచత్వారింశోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః॥ అథ వ్రజన్ రాజపథేన మాధవః స్త్రియం గృహీతాంగవిలేపభాజనామ్। విలోక్య కుబ్జాం యువతీం వరాననాం పప్రచ్ఛ యాంతీం ప్రహసన్ రసప్రదః ॥ ౧ ॥ కా త్వం వరోర్వేతదు హానులేపనం కస్యాంగనే వా కథయస్వ సాధు నః। దేహ్యావయోరంగవిలేపముత్తమం శ్రేయస్తతస్తే న చిరాద్భవిష్యతి । ౨ ॥ సైరంధ్రీ॥ దాస్యస్మ్యహం సుందర కంససమ్మతా త్రివక్రనామా హ్యనులేపకర్మణి। మద్భావితం భోజపతేరతిప్రియం వినా యువాం కోఽన్యతమస్తదర్హతి । ౩। రూపపేశలమాధుర్యహసితాలాపవీక్షితైః। ధర్షితాత్మా దదౌ సాంద్రముభయోరనులేపనమ్ ॥ ౪ । తతస్తావంగరాగేణ స్వవర్ణేతరశోభినా। సంప్రాప్తపరభాగేన శుశుభాతేఽనురంజితౌ ॥ ౫ ॥ ప్రసన్నో భగవాన్ కుబ్జాం త్రివక్రాం రుచిరాననామ్। ఋజ్వీం కర్తుం మనశ్చక్రే దర్శయన్ దర్శనే ఫలమ్ ॥ ౬॥ పద్భ్యామాక్రమ్య ప్రపదే ద్వ్యంగుల్యుత్తానపాణినా। ప్రగృహ్య చుబుకేఽధ్యాత్మముదనీనమదచ్యుతః । ౭ । సా తదర్జుసమానాంగీ బృహచ్ఛ్రోణిపయోధరా। ముకుందస్పర్శనాత్సద్యో బభూవ ప్రమదోత్తమా ॥ ౮ । తతో రూపగుణౌదార్యసంపన్నా ప్రాహ కేశవమ్। ఉత్తరీయాంతమాకృష్య స్మయంతీ జాతహృచ్ఛయా । ౯ । ఏహి వీర గృహం యామో న త్వాం త్యక్తుమిహోత్సహే। త్వయోన్మథితచిత్తాయాః ప్రసీద పురుషర్షభ॥ ౧౦ । ఏవం స్త్రియా యాచ్యమానః కృష్ణో రామస్య పశ్యతః। ముఖం వీక్ష్యాను గోపానాం ప్రహసంస్తాముువాచ హ । ౧౧ । ఏష్యామి తే గృహం సుభ్రు పుంసామాధివికర్శనమ్। సాధితార్థోఽగృహాణాం నః పాంథానాం త్వం పరాయణమ్॥ ౧౨॥ విసృజ్య మాధ్వ్యా వాణ్యా తాం వ్రజన్ మార్గే వణిక్పథే। నా

౩॥ రూపేతి ॥ రూపం అంగసౌష్ఠవం - పేశలం చ సౌకుమార్యం- మాధుర్యం చ రసికతా - హసితం చ ఆలాపశ్చ-వీక్షితం చ తైః ధర్షితాత్మా మోహితచిత్తా- సాంద్రం ఘనం ॥ ౪ ॥ తతఇతి ॥ స్వవర్ణేతరశోభినా రామకృష్ణయోః వర్ణాభ్యామితరః పీతాదివర్ణస్తేన శోభితుం శీలం యస్య తేన - సంప్రాప్తపరభాగేన సంప్రాప్తః పరో నాభేరుపరితనో భాగో యేన-యద్వా- సంప్రాప్తః పరభాగః శోభాతిశయో యేనేతి వా- తేనానురంజితౌ॥ ౫॥ ప్రసన్న ఇతి ॥ స్వదర్శనే సద్యః ఫలం దర్శయన్ ॥ ౬॥ పద్భ్యామితి॥ తస్యాః ప్రపదే పాదాగ్రద్వయం-పద్భ్యామాపీడ్య-ద్వే అంగుల్యౌ ఉత్తానే ఉన్నతే యస్మిన్ పాణౌ తేన-చుబుకే ముఖస్యాధోభాగే అధ్యాత్మం దేహం ఉన్నమయామాస॥ ౭॥ సేతి॥ తదైవ ఋజుః సమానమంగం యస్యాస్సా-బృహంతౌ శ్రోణిపయోధరౌ యస్యాస్సా ముకుందస్పర్శనాదితి ముఖ్యకారణం॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ఏష్యామీతి ॥ ఆధివికర్శనం మనః పీడాశమనం- కంసవధేన సాధితః అర్థః సుహృదాం ప్రయోజనం యేన సః- అగృహాణాం అకృతదారాణాం పాంథానాం ప్రవాసినాం పరం అయనం ఆశ్రయస్త్వం॥ ౧౨ ॥ విసృజ్యేతి॥ మధురయా గిరా తాం ప్రస్థాప్య వ్రజన్ వణిక్పథైః ఆ

చింతితః ॥ ౧౩ ॥ తదితి ॥ లేఖ్యాః చిత్రస్థాః ఇవ మూర్తయో యాసాం తాః ॥ ౧౪ ॥ తత ఇతి ॥ ధనుషః శాలాం పృచ్ఛన్ ॥ ౧౫ ॥ పురుషైరితి ॥ ప్రసహ్య బలాత్కారేణ ॥ ౧౬ ॥ కరేణేతి ॥ నిమిషేణ అతిశీఘ్రం మదకరీ మత్తహస్తీ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ తదితి ॥ గృహ్యతాం బధ్యతామితి వదంతో జిఘృక్షవః ఆవృతవంతః ॥ ౧౯ ॥ అథేతి ॥ న కేవలం క్రుద్ధౌ కింతు భగ్నస్య ధనుషః శకలే గృహీత్వా జఘ్నతుశ్చేతి ॥ ౨౦ ॥ బలమితి ॥ పరతః ప్రాప్తగంతవ్యమితి శాలాముఖాదేవ పునర్నిష్క్రమ్య ॥ ౨౧ ॥ తయోరితి ॥ తేజః ప్రభావం ప్రాగల్భ్యం ధృష్టతాం ॥ ౨౨ ॥ తయోరితి ॥ శకటం శకటవిమోచనస్థానం ॥ ౨౩ ॥ గోప్య ఇతి ॥ ముకుందస్య విగమే వ్రజాన్నిర్గమనసమయే యా ఆశిషః ఆశాసత సుఖం ప్రభాతా రజనీయం అద్య ధ్రువం తత్ర ప్రియో భవిష్యత ఇత్యాదియదుక్తం వ్యలీః ఋతాః సత్యాః అభూవుః పురుషభూషణస్య శ్రీకృష్ణస్య గాత్రలక్ష్మీం దేహశోభాం కథంభూతస్య గాత్రస్య - సఅహెూ - ఇతరాన్ బ్రహ్మాదీన్ హిత్వా యదయనం ఆశ్రయం శ్రీః కామయామాస - యాం గాత్రలక్ష్మీమితి వా ॥ ౨౪ ॥ అవనిక్తేతి ॥ అవనిక్తం క్షాళితం అంఘ్రియుగళం యయోస్తౌ - క్షీరమిశ్రమన్నం భుక్త్వా - సుఖ

నోపాయనతాంబూలస్రగ్గంధైస్సాగ్రజోర్చితః । ౧౩ । తద్దర్శనస్మరక్షోభాదాత్మానం నావిదం స్త్రియః । విస్రస్తవస్త్రకబరవలయాలేఖ్యమూర్తయః ॥ ౧౪ ।తతఃపౌరాన్పృచ్ఛమానోధనుషస్స్థానమచ్యుతః । తస్మిన్ప్రవిష్టోదదృశేధనురైంద్రమివాద్భుతమ్ । ౧౫ । పురుషైర్బహుభిర్గుప్తమర్చితంపరమర్ధిమత్ । వార్యమాణోనృభిఃకృష్ణఃప్రసహ్యధనురాదదే ॥ ౧౬ ॥ కరేణవామేనసలీలముద్ధృతంసజ్జంచకృత్వానిమిషేణపశ్యతామ్ । నృణాంవికృష్యప్రబభంజమధ్యతోయథేక్షుదండంమదకర్యురుక్రమః ॥ ౧౭ ॥ ధనుషోభజ్యమానస్యశబ్దఃఖంరోదసీదిశః । పూరయామాసయంశ్రుత్వాకంసస్త్రాసముపాగమత్ ।౧౮।తద్రక్షిణస్సానుచరాఃకుపితాఆతతాయినః । గృహీతుకామాఆవవ్రుర్గృహ్యతాంబధ్యతామితి ॥ ౧౯ ॥ అథతాన్దురభిప్రాయాన్విలోక్యబలకేశవౌ । క్రుద్ధౌధనుషఆదాయశకలేతాంశ్చజఘ్నతుః ॥ ౨౦ ॥ బలంచకంసప్రహితంహత్వాశాలాముఖాత్తతః । నిష్క్రమ్యచేరతుర్హృష్టౌనిరీక్ష్యపురసంపదః ॥ ౨౧ ॥ తయోస్తదద్భుతంవీర్యంనిశామ్యపురవాసినః । తేజఃప్రాగల్భ్యంరూపంచమేనిరేవిబుధోత్తమౌ ॥ ౨౨ ॥ తయోర్విచరతోస్స్వైరమాదిత్యోస్తముపేయివాన్ । కృష్ణరామౌవృతౌగోపైఃపురాచ్ఛకటమీయతుః ॥ ౨౩ ॥ గోప్యోముకుందవిగమేవిరహాతురాయాఆశాసతాశిషఋతామధుపుర్యభూవన్ । సంపశ్యతాంపురుషభూషణగాత్రలక్ష్మీంహిత్వేతరాంస్తుభజతశ్చకమేయనంశ్రీః ॥ ౨౪ ॥ అవనిక్తాంఘ్రియుగళౌభుక్త్వాక్షీరోపసేచనమ్ । ఊషతుస్తాంసుఖంరాత్రింజ్ఞాత్వాకంసచికీర్షితమ్ ॥ ౨౫ ॥ కంసస్తుధనుర్భంగంరక్షిణాంస్వబలస్యచ । వధంనిశమ్యగోవిందరామవిక్రీడితంపరమ్ ॥ ౨౬ ॥ దీర్ఘప్రజాగరోభీతోదుర్నిమిత్తానిదుర్మతిః । బహూన్యచష్టోభయథామృత్యోర్దౌత్యకరాణిచ ॥ ౨౭ ॥ అదర్శనంస్వశిరసఃప్రతిరూపేచసత్యపి । అసత్యపిద్వితీయేచద్వైరూప్యంజ్యోతిషాంతథా ॥ ౨౮ ॥ ఛిద్రప్రతీతిశ్ఛాయాయాంప్రాణఘోషానుపశ్రుతిః । స్వర్ణప్రతీతిర్వృక్షేషుస్వపదానామదర్శనమ్ ॥ ౨౯ ॥ స్వప్నేప్రేతపరిష్వంగఃఖరయానంవిషాదనమ్ । యాయాన్నలదమాల్యేకస్తైలాభ్యక్తోదిగంబరః ॥ ౩౦ ॥ అన్యానిచేత్థంభూతానిస్వప్నజాగరితానిచ । పశ్యన్మరణసంత్రస్తోనిద్రాంలేభేనచింత

స్యవసతాం ॥ ౨౫ ॥ కంస ఇతి ॥ పరం కేవలం గోవిందరామయోర్విక్రీడితం తత్ - నతు పరాక్రమః కశ్చిత్ ॥ ౨౬ ॥ దీర్ఘేతి ॥ ఉభయథా స్వప్నజాగరితభేదేన ప్రత్యేకం మృత్యోర్దౌత్యకరాణి చ - తథా చ మంత్రః ॥ శ్రు ॥ ఇత్థా దులూక ఆపప్తత్ - హిరణ్యాక్షో అయోముఖః రక్షసాం దూత ఆగతః - తమితో నాశయాగ్నే - ఇత్యాది తథా - యదేతద్భూతాన్యన్వావిశ్య - దైవీం వాచం వదసీత్యాదిశ్చ ॥ ౨౭ ॥ తాన్యేవ దర్శయతి శ్లోకత్రయేణ ॥ అదర్శనమితి ॥ జలాదౌ ప్రతిరూపే దృశ్యమానేపి స్వశిరసస్తత్రాదర్శనం అసత్యపి ద్వితీయే చక్షుషం తథా ద్వైగుణ్యాదౌ జ్యోతిషాం చంద్రాదీనాం ద్విత్వం ॥ ౨౮ ॥ ఛిద్రేతి ॥ ఛాయాయాం ప్రతిబింబే ఛిద్రప్రతీతిః - పిహితకర్ణపుటయోః అంతః శ్రూయమాణో ధ్వనిః ప్రాణఘోషః తస్య అశ్రవణం వృక్షేషు స్వర్ణవర్ణప్రతీతిః - రజఃకర్దమాదిషు స్వపదానామదర్శనం ఏతాని జాగరితజాని దుర్నిమిత్తాని ॥ ౨౯ ॥ స్వాప్నాన్యాహ ॥ స్వప్న ఇతి ॥ ప్రేతైః మృతైః పరిష్వంగః ఖరమారుహ్య యానం - విషభక్షణం - నలదమాలీ జపాకుసుమమాలీ యాయాదితి యత్ - తదప్యేకం దుర్నిమిత్తమితి ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ పశ్యన్నితి ॥ పశ్యన్ కష్టేన కథంచిత్ ప్ర

భాతాయాంపునఃసూర్యేచాభ్యుదితేసముత్థితఇతి- తథాచశ్రుతిః- యఉదగాన్మహతోర్ణవాద్విభ్రాజమానస్సరిరస్యమధ్యాత్సమావృషభో లోహితాక్షస్సూర్యోవిపశ్చిన్మనసాపునాత్వితిచ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ తేష్వితి ॥ యథోపజోషంయథాసుఖం ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ వాద్యమానేష్వితి ॥ మల్లతాళాఃఉత్తరోఉపరిఉచ్చైఃశ్రూయంతేయేషుతేషుతూర్యేషు ఉపాధ్యాయాఃమల్లాచార్యాః ॥౩౬॥ చాణూరఇతి॥ ఉపస్థానంమల్లరంగం॥ ౩౭ ॥ నందేతి ॥ సమాహుతాః సమాహూతాః - నివేదితానిఉపాయనానియైస్తే ॥ ౩౮ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ద్విచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో ॥ త్రిచత్వారింశకేహత్వాగజేంద్రంరామకృష్ణయోః । రంగప్రవేశసాభాగ్యంచాణూరేణసుభాషణమ్॥ అథేతి॥ పూర్వేద్యురేవకృతం శౌచంశుద్ధత్వంనిరపరాధత్వంయాభ్యాంతౌ- ఏతదుక్తంభవతిధనుర్భంగాదినాఅవాభ్యాంనిజైశ్వర్యేసూచితేపి కితరాసముంచతిఆ త్మానంచపునఃజిఘాంసతిఅతోస్యమాతులస్యవధేనావయోర్నదోషఇత్యేవంకృతాపరాధపరిహారావితిమల్లానాందుందుభీనాంచఘోషం-

యా ॥ ౩౧ ॥ వ్యుష్టాయాంనిశికౌరవ్యసూర్యేచాభ్యుదస్సముత్థితే । కారయామాసవైకంసోమల్లక్రీడామహోత్సవమ్॥౩౨॥ ఆనర్చుఃపురుషారంగంతూర్యభేర్యశ్చజఘ్నిరే। మంచాశ్చాలంకృతాస్స్రగ్భిఃపతాకాచేలతోరణైః॥ ౩౩ ॥ తేషుపౌరాజానపదాబ్రహ్మక్షత్రపురోగమాః। యథోపజోషంవివిశూరాజానశ్చకృతాసనాః ॥ ౩౪ ॥ కంసఃపరివృతోమాత్యైరాజమంచముపావిశత్। మండలేశ్వరమధ్యస్థోహృదయేనవిదూయతా ॥ ౩౫॥ వాద్యమానేషుతూర్యేషుమల్లతాళోత్తరేషుచ। మల్లాస్స్వలంకృతాదృప్తాస్సోపాధ్యాయాస్సమావిశన్ ॥ ౩౬ ॥ చాణూరోముష్టికఃకూటశ్శలస్తోసలఏవచ। తఆసేదురుపస్థానంవల్గువాద్యప్రహర్షితాః ॥ ౩౭ ॥ నందగోపాదయోగోపాభోజరాజసమాహుతాః। నివేదితోపాయనాస్తేపకస్మిన్మంచఆవిశన్ ॥౩౮ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్విచత్వారింశోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋

——❋ కువలయాపీడాఖ్యగజతత్సాదివధకథాప్రారంభఘట్టః. ❋——

అథరామశ్చకృష్ణశ్చకృతశౌచౌపరంతప। మల్లదుందుభినిర్ఘోషంశ్రుత్వాద్రష్టుముపేయతుః ॥౧॥ రంగద్వారముపాసాద్యతస్మిన్నాగమవస్థితమ్। పశ్యన్కువలయాపీడంకృష్ణోంబష్ఠప్రచోదితమ్॥ ౨॥ బద్ధ్వాపరికరంశౌరిస్సమూహ్యకుటిలాలకాన్ । ఉవాచహస్తిపంవాచామేఘనాదగభీరయా ॥ ౩ ॥ అంబష్ఠాంబష్ఠమార్గంనోదేహ్యపక్రామమాచిరమ్। నోచేత్సకుంజరంత్వాద్యనయామియమసాదనమ్॥ ౪ ॥ ఏవంనిర్భర్త్సితోంబష్ఠఃకుపితఃకోపయన్గజమ్।చోదయామాసకృష్ణాయకాలాంతకయమోపమమ్ ॥ ౫ ॥ కరీంద్రస్తమభిద్రుత్యకరేణతరసాగ్రహీత్ । కరాద్విగళితస్సోమునిహత్యాంఘ్రిష్వలీయత । ౬ । సంక్రుద్ధస్తమచక్షాణోఘ్రాణదృష్టిస్సకేశవమ్। పరామృశత్పుష్కరేణసప్రసహ్యవినిర్గతః । ౭ । పుచ్ఛేప్రగృహ్యాతిబలోధనుషఃపంచవింశతిమ్। విచకర్షయథానాగంసుపర్ణఇవలీలయా । ౮ । సపర్యావర్తమానేనసవ్యదక్షిణతోచ్యుతః। బభ్రామభ్రామ్యమాణేనగోవత్సేనేవబాలకః। ౯ ।తతోభిముఖమభ్యేత్యపాణినాహత్యవారణమ్। ప్రాద్రవన్పాతయామాసస్పృశ్య

మల్లతాళదుందుభిఘోషంవా ॥ ౧ ॥ రంగేతి ॥ అంబష్ఠోహస్తిపఃతేనప్రచోదితం ॥ ౨ ॥ బద్ధ్వేతి ॥ పరికరంయుద్ధోచితంపరిధానంకృత్వా - సమూహ్యబధ్వా॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ఏవమితి ॥ అంతకోమృత్యుః- కాలస్తన్నిమిత్తం - యమస్తన్నియంతా- తైరుపమాయస్యతం ॥ ౫ ॥ కరీంద్రఇతి ॥ విగళితోవిచ్యుతః- సఃముష్టినానిహత్యఅలీయతఅదృశ్యోబభూవ॥ ౬ ॥ సంక్రుద్ధఇతి ॥ అచక్షాణఃఅపశ్యన్ఘ్రాణంఅవఘ్రాణంతేనదృష్టిఃదర్శనంయస్యసః-లోచనాగోచరమపిపశవోహిఘ్రాణేనజానంతీతిప్రసిద్ధం-పరామృశత్ధృతవాన్- పుష్కరేణశుండాగ్రేణ - సకృష్ణఃప్రసహ్యబలేన ॥ ౭॥పుచ్ఛఇతి ॥ ధనుషః ధనుషాంపంచవింశతిర్యావత్ తావంతందేశం - గజంవిచకర్ష ఆకృష్యనీతవాన్ - కంకఇవవిచకర్ష-యథానాగంసర్పంవద్వర్తమానంగజంసుపర్ణఇవస్వయమితి ॥శ్లో॥ఆవిరాసీద్యథాప్రాచ్యాండజీందురివపుష్కలఇతివత్ ॥ ౮ ॥ సఇతి ॥ పుచ్ఛగ్రాహిణంకృష్ణంగృహీతుంయదిదక్షిణతఃపరివర్తతేగజస్తర్హిసవ్యతోభ్రామయతి-యదాసవ్యతఃపరివర్తతేతదాదక్షిణతోభ్రామయన్తేనసహబహుబభ్రామ-గోవత్సేనభ్రామ్యమాణేనబాలకఃసహికృష్ణోయథాఅన్యోవాబాలకఇవేతివా ॥ ౯ ॥ తతఇతి ॥ వారణంగజంప్రాద్రవన్ప్రకర్షేణసమంతతోధావన్-పాతయామాస-సయథాపతతితథా

తంపంచధా ప్రాద్రవదిత్యర్థః॥ ౧౦॥సఇతి॥కించఅహనత్ అహన్॥౧౧॥౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ మృతకమితి॥రంగంసమావిశత్తదా వీరశ్రియాబభౌ - కథంభూతః అంసేన్యస్తంవిషాణంగజదంతోయేనసః - అసృజారక్తస్యమదస్యచబిందుభిః పరితోంకితః- విరూఢాః ఉద్గతాః స్వేదకణికాస్తాభిరుపలక్షితం వదనాంబురుహంయస్యసః॥ ౧౫॥ నకేవలంసాగ్రజస్సఏవరంగంసమావిశత్ కింతు॥వృతౌగోపైరితి॥ ౧౬॥ తత్రశృంగారాదిసర్వరసకదంబమూర్తిర్భగవాంస్తత్తదభిప్రాయానుసారేణబభౌనసాకల్యేనసర్వేషామిత్యాహ॥మల్లానామితి॥ మల్లాదీనాందశానాంద్రష్టౄణాం- అశన్యాదిరూపేణదశధావిదితస్సన్ సాగ్రజోరంగంగతఇత్యన్వయః - మల్లాదిష్వపి క్రమేణ రసాః క్రమేణశ్లోకేననిబధ్యంతే॥ శ్లో॥ రౌద్రోద్భుతశ్చశృంగారో హాస్యంవీరోదయాతథా। భయానకశ్చ భీభత్సశ్శాంతస్సప్రేమభక్తికః - అవిదుషాంవిరాట్ వికలఃఅపర్యాప్తౌ రాజతఇతితథా - అనేనభీభత్సఉక్తః - వికలత్వంచక్వవజ్రసారసర్వాంగావిత్యాదినా॥

మానః పదేపదే॥ ౧౦ ॥ సధావన్క్రీడయాభూమౌపతిత్వాసహసోత్థితః। తంమత్వాపతితంక్రుద్ధోదంతాభ్యాంసోహనక్షితిమ్ ॥ ౧౧ ॥ స్వవిక్రమేప్రతిహతేకుంజరేంద్రోత్యమర్షితః। చోద్యమానోమహామాత్రైః కృష్ణమభ్యద్రవద్రుషా ॥ ౧౨ ॥ తమాపతంతమాసాద్యభగవాన్మధుసూదనః। నిగృహ్యపాణినాహస్తంపాతయామాసభూతలే ॥ ౧౩ ॥ పతితంతంపదాక్రమ్యమృగేంద్రఇవలీలయా। దంతముత్పాట్యతేనేభంహస్తిపాంశ్చాహనద్ధరిః ॥ ౧౪ ॥ మృతకంద్విపముత్సృజ్యదంతపాణిస్సమావిశత్ । అంసన్యస్తవిషాణోసృఙ్మదబిందుభిరంకితః। విరూఢస్వేదకణికవదనాంబురుహోబభౌ ॥

➝ ❈ చాణూరముష్టికాదిమల్లవధకథాప్రారంభఘట్టః. ❈ ⟵

౧౫ ॥ వృతౌగోపైః కతిపయైర్బలదేవజనార్దనౌ। రంగంవివిశతూ రాజన్ గజదంతవరాయుధౌ॥ ౧౬ ॥మల్లానామశనిర్నృణాంనరవరస్స్త్రీణాంస్మరోమూర్తిమాన్గోపానాంస్వజనోసతాంక్షితిభుజాంశాస్తాస్వపిత్రోశ్శిశుః। మృత్యుర్భోజపతేర్విరాడవిదుషాంతత్త్వంపరంయోగినాంవృష్ణీనాంపరదేవతేతివిదితోరంగంగతస్సాగ్రజః ॥ ౧౭ ॥ హతంకువలయాపీడంవృష్ట్వాతావపిదుర్జయౌ। కంసోమనస్వ్యపితదాభృశముద్విజేనృప ॥ ౧౮ ॥తౌరేజతూరంగగతౌమహాభుజౌవిచిత్రవేషాభరణస్రగంబరౌ। యథానటావుత్తమవేషధారిణౌమనఃక్షిపంతౌప్రభయానిరీక్షతామ్ ॥ ౧౯ ॥ నిరీక్ష్యతావుత్తమపూరుషౌతదామంచస్థితానాగరరాష్ట్రకానృపాః। ప్రహర్షవేగోత్కలితేక్షణాననాఃపపుర్నతృప్తానయనైస్తదాననమ్॥ ౨౦ ॥ పిబంతఇవచక్షుర్భ్యాంలిహంతఇవజిహ్వయా। జిఘ్రంతఇవనాసాభ్యాంశ్లిష్యంతఇవబాహుభిః॥ ౨౧ ॥ ఊచుఃపరస్పరంతేవైయథాదృష్టంయథాశ్రుతమ్। తద్రూపగుణమాధుర్యప్రాగల్భ్యస్మారితాఇవ ॥ ౨౨ ॥ ఏతౌభగవతస్సాక్షాద్ధరేర్నారాయణస్యహి। అవతీర్ణావిహాంశేనవసుదేవస్యవేశ్మని॥ ౨౩॥సఏషకిలదేవక్యాంజాతోనీతశ్చగోకులమ్। కాలమేతంవసన్గూఢోవవృధేనందవేశ్మని॥ ౨౪ ॥ పూతనానేననిహతాచక్రవాతశ్చదానవః। అర్జునౌధేనుకఃకేశీగుహ్యకోన్యేచతద్విధాః॥ ౨౫॥ గావస్సపాలాఏతేనదావాగ్నేఃపరిమోచితాః। కాళీయోదమితస్సర్ప ఇంద్రశ్చవిమదఃకృతః॥ ౨౬ ॥ సప్తాహమేకహస్తేనధృతోద్రిప్రవరోమునా। వర్షవాతాశనిభ్యశ్చపరిత్రాతంచగోకులమ్॥ ౨౭ ॥ గోప్యోస్యనిత్యముదితాహసితప్రేక్షణంముఖమ్। పశ్యంత్యోవివిధాం

ష్యేతి॥ ౧౭॥ హతమితి ॥ ఉద్వివిజేభీతోబభూవ ॥ ౧౮ ॥ తావితి ॥ యథానటావితినిర్భయత్వందర్శితం॥ ౧౯ ॥ నిరీక్ష్యేతి ॥ ప్రహర్షవేగేనఉత్కలితాన్యుజ్జృంభితానీక్షణాన్యాననానిచయేషాంతే- తదాతదాననం పపుః పరంనతుతృప్తాః నిరాకాంక్షానబభూవురిత్యర్థః॥ ౨౦ ॥ తదేవాహ ॥ పిబంతఇవేతి ॥ శ్లిష్యంతః పరిష్వంగంకుర్వంతఇవ - లక్షితాఇత్యర్థః॥ ౨౧ ॥ ఊచురితి ॥ యథాదృష్టంధనుర్భంగాది- యథాశ్రుతంగోవర్ధనోద్ధరణాది - తత్తదనతిక్రమ్యతదనురూపమిత్యర్థః- ప్రత్యక్షంచతయోఃరూపంగజదంతాదియుక్తం- గుణాఃశౌర్యాదయః- మాధుర్యంహసితాలాపాది- ప్రాగల్భ్యంధార్ష్ట్యం- తైఃస్మారితాఇవస్మరణంప్రాపితాఇవేత్యర్థః॥ ౨౨॥ స్మితానాంవాక్యాన్యాహ్పష్టభిః॥ ఏతావితి॥ ౨౩॥ సఇతి ॥ కిలేతిసర్వత్రాన్వయః॥ ౨౪ ॥ పూతనేతి ॥ గుహ్యకః శంఖచూడః- అన్యేఅసురాదయః॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭ ॥ గోప్యఇతి ॥ ఆశ్రమం ఈషచ్ఛ్రమయుక్తంముఖం - ఆశ్రమంసుఖమితివా - యద్వా- ఆశ్ర

మంయథాభవతితథా - తరంతిస్మేతి ॥ ౨౮ ॥ వదంతీతి ॥ అనేనపరిరక్షితాయదావర్ణాంశః సుబహువిశ్రుతస్సః - స్త్ర్యాదిలప్స్యత ఇతివదంతీతి ॥ ౨౯ ॥ అయఘ్మితి ॥ ధేనుకబకవత్సాసురేషు విపర్యయో - క్తిర్జనవాదేషు అనిశ్చయాత్ ॥ ౩౦ ॥ జనేష్వితి ॥ జనేష్వేవం బ్రువాణేషు సత్సు - తదసహమానశ్చాణూరోబ్రవీదితి ॥ ౩౧॥౩౨॥౩౩॥౩౪॥ తస్మాదితి ॥ హేకృష్ణప్రియంకరవామేతి - రాజ్ఞిప్రీతే - భూతానిచప్రసీదేయుః ॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ బాలాఇతి ॥ యథోచితంనియుద్ధం బాహుయుద్ధంభవేత్ - మల్లసభాసదః మల్లసభాధికృతాః అధర్మోమాస్పృశేత్ నస్స్పృశేదిత్యేతదర్థం - హామల్లేతివా ॥ ౩౮ ॥ నేతి ॥ సహస్రద్విపానాం సత్త్వంబలంబిభర్తీతితథా ॥ ౩౯ ॥ తస్మాదితి ॥ తథాబలిభిర్మాదృశైస్సహ - అనయఃఅధర్మః - విక్రమపరాక్రమంకురు - ముష్టికోవిక్రమతాదితి ॥ ౪౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - త్రిచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

స్తాపాంస్తరంతిస్మాత్ర మంముదా ॥ ౨౮ ॥ వదంత్యనేనవంశోయంయదోస్సుబహువిశ్రుతః । శ్రియంయశోమహత్త్వంచలప్స్యతేపరిరక్షితః ॥ ౨౯ ॥ అయంచాస్యాగ్రజశ్శ్రీమాన్రామఃకమలలోచనః । ప్రలంబోనిహతోనేనవత్సకోధేనుకాదయః ॥ ౩౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ జనేష్వేవంబ్రువాణేషుతూర్యేషునినదత్సుచ । కృష్ణరామౌసమాభాష్యచాణూరోవాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౩౧ ॥ హేనందసూనోహేరామభవంతౌవీర్యసంమతౌ । నియుద్ధకుశలౌశ్రుత్వారాజ్ఞాహూతౌదిదృక్షుణా ॥ ౩౨ ॥ ప్రియంరాజ్ఞఃప్రకుర్వంత్యశ్శ్రేయోవిందంతివైప్రజాః । మనసాకర్మణావాచావిపరీతమతోన్యథా ॥ ౩౩ ॥ నిత్యంప్రముదితాగోపావత్సపాలాస్తథాస్ఫుటమ్ । వనేషుమల్లయుద్ధేనక్రీడంతశ్చారయంతిగాః ॥ ౩౪ ॥ తస్మాద్రాజ్ఞఃప్రియంయూయంవయంచకరవామహే । భూతానినఃప్రసీదంతిసర్వభూతమయోనృపః ॥ ౩౫ ॥ తన్నిశమ్యాబ్రవీత్కృష్ణోదేశకాలోచితంవచః । నియుద్ధమాత్మనోభీష్టంమన్యమానోభినంద్యచ ॥ ౩౬ ॥ ప్రజాభోజపతేరస్యవయంచాపివనేచరాః । కరవామప్రియంనిత్యంతన్నఃపరమనుగ్రహః ॥ ౩౭ ॥ బాలావయంతుల్యబలైఃక్రీడిష్యామోయథోచితమ్ । భవేన్నియుద్ధంమాధర్మస్స్పృశేన్మల్లసభాసదః ॥ ౩౮ ॥ చాణూరః ॥ నబాలోనకిశోరస్త్వంబలశ్చబలినాంవరః । లీలయేభోహతోయేనసహస్రద్విపసత్త్వభృత్ ॥ ౩౯ ॥ తస్మాద్భవద్భ్యాంబలిభిర్యోద్ధవ్యంనానయోత్ర వై । మయివిక్రమవార్ష్ణేయబలేనసహముష్టికః ॥ ౪౦ ॥

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రిచత్వారింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

ఏవంచర్చితసంకల్పోభగవాన్మధుసూదనః । ఆససాదాథచాణూరంముష్టికంరోహిణీసుతః ॥ ౧ ॥ ఆస్ఫోట్యహస్తౌహస్తాభ్యామూరూచైవపునఃపునః । విసృజ్యభూయస్సంగృహ్యపరిక్రమ్యపరస్పరమ్ ॥ ౨ ॥ హస్తాభ్యాంహస్తయోర్బద్ధ్వాపద్భ్యామేవచపాదయోః । విచకర్షతురన్యోన్యంప్రసహ్యవిజిగీషయా ॥ ౩ ॥ అరత్నీద్వేఅరత్నిభ్యాంజానుభ్యాంచైవజానునీ । శిరశ్శీర్ష్ణోరసోరస్తావన్యోన్యమభిజఘ్నతుః ॥ ౪ ॥ పరిభ్రామణవిక్షేపపరిరంభావపాతనైః । ఉత్సర్పణాపసర్పైస్తావన్యోన్యంప్రత్యరుంధతామ్ ॥ ౫ ॥ ఉత్థాపనైరున్నయనైశ్చాలనైస్థాపనైరపి । పరస్పరంజిగీషంతావపచక్రతురాత్మనః ॥ ౬ ॥ తద్బలాబలవద్యుద్ధం సమేతాస్సర్వయోషితః । ఊచుఃపరస్పరంరాజన్సానుకంపావరూథశః ॥ ౭ ॥ మహానయంబతాధర్మఏషాంరాజసభాసదామ్ । యేబాలబలవద్యుద్ధంరాజ్ఞోన్విచ్ఛం

శ్లో ॥ చతుశ్చత్వారింశకేతుమల్లకంసాదిమర్దనమ్ । కంసయోషితఆశ్వాసస్తాభ్యాంపిత్రోశ్చదర్శనమ్ ॥ ఏవమితి ॥ చర్చితః నిశ్చితవిషయస్సంకల్పోయస్యసః ॥ ౧॥౨॥౩॥ అరత్నీ ఇతి ॥ బాహుమూలాత్ బాహుమధ్యాత్ - కనిష్ఠాంగుళిర్యతిరేకేణకృతముష్టిహస్తోరత్నిః ॥ ౪ ॥ పరిభ్రామణేతి ॥ పరిభ్రామణంహస్తాదిముద్గృహీత్వా పరితశ్చాలనం - విక్షేపోనోదనం - పరిరంభోబాహుభ్యాంనిష్పీడనం - అవపాతనంఅధఃక్షేపః - ఉత్సర్పణంఉత్సృజ్యపురతోగమనం - అపసర్పణం అపసృజ్య పృష్ఠతోగమనం - ఏతైఃప్రత్యరుంధతాం ప్రత్యావృతవంతౌ ॥ ౫ ॥ ఉత్థాపనైరితి ॥ ఉత్థాపనంపాదౌజానునీచపిండీకృత్య పతితస్యోచ్చాటనం - ఉన్నయనంహస్తాభ్యాముద్ధృత్యనయనం - చాలనంకంఠాదిలగ్నస్యనిస్సారణం - స్థాపనం పాణిపాదాదిపిండీకరణం - ఏవంపరస్పరమాత్మనోదేహస్యాపచక్రతుః అపకారంకృతవంతౌ ॥ ౬ ॥ తదితి ॥ తద్యుద్ధంబలాబలవత్ ఏకతోబలంఅన్యతః అబలంతద్యుద్ధంవిషమమిత్యూచురిత్యర్థః ॥ ౭ ॥ తదేవదర్శయ

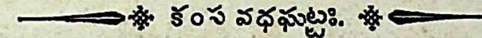
తి ॥ మహానితి॥ యద్వా-తత్ బాలబలవతోర్యుద్ధం దృష్ట్వా- మహాన యమధర్మ ఇత్యూచురిత్యన్వయః- బాలయోర్బలవతోశ్చయుద్ధం రాజా చేత్పశ్యేత్స్వయం నారణీయః- ఏతే తు రాజ్ఞః పశ్యతః స్వయమప్యన్విచ్ఛంతి అనుమన్యంత ఇతి మహానధర్మ ఇత్యర్థః ॥ ౮॥ బలాబలవద్యుద్ధతాం ప్రపంచయతి పంచభిః ॥ క్వేతి ॥ వజ్రసారాణి వజ్రవత్కఠినాని - సర్వాణ్యంగాని యయోస్తౌ ॥ ౯ ॥ ధర్మేతి ॥ సమాజస్య సభాయాః॥ ౧౦॥ అపరాణ్యూచుః॥ నేతి ॥ అబ్రువన్-జ్ఞాత్వాపి తూష్ణీం తిష్ఠన్ - విబ్రువన్ - విపరీతం బ్రువన్ - అజ్ఞః న జానామీతి బ్రువన్ అతః ప్రాజ్ఞస్సభాం న ప్రవిశేదితి ॥ ౧౧॥ వల్గత ఇతి ॥ వల్గతః శత్రుమభితః శత్రోస్సర్వతో ధావతః కృష్ణస్య శ్రమవారిణా ఉప్తం వ్యాప్తం వదనాంబుజం దృశ్యతాం ॥ ౧౨॥ అన్యా ఊచుః ॥ కిమితి ॥ సామర్షం సక్రోధం- హాసేన సంరంభః ఆవేశః తేన శోభనం ॥ ౧౩॥ అన్యా ఊచుః ॥ పుణ్యా ఇతి ॥ నృలింగేన మనుష్యదేహేన గూఢః - వనస్థాని చిత్రాణి మాల్యాని యస్య సః - గిరిత్రః శివః రమా చ తాభ్యామర్చితావంఘ్రీ యస్య సః · అయం భావః - ధిగిమాం సభాం - యస్యామయం పరాభూయతే- తాస్తు వ్రజభువో ధన్యాః- యత్ యాసు అయం కృష్ణో వివిధక్రీడయా అంచతి గచ్ఛతీతి ॥ ౧౪ ॥ ....

తిపశ్యతః । ౮ । క్వవజ్రసారసర్వాంగౌమల్లౌశైలేంద్రసన్నిభౌ । క్వచాతిసుకుమారాంగౌకిశోరౌనా
ప్తయౌవనౌ । ౯॥ ధర్మవ్యతిక్రమోహ్యస్యసమాజస్యధ్రువంభవేత్ । యత్రాధర్మస్సముత్తిష్ఠేన్న
స్థేయంతత్రకర్హిచిత్। ౧౦॥ నసభాంప్రవిశేత్ప్రాజ్ఞస్సభ్యదోషాననుస్మరన్ । అబ్రువన్విబ్రు
వన్నజ్ఞోనరఃకిల్బిషమశ్నుతే॥౧౧॥ వల్గతశ్శత్రుమభితఃకృష్ణస్యవదనాంబుజమ్। వీక్ష్యతాంశ్రమవా
ర్యుప్తంపద్మకోశమివాంబుభిః॥ ౧౨॥ కింనపశ్యతరామస్యముఖమాతామ్రలోచనమ్ । ముష్టికంప్రతి
సామర్షంహాససంరంభశోభనమ్॥ ౧౩॥ పుణ్యాబతవ్రజభువోయదయంనృలింగగూఢఃపురాణపురు
షోవనచిత్రమాల్యః । గాఃపాలయన్సహబలఃక్వణయంశ్చవేణుం విక్రీడయాంచతిగిరిత్రరమార్చి
తాంఘ్రిః॥౧౪॥గోప్యస్తపఃకిమచరన్యదముష్యరూపంలావణ్యసారమసమోర్ధ్వమనన్యసిద్ధమ్। దృ
గ్భిఃపిబంత్యనుసవాభినవందురాపమేకాంతధామయశసఃశ్రియఐశ్వరస్య। ౧౫। యాదోహనేఽవహ
ననేమథనోపలేపప్రేంఖేంఖనార్భరుదితోక్షణమార్జనాదౌ । గాయంతిచైనమనురక్తధియోఽశ్రు
కంఠ్యోధన్యావ్రజస్త్రియఉరుక్రమచిత్తయానాః । ౧౬ । ప్రాతర్వ్రజాద్వ్రజతఆవిశతశ్చసా
యంగోభిస్సమంక్వణయతోఽస్య నిశమ్యవేణుమ్ । నిర్గమ్యతూర్ణమబలాఃపథిభూరిపుణ్యాఃపశ్యంతిసస్మి
తముఖంసదయావలోకమ్ । ౧౭ । ఏవంప్రభాషమాణాసుస్త్రీషుయోగేశ్వరోహరిః । శత్రుంహం
తుంమనశ్చక్రేభగవాన్భరతర్షభ । ౧౮ । ఉపశ్రుత్యగిరస్స్త్రీణాంపుత్రస్నేహశుచాతురౌ । పి
తరావన్వతప్యేతాంపుత్రయోరబుధౌబలమ్॥ ౧౯॥ తైస్తైర్నియుద్ధవిధిభిరుభౌచాణూరకేశవౌ । యు
యుధాతేయథాన్యోన్యంతథైవబలముష్టికౌ । ౨౦॥ భగవద్గాత్రనిష్పాతైర్వజ్రనిష్పేషనిష్ఠురైః ।
చాణూరోభజ్యమానాంగోముహుర్గ్లానిమవాపహ॥ ౨౧॥ సశ్యేనవేగఉత్పత్యముష్టీకృత్యకరావు

అహో కష్టమల్పపుణ్యా వయం యతోస్మాభిరనవసరే దృష్టోయం కృష్ణః గోప్యస్తు బహుపుణ్యా ఇత్యాహుస్త్రిభిః॥ గోప్య ఇతి॥ అముష్య శ్రీకృష్ణస్య-రూపం అంగం లావణ్యేన సారం శ్రేష్ఠం-కించ-అసమోర్ధ్వం న విద్యతే సమమూర్ధ్వమధికం చ యస్య తత్ - తదపి నాన్యేన ఆభరణాదినా సిద్ధం-కింతు- స్వత ఏవ యశసః శ్రియః ఐశ్వరస్య ఏకాంతధామ ఐశ్వర్యస్య చ అవ్యభిచారిస్థానం- పాఠాంతరే అముష్యేశ్వరస్యేత్యన్వయః-ఏవంభూతం అనుసవాభినవం నిత్యనవీనం రూపం యాః నేత్రైః పశ్యంతీతి ॥ ౧౫ ॥ యా ఇతి ॥ కించ - యాః దోహనాదిష్వేనం గాయంతి - తాః వ్రజస్త్రియో ధన్యాః ప్రేంఖేంఖనం డోలాందోళనం - ఉక్షణం సేచనం - కథంభూతాః ఉరుక్రమచిత్తయానాః ఉరుక్రమే చిత్తం తేనైవ యానం సర్వవిషయప్రాప్తిర్యాసాం తాః - పాఠాంతరే ఉరుక్రమం చింతయంత్య ఇత్యర్థః - కుతః అనురక్తధియః దృఢధియః తత్ర లింగం అశ్రుకంఠ్యః ॥ ౧౬॥ అపిచ॥ ప్రాతరితి ॥ యా అబలాః - అస్య వేణుం నిశమ్య-గృహాత్తూర్ణం నిర్గమ్య- పథి సస్మితముఖం పశ్యంతి - తాః భూరిపుణ్యా ఇతి ॥ ౧౭ ॥ ఏవమితి॥ ఏవం సభయం బ్రువాణాసు స్త్రీషు- తాసాం భయనివృత్తయే- కృష్ణః శత్రుం హంతుం మనశ్చక్రే॥ ౧౮ ॥ ఉపశ్రుత్యేతి ॥ సభయాః స్త్రీణాం గిరః శ్రుత్వా- పుత్రయోః స్నేహేన యా శుక్ తయా ఆతురౌ పితరౌ పుత్రయోర్బలమజానంతౌ పితరావనుతాపం ప్రాప్తావితి ॥ ౧౯॥ ౨౦॥ భగవదితి ॥ తథా భగవతో గాత్రాణాం అరత్నిజాన్వాదీనాం

నిష్పాతైః ప్రహారైః - వజ్రస్యాపి నిష్పేషః తీవ్రః పాతః - తద్వన్నిష్పాతైః - భజ్యమానాంగః శ్లథద్గాత్రః ॥ ౨౧ ॥ స ఇతి ॥ శ్యేనస్యేవ వేగో యస్య సః చాణూరః - అబాధత అతాడయత్ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ భూపృష్ఠ ఇతి ॥ భూపృష్ఠే భువః ఉపరి - పోథయామాస ఆస్ఫోటయత్ - ఇంద్రధ్వజో వజ్రం - యద్వా - ఇంద్రధ్వజో నామ గౌడదేశేషు ప్రసిద్ధః కస్మింశ్చిదుత్సవే మహాన్ స్తంభో ధ్వజపతాకాద్యలంకృతః పురుషాకృతిరుచ్ఛ్రీయతే - స యథా పతతి తద్వదితి ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ప్రవేపిత ఇతి ॥ అర్దితః పీడితః ఉర్వ్యుపస్థే భూతలే ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥

భా। భగవంతం వాసుదేవం క్రుద్ధో వక్షస్యబాధత ॥ ౨౨ ॥ నాచలత్తత్ప్రహారేణ మాలాహత ఇవ ద్విపః। బాహ్వోర్నిగృహ్య చాణూరం బహుశో భ్రామయన్ హరిః ॥ ౨౩ ॥ భూపృష్ఠే పోథయామాస తరసా క్షీణజీవితమ్। విస్రస్తాకల్పకేశస్రగింద్రధ్వజ ఇవాపతత్ ॥ ౨౪ ॥ తథైవ ముష్టికః పూర్వం స్వముష్ట్యాభిహతేన వై। బలభద్రేణ బలినా తలేనాభిహతో భృశమ్ ॥ ౨౫ ॥ ప్రవేపితస్స రుధిరముద్వమన్ ముఖతోఽర్దితః। వ్యసుః పపాతోర్వ్యుపస్థే వాతాహత ఇవాంఘ్రిపః ॥ ౨౬ ॥ తతః కూటమనుప్రాప్తం రామః ప్రహరతాం వరః। అవధీల్లీలయా రాజన్ సావజ్ఞం వామముష్టినా ॥ ౨౭ ॥ తర్హ్యేవ హి శలః కృష్ణప్రపదాహతశీర్షకః। ద్విధా విశీర్ణస్తోసలక ఉభావపి నిపేతతుః ॥ ౨౮ ॥ చాణూరే ముష్టికే కూటే శలే తోసలకే హతే। శేషాః ప్రదుద్రువుర్మల్లాస్సర్వే ప్రాణపరీప్సవః ॥ ౨౯ ॥ గోపాన్వయస్యానాకృష్య తైస్సంసృజ్య విజహ్రతుః। వాద్యమానేషు తూర్యేషు వల్గంతౌ రుతనూపురౌ ॥ ౩౦ ॥ జనాః ప్రజహృషుస్సర్వే కర్మణా రామకృష్ణయోః। ఋతే కంసం విప్రముఖ్యాస్సాధవస్సాధు సాధ్వితి ॥ ౩౧ ॥ హతేషు మల్లవర్యేషు విద్రుతేషు చ భోజరాట్। న్యవారయత్స్వతూర్యాణి వాక్యం చేదముమువాచ హ ॥ ౩౨ ॥ నిస్సారయత దుర్వృత్తౌ వసుదేవాత్మజౌ పురాత్। ధనం హరత గోపానాం నందం బధ్నీత దుర్మతిమ్ ॥ ౩౩ ॥ వసుదేవస్తు దుర్మేధా హన్యతామాశ్వసత్తమః। ఉగ్రసేనః పితా చాపి సానుగః పరపక్షగః ॥ ౩౪ ॥ ఏవం వికత్థ

కంసవధఘట్టః.

మానే వై కంసే ప్రకుపితోఽవ్యయః। లఘిమ్నోత్పత్య తరసా మంచముత్తుంగమారుహత్ ॥ ౩౫ ॥ తమాపతంతమాలోక్య మృత్యుమాత్మన ఆసనాత్। మనస్వీ సహసోత్థాయ జగృహే సోఽసిచర్మణీ ॥ ౩౬ ॥ తం ఖడ్గపాణిం విచరంతమాశు శ్యేనం యథా దక్షిణసవ్యమంబరే। సమగ్రహీద్దుర్విషహోగ్రతేజా యథోరగం తార్క్ష్యసుతః ప్రసహ్య ॥ ౩౭ ॥ ప్రగృహ్య కేశేషు చలత్కిరీటం నిపాత్య రంగోపరి తుంగమంచాత్। తస్యోపరిష్టాత్స్వయమబ్జనాభః పపాత విశ్వాశ్రయ ఆత్మతంత్రః ॥ ౩౮ ॥ తం సంపరేతం విచకర్ష భూమౌ హరిర్యథేభం జగతో విపశ్యతః। హా హేతి శబ్దస్సుమహాంస్తదాభూదుదీరితస్సర్వజనైర్నరేంద్ర ॥ ౩౯ ॥ స నిత్యదోద్విగ్నధియా తమీశ్వరం పిబన్నదన్వా విచరన్ స్వపన్ శ్వసన్। దదర్శ చక్రాయుధమగ్రతో యతస్తదేవ రూపం దురవాపమాప ॥ ౪౦ ॥ తస్యానుజా భ్రాతరోఽష్టౌ కంకన్యగ్రోధకాదయః। అభ్యధావన్నతిక్రుద్ధా భ్రాతుర్నిర్వేశకారిణః ॥ ౪౧ ॥ తథాతిరభసాంస్తాంస్తు సంయత్తాన్ రోహిణీసుతః। అహన్ పరిఘముద్యమ్య పశూనివ మృగాధిపః ॥ ౪౨ ॥ నేదుర్దుందుభయో వ్యోమ్ని బ్రహ్మేశాద్యా విభూతయః। పుష్పైః కిరంతస్తం ప్రీతాశ్శశంసుర్ననృతుః స్త్రియః ॥ ౪౩ ॥ తేషాం స్త్రియో మహారాజ సుహృన్మరణదుఃఖితాః। తత్రాభీయుర్వినిఘ్నంత్యః శీర్షాణ్యశ్రువిలోచనాః ॥ ౪౪ ॥ శయానాన్వీరశయ్యాయాం పతీనాలింగ్య శోచతీః। విలేపుస్సుస్వరం నార్యో విసృజంత్యో ముహుశ్శుచః ॥ ౪౫ ॥ హా

౨౮ ॥ ౨౯ ॥ గోపానితి ॥ వల్గంతౌ నృత్యాదికుర్వంతౌ ॥ ౩౦ ॥ జనా ఇతి ॥ సాధు సాధ్వితి వదంతః ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ఏవమితి ॥ అవ్యయః - అశ్రమః లఘిమ్నా లాఘవేన ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ తమితి ॥ దుర్విషహం అసహ్యం ఉగ్రం - తేజో యస్య సః కృష్ణః ॥ ౩౭ ॥ ప్రగృహ్యేతి ॥ గరిష్ఠత్వాయ - విశ్వాశ్రయత్వముక్తం - తత్ర హేతుః - అబ్జనాభః - కుతస్తస్యోపర్యేవ పపాత యతః ఆత్మతంత్రః ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ తస్యేతి ॥ నిర్వేశో భృతిః ఆనృణ్యమిత్యర్థః - తత్కారిణస్సంతస్తేఽభ్యధావన్ ॥ ౪౧ ॥ తథేతి ॥ తథా తాదృక్ అతిరభసాన్ వేగవతః తాన్ - సంయత్తాన్ ఉద్యుక్తాన్ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ శయానానితి ॥ శోచంత్యో విలాపాంశ్చక్రుః - శుచః అశ్రూణి ॥ ౪౫ ॥ హా నాథేతి ॥

ధర్మజ్ఞేత్యాదీని విలాపే ప్రేమసంబోధనాని ॥ ౪౬ ॥ త్వయేతి ॥ త్వదీయావయమివ త్వయా పత్యా విరహితా పురీయం న శోభత ఇతి స్వదృష్టాంతాభిధానం ॥ ౪౭ ॥ అనాగసామితి ॥ అనాగసామితి ఉపరమార్థాభిధానం ॥ ౪౮ ॥ సర్వేషామితి ॥ ఏష కృష్ణః ప్రభవం త్యస్మాదితి ప్రభవః - అపియంత్యస్మిన్నిత్యప్యయః - స చ న చ తస్య అవధ్యానం అవజ్ఞానం కర్తుం శీలం యస్య సః ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ మాతరమితి ॥ ఆస్వాల్యే ఈషత్ స్పృష్ట్వా ॥ ౫౧ ॥ దేవకీతి ॥ పుత్రభ్రాంతిం విహాయ జగదీశ్వరావితి జ్ఞాత్వా - శంకితౌ సంతౌ న సస్వజాతే నాలింగితవంతౌ కింతు బద్ధాంజలీ తస్థతురిత్యర్థః ॥ ౫౨ ॥ శ్లో ॥ ప్రసహ్యాహత్వా హ స్త్రీంద్రం మల్లేం ద్రాక్ మల్లలీలయా । శ్రీభత్స చరితం కంసం సశీఘ్రస్వర మారయత్ ॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - చతుశ్చత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్లో ॥ పంచచత్వారింశకే కథ పిత్రోః సందాదిసాంత్వనమ్ । ఉగ్రసేనాభిషేకశ్చ గురావాసాత్ప్రరాగమః ॥ పితరావితి ॥ ఉపలబ్ధార్థావితి అయమర్థః - ఉపసమీపే అవయోః పుత్రబుద్ధ్యా సాంసారిక పరమసుఖభోగాత్పూర్వమేవ లబ్ధార్థౌ లబ్ధః - ఆవామీశ్వరావితి ప్రాప్తః - పరమజ్ఞానరూపః - అర్థః యాభ్యాం తథాభూతౌ తౌ జ్ఞాత్వా - మయి ప్రసన్నే సత్యేవ యోర్జ్ఞానం నావః కిం దుర్లభం స్యాత్ - ఈ

నాథ ప్రియ ధర్మజ్ఞ కరుణానాథవత్సల । త్వయా హతేన నిహతా వయం తేస గృహాః ప్రజాః ॥ ౪౬ ॥ త్వయా విరహితా పత్యా పురీయం పురుషర్షభ । న శోభతే వయమివ నివృత్తోత్సవమంగళా ॥ ౪౭ ॥ అనాగసాం త్వం భూతానాం కృతవాన్ ద్రోహముల్బణమ్ । తేనేమాం భో దశాం నీతో భూతధ్రుక్కో లభేత శమ్ ॥ ౪౮ ॥ సర్వేషామేవ భూతానామేష హి ప్రభవాప్యయః । గోప్తా చ తదవధ్యాయీ న క్వచిత్సుఖమేధతే ॥ ౪౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ రాజయోషిత ఆశ్వాస్య భగవాన్ భూతభావనః । యామాహుర్లౌకికీం సంస్థాం హతానాం సమకారయత్ ॥ ౫౦ ॥ మాతరం పితరం చైవ మోచయిత్వాథ బంధనాత్ । కృష్ణరామౌ వవందాతే శిరసా స్పృశ్య పాదయోః ॥ ౫౧ ॥ దేవకీ వసుదేవశ్చ విజ్ఞాయ జగదీశ్వరౌ । కృతసంవందనౌ పుత్రౌ సస్వజాతే న శంకితౌ ॥ ౫౨ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుశ్చత్వారింశోఽధ్యాయః ॥ ❁❁❁

శ్రీశుకః ॥ పితరావుపలబ్ధార్థౌ విదిత్వా పురుషోత్తమః । మాభూదితి నిజాం మాయాం తతాన జనమోహినీమ్ । ౧ । ఉవాచ పితరావేత్య సాగ్రజస్సాత్వతర్షభః । ప్రశ్రయావనతః ప్రీణన్నంబ తాతేతి సాదరమ్ । ౨ । నాస్మత్తో యువయోస్తాత నిత్యోత్కంఠితయోరపి । బాల్యపౌగండకైశోరాః పుత్రాభ్యామభవన్ క్వచిత్ । ౩ । న లబ్ధో దైవహతయోర్వాసో నౌ భవదంతికే । యాం బాలాః పితృగేహస్థా విందంతే లాలితా ముదమ్ । ౪ । సర్వార్థసంభవో దేహో జనితః పోషితో యతః । న తయోర్యాతి నిర్వేశం పిత్రోర్మర్త్యః శతాయుషా । ౫ । యస్తయోరాత్మజః కల్ప ఆత్మనా చ ధనేన చ । వృత్తిం న దద్యాత్తం ప్రేత్య స్వమాంసం ఖాదయంతి హి ॥ ౬ ॥ మాతరం పితరం వృద్ధం భార్యాం సాధ్వీం సుతం శిశుమ్ । గురుం విప్రం ప్రపన్నం చ కల్పోఽబిభ్రచ్ఛ్వసన్మృతః ॥ ౭ । తన్నావకల్పయోః కంసాన్నిత్యముద్విగ్నచేతసోః । మోఘమేతే వ్యతిక్రాంతా దివసా వామనర్చతోః ॥ ౮ ॥ తత్క్షంతుమర్హథస్తాత మాతర్నౌ పరతంత్రయోః । అకుర్వతోర్వాం శుశ్రూషాం క్లిష్టయోర్దుర్హృదా భృశమ్ ॥ ౯ ॥ ఇత్థం మాయామనుష్యస్య హరేర్విశ్వాత్మ

థం తు మయి పుత్రప్రేమ అతః ఇదానీమేవ తత్త్వజ్ఞానం మాభూదితి నిజాం స్వాధీనాం మాయాం తయోః ప్రసారితవానితి ॥ ౧ ॥ తదేవదర్శయత్యష్టభిః ॥ ఉవాచేతి ॥ ప్రీణన్ ప్రీణయన్ సాదరం అబ్రవీత్ ॥ ౨ ॥ నేతి ॥ అస్మత్తః అస్మన్నిమిత్తం నిత్యముత్కంఠితయోరపి యువయోః పుత్రాభ్యాం కృత్వా బాల్యపౌగండకైశోరాః తత్తదవస్థాసంభవ సుఖానీత్యర్థః - యువయోర్నాభవన్నితి - అస్మత్తః పుత్రాభ్యామితి సమానాధికరణ్యం వా ॥ ౩ ॥ కించ ఆవామేవ దైవహీనావిత్యాహ ॥ నేతి ॥ పితృగేహస్థాః యాం ముదం విందంతే సా చ న లబ్ధేతి ॥ ౪ ॥ ఏవం తావత్ శ్లోకద్వయేన యువయోరావయోశ్చ కామహానిర్జాతేత్యుక్తం - ఆవయోః పునర్యుష్మత్పరిచర్యాలోపేన ధర్మహానిరపి జాతేత్యాహ ॥ సర్వేతి ॥ సర్వేషాం ధర్మాద్యర్థానాం సంభవో యస్మిన్ స దేహః - యతః యాభ్యాం జనితః పోషితశ్చ - తయోః పిత్రోః నిర్వేశం ఋణముక్తిం మర్త్యః శతసంవత్సరమాత్రేణాయుషా న ప్రాప్నోతి ॥ ౫ ॥ య ఇతి ॥ తన్మధ్యేపి తుర్యః పుత్రః కల్పః సమర్థస్సన్నపి - దేహేనాత్మనా ధనేన చ పిత్రోర్వృత్తిం జీవికాం న సంపాదయేత్ - తం ప్రేత్య లోకాంతరే యమదూతాః స్వస్యైవ మాంసం ఖాదయంతి హి శ్వమాంసమితి వా ॥ ౬ ॥ కించ మాత్రాదిశుశ్రూషామకుర్వన్ విఫలజీవితశ్చ భవతీత్యాహ ॥ మాతరమితి ॥ అబిభ్రత్ అపుష్ణన్ శ్వసన్నపి మృతతుల్య ఇత్యర్థః ॥ ౭ ॥ తదితి ॥ తత్తస్మాన్నావయోః - మోఘం వ్యర్థం అనర్చతోః ॥ ౮ ॥ తదితి ॥ దుర్హృదా కంసేన ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ఇవమితి ॥ ఆ

శ్వాస్య సాంత్వయిత్వా॥ ౧౨॥ ఆహేతి ॥ త్వమేవాజ్ఞాపయేతి మాం వదేత్యాహ - యయాతిశాపాదితి - తవతు యాదవత్వేపి మదాజ్ఞయా నదోష ఇతిభావః ॥ ౧౩॥ మమతాదృశీశక్తిర్నాస్తీతి చేత్తత్రాహ ॥ మయీతి ॥ మత్ప్రసాదేన సర్వం భవిష్యతీత్యర్థః ॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ సర్వానితి ॥ స్వాన్ జ్ఞాతీన్ సంబంధినశ్చ దిగ్భ్యః ఆనాయ్యేతి ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ కృష్ణేతి॥ సిద్ధాః పూర్ణాః కృష్ణరామాఖ్యాం గతో నివృత్తో జ్వరస్తాపో యేషాం తే ॥ ౧౯ ॥ వీక్షంత ఇతి ॥ సదయస్మితం వీక్షణం యస్మిన్ తత్ ॥ ౨౦ ॥ తత్రేతి॥ ప్రవయసో వృద్ధా అపి అతిశయితం బలమోజశ్చ యేషాం తే॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ పితరితి ॥ భృశం ఆత్మనోప్యాధిక్యేన పోషితౌ - నచాశ్చర్యమేతదిత్యాహ - పిత్రోః - ఆత్మనో దే

నోగిరా। మోహితావంకమారోప్య పరిష్వజ్యాపతుర్ముదమ్ ॥ ౧౦ ॥ సించంతావశ్రుధారాభిస్స్నే
హపాశేన చావృతౌ। నకించిదూచతూ రాజన్బాష్పకంఠౌ విమోహితౌ ॥ ౧౧ ॥ ఏవమాశ్వాస్య పితరౌ భ
గవాన్ దేవకీసుతః। మాతామహం తూగ్రసేనం యదూనామకరోన్నృపమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఆహ చాస్మాన్మహా
రాజ ప్రజాశ్చాజ్ఞప్తుమర్హసి। యయాతిశాపాద్యదుభిర్నాసితవ్యం నృపాసనే॥ ౧౩ ॥ మయి భృత్య
ఉపాసీనే భవతో విబుధాదయః। బలిం హరంత్యవనతాః కిముతాన్యే నరాధిపాః ॥ ౧౪ ॥ ఇత్యుక్త్వా
హూయు పవనముగ్రసేనాయ భూభుజే। సుధర్మాఖ్యాం సభాం శక్రాదాహరేత్యాహ కేశవః॥ ౧౫ ॥
మారుతశ్చ తథా హైంద్రీం వాసుదేవస్య శాసనాత్। ప్రాయచ్ఛద్దేవరాజోపి సభాం కృష్ణానుభావవిత్ ॥
౧౬ ॥ సర్వాన్స్వాన్ జ్ఞాతిసంబంధాన్ దిగ్భ్యః కంసభయార్దితాన్। యదువృష్ణ్యంధకమధుదాశార్హకు
కురాద్యకాన్ ॥ ౧౭ ॥ సభాజితాన్ సమాశ్వాస్య విదేశావాసకర్శితాన్। న్యవాసయత్స్వగేహేషు వి
త్తైస్సంతర్ప్య విశ్వసృక్ ॥ ౧౮ ॥ కృష్ణసంకర్షణభుజైర్గుప్తా లబ్ధమనోరథాః। గృహేషు రేమిరే సి
ద్ధాః కృష్ణరామగతజ్వరాః ॥ ౧౯ ॥ వీక్షంతోహరహః ప్రీతా ముకుందవదనాంబుజమ్। నిత్యం ప్రముదితం
శ్రీమత్సదయస్మితవీక్షణమ్ ॥ ౨౦॥ తత్ర ప్రవయసోప్యాసన్ యువానో అతిబలౌజసః। పిబంతోక్షైర్ము
కుందస్య ముఖాంభోజసుధాం ముహుః ॥ ౨౧ ॥ శ్రీశుకః॥ అథ నందం సమాసాద్య భగవాన్ దేవకీసుతః।
సంకర్షణశ్చ రాజేంద్ర పరిష్వజ్యేదమూచతుః॥ ౨౨ ॥ పితర్యువాభ్యాం స్నిగ్ధాభ్యాం పోషితౌ లాలితౌ
భృశమ్। పిత్రోరభ్యధికా ప్రీతిరాత్మజేష్వాత్మనోపి హి ॥ ౨౩ ॥ స పితా సాపి జననీ యౌ పుష్ణీతాం స్వపు
త్రవత్। శిశూన్ బంధుభిరుత్సృష్టానకల్పైః పోషరక్షణే ॥ ౨౪ ॥ యాత యూయం వ్రజం తాత వయం
చ స్నేహదుఃఖితాన్। జ్ఞాతీన్వో ద్రష్టుమేష్యామో విధాయ సుహృదాం సుఖమ్ ॥ ౨౫ ॥ ఏవం సాంత్వ
య్య భగవాన్నందం సవ్రజమచ్యుతః। వాసోలంకారకుప్యాద్యైరర్హయామాస సాదరమ్ ॥ ౨౬ ॥
ఇత్యుక్తస్తౌ పరిష్వజ్య నందః ప్రణయవిహ్వలః। పూరయన్నశ్రుభిర్నేత్రే సహ గోపైర్వ్రజం యయౌ॥

శ్రీకృష్ణరామయోః ఉపనయన వేదశాస్త్రాధ్యయన గురుపుత్రానయనాదికథాప్రారంభఘట్టః

౨౭ ॥ అథ శూరసుతో రాజన్ పుత్రయోస్సమకారయత్। పురోధసా బ్రాహ్మణైశ్చ యథావద్ద్విజసం
స్కృతిమ్ ॥ ౨౮ ॥ తేభ్యోదాద్దక్షిణా గావో రుక్మమాలాస్స్వలంకృతాః। స్వలంకృతేభ్యస్సంపూజ్య స
వత్సాః క్షౌమమాలినీః ॥ ౨౯ ॥ యాః కృష్ణరామజన్మర్క్షే మనోదత్తా మహామతిః। తాశ్చాదదాదను
స్మృత్య కంసేనాధర్మతో హృతాః॥ ౩౦ ॥ తతశ్చ లబ్ధసంస్కారౌ ద్విజత్వం ప్రాప్య సువ్రతౌ। గర్గాద్య
దుకులాచార్యాద్గాయత్రం వ్రతమాస్థితౌ ॥ ౩౧॥ ప్రభవౌ సర్వవిద్యానాం సర్వజ్ఞౌ జగదీశ్వరౌ। నాన్య
సిద్ధామలం జ్ఞానం గూహమానౌ నరేహితైః ॥ ౩౨ ॥ అథో గురుకులే వాసమిచ్ఛంతావుపజగ్మతుః। కా

హాపత్యాత్మజేషు అభ్యధికా హి ప్రీతిరితి ॥ ౨౩ ॥ దేవకీవసుదేవయోః పుత్రౌ యువాం నాస్మత్పుత్రావితి నవాచ్యమిత్యాహ ॥ సపితేతి ॥ ౨౪॥ ౨౫ ॥ ఏవమితి॥ సవ్రజం వ్రజవాసిభిస్సహితం కుప్యాని స్వర్ణరజతాతిరిక్తకాంస్యపాత్రాదీని - తత్ప్రభృతిభిః॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ అథేతి ॥ పురోధసా గర్గాచార్యేణ - ద్విజసంస్కృతిం ఉపనయనం ॥ ౨౮ ॥ తేభ్య ఇతి ॥ గావో గాః రుక్మస్య మాలా విద్యంతే యాసాం తాః క్షౌమవస్త్రమాలావతీః ॥ ౨౯ ॥ యా ఇతి॥ యాః పూర్వం మనోదత్తా ఆసన్ - తా వివాదదాత్ - ననుతాః కంసేన అపహృతాః సత్యం రాజగోష్ఠాదాచ్ఛిద్య దత్తా ఇత్యాహ - కంసేనాధర్మత ఇతి॥ ౩౦ ॥ తత ఇతి ॥ గాయత్రం వ్రతం బ్రహ్మచర్యం॥ ౩౧ ॥ ప్రభవావితి ॥ ప్ర

కర్షేణభవంత్యాఖ్యామితిప్రథమా - అతఏవసర్వజ్ఞౌ - స్వతఃసిద్ధంఅమలంజ్ఞానంప్రచ్ఛాదయంతౌ - నరచేష్టితైః॥ ౩౨॥ ౩౩॥ యథేతి॥
యథాయథావత్ - ఉపసాద్య ప్రాప్య - గురావృత్తిమనింద్యాం గ్రాహయంతౌ శిక్షయంతౌ - గురుముపేతౌ ఉపగతౌ సేవితవంతావిత్య
ర్థః॥ ౩౪ ॥ తయోరితి॥ శుద్ధోభావోయాసుతాభిరనువృత్తిభిః - సాంగోపనిషదః అంగాని శిక్షాదీని తైరుపనిషద్భిశ్చసహితాన్॥ ౩౫॥
సరహస్యమితి॥ సరహస్యంమంత్రదేవతాజ్ఞానసహితం - ధర్మాన్ మన్వాదిధర్మశాస్త్రాణి - న్యాయపథాన్ మీమాంసాదీన్ - ఆ
న్వీక్షికీం తర్కవిద్యాం - షడ్విధాం సంధినావిగ్రహయానాసనద్వైధమాశ్రయ ఇత్యేవం షడ్విధాం - రాజనీతిం॥ ౩౬ ॥ ......
సర్వమితి॥ సకృన్నిగదమాత్రేణ ఏకవారం గురూచ్చారణమాత్రేణ ॥ ౩౭॥ అహోరాత్రైరితి॥ తావతీఃచతుష్షష్టికలాః - తాశ్చ
శైవతంత్రప్రోక్తానిఖ్యంతే - యథాగీతంవాద్యంనృత్తంనాట్యం - ఆలేఖ్యంతిలకం - నానారచనా - విశేషకచ్ఛేద్యం - తండులకుసు
మబలివికారాః - పుష్పాస్తరణంఅదశనం - వసనాంగరాగాః - మణిభూమికాకర్మ - శయనరచనం - ఉదకవాద్యముదకఘాతః - చి
త్రయోగాః - మాల్యగ్రథనవికల్పాః - శేఖరాపీడయోజనం నేపథ్యయోగాః - కర్ణపత్రయోగాః - సుగంధయుక్తిభూషణయోజనం - ఐం
ద్రజాలం - కౌచుమారయోగః - హస్తలాఘవం చిత్రశాకాపూపముఖభక్ష్యవికారక్రియాః - పానకరసరాగాసవయోజనం - సూచీవాన

శ్యాంసాందీపనంనామఅవంతీపురవాసినమ్॥ ౩౩ ॥ యథోపసాద్య దాంతౌతౌగురౌవృత్తిమనిందితామ్॥
గ్రాహయంతావుపేతౌస్మభక్త్యా దేవమివాదృతౌ॥ ౩౪ ॥ తయోర్ద్విజవరస్తుష్టశ్శుద్ధభావానువృ
త్తిభిః। ప్రోవాచవేదానఖిలాన్ సాంగోపనిషదోగురుః॥ ౩౫ ॥ సరహస్యంధనుర్వేదంధర్మాన్న్యా
య పథాంస్తథా। తథాచాన్వీక్షికీంవిద్యాంరాజనీతించషడ్విధామ్॥ ౩౬ ॥ సర్వంతద్విబుధశ్రేష్ఠౌస
ర్వవిద్యాప్రవర్తకౌ। సకృన్నిగదమాత్రేణతౌసంజగృహతుర్నృప॥ ౩౭ ॥ అహోరాత్రైశ్చతుష్ష
ష్ట్యాసంయత్తౌతావతీఃకలాః। గురుదక్షిణయాచార్యంఛందయామాసతుర్నృప॥ ౩౮ ॥ద్విజస్తయోస్త
న్మహిమానమద్భుతంసంలక్ష్య రాజన్నతిమానుషీంమతిమ్। సమ్మంత్ర్య పత్న్యాసమహార్ణవేమృ
తంబాలంప్రభాసేవరయాంబభూవ॥ ౩౯ ॥ తథేత్యథారుహ్య మహారథౌరథంప్రభాసమాసాద్యదు
రంతవిక్రమౌ। వేలాముపవ్రజ్య నిషేదతుఃక్షణంసింధుర్విదిత్వార్హణమాహరత్తయోః॥ ౪౦ ॥ త
మాహభగవానాశుగురుపుత్రఃప్రదీయతామ్। యోసావిహత్వయాగ్రస్తోబాలకోమహతోర్మిణా॥౪౧॥
సింధుః॥ నాహార్షమహందేవదైత్యఃపంచజనోమహాన్। అంతర్జలచరఃకృష్ణశంఖరూపధరోసు
రః॥ ౪౨ ॥ ఆస్తేతేనాహృతోనూనంగురుపుత్రస్తవప్రభో। జలమావిశ్య తంహత్వాప్యగృహ్యతామిత్యు
వాచహ॥ ౪౩ ॥ తదసౌజలమావిశ్యహత్వాతంజలవాసినమ్। విదార్యజఠరంతస్యనాపశ్యదుదరేర్భ
కమ్॥ తదంగప్రభవంశంఖమాదాయరథమావిశత్॥ ౪౪ ॥ తతస్సంయమనీంనామయమస్యదయితాం
పురీమ్। గత్వాజనార్దనశ్శంఖంప్రదధ్మౌసహలాయుధః॥ ౪౫ ॥ శంఖనిర్హ్రాదమాకర్ణ్య ప్రజాసం
యమనోయమః। తయోస్సపర్యాంమహతీంచక్రేభక్త్యుపబృంహితామ్॥ ౪౬ ॥ఉవాచావనతఃకృ
ష్ణంసర్వభూతాశయాలయమ్। లీలామానుషయోర్విష్ణోర్యువయోఃకరవామకిమ్॥ ౪౭ ॥శ్రీభగవాన్॥

కర్మ - సూత్రక్రీడా - సవర్ణవస్తుప్రతికృతినిర్మాణం - వీణాడమరుకవాద్యాని - ప్రహేళికా - స్వస్మిన్స్థరూపరచనా - దుర్వచకయో
గాః పుస్తకవాచనం - నాటకాఖ్యాయికాదర్శనం - కావ్యసమస్యాపూరణం - పట్టికావేత్రబాణవికల్పాః - తర్కకర్మాణి తక్షణం - వా
స్తువిద్యా రూప్యరత్నపరీక్షా - ధాతువాదః - మణిరాగజ్ఞానం - ఆకరజ్ఞానం - వృక్షాయుర్వేదయోగాః - మేషకుక్కుటలావకయుద్ధవిధిః
శుకశారికాప్రలాపనం - ఉత్సాదనం - కేశమార్జనకౌశలం - అక్షరముష్టికాకథనం - మ్లేచ్ఛితకవికల్పాః - దేశభాషాజ్ఞానం - పుష్పశక
టికా - నిమిత్తజ్ఞానం యంత్రమాతృకాధారణమాతృకా సంవాచ్యం - మానసీకావ్యక్రియా - అభిధానకోశః - ఛందోజ్ఞానం - క్రియాక
ల్పాః - ఛలితయోగాః వస్తుగోపనాని - ద్యూతవిశేషః - ఆకర్షక్రీడా - బాలక్రీడనకాని - వైనాయికానాం వైజయికానాంచ వైయా
సికానాంచ విద్యానాంజ్ఞానాని - ఇతిచతుష్షష్టికలాః గృహీతవిద్యౌతౌ గురుదక్షిణయా ఆచార్యంఛందయామాసతుః ఉపలక్షితవంతౌ॥
౩౮ ॥ ద్విజ ఇతి॥ ప్రభాసే తీర్థే మహార్ణవే మృతం బాలం వరయామాస॥ ౩౯॥ తథేతి॥ ఈశ్వరావితి విదిత్వా జ్ఞాత్వా - సముద్రస్తయో
రర్హణమాజహార॥ ౪౦॥ ౪౧॥ నేతి॥ పంచజనస్త్వసురః అహార్షీత్ - సచమహాన్ మహాసాధ్య ఇత్యర్థః॥ ౪౨॥౪౩॥ ౪౪॥౪౫॥
శంఖేతి॥ సపర్యాం పూజాం॥ ౪౬॥ ఉవాచేతి॥ సర్వేషాం భూతానామాశయాః అంతఃకరణాని - తాన్యాలయోనివాసో యస్యతం॥ ౪౭

గురుపుత్రమితి ॥ నిజంకర్మైవనిబంధనంయస్యతం - తథాభూతమపి మదాజ్ఞాపురస్కారేణఆనయత స్తేనదోషఇత్యర్థః ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ సమ్యగితి ॥ వత్సేతిప్రాథాన్యేన ఏకస్యసంబోధనం - గురోర్నిప్రయః గురుదక్షిణా - యుష్మద్విధగురోః కామానాంమధ్యేకోనుకామో వశిష్యతేనకోపీతి ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ గురుణేతి ॥ అనిలవద్రంహోయస్యతేన - పర్జన్యోమేఘః తద్వన్నినదోయస్యతేన ॥ ౫౨ ॥ సమనంద న్నితి ॥ నష్టంఅదృష్టంతత్పునర్లబ్ధంధనంయాభిస్తాఇవేతి ॥ ౫౩ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - పంచచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖ శ్లో ॥ షట్చత్వారింశకేహ్యాహ ముద్ధవంప్రేష్యతద్గిరా । యశోదానందయోశ్చక్రే కృష్ణశ్శోకాపనోదనమ్ ॥ కామచారంద్వజాతిస్సర్గ పరిత్యజ్యాతిసంయుతః । గురోర్జ్ఞానమనుప్రాప్యసఖ్యాగోపీరుపాదిశత్ ॥ గోపీనాంసాంత్వనమతిరహస్యంసన్మంత్రిసాధ్యమితి తదర్థ ముద్ధవంవిశినష్టి ॥ వృష్ణీనామితి ॥ ప్రవరః ఉచ్చకులత్వాత్ - మంత్రీ విశ్వాసాస్పదత్వాత్ శ్రీకృష్ణస్య అతివల్లభత్వాద్యాదవైర్వృష్ణిభి శ్చాదరణీయః - బుద్ధిసత్తమః బుధ్యాఅతిశ్రేష్ఠః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ గోపీనాం విశేషతస్సందేశకారణమాహ ॥ తాఇతి ॥ మయ్యేవసంకల్పా

గురుపుత్రమిహానీతంనిజకర్మనిబంధనమ్ । ఆనయస్స్వమహోభాగమచ్ఛాసనపురస్కృతః ॥ ౪౮ ॥ తథేతితే
నోపనీతంగురుపుత్రంయదూత్తమా । దత్త్వాస్వగురవేభూయోవృణీష్వేతితమూచతుః ॥ ౪౯ ॥ గురుః ॥
సమ్యక్సంపాదితోవత్సభవద్భ్యాంగురునిష్క్రయః । కోనుయుష్మద్విధగురోఃకామానామవశిష్యతే ॥
౫౦ ॥ గచ్ఛతంస్వగృహంవీరౌకీర్తిర్వామస్తుపావనీ ॥ ౫౧ । గురుణైవమనుజ్ఞాతౌ రథేనానిలరంహ
సా । ఆయాతౌస్వపురంతాతపర్జన్యనినదేనవై । ౫౨ ॥ సమనందన్ప్రజాస్సర్వాఃదృష్ట్వారామ
జనార్దనౌ । అపశ్యంత్యోబహ్వహానినష్టలబ్ధధనాఇవ ॥ ౫౩ । ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-పంచచత్వారింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

❖ గోకులంప్రతిఉద్ధవప్రేషణాదికథాప్రారంభఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః ॥ వృష్ణీనాంప్రవరోమంత్రీకృష్ణస్యదయితస్సఖా । శిష్యోబృహస్పతేస్సాక్షాదుద్ధవోబుద్ధిసత్త
మః ॥ ౧ ॥ తమాహభగవాన్ప్రేష్ఠంభక్తమేకాంతినంక్వచిత్ । గృహీత్వాపాణినాపాణింప్రపన్నార్తి
హరోహరిః ॥ ౨ ॥ గచ్ఛోద్ధవవ్రజంసౌమ్యపిత్రోర్నఃప్రీతిమావహ । గోపీనాంమద్వియోగాధింమత్సం
దేశైర్విమోచయ ॥ ౩ ॥ తామన్మనస్కామత్ప్రాణామదర్థేత్యక్తదైహికాః । మామేవదయితంప్రే
ష్ఠమాత్మానంమనసాగతాః ॥ ౪ ॥ యేత్యక్తలోకధర్మాశ్చమదర్థేతాన్బిభర్మ్యహమ్ ॥ ౫ ॥ మయితాః
ప్రేయసాంప్రేష్ఠేదూరస్థేగోకులస్త్రియః । స్మరంత్యోంగవిముహ్యంతివిరహౌత్కంఠ్యవిహ్వలాః ॥
౬ ॥ ధారయంత్యతికృచ్ఛ్రేణప్రాయఃప్రాణాన్కథంచన । ప్రత్యాగమనసందేశైర్వల్లవ్యోమేమ
దాత్మికాః ॥ ౭ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యుక్తఉద్ధవోరాజన్సందేశంభర్తురాత్మనః । ఆదాయరథమారుహ్యప్ర
యయౌనందగోకులమ్ ॥ ౮ ॥ ప్రాప్తోనందవ్రజంశ్రీమాన్నిమ్లోచతివిభావసౌ । ఛన్నయానఃప్రవిశతాం
పశూనాంఖురరేణుభిః ॥ ౯ ॥ వాశితార్థేభియుధ్యద్భిర్నాదితంశుష్మిభిర్వృషైః । ధావంతీభిశ్చవా
స్రాభిరూధోభారైస్స్వవత్సకాన్ ॥ ౧౦ ॥ ఇతస్తతోవిలంఘద్భిర్గోవత్సైర్మండితంసితైః ॥ గోదోహ

త్మకంమనోయాసాంతాః - అహమేవప్రాణాయాసాంతాః - మమప్రాణభూతాఇతివా - మదర్థంత్యక్తాదైహికాః పతిపుత్రాదయః - భోజనపానవస్త్రభూషణస్రక్తాంబూలాదయోవా యాభిస్తాః ॥ ౪ ॥ తతఃకిమతఆహ ॥ యఇతి ॥ మన్నిమిత్తంత్యక్తాలోకధర్మాఇహా ముత్రసుఖతత్సాధనానిచయైస్తాన్ - బిభర్మిపుష్ణామిసుఖయామీత్యర్థః ॥ ౫ ॥ తాసాంవిరహాగాధిం దర్శయతి శ్లోకద్వయేన ॥ మ యీతి ॥ విరహౌత్కంఠ్యంతేనవిహ్వలాః పరవశాః ॥ ౬ ॥ ధారయంతీతి ॥ గోకులాన్నిర్గమనసమయేశీఘ్రమాగమిష్యామీతి యేప్ర త్యాగమనసందేశాః - తైర్మేమదీయావల్లవ్యోగోప్యఃమదాత్మికాః ఇతితాసామాత్మాస్వదేహేయదస్యాత్తర్హివిరహతాపేనదహ్యేతై వతస్యమయివర్తమానత్వాత్కథంచిజ్జీవంతీతిభావః ॥ ౭ ॥ ఇతీతి ॥ సందేశంభవతీనాంవిరహోగోపీనసహిసర్వాత్మనాక్వచిదిత్యాదికం ॥ ౮ ॥ ప్రాప్తఇతి ॥ నిమ్లోచతి అస్తంగచ్ఛతిసతి - ఛన్నంయానంయస్యేతి - తదాగోపీభిరజ్ఞాతత్వేననందసంగం లబ్ధవానితి సూచయి తుం ॥ ౯ ॥ వ్రజంవర్ణయతిసంచభిః ॥ వాశితార్థఇతి ॥ వాశితాః పుష్పవత్యోగావః - తన్నిమిత్తమభితోయుధ్యద్భిః శుష్మిభిర్మ

తైర్గోపవృషైర్నాదితం - వాశ్రాభిః ధేనుభిః స్వవత్సాన్ ప్రతి ॥ ౧౦ ॥ ఇతస్తత ఇతి ॥ విలంఘద్భిరుత్పతద్భిః గోవత్సైః హాశబ్దైః స్వస్వ తారవాః ముంచ మా ముంచ నయ ఆనయ గృహాణ దేహీత్యాద్యరూపా యస్మిన్ తత్ - వేణూనాం నిస్వనేన చ ॥ ౧౧ ॥ గాయంతీభిరితి ॥ గాయంతీభి గోపీభిః - గోపైశ్చ సువిరాజితం ॥ ౧౨ ॥ అగ్నీతి ॥ అగ్న్యాద్యర్చనాన్వితైః గోపగృహైః ధూపదీపాదిభిశ్చ మనోరమం ॥ ౧౩ ॥ సర్వత ఇతి ॥ షండాః సమూహాః ॥ ౧౪ ॥ తమితి ॥ అర్చయత్ పూజయామాస ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ దిష్ట్యేతి ॥ సాధూనామిత్యాదికమణిషక్తి ॥ ౧౮ ॥ అపీతి ॥ గావో గాః - గిరిం గోవర్ధనం ॥ ౧౯ ॥ అపీతి ॥ అప్యాయాస్యతి ఆగమిష్యతి కిం ॥ ౨౦ ॥ శ్రీకృష్ణాపకారస్మరణాదిభిరనుపమానందేనాభిభూయమాన ఆహ ॥ దవాగ్నేరితి ॥ వాతాద్వర్షాచ్చేతి వృషాత్సర్పాచ్చేతి అన్యేభ్యః దురతిక్రమేభ్యో మృత్యుభ్యః శ్రీకృష్ణేన రక్షితాః స్మః ॥ ౨౧ ॥ కించ ॥ స్మరతామితి ॥ లీలయా అపాంగేన నిరీక్షితం - అంగ హే ఉద్ధవ ॥ ౨౨ ॥ న కేవలం శిక్షి

శబ్దాభిరవం వేణూనాం నిస్వనేన చ॥ ౧౧॥ గాయంతీభిశ్చ కర్మాణి శుభాని బలకృష్ణయోః। స్వలంకృతాభి
ర్గోపీభిర్గోపైశ్చ సువిరాజితమ్॥ ౧౨॥ అగ్న్యర్కాతిథిగోవిప్రపితృదేవార్చనాన్వితైః। ధూపదీపై
శ్చ మాల్యైశ్చ గోపావాసైర్మనోరమమ్॥ ౧౩॥ సర్వతః పుష్పితవనం ద్విజాలికులనాదితమ్। హంస
కారండవాకీర్ణైః పద్మషండైశ్చ మండితమ్॥ ౧౪॥ తమాగతం సమాగమ్య కృష్ణస్యానుచరం ప్రియమ్।
నందః ప్రీతః పరిష్వజ్య వాసుదేవధియార్చయత్। ౧౫॥ భోజితం పరమాన్నేన సంవిష్టం కశిపౌ సుఖమ్।
గతశ్రమం పర్యపృచ్ఛత్పాదసంవాహనాదిభిః॥ ౧౬। కచ్చిదంగ మహాభాగ సఖా నః శూరనందనః। ఆస్తే
కుశల్యపత్యాద్యైర్యుక్తో ముక్తః సుహృద్వృతః। ౧౭ ॥ దిష్ట్యా కంసో హతః పాపః సానుగః స్వేన పాప్మ
నా। సాధూనాం ధర్మశీలానాం యదూనాం ద్వేష్టి యః సదా॥ ౧౮ । అపి స్మరతి నః కృష్ణో మాతరం సుహృదః
సఖీన్। గోపాన్ వ్రజం చాత్మనాథం గావో వృందావనం గిరిమ్॥ ౧౯ । అప్యాయాస్యతి గోవిందః
స్వజనాన్ సకృదీక్షితుమ్। తర్హి ద్రక్ష్యామ తద్వక్త్రం సునసం సుస్మితేక్షణమ్॥ ౨౦॥ దవాగ్నేర్వా
తవర్షాచ్చ వృషసర్పాచ్చ రక్షితాః। దురత్యయేభ్యో మృత్యుభ్యః కృష్ణేన సుమహాత్మనా॥ ౨౧॥ స్మర
తాం కృష్ణవీర్యాణి లీలాపాంగనిరీక్షితమ్। హసితం భాషితం చాంగ సర్వా నః శిథిలాః క్రియాః॥ ౨౨॥ సరి
చ్ఛైలవనోద్దేశాన్ ముకుందపదభూషితాన్। ఆక్రీడానీక్షమాణానాం మనో యాతి తదాత్మతామ్॥
౨౩ । మన్యే కృష్ణం చ రామం చ ప్రాప్తావిహ సురోత్తమౌ। సురాణాం మహదర్థాయ గర్గస్య వచనం
యథా॥ ౨౪। కంసం నాగాయుతప్రాణం మల్లౌ గజపతిం తథా। అవధిష్టాం లీలయైవ పశూనివ మృగా
ధిపః॥ ౨౫॥ తాలత్రయం మహాసారం ధనుర్యష్టిమివేభరాట్। బభంజైకేన హస్తేన సప్తాహమదధాద్గి
రిమ్॥ ౨౬॥ ప్రలంబధేనుకారిష్టతృణావర్తబకాదయః। దైత్యాః సురాసురజితో హతా యేనేహ లీలయా॥
౨౭ । శ్రీశుకః॥ ఇతి సంస్మృత్య సంస్మృత్య నందః కృష్ణానురక్తధీః। అత్యుత్కంఠోఽభవత్తూష్ణీం ప్రేమప్ర
సరవిహ్వలః ॥ ౨౮ ॥ యశోదా వర్ణ్యమానాని పుత్రస్య చరితాని చ। శృణ్వంత్యశ్రూణ్యవాస్రాక్షీ
త్స్నేహస్నుతపయోధరా॥ ౨౯ ॥ తయోరిత్థం భగవతి కృష్ణే నందయశోదయోః। వీక్ష్యానురాగం పర
మం నందమాహోద్ధవో ముదా॥ ౩౦॥ ఉద్ధవః॥ యువాం శ్లాఘ్యతమౌ నూనం దేహినామిహ మానద।
నారాయణేఽఖిలగురౌ యత్కృతా మతిరీదృశీ॥ ౩౧॥ ఏతౌ హి విశ్వస్య చ బీజయోనీ రామో ముకుందః పురుషః

ఏవ కింతు శనైరుపరమంతీత్యాహ ॥ సరిదితి ॥ సరితశ్చ శైలాశ్చ వనోద్దేశాశ్చ తాన్ - ఆక్రీడాన్ క్రీడాస్థానాని ॥ ౨౩ ॥ మన్య ఇతి ॥ సురాణామర్థాయ - మహదర్థం గంభీరం - గర్గస్య వచనం యథా ॥ ౨౪ ॥ న కేవలం తద్వచనానుసారేణైవ వ్యవహారసంబంధాదపీత్యాహ ॥ కంసమితి ॥ ౨౫ ॥ తాలత్రయమితి ॥ ఇభరాట్ యష్టిమివ - తాలత్రయప్రమాణం ధనుః బభంజ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ అఖిలగురుత్వే హేతుః సకలత్వేన నియంతృత్వేన చాహ ॥ ఏతావితి ॥ రామో ముకుందశ్చైతౌ విశ్వస్య బీజయోనీ నిమిత్తోపాదానే - నను పురుషప్రధానరూపే బీజయోనిత్వం ప్రసిద్ధమత ఆహ - పురుషః ప్రధానమితి - పురుషాంశః ప్రధానం శక్తిః అతః ప్రధానపురుషావప్యేతావేవేత్యర్థః - ఏవం జనకత్వముక్తం కించ - అన్వీయ భూతేషు భూతేష్వనుప్రవిశ్య భూతానాం మధ్యే తదుపహితస్య విలక్షణస్య నానాభేదస్య జ్ఞానస్య చ జీవస్య చ ఈశాతే ఈశ్వరౌ నియంతారౌ భవతః ఖలః పురాణౌ అనాదీ అనాదిత్వాత్కారణత్వం తతశ్చ నియంతృత్వమిత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ నను సృష్ట్యాదే

మార్గావేశాన్మనుష్యాదిజన్మదర్శనాచ్చ తస్యాన్యైశ్వర్యః కోవిశేష ఇత్యాశంక్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ యస్మిన్నితి ॥ కర్మాశయం కర్మవాసనాం నిర్హృత్య త్యక్త్వా- బ్రహ్మమయః స్వరూపజ్ఞానవాన్ - అర్కవర్ణః శుద్ధసత్త్వమూర్తిస్సన్ - పరాంగతిం తత్పరంపదం యాతి ॥ ౩౩॥ తస్మిన్నితి ॥ అఖిలస్యాత్మా చ హేతుశ్చ తస్మిన్ - కారణేన మనుష్యాకృతౌ - మహాత్మన్ ॥ మహాత్మని ॥ పరిపూర్ణే భవంతౌ భక్తిం కురుతః అతః కృతార్థావిత్యర్థః ॥ ౩౪॥ ప్రస్తుతమాహ ॥ ఆగమిష్యతీతి ॥ పిత్రోర్యువయోః ॥ ౩౫॥ ....
హత్వేతి ॥ యాతయాయం వ్రజం తాతవయంచ స్నేహదుఃఖితాన్ - జ్ఞాతీన్వో ద్రష్టుమేష్యామో విధాయ సుహృదాం సుఖమితి- యదాహ కృష్ణస్తత్సత్యం కరిష్యతీతి ॥ ౩౬ ॥ కాలవిలంబమసహమానౌ ప్రత్యాహ ॥ మాఖిద్యతమితి ॥ హే మహాభాగౌ అంతికే ఇదానీమేవ సమీపే కుత ఇత్యత ఆహ - అంతర్హృదీతి - తర్హి సవైరైః కిమితి న దృశ్యతే తత్రాహ ॥ జ్యోతిరివైధసీతి ॥ జ్యోతిర్యథా మథనం వినా న దృశ్యతే తథా భక్తిం వినా శ్రీకృష్ణోపీతి భావః ॥ ౩౭॥ అహో ఆస్తామేతత్ తస్యత్వీహాగమనం స్వస్యాతిప్రియాన్ పిత్రాదీన్ విహాయ న సంగచ్ఛత ఇతి మస్యేత్యత్రాహ ॥ నేతి ॥ అస్య ప్రియాదయో న హి సంతి - తత్ర హేతుః- అమానినః సమానస్యేతి చ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ నేతి ॥ పాపిజన్మ కర్మాదిర

ప్రధానమ్। అన్వీయ భూతేషు విలక్షణస్య జ్ఞానస్య చేశాత ఇమౌ పురాణౌ ॥ ౩౨॥ యస్మిన్ జనః ప్రాణవియో
గకాలే క్షణం సమావేశ్య మనో విశుద్ధమ్। నిర్హృత్య కర్మాశయమాశు యాతి పరాంగతిం బ్రహ్మమయోఽ
ర్కవర్ణః॥ ౩౩॥ తస్మిన్భవంతావఖిలాత్మహేతౌ నారాయణే కారణమర్త్యమూర్తౌ। భావం విధత్తో నిత
రాం మహాత్మన్ కిం వావశిష్టం యువయోః సుకృత్యమ్॥ ౩౪॥ ఆగమిష్యత్యదీర్ఘేణ కాలేన వ్రజమచ్యుతః।
ప్రియం విధాస్యతే పిత్రోర్భగవాన్ సాత్వతాం పతిః॥ ౩౫॥ హత్వా కంసం రంగమధ్యే ప్రతీపం సర్వసా
త్వతామ్। యదాహ వస్సమాగత్య కృష్ణస్సత్యం కరోతి తత్ ॥ ౩౬॥ మాఖిద్యతం మహాభాగౌ ద్రక్ష్యథః కృ
ష్ణమంతికే। అంతర్హృది స భూతానామాస్తే జ్యోతిరివైధసి ॥ ౩౭॥ న హ్యస్యాస్తి ప్రియః కశ్చిన్నాప్రి
యో వాస్త్యమానినః। నోత్తమో నాధమో వాపి సమానస్యాసమోఽపి వా ॥ ౩౮ ॥ న మాతా న పితా త
స్య న భార్యా న సుతాదయః। నాత్మీయో న పరశ్చాపి న దేహో జన్మ చైవ హ ॥ ౩౯॥ న చాస్య కర్మ వా
లోకే సదసన్మిశ్రయోనిషు। క్రీడార్థస్సోఽపి సాధూనాం పరిత్రాణాయ కల్పతే ॥ ౪౦॥ సత్త్వం రజస్త
మ ఇతి భజతే నిర్గుణో గుణాన్। క్రీడన్నతీతోఽపి గుణైస్సృజత్యవతి హంత్యజః॥ ౪౧॥ యథా భ్ర
మరికాదృష్ట్యా భ్రామ్యతీవ మహీయతే। చిత్తే కర్తరి తత్రాత్మా కర్తేవాహంధియా స్మృతః॥ ౪౨॥ యు
వయోరేవ నైవాయమాత్మజో భగవాన్ హరిః। సర్వేషామాత్మజో హ్యాత్మా పితా మాతా స ఈశ్వరః॥
౪౩ ॥ దృష్టం శ్రుతం భూతభవద్భవిష్యత్ స్థాస్నుశ్చరిష్ణుర్మహదల్పకం వా। వినాచ్యుతాద్వస్తుత
రాం న వాచ్యం స ఏవ సర్వం పరమార్థభూతః॥ ౪౪॥ శ్రీశుకః॥ ఏవం నిశా సా బ్రువతోర్వ్యతీతా నంద
స్య కృష్ణానుచరస్య రాజన్। గోప్యస్సముత్థాయ నిరూప్య దీపాన్ వాస్తూన్ సమభ్యర్చ్య దధీన్యమంథన్॥
౪౫ ॥ తా దీపదీప్తైర్మణిభిర్విరేజూ రజ్జూర్వికర్షద్భుజకంకణస్రజః। చలన్నితంబస్తనహారకుండలత్విష
త్కపోలారుణకుంకుమాననాః ॥ ౪౬॥ ఉద్గాయతీనామరవిందలోచనం వ్రజాంగనానాం దివమస్పృ
శద్ధ్వనిః। దధ్నశ్చ నిర్మంథనశబ్దమిశ్రితో నిరస్యతే యేన దిశామమంగళమ్॥ ౪౭॥ భగవత్యుదితే సూ

హితోపి - క్రీడాప్రయోజనస్సన్ - సాధూనాం పరిపాలనాయ - సదసన్మిశ్రయోనిషు సాత్త్వికరాజసతామసమిశ్రయోనిషు - యద్వా- వాదిమత్స్యాది నృసింహాదియోనిషు - కల్పతే ఆవిర్భవతీత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥ నను జన్మకర్మాదిరహితస్య కుత ఏతదిత్యత ఆహ ॥ సత్త్వమితి ॥ క్రీడామనిహాయాపి క్రీడన్ - తథాపి మాయాగుణైర్ఘటత ఇత్యర్థః ॥ ౪౧ ॥ అత్రావిద్యోపాధేర్జీవస్య కర్తృత్వం దృష్టాంతీకుర్వన్ - తస్యావిద్యయైవ కర్తృత్వమితి సదృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ భ్రమరికా సన్ భ్రమణం తద్రూపం ఈక్షితయా దృష్ట్యా భూరపి భ్రామ్యతీవ యథా ప్రతీయతే - ఏవం చిత్తే కర్తరి సతి తత్ర చిత్తే అహంధియా ఆత్మాధ్యాసేన ఆత్మా కర్తాస్మృతో యథా తద్వదితి ॥ ౪౨ ॥ కించ యువయోరేవ నాయమాత్మజః కింతు సర్వేషామపి తత్రాపి నాత్మజ ఏవ కింతు శత్రుమిత్రాదిరూపోపీతి సర్వాత్మనిరూపణేన మోహనివృత్తయే సంబంధమన్యథాంతికం కరోతీతి ద్వాభ్యాం ॥ యువయోరితి ॥ ౪౩ ॥ దృష్టమితి ॥ అచ్యుతాద్వినా తరాం నితరాం తత్త్వతో వాచ్యం నిర్వచనార్హం వస్తు నాస్తీతి ॥ ౪౪ ॥ ఏవమితి ॥ దీపాన్నిరూప్య ప్రజ్వాల్య- వాస్తూన్ దేహళ్యాదీన్ ॥ ౪౫ ॥ తా ఇతి ॥ మణిభిః కాంచ్యాదిషుస్థితైః- రజ్జూర్వికర్షంత్యః భుజేషు కంకణానాం స్రజో యాసాం తాః - చలంతో నితంబాః స్తనాః హారాశ్చ యాసాం- కుండలైస్త్విషంతః స్ఫురంతః కపోలాః యాసాం అరుణాని కుంకుమాని యేషు తాని ఆననాని యాసాం - తా నితంబాశ్చ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ తదా వ్రజౌకసో

గోప్యః సక్రోధమాహుః ॥ అక్రూర ఇతి ॥ అర్థం సాధితవానిత్యర్థసాధకః తదాహుః యేన నీత ఇతి ॥ ౪౯ ॥ కంసం ఘాతయిత్వా కః కిమర్థమాగత ఇత్యాశంక్య కార్యం సంభావయంతి ॥ కిమితి ॥ తదా సాధితేన కార్యేణ ప్రీతస్య భర్తుః - పాఠాంతరే ప్రీతస్య మృతస్య కంసస్య నిష్కృతిం ఔర్ధ్వదైహికమస్మాభిః కృత్వా సాధయిష్యతే కిం అస్మాన్ మాంసైః కిం పిండాన్ కృత్వా దాస్యతీత్యర్థః. ఏవం వదంతీనాం స్త్రీణాం - తతస్తస్మిన్నవసరే కృతస్నానాదినియమ ఉద్ధవ అగాత్ ఆగతః ॥ ౫౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షట్చత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ సప్తచత్వారింశకేఽథ కృష్ణాదేశేన గోపికాః । బోధయిత్వోద్ధవస్తత్ర మనుజ్ఞాప్యాగమత్పురీమ్ ॥ ౧ ॥ శుచిస్మిత ఇతి ॥ అపీచ్యం సుందరం దర్శనం యస్య సః - అచ్యుతస్యేవ వేషభూషణాని చ యస్య సః - కోఽయం కుతో వా కస్య వేతి వదంత్యస్తం పరివవ్రుః ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ జానీమ ఇతి ॥ పార్షదం సేవకం ॥ ౪ ॥ అన్యథేతి ॥ పిత్రోః ప్రియచికీర్షయేత్యత్ర హేతుః అన్యథేతి ॥ ౫ ॥ స్నేహానుబంధ ఇతి ॥ అన్యథా గోవ్రజే

రౌవ్ర్రజద్వారి వ్రజౌకసః । దృష్ట్వా రథం శాతకుంభం కస్యాయమితి చాబ్రువన్ । ౪౮ । అక్రూర ఆగతః కిం వా యః కంసస్యార్థసాధకః । యేన నీతో మధుపురీం కృష్ణః కమలలోచనః ॥ ౪౯ ॥ కిం సాధయిష్యత్యస్మాభిర్భర్తుః ప్రీతస్య నిష్కృతిమ్ । తతః స్త్రీణాం వదంతీనాముద్ధవోఽగాత్కృతాహ్నికః ॥ ౫౦ ॥

❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షట్చత్వారింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ తం వీక్ష్య కృష్ణానుచరం వ్రజస్త్రియః ప్రలంబబాహుం నవకంజలోచనమ్ । పీతాంబరం పుష్కరమాలినం లసన్ముఖారవిందం పరిమృష్టకుండలమ్ ॥ ౧ ॥ శుచిస్మితాః కోఽయమపీచ్యదర్శనః కుతశ్చ కస్యాచ్యుతవేషభూషణః । ఇతి స్మ సర్వాః పరివవ్రురుత్సుకాస్తముత్తమశ్లోకపదాంబుజాశ్రయమ్ ॥ ౨ ॥ తం ప్రశ్రయేణావనతాః సుసత్కృతం సవ్రీడహాసేక్షణసూనృతాదిభిః । రహస్యపృచ్ఛన్నుపవిష్టమాసనే విజ్ఞాయ సందేశహరం రమాపతేః ॥ ౩ ॥ జానీమస్త్వాం యదుపతేః పార్షదం సముపాగతమ్ । భర్త్రేహ ప్రేషితః పిత్రోర్భవాన్ ప్రియచికీర్షయా ॥ ౪ ॥ అన్యథా గోవ్రజే తస్య స్మరణీయం న చక్ష్మహే ॥ ౫ ॥ స్నేహానుబంధో బంధూనాం మునేరపి సుదుస్త్యజః । అన్యేష్వర్థకృతా మైత్రీ యావదర్థవిడంబనా ॥ ౬ ॥ పుంభిః స్త్రీషు కృతా యద్వత్సుమనస్స్వివ షట్పదైః । నిస్స్వం త్యజంతి గణికా అకల్యం నృపతిం ప్రజాః ॥ ౭ ॥ అధీతవిద్యా ఆచార్యమృత్విజో దత్తదక్షిణమ్ । ఖగా వీతఫలం వృక్షం భుక్త్వా చాతిథయో గృహమ్ । దగ్ధం మృగాస్తథారణ్యం జారో భుక్త్వా రతాం స్త్రియమ్ ॥ ౮ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇతి గోప్యో హి గోవిందగతవాక్కాయమానసాః । కృష్ణదూతే వ్రజం యాతే ఉద్ధవే త్యక్తలౌకికాః ॥ ౯ ॥ గాయంత్యః ప్రియకర్మాణి రుదంత్యశ్చ గతహ్రియః । తస్య సంస్మృత్య సంస్మృత్య యాని కైశోరబాల్యయోః ॥ ౧౦ ॥ కాచిన్మధుకరం దృష్ట్వా ధ్యాయంతీ కృష్ణసంగమమ్ । ప్రియప్రస్థాపితం దూతం కల్పయిత్వేదమబ్రవీత్ ॥ ౧౧ ॥ గోపికా ॥ మధుప కితవబంధో మా స్పృశాంఘ్రిం సపత్న్యాః కుచవిలులితమాలాకుంకుమశ్మశ్రుభిర్నః । వహతు

➞❖ భ్రమరగీతాదికథాప్రారంభఘట్టః. ❖⟵

తస్యేత్యత్ర హేతుః - అన్యేష్వితి అర్థకృతా కార్యనిమిత్తా - విడంబన మనుకరణమాత్రం - నతు తాత్త్వికీ మైత్రీ ॥ ౬ ॥ పుంభిరితి ॥ పుంభిరితి దృష్టాంతః అస్యైవార్థస్య దర్శనే దృష్టాంతప్రపంచః నిస్స్వమిత్యాదినా ॥ ౭ ॥ అధీతేతి ॥ దత్తా దక్షిణా యేన తం - పక్షిణో వీతఫలం విగతఫలం వృక్షం - రతాం అనురతాం అతృప్తామిత్యర్థః ॥ ౮ ॥ ఇతీతి ॥ త్యక్తలౌకికాః త్యక్తలోకవ్యవహారాః ॥ ౯ ॥ గాయంత్య ఇతి ॥ ప్రియస్య కర్మాణి గాయంత్యః - తథా తస్య బాల్యకైశోరయోర్యాని కర్మాణి తాని సంస్మృత్య సంస్మృత్య గతహ్రియస్సత్యో రుదంత్యశ్చ - తమపృచ్ఛన్నితి పూర్వక్రియయైవ సంబంధః ॥ ౧౦ ॥ కాచిదితి ॥ ప్రియేణ శ్రీకృష్ణేన మాం ప్రసాదయితుం ప్రస్థాపితోఽయం దూత ఇతి కల్పయిత్వాబ్రవీత్ - యద్వా తస్మిన్ ప్రియప్రస్థాపితే ఉద్ధవే దృష్టిం కృత్వా మధుకరాపదేశేనోద్ధవమేవాబ్రవీదిత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ మధుపేతి ॥ హే మధుప కితవస్య ధూర్తస్య బంధో - నోఽస్మాకం అంఘ్రిం మా స్పృశ - మా మాం నమస్కారేణ ప్రార్థయేత్యర్థః తత్ర మిథ్యాపేశల్యం కృష్ణవర్ణస్య తస్య శ్మశ్రూణాం లోహితత్వే కారణముత్ప్రేక్షమాణేవ - సపత్న్యాః కుచాభ్యాం విలులితా సంమర్దితా యా శ్రీకృష్ణస్య వనమాలా అతఏవ తస్యాః కుంకుమం యేషు తైః శ్మశ్రుభిరుపలక్షితః కింతు తాసామేవ మానినీనాం ప్రసాదం మధుపతిర్వహతు కిమస్మత్ప్రసా

జనతస్య - యదుసదసి విడంబం ఉపహాసాస్పదం - కుతః యస్య దూతస్త్వమీదృగీదృశః ॥ ౧౨ ॥ ననుకిమిత్యేవంతమవజానీథ - కించ స్త్రీణాపకృతమతఆహ ॥ సకృదితి ॥ భవాదృక్ త్వాదృశో దుర్మనాః - సుమనసః కుసుమానియథాత్యజతితద్వత్ తత్యజేత్యుక్తవాన్ అహోబత అకృతజ్ఞస్య తస్య పాదపద్మం శ్రీః కథం సేవతే విదితం మయేత్యాహ-అపీతి-బతేతిఖేదే- ఉత్తమశ్లోకస్య జల్పైః మిథ్యాకథాభిః ప్రామోహృతచేతాః - వయంతునలక్ష్మీవదవిచక్షణా ఇతిభావః ॥ ౧౩ ॥ ఝుంకారాన్ బహుధా కుర్వాణం అస్మత్ప్రసాదలాభాయ కృష్ణం గాయతీతి మత్వాహ ॥ కిమితి ॥ పురాణం పురాతనం బహుశోఽనుభూతం - విజయసఖస్య కృష్ణస్య - సాంప్రతం యాస్సఖ్యః తాసామగ్రతః తత్ప్రసంగో గీయతాం - ఇష్టాః కృష్ణస్య ప్రియాః తేన పూజితా ఇతి వా - తేనాలింగితేన అనేన తు పితా కుచరుక్ యాసాం తాః - తవేష్టమపేక్షితం దాస్యంతీతి ॥ ౧౪ ॥ భోమాతమైవం వోచస్త్వామనుస్మృత్యానుస్మృత్య అనంగ విక్లబస్త్వాం ప్రసాదయితుం మామాదిష్టవానిత్యత ఆహ ॥ దివీతి ॥ దివి భువి రసాతలే చ యాః స్త్రియః స్యుః- తాః కానామదురాపాః న కాశ్చన - తదిత్య వ్యయం తస్యేత్యర్థః - కపటరుచిరేణహాసేన భ్రూవిజృంభో యస్య తస్య - హాకపటేతి వా- కించ-యస్య చరణరజః శ్రీః సేవతే తత్ర వయం కాః అపి చ యద్యప్యేవం-తథాపి - కృపణపక్షే కృపణానుకంపిని పురుషే ఉత్తమశ్లోకశబ్దో భవతీతి తథా కథనీయం త్వయేతి భావః ॥ ....

౧౫ ॥ పాదమూలే ప్రవిశంతం క్షమాపయిష్యంతమివ మత్వాహ ॥ విసృజేతి ॥ శిరసి న్యస్తం పాదం విసృజ- తథాప్యముంచంతమాహ - వేద్మీతి- ముకుందాదభ్యేత్యతతః శిక్షితేత్యర్థః - దౌత్యైర్దూతకర్మభిః - చాటుకారైః ప్రియోక్తిరచనాభిః - అనునయవిదుషః ప్రార్థనాచతురస్య- తేసర్వమహం వేద్మి ముకుందవత్ త్వమప్యవిశ్వసనీయ ఇతి భావః - నను తేన తే కిమపరాద్ధం తత్రాహ- స్వకృతఇతి -

మధుపతి స్తన్మానినీనాం ప్రసాదం యదుసదసి విడంబం యస్య దూతస్త్వమీదృక్ ॥ ౧౨ ॥ సకృదధరసుధాం స్వాం మోహినీం పాయయిత్వా సుమనస ఇవ సద్యస్తత్యజేస్మాన్భవాదృక్ । పరిచరతి కథం తత్పాదపద్మం నుపద్మా అపి బత హృతచేతా హ్యుత్తమశ్లోకజల్పైః ॥ ౧౩ ॥ కిమిహ బహు షడంఘ్రే గాయసి త్వం యదూనామధిపతి మగృహాణామగ్రతో నః పురాణమ్ । విజయసఖసఖీనాం గీయతాం తత్ప్రసంగః క్షపితకుచరుజస్తే కల్పయంతీష్టమిష్టాః ॥ ౧౪ ॥ దివి భువి చ రసాయాం కాః స్త్రియస్తద్దురాపాః కపటరుచిరహాస భ్రూవిజృంభస్య యాస్స్యుః । చరణరజ ఉపాస్తే యస్య భూతిర్వయం కా అపి చ కృపణపక్షే హ్యుత్తమశ్లోకశబ్దః ॥ ౧౫ ॥ విసృజ శిరసి పాదం వేద్మ్యహం చాటుకారైరనునయవిదుషస్తేఽభ్యేత్య దౌత్యైర్ముకుందాత్ । స్వకృత ఇహ విసృష్టాపత్యపత్యన్యలోకా వ్యసృజదకృతచేతాః కిం ను సంధేయమస్మిన్ ॥ ౧౬ ॥ మృగయురివ కపీంద్రం వివ్యధే లుబ్ధధర్మా స్త్రియమకృత విరూపాం స్త్రీజితః కామయానామ్ । బలిమపి బలిమత్త్వావేష్టయద్ధ్వాంక్షవద్య స్తదలమసితసఖ్యైర్దుస్త్యజస్తత్కథార్థః ॥ ౧౭ ॥ యదనుచరితలీలాకర్ణపీయూష విప్రుట్సకృదదనవిధూతద్వంద్వధర్మా వినష్టాః । సపది గృహకుటుంబం దీనముత్సృజ్య దీ

స్వకృతే తదర్థమేవ విసృష్టాః అపత్యపత్యన్యలోకాః అపత్యాని పతయశ్చేతీహలోకః అన్యలోకాధర్మాః సాధ్యశ్చ యాభిస్తాః నః అకృతచేతాః అసంయతచిత్తః- యో వ్యసృజత్ అతః అస్మిన్ కిం ను సంధాతవ్యమితి ॥ ౧౬ ॥ కించ కృష్ణస్య పూర్వాణి కర్మాణి అనుసంధధానాభిఖ్యాపహ మస్మానిత్యాహ ॥ మృగయురితి ॥ మృగయుర్లుబ్ధక ఇవ- యః కపీంద్రం వాలినం వివ్యధే అవిధ్యత్ - లుబ్ధధర్మా క్రౌర్యధర్మవాన్ అలుబ్ధధర్మేతి వా- లుబ్ధకో హితస్మాం సమత్తుకామో విధ్యతి- అయం తు న తథా అతో వృథా కరిణ ఇత్యర్థః- తథా స్త్రియం చ శూర్పణఖాం- స్త్రీజితః సీతాపరతంత్రః- కామవిషయానం ప్రాప్తిసాధనం యస్యాస్తాం- విరూపాం భిన్నకర్ణనాసికామకరోద్దాశరథిరూపేణ- తథా బలిమపి తద్దత్తబలిం- అత్వాభక్షయిత్వా- ధ్వాంక్షవత్ కాకవద వేష్టయత్ జబంధ వామనరూపేణ - బలిమపి బలిమత్త్వావిధోక్షపద్వ్యష్టపాదిలిపాతే బలిం పూజాం గృహీత్వా విష్టపాత్స్వర్గాదధః అక్షేపదిత్యర్థః తత్తస్మాదసితస్య కృష్ణస్య- సఖ్యైరలం- ఏవం చేత్తర్హి తం నిత్యం గాయతత్రాహ - దుస్త్యజ ఇతి- తస్య కథారూపార్థః ఇత్యపి చ జానీమ ఏవేతి ॥ ౧౭ ॥ తత్కథాపి త్రివర్గాలతాం మూలోన్మూలినీ- తథాపి నత్యక్తుం శక్నుమః కిం కుర్మ ఇత్యాహ ॥ యదితి ॥ యస్యానుచరితమేవ లీలా- తదేవ కర్ణపీయూషం- తస్య విప్రుట్ కణికా- తస్యాః సకృదదనం సేవనం- తేన విధూతాః నిరస్తాః ద్వంద్వధర్మాః రాగాదయో యేషాం తే-అతఏవ వినష్టాః- అస్తు తుల్యాః దీనం దుఃఖితం గృహకుటుంబం విహాయ దీనాః భోగహీనాః విహంగా ఇవ భిక్షుచర్యాం ప్రాణవృత్తిమాత్రం చరంతి - అతస్త్యాజ్యః- తథాపి త్యక్తుం న శక్నుమ ఇతి నిందాపరత్వేవాచకోఽర్థః దుస్త్యజత్వే అభిప్రేతోఽయమర్థః విధూతద్వంద్వధర్మా ఇత్యంతః సమాసః పూర్వవత్-తత స్తే చ తే అవినష్టాశ్చేతి సమాసః - ఇతరేపునర్ద్వంద్వధర్మాణో వినష్టా ఏవ - సపది తత్క్షణమేవ దీనం తుచ్ఛం - గృహసహితం కుటుంబం- విహాయ - దీనా ఇవాకించనాః- ధీరా ఇతి వా పాఠః- బహవః విహంగా హంసా ఇవ - సారాసారవివేకచతురాః - భిక్షుచర్యాం పారమహంస్యం చరంతి- తస్మాదేవం

పరమపురుషార్థరూపత్వాద్దుస్త్యజఏవకృతార్థా ఇతి ‖ ౧౭ ‖ ననుకిమేవంబ్రూషే-పూర్వంత్వమైవసాకంరహసికిమేవంనాభ్య ధిత్యత ఆహ ‖ వయమితి ‖ హేఉపమంత్రిన్ దూత - ఆస్తామియంవార్తా - యతఃకులికస్యమృగయోః - రుతం గీతం - అజ్ఞాయ యథాబుధం సత్యమితిశ్రద్దధానాః కృష్ణస్యహరిణస్యవధ్వఃభార్యాః - హరిణ్యః శరైః క్షతాస్సత్యో రుజాందదృశుః - ఏవంజిహ్మస్యకుటిలస్యతస్యవ్యా హృతంబుత మువశ్రద్దధానాః స్వేహయంత్యో వయంసకృచ్ఛేతదదృశిమ - కింతత్ - తస్యనఖైఃస్పర్శనః - తేనతీవ్రః స్మరః - తేనరుజః ఉదాః - తస్మాదన్యావార్తా - భణ్యతాంకథ్యతామితి ‖ ౧౮ ‖ పరావృత్యగత్వాపునరాగతంప్రత్యాహ ‖ ప్రియసఖేతి ‖ హేప్రియస్య సఖే ప్రేయసాశ్రీకృష్ణేన - పునః ప్రేషితః కిం - త్వమాగతోసి - అంగహేదూత - మేమాననీయఃపూజ్యోసి - అతోభవాన్ కిమనురుంధే ప్ర ష్టుమిచ్ఛతీత్యర్థః - తద్వరయవృణీష్వ - సంమానితంప్రత్యాహ - నయసీతి - ఇహసతీః అస్మాన్ దుస్త్యజంద్వంద్వంమిథునీభావో యస్యత స్య - పార్శ్వంసమీపం - కథంనయసి నేష్యసి తథాహి హేసౌమ్య - శ్రీర్నామవధూస్సాకంసహైవసతతమాస్తేతత్రాప్యురసివక్షస్యే వ ‖ ౨౦ ‖ తేనసంమంత్రితాసతీ బ్రూతే ‖ అపీతి ‖ బతహర్షే - హేసౌమ్య - గురుకులాదాగత్య - ఆర్యపుత్రః కృష్ణః - అధునా కింమధు పుర్యాంవర్తతే - కదాచిదపినోస్మాకంవార్తాః కింబ్రూతే - అగరువత్సుగంధింభుజంనోమూర్ధ్ని కదా సుధాస్యతీతి ‖ ౨౧ ‖ అథేతి

నాబహవఇవవిహంగాభిక్షుచర్యాంచరంతి ‖ ౧౭ ‖ వయమృతమివజిహ్మవ్యాహృతంశ్రద్దధానాఃకు లికరుతమివాజ్ఞాః కృష్ణవధ్వోహరిణ్యః । దదృశురసకృదేతత్తన్నఖస్పర్శతీవ్రస్మరరుజఉపమంత్రిన్ భణ్యతామన్యవార్తా ‖ ౧౮ ‖ ప్రియసఖపునరాగాః ప్రేయసాప్రేషితఃకింవరయకిమనురుంధేమాననీ యోసిమేంగ । నయసికథమిహాస్మాన్ దుస్త్యజద్వంద్వపార్శ్వం సతతమురసిసౌమ్య శ్రీర్వధూస్సాక మాస్తే ‖ ౨౦ ‖ అపిబతమధుపుర్యామార్యపుత్రోధునాస్తేస్మరతిసపితృగేహాన్ సౌమ్యబంధూంశ్చగో పాన్ । క్వచిదపి సకథానఃకింకరీణాం గృణీతేభుజమగరుసుగంధింమూర్ధ్న్యధాస్యత్కదాను ‖ ౨౧ ‖ శ్రీశుకః ‖ అథోద్ధవోనిశమ్యైవంకృష్ణదర్శనలాలసాః । సాంత్వయన్ప్రియసందేశైర్గోపీరిదమభా షత ‖ ౨౨ ‖ ఉద్ధవః ‖ అహోయూయంస్మపూర్ణార్థా భవత్యోలోకపూజితాః । వాసుదేవేభగవ తియాసామిత్యర్పితంమనః ‖ ౨౩ ‖ ధ్యానవ్రతతపోహోమజపస్వాధ్యాయసంయమైః । శ్రేయోవి ధిభిరన్యైశ్చకృష్ణేభక్తిర్హిసాధ్యతే ‖ ౨౪ ‖ భగవత్యుత్తమశ్లోకేభవతీభిరనుత్తమా । భక్తిఃప్రవ ర్తితాదిష్ట్యామునీనామపిదుర్లభా ‖ ౨౫ ‖ దిష్ట్యాపుత్రాన్పతీన్దేహాన్స్వజనంచగృహాంస్తథా ।హి త్వావృణీతయూయంయత్కృష్ణాఖ్యంపురుషంపరమ్ ‖ ౨౬ ‖ సర్వాత్మభావోధికృతోభవతీనామధో క్షజే । విరహేణమహాభాగామహాన్మేనుగ్రహఃకృతః ‖ ౨౭ ‖ శ్రూయతాంప్రియసందేశోభవతీనాం సుఖావహః । యమాదాయాగతోభద్రాహ్యహంభర్తూరహస్కరః ‖ ౨౮ ‖ భగవాన్ ‖ భవతీనాంవి యోగోమేనహిసర్వాత్మనాక్వచిత్ । యథాభూతానిభూతేషుఖంవాయ్వగ్నిర్జలంమహీ ‖ తథాహం చమనఃప్రాణబుద్ధీంద్రియగుణాశ్రయః ‖ ౨౯ ‖ ఆత్మన్యేవాత్మనాత్మానంసృజేహన్మ్యనుపాలయే । ఆ త్మమాయానుభావేనభూతేంద్రియగుణాత్మనా ‖ ౩౦ ‖ ఆత్మాజ్ఞానమయశ్శుద్ధోవ్యతిరిక్తోగుణాన్వయః

శ్రీకృష్ణదర్శనోత్సుకాః గోపీః - ప్రియస్యసందేశైః - సాంత్వయన్ ప్రథమం తావదిదమభాషత ‖ ౨౨ ‖ తదాహషడ్భిః ‖ అహో ఇతి ‖ స్మనూనం - యూయంపూర్ణార్థాః కృతార్థాః ‖ ౨౩ ‖ ధ్యానేతి ‖ శ్రేయోవిధిభిః శ్రేయస్సాధనైః ‖ ౨౪ ‖ భగవతీతి ‖ అ నుత్తమాఅతిశ్రేష్ఠా ‖ ౨౫ ‖ దిష్ట్యేతి ‖ అవృణీతవృతవత్యః ‖ ౨౬ ‖ సర్వేతి ‖ సర్వాత్మభావఃఏకాంతభక్తిః - అధికృతఃప్రాప్తః - భగవత్ప్రేమదర్శనేనమమమహాననుగ్రహఃకృతఇతి ‖ ౨౭ ‖ శ్రూయతామితి ‖ భర్తుః కృష్ణస్యరహస్కరః రహస్యకార్యకర్తా ‖ ౨౮ ‖ భవతీనామితి ‖ భవతీనాంమేమయాసహవియోగోనాస్తి - కుతః - సర్వాత్మనా సర్వస్యోపాదానకారణేన - అతఏవసర్వేషుమన ఆదికార్యేష్వహమనుగతత్వేనస్థితఇతి స దృష్టాంతమాహ - యథేతి - భూతేషుచరాచరేషుమహాభూతాని - యథావాయ్వగ్నిఃవాయుసహి తోగ్నిః - వాయుశ్చఅగ్నిశ్చేత్యర్థః - తథాహం చేతి - మనఆదీనికార్యాణి - గుణాః కారణం తేషామాశ్రయత్వేనానుగతఇత్యర్థః ‖ ౨౯ ‖ ననుకారణత్వేసర్వానుగతత్వేచకార్యకారణభేదఃస్యాదతఆహ ‖ ఆత్మన్యేవేతి ‖ ననునిత్యసిద్ధస్యకుతః సృజ్యాదిరూపతా - అ తఆహ - భూతేంద్రియగుణాత్మనా - బుద్ధీంద్రియేతి వాపాఠః - తద్రూపేణేతి - ననునిర్వికారస్యకుతస్తద్రూపతేతి తత్రాహ - ఆత్మమా యానుభావేనేతి ‖ ౩౦ ‖ నన్వాత్మనోభూతాదిరూపత్వేతద్దోషప్రసంగస్తత్రాహ ‖ ఆత్మేతి ‖ ఆత్మాతుశుద్ధః - కుతః - అగుణాన్వయః న గుణే

ష్వస్వేతీతితథా - తత్కుతః- వ్యతిరిక్తః- తదపికుతః- జ్ఞానమయః జ్ఞానస్వరూపః - నన్వహంప్రత్యయోస్వసం వేద్యమేవాత్మనోనానావస్థ త్వమితి-కుతః శుద్ధతేతి-తత్రాహ - సుషుప్తీతి- మాయాకార్యమనోవృత్తిభిర్విశ్వతైజసప్రాజ్ఞరూపేణప్రతీయతే-నస్వతఇత్యర్థః ||౩౧|| కుతః మనోనిరోధేతదభావాదితివ్యతిరేకందర్శయిత్వాతుంమనోనిరోధంవిధత్తే || యేనేతి || ఉత్థితః పుమాన్ యథామిథ్యాభూతమేవస్వప్నం ధ్యాయేత్ ఏవంబాధితానపీంద్రియార్థాన్ శబ్దాదీన్ - యేనమనసాధ్యాయేచ్చింతయేత్-ధ్యాయంశ్చయేనేంద్రియాణిప్రత్యపద్యతప్రాప తన్మనః వినిద్రః అనలసస్సన్ నిరుంధ్యాత్ నియచ్ఛేదితి || ౩౨ || తావతాచకృతార్థాభవతీత్యాహ || ఏతదంతఇతి || ఏషమనోనిరోధః అంతః సమాప్తిః ఫలంయస్యసః- సమామ్నాయోవేదః- సతత్రపర్యవస్యతీత్యర్థః- యోగోష్టాంగః - సాంఖ్యః ఆత్మానాత్మవివేకః- త్యాగః సన్న్యాసః- తపః స్వధర్మః-దమఇంద్రియదమనం- మార్గభేదేప్యేకత్రపర్యవసానేదృష్టాంతః - సముద్రాంతా ఆపగానద్య ఇవేతి || ౩౩ || ననుకిమన్యానివాస్మాన్ ఆత్మవిద్యయాప్రలోభయసి -వయంతుసర్వాసుందరసర్వగుణగణాలంకృతేనత్వయావిరహం నైవసహా మఇతి చేదతఆహ|| యదితి || దృశాందూరేయద్వర్తే - తన్మదనుధ్యానార్థం- తచ్చధ్యానంమనసః సన్నికర్షార్థమితి || ౩౪ || ఏతదు పపాదయతిత్రిభిః || యథేతి || ౩౫ || ౩౬ || ఉపైష్యథేతి మాధుర్యమాత్రమితిచేదతఆహ || యాఇతి || హేకల్యాణ్యః స్వభర్తృభిః ప్రతి

సుషుప్తిస్వప్నజాగ్రద్భిర్మాయావృత్తిభిరీయతే|| ౩౧ || యేనేంద్రియార్థాన్ధ్యాయేతమృషాస్వప్న
వదుత్థితః । తన్నిరుంధ్యాదింద్రియాణివినిద్రః ప్రత్యపద్యత|| ౩౨ || ఏతదంతస్సమామ్నాయోయోగ
స్సాంఖ్యంమనీషిణామ్ । త్యాగస్తపోదమస్సత్యంసముద్రాంతాఇవాపగాః|| ౩౩ ||యత్త్వహంభవతీ
నాంవైదూరేవర్తేప్రియోదృశామ్ । మనసస్సన్నికర్షార్థంమదనుధ్యానకామ్యయా|| ౩౪ || యథా
దూరచరేప్రేష్ఠేమనఆవిశ్యవర్తతే । స్త్రీణాంచనతథాచేతస్సన్నికృష్టేక్షిగోచరే|| ౩౫ || మయ్యా
వేశ్యమనః కృత్స్నంవిముక్తాశేషవృత్తియః । అనుస్మరంత్యోమాంనిత్యమచిరాన్మాముపైష్యథ || ౩౬ ||
యామయాక్రీడతారాత్ర్యాంవనేస్మిన్వ్రజఆస్థితాః । అలబ్ధరాసాః కల్యాణ్యోమాపుర్మద్వీర్యచిం
తయా । ౩౭ || శ్రీశుకః || ఏవంప్రియతమాదేశమాకర్ణ్యవ్రజయోషితః । తాఊచురుద్ధవంప్రీతా
స్తత్సందేశాగతస్మృతీః|| ౩౮ || గోప్యః|| దిష్ట్యాహితోహతః కంసోయదూనాంసానుగోఘకృత్ । దిష్ట్యా
ప్తైర్లబ్ధసర్వార్థైః కుశల్యాస్తేచ్యుతోధునా|| ౩౯ || కచ్చిద్గదాగ్రజస్సౌమ్యకరోతిపురయోషితామ్।
ప్రీతింనస్స్నిగ్ధసవ్రీడహాసోదారేక్షణార్చితః|| ౪౦ || కథంరతివిశేషజ్ఞః ప్రియశ్చపురయోషితామ్।
నానుబధ్యేతతద్వాక్యైర్విభ్రమైశ్చానుభాజితః || ౪౧ || అపిస్మరతినస్సాధోగోవిందః ప్రస్తుతేక్వ
చిత్ । గోష్ఠీమధ్యేపురస్త్రీణాంగ్రామ్యాస్స్వైరకథాంతరే|| ౪౨ || ....
తాః కింనిశాస్స్మరతియాసుతథాప్రియాభిర్బృందావనేకుముదకుందశశాంకరమ్యే । రేమేక్వణచ్చ
రణనూపురరాసగోష్ఠ్యామస్మాభిరీడితమనోజ్ఞకథః కదాచిత్ । ౪౩ । అప్యేష్యతీహదాశార్హస్త
ప్తాస్స్వకృతయాశుచా । సంజీవయన్నునోగాత్రైర్యథేంద్రోవనమంబుదైః|| ౪౪ । కస్మాత్కృష్ణ
ఇహాయాతిప్రాప్తరాజ్యోహతాహితః । నరేంద్రకన్యాఉద్వాహ్యప్రీతస్సర్వసుహృద్వృతః । ౪౫ ।

బద్ధాః యాః వనే క్రీడతామయాసహఅలబ్ధక్రీడాః - తాస్తథైవమామాం ఆపుః ప్రాపుః || ౩౭ || ఏవమితి || తస్యసందేశేనాగతాస్మృతిర్యా సాంతాః- ప్రథమార్థేద్వితీయా || ౩౮ || దిష్ట్యేతి || యదూనామహితః శత్రుః- అఘకృత్ దుఃఖదః - దిష్ట్యేత్యానందే- ఆప్తైః ప్రాప్తైః - హితైర్వాసహ || ౩౯ || అన్యాఊచుః || కచ్చిదితి || నోస్మాకంకరణీయాంప్రీతిం- కచ్చిత్పురయోషితాంకరోతి - స్నిగ్ధంచతత్సవ్రీడ హాసేనోదారమీక్షణంచ- తేనార్చితః తాభిరస్మాభిర్వా || ౪౦ || పునరన్యాఊచుః || కథమితి || తాసాంవాక్యైర్విభ్రమైశ్చానుభాజి తః పూజితః || ౪౧ || పునరన్యాఊచుః || అపీతి || కిమనయాచింతయానః అస్మాన్ క్వచిత్ప్రస్తుతేస్మరతికింగ్రామ్యాః అవిదగ్ధాః || ౪౨ || అన్యాఊచుః || తాఇతి || కుముదైః కుందైః శశాంకేనచరమ్యే బృందావనే- క్వణంతిచరణనూపురాణియస్యాంతస్యాం- రాసగోష్ఠ్యాం అస్మాభిః ప్రియాభిరీడితామనోజ్ఞాః కథాయస్యసః - తథాయాసునిశాసురేమే - తాః కదాచిత్ కింనస్స్మరతివానవేతి || ౪౩ || అపీతి|| స్వ నిమిత్తేనశోకేనతప్తాః నః అస్మాన్ - గాత్రైః కరస్పర్శాదిభిస్సంజీవయన్ - కింనఇహైష్యతీతి || ౪౪ || అన్యాఊచుః || కస్మాదితి || అ నన్యగతిత్వేనపూర్వమత్రావసత్ సంప్రతిమహదైశ్వర్యంప్రాప్తః- కస్మాదిహాగమిష్యతీతి || ౪౫ || అన్యాస్తుపరమార్థమూచుః || క మితి || వనచరీభిరస్మాభిరన్యాభిర్వారాజకన్యాభిః-మహాత్మనోధీరస్య-కించ-శ్రీపతేః - తదప్యాస్తాం- స్వతఏవాప్తకామస్య-అతఏవ

కృతాత్మనః పూర్ణస్య - కిం కోఽర్థః క్రియతే - న కశ్చిదితి ॥ ౪౬ ॥ యతః అఘటమానా యా కృష్ణసంగతిః - సైవాస్మాన్ గలయతి - అతో నై రాశ్యమేవ పరమం సుఖం - తచ్చాపి దుష్టరమిత్యాహుః ॥ పరమితి ॥ స్వైరిణీ కామచారిణీ ॥ ౪౭ ॥ క ఇతి ॥ సంవిదం విశ్రాంతవార్తాం ౪౮ ॥ కించ తద్విస్మృతౌ న తావద్దుఃఖమస్తి - పాపినామస్మాకం సంభవతీత్యాహుస్త్రిభిః ॥ సరిదితి ॥ ఆచరితాః సేవితాః ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ సీత్యేతి ॥ హే ఉద్ధత తం కథం విస్మరామేతి ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ తత ఇతి ॥ కృష్ణమధోక్షజం జ్ఞాత్వా - తం చ స్వాత్మసంజ్ఞాత్వా ॥ ౫౩ ॥ ఉవాసేతి ॥ వినుదన్ అపనయన్ ॥ ౫౪ ॥ ౫౫ ॥ సరిదితి ॥ సరిద్వనగిరిదర్యాదిషు ప్రత్యేకం కృష్ణం తల్లీలాసంప్రశ్నాదిభిః సంస్మారయన్ రేమే ॥ ౫౬ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ కృష్ణావేశేనాత్మనో మనసః - విక్లబం వైక్లబ్యం - తాః గోపీర్నమస్యన్ నమస్కరిష్యన్ - ఉత్తమస్యాత్మనో గోత్రస్త్రీ నమస్కృతిరపి న్యాయ్యా భవతీతి దర్శయితుం - తాసాం మహత్త్వం పంచభిర్జగౌ ఉవాచ ॥ ౫౭ ॥ ఏతా ఇతి ॥ ఏతాః పరం కేవలం - తనుభృతః సఫలజన్మానః - రూఢభావాః పరమప్రేమవత్యః - యదితి - యం రూఢభావం - భవభియో ముముక్షవః - మునయో ముక్తా

కిమస్మాభిర్వనౌకోభిరన్యాభిర్వా మహాత్మనః। శ్రీపతేరాప్తకామస్య క్రియేతార్థః కృతాత్మనః ।౪౬। పరం సౌఖ్యం హి నైరాశ్యం స్వైరిణ్యప్యాహ పింగళా। తజ్జానతీనాం నః కృష్ణే తథాప్యాశా దురత్యయా । ౪౭ । క ఉత్సహేత సంత్యక్తుముత్తమశ్లోకసంవిదమ్। అనిచ్ఛతోఽపి యస్య శ్రీరంగాన్న చ్యవతే క్వచిత్ ।౪౮। సరిచ్ఛైలవనోద్దేశా గావో వేణురవా ఇమే। సంకర్షణసహాయేన కృష్ణేనాచరితాః ప్రభో । ౪౯ । పునః పునస్స్మారయంతి నందగోపసుతం బత। శ్రీనికేతైస్తత్పదకైర్విస్మర్తుం నైవ శక్నుమః । ౫౦ । గత్యా లలితయోదారహాసలీలావలోకనైః। మాధ్వ్యా గిరా హృతధియః కథం తం విస్మరామహే । ౫౧ । హే నాథ హే రమానాథ వ్రజనాథార్తినాశన। మగ్నముద్ధర గోవింద గోకులం వృజినార్ణవాత్ ।౫౨। శ్రీశుకః ॥ తతస్తాః కృష్ణసందేశైర్వ్యపేతవిరహజ్వరాః। ఉద్ధవం పూజయాంచక్రుర్జ్ఞాత్వాత్మానమధోక్షజమ్। ౫౩ । ఉవాస కతిచిన్మాసాన్గోపీనాం వినుదన్ శుచః। కృష్ణలీలాకథాగాయన్రమయామాస గోకులమ్ । ౫౪ ॥ యావంత్యహాని నందస్య వ్రజేఽవాత్సీత్స ఉద్ధవః। వ్రజౌకసాం క్షణప్రాయాణ్యాసన్ కృష్ణస్య వార్తయా । ౫౫ । సరిద్వనగిరిద్రోణీర్వీక్షన్ కుసుమితాన్ ద్రుమాన్। కృష్ణం సంస్మారయన్ రేమే హరిదాసో వ్రజౌకసామ్ । ౫౬ । దృష్ట్వైవమాది గోపీనాం కృష్ణావేశాత్మవిక్లబమ్। ఉద్ధవః పరమప్రీతస్తా నమస్యన్నిదం జగౌ । ౫౭ । ఏతాః పరం తనుభృతో భువి గోపవధ్వో గోవింద ఏవమఖిలాత్మని రూఢభావాః। వాంఛంతి యద్భవభియో మునయో వయం చ కిం బ్రహ్మజన్మభిరనంతకథారసస్య ॥ ౫౮ ॥ క్వేమాః స్త్రియో వనచరా వ్యభిచారశీలాః కృష్ణే క్వ చైష పరమాత్మని రూఢభావః। నన్వీశ్వరోఽనుభజతోఽవిదుషోఽపి సాక్షాచ్ఛ్రేయస్తనోత్యగదరాజ ఇవోపయుక్తః ॥ ౫౯ ॥ నాయం శ్రియోఽంగ ఉ నితాంతరతేః ప్రసాదః స్వర్యోషితాం నళినగంధరుచాం కుతోఽన్యాః। రాసోత్సవేఽస్య భుజదండగృహీతకంఠలబ్ధాశిషాం య ఉదగాద్వ్రజవల్లవీనామ్ । ౬౦ । ఆసామహో చరణరేణుజుషామహం స్యాం బృందావనే కిమపి గుల్మలతౌషధీనామ్। యా దుస్త్యజం స్వజనమార్యపథం చ హిత్వా భేజుర్ముకుందపదవీం శ్రుతిభిర్విమృగ్యామ్ । ౬౧ । యా వై శ్రియార్చితమజాదిభిరాప్తకామైర్యోగీశ్వరైరపి యదాత్మ

అపి - వాంఛంతి - వయం చ భక్తా అపి - అతః - అనంతస్య - కథాసు - రసో రాగో యస్య తస్య - బ్రహ్మజన్మభిః విప్రసంబంధిభిః - శౌక్లసావిత్రయాజ్ఞికైస్త్రిభిర్జన్మభిః - కిం కోఽతిశయః - యత్ర కుత్రజాతః - స ఏవ - సర్వోత్తమ ఇత్యర్థః - యద్వా - అనంతకథాసు రసో యస్య తస్య - బ్రహ్మజన్మభిశ్చతుర్ముఖజన్మభిరపి - కిం కోఽర్థః - యద్వా - అనంతకథాసు అరసస్య బ్రహ్మజన్మభిః కిం ॥ ౫౮ ॥ కించ - ఈశ్వర ప్రసాదో మహత్త్వే కారణం - తస్య చ న జాతిరాచారో జ్ఞానం వా కారణం - కింతు కేవలం భజనమేవేత్యాహ ॥ క్వేతి ॥ సాక్షాద్భజతః పుంసః అహో ఉపయుక్తః సేవితః - అగదరాజః అమృతం యథేతి ॥ ౫౯ ॥ అత్యంతాపూర్వశ్చాయం గోపీషు భగవతః ప్రసాద ఇత్యాహ ॥ నేతి ॥ అంగేవత్సేతి - ఉ అహో - నితాంతరతేః ఏకాంతరతిమత్యాః - శ్రియోఽపి నాయం ప్రసాదః అనుగ్రహో నాస్తి - నళినస్యేవ గంధో యాసాం కాంతిశ్చ యాసాం తాసాం స్వర్గాంగనానామప్సరసామపి నాస్తి - అన్యతః పునర్దూరతో నిరస్తాః - రాసోత్సవే శ్రీకృష్ణభుజదండాభ్యాం గృహీతః ఆలింగితః కంఠస్తేన లబ్ధా ఆశిషో యాభిస్తాసాం గోపీనాం - య ఉదగాత్ ఆవిర్బభూవ ॥ ౬౦ ॥ కించ - ఆస్తాం తావద్గోపీనాం భాగ్యం మమ త్వేతావత్ప్రార్థ్యమిత్యాహ ॥ ఆసామితి ॥ గోపీనాం చరణరేణుభాజాం గుల్మాదీనాం - మధ్యే - యత్ కిమపి అహం స్యాం

త్యాశం సాళథంభూతానాం· యా ఇత్యాది - ఆర్యాణాం మార్గం· ధర్మంచ హిత్వా ॥౬౧॥ పునస్తా ఏవ విశినష్టి॥ యా ఇతి॥ రమాగీర్వాణై రప్యాత్మన్యేవాచింతితం· స్తనేషు న్యస్తం· పరిరభ్య తాపం జహురితి ॥ ౬౨ ॥ ఏవం మహత్త్వం ప్రతిపాద్య నమస్కరోతి ॥ వందఇతి ॥ ౬౩ ॥ అథేతి ॥ అనుజ్ఞాప్య అనుజ్ఞాం యాచిత్వా· ఆమంత్ర్య పృష్ట్వా ॥ ౬౪ ॥ ౬౫ ॥ మనస ఇతి ॥ నోఽస్మాకం · మనసో వృత్తయః · కృష్ణపాదాంబుజాశ్రయాః స్యుః· అభిధాయినీః అభిధాయిన్యః స్యుః ॥ ౬౬ ॥ కర్మభిరితి ॥ నః కృష్ణే రతిః స్యాదితి ॥ ౬౭ ॥ ౬౮ ॥ కృష్ణాయేతి ॥ కృష్ణాదిభ్యో భక్త్యుద్రేకమాహ - ఉపాయనాని చాదాదితి ॥ ౬౯ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం· సప్తచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా · ❁❁

శ్లో ॥ అష్టచత్వారింశకేఽథ కృష్ణః కుబ్జామరీరమత్ । అక్రూరస్య గృహం గత్వా తం గజాహ్వయమాదిశత్ ॥ సైరంధ్రీకామమపూర్వపూర

నిరాసగోష్ఠ్యమ్ । కృష్ణస్య తద్భగవతశ్చరణారవిందం న్యస్తం స్తనేషు విజహుః పరిరభ్య తాపమ్ ॥ ౬౨॥
వందే నందవ్రజస్త్రీణాం పాదరేణుమభీక్ష్ణశః । యాసాం హరికథోద్గీతం పునాతి భువనత్రయమ్ ॥౬౩॥
శ్రీశుకః॥ అథ గోపీరనుజ్ఞాప్య యశోదాం నందమేవ చ । గోపానామంత్ర్య దాశార్హో యాస్యన్నా
రురుహే రథమ్॥ ౬౪ । తం నిర్గతం సమాసాద్య నానోపాయనపాణయః । నందాదయోఽనురాగేణ ప్రా
వోచన్నశ్రులోచనాః ॥౬౫॥ మనసో వృత్తయో నస్స్యుః కృష్ణపాదాంబుజాశ్రయాః । వాచోఽభిధా
యినీర్నామ్నాం కాయస్తత్ప్రహ్వణాదిషు ॥ ౬౬ । కర్మభిర్భ్రామ్యమాణానాం యత్ర క్వాపీశ్వ
రేచ్ఛయా । మంగళాచరితైర్దానై రతిర్నః కృష్ణ ఈశ్వరే ॥ ౬౭ ॥ ఏవం సభాజితో గోపైః కృష్ణభక్త్యా
నరాధిప । ఉద్ధవః పునరాగచ్ఛన్మధురాం కృష్ణపాలితామ్ ॥ ౬౮ ॥ కృష్ణాయ ప్రణిపత్యాహ భక్త్యుద్రే
కం వ్రజౌకసామ్ । వాసుదేవాయ రామాయ రాజ్ఞే చోపాయనాన్యదాత్ ॥ ౬౯ ॥ ❁❁❁❁❁❁❁
❁❁❁❁❁❁❁ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- సప్తచత్వారింశోఽధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁
శ్రీశుకః ॥ అథ విజ్ఞాయ భగవాన్సర్వాత్మా సర్వదర్శనః । సైరంధ్ర్యాః కామతప్తాయాః ప్రియమి
చ్ఛన్గృహం యయౌ ॥ ౧ । మహార్హోపస్కరాఢ్యం వై కామోపాయోపబృంహితమ్ । ముక్తాదా
మపతాకాభిర్వితానశయనాసనైః ॥ ధూపైస్సురభిభిర్దీపైః స్రగ్గంధైరపి మండితమ్ । ౨ ।గృహం
తమాయాంతమవేక్ష్య సాసనాత్సద్యస్సముత్థాయ హి జాతసంభ్రమా । యథోపసంగమ్య సఖీభిరచ్యు
తం సభాజయామాస సదాసనాదిభిః । ౩ ॥ అథోద్ధవస్సాధు తయాభిపూజితో న్యషీదదుర్వ్యామభిమృ
శ్యచాసనమ్ । కృష్ణోఽపి నూత్నం శయనం మహాధనం వివేశ లోకాచరితాన్యనువ్రతః । ౪ ॥ సా మజ్జనా
లేపదుకూలభూషణస్రగ్గంధతాంబూలసుధాసవాదిభిః । ప్రసాధితాత్మోపససార మాధవం సవ్రీడలీలో
త్స్మితవిభ్రమేక్షితైః ॥౫॥ ఆహూయ కాంతాం నవసంగమహ్రియా విశంకితాం కంకణభూషితే కరే ।
ప్రగృహ్య శయ్యామధివేశ్య రామయా రేమేఽనులేపార్పణపుణ్యలేశయా॥ ౬ ॥ సానంగతప్తకుచయో
రురసస్తథాక్ష్ణోర్జిఘ్రంత్యనంతచరణేన రుజో మృజంతీ । దోర్భ్యాం స్తనాంతరగతం పరిరభ్య కాంత
మానందమూర్తిమజహాదతిదీర్ఘతాపమ్ ॥ ౭ ॥ సైవం కైవల్యనాథం తం ప్రాప్య దుష్ప్రాపమీశ్వరమ్ ।
అంగరాగార్పణేనాహో దుర్భగైనమయాచత ॥ ౮ ॥ ఆహోష్యతామిహ ప్రేష్ఠ దినాని కతిచిన్మ
యా । రమస్వ నోత్సహే త్యక్తుం సంగం తేఽంబురుహేక్షణ ॥౯॥ తస్యై కామవరం దత్త్వా మానయిత్వా

యిత్వా మనోరథాన్ । అక్రూరస్య తతః కృష్ణః తేన పార్థాన సాంత్వయత్ ॥ ౧॥ మహార్హేతి॥ మహార్హైః అనర్ఘైః ఉపస్కరైః గృహోపకరణైః-అన్వితం· కామోపాయైః తదుద్దీపకైః సురతబంధాదిలేఖ్యైః ఉపబృంహితం ॥ ౨ ॥ గృహమితి ॥ యథాయథోచితం ॥౩॥౪॥ సేతి ॥ ప్రసాధితః యోగ్యతాం ఆపాదితః ఆత్మా దేహః యయా సా· సవ్రీడం యత్ లీలయా ఉద్గతం స్మితం తత్ విషు విభ్రమేషు తద్యుక్తైః ఈక్షితైరుపలక్షితా ॥ ౫ ॥ ఆహూయేతి ॥ అనులేపార్పణాదన్యత్తస్యాః పుణ్యం నాస్తీతి దర్శయితుం పుణ్యలేశయేత్యుక్తం· న తు పుణ్యస్యాల్పత్వవివక్షయా ॥ ౬ ॥ సేతి ॥ కుచాదీనాం రుజో మృజంతీ జిఘ్రంతీ చరణం ॥ ౭ ॥ సేతి ॥ ఏవం కామమేవ ప్రాకృతదృష్ట్యా అయాచత · న తు గోప్య ఇవ సా తన్నిష్ఠేతి దుర్భగేత్యుక్తం కృతార్థత్వే తు తస్యా న సందేహః ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ తస్యా ఇతి ॥ కామ ఏవ వరః తం దత్త్వా మానయిత్వా

చ అలంకారాదిదానైః ॥ ౧౦ ॥ దురారాధ్యమితి ॥ మనోగ్రాహ్యం విషయసుఖం అసత్త్వాత్ తుచ్ఛత్వాత్ ॥ ౧౧ ॥ అక్రూరేతి ॥ కించిచ్చి
కీర్షయన్ హస్తినపురప్రస్థానం కారయితుమిచ్ఛన్నిత్యర్థః - అక్రూరప్రియకామ్యయా చ ॥ ౧౨ ॥ స ఇతి ॥ ఆరాత్ దూరత ఏవ ॥ ౧౩ ॥
౧౪ ॥ పాదేతి ॥ ఆపః ఇతి భేదః - ఉదకాని ఆసవర్ణతో ధారయన్నిత్యన్వయః ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ దిష్ట్యేతి ॥ వాం యువయోః కృచ్ఛ్రాత్ కులం ఉ
ద్ధృతం - సమేధితం చ ॥ ౧౭ ॥ వామిదం కులమిత్యాది వ్యవహారదృష్ట్యోక్త్వా - పరమార్థమాహ ॥ యువామితి ॥ జగన్మయౌ యువాం - యత
జగద్ధేతూ - తదపి కుతః - ప్రధానపురుషౌ - తదాత్మకౌ - అతో భవద్భ్యాం వినా - పరం కారణం అపరం కార్యం చ నాస్తీతి ॥ ౧౮ ॥ నను
ప్రత్యక్షాదిసిద్ధం కథం నాస్తీత్యుచ్యత ఇత్యత ఆహ ॥ ఆత్మేతి ॥ హే బ్రహ్మన్ పరమేశ్వర బ్రహ్మేతి పాఠః అజాదిభిః స్వశక్తిభిః ఆత్మనైవ సృష్ట
మిదం విశ్వం అన్వావిశ్య కారణత్వాత్ అనుప్రవిష్టోపి న ప్రవిశ్యావస్థితః - శ్రుతిప్రత్యక్షగోచరం యథా భవతి తథా ॥ ౧౯ ॥ బహు
ధా వా నైవ ప్రతీయతే - ఏకస్యైవ బహుధా ప్రతీతౌ దృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ యోనిషు స్వస్యైవ రూపాంతరేణావిర్భావస్థానేషు చరా
చరేషు - భూతేషు - యథా మహీప్రముఖాని కారణాన్యేవ - నానా భాంతి - ఆత్మయోనిషు స్వకారణకేషు - భూతభౌతికేషు - జీవాంతః
వ్యాగాదశరీరేషు బాలయువాద్యవస్థాసు చ - తథా తథా ప్రతీయత ఇతి తద్వ్యవహారార్థమాత్మతంత్రగ్రహణం ॥ ౨౦ ॥ నను సృష్ట్యాదికర్తృ

చమానదః । సహోద్ధవేన సర్వేశః స్వధామాగమదృద్ధిమత్ ॥ ౧౦ ॥ దురారాధ్యం సమారాధ్య విష్ణుం సర్వేశ్వరేశ్వరమ్ । యోవృణీత మనోగ్రాహ్యమసత్త్వాత్కుమనీష్యసౌ ॥ ౧౧ ॥ అక్రూరభవనం కృష్ణస్సహరామోద్ధవః ప్రభుః । కించిచ్చికీర్షయన్ ప్రాగాదక్రూరప్రియకామ్యయా ॥ ౧౨ ॥ స తాన్నరవరశ్రేష్ఠానారాద్వీక్ష్య స్వబాంధవాన్ । ప్రత్యుత్థాయ ప్రముదితః పరిష్వజ్యాభ్యనందత ॥ ౧౩ ॥ ననామ కృష్ణం రామం చ స తైరప్యభివాదితః । పూజయామాస విధివత్కృతాసనపరిగ్రహాన్ ॥ ౧౪ ॥ పాదావనేజనీరాపో శిరసా ధారయన్నృప । అర్హణేనాంబరైర్దివ్యైర్గంధస్రగ్భూషణోత్తమైః ॥ ౧౫ ॥ అర్చిత్వా శిరసానమ్య పాదావంకగతౌ మృజన్ । ప్రశ్రయావనతోఽక్రూరః కృష్ణరామావభాషత ॥ ౧౬ ॥ దిష్ట్యా పాపో హతః కంసః సానుగో వామిదం కులమ్ । భవద్భ్యాముద్ధృతం కృచ్ఛ్రాద్దురంతాచ్చ సమేధితమ్ ॥ ౧౭ ॥ యువాం ప్రధానపురుషౌ జగద్ధేతూ జగన్మయౌ । భవద్భ్యాం న వినా కించిత్పరమస్తి న చాపరమ్ ॥ ౧౮ ॥ ఆత్మసృష్టమిదం విశ్వమన్వావిశ్య స్వశక్తిభిః । ఈయతే బహుధా బ్రహ్మన్ శ్రుతిప్రత్యక్షగోచరమ్ ॥ ౧౯ ॥ యథా హి భూతేషు చరాచరేషు మహ్యాదయో యోనిషు భాంతి నానా । ఏవం భవాన్ కేవల ఆత్మయోనిష్వాత్మాత్మతంత్రో బహుధా విభాతి ॥ ౨౦ ॥ సృజస్యథో లుంపసి పాసి విశ్వం రజస్తమస్సత్త్వగుణైస్స్వశక్తిభిః । న బధ్యసే తద్గుణకర్మభిర్వా జ్ఞానాత్మనస్తే క్వచ నైవ హేతుః ॥ ౨౧ ॥ దేహాద్యుపాధేరనిరూపితత్వాద్భవో న సాక్షాన్న భిదాత్మనస్స్యాత్ । అతో న బంధస్తవ నైవ మోక్షస్స్యాతాం నికామస్త్వయి నోఽవివేకః ॥ ౨౨ ॥ త్వయోదితోఽయం జగతో హితాయ యదా యదా వేదపథః పురాణః । బాధ్యేత పాషండపథైరసద్భిస్తదా భవాన్ సత్త్వగుణం బిభర్తి ॥ ౨౩ ॥ స త్వం ప్రభోఽద్య వసుదేవగృహేఽవతీర్ణస్స్వాంశేన భారమపనేతుమిహాసి భూమేః । అక్షౌహిణీశతవధేన సురేతరాణాం రాజ్ఞామముష్య చ కులస్య యశో వితన్వన్ ॥ ౨౪ ॥ అద్యేశ నో వసతయః ఖలు భూరి

త్వేన సగుణత్వేన చ - మమ కిం జీవవద్బంధ ఉక్తః - నహి నహీత్యాహ ॥ ....
సృజసీతి ॥ తద్గుణకర్మభిర్వా - తైః గుణైః కర్మభిర్వేత్యర్థః - యతః క్వచ కదాచిదపి - బంధహేతురవిద్యా తవ నైవాస్తి - కుత ఇత్య
త ఆహ - జ్ఞానాత్మన ఇతి - మాయాయాః ఆశ్రయానావారకత్వాదితి భావః ॥ ౨౧ ॥ కించ ఆస్తాం తావత్ తవ బంధశంకా - యతః అవిద్యోపా
ధేర్జీవాత్మనోపి - న వస్తుతో బంధోస్తీత్యాహ ॥ దేహాద్యుపాధేరితి ॥ భవో జన్మ - తన్మూలా భిదా చ - సాక్షాత్స్వరూపతో న స్యాదితి - నను
మమ బాధాభావం వదతా త్వయా కిం మోక్షోంగీకృతః - ఓమితి చేత్తర్హి - బంధాభావే మోక్షాసంభవాదాపన్నో బంధోపీత్యాశంక్యాహ
అత ఇతి - యతో నావిద్యా అతో న బంధః - మోక్షశ్చ - ఏవముభౌ న స్యాతామిత్యర్థః - నను ఉలూఖలే మాం బద్ధం శ్రుతవాన్ యమునా ప్ర
ధేనుకముక్తం దృష్టవానసి - అతః కథముభయం నాస్తీత్యత ఆహ - నికామ ఇతి - స్వాశ్రయానురూపస్త్వయి నోస్మాకమవివేక ఏవ పరమేవంభూ
త ఇతి - యద్వా నః అవివేక ఏవ తవోభౌ స్యాతామితి ॥ ౨౨ ॥ నను తర్హి మమావతారాస్తచ్చరిత్రాణి చ - శుక్తిరజతవదవిద్యాకల్పితా
న్యేవ కిం నహి నహీయం తు తవ లీలేత్యాహ ద్వయేన ॥ త్వయేతి ॥ ౨౩ ॥ స ఇతి ॥ సురేతరాంశా యే రాజానః - తేషామక్షౌహిణీశతానాం వ
ధేన - భూమేర్భారమపనేతుం - స్వాంశేన రామేణ సహావతీర్ణోసీతి ॥ ౨౪ ॥ అత ఏవంభూతస్య తవాగమనేన కృతార్థోస్మీత్యాహ

కత్రమేణ॥అద్యేతి॥హే ఈశ-అద్య నోఽస్మాకం గృహాః-తపోవనాదపి బహుపుణ్యాః-కుతః-యావతః-త్వం సాక్షాత్ప్రవిష్టః-కథంభూతః-యస్య తవ-పాదశౌచసలిలం సైవ గంగా త్రిజగత్పునాతి-యశ్చ త్వం పంచయజ్ఞదేవతామూర్తిః-స త్వం-జగద్గురురితి॥౨౫॥స్వమనోరథః పరిపూరిత ఇతి తుష్యన్నాహ॥క ఇతి॥ఋతగిరః సత్యవచః త్వత్తః అపరం శరణం-కః పండితస్సమీయాత్ గచ్ఛేత్ యతో భవాన్ భజతస్సర్వానఖిలాన్ కామాంశ్చ దదాతి ఆత్మానమపీతి॥౨౬॥ దిష్ట్యేతి॥ నః అవివేకినాం-తత్రాపి ఇహ గృహాణామివ॥౨౭॥౨౮॥ త్వమితి॥ నః యుష్మాకం ప్రజాః పుత్రా హి వయమితి॥౨౯॥నను నృభిర్దేవాస్సేవ్యా ఇతి ప్రసిద్ధం తత్రాహ॥భవదితి॥దేవాః స్వార్థాః స్వకార్యసాధనపరాః-సాధవస్తు కేవలం పరానుగ్రహపరాః-పరమార్థతస్తు-సాధవ ఏవ-దేవా ఇతి-త ఏవ సేవ్యా ఇత్యర్థః॥౩౦॥తర్హి మృచ్ఛిలాదిమయాః దేవాదయః సేవ్యాః నైవేత్యత ఆహ॥నహీతి॥అమ్మయాని తీర్థాని-మృచ్ఛిలామయాశ్చ దేవా న పునంతీతి న-అపి తు పునంత్యేవ-తథాపి సాధూనాం తేషాం చ మహదంతరమిత్యాహ-దర్శనాదేవ-తే పునంతీతి॥౩౧॥ కించిచ్చికీర్షయన్

భాగాయస్సర్వదేవపితృభూతనృదేవమూర్తిః। యత్పాదశౌచసలిలం త్రిజగత్పునాతి స త్వం జగద్గురురధోక్షజ యాః ప్రవిష్టః॥౨౫॥ కః పండితస్త్వదపరం శరణం సమీయాద్భక్తప్రియాదృతగిరస్సుహృదః కృతజ్ఞాత్। సర్వాన్ దదాతి సుహృదో భజతోఽభికామానాత్మానమప్యుపచయాపచయా న యస్య॥౨౬॥ దిష్ట్యా జనార్దన భవానిహ నః ప్రతీతో యోగీశ్వరైరపి దురాపగతిస్సురేశైః। ఛింధ్యాశు నస్సుతకళత్రధనాప్తగేహదేహాదిమోహరశనాం భవదీయమాయామ్॥౨౭॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యర్చితస్సంస్తుతశ్చ భక్తేన భగవాన్ హరిః। అక్రూరం సస్మితం ప్రాహ గీర్భిస్సంమోహయన్నివ॥౨౮॥ శ్రీభగవాన్॥ త్వం నో గురుః పితృవ్యశ్చ శ్లాఘ్యో బంధుశ్చ నిత్యదా। వయం తు రక్ష్యాః పోష్యాశ్చ అనుకంప్యాః ప్రజా హి వః॥౨౯॥ భవద్విధా భాగవతాః నిషేవ్యా అర్హసత్తమాః। శ్రేయస్కామైర్నృభిర్నిత్యం దేవాస్స్వార్థా న సాధవః॥౩౦॥ న హ్యమ్మయాని తీర్థాని న దేవా మృచ్ఛిలామయాః। తే పునంత్యురుకాలేన దర్శనాదేవ సాధవః॥౩౧॥ స భవాన్ సుహృదాం వై నః శ్రేయాన్ శ్రేయశ్చికీర్షయా। జిజ్ఞాసార్థం పాండవానాం గచ్ఛస్వ గజసాహ్వయమ్॥౩౨॥ పితర్యుపరతే బాలాస్సహ మాత్రా సుదుఃఖితాః। ఆనీతాస్స్వపురం రాజ్ఞా వసంత ఇతి శుశ్రుమః॥౩౩॥ తేషు రాజాంబికాపుత్రో భ్రాతృపుత్రేషు దీనధీః। సమో న వర్తతే నూనం దుష్పుత్రవశగోంధదృక్॥౩౪॥ గచ్ఛ జానీహి తద్వృత్తమధునా సాధ్వసాధు వా। విజ్ఞాయ తద్విధాస్యామో యథా శం సుహృదాం భవేత్॥౩౫॥ ఇత్యక్రూరం సమాదిశ్య భగవాన్ హరిరీశ్వరః। సంకర్షణోద్ధవాభ్యాం వై తతస్స్వభవనం యయౌ॥౩౬॥

❖❖❖❖❖❖❖ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-అష్టచత్వారింశోధ్యాయః.❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ స గత్వా హాస్తినపురం కౌరవేంద్రయశోంకితమ్। దదర్శ తత్రాంబికేయం సభీష్మం విదురం పృథామ్॥౧॥ సపుత్రం చైవ బాహ్లీకం భారద్వాజం సగౌతమమ్। కర్ణం సుయోధనం ద్రౌణిం పాండవాన్ సుహృదోఽపరాన్॥౨॥ యథావదుపసంగమ్య బంధుభిర్గాందినీసుతః। సంపృష్టస్తైస్సుహృద్వార్తాం స్వయం చాపృచ్ఛదవ్యయమ్॥౩॥ ఉవాస కతిచిన్మాసాన్ రాజ్ఞో వృత్తదిదృక్షయా। దుష్ప్రజస్యా

ప్రాగాదితి యదుక్తం తత్కార్యమాదిశతి॥ స ఇతి॥ నః సుహృదాం మధ్యే భవాన్ శ్రేష్ఠః-అతః పాండవానాం శ్రేయశ్చికీర్షయా గజసాహ్వయం హాస్తినాపురం గచ్ఛస్వ గచ్ఛేతి-యద్వా-స్వేతి పృథక్పదం-హే స్వ ఆత్మీయేత్యర్థః॥౩౨॥ పితరీతి॥ రాజ్ఞా ధృతరాష్ట్రేణ-వసంతే నివసంతీతి శుశ్రుమః శ్రుతవంతో వయం॥౩౩॥ తేష్వితి॥ దుష్టా యే పుత్రాః దుర్యోధనాదయః-తద్వశేన గచ్ఛతీతి తథా-యః అంధదృక్ అంధనేత్రః॥౩౪॥౩౫॥౩౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-అష్టచత్వారింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ఊనపంచాశత్తమే తు గత్వాక్రూరో గజాహ్వయమ్। రాజ్ఞః స్వభ్రాతృపుత్రేషు బుద్ధ్వా వైషమ్యమాగమత్॥ స ఇతి॥ కౌరవేంద్రాణాం యశోభిరంకితం-తత్కృతదేవబ్రాహ్మణాయతనాభిరంకితమిత్యర్థః॥౧॥ సపుత్రమితి॥ బాహ్లీకపుత్రః సోమదత్తః-భారద్వాజః ద్రోణః-గౌతమః కృపః॥౨॥ యథావదితి॥ అవ్యయం కుశలం॥౩॥ ఉవాసేతి॥ దుష్ప్రజస్య అసత్పుత్రస్య-అల్పసారస్య మందధృతేః-ఖలానాం కర్ణాదీనాం ఛందమిచ్ఛామనువర్తితుం శీలం యస్య తథాభూతస్య-॥౪॥ తేజ ఇతి॥ తేజః ప్రతాపం-ఓజః శస్త్రాదినైపుణ్యం-

వీర్యంశౌర్యం- నసహద్భిరసహమానైః- చికీర్షితంతదుపరికర్తుమిష్టం ॥ ౫ ॥ కృతమితి ॥ గరస్యవిషస్యదానాది- అపేశలంఅశ్లాఘ్యం - తేజఓజఇత్యాదిసర్వంకథయామాస ॥౬॥తత్కథనాత్పూర్వంతాంతరంపృథాయా వృత్తాంతమాహ ॥పృథేతి॥అక్రూరంకాంకలాఃలేశాః యదూనాస్తే- ఈశుణానత్రేయస్యాస్సా॥౭॥అపీతి॥ అపికిం-జామయఃకులస్త్రియః ॥౮॥భ్రాత్రేయ ఇతి॥పైతృష్వసేయాన్ మత్పుత్రానిత్యాయః॥౯॥సపత్నేతి॥సాంత్వయిష్యతి కిం ॥౧౦॥కుంత్యప్యధిగతపరమార్థా-శ్రీకృష్ణంస్తౌతి॥కృష్ణేతి॥హేమహాయోగిన్ మహాయోగయుక్త యోగమాయాఖ్యాస్యాస్తీతి- హేవిశ్వాత్మన్ సర్వాంతర్యామిన్- హేవిశ్వభావనవిశ్వపాలక ప్రపన్నాం శరణాగతాం-అవసీదతీందుర్యోధనాదికృతైరపకారైః క్లిశ్యంతీం॥౧౧॥నేతి ॥ అపవర్గాత్ మోక్షప్రదాత్ ॥ ౧౨॥ నమఇతి ॥ శుద్ధాయధర్మాత్మనే -బ్రహ్మణేఅపహతపాప్మనాయ- పరమాత్మనేజీవసఖాయ - యోగేశ్వరాయ- అణిమాదియుక్తాయ - యోగాయజ్ఞానాత్మనే ॥ ౧౩॥ ఇతీతి॥ ప్రపితామహః పాండుః తస్యభార్యా- ప్రారుదత్ ప్రరురోద ॥ ౧౪॥సమేతి॥ పృథయాసహసమందుఃఖంసుఖంచయస్యసః - తస్యాఃపుత్రాణాముత్పత్తిహేతు

ల్పసారస్యఖలచ్ఛందానువర్తినః॥౪॥ తేజఓజోబలంవీర్యంప్రశ్రయాదీంశ్చసద్గుణాన్ ।ప్రజానురాగం పార్థేషునసహద్భిశ్చికీర్షితమ్॥౫ ॥ కృతంచధార్తరాష్ట్రైర్యద్గరదానాద్యపేశలమ్। ఆచఖ్యౌస ర్వమేవాస్మైపృథావిదురఏవచ॥ ౬॥ పృథాతుభ్రాతరంప్రాప్తమక్రూరముపసృత్యతమ్ । ఉవాచ జన్మనిలయంస్మరంత్యశ్రుకలేక్షణా ॥ ౭ ॥ అపిస్మరంతినస్సౌమ్య పితరౌభ్రాతరశ్చమే। భగిన్యో భ్రాతృపుత్రాశ్చజామయస్సఖ్యఏవచ ॥ ౮ ॥ భ్రాత్రేయోభగవాన్కృష్ణఃశరణ్యోభక్తవత్సలః । పైతృష్వసేయాన్స్మరతిరామశ్చాంబురుహేక్షణః॥ ౯ ॥ సపత్నమధ్యేశోచంతీంవృకాణాంహరిణీమి వ। సాంత్వయిష్యతిమాంవాక్యైఃపితృహీనాంశ్చబాలకాన్॥ ౧౦॥ కృష్ణకృష్ణమహాయోగిన్విశ్వాత్మ న్విశ్వభావన। ప్రపన్నాంపాహిగోవిందశిశుభిశ్చావసీదతీమ్॥ ౧౧ ॥ నాన్యత్తవపదాంభోజాత్పశ్యా మిశరణంనృణామ్। బిభ్యతాంమృత్యుసంసారాదీశ్వరస్యాపవర్గికాత్ ॥ ౧౨ ॥ నమఃకృష్ణాయశుద్ధా యబ్రహ్మణేపరమాత్మనే। యోగేశ్వరాయయోగాయత్వామహంశరణంగతా॥ ౧౩ ॥ ఇత్యనుస్మృ త్యస్వజనంకృష్ణంచజగదీశ్వరమ్।ప్రారుదద్దుఃఖితారాజన్భవతాంప్రపితామహీ ॥ ౧౪॥ సమదుఃఖసు ఖోక్రూరోవిదురశ్చమహాయశాః। సాంత్వయామాసతుఃకుంతీంతత్పుత్రోత్పత్తిహేతుభిః॥ ౧౫॥ యా స్యన్రాజానమభ్యేత్యవిషమంపుత్రలాలసమ్ । అవదత్సుహృదాంమధ్యేబంధుభిస్సౌహృదోదితమ్॥౧౬॥ అక్రూరః॥ భోభోవైచిత్రవీర్యత్వంకురూణాంకీర్తివర్ధన। భ్రాతర్యుపరతేపాండావధునాసనమా స్థితః॥ ౧౭ ॥ ధర్మేణపాలయన్నుర్వీంప్రజాశ్శీలేనరంజయన్ । వర్తమానస్సమంస్వేషుశ్రేయఃకీర్తిమ వాప్స్యసి॥ ౧౮ ॥ అన్యథాత్వాచరన్లోకేగర్హితోయాస్యసేతమః। తస్మాత్సమత్వేవర్తస్వపాం డవేష్వాత్మజేషుచ ॥ ౧౯ ॥ నేహచాత్యంతసంవాసఃకస్యచిత్కేనచిత్సహ। రాజన్నపిస్వదేహేనకిము జాయాత్మజాదిభిః॥ ౨౦ ॥ ఏకఃప్రసూయతేజంతురేకఏవప్రలీయతే। ఏకోనుభుఙ్క్తేసుకృతమేకఏవచ దుష్కృతమ్॥ ౨౧॥ అధర్మోపచితంవిత్తంహరంత్యన్యేల్పమేధసః। సంభోజనీయాపదేశైర్జలానీవ జలౌకసః॥ ౨౨ ॥ పుష్ణాతియానధర్మేణస్వబుద్ధ్యాతమపండితమ్। తేకృతార్థంప్రహిణ్వంతిప్రాణా

భిః జనకైఃధర్మానిలేంద్రాదిభిఃతత్కథనైరిత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ యాస్యన్నితి ॥ బంధుభిః రామకృష్ణాదిభిః - సౌహృదేన ఉదితంఉక్తం యత్ తదవదత్ ॥ ౧౬ ॥ భోభో ఇతి ॥భ్రాతర్యుపరతఇ- పాండోఃపుత్రేషుసత్సు రాజాసనంత్వమాస్థితఇతికటాక్షః ॥ ౧౭॥ భవతు- తథాప్యే వంవర్తమానః శ్రేయోవాప్స్యసీత్యాహ ॥ ధర్మేణేతి ॥ ౧౮ ॥ అన్యథేతి ॥ తమఃనరకం- ఇహచమహద్దుఃఖమితి భావః ॥ ౧౯ ॥ న నేతి ॥ అత్యంతంనిత్యంసంవాసః సమ్యగవస్థితిః ॥ ౨౦ ॥ తత్రతావదుత్పత్తిమ రణయోస్సుఖదుఃఖయోశ్చకేనాపిసాహిత్యంనాస్తీత్యాహ ॥ ఏకఇతి ॥ ౨౧ ॥ కించ-యదాచసహవసంతి- తదాపిక్లేశోపార్జితస్య త్వద్ధనస్య- విత్తంహరంతి- జలౌకసోమత్స్యస్య- జీవనభూతానిజలాని - యథాతత్పుత్రాహరంతి - తద్వదితిభావః॥౨౨॥ కించయానేవంపు ష్ణాతి తేధనమాదాయమృతాజీవంతోపినాశంపరిత్యజంతీత్యాహ ॥ పుష్ణాతీతి ॥ స్వబుద్ధ్యాస్వీయ-ఇత్యభిమానేన- రాయఃఅర్థాః- అస్య

తార్థానాంఅప్రాప్తభోగం ॥ ౨౩ ॥ సపునః పాపైకపాథేయోనరకంపిశతీత్యాహ ॥ స్వయమితి॥ అసిద్ధార్థాఃఅపూర్ణామనోరథః॥ ౨౪॥ తస్మాదితి ॥ స్వప్నశ్చమాయాచమనోరథశ్చతత్ తేనతుల్యం- ఆయమ్యనియమ్య- శాంతస్సన్ సమోభవేతి ॥ ౨౫ ॥ యథేతి ॥ హే దానపతే అక్రూర- నతృప్యామిఅలమితినమన్యే ॥ ౨౬ ॥ తథేతి ॥ సూనృతా ప్రియవాక్ - చలేఅస్థిరే- హృది - నస్థీయ్యతేనతిష్ఠతీత్యర్థః- సుదామానామపర్వతః తత్రభవాతటిదివ - తస్మిన్ స్ఫటికశిలామయేసహసైవాతిస్ఫురితా విద్యుత్ యథా లీయతేతద్వదిత్యర్థః - యద్వా- సుదామామాలా- తస్యాఇయంసౌదామినీమాలాకారేత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ నన్వేవంజానతోపికథమయంమహామోహ ఇతిచేత్తత్రాహ ॥ ఈశ్వరస్యేతి॥ విధింవిధానంమాయామితియావత్ - కఃపుమాన్ విధునోతినకోపీత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ అతస్తమేవనమస్యతి ॥ యఇతి ॥ దుర్విమర్శాపథయాఅవితర్క్యామార్గయా- గుణాన్ కర్మాణితత్ఫలానిచ - విభజతేవివిచ్యదదాతి- దురవబోధో యోవిహారఃక్రీడాసఃతంత్రంప్రధానంముఖ్యకారణంయస్యసంసారచక్రస్య- అతఏవతస్యగతిర్యస్మాత్తస్మైనమఇతి ॥ ౨౯ ॥ ఇతీతి ॥ అభిప్రేత్యజ్ఞాత్వా ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥

రాయస్సుతాదయః ॥ ౨౩ ॥ స్వయంకిల్బిషమాదాయతైస్త్యక్తోనర్థకోవిదః । అసిద్ధార్థోవిశత్యంధంస్వధర్మవిముఖస్తమః॥ ౨౪॥ తస్మాల్లోకమిమంరాజన్ స్వప్నమాయామనోరథమ్ । వీక్ష్యాయమ్యాత్మనాత్మానంసమశ్శాంతోభవప్రభో। ౨౫॥ ధృతరాష్ట్రః ॥ యథావదతికల్యాణీంవాచందానపతేభవాన్ । తథానయానతృప్యామిమర్త్యఃప్రాప్యయథామృతమ్। ౨౬॥ తథాపిసూనృతాసౌమ్యహృదినస్థీయతేచలే। పుత్రానురాగవిషమేవిద్యుత్సౌదామినీయథా। ౨౭। ఈశ్వరస్యవిధింకోనువిధునోత్యన్యథాపుమాన్ । భూమేర్భారావతారాయయోవతీర్ణోయదోః కులే ॥ ౨౮। యోదుర్విమర్శపథయానిజమాయయేదంసృష్ట్వా గుణాన్విభజతేతదనుప్రవిష్టః । తస్మైనమోదురవబోధవిహారతంత్రసంసారచక్రగతయేపరమేశ్వరాయ। ౨౯॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యభిప్రేత్యనృపతేరభిప్రాయంసమాధవః। సుహృద్భిస్సమనుజ్ఞాతఃపునర్యదుపురీమగాత్ ।౩౦॥ శశంసరామకృష్ణాభ్యాంధృతరాష్ట్రవిచేష్టితమ్। పాండవాన్ప్రతికారవ్యయదర్థంప్రేషితస్స్వయమ్ ॥ ౩౧। ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనపంచాశత్తమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖

పూర్వభాగస్సమాప్తః.

జరాసంధయుద్ధయవనాగమనాదికథాప్రారంభఘట్టః.

శ్రీశుకః ॥ అస్తిఃప్రాప్తిశ్చకంసస్యమహిష్యౌభరతర్షభ । హతేభర్తరిదుఃఖార్తే ఈయతుస్స్మపితుర్గృహాన్ ॥ ౧ ॥ పిత్రేమగధరాజాయజరాసంధాయదుఃఖితే। వేదయాంచక్రతుస్సర్వమాత్మవైధవ్యకారణమ్ ॥ ౨ ॥ సతదప్రియమాకర్ణ్యశోకామర్షయుతోనృప । అయాదవాంమహీంకర్తుంచక్రేపరమముద్యమమ్॥ ౩ ॥ అక్షౌహిణీభిర్వింశత్యాతిసృభిశ్చాపిసంవృతః॥ యదురాజధానీంమధురాంన్యరుణత్సర్వతోదిశమ్ ॥ ౪ ॥ నిరీక్ష్యతద్బలంకృష్ణఉద్వేలమివసాగరమ్ । స్వపురంతేనసంరుద్ధం స్వజనంచభయా

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధవ్యాఖ్యాయాం- శ్రీధరాచార్యవర్యవిరచితాయాం - భావార్థదీపికాయాం - ఏకోనపంచాశత్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ దశమస్కంధపూర్వార్థభావార్థస్యప్రదీపికా । యస్యేయంముఖతోభాతినాస్తితస్యాంతరంతమః॥

శ్లో ॥ తతఃపంచాశత్తమేతు జరాసంధభయాదివ । కారయిత్వాంబుధౌదుర్గం తంనినాయనిజంజనమ్ ॥ కపటాన్ కపటేనైవహత్వాదైత్యానయత్నతః । అజయత్తంజరాసంధంధర్మాన్నైవతుధార్మికమ్ ॥ అస్తిరితి ॥ అస్తిప్రాప్తిసంజ్ఞితే ఈయతుఃజగ్మతుః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ సఇతి ॥ కంసేశోకఃకృష్ణేఅమర్షః తాభ్యాంయుతః ॥ ౩ ॥ అక్షౌహిణీభిరితి ॥ న్యరుణత్ రురోధ ॥ ౪ ॥ నిరీక్ష్య

తి ॥ తస్యబలం సైన్యం- ఉద్వేలంలంఘితమర్యాదం- సాగరమివ - తేనతస్యబలేన సంరుద్ధం ॥ ౫ ॥ చింతయామాసేతి ॥ కింబలమేవ హన్మి- సమాగధం- మాగధంవాహత్వాబలంగృహ్ణామి - యద్వా- సమాగధంస ర్వంహన్మీతిచింతయామాస- ననుప్రథమంకథంజేష్యామ్యేకంచింతయితుంయుక్తంతత్రాహ- కారణమానుషఇతి-భూభారావతారకారణేనమానుషఃనతత్త్వతఇతి ॥ ౬ ॥ ఏవంత్రేధాబలిం త్యప్రథమంపక్షంనిర్ధారితవాన్‌తదాహచతుర్భిః ॥ హనిష్యామీతి ॥ ౭ ॥ అక్షౌహిణీభిరితి ॥ బలాగ్రోద్యమంకర్తాకరిష్యతి ॥ ౮ ॥ నన్వేతదేవహంతవ్యస్తత్రాహ ॥ ఏతదర్థఇతి॥ ఏతచ్ఛబ్దార్థం స్పష్టయతి- భూభారహరణాయేతి ॥ ౯ ॥ అయమేతదర్థోవతారఇత్యుపలక్షణమిత్యాహ ॥ అన్యఇతి ॥ ప్రభవతఃఉద్భవతః ॥ ౧౦ ॥ ఏవమితి ॥ ససూతౌసారథిసహితౌ - పరిచ్ఛదః పరికరః ధ్వజకవచాదిస్సహితౌ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ పశ్యేతి ॥ త్వంఅవన్‌రక్షకోనాథో విద్యతేయేషాం తేత్వావంతః తేషాం ॥ ౧౩॥౧౪॥ ఏవమితి ॥ దంశితౌవర్మి

కులమ్ ॥ ౫ ॥ చింతయామాసభగవాన్హరిఃకారణమానుషః । తద్దేశకాలానుగుణం స్వావతారప్రయోజనమ్ ॥ ౬ ॥ హనిష్యామిబలంహ్యేతద్భువిభారంసమాహితమ్ । మాగధేనసమానీతంపశ్యతాంసర్వభూభుజామ్ ॥ ౭ ॥ అక్షౌహిణీభిస్సంఖ్యాతంభటాశ్వరథకుంజరైః । మాగధస్తునహంతవ్యోభూయఃకర్తాబలోద్యమమ్ ॥ ౮ ॥ ఏతదర్థోవతారోయంభూభారహరణాయమే । సంరక్షణాయసాధూనాంకృతోన్యేషాంవధాయచ ॥ ౯ ॥ అన్యోపిధర్మరక్షాయైదేహస్సంభ్రియతేమయా । విరమాయాప్యధర్మస్యకాలేప్రభవతఃక్వచిత్ ॥ ౧౦ ॥ ఏవంధ్యాయతిగోవిందఆకాశాత్సూర్యవర్చసౌ । రథావుపస్థితౌసద్యస్ససూతౌసపరిచ్ఛదౌ ॥ ౧౧ ॥ ఆయుధానిచదివ్యానిపురాణానియదృచ్ఛయా । దృష్ట్వాతానిహృషీకేశస్సంకర్షణమథాబ్రవీత్ ॥ ౧౨ ॥ పశ్యార్యవ్యసనంప్రాప్తంయదూనాంత్వావతాంప్రభో । ఏషతేరథఆయాతోదయితాన్యాయుధానిచ ॥ ౧౩ ॥ యానమాస్థాయజహ్యేతద్వ్యసనాత్స్వాన్సముద్ధర । ఏతదర్థంహినౌజన్మసాధూనామీశశర్మకృత్ ॥ త్రయోవింశత్యనీకాఖ్యంభూమేర్భారమపాకురు ॥ ౧౪ ॥ ఏవంసంమంత్ర్యదాశార్హౌదంశితౌరథినౌపురాత్ । నిర్జగ్మతుస్స్వాయుధాఢ్యౌబలేనాల్పీయసావృతౌ ॥ ౧౫ ॥ శంఖందధ్మౌవినిర్గమ్యహరిర్దారుకసారథిః । తతోభూత్పరసైన్యానాంహృదివిత్రాసవేపథుః ॥ ౧౬ ॥ తావాహమాగధోవీక్ష్యహేకృష్ణపురుషాధమ । నత్వయాయోద్ధుమిచ్ఛామిబాలకేనేహలజ్జయా ॥ ౧౭ ॥ (గుప్తేనచత్వయామందనయోత్స్యేయాహిబంధుహన్॥) త్వంతురామయదిశ్రద్ధాయుధ్యస్వస్థైర్యమావహ । హిత్వావామచ్ఛరైశ్ఛిన్నం దేహంస్వర్యాహిమాంజహి ॥ ౧౮ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ నవైశూరావికత్థంతేదర్శయంత్యేవపౌరుషమ్ । నగృహ్ణీమోవచోరాజన్నాతురస్యముమూర్షతః ॥ ౧౯ ॥ జరాసుతస్తావభిసృత్యమాధవౌమహాబలౌఘేనబలీయసావృణోత్ । ససైన్యయానధ్వజవాజిసారథిస్సూర్యానలౌవాయురివాభ్రరేణుభిః ॥ ౨౦ ॥ సుపర్ణతాళధ్వజచిహ్నితౌరథావలక్షయంత్యోహరిరామయోర్మృధే । స్త్రియఃపురాట్టాలకహర్మ్యగోపురంసమాశ్రితాస్సంముముహుశ్శుచార్పితాః ॥ ౨౧ ॥ హరిఃపరానీకపయోముచాంముహుశ్శిలీముఖాత్యుల్బణవర్షపీడితమ్ । స్వసైన్యమాలోక్యసురాసురార్చితంవ్యస్ఫూర్జయచ్ఛార్ఙ్గశరాసనోత్తమమ్ ॥ ౨౨ ॥ గృహ్ణన్నిషంగాదథసందధచ్ఛరాన్వికృష్యముంచన్శితబాణపూగాన్ । నిఘ్నన్రథాన్కుంజరవాజిపత్తీన్

కవచౌ- స్వాయుధాఢ్యౌశోభనాయుధసంపన్నౌ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ తావితి ॥ పురుషాఅధమాఃయస్మాదితివా స్తవోధనాః హేపురుషోత్తమేతి - గుప్తేనదంశితత్వాత్సర్వాంతరత్వాద్దర్శనానర్హేణ- హేమంద- బన్ధ తీతిబంధుఃఅవిద్యా- తాంహంతీతి హన్‌హేఅవిద్యానాశనేతి - యాహిప్రాప్నుహి ॥ ౧౭॥ త్వమితి ॥ అశ్రద్ధేయదేహోసావితిస్వయమేవమత్వా-అపరితోషాత్పక్షాంతరమాహ-యద్వా-మాంజహీతి ॥ ౧౮ ॥ నేతి॥ యథాశ్రుతార్థగ్రహణేన భగవదుత్తరంనవైశూరావికత్థం శ్లాఘంతఇతి ॥ ౧౯ ॥ జరాసుతఇతి ॥ మాధవౌమధువంశసంభవౌ - మహతాసైన్యసమూహేన - ఆవృతవాన్- వాయురభ్రైఃసూర్యంరేణుభిశ్చాగ్నింయథేత్యదర్శనమాత్రమేవ - నావరణమితిసూచితం ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ హరిరితి ॥ పరస్యానీకానిసైన్యాని- తాన్యేవపయోముచః మేఘాః- తేషాంశిలీముఖాబాణాః- తేషామత్యుల్బణంవర్షంతేనపీడితం- వ్యస్ఫూర్జయత్ ఉజ్జృంభితవాన్ ॥ ౨౨॥ తదాహ ॥ గృహ్ణన్నితి ॥ నిషంగాదిషుధేః - శరాన్‌గృహ్ణన్- అక

తాన్ గుణే సందధత్ - గుణమాకృష్య - నిశితబాణసమూహాన్ ముంచన్ - నిఘ్నన్ ప్రహరన్ - సతీః పదాలీః - నిరంతరమితి గ్రహణాది క్రియావిశేషణం - జ్వలద్గాత్రం భ్రమణే యథా చక్రవద్భ్రమతి - తద్వత్ వ్యస్ఫూర్జత యదితి ॥ ౨౩ ॥ నిర్భిన్నేతి ॥ హతాః అశ్వాః ధ్వజాః సూతాః నాయకాః రథినశ్చ యేషు తే ॥ ౨౪ ॥ సంభిద్యమానేతి ॥ సంభిద్యమానాః ద్విపదాః ఇభాః వాజినశ్చ తేషామంగేభ్యః ప్రసూతాః అసృగాపగాః రుధిరనద్యః - పరస్పరం ప్రవర్తితా ఇతి తృతీయేనాన్వయః - ప్రసిద్ధనదీరూపకమాహ - భుజా ఏవ అహయో యాసాం తాః - పురుషాణాం శీర్షాణ్యేవ కచ్ఛపా యాసాం తాః - హతాః ద్విపా ఏవ ద్వీపాః అంతర్వర్తితటాని - హయా ఏవ గ్రాహాః - తైశ్చ తైశ్చ ఆకులాః వ్యాప్తాః ॥ ౨౫ ॥ కరేతి ॥ కరాః ఊరవశ్చ మీనా యాసు తాః - నరాణాం కేశా ఏవ శైవలం యాసు తాః - ధనూంష్యేవ తరంగాః - ఆయుధాన్యేవ గుల్మాః తైశ్చ తైశ్చ సంకులాః - అష్టారికాః చర్మాణి - చక్రాణి వా - తా ఏవావర్తాః తైర్భయానకాః - మహామణీనాం ప్రవేకాః ఉత్తమా ఆభరణాని చ యథాయథమశ్మానః శర్కరాశ్చ యాసు తాః - భీరూణాం భయావహాః - మనస్వినాం హర్షకర్యః ॥ ౨౬ ॥ వినిఘ్నతేతి ॥ కించ - సంకర్షణేనాపి - తద్బలం తు యం ప్రణీతం - అంగ హే రాజన్ - అర్ణవవత్ దుర్గాం దుర్గమం భైరవం భయంకరం చ - అతః దురంతపారం అంతో త్రతలం - పారమవధిః - దుశ్శబ్దో నిషేధే - విక్రమేణాగాధం దేశతశ్చ నిరవధికమిత్యర్థః - కించ - మగ

రంతరం యద్వదలాతచక్రమ్ । ౨౩ । నిర్భిన్నకుంభాః కరిణో నిపేతురనేకశోశ్వాశ్శరవృక్ణకంధ
రాః । రథా హతాశ్వధ్వజసూతనాయకాః పదాతయశ్ఛిన్నభుజోరుకంధరాః । ౨౪ । సంఛిద్యమాన
ద్విపదేభవాజినామంగప్రసూతాశ్శతశోసృగాపగాః । భుజాహయః పూరుషశీర్షకచ్ఛపా హతద్విప
ద్వీపహయగ్రహాకులాః ॥ ౨౫ ॥ కరోరుమీనా నరకేశశైవలా ధనుస్తరంగాయుధగుల్మసంకులాః । అష్టా
రికావర్తభయానకా మహామణిప్రవేకాభరణాశ్మశర్కరాః । ప్రవర్తితా భీరుభయావహా మృధే మన
స్వినాం హర్షకరీః పరస్పరమ్ ॥ ౨౬ ॥ వినిఘ్నతారీన్ ముసలేన దుర్మదాన్ సంకర్షణేనాపరిమేయతే
జసా । బలం తదంగార్ణవదుర్గభైరవం దురంతపారం మగధేంద్రపాలితమ్ ॥ క్షయం ప్రణీతం వసు
దేవపుత్రయోర్విక్రీడితం తజ్జగదీశయోః పరమ్ ॥ ౨౭ ॥ స్థిత్యుద్భవాంతం భువనత్రయస్య యస్సమీ
హతేనంతగుణస్స్వలీలయా । న తస్య చిత్రం పరపక్షనిగ్రహస్తథాపి మర్త్యానువిధస్య వర్ణ్యతే ॥ ౨౮ ॥
జగ్రాహ విరథం రామో జరాసంధం మహాబలమ్ । హతానీకావశిష్టాసుం సింహః క్షుద్రమృగం యథా ॥
౨౯ ॥ బధ్యమానం హతారాతిం పాశైర్వారుణమానుషైః । వారయామాస గోవిందస్తేన కార్యచికీ
ర్షయా ॥ ౩౦ ॥ స ముక్తో లోకనాథాభ్యాం వ్రీడితో వీరసమ్మతః । వివిక్షుస్తపసే రణ్యం వారితః పథి రాజభిః ॥
౩౧ ॥ వాక్యైః పవిత్రార్థపదైర్నయనైశ్చ ప్రాకృతైరపి । స్వకర్మబంధప్రాప్తోయం యదుభిస్తే పరాభ
వః ॥ ౩౨ ॥ హతేషు సర్వానీకేషు నృపో బార్హద్రథస్తదా । ఉపేక్షితో భగవతా మగధాన్ దుర్మనా య
యౌ ॥ ౩౩ ॥ ముకుందోప్యక్షతబలో నిస్తీర్ణారిబలార్ణవః । వికీర్యమాణః కుసుమైస్త్రిదశైరనుమోదితః ॥
౩౪ ॥ మాథురైరుపసంగమ్య విజ్వరైర్ముదితాత్మభిః । ఉపగీయమానవిజయస్సూతమాగధవందిభిః ॥ ౩౫ ॥
శంఖదుందుభయో నేదుర్భేరీతూర్యాణ్యనేకశః । వీణావేణుమృదంగాని పురం ప్రవిశతి ప్రభౌ ॥ ౩౬ ॥

ధేంద్రేణ చ పాలితం బలం - యదేవంభూతం - రామకృష్ణయోః కర్మోక్తం తత్పరం కేవలం - తయోర్విక్రీడనం - న తు పరాక్రమః ॥ ౨౭ ॥ న చైతదాశ్చర్యమిత్యాహ ॥ స్థితీతి ॥ తర్హి కిమిత్యాశ్చర్యమివ వర్ణితం తత్రాహ - తథాపీతి - మర్త్యాననువిధత్తే అనుకరోతీతి మర్త్యానువిధః - తస్య ॥ ౨౮ ॥ కించ ॥ జగ్రాహేతి ॥ హతాన్యనీకాని యస్య - అవశిష్టాః అసవః యస్య తం చ తం చ ॥ ౨౯ ॥ బధ్యమానమితి ॥ హతాః బహుశః అరాతయః శత్రవో యేన తం - తథాభూతమపి - జరాసంధం బధ్యమానం - వారయామాస ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ వాక్యైరితి ॥ పవిత్రార్థాని ధర్మోపదేశపరాణి పదాని యేషు తైః - వాక్యైః నయైః నీతిభిః - ప్రాకృతైః లౌకికైః - తత్ర లౌకికన్యాయమాహుః - స్వకర్మేతి - యదుభిరల్పకైః కృత్వా - తే మహతః - పరాభవః కేవలం కర్మబంధేనైవ ప్రాప్తః - అతస్త్వయా న లజ్జితవ్యమితి ॥ ౩౨ ॥ హతేష్వితి ॥ బార్హద్రథో జరాసంధః ॥ ౩౩ ॥ ముకుంద ఇతి ॥ ముకుందోపి యయావిత్యనుషంగః - న క్షతం బలం యస్య సః - తస్యైవాప్య తద్దృష్ట్వా క్షత ప్రతిసంధానాదితి భావః - నిస్తీర్ణః అనాయాసేనైవ తీర్ణః అరిబలార్ణవో యేన సః - సాధు సాధ్విత్యనుమోదితశ్చ ॥ ౩౪ ॥ మాథురైరితి ॥ ప్రత్యుద్యద్భిర్మథురావాసిభిర్జనైరుపసంగమ్య మిళిత్వా ॥ ౩౫ ॥ శంఖేతి ॥ తథా ప్రభౌ పురం ప్రవిశతి సతి - శంఖాదయో నేదుః ॥ ౩౬ ॥ కథంభూతాం పురీం తదాహ ॥ సిక్తేతి ॥ బ్రహ్మఘోషేణ వేదఘోషేణ - నిర్ఘుష్టాం నినాదితాం - కౌతుకేనోత్సవే

స- ఆసమంతాత్ బద్ధానితోరణానియస్యాంతాం ॥ ౩౭ ॥ నిచీయమానఇతి ॥ నిచీయమానః నికీర్యమాణః - ప్రవివేశేతివిపరిణామః ॥ ౩౮ ॥ ఆయోధనేతి ॥ ఆయోధనంరణభూమిః - తత్రస్థంవిత్తం - వీరాణాంభూషణం ॥ ౩౯ ॥ ఏవమితి ॥ తావతీతిఛేదః - తావతీరాజమేవర్తమానేపి - అక్షౌహిణ్యోబలంయస్యసః - సప్తదశకృత్వఃసప్తదశవారాన్ యుయుధే ॥ ౪౦ ॥ అక్షిణ్వన్నితి ॥ అక్షిణ్వన్ క్షయంనిన్యుః ॥ ౪౧ ॥ అష్టాదశఇతి ॥ అష్టాదశేసంగ్రామేభావ్యే తన్మధ్యే అకస్మాత్కాలయవనఃప్రాప్తః ॥ ౪౨ ॥ రురోధేతి ॥ ఆత్మసమ్మితాన్ స్వతుల్యాన్ ॥ ౪౩ ॥ తమితి ॥ వృజినందుఃఖం - ఉభయతః యవనాజ్జరాసంధాచ్చ ॥ ౪౪ ॥ తదాహద్వాభ్యాం ॥ యవనఇతి ॥ నిరుంధేనిరుణద్ధి ॥ ౪౫ ॥ ఆవయోరితి ॥ అస్య అనేనసహ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ఇతీతి ॥ సముద్రమధ్యేదుర్గం - తన్మధ్యేనగరం - కృత్స్నాన్యద్భుతానియస్మింస్తదాశ్చర్యమయం - అచీకరత్ కారయామాస ॥ ౪౮ ॥ దృశ్యతఇతి ॥ త్వష్టావిశ్వకర్మా - తదీయంశిల్పనైపుణంక్రియాకౌశలం ॥ ౪౯ ॥ తదాహసార్ధైస్త్రిభిః ॥ రథ్యేతి ॥ రథ్యాఃరాజమార్గాఃపురతః - వీథ్యఃఉపమార్గాః పశ్చిమతః - ఉభయతోపిచత్వరాణ్యంగణాని

సిక్తమార్గాం హృష్టజనాం పతాకాభిరలంకృతామ్ । నిర్ఘుష్టాం బ్రహ్మఘోషేణ కౌతుకాబద్ధతోర
ణామ్ ॥ ౩౭ ॥ నిచీయమానో నారీభిర్మాల్యదధ్యక్షతాంకురైః । నిరీక్ష్యమాణస్సస్నేహం ప్రీత్యుత్కళి
తలోచనైః ॥ ౩౮ ॥ ఆయోధనగతం విత్తమనంతం వీరభూషణమ్ । యదురాజాయ తత్సర్వమాహృ
తం ప్రాదిశద్విభుః ॥ ౩౯ ॥ ఏవం సప్తదశ కృత్వస్తావత్యక్షౌహిణీబలః । యుయుధే మాగధో రాజా య
దుభిః కృష్ణపాలితైః ॥ ౪౦ ॥ అక్షిణ్వంస్తద్బలం సర్వం వృష్ణయః కృష్ణతేజసా । హతేషు స్వేష్వనీకేషు
త్యక్తోయాదరిభిర్నృప ॥ ౪౧ ॥ అష్టాదశమసంగ్రామ ఆగామిని తదంతరా । నారదప్రేషితో వీరో య
వనః ప్రత్యదృశ్యత ॥ ౪౨ ॥ రురోధ మధురామేత్య తిసృభిర్మ్లేచ్ఛకోటిభిః । నృలోకే చాప్రతిద్వంద్వో వృ
ష్ణీంఛ్రుత్వాత్మసమ్మితాన్ ॥ ౪౩ ॥ తం దృష్ట్వాచింతయత్కృష్ణస్సంకర్షణసహాయవాన్ । అహో
యదూనాం వృజినం ప్రాప్తం హ్యుభయతో మహత్ ॥ ౪౪ ॥ యవనోయం నిరుంధేస్మానద్య తావన్మ
హాబలః । మాగధోప్యద్య వా శ్వో వా పరశ్వో వాగమిష్యతి ॥ ౪౫ ॥ ఆవయోర్యుధ్యతోరస్య యద్యాగం
తా జరాసుతః । బంధూన్హనిష్యత్యథవా నేష్యతి స్వపురం బలీ ॥ ౪౬ ॥ తస్మాదద్య విధాస్యామో దుర్గం
ద్విపదదుర్గమమ్ । తత్ర జ్ఞాతీన్సమాధాయ యవనం ఘాతయామహే ॥ ౪౭ ॥ ఇతి సంమంత్ర్య భగ
వాన్దుర్గం ద్వాదశయోజనమ్ । అంతస్సముద్రే నగరం కృత్స్నాద్భుతమచీకరత్ ॥ ౪౮ ॥ దృశ్యతే
యత్ర హి త్వాష్ట్రం విజ్ఞానం శిల్పనైపుణమ్ ॥ ౪౯ ॥ రథ్యాచత్వరవీథీభిర్యథావాస్తు వినిర్మితమ్ । సుర
ద్రుమలతోద్యానవిచిత్రోపవనాన్వితమ్ ॥ ౫౦ ॥ హేమశృంగైర్దివిస్పృగ్భిస్స్ఫటికాట్టాలగోపురైః ।
రాజతారకుటైః కోష్ఠైర్హేమకుంభైస్స్వలంకృతైః ॥ ౫౧ ॥ రత్నకూటైర్గృహైర్హైమైర్మహా
మరకతస్థలైః । వాస్తోష్పతీనాం చ గృహైర్వలభీభిశ్చ నిర్మితమ్ ॥ చాతుర్వర్ణ్యజనాకీర్ణం యదుదే
వగృహోల్లసత్ ॥ ౫౨ ॥ సుధర్మాం పారిజాతం చ మహేంద్రః ప్రాహిణోద్ధరేః । యత్ర చావస్థితో
మర్త్యో మర్త్యధర్మైర్న యుజ్యతే ॥ ౫౩ ॥ శ్యామైకకర్ణాన్వరుణో హయాంఛుక్లాన్మనోజ

తన్మధ్యే కోష్ఠాః - తతోప్యంతః సువర్ణభవనాని - తదుపరిస్ఫటికాట్టాలకాః - తదుపరిహేమకుంభాః - ఇతిబహుభూమికం యథావాస్తుగృహాదీనాంనిర్మాణస్థానం - తదనతిక్రమ్యవినిర్మితం - సురాణాంద్రుమాఃలతాశ్చయేషుతాన్యుద్యానాని - విచిత్రోపవనానిచతైరన్వితం ॥ ౫౦ ॥ హేమేతి ॥ హేమమయానిశృంగాణియేషాంతైః - దివిస్పృగ్భిరత్యుచ్చైః - స్ఫటికాట్టాలకాఃఉపరితనభూమికాః - గోపురాణిద్వారాణిచతైర్నిర్మితమిత్యుత్తరేణాన్వయః - రాజతారకూటైః రజతంచఆరకూటంచపీతలలోహం తాభ్యాంనిర్మితైః కోష్ఠైః అశ్వశాలాన్నశాలాదిభిః - కథంభూతైః హైమైః కుంభైఃఅలంకృతైః ॥ ౫౧ ॥ రత్నేతి ॥ తథారత్నకూటైఃపద్మరాగాదిశిఖరైః - హైమైః సౌవర్ణైః - మహామరకతమయానిస్థలానియేషుతైఃగృహైశ్చ - కించ - నగరగృహద్వారాద్వా వాస్తోష్పతీనాందేవానాంచ - గృహైః - వలభీభిశ్చంద్రశాలాభిశ్చ నిర్మితం - యదుదేవగృహైఃరాజగృహైరుల్లసత్ శోభమానం ॥ ౫౨ ॥ సుధర్మామితి ॥ పారిజాతంచప్రాహిణోత్ ప్రస్థాపయామాసేతి శుకపరీక్షిత్సంవాదాత్పూర్వకథావిత్వాద్భూతనిర్దేశః - మర్త్యధర్మైః క్షుత్పిపాసాదిభిష్షడూర్మిభిః ॥ ౫౩ ॥ ౫౪ ॥ అష్టావితి ॥ నిధిపతిఃకుబేరః - అష్టౌకోశాన్నిధీన్ ॥ శ్లో ॥ పద్మశ్చైవమహాపద్మౌమత్స్యఃకూర్మస్తథోదకః । నీలో

ముచుకుందశ్శంఖశ్చనిధయోఽష్టౌప్రకీర్తితా ఇతి- ప్రసిద్ధాన్ నిజోదయాన్ నిజవిభూతీన్ అస్యచసిద్ధాదయః ॥ ౫౫ ॥ యదితి ॥ భగవతా స్వాధికారసిద్ధయేయదృదాధిపత్యంచ తత్సమాసీత్-తత్సర్వం ప్రత్యర్పయామాసురితి ॥ ౫౬ ॥ తత్రేతి ॥ యథా కాలయవనోనవేత్తి- సచాపౌరజనః - తథా - యోగప్రభావేన నీత్వాత్వమత్రస్థిత్వాప్రజాః పాలయ- అహంపలాయిష్యఇతి సమసమంత్రితః కృతానుమంత్ర ఇత్యర్థః ॥ ౫౭ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచాశత్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో ॥ ఏకపంచాశత్తమేహన్ ముచుకుందదృశాహరిః। యవనంముచుకుందేన స్తుతస్సన్నన్వకంపత ॥ యవనేంద్రసుతాత్కాలయవనాద్యదుభీషణాత్ । హరిర్హరగిరస్వైరం పాలనాయా పలాయత ॥ యదాగర్గః స్యాలేనషండఇత్యుక్తస్తదాయాదవైరుపహసితఃత్రుద్ధోఽసౌశ్రీమహేశ్వరంప్రసాద్యయదుభీషణంపుత్రంవరంలబ్ధవాన్- తతశ్చయవనేంద్రేణిఘత్రేణస్వతేత్రేపుత్రోఽస్తీవదనాయప్రార్థితవాన్ । దదౌసహస్రసంఖ్యాతాన్ దేవదేవాయతోయరాట్॥ ౫౪॥ అష్టౌనిధిపతిఃకోశాన్ లోకపాలా నిజోదయాన్ । తథాన్యేలోకపాలాశ్చదదుస్స్వాధికృతంధనమ్॥ ౫౫। యద్యద్భగవతాదత్తమాధిపత్యంస్వసిద్ధయే । సర్వంప్రత్యర్పయామాసుర్హరౌభూమింగతేనృప । ౫౬ । తత్రయోగప్రభావేననీత్వాసర్వజనంహరిః । ప్రత్యాగత్యాథరామేణకృష్ణస్సమనుమంత్రితః । నిర్జగామ పురద్వారాత్పద్మమాలీనిరాయుధః । ౫౭ । ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- పంచాశత్తమోఽధ్యాయః.❋❋❋

❋ ముచుకుందస్యశ్రీకృష్ణసందర్శనాదికథాప్రారంభః ❋

శ్రీశుకః ॥ తంవిలోక్యవినిష్క్రాంతముజ్జిహానమివోడుపమ్ । దర్శనీయతమంశ్యామం పీతకౌశేయవాససమ్ ॥ ౧ ॥ శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభాముక్తకంధరమ్ । పృథుదీర్ఘచతుర్బాహుం నవకంజారుణేక్షణమ్॥ ౨॥ నిత్యంప్రముదితంశ్రీమత్సుకపోలంశుచిస్మితమ్ । ముఖారవిందంబిభ్రాణంస్ఫురన్మకరకుండలమ్ । ౩ । వాసుదేవోహ్యయమితి పుమాన్ శ్రీవత్సలాంఛనః। చతుర్భుజోఽరవిందాక్షో వనమాల్యతిసుందరః ॥ ౪ ॥ లక్షణైర్నారదప్రోక్తైర్నాన్యో భవితుమర్హతి। నిరాయుధశ్చలన్ పద్భ్యాం యోత్స్యేఽనేననిరాయుధః॥ ౫॥ ఇతినిశ్చిత్యయవనః ప్రాద్రవంతంపరాఙ్ముఖమ్ । అన్వధావజ్జిఘృక్షుస్తందురాపమపియోగినామ్॥ ౬॥ హస్తప్రాప్తమివాత్మానంహరిణాసపదేపదే।నీతోదర్శయతాదూరంయవనేశోఽద్రికందరమ్॥ ౭॥ పలాయనంయదుకులేజాతస్యతవనోచితమ్ । ఇతిక్షిపన్ననుగతోనైనంప్రాపహతాశుభః । ౮ । ఏవంక్షిప్తోఽపిభగవాన్ప్రావిశద్గిరికందరమ్ । సోఽపిప్రవిష్టస్తత్రాన్యం శయానందదృశేనరమ్ । ౯ । నన్వసౌదూరమానీయశేతేమామిహసాధువత్ । ఇతిమత్వాఽచ్యుతంమూఢస్తంపదాసమతాడయత్॥ ౧౦ । సఉత్థాయచిరంసుప్తశ్శనైరున్మీల్యలోచనే। దిశోవిలోకయన్పార్శ్వే తమద్రాక్షీదవస్థితమ్ । ౧౧ । సతావత్తస్యరుష్టస్యదృష్టిపాతేనభారత। దేహజేనాగ్నినా దగ్ధోభస్మసాదభవత్క్షణాత్ । ౧౨ । రాజా ॥ కోనామసపుమాన్బ్రహ్మన్ కస్యకింవీర్య ఏవవా । కస్మాద్గుహాంగతశ్శిశ్యేకింతేజోయవనార్దనః ॥ ౧౩ ॥ శ్రీశుకః॥ సఇక్ష్వాకుకులేజాతోమాంధాతృతనయోమహాన్। ముచుకుందఇతిఖ్యాతోబ్రహ్మణ్యస్సత్యసంగరః॥ ౧౪। సయాచితస్సురగణైరింద్రాద్యైరాత్మరక్షణే।

లః-గర్గః తత్క్షేత్రే కాలయవన మజీజనదితిపురాణప్రసిద్ధం ॥ తమితి ॥ పురద్వారాద్వినిష్క్రాంతంఉజ్జిహానంఉద్గచ్ఛంతం ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ నిత్యమితి ॥ నిత్యంప్రముదితమితిముఖారవిందవిశేషణం ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ లక్షణైరితి ॥ నారదోక్తైరేభిర్లక్షణైరయంపుమాన్ వాసుదేవఏవనాన్యోభవితుమర్హతి - అయంచనిరాయుధః - అతోఽనేనపద్భ్యామేవచలన్నిరాయుధోఽహం యోత్స్యే ॥ ౫ ॥ ఇతీతి ॥ ఇతిఏవంప్రకారేణనిశ్చిత్యతంపరాఙ్ముఖంప్రాద్రవంతమన్వధావదిత్యన్వయః॥౬॥హస్తేతి॥ఆత్మానంహస్తప్రాప్తమివదర్శయతా-దూరంనీతఇత్యన్వయః॥౭॥ పలాయనమితి॥హతాశుభఃక్షీణకర్మా ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ నన్వితి ॥ తంశయానమచ్యుతంమత్వా. అతాడయదితి ॥ ౧౦॥౧౧॥ సఇతి ॥ తస్యక్రుద్ధస్యదృష్టిపాతేనసందీప్తోయఃస్వదేహజోఽగ్నిస్తేన ॥ ౧౨॥ కఇతి ॥ యవనమర్దయతీతియవనార్దనః-తథాసకస్యవంశ్యః కింనిగ్రహః కీదృక్ప్రభావవాన్- కింతేజః -కస్యవీర్యంపుత్రఇత్యర్థః - శిశ్యేఅశయిష్ట॥ ౧౩॥ సఇతి ॥ సత్యఃసంగరోయుద్ధం ప్రతిజ్ఞా వాయస్యసః॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ లబ్ధ్వేతి ॥ గుహాంకాలేశయం- స్వఃపాలంస్వర్గపాలకం సేనాన్యం ॥ ౧౬ ॥ నరలోకమితి ॥ ఉత్థితా

స్త్యక్తాః గతాఇత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ కించ ॥ సుతాఇతి ॥ తుల్యకాలీయాః త్వత్సమానకాలీయాః కాలితాః విచాలితాః ॥ ౧౮ ॥ ప్ర
జాఃకోన్యః కాలయేదితి చేదతఆహుః ॥ కాలఇతి ॥ కాలయతే ఇతస్తతశ్చాలయతి ॥ ౧౯ ॥ వరమితి ॥ తస్యకైవల్యస్య ॥ ౨౦ ॥ ఏవమి
తి ॥ గుహాంప్రవిష్టఃశేతేస్మ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ పర్యపృచ్ఛదితి ॥ ధర్షితః అభిభూతః - దుర్ధర్షం అధృష్యం ॥ ౨౬ ॥
కఇతి ॥ విపినే అరణ్యే - తత్ర గిరేః గహ్వరే దుష్ప్రవేశస్థానే - తత్ర పిఉరుకంటకే - పద్మపలాశసదృశాభ్యాం పద్భ్యాం విచరసి ॥ ౨౭ ॥

అసురేభ్యః పరిత్రస్తైస్తద్రక్షాం సోకరోచ్చిరమ్ ॥ ౧౫ ॥ లబ్ధ్వా గుహం తే స్వఃపాలం ముచుకుందమథా
బ్రువన్ । రాజన్విరమతాం కృచ్ఛ్రాద్భవాన్నః పరిపాలనాత్ ॥ ౧౬ ॥ నరలోకం పరిత్యజ్య రాజ్యం చహ
తకంటకమ్ । అస్మాన్పాలయతో వీర కామాస్తే సర్వ ఉజ్ఝితాః ॥ ౧౭ ॥ సుతా మహిష్యో భవతో జ్ఞాత
యోఽమాత్యమంత్రిణః । ప్రజాశ్చ తుల్యకాలీయా నాధునా సంతి కాలితాః ॥ ౧౮ ॥ కాలో బలీయాన్బలి
నాం భగవానీశ్వరోవ్యయః । ప్రజాః కాలయతే క్రీడన్పశుపాలో యథా పశూన్ ॥ ౧౯ ॥ వరం వృణీ
ష్వ భద్రం తే ఋతే కైవల్యమద్య నః । ఏక ఏవేశ్వరస్తస్య భగవాన్విష్ణురవ్యయః ॥ ౨౦ ॥ ఏవముక్తస్స
వై దేవానభివాద్య మహాయశాః । అశయిష్ట గుహావిష్టో నిద్రయా దేవదత్తయా ॥ ౨౧ ॥ యవనే భస్మసాం
నీతే భగవాన్సాత్వతర్షభః । ఆత్మానం దర్శయామాస ముచుకుందాయ ధీమతే ॥ ౨౨ ॥ తమాలో
క్య ఘనశ్యామం పీతకౌశేయవాససమ్ । శ్రీవత్సవక్షసం భ్రాజత్కౌస్తుభేన విరాజితమ్ ॥ ౨౩ ॥ చతుర్భు
జం రోచమానం వైజయంత్యా చ మాలయా । చారుప్రసన్నవదనం స్ఫురన్మకరకుండలమ్ ॥ ౨౪ ॥ ప్రే
క్షణీయం త్రిలోకస్య సానురాగస్మితేక్షణమ్ । అపీచ్యవయసం మత్తమృగేంద్రోదారవిక్రమమ్ ॥ ౨౫ ॥
పర్యపృచ్ఛన్మహాబుద్ధిస్తేజసా తస్య ధర్షితః । శంకితశ్శనకై రాజా దుర్ధర్షమివ తేజసా ॥ ౨౬ ॥ ము
చుకుందః ॥ కో భవానిహ సంప్రాప్తో విపినే గిరిగహ్వరే । పద్భ్యాం పద్మపలాశాభ్యాం విచరస్యురుకంట
కే ॥ ౨౭ ॥ కింస్విత్తేజస్వినాం తేజో భగవాన్వా విభావసుః । సూర్యస్సోమో మహేంద్రో వా లోక
పాలో పరోపి వా ॥ ౨౮ ॥ మన్యే త్వాం దేవదేవానాం త్రయాణాం పురుషర్షభమ్ । యద్బాధసే గు
హాధ్వాంతం ప్రదీపః ప్రభయా యథా ॥ ౨౯ ॥ శుశ్రూషతామవ్యలీకమస్మాకం నరపుంగవ । స్వజన్మక
ర్మ గోత్రం వా కథ్యతాం యది రోచతే ॥ ౩౦ ॥ వయం తు పురుషవ్యాఘ్ర ఐక్ష్వాకాః క్షత్రబంధవః । ముచు
కుంద ఇతి ప్రోక్తో యౌవనాశ్వాత్మజః ప్రభో ॥ ౩౧ ॥ చిరప్రజాగరశ్రాంతో నిద్రయాపహతేంద్రియః ।
శయేస్మిన్విజనే కామం కేనాప్యుత్థాపితోధునా ॥ ౩౨ ॥ సోపి భస్మీకృతో నూనమాత్మీయేనైవ పాప్మనా ।
అనంతరం భవాన్ శ్రీమాన్లక్షితోమిత్రశాసన ॥ ౩౩ ॥ తేజసా తేవిషహ్యేణ భూరి ద్రష్టుం న శక్నుమః ।
తతో వై త్వం మహాభాగ మాననీయోసి దేహినామ్ ॥ ౩౪ ॥ ఏవం సంభాషితో రాజ్ఞా భగవాన్భూతభా
వనః । ప్రత్యాహ ప్రహసన్వాణ్యా మేఘనాదగభీరయా ॥ ౩౫ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ జన్మకర్మాభిధానాని
సంతి మేంగ సహస్రశః । న శక్యంతే ప్రసంఖ్యాతుమనంతత్వాన్మయాపి హి ॥ ౩౬ ॥ క్వచిద్రజాంసి విమ
మే పార్థివాన్యురుజన్మభిః । గుణకర్మాభిధానాని న మే జన్మాని కర్హిచిత్ ॥ ౩౭ ॥ కాలత్రయోపపన్నా
ని జన్మకర్మాణి మే నృప । అనుక్రమంతో నైవాంతం గచ్ఛంతి పరమర్షయః ॥ ౩౮ ॥ తథాప్యద్యతనాన్యం
గ శృణుష్వ గదతో మమ । విజ్ఞాపితో విరించేన పురాహం ధర్మగుప్తయే ॥ ౩౯ ॥ భూమేర్భారాయమా
ణానామసురాణాం క్షయాయ చ । అవతీర్ణో యదుకులే గృహ ఆనకదుందుభేః ॥ ౪౦ ॥ వదంతి వాసుదే

కింస్విదితి ॥ తేజఃమూర్తిః ప్రభావోదీప్తిమాన్ ॥ ౨౮ ॥ తత్రాపరితోషాదాహ ॥ మన్యఇతి ॥ పురుషర్షభం శ్రీవిష్ణుం - గుహాధ్వాంతం
అంతస్తమః ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ వయమితి ॥ వయమితి వంశ్యాభిప్రాయేణ బహువచనం - తేష్వహం ముచుకుందఇతిప్రోక్తఇతి యువనాశ్వో
మాంధాతుః - పితా ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ క్వచిదితి ॥ క్వచిత్ కదాచిత్ - కశ్చిత్ యద్యపి రజాంసి విమమే గణితవాన్ - తథాపి న
జన్మాని కర్మాణి విమిమీతే ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ అయమితి ॥ తేతిగ్మచక్షుషా నిమిత్తేన - మయైవదగ్ధః ॥ ౪౨ ॥ వరానితి ॥ అపూర్ణ

హమితి శోచితుం - యద్వా - అస్మై ఏవార్థాత్తేషు వరేషు తుష్యమాణేషు యథా శోచంతి - నైవం మాం ప్రపన్నః - మద్దత్తవరాణామతుచ్ఛత్వాదితి భావః ॥ ౪౩ ॥ ఇతీతి ॥ అష్టావింశతితమే యుగే - భగవానవతరిష్యతీతి వృద్ధగర్గవాక్యమనుస్మరన్నిత్యర్థః ॥ ౪౪ ॥ త్వద్భక్తిరేవ కేవలం దుర్లభా - కామాస్తు తుచ్ఛాః నవరణయోగ్యా ఇత్యాశయేన అభక్తానాం సంసారమష్టభిః ప్రపంచయన్ స్తౌతి ॥ విమోహిత ఇతి ॥ హే ఈశ యోషిత్పురుషశ్చేతి ద్వివిధోఽప్యయం జనః - త్వదీయయా మాయయా విమోహితః - అతోఽనర్థదృక్ అర్థం పరమార్థం సుఖరూపం త్వాం న పశ్యతీతి తథా - అతస్త్వాం న భజతి - కింతు పరస్పరం వంచితస్సన్ సుఖేచ్ఛయా దుఃఖానామేవ ప్రభవో యేషు తేషు గృహేష్వేవ సజ్జత ఇతి ॥ ౪౫ ॥ కించ కామసుఖంసూకరాదిష్వపి సంభవతీతి భగవద్భజనం తు న మానుష జన్మవ్యతిరేకేణేతి - మానుషత్వం ప్రాప్య త్వామభజన్నతి మూఢ ఇత్యాహ ॥ లబ్ధ్వేతి ॥ అత్ర కర్మభూమౌ - అవ్యంగం అవికలాంగం - కించ అసతి విషయసుఖే మతిర్యస్య సః - గృహమేవాంధకూపస్తస్మిన్ పతితః యథా పశుస్తృణలుబ్ధోఽంధకూపే పతతీతి ॥ ౪౬ ॥ న కేవలమస్య జనస్యేయం గతిః - కింతు మమాపి తథైవేత్యాహ ॥ మమేతి ॥ మర్త్యే శరీరే ఆత్మబుద్ధిర్యస్య తస్య మమ - అతఏవ సుతాదిష్వాసజ్జమానస్య ॥ ౪౭ ॥ ఉన్నద్ధమదత్వం ప్రపంచయతి ॥ కళేబర ఇతి ॥ ఘటకుడ్యాదిసదృశే దృశ్యే అనాత్మని - యత ఏవం దుర్మదః అభవం - అతో మమైష కాలో నిష్ఫలో గత ఇతి ॥ ౪౮ ॥ త్వా

వేత్తి వసుదేవసుతం హి మామ్। కాలనేమిర్హతః కంసః ప్రలంబాద్యాశ్చ సద్ద్విషః ॥ ౪౧ ॥ అయం చ యవనో దగ్ధో రాజంస్తే తిగ్మచక్షుషా। సోఽహం తవానుగ్రహార్థం గుహామేతాముపాగతః ॥ ప్రార్థితః ప్రచురం పూర్వం త్వయాహం భక్తవత్సలః ॥ ౪౨ ॥ వరాన్ వృణీష్వ రాజర్షే సర్వాన్ కామాన్ దదామి తే। మాం ప్రపన్నో జనః కశ్చిన్న భూయోఽర్హతి శోచితుమ్ ॥ ౪౩ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యుక్తస్తం ప్రణమ్యాహ ముచుకుందో ముదాన్వితః। జ్ఞాత్వా నారాయణం దేవం గర్గవాక్యమనుస్మరన్ ॥ ౪౪ ॥ ముచుకుందః ॥ విమోహితోఽయం జన ఈశ మాయయా త్వదీయయా త్వాం న భజత్యనర్థదృక్। సుఖాయ దుఃఖప్రభవేషు సజ్జతే గృహేషు యోషిత్పురుషశ్చ వంచితః ॥ ౪౫ ॥ లబ్ధ్వా జనో దుర్లభమత్ర మానుషం కథంచిదవ్యంగమయత్నతస్తవ। పాదారవిందం న భజత్యసన్మతిర్గృహాంధకూపే పతితో యథా పశుః ॥ ౪౬ ॥ మమైష కాలోఽజిత నిష్ఫలో గతో రాజ్యశ్రియోన్నద్ధమదస్య భూపతేః। మర్త్యాత్మబుద్ధేస్సుతదారకోశభూష్వాసజ్జమానస్య దురంతచింతయా ॥ ౪౭ ॥ కళేబరేఽస్మిన్ ఘటకుడ్యసన్నిభే నిరూఢమానో నరదేవ ఇత్యహమ్। వృతో రథేభాశ్వపదాత్యనీకపైర్గాం పర్యటంస్త్వాఽగణయన్ సుదుర్మదః ॥ ౪౮ ॥ ప్రమత్తముచ్చైరితికృత్యచింతయా ప్రవృద్ధలోభం విషయేషు లాలసమ్। త్వమప్రమత్తస్సహసాభిపద్యసే క్షుల్లేలిహానోఽహిరివాఖుమంతకః ॥ ౪౯ ॥ పురా రథైర్హేమపరిష్కృతైశ్చరన్ మతంగజైర్వా నరదేవసంజ్ఞితః। స ఏవ కాలేన దురత్యయేన తే కళేబరో విట్క్రిమిభస్మసంజ్ఞితః ॥ ౫౦ ॥ నిర్జిత్య దిక్చక్రమభూతవిగ్రహో వరాసనస్థస్సమరాజవందితః। గృహేషు మైథున్యసుఖేషు యోషితాం క్రీడామృగః పూరుష ఈశ నీయతే ॥ ౫౧ ॥ కరోతి కర్మాణి తపస్సునిష్ఠితో నివృత్తభోగస్తదపేక్షయాసకృత్। పునశ్చ భూయాసమహం స్వరాడితి ప్రవృద్ధతర్షో న సుఖాయ కల్పతే ॥ ౫౨ ॥ భవాపవర్గో భ్రమతో యదా భ

మగణయంతం మాం త్వమాక్రమసీత్యాహ ॥ ప్రమత్తమితి ॥ ప్రమత్తం అనవహితం త్వాం అంతకం అవిగణయ్య దేహాదిష్వాసక్తమితి యావత్ - కుతః ప్రమత్తం - ఇతికృత్యచింతయా ఏవమేవ కరణీయమితి మనోరథపరంపరయా - మనోరథే భగ్నేఽపి విషయేషు లాలసం ఉత్సుకం - ప్రాప్తేఽపి పునః ప్రవృద్ధో లోభస్తృష్ణా యస్య తం - అంతకస్త్వమభిపద్యసే అభిభవసీత్యర్థః - క్షుధా సృక్వణీ లేలిహానో అహిః ఆఖుం మూషకమివేతి ॥ ౪౯ ॥ కాలాత్మనా త్వయా అభిపన్నో దేహః ఏవం భవతీత్యాహ ॥ పురేతి ॥ శ్వసృగాలాదిభిర్భక్షితో విట్సంజ్ఞితః - తైరభక్షితః క్రిమిసంజ్ఞితః - దగ్ధో భస్మసంజ్ఞితో భవతీతి - బుద్ధ్వా విచార్యైవం భూతే దేహే మమతాం కుర్వంతో జనాః హరిం నారాధయంతి యే - తే ఆత్మనిశత్రుభూతాః జ్ఞేయాః సతతం యతః ॥ శ్లో ॥ యోనేస్సహస్రాణి బహూని గత్వా దుఃఖేన లబ్ధ్వాపి చ మానుషత్వమ్। సుఖావహం యో న భజంతి విష్ణుం తే వై మనుష్యాత్మనిశత్రుభూతా ఇతి ॥ ౫౦ ॥ కించ అంతకప్రాప్తేః ప్రాగపి దిగ్విజయినో రాజ్ఞోఽపి పారతంత్ర్యదుఃఖం తదవస్థమేవేత్యాహ ॥ నిర్జిత్యేతి ॥ అభూతవిగ్రహః అవిద్యమానసంగ్రామః - పూర్వం యే సమాః రాజానః తైః రాజభిర్వందితోఽపి - మిథునీభావసుఖమేవ పరం యేషు తేషు యోషితాం గృహేషు - క్రీడామృగ ఇవ ఇతస్తతో నీయతే ॥ ౫౧ ॥ కించ తత్రాప్యతితృష్ణాకులస్సన్ భోగతృష్ణః కశ్చిత్ స్త్రీత్యాహ ॥ కరోతీతి ॥ తపసి అధశ్శయనబ్రహ్మచర్యాదౌ సునిష్ఠితః - పునశ్చ స్వరాట్ ఇంద్రః స్యామితి - యద్వా - జన్మాంతరేఽప్యే

వమేవచక్రవర్తీస్యామితి ॥ ౫౨ ॥ తదేవమష్టభిః శ్లోకైరీశబహిర్ముఖానాం సంసారం ప్రపంచ్యభక్త్యాతన్నివృత్తిక్రమమాహ ॥ భ
వాపవర్గ ఇతి ॥ భో అచ్యుత - భ్రమతః సంసరతో జనస్య యదా త్వదనుగ్రహేణ భవస్య బంధస్య అపవర్గః అంతో భవేత్ - ప్రాప్తకాల
స్స్యాత్ - తదా సతాం సంగమో భవేత్ యదా సత్సంగమో భవేత్ తదా సర్వసంగనివృత్త్యా కార్యకారణనియంతరి త్వయి భక్తిర్భవతి,
తతో ముచ్యత ఇత్యర్థః ॥ ౫౩ ॥ మమతు సత్సంగమాత్పూర్వమేవ మయా రాజ్యాదిసంగనిచ్ఛేదో జాతః సోయం - త్వయా మమానుగ్ర
హః కృత ఇత్యాహ ॥ మన్య ఇతి ॥ తే త్వయా - సాధుభిర్వివేకిభిః - తపసే వనం ప్రవేష్టుమిచ్ఛద్భిః స్వయం త్యక్తుమలభమానైః ప్రార్థ్యతే
తి ॥ ౫౪ ॥ తదేవం విషయసేవామార్గం భగవత్సేవామార్గం చ వివిచ్య వరాన్ వృణీష్వేతి యదుక్తం తత్రోత్తరమాహ ॥ నేతి ॥ అకిం
చనాః నివృత్తాభిమానాః - ఆర్యో వివేకీ ॥ ౫౫ ॥ తస్మాదితి ॥ రజస్సత్త్వతమోగుణైరనుబధ్యంత ఇతి తథా ఐశ్వర్యాదిశత్రుమరణాదిరూ
దిరూపాః విసృజ్య - పరం పురుషమీశ్వరం జ్ఞప్తిమాత్రం జ్ఞానఘనం తత్కుతః - నిరంజనం - తత్కుతః - నిర్గుణం - తదపి కుతః - అద్వయం -
అతఏవ అక్షరం త్వాం శరణం వ్రజామీతి ॥ ౫౬ ॥ భుంక్ష్వతావద్భోగాన్ కైవల్యం తు కరస్థమేవేతి పునః పునర్వరైః ప్రలోభయంతం ప్ర

వేజ్జనస్యతర్హ్యచ్యుతసత్సమాగమః। సత్సంగమోయర్హితదైవసద్గతౌ పరాపరేశేత్వయిజాయతే
మతిః ॥ ౫౩ ॥ మన్యేమమానుగ్రహఈశ తేకృతోరాజ్యానుబంధాపగమోయదృచ్ఛయా। యఃప్రా
ర్థ్యతేసాధుభిరేకచర్యయావనంవివిక్షుద్భిరఖండభూమిపైః ॥ ౫౪ ॥ నకామయేన్యంతవపాదసేవనా
దకించనప్రార్థ్యతమాద్వరంవిభో। ఆరాధ్యకస్త్వాంహ్యపవర్గదంహరేవృణీతఆర్యోవరమాత్మబం
ధనమ్ ॥ ౫౫ ॥ తస్మాద్విసృజ్యాశిషఈశసర్వతోరజస్తమస్సత్త్వగుణానుబంధనాః। నిరంజనంనిర్గుణమ
ద్వయంపరంత్వాంజ్ఞప్తిమాత్రంపురుషంవ్రజామ్యహమ్ ॥ ౫౬ ॥ చిరమిహవృజినార్తస్తప్యమానోను
తాపైరవితృషషడమిత్రోలబ్ధశాంతిఃకథంచిత్। శరణదసముపేతస్త్వత్పదాబ్జంపరాత్మన్నభయమృ
తమశోకంపాహిమాపన్నమీశ ॥ ౫౭ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ సార్వభౌమమహారాజమతిస్తేవిమలోర్జితా। వ
రైఃప్రలోభితస్యాపినకామైర్విహతాయతః ॥ ౫౮ ॥ ప్రలోభితోవరైర్యత్త్వమప్రమాదాయవిద్ధితత్।
నధీర్మయ్యేకభక్తానామాశీర్భిర్భిద్యతేక్వచిత్ ॥ ౫౯ ॥ యుంజానానామభక్తానాంప్రాణాయా
మాదిభిర్మనః। అక్షీణవాసనంరాజన్ దృశ్యతేక్వచిదుత్థితమ్ ॥ ౬౦ ॥ విచరస్వమహీంకామంమయ్యా
వేశితమానసః। అస్త్వేవంనిత్యదాతుభ్యంభక్తిర్మయ్యనపాయినీ ॥ ౬౧ ॥ క్షాత్రధర్మస్థితోజంతూన
వధీర్మృగయాదిభిః। సమాహితస్తత్తపసాజహ్యఘంమదుపాశ్రయః ॥ ౬౨ ॥ జన్మన్యనంతరేరాజన్స
ర్వభూతసుహృత్తమః। భూత్వాద్విజవరస్త్వంవైమాముపైష్యసికేవలమ్ ॥ ౬౩ ॥ ❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకపంచాశత్తమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ ఇత్థంసోనుగృహీతోంగకృష్ణేనేక్ష్వాకునందనః। తంపరిక్రమ్యసంనమ్యనిశ్చక్రామగుహాము
ఖాత్ ॥ ౧ ॥ సవీక్ష్యక్షుల్లకాన్మర్త్యాన్పశూన్వీరుద్వనస్పతీన్। మత్వాకలియుగంప్రాప్తంజగామదిశ
ముత్తరామ్ ॥ ౨ ॥ తపశ్శ్రద్ధాయుతోధీరోనిస్సంగోముక్తసంశయః। సమాధాయమనఃకృష్ణేప్రావిశ

కృష్ణం పాదోపగ్రహణేన ప్రార్థయతే ॥ చిరమితి ॥ వృజినైః స్వకర్మఫలైరార్తః - పునస్తద్వాసనాదిభిః తప్యమానః - తథాపి - అవితృ
షషడమిత్రః తృడేవ తృష్ణా న విగత తృషః షట్ అమిత్రాః శత్రవః ఇంద్రియలక్షణా యస్య సః - అతఏవాలబ్ధశాంతిః కథంచిద్దైవవశేన లబ్ధ
శాంతిరితి వా - శరణం స్వజానం తద్దదాతీతి తథా హే శరణద సముపేతః ప్రాప్తోహం - అశోకత్వే హేతుః అభయం - తత్రాపి హేతుః అమృతం
ఆపన్నం ఆపత్ప్రాప్తం పాహీతి ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ ప్రలోభిత ఇతి ॥ అప్రమాదాయ ప్రమాదాయ న భవత్యేవ - కుత ఇత్యత ఆహ నధీరితి ॥ ఏ
కాంతభక్తానాం ధీరాశీర్భిః ప్రాప్తాభిరపి న భిద్యతే న సజ్జ్యత ఇత్యర్థః ॥ ౫౯ ॥ వ్యతిరేకమాహ ॥ యుంజానానామితి ॥ ఉత్థితం విష
యాభిముఖం ॥ ౬౦ ॥ విచరస్వేతి ॥ తుభ్యం తవ ॥ ౬౧ ॥ యుక్త్యాభాసేన భీషయన్ తపసి లోకసంగ్రహే ప్రవర్తయతి ॥ క్షాత్రధర్మే
తి ॥ ౬౨ ॥ ౬౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకపంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో ॥ ద్విపంచాశత్తమే ధావన్ భయాదివగలేః పురీమ్। అన్వమోదత సందేశం రుక్మిణ్యా ద్విజవర్ణితమ్ ॥ ఇత్థమితి ॥ ౧ ॥ స ఇతి ॥ క్షుల్లకాన్
అల్పప్రమాణాన్ ॥ ౨ ॥ తప ఇతి ॥ తపసి శ్రద్ధాయుతః ॥ ౩ ॥ బదర్యాశ్రమమితి ॥ తత్ర చ బదర్యాశ్రమం ॥ ౪ ॥ భగవానితి ॥ నిస్వేతి

నయన్ ద్వారకాం ప్రాపితవాన్ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ విలోక్యేతి ॥ వేగరభసం వేగోద్రేకం ॥ ౭ ॥ విహాయేతి ॥ భీరుభీతవత్ భీరోరపి భీతవత్ అతిశయేన భీతవదిత్యర్థః - చేరతుః పలాయేతాం బహుయోజనం దేశం ॥ ౮ ॥ పలాయమానావితి ॥ అప్రమాణవిత్ ప్రమాణమియత్తా తన్న వేత్తీతి తథా ॥ ౯ ॥ ప్రాద్రుత్యేతి ॥ తుంగం ఏకాదశయోజనోన్నతం · ప్రకర్షేణ వర్షాత్యస్మిన్నితి ప్రవర్షణ ఇత్యాఖ్యా యస్య తం తథా భగవాన్ ఇంద్రః ॥ ౧౦ ॥ గిరావితి ॥ అత్ర విచిన్వన్నపి తయోః పదం నిలయసంస్థానం అనధిగమ్య ॥ ౧౧ ॥ తతఇతి ॥ తతో గిరేః - దశ చ ఏకం చ యాని యోజనాని తావదుత్తుంగాత్ - మాగధసంరోధదేశమతిక్రమ్య పరతః అధః నిపేతతుః ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ అథ శ్రీకృష్ణ

స్గంధమాదనమ్॥ ౩॥ బదర్యాశ్రమమాసాద్య నరనారాయణాలయమ్ । సర్వద్వంద్వసహశ్శాంతస్తప
సారాధయద్ధరిమ్॥ ౪॥ భగవాన్ పునరావ్రజ్య మధురాం యవనావృతామ్ । హత్వా మ్లేచ్ఛబలం నిన్యే
తదీయం ద్వారకాం ధనమ్ ॥ ౫ ॥ నీయమానే ధనే గోభిర్నృభిశ్చాచ్యుతచోదితైః । ఆజగామ జరాసంధ
స్త్రయోవింశత్యనీకపః ॥ ౬॥ విలోక్య వేగరభసం రిపుసైన్యస్య మాధవౌ । మనుష్యచేష్టామాపన్నౌ రా
జన్ దుద్రువతుర్ద్రుతమ్ ॥ ౭ ॥ విహాయ విత్తం ప్రచురమభీతౌ భీరుభీతవత్ । పద్భ్యాం పద్మపలాశా
భ్యాం చేరతుర్బహుయోజనమ్॥ ౮॥ పలాయమానౌ తౌ దృష్ట్వా మాగధః ప్రహసన్ బలీ । అన్వధావద్ర
థానీకైరీశయోరప్రమాణవిత్ ॥ ౯ ॥ ప్రాద్రుత్య దూరం సంశ్రాంతౌ తుంగమారుహతాం గిరిమ్ । ప్రవ
ర్షణాఖ్యం భగవాన్నిత్యదా యత్ర వర్షతి ॥ ౧౦ ॥ గిరౌ నిలీనావాజ్ఞాయ నాధిగమ్య పదం నృప । దదా
హ గిరిమేధోభిస్సమంతాదగ్నిముత్సృజన్ ॥ ౧౧ ॥ తతఉత్పత్య తరసా దహ్యమానతటాదుభౌ । దశైక
యోజనోత్తుంగాన్నిపేతతురధో భువి ॥ ౧౨॥ అలక్ష్యమాణౌ రిపుణా సానుగేన యదూత్తమౌ । స్వపురం
పునరాయాతౌ సముద్రపరిఖాం నృప॥౧౩॥ సోపి దగ్ధావితి మృషా మన్వానో బలకేశవౌ ।బలమాకృష్య సు
మహన్మగధాన్మాగధో యయౌ॥ ౧౪॥ఆనర్తాధిపతిశ్శ్రీమాన్ రైవతో రేవతీం సుతామ్ । బ్రహ్మణా
చోదితః ప్రాదాద్బలాయేతి పురోదితమ్॥ ౧౫॥ భగవానపి గోవింద ఉపయేమే కురూద్వహ । వైదర్భీం
భీష్మకసుతాం శ్రియో మాత్రాం స్వయంవరే ।౧౬॥ ప్రమథ్య తరసా రాజ్ఞస్సాల్వాదీన్ చైద్యపక్షగాన్ ।
పశ్యతాం సర్వలోకానాం తార్క్ష్యపుత్రస్సుధామివ ॥ ౧౭॥ రాజా॥ భగవాన్ భీష్మకసుతాం రుక్మిణీం
రుచిరాననామ్ । రాక్షసేన విధానేన ఉపయేమ ఇతి శ్రుతమ్॥ ౧౮। భగవన్ శ్రోతుమిచ్ఛామి కృష్ణస్యా
మితతేజసః । రుక్మిణ్యా గ్రహణం పాణేః ప్రమథ్యాన్యాన్ స్వయంవరే ॥ యథా మాగధసాల్వాదీన్ జి
త్వా కన్యాముపాహరత్ । ౧౯। బ్రహ్మన్ విష్ణుకథాః పుణ్యాః మాధ్వీర్లోకమలాపహాః । కో ను తృప్యే

రుక్మిణీకల్యాణకథాప్రారంభఘట్టః.

త శృణ్వానః శ్రుతజ్ఞో నిత్యనూతనాః। ౨౦। శ్రీశుకః ॥ రాజాసీద్భీష్మకో నామ విదర్భాధిపతిర్మహాన్ ।
తస్య పంచాభవన్ పుత్రాః కన్యైకా చ వరాననా। ౨౧॥ రుక్మ్యగ్రజో రుక్మరథో రుక్మబాహురనంత
రః। రుక్మకేశో రుక్మమాలీ రుక్మిణ్యేషాం స్వసా సతీ । ౨౨ ॥ సోపశ్రుత్య ముకుందస్య రూపవీర్యగుణశ్రి
యః। గృహాగతైర్గీయమానాస్తం మేనే సదృశం పతిమ్ । ౨౩ ॥ తాం బుద్ధిలక్షణౌదార్యరూపశీలగు
ణాశ్రయామ్। కృష్ణస్సదృశీం భార్యాం సముద్వోఢుం మనో దధే ॥ ౨౪ ॥ బంధూనామిచ్ఛతాం
దాతుం కృష్ణాయ భగినీం నృప। తతో నివార్య కృష్ణద్విడ్రుక్మీ చైద్యమమన్యత । ౨౫ ॥ త

స్య వివాహం నిరూపయితుం బలదేవవివాహం నవమస్కంధోక్తమనుస్మారయతి ॥ ఆనర్తేతి ॥ ౧౫ ॥ భగవానితి ॥ లక్ష్మ్యాః మాత్రాం కళాం ॥ ౧౬ ॥ ప్రమథ్యేతి ॥ గరుడో యథా దేవాన్ ప్రమథ్య సుధాం అమృతం ఆహరత్ తథేతి॥ ౧౭ ॥ భగవానితి ॥ రాక్షసో యుద్ధహరణాదితి స్మృతేః · రాజ్ఞః ప్రమథ్యేతి త్వదుక్త్యా రాక్షసేన విధానేనోపయేమే పరిణీతవానితి శ్రుతం పూర్వమేవ సామాన్యతఎవ శ్రుతం॥ ౧౮ ॥ భగవన్నితి॥ విశేషం తు శ్రోతుమిచ్ఛామి ॥ ౧౯ ॥ శ్రవణౌత్సుక్యమావిష్కరోతి ॥బ్రహ్మన్నితి ॥ పుణ్యాః మహాఫలాః · మాధ్వీః శ్రుతిసుఖాః - లోకస్య మలాపహాశ్చ · శృణ్వానః శృణ్వన్నిత్యర్థః శ్రుతజ్ఞః శ్రుతసారవిత్ - నిత్యనూతనాః ప్రతిక్షణమాశ్చర్యవత్ప్రతీయమానాః ॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ బంధూనామితి ॥ చైద్యమమన్యత తస్యై దాతుమిత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ తదితి ॥ ఆత్మేత్యజ్ఞాత్వా -

ఆసితాపాంగీని లకటాక్షా- కృష్ణాయ కృష్ణమానేతుం - ప్రేషయామాస ॥ ౨౬ ॥ ద్వారకామితి ॥ ప్రతీహారైః ద్వారపాలైః ॥ ౨౭ ॥ దృ
ష్ట్వేతి ॥ ఆత్మానం శ్రీకృష్ణం ॥ ౨౮ ॥ తమితి ॥ అభిమృశన్ శనైశ్శనైః సంమర్దయన్ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ సంతుష్టఇతి ॥ సధర్మోఽస్య బ్రా
హ్మణస్య అఖిలకామదొగ్ధా భవతి - యద్వా స బ్రాహ్మణోఽస్య విశ్వస్య అఖిలకామధుగితి ॥ ౩౧ ॥ అసంతుష్టఇతి ॥ లోకానాప్నోతీతి లో
కాల్లోకాంతరం పర్యటన్ నైకత్ర నివృతః తిష్ఠతీత్యర్థః - నాప్నోతీతి పాఠే సురేశ్వరోపి భూత్వా లోకాన్నాప్నోతి - ఉత్తమలో
కాన్ ప్రాప్తోపి అప్రాప్త ఇవ క్లిశ్యతీత్యర్థః - శేతేసుఖమాస్త ఇత్యర్థః - తదేవాహ - సర్వేష్వంగేసు వాక్పాణ్యాదిషు - విజ్వరః తాప
రహితః ॥ ౩౨ ॥ విప్రానితి ॥ స్వలాభః స్వత ఏవ ప్రాప్తో లాభః - ఆత్మలాభో వా - తేన సంతుష్టాన్ పూర్ణాన్ - సాధూన్ స్వధర్మనిష్ఠాన్ ॥
౩౩ ॥ కచ్చిదితి ॥ యస్య రాజ్ఞో విషయే దేశే ॥ ౩౪ ॥ యత ఇతి ॥ యతః స్థానాత్ - యదిచ్ఛయా యస్య కార్యస్యేచ్ఛయా - దుర్గం సముద్రం ॥
౩౫ ॥ ఏవమితి ॥ సంపృష్టః సంప్రశ్నః ప్రష్టవ్యోర్థో యస్య సః - పరమేష్ఠినా పరమేశ్వరేణ బంధూనామపి ప్రేతం రుక్మిణశ్చేష్టితమిత్యా
దిసర్వం ॥ శ్లో ॥ రుక్మిణ్యాస్స్వయమేకాంతే లిఖితాం దత్తపత్రికామ్ । ముద్రామున్ముచ్య కృష్ణాయ ప్రేమచిహ్నమదర్శయత్ ॥ శ్రీధరీయా

దవేత్యాసితాపాంగీ వైదర్భీ దుర్మనా భృశమ్ । విచింత్యాప్తం ద్విజం కంచిత్ కృష్ణాయ ప్రాహిణోద్ద్రు
తమ్ ॥ ౨౬ ॥ ద్వారకాం స సమభ్యేత్య ప్రతీహారైః ప్రవేశితః । అపశ్యదాద్యం పురుషమాసీనం కాంచనా
సనే ॥ ౨౭ ॥ దృష్ట్వా బ్రహ్మణ్యదేవస్తమవరుహ్య నిజాసనే । ఉపవేశ్యార్హయాంచక్రే యథాత్మా
నం దివౌకసః ॥ ౨౮ ॥ తం భుక్తవంతం విశ్రాంతముపగమ్య సతాం గతిః । పాణినాభిమృశన్ పాదావవ్య
గ్రస్తమపృచ్ఛత ॥ ౨౯ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ కచ్చిద్ద్విజవరశ్రేష్ఠ ధర్మస్తే వృద్ధసంమతః । వర్తతే నాతికృచ్ఛ్రే
ణ సంతుష్టమనసస్సదా ॥ ౩౦ ॥ సంతుష్టో యర్హి వర్తేత బ్రాహ్మణో యేన కేనచిత్ । అహీయమానస్స్వద్ధ
ర్మాత్స హ్యస్యాఖిలకామధుక్ ॥ ౩౧ ॥ అసంతుష్టోసకృల్లోకానాప్నోత్యపి సురేశ్వరః । అకించనోపి
సంతుష్టశ్శేతే సర్వాంగవిజ్వరః ॥ ౩౨ ॥ విప్రాన్ స్వలాభసంతుష్టాన్ సాధూన్ భూతసుహృత్తమాన్ ।
నిరహంకారిణశ్శాంతాన్ నమస్యే శిరసాసకృత్ ॥ ౩౩ ॥ కచ్చిద్వః కుశలం బ్రహ్మన్ రాజతో యస్య హి ప్ర
జాః । సుఖం వసంతి విషయే పాల్యమానాస్స మే ప్రియః ॥ ౩౪ ॥ యతస్త్వమాగతో దుర్గం నిస్తీర్యేహ య
దిచ్ఛయా । సర్వం నో బ్రూహ్యగుహ్యం చేత్ కిం కార్యం కరవామ తత్ ॥ ౩౫ ॥ ఏవం సంపృష్టసంప్ర
శ్నో బ్రాహ్మణః పరమేష్ఠినా । లీలాగృహీతదేహేన తస్మై సర్వమవర్ణయత్ ॥ ౩౬ ॥ విదర్భాధిప
తేః పుత్రీ రుక్మిణీ తవ కింకరీ । విజ్ఞాపయతి తే కించిత్ ప్రస్తుతోద్వాహమంగళా ॥ ౩౭ ॥ తయా సంప్రేషి
తోహం తే సకాశం భీష్మకన్యయా । తస్యాస్సందేశమాకర్ణ్య క్రియతాం యదనంతరమ్ ॥ ౩౮ ॥ రుక్మి
ణీ ॥ శ్రుత్వా గుణాన్ భువనసుందర శృణ్వతాం తే నిర్విశ్య కర్ణవివరైర్హరతోంగతాపమ్ । రూపం దృ
శాం దృశిమతామఖిలార్థలాభం త్వయ్యచ్యుతావిశతి చిత్తమపత్రపం మే ॥ ౩౯ ॥ కా త్వా ముకుంద మ
హతీ కులరూపశీలవిద్యావయోద్రవిణధామభిరాత్మతుల్యన్ । ధీరా పతిం కులవతీ న వృణీత కన్యా కాలే నృ
సింహ నరలోకమనోభిరామమ్ ॥ ౪౦ ॥ తన్మే భవాన్ ఖలు వృతః పతిరంగ జాయామాత్మార్పితశ్చ భ
వతోత్ర విభో విధేహి । మా వీరభాగమభిమర్శతు చైద్య ఆరాద్గోమాయువన్మృగపతేర్బలిమంబుజా

యం శ్లోకః ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ బ్రాహ్మణః శ్రీకృష్ణాజ్ఞయా వాచయతి ॥ శ్రుత్వేతి ॥ అయమర్థః - హే అచ్యుత హే భువనసుందర ఇతి దృ
శ్యం దర్శనీయతి - క్వ శవమహామా క్వ చాహం కులరూపశీలాదియుక్తా - తథాపి - అపగతా త్రపా యస్మాత్ తత్ - మే చిత్తం - త్వయ్యావిశతి ఆ
సజ్జతే - తత్కుత స్తత్రాహ - శృణ్వతాం కర్ణవివరైరంతః ప్రవిశ్య అంగతాపం అంగేషు ... సంబోధనం వా - హరత స్తవ గుణాన్
శ్రుత్వా తథా దృశిమతాం చక్షుష్మతాం దృశామఖిలార్థలాభాత్మకం రూపం చ శ్రుత్వేతి ॥ ౩౯ ॥ అహో కులకన్యానామిదమతిధార్ష్ట్యమి
తి మాశంకీరిత్యాహ ॥ కేతి ॥ హే ముకుంద హే నృసింహ నరశ్రేష్ఠ - కా నామ కన్యా కులవతీ - తథా మహతీ రూపగుణోదారా - తథా ధీరా ధీమ
తీ - త్వా త్వాం - పతిం న వృణీత నవృణ్యేవ కేవలం దోషశంకేతి భావః - కథంభూతం - గుణశీలాదిభిరాత్మనైవ తుల్యం - నిరుపమమిత్య
ర్థః - ద్రవిణం ద్రవ్యసంపత్ - ధామ ప్రభావః - తథా నరలోకస్య మనసామభిరామో అభిరమణం యస్మాత్తం - కించ - కాలే వివాహవయసి ॥
౪౦ ॥ తదితి ॥ హే విభో - తత్తస్మాన్మయా భవాన్ ఖలు పతిర్వృతః - ఆత్మా చ భవతోర్పితః - అతస్త్వమత్రాగత్య మాం భవతో జా
యాం విధేహి - విపక్షే బాధకం ద్యోతయంస్త్యాహ - మా వీరభాగమితి - వీరస్య తవ భాగం మాం - ఆరాత్ శీఘ్రమాగత్య చైద్యః శిశుపాలః - మా

భిమర్శనమాస్పృశతు - మృగపతేః సింహస్య బలింభాగంగోమాయుః సృగాల ఇవేతి ॥ ౪౧ ॥ అనేకజన్మకృతైః సుకృతైరిదమేవమే భూయాదితి ప్రార్థనాయశే ॥ పూర్తేతి ॥ పూర్తంకూపాది - ఇష్టమగ్నిహోత్రాది - దత్తంహిరణ్యాదిదానం - నియమఃతీర్థాటనాది - వ్రతంకృచ్ఛ్రాది ॥ ౪౨ ॥ ననుచైద్యాయబంధుభిరర్పితాయాంత్వయి కిమధునాకరణీయమిత్యపేక్షాయామాహ ॥ శ్వోభావినీతి ॥ హేఅజిత శ్వోభావినిఉద్వాహ సవివాహే - ప్రథమంగుప్తః అలక్షిత ఏవాగత్య - పశ్చాత్పృతనాపతిభిః పరివృతస్సన్ - చైద్యాదిబలంనిర్మథ్య - ప్రసహ్యబలాత్ - వీర్యప్రదర్శనమేవశుల్కంవైవాహికందేయం యస్యాస్తాంమాం - అసెనరాక్షసవిధినా - ఉద్వహేతి ఉపదేశరహస్యం ॥ ౪౩ ॥ ననుభవతు - శిశుపాలాదిబలప్రమథనం అంతఃపురమధ్యగతాయాస్తవహరణేత్వద్బంధువధోపి ప్రసజ్యేతేత్యతఆహ ॥ అంతఃపురేతి ॥ పురాద్బహిర్వర్తమానాం - గిరిజాంఅంబికాం - అంబికాగృహే దేవమమహరణం సుకరమితిభావః ॥ ౪౪ ॥ ననుకిమనేననిర్బంధేనానర్థకారిణాచైద్యాపితావత్ప్రఖ్యాతగుణకర్మారూగ్యఏవవరఇతితత్రాహ ॥ యస్యేతి ॥ హే అంబుజాక్ష యస్యభవతాంఘ్రిపంకజరజోభిఃస్నపనం - ఆత్మనస్తమసోపహత్యై - ఉమాపతిరివమహాంతః వాంఛంతి - తస్యభవతః ప్రసాదంయద్యహం నలభేయసప్రాణ్న్యాం త

తు ॥ ౪౧ ॥ పూర్తేష్టదత్తనియమవ్రతదేవవిప్రగుర్వర్చనాదిభిరలంభగవాన్పరేశః । ఆరాధితోయ
దిగదాగ్రజఏత్యపాణింగృహ్ణాతుమేనదమఘోమసుతాదయోన్యే ॥ ౪౨ ॥ శ్వోభావినిత్వమజితోద్వ
హనేవిదర్భాన్గుప్తస్సమేత్యపృతనాపతిభిఃపరీతః। నిర్మథ్యచైద్యమగధేశబలంప్రసహ్య మాంరాక్ష
సేనవిధినోద్వహవీర్యశుల్కామ్ ॥ ౪౩ ॥ అంతఃపురాంతరచరామనిహత్య బంధూంస్త్వాముద్వహే
కథమితిప్రవదామ్యుపాయమ్ । పూర్వేద్యురస్తిమహతీకులదేవయాత్రాయస్యాంబహిర్నవవధూర్గి
రిజాముపేయాత్ ॥ ౪౪ ॥ యస్యాంఘ్రిపంకజరజస్స్నపనంమహాంతోవాంఛంత్యుమాపతిరివాత్మత
మోపహత్యై । యర్హ్యంబుజాక్షనలభేయభవత్ప్రసాదంజహ్యామసూన్వ్రతకృశాన్ శతజన్మభి
స్స్యాత్ ॥ ౪౫ ॥ బ్రాహ్మణః ॥ ఇత్యేతేగుహ్యసందేశాయదుదేవమయాహృతాః। విమృశ్యకర్తుం
యచ్చాత్రక్రియతాంతదనంతరమ్ ॥ ౪౬ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్విపంచాశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః ॥ వైదర్భ్యాస్సతుసందేశంనిశమ్యయదునందనః। ప్రగృహ్యపాణినాపాణింప్రహసన్ద్విజ
మబ్రవీత్ ॥ ౧ ॥ యథాహమపినిద్రాంచనలభే
నిశి ॥ ౨ ॥ వేదాహంరుక్మిణోద్వేషాన్మమోద్వాహోనివారితః। తామానయిష్యఉన్మథ్య రాజన్యా
పశదాన్మృధే ॥ మత్పరామనవద్యాంగీమేధసోగ్నిశిఖామివ ॥ ౩ ॥ ఉద్వాహర్క్షంచవిజ్ఞాయరుక్మి
ణ్యామధుసూదనః। రథస్సంయుజ్యతామాశుదారుకేత్యాహసారథిమ్ ॥ ౪ ॥ సచాశ్వైశ్శైబ్యసుగ్రీవ
మేఘపుష్పబలాహకైః। యుక్తంరథముపానీయతస్థౌప్రాంజలిరగ్రతః ॥ ౫ ॥ ఆరుహ్యస్యందనంశౌరి
ర్ద్విజమారోప్యతూర్ణగైః। ఆనర్తాదేకరాత్రేణవిదర్భానగమద్ధయైః ॥ ౬ ॥ రాజాసకుండినపతిఃపు
త్రస్నేహవశంగతః। శిశుపాలాయతాంకన్యాందాస్యన్కర్మాణ్యకారయత్ ॥ ౭ ॥ పురంసంమృష్ట

హన్ - ప్రతైరుపవాసాదిభిః - కృశాన్ అసూన్ప్రాణాన్ - జహ్యాంత్యజేయం - తతఃకిమతఆహ - శతజన్మభిరితి - ఏవమేవవారంవారంజహ్యాం - యావచ్ఛతజన్మభిరపితవప్రసాదఃస్యాదితి ॥ ౪౫ ॥ ఇతీతి ॥ అత్రయత్కృత్యంకరణీయం - తద్విమృశ్యక్రియతాం తచ్చానంతరమేవక్రియతామితి ॥ ౪౬ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ద్విపంచాశత్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో ॥ త్రిపంచాశత్తమేగత్వావిదర్భాన్సద్బలేహితః। రుక్మిణీమాహరత్కృష్ణోమిషతాంద్విషతాంబలాత్ ॥ ౧ ॥ - ౨ ॥ నిద్రాయాఅలాభేకారణాంతరం ॥ వేదేతి ॥ ఉద్వాహోనివారితఇతి - తయాఅకథితమపిఅహంజానామీతి - ఆనయిష్యే ఆనయిష్యామి - రాజన్యాపశదాన్ రాజసుహీనాన్ - ఉన్మథ్యఆనయనేదృష్టాంతః ఏధసఇతి ॥ ౩ ॥ ఉద్వాహర్క్షమితి ॥ పరశ్వోరాత్రౌవివాహనక్షత్రమితిజ్ఞాత్వా ॥ ౪ ॥ సఇతి ॥ శైబ్యేత్యాదీనిచత్వారిఅశ్వనామాని ॥ ౫ ॥ ఆరుహ్యేతి ॥ తస్యాంరాత్ర్యాంప్రస్థాయప్రాతర్విదర్భాన్ దేశానగమత్ - శ్వోభావినిత్వమజితోద్వహనేవిదర్భాన్గుప్తస్సమేత్యేతిరుక్మిణీసందేశాత్ ॥ ౬ ॥ రాజేతి ॥ పుత్రస్యరుక్మిణఃస్నేహానతద్వశమనుగచ్ఛతీతితథా - అనేనశిశుపాలేఅనాద్వాహికాభిరుచిం ద్యోతయతి - కర్మాణిపుణ్యాలంకారపితృదేవతార్చనాదీని ॥ ౭ ॥ తాన్యేవాహచతుర్భిః ॥ పురమితి ॥ సంమృ

ష్టాః సంసిక్తాశ్చమార్గాదయోయస్మింస్తత్- చిత్రధ్వజైః పతాకాభిస్తోరణైస్సమలంకృతమకారయత్ ॥ ౮ ॥ స్రగితి ॥ స్రగ్గంధమాల్యాభరణైరిత్యత్ర మత్వర్థో ద్రష్టవ్యః- యద్వా స్రగ్గంధమాల్యానాం బిభ్రతీతి తథా తైః - తథా విరజైరంబరైశ్చ భూషితైః స్త్రీభిర్జుష్టం తథా- శ్రీమద్భిః గృహైశ్చ జుష్టం ॥ ౯ ॥ పితౄన్ దేవానితి ॥ యథాన్యాయ్యం అన్యాంశ్చ కన్యాం ప్రతిమంగళం వాచయామాస ॥ సుస్నాతామితి ॥ కృతం కౌతుకేన వివాహసూత్రేణ మంగళం యస్యాస్తాం- అహతం నవీనం- భూషణోత్తమైశ్చ భూషితాం ॥ ౧౧ ॥ చక్రురితి ॥ వధ్వాః తస్యాః కన్యాయాః- అథర్వవిత్ అథర్వణవేదమంత్రవిత్ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ఏవమితి ॥ అభ్యుదయోచితం ॥ ౧౪ ॥ మదచ్యుద్భిరితి ॥ తతశ్చతురంగసైన్యైః పరీతః పరివృతః కుండినం భీష్మకపురం యయౌ - మదం చ్యవంతే మదచ్యుతః తైః స్యందనైః రథైః హేమ

సంసిక్తమార్గరథ్యాచతుష్పథమ్ । చిత్రధ్వజపతాకాభిస్తోరణైస్సమలంకృతమ్ ॥ ౮ ॥ స్రగ్గంధమాల్యాభరణైర్విరజాంబరభూషితైః । జుష్టం స్త్రీపురుషైః శ్రీమద్గృహైరగరుధూపితైః ॥ ౯ ॥ పితౄన్దేవాన్ సమభ్యర్చ్య విప్రాంశ్చ విధివన్నృప । భోజయిత్వా యథాన్యాయ్యం వాచయామాస మంగళమ్ ॥ ౧౦ ॥ సుస్నాతాం సుదతీం కన్యాం కృతకౌతుకమంగళామ్ । అహతాంశుకయుగ్మేన భూషితాం భూషణోత్తమైః ॥ ౧౧ ॥ చక్రుస్సామర్గ్యజుర్మంత్రైర్వధ్వా రక్షాం ద్విజోత్తమాః । పురోహితోథర్వవిద్వై జుహావ గ్రహశాంతయే ॥ ౧౨ ॥ హిరణ్యరౌప్యవాసాంసి తిలాంశ్చ గుడమిశ్రితాన్ । ప్రాదాద్ధేనూశ్చ విప్రేభ్యో రాజా విధివిదాం వరః ॥ ౧౩ ॥ ఏవం చేదిపతీ రాజా దమఘోషస్సుతాయ వై । కారయామాస మంత్రజ్ఞైస్సర్వమభ్యుదయోచితమ్ ॥ ౧౪ ॥ మదచ్యుద్భిర్గజానీకైస్స్యందనైర్హేమమాలిభిః । పత్త్యశ్వసంకులైస్సైన్యైః పరీతః కుండినం యయౌ ॥ ౧౫ ॥ తం వై విదర్భాధిపతిస్సమభ్యేత్యాభిపూజ్య చ । నివేశయామాస ముదా కల్పితాన్యనివేశనే ॥ ౧౬ ॥ తత్ర సాల్వో జరాసంధో దంతవక్త్రో విదూరథః । ఆజగ్ముశ్చైద్యపక్షీయాః పౌండ్రకాద్యాస్సహస్రశః ॥ ౧౭ ॥ కృష్ణరామద్విషో యత్తాః కన్యాం చైద్యాయ సాధితుమ్ । యద్యాగత్య హరేత్కృష్ణో రామాద్యైర్యదుభిర్వృతః ॥ యోత్స్యామస్సంహితాస్తేనేతి నిశ్చితమానసాః ॥ ౧౮ ॥ శ్రుత్వైతద్భగవాన్రామో విపక్షీయ నృపోద్యమమ్ । కృష్ణం చైకం గతం హర్తుం కన్యాం కలహశంకితః ॥ ౧౯ ॥ బలేన మహతా సార్ధం భ్రాతృస్నేహపరిప్లుతః । త్వరితః కుండినం ప్రాయాద్గజాశ్వరథపత్తిభిః ॥ ౨౦ ॥ ....

భీష్మకన్యా వరారోహా కాంక్షంత్యాగమనం హరేః । ప్రత్యాపత్తిమపశ్యంతీ ద్విజస్యాచింతయత్తదా ॥ ౨౧ ॥ అహో త్రియామాంతరిత ఉద్వాహో మేల్పరాధసః । నాగచ్ఛత్యరవిందాక్షో నాహం వేద్మ్యత్ర కారణమ్ ॥ ౨౨ ॥ సోపి నావర్తతేద్యాపి మత్సందేశహరో ద్విజః । అపి మయ్యనవద్యాత్మా దృష్ట్వా కించిజ్జుగుప్సితమ్ ॥ మత్పాణిగ్రహణే నూనం నాయాతి హి కృతోద్యమః ॥ ౨౩ ॥ దుర్భగాయా న మే ధాతా నానుకూలో మహేశ్వరః । దేవీ వా విముఖీ గౌరీ రుద్రాణీ గిరిజా సతీ ॥ ౨౪ ॥ ఏవం చింతయతీ బాలా గోవిందహృతమానసా । న్యమీలయత కాలజ్ఞా నేత్రే అశ్రుకలాకులే ॥ ౨౫ ॥ ఏవం వధ్వాః ప్రతీక్షంత్యా గోవిందాగమనం నృప । వామ ఊరుర్భుజో నేత్రమస్ఫురన్ ప్రియశంసినః ॥ ౨౬ ॥ అథ కృష్ణవినిర్దిష్టస్స

తామూలావిద్యం లెమెమైః ॥ ౧౫ ॥ తమితి ॥ కల్పితం నిర్మితం యదన్యత్ నివేశనం తస్మిన్ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ కృష్ణేతి ॥ యది శ్రీకృష్ణో హరేదితి శంకితాః కన్యాం సాధయితుమిత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ సూర్యోదయాత్పూర్వమేవాత్ర క్వేన రుక్మిణ్యాచింతయదిత్యాహ ॥ భీష్మకస్యేతి ॥ ప్రత్యాపత్తిం ప్రత్యాగమనం ॥ ౨౧ ॥ అహో ఇతి ॥ త్రియామా రాత్రిస్తావన్మాత్రేణాంతరితః- అల్పరాధసః మందభాగ్యాయాః ॥ ౨౨ ॥ సఇతి ॥ జుగుప్సితం ధాష్ట్ర్యాది- అపీతి శంకాయాం- నాయాతి హి కృతోద్యమ ఇతి - అస్యార్థః ఆదౌ కృతోద్యమత్వాత్ తేన ప్రస్థాపితవాన్ - ప్రస్థాపనావసరే వా కించిన్మయి జుగుప్సితం మత్వా- ప్రత్యాచష్ట- అతః సోపి ద్విజో నూనం నాయాతీతి ॥ ౨౩ ॥ యద్వా లోకేనిగతో పి శ్రీకృష్ణో మద్దైవవైముఖ్యాత్- క్వచిత్ప్రతిబద్ధో భవేదిత్యాహ ॥ దుర్భగాయా ఇతి ॥ ౨౪ ॥ ఏవమితి ॥ కాలజ్ఞా అధునా గోవిందాగమనకాలక్షతిమజానానా- కించిదాశ్వస్తచిత్తాసతీ - చింతాస్తబ్ధే లోచనే నిమీలితవతీత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ ఏవమితి ॥ ప్రియశంసినః

ప్రియసూచకాః॥ ౨౬॥ అథేతి॥ పురోపవనం ప్రాప్తేన శ్రీకృష్ణేన - వినిర్దిష్టః ప్రాప్తం మాం కథయేత్యాదిష్టః ॥ ౨౭ ॥ సేతి ॥ సవ్య గ్రా ఆత్మనో దేహస్య గతిర్యస్యాః తం - లక్షణాభిజ్ఞా దూతస్య లక్షణం తత్కాలకర్మణా అభిజానాతీతి తథా॥ ౨౮ ॥ తస్యా ఇతి ॥ తస్మై ప్రాప్తం యదునందనం ఆవేదితవాన్ - తచ్ఛశంస-ఆత్మోపనయనం ప్రతి ఆత్మనా స్వయం కృష్ణస్యానయనం ప్రతి - తేన ద్విజేన సత్యవచనం చోక్తమితి - ఆత్మనః ప్రాణేశ్వరస్యేతి వా - యద్వా - ఆత్మనః తస్యా ఉపనయనం ప్రతి శ్రీకృష్ణేన యదుక్తం సత్యవచనం - తామానయిష్య ఇత్యాది - తచ్ఛశంస అవర్ణయదిత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ తమితి ॥ తం శ్రీకృష్ణం - అస్మిన్ కాలే సర్వస్వార్పణమప్యపర్యాప్తమితి - తదుచితం ప్రియమపరం న పశ్యంతీతి తథా - కేవలం ననామ - పశ్చాద్బహు దదావిత్యర్థః - యద్వా - మాం శ్రియం యే నమంతి - తే తావత్సర్వే సంపదామాస్పదా భవంతి - కింపునరయి ప్రణతాయామితి - తతోధికమన్యత్ ప్రియం న పశ్యంతీ ననామేతి॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ తయోరితి॥ మ

వద్ద్విజసత్తమః । అంతఃపురచరాం దేవీం రాజపుత్రీం దదర్శహ ॥ ౨౭ ॥ సా తం ప్రహృష్టవదనమవ్యగ్రా
త్మగతిం సతీ । ఆలక్ష్య లక్షణాభిజ్ఞా సమపృచ్ఛచ్ఛుచిస్మితా ॥ ౨౮ ॥ తస్యా ఆవేదయత్ప్రాప్తం శశంస య
దునందనమ్ । ఉక్తం చ సత్యవచనమాత్మోపనయనం ప్రతి ॥ ౨౯ ॥ తమాగతం సమాజ్ఞాయ వైదర్భీ హృ
ష్టమానసా । న పశ్యంతీ బ్రాహ్మణాయ ప్రియమన్యన్ననామ సా ॥ ౩౦ ॥ ప్రాప్తౌ శ్రుత్వా స్వదు
హితురుద్వాహప్రేక్షణోత్సుకౌ । అభ్యయాత్తూర్యఘోషేణ రామకృష్ణౌ సమర్హణైః ॥ ౩౧ ॥
మధుపర్కముపానీయ వాసాంసి విరజాంసి సః । ఉపాయనాన్యభీష్టాని విధివత్సమపూజయత్ ॥ ౩౨ ॥
తయోర్నివేశనం శ్రీమదుపకల్ప్య మహామతిః । ససైన్యయోస్సానుగయోరాతిథ్యం విదధే యథా ॥ ౩౩ ॥
ఏవం రాజ్ఞాం సమేతానాం యథావీర్యం యథావయః । యథాబలం యథావిత్తం సర్వైః కామైస్సమ
ర్హయత్ ॥ ౩౪ ॥ కృష్ణమాగతమాకర్ణ్య విదర్భపురవాసినః । ఆగత్య నేత్రాంజలిభిః పపుస్తన్ముఖ
పంకజమ్ ॥ ౩౫ ॥ అస్యైవ భార్యా భవితుం రుక్మిణ్యర్హతి నాపరా । అసావప్యనవద్యాత్మా భైష్మ్యా
స్సముచితః పతిః ॥ ౩౬ ॥ కించిత్సుచరితం యన్నస్తేన తుష్టస్త్రిలోకకృత్ । అనుగృహ్ణాతు గృహ్ణాతు వైద
ర్భ్యాః పాణిమచ్యుతః ॥ ౩౭ ॥ ఏవం ప్రేమకలాబద్ధా వదంతి స్మ పురౌకసః । కన్యా చాంతఃపురాత్ప్రా
గాద్భటైర్గుప్తాంబికాలయమ్ ॥ ౩౮ ॥ పద్భ్యాం వినిర్యయౌ ద్రష్టుం భవాన్యాః పాదపల్లవమ్ । సా
చానుధ్యాయతీ సమ్యఙ్ముకుందచరణాంబుజమ్ ॥ ౩౯ ॥ యతవాఙ్మాతృభిస్సార్ధం సఖీభిః పరివారితా ।
గుప్తా రాజభటైశ్శూరైస్సన్నద్ధైరుద్యతాయుధైః ॥ ౪౦ ॥ మృదంగశంఖపణవతూర్యభేర్యశ్చ జఘ్ని
రే ॥ ౪౧ ॥ నానోపహారబలిభిర్వారముఖ్యాస్సహస్రశః । స్రగ్గంధవస్త్రాభరణైర్ద్విజపత్న్యస్స్వ
లంకృతాః ॥ ౪౨ ॥ గాయంతశ్చ స్తువంతశ్చ గాయకా వాద్యవాదకాః । పరివార్య వధూం జగ్ముస్సూత
మాగధవందినః ॥ ౪౩ ॥ ఆసాద్య దేవసదనం ధౌతపాదకరాంబుజా । ఉపస్పృశ్య శుచిశ్శాంతా ప్రవివే
శాంబికాంతికమ్ ॥ ౪౪ ॥ తాం వై ప్రవయసో బాలాం విధిజ్ఞా విప్రయోషితః । భవానీం వందయాంచ
క్రుర్భవపత్నీం భవాన్వితామ్ ॥ ౪౫ ॥ నమస్యే త్వాంబికేభీక్ష్ణం స్వసంతానయుతం శివమ్ । భూయా

హా పతిరిత్యనేన శ్రీకృష్ణో బాఢం కన్యాముద్వోఢుమేవాగతః స్యాదితి వరోచితేన విధినా సమపూజయదితి సూచితం - యథా యథావత్ ॥ ౩౩ ॥ ఏవమితి ॥ సమేతానాం రాజ్ఞాం మధ్యే - వీర్యాద్యనతిక్రమ్య - తం తం సమర్పితవానిత్యర్థః ॥ ౩౪ ॥ శ్రీకృష్ణే భావికమర్థసూచకం జనానురాగం దర్శయతి త్రిభిః ॥ కృష్ణమితి ॥ ౩౫ ॥ అస్యేతి ॥ అస్యైవ రుక్మిణ్యేవ అర్హత్యేవ - అసావేవ భైష్మ్యా ఏవ సముచిత ఏవేతి పదవధారణని - తత్రైకస్మిన్ వ్యతిరేకప్రదర్శనముపలక్షణార్థం - నాపరేతి న చ వాక్యభేదదోషః - అనూద్యవిధేయవిధిభేదేన విభిన్నానామేకవాక్యానాం సహప్రయోగాత్ - గ్రహం సంమార్ష్టీత్యాదివదితి ॥ ౩౬ ॥ కించిదితి ॥ అయమేవానుగ్రహ ఇతి నిర్దిశంతి - గృహ్ణాత్వితి ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ తస్యా ఆగమనం విశినష్టి ద్వయేన ॥ పద్భ్యామితి ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ మృదంగేతి ॥ అపిచ - మృదంగాదయః జఘ్నిరే ఆహతాః వాదితా ఇత్యర్థః ॥ ౪౧ ॥ నానేతి ॥ వారముఖ్యాః గణికోత్తమాః ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ఆసాద్యేతి ॥ ఉపస్పృశ్య ఆచమ్య ॥ ౪౪ ॥ తామితి ॥ ప్రవయసో వృద్ధాః - భవాన్వితామితి భవస్యోపసర్జనత్వం స్త్రీకర్మాభిధానముక్తం ॥ ౪౫ ॥ నమస్య ఇతి ॥ రుక్మిణ్యా శతధైవ ద్భవిష్యోయం మంత్రః స్వసంతానయుతం గణే

శాదిసహితం - ఆత్మారామోపి సా కథం త్వత్పతిర్భవేదితి చేదత ఆహ - తదనుమోదతామితి భవతీ శ్రీకృష్ణ ఏవ వా ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ అద్భిరితి ॥ వా
స్రగ్గంధాదిభిరంబికాం సమపూజయత్ ॥ ౪౮ ॥ విప్రస్త్రియ ఇతి ॥ తథా విప్రస్త్రియోపి తైర్ద్రవ్యైర్లవణాదిభిశ్చ సమపూ
జయదితి ॥ ౪౯ ॥ తస్యా ఇతి ॥ శేషాన్ నిర్మాల్యం ॥ ౫౦ ॥ మునివ్రతమితి ॥ మునివ్రతం మౌనాదిభృత్యాం సఖీం ॥ ౫౧ ॥ తామితి ॥ తా
విలోక్య వీరా ముముహురితి తృతీయేనాన్వయః - శ్యామాం అజాతగజస్తాం కుంతలేభ్యః శంకితే ఇవ చపలే ఈక్షణే యస్యాస్తాం ॥ ౫౨ ॥ శుచి
తామితి ॥ ద్విజా ఇవ కుందానాం కుట్మలాని ముకుళాని బింబఫలవద్యోధరః తస్య ద్యుతిభిః శోణాయమానాని తాని యస్యాస్తాం - కలహం
ఖాలద్వ్యక్తం నూపురం శింజచ్చ తత్కలానూపురం చ తస్య ధామదీప్తిః తేన శోభితం శీలం యస్య తేన - పదా చలంతీం విలోక్య ముముహుః ॥

త్పతిర్మే భగవాన్ కృష్ణస్తదనుమోదతామ్ ॥ ౪౬ ॥ ఇతి సంప్రార్థయంతీ తాం దేవీం దేవముమాపతిమ్ ।
పూజయామాస విధివద్ద్విజపత్నీపురస్కృతమ్ ॥ ౪౭ ॥ అద్భిర్గంధాక్షతైర్ధూపైర్వాసస్స్రఙ్మాల్య
భూషణైః । నానోపహారబలిభిః ప్రదీపావళిభిః పృథక్ ॥ ౪౮ ॥ విప్రస్త్రియః పతిమతీస్తథా తైస్సమ
పూజయత్ । లవణాపూపతాంబూలకంఠసూత్రఫలేక్షుభిః ॥ ౪౯ ॥ తస్యై స్త్రియస్తాః ప్రదదుశ్శేషాం
యుయుజురాశిషః । తాభ్యో దేవ్యై నమశ్చక్రే శేషాంశ్చ జగృహే వధూః ॥ ౫౦ ॥ మునివ్రతమథ త్యక్త్వా
నిశ్చక్రామాంబికాగృహాత్ । ప్రగృహ్య పాణినా భృత్యాం రత్నముద్రోపశోభినా ॥ ౫౧ ॥ తాం దేవ
మాయామివ వీరమోహినీం సుమధ్యమాం కుండలమండితాననామ్ । శ్యామాం నితంబార్పితరత్నమేఖ
లాం వ్యంజత్స్తనీం కుంతలశంకితేక్షణామ్ ॥ ౫౨ ॥ శుచిస్మితాం బింబఫలాధరద్యుతిశోణాయమానద్విజకుం
దకుట్మలామ్ । పదా చలంతీం కలహంసగామినీం శింజత్కలానూపురధామశోభినా ॥ విలోక్య వీరా ముము
హుస్సమాగతా యశస్వినస్తత్కృతహృచ్ఛయార్దితాః ॥ ౫౩ ॥ యాం వీక్ష్య తే నృపతయస్తదుదార
హాసవ్రీడావలోకహృతచేతస ఉజ్ఝితాస్త్రాః । పేతుః క్షితౌ రథగజాశ్వగతా విమూఢా యాత్రాచ్ఛ
లేన హరయేర్పయతీం స్వశోభామ్ ॥ ౫౪ ॥ సైవం శనైశ్చలయతీ చరణాబ్జకోశౌ ప్రాప్తిం తదా భగవతః
ప్రసమీక్షమాణా । ఉత్సార్య వామకరజైరలకానపాంగైః ప్రాప్తాన్ హ్రియైక్షత నృపాన్ దదృశే
చ్యుతం చ ॥ ౫౫ ॥ తాం రాజపుత్రీం రథమారురుక్షతీం జహార కృష్ణో ద్విషతాం సమీక్షతామ్ । రథం సమా
రోప్య సుపర్ణలక్షణం రాజన్యచక్రం పరిభూయ మాధవః ॥ ౫౬ ॥ తతో యయౌ రామపురోగమశ్శనై
స్సృగాలమధ్యాదివ భాగహృద్ధరిః । తం మానినస్స్వాభిభవం యశఃక్షయం పరే జరాసంధముఖా న సేహి
రే ॥ అహో ధిగస్మాన్ యశ ఆత్తధన్వనాం గోపైర్హృతం కేసరిణాం మృగైరివ ॥ ౫౭ ॥ ❈❈❈❈❈
❈❈❈❈❈❈❈ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - త్రిపంచాశోధ్యాయః. ❈❈❈❈❈❈❈
ఇతి సర్వే సుసంరబ్ధా వాహానారుహ్య దంశితాః । స్వైస్స్వైర్బలైః పరిక్రాంతా అన్వీయుర్ధృతకా
ర్ముకాః ॥ ౧ ॥ తానాపతత ఆలోక్య యాదవానీకయూథపాః । తస్థుస్తత్సంముఖా రాజన్విస్ఫార్య స్వధ
నూంషి తే ॥ ౨ ॥ అశ్వపృష్ఠే గజస్కంధే రథోపస్థే చ కోవిదాః । ముముచుశ్శరవర్షాణి మేఘా అద్రిష్వ
పో యథా ॥ ౩ ॥ పత్యుర్బలం శరాసారైశ్ఛన్నం వీక్ష్య సుమధ్యమా । సవ్రీడమైక్షత్తద్వక్త్రం భయవి

౫౩ ॥ న కేవలం ముముహుః పేతుశ్చేత్యాహ ॥ యామితి ॥ యాత్రామిషేణ - హరయే స్వలావణ్యం సమర్పయంతీం యాం వీక్ష్య - క్షితౌ
పేతుః ॥ ౫౪ ॥ సేతి ॥ పార్థాన్ ప్రాప్తాన్ హ్రియా ఐక్షత - తద్వై నాచ్యుతం చ దదర్శేత్యుత్తరేణాన్వయః - చలత్పద్మకోశతుల్యౌ చరణౌ
చాలయంతీ ॥ ౫౫ ॥ తామితి ॥ సుపర్ణలక్షణం గరుడధ్వజం ॥ ౫౬ ॥ తత ఇతి ॥ హరిః సింహః - అసహమానానాం తేషాం ఆక్రోశమా
హ - అహో ధిగస్మాకం యశోస్మాకం - యశో గోపైర్హృతమితి ॥ ౫౭ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం త్రిపంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ***
శ్లో ॥ చతుఃపంచాశత్తమే తు జిత్వా రాజ్ఞో విపక్షగాన్ । రుక్మిణం చ విరూప్యాథ భైష్మ్యాః పాణిం పురేగ్రహీత్ ॥ ఇతీతి ॥ అహో ధిగస్మాని
త్యేవం వదంతః - సుసంరబ్ధాః క్రోధావిష్టాః - దంశితాః కృతసన్నాహాః - పరిక్రాంతాః పరివృతాః - అన్వయుః అన్వధావన్ ॥ ౧ ॥ తాని
తి ॥ విస్ఫార్య టంకారం కృత్వా ॥ ౨ ॥ అశ్వపృష్ఠ ఇతి ॥ పరేషాం శరాణాం బాహుల్యే - యాదవానామచలత్వే చ దృష్టాంతః - మేఘా ఇతి ॥ ౩ ॥ ప

త్యరిరితి॥ విహ్వతవిహ్వత ॥ ౪॥ ప్రహస్యేతి॥ మాస్మభైః భయంమాకరు- హే వామలోచనే వరాక్షి- తావకైః త్వదీయైః కృత్వా॥ ౫॥ తేషామితి॥ సచాసౌవిక్రమశ్చతం॥ ౬॥ పేతురితి॥ ఉష్ణీషాణి శిరోవతంసవస్త్రాణి- తత్సహితానిశిరాంసి॥ ౭॥ హస్తా ఇతి॥ కరభాః ప్రకోష్ఠాః- ఊరువిశేషణంవా॥ ౮॥ ౯॥ శిశుపాలమితి॥ అప్రాప్తదారమేవతం- హృతదారమివఆతురం॥ ౧౦॥ భోభో ఇతి॥ నిష్ఠా స్థైర్యం॥ ౧౧॥ యథేతి॥ కుహకో నర్తయితా- తస్యేచ్ఛయా దుఃఖే పి ఈహమానత్వేన పారవశ్యం వ్యక్తం దర్శితం ॥ ౧౨॥ అత్రచాహమేవ దృష్టాంత ఇత్యాహ- జరాసంధః॥ శౌరేరితి॥ శౌరేః కృష్ణాత్సకాశాత్ - ఏకం సంయుగం - పరం కేవలం అంతిమం వా- జిగ్యే జితవానహం ॥ ౧౩॥ తథేతి॥

హ్వలలోచనా । ౪ ॥ ప్రహస్య భగవానాహ మాస్మ భైర్వామలోచనే। వినంక్ష్యత్యధునైవైతత్తా
వకైః శాత్రవం బలమ్ । ౫ । తేషాం తద్విక్రమం వీరా గదసంకర్షణాదయః । అమృష్యమాణా నారా
చైర్జఘ్నుర్హయగజాన్రథాన్ ।౬॥ పేతుః శిరాంసి రథినామశ్వినాం గజినాం భువి । సకుండలకిరీటాని
సోష్ణీషాణి చ కోటిశః । ౭ । హస్తాః సాసిగదేష్వాసాః కరభా ఊరవోఽంఘ్రయః । అశ్వాశ్వతరనా
గోష్ట్రఖరమర్త్యశిరాంసి చ । ౮ । హన్యమానబలానీకా వృష్ణిభిర్జయకాంక్షిభిః । రాజానో విము
ఖా జగ్ముర్జరాసంధపురోగమాః॥ ౯ । శిశుపాలం సమభ్యేత్య హృతదారమివాతురమ్। నష్టత్విషం గతో
త్సాహం శుష్యద్వదనమబ్రువన్ । ౧౦ ॥ భో భోః పురుషశార్దూల దౌర్మనస్యమిదం త్యజ । న ప్రియా
ప్రియయో రాజన్నిష్ఠా దేహిషు దృశ్యతే॥౧౧॥ యథా దారుమయీ యోషిన్నృత్యతే కుహకేచ్ఛయా।
ఏవమీశ్వరతంత్రోఽయమీహతే సుఖదుఃఖయోః ॥ ౧౨॥ శౌరేః సప్తదశాహం వై సంయుగాని పరాజితః।
త్రయోవింశతిభిః సైన్యైర్జిగ్యే ఏకమహం పరమ్ ॥ ౧౩ ॥ తథాప్యహం న శోచామి న ప్రహృష్యామి క
ర్హిచిత్ । కాలేన దైవయుక్తేన జానన్విద్రావితం జగత్ ॥ ౧౪ ॥ అధునాపి వయం సర్వే వీరయూథప
యూథపాః । పరాజితాః ఫల్గుతంత్రైర్యదుభిః కృష్ణపాలితైః । ౧౫ ॥ రిపవో జిగ్యురధునా కాల ఆత్మా
నుసారిణి। తదా వయం జేష్యామో యదా కాలః ప్రదక్షిణః । ౧౬ । ఏవం ప్రబోధితో మిత్రైశ్చైద్యో
ఽగాత్సానుగః పురమ్। హతశేషాః పునస్తేఽపి యయుః స్వం స్వం పురం నృపాః ॥ ౧౭ । రుక్మీ తు రాక్షసోద్వా
హం కృష్ణద్విడసహన్స్వసుః। పృష్ఠతోఽన్వగమత్కృష్ణమక్షౌహిణ్యా వృతో బలీ । ౧౮ । రుక్మ్యమర్షీ
సుసంరబ్ధః శృణ్వతాం సర్వభూభుజామ్ । ప్రతిజజ్ఞే మహాబాహుర్దంశితః సశరాసనః । ౧౯ । అహ
త్వా సమరే కృష్ణమప్రమోచ్య చ రుక్మిణీమ్।కుండినం న ప్రవేక్ష్యామి సత్యమేతద్బ్రవీమి వః॥ ౨౦। ఇత్యు
క్త్వా రథమారుహ్య సారథిం ప్రాహ సత్వరః। చోదయాశ్వాన్యతః కృష్ణస్తత్ర మే సంయుగో భవేత్ ।౨౧।
అద్యాహం నిశితైర్బాణైర్గోపాలస్య సుదుర్మతేః। నేష్యే వీర్యమదం యేన స్వసా మే ప్రసభం హృతా ।
౨౨ । వికత్థమానః కుమతిరీశ్వరస్యాప్రమాణవిత్ ।రథేనైకేన గోవిందం తిష్ఠ తిష్ఠేత్యథాహ్వయత్ ।౨౩॥
ధనుర్వికృష్య సుదృఢం జఘ్నే కృష్ణం త్రిభిః శరైః । ౨౪ । ఆహ చాత్ర క్షణం తిష్ఠ యదూనాం కులపాంస
న । కుత్ర యాసి స్వసారం మే ముషిత్వా ధ్వాంక్షవద్ధవిః । ౨౫ ॥ ....
హరిష్యేఽద్య మదం మంద మాయినః కూటయోధినః । యావన్న మే హతో బాణైః శయీథా ముంచ దారి
కామ్ । ౨౬ ।. స్మయన్కృష్ణో ధనుశ్ఛిత్త్వా షడ్భిర్వివ్యాధ రుక్మిణమ్। అష్టభిశ్చతురో వాహాన్ ద్వాభ్యాం
సూతం ధ్వజం త్రిభిః ॥ ౨౭ । స చాన్యద్ధనురాదాయ కృష్ణం వివ్యాధ పంచభిః । తైస్తాడితః శరౌఘైస్తు

దైవం అదృష్టం తద్యుక్తేన ॥ ౧౪॥ అధునేతి॥ ఫల్గుతంత్రైః స్వల్పసైన్యైః॥ ౧౫॥ రిపవ ఇతి॥ ప్రదక్షిణః అనుకూలః స్యాత్॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯ ॥ ౨౦॥ ౨౧॥ అద్యేతి॥ గోపాలస్య వేదపాలకస్యేతి వాస్తవోఽర్థః - తథా సుదుర్మతేరితి- శోభనా అనుగ్రహవతీ దుష్టేష్వపి మతిర్యస్య తస్యేతి ॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ఆహేతి ॥ యదూనాం కులపాంసన కులదూషణేతి లౌకికార్థః - వాస్తవార్థస్తు- యదూనాం కులస్య పా- హే యదుకులపతే - అంసన స్వసంచరిష్ణుపాపాననచతుర- అంస సమాఘాత ఇత్యస్మాద్ధాతోః కర్తరి ల్యుట్ ప్రత్యయో నందాదిత్వాత్ సహస్రాక్షవదిత్యర్థః - సింహతార్క్ష్య ... ధ్వాంక్షః కాకః - సయథా హవిః ముష్ణాతి తద్వత్ - వస్తుతః అధ్వాంక్షవదిత్యర్థః

వద్వా॥౨౫॥ హరిష్యఇతి॥ హేమందస్థిరేత్యర్థః॥౨౬॥౨౭॥౨౮॥౨౯॥౩౦॥౩౧॥౩౨॥౩౩॥౩౪॥ తయేతి॥ పరిత్రాసేనవికంపితాన్యంగాని యస్యాః తయా- శుచాశోకేనవిశుష్యత్ ముఖం యస్యాః రుద్ధః కంఠో యస్యాః సాచ సాచ తయా- కాతర్యేణ వైక్లవ్యేన విస్రంసితా హేమమాలా యస్యాస్తయా- గృహీతౌ పాదౌ యస్య సః॥౩౫॥ చైలేనేతి॥ సశ్మశ్రుకేశం సహితానిస్థానే స్థానే అవశిష్టాని శ్మశ్రూణి కేశాశ్చ యథా భవంతి తథా- తైః వపనసినా ప్రవపన్ ముండయన్ - వ్యరూపయత్ విరూపమకరోత్॥౩౬॥ కృష్ణాంతికమితి॥ తథాభూతం హతప్రాయమిత్యర్థః శీర్షరవాక్యేష్వపషంగః॥౩౭॥౩౮॥ రుక్మిణీం సాంత్వయతి॥ మైవాస్మానితి॥౩౯॥ పునఃకృష్ణమాక్షిపతి॥ బంధురితి॥౪౦॥ పునర్దేవీం ప్రత్యాహ॥ క్షత్రియాణామితి॥ యేనధర్మేణ భ్రాతాపి భ్రాతరం హన్యాత్ తత్తస్మాద్ఘోరతరః అతిదారుణః ధర్మశ్చ అతః కోస్మాకమపరాధ ఇతిభావః॥౪౧॥ పునఃకృష్ణం ప్రత్యాహ॥ రాజ్యస్యేతి॥ తథాప్యస్మాకమేతదనుచితమితి భావః॥౪౨॥ పునర్దేవీం ప్రత్యాహ తవేతి॥ సర్వభూతేషు దుర్హృదామహితానాం భ్రాతౄణాం- అజ్ఞవత్ యత్ భద్రం మన్యసే ఇచ్ఛసి- ఇయం తవ విషమా అసమీచీనా బు

చ్చిచ్ఛేదధనురచ్యుతః॥౨౮॥ పునరన్యదుపాదత్త తదప్యచ్ఛినదవ్యయః। పరిఘంపట్టిసం శూలంచర్మా
సీశక్తితోమరౌ॥౨౯॥ యద్యదాయుధమాధత్త తత్సర్వంచాచ్ఛినద్విభుః॥౩౦॥ తతోరథాదవప్లుత్య
ఖడ్గపాణిర్జిఘాంసయా। కృష్ణమభ్యద్రవత్క్రుద్ధః పతంగఇవపావకమ్॥౩౧॥ తస్యచాపతతఃఖడ్గం
తిలశశ్చర్మచేషుభిః। ఛిత్వాసిమాదదేతిగ్మం రుక్మిణంహంతుముద్యతః॥౩౨॥ దృష్ట్వాభ్రాతుర్వధో
ద్యోగంరుక్మిణీభయవిహ్వలా। పతిత్వాపాదయోర్భర్తురువాచకరుణంసతీ॥౩౩॥ యోగేశ్వరా
ప్రమేయాత్మన్ దేవదేవజగత్పతే। హంతుంనార్హసికల్యాణ భ్రాతరంమేమహాభుజ॥౩౪॥ శ్రీశు
కః॥ తయాపరిత్రాసవికంపితాంగయాశుచావిశుష్యన్ముఖరుద్ధకంఠయా। కాతర్యవిస్రంసితహేమ
మాలయాగృహీతపాదఃకరుణోన్యవర్తత॥౩౫॥ చైలేనబద్ధ్వాతమసాధుకారిణంసశ్మశ్రుకేశంప్రవ
పన్వ్యరూపయత్। తావన్మమర్దుఃపరసైన్యముద్ధతంయదుప్రవీరానళినీంయథాగజాః॥౩౬॥ కృ
ష్ణాంతికముపవ్రజ్యదదృశుస్తత్రరుక్మిణమ్। తథాభూతంహతప్రాయందృష్ట్వాసంకర్షణోవిభుః॥ వి
ముచ్యబద్ధంకరుణోభగవాన్కృష్ణమబ్రవీత్॥౩౭॥ అసాధ్విదంత్వయాకృష్ణకృతమస్మజ్జుగుప్సి
తమ్। వపనంశ్మశ్రుకేశానాంవైరూప్యంసుహృదోవధః॥౩౮॥ మైవాస్మాన్సాధ్వ్యసూయేథాః
భ్రాతుర్వైరూప్యచింతయా। సుఖదుఃఖప్రదోనాన్యోయతస్స్వకృతభుక్పుమాన్॥౩౯॥ బంధుర్వ
ధార్హదోషోపినబంధోర్వధమర్హతి। త్యాజ్యస్స్వేనైవదోషేణహతఃకింహన్యతేపునః॥౪౦॥ క్షత్రి
యాణామయంధర్మఃప్రజాపతివినిర్మితః। భ్రాతాపిభ్రాతరంహన్యాద్యేనఘోరతరస్తతః॥౪౧॥ రా
జ్యస్యభూమేర్విత్తస్యస్త్రియోమానస్యతేజసః। మానినోన్యస్యవాహేతోఃశ్రీమదాంధాఃక్షిపంతి
హి॥౪౨॥ తవేయంవిషమాబుద్ధిస్సర్వభూతేషుదుర్హృదామ్। యన్మన్యసేసదాభద్రంసుహృదాం
భద్రమజ్ఞవత్॥౪౩॥ ఆత్మమోహోనృణామేవకల్ప్యతేదేవమాయయా। సుహృద్దుర్హృదుదా
సీనఇతిదేహాత్మమానినామ్॥౪౪॥ ఏకఏవపరోహ్యాత్మాసర్వేషామపిదేహినామ్। నానేవగృహ్యతేమూ
ఢైర్యథాజ్యోతిర్యథానభః॥౪౫॥ దేహఆద్యంతవానేషద్రవ్యప్రాణగుణాత్మకః। ఆత్మన్యవిద్యయా
క్లృప్తస్సంసారయతిదేహినమ్॥౪౬॥ నాత్మనోన్యేనసంయోగోవియోగశ్చాసతఃసతి। తద్ధేతుత్వాత్త

ద్ధిః- కుతః- యతస్త్వదేవసుహృదామభద్రమితి- యద్వా- సర్వభూతేషుదుర్హృదామపిస్వసుహృదాంభద్రమేవేదం దండరూపం ముండనం అభద్రం యన్మన్యసే- తవేయం విషమా బుద్ధిరితి- అథవా- సర్వభూతేషు మధ్యే దుర్హృదాం శిశుపాలాదీనాం- అభద్రం సుహృదాం భద్రం చ యన్మన్యసే తవేయం విషమా బుద్ధిః సమానభవతి- అజ్ఞవత్ అజ్ఞానామివ॥౪౩॥ కుతఇత్యతఆహ॥ ఆత్మమోహ ఇతి॥౪౪॥ పరమార్థమాహ॥ ఏకఏవేతి॥ పరః శుద్ధః- జ్యోతిశ్చంద్రాదియథోదకేషు- నభోయథాఘటాదిష్వితి॥౪౫॥ కుతస్తర్హి నచంద్రాదివదాత్మానమేకం శుద్ధం చ ప్రతీమస్తత్రాహ॥ దేహఇతి॥ ద్రవ్యమధిభూతం- ప్రాణా ఇంద్రియాణి- అధ్యాత్మం- గుణశబ్దేనాధిదైవం- తత్తదాత్మకః దేహోపాధినాశుద్ధో న ప్రతీయత ఇత్యర్థః॥౪౬॥ ననుదేహసంబంధేనాపి సంసారే సతి శుద్ధత్వం గతమేవ తత్రాహ॥ నేతి॥ హే సతి అన్యేన అధిభూతాదినా- ఆత్మనః సంయోగవియోగౌ న స్తః- కుతః- అసతా అసత్త్వాదన్యస్యేత్యర్థః- కుతోసత్త్వం తత్రాహ- తద్ధేతుత్వాదితి- తస్యాన్యస్య భూతేంద్రియాదేః ప్రసిద్ధేః ప్రకాశస్య తద్ధేతుత్వాత్ ఆత్మహేతుకత్వాత్- ననుదేవైరధిష్ఠితేష్వింద్రి

ద్యుభ్యో భూతానాం ప్రతీతిః ప్రసిద్ధా- భూతప్రతీత్యా చ తత్ప్రసిద్ధిః - నాత్మన ఇత్యత ఆహ - దృగ్రూపాభ్యాం యథారవేః యథా ప్రకాశ్య ప్రకాశకత్వేన వర్తమానయోరపి చక్షూరూపయోః రవేస్సకాశాత్ప్రసిద్ధిః - ద్వయోరపి తైజసత్వాత్ - తదభేదశ్చ - తథా భూతేంద్రియాదీనాం పరస్పరాధీనసిద్ధానామపి చైతన్యాధీన ఏవ ప్రకాశః - తత్కార్యత్వాచ్చ తద్వ్యతిరేకేణాసత్త్వం చేత్యర్థః తథా చ-ద్వాదశే వక్ష్యతి ॥ శ్లో ॥ దీపశ్చక్షుశ్చ రూపం చ జ్యోతిషో న పృథగ్భవేత్ । ఏవం ధీః ఖాని మాత్రాశ్చ న స్యురన్యతమాదృతాదితి - యథా రవేః ప్రసిద్ధా ఆఖ్యా మేవ దృగ్రూపాభ్యాం పరస్పరప్రసిద్ధిర్యథా తద్వదితి ॥ ౪౬ ॥ దేహసంబంధాభావాదేవ నాత్మనో జన్మాదయోఽపీతి వక్తుం జన్మాదీనాం దేహధర్మత్వమాహ ॥ జన్మాదయస్త్వితి ॥ కథం తర్హి జాతోఽహం బాలోఽహం వృద్ధోఽహమితి ఆత్మని జన్మాదిప్రతీతిరత ఆహ-నాత్మన ఇతి- సదృష్టాంతమాహ కలానామేవేతి ఇందోః కలానామేవ జన్మాదయో నైవేందోః యథా తద్వత్ యథా చ కలానాశాదేవ కుహూరమావాస్యా ఇందుక్షయ ఉచ్యతే - తద్వదస్యాత్మనో దేహనాశాదేవ మృతి వ్యవహార ఇత్యర్థః ॥ ౪౭ ॥ నన్వాత్మనో దేహాదిసంబంధాభావే కథం భోక్తృభోగ్యభోగప్రతీతిరిత్యాశంక్య స్వప్నదృష్టాంతేన సమర్థయతి ॥ యథేతి ॥ ఆత్మానం భోక్తారం విషయాన్ భోగ్యాన్-ఫలం

ప్రసిద్ధేర్దృగ్రూపాభ్యాం యథా రవేః ॥ ౪౬ ॥ జన్మాదయస్తు దేహస్య విక్రియా నాత్మనః క్వచిత్ । కలానామేవ నైవేందోర్మృతిరస్య కుహూరివ ॥ ౪౭ ॥ యథా శయాన ఆత్మానం విషయాన్ ఫలమేవ చ । అనుభుంక్తేఽప్యసత్యర్థే తథాఽఽప్నోత్యబుధో భవమ్ ॥ ౪౮ ॥ తస్మాదజ్ఞానజం శోకమాత్మశోషవిమోహనమ్ । తత్త్వజ్ఞానేన నిర్హృత్య స్వస్థా భవ శుచిస్మితే ॥ ౪౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఏవం భగవతా తన్వీ రామేణ ప్రతిబోధితా । వైమనస్యం పరిత్యజ్య మనో బుద్ధ్యా సమాదధే ॥ ౫౦ ॥ ప్రాణావశేష ఉత్సృష్టో ద్విడ్భిర్హతబలప్రభః । స్మరన్ విరూపకరణం వితథాత్మమనోరథః ॥ ౫౧ ॥ అహత్వా దుర్మతిం కృష్ణమప్రత్యూహ్య యవీయసీమ్ । కుండినం న ప్రవేక్ష్యామీత్యుక్త్వా తత్రావసద్రుషా ॥ యత్ర భోజకటం నామ నివాసాయాభవత్పు

—— శ్రీరుక్మిణీదేవ్యాః వివాహఘట్టః ——

రమ్ ॥ ౫౩ ॥ భగవాన్ భీష్మకసుతామేవం నిర్జిత్య భూమిపాన్ । పురమానీయ విధివదుపయేమే కురూద్వహ ॥ ౫౪ ॥ తదా మహోత్సవో నౄణాం యదుపుర్యాం గృహే గృహే । అభూదనన్యభావానాం కృష్ణే యదుపతౌ నృప ॥ ౫౫ ॥ నరా నార్యశ్చ ముదితాః ప్రమృష్టమణికుండలాః । పారిబర్హముపాజహ్రుర్వరయోశ్చిత్రవాససోః ॥ ౫౬ ॥ సా వృష్ణిపుర్యుత్తభితేంద్రకేతుభిర్విచిత్రమాల్యాంబరరత్నతోరణైః । బభౌ ప్రతిద్వార్యుపక్లృప్తమంగళైరాపూర్ణకుంభాగరుధూపదీపకైః ॥ ౫౭ ॥ సిక్తమార్గా మదచ్యుద్భిరాహూతప్రేష్ఠభూభుజామ్ । గజైర్ద్వాఃసు పరామృష్టరంభాపూగోపశోభితా ॥ ౫౮ ॥ కురుసృంజయకైకేయవిదర్భయదుకుంతయః । మిథో ముముదిరే తస్మిన్ సంభ్రమాత్పరిధావతామ్ ॥ ౫౯ ॥ రుక్మిణ్యా హరణం శ్రుత్వా గీయమానం తతస్తతః । రాజానో రాజకన్యాశ్చ బభూవుర్భృశవిస్మితాః ॥ ౬౦ ॥ ద్వారకాయామభూద్రాజన్ మహామోదః పురౌకసామ్ । రుక్మిణ్యా రమయోపేతం దృష్ట్వా కృష్ణం శ్రియః పతిమ్ ॥ ౬౧ ॥

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుఃపంచాశోఽధ్యాయః.

భోగం - అసత్యప్యర్థే - అనుభుంక్తే- తథా-అబుధః సంసారం ప్రాప్నోతీతి ॥ ౪౮ ॥ తస్మాదితి ॥ ఆత్మానం శోషయతి విమోహయతి చేతి తథా తం నిర్హృత్య అపహృత్య ॥ ౪౯ ॥ ఏవమితి ॥ సమాదధే సమాహితమకరోత్ ॥ ౫౧ ॥ రుక్మిణస్త్వేవం శ్రుతవతోఽపి నాజ్ఞానం నివృత్తమితి దర్శయన్నాహ ॥ ప్రాణావశేష ఇతి ॥ ౫౨ ॥ అహత్వేతి ॥ అహత్వా అజ్ఞాత్వా అదుర్మతిమితి చ సతోఽర్థః - అప్రత్యూహ్య అనావర్త్య - అప్రతిబుద్ధ్యేతి సత్యం - యవీయసీం స్వసారం - యత్ర విరూపితస్తత్రైవావసత్ - యత్ర చ భోజకటం నామ పురమభవత్ ॥ ౫౩ ॥ ౫౪ ॥ ౫౫ ॥ నరా ఇతి ॥ వరయోః వధూవరయోః దేయముపహారం ॥ ౫౬ ॥ సేతి ॥ ఉత్తభితైరింద్రకేతుభిః ధ్వజవిశేషైః ఉపక్లృప్తాని మంగళాని లాజాంకురపుష్పప్రకారాదీని తైః ॥ ౫౭ ॥ సిక్తేతి ॥ ఆహూతాః ప్రేష్ఠాః భూభుజః తేషాం-గజైః పరామృష్టాః ఉచ్ఛ్రితాః రంభాశ్చ పూగాశ్చ తైరుపశోభితాం - ద్వార్షు మదవద్గజైః పరామృష్టాః సంస్పృష్టాః రంభాశ్చ పూగాశ్చ తైరుపశోభితాం ॥ ౫౮ ॥ కురుసృంజయేతి ॥ సంభ్రమాత్ త్వరయా పరిధావతాం బంధూనాం మధ్యే మిథః సమేత్య ముముదిరే ముదం ప్రాపుః ॥ ౫౯ ॥ ౬౦ ॥ ౬౧ ॥ ఇతి భావార్థదీ

పికాయాం-చతుఃపంచాశాధ్యాయ వ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ శ్లో ॥ పంచపంచాశత్తమేతు ప్రద్యుమ్నో జనికృష్ణతః । శంబరేణహృతస్సోథహత్వాతంకాంతయాగమత్ ॥ ప్రద్యుమ్నహేళిలాథాద్యైశ్శంబరాహరణాదినా । కుటుంబినామపత్యాదిసుఖదుఃఖమసూచయత్ ॥ జాంబవత్యాదివివాహేభ్యః ప్రాగేవ ప్రద్యుమ్నజన్మ తతో వివాహాః - తతశ్శంబరగృహాత్ ప్రద్యుమ్న ప్రత్యాగమనం - అతః పుత్రకథనప్రస్తావేపి ప్రథమం ప్రద్యుమ్నస్యజాతమాత్రస్య శంబరేణహరణం రూప్యతే ప్రత్యాగమనంచోత్తర కాలికమపి కథాపర్యవసానాయాత్రోక్తమితి ॥ కామ ఇతి ॥ వాసుదేవాధిష్ఠితచిత్తప్రభవత్వాద్వాసుదేవాంశః - సృష్టిహేతుత్వాచ్చ దేహోపపత్తయె దేహప్రాప్తయె ॥౧॥ స ఇతి ॥ అనవమః అన్యూనః ॥౨॥ తమితి ॥ సప్రసిద్ధః కామశత్రుః శంబరః - తమాత్మనశ్శత్రుంబు

❖ ప్రద్యుమ్నజనన - శంబరాసురవధాది- కథాప్రారంభఘట్టః ❖

శ్రీశుకః ॥ కామస్తువాసుదేవాంశో దగ్ధః ప్రాగ్రుద్రమన్యునా । దేహోపపత్తయేభూయస్తమేవ ప్రత్యపద్యత ॥ ౧ ॥ సఏవజాతోవైదర్భ్యాంకృష్ణవీర్యసముద్భవః । ప్రద్యుమ్న ఇతివిఖ్యాతస్సర్వతోనవమఃపితుః ॥ ౨ ॥ తంశంబరఃకామరూపీహృత్వాతోకమనిర్దశమ్ । సవిదిత్వాత్మనశ్శత్రుం ప్రాస్యోదన్వత్యగాద్గృహమ్ ॥ ౩ ॥ తన్నిజగారబలవాన్మీనస్సోప్యపరైస్సహ । వృతోజాలేనమహతాగృహీతోమత్స్యజీవిభిః ॥ ౪ ॥ తంశంబరాయకైవర్తా ఉపాజహ్రురుపాయనమ్ । సూదామహానసంనీత్వావద్యన్స్వధితినాద్భుతమ్ ॥ ౫ ॥ దృష్ట్వాతదుదరేబాలంమాయావత్యైన్యవేదయన్ । నారదోకథయత్సర్వంతస్యాశ్శంకితచేతసః ॥ బాలస్యతత్త్వముత్పత్తింమత్స్యోదరనివేశనమ్ ॥ ౬ ॥ సాచకామస్యవైపత్నీ రతిర్నామయశస్వినీ । పత్యుర్నిర్దగ్ధదేహస్య దేహోత్పత్తింనిరీక్షతీ ॥ ౭ ॥ నిరూపితాశంబరేణ ససూపౌదనసాధనే । సాచతంసుందరవరంవిలోక్య ముదితాననా ॥ కామదేవంశిశుంబుధ్వాచక్రేస్నేహంతదార్భకే ॥ ౮ ॥ నాతిదీర్ఘేణకాలేనసకార్ష్ణీరూఢయౌవనః । జనయామాసనారీణాంవీక్షంతీనాంచవిభ్రమమ్ ॥ ౯ ॥ సాతంపతింపద్మదళాయతేక్షణంప్రలంబబాహుంనరదేవసుందరమ్ । సవ్రీడహాసోత్తభితభ్రువేక్షతీప్రీత్యోపతస్థేరతిరంగసౌరతైః ॥ ౧౦ ॥ తామాహభగవాన్కార్ష్ణిర్మాతస్తేమతిరన్యథా । మాతృభావమతిక్రమ్యవర్తసేకామినీయథా ॥ ౧౧ ॥ రతిః ॥ భవాన్నారాయణసుతశ్శంబరేణహృతోగృహాత్ । అహంతేధికృతాపత్నీ రతిఃకామోభవాన్ప్రభో ॥ ౧౨ ॥ ఏషత్వానిర్దశంసింధౌ ప్రాక్షిపచ్ఛంబరోసురః । మత్స్యోగ్రసీత్తదుదరాదిహప్రాప్తోభవాన్ప్రభో ॥ ౧౩ ॥ తమిమంజహిదుర్ధర్షందుర్జయంశత్రుమాత్మనః । మాయాశతవిదంత్వంచమాయాభిర్మోహనాదిభిః ॥ ౧౪ ॥ పరిశోచతితేమాతాకురరీవగతప్రజా । పుత్రస్నేహాకులాదీనావివత్సాగౌరివాతురా ॥ ౧౫ ॥ ఆభాష్యైవందదౌవిద్యాంప్రద్యుమ్నాయమహాత్మనే । మాయావతీమహామాయాంసర్వమాయావినాశనీమ్ ॥ ౧౬ ॥ సచశంబరమభ్యేత్యసంయుగాయసమాహ్వయత్ । అవిషహ్యైస్తమాక్షేపైఃక్షిపన్సంజనయన్కలిమ్ ॥ ౧౭ ॥ సోధిక్షిప్తోదుర్వచోభిఃపదాహతఇవోరగః । నిశ్చక్రామగదాపాణిరమర్షాత్తామ్రలోచనః ॥ ౧౮ ॥ గదామావిధ్యతరసాప్రద్యుమ్నాయమహాత్మనే । ప్రక్షిప్యవ్యనదన్నాదంవజ్రనిష్పేషనిష్ఠురమ్ ॥ ౧౯ ॥ తామాపతంతీంభగవాన్ప్రద్యుమ్నోగదయాగదామ్

త్వా సముద్రేప్రాస్యత్ప్రక్షిప్య స్వగృహమగాదితి ॥౩॥ తమితి ॥ నిజగారగిలితవాన్ ॥౪॥ తమితి ॥ స్వధితినాశస్త్రికయా - అవద్యన్ ఖండితవంతః ॥ ౫ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ తత్త్వం కామోయంతవభర్తేతి - ఉత్పత్తిం శ్రీకృష్ణాద్రుక్మిణ్యాముత్పన్న ఇతి ॥ ౬ ॥ సేతి ॥ యశస్వినీ పతివ్రతా భర్తుః దేహోత్పత్తిం ప్రతీక్షమాణా ॥ ౭ ॥ నిరూపితేతి ॥ తంశిశుం - కామదేవం బుద్ధ్వామత్వా ॥౮॥ నాతిదీర్ఘేణేతి ॥ విభ్రమం సమోహం ॥ ౯ ॥ సేతి ॥ అంగహారాఙ్క సౌరతైః భావైః ఉపతస్థే అభజత్ ॥ ౧౦॥ ౧౧॥ భవానితి ॥ అధికృతాపత్నీత్యత్ర హేతుః రతిరహం భవాన్కామ ఇతి ॥ ౧౨॥ ౧౩॥ తమితి ॥ దుర్జయత్వే హేతుః మాయాశతవిదమితి - కథం తర్హి హంతవ్యస్తత్రాహ-మాయాభిరితి ॥ ౧౪ ॥ నాత్రవిలంబః కార్య ఇత్యాహ ॥ పరిశోచతీతి ॥ పరిశోచతిరోదితీత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭॥ ౧౮ ॥ గదామితి ॥ వజ్రస్య నిష్పేషనిర్ఘాతేయథాసన్నిష్ఠురస్తీవ్రోనాదో భవతి - తథాభూతంనాదంవ్యనదత్ - సామాన్యవిశేషతయావ్యాప్యవ్యాపకత్వం - తద

సం పాకం పచతీతి వత్ అతినిష్ఠురం నాదమకరోదిత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ స ఇతి ॥ వైహాయసః ఆకాశస్థితః ॥ ౨౧ ॥ బాధ్యమాన ఇతి ॥ స
త్త్వాత్మికాం సత్త్వగుణమయీం ప్రాయుఙ్క్తేత్యుత్తరస్యానుషంగః ॥ ౨౨ ॥ తత ఇతి ॥ తాః మాయాః వ్యధమయత్ - వ్యనాశయత్ ॥ ౨౩ ॥ ని
శాతమితి ॥ తామ్రాణి శ్మశ్రూణి యస్మిం స్తత్ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ అంతఃపురేతి ॥ విద్యుతా సహ బలాహకో మేఘ ఇవ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ అలంకృతే
తి ॥ నీలాశ్చ వక్త్రాశ్చ యే అలకాః త ఏవ అళయః తైః - హ్రీతాః లజ్జితాః ॥ ౨౮ ॥ అవధార్యేతి ॥ శ్రీకృష్ణో న భవతీత్యవధార్య - సస్త్రీ
రత్నం స్త్రీషు రత్నం సైవ రతిః తత్సహితం ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ సుతం స్మరంత్యాహ ॥ క ఇతి ॥ నర వైడూర్యః పురుషశ్రేష్ఠః ॥ ౩౧ ॥ మమేతి ॥

దామ్। అపాస్య శత్రవే క్రుద్ధః ప్రాహిణోత్ స్వాం గదాం నదన్ ॥ ౨౦ ॥ సచ మాయాం సమాశ్రిత్య దై
తేయీం మయదర్శితామ్। ముమోచాస్త్రమయం వర్షం కార్ష్ణౌ వైహాయసోసురః ॥ ౨౧ ॥ బాధ్యమా
నోస్త్రవర్షేణ రౌక్మిణేయో మహారథః। సత్త్వాత్మికాం మహావిద్యాం సర్వమాయోపమర్దినీమ్ ।
౨౨ । తతో గౌహ్యకగాంధర్వపైశాచోరగరాక్షసీః। ప్రాయుంక్త శతశో దైత్యః కార్ష్ణిర్వ్యధమయత్స
తాః ॥ ౨౩ ॥ నిశాతమసిముద్యమ్య సకిరీటం సకుండలమ్। శంబరస్య శిరః కాయాత్తామ్రశ్మశ్రు జహార
తత్ ॥ ౨౪ ॥ ఆకీర్యమాణో దివిజైః స్తువద్భిః కుసుమోత్కరైః। భార్యయాంబరచారిణ్యా పురం నీతో విహా
యసా ॥ ౨౫ ॥ అంతఃపురవరం రాజన్ లలనాశతసంకులమ్। వివేశ పత్న్యా గగనాద్విద్యుతేవ బలాహ
కః ॥ ౨౬ ॥ తం దృష్ట్వా జలదశ్యామం పీతకౌశేయవాససమ్। ప్రలంబబాహుం తామ్రాక్షం సుస్మితం రు
చిరాననమ్ ॥ ౨౭ ॥ అలంకృతముఖాంభోజం నీలవక్రాలకాళిభిః। కృష్ణం మత్వా స్త్రియో హ్రీతా నిలి
ల్యుస్తత్ర తత్ర హ ॥ ౨౮ ॥ అవధార్య శనైరీషద్వైలక్షణ్యేన యోషితః। ఉపజగ్ముః ప్రముదితాః సస్త్రీ
రత్నం సువిస్మితాః ॥ ౨౯ ॥ అథ తత్రాసితాపాంగీ వైదర్భీ వల్గుభాషిణీ। అస్మరత్ స్వసుతం నష్టం స్నే
హస్నుతపయోధరా ॥ ౩౦ ॥ కోన్వయం నరవైడూర్యః కస్య వా కమలేక్షణః। ధృతః కయా వా జఠరే
కయా లబ్ధో త్వనేన వా ॥ ౩౧ ॥ మమ చాప్యాత్మజో నష్టో నీతో యం సూతికాగృహాత్ । ఏతత్తుల్యవయో
రూపో యది జీవతి కుత్రచిత్ ॥ ౩౨ ॥ కథం త్వనేన సంప్రాప్తం సారూప్యం శార్ఙ్గధన్వనః। ఆకృత్యావయ
వైర్గత్యా స్వరహాసావలోకనైః ॥ ౩౩ ॥ స ఏవ వా భవేన్నూనం యో మే గర్భే ధృతోర్భకః। అము
ష్మిన్ ప్రీతిరధికా వామః స్ఫురతి మే భుజః ॥ ౩౪ ॥ ఏవం మీమాంసమానాయాం వైదర్భ్యాం దేవకీసుతః।
దేవక్యానకదుందుభ్యాముత్తమశ్లోక ఆగమత్ ॥ ౩౫ ॥ విజ్ఞాతార్థోపి భగవాంస్తూష్ణీమాస జనార్దనః।
నారదోకథయత్సర్వం శంబరాహరణాదికమ్ ॥ ౩౬ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా మహదాశ్చర్యం కృష్ణాంతఃపురయో
షితః। అభ్యనందన్ బహూనబ్దాన్ నష్టం పునరిహాగతమ్ ॥ ౩౭ ॥ దేవకీ వసుదేవశ్చ కృష్ణరామౌ తథా
స్త్రియః। దంపతీ తౌ పరిష్వజ్య రుక్మిణీ చ యయుర్ముదమ్ ॥ ౩౮ ॥ నష్టం ప్రద్యుమ్నమాయాంతమాక
ర్ణ్య ద్వారకౌకసః। అహో మృత ఇవాయాతో బాలో దిష్ట్యేతి చాబ్రువన్ ॥ ౩౯ ॥ యం వై ముహుః
పితృసరూపనిజేశభావాస్తన్మాతరో యదభజన్ రహరూఢభావాః। చిత్రం న తత్ఖలు రమాస్పదబింబబిం
బే కామే స్మరేక్షవిషయే కిముతాన్యనార్యః ॥ ౪౦ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచపంచాశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

ఏతేన తుల్యం వయో రూపంచ యస్య స భవేదితి ॥ ౩౨ ॥ తస్య స్వపుత్రత్వం సంభావయంత్యాహ ॥ కథం త్వితి ॥ ౩౩ ॥ తదేవాధికం సంభావయ
తి ॥ స ఏవేతి ॥ ౩౪ ॥ ఏవమితి ॥ దేవక్యానక దుందుభిభ్యామిత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ అతిసౌందర్యేణ ప్రద్యుమ్నమనువర్ణ
యతి ॥ యమితి ॥ పితా శ్రీకృష్ణః తత్సరూపే ప్రద్యుమ్నే - నిజః ఆత్మీయః ఈశః భర్తేతి భావో భావనా యాసాం తాః - తన్మాతరః శ్రీకృష్ణప
త్న్యః పి రహసి ఊఢభావాః స్వత్యో యదభజన్ రతియత్ - తత్ న ఖలు చిత్రం - కథం తస్మిన్ స్మరే స్మర్యమాణత్వేన వక్షోభకే కామే - అక్షి
విషయే సతి - కించ - రమాస్పదం శ్రీకృష్ణః తస్య బింబః మూర్తిః తస్య బింబే ప్రతిబింబే పుత్రే తదా కిము వక్తవ్యం అన్యనార్యో భజే
యురితి ॥ ౪౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచపంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ షట్పంచాశత్తమే త్విఖ్యాభియోగే మణిమాహరత్ । కన్యాం జాంబవతః ప్రాప కృష్ణః సత్రాజితస్తతః ॥ సత్రాజిదిత్యాది కావ్యశ్లో
నిష్ఠాముక్త్వా తచ్చంచలామ్। అర్థస్యానర్థతామాహ స్యమంతాహరణాదినా ॥ సత్యభామాజాంబవత్యోర్వివాహప్రస్తావాయ స్యమం
తకాఖ్యానమాహ ॥ సత్రాజిత ఇతి ॥ సత్రాజిత ఇత్యకారాంతః - క్వచిచ్ఛతకారాంతోఽప్యన్వయానుసారేణ ద్రష్టవ్యః - కృతాపరా
ధస్తచ్ఛాంతయే స్వయమేవోద్యమం కృత్వా మణినా సహ ప్రాదాదితి ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ఆసీదితి ॥ భక్తస్య సత్రాజితః సూర్యః స్వామ్యపి సఖేవాభూ
దిత్యర్థః - స చ తుష్టస్తస్మై స్యమంతకం నామ మణిం ప్రాదాత్ - ప్రీతః స్నిగ్ధః ॥ ౩ ॥ స ఇతి ॥ నోపలక్షితః సత్రాజితోఽసావితి న జ్ఞాతః ॥ ౪ ॥
తమితి ॥ దీవ్యతే క్రీడతే - సూర్యోఽయమితి శంకితాస్సంతః - కథయామాసురిత్యర్థః ॥ ౫ ॥ నారాయణేతి ॥ సూర్యం నమస్కారార్థమాగతం
యిత్వా ద్రిక్తభక్తీనాం సంబోధనాని నారాయణేత్యాదీని ॥ ౬ ॥ ఏష ఇతి ॥ గభస్తిచక్రేణ రశ్మిజాలేన - ముష్ణన్ ప్రతిఘ్నన్ - తిగ్మాంశుః

స్యమంతకోపాఖ్యానకథాప్రారంభఘట్టః.

శ్రీశుకః ॥ సత్రాజితస్స్వతనయాం కృష్ణాయ కృతకిల్బిషః । స్యమంతకేన మణినా స్వయముద్యమ్య దత్త
వాన్ ॥ ౧ ॥ రాజా ॥ సత్రాజితః కిమకరోద్బ్రహ్మన్ కృష్ణస్య కిల్బిషమ్ । స్యమంతకః కుతస్తస్య కస్మా
ద్దత్తా సుతా హరేః ॥ ౨ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఆసీత్సత్రాజితస్సూర్యో భక్తస్య పరమస్సఖా । ప్రీతస్తస్మై మణిం
ప్రాదాత్సూర్యస్తుష్టస్స్యమంతకమ్ ॥ ౩ ॥ స తం బిభ్రన్మణిం కంఠే భ్రాజమానో యథా రవిః ।
ప్రవిష్టో ద్వారకాం రాజన్ తేజసా నోపలక్షితః ॥ ౪ ॥ తం విలోక్య జనా దూరాత్తేజసా ముష్టదృష్టయః ।
దీవ్యతేఽక్షైర్భగవతే శశంసుస్సూర్యశంకితాః ॥ ౫ ॥ నారాయణ నమస్తే తు శంఖచక్రగదాధర ।
దామోదరారవిందాక్ష గోవింద యదునందన ॥ ౬ ॥ ఏష ఆయాతి సవితా త్వాం దిదృక్షుర్జగత్పతే । ము
ష్ణన్ గభస్తిచక్రేణ నృణాం చక్షూంషి తిగ్మగుః ॥ ౭ ॥ నన్వన్విచ్ఛంతి తే మార్గం త్రిలోక్యాం విబుధర్ష
భాః । జ్ఞాత్వాద్య గూఢం యదుషు ద్రష్టుం త్వాం యాత్యజః ప్రభో ॥ ౮ ॥ శ్రీశుకః ॥ నిశమ్య బాలవచనం
ప్రహస్యాంబుజలోచనః । ప్రాహ నాసౌ రవిర్దేవస్సత్రాజిన్మణినా జ్వలన్ ॥ ౯ ॥ సత్రాజిత్స్వగృ
హం శ్రీమత్ కృతకౌతుకమంగళమ్ । ప్రవిశ్య దేవసదనే మణిం విప్రైర్న్యవేశయత్ ॥ ౧౦ ॥ దినే దినే స్వ
ర్ణభారానష్టౌ స సృజతి ప్రభో ॥ ౧౧ ॥ దుర్భిక్షమార్యరిష్టాని సర్పాధివ్యాధయోఽశుభాః । న సంతి మా
యినస్తత్ర యత్రాస్తేఽభ్యర్చితో మణిః ॥ ౧౨ ॥ స యాచితో మణిం క్వాపి యదురాజాయ శౌరిణా । నై
వార్థకాముకః ప్రాదాద్యాచ్ఞాభంగమతర్కయన్ ॥ ౧౩ ॥ తమేకదా మణిం కంఠే ప్రతిముచ్య మహా
ప్రభమ్ । ప్రసేనో హయమారుహ్య మృగయాం వ్యచరద్వనే ॥ ౧౪ ॥ ప్రసేనం సహయం హత్వా మణి
మాచ్ఛిద్య కేసరీ । గిరిం విశన్ జాంబవతా నిహతో మణిమిచ్ఛతా ॥ ౧౫ ॥ సోఽపి చక్రే కుమారస్య మణిం క్రీ
డనకం బిలే । అపశ్యన్ భ్రాతరం భ్రాతా సత్రాజిత్పర్యతప్యత ॥ ౧౬ ॥ ప్రాయః కృష్ణేన నిహతో మ
ణిగ్రీవో వనం గతః । భ్రాతా మమేతి తచ్ఛ్రుత్వా కర్ణే కర్ణేఽజపన్ జనాః ॥ ౧౭ ॥ భగవాంస్తదుప
శ్రుత్య దుర్యశో లిప్తమాత్మని । మార్ష్టుం ప్రసేనపదవీమన్వపద్యత నాగరైః ॥ ౧౮ ॥ హతం ప్రసేన
మశ్వం చ వీక్ష్య కేసరిణా వనే । తం చాద్రిపృష్ఠే నిహతమృక్షేణ దదృశుర్జనాః ॥ ౧౯ ॥ ఋక్షరాజబిలం

గాపూరశ్మయోఽయస్య సః ॥ ౭ ॥ న చేదమఘటమానమిత్యాహ ॥ నన్వితి ॥ అన్విచ్ఛంతి మృగయంతే - అజః సూర్యః ॥ ౮ ॥ నిశమ్యేతి ॥ బా
లానాం అజ్ఞానాం వచనం - జ్వలన్ విద్యోతమానః ॥ ౯ ॥ సత్రాజిదితి ॥ కృతాని కౌతుకేన ఉత్సవేన మంగళాని యస్మిన్ తత్ - విప్రైః కృ
త్వా ॥ ౧౦ ॥ దినే దిన ఇతి ॥ భారప్రమాణం ॥ శ్లో॥ చతుర్భిర్వ్రీహిభిర్గుంజం గుంజాః పంచ పణం పణాన్ । అష్టౌ ధరణమష్టౌ చ కర్షం తాం
శ్చతురః పలమ్ ॥ తులాం పలశతం ప్రాహుర్భారస్స్యాద్వింశతిస్తులా ఇతి ॥ ౧౧ ॥ దుర్భిక్షేతి ॥ మారీ నామ అకాలమృత్యుః - అరిష్టమత్ర
అశుభా దుఃఖహేతవః ॥ ౧౨ ॥ స ఇతి ॥ క్వాపి కదాచిత్ అనేన భగవత్యసమర్పకస్య స్వయమగ్రభోజినః సర్వానిష్టనివర్తకమపి అనిష్టహే
తురేవ భవతీతి సూచితం ॥ ౧౩ ॥ తదేవ దర్శయితుమాహ ॥ తమితి ॥ ప్రతిముచ్య బధ్వా ప్రసేనః సత్రాజిద్భ్రాతా ॥ ౧౪ ॥ ప్రసేన
మితి ॥ ఆచ్ఛిద్య ఆకృష్య గృహీత్వా ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ప్రాయ ఇతి ॥ అజపన్ ఉపాంశు అవోచన్ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ఋక్షేతి

ద్వంద్వయుద్ధమితి ॥ క్రవ్యార్థే-ఆమిషార్థే ॥ ౨౪ ॥ ఆసీదితి ॥ అష్టావింశాహం అష్టవింశతిశ్చ అహాని యస్మిన్ తత్ అష్టావిం
శత్యహం - వింశతిశబ్దేతి లోపశ్చాన్దసః - వజ్రస్యనిష్పేషో నిఘాతః - తద్వత్ పరుషైః నిష్ఠురైః ॥ ౨౫ ॥ కృష్ణస్యేతి ॥ కృష్ణస్యము
ష్టీనాం నిష్పాతైః ఆఘాతైః వినిష్పిష్టాని విశ్లథాన్యంగానాం ఊరూణి బంధనాని సంధిస్థానాని యస్యసః ॥ ౨౬ ॥ లోకే కోవాయం మత్తో
బలీయానితి విస్మితస్సన్ విమృశ్యాహ ॥ జాన ఇతి ॥ సర్వభూతానాం యః ప్రాణః సత్రచ యదోజః సహో బలంచ - ఇంద్రియ హృదయ
దేహబలాని - తత్స్వరూపంత్వమిత్యహం జానే - కథం తథాత్వమత ఆహ - విష్ణుమిత్యాది ॥ ౨౭ ॥ పురాణత్వే హేతుః ॥ త్వమితి ॥ స్రష్టానిమి
త్తం - యచ్చసత్ ఉపాదానం - అతః పురాణః - ప్రభవిష్ణుత్వే హేతుః కాలఇతి - అధీశ్వరత్వమప్యేతదేవేత్యాహ - ఈశః పరఇతి - సచతట
స్థ ఇత్యాహ ఆత్మనామాత్మేతి ॥ ౨౮ ॥ యత ఏవంభూతః అతో మమేష్టదైవం రఘునాథ ఏవ త్వమిత్యాహ ॥ యస్యేతి ॥ ఈషదుత్కలిత ఉద్దీ

భీమమంధేన తమసావృతమ్ । ఏకో వివేశ భగవానవస్థాప్య బహిః ప్రజాః ॥ ౨౦ ॥ తత్ర దృష్ట్వా మణిశ్రే
ష్ఠం బాలక్రీడనకం కృతమ్ । హర్తుం కృతమతిస్తస్మిన్నవతస్థేర్భకాంతికే ॥ ౨౧ ॥ తమపూర్వం నరం
దృష్ట్వా ధాత్రీ చుక్రోశ భీతవత్ । తచ్ఛ్రుత్వాభ్యద్రవత్క్రుద్ధో జాంబవాన్బలినాం వరః ॥ ౨౨ ॥ స
వై భగవతా తేన యుయుధే స్వామినాత్మనః । పురుషం ప్రాకృతం మత్వా కుపితో నానుభావవిత్ ॥ ౨౩ ॥
ద్వంద్వయుద్ధం సుతుములముభయోర్విజిగీషతోః । ఆయుధాశ్మద్రుమైర్దోర్భిః క్రవ్యార్థే శ్యేనయోరి
వ ॥ ౨౪ ॥ ఆసీత్తదష్టావింశాహమితరేతరముష్టిభిః । వజ్రనిష్పేషపరుషైరవిశ్రమమహర్నిశమ్ ॥ ౨౫ ॥
కృష్ణస్య ముష్టినిష్పాతైర్నిష్పిష్టాంగోరుబంధనః । క్షీణసత్త్వః స్విన్నగాత్రస్తమాహాతీవ విస్మితః ॥
౨౬ ॥ జానే త్వాం సర్వభూతానాం ప్రాణ ఓజస్సహో బలమ్ । విష్ణుం పురాణపురుషం ప్రభవిష్ణుమధీ
శ్వరమ్ ॥ ౨౭ ॥ త్వం హి విశ్వసృజాం స్రష్టా సృజ్యానామపి యచ్చ సత్ । కాలః కలయతామీశః పర ఆత్మా
తథాత్మనామ్ ॥ ౨౮ ॥ యస్యేషదుత్కలితరోషకటాక్షమోక్షైర్వర్త్మాదిశత్క్షుభితనక్రతిమింగిలోబ్ధిః ।
సేతుః కృతస్స్వయశ ఉజ్జ్వలితా చ లంకా రక్షశ్శిరాంసి భువి పేతురిషుక్షతాని ॥ ౨౯ ॥ ఇతి విజ్ఞాతవిజ్ఞాన
మృక్షరాజానమచ్యుతః । వ్యాజహార మహారాజ భగవాన్దేవకీసుతః ॥ ౩౦ ॥ అభిమృశ్యారవిందాక్షః
పాణినా శంకరేణ తు । తమాహ కృపయా భక్తం మేఘగంభీరయా గిరా ॥ ౩౧ ॥ మణిహేతోరిహ
ప్రాప్తా వయమృక్షపతే బిలమ్ । మిథ్యాభిశాపం ప్రమృజన్నాత్మనో మణినామునా ॥ ౩౨ ॥ ఇత్యుక్త
స్స్వాం దుహితరం కన్యాం జాంబవతీం ముదా । అర్హణార్థం స మణినా కృష్ణాయోపజహార హ ॥ ౩౩ ॥
అన్యైశ్చ స్వమణిముఖ్యైశ్చ పూజితో భక్తవత్సలః । దదౌ తస్మై పరాం ముక్తిం ప్రీత్యా జాంబవతే హరిః ॥
౩౪ ॥ అదృష్ట్వా నిర్గమం శౌరేః ప్రవిష్టస్య బిలం జనాః । ప్రతీక్ష్య ద్వాదశాహాని దుఃఖితాస్స్వపురం యయుః ౩౫ ॥
నిశమ్య దేవకీ దేవీ రుక్మిణ్యానకదుందుభిః । సుహృదో జ్ఞాతయోశోచన్బిలాత్కృష్ణమనిర్గతమ్ ॥ ౩౬ ॥
సత్రాజితం శపంతస్తే దుఃఖితా ద్వారకౌకసః । ఉపతస్థుశ్చంద్రభాగాం దుర్గాం కృష్ణోపలబ్ధయే ॥ ౩౭ ॥
తేషాం తు దేవ్యుపస్థానాత్ప్రత్యాదిష్టాశిషా చ సః । ప్రాదుర్బభూవ సిద్ధార్థస్సదారో హర్షయన్హ
రిః ॥ ౩౮ ॥ ఉపలభ్య హృషీకేశం మృతం పునరివాగతమ్ । సహ పత్న్యా మణిగ్రీవం సర్వే జాతమహో

పితో రోషస్తేన యే కటాక్షమోక్షాః తైః - క్షుభితాః నక్రగ్రాహాః తిమింగిలాః మహామత్స్యాశ్చ యస్మిన్ - సోబ్ధిః - వర్త్మ ఆదిశత్ దత్త
వాన్ - తస్మిన్నేవ స్వయశ ఏవ సేతుః కృతః - ఉజ్జ్వలితా దగ్ధా చ - యస్యేషుభిః క్షతాని ఛిన్నాని - రక్షసో దశగ్రీవస్య శిరాంసి - భువి పేతుః
స ఏవ త్వమితి జానే ॥ ౨౯ ॥ ఇతీతి ॥ ఇతి విజ్ఞాతం విజ్ఞానం యేన తం - విజ్ఞానశబ్దః కరణసాధనః కర్మసాధనో వా - ఋక్షరాజానం ఉక్త
వాన్ - విజ్ఞాయతేఽనేనేతి విజ్ఞానం ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ మణీతి ॥ వయం హే బహావో బిలద్వారం ప్రాప్తాః - తత్ర మిథ్యాభిశాపమమునా మణినా ప్రమృ
జన్ ప్రమార్ష్టుమిచ్ఛన్ - ఆహానుకఏవాంతర్బిలమిహ ప్రాప్త ఇత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ ఇతీతి ॥ సహ మణినా సముపాయామాస ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥
౩౬ ॥ సత్రాజితమితి ॥ శ్రీకృష్ణప్రాప్తయే చంద్రభాగాం నామ దుర్గామభజన్ ॥ ౩౭ ॥ తేషామితి ॥ స చ కృష్ణస్తేషాం ప్రాదుర్బభూవ -
ఆసవ ఇతి పాఠే ఆసవ ఇంద్రియాణి తేషాం ప్రేష్ఠ ఇత్యర్థః - తదా దేవ్యా ఉపస్థానాత్ - తయా తాన్ ప్రతి అధిష్ఠా దత్తా యాఆశీః కృష్ణంద్ర
క్ష్యథేతి తయా సహైవ ॥ ౩౮ ॥ యదిలోకే జనాః కంచిత్ మృతం బంధుం పునరాగతముపలభంతే - తద్వదుపలభ్యాసర్వే జాతమహోత్స

వాః ఆసన్నితి ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ సఇతి ॥ పాప్మనా అపరాధేన - అనుతప్యమానః - అత్ర వర్ణాధిక్యమార్షం ॥ ౪౧ ॥ సఇతి ॥ అఘం దోషం. ఆత్మనో రజః మలం అపరాధమితి ॥ ౪౨ ॥ కిమితి ॥ కింకృత్వా కస్మై కృతఇత్యర్థః - సాధుభద్రం - అదీర్ఘదర్శనం అవిచారకం - క్షుద్రం కృపణం మూఢం - మందమతిం ॥ ౪౩ ॥ ఏవంధ్యాయన్నుపాయం నిశ్చినోతి ॥ దాస్య ఇతి ॥ స్త్రీరత్నం దుహితరం తావద్దాస్యామి - అనంతరం పారిబర్హత్వేన రత్నమపీతి ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ తామితి ॥ బహుభిః కృతవర్మాదిభిః ॥ ౪౬ ॥ భగవానితి ॥ మణిం న ప్రతీచ్ఛామః న స్వీకుర్మః - దేవస్య సూర్యస్య - తద్భక్తస్యేతి కటాక్షః - ఫలభాగిన ఇతి - తవాపుత్రత్వాత్త్వదీయం ధనమస్మాకమేవేతి గూఢోఽభిప్రాయః ॥ ౪౭ ॥
ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షట్పంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

త్సవాః ॥ ౩౯ ॥ సత్రాజితం సమాహూయ సభాయాం రాజసన్నిధౌ । ప్రాప్తిం చాఖ్యాయ భగవాన్
మణిం తస్మై న్యవేదయత్ ॥ ౪౦ ॥ స చాతివ్రీడితో రత్నం గృహీత్వావాఙ్ముఖస్తతః । *అనుతప్యమానో
భవనమగమత్స్వేన పాప్మనా ॥ ౪౧ ॥ సోఽనుధ్యాయంస్తదేవాఘం బలవద్విగ్రహాకులః । కథం మృజా
మ్యాత్మరజః ప్రసీదేద్వాచ్యుతః కథమ్ ॥ ౪౨ ॥ కిం కృత్వా సాధు మహ్యం స్యాన్న శపేద్వా జనో యథా ।
అదీర్ఘదర్శనం క్షుద్రం మూఢం ద్రవిణలోలుపమ్ ॥ ౪౩ ॥ దాస్యే దుహితరం తస్మై స్త్రీరత్నం రత్న
మేవ చ । ఉపాయోఽయం సమీచీనస్తస్య శాంతిర్న చాన్యథా ॥ ౪౪ ॥ ఏవం వ్యవసితో బుద్ధ్యా సత్రాజిత్స్వ
సుతాం శుభామ్ । మణిం చ స్వయముద్యమ్య కృష్ణాయోపజహార హ ॥ ౪౫ ॥ తాం సత్యభామాం భగవాను
పయేమే యథావిధి । బహుభిర్యాచితాం శీలరూపౌదార్యగుణాన్వితామ్ ॥ ౪౬ ॥ భగవానాహ న మణిం
ప్రతీచ్ఛామో వయం నృప । తవాస్తాం దేవభక్తస్య వయం చ ఫలభాగినః ॥ ౪౭ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షట్పంచాశోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః ॥ విజ్ఞాతార్థోఽపి భగవాన్ దగ్ధానాకర్ణ్య పాండవాన్ । కుంతీం చ కుల్యకరణే సహరామో య
యౌ కురూన్ ॥ ౧ ॥ భీష్మం కృపం సవిదురం గాంధారీం ద్రోణమేవ చ । తుల్యదుఃఖౌ చ సంగమ్య హా కష్టమి
తి హోచతుః ॥ ౨ ॥ లబ్ధ్వైతదంతరం రాజన్ శతధన్వానమూచతుః । అక్రూరకృతవర్మాణౌ మణిః కస్మా
న్న గృహ్యతే ॥ ౩ ॥ యోఽస్మభ్యం సంప్రతిశ్రుత్య కన్యారత్నం విగృహ్య నః । కృష్ణాయాదాన్న సత్రాజి
త్కస్మాద్భ్రాతరమన్వియాత్ ॥ ౪ ॥ ఏవం భిన్నమతిస్తాభ్యాం సత్రాజితమసత్తమః । శయానమ
వధీల్లోభాత్స పాపః క్షీణజీవితః ॥ ౫ ॥ స్త్రీణాం విక్రోశమానానాం క్రందంతీనామనాథవత్ । హత్వా
పశూన్ సౌనికవన్మణిమాదాయ జగ్మివాన్ ॥ ౬ ॥ సత్యభామా చ పితరం హతం వీక్ష్య శుచార్పితా । వ్యలపత్తా
త తాతేతి హా హతాస్మీతి ముహ్యతీ ॥ ౭ ॥ తైలద్రోణ్యాం మృతం ప్రాస్య జగామ గజసాహ్వయమ్ ।
కృష్ణాయ విదితార్థాయ తప్తాచఖ్యౌ పితుర్వధమ్ ॥ ౮ ॥ తదాకర్ణ్యేశ్వరౌ రాజన్ననుసృత్య నృలోక
తామ్ । అహో నః పరమం కష్టమిత్యస్రాక్షౌ విలేపతుః ॥ ౯ ॥ ఆగత్య భగవాంస్తస్మాత్సభార్యః సా
గ్రజః పురమ్ । శతధన్వానమారేభే హంతుం హర్తుం చ తం మణిమ్ ॥ ౧౦ ॥ సోఽపి కృష్ణోద్యమం జ్ఞాత్వా భీతః
ప్రాణపరీప్సయా । సాహాయ్యే కృతవర్మాణమయాచత స చాబ్రవీత్ ॥ ౧౧ ॥ నాహమీశ్వరయోః కుర్యాం
హేళనం రామకృష్ణయోః । కో ను క్షేమాయ కల్పేత తయోర్వృజినమాచరన్ ॥ ౧౨ ॥ కంసః సహానుగోఽపీతో

శ్లో ॥ సప్తపంచాశత్తమే తు పునశ్శతధనో వధః । ప్రాప్తం స్వదుర్యశో మాష్టి కృష్ణోఽక్రూరాగతాన్మణేః ॥ అక్రూరమురరీకృత్య మణేః సాత్రమథాచ్యుతః । ఉపామంత్ర్య తమేకాంతే సరామో గాద్గజాహ్వయమ్ ॥ సత్రాజితః కృష్ణయాచ్ఞాభంగఫలం వ్యక్తీకర్తుం కథాముపక్రమతే ॥ విజ్ఞాతార్థ ఇతి ॥ పాండవా బిలద్వారేణ జతుగృహాన్నిర్గతా ఇత్యేవం విజ్ఞాతోఽర్థో యేన సః - కుంతీం చ దగ్ధామాకర్ణ్య - కుల్యకరణే కులోచితవ్యవహారార్థం ॥ ౧ ॥ భీష్మమితి ॥ అన్యేషాం తద్దాహదుఃఖాభావాత్ భీష్మాదీన్ సమాగమ్యేత్యుక్తం ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ న సదేవకాః సత్రాజిత్ మణిం కథం దాస్యతీతి తత్రోచతుః ॥ య ఇతి ॥ భ్రాతరం ప్రసేనం - మృతం కస్మాత్ నాన్వియాత్ నానుగచ్ఛేత్ - మ్రియతామిత్యర్థః ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ స్త్రీణామితి ॥ జగ్మివాన్ జగామ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ నేతి ॥ హేళనం ప్రతికూలం - వృజినం అపరాధం ।

౧౨॥ కంసఇతి ॥ అపేతోమృతః - సప్తదశసంఖ్యాకాత్ సంయుగాత్॥ ౧౩॥ ౧౪॥ తౌరామకృష్ణావేకమేవతత్త్వమిత్యభిప్రేత్యాహ॥ యఇతి ॥ అజయామాయయా - మోహితా అజయేతిసంధిరార్షః ॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ప్రత్యాఖ్యాతఇతి ॥ అంతర్యామికృష్ణనియుక్తః- తస్మిన్ అక్రూరేమణింన్యస్యయయౌ అపలాయత ॥ ౧౮॥ గరుడేతి ॥ గురుఃశ్వశురఃతద్ధంతారం॥ ౧౯॥ మిథిలాయాఇతి ॥ శతయోజనగామిత్వాత్తతఃపరంగంతుమశక్తః-తత్రపతితఃతంహయంవిసృజ్య॥ ౨౦॥పదాతేరితి ॥ వ్యచినోత్ మృగయామాస-అక్రూరేమణిరస్తీతిసర్వజ్ఞతయావిదిత్వాపి - రామవంచనాయతథాకృతవానిత్యర్థః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ తతఇతి ॥ అన్వేషఅన్విచ్ఛ ॥ ౨౩॥ సర్వజ్ఞస్యైవంచేష్టితంమద్వంచనాయేతి మత్వాగూఢమస్యరాహ-అహమితి ॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ఉవాసేతి ॥ కతిచిత్సమాః సంవత్సరాన్॥ ౨౬॥ ప్రాసంగికమాహ ॥ తతఇతి ॥ ౨౭॥ సత్యభామామప్యవంచయదితిసూచయన్నాహ ॥ కేశవఇతి॥ ౨౮ ॥ తతఇతి ॥ బంధోస్సత్రాజితః - సాంప

యద్ద్వేషాత్త్యాజితశ్శ్రియా। జరాసంధస్సప్తదశసంయుగాద్విరథోగతః॥ ౧౩॥ ప్రత్యాఖ్యాతస్సచాక్రూ
రంపార్ష్ణిగ్రాహమయాచత। సోఽప్యాహకోవిరుధ్యేతవిద్వానీశ్వరయోర్బలమ్॥ ౧౪॥ యఇదంలీల
యావిశ్వంసృజత్యవతిహంతిచ। చేష్టాంవిశ్వసృజోయస్యనవిదుర్మోహితాజయా॥ ౧౫॥ యస్సప్తహాయన
శ్శైలముత్పాట్యైకేనపాణినా। దధారలీలయాబాలఉచ్ఛిలీంధ్రమివార్భకః॥ ౧౬॥ నమస్తస్మై
భగవతేకృష్ణాయాద్భుతకర్మణే। అనంతాయాదిభూతాయకూటస్థాయాత్మనేనమః॥ ౧౭॥ ప్రత్యా
ఖ్యాతస్సతేనాపిశతధన్వామహామణిమ్। తస్మిన్న్యస్యాశ్వమారుహ్యశతయోజనగంయయౌ॥ ౧౮॥
గరుడధ్వజమారుహ్యరథంరామజనార్దనౌ। అన్వయాతాంమహావేగైరశ్వైరాజన్గురుద్రుహమ్॥ ౧౯॥
మిథిలాయాఉపవనేవిసృజ్యపతితంహయమ్। పద్భ్యామధావత్సంత్రస్తఃకృష్ణోఽప్యన్వద్రవద్రుషా॥ ౨౦॥
పదాతేర్భగవాంస్తస్యపదాతిస్తిగ్మనేమినా। చక్రేణశిరఉత్కృత్యవాససోర్వ్యచినోన్మణిమ్॥ ౨౧॥
అలబ్ధమణిరాగత్యకృష్ణఆహాగ్రజాంతికమ్। వృథాహతశ్శతధనుర్మణిస్తత్రనవిద్యతే॥ ౨౨॥ తతఆ
హబలోనూనంసమణిశ్శతధన్వనా। కస్మింశ్చిత్పురుషేన్యస్తస్తమన్వేషపురంవ్రజ॥ ౨౩॥ అహంవై
దేహమిచ్ఛామిద్రష్టుంప్రియతమంమమ। ఇత్యుక్త్వామిథిలాంరాజన్వివేశయదునందనః॥ ౨౪॥ తం
దృష్ట్వాసహసోత్థాయమైథిలఃప్రీతమానసః। అర్హయామాసవిధివదర్హణీయంసమర్హణైః॥ ౨౫॥
ఉవాసతస్యాంకతిచిన్మిథిలాయాంసమావిభుః॥ ౨౬॥ తతోఽశిక్షద్గదాంకాలేధార్తరాష్ట్రస్సుయోధ
నః। మానితఃప్రీతియుక్తేనజనకేనమహాత్మనా॥ ౨౭॥ కేశవోద్వారకామేత్యనిధనంశతధన్వనః।
అప్రాప్తించమణేఃప్రాహప్రియాయాఃప్రియకృద్విభుః॥ ౨౮॥ తతస్సకారయామాసక్రియాబంధో
ర్హతస్యవై। సాకంసుహృద్భిర్భగవాన్యాయాస్స్యుస్సాంపరాయికాః॥ ౨౯॥ అక్రూరఃకృత
వర్మాచశ్రుత్వాశతధనోర్వధమ్। వ్యూషతుర్భయవిత్రస్తౌద్వారకాయాఃప్రయోజకౌ॥ ౩౦॥ అ
క్రూరేప్రోషితేఽరిష్టాఆసన్వైద్వారకౌకసామ్। శారీరామానసాస్తాపాముహుర్దైవికభౌతికాః॥ ౩౧॥
ఇత్యంగోపదిశంత్యేకేవిస్మృత్యప్రాగుదాహృతమ్। మునివాసనివాసేకింఘటేతారిష్టదర్శనమ్॥ ౩౨॥
దేవేవర్షతికాశీశశ్శ్వఫల్కాయాగతాయతామ్। స్వసుతాంగాందినీంప్రాదాత్తతోవర్షత్స్మకాశి

రాయికాఃపారలౌకికాః॥ ౨౯ ॥ అక్రూరఇతి ॥ వ్యూషతుఃద్వారకాయాస్సకాశాత్ క్వాపిపలాయితౌ - ప్రయోజకౌమణిహరణేశతధన్వనఃప్రవర్తకౌ - తత్రఅక్రూరఃకృష్ణానుమతేనైవగతః - కృతవర్మాతుభక్తపక్షపాతప్రాకట్యభయాదివోపేక్షితఇతిగమ్యతే- కథమన్యథాసర్వజ్ఞేశ్వరవంచనంతయోస్సంభవతీతి ॥ ౩౦ ॥ తదేవంశ్రీవారాణస్యాందానపతిసమాఖ్యయామణిహస్తేక్రూరేరుక్మవేదికైర్మహాధ్వరైర్యజమానేనివసతిసతి-పునఃశ్రీకృష్ణేనైవప్రస్థాపితోక్రూరఇతికర్ణాకర్ణికయాజపతిసతిజనే- సత్యభామారామాదీనామప్యవిశ్వాసే - జనసంగ్రహాయాక్రూరమాహూయసాక్షేపంశ్రీకృష్ణఃప్రాహ-ఇదంచభగవన్మతంసంగోప్యకేచనఋషయోన్యత్కారణంఅక్రూరానయనేవర్ణయంతి - తద్యథాశ్రుతదూషయితుంఅనువదతి ॥ అక్రూరేప్రోషితఇతి॥ ౩౧॥ దూషయతి ॥ ఇతీతి ॥ అంగహేరాజన్-శ్రీకృష్ణమాహాత్మ్యంవిస్మృత్యేతితదేవాహ - మునివాసనివాసఇతిమునీనాంవాసోయస్మిన్ సమునివాసఃశ్రీకృష్ణః-తస్యనివాసేసతిఅక్రూరాపగమమాత్రేణారిష్టదర్శనంకింఘటేత - తదిచ్ఛాంవినానఘటేతేత్యర్థః॥ ౩౨ ॥ పునస్స్వమతమేవానువదతి ॥ దేవఇతి ॥

-కాశీషు కాశీదేశేషు - దేవే మఘవతి అవర్షతి సతి॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యేవంభూతమక్రూరమహిమప్రతిపాదనపరం - వృద్ధానాం వాక్యం శ్రుత్వా - సత్యమేవం తథాప్యేతావదేవ కారణం న భవతి - కింతు మణేరప్యపగమ ఇతి మత్వా ఇత్యేతదంతం పరమతం - వస్తుతస్తు లీలావశాదేవేష్టారిష్టాదిదర్శనమితి శుకాదిసంమతమితి భావః॥ ౩౫॥ పూజయిత్వేతి॥ విజ్ఞాతమఖిలం యేన స చాసౌ - అత ఏవ చిత్తజ్ఞశ్చ - అయం వః - మహాభాగవతస్యాస్య - మయా దత్తేపి మణావపేక్షా నాస్త్యేవ - యస్మాదాహూతో మణినా సహైవాగత ఇతి జ్ఞాత్వేతి॥ ౩౬॥ ౩౭॥ తత్ర మతమాహ ॥ సత్రాజిత ఇతి ॥ అపః పిండాంశ్చ నినీయ దత్వా - ఋణం చ విముచ్య అపాకృత్య - శేషితమవశిష్టం - దాయం - దుహితుస్సు భార్యాయాః - సుతాః గృహ్ణీయురితి శాస్త్రం - తథా చ స్మృతిః॥ శ్లో॥ పత్నీ దుహితరశ్చైవ పితరౌ భ్రాతరస్తథా । తత్సుతా గోత్రజా బంధుః శిష్యస్సబ్రహ్మచారిణ ఇతి॥ ౩౮॥ తథేతి॥ అక్రూరేణాపి న ప్రత్యేతి న విశ్వసితీతి॥ ౩౯॥ దర్శయస్వేతి ॥ నాస్తీతి చ న వక్తవ్యం - యతః అవిచ్ఛిన్నాః

షు॥ ౩౩ ॥ తత్సుతస్తత్ప్రభావోఽసావక్రూరో యత్ర యత్ర సః। దేవోఽభివర్షతే తత్ర నోపతాపా న మారికాః॥ ౩౪ ॥ ఇతి వృద్ధవచశ్శ్రుత్వా నైతావదిహ కారణమ్। ఇతి మత్వా సమానీయ ప్రాహాక్రూరం జనార్దనః॥ ౩౫॥ పూజయిత్వాభిభాష్యైనం కథయిత్వా ప్రియాః కథాః। విజ్ఞాతాఖిలచిత్తజ్ఞస్స్మయమాన ఉవాచ హ॥ ౩౬॥ నను దానపతే న్యస్తస్త్వయ్యాస్తే శతధన్వనా। స్యమంతకో మణిః శ్రీమాన్ విదితః పూర్వమేవ నః॥ ౩౭ ॥ సత్రాజితోఽనపత్యత్వాద్గృహ్ణీయుర్దుహితుస్సుతాః। దాయం నినీయాపః పిండాన్విముచ్యర్ణం చ శేషితమ్॥ ౩౮॥ తథాపి దుర్ధరో హ్యన్యైస్త్వయ్యాస్తాం సువ్రతే మణిః। కింతు మామగ్రజస్సమ్యఙ్న ప్రత్యేతి మణిం ప్రతి । ౩౯ ॥ దర్శయస్వ మహాభాగ బంధూనాం శాంతిమావహ। అవిచ్ఛిన్నా మఖాస్తేఽద్య వర్తంతే రుక్మవేదయః॥ ౪౦॥ ఏవం సామభిరాలబ్ధశ్శ్వఫల్కతనయో మణిమ్। ఆదాయ వాససాచ్ఛన్నం దదౌ సూర్యసమప్రభమ్॥ ౪౧ ॥ స్యమంతకం దర్శయిత్వా జ్ఞాతిభ్యో రజ ఆత్మనః। విమృజ్య మణినా భూయస్తస్మై ప్రత్యర్పయత్ప్రభుః । ౪౨ । యస్త్వేతద్భగవత ఈశ్వరస్య విష్ణోర్వీర్యాఢ్యం వృజినహరం సుమంగళం చ । ఆఖ్యానం పఠతి శృణోత్యనుస్మరేద్వా దుష్కీర్తిం దురితమపోహ్య యాతి శాంతిమ్॥ ౪౩ ।

❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - సప్తపంచాశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖

ఏకదా పాండవాన్ద్రష్టుం ప్రతీతాన్పురుషోత్తమః। ఇంద్రప్రస్థం గతః శ్రీమాన్యుయుధానాదిభిర్వృతః॥ ౧ ॥ దృష్ట్వా తమాగతం పార్థా ముకుందమఖిలేశ్వరమ్। ఉత్తస్థుర్యుగపద్వీరాః ప్రాణా ముఖ్యమివాగతమ్ । ౨। పరిష్వజ్యాచ్యుతం వీరా అంగసంగహతైనసః। సానురాగస్మితం వక్త్రం వీక్ష్య తస్య ముదం యయుః । ౩ । యుధిష్ఠిరస్య భీమస్య కృత్వా పాదాభివందనమ్। ఫల్గునం పరిరభ్యాథ యమాభ్యాం చాభివాదితః॥ ౪ ॥ పరమాసనమాసీనం కృష్ణా కృష్ణమనిందితా। నవోఢా వ్రీడితా కించిచ్ఛనైరేత్యాభ్యవందత ॥ ౫ ॥ తథైవ సాత్యకిః పార్థైః పూజితశ్చాభివందితః। నిషసాదాసనేఽన్యే చ పూజితాః పర్యుపాసత ॥ ౬ ॥ పృథాం సమాగత్య కృతాభివాదనస్తయాతిహార్దార్ద్రదృశాభిరంభితః। ఆ

సంతతాః మఖాః వర్తంత ఇతి॥ ౪౦ ॥ ఏవమితి ॥ ఆలబ్ధః ఉక్తః - హృది స్పృష్ట ఇతి వా॥ ౪౧॥ స్యమంతకమితి ॥ రజః మిథ్యాభిశాపం - విమృజ్య - అస్యైవ దుర్ధర ఇత్యాదిమిషేణ ప్రీత్యా - భూయస్తస్మై ప్రత్యర్పితవానితి॥ ౪౨॥ య ఇతి ॥ దుష్కీర్తిం తన్మూలం దురితం చ॥ ౪౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - సప్తపంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ అష్టపంచాశత్తమే తు కృష్ణః పంచ కరే గ్రహీత్। కాళిందీం మిత్రవిందాం చ సత్యాం భద్రాం చ లక్ష్మణామ్॥ కాళిందీం నిజలాభార్థం తపః పరముపేయుషీమ్ । పరిణేష్యన్ప్రియావాసమింద్రప్రస్థమథాగమత్॥ ఏకదేతి॥ ప్రతీతాన్ నష్టానపి పునః ద్రుపదగేహే సవైర్యాన్ ప్రాప్తాన్ - యుయుధానః సాత్యకిః ॥ ౧॥ దృష్ట్వేతి ॥ ప్రాణా ఇంద్రియాణి - ముఖ్యం పంచవృత్తిం ప్రాణమివ ॥ ౨॥ ౩॥ యుధిష్ఠిరస్య జ్యేష్ఠయోః ప్రణామం కృత్వా - సమేనాలింగితః - కనిష్ఠాభ్యామభివందితో బభూవ ॥ ౪॥ పరమాసనమితి ॥ కృష్ణా ద్రౌపదీ - అనిందితా బహుభార్యాసత్త్వేపి నిందారహితా - పార్థైర్నవమబ్దం ఊఢా పరిణీతా ॥ ౫॥ ౬॥ పృథామితి ॥ అతిహార్దేన స్నేహేన - ఆర్ద్రే స

ఖా యస్యాః తయా- పరిష్వక్తః తేనాపరిపృష్టాః బాంధవాయస్యసః ‖౭‖ తమితి ‖ ప్రేమ్ణా వైక్లబ్యం తేన రుద్ధః కంఠో యస్యాః- క్లేశాపాయ ఆత్మనిదర్శనం యస్య తం - భజతాం క్లేశాపాయాయ ఆత్మానం దర్శయతీతి వా ‖౮‖ తదేతి ‖ జ్ఞాతీన్ బంధూన్ -సః అస్మాన్ - యదా భ్రాతా అక్రూరః ప్రేషితః ‖౯‖ జ్ఞాతీనితి వచనాత్ ప్రాప్తం మోహం వారయంతీ స్తౌతి ‖ నేతి ‖ తత్ర హేతుః - విశ్వస్యేతి - సుహృత్త్వం ఆత్మా చ తస్య - హంసి నాశయసి ‖ ౧౦‖ కిమితి ‖ సుమేధసాం విషయాసక్తచిత్తానాం- దృష్టోసి ‖ ౧౧‖ ఇతీతి ‖ సుఖమవసదితి శేషః- సుఖం అభ్యర్థిత ఇతి వా - క్రియాసమాప్తిః ‖౧౨‖ కాళిందీసందర్శనప్రసంగమాహ ‖ ఏకదేతి ‖ అక్షయాః సాయకాః యయోస్తౌ తూణీ ఇషుధీ ‖ ౧౩‖ ౧౪‖ ౧౫‖ తానితి ‖ రాజ్ఞే యుధిష్ఠిరాయ- మేధ్యాన్ కర్మార్హాన్ - భీభత్సురర్జునః ‖౧౬‖౧౭‖ తామితి ‖ సఖ్యా శ్రీకృష్ణేన ‖

పృష్టవాంస్తాం కుశలం సహాస్నుషాం పితృష్వసారం పరిపృష్టబాంధవః ‖ ౭ ‖ తమాహ ప్రేమవైక్లబ్యరుద్ధకంఠాశ్రులోచనా । స్మరంతీ తాన్ బహూన్ క్లేశాన్ క్లేశాపాయాత్మదర్శనమ్ ‖ ౮ ‖ తదైవ కుశలం నోభూత్సనాథాస్తే కృతా వయమ్ । జ్ఞాతీన్నః స్మరతా కృష్ణ భ్రాతా మే ప్రేషితస్త్వయా ‖ ౯ ‖ న తేస్తి స్వపరభ్రాంతిర్విశ్వస్య సుహృదాత్మనః । తథాపి స్మరతాం శశ్వత్ క్లేశాన్ హంసి హృది స్థితః ‖ ౧౦ ‖ యుధిష్ఠిరః ‖ కిం న ఆచరితం శ్రేయో న వేదాహమధీశ్వరః । యోగేశ్వరాణాం దుర్దర్శో యన్నో దృష్టః కుమేధసామ్ ‖ ౧౧ ‖ ఇతి వై వార్షికాన్ మాసాన్ రాజ్ఞా సోభ్యర్థితస్సుఖమ్ । జనయన్నయనానందమింద్రప్రస్థౌకసాం విభుః ‖ ౧౨ ‖ ఏకదా రథమారుహ్య విజయో వానరధ్వజః । గాండీవం ధనురాదాయ తూణీ చాక్షయసాయకౌ ‖ ౧౩ ‖ సాకం కృష్ణేన సన్నద్ధో విహర్తుం విపినం మహత్ । బహువ్యాళమృగాకీర్ణం ప్రావిశత్పరవీరహా ‖ ౧౪ ‖ తత్రావిధ్యచ్ఛరైర్వ్యాఘ్రాన్ సూకరాన్ మహిషాన్ రురూన్ । శరభాన్ గవయాన్ ఖడ్గాన్ హరిణాన్ శశశల్యకాన్ ‖ ౧౫ ‖ తాన్నిన్యుః కింకరా రాజ్ఞే మేధ్యాన్ పర్వణ్యుపాగతే । తృట్పరీతః పరిశ్రాంతో భీభత్సుర్యమునామగాత్ ‖ ౧౬ ‖ తత్రోపస్పృశ్య విశదం పీత్వా వారి మహారథౌ । కృష్ణౌ దదృశతుః కన్యాం చరంతీం చారులోచనామ్ ‖ ౧౭ ‖ తామాసాద్య వరారోహాం సుద్విజాం రుచిరాననామ్ । పప్రచ్ఛ ప్రేషితస్సఖ్యా ఫల్గునః ప్రమదోత్తమామ్ ‖ ౧౮ ‖ కా త్వం కస్యాసి కల్యాణి కుతో వా కిం చికీర్షసి । మన్యే త్వాం పతిమిచ్ఛంతీం సర్వం కథయ శోభనే ‖ ౧౯ ‖ కాళిందీ ‖ అహం దేవస్య సవితుర్దుహితా పతిమిచ్ఛతీ । విష్ణుం వరేణ్యం వరదం తపః పరమమాస్థితా ‖ ౨౦ ‖ నాన్యం పతిం వృణే వీర తమృతే శ్రీనికేతనమ్ । తుష్యతాం మే స భగవాన్ ముకుందో నాథసంశ్రయః ‖ ౨౧ ‖ కాళిందీతి సమాఖ్యాతా వసామి యమునాజలే । నిర్మితే భవనే పిత్రా యావదచ్యుతదర్శనమ్ ‖ ౨౨ ‖ తథావదద్గుడాకేశో వాసుదేవాయ సోపి తామ్ । రథమారోప్య తద్విద్వాన్ ధర్మరాజముపాగమత్ ‖ ౨౩ ‖ యదైవ కృష్ణస్సందిష్టః పార్థానాం పరమాద్భుతమ్ । కారయామాస నగరం విచిత్రం విశ్వకర్మణా ‖ ౨౪ ‖ భగవాంస్తత్ర నివసన్ స్వానాం ప్రియచికీర్షయా । అగ్నయే ఖాండవం దాతుమర్జునస్యాస సారథిః ‖ ౨౫ ‖ సోగ్నిస్తుష్టో ధనురదాద్ధయాన్ శ్వేతాన్ రథం నృప । అర్జునాయాక్షయౌ తూణౌ వర్మ చాభేద్యమస్త్రిభిః ‖ ౨౬ ‖ మయశ్చ మోచితో వహ్నేస్సభాం సఖ్య ఉపాహరత్ । యస్మిన్ దుర్యోధనస్యాసీజ్జలస్థలదృశి భ్రమః ‖ ౨౭ ‖ స తేన సమనుజ్ఞాతస్సుహృద్భిశ్చానుమోదితః । ఆయయౌ ద్వారకాం భూయస్సాత్యకిప్రముఖైర్వృతః ‖ ౨౮ ‖ అథోపయేమే కాళిందీం సుపుణ్యర్త్వృక్ష ఊర్జితే । వితన్వన్ పరమానం

౧౮‖ ౧౯‖ ౨౦‖ ఆపుం మాం కామమే తేతి శంకయాహ ‖ నాన్యమితి‖ ౨౧‖ ౨౨‖ తథేతి ‖ ఆదావేవ తద్విద్వాన్ ‖ ౨౩ ‖ ప్రసంగాత్ ఖ్యానికం చరిత్రాంతరమాహ ‖ యదేతి ‖ పార్థైః యదైవ సందిష్టో విజ్ఞాపితః శ్రీకృష్ణః- తదైవ- తేషాం విశ్వకర్మణా దేవశిల్పినా నగరం కారయామాస ‖ ౨౪ ‖ కించ ‖ భగవానితి ‖ భగవాన్నిరతిశయైశ్వర్యగుణవానపి - అర్జునస్య ధనురాదిలాభాయ- సారథిరాస- ఖాండవం నామ ఇంద్రస్య వనం‖ ౨౫ ‖ సఇతి ‖ అక్షయౌ అక్షయసాయకౌ‖ ౨౬‖ మయఇతి ‖ ఖాండవదాహకాద్వహ్నేః- సఖ్యే అర్జునాయ- యస్మిన్నితి సామాన్యతో నిర్దేశః- యస్యామిత్యర్థః - జలస్థలయోర్దృశి దృష్టౌ భ్రమః- యద్వా-జలే స్థలవత్ దృక్ దృష్టిర్యస్మిన్ తత్ జలస్థలదృక్ - తస్మిన్ భ్రమ ఆసీదితి మతిభ్రమ ఇతి పాఠే- జలే స్థలబుద్ధిరూపః స్థలే జలబుద్ధిరూపో భ్రమ ఇత్యర్థః ‖

౨౭ । ౨౮ । అథేతి॥ సుపుణ్యః ఋతుఃఋక్షంచతస్మిన్॥ ౨౯ ॥ పంచమంమిత్రవిందావివాహమాహద్వాభ్యాం॥ విందేతి॥ ఆ
త్యాఅవంతిరాజానౌ॥౩౦॥ ౩౧॥ షష్ఠమాహ॥ నగ్నజిదితి ॥ కౌసల్యఃఅయోధ్యాధిపతిః· తస్యసత్యానామకన్యాఅభవత్ ఆసీత్·దేవ్యా
తిమతీనాగ్నజితీతి పితృనామ్నా ప్రసిద్ధేత్యర్థః॥ ౩౨॥ నేతి ॥ వీరస్యగంధమపి నసహంతఇతితథాతాన్- ఖలాన్ దుర్వృత్తాన్॥
తామితి ॥ వృషాన్జయతీయస్తేనలభ్యాం॥ ౩౪ ॥ సఇతి ॥ ప్రతినందితస్తంప్రతినందితవాన్ శ్రీకృష్ణేన వా సప్రతినందితః॥ ౩౫॥ ౩౬॥
౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ నరేంద్రేతి॥ హేనరేంద్ర రాజన్యబంధోః క్షత్రియస్య- శుల్కదాః ద్రవ్యాదిప్రదాః॥ ౪౦ ॥ కఇతి ॥ గుణానామేకః

దంష్ట్వానాంపరమమంగళమ్ ॥ ౨౯ ॥ విందానువిందావావంత్యౌదుర్యోధనవశానుగౌ । స్వయంవరేస్వ
భగినీంకృష్ణేసక్తాంన్యషేధ తాన్॥ ౩౦ ॥ రాజాధిదేవ్యాస్తనయాంమిత్రవిందాంపితృష్వసుః । ప్రస
హ్యహృతవాన్కృష్ణోరాజన్ రాజ్ఞాంప్రపశ్య తాన్ । ౩౧ ॥ నగ్నజిన్నామకౌసల్యఆసీద్రాజాతిధా
ర్మికః । తస్యసత్యాభవత్కన్యా దేవీనాగ్నజితీనృప । ౩౨ । నతాంశేకుర్నృపావోఢుమజిత్వాసప్తగో
వృషాన్ । తీక్ష్ణశృంగాన్సుదుర్ధర్షాన్వీరగంధాసహాన్ఖలాన్ । ౩౩ ॥ తాంశ్రుత్వావృషజిల్లభ్యాం
భగవాన్సాత్వతాంపతిః । జగామకౌసల్యపురంసైన్యేనమహతావృతః । ౩౪ । సకోసలపతిఃప్రీతః
ప్రత్యుత్థానాసనాదిభిః । అర్హణేనాపిగురుణాపూజయన్ప్రతినందితః । ౩౫ ॥ వరంవిలోక్యాభిమ
తంధృతవ్రతానరేంద్రకన్యాచకమేరమాపతిమ్ । భూయాదయంమేపతిరాశిషోమలాఃకరోతుసత్యా
యదిమేధృతోవ్రతః । ౩౬ ॥ అర్చితంపునరిత్యాహనారాయణజగత్పతే । ఆత్మానందేనపూర్ణస్య
కరవాణికిమల్పకః ॥ ౩౭ । యత్పాదపంకజరజశ్శిరసాబిభర్తి శ్రీరబ్జజస్సగిరిశస్సహలోకపాలైః । లీ
లాతనూస్స్వకృతసేతుపరీప్సయాయఃకాలేదధత్సభగవాన్మమకేనతుష్యేత్ । ౩౮ । శ్రీశుకః ॥
తమాహభగవాన్కృష్ణఃకృతాసనపరిగ్రహః । మేఘగంభీరయావాచాసస్మితంకురునందన । ౩౯ ।
శ్రీభగవాన్ ॥ నరేంద్రయాచ్ఞాకవిభిర్విగర్హితా రాజన్యబంధోర్నిజధర్మవర్తినః । తథాపి యాచేత
వసౌహృదేచ్ఛయాకన్యాంత్వదీయాంనహిశుల్కదావయమ్ । ౪౦ । రాజా ॥ కోన్యస్తేభ్యధికోనాథ
కన్యావరఇహేప్సితః । గుణైకధామ్నోయస్యాంగేశ్రీర్వసత్యనపాయినీ । ౪౧ । కింత్వస్మాభిఃకృతః
పూర్వంసమయస్సాత్వతర్షభ । పుంసాంవీర్యపరీక్షార్థంకన్యావరపరీప్సయా । ౪౨ ॥ సప్తైతేగోవృ
షావీరదుర్దాంతాదురవగ్రహాః । ఏతైర్భగ్నాస్సుబహవోభిన్నగాత్రానృపాత్మజాః । ౪౩ ।
యదిమేనిగృహీతాస్స్యుస్త్వయైవయదునందన । వరోభవానభిమతోదుహితుశ్శ్రియఃపతే । ౪౪ ।
ఏవంసమయమాకర్ణ్యబధ్వాపరికరంప్రభుః । ఆత్మానంసప్తధాకృత్వాన్యగృహ్ణాల్లీలయైవతాన్ । ౪౫ ।
బధ్వాతాన్దామభిశ్శౌరిర్భగ్నదర్పాన్హతౌజసః । వ్యకర్షల్లీలయాబద్ధాన్బాలోదారుమయాన్
యథా । ౪౬ । తతఃప్రీతస్సుతాంరాజాదదౌకృష్ణాయవిస్మితః । తాంప్రత్యగృహ్ణాద్భగవాన్విధివత్సదృశీం
ప్రభుః । ౪౭ । రాజపత్న్యశ్చదుహితుఃకృష్ణంలబ్ధ్వాపతింప్రియమ్ । లేభిరేపరమానందంజాతశ్చప
రమోత్సవః । ౪౮ । శంఖభేర్యానకానేదుర్గీతవాద్యద్విజాశిషః । నరానార్యఃప్రముదితాస్సువా
సస్స్రగలంకృతాః ॥ ౪౯ । శతంధేనుసహస్రాణాంపారిబర్హమదాద్విభుః । యువతీనాంత్రిసాహ
స్రంనిష్కగ్రీవసువాససామ్ । ౫౦ । నవనాగసహస్రాణినాగాచ్ఛతగుణాన్రథాన్ । రథాచ్ఛతగు
ణానశ్వానశ్వాచ్ఛతగుణాన్నరాన్ । ౫౧ । దంపతీరథమారోప్యమహత్యాసేనయావృతౌ । స్నేహ

ధామస్థానం-త్వం- తథాభూతస్యతవాంగే॥ ౪౧॥ ౪౨॥ సప్తేతి॥ దుర్దాంతాః అశిక్షితాః- దురవగ్రహాః లపరాయత్తాః · కుతస్త్రీ
హ-- ఏతైరితి- భగ్నాఃభంగంప్రాపితాః॥ ౪౩॥యదీతి॥ యత్ యది- ఇమేగోవృషాః॥౪౪॥ఏవమితి ॥ ఏతాన్ యాన్ నిగృహ్ణాతితస్య కన్యేతి
యఃకృతః·తమాకర్ణ్య-ఆత్మానంసప్తధాకృత్వేతి - బహ్వీనామపి యోషితాం· సంపూర్ణవివాహంసంభోగయోగ్యఃస్యామితి సర్వ
ప్రత్యసాపత్న్యప్రదర్శనార్థమాత్మనః సప్తధాకరణం॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ శతమితి॥నిష్కగ్రీవాశ్చతాస్సు వాస
తాసాం యువతీనాం దాసీనాం· పారిబర్హంఅదాత్ దత్తవాన్॥ ౫౦ ॥ నవేతి ॥ నాగాత్ నాగేభ్యః· శతగుణాన్ నవలక్షాణి రథాన్

ఛాతరథేభ్యః-శతగుణానవకోటిః-అశ్వాన్ అశ్వాత్ అశ్వేభ్యః-శతగుణానవపద్మానిపదాతీన్ ‖ ౫౧‖ ౫౨‖ శ్రుత్వేతి‖యదు భిర్గోవృషైశ్చభగ్నవీర్యాఅపిసుదుర్మర్షాః రురుధుః‖౫౩‖తానితి ‖ అస్యతఃక్షిపతఃప్రయుంజానానితియావత్ ‖ ౫౪‖ ౫౫‖ సప్త మంవివాహమాహ‖శ్రుతకీర్తేరితి‖శ్రుతకీర్తినామ్నామయా పితృష్వసా-తస్యాః సుతాం భద్రాంనామకైకేయీంతద్దేశజాంసందర్శ నాదిభిర్భ్రాతృభి ద త్తాం‖౫౬‖అష్టమంవివాహమాహ ‖ సుతాంచేతి ‖ ఏకఏవసన్శ్రీకృష్ణోలక్ష్మణాంజహార‖ ౫౭‖ అన్యాఇతి‖తస్య నిరోధాంతఃపురం తస్మాత్ ‖ ౫౮ ‖ శ్లో‖ భైష్మీజాంబవతీభామా సత్యాభద్రాచలక్ష్మణా । కాళిందీమిత్రవిందాచేత్యష్టౌపట్టమహిస్త్రి యః ‖ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః‖ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-అష్టపంచాశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ‖ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో‖ఊనషష్టితమేభౌమం హత్వాతేనాహృతాహరిః।కన్యాస్సహస్రశఃప్రాప్యపారిజాతందివోహరత్‖పరిణీయతతస్తాభి స్తస్నౌరథపూర స్థైః।ఆత్మారామోప్యసౌరేమేతద్గృహేషుగృహస్థవత్ ‖ యథేతి ‖ యేనతాః స్త్రియోనిరుద్ధాః-సభౌమః-చకారాత్ యేనకారణేనహ

ప్రక్లిన్నహృదయోయాపయామాసకోసలః । ౫౨ । శ్రుత్వైతద్రురుధుర్భూపా నయంతంపథికన్య
కామ్ । భగ్నవీర్యాస్సుదుర్మర్షాయదుభిర్గోవృషైఃపురా । ౫౩ । తానస్యతశ్శరవ్రాతాన్బంధు
ప్రియకృదర్జునః । గాండీవీకాలయామాససింహఃక్షుద్రమృగానివ । ౫౪ । పారిబర్హముపాగృ
హ్యద్వారకామేత్యసత్యయా । రేమేయదూనాంవృషభోభగవాన్దేవకీసుతః । ౫౫ । శ్రుతకీర్తేస్సు
తాంభద్రాముపయేమేపితృష్వసుః । కైకేయీంభ్రాతృభిర్దత్తాంకృష్ణస్సందర్శనాదిభిః । ౫౬ ।
సుతాంచమద్రాధిపతేర్లక్ష్మణాంలక్షణైర్యుతామ్ । స్వయంవరేజహారైకస్ససుపర్ణస్సుధామివ‖
౫౭ । అన్యాశ్చైవంవిధాభార్యాఃకృష్ణస్యాసన్సహస్రశః । భౌమంహత్వాతన్నిరోధాదాహృతా
శ్చారుదర్శనాః । ౫౮ । ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతేదశమస్కంధే-అష్టపంచాశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

——❖నరకాసురవధకథాప్రారంభఘట్టః.❖——

రాజా ‖ యథాహతోభగవతాభౌమోయేనచతాస్స్త్రియః। నిరుద్ధాఏతదాచక్ష్వవిక్రమంశార్ఙ్గధ
న్వనః‖ ౧ । శ్రీశుకః‖ఇంద్రేణహృతఛత్రేణహృతకుండలబంధునా । హృతామరాద్రిస్థానేనజ్ఞాపితో
భౌమచేష్టితమ్ ‖ ౨ ‖ సభార్యోగరుడారూఢఃప్రాగ్జ్యోతిషపురంయయౌ । గిరిదుర్గైశ్శస్త్రదుర్గై
ర్జలాగ్న్యనిలదుర్గమమ్ ‖ ౩ ‖ మురపాశాయుతైర్ఘోరైర్దృఢైస్సర్వతఆవృతమ్ । గదయానిర్బి
భేదాద్రీన్శస్త్రదుర్గాణిసాయకైః ‖ ౪ ‖ చక్రేణాగ్నింజలంవాయుంమురపాశాంస్తథాసినా।శంఖ
నాదేనయంత్రాణిహృదయానిమనస్వినామ్ ‖ ౫ ‖ప్రాకారంగదయాగుర్వ్యానిర్బిభేదగదాధరః।
పాంచజన్యధ్వనింశ్రుత్వాయుగాంతాశనిభీషణమ్ ‖ మురశ్శయానఉత్తస్థౌదైత్యఃపంచశిరాజలాత్ ‖
౬ ‖ త్రిశూలముద్యమ్యసుదుర్నిరీక్షణోయుగాంతసూర్యానలరోచిరుల్బణమ్। గ్రసంస్త్రిలోకీమివ
పంచభిర్ముఖైరభ్యద్రవత్తార్క్ష్యసుతంయథోరగః ‖ ౭ ‖ ఆవిధ్యశూలంతరసాగరుత్మతేనిరస్యవ క్త్రై

తః తదాచక్ష్వేతి‖ ౧ ‖ ఇంద్రేణేతి ‖ ఇంద్రేణభౌమవిచేష్టితం విజ్ఞాపితస్సన్ ప్రాగ్జ్యోతిషపురంభౌమనగరం-యయావిత్యన్వయః-కథం భూతేనహృతంఛత్రంయస్యతేన - లోకపాలప్రధానత్వాదింద్రస్యవరుణఛత్రహరణపితస్యైవమానభంగఇతి తథోక్తంహృతేకుండలే యస్యాస్సా- అదితిః బంధుర్మాతాయస్యతేన - హృత మమరాద్రిస్థానంమణిపర్వతలక్షణంయస్యతేన-సత్యభామాయాగృహేభగవం తమింద్రఆగత్యవిజ్ఞాపితవాన్ ‖ ౨‖ సభార్యఇతి ‖ తదాతస్యాః కౌతుకాయతయాభార్యయాసహాయయావితి- యద్వా-త్వదనుజ్ఞయై వత్వ త్పుత్రం హనిష్యామీతిఇతిహాసోక్తం-భూస్త్యైవరందత్తంనత్యంకర్తుం-సత్యభామాయాభూమ్యంశత్వాత్తయాసహాయయా-యద్వా- నారదానీతపారిజాతైకకుసుమేరుక్మిణ్యైదత్తేసతి-కుపితాంసత్యభామాం-సాంత్వయతా-తుభ్యంపారిజాతమేవదాస్యామీతిశ్రీకృష్ణేన ప్రతిశ్రుతమితిహరివంశప్రసిద్ధం-తదర్థంతాంనీతవానితిజ్ఞేయం-గరుడేనయానసాకారణం-గిరిదుర్గైరిత్యాదితైరుపలక్షితం-జలాగ్న్య నిలైశ్చసర్వతోపరతామూనైర్దుర్గమం‖౩‖౪‖ ౫‖ ప్రాకారమితి ‖ యుగాంతాశనేర్ధ్వనివద్భీషణం- పరిఖాయాజలాత్ ‖౬‖౭‖ ఆవి

ధ్యేతి ॥ అవిభ్యదితో ఽత్యవ్యనదత్ సఃమహాన్నాదమకరోదిత్యన్వయః॥ ౮ ॥ తదేతి ॥ తస్మైకృష్ణాయ- గదాంవ్యముంచత్ ॥ ౯ ॥ తామితి ॥ ఇం
తేజసావజ్రేణ ॥ ౧౦ ॥ తస్యేతి ॥ ప్రతిక్రియయాహేతుభూతయా అమర్షజుషః ॥ ౧౧ ॥ పీఠమితి ॥ పీఠం పీఠనామానం సేనాపతిం...
గుః నిరగమన్ ॥ ౧౨ ॥ తదితి ॥ నికృత్తానిశీర్షాదీని యేషాంతాన్ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ శతఘ్నీం శక్తివిశేషం ॥ ౧౫ ॥ తదితి ॥ ...
త్రాః వాజాః పత్రాణి యేషాంతైః బాణైః నికృత్తాః బాహవః ఊరవః శిరోధయః కంధరాః విగ్రహః దేహశ్చ యస్య తత్ - తథా...
దావివ్యధుః - తస్మిన్నేవ క్షణే ॥ ౧౬ ॥ యానీతి ॥ అత్యాశ్చర్యేణ కురూద్వహేతి సంబోధనం - తథాహి - తైర్యాని ప్రయుక్తానిశస్త్రా

వ్యాననదత్పంచభిః । ఖం రోదసీ సర్వదిశోఽంతరం మహాన్ ఆపూరయన్నండకటాహమావృణోత్ ॥ ౮ ॥
తదాపతద్వై త్రిశిఖం గరుత్మతే హరిశ్శరాభ్యామభినత్త్రిధౌజసా । ముఖేషు తం చాపి శరైరతాడయ త్త
స్మై గదాం సోఽపి రుషా వ్యముంచత ॥ ౯ ॥ తామాపతంతీం గదయా గదాం మృధే గదాగ్రజో నిర్బిభిదే స
హస్రధా । ఉద్యమ్య బాహూనభిధావతోఽజితశ్శిరాంసి చక్రేణ జహార లీలయా ॥ వ్యసుః పపాతాంభసి
కృత్తశీర్షకో నికృత్తశృంగోఽద్రిరివేంద్రతేజసా ॥ ౧౦ ॥ తస్యాత్మజాస్సప్త పితుర్వధాతురాః ప్రతిక్రి
యామర్షజుషస్సముద్యతాః । తామ్రోఽంతరిక్షశ్శ్రవణో విభావసుర్వసుర్నభస్వానరుణశ్చ సప్త
మః ॥ ౧౧ ॥ పీఠం పురస్కృత్య చమూపతిం మృధే భౌమప్రయుక్తా నిరగుర్ధృతాయుధాః । ప్రాయుంజ
తాసాద్య శరానసీన్గదాశ్శక్త్యృష్టిశూలాన్యజితే రుషోల్బణాః ॥ ౧౨ ॥ తచ్ఛస్త్రకూటం భగవాన్స్వ
మార్గణైరమోఘవీర్యస్తిలశశ్చకర్త హ । తాన్పీఠముఖ్యాననయద్యమక్షయం నికృత్తశీర్షోరుభుజాంఘ్రి
వర్మణః ॥ ౧౩ ॥ స్వానీకపానచ్యుతచక్రసాయకైర్మృధే హతాంస్తాన్నరకో ధరాసుతః । నిరీక్ష్య దు
ర్మర్షణ ఆస్రవన్మదైర్గజైః పయోధిప్రభవైర్నిరాక్రమత్ ॥ ౧౪ ॥ దృష్ట్వా స భార్యం గరుడోపరిస్థితం
సూర్యోపరిష్టాత్సతడిద్ఘనం యథా । కృష్ణం స తస్మై వ్యసృజచ్ఛతఘ్నీం యోధాశ్చ సర్వే యుగపత్ప్రవివ్య
ధుః ॥ ౧౫ ॥ తద్భౌమసైన్యం భగవాన్గదాగ్రజో విచిత్రవాజైర్నిశితైశ్శిలీముఖైః । నికృత్తబాహూ
రుశిరోధ్రివిగ్రహం చకార తర్హ్యేవ హతాశ్వకుంజరమ్ ॥ ౧౬ ॥ యాని యోధైః ప్రయుక్తాని శస్త్రా
స్త్రాణి కురూద్వహ । హరిస్తాన్యచ్ఛినత్తీక్ష్ణైశ్శరైరేకైకశస్త్రిభిః ॥ ఉహ్యమానస్సుపర్ణేన పక్షా
భ్యాం నిఘ్నతా గజాన్ ॥ ౧౭ ॥ గరుత్మతా హన్యమానాస్తుండపక్షనఖైర్గజాః । పురమేవావిశన్నా
ర్తా నరకో యుధ్యయుధ్యత ॥ ౧౮ ॥ దృష్ట్వా విద్రావితం సైన్యం గరుడేనార్దితం స్వకమ్ । తం భౌమః
ప్రాహరచ్ఛక్త్యా వజ్రః ప్రతిహతో యతః ॥ ౧౯ ॥ నాకంపత తయా విద్ధో మాలాహత ఇవ ద్విపః । శూ
లం భౌమోఽచ్యుతం హంతుమాదదే వితథోద్యమః ॥ ౨౦ ॥ తద్విసర్గాత్పూర్వమేవ నరకస్య శిరో హరిః । అ
పాహరద్గజస్థస్య చక్రేణ క్షురనేమినా ॥ ౨౧ ॥ సకుండలం చారుకిరీటభూషితం బభౌ పృథివ్యాం పతితం
సముజ్జ్వలత్ । హాహేతి సాధ్విత్యృషయస్సురేశ్వరా మాల్యైర్ముకుందం వికిరంత ఈడిరే ॥ ౨౨ ॥ తత
శ్చ భూః కృష్ణముపేత్య కుండలే ప్రతప్తజాంబూనదరత్నభాస్వరే । సా వైజయంత్యా వనమాలయార్ప
యత్ప్రాచేతసం ఛత్రమథో మహామణిమ్ ॥ ౨౩ ॥ అస్తౌషీదథ విశ్వేశం దేవీ దేవవరార్చితమ్ । ప్రాం
జలిః ప్రణతా రాజన్భక్తిప్రవణయా ధియా ॥ ౨౪ ॥ భూమిః ॥ నమస్తే దేవదేవేశ శంఖచక్రగదాధర ।
భక్తేచ్ఛోపాత్తరూపాయ పరమాత్మన్నమోఽస్తు తే ॥ ౨౫ ॥ నమః పంకజనాభాయ నమః పంకజమాలి

ణి-తత్ప్రతైః పూర్వమేవ తత్సైన్యం సర్వం హత్వా- పశ్చాత్తాని శస్త్రాస్త్రాణి చ చిచ్ఛేద- తత్రాప్యేకైకం శస్త్రమస్త్రం చ త్రిభిస్త్రి
భిశ్శరైరిత్యాశ్చర్యం ॥ ౧౭ ॥ కించ ॥ గరుత్మతేతి ॥ అయుధ్యత నన్యవర్తత ॥ ౧౮ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ యతః యయా శక్త్యా వజ్రః ప్రతిహతో
సీత్ ॥ ౧౯ ॥ నేతి ॥ అసౌ గరుడస్తు నాకంపత - గరుడే వితథోద్యమస్సన్ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ తత ఇతి ॥ ప్రతప్తజాంబూనదమయాని రత్నా
ని తైః భాస్వరే - మేర్వంశభూతం మందరశిఖరం - మహామణిం చాపహారయదితి ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ విశ్వగ్యంజ్ఞాత్వా భూమిః స్తౌతి ॥ నమ ఇతి ॥ ప
మాత్మన్ దేవాద్యంతర్యామిన్ - భక్తానుగ్రహార్థం ఇచ్ఛయా స్వీకృత నానారూపాయ ॥ ౨౫ ॥ యేన నమంత్రేణకం తాః ప్రసన్నః ప్రాప్త

మాసీత్ - తేనమంత్రేణనమస్యతి ॥ నమఇతి ॥ పంకజంనాభౌయస్యతస్మై - జగత్కారణాయేత్యర్థః - అతఏవ - సర్వత్రీతిమయీ పంకజానాం మాలావిద్యతే యస్యతస్మై - ఏవంభూతంధ్యాయతాం - పంకజవత్ప్రసన్నతాపోపశమనే నేత్రేయస్యతస్మై - పంకజ వత్సుసేవ్యాపంకజాంకితౌవా అంఘ్రీ యస్యతస్మై - నమఇతి ॥ ౨౬ ॥ కించ ॥ నమఇతి ॥ భగవతేనిరతిశయైశ్వర్యాయ - కుతః - వాసుదేవాయసర్వభూతాశ్రయాయ - అతఏవవిష్ణవేవ్యాపినే - నహిసర్వభూతాశ్రయత్వంపరిచ్ఛిన్నస్య సంభవతీతితత్రాహ - పురుషాయసర్వస్మాత్పూర్వ మేవాసతే ॥ శ్రు ॥ పూర్వమేవాహమిహాసమితి - తత్పురుషస్య పురుషత్వమితి శ్రుతేః - ఏతదపికుతః - ఆదిబీజాయ - ఆదౌజగత్కారణస్యాపికారణాయ - ఏవమపినప్రాదాదివజ్జాడ్యమిత్యాహ - పూర్ణబోధాయేతి ॥ ౨౭ ॥ నన్వేవమపిస్వకారణత్వాత్పూర్వంసత్వంనస్యాదతఆహ ॥ అజాయేతి ॥ స్వయమజాయఅస్యచజనయిత్రే ఉభయత్రాపిక్రమేణ హేతుద్వయం - బ్రహ్మణేబృహతే అనంతశక్తయఇతిచ - బృహత్వాదజత్వం - అనంతశక్తిత్వాజ్జనయితృత్వమిత్యర్థః - ననుపిత్రాదయః పుత్రాదీనాంజనకాః - తేషాంచతత్పూర్వే - తేషాంచతథాభూతాని - తేషాంచస్వకర్మద్వారేణజీవాః - కిమత్రాహంతత్రాహ - పరావరాత్మన్నిత్యాది - పిత్రాద్యాత్మకత్వాత్త్వమేవజనకఇత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ ననుగుణావిశ్వోత్పత్త్యాదిహేతవః - తేచప్రధానస్యైవ - తస్యచపురుషః క్షోభకః - తత్రచకాలోనిమిత్తమితిప్రసిద్ధం - కిమత్రా

నే । నమఃపంకజనేత్రాయనమస్తేపంకజాంఘ్రయే ॥ ౨౬ ॥ నమోభగవతేతుభ్యంవాసుదేవాయవిష్ణవే । పురుషాయాదిబీజాయ పూర్ణబోధాయతేనమః ॥ ౨౭ ॥ అజాయజనయిత్రేఽస్యబ్రహ్మణేఽనంతశక్తయే । పరావరాత్మన్భూతాత్మన్పరమాత్మన్నమోఽస్తుతే ॥ ౨౮ ॥ త్వంవైసిసృక్షురజఉత్కటంప్రభోతమోనిరోధాయబిభర్ష్యసంవృతః । స్థానాయసత్త్వంజగతోజగత్పతేకాలఃప్రధానంపురుషోభవాన్పరః ॥ ౨౯ ॥ అహంపయోజ్యోతిరథానిలోనభోమాత్రాణిదేవామనఇంద్రియాణిచ । కర్తామహానిత్యఖిలంచరాచరంత్వయ్యద్వితీయేభగవన్నయంభ్రమః ॥ ౩౦ ॥ తస్యాత్మజోఽయంతవపాదపంకజంభీతఃప్రపన్నార్తిహరోపసాదితః । తత్పాలయైనంకురుహస్తపంకజంశిరస్యముష్యాఖిలకల్మషాపహమ్ ॥ ౩౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇతిభూమ్యార్థితోవాగ్భిర్భగవాన్భక్తినమ్రయా । దత్త్వాభయంభౌమగృహంప్రావిశత్సకలర్ద్ధిమత్ ॥ ౩౨ ॥ తత్రరాజన్యకన్యానాంషట్సహస్రాధికాయుతమ్ । భౌమాహృతానాంవిక్రమ్యరాజభ్యోదదృశేహరిః ॥ ౩౩ ॥ తంప్రవిష్టంస్త్రియోవీక్ష్యనరవర్యంవిమోహితాః । మనసావవ్రిరేఽభీష్టంపతిందైవోపసాదితమ్ ॥ ౩౪ ॥ భూయాత్పతిరయంమహ్యంధాతాతదనుమోదతామ్ । ఇతిసర్వాఃపృథక్కృష్ణేభావేనహృదయందధుః ॥ ౩౫ ॥ తాఃప్రాహిణోద్ద్వారవతీంసుమృష్టవిరజాంబరాః । నరయానైర్మహాకోశాన్రథాశ్వాన్ద్రవిణంమహత్ ॥ ౩౬ ॥ ఐరావతకులేభాంశ్చచతుర్దంతాంస్తరస్వినః । పాండురాంశ్చచతుష్షష్టింప్రేషయామాసకేశవః ॥ ౩౭ ॥ గత్వాసురేంద్రభవనందత్త్వాదిత్యైచకుండలే । పూజితస్త్రిదశేంద్రేణమహేంద్ర్యాణ్యాచసప్రియః ॥ ౩౮ ॥ చోదితోభార్యయోత్పాట్యపారిజాతంగరుత్మతి । ఆరోప్యసేంద్రాన్విబుధాన్నిర్జిత్యోపానయత్పురమ్ ॥ ౩౯ ॥ స్థాపితస్సత్యభామాయాగృహఉద్యానోపశోభనః । అన్వగుర్భ్రమరాస్స్వర్గా

హంతత్రాహ ॥ త్వమితి ॥ తమసోధారణేప్యసంవృతఏవ - స్థానాయపాలనాయ - జగతఃసృష్ట్యాద్యర్థం - ఉత్కటంరజఆది - త్వమేవబిభర్షి - సృజసీత్యర్థః - కాలప్రధానపురుషాః త్వద్వ్యతిరిక్తానసంతి - త్వంతుపరఃసర్వవ్యతిరిక్తః - అతస్త్వమేవజనయితేత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ కార్యకారణప్రపంచస్యతదవ్యతిరేకంతస్యచసర్వవ్యతిరేకముపపాదయతి ॥ అహమితి ॥ అహంభూమిః మాత్రాణిదేవామనఇంద్రియాణిచ - త్రివిధాహంకారకార్యాణి - కర్తాఽహంకారః ॥ ౩౦ ॥ ఏవంస్తుత్వాప్రార్థయతే ॥ తస్యేతి ॥ హేప్రపన్నార్తిహర - తస్యనరకస్యఆత్మజః అయంభగదత్తోనామభీతః - అతఏవ - మయాతవపాదపంకజముపసాదితః అభయప్రదానార్థం ॥ ౩౧ ॥ ఇతీతి ॥ అభయందత్త్వా ॥ ౩౨ ॥ తత్రేతి ॥ శతాధికమిత్యపిజ్ఞాతవ్యం - యదాహశ్రీపరాశరః ॥ శ్లో ॥ కన్యాపురేసకన్యానాం షోడశాతులవిక్రమః । శతాధికానిదదృశే సహస్రాణిమహామతఇతి - రాజభ్యఇత్యుపలక్షణం - సిద్ధాదిభ్యశ్చేతి - తథాతేనైవోక్తం ॥ శ్లో ॥ దేవసిద్ధాసురాదీనాంనృపాణాంచజనార్దన । హృత్వాహిసోఽసురఃకన్యారురోధనిజమందిరఇతి ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ తాఇతి ॥ ప్రాహిణోత్ప్రస్థాపయామాస - సుమృష్టాః కమనీయాశ్చతాః విరజాంబరాశ్చతాః - నరయానైః శిబికాభిః - అపిచ - మహాకోశానితి ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ గత్వేతి ॥ సప్రియఃసత్యభామాసహితః ॥ ౩౮ ॥ చోదితఇతి ॥ సత్యభామయాప్రేరితస్సన్ పారిజాతవృక్షంఉత్పాట్య - కృతవిబుధజయస్సన్ - ద్వారకాంవివేశ ॥ ౩౯ ॥ స్థాపిత

ఇతి॥ గృహోద్యానం నిష్కుటః ఉపశోభయతిస్మ॥ ౪౦॥ సేంద్రాన్ విబుధాన్ నిర్జిత్యేలీంద్ర కృష్ణయోస్సంగ్రామ ఉక్తః, తత్ర నకథం ప్రసాదితః స్వమనోరథేన-శ్రీకృష్ణేనసహేంద్రస్యకథంసంగ్రామఇత్యాశంక్యాహ ॥ యయాచేతి॥ అచ్యుతం అర్థసాధనమితి స్వ మర్దద్వయం-యాచతి భార్యాతాః- విగృహ్యతే విగ్రహంకరోతి మహానపి- తమః క్రోధం అఢ్యతాం ధనికతాం॥ ౪౧॥ అథోఇతి॥ యథాయథా వత్ - అనేన దేవక్యాదిబంధుజనసమాగమోపి ప్రతిగృహం యోగపద్యేన సూచితః- అవ్యయః సర్వత్రాపి సంపూర్ణః॥ ౪౨॥ అహో భాగ్యం నారీణామిత్యాహ త్రిభిః॥ గృహేష్వితి॥ అతర్క్యాణి కర్మాణి కరోతీతి తథాసః-నిరస్తం సామ్యమతిశయశ్చ యైరన్యేషాం తేషు గృహేషు- అనపాయీ అవస్థితః - రమాభిః లక్ష్మ్యంశభూతాభిః- నిజకామసంప్లుతః స్వానందపరిపూర్ణః - గార్హకమేధికాన్ గృహస్థధర్మాన్॥ ౪౩॥ ఇత్థమితి॥ అనురాగహాససహితమవలోకనంచ-తత్పూర్వకంనవసంగమంచ-తద్గతంజల్పంచ-తస్మిన్ లజ్జాంచ భేజుః॥ ౪౪॥ ప్రత్యుద్గమేతి॥ విశ్రమణం సంవాహనం - కేశప్రసారః కేశప్రసాధనం - దాసీనాం శతాని విద్యంతే యాసాం తథా భూతా అపి స్వయం విభోర్దాస్యం విదధురితి॥ ౪౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ఏకోనషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖

ద్వృగ్గంధాసవలంపటాః ॥ ౪౦ ॥ యయాచఆనమ్యకిరీటకోటిభిః పాదౌస్పృశన్నచ్యుత మర్థసాధనమ్। సిద్ధార్థ ఏతేనవిగృహ్యతే మహానహో సురాణాంచ తమో ధిగాఢ్యతామ్ ॥ ౪౧ ॥ అథోముహూర్త ఏకస్మిన్నానాగారేషు తాః స్త్రియః। యథోపయేమే భగవాన్ తావద్రూపధరోవ్యయః ॥ ౪౨ ॥ గృహేషు తాసామనపాయ్యతర్క్యకృన్నిరస్తసామ్యాతిశయేష్వవస్థితః। రేమే రమాభిర్నిజకామసంప్లుతో యథేతరో గార్హకమేధికాంశ్చరన్ ॥ ౪౩ ॥ ఇత్థం రమాపతిమవాప్య పతిం స్త్రియస్తా బ్రహ్మాదయోపి న విదుః పదవీం యదీయామ్। భేజుర్ముదావిరతమేధితయానురాగహాసావలోకనవసంగమజల్పలజ్జాః ॥ ౪౪ ॥ ప్రత్యుద్గమాదరభయాసనపాదశౌచతాంబూలవిశ్రమణవీజనగంధమాల్యైః। కేశప్రసారశయనస్నపనోపహార్యైర్దాసీశతా అపి విభోర్విదధుస్మ దాస్యమ్॥ ౪౫ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-ఏకోనషష్టితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖

శ్రీకృష్ణరుక్మిణీదేవ్యోః పరస్పరనర్మోక్తిప్రవచనఘట్టః.

శ్రీశుకః ॥ కర్హిచిత్సుఖమాసీనం స్వతల్పస్థం జగద్గురుమ్। పతింపర్యచరద్భైష్మీ వ్యజనేన సఖీజనైః॥
౧॥ యస్త్వేతల్లీలయా విశ్వం సృజత్యత్త్యవతీశ్వరః। సహిజాతస్స్వసేతూనాం గోపీథాయ యదుష్వ
జః॥ ౨॥ తస్మిన్నంతర్గృహే భ్రాజన్ముక్తాదామవిలంబినా। విరాజితే వితానేన దీపైర్మణిమయైరపి॥
౩॥ మల్లికాదామభిర్ధూపైర్దీప్తద్విరేఫకులనాదితే। జాలరంధ్రప్రవిష్టైశ్చ గోభిశ్చంద్రమసోమలైః॥
౪॥ పారిజాతవనామోదవాయునోద్యానశాలినా। ధూపైరగరుభీ రాజన్ జాలరంధ్రవినిర్గతైః॥
౫॥ పయఃఫేననిభేశుభ్రే పర్యంకే కశిపూత్తమే। ఉపతస్థే సుఖాసీనం జగతామీశ్వరం పతిమ్॥ ౬॥ వా
లవ్యజనమాదాయ రత్నదండం సఖీకరాత్। తేన వీజయతీ దేవీ ఉపాసాంచక్ర ఈశ్వరమ్। ౭॥ సోపా
చ్యుతం క్వణయతీ మణినూపురాభ్యాం రేజేంగులీయవలయవ్యజనాగ్రహస్తా। వస్త్రాంతగూఢకుచకుం

శ్లో॥ అథషష్టితమే కృష్ణః పరిహాసేన రుక్మిణీమ్। కోపయిత్వా తతః ప్రేమకలహే తామసాంత్వయత్ ॥ రామారామజనానందమహోదయవిడంబనైః। రుక్మిణ్యాః ప్రేమకలహ ఛద్మనైశ్వర్యమీర్యతే ॥ కర్హిచిదితి ॥ స్వతల్పస్థం స్వపర్యంకస్థం ॥ ౧॥ వక్ష్యమాణం రుక్మిణ్యాః శ్రియః శ్రీకృష్ణే పరమప్రేమసంభావయితుం తస్యోక్తమేవతత్త్వమనుస్మారయతి ॥ యస్త్వితి॥ ౨॥ ఆదౌ తావత్ త్రిభిశ్శ్లోకైః మందిరమనువర్ణయతి ॥ తస్మిన్నితి ॥ తచ్ఛబ్దేనాతిప్రసిద్ధమాహ - భ్రాజంతి ముక్తాదామాని తేషాం విలంబాః సంతి యస్మిన్ - తేన వితానేన విరాజితే- తృతీయాంతానాం విరాజితపదేనాన్వయః ॥ ౩॥ మల్లికేతి ॥ సుగంధితయా ద్విరేఫకులైః నాదితే - ప్రవిశద్భిశ్చంద్రరశ్మిభిః॥ ౪॥ పారిజాతేతి ॥ నిర్గచ్ఛద్భిః అగరుసంభవధూపైశ్చాతిమనోహరత్వం దర్శితం ॥ ౫ ॥ పయఇతి ॥ పయసః క్షీరస్య ఫేన ఇవ మృదుని పర్యంకే కశిపు ఏతే కశిపూత్తమే హంసతూలికాయాం- ఉపతస్థే అసేవత॥ ౬ ॥ తదేవాభినయతి ॥ వాలవ్యజనమితి॥ ౭॥ సేతి ॥ ఉపాచ్యుతం అచ్యుతస్య సమీపే - సామణినూపురాభ్యాం రేజే- కథం రేజే క్వణయతీ మణిమయౌ నూపురౌ కూజయంతీతి తథా -అంగులీయవలయవ్యజనాని అగ్రహస్తే హస్తాగ్రే యస్యాస్సా- వస్త్రాంతే గూఢౌ స్థగితౌ కుచౌ తయోః కుంకుమం తేన శోణో హారస్తస్య భాసా- తథా నితంబే ధృతయా పరార్ధ్యా

మాల్యా కాంచీతయా చ రేజే॥ ౯॥ తామితి॥ తాం నిరీక్ష్య - శ్రీతస్స్మయమానో హరిరాబభాషే - కథంభూతాం - యా లీలయా ధృతతనోస్స్వస్య అనురూపరూపా అనురూపం రూపం యస్యాస్సా - యథోక్తం శ్రీపరాశరేణ॥ శ్లో॥ దేవత్వే దేవదేహేయం మనుష్యత్వే చ మానుషీ। విష్ణోర్దేహానురూపాం వై కరోత్యేషాత్మనస్తనుమితి - కించ - అలకైః కుండలాభ్యాం నిష్కేణ పతకేన చాలంకృతకంఠేన చతుర్దిక్షు శోభితేవ వక్త్రేణోల్లసంతీ స్మితసుధా యస్యాస్తాం॥౯॥ సర్వగుణయుక్తాయా అపి తవ బుద్ధిమర్మాం దైత్యాశయేనాహ్యేకాదశభిః॥ రాజపుత్రీతి॥ హే రాజపుత్రి - లోకపాలానామివ విభూతిరైశ్వర్యం యేషాం తైః - తథా మహాప్రభావైః ఆఢ్యైః రూపాదిభిరూర్జితైశ్చ - పూర్వమీప్సితాసి॥౧౦॥ తానితి॥ తాన్ హిత్వా నోస్మాన్ అసమాన్ - కస్మాత్ వవృషే వృతవతీ త్వం॥౧౧॥ కించ॥ రాజభ్య ఇతి॥ ప్రాయశః రాజభ్యో జరాసంధాదిభ్యః - బిభ్యతః భయం ప్రాప్నువతః॥ ౧౨॥ అస్పష్టేతి॥ అస్పష్టవర్త్మనాం అవిజ్ఞాతాచారాణాం - అలోకపథం అశాస్త్రపారతంత్ర్యం అస్త్రీపారతంత్ర్యం వా - పదవీం మార్గం - ఆస్థితాః అనుసృతాః॥ ౧౩॥ కించ॥ నిష్కించనా ఇతి॥౧౪॥ యయోరితి॥ ఆ

కుమశ్శోణహారభాసా నితంబధృతయా చ పరార్థ్యకాంచ్యా॥౯॥ తాం రూపిణీం శ్రియమనన్యగతిం నిరీక్ష్య
యా లీలయా ధృతతనోరనురూపరూపా। ప్రీతస్స్మయన్నలకకుండలనిష్కకంఠవక్త్రోల్లసత్స్మిత
సుధాం హరిరాబభాషే॥౯॥ శ్రీకృష్ణః॥ రాజపుత్రీప్సితా భూపైర్లోకపాలవిభూతిభిః। మహానుభావై
శ్శ్రీమద్భీరూపౌదార్యబలోర్జితైః॥ ౧౦॥ తాన్ ప్రాప్తానర్థినో హిత్వా చైద్యాదీన్ స్మరదుర్మ
దాన్। దత్తా భ్రాత్రా స్వపిత్రా చ కస్మాన్నో వవృషేసమాన్॥ ౧౧॥ రాజభ్యో బిభ్యతస్సుభ్రు
సముద్రం శరణం గతాన్। బలవద్భిః కృతద్వేషాన్ ప్రాయస్త్యక్తనృపాసనాన్॥౧౨॥ అస్పష్టవర్త్మ
నాం పుంసామలోకపథమీయుషామ్। ఆస్థితాః పదవీం సుభ్రు ప్రాయస్సీదంతి యోషితః॥ ౧౩॥ నిష్కిం
చనా వయం శశ్వన్నిష్కించనజనప్రియాః। తస్మాత్ప్రాయేణ న హ్యాఢ్యా మాం భజంతి సుమధ్యమే॥౧౪॥
యయోరాత్మసమం విత్తం జన్మైశ్వర్యాకృతిర్భవః। తయోర్వివాహో మైత్రీ చ నోత్తమాధమ
యోః క్వచిత్॥ ౧౫॥ వైదర్భ్యేతదవిజ్ఞాయ త్వయాదీర్ఘసమీక్షయా। వృతా వయం గుణైర్హీనా భి
క్షుభిశ్శ్లాఘితా ముధా॥ ౧౬॥ అథాత్మనోనురూపం వై భజస్వ పురుషర్షభమ్। యేన త్వమాశిషస్స
త్యా ఇహాముత్ర చ లప్స్యసే॥ ౧౭॥ చైద్యసాల్వజరాసంధదంతవక్త్రాదయో నృపాః। మమ ద్విషంతి
వామోరు రుక్మీ చాపి తవాగ్రజః॥ ౧౮॥ తేషాం వీర్యమదాంధానాం దృప్తానాం స్మయనుత్తయే। ఆనీతా
సి మయా త్వం చ తేజోపహరతాసతామ్॥ ౧౯॥ ఉదాసీనా వయం నూనం న స్త్ర్యపత్యార్థకాముకాః।
ఆత్మలబ్ధ్యాస్మహే పూర్ణా గేహయోర్జ్యోతిరక్రియాః॥ ౨౦॥ శ్రీశుకః॥ ఏతావదుక్త్వా భగవానా
త్మానం వల్లభామివ। మన్యమానామవిశ్లేషాత్తద్దర్పఘ్న ఉపారమత్॥ ౨౧॥ ఇతి త్రిలోకాధిపతేస్త
దాత్మనః ప్రియస్య దేవ్యశ్రుతపూర్వమప్రియమ్। ఆశ్రుత్య భీతా హృది జాతవేపథుశ్చింతాం దురం
తాం రుదతీ జగామ హ॥ ౨౨॥ పదా సుజాతేన నఖారుణశ్రియా భువం లిఖంత్యశ్రుభిరంజనాసితైః। ఆ
సించతీ కుంకుమరూషితౌ స్తనౌ తస్థావధోముఖ్యతిదుఃఖరుద్ధవాక్॥ ౨౩॥ తస్యాస్సుదుఃఖభయశోకవినష్ట
బుద్ధేర్హస్తాచ్ఛ్లథద్వలయతో వ్యజనం పపాత। దేహశ్చ విక్లబధియస్సహసైవ ముహ్యన్ రంభేవ వాత

త్మసమం పరస్పరమనురూపం - జన్మైశ్వర్యాభ్యాం సహితా ఆకృతిః రూపం జాతిర్వా సమా॥ ౧౫॥ వైదర్భీతి॥ న దీర్ఘా సమీక్షా విచారో యస్యాస్తయా॥ ౧౬॥ అథేతి॥ అథ ఇదానీమపి॥ ౧౭॥ తర్హి కిమిత్యానీతాహమితి చేత్తత్రాహ॥ చైద్యేతి॥ మమ మాం ద్విషంతి॥ ౧౮॥ తేషామితి॥ స్మయనుత్తయే గర్వాపనయనాయ॥ ౧౯॥ స్త్రీకామ ఇతి దుస్సహమౌదాసీన్యమకామత్వం చాహ॥ ఉదాసీనా ఇతి॥ గేహయోః దేహగేహయోః - ఉదాసీనాః - అత ఏవ - జ్యోతిరక్రియాః జ్యోతిః ప్రదీపాది - తద్వత్సాక్షిమాత్రతయా క్రియారహితాః - ఆస్మహే వర్తామహ ఇతి॥ ౨౦॥ ఏతావదితి॥ అవిశ్లేషాద్ధేతో రాత్మానం వల్లభా మే వేత్యేవార్థే ఇవశబ్దః - ఆత్మానమేవ వల్లభాం - సర్వాసు అహమేవ వల్లభా నాన్యేతి మన్యమానాం గర్వితామిత్యర్థః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ చింతాలక్షణమాహ॥ పదేతి॥ నఖైరరుణా శ్రీః కాంతిర్యస్య తేన - సుకోమలేన పదా॥ ౨౩॥ తస్యా ఇతి॥ సుదుఃఖమప్రియశ్రవణాత్ - భయం త్యాగశంకయా శోకః అనుతాపః - తైర్వినష్టా బుద్ధిర్యస్యాస్తస్యాః - శ్లథంతి పతంతి వలయాని యస్మాత్ - హస్తాత్ - దేహశ్చ పపాత - విక్లబా వివశా ధీర్యస్యాస్తస్యాః॥ ౨౪॥ తమితి॥

హాస్యప్రౌఢిం గాంభీర్యం - అన్వకంపత దయాం కృతవాన్ - ఏతస్యామబలాయాం పరిహాస మజానంత్యాం కిమర్థం మచ్ఛతురతయ్య విరరామేత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ పర్యంకాదితి ॥ చతుర్భుజ ఇతి ఉత్థాపనాశ్లేషణవక్త్రపరిమార్జనాద్యర్థమావిష్కృత చతుర్భుజః - సమూహ్య నిబధ్య ॥ ౨౬ ॥ ప్రమృజ్యేతి ॥ అశ్రుభిః కలే శోభితే శుచా శోకాశ్రుభిః ॥ ౨౭ ॥ సాంత్వయామాసేతి ॥ సాంత్వయ సమను నీతవాన్ ॥ ౨౮ ॥ మేతి ॥ మామాం - త్వద్వచః కిం వదిష్యసీతి శ్రోతుకామేన శ్రోతుమిచ్ఛతా - క్ష్వేళ్యా నర్మణా - వివిధ రితముక్తం - న తు తత్త్వతః - హే అంగనే హే సుందరి ॥ ౨౯ ॥ ముఖమితి ॥ ప్రేమసంరంభేణ ప్రణయకోపేన స్ఫురితః కంపితోఽధరో యస్మిన్ తత్ - కటాక్షేపైః కటాక్షైః, తైరాక్షేపైరరుణావపాంగౌ యస్మిన్ తత్ - అత ఏవ - సుందరం కుటిలం భ్రుకుటీతటం యస్మిన్ తత్ ॥ ౩౦ ॥ నను హే తవ కిం కౌతుకం సుఖం వా అత ఆహ ॥ అయమితి ॥ నర్మైర్నర్మభిః - యామః కాలః ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ బభాషేతి ॥ భగవతస్తస్యైశ్వర్యయుక్తం ముఖం - సవ్రీడేన హాసేన రుచిరేణ స్నిగ్ధేన చాపాంగేన వీక్షమాణా ॥ శ్లో ॥ అసమత్వం భయం దుర్గాశ్రయణం ప్రబలైః కలిః । అరాజత్వ త్వాలౌకికేహావసాదనమ్ ॥ నిష్కించనత్వం తత్ప్రీతిరాధ్యానాదరణీయతా । అనౌచిత్యం సగుణత్వం ప్రభాషాపూచభిక్షుభిః ॥ ఔదాసీన్య కామత్వం స్వదాః పార్షదాః శాసతః ॥ అజ్ఞత్వాదీన్ ఘటదశ త్వైభిష్మ్య రాజ్ఞాం బహూన్ గుణాన్ ॥ కృష్ణస్యో[illegible]తాన్ భైష్మీ స్వపక్షత

నిహతా ప్రవికీర్య కేశాన్ ॥ ౨౪ ॥ తం దృష్ట్వా భగవాన్ కృష్ణః ప్రియాయాః ప్రేమబంధనమ్ । హాస్యప్రౌఢిమజానంత్యాః కరుణస్సోన్వకంపత । ౨౫॥ పర్యంకాదవరుహ్యాశు తాముత్థాప్య చతుర్భుజః । కేశాన్సమూహ్య తద్వక్త్రం ప్రామృజత్పద్మపాణినా ॥ ౨౬॥ ప్రమృజ్యాశ్రుకలే నేత్రే స్తనౌ చోపహతౌ శుచా । ఆశ్లిష్య బాహునా రాజన్ననన్యవిషయాం సతీమ్ । ౨౭ । సాంత్వయామాస సాంత్వజ్ఞః కృపయా కృపణాం ప్రభుః । హాస్యప్రౌఢభ్రమచ్చిత్తామతదర్హాం సతాం గతిః । ౨౮। శ్రీకృష్ణః ॥ మా మా వైదర్భ్యసూయేథా జానే త్వాం మత్పరాయణామ్ । త్వద్వచః శ్రోతుకామేన క్ష్వేళ్యాచరితమంగనే । ౨౯। ముఖం చ ప్రేమసంరంభస్ఫురితాధరమీక్షితుమ్ । కటాక్షేపారుణాపాంగం సుందరభ్రుకుటీతటమ్ । ౩౦॥ అయం హి పరమో లాభో గృహేషు గృహమేధినామ్ । యన్నర్మైరీయతే యామః ప్రియయా భీరు భామిని । ౩౧। శ్రీశుకః ॥ సైవం భగవతా రాజన్ వైదర్భీ పరిసాంత్వితా । జ్ఞాత్వా తత్పరిహాసోక్తిం ప్రియత్యాగభయం జహౌ । ౩౨ । బభాష ఋషభం పుంసాం వీక్షంతీ భగవన్ముఖమ్ । సవ్రీడహాసరుచిరస్నిగ్ధాపాంగేన భారత ॥ (రుక్మిణీ చారుసర్వాంగీ సాక్షాచ్ఛ్రీరనపాయినీ) । ౩౩ ।

రుక్మిణీ ॥ నన్వేవమేతదరవిందవిలోచనాహ యద్వై భవాన్ భగవతోఽసదృశీ విభూమ్నః । క్వ స్వే మహిమ్న్యభిరతో భగవాంస్త్ర్యధీశః క్వాహం గుణప్రకృతిరజ్ఞగృహీతపాదా ॥ ౩౪॥ సత్యం భయాదివ గుణేభ్య ఉరుక్రమాంతః శేతే సముద్ర ఉపలంభనమాత్ర ఆత్మా । నిత్యం కదింద్రియగణైః కృతవిగ్రహస్త్వం త్వత్సేవకైర్నృపపదం విధుతం తమోంధమ్ ॥ ౩౫ ॥ త్వత్పాదపద్మమకరందజుషాం మునీనాం వర్త్మాస్ఫుటం నృపశుభిర్ననుదుర్విభావ్యమ్ । యస్మాదలౌకికమివేహితమీశ్వరస్య భూమంస్తవేహితమథో అను

స్తవైః ॥ శ్రీధరీయా ఇమే ॥ భగవతః స్వనిందాపరాణీవ యాని వాక్యాని - తాని సర్వోత్కర్షపరతయా వ్యాచష్టే - కాంతా ప్రతిభాషతే స్మ । ౩౪ తత్ర యదుక్తం కస్మాన్నో వవృషే సమానితి - తత్రాసామ్యం సత్యమేవేత్యాహ ॥ నన్వితి ॥ హే అరవిందలోచన - త్ర్యధీశః త్రయాణాం బ్రహ్మాదీనామపి అధీశో నియంతా త్వం - క్వ క్వ చాహం గుణప్రకృతిః త్రిగుణస్వభావా ప్రాకృతగుణమయీ ప్రకృతిర్వా - న మత్సమో వా శ్రీః స నైరుపాస్యత్వాదిత్యత ఆహ - అజ్ఞైః స్వకామైర్గృహీతౌ పాదౌ అంఘ్రీ యస్యాస్సా ॥ ౩౪ ॥ యదుక్తం - రాజభ్యో బిభ్యతః సుభ్రు సముద్రం శరణం గతానితి తత్రాహ ॥ సత్యమితి ॥ హే ఉరుక్రమ ఇతి భయాభావం దర్శయతి - గుణాః శబ్దాదయ ఏవ రాజానః ఇతి రాజానః - తేభ్యో భయాదివేతి అంతః హృదయే సముద్రే తద్వదగాధే - విషయాకారై రపరిచ్ఛిన్న ఇత్యర్థః - శేతే ఉజ్జ్వలతయా ప్రకాశతే - ఉపలంభనమాత్రః చైతన్యఘనః ఆత్మా భవానితి - బలవద్భిః కృతద్వేషానితి యదుక్తం - తదపి సత్యమిత్యాహ - నిత్యమితి కదింద్రియగణైః కుత్సితై బహిర్ముఖై రింద్రియగణైః కృత్స్నైః ప్రాయేణ బహువచనం - కుత్సిత ఇంద్రియగణో యేషామితి వా - [illegible] విగ్రహః [illegible] వా ప్రతీతేః - యదుక్తం త్యక్తనృపాసనానితి తద్యుక్తమేవేత్యాహ - త్వత్సేవకైరితి నృపాణాం పదం [illegible] - అంధం గాఢం తమ ఇవ [illegible] అవివేకబహుళత్వాత్ త్వత్సేవకై రేవ త్యక్తం కిం పునర్వక్తవ్యం త్వయా త్యక్తమితి ॥ ౩౫ ॥ అస్పష్టవర్త్మనాం పుంసామలోకపథమీయుషామ్

చామితియదుక్తంతదపితథైవేత్యాహ ॥ త్వత్త్వాదేతి ॥ నృపశుభిః నరాకారైః పశుభిః - కింపునర్వక్తవ్యంతవవర్త్మాఽస్ఫుటమితి - కించ - యస్మాత్ యేభవంతమనువర్తంతే తేషామపి ఈహితంఅలౌకికమేవ - అథో అతః కిముత వక్తవ్యంతవేశ్వరస్యేహితం అలౌకికమితి - ఆస్థితాఃపదవీంసుభ్రు ప్రాయస్సీదంతి యోషితఇత్యస్యపరిహారంవక్ష్యతి - యద్వాంఛయేతిపంచమశ్లోకేన ॥ ౩౬ ॥ నిష్కించనావయంశశ్వన్నిష్కించనజనప్రియాః - తస్మాత్ప్రాయేణనహ్యాఢ్యామాంభజంతిసుమధ్యమఇత్యేతచ్ఛ్లోకోక్తందోషత్రయంపరిహరతి ॥ నిష్కించనఇతి ॥ దరిద్రతాలక్షణంనిష్కించనత్వంతుతవనఘటతఇత్యాహ - యస్మాదితి - అన్యతో బలిభుజఃపూజ్యా అపిబ్రహ్మదయోయస్మైభవతే బలింహరంతి - తస్యసర్వేశ్వరస్యభవతోదరిద్రతానఘటత ఇత్యర్థః - నిష్కించనజనప్రియా ఇత్యత్రతత్పురుషేణ బహువ్రీహిణా వానిందాస్యాదితి స్వయముభయథాస్తౌతి - ప్రేష్ఠోభవానితి - బలిభుజాంబ్రహ్మదీనాంలోకేశ్వరాణాంత్వంప్రేష్ఠః - తేపి - తుభ్యంతవేతి - తస్మాత్ప్రాయేణనహ్యాఢ్యామాంభజంతీత్యస్యోత్తరంనత్వావిదంతీతి - ఆఢ్యతయాఅంధాః - త్వాత్వాం - అంతకంనవిదంతీతి - అతస్తేఅసుతృపఃఅసూనేవతర్పయంతి నత్వాంభజంతీత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ బలిభుజామపిభవాన్ప్రేష్ఠఇత్యత్రహేతుంవదంతీయదోరాత్మసమంవిత్తమిత్యనేనోక్తమనౌచిత్యంపరిహరతి ॥ త్వమితి ॥ ఫలాత్మా పరమానందస్వరూపః ॥ త్వ ॥ ఎతస్యైవానందస్యాన్యానిభూతానిమాత్రాముపజీవంతీతిశ్రుతేః - సమాజఃసేవ్యసేవకభావలక్షణసంబంధః - నతుపుంసఃస్త్రియాశ్చ - మిథోరతయోః అ-వివక్ష్యతసుఖదుఃఖినోస్తదాకులయోరిత్యర్థః ॥ ౩౮ ॥ భిక్షుభిఃశ్లాఘితేహా ముధేత్యస్యపరిహారః ॥ త్వమితి ॥ భిక్షుపదవ్యాఖ్యానంన్యస్తదండైర్మునిభిరితిముధేత్యస్యపరిహారః ఆత్మేతియదర్థేసర్వాంప్రియంభవతితస్యజగతామాత్మనస్తవవరణంనవృథేత్యర్థః - కించ - ఆత్మదఇతి - వైదర్భ్యేతదవిజ్ఞాయత్వయా

యేభవంతమ్ ॥ ౩౬ ॥ నిష్కించనోననుభవాన్నయతోస్తికించిద్యస్మైబలింబలిభుజోపిహరంత్యజాద్యాః । నత్వావిదంత్యసుతృపోంతకమాఢ్యతాంధాః ప్రేష్ఠోభవాన్బలిభుజామపితేపితుభ్యమ్ ॥ ౩౭ ॥ త్వంవైసమస్తపురుషార్థమయఃఫలాత్మాయద్వాంఛయాసుమతయోవిసృజంతికృత్స్నమ్ । తేషాంవిభోసముచితోభవతస్సమాజఃపుంసస్స్త్రియాశ్చరతయోస్సుఖదుఃఖినోర్న ॥ ౩౮ ॥ త్వంన్యస్తదండమునిభిర్గదితానుభావఆత్మాత్మదశ్చజగతామితిమేవృతోసి । హిత్వాభవద్భ్రువఉదీరితకాలవేగధ్వస్తాశిషోబ్జభవనాకపతీన్కుతోన్యే ॥ ౩౯ ॥ జాడ్యంవచస్తవగదాగ్రజయస్తుభూపాన్విద్రావ్యశార్ఙ్గనినదేనజహర్థమాంత్వమ్ । సింహోయథాస్వబలిమీశపశూన్స్వభాగంతేభ్యోభయాద్యదుదధింశరణంప్రపన్నః ॥ ౪౦ ॥ యద్వాంఛయానృపశిఖామణయోంగవైన్యజాయంతనాహుషగయాదయఐకపత్యమ్ । రాజ్యంవిసృజ్యవివిశుర్వనమంబుజాక్షసీదంతితేనుపదవీంతఇహాస్థితాఃకిమ్ ॥ ౪౧ ॥ కాన్యంశ్రయేతతవపాదసరోజగంధమాఘ్రాయసన్ముఖరితంజనతాపవర్గమ్ । లక్ష్మ్యాలయంత్వవిగణయ్యగుణాలయస్యమర్త్యాసదోరుభయమర్థవివిక్తదృష్టిః ॥ ౪౨ ॥ తంత్వానురూపమభజంజగతామధీశమాత్మానమత్రచపరత్రచకామపూరమ్ । స్యాన్మేతవాంఘ్రిరరణంసృతిభిర్భ్రమంత్యాయో

దీర్ఘాసమీక్షమేతిస్వస్మిన్నుక్తదోషద్వయంపరిహరతి - ఇతీతి - ఇతిజ్ఞాత్వైవమేమయావృతోసీత్యజ్ఞానపరిహారః - హిత్వేతి - అదీర్ఘాసమీక్షత్వపరిహారఃభవతోభ్రువస్సకాశాదుదీరితోయఃకాలఃతస్యవేగః తేనధ్వస్తాఆశిషోయేషాంతాన్ బ్రహ్మదీనపివిహాయకుతోన్యేవ రాకాఇతిభావః ॥ ౩౯ ॥ స్వాజ్ఞానంపరిహృత్యపురుషాంతరగుణవర్ణనప్రదీప్తకోపసంరంభేణ తస్మిన్నేవాజ్ఞానమాపాదయతి ॥ జాడ్యమితి ॥ సింహోయథాపశూన్విద్రావ్య స్వబలింహరతి - తథాశార్ఙ్గధనుర్నాదేనైవజరాసంధాదీన్విద్రావ్య మాంస్వభాగంశ్రియంయస్త్వంహృతవానసి - తస్యతవరాజభ్యోభయాదుదధింప్రపన్నఇతియద్వచోభాషణం - తజ్జాడ్యంమాంద్యంనఘటతఇత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥ యచ్చాస్యదస్పష్టవర్త్మనామిత్యాదినార్థాత్త్వాంభజంతస్సీదంతీత్యవసాదనంప్రమావహత్వముక్తంతదపిమందమేవేత్యాహ ॥ యద్వాంఛయేతి ॥ యస్యతవభజనవాంఛయానృపోత్తమాఃఅంగోవేనస్యపితా - వైన్యఃపృథుః - జాయంతః భరతః - నాహుషోయయాతిః - గయశ్చాదిర్యేషాంతే - యేతేతవ - అనుపదవీంమార్గం - ఆస్థితాఃఆశ్రితాః - తేకింసీదంతి - నసీదంత్యేవ - అపితు త్వత్పదంప్రాప్తాఇత్యర్థః - ఏవంచకోపావేశేనఅవసాదనస్య పరిహారాదస్పష్టవర్త్మనామిత్యేతదానంతర్యంవిహాయాత్రోక్తంపశ్చాదుక్తమ్ ॥ ౪౧ ॥ యచ్చోక్తంఅథాత్మనోనురూపమితి తత్రాహ - శ్లోకద్వయేన ॥ కేతి ॥ గుణానామాలయస్యతవపాదసరోజగంధం జనతాయాఅపవర్గం మోక్షరూపం - లక్ష్మ్యాఆలయంసన్సేవ్యం - సద్భిర్ముఖరితంవర్ణితమాఘ్రాయతమవిగణయ్యమర్త్యానాంమరణధర్మకంసదాఉరుభయంయస్యతమన్యం - కాస్త్రీశ్రయేత - సేవేత - అర్థావివిక్తాదృష్టిర్యస్యాస్సా - గుణాలయస్యేత్యనేనగుణైర్హీనా ఇతియదుక్తంతదపాస్తమ్ ॥ ౪౨ ॥ అతస్త్వామేవఅహమభజమిత్యాహ ॥ తమితి ॥ ప్రార్థనాయతేస్యాదితి - అరణంశరణం - సృతిభిః దేవతిర్యగాదిజన్మభిః - శ్రుతిభిరితి పాఠాంతరేశబ్దార్థావాచకా

కమలాశ్రయణై రిత్యర్థః - కథంభూతస్యతవ - యస్త్వం. అనృతస్యసంసారస్యఅపవర్గో నాశోయస్మాత్సః - భజంత ముపయాతి ఆత్మ
సాత్కరోతి. తస్యతవాంఘ్రీ ఇతి. భీతస్య హిశరణమేవ. అనురూపం భజనయోగ్యం. అతస్త్వాం త్వామభజమిత్యర్థః॥ ౪౩॥ యేషాం త్వ
ష్టాం బహవో గుణాః రాజపుత్ర్యః ప్సితా భూపైః లోకపాలవిభూతిభిరిత్యాదినా తత్ర సేర్ష్యాణాం సశాపం సాంగుళిభంగం చాహ ద్వాభ్యాం తస్యా
స్యా ఇతి॥ ఖరాఇవ కేవలంభారవాహాః - గావో బలీవర్దా ఇవ నిత్యం వ్యాపారక్లిష్టాః - శ్వాన ఇవావమతాః - బిడాలా ఇవ కృపణాః
ప్రాశ్చ. భృత్యా ఇవ కింకరాః - నృపాస్తస్యాః దుర్భగాయాః - పతయః స్యుః - యస్యాః కర్ణపథం త్వత్కథా న ప్రాప్నుయాదితి॥ ౪౪॥
తథాహి॥ త్వగితి॥ తే పదాబ్జమకరందమజిఘ్రతీ సతీ యా స్త్రీ విమూఢా సా - కాంతోయమితి మతిర్యస్యాస్సా కాంతమతిః - జీవచ్ఛవం త
తి. త్వగాదిభిః బహిః పినద్ధం ఛన్నం - అంతర్మాంసాదిమయమితి॥ ౪౫॥ యదుక్తముదాసీనా వయమిత్యాది తత్రాహ ॥ అస్త్వితి॥ యు
ష్మత్వం నిరపేక్షస్తథాపి మమ తే చరణానురాగోస్తు - మయి చ అనతిరిక్తా అనతిశయవతీ దృష్టిర్యస్య తస్య తే - ఆత్మని ఆత్మన్యేవ - రతస్య
హీనతవ తేన కో లాభః - త్వచ్చరణానురాగ ఏవ మహాలాభః - కించ యర్హి అస్య విశ్వస్య వృద్ధయే - ఉపాత్తా రజసః అతిమాత్రా ఉత్కటత్వం
యేన సః - తథాభూతస్సన్ - మాం సమీక్షసే - ఉ ఇవార్థే - హ హర్షే - తదేవ నః పరమానుకంపా అత్యనుగ్రహ ఇతి॥ ౪౬॥ తదేవం తదు
క్తం సర్వం ప్రతివ్యాఖ్యాయ ప్రసన్నచిత్తా మంత్రముపదిశంత్యాహ ద్వాభ్యాం ॥ నేతి ॥ అథాత్మనోనురూపమిత్యాదితే వచః అలీకం

వై భజంతముపయాత్యనృతాపవర్గః॥ ౪౩॥ తస్యాస్స్యురచ్యుతనృపాభవతోపదిష్టాః స్త్రీణాంగృ
హేషుఖరగోశ్వబిడాలభృత్యాః। యత్కర్ణమూలమరికర్శన నోపయాయాద్యుష్మత్కథామృడవి
రించసభాసుగీతా॥ ౪౪ ॥ త్వక్శ్మశ్రురోమనఖకేశపినద్ధమంతర్మాంసాస్థిరక్తకృమివిట్కఫపిత్తవా
తమ్। జీవచ్ఛవంభజతికాంతమతిర్విమూఢాయాతేపదాబ్జమకరందమజిఘ్రతీస్త్రీ ॥ ౪౫॥ అస్త్వం
బుజాక్షమమతేచరణానురాగఆత్మన్రతస్యమయిచానతిరిక్తదృష్టేః। యర్హ్యస్యవృద్ధయఉపాత్తర
జోతిమాత్రో మామీక్షసేతదుహనఃపరమానుకంపా॥ ౪౬ ॥ నైవాలీకమహంమన్యేవచస్తేమధుసూ
దన। అంబాయాఇవహిప్రాయఃకన్యాయాస్స్యాద్రతిఃక్వచిత్ ॥ ౪౭ ॥ వ్యూఢాయాశ్చాపిపుంశ్చ
ల్యామనోభ్యేతినవంనవమ్। బుధోసతీంనబిభృయాత్తాంబిభ్రదుభయచ్యుతః॥ ౪౮ ॥ శ్రీభగవాన్॥
సాధ్వ్యేతచ్ఛ్రోతుకామైనరాజపుత్రీప్రలంభితా। మయోదితంయదన్వాత్థతత్సర్వంసత్యమేవహి॥
౪౯ ॥ యాన్యాన్కామయసేకామాన్మయ్యకామాయమానిని। సంతిహ్యేకాంతభక్తాయాస్తవ
కల్యాణినిత్యదా॥ ౫౦ ॥ ఉపలబ్ధంపతిప్రేమపాతివ్రత్యంచతేనఘే। యద్వాక్యైశ్చాల్యమానాయా
నధీర్మయ్యపకర్షితా ॥ ౫౧ ॥ యేమాంభజంతిదాంపత్యేతపసావ్రతచర్యయా। కామాత్మానోప
వర్గేశంమోహితామమమాయయా ॥ ౫౨॥ మాం ప్రాప్యమానిన్యపవర్గసంపదంవాంఛంతియేసం
పదఏవతత్పతిమ్। తేమందభాగ్యానిరయేపియేనృణాంమాత్రాత్మకత్వాన్నిరయస్సుసంగమః॥ ౫౩॥
దిష్ట్యాగృహేశ్వర్యసకృన్మయిత్వయాకృతానువృత్తిర్భవమోచనీఖలైః। సుదుష్కరాసౌసుతరాం

శ్యతి నైవమన్యే - యతో లోకే కన్యాయా ఏవ క్వచిద్రతిర్భవతి - యథా కాశిరాజకన్యానాం అంబాంబాలికాంబికానాం తిసృణాం మధ్యే అం
బాయాః కన్యాయా ఏవ సాల్వే రతిర్జాతా తద్వత్ ॥ ౪౭॥ వ్యూఢాయా ఇతి ॥ వ్యూఢాయాః పరిణీతాయా అపీతి - ఉభయస్మాదిహపరలోకద్వ
యాత్ చ్యుతో భ్రష్ట ఇతి॥ ౪౮॥ సాధ్వీతి॥ ప్రలంభితా ఉపహసితాసి - అన్వాత్థ అన్వాఖ్యాతవతీ॥ ౪౯॥ యానితి ॥ మయ్యేకాంతభక్తా
యాస్తే కామాస్సంత్యేవ - అకామాయ కామనివృత్తయే మోక్షపర్యవసాయిన ఇత్యర్థః ॥ ౫౦॥ అనువాదేన వరాన్ దత్వా తామభినంద
తి ॥ ఉపలబ్ధమితి ॥ యద్యస్మాత్ మయి వర్తమానా ధీర్నాపకర్షితా నాన్యవిషయా జాతా ॥ ౫౧॥ ఏకాంతభక్తిమభినంద్య తామేవ ద్రఢయి
తుం సకామాన్ భక్తాన్ నిందతి ॥ య ఇతి ॥ దాంపత్యే సంపత్యుపభోగసుఖార్థం ॥ ౫౨॥ మాయామోహితత్వమేవోపపాదయతి॥
మామితి ॥ అపవర్గేణ సహ సంపదో యస్మిన్ తం మాం - ప్రాప్య ప్రసాద్య - యే కేవలం సంపద ఏవ విషయాన్ వాంఛంతి - న తు మాం తత్ప
తిం తాసాం సంపదామపి ఊహమేవ పతిః తం - యే విషయాః నిరయేపి నికృష్టయోనావపి స్యుః తాన్ - కించ - తేషాం మాత్రాత్మకత్వాత్ విష
యాత్మకత్వాత్ - నిరయః సుసంగమః శోభనసంగమ ఏవ స్యాత్ అతో మందభాగ్యా ఇత్యర్థః॥ ౫౩॥ దిష్ట్యేతి ॥ తస్మాత్ గృహేశ్వరి - త్వయా మ
యి భవమోచనీ నిష్కామా అనువృత్తిః కృతా - ఏతద్దిష్ట్యా భద్రం కథంభూతా - ఖలైః సుదుష్కరా - దురాశిషో దురభిప్రాయాయాః - అతిపిశు
సుంభరాయాః ప్రాణతర్పణపరాయాః - నికృతింజుషో వంచనపరాయాః స్త్రియాః - సుతరామసావనువృత్తిః సుదుష్కరేతి ॥ ౫౪॥ కిం

చసంతతిర్నిష్టామాః స్త్రైణవమయ్య సహ రత్నమానా బహ్వ్యః కింతు త్వయా సదృశీం కామపి క్వాపి న పశ్యామీతి తస్యాః భక్తిం బహుమానేనాభి నందతి త్రిభిః ॥ నేతి ॥ ఉపశ్రుతాస్సత్యః కథాయస్యామే ॥ ౫౫ ॥ భ్రాతురితి ॥ ప్రోద్వాహపర్వణి అనిరుద్ధవివాహే అష్టగోష్ఠ్యాం ద్యూతసభాయాం-తస్య భ్రాతుర్వధం-తస్మిన్ కాలే కాలాంతరే-తదనుస్మరణతః పునః పునః సముత్థం దుఃఖం-అస్మాభిరదోగౌ విదూగః తద్భీత్యా అసహాః సోఢవత్యసి-అనేనైవానిరుద్ధవివాహానంతర్యమస్యజ్ఞాతవ్యం ॥ ౫౬ ॥ అపిచ ॥ దూతఇతి ॥ ఆత్మలభనేన త్వత్ప్రాప్త్యర్థం-మయిచిరాయతిశోభావినివివాహాల గంతవ్యమితికృతేసమయే కథంచిత్ప్రాప్తవతిసతి-ఏతద్విశ్వంశూన్యంమత్వా ఇదమనన్యయోగ్యం అంగంజిహాసేత్యక్తుమిచ్ఛామీత్యేవం దూతః ప్రస్థాపితః-తథాప్యుక్తంత్వయా ॥ శ్లో ॥ యద్యంబుజాక్షనలభేయభవత్ప్రసాదంజహ్యామసూన్ వ్రతకృశాన్ శతజన్మభిస్స్యామితి-యద్వా-అజిహాసఇతిభేదః త్యక్తుమైచ్ఛఇత్యర్థః-తతః తత్తవకర్మ-త్వయ్యేవతిష్ఠేతనత్వ్రతిక ర్తుం శక్యమిత్యర్థః-కింతు-కేవలం వయం త్వాం ప్రతినందయామః హర్షయామఇతి ॥ ౫౭ ॥ ఏవమితి ॥ సౌరతసల్లాపైః సురతనర్మగోష్ఠీభిః ॥ ౫౮ ॥ ౫౯ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-షష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్లో ॥ ఏకషష్టితమే శౌరేః పుత్రపౌత్రాదిసంతతిః । అనిరుద్ధవివాహే చ రుక్మిణో రామతో వధః ॥ అష్టాధికశతద్వ్యష్టసహస్ర స్త్రీసము

దురాశిషోఽప్యసంభరాయా నికృతింజుష స్త్రియః ॥ ౫౪ ॥ న త్వాదృశీం ప్రణయినీం గృహిణీం గృహే

షుపశ్యామి మానిని యయా స్వవివాహకాలే । ప్రాప్తాన్నృపాన్ విగణయ్య రహోహరో మే ప్ర

స్థాపితో ద్విజ ఉపశ్రుత సత్కథస్య ॥ ౫౫ ॥ భ్రాతుర్విరూపకరణం యుధి నిర్జితస్య ప్రోద్వాహపర్వణిచ

తద్వధమక్షగోష్ఠ్యామ్ । దుఃఖం సముత్థమసహోఽస్మదయోగభీత్యా నైవాబ్రవీః కిమపి తేన వయం జి

తాస్తే ॥ ౫౬ ॥ దూతస్త్వయాత్మలభనే సువివిక్తమంత్రః ప్రస్థాపితో మయి చిరాయతి శూన్యమే

తత్ । మత్వా జిహాస ఇదమంగమనన్యయోగ్యం తిష్ఠేత తత్త్వయి వయం ప్రతినందయామః ॥ ౫౭ ॥ శ్రీ

శుకః ॥ ఏవం సౌరతసల్లాపైర్భగవాన్ దేవకీసుతః । స్వరతో రమయా రేమే నరలోకం విడంబయన్ ॥

౫౮ ॥ అథాన్యాసామపి విభుర్గృహేషు గృహవానివ । ఆస్థితో గృహమేధీయాన్ ధర్మాన్ లోకగురు

ర్హరిః ॥ ౫౯ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-షష్టితమోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్రీశుకః ॥ ఏకైకశస్తాః కృష్ణస్య పుత్రాన్ దశ దశాబలాః । అజీజనన్ననవమాన్ పితుస్సర్వాత్మసంప

దా ॥ ౧ ॥ గృహాదనపగం వీక్ష్య రాజపుత్ర్యోఽచ్యుతం స్థితమ్ । ప్రేష్ఠం న్యమంసత స్వం స్వం న తత్తత్త్వవిద

స్త్రియః ॥ ౨ ॥ చార్వబ్జకోశవదనాయతబాహునేత్రసప్రేమహాసరసవీక్షితవల్గుజల్పైః । సంమో

హితా భగవతో న మనో విజేతుం స్వైర్విభ్రమైస్సమశకన్ వనితా విభూమ్నః ॥ ౩ ॥ స్మాయావలోకల

వదర్శితభావహారిభ్రూమండలప్రహితసౌరతమంత్రశౌండైః । పత్న్యస్తు షోడశసహస్రమనంగ

బాణైర్యస్యేంద్రియం విమథితుం కరణైర్న శేకుః ॥ ౪ ॥ ఇత్థం రమాపతిమవాప్య పతిం స్త్రియస్తా బ్ర

హ్మాదయోఽపి న విదుః పదవీం యదీయామ్ । భేజుర్ముదావిరతమేధితయానురాగహాసావలోకనవసంగమ

లాలసాద్యం ॥ ౫ ॥

ద్భవాన్ । కోటిశః పుత్రపౌత్రాదీన్ హరిదారైరరోజయత్ ॥ తదేతద్వక్తుమాహ ॥ ఏకైకశఇతి ॥ కృష్ణస్యాబలాభార్యాః-సర్వా యా-ఆత్మనిసంపత్తయా-పితుస్సకాశాదనవమాన్ అన్యూనాన్ ॥ ౧ ॥ గృహాదితి ॥ న్యమంసత-ప్రేష్ఠం అచ్యుతస్య ప్రియతమం ప్రత్యేకం స్వం స్వం మేనిరే-నతస్య తత్త్వమాత్మారామత్వం విదంతితాః ॥ ౨ ॥ ఆత్మారామత్వం వ్యనక్తిద్వయేన ॥ చార్వితి ॥ చార్వబ్జకోశవద్వదనం చ-ఆయతాని బాహునేత్రాణిచ-సప్రేమ్ణా హాసరసేన వీక్షితానిచ-వల్గుజల్పాశ్చ-భగవతఏతైస్సమ్మోహితాః వనితాః స్వైస్స్వైరసైః కైర్విభ్రమైః-తస్య మనోవిజేతుం హర్తుం-నసమశకన్-శక్తానబభూవుః-విభూమ్నః పరిపూర్ణస్య ॥ ౩ ॥ తాసాం విభ్రమాన్ వర్ణయన్ ఏతద్వివృణోతి ॥ స్మాయేతి ॥ స్మాయో గూఢహసితం-తద్యుక్తః అవలోకః-తస్యలవః కటాక్షః-తేనదర్శితః సూచితో భావోభి ప్రాయః-తేనహారిమనోహరణశీలం-యద్భ్రూమండలం తేన ప్రహితాః ప్రస్థాపితాః-యేసౌరతమంత్రాః-తేషుశౌండైః ప్రగల్భైః-అనంగస్యబాణైః శరైః-అన్యైశ్చకరణైః కామశాస్త్రప్రసిద్ధైః-యస్యేంద్రియం మనో విమథితుం క్షోభయితుం-షోడశసహస్రమపి పత్న్యో న శేకురితి ॥ ౪ ॥ ఇత్థమితి ॥ అనురాగేణహాసావలోకశ్చ-నవసంగమే లాలసమౌత్సుక్యంచ-తేఆద్యాయస్య విభ్రమకదంబస్య-తం భేజుః అనురాగహాసావలోకనవసంగమలాలసాద్యం-యం భేజుః తస్య మనో విజేతుం న శేకురితివా ॥ ౫ ॥ కింతు ॥ ప్రత్యుద్గమేతి ॥ ప్రత్యుద్గ

మనాదిభిర్విభోస్తస్య దాస్యం నిత్యం విదధురితి ప్రాభవేపి నవసంగమాద్యభిధానం అగతసారత్వేనాత్సుక్యేన చ తథా ప్రతీతైః శ్లోకానాం ప్రస్తావాంతరే పునఃపునరావృత్తిరతిసౌందర్యాత్ ॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ప్రాసంగికముక్త్వా ప్రస్తుతమాహ ॥ తాసామితి ॥ దశదశ పుత్రా యాసాం తాసాం మధ్యే అష్టామహిష్యః ప్రాగుక్తాః - తత్పుత్రానితి ॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ భానురితి ॥ దశద తివసోఃకృతైర్నావిశేషణం ॥ ౧౫ ॥ శ్రుతఇతి ॥ భద్రోనామ ఏకలః ఏకః సోమకః - అపరః కస్యాః ఏతే కాళింద్యాస్సుతాః ॥ ౧౬॥ ప్రఘోషఇతి ॥ మాద్ర్యాః లక్ష్మణాయాః ॥ ౧౭॥ వృకఇతి ॥ సుధీదర్శమః ఏతే మిత్రవిందాత్మజాః ॥ ౧౮ ॥ సంగ్రామజిదితి ॥ సంగ్రామజిత్ప్రముఖాస్సత్యకాంతాః భద్రాయాః సుతాః శైబ్యానామాపి సైవ ॥ ౧౯॥ దీప్తిమానితి ॥ రోహిణ్యాస్సుతానాముక్తిరన్యాసామప్యు

లాలసాద్యన్ । ౫ ॥ ప్రత్యుద్గమాసనవరార్హణపాదశౌచతాంబూలవిశ్రమణవీజనగంధమాల్యైః । కేశప్రసారశయనస్నపనోపహార్యైర్దాసీశతా అపి విభోర్విదధుస్స్మ దాస్యమ్ ॥ ౬ ॥ యాస్స్వర్చితం స్వభవనేష్వధిరూఢభావైర్లక్ష్మ్యైకధామరజసాప్లుతవీక్షణేన । ఐక్షన్నతా అపి పతిం న చ తాః కటాక్షైస్తూర్ణాంతరేణ నవసంగమలజ్జయైతుః । ౭॥ రామాగృహే విహరతః పురతః కరాభ్యాం బద్ధేక్షణాస్స్వదయితస్య ముదా హసంత్యః । గోత్రాంతరాణ్యభిదధుర్నతు పూరుషస్య క్లేశాపహాన్యపి తదంగజభంగభీతాః ॥ ౮। తాసాం యా దశపుత్రాణాం కృష్ణస్త్రీణాం పురోదితాః । అష్టౌ మహిష్యస్తత్పుత్రాన్ ప్రద్యుమ్నాదీన్ గృణామి తే । ౯ । చారుదేష్ణస్సుదేష్ణశ్చ చారుదేవశ్చ వీర్యవాన్ । సుచారుశ్చారుగుప్తశ్చ భద్రచారుస్తథాపరః । ౧౦ । చారుభద్రో విచారుశ్చ చారుశ్చ దశమో హరేః । ప్రద్యుమ్న ప్రముఖా జాతా రుక్మిణ్యా నావమాః పితుః ॥ ౧౧॥ భానుస్సుభానుస్స్వర్భానుః ప్రభానుర్భానుమాంస్తథా । చంద్రభానుర్బృహద్భానురతిభానుస్తథాష్టమః ॥ ౧౨। శ్రీభానుః ప్రతిభానుశ్చ సత్యభామాత్మజా దశ । సాంబస్సుమిత్రః పురుజిచ్ఛతజిచ్చ సహస్రజిత్ । ౧౩॥ విజయశ్చిత్రకేతుశ్చ కీర్తిమాన్ ద్రవిణః క్రతుః । జాంబవత్యాస్సుతా హ్యేతే సాంబాద్యాః పితృసంమతాః ॥ ౧౪ ॥ భానుశ్చంద్రోశ్వసేనశ్చ చిత్రగుర్వేగవాన్ వృషః । ఆమశ్శంకుర్వసుశ్శ్రీమాన్ కృతిర్నాగ్నజితేస్సుతాః ॥ ౧౫ ॥ శ్రుతః కవిర్వృషో వీరస్సుబాహుర్భద్రఏకలః । శాంతిర్దర్శః పూర్ణమాసః కాళింద్యాస్సోమకోవరః ॥ ౧౬ । ప్రఘోషో గాత్రవాన్ సింహో బలః ప్రబల ఊర్ధ్వగః । మాద్ర్యాస్సుతా మహాశక్తిస్సహస్తైజోపరాజితః ॥ ౧౭॥ వృకో హర్షోనిలో గృధ్రో వర్ధనోన్నాద ఏవ చ । మహాంశః పావనో వహ్నిర్మిత్రవిందాత్మజాస్సుధీః । ౧౮ । సంగ్రామజిద్బృహత్సేనశ్శూరః ప్రహరణోరిజిత్ । యజ్ఞస్సుభద్రో భద్రాయా వామ ఆయుశ్చ సత్యకః ॥ ౧౯ । దీప్తిమాంస్తామ్రపత్రాద్యా రోహిణ్యాస్తనయా హరేః ॥ ౨౦ । ప్రద్యుమ్నాచ్చానిరుద్ధోభూద్రుక్మవత్యాం మహాబలః । పుత్ర్యాం తు రుక్మిణో రాజన్నామ్నా భోజకటే పురే । ౨౧। ఏతేషాం పుత్రపౌత్రాశ్చ బభూవుః కోటిశో నృప । మాతరః కృష్ణజాతానాం సహస్రాణి చ షోడశ ॥ ౨౨ ॥ రాజా ॥ కథం రుక్మ్యరిపుత్రాయ ప్రాదాద్దుహితరం యుధి । కృష్ణేన పరిభూతస్తం హంతుం రంధ్రం ప్రతీక్షతే । ౨౩ ॥ ఏతదాఖ్యాహి మే విద్వన్ ద్విషోర్వైవాహికం మిథః । ౨౪ । అనాగతమతీతం చ వర్తమానమతీంద్రియమ్ । విప్రకృష్టం వ్యవహితం సమ్యక్పశ్యంతి యోగినః । ౨౫ । శ్రీశుకః ॥ యద్యప్యనుస్మరన్ వైరం రుక్మీ కృష్ణావమానితః । వ్యతరద్భాగినేయాయ సుతాం కుర్వన్ స్వసుః ప్రి

లక్షణీర్థం ॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ఏతేషామితి ॥ అన్యేషామపి శ్రీకృష్ణపుత్రాణాం శతసంఖ్యాః స్త్రీషు పుత్రాశ్చ పౌత్రాశ్చ కోటిశో బభూవుః - తత్ర హేతుత్వేన శ్రీకృష్ణపత్నీనాం బాహుళ్యమనుస్మారయతి - మాతరః కృష్ణజాతానామితి చశబ్దేన అధికాశ్చేత్యుక్తం ॥ ౨౨ ॥ కథమితి ॥ యః కృష్ణం హంతుం రంధ్రం ప్రతీక్షతే స కథం ప్రాదాదితి ॥ ౨౩ ॥ ఏతదితి ॥ వైవాహికం వివాహనిమిత్తం ॥ ౨౪॥ ననురుక్మిణోభిప్రాయం కథం జానీమ ఇతి చేత్తత్రాహ ॥ అనాగతమితి ॥ అతీంద్రియం అస్మదింద్రియాగోచరం - విప్రకృష్టం దూరస్థం - వ్యవహితం కుడ్యాద్యంతరితం - అత్రోత్తరగ్రస్వయంవరే రుక్మవత్యా వృతస్సన్ రాజ్ఞా నిర్జిత్య జహారేతి ॥ ౨౫ ॥ యదీతి ॥ యద్యపి కృష్ణావమానితః - తథాపి

రమసుస్మరస్న పివ్యతరత్ అదాత్ అస్వమోదతేత్యర్థః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ సర్వాసామప్యేకైకకన్యా తత్సర్వ వివాహోపలక్షణార్థం జ్యేష్ఠకన్యావివాహమాహ॥ రుక్మిణ్యా ఇతి॥ ౨౮॥ దౌహిత్రాయేతి॥ యానంవివాహఃతద్యానంఅధర్మంజానన్నితి॥ శ్లో॥ ' స్వపదన్నంనభోక్తవ్యంద్వేషంతంనైవభోజయేదిత్యాదిశ్లోకవిచారాత్॥ శ్లో॥ అస్వర్గ్యంలోకవిద్విష్టంధర్మమప్యాచరేన్నత్వితినిషేధాచ్చేత్యర్థః॥ ౨౯॥ లోకవిరుద్ధాచరణఫలంవక్తుమాహ॥ తస్మిన్నితి॥ ౩౦॥ ౩౧॥ అనక్షజ్ఞ ఇతి॥ అదీవ్యతఅదీవ్యత్ క్రీడితవాన్ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩॥ తతఇతి ॥ నిష్కాణాంల

⸺❋ అనిరుద్ధవివాహే శ్రీబలరామకృతరుక్మివధాదికథాప్రారంభఘట్టః. ❋⸺

యమ్॥ ౨౬॥ వృతస్స్వయంవరే సాక్షాదనంగోంగయుతస్తయా। రాజ్ఞస్సమేతాన్నిర్జిత్యజహారైకరథోయుధి॥ ౨౭॥ రుక్మిణ్యాస్తనయాం రాజన్కృతవర్మసుతోబలీ। ఉపయేమే విశాలాక్షః కన్యాంచారుమతీంకిల॥ ౨౮॥ దౌహిత్రాయానిరుద్ధాయపౌత్రీంరుక్మ్యదదాద్ధరేః। రోచనాంబద్ధవైరోపిస్వసుః ప్రియచికీర్షయా॥ జానన్నధర్మంతద్యానం స్నేహపాశానుబంధనః॥ ౨౯॥ తస్మిన్నభ్యుదయేరాజన్ రుక్మిణీరామకేశవౌ। పురంభోజకటంజగ్ముస్సాంబప్రద్యుమ్నకాదయః। ౩౦। తస్మిన్నివృత్తఉద్వాహేకాలింగప్రముఖానృపాః। దృప్తాస్తేరుక్మిణంప్రోచుర్బలమక్షైర్వినిర్జయ॥ ౩౧॥ అనక్షజ్ఞోహ్యయంరాజన్నపితద్వ్యసనంమహత్। ఇత్యుక్తోబలమాహూయతేనాక్షైరుక్మ్యదీవ్యత। ౩౨॥ శతంసహస్రమయుతంరామస్తత్రాదదేపణమ్। తంతురుక్మ్యజయత్తత్రకాలింగఃప్రాహసద్బలమ్॥ దంతాన్సందర్శయన్నుచ్చైర్నామృష్యత్తద్ధలాయుధః। ౩౩॥ తతోలక్షంరుక్మ్యగృహ్ణాద్గ్లహంతత్రాజయద్బలః। జితవానహమిత్యాహరుక్మీకైతవమాశ్రితః॥ ౩౪॥ మన్యునాక్షుభితశ్శ్రీమాన్సముద్రఇవపర్వణి। జాత్యారుణాక్షోతిరుషాన్యర్బుదంగ్లహమాదదే॥ ౩౫॥ తంచాపిజితవాన్రామో ధర్మేణచ్ఛలమాశ్రితః। రుక్మీజితంమయాత్రేమేవదంతుప్రాశ్నికాఇతి॥ ౩౬॥ తదాబ్రవీన్నభోవాణీబలేనైవజితోగ్లహః। ధర్మతోవచనేనైవరుక్మీవదతివైమృషా। ౩౭॥ తామనాదృత్యవైదర్భోదుష్టరాజన్యచోదితః। సంకర్షణంపరిహసన్బభాషేకాలచోదితః॥ ౩౮॥ నైవాక్షకోవిదాయూయం గోపాలావనగోచరాః। అక్షైర్దీవ్యంతిరాజానోబాణైశ్చనభవాదృశాః॥ ౩౯॥ రుక్మిణైవమధిక్షిప్తోరాజభిశ్చోపహాసితః। క్రుద్ధఃపరిఘముద్యమ్యజఘ్నేతంనృమ్ణసంసది॥ ౪౦॥ కళింగరాజంతరసాగృహీత్వాదశమేపదే। దంతానపాతయత్క్రుద్ధోయోహసద్వివృతైర్ద్విజైః॥ ౪౧॥ అన్యేనిర్భిన్నబాహూరుశిరసోరుధిరోక్షితాః। రాజానోమద్రువుర్భీతా బలేనపరిఘార్దితాః। ౪౨॥ నిహతేరుక్మిణిస్యాలేనాబ్రవీత్సాధ్వసాధువా। రుక్మిణీబలయోరాజన్ స్నేహభంగభయాద్ధరిః। ౪౩। తతోనిరుద్ధంసహసూర్యయావరంరథంసమారోప్యయయుఃకుశస్థలీమ్। రామాదయోభోజకటాద్దశార్హాః కాస్సిద్ధాఖిలార్థామధుసూదనాశ్రయాః॥ ౪౪॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋ ❋❋❋ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-ఏకషష్టితమోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః॥ బాణఃపుత్రశతజ్యేష్ఠోబలేరాసీన్మహాత్మనః। సహస్రబాహుర్వాద్యేనతాండవేతోషయన్మృడమ్। ౧। భగవాన్సర్వభూతేశశ్శరణ్యోభక్తవత్సలః। వరేణచ్ఛందయామాససతంవవ్రేపురాధిపమ్। ౨। సపకదాహగిరిశంపార్శ్వస్థంవీర్యదుర్మదః। కిరీటేనార్కవర్ణేనసంస్పృశంస్తత్ప

క్షంగ్లహంపణంకృతవాన్- కైతవంకపటం॥ ౩౪॥ మన్యునేతి॥ న్యర్బుదందశకోటీః - గ్లహంపణంతు ఛితోరామఆదదే॥ ౩౫॥ తమితి॥ ఛలమాశ్రితోరుక్మీమయాజితమిత్యాహ॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ రుక్మిణేతి ॥ నృమ్ణసంసదిశోభనసభాయాంనృపసంసదీతిపాఠాంతరం॥ ౪౦॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ తతఇతి ॥ సూర్యయానవైవాహయా - సిద్ధాః అఖిలాః అర్థాః అభ్యుదయశత్రువధాదయోయేషాంతే । ౪౪ ॥

ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ఏకషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ ద్విషష్టితమేప్రోక్తంఅనిరుద్ధస్యరోధనమ్। కన్యయారమమాణస్యబాణేనబహుబాహునా॥ ౧॥ భగవానితి ॥ పురాధిపంపురపాల

కం॥ ౨॥ ౩॥ నమస్యఇతి ॥ కామాన్ పూరయతీతి కామపూరః సచాసావమరాంఘ్రిపః కల్పతరుః తంత్వాం॥౪॥ ౫॥ ఆద్యేతి॥ కణ్డూత్యా నిభృతైర్భారిత్వైర్దోర్భిరద్రీన్ చూర్ణయన్ ఆద్యాం అగచ్ఛం॥౬॥౭॥ ఇతీతి॥ స్వవీర్యనశనం నాశకం - కేతుభంగం ప్రతీక్షమాణః॥ ౮॥ మహాశాదిష్టసంగ్రామస్యప్రసంగమాహ॥ తస్యేతి॥ ప్రాద్యుమ్నినా అనిరుద్ధేన - తత్రాపి స్వప్నే॥ ౯॥ సేతి ॥ తం కాంతం అపశ్యంతీ ఉత్తస్థౌ॥ ౧౦॥ తతఃకింకృతం తదాహ॥ బాణస్యేతి॥ ౧౧॥ కాంతమితి॥ హస్తగ్రాహం భర్తారం॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ఇతీతి॥ త్వయా దృష్టపూర్వం మధ్యేకోవా భవేదితి - దేవాదీన్ యథావత్ పటే అలిఖత్॥౧౬॥ మనుజేష్వితి॥ ప్రద్యుమ్నం లిఖితం వీక్ష్య శ్వశురో యమ

దాంబుజమ్ ॥ ౩ ॥ నమస్యే త్వాం మహాదేవ లోకానాం గురుమీశ్వరమ్। పుంసామపూర్ణకామానాం కామపూరామరాంఘ్రిపమ్॥ ౪॥ దోస్సహస్రం త్వయాదత్తం పరం భారాయ మేభవత్। త్రిలోక్యాం ప్రతియోద్ధారం నలభే త్వదృతే సమమ్॥ ౫॥ కండూత్యా నిభృతైర్దోర్భిర్యుయుత్సుర్దిగ్గజానహమ్। ఆద్యాయాం చూర్ణయన్నద్రీన్ భీతాస్తేపి ప్రదుద్రువుః॥ ౬ । తచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్ క్రుద్ధః కేతుస్తే భజ్యతే యదా। త్వద్దర్పఘ్నం భవేన్మూఢ సంయుగం మత్సమేన తే॥ ౭॥ ఇత్యుక్తః కుమతిర్హృష్టస్స్వ

ఉషాపరిణయ కథాప్రారంభ ఘట్టః.

గృహం ప్రావిశన్నృప। ప్రతీక్షన్ గిరిశాదేశం స్వవీర్యనశనం కుధీః॥ ౮ । తస్యోషానామదుహితా స్వప్నే ప్రాద్యుమ్నినారతిమ్। కన్యాలభత కాంతేన ప్రాగదృష్టశ్రుతేనసా॥ ౯॥ సాతత్ర తమపశ్యంతీ క్వాసి కాంతేతి వాదినీ। సఖీనాం మధ్య ఉత్తస్థౌ విహ్వలా వ్రీడితా భృశమ్ । ౧౦ । బాణస్య మంత్రీ కుంభాండశ్చిత్రలేఖా చ తత్సుతా। సఖ్యపృచ్ఛత్సఖీం చోషాం కౌతూహలసమన్వితా । ౧౧ । కం త్వం మృగయసే సుభ్రు కీదృశస్తే మనోరథః। హస్తగ్రాహం న తేద్యాపి రాజపుత్ర్యుపలక్షయే । ౧౨ । ఉషా॥ దృష్టః కశ్చిన్నరస్స్వప్నే శ్యామః కమలలోచనః। పీతవాసా బృహద్బాహుర్యోషితాం హృదయంగమః॥ ౧౩ । తమహం మృగయే కాంతం పాయయిత్వాధరం మధు। క్వాపియాతస్స్పృహయతీం క్షిప్త్వా మాం వృజినార్ణవే॥ ౧౪ । చిత్రలేఖా॥ వ్యసనం తేపకర్షామి త్రిలోక్యాం యది భావ్యతే। తమానేష్యే నరం యస్తే మనోహర్తా తమాదిశ । ౧౫ । ఇత్యుక్త్వా దేవగంధర్వసిద్ధచారణపన్నగాన్। దైత్యవిద్యాధరాన్యక్షాన్ మనుజాంశ్చ యథాలిఖత్ । ౧౬ । మనుజేషు చ సా వృష్ణీన్ శూరమానకదుందుభిమ్। వ్యలిఖద్రామకృష్ణౌ చ ప్రద్యుమ్నం వీక్ష్య లజ్జితా । ౧౭ । అనిరుద్ధం విలిఖితం వీక్ష్యోషావాఙ్ముఖీ స్థితా। సోసావసావితి ప్రాహ స్మయమానా మహీపతే । ౧౮ । చిత్రలేఖా తమాజ్ఞాయ పౌత్రం కృష్ణస్య యోగినీ। యయౌ విహాయసా రాజన్ ద్వారకాం కృష్ణపాలితామ్ । ౧౯ । తత్ర సుప్తం సుపర్యంకే ప్రాద్యుమ్నిం యోగమాస్థితా। గృహీత్వా శోణితపురం సఖ్యై ప్రియమదర్శయత్ । ౨౦ । సా చ తం సుందరవరం విలోక్య ముదితాననా। దుష్ప్రేక్ష్యే స్వగృహే పుంభీ రేమే ప్రాద్యుమ్నినా సమమ్॥ ౨౧॥ పరార్ధ్యవాసస్స్రగ్గంధధూపదీపాసనాదిభిః। పానభోజనభక్ష్యైశ్చ వాక్యైశ్శుశ్రూషణార్చితః । ౨౨ । గూఢః కన్యాపురే శశ్వత్ప్రవృద్ధస్నేహయా తయా। నాహర్గణాన్ స బుబుధే ఉషయాపహృతేంద్రియః॥ ౨౩ । తాం తథా యదువీరేణ భుజ్యమానాం హతవ్రతామ్। హేతుభిర్లక్షయాంచక్రురాప్రీతాం దురవచ్ఛదైః । ౨౪ । భటా ఆవేదయాంచక్రూ రాజంస్తే దుహితుర్వయమ్। విచేష్టితం లక్షయామః కన్యాయాః కులదూషణమ్॥ ౨౫ । అనపాయిభిరస్మాభిర్గుప్తాయాస్స్వగృహే

తిలజ్జితా॥ ౧౭॥ అనిరుద్ధమితి॥ అనిరుద్ధం విలిఖితం వీక్ష్య ఉషా అవాఙ్ముఖీ బభూవ॥ ౧౮॥ ౧౯॥ తత్రేతి॥ శోణితపురం నీత్వా॥ ౨౦॥ సేతి॥ పుంభిర్దుష్ప్రేక్ష్యే ప్రేక్షితుమశక్యే॥ ౨౧॥ పరార్ధ్యేతి ॥ సచ పరార్ధ్యైః ఉత్తమైః వాసస్స్రగ్గంధాదిభిశ్శుశ్రూషణైశ్చ కమర్చితస్సన్॥ ౨౨॥ గూఢఇతి॥ తయా ఉషయా అపహృతేంద్రియః అహర్గణాన్ దివససమూహాన్ న బుబుధే॥ ౨౩॥ తామితి॥ అప్రీతాం అతిహృష్టాం - దురవచ్ఛదైః ఆచ్ఛాదయితుమశక్యైః॥ ౨౪॥ భటా ఇతి ॥ విచేష్టితం విరుద్ధాచరణం॥ ౨౫॥ అనపాయిభిరితి ॥ [illegible]

పాయిభిః అపాయః అపసర్పణం ప్రమాదో వా తత్రహితైః - పాఠాంతరే దుష్ప్రేష్యాయాః దుష్టా ప్రేష్యా సఖీ యస్యాః తస్యాః - పుంభిర్దూషణం కుతో వేలి న జానీమ ఇతి ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ కామాత్మజాతమితి ॥ కామస్యాత్మనో దేహాజ్జాతం ॥ ౨౮ ॥ దీవ్యంతమితి ॥ అభిస్నిగ్ధయా సర్వమంగళయా - తస్యా అంగసంగేన స్తనకుంకుమం యస్యాం స్రజి తాం బాహ్వోర్మధ్యే వక్షసి దధానం మధుమల్లికాః వసంతభవా మల్లికాః తదాశ్రితాం తస్యాగ్ర ఇత్యాపర్ణస్సంధిః తస్య అగ్ర ఇత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ స ఇతి ॥ ఆతతాయిభిరుద్యతశస్త్రైః - మాధవః అనిరుద్ధః మౌర్వం మురుః లోహవిశేషః తన్నిర్మితం ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ తమితి ॥ శోకవిషాదాభ్యాం విహ్వలా వివశా - అశ్రూణాం కలాః బిందవః యస్యాః సైఅ

ప్రభో। కన్యాయా దూషణం పుంభిర్దుష్ప్రేక్ష్యాయా న విద్మహే ॥ ౨౬ ॥ తతః ప్రవ్యథితో బాణో
దుహితుశ్శ్రుత్వా దూషణః। త్వరితః కన్యకాగారం ప్రాప్తోఽద్రాక్షీద్యదూద్వహమ్ ॥ ౨౭ ॥ కామాత్మ
జాతం భువనైకసుందరం శ్యామం పిశంగాంబరమంబుజేక్షణమ్। బృహద్భుజం కుండలకుంతలత్విషా స్మి
తావలోకేన చ మండితాననమ్ ॥ ౨౮ ॥ దీవ్యంతమక్షైః ప్రియయాభినృమ్ణయా తదంగసంగస్తనకుంకు
మస్రజమ్। బాహ్వోర్దధానం మధుమల్లికాశ్రితాం తస్యా * గ్రఆసీనమవేక్ష్య విస్మితః ॥ ౨౯ ॥ స
తం ప్రవిష్టం వృతమాతతాయిభిర్భటైస్సహస్రైరవలోక్య మాధవః। ఉద్యమ్య మౌర్వం పరిఘం వ్యవస్థి
తో యథాంతకో దండధరో జిఘాంసయా ॥ ౩౦ ॥ జిఘృక్షయా తాన్ పరితః ప్రసర్పతశ్శునో యథా సూ
కరయూథపోఽహనత్। తే హన్యమానా భవనాద్వినిర్గతా నిర్భిన్నమూర్ధోరుభుజాః ప్రదుద్రువుః ॥
౩౧ ॥ తం నాగపాశైర్బలినందనో బలీ ఘ్నంతం స్వసైన్యం కుపితో బబంధ హ। ఉషా భృశం శోకవిషాద
విహ్వలా బద్ధం నిశమ్యాశ్రుకలాక్ష్యరోదీత్ ॥ ౩౨ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ద్విషష్టితమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

❖ బాణాసురయుద్ధకథాప్రారంభఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః॥ అపశ్యతాం చానిరుద్ధం తద్బంధూనాం చ భారత। చత్వారో వార్షికా మాసా వ్యతీయురనుశో
చతామ్ ॥ ౧ ॥ నారదాత్తదుపాకర్ణ్య వార్తాం బద్ధస్య కర్మ చ। ప్రయయుశ్శోణితపురం వృష్ణయః కృ
ష్ణపాలితాః ॥ ౨ ॥ ప్రద్యుమ్నో యుయుధానశ్చ గదస్సాంబోఽథ సారణః। నందోపనందభద్రాద్యా
రామకృష్ణానువర్తినః ॥ ౩ ॥ *అక్షౌహిణీభిర్ద్వాదశభిస్సమేతాస్సర్వతో దిశమ్। రురుధుర్బాణనగ
రం సమంతాత్సాత్వతర్షభాః ॥ ౪ ॥ భజ్యమానపురోద్యానప్రాకారాట్టాలగోపురమ్। ప్రేక్ష
మాణో రుషావిష్టస్తుల్యసైన్యోఽభినిర్యయౌ ॥ ౫ ॥ బాణార్థం భగవాన్ రుద్రస్ససుతైః ప్రమథైర్వృ
తః। ఆరుహ్య నందివృషభం యుయుధే రామకృష్ణయోః ॥ ౬ ॥ ఆసీత్సుతుములం యుద్ధమద్భుతం రోమహ
ర్షణమ్। కృష్ణశంకరయోరాజన్ ప్రద్యుమ్నగుహయోరపి ॥ ౭ ॥ కుంభాండకూపకర్ణాభ్యాం బలే
న సహ సంయుగః। సాంబస్య బాణపుత్రేణ బాణేన సహ సాత్యకేః ॥ ౮ ॥ బ్రహ్మాదయస్సురాధీశా ము
నయస్సిద్ధచారణాః। గంధర్వాప్సరసో యక్షా విమానైర్ద్రష్టుమాగమన్ ॥ ౯ ॥ శంకరానుచరాన్ శౌరి
ర్భూతప్రేతాన్ సగుహ్యకాన్। డాకినీర్యాతుధానాంశ్చ భేతాళాన్ సవినాయకాన్ ॥ ౧౦ ॥ భూ

షణీయస్యాస్సా ॥ ౩౨ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్విషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ త్రియుక్షష్టితమే వాథ బాణయాదవసంగరే। స్తుతిర్జ్వరేణ రుద్రేణ బాణబాహుభిదో హరేః ॥ అనిరుద్ధోద్వాహస్యస్మిన్ బాణయాదవసంయుగే। శ్రీకృష్ణశ్శ్రీహరం జిత్వా బాణబాహూనథాచ్ఛినత్ ॥ ౧ ॥ నారదాదితి ॥ తత్తతః కర్మ యుద్ధాదికం ॥ ౨ ॥ ప్రద్యుమ్న ఇతి ॥ రామకృష్ణానువర్తిన ఇతి తౌ పురతో నిర్గతావిత్యర్థః ॥ ౩ ॥ అక్షౌహిణీభిరితి ॥ సర్వతో దిశమిత్యస్యైవ ఉత్తరేణాన్వయః ॥ ౪ ॥ భజ్యమానేతి ॥ భజ్యమానాని పురోద్యానాని ద్వంద్వైకవద్భావః అట్టాలాః ప్రాకారాదుపరి అత్యున్నతస్థానాని - అభినిర్యయౌ బాణః ॥ ౫ ॥ బాణార్థమితి ॥ సుతః స్కందః తత్సహితైః ప్రమథగణైః రామకృష్ణాభ్యాం యుయుధే ॥ ౬ ॥ ౭ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ప్రశ్యస్త్రాస్యైవాహ ॥ (ప్ర

ష్ణ్వస్త్రస్యేతి॥ నైజంనారాయణాస్త్రం॥ ౧౩॥ ౧౪॥ స్కందఇతి॥ శిఖినామయూరేణవాహనేన॥ ౧౫॥ కుంభాండఇతి॥ తయోరస్త్రై ర్హతాఃనాథాఃయేషాంతాని॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ తతఇతి॥ అనిరీక్షమాణః తిర్యఙ్ముఖఃబభూవేతి॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ఆవిర్బభూ వేతి॥ జ్వరస్తుయోద్ధుమభ్యధావదితినారాయణశ్శీతజ్వరమసృజత్ ॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ఆత్మానంపరమశక్తంమన్యమానః- శ్రీకృష్ణంప్ర సాదయితుంప్రవృత్తఃస్వయమేవతత్త్వస్సర్వ- తంపరమేశ్వరంజ్ఞాత్వాస్తువన్నమస్కరోతి॥ నమామీతి॥ త్వాత్వాం- అనంతశక్తింనమామి- య తః- పరేషాంబ్రహ్మాదీనాంఈశం- తత్రహేతుః- సర్వాత్మానంసర్వస్యఆత్మానంచేతయితారం- తత్రహేతుః - కేవలంశుద్ధం- జ్ఞప్తిమా త్రంజ్ఞైకఘనం- తదేవంసర్వచేతయితృత్వేనపరమేశ్వరత్వముక్తం - కించ - విశ్వసృష్ట్యాదిహేతుత్వాదపీత్యాహ- విశ్వోత్పత్తి స్థానస్వరూపంభూతంబ్రహ్మప్రసిద్ధంనాహమితిచేత్తత్రాహ- యత్తద్బ్రహ్మేతి- యద్బ్రహ్మతదేవత్వమిత్యర్థః- కింతద్బ్రహ్మేత్యతఆహ

తమాతృపిశాచాంశ్చకూశ్మాండాన్బ్రహ్మరాక్షసాన్ । తాడయామాసతీక్ష్ణాగ్రైశ్శరైశ్శార్ఙ్గధను
శ్చ్యుతైః॥ ౧౧ । పృథగ్విధాని ప్రాయుఙ్క్తపినాక్యస్త్రాణిశార్ఙ్గిణే। ప్రత్యస్త్రైశ్శమయామాసశా
ర్ఙ్గపాణిరవిస్మితః । ౧౨ । బ్రహ్మాస్త్రస్యచబ్రహ్మాస్త్రంవాయవ్యస్యచపార్వతమ్।ఆగ్నేయస్య
చపార్జన్యంనైజంపాశుపతస్యచ । ౧౩ । మోహయిత్వాథగిరిశంజృంభణాస్త్రేణజృంభితమ్। బా
ణస్యపృతనాంశౌరిర్జఘానాసిగదేషుభిః॥ ౧౪ । స్కందఃప్రద్యుమ్నబాణౌఘైరర్ద్యమానస్సమంత
తః । అసృగ్విముంచన్గాత్రేభ్యశ్శిఖినాప్రాద్రవద్రణాత్ ।౧౫॥ కుంభాండఃకూపకర్ణశ్చపేతతు
ర్ముసలార్దితౌ । దుద్రువుస్తదనీకానిహతనాథానిసర్వతః॥ ౧౬ ॥ విశీర్యమాణంస్వబలందృష్ట్వాబా
ణోత్యమర్షణః । కృష్ణమభ్యద్రవత్సంఖ్యేరథీహిత్వైవసాత్యకిమ్ ॥ ౧౭ । ధనూంష్యాకృష్యయు
గపద్బాణఃపంచశతానివై । ఏకైకస్మిన్శరౌద్వౌద్వౌసంధధేరణకోవిదః॥ ౧౮। తానిచిచ్ఛేదభగవాన్
ధనూంషియుగపద్ధరిః । సారథింరథమశ్వాంశ్చహత్వాశంఖమపూరయత్ ॥ ౧౯ । తన్మాతాకోటరా
నామనగ్నాముక్తశిరోరుహా। పురోవతస్థేకృష్ణస్యపుత్రప్రాణరిరక్షయా॥ ౨౦। తతస్తిర్యఙ్ముఖో
నగ్నామనిరీక్షన్గదాగ్రజః। బాణశ్చతావద్విరథశ్ఛిన్నధన్వావిశత్పురమ్।౨౧॥విద్రావితేభూతగణే
జ్వరస్తుత్రిశిరాస్త్రిపాత్ ।మహాదేవప్రయుక్తోసౌఘోరరూపోవిభీషణః॥ ౨౨॥ఆవిర్బభూవపురతస్స
మరేశార్ఙ్గధన్వనః। అథనారాయణోదేవస్తందృష్ట్వావ్యసృజజ్జ్వరమ్ ॥ ౨౩ ॥ మాహేశ్వరోవైష్ణవ
శ్చ యుయుధాతేజ్వరావుభౌ।మాహేశ్వరస్సమాక్రందద్వైష్ణవేనబలార్దితః॥ ౨౪॥ అలబ్ధ్వాభ
యమన్యత్రభీతోమాహేశ్వరోజ్వరః।శరణార్థీహృషీకేశంతుష్టావప్రయతాంజలిః॥ ౨౫॥మాహేశ్వ
జ్వరః ॥ నమామిత్వానంతశక్తింపరేశంసర్వాత్మానంకేవలంజ్ఞప్తిమాత్రమ్। విశ్వోత్పత్తిస్థానసంరో
ధహేతుంయత్తద్బ్రహ్మబ్రహ్మలింగంప్రశాంతమ్ । ౨౬ । కాలోదైవంకర్మజీవస్స్వభావోద్రవ్యం
క్షేత్రంప్రాణఆత్మావికారః। తత్సంఘాతోబీజరోహప్రవాహస్త్వన్మాయైషాతన్నిషేధంప్రప
ద్యే । ౨౭ । నానాభావైర్లీలయైవోపపన్నైర్దేవాన్సాధూన్లోకసేతూన్బిభర్షి । హంస్యు

బ్రహ్మలింగంబ్రహ్మణావేదేనలింగ్యతేద్యోత్యతఇతి-తత్కుతః- ప్రశాంతంసర్వవిక్రియారహితత్వాత్నసాక్షాద్వాచ్యమితిభావః॥౨౬॥ కించ-యత్సవిశేషంవస్తుతత్రవయంప్రభవామః- త్వయితుసర్వవిశేషాతీతే- నకస్యాపిప్రభుత్వం- కింతుత్వమేవసర్వప్రభురితిజ్ఞప్తి మాత్రత్వంవివృణ్వన్స్తౌతి॥ కాలఇతి॥ కాలఃక్షోభకః- కర్మనిమిత్తం- తదేవఫలాభిముఖమభివ్యక్తందైవం- స్వభావఃతత్సంస్కారః-జీవః తద్వాన్- ద్రవ్యంభూతసూక్ష్మాణి- క్షేత్రంప్రకృతిః- ప్రాణఃసూత్రం-ఆత్మాఅహంకారః-వికారఃఏకాదశేంద్రియాణి-మహాభూతా నిచేతిషోడశకః-తత్సంఘాతోదేహః -ఏతస్యచబీజరోహప్రవాహఃరోహోఙ్కురః దేహాద్బీజరూపంకర్మ- తతోఙ్కురరూపోదేహః-తతః పునరేవమితిప్రవాహః -ఏషాత్వన్మాయా- తస్యానిషేధః అపోహోయస్మిన్నితితంత్వాంనిషేధావధిభూతంప్రపద్యేభజఇతి॥౨౭॥కి దేవకీతనయస్యకథమేవంభూతత్వంతత్రాహ॥ నానాభావైరితి ॥ సర్వోపాధివినిర్ముక్తస్యైవత్వంయథాలీలయాస్వీకృతైర్మత్స్యాద్య వతారైర్దేవాదీన్బిభర్షిపాలయసి- తదర్థంలోకసేతూన్వర్ణాశ్రమధర్మాన్- తదర్థంతదనుష్ఠాతౄన్ సాధూన్- తదంశ

త్వేన ఉన్మార్గాన్ దైత్యాదీన్ హంసి సంహరసి - వినమేతదపి తవ జన్మ భూమేః భారహరణాయ - లీలావతారోయం న కస్యాపి త్వం తనయ ఇత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ అతః అజ్ఞానతస్త్వదభిభవే ప్రవృత్తం మాం తప్తం రక్షేత్యాశయేనాహ ॥ తప్త ఇతి ॥ తేజసా త్వత్స్వరూపేణ జ్వరేణ - శాంతోగ్రేణ శీతజ్వరేణ పరసంతాపకస్యాయుక్తమివ తాప ఇతి చేదత ఆహ - తావదితి - త్వత్సేవాయాం ప్రవృత్తానామనుచిత ఇతి భావః ॥ ౨౯ ॥ త్రిశిర ఇతి ॥ హే త్రిశిరః వ్యేతు అపయాతు - మదాజ్ఞాపాలకస్సన్ సుఖం విచర కా సా ఆజ్ఞా తామాహ - య ఇతి - నౌ ఆవయోరిమం సంవాదం - యః స్మరతి తస్య త్వత్ త్వత్తః భయం న భవేత్ త్వయా భయం నోత్పాదనీయమిత్యర్థః ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ భక్తరక్షణార్థం శ్రీరుద్రో భగవంతం స్తౌతి ॥ త్వమితి ॥ అయమర్థః - త్వాం అజ్ఞాత్వా అయమయుధ్యతేతి న చిత్రం - యత్ త్వం వాఙ్మయే బ్రహ్మణ్యపి గూఢం - బ్రహ్మ అభిధానావిషయత్వాత్ - కుతః - పరం జ్యోతిః జ్యోతిషామపి ప్రకాశకత్వాదవిషయః - కథం తర్హి ప్రతీతిరత ఆహ - యమితి - అమలాత్మానః స్వతః ప్రకాశ సే ఇత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ ఆస్తాం తావన్నిర్గుణస్య తవ జ్ఞానం లీలయాధిష్ఠితస్త్వద్గుణో విరాడ్విగ్రహః సోపి న జ్ఞాయతే - ఉదుంబరఫలాంతర్వర్తిభిర్మశకైరివోదుంబరఫలమిత్యాశయేన విరాడ్రూపం స్తౌతి ద్వాభ్యాం ॥ నాభిరితి ॥ యస్య నభ ఆదయో నాభ్యాద్యవయవాః స భవాన్ లోకకల్పః పురుష ఇత్యుత్తరేణాన్వయః - నభో యస్య నాభిః - అగ్నిర్యస్య ముఖం - అంబు రేతః ద్యౌః శీర్షం ఆశాః దిశః - శ్రుతిః శ్రవణేంద్రియం - ఉర్వీ అంఘ్రిః - చంద్రో మనః - అర్కో దృక్ అహం శివః - ఆత్మా అహంకారః - సముద్రో జఠరం - ఇంద్రో

న్మార్గాన్ హింసయా వర్తమానాన్ జన్మైతత్తే భారహారాయ భూమేః ॥ ౨౮ ॥ తప్తోహం తే తేజసా దుస్సహేన శాంతోగ్రేణాత్యుల్బణేన జ్వరేణ । తావత్తాపో దేహినాం తేంఘ్రిమూలం నో సేవేరన్ యావదాశానుబద్ధాః ॥ ౨౯ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ త్రిశిరస్తే ప్రసన్నోహం వ్యేతు తే మజ్జ్వరాద్భయమ్ । యో నౌ స్మరతి సంవాదం తస్య త్వన్న భవేద్భయమ్ ॥ ౩౦ ॥ ఇత్యుక్తోచ్యుతమానమ్య గతో మాహేశ్వరో జ్వరః । బాణస్తు రథమారూఢః ప్రాగాద్యోత్స్యన్ జనార్దనమ్ ॥ ౩౧ ॥ తతో బాహుసహస్రేణ నానాయుధధరో బలీ । ముమోచ పరమక్రుద్ధో బాణాంశ్చక్రాయుధే నృప ॥ ౩౨ ॥ తస్యాస్యతోస్త్రాణ్యసకృచ్చక్రేణ క్షురనేమినా । చిచ్ఛేద భగవాన్ బాహూన్ శాఖా ఇవ వనస్పతేః ॥ ౩౩ ॥ బాహుషు ఛిద్యమానేషు బాణస్య భగవాన్ భవః । భక్తానుకంప్యుపవ్రజ్య చక్రాయుధమభాషత ॥ ౩౪ ॥ శ్రీరుద్రః ॥ త్వం హి బ్రహ్మ పరం జ్యోతిర్గూఢం బ్రహ్మణి వాఙ్మయే । యం పశ్యంత్యమలాత్మాన ఆకాశమివ కేవలమ్ ॥ ౩౫ ॥ నాభిర్నభోగ్నిర్ముఖమంబు రేతో ద్యౌః శీర్షమాశాః శ్రుతిరంఘ్రిరుర్వీ । చంద్రో మనో యస్య దృగర్క ఆత్మా అహం సముద్రో జఠరం భుజేంద్రః ॥ ౩౬ ॥ రోమాణి యస్యౌషధయోంబువాహాః కేశా విరించో ధిషణా విసర్గః ॥ ప్రజాపతిర్హృదయం యస్య ధర్మస్స వై భవాన్ పురుషో లోకకల్పః ॥ ౩౭ ॥ తవావతారోయమకుంఠధామన్ ధర్మస్య గుప్త్యై జగతో భవాయ । వయం చ సర్వే భవతానుభావితా విభావయామో భువనాని సప్త ॥ ౩౮ ॥ త్వమేక ఆద్యః పురుషోద్వితీయస్తుర్యస్స్వదృగ్ఘేతురహేతురీశః । ప్రతీయసేథాపి యథావికారం స్వమాయయా సర్వగుణప్రసిద్ధ్యై ॥ ౩౯ ॥ యథైవ సూర్యః పిహితస్ఛా

భుజా బాహుః - ఇంద్రాదయో లోకపాలా బాహవ ఇత్యర్థః ॥ ౩౬ ॥ రోమాణీతి ॥ ఓషధయో రోమాణి యచ్ఛబ్దస్యావృత్తిః స్పష్టతార్థా - అంబువాహాః కేశాః - విరించో ధిషణా బుద్ధిః - ప్రజాపతిః విసర్గో మేఢ్రం - ధర్మో హృదయం లోకైః కల్ప్యతే ఉపకల్ప్యత ఇతి లోకకల్పః ॥ ౩౭ ॥ నను ప్రాదేశికశరీరస్య కథం నభోనాభిత్వాదితత్రాహ ॥ తవేతి ॥ హే అకుంఠధామన్ అప్రచ్యుతస్వరూప - భవాయ అభ్యుదయాయ - న కేవలమేతావత్ - కింతు అస్మదనుగ్రహార్థమపీత్యాహ - వయం చేతి - సర్వే లోకపాలా వయం త్వయా పాలితాః సప్తాపి భువనాని పాలయామ ఇతి ॥ ౩౮ ॥ నను యది విభావయితారో యూయం విభావ్యాని భువనాని చ సంతి - తర్హి కథముక్తం - త్వం హి బ్రహ్మేతి - న హి బ్రహ్మణో ద్వైతమస్తి సజాతీయ విజాతీయ భేదస్సంభవతీత్యత ఆహ ॥ త్వమితి ॥ ఏకః సజాతీయరహితః - కుతః - ఆద్యః పురుషః పురుషాణామవస్థాత్రయవతామాద్యః ప్రకృతిభూతః పురుషః - కుతః తుర్యః శుద్ధ ఇత్యర్థః - తదపి కుతః - స్వదృక్ స్వప్రకాశజ్ఞానరూపః - శుద్ధాదేవ హ్యుపాధిరాగాజ్జీవా జాయంతే ॥ శ్రుతి ॥ యథాగ్నేః క్షుద్రా విస్ఫులింగా వ్యుచ్చరంత్యేవమేవాస్మాదాత్మనః సర్వ ఏవాత్మానో వ్యుచ్చరంతీతి శ్రుతేః - అతః సజాతీయరహితః - కించ - అద్వితీయః విజాతీయరహితః - తదపి కుతః - హేతుః సర్వస్య తథాప్యహేతుః ఈశశ్చేతి - కథం తర్హి ప్రతిశరీరం జీవభేదః ప్రతీయతే అత ఆహ - ప్రతీయస ఇతి - సర్వగుణప్రసిద్ధ్యై సర్వవిషయప్రకాశనాయ ॥ ౩౯ ॥ తర్హి కిమహమేవ సంసారీ స్యాం తేన హానిరితి సదృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ హే భూమన్ - స్వయా ఛాయయా మేఘలక్షణయా పరదృష్ట్యాపి హితః ఛాదితోపి

సూర్యః-ఛాయాంమేఘంచరూపాణిచ భవనాంతరితాన్ ఘటాదీనపి సంచకాస్తి ప్రకాశయతి-ఏవంగుణేనాహంకారేణ స్వకార్యేణ వా వారకేణ తద్దృష్ట్యాపిహితోపి-గుణాన్ సత్త్వాదీన్.ఉపాధీన్ గుణినశ్చ-ఉపహితాన్ జీవానపి-చకాస్తి ఆత్మప్రదీపః స్వప్రకాశః తస్సర్వసాక్షీ నస్తవసంసారఇత్యర్థః॥౪౦॥ కించ-మాయాశ్రయస్యాన్యాన్ మోహయతస్తవకుతస్సంసృతిరిత్యాశయేనాహ యదితి॥ పుత్రాదిషుప్రసక్తాః-వృజినార్ణవేదుఃఖసాగరే- ఉన్మజ్జంతిదేవాదియోనిషు-నిమజ్జంతిస్థావరాదియోనిషు-తదుక్తంవాయవీయే-శ్లో॥ విపర్యయశ్చభవతిబ్రహ్మత్వస్థావరత్వయోరితి॥ ౪౧॥ ఏవంజీవేశ్వరవ్యవస్థాంరూప్యేదానీం అభజంతంనిందతిద్వాభ్యాం॥ దేవేతి॥ దేవేనత్వయాకర్మాధ్యక్షేణదత్తంనృదేహమిమంలబ్ధ్వాపి॥౪౨॥ శోచ్యత్వేహేతుః॥ య ఇతి॥ విపర్యయాః విపరీతాః.అనాత్మప్రియాః అనీశ్వరాః ఇంద్రియార్థాః పుత్రాదయస్తదర్థం॥ ౪౩॥ అహమస్యేచశుద్ధమనసస్త్వమేవభక్త్యాప్రపన్నా ఇత్యాహ అహమితి॥ ౪౪॥ భగవతోభజనీయత్వేహేతూన్ వదన్ తద్భక్తింప్రార్థయతే॥ తమితి॥ సమత్వేహేతుః-ప్రశాంతమితి-సుహృదిత్యాదయః

యంఘనైశ్ఛాయాంచరూపాణిచసంచకాస్తి। ఏవంగుణేనాపిహితోగుణాంస్త్వమాత్మప్రదీపోగుణినశ్చభూమన్॥ ౪౦॥ యన్మాయామోహితధియఃపుత్రదారగృహాదిషు। ఉన్మజ్జంతినిమజ్జంతిప్రసక్తావృజినార్ణవే॥ ౪౧॥ దేవదత్తమిమంలబ్ధ్వానృలోకమజితేంద్రియః। యోనాద్రియేతత్వత్పాదౌసశోచ్యోహ్యాత్మవంచకః॥ ౪౨॥ యస్త్వాంవిసృజతేమర్త్య ఆత్మానంప్రియమీశ్వరమ్। విపర్యయేంద్రియార్థార్థంవిషమత్త్యమృతంత్యజన్॥ ౪౩॥ అహంబ్రహ్మాచవిబుధామునయశ్చామలాశయాః। సర్వాత్మనాప్రపన్నాస్త్వామాత్మానంప్రేష్ఠమీశ్వరమ్॥ ౪౪॥ తంత్వాజగత్స్థిత్యుదయాంతహేతుంసమంప్రశాంతంసుహృదాత్మదైవమ్। అనన్యమేకంజగదాత్మకేతంభవాపవర్గాయభజామదేవ॥ ౪౫॥ అయంమమేష్టోదయితోనువర్తీమయాభయందత్తమముష్యదేవ। సంపాద్యతాంతద్భవతఃప్రసాదోయథాహితేదైత్యపతౌప్రసాదః॥ ౪౬॥ శ్రీభగవాన్॥ యదాత్థభగవంస్త్వంనఃకరవామప్రియంతవ। భవతాయద్వ్యవసితంతన్మేసాధ్వనుమోదితమ్॥ ౪౭॥ అవధ్యోయమమమాప్యేషవైరోచనిసుతోసురః। ప్రహ్లాదాయవరోదత్తోనవధ్యోమేతవాన్వయః॥ ౪౮॥ దర్పోపశమనాయాస్యప్రవృక్ణాబాహవోమయా। సూదితంచబలంభూరియచ్చభారాయితంభువః॥ ౪౯॥ చత్వారోస్యభుజాశ్శిష్టాభవిష్యత్యజరామరః। పార్షదముఖ్యోభవతోనకుతశ్చిద్భయోసురః॥ ౫౦॥ ఇతిలబ్ధ్వాభయంకృష్ణంప్రణమ్యశిరసాసురః। ప్రాద్యుమ్నింరథమారోప్యసవధ్వాసముపానయత్॥ ౫౧॥ అక్షౌహిణ్యాపరివృతంసువాససమలంకృతమ్। సపత్నీకంపురస్కృత్యయయౌరుద్రానుమోదితః॥ ౫౨॥ స్వరాజధానీంసమలంకృతాంధ్వజైస్సతోరణైర్భూషితమార్గచత్వరామ్। వివేశశంఖానకదుందుభిస్వనైరభ్యుద్యతఃపౌరసుహృద్ద్విజాతిభిః॥ ౫౩॥ య ఏతత్కృష్ణవిజయంశంకరేణచసంయుగమ్। సంస్మరేత్ప్రాతరుత్థాయనతస్యస్యాత్పరాజయః॥ ౫౪॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-త్రిషష్టితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

❖ నృగోపాఖ్యానకథాప్రారంభఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః॥ ఏకదోపవనంజగ్మూరాజన్ యదుకుమారకాః। విహర్తుంసాంబప్రద్యుమ్నచారుభానుగ

హ-సుహృదాత్మదైవం సుహృత్ బుద్ధిప్రవర్తకత్వాత్-ఆత్మాచసర్వాత్మకత్వాత్-ఏవంభూతందైవంఈశ్వరంత్వాం-నచాన్యోఽజనీయోస్తీత్యాహ-అనన్యమేకంసమానాసమానజాతీయరహితం-తత్రహేతుః జగతామాత్మనాంచకేతమధిష్ఠానం॥ ౪౫॥ స్వయంభక్తిమాశాస్యభక్తస్యాశిషమాశాస్తే॥ అయమితి॥ దైత్యపతౌప్రహ్లాదే॥౪౬॥ ౪౭॥ అవధ్యఇతి॥ వైరోచనిర్బలిర్మద్భక్తః-తత్పుత్రత్వాదయమవధ్యస్తావత్-కించ-ప్రహ్లాదాయేతి-అస్యాన్వయోవంశః॥౪౮॥తర్హికిమిత్యేవంకృతంతత్రాహ॥దర్పోపశమనాయేతి॥౪౯॥అనుగృహ్ణాతిన త్వారఇతి॥ ౫౦॥ ఇతీతి॥ సవధ్వాఉషాకాంతయాసహ॥ ౫౧॥ అక్షౌహిణ్యేతి॥ రుద్రానుమోదితఇతి తదభిప్రేతసైన్యవ బాణభుజభంగస్యకృతత్వాత్॥ ౫౨॥ స్వేతి॥ పౌరాదిభిరభ్యుద్యతః అభిముఖమాగత్యసత్కృతః॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-త్రిషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ చతుష్షష్టితమే కృష్ణోనృగంపాపాదమోచయత్। బ్రహ్మస్వహరిదోషాత్తద్రాజ్ఞోదృష్టానశిక్షయత్॥ విభూతిభాగ్యభోగాది మదోద్ధ

తమనోరథాః । అనన్యశాసద్యదూః కృష్ణోనృగోద్ధారప్రసంగతః ॥ ౧ ॥ క్రీడిత్వేతి ॥ పిపాసితాః తృషితాః జలంవిచిన్వంతః సత్వంజీవం ॥ ౨ ॥ కృకలాసమితి ॥ తంచకృకలాసంవీక్ష్య ॥ ౩ ॥ చార్మాభిరితి ॥ చార్మాభిః చర్మమయైః - తాంతవైః తంతుమయైః పాశైశ్చ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ సఇతి ॥ సంతప్తం చామీకరం సువర్ణం తద్వచ్చారువర్ణో యస్యసః అద్భుతాః అలంకరణాంబరస్రజో యస్యసః స్వర్గీదేవో బభూవ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ దశామితి ॥ యత్ యదిక్షమంయోగ్యం ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ నృగఇతి ॥ యదితేకర్ణమస్పృశమిత్యసందేహే సందేహవచనం - యథావేదాః ప్రమాణం స్యురితివత్ - కర్ణపథంమానం ప్రాప్తస్స్యామిత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ కించ ॥ కింన్వితి ॥ సర్వేషాం భూతానామాత్మనో బుద్ధేస్సాక్షిణస్తే అవిదితం కింమనకించిత్ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ స్వలంకృతేభ్యఇతి ॥ ఋతవ్రతేభ్యః అదంభాచారేభ్యః - తపసాశ్రుతాః ప్రఖ్యా

దానయః ॥ ౧ ॥ క్రీడిత్వాపసుచిరంతత్రవిచిన్వంతః పిపాసితాః । జలంనిరుదకేకూపేదదృశుస్సత్త్వమద్భుతమ్ ॥ ౨ ॥ కృకలాసంగిరినిభంవీక్ష్యవిస్మితచేతసః । తస్యచోద్ధరణేయత్నంచక్రుస్తేకృపయాన్వితాః ॥ ౩ ॥ చార్మభిస్తాంతవైః పాశైర్బద్ధ్వాపతితమర్భకాః । నాశక్నువన్సముద్ధర్తుంకృష్ణాయాచఖ్యురుత్సుకాః ॥ ౪ ॥ తత్రగత్వారవిందాక్షోభగవాన్విశ్వభావనః । వీక్ష్యోజ్జహారవామేనతంకరేణసలీలయా ॥ ౫ ॥ సఉత్తమశ్లోకకరాభిమృష్టోవిహాయసద్యః కృకలాసరూపమ్ । సంతప్తచామీకరచారువర్ణస్స్వర్గ్యద్భుతాలంకరణాంబరస్రక్ ॥ ౬ ॥ పప్రచ్ఛవిద్వానపితన్నిదానంజనేషువిఖ్యాపయితుంముకుందః । కస్త్వంమహాభాగవరేణ్యరూపోదేవోత్తమంత్వాంగణయామినూనమ్ ॥ ౭ ॥ దశామిమాంవాకతమేనకర్మణాసంప్రాపితోసద్యతదర్హసుప్రభః । ఆత్మానమాఖ్యాహివివిత్సతాంనోయన్మన్యసేనఃక్షమమత్రవక్తుమ్ ॥ ౮ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇతిస్మరాజాసంపృష్టః కృష్ణేనానందమూర్తినా । మాధవంప్రణిపత్యాహకిరీటేనార్కవర్చసా ॥ ౯ ॥ నృగః ॥ నృగోనామనరేంద్రోహమిక్ష్వాకుతనయః ప్రభో । దానేష్వాఖ్యాయమానేషుయదితేకర్ణమస్పృశమ్ ॥ ౧౦ ॥ కింనుతేవిదితంనాథసర్వభూతాత్మసాక్షిణః । కాలేనావ్యాహతదృశోవక్ష్యేథాపితవాజ్ఞయా ॥ ౧౧ ॥ యావత్యస్సికతాభూమేర్యావత్యోదివితారకాః । యావత్యోవర్షధారాశ్చతావతీరదదాంచగాః ॥ ౧౨ ॥ పయస్వినీస్తరుణీశ్శీలరూపగుణోపపన్నాః కపిలాహేమశృంగీః । న్యాయార్జితారౌప్యఖురాస్సవత్సాః దుకూలమాల్యాభరణాస్త్వదానుహమ్ ॥ ౧౩ ॥ స్వలంకృతేభ్యోగుణశీలవద్భ్యస్సీదత్కుటుంబేభ్యఋతవ్రతేభ్యః । తపశ్శ్రుతబ్రహ్మవదాన్యసద్భ్యః ప్రాదాంయువభ్యోద్విజపుంగవేభ్యః ॥ ౧౪ ॥ గోభూహిరణ్యాయతనాశ్వహస్తినఃకన్యాస్సదాసీస్తిలరూప్యశయ్యాః । వాసాంసిరత్నానిపరిచ్ఛదాన్రథానిష్టాశ్చయజ్ఞైశ్చరితంచపూర్తమ్ ॥ ౧౫ ॥ కస్యచిద్ద్విజముఖ్యస్యభ్రష్టాగౌర్మమగోధనే । సంపృక్తావిదుషాసాచమయాదత్తాద్విజాతయే ॥ ౧౬ ॥ తాంనీయమానాంతత్స్వామీదృష్ట్వోవాచమమేతితమ్ । మమేతిప్రతిగృహ్యాహనృగోమేదత్తవానితి ॥ ౧౭ ॥ విప్రౌవివదమానౌమామూచతుస్స్వార్థసాధకౌ । భవాన్దాతాపహర్తేతితచ్ఛ్రుత్వామేభవద్భ్రమః ॥ ౧౮ ॥ అనునీతావుభౌవిప్రౌధర్మకృచ్ఛ్రగతేనమే । గవాంలక్షంప్రకృష్టానాందాస్యామ్యేషాప్రదీయతామ్ ॥ ౧౯ ॥ భవంతావనుగృహ్ణీతాంకింకరస్యావిజానతః । సముద్ధరతంమాంకృచ్ఛ్రాత్పతంతంనిరయేశుభే ॥ ౨౦ ॥ నాహంప్రతీచ్ఛేవైరాజన్నిత్యుక్త్వాస్వామ్యపాక్రమత్ । నాన్యద్గవామప్యయుతమిచ్ఛామీత్యపరోయయౌ ॥ ౨౧ ॥ ఏతస్మిన్నంతరేయా

తాశ్చ - తేబ్రహ్మణివదాన్యాః అత్యుదారాః అధ్యాపనశీలాశ్చ - తేసంతశ్చతేభ్యః ॥ ౧౪ ॥ గోభూహిరణ్యేతి ॥ పూర్తం వాపీకూపాదిచరితం కృతం ॥ ౧౫ ॥ ఏవంవర్తమానస్యమమసంకటం కించిదాపన్నంశృణ్విత్యాహ ॥ కస్యచిదితి ॥ ద్విజముఖ్యస్యబ్రాహ్మణానాం మధ్యేఅత్యంతశ్రేష్ఠస్య-అతఏవప్రతిగ్రహనివృత్తస్య- సంపృక్తామిశ్రితా - అవిదుషాబ్రాహ్మణస్యేయమిత్యజానతా ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ విప్రావితి ॥ ప్రతిగ్రాహిణోక్తం దాతేతి- స్వామినోక్తం అపహర్తేతి - అభవత్ భ్రమః వ్యాకులోభవమిత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ అనునీతావితి ॥ తథాఉభావపి ప్రత్యేకమనునీతౌ ప్రార్థితౌ-తౌకథంతదాహ- సార్ధేన గవాంలక్షంతి ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ నేతి ॥ అపరః ప్రతిగ్రాహీ- దుశ్ప్రతిగ్రహః యజ్ఞతుంత్వహోక్తం- అన్యదపిగవామయుతం - యదితదపి- ఇమాంవిహాయనేచ్ఛామీతి ఉక్త్వా గాంత్యక్త్వైవయయావిత్యర్థః ॥ ౨౧ ॥ ఏత

స్మిన్నంతరఇతి ॥ ఇతఃపూర్వం పాపాభావాన్నేతుమసమర్థైరితిభావః ॥ ౨౨ ॥ పూర్వమితి ॥ ఉతాహో ఇత్యేకంపదం - అథవా. పూర్వంశుభమితినాంతమితియమస్యవాక్యం- పశ్యేపశ్యామి ॥ ౨౩ ॥ పూర్వమితి ॥ హేదేవయమ- పూర్వమశుభం భుంక్ష్వ ఇతివదతి. సయమఃపతేతిప్రాహ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ దుర్ఘటేన శ్రీకృష్ణసందర్శనేన విస్మితస్స్వ ఆత్మనః భాగ్యమభినందతి ॥ సత్వమితి ॥ హేవిభో సత్వంమమాక్షిపథఃలోచనగోచరస్సన్ కథంసాక్షాత్ ప్రత్యక్షోసీత్యర్థః- కిముత్కృష్టైశ్వర్యం తదాహ- పరఃఆత్మా. అతఏవ యోగీశ్వరైః శ్రుతిదృశాఉపనిషచ్చక్షుషాఅమలేహృదివిభావ్యఃచింత్యః- యతఃఅధోక్షజః అక్షజమైంద్రియకంజ్ఞానంతత్ అధఃఅర్వాగేవయస్మా త్సః- యస్యేహభవాపవర్గో భవేత్తస్యభవాన్ననుదృశ్యః స్యాత్ - ఉరువ్యసనేనకృకలాసత్వభవేనదుఃఖేన అంధబుద్ధేస్తుమమైతచ్చిత్రమి త్యర్థః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ఉద్రిక్తభక్తిర్బహుధాసంబోధయన్ననుజ్ఞాపయతి ॥ అనుజానీహీతి ॥ దేవలోకేపివర్తమానస్యాత్మనో మనస్సన్నిధిం ప్రార్థయతే-యత్రక్వాపీతి-త్వత్పదంఆస్పదంవిషయంయస్యతథాభూతంభూయాదితి ॥ ౨౮ ॥ యాస్యన్నమస్యతి ॥ నమఇతి ॥ సర్వభావా

మ్యైర్దూతైర్నీతోయమక్షయమ్। యమేనపృష్టస్తత్రాహం దేవదేవజగత్పతే ॥ ౨౨ ॥ పూర్వంత్వ
మశుభంభుంక్ష్వఉతాహోనృపతేశుభమ్। నాంతందానస్యభవతఃపశ్యేలోకస్యభాస్వతః ॥ ౨౩ ॥
పూర్వందేవాశుభంభుంక్ష్వఇతిప్రాహపతేతిసః। తావదద్రాక్షమాత్మానంకృకలాసంపతన్ప్రభో ॥
౨౪ ॥ బ్రహ్మణ్యస్యవదాన్యస్యతవదాసస్యకేశవ। స్మృతిర్నాద్యాపివిధ్వస్తాభవత్సందర్శనార్థి
నః ॥ ౨౫ ॥ సత్వంకథంమమవిభోక్షిపథఃపరాత్మాయోగేశ్వరైశ్శ్రుతిదృశామలహృద్విభావ్యః। సాక్షా
దధోక్షజఉరువ్యసనాంధబుద్ధేస్స్యాన్మేనుదృశ్యఇహయస్యభవాపవర్గః ॥ ౨౬ ॥ దేవదేవజగన్నాథ
గోవిందపురుషోత్తమ। నారాయణహృషీకేశపుణ్యశ్లోకాచ్యుతావ్యయ ॥ ౨౭ ॥ అనుజానీహిమాంకృ
ష్ణయాంతందేవగతింప్రభో। యత్రక్వాపిసతశ్చేతోభూయాన్మేత్వత్పదాస్పదమ్ ॥ ౨౮ ॥ నమస్తేస
ర్వభావాయబ్రహ్మణేనంతశక్తయే। వాసుదేవాయకృష్ణాయయోగానాంపతయేనమః ॥ ౨౯ ॥ ఇ
త్యుక్త్వాతంపరిక్రమ్యపాదౌస్పృష్ట్వాస్వమౌలినా। అనుజ్ఞాతోవిమానాగ్ర్యమారుహత్పశ్యతాంనృ
ణామ్ ॥ ౩౦ ॥ కృష్ణఃపరిజనంప్రాహభగవాన్దేవకీసుతః। బ్రహ్మణ్యదేవోధర్మాత్మారాజన్యానను
శిక్షయన్ ॥ ౩౧ ॥ దుర్జరంబతబ్రహ్మస్వంభుక్తమగ్నేర్మనాగపి। తేజీయసోపికిముతరాజ్ఞామీశ్వర
మానినామ్ ॥ ౩౨ ॥ నాహంహాలాహలంమన్యేవిషంయస్యప్రతిక్రియా। బ్రహ్మస్వంహివిషంప్రోక్తం
నాస్యప్రతివిధిర్భువి ॥ ౩౩ ॥ హినస్తివిషమత్తారంవహ్నిరద్భిఃప్రశామ్యతి। కులంసమూలందహతి
బ్రహ్మస్వారణిపావకః ॥ ౩౪ ॥ బ్రహ్మస్వందురనుజ్ఞాతంభుక్తంహంతిత్రిపూరుషమ్। ప్రసహ్యతు
బలాద్భుక్తందశపూర్వాన్దశాపరాన్ ॥ ౩౫ ॥ రాజానోరాజలక్ష్మ్యాంధానాత్మపాతంవిచక్షతే। ని
రయంయేభిమన్యంతేబ్రహ్మస్వంసాధుబాలిశాః ॥ ౩౬ ॥ గృహ్ణంతియావతఃపాంసూన్రుదతామశ్రు
బిందవః। విప్రాణాంహృతవృత్తీనాంవదాన్యానాంకుటుంబినామ్ ॥ ౩౭ ॥ రాజానోరాజకుల్యాశ్చ
తావతోబ్దాన్నిరంకుశాః। కుంభీపాకేషుపచ్యంతేబ్రహ్మదాయాపహారిణః ॥ ౩౮ ॥ స్వదత్తాంపరద
త్తాంవాబ్రహ్మవృత్తింహరేతయః। షష్టివర్షసహస్రాణివిష్ఠాయాంజాయతేక్రిమిః ॥ ౩౯ ॥ మామే

యసర్వస్యభావోజన్మయస్మాత్తస్మై-బ్రహ్మణేకర్తృత్వేప్యవికారాయ-కుతఃఅనంతశక్తయేఅనంతామాయాఖ్యాశక్తిర్యస్యతస్మై-వాసు దేవాయసర్వాశ్రయాయేత్యుపాదానత్వముక్తం - శ్రీకృష్ణాయసదానందరూపాయేతిపురుషార్థత్వముక్తం ॥ శ్లో ॥ కృషిర్భూవాచకశ్శబ్దో ణశ్చనిర్వృతివాచకః। తయోరైక్యంపరంబ్రహ్మ కృష్ణ ఇత్యభిధీయత ఇతి స్మృతేః- కించ-యోగానాంఇష్టాపూర్తాదికర్మణాంపతయే-ఫల దాత్రే- అయంభావః-ఏవంభూతంత్వాంవిహాయ-గంతుమనిచ్ఛురపిగమిష్యామిత్వద్దత్తఫలభోగాయేతి ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ దుర్జరమితి ॥ మ నాక్ ఈషదపిభుక్తంసత్ అగ్నేః అగ్నిసదృశస్యతేజీయసఃఅతితేజస్వినోపిదుర్జరం ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ కించ-విషాదపిఘోరమిత్యాహ ॥ హిన స్తీతి ॥ సంసర్గసంసర్గేణమారకత్వాదగ్నితుల్యతాస్యాత్ తదపినేత్యాహ- వహ్నిరితి - కించ-సమూలమితి-వహ్నిర్మూలాన్యవశేష యతి బ్రహ్మస్వాత్తుకారణిజః పాపపావకస్తుకులందహతి-తదపిసమూలమితి ॥ ౩౪ ॥ బ్రహ్మస్వమితి ॥ దురనుజ్ఞాతంయథావదననుజ్ఞాతం-త్రి పూరుషంకులం- స్వంపుత్రపౌత్రౌచ- ప్రసహ్యబలాత్ రాజాద్యాశ్రయతః ॥ ౩౫ ॥ రాజానఇతి ॥ యేబ్రహ్మస్వమభిమన్యంతే వాంఛం తి - తేనిరయమేవాభిమన్యంతే- అతో బాలిశాః అజ్ఞాః- ఆత్మపాతంనవిచక్షతఇతి ॥ ౩౬ ॥ అపిచ గృహ్ణంతీతి ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ మామేతి ॥ గృహ్ణా

అభికాంక్ష్యా॥ ౪౦॥ ౪౧॥ యథేతి॥ ప్రణమే ప్రణమామి॥ ౪౨॥ న కేవలమర్థవాదబిభీషికేయం-కింతు-ప్రత్యక్షమిత్యాహ॥ బ్రాహ్మణార్థ ఇతి॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- చతుష్షష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ✼✼✼✼✼✼✼✼✼✼✼✼✼✼✼

శ్లో॥ పంచషష్టితమే రామశ్చక్రే గోకులమాగతః। రమమాణస్తు గోపీభిః కాళింద్యాః కర్షణం మదాత్॥ రామస్య చరితం చిత్రం కాళింద్యాకర్షణాదియత్। పౌండ్రకాంతాది కృష్ణస్య పృథగుక్తం తతః పరమ్॥ ౧॥ పరిష్వక్త ఇతి॥ ఆశీర్భిరభినందితో బభూవ॥ ౨॥ తదాహ॥ చిరమితి॥ ౩॥ గోపేతి॥ గోపవృద్ధాంశ్చ విధివదభివంద్య యవిష్ఠైరభివందితో బభూవేత్యర్థః - అపిచ - యథావయ ఇతి॥ ౪॥ ౫॥

బ్రహ్మధనంభూయాద్యద్గృధ్వాల్పాయుషోనృపాః। పరాజితాశ్చ్యుతారాజ్యాద్భవంత్యుద్వేగినో
హియే॥ ౪౦ ॥విప్రంకృతాగసమపి మైవద్రుహ్యతమామకాః। ఘ్నంతంబహుశ శపంతంవానమస్య
రుతనిత్యశః॥ ౪౧ ॥యథాహంప్రణమేవిప్రాననుకాలం సమాహితః। తథానమతయూయంచయో
న్యథామేసదండభాక్॥ ౪౨ ॥బ్రాహ్మణార్థోహ్యపహృతోహర్తారంపాతయత్యధః। అజానంతమ
పిహ్యేనంనృగం బ్రాహ్మణగౌరివ॥ ౪౩ ॥ఏవంవిశ్రావ్యభగవాన్ముకుందోద్వారకాప్రజాః। పా
వనస్సర్వలోకానాంవివేశనిజమందిరమ్॥ ౪౪॥ ✼✼✼✼✼✼✼✼✼✼✼✼✼✼
✼✼✼✼✼✼✼ ఇతిశ్రీమద్భాగవతేదశమస్కంధేచతుష్షష్టితమోధ్యాయః. ✼✼✼✼✼✼✼

బలరామస్యపునర్నందవ్రజగమనాదికథాప్రారంభఘట్టః.

శ్రీశుకః॥ బలభద్రఃకురుశ్రేష్ఠభగవాన్రథమాస్థితః।సుహృద్దిదృక్షురుత్కంఠః ప్రయయౌనందగోకు
లమ్॥ ౧ ॥పరిష్వక్తశ్చిరోత్కంఠైర్గోపైర్గోపీభిరేవచ। రామోభివాద్యపితరావాశీర్భిరభినంది
తః॥ ౨ ॥ చిరంనఃపాహిదాశార్హ సానుజోజగదీశ్వర। ఇత్యారోప్యాంకమాలింగ్య నేత్రైః సిషిచ
తుర్జలమ్॥ ౩ ॥ గోపవృద్ధాంశ్చవిధివదభివంద్యాభివందితః। యథావయోయథాసఖ్యంయథాసంబం
ధమాత్మనః॥ ౪ ॥సముపేత్యాథగోపాలాన్హాస్యహస్తగ్రహాదిభిః। విశ్రాంతంసుఖమాసీనంపప్రచ్ఛుః
పర్యుపాగతాః। ౫॥ పృష్టాశ్చానామయంప్రీతాః ప్రేమగద్గదయాగిరా। కృష్ణేకమలపత్రాక్షేస
న్న్యస్తాఖిలరాధసః॥ తేసర్వేస్వేషుతంరామంతే చ తేనాప్యనామయమ్॥ ౬॥కచ్చిన్నోబాంధవా
రామసర్వేకుశలమాసతే। కచ్చిత్స్మరథనోరామ యూయందారసుతాన్వితాః॥ ౭ ॥దిష్ట్యాకంసోహ
తఃపాపోదిష్ట్యాముక్తాస్సుహృజ్జనాః। నిహత్యనిర్జిత్యరిపూన్ దిష్ట్యాదుర్గంసమాశ్రితాః। ౮ ॥ గో
ప్యోహసంత్యఃపప్రచ్ఛూరామసందర్శనాదృతాః। కచ్చిదాస్తేసుఖంకృష్ణఃపురస్త్రీజనవల్లభః॥ ౯ ॥
కచ్చిత్స్మరతివాబంధూన్పితరంమాతరంచసః। అపివాస్మరతేస్మాకమనుసేవాంమహాభుజః॥౧౦॥మా
తరంపితరంభ్రాతౄన్పతీన్పుత్రాన్స్వసౄరపి। యదర్థేత్యాక్ష్మదాశార్హ దుస్త్యజాన్స్వ
జనాన్ప్రభో॥ ౧౧॥ తానస్సద్యఃపరిత్యజ్యగతస్సంఛిన్నసౌహృదః। కథంనుతాదృశం స్త్రీభిర్నశ్రద్ధీ
యేతభాషితమ్॥ ౧౨॥ కథంనుగృహ్ణంత్యనవస్థితాత్మనోవచఃకృతఘ్నస్యబుధాఃపురస్త్రియః। గృ
హ్ణంతివైచిత్రకథస్యసుందరస్మితావలోకోచ్ఛ్వసితస్మరాతురాః। ౧౩ । కింనస్తత్కథయాగోప్యః క
థాఃకథయతాపరాః। యాత్యస్మాభిర్వినాకాలోయదితస్యతథైవనః। ౧౪॥ ఇతిప్రహసితంశౌరేర్జ

పృష్టాఇతి॥ తేసర్వేస్వేషుయాదవేషుతంరామం అనామయంఆరోగ్యంపప్రచ్ఛుః-తేచతేనపృష్టాఇతి కృష్ణేకృష్ణప్రాప్త్యర్థంసన్న్యస్తాఖిలరాధసః త్యక్తసర్వవిషయాః॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧ ॥ తానితి॥ తర్హితద్గమనేయుష్మాభిఃప్రతిబంధః కింనకృతఃతద్వాక్యవిశ్వాసాదితిచేత్-నను విశ్వాసః కిమితి కృతస్తత్రాహుః-కథంన్వితి - వక్తృ బహుత్వాన్నానావిధానివాక్యాని॥ ౧౨॥ తత్రాన్యాఊచుః॥ కథమితి॥ అన్యాఊచుః- గృహ్ణంతి వా ఇతి- చిత్రకథస్య చిత్రకథాకథనకోవిదస్య - కించ - సుందరంస్మితంయస్మిన్ తేన- అవలోకేన ఉచ్ఛ్వసితః క్షుభితో యః స్మరః తేనాతురాః॥ ౧౩ ॥ అపరా ఊచుః॥ కిమితి॥ కాలస్తావత్ తస్య చాస్మాకంచ యాత్యేవ-కింతు-తస్యసుఖేన అస్మాకందుఃఖేనేత్యేతావానేవవిశేష ఇతి ధ్వనితమ్॥ ౧౪॥ ....

౧౫॥ సంకర్షణ ఇతి ॥ నానావిధేష్వనునయేషు కోవిదః॥ ౧౬॥ ద్వావితి॥ మధుం చైత్రం - మాధవం వైశాఖం - గోపీనాం రతిమితి - శ్రీకృష్ణక్రీడాసమయే అవసన్నానామపి బాలానాం చ అన్యాసామిత్యభియుక్తప్రసిద్ధిః ॥ ౧౭॥ పూర్ణేతి ॥ పూర్ణచంద్రస్య కళాభిః మరీచిభిః రాత్ర్యాం స్పృష్టే ఉజ్జ్వలితే కౌముదీగంధవాయునా కుముద్వతీనాం గంధసహితేన సేవితే - యద్వా - కౌముదీశబ్దేన తద్వికాసితాని కుముదాని లక్ష్యంతే - కుముదగంధవాయునేత్యర్థః॥ ౧౮ ॥ వరుణేతి ॥ వారుణీ సుధయా సహోత్పన్నా మదిరా॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ఉపగీయమానేతి ॥ క్షీబో మత్తః॥ ౨౩ ॥ స్రగ్వీతి ॥ స్వేదవిప్రుషః ప్రాలేయం హిమం తేన భూషితం॥ ౨౪ ॥ స ఇతి॥ మత్తోయమిత్యనాదృత్య అనాగతాం ఆపగాం నదీం॥ ౨౫ ॥ పాప ఇతి ॥ ఆహుతా ఆహూతా యద్యస్మాన్నాగచ్ఛసి - తస్మాన్నేష్యే గమయిష్యామి॥ ౨౬॥ ఏవమితి ॥ చ

ల్పితం చారువీక్షితమ్ । గతిం ప్రేమపరిష్వంగం స్మరంత్యో రురుదుః స్త్రియః॥ ౧౫॥ సంకర్షణస్తాః కృష్ణ
స్య సందేశైర్హృదయంగమైః । సాంత్వయామాస భగవాన్నానానునయకోవిదః ॥ ౧౬॥ ద్వౌ మాసౌ
తత్ర చావాత్సీన్మధుం మాధవమేవ చ । రామః క్షపాసు భగవాన్ గోపీనాం రతిమావహన్ । ౧౭॥ పూ
ర్ణచంద్రకళామృష్టే కౌముదీగంధవాయునా । యమునోపవనే రేమే సేవితే స్త్రీగణైర్వృతః ।
౧౮॥ వరుణప్రేరితా దేవీ వారుణీ వృక్షకోటరాత్ । పతంతీ తద్వనం సర్వం స్వగంధేనాధ్యవాసయత్ ।
౧౯॥ తం గంధం మధుధారాయా వాయునోపహృతం బలః । ఆఘ్రాయోపగతస్తత్ర లలనాభిః పపౌ స
మమ్ । ౨౦ । * ఉపగీయమాన ఉద్గాయన్ వనితాశోభిమండలే । రేజే కరేణుయూథేశో మాహేంద్ర ఇవ
వారణః॥ ౨౧॥ నేదుర్దుందుభయో వ్యోమ్ని వవృషుః కుసుమైర్ముదా । గంధర్వా మునయో రామం త
ద్వీర్యైరీడిరే ముదా॥ ౨౨॥ *ఉపగీయమానచరితో వనితాభిర్హలాయుధః । వనేషు వ్యచరత్ క్షీబో మ
దవిహ్వలలోచనః ॥ ౨౩॥ స్రగ్వ్యేకకుండలో మత్తో వైజయంత్యా చ మాలయా । బిభ్రత్ స్మితముఖాం
భోజం స్వేదప్రాలేయభూషితమ్॥ ౨౪॥ స ఆజుహావ యమునాం జలక్రీడార్థమీశ్వరః । నిజవాక్యమ
నాదృత్య మత్త ఇత్యాపగాం బలః॥ అనాగతాం హలాగ్రేణ కుపితో విచకర్ష హ ॥ ౨౫॥ పాపే త్వం మా
మవజ్ఞాయ యన్నాయాసి మయాహుతా । నేష్యే త్వాం లాంగలాగ్రేణ శతధా కామచారిణీమ్॥ ౨౬॥
ఏవం నిర్భర్త్సితా భీతా యమునా యదునందనమ్ । ఉవాచ చకితా వాచం పతితా పాదయోర్నృప॥
౨౭॥ యమునా॥ రామ రామ మహాబాహో న జానే తవ విక్రమమ్॥ యస్యైకాంశేన విధృతా జగతీ జగ
తః పతే॥ ౨౮॥ పరం భావం భగవతో భగవన్ మామజానతీమ్॥ మోక్తుమర్హసి విశ్వాత్మన్ ప్రపన్నాం భ
క్తవత్సల॥ ౨౯॥ తతో వ్యముంచద్యమునాం యాచితో భగవాన్ బలః । విజగాహ జలం స్త్రీభిః కరేణుభి
రివేభరాట్ । ౩౦॥ కామం విహృత్య సలిలాదుత్తీర్ణాయాసితాంబరే । భూషణాని మహార్హాణి దదౌ
కాంతిః శుభాం స్రజమ్ । ౩౧॥ వసిత్వా వాససీ నీలే మాలామాముచ్య కాంచనీమ్ । రేజే స్వలంకృతో లిప్తో
మాహేంద్ర ఇవ వారణః । ౩౨॥ అద్యాపి దృశ్యతే రాజన్ యమునాకృష్టవర్త్మనా । బలస్యానంతవీర్య
స్య వీర్యం సూచయతీవ హి ॥ ౩౩ ॥ ఏవం సర్వా నిశా యాతా ఏకేవ రమతో వ్రజే । రామస్యాక్షిప్తచిత్త
స్య మాధుర్యైర్వ్రజయోషితామ్॥ ౩౪॥ ❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈

❈❈❈❈❈❈❈ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచషష్టితమోధ్యాయః. ❈❈❈❈❈❈

కితా కంపితా॥ ౨౭॥ రామేతి ॥ ఏకాంశేన శేషాఖ్యేన॥ ౨౮॥ ౨౯॥ తత ఇతి ॥ విజగాహే అవగాహనం కృతవాన్॥ ౩౦॥ కామమితి॥ ఉత్తీర్ణాయ నిర్గతాయ - అసితాంబరాదీని కాంతిర్దదౌ - కాంతిర్లక్ష్మీః - యథోక్తం విష్ణుపురాణే ॥ శ్లో ॥ వరుణప్రహితామస్మై మాలామమ్లానపంకజామ్ । సముద్రాభే తథా వస్త్రే నీలే లక్ష్మీరయచ్ఛత ఇతి॥ హరివంశే చ - జలం ప్రతి లక్ష్మీవాక్యం॥ శ్లో॥ జాతరూపమయం చైకం కుండలం వజ్రభూషణమ్ । ఆదిపద్మం చ పద్మాఖ్యం దివ్యం శ్రవణభూషణమ్॥ దేవేమాం ప్రతిగృహ్ణీష్వ పౌరాణీం భూషణక్రియామిత్యాది ॥ ౩౧ ॥ వసిత్వేతి ॥ వసిత్వా పరిధాయ - ఆముచ్య కంఠే నిధాయ - చందనాదిభిర్లిప్తః ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ఏవమితి ॥ ఏకా నిశా యథా మాధుర్యైః విలాసైః ॥ ౩౪ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈

శ్లో॥ షడ్యుక్షష్టితమే కాశీంగత్వాఽహన్ పౌండ్రకం హరిః। తన్మిత్రం చ తతోఽవృత్తం సుదర్శనవధాదికమ్॥ ౧॥ త్వమితి॥ ప్రస్తోభితః స్తుత్యా ప్రోత్సాహితః బాలైః అజ్ఞైః॥ ౨॥ దూతమితి॥ బాలకృతోనృపః బాలైః నృపత్వేన క్రీడాయాం పరికల్పితః॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ఉవాచేతి॥ హేమూఢ ఉత్స్రక్ష్యే త్వయి ప్రక్షేప్స్యామి యైస్సహ త్వమేవం వికత్థసే - శ్లాఘసే ఇత్యర్థః - యద్వా - యైః కృత్రిమైస్సుదర్శనాదిభిస్త్వమేవం శ్లాఘసే-తాన్యుత్స్రక్ష్యే త్యాజయిష్యామీత్యర్థః॥ ౮॥ మాం శరణమేహీత్యస్యోత్తరం॥ ముఖమితి॥ వలాః కంకాదివత్

→ శ్రీకృష్ణకృతపౌండ్రక కాశీరాజ వధాదికథాప్రారంభఘట్టః. ←

శ్రీశుకః॥ నందవ్రజం గతే రామే కరూశాధిపతిర్నృప। వాసుదేవోఽహమిత్యజ్ఞో దూతం కృష్ణాయ ప్రాహిణోత్॥ ౧॥ త్వం వాసుదేవో భగవానవతీర్ణో జగత్పతిః। ఇతి ప్రస్తోభితో బాలైర్మేన ఆత్మానమచ్యుతమ్॥ ౨॥ దూతం చ ప్రాహిణోన్మందః కృష్ణాయావ్యక్తవర్త్మనే। ద్వారకాయాం యథా బాలో నృపో బాలకృతోఽబుధః॥ ౩॥ దూతస్తు ద్వారకామేత్య సభాయామాస్థితం ప్రభుమ్। కృష్ణం కమలపత్రాక్షం రాజసందేశమబ్రవీత్॥ ౪॥ కారూశః॥ వాసుదేవోఽవతీర్ణోఽహమేక ఏవ న చాపరః। భూతానామనుకంపార్థం త్వం తు మిథ్యాభిధాం త్యజ॥ ౫॥ యాని త్వమస్మచ్చిహ్నాని మౌఢ్యాద్బిభర్షి సాత్వత। త్యక్త్వైహి మాం త్వం శరణం నో చేద్దేహి మమాహవమ్॥ ౬॥ శ్రీశుకః॥ వికత్థనం తదాకర్ణ్య పౌండ్రకస్యాల్పమేధసః। ఉగ్రసేనాదయస్సభ్యా ఉచ్చకైర్జహసుస్తదా॥ ౭॥ ఉవాచ దూతం భగవాన్పరిహాసకథామను। ఉత్స్రక్ష్యే మూఢ చిహ్నాని యైస్త్వమేవం వికత్థసే॥ ౮॥ ముఖం యదాపిధాయాజ్ఞ కంకగృధ్రవటైర్వృతః। శయిష్యసే హతస్తత్ర భవితా శరణం శునామ్॥ ౯॥ ఇతి దూతస్తమాక్షేపం స్వామినే సర్వమాహరత్। కృష్ణోఽపి రథమాస్థాయ కాశీముపజగామ హ॥ ౧౦॥ పౌండ్రకోఽపి తదుద్యోగముపలభ్య మహారథః। అక్షౌహిణీభ్యాం సంయుక్తో నిశ్చక్రామ పురాద్ద్రుతమ్॥ ౧౧॥ తస్య కాశీపతిర్మిత్రం పార్ష్ణిగ్రాహోఽన్వయాన్నృప। అక్షౌహిణీభిస్తిసృభిరపశ్యత్పౌండ్రకం హరిః॥ ౧౨॥ శంఖార్యసిగదాశార్ఙ్గ శ్రీవత్సాద్యుపలక్షితమ్। బిభ్రాణం కౌస్తుభమణిం వనమాలావిభూషితమ్॥ ౧౩॥ కౌశేయవాససీ పీతే వసానం గరుడధ్వజమ్। అమూల్యమౌల్యాభరణం స్ఫురన్మకరకుండలమ్॥ ౧౪॥ దృష్ట్వా తమాత్మనాతుల్యం వేషం కృత్రిమమాశ్రితమ్। యథా నటం రంగగతం విజహాస భృశం హరిః॥ ౧౫॥ శూలైర్గదాభిః పరిఘైశ్శక్త్యృష్టిప్రాసతోమరైః। అసిభిః పట్టిశైర్బాణైః ప్రాహరన్నరయో హరిమ్॥ ౧౬॥ కృష్ణస్తు తత్పౌండ్రకకాశిరాజయోర్బలం గజస్యందనవాజిపత్తిమత్। గదాసిచక్రేషుభిరర్దయద్భృశం యథా యుగాంతే హుతభుక్పృథక్ప్రజాః॥ ౧౭॥ ఆయోధనం తద్రథవాజికుంజరద్విపత్ఖరోష్ట్రైరరిణావఖండితైః। బభౌ చితం మోదవహం మనస్వినామాక్రీడనం భూతపతేరివోల్బణమ్॥ ౧౮॥ అథాహ పౌండ్రకం శౌరిర్భో భో పౌండ్రక యద్భవాన్। దూతవాక్యేన మామాహ తాన్యస్త్రాణ్యుత్సృజామి తే॥ ౧౯॥ త్యాజయిష్యేఽభిధానం మే యత్త్వయాజ్ఞ మృషా ధృతమ్। వ్రజామి శరణం తేఽద్య యది నేచ్ఛామి సంయుగమ్॥ ౨౦॥ ఇతి క్షిప్త్వా శితైర్బాణైర్విరథీకృత్య పౌండ్రకమ్। శిరోఽవృశ్చద్రథాంగేన వజ్రేణేంద్రో యథా గిరేః॥ ౨౧॥ తథా కాశీపతేః కాయాచ్ఛిర ఉత్కృత్య పత్రిభిః। న్యపాతయత్కాశిపుర్యాం పద్మకోశమివానిలః॥ ౨౨॥ ఏవం మత్సరిణం హత్వా

పక్షివిశేషాః- తత్ర తదా- శునాం శరణమాశ్రయో భవితాసి॥ ౯॥ ఇతీతి॥ కాశీమితి-పౌండ్రకస్యాపి తదా మిత్రపురే అవస్థానాత్॥ ౧౦॥ ౧౧॥ తస్యేతి॥ పార్ష్ణిగ్రాహః పృష్ఠప్రాంతరక్షణతత్పరః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ కౌశేయేతి॥ గరుడః కృత్రిమః ధ్వజే యస్య తం-అమూల్యం అనర్ఘం మౌల్యాభరణం కిరీటం యస్య తం॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ కృష్ణ ఇతి॥ గజస్యందనాది చతురంగ బలమర్దిత వాన్ - పృథక్ప్రజాః చతుర్విధం భూతగ్రామమివ యథా యుగాంతాగ్నిరితి॥ ౧౭॥ ఆయోధనమితి॥ ఆయోధనం రణస్థానం- అరిణా చక్రేణ- చితం చర్చితం ఆక్రీడనం ఆక్రీడనమితి కల్పాంతే రుద్రస్య క్రీడాస్థానమివ॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ఇతీతి॥ గిరేః శృంగం యథేతి॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ఇ

కత్థత ఇతి ॥ ప్రథమం కిమిదమితి సశ్చార్యం వక్త్రమితి విభావ్య కస్యేతి సంశిశిరే సంశయం కృతవంత ఇతి ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ సుదక్షిణ ఇతి ॥ సంస్థావిధిం ఉత్తరక్రియాం - అపచితిం నిష్కృతిం ॥ ౨౭ ॥ ఇతీతి ॥ ఆత్మనా అభిసంధాయ బుద్ధ్యా అధ్యవస్య సుదక్షిణః అర్చయామాస ॥ ౨౮ ॥ ప్రీత ఇతి ॥ వరమదాత్ వృణీష్వేత్యుక్తవానిత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ సుదక్షిణేతి ॥ ఋత్విజం ఋత్విజమివ స్వస్య యోగకారిణం ॥ శ్రు ॥ యజ్ఞస్య దేవమృత్విజమితి శ్రుతేః - అబ్రహ్మణ్యే ప్రయోజిత ఇతి - కృష్ణే ప్రయోజితో విపరీతో భవిష్యతీతి సూచితం ॥ ౩౦ ॥ ఇతీతి ॥ అభిచరన్ అభిచారం కుర్వన్ - వ్రతీ గృహీతనియమః ॥ ౩౧ ॥ తత ఇతి ॥ తప్తం తామ్రమివ శిఖాః శ్మశ్రూణి చ యస్య సః - అంగారోద్గారిణి లోచనాని యస్య సః ॥

పౌండ్రకం ససఖం హరిః । ద్వారకామావిశత్సిద్ధై స్తూయమానకథామృతః ॥ ౨౩ ॥ సనిత్యం భగవద్ధ్యానప్రధ్వస్తాఖిలబంధనః । బిభ్రాణశ్చ హరే రాజన్ స్వరూపం తన్మయోఽభవత్ ॥ ౨౪ ॥ శిరః పతితమాలోక్య రాజద్వారి సకుండలమ్ । కిమిదం కస్య వా వక్త్రమితి సంశిశిరే జనాః ॥ ౨౫ ॥ రాజ్ఞః కాశీపతేర్జ్ఞాత్వా మహిష్యః పుత్ర బాంధవాః । పౌరాశ్చ హా హతా రాజన్నాథ నాథేతి చారుదన్ ॥ ౨౬ ॥ సుదక్షిణస్తస్య సుతః కృత్వా సంస్థావిధిం పితుః । నిహత్య పితృహంతారం యాస్యామ్యపచితిం పితుః ॥ ౨౭ ॥ ఇత్యాత్మనాభిసంధాయ సోపాధ్యాయో మహేశ్వరమ్ । సుదక్షిణోఽర్చయామాస పరమేణ సమాధినా ॥ ౨౮ ॥ ప్రీతోఽవిముక్తే భగవాంస్తస్మై వరముదాద్విభుః । పితృహంతృవధోపాయం స వవ్రే వరమీశితుః ॥ ౨౯ ॥ సుదక్షిణాగ్నిం పరిచర బ్రాహ్మణైస్సహ ఋత్విజమ్ । అభిచారవిధానేన స చాగ్నిః ప్రమథైర్వృతః ॥ సాధయిష్యతి సంకల్పమబ్రహ్మణ్యే ప్రయోజితః ॥ ౩౦ ॥ ఇత్యాదిష్టస్తథా చక్రే కృష్ణాయాభిచరన్ వ్రతీ ॥ ౩౧ ॥ తతోఽగ్నిరుత్థితః కుండాన్మూర్తిమానతిభీషణః । తప్తతామ్రశిఖాశ్మశ్రురంగారోద్గారిలోచనః ॥ ౩౨ ॥ దంష్ట్రోగ్రభ్రుకుటీదండకఠోరాస్యస్స్వజిహ్వయా । ఆలిహన్ సృక్కిణీ నగ్నో విధున్వంస్త్రిశిఖం జ్వలన్ ॥ ౩౩ ॥ పద్భ్యాం తాలప్రమాణాభ్యాం కంపయన్నవనీతలమ్ । సోఽభ్యధావద్వృతో భూతైర్ద్వారకాం ప్రదహన్ దిశః ॥ ౩౪ ॥ తమాభిచారదహనమాయాంతం ద్వారకౌకసః । విలోక్య తత్రసుస్సర్వే వనదాహే యథా మృగాః ॥ ౩౫ ॥ అక్షైస్సభాయాం క్రీడంతం భగవంతం భయాతురాః । త్రాహి త్రాహి త్రిలోకేశ వహ్నేః ప్రదహతః పురమ్ ॥ ౩౬ ॥ శ్రుత్వా తజ్జనవైక్లబ్యం దృష్ట్వా స్వానాం చ సాధ్వసమ్ । శరణ్యస్సంప్రహస్యాహ మా భైష్టేత్యవితాస్మ్యహమ్ ॥ ౩౭ ॥ సర్వస్యాంతర్బహిస్సాక్షీ కృత్యాం మాహేశ్వరీం విభుః । విజ్ఞాయ తద్విఘాతార్థం పార్శ్వస్థం చక్రమాదిశత్ ॥ ౩౮ ॥ తత్సూర్యకోటిప్రతిమం సుదర్శనం జాజ్వల్యమానం ప్రళయానలప్రభమ్ । స్వతేజసా ఖం కకుభోఽథ రోదసీ చక్రం ముకుందాస్త్రమథాగ్నిమర్దయత్ ॥ ౩౯ ॥ కృత్యానలః ప్రతిహతస్స రథాంగపాణేరస్త్రౌజసా నృప విభగ్నముఖో నివృత్తః । వారాణసీం ప్రతి సమేత్య సుదక్షిణం తం సర్త్విగ్జనం సమదహత్స్వకృతోఽభిచారః ॥ ౪౦ ॥ చక్రం తు విష్ణోస్తదనుప్రవిష్టం వారాణసీం సాట్టసభాలయాపణామ్ । సగోపురాట్టాలకగోష్ఠ గోకులాం సకోశహస్త్యశ్వరథాన్న శాలామ్ ॥ ౪౧ ॥ దగ్ధ్వా వారాణసీం సర్వాం విష్ణుచక్రం సుదర్శనమ్ । భూయః పార్శ్వముపాతిష్ఠత్ కృష్ణస్యాక్లిష్టకర్మణః ॥ ౪౨ ॥ య ఏతచ్ఛ్రావయేన్మర్త్య ఉత్తమశ్లోకవిక్రమమ్ । సమాహితో వా శృణుయాత్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ ౪౩ ॥

౩౨ ॥ దంష్ట్రేతి ॥ దంష్ట్రాభిరుగ్రైః భ్రుకుటీదండైశ్చ కఠోరం క్రూరమాస్యం యస్య సః - త్రిశిఖం త్రిశూలం ॥ ౩౩ ॥ పద్భ్యామితి ॥ దిశః ప్రదహన్ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ అక్షైరితి ॥ త్రాహి త్రాహీత్యాహురితి శేషః ॥ ౩౬ ॥ శ్రుత్వేతి ॥ అహమవితాస్మి రక్షిష్యామి ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ తదితి ॥ రోదసీ చ ప్రకాశయదితి శేషః - యద్వా - స్వతేజసా ఖాదీన్ ప్రతి జాజ్వల్యమానం అత్యర్థం ప్రకాశమానమిత్యర్థః - అర్దయత్ అపీడయత్ ॥ ౩౯ ॥ అర్దితోఽగ్నిర్యత్కృతవాంస్తదాహ ॥ కృత్యానల ఇతి ॥ సహర్త్విగ్భిః జనైశ్చ వర్తమానం అభిచర్యంతే - మార్యంతే అనేనేత్యభిచారః కృత్యానలః ॥ ౪౦ ॥ చక్రమితి ॥ అట్టాదిసహితాం అట్టాః మంచాః ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షట్షష్టితమోఽధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

శ్లో ॥ సప్తషష్టితమే రామో గిరౌ రైవతకే మదాత్ । స్వైరం యువతిభిః క్రీడన్నవధీద్ద్వివిదం బలః ॥ కాళిందీవిదారణానంతరం రామచరితం ద్వివిదవధాదిసంగతమపి అనుక్త్వా-తత్పూర్వభావిత్వేన పౌండ్రకవధాదికం నిరూప్యేదానీం తదేవ ప్రస్తౌతి ॥ భూయ ఇతి ॥ రామచరితశ్రవణేచ్ఛాయామద్భుతకర్మత్వం హేతుః- తత్ర చానంతత్వం- తత్రాప్యప్రమేయత్వమితి ॥ ౧ ॥ నరకస్యేతి ॥ నరకస్య సఖా హరిణా వైరకారణం - సుగ్రీవసచివ ఇతి తస్య మంత్రబలం- మైందస్య భ్రాతేతి రామాయణే అతిప్రసిద్ధత్వేన వీర్యాధిక్యముక్తమితి ॥ ౨ ॥ సఖ్యురితి ॥ సఖ్యుర్నరకస్య- అపచితిః ఆనృణ్యం- రాష్ట్రస్య విప్లవో నాశో యథా భవతి తథా పురాదీనదహదితి ॥ ౩ ॥ కించ ॥ క్వచిదితి ॥ కదా

❀❀❀❀❀❀❀❀ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే-షట్షష్టితమోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀

❀ బలరామకృతద్వివిదవధకథాప్రారంభఘట్టః. ❀

రాజా ॥ భూయోహం శ్రోతుమిచ్ఛామి రామస్యాద్భుతకర్మణః । అనంతస్యాప్రమేయస్య యదన్యత్కృతవాన్విభుః ॥ ౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ నరకస్య సఖా కశ్చిద్ద్వివిదో నామ వానరః । సుగ్రీవసచివః సోథ భ్రాతా మైందస్య వీర్యవాన్ ॥ ౨ ॥ సఖ్యుః సోపచితిం కుర్వన్వానరో రాష్ట్రవిప్లవమ్ । పురగ్రామాకరాన్ఘోషానదహద్వహ్నిముత్సృజన్ ॥ ౩ ॥ క్వచిత్స శైలానుత్పాట్య తైర్దేశాన్సమచూర్ణయత్ । ఆనర్తాన్సుతరామేవ యత్రాస్తే మిత్రహా హరిః ॥ ౪ ॥ క్వచిత్సముద్రమధ్యస్థో దోర్భ్యాముద్ధృత్య తజ్జలమ్ । దేశాన్నాగాయుతప్రాణో వేలాకూలేన్యమజ్జయత్ ॥ ౫ ॥ ఆశ్రమానృషిముఖ్యానాం కృత్వా భగ్నవనస్పతీన్ । అదూషయచ్ఛకృన్మూత్రైరగ్నీన్వైతానికాన్ఖలః ॥ ౬ ॥ పురుషాన్యోషితో దృప్తః క్ష్మాభృద్ద్రోణీగుహాసు సః । నిక్షిప్య చాప్యధాచ్ఛైలైః పేశస్కారీవ కీటకమ్ ॥ ౭ ॥ ఏవం దేశాన్విప్రకుర్వన్దూషయంశ్చ కులస్త్రియః । శ్రుత్వా సులలితం గీతం గిరిం రైవతకం యయౌ ॥ ౮ ॥ తత్రాపశ్యద్యదుపతిం రామం పుష్కరమాలినమ్ । సుదర్శనీయసర్వాంగం లలనాయూథమధ్యగమ్ ॥ ౯ ॥ గాయంతం వారుణీం పీత్వా మదవిహ్వలలోచనమ్ । విభ్రాజమానం వపుషా ప్రభిన్నమివ వారణమ్ ॥ ౧౦ ॥ దుష్టః శాఖామృగః శాఖామారూఢః కంపయన్ద్రుమాన్ । చక్రే కిలకిలాశబ్దమాత్మానం సంప్రదర్శయన్ ॥ ౧౧ ॥ తస్య ధార్ష్ట్యం కపేర్వీక్ష్య తరుణ్యో జాతిచాపలాః । హాస్యప్రియా విజహసుర్బలదేవపరిగ్రహాః ॥ ౧౨ ॥ తా హేలయామాస కపిర్భ్రూక్షేపైః సమ్ముఖాదిభిః । దర్శయన్స్వగుదం తాసాం రామస్య చ నిరీక్షతః ॥ ౧౩ ॥ తం గ్రావ్ణా ప్రాహరత్క్రుద్ధో బలః ప్రహరతాం వరః । స వంచయిత్వా గ్రావాణం మదిరాకలశం కపిః ॥ గృహీత్వా హేలయామాస ధూర్తస్తం కోపయన్హసన్ ॥ ౧౪ ॥ నిర్భిద్య కలశం దుష్టో వాసాంస్యాస్ఫాలయద్బలమ్ । కదర్థీకృత్య బలవాన్విప్రచక్రే మదోద్ధతః ॥ ౧౫ ॥ తం తస్యావినయం దృష్ట్వా దేశాంశ్చ తదుపద్రుతాన్ । క్రుద్ధో ముసలమాదత్త హలం చారిజిఘాంసయా ॥ ౧౬ ॥ ద్వివిదోపి మహావీర్యః సాలముత్పాట్య పాణినా । అభ్యేత్య తరసా తేన బలం మూర్ధన్యతాడయత్ ॥ ౧౭ ॥ తం తు సంకర్షణో మూర్ధ్ని పతంతమచలో యథా । ప్రతిజగ్రాహ భగవాన్సునందేనాహనచ్చ తమ్ ॥ ౧౮ ॥ ముసలాహతమస్తిష్కో విరేజే రక్తధారయా । గిరిర్యథా గైరికయా ప్రహారం నానుచింతయన్ ॥ ౧౯ ॥ పునరన్యం సముత్క్షిప్య కృత్వా నిష్పత్రమోజసా । తేనాహనత్సుసంక్రుద్ధస్తం

కిల సః ద్వివిదః మిత్రహా మిత్రం సఖాయం నరకాసురం హంతీతి మిత్రహా- హరిః శ్రీకృష్ణః ॥ ౪ ॥ క్వచిదితి ॥ తస్య సముద్రస్య జలం బాహుభ్యాముత్క్షిప్య వేలాయాః కూలే వర్తమానాన్దేశాన్న్యమజ్జయత్ ప్లావయామాసేతి ॥ ౫ ॥ ఆశ్రమానితి ॥ ఆశ్రమస్థాన్వనస్పతీన్భంక్త్వా ఆహవనీయాద్యగ్నీన్ మూత్రాదికృతవానిత్యర్థః ॥ ౬ ॥ పురుషానితి ॥ అప్యధాత్ పిదధే- పేశస్కారీ భ్రమరః ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ గాయంతమితి ॥ ప్రభిన్నం మత్తం ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ తస్యేతి ॥ జాత్యా స్వభావేనైవ చాపలం యాసాం తాః ॥ ౧౨ ॥ తా ఇతి ॥ హేలయామాస అవజజ్ఞే నిరీక్షతః నిరీక్షమాణస్య- తమనాదృత్యేత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ నిర్భిద్యేతి ॥ ఆస్ఫాలయత్ దూషితాం వాసాంస్యాకృష్య పాటితవాన్- విప్రచక్రే ఏవమపకృతవాన్ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ద్వివిద ఇతి ॥ సాలం వృక్షం ॥ ౧౭ ॥ తమితి ॥ సునందేన ముసలేన - అహనత్ ఆహన్నిత్యర్థః - తం వానరం ॥ ౧౮ ॥

ముసలేతి॥ ముష్టిపృష్ఠం ముష్టేరవయవవిశేషః· గైరికయాలోహితధాతునానామచింతయన్ అగణయన్॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ స్వేతి॥ అరూరుజత్ తాడయామాస॥ ౨౪॥ యాదవేంద్ర ఇతి॥ జత్రౌ కంఠబాహుమూలే॥ ౨౫॥ చకంపఇతి॥ టంకాః సతోయవివరాణి తత్సహితః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ఏవమితి॥ జగతో వ్యతికరం నాశమావహతీతి తథా తం॥ ౨౮ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం· సప్తషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా । ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ అష్టషష్టితమే సాంబే నిబద్ధే కౌరవైర్యుధి। తన్మోక్షాయ రామేణ గజాహ్వయవికర్షణమ్॥ శ్రీరామస్య· చరిత్రాంతరం నిరూపయి

బలశ్శతధాచ్ఛినత్ ।౨౦। తతోఽన్యముత్పాట్య జఘ్నే తం చాపి శతధాచ్ఛినత్ ।౨౧॥ ఏవం యుధ్యన్
భగవతా భగ్నే తస్మిన్ పునః పునః। ఆకృష్య సర్వతో వృక్షాన్నిర్వృక్షమకరోద్వనమ్॥ ౨౨ । తతోఽముంచ
చ్ఛిలావర్షం బలస్యోపర్యమర్షితః। తత్సర్వం చూర్ణయామాస లీలయా ముసలాయుధః॥ ౨౩ ॥ స
బాహూ తాలసంకాశౌ ముష్టీకృత్య కపీశ్వరః। ఆసాద్య రోహిణీపుత్రం తాభ్యాం వక్షస్యరూరుజత్ ॥
౨౪॥ యాదవేంద్రోఽపి తం దోర్భ్యాం త్యక్త్వా ముసలలాంగలే। జత్రావభ్యర్దయత్క్రుద్ధః సోఽపత
ద్రుధిరం వమన్॥ ౨౫। చకంపే తేన పతతా సటంకస్సవనస్పతిః। పర్వతః కురుశార్దూల వాయునా నౌ
రివాంభసి । ౨౬ । జయశబ్దో నమశ్శబ్దస్సాధుసాధ్వితి చాంబరే। సురసిద్ధమునీంద్రాణామాసీత్కుసు
మవర్షిణామ్ ।౨౭। ఏవం నిహత్య ద్వివిదం జగద్వ్యతికరావహమ్। సంస్తూయమానో భగవాన్
జనైస్స్వపురమావిశత్ । ౨౮ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధే సప్తషష్టితమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

—❖ బలరామకృతహస్తినాపురకర్షణాదికథాప్రారంభఘట్టః. ❖—

శ్రీశుకః॥ దుర్యోధనసుతాం రాజన్ లక్ష్మణాం సమితింజయః। స్వయంవరస్థామహరత్సాంబో జాంబ
వతీసుతః॥ ౧॥ కౌరవాః కుపితా ఊచుర్దుర్వినీతోఽయమర్భకః। కదర్థీకృత్య నః కన్యామకామామ
హరద్బలాత్ ॥ ౨॥ బధ్నీతేమం దుర్వినీతం కిం కరిష్యంతి వృష్ణయః। యేఽస్మత్ప్రసాదోపచితాం దత్తాం
నో భుంజతే మహీమ్॥ ౩॥ నిగృహీతం సుతం శ్రుత్వా యద్యేష్యంతీహ వృష్ణయః। భగ్నదర్పాః శమం
యాంతి ప్రాణా ఇవ సుసంయతాః॥ ౪॥ ఇతి కర్ణః శలో భూరిర్యజ్ఞకేతుస్సుయోధనః। సాంబమారేభి
రే బద్ధుం కురువృద్ధానుమోదితాః॥ ౫ । దృష్ట్వానుధావతస్సాంబో ధార్తరాష్ట్రాన్ మహారథః। ప్రగృ
హ్య రుచిరం చాపం తస్థౌ సింహ ఇవైకలః॥ ౬॥ తే తం జిఘృక్షవః క్రుద్ధాస్తిష్ఠ తిష్ఠేతి భాషిణః। ఆసాద్య ధ
న్వినో బాణైః కర్ణాగ్రణ్యస్సమాకిరన్। ౭॥ సోఽపవిద్ధః కురుశ్రేష్ఠ కురుభిర్యదునందనః। నామృష్యత్తద
చింత్యార్భస్సింహః క్షుద్రమృగైరివ॥ ౮॥ విస్ఫూర్జ్య రుచిరం చాపం సర్వాన్ వివ్యాధ సాయకైః। కర్ణా
దీన్ షడ్రథాన్ వీరస్తావద్భిర్యుగపత్పృథక్। ౯। చతుర్భిశ్చతురో వాహానేకైకేన చ సారథీన్। రథి
నశ్చ మహేష్వాసాంస్తస్య తత్తేఽభ్యపూజయన్ ॥ ౧౦ । తం తు తే విరథం చక్రుశ్చత్వారశ్చతురో హ
యాన్। ఏకస్తు సారథిం జఘ్నే చిచ్ఛేదాన్యశ్శరాసనమ్॥౧౧॥ తం బద్ధ్వా విరథీకృత్య కృచ్ఛ్రేణ కురవో
యుధి। కుమారం స్వస్య కన్యాం చ స్వపురం జయినోఽవిశన్। ౧౨। తచ్ఛ్రుత్వా నారదేనోక్తం రాజన్

తు మహ॥ దుర్యోధనేతి॥ సమితింజయః సంగ్రామజిత్॥౧॥ ౨॥ బధ్నీతేతి॥ నోఽస్మాకం మహీం అస్మాభిర్దత్తాం న తే భూపతయ ఇతి భావః॥౩॥ నిగృహీతమితి॥ యాంతి యాస్యంతి· ప్రాణా ఇంద్రియాణీవ· సుసంయతాః· ప్రాణాయామాదిభిర్దమితాః॥౪॥ ఇతీతి॥ కురువృద్ధో భీష్మః తేనానుమోదితాః తత్సహితాః షడేత ఇత్యర్థః॥ ౫॥ దృష్ట్వేతి॥ ఏకలః ఏకః॥ ౬॥ తఇతి॥ కర్ణః అగ్రణీర్యేషాం తే॥ ౭॥ సఇతి॥ అచింత్యస్య భగవతోఽర్భః· అచింత్యశ్చాసావర్భశ్చేతి వా॥ ౮ ॥ ౯॥ తత్ర పంచయతి॥ చతుర్భిరితి॥ చతుర్భిశ్చతురఇత్యత్ర వీప్సానుసంధేయా తత్త్వమర్మభేదసంహానితవంశః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ తమితి॥ స్వస్య దుర్యోధనస్య కన్యాం చ నీత్వేతి శేషః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ సాంత్వయిత్వేతి॥ య

తః కలిం నైచ్ఛత్ - అతః సాంత్వయిత్వా జగామేతి ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ గత్వేతి ॥ ధృతరాష్ట్రం ప్రతిబుభుత్సయా అభిప్రాయజిజ్ఞాసయేత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ స ఇతి ॥ విధివత్ అభివాద్య ॥ ౧౭ ॥ తఇతి ॥ తముద్ధవమర్చయిత్వా సర్వే ఋత్విజ - మంగళపాణయః ఉపాయన హస్తాః ॥ ౧౮ ॥ తమితి ॥ వృద్ధాఅపి ప్రణేముః ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ యదితి ॥ యద్యూయమిత్యుగ్రసేన వాక్యం - వృష్ణ్యసహాఅథఆశుతమానీయ సమర్పయ తేతిశేషః ॥ ౨౨ ॥ వీర్యేతి ॥ వీర్యం ప్రభావః - శౌర్యం ఉత్సాహః - బలం సత్త్వం - తైరున్నద్ధం ఉచ్ఛృంఖలం - కథం ఆత్మనః శక్తేః సమం అనురూపం ॥ ౨౩ ॥ అహోఇతి ॥ ఉపానత్ పాదరక్షా - శిరఆరోఢుమిచ్ఛతి - హీనాఅప్యస్మానాజ్ఞాపయంతీత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ అసైవ ప్రపంచశ్చతుర్భిః ॥

సంజాతమన్యవః । కురూన్ ప్రత్యుష్యమంచ క్రురుగ్రసేనప్రచోదితాః ॥ ౧౩ ॥ సాంత్వయిత్వాతు తాన్ రామస్సన్నద్ధాన్ వృష్ణిపుంగవః । నైచ్ఛత్కురూణాం వృష్ణీనాం కలిం కలిమలాపహః ॥ ౧౪ ॥ జగామ హస్తినపురం రథేనాదిత్యవర్చసా । బ్రాహ్మణైః కులవృద్ధైశ్చ వృతశ్చంద్రఇవగ్రహైః ॥ ౧౫ ॥ గత్వాగజాహ్వయం రామో బాహ్యోపవనమాశ్రితః । ఉద్ధవం ప్రేషయామాస ధృతరాష్ట్రం బుభుత్సయా ॥ ౧౬ ॥ సోఽభివంద్యాంబికాపుత్రం భీష్మం ద్రోణం సబాహ్లికమ్ । దుర్యోధనం చ విధివద్రామమాగతమబ్రవీత్ ॥ ౧౭ ॥ తేఽతిప్రీతాస్సమాకర్ణ్య ప్రాప్తం రామం సుహృత్తమమ్ । తమర్చయిత్వాభియయుస్సర్వే మంగళపాణయః ॥ ౧౮ ॥ తం సంగమ్య యథాన్యాయ్యం గామర్ఘ్యం చ న్యవేదయన్ । తేషాం యే తత్ప్రభావజ్ఞాః ప్రణేముశ్శిరసా బలమ్ ॥ ౧౯ ॥ బంధూన్ కుశలినో దృష్ట్వా పృష్ట్వా శివమనామయమ్ । పరస్పరమథో రామో బభాషే విక్లబం వచః ॥ ౨౦ ॥ ఉగ్రసేనః క్షితీశో యద్యుష్మానాజ్ఞాపయత్ప్రభుః । తదవ్యగ్రధియశ్శ్రుత్వా కురుధ్వమవిలంబితమ్ ॥ ౨౧ ॥ యద్యూయం బహవస్త్వేకం జిత్వాఽధర్మేణ ధార్మికమ్ । అబధ్నీతాథ తన్మృష్యే బంధూనామైక్యకామ్యయా ॥ ౨౨ ॥ శ్రీశుకః ॥ వీర్యశౌర్యబలోన్నద్ధమాత్మశక్తిసమం వచః । కురవో బలదేవస్య నిశమ్యోచుః ప్రకోపితాః ॥ ౨౩ ॥ అహో మహచ్చిత్రమిదం కాలగత్యా దురంతయా । ఆరురుక్షత్యుపానద్వై శిరో ముకుటసేవితమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఏతే యౌనేన సంబంధాస్సహశయ్యాసనాశనాః । వృష్ణయస్తుల్యతాం నీతా అస్మద్దత్తనృపాసనాః ॥ ౨౫ ॥ చామరవ్యజనే శంఖమాతపత్రం చ పాండరమ్ । కిరీటమాసనం శయ్యాం భుంజంత్యస్మదుపేక్షయా ॥ ౨౬ ॥ అలం యదూనాం నరదేవలాంఛనైర్దాతుః ప్రతీపాచరితో ద్ధతాత్మనామ్ । యేనః ప్రసాదోపచితా హియాదవా ఆజ్ఞాపయంత్యద్యగతత్రపాబత ॥ ౨౭ ॥ కథమింద్రోఽపి కురుభిర్భీష్మద్రోణార్జునాదిభిః । అదత్తమవరుంధీత సింహగ్రస్తమివోరణః ॥ (నాతః పరం హ్యుగ్రసేనో రాజా భవితుమర్హతి) । ౨౮ ॥ శ్రీశుకః ॥ జన్మబంధుశ్రియోన్నద్ధమదాస్తే భరతర్షభ । ఆశ్రావ్య రామం దుర్వాచ్యమసభ్యాః ప్రావిశన్ పురమ్ ॥ ౨౯ ॥ దృష్ట్వా కురూణాం దౌశ్శీల్యం శ్రుత్వావాచ్యాని చాచ్యుతః । అవోచత్కోపసంరబ్ధో దుష్ప్రేక్ష్యః ప్రహసన్ముహుః ॥ ౩౦ ॥ నూనం నానామదోన్నద్ధాశ్శాంతిం నేచ్ఛంత్యసాధవః । తేషాం హి ప్రశమో దండః పశూనాం లగుడో యథా ॥ ౩౧ ॥ అహో యదూన్ సుసంరబ్ధాన్ కృష్ణం చ కుపితం శనైః । సాంత్వయిత్వాహమేతేషాం శమమిచ్ఛన్నిహాగతః ॥ ౩౨ ॥ త ఇమే మందమతయః కలహాభిరతాః ఖలాః । తం మామవజ్ఞాయ ముహుర్దుర్భాషాన్మానినోఽబ్రువన్ ॥ ౩౩ ॥ నోగ్రసేనః కిల విభుర్భోజవృష్ణ్యంధకేశ్వరః । శక్రాదయో లోకపాలా యస్యాదేశానువర్తినః ॥ ౩౪ ॥ సుధర్మాక్రమ్య

ఏతఇతి ॥ యౌనేన పృథాయా వివాహేన ॥ ౨౫ ॥ కించ ॥ చామరేతి ॥ భుంజంతి ఉపభుంజత ఇత్యర్థః - అస్మదుపేక్షయా అస్మాకమనాగ్రహేణ అస్మాకమనుగ్రహేణేతి యావత్ ॥ ౨౬ ॥ అలమితి ॥ అతః పరం తాన్యపహరిష్యామ ఇత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ కథమితి ॥ అవరుంధీత స్వీకుర్యాత్ ఉరణః మేషః ॥ ౨౮ ॥ జన్మేతి ॥ జన్మనా బంధుభిశ్చ ఉపలక్షితయా - శ్రియా ఉన్నద్ధ ఉత్కటో మదో యేషాం తే - దుర్వాచ్యం పరుషం వాక్యం - అసభ్యాః దుర్జనాః ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ నూనమితి ॥ నానావిధైః ధనాభిజనాదిమదైరున్నద్ధాః - తేషాం దండఏవ ప్రశమః ప్రకర్షేణ శమయతీతి తథా - లగుడః దండః ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ తఇతి ॥ దుర్భాషాన్ అవాచ్యశబ్దాన్ ॥ ౩౩ ॥ దుర్భాషణమనుస్మరతి షడ్భిః ॥ నేతి ॥ విభుః ఆజ్ఞాపయి

తుం సమర్థాః॥ ౩౪॥ అహో ఇతి॥ దుష్టాః శ్రీకృష్ణమప్యధిక్షిప్తవంత ఇత్యతికుపిత ఆహ త్రిభిః॥ సుధర్మేతి॥ ౩౫॥ ౩౬॥ యస్యేతి॥ పాద్యత్తస్మై సర్వాణియక్షైరుత్తమాంగైః- ఉత్తమైః మౌళిభిరితివా- ఉపాసితాని తీర్థాని యైర్యోగిభిస్తేషామపి తీర్థం- యద్వా- ఉపాసితం సర్వైః సేవితం- తీర్థం గంగా- తస్య తీర్థం తీర్థత్వనిమిత్తం- కించ- బ్రహ్మా- భవః- శ్రీశ్చ- అహమపి- ఉద్వహామ - కథంభూతా వయం- యస్య కలాయా అంశస్య కలాః అంశాః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ అహో ఇతి॥ మత్తానామివ మద్యాదినా - రూక్షాః పరుషాః- అనుశాసితా స్వయం దండధరస్సన్॥ ౩౯॥ ౪౦॥ లాంగలేతి॥ లాంగలాగ్రేణ- దక్షిణతః ప్రాకారమూలే నిఖాతేన ఉద్విదార్య ఉత్పాట్య॥ ౪౧॥ జలయా

తేయేన పారిజాతోఽమరాంఘ్రిపః। ఆహృత్య భుజ్యతే సోఽసౌ న కిలాధ్యాసనార్హణః ॥ ౩౫॥ యస్య పా
దయుగం సాక్షాచ్ఛ్రీరుపాస్తేఽఖిలేశ్వరీ। స నార్హతి కిల శ్రీశో నరదేవపరిచ్ఛదాన్ ॥ ౩౬॥ యస్యాం
ఘ్రిపంకజరజోఽఖిలలోకపాలైర్మౌల్యుత్తమైర్ధృతముపాసితతీర్థతీర్థమ్। బ్రహ్మా భవోఽహమ
పి యస్య కలాః కలాయాః శ్రీశ్చోద్వహేమ చిరమస్య నృపాసనం క్వ॥ ౩౭॥ భుంజతే కురుభిర్దత్తం భూ
ఖండం కిల వృష్ణయః। ఉపానహః కిల వయం స్వయం తు కురవః శిరః॥ ౩౮॥ అహో ఐశ్వర్యమత్తానాం
మత్తానామివ మానినామ్। అసంబద్ధగిరో రూక్షాః కస్సహేతానుశాసితా॥ ౩౯॥ అద్య నిష్కౌరవాముర్వీం
కరిష్యామీత్యమర్షితః। గృహీత్వా హలముత్తస్థౌ దహన్నివ జగత్త్రయమ్॥ ౪౦॥ లాంగలాగ్రేణ
నగరముద్విదార్య గజాహ్వయమ్। విచకర్ష స గంగాయాం ప్రహరిష్యన్నమర్షితః॥ ౪౧॥ జలయా
నమివాఘూర్ణం గంగాయాం నగరం పతత్। ఆకృష్యమాణమాలోక్య కౌరవా జాతసంభ్రమాః॥
తమేవ శరణం జగ్ముస్సకుటుంబా జిజీవిషవః॥ ౪౨॥ సలక్ష్మణం పురస్కృత్య సాంబం ప్రాంజలయః ప్రభు
మ్। రామ రామాఖిలాధార ప్రభావం న విదామ తే॥ ౪౩॥ మూఢానాం నః కుబుద్ధీనాం క్షంతుమర్హ
స్యధీశ్వర। స్థిత్యుత్పత్త్యప్యయానాం త్వమేకో హేతుర్నిరాశ్రయః॥ లోకాన్ క్రీడనకానీశ క్రీడత
స్తే వదంత్యజాః॥ ౪౪॥ త్వమేవ మూర్ధ్నీదమనంతలీలయా భూమండలం బిభర్షి సహస్రమూర్ధన్।
అంతే చ యస్స్వాత్మనిరుద్ధవిశ్వశ్శేషేఽద్వితీయః పరిశిష్యమాణః॥ ౪౫॥ కోపస్తే బలశిక్షార్థం సర్వేషాం
న చ మత్సరాత్। బిభ్రతో భగవన్ సత్త్వం స్థితిపాలనతత్పరః॥ ౪౬॥ నమస్తే సర్వభూతాత్మన్ సర్వ
శక్తిధరావ్యయ। విశ్వకర్మన్నమస్తేఽస్తు త్వాం వయం శరణం గతాః॥ ౪౭॥ ఏవం ప్రపన్నైస్సంవిగ్నై
ర్వేపమానాయనైర్బలః। ప్రసాదితస్సుప్రసన్నో మా భైష్టేత్యభయం దదౌ॥ ౪౮॥ దుర్యోధనః
పారిబర్హం కుంజరాన్ షష్టిహాయనాన్। దదౌ ద్వాదశసాహస్రమయుతాని తురంగమాన్॥ ౪౯॥
రథానాం షట్సహస్రాణి రౌక్మాణాం సూర్యవర్చసామ్। దాసీనాం నిష్కకంఠీనాం సహస్రం దుహితృ
వత్సలః॥ ౫౦॥ ప్రతిగృహ్య తు తత్సర్వం భగవాన్ సాత్వతర్షభః। ససుతస్సస్నుషః ప్రాయాత్సు
హృద్భిరభినందితః॥ ౫౧॥ తతః ప్రవిష్టస్స్వపురం హలాయుధస్సమేత్య బంధూననురక్తచేతసః। శశం
స సర్వం యదుపుంగవానాం మధ్యే సభాయాం కురుషు స్వచేష్టితమ్॥ ౫౨॥ అద్యాపి చ పురం హ్యేత
త్సూచయద్రామవిక్రమమ్। సమున్నతం దక్షిణతో గంగాయామనుదృశ్యతే॥ ౫౩॥ ❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- అష్టషష్టితమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

నమితి॥ జిజీవిషవ ఇత్యత్ర రాధిక్యం సోఢవ్యం॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ త్వమితి॥ శేషే శయనం కరోషి- శేషపర్యంకే పరిశిష్యమాణో యః స చ త్వమేవేతి వా॥ ౪౫॥ అస్మాసు కోపశ్చ తవాయముచిత ఏవేత్యాహుః॥ కోప ఇతి॥ స్థితిపాలనే తత్పరః తాత్పర్యవాన్ కోపః- పాఠాంతరే సంబోధనం ౪౬॥ నమ ఇతి॥ విశ్వం కర్మ కృత్యం యస్య స త్వమితి సంబోధనం॥ ౪౭॥ ఏవమితి॥ వేపమానమయనం పురం యేషాం తైః॥ ౪౮॥ దుర్యోధన ఇతి॥ తురంగమాంశ్చ ద్వాదశాయుతాని॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ప్రతిగృహ్యేతి॥ సుహృద్భిః కౌరవైః॥ ౫౧॥ తత ఇతి॥ మధ్యే సభాయాం సభామధ్యే॥ ౫౨॥ ౫౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- అష్టషష్టితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ఏకోనసప్తతితమే గార్హస్థ్యం ప్రతిమందిరమ్। కృష్ణస్య నారదో దృష్ట్వా విస్మితోఽగాత్తతస్స్తవన్॥ ౧॥ దిదృక్షామభిసమే నాహ॥ చిత్రమి

౩॥ ద్వ్యష్టసాహస్రం స్త్రీః ఉదావహత్ పరిణీతవాన్ ॥ ౨॥ ఇతీతి॥ ద్వారవతీమభివర్ణయతి సార్ధత్రయేణ- పుష్పితేతి- పుష్పితేషూప
వనేషు- ఆరామేషు ఉద్యానేషు- ద్విజానామళీనాంచ కులాని తైర్నాదితాం॥ ౩॥ ఉత్ఫుల్లేతి॥ ఛురితేషు వ్యాప్తేషు॥ ౪ ॥ ప్రాసాదేతి॥ మహా
మరకతైః ప్రఖ్యాయంతే ప్రకాశంత ఇతి తథా తైః- స్వర్ణరత్నమయాః పరిచ్ఛదాః పరికరాః యేషు తైః॥ ౫॥ విభక్తేతి॥ పతంత్యః ప్రచ
లంత్యః- పతాకాః యేషు తైః- ధ్వజైః వారితఆతపో యస్యాస్తాం ॥ ౬ ॥ తస్యామితి॥ తస్యాం నవైః ధిష్ణ్యపైః లోకపాలైః రర్చితం
౭॥ తత్రేతి॥ షోడశభిస్సద్మసహస్రైస్సమలంకృతం- హరేరంతఃపురం వివేశ- తత్రచ- తస్య శౌరేః పత్నీనాం భవనేషు ఏకతమం వివేశ
త్వన్వయః- యత్ర స్వకౌశలం త్వష్ట్రా సందర్శితమిత్యంతఃపురభవనయోర్విశేషణం॥ ౮॥ తదనువర్ణయతి చతుర్భిః॥ విష్టబ్ధమితి॥ వి
ద్రుమస్తంభైః విష్టబ్ధం విధృతం వైడూర్యమయాని ఫలకోత్తమాని స్తంభాశ్రయాణి ఛాదనాని- తైః ఇంద్రనీలమయైః కుడ్యాదిభిశ్చ పలక్

——❋ శ్రీకృష్ణం ప్రతి నారదాగమనకథాప్రారంభఘట్టః ❋——

శ్రీ శుకః ॥ నరకం నిహతం శ్రుత్వా తథోద్వాహం చ యోషితామ్। కృష్ణేనైకేన బహ్వీనాం తందిదృక్షు
స్స నారదః॥ ౧ ॥ చిత్రం బతైతదేకేన వపుషా యుగపత్పృథక్ । గృహేషు ద్వ్యష్టసాహస్రం స్త్రియ
ఏక ఉదావహత్ ॥ ౨ ॥ ఇత్యుత్సుకో ద్వారవతీం దేవర్షిర్ద్రష్టుమాగమత్ । పుష్పితోపవనారామ
ద్విజాళికులనాదితామ్ ॥ ౩ ॥ ఉత్ఫుల్లేందీవరాంభోజకల్హారకుముదోత్పలైః । ఛురితేషు సరస్సూచ్చైః
కూజితాం హంససారసైః ॥ ౪ ॥ ప్రాసాదలక్షైర్నవభిర్జుష్టాం స్ఫాటికరాజతైః । మహామరకత
ప్రఖ్యైస్స్వర్ణరత్నపరిచ్ఛదైః ॥ ౫ ॥ విభక్తరథ్యాపథచత్వరాపణైశ్శాలాసభాభీ రుచిరాం సురాల
యైః । సంసిక్తమార్గాంగణవీథిదేహలీం పతత్పతాకాధ్వజవారితాతపామ్ ॥ ౬ ॥ తస్యామంతఃపురం శ్రీ
మదర్చితం సర్వధిష్ణ్యపైః । హరేస్స్వకౌశలం యత్ర త్వష్ట్రా కార్త్స్న్యేన దర్శితమ్ ॥ ౭ ॥ తత్ర
షోడశభిస్సద్మసహస్రైస్సమలంకృతమ్ । వివేశైకతమం శౌరేః పత్నీనాం భవనం మహత్ ॥ ౮ ॥ విష్ట
బ్ధం విద్రుమస్తంభైర్వైడూర్యఫలకోత్తమైః । ఇంద్రనీలమయైః కుడ్యైర్జగత్యా చాహతత్విషా ॥
౯ ॥ వితానైర్నిర్మితైస్త్వష్ట్రా ముక్తాదామవిలంబిభిః । దాంతైరాసనపర్యంకైర్మణ్యుత్తమపరిష్కృ
తైః ॥ ౧౦ ॥ దాసీభిర్నిష్కకంఠీభిస్సువాసోభిరలంకృతమ్ । పుంభిస్సకంచుకోష్ణీషసువస్త్రమణికుండ
లైః ॥ ౧౧ ॥ రత్నప్రదీపనికరద్యుతిభిర్నిరస్తధ్వాంతం విచిత్రవలభీషు శిఖండినోఽంగ । నృత్యంతి య
త్ర విహితాగరుధూపమక్షైర్నిర్యాంతమీక్ష్య ఘనబుద్ధయ ఉన్నదంతః ॥ ౧౨ ॥ తస్మిన్సమానగుణరూ
పవయస్సువేషదాసీసహస్రయుతయానుసవం గృహిణ్యా । విప్రో దదర్శ చమరవ్యజనేన రుక్మదండేన
సాత్వతపతిం పరివీజయంత్యా ॥ ౧౩ ॥ తం సన్నిరీక్ష్య భగవాన్ సహసోత్థితః శ్రీపర్యంకతస్సకలధర్మభృ
తాం వరిష్ఠః । ఆనమ్య పాదయుగళం శిరసా కిరీటజుష్టేన సాంజలిరవీవిశదాసనే స్వే ॥ ౧౪ ॥ తస్యావనిజ్య
చరణౌ తదపస్స్వమూర్ధ్నా బిభ్రజ్జగద్గురుతమోఽపి సతాం పతిర్హి । బ్రహ్మణ్యదేవ ఇతి యద్గుణ నామ
యుక్తం తస్యైవ యచ్చరణశౌచమశేషతీర్థమ్ ॥ ౧౫ ॥ సంపూజ్య దేవఋషివర్యమృషిః పురాణో
నారాయణో నరసఖో విధినోదితేన । వాణ్యాభిభాష్య మితయామృతజుష్టయా తం ప్రాహ ప్రభో భ

తం- జగత్యా భూమికయా ఇంద్రనీలమయ్యా- ఆహతా త్విట్ యస్యాః తయా॥ ౯ ॥ వితానైరితి॥ ముక్తాదామ్నాం విలంబాః వివిధాః విలం
బా నిలంబమానాని విద్యంతే యేషు తైః- మణ్యుత్తమైః పరిష్కృతైః భూషితైః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ రత్నేతి॥ ఈక్ష్య సమీక్ష్య- ఘనో మేఘో యమితి బు
ద్ధిర్యేషాం తే॥ ౧౨॥ తస్మిన్నితి॥ అనుసవం సర్వకాలం- ఆత్మనా సమానాని గుణరూపవయాంసి సువేషోలంకారశ్చ యస్య తేన- దాసీ
సహస్రేణ- యుతయా గృహిణ్యా సహ॥ ౧౩॥ తమితి॥ శ్రియః రుక్మిణ్యాః- పర్యంకతః అవీవిశత్ ఉపవేశయామాస॥ ౧౪॥ తస్యేతి॥ అపి భ్ర
ర్ అబిభరత్ దధారేత్యర్థః- పులకాన్ అబిభ్రన్నిత్యాదౌ తథా ప్రయుక్తత్వాత్- బిభ్రదితి శత్రంతం వా- తథాచ సంపూజ్య అభిభాష్యేవ
ప్రాహేత్యుత్తరేణాన్వయః- కథంభూతః- యస్య చరణశౌచం గంగా- అశేషతీర్థం సః- అత ఏవ- జగద్గురుతరోఽపి- సతాం ధర్మభృతాం
పతిత్వాదేవమకరోదిత్యర్థః- సతాం పతిత్వే హేతుః- బ్రహ్మణ్యదేవ ఇతి యత్ గుణకృతం నామ- తత్- తస్యైవ యతో యుక్తం సమంజ
సం- అతస్తద్ధర్మప్రవర్తనాయైవ పూజాచరణమిత్యర్థః॥ ౧౫॥ సంపూజ్యేతి॥ అభిభాష్యేతి స్వాగతవదాగమనమిత్యాదిప్రియముక్త్వా ॥ ౧౬॥

భగవతాస్వస్యార్హణంఅనర్హంమన్యమానస్తత్సంభావయన్నాహ॥ నేతి॥ సర్వమిత్రత్వాదేవమహార్హణం - నతు· మమగౌరవాత్ - త
ర్హి·కథంకంసాదిషువైరఇత్యత్రాహ- ఖిలానాందమశ్చనైవాద్భుతమితి- కుతః· జగతఃస్థితిః-ధారణం రక్షణం పాలనంతాభ్యాంసహ-
నిశ్శ్రేయసాయతవాయంస్వేచ్ఛావతారఇతి, వయంసుష్ఠుసమ్యక్ విదామ-అతఃఖలదమఃసాధుసమ్మానంచయుక్తమితిభావః॥ ౧౭॥ యదుక్తం
ప్రభోకింకరవామేతిఅత్రాహ॥ దృష్టమితి॥ భక్తజనతాయాఅపవర్గరూపం· కించ-అతిదుర్లభతయా బ్రహ్మాదిభిర్యోగీశ్వరైరపిహృదివి
చింత్యం· కించ· సంసారకూపేపతితానాముత్తరణాయఅవలంబంఆశ్రయం· ఏవంభూతంతవాంఘ్రియుగళం· మయాదృష్టం· అతఃకృ
తకృత్యోఽస్మి· తథాపి· తస్యస్మృతిర్యథాస్యాత్· తథానుగృహాణ· అతస్త్వధ్యాయన్నేవనిత్యంచరామీతి॥౧౮॥౧౯॥ దివ్యంతమితి॥ భ

గవతేకరవామకింతే ॥ ౧౬ ॥ శ్రీనారదః॥ నైవాద్భుతంత్వయివిభోఽఖిలలోకనాథమైత్రీజనేషుసక
లేషుదమఃఖలానామ్ । నిశ్శ్రేయసాయజగతఃస్థితిరక్షణాభ్యాంస్వైరావతారఉరుగాయవిదామహేస
స్మ ॥ ౧౭ ॥ దృష్టంతవాంఘ్రియుగళంజనతాపవర్గం బ్రహ్మాదిభిర్హృదివిచింత్యమగాధబోధైః ॥ సంసా
రకూపపతితోత్తరణావలంబంధ్యాయంశ్చరామ్యనుగృహాణ యథాస్మృతిస్స్యాత్ ॥ ౧౮ ॥ తతోఽన్య
దావిశద్గేహంకృష్ణపత్న్యాస్సనారదః । యోగేశ్వరేశ్వరస్యాంగయోగమాయావివిత్సయా ॥ ౧౯ ॥ దీ
వ్యంతమక్షైస్తత్రాపిప్రియయాచోద్ధవేనచ । పూజితః పరయాభక్త్యాప్రత్యుత్థానాసనాదిభిః॥ ౨౦ ॥
పృష్టశ్చావిదుషేవాసౌకదాయాతోభవానితి । క్రియతేకింనుపూర్ణానామపూర్ణైరస్మదాదిభిః॥
౨౧ ॥ తథాపిబ్రూహినోబ్రహ్మన్జన్మైతచ్ఛోభనంకురు । సతువిస్మితఉత్థాయతూష్ణీమన్యదగాద్గృ
హమ్ ॥ ౨౨ ॥ తత్రాప్యాచష్టగోవిందంలాలయంతంసుతాన్శిశూన్ । తతోఽన్యస్మిన్గృహేపశ్యన్మ
జ్జనాయకృతోద్యమమ్ ॥ ౨౩ ॥ జుహ్వంతంచవితానాగ్నీన్యజంతంపంచభిర్మఖైః । భోజయంతంద్వి
జాన్క్వాపిభుంజానమవశేషితమ్ ॥ ౨౪ ॥ క్వాపిసంధ్యాముపాసీనంజపంతంబ్రహ్మవాగ్యతమ్ । ఏక
త్రచాసిచర్మభ్యాంచరంతమసివర్త్మసు ॥ ౨౫ ॥ అశ్వైర్రథైర్గజైఃక్వాపివిచరంతంగదాగ్రజమ్ । క్వ
చిచ్ఛయానంపర్యంకేస్తూయమానంచవందిభిః ॥ ౨౬ ॥ మంత్రయంతంచకస్మింశ్చిన్మంత్రిభిశ్చోద్ధవాది
భిః । జలక్రీడారతంక్వాపివారముఖ్యాభిరావృతమ్ ॥ ౨౭ ॥ కుత్రచిద్ద్విజముఖ్యేభ్యోదదతంగాస్స్వ
లంకృతాః । ఇతిహాసపురాణానిశృణ్వంతంమంగళానిచ ॥ ౨౮ ॥ హసంతంహాస్యకథయాకదాచిత్ప్రి
యయాగృహే । క్వాపిధర్మంసేవమానమర్థకామౌచకుత్రచిత్ ॥ ౨౯ ॥ ధ్యాయంతమేకత్రాత్మా
నంపురుషంప్రకృతేఃపరమ్ । శుశ్రూషంతంగురుంక్వాపికామైర్భోగైస్సపర్యయా ॥ ౩౦ ॥ కుర్వంతంవి
గ్రహంకైశ్చిత్సంధించాన్యత్రకేశవమ్ । కుత్రాపిసహరామేణచింతయంతంసతాంశివమ్ ॥ ౩౧ ॥ పు
త్రాణాందుహితౄణాంచ కాలేవిధ్యుపయాపనమ్ । దారైర్వరైస్తత్సదృశైఃకల్పయంతంవిభూతిభిః॥
౩౨ ॥ ప్రస్థాపనోపనయనైరపత్యానాంమహోత్సవాన్ । వీక్ష్యయోగేశ్వరేశస్యయేషాంలోకా
విసిస్మిరే ॥ ౩౩ ॥ యజంతంసకలాన్దేవాన్క్వాపిక్రతుభిరూర్జితైః । పూర్తయంతంక్వచిద్ధర్మంకూ
పారామాలయాదిభిః ॥ ౩౪ ॥ చరంతంమృగయాంక్వాపిహయమారుహ్యసైంధవమ్ । ఘ్నంతంతతఃప
శూన్మేధ్యాన్పరీతంయదుపుంగవైః ॥ ౩౫ ॥ అవ్యక్తలింగంప్రకృతిష్వంతఃపురచరాదిషు । క్వచిచ్చ
రంతంగేహేషుతత్తద్భావబుభుత్సయా ॥ ౩౬ ॥ అథోవాచహృషీకేశంనారదఃప్రహసన్నివ । యోగ

క్షైర్దీవ్యంతమిత్యాద్వాదశశ్లోకీజ్ఞాతవ్యం॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ జుహ్వంతమితి॥ వితానాగ్నీనాహవనీయాదీన్ అగ్నీన్ పం
చభిర్మఖైర్మహాయజ్ఞైర్యజంతం॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ పుత్రాణామితి॥ కాలేతత్సమయే - విధినా ఉ
పయాపనంప్రాపణంవివాహమిత్యర్థః- కల్పయంతంఘటయంతం- విభూతిభిఃవిభవైః ॥ ౩౨ ॥ ప్రస్థాపనేతి॥ ప్రస్థాపనందుహితృ
జామాత్రాదీనాంస్వగృహాత్తద్గృహంప్రతినయనం- ఉపానయనంతద్గృహాత్పునరుపానయనంతైర్మహోత్సవాన్ కల్పయంతం
యోగేశ్వరేశస్యయేషాం అపత్యానాంమహోత్సవాన్ వీక్ష్య-లోకాస్సర్వేఽపివిసిస్మిరేవిస్మయంచక్రుః-తథాభూతాన్ కల్పయంతం
౩౩॥ ౩౪॥౩౫॥.అవ్యక్తేతి॥ అవ్యక్తలింగంవేషాంతరేణఛన్నం॥౩౬॥౩౭॥విదామహేతి॥ హేయోగేశ్వరఆత్మన్-ఆత్మని మమమనసి·తవస్వరూ

శేషా- నిర్భాతాం ప్రతీతాం తవ యోగమాయాం- కేవలం- విదామ విద్మః- న తు త్వత్త్వరమార్థ్యమితి భావః॥ ౩౮॥ త్వన్మనుష్యనాట్యే సముహ్యామి అతో మాం ప్రస్థాపయేత్యాహ॥ అనుజానీహీతి॥౩౯॥ బ్రహ్మన్నితి॥ తత్తస్మాల్లోకం శిక్షయన్నిమం ధర్మమాస్థితః న తు తత్త్వతః అతః హే పుత్ర- మా ఖిదః మోహం న ప్రాప్నుహీతి॥ ౪౦॥ ఇత్తీతి॥ ఇతి ఏవమనుగృహీతః తమేకమేవ సంతం దదర్శేతి॥ ౪౧॥ కృష్ణస్యేతి॥ ముహుర్ముహుర్దృష్ట్వా జాతకౌతుకో మునిర్విస్మితోఽభూదేవేతి॥ ౪౨॥ ఇతీతి॥ శ్రద్ధితః శ్రద్ధాయుక్తః ఆత్మా యస్య తేన॥ ౪౩॥ నారద దృష్టాః శ్రీకృష్ణలీలాః నిగమయతి॥ ఏవమితి॥ అఖిలస్య భవాయ ఉద్భవాయ- గృహీతాః శక్తయో నానామూర్తయో యేన సః - సవ్రీడం చ తత్సౌహృదం చ తేన నిరీక్షణం హాసశ్చ- తాభ్యాం జుష్టః॥ ౪౪॥ యానీతి॥ అనన్యవిషయాణి అసాధారణాని- అపవర్గమార్గే మోక్షప్రదే ౪౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ఏకోనసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ తతస్తు సప్తతితమే కృష్ణస్యాహ్నికకర్మణి। దూతనారదయోః కార్యం మంత్రిమంత్రవిచారణమ్॥ జగన్మంగళచారిత్రమాహ్నికం జగదీశ

మామోదయం వీక్ష్య మానుషీమీయుషో గతిమ్॥ ౩౭॥ విదామ యోగమాయాం తే దుర్దర్శామపి యోగినామ్। యోగేశ్వరాత్మన్నిర్భాతాం భవత్పాదనిషేవయా॥ ౩౮॥ అనుజానీహి మాం కృష్ణ లోకాంస్తే యశసాప్లుతాన్ పర్యటామి తవోద్గాయన్ లీలా భువనపావనీః॥ ౩౯॥ శ్రీభగవాన్॥ బ్రహ్మన్ధర్మస్య వక్తాహం కర్తా తదనుమోదితా। తచ్ఛిక్షయన్ లోకమిమమాస్థితః పుత్ర మా ఖిదః॥ ౪౦॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యాచరంతం సద్ధర్మానాదిష్టాన్ గృహమేధినామ్। తమేవ సర్వగేహేషు సంతమేకం దదర్శ హ॥ ౪౧॥ కృష్ణస్యానంతవీర్యస్య యోగమాయామహోదయమ్। ముహుర్దృష్ట్వా మునిరభూద్విస్మితో జాతకౌతుకః॥ ౪౨॥ ఇత్యర్థకామధర్మేషు కృష్ణేన శ్రద్ధితాత్మనా। సమ్యక్సభాజితః ప్రీతస్తమేవానుస్మరన్ యయౌ॥ ౪౩॥ ఏవం మనుష్యపదవీమనువర్తమానో నారాయణోఽఖిలభవాయ గృహీతశక్తిః। రేమేఽంగ షోడశ సహస్రవరాంగనానాం సవ్రీడసౌహృదనిరీక్షణహాసజుష్టః॥ ౪౪॥ యానీహ విశ్వవిలయోద్భవవృత్తిహేతుః కర్మాణ్యనన్యవిషయాణి హరిశ్చకార। యస్త్వాని గాయతి శృణోత్యనుమోదతే వా భక్తిర్భవేద్భగవతి హ్యపవర్గమార్గే॥ ౪౫॥ ❖❖❖❖❖❖❖ ❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే - ఏకోనసప్తతితమోధ్యాయః॥ ❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ అథోషస్యుపవృత్తాయాం కుక్కుటాన్ కూజతోఽశపన్। గృహీతకంఠ్యః పతిభిర్మాధవ్యో విరహాతురాః॥ ౧॥ వయాంస్యరూరువన్ కృష్ణం బోధయంతి స్మ వందినః। గాయత్స్వలిష్వనిద్రాణి మందారవనవాయుభిః। ౨। ముహూర్తం తం తు వైదర్భీ నామృష్యదతిశోభనమ్। పరిరంభణవిశ్లేషాత్ప్రియబాహ్వంతరం గతా। ౩। బ్రాహ్మే ముహూర్త ఉత్థాయ వార్యుపస్పృశ్య మాధవః। దధ్యౌ ప్రసన్నకరణ ఆత్మానం తమసః పరమ్। ౪। ఏకం స్వయంజ్యోతిరనన్యమవ్యయం స్వసంస్థయా నిత్యనివృత్తకల్మషమ్। బ్రహ్మాఖ్యమస్యోద్భవనాదిహేతుభిస్స్వశక్తిభిర్లక్షితభావనిర్వృతిమ్॥౫। అథాప్లుతోఽంభస్యమలే యథావిధి క్రియాకలాపం పరిధాయ వాససీ। చకార సంధ్యోపగమాది సత్తమో హుతానలో

తుః। నారదేన క్వచిత్కించిద్దృష్టమాహ యథాక్రమమ్॥ అథేతి॥ శ్లో॥ ఇత్యర్థకామధర్మేషు కృష్ణేన శ్రద్ధితాత్మనేతి ప్రస్తుతస్య శ్రీకృష్ణస్యాహ్నికస్యాధికారే అథశబ్దః- ఉషస్యుపవృత్తాయాం ఆసన్నాయాం- పతిభిః శ్రీకృష్ణైః- మాధవ్యో మాధవస్య భార్యాః॥౧॥ వయాంసీతి॥ వందిన ఇవ శ్రీకృష్ణం బోధయంతి సంతి వయాంసి పక్షిణః- అరూరువన్ అతిశయేన అకూజన్- మందారవనవాయుభిః గాయత్సు అలిషు అనిద్రాణి వయాంసి॥ ౨॥ ముహూర్తమితి॥ వైదర్భీ తు ఉపలక్షణం అన్యాసామపి- పరిరంభణవిశ్లేషాత్ తం ముహూర్తం పర్యాలోచ్య॥ ౩॥ ౪॥ ఏకమితి॥ ఏకం అఖండం- తత్ర హేతుః- అనన్యం నిరుపాధిం- అత ఏవ- అవ్యయం నిత్యం- స్వయంజ్యోతిః- తత్ర హేతుః- నిత్యం నివృత్తం కల్మషం అవిద్యా యస్మాత్తం- ఉపలక్షణమాహ- అస్యేతి - విశ్వస్య లక్షితః భావః సత్తా సా నివృత్తిశ్చ - భావః సత్తా- నిర్వృతిః ఆనందః - తథాహి- గుణక్షోభాత్పూర్వం సత్తామాత్రం యః॥ శ్రు॥ సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీదితి శ్రుతేః - స ఏవానందశ్చ॥ శ్రు॥ విజ్ఞానమానందమిత్యాదిశ్రుతేః - తం సదానందమిత్యర్థః॥ ౫॥ అథేతి॥ ఆప్లుతః స్నాతః- సంధ్యాయాః ఉపగమః ఉపాసనం- ఆదియర్థాభవతి తథా- క్రియాకలాపం చకార- కాణ్వత్వాద్యథూర్వమేవ హుతానలః- బ్రహ్మ గాయత్రీం జజాప॥ ౬॥ ఉపస్థాయేతి॥ కళాః అంశాః- దే

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వాన్ - ఋషీన్ - పితౄంశ్చ - తర్పయిత్వా ॥ ౭ ॥ ధేనూనామితి ॥ గృష్టీనాం ప్రథమప్రసూతానాం ॥ ౮ ॥ దదావితి ॥ ద్వంద్వమితి పద్మసం ఖ్యాయుక్తసంఖ్యాభిధానం ద్వంద్వశో యత్ర బ్రాహ్మణా గా విభేజిర ఇత్యుక్తేః ద్వంద్వమితి ॥ శ్రు ॥ హరివంశే పరివృతాన్ కృష్ణాన్ శుక్లదతా మృగాన్ మష్టౌ శ్రీధరతౌ దదాచ్ఛతం ద్వంద్వాని సప్త చేతి ప్రత్యుక్తాని - సప్తోత్తరశతం ద్వంద్వాన్యేకీకృత్య పురాణే చతుర్దశలక్షాణ్యేవ గణితాని - యథోక్తం - భరతమేవాధికృత్య నవమస్కంధే ॥ శ్లో ॥ మృగాన్ శుక్లదతః కృష్ణాన్ సువర్ణేన పరిష్కృతాన్ । అదాత్ కర్మణి మష్ణారే నియుతాని చతుర్దశేతి - తత్ర చేయం ద్వంద్వసంఖ్యా శ్లోకేన సంగృహ్యతే ॥ శ్లో ॥ చతుర్దశానాం లక్షాణాం సప్తాధికశతాంశకః । ద్వంద్వం చతురశీత్యగ్రసహస్రాణి త్రయోదశేతి - దినే దినే ప్రతిదినం ప్రతిగృహం చేతి - బద్వం బద్వమితి చ పాఠాంతరం ॥ ౯ ॥ గోవిప్రేతి ॥ ఆత్మసంభూతీః స్వవిభూతీః మంగళాని కపిలాదీని ॥ ౧౦ ॥ ఆత్మానమితి ॥ నరలోకస్య విభూషణరూపమాత్మానం - స్వీయైః పీతాంబరకౌస్తుభాదిభిః ॥ ౧౧ ॥ అ

తానలో బ్రహ్మ జజాపవాగ్యతః ॥ ౬ ॥ ఉపస్థాయార్కముద్యంతం తర్పయిత్వాత్మనః కళాః । దేవానృ
షీన్ పితౄన్ వృద్ధాన్ విప్రానభ్యర్చ్య చాత్మవాన్ ॥ ౭ ॥ ధేనూనాం రుక్మశృంగీణాం సాధ్వీనాం మౌ
క్తికస్రజామ్ । పయస్వినీనాం గృష్టీనాం సవత్సానాం సువాససామ్ ॥ ౮ ॥ దదౌ రూప్యఖురాగ్రాణాం క్షౌ
మాజినతిలైః సహ । అలంకృతేభ్యో విప్రేభ్యో ద్వంద్వం ద్వంద్వం దినే దినే ॥ ౯ ॥ గోవిప్రదేవతావృ
ద్ధాన్ గురూన్ భూతాని సర్వశః । నమస్కృత్యాత్మసంభూతీర్మంగళాని సమస్పృశత్ ॥ ౧౦ ॥ ఆత్మా
నం భూషయామాస నరలోకవిభూషణమ్ । వాసోభిర్భూషణైః స్వీయైర్దివ్యస్రగనులేపనైః ॥ ౧౧ ॥ అ
వేక్ష్యాజ్యం తథాదర్శం గోవృషద్విజదేవతాః । కామాంశ్చ సర్వవర్ణానాం పౌరాంతఃపురవాసినామ్ ॥
ప్రదాప్య ప్రకృతీః కామైః ప్రతోష్య ప్రత్యనందత ॥ ౧౨ ॥ సంవిభజ్యాగ్రతో విప్రాన్ స్రక్తాంబూ
లానులేపనైః । సుహృదః ప్రకృతీర్దారానుపాయుంక్త తతః స్వయమ్ ॥ ౧౩ ॥ తావత్సూత ఉపానీయ స్యం
దనం పరమాద్భుతమ్ । సుగ్రీవాద్యైర్హయైర్యుక్తం ప్రణమ్యావస్థితోऽగ్రతః ॥ ౧౪ ॥ గృహీత్వా పా
ణినా పాణిం సారథేస్తమథారుహత్ । సాత్యక్యుద్ధవసంయుక్తః పూర్వాద్రిమివ భాస్కరః ॥ ౧౫ ॥ ఈ
క్షితోऽన్తఃపురస్త్రీణాం సవ్రీడప్రేమవీక్షితైః । కృచ్ఛ్రాద్విసృష్టో నిరగాజ్జాతహాసో హరన్మనః ॥ ౧౬ ॥
ఏవం స సర్వదారాణాం గృహేభ్యో భగవాన్ విభుః । నానారూపో వినిర్గత్య ఏకరూపస్సభాం యయౌ ॥
౧౭ ॥ సుధర్మాఖ్యాం సభాం సర్వైర్వృష్ణిభిః పరివారితః । ప్రావిశద్యన్నివిష్టానాం న సంత్యంగ షడూ
ర్మయః ॥ ౧౮ ॥ అథోపవిష్టః పరమాసనే విభుర్బభౌ స్వభాసా కకుభోऽవభాసయన్ । వృతో నృసింహైర్య
దుభిర్యదూత్తమో యథోడురాజో దివి తారకాగణైః ॥ ౧౯ ॥ తత్రోపమంత్రిణో రాజన్ నానాహాస్య
రసైర్విభుమ్ । ఉపతస్థుర్నటాచార్యా నర్తక్యస్తాండవైః పృథక్ ॥ ౨౦ ॥ మృదంగవీణామురజవేణు
తాళదరస్వనైః । ననృతుర్జగుస్తుష్టువుశ్చ సూతమాగధవందినః ॥ ౨౧ ॥ తత్రాహుర్బ్రాహ్మణాః కే
చిదాసీనా బ్రహ్మవాదినః । పూర్వేషాం పుణ్యయశసాం రాజ్ఞాం చాకథయన్ కథాః ॥ ౨౨ ॥ తత్రైకః
పురుషో రాజన్నాగతోऽపూర్వదర్శనః । విజ్ఞాపితో భగవతే ప్రతీహారైః ప్రవేశితః ॥ ౨౩ ॥ స నమస్కృ
త్య కృష్ణాయ పరేశాయ కృతాంజలిః । రాజ్ఞామావేదయద్దుఃఖం జరాసంధనిరోధజమ్ ॥ ౨౪ ॥ యే చ దిగ్వి

వేక్ష్యేతి ॥ కామానభిలషితానర్థాన్ ॥ ౧౨ ॥ సంవిభజ్యేతి ॥ విప్రాన్ - స్రగాదిభిః సంవిభజ్య - తేభ్యస్తాని దత్త్వేత్యర్థః - ఉపాయుక్త భోగార్థమగ్రహీత్ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ గృహీత్వేతి ॥ పాణిం - కృతాంజలిం గృహీత్వా ॥ ౧౫ ॥ ఈక్షిత ఇతి ॥ సవ్రీడప్రేమవీక్షితైః ఈక్షితః - క్షణం స్థితః తాభిః శేషవీక్షితైః కృచ్ఛ్రాత్ విసృష్టో నిరగాదితి ॥ ౧౬ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవం సర్వగృహేభ్యః పృథక్ పృథక్ నిర్గత్య - అనంతరం ఏక ఏవ సన్ ॥ ౧౭ ॥ సుధర్మేతి ॥ సుధర్మాం ప్రావిశత్ - యన్నివిష్టానాం యత్ర ప్రవిష్టానాం ॥ ౧౮ ॥ అథేతి ॥ నృసింహైః నృషు శ్రేష్ఠైః - నృసింహ ఇతి పాఠే కృష్ణ ఏవ ॥ ౧౯ ॥ తత్రేతి ॥ ఉపమంత్రిణః పరిహాసకాః - పృథక్ పృథక్ స్వస్వసముదాయైః ॥ ౨౦ ॥ మృదంగేతి ॥ మృదంగాదయః ప్రసిద్ధాః - దరః శంఖః - సూతాదయః - తుష్టువుః ॥ ౨౧ ॥ తత్రేతి ॥ బ్రాహ్మణాః బ్రహ్మ - వేదం ఆహుః ఏవం బ్రాహ్మణా వ్యాచఖ్యురిత్యర్థః వాదినః వదనచతురాః ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ స ఇతి ॥ పురుషః - జరాసంధేన యో నిరోధః తత్ప్రభవం రాజ్ఞాం దుఃఖమావేదయత్ ॥ ౨౪ ॥ య ఇతి ॥ గిరివ్రజే తత్సంజ్ఞికే దుర్గే - రుద్ధాః ఆసన్ - తేషాం చ దుఃఖమావేదయత్ ఇత్యన్వయః కృష్ణ కృష్ణేత్యష్టశ్లోకైః రాజ్ఞాం విజ్ఞప్తిః - తత్ర

ప్రథమేనశరణశ్రయణం-త్రిభిర్భగవానువాదః-ద్వాభ్యాంప్రార్థనమితి॥౨౫॥కృష్ణేతి॥పృథగ్దర్శనః॥౨౬॥లోకస్యభవభయంవి స్మృత్వాంతోనమంతి॥లోకఇతి॥వికర్మనిషిద్ధంకామ్యంచ-తస్మిన్నితరాంరతః-తస్మాత్ స్వేకుశలేధర్మేభవతఃఅర్చనేత్వదుదితేఉక్తేపాం చరాత్రే-సామాన్యతశ్చగీతాసు॥శ్లో॥యత్కరోషియదశ్నాసియజ్జుహోషిదదాసియత్।యత్తపస్యసికౌంతేయతత్కురుష్వమదర్పణమిత్యా ది-ప్రమత్తఃఅనవహితఃయావదయంలోకస్తావదేవాస్యలోకస్యయఃసద్యోజీవితాశాంఛినత్తి-తస్మైతుభ్యంఅనిమిషాయకాలాత్మనేనమ ఇ తి॥౨౭॥నేయంలోకస్యగతిఃవయంతుత్వద్భక్తాఃఅతోస్మాకంకుతఏతద్దుఃఖమాపన్నమిత్యాశ్చర్యేణాహుః॥లోకఇతి॥భో-ఈశ-ఈశ్వర సద్ర క్షణార్థమవతీర్ణోసిచేత్తథాప్యస్మాకందుఃఖంస్యాచ్చేత్తర్హికిమన్యఃకశ్చిజ్జరాసంధాదిస్త్వదాజ్ఞామతిలంఘయతి-కించ-త్వయార క్ష్యమాణోపిజనఃస్వకర్మజందుఃఖంప్రాప్నోతీత్యేతదపినవిద్మఃనచైతదుభయమపియుక్తమితిభావః॥౨౮॥కిందుఃఖంతదాహుః॥స్వప్నాయితమి తి॥స్వప్నవజ్జాతంనృపసుఖంనృపోచితంసుఖం యతఃపరతంత్రంవిషయసాధ్యం కించ-సంప్రతిశశ్వద్భయంయస్మిన్-తేనమృతతుల్యే నశరీరేణధురంపుత్రదారాదిచింతారూపభారంకేవలంవహామః-అహో కష్టంనఃఏవముక్తమితఃపూర్వమేవసిక్తామాస్సంతస్త్వాంనాశ్రితా ఇ

జయేతస్యసంనతింనయయుర్నృపాః। ప్రసహ్యరుద్ధాస్తేనాసన్నయుతేద్వేగిరివ్రజే॥ ౨౫ ॥రాజానః॥
కృష్ణకృష్ణాప్రమేయాత్మన్ప్రపన్నభయభంజన। వయంత్వాంశరణంయామోభవభీతాఃపృథగ్ధియః॥
౨౬ ॥ లోకోవికర్మనిరతఃకుశలేప్రమత్తఃకర్మణ్యయంత్వదుదితేభవదర్చనేస్వే। యస్తావదస్యబల
వానిహజీవితాశాంసద్యశ్ఛినత్త్యనిమిషాయనమోస్తుతస్మై ॥ ౨౭ ॥ లోకేభవాన్భగవతఃకలయావ
తీర్ణస్సద్రక్షణాయఖలనిగ్రహణాయచాన్యః। కశ్చిత్త్వదీయమతియాతినిదేశమీశకింవాజనస్స్వకృ
తమృచ్ఛతితన్నవిద్మః॥ ౨౮ ॥స్వప్నాయితంనృపసుఖంపరతంత్రమీశశశ్వద్భయేనమృతకేనధురం
వహామః। హిత్వాయదాత్మనిసుఖంత్వదనీహలభ్యంక్లిశ్యామహేతికృపణాస్తవమాయయేహ॥౨౯ ।త
న్నోభవాన్ప్రణతశోకహరాంఘ్రియుగ్మోబద్ధాన్వియుంక్ష్వమగధాహ్వయకర్మపాశాత్।
యోభూభుజోయుతమతంగజవీర్యమేకోబిభ్రద్రురోధభవనేమృగరాడివావీః । ౩౦ । యోవై
త్వయాద్వినవకృత్వఉదాత్తచక్రభగ్నోమృధేఖలుభవంతమనంతవీర్యమ్। జిత్వానృలోకనిరతంస
కృదూఢదర్పోయుష్మత్ప్రజారుజతినోజితతద్విధేహి॥ ౩౧ । ఇతిమాగధసంరుద్ధాభవద్దర్శనకాం
క్షిణః। ప్రపన్నాఃపాదమూలంతేదీనానాంశంవిధీయతామ్॥౩౨॥శ్రీశుకః॥ రాజదూతేబ్రువత్యేవందే
వర్షిఃపరమద్యుతిః। బిభ్రత్పింగజటాభారంప్రాదురాసీద్యథారవిః॥ ౩౩॥ తందృష్ట్వాభగవాన్కృ
ష్ణస్సర్వలోకేశ్వరేశ్వరః। వవందఉత్థితశ్శీర్ష్ణాససభ్యస్సానుగోముదా॥ ౩౪ । సభాజయిత్వావిధివ
త్కృతాసనపరిగ్రహమ్। బభాషేసూనృతైర్వాక్యైశ్శ్రద్ధయాతర్పయన్మునిమ్। ౩౫ ॥ అపిస్వి
దద్యలోకానాంత్రయాణామకుతోభయమ్। నను భూయాన్భగవతోలోకాన్పర్యటతోగుణః॥ ౩౬ ।
నహితేవిదితంకించిల్లోకేష్వీశ్వరకర్తృషు। అథపృచ్ఛామహేయుష్మాన్పాండవానాంచికీర్షితమ్॥
౩౭ ॥ నారదః॥ దృష్టామయాతేబహుశోదురత్యయామాయావిభోవిశ్వసృజశ్చమాయినః। భూతే

త్యాహుః-హిత్వేతి-త్వత్త్వత్తఃయత్అనీహాఃనిష్కామైఃలభ్యంఆత్మనిస్వతస్సిద్ధంసుఖంతత్హిత్వాక్లిశ్యామః॥౨౯॥త్వన్మాయాకృ తంకర్మబంధంత్వమేవనివర్తయేతిప్రార్థయంతే॥తదితి॥వియుంక్ష్వమోచయ-మగధోజరాసంధః-తత్సంజ్ఞికాత్కర్మపాశాత్-ననుభ వద్భిరేవవిక్రమ్యతతోనిర్గంతవ్యమితిచేదతఆహుః-యఇతి-యఏకఏవఅయుతమతంగజానాంవీర్యంబిభ్రత్స్వభవనేభూభుజో స్మాన్రురోధ-మృగరాట్సింహః-అజాన్మేషానివ-కించ-యుష్మదీయానప్యయమితిఅస్మాసధికంబాధతఇత్యాహుః-యఇతి-హేఉదాత్తచ క్రఉద్యతసుదర్శన-యోవై-ద్వినవకృత్వఃఅష్టాదశవారాన్-త్వయాసహమృధేవర్తమానే-తత్రసప్తదశకృత్వః-త్వయాఖలుభగ్నఃప రాజితః-పశ్చాదనంతవీర్యమపిన్ృలోకనిరతంనరశరీరవినోదంభగవంతంభవంతంసకృజ్జిత్వా-ఊఢదర్పఃప్రాప్తగర్వః-యుష్మ త్ప్రజాఃనఃఅస్మాన్-రుజతిపీడయతి-తత్తత్రయత్యుక్తంకార్యం-తద్విధేహి-జరాసంధపీడాంనివారయేత్యభిప్రాయః॥౩౧॥దూ తఆహ॥ఇతీతి॥౩౨॥౩౩॥౩౪॥౩౫॥అపీతి॥భూయాన్మహాన్గుణోలాభోయదస్మాకంసర్వలోకవృత్తాంతజ్ఞానమితి॥౩౬॥నహీతి॥ఈశ్వ రఃకర్తారోయేషాంతేషు॥౩౭॥ఏవమవిదుషేవభగవతాసర్వజ్ఞేనజరాసంధవధార్థమేవపాండవచికీర్షితంపృష్టోనారదోమాయేయమితి

జ్ఞాత్వాహత్రిభిః॥దృష్టాఇతి॥విశ్వసృజశ్చబ్రహ్మణోపి- మాయినోమోహకస్యతే- స్వశక్తిభిర్విద్యాదిభిర్భూతేష్వంతయామితయాచ రతోవర్తమానస్య- యద్యహం- భూతేషువర్తే- తర్హిభూతానిమాంకింనపశ్యంతితత్రాహ- వహ్నేరివఛన్నరుచఇతి- స్వశక్తిభిరేవ ఛన్నారుక్ప్రకాశోయస్యతస్య- అతస్తవేదంప్రశ్నాదినచేద్భుతం॥ ౩౮॥ తవేతి॥ ఇదంజగత్ కథంభూతం-అసదేవయత్తవమాయయా విద్యమానాత్మతయాఅవభాసతేతజ్జగత్సృజతఃకింతు కేవలంతేఈక్షణమాత్రేణసృజతః నియచ్ఛతః నతుసమ్యగ్వేదితుంశక్యమిత్యాహ- తస్మైనమఇతిసుతః స్వేనరూపేణసర్వతోవిలక్షణాత్మనేఅచింత్యాయేత్యర్థః॥ ౩౯॥ నన్వేవంభూతస్యకింమాయాచేష్టితైరిత్యతఆహ॥జీవస్యేతి॥అవిద్యాతమసా ఆవృతత్వేనఅనర్థప్రాపకాత్ శరీరాత్సంసరతః-తేనైవతమసాతస్మాచ్ఛరీరాద్విమోక్షణోపాయమజానతః- ప్రాజ్వాలయత్ ప్రదీపితవాన్-తంత్వాం యశశ్శ్రవణాదిభిఃజీవస్యమోక్షార్థమిత్యర్థః॥ ౪౦॥ అథేతి॥ ఆశ్రావయేశ్రావయిష్యామి- నరలోకవిడంబనంబ్రహ్మత్వాంబ్రహ్మన్నితిపాఠే హే బ్రహ్మన్ పరమాత్మన్ నరలోకానుకారిణంత్వాంశ్రావయిష్యామీతి॥ ౪౧॥ ౪౨॥ నచాత్రైవానుమోదనంకార్యంకింతు తత్రాగంతవ్యమిత్యాశయేనాహ॥తస్మిన్నితి॥౪౩॥ తత్రాగతాశ్చసర్వేతద్దర్శనాదినాపూతాభవిష్యంతీత్యాహ॥ శ్రవణాదితి॥అం

మూ॥భూమార్ణ చరతస్స్వశక్తిభిర్వహ్నేరివచ్ఛన్నరుచోనమేద్భుతమ్। ౩౮। తవేహితంకోర్హతిసాధు వేదితుంస్వమాయయైవంసృజతోనియచ్ఛతః। యద్విద్యమానాత్మతయావభాసతేతస్మైనమస్తేస్వవిలక్షణాత్మనే॥ ౩౯॥ జీవస్యయస్సంసరతోవిమోక్షణంనజానతోనర్థవహాచ్ఛరీరతః। లీలావతారైస్స్వయశఃప్రదీపకంప్రాజ్వాలయత్త్వాంతమహంప్రపద్యే। ౪౦॥ అథాప్యాశ్రావయేబ్రహ్మన్నరలోకవిడంబనమ్। రాజ్ఞఃపైతృష్వసేయస్యభక్తస్యచచికీర్షితమ్। ౪౧॥ యక్ష్యతేత్వాంమఖేంద్రేణరాజసూయేనపాండవః। *పారమేష్ఠ్యకామోనృపతిస్తద్భవాననుమోదతామ్। ౪౨। తస్మిన్దేవక్రతువరేభవంతంవైసురాదయః। దిదృక్షవస్సమేష్యంతిరాజానశ్చయశస్వినః।౪౩। శ్రవణాత్కీర్తనాద్ధ్యానాత్ పూయంతేంతావసాయినః। తత్రబ్రహ్మమయస్యేశకిముతేక్షాభిమర్శినః॥ ౪౪। యస్యామలందివియశఃప్రథితంరసాయాంభూమౌచతేభువనమంగళదిగ్వితానమ్। మందాకినీతిదివిభోగవతీతిచాధోగంగేతిచేహచరణాంబుపునాతివిశ్వమ్। ౪౫॥ శ్రీశుకః॥ తత్రతేష్వాత్మపక్షేష్వగృహ్ణత్సుజిగీషయా। వాచఃపేశైస్స్మయన్భృత్యముద్ధవంప్రాహకేశవః॥ ౪౬॥ త్వంహినఃపరమంచక్షుస్సుహృన్మంత్రార్థతత్త్వవిత్। అథాత్రబ్రూహ్యనుష్ఠేయంశ్రద్ధ్మఃకరవామతత్॥ ౪౭। ఇత్యుపామంత్రితోభర్త్రాసర్వజ్ఞేనాపి ముగ్ధవత్। సందేశంశిరసాదాయఉద్ధవఃప్రత్యభాషత। ౪౮। ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-సప్తతితమోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖ యుధిష్ఠిరానుష్ఠీయమానరాజసూయదర్శనార్థంశ్రీకృష్ణప్రస్థానఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః॥ ఇత్యుదీరితమాకర్ణ్యదేవర్షేరుద్ధవోబ్రవీత్। సభ్యానాంమతమాజ్ఞాయకృష్ణస్యచమహామతిః॥ ౧॥ యదుక్తమృషిణాదేవసాచివ్యంయక్ష్యతస్త్వయా। కార్యంపైతృష్వసేయస్యరక్షాచ

తావసాయినఃశ్వపచాఅపి- బ్రహ్మమయస్యవేదమూర్తేః- ఈక్షాచఅభిమర్శశ్చస్పర్శనంతేవిద్యేతేయేషాంతే॥ ౪౪॥ కైముత్యమభిప్రాయేణాహ॥యస్యేతి॥హేభువనానాంమంగళరూప- దివిపాతాళే భూమౌచప్రథితం- యస్యయశః విశ్వంపునాతి-కథంభూతం-ప్రథితం దిగ్వితానందిశాంభువనానాంవితానవదలంకరణం-తథాచరణాంబుచప్రథితంపునాతి - కథంతత్ప్రథితం- దివిమందాకినీతి- అధశ్చభోగవతీతి- ఇహచభూమౌ- గంగేతి- తస్యతవఆగమనాత్సర్వంపవిత్రంమంగళంచభవిష్యతీతిభావః॥ ౪౫॥ తత్రేతి॥ తత్రైవంనారదేనోక్తే- తేషుతత్రవర్తమానేష్వాత్మీయపక్షేషుయాదవేషు- జరాసంధస్యజిగీషయా- అగృహ్ణత్సుఅననుమన్యమానేషుసత్సు-వాచఃపేశైఃపేశలవాగ్భిరిత్యర్థః॥ ౪౬॥ త్వమితి॥ చక్షుష్ట్వేహేతుః- మంత్రార్థానాంమంత్రసాధ్యానాంఅర్థానాం-తత్త్వవిత్ పరిపాకవేదితా॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- సప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ అథైకసప్తతితమేప్యుద్ధవస్యతుమంత్రతః। ఇంద్రప్రస్థంగతేకృష్ణేపార్థానాంపరమోత్సవః॥ రాజసూయమిషంకృత్వాభీమదుర్యోధనాదిషు। కలిముత్పాద్యతద్ద్వారా భూభారమహరత్ప్రభుః॥ ఇతీతి॥ దేవర్షేర్మతంరాజసూయగమనం - సభ్యానాంమతంరాజరక్షా - కృష్ణస్యతూభయం॥ ౧॥ యదితి॥ యక్ష్యతః యాగంకరిష్యతః-పైతృష్వసేయస్యపితృష్వసుఃపుత్రస్య - సాచివ్యం సాహా

య్యం· తచ్చ కార్యం· తథా శరణార్థినాం రాజ్ఞాం రక్షా చ కార్యా ॥ ౨ ॥ తత్ర ప్రథమం రాజసూయార్థం గంతవ్యం· తతో రాజరక్షా చ కర్తవ్యేత్యాహ ష్టభిశ్శ్లోకైః ॥ యష్టవ్యమితి ॥ తతః దిగ్విజయహేతోః ఉభయార్థః ః రాజసూయార్థః శరణాగతరాజరక్షణార్థశ్చ ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ అత్యుత్సుకతయా సద్య ఏవ జరాసంధం హంతుమిచ్ఛతో యాదవానాలక్ష్యాహ ॥ స ఇతి ॥ అన్యేషాం తతో బలినామపి · యద్యపి సమబలఏవ భీమస్తథాపి తం వినా· భీమాదేవ తస్య మృత్యుర్విహిత ఇతి భావః ॥ ౫ ॥ నను స్వబలసామ్యేపి సేనాబలం తస్యాధికమితి చేదత ఆహ ॥ ద్వైరథ ఇతి ॥ ద్వైరథే ద్వంద్వయుద్ధే· శతేనాక్షౌహిణీభిర్యుతో హీన జేతవ్య ఇత్యర్థః· స న్యాసోస్య సైన్యమేవ యుద్ధాయ నియుంజీత· కుతస్తేన ద్వైరథమిత్యత్రాహ · బ్రహ్మణ్య ఇతి · న ప్రత్యాఖ్యాతి న నిరాకరోతి ॥ ౬ ॥ బ్రహ్మేతి ॥ భిక్షేత ద్వంద్వయుద్ధం యాచతాం ॥ తథాపి సమబలత్వాత్సామ్యమేవ స్యాదత ఆహ· తవ సన్నిధావితి ॥ ౭ ॥ నను అకించిత్కుర్వతో మమ సన్నిధానాత్కిం స్యాదత ఆహ ॥ నిమిత్తమితి ॥ అయమర్థః· యథా తవ అరూపస్య కాలాత్మనః · విశ్వసర్గే నిమిత్తం కేవలం హిరణ్యగర్భః · తథా శర్వశ్చ తన్నిరోధే· తథా త్వమేవ సన్నిధిమాత్రేణ హంతా భీమసేనో నిమిత్తమాత్రమితి ॥ ౮ ॥ అతో నేనోపాయేన త్వయా శీఘ్రం హంతవ్య ఇత్యాశయేనాహ ॥ గాయంతీతి ॥ జరాసంధనిరుద్ధానాం రాజ్ఞాం దేవ్యః పత్న్యః · తే విశదం కర్మ స్వగృహేషు బాలకలాలనాదౌ గాయంతి · కిం తత్కర్మ · స్వశత్రోర్జరాసంధస్య వధం· ఆత్మనాం పతీనాం విమోక్షణం చ· వత్స మారోదీః శ్రీకృష్ణ ఏవం కరిష్యతీతి· అత్ర దృష్టాంతాః గోప్యశ్చేత్యా

శరణైషిణామ్ ॥ ౨ ॥ యష్టవ్యం రాజసూయేన దిక్చక్రజయినా విభో । తతో జరాసంధవధ ఉభయార్థో
మతో హి నః ॥ ౩ ॥ అస్మాకం చ మహానర్థో హ్యనేనైవ భవిష్యతి । యశశ్చ తవ గోవింద రాజ్ఞో బంధాద్వి
ముంచతః ॥ ౪ ॥ స వై దుర్విషహో రాజా నాగాయుతసమో బలే । బలినామపి చాన్యేషాం భీమం సమ
బలం వినా ॥ ౫ ॥ ద్వైరథే స తు జేతవ్యో న శతాక్షౌహిణీయుతః । బ్రహ్మణ్యోభ్యర్థితో విప్రైర్న
ప్రత్యాఖ్యాతి కర్హిచిత్ । ౬ ॥ బ్రహ్మవేషధరో గత్వా తం భిక్షేత వృకోదరః ॥ హనిష్యతి న సందేహో
ద్వైరథే తవ సంనిధౌ ॥ ౭ ॥ నిమిత్తం పరమీశస్య విశ్వసర్గనిరోధయోః । హిరణ్యగర్భః శర్వశ్చ కాల
స్యారూపిణస్తవ ॥ ౮ ॥ గాయంతి తే విశదకర్మ గృహేషు దేవ్యో రాజ్ఞాం స్వశత్రువధమాత్మవిమోక్ష
ణం చ । గోప్యశ్చ కుంజరపతేర్జనకాత్మజాయాః పిత్రోశ్చ లబ్ధశరణా మునయో వయం చ ॥ ౯ ॥ జరా
సంధవధః కృష్ణ భూర్యర్థాయోపకల్ప్యతే । ప్రాయః పాకవిపాకేన తవ చాభిమతః క్రతుః ॥ ౧౦ ॥ శ్రీ
శుకః ॥ ఇత్యుద్ధవవచో రాజన్ సర్వతోభద్రమచ్యుతమ్ । దేవర్షిర్యదువృద్ధాశ్చ కృష్ణశ్చ ప్రత్యపూజ
యన్ ॥ ౧౧ ॥ అథాదిశత్ప్రయాణాయ భగవాన్ దేవకీసుతః । భృత్యాన్ దారుకజైత్రాదీననుజ్ఞాప్య
గురూన్ విభుః ॥ ౧౨ ॥ నిర్గమయ్యావరోధాన్ స్వాన్ ససుతాన్ సపరిచ్ఛదాన్ । సంకర్షణమనుజ్ఞా
ప్య యదురాజం చ శత్రుహన్ ॥ సూతోపనీతం స్వరథమారోహద్గరుడధ్వజః ॥ ౧౩ ॥ పురో రథద్విపభట
సాదినాయకైః కరాళయా పరివృత ఆత్మసేనయా । మృదంగభేర్యానకశంఖగోముఖైః ప్రఘోషఘో
షితకకుభో నిరాక్రమత్ ॥ ౧౪ ॥ నృవాజికాంచనశిబికాభిరచ్యుతం సహాత్మజాః పతిమనుసువ్రతా య
యుః । వరాంబరాభరణవిలేపనస్రజః సుసంవృతా నృభిరసిచర్మపాణిభిః ॥ ౧౫ ॥ నరోష్ట్రగోమహిషఖ

దయః· యథా గోప్యః శంఖచూడవధం స్వమోక్షం చ గాయంతి· అవతారాంతరగతం చ కుంజరపతేః నక్రాత్· జనకాత్మజాయాః రావణాత్ పిత్రోశ్చ కంసగృహాత్ మోక్షం· అత ఏవంభూతానాం తాసాం· కృపయా త్వయా తథైవ కర్తవ్యమితి భావః ॥ ౯ ॥ కించ ॥ జరాసంధవధ ఇతి ॥ భూర్యర్థాయేతి· తతః శిశుపాలవధాదయోపి సుఖసాధ్యా భవిష్యంతీతి భావః· ఏతచ్చ సర్వం భవిష్యత్యేవేతి సంభావయన్నాహ· ప్రాయ ఇతి· పచ్యత ఇతి పాకః కర్మ· తస్య విపాకః ఫలం· తేన రాజ్ఞాం పుణ్యవిపాకేన· పాపవిపాకేనేతి· పాఠాంతరే· జరాసంధాదీనాం పాపవిపాకేనేతి తేనాయం క్రతుస్తవాభిప్రేతః· తత్ర గతే త్వయి· సర్వం భవిష్యతీత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ ఇతీతి ॥ అచ్యుతం ఉపపత్త్యా దృఢం· యదువృద్ధా ఇత్యనేన అనిరుద్ధాదయస్తథా నాపూజయన్నితి సూచితం ॥ ౧౧ ॥ అథేతి ॥ అనుజ్ఞాప్య అనుజ్ఞాం ప్రార్థ్య· గురూన్ వసుదేవాదీన్ ॥ ౧౨ ॥ నిర్గమయ్యేతి ॥ అవరోధాన్ దారాన్· నిర్గమయ్య ప్రయాణం కారయిత్వా ॥ ౧౩ ॥ పుర ఇతి ॥ భటాః పదాతయః· సాదినః అశ్వారోహాః· రథాదినాయకైః· కరాళయా తీవ్రయా· ఆత్మసేనయా పరివృతో నిరాక్రమత్ నిరగాత్· పురస్సకాశాత్ మృదంగాదిభిర్వాద్యైః· ప్రఘోషేణ ఘోషితాయాః కకుభః ॥ ౧౪ ॥ నృవాజీతి ॥ నరయానైః రథ్యైః కాంచనశిబికాభిశ్చ· అచ్యుతం పతిమనుయయుః· సువ్రతాః పతివ్రతాః· వరాణ్యంబరాదీని యాసాంతాః ॥ ౧౫ ॥ నరేతి ॥ నరోష్ట్రాదిభిర్యానైః· అశ్వతరీ గర్దభ్యామశ్వాజ్జాతా· అనః శకటం· కరేణుః గజీ· పరిజనయోషితో వారయోషితశ్చ· కటకుటయః ఉశీరాదితృణనిర్మితగృహాః· కంబళాంబరాదయశ్చ· ఉపస్కరాః కుట్యాదిరూపా యాసాం తాః · అధియుజ్య

బలీవర్దాదియుతానస్సశరాణ్యదృఢంసన్నహ్య॥ ౧౬॥ బలమితి॥ రవేరంశుభిశ్చ- తద్బలందివాబభౌ- కథంభూతం- తుములరవంఆకుల
స్వనం- క్షుభితైస్తిమింగిలైః ఊర్మిభిః॥ ౧౭॥ అథోఇతి॥ మునినానారదో విహాయసాయయావితిశేషః॥ ౧౮॥ రాజేతి॥ మాభైష్టేతి- ఇదపూ
ర్వంరాజాభిప్రాయేణ॥ ౧౯॥ ఇతీతి॥ ప్రత్యైక్షన్ ప్రత్యైక్షన్త- యత్ యస్మాత్- ముముక్షవః॥ ౨౦॥ ఆనర్తేతి॥ ఆనర్తాదయో
మార్గస్థదేశాః- తాన్ తీర్త్వా- అతిక్రమ్య వినశనంకురుక్షేత్రం- గిరీన్రైవతకాదీన్- అతీయాయ అతిక్రమ్య యయౌ॥ ౨౧॥ తత ఇతి॥
శక్రప్రస్థంఇంద్రప్రస్థం॥ ౨౨॥ ౨౩॥ గీతేతి॥ ప్రాణాఃఇంద్రియాణి ప్రాణంముఖ్యంప్రాణమివ॥ ౨౪॥ దృష్ట్వేతి॥ సస్వజేపరిశే
శ్వే॥ ౨౫॥ దోర్భ్యామితి॥ రమాయాఃఆమలంనిర్దోషంఆలయం- విస్మృతోలోకః భ్రమఃలోకవ్యాపారోయేనసః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ యుధి

రాశ్వతర్యనఃకరేణుభిఃపరిజనవారయోషితః। స్వలంకృతాఃకటకుటికంబళాంబరాద్యుపస్కరాయ
యురధియుజ్యసర్వశః॥ ౧౬॥ బలంబృహద్ధ్వజపటఛత్రచామరైర్వరాయుధాభరణకిరీటవర్మభిః। ది
వాంశుభిస్తుములరవంబభౌరవేర్యథార్ణవఃక్షుభితతిమింగిలోర్మిభిః॥ ౧౭॥ అథోమునిర్యదుపతినాస
భాజితఃప్రణమ్యతంహృదివిదధద్విహాయసా। నిశామ్యతద్వ్యవసితమాహృతార్హణో ముకుందసం
దర్శననిర్వృతేంద్రియః॥ ౧౮॥ రాజదూతమువాచేదంభగవాన్ప్రీణయన్గిరా। మాభైష్టదూతభ
ద్రంవోఘాతయిష్యామిమాగధమ్॥ ౧౯॥ ఇత్యుక్తఃప్రస్థితోదూతోయథావదవదన్నృపాన్। తేపిసం
దర్శనంశౌరేఃప్రత్యైక్షన్యన్ముముక్షవః॥ ౨౦॥ ఆనర్తసౌవీరమరూన్తీర్త్వావినశనంహరిః। గిరీన్న
దీరతీయాయపురగ్రామవ్రజాకరాన్॥ ౨౧॥ తతోవృషద్వతీంతీర్త్వాముకుందోథసరస్వతీమ్। పాం
చాలానథమత్స్యాంశ్చశక్రప్రస్థముపాగమత్॥ ౨౨॥ తముపాగతమాకర్ణ్యప్రీతోదుర్దర్శనంనృ
ణామ్। అజాతశత్రుర్నిరగాత్సోపాధ్యాయస్సుహృద్వృతః॥ ౨౩॥ గీతవాదిత్రఘోషేణబ్రహ్మ
ఘోషేణభూయసా। అభ్యయాత్సహృషీకేశంప్రాణాఃప్రాణమివాగతమ్॥ ౨౪॥ దృష్ట్వావిక్లిన్న
హృదయఃకృష్ణంస్నేహేనపాండవః। చిరాద్దృష్టంప్రియతమంసస్వజేస్మపునఃపునః॥ ౨౫॥ దోర్భ్యాం
పరిష్వజ్య రమామలాలయం ముకుందగాత్రంనృపతిర్హతాశుభః। లేభేపరాంనిర్వృతిమశ్రులోచ
నోహృష్యత్తనుర్విస్మృతలోకవిభ్రమః॥ ౨౬॥ తంమాతులేయంపరిరభ్యనిర్వృతోభీమస్స్మయన్
ప్రేమజలాకులేంద్రియః। యమౌకిరీటీచసుహృత్తమంముదాప్రవృద్ధబాష్పాఃపరిరేభిరేచ్యుతమ్॥ ౨౭॥
యుధిష్ఠిరస్యభీమస్యకృత్వాపాదాభివందనమ్। అర్జునేనపరిష్వక్తోయమాభ్యామభివందితః॥ ౨౮॥
బ్రాహ్మణేభ్యోనమస్కృత్యవృద్ధేభ్యశ్చయథార్హతః। మానితోమానయామాసకురుసృంజయకేక
యాన్॥ ౨౯॥ సూతమాగధగంధర్వావందినశ్చోపమంత్రిణః। మృదంగశంఖపటహవీణాపణవవేణు
భిః। బ్రాహ్మణాశ్చారవిందాక్షంతుష్టువుర్ననృతుర్జగుః॥ ౩౦॥ ఏవంసుహృద్భిఃపర్యస్తఃపుణ్యశ్లోక
శిఖామణిః। సంస్తూయమానోభగవాన్వివేశాలంకృతంపురమ్॥ ౩౧॥ సంసిక్తవర్త్మకరిణాంమ
దగంధతోయైశ్చిత్రధ్వజైఃకనకతోరణపూర్ణకుంభైః। మృష్టాత్మభిర్నవదుకూలవిభూషణస్రగ్గం
ధైర్నృభిర్యువతిభిశ్చవిరాజమానమ్॥ ౩౨॥ ఉద్దీప్తదీపబలిభిఃప్రతిసద్మజాలనిర్యాతధూపరుచిరంవి
లసత్పతాకమ్। మూర్ధన్యహేమకలశైరజతోరుశృంగైర్జుష్టందదర్శభవనైఃకురురాజధామ॥
౩౩॥ ప్రాప్తంనిశమ్యనరలోచనపానపాత్రమౌత్సుక్యవిశ్లథితకేశదుకూలబంధాః। సద్యోవిసృజ్య

ష్ఠిరస్యేతి॥ అర్జునేనసమత్వాత్ పరిష్వక్తఏవకేవలం- యమాభ్యాంనకులసహదేవాభ్యాం- అభివందితఃనమస్కృతశ్చేతి॥ ౨౮॥ ౨౯॥
౩౦॥ ౩౧॥ సంసిక్తేతి॥ చిత్రధ్వజాదిభిర్విరాజమానం॥ ౩౨॥ ఉద్దీప్తేతి॥ ప్రతిసద్మ- ఉద్దీప్తైర్దీపైః బలిభిః పుష్పప్రకరైశ్చ- జు
ష్టం- జాలేభ్యోగవాక్షేభ్యోనిర్యాతైర్ధూపైఃరుచిరం- విలసంత్యఃపతాకాఃయస్మిన్ తత్- మూర్ధన్యాఃమూర్ధ్నిభవాః- హేమకల
శాఃయేషాంతైః- రజతమయానిరూప్యమయాని- ఉరూణిస్థూలాని- శృంగాణికలశాధస్తనభూమికాఃయేషాంతైః- భవనైర్జుష్టం- కురురాజ
స్యధామపురం- దదర్శ॥ ౩౩॥ ప్రాప్తమితి॥ నరాణాంలోచనానితేషాంపానస్యసారసౌందర్యసాదరవీక్షణస్య- పాత్రంవిషయం- కృష్ణం
సనారీణామిత్యర్థః- ఔత్సుక్యేనఇష్టార్థోద్యుక్తత్వేన- విశ్లథితాఃస్రస్తాః- కేశదుకూలబంధాయాసాంతాః॥ ౩౪॥ తస్మిన్నితి॥ సుష్ఠు

స్వాగతం త్వప్రశ్నాదికం ప్రియం- ఉత్స్మయవీక్షితేనైవ విదధుః ॥ ౩౫ ॥ ఊచురితి ॥ ఉడుపసహాః చంద్రసహచరా ఇత్యర్థః. అమూభిః కింపుణ్యమకారీతి ॥ ౩౬ ॥ తత్రేతి ॥ శ్రేణ్యః ఏకశిల్పోపజీవినాం సంఘాః- తేషు ముఖ్యాశ్చ ॥ ౩౭ ॥ అంతఃపురేతి ॥ అభ్యుపేతః అభిగమనేన సత్కృతః ॥ ౩౮ ॥ పృథేతి ॥ సస్నుషా ద్రౌపదీసహితా ॥ ౩౯ ॥ గోవిందమితి ॥ కృత్యం ప్రకారవిశేషం ప్రమోదేన ఉపహతః అభిభూతః ౪౦ ॥ పితృష్వసురితి ॥ గురుస్త్రీణాం- కృష్ణయా ద్రౌపద్యా- భగిన్యా సుభద్రయా ॥ ౪౧ ॥ శ్వశ్ర్వేతి ॥ ఆనర్చ అర్చితవతీ ॥ ౪౨ ॥ కాళిందీమితి ॥ అన్యాశ్చ యాః కృష్ణపత్న్యః అభ్యాగతాః తా అపి ॥ ౪౩ ॥ సుఖమితి ॥ ప్రత్యహం నవం నవం యథా భవతి తథా సుఖం నివాసయామాస ౪౪ ॥ కథంభూతం ॥ తర్పయిత్వేతి ॥ యః ప్రేమ్ణా నిత్యం ఫల్గునేన సంయుతః అత ఏవ తస్య సహాయేన ఖాండవేన వహ్నిం తర్పయిత్వా- తత్ర

గృహకర్మపణీంశ్చ తల్పే ద్రష్టుం యయుర్యువతయశ్చ నరేంద్రమార్గే ॥ ౩౪ । తస్మిన్సుసంకులఇభాశ్వరథద్విపద్భిః కృష్ణం సభార్య ముపలభ్య గృహాధిరూఢాః । నార్యోవికీర్యకుసుమైర్మనసోపగూహ్యసుస్వాగతంవిదధురుత్స్మయవీక్షితేన ॥ ౩౫ ॥ ఊచుః స్త్రియః పథినిరీక్ష్యముకుందపత్నీః స్తారాయథోడుపసహాః కిమకార్యమూభిః । యచ్చక్షుషాంపురుషమౌళిరుదారహాసలీలావలోకకలయాసుఖమాతనోతి ॥
౩౬ । తత్రతత్రోపసంగమ్య పౌరామంగళపాణయః । చక్రుస్సపర్యాంకృష్ణాయ శ్రేణిముఖ్యాహతైనసః ॥ ౩౭ । అంతఃపురజనైః ప్రీత్యా ముకుందః ఫుల్లలోచనైః । ససంభ్రమైరభ్యుపేతః ప్రావిశద్రాజమందిరమ్ । ౩౮ । పృథావిలోక్య భ్రాత్రేయంకృష్ణం త్రిభువనేశ్వరమ్ । ప్రీతాత్మోత్థాయపర్యంకాత్సస్నుషాపరిషస్వజే ॥ ౩౯ । గోవిందంగృహమానీయ దేవదేవేశమాదృతః । పూజాయాంనావిదత్కృత్యంప్రమోదోపహతోనృపః ॥ ౪౦ । పితృష్వసుర్గురుస్త్రీణాంకృష్ణశ్చక్రేభివాదనమ్ । స్వయంచకృష్ణయారాజన్ భగిన్యాచాభివాదితః । ౪౧ । శ్వశ్ర్వా సంచోదితాకృష్ణాకృష్ణపత్నీస్తుసర్వశః । ఆనర్చరుక్మిణీంసత్యాంభద్రాంజాంబవతీంతథా । ౪౨ । కాళిందీంమిత్రవిందాంచశైబ్యాంనాగ్నజితీంసతీమ్ । అన్యాశ్చాభ్యాగతాయాస్తావాసస్స్రఙ్మండనాదిభిః ॥ ౪౩ ॥ సుఖంనివాసయామాసధర్మరాజోజనార్దనమ్ । ససైన్యంసానుగామాత్యంసభార్యంచనవంనవమ్ ॥ ౪౪ । తర్పయిత్వాఖాండవేనవహ్నింఫల్గునసంయుతః । మోచయిత్వామయం యేనరాజ్ఞేదివ్యాసభాకృతా ॥ ౪౫ ॥ ఉవాసకతిచిన్మాసాన్రాజ్ఞః ప్రియచికీర్షయా । విహరన్రథమారుహ్యఫల్గునేనభటైర్వృతః । ౪౬ । ❁❁

❁❁❁❁❁❁ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-ఏకసప్తతితమోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁

⟶❁ దిగ్విజయజరాసంధవధాదికథాప్రారంభఘట్టః. ❁⟵

శ్రీశుకః ॥ ఏకదాతుసభామధ్యే ఆస్థితోమునిభిర్వృతః । బ్రాహ్మణైః క్షత్రియైర్వైశ్యైర్భ్రాతృభిశ్చయుధిష్ఠిరః । ౧ । ఆచార్యైః కులవృద్ధైశ్చజ్ఞాతిసంబంధిబాంధవైః । శృణ్వతామేవచైతేషామాభాష్యేదమువాచహ । ౨ ॥ యుధిష్ఠిరః ॥ క్రతురాజేనగోవిందరాజసూయేనపావనీః । యక్ష్యేవిభూతీర్భవతస్తత్సంపాదయనః ప్రభో । ౩ । త్వత్పాదుకే అవిరతంపరియేచరంతిధ్యాయంత్యభద్రనశనే

చ మయం మోచయిత్వా- తం మయం ప్రయుజ్య యుధిష్ఠిరాయ దివ్యా సభా కృతా తం శ్రీకృష్ణం- అనేన రాజ్ఞః కృష్ణోపకారానుస్మరణం- తథా యా దివ్యత్వాద్యథామనోరథం సర్వావకాశసంపాదనంచ దర్శితమితి ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ఏకసప్తతితమాధ్యాయ వ్యాఖ్యా ॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్లో ॥ తతో ద్విసప్తతితమే రాజ్ఞా కార్యాని వేదితే । దుర్జయం మాగధం బుద్ధ్వా భీమేనాఘాతయద్ధరిః ॥ ఏకదేతి ॥ ఆస్థితః ఆసనమితి శేషః ॥ ౧ ॥ ఆచార్యైరితి ॥ శృణ్వతామేవేతి - యత్ప్రసన్నః శ్రీకృష్ణః కరోతి- తత్ అన్యః కశ్చిదపి కర్తుం న సమర్థ ఇతి నిశ్చిత్య- సర్వానేవ తాననాదృత్య- కృష్ణమువాచేత్యర్థః- ఆభాష్య భో భో కృష్ణ భక్తవత్సలేత్యేవం సంబోధ్య ॥ ౨ ॥ క్రతునేతి ॥ విభూతీః అంశాన్ ॥ ౩ ॥ ఏషచ త్వద్భక్తానాం మనోరథః కథం త్వయా క్రియత ఇతి చేదత ఆహ ॥ త్వత్పాదుకే ఇతి ॥ పరియే చరంతీతి యచ్ఛబ్దవ్యవధానం దూషణం- యే పరిచరంతి దేహినః-

ధ్యాయంతిమనసా- అభద్రప్రశ్నశనాశకే- గృణంతివాచా- తేభవస్యఅపవర్గంమోక్షంవిందంతి-యద్యాశాసతే- తర్హి ఆశిషోపిప్రా
ప్నువంతి- నాన్యేచ్ఛత్రవర్తినోపీతి॥ ౪॥ భగవతోభక్తపక్షపాతిత్వమావిష్కుర్వన్నాహ॥తదితి॥ తత్తస్మాత్ పశ్యతుసాక్షాత్ ఏవంనిశ్చినోతి-
సుతర్కాదిప్రధానాః- కేచిత్కురుసృంజయాఃభగవద్భక్తింనమన్యంతే- తేషాంమోహనివృత్తయేత్వాంయేభజంతియేవానభజంతి-తేషాము
భయేషాం- నిష్ఠాంప్రదర్శయస్థితింప్రకటయేతి॥ ౫॥ ననురాగాదిరహితేమయికథమిదంవైషమ్యంస్యాత్తత్రాహ॥నేతి॥స్వః పరఇతి
భేదమతిస్తవనస్యాదేవ- కుతః- బ్రహ్మణోనిరుపాధేః- కించ- సర్వస్యాత్మనః- అతఃసమదృశః- కించ- స్వసుఖానుభూతేః- అతోరాగా
ద్యభావాదితిభావః తథాపిసంసేవమానానామేవత్వత్ప్రసాదోనాన్యేషాం- తత్రాపిసేవానురూపఃఉదయఃఫలం-నత్వత్రవిపర్యయః
అన్యథాభావః- యథాకల్పద్రుమస్యరాగాదిరాహిత్యేపిసేవకేష్వేవఫలజనకత్వంనాన్యేష్వితి । ౬ । సత్యంభక్తానామేవకైవల్యాది
నాన్యేషామిత్యనుమోదమానఆహ॥ సమ్యగితి ॥ శత్రుకర్శనేతిసంబోధయన్సర్వరాజవిజయశక్తింసంభావయతిఅనుభవిష్యతి సర్వలో
కవ్యాప్తాభవిష్యతీత్యర్థః॥౭-౮॥కిమత్రమయాఅన్యేనవాసంపాదనీయంతవసుకరఏవరాజసూయఇత్యాహ॥ విజిత్యేతి॥జగతీంనవానాం

సుధియోగృణంతి । విందంతితేకమలనాభభవాపవర్గమాశాసతేయదితఆశిషఈశనాన్యే॥ ౪ ॥ తద్దే
వదేవభవతశ్చరణారవిందసేవానుభావమిహపశ్యతులోకఏషః । యేత్వాంభజంతినభజంత్యుతవో
భయేషాంనిష్ఠాంప్రదర్శయవిభోకురుసృంజయానామ్॥ ౫ ॥ నబ్రహ్మణస్స్వపరభేదమతిస్తవస్యాత్స
ర్వాత్మనస్సమదృశస్స్వసుఖానుభూతేః।సంసేవతాంసురతరోరివతేప్రసాదస్సేవానురూపఉదయోన
విపర్యయోత్ర । ౬ । శ్రీభగవాన్ ॥ సమ్యగ్వ్యవసితంరాజన్భవతాశత్రుకర్శన । కల్యాణీయేన
తేకీర్తిర్లోకాననుభవిష్యతి । ౭ । ఋషీణాంపితృదేవానాంసుహృదామపినఃప్రభో । సర్వేషామ
పిభూతానామీప్సితఃక్రతురాడయమ్ ॥ ౮ ॥ విజిత్యనృపతీన్సర్వాన్కృత్వాచజగతీంవశే । సంభృత్య
సర్వసంభారానాహరస్వమహాక్రతుమ్॥ ౯ ॥ యఏతేభ్రాతరోరాజన్లోకపాలాంశసంభవాః । జి
తోస్మ్యాత్మవతాతేహందుర్జయోయోకృతాత్మభిః॥ ౧౦ ॥ నకశ్చిన్మత్పరంలోకేతేజసాయశసాశ్రి
యా । విభూతిభిర్వాభిభవేద్దేవోపికిముపార్థివః॥ ౧౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ నిశమ్యభగవద్గీతంప్రీతఃఫు
ల్లముఖాంబుజః। భ్రాతౄన్దిగ్విజయేయుంక్తవిష్ణుతేజోపబృంహితాన్।౧౨। సహదేవందక్షిణస్యా
మాదిశత్స హసృంజయైః। దిశిప్రతీచ్యాం నకులముదీచ్యాం సవ్యసాచినమ్॥ ప్రాచ్యాం వృకోదరంమ
త్స్యైఃకేకయైస్సహమద్రకైః॥ ౧౩ ॥ తేవిజిత్యనృపాన్వీరానాజహ్రుర్దిగ్భ్యఓజసా । అజాతశ
త్రవేభూరిద్రవిణంనృపయక్ష్యతే । ౧౪ । శ్రుత్వాజితంజరాసంధం నృపతేర్ధ్యాయతోహరిః । ఆ
హోపాయంతమేవాద్యఉద్ధవోయమువాచహ। ౧౫ ॥ భీమసేనోర్జునఃకృష్ణోబ్రహ్మలింగధరా
స్త్రయః। జగ్ముర్గిరివ్రజంతాతబృహద్రథసుతోయతః।౧౬।తంగత్వాతిథ్యవేలాయాంగృహేషుగృహ
మేధినమ్। బ్రహ్మణ్యంసమయాచంతరాజన్యాబ్రహ్మలింగినః। ౧౭। రాజన్విద్ధ్యతిథీన్ప్రాప్తానర్థి
నోదూరమాగతాన్। తన్నః ప్రయచ్ఛభద్రంతేయద్వయంకామయామహే ॥ ౧౮ । కిందుర్మర్ష

పృథివీం- సంభారాన్ యజ్ఞోపకరణాని- సంభృత్యసంపాద్య-ఆహరస్వఆహరఅనుతిష్ఠేత్యర్థః॥౯॥నను నృపతివిజయాదికథంశక్యంస్యా
దతఆహ॥యఇతి॥కించ-ఆత్మవతాజితేంద్రియేణ-తేత్వయా- అహమపిజితోస్మి వశీకృతోస్మి-అకృతాత్మభిః అజితేంద్రియైః॥ ౧౦ ॥ఆస్తాం
తావదేవంభూతస్యతవపరైరభిభవశంకా-కించ-కమపిమత్పరంకోపినాభిభవితుంప్రభవతీత్యాహ॥ నేతి॥ తేజసాప్రభావేన-విభూతిభిః
సైన్యాదిసామగ్రీభిః॥ ౧౧ ॥ నిశమ్యేతి॥ అయుంక్తనియుక్తవాన్- విష్ణుస్తేజసాఉపబృంహితాన్సంవర్ధితాన్- విష్ణుతేజోపబృంహి
తానితిసంధిరార్షః॥ ౧౨॥ సహదేవమితి॥ నకులాదీనాంమత్స్యాదిభిస్సహయథాసంఖ్యంసంబంధః॥ ౧౩॥ తఇతి॥ కథంభూతా
యయక్ష్యతేయాగంకరిష్యతే॥ ౧౪॥ శ్రుత్వేతి॥ ఆహోపాయంహరిఃశ్రీకృష్ణః॥ ౧౫॥ భీమసేనఇతి॥ బ్రహ్మలింగధరాఃబ్రాహ్మణవేషధారిణః- య
తఃయత్ర- బృహద్రథసుతోజరాసంధః॥ ౧౬॥ తమితి॥ గృహేషువర్తమానం- సమయాచంతసమ్యక్యాచితవంతఃప్రార్థయామాసురి
త్యర్థః॥ ౧౭॥ రాజన్నితి॥ నన్విదంకామయామహఇతివిశేషానిర్దిశ్యతాం- అన్యథాయస్యపుత్రాదేర్వినాదుస్సహః- సకథందే
యః తథారాజమండనకిరీటాద్యస్యదేయంయత్- తద్భిక్షుభ్యః కథందేయం- తథాతిరమ్యంరత్నాభరణాదిపుత్రాదిభోగ్యంకథంపరస్మై
దేయమితిచేదతఆహుః ॥ ౧౮ ॥ కిమితి॥ అత్రదృష్టాంతత్వేనార్థాంతరన్యాసః- కిమకార్యమితి- యథా అసాధూనామకార్యంనా

స్తి - తథా తితిక్షూణాం దుర్మర్షణం దుస్సహం నాస్తి - వదాన్యానామత్యుదారాణాం అదేయం దాతుమయోగ్యం నాస్తి - సమదర్శినాం శత్రుమిత్రాదీన్ సమం పశ్యతాం - పరశ్చ నాస్తి - అతః కిం విశేషనిర్దేశేనేత్యర్థః || ౧౯ || కించ - అర్థినే దధీచిర్ణముద్గలాదివత్ ప్రాణా అపి నవంచనీయా ఇత్యాశయేనాహ ||య ఇతి || న చినోతి న సంపాదయతి - వాచ్యః నింద్యః || ౨౦ || హరిశ్చంద్ర ఇతి || విశ్వామిత్రాన్నృణ్యయ హరిశ్చంద్రో భార్యాత్మాదసర్వం విక్రీయ స్వయం చండాలతాం ప్రాప్తోప్యనిర్విణ్ణః సహయోధ్యావాసిభిర్జనైః స్వర్గం గతః - రంతిదేవస్స కుటుంబః అష్టాచత్వారింశదహస్స్వలబ్ధోదకోపి కథంచిల్లబ్ధాన్నోదకాద్యతిథిభ్యో దత్వా బ్రహ్మలోకం గతః - ఉంఛవృత్తిర్ముద్గలః షక్ష్మా సంసీదత్కుటుంబోప్యాతిథ్యదానేన బ్రహ్మలోకం గతః - శిబిః శరణాగతకపోతరక్షణాయ స్వమాంసం శ్యేనాయ దత్వా దివం గతః - బలిః సర్వస్వం బ్రాహ్మణవేషధారిణే వామనాయ హరయే దత్వా తమేవాత్మసాచ్చకార - కపోతశ్చాతిథయే వ్యాధాయ కపోత్యా సహాత్మమాంసం దత్వా విమానేన దివం గతః - వ్యాధస్తయోః సత్యం వీక్ష్య స్వయమతినిర్విణ్ణో మహాప్రస్థానేన వనాగ్నినిర్దగ్ధదేహో నిష్కల్మషో దివమారురో

షణాం తితిక్షూణాం కిమకార్యమసాధుభిః | కిం న దేయం వదాన్యానాం కః పరస్సమదర్శినామ్ || ౧౯ || యో
నిత్యేన శరీరేణ సతాం గేయం యశో ధ్రువమ్ | నాచినోతి స్వయం కల్యస్స వాచ్యశ్శోచ్య ఏవ సః || ౨౦ ||
హరిశ్చంద్రో రంతిదేవ ఉంఛవృత్తిశ్శిబిర్బలిః | వ్యాధః కపోతో బహవో హ్యధ్రువేణ ధ్రువం గతాః ||
౨౧ || శ్రీశుకః || స్వరైరాకృతిభిస్తైస్తు ప్రకోష్ఠైర్జ్యాహతైరపి | రాజన్యబంధూన్ విజ్ఞాయ దృష్టపూ
ర్వానచింతయత్ || ౨౨ || రాజన్యబంధవో హ్యేతే బ్రహ్మలింగాని బిభ్రతి | దదామి కామితం తేభ్య ఆ
త్మానమపి దుస్త్యజమ్ || ౨౩ || బలేర్ను శ్రూయతే కీర్తిర్వితతా దిక్ష్వకల్మషా | ఐశ్వర్యాద్భ్రంశిత
స్యాపి విప్రవ్యాజేన విష్ణునా || ౨౪ || శ్రియం జిహీర్షతేంద్రస్య విష్ణవే ద్విజరూపిణే | జానన్నపి మహీం
ప్రాదాద్వార్యమాణోపి దైత్యరాట్ || ౨౫ || జీవతా బ్రాహ్మణార్థాయ కో న్వర్థః క్షత్రబంధునా |
దేహేన పతమానేన నేహతా విపులం యశః || ౨౬ || ఇత్యుదారమతిః ప్రాహ కృష్ణార్జునవృకోదరాన్ |
హే విప్రాః క్రియతాం కామో దదామ్యాత్మశిరోపి వః || ౨౭ || శ్రీభగవాన్ || యుద్ధం నో దేహి రా
జేంద్ర ద్వంద్వశో యది మన్యసే | యుద్ధార్థినో వయం ప్రాప్తా రాజన్యా నాన్యకాంక్షిణః || ౨౮ ||
అసౌ వృకోదరః పార్థస్తస్య భ్రాతార్జునో హ్యయమ్ | అనయోర్మాతులేయం మాం కృష్ణం జానీ
హి తే రిపుమ్ || ౨౯ || ఏవమావేదితో రాజా జహాసోచ్చైస్స్మ మాగధః | ఆహ చామర్షితో మందా యు
ద్ధం తర్హి దదామి వః || ౩౦ || న త్వయా భీరుణా యోత్స్యే యుధి విక్లబచేతసా | మథురాం స్వపురీం త్య
క్త్వా సముద్రం శరణం గతః || ౩౧ || అయం తు వయసా తుల్యో నాతిసత్త్వో న మే సమః | అర్జునో న
భవేద్యోద్ధా భీమస్తుల్యబలో మమ || ౩౨ || ....
ఇత్యుక్త్వా భీమసేనాయ ప్రాదాయ మహతీం గదామ్ | ద్వితీయాం స్వయమాదాయ నిర్జగామ పురా
ద్బహిః || ౩౩ || తతస్సమేఖలే వీరౌ సంయుక్తావితరేతరమ్ | జఘ్నతుర్వజ్రకల్పాభ్యాం గదాభ్యాం రణ
దుర్మదౌ || ౩౪ || మండలాని విచిత్రాణి సవ్యం దక్షిణమేవ చ | చరతోశ్శుశుభే యుద్ధం నటయోరివ రంగి
ణోః || ౩౫ || తతశ్చటచటాశబ్దో వజ్రనిష్పేషసంనిభః | గదయోః క్షిప్తయో రాజన్ దంతయోరివ దంతి

హ - ఏవమస్యేచ బహవో హ్యధ్రువేణ శరీరేణ ధ్రువం లోకం గతా ఇతి || ౨౧ || స్వరైరితి || జ్యాహతైర్జ్యాఘాతకిణాంకితైః - దృష్టపూర్వాన్ ద్రౌపదీస్వయంవరాదిషు || ౨౨ || ౨౩ || బలేరితి || ఇంద్రస్య శ్రియం జిహీర్షతా - విప్రవ్యాజేన విష్ణునా - భ్రంశితస్యాపి - బలేః శ్రూయతే - నను హేయా - న శ్రూయత ఇతి పాఠే న శ్రూయతే కిం - అపితు శ్రూయత ఏవేతి || ౨౪ || శ్రియమితి || తం శ్లాఘతే విష్ణవ ఇతి - శుక్రేణ వార్యమాణోపి - అతఏవ విష్ణురితి జానన్నపి || ౨౫ || జీవతేతి || పతమానేన పతతా - క్షత్రబంధునా దేహేన - బ్రాహ్మణార్థాయ విపులం యశః - నేహతా నేహమానేన అసంపాదయతా కో ను అర్థః న కోపీత్యర్థః || ౨౬ || ఇతీతి || ఇత్యేవం నిశ్చిత్యాహ - హే విప్రా ఇతి || ౨౭ || ౨౮ || రాజన్యతామేవ ప్రపంచయతి || అసావితి || ౨౯ || ౩౦ || నేతి || యతస్త్వం మద్భయాత్ సముద్రం శరణం గత ఇతి || ౩౧ || అయమితి || వయసా హ్యతుల్యః - నాతిసత్త్వః అనతిబలశ్చ నచ దేహేన మయా సమః - అతోర్జునో యోద్ధా న భవేత్ - భీమస్తు భవేత్ యతో మమ తుల్యబల ఇతి || ౩౨ || ఇతీతి || ప్రాదాయ దత్వేత్యర్థః || ౩౩ || తత ఇతి || సమేఖలే యుద్ధాంగణే || ౩౪ || మండలానీతి || మండలాని గదాయుద్ధగతిభేదాన్ - సవ్యం - దక్షిణం చ యథా తథా - రంగిణోః రంగగతయోః - నటయోరివేతి నిర్భయత్వే ఉపమా || ౩౫ || తత ఇతి || చటచటేతి గదయోః పరస్పరాఘాతశ

స్థానకరణం- వజ్రస్యనిష్పేషః పాతః- తత్సదృశః- యుధ్యమానయోర్దంతినోర్దంతాఘాతశబ్ద ఇవ ఘుఘుషే॥ ౩౬ ॥ తే ఇతి॥ అంసకట్యాదీనుపేత్య- దీప్తోమన్యుర్యయో స్తయోర్ద్విరదయోర్గజయోః అర్కశాఖాభ్యాంయుధ్యతోః యుధ్యమానయోః తేయథాచూర్ణీభవతస్తద్వత్॥ ౩౭॥ ఇత్థమితి॥ అపిష్టాం చూర్ణీచక్రతుః॥ ౩౮॥ తయోరితి॥ శిక్షా అభ్యాసః- బలంసత్త్వం- ఓజః ప్రభావః- సమానితాని యయో స్తయోః॥ ౩౯॥ శత్రోరితి॥ జన్మశకలరూపం- మృతిః పునఃశకలీభావః- ఏతేవిద్వాన్- జరానామకాచిద్రాక్షసీ- తత్కృతంజీవితం- అచింతయత్- కథమసౌశకలీభవేదితి॥ ౪౦॥ సంచింత్యేతి॥ విటపంశాఖాం- కరేణవిటపంగృహీత్వాహరిర్భీమస్యయథా అహం విటపంపాటయామి- తథాత్వమేనంవిపాటయేతి- సంజ్ఞయాసంకేతేన- అరివధోపాయందర్శయామాసేత్యర్థః॥ ౪౧ ॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ఏకేతి॥ ఏకైకఃపాదాదిర్యయోస్తేశకలే॥ ౪౪ ॥ ౪౫॥ దుర్వృత్తత్వాదసౌహతఃనరాజ్యాఖిలాపేక్షితిదర్శయన్నాహ॥ సహదేవమితి॥

నోః॥ ౩౬॥ తేవైగదేభుజబలేననిపాత్యమానేఅన్యోన్యతోంసకటిపాదకరోరుజత్రూన్ । చూర్ణీ
బభూవతురుపేత్యయథార్కశాఖేసంయుధ్యతోర్ద్విరదయోరివదీప్తమన్య్వోః॥ ౩౭॥ ఇత్థంతయోః
ప్రహతయోర్గదయోర్నృవీరౌక్రుద్ధౌస్వముష్టిభిరయస్స్పర్శైరపిష్టామ్ । శబ్దస్తయోఃప్రహరతోరి
భయోరివాసీన్నిర్ఘాతవజ్రపరుషస్తలతాడనోత్థః॥ ౩౮॥ తయోరేవంప్రహరతోస్సమశిక్షాబలౌజ
సోః। నిర్విశేషమభూద్యుద్ధమక్షీణబలయోర్నృప ॥ ౩౯ ॥ శత్రోర్జన్మమృతీవిద్వాన్ జీవితంచజరా
కృతమ్। పార్థమాప్యాయయన్స్వేనతేజసాచింతయద్ధరిః ॥ ౪౦॥ సంచింత్యారివధోపాయంభీమ
స్యామోఘదర్శనః। దర్శయామాసవిటపంపాటయన్నివసంజ్ఞయా॥ ౪౧॥ తద్విజ్ఞాయమహాసత్త్వో
భీమఃప్రహరతాంవరః। గృహీత్వాపాదయోశ్శత్రుంపాతయామాసభూతలే॥ ౪౨॥ ఏకంపాదంప
దాక్రమ్యదోర్భ్యామన్యంప్రగృహ్యసః। గుదతఃపాటయామాసశాఖామివమహాగజః ॥ ౪౩॥ ఏక
పాదోరువృషణకటిపృష్ఠస్తనాంసకే। ఏకబాహ్వక్షిభ్రూకర్ణేశకలేదదృశుఃప్రజాః ॥ ౪౪॥ హాహా
కారోమహానాసీన్నిహతేమగధేశ్వరే। పూజయామాసతుర్భీమంపరిరభ్యజయాచ్యుతౌ॥ ౪౫॥ సహ
దేవంతత్తనయంభగవాన్భూతభావనః। అభ్యషించదమేయాత్మామగధానాంపతింప్రభుః॥ మోచ
యామాసరాజన్యాన్సంరుద్ధామాగధేనయే॥ ౪౬॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- ద్విసప్తతితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ అయుతేద్వేశతాన్యష్టౌలీలయాయుధినిర్జితాః। తేనిర్గతాగిరిద్రోణ్యాంమలినామలవా
ససః॥ ౧॥ క్షుత్క్షామాశ్శుష్కవదనాస్సంరోధపరికర్శితాః। దదృశుస్తేఘనశ్యామంపీతకౌశేయవాస
సమ్॥ ౨॥ శ్రీవత్సాంకంచతుర్బాహుంపద్మపత్రాయతేక్షణమ్। చారుప్రసన్నవదనంస్ఫురన్మకర
కుండలమ్ । ౩॥ పద్మహస్తంగదాశంఖరథాంగైరుపలక్షితమ్। కిరీటహారకటకకటిసూత్రాంగదాన్వి
తమ్॥ ౪॥ భ్రాజద్వరమణిగ్రీవంవీతంచవనమాలయా। పిబంతఇవచక్షుర్భ్యాంలిహంతఇవజిహ్వ
యా॥ ౫॥ జిఘ్రంతఇవనాసాభ్యాంరంభంతఇవబాహుభిః। ప్రణేముర్హతపాప్మానోమూర్ధభిః
పాదయోర్హరేః॥ ౬ ॥ కృష్ణసందర్శనాహ్లాదధ్వస్తసంరోధనక్లమాః। ప్రశశంసుర్హృషీకేశంగీ
ర్భిఃప్రాంజలయోనృపాః॥ ౭ ॥ రాజానః॥ నమస్తేదేవదేవేశప్రపన్నార్తిహరావ్యయ। ప్రపన్నాన్

౪౬॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- ద్విసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ తతస్త్రిసప్తతితమేమోచయిత్వానృపాన్హరిః। రాజార్హభోగైస్స్వాన్దేశాన్ప్రస్థాప్యపునరాగమత్ । అత్యున్నద్ధజరాసంధవధాత్తద్రుద్ధభూపతీన్। విమోచ్యకృపయాకృష్ణోనిజరూపమదర్శయత్॥ అయుతేఇతి॥ యేనిర్జితాః జరాసంధేన- సరుద్ధాశ్చ గిరిద్రోణ్యాం- తేతతోనిర్గతాస్సంతోఘనశ్యామందదృశురిత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౧॥ క్షుదితి॥ క్షుధాక్షామాఃకృశాః- సంరోధనపరికర్శితాః క్లేశితాః॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ భ్రాజదితి॥ భ్రాజన్ భ్రాజమానోవరమణిఃకౌస్తుభోయయాసా- గ్రీవాయస్యతం- వీతంకంఠలంబితయావ్యాప్తం- పిబంతఇవేత్యాదీనాంహరేఃపాదయోఃప్రణేమురిత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౫॥ జిఘ్రంతఇతి॥ రంభంతఃపరిరంభమాణాఇవ॥ ౬ ॥ కృష్ణేతి॥ శ్రీకృష్ణసందర్శనాహ్లాదేనధ్వస్తఃసంరోధనక్లమోయేషాంతే॥ ౭ ॥ నమ ఇతి॥ సంరోధాద్రక్షితాసస్మాన్- ఘోరాయాస్సంసృ

తేరపిపాహివిమోచయ॥ ౮॥ ననుభవంతోజరాసంధానూయావిష్టాః· ఇహాముత్రభోగాసక్తాశ్చ· కథంసంసృతేర్మోచనీయా ఇత్యాశంక్య· సంప్రతినవయంతథాభూతాఇత్యాహురష్టభిః॥ నైతి॥ హేనాథ· వయం· ఏనం· నాన్వసూయామః అముం దోషదృష్ట్యానపశ్యామః· కుతఇత్యతఆహుః· అనుగ్రహఇతి· యద్యస్మాత్॥ ౯॥ ఏతదేవవ్యతిరేకేణోపపాదయంతి॥ రాజ్యేతి॥ రాజ్యైశ్వర్యాభ్యాంమదస్తేనఉన్నద్ధః ఉచ్ఛృంఖలః· నిత్యాః అచలాశ్చసంపదోమన్యతే· యద్వా· అనిత్యాస్సతీః అచలాః శాశ్వతీర్మన్యతే॥ ౧౦॥ కించ· అవస్తువస్తుతయాపశ్యంతీత్యాహుః॥ మృగతృష్ణామితి॥ వైకారికీం శబ్దాదివికారాపన్నాం· అయుక్తాః అవివేకినః॥ ౧౧॥ రాజ్యస్యయోగవియోగయోరనర్థావహత్వమస్మాస్వేవదృష్టమిత్యాశయేనాహుర్ద్వాభ్యాం॥ వయమితి॥ శ్రీమదేననష్టాబుద్ధిర్యేషాం తే· అస్యాః పృథివ్యాః ఇతరేతరస్పృధః పరస్పరంస్పర్ధమానాః· పురః పురతః· త్వాత్వాంమృత్యుమవిగణయ్య॥ ౧౨॥ తఇతి॥ పురాయేదుర్మదావయం· హే కృష్ణ· తఏవవయం· అద్యవినష్టదర్పాస్తేచరణౌస్మరామః స్మర్తుమారభామహే· కథంభూతాః· భవతః తన్వామూర్త్యా· కాలేన· శ్రియోవిచాలితాః భ్రంశితాః· అతోరాజ్యచ్యుతిః భవదనుగ్రహఏవేత్యర్థః॥ ౧౩॥ అథోఇతి॥ అతఏవ· అథో అనంతరం· మృగతృష్ణికయారూపితంసదృశం· రాజ్యం· శశ్వత్ ప్రతిక్షణం· పతతాక్షీయమాణేన· తథారుజాంరోగాణాం· భువాజన్మక్షేత్రేణ· దేహేన· ఉ

పాహినఃకృష్ణ నిర్విణ్ణాన్ఘోర సంసృతేః ॥ ౮ ॥ నైనంనాథానుసూయామోమాగధంమధుసూదన।
అనుగ్రహోయద్భవతోరాజ్ఞాంరాజ్యచ్యుతిర్విభో॥ ౯॥ రాజ్యైశ్వర్యమదోన్నద్ధోనశ్రేయోవిం
దతేనృపః। త్వన్మాయామోహితోనిత్యా మన్యతేసంపదోచలాః॥ ౧౦ ॥ మృగతృష్ణాంయథాబాలామ
న్యంతఉదకాశయమ్। ఏవంవైకారికీంమాయామయుక్తావస్తుచక్షతే । ౧౧। వయంపురాశ్రీమదనష్ట
బుద్ధయోజిగీషయాస్యాఇతరేతరస్పృధః। ఘ్నంతఃప్రజాస్స్వాఅతినిర్ఘృణాఃప్రభోమృత్యుంపుర
స్త్వావిగణయ్యదుర్మదాః॥ ౧౨॥ తఏవకృష్ణాద్యగభీరరంహసాదురంతవీర్యేణవిచాలితాశ్శ్రియః। కా
లేనతన్వాభవతోనుకంపయావినష్టదర్పాశ్చరణౌస్మరామతే । ౧౩ । అథోనరాజ్యంమృగతృష్ణిరూ
పితందేహేనశశ్వత్పతతారుజాంభువా। ఉపాసితవ్యంస్పృహయామహేవిభోక్రియాఫలంప్రేత్య
చకర్ణరోచనమ్। ౧౪ ॥ తన్నస్త్వమాదిశోపాయంయేనతేచరణాబ్జయోః। స్మృతిర్యథానవిరమే
దపిసంసరతామిహ । ౧౫। కృష్ణాయవాసుదేవాయహరయేపరమాత్మనే। ప్రణతక్లేశనాశాయగో
విందాయనమోనమః। ౧౬। సంస్తూయమానోభగవాన్రాజభిర్ముక్తబంధనైః। తానాహకరు
ణస్తాతశరణ్యశ్శ్లక్ష్ణయాగిరా ॥ ౧౭। శ్రీకృష్ణః॥ అద్యప్రభృతివోభూపామయ్యాత్మన్యఖిలేశ్వరే।
సుదృఢాజాయతేభక్తిర్బాఢమాశంసితంతథా॥ ౧౮ । దిష్ట్యావ్యవసితంభూపాభవంతఋతభాషి
ణః। శ్రియైశ్వర్యమదోన్నాహంపశ్యేహ్యున్మాదకంనృణామ్॥ ౧౯ ॥ హైహయోనహుషోవేనోరా
వణోనరకోపరే। శ్రీమదాద్భ్రంశితాస్స్థానాద్దేవదైత్యనరేశ్వరాః॥ ౨౦॥ భవంతఏతద్విజ్ఞాయదె
హాద్యుత్పాద్యమంతవత్ । మాంభజంతోధ్వరైర్యుక్తాఃప్రజాధర్మేణరక్షథ। ౨౧ । సంతన్వంతఃప్ర

పాసితవ్యం సేవ్యం· నస్పృహయామహే ప్రేత్య· పరలోకేచ· క్రియాఫలంస్వర్గాది భోజ్యం ఉపాసితవ్యం· నస్పృహయామహే· కథంభూతం· కర్ణయోః రోచనం రుచిజనకమాత్రం· తత్రగతస్యస్పర్ధాద్యనపగమేనసుఖాభావాదిత్యర్థః॥ ౧౪॥ యద్యేవంభూతాయూయం· తర్హి మమచరణౌస్మరత· తతః అనాయాసేనముక్తిర్భవిష్యతీతి· కింమదపేక్షయేతిచేదతఆహుః॥ తదితి॥ త్వచ్చరణస్మృతిరపి త్వత్ప్రసాదఫలమేవేత్యర్థః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ సంస్తూయమానఇతి॥ శ్లక్ష్ణయా మంజులయా॥ ౧౭॥ అద్యేతి॥ యథాభవద్భిరాశంసితం· తథా బాఢం నిశ్చితం· వః మయిభక్తిర్జాయతే జాయతామిత్యర్థః॥ ౧౮॥ దిష్ట్యేతి॥ హేభూపాః మద్భజనమేవకర్తవ్యమితి భవద్భిః వ్యవసితం సంకల్పితం· దిష్ట్యాభద్రం· భవద్భిరుక్తంచసత్యమేవేత్యాహ· భవంతఇతి· శ్రీరైశ్వర్యంచతాభ్యాంమదస్తేనోన్నాహం ఉన్నహనం ఉద్బంధనం· స్వైరచారమిత్యర్థః· పశ్యే పశ్యామి॥ ౧౯॥ తదేవాహ॥ హైహయఇతి॥ హైహయః కార్తవీర్యః చక్రవర్తీనరేశ్వరః· పితుః కామధేనుహరణాత్ పరశురామేణసపుత్రోహతః· నహుషోదేవేంద్రతాంప్రాప్తః ఉన్మత్తశ్శచీసంగాయబ్రాహ్మణైః శిబికాం వాహయన్ తైరేవతతోభ్రంశితః అజగరత్వమవాప· వేనోపిఉన్మత్తో బ్రాహ్మణానధిక్షిపన్ తైరేవహుంకారైర్హతః· రావణోరాక్షసేశ్వరః సీతామభిలషన్ రాఘవేణహతః· నరకోదైత్యేశ్వరః అదితికుండలాద్యాహరణస్మయైవహతః· అపరేపి· శ్రీమదాత్ స్థానాద్భ్రంశితాః॥ ౨౦॥ భవంతఇతి॥ యదుత్పాద్యం దేహాది· తదంతవత్· ఏవంవిజ్ఞాయ· యుక్తాః అప్రమత్తాః· రక్షథ రక్షతేత్యర్థః॥ ౨౧॥ సంతన్వంత

ఇతి॥ప్రజాతంయాన్ పుత్రాదిసంతతీః - ప్రాప్తంప్రాప్తంచసమత్వేనసేవమానాః॥ ౨౨॥ ఉదాసీనా ఇతి॥ మాంబ్రహ్మ - యాస్యథ॥ ౨౩॥ ఇతీతి॥ స్త్రియశ్చస్త్రీశ్చతేషాంమజ్జనకర్మణిఅభ్యంగస్నానాదౌ-న్యయుజ్జ॥ ౨౪॥ ౨౫॥ భోజయిత్వేతి॥ సుస్నాతాన్ సమ్యగలంకృతాన్ భోగైశ్చయుక్తాన్ - వరేణన్నేనభోజయిత్వా - పునస్తేషాంసపర్యాంసహదేవేనకారయామాసేతిపూర్వేణాన్వయః॥ ౨౬॥ త ఇతి॥ గ్రహాఃచంద్రాదయోయథా॥ ౨౭॥ రథానితి॥ ప్రీణీయప్రీణయిత్వా॥ ౨౮॥ ౨౯॥ జగదురితి॥ జగదుఃఊచుః॥ ౩౦॥ ౩౧॥ గత్వేతి॥ ఖాండవప్రస్థంఇంద్రప్రస్థం॥ ౩౨॥ తదితి॥ శాంతంమృతం - ఆప్తమనోరథోబభూవేతి॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - త్రిసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ చతుర్యుక్సప్తతితమే రాజసూయక్రియాద్విజైః॥అగ్రపూజాప్రసంగేనచైద్యఘాతాదివర్ణ్యతే॥రాజసూయముఖహత్వాజరాసంజాతంతూర్ణసుఖమఃఖభవాభనా। ప్రాప్తంప్రాప్తంచ సేవంతోమచ్చిత్తావిచరిష్యథ॥ ౨౨। ఉదాసీనాశ్చదేహాదావాత్మారామాధృతవ్రతాః। మయ్యావేశ్యమనస్సమ్యఙ్మామంతేబ్రహ్మయాస్యథ। ౨౩। శ్రీశుకః॥ఇత్యాదిశ్యనృపాన్కృష్ణోభగవాన్భువనేశ్వరః। తేషాం న్యయుజ్జపురుషాన్ స్త్రియోమజ్జనకర్మణి॥ ౨౪। సపర్యాంకారయామాససహదేవేనభారత। నరదేవోచితైర్వస్త్రైర్భూషణైస్స్రగ్విలేపనైః। ౨౫। భోజయిత్వావరాన్నేనసుస్నాతాన్సమలంకృతాన్। భోగైశ్చ వివిధైర్యుక్తాన్తాంబూలాద్యైర్నృపోచితైః॥ ౨౬। తేపూజితాముకుందేనరాజానోమృష్టకుండలాః॥ విరేజుర్మోచితాఃకృచ్ఛ్రాత్ప్రావృడంతేయథాగ్రహాః॥ ౨౭॥ రథాన్ సదశ్వానారోప్యమణికాంచనభూషితాన్। ప్రీణీయసూనృతైర్వాక్యైస్స్వదేశాన్ప్రత్యయాపయత్। ౨౮। తఏవంమోచితాఃకృచ్ఛ్రాత్కృష్ణేనసుమహాత్మనా। యయుస్తమేవధ్యాయంతఃకృతానిచజగత్పతేః॥ ౨౯। జగదుఃప్రకృతిభ్యస్తేమహాపురుషచేష్టితమ్। యథాన్వశాసద్భగవాన్తథాచక్రురతంద్రితాః॥౩౦। జరాసంధంఘాతయిత్వాభీమసేనేనకేశవః। పార్థాభ్యాంసంయుతఃప్రాయాత్సహదేవేనపూజితః॥ ౩౧। గత్వాతేఖాండవప్రస్థంశంఖాన్దధ్ముర్జితారయః।హర్షయంతస్స్వసుహృదోదుహృదాంచాసుఖావహాః। ౩౨। తచ్ఛ్రుత్వాప్రీతమనసఇంద్రప్రస్థనివాసినః। మేనిరేమాగధంశాంతంరాజాచాప్తమనోరథః॥ ౩౩॥ అభివంద్యాథరాజానంభీమార్జునజనార్దనాః॥ సర్వమాశ్రావయాంచక్రురాత్మనాయదనుష్ఠితమ్। ౩౪। నిశమ్యధర్మరాజస్తుకేశవేనానుకంపితః। ఆనందాశ్రుకలాముంచన్ప్రేమ్ణానోవాచకించన। ౩౫। ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

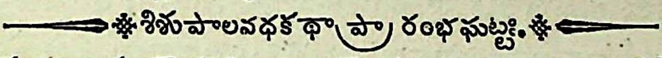
❖❖❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే- త్రిసప్తతితమోధ్యాయః.❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః॥ ఏవంయుధిష్ఠిరోరాజాజరాసంధవధంవిభోః। కృష్ణస్య చానుభావంతంశ్రుత్వాప్రీతస్తమబ్రవీత్ ॥ ౧॥ యుధిష్ఠిరః॥ యేస్యుస్త్రైలోక్యగురవస్సర్వేలోకాస్సహేశ్వరాః॥ వహంతిదుర్లభంలబ్ధ్వాశిరసైవానుశాసనమ్ ॥ ౨॥ సభవానరవిందాక్షదీనానామిహమానినామ్। ధత్తేనుశాసనంభూమంస్తదత్యంతవిడంబనమ్। ౩। నహ్యేకస్యాద్వితీయస్యబ్రహ్మణఃపరమాత్మనః। కర్మభిర్వర్ధతే తేజో

ధంతదంతరే। చైద్యంతదంతేకువర్ణంతం ఓజఃకలిమివావపత్ ॥ కురూణామంతాథణం-కురూణామంతోయస్మాదపాకృవర్ణంతస్తంకలిమిత్యర్థః॥ ఏవమితి॥ కృష్ణస్యచానుభావమితిచకారాత్ తస్యచాజ్ఞానువిధాయిత్వంచాలక్ష్యేత్యర్థః॥ ౧॥ తదాహ॥యఇతి॥యేత్రైలోక్యస్యాపిగురవస్స్యుః- సనకాదయః సర్వేచలోకాఃలోకపాలాశ్చ- తేశిరసైవతవానుశాసనంవహంతి-దుర్లభంలబ్ధ్వేతిభాగ్యేనైవతల్లబ్ధమితిబహుమానేనేత్యర్థః॥ ౨॥ సఇతి॥ సభవాన్ పరమేశ్వరోస్మాకమనుశాసనం ధత్తే- తదత్యంతవిడంబనం అననురూపమనుకరణం - స్వతేజోహానిప్రసంగాదితితాత్పర్యార్థః॥ ౩॥ అథవాతవపునఃపరిపూర్ణస్యఆజ్ఞాపనాజ్ఞాధారణాభ్యాం నతేజోవృద్ధిహానీ-అతఃకృపయాసర్వంసంగచ్ఛతఇత్యాహ॥నేతి॥ఏకస్యఅద్వితీయస్యసమానాసమానరహితస్య- బ్రహ్మణస్తవ- ఉభయంమాయా- పరమాత్మనఇతిసర్వజీవనియంతుస్తవనియమ్యత్వం సుతరాంనవాస్తవం- అతఃపరానుగ్రహార్థైరేతైఃకర్మభిస్తవతేజోనవర్ధతే- న

చప్రసతే - రవేరివ ఉదయాస్తమయాదికర్మభిరిత్యర్థః - తథాచ ॥ శ్రు ॥ నకర్మణావర్ధతే నో కనీయానితి శ్రుతేః ॥౪॥ నన్వేవమప్య
హం పరమేశ్వరః సర్వస్యాజ్ఞాపకః మమేదం నీచం కర్మానర్హం యోగ్యమితి మనసి కథం నభవేదత ఆహ ॥ నచేతి ॥ హే అజిత - తవ భక్తానామేవతా
వత్ ఇయం నానాధీః భేదమతిర్నాస్తి - యథా పశూనాం అజ్ఞానాం వై కృతా శరీరవిషయా - తవతు నాస్తీతి కింపునర్వక్తవ్య మిత్యర్థః ॥
౫ ॥ ఇతీతి ॥ యజ్ఞీయే యజ్ఞోచితే వసంతాదికాలే - యుక్తాన్ అభియుక్తాన్ - సయుధిష్ఠిరః - ఋత్విజో హోతృప్రముఖాన్ - వవ్రే వృత
వాన్ ॥ ౬ ॥ తానాహ త్రిభిః ॥ ద్వైపాయనఇతి ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ దుర్వాసా ఇతి ॥ అకృతవ్రణాదీనేతాన్ - ఋత్విగుపద్రష్ట్రాదిభేదేన వవ్రే ॥
౯ ॥ ఉపహూతా ఇతి ॥ అన్యేచోపహూతాః ॥౧౦॥ బ్రాహ్మణా ఇతి ॥ యజ్ఞదిదృక్షవస్సర్వే చ తత్రేయురిత్యన్వయః ॥౧౧॥ తత ఇతి ॥ దేవయజనం
యజ్ఞభూమిం - కృష్ట్వా కర్షణాదిభిస్సంశోధ్య - దీక్షయాంచక్రిరే దీక్షాసంస్కారయుక్తమకుర్వన్ ॥౧౨॥ హైమా ఇతి ॥ ఉపకరణాః ఉ
పస్కరాః - వరుణస్య రాజసూయే యథా ఆసన్నితి శేషః ॥ ౧౩ ॥ కించ ॥ ఇంద్రేతి ॥ యే ఇంద్రాదయో దేవగణాః ॥ ౧౪ ॥ మునయ ఇతి ॥ యే

జో ప్రహసతేవాయథా రవేః ॥ ౪ ॥ నచ తేఽజిత భక్తానాం మమాహమితి మాధవ । త్వం తవేతి చ నానాధీః ప
శూనామివ వైకృతా ॥ ౫ ॥ ఇత్యుక్త్వా యజ్ఞియే కాలే వవ్రే యుక్తాన్ స ఋత్విజః । కృష్ణానుమోదితః
పార్థో బ్రాహ్మణాన్ బ్రహ్మవాదినః ॥ ౬ ॥ ద్వైపాయనో భరద్వాజస్సుమంతుర్గౌతమోఽసితః ।
వసిష్ఠశ్చ్యవనః కణ్వో మైత్రేయః కవషస్త్రితః ॥ ౭ ॥ విశ్వామిత్రో వామదేవస్సుమతిర్జైమినిః క్ర
తుః । పైలః పరాశరో గర్గో వైశంపాయన ఏవ చ ॥ ౮ ॥ దుర్వాసాః కశ్యపో ధౌమ్యో రామో భార్గవ
ఆసురిః । వీతిహోత్రో మధుచ్ఛందో వీరసేనోఽకృతవ్రణః ॥ ౯ ॥ ఉపహూతాస్తథా చాన్యే భీష్మ
ద్రోణకృపాదయః । ధృతరాష్ట్రస్సహసుతో విదురశ్చ మహామతిః ॥ ౧౦ ॥ బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా
వైశ్యాశ్శూద్రా యజ్ఞదిదృక్షవః । తత్రేయుస్సర్వరాజానో రాజ్ఞాం ప్రకృతయో నృప ॥ ౧౧ ॥ తత
స్తే దేవయజనం బ్రాహ్మణాస్స్వర్ణలాంగలైః । కృష్ట్వా తత్ర యథామ్నాతం దీక్షయాంచక్రిరే నృ
పమ్ ॥ ౧౨ ॥ హైమాః కిలోపకరణా వరుణస్య యథా పురా ॥ ౧౩ ॥ ఇంద్రాదయో లోకపాలా విరించిభ
వసంయుతాః । సగణాస్సిద్ధగంధర్వ విద్యాధరమహోరగాః ॥ ౧౪ ॥ మునయో యక్షరక్షాంసి ఖగకిం
నరచారణాః । రాజానశ్చ సమాహూతా రాజపత్న్యశ్చ సర్వశః ॥ ౧౫ ॥ రాజసూయం సమేయుస్స్మ రా
జ్ఞః పాండుసుతస్య వై । మేనిరే కృష్ణభక్తస్య సూపపన్న మవిస్మితాః ॥ ౧౬ ॥ అయాజయన్ మహారాజం

యాజకా దేవవర్చసః । రాజసూయేన విధివత్ప్రాచేతసమివామరాః ॥ ౧౭ ॥ సుత్యేఽహన్యవనీపాలో
యాజకాన్ సదసస్పతీన్ । అపూజయన్మహాభాగాన్ యథావత్సుసమాహితః ॥ ౧౮ ॥ సదస్యాగ్ర్యార్హ
ణార్హం వై విమృశంతస్సభాసదః । నాధ్యగచ్ఛన్ననైకాంత్యాత్సహదేవస్తదాఽబ్రవీత్ ॥ ౧౯ ॥ అర్హ
తి హ్యచ్యుతశ్శ్రైష్ఠ్యం భగవాన్ సాత్వతాంపతిః । ఏష వై దేవతాస్సర్వా దేశకాలధనాదయః ॥ ౨౦ ॥
యదాత్మకమిదం విశ్వం క్రతవశ్చ యదాత్మకాః । అగ్నిరాహుతయో మంత్రాస్సాంఖ్యం యోగశ్చ
యత్పరః ॥ ౨౧ ॥ ఏక ఏవాద్వితీయోఽసావైతదాత్మ్యమిదం జగత్ । ఆత్మనాఽఽత్మాశ్రయస్సభ్యాస్సృజత్యవ

చ రాజాదయః సమాహూతాః ॥౧౫॥ రాజసూయమితి ॥ యే తత్ర సమేయుస్స్మ తే సర్వే - కృష్ణభక్తస్య పాండుసుతస్య రాజ్ఞో రాజసూయమ
విస్మితాస్సంతః - సూపపన్నం సుసంపన్నం - మేనిర ఇత్యన్వయః ॥ ౧౬ ॥ అయాజయన్నితి ॥ యాజకాః ఋత్విజః ॥ ౧౭ ॥ సుత్య ఇతి ॥ సు
త్యేఽహని సోమాభిషవదినే ॥ ౧౮ ॥ సదసీతి ॥ అగ్ర్యార్హణం అగ్రపూజా - తస్యార్హం యోగ్యం - అనైకాంత్యాత్ యోగ్యానాం బహు
త్వేనైకస్యానిశ్చయాత్ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ యదాత్మకమితి ॥ సాంఖ్యం జ్ఞానం యోగ ఉపాసనా ॥ ౨౧ ॥ నను సాంఖ్యం కేవలపరం - యోగస్సవి
శేషణపరః - కథముభయోరేకపరత్వం తత్రాహ ॥ ఏక ఇతి ॥ ఏక ఏవాద్వితీయోఽసౌ - అతస్సాంఖ్యస్యైతత్పరత్వం యుక్తం - విశేషణ
భూతస్య చ సర్వప్రపంచస్య తన్మయత్వాత్సవిశేషణవిషయస్య యోగస్యాపి యుక్తమద్వితీయపరత్వమిత్యాహ - ఐతదాత్మ్యమితి - ఏష
శ్రీకృష్ణః ఆత్మా యస్య తత్ ఏతదాత్మ - తస్య భావః ఐతదాత్మ్యం - భవితవ్యే చ భావనిర్దేశః ॥ శ్రు ॥ ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వమితి శ్రుతేః -
అత్ర హేతుః - ఆత్మనేతి - హే సభ్యాః - ఆత్మాశ్రయః అన్యనిరపేక్షః - స్వయమజః ఇదం జగత్ సృజతి - అవతి రక్షతి - హంతి సంహరతి చ ॥

౨౨ ॥ కించ ॥ వివిధానీతి ॥ యస్య అపేక్షయా అనుగ్రహేణ- వివిధాని కర్మాణి తపోయోగాదీని- జనయన్ కుర్వన్- యత్ యస్మాత్- అయం సర్వోఽపి జనః ధర్మాదిలక్షణం శ్రేయ ఈహతే సాధయతి - కర్మాణి తత్ఫలాని చ యదధీనానీత్యర్థః ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ఆత్మనాఽక్రియమాణమర్హణమాత్మనః కథం స్యాత్తత్రాహ ॥ సర్వేతి ॥ సర్వభూతానామాత్మభూతాయ - అనన్యదర్శినే నిరస్తభేదమతయే ॥ ౨౫ ॥ ఇతీతి ॥ శ్రీకృష్ణానుభావవిత్ సహదేవ ఇత్యుక్త్వా తూష్ణీమభూత్ ॥ ౨౬ ॥ శ్రుత్వేతి ॥ ద్విజేరితం సాధు సాధ్వితి ఘోషం శ్రుత్వా- హార్దమభిప్రాయం ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ యూయమితి ॥ హే సదసస్పతయః సర్వే బాలభాషితం మామన్ధ్వం మాజానీత మాగృహ్ణీత- కిం తత్ యత్ యతః- కృష్ణోఽర్హణే సంమతః తత్ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ సదసస్పతీనితి ॥ అస్మై ఏవ వా స్తవో ధర్మః పూర్వవదున్నేయః - సదసస్పతీనితి - గోపః వేదపృథివ్యాదిపాలక ఇత్యర్థః - కుత్సితం వేదవిపరీతం లపంతీతి కులపాః పాషండాః- తాన్ అంసతే ఘాతయతీతి కులపాంసనః అకాకః- కం చ అకం చ కాకే సుఖదుఃఖే- తేన విద్యేతే యస్య సః అకాకః- ఆప్తకామ ఇత్యర్థః - స యథా ఆప్తకామో దేవయోగ్యం కేవలం పురోడాశాదిమాత్రం నార్హతి- అపి తు సర్వస్వమపి - తథాయం శ్రీకృష్ణోఽపి బ్రహ్మర్షియోగ్యం సపర్యామాత్రం కథమ

తి హంత్యజః ॥ ౨౨ ॥ వివిధానీహ కర్మాణి జనయన్ యదపేక్షయా । ఈహతే యదయం సర్వశ్శ్రేయో ధర్మాదిలక్షణమ్ । ౨౩ । తస్మాత్కృష్ణాయ మహతే దీయతాం పరమార్హణమ్ । ఏవం చేత్సర్వభూతానామాత్మనశ్చార్హణం భవేత్ । ౨౪ । సర్వభూతాత్మభూతాయ కృష్ణాయానన్యదర్శినే । దేయం దాంతాయ పూర్ణాయ దత్తస్యానంత్యమిచ్ఛతా ॥ ౨౫ ॥ ఇత్యుక్త్వా స సహదేవోఽభూత్తూష్ణీం కృష్ణానుభావవిత్ । తచ్ఛ్రుత్వా తుష్టువుస్సర్వే సాధు సాధ్వితి సత్తమాః ॥ ౨౬ ॥ శ్రుత్వా ద్విజేరితం రాజా జ్ఞాత్వా హార్దం సభాసదామ్ । సమర్హయద్ధృషీకేశం ప్రీతః ప్రణయవిహ్వలః ॥ ౨౭ । తత్పాదావవనిజ్యాపశ్శిరసా లోకపావనీః । సభార్యస్సానుజామాత్య స్సకుటుంబో వహన్ముదా ॥ ౨౮ । వాసోభిః పీతకౌశేయైర్భూషణైశ్చ మహాధనైః । భూషయిత్వాశ్రుపూర్ణాక్షో నాశకత్సమవేక్షితుమ్ ॥ ౨౯ ॥ ఇత్థం సభాజితం వీక్ష్య సర్వే ప్రాంజలయో నృపాః । నమో జయేతి నేముస్తం నిపేతుః పుష్పవృష్టయః ॥ ౩౦ ॥ ఇత్థం నిశమ్య దమఘోషసుతస్స్వపీఠాదుత్థాయ కృష్ణగుణవర్ణనజాతమన్యుః । ఉత్క్షిప్య బాహుమిదమాహ సదస్యమర్షీ సంశ్రావయన్ భగవతే పరుషాణ్యభీతః ॥ ౩౧ ॥ ఈశో దురత్యయః కాల ఇతి సత్యవతీ శ్రుతిః । వృద్ధానామపి యద్బుద్ధిర్బాలవాక్యైర్విభిద్యతే ॥ ౩౨ ॥ యూయం పాత్రవిదాం శ్రేష్ఠా మామన్ధ్వం బాలభాషితమ్ । సదసస్పతయస్సర్వే కృష్ణో యత్సంమతోఽర్హణే ॥ ౩౩ ॥ తపోవిద్యావ్రతధరాన్ జ్ఞానవిధ్వస్తకల్మషాన్ । పరమర్షీన్ బ్రహ్మనిష్ఠాన్ లోకపాలైశ్చ పూజితాన్ ॥ ౩౪ ॥ *సదసస్పతీనతిక్రమ్య గోపోఽయం కులపాంసనః । యథా కాకః పురోడాశం సపర్యాం కథమర్హతి ॥ ౩౫ ॥ వర్ణాశ్రమకులాపేతస్సర్వధర్మబహిష్కృతః । స్వైరవర్తీ గుణైర్హీనస్సపర్యాం కథమర్హతి ॥ ౩౬ ॥ యయాతినైషాం హి కులం శప్తం సద్భిర్బహిష్కృతమ్ । వృథాపానరతం శశ్వత్సపర్యాం కథమర్హతి ॥ ౩౭ ॥ బ్రహ్మర్షిసేవితాన్ దేశాన్ హిత్వైతేఽబ్రహ్మవర్చసమ్ । సముద్రం దుర్గమాశ్రిత్య బాధంతే దస్యవః

ర్హతి- కింతు స్వాత్మసమర్పణమప్యర్హతీత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ ....

వర్ణేతి ॥ వర్ణాశ్రమకులేభ్యః అపేతః బ్రహ్మత్వాత్ ॥ శ్రు ॥ అనామగోత్రమితి శ్రుతేః- అత ఏవ అనధికారిత్వాత్ సర్వధర్మైర్బహిష్కృతః - స్వైరవర్తీ పరమేశ్వరత్వాత్ - అత ఏవ నిర్గుణః తమఆదిరహితః- ఏవంభూతో జీవానాం యోగ్యం తుచ్ఛం సపర్యామాత్రం కథమర్హతీత్యర్థః ॥ ౩౬ ॥ యయాతినేతి ॥ అపి చ కథం వర్ణనీయో మాదృశైరేషాం యదూనాం మహిమా - యస్మాదేషాం కులం యయాతినా శప్తమపి కిం సద్భిర్బహిష్కృతం- అపి తు శిరసా ధృతం- కించ- అస్మదాదికులవత్ వృథాపానరతం కిం- అపి తు- అతినియతాచారమిత్యర్థః- అహో యదూనామేవ తావదీదృశం మాహాత్మ్యం యదుకులవృద్ధస్య యయాతేః శాపో న ప్రాదుర్భూయాదిత్యాది- అయం తు సాక్షాదీశ్వరః- అతః సపర్యామాత్రం కథమర్హతీత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ కించ ॥ బ్రహ్మర్షీతి ॥ యే రాజానో దుష్టానుచ్చాటయంతి - తే తదర్థం కీకటాదిదేశాన్ ఆశ్రయంతి- ఏతే తు బ్రహ్మర్షిసేవితానేవ దేశానాశ్రిత్య అబ్రహ్మవర్చసం సముద్రం దుర్గమపి హిత్వా వా పఝు శ్వేత్యర్థః- బాధంతే తథా- యాః దస్యవః ప్రజాస్తాశ్చ- అయమర్థః- వేదతదర్థాభియోగో బ్రహ్మవర్చసం తద్విరుద్ధమబ్రహ్మవర్చసం సముద్రం ముద్రాలింగం తత్సహితం సముద్రం వేదవిరుద్ధలింగధారిణం పాషండమిత్యర్థః- తల్లింగం త్యాజయిత్వా బాధంతే దండ

యంతి- కథంభూతం- దుర్గమం- ధర్మవత్ప్రతీతేరధర్మతయాదుర్జ్ఞేయమిత్యర్థః-తథాదస్యవః దస్యూనపి ప్రజావేషేణవర్తమానాన్ దండయంతి-అతోయదుభ్యోన్యః కోనామధార్మికోస్తీతిపారుష్యంతత్త్వార్థ ఏవ॥౩౮॥ ఏవమితి॥ శివాఘరుః-తస్యాః రుతం శ్రుత్వాయథాసింహోనకించిద్బ్రూతేతద్వత్॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ తావదితి॥ తావదుత్థాయేత్యస్యాయమభిప్రాయః - విషమత్వాత్పార్షదోమత్తుల్యబలః సర్వాన్ నేతాన్ హన్యాత్- అతోమయైవశీఘ్రంహంతవ్యఇతితచ్ఛిరమేవ ఉత్థాయశిరోజహారేతి॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ నన్వేవం నిందకస్యకథంవాసుదేవే ప్రవేశస్తత్రాహ॥ జన్మత్రయేతి॥ జన్మత్రయే అనుగుణితమనువర్తితంయద్వైరంతే నసంరబ్ధయా ఆవిష్టయా-తన్మయతాంతత్స్వరూపతాంయాతః-పునఃపార్షదోబభూవేత్యర్థః- అత్రహేతుః-భావోహీతి- భావోభావనా అనుధ్యానం - భవస్యహే

వః ప్రజాః॥ ౩౮ ॥ ఏవమాదీన్యభద్రాణిబభాషే నష్టమంగళః। నోవాచకించిద్భగవాన్యథాసిం
హః శివారుతమ్॥ ౩౯॥ శ్రీశుకః॥ భగవన్నిందనంశ్రుత్వాదుస్సహంతత్సభాసదః। కర్ణౌపిధాయని
ర్జగ్ముశ్శపంతశ్చేదిపంరుషా॥ ౪౦॥ నిందాంభగవతశ్శృణ్వంస్తత్పరస్యజనస్యవా। తతోనాపైతియ
స్సోపియాత్యధస్సుకృతాచ్చ్యుతః॥ ౪౧॥ తతఃపాండుసుతాఃక్రుద్ధామత్స్యకైకయసృంజయాః। ఉ
దాయుధాస్సముత్తస్థుశ్శిశుపాలజిఘాంసవః॥ ౪౨॥ తతశ్చైద్యస్త్వసంభ్రాంతోజగృహేఖడ్గచర్మణీ।
భర్త్సయన్కృష్ణపక్షీయాన్రాజ్ఞస్సదసిభారత॥ ౪౩॥ తావదుత్థాయభగవాన్స్వాన్నివార్యస్వ
యంరుషా। శిరఃక్షురాంతచక్రేణజహారాపతతోరిపోః॥ ౪౪॥ శబ్దఃకోలాహలోప్యాసీచ్ఛిశుపాలేహ
తేమహాన్। తస్యానుయాయినోభూపా దుద్రువుర్జీవితైషిణః॥ ౪౫॥ చైద్యదేహోత్థితంజ్యో
తిర్వాసుదేవముపావిశత్। పశ్యతాంసర్వభూతానాముల్కేవభువిఖాచ్చ్యుతా॥ ౪౬॥ జన్మత్రయా
నుగుణితవైరసంరబ్ధయాధియా। ధ్యాయంస్తన్మయతాంనీతోభావోహిభవకారణమ్॥ ౪౭॥ ఋ
త్విగ్భ్యస్ససదస్యేభ్యోదక్షిణాంవిపులామదాత్। సర్వాన్సంపూజ్యవిధివచ్చక్రేవభృథమేకరాట్॥
౪౮॥ సాధయిత్వాక్రతుంరాజ్ఞఃకృష్ణోయోగేశ్వరేశ్వరః। ఉవాసకతిచిన్మాసాన్సుహృద్భిరభియాచి
తః॥ ౪౯॥ తతోనుజ్ఞాప్యరాజానమనిచ్ఛంతమపీశ్వరః। యయౌసభార్యస్సామాత్యస్స్వపురందేవకీసు
తః॥ ౫౦॥ వర్ణితంతదుపాఖ్యానంమయాతేబహువిస్తరమ్। వైకుంఠవాసినోర్జన్మవిప్రశాపాత్పు
నఃపునః॥ ౫౧॥ రాజసూయావభృథ్యేనస్నాతోరాజాయుధిష్ఠిరః। బ్రహ్మక్షత్రసభామధ్యేశుశుభేదే
వరాడివ॥ ౫౨॥ రాజ్ఞాసభాజితాస్సర్వేసురమానవఖేచరాః। కృష్ణంక్రతుంచశంసంతస్స్వధామాని
ముదాయయుః॥ ౫౩॥ దుర్యోధనమృతేపాపంకలింకురుకులామయమ్। యోనసేహేశ్రియంస్ఫీతాం
దృష్ట్వాపాండుసుతస్యతామ్॥ ౫౪॥ యఇదంకీర్తయేద్విష్ణోఃకర్మచైద్యవధాదికమ్। రాజ్ఞాంమోక్షం
వితానంచసర్వపాపైఃప్రముచ్యతే॥ ౫౫॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతుస్సప్తతితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖

రాజా॥ అజాతశత్రోస్తందృష్ట్వా రాజసూయమహోదయమ్। సర్వేముముదిరేబ్రహ్మన్నృదే
వాయేసమాగతాః॥ ౧॥ దుర్యోధనంవర్జయిత్వారాజానమృషయస్సురాః। ఇతిశ్రుతంనోభగవ
న్నత్రకారణముచ్యతామ్॥ ౨॥ శ్రీశుకః॥ పితామహస్యతేయజ్ఞేరాజసూయేమహాత్మనః। బాంధ

యాకారజన్మనఃకారణం- పేశస్కారీధ్యానేనకీటాదాతథాదృష్టత్వాదిత్యర్థః॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ రాజ్ఞేతి॥ సురాఃమానవాః- ఖేచరాఃప్రమథాశ్చ॥ ౫౩॥ దుర్యోధనమితి॥ పాపంధర్మద్విషం- అత్రహేతుః- కలింకలేరంశం - అతఏవ కురుకులస్యామయంవ్యాధింనాశకం॥ ౫౪॥ యఇతి॥ వితానంయజ్ఞంచ॥ ౫౫॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- చతుస్సప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ శ్లో॥ పంచసప్తతితమే యజ్ఞావభృథసంభ్రమః। సుయోధనస్యచాఖ్యాంత్యామానభంగోదృశిభ్రమాత్॥ దుర్యోధనస్యైకస్యైవదుఃఖకారణంప్రష్టుముక్తమనువదతి॥ అజాతశత్రోరితి॥ ౧॥ దుర్యోధనమితి॥ ఇతిశ్రుతంత్వన్ముఖాదేవేత్యర్థః॥ ౨॥ దుర్యోధనస్యాసహనకారణత్వేనయాగమహోత్సవమేవపునఃసింహావలోకనేననిరూపయతి-ఏకదాంతఃపురేతస్యేత్యతఃప్రాక్తనేనగ్రంథేన॥ పితామ

హస్యేతి॥ ప్రేమబంధనాః ప్రేమయంత్రితాః॥౩॥ భీమ ఇతి॥ పూజాయాం సమ్మానే- ద్రవ్యసాధనే నానావస్తుసంపాదనే॥౪॥ సతామితి॥ శుశ్రూషణే చందనాలేపనాదౌ॥౫॥౬॥ నిరూపితా ఇతి॥ నిరూపితాః నియుక్తాస్సంతః నానాకర్మసు ప్రవర్తంతేస్మ॥౭॥ ఋత్విగితి॥ ఋత్విజశ్చ- సదస్యాశ్చ సభాసదః- బహువిదశ్చ తేషు- స్విష్టేషు సమ్యక్పూజితేషు- సూనృతం ప్రియవాక్- సమర్హణమలంకారాది- దక్షిణాశ్చ తాభిః- ద్యునద్యాం గంగాయాం॥౮॥౯॥౧౦॥ చిత్రేతి॥ చిత్రాణి ధ్వజపతాకాగ్రాణి యేషు తైః- ఇభేంద్రైః స్యందనైః అర్వభిః అశ్వైర్భటైశ్చ- ఏవం చతురంగసైన్యైః నిర్యయుః॥౧౧॥ యదుసృంజయేతి॥ యజమానో యుధిష్ఠిరః పురస్సరో యేషాంతే॥౧౨॥ సదస్యేతి॥ సదస్యా ఋత్విజః- అన్యే చ ద్విజశ్రేష్ఠాః నిర్యయుః॥౧౩॥ స్వలంకృతా ఇతి॥ కించ- గంధాదిభిస్స్వలంకృతాః- నరా నార్యశ్చ

వాః పరిచర్యాయాం తస్యాసన్ ప్రేమబంధనాః ॥ ౩ ॥ భీమో మహానసాధ్యక్షో ధనాధ్యక్షస్సుయోధనః । సహదేవస్తు పూజాయాం నకులో ద్రవ్యసాధనే ॥ ౪ ॥ సతాంశుశ్రూషణే జిష్ణుః కృష్ణః పాదావనేజనే । *పరివేషణే ద్రుపదజా కర్ణో దానే మహామనాః ॥ ౫ ॥ యుయుధానో వికర్ణశ్చ హార్దిక్యవిదురాదయః । బాహ్లీకపుత్రా భూర్యాద్యా యే చ సంతర్దనాదయః ॥ ౬ ॥ నిరూపితా మహాయజ్ఞే నానాకర్మసు తే తదా । ప్రవర్తంతే స్మ రాజేంద్ర రాజ్ఞః ప్రియచికీర్షవః ॥ ౭ ॥ ఋత్విక్సదస్యబహువిత్సు సుహృత్తమేషు స్విష్టేషు సూనృతసమర్హణదక్షిణాభిః । చైద్యే చ సాత్వతపతేశ్చరణం ప్రవిష్టే చక్రుస్తతస్త్వవభృథస్నపనం ద్యునద్యామ్ ॥ ౮ ॥ మృదంగశంఖపణవాస్తూర్యాశ్చానకగోముఖాః । వాదిత్రాణి విచిత్రాణి నేదురావభృథోత్సవే ॥ ౯ ॥ నర్తక్యో ననృతుర్హృష్టా గాయకా యూథశో జగుః । వీణావేణుతలోన్నాదస్తేషాం స దివమస్పృశత్ ॥ ౧౦ ॥ చిత్రధ్వజపతాకాగ్రైరిభేంద్రస్యందనార్వభిః । స్వలంకృతైర్భటైర్భూపా నిర్యయూ రుక్మమాలినః ॥ ౧౧ ॥ యదుసృంజయకాంభోజకురుకేకయకోసలాః । కంపయంతో భువం సైన్యైర్యజమానపురస్సరాః ॥ ౧౨ ॥ సదస్యర్త్విగ్ద్విజశ్రేష్ఠా బ్రహ్మఘోషేణ భూయసా । దేవర్షిపితృగంధర్వాస్తుష్టువుః పుష్పవర్షిణః ॥ ౧౩ ॥ స్వలంకృతా నరా నార్యో గంధస్రగ్భూషణాంబరైః । విలింపంత్యోభిషించంత్యో విజహ్రుర్వివిధై రసైః ॥ ౧౪ ॥ తైలగోరసగంధోదహరిద్రాసాంద్రకుంకుమైః । పుంభిర్లిప్తాః ప్రలింపంత్యో విజహ్రుర్వారయోషితః ॥ ౧౫ ॥ గుప్తా నృభిర్నిరగమన్నుపలబ్ధుమేతద్దేవ్యో యథా దివి విమానవరైర్నృదేవ్యః । తా మాతులేయసఖిభిః పరిసిచ్యమానాస్సవ్రీడహాసవికసద్వదనా విరేజుః ॥ ౧౬ ॥ తా దేవరానుత సఖీన్ సిషిచుర్దృతీభిః క్లిన్నాంబరా వివృతగాత్రకుచోరుమధ్యాః । ఔత్సుక్యముక్తకబరచ్చ్యవమానమాల్యాః క్షోభం దధుర్మలధియాం రుచిరైర్విహారైః ॥ ౧౭ ॥ స సమ్రాడ్రథమారుహ్య సదశ్వం రుక్మమాలినమ్ । వ్యరోచత స్వపత్నీభిః క్రియాభిః క్రతురాడివ ॥ ౧౮ ॥ పత్నీసంయాజావభృథ్యైశ్చరిత్వా తే తమృత్విజః । ఆచాంతం స్నాపయాంచక్రుర్గంగాయాం సహ కృష్ణయా ॥ ౧౯ ॥ దేవదుందుభయో నేదుర్నరదుందుభిభిస్సహ । ముముచుః పుష్పవర్షాణి దేవర్షిపితృమానవాః ॥ ౨౦ ॥ సస్నుస్తత్ర తతస్సర్వే వర్ణాశ్రమయుతా జనాః । మహాపాతక్యపి యతస్సద్యో ముచ్యేత కిల్బిషాత్ ॥ ౨౧ ॥ అథ రాజాహతే క్షౌమే పరిధాయ స్వలంకృతః । ఋత్విక్సదస్యవిప్రాదీనానర్చాభరణాంబరైః ॥ ౨౨ ॥ బంధుజ్ఞాతినృపాన్మిత్రసుహృదోన్యాంశ్చ సర్వశః । అభీక్ష్ణం పూజయామాస నారాయణపరో నృపః ॥ ౨౩ ॥ సర్వే జనాస్సురరుచో మణి

రసైః మిథో విజహ్రుః॥౧౪॥ రసానేవాహ॥ తైలేతి॥ కించ- సాంద్రకుంకుమాదిభిః పుంభిర్లిప్తాస్తాః ప్రలింపంత్యో వారయోషితశ్చ విజహ్రుః॥౧౫॥ గుప్తా ఇతి॥ నృభిర్గుప్తాః- రథాదియానైః నృదేవ్యః రాజపత్న్యో నిరగమన్ నిర్గతాః- ఏతదుపలబ్ధుం విమానవరైర్దేవ్యో యథా తద్వత్- మాతులేయైస్సఖిభిశ్చ పరితః సిచ్యమానాః- సవ్రీడేన హాసేన వికసంతి వదనాని యాసాం తాః॥౧౬॥ తా ఇతి॥ దేవరాన్ పతిభ్రాతౄన్- ఉత సఖీన్ సఖీనపి- దృతిభిః ఉదకనోగన చర్మయంత్రైః- సేచనపాత్రైశ్చ- మలధియాం కామినాం॥౧౭॥ స ఇతి॥ క్రియాభిః అంగేష్టిభిః- క్రతురాట్ సశరీరో రాజసూయ ఇవ॥౧౮॥ పత్నీతి॥ పత్నీసంయాజాః యాగవిశేషాః- అవభృథసంబంధి అవభృథ్యం చ- చైశ్చరిత్వా తాన్యనుష్ఠాయేత్యర్థః॥౧౯॥౨౦॥౨౧॥ అథేతి॥ అహతే నూతనే- ఆనర్చ అర్చితవాన్॥౨౨॥౨౩॥ సర్వ

ఇతి॥ సురాణామివరుక్ కాంతిర్యేషాంతే- మణికుండలైః సహితాః స్రగుష్ణీషాదయోయేషాంతే- కుండలయుగేనాలకబృందేనచ జుష్టావక్త్రశ్రీర్యాసాంతాః॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ఇత్థమితి ॥ గతజ్వరః నిశ్చింతః ఆసీత్॥ ౩౦ ॥ ఏకదేతి ॥ అచ్యుతే శ్రీకృష్ణే ఆత్మామనః యస్యతస్య॥ ౩౧॥ యస్మిన్నితి॥ నరేంద్రాదీనాం లక్ష్మీః లక్ష్మ్యః విభూతయః- విశ్వసృజా మయేన- ఉపక్లృప్తాః విరచితాః తాభిస్సహ- కురురాట్ దుర్యోధనః- అతప్యత్॥ ౩౨॥ యస్మిన్నితి॥ మహిషీసహస్రమితిబహుత్వోపలక్షణం - క్వణద్భిరంఘ్రిభిః శోభాయస్య- మధ్యే సుచారుచారుమధ్యమిత్యర్థః- కుచకుంకుమైః శోణాహారాయస్యతత్ - శ్రీమంతిముఖానియస్యతత్- చలైః కుండలైః కుంతలైశ్చ ఆఢ్యం సంపన్నం- అశోభతేతిశేషః॥ ౩౩॥ సభాయామితి॥ క్వాపికదాచిత్ విరేజ ఇతిశేషః- స్వస్యచక్షుషా హితాహితజ్ఞాపకేన॥

కుండలస్రగుష్ణీషకంచుకదుకూలమహార్ఘహారాః। నార్యశ్చ కుండలయుగాలకబృందజుష్టవక్త్రశ్రి
యః కనకమేఖలయావిరేజుః ॥ ౨౪॥ అథర్త్విజో మహాత్మానస్సదస్యా బ్రహ్మవాదినః। విప్రక్షత్రియ
విట్ఛూద్రా రాజానో యే సమాగతాః॥ ౨౫॥ దేవర్షిపితృభూతాని లోకపాలాస్సహానుగాః। పూజి
తాస్తమనుజ్ఞాప్య స్వధామాని యయుర్ముదా॥ ౨౬॥ హరిదాసస్య రాజర్షే రాజసూయమహోదయమ్। నైవాతృప్యన్ ప్రశంసంతః పిబన్ మర్త్యోమృతం యథా॥ ౨౭॥ తతో యుధిష్ఠిరో రాజా సుహృ
త్సంబంధిబాంధవాన్। ప్రేమ్ణా నివాసయామాస కృష్ణం చ త్యాగకాతరః ॥ ౨౮ ॥ భగవానపి తత్రా
బ్దన్యవాత్సీత్తత్ప్రియంకరః। ప్రస్థాప్య యదువీరాంశ్చ సాంబాదీంశ్చ కుశస్థలీమ్ ॥ ౨౯॥ ఇత్థం ధర్మసు
తో రాజా మనోరథమహార్ణవమ్। సుదుస్తరం సముత్తీర్య కృష్ణేనాసీద్గతజ్వరః ॥ ౩౦॥ ఏకదాంతఃపు
రే తస్య వీక్ష్య దుర్యోధనశ్శ్రియమ్। అతప్యద్రాజసూయస్య మహత్త్వం చాచ్యుతాత్మనః॥ ౩౧॥ య
స్మిన్నరేంద్రదితిజేంద్రసురేంద్రలక్ష్మీ* ర్నానావిభాంతి కిల విశ్వసృజోపక్లృప్తాః। తాభిః పతీన్ ద్రుపద
రాజసుతోపతస్థే యస్యాం విషక్తహృదయః కురురాడతప్యత్॥ ౩౨॥ యస్మింస్తదా మధుపతేర్మహిషీ
సహస్రం శ్రోణీభరేణ శనకైః క్వణదంఘ్రిశోభమ్। మధ్యే సుచారు కుచకుంకుమశోణహారం శ్రీమన్ము
ఖం చలకుండలకుంతలాఢ్యమ్ ॥ ౩౩॥ సభాయాం మయక్లృప్తాయాం క్వాపి ధర్మసుతో విరాట్। వృతో
నుజైర్బంధుభిశ్చ కృష్ణేనాపి స్వచక్షుషా॥ ౩౪॥ ఆసీనః కాంచనే సాక్షాదాసనే మఘవానివ। పారమే
ష్ఠ్యశ్రియా జుష్టస్స్తూయమానశ్చ వందిభిః॥ ౩౫॥ తత్ర దుర్యోధనో మానీ సహితో భ్రాతృభిర్నృప। కి
రీటమాలీ న్యవిశదసిహస్తః క్షిపన్ రుషా॥ ౩౬॥ స్థలేభ్యగృహ్ణాద్వస్త్రాంతం జలం మత్వా స్థలేపతత్ । జ
లే చ స్థలవద్భ్రాంత్యా మయమాయావిమోహితః॥ ౩౭॥ జహాస భీమస్తం దృష్ట్వా స్త్రియో నృపతయో
పరే। నివార్యమాణా అప్యంగ రాజ్ఞా కృష్ణానుమోదితాః॥ ౩౮॥ స వ్రీడితోఽర్వాగ్వదనో రుషా జ్వలన్ని
ష్క్రమ్య తూష్ణీం ప్రయయౌ గజాహ్వయమ్। హాహేతి శబ్దస్సుమహానభూత్సతామజాతశత్రుర్విమ
నా ఇవాభవత్ ॥ బభూవ తూష్ణీం భగవాన్ భువో భరం జిహీర్షురేవ భ్రమతి స్మ యద్దృశా॥ ౩౯॥ ఏ
తత్తేభిహితం రాజన్ పృష్టోహమిహ యత్త్వయా। సుయోధనస్య దౌరాత్మ్యం రాజసూయే మహాక్ర
తౌ॥ ౪౦॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - పంచసప్తతితమోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋❋

౩౪॥ ౩౫॥ తత్రేతి॥ మానీ సాహంకారః- కిరీటం చ మాలా చ విద్యేతే యస్య సః- న్యవిశత్ వివేశ- క్షిపన్ ద్వాస్థాదీన్ అధిక్షిపన్॥ ౩౬॥ స్థలఇతి॥ తత్ర శుద్ధాంతే స్థలే - వస్త్రాంతమభ్యగృహ్ణాత్ ఆకుంచితవాన్ - కుతస్తస్మిన్ స్థలఏవ భ్రాంత్యా జలం మత్వా- జలే చ అపతత్- కుతః స్థలవద్భ్రాంత్యా॥ ౩౭॥ ౩౮॥ స ఇతి॥ భువో భరం భారం జిహీర్షురితి అద్య సంపాదితేన కలహబీజేన కురూణాం సంహారం కరిష్యామీతి- కించ- యస్యదృశా దృష్టిమాత్రేణ- దుర్యోధనో భ్రమతి స్మ భ్రాంతిం ప్రాప- మయమాయాతు నిమిత్తమాత్రం- నః భూభారహరణబీజం దుర్యోధనస్య భ్రమం క్షీమాదిహాస్యేన తస్య పరాభవం చ విధాయ తూష్ణీమాసీదిత్యర్థః॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచసప్తతితమోధ్యాయవ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో ॥ షట్సప్తతితమే వృష్ణిసాల్వయోరభవన్మృధే। ద్యుమద్గదాప్రహారేణ రణే ప్రద్యుమ్ననిర్గమః॥ సంపాద్య ధర్మరాజస్య రాజసూయమ

మోహనయమ్। నిహత్యసౌభరాజాదీనథోపారమదచ్యుతః॥౧॥౨॥౩॥ ఇతీతి ॥ ప్రత్యహంసకృత్-పాంసుముష్టింఏకాంగ్రసన్-భక్షయన్॥ ౪॥ సంవత్సరాంతఇతి॥ సంవత్సరాంతఇతి॥ ఆశుతోషోపిభగవానుమాపతిః- శ్రీకృష్ణవిద్వేషిసాల్వే- వరస్యవైఫల్యం మన్యమానో న శీఘ్రం ప్రాదురభూత్-తస్యాతినిర్బంధమాలక్ష్య-సంవత్సరాంతేవరేణ-ఛందయామాసఇచ్ఛాంకారితవాన్-వరంవృణీష్వేత్యుక్తవాన్ చేత్యర్థః॥౫॥౬॥తథేతి॥ తథేతిప్రతిజ్ఞాయ- గిరిశేనాదిష్టోమయః- అయస్మయంలోహమయం-పురంసౌభసంజ్ఞం- నిర్మాయరచయిత్వా-ప్రాదాత్॥౭॥సఇతి॥తమసోంధకారస్య- ధామఆశ్రయం- అనైర్దురాసదందుష్ప్రాపం॥౮॥౯॥సగోపురాణీతి॥ ప్రాసాదాఃగృహాః-అట్టాలాస్తదుపరిగృహాః- తోలికాస్తత్పర్యంతకుడ్యాని-. తాః- విహారాన్ క్రీడాస్థానానిచ-సబభంజ-కించ-విమానాగ్ర్యాన్తత్సౌభస్థశస్త్రవృ

సాల్వవధకథాప్రారంభఘట్టః .

శ్రీశుకః॥ అథాన్యదపికృష్ణస్యశృణుకర్మాద్భుతంనృప। క్రీడానరశరీరస్య యథాసౌభపతిర్హతః॥
౧। శిశుపాలసఖస్సాల్వోరుక్మిణ్యుద్వాహఆగతైః। యదుభిర్నిర్జితస్సంఖ్యేజరాసంధాదయస్తథా॥
౨। సాల్వఃప్రతిజ్ఞామకరోచ్ఛృణ్వతాంసర్వభూభుజామ్। అయాదవాంకరిష్యేక్ష్మాంపౌరుషంమమ
పశ్యత। ౩। ఇతిమూఢఃప్రతిజ్ఞాయదేవంపశుపతింప్రభుమ్। ఆరాధయామాసనృపఃపాంసుముష్టింస
కృద్గ్రసన్। ౪॥ సంవత్సరాంతేభగవానాశుతోషఉమాపతిః। వరేణచ్ఛందయామాససాల్వంశరణ
మాగతమ్॥ ౫॥ దేవాసురమనుష్యాణాంగంధర్వోరగరక్షసామ్। అభేద్యం కామగంవవ్రేసయానం
వృష్ణిభీషణమ్। ౬। తథేతిగిరిశాదిష్టోమయఃపరపురంజయః। పురంనిర్మాయ సాల్వాయప్రాదాత్సౌ
భమయస్మయమ్। ౭। సలబ్ధ్వాకామగంయానం తమోధామదురాసదమ్। యయౌద్వారవతీంసా
ల్వోవైరంకృష్ణకృతంస్మరన్। ౮। నిరుధ్యసేనయాసాల్వోమహత్యాభరతర్షభ। పురీంబభంజోప
వనాన్యుద్యానానిచసర్వశః॥ ౯॥ సగోపురాణిద్వారాణిప్రాసాదాట్టాలతోలికాః। విహారాన్సవి
మానాగ్ర్యాన్నిపేతుశ్శస్త్రవృష్టయః। ౧౦। శిలాద్రుమాశ్చాశనయస్సర్పాఆసారశర్కరాః।
ప్రచండశ్చక్రవాతోభూద్రజసాచ్ఛాదితాదిశః॥ ౧౧॥ ఇత్యర్ద్యమానాసౌభేనకృష్ణస్యనగరీభృశమ్।
నాభ్యపద్యతశంరాజంస్త్రిపురేణయథామహీ॥ ౧౨॥ ప్రద్యుమ్నోభగవాన్వీక్ష్యబాధ్యమానాని
జాఃప్రజాః। మాభైష్టేత్యభ్యయాద్వీరోరథారూఢోమహారథః। ౧౩॥ సాత్యకిశ్చారుదేష్ణశ్చ సాం
బోక్రూరస్సహానుజైః। హార్దిక్యోభానువిందశ్చగదశ్చశుకసారణౌ॥ ౧౪॥ అపరేచమహేష్వాసా
రథయూథపయూథపాః। నిర్యయుర్దంశితాగుప్తారథేభాశ్వపదాతిభిః॥ ౧౫। తతఃప్రవవృతేయు
ద్ధంసాల్వానాంయదుభిస్సహ। యథాసురాణాంవిబుధైస్తుములంరోమహర్షణమ్॥ ౧౬। తాశ్చసౌ
భపతేర్మాయాదివ్యాస్త్రైరుక్మిణీసుతః। క్షణేననాశయామాసనైశంతమఇవోష్ణగుః॥ ౧౭॥ వివ్యా
ధపంచవింశత్యా స్వర్ణపుంఖైరయోముఖైః। సాల్వస్య ధ్వజినీపాలంశరైస్సంనతపర్వభిః। ౧౮॥
శతేనాతాడయత్సాల్వమేకైకేనాస్య సైనికాన్। దశభిర్దశభిర్నేతౄన్ వాహనానిత్రిభిస్త్రిభిః॥
౧౯। తదద్భుతంమహత్కర్మప్రద్యుమ్నస్యమహాత్మనః। దృష్ట్వాతంపూజయామాసుస్సర్వేస్వపరసై
నికాః॥ ౨౦॥ బహురూపైకరూపంతద్దృశ్యతేనచదృశ్యతే। మాయామయం మయకృతం దుర్విభా

ష్టయఃపేతుః॥ ౧౦॥ శిలాఇతి॥ ఆసారశర్కరాః ధారాసంపాతవజ్జలోపలాః॥౧౧॥ ఇతీతి॥ శంసుఖంనాభ్యపద్యత॥౧౨॥౧౩॥౧౪॥ ౧౫॥ తతఇతి॥ తుములంవ్యాకులం- రోమహర్షణంరౌద్రం॥ ౧౬॥ తాఇతి॥ నైశంనిశాభవం- తమఃఉష్ణగుఃసూర్యఇవ॥ ౧౭॥ కించ।వివ్యాధేతి॥ స్వర్ణమయానిపుంఖానిపృష్ఠప్రాంతానియేషాంతైః-అయోలోహం- తన్మయానిముఖాన్యగ్రాణియేషాంతైః- ధ్వజినీపాలం సేనాన్యం- సంనతానినిమ్నాని- పర్వాణిగ్రంథయోయేషాంతైః॥ ౧౮॥ శతేనేతి॥సైనికాన్-భటాన్-నేతౄన్-సారథీన్॥ ౧౯॥ తదితి॥ స్వపరసైనికాఃస్వపరసేనయోర్వర్తమానాస్సర్వేపూజయామాసుఃసమ్మానితవంతః॥ ౨౦॥ బహురూపేతి॥ కదాచిద్బహురూపం- కదాచిదేకరూపం- క్వచిద్దృశ్యతే- క్వచిన్నదృశ్యతే- ఏవందుర్విభావ్యంఅవితర్క్యమభూత్॥౨౧॥కించ॥ క్వచిదితి॥ ఏవంతద్దురవస్థ

తం అనవస్థితం చాభూత్ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ శరైరితి ॥ అగ్నివద్దాహకాః అర్కవత్సంశోషకాః - యుగపత్పర్వతస్సంస్పర్శో యేషాం తైః - ఆశీవిషవదేకదేశస్పర్శమాత్రేణ మారకత్వాద్దురాసదైః దుస్సహైః - పాట్యమానం పురమనీకాని చ యస్య సః - పరైర్యదుభిరీరితైః ముక్తైః ॥ ౨౪ ॥ సాల్వేతి ॥ భృశార్దితా అపి స్వం స్వం రణం స్వాం స్వాం యుద్ధభూమిం ॥ ౨౫ ॥ సాల్వేతి ॥ మౌర్వ్యా కార్ష్ణాయసమయ్యా - వ్యాహత్య ప్రహృత్య ॥ ౨౬ ॥ తమితి ॥ తం ప్రద్యుమ్నం - అపోవాహ అస్యతో నినాయ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ నేతి ॥ మత్ మత్తో వినా - క్లీబం చిత్తం యస్య తేన - త్వయా సూతేన ॥ ౨౯ ॥ కిన్న్వితి ॥ పితరౌ రామకేశవౌ - అభిసంగమ్య తత్పార్శ్వం గత్వా - తాభ్యాం పృష్టః - స్వయోగ్యం కిం ను వక్ష్యామీతి ॥ ౩౦ ॥ వ్యక్తమితి ॥ భ్రాతృజామయో భ్రాతృభార్యాః - వ్యక్తం నిశ్చితం - యత్ క్లైబ్యం కథయిష్యంతి - తత్కథనమనుకరోతి - కథం

వ్యం పరైరభూత్ ॥ ౨౧ ॥ క్వచిద్భూమౌ క్వచిద్వ్యోమ్ని గిరిమూర్ధ్ని జలే క్వచిత్ । అలాతచక్రవద్భ్రామ్యత్సౌభం తద్దురవస్థితమ్ ॥ ౨౨ ॥ యత్ర యత్రోపలక్ష్యేత ససౌభస్సహసైనికః । సాల్వస్తతస్తతోముంచన్ శరాన్ సాత్వతయూథపాః ॥ ౨౩ ॥ శరైరగ్న్యర్కసంస్పర్శైరాశీవిషదురాసదైః । పాట్యమానపురానీకస్సాల్వోముహ్యత్పరేరితైః ॥ ౨౪ ॥ సాల్వానీకపశస్త్రౌఘైర్వృష్ణివీరా భృశార్దితాః । న తత్యజూ రణం స్వం స్వం లోకద్వయజిగీషవః ॥ ౨౫ ॥ సాల్వామాత్యో ద్యుమాన్నామ ప్రద్యుమ్నం ప్రాక్ప్రపీడితః । ఆసాద్య గదయా మౌర్వ్యా వ్యాహత్య వ్యనదద్బలీ ॥ ౨౬ ॥ తం ద్యుమద్గదయా శీర్ణవక్షస్స్థలమరిందమమ్ । అపోవాహ రణాత్సూతో ధర్మవిద్దారుకాత్మజః ॥ ౨౭ ॥ లబ్ధసంజ్ఞో ముహూర్తేన కార్ష్ణిస్సారథిమబ్రవీత్ । అహో అసాధ్విదం సూత యద్రణాన్మేఽపకర్షణమ్ ॥ ౨౮ ॥ న యదూనాం కులే జాతః శ్రూయతే రణవిచ్యుతః । వినా మత్క్లీబచిత్తేన సూతేన ప్రాప్తకల్మషాత్ ॥ ౨౯ ॥ కిం ను వక్ష్యేఽభిసంగమ్య పితరౌ రామకేశవౌ । యుద్ధాత్సమ్యగపక్రాంతః పృష్టస్తత్రాత్మనః క్షమమ్ ॥ ౩౦ ॥ వ్యక్తం మే కథయిష్యంతి హసంత్యో భ్రాతృజామయః । క్లైబ్యం కథం కథం వీర తవాన్యైః కథ్యతాం మృధే ॥ ౩౧ ॥ సూతః ॥ ధర్మం విజానతాయుష్మన్ కృతమేతన్మయా విభో । సూతః కృచ్ఛ్రగతం రక్షేద్రథినం సారథిం రథీ ॥ ౩౨ ॥ ఏతద్విదిత్వా తు భవాన్ మయాపోవాహితో రణాత్ । ఉపసృష్టః పరేణేతి మూర్ఛితో గదయా హతః ॥ ౩౩ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-షట్సప్తతితమోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః ॥ స తూపస్పృశ్య సలిలం దంశితో ధృతకార్ముకః । నయ మాం ద్యుమతః పార్శ్వం వీరస్యేత్యాహ సారథిమ్ ॥ ౧ ॥ విధమంతం స్వసైన్యాని ద్యుమంతం రుక్మిణీసుతః । ప్రతిహత్య ప్రత్యవిధ్యన్నారాచైరష్టభిస్స్మయన్ ॥ ౨ ॥ చతుర్భిశ్చతురో వాహాన్ సూతమేకేన చాహనత్ । ద్వాభ్యాం ధనుశ్చ కేతుం చ ద్యుమతోఽన్యేన వై శిరః ॥ ౩ ॥ గదసాత్యకిసాంబాద్యా జఘ్నుస్సౌభపతేర్బలమ్ । పేతుస్సముద్రే సౌభేయాస్సర్వే సంఛిన్నకంధరాః ॥ ౪ ॥ ఏవం యదూనాం సాల్వానాం జఘ్నతామితరేతరమ్ । యుద్ధం త్రినవరాత్రం తదభూత్తుములముల్బణమ్ ॥ ౫ ॥ ఇంద్రప్రస్థం గతః కృష్ణ ఆహూతో ధర్మసూను

కథమితి ॥ ౩౧ ॥ ధర్మమితి ॥ విభో హే సమర్థ - ఏతదపసర్పణం ధర్మమాహ - సూత ఇతి ॥ ౩౨ ॥ ఏతదితి ॥ అపోవాహితః అపనీతః - ఉపసృష్టః ఉపసర్గం పీడాం ప్రాప్త ఇతి కృత్వా - యతః పరేణ శత్రుణా - గదయా హతస్సన్ - మూర్ఛితోఽనిస్సంజ్ఞతాం గతోఽభవానితి ॥ ౩౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షట్సప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో ॥ సప్తసప్తతితమే నానామాయావిచక్షణః । కృష్ణేనాగత్య సాల్వస్తు హతస్సౌభం చ చూర్ణితమ్ ॥ స ఇతి ॥ దంశితః సన్నద్ధః ॥ ౧ ॥ విధమంతమితి ॥ విధమంతం క్షపయంతం - ప్రతిహత్య నిరుధ్య ॥ ౨ ॥ అష్టానాం వినియోగమాహ ॥ చతుర్భిరితి ॥ ౩ ॥ గదేతి ॥ సౌభేయాః సౌభస్థాః ॥ ౪ ॥ ఏవమితి ॥ నవానాం రాత్రీణాం సమాహారో నవరాత్రం - త్రయాణాం నవరాత్రాణాం సమాహారస్త్రినవరాత్రం - సప్తవింశతిరహోరాత్రాణీత్యర్థః - తుములం సంకులం - ఉల్బణం ఘోరం ॥ ౫ ॥ పరమతముపన్యస్యతి ॥ ఇంద్రప్రస్థం గత ఇతి ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ఆహ

తి॥ స్వగతమేవపథిచింతావిజృంభితమాభాషణం- ఆర్యమిశ్రాభిసంగతో బలభద్రాదిసహితః॥౮॥ వీక్ష్యేతి॥ దుర్నిమిత్తదర్శనాత్కలచి
త్తః ఏవంచింతయన్ ద్వారకామాగత్య - స్వానాం కదనం వీక్ష్య సౌభంచ సాల్వరాజంచ వీక్ష్య - రామం పురరక్షణం ప్రతినిరూప్య నియుజ్య-
దారుకం ప్రాహేత్యన్వయః॥ ౯॥ రథమితి॥ తేత్వయా॥ ౧౦॥ ఇతీతి॥ ఆస్థాయ సమ్యగధిష్ఠాయ-అరుణానుజం ధ్వజే వర్తమానం గరుడం॥౧౧
సాల్వ ఇతి॥ హతప్రాయస్య బలస్య ఈశ్వరః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ తమితి॥ తంచ సాల్వం- శరసందోహైః శరజాలైః- ఖం సూర్య ఇవ రశ్మిభిరితి- సు
నీలత్వ విపులత్వాదిభిరాకాశోపమా సౌభస్య- అచింత్యవేగత్వ బహుత్వాదిభిశ్శరాణాం రశ్మిసాదృశ్యం- అయత్నేనైవ రశ్మిపక్షే శరజాల

నా। రాజసూయే చ నిర్వృత్తే శిశుపాలే చ సంస్థితే॥౬॥ కురువృద్ధాననుజ్ఞాప్య మునీంశ్చ ససుతాం పృథామ్।
నిమిత్తాన్యతిఘోరాణి పశ్యన్ ద్వారవతీం యయౌ॥ ౭॥ ఆహ చాహమిహాయాత ఆర్యమిశ్రాభిసంగతః।
రాజన్యాశ్చైద్యపక్షీయా నూనం హన్యుః పురీం మమ ॥ ౮ ॥ వీక్ష్య తత్కదనం స్వానాం నిరూప్య పురరక్ష
ణమ్ । సౌభం చ సాల్వరాజం చ దారుకం ప్రాహ కేశవః॥ ౯ ॥ రథం ప్రాపయ మే సూత సాల్వస్యాంతి
కమాశు వై । సంభ్రమస్తే న కర్తవ్యో మాయావీ సౌభరాడయమ్ । ౧౦ ॥ ఇత్యుక్తశ్చోదయామాస
రథమాస్థాయ దారుకః । విశంతం దదృశుస్సర్వే స్వే పరే చారుణానుజమ్ । ౧౧। సాల్వశ్చ కృష్ణమాలో
క్య హతప్రాయబలేశ్వరః । ప్రాహిణోత్కృష్ణసూతాయ శక్తిం భీమరవాం మృధే॥ ౧౨॥ తామాప
తంతీం నభసి మహోల్కామివ రంహసా। భాసయంతీం దిశశ్శౌరిస్సాయకైశ్శతధాచ్ఛినత్। ౧౩। తం
చ షోడశభిర్బాణైర్విద్ధ్వా సౌభం చ ఖే భ్రమత్ । అవిధ్యచ్ఛరసందోహైః ఖం సూర్య ఇవ రశ్మిభిః।౧౪।
సాల్వశ్శౌరేస్తు దోస్సవ్యం సశార్ఙ్గం శార్ఙ్గధన్వనః। బిభేద న్యపతద్ధస్తాచ్ఛార్ఙ్గమాసీత్తదద్భుతమ్॥
౧౫ । హాహాకారో మహానాసీద్భూతానాం తత్ర పశ్యతామ్। వినద్య సౌభరాడుచ్చైరిదమాహ జనా
ర్దనమ్।౧౬। యత్త్వయా మూఢ నస్సఖ్యుర్భ్రాతుర్భార్యా హృతేక్షతామ్। ప్రమత్తస్స సభామధ్యే త్వ
యా వ్యాపాదితస్సఖా। ౧౭ ॥ తం త్వాద్య నిశితైర్బాణైరపరాజితమానినమ్ । నయామ్యపునరావృ
త్తిం యది తిష్ఠేర్మమాగ్రతః॥ ౧౮। శ్రీకృష్ణః॥ వృథా త్వం కత్థసే మంద న పశ్యస్యంతికేంతకమ్ । పౌ
రుషం దర్శయంతి స్మ శూరా న బహుభాషిణః॥ ౧౯। ఇత్యుక్త్వా భగవాన్ సాల్వం గదయా భీమవేగయా।
తతాడ జత్రౌ సంక్రుద్ధస్స చకంపే వమన్నసృక్ । ౨౦। గదాయాం సంనివృత్తాయాం సాల్వస్త్వంతర
ధీయత॥ ౨౧ । తతో ముహూర్త ఆగత్య పురుషశ్శిరసాచ్యుతమ్। దేవక్యా ప్రేషితోఽస్మీతి నత్వా ప్రా
హ వచో రుదన్ । ౨౨ । కృష్ణ కృష్ణ మహాబాహో పితా తే పితృవత్సల। బద్ధ్వాపనీతస్సాల్వేన సౌనికేన
యథా పశుః॥ ౨౩॥ నిశమ్య విప్రియం కృష్ణో మానుషీం ప్రకృతిం గతః। విమనస్కో ఘృణీ స్నేహాద్బభాషే
ప్రాకృతో యథా॥ ౨౪॥ కథం రామమసంభ్రాంతం జిత్వాజేయం సురాసురైః। సాల్వేనాల్పీయసా నీతః పి
తా మే బలవాన్ విధిః॥ ౨౫। ఇతి బ్రువాణే గోవిందే సౌభరాట్ప్రత్యుపస్థితః। వసుదేవమివానీయ కృ
ష్ణం చేదమువాచ హ॥ ౨౬॥ ఏష తే జనితా తాతో యదర్థమిహ జీవసి। వధిష్యే వీక్షతస్తేఽముమీశశ్చేత్పా
హి బాలిశ॥ ౨౭ । ఏవం నిర్భర్త్స్య మాయావీ ఖడ్గేనానకదుందుభేః। ఉత్కృత్య శిర ఆదాయ ఖస్థం సౌ
భం సమావిశత్। ౨౮। తతో ముహూర్తం ప్రకృతావుపప్లుతస్స్వబోధ ఆస్తే స్వజనానుషంగతః। మహా
నుభావస్తదబుధ్యదాసురీం మాయాం స సాల్వప్రహితాం మయోదితామ్॥ ౨౯ । న తత్ర దూతం న పితుః
కళేబరం ప్రబుద్ధ ఆజౌ యదపశ్యదచ్యుతః। స్వాప్నం యథా చాంబరచారిణం రిపుం సౌభస్థమాలోక్య ని

ప్రసారణాత్సూర్యతుల్యః శ్రీకృష్ణ ఇతి॥౧౪॥ సాల్వ ఇతి॥ దోర్బాహుః॥౧౫॥౧౬॥ యదితి॥ సఖ్యుశ్శిశుపాలస్య - ఈక్షతామస్మాకం- ప్ర
మత్తః అనవహితః- వ్యాపాదితః హతః ॥ ౧౭ ॥ తమితి॥ అపరాజితోఽహమితిమానవంతం- అపునరావృత్తిం మృత్యుం- తిష్ఠేః స్థాస్యసి॥
౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ నిశమ్యేతి॥ ఘృణీ దయావాన్॥౨౪॥౨౫॥౨౬॥ ఏష ఇతి॥ జనితా జనయితా- ఈశశ్చేచ్ఛక్తశ్చేత్॥
౨౭॥ ౨౮॥ తత ఇతి॥ స్వబోధః స్వతస్సిద్ధజ్ఞానవానపి- స్వజనస్నేహతః- ప్రకృతౌ మానుషస్వభావే ఉపప్లుతః నిమగ్నః- ఆస్తే అతిష్ఠత్-
తత స్తత్సర్వమాసురీం మాయామబుధ్యత మాయేయమితి జ్ఞాతవాన్॥ ౨౯॥ నేతి॥ స్వాప్నం స్వప్నప్రపంచం యథా ॥ ౩౦॥ ఏవం పరస

తముపస్యస్తం నిరాకరోతి॥ ఏవమితి॥ కేచ కేచన - నాన్వితాః అనన్వితాః పూర్వాపరానుసంధానరహితాః - తదాహ - యత్స్వవాచ ఇతి - తన్నానుస్మరంతీత్యర్థః - అయమభిప్రాయః - సతావద్రాజసూయార్థం రామేణసహాగతః శ్రీకృష్ణః సంకర్షణమనుజ్ఞాప్యేతి పూర్వముక్తత్వాత్ - నచేంద్రప్రస్థంగతే కృష్ణే సాల్వాగమనం - సాల్వసంగ్రామవ్యాసక్తేనమయాయుష్మద్వ్యృత్తం నజ్ఞాతమితి - కామ్యకవనస్థాన్ పాండవాన్ సాంత్వయతా శ్రీకృష్ణేనోక్తమితి వ్యాసోక్తేరితి॥ ౩౧॥ అసంభావితంచేత్యాహ॥ క్వేతి॥ భయం వాదుర్నిమిత్తదర్శనకృతం సూనం హాస్యః పురీం మమేతియదుక్తం - యచ్చహస్తాచ్చాపగ్గణంస్యపతదితి ఉక్తం - తద్భయం వా క్వేతి - అజ్ఞానేనసంభవోయస్యతత్ - అఖండితానివిజ్ఞానజ్ఞానైశ్వర్యాణియస్యసః - తత్రవిజ్ఞానం స్వరూపవిషయం - జ్ఞానం బాహ్యవిషయం॥ ౩౨॥ కించ ॥ యదితి ॥ యస్యపాదసేవయోర్జితాపుష్కలాయా ఆత్మవిద్యాతయా - అనాదిశ్చాసౌ వాత్మవిపర్యయగ్రహశ్చ - అహంకృశః సుఖీదుఃఖీత్యాదిలక్షణః - తంహిత్వాం శివినాశయంతి - సంతః ఐశ్వరం పదంచ - తస్యసతాంగతేః కుతోనుమోహఇతి - అతోనైతద్వచనం సత్యమిత్యర్థః॥ ౩౩॥ కింతర్హి సత్యం

హంతుముద్యతః॥ ౩౦॥ ఏవంవదంతిరాజర్షే ఋషయః కేచనాన్వితాః। యత్స్వవాచోవిరుద్ధ్యేరన్ననూనంతేన్మరంత్యను॥ ౩౧। క్వశోకమోహౌస్నేహోవాభయంవాజ్ఞానసంభవమ్। క్వచాఖండితవిజ్ఞానజ్ఞానైశ్వర్యస్సురేడితః। ౩౨॥ యత్పాదసేవోర్జితయాత్మవిద్యయాహిన్వంత్యనాద్యాత్మవిపర్యయగ్రహమ్। లభంతఆత్మీయమనంతమైశ్వరంకుతోనుమోహఃపరమస్యసద్గతేః॥ ౩౩। తంశస్త్రపూగైఃప్రహరంతమోజసాసాల్వంశరైశ్శౌరిరమోఘవిక్రమః। విద్ధ్వాచ్ఛినద్వర్మధనుశ్శిరోమణింసౌభంచశత్రోర్గదయారురోజహ। ౩౪। తత్కృష్ణహస్తేరితయావిచూర్ణితంపపాతతోయేగదయాసహస్రధా। విసృజ్యతద్భూతలమాస్థితోగదామాదాయసాల్వోహరిమభ్యగాద్ద్రుతమ్॥ ౩౫। ఆధావతస్సగదంతస్యబాహుంభల్లేనఛిత్వాథరథాంగమద్భుతమ్। వధాయసాల్వస్యలయార్కసన్నిభంబిభ్రద్బభౌసార్కఇవోదయాచలః। ౩౬॥ జహారతేనైవశిరస్సకుండలంకిరీటయుక్తంపురుమాయినోహరిః। వజ్రేణవృత్రస్యయథాపురందరోబభూవహాహేతివచస్తదానృణామ్॥ ౩౭। తస్మిన్నిపతితేపాపేసౌభేచగదయాహతే। దివిదుందుభయోనేదుస్తదాదేవగణేరితాః॥ * సఖీనామపచితింకుర్వన్దంతవక్త్రోరుషాభ్యగాత్॥ ౩౮। ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - సప్తసప్తతితమోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋

❋ దంతవక్త్రవిడూరథవధాదికథాప్రారంభఘటః. ❋

శ్రీశుకః॥ శిశుపాలస్యసాల్వస్యపౌండ్రకస్యాపిదుర్మతేః। పరలోకగతానాంచకుర్వన్పారోక్ష్యసౌహృదమ్। ౧। ఏకఃపదాతిస్సన్నద్ధోగదాపాణిఃప్రకంపయన్। పద్భ్యామిమాంమహారాజమహాసత్త్వోవ్యదృశ్యత॥ ౨॥ తంతదాయాంతమాలోక్యగదామాదాయసత్వరః। అవప్లుత్యరథాత్కృష్ణస్సింధుంవెలేవప్రత్యధాత్। ౩। గదాముద్యమ్యకారూశోముకుందంప్రాహదుర్మదః। దిష్ట్యాదిష్ట్యాభవానద్యమమదృష్టిపథంగతః॥ ౪। త్వంమాతులేయోనఃకృష్ణమిత్రధ్రుఙ్మాంజిఘాంససి। అతస్త్వాం

తదాహ॥ తమితి॥ వర్మకవచం - రురోజబభంజ॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ఆధావతఇతి॥ లయార్కసన్నిభం ప్రళయకాలికసూర్యసదృశం॥ ౩౬॥ ౩౭॥ తస్మిన్నితి॥ దేవగణేన ఈరితాః వాదితాః॥ ౩౮॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - సప్తసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋ శ్లో॥ తతోష్టసప్తతితమే దంతవక్త్రవిదూరథౌ॥ హత్వాహరిః పురే రేమే రామస్సూతంతతోవధీత్॥ సఖీనామపచితింకుర్వన్నిత్యుక్తం తదేవాహ॥ శిశుపాలస్యేతి॥ పారోక్ష్యసౌహృదం పరోక్షేకరణీయం సుహృత్కృత్యం॥ ౧॥ ౨॥ తమితి॥ ప్రత్యధాత్ ప్రతిరురోధ॥ ౩॥ గదామితి॥ ముకుందంప్రాహదుర్మదఇత్యాదె అధిక్షేపపరతాస్ఫుటైవ - పరమార్థస్తు - దుర్మదః గతమదః - ప్రాహ - ముకుందం తృతీయజన్మని ముక్తిదానార్థమాగతం - అద్యేతి - జన్మత్రయేణ అన్విష్యమాణః అద్యత్రిజన్మశాపావసానే భవాన్ మమస్వామీ దృష్టిపథంగతః ప్రాప్తః ఏతద్దిష్ట్యాదిష్ట్యా భద్రం అతిహర్షవీప్సా॥ ౪॥ కించ॥ త్వమితి॥ హేకృష్ణత్వమస్మాకం మాతులేయో బంధుః - ఏవమపిమిత్రధ్రుక్ మిత్రాణిఘాతితవాన్ - మాంచత్వంజిఘాంససి - తస్మాదస్మాకం త్వత్తో మృత్యుః సనకాద్యనుగ్రహప్రాప్తో నూనం దుర్వారః - అతస్త్వామేతావన్మాత్రమహంయాచె - కింతత్ తదాహ - హా అమందసర్వసహనసమర్థ - క్షాత్రధర్మేణ సేవితుం గదయాత్వాం హనిష్యేప్రహరిష్యామి -

తాన్ నైకవారం సహస్వేతి- ననువజ్రతుల్యాంత్వద్గదాం కోవాసహేతన్నైవమిత్యాహ - అవజ్రకల్పయా ఉత్పలమాలావదతికోమలయేత్యర్థః॥ ౫ ॥ సత్వేవం హన నైకస్తవపురుషార్థస్తమాహ॥ తవేతి॥ అజ్ఞః న విద్యతే జ్ఞో యస్మాత్ తస్య సంబుద్ధిః హే సర్వజ్ఞేత్యర్థః. పరమార్థతః స్వామినం- ఏతద్దేహసంబంధేన బంధురూపం-బ్రహ్మశాపేనతు శత్రుత్వేన ప్రతీతం త్వాం- హత్వామిత్రాణి మాన్యాన్ ఉపైమి ఉపైష్యామి- విశేషేణ ఆధీయతే మనసి చింత్యత ఇతి వ్యాధిః- దేహే అంతర్యామితయా చరతీతి తథా- తమీశ్వరం హత్వా శాస్త్రధర్మేణ ఆరాధ్యాహం తేషాం త్వర్థస్యజ్ఞానార్థం త్వాం జ్ఞాత్వేతి వా- తేనయథా పిత్రాదీనామానృణ్యముపయంతి తద్వదితి॥ ౬॥ ఏవమితి ॥ రూక్షైరిత్యాదిప్రతీత్యర్థి ప్రాయేణ- తోత్త్రైరంకుశాదిభిః॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ఏవమితి ॥ ఏవం శ్రీకృష్ణమహా

గదయామందహనిష్యేవజ్రకల్పయా । ౫। తవాహ్యానృణ్యముపైమ్యజ్ఞమిత్రాణాంమిత్రవత్సలః। బంధురూపమరింహత్వావ్యాధిం దేహచరం యథా॥౬। ఏవంరూక్షైస్తుదన్ వాక్యైః కృష్ణంతోత్త్రైరివద్విపమ్। గదయాతాడయన్మూర్ధ్నిసింహవద్వ్యనదచ్చ సః। ౭। గదయాభిహతోప్యాజౌనచచాలయదూద్వహః। కృష్ణోపిత మహాగుర్వ్యాకౌమోదక్యాస్తనాంతరే। ౮॥ గాఢంనిర్భిన్నహృదయ ఉద్వమన్ రుధిరం ముఖాత్। ప్రసార్య కేశబాహ్వంఘ్రీన్ ధరణ్యాంన్యపతద్వ్యసుః॥ ౯। తతస్సూక్ష్మతమంజ్యోతిః కృష్ణమావిశదద్భుతమ్। పశ్యతాంసర్వభూతానాంయథాచైద్యవధేనృప॥౧౦॥ విదూరథస్తు తద్భ్రాతా భ్రాతృశోకపరిప్లుతః। ఆగచ్ఛదసిచర్మభ్యాంముచ్ఛ్వసంస్తజ్జిఘాంసయా॥౧౧॥ తస్యచాపతతః కృష్ణశ్చక్రేణక్షురనేమినా। శిరోజహార రాజేంద్ర సకిరీటంసకుండలమ్। ౧౨। ఏవం సౌభంసాల్వంచదంతవక్త్రంవిదూరథమ్। హత్వాదుర్విషహానన్యైరీడితస్సురమానవైః॥ ౧౩। మునిభిస్సిద్ధగంధర్వైర్విద్యాధరమహోరగైః। అప్సరోభిః పితృగణైర్యక్షైః కిన్నరచారణైః॥౧౪॥ ఉపగీయమానవిజయః కుసుమైరభివర్షితః। వృతశ్చవృష్ణిప్రవరైర్వివేశాలంకృతాంపురీమ్॥౧౫॥ ఏవం యోగేశ్వరః కృష్ణో భగవాన్ జగదీశ్వరః। ఈయతేపశుదృష్టీనాంనిర్జితోజయతీతిసః॥ ౧౬। శ్రుత్వా

⸻❋ బలరామకృతతీర్థయాత్రాసూతవధాదికథాప్రారంభఘట్టః. ❋⸻

యుద్ధోద్యమంరామఃకురూణాంసహపాండవైః। తీర్థాభిషేకవ్యాజేనమధ్యస్థః ప్రయయౌకిల॥ ౧౭॥ స్నాత్వాప్రభాసేసంతర్ప్య దేవర్షిపితృమానవాన్। సరస్వతీం ప్రతిస్రోతాంయయౌ బ్రాహ్మణసంవృతః। ౧౮। పృథూదకం బిందుసరస్త్రితకూపంసుదర్శనమ్। విశాలంబ్రహ్మతీర్థంచచక్రంప్రాచీంసరస్వతీమ్॥ ౧౯ ॥ యమునామనుయాన్యేవగంగామనుచభారత। జగామనైమిశం యత్రఋషయస్సత్రమాసతే॥ ౨౦॥ తమాగతమభిప్రేత్యమునయోదీర్ఘసత్రిణః। అభిగమ్య యథాన్యాయ్యం ప్రణమ్యోత్థాయచార్చయన్ ॥ ౨౧ ॥ సోర్చితస్సపరీవారః కృతాసనపరిగ్రహః। రోమహర్షణమాసీనంమహర్షేశ్శిష్యమైక్షత ॥ ౨౨॥ అప్రత్యుత్థాయినంసూతమకృతప్రహ్వణాంజలిమ్। అధ్యాసీనంచతాన్ విప్రాంశ్చుకోపోద్వీక్ష్యమాధవః ॥౨౩ ॥ కస్మాదసావిమాన్ విప్రానధ్యాస్తే ప్రతిలోమజః। ధర్మపాలాంస్తథైవాస్మాన్ వధమర్హతిదుర్మతిః॥౨౪ ॥ ఋషేర్భగవతోభూత్వాశిష్యోధీత్యబహూ

లానపిలీలయాజయతీవేతికృత్వాసకదాచిజ్జరాసంధాదిభిర్నిర్జితఇతిపశుదృష్టీనామీయతఇత్యర్థః- విజయోహేతవః- యోగేశ్వరః భగవాన్ జగదీశ్వరఇతి॥ ౧౬॥ శ్లో॥ విదూరథాంతమున్మథ్యభూతనాదిదనోఃకులమ్। కృష్ణస్తూపరమన్నారాద్రామోహన్ సూతపల్వలౌ॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః - తత్ప్రసంగమాహ॥ శ్రుత్వేతి॥ ౧౭॥ స్నాత్వేతి॥ ప్రతిస్రోతాం ప్రతిలోమాం॥ ౧౮ ॥ పృథూదకమితి॥ సుదర్శనంతీర్థం- చక్రంచక్రతీర్థం॥ ౧౯॥ యమునామితి ॥ యమునామనుయానితీర్థాని - గంగామనుచయాని - తానిసర్వాణి - గత్వానైమిశమరణ్యంజగామ॥ ౨౦॥ తమితి॥ అభిప్రేత్య శ్రీబలరామఇతిజ్ఞాత్వా॥ ౨౧॥ సఇతి॥ మహర్షేర్వ్యాసస్య॥ ౨౨ ॥ అప్రత్యుత్థాయినమితి॥ సూతం ప్రతిలోమజం- నకృతం ప్రహ్వణమంజలిశ్చయేనతం- అధ్యాసీనంచతాన్ తేభ్యోప్యుచ్చైరాసీనమిత్యర్థః॥ ౨౩॥ ౨౪॥ అజానన్నధ్యాపకస్తఇతిచెన్నైవమిత్యాహ॥ ఋషేరితి॥ ౨౫॥ ననుబహుజ్ఞః కథమేవంకః కుర్యాత్తత్రాహ॥ అదాంతస్యేతి॥

సుకాయయథోచితాసనస్థానాయ॥ ౨౬॥ ననువిప్రానధ్యాస్తాం-అన్యద్వా-కించిత్కరోతు కింతవేతిచేదత ఆహ॥ ఏతదర్థ ఇతి॥ ధర్మధ్వజినః ఉత్తమలింగధారిణః॥ ౨౭॥ ఏతావదితి॥ భావిత్వాదితి నహి భవితవ్యం-కేనాపి పరిహర్తుం శక్యత ఇత్యర్థః - అహనత్ హతవాన్॥ ౨౮॥ హాహేతి॥ తేత్వయా॥ ౨౯॥ అథామిణ్క ప్రతిలోమజవధః కోయమధర్మ ఇతిచేత్తత్రాహుః॥ అస్యేతి॥ పురాణప్రవచనాయ ఆత్మనః శరీరస్యనాస్తిక్లమోయస్మిన్ తదాయుశ్చదత్తమితి॥ ౩౦॥ అజానతేతి॥ బ్రహ్మవధేపి కిం మహేశ్వరస్యేతిచేత్ప్రత్యమేవం తథాపి ప్రాయశ్చిత్తం కర్తవ్యమిత్యాశయేనాహుః స్వార్థేన-యోగేశ్వరస్యేతి-ఆమ్నాయః బ్రాహ్మణోనహంతవ్య ఇతి లక్షణః॥ ౩౧॥ యదీతి॥ తథాపి ఏతస్యాః బ్రహ్మహత్యాయాః - పావనం ప్రాయశ్చిత్తం - హేలోకపావన నాస్యచోదితః అనన్యచోదితః - స్వయమేవభగవాన్ యది కరిష్యతి - తర్హి లోకసంగ్రహోభవిష్యతి - నాన్యథేతి॥ ౩౨॥ చరిష్యేతి॥ వధస్యనిర్వేశం ప్రాయశ్చిత్తం - ప్రథమకల్పే ముఖ్యపక్షే విధీయతాం ఉపదిశ్యతాం॥ ౩౩॥ కించ॥ దీర్ఘమితి॥ బతహేమునయః ఏతస్యదీర్ఘమాయుః సత్త్వం బలం-ఇంద్రియం తత్పాటవం-అన్యచ్చ యద్భవద్భిరాశాసితం అపేక్షితం తత్ బ్రూత సర్వం॥ ౩౪॥ అస్త్రస్యేతి॥ అస్త్రాదీనాం సత్యతా యథా భవేత్ - అస్మాకంచ వచస్సత్యం యథా

నిచ। సేతిహాసపురాణాని ధర్మశాస్త్రాణి సర్వశః॥ ౨౫ ॥ అదాంతస్యావినీతస్య వృథాపండితమానినః॥ నగుణాయభవంతి స్మ నటస్యేవాజితాత్మనః॥ ౨౬ ॥ ఏతదర్థో హి లోకేస్మిన్నవతారో మయా కృతః। వధ్యా మే ధర్మధ్వజినస్తే హి పాతకినోధికాః॥ ౨౭ ॥ ఏతావదుక్త్వా భగవాన్నివృత్తోసద్వధాదపి। భావిత్వాత్తం కుశాగ్రేణ కరస్థేనాహనత్ప్రభుః॥ ౨౮ ॥ హాహేతి వాదినస్సర్వే మునయః ఖిన్నమానసాః। ఊచుస్సంకర్షణం దేవమధర్మస్తే కృతః ప్రభో॥ ౨౯॥ అస్య బ్రహ్మాసనం దత్తమస్మాభిర్యదునందన। ఆయుశ్చాత్మాక్లమం తావద్యావత్సత్రం సమాప్యతే॥ ౩౦ ॥ అజానతేవాచరితస్త్వయా బ్రహ్మవధో యథా। యోగేశ్వరస్య భవతో నామ్నాయోపి నియామకః॥ ౩౧ ॥ యద్యేతద్బ్రహ్మహత్యాయాః పావనం లోకపావన। చరిష్యతి భవాన్ లోకసంగ్రహోనాన్యచోదితః॥ ౩౨॥ శ్రీభగవాన్॥ చరిష్యే వధనిర్వేశం లోకానుగ్రహకామ్యయా। నియమః ప్రథమేకల్పే యావాన్ సతు విధీయతామ్॥ ౩౩ ॥ దీర్ఘమాయుర్బతైతస్య సత్త్వమింద్రియమేవచ। ఆశాసితం యత్తద్బ్రూత సాధయే యోగమాయయా॥ ౩౪ ॥ ఋషయః॥ అస్త్రస్య తవ వీర్యస్య మృత్యోరస్మాకమేవచ। యథా భవేద్వచస్సత్యం తథా రామ విధీయతామ్॥ ౩౫॥ రామః॥ ఆత్మా వై పుత్ర ఉత్పన్న ఇతి వేదానుశాసనమ్। తస్మాదస్య భవేద్వక్తా ఆయురింద్రియసత్త్వవాన్॥ ౩౬ ॥ కిం వః కామో మునిశ్రేష్ఠా బ్రూతమాంకరవాణ్యథ। అజానతశ్చాపచితిం యథా మే చింత్యతాం బుధాః॥ ౩౭॥ ఋషయః॥ ఇల్వలస్య సుతో ఘోరః పల్వలో నామ దానవః। సదూషయతి నస్సత్రమేత్య పర్వణి పర్వణి॥ ౩౮ ॥ తం పాపం జహి దాశార్హ తన్నశ్శుశ్రూషణం పరమ్। పూయశోణితవిణ్మూత్రసురామాంసాభివర్షిణమ్॥ ౩౯ ॥ తతశ్చ భారతం వర్షం పరీత్య సుసమాహితః। చరిత్వా ద్వాదశమాసాన్ తీర్థస్నాయీ విశుధ్యసే॥ ౪౦ ॥

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-దశమస్కంధే-అష్టసప్తతితమోధ్యాయః.❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః॥ తతః పర్వణ్యుపావృత్తే ప్రచండః పాంసువర్షణః। భీమో వాయురభూద్రాజన్ పూతిగం

భవేత్ - తథా విధీయతామిత్యర్థః॥ ౩౫॥ తథా సంపాదయన్నాహ॥ ఆత్మేతి॥ శ్రు॥ అంగాదంగాత్సంభవసి హృదయాదధిజాయసే-ఆత్మా వై పుత్రనామాసి సజీవశరదశ్శతమిత్యాది వేదానుశాసనం వేదవచనం - తస్మాదస్య రోమహర్షణస్య పుత్రః ఉగ్రశ్రవాః భవతాం పురాణవక్తా భవేత్ చ ఆయురాదిమాంశ్చ భవేత్ - అతస్సౌదజీవనాదస్త్రస్య మృత్యోశ్చ సత్యతా పుత్రరూపేణ ఆయురాదిసిద్ధేః యుష్మద్వచనస్యాపి సత్యతా స్యాదితి భావః॥ ౩౬॥ కించ-బ్రహ్మదండార్థం యుష్మదపేక్షితం కథయత-తదహం కరిష్యామీత్యాహ॥ కిమితి॥ కిం విషయో వః కామః వర్తతే తద్బ్రూతేతి-అథానంతరం-బ్రహ్మదండం గృహీత్వా అపచితిం నిష్కృతిమజానతో మే- హే బుధాః యథావచ్చింత్యతామపచితిరితి॥ ౩౭॥ ప్రథమం తావదపేక్షితం కర్తవ్యం కథయంతి ద్వాభ్యాం॥ ఇల్వలస్యేతి॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ప్రాయశ్చిత్తమాహుః॥ తతఇతి॥ పరీత్య ప్రదక్షిణీకృత్య - సుసమాధానాదిగుణవిశేషాదేకాబ్దమాత్రముక్తమిత్యవిరోధః - సుసమాహితః కామక్రోధాదిరహితః - చరిత్వా కృచ్ఛ్రాణి॥ ౪౦॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- అష్టసప్తతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

ఊనాశీతితమే రామో పల్వలం ద్విజతుష్టయే। నిహత్య తీర్థస్నానాద్యైస్సూతహత్యామపానుదత్॥ తతఇతి॥ ఉపావృత్తే ప్రాప్తే॥ ౧॥

౨॥తమితి॥ భిన్నో విదీర్ణః అంజనచయః ఉపమా యస్య తం- అతికృష్ణమిత్యర్థః- తప్తతామ్రవత్ శిఖాశ్మశ్రూణి చ యస్య తం- దంష్ట్రాభిరుగ్రం భ్రుకుటీయుతం ముఖం యస్య తం॥౩॥౪॥౫॥సఇతి॥ అరుణో రుధిరేణ దైత్యః- శైలో ధాతుభిః॥ ౬॥ ౭॥ వైజయంతీమితి॥ శ్రియో ధామాని అమ్లానాని పంకజాని యస్యాం తాం॥౮॥అథేతి॥ కింతత్సరః తదాహ- యత ఇతి సరయూః ప్రవత్ ఉదగాత్॥౯॥ అనుస్రోతేనేతి॥ అనుస్రోతేన అనులోమతః- పులహాశ్రమం హరిక్షేత్రం॥౧౦॥గోమతీమితి॥ గోమత్యాం గండక్యాం విపాశాయాం చ స్నాత్వా- శోణే చ ఆప్లుతః స్నాతః॥

ధశ్చ సర్వశః । ౧ । తతోమేధ్యమయం వర్షం పల్వలేన వినిర్మితమ్ । అభవద్యజ్ఞశాలాయాం సోన్వదృ
శ్యత శూలభృత్ । ౨ । తం విలోక్య బృహత్కాయం భిన్నాంజనచయోపమమ్ । తప్తతామ్రశిఖాశ్మ
శ్రుం దంష్ట్రోగ్రభ్రుకుటీముఖమ్ । ౩ । సస్మార ముసలం రామః పరసైన్యవిదారణమ్ । హలం చ దైత్య
దమనం తే తూర్ణముపతస్థతుః । ౪ । తమాకృష్య హలాగ్రేణ పల్వలం గగనేచరమ్ । ముసలేనాహన
త్క్రుద్ధో మూర్ధ్ని బ్రహ్మద్రుహం బలః ॥౫॥ సోపతద్భువి నిర్భిన్నలలాటోసృక్సముత్సృజన్ । ముంచన్నా
ర్తస్వరం శైలో యథా వజ్రహతోరుణః । ౬ । సంస్తుత్య మునయో రామం ప్రయుజ్యావితథాశిషః । అ
భ్యషించన్ మహాభాగం వృత్రఘ్నం విబుధా యథా । ౭ । వైజయంతీం దదుర్మాలాం శ్రీధామామ్లా
నపంకజామ్ । రామాయ వాససీ దివ్యే దివ్యాన్యాభరణాని చ । ౮ । అథ తైరభ్యనుజ్ఞాతః కౌశికీమేత్య
బ్రాహ్మణైః । స్నాత్వా సరోవరమగాద్యతః సరయూరాస్రవత్ ॥౯॥ అనుస్రోతేన సరయూం ప్రయా
గముపగమ్య సః । స్నాత్వా సంతర్ప్య దేవాదీన్ జగామ పులహాశ్రమమ్ ॥ ౧౦ ॥ గోమతీం గండకీం స్నా
త్వా విపాశాం శోణ ఆప్లుతః । గయాం గత్వా పితౄనిష్ట్వా గంగాసాగరసంగమమ్ ॥ ౧౧ ॥ ఉపస్పృశ్య
మహేంద్రాద్రౌ రామం దృష్ట్వాభివాద్య చ । సప్తగోదావరీం వేణీం పంపాం భీమరథీం తతః ॥౧౨॥ స్కం
దమిష్ట్వా యయౌ రామః శ్రీశైలం గిరిశాలయమ్ । ద్రవిడేషు మహాపుణ్యం దృష్ట్వాద్రిం వేంకటం ప్రభుమ్ ॥
౧౩॥ కామకోటిపురీం కాంచీం కావేరీం చ సరిద్వరామ్ । శ్రీరంగాఖ్యం మహాపుణ్యం యత్ర సన్నిహితో హ
రిః ॥ ౧౪ । ఋషభాద్రిం హరిక్షేత్రం దక్షిణాం మధురాం తథా । సముద్రసేతుమగమన్మహాపాతక
నాశనమ్ ॥ ౧౫ । తత్రాయుతమదాద్ధేనూర్బ్రాహ్మణేభ్యో హలాయుధః । కృతమాలాం తామ్రప
ర్ణీం మలయం చ కులాచలమ్ । ౧౬ । తత్రాగస్త్యం సమాసీనం నమస్కృత్యాభివాద్య చ । యోజిత
స్తేన చాశీర్భిరనుజ్ఞాతో గతోర్ణవమ్ ॥ దక్షిణం తత్ర కన్యాఖ్యాం దుర్గాం దేవీం దదర్శ సః ॥ ౧౭ । త
తః ఫాల్గునమాసాద్య పంచాప్సరసముత్తమమ్ । విష్ణుస్సన్నిహితో యత్ర స్నాత్వాస్పర్శద్గవాయుతమ్ ॥
౧౮ ॥ తతోభివ్రజ్య భగవాన్ కేరళాన్సోమగర్తకాన్ । గోకర్ణాఖ్యం శివక్షేత్రం సాన్నిధ్యం య
త్ర ధూర్జటేః ॥ ౧౯ । ఆర్యాం ద్వైపాయనీం దృష్ట్వా శూర్పారకమగాద్బలః । తాపీం పయోష్ణీం ని
ర్వింధ్యాముపస్పృశ్యాథ దండకమ్ । ౨౦ । ప్రవిశ్య రేవామగమద్యత్ర మాహిష్మతీ పురీ । మనుతీర్థము
పస్పృశ్య ప్రభాసం పునరాగమత్ । ౨౧ । శ్రుత్వా ద్విజైః కథ్యమానం కురుపాండవసంయుగే । సర్వ
రాజన్యనిధనం భారం మేనే హృతం భువః ॥ ౨౨ ॥ స భీమదుర్యోధనయోర్గదాభ్యాం యుధ్యతోర్మృధే ।
వారయిష్యన్ వినశనం జగామ యదునందనః ॥ ౨౩ ॥ యుధిష్ఠిరస్తు తం దృష్ట్వా యమౌ కృష్ణార్జునావపి ।
అభివాద్యాభవంస్తూష్ణీం కిం వివక్షురిహాగతః ॥ ౨౪ । గదాపాణీ ఉభౌ దృష్ట్వా సంరబ్ధౌ విజయైషిణౌ ।
మండలాని విచిత్రాణి చరంతావిదమబ్రవీత్ । ౨౫ । యువాం తుల్యబలౌ వీరౌ హే రాజన్ హే వృకోదర ।

౧౧॥౧౨॥స్కందమితి॥ఇష్ట్వా సంపూజ్య శ్రీశైలం శ్రీపర్వతం॥౧౩॥కామకోటీతి॥-కాంచీం పురీం॥౧౪॥ఋషభేతి॥దక్షిణం మధురాం చ॥౧౫॥౧౬॥తత్రేతి॥ దక్షిణమర్ణవం॥౧౭॥తత ఇతి॥ ఫాల్గునం అనంతపురం పంచాప్సరసం సరః అస్పర్శత్ అదదాత్॥ ౧౮ ॥ తత ఇతి॥ కేరళాదీన్ దేశాన్॥ ౧౯ ॥ఆర్యామితి॥ద్వైపాయనీం అస్యాస్తాం॥౨౦॥౨౧॥౨౨॥సఇతి॥ వినశనం కురుక్షేత్రం॥౨౩॥యుధిష్ఠిర ఇతి॥ వివక్షుః వక్తుమిచ్ఛుః- కిం వదిష్యతీతి భియా తూష్ణీమాసన్నితి॥ ౨౪॥ ౨౫ ॥౨౬॥ తస్మాదితి॥అన్యః పరాజయో వా రణస్సంగ్రామః॥ ౨౭॥ నేతి॥అ

ర్ణవత్ వాక్యం॥ ౨౭॥ దిష్టమితి ॥ దిష్టం ప్రాచీనం కర్మ - సముపాగతః సంగతః ॥ ౨౯॥ తమితి॥ తం బలరామం - క్రత్వంగం యజ్ఞ
మూర్తిం ॥ ౩౦ ॥ తేభ్య ఇతి ॥ ఆత్మని అధిష్ఠానె - విశ్వగం సర్వానుస్యూతం యె నై వ విదుః పశ్యంతి తత్ విశుద్ధం విజ్ఞానం వ్యతరత్ అదాత్ ॥
౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ఏకోనాశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ అథాశీతితమే కృష్ణ శ్రీదామానం గృహాగతమ్। సంపూజ్యాపృచ్ఛదర్థేప్సుం గురువాసకథాం ముదా। సురారిమారకో హారిః పురా చకా
రశం సతాం - అతః పరం వినైవ తం నిజోపకారమాచరత్ - శ్రీరామచరితాని శ్రుత్వా పునర్ముకుంద వీర్యాణి పృచ్ఛతి॥ భగవన్నితి॥ హే భగవన్
శ్రోతుమిచ్ఛామీత్యన్వయః॥ ౧॥ క ఇతి॥ ఉత్తమశ్లోకస్య సత్యో మనోహరాః విషయవై తృష్ణ్య జనకాః కథాః - విశేషజ్ఞః సారవిత్ - విష

ఏకం ప్రాణాధికం మన్యత ఉతైకం శిష్యయాధికమ్ । ౨౭ ॥ తస్మాదేకతరస్యేహ యువయోస్సమవీర్య
యోః। నలత్య తేజయో న్యో వావిరమత్వఫలోరణః॥ ౨౮ । నతద్వాక్యం జగృహతుర్బద్ధవైరౌ నృ
పార్థవత్ । అనుస్మరం తావన్యోన్యం దురుక్తం దుష్కృతాని చ॥ ౨౯ । దిష్టం తదనుమన్వానో రా
మో ద్వారవతీం యయౌ। ఉగ్రసేనాదిభిః ప్రీతైర్జ్ఞాతిభిస్సముపాగతః॥ ౨౯॥ తం పునర్నైమిశం ప్రా
ప్తమృషయో యాజయన్ముదా। క్రత్వంగం క్రతుభిస్సర్వై నివృత్తాఖిలవిగ్రహమ్। ౩౦। తేభ్యోవి
శుద్ధం విజ్ఞానం భగవాన్వ్యతరద్విభుః। యెనైవాత్మన్యదో విశ్వమాత్మానం విశ్వగం విదుః॥ ౩౧। స్వప
త్న్యావభృథస్నాతో జ్ఞాతిబంధుసుహృద్వృతః। రేజేస్వజ్యోత్స్నయేవేందుస్సువాసాస్స్వలంకృ
తః। ౩౨। ఈదృగ్విధాన్యసంఖ్యాని బలస్య బలశాలినః। అనంతస్యాప్రమేయస్య మాయామర్త్యస్య
సంతిహి। ౩౩॥ యోనుస్మరతి రామస్య కర్మాణ్యద్భుతకర్మణః। సాయం ప్రాతరనంతస్య విష్ణోస్స
దయితో భవేత్ । ౩౪। ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోనాశీతితమోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖

❖ కుచెలోపాఖ్యానకథాప్రారంభఘట్టః. ❖

రాజా॥ భగవన్యాని చాన్యాని ముకుందస్య మహాత్మనః। వీర్యాణ్యనంతవీర్యస్య శ్రోతుమిచ్ఛామ్య
హం ప్రభో ॥ ౧। కోను శ్రుత్వాసకృద్బ్రహ్మన్నుత్తమశ్లోకసత్కథాః। విరమేత విశేషజ్ఞో విషణ్ణః
కామమార్గణైః ॥ ౨॥ సా వాగనంతస్య గుణాన్గృణీతే కరౌ చ తత్కర్మకరౌ మనశ్చ। స్మరేద్వసంతం
స్థిరజంగమేషు శృణోతి తత్పుణ్యకథాస్సకర్ణః॥ ౩॥ శిరస్తు తస్యోభయలింగమానమేత్తదేవ యత్పశ్య
తి తద్ధి చక్షుః। అంగాని విష్ణోరథ తజ్జనానాం పాదోదకం యాని భజంతి నిత్యమ్॥ ౪ ॥ శ్రీసూతః॥ విష్ణురా
తేన సంపృష్టో భగవాన్బాదరాయణిః। వాసుదేవే భగవతి నిమగ్నహృదయోబ్రవీత్। ౫॥ శ్రీశుకః॥
కృష్ణస్యాసీత్సఖా కశ్చిద్బ్రాహ్మణో బ్రహ్మవిత్తమః। విరక్త ఇంద్రియార్థేషు ప్రశాంతాత్మా జితేంద్రి
యః ॥ ౬। యదృచ్ఛయోపపన్నేన వర్తమానో గృహాశ్రమీ। తస్య భార్యా కుచేలస్య క్షుత్క్షామా చ త
థావిధా॥ ౭। పతివ్రతా పతిం ప్రాహ మ్లాయతా వదనేన సా। దారిద్ర్యాత్సీదమానా సా వేపమానా
భిగమ్య చ॥ ౮॥ నను బ్రహ్మన్భగవతస్సఖా సాక్షాచ్ఛ్రియః పతేః। బ్రహ్మణ్యశ్చ శరణ్యశ్చ భగవాన్
సాత్వతాం పతిః॥ ౯। తముపైహి మహాభాగ సాధూనాం చ పరాయణమ్। దాస్యతి ద్రవిణం భూరి సీద

న్నః విషాదం ప్రాప్తః॥ ౨॥ కథాశ్రవణం స్తువన్ దృష్టాంతతయా అన్యథా నాహ॥ సేతి॥ తావేవ కరౌ - యౌ తత్కర్మకర్తారౌ - త
దేవ మనః - యత్ స్థిరజంగమేషు వసంతం స్మరేత్ - యస్తు తస్య పుణ్యాః కథాః శృణోతి - స ఏవ కర్ణః॥ ౩॥ శిర ఇతి॥ ఉభయలింగం స్థిరజంగ
మం చ తస్యైవ లింగమితి మత్వా ఆనమేత్ తదేవ శిరః - తదేవ తస్య లింగమిత్యేవ యత్ పశ్యతి తదేవ చక్షుః - తాన్యేవ చాంగాని యాని తజ్జనానాం
పాదోదకం భజంతీతి॥ ౪॥ ౫ ॥ ౬ ॥ యదృచ్ఛయేతి॥ తథావిధా కుచెలా - కించ - క్షుత్ క్షామా యత్కించిత్సంపన్నమన్నం తత్ తస్మై పరివి
ష్య స్వయం క్షుధా జీర్ణా॥ ౭॥ పతివ్రతేతి॥ మ్లాయతా శుష్యతా - తథా సీదమానా భర్తృభోగసంపాదనాశక్త్యైవ సీదంతీ - వేపమానా భ
యేన కంపమానా॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ఆస్త ఇతి॥ భోజవృష్ణ్యంధకేశ్వర ఇతి తత్సన్నికారణం త్రైణ సర్వైః తే దాస్యం తీతి భావః - నాత్యర్థీ స్టాన్ప

రిపాకవిరసత్వాత్॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ఇతీతి॥ అప్యస్తికిమస్త్రీతిప్రశ్నః॥ ౧౩॥ ౧౪॥ సఇతి॥ మహ్యంమమ॥ ౧౫॥ త్రీణీతి॥ గుల్మానిరక్షార్థాని సైన్యస్థానాని- కక్ష్యాఃప్రతోళీః- అతీయాయ అతిక్రమ్యజగామ- సద్విజఃద్విజైస్సహితః- తతశ్చ - అగమ్యాఃదుర్గమాఃయే అచ్యుతధర్మాణఃఅంధవృష్ణయః అంధకాశ్చవృష్ణయశ్చతేషాంగృహేషు ౧౬॥ గృహమితి॥ తథాహారేఃద్వ్యష్టసహస్రాణాం మహిషీణాంచ యేగృహాఃతేషుమధ్యే- శ్రీమత్ కాంతం- ఏకతమంగృహంవివేశ- తదాచసద్విజోబ్రహ్మానందగతోయథాతథాబభూవేతిశేషః॥ ౧౭॥ తమితి॥ పర్యగ్రహీత్ ఆలింగితవాన్॥ ౧౮॥ సఖ్యురితి॥ అబ్బిందూన్ ఆనందాశ్రూణి॥ ౧౯॥ అథేతి॥ సమర్హణం ఉపాయనం- ఉపహృత్యసమర్ప్య- పాదావనేజనీఃఅపః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ కుచేలమితి॥ ధమనీభిఃసిరాభిః- సంతతంవ్యాప్తం॥ ౨౩॥ అంతఃపురేతి॥ అవధూతంమలినం॥ ౨౪॥ విస్మయమాహద్వాభ్యాం॥ కిమితి॥ ౨౫॥ యఇతి॥ సంభృతఃసంమానితః॥ ౨౬॥ కథయాంచక్రతురితి॥ స

తేతేకుటుంబినే। ౧౦। ఆస్తేధునాద్వారవత్యాం భోజవృష్ణ్యంధకేశ్వరః। స్మరతఃపాదకమలమాత్మానమపియచ్ఛతి॥ కిమ్వర్థకామాన్భజతోనాత్యభీష్టాన్జగద్గురుః॥ ౧౧। ఏవంసభార్యయావిప్రో బహుశఃప్రార్థితోమృదు। అయంహిపరమోలాభఉత్తమశ్లోకదర్శనమ్॥ ౧౨॥ ఇతిసంచింత్యమనసాగమనాయమతిందధే। అప్యస్త్యుపాయనంకించిద్గృహేకల్యాణిదీయతామ్॥ ౧౩॥ యాచిత్వాచతురోముష్టీన్విప్రాన్పృథుకతండులాన్। చేలఖండేనతాన్బద్ధ్వాభర్త్రేప్రాదాదుపాయనమ్॥ ౧౪। సతానాదాయవిప్రాగ్ర్యఃప్రయయౌద్వారకాంకిల। కృష్ణసందర్శనంమహ్యంకథంస్యాదితిచింతయన్। ౧౫॥ త్రీణిగుల్మాన్యతీయాయతిస్రఃకక్ష్యాశ్చసద్విజః। విప్రోగమ్యాంధవృష్ణీనాంగృహేష్వచ్యుతధర్మిణామ్॥ ౧౬। గృహంద్వ్యష్టసహస్రాణాంమహిషీణాంహరేర్ద్విజః। వివేశైకతమంశ్రీమద్బ్రహ్మానందగతోయథా॥ ౧౭॥ తంవిలోక్యాచ్యుతోదూరాత్ప్రియాపర్యంకమాస్థితః। సహసోత్థాయచాభ్యేత్యదోర్భ్యాంపర్యగ్రహీన్ముదా॥ ౧౮। సఖ్యుఃప్రియస్యవిప్రర్షేరంగసంగాతినిర్వృతః। ప్రీతోవ్యముంచదబ్బిందూన్నేత్రాభ్యాంపుష్కరేక్షణః। ౧౯॥ అథోపవేశ్యపర్యంకేస్వయంసఖ్యుస్సమర్హణమ్। ఉపహృత్యావనిజ్యాస్యపాదౌపాదావనేజనీః॥ ౨౦। అగ్రహీచ్ఛిరసారాజన్భగవాన్లోకపావనః। వ్యలింపద్దివ్యగంధేనచందనాగరుకుంకుమైః। ౨౧॥ ధూపైస్సురభిభిర్మిత్రంప్రదీపావళిభిర్ముదా। అర్చిత్వావేద్యతాంబూలంగాంచస్వాగతమబ్రవీత్॥ ౨౨॥ కుచేలంమలినంక్షామంద్విజంధమనిసంతతం। దేవీపర్యచరద్భైష్మీచామరవ్యజనేనవై॥ ౨౩॥ అంతఃపురజనోదృష్ట్వాకృష్ణేనామలకీర్తినా। విస్మితోభూదతిప్రీత్యాఅవధూతంసభాజితమ్॥ ౨౪॥ కిమనేనకృతంపుణ్యమవధూతేనభిక్షుణా। శ్రియాహీనేనలోకేస్మిన్గర్హితేనాధమేనచ॥ ౨౫॥ యోసౌత్రిలోకగురుణాశ్రీనివాసేనసంభృతః। పర్యంకస్థాంశ్రియంహిత్వాపరిష్వక్తోగ్రజోయథా॥ ౨౬। కథయాంచక్రతుర్గాథాఃపూర్వాగురుకులేసతోః। ఆత్మనోర్లలితారాజన్కరౌగృహ్యపరస్పరమ్॥ ౨౭। శ్రీభగవాన్॥ అపిబ్రహ్మన్గురుకులాద్భవతాలబ్ధదక్షిణాత్। సమావృత్తేనధర్మజ్ఞభార్యోఢాసదృశీనవా। ౨౮॥ ప్రాయోగృహేషుతేచిత్తమకామవిహతంతథా। నైవాతిప్రీయసేవిద్వన్ధనేషువిదితంహిమే। ౨౯॥ కేచిత్కుర్వంతికర్మాణికామైరహతచేతసః। త్యజంతఃప్రకృతీర్దైవీర్యథాహంలోకసంగ్రహమ్। ౩౦॥ కచ్చిద్గురుకులేవాసంబ్రహ్మన్స్మరసినౌ

తోర్వసతోః- కరౌగృహ్యగృహీత్వా॥ ౨౭॥ అపీతి॥ భార్యాఊఢాపరిణతానవేతిగృహస్థలింగదర్శనాత్ భోగాదర్శనాచ్చసంశయాదేవప్రశ్నః॥ ౨౮॥ అప్రతిషేధాదుద్వాహమనుమతంమత్వాహ॥ ప్రాయఇతి॥ తర్హితేచిత్తంనూనంకామవిహతంకామైర్విహతం నభవతీతిమేవిదితం- తథాహి- ధనేషువస్త్రాదిషు- నైవాతిప్రీయసే- హేవిద్వన్నితివిదుషస్తవైతద్యుక్తమితిభావః॥ ౨౯॥ కామహతత్వాభావేకింగృహకర్మక్లేశేనేత్యాశంక్యాహ॥ కేచిదితి॥ దైవీఃఈశ్వరమాయావిరచితాః-ప్రకృతీఃవిషయవాసనాః- త్యజంతః- కామైరనాకృష్టచేతసామపికర్మాకరణాదృష్టాంతఃయథాహమితి- లోకసంగ్రహంలోకస్యసంగ్రహఃగ్రహణంయథాభవతితథా- అహమీశ్వరోపికర్మాణియథాకరోమితద్వత్॥ ౩౦॥ కచ్చిదితి॥ నావితిచౌనాః- యతఃగురోఃవిజ్ఞేయంపరమాత్మతత్త్వంతమసఃసంసారస్య॥ ౩౧॥ త

త్రాత్మజ్ఞానప్రదస్యగురోరత్యంతపూజ్యత్వంవక్తుంపురుషస్యత్రీన్గురూనాహ॥ సఇతి॥ ఇహసంసారే- యత్ర సంభవః జన్మమాత్రం సపితాతావదాద్యః ప్రథమః గురుః - పూజ్యః- కర్మవిద్యాప్రదంగురుమాహ - ద్విజాతేస్సతఃపుంసః- సత్కర్మణాంయత్రసంభవః ఉపనీయవేదాధ్యాపకఇత్యర్థః- సద్వితీయోగురుః -యథాహ మీశ్వరస్తథాప్రథమాదపిపూజ్యఇత్యర్థః-బ్రహ్మవిద్యాప్రదంగురుమాహ- ఆశ్రమిణాంసర్వేషామపి- జ్ఞానదఃయఃసతుసాక్షాదహమేవేతి॥ ౩౨॥ అతోజ్ఞానప్రదంగురురూపమాశ్రిత్యయే సంసారంతరంతితేబుద్ధిమత్తరాఇత్యాహ॥ నన్వితి॥ హేబ్రహ్మన్ - వర్ణాశ్రమవతాంమధ్యేఅర్థకోవిదాః-ఇహమనుష్యజన్మని-తత్రాపివర్ణాశ్రమవత్స్వపిసతి యేమయాసుగుణాగురురూపేణవక్త్రా - వాచాఉపదేశమాత్రేణ-అంజఃసుఖేనైవ- భవార్ణవంతరంతీతి- జ్ఞానప్రదాద్గురోరధికస్సేవ్యోనాస్తీత్యుక్తం॥ ౩౩॥ అతఏవతద్భజనాదధికోధర్మశ్చనాస్తీత్యాహ॥ నాహమితి॥ ఇజ్యాగృహస్థధర్మః-ప్రజాతిః ప్రకృష్టజన్మ-ఉపనయనం- తేనబ్రహ్మచారిధర్మఉపలక్ష్యతే-తాభ్యాం- తథాతపసావనస్థధర్మేణ-ఉపశమేనయతిధర్మేణవా- అహం పరమేశ్వరః-తథానతుష్యేయం యథాసర్వభూతాత్మాపిగురుశుశ్రూషయేతి॥ ౩౪॥ కించ- అస్మాకంగురుశుశ్రూషణంకిమపిదైవాదేవసంపన్నంతత్కింత్వయాస్మర్యతఇతిపృచ్ఛతి॥ అపీతి॥ గురౌనివసతామస్మాకం- యత్కిమపివృత్తం- తత్కచ్చిత్ కదాచిత్॥ ౩౫॥ ప్రవిష్టానామి

యతః। ద్విజోవిజ్ఞాయవిజ్ఞేయం తమసః పారమశ్నుతే॥ ౩౦॥ సవై సత్కర్మణాంసాక్షాద్ద్విజాతేరిహ సంభవః। ఆద్యోంగయత్రాశ్రమిణాంయథాహంజ్ఞానదోగురుః ॥ ౩౨॥ నన్వర్థకోవిదాబ్రహ్మన్ వర్ణాశ్రమవతామిహ। యేమయాగురుణావాచాతరంత్యంజోభవార్ణవమ్ ॥౩౩॥ నాహమిజ్యాప్రజాతిభ్యాంతపసోపశమేనవా। తుష్యేయంసర్వభూతాత్మాగురుశుశ్రూషయాయథా॥౩౪॥ అపినస్స్మర్యతేబ్రహ్మన్వృత్తంనివసతాంగురౌ। గురుదారైశ్చోదితానామింధనానయనేక్వచిత్ ॥౩౫॥ ప్రవిష్టానాంమహారణ్యమపర్తౌసుమహద్ద్విజ। వాతవర్షమభూత్తీవ్రంనిష్ఠురాస్తనయిత్నవః॥ ౩౬॥ సూర్యశ్చాస్తంగతస్తావత్తమసాచావృతాదిశః। నిమ్నంకూలంజలమయంనప్రజ్ఞాయతకించన॥ ౩౭॥ వయంభృశంతత్రమహానిలాంబుభిర్నిహన్యమానాముహురంబుసంప్లవే। దిశోవిదంతోథపరస్పరంవనేగృహీతహస్తాఃపరిబభ్రిమాతురాః॥౩౮॥ ఏతద్విదిత్వాఉదితేరవౌసాందీపనిర్గురుః। అన్వేషమాణోనశ్శిష్యానాచార్యోపశ్యదాతురాన్॥౩౯॥ఆచార్యః॥అహోహేపుత్రకాయూయమస్మదర్థేతిదుఃఖితాః। ఆత్మావై ప్రాణినాంప్రేష్ఠస్తమనాదృత్యమత్పరాః॥౪౦॥ ఇయదేవహిసచ్ఛిష్యైఃకర్తవ్యంగురునిష్కృతిః। యద్వైవిశుద్ధభావేనసర్వార్థాత్మార్పణంగురౌ॥౪౧॥ తుష్టోహంభోద్విజశ్రేష్ఠాస్సత్యాస్సంతు మనోరథాః। ఛందాంస్యయాతయామానిభవంత్విహపరత్రచ॥౪౨॥ ఇత్థంవిధాన్యనేకానివసతాంగురువేశ్మసు। గురోరనుగ్రహేణైవపుమాన్పూర్ణఃప్రజాయతే॥౪౩॥ కుచేలః॥ కిమస్మాభిరనిర్వృత్తందేవదేవజగద్గురో। భవతాసత్యకామేనయేషాంవాసోగురావభూత్॥ ౪౪॥ యస్యఛందోమయంబ్రహ్మదేహఆవపనంవిభో। శ్రేయసాంతస్యగురుషువాసోత్యంతవిడంబనమ్॥౪౫॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - అశీతితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

తి॥ అపర్తౌ-అపగతేఋతౌఅకాలఇత్యర్థః- వాతశ్చవర్షంచ తయోఃసమాహారః- స్తనయిత్నవఃగర్జితానిచాభూవన్॥ ౩౬॥ సూర్యఇతి॥ నిమ్నంనతంకూలంఉన్నతంస్థానం॥ ౩౭॥ వయమితి॥ అంబూనాంసంప్లవఃవ్యామిశ్రణం యస్మిన్ వికోదకేతత్రతస్మిన్వనఇత్యర్థః- పరిబభ్రిమభ్రమణ్ భరణఇత్యస్మాద్ధాతోః- పరిపరితఃబభ్రిమఇడాగమఃఛాందసః- భారాన్ధృతవంతఇత్యర్థః॥౩౮॥ ౩౯॥ ఉవాచకృపయాశ్లోకత్రయీంయయావయంకృతార్థాఇత్యాహ॥ అహోఇతి॥ ఆత్మాదేహః॥౪౦॥ ఇయదితి॥ గురోర్నిష్కృతిఃప్రత్యుపకారః- సర్వేఅర్థాఃధనస్మాత్మాఆత్మాదేహస్తస్యార్పణంవినియోగః॥ ౪౧॥ తుష్టఇతి॥ అయాతయామానియాతఃయామఃయస్యపక్వస్యాన్నస్యతద్గతసారంభవతి-తద్వదన్యదపిగతసారం-గౌణ్యావృత్త్యాయాతయామమిత్యుచ్యతే- అగతసారాణిఛందాంసిమత్తఃఅధీయమానానిభవంత్విత్యర్థః॥౪౨॥ ఇత్థమితి॥ ఇత్థంవిధానిఏవంప్రకారాణి- అనేకానివృత్తానికింత్వయాస్మర్యంతఇతిశేషః-ఫలితముపసంహరతి-గురోరితి॥ ౪౩॥ కిమితి॥ అస్మాభిఃకిమనిర్వృత్తంఅసంపన్నం- యేషామస్మాకంభవతాసహవాసోభూత్॥ ౪౪॥ భవతస్తుసర్వేసుతద్విడంబనమాత్రమిత్యాహ॥ యస్యేతి॥ ఛందోమయంవేదమయంవేదాఖ్యంబ్రహ్మ-తథాశ్రేయసామావపనంతదుద్భవస్థానం దేహోమూర్తిః యస్యతస్యతవ॥౪౫॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం - అశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ఏకాశీతితమే సఖ్యుర్జగ్ధ్వా పృథుకతండులాన్। శ్రియం నిర్మితవానింద్రదుర్లభాం శుకదాశ్రమే॥ స ఇతి॥ సంకథయన్ సుఖ
గోష్ఠీం కుర్వన్ సర్వభూతానాం మనసః అభిజ్ఞః మదర్థం పృథుకానానీయ చాలుం లజ్జిత ఇతి జానన్నిత్యర్థః॥ ౧॥ బ్రహ్మణ్య ఇతి॥
ప్రహసన్ ద్వేశాం కుర్వన్॥ ౨॥ ౩॥ లజ్జయా అకథయతస్తామపనుదన్నాహ ద్వాభ్యాం॥ అణ్వీతి॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ సర్వేతి॥ సర్వభూతానామాత్మదృ
క్ అంతఃకరణసాక్షీ॥ ౭॥ పత్న్యా ఇతి॥ అమర్త్యానాం దేవానామపి దుర్లభాః॥ ౮॥ ఇత్థమితి॥ అతిజీర్ణత్వాద్వసనస్య పునస్తన్మధ్యే చీరేణ బ
ద్ధాన్॥ ౯॥ నన్వితి॥ అంగ హే సఖే. విశ్వం విశ్వాత్మానం మాం॥ ౧౦॥ ఇతీతి॥ ఇతి వదన్నేకాం ముష్టిం జగ్ధ్వా. తత్పరేతి. అయం భావః. ఏతా
వతా పుంసః ఇహ అముత్ర చ మత్కటాక్షవిలాసభూతానాం సర్వసంపదాం సమృద్ధయే అలం. అతః పరం ద్వితీయముష్ట్యదనేన మామప్యేత
దధీనాం మా కుర్వితి॥ ౧౧॥ ఏతావతేతి॥ త్వత్తోషకారణం తవ తోషస్య కారణం. యదా భవేత్. తదా సర్వసంపత్సమృద్ధయే. యాం భక్త

శ్రీశుకః॥ స ఇత్థం ద్విజముఖ్యేన సహ సంకథయన్ హరిః। సర్వభూతమనోఽభిజ్ఞః స్మయమాన ఉవాచ తమ్॥
౧॥ బ్రహ్మణ్యో బ్రాహ్మణం కృష్ణో భగవాన్ ప్రహసన్ ప్రియమ్। ప్రేమ్ణా నిరీక్షణేనైవ ప్రేక్షన్ ఖలు
సతాం గతిః॥ ౨॥ కృష్ణః॥ కిముపాయనమానీతం బ్రహ్మన్మే భవతా గృహాత్॥ ౩॥ అణ్వప్యుపాహృ
తం భక్తైః ప్రేమ్ణా భూర్యేవ మే భవేత్। భూర్యప్యభక్తోపహృతం న మే తోషాయ కల్పతే॥ ౪॥ పత్రం పు
ష్పం ఫలం తోయం యో మే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి। తదహం భక్త్యుపహృతమశ్నామి ప్రయతాత్మనః॥ ౫॥
ఇత్యుక్తోఽపి ద్విజస్తస్మై వ్రీడితః పతయే శ్రియః। పృథుకప్రసృతిం రాజన్న ప్రాయచ్ఛదవాఙ్ముఖః॥ ౬॥ స
ర్వభూతాత్మదృక్సాక్షాత్తస్యాగమనకారణమ్। విజ్ఞాయాచింతయన్నాయం శ్రీకామో మాభజత్పురా॥
౭॥ పత్న్యాః పతివ్రతాయా మే సఖా ప్రియచికీర్షయా। ప్రాప్తో మామస్య దాస్యామి సంపదోఽమర్త్య
దుర్లభాః॥ ౮॥ ఇత్థం విచింత్య వసనాచ్చీరబద్ధాన్ ద్విజన్మనః। స్వయం జహార కిమిదమితి పృథుకతండులాన్॥
౯॥ నన్వేతదుపనీతం మే పరమప్రీణనం సఖే। తర్పయంత్యంగ మాం విశ్వమేతే పృథుకతండులాః॥ ౧౦॥
ఇతి ముష్టిం సకృజ్జగ్ధ్వా ద్వితీయాం జగ్ధుమాదదే। తావచ్ఛ్రీర్జగృహే హస్తం తత్పరా పరమేష్ఠినః॥ ౧౧॥
ఏతావతాలం విశ్వాత్మన్ సర్వసంపత్సమృద్ధయే। అస్మిన్ లోకేఽథ వాముష్మిన్ పుంసస్త్వత్తోషకారణమ్॥
౧౨॥ బ్రాహ్మణస్తాం తు రజనీముషిత్వాఽచ్యుతమందిరే। భుక్త్వా పీత్వా సుఖం మేనే హ్యాత్మానం స్వర్గ
తం నృప॥ ౧౩॥ శ్వోభూతే విశ్వభావేన స్వసుఖేనాభివందితః। జగామ స్వాలయం తాత పథ్యనువ్రజ్య నం
దితః॥ ౧౪॥ స చాలబ్ధ్వా ధనం సఖ్యుర్న తు యాచితవాన్ స్వయమ్। స్వగృహాన్ వ్రీడితోఽగచ్ఛన్మహద్ద
ర్శననిర్వృతః॥ ౧౫॥ అహో బ్రహ్మణ్యదేవస్య దృష్టా బ్రహ్మణ్యతా మయా। యద్దరిద్రతమో లక్ష్మీ
మాశ్లిష్టో బిభ్రతోరసి॥ ౧౬॥ క్వాహం దరిద్రః పాపీయాన్ క్వ కృష్ణః శ్రీనికేతనః। బ్రహ్మబంధురితి స్మా
హం బాహుభ్యాం పరిరంభితః॥ ౧౭॥ నివాసితః ప్రియాజుష్టే పర్యంకే భ్రాతరో యథా। మహిష్యా వీ
జితః శ్రాంతో వాలవ్యజనహస్తయా॥ ౧౮॥ శుశ్రూషయా పరమయా పాదసంవాహనాదిభిః। పూ
జితో దేవదేవేన విప్రదేవేన దేవవత్॥ ౧౯॥ స్వర్గాపవర్గయోః పుంసాం రసాయాం భువి సంపదామ్।
సర్వాసామపి సిద్ధీనాం మూలం తచ్చరణార్చనమ్॥ ౨౦॥ అధనోఽయం ధనం ప్రాప్య మాద్యన్నుచ్చైశ్చ
ర్న మాం స్మరేత్। ఇతి కారుణికో నూనం ధనం మే భూరి నాదదాత్॥ ౨౧॥ ఇతి సంచింతయన్ విప్రః ప్రా

స్యసమృద్ధిం ప్రష్టావ్యం తు ప్యేరిత్యర్థః॥ ౧౨॥ బ్రాహ్మణ ఇతి॥ స్వర్గతం స్వర్గవాసినం॥ ౧౩॥ శ్వోభూత ఇతి॥ శ్వోభూతే ఉదితేర
వౌ. విశ్వం భావయతీతి విశ్వభావనః. తేనేతి. పురతో భావినమింద్రదుర్లభం విభవం సూచయతి. స్వసుఖేన స్వానందపరిపూర్ణేనేతి. దాన
అదీనతాం దర్శయతి. నందితః వినయోక్తిభిః॥ ౧౪॥ స ఇతి॥ వ్రీడితః స్వాభిప్రేతకార్యాజ్ఞానలజ్జితః. మహతః శ్రీకృష్ణస్య దర్శనేన నిర్వృ
తః॥ ౧౫॥ నిర్వృతిమేవాహ చతుర్భిః॥ అహో ఇతి॥ యత్ యతః. లక్ష్మీం ఉరసి బిభ్రతా ఆశ్లిష్టోఽహం॥ ౧౬॥ క్వేతి॥ అహం పాపీయాన్ నీచః॥
౧౭॥ ౧౮॥ శుశ్రూషయేతి॥ పూజితః చందనలేపనాదిభిః॥ ౧౯॥ ఏవం సంపూజ్యాపి ధనస్య అదానే కారణం కల్పయతే ద్వాభ్యాం॥ స్వర్గాప
వర్గయోరితి॥ స్వర్గాదీనాం యద్యపి తస్య చరణార్చనమేవ కారణం॥ ౨౦॥ అధన ఇతి॥ తథాపి కారుణికత్వాదభూర్యపి ధనం మహ్యం
నాదదాత్॥ ౨౧॥ ఇతీతి॥ నిజగృహస్యాంతికం అంతః ప్రాంతం. తస్య విశేషణం. సూర్యేతి॥ ౨౨॥ విచిత్రైరితి॥ విచిత్రైః ఉపవనాదిభిశ్చ

తం- కథంభూతైః కూజద్భిర్ద్విజకులైః ఆకులైః- తథా ప్రోత్ఫుల్లానికుముదాదీని యేషుతాని తథా తైః ॥ ౨౩ ॥ కించ ॥ జుష్టమితి ॥ హరిణానామివాక్షీణియాసాంతాభిః- తదైశ్వర్యందృష్ట్వా వితర్కితవాన్ తదాహ- కిమిదమితి- ప్రథమం తేజఃపుంజందృష్ట్వా కిమిదమితి- పశ్చాద్విమానానిదృష్ట్వా కస్య వేతిస్థానంచ స్వీయమితిజ్ఞాత్వా- కథంతదిదంస్థానం ఇత్యభూత్- ఏవంరూపమభూదితి ॥ ౨౪ ॥ ఏవమితి ॥ అమరప్రభాః తత్తుల్యకాంతయః ప్రత్యగృహ్ణన్ ఉపాయనాదిభిరాదృతవంతః ॥ ౨౫ ॥ పతిమితి ॥ ఉద్ధతో హర్షః యస్యాస్సా- అతిసంభ్రమః ఆదరో యస్యాస్సా- ఆలయాత్ కమలవనాత్- రూపధారిణీ శ్రీరివ- స్వర్గస్య తత్ర భగవతా ఆనీతత్వాత్ స్వర్గిణాం సురాణామివ రూపంతయోర్బభూవేతిభావః ॥ ౨౬ ॥ పతివ్రతేతి ॥ బుద్ధ్యా అయమేవవంద్య ఇతినిశ్చయేన- మనసా సంకల్పేన ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ పయఇతి ॥ యత్ర మందిరే- పయఃఫేననిభాః శయ్యాః- ఆసనాని ఆస్తరణానీత్యాదిసంపదః- తత్ర సర్వసంపదాం సమృద్ధీర్విలోక్య తర్కయామాసేతి చతుర్థేనాన్వయః- యత్ర చ దాంతాః గజదంతమయాః పర్యంకాః మంచాః ॥ ౩౦ ॥ ఆసనానీతి ॥ యత్ర ఆసనాని మృదూని ఉపస్తరణాని తూలాదిమయాని యేషు తాని- యత్ర చ ముక్తాదామవిలంబవంతి- ద్యుమంతి చ వితానాని ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ విలోక్యేతి ॥ నిర్వ్యగ్రః సుస్థిరస్సన్- సచ అహైతుకీమాకస్మికీం- స్వస్య సమృద్ధిం తర్కయామాస- కుత ఏషా సమృద్ధిరాగతేతి ॥ ౩౩ ॥ నిశ్చినోతి ॥ నూనమితి ॥ ఏతన్మమేతి

ప్తోనిజగృహాంతికమ్ । సూర్యానలేందుసంకాశైర్విమానైస్సర్వతోవృతమ్ ॥ ౨౨ ॥ విచిత్రోపవనో
ద్యానైః కూజద్ద్విజకులాకులైః । ప్రోత్ఫుల్లకుముదాంభోజకల్హారోత్పలవారిభిః ॥ ౨౩ ॥ జుష్టంస్వలంకృ
తైః పుంభిః స్త్రీభిశ్చ హరిణాక్షిభిః । కిమిదంకస్య వా స్థానంకథంతదిదమిత్యభూత్ ॥ ౨౪ ॥ ఏవంమీమాం
సమానంతంనరానార్యోమరప్రభాః । ప్రత్యగృహ్ణన్మహాభాగంగీతవాద్యేనభూయసా ॥ ౨౫ ॥ పతి
మాగతమాకర్ణ్య భర్తుర్హర్షాతిసంభ్రమా । నిశ్చక్రామగృహాత్తూర్ణంరూపిణీ శ్రీరివాలయాత్ ॥
౨౬ ॥ పతివ్రతాపతింస్పృష్ట్వా ప్రేమోత్కంఠాశ్రులోచనా । మీలితాక్ష్యనమద్బుద్ధ్యామనసాపరిషస్వ
జే ॥ ౨౭ ॥ పత్నీంవీక్ష్య ప్రస్ఫురంతీం దేవీం వైమానికీమివ । దాసీనాంనిష్కకంఠీనాంమధ్యే భాంతీంసవిస్మి
తః ॥ ౨౮ ॥ ప్రీతస్స్వయంతయాయుక్తః ప్రవిష్టోనిజమందిరమ్ । మణిస్తంభశతోపేతంమహేంద్రభవ
నంయథా ॥ ౨౯ ॥ పయఃఫేననిభాశ్శయ్యాదాంతారుక్మపరిచ్ఛదాః । పర్యంకాహేమదండానిచామర
వ్యజనానిచ ॥ ౩౦ ॥ ఆసనానిచహైమానిమృదూపస్తరణానిచ । ముక్తాదామవిలంబీనివితానానిద్యుమం
తిచ ॥ ౩౧ ॥ స్వచ్ఛస్ఫటికకుడ్యేషుమహామారకతేషుచ । రత్నదీపాభ్రాజమానాలలనారత్నసంయు
తాః ॥ ౩౨ ॥ విలోక్యబ్రాహ్మణస్తత్రసమృద్ధీస్సర్వసంపదామ్ । తర్కయామాసనిర్వ్యగ్రస్స్వసమృద్ధి
మహైతుకీమ్ ॥ ౩౩ ॥ నూనంబతైతన్మమదుర్భగస్యశశ్వద్దరిద్రస్యసమృద్ధిహేతుః । మహావిభూతేరవ
లోకతోన్యోనైవోపపద్యేతయదూత్తమస్య ॥ ౩౪ ॥ నన్వబ్రువాణోదిశతేసమక్షంయాచిష్ణవేభూర్య
పిభూరిభోగః । పర్జన్యవత్తత్స్వయమీక్షమాణోదాశార్హకాణామృషభస్సఖామే ॥ ౩౫ ॥ కించిత్క
రోత్యుర్వపియత్స్వదత్తంసుహృత్కృతంఫల్గ్వపిభూరికారీ । మయోపనీతాంపృథుకైకముష్టింప్రత్య
గ్రహీత్ప్రీతియుతోమహాత్మా ॥ ౩౬ ॥ తస్యైవమేసౌహృదసఖ్యమైత్రీదాస్యంపునర్జన్మనిజన్మనిస్యాత్ ।

షచ అసావహంచ తస్య ఏతన్మమ- మహతీ విభూతిర్యస్య తస్య అవలోకాదన్యస్తు న సంభవేత్ ॥ ౩౪ ॥ ననుసచేదవలోకనమాత్రేణ మహదైశ్వర్యందత్తవాన్- తర్హి- ఇదం తుభ్యందత్తమితి కిం నావోచదత ఆహ ॥ నన్వితి ॥ ననుమేసఖా- సమక్షమబ్రువాణ ఏవ- యాచిష్ణవే యాచకాయ- భూరి బహ్వపి- దిశతే దదాతి అత్ర హేతుః- భూరిభోగః స్వయం- తత్ దేయం పర్జన్యవత్ ఈక్షమాణ ఇతి- అయమర్థః- స్వయంతావద్భూరిభోగః బహుభోగః ఆప్తకామత్వాల్లక్ష్మీపతిత్వాచ్చ- అతః యథా పారావారపరిపూరకః అతివదాన్యః పర్జన్యః కదాచిద్బహ్వపివర్షన్నల్పమేవమన్యమానః లజ్జయేవ సమక్షం అవర్షన్ రాత్రౌ నిద్రాణే కర్షకే తత్క్షేత్రమాప్లావయతి- ఏవం శ్రీకృష్ణోపి స్వభోగాపేక్షయా తద్దేయమింద్రాదిపదమపి తుచ్ఛం మన్వానః తస్యైవ భజనం బహుమన్యమానః సమక్షమబ్రువాణ ఏవ దదాతీతి ॥ ౩౫ ॥ తదేవాహ ॥ కించిదితి ॥ ఉరుబహ్వపి- స్వదత్తం యత్ తత్ కించిత్ కరోతి అల్పం మన్యతే- స్వసుహృత్కృతం ఫల్గ్వపి తుచ్ఛమపి- భూరికారీ బహుమన్యత ఇత్యర్థః- అత ఏవ మయా ఉపనీతాం సమీపం నీతాం- ప్రీతియుతః స్వయమేవ ప్రతిగృహీతవాన్ ॥ ౩౬ ॥ శ్రీకృష్ణస్య భక్తవాత్సల్యం దృష్ట్వా తద్భక్తిం ప్రార్థయతే ॥ తస్యేతి ॥ సౌహృదం ప్రేమ చ- సఖ్యం హితాశంసనం చ- మైత్రీ ఉపకారిత్వం చ- దాస్యం సేవకత్వం చ- తత్సమాహారైకవచనం- తస్య తత్సంబంధిభిః మే మమ స్యాత్- న తు- విభూతిః- కించ- మహానుభావేన తేనైవ విషజ్జతః విశేషేణ సంగం ప్రాప్నువతః- తద్భ

త్తేషు ప్రకృష్టస్సంగస్స్యాదితి ॥ ౩౭ ॥ నను భక్తైః ఫలం సంపదం ప్రాప్యైవ పునః పునర్భక్తిం కిమితి ప్రార్థ్యతే అత ఆహ ॥ భక్తాయేతి ॥ సంపదః కోశాదీన్ · రాజ్యం సైశ్వర్యం · విభూతీః కళత్రపుత్రాదీన్ · న సమర్థయతి న దదాతి · అపితు దృఢాం భక్తిమేవ · కుతః · అదీర్ఘబోధాయ అవివేకినే · మమ తు భక్త్యభావాదేవం జాతం అతస్తద్భక్తిరేవ మమాస్త్వితి భావః ॥ ౩౮ ॥ ఇత్థమితి ॥ త్యక్ష్యన్ శనైశ్శనైస్త్యాగమభ్యస్యన్ · జాయయా సహ బుభుజే ॥ ౩౯ ॥ శ్రీకృష్ణస్యైవం బ్రహ్మణ్యతా నాతిచిత్రమిత్యాహ ॥ తస్యేతి ॥ ౪౦ ॥ ఏవమితి ॥ అన్యైరజితమపి స్వభృత్యైః పరాజితం · దృష్ట్వా · తస్య ధ్యానం · తస్య వేగః · తేనోద్గ్రథితం ఆత్మబంధనమహంకారో యస్య సః · గతిమిత్యవివక్షితకం గంధామవిశేషణం · సతాం బ్రహ్మవిదాం ప్రాప్యమిత్యర్థః ॥ ౪౧ ॥ ఏతదితి ॥ ఏతత్ పృథుకోపాఖ్యానం · శ్రుత్వా తత్ర బ్రహ్మణ్యతాం విశేషతశ్శ్రుత్వేతి ॥ ౪౨ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం · ఏకాశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

మహానుభావేన గుణాలయేన విషజ్జతస్తత్పురుషప్రసంగః ॥ ౩౭ ॥ భక్తాయ చిత్రా భగవాన్ హి సంపదో రాజ్యం విభూతీర్న సమర్థయత్యజః । అదీర్ఘబోధాయ విచక్షణస్స్వయం పశ్యన్నిపాతం ధనినాం మదోద్భవమ్ ॥ ౩౮ ॥ ఇత్థం వ్యవసితో బుద్ధ్యా భక్తోఽతీవ జనార్దనే । విషయాన్ జాయయా త్యక్ష్యన్ బుభుజే నాతిలంపటః ॥ ౩౯ ॥ తస్య వై దేవదేవస్య హరేర్యజ్ఞపతేః ప్రభోః । బ్రాహ్మణాః ప్రభవో దైవం న తేభ్యో విద్యతే పరమ్ ॥ ౪౦ ॥ ఏవం స విప్రో భగవత్సుహృత్తదా దృష్ట్వా స్వభృత్యైరజితం పరాజితమ్ । తద్ధ్యానవేగోద్గ్రథితాత్మబంధనస్తద్ధామ లేభేఽచిరతస్సతాం గతిమ్ ॥ ౪౧ ॥ ఏతద్బ్రహ్మణ్యదేవస్య శ్రుత్వా బ్రహ్మణ్యతాం నరః । లబ్ధభావో భగవతి కర్మబంధాత్ప్రముచ్యతే ॥ ౪౨ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకాశీతితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

❖ సూర్యోపరాగే కురుక్షేత్రం ప్రతి శ్రీకృష్ణాదీనాం గమనకథాప్రారంభఘట్టః. ❖

శ్రీశుకః ॥ అథైకదా ద్వారకాయాం వసతో రామకృష్ణయోః । సూర్యోపరాగస్సుమహానాసీత్కల్పక్షయే యథా ॥ ౧ ॥ తం జ్ఞాత్వా పురుషా రాజన్ పురస్తాదేవ సర్వతః । స్యమంతపంచకం క్షేత్రం యయుశ్శ్రేయోవిధిత్సయా ॥ ౨ ॥ నిఃక్షత్రియాం మహీం కుర్వన్ రామశ్శస్త్రభృతాం వరః । నృపాణాం రుధిరౌఘేణ యత్ర చక్రే మహాహ్రదాన్ ॥ ౩ ॥ ఈజే స భగవాన్ రామో యత్రాస్పృష్టోఽపి కర్మణా । లోకస్య గ్రాహయన్నీశో యథాఽన్యోఽఘాపనుత్తయే ॥ ౪ ॥ మహత్యాం తీర్థయాత్రాయాం తత్రాగన్ భారతీః *ప్రజాః ॥ ౫ ॥ వృష్ణయశ్చ తథాఽక్రూరవసుదేవాహుకాదయః । యయుర్భారత తత్క్షేత్రం స్వమఘం క్షపయిష్ణవః ॥ ౬ ॥ గదప్రద్యుమ్నసాంబాద్యాస్సుచంద్రశుకసారణైః । ఆస్తేఽనిరుద్ధో రక్షాయాం కృతవర్మా చ యూథపః ॥ ౭ ॥ తే రథైర్దేవధిష్ణ్యాభైర్హయైశ్చ తరళప్లవైః । గజైర్నదద్భిరభ్రాభైర్నృభిర్విద్యాధరద్యుభిః ॥ ౮ ॥ వ్యరోచంత మహాతేజాః*పృథుకాంచనమాలినః । దివ్యస్రగ్వస్త్రసన్నాహాః కళత్రైః ఖేచరా ఇవ ॥ ౯ ॥ తత్ర స్నాత్వా మహాభాగా ఉపోష్య సుసమాహితాః । బ్రాహ్మణేభ్యో దదుర్ధేనూర్వాసస్స్రగ్రుక్మమాలినీః ॥ ౧౦ ॥ రామహ్రదేషు విధివత్పునరాప్లుత్య వృష్ణయః ।

శ్లో ॥ ద్వ్యశీతితమ ఆగత్య కురుక్షేత్రం రవిగ్రహే । వృష్ణీన్ దృష్ట్వా ముదా భూపాశ్చక్రుః కృష్ణకథా మిథః ॥ శ్రీకామసుహృదే కృష్ణః ప్రకట్యైవం ప్రపదం భువి । నందాదిసుహృదానందీ కురుక్షేత్రం జగామ సః ॥ అథేతి ॥ కల్పక్షయే యథా సర్వగ్రాస ఇత్యర్థః ॥ ౧ ॥ తమితి ॥ జ్యోతిర్విద్భిః కథ్యమానమాదావేవ జ్ఞాత్వా · స్యమంతపంచకం కురుక్షేత్రం ॥ ౨ ॥ అబ్రహ్మణ్యక్షత్రియవధస్థానత్వేన పరశురామస్యాఘాపనుత్తిస్థానత్వేన చ క్షేత్రస్య పాపనిరాసకత్వమాహ ద్వాభ్యాం ॥ నిఃక్షత్రియామితి ॥ ౩ ॥ ఈజ ఇతి ॥ అన్యః అవిద్వాన్ యథా ॥ ౪ ॥ మహత్యామితి ॥ ఆగన్ ఆజగ్ముః · భారతీః భారత్యః ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ గదేతి ॥ సుచంద్రశుకసారణైస్సహ అనిరుద్ధో ద్వారకాయాః రక్షాయామాస్తే · తథా కృతవర్మా చ యూథపః సేనానీః ॥ ౭ ॥ త ఇతి ॥ దేవధిష్ణ్యాభైః విమానసంకాశైః · తరళాస్తరంగాః తద్వత్ప్లవో గతిర్యేషాం తైః · విద్యాధరద్యుభిః విద్యాధరాణామివ ద్యుతిర్యేషాం తైః ॥ ౮ ॥ వ్యరోచంతేతి ॥ మహాతేజాః మహాతేజసః · దివ్యాః అత్యుత్తమాః · స్రగ్వస్త్రసన్నాహాః మోహంతే ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ రామేతి ॥ పునః అస్యేదుః · ఆప్లుత్య · యద్వా · తస్మిన్నేవాహని ముక్తిస్నానం కృత్వా ॥ ౧౧ ॥ స్వాయమితి ॥ స్నిగ్ధ

శీతలాచ్ఛాయాయేషాంఅంఘ్రిపానాంవృష్ణీనాంఅంఘ్రిషుమూలేషు॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ అన్యోన్యేతి॥ ప్రోత్ఫుల్లైఃహృద్వక్త్రసరోరుహైఃశ్రీఃశోభాయేషాంతే॥ ౧౬॥ స్త్రియఇతి॥ అతిసౌహృదేనయత్ స్మితంతేనఅమలాఃఅపాంగైఃదృశఃదృష్టయోయాసాంతాః-మిథఃసంవీక్ష్యదోర్భిఃఅభిరెమిరెఆలింగనంకృతవత్యః॥ ౧౭॥ ౧౮॥ పృథేతి॥ సంకథయామిథస్సప్రేమగోష్ఠ్యా॥ ౧౯॥ తామేవ వసుదేవపృథయోఃసంకథామాహచతుర్భిః॥ ఆర్యేతి॥ అకృతాశిషంఅపూర్ణమనోరథం॥ ౨౦॥ సుహృదఇతి॥ అదక్షిణంఅననుకూలం-తంస్వజనమపిసంతంసుహృదాదయోనానుస్మరంతి- అతఃమస్మైవదైవంప్రతికూలంయుష్మాకంకోపరాధఇతిభావః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ఈశవశత్వ

దదుస్సువర్ణంద్విజాగ్ర్యేభ్యఃకృష్ణేనోభక్తిరస్త్వితి। ౧౧ ।స్వయంచతదనుజ్ఞాతావృష్ణయఃకృష్ణదేవతాః। భుక్త్వోపవివిశుఃకామంస్నిగ్ధచ్ఛాయాంఘ్రిపాంఘ్రిషు। ౧౨। తత్రాగతాన్తేదదృశుస్సుహృత్సంబంధిబాంధవాన్। మత్స్యోశీనరకౌసల్యవిదర్భకురుసృంజయాన్। ౧౩।కాంభోజమద్రకైకేయాన్కుంతీనారట్టకేరళాన్। అన్యాంశ్చైవాత్మపక్షీయాన్పరాంశ్చశతశోనృపాన్। ౧౪ ॥ నందాదీన్సుహృదోగోపాన్గోపీశ్చోత్కంఠితాశ్చిరమ్। ౧౫। అన్యోన్యసందర్శనహర్షరంహసాప్రోత్ఫుల్లహృద్వక్త్రసరోరుహశ్రియః। ఆశ్లిష్యగాఢంనయనైస్స్రవజ్జలాహృష్యత్త్వచోరుద్ధగిరోయయుర్ముదమ్॥ ౧౬॥ స్త్రియశ్చసంవీక్ష్యమిథోతిసౌహృదస్మితామలాపాంగదృశోభిరేమిరే। స్తనైస్స్తనాన్కుంకుమపంకరూషితాన్నిహత్యదోర్భిఃప్రణయాశ్రులోచనాః। ౧౭ ॥ తతోభివాద్యతేవృద్ధాన్యవిష్ఠైరభివందితాః। స్వాగతంకుశలంపృష్ట్వాచక్రుఃకృష్ణకథామిథః॥౧౮।పృథాభ్రాతౄన్స్వసౄర్వీక్ష్యతత్పుత్రాన్పితరావపి। భ్రాతృపత్నీర్ముకుందంచజహౌసంకథయాశుచః॥౧౯। కుంత్యువాచ॥ ఆర్యభ్రాతరహంమన్యేఆత్మానమకృతాశిషమ్। యతఆపత్సుమద్వార్తాంనానుస్మరతసత్తమాః॥ ౨౦। సుహృదోజ్ఞాతయఃపుత్రాభ్రాతరఃపితరావపి। నానుస్మరంతిస్వజనంయస్యదైవమదక్షిణమ్। ౨౧। వసుదేవః॥ అంబమాస్మానసూయేథాదేవక్రీడనకాన్నరాన్। ఈశస్యహివశేలోకఃకురుతేకార్యతేథవా॥ ౨౨॥ కంసప్రతాపితాస్సర్వేవయంయాతాదిశందిశమ్। ఏతర్హ్యేవపునస్స్థానందైవేనాసాదితాస్స్వసః। ౨౩। శ్రీశుకః॥ వసుదేవోగ్రసేనాద్యైర్యదుభిస్తేర్చితానృపాః। ఆసన్నచ్యుతసందర్శనపరమానందనిర్వృతాః॥ ౨౪। భీష్మోద్రోణోంబికాపుత్రోగాంధారీససుతాతథా। సదారాఃపాండవాఃకుంతీసంజయోవిదురఃకృపః॥ ౨౫॥ కుంతిభోజోవిరాటశ్చభీష్మకోనగ్నజిన్మహాన్। పురుజిద్ద్రుపదశ్శల్యోధృష్టకేతుశ్చకాశిరాట్। ౨౬॥ దమఘోషోవిశాలాక్షోమైథిలోమద్రకేకయౌ। యుధామన్యుస్సుశర్మాచససుతాబాహ్లికాదయః। ౨౭ ॥ రాజానోయేచరాజేంద్రయుధిష్ఠిరమనువ్రతాః। శ్రీనికేతంవపుశ్శౌరేస్సస్త్రీకావీక్ష్యవిస్మితాః। ౨౮ ॥ అథతేకృష్ణరామాభ్యాంసమ్యక్ప్రాప్తసమర్హణాః। ప్రశశంసుర్ముదాయుక్తావృష్ణీన్కృష్ణపరిగ్రహాన్। ౨౯। అహోభోజపతేయూయంజన్మభాజోనృణామిహ। యత్పశ్యథాసకృత్కృష్ణందుర్దర్శమపియోగినామ్॥ ౩౦। యద్విశ్రుతిశ్శ్రుతినుతేదమలంపునాతిపాదావనేజనపయశ్చవచశ్చశాస్త్రమ్। భూఃకాలభర్జితభగాపియదంఘ్రిపద్మస్పర్శోత్థశక్తిరభివర్షతినోఖిలార్థాన్। ౩౧।తద్దర్శనస్పర్శ

నేవాహ॥కంసప్రతాపితాఇతి॥ హేస్వసఃఏతర్హ్యేవసంప్రత్యేవ॥౨౩॥౨౪॥౨౫॥౨౬॥ ౨౭॥రాజానఇతి॥ యుధిష్ఠిరంఅనువ్రతాఃతేనరాజసూయేజితత్వాత్॥ ౨౮॥ ౨౯॥ అహోఇతి॥ జన్మభాజఃనృణాంమధ్యేసఫలజన్మానః॥౩౦॥కించ-నకేవలంతస్యదర్శనమేవ అపితుఅత్యంతదుర్లభంబహుయుష్మాకంస్వతస్సంపన్నమిత్యాహద్వాభ్యాం॥ యదితి॥ యదితిస్పృథక్పదంయస్యేత్యర్థః- విశ్రుతిఃకీర్తిః- శ్రుతిభిఃవేదైః నుతాస్తుతా- ఇదంవిశ్వంఅలంఅత్యర్థంపునాతి- యస్యపాదావనేజనపయఃగంగాచ-యస్యవచఃవాశాస్త్రంచ- వేదాఖ్యం- విశ్వంపునాతి-కించ కాలేనభర్జితఃదగ్ధఃభగఃమాహాత్మ్యంయస్యాస్సా- తథావిధాపియస్యఅంఘ్రిపద్మస్పర్శేనఉత్థాఆవిర్భూతా- శక్తిర్యస్యాస్సా- నఃఅస్మాకం- అఖిలానర్థాన్అభితోవర్షతి॥ ౩౧॥ తదితి॥ దర్శనంచ- స్పర్శనంచ-

అనుపథః అనుగతిశ్చ - ప్రజల్పో గోష్ఠీచ - శయ్యాశయనంచ - ఆసనంచ - అశనంభోజనంచ - యానబంధః వివాహసంబంధః - సపిండబంధః దైహికసంబంధః - తేననహవర్తమానః - తేన శ్రీకృష్ణేన సహదర్శనాద్యుపలక్షితః సయానసపిండసంబంధో యేషాంవృష్ణీనాం - కించ. యేషాంవః గృహే విష్ణుః స్వయంఆసఆవిరభూత్ - యేషాంవః నరయవర్త్మని ప్రవృత్తిమార్గే - ప్రవర్తమానానాం స్వర్గాపవర్గాభ్యాం విరమయతి వితృష్ణాంకరోతీతితథానః - తేయూయంజన్మభాజఇతి యద్వా - ఇతిసామాన్యనిర్దేశః సఇత్యర్థః - సవిష్ణుఃస్వయంయేషాం వోనిరయవర్త్మని సంసారకారణగృహే వర్తమానానామపి - బధ్యతే సంబధ్యతఇతిబంధః దర్శనాదిభిః సంబంధస్సన్ స్వర్గాపవర్గ విరమః ఆసపరమసుఖప్రదోబభూవేత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ నందఇతి ॥ అనస్థాపైఃరితత్రైవ వాసచికీర్షయా శకటేషుస్థాపితైః రథైః నస్వహ గతైరిత్యర్థః ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ వసుదేవఇతి ॥ వసుదేవస్తం పరిష్వజ్య ప్రేమవిహ్వలో బభూవేతిశేషః ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ తావితి ॥ తౌసుతౌపరిరభ్యనందః యశోదాచ విరహశోకాత్ శుచః అశ్రూణివిజహతుః ముముచతుః - యద్వా - శుచః పుత్రవిరహశోకాన్ విజహతుః తత్యజతురిత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ రోహిణీతి ॥ వ్రజేశ్వరీంయశోదాం ॥ ౩౮ ॥ కేతి ॥ అనివృత్తాంనివృత్తికారణేసత్యపిఅనువర్తమానాం - ఐంద్రమైశ్వర్యం అవాప్య

నానుపథప్రజల్పశయ్యాసనాశనసయానసపిండబంధః । యేషాంగృహేనిరయవర్త్మని వర్తతాంవ

స్స్వర్గాపవర్గవిరమస్స్వయమాసవిష్ణుః ॥ ౩౨ ॥ శ్రీశుకః ॥ నందస్తత్రయదూన్ ప్రాప్తాన్‌జ్ఞా

త్వాకృష్ణపురోగమాన్ । తత్రాగమద్వృతోగోపైరనస్థార్థైర్దిదృక్షయా ॥ ౩౩ ॥ తందృష్ట్వావృ

ష్ణయోహృష్టాస్తన్వఃప్రాణమివోత్థితాః । పరిషస్వజిరేగాఢంచిరదర్శనకాతరాః ॥ ౩౪ ॥ వసుదేవః

పరిష్వజ్యసంప్రీతఃప్రేమవిహ్వలః । స్మరన్ కంసకృతాన్ క్లేశాన్ పుత్రన్యాసంచగోకులే ॥ ౩౫ ॥ కృష్ణ

రామౌపరిష్వజ్యపితరావభివాద్యచ । నకించనోచతుఃప్రేమ్ణాసాశ్రుకంఠౌకురూద్వహ ॥ ౩౬ ॥ తా

వాత్మాంకేసమారోప్యబాహుభ్యాంపరిరభ్యచ । యశోదాచమహాభాగాసుతౌవిజహతుశ్శుచః ॥ ౩౭ ॥

రోహిణీదేవకీచాథపరిష్వజ్యవ్రజేశ్వరీమ్ । స్మరంత్యౌతత్కృతాంమైత్రీంబాష్పకంఠ్యౌసమూచతుః ॥

౩౮ ॥ కావిస్మరేతవాంమైత్రీమనివృత్తాంవ్రజేశ్వరి । అవాప్యాప్యైంద్రమైశ్వర్యంయస్యానేహప్ర

తిక్రియా । ౩౯ ॥ ఏతావదృష్టపితరౌయువయోస్మపిత్రోస్సంప్రీణనాభ్యుదయతోషణపాలనాని ।

ప్రాప్యోషతుర్భవతిపక్ష్మహయద్వదక్ష్ణోర్న్యస్తావకుత్రచభయానసతాంపరస్స్వః ॥ ౪౦ ॥ శ్రీశుకః ॥

గోప్యశ్చకృష్ణముపలభ్యచిరాదభీష్టంయత్ప్రేక్షణేదృశిషుపక్ష్మకృతంశపంత్యః । దృగ్భిర్హృదీకృతమ

లంపరిరభ్యసర్వాస్తద్భావమాపురపినిత్యయుజాందురాపమ్ ॥ ౪౧ ॥ భగవాంస్తాస్తథాభూతావివిక్త

ఉపసంగతః । ఆశ్లిష్యానామయంపృష్ట్వాప్రహసన్నిదమబ్రవీత్ ॥ ౪౨ ॥ అపిస్మరథనస్సఖ్యస్స్వానామ

ర్థచికీర్షయా । గతాంశ్చిరాయితాన్ శత్రుపక్షక్షపణచేతసః ॥ ౪౩ ॥ అప్యవధ్యాయథాస్మాన్స్వి

దకృతజ్ఞవిశంకయా । నూనంభూతానిభగవాన్యునక్తివియునక్తిచ ॥ ౪౪ ॥ వాయుర్యథాఘనానీ

కంతృణతూలరజాంసివా । సంయోజ్యాక్షిపతేభూయస్తథాభూతానిభూతకృత్ ॥ ౪౫ ॥ మయిభక్తి

ర్హిభూతానామమృతత్వాయకల్పతే । దిష్ట్యాయదాసీన్మత్స్నేహోభవతీనాంమదాపనః ॥ ౪౬ ॥

ప్రస్యాపియస్యాః ప్రతిక్రియాకర్తుంనశక్యతఇత్యర్థః ॥ ౩౯ ॥ తత్కృతాంమైత్రీమాహతుః ॥ ఏతావితి ॥ నదృష్టౌపితరౌయాభ్యాంతౌ వస్తుతస్తుఅజన్మత్వాదేవాదృష్టపితరౌ - హేభవతి - యువయోఃపిత్రోః న్యస్తావేతౌ - సంప్రీణనాదీని ప్రాప్య - అకుత్రచభయౌ క్వచిదపి భయరహితౌభూత్వా ఊషతుః వాసంచక్రతుః - కథంభూతయోః అక్ష్ణోః నేత్రయోః - రక్షకంపక్ష్మ యద్వత్ తథారక్షకయోః యువయోః యుక్తమేతత్ - యతఃసతాంపరః స్వఇతినాస్తివైషమ్యమితి ॥ ౪౦ ॥ గోప్యఇతి ॥ అభీష్టత్వేలింగం - యస్యకృష్ణస్య ప్రేక్షణే దృశిషునేత్రేషు వ్యవధాయకపక్ష్మకృతంవిధాతారంశపంత్యః - దృగ్భిః నేత్రద్వారైః - హృదీకృతం హృదయేప్రవేశితం - పరిరభ్య - తద్భావంతదాత్మ తాంప్రాపుః - అపినిత్యయుజాంఆరూఢయోగినామపి ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ అపీతి ॥ చిరాయితాన్ విలంబితాన్ - అత్రాస్థితుః శత్రూణాంపక్షస్యక్ష పణేచేతోయేషాంతాన్ ॥ ౪౩ ॥ అపీతి ॥ అపిస్విత్ కింవా - అస్మాన్ అవధ్యాయథ అవజానీథ - అకృతజ్ఞాఏతఇతి విశంకయా - ఈషచ్ఛంకయా నశంకామాత్రం - కింతునిశ్చితమేవైతత్ - పరిత్యజ్యగతత్వాదితి చేదతఆహ - నూనమితి ॥ ౪౪ ॥ ఏతత్సదృష్టాంతమాహ ॥ వాయురితి ॥ ఆ క్షిపతేఆక్షిప్యపృథక్కరోతీత్యర్థః ॥ ౪౫ ॥ అపిచ అతిభద్రమిదంయదుతభవతీనాంమద్వియోగేనమత్ప్రేమాతిశయోజాత ఇత్యాహ ॥ మయీతి ॥ మయిభక్తిమాత్రమేవతావదమృతత్వాయకల్పతే - యత్తుభవతీనాంమత్స్నేహఆసీత్ తద్దిష్ట్యాఅతిభద్రం - కుతః మదాపనః మ

త్వాప్రపక ఇతి॥ ౪౬॥ కీదృశః త్వం యం చ వయం స్నేహేన ప్రాప్స్యామ ఇత్యపేక్షాయామాత్మస్వరూపమాహ॥ అహమితి॥ హే అంగనాః భౌతికాదీనాం శరావసైంధవాదీనాం- యథా ఆకాశాదిపంచమహాభూతాన్యాద్యంతాదిరూపాణి- ఏవం సర్వభూతానాం జరాయుజాదీనామాద్యంతాదిరహం- అతో వ్యాపకం మాం భవత్యః ప్రాప్తా ఏవేతి ॥ ౪౬ ॥ నను చతుర్విధభూతగ్రామాణాం తద్భోక్తా ఆత్మైవాద్యంతాదిరూపః- తస్మింశ్చ సర్వవ్యాపకే సర్వభూతాని వర్తంత ఇతి కుతస్త్వత్ప్రాప్తిరస్మాకమిత్యత ఆహ॥ ఏవమితి॥ అయమర్థః- యథా శరావాదీనాం భౌతికానాం మహాభూతాన్యాద్యంతరూపాణి- ఏవమేవ ఏతాని చతుర్విధాని భూతాన్యపి భౌతికత్వావిశేషాత్స్వకారణేషు భూతేష్వేవ వర్తంతే- న తు భోక్తర్యాత్మని- ఆత్మా తు తేషు భూతేషు ఆత్మనా భోక్తృరూపేణ తతః వ్యాప్తః- న కారణత్వేన- అథ తు- తదుభయం భూతభౌతికరూపం భోగ్యం- భోక్తారం చాత్మానం మయ్యక్షరే పరిపూర్ణే ఆభాంతం పశ్యతేతి॥ ౪౭॥ అధ్యాత్మేతి॥ అధ్యాత్మవిద్యయా తచ్ఛిక్షయా స్వరూపోపదేశేన- శిక్షితాః బోధితాః- తస్య అనుస్మరణేన ధ్వస్తః జీవకోశః లింగం యాసాం తాః- తమేవ అధ్యగన్ ప్రాపుః॥ ౪౮॥ ఏవం ప్రాప్తా అపి కృష్ణః పునర్గృహవ్యాసంగేన మా పయాత్వితి తచ్చరణస్మరణం ప్రార్థయంతే॥ ఆహురితి॥ హే నలిననాభ తే పదారవిందం యోగేశ్వరైః హృది విచింత్యం- గేహం జుషాం గృహసేవినామపి- మనసి సదా ఉదియాత్ ఆవిర్భవేత్॥ ౫౦॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ద్వ్యశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

అహం హి సర్వభూతానామాదిరంతోంతరం బహిః। భౌతికానాం యథా ఖం వార్భూర్వాయుర్జ్యోతిరంగనాః॥ ౪౬ ॥ ఏవం హ్యేతాని భూతాని భూతేష్వాత్మాత్మనా తతః। ఉభయం మయ్యథ పరే పశ్యతాభాంతమక్షరే। ౪౭। శ్రీశుకః॥ అధ్యాత్మవిద్యయా గోప్య ఏవం కృష్ణేన శిక్షితాః। తదనుస్మరణధ్వస్తజీవకోశాస్తమధ్యగన్॥ ౪౮ ॥ ఆహుశ్చ తే నలిననాభ పదారవిందం యోగేశ్వరైర్హృది విచింత్యమగాధబోధైః। సంసారకూపపతితోత్తరణావలంబం గేహం జుషామపి మనస్యుదియాత్సదా నః॥ ౫౦॥

❋❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- ద్వ్యశీతితమోధ్యాయః ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః॥ తథానుగృహ్య భగవాన్గోపీనాం స గురుర్గతిః। యుధిష్ఠిరమథాపృచ్ఛత్సర్వాంశ్చ సుహృదోవ్యయమ్ ॥ ౧ । త ఏవం లోకనాథేన పరిపృష్టాస్సుసత్కృతాః। ప్రత్యూచుర్హృష్టమనసస్తత్పాదేక్షాహతాంహసః॥ ౨॥ కుతోశివం త్వచ్చరణాంబుజాసవం మహన్మనస్తో ముఖనిస్సృతం క్వచిత్। పిబంతి యే కర్ణపుటైరలం ప్రభో దేహంభృతాం దేహకృదస్మృతిచ్ఛిదమ్ । ౩ ॥ హి త్వాత్మధామవిధుతాత్మకృతత్ర్యవస్థమానందసంప్లవమఖండమకుంఠబోధమ్। కాలోపసృష్టనిగమావన ఆత్తయోగమాయాకృతిం పరమహంసగతిం నతాస్స్మః ॥ ౪ । శ్రీశుకః ॥ ఇత్యుత్తమశ్లోకశిఖామణిం జనేష్వభిష్టువత్స్వంధకకౌరవస్త్రియః। సమేత్య గోవిందకథా మిథోగృణంస్త్రిలోకగీతాః శృణు వర్ణయామి తే॥ ౫॥ ద్రౌపదీ॥ హే వైదర్భ్యచ్యుతే భద్రే హే జాంబవతి కౌసలే। హే సత్యభామే కాళింది శైబ్యే రోహిణి లక్ష్మణే । ౬ ॥ హే కృష్ణపత్న్య ఏతన్మే బ్రూత వో భగవాన్యయమ్। ఉపయేమే యథా లోకమనుకుర్వన్స్వ

శ్లో॥ త్ర్యశీతితమ ఏవం చ స్త్రీణాం కృష్ణకథోత్సవే। ద్రౌపద్యై కృష్ణభార్యాభిరుక్తాస్స్వస్వకరగ్రహాః ॥ తథేతి॥ అవ్యయం కుశలం॥ ౧॥ త ఇతి॥ తత్పాదేక్షయా హతమంహో యేషాం తే॥ ౨॥ కుత ఇతి॥ మహతాం మనస్తః మనసః స్వకాశాత్- ముఖద్వారతో నిస్సృతం క్వచిత్ కదాచిత్ దేహభృతాం దేహధారిణాం- దేహకృచ్చాసావస్మృతిశ్చ అవిద్యా- తాం ఛినత్తీతి తథా తం- దేహకృదీశ్వరః తద్విషయాజ్ఞానచ్ఛిదం వా॥ ౩॥ హి త్వేతి॥ హి త్వేతి పదద్వయం- త్వా త్వాం హి ఏవార్థే- త్వామేవ నతాస్స్మ ఇత్యర్థః- కథంభూతం- ఆత్మధామ్నా స్వరూపప్రకాశేన- విధుతాః నిరస్తాః- ఆత్మకృతాః బుద్ధినిమిత్తాః తిస్రః అవస్థాః యస్మిన్ తం- అత ఏవ ఆనందసంప్లవం సర్వానందకదంబరూపం- అఖండం అపరిచ్ఛిన్నం- యతః న కుంఠః అకుంఠః బోధః చిచ్ఛక్తిర్యస్య తం- నన్వేవంరూపతా శ్రీకృష్ణస్య కుతః- అస్మదాదివద్దేహప్రతీతేరత ఆహుః- కాలోపసృష్టేతి- కాలేన ఉపసృష్టా విప్లుతాశ్చ తే నిగమాశ్చ తేషాం అవనే రక్షణార్థం- ఆత్తా ఉపాత్తా- యోగమాయయా ఆకృతిః రామకృష్ణాకారమూర్తిర్యేన తం- పరమహంసానాం గతిం త్వాం- అతస్త్వమేవంరూపత్వాదస్మాకం చ తథాన్యాయయా ఏతత్స్వర్వైః పరిత్యాజ్య త్వమేవ నతాస్స్మ ఇతి- యద్వా- త్వా నుతి ప్రకరణాత్ జ్ఞాతవ్యం- త్వాం నతాస్స్మః- కిం కృత్వా హిత్వా- కిం ఆత్మధామ ఆత్మశరీరం ధామ గృహం- తచ్చ దేహగేహసంగం పరిత్యజ్యేత్యర్థః- నమామ నమస్య ॥ ౪॥ ఇత్థీతి॥ త్రిషు లోకేషు గీతాః॥ ౫॥ హే వైదర్భీతి ॥ హే కౌసలే సత్యే- శైబ్యే- మిత్రవిందే రోహిణి- రోహిణీ నామ కాచిత్పట్టమహిషీ తుల్యా॥ ౬॥ హే కృష్ణపత్న్య ఇతి॥ అనాయ

హేకృష్ణపత్న్యః॥ ౭॥ చైద్యాయేతి॥ మామ్-అర్పయితుం-సంపాదయితుం-రాజసు-జరాసంధాదిషు-ఉద్యతకార్ముకేషు-సత్సు-అజేయాః-యేభటాః-తేషాం-శేఖరితాః-మకుటవత్కృతాః-అంఘ్రిరేణవో-యేన-తేషాం-మూర్ధ్ని-స్వపదం-దధదిత్యర్థః-తస్య-శ్రీనికేతస్య-చరణః-మమ-అర్చనాయాస్తు॥ ౮॥ య ఇతి॥ సనాభేః-భ్రాతుః-వధేన-సింహకృతేన-తప్తం-హృత్-యస్య-తేన-మే-తతేన-తాతేన-లిప్తం-అభిశాపం-దుర్యశః-అపమార్ష్టుం-పరిహర్తుం-ఋక్షరాజం-జిత్వా-రత్నం-స్యమంతకం-ఉపాజహార-ఆనీతవాన్-అథ-అనంతరం-మత్పిత్రే-రత్నమదాత్-తేన-స్వాపరాధేన-భీతః-స-మే-పితా-ప్రభవే-శ్రీకృష్ణాయ-మాం-అదిశత్-అదిశత్-దదావిత్యర్థః-దత్తాం-అన్యేభ్యః-రాదిభ్యః-ప్రతిశ్రుతామపీత్యర్థః॥ ౯॥ ప్రాజ్ఞాయేతి॥ దేహకృత్-పితా-అముం-శ్రీకృష్ణం-నిజనాథం-స్వామినం-దైవం-ఈశ్వరం-సీతాపతిం-ప్రాజ్ఞాయ-అవిజ్ఞాయ-త్రినవహాని-హ్రస్వం-ఛందోనురోధేన-సప్తవింశతిదినాని-అమునా-అభ్యయుధ్యత-పరీక్షితం-సంజాతాపరీక్షః-అయం-సః-పరీక్షితః-ఇతి-సాక్షాత్సీతాపతిరేవాసావితి-జ్ఞాత్వా-పాదౌ-ప్రగృహ్య-మణినాసహ-మాం-అర్హణం-ఉపాహరత్-అర్హణతయా-సమర్పితవాన్-అహోవాత-హీనా-త్వమపి-శ్రేష్ఠాసి-నేత్యాహ-అముష్యాహం-దాసీతి॥ ౧౦॥ తప ఇతి॥ సఖ్యా-అర్జునేన-తస్య-గృహమార్జనీ-గృహసంమార్జనకర్త్రీ॥ ౧౧॥ య ఇతి॥ శునాం-యూథగతం-స్వబలిం-ద్విపారిః-సింహ-ఇవేతి-మే-భ్రాతౄంశ్చ-అపకురుతః-అపకారం-కుర్వతః-విజిత్య-

మాయయా ॥ ౭ ॥ రుక్మిణీ॥ చైద్యాయమార్పయితుముద్యతకార్ముకేషు రాజస్వజేయభటశేఖరితాంఘ్రిరేణుః। నిన్యే మృగేంద్ర ఇవ భాగమజావియూథాత్తచ్ఛ్రీనికేతచరణోస్తు మమార్చనాయ॥ ౮॥ సత్యభామా ॥ యో మే సనాభివధతప్తహృదా తతేన లిప్తాభిశాపమపమార్ష్టుముపాజహార। జిత్వర్క్షరాజమథ రత్నమదాత్స తేన భీతః పితాదిశత మాం ప్రభవేపి దత్తామ్॥ ౯ ॥ జాంబవతీ॥ ప్రాజ్ఞాయ దేహకృదముం నిజనాథదైవం సీతాపతిం త్రినవహాన్యమునాభ్యయుధ్యత్ । జ్ఞాత్వా పరీక్షిత ఉపాహరదర్హణం మాం పాదౌ ప్రగృహ్య మణినాహమముష్య దాసీ॥ ౧౦॥ కాళిందీ॥ తపశ్చరంతీమాజ్ఞాయ స్వపాదస్పర్శనేచ్ఛయా। సఖ్యోపేత్యాగ్రహీత్పాణిం సాహం తద్గృహమార్జనీ॥౧౧॥ భద్రా॥ యో మాం స్వయంవర ఉపేత్య విజిత్య భూపాన్నిన్యే శ్వయూథగమివాత్మబలిం ద్విపారిః। భ్రాతౄంశ్చ మేపకురుతస్స్వపురం శ్రియౌకస్తస్యాస్తు మేనుభవమంఘ్ర్యవనేజనిత్వమ్॥ ౧౨॥ సత్యా ॥ సప్తోక్షణోతిబలవీర్యసుతీక్ష్ణశృంగాన్ పిత్రా కృతాన్ క్షితిపవీర్యపరీక్షణాయ। తాన్ వీరదుర్మదహనస్తరసా నిగృహ్య క్రీడన్ బబంధ హ యథా శిశవోజతోకాన్॥౧౩॥ య ఇత్థం వీర్యశుల్కాం మాం దాసీభిశ్చతురంగిణీమ్। పథి నిర్జిత్య రాజన్యాన్నిన్యే తద్దాస్యమస్తు మే॥ ౧౪ ॥ మిత్రవిందా॥ పితా మే మాతులేయాయ స్వయమాహూయ దత్తవాన్। కృష్ణే కృష్ణాయ తచ్చిత్తామక్షౌహిణ్యా సఖీజనైః॥ ౧౫॥ అస్య మే పాదసంస్పర్శో భవేజ్జన్మని జన్మని। కర్మభిర్భ్రామ్యమాణాయా యేన తచ్ఛ్రేయ ఆత్మనః ॥ ౧౬ ॥ లక్ష్మణా ॥ మమాపి రాజ్ఞ్యచ్యుతజన్మకర్మ చ శ్రుత్వా ముహుర్నారదగీతమాసీత్। చిత్తం ముకుందే కిల పద్మహస్తయా వృతస్సుసంమృశ్య విహాయ లోకపాన్॥ ౧౭॥ జ్ఞాత్వా మమ మతం సాధ్వి పితా దుహితృవత్సలః। బృహత్సేన ఇతి ఖ్యాతస్తత్రోపాయమచీకరత్ ॥ ౧౮॥ యథా స్వయంవరే రాజ్ఞి మత్స్యః పార్థేప్సయా కృతః। అయం తు

శ్రియౌకః-శ్రీనివాసః-తస్య-అంఘ్ర్యవనేజనిత్వం-చరణక్షాళనకర్తృత్వం-అనుభవం-ప్రతిజన్మ-మే-అస్తు॥ ౧౨॥ సప్తేతి॥ సప్త-ఉక్షణః-వృషభాన్-బలం-చ-వీర్యం-ప్రభావశ్చ-తీక్ష్ణశృంగాణి-చ-అతిశయితాని-యేషాం-తాన్-మే-పిత్రా-కృతాన్-సంపాదితాన్-బలీయసే-మాం-దాతుం-క్షితిపానాం-వీర్యస్య-బలస్య-పరీక్షణాయ-తాన్-ప్రసిద్ధాన్-వీరాణాం-దుర్మదం-ఘ్నంతి-యే-తాన్-తరసా-శీఘ్రమేవ-నిగృహ్య-దమయిత్వా-క్రీడన్-అనాయాసేనైవ-బబంధ-అజతోకాన్-అజాపత్యాని ॥ ౧౩॥ య ఇతి ॥ వీర్యమేవ-శుల్కం-దేయం-యస్యాః-తాం-దాసీభిః-సహ-చతురంగిణీం-గజాశ్వాదిసేనాయుక్తాం-మాం-పురీం-నిన్యే॥ ౧౪॥ పితేతి॥ కృష్ణే-హే-ద్రౌపది-తస్మిన్నేవ-చిత్తం-యస్యాః-తాం-మాం-అక్షౌహిణ్యా-సేనయా-సహ-సఖీజనైశ్చ-సహ॥౧౫॥ అస్యేతి॥ యేన-పాదసంస్పర్శేన-ఆత్మనః-మే-తత్-కైవ[illegible]-శ్రేయః-భవేత్-యద్వా-యేన-కారణేన-ఆత్మనో-జీవస్య-తత్-శ్రేయః-స-ఏవ-పురుషార్థ-ఇతి॥ ౧౬॥ మమేతి॥ రాజ్ఞి-హే-ద్రౌపది-యథా-మిత్రవిందాయాః-తథా-మమాపి-చిత్తం-ముకుందవిషయమాసీత్-సుసంమృశ్య-సుష్ఠు-విచార్య-పద్మహస్తయా-శ్రియా-వృతః-కిల-అతః-మమాపి-చిత్తం-శ్రీముకుందే-ఆసీదితి॥ ౧౭॥ జ్ఞాత్వేతి॥ తత్ర-శ్రీకృష్ణప్రాప్త్యై-అచీకరత్-కారయామాస॥ ౧౮॥ యథేతి॥ యథా-రాజ్ఞి-తవ-స్వయంవరే-పార్థస్య-ఈప్సయా-అర్జునమిచ్ఛయా-కృతః-మత్స్యః-యంత్రం-కారితవాన్-పాఠాంతరే-పార్థస్య-ఇషుణా-అపాకృతః-తర్హి-మమాపి-అర్జునస్య-వివకింనా-విద్యుల్ల

త్రాహ- అయంత్వితి- సమతోప్యబహిరేవాచ్ఛన్నః నాంతః- అతః స్తంభసంఙ్ఞయా ఊర్ధ్వాదృష్ట్యాదృశ్యకే అయంతుసతథా- కింతు స్తంభమూలేనిహితకలశజలే కేవలందృశ్యతే అతోదృష్టేరథస్తాదపిచలక్ష్యమితి అతః శ్రీకృష్ణవ్యతిరకేణనకస్యాపిభేద్యఇతిభావః ౧౯॥ ౨౦॥ పిత్రేతి॥ మత్స్యం వేద్ధుం- పరిషదిసంసది- మద్ధియః మయ్యేవధీర్యేషాంతఇతి- అన్యచిత్తాః వేద్ధుంనశక్తాఇతిభావః॥ ౨౧॥ తదేవాహ॥ ఆదాయేతి॥ అమునాచాపేన॥ ౨౨॥ సజ్జమితి॥ నావిదన్ తదవస్థితిమితి- మాగధాదీనాంక్రియాశక్తిరేవ- నతులక్ష్యేఖిజ్ఞతేతి భావః॥ ౨౩॥ మత్స్యేతి॥ యత్తోయత్నవాన్- అస్రుజత్ ముమోచ సబాణోమత్స్యంనాచ్ఛినత్- పరంకేవలంపస్పర్శ- జ్ఞానవానప్యర్జునోబలేనాపూర్ణఇత్యర్థః॥ ౨౪॥ ౨౫॥ తస్మిన్నితి॥ అభిజితిసర్వార్థసాధకేముహూర్తే॥ ౨౬॥ ౨౭॥ భగవత్ప్రాప్తిహర్షనిర్భరేణత్మానమేవానువర్ణయంత్యాహద్వాభ్యాం॥ తదితి॥ తత్తదా- అహంకలౌకలస్వనా- నూపురాయమోస్తాభ్యాం- పద్భ్యాంరంగంప్రావిశం- కనకే ఉజ్వలాంరత్నమాలాంనివీయప్రావృత్య- పరిధాయచనీవీబంధనేన- కౌశికాగ్ర్యేఉత్తమకౌశేయవస్త్రే - సవ్రీ

బహిరాచ్ఛన్నోన్న దృశ్యతేసజలేపరమ్। ౧౯। శ్రుత్వైవతత్సర్వతోభూపా ఉపేయుర్మాత్స్యితుఃపు
రమ్। సర్వాస్త్రశస్త్రతత్త్వజ్ఞాస్సోపాధ్యాయాస్సహస్రశః। ౨౦। పిత్రాసంపూజితాస్సర్వేయ
థావీర్యంయథావయః। ఆదదుస్సశరంచాపం వేద్ధుం॰ పరిషదిమద్ధియః॥ ౨౧। ఆదాయవ్యసృజన్ కేచిత్స
జ్జీకర్తుమనీశ్వరాః। ఆకోటిజ్యాంసమాకృష్య పేతురేకేమునాహతాః। ౨౨। సజ్జంధృత్వా పరేవీరా
మాగధాంబష్ఠచేదిపాః। భీమోదుర్యోధనః కర్ణో నావిదం స్తదవస్థితిమ్। ౨౩। మత్స్యాభాసంజలే
వీక్ష్య జ్ఞాత్వాచతదవస్థితిమ్। పార్థోయత్తోసృజద్బాణంనాచ్ఛినత్పస్పృశేపరమ్। ౨౪। రాజన్యే
ష్వనివృత్తేషుభగ్నమానేషుమానిషు। భగవాన్ధనురాదాయ సజ్జంకృత్వా థలీలయా। ౨౫। త
స్మిన్సంధాయవిశిఖంమత్స్యంవీక్ష్య సకృజ్జలే। ఛిత్వేషుణాపాతయత్తంసూర్యేచాభిజితిస్థితే। ౨౬। దివి
దుందుభయో నేదుర్జయశబ్దయుతాభువి। దేవాశ్చకుసుమాసారంముముచుర్హర్షవిహ్వలాః॥ ౨౭॥
తద్రంగమావిశమహంకలనూపురాభ్యాంపద్భ్యాంప్రగృహ్యకనకోజ్జ్వలరత్నమాలామ్। నూత్నేని
వీయ పరిధాయచకౌశికాగ్ర్యే సవ్రీడహాసవదనాకబరీధృతస్రక్ ।౨౮। ఉన్నీయవక్త్రమురుకుంత
లకుండలత్విడ్గండస్థలంశిశిరహాసకటాక్షమోక్షైః। రాజ్ఞోనిరీక్ష్యపరితశ్శనకైర్మురారే రంసేనురక్త
హృదయానిదధేస్వమాలామ్।౨౯॥ తావన్మృదంగపటహాశ్శంఖభేర్యానకాదయః। నినేదుర్నటనర్త
క్యోననృతుర్గాయకాజగుః। ౩౦। ఏవంవృతేభగవతి మయేశేనృపయూథపాః। నసేహిరేయాజ్ఞ
సేనిస్పర్ధంతోహృచ్ఛయాతురాః॥ ౩౧॥ మాంతావద్రథమారోప్య హయరత్నచతుష్టయమ్। శార్ఙ్గ
ముద్యమ్యసన్నద్ధస్తస్థావాజౌచతుర్భుజః॥ ౩౨॥ దారుకశ్చోదయామాసకాంచనోపస్కరంరథమ్।
మిషతాంభూభుజాంరాజ్ఞిమృగాణాంమృగరాడివ। ౩౩। తేన్వసజ్జంత రాజన్యానిషేద్ధుంపథికేచన।
సంయత్తాఉద్ధృతేష్వాసా గ్రామసింహాయథాహరిమ్। ౩౪। తేశార్ఙ్గచ్యుతబాణౌఘైఃకృత్తబా
హ్వంఘ్రికంధరాః। నిపేతుఃప్రధనేకేచి దేకేసంత్యజ్యదుద్రువుః। ౩౫। తతఃపురీంయదుపతిరత్య
లంకృతాంరవిచ్ఛదధ్వజపటచిత్రతోరణామ్। కుశస్థలీందివిభువిచాభిసంస్తుతాం సమావిశత్తరణిరివ

డోహాసోయస్మిన్ తద్వదనంయస్యాస్సా- కబర్యాంధృతాః స్రజోయయాసా॥ ౨౮॥ ఉన్నీయేతి॥ ఉరవః కుంతలాః యస్మిన్ - కుండలయోస్త్విషాయయోస్తేగండస్థలేయస్మిన్- తదేవతచ్ఛ- శిశిరః సంతాపహరో హాసోయేషుతైః- కటాక్షమోక్షైః అపాంగవీక్షణవిలాసైః- అనురక్తంహృదయంయస్యాస్సా- అహం॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఏవమితి॥ యాజ్ఞసేని ద్రౌపది- ఈశేశ్రీకృష్ణే- మయావృతేసతి - స్పర్ధంతః స్పర్ధమానాః- నస్త్రైవంపరమైశ్వర్యందృష్ట్వతాంకుతస్స్వార్థావసరస్తత్రాహ- హృచ్ఛయాతురాఇతి- హృచ్ఛయేనకామేనఆతురాః పరవశాః కామవిజృంభితాః స్పర్ధంతఇతిభావః॥ ౩౧॥ మామితి॥ హయరత్నానాంచతుష్టయంయస్మిన్ తంరథం- చతుర్భుజః ద్వాభ్యాంభుజాభ్యాంమామాలింగ్యద్వాభ్యాంధనుర్బాణౌగృహీత్వాచతుర్భుజస్తస్థావితి॥ ౩౨॥ దారుక ఇతి॥ మృగాణాంమిషతాంమృగరాడివతథాహరిజగామేతి- శేషజ్ఞాతవ్యః- దారుకస్యైవవామృగరాజోపమా॥ ౩౩॥ తఇతి॥ అన్వసజ్జంతపృష్ఠతస్సక్తాబభూవుః- నిషేద్ధుంప్రతిబంధంకర్తుం- కేచనపురతోగత్వాపథిసంయత్తాబభూవురిత్యర్థః- ఉద్ధృతేష్వాసాః ఊర్ధ్వీకృతచాపాః- గ్రామసింహాః శ్వానః హరింసింహం యథా॥ ౩౪॥ ౩౫॥ తతఇతి॥ రవింఛాదయంతీతిరవిచ్ఛదాః ధ్వజేషుపటాయస్యాం- విచిత్రాణితోరణానియస్యాం- సైవనా

చతాం- కుశస్థలీం ద్వారకాపురీం- యదుపతిః సమావిశత్ స్వకేతనం మండలం- అస్తాచలం వా ॥ ౩౬ ॥ పితేతి ॥ మహార్హవాసః ప్రభృతి
భిః- సుహృదాదీన్ పూజయామాస ॥ ౩౭ ॥ దాసీభిరితి ॥ దాస్యాదిభిస్సహ ఆయుధాని పూర్ణాని యాభిస్తాః ॥ ౩౮ ॥ ఆత్మారామస్యేతి ॥ ఇమాః
అష్టౌ వయం సర్వసంగనివృత్త్యా తపసా స్వధర్మేణ చ- అద్ధా సాక్షాత్- తస్య గృహదాసికాః బభూవిమ ॥ ౩౯ ॥ భౌమమితి ॥ క్షితిజయె దిగ్వి
జయే- జితానాం రాజ్ఞాం కన్యాః నః అస్మాన్- తేన రుద్ధాః జ్ఞాత్వా తతో నిర్ముచ్య సంసృతేర్విమోక్షో యస్మాత్ తత్ - పదాంబుజం అనుస్మ
రంతీః నః పరిణినాయ ఉవాహ- ఆప్తకామోఽపి యః ॥ ౪౦ ॥ నేతి ॥ సామ్రాజ్యాదీన కామయామహే- కింతు- తస్య శ్రీమత్పాదరజోమూర్ధ్నా వో
ఢుం కామయామహే ఇతి- నను తస్య గృహిణ్యో యూయం సర్వసంపద్భాజః కిమేవం కామ్యతే అత ఆహుః- హే సాధ్వి సామ్రాజ్యం సార్వభౌ
మం పదం- స్వారాజ్యం ఐంద్రం పదం- భోజ్యం తదుభయభోగభాక్త్వం- వివిధం రాజత ఇతి విరాట్ - తస్య భావో వైరాజ్యం అణిమాదిసిద్ధిభా
క్త్వమిత్యర్థః- పారమేష్ఠ్యం బ్రహ్మపదం - ఆనంత్యం మోక్షం - హరేః పదం తత్ లోకాది- న తు- కామయామహే ఇతి- యద్వా- ఐ

ష్టః కేతనమ్ ॥ ౩౬ ॥ పితా మే పూజయామాస సుహృత్సంబంధిబాంధవాన్ । మహార్హవాసోఽలంకారశ
య్యాసనపరిచ్ఛదైః ॥ ౩౭ ॥ దాసీభిస్సర్వసంపద్భిర్భటేభరథవాజిభిః । ఆయుధాని మహార్హాణి ద
దౌ పూర్ణస్య భక్తితః ॥ ౩౮ ॥ ఆత్మారామస్య తస్యేమా వయం వై గృహదాసికాః । సర్వసంగనివృత్త్యా
ద్ధా తపసా చ బభూవిమ ॥ ౩౯ ॥ షోడశ సహస్ర మహిష్యః ॥ భౌమం నిహత్య సగణం యుధి తేన రుద్ధా జ్ఞాత్వా
థ నః క్షితిజయే జిత రాజకన్యాః । నిర్ముచ్య సంసృతివిమోక్షమనుస్మరంతీః పాదాంబుజం పరిణినాయ స
ఆప్తకామః ॥ ౪౦ ॥ న వయం సాధ్వి సామ్రాజ్యం స్వారాజ్యం భౌజ్యమప్యుత । వైరాజ్యం పారమే
ష్ఠ్యం వా ఆనంత్యం వా హరేః పదమ్ ॥ ౪౧ ॥ కామయామహ ఏతస్య శ్రీమత్పాదరజః శ్రియః । కుచకుం
కుమగంధాఢ్యం మూర్ధ్నా వోఢుం గదాభృతః ॥ ౪౨ ॥ వ్రజస్త్రియో యద్వాంఛంతి పుళింద్యస్తృ
ణవీరుధః । గావశ్చారయతో గోపాః పాదస్పర్శం మహాత్మనః ॥ ౪౩ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋
❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే- త్ర్యశీతితమోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః ॥ శ్రుత్వా పృథా సుబలపుత్ర్యథ యాజ్ఞసేనీ మాధవ్యథ క్షితిపపత్న్య ఉత స్వగోప్యః । కృష్ణేఽఖి
లాత్మని హరౌ ప్రణయానుబంధం సర్వా విసిస్మ్యురలమశ్రుకులాకులాక్ష్యః ॥ ౧ ॥ ఇతి సంభాషమాణాసు
స్త్రీభిః స్త్రీషు నృభిర్నృషు । ఆయయుర్మునయస్తత్ర కృష్ణరామదిదృక్షయా ॥ ౨ ॥ ద్వైపాయ
నో నారదశ్చ చ్యవనో దేవలోఽసితః । విశ్వామిత్రః శతానందో భరద్వాజోఽథ గౌతమః ॥ ౩ ॥ రామస్స
శిష్యో భగవాన్ వసిష్ఠో గాలవో భృగుః । పులస్త్యః పులహోఽత్రిశ్చ మార్కండేయో బృహస్పతిః ॥ ౪ ॥
ద్వితస్త్రితశ్చైకతశ్చ బ్రహ్మపుత్రాస్తథాంగిరాః । అగస్త్యో యాజ్ఞవల్క్యశ్చ వామదేవాదయోఽపరే ॥
౫ ॥ తాన్ దృష్ట్వా సహసోత్థాయ ప్రాగాసీనా నృపాదయః । పాండవాః కృష్ణరామౌ చ ప్రణేముర్విశ్వ
వందితాన్ ॥ ౬ ॥ తానానర్చుర్యథా సర్వే సహరామోఽచ్యుతోఽర్చయత్ । స్వాగతాసనపాద్యా
ర్ఘ్యమాల్యధూపానులేపనైః ॥ ౭ ॥ ఉవాచ సుఖమాసీనాన్ భగవాన్ ధర్మగుప్తనుః । సదసస్తస్య మ
హతో యతవాచోఽనుశృణ్వతః ॥ ౮ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ అహో వయం జన్మభృతో లబ్ధం కార్త్స్న్యేన తత్ఫలమ్ ।

శ్వర్యం చ బ్రాహ్మణోక్తక్రమేణ సామ్రాగాది చతుష్టయాధిపత్యాని సామ్రాజ్యభోజ్యస్వారాజ్యవైరాజ్యాని వ్యాఖ్యేయాని ॥ ౪౧ ॥ కామయా
మహ ఇతి ॥ కిం తత్పాదరజ ఏవ కామ్యతే అత ఆహుః- శ్రియః కుచకుంకుమగంధాఢ్యమితి- బ్రహ్మాదిసేవ్యయా శ్రియాపి సేవితత్వాదితి భావః
॥ ౪౨ ॥ నను తర్హి అతిదుర్లభత్వాత్ కింతద్వాంఛయా అత ఆహుః ॥ వ్రజస్త్రియ ఇతి ॥ యత్ యథా- గావః గాః- మహాత్మనోఽపి గాశ్చార
యతః- పాదస్పర్శం చ గోపాః యథా వాంఛంతి- తద్వత్ తత్పరాణాం సులభమితి భావః ॥ ౪౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం త్ర్యశీతితమా
ధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋
శ్లో॥ చతురశీతితమే మునిసమాగమే । వసుదేవమఖోత్సాహబంధుప్రస్థాపనాదికమ్ ॥ శ్రుత్వేతి ॥ సుబలపుత్రీ గాంధారీ- మాధవీ సు
భద్రా- క్షితిపానాం రాజ్ఞాం పత్న్యః- స్వగోప్యః కృష్ణభక్తాః గోపికాః విసిస్ముః విస్మయం జగ్ముః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ తానితి ॥
ఆనర్చుః అర్చితవంతః ॥ ౭ ॥ ఉవాచేతి ॥ ధర్మగోప్త్రీ తనుర్యస్య సః ధర్మగుప్తనుః- యతా నియతా వాక్ యస్య తస్య సదసః ॥ ౮ ॥ అహోవా

తి॥ జన్మభృతః సఫలజన్మానః। తత్ఫలం జన్మఫలం। కింతత్ యద్యోగేశ్వరదర్శనం॥ ౯॥ కించ। యుష్మాకం దర్శనమేవ తావద్దేవానామతి దుష్ప్రాపం అస్మాకం తు స్పర్శనాదికమపి కథం సంఘటితమితి విస్మయేనాహ॥ కిమితి॥ స్వల్పతపసాం తీర్థస్నానాదిమాత్రేణ తపోబుద్ధి ర్యేషాం తేషాం। తథా అర్చాయాం ప్రతిమాయాం దేవ ఇతి చక్షుర్దృష్టిర్యేషాం తేషాం। యోగేశ్వరదర్శనస్పర్శనాదికం ఇదం కిం సంభావితం న సంభావితమిత్యర్థః॥ ౧౦॥ ఏతత్ప్రపంచయతి త్రిభిః॥ నహీతి॥ ౧౧॥ నేతి॥ వాఙ్మనసోరప్యుపాసనా విషయత్వం॥ శ్రు॥ యో వాచం బ్రహ్మేత్యుపాస్తే యో మనో బ్రహ్మేత్యుపాస్త ఇతి శ్రుతేః। అఘం తన్మూలం అజ్ఞానం చాగ్న్యాదయో న హరంతి। అత్ర హేతుః। భేదకృతః భేదకర్తారః। యద్వా భేదబుద్ధిం కుర్వతః పుంసః। విపశ్చితో నిరస్తభేదాః। తే తు ముహూర్తమాత్రసేవయైవాఘం ఘ్నంతీతి॥ ౧౨॥ అతస్సాధూన్ విహాయాన్యత్రాత్మాదిబుద్ధ్యా సజ్జమానో లీవమండ ఇత్యాహ॥ యస్యేతి॥ ఆత్మబుద్ధిరహమితి బుద్ధిః। త్రయో ధాతవో వాతపిత్తశ్లేష్మాణః ప్రకృతయో యస్య తస్మిన్ కుణపే శరీరే। స్వధీః స్వీయా ఇతి బుద్ధిః। భౌమే భూమివికారే మృచ్ఛిలాదౌ ఇజ్యధీః దేవతాబుద్ధిః। యత్ యస్య తీర్థబుద్ధిః తీర్థమితి బుద్ధిః। అభిజ్ఞేషు తత్త్వవిత్సు యస్య తాః బుద్ధయో న సంతి। స ఏవ గోష్వపి ఖరః చారుణః అత్యంతావివేకీ। యద్వా గవాం తృణాదిభారవాహః ఖరో గర్దభ ఇతి॥ ౧౩॥ నిశమ్యేతి॥ దురన్వయం అననురూపం భ్రమంతీ అనవసితా ధీర్బుద్ధిర్యేషాం తే॥ ౧౪॥ చిరమితి॥ ఈశితవ్యతాం అనీశ్వరతాం। కర్మాధికారితాం। జనసంగ్రహమాత్రమేతదిత్యూచుః। స్మయంతః స్మ

దేవానామపి దుష్ప్రాపం యద్యోగేశ్వరదర్శనమ్॥ ౯ ॥ కిం స్వల్పతపసాం నృణామర్చాయాం దేవ
చక్షుషామ్। దర్శనస్పర్శనప్రశ్నప్రహ్వపాదార్చనాదికమ్॥ ౧౦ ॥ న హ్యమ్మయాని తీర్థాని న
దేవా మృచ్ఛిలామయాః। తే పునంత్యురుకాలేన దర్శనాదేవ సాధవః॥ ౧౧ ॥ నాగ్నిర్న సూర్యో న చ
చంద్రతారకా న భూర్జలం ఖం శ్వసనోఽథ వాఙ్మనః। ఉపాసితా భేదకృతో హరంత్యఘం విపశ్చితో ఘ్నం
తి ముహూర్తసేవయా॥ ౧౨ ॥ యస్యాత్మబుద్ధిః కుణపే త్రిధాతుకే స్వధీః కలత్రాదిషు భౌమ ఇజ్యధీః।
యత్తీర్థబుద్ధిః సలిలే న కర్హిచిజ్జనేష్వభిజ్ఞేషు స ఏవ గోఖరః॥ ౧౩ ॥ శ్రీశుకః॥ నిశమ్యేత్థం భగవతః
కృష్ణస్యాకుంఠమేధసః। వచో దురన్వయం విప్రాస్తూష్ణీమాసన్ భ్రమద్ధియః॥ ౧౪ ॥ చిరం విమృశ్య
మునయ ఈశ్వరస్యేశితవ్యతామ్। జనసంగ్రహ ఇత్యూచుః స్మయంతస్తం జగద్గురుమ్॥ ౧౫॥ మునయః॥
యన్మాయయా తత్త్వవిదుత్తమా వయం విమోహితా విశ్వసృజామధీశ్వరాః। యదీశితవ్యాయతి గూఢ
ఈహయా అహో విచిత్రం భగవద్విచేష్టితమ్॥ ౧౬ ॥ అనీహ ఏతద్బహుధైక ఆత్మనా సృజత్యవత్య
త్తి న బధ్యతే। భౌమైర్హి భూమిర్బహునామరూపిణీ అహో విభూమ్నశ్చరితం విడంబనమ్॥
౧౭॥ అథాపి కాలే స్వజనాభిగుప్తయే బిభర్షి సత్త్వం ఖలనిగ్రహాయ। స్వలీలయా వేదపథం సనాతనం
వర్ణాశ్రమాత్మా పురుషః పరో భవాన్॥ ౧౮ ॥ బ్రహ్మ తే హృదయం శుక్లం తపస్స్వాధ్యాయసంయ
మైః। యత్రోపలబ్ధం సద్వ్యక్తమవ్యక్తం చ తతః పరమ్॥ ౧౯ ॥ తస్మాద్బ్రహ్మకులం బ్రహ్మన్ శాస్త్ర
యోనేస్త్వమాత్మనః। సభాజయసి సద్ధామ తద్బ్రహ్మణ్యాగ్రణీర్భవాన్॥ ౨౦ ॥ అద్య నో జన్మసాఫ

యమానాః హసంతః॥ ౧౫॥ దురన్వయం వివృణ్వంత ఆహుః ద్వాభ్యాం॥ యన్మాయయేతి॥ తత్త్వవిత్సూత్తమా అపి వయం। కా సా మాయా యయా మోహితా ఇతి తామాహుః। యదితి। యాత్ యస్మాత్। ఈహయా నరచేష్టితేన। గూఢస్సన్। ఈశితవ్యాయతి అనీశ్వరవదాచరతి భవాన్। న న్వహమీశ్వరశ్శక్తిమిత్యేవమాచరేయం తత్రాహుః। అహో ఇతి। భగవతస్తవ విచేష్టితం విచిత్రం అవితర్క్యమేవ॥ ౧౬॥ భగవత్త్వమేవాహుః॥ అనీహ ఇతి॥ అనీహః అక్రియ ఏవ। ఆత్మనా స్వరూపమాత్రేణ। బహుధేత్యత్ర దృష్టాంతః। యథా భౌమైరితి। భౌమైర్ఘటాదివికారైరుపలక్షితా॥ శ్రు॥ వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యమితి శ్రుతేః। నను కథమహం జగత్స్రష్టా యదికర్తా దేవకీవసుదేవపుత్రత్వాదిత్యత్రాహుః। అహో ఇతి। విభూమ్నః పరిపూర్ణస్య। తవ ఇదం జన్మాదిచరితం విడంబనమనుకరణమాత్రం। న తు తత్త్వమిత్యర్థః॥ ౧౭॥ జనసంగ్రహమాహుస్త్రిభిః॥ అథేతి॥ సత్త్వం శుద్ధసత్త్వాత్మకం రూపం। బిభర్షి। స్వలీలయా స్వాచారేణ వేదపథం చ బిభర్షి॥ ౧౮॥ అత ఏవ బ్రాహ్మణేషు బహుమానమపి కరోషీతి సహేతుకమాహుః॥ బ్రహ్మేతి॥ బ్రహ్మ వేదాఖ్యం। శుక్లం శుద్ధం తే హృదయం అంతరంగరూపం। కుత ఇత్యత ఆహుః। యత్రేతి। యత్ర బ్రహ్మణి వ్యక్తం కార్యం। అవ్యక్తం కారణం। తతః పరం సత్ సన్మాత్రం। బ్రహ్మ చ। తపఆదిభిరుపలబ్ధం తత్ బ్రహ్మ॥ ౧౯॥ తస్మాదితి॥ తస్మాత్ వేదహృదయత్వాద్వేదప్రవర్తకం బ్రాహ్మణకులం। శాస్త్రయోనే వేదప్రమాణకస్య। తవ సద్ధామ శ్రేష్ఠముపలబ్ధిస్థానం। సభాజయసి సంపూజయసి। తత్తస్మాదేవకారణాత్ త్వం బ్రహ్మ

త్యనాదిప్రణీ మార్గాణ్యః - తత్ప్రవర్తకస్త్వం కర్మాచరసీత్యర్థః॥ ౨౦॥ తస్మాదీశ్వరస్యత వేదంజనసంగ్రహమాత్రం - వయంతుత వసంగత్యాకృతార్థా ఇత్యాహుష్షడ్భిః॥ ....

అద్యేతి॥ సతాంగత్యా త్వయాసంగమ్య సంగం ప్రాప్య - యత్ యస్మాత్ త్వంనిశ్రేయసాంపరః అవధిః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ నెతి॥ ఏకస్మిన్నేవ భూనేఆరామోయేషాం తేతేపి - కాలం సృష్ట్యాదికారణం - ఈశ్వరం నియంతారం॥ ౨౩॥ ఏతత్సదృష్టాంతమాహుః॥ యథేతి॥ శయానః స్వప్నాక్పశ్యన్ - గుణతత్త్వదృక్ స్వప్నవిషయేషుతత్త్వదృష్టిః - నామమాత్రమింద్రియేణమనసా ఆభాతం సింహవ్యాఘ్రాదిరూపమాత్మానం వేద - తద్రహితంపరం దేవదత్తాదిరూపమాత్మానం న వేదయథా॥ ౨౪॥ ఏవమితి॥ ఏవం త్వా త్వం - నామమాత్రేషు స్వప్నోదితుల్యవిషయేషు ఇంద్రియైర్యా ఈహా ప్రవృత్తిః - సైవమాయాతయా - విభ్రమచ్చిత్తో న వేద - స్మృతేః వివేకస్య ఉపప్లవాత్ నాశాత్॥ ౨౫॥ తస్యేతి॥ అఘౌఘస్యమర్షణం వినాశకం యత్ గంగాఖ్యం తీర్థం తస్యాస్పదం ఆశ్రయం - తేఅంఘ్రిం సువిపక్వయోగైరపిహృదిహృదయేకృతం కేవలం నతుదృష్టం - తస్యతే అంఘ్రిం దదృశిమదృష్టవంతోవయం - బహుభిఃపుణ్యైః - అతోఽస్మాకంభక్తానన గృహాణ - భక్తాన్ కృత్వాఅనుగ్ర

ల్యంవిద్యాయా స్తపసోదృశః। త్వయాసంగమ్య సద్గత్యా యత్త్వంనిశ్రేయసాంపరః। ౨౧ । నమస్తస్మై భగవతే కృష్ణాయాకుంఠమేధసే। స్వయోగమాయయాచ్ఛన్నమహిమ్నే పరమాత్మనే। ౨౨। నయంవిదంత్యమీభూపాఏకారామాశ్చ వృష్ణయః। మాయాయవనికాచ్ఛన్నమాత్మానం కాలమీశ్వరమ్॥ ౨౩॥ యథాశయానఃపురుషఆత్మానంగుణతత్త్వదృక్। నామమాత్రేంద్రియాభాతంన వేదరహితంపరమ్। ౨౪ । ఏవం త్వాయంజ నోబ్రహ్మన్నామమాత్రేంద్రియేహయా। మాయయావిభ్రమచ్చిత్తోన వేదస్మృత్యుపప్లవాత్ । ౨౫ ॥ తస్యాద్య తేదదృ శిమాంఘ్రిమఘౌఘమర్షతీర్థాస్పదం హృదికృతంసువిపక్వయోగైః। ఉత్సిక్తభక్త్యుపహృతాశయ జీవకోశా అపుర్భవద్గతిమతోఽనుగృహాణభక్తాన్। ౨౬ । ఇత్యనుజ్ఞాప్య దాశార్హంధృతరాష్ట్రం యుధిష్ఠిరమ్। రాజర్షేస్స్వాశ్రమాన్గంతుంమునయోదధిరేమనః। ౨౭ । తద్వీక్ష్య తానను వ్రజ్యవసుదేవోమహాయశాః। ప్రణమ్య చోపసంగృహ్యబభాషేదంసుయంత్రితః। ౨౮ । ....

వసుదేవః॥ నమోవస్సర్వదేవేభ్యఋషయశ్శ్రోతుమర్హథ। కర్మణాకర్మనిర్హారోయథాస్యాన్న స్తదుచ్యతామ్ । ౨౯ । నారదః॥ నాతిచిత్రమిదంవిప్రా వసుదేవోబుభుత్సయా। కృష్ణంమత్వార్భకంయన్నఃపృచ్ఛతిశ్రేయఆత్మనః। ౩౦ । సన్నికర్షోఽత్రమర్త్యానామనాదరణకారణమ్। గాంగంహిత్వాయథాన్యాంభస్తత్రత్యోయాతిశుద్ధయే। ౩౧ । యస్యానుభూతిఃకాలేనలయోత్పత్త్యాదినాస్యవై।స్వతోఽన్యస్మాచ్చగుణతోనకుతశ్చన్నరిష్యతి। ౩౨ । తంక్లేశకర్మపరిపాకగుణప్రవాహైరవ్యాహతానుభవమీశ్వరమద్వితీయమ్। ప్రాణాదిభిస్స్వవిభవైరుపగూఢమన్యోమన్యేతసూర్యమివమేఘహిమోపరాగైః।౩౩। శ్రీశుకః॥ అథోచుర్మునయోరాజన్నాభాష్యానకదుందుభిమ్। సర్వేషాంశృణ్వతాంరాజ్ఞాంతథైవాచ్యుతరామయోః। ౩౪ । కర్మణాకర్మనిర్హారఏషసాధునిరూపితః।

హంతుర్విత్యర్థః - నను కింభక్త్యాయథాపూర్వంతఏవతప్యతామితినేత్యాహుః - ఉత్సిక్తాఉద్రిక్తాయాభక్తిః తయాఅపహృతః ఆశయలక్షణోజీవకోశోయేషాం - తఏవపూర్వేఽభగవద్గతిమాపుఃనాన్యఇతి॥ ౨౬॥ ౨౭॥ తదితి॥ ఉపసంగృహ్యచరణౌపాణిభ్యాంధృత్వా - బభాషేదమితిసంధిరార్షః॥ ౨౮॥ నమఇతి॥ సర్వేదేవామయతేభ్యః॥ శ్రు॥ యావతీర్వైదేవతాస్తాస్సర్వావేదవిదిబ్రాహ్మణేవసంతీతిశ్రుతేః - యేనకర్మణాయథాకృతేనవాకర్మణాంనిర్హారోనిరాసోభవతి తదుచ్యతాం ॥ ౨౯ ॥ శ్రీకృష్ణంహిత్వాఅస్మాన్ పృచ్ఛతీతి విస్మితాన్ప్రత్యాహనారదః॥ నేతి॥ బుభుత్సయాబోద్ధుమిచ్ఛయా॥ ౩౦॥ సన్నికర్షఇతి॥ తత్రత్యఃగంగాతీరవాసీ॥ ౩౧॥ శ్రీకృష్ణేఅర్భకత్వమాశంకమానఃఅవిద్యావిజృంభితఇత్యాహద్వాభ్యాం॥ యస్యేతి॥ అనుభూతిఃజ్ఞానం - కుతశ్చిదపిననరిష్యతిననశ్యతి - తదేవాహ - కాలేనకర్తాతిరోధాఫలవత్ అస్యవిశ్వస్యలయోత్పత్త్యాదినాపిస్వతఏవవిద్యుదాదివత్ అన్యస్మాచ్చముద్గరాదివద్ఘటః - గుణతోరూపాద్యంతరోత్పత్త్యైవపూర్వరూపాదినాశేదేహాదిః ॥ ౩౨ ॥ తమితి॥ తంఏవంకుతశ్చిదపిఅవ్యాహతానుభవం - అతఏవఈశ్వరం - కించ - అద్వితీయం శ్రీకృష్ణం - అజ్ఞఃప్రాకృతః - ఉపగూఢమాచ్ఛన్నం - మనుష్యంమన్యేత - కైఃక్లేశకర్మాదిభిః - తత్రక్లేశారాగాదయశ్చ - తత్పూర్వకాశ్చకర్మాణిచ - తత్పరిపాకేసుఖదుఃఖేచ - సత్త్వాదిగుణానాంపునఃపునఃప్రవాహశ్చ - తైః - ప్రాణాదిభిశ్చస్వవిభవైఃస్వకార్యైః - అత్ర

వృష్టాంతః· మేఘమహామోపరాగైః అభ్రతుషారరాహుభిః స్వవిభవైః సూర్యమివేతి॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ చిత్తస్యేతి॥ చిత్తస్య ఉపశమః ఉపశమహేతుః· యోగో మోక్షోపాయశ్చ- శస్త్రైరాత్మనో ముదమావహతీతితథా- సుగమః ప్రవృత్త్యాశ్రయత్వాద్ధర్మశ్చ ఆవశ్యకః- అన్యథా విహితాకరణేన మాలిన్యప్రసంగాత్॥ ౩౬॥ నను॥ శ్రు॥ న కర్మణా న ప్రజయా ధనేన త్యాగేనైకే అమృతత్వమానశురిత్యాదినా త్యాగస్యైవ విహితత్వాత్ కథం కర్మ మోక్షోపాయ ఇత్యాశంక్య ఆదావేవ త్యాగస్యాశక్యత్వాదిత్యాశయేనాహ స్వధర్మాచతుర్భిః॥ అయమితి॥ స్వస్త్యయనః స్వస్తి క్షేమం ఈయతే అనేనేతి తథా- శ్రద్ధయా నిష్ఠామత్యా- శుక్లేన శుద్ధేన ఆప్తేన విత్తేన పూరుషః ఈశ్వరః ఇజ్యేతేతి యత్ ఏషః పంథాః॥ ౩౭॥ స్వస్త్యయనత్వమాహ॥ విత్తైషణామితి॥ విత్తఫలభూతైర్యజ్ఞైర్దానైశ్చ విత్తైషణాం విత్తేచ్ఛాం విసృజేత్- గృహైః గృహోచితైర్భోగైర్దారసుతైషణాం విసృజేత్- తదనుభవేనైవ తదౌత్సుక్యనివృత్తేః దేహావృత్తే ఆత్మనః స్వర్గాదిలోకైషణాం చ కాలేన తద్యాసనసంధానేన విసృజేత్· దేవహోవసుదేవ- యద్వా· దేవకాలేన దేవానామపి మృత్యునా మృత్యుహేతుభూతేనేత్యర్థః॥ ౩౮॥

యచ్ఛ్రద్ధయాయజేద్విష్ణుంసర్వయజ్ఞేశ్వరంమఖైః ।౩౫। చిత్తస్యోపశమోయంవైకవిభిశ్శాస్త్రచ
క్షుషా । దర్శితస్సుగమోయోగోధర్మశ్చాత్మముదావహః । ౩౬ । అయంస్వస్త్యయనఃపంథాద్విజా
తేర్గృహమేధినః॥ యచ్ఛ్రద్ధయాప్తవిత్తేనశుక్లేనేజ్యేతపూరుషః।౩౭। విత్తైషణాంయజ్ఞదానైర్గృ
హైర్దారసుతైషణామ్। ఆత్మలోకైషణాందేవకాలేనవిసృజేద్బుధః॥౩౮॥ గ్రామేత్యక్తైషణాస్స
ర్వేయయుర్ధీరాస్తపోవనమ్ । ౩౯। ఋణైస్త్రిభిర్ద్విజోజాతోదేవర్షిపితౄణాంప్రభో। యజ్ఞా
ధ్యయనపుత్రైస్తాన్యనిస్తీర్యత్యజన్పతేత్।౪౦।త్వంత్వద్యముక్తోద్వాభ్యాంవైఋషిపిత్రోర్మహా
మతే। యజ్ఞైర్దేవర్ణమున్ముచ్యనిరృణోఽశరణోభవ । ౪౧॥ వసుదేవభవాన్నూనంభక్త్యా
పరమయాహరిమ్। జగతామీశ్వరంప్రార్చత్సయద్వాంపుత్రతాంగతః । ౪౨ । శ్రీశుకః॥ ఇతిత
ద్వచనంశ్రుత్వావసుదేవోమహామనాః। తానృషీనృత్విజోవవ్రేమూర్ధ్నానమ్యప్రసాద్యచ॥౪౩॥
తఏనమృషయోరాజన్వృతాధర్మేణధార్మికమ్। తస్మిన్నయాజయన్క్షేత్రేమఖైరుత్తమకల్పకైః॥
౪౪॥తద్దీక్షాయాంప్రవృత్తాయాంవృష్ణయఃపుష్కరస్రజః।స్నాత్వాసువాససోరాజన్రాజానశ్చస్వ
లంకృతాః । ౪౫ । తన్మహిష్యశ్చముదితానిష్కకంఠ్యస్సువాససః। దీక్షాశాలాముపాజగ్ముస్సావ్లి
ప్తావస్తుపాణయః । ౪౬ । నేదుర్మృదంగపటహశంఖభేర్యానకాదయః। ననృతుర్నటనర్తక్యస్తు
ష్టువుస్సూతమాగధాః॥ జగుస్సుకంఠ్యోగంధర్వ్యస్సంగీతంసహభర్తృకాః ।౪౭। తమభ్యషించన్
విధివదక్తమభ్యక్తమృత్విజః। పత్నీభిరష్టాదశభిస్సోమరాజమివోడుభిః । ౪౮ । తాభిర్దుకూలవలయై
ర్హారనూపురకుండలైః । స్వలంకృతాభిర్విబభౌదీక్షితోజనసంవృతః । ౪౯ । తస్యర్త్విజోమహా
రాజరత్నకౌశేయవాససః। ససదస్యావిరేజుస్తేయథావృత్రహణోఽధ్వరే ।౫౦। తథారామశ్చకృ
ష్ణశ్చస్వైస్స్వైర్బంధుభిరన్వితౌ। విరేజతుస్సుతైర్దారైర్జీవేశౌస్వవిభూతిభిః॥౫౧॥ ఈజేనుయ
జ్ఞంవిధినాఅగ్నిహోత్రాదిలక్షణైః।ప్రాకృతైర్వైకృతైర్యజ్ఞైర్ద్రవ్యజ్ఞానక్రియేశ్వరమ్॥౫౨॥

అత్రాచారంప్రమాణయతి॥ గ్రామ ఇతి॥ ౩౯॥ కించ॥ ఋణైరితి॥ తథాచ శ్రుతిః॥ జాయమానో వై బ్రాహ్మణస్త్రిభిరృణవాజాయతే బ్రహ్మచర్యేణర్షిభ్యో యజ్ఞేన దేవేభ్యః ప్రజయా పితృభ్య ఇత్యాది- తాన్యనిస్తీర్య తేషాం ఋణేన్యన పాకృత్యతథాచమనుః॥ శ్లో॥ ఋణానిత్రీణ్యపాకృత్య మనో మోక్షే నివేశయేత్। అనపాకృత్య మోక్షం తు సేవమానో వ్రజత్యధః॥౪౦॥ త్వమితి॥ నిరృణః నిర్ముక్తఋణః -అశరణో భవ గృహాత్ ప్రవ్రజ॥ ౪౧ ॥ కించ-అవిశుద్ధచిత్తానాం అయం క్రమః త్వం తు కృతార్థ ఏవేత్యాహుః॥ వసుదేవేతి॥ ప్రార్చత్ అర్చితవాన్- యద్యస్మాత్ వాం యువయోః॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ తదితి॥ స్వాలిప్తాః కుంకుమాదిభిః- వస్తుపాణయః గృహీతార్హణహస్తాః॥ ౪౬॥ ౪౭॥ తమితి॥ అక్తం నేత్రయోః అంజనేన- అభ్యక్తం సర్వాంగేషు నవనీతేన॥౪౮॥ తాభిరితి॥ తాభిః పత్నీభిస్సహితః దీక్షితః విరేజే॥ ౪౯॥ ౫౦॥ తథేతి॥ జీవేశౌ సర్వజీవానామీశ్వరౌ॥ ౫౧ ॥ ఈజ ఇతి॥ అనుయజ్ఞం ప్రతియజ్ఞం - ఆమ్నాతసర్వాంగాః ప్రాకృతాః జ్యోతిష్టోమదర్శపూర్ణమాసాదయః- తేభ్యశ్చోదనాలింగాదిభిరతిదిశప్రాప్తాంగాః వైకృతాః సౌర్యసత్రాదయః- తైస్సర్వైః ద్ర

హ్యంపురోడాశాదిః - జ్ఞానంమంత్రః-క్రియాకర్మ- తేషామీశ్వరం॥ ౫౨॥ ౫౩॥ పత్నీసంయాజేతి॥ సస్నుః స్నానంచక్రుః॥౫౪॥ స్వైతి॥ అశ్వేభ్యఃమనోభివ్యాప్య- అన్నేనపూజయత్ ఆపూజయత్ ॥ ౫౫ ॥ బంధూనితి॥ బంధ్వాదీన్ చారణాంతాన్- పారిబర్హేణ ప్రతిదానేనచఅపూజయత్॥ ౫౬॥ సదస్యేతి॥ తేచసర్వేప్రయయుః॥ ౫౭॥ప్రయాణేకేషాంచిద్విశేషమాహ ద్వాభ్యాం॥ ధృతరాష్ట్ర ఇతి॥ అనుజోవిదురః - పార్థాఃయుధిష్ఠిరభీమార్జుననాః-యమౌనకులసహదేవౌ॥౫౮॥ బంధూనితి॥ సౌహృదేనఆక్లిన్నానిచేతాంసి యేషాంతే॥ ౫౯॥ ౬౦॥ వసుదేవఇతి॥ మనోరథోయజ్ఞవిషయః- తమేవమహార్ణవం॥ ౬౧॥ భ్రాతరితి॥ శూరాణాంబలేన- యోగినాంజ్ఞానేనాపి

అథర్త్విగ్భ్యోదదాత్తాలేయథామ్నాతంసదక్షిణాః। స్వలంకృతేభ్యోలంకృత్యగోభూకన్యామహాధనాః॥ ౫౩ ॥ పత్నీసంయాజావభృథ్యైశ్చరిత్వాథమహర్షయః। సస్నూ రామహ్రదేవిప్రాయజమానపురస్సరాః ॥ ౫౪ ॥ స్నాత్వాలంకారవాసాంసివందిభ్యోదాత్తథాస్త్రియః। తతస్స్వలంకృతో వర్ణానాశ్వభ్యోన్నేనపూజయత్ ॥ ౫౫ ॥ బంధూన్సదారాన్ససుతాన్ పారిబర్హేణ భూయసా। విదర్భకోసలకురూన్ కాశికేకయసృంజయాన్ ॥ ౫౬ ॥ సదస్యర్త్విక్సురగణాన్నృభూతపితృచారణాన్। శ్రీనికేతమనుజ్ఞాప్యశంసంతఃప్రయయుఃక్రతుమ్ ॥ ౫౭ ॥ ధృతరాష్ట్రోనుజఃపార్థాభీష్మద్రోణౌపృథాయమౌ। నారదోభగవాన్వ్యాసస్సుహృత్సంబంధిబాంధవాః ॥ ౫౮ ॥ బంధూన్పరిష్వజ్య యదూన్సౌహృదాక్లిన్నచేతసః। యయుర్విరహకృచ్ఛ్రేణస్వదేశాంశ్చాపరేజనాః॥ ౫౯ ॥ నందస్తుసహగోపాలైర్బృహత్యాపూజయార్చితః। కృష్ణరామోగ్రసేనాద్యైర్న్యవాత్సీద్బంధువత్సలః॥ ౬౦॥ వసుదేవోంజసోత్తీర్యమనోరథమహార్ణవమ్। సుహృద్వృతఃప్రీతమనానందమాహకరేస్పృశన్ ॥ ౬౧॥ వసుదేవః॥ భ్రాతరీశకృతఃపాశోనృణాంయస్స్నేహసంజ్ఞితః। తంమస్త్యజమహంమన్యే శూరాణామపియోగినామ్ ॥ ౬౨॥ అస్మాస్వప్రతికల్పేయంయత్కృతాజ్ఞేషుసత్తమైః। మైత్ర్యర్పితాఫలాచాపిననివర్తేతకర్హిచిత్ ॥ ౬౩ ॥ ప్రాగకల్యాస్తుకుశలంభ్రాతర్నోనాచరామహి। అధునాశ్రీమదాంధాక్షానపశ్యామఃపురస్స్థితాన్॥ ౬౪ ॥మారాజ్యశ్రీరభూత్పుంసశ్శ్రేయస్కామస్యమానద। స్వజనానుతబంధూన్వానపశ్యతియయాంధదృక్ ॥ ౬౫॥ ఏవంసౌహృదశైథిల్యచిత్తఆనకదుందుభిః। రురోదతత్కృతాంమైత్రీంస్మరన్నశ్రువిలోచనః ॥ ౬౬ ॥ నందస్తుసఖ్యుఃప్రియకృత్ప్రేమ్ణాగోవిందరామయోః। అద్యశ్వఇతిమాసాంస్త్రీన్యదుభిర్మానితోవసత్ ॥౬౭॥ తతఃకామైఃపూర్యమాణస్సవ్రజస్సహబాంధవః। పరార్ధ్యాభరణక్షౌమనానానర్ఘ్యపరిచ్ఛదైః॥ ౬౮॥వసుదేవోగ్రసేనాభ్యాంకృష్ణోద్ధవబలాదిభిః।దత్తమాదాయపారిబర్హంయదుభిర్యాపితోయయౌ॥౬౯॥ నందోగోపాశ్చగోప్యశ్చగోవిందచరణాంబుజే।మనఃక్షిప్తంపునర్హర్తుమనీశామధురాంయయుః॥ ౭౦॥పాండవాశ్చమహాత్మానఃపృథాచమునిసత్తమాః। అనుజ్ఞాతాఃకేశవేనబాష్పగద్గదభాషిణః ॥ శక్రప్రస్థంయయుస్సర్వేస్వజనైఃపరివారితాః ॥౭౧॥ బంధుషుప్రతియాతేషువృష్ణయఃకృష్ణదేవతాః। వీక్ష్యప్రావృషమాసన్నాంయయుర్ద్వారవతీంపురీమ్॥ ౭౨॥జనేభ్యఃకథయాంచక్రుర్యదుదేవమహోత్సవమ్। యదాసీత్తీర్థయాత్రాయాంసుహృత్సందర్శనాదికమ్ ॥ ౭౩ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్యర్థః॥ ౬౨॥ తత్రకుతస్తత్రాహ॥ అస్మాస్వితి॥ కృతాజ్ఞేషుకృతముపకారమజానత్సు- సత్తమైర్భవద్భిః- అప్రతికల్పా అనుపమా మైత్రీయమర్పితా- అఫలాపి ప్రత్యుపకారశూన్యాపి- కర్హిచిత్ యద్యస్మాన్న నివర్తేత- తస్మాదీశకృతఃపాశోయంభవతామపిగమ్యత ఇత్యర్థః॥ ౬౩॥ అఫలత్వమేవాహ॥ ప్రాగితి॥ హేభ్రాతః అకల్యాః అసమర్థత్వాత్ వఃకుశలంప్రియంనహ్యాచరామనకృతవంతోవయం- అధునాశ్రీమదేనాంధాస్సంతఃకిమపశ్యామ ఏషాంతే॥ ౬౪॥ మేతి॥ రాజ్యశ్రీఃమాభూత్ ఛాందసఃఅడాగమః॥ ౬౫॥ ౬౬॥ నందఇతి॥ అద్యశ్వఇతి- ప్రాతర్నిర్గమిష్యత్యపరాహ్ణేగమ్యతామితిఅపరాహ్ణేనిర్గమిష్యశ్వోగమ్యతామితి- పునఃపునరేవంమానితః॥ ౬౭॥ ౬౮॥ వసుదేవేతి॥ యాపితఃమహతాసైన్యేనప్రస్థాపితః॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ౭౧॥ ౭౨॥ జనేభ్యఇతి॥ యదుదేవస్యవసుదేవస్య- మహోత్సవంయజ్ఞ

విలక్షణం - సుహృత్త్వం దర్శనాదికం చేతి ॥ ౫౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం చతురశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀ శ్లో ॥ పంచాశీతితమే రామకృష్ణౌ సంప్రార్థితౌ స్తుతౌ । పిత్రే జ్ఞానమథో మాత్రే మృతాన్ పుత్రానయచ్ఛతామ్ ॥ నందయిత్వా కురుక్షేత్రయాత్రాయాం సుహృదో బహూన్ । తత్త్వజ్ఞా నంతతః పిత్రోరాదిశన్ స్మృతసూనుభిః ॥ ౧ ॥ మునీనామితి ॥ ధామప్రభావః తత్సూచకం - జాతవిస్రంభః ఉత్పన్నవిశ్వాసః - పరిభాష్య సంబోధ్య ॥ ౨ ॥ కృష్ణేతి ॥ అస్య విశ్వస్య - యత్సాక్షాత్ స్వరూపభూతం కారణం - ప్రధానపురుషానామపి తయోరపి కారణత్వేన ఈశ్వరౌ చ - సాక్షాద్వాం యువామితి జానే ॥ ౩ ॥ నన్విదం విశ్వమనేకైః కారకైర్జాయమానం - కుతః ప్రధానపురుషాత్మకం - కుతస్తరాం పరయోస్తత్కారణత్వేన ఈశ్వరత్వం - తత్రాహ ॥ యత్రేతి ॥ యత్ర అధికరణే - యేన కర్త్రా కరణేన చ యతః అపాదానాత్ - యస్య సంబంధేన షష్ఠ్యర్థస్యాకారకత్వేఽపి నిమిత్తతోక్తా - యస్మై సంప్రదానాయ - యద్యదితి ప్రయోజ్యప్రయోజకకర్తృకర్మకారకే దర్శితే - నను తయోర్నాస్తి భేదః యథోక్తం ॥ శ్లో ॥ కరోతి క్రియమాణేన న కశ్చిత్ కర్మణా వినా । భవత్యర్థస్య కర్తా చ కరోతేః కర్మ జాయతే - తథా ॥ శ్లో ॥ కరోత్యర్థస్య యః కర్తా భవితుస్స ప్రయోజకః । భవితా తమపేక్ష్యాథ ప్రయోజ్యత్వం ప్రపద్యత ఇతి చ - సత్యం - తథాప్యవస్థాభేదేన భేదో వివక్షితః - దృశ్యతే చావస్థాభేదః - తండులానోదనం పచతి - మృదం ఘటం కరోతీతి - తదేవం సప్తవిభక్త్యర్థా దర్శితాః - యథేతి చ క్రియావిశేషణభూతానామన్యేషాం చ అవ్యయానామర్థః స్యాదితి క్రియాపదార్థోపలక్షణం - ఏవం సర్వప్రపంచమనూద్య తత్కారణభగవద్రూపతాం విధత్తే - ఇదం సాక్షాదితి - ప్రధానం భోగ్యం - పురుషో భోక్తా - తయోరీశ్వరో భగవాంస్త్వమేవ సాక్షాదితి - తయోరైక్యమభిప్రేత్యైకవచనం ॥ ౪ ॥ కించ - ధారణపోషణకర్తాపి త్వమేవేత్యాహ ॥ ఏవమితి ॥ హే ఆత్మన్ -

❀❀❀❀❀❀❀ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - చతురశీతితమోఽధ్యాయః . ❀❀❀❀❀❀

శ్రీశుకః ॥ అథైకదాత్మజౌ ప్రాప్తౌ కృతపాదాభివందనౌ । వసుదేవోఽభినంద్యాహ ప్రీత్యా సంకర్ష-
ణాచ్యుతౌ ॥ ౧ ॥ మునీనాం స వచశ్శ్రుత్వా పుత్రయోర్ధామసూచకమ్ । తద్వీర్యైర్జాతవిస్రంభః
పరిభాష్యాభ్యభాషత ॥ ౨ ॥ వసుదేవః ॥ కృష్ణ కృష్ణ మహాయోగిన్ సంకర్షణ సనాతన । జానే వామస్య
యత్సాక్షాత్ప్రధానపురుషౌ పరౌ ॥ ౩ ॥ యత్ర యేన యతో యస్య యస్మై యద్యద్యథా యథా । స్యాది
దం భగవాన్ సాక్షాత్ప్రధానపురుషేశ్వరః ॥ ౪ ॥ ఏవం నానావిధం విశ్వమాత్మసృష్టమధోక్షజ । ఆత్మ
నానుప్రవిశ్యాత్మన్ ప్రాణో జీవో బిభర్ష్యజ ॥ ౫ ॥ ప్రాణాదీనాం విశ్వసృజాం శక్తయో యాః ప
రస్య తాః । పారతంత్ర్యాద్వైసాదృశ్యాద్ద్వయోశ్చేష్టైవ చేష్టతామ్ ॥ ౬ ॥ కాంతిస్తేజః ప్రభా స
త్తా చంద్రాగ్న్యర్కర్క్షవిద్యుతామ్ । యత్స్థైర్యం భూభృతాం భూమేర్వృత్తిర్గంధోఽర్థతో భ
వాన్ ॥ ౭ ॥ తర్పణం ప్రాణనమపాం దేవ త్వం తాశ్చ తద్రసః । ఓజస్సహో బలం చేష్టా గతిర్వా

ప్రాణః క్రియాశక్తిః - జీవో జ్ఞానశక్తిః సర్వత్వమేవ బిభర్షీతి ॥ ౫ ॥ నను ప్రాణాదీనాం విచిత్రశక్తీనాం కారణత్వావగమాత్ కథం పరమేశ్వరస్యైవ కారణత్వేన సర్వాత్మకత్వముచ్యత ఇత్యాశంక్య ప్రాణాదిశక్తయోఽపి తస్యైవేత్యాహ ॥ ప్రాణాదీనామితి ॥ ప్రాణః ప్రకృతిభూతం సూత్రం - తదాదీనాం విశ్వసృజాం విశ్వకారణానాం యాశ్శక్తయః - తాః పరస్య పరమకారణస్య పరమేశ్వరస్యైవ - కుతః పారతంత్ర్యాత్ - యథా వేధశక్తిర్న బాణస్య - అపితు పురుషస్య తద్వదిత్యర్థః - నను భగవతః ప్రాణాదివర్గస్య చ స్వాతంత్ర్యమేవ కిం న స్యాత్ అత ఆహ - వైసాదృశ్యాద్ద్వయోరితి - చేతనాచేతనత్వేన విసదృశత్వాత్ ద్వయోః - అచేతనప్రాణాదివర్గస్య చేతనపారతంత్ర్యమేవ యుక్తమిత్యర్థః - యద్వా - ప్రాణాదిషు ద్వయోర్ద్వయోరేవ తావద్విసదృశత్వం విరుద్ధక్రియాకారిత్వాత్ - కిం పునర్బహూనాం - తస్మాదేకేన సర్వజ్ఞేన సర్వశక్తినాధిష్ఠితానామేవ విశిష్టకార్యారంభకత్వం యుక్తం - న స్వతంత్రాణామితి - తథా చోక్తం ॥ శ్లో ॥ యదైతే సంహతా భావా భూతేంద్రియమనోగుణాః । యదాయతననిర్మాణే న శేకుర్బ్రహ్మవిత్తమ । తదా సంహత్య చాన్యోన్యం భగవచ్ఛక్తిచోదితాః । సదసత్త్వముపాదాయ చోభయం ససృజుర్హ్యద ఇతి - తథా ॥ శ్లో ॥ నానాత్వాత్స్వక్రియానీశాః ప్రోచుః ప్రాంజలయో విభుమిత్యాది - నను ప్రాణాదీనాం క్రియాకారిత్వం శక్త్యభావే కుతస్స్యాదత ఆహ - చేష్టైవ చేష్టతామితి - చేష్టమానానామేషాం చేష్టైవ - న శక్తిః - యథా వాయోశ్శక్త్యా తృణాదీనాం చలనం - యథా చ పురుషస్య శక్త్యా శరాణాం వేధ ఇతి ॥ ౬ ॥ పారతంత్ర్యమేవ ప్రపంచయతి పంచభిః ॥ కాంతిరితి ॥ చంద్రస్య కాంతిః - అగ్నేస్తేజః - అర్కస్య ప్రభా - ఋక్షవిద్యుతాం సత్తా - స్ఫురణమాత్రేణ సత్త్వం - అర్థతోఽవస్తుతో భవాన్ - తథా చ ॥ శ్రు ॥ న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్రతారకం నేమా విద్యుతో భాంతి కుతోఽయమగ్నిః । తమేవ భాంతమనుభాతి సర్వం తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతీతి తథా చ స్మృతిః ॥ శ్లో ॥ యదాదిత్యగతం తేజో జగద్భాసయతేఽఖిలమ్ । యచ్చంద్రమసి యచ్చాగ్నౌ తత్తేజో విద్ధి

మామకమితి-భూమిర్వృత్తిః ప్రాణినామాధారత్వేనవర్తనం- గంధశ్చభవాన్- తస్యైవశక్తిరిత్యర్థః॥౭॥ కించ॥ తర్పణమితి॥ హేదేవ. అపాంతర్పణంతృప్తిజనకత్వం- ప్రాణసంజీవనహేతుత్వం- తాఆపస్త్వతాసాంరసశ్చ త్వమేవ- కించ- వాయోరోజ అదితవైవశక్తిః॥ ౮॥ దిశామితి॥ దిశామపాధికృతాకాశప్రదేశానామవకాశః దిశశ్చత్వం - ఖంచసామాన్యాకాశః - తదాశ్రయఃస్ఫోటశ్చశబ్దతన్మాత్రంపరావస్థావాగిత్యర్థః- నాదఃపశ్యంతీ-ఓంకారఃమధ్యమా- వర్ణాశ్చ- ఆకృతీనాంపదార్థానాంపృథక్కృతిఃపృథక్కరణమభిధానంయస్మాత్తత్పదం- వర్ణపదాద్యాత్మికావైఖరీచత్వమిత్యర్థః॥ ౯॥ ఇంద్రియమితి॥ ఇంద్రియాణామింద్రియంవిషయప్రకాశనశక్తిః- దేవాశ్చ ఇంద్రియాధిష్ఠాతారః- తదనుగ్రహఃతేషామధిష్ఠానశక్తిశ్చత్వం- అవబోధఃవ్యవసాయశక్తిః- అనుస్మృతిఃప్రతిసంధానశక్తిః॥ ౧౦॥ భూతానామితి॥ భూతానాంకారణంభూతాదిస్తామసోహంకారస్త్వమసి - ఇంద్రియాణాంకారణంతైజసఃరాజసోహంకారస్త్వం- వివిధంఅధిదైవాధ్యాత్మభేదేనకల్ప్యంత ఇతివికల్పాఃదేవాః- తేషాంకారణంవైకారికస్సాత్వికోహంకారశ్చత్వం- అనుశాయినాంజీవానాంసంసారకారణంప్రధానంత్వం॥ ౧౧॥ అపిచ॥ నశ్వరేష్వితి॥ నశ్వరేషునాశశీలేషు- ఇహఏతేషుభావేషు - యదనశ్వరమవశిష్యమాణంరూపం- తత్త్వమసి-ద్రవ్యవికారేషుమృత్సువర్ణాదికార్యేషుఘటకుండలాదిషు నశ్వరేషుద్రవ్యమాత్రం మృత్సువర్ణమాత్రంఅనశ్వరంయథాతద్వత్॥ ౧౨॥ ననుత్రిగుణాత్మకకార్యరూపోపిత్వమిత్యుక్తత్వాత్ కథమనశ్వరత్వంతత్రాహ॥ సత్త్వమితి॥ తద్వృత్తయస్తత్పరిణామాశ్చమహదాదయః- అద్ధాసాక్షాత్- త్వయిపరేబ్రహ్మణికల్పితాః॥ ౧౩॥ తస్మాదితి॥ తస్మాన్నసం

యోస్తవేశ్వర । ౮ । దిశాంత్వమవకాశోసిదిశఃఖంస్ఫోటఆశ్రయః। నాదోవర్ణస్త్వమోంకారఆకృ
తీనాంపృథక్కృతిః ॥ ౯ । ఇంద్రియంత్వింద్రియాణాంత్వందేవాశ్చతదనుగ్రహః। అవబోధోభవాన్
బుద్ధేర్జీవస్యానుస్మృతిస్సతీ। ౧౦ ॥ భూతానామసిభూతాదిరింద్రియాణాంచతైజసః। వైకారికోవి
కల్పానాంప్రధానమనుశాయినామ్।౧౧। నశ్వరేష్విహభావేషుతదసిత్వమనశ్వరమ్। యథాద్రవ్య
వికారేషుద్రవ్యమాత్రంనిరూపితమ్॥ ౧౨ ॥ సత్త్వంరజస్తమఇతిగుణాస్తద్వృత్తయశ్చయాః। త్వ
య్యద్ధాబ్రహ్మణిపరేకల్పితాయోగమాయయా। ౧౩ । తస్మాన్న సంత్యమీభావా యర్హి త్వయివి
కల్పితాః। త్వంచామీషువికారేషుహ్యన్యథావ్యావహారికః॥౧౪। గుణప్రవాహఏతస్మిన్నబుధాస్త్వ
ఖిలాత్మని। గతింసూక్ష్మామబోధేనసంసరంతీహకర్మభిః॥౧౫॥ యదృచ్ఛయానృతాంప్రాప్యసుకల్పా
మిహదుర్లభామ్। స్వార్థేప్రమత్తస్యవయోగతంత్వన్మాయయేశ్వర ॥ ౧౬ ॥ అసావహంమమైవైతే
తిదేహస్యాస్యాన్వయాదిషు। స్నేహపాశైర్నిబధ్నాతిభవాన్సర్వమిదంజగత్। ౧౭॥ యువాం
ననస్సుతౌసాక్షాత్ప్రధానపురుషేశ్వరౌ। భూభారక్షత్రక్షపణాయావతీర్ణౌతథాత్థహి ॥ ౧౮ । త
త్తేగతోస్మ్యరణమద్యపదారవిందమాపన్నసంసృతిభయాపహమార్తబంధో।ఏతావతాలమలమింద్రి
యలాలసేనమర్త్యాత్మదృక్త్వయిపరేయదపత్యబుద్ధిః ॥ ౧౯ । సూతీగృహేననుజగాదభవానజో
నౌసంజజ్ఞఇత్యనుయుగంనిజధర్మగుప్త్యై।నానాతనూర్గగనవద్విదధజ్జహాసికోవేదభూమ్న ఉరుగాయ

తి- నన్వనతాంకథంప్రతీతిరతఆహ- యర్హీతి- యదావికల్పితాస్తదైవప్రతీతిమాత్రేణత్వయిసంతి-త్వంచామీషుతథైవకారణతయా అనుగతః- అన్యథాతుఅవ్యావహారికఃనిర్వికల్పఃత్వమేవావశిష్యసఇత్యర్థః॥౧౪॥ ఏవంరూపత్వాదజ్ఞాననిబంధనశ్చసంసారఇత్యాహ॥ గుణప్రవాహఇతి॥ సూక్ష్మాంనిష్ప్రపంచాంగతిం - అబుధాఃఅవిద్వాంసః- అబుధ్యేతివాపాఠః- అతఃఅబోధేనదేహాభిమానేన- కృతైఃకర్మభిస్సంసరంతీతి॥ ౧౫॥ ఏవంతయోస్తత్త్వంనిరూప్యతదప్రాప్త్యాశోచతి॥ యదృచ్ఛయేతి॥ నృతాంమనుష్యతాం - సుకల్పాం పటుతరేంద్రియాం॥౧౬॥ అహోకిమితిప్రమత్తోసి- త్వయాబహుభిఃపాశైర్నిబద్ధత్వాదిత్యాహ॥ అసావితి॥ అస్యదేహస్యఅన్వయాదిషు పుత్రాదిషుచ- మమైవైతఇతి॥౧౭॥ అహోత్వత్పుత్రయోరావయోఃకిమిదమారోప్యతేఅతఆహ॥ యువామితి॥ భూభారక్షత్రక్షపణార్థం అవతీర్ణౌ- తథాహి- నిశ్చితంఅత్థకథయసి॥ ౧౮॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్- అరణంశరణం- ఆపన్నానాంసంసృతిభయమపహంతీతితథాతత్- నమత్వమతిసుఖీవృథాకింనిర్విద్యసే అతఆహ-ఏతావతేతి- ఇంద్రియలాలసేనఇంద్రియార్థతృష్ణయాయత్ యేనఇంద్రియలాలసేన మర్త్యేశరీరేఆత్మదృక్ఆత్మబుద్ధిఃఅహం- త్వయిచపరేపరమేశ్వరేఅపత్యబుద్ధిరస్మి- తేనఅలమలంపర్యాప్తమితి॥ ౧౯॥ ననుకుతఏవమహంపరమేశ్వరఇతితత్రాహ॥ సూతీగృహఇతి॥ అనుయుగంప్రతియుగం - యదాసుతపాఃపృశ్నిరితియుగం - నౌఆవయోః - యదాచకశ్యపఃఅదితిశ్చేతియుగం- అధునాచవసుదేవఃదేవకీతియుగం- ఏవంహిప్రతియుగంఅజఏవాహంసంజజ్ఞేఅవతీర్ణఇతి-భవాన్ననుజగాద- ననుఅన్యోపిచతుర్భుజోదేవఇతితత్రాహ-నానాతనూరితి-గగనవదసంగఏవత్వం-భూమ్నఃసర్వగతస్య-విభూతిరూపాంమాయాం॥

౨౦॥ ౨౧॥ వచ ఇతి॥ ఉపపన్నమ్ ఉపపన్నం మన్యామహే - సముద్దిశ్య విషయీకృత్య - తత్త్వగ్రామః తత్త్వసమూహః - ఉదాహృతః సమ్యక్ నిరూపితః॥ ౨౨ ॥ ఇమామేవ దృష్టింసర్వత్ర విధత్స్వేత్యాహ॥ అహమితి॥ ఏవం విమృశ్యాః బ్రహ్మత్వేనైవాన్వేషణీయాః కించ - సచరాచరం జగదపి॥ ౨౩॥ నను నానావికారవతాం కుతో బ్రహ్మత్వం - నబ్రహ్మణ ఏవోపాధిభిర్బహుధా ప్రతీతేరితి సదృష్టాంతమాహ ద్వాభ్యాం॥ ఆత్మేతి॥ యథా ఖాదిభూతాని తత్కృతేషు ఘటాదిషు ఆవిస్తిరోభావాదికం యాంతి- ఏవమసావాత్మాపి ఆత్మసృష్టైః గుణైః కృతేషు తత్కృతేషు దేహేషు బహుధా ఈయతే పునశ్చ యథాశయం యథోపాధి - ఆవిర్భావతిరోభావాదిరూపేణ ప్రతీయతే- నవస్తుతః - కుతః- ఏకః బహుధా- స్వయంజ్యోతిః దృశ్యత్వేన- నిత్యః అనిత్యత్వేన- అన్యః అనన్యత్వేన- నిర్గుణః సగుణత్వేనేత్యాది- బహుధాత్వం ప్ర

విభూతిమాయాః । ౨౦ । శ్రీశుకః ॥ ఆకర్ణ్యేదం పితుర్వాక్యం భగవాన్ సాత్వతర్షభః । ప్రత్యాహ ప్రశ్రయానమ్రః ప్రహసన్ శ్లక్ష్ణయా గిరా ।౨౧। శ్రీభగవాన్ ॥ వచో వస్సమవేతార్థం తాతైతదుపపన్నమహే । యన్నః పుత్రాన్ సముద్దిశ్య తత్త్వగ్రామ ఉదాహృతః ॥ ౨౨ ॥ అహం యూయమసావార్య ఇమేచ ద్వారకౌకసః । సర్వేప్యేవం యదుశ్రేష్ఠ విమృశ్యాస్సచరాచరమ్ । ౨౩ । ఆత్మా హ్యేకస్స్వయంజ్యోతిర్నిత్యోన్యో నిర్గుణో గుణైః । ఆత్మసృష్టైస్తత్కృతేషు దేహేషు బహుధేయతే ॥ ఖం వాయుర్జ్యోతిరాపో భూస్తత్కృతేషు యథాశయమ్ । ఆవిస్తిరోల్పభూర్యేకనానాత్వం యాత్యసావపి ॥ ౨౪ । శ్రీశుకః ॥ ఏవం భగవతా రాజన్ వసుదేవ ఉదాహృతమ్ । శ్రుత్వా వినష్టనానాధీస్తూష్ణీం

——❋ స్మరోద్గీథాదినామకషడ్గర్భానయనాదికథాప్రారంభఘట్టః. ❋——

ప్రీతమనా అభూత్ ॥ ౨౫ । అథ తత్ర కురుశ్రేష్ఠ దేవకీ సర్వదేవతా । శ్రుత్వానీతం గురోః పుత్రమాత్మజాభ్యాం సువిస్మితా । ౨౬ । కృష్ణరామౌ సమాశ్రావ్య పుత్రాన్ కంసవిహింసితాన్ । స్మరంతీ కృపణం ప్రాహ వైక్లబ్యాదశ్రులోచనా । ౨౭ । దేవకీ ॥ రామరామాప్రమేయాత్మన్ కృష్ణయోగేశ్వరేశ్వర । వేదాహం వాం విశ్వసృజామీశ్వరావాదిపూరుషౌ । ౨౮ ॥ కాలవిధ్వస్తసత్త్వానాం రాజ్ఞాముచ్ఛాస్త్రవర్తినామ్ । భూమేర్భారాయమాణానామవతీర్ణౌ కిలాద్య మే ।౨౯। యస్యాంశాంశాంశభాగేన విశ్వోత్పత్తిలయోదయాః । భవంతి కిల విశ్వాత్మన్ తం త్వాద్యాహం గతిం గతా ।౩౦॥ చిరాన్మృతసుతాదానే గురుణా కిల చోదితౌ । ఆనిన్యథుః పితృస్థానాద్గురవే గురుదక్షిణామ్ । ౩౧॥ తథా మే కురుతం కామం యువాం యోగేశ్వరేశ్వరౌ । భోజరాజహతాన్ పుత్రాన్ కామయే ద్రష్టుమాహృతాన్ । ౩౨ । శ్రీశుకః ॥ ఏవం సంచోదితౌ మాత్రా రామః కృష్ణశ్చ భారత । సుతలం సంవివిశతుర్యోగమాయాముపాశ్రితౌ । ౩౩ । తస్మిన్ ప్రవిష్టావుపలభ్య దైత్యరాడ్విశ్వాత్మదైవం సుతరాం తథాత్మనః । తద్దర్శనాహ్లాదపరిప్లుతాశయస్సద్యస్సముత్థాయ ననామ సాన్వయః ॥ ౩౪ । తయోస్సమానీయ వరాసనం ముదా నివిష్టయోస్తత్ర మహాత్మనోస్తయోః । దధార పాదావవనిజ్య తజ్జలం సబృందఆబ్రహ్మ పునద్యదంబు హ ॥ ౩౫ । సమర్హయామాస మహావిభూతిభిర్మహార్హవస్త్రాభరణానులేపనైః । స్రగ్ధూపదీపామృతభక్షణాదిభిస్స్వగోత్రవిత్తాత్మసమర్పణేన చ । ౩౬ ॥ స ఇంద్రసేనో భగవత్పదాంబుజం బిభ్రన్ముహుః ప్రేమవిభిన్నయా ధియా । ఉవాచ హానందజలాకులేక్షణః ప్రహృష్టరోమా నృప గద్గదాక్షరమ్ । ౩౭ । బలిః ॥ నమోనంతాయ బృహతే నమః కృష్ణాయ వేధసే । సాంఖ్యయో

పంచనీయం॥ ౨౪॥ ౨౫॥ అథేతి॥ సువిస్మితా సతీ॥ ౨౬॥ కృష్ణరామావితి॥ సమాశ్రావ్య సంబోధ్య॥ ౨౭॥ ౨౮॥ కాలేతి॥ భూమేర్భారాయమాణానాం రాజ్ఞామర్థే తేషాం నిధనార్థం- మే మయి కిల అవతీర్ణౌ- హే ఆద్య॥ ౨౯॥ యస్యేతి॥ యస్య అంశః పురుషః తస్య అంశః మాయా- తస్యాః అంశాః గుణాః తేషాం భాగేన పరమాణుమాత్రలేశేన విశ్వోత్పత్త్యాదయః భవంతి తం త్వా త్వాం గతిం శరణం గతాస్మి॥ ౩౦॥ చిరాదితి॥ ఆనిన్యథుః ఆనీతవంతౌ- పితృస్థానాత్ యమసదనాత్॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ తస్మిన్నితి॥ దైత్యరాట్ బలిః - కథంభూతౌ విశ్వస్యాత్మభూతం దైవం- సాన్వయః సపరివారః॥ ౩౪॥ తయోరితి॥ సబృందః సపరిజనః- కథంభూతౌ-పాదావవనిజ్య యదంబు యోగకం- ఆబ్రహ్మ బ్రహ్మాణమభివ్యాప్య జగత్ పునత్ పవిత్రయత్ వర్తతే తత్॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ స ఇతి॥ ఇంద్రసేనో బలిః- ప్రేమ్ణా భిన్నయా

ప్రేమప్రణయానీయాబిభ్రత్ ధారయన్॥ ౩౭॥ నమఇతి॥ అనంతాయశేషాయ-బృహతేఘనైకదేశే విశ్వధారణేన్ బృహత్ తస్మై-కృష్ణాయ చసదానందరూపాయ-వేధసేజగద్విధాత్రే-సాంఖ్యయోగవితానాయేత్యాదిసదత్రయప్యైక్యవివక్షయా॥ ౩౮॥ యోగేశ్వరాణామపి దుర్దర్శనాయువామస్మాభిర్దృష్టావిత్యేతన్నాతిచిత్రమిత్యాహ॥దర్శనమితి॥దుష్ప్రాపమపియుష్మత్కృపయా కేషాంచిదదుర్లభంసు లభమపిభవతీతదాహ-రజస్తమస్స్వభావానామితి-నః-దర్శనం ప్రాప్తౌ॥౩౯॥ అహోవిద్విషోవయంసాత్త్వికభక్తేభ్యోపిసభాగ్యాఇ త్యాహత్రిభిః॥దైత్యేతి॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ కేచిదితి॥ ఉద్బద్ధవైరేణయాభక్తిస్తయా-కేచిదితిపైద్యాదయః-కామతోభక్త్యా గోప్యా దయోయథాసన్నికృష్టాఃత్వదాత్మతాంప్రాప్తాః-తథాసత్త్వసంరబ్ధాఃసత్త్వావిష్టాఅపిసురాదయోనసన్నికృష్టాఇతి॥ ౪౩॥ ననుసాత్త్వికే భ్యోపిరాజసాదయఃసన్నికృష్టాఇతిచిత్రంతత్రాహ॥ఇదమితి॥ ఇదమిత్థమితిస్వరూపతఃఇత్థమితివిశేషతశ్చ॥౪౪॥ .... తదేవంయద్యపివైరభావేనాపిత్వత్ప్రాప్తిర్భవేత్ తథాపి-మాంసాత్త్వికంకుర్వితిప్రార్థయతే॥తదితి॥తత్ తథా-నఃప్రసీద-యథానిర పేక్షైరాప్తకామైరపివిమృగ్యంయుష్మత్పాదారవిందం-తదేవధిషణమాశ్రయః-తస్మాదన్యద్యద్గృహం-తదేవాంధకూపః-తస్మాన్నిష్క్ర

గవితానాయబ్రహ్మణేపరమాత్మనే॥౩౮॥ దర్శనంవాంహిభూతానాందుష్ప్రాపంచాప్యదుర్లభమ్।
రజస్తమస్స్వభావానాంయన్నఃప్రాప్తౌయదృచ్ఛయా॥ ౩౯ । దైత్యదానవగంధర్వసిద్ధవిద్యాధరో
రగాః। యక్షరక్షఃపిశాచాశ్చ భూతప్రమథనాయకాః। ౪౦। విశుద్ధసత్త్వధామ్న్యద్ధాత్వయిశా
స్త్రశరీరిణి। నిత్యంనిబద్ధవైరాస్తేవయంచాన్యేచతాదృశాః।౪౧। సాలోక్యంచాపిసారూప్యంసామీ
ప్యమథసాత్మతామ్। ప్రాప్తాస్తేపుండరీకాక్షభావేహిభవకారణమ్॥ ౪౨। కేచిదుద్బద్ధవైరేణభ
క్త్యాకేచనకామతః। నతథాసత్త్వసంరబ్ధాస్సన్నికృష్టాస్సురాదయః। ౪౩। ఇదమిత్థమితిప్రాయ
స్తవయోగేశ్వరేశ్వర। నవిదంత్యపియోగేశాయోగమాయాంకుతోవయమ్॥ ౪౪। తన్నఃప్రసీదని
రపేక్షవిమృగ్యయుష్మత్పాదారవిందధిషణాన్యగృహాంధకూపాత్। నిష్క్రమ్యవిశ్వశరణాంఘ్ర్యుప
లబ్ధవృత్తిశ్శాంతోయథైకఉతసర్వసఖైశ్చరామి॥ ౪౫। శాధ్యస్మానీశితవ్యేశనిష్పాపాన్నురునఃప్ర
భో। పుమాన్యచ్ఛ్రద్ధయాతిష్ఠంచోదనాయావిముచ్యతే॥౪౬॥ శ్రీభగవాన్॥ ఆసన్మరీచేష్షట్పు
త్రాఊర్ణాయాంప్రథమేంతరే। దేవాఃకంజహసుర్వీక్ష్యసుతాంయభితుముద్యతమ్॥ ౪౭ ॥ తేనా
సురీమగన్యోనిమఘునావద్యకర్మణా। హిరణ్యకశిపోర్జాతాఃపుత్రాస్తేయోగమాయయా॥ ౪౮ ॥
దేవక్యాఉదరేజాతారాజన్కంసవిహింసితాః। సాతాన్శోచత్యాత్మజాంస్తతఇమేధ్యాసతేంతికే॥
౪౯ ॥ ఇతఏతాన్ప్రణేష్యామోమాతృశోకాపనుత్తయే। తతశ్శాపవినిర్ముక్తాలోకంయాస్యంతివిజ్వ
రాః॥ ౫౦ ॥ స్మరోద్గీథఃపరిష్వంగఃపతంగఃక్షుద్రభృద్ఘృణీః। షడేతేమత్ప్రసాదేనపునర్యాస్యంతి
సద్గతిమ్॥ ౫౧ ॥ ఇత్యుక్త్వాతాన్సమాదాయఇంద్రసేనేనపూజితౌ। పునర్ద్వారవతీమేత్యమాతుః
పుత్రానయచ్ఛతామ్॥౫౨॥ తాన్దృష్ట్వాబాలకాన్దేవీపుత్రస్నేహస్నుతస్తనీ। పరిష్వజ్యాంకమా

మ్యనిగాత్య-విశ్వస్యశరణంరక్షితారఃకృష్ణః తేషామంఘ్రిమూలేనుప్రవృత్తవివగళితైఃఫలాదిభిరుపలబ్ధాప్రాప్తావృత్తిర్జీవికాయేనసో హం-శాంతస్సన్ ఏకఏవచరామి-ఉతఅథవా-సర్వేషాంసఖాయోయేమహాంతస్తైస్సహయథాచరామీతి॥ ౪౫॥ కథమల్పపుణ్యానాంవి వంభావఃసంభవతీతిచేత్తత్రాహ-యథైతద్భవేత్తథాస్మాననుశిక్షయేత్యాహ॥ శాధీతి॥ హేప్రభో-ఈశితవ్యాఃసర్వేజీవాఃతేషామీశ-య త్తవానుశాసనంఆతిష్ఠన్ ఆశ్రయన్-చోదనాయాఃవిధినిషేధలక్షణాయాఃసకాశాత్ విముచ్యతే-నఖలుత్వద్భక్తోవిధికింకరస్స్యాదితిభా వః॥ ౪౬॥ తదుక్తంసర్వమనుమోద్యస్వాగమనకారణంసప్రపంచంకథయతిపంచభిః॥ ఆసన్నితి॥ ఊర్ణాయాంభార్యాయాం-ప్రథమే అంతరేస్వాయంభువమన్వంతరే-తేదేవాఃసుతాంవాచం-యభితుంయద్ధుంమైథునేనరమయితుం-ఉద్యతంఉద్యుక్తం-కంప్రజాప తిం-జహసుఃఉపహసితవంతః॥ ౪౭॥ తేనేతి॥ తేనఅవద్యకర్మణాపాపేన-ఆసురీంయోనిమగన్ అగమన్-అధునాతత్క్షణమేవ-హిరణ్యక శిపోర్జాతాఇత్యర్థః-తేచయోగమాయయాతతోనీతాస్సంతః॥ ౪౮॥ దేవక్యాఇతి॥ దేవక్యాఃఉదరేజాతాః-హేరాజన్ హేబలే-తేచకంసేనవిహింసితాః-సాచతానాత్మజాన్మత్వాశోచతి-తేచేమేతవఅద్యఅంతికేఆసతే॥ ౪౯॥ ఇతఇతి॥ లోకందేవలోకం॥ ౫౦॥ స్మరేతి॥ స్మరోద్గీథఃస్మరసహితఃఉద్గీథః-సద్గతింమోక్షం-స్మరస్యైవపూర్వంకీర్తిమానితినామ-అతః॥ శ్లో॥ కీర్తిమంతంప్రథమజం

కంసాయానకదుందుభిః।అర్పయామాసేత్యుక్తం॥ ౫౧॥ ఇతీతి॥ అయచ్ఛతాం అర్పయామాసతుః॥ ౫౨॥ ౫౩॥౫౪॥ పీత్వేతి ॥ అమృతత్వే హేతుః- గదాభృతః పీతశేషమితి- నారాయణాంగసంస్పర్శేన ప్రతిలబ్ధం దేవా వయమిత్యాత్మదర్శనం యైస్తే॥ ౫౫॥ తఇతి ॥ ధామ దేవలోకం॥ ౫౬॥ తమితి॥ మృతానామాగమనం నిర్గమం చ శ్రీకృష్ణస్య మాయాం మేనే- తేనైవాపత్యాదిరూపేణ రచితాం॥ ౫౭॥ ౫౮॥ యఇతి॥ అమృతం కీర్తిర్యస్య తస్య- వ్యాసపుత్రైరితి బహువచనం పూజార్థం- జగతః అఘం భినత్తీతి తథా తత్ - అలం నిశ్శేషం యథా భవతి తథా- నకృచ్ఛ్రాదివదితి- తదేవం మోక్షహేతుత్వం పాపక్షయహేతుత్వం చోక్తం - తద్భక్తానాం తు సత్కర్ణపూరం పరమసుఖావహం కర్ణాభరణమితి- స్వయం సుఖరూపతామాహ- కించ- భగవతి కృతం ఆవేశితం చిత్తం యేన సః - తథాభూత్వా- తస్య క్షేమం ధామ కాలాదిభయరహితం లోకం యాతీతి॥ ౫౯॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచాశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋

రోప్యమూర్ధన్యజిఘ్రదభీక్ష్ణశః॥ ౫౩॥ అపాయయత్ స్తనం ప్రీతా పుత్రస్పర్శపరిస్నుతమ్। మోహితా మాయయా విష్ణోర్యయా సృష్టిః ప్రవర్తతే॥ ౫౪॥ పీత్వామృతం పయస్తస్యాః పీతశేషం గదాభృతః। నారాయణాంగసంస్పర్శప్రతిలబ్ధాత్మదర్శనాః॥ ౫౫॥ తే నమస్కృత్య గోవిందం దేవకీం పితరం బలమ్। మిషతాం సర్వభూతానాం యయుర్ధామ విహాయసా । ౫౬ । తం దృష్ట్వా దేవకీ దేవీ మృతాగమననిర్గమమ్। మేనే సువిస్మితా మాయాం కృష్ణస్య రచితాం నృప । ౫౭ । ఏవంవిధాన్యద్భుతాని కృష్ణస్య పరమాత్మనః। వీర్యాణ్యనంతవీర్యస్య సంత్యనంతాని భారత । ౫౮ । శ్రీసూతః॥ య ఇదమనుశృణోతి శ్రావయేద్వా మురారేశ్చరితమమృతకీర్తేర్వర్ణితం వ్యాసపుత్రైః। జగదఘభిదలం తద్భక్తసత్కర్ణపూరం భగవతి కృతచిత్తో యాతి తత్క్షేమధామ । ౫౯ । ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- పంచాశీతితమోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

రాజా ॥ బ్రహ్మన్వేదితుమిచ్ఛామి స్వసారం కృష్ణరామయోః। యథోపయేమే విజయో యా మమాసీత్పితామహీ । ౧ ॥ శ్రీశుకః ॥ అర్జునస్తీర్థయాత్రాయాం పర్యటన్ మేదినీం ప్రభుః। గతః ప్రభాసమశృణోన్మాతులేయీం స ఆత్మనః॥ ౨॥ దుర్యోధనాయ రామస్తాం దాస్యతీతి న చాపరే। తల్లిప్సుస్స యతిర్భూత్వా త్రిదండీ ద్వారకామగాత్ । ౩। తత్ర వై వార్షికాన్మాసానవాత్సీత్స్వార్థసాధకః। పౌరైస్సభాజితోభీక్ష్ణం రామేణాజానతా చ సః ॥ ౪ ॥ ఏకదా గృహమానీయ ఆతిథ్యేన నిమంత్ర్య తమ్। శ్రద్ధయోపహృతం భైక్షం బలేన బుభుజే కిల॥ ౫॥ సోపశ్యత్తత్ర తాం తన్వీం యతిః కన్యాం మనోహరామ్। ప్రీత్యుత్ఫుల్లేక్షణస్తస్యాం భావక్షుబ్ధం మనో దధే॥ ౬ ॥ సాపి తం చకమే వీక్ష్య నారీణాం హృదయంగమమ్। హసంతీ వ్రీడితాపాంగా తన్న్యస్తహృదయేక్షణా ॥ ౭ ॥ తాం పరం సమభిధ్యాయన్నంతరం ప్రేప్సురర్జునః। న లేభే శం భ్రమచ్చిత్తః కామేనాతిబలీయసా ॥ ౮ ॥ మహత్యాం దేవయాత్రాయాం రథస్థాం దుర్గనిర్గతామ్। జహారానుమతః పిత్రోః కృష్ణస్య చ మహారథః ॥ ౯ ॥ రథస్థో ధనురాదాయ శూరాంశ్చారుంధతో భటాన్। విద్రావ్య క్రోశతాం స్వానాం స్వభాగం మృగరాడివ ॥ ౧౦ ॥ తచ్ఛ్రుత్వా క్షుభితో రామః పర్వణీవ మహార్ణవః। గృహీతపాదః కృష్ణేన సుహృద్భిశ్చాన్వశామ్యత ॥ ౧౧ ॥ ప్రా

శ్లో॥ షడశీతితమేదం భాత్సుభద్రామర్జునోహరత్। గత్వా చ మిథిలాం కృష్ణోప్యపవిప్రావనందయత్ ॥ పిత్రోస్స్వజ్ఞానమాదిశ్య సుభద్రాం ఫల్గునాయ చ। జగామ మిథిలాం కృష్ణస్స్వభక్తప్రియకృత్తతః ॥ దేవక్యాః మృతపుత్రలాభవత్ అర్జునస్య సుభద్రాలాభోపి రామప్రాతికూల్యాత్ దుర్ఘట ఇతి మన్యమానః ప్రసంగాత్ పృచ్ఛతి ॥ బ్రహ్మన్నితి ॥ ౧॥ ౨॥ కథమశృణోత్ తదాహ॥ దుర్యోధనాయేతి॥ అపరే చ వసుదేవాదయో న దాస్యంతీతి - తల్లిప్సుః - తస్యాం మాతులేయ్యాం లిప్సుః - రామం వంచయితుం పూజ్యతమం త్రిదండివేషం విధాయ గత ఇత్యాహ - సయతిరితి॥ ౩ ॥ తత్రేతి ॥ స్వార్థకార్యసాధనః కన్యాం ప్రేప్సుః॥ ౪॥ ఏకదేతి ॥ తం ఆతిథ్యేన నిమంత్ర్య - గృహమానీయ- బలేన యత్ శ్రద్ధయోపహృతం పరివిష్టం- తద్భైక్షం కిలార్జునో బుభుజ ఇత్యన్వయః॥ ౫॥ స ఇతి॥ భావేన రత్యభిప్రాయేణ క్షుభితం మనః దధే॥ ౬॥ సేతి॥ వ్రీడితాపాంగా సవ్రీడకటాక్షా- తస్మిన్నేవ న్యస్తం హృదయమీక్షణే చ యయా సా॥ ౭॥ తామితి॥ అంతరం హర్తుమవసరం ప్రేప్సుః ప్రాప్తుమిచ్ఛుః- కామేన భ్రమత్ చిత్తం యస్య సః- శం రామాదిసంమాననిమిత్తం సుఖం॥ ౮॥ ౯॥ రథస్థ ఇతి॥ అనమం

తాత్రంధతఃఆవరణంకుర్వతః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ప్రాహిణోదితి॥ పారిబర్హాణివరవధ్వోః ప్రీతిదేయాః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ సఇతి॥ అనీహ యాఅసద్యమేనైవాగతంయదాహార్యంభోజ్యంతేననిర్వర్తితాఃనిజాఃక్రియాఃయేనసః॥ ౧౫॥ యాత్రామాత్రమితి॥ యాత్రామా త్రంశరీరాదినిర్వాహమాత్రం- భోజ్యంనాధికమల్పంఉపనతంప్రత్యాగతమితి॥ ౧౬॥ తథేతి॥ మిథిలస్యజనకస్యవంశ్యోమైథిలః॥ ౧౭॥ తయోరితి॥ ప్రభురివస్వయంవిదేహాన్దేశాన్ప్రయయౌ॥ ౧౮॥ నారదఇతి॥ కృష్ణోవ్యాసః- రామఃపరశురామః- అహంశ్రీశుకః- ఏవమాదిభిస్సహ॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ఆనర్తేతి॥ ఆనర్తాద్యర్ణాంతాస్తద్దేశవర్తిన్యఃనృనార్యఃపురుషానార్యశ్చ ఉదారహాసస్నిగ్ధమీక్ష

హిణోత్పారిబర్హాణివరవధ్వోస్సుదాబలః । మహాధనోపస్కరేభరథాశ్వవరయోషితః ॥ ౧౨ ॥ అ
భవన్ప్రీతిసంహృష్టా బాంధవాయమపాండవాః । అథాన్యదపికృష్ణస్య వాత్సల్యంభక్తయోశ్శృణు ॥
౧౩॥ కృష్ణస్యాసీత్సఖాకశ్చిచ్ఛ్రుతదేవఇతిశ్రుతః । కృష్ణైకభక్త్యాపూర్ణార్థశ్శాంతఃకవిరలంపటః ॥
౧౪ ॥ సఉవాసవిదేహేషుమిథిలాయాంగృహాశ్రమీ । అనీహయాగతాహార్యనిర్వర్తితనిజక్రియః ॥
౧౫ । యాత్రామాత్రంత్వహరహర్దైవాదుపనతంచయత్ । నాధికం తావతాతుష్టః క్రియాశ్చ
క్రేయథోదితాః॥ ౧౬ । తథాతద్రాష్ట్రపాలోంగబహులాశ్వఇతిశ్రుతః । మైథిలోనిరహంమాన
ఉభావప్యచ్యుతప్రియా॥ ౧౭ । తయోఃప్రసన్నో భగవాన్దారుకేణాహృతంరథమ్ । ఆరుహ్య
సాకంమునిభిర్విదేహాన్ప్రయయౌప్రభుః । ౧౮ ॥ నారదోవామదేవోత్రిఃకృష్ణోరామోసితోరుణిః ।
అహంబృహస్పతిఃకణ్వోమైత్రేయశ్చ్యవనాదయః॥ ౧౯ ॥ తత్రతత్ర తమాయాంతంపౌరజానప
దానృపాః । ఉత్తస్థుస్సార్ఘ్యహస్తాస్తేలోకాస్సూర్యమివోదితమ్॥ ౨౦ ॥ ఆనర్తధన్వకురుజాంగల
వంగమత్స్యపాంచాలకుంతిమధుకేకయకోసలార్ణాః । అన్యేచతన్ముఖసరోజముదారహాసస్నిగ్ధే
క్షణంనృపపుర్యశ్శిభిర్నృనార్యః । ౨౧ ॥ తేభ్యస్స్వవీక్షణవినష్టతమిస్రదృగ్భ్యః క్షేమంత్రిలోకగు
రురర్థదృశంచయచ్ఛన్ । శృణ్వన్దిగంతధవళంస్వయశోశుభఘ్నంగీతంసురైర్నృభిరగాచ్ఛనకై
ర్విదేహాన్ । ౨౨ ॥ తేచ్యుతంప్రాప్తమాకర్ణ్యపౌరజానపదానృపాః । అభీయుర్ముదితాస్తస్మై
గృహీతార్హణపాణయః॥ ౨౩ ॥ దృష్ట్వాతముత్తమశ్లోకంప్రీత్యుత్ఫుల్లాననాశయాః । కైర్ధృతాం
జలిభిర్నేముశ్శ్రుతపూర్వాంస్తథామునీన్ । ౨౪ ॥ స్వానుగ్రహాయసంప్రాప్తంమన్వానౌతంజగ
ద్గురుమ్ । మైథిలశ్శ్రుతదేవశ్చపాదయోఃపేతతుఃప్రభోః॥ ౨౫ । న్యమంత్రయేతాందాశార్హమా
తిథ్యేనసహద్విజైః । మైథిలశ్శ్రుతదేవశ్చయుగపత్సంహతాంజలీ । ౨౬ ॥ భగవాంస్తదభిప్రేత్యత
యోఃప్రియచికీర్షయా । ఉభయోరావిశద్గేహముభాభ్యాంతదలక్షితః॥ ౨౭ । శ్రోతుమప్యసతాం
దూరాన్జనకస్స్వగృహాగతాన్ । ఆనీతేష్వాసనాగ్ర్యేషుసుఖాసీనాన్మహామనాః॥ ౨౮ । ప్రవృద్ధ
భక్త్యురుద్ధర్షహృదయాస్రావిలేక్షణః । నత్వాతదంఘ్రీన్ప్రక్షాళ్యతదపోలోకపావనీః। ౨౯ ॥ సకు
టుంబోవహన్మూర్ధ్నాపూజయాంచక్రఈశ్వరాన్ । గంధమాల్యాంబరాకల్పధూపదీపార్ఘ్య
గోవృషైః। ౩౦ । వాణ్యామధురయాప్రీణన్నిదమాహాన్నతర్పితాన్ । పాదావంకగతౌవిష్ణోస్సం
స్పృశన్శనకైర్ముదా । ౩౧ । బహులాశ్వః॥ భవాన్హిసర్వభూతానామాత్మాసాక్షీస్వదృక్ప్ర

ణంచయస్మిన్తత్- దృశిభిఃనేత్రైః॥ ౨౧॥ తేభ్యఇతి॥ స్వవీక్షణేనైవవినష్టతమిస్రాదృశోయేషాంతేభ్యః- క్షేమంఅభయం- అర్థాదృ శంతత్త్వజ్ఞానంచ॥ ౨౨॥ తఇతి॥ అభీయుఃప్రత్యుజ్జగ్ముః॥ ౨౩॥ దృష్ట్వేతి॥ ప్రీత్యాఉత్ఫుల్లానిఆననాని ఆశయాఃఅంతఃకరణానిచయే షాంతే- కైఃశిరోభిః॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ భగవానితి॥ తత్అభిప్రేత్యఅంగీకృత్య. తత్తదా- ఉభాభ్యామపితాభ్యాంపద్గ్రహదస్యస్వ గేహంయాతీత్యలక్షితఃఅవిదితః- యద్వా-ఉభాభ్యాంరూపాభ్యాంతదలక్షితఃతాభ్యామలక్షితఇతి॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ప్రవృద్ధేతి॥ ఉద్ధర్షాణాముద్గత హర్షాణాంహృదయంయస్య- అస్రైరావిలేక్షిణీనేత్రేయస్య॥ ౨౯॥ సకుటుంబఇతి॥ ఈశ్వరాన్ ఈశ్వరగంతత్తుం- శ్చేత్యర్థః॥ ౩౦॥ వాణ్యేతి॥ ప్రీణన్ ప్రీణయన్- సంస్పృశన్ సంమర్దయన్॥ ౩౧॥ భవానితి॥ ఆత్మాచేతయితా- సాక్షీప్రకాశకః- స్వదృక్ స్వప్రకా

క్షః- అథఅతఃకారణాత్॥ ౩౨॥ స్వవచఇతి॥ అనంతోబంధురపి- శ్రీర్భార్యాపి- అజఃపుత్రోపి ॥ ౩౩॥ ౩౪॥ యఇతి ॥ తచ్ఛాంత్యై సంసా సారోపశమాయ॥ ౩౫॥ ౩౬॥ దినానీతి॥ గృహాన్ గృహేష్విత్యర్థః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ శ్రుతదేవఇతి॥ ధున్వన్ పరిభ్రామయన్॥ ౩౯॥ తృణేతి॥ అవనిజేఅవనినిజే ప్రక్షాళితవాన్॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ఫలేతి॥ ఫలైః ఆమలకాదిభిః- అర్హణేనఉశీరైః తృణవిశేషమూలైః సువాసితైః శివైః అమృతవత్స్వాదుభిరంబుభిః- సురభ్యా మృదా కస్తూరిప్రముఖయా- సపర్యయా పూజయా- యథోపపన్నయా అనాయాసేనసంపన్నయా భూతానుపద్రవలబ్ధత్వాత్ సత్త్వవివర్ధనం యత్ అంధః అన్నం తేనచ ॥ ౪౨॥ సఇతి॥ అస్యకృష్ణస్యఆత్మామూర్తిస్తస్యనికేతైః భూసురైశ్చ- సర్వతీర్థాస్పదపాదరేణుభిః కృష్ణాదిభిః- యఃసంగమః- సఃమమకుతోన్వభూదితి- అన్వితి విస్మయే- యద్వా- అఇతివితర్కే-సఇతి విస్మయే॥ ౪౩॥ సూపవిష్టానితి॥ ఉపస్థితః సమీపేఉపవిష్టః- భార్యాః భర్త్ర్యాః స్వజనాః అపత్యానిచతైస్సహితః-శ్రీకృష్ణస్య- అంఘ్రీ అభిమృశతిసంమర్దయతీత్యంఘ్ర్యభిమర్శనః॥ ౪౪॥ సఇతి ॥ యర్హీదం ప్రవిష్టః తదైవదర్శనం ప్రాప్తఇతి - సఏవసన్నా

భో। అథనస్త్వత్పదాంభోజం స్మరతాం దర్శనం గతః॥ ౩౨। స్వవచస్తదృతం కర్తుమస్మద్దృగ్గోచరో
భవాన్। యదాత్థైకాంతభక్తాన్మే నానంతః శ్రీరజః ప్రియః। ౩౩॥ కోనుత్వచ్చరణాంభోజమేవంవి
ద్విస్సృజేత్పుమాన్। నిష్కించనానాం శాంతానాం మునీనాం యత్త్వమాత్మదః॥ ౩౪॥ యోవతీర్య య
దోర్వంశే నృణాం సంసరతామిహ। యశోవితేనే తచ్ఛాంత్యై త్రైలోక్యవృజినాపహమ్। ౩౫। నమ
స్తుభ్యం భగవతే కృష్ణాయాకుంఠమేధసే। నారాయణాయ ఋషయే సుశాంతం తప ఈయుషే। ౩౬।
దినాని కతిచిద్భూమన్ గృహాన్నో నివస ద్విజైః। సమేతః పాదరజసా పునీహీదం నిమేః కులమ్। ౩౭॥
ఇత్యుపామంత్రితో రాజ్ఞా భగవాన్ లోకభావనః। ఉవాస కుర్వన్ కల్యాణం మిథిలానరయోషితామ్॥
౩౮॥ శ్రుతదేవోచ్యుతం ప్రాప్తం స్వగృహాన్ జనకో యథా। నత్వా మునీన్ సుసంహృష్టో ధున్వన్ వా
సో ననర్త హ। ౩౯॥ తృణపీఠబృసీష్వేతానానీతేషూపవేశ్య సః। స్వాగతేనాభినంద్యాంఘ్రీన్
సభార్యోవనిజే ముదా। ౪౦। తదంభసా మహాభాగ ఆత్మానం సగృహాన్వయమ్। స్నాపయాంచక్ర
ఉద్ధర్షో లబ్ధసర్వమనోరథః॥ ౪౧॥ ఫలార్హణోశీరశివామృతాంబుభిర్మృదా సురభ్యా తులసీకు
శాంబుజైః। ఆరాధయామాస యథోపపన్నయా సపర్యయా సత్త్వవివర్ధనాంధసా। ౪౨॥ సతర్క
యామాస కుతో మమాన్వభూద్గృహాంధకూపే పతితస్య సంగమః। యస్సర్వతీర్థాస్పదపాదరేణుభిః కృ
ష్ణేన చాస్యాత్మనికేతభూసురైః॥ ౪౩। సూపవిష్టాన్ కృతాతిథ్యాన్ శ్రుతదేవ ఉపస్థితః। సభార్యస్వ
జనాపత్య ఉవాచాంఘ్ర్యభిమర్శనః। ౪౪। శ్రుతదేవః॥ సొద్యనో దర్శనం ప్రాప్తః పరం పరమ
పూరుష। యర్హీదం శక్తిభిస్సృష్ట్వా ప్రవిష్టో హ్యాత్మసత్తయా॥ ౪౫॥ యథా శయానః పురుషో మన
సైవాత్మమాయయా। సృష్ట్వా లోకం పరం స్వాప్నమనువిశ్యావభాసతే। ౪౬। శృణ్వతాం గదతాం శ
శ్వదర్చతాం త్వాభివందతామ్। నృణాం సంవదతామంతర్హృది భాస్యమలాత్మనామ్। ౪౭॥ హృదిస్థో
ప్యతిదూరస్థః కర్మవిక్షిప్తచేతసామ్। ఆత్మశక్తిభిరగ్రాహ్యోప్యంత్యుపేతగుణాత్మనామ్। ౪౮॥ నమో

త్రః నాద్యతనీభూతస్త్వమిత్యర్థః- యద్వా- నఃఅస్మాకం- అద్యైవప్రాప్తఇతిన- కింతుతదైవప్రాప్తః - యర్హీదంవిశ్వంశక్తిభిః సత్త్వాదిభిఃసృష్ట్వాఆత్మసత్తయాస్వసత్తయాఅనుప్రవిష్టః త్వం- దర్శనంపరం కేవలమద్యైవప్రాప్తఇతి॥ ౪౫॥ మాయాసృష్టిప్రవేశయోరవిద్యాసృష్టిప్రవేశాదృష్టాంతతయాహ॥ యథేతి॥ ఆత్మమాయయాస్వావిద్యయేత్యర్థః- యద్వా- ఆత్మనస్తవమాయయేతి॥ ౪౬॥ కించ॥ శృణ్వతామితి॥ నిత్యం శ్రవణకీర్తనాదిపరాణాం అమలాత్మనామపిహృద్యేవత్వం భాసి- మమతులోచనగోచరస్త్వం-అహోభాగ్యమితిభావః॥ ౪౭॥ ననుసర్వేషాం హృదిస్థితః కథం కేషాంచిదేవహృదిభాతి- మేఘైఃసూర్యవత్ జీవోపాధిభిరంతరితత్వాదిః యదుచ్యతేతత్రహానకస్యాపిభాయాదిత్యత ఆహ॥ హృదిస్థఇతి॥ కర్మభిః విక్షిప్తం చేతో యేషాం తేషాం- ఆత్మశక్తిభిః అహంకారాదిభిః అగ్రాహ్యః వ్యవహితోపి ఉపేతగుణః ప్రాప్తశ్రవణకీర్తనాదిసంస్కారః ఆత్మా అంతఃకరణం యేషాం తేషాం- అంతి సమీపే- అవ్యవహితస్త్వమిత్యర్థః॥ ౪౮॥ ఏతదేవప్రపంచయన్నమస్యతి॥ నమఇతి ॥ తేతుభ్యం నమోస్తు- అధ్యాత్మనిదానం నివృత్తదేహాద్యహంకారాణాం - పరాత్మనే పరమాత్మత్వేన ప్రకాశమానాయ మోక్షప్రదాయేత్యర్థః- అనాత్మనే దేహాద్యభిమానినే జీవాయ- పరత్వేనాప్రకాశమానత్వాత్-స్వాత్మనస్సకా

త్వాత్ విభక్తః సమర్పితః మృత్యుః సంసారో యేన తస్మై - కుత ఏతత్తత్రాహ - సకారణం మహదాదికార్యం - అకారణం ప్రకృతిః తదుభయలింగం తదుపాధిం నియంతృనియమ్యతయా ఈయుషే ప్రాప్తవతే - అతః ఉభయనియంతుః స్వస్మాత్సకాశాత్ తదుభయవశ్యా యజీవాయవిభక్తమృత్యవ ఇత్యర్థః - నియంతృనియమ్యత్వే కారణం వదన్నాహ - స్వమాయయా అసంవృతేతి - అతః అలుప్తైశ్వర్యత్వాత్ తన్నియంత్రే తుభ్యం నమః - కించ - రుద్ధదృష్టయే మాయావిత్వాదేవ అస్యేషాం రుద్ధా ఆవృతా దృష్టిర్యేన తస్మై - యద్వా - స్వమాయయా స్వస్య అసంవృతా అస్యేషాం చ రుద్ధా దృష్టిర్యేన తస్మై ఇత్యేకం పదం ॥ ౪౯ ॥ స ఇతి ॥ సః ఏవం భూతః పరమేశ్వరః త్వం నః అస్మాన్ స్వభృత్యాన్ శాధి శిక్షయ ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ స్వస్మిన్నాదరమధికం బ్రాహ్మణేషు చ మందమివాలక్ష్య లోకసంగ్రహపరో భగవాన్ మత్తోపి బ్రాహ్మణేషు శ్రద్ధాతిరేకం కుర్విత్యేవం తమనుశాస్తి స ప్తభిః ॥ బ్రహ్మన్నితి ॥ మయా హృదిస్థేన ॥ ౫౨ ॥ మమ దేవాదిభ్యోపి బ్రాహ్మణాః శ్రేష్ఠా ఇత్యాహ ॥ దేవా ఇతి ॥ తేశనైః పునంతి ఏతే తు సద్యః - కించ - దేవాదీనియత్పునంతి తదప్యర్హత్తమానామీక్షయా ॥ ౫౩ ॥ బ్రాహ్మణ ఇతి ॥ మమ కలా పరికలనం ఉపాసా తయా యుతః ॥ ౫౪ ॥ కించ బ్రాహ్మణారాధనమేవ మమ ప్రేష్ఠమిత్యాహ ॥ నేతి ॥ హేతుమాహ - సర్వవేదమయో విప్ర ఇతి - ప్రమాణాధీనత్వాత్ ప్రమేయస్య - వేదమయో విప్రో దేవమయాదస్మద్రూపాత్ ప్రేష్ఠ ఇత్యర్థః ॥ ౫౫ ॥ దుష్ప్రజ్ఞా ఇతి ॥ అసూయవః దోషదృష్టయః ఇజ్య

స్తుతేధ్యాత్మవిదాంపరాత్మనేహ్యనాత్మనేస్వాత్మవిభక్తమృత్యవే। సకారణాకారణలింగమీయుషే
స్వమాయయాసంవృతరుద్ధదృష్టయే ॥ ౪౯ ॥ సత్వంశాధిస్వభృత్యాన్నః కిందేవకరవామతే। ఏతదం
తోనృణాంక్లేశోయద్భవానక్షిగోచరః ॥ ౫౦ ॥ శ్రీశుకః ॥ తదుక్తమిత్యుపాకర్ణ్య భగవాన్ ప్రణతా
ర్తిహా। గృహీత్వాపాణినాపాణింప్రహసంస్తమువాచహ ॥ ౫౧ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ బ్రహ్మంస్తేనుగ్ర
హార్థాయసంప్రాప్తాన్విద్ధ్యమూన్ద్విజాన్। సంచరంతిమయాలోకాన్పునంతఃపాదరేణుభిః ॥
౫౨ ॥ దేవాఃక్షేత్రాణితీర్థానిదర్శనస్పర్శనార్చనైః। శనైఃపునంతికాలేనతదప్యర్హత్తమేక్ష
యా ॥ ౫౩ ॥ బ్రాహ్మణోజన్మనాశ్రేయాన్సర్వేషాంప్రాణినామిహ। తపసావిద్యయాతుష్ట్యాకి
ముమత్కలయాయుతః ॥ ౫౪ ॥ నబ్రాహ్మణాన్మేదయితంరూపమేతచ్చతుర్భుజమ్। సర్వవేదమయో
విప్రస్సర్వదేవమయోహ్యహమ్ ॥ ౫౫ ॥ దుష్ప్రజ్ఞాఅవిదిత్వైవమవజానంత్యసూయవః। గురుంమాం
విప్రమాత్మానమర్చాదావిజ్యదృష్టయః ॥ ౫౬ ॥ చరాచరమిదంవిశ్వంభావాయేచాస్యహేతవః। మ
ద్రూపాణీతిచేతస్యాధత్తేవిప్రోమదీక్షయా ॥ ౫౭ ॥ తస్మాద్బ్రహ్మఋషీనేతాన్ శ్రద్ధయార్చయ
నిత్యశః। ఏవంచేదర్చితోఽస్మ్యద్ధానాన్యథాభూరిభూతిభిః ॥ ౫౮ ॥ శ్రీశుకః ॥ సఇత్థంప్రభుణాదిష్టస్సహ
కృష్ణాన్ద్విజోత్తమాన్। ఆరాధ్యైకాత్మభావేనమైథిలశ్చాపసద్గతిమ్ ॥ ౫౯ ॥ ఏవంస్వభక్తయోరా
జన్భగవాన్భక్తభక్తిమాన్। ఉషిత్వాదిశ్యసన్మార్గంపునర్ద్వారవతీమగాత్ ॥ ౬౦ ॥

ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - షడశీతితమోధ్యాయః.

దృష్టయః పూజ్యబుద్ధయః ॥ ౫౬ ॥ చరాచరమితి ॥ అస్య విశ్వస్య హేతవో భావా మహదాదయః - మదీక్షయా మయైవ సర్వత్ర ఈక్షయా ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ ౫౯ ॥ ౬౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షడశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥

శ్లో ॥ సప్తాశీతితమే నారాయణనారదవాదతః। వేదైః స్తుతిగుణేలంబా నిర్గుణే చ తథోచ్యతే ॥ వాగీశాయస్య వదనే లక్ష్మీర్యస్య చ వక్షసి। యస్యాస్తే హృదయే సంవిత్తం నృసింహమహం భజే ॥ సంప్రదాయవిశుద్ధ్యర్థం స్వీయనిర్బంధయంత్రితః। శ్రుతిస్తుతిమితాం వ్యాఖ్యాం కరిష్యామి యథామతి ॥ శ్రీమద్భాగవతం పూర్వైస్సారతస్సంనిషేవితమ్। మయా తు తదుపస్పృష్టముచ్ఛిష్టముపచీయతే ॥ పూర్వాధ్యాయాంతే ॥ శ్లో ॥ ఏవం స్వభక్తయో రాజన్ భగవాన్ భక్తభక్తిమాన్। ఉషిత్వాదిశ్య సన్మార్గం పునర్ద్వారవతీమగాదిత్యత్ర - సన్మార్గం సతాం స్వతః ప్రమాణభూతానామప్రామాణ్యకారణరహితానాం వేదానాం మార్గం బ్రహ్మపరత్వముపదిశ్య భగవానగాదిత్యుక్తం - తత్ర వేదానాం బ్రహ్మపరత్వమఘటమానం మన్వానః పృచ్ఛతి ॥ బ్రహ్మన్నితి ॥ తత్ర తావన్మన్యలక్షణాగుణభేదేన త్రిధా శబ్దప్రవృత్తిః - ముఖ్యాపి రూఢియోగభేదేన ద్విధా - రూఢిశ్చ స్వరూపేణ జాత్యా గుణేన వా - నిర్దేశార్హవస్తుని సంజ్ఞాసంజ్ఞిసంకేతేన ప్రవర్తతే - యథా - డిత్థః గౌః శుక్ల ఇతి - లక్షణా చ తేనైవ సంకేతేనాభిహితార్థసంబంధినీ - యథా గంగాయాం ఘోషః ప్రతివసతీతి - గౌణీ చాభిహితార్థలక్షితగుణయుక్తే తత్సదృశే - యథా సింహో దేవదత్త ఇతి - యథాహుః ॥ శ్లో ॥ అభిధేయావినాభూతే ప్రవృత్తిర్లక్షణేష్యతే। లక్ష్యమాణగుణై

యోగాద్వృత్తేరిష్టాతు గౌణతేతి· యోగవృత్తిస్తు గౌణతేతి· యోగవృత్తిస్తు ఏతత్త్రివిధవృత్తిప్రతిపాదితపదార్థయోః ప్రకృతిప్రత్యయార్థయోర్వా యోగేన· యథా పంకజం ఔపగవః పాచక ఇత్యాది· తత్ర తావత్ బ్రహ్మణి రూఢివృత్తిర్న సంభవతీత్యాహ· సాక్షాత్కథం చరంతీతి· తత్ర హేతుః· అనిర్దేశ్య ఇతి· అనిర్దేశ్యత్వేపి హేతుం వదన్ గుణవృత్తిం నిరాకరోతి· నిర్గుణే గుణవృత్తయ ఇతి· గుణైర్వర్తమానా అపి నిర్గుణే కథం చరంతీత్యర్థః· నిర్గుణత్వే చ హేతుం వదన్ లక్షణాం యోగం చ నిరాకరోతి· సదసతః పర ఇతి· కార్యకారణాభ్యాం పరస్మిన్ అసంగే కేనచిదపి సంబంధాభావాన్న లక్షణా యోగవృత్తిః సంభవత ఇత్యర్థః· ఏవం పదార్థత్వాయోగాదపదార్థస్య చ వాక్యార్థత్వాయోగాన్న శ్రుతిగోచరత్వం బ్రహ్మణ ఇత్యభిప్రాయః ॥ చం ॥ శ్లో ॥ సర్వే వేదమయా విప్రాః సర్వే వేదమయోస్మ్యహమితి వేదానాం బ్రహ్మప్రమాపకత్వం భగవదుక్త్యైవావగతం· తత్పూర్వాధ్యాయేపి ॥ శ్లో ॥ విశుద్ధసత్త్వధామ్న్యద్ధా త్వయి శాస్త్రశరీరిణీతి బలివచనేనాప్యవగతం· తత్పూర్వాధ్యాయేపి ॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మ తే హృదయం శుద్ధమిత్యాదినా శాస్త్రయోనేస్తవాత్మన ఇత్యంతేన మునివచసాప్యవగతం· శ్రూయతే చైవం ॥ శ్రు ॥ సర్వే వేదా యత్పదమామనంతి తపాంసి సర్వాణి చ యద్వదంతీతి· స్మర్యతే చ· వేదైశ్చ సర్వైరహమేవ వేద్య ఇతి· బ్రహ్మణశ్చిదచిద్వైలక్షణ్యం బహుశః ప్రతిపాదితం· తత్ర చిదచిద్విలక్షణబ్రహ్మస్వరూపస్వభావపరాణాం ॥ శ్రు ॥ సత్యం జ్ఞానమనంతం· యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిదిత్యాదిశ్రుతివచసాం తత్ప్రమాపకత్వేపి ॥ శ్రు ॥ అయమాత్మా బ్రహ్మ· తత్త్వమసి· సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మేత్యాదినా పరమాత్మశబ్దసమానాధికరణతయా శ్రుతానాం చిదచిద్వాచిశబ్దానాం కథం పరమాత్మప్రమాపకత్వమితి పృచ్ఛతి రాజా ॥ బ్రహ్మన్నితి ॥ హే బ్రహ్మన్· గుణవృత్తయ ఇత్యత్ర గుణశబ్దో విశేషణపరః· గుణేన జాతిగుణక్రియాన్యతమేన ద్వారభూతేన ప్రవృత్తిర్బోధనం యాసాం తాః· జాత్యాదికం ప్రవృత్తినిమిత్తీకృత్య తద్విశిష్టాభిధాయిన్యశ్శ్రుతయః చిదచిత్పరాః కథం బ్రహ్మణి సాక్షాచ్చరంతి ప్రవర్తంతే· న హి ప్రవృత్తినిమిత్తప్రహాణేన శబ్దః ప్రతిపాదయితుమలమితి ప్రశ్నార్థః· న చ లక్షణయా చరంతీతి వక్తుం యుక్తం· ఉదాహృతశ్రుతిస్మృత్యాదిభ్యో ముఖ్యాభిధావృత్తేరేవావగమాత్· న చ కతిపయశ్రుతీనాం తత్ర ముఖ్యవృత్తిః చిదచిదాదిపరాణాం లక్షణావృత్తిరితి యుక్తం· సర్వే వేదా యత్పదమామనంతి· వేదైశ్చ సర్వైరహమితి సర్వశబ్దస్వారస్యాత్సర్వాసామపి తస్మిన్నభిధావృత్తేరేవావగమాత్· అత ఏవ సాక్షాదిత్యుక్తం· తావజ్జాతిశబ్దానాం వృత్త్యసంభవం వ్యంజయన్ విశినష్టి· అనిర్దేశ్యే చేతనాచేతనసజాతీయతయానిర్దేష్టుమశ

నారాయణమహర్షిణా నారదాయోపదిష్టశ్రుతిగీతోపాఖ్యానప్రారంభఘట్టః

రాజా ॥ బ్రహ్మన్ బ్రహ్మణ్యనిర్దేశ్యే నిర్గుణే గుణవృత్తయః । కథం చరంతి శ్రుతయస్సాక్షాత్సదస
తః పరే । ౧ । శ్రీశుకః ॥ బుద్ధీంద్రియమనఃప్రాణాన్ జనానామసృజత్ప్రభుః । మాత్రార్థం చ భ

క్యే· తత్ర హేతుః· సదసతః పరే సచ్చాసచ్చ తయోస్సమాహారస్తస్మాత్పరే చిదచిద్భ్యాం పరే విలక్షణే అన్యస్మిన్నితి యావత్· న హి చిదచిద్గతజాతిప్రవృత్తినిమిత్తకశబ్దానాం చిదచిద్భ్యామన్యస్మిన్ముఖ్యవృత్తిస్సంభవతీతి భావః· అథ గుణశబ్దానాం వృత్త్యసంభవం ద్యోతయితుం విశినష్టి· నిర్గుణ ఇతి· నిర్గతత్రైగుణ్యే త్రైగుణ్యప్రత్యనీకే· యద్వా· గుణశబ్దానాం యే యే ప్రవృత్తినిమిత్తభూతాః గుణాః· తేభ్యస్సర్వేభ్యో నిర్గతే నిర్గుణ ఇతి నిష్క్రియత్వస్యాప్యుపలక్షణం ॥ ౧ ॥ ఉత్తరమాహ ॥ బుద్ధీతి ॥ బుద్ధ్యాదీన్ ఉపాధీన్· జనానాం అనుశాయినాం జీవానాం· మాత్రాద్యర్థం· ప్రభుః ఈశ్వరః అసృజత్· మీయంత ఇతి మాత్రాః విషయాః తదర్థం· భవార్థం భవో జన్మ లక్షణం యత్కర్మ తత్ప్రభృతికర్మకరణార్థమిత్యర్థః· ఆత్మనే లోకాంతరగామినే· ఆత్మనస్తత్తల్లోకభోగాయేత్యర్థః· అకల్పనాయ కల్పనానివృత్తయే ముక్తయ ఇత్యర్థః· అర్థధర్మకామమోక్షార్థమితి క్రమేణ పదచతుష్టయస్యార్థః· జనానామితి వదన్ జీవార్థమీశ్వరస్య సృష్ట్యాదిషు ప్రవృత్తిం దర్శయతి· ప్రభురితి· ఈశ్వరస్య ఉపాధివశ్యత్వాభావేన నిత్యముక్తతాం దర్శయతి· అయమభిప్రాయః· యద్యప్యుక్తరీత్యా కాపి ప్రవృత్తిర్న సంభవతి· తథాపి· పరంపరయా సాక్షాద్వా సర్వాసాం శ్రుతీనాం బ్రహ్మణి పర్యవసానం· కించ· ఈశ్వరో జీవానాం మోక్షార్థమేవ సృష్టిం కరోతి· న చ స్వరూపోపపాదనమంతరేణోపపద్యతే· అతో యోగ్యా కాచన వృత్తిర్విచారణీయేత్యుత్తరం· సగుణమేవ గుణైరనభిభూతం సర్వజ్ఞం సర్వశక్తిం సర్వేశ్వరం సర్వనియంతారం సర్వోపాస్యం సర్వకర్మఫలప్రదాతారం సమస్తకల్యాణగుణనిలయం సచ్చిదానందం భగవంతం శ్రుతయః ప్రతిపాదయంతి ॥ శ్రు ॥ యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిద్యస్య జ్ఞానమయం తపః । సర్వస్య వశీ సర్వస్యేశానః· యః పృథివ్యాం తిష్ఠన్ పృథివ్యా అంతరః· సోకామయత బహు స్యాం ప్రజాయేయేతి· స ఈక్షత లోకాన్ను సృజా ఇతి· తదైక్షత· తత్తేజోసృజత· సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మేత్యాద్యాః· తథాభూతేశ్వరతాం చ తావత్సంసారిణో జీవస్య తన్నివృత్తయే తత్త్వమసీత్యాదివాక్యాని బోధయంతి· తత్ర చ తత్త్వంపదయోస్సామానాధికరణ్యం ప్రతీయతే· తచ్చ ప్రకారాంతరేణాఘటమానం బ్రహ్మణి పర్యవసానం గమయతి· తథాహి· న తావద్వైశ్వదేవ్యామిక్షేతివదుభయోరేకార్థాభిధానేన సామానాధికరణ్యం ఘటతే· యథోక్తం ॥ శ్లో ॥ ఆమిక్షాం దేవతాయుక్తాం వదత్యేవైష తద్ధితః । ఆమిక్షాపదసాన్నిధ్యాత్తస్యైవ విషయార్పణమితి· కుతః భిన్నార్థత్వాత్· న చాజహత్స్వార్థయోర్నిరూఢలక్షణయా విశేషణవిశేష్యభావేన నీలముత్పలమితివత్· యథోక్తం ॥ శ్లో ॥ స్వబుద్ధ్యా రజ్యతే యేన విశే

ష్యంతద్విశేషణమిత్యాది· కుతః· విరుద్ధార్థత్వేన-తదయోగాత్-నచజహత్స్వార్థత్వేనసంబంధలక్షణయాకుసుమితద్రుమాగం తేతి వత్-కుతః-ఏకార్థత్వస్యవివక్షితత్వాత్ - అతఃజహదజహత్స్వార్థలక్షణయాసోయందేవదత్త ఇతివద్విరుద్ధాంశత్యాగేనానుగతచి దంశేనైకార్థసామానాధికరణ్యేననిర్గుణేపర్యవసానం· అస్థూలాదివాక్యానాంతుసాక్షాదుపాధినిషేధేనతత్పదార్థశోధనఉపయో గాన్నిర్గుణఏవపర్యవసానం· తథాచాత్రైవోపక్రమే॥ శ్లో॥ స్వసృష్టమిదమాపీయేత్యాదినావిశిష్టమాలంబనంవక్ష్యతి· అంతేచ॥శ్లో॥ శ్రుతయః· త్వయిహిఫలంత్యతన్నిరసనేనభవన్నిధనాఇత్యుపసంహరిష్యతి । ఉపాసనాదివాక్యానాంఅన్యార్థప్రవృత్తాస్సృష్ట్యాద్య వలంబనత్వేనజ్ఞానసాధనవిధానేనతత్పరత్వమిత్యేషాదిక్ ॥ చం ॥ అత్రానేనజీవేనాత్మనానుప్రవిశ్య నామరూపేవ్యాకరవాణినామరూప యోర్నిర్వహితాతేయదంతరాతద్బ్రహ్మ॥ శ్రు॥ సర్వాణిరూపాణివిచిత్యధీరః· నామానికృత్వాభివదన్యదాస్తే ॥ శ్రు॥ తత్సృష్ట్వా. తదేవానుప్రావిశత్· తదనుప్రవిశ్య· సచ్చత్యచ్చాభవత్ · ఇత్యాదిశ్రుతయఃస్వపర్యంతనామరూపవ్యాకరణేనతత్తచ్చిదచిద్వస్తుశరీరత తయాతత్తచ్ఛబ్దవాచ్యోభూదితిప్రతిపాదయంత్యః పరిహారమాహురిత్య భిప్రేత్యతత్రబహుశోజగత్సర్గప్రకారవర్ణనయైవప్రకృతప్ర శ్నస్యోత్తరముక్తప్రాయమితిచాభిప్రేత్యకేవలంసృష్టిమాత్రంస్మారయతి ॥ బుద్ధీంద్రియేతి॥జనానాంబుద్ధ్యాదీనసృజత్· ప్రభురధ్యక్షః నిర్వాహకఇతియావత్· అయమభిప్రాయః · స్వయమంతరాత్మతయానామరూపయోర్నిర్వాహకోభవితుంబుద్ధ్యాదిశబ్దోపలక్షితసమ ష్టిపరంపరయామహాభూతపర్యంతమాత్మానంతత్తచ్ఛరీరకంపరిణమయ్య· తన్మయఃపునస్సదసచ్ఛబ్దవాచ్యచిదచిన్మిశ్రదేవాదిస్థావరాం తజగద్రూపతత్తచ్ఛబ్దవాచ్యశ్చాభవదితి· ఏవంచిదచిత్పదార్థానాంసర్వేషాంపరమాత్మశరీరతైకస్వభావ్యా త్తత్త్వేనైవతేషాంవస్తుత్వాపృథక్సిద్ధవిశేషణత్వాచ్చ· అపృథక్సిద్ధవిశేషణవాచిశబ్దానామాకృత్యధికర ణన్యాయేనవిశేషపర్యంతాభిధానస్వాభావ్యాద్గవాదిశబ్దానాంగోత్వాదికంప్రవృత్తినిమిత్తీకృత్యవ్యక్తిపర్యంతాభి ధానస్యముఖ్యవత్సర్వేషాంలోకవ్యుత్పత్తిస్వస్వార్థాభిధాయినాంస్వస్వార్థాపరమాత్మాపృథక్సిద్ధవిశేషణభూతార్థ· ప్రవృత్తినిమి త్తీకృత్య· పరమాత్మాభిధానంముఖ్యమేవేతివిస్తరస్తుభాష్యాదిష్వనుసంధేయః·పరమకారుణికస్యావాప్తసమస్తకామస్య స్వపరప్రయో జననిరపేక్షస్య· బ్రహ్మణోజగత్సర్గేణప్రయోజనంకిమిత్యతఆహ·మాత్రార్థమితి· ఆత్మనేకల్పనాయచేతితాదర్థ్యేచతుర్థ్యౌతం·

వార్థంచఆత్మనేకల్పనాయచ । ౨ । సైషాహ్యుపనిషద్బ్రాహ్మీపూర్వేషాంపూర్వజైర్ధృతా ।

శ్రద్ధయాధారయేద్యస్తాంక్షేమంగచ్ఛేదకించనః ॥ ౩ ॥ అత్రతేవర్ణయిష్యామిగాథాంనారాయణా

మాత్రార్థందేహార్థంతదుత్పాదనార్థమిత్యర్థః· అనత్ప్రాయాణాంజీవానాంస్వారాధనోపయుక్తకరణకళేబరాదిప్రదానేనోజ్జీవ నార్థంజగత్సర్గేప్రవృత్తిరితి· పరిపూర్ణస్యాపిపరానుజిఘృక్షాసంగతైవేతిభావః· అతఏవ · గర్భజన్మజరామరణాద్యనేకదుఃఖావహ జగత్సర్గప్రయుక్తనైర్ఘృణ్యాశంకాపినిరస్తా· దుఃఖస్యతత్తజ్జీవానాదికర్మప్రయుక్తత్వాత్·మీయంతఇతిమాత్రాఃదేహాః·భవార్థ మభ్యుదయార్థంఆరాధయితృభ్యోనిశ్రేయసరూపాభ్యుదయప్రదానార్థమిత్యర్థః అనేనదేహోత్పాదనస్యాపిప్రయోజనముక్తం· యద్వా· భవార్థంత్రైవర్గికరూపశ్రేయఃప్రదానార్థం ఆత్మనేఆధ్యాత్మజ్ఞానార్థంముక్తిసాధనోపాసననిష్పత్తయఇత్యర్థః యద్వా· ఆత్మార్థంజీవాత్మస్వరూపసత్తాలాభార్థం· ప్రళయావస్థానామసత్ప్రాయాణాంజనానాంపరమాత్మనఆత్మనాంచశేషశే షిభావజ్ఞానేనైవహ్యాత్మసత్తాలాభః· అకల్పనాయకల్పసంజ్ఞానైకాకారిష్వాత్మసుదేవమనుష్యాదికల్పనంతదభావాయముక్తయేఉపా యాసుష్ఠానదేవాదిభేదనివృత్తిపూర్వకముక్త్యర్థంచేత్యర్థః· యద్వా· సర్వమిదంసంకల్పమాత్రేణైవోపపద్యతామిత్యతఆహ· కల్ప నాయచేతి · కల్పనంక్రీడనం · తస్మై· పరిపూర్ణస్యాపిక్రీడనార్థంజగద్వ్యాపారఇతిభావః॥ ౨॥ ....

అత్రచఅనాదివిశిష్టపరంపరాగతత్వాన్నసందేహోయుక్త ఇత్యాహ॥ సేతి॥ సైషాయథోక్తలక్షణయథోక్తాలంబనావాబ్రాహ్మీబ్ర హ్మపరా· శ్రద్ధయాఆదరేణవైతండికతర్కానభినివేశేనయఃశ్రవణాదినాధారయేత్· సఃఅకించనఃనిరస్తదేహాద్యుపాధిస్సన్ఖలుఃపరం పదంప్రాప్నుయాదితి॥ చం ॥ నన్విత్థంసర్వశబ్దానాంబ్రహ్మణిముఖ్యవృత్తిర్నలౌకికైర్గృహీతా · అపితు-తత్తదర్థేష్వేవ· తత్కథం సార్వజనవ్యుత్పత్తిభంజనేనబ్రహ్మణివ్యుత్పత్తిస్స్వీక్రియతఇత్యతఆహ॥సైషేతి॥ సైషాఉపపాదితాబ్రాహ్మీబ్రహ్మసంబంధినీసర్వశబ్దానాం బ్రహ్మణ్యభిధానవృత్తిరిత్యర్థః· ఉపనిషత్రహస్యతమాఉపనిషదర్థవిచారేణవగంతవ్యేతివార్థః· అనధీతవేదాంతశాస్త్రాణాం తత్తదర్థమాత్రపర్యవసితవ్యుత్పత్త్యావఘృధిగతవేదాంతార్థతదనుష్ఠాననిష్ఠైఃబ్రహ్మణ్యేవవ్యుత్పత్తిగృహీతా · నహిఘటశబ్దవ్యుత్ప త్తిమగృహీతవతః· కస్యచిత్పుంసోఘటశబ్దాత్తదర్థానవగతావపితస్యతద్బోధకశక్తిర్విహతేతిభావః తథాహి· పూర్వేషామపిపూర్వజై ర్వామదేవాదిభిరేషావ్యుత్పత్తిర్ధృతాఅవధృతా·నిశ్చితేతియావత్·వామదేవప్రహ్లాదాదయోహిపరస్యబ్రహ్మణస్సర్వాంతరాత్మత్వం సర్వస్యతచ్ఛరీరత్వంశరీరవాచినాంశబ్దానాంశరీరిణిపర్యవసానంచపశ్యంతి · అహమితిస్వాత్మశరీరకంపరంబ్రహ్మనిర్దిశ్యతత్సా మానాధికరణ్యేనమనుసూర్యాదీనహంమనురభవం· సూర్యశ్చకక్షీవానృషిరస్మివిప్రఇతి॥ శ్లో॥ సర్వగత్వాదనంతస్యసఏవాహమవస్థితః॥

హంత్రస్సర్వమహంసర్వంమయిసర్వంసనాతనఇతి-నిర్దేశంతేఃసర్వబుద్ధిశబ్దాన్ పరమాత్మపర్యంతాన్ప్రదర్శయంతఃసర్వశబ్దానాం పరమాత్మన్యేవవ్యుత్పత్తిమధ్యవసితవంతఇతిభావః-ఇత్థంగృహ్యమాణాయావ్యుత్పత్తేఃఫలమాహ- శ్రద్ధయేతి- తాముక్తవిధాంవ్యుత్పత్తిం యఃపుమాన్ శ్రద్ధయాధారయేత్ సోకించనఃనాస్తికించనప్రార్థనీయంయస్యసః- క్షేమంముక్తింగచ్ఛతి ప్రాప్నోతి ॥ ౩ ॥ ఎతదేవసర్వ శ్రుత్యర్థనిరూపణేన ప్రపంచయితుమితిహాసమవతారయతి ॥ అత్రేతి॥ నారాయణాన్వితాంనారాయణఃప్రవక్తృత్వేనఅన్వితోయస్యాం తాంగాథామితిహాసం॥ చం॥ అథపరస్యబ్రహ్మణస్సర్వపర్యంతసర్వబుద్ధిశబ్దత్వంసర్వాంతరాత్మత్వంజగత్కారణత్వంపరమకారుణికత్వం మోక్షప్రదత్వంచోక్తం- అథోక్తార్థస్యస్వమనీషా త్ప్రేక్షితత్వశంకానిరాసాయమూర్తిధరావేదాఏవఉక్తానుక్తగుణవిశిష్టంభగవం తంతుష్టువురితివక్తుంతావత్సప్రశ్నపరిహారానితిహాసాంతరేణసంవాదయతి॥ అత్రేతి॥ అత్రత్వత్ప్రశ్నేమదుత్తరేచ - సంవాదరూ పాంనారాయణేనప్రవర్తకేనాన్వితాం గాథాం - తేతుభ్యంవర్ణయిష్యామిశృణ్వితిశేషః- కోసౌనారాయణఃపరమవ్యోమనిలయః- కిం చావతారవిశేషఃకశ్చతస్యాశ్రో తేత్యతఆహ- నారదస్యేతి - ఋషేఃఋషివేషధరస్యబదర్యాశ్రమవాసినోనారాయణస్య నారదస్య చసంవాదంప్రశ్నోత్తరరూపమితిహాసంకథయిష్యామీతిసంబంధః॥ ౪॥ చం॥ సంవాదమేవప్రస్తౌతు౦నారదస్యనారాయణోపప త్తిమాహ॥ ఏకదేతి॥ సనాతనంపురాణం ఋషింనారాయణంద్రష్టుంతస్యాశ్రమంబదర్యాఖ్యంయయౌ ॥ ౫ ॥ చం ॥ ఋషిం విశినష్టి॥ య ఇతి॥ క్షేమాయఅభయరూపాయస్వస్తయెమోక్షాయచ- ఆకల్పాత్కల్పావధి - తపఃస్వాత్మోపాసనాత్మకంఆస్థితః అధికృతవానిత్యర్థః- కథంభూతః-ధర్మఃవర్ణోచితః- జ్ఞానమాత్మనఃప్రకృతిపురుషాభ్యాంవిలక్షణత్వేనావలోకనం- శమోరాగద్వేషాదిరాహిత్యం-ఏభిరుపే తః॥ ౬॥ చం॥ తత్రేతి॥ తత్రనారాయణాశ్రమే- పరివృతంనారాయణంప్రతీదమేవత్వత్పృష్టమేవాపృచ్ఛత్ ॥౭॥ చం॥ తస్మా ఇతి॥తస్మై

న్వితామ్ । నారదస్యచసంవాదమృషేర్నారాయణస్యచ ॥ ౪ ॥ ఏకదానారదోలోకాన్పర్యటన్భ గవత్ప్రియః । సనాతనమృషింద్రష్టుంయయౌనారాయణాశ్రమమ్ ॥౫॥ యోవై భారతవర్షేస్మిన్ క్షేమాయస్వస్తయెనృణామ్। ధర్మజ్ఞానశమోపేతఆకల్పాదాస్థితస్తపః ॥ ౬ ॥ తత్రోపవిష్టమృషిభిఃక లాపగ్రామవాసిభిః । పరీతంప్రణతోపృచ్ఛదిదమేవకురూద్వహ ॥ ౭ ॥ తస్మాఅవోచద్భగవానృషీ ణాంశృణ్వతామిమమ్ । యోబ్రహ్మవాదఃపూర్వేషాంజనలోకనివాసినామ్ ॥ ౮ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ స్వాయంభువబ్రహ్మసత్రంజనలోకేభవత్పురా। తత్రస్థానాంమానసానాంమునీనామూర్ధ్వరేత సామ్ ॥ ౯ ॥ శ్వేతద్వీపంగతవతిత్వయిద్రష్టుంతదీశ్వరమ్। బ్రహ్మవాదస్సుసంవృత్తఃశ్రుతయో యత్రశేరతే ॥ ౧౦ ॥ తత్రహాయమభూత్ప్రశ్నస్త్వంమాంయమనుపృచ్ఛసి। పరిహారాంశ్చ తాన్ సర్వాన్వక్ష్యేహంశృణుతేనఘ ॥ ౧౧ ॥ తుల్యశ్రుతతపశ్శీలాస్తుల్యస్వీయారిమధ్యమాః। అపిచక్రుః

పృష్టవతేనారదాయఋషీణాంశృణ్వతాంసతామిమంమదుక్తపరిహారగర్భమవోచత్- తదుక్తపరిహారస్యాపిసాంప్రదాయకత్వంవదన్ తంవిశినష్టి- యఇతి - జనలోకవాసినాం పూర్వేషామగ్రజానాం సనందనాదీనాం యస్సంవాదఃప్రశ్నోత్తరరూపస్తమిమమవోచ దితిసంబంధః॥ ౮॥ స్వాయంభువేతి॥ బ్రహ్మసత్రమితి యథాయజమానాఏవసమానాఋత్విగాదిరూపేణయత్రకర్మ కుర్వంతితత్క ర్మసత్రంప్రసిద్ధం - తథాయత్రసమానాఏవవక్తృశ్రోతృభావేనబ్రహ్మమీమాంసంతేతద్బ్రహ్మసత్రం॥ చం॥ ఉక్తిమేవాహ॥ స్వా యంభువేతి॥ స్వాయంభువ-నారద-తస్యస్వయంభువఃపుత్రత్వాదేవంసంబోధనం-పురాజనలోకే-తత్రస్థానాంజనలోకస్థానాం-మా నసానాంబ్రహ్మమానసపుత్రాణాం- ఊర్ధ్వరేతసాంజన్మప్రభృతిజితేంద్రియాణాం- మునీనాంసనకాదీనాంసంబంధిబ్రహ్మసత్రంప తద్బ్రహ్మగుణానుభవాత్మకంసత్రమభూత్॥ ౯॥ అహోతర్హిమయాకథంతత్సత్రంనాజ్ఞాతమిత్యతఆహ॥ శ్వేతద్వీపమితి॥ తదీశ్వరంత త్రస్థంమానసేవానిరుద్ధమూర్తిం॥ చం॥ తదాహంక్వగతఇత్యాహ॥ శ్వేతద్వీపమితి॥ తంశ్వేతద్వీపవాసినమీశ్వరంద్రష్టుంత్వయిగతవతి సతి తదా- బ్రహ్మవాదఃబ్రహ్మణాంవాదస్సంవృత్తఃతంవిశినష్టి- యత్రబ్రహ్మవాదేశ్రుతయశ్శేరతేప్రతారణభయరహితాః ఏకకం త్యతాంగ్రస్తాస్సుఖమాసతఇత్యర్థః॥ ౧౦॥ చం॥ తత్రేతి॥ హేతివాక్యేఅశ్చర్యేవా-ఋషిభిఃకృతఏవప్రశ్నస్త్వయాకృతః- అహోతత్ తదా పరిహారాశ్చ వబుద్ధికౌశలంమాంప్రతియంప్రష్టవ్యమర్థమనుపృచ్ఛసి - సతదర్థవిషయకఃప్రశ్నఃఅభూత్ప్రవృత్తః - తదా పరిహారాశ్చ తాన్తత్రప్రవృత్తాన్ ప్రశ్నపరిహారాన్సర్వానహం- హేఅనఘతేతుభ్యంవక్ష్యేశృణు॥ ౧౧ ॥ ననుసర్వజ్ఞాస్సైకస్తత్రవక్తాప్రష్టా వేవాతత్రాహ॥ తుల్యశ్రుతేతి ॥శ్రుతాదిభిరవిశేషాః- అరిమిత్రోదాసీనతుల్యత్వేననిరుపమతరుణాఃఅతస్సర్వేప్రవచనయోగ్యా అపి కేనాపికౌతుకేనఏకంప్రవక్తారంకృత్వాఅన్యేపప్రచ్ఛురిత్యర్థః॥ చం॥ ననుకస్తత్రవక్తాబభూవ - కేవాశ్రోతారః- కింవాబ్రహ్మ సత్రస్యలక్షణమిత్యతఆహ॥ తుల్యేతి॥యద్యపిసర్వేశ్రుతంశాస్త్రజన్యం-తపఃఅనశనాది- యద్వా- తపఆలోచనఇతిధాతురూపం త

పత్తిప్రహ్మోపాసనాత్మకంజ్ఞానమిత్యర్థః- శీలంశేదుపయుక్తాసద్వృత్తిః- ఆరాధనాద్యాత్మకస్వభావశ్చ - తుల్యాన్యేతానియేషాం. తే- తుల్యాఃస్వీయాః అరణ్యోమధ్యమాడుపెప్యైశ్చయేషాంతే॥ శ్రు॥ సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మతజ్జలానితాంతఉపాసీతేత్యుక్తసార్వాత్మ్యబ్ర. హ్మోపాసననిష్ఠత్వాత్ స్వీయాదిరహితా ఇత్యర్థః- అనేనసర్వేషామపిప్రవచనసామర్థ్యంసూచ్యతే. అపితథాపిప్రవచనే విశంవ ప్రు- సనందనంప్రతివక్తారంచక్రురిత్యర్థః- అపరేసనకాదయస్సర్వేశుశ్రూషవోబభూవురితిశేషః- విత్తదేవబ్రహ్మసత్రంనామ. యత్సర్వేష్వధిగతపరమాత్మయాథాత్మ్యఅపిఏకంప్రవక్తారంకృత్వా- అన్యేతుతూష్ణీంశృణుయురితిభావః॥ ౧౨॥ స్వసృష్టమితి॥ స్వయంనిర్మితమిదంవిశ్వంప్రళయసమయెఅపీయసంహృత్య- శయానంయోగేననిద్రాణమివవర్తమానం- తదంతేప్రళయాంతే- తల్లింగైస్తత్ప్రతిపాదకైర్వాక్యైః- పరంఈశ్వరం- సృష్టిసమయేప్రథమనిశ్వాసప్రసూతాఃశ్రుతయః-ప్రబోధయామాసుః॥ చం॥ప్రశ్న స్తత్వాత్కృతపివేత్యభిప్రేత్యతమనుక్త్వైవసనందనోక్తముత్తరమాహస్వసృష్టమిత్యాదిభిః- తత్రస్వవివక్షితముత్తరం శ్రుతి గీత్యాసంవాదయితుంప్రస్తౌతిసనందనః॥ స్వసృష్టమితి.ద్వాఖ్యాం॥ స్వేనాత్మనాసృష్టమిదంచిద చిదాత్మకంజగదాపీయసంహృత్యశక్తిభిఃసూక్ష్మావస్థామాపన్నాభిఃప్రకృతి పురుష కాలాత్మకాభిస్సహాశయానంనిద్రాణమివవర్తమానంప్రకృతిపురుషాదీన్ స్వస్మిన్ పిథా గానపర్ణాన్కృత్వా- నిరవధికస్వానందానుభవపరం పరమపురుషం-తదంతే ప్రళయాంతే- సృష్ట్యాదావిత్యర్థః- శ్రుతయఃతన్నిశ్వసితరూపాఃమూర్తిధరాఃవేదాః- యద్వా- వేదాభిమానిదేవాః- తల్లింగైఃపరమపురుషాసాధారణధర్మప్రకాశకైర్బోధయాంచక్రుర్బోధయంత్య ఇవతుష్టువురిత్యర్థః॥ ౧౩॥ యథేతి॥ సుశ్లోకైఃశోభనాఃశ్లోకాఃకీర్తయోయేషుతైఃపరాక్రమైః॥ చం॥ తత్రదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ అనుజీవినోభృత్యాః- వందినఃస్తుతిపాఠకాః-ప్రత్యూషేప్రభాతేఅభ్యేత్య ఆగత్య శోభనాఃశ్లోకాఃయేషుతైస్తస్యసమ్రాజఃపరాక్రమైః పరాక్రమప్రకాశకైఃస్తోత్రైర్బోధయంతితద్వత్॥ ౧౪॥..

జయజయేతి॥ భోఅజితజయజయఉత్కర్షమావిష్కురు- ఆదరేవీప్సా- కేనవ్యాపారేణ - అగజగదోకసాంఅగానిస్థావరాణిజగంతిజంగమాని

ప్రవచనఏకంశుశ్రూషవోపరే ॥ ౧౨॥ సనందనః॥స్వసృష్టమిదమాపీయశయానంసహశక్తిభిః । తదంతేబోధయాంచక్రుస్తల్లింగైః శ్రుతయఃపరమ్ ॥ ౧౩ ॥ యథాశయానంసమ్రాజంవందినస్తత్పరాక్రమైః । ప్రత్యూషేభ్యేత్యసుశ్లోకైర్బోధయంత్యనుజీవినః ॥ ౧౪ ॥ శ్రుతయః ॥ జయజయజహ్యజామజితదోషగృభీతగుణాంత్వమసియదాత్మనాసమవరుద్ధసమస్తభగః । అగజగదోకసామఖిలశక్త్యవ

బోధకాంసిశరీరాణియేషాంజీవానాంతేషాం - అజాంఅవిద్యాం - జహినాశయ - ననుకిమితిగుణవతీహంతవ్యేత్యతఆహ - దోషగృభీతగుణాందోషాయఆనందాద్యావరణాయగృభీతాఃగృహీతాఃగుణాఃయయాతాం. గృహేర్భకారశ్ఛందసీతిభకారః - ఇయంహ్యస్వైరిణీపరప్రతారణాయగుణాన్గృహ్ణాతిఅతఃహంతవ్యేతి - తర్హిమయ్యపిదోషమావహేదితిమమాప్య విద్యాదమనేకాశక్తిస్స్యాదతఆహ-త్వమితియత్ యస్మాత్ - త్వం- ఆత్మనాస్వరూపేణైవ- సమవరుద్ధసమస్తభగఃసంప్రాప్తసమస్తైశ్వర్యోసి వశీకృతమాయిత్వాదితిభావః- ననుస్వయమేవతేజ్ఞానవైరాగ్యాదినాకింనహన్యురితితత్రాహ-అఖిలశక్త్యవబోధకేతి- తేషాంత్వమేవాంతర్యామీసర్వశక్త్యుద్బోధకఃఅతస్తేజ్ఞానాద్యస్వతంత్రాఇతిభావః- ననుఅహమకుంఠజ్ఞానైశ్వర్యాదిగుణః జీవానాంకర్మజ్ఞానాదిశక్త్యవబోధనేన అవిద్యాంహన్మీత్యత్ర కింప్రమాణమితిచేదహమేవప్రమాణమిత్యాహ- నిగమఃవేదః- నను ఏవంభూతేమయికథంశ్రుతీనాంప్రవృత్తిస్తత్రాహ- క్వచిదితి-క్వచిత్ కదాచిత్సృష్ట్యాదిసమయే- అజయామాయయా- చరతఃక్రీడతః- నిత్యంచాలుప్తభగతయాసత్య జ్ఞానానందైకరసేన ఆత్మనాచచరతోవర్తమానస్యతవనిగమఃఅనుచరేత్ ప్రతిపాదయేత్- కర్మణిషష్ఠీ॥ శ్రు॥ యతోవాఇమానిభూతానిజాయంతే-యోబ్రహ్మాణంవిదధాతిపూర్వంయోవైవేదాంశ్చప్రహిణోతితస్మై - తముహదేవమాత్మబుద్ధిప్రకాశంముముక్షుర్వైశరణమహంప్రపద్యే - యఆత్మనితిష్ఠన్సత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మ- యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిదిత్యాదినిగమకదంబఃత్వాంఏవంభూతంప్రతిపాదయతీత్యర్థః॥ శ్లో ॥ జయజయాజితజహ్యగజంగమావృతిమజాముపనీతమృషాగుణామ్। నహిభవంతమృతేప్రభవంత్యమీనిగమగీతగుణార్ణవతానవ॥ చం॥ వేదపురుషముఖనిర్గళితాసప్తావింశతిసంఖ్యాకాశ్శ్లోకానాహ ॥ జయజయేత్యాది॥ జయజయేత్యాదరేద్విర్భావః- ఉత్కర్షంప్రాప్నుహీత్యర్థః- ననుస్వభావతఏవనిస్సమాభ్యధికస్యఅనవాప్తఃకోవాప్రాప్యఉత్కర్షఇత్యతఆహుః- అజాంజహీతి- అజాంప్రకృతింజహినాశయత్వాజయేత్యర్థః- త్వయిప్రలీనానాంసర్వేషాంజీవానాంసంసృతినిదానభూతప్రకృతిసంబంధంత్యాజయతాత్వయాకారుణ్యాతిశయావహః కశ్చిదుత్కర్షఃఅభూతపూర్వఏవప్రాప్యతఇతిభావః- నన్వహమపిప్రకృతివశ్యస్తత్కథమజాంత్యాజయామీత్యతస్సంబోధయంతి - అజితేతి- సర్వాన్జితవత్యాప్రకృత్యాప్యజితవశీకృతప్రకృతఇత్యర్థః- నన్వనాదితయాసాఅపరాధినాంజీవానాంకథంత్యాజయితవ్యేత్యతస్సంబోధయంతి- దోషగృభీతగుణేతి- సత్స్వపిదోషేషుగృభీతోగృహీతోగుణోయాదృచ్ఛికప్రాసంగికానుషంగికాద్యన్యతమోయేనతథాభూత సాపరాధజనేష్వపికశ్చిద్గుణలేశోస్తిచేత్తమపేక్ష్యఅనుగ్రహశీలస్త్వమిత్యర్థః- గృభీతేత్యత్ర గృహేర్భకారశ్ఛందసీతిభకారా

దోషః- దోషగృహీతగుణామితిపాఠాంతరం- ననుకుతః ప్రకృతేఃభోగ్యభోగోపకరణాదిరూపాయాః మహాగుణవత్యాస్త్యాజనం ప్రార్థ్యతే
ఇత్యతస్తాంవిశింషంతి- దోషాః జీవానాందోషావహాః గృహీతాః గుణాః సత్త్వరజస్తమోరూపాయయాతాం- నిష్ఠాంతస్యపూర్వనిపాతాభా
వఆర్షః- జీవానాంసంసృతినిదానభూతగుణాశ్రయత్వాత్తాంజహీత్యర్థః - ననుత్యాజనోపయుక్తజ్ఞానశక్త్యాదిరహితోహంకథం
హాపయేయమిత్యతఆహుః- యద్యస్మాత్త్వమాత్మనాస్వతఏవసమవరుద్ధః స్వీకృతః అశేషః భగోయేనసః- తస్మాజ్జహీత్యర్థః ॥ శ్లో॥ ఐశ్వ
ర్యస్యసమగ్రస్యవీర్యస్యయశసశ్శ్రియః। జ్ఞానవైరాగ్యయోశ్చైవషణ్ణాంభగఇతీరణేతివిష్ణుపురాణవచనాద్భగశబ్దార్థోవగంతవ్యః-
అసంకుచితజ్ఞానైశ్వర్యశక్తిమత్త్వాద్వాత్సల్యసాగరత్వాచ్చమోచయితుంక్షమః అతోజహీతిభావః - ననుయథివప్రకృతిసంబంధాపాదక
కఇతిద్యోతయితుమనుద్బుద్ధసామర్థ్యానాంప్రకృత్యాదీనాంపరమాత్మవిశేషణతావిశేషణాపికార్యాత్మత్వాదన్యథాప్రళయానాప
త్తేశ్చతేషాంస్వస్వకార్యోన్ముఖ్యసామర్థ్యోద్బోధకస్త్వమేవేత్యభిప్రేత్యసంబోధయంతి - అగజగదోకసామఖిలశక్త్యవబోధకేతి- అ
గానాంస్థావరాణాంజగతాంజంగమానాంశరీరాణాంచ రాచరాత్మకశరీరరూపేణకరిష్యమాణానాంప్రకృతిగుణానామిత్యర్థః - ఒక
సాంతాదృశశరీరాశ్రయిభవిష్ణూనాంజీవానాంచ అఖిలాశ్శక్తయః స్వస్వకార్యోన్ముఖ్యరూపాస్తాసామవబోధకఉద్బోధకతత్రజీవశ
క్త్యుద్బోధకత్వంనామచిచ్ఛక్త్యుద్బోధకత్వం- తేషాంప్రళయదశాయామనుద్బుద్ధచిచ్ఛక్తికత్వాత్- అతఏవసర్వకారణతయాసర్వకా
ర్యానన్యంత్వామేవవేదోభిదధాతీత్యాహుః- క్వచిదితి- అజయాఆత్మనాచేతసహస్థిత్యతీయా- సాహిత్యంచవిశేష్యవిశేషణభావేన - తద
యమర్థః- అజయాఆత్మనాచప్రకృతిపురుషాభ్యాంవిశిష్టస్యతఇతికర్మణశ్శేషత్వవివక్షయాషష్ఠీ- చరతఃజగదాకారేణపరిణమమాణస్య
తావధిష్ఠితస్యేత్యపివివక్షితం - నిగమః- చిదచిద్వాచిశబ్దసముదాయాత్మకోవేదభాగః-అనుచరేత్ అనువర్తేత-త్వామేవాభిదధ్యాదిత్య
ర్థః- అనేనకథంచరంతిశ్రుతయఇతిప్రశ్నస్యోత్తరముక్తంభవతి- కారణత్వంచిదచిద్విశిష్టతాకారేణేతిచతథామోక్షప్రదత్వతదాప
యికగుణపూర్ణత్వంశాస్త్రప్రమాణకత్వంచ- అగజగదోకసాంస్థావరజంగమశరీరాశ్రయాణాంసర్వేషాంజీవానాంఅజాంజహీతివా
సంబంధః- జీవానామిత్యనుక్త్వా అగజగదోకసామిత్యుక్తిరాసన్నసృష్ట్యభిప్రాయికాఏతత్తృతిప్రవృత్తికాలేస్థావరజంగమాత్మకశరీ
రాణామభావాత్- నిగమోనుచరేదితిపారోక్ష్యనిర్దేశః స్తుతేస్సంసాంజీవగతిత్వాభిప్రాయకః- క్వచిదజయాత్మనాచచరతోనుచరేన్నిగ

బోధకతేక్వచిదజయాత్మనాచ చరతోను చ రేన్నిగమః॥ ౧౫॥ బృహదుపలబ్ధమేతదవయంత్యవశేష
తయాయాయతఉదయాస్తమయావికృతేర్మృదివావికృతాత్ ।అతఋషయోదధుస్త్వయిమనోవచనా

మఇత్యనేనప్రకృతిసంబంధమోచకత్వ నియతతత్సంబంధాపాదకత్వజ్ఞాపనాయసర్వకారణత్వంతస్యనిర్వికారేనుపపన్నత్వాత్తస్మి
చిదచిద్వైశిష్ట్యంవిశిష్టకారణత్వాదేవవిశిష్టకార్యాణాంవిశిష్టకారణానన్యత్వాచ్ఛరీరాత్మభావాచ్చకార్యశరీరభూతచిదచిద్వాచిశ
బ్దానాంవిశేష్యాత్మపర్యంతాభిధాయకత్వంచోక్తం॥ ౧౫॥ ....
ననుకథంమామేవప్రతిపాదయంతి॥ శ్రు ॥ ఇంద్రోయాతోవసితస్యరాజేత్యాదిభిరింద్రః యాతః జంగమస్య అవసితస్యస్థావరస్యచ-రా
జేతిప్రతిపాద్యతేతథా॥ శ్రు॥ అగ్నిర్మూర్ధాదివః కకుదిత్యాదిభిశ్చైవంభూతత్వేనఅగ్న్యాదీనాంప్రతిపాదనాచ్చేతితత్రాహ॥ బృహది
తి॥ అయమర్థః - ఏతదుపలబ్ధందృష్టమింద్రాదిసర్వంబృహత్ బ్రహ్మేత్యేవఅవయంతిజానంతి - కథంబృహతఏవఅవశేషతయాఅవశి
ష్యమాణత్వేన - కుతః యతోబృహతః సర్వస్యఉదయాస్తమయౌఉత్పత్తిలయౌసర్వోపాదానత్వాత్ - తర్హికింవికారిత్వంబృహతః నఅవి
కృతాత్ వివర్తాధిష్ఠానత్వేనఅవికారాదిత్యర్థః - అత్రవాశబ్దఉపమావాచీ యథాఘటాదేర్వికృతేర్మృదిఉదయాస్తమయౌత
ద్వత్ ॥ శ్రు ॥ వాచారంభణంవికారోనామధేయంమృత్తికేత్యేవసత్యం। సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మేత్యాదిభిస్తథాప్రతిపాదనాదిత్యర్థః-
అతః కారణాదృషయోమంత్రాస్తద్ద్రష్టారోవా - త్వయ్యేవమనోవచనాచరితందధుః మనసాఆచరితంతాత్పర్యంవచనాచరితమభిధా
నంచధృతవంతః మనసాత్వామేవధ్యాయంతివచసాత్వామేవనిరూపయంతీత్యర్థః-నపృథగ్వికారేష్వితిభావః - అత్రనిదర్శనంకథ
మయథేతి - నృణాంభూచరాణాంయత్రయత్రాపిదత్తానినిక్షిప్తానిపదానిభువికథమయథాభవంతిఅదత్తానిభవంతి - అతోయథాసృతా
షాణేష్టకాదిషుదత్తానిపదానిభువంనవ్యభిచరంతి-తథాయత్కిమపివికారిజాతంవదంతోవేదాస్త్వామేవసర్వకారణంపరమార్థభూతం
ప్రతిపాదయంతీత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ ద్రుహిణవహ్ని రవీందుముఖాత్మనాజగదిదంనభవేత్పృథగుత్థితమ్। బహుముఖైరపిమంత్రగణైరజత్వ
మురుమూర్తిరతోభినిగద్యసే॥ చం॥ అథకార్యకారణయోరనన్యత్వందృష్టాంతముఖేనోపపాద్యకారణత్వనియతముముక్షూపాస్యత్వమా
హుః॥ బృహదితి॥ అవశేషతయా బ్రహ్మణస్సర్వోపసంహారేణవ్యవస్థితతయా- జగత్కారణత్వాదుపలబ్ధంసృష్టికాలేఆవిర్భూతముత్పన్న
మేతజ్జగత్ బృహత్ బ్రహ్మేత్యవయంతిఆమనంతి॥ శ్రు॥ సన్మూలాస్సోమ్యేమాస్సర్వాః ప్రజాస్సదాయతనాస్సత్ప్రతిష్ఠా ఐతదాత్మ్యమిదం
సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మేత్యాదయోవేదాంతాఅవగమయంతీత్యర్థః- అత్తృత్వవత్యవశేషతయేతిపాఠాంతరం- అజోపలబ్ధముత్పన్నమేతజ్జ
గత్ ఏతికాలేఅవతిరక్షతి- అంతకాలేఅత్తిసంహరతి- తతోవశేషతయాకరణత్వాద్బృహదేవజగదితిసర్వంఖల్విదంబ్రహ్మతజ్జలానితివ

త్వహేతుకో నిర్దేశః- ఏతదుపపాదయంతి- యస్యవికృతేః కార్యస్య- యత ఇతి పంచమీ స_ప్తమ్యర్థయోస్సార్వవిభక్తిక స్తసిః- యత ఉదయ ఉ త్ప_త్తిర్యస్మింశ్చలయః- సావికృతి స్తత్కారణికా- తతోనన్యా మృదివా వికృతా యథా తావదవికృతా పిండాకారా మృత్ ఘటశరావాదిరూప వికృతా తదనన్యా తద్వత్- అవికృతాదితి పాఠాంతరం- తదా అవికృతాద్యతో యస్మాద్వికృతేః కార్యస్యోదయా స్తమయౌ సావికృతి స్తదనన్యా మృదివ- యదా తావదవికృతాన్మృత్పిండాదుదితా ఘటశరావాదిరూపా మృ_త్తదనన్యా తద్వదిత్యర్థః- యథా॥ శ్రు॥ సౌమ్యైకేన మృత్పిండేన సర్వం మృణ్మయం విజ్ఞాతం స్యాదిత్యాదికా శ్రుతిరనుసంధేయా- తత్ర హి ఘటేన జలమాహరేదిత్యాదివాగ్వ్యవహారపూర్వకజలాహరణాది కార్యార్థం మృత్పిండస్య ఘటాదినామకం బుధ్నోదరాదిరూపవికారసంస్పర్శనమభిధాయ మృత్పిండస్య తద్వికారఘటాదేశ్చానన్యత్వము క్తం- అతస్సర్వకారణత్వా_త్త్వయి ఋషయో మనోవచనాచరితాని ధ్యానస్తుతిచేష్టితాని అదధుః- త్వామేవ నిదధ్యుస్తుష్టువు స్త్వదర్థేనా చేష్టంత చేత్యర్థః- తత్ర దృష్టాంతం ఆహుః- కథమితి - ఆకాశనిహితాని పదాని యథా మోఘాని భవంతి - పతనస్యావర్జనీయ త్వాద్భువి నిహితాని నృణాం పదాని తు కథమయథా భవంతి- కథం మోఘాని భవంతి- మోఘాని న భవంత్యేవ- పశ్చాత్పతనాభావాత్- ఏవం మనోవాక్కాయచేష్టితాని త్వదారాధనరూపాణి అమోఘాని సాంసారికతాపనివారకాణి- అన్యవిషయాణి ధ్యానాదీని తు ననివారకాణి ప్ర త్యుత పతనావహాని- అత స్త్వయ్యేవ దధురిత్యర్థః- ఏవం జగత్కారణత్వేన త్వదనన్య త్వజ్జగద్విషయాస్సర్వే వైదికాశ్శబ్దాస్తాత్పర్యతశ్శ క్త్యా చ త్వయ్యేవ వ_ర్తంత ఇత్యాహుః- అత ఇతి- ఋషయో వేదాః- తదుక్తం ఋషిణేత్యాదౌ ఋషిశబ్దస్య వేదే ప్రయోగాత్ - మనోవచనా చరితం మనస ఆచ- తం తాత్పర్యం వచనాచరితమభిధానం చ త్వయ్యేవ దధుర్ధృతవంతః- నను త_త్తదర్థవిషయాకాంక్షమభిధాయకత్వ మిత్యాశంకాయాం దృష్టాంతముఖేన తదుపపాదయంతి- కథమితి- ప్రాసాదపర్యంకాదిషు నిహితాని నృణాం పదాని కథం భువి అయథాత దత్తాని భవంతి- ప్రాసాదపర్యంకాదిధారకత్వా_త్తస్యామేవ యథాగతాని భవంతి - ఏవం ప్రతిపురుషాంతరాత్మతయా తద్గతనామరూపని ర్వాహకత్వా_త్త్వయ్యేవ త_త్తదర్థశరీరకే నిర్వాహకే చ వేదా వ_ర్తంత ఇత్యర్థః - అపృథక్సిద్ధవిశేషణవాచిశబ్దానామాకృత్యధికరణన్యా యేన విశేష్యపర్యంతాభిధానం ముఖ్యమేవేత్యభిప్రాయః॥ ౧౬॥ త్వమేవ సర్వనిగమగోచర ఇతి సతాం ప్రవృత్త్యా ద్రఢయతి॥ ఇతీతి॥ త్వ

చరితం కథమయథా భవంతి భువి ద_త్తపదాని నృణామ్॥ ౧౬॥ ఇతి తవ సూరయ స్త్ర్యధిప తేఖిలలోకమల
క్షపణకథామృతాబ్ధిమవగాహ్య తపాంసి జహుః॥ కిముత పునస్స్వధామవిధుతాశయకాలగుణాః పరమ
భజంతి యే పదమజస్రసుఖానుభవమ్ ॥ ౧౭ ॥ ధృతయ ఇవ శ్వసంత్యసుభృతో యది తేనువిధా మహదహ

మేవ సర్వకారణత్వేన పరమార్థా ఇతి కృత్వా- హే త్ర్యధిప హే త్రిగుణమాయానటీనర్తక - సూరయో వివేకిన స్తవాఖిలలోకమలక్షపణక థామృతాబ్ధిం సకలజనవృజిననిరసనహేతుం- కీర్తిసుధాసింధుం- అవగాహ్య నిషేవ్య- తపంతీతి తపాంసి పాపాని దుఃఖాని వా- జహుః త్య క్తవంతః- త్వదీయకథామాత్రేణ యదా పాపత్యాగః- తదా కిము వ_క్తవ్యం - యే పునః స్వధామవిధుతాశయకాలగుణాః స్వధామ్నా స్వరూ పస్ఫురణేన విధుతాః త్యక్తాః ఆశయగుణాః అంతఃకరణధర్మాః రాగాదయః కాలగుణాః జరాదయశ్చ యైస్తే తథా - హే పరమ - తవాజస్రసు ఖానుభవం అఖండానందానుభవం పదం స్వరూపం భజంతి సేవంతే- తథాభూతాః దుఃఖాని త్యజంతీతి॥ శ్రు॥ తద్యథా పుష్కరపలాశ ఆ పో న శ్లిష్యంత ఏవమేవైనం విధుతపాపం కర్మ న శ్లిష్యతే - న కర్మణా లిప్యతే పాపకేన- తత్సుకృతదుష్కృతే ఉభే విధునుతే - ఏతగ్ంహవావ న తపతి- కిమహం సాధు నాకరవం - కిమహం పాపమకరవమిత్యాది శ్రుతేరిత్యర్థః॥ శ్లో॥ సకలవేదగణేరితసద్గుణ స్త్వమితి సర్వమనీషిజనా ముహుః। త్వయి రమంతి సుభద్రశ్రవణావిధి స్తవపదస్మరణేన గతక్లమాః॥ చం॥ అత ఋషయ ఇత్యాదేః పూర్వయోజనాయాం కైముత్యన్యా యేన భగవద్ధ్యానస్య సాంసారికతాపనివ_ర్తకత్వమాహుః- ఇతి తవ సూరయ ఇతి- ద్వితీయయోజనాయాం తు కారణత్వసమనియతముముక్షూ పాస్యత్వం కైముత్యన్యాయేనాహుః॥ ఇతీతి॥ త్ర్యధిపతే ఇతి సంబోధనం - జగజ్జన్మస్థితివినాశనిర్వాహక ఇతి హేతౌ అతస్సూరయో వివేకి నః తవాఖిలలోకమలక్షపణకథామృతాబ్ధిం అఖిలానాం లోకానాం జనానాం శృణ్వతాం వదతాం చ మలం పాపం క్షపయతీతి తథా- సా కథై వామృతం తస్యాబ్ధిమవగాహ్యైవ- తపాంసి ఆధ్యాత్మికాదితాపాన్- జహు స్త్యత్యజుః- కిం పునర్ధ్యానపరా ఇత్యాహుః - కిముతేతి- హే ప రమ- యే- స్వధామస్వతేజః స్వవిషయకం జ్ఞానం - స్వశబ్దః పరమాత్మపరః - తేన విధుతాః ఆశయగుణాః రాగాదిమనోవృ_త్తయః కాలగు ణాః జరామరణాదయశ్చ యైస్తే - అజస్రసుఖానుభవం నిత్యజ్ఞానానందాత్మకం - పద్యత ఇతి పదం స్వరూపం భజంతి సమాధినా సాక్షాత్కు ర్వంతి- తే తపాంసి జహంతీతి కిం పునర్వ_క్తవ్యమిత్యర్థః॥ ౧౭॥ ....

శ్రు॥ అసుర్యా నామ తే లోకా అంధేన తమసావృతాః। తాం స్తే ప్రేత్యాభిగచ్ఛంతి యే కే చాత్మహనో జనాః॥ తథా- న చేదిహావేదీన్మహతీ విన ష్టిః అసుర్యేతి శ్రుతేరర్థః- తే ప్రసిద్ధాః లోకాః కర్మఫలభూతదేవతిర్యఙ్నరాదిదేహాః అసుర్యాః అసుషు రమంత ఇతి వ్యుత్పత్త్యా అసురా ణాం దేహాభిమానినాం సంబంధినః ప్రాప్యా ఇత్యర్థః- తే కీదృశాః అంధేన దృఢేన తమసా ఆచ్ఛాదితాః- యే కేచ యే కేచిత్ - ఆత్మానం తత్స్వ రూపభూతసత్యజ్ఞానానందత్వతిరస్కారేణ దుఃఖిత్వాద్యారోపణేన చ ఘ్నంతి హింసంతీత్యాత్మహనః అవిద్వాంస స్తే జనాః తాన్ లోకాన్ అ భిగచ్ఛంతి ప్రాప్నువంతి- కర్మానుసారేణ చేద్యది ఇహ మనుష్యజన్మని పురుషః నావేదీత్ న విదితవాన్ - తర్హి మహతీ వినష్టిః వినాశః జన్మ

రణపరంపరాఅవిచ్ఛేదలక్షణాసంసారగతిః- ఇత్యాద్యాః శ్రుతయః పూర్వశ్లోకోక్తాభయవిధభజనహీనాన్నిందంతి ॥ భృతయఇతి ॥ అసుతృపః నరాః యది తే అనువిధాః అనువిదధతీత్యనువిధాః అనువర్తినః భక్తా ఇతియావత్- తర్హి శ్వసంతి జీవంతి సఫలజీవనా భవంతి - ఇతరథా భృతయఇవ భస్త్రా ఇవ- వృథా శ్వాసా భవంతీత్యర్థః నన్వభక్తానామపి కామాదిఫలముస్త్యేవనః - కార్యకారణానుగ్రాహకత్వేన జీవనహేతో స్తవాభజనేకృతఘ్నానాం తదపి నసిధ్యేదిత్యాశయేనాహ- మహదహమాదయ ఇతి · మహాన్ అహంకారశ్చ ఆదిర్యేషాం తే- యదనుగ్రహతః యస్యతవ అనుగ్రహతః అనుప్రవేశేన లబ్ధసామర్థ్యాః సంతః అండం దేహం సమష్టివ్యష్టిరూపం సృష్టవంతః- తత్రచ పంచాపి కోశానన్నమయప్రాణమయమనోమయవిజ్ఞానమయానందమయానావిశ్యతత్తదాకారస్సన్ యః చేతయతే సత్వం తదాహ - పురుషవిధ ఇతి పురుషస్యాన్నమయా దేవిధా ఇవ విధా ఆకారో యస్యసః- తథా- నను చ దేకరసస్య కథం తుతత్తదాకారతా అతఆహ- అన్వయాత్రేతి - అత్రపిష్వన్నమయాదిషు- అన్వేతీత్యన్వయః అతః తదాకారతేతి- ఏవం తర్హి సర్వత్వమసంగత్వంచ కథం తత్రాహ- చరమోన్న మయాదిషుయఇతి అన్నమయాదిషూపదిశ్యమానేషు యశ్చరమః బ్రహ్మ పుచ్ఛం ప్రతిష్ఠేతి పుచ్ఛత్వేనోక్తః- సత్వమితి సంబంధః - ననుతథాప్యన్నమయాదిష్వన్వితత్వే అసంగత్వవ్యాహతిరేవస్యాత్తత్రాహ- సదసతః పరం త్వమథయదేష్వవశేషమృతమితి- సదసతః స్థూలసూక్ష్మాత్ అన్నమయాదేః పరం వ్యతిరిక్తం తత్సాక్షీభూతం అవశేషం అవశిష్యతఇత్యవశేషమబాధ్యం- అథ అతఏవ ఋతం సత్యం త త్త్వం తర్హి కిమర్థం తేష్వన్వయ ఉక్తః శాఖాచంద్రవచ్ఛుద్ధస్వరూపలక్షణార్థం- తథాహి ॥ శ్రు ॥ సవాఏషపురుషోన్నరసమయః- తస్యేదమేవశిర ఇత్యాదినా స్థూలసూక్ష్మక్రమేణపంచకోశానుపదిశ్య ॥ శ్రు ॥ తస్య పురుషవిధతాం- అన్వయం పురుషవిధ ఇతి పునః పునస్తత్తదన్వితత్వేనావేద్య ॥ శ్రు ॥ బ్రహ్మ పుచ్ఛం ప్రతిష్ఠేతి- సర్వసాక్షిణః శుద్ధ సత్త్వస్వరూపనిరూపణమిత్యనవద్యం ॥ శ్లో ॥ నరవపుః ప్రతిపద్యయదిత్వయిశ్రవణవర్ణనసంస్మరణాదిభిః। నరహరే నభజంతిన్నణామిదగభృతివదుచ్ఛ్వసితం విఫలంతతః ॥ చం ॥ అఘభగవద్భజన విముఖానాం జన్మవైయర్థ్యమాహుః ॥ భృతయఇతి ॥ తేతవ- అనువిధాః అనువిధాయినః- త్వదాశ్రయణయోగ్యజన్మభాజోపీత్యర్థః- అసుతృపస్త్వాం విహాయ కేవలం యదిప్రాణేంద్రియతర్పణపరాః శబ్దాదివిషయచపలాశ్చేత్తే భృతయఇవఉచ్ఛ్వసంతి- భృతయశ్చర్మభస్త్రికాః తా యథా వాయుపూరితా ఉచ్ఛ్వసంతి- తద్వన్నశ్వరతోచ్ఛ్వాసా ఇత్యర్థః అనేనాత్ర ఋషయోదధురిత్యాద్యయోజనాయాం కథమయథాభవంతీత్యాదినాసూచితమన్యవిషయధ్యానాదిమోఘత్వం స్పష్టీకృతం- ననుసతి మరణకారణత్వే తత్పమనియతముముక్షూపాస్యత్వసిద్ధిః కారణత్వమేవత్వయ్యనుపపన్నం అచేతన

మహదయోండమసృజన్యదనుగ్రహతః । పురుషవిధోన్వయోత్రచరమోన్నమయాదిషుయస్సక

తనస్య ప్రధానస్యైవ మహదహంకారాద్యాకారూపేణపరిణామస్వభావస్య కారణత్వాత్-తథాహి- చేతనభోగ్యభూతస్యసత్త్వాదిమయస్యావియదాదినామరూపవికారావస్థితస్యజగద్రూపస్యవస్తునః కారణభూతం వస్తుతత్స్వభావమేవేతియుక్తం గుణసామ్యావస్థం ప్రధానమేవ కారణమితి- అతఏవ కార్యకారణయోరనన్యత్వోపపాదకమృదాదిదృష్టాంతోపపత్తిరితీక్షత్యధికరణపూర్వపక్షానుసారిణీమాశంకామభిప్రేత్యపరిహరమాహుః - మహదిత్యాదినా- యదనుగ్రహత ఇత్యంతేన - యస్యతవానుగ్రహతః ॥ శ్రు ॥ తదైక్షత బహుస్యామితీక్షాత్మసంకల్పాల్లబ్ధసత్తాకాః యేనానుప్రవిష్టాశ్చ మహదహంకారాదయః అండమసృజన్- అచేతనస్యేక్షాత్మకానుగ్రహాసంభవాత్ నతస్యకారణత్వమితిభావః - నచవృష్టిప్రతీక్షాశ్శాలయ ఇతివద్గౌణానుగ్రహాసంభవః ॥ శ్రు ॥ ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వం తత్సత్యం స ఆత్మేతి కారణస్యాత్మత్వశ్రవణాత్ స్యాదేతత్ మాభూత్ప్రధానం కారణం జీవస్తుభవితుమర్హతి - తస్యేక్షాసంకల్పాపగపర్యాయానుగ్రహాసంభవాత్- తథాహి ॥ శ్రు ॥ ఆత్మనఆకాశస్సంభూతఇత్యాత్మశబ్దేన కారణత్వం ప్రక్రమ్యతస్యాత్మశబ్దవాచ్యస్యజీవాతిరిక్తత్వశంకావ్యుదాసాయప్రతిపర్యాయం ॥ శ్రు ॥ తస్యైష ఏవశారీర ఆత్మా ఇతిశరీరసంబంధమభిధాయ ఆనందమయశబ్దేనస్వార్థికమయడంతేనతస్యానందరూపతాంచాభిధాయ సోకామయతేతితస్యేక్షాపూర్వకసృష్టిరామ్నాయత ఇత్యానందమయాధికరణపూర్వపక్షానుసారిణీమాశంకామభిప్రేత్యపరిజహ్రుః- పురుషవిధ ఇత్యాదినా- ఆనందవల్ల్యామన్నమయప్రాణమయమనోమయవిజ్ఞానమయానందమయాదిషుయశ్చరమ ఆనందమయపురుషవిధః- ॥ శ్రు ॥ సవా ఏషపురుషవిధ ఏవేత్యాదినా పురుషాకారత్వేన నిరూపితః అన్వయః ॥ శ్రు ॥ తస్యప్రియమేవశిరః - మోదోదక్షిణః పక్షః- ప్రమోద ఉత్తరః పక్షః- ఆనంద ఆత్మా- బ్రహ్మపుచ్ఛం ప్రతిష్ఠేత్యుక్తశిరః పక్షపుచ్ఛాదిరూపపురుషప్రకారాన్వయవాన్ సత్వమేవ - నతు ప్రత్యగాత్మేత్యర్థః- కుతఇత్యతో విశింషంతి - యత్సదసదితి సచ్చ సచ్చిదచిదాత్మప్రపంచాకారం యదిత్యర్థః ॥ శ్రు ॥ తత్సృష్ట్వా- తదేవానుప్రావిశత్- తదనుప్రవిశ్య- సచ్చత్యచ్చాభవదితి- స్వసృష్టం చిదచిదనుప్రవేశేన తదుభయాత్మకజగద్రూపేణభవనస్య చిదచిద్వాచిశబ్దాభిధేయత్వస్యచ శ్రూయమాణస్య బద్ధముక్తోభయావస్థజీవాసంభావితత్వాద్యోవసంభవాదితిభావః - కించ- యదతః- చిదచిదాత్మకప్రపంచాత్పరం విలక్షణం నిరుక్తానిరుక్తనిలయనానిలయనవిజ్ఞానావిజ్ఞానసత్యానృతశబ్దైః ప్రకృతిపురుషౌనిర్దిశ్యేతదంతరాత్మత-యాతేనసుప్రవేష్టృతయా శ్రూయమాణం యజ్జీనాతిరిక్తస్త్వమేవ-అథయచ్ఛైవన్న మయాదిషుచతుర్షు సంప్రతిపన్నావశేషమవస్థితమానందమయరూపం ఋతంనిర్వికారం- తత్త్వమేవ- ఏవముక్తధర్మసమానాధికరణతయా శ్రూయమాణమీక్షితృత్వాత్మకానుగ్రహకర్తృత్వంజీవాసంభావితం త్వయ్యేవోపపన్నమితి సముదాయాభిప్రాయః - శరీరాత్మత్వం సర్వశరీరకేత్వయ్యేవోపపన్నమితిభావః- అత్ర

కేచిత్ - ఆనందమయాదిషూపదిశ్యమానేషు యశ్చరమో బ్రహ్మపుచ్ఛం ప్రతిష్ఠేతి పుచ్ఛత్వేనోక్తః సత్వమితి సంబంధమాహుః - తథాహి -
శ్లో॥ తస్యేదం బ్రహ్మపుచ్ఛం స్యాత్ప్రతిష్ఠా హేతురిత్యతః । వ్యతిరేకశ్రుతే బ్రహ్మవిషయత్వప్రతీతితః ॥ శ్లోకస్య వక్ష్యమాణస్య బ్రహ్మ
ప్రాధాన్యనిశ్చయాత్ । ప్రియమోదాదిరూపేణ విదితస్యాజనైస్సమైః ॥ ఇహానందమయస్యాస్య శంకాయాశ్చాత్ర సంగతేః । సదసద్భావయో
ర్జ్ఞానాజ్ఞానయోశ్చ నిరంశినః ॥ అంశిత్వాసంగతేర్నిర్వికారస్య మయటాత్ర వై । వికారిత్వావబోధనాచ్చ మయటో హ్యత్ర సంగతేః ॥ త
స్యైష ఏవ శారీర ఆత్మేతి చ తదంతరమ్ । ఆత్మాంతరం కీర్త్యమానమానందమయవస్తునః ॥ బ్రహ్మత్వం నావగమ్యేదిత్యతః పునరస్య హి । పరే
తస్మిన్నిత్యశుద్ధే శోధ్యత్వానుపపత్తితః ॥ నానందమయశబ్దేన వాచ్యం బ్రహ్మేతి నిశ్చితమ్ । పుచ్ఛత్వేనైవ యత్తత్ర రూపితం తు తదిష్యతామితి ॥
తత్పుచ్ఛం ॥ శ్లో॥ కృత్స్నప్రకరణే హ్యత్ర పూర్వమన్నమయాదిషు । స్వస్మాదనతిరిక్తైస్స్వావయవైస్సునిరూపణాత్ ॥ శిరఃపక్షాదిరూపేణ
పురుషత్వస్య నిశ్చితమ్ । ప్రియమోదాదిభిస్స్వస్మాదభిన్నైః శిరవరూపితః ॥ నభిద్యతే బ్రహ్మణోఽత్ర హ్యానందమయశబ్దితః । తత్తదంతర
భూతస్య వస్తునో బోధకస్య వై ॥ తస్యైష ఏవ శారీర ఆత్మేత్యాత్మపదస్య హి । వ్యాఖ్యానగదమయే పర్యవసన్నాకీర్తనాత్మనః ॥ అన్యస్య బ్ర
హ్మపర్యాయస్యానందమయవస్తుతః । అన్నాదిమయపర్యాయేషూక్తానాం శ్లోకరూపిణామ్ ॥ వాక్యానాం పతుపుచ్ఛాదిమదర్థపరతః పు
నః । పుచ్ఛమాత్రపరస్యాస్య శ్లోకస్యాప్యసంగతేః ॥ అనంతరే సోఽకామయతేతి వాక్యశ్రుతేన సః । ఇతి శబ్దేన పుంవస్తు బోధకేన తథా
పునః ॥ ప్రధానప్రకృతార్థస్య పరామర్శనసాధునా । అనంతరస్యానందమయస్యాత్రాబోధసంగతేః ॥ బ్రహ్మణోఽవ్యవధానేన తదు
పస్థాపనశక్తేః । బ్రహ్మణ్యానందశబ్దస్య యదానందో బ్రహ్మ ఇత్యతః ॥ శ్రుతేస్సంప్రతిపన్నత్వాదానందస్థాపనే క్షమాత్ । ఆనందమయ
మాత్మానముపసంక్రమ్య వాక్యతః ॥ ఆనందానందమయయోరైకార్థస్య ప్రతీతితః । ఆనందమయశబ్దేన పరబ్రహ్మావబోధనాత్ ॥ ఆ
నందో బ్రహ్మేతి విజ్ఞానాదితి పర్యాయతుల్యతః । ఆనందమయతుల్యార్థాచ్ఛబ్దాదానందతః పరమ్ ॥ ప్రతీతార్థశ్రుతేః పశ్చాదుపపత్తేరథా
వతః । న పుచ్ఛమేవ బ్రహ్మేతి కింతు పుచ్ఛీతి విద్యతే ॥ స్వాభిన్నపతుపుచ్ఛాదిపరప్రకరణస్య వై । ఆనుగుణ్యేన షష్ఠ్యా చ నిర్దేశస్య తథా పు
నః ॥ అంశాంశిత్వేనోపపత్తేర్వ్యతిరేకస్య నిశ్చయాత్ । ఆత్మా బ్రహ్మానందమయశబ్దైరేకార్థబోధనాత్ ॥ తేషామన్యతమేనాపి శ్లోకస్య
హ్యుపపత్తితః । ఆనందస్యాపరిచ్ఛిత్తేః పుచ్ఛబ్రహ్మపదస్య హి ॥ ఆనందమయవాచ్యస్య ప్రసిద్ధేరప్యథావతః । సదసద్భావయోర్జ్ఞానా

సతఃపరంత్వమథయదేష్వవశేషమృతమ్ ॥ ౧౮ ॥ ఉదరముపాసతేయఋషివర్త్మసుకూర్పదృశః
పరిసరపద్ధతింహృదయమారుణయోదహరమ్। తతఉదగాదనంత తవధామశిరఃపరమం పునరిహయత్స

జ్ఞానయోశ్చ తథా పునః ॥ శంకాయాస్సంభవాదస్య రూపణస్యోపపత్తితః । అంశాంశిత్వాత్తథానందమయశబ్దగతస్య వై ॥ మయటస్స్వవి
కారార్థకత్వేన ప్రాచుర్యార్థేపి వా పునః । ఉపపత్తేర్వికారార్థకత్వాభావాచ్చ బ్రహ్మణః ॥ నిర్వికారత్వనిర్వాహాదనన్యాత్మత్వవాదినః । త
స్యైష ఏవ శారీర ఆత్మేత్యస్యావిరోధతః ॥ తద్వస్తునస్సగుణత్వేన బోధనస్య విధేః పునః । ప్రత్యగర్థస్య బోధ్యత్వం సంప్రాప్తే తన్నివృత్తేస్తథా ॥
ఆనందమయశబ్దేన వాచ్యస్య బ్రహ్మణస్తథా । బోధ్యత్వస్య ప్రపత్త్యాచ సాధ్యస్యాప్యుపపత్తితః ॥ కాలుష్యశాంతిరూపస్య న పుచ్ఛం బ్ర
హ్మనై మతమ్ । అన్యథానందమయతస్స ఏవ బ్రహ్మతుస్థితమ్ ॥ ఇతి పుచ్ఛబ్రహ్మవాదిదూషణోద్ధారణప్యగే ॥ ౧౮ ॥ ....
ఏవం తావత్సర్వాత్మకే పరమేశ్వరే సర్వశ్రుతిసమన్వయేన సద్భజనీయత్వముక్త్వా అభక్తనిందయా చ తదేవ దృఢీకృత్య - ఇదానీమనవగాహ్య
మహిమ్నః ప్రథమం తావదుపాధ్యాలంబనముపాసనం ॥ శ్రు॥ ఉదరం బ్రహ్మేతి శార్కరాక్షా ఉపాసతే హృదయం బ్రహ్మేత్యారుణయో బ్ర
హ్మ హవై త ఊర్ధ్వం త్వేవోదసర్పత్తచ్ఛిరోఽశ్రయతేత్యాద్యాశ్శ్రుతయః విదధతీత్యాహుః - ఉదరమితి - ఋషివర్త్మసు ఋషీణాం సంప్ర
దాయమార్గేషు - యే కూర్పదృశః తే - ఉదరాలంబనం మణిపూరకస్థం బ్రహ్మ - ఉపాసతే ధ్యాయంతి - శార్కరాక్షా ఇతి శ్రుతిపదస్య ప్రతి
పదం కూర్పదృశ ఇతి - కూర్పం శర్కరా రజః విద్యతే దృశ్యు అక్షిషు యేషాం తే తథా రజః పిహితదృష్టయః స్థూలదృష్టయ ఇతి యావత్ - ఉదర
స్య హృదయాపేక్షయా స్థూలత్వాత్ - యద్వా - కూర్పం సూక్ష్మం సూక్ష్మదృశ ఇత్యర్థః - తదా హృదయస్థం సూక్ష్మమేవాలక్ష్య తత్ప్రవే
శాయ ప్రథమముదరస్థముపాసత ఇతి భావః - ఆరుణయస్తు సాక్షాత్ హృదయస్థం దహరం సూక్ష్మం అనాహతచక్రస్థమేవోపాసతే - హృదయ
విశేషణం పరిసరపద్ధతిమితి - పరితః సరంతి ప్రసర్పంతీతి పరిసరా నాడ్యః - తాసాం పద్ధతిం మార్గం ప్రసరణస్థానమిత్యర్థః - విశేష
ణస్య ఫలమాహ - తత ఇతి - తతో హృదయాత్ - భో అనంత - తవ ధామ ఉపలబ్ధిస్థానం సుషుమ్నాఖ్యం - పరమం శ్రేష్ఠం జ్యోతిర్మయం - శిరః
మూర్ధానం ప్రతి - ఉదగాత్ ఉదసర్పత్ - మూలాధారాదారభ్య హృదయమధ్యాత్ బ్రహ్మరంధ్రం ప్రతి ఉద్గతమిత్యర్థః - కథంభూ
తం ధామ - యత్ సమేత్య ప్రాప్య - పునరిహ కృతాంతముఖే మృత్యుముఖే సంసారే న పతంతి - తథా చ ॥ శ్రు॥ శతం చైకా చ హృదయస్య నాడ్య
స్తాసాం మూర్ధానమభినిస్సృతైకా - తయోర్ధ్వమాయన్నమృతత్వమేతి విష్వఙ్ఙన్యా ఉత్క్రమణే భవంతీతి - అస్యాశ్శ్రుతేరర్థః - శతం
శతసంఖ్యాకాః - ఏకా చ సుషుమ్నా నామ - పురుషస్య హృదయాద్వినిస్సృతాః నాడ్యః సిరాః - తాసాం మధ్యే మూర్ధానం భిత్త్వా - అభి
నిస్సృతా సుషుమ్నా నామ - తయా అంతకాలే ఆత్మానం వశీకృత్య - యోజయేత్ - తయా నాడ్యా - ఊర్ధ్వముపరి - ఆయన్ గచ్ఛన్ - ఆదిత్య

ద్వారేణ- అమృతత్వంపితి-ప్రాప్నోతి విష్వఙ్ నానావిధగతయఃఅన్యానాడ్యఃఉత్క్రమణేనిమిత్తంభవంతి॥ శ్లో ॥ ఉదరాదిషుయఃపుం సాంచింతితోమునివర్త్మభిః। హంతిమృత్యుభయందేవోహృద్గతంతముపాస్మహే॥ చం॥ అస్తుకారణత్వేఉపాస్యత్వం కేకేకుత్రకుత్రక థంకథముపాసతే కీదృశంచఫలమిత్యపేక్షాయాముపాసనభేదానభిధాయసర్వేషాముపాసనానాంమోక్షైకఫలత్వమాహ ॥ఉదరమితి॥ వర్త్మసు వేదాంతవిహితేషూపాసనామార్గేషు- యేకూర్పాదృశస్సూక్ష్మమతయః - తత్ర కేచిదారుణయఃఅరుణవంశ్యాః· హృదయం హృ ద్గతందహరందహరశబ్దవాచ్యం· హృదయపుండరీకాంతర్గతాకాశరూపంత్వాముపాసతే- కేచిత్తువైశ్వానరవిద్యానిష్ఠాఃఉదరండదర స్థజాఠరాగ్నిశరీరకం- త్వాముపాసతే- కేచిత్తు - పరిసరపద్ధతింపరితస్సరతివ్యాప్నోతీతితథా·సుషుమ్నాఖ్యానాడీ· సైవపద్ధతిర్మార్గ స్తాంసుషుమ్నామార్గస్థంత్వాముపాసతఇత్యర్థః·సుషుమ్నాయాఃహృదయాదారభ్యశిరఃపర్యంతవ్యాప్తేఃతదధిప్రాయేణపరిసరపద్ధతిమి త్యుక్తం· తదేవస్పష్టయితుంపరిసరవర్త్మవిశింషంతి- తతఃహృదయాదారభ్యేత్యర్థః- హేఅనంతయత్తవపరమంధామ ఉపాసనస్థా నంశిరోభ్రూమధ్యంతత్పర్యంతంయదుదగాదూర్ధ్వమాక్రామతి॥శ్రు॥శతంచైకాచహృదయస్యనాడ్యః- తాసాంమూర్ధానమభినిస్సృ తైకేతిశ్రుత్యర్థోత్రాభిసంహితః-తవధామశిరఃపరమిత్యనేనశిరోపిత్వదుపాసనస్థానమిత్యుక్తంభవతి॥ శ్రు॥ఏషదేవపథోబ్రహ్మపథస్తే నోర్ధ్వమాయన్నమృతత్వమేతి-ఏతేనప్రతిపద్యమానాఇమంమానవమావర్తంనావర్తంతఇత్యాదిశ్రుత్యర్థమభిప్రేత్యవిశింషంతి యన్మ ధ్యనాడీవర్త్మశిరోవా- సర్వేప్యుపాసకాః- సమేత్యప్రాప్య- పునరిహప్రకృతిమండలేకృతాంతముఖేమృత్యుముఖే సంసారేనపతం తి· యదితివల్మాభిప్రాయకోనపుంసకనిర్దేశః- ఏవముపాసనస్థానప్రసంగాత్పరమాత్మనోశుచిదేహసంబంధఉక్తః॥ ౧౯ ॥ ననుఈ శ్వరస్యాపితర్హిజీవవత్ ఉదరహృదయాదిసంబంధాత్తదనుప్రవిష్టస్యచతారతమ్యసతి కేనవిశేషేణోపాస్యత్వమితిఇమామాశంకాంప రిహరంత్యః॥ శ్రు॥ ఏకోదేవస్సర్వభూతేషుగూఢస్సర్వవ్యాపీసర్వభూతాంతరాత్మా·కర్మాధ్యక్షస్సర్వభూతాధివాసస్సాక్షీచేతా కే వలో నిర్గుణశ్చేత్యాద్యా శ్రుతయఃస్తువంతీత్యాహ॥స్వకృతేతి॥ స్వయంకృతాసువిచిత్రాసుఉచ్చనీచమధ్యమాసుయోనిషుఅభివ్యక్తి స్థానేషుకార్యేషుదేహాదిషు- హేతుతయాఉపాదానతయా·ప్రాగేవవిద్యమానత్వేనముఖ్యప్రవేశాసంభవాత్- విశన్నివవర్తమానః - త

మేత్యనపతంతికృతాంతముఖే ॥ ౧౯ । స్వకృతవిచిత్రయోనిషు విశన్నివహేతుతయాతరతమతశ్చ
కాస్యనలవత్స్వకృతానుకృతిః । అథవితథాస్వమూష్వవితథంతవధామసమంవిరజధియోన్వయంత్యభి
విపన్యవఏకరసమ్॥ ౨౦ ॥ స్వకృతపురేష్వమీష్వబహిరంతరసంవరణంతవపురుషంవదంత్యఖిలశక్తిధృ

రత్వమతఃన్యూనాధికభావేన- చకాసిఅవభాససే- స్వకృతాఃయోనీరనుకరోతీతిస్వకృతానుకృతిః·అనలవత్ అగ్నిర్యథాస్వతస్తారతమ్యహీ నోపికాష్ఠానుసారేణన్యూనాధికఇవతథాతథాప్రకాశతే- యథోత్తమప్రకాశస్సవితాద్యుమండలమేకరూపేణప్రకాశేనాపూరయన్న పివర్షాసునికృష్టప్రకాశఇవప్రతీయతేశరది ప్రకృష్టప్రకాశఇవతద్వత్ అథఅతః- వితథాసుమిథ్యాభూతాసు- అమూషుయోనిషు - అ వితథంసత్యం· యతఃసమంఅవిశేషంఅతఃసత్యంతవధామస్వరూపం· విరజధియోనిర్మలమతయః అన్వయంతిజానంతిఅనుఇతిపృథక్ప దంవా- అత్రహేతుః- అభివిపన్యవఇతిఅభితోవిగతవ్యవహారాఃపనవ్యవహారఇత్యస్యరూపంపన్యరితి ఐహికాముష్మికకర్మఫలరహితా ఇత్యర్థః-అవిశేషత్వాదేవఏకరసంసన్మాత్రంఅతస్తవోపాధికృతతారతమ్యాభావాదప్రచ్యుతైశ్వర్యస్యోపాస్యత్వమితిభావః॥శ్లో॥స్వ నిర్మితేషుకార్యేషుతారతమ్యవివర్జితమ్। సర్వానుస్యూతసన్మాత్రంభగవంతంభజామహే ॥చం॥ అథకార్యాంతఃప్రవిష్టస్యాపితస్య నిర్దోషతయాపరమప్రాప్యత్వమాహుః॥ స్వకృతేతి॥ హేతుతయాసర్వోపాదానత్వేనస్వేనత్వయాకృతాఃనిర్మితాఃవిచిత్రాఃయోనయో దేహాఃయేషాంతేషు- దేవమనుష్యాదివిచిత్రభవత్కృతశరీరకేషుజీవేష్విత్యర్థః- విశన్ అంతరాత్మతయాప్రవిశన్· యద్వా· దేవాది శరీరేష్వేవోపాసకానుగ్రహేణోపాసనార్థంవిశన్నితిశేషః· ఇవశబ్దోనర్థకః·విశన్నేవేత్యర్థః తరతమతఃజ్ఞానాల్పత్వమహ త్త్వాదిభావేనస్వకృతాయోనీరనుకరోతీతితథా- హృదయాదికార్యవరమాణుత్వాల్పత్వవినాశాద్యనుకారీచకాసీత్యర్థః - అనలవత్ యథా అగ్నిస్స్వతస్తారతమ్యహీనోపితృణకాష్ఠాద్యనుసారేణతథాప్రకాశతేతద్వత్.అథయద్యప్యేవమథాపీత్యర్థః·అమూషుయోనిషువితథా సుఅవిద్యమానాసూపసంహృతాస్విత్యర్థః- అవితథమనుపసంహృతం- మతస్సమమేకరూపం- కార్యానుప్రవేశకృతకార్యగతదోష స్పర్శరహితం·తత్తుతః- ఏకరసమవిచ్ఛిన్నానందంతవధామస్వరూపం- విరజధియోనిర్మలమతయః- అనునయంత్యుపాసతే - అభియం తిప్రాప్నువంతిచేత్యర్థః- అన్వయంత్యభివిపన్యవఇకరసమితిపాఠాంతరం·తదాఅభివిపన్యవఃవివిధత్వద్గుణవాదాత్మకస్తుతియుక్తాః·అ న్వయంతిఅన్వితాగచ్ఛంతి · ప్రాప్నువంతీతియావత్-అత్ర॥ శ్లో ॥ సర్వజ్ఞస్సర్వదృక్సర్వజ్ఞానశక్తిబృంహితః । అన్యూనశ్చాప్యవృద్ధి శ్చస్వాధీనోనాదిమాన్ వశీ॥ క్లమతంద్రీభయక్రోధకామాదిభిరసంయుతః। నిరవద్యఃపరంప్రాప్తిర్నిరధిష్ఠోక్షరఃక్రమఇత్యాదిస్మృత్యర్థోనుసంధేయః॥ ౨౦॥ అపిచనుతోనుఇయమాశంకాస్యాత్ భగవతోదేహాద్యుపాధికృతదోషప్రసంగఇతి- యతఃఅవిద్యాకామకర్మ భిః - సంసరతోజీవస్యాపిభగవద్భావంలక్షణయాబోధయంత్యస్తందోషంనిషేధంతి ॥ శ్రు॥ సయశ్చాయంపురుషే - యశ్చాసావాదిత్యే- సఏకః-తత్త్వమసీత్యాద్యాఃశ్రుతయః·ననుక్రత్వక్షస్యాత్మనఃస్తుతిరియమీశ్వరత్వేనశ్రియతేనకుతస్త్యేశ్వరత్వంబోధ్యతేనైతద్యుజ్యతేయ

తస్తత్ర॥ శ్రు॥ యస్యదేవేపరాభక్తిర్యథాదేవేతథాగురౌ। తస్యైతేకథితాహ్యర్థాః ప్రకాశంతేమహాత్మన ఇత్యాద్యాః శ్రుతయః. కృతావతారస్యభగవతశ్చరణాంభోజసేవోపాయంవదంతీత్యాహ ॥ స్వకృతేతి ॥ స్వకర్మోపార్జితేషుపురేషుదేహేషుఅమీషునరాదిషు. భోక్తృత్వేనవర్తమానంపురుషం- అఖిలశక్తిధృతఃసర్వశక్త్యాశ్రయస్యపూర్ణస్య తవాంశకృతంవదంతి-అంశఇవఅంశఃకృతఇవ కృతఃత్వద్రూపంవదంతీత్యర్థః- నను కార్యకారణసంవృతస్యకథమేవంభూతత్వంతత్రాహ- అబహిరంతరసంవరణమితి - బహిఃకార్యం- అంతరంకారణం- వస్తుతస్తదావరణశూన్యంతయోఃలింగస్థూలయోరసత్వాదిత్యర్థః - ఇతిఏవం - నృగతింనఃజీవస్యగతింతత్వంవివిచ్యవిశోధ్య. కవయఃభజనంవినాఇదంనప్రాప్యతఇతిజానంతః - నిగమావపనంనిగమోక్తకర్మణామావపనం-ఆసమంతాదుప్యంతేస్మిన్నిత్యావపనంక్షేత్రంసర్వకర్మార్పణవిషయమిత్యర్థః - యత్రార్పితానికర్మాణిముక్తిఫలంఫలంతితంభవతఃఅంఘ్రిం- అభవంభవనివర్తకం- విశ్వసితాఃకృతవిశ్వాసాః- ఉపాసతేఅర్చనవందనాదిభిఃసేవంతే- భువీతిమర్త్యలోకే- ఇదమేవోచితమితిదర్శయంతి॥ శ్లో॥ త్వదంశస్యమహేశానత్వన్మాయాకృతబంధనమ్। త్వదంఘ్రిసేవామాదిశ్యపరానందనివర్తనాయ॥ చం ॥ పరమభజంతియేపదమజస్రసుఖానుభవంఉదరముపాసతే- అవితథంతవధామసమం ఏకరసమిత్యుదరాదిస్థానవిశేషాధిష్ఠానకథితస్యాత్మస్వరూపోపాసకానాంతత్ప్రాప్తిరుక్తా- అథదివ్యవిగ్రహోపాసకానామపితత్సారూప్యాపత్తిరూపంఫలమిత్యభిప్రేత్యతదుపాసకాశ్చకేచిత్త్వం తీత్యాహుః॥ స్వకృతపురేష్వితి॥ అమూషుదేవమనుష్యాదిషుస్వేనత్వయాకృతేషుపురేషుత్వన్నివాసభూతేషుదేహేషుసంతమితిశేషః- అఖిలశక్తిధృతఃఅఖిలాశ్శక్తీరాశ్చర్యశక్తీర్ధారయతీతితథా- తస్యతవాంశకృతంఅంశేనసంకల్పాత్మకజ్ఞానేనకృతంకల్పితంఉపాత్తమబహిరంతఃఅంతర్బహిర్దేశరహితంఅంతర్బహిశ్చవ్యాప్తిమమిత్యర్థః - అనేనవిగ్రహస్యాపిపురాంతరవస్థానప్రయుక్తపరిచ్ఛిన్నత్వశంకావ్యావృత్తిః- అసంవరణంసంకోచహేతురహితం- పురుషంపురుషాకారంవిగ్రహంవదంతి- వేదాంతాఇతిశేషః ॥ శ్రు॥ అంగుష్ఠమాత్రోరవితుల్యరూపఃఅంగుష్ఠమాత్రఃపురుషోమధ్యఆత్మనితిష్ఠతి - అంగుష్ఠమాత్రఃపురుషోంతరాత్మాసదాజనానాంహృదయేసన్నివిష్టఇత్యాద్యావేదాంతాఃప్రతిపాదయంతీత్యర్థః- ఇతీత్థంభూతంతవపురుషంతథాన్యగతింనరజన్మత్వదారాధనోపయుక్తమిదంనృజన్మేతిచవిచింత్యవిచారపూర్వకంనిశ్చిత్యభువిభూమౌకేచిత్తవరయోవివేకినఃఅనిశ్వసితాఃప్రాణాయామపరాఃజితప్రాణేంద్రియాఇత్యర్థః - త

తోంశకృతమ్।ఇతినృగతింవివిచ్యకవయోనిగమావపనం భవతఉపాసతేంఘ్రిమభవంభువివిశ్వసితాః॥
౨౧॥ దురధిగమాత్మతత్త్వనిగమాయతవాత్తతనోశ్చరితమహామృతాబ్ధిపరివర్తపరిశ్రమణాః।న
పరిలషంతికేచిదపవర్గమపీశ్వరతేచరణసరోజహంసకులసంగవిసృష్టగృహాః॥ ౨౨॥ త్వదనుపథంకులా

వాంఘ్రిముపాసతే- కథంభూతంనిగమావపనంనిగమానాంవేదానామావపనంక్షేత్రంప్రతిపాదనవిషయమితియావత్ - యద్వా- నిగమశ్యజ్ఞానస్యావపనంఆసమంతాదుప్యతేనేనేత్యావపనంఉత్పాదకం ॥ శ్లో॥ తేషాంసతతయుక్తానాంభజతాంభక్తిపూర్వకమ్। దదామిబుద్ధియోగమితిభగవదుక్తేః - అభవంనభవస్సంసారోయస్మాత్సేవ్యమానాత్తం- భువివిశ్వసితాఇతిపాఠాంతరం - తదామోక్షయిష్యతీతిదృఢవిశ్వాసయుక్తాఃఉపాసతఇత్యర్థః॥ ౨౧॥ ....

భక్తిగత్యంతసాధనమితివచనంఉచితమివమన్వానోభక్తింగురూకరోతి॥ దురధిగమేతి॥ భోహేఈశ్వర-దుర్బోధంయదాత్మతత్త్వంతస్యనిగమాయజ్ఞాపనాయ- తవఆత్తతనోఃఆవిష్కృతమూర్తేః- చరితమహామృతాబ్ధిపరివర్తపరిశ్రమణాఃచరితమేవ మహాన్ అమృతాబ్ధిఃతస్మిన్ పరివర్తఃఅవగాహఃతేనపరిశ్రమణాఃపరీతివర్జనార్థాఃశ్రమణంశ్రమఃగతశ్రమాఇత్యర్థః-అపవర్గమపికేచిన్నపరిలషంతినేచ్ఛంతి- కుతోన్యత్-కేచిదితి-ఏవంభూతాఃభక్తిరసికాఃవిరళాఇతిదర్శయతి-నకేవలమన్యన్నేచ్ఛంతి - కింతుతేనైవసుఖేనపూర్ణత్వంతఃపూర్వసిద్ధగృహాదిసుఖమపిఉపేక్షంతఇత్యాహ- తవచరణసరోజహంసకులసంగవిసృష్టగృహాఇతి-తవచరణసరోజేహంసాఇవరమమాణాఃయేభక్తాస్తేహంసకులంతేనసంగఃతేనవిసృష్టాఃగృహాఃయైస్తేతథా - అనేనశ్రవణకీర్తనేదర్శితే- శ్రుతిశ్చముక్తేరప్యాధిక్యంభక్తేర్దర్శయతి॥ శ్రు॥ యంసర్వేదేవానమంతిముముక్షవోబ్రహ్మవాదినశ్చేతి- వ్యాఖ్యాతంచసర్వజ్ఞైర్భాష్యకృద్భిః - ముక్తా అపిలీలయావిగ్రహంకృత్వాభజంతఇతి॥ శ్లో॥త్వత్కథామృతపాథోధౌవిహరంతోమహాముదః।కుర్వంతికృతినఃకేచిచ్చతుర్వర్గంతృణోపమమ్ చం॥ కేచిదుభయవిధమప్యుపాసనంవిహాయకేవలంత్వద్గుణామృతపానసుఖతామోక్షమపినేచ్ఛంతీత్యాహుః॥ దురవగమేతి ॥ దురవగమందుఃఖేనాప్యవగంతుమశక్యంయదాత్మనస్తవతత్త్వంయాథాత్మ్యంతస్యనిగమాయప్రకాశనాయాత్తాఉపాత్తాతనుఃరామకృష్ణాదిరూపాయేనతస్యతవచరితమేవమహానమృతాబ్ధిస్తస్మిన్పరివర్తేన అవగాహనేనపరిత్రవర్జనేపరివిధూతాఃశ్రమాః - ఆధ్యాత్మికాదితాపాఃయేషాంతే హేఈశ్వర- తేతవ- చరణసరోజసంబంధినోహంసాఃభాగవతాస్తత్కులసంగేనవిసృష్టాస్త్యక్తాఃగృహాఃగేహదేహాద్యనురాగాయైస్తేఅపవర్గంమోక్షసుఖమపినపరిలషంతినకాంక్షంతే॥ ౨౨॥ శ్రు ॥ఆరామమస్యపశ్యంతినతంపశ్యతికశ్చన- నతంవిదాథయఇదంజజానాన్యద్యుష్మాకమంతరంబభూవ- నీహారేణప్రావృతాజల్ప్యాచాసుతృపఉక్థశాసశ్చరంతీత్యాద్యాఃశ్రుతయః అనక్రోశంతోజగదాత్మనేస్వాదేరతిముపదిశంతీత్యాహ॥ త్వదనుపథమితి॥ త్వదనువర్తనాత్ త్వత్సేవాపయికం ఇదంకులయం కౌభవిలీయత్తన్నిదరలా

యం శరీరం - ఆత్మవత్ సుహృద్వత్ ప్రియవత్ ఆత్మా చ సుహృచ్చ ప్రియశ్చ తద్వత్ - చరతి స్వాధీనతయా వర్తత ఇత్యర్థః. తథాపి త్వయి ఉన్ముఖే హితే ప్రియే ఆత్మని చ అప్యర్థే చకారః - ఏవంభూతేసు సేవ్యేపి త్వయి బత అహో కష్టం నరమంతి న భజంతి - అసదుపాసనయా దేహాద్యుపలాలనేన ఆత్మహనః ప్రమాదినః - కుతః యదనుశయాః యస్యా అసదుపాసనాయాః అనుశయో వాసనా యేషాం తే - కుశరీరభృతస్సంతః ఉరుభయే సంసారే భ్రమంతి పరివర్తంతే అతః ఆత్మహన ఇతి భావః॥ శ్లో॥ త్వయ్యాత్మని జగన్నాథే మన్మనో రమతామిహ। కదా మమేదృశం జన్మ మానుషం సంభవిష్యతి॥ చం॥ నృగలింవిచింత్యేత్యనేన దేహస్య భగవత్సేవోపయుక్తత్వమప్యుక్తం - తదేవస్పష్టయంత్యస్తథాపి వసతి - తస్య సాఫల్యమన్యథాతు న సాఫల్యం ప్రత్యుతానర్థహేతుత్వం చేత్యాహుః॥ త్వదనుపదమితి॥ కులాయం - నీడతుల్యమిదం నృశరీరం - త్వదనుపదం త్వదనువృత్తిస్త్వదారాధనప్రవణం చేదిత్యర్థః - తదా ఆత్మాదివచ్చరతి ఆత్మాదిభిస్తుల్యం స్యాదిత్యర్థః - తథాప్యసదుపాసనయా శబ్దాదివిషయసేవయా హా బత భూతయా ఆత్మహనః ఆత్మఘాతినః విషయసేవాయాః అంతతః స్థావరత్వాపాదకతయా ఆత్మనో త్రాసాయితాపాదకత్వాత్ తత్సేవాపరా ఆత్మఘాతిన ఏవేతి భావః - త్వయ్యహో నరమంతే అహో నిరతిశయగుణవదిదం శరీరం ప్రాప్యాపి త్వాం న భజంతి ఇతి భావః - కథంభూతే యథోత్సుకే యథావస్థితోత్సాహం లాలనందే - అతఏవ ప్రియే - అతఏవ చ హితే - ఉన్ముఖ ఇతి పాఠే ఈషదానుకూల్యేనాప్యభిముఖీభవితుముద్యుక్త ఇత్యర్థః - కుతస్త్వత్ప్రతిభిద్యతే ఇత్యత ఆహుః - యదిత్యస్మాదనుశయాః ప్రతిజన్మ భుక్తావశేషోత్తరోత్తరదేహనిమిత్తకర్మయుక్తాః ఉరుబహుభయం యస్మింస్తస్మిన్ సంసారే - భ్రమంతి - అతస్తే కుశరీరభృతః కుత్సితదేహభాజః శోచ్యా ఏవేతి భావః - భుక్తావశిష్టం కర్మానుశయస్స ఏషామస్తీత్యనుశయా ఇత్యర్థః ॥ ౨౩ ॥ ఇదానీం॥ శ్రు॥ ఆత్మా వారే ద్రష్టవ్యః శ్రోతవ్యో మంతవ్యో నిదిధ్యాసితవ్య ఇత్యాద్యాః శ్రుతయః ధ్యానమంగత్వేనోపదిశంతీత్యాహ॥ నిభృతేతి॥ మరుత్ ప్రాణః మనశ్చ అక్షాణీంద్రియాణి చ నిభృతాని సంయమితాని యైస్తే చ దృఢం యోగం యుంజంతీతి దృఢయోగయుజస్తే తథాభూతా మునయః హృది యత్తత్త్వముపాసతే తదేవ అరయోపి తవ స్మరణాత్ యయుః ప్రాపుః - స్త్రియోపి కామతః ఉరగేంద్రభోగభుజదండవిషక్తధియః అహీంద్రదేహసదృశయోర్భుజదండయోర్విషక్తాధియస్సాంతాః - పరిచ్ఛిన్నదృష్టయః - సమదృశః సమమపరిచ్ఛిన్నం త్వాం పశ్యంత్యో వయం శ్రుత్యభిమానిన్యో దేవతా అపి తే సమా ఏకఫలవిషయతయా అంఘ్రిసరోజసుధాః అంఘ్రిసరోజం సుష్ఠు ధయంత్యః - అయంభావః - ఇత్థంభూతస్తవ స్మరణానుభావః - యే యోగిన

యదిదమాత్మసుహృత్ప్రియవచ్చరతి తథోన్ముఖే త్వయి హితే ప్రియ ఆత్మని చ న బత రమంత్యహో అసదుపాసనయాత్మహనో యదనుశయా భ్రమంత్యురుభయే కుశరీరభృతః ॥ ౨౩ ॥ నిభృతమరున్మనోక్షదృఢయోగయుజో హృది యన్మునయ ఉపాసతే తదరయోపి యయుస్స్మరణాత్। స్త్రియ ఉరగేంద్రభోగభుజదండవిషక్తధియో వయమపి తే సమాస్సమదృశోంఘ్రిసరోజసుధాః॥ ౨౪॥ క ఇహ ను వేద బతా

స్త్వాం హృద్యాలంబేన ఉపాసతే - యాశ్చ వయం త్వాం సమం పశ్యామః - యాశ్చ స్త్రియః కామతః పరిచ్ఛిన్నం ధ్యాయంతి - యే చ ద్వేషేణ .. తాన్ సర్వానపి త్వామేవ ప్రాపయతీతి ॥ శ్లో॥ చరణస్మరణం ప్రేమ్ణా తవ దేవ సుదుర్లభమ్। యథాకథంచిన్నృహరే మమ భూయాదహర్నిశమ్॥ చం॥ ఆస్తాం త్వయి నరమంత ఇతి అహో బత త్వయి ద్వేషాదికమపి న కుర్యుర్యతస్త్వయి విలక్షణ విషయే తస్యాపి త్వత్ప్రాప్తిసాధనత్వాదితి సదృష్టాంతం సోదాహరణం సోపపాదనం చాహుః॥ నిభృతేతి ॥ మరుతః ప్రాణాః మనశ్చాక్షాణీంద్రియాణి చ నిభృతాని సంయమితాని యైస్తైశ్చ - దృఢం అవిచాల్యం యోగముపాసనాత్మకం యుంజత ఇతి తథా - తే మునయః హృది యత్తత్స్వరూపముపాసతే తదేవారయః శత్రవోపి స్మరణాద ప్రీతిపూర్వకస్మరణాద్యయుః ప్రాపుః - తథా స్త్రియః గోప్యోపి ఉరగేంద్రస్యాహీంద్రస్య దేహసదృశయోర్భుజదండయోర్విశేషేణ సక్తాధీర్యాసాంతాః - తవైవ యయురిత్యన్వయః - విషయవిలక్షణత్వాదితి భావః - కిం బహునా - వయం వేదాభిమానినో దేవా అపి అంఘ్రిసరోజమేవ సుధా తద్వద్భోగ్యం యేషాం తే - త్వచ్చరణసరోజప్రకాశకా వయమపీత్యర్థః - యద్వా - అంఘ్రిసరోజం సుష్ఠు ధయంతి పిబంతీతి యావత్ - ధేట్ పాన ఇతి ధాతో రూపమిదం - త్వయి ప్రమాణతయా త్వదంతరంగభూతాస్త్వత్స్వరూపాదిప్రకాశకా వయమపీత్యర్థః - తవ సమాస్తుల్యాః మునిప్రభృతయ ఇవ త్వామేవ విషయభూతం తాత్పర్యతోర్థతశ్చ ప్రాప్నుమ ఇత్యర్థః - తత్ర హేతుస్త్వే న విశింషంతి - సమదృశ ఇతి - సమా దృగ్యస్య స్వాచ్ఛాదృతని మ్నోన్నతస్య వై షమ్యనైర్ఘృణ్యాదిపరిహారాయ వ్యాజమాత్రావలంబినః - సర్వానుజిఘృక్షోస్తవ సర్వేపి తుల్యకక్ష్యా ఇతి భావః॥ ౨౪॥ శ్రు॥ యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్య మనసా సహ - కో అద్ధా వేద క ఇహ ప్రవోచత్ - కుత ఆజాతా కుత ఇయం విసృష్టిః - అర్వాగ్దేవా అస్య విసర్జనాయ - అథాకో వేద యత ఆబభూవ - ఆనీదవాతం స్వధయా తదేకం ... నైసర్గ్దేవా అప్యుర్వర్ పూర్వమపశ్యన్ - తద్ధావతోన్యానత్యేతి తిష్ఠత్తస్మిన్నపో మాతరిశ్వా దధాతీత్యాద్యాః శ్రుతయః - భగవత్తత్త్వం దుర్జ్ఞేయం వదంత్యః భక్తిమేవోపరి కుర్వంతీత్యాహ॥ క ఇతి॥ బత అహో - హే భగవన్ - ఇహ జగతి - అగ్రసరం పూర్వమేవ సిద్ధం త్వాం - అవరజన్మలయః అర్వాచీనోత్పత్తినాశవాన్ కోనుపుమాన్ - వేద జానాతి - ఈశ్వరస్య పూర్వసిద్ధావస్యస్య చార్వాచీనత్వే ప్రమాణం వదన్ జ్ఞానకారణాభావమాహ - యత ఉదగాదితి - యతః త్వత్తః ఋషిః బ్రహ్మా ఉత్పన్నః - యం బ్రహ్మాణమను ఉభయే ఆధ్యాత్మికాధిదైవికా - దేవగణా ఉత్పన్నాః - తతోప్యర్వాచీనాః సర్వే - యదా తు భవాన్ సర్వమప్యుపసంహృత్య శయీత - తర్హి తదా - అనుశాయినాం జీవానాం జ్ఞా

న సాధనం నాస్తి. యతః తదా న సత్ స్థూలం ఆకాశాది. న చాసత్ సూక్ష్మం మహదాది. న చ ఉభయం సదసద్భ్యామారబ్ధం శరీరం. న చ కాలజవః తన్నిమిత్తభూతం కాలవైషమ్యం. ఏవం సతి తత్ర తదా న కిమపి ఇంద్రియప్రాణాద్యపి. న చ జ్ఞాపకం శాస్త్రమపి. అయమభిప్రాయః. అర్వాక్ సృష్టిగతానాం దేహాద్యుపాధిమతాం నరాణాం కాలవశేన చ మలినసత్త్వానాం తావద్భగవద్జ్ఞానసామర్థ్యం - తథా చ ॥ శ్రు॥ నతం విదాథ య ఇదం జజానాన్యద్యుష్మాకమంతరం బభూవేత్యాద్యాః. యదా తు ప్రళయసమయే న బహ్వంతరమస్తి. తథాపి సాధనాభావాన్న భగవద్జ్ఞానసామర్థ్యం. అత స్త్వదేకశరణతయా శ్రవణకీర్తనాదిభక్తిరేవ సుకరేతి॥ శ్లో॥ క్వాహం బుద్ధ్యాదిసంరుద్ధః క్వ చ భూమన్ మహస్తవ। దీనబంధో దయాసింధో భక్తిం మే నృహరే దిశ॥ చం॥ అంఘ్రిసరోజసుధా ఇత్యనేన భగవత్స్వరూపస్వభావాదిప్రకాశకం వేదాఖ్యం శాస్త్రమేవేత్యభిప్రేతం. అతస్తేన వినా భగవతో దురవగమత్వం సహేతుకమాహుః॥ తర్హీతి॥ అవరజన్మలయః అర్వాచీనోత్పత్తినాశవాన్. ఇహలోకే కోపి పుమాన్. అగ్రేసరం సృష్టేః పూర్వభావినం. సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టత్వేన కారణతయావస్థితం. త్వాం. వేద - శాస్త్రేణ వినా న కోపి వేదేత్యర్థః. ఏతేతి విస్మయే॥ శ్రు॥ యతో వాచో నివర్తంత ఇత్యుక్తరీత్యా వాఙ్మనసాపరిచ్ఛేద్యస్వభావం తం వేత్తుముద్యుక్తో విస్మయతే. సర్వేషామవరజన్మలయత్వముపపాదయంతి. యత స్త్వత్తః ఋషిర్బ్రహ్మా. ఉదగాదుద్బభూవ. యమను పశ్చాచ్చతుర్ముఖోత్పత్త్యనంతరమిత్యర్థః. ఉభయే నివృత్తినిష్ఠాః సనకాదయః. ప్రవృత్తినిష్ఠా మరీచ్యాదయశ్చ దేవాః ఉదగుః. మనుజాస్తేభ్యోర్వాచీనా ఇతి కిము వక్తవ్యమితి భావః. అగ్రేసరత్వముపపాదయంతి. తర్హీతి. యదా భగవాన్. శాస్త్రమపకృష్య స్వహృదయే నిధాయ. శయీత శయితవాన్. తర్హి సృష్టేః పూర్వకాలే సత్ కార్యావస్థం చిద్వస్తు. అసత్ కార్యావస్థం అచిద్వస్తు. ఉభయం మిశ్రరూపం కార్యం చ. కాలజవః కాలప్రవృత్తిః సర్గాదివిషయా. నాసీత్. కిం బహునా. తత్ర తదా. న కిమప్యాసీదిత్యర్థః. అత్ర॥ శ్రు॥ నాసదాసీన్నో సదాసీత్. ఏకో హ వై నారాయణ ఆసీత్. న బ్రహ్మా నేశానో నేమే ద్యావాపృథివీ ఇత్యాదిశ్రుత్యర్థోనుసంహితః. అవరజన్మలయోగ్రసరమితి చ హేతుగర్భం. యద్యప్యవరజన్మా పుత్రాదిః అగ్రసరం పిత్రాదికం. అయమిత్థంభూత ఇతి జానాత్యేవ. తథాప్యత్ర భగవతో వాఙ్మనసాపరిచ్ఛేద్యస్వరూపస్వభావత్వే. అవరజన్మలయానాం తన్మాయామోహితత్వేన తదనుగ్రాహ్యజ్ఞానత్వేన చ తద్వేదనాక్షమత్వే చ తాత్పర్యం. తర్హి న సన్న చాసదితి సృష్టేః పూర్వం సచ్ఛబ్దవాచ్యకార్యావస్థచిదచిన్నిషేధేన నామరూపవిభాగానర్హకారణావస్థచిద

వరజన్మలయోగ్రసరం యత ఉదగాదృషిర్యమను దేవగణా ఉభయే । తర్హి న సన్న చాసదుభయం న చ
కాలజవః కిమపి న తత్ర శాస్త్రమవకృష్య శయీత యదా । ౨౪ । జనిమసతస్సతో మృతిముతాత్మని యే
చ భిదాం విపణమృతం స్మరంత్యుపదిశంతి త ఆరుపితైః । త్రిగుణమయః పుమానితి భిదా యదబోధకృతా త్వ

చిద్విశిష్టస్య బ్రహ్మణో గ్రసరత్వోక్త్యా సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టబ్రహ్మకస్య సతః ఏవ ద్రవ్యస్య స్థూలచిదచిద్విశిష్టతారూపకార్యావస్థాయోగిత్వాత్ సత్కార్యవాదః ఫలితః॥ ౨౪॥ ....

ఇతోపి న జ్ఞానం సుకరం ఉపదిశతామపి భ్రమబాహుళ్యాదిత్యాహ॥ జనిమితి॥ అసతః జగతః. జనిముత్పత్తిం. యే వైశేషికాదయో వదంతి. సత ఏవ బ్రహ్మతత్త్వస్యోత్పత్తిం వదంతి. యే చ పాతంజలాదయః. సత ఏవైకవింశతిప్రకారస్య దుఃఖస్య మృతిం నాశం మోక్షం వదంతి. యే నైయాయికాః. ఉత అపి. యే చ సాంఖ్యాదయః ఆత్మనిభిదాం భేదం. యే చ మీమాంసకాః విపణం కర్మఫలవ్యవహారం ఋతం సత్యం స్మరంతి. తే సర్వే ఆరుపితైః ఆరోపితైః భ్రమైరేవోపదిశంతి న తత్త్వదృష్ట్యా॥ శ్రు॥ అసద్వా ఇదమగ్ర ఆసీత్. సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్. బ్రహ్మైవ సన్ బ్రహ్మాప్యేతి సమానే వృక్షే పురుషో నిమగ్నః. అనీశయా శోచతి ముహ్యమానః. అవిద్యాయామంతరే వర్తమానాః స్వయం ధీరాః పండితం మన్యమానాః. జంఘన్యమానాః పరియంతి మూఢా అంధేనైవ నీయమానా యథాంధాః. ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ. ఏకధా బహుధా చైవ దృశ్యతే జలచంద్రవత్ ఇత్యాదిశ్రుతివిరోధాత్. కించ. వస్తుతః పురుషస్య త్రిగుణమయత్వే సర్వమిదం సంగచ్ఛేత. న తు తదస్తీత్యాహ. త్రిగుణమయః పుమానితి భిదా యదబోధకృతా త్వయీతి. త్రిగుణమయః పుమానిత్యనేన హేతునా యా భిదా. ఉపలక్షణమేతత్. యా భిదాదిః స్వా. యస్మాత్ త్వయి విషయే అబోధకృతా త్వద్విషయాజ్ఞానవిజృంభితా. తర్హి కిమజ్ఞానమస్తి వస్తుతః పుంసి నైవేత్యాహ. తతః అబోధాత్. పరత్ర పరస్మిన్. అసంగే అవబోధరసే జ్ఞానఘనే సః అబోధో న భవేత్ న సంభవతీత్యర్థః॥ శ్లో॥ మిథ్యాతర్కసుకర్కశేరితమహావాదాంధకారాంతరే భ్రామ్యన్మందమతేరమందమహిమన్ త్వద్జ్ఞానవర్త్మాస్ఫుటమ్ । శ్రీమన్మాధవ వామన త్రిణయన శ్రీశంకర శ్రీపతే గోవిందేతి ముదా వదన్ మధుపతే ముక్తః కదా స్యామహమ్॥ అవిద్యాయామంతరే వర్తమానా ఇతి శ్రుతేరర్థః. స్వయం వయమేవ ధీరాః పండితాః విదితవేదితవ్యా శ్చేతి. మన్యమానాః ఆత్మానం సంభావయంతః. తే చ జంఘన్యమానాః ప్రదర్శ్యమానమార్గాః. యథా లోకే అంధాశ్చక్షూరహితాః గర్తకంటకాదౌ పతంతి తద్వత్॥ చం ॥ అథ తద్విరుద్ధమసత్కార్యవాదం విరుద్ధవాదప్రసంగాన్మతాంతరాణి చానూద్య దూషయంతి॥ జనిమితి॥ అసతో ద్రవ్యస్య జనిముత్పత్తిం సత్తాయోగమితి యావత్. సతశ్చ ద్రవ్యస్య పశ్చాన్మృతిం నాశం చ యే తార్కికాః స్మరంతీత్యసత్కార్యవాదోనూదితః. ఉత అపి పక్షాంతరే. ఆత్మని భిదాం స్థూలత్వకృశత్వమనుష్యత్వమృగత్వాదిరూపాం భిదాం.

యే కేచిద్వదంతీతి చార్వాకమతానువాదః- తేహి దేహమాత్మానం మన్యంతే- విపణం దేవమనుష్యయోరన్యోన్యోపకారభావజనితం వాణిజ్యఫలతుల్యం స్వర్గాదిఫలం బుభుక్షితం సత్యమిమే మీమాంసకాః స్మరంతీతి కర్మఫలనిత్యవాదానువాదః- న కేవలం స్మరంతి - కింతు - తే తార్కికా నయః- ఆరుపితై రారోపితై ర్యుక్త్యాభాసైరుపదిశంతి చ- తమారుపితైరితి చ పాఠే- తం స్వమతసిద్ధం యుక్త్యాభాసైరుపదిశంతి చేత్యర్థః- తథా పుమాన్ త్రిగుణమయః సత్త్వాదిగుణత్రయప్రచురో జీవ పవన తదతిరిక్త ఈశ్వరాఖ్య ఇతి నిరీశ్వరసాంఖ్యమతానువాదః- తత్ర సాధారణం దూషణమాహుః- ఇతీత్యాదినా- ఇతిభిదా ఇత్థంభూతో మతభేద ఇత్యర్థః- యదబోధకృతా యస్య తవాబోధకృతా యాథాత్మ్యాజ్ఞానప్రయుక్తా చిదచిద్విశిష్టస్వరూపస్య సతః పివద్ద్రవ్యస్య జగదాత్మకస్థూలావస్థారూపకార్యతా యోగిత్వం పూర్వపూర్వసంస్థానత్యాగాత్మికాం మృతిమావృతివిధాదిభిః కర్మఫలస్య తారతమ్యమత ఏవ అనిత్యత్వం - బ్రహ్మజ్ఞానఫలస్య నిత్యత్వం జీవానాం భావిత సార్వజ్ఞసత్యసంకల్పత్వకరణాధిపత్యస్వభావం పరమాత్మానం దేవమనుష్యాదిదేహవిలక్షణం ప్రత్యగాత్మానం చాజానతామిత్థం మతభేదః ప్రవృత్త ఇత్యర్థః- ననుబుద్ధిశబ్దాంతరాదిభేదాత్ కార్యకారణయోర్భేదః- అసదేవ కార్యమపూర్వముత్పద్యత ఇతి యుక్తం- కించ- కారణమేవ చేత్కార్యం కారకవ్యాపారవైయర్థ్యం సర్వస్య సర్వదా సత్త్వేన అపేక్షత్వే కార్యస్య నిత్యానిత్యవిభాగశ్చ న స్యాత్ - సదేవ పూర్వమనభివ్యక్తం కారకవ్యాపారేణాభివ్యజ్యతే అతః కారకవ్యాపారార్థవత్త్వం నిత్యానిత్యవిభాగశ్చోచ్యేత- తదసత్- అభివ్యక్తేరభివ్యక్త్యంతరాపేక్షత్వేన అనవస్థానాత్- అనపేక్షత్వే కార్యస్య నిత్యత్వోపలబ్ధిప్రసంగాత్- తదుత్పత్త్యభ్యుపగమే సత్కార్యవాదప్రసంగాత్- అతో సతః కార్యస్యోత్పత్తిహేతుత్వేనైవ కారకవ్యాపారార్థవత్త్వమతశ్చ సత్కార్యవాదసిద్ధిః- నన్వసత్కార్యవాదినోపి కారకవ్యాపారో నోపపద్యతే- ప్రాగుత్పత్తేః కార్యస్యాసత్త్వాత్- కార్యాదన్యత్ర కారకవ్యాపారేణ భవితవ్యం- తత్రాన్యత్వావిశేషాత్ తంతుగతకారకవ్యాపారేణ పటోత్పత్తిరపి ప్రసజ్యేత- నైవం- యత్కార్యోత్పాదనశక్తం యత్కారణం తద్గతకారకవ్యాపారేణ తత్కార్యోత్పత్తిసిద్ధేః- అత్రోచ్యతే- సత ఏవ మృద్ధిరణ్యాదేర్ద్రవ్యస్య సంస్థానాంతరభాక్త్వమాత్రేణ బుద్ధిశబ్దాంతరాద్యుపపత్తేః- న తావన్మాత్రేణాసత్కార్యవాదప్రసంగః- తత్తదవస్థస్య తస్యైవ ద్రవ్యస్య తే తే శబ్దాస్తాని తాని చ కార్యాణీతి ద్రవ్యస్య తత్తదవస్థతాయాః కారకవ్యాపారాయత్తత్వేన తస్యార్థవత్త్వోపపత్తిః- అభివ్యక్త్యుపసంబంధిని చోద్యాని తస్యానభ్యుపగమాదేవ పరిహృతాని - ఉత్పత్త్యభ్యుపగమేపి సత్కార్యవాదో న విరుధ్యతే- సత ఏవోత్పత్తేః- నను విప్రతిషిద్ధమిదమభిధీయతే పూర్వమేవ సత్ తదుత్పద్యత ఇతి చేత్- సద్ద్రవ్యస్యోత్తరోత్తరసంస్థానయోగో హి-

యినతతఃపరత్ర సభవేదవబోధరసే॥౨౫॥ సదివమనస్త్రివృత్త్వయి విభాత్యసదామనుజాత్సదభిమృ
శంత్యశేషమిదమాత్మతయాత్మవిదః। నహివికృతింత్యజంతికనకస్య తదాత్మతయాస్వకృతమనుప్రవి

పూర్వపూర్వసంస్థానసంస్థితస్య వినాశః స్వావస్థితస్యోత్పత్తిః- అతస్సర్వావస్థస్య ద్రవ్యస్య సత్త్వాత్సత్కార్యవాదో న విరుధ్యతే- సంస్థానస్యాసత ఉత్పత్తావసత్కార్యవాదప్రసంగ ఇతి చేత్ అసత్కార్యవాదినోప్యుత్పత్తేరనుత్పత్తిమత్త్వే సత్కార్యవాదప్రసంగః- ఉత్పత్తిమత్త్వే చ అనవస్థా అస్మాకం త్వవస్థానాముత్పత్తిస్థానీయానాం పృథక్ప్రతిపత్తికార్యయోగానర్హత్వాదవస్థావత ఏవోత్పత్త్యాదికం సర్వం నిరవద్యమితి మమాయం దేహోఽశ్నిరసి మే దుఃఖం పాదే మే వేదనేత్యపరోక్షమేవ దేహాత్మనోర్వ్యతికరప్రతీతేః॥ శ్రు॥ నిత్యో నిత్యానాం చేతనశ్చేతనానామిత్యాదిశాస్త్రాచ్చ తదవగతేః- పుమాన్న దేవ ఇత్యాదినా దేవత్వాదిప్రతిషేధాదాత్మనాం భిదావాదోఽజ్ఞానమూలః॥ శ్రు॥ తద్యథేహ కర్మచితో లోకః క్షీయతే- ఏవమేవాముత్ర పుణ్యచితో లోకః క్షీయతే - నాస్త్యకృతః కృతేనేత్యాదిశ్రుతేః- దాక్షాయణయజ్ఞేన వృత్తికామో యజేతేత్యాదివృత్తివిధానాచ్చ- కర్మఫలానిత్యత్వావగతేస్తన్నిత్యత్వవాదోప్యజ్ఞానమూలః॥ శ్రు॥ యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్- సత్యకామస్సత్యసంకల్పః- పరాస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే- స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా చ - కరణాధిపాధిపో న చాస్య కశ్చిజ్జనితా న చాధిప ఇత్యాదీని బహుప్రమాణాని ఈశ్వరే వగంతవ్యాని- ఇత్థమేషాం వాదానామజ్ఞానమూలత్వముక్తం - అథ భగవద్జ్ఞానవతాం తాదృశభ్రమాభావమాహుః - తతః పూర్వప్రస్తుతసదసచ్ఛబ్దవాచ్యప్రకృతిపురుషాభ్యాం పరత్ర పరస్మిన్ విలక్షణ ఇతి యావత్ - అవబోధరసే జ్ఞానస్వరూపే త్వయి యథావద్విజ్ఞాతే సతీతి శేషః - స అవబోధః తన్మూలో వాదభేదశ్చ నాస్తీత్యర్థః - కిమవబోధనిదానమిత్యపేక్షాయాం మనోదోష ఏవేతి- కిం తన్నివృత్తినిదానమిత్యపేక్షాయాం భగవదుపాసనాత్మకయోగ ఏవేతి విశుద్ధాంతఃకరణాస్తు సర్వమిదం జగత్ భగవదాత్మకతయా సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్టభగవత్కార్యతయా చ తదన్యదేవ పశ్యంతీతి వదంతి॥ ౨౫॥..........................

నను యద్యసన్నోత్పద్యతే - యది చ త్రిగుణమయః పురుషో న సంభవతి - తర్హీదం ప్రపంచజాతం పురుషశ్చ పృథక్ నాస్తీత్యుక్తం స్యాత్ కథం తర్హి తథాత్వేన ప్రతీతిరత ఆహ॥ సదితి॥ మనః మనోమాత్రవిలసితం- ఇదం త్రివృత్ త్రిగుణాత్మకం ప్రపంచజాతం- అసదేవ సదివ విభాతి కథమితి చేత్తత్రాహ - త్వయీతి - త్వయ్యధిష్ఠానే అధిష్ఠానసత్తయా సద్వత్ ప్రతీయత ఇత్యర్థః - న కేవలమిదం వికారాస్పదం కింతు ఆమనుజాన్మనుజః పురుషః - అభివిధావాకారః - పురుషమభివ్యాప్యేతి పురుషస్యాపి పృథక్ సత్త్వప్రతీతిః మనోమాత్రవిలసితేత్యర్థః - తథా చ॥ శ్రు॥ అసతోఽధి మనోఽసృజ్యత - మనః ప్రజాపతిమసృజత - ప్రజాపతిః ప్రజా అసృజత - తద్వా ఇదం మనస్యేవ పరమం ప్రతిష్ఠితం- యదిదం కించేతి - నన్వాత్మవిదామపి విశ్వం సదేవ స్ఫురతి- అతః కథమసత్త్వాదత ఆహ - సదభిమృశంతీతి- ఆత్మవిదస్త్వశేషమి

జంభోక్త్యుభోగ్యాత్మకం విశ్వమాత్మతయైవ సదభిమృశంతి సదితి జానంతి - ఆత్మకార్యత్వాన్న పృథగిత్యర్థః - తథాహి - యదుపాదాన కం హి యత్కార్యం భవతి తత్తేనైవ రూపేణ ప్రతీయతే ఉపాదేయతేచేతిలోకాచారేణ దర్శయతి - నహి వికృతిమితి - కనకస్య వికృతిం కుండ లాదికం - కనకార్థినోఽనత్యజంతి హి - అత్ర హేతుః - తదాత్మతయా కనకరూపత్వేనేత్యర్థః - అతః స్వకృతమిదం విశ్వమనుప్రవిష్టం చ పురుషరూపమాత్మతయైవ అవసితం నిశ్చితం॥ శ్లో॥ యత్సత్త్వయా సదాభాతి జగదేతదసత్స్వతః। సదాభాసమసత్యస్మిన్ భగవంతం భజామ తమ్॥ చం॥ సదితి సత్కారణవాదరూపదూషణపరిహారపూర్వకమసత్కారణవాదాసాధారణానుపపత్తిమాహుః॥ సదితి॥ ఆమనుజాన్న నుజపర్యంతాత్ - మనుష్యపర్యంతానాం దేహినామిత్యర్థః - త్రివృత్త్వరణాత్మకం మనస్సదివ సత్త్వమర్థక్రియాకారిత్వాత్కార్యకర ణివ ప్రతీయమానమపి త్వయ్యసద్భాతి - కార్యకరం న భవతి - చిదచిదాత్మకజగద్విశిష్టం తదాత్మానం త్వాం న ప్రకాశయతీత్యర్థః - అ త్మానం త్వాం విదంత్యుపాసత ఇత్యాత్మవిదః - త్వదుపాసనాత్మకయోగపరిశుద్ధాంతః కరణాస్తు అశేషం కృత్స్నమిదం జగత్ ఆత్మతయా ఆ త్మశబ్దః పరమాత్మపరః - అజయాత్మనా చ చరత ఇత్యుక్తప్రకారేణ సదభిమృశంతి సచ్ఛబ్దవాచ్యసూత్త్మచిదచిద్విశిష్టం కారణం బ్రహ్మైవ కార్యజగద్రూపేణావస్థితవత స్తతోఽనన్యదిత్యేవముపాస్యపరబ్రహ్మవిశేషణతయోపాస్యకోట్యంతర్గతత్వాజ్జగదుపాదేయమేవవ శ్యంతీత్యర్థః - బ్రహ్మాత్మకత్వేన జగతోఽపాయత్వాభావే దృష్టాంతమాహుః - నహీతి - కనకస్య వికృతిం వికారం కటకమకుటాదికం - న హి త్యజంతి - తదాత్మతయా ప్రకృతిభూతకనకానన్యతయోపాదదతి వేతి శేషః - కార్యావస్థాయామపి కనకావ్యతిరేకాదితి భావః - యది కార్యం కారణాదనన్యత్తదా కనకస్య వికృతింత్యజేయురిత్యసత్కార్యవాదేనుపపత్తిరభిసంహితా - ఏవం జగదుపాదేయమేవేత్యాహుః - స్వకృతమితి - స్వరూపపరిణామశంకావ్యావృత్త్యర్థమనుప్రవేశోక్తిః - అనేనస్వపక్షే దూషణోద్ధారః స్వశబ్దః పరమాత్మపరః - స్వ కృతం జగత్తేన పరమాత్మనానుప్రవిష్టం వ్యాప్తం॥ శ్రు॥ తత్సృష్ట్వా - తదేవానుప్రావిశదితి శ్రుతేః - అత ఇదం జగదాత్మతయా అవసితము పాస్యపరమాత్మశబ్దవాచ్యవస్త్వంతర్గతతయా సుఖరూపం నిశ్చితమిత్యర్థః॥ శ్రు॥ తదాత్మానగ్ స్వయమకురుత - యద్వై తత్సుకృ తం - రసో వై స ఇతి శ్రుతేః యద్వా - ఆత్మతయాంతః ప్రవిశ్య ధారకత్వేన ఆత్మశబ్దార్థః - తేన వ్యాప్తమవసితం - అనేనాకాశాదివన్న తూష్ణీం వ్యాప్తిః - కింతు - ధారకతయేత్యుక్తం - అనేనేదం సదభిమృశంతీత్యుక్తం సామానాధికరణ్యం శరీరాత్మభావనిబంధనమితి ఫలితం॥ అభ్యనుః॥ శ్రు॥ సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ నేహ నానాస్తి కించన - మృత్యోస్స మృత్యుమాప్నోతి య ఇహ నానేవ పశ్యతీత్యాది శ్రుతిభిరి

ష్టమితి స ఆత్మతయావసితమ్ ॥ ౨౦ ॥ తవ పరి యే చరంత్యఖిలసత్త్వనికేతతయా త ఉత పదాక్రమంత్య

విగణయ్య శిరో నిరృతేః । పరివయసే పశూనివ గిరా విబుధానపి తాం స్త్వయి కృతసౌహృదాః ఖలు పు

నంతి న యే విముఖాః ॥ ౨౧ ॥ త్వమకరణస్స్వరాడఖిలకారకశక్తిధరస్తవ బలిముద్వహంతి సమదంత్యజ

వంభూతస్య భగవతః ప్రతిపాదనాత్ తద్జ్ఞానం సుకరమేవేతి కుతః భక్త్యా అత ఆహ॥ తవేతి॥ తవేతి కర్మణి షష్ఠీ త్వాం యే పరిచరంతి - ఛం దసి వ్యవహితాశ్చేతి యచ్ఛబ్దేన వ్యవధానమదోషః - కేన రూపేణ అఖిలసత్త్వనికేతతయా అఖిలాని సత్త్వాని నికేతః యస్య తథాభూతస్య భావ స్త త్తయా సర్వభూతావాసతయేత్యర్థః - ఉత అత ఏవ అవిగణయ్య తిరస్కృత్యేత ఏవ నిరృతేః మృత్యోః శిరః మూర్ధానం పదా పాదేన ఆ క్రమంతి ఆక్రామంతి - మృత్యోర్మూర్ధ్ని పదం దధతి తే తరంతి ముచ్యంత ఇత్యర్థః - యే పునః విముఖాః అభక్తాస్తాన్ గిరా వాచా పశూ నివ విబుధాన్ విదుషోఽపి పరివయసే బధ్నాసి - కుతః - త్వయి కృతసౌహృదాః త్వయి కృతం సౌహృదం ప్రేమ యైస్తే ఖలు నిశ్చితం పునంతి పవిత్ర యంతి - ఆత్మానం అన్యానపీతి శేషః - నేతరే - తథా చ॥ శ్రు॥ తస్య వాక్తంతిర్నామాని దామాని తస్యేదం వాచా తంత్యా నామభిర్దామభి స్సర్వం సితమితి - అయమభిప్రాయః - సత్యమేవంభూతమాత్మానం శ్రుతయః ప్రతిపాదయంతి - అత్ర చ యద్యపి వస్తునః అపరోక్షత్వాత్ అ పరోక్షమేవ జ్ఞానముత్పద్యతే - తథాప్యసంభావనా విపరీతభావనాతిరస్కృతత్వాన్మలినచిత్తేషు పరోక్షమివ భవతీతి నాపరోక్షం సంసారభ్ర మనివృత్తిసమర్థం - భగవత్పరిచర్యయా తు సమ్యగమలచిత్తానాం తత్ప్రసాదేన లబ్ధాపరోక్షజ్ఞానానామయత్నత ఏవ కరకలితామలకవత్ మోక్ష ఇతి - తథా చ॥ శ్రు॥ దేహం తే దేవః పరం బ్రహ్మ తారకం వ్యాచష్టే - యమేవైష వృణుతే తేన లభ్యః - యస్య దేవే పరా భక్తిరిత్యాదయః॥ శ్లో॥ తపంతు తాపైః ప్రపతంతు పర్వతాదటంతు తీర్థాని పఠంతు చాగమాన్। యజంతు యాగైర్వివదంతు వాదై ర్హరిం వినా నైవ మృతిం త రంతి॥ చం॥ నన్విదమాత్మవిదస్సదభిమృశంతు తతః కిమత ఆహుః॥ తవేతి॥ ఇత్థమిదం - సదభిమృశంత ఏవ మృత్యుం తరంతీతి భావః - తదాహ్య ఖిలసత్త్వానాం సర్వేషాం జంతూనాం నికేతతయా ధారకతయా యే పరిచరంతి - అఖిలాంతరాత్మత్వేన త్వాం సేవంతే ఉపాసత ఇతి యావత్ - త ఉత - త ఏవ నిరృతేర్మృత్యోశ్శిరో మూర్ధానమవిగణయ్యానాదృత్య పదా పాదేనాక్రమంతి - మృత్యోర్మూర్ధ్ని పదం దధతః తరం తి ముచ్యంత ఇత్యర్థః - తర్హీత్థమనభిమృశతాం కా గతిరిత్యత ఆహుః - పరివయస ఇతి - అవిబుధానితి ఛేదః - అవిదుషః సాక్షాత్స్వశ్రీ మద్బ్రహ్మోపాసనరహితాన్ గిరా శాస్త్రాత్మకసమ్యగుపదేశేన పరివయసే ఆయాసయసి - ఇత్యాది దండకపఠితస్య వయః - విగతౌ విత్యస్య ణ్యంతస్య వా ఇదం రూపం అస్య గత్యర్థకస్య జ్ఞానార్థకత్వాత్ బోధయసీత్యర్థః - యద్వా - పరివయసే గమయసి సన్మార్గం నయసీత్యర్థః - పశూనివ యథా దుర్దమ్యాన్ పశూన్ నాసికాసూత్రాదిభిస్సమ్యక్ శిక్షయంతి - తద్వచ్ఛాస్త్రాత్ త్వామిత్థంభూతం జ్ఞాత్వా క్రమేణోపాసీనా ముచ్యం

తదితిభావః - పరివయస ఇతి మధ్యమపురుషేణ నిరతిశయకృపావత్త్వం సర్వాపజిఘృక్షుత్వం చ సూచితం. తథాచ శాస్త్రానధికారిణాం కాశ విరిత్యత ఆహుః - తానితి - యే త్వయి న విముఖాః వైముఖ్యరహితాః - అత ఏవ కృతం పాదవందనం యైస్తే - త్వద్భక్తాస్తే సజ్ఞాః శాస్త్రాధికారరహితా నపి పునంతి ఖలు భాగవతసేవయా తేపి ముచ్యంత ఇతి భావః - యేషాం సత్త్వేనాపి న రోచతే తేషాం ధోగతిరేవేతి తాత్పర్యం ॥ ౨౮ ॥ నను యద్యఖిలసత్త్వనికేతత్వేన భగవతస్సేవ్యత్వముచ్యతే - తర్హి తత్తత్కరణసంబంధాత్ కర్తృత్వాపత్తౌ క్లేశాద్యాపి ప్రసజ్యేయాతాం న వస్తుతస్తథాత్వమితి చేత్తర్హి జీవానామపి తత్తుల్యమితి - కేన విశేషేణ తస్యైవ సేవకత్వమితీమామాశంకాం పరిహరంత్యః ॥ శ్రు ॥ న తస్య కార్యం కరణం చ విద్యతే న తత్సమశ్చాభ్యధికశ్చ దృశ్యతే - పరాస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా చ - అపాణిపాదో జవనో గృహీతా పశ్యత్యచక్షుస్స శృణోత్యకర్ణః - స వేత్తి వేద్యం న చ తస్యాస్తి వేత్తా తమాహురగ్ర్యం పురుషం మహాంతమిత్యాద్యాః శ్రుతయః స్తువంతీత్యాహ ॥ త్వమితి ॥ కరణసంబంధరహిత ఏవ అఖిలకారకశక్తిధరః అఖిలానామింద్రియాణాం యాని కారకాణి ఇంద్రియాణి తేషాం శక్తిం ధారయతి - ప్రవర్తయతీతి తథా - కుతః స్వరాట్ యతః స్వేనైవ రాజసే దీవ్యసే - న హి స్వతస్సిద్ధజ్ఞానశక్తేరింద్రియాపేక్షేత్యర్థః అత ఏవ బలిముద్వహంతి పూజాం కుర్వంతి - అజయా అవిద్యయా సహితాస్తయా వృతా ఇత్యర్థః - అనిమిషా దేవాః ఇంద్రాదయః - తత్పూజ్యాః విశ్వసృజః బ్రహ్మాదయోపి యథా సశ్రీకా ఏవ కింకరాః స్వామినం సేవంతే తథా అవిద్యాయుక్తా దేవాదయస్త్వామితి లోకోక్తిః - సమదంతి చ మనుష్యైర్దత్తం హవ్యకవ్యాదిలక్షణం బలిం భక్షయంతి చ - అత్ర దృష్టాంతః - వర్షభుజోఖిలక్షితిపతేరివేతి - యథా వర్షభుజః ఖండమండలపతయః అఖిలక్షితిపతేర్మహామండలేశ్వరస్య స్వప్రజాదత్తబలిభుజః బలిముద్వహంతి తద్వదితి - కథం బలిం వహంతీత్యాహ - విదధతి యత్ర యే త్వధికృతా భవతశ్చకితా ఇతి - త్వత్తో భీతాస్సంతః యస్మిన్ కర్మణి యే నియుక్తాస్తే తత్ తత్కుర్వంతీతి - త్వదాజ్ఞాపరిపాలనమేవ బలివహనమిత్యర్థః - తథా చ ॥ శ్రు ॥ భీషాస్మాద్వాతః పవతే - భీషోదేతి సూర్యః - భీషాస్మాదగ్నిశ్చేంద్రశ్చ - మృత్యుర్ధావతి పంచమ ఇతి ॥ శ్లో ॥ అనింద్రియోపి యో దేవస్సర్వకారకశక్తిధృక్ । సర్వజ్ఞస్సర్వకర్తా చ సర్వసేవ్యం నమామి తమ్ ॥ ౨౦ ॥ నను సర్వకారణత్వాన్మదనస్యైవానాథిభృశం తవైవ మృత్యోశ్శిరః పాదేనాక్రామంతీతి సత్యం - యది కారణత్వోపాధికత్వే నియత సార్వజ్ఞసర్వశక్తిత్వపరత్వాదిగుణప్రాప్త్యం స్యాదిత్యపేక్షాయాం తత్త్వాప్త్యమాహుః ॥ త్వమితి ॥ అరం శీఘ్రం సంకల్పమాత్రేణ కరోతీత్యరకరస్సంకల్పమాత్రపరిక్లప్తవిశ్వః - జగత్సర్గాపాదకసంకల్పాత్మకజ్ఞానాశ్రయ ఇతి యావత్ - అనేన సార్వజ్ఞ్యం ఫలితం - త్వమకరణ ఇతి పాఠాం

గూనిమిషాః । వర్షభుజోఖిలక్షితిపతేరివ విశ్వసృజో విదధతి యత్ర యే త్వధికృతా భవతశ్చకితాః ॥ ౨౮ ॥
స్థిరచరజాతయస్స్యురజయోత్థనిమిత్తయుజో విహర ఉదీక్షయా యది పరస్య విముక్త తతః । న హి పరమ

తరం - తథాకరణాయ తజ్జ్ఞానరహితః ॥ శ్రు ॥ పశ్యత్యచక్షుస్స శృణోత్యకర్ణః న తస్య కార్యం కరణం చ విద్యత ఇతి శ్రుతేః - కార్యం శరీరం కరణమింద్రియం చ న విద్యతే అప్రాకృతశరీరేంద్రియత్వాదాయత్తజ్జ్ఞానరహితః నిత్యనిరుపాధికసార్వజ్ఞ్యజ్ఞానాశ్రయ ఇతి తదర్థః - సార్వజ్ఞ్యస్య నిరుపాధికస్ఫురణాయ స్వరాడితి - స్వరాట్ స్వతంత్రః అకర్మవశ్యః కర్మవశ్యానాం ప్రేరకశ్చ - స్వాతంత్ర్యస్య సప్రతియోగికత్వాదఖిలకారకశక్తిధరః నిమిత్తోపాదానసంప్రదానాపాదానాధికరణాద్యాత్మకాని కారకాణి తచ్ఛక్తీశ్చ ధరతీతి తథా - సకలకారకతచ్ఛక్తినిర్వాహక ఇత్యర్థః - అథ పరత్వమాహుః - తవేత్యాదినా - అజయా అజాశబ్దాభిధేయప్రకృత్యా సహితా ఇతి శేషః - ప్రకృతిపరతంత్రా అనిమిషా దేవాః వాయుసూర్యాగ్నీంద్రాదయః విశ్వసృజః ప్రజాపతయశ్చ - యే యే యత్ర యత్ర వ్యాపారే అధికృతాస్తే సర్వే భవతశ్చకితాః భీతాస్సంతః తవ బలిం స్వస్వాధికారానువర్తనాత్మికాం పూజాముద్వహంతి విదధతి - సమదంతి త్వయా దత్తాన్ భోగాననుభవంతి చ - యథా వర్షభుజో భారతాదివర్షభోక్తారః అఖిలక్షితిపతేస్సార్వభౌమస్య బలిం విదధతి తద్వత్ - అతః ॥ శ్రు ॥ భీషాస్మాద్వాతః పవతే - భీషోదేతి సూర్యః - భీషాస్మాదగ్నిశ్చేంద్రశ్చ - మృత్యుర్ధావతి పంచమ ఇతి - భయాదస్యాగ్నిస్తపతి భయాత్తపతి సూర్యః - భయాదింద్రశ్చ వాయుశ్చ మృత్యుర్ధావతి పంచమః - యదిదం కించ జగత్సర్వం ప్రాణ ఏజతి నిస్సృతం - మహద్భయం వజ్రముద్యతం య ఏతద్విదురమృతాస్తే భవంతీతి శ్రుత్యర్థోనుసంధేయః - ప్రాణశబ్దనిర్దిష్టే పరమాత్మని స్థితానాం సర్వేషాం తతో నిస్సృతానాం తస్మాత్సంజాతమహాభయనిమిత్తమేజనం కంపనమస్తి - తచ్ఛాసనావృత్తౌ కిం భవిష్యతీతి మహతో భయాద్వజ్రాదివోద్యతాత్ కృత్స్నం జగత్కంపత ఇతి తదర్థః - మహద్భయం వజ్రముద్యతమితి పంచమ్యర్థే ప్రథమా ॥ ౨౯ ॥ తదేవం కరణప్రవర్తకమీశ్వరం కరణపరతంత్రాన్ సరాధజంతీత్యుక్తం - న కేవలమియదేవ కారణం తత ఉత్పన్నత్వేనాపి తత్పరతంత్రత్వాదితి వదంతి ॥ శ్రు ॥ యథాగ్నేః క్షుద్రా విస్ఫులింగా వ్యుచ్చరంతి ఏవమేవాస్మాదాత్మనస్సర్వే ప్రాణాస్సర్వే లోకాస్సర్వే దేవాస్సర్వాణి భూతాని సర్వ ఏత ఆత్మానో వ్యుచ్చరంతీత్యాద్యాః శ్రుతయ ఇత్యాహ ॥ స్థిరేతి ॥ హే విముక్త నిత్యముక్త - యది తవ అజయా మాయయా విహారః విహరణం క్రీడా భవతి - తదా - స్థిరచరజాతయః స్థిరాశ్చ చరాశ్చ జాతయః జాత్యా లింగితా దేహా యేషాం తే జీవాస్స్యుః భవేయుః - కథంభూతస్య తవ అజాతః పరస్య దూరే వర్తమానస్య అసంగస్యేత్యర్థః - తర్హి కథం విహారః ఉదీక్షయా ఈక్షణేన శయనసమయే లీనానాం జీవానాం కథం జన్మ స్యాత్తత్రాహ - ఉత్థనిమిత్తయుజ ఇతి - ఈక్షయైవ ఉత్థాని ఉత్థితాని ఆవిర్భూతాని నిమిత్తాని కర్మాణి తద్వ్యక్తాని లింగశరీరాణి వా తైర్యుజ్యంత ఇతి తే తథా - నను కిం నిమిత్తోత్థానేన మ

దిచ్ఛయైవభవంతునత్వయివైషమ్యాభావాత్ విషమస్పృహైరయోగాదిత్యాహ-నహి-పరమస్యేతి-పరమస్యపరమకారుణికస్యవియతఇవఆకాశసదృశస్యసమస్యేత్యర్థః- కశ్చినపరఃస్వీయఃపరఃఅస్వీయశ్చనభవేత్ నసంభవతీత్యర్థః ॥ శ్రు ॥ అసద్వాఇదమగ్రఆసీత్ - తతోవైసదజాయత-ఇత్యాదిశ్రుత్యాశూన్యపూర్వకత్వమివప్రతీయతేతదర్థంపునర్విశినష్టి- శూన్యతులాందధతఃశూన్యసామ్యంభజతఃతదేవదర్శయితుంపునర్విశినష్టి- అపదస్యేతి- నపద్యతఇత్యపదఃతస్యవాఙ్మనసయోరగోచరస్యేత్యర్థః॥ శ్లో ॥ త్వదీక్షణవశక్షోభమాయాబోధితకర్మభిః । జాతాన్సంసరతఃఖిన్నాన్నహరేపాహినఃపితః ॥ చ౦॥ ఇత్థంకల్యాణగుణపౌష్కల్యముక్తం - తర్హికింహేయాఅపిగుణాస్సంతీత్యపేక్షాయాంతేనసంతీతివదంతఃకథమవర్జనీయప్రకృతిసంబంధనివృత్తిరిత్యపేక్షాయాం హేయప్రత్యనీకభగవత్కటాక్షాదేవేత్యాహుః॥ స్థిరే౨॥ స్థావరజంగమాస్సర్వేప్రాణినః అజగూఢనిమిత్తయుజః ప్రకృతికార్యశరీరయుక్తాస్సన్తః - సర్వేషామజాసంబంధోవర్జనీయ ఇతిభావః- తతస్తత్రకేషాంచిదేవంభూతానాంవిరహేహాయదికదాచిత్ప్రకృతిమోక్షస్సంభవతీతిచేత్పరస్యతవఉదీక్షయాకటాక్షాదేవమోక్షస్స్యాదిత్యర్థః- ఉపాయనివృత్తిస్త్వత్కటాక్షమూలైవేతిభావః - నన్వవర్జనీయప్రకృతిసంబంధేషు కాంశ్చిత్తతస్త్యాజయన్నహంకింవైషమ్యనైర్ఘృణ్యాదిహేయగుణ ఇత్యతస్సంబోధయంతి- విముక్తేతి- హేయాద్వాశేషేణముక్తహేయప్రతిభటేత్యర్థః- తదేవవిశదీకుర్వంతి- నహీతి- పరమస్యపరఃఉత్కృష్టఃకారుణికఃమానవిగ్యతేయస్మాత్తస్యపరమకారుణికస్యతవకశ్చిదపరఃకరుణావిషయఃపరస్తదవిషయశ్చనాస్తి - సర్వాత్మనాంశరీరభూతత్వాదరక్షణీయోనాస్తి-అతస్సర్వరక్షకస్త్వమతోవైషమ్యాదిహేయసంభావనాపి - తథాపివ్యాజమాత్రావలంబిత్వాన్నసర్వాన్మోచయసీతిభావః - నకేవలంవైషమ్యనైర్ఘృణ్యరూపహేయాభావఏవ- అపితుసర్వహేయగుణానసంతీత్యభిప్రాయేణసదృష్టాంతంవిశింషంతి- వియతఇత్యాదినా-వియతఇవఆకాశస్యేవ అపదస్యస్థానస్యహేయానాశ్రయస్యయథాసర్వత్రవ్యాప్యస్థితస్యాప్యాకాశస్యవ్యాప్యగతదోషానాశ్రయత్వంతద్వద్ధేయానాశ్రయస్యేత్యర్థః- అతఏవశూన్యతులాంశూన్యోపమాందధతఃసర్వవ్యాపినోపివ్యాప్యగతదోషస్పర్శాభావేనఅవిద్యమానతులస్యేత్యర్థః- విహరఉదీక్షయేతిపాఠాంతరం- తదాయమర్థః- ననుయద్యహమకరణస్తర్హిజగత్స్రష్టృత్వాద్యనుపపత్తిఃస్వరాజ్ఞోజగద్వ్యాపారానుపపత్తిశ్చకరణానాంకర్మవశ్యానాంచైవకర్తృత్వవ్యాపారవత్త్వాదిదర్శనాదిత్యతఆహుః- స్థిరేతి - యదివిహారఃవిహరఃచిక్రీడిషురేవేత్యర్థః- తదాపరస్యప్రకృతిపురుషాభ్యాంవిలక్షణస్యతవఉదీక్షయాబహుస్యామిత్యుక్తసంకల్పమాత్రేణైవ అజాయాఃప్రకృతేస్సకాశాదుత్థాస్యది

స్యకశ్చిదపరోనపరశ్చభవేద్వియతఇవాపదస్యతవశూన్యతులాందధతః ।౩౦। అపరిమితాధ్రువాస్త
నుభృతోయదిసర్వగతాస్తర్హిన శాస్యతేతినియమోధ్రువనేతరథా । అజనిచయన్మయంతదవిముచ్య

తానినిమిత్తానిదేహనిమిత్తానిబుద్ధీంద్రియాదీనితైర్యుజ్యంతఇతితథా-స్థిరచరజాతయఃస్థావరజంగమసంస్థానాస్సర్వేప్రాణినస్స్యుఃఉదీక్షయేత్యనేనకరణాయత్తకర్తృత్వవ్యుదాసః- విహరఇత్యనేనకర్మాయత్తవ్యాపారవత్త్వవ్యుదాసః - అతఏవజగత్సర్గరూపవ్యాపారస్యజీవరాశిపారమసుఖదుఃఖనిమిత్తార్థత్వవ్యుదాసశ్చఫలితః- తత్రహేతుత్వేనసంబోధయంతి- విముక్తేతి- అస్యయథోక్తఏవార్థః-జీవానాంత్వసర్వజ్ఞత్వాదిసర్వశక్తిత్వాదిసత్యసంకల్పత్వాదిహేయాస్పదత్వాన్నసంకల్పమాత్రేణఘటాదికర్తృత్వమితిభావః - కస్తర్హిమమోదీక్షయేత్యతఆహుః- తతఃయతఏవంతతఃపరమస్యసర్వోత్కృష్టస్యపరంపూర్వకాభావిఉదీక్షితోనాస్తి - పరమకారణత్వాదితిభావః- అతఏవాపరఃకార్యభూతఃకశ్చిదపినాస్తి- సర్వస్యతత్కార్యత్వాదితిభావః- యద్వా- అపరఃఅస్యశరీరభూతఃకశ్చిదపినాస్తి- సర్వస్యతదాత్మకత్వాదితిభావః-తర్హి-వ్యస్యగతదోషప్రసక్తిరిత్యతస్సదృష్టాంతంవిశింషంతి- వియతఇవేత్యాది-యథోక్తఏవార్థః॥౩౦॥ ఏవంతావత్పరమాత్మనస్సకాశాదవిద్యాకృతకార్యోపాధయస్తదంశాఏవజీవాజాతాస్సంసరంతోభవంతీత్యుక్తం తత్రయద్యేకాఅవిద్యాతదాసర్వజీవస్యాప్యేకత్వాదేకముక్తౌసర్వముక్తిప్రసంగః-అథనానాఅవిద్యాస్తర్హితస్యైవాంశాంతరేణసంసారానపగమాదనిర్మోక్షఇత్యాదివితర్కబలేన- వస్తుతఏవజీవాజాత్యానానాత్మానఃతత్రచకేషామణుత్వేదేహవ్యాపిచైతన్యంనస్యాత్ దేహపరిమాణత్వేచమధ్యమపరిమాణానాంసావయవత్వేనానిత్యత్వంస్యాత్ అతస్సర్వగతానిత్యాశ్చేతికేచనమన్యంతే- తత్రనతావదుక్తదోషప్రసంగః- అవిద్యాభేదేనతచ్ఛక్తిభేదేనవాబద్ధముక్తవ్యవస్థాసంభవాత్ ఈశ్వరస్యతునకేనాప్యంశేనసంసారశంకేత్యుక్తమేవప్రసిద్ధంచాత్మైక్యంసర్వశ్రుతిషు కించ-ఇమంపక్షంఅంతర్యామిబ్రాహ్మణమపినసహతఇత్యాహ॥ అపరిమితాఇతి॥ వస్తుతఏవానంతాఃధ్రువాస్సైవరూపేణనిత్యాఃసర్వగతాశ్చతనుభృతోజీవాయదిస్యుః- తర్హితేషాంసమత్వాత్ శాస్యతానఘటత ఇతికృత్వాహేధ్రువనియమః నియమనంత్వయానస్యాత్ ఇతరథాతుఘటేత- కథంయన్మయందుపాధితోయద్వికారప్రాయంయత్ జీవాఖ్యంఅజనిజాతం-తత్తస్యస్వవికారస్యనియంతృనియామకంభవేత్ - అవిముచ్యకారణతయాఅపరిత్యజ్యకింతత్ సమమనుస్యూతం- ననుకింయత్తచ్ఛబ్దైఃజ్ఞాయతేచేదుచ్యతాంఇదంతదిత్యతఆహ- అనుజానతాంయదమతమితి- జానీమఇతివదతాంయదమతమవిజ్ఞాతప్రాయం అవిషయత్వాత్ - తథాచ॥ శ్రు॥ యస్యామతంతస్యమతంమతంయస్యనవేదసః - అవిజ్ఞాతంవిజానతాంవిజ్ఞాతమవిజానతాం - అవచనేనైవప్రోవాచసహతూష్ణీంబభూవేత్యాది కించ-మతస్యజ్ఞాతస్యదుష్టతయాదోషశ్రవణాత్-తథాచ॥ శ్రు॥ యదిమన్యసేసువేదేతిదభ్రమేవాపినూనం - త్వంవేత్థబ్రహ్మణో

రూపం యదస్యశ్వం యదస్య వేదేష్వేత్యాది - తస్మాద్యత్తచ్ఛబ్దాభ్యాం ప్రకృతశుకాంకిమపి సర్వాపాస్యాత్వే నసమంనియంతృభవేదిత్యర్థః॥
శ్లో॥ అంతర్యామితా సర్వలోకస్య గీత శ్రుత్యాయుక్త్యాచైవమేవావసేయః। యస్సర్వజ్ఞస్సర్వశక్తింనృసింహం శ్రీమంతంతం చేతసైవా
వలంబే॥ చం॥ స్థిరచరజాతయస్సృష్టిరిత్యనేన చరాచరాత్మకస్థూలసూక్ష్మశరీరాంతః ప్రవేశయోగ్యం జీవానాం స్వాభావికమణుస్వరూప
త్వం సూచితం-జీవస్వరూపవిభుత్వవాగం దూషయంతి॥ అపరిమితా ఇతి॥ హే ధ్రువ తనుభృతో జీవా అపరిమితా అసంఖ్యేయాః ధ్రువాః ని
త్యాశ్చ- తే సర్వగతాః తర్హి శాస్యతా సర్వేషాం తుల్యత్వాత్ పరమాత్మనా జీవాంతరేణ వా శాస్యతా నియామ్యతా నోపపద్యతే- ఇతీత్థం
నియమః ఉత్క్రాంతిగత్యాదివిషయః నిత్యం శ్రూయమాణా నోపపద్యేత ఉత్క్రాంతిస్తావచ్ఛ్రూయతే॥ శ్రు॥ తేన ప్రద్యోతేనైష ఆత్మా ని
ష్క్రామతి చక్షుషో వా - మూర్ధ్నో వా శరీరదేశేభ్య ఇతి- గతిరపి॥ శ్రు॥ యే వై చాస్మాల్లోకాత్ప్రయంతి చంద్రమసమేవ తే సర్వే గచ్ఛం
తీతి- ఆగతిరపి॥ శ్రు॥ తస్మాల్లోకాత్పునరేత్యాస్మై లోకాయకర్మణ ఇతి- ఇతరథా అణుత్వే తు శాస్యతా నియమాదయ ఉపపద్యంత ఇత్యర్థః-
యద్యపి శరీరవియోగరూపత్వేనోత్క్రాంతిః స్థిరతరస్యాప్యాత్మనః కథంచిదుపపద్యతే- అత స్తే స్వాత్మనైవ సంపాద్యే ఇత్యపి ప్రాయేణ నియ
మశబ్దః ప్రయుక్తః- తథా చ- శారీరకం సూత్రం- స్వాత్మనా చోత్తరయోరితి- చశబ్దావధారణే-తనుభృత ఇత్యనేన సర్వేషాం సర్వశరీరసం
బంధావిశేషాత్ సర్వశరీరానుచరపుణ్యపాపానాం సర్వసాధారణత్వేన వ్యవస్థితఫలాదానాయోగాచ్చ శాసనం నోపపద్యత ఇత్యాత్మవిభుత్వ
వాదేనుపపత్తిరుక్తా ఇతి తా అపరిమితా ఇత్యనేన జీవైక్యవ్యుదాసః-తత్ర బంధమోక్షశిష్యాచార్యాదివ్యవస్థానుపపత్తిర్దూషణమభిప్రేతం-
నన్వణుత్వపక్షే జీవానాం పరమాత్మశాస్యతా కిం భృత్యానాం రాజశాస్యతేవ త్యపేక్షాయామంతః ప్రవేశ్యైవేత్యాహ- అజని చేతి- యన్మయ
మజనివ్యాపకేన యేన ప్రచురం జగదజని జాతం తద్బ్రహ్మ అవిముచ్య అంతస్స్థిత్వైవ నియంతృ ఇతి సమ్యగజానతాం యన్మతం తస్య మ
తస్య దుష్టత్వాత్ అమతం అనభిమతం ప్రామాణికానామితి శేషః- సమమనుజానతామితి పాఠాంతరం- తదా సమశబ్దస్సర్వపర్యాయః- స
మం సర్వం తజ్జగదవిముచ్య అంతస్స్థిత్వైవ నియంతృ ఇత్యనుజానతాం- ప్రామాణికానాం యదమతమనభిమతం తదనాదరణీయమిత్యధ్యా
హారః- కుతః- తస్య మతస్య దుష్టతయా ప్రమాణవిరుద్ధతయేత్యర్థః- జగదజనీతి ప్రకృతిపురుషాత్మకజగతః ఉత్పత్తిరుక్తా॥ ౩౧॥ ననుచ య
ది పరమాత్మనో జీవా జాయంత ఇతి నియంతృనియమ్యభావ ఉచ్యతే- తథా సతి జీవానామనిత్యత్వప్రసంగేన ప్రతిదినం కృతనాశాకృతాభ్యాగ

నియంతృభవేత్సమమనుజానతాం యదమతం మతదుష్టతయా । ౩౧। నఘటత ఉద్భవః ప్రకృతిపూరు
షయోరజయోరుభయయుజా భవంత్యసుభృతో జలబుద్బుదవత్। త్వయి త ఇమే తతో వివిధనామగుణైః

మప్రసంగస్స్యాత్- కించ- తదా మోక్షో నామ జీవస్య స్వరూపహానిరేవ స్యాత్- న చైతద్యుక్తం- స్వప్రకాశానందాత్మనః అవిద్యాకృతా
నర్థనివృత్తిమాత్రస్య మోక్షత్వాభ్యుపగమాదిత్యాశంక్యోపాధిజన్మనైవ జన్మ జీవానాముచ్యతే న స్వతః అఘటనాదిత్యాహ॥ నఘటత ఇతి॥
తత్ర కిం ప్రకృతే ర్జీవరూపేణోద్భవస్స్యాత్- పురుషస్య వా- ఉభయోర్వా- ఆద్యే జీవానాం జడత్వాపత్తిః- ద్వితీయే పురుషస్య వికారి
త్వప్రసంగః- అత ఏవ న తృతీయ ఇత్యాశయేనోక్తం-ప్రకృతిపూరుషయోరుద్భవో న ఘటత ఇతి శ్రుత్యా అజత్వప్రతిపాదనాదపీత్యాహ- అజ
యోరితి- తథా చ ॥ శ్రు॥ అజామేకాం లోహితశుక్లకృష్ణాం బహ్వీం ప్రజాం జనయంతీం సరూపాం - అజో హ్యేకో జుషమాణోనుశేతే జ
హాత్యేనాం భుక్తభోగామజోన్య ఇతి- ఉభయయుజా తు భవంతి ఉభయం చ తత్ యుజ్యత ఇతి ఉభయయుక్ సంబంధః పరస్పరాధ్యస్తమితి యా
త్-తేన అసుభృతః ప్రాణిద్యుపాధయో జీవా జాయంత ఇత్యర్థః- తత్ర చ ప్రకృతిపారతంత్ర్యపారతంత్ర్యాభ్యాం జీవేశ్వరవిభాగః
జలబుద్బుదవదితి యథా కేవలేనానిలేన వా జలేన వా జలబుద్బుదాని న భవంతి- కింతు మిళితాభ్యాం తాభ్యాం తద్వత్- తత్ర చ యథానిలో నిమి
త్తం జలముపాదానం బుద్బుదానాం- ఏవమత్రాపి ప్రకృతిః నిమిత్తం పురుషః ఉపాదానం ॥ శ్రు॥ తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సం
భూతః- సోకామయత బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి- యథాగ్నేః క్షుద్రా విస్ఫులింగా వ్యుచ్చరంత్యేవమేవాస్మాదాత్మనస్సర్వే ప్రాణాస్సర్వే
లోకాస్సర్వే దేవాస్సర్వాణి భూతాని సర్వ ఏత ఆత్మానో వ్యుచ్చరంతీత్యాదిశ్రుతిషు చేతనాచేతనప్రపంచస్య పరమాత్మోపాదానకత్వశ్ర
వణాత్- న చ వికారిత్వం- పరిణామానంగీకారాత్ కేచిత్తు పునః పరిణామమంగీకృత్యాత్మనో వికారభియా విపరీతం నిమిత్తోపాదానభావమిచ్ఛం
తి- సర్వథా తావత్ప్రకృతిపురుషైక్యాత్ భవంతీతి సిద్ధం- తథైవం॥ శ్రు॥ ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ- అజామేకాం- అవినాశీ వా అరే
యమాత్మేత్యాదిశ్రుతిబలాత్ అనుత్పత్తిశ్రవణాచ్చ జీవానామౌపాధికమేవ జన్మ న స్వత ఇత్యుక్తం - ఉపాధిలయేన పరమాత్మని పునర్లయ
శ్రవణాదపి న వాస్తవం జన్మేత్యాహ- త్వయి త ఇతి- త్వయి కారణాత్మని త ఇమే జీవాః తత ఇతి యతో న వాస్తవం జన్మ తస్మాద్వివిధనామ
గుణైరనేకప్రకారకారణకార్యోపాధిభిస్సహ లిల్యుః లీనా బభూవుః- తత్ర సుషుప్తిప్రళయయోః మధుని అశేషత సాఇవ లీయంతే- యథా మ
ధుని సకలకుసుమరసాః విశేషతః అనుపలక్ష్యమాణా అపి సామాన్యేనోపలక్ష్యంతే- ఏవం స్వాపాదావిశేషమాత్రలయాత్ కారణస్య విద్య
మానత్వాత్ సామాన్యతోవర్తంతే ముక్తౌ తు కారణస్యాపి లయాత్ త్వయి పరమే నిరుపాధౌ సరిత ఇవార్ణవే లీయంత ఇతి వివేకః- తథా చ॥
శ్రు॥ యథా సోమ్య మధు మధుకృతో నిస్తిష్ఠంతి నానాత్యయానాం వృక్షాణాం రసాన్ సమవహారమేకతాం రసం గమయంతి తే యథా తత్ర న వివే

కంలభంతే అముష్యాహం వృషస్యరసోస్మ్యముష్యాహం వృషస్యరసాస్మీత్యేవమేవ ఖలు సౌమ్యేమాస్సర్వాః ప్రజాస్సతిసంపద్యన విదుస్సతిసంపద్యామహ ఇతి - యథానద్యస్స్యందమానాస్సముద్రేస్తంగచ్ఛంతినామరూపే విహాయ - తథా విద్వాన్నామరూపాద్విముక్తః పరాత్పరం పురుషముపైతి దివ్యమిత్యాద్యాః॥ శ్లో॥ యస్మిన్నుద్యద్విలయమపి యద్భాతి విశ్వంలయాదౌ జీవోపేతం గురుకరుణయా కేవలాత్మావబోధే। అత్యంతాంతం వ్రజతి సహసా సింధువత్సింధుమధ్యే మధ్యేచిత్తం త్రిభువనగురుం భావయేతం నృసింహమ్॥ చం॥ నను ప్రకృతిపురుషయోరుత్పత్త్యనుత్పత్తీ అత ఆహ॥ నఘటత ఇతి॥ యద్యప్యజత్వాత్ప్రకృతేః పురుషస్య చ నోత్పత్తిస్తథాపి విద్యమానానామేవ ఆప్యానామవయవానాం వాయుప్రేరితానాం పరస్పరసంగాద్బుద్బుదోత్పత్తివత్ - ఉభయయుజా ప్రకృతిపురుషయోస్సంయోగేన - అసుభృతః ప్రాణినః - వివిధైర్నామభిః రూపైశ్చోపలక్షితాస్త్వయ్యాధారభూతే భవంతి - దేవమనుష్యాదిశరీరవిశిష్టరూపేణోత్పత్తిర్యుజ్యత ఇత్యర్థః। తత స్త ఇమే అసుభృతః పరమే త్వయి నిలీయుః ప్రళయదశాయాం నామరూపే విహాయ త్వయ్యవిభక్తతామాపురిత్యర్థః। యథా సరితోర్ణవే యథా చ మధుని మాక్షికే అశేషా రసాః మకరందాస్తద్వత్ - ద్రవ్యస్యోత్తరోత్తరసంస్థానగోహి పూర్వసంస్థానసంస్థితస్యైవోత్పత్తిః। అతః అవస్థానామనిత్యత్వేప్యవస్థాశ్రయస్య ద్రవ్యస్య నిత్యత్వాత్తస్య పూర్వోత్తరావస్థాత్యాగోపాదానాత్మకవినాశోత్పత్త్యవిరోధ ఇతి భావః। అత్రార్ణవాదిస్థానీయం చిదచిద్విశిష్టం బ్రహ్మ॥ ౩౨॥ ఏవం తావత్పరమేశ్వరాజ్జీవా జాయంతే తత్రైవ నచ కర్మాణి కుర్వంతి పునస్తత్ర లీయంత ఇతి సంసారచక్రభ్రమణముక్తం - ఇదానీం తన్నివృత్తయే॥ శ్రు॥ పరీత్య లోకాన్ పరీత్య భూతాని పరీత్య సర్వాః ప్రదిశో దిశశ్చ - ప్రజాపతిః ప్రథమజా ఋతస్యాత్మనాత్మానమభిసంబభూవేత్యాద్యాః భగవదనువృత్తిం విదధతీత్యాహ॥ నృష్వితి॥ నృషు జీవేషు అమీషు - తవ మాయయా భ్రమం తల్లక్షణమవగత్య జ్ఞాత్వా - సుధియః భృశం త్వయి అభవే భవనివర్తకే భావం స్వభావమనువృత్తిం దధతి కుర్వంతి - అనుప్రభవం అన్వను ప్రభవో యస్మిన్ తం భావం - తతః కిమత ఆహ - కథమనువర్తతామితి - అనువర్తతాం అనువర్తమానానాం త్వామేవ శరణం భజతాం భవభయం సంసారభయం కథం భవేత్ న కథంచిదపీత్యర్థః కుతః యద్యస్మాత్తవ భ్రుకుటిః భ్రూభంగరూపః త్రిణేమిస్త్రిస్రో నేమయ ఇవ అవచ్ఛేదాః శీతోష్ణవర్షాకాలా యస్య సంవత్సరాత్మకస్య కాలస్య సః - అభవచ్ఛరణే

పరమే సరిత ఇవార్ణవే మధుని లిల్యురశేషరసాః ॥ ౩౨॥ నృషు తవ మాయయా భ్రమమమీష్వవగత్య
భృశం త్వయి సుధియోభవే దధతి భావమనుప్రభవమ్। కథమనువర్తతాం భవభయం తవ యద్భ్రుకుటి
స్సృజతి ముహుస్త్రిణేమిరభవచ్ఛరణేషు భయమ్॥ ౩౩॥ విజితహృషీకవాయుభిరదాంతమనస్తురగం
య ఇహ యతంతి యంతుమతిలోలముపాయఖిదః। వ్యసనశతాన్వితాస్సమవహాయ గురోశ్చరణం వణిజ

ష్వభవాశ్శరణం రక్షితా యేషాం తేష్వేవ భయం జన్మమరణాదిలక్షణం సృజతి కరోతి - అత ఏవంభూతం సంసారమాకలయ్య తన్నివృత్తయే సుధియః త్వయి భావం దధతీతి॥ శ్లో॥ సంసారచక్రక్రకచైర్విదీర్ణముదీర్ణనానాభవతాపతప్తమ్। కథంచిదాపన్నమిహ ప్రపన్నం త్వముద్ధర శ్రీనృహరే నృలోకమ్॥ చం॥ తర్హి ఉత్పత్తివినాశాద్యాత్మకసంసారనివృత్త్యనువృత్త్యోః కిం నిదానమిత్యపేక్షాయాం త్వద్భక్తితద్భావావేవేత్యాహ॥ నృష్వితి॥ అనుప్రస్థతః ప్రభవః సంసారో యస్మాత్తత్ - అమీషు నృషు - తవ మాయయా త్వదీయయా ప్రకృత్యా భ్రమం దేహాత్మాభిమానస్వతంత్రాత్మాభిమానరూపం - అవమృశ్య అయమేవ సంసృతిహేతురితి నిశ్చిత్య సుధియః త్వయి భృశం భావం భక్తిం దధతి - అనువర్తతాం త్వాం భజతాం భవభయం సంసృతిభయం కథం భవేత్ న భవేదేవేత్యర్థః - కుతః - యద్యస్మాదభవచ్ఛరణేషు న భవాన్ శరణం యేషాం తేష్వేవ - తవ భ్రుకుటిః భ్రూభంగరూపః త్రిణేమిః త్రిస్రో నేమయః శీతోష్ణవర్షాకాలాత్మకాః యస్య సః - సంవత్సరాత్మకః కాలః - భయం సంసృతిభయం సృజతి - అభవచ్ఛరణేష్వితి పాఠే న భవతః చరణం యేషాం తేషు - ఉపాయోపేయభావేన భవతశ్చరణమనాశ్రితేష్విత్యర్థః॥ ౩౩॥ ....

స చ భగవతి భావః మనోనియమే సతి భవతి - సోపి గురూపసదనాదితి గురూపసదనం విదధతి॥ శ్రు॥ తద్విజ్ఞానార్థం స గురుమేవాభిగచ్ఛేత్సమిత్పాణిః శ్రోత్రియం బ్రహ్మనిష్ఠం - ఆచార్యవాన్ పురుషో వేద నైషా తర్కేణ మతిరాపనేయా ప్రోక్తాన్యేనైవ సుజ్ఞానాయ ప్రేష్ఠేత్యాద్యాః శ్రుతయ ఇత్యాహ॥ విజితేతి॥ విజితాని హృషీకాణి ఇంద్రియాణి వాయుః ప్రాణశ్చ యైస్తైరపి అదాంతమనస్తురగం అదాంతం అదమితం మన ఏవ తురగః అశ్వః దుర్దమత్వసామ్యాత్ తం యే యంతుం నియంతుం యతంతి ప్రయతంతే - అతిలోలం అతిచపలం - గురోశ్చరణం సమవహాయ అనాశ్రిత్య - తే ఉపాయే ముఖిద్యంతే క్లిశ్యంతీత్యుపాయఖిదస్సంతః - వ్యసనశతాన్వితాః బహువ్యసనాకులాః - ఇహ సంసారసముద్రే ఆవిశంతి సంతిష్ఠంతి దుఃఖమేవ ప్రాప్నువంతీత్యర్థః - హే అజ అకృతకర్ణధారాః అస్వీకృతనావికాః వణిజో యథా తద్వత్ - గురూపదర్శితభగవద్భజనసుఖానుభూతౌ తు స్వత ఏవ మనో నిశ్చలం భవతి నాన్యథేతి భావః॥ శ్లో॥ యదా పరానందగురో భవత్పదే పదం మనో మే భగవన్ లభేత వై। తదా నిరస్తాఖిలసాధనశ్రమః శ్రయేయ సౌఖ్యం భవతః కృపావశాత్॥ చం॥ కుతస్తర్హి మయి భావ ఇత్యపేక్షాయాం మనోనిగ్రహాదేవ వైరాగ్యాత్మకాత్ - స చ గురూపాసనాదేవ న తూపాయాంతరేభ్య ఇత్యభిప్రేత్యాహ॥ విజితేతి॥ అతిచంచలమత ఏవ ని

జితానిహృషీకాణీంద్రియాణి· వాయవః ప్రాణాశ్చయైస్తైరప్యదాంతందుర్నిగ్రహంమనఏవతురగమశ్వం · యేయంతుంనియంతుంగురో శ్చరణంవిహాయఉపాయాంతరైరుక్లిశ్యంతోయతంతే· తేవ్యసనశతాన్వితాఃబహువ్యసనాకులాః· ఇహసంసారసాగరేసజ్జంతిసంగచ్ఛం తిసంనివిశంతి· దుఃఖమేవప్రాప్నువంతీత్యర్థః· హేఅజ అకృతకర్ణధరాః అలబ్ధకర్ణధారాఃవణిజఃయథాజలధౌమజ్జంతితద్వత్ ॥ ౩౪॥ శ్రు॥ పరీక్ష్యలోకాన్కర్మచితాన్బ్రాహ్మణోనిర్వేదమాయాన్నాస్త్యకృతఃకృతేన· తథా· యదాసర్వేప్రముచ్యంతేకామా యేస్యహృదిస్థితాః· అథమర్త్యోమృతోభవత్యత్రబ్రహ్మసమశ్నుతఇత్యాద్యాఃవైరాగ్యమంగంవిదధతీత్యాహ· స్వజనేతి· ఆత్మాదే హఃధామగృహంఅసుఃప్రాణఃస్వజనాదిభిఃద్వంద్వనిర్దిష్టైఃసర్వరసేసర్వైరసైఃసుఖైసవిద్యంతేయస్మిన్త్వయిపరమానందే॥ శ్రు॥ ఏ తస్యైవానందస్యాన్యానిభూతానిమాత్రాముపజీవంతీతిశ్రుతేః· శ్రయతఃత్వాంసేవమానస్యపుంసః· ఆత్మనిసతి· నృణాంతుచ్ఛైరేతైః కింకఉపయోగః· ఇతిసత్ సత్యంపరమార్థసుఖమజానతాం· అతఏవమిథునతః స్త్రియామిథునీభూయరతయేమాయాసుఖాయచరతాం ప్రవర్తమానానాంకర్మణిషష్ఠీ· అజానతశ్చరతఃపురుషాన్కోనుఅర్థస్సుఖయతిఆనందయతినకోపీత్యర్థః· ఇహసంసారే· కథంభూ తే· స్వవిహతేస్వతఏవనశ్వరే· స్వనిరస్తభగేస్వతఏవగతసారే· పాఠాంతరేకోన్విహేత్యస్యైవవితద్విశేషణద్వయం· అతస్త్వద్భజన మేవోచితమిత్యర్థః॥ శ్లో॥ భజతోపిహిథవాన్సాక్షాత్పరమానందచిద్ఘనః । ఆత్మైవకిమతఃకృత్యంతుచ్ఛదారసుతాదిభిః ॥ చం॥ నను త్వ యిభృశంభావంవిదధతు· తతఃకిమిత్యపేక్షాయాంనిరతిశయానందజలధిమగ్నానాంవైషయికసుఖాంతరనైరపేక్ష్యం · ఇతరేషాంతుసు ఖంవిషమిశ్రపయఃపానతుల్యమిత్యభిప్రేత్యాహ॥ స్వజనేతి॥ సర్వరసేసర్వవిధసుఖమయే ఆత్మనిచత్వయి ॥ శ్రు॥ రసోవైసః· రసగ్గ్ హ్యేవాయంలబ్ధ్వానందీభవతి· కోహ్యేవాన్యాత్కఃప్రాణ్యాత్· యదేషఆకాశఆనందోనస్యాదిత్యుక్తరీత్యానిరతిశయసుఖస్వరూపేతదా వహేచప్రియతమేత్వయిసతివిద్యమానే· నృణాంశ్రయతఃనృణాంమధ్యేకస్యచిదుక్తవిధంత్వాంభజతఃపుంసః· స్వజనాదిభిఃకిం · నకిం చిదపిసుఖమిత్యర్థః· ఆత్మాదేహః· ధామగృహం· ధరాభూమిః· అసుఃప్రాణః · రథశబ్దోవాహనోపలక్షకః · ఇత్థంసత్ నిరతిశయపు రుషార్థభూతత్స్వరూపమజానతాం· అతఏవరతయేసుఖార్థంమిథునతశ్చరతాంమిథునీభూయవర్తమానానాంస్వవిహతేస్వప్రకృ

ఇవావిశంత్యకృతకర్ణధరాజలధౌ ।౩౪। స్వజనసుతాత్మదారధనధామధరాసురథైస్త్వయిసతికిం
నృణాంశ్రయతఆత్మనిసర్వరసే । ఇతిసదజానతాంమిథునతోరతయేచరతాంసుఖయతికోన్విహస్వవిహ
తేస్వనిరస్తభగే ॥ ౩౫ ॥ భువిపురుపుణ్యతీర్థసదనాన్యృషయోవిమదాస్తఉతభవత్పదాంబుజహృ
దోఘభిదంఘ్రిజలాః । దధతిసకృన్మనస్త్వయియఆత్మనినిత్యసుఖేనపునరుపాసతేపురుషసారహరా

తిసంబంధతిరోహితే· అతఏవస్వనిరస్తభగేస్వఃస్వాసాధారణఃనిరస్తోభగోజ్ఞానైశ్వర్యాదిర్యస్యతస్మిన్ స్వరూపేసతి ఇహలోకేకోనుపు మాన్అర్థకామైసుఖయతిఅర్థకామాస్యతరోనకోపిసుఖయతీత్యర్థః· స్వవిహతిస్వనిరస్తభగ ఇతిపాఠాంతరం· తదాస్వవి హతిఃస్వయాథాత్మ్యానుభవవిఘాతఃతేనస్వనిరస్తస్వాభావికజ్ఞానైశ్వర్యస్వస్వరూపేసతీత్యర్థః ॥ ౩౫॥ ఏవంగురూపదేశేనతత్త్వమ వగమ్యసారాసారవివేకేనచసర్వతోనిర్విణ్ణాద్యతదేవమహత్త్వంగేన ఉపపత్తిభిస్సమ్యగవధారయితుంతీర్థసదనానితత్పురుషదర్శనా యమునయఃపర్యటంతీతి· మంతవ్యఇతిశ్రుత్యర్థమాహ॥ భువీతి॥ తేఉక్తలక్షణాఃఋషయః· విమదాఃనిరహంకారాః · యతఃభవత్ప దాంబుజహృదఃభవతఃపదాంబుజంహృదియేషాంతే· అతఃస్వయమేవఅఘభిదంఘ్రిజలాః అఘభిత్ అంఘ్రిజలంయేషాంతేఉతఅపి· త థావిధాఅపిభువిపృథివ్యాంపురూణిబహూనితీర్థానిసదనానిక్షేత్రాణితాన్యేవఉపాసతేసేవంతే· ప్రాయస్తత్రైవమహత్సంగోభవ తీతి· అథవాపురుఅధికంభగవద్భజనలక్షణంపుణ్యంయేషాంతానిచతానితీర్థానిగురవః మహాంత ఇత్యర్థః · తేషాంసదనాని ఆశ్ర మాః· యథాహామరసింహః· నిపానాగమయోస్తీర్థమృషిజుష్టజలేగురావితి · నపునఃపురుషసారహరావసథానుపాసతే · పురుషాణాం సారంవివేకస్థైర్యధైర్యక్షమాశాంతిప్రముఖంహరంతీతితథా· తేచతేఆవసథాఃగృహాఃతాన్ · నచతేషాంగృహాఃభవత్ప్రీతిసుఖాపేక్షే త్యాహ· దధతిసకృన్మనస్త్వయియఆత్మనినిత్యసుఖఇతి· సకృదపిత్వయియేమనోదధతితేపిగృహాద్యాసక్తానభవంతి · కింపునరేవంభూతా ఇత్యర్థః॥ శ్లో॥ ముంచన్నంగతదంగసంగమనిశంత్వామేవసంచింతయన్ సంతస్సంతియతోయతోగతమదాస్తానాశ్రమానావసన్ । నిత్యంతన్ముఖపంకజాద్విగళితత్వత్పుణ్యగాథామృతస్రోతస్సంప్లవసంప్లుతోనరహరేనస్యామహందేహభృత్ ॥ చం॥ నన్విత్థమాత్మసంస ర్వరసంయేమామాశ్రయంతే· కిమిథునతోనచరంతీత్యాహ॥ భువీతి॥ యేత్వయినిత్యసుఖస్వరూపేఆత్మనిచసకృదపిమనోదధతి · తేపు నఃపురుషాణాంసారంజ్ఞానవైరాగ్యాదిరూపంహరంతీతితథా· తానావసథాన్గృహాన్నోపాసతేనసేవంతే· నగృహేషుమిథునతశ్చరంతీ త్యర్థః· అపితుపృథ్వ్యాంపుణ్యానితీర్థానిగంగాదీని· సదనానిక్షేత్రాణిచఉపాసతే· తీర్థాన్యపితీర్థీకర్తుంపుణ్యక్షేత్రాణ్య పినిరతిశయపుణ్యావహానికర్తుం· తాన్యుపాసతఇతిభావః· తత్రహేతుశ్శ్వేతాన్విశింషంతి· ఋషయఃద్రష్టారఃస్వాత్మపరమాత్మయా థాత్మ్యవిదఇత్యర్థః· అతఏవవిమదాఃదేహాత్మాభిమానస్వతంత్రాత్మాభిమానాదిరూపమదరహితాః· ఉతఅపిచ · భవతఃపదాంబుజం

హ్యదియుష్మాంతే- భవతః పదాంబుజేష్వర్పయిష్యాంత ఇత్యేవా- అతఏవాఘంఘిందంతీతి తథా- తాన్యంఘ్రిజలాని యుష్మాంతే - అనేన భగవద్భక్తానాంపాదస్పర్శోపి పావన ఇత్యభిప్రేతం - ఆత్మనీత్యనేన కృష్ణస్య చిదచిదాత్మకప్రపంచరూపకార్యస్య తచ్ఛరీరత్వం - అతఏవ పరమార్థత్వంచాభిప్రేతం- నహి మిథ్యాభూతంకించిత్ తస్య చిచ్ఛరీరభూతంగృష్టం॥ ౩౬॥ ....

నన్వామ్నాయస్య క్రియార్థత్వాదానర్థక్యమతదర్థానాం క్రియార్థేన సమామ్నాయ ఇతి తత్ర తత్ర జైమినినా వేదస్య క్రియాపరత్వాభిధానాదుపనిషదామపి తదేవయుక్తం-యథోక్తం-తంత్రవార్తికకృతా-ఏతేన క్రత్వర్థకర్తృప్రతిపాదనాత్ అనేన ఉపనిషదాం నైరాకాంక్ష్యం వ్యాఖ్యాతమితి చేన్న॥ శ్రు॥ ఏకమేవాద్వితీయం బ్రహ్మ- విజ్ఞానమానందం బ్రహ్మ- అచక్షురశ్రోత్రమిత్యేవం- తద్విపరీతాత్మప్రతిపాదనాత్- నహ్యద్వితీయపరమానందరూపస్య కర్మాంగత్వం యుజ్యతే- అననుమతంచైతద్వార్తికకృతః- కథం॥ శ్లో॥ సర్వత్రైవ హి విజ్ఞానం సంస్కారత్వేన గమ్యతే। పరాంగంచాత్మవిజ్ఞానాదన్యత్రేత్యవధార్యతామితి - తేనైవోక్తత్వాత్- ఏతదర్థమేవమననాయమనమః పశ్యటంతీత్యుక్తం-తత్ర తావదద్వైతస్య సత్యత్వే భేదవాక్యవంతి దేవతున సంభవతీతి ప్రశ్నోత్తరాభ్యాం మననేన తత్త్వావధారణప్రకారమాహ॥ సత ఇతి॥ ఇదం విశ్వం ధర్మి- సదితి సాధ్యధర్మః- సత ఉత్పన్నత్వాదితి హేతుః - యత్ యతః ఉత్పన్నం తత్తదాత్మకమేవదృష్టం- యథా కనకాదుత్పన్నం కుండలాది తదాత్మకం తద్వదితి- తత్ర యదిసదభేదస్సాధ్యతే తదా ఉపాదానత్వ నిర్దేశనైవభేదప్రతీతేః విరుద్ధో హేతురిత్యాహ- ననుతర్కహతమితి-ననునాభేదంసాధయామః- కింతు-తదుత్పన్నత్వేన కుండలాదివత్ భేదం ప్రతిషేధయామః- తతశ్చ అభేదఏవ స్యాదిత్యాశంక్య అనైకాంతికత్వేన దూషయతి- వ్యభిచరతి క్వచేతి- పితృపుత్రాదిషు ముద్గరఘటప్రధ్వంసాదిషు చ తథా అదర్శనాదితి భావః ననుతదుత్పన్నత్వం నామ తదుపాదానకత్వం- న తు తన్నిమిత్తత్వం- అతో నానైకాంతికత్వమిత్యాశంక్య దూషయతి- క్వచమృషేతి- గుణోపాదానస్యాపి ఫణినో న గుణత్వం- కింతు మిథ్యాత్వం - అన్యథా కుండలాదివద్బాధప్రసంగాత్ - అతః పునరప్యనైకాంతికత్వమేవేతి భావః - ననుతత్రన కేవలం గుణమాత్రం ఫణిన ఉపాదానం- కింతు-అవిద్యాయుక్తం - తథాభూతస్య వస్తుత్వాత్ యుక్తం ఫణినో మిథ్యాత్వమిత్యాశంక్య తత్తుల్యమత్రాపీతి దూషయతి - నతథోభయయుగితి - అయమర్థః - అత్రాప్యవిద్యాయుక్తస్యైవ సత ఉపాదానత్వం- ఏవంభూతస్య చ నవస్తుత్వం- అతస్సదుపాదానత్వమసిద్ధమితి న వస్తుత్వం ప్రపంచస్యేతి - ననుమాభూదవస్తథా

॥ ౩౭ ॥ సత ఇదముత్థితం సదితి చేన్ననుతర్కహతం వ్యభిచరతి క్వ చ క్వ చ మృషా న తథోభయ
యుక్ । వ్యవహృతయే వికల్ప ఇషితోంధపరంపరయా భ్రమయతి భారతీత ఉరువృత్తిభిరుక్థజడాన్ ॥

నేన హేతునా ప్రపంచస్య సత్త్వం హేత్వంతరేణ తు సాధయామః- తథాహి-సదిదం- అర్థక్రియాకారిత్వాత్- యత్ అర్థక్రియాకారితత్సత్- న యదేవం న తదేవం- యథాశుక్తిరజతమితి తత్రాహ- వ్యవహృతయే వికల్ప ఇషిత ఇతి- వ్యవహృతయే వ్యవహారాయ అర్థక్రియార్థం వికల్పః భ్రమః ఇషితః ఇష్ట ఏవ - కూటకార్షాపణాదినాపి క్వచిద్వ్యవహారదర్శనాత్ - నన్వేకత్ర సతః అన్యత్రారోపః భ్రమః ప్రసిద్ధః- అత్యంతాసత్త్వే కథం ప్రపంచభ్రమస్స్యాత్ - సత్త్వే వా నాద్వైతసిద్ధిః - ఉక్తంచ భట్టైః॥ శ్లో॥ అథ్యస్య శేఖపుష్పత్వమసత్త్వధమవస్తునః। ప్రజ్ఞాతగుణసత్తాకమధ్యారోప్యేత వా న వేతి-తత్రాహ- అంధపరంపరయేతి- అంధపరంపరయా యో వికల్ప ఇష్యస్వయః- అయంభావః- సంస్కారజన్యో భ్రమః- సంస్కారసిద్ధయే పూర్వప్రతీతిమాత్రమపేక్షతే - న వస్తుసత్యత్వం ప్రతీతాసత్యాం వస్తుసత్యత్వాభావేన భ్రమవ్యతిరేకాదర్శనాత్ - అతః అనాదిత్వాత్ పూర్వపూర్వభ్రమదృష్టస్యోత్తరోత్తరఆరోపో భవిష్యతీత్యంధపరంపరాన్యాయేన- తేన చ వ్యవహారః సేత్స్యతీత్య ప్రయోజకో హేతురితి- ననుః॥ శ్రు॥ అక్షయ్యగ్ంహ వై చాతుర్మాస్యయాజినస్సుకృతం భవతి- అపామ సోమమమృతా అభూమేత్యాదిభిః కర్మఫలస్య నిత్యత్వప్రతిపాదనాదసత్త్వం న ఘటతే- న హి నిత్యం వస్తు అసద్భవతి - తస్మాద్వేదప్రతిపాదితత్వాత్ ద్వైతం సదేవేత్యాశంక్యాహ- భ్రమయతీతి- హే భగవన్- తేతవ- భారతీ వేదవాక్- ఉరువృత్తిభిః గౌణలక్షణాదివృత్తిభిః ఉక్థజడాన్ కర్మశ్రద్ధాభరాక్రాంతమందమతీన్- భ్రమయతి మోహయతి - అయంభావః- న హి వేదః కర్మఫలస్య నిత్యత్వమభిప్రైతి-కింతు-లక్షణయా ప్రాశస్త్యమాత్రం- విధ్యేకవాక్యత్వాత్ - అన్యథా వాక్యభేదప్రసంగాత్॥ శ్రు॥ తద్యథేహ కర్మచితో లోకః క్షీయత ఏవమేవాముత్ర పుణ్యచితో లోకః క్షీయత ఇతి న్యాయోపబృంహిత శ్రుత్యంతరవిరోధాచ్చ- అతః కర్మజడానామిదం భ్రమమాత్రమితి- ఏతేనైవ॥ శ్రు॥ తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూత ఇత్యాదీనామప్యన్యపరత్వం దర్శితం భవతి॥ శ్లో॥ ఉద్భూతం భవతస్సతోపి భువనం సన్నైవ సర్పస్స్రజః కుర్వత్కార్యమపీహ కూటకనకం వేదోపి నైవం పరః। అద్వైతం తవ సత్పరం తు పరమానందం పదం తన్ముదా వందే సుందరమిందిరాపతిహరే మాముంచ మా మానతమ్॥ చం॥ ఇత్థం కార్యస్య సత్యత్వాభ్యుపగమమభిప్రేత్య అథ కార్యసత్తాప్రతిక్షేపేణ కార్యమిథ్యాత్వవాదం చోద్యమును ఖేన ప్రస్తుత్య ప్రతిక్షిపంతి॥ సత ఇతి॥ సత ఇత్యాదినా తర్కహతమిత్యంతేన కార్యమిథ్యాత్వవాదిమతానువాదః- వ్యభిచరతీత్యాదినా తత్ప్రతిక్షేప ఇతి విభాగః - తథాహి - సతః పరమార్థభూతాత్పరస్మాద్బ్రహ్మణస్సకాశాదుత్పన్నమిదం జగత్ సత్ పరమార్థభూతం సత్యమితి యావత్- న తు నైతద్యుక్తమిత్యర్థః- కుతః - యత స్తర్కహతమితి చేత్ - యద్యపియ

వ్యస్మాదుత్పన్నం తత్తదాత్మకమేవ యథామృద్ధిరణ్యాదేరుత్పన్నఘటమకుటాదికార్యం. తథాపి చేతనాత్పురుషాజ్జాతానాం కేశదంత నఖలోమ్నామచేతనత్వదర్శనాద్గోమయాజ్జాతానాం వృశ్చికానాం చేతనత్వదర్శనాచ్చ కార్యకారణయోస్సాలక్షణ్యావ్యాప్యభావాత్. పరమార్థస్వప్నాదపరమార్థగజతురగాదీనాం తథా పరమార్థశుక్తిశకలాదపరమార్థరజతస్య చోత్పత్తిదర్శనాత్. తదుత్పత్తి వైయర్థ్యాచ్చ కార్యం సదిత్యేతత్తర్కాహతం. అతః కార్యం మిథ్యైవేతి చేదిత్యర్థః. తర్కాశ్చాత్ర యుక్తిః. కా పునరత్ర యుక్తిరితి చేదుచ్యతే. మృద్ద్రవ్యస్యానువర్తమానత్వం తదతిరిక్తస్య వ్యావర్తమానత్వం రజ్జుసర్పాదిషు వ్యావర్తమానస్య అధిష్ఠానభూతస్య రజ్జ్వాదేస్సత్యతా వ్యావర్తమానస్య సర్పాదేరసత్యతా దృష్టా. తథానువర్తమానమధిష్ఠానభూతం మృద్ద్రవ్యమేవ సత్యం వ్యావర్తమానాస్తు ఘటశరావావయవాః అసత్యభూతాః. తథా నిర్విశేషసన్మాత్రాత్సర్వాధిష్ఠానభూతాద్బ్రహ్మణః అన్యః అహంకారాదివ్యవహారాలంబనః కృత్స్నః ప్రపంచః మిథ్యా. కారణభూతం సన్మాత్రం బ్రహ్మైవ సత్యం. కించ. సతః ఆత్మనః వినాశాయోగాదసతశ్శశవిషాణాదేరుపలబ్ధ్యభావాదుపలబ్ధివినాశయోగే కార్యం సదసద్భ్యామనిర్వచనీయమితి గమ్యతే. అనిర్వచనీయం శుక్తికారజతాదివన్మలషై వతస్య చానిర్వచనీయత్వం ప్రతీతిబాధాభ్యాం సిద్ధం. ప్రతీయతే హి ప్రపంచః ప్రత్యక్షేణ॥......................................

శ్రు॥ ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వం. తత్సత్యం. నేహ నానాస్తి కించన. మృత్యోస్స మృత్యుమాప్నోతి య ఇహ నానేవ పశ్యతి. యత్ర హి ద్వైతమివ భవతి తదితర ఇతరం పశ్యతి. యత్ర త్వస్య సర్వమాత్మైవాభూత్తత్కేన కం పశ్యేత్. ఇంద్రో మాయాభిః పురురూప ఈయత ఇత్యాదిభిర్వేదాంతైర్బాధ్యతే చేతి. ననుతర్కాహతమితి పాఠాంతరం. తదా. నను. సత ఉత్పన్నమిదం సదితి చేత్ తర్కాహతమిత్యన్వయః. ఇత్థమనూదితం కార్యమిథ్యాత్వపక్షం ప్రతిక్షిపంతి. వ్యభిచరతీత్యాదినా. కార్యం సదిత్యయమర్థః. క్వచ వ్యభిచరతి న్వచేతి కాకుః. నక్వచిత్వ్యభిచార ఇత్యర్థః. కేశపురుషాదిష్వపి అచేతనాంశ ఏవ కార్యకారణభావాదితి భావః. తథాపి స్వప్నార్థశుక్తికారజతాదావఖ్యాత్యైవ వ్యభిచార ఇత్యాహుః. క్వచ మృషేతి. క్వచ మృషా న క్వచిదపి కార్యం మృషేత్యర్థః. స్వప్నార్థానామపీశ్వరసృష్టత్వాన్న మృషాత్వం శుక్తౌ రజతసద్భావాదన్యథాఖ్యానాద్వా న మృషాత్వమిత్యభిప్రాయః. సత ఉత్పత్తివైయర్థ్యం పరిహరంతి. నతదోభయయుగితి. వ్యభిచరతీత్యనుషంగః. క్వచిదపి మృత్సువర్ణాదద్రవ్యే ఉభయావస్థానదర్శనాన్న వ్యభిచరతి. కార్యత్వకారణత్వరూపావస్థానేన మృత్సువర్ణాదికం దృశ్యతే. అతస్సతోఽవస్థాంతరప్రాప్తిస్సఫలేత్యర్థః. వికల్పః ఘటశరావాద్యవస్థాభేదః సవ్యవహృతయే ఘటేన జలమాహరేత్యాదివ్యాపార్వకవ్యవహారార్థం ఇషితః ఇష్టః. యద్వా. న స్వసచ్చేన్న ప్రతీయేత సచ్చేన్న బాధ్యేత ప్రతీయతే బాధ్యతే చ శుక్తికారజతవత్ప్రపంచరూపం కార్యం. అసతస్సదసద్భ్యామనిర్వచనీయం కార్యం మృషైవేత్యత ఆహుః. నతదోభయయుగితి. తథాభూతమనిర్వచనీయం ఉభయయుక్ సత్త్వవిలక్షణత్వాత్సత్త్వవిలక్షణరూపధర్మద్వయయోగి ద్రవ్యం నాస్త్యేవేత్యర్థః. నను శుక్త్యాదిషు రజతాదిప్రతీతేః ప్రతీతికాలే పితన్నాస్తీతి బాధనచాన్యస్యాన్యథాభానాయోగాచ్చ సదసదనిర్వచనీయమపూర్వమేవేదం రజతమిదం దోషవశాత్ప్రతీయత ఇతి కల్పనీయమితి చేన్న. తత్కల్పనాయామప్యన్యస్యాన్యథాభానస్య వర్జనీయత్వాదన్యథాభానాభ్యుపగమ ఏవ ఖ్యాతి ప్రవృత్తిబాధభ్రమత్వానామనుపపత్తేరత్యంతాపరదృష్టాకారణకవస్తుకల్పనాగౌరవాత్కల్ప్యమానం హీదమనిర్వచనీయం. నతదానీమనిర్వచనీయమితి ప్రతీయతే. అపితు. పరమార్థరజతమిత్యేవ. అనిర్వచనీయమేవ ప్రతీతం చేద్భ్రాంతిబాధయోః ప్రవృత్తేరప్యనుపపత్తిః. అతోఽన్యస్యాన్యథాభానవిరహే ప్రతీతిప్రవృత్తిబాధభ్రమత్వానామనుపపత్తేస్తస్యాపరిహార్యత్వాచ్ఛుక్త్యాదిరేవ రజతాద్యాకారేణ భాసత ఇతి భవతాభ్యుపగంతవ్యం. కించ. అవచనీయమపూర్వం రజతమత్ర జాతమితి వదతా తస్య జన్మకారణం వక్తవ్యం. న తావత్ప్రతీతిః. తస్యాస్తద్విషయత్వేన తదుత్పత్తేః ప్రాగాత్మలాభాయోగాన్నిర్విషయాజ్జాతా తదుత్పద్యత ఏవ విషయాకరోతీతి మహతామిదముపపాదనం. అథేంద్రియాదిగతో దోషః. నతస్య పురుషాశ్రయత్వేనార్థగతకార్యస్యోత్పాదకత్వాయోగాత్ నాపీంద్రియాణి. తేషాం జ్ఞానకారణత్వాత్ నాపి దుష్టానీంద్రియాణి. తేషామపి స్వకార్యభూతే జ్ఞాన ఏవ విశేషకరత్వాన్నాదిమిథ్యాజ్ఞానోపపాదనత్వమనవస్థాదిదోషనిరస్తం. కించాపూర్వమనిర్వచనీయమిదం వస్తుజాతం. రజతాదిబుద్ధిశబ్దాభ్యాం రజతాదిసాదృశ్యాదితి చేత్తర్హి తత్సదృశమిత్యేవ ప్రతీతిశబ్దౌ స్యాతాం. రజతత్వాదిజాతీయాయోగాదితి చేత్సాపి కిం పరమార్థభూతా. న తావత్పరమార్థభూతా. తస్యాశ్చపరమార్థాన్వయాయోగాత్ నాప్యపరమార్థభూతా. అపరమార్థాన్వయాయోగాత్..............................

అపరమార్థే పరమార్థబుద్ధిశబ్దయోర్నిర్వాహకత్వాయోగాచ్చ యత్పునరుక్తం రజ్జ్వాదివన్మృన్మాత్రస్య కారణస్యానువర్తమానత్వాత్పారమార్థ్యం సర్పాదీనామివ ఘటశరావాదికార్యాణాం మిథో వ్యావర్తమానత్వాదపారమార్థ్యం. ఏవం సన్మాత్రస్య బ్రహ్మణోఽనువర్తమానత్వాత్పారమార్థ్యం. అహంకారాదివ్యవహారాలంబనానాం సర్వపదార్థానాం మిథో వ్యావర్తమానాదత ఏవ బాధితత్వాదపరమార్థా ఇతి. తత్తుచ్ఛం. ద్వయోర్జ్ఞానయోర్విరోధే హి బాధ్యబాధకభావః. బాధితస్యైవ వ్యావృత్తిః. అత్ర ఘటాదిషు దేశకాలభేదేన విరోధ ఏవ నాస్తి. యస్మిన్ దేశే యస్మిన్ కాలే యస్య సద్భావః ప్రతిపన్నః. తస్మిన్ దేశే తస్మిన్ కాలే తస్యాభావః ప్రతిపన్నశ్చేద్విరోధాద్బలవతో బాధకత్వం బాధితస్య చ నివృత్తిః. దేశాంతరకాలాంతరసంబంధితయా అనుభూతస్య అన్యదేశకాలయోగాభావప్రతీతావవి

రోధ ఇతి కథమత్ర బాధ్యబాధకభావః- అన్యత్ర నివృత్తస్యాన్యత్ర నివృత్తిర్బాధకత్వముచ్యతే - రజ్జుసర్పాదిషు తు తద్దేశకాలసంబంధిత్వైనైవ అభావప్రతీతేర్విరోధ బాధకత్వం వ్యావృత్తిశ్చ - దేశకాలాంతరదృష్టస్య దేశకాలాంతరవ్యావర్తమానత్వం మిథ్యాత్వవ్యాప్తం న దృష్టమితి- న వ్యావర్తమానత్వమాత్రం పారమార్థ్యే హేతుః- యత్త్వనువర్తమానత్వాత్ పరమార్థ ఇతి తత్సిద్ధసాధనత్వేన సాధనవైఫల్యమితి- అసన్మాత్రమేవ వస్తు- సత ఉత్పత్తివైయర్థ్యం పరిహరంతి- వ్యవహృతయే వికల్పిత ఇతి- అస్య యథోక్త ఏవార్థః - అతః సతో వస్త్వంతరప్రాప్తిస్సఫలేత్యర్థః- నను తర్కాహతత్వాద్భావేఽపి నేహ నానేత్యాదిశ్రుతిరేవ కార్యమిథ్యాత్వం ప్రమాపయతీత్యాహుః- భ్రమయతీత్యాదినా - తద్వివక్షారహితా శ్రుతీ నేహ నానేత్యాదిశ్రుతీః ఉరువృత్తిభిః ఉక్థజడాః అంధపరంపరయా భ్రమయతీతి సంబంధః- ఉక్థజడాః కర్మజడాః అనాదిపాపవాసనాదూషితాశేషశేముషీకాస్తాః - అయంభావః- న కేవలం కార్యమిథ్యాత్వబోధనార్థికైవ నేహ నానేత్యాదిత్వద్భారత్యావృత్తిః- అపితు బ్రహ్మాత్మకస్వతంత్రవస్తునిషేధబోధనార్థికా బ్రహ్మస్వరూపే దేవమనుష్యాది భేదనిషేధాదిబోధనాద్యార్థికాశ్చ బహ్వ్యో వృత్తయస్సంతి- ఏవం తదర్థబుభుత్సవో వృద్ధజడాస్తద్విపరీతాశ్చ తత్ర యే కర్మజడాః తాః ప్రథమబుభుత్సుకుబుద్ధిపరికల్పిత కార్యమిథ్యాత్వకారణసత్యత్వపరత్వాదిరూపబహువృత్తిభిః ప్రథమప్రతిపత్త్ర కుబుద్ధ్యనువర్తినాం కర్మజడానాం అంధపరంపరయా కార్యమిథ్యాత్వభ్రమం జనయతి - ఔపనిషద పరమపురుష రమణీయతావిశేష గుణవిశిష్టానాం త్వం బ్రహ్మాత్మకస్వతంత్రవస్తునిషేధవిజయాం ప్రమితిం జనయతీతి కిమస్మాభిర్విధేయమితి || ౩౬|| ....

తదేవం ప్రపంచస్య సత్త్వే సాధకం నాస్తీత్యుక్తం ఇదానీమసత్త్వే సృష్టిప్రళయశ్రుతయః|| శ్రు||యతో వా ఇమాని భూతాని జాయంత ఇత్యాద్యాః- తన్మూలం చ అనుమానం ప్రమాణమిత్యాహ॥నేతి॥యద్యస్మాదిదం విశ్వం అగ్రే సృష్టేః పూర్వం నాస నాసీత్ || శ్రు||సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్- ఆత్మా వా ఇదమేక ఏవాగ్ర ఆసీత్- ఇత్యాదిశ్రుతేః- న చ నిధనాత్ ప్రళయాత్ అను అనంతరం భవిష్యత్ భవిష్యతి॥ శ్రు॥ నాసదాసీన్నో సదాసీత్తదానీమిత్యాదిశ్రుతేః- అతః కారణాత్ అంతరా మధ్యేఽపి ఏకరసే కేవలే త్వయి మృషా మిథ్యారూపమేవ విభాతీతి మితం నిశ్చితం- యత ఏవం వ్యాతః శ్రుత్యాద్రవిణజాతివికల్పపథైః ద్రవిణజాతీనాం ద్రవ్యమాత్రాణాం మృల్లోహకాష్ఠాయసరూపాణాం వికల్పాః భేదాః ఘటకుండలాదయః తేషాం పంథానః మార్గాః ప్రకారాః తైరుపమీయతే సదృశతయా నిరూప్యతే- యథా- తత్ర కార్యాకారాణాం నామధేయమాత్రతా కారణం మృదాద్యేవ తు సత్యం- తథా త్రాప్యాకాశాదీనాం నామమాత్రతా- బ్రహ్మైవ సత్యమితి నిరూప్యత ఇత్యర్థః- తథా చ॥శ్రు॥ యథా సోమ్యైకేన మృత్పిండేన విజ్ఞాతేన సర్వం మృణ్మయం విజ్ఞాతం స్యాత్ వాచారంభణం వికారో నామధే

౩౬ ॥ నయదిదమగ్ర ఆస న భవిష్యదతో నిధనాదనుమితమంతరా త్వయి విభాతి మృషైకరసే । అత ఉపమీయతే ద్రవిణజాతివికల్పపథైర్వితథమనోవిలాసమృతమిత్యవయంత్యబుధాః॥ ౩౭ ॥సయదజగ్యా

యం మృత్తికేత్యేవ సత్యం- యథా నాస్త్యైకేన లోహమణినా సర్వం లోహమయం విజ్ఞాతం స్యాత్-తథా ఏకేన నఖనికృంతనేన సర్వం కార్ష్ణాయసమిత్యాది- తస్మాదస్య సత్త్వే ప్రమాణాభావాత్-అసత్త్వే తు ప్రమాణస్య విద్యమానత్వాత్ వితథమనోవిలాసం బుద్ధం సత్యమితి యే అవయంతి జానంతి- తే అబుధాః అజ్ఞా ఇత్యర్థః- అత్రైవం ప్రయోగః- వివాదాధ్యాసితం న సత్ ఆద్యంతయోరవిద్యమానత్వాత్ వికారిత్వాత్ దృశ్యత్వాద్వా శుక్తిరజతాదివదిత్యన్వయే ఆత్మవచ్చేతి వ్యతిరేకే దృష్టాంతః ॥ శ్లో॥మకుటకుండలకంకణకింకిణీపరిణతం కనకం పరమార్థతః । మహదహంకృతిఖప్రముఖం తథా నరహరేర్న పృథక్పరమార్థతః ॥ చం ॥ నను ॥ శ్రు॥ యథా సోమ్యైకేన మృత్పిండేన సర్వం మృణ్మయం విజ్ఞాతం స్యాత్ వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యమిత్యాదిమృదాది దృష్టాంతేషు మృదాది కారణానామేవ మృత్తికేత్యేవ సత్యమిత్యాదిభిః సత్యత్వప్రతీతేర్వికారాణాం నామధేయానాం చ వాచారంభణమిత్యనేన వాచాలంబనం వ్యవహారమాత్రం-న తు పారమార్థ్యమితి మిథ్యాత్వప్రతిపాదనాచ్చ దార్ష్టాంతికే సన్మాత్రస్య బ్రహ్మణః పారమార్థ్యం కార్యమిథ్యాత్వమకామేనాపి స్వీకార్యమిత్యాశంకాయాం మృత్పిండ కార్యాదిదృష్టాంతానాం కార్యమిథ్యాత్వపరత్వవర్ణనమవిదుషామేవ రోచత ఇతి విదుషామిత్యాహుః॥ నయదిత॥ అత్ర వికల్పపథైరిత్యంతేన కార్యమిథ్యాత్వపరత్వవర్ణనానువాదః- వితథేత్యాదినా తత్ప్రతిషేధ ఇతి విభాగః తథాహి- యత్ యస్మాదిదం విశ్వం అగ్రే సృష్టేః పూర్వం నాస నాసీత్ ॥ శ్రు॥ సదేవ సోమ్యేదమగ్ర ఆసీత్- ఆత్మా వా ఇదమేక ఏవాగ్ర ఆసీదితి శ్రుతేరితి భావః- నిధనాత్ ప్రళయాత్ అను అనంతరం న భవిష్యత్ న భవిష్యతి ॥ శ్రు॥ నాసదాసీన్నో సదాసీత్తదానీమిత్యాది శ్రుతేరితి భావః - అతః కారణాదంతరా మధ్యేఽపి - ఏకరసే కేవలే త్వయి మృషా మిథ్యారూపమేవ ఇదం భాతీతి మితం నిశ్చితం - యత ఏవం అతః శ్రుత్యా ద్రవిణజాతివికల్పపథైః ద్రవిణజాతీనాం ద్రవ్యమాత్రాణాం మృల్లోహకాష్ఠాయసరూపాణాం వికల్పాః ఘటకుండలాదయః తేషాం పంథానః మార్గాః ప్రకారాః తైరుపమీయతే సదృశతయా నిరూప్యతే - యథా తత్ర కార్యాణాం నామధేయమాత్రతా కారణం మృదాద్యేవ సత్యం - తథా త్రాప్యాకాశాదీనాం నామధేయమాత్రతా బ్రహ్మైవ సత్యమితి నిరూప్యత ఇత్యర్థః - తథా చ॥శ్రు॥యథా సోమ్యైకేన మృత్పిండేన సర్వం మృణ్మయం విజ్ఞాతం స్యాత్ - వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం యథా సోమ్యైకేన లోహమణినా విజ్ఞాతేన సర్వం లోహమయం విజ్ఞాతం స్యాత్ - తథా- ఏకేన నఖనికృంతనేన సర్వం కార్ష్ణాయసమిత్యాది- అథైతద్దూషయంతి- విత

ఇతి- మచ్ఛ్రుతీనాం వితథమనోవిలసితమేతత్కార్యమిథ్యాత్వపరత్వవర్ణనమిత్యర్థః- ప్రతిపన్నోపాధౌ బాధాదర్శనాదితి భావః- తస్మాత్తదుపప్రత్యభిమతం కార్యమిథ్యాత్వంబుధం ప్రామాణికమితి అబాధాం యథా సోమ్యైకేన మృత్పిండేనేత్యాదిదృష్టాంతవాక్యార్థానభిజ్ఞాః అవయంతి జానంతి నతదర్థజ్ఞా ఇత్యర్థః- అయంభావః- అత్ర హిన కార్యమిథ్యాత్వం కారణసత్యత్వంచ ప్రతిపాద్యతే- కింతు- కార్యకారణయోరనన్యద్రవ్యత్వం- తథాహి॥ శ్రు॥ స్తబ్ధోస్యుత తమాదేశమప్రాక్ష్యో యేనాశ్రుతం శ్రుతం భవత్యమతం మతమవిజ్ఞాతం విజ్ఞాతం స్యాదితి- కృత్స్నస్య జగతో బ్రహ్మైక కారణత్వం కారణాత్కార్యస్యానన్యత్వం చ హృది నిధాయ కారణభూత బ్రహ్మజ్ఞానేన కార్యభూతస్య సర్వస్య విజ్ఞానే ప్రతిజ్ఞాతే సతి కృత్స్నస్య సూక్ష్మచిదచిద్విశిష్ట బ్రహ్మైక కారణతామజానతా శిష్యేణ కథం స భగవతస్స ఆదేశః అన్యస్య జ్ఞానేన అన్యస్య జ్ఞాతత్వాసంభవం చోదితో బ్రహ్మైక కారణముపదేక్ష్యన్ లౌకిక ప్రతీతి సిద్ధం కారణాత్కార్యస్యానన్యత్వం తావద్యథా సోమ్యైకేనేత్యాదినా దర్శయతి- యథైక మృత్పిండారబ్ధానాం ఘటశరావాదీనాం తస్మాదనతిరిక్త ద్రవ్యతయా తద్జ్ఞానేన జ్ఞాతత్వమిత్యర్థః- అత్ర కారణాదివాదేన కారణాత్కార్యస్య బుద్ధిశబ్దాంతరాదిభిః ద్రవ్యాంతరత్వమాశంక్య లోకప్రతీత్యైవ కారణాత్కార్యస్యానన్యత్వోపపాద్యతే- వాచేత్యాదినా- ఆరభ్యతే ఆలభ్యతే స్పృశ్యత ఇత్యారంభణం కృత్యల్యుటో బహుళమితి కర్మణిల్యుట్- వాచా వాక్పూర్వకేణ వ్యవహారేణ హేతునేత్యర్థః- హేతుత్వం చాత్ర ధ్యయనేన వసతీతివత్ ఘటేనోదకమాహరేత్యాది వాక్పూర్వకో హ్యుదకాహరణాదివ్యవహారః తస్య వ్యవహారస్య సిద్ధయే తేనైవ మృద్ద్రవ్యేణ పృథుబుధ్నోదరత్వాదిలక్షణో వికారః సంస్థానవిశేషః తత్ప్రయుక్తం చ ఘట ఇత్యాదినామధేయం స్పృశ్యతే- ఉదకాహరణాదివ్యవహారవిశేషసిద్ధ్యర్థం- మృద్ద్రవ్యమేవ సంస్థానాంతర నామధేయభాక్భవతి- అతో ఘటాద్యపి మృత్తికేత్యేవ సత్యం మృత్తికా ద్రవ్యమిత్యేవ సత్యం ప్రమాణేనోపలభ్యత ఇత్యర్థః- నతు ద్రవ్యాంతరత్వేన- అతస్తస్యైవ మృద్ద్రవ్యాదేర్ద్రవ్యస్య సంస్థానాంతర భాక్త్వమాత్రేణ బుద్ధిశబ్దాంతరాదయః ఉపపద్యంతే- యథైకస్య దేవదత్తస్య అవస్థాభేదైః బాలో యువా స్థవిర ఇతి శబ్దాంతరాదయః కార్యవిశేషాశ్చ దృశ్యంతే తద్వదితి ఏవం చైనమేవ చిదచిద్విశిష్టం బ్రహ్మ సృష్టేః ప్రాఙ్నిధనానంతరం చ నామరూప విభాగానర్హసూక్ష్మ చిదచిద్విశిష్టత్వేనావతిష్ఠతే అంతరా తు తద్విభాగార్హ స్థూలచిదచిదాత్మక ప్రపంచాకారేణావతిష్ఠ

త్వజామనుశయీత గుణాంశ్చ జుషన్ భజతి సరూపతాం తదనుమృత్యుమపేతభగః । త్వముత జహాసి
తామహిరివ త్వచమాత్తభగో మహసి మహీయసేష్టగుణితేపరిమేయభగః ॥ ౩౮ ॥ యదిన సముద్ధరంతి

తథేత్యవస్థాద్వయమనిత్యత్వేపి తదాశ్రయస్య ద్రవ్యస్య ఉభయావస్థాయోగినః పారమార్థ్యమేవేతి బుధా అవయంతీతి ॥ శ్రు ॥ నాసదాసీన్నో సదాసీదిత్యస్య స్థూలావస్థమచిద్ద్రవ్యం చిద్ద్రవ్యం చ ప్రళయదశాయాం నాసీత్ కింతు- తమః నిరతిశయ సూక్ష్మదశాపన్నమచిద్ద్రవ్యం తమసాదృశ్యేనాచిద్ద్రవ్యేణ గూఢం తిరోహితం ప్రకేతం సూక్ష్మావస్థం చిద్ద్రవ్యం చాసీదిత్యర్థః- ఉక్తజడా న బుధా ఇత్యనేన జీవానామజ్ఞత్వసంభావనా సూచితా ॥ ౩౭ ॥ నను యది ప్రపంచో నామ నాస్త్యేవ న చాసతా తేన చైతన్యస్య సంబంధగంధోపి- తర్హి కిమపరాద్ధం జీవేన- యతః అయం సంసరతి- కింవా బహుపుణ్యమీశ్వరస్య- యతో నిత్యముక్తః- కింవిషయం చ తదా కర్మకాండమిత్యపేక్షాయాం జీవేశ్వరవిశేషం ॥ శ్రు ॥ ద్వా సుపర్ణా సయుజా సఖాయా సమానం వృక్షం పరిషస్వజాతే- తయోరన్యః పిప్పలం స్వాద్వత్త్యనశ్నన్నన్యో అభిచాకశీతి- అజామేకాం లోహితశుక్లకృష్ణాం బహ్వీం ప్రజాం జనయంతీం సరూపామిత్యాద్యావదంతీత్యాహ ॥ స ఇతి ॥ స తు జీవః యత్ యస్మాదజయా మాయయా అజామవిద్యామనుశయీత ఆలింగేత- తతః గుణాంశ్చ దేహేంద్రియాదీన్ జుషన్ సేవమానః ఆత్మతయాభిమన్యన్- తదను తదనంతరం- సరూపతాం తద్ధర్మయోగం చ జుషన్- అపేతభగః పిహితానందాదిగుణస్సన్- మృత్యుం సంసారం- భజతి ప్రాప్నోతి- తద్విషయమేవ చ కర్మకాండమితి భావః- త్వముత త్వంతు- జహాసి తాం అజాం మాయాం - నను సామర్థ్యే వాస్తి- కథం తత్త్యాగస్తత్రాహ- అహిరివ త్వచమితి- అయంభావః- యథా భుజంగః స్వగతమపి కంచుకం గుణబుద్ధ్యా నాభిమన్యతే తథా త్వమజాం- న హి నిరంతరాహ్లాదిసంవిద్ఘామధేనుబృందపతేరజయా కృత్యమితి తాముపేక్షస ఇతి- కుత ఏతత్తదాహ- ఆత్తభగః నిత్యప్రాప్తైశ్వర్యః - మహసి పరమైశ్వర్యే అష్టగుణితే అణిమాద్యష్టవిభూతిమతి- మహీయసే పూజ్యసే- విరాజసే - కథంభూతః అపరిమేయభగః అపరిమితైశ్వర్యః- న హ్యన్యేషామివ దేశకాలాదిపరిచ్ఛిన్నం తవ అష్టగుణితమైశ్వర్యం- అపితు- పరిపూర్ణస్వరూపానుబంధిత్వాదపరిమితమిత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ నృత్యంతీం తవ వీక్షణాంగణగతా కాలస్వభావాదిభిః భావాన్ సత్త్వరజస్తమోగుణమయానున్మీలయంతీ బహూన్- మామాక్రమ్య పదా శిరస్యతిభరం సమ్మర్దయంత్యాతురం మాయా తే శరణంగతోస్మి నృహరే త్వామేవ తాం వారయ ॥ ౮౦ ॥ నను భగవత ఇవ తేషామపి నిత్యత్వే ఏకరసత్వే ప్రకృతిస్థిత్యాద్యవిశేషాపి కథం తేషాం తత్సంభావనాయా అస్యభావ ఇత్యాశంకాయాం ప్రకృతివశ్యత్వతదభావాభ్యామిత్యాహుః ॥ స యదజయేతి ॥ స జీవో యత్ యస్మాత్ అజయా త్వన్మాయయా నూహకః ఇతి శేషః- అజాం ప్రకృతిపరిణామాత్మికాం దేవమనుష్యాదిమూర్తిమనుశయీత ఆలింగతి బిభర్తీతి యావత్- తతో గుణాన్ శబ్దాదివిషయాన్ జుషన్ సేవమానః - సరూపతాం స్థూలత్వ కృశత్వాది దేహధర్మతాం భజతి దేహాత్మాభిమానీ భవతీత్యర్థః- తదను తదనంతరం- మృత్యుం మరణం భజతి ప్రాప్నోతి - ఇత్థం జన్మమరణాదిరూపసంసృతిభాక్త్వాత్

అసేతః భగః జ్ఞానైశ్వర్యాదిర్యస్యేతథాభూతో భవతి - త్వముతత్వంతు - అహిస్సర్పః త్వచం కంచుకమివ తామజాం జహాసి నియమేనత త్సకతంత్రతయాసంబంధరహితోసి - అహిదృష్టాంతస్త్యాగమాత్రాభిప్రాయకః - అతఏవాత్తః నిత్యంపరిగృహీతః భగఃయేన తథాభూ తః॥ శ్లో॥ ఐశ్వర్యస్యసమగ్రస్యవీర్యస్యయశసశ్శ్రియః। జ్ఞానవైరాగ్యయోశ్చైవషణ్ణాంభగ ఇతీరణేతిభగశబ్దార్థోవగంతవ్యః - అథా పికింజీవఇవ అహామపిపరిచ్ఛిన్నభగః నేత్యాహుః - అపరిమేయభగః అపరిచ్ఛిన్నైశ్వర్యాదిమాన్ అష్టగుణితే అపహతపాప్మత్వాదగుణాష్ట గుణాః అస్యనిత్యంసంజాతా ఇత్యష్టగుణితం తారకాదిత్వాదితచ్ - తస్మిన్ నిత్యావిభూతౌ అపహతపాప్మత్వాదిగుణాష్టకయుక్తైమహసి అపరిచ్ఛిన్నే స్వయంప్రకాశస్వరూపేవహీయసే మహసిస్థిత్వావభాజ్యస ఇత్యర్థః॥ ౩౯॥ ఏవంతావదుక్తసాధనకదంబేనయే భగవంతం భజంతితేమృత్యుంతరంతి ఇతరే సంసరంతీత్యుక్తం - ఇదానీంయేబహుస్సంగంపరిత్యజ్య భగవన్మార్గే ప్రవృత్తా అపికథంచిత్ అంతః వాంతాశనవత్ సకలకామాన్నముంచంతి తేభగవంతంనప్రాప్నువంతి - నచేహసుఖంలభంతే - కేవలంకుయోనీరేవ ప్రాప్నువంతీతి - తాన్ శోచంత్ ॥ శ్రు॥ కామాన్యః కామయతేమన్యమానస్సకామకర్మభిర్జాయతే తత్రతత్రేత్యాదిశ్రుత్యర్థమాహ ॥ య దీతి॥ హే భగవన్ - యెయతయః - హృదిస్థితాః కామజటాః కామస్యజటాః మూలాజ్ఞానవాసనాః - యదినసముద్ధరంతినోత్పాటయంతి - తేషామస తాంభవాన్ త్వం హృదిగతోపి దురధిగమః దుష్ప్రాపః - కథం - అస్మృతకంఠమణిః విస్మృతోయః కంఠమణిః తత్తుల్యః - సయథాకంఠేవర్త మానోప్యస్మృతశ్చేదప్రాప్తఇవ భవతి తద్వదితి - నకేవలమేతావత్ - అపితు అసుతృపయోగినామింద్రియతర్పణపరాణాంయోగచ్ఛద్మ నాం - ఉభయతోప్యసుఖం ఇహాముత్రచదుఃఖమేవ తదాహ - అనపగతాంతకాత్ అనివృత్తాన్మృత్యోర్లోకారాధనధనార్జనాదిక్లే శాత్ భోగవైభవప్రాకట్యభయాచ్చ ఇహతావద్దుఃఖం - భవతః ఈశ్వరాదపి దుఃఖం - కథంభూతాత్ అనధిరూఢపదాత్ అనధిరూఢంపదం స్వరూపంయస్యతస్మాత్ - త్వత్స్వరూపప్రాప్త్యభావాత్ అవిద్యావద్విషయత్వేనప్రాప్తనిజకర్మాతిక్రమనిబంధనత్వద్దండరూపనరక ప్రాప్తేః అముత్రాప్యసుఖమిత్యర్థః॥ శ్లో॥ దంభన్యాసమిషేణవంచితజనంభోగైకచింతాతురంసంముహ్యంతమహర్నిశంవిరచితో ద్యోగక్లైరాకులమ్। ఆజ్ఞాలంఘినమజ్ఞమజ్ఞజనతాసన్మాననాదున్మదం దీనానాథదయానిధానపరమానంద ప్రభోపాహిమామ్ ॥ ౪౦ ॥ ఇత్థ మపేతభగస్యపునస్త్వత్ప్రాప్తౌకిం నిదానమిత్యపేక్షాయాం అనన్యప్రయోజనం త్వదుపాసనమేవేత్యభిప్రేత్య తావద్భగవత్ప్రాప్త్యసత్యేపి

యతయో హృది కామజటా మరధిగమోసతాంహృదిగతోస్మృతకంఠమణిః। అసుతృపయోగినాముభయ

తోప్యసుఖం భగవన్ననపగతాంతకాదనధిరూఢపదాద్భవతః ॥ ౪౦ ॥ త్వదవగమీనవేత్తి భవదుత్థశుభా

శుభయోర్గుణవిగుణాన్వయాంస్తర్హి దేహభృతాంచగిరః। అనుయుగమన్వహంసగుణగీతపరం

కామహతానామనర్థమాహుః॥ యదీతి॥ యతయః మునయః మనః ప్రణిధానశీలా అపి - యదిహృదిస్థితాః కామజటాః కామానాంమూ లాని - వాసనా ఇతియావత్ - నసముద్ధరంతినోత్పాటయంతి - తర్హి - తేషామసతాం హృదిస్థితోపిత్వందురధిగమః దుర్జ్ఞేయః - అస్మృత కంఠమణిః స్థితోప్యస్మర్యమాణోమణిరివకంఠేవర్తమానోపి అస్మృతశ్చేదజ్ఞాతప్రాయ ఏవహిభవతి - కించ - హేభగవన్ - తేషామసుతృ పయోగినాం ప్రాణేంద్రియతర్పణపరాణాం యోగినాముభయతః ఇహపరలోకేచ అసుఖందుఃఖమేవ - తదేవాహుః - అనపగతాంత కాత్ అనివృత్తాన్మృత్యోః ఇహభోగప్రాప్త్యైపి మరణభయజందుఃఖమస్త్యేవేతిభావః - అనధిరూఢపదాద్భవతస్సకాశాత్ దుఃఖం - అనధి రూఢం అప్రాప్తంపదం త్వత్స్థానం యేనతస్మాత్ భావప్రధానోనిర్దేశః అప్రాప్తత్వత్పదత్వాత్ త్వత్పదాప్రాప్తేరితియావత్ - నిజధర్మా తిలంఘినాంశాస్తృత్వమరూపాత్త్వత్తోదుఃఖమిత్యర్థః॥ ౪౦॥ ....

ననుయతేర్నకిమపికృత్యమస్తి ప్రారబ్ధమపిసుఖోపభోగేనాపనీయతే - అతః కిమితివృథాశప్యతే ఉభయతోప్యసుఖమితి - శ్రూయతేచ ॥ శ్రు॥ ఏషనిత్యోమహిమాబ్రాహ్మణస్య - నకర్మణావర్ధతేనోకనీయానిత్యాది తత్రాహ ॥ త్వదవగమీతి ॥ హేసగుణషడ్గుణైశ్వర్య యుక్త - త్వదవగమీత్వజ్జ్ఞానవాన్ - భవదుత్థశుభాశుభయోః భవతః కర్మఫలదాతుః ఈశ్వరాదుత్థితయోరావిర్భూతయోశ్శుభాశు భయోః ప్రాచీనపుణ్యాపుణ్యకర్మణోః ఫలభూతాన్ గుణవిగుణాన్వయాన్ సుఖదుఃఖసంబంధాన్ - నవేత్తినానుసంధత్తే - తర్హితదా నీంచ - దేహభృతాం దేహాభిమానినాం - ప్రవృత్తినివృత్తికర్మకరీర్గిరః విధినిషేధలక్షణాః నవేత్తి విగతదేహాభిమానతయా కార్యాకార్యబో ధాభావాన్నియుజ్యత ఇత్యర్థః - యుక్తంచైతత్ - యతః కారణాత్ మనుజైరన్వహం శ్రవణభృతః అనుదినం శ్రవణేన చేతసిధృతః త్వంతే షామపవర్గగతిః అపవర్గరూపాగతిర్భవసి - కథం - శ్రవణభృతః - అనుయుగం ప్రతియుగం యాగీతపరంపరా ఉపదేశసంతతిః త యాసత్సంప్రదాయానుసారేణేత్యర్థః - ఏతదుక్తంభవతి - యేతావత్త్వజ్జ్ఞానినః నతేషాంకర్మాధికారశంకాపి - యేచ అనవరతంత్వ త్కథాశ్రవణాదినిష్ఠాః తేషామప్యాసన్నభవత్పదానాం నవిధినిషేధభావః - ఇతరేషాంతు యోగచ్ఛద్మనాం ఇంద్రియలాలసానాం ఉభయ తోప్యసుఖమితి॥ శ్లో॥ అవగమం తవమే దిశ మాధవస్ఫురతి యన్నసుఖాసుఖసంగమః। శ్రవణవర్ణనభావమథాపివా నహిభవామియథా విధికింకరః॥ ౪౧॥ అథానన్యప్రయోజనానాంభగవద్భక్తానాంతూభయతస్సుఖమేవేత్యాహుః॥ త్వదవగమీతి॥ త్వామవగచ్ఛతీతిత్వదవ గమీత్వద్యాథాత్మ్యజ్ఞానవాన్ ॥ శ్లో ॥ ఆర్తోజిజ్ఞాసురర్థార్థీజ్ఞానీ చేత్యుక్తేషుతురీయ ఇత్యర్థః - భవతీతిభవః సంసారః తస్మిన్నుత్థి

గుణరూపస్థితయోః ఫలజననాయ సముపస్థితగుణయోరిత్యర్థః- తయోః శుభాశుభయోః పుణ్యపాపాత్మకయోః కర్మణోః- గుణవిగుణత్వయోః ఫలభూతసుఖదుఃఖసంబంధాత్- తర్హి-తదానీంచ- దేహభృతాం గిరః స్తుతినిందావాక్యాన్యపి న వర్తినానుసంధత్తే- కుతః- యతస్త్వమపవర్గగతిః తస్య దేహాంతే అపవర్గసాధనభూతః- అనేన పరలోకే సుఖముక్తం- ఇహతు మనుజైస్తావకైః స్వహ అనుయుగం ప్రతియుగం అనువర్తిన్యా సగుణగీతపరంపరయా సగుణస్య అనంతకల్యాణగుణయుక్తస్య తవ గీతపరంపరయా కథామృతపరంపరయా- అన్వహం శ్రవణేన చేతసి ధృతః యతస్త్వత్కథామృతపానమత్తస్తతో న వేత్తీత్యర్థః ॥ ౪౧ ॥ త్వదవగమీ న వేత్తి సుఖదుఃఖే న చ విధినిషేధావిత్యుక్తం- తత్ర ననుకథమవగంతుం శక్యం దురవగమత్వస్యోక్తత్వాదిత్యేవమాశంక్య సత్యమేవేదం అనవగాహ్యమహిమ్నో వాఙ్మనసగోచరత్వాదవిషయత్వేనైవ జ్ఞానముక్తమితి దర్శయన్ ॥ శ్రు ॥ యదూర్ధ్వం గార్గి దివో యదవాక్పృథివ్యా యదంతరా ద్యావాపృథివీ ఇమే యద్భూతంభవచ్చ భవిష్యచ్చేత్యాది శ్రుతిప్రతిపాదితమపరిమితమహిమానమాహ ॥ ద్యుపతయ ఇతి ॥ హే భగవన్- తే అంతం ద్యుపతయః స్వర్గాదిలోకపతయః బ్రహ్మాదయోఽపి న యయుః న ప్రాపుః- తత్కుతః- యదంతవద్వస్తు తత్కిమపి త్వం న భవసి ఆస్తాం తావద్ద్యుపతయో న యయురితి- యద్యస్మాత్ త్వమపి ఆత్మనోఽంతం న యాసి- కుతస్తర్హి సర్వజ్ఞతా సర్వశక్తితా వా అత ఆహ- అనంతతయా అంతాభావేన- న హి శశవిషాణజ్ఞానం సార్వజ్ఞ్యం తత్ప్రాప్తిర్వా సర్వశక్తిర్వై భవం విహంతి- అనంతత్వమేవాహ- యదంతరేతి- యస్య తవ అంతరా మధ్యే- నను అహో- సావరణాః ఉత్తరోత్తరదశగుణసప్తావరణయుక్తాః- అండనిచయాః బ్రహ్మాండసమూహాః - వాంతి పరిభ్రమంతి- వయసా కాలచక్రేణ- ఖే రజాంసీవ- సహ ఏకదైవ- నతు పర్యాయేణ- హి యస్మాదేవం- అతః శ్రుతయస్త్వయి ఫలంతి తాత్పర్యవృత్త్యా పర్యవస్యంతి - నను సాక్షాద్వదంతి అయసేతా వానితి- సగుణస్య గుణానంత్యాత్- నిర్గుణస్య చాగోచరత్వాత్ - కథం తర్హి పదార్థే తాత్పర్యమితి- తత్ర విధిముఖవాక్యైః భవేదేవం నియమః- పదార్థస్యైవ వాక్యార్థత్వమితి.- నిషేధముఖేషు నాయం నియమ ఇత్యాహ - అతన్నిరసనేనేతి ॥ శ్రు ॥ అన్యదేవ తద్విదితాదథో అవిదితాత్- అన్యత్ర ధర్మాదన్యత్రాధర్మాదన్యత్రాస్మాత్కృతాకృతాత్- అస్థూలమనణ్వ్ ఇత్యాది ప్రకారేణ లక్షణయా చ తత్త్వమసీత్యాదయః పర్యవస్యంతీతి- న చ వాచ్యం నిషేధే శూన్యస్యైవ జ్ఞాప్యత ఇతి- యతః భవన్నిధనాః భవతి త్వయి నిధనం

పరయా శ్రవణభృతో యతస్త్వమపవర్గగతిర్మనుజైః ॥ ౪౧ ॥ ద్యుపతయ ఏవ తే న యయురంతమనం
తతయా త్వమపి యదంతరాండనిచయా ననుసావరణాః । ఖ ఇవ రజాంసి వాంతి వయసా సహ యచ్ఛ్రు
తయస్త్వయి హి ఫలంత్యతన్నిరసనేన భవన్నిధనాః ॥ ౪౨ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఇత్యేతద్బ్రహ్మణః పుత్రా
ఆశ్రుత్యాత్మానుశాసనమ్ । సనందనమథానర్చుః సిద్ధా జ్ఞాత్వాత్మనో గతిమ్ ॥ ౪౩ ॥ ఇత్యశేషస
మామ్నాయపురాణోపనిషద్రసః । సముద్ధృతః పూర్వజైస్తైర్వ్యోమయానైర్మహాత్మభిః ॥ ౪౪ ॥

సమాప్తిః యాసాం తాస్తథా- న హి నిరవధిర్నిషేధః సంభవతి - అతః అవధిభూతే త్వయి ఫలంతీత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ ద్యుపతయో విదురంతమనంతతేన చ భవాన్నగిరశ్శ్రుతిమౌళయః । త్వయి ఫలంతి తు తానతదిత్యతో జయ జయేతి భజే తవ తత్పదమ్ ॥ చం ॥ ఇత్థం యథామతి సంస్తుత్య అథ త్వన్మాహాత్మ్యస్యాపరిచ్ఛిన్నత్వాత్ సాకల్యేన స్తోతుం న శక్నుమ ఇతి నిగమయంతి ॥ ద్యుపతయ ఇతి ॥ ద్యుపతయః స్వర్గాదిలోకపతయః మహేంద్రబ్రహ్మాదయ ఏవ- తే అంతం స్వరూపస్వభావపారం- న యయుః న జానీయురిత్యర్థః - కింపునర్మనుజాదయ ఇతి భావః - కిం బహునా- త్వమపి న యాసి- కుతః- అనంతతయా స్వరూపస్వభావయోరపరిచ్ఛిన్నతయా- న చైతావతా తవ సర్వజ్ఞత్వభంగః- యథావస్థితవస్తువిషయకజ్ఞానస్యైవ సర్వజ్ఞత్వావహత్వాత్ - అపరిచ్ఛిన్నస్య పరిచ్ఛిన్నత్వజ్ఞానస్యాజ్ఞత్వావహత్వాచ్చేతి భావః - మహిమ్నః అపరిచ్ఛిన్నత్వమేవ ప్రకాశయంతి - యదంతర ఇత్యాదినా- యస్య తవాంతరా మధ్యే - ఏకైకస్మిన్ రోమకూపే- సావరణాః సప్తభిరావరణైస్సహితాః- అండానాం బ్రహ్మాండానాం నిచయాః సమూహాః- వాంతి సంచరంతి- యథా ఖే ఆకాశే రజాంసి వయసేతి జాత్యేకవచనం పక్షిభిస్సహ వాంతి తద్వత్ - యస్మాదేవం హీతి - తత్ శ్రుతయః పారోక్ష్యనిర్దేశః స్తుతిరప్యగతత్వాభిప్రాయకః త్వయి అతన్నిరసనేన తస్మాదపారమహిమ్నస్త్వత్తః అన్యత్ ప్రకృతిపురుషాదివస్తు- తన్నిరసనేన తత్సాజాత్యప్రతిషేధనతత్పూర్వకమిత్యర్థః - భవన్నిధనాః భవతి నిధనం నిష్ఠా పర్యవసానమిత్యావత్ - తద్యాసాం తాః- శబ్దవృత్త్యా తాత్పర్యవృత్త్యా చ ప్రకృతిపురుషసాజాత్యనిరసనేన తద్విలక్షణం త్వాం బోధయంతీత్యర్థః- ఫలంతి సఫలా భవంతి- చేతనాచేతనసాజాత్యనిరసనేన తద్వైలక్షణ్యమాత్రం బోధయంతి- న తు సాకల్యేన త్వత్స్వరూపస్వభావాదికం బోధయితుం శక్నువంతీతి భావః ॥ ౪౨ ॥ చం ॥ ఇత్థం శ్రుతిగీతసంవాదేన సనందనోక్తముత్తరమవధార్య తం బహుమేనిరే ఇత్యాహ భగవాన్నారాయణః ॥ ఇత్యేవమితి ॥ ఇతి శ్రుత్యుక్తప్రకారేణ- ఏవం సనందనోక్తమాత్మానుశాసనం ఆత్మా అనుశిష్యతే యేన తదాత్మానుశాసనం- ఉత్తరమాశ్రుత్య- బ్రహ్మణశ్చతుర్ముఖస్య పుత్రాః మరీచ్యాదయః సిద్ధాః ఆత్మనః పరమాత్మనో గతిం ప్రకారం యాథాత్మ్యం- జ్ఞాత్వా నిశ్చిత్య- అథ సనందనమానర్చుః ॥ ౪౩ ॥ ఇతీతి ॥ శ్లో ॥ ఇత్యశేషసమామ్నాయపురాణోపనిషద్రస ఇతి సర్వశ్రుతిపురాణరహస్యతాత్పర్యమిత్యర్థః ॥ చం ॥ సర్వశ్రుతిపురాణోపనిషత్తాత్పర్యమేవం సముద్ధృతమితి ప్రకృతవేదస్తుతిప్రశంసా ॥ ౪౪ ॥

త్వమితి॥ బ్రహ్మదాయాదేతి-బ్రహ్మైవదాయమివఅప్రయత్నప్రాప్యంఅత్తిసేవతఇతితథా-బ్రహ్మపుత్రేతివా॥ చం॥ హేబ్రహ్మదాయాదబ్రహ్మపుత్ర-దాయభోక్తృత్వాత్పుత్రస్యతస్మిన్దాయాదశబ్దఃఉపచర్యతే-ఏతదాత్మానుశాసనం-నృణాంయేకామాస్తేషాంధర్జనందాహకం-శ్రుతిస్తవనం-ధారయన్కామంయథేష్టంగాంభూమింతదుపలక్షితాన్లోకాన్చరవర్యట॥ ౪౫॥ ఏవమితి॥ పూర్ణఃకృతకృత్యః-శ్రుతధరఃశ్రుతమర్థంమనసిధారయన్-వీరవ్రతఃనైష్ఠికః॥ చం॥ కథమేతత్త్వయావిదితమిత్యపేక్షాయాంతద్వక్తుంప్రస్తౌతి మునిశ్చతుర్భిః॥ ఏవమితి॥ గురుణా బదర్యాశ్రమవాసినానారాయణేన - ఆదిష్టముపదిష్టం-శ్రద్ధయాగృహీత్వాతస్మిన్నవహితమనాః-పూర్ణః-నివృత్తసంశయత్వాత్పూర్ణమనాః-శ్రుతంయథాశ్రుతంధరతీతితథాభూతః-వీరాణాంజితేంద్రియాణాంవ్రతంయస్యసః-నైష్ఠికోనారదః-హేరాజన్-గురుంనారాయణంప్రాహ॥ ౪౬॥ నమఇతి॥ నమఇతి కృష్ణావతారగతయానారాయణంనమస్యతి-ఉక్తంహి॥ శ్లో॥ ఏతేచాంశకలాఃపుంసఃకృష్ణస్తుభగవాన్స్వయమితి॥ చం॥ ఉక్తిమేవాహ॥ నమఇతి॥ కృష్ణాయసర్వలోకసుఖకరాయ-తదుపయుక్తాఅమలాఅకర్మవశ్యామూర్తిర్యస్యతస్మైతుభ్యం-కేన కారణేన కృష్ణఇత్యతస్తంవిశినష్టి-యఇతి-యోభగవాన్సర్వభూతానామభవాయాపవర్గాయ-ఉశతీఃకమనీయాఃనిర్మలాఇతియావత్-కలాఃవిద్యాః-ధత్తేఅపేక్షితవిద్యోపదేశేనసుఖకరణమితిభావః॥ ౪౭॥ ఇతీతి॥ సాక్షాత్పితురితి-యోనివ్యవధానంవినాజనకస్యఅగ్నిమథనావసరేకథంచిదరణౌరేతఃఅధఃపతితంమమంథవ్యాసః-తదైవతతఉత్పన్నఃశుకఇతివదంతి॥ చం॥ ఇతీత్థమాద్యమృషింనారాయణం-అమలమంతఃకరణంయేషాంతాన్ తస్యశిష్యాంశ్చామంత్ర్యప్రణిపత్యపూర్వకమాపృష్ట్వా-సాక్షాత్స్వయంద్వైపాయనస్యాశ్రమమగాజ్జగామ॥ ౪౮॥ చం॥ సభాజితఇతి॥ తతోభగవతాద్వైపాయనేనసభాజితఃపూజితః-కృతఃఆసనస్యపరిగ్రహోయేనసఃతస్మైద్వైపాయనాయ-నారాయణస్యముఖాచ్చ్యుతంనిర్గతం

త్వంచైతద్బ్రహ్మదాయాదశ్రద్ధయాత్మానుశాసనమ్। ధారయంశ్చరగాంకామంకామానాంనిధ
నంనృణామ్ ।౪౫। శ్రీశుకః॥ ఏవంస్వగురుణాదిష్టంగృహీత్వాశ్రద్ధయాత్మవాన్। పూర్ణఃశ్రుత
ధరోరాజన్నాహవీరవ్రతోగురుమ్॥ ౪౬। శ్రీనారదః॥ నమస్తస్మైభగవతేకృష్ణాయామలకీర్తయే।
యోధత్తేసర్వభూతానామభవాయోశతీఃకలాః ।౪౭॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యాద్యమృషిమానమ్యతచ్ఛి
ష్యాంశ్చమహాత్మనః। తతోగాదాశ్రమంసాక్షాత్పితుర్ద్వైపాయనస్యమే ।౪౮॥ సభాజితోభగవ
తాకృతాసనపరిగ్రహః। తస్మైతద్వర్ణయామాసనారాయణముఖాచ్ఛ్రుతమ్ ।౪౯॥ తథైతద్వర్ణి
తంరాజన్యన్నఃప్రశ్నఃకృతస్త్వయా। యథాబ్రహ్మణ్యనిర్దేశ్యేనిర్గుణేపిమనశ్చరేత్ ।౫౦।
యోస్యోత్ప్రేక్షకఆదిమధ్యనిధనేయోవ్యక్తజీవేశ్వరోయస్సృష్ట్వేదమనుప్రవిశ్యఋషిణాచక్రేపు

శ్రుతిస్మృత్యాత్మకంవచోవర్ణయామాసఉపదిదేశేత్యర్థః-సతుమహ్యముపదిష్టవాన్తత్తుప్రసిద్ధత్వాన్నోక్తం॥ ౪౯॥ చం॥ ఏవంత్వత్ప్రశ్నస్యోత్తరమాగతమిత్యాహ॥ తదేతదితి॥ హేరాజన్-నఃఅస్మాన్ప్రతియఃప్రశ్నస్త్వయాకృతః-తత్ప్రశ్నే ఏతచ్ఛ్రుతవచఃవర్ణితం ఉత్తరత్వేనకథితమిత్యర్థః-యేనోపవర్ణితేన అనిర్దేశ్యే నిర్గుణేపిబ్రహ్మణిశ్రుతయశ్చరేయురితి మనశ్చరేత్ప్రసరేత్-నిస్సంశయంమనోభవేదిత్యర్థః॥ ౫౦॥ ....

సమస్తవేదస్తుత్యర్థంసంగృహ్యఅనుస్మారయతి॥ యఇతి॥ యఃఅస్యవిశ్వస్యఉత్ప్రేక్షకః-ఇత్యేవమనుశాయినాంసమస్తపురుషార్థసిద్ధయేసృష్టిస్థితిలయాఃప్రాపణీయాఇత్యాలోచకఇత్యర్థః-అనేననిమిత్తత్వముక్తం-ఏవమాలోచ్యఅస్య ఆదిమధ్యనిధనే ఆదిర్జన్మ-మధ్యంపాలనం-నిధనంఅంతః-ఏషుకర్మసు-యోవర్తతే-అనేనోపాదానత్వముక్తం-ననుప్రకృతిపురుషయోరుపాదాననిమిత్తత్వప్రసిద్ధే-సత్యంతయోరపి-తతఏవోద్భూతత్వాన్మూలకారణంసఏవేత్యాహ-యోవ్యక్తజీవేశ్వరఇతి-ప్రవేశనియమనేదర్శయతి-యఇతి పూర్వోక్తప్రకారేణఇదంసృష్ట్వా-యదర్థమేతత్సృష్టంతేనఋషిణాసృష్టికార్యే అహమితిదర్శనా దృషిర్జీవఃతేనసహానుప్రవిష్టఃపురఃశరీరాణితస్యభోగాయతనానిచక్రే-తాఃపురఃశాస్తితస్యభోగంచదత్త్వాపరిపాలయతి-ఉపాసకస్యచకైవల్యరూపోభవతీత్యాహ-యంసంపద్యేతి-యంసంపద్యప్రాప్య-అనుశయీఅన్వనుశయండవత్ప్రణాస్త్యైశ్వర్యమూలేశేత ఇతితథాసఃజీవః-అజాంకార్యకారణాత్మికాంఅవిద్యాం జహాతీత్యజతి-ననుబ్రహ్మసంపన్నస్యాపిజీవస్యతత్సంబంధోదృశ్యతే అతఆహ-సుప్తఃకులాయంయథేతి-అయంభావః యథాసుప్తంశరీరవంతమన్యేపశ్యంతిసతునాత్మానంతథాపశ్యతి-ఏవంజీవన్ముక్తమపిఅన్యేదేహవంతంపశ్యంతి-సతునకించిత్పశ్యతీతి-తంహాంఅజస్రంఅనవరతంధ్యాయేత్-కిమిత్యతఆహ-అభయంనభయంయస్మాత్భయనివర్తకమిత్యర్థః-కుతఇతత్ కైవల్యనిరస్తయోనింకైవల్యేనఅప్రచ్యుతస్వరూపావస్థానేననిరస్తాతిరస్కృతాయోనిఃమూలకారణంమాయాయేనతం-హరింధ్యాయేదిత్యన్వయః॥ శ్లో॥

సర్వశ్రుతిశిరోరత్నవిరాజితపదాంబుజమ్। భోగయోగప్రదంవందేమాధవంకర్మినమ్రయోః॥ ఈక్షంతామిచ్ఛయాసంతఃక్షమంతాంమమసాహసమ్। మయాహిస్వీయబోధాయకృతమేతన్నసర్వతః॥ చం॥ అశేషసమామ్నాయపురాణోపనిషద్రస ఇత్యుక్తం - కోసౌసమామ్నాయాదీనాంరసః- యఃశ్రుతిగీత్యాసముద్ధృతఇత్యపేక్షాయాం॥ శ్లో॥ ఆలోడ్యసర్వశాస్త్రాణివిచార్యచపునఃపునః। ఇదమేకంసునిష్పన్నంధ్యేయోనారాయణస్సదేత్యుక్తగీత్యాజగదుదయవిభవలయలీలఃసర్వాంతరాత్మా బంధమోక్షదోభగవానుపాస్య ఇత్యేషఏవేతివక్తుం ద్రష్టృతాన్వధ్యుపయుక్తైగుణైర్భగవంతంవిశింషన్తద్ధ్యానంవిధత్తే॥ యోస్యేతి॥ అస్యజగతః ఆదిమధ్యనిధనేసృష్టిస్థితిలయేనిమిత్తే ఉత్ప్రేక్షకః॥ శ్రు॥ తదైక్షతబహుస్యామిత్యుక్తవిధేక్షితా- యచ్ఛబ్దానాంతుకైవల్యనిరస్తయోనిమిత్యనేనసంబంధః- యశ్చఅవ్యక్తజీవయోఃప్రకృతిపురుషయోఃకారణావస్థయోరీశ్వరః అంతఃప్రవిశ్యనియంతా- అనేనకారణావస్థాయాంసూక్ష్మచిదచిద్వైశిష్ట్యంతస్యోపాదానత్వంతదుపయుక్తంసర్వశక్తిత్వంఘటితం - ఉత్ప్రేక్షక ఇత్యనేననిమిత్తత్వంతదుపయుక్తంసార్వజ్ఞంచ - యచ్చేదంమహదాదిపృథివ్యంతసమష్టితత్త్వజాతంసృష్ట్వా ఋషీణాంచతుర్ముఖాన్యజీవేనానుప్రవిశ్యజీవద్వారానుప్రవిశ్యేత్యర్థః- పురఃశరీరాణిచక్రేనిర్మమే- తతస్తాఃపురఃశాస్తినియమయతి- పూర్శబ్దోత్రసజీవదేవాదిశరీరపరః- ఋషీణాంచక్రేపురస్సంహితాఇతిపాఠాంతరం- తదాపురఃప్రథమంఋషీణాంచతుర్ముఖసంహితాఃవేదసంహితాశ్చక్రేప్రావర్తయదిత్యర్థః- అనేనహితకృత్త్వముక్తం- శాస్త్రప్రవర్తనంహితార్థం- అనుశయోభుక్తావశిష్టంకర్మసోస్యాస్తీత్యనుశయీకర్మవశ్యోజీవః- యంసంపద్యఅజాంజహాతిప్రకృతింజహాతి- ఆవిర్భూతగుణాష్టకోభవతిముక్తోభవతీతియావత్- తథాచశ్రూయతే॥ శ్రు॥ పరంజ్యోతిరుపసంపద్యస్వేనరూపేణాభినిష్పద్యతఇతి- తత్రదృష్టాంతః- సుప్తఃకులాయంయథేతి- యథాశకునిర్నీడేకంచిత్కాలంసుప్తఃతత్త్యాగేనోడ్డీయతేతద్వదజాయాంస్థితః అనుశయీజీవఃయం

రశ్మాస్తితాః। యంసంపద్యజహాత్యజామనుశయీసుప్తఃకులాయంయథా తంకైవల్యనిరస్తయోనిమభయంధ్యాయేదజస్రంహరిమ్ ॥ ౫౧ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే- సప్తాశీతితమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

రాజా ॥ దేవాసురమనుష్యేషుయేభజంత్యశివంశివమ్। ప్రాయస్తేధనినోభ్రహ్మన్నతులక్ష్మ్యాః పతిం హరిమ్॥ ౧॥ఏతద్వేదితుమిచ్ఛామస్సందేహోత్రమహాన్హి నః।విరుద్ధశీలయోఃప్రభ్వోర్విరుద్ధాభజతాంగతిః॥ ౨॥ శ్రీశుకః ॥ శివశ్శక్తియుతశ్శశ్వత్త్రిలింగోగుణసంవృతః। వైకారికస్తైజసశ్చతామసశ్చేత్యహంత్రిధా ।౩॥ తతోవికారాఅభవన్ షోడశామీషుకంచన। ఉపధావన్విభూతీనాం సర్వాసామశ్నుతేగతిమ్॥ ౪ ॥ హరిర్హినిర్గుణస్సాక్షాత్పురుషఃప్రకృతేఃపరః। ససర్వదృగుపద్రష్టాతంభజన్నిర్గుణోభవేత్। ౫॥ నివృత్తేష్వశ్వమేధేషు రాజాయుష్మత్పితామహః। శృణ్వన్భాగవ

సంపద్యతాంజహాతీత్యర్థః - కైవల్యనిరస్తయోనింసంసారిణాంమోక్షప్రదానేననిరస్తాయోనిఃప్రభవదుఃఖంయేనతం - నవిద్యతేభయంయస్మాత్తం- హరింఆశ్రితార్తిహరంఅజస్రంనిత్యం- ధ్యాయేత్॥౫౧॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం- సప్తాశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ శ్లో॥ అష్టాశీతితమే విష్ణుభక్తఃకైవల్యమశ్నుతే। తతోవాగ్దేవభక్తస్తువిభూతిమితివర్ణ్యతే॥ హరిర్భజతాంముక్తిదఇత్యుక్తం అభయంధ్యాయేదజస్రంహరిమితి- తత్రశంకతే॥ దేవాసురేతి॥ అశివంఅవధీరితభోగంత్యక్తవిషయం- ధనినఃభోగినః - లక్ష్మ్యాఃపతింసర్వభోగయుక్తం॥ ౧॥ ౨॥ శివఇతి॥ అన్యోన్యోపమర్దనతమసస్త్రివిధాత్త్రిలింగః - త్రిలింగత్వమేవాహ - వైకారికఇతి- అహంఅహంకారః॥ ౩॥ తతఇతి॥ వికారాఃమనఇంద్రియభూతరూపాఃషోడశేతిఇంద్రియదేవానామభేదవివక్షయాకంచనేతి- యత్కించిద్వికారోపాధికంభజన్- ఉపాధ్యనురూపాణాంవిభూతీనాంగతింస్వరూపంప్రాప్నోతి॥ ౪॥ హరిరితి॥ ఉపద్రష్టాసాక్షీసన్- యతఃసర్వదృక్సర్వంపశ్యతి- అతఃప్రకృతేఃపరఇతి- అత్రేదంతత్త్వం॥ శ్లో॥ వస్తునోగుణసంబంధరూపద్వయమిహేష్యతే।తద్ధర్మయోగాయోగాఖ్యంబింబవత్ప్రతిబింబవత్॥ గుణాస్సత్త్వాదయశ్శాంతఘోరమూఢాస్స్వభావతః।బ్రహ్మవిష్ణుశివానాంచ గుణయంతృస్వరూపిణామ్ ॥ నాతిభేదోభవేద్భేదోగుణధర్మైరిహాంశతః। సత్త్వస్యశాంత్యానోజాతువిష్ణోర్విక్షేపమూఢతే॥ రజస్తమోగుణాభ్యాంతుభవేతాంబ్రహ్మరుద్రయోః। గుణోపమర్దనాద్భూయస్తదంశానాంచభిన్నతా॥ అతస్సమగ్రసత్త్వస్యవిష్ణోర్మోక్షకరీతనుః।అంశతోభూతిహేతుశ్చతథానందమయీస్వతః॥ అంశతస్తారతమ్యేనబ్రహ్మరుద్రాదిసేవినామ్। విభూతయోభవంత్యేవశనైర్మోక్షోప్యనంశతః ॥ఇదమేవాభిప్రేత్యతత్రతత్రోచ్యతే- శ్రేయాంసితత్రఖలుసత్త్వతనోర్నృణాంస్యురితి- తథా- సత్త్వంయస్యప్రియామూర్తిరితి - తథా సత్త్వంతత్త్వజ్ఞానసాధనమితి- తథా- త్రయాణామేకభావానాంయోనపశ్యతివైభిదామితి- తథా॥శ్లో॥ నతేమయ్యచ్యుతేజేచభిదామణ్వపిచక్షతే॥ల్లా

ది-ఏవంచసతినకించిదసమంజసంతత్తద్భక్తానాంతుకలహోమోహమాత్రమితి॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ యస్యేతి॥ యస్యాహమనుగృహ్ణామీతి-అయమర్థః- యోవిషయాన్పరిజిహీర్షురపికథంచిద్విద్యమానేషుసజ్జతేక్లిశ్యతిచతస్యవిషయాపహార ఏవానుగ్రహఇతి- యథాశ్రుతస్వైధ్రువాదీనామైశ్వర్యవిరోధాత్ - అథవాప్రథమంవిభూతింకామనానురూపాందత్వాశనైఃవిషయోపభోగావసానేతస్యనిర్వేదముత్పాద్యహరిష్యామి- పరమానుగ్రహంకర్తుమితి - తదుక్తంభగవతైవ॥ శ్లో॥నమయ్యావేశితధియాంకామఃకామాయకల్పతఇతి - దుఃఖదుఃఖితమితి- దుఃఖాదనుపునర్దుఃఖితమివప్రతీయమానమిత్యర్థః॥ ౮॥ సఇతి॥ సఃపునర్బంధూనామనుగ్రహేణధనేహయాప్రవృత్తోపిమదనుగ్రహేణయదానిష్ఫలోద్యమోనిర్విణ్ణస్స్యాత్ - తదామదనుగ్రహమితి - మమాసాధారణమనుగ్రహం॥ ౯॥ తమేవాహ॥ తద్బ్రహ్మేతి॥ జనఃపశ్చాదపిమోక్షమరోచయన్ఆత్యాసక్తఃఅన్యాన్భజతఇత్యర్థః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ విరోధమేవేతిహాసేనస్పష్టయితుమాహ॥

తాన్ధర్మానపృచ్ఛదిదమచ్యుతమ్॥ ౬॥ సఆహభగవాంస్తస్మైప్రీతశ్శుశ్రూషవేవిభుః। నృణాంనిశ్శ్రేయసార్థాయయోవతీర్ణోయదోఃకులే ॥ ౭ ॥ శ్రీభగవాన్॥ యస్యాహమనుగృహ్ణామిహరిష్యేతద్ధనంశనైః। తతోధనంసంత్యజంత్యస్యస్వజనాదుఃఖదుఃఖితమ్ ॥ ౮॥ సయదావితథోద్యోగోనిర్విణ్ణస్స్యాద్ధనేహయా। మత్పరైఃకృతమైత్రస్యకరిష్యేమదనుగ్రహమ్ ॥ ౯ ॥ తద్బ్రహ్మపరమంసూక్ష్మంచిన్మాత్రంసదనంతరమ్। తతోమాంసుదురారాధ్యంహిత్వాన్యాన్భజతేజనః ॥ ౧౦ ॥ తతస్తఆశుతోషేభ్యోలబ్ధరాజ్యశ్రియోద్ధతాః। మత్తాఃప్రమత్తావరదాన్విస్మరంత్యవజానతే ॥ ౧౧ ॥ శ్రీశుకః॥ శాపప్రసాదయోరీశాబ్రహ్మవిష్ణుశివాదయః। సద్యశ్శాపప్రసాదోంగశివోబ్రహ్మానచాచ్యుతః ॥౧౨॥ అత్రచోదాహరంతీమమితిహాసంపురాతనమ్। వృకాసురాయగిరిశోవరందత్త్వాపసంకటమ్ ॥౧౩॥ వృకోనామాసురఃపుత్రశ్శకునేఃపథినారదమ్। దృష్ట్వాశుతోషంపప్రచ్ఛదేవేషుత్రిషుదుర్మతిః ॥ ౧౪ ॥ సఆహగిరిశందేవముపధావాశుసిద్ధ్యసి। సోల్పాభ్యాంగుణదోషాభ్యామాశుతుష్యతికుప్యతి॥౧౫॥ దశాస్యబాణయోస్తుష్టస్స్తువతోర్వందినోరివ। ఐశ్వర్యమతులందత్త్వాతతఆపసుసంకటమ్॥ ౧౬॥ ఇత్యాదిష్టస్తమసురఉపాధావత్స్వగాత్రతః। కేదారఆత్మక్రవ్యేణజుహ్వానోగ్నిముఖంభవమ్॥౧౭॥ దేవోపలబ్ధిమప్రాప్యనిర్వేదాత్సప్తమేహని। శిరోవృశ్చత్సుధితినాతత్తీర్థక్లిన్నమూర్ధజమ్॥౧౮॥ తదామహాకారుణికస్సధూర్జటిర్యథావయమగ్నిరివోత్థితోనలాత్। నిగృహ్యదోర్భ్యాంభుజయోర్న్యవారయత్తత్స్పర్శనాదుపయఉపస్కృతాకృతిః॥౧౯॥ తమాహచాంగాలమలంవృణీష్వమేయథాభికామంవితరామితేవరమ్। ప్రీయేయతోయేననృణాంప్రపద్యతామహోత్వయాత్మాభృశమర్ద్యతేవృథా॥ ౨౦॥ శ్రీశుకః॥ దేవాత్సవవ్రేపాపీయాన్వరంభూతభయావహమ్। యస్యయస్యకరంశీర్ష్ణిధాస్యేసమ్రియతామితి ॥ ౨౧ ॥ తచ్ఛ్రుత్వాభగవాన్రుద్రోదుర్మనాఇవభారత। ఓమితిప్రహసంస్తస్మైదదేహేరమృతంయథా ॥ ౨౨ ॥ సతద్వరపరీక్షార్థంశంభోర్మూర్ధ్నికిలాసురః। స్వహస్తంధాతుమారేభేసోబిభ్యత్స్వకృతాచ్ఛివః ॥ ౨౩ ॥ తేనోపసృష్టస్సంత్రస్తఃపరాధావత్సవేపథుః। యావదంతందివోభూమేఃకాష్ఠానాముదగాదుదక్ ॥ ౨౪ ॥ అజానంతఃప్రతివిధింతూష్ణీమాసన్సురేశ్వరాః। తతోవైకుంఠమగమద్భాస్వరంతమసఃపరమ్ ॥౨౫॥ యత్రనారాయణస్సాక్షాన్న్యాసినాంపరమాగతిః।

శాపప్రసాదయోరితి॥ బ్రహ్మవైత్యన్వయః॥ ౧౨ ॥ ౧౩॥ వృకఇతి॥ శకునేఃపుత్రః॥ ౧౪ ॥ ౧౫॥ దశాస్యేతి॥ సుసంకటమాసకైలాసోత్పాటనంపురపాలనంచ- సుకంటకమితివాపాఠః॥ ౧౬॥ ఇతీతి॥ స్వగాత్రతఉపాధావత్స్వదేహేనయాజయామాస- కథంఆత్మక్రవ్యేణస్వమాంసేనజుహ్వానఇతి॥ ౧౭॥ దేవేతి॥ అవృశ్చత్ఛేత్తుముద్యతః॥ ౧౮॥ తదేతి॥ స్వయంచ- అగ్నిరివమూర్తిమానగ్నిరివదేదీప్యమానఇత్యర్థః- వయంఅధునాకథాభియథాకథంచిద్దుఃఖేనమతున్కామంవారయామఃతద్వదితి- సచఉపస్కృతాకృతిఃపరిపూర్ణదేహోభవన్న్యవారయచ్చ॥ ౧౯॥ ఏవమాహచ॥ తమితి॥ తోయేనాపిభజతాంప్రీతఃస్యాం- త్వయాతుదేహోవృథాపీడ్యతఇతి ॥ ౨౦ ॥ ౨౧॥ తదితి॥ దాతుమనర్హమపిదదత్తవాన్- అహేఃసర్పస్యఅమృతంక్షీరమివ॥ ౨౨॥ ౨౩॥ తేనేతి॥ ఉపసృష్టఃఅనుగతస్సన్ఉదగాత్ ఉత్తరతఃఆగాత్ఊర్ధ్వమగచ్ఛద్వాఉదక్ఊర్ధ్వంసంచరన్॥ ౨౪॥ అజానంతఇతి॥ వైకుంఠంశ్వేతద్వీపం॥ ౨౫ ॥ ౨౬॥ తమితి॥ తం

వృకాసురం తథావ్యసనం తాదృగ్వ్యసనం యస్యతం - శివం వృజినార్దనః దుఃఖహంతా దూరతఏవ దృష్ట్వా ॥ ౨౭॥ మేఖలేతి॥ మేఖలాదిభిరుపలక్షితః - ప్రత్యుదియాత్ సమ్ముఖమాగతః॥ ౨౮॥ శాకునేయేతి॥ వ్యక్తం నిశ్చితం - కింకిమర్థం - ఆత్మా దేహః - సర్వపురుషార్థానాం హేతుః - అతోమాపీడయేతి॥ ౨౯॥ యదీతి॥ ప్రాయశః పుంభిర్ధృతైర్భవాన్ స్వార్థాన్ సమీహతే సాధయితుమిచ్ఛతి - అథవా - జనః పుంభిః సహాయైః స్వకార్యాణి సాధయతి అతోనః కథ్యతామితి॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ఏవమితి॥ పైశాచ్యం పిశాచానామివ వృత్తిం॥ ౩౨॥ ౩౩॥ యదీతి॥ యత్ యథావత్తావదిష్యతి॥ ౩౪॥ ఇత్థమితి॥ చిత్రైర్భగవతః కైస్సుపేశలైః అతిరమ్యైః - భిన్నధీః భ్రంశితమతిః॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥

శాంతానాం న్యస్తదండానాం యతో నావర్తతే గతః॥ ౨౬॥ తం తథా వ్యసనం దృష్ట్వా భగవాన్ వృజినార్దనః। దూరాత్ప్రత్యుదియాద్భూత్వా వటుకో యోగమాయయా ॥ ౨౭ ॥ మేఖలాజినదండాక్షైస్తేజసాగ్నిరివోజ్జ్వలన్ । * అభివాదయామాస చ తం కుశపాణిర్వినీతవత్ ॥ ౨౮ ॥ శ్రీభగవాన్॥ శాకునేయ భవాన్ వ్యక్తం శ్రాంతః కిం దూరమాగతః। క్షణం విశ్రామ్యతాం పుంస ఆత్మాయం సర్వకామధుక్ ॥ ౨౯॥ యది నః శ్రవణాయాలం యుష్మద్వ్యవసితం ప్రభో। భణ్యతాం ప్రాయశః పుంభిర్ధృతైః స్వార్థాన్ సమీహతే ॥ ౩౦॥ శ్రీశుకః॥ ఏవం భగవతా పృష్టో వచసామృతవర్షిణా। గతక్లమోఽబ్రవీత్తస్మై యథాపూర్వమనుష్ఠితమ్ ॥ ౩౧ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఏవం తర్హి న తద్వాక్యం న వయం శ్రద్దధీమహి। యో దక్షశాపాత్పైశాచ్యం ప్రాప్తః ప్రేతపిశాచరాట్॥ ౩౨॥ యది తే తత్ర విస్రంభో దానవేంద్ర జగద్గురౌ। తర్హ్యంగాశు స్వశిరసి హస్తం న్యస్య ప్రతీయతామ్॥ ౩౩ ॥ యద్యసత్యం వచః శంభోః కథంచిద్దానవర్షభ। తథాత్వం జహ్యసద్వాచం న యద్వక్తాఽనృతం పునః॥ ౩౪॥ ఇత్థం భగవతశ్చిత్రైర్వచోభిస్సుపేశలైః। భిన్నధీర్విస్మృతః శీర్ష్ణి స్వహస్తం కుమతిర్న్యధాత్॥ ౩౫॥ అథాపతద్భిన్నశిరా వజ్రాహత ఇవ క్షణాత్ । జయశబ్దో నమశ్శబ్దస్సాధుశబ్దోఽభవద్దివి॥ ౩౬॥ ముముచుః పుష్పవర్షాణి హతే పాపే వృకాసురే। దేవర్షిపితృగంధర్వా మోచితస్సంకటాచ్ఛివః॥ ౩౭॥ ముక్తం గిరిశమభ్యాహ భగవాన్ పురుషోత్తమః। అహో దేవ మహాదేవ పాపోఽయం స్వేన పాప్మనా॥ ౩౮॥ హతః కో ను మహత్స్వీశ జంతుర్వై కృతకిల్బిషః। క్షేమీ స్యాత్కిము విశ్వేశే కృతాగా జగద్గురౌ॥ ౩౯॥ య ఏవమవ్యాకృతశక్త్యుదన్వతః పరస్య సాక్షాత్పరమాత్మనో హరేః। గిరిత్రమోక్షం కథయేచ్ఛృణోతి వా విముచ్యతే సంసృతిభిస్తథారిభిః॥ ౪౦॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- దశమస్కంధే - అష్టాశీతితమోధ్యాయః.❖

శ్రీశుకః॥ సరస్వత్యాస్తటే రాజన్నృషయస్సత్రమాసత। వితర్కస్సమభూత్తేషాం త్రిష్వధీశేషు కో మహాన్॥ ౧॥ తస్య జిజ్ఞాసయా తే వై భృగుం బ్రహ్మసుతం నృప। తద్జ్ఞప్త్యై ప్రేషయామాసుస్సోఽభ్యగాద్బ్రహ్మణస్సభామ్॥ ౨॥ న తస్మై ప్రహ్వణం స్తోత్రం చక్రే సత్త్వపరీక్షయా। తస్మై చుక్రోధ భగవాన్ ప్రజ్వలన్ స్వేన తేజసా। ౩ । స ఆత్మన్యుత్థితం మన్యుమాత్మజాయాత్మనా ప్రభుః। అశీశమద్యథా వహ్నిం స్వయోన్యా వారిణాత్మభూః। ౪ ॥ తతః కైలాసమగమత్స తం దేవో మహేశ్వరః। పరిరబ్ధుం సమారేభే ఉత్థాయ భ్రాతరం ముదా। ౫। నైచ్ఛత్త్వమస్యుత్పథగ ఇతి దేవశ్చుకోప హ। శూలముద్యమ్య తం హంతుమారేభే తిగ్మలోచనః॥ ౬॥ పతిత్వా పాదయోర్దేవీ సాంత్వయామాస తం గిరా। సతు కృద్ధ్వా త్తతో ముక్తః కైలాసాద్రజతాచలాత్ ॥ ౭ ॥ మునిర్జగామ వైకుంఠం యత్ర దేవో జనార్దనః

హతఇతి॥ కిముత వక్తవ్యం విశ్వేశిత్వయి కృతాగాః కృతాపరాధః॥ ౩౯॥ య ఇతి॥ అవ్యాకృతశక్త్యుదన్వతః అవాఙ్మానసగోచరశక్తిసముద్రస్య. గిరిత్రమోక్షం శివమోచనరూపం చరిత్రం సంసృతిభిః నానాయోనిసంసారైః ॥ ౪౦॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - అష్టాశీతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ నవాశీతితమే దేవః కో మహానితి సంశయే। పరీక్ష్య విష్ణోరుత్కర్షం మునిభ్యో వర్ణయద్భృగుః ॥ ఇతిహాసాంతరమాహ॥ సరస్వత్యా ఇతి॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ స ఇతి॥ స్వయోన్యా స్వస్యైవ రూపాంతరేణాభివ్యక్తిస్థానేన స్వకార్యేణేత్యర్థః తేన యథా కశ్చిద్వహ్నిం శమయతి తథాస్వ

కార్యేణపుత్రేణనిమిత్తేనక్రోధంశమయామాసేత్యర్థః॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ పునీహీతి ॥ తీర్థకారిణా తీర్థత్వని
మిత్తేన ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ఏవమితి॥ తస్యమంద్రయాగిరాగంభీరవాచానిర్వృతస్తూష్ణీంబభూవేతిశేషః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ తదితి॥ విస్మితాః
అపరాధాతిరేకేపినిర్వికారత్వేనభూయాంసంశ్రద్దధుఃమహత్తమంనిశ్చితవంతఃయతః యస్మిన్ ॥౧౫॥ ధర్మఇతి॥ వైరాగ్యంచచతుర్వి
ధమితిపాతేతచ్చాతుర్విధ్యమేవంద్రష్టవ్యం- విషయాంస్త్యక్తుమశక్నువతోపిసంసారేచ్ఛాత్యాగమాద్యంవైరాగ్యం - తతోవిషయా
ణాంమధ్యేలవణాదివ్యతిరేకేణాపివృత్తిర్ద్వితీయం- తథావృత్తావపిమనసిరాగశైథిల్యేనబాహ్యేంద్రియైరేవవిషయసేవనంతృతీయం-
తత్రాప్యౌదాసీన్యంచతుర్థం - తదాహుః ॥ శ్లో ॥ వైరాగ్యమాద్యంయతమానసంజ్ఞంక్వచిద్విరాగోవ్యతిరేకసంజ్ఞః ఏకేంద్రియా

ర్దనః। శయానంశ్రియఉత్సంగేపదావక్షస్యతాడయత్ ॥ ౮ ॥ తతఉత్థాయభగవాన్సహలక్ష్మ్యా
సతాంగతిః। స్వతల్పాదవరుహ్యాథననామశిరసామునిమ్ ॥ ౯ ॥ ఆహతేస్వాగతంబ్రహ్మన్నిషీదాత్రా
సనేక్షణమ్। అజానతామాగతాన్వఃక్షంతుమర్హథనఃప్రభో॥ ౧౦ ॥ పునీహిసహలోకంమాంలోక
పాలాంశ్చమద్గతాన్। పాదోదకేనభవతస్తీర్థానాంతీర్థకారిణా ॥ ౧౧ ॥ అద్యాహంభగవన్ల
క్ష్మ్యాఆసమేకాంతభాజనమ్। వత్స్యత్యురసిమేలక్ష్మీర్భవత్పాదహతాంహసః ॥ ౧౨ ॥ శ్రీశుకః॥ ఏ
వంబ్రువతివైకుంఠేభృగుస్తన్మంద్రయాగిరా। నిర్వృతస్తర్పితస్తూష్ణీంభక్త్యుత్కంఠాశ్రులోచ
నః॥ ౧౩ ॥ పునశ్చసత్రమావ్రజ్యమునీనాంబ్రహ్మవాదినామ్। స్వానుభూతమశేషేణరాజన్భృగు
రవర్ణయత్ ॥ ౧౪॥ తన్నిశమ్యాథమునయోవిస్మితాముక్తసంశయాః। భూయాంసంశ్రద్దధుర్విష్ణుం
యతశ్శాంతిర్యతోభయమ్॥ ౧౫ ॥ ధర్మస్సాక్షాద్యతోజ్ఞానంవైరాగ్యంచతదన్వితమ్। ఐశ్వర్యంచా
ష్టధాయస్మాద్యశశ్చాత్మమలాపహమ్॥ ౧౬ ॥ మునీనాంన్యస్తదండానాంశాంతానాంసమచేతసామ్।
అకించనానాంసాధూనాంయమాహుఃపరమాంగతిమ్, ౧౭॥ సత్త్వంయస్యప్రియామూర్తిర్బ్రా
హ్మణాస్త్విష్టదేవతాః। భజంత్యనాశిషశ్శాంతాయంవానిపుణబుద్ధయః॥ ౧౮॥ త్రివిధాకృతయస్తస్య
రాక్షసాఅసురాస్సురాః। గుణిన్యామాయయాసృష్టాస్సత్త్వంతత్తీర్థసాధనమ్ ॥ ౧౯ ॥ శ్రీశుకః॥
ఇత్థంసారస్వతావిప్రానృణాంసంశయనుత్తయే। పురుషస్యపదాంభోజసేవయాతద్గతింగతాః॥ ౨౦ ॥
శ్రీసూతః ॥ ఇత్యేతన్మునితనయాస్యపద్మగంధపీయూషంభవభయభిత్పరస్యపుంసః। సుశ్లోక్యంశ్రవణ
పుటైఃపిబన్నభీక్ష్ణంసంసారభ్రమణపరిశ్రమంజహాతి॥ ౨౧ ॥ శ్రీశుకః॥ ఏకదాద్వారవత్యాంతువిప్ర
పత్న్యాఃకుమారకః। జాతమాత్రోభువంస్పృష్ట్వామమారకిలభారత ॥ ౨౨ ॥ విప్రోగృహీత్వామృత
కంరాజద్వార్యుపధాయసః। ఇదంప్రోవాచవిలపన్నాతురోదీనమానసః ॥ ౨౩ ॥ బ్రహ్మద్విషశ్శఠధి
యోలుబ్ధస్యవిషయాత్మనః। క్షత్రబంధోఃకర్మదోషాత్పంచత్వంమేర్భకోగతః॥ ౨౪ ॥ హింసావిహారంనృ
పతిందుశ్శీలమజితేంద్రియమ్। ప్రజాభజంత్యస్సీదంతిదరిద్రానిత్యదుఃఖితాః ॥ ౨౫ ॥ ఏవంద్వితీయం
విప్రర్షిస్తృతీయంత్వేవమేవచ। విసృజ్యసనృపద్వారితాంగాథాంసమగాయత॥ ౨౬ ॥ తామర్జున
ఉపశ్రుత్యకర్హిచిత్కేశవాంతికే। పరేతేనవమేబాలేబ్రాహ్మణంసమభాషత॥ ౨౭ ॥ కింస్విద్బ్ర
హ్మంస్త్వన్నివాసేఇహనాస్తిధనుర్ధరః। రాజన్యబంధురప్యేతేబ్రాహ్మణాస్సత్రమాసతే ॥ ౨౮ ॥

ఖ్యంహృదిరాగశాత్మ్యంతస్యాప్యభావస్తువశీకృతాఖ్యమితి ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ సత్త్వమితి॥ యస్యభగవతః విష్ణోః ॥ ౧౮ ॥ త్రివిధాకృతయఇతి॥
తస్యభగవతఏవత్రివిధాఃఆకృతయఃతత్రతాసుసత్త్వమేవఅర్థసాధనంపురుషార్థహేతుః ॥ ౧౯ ॥ ఇత్థమితి॥ ఇత్థంనిశ్చిత్యసరస్వ
తీతీరవాసినోవిప్రాఃహరిపదాంభోజసేవయాముక్తింప్రాపురితి ॥ ౨౦ ॥ ఇతీతి॥ వ్యాసనందనస్యముఖపంకజాదుద్గతంగంధయుక్తపీయూ
షతుల్యంహరేఃప్రశస్తంయశోయస్సంసారీసేవతేసముక్తోభవతీతి ॥ ౨౧ ॥ సహోక్తలక్షణోభగవాన్శ్రీకృష్ణఏవేతిదర్శయితుమా
ఖ్యానాంతరమాహ॥ ఏకదేతి ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ఏవమితి ॥ బ్రహ్మద్విషఇత్యాదికాంతాంగాథాంవాక్యం - మయినకశ్చిద్దో
షఃఅతోరాజదోషేణైవమత్పుత్రాఃమ్రియంతఇతివారంవారంచుక్రోశేత్యర్థః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ కింస్విదితి॥ హేబ్రహ్మన్ కింస్వి
త్కిమర్థంపృథారోదిషియత్త్వన్నివాసేధనుర్ధారమాత్రోరాజన్యబంధురపినాస్తి - బ్రాహ్మణ్యస్యతుకావార్తా - ఏతేతుసత్రే

యాగవిప్రబ్రాహ్మణామితాభవితుమర్హంతీత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ తదేవాహ॥ ధనేతి॥ ధనదారాదిభిర్వియుక్తాః- యత్రయేషుజీవత్సు-
శోచంతితేజీవంతికేవలంజీవికాంసంపాదయంతి ॥ ౨౮ ॥ అహమితి॥ హతకల్మష ఇతి అగ్నిప్రవేశేన బ్రాహ్మణవిలాపశ్రవణపాతకా
త్పూతోభవేయమిత్యర్థః- అహతకల్మషశ్చేలివా ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ తదితి॥ నశ్రద్దధ్మహేనసంప్రతీమః ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవం
ప్రాథవాక్యైఃవిస్రంభితఃవిశ్వాసం ప్రాపితః- నిశామయన్ శృణ్వన్ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ సఇతి॥ బ్రాహ్మణోపేక్షితత్వేనకృష్ణమవజ్ఞాయ

ధనదారాత్మజాయుక్తాయత్ర శోచంతిబ్రాహ్మణాః। తేవై రాజన్యవేషేణనటాజీవంత్యసుంభరాః॥
౨౯॥ అహంప్రజావాంరక్షిష్యేభగవన్ దీనయోరిహ।అని స్తీర్ణప్రతిజ్ఞోగ్నింప్రవేక్ష్యేహతకల్మషః॥
౩౦ । బ్రాహ్మణః॥ సంకర్షణోవాసుదేవఃప్రద్యుమ్నో ధన్వినాంవరః। అనిరుద్ధోప్రతిరథోనత్రా
తుంశక్నువంతియత్ । ౩౧॥ తత్కథంనుభవాన్ కర్మదుష్కరంజగదీశ్వరైః। చికీర్షసిత్వంబాలిశ్యాన్న
తచ్ఛ్రద్దధ్మహేవయమ్ ॥ ౩౨ । అర్జునః॥ నాహం సంకర్షణోబ్రహ్మన్నకృష్ణఃకార్ష్ణిరేవచ।అ
హంపార్థోర్జునోనామగాండీవంయస్యవైధనుః।౩౩॥ మావమంస్థామమబ్రహ్మన్వీర్యంత్ర్యం
బకతోషణమ్। మృత్యుంవిజిత్యప్రధనేఆనేష్యేతేప్రజాఃప్రభో । ౩౪॥ శ్రీశుకః॥ ఏవంవిస్రంభితోవి
ప్రఃఫల్గునేనపరంతప। జగామస్వగృహంప్రీతఃపార్థవీర్యంనిశామయన్ ॥ ౩౫॥ ప్రసూతికాలఆస
న్నేభార్యాయాద్విజసత్తమః। పాహిపాహిసుతంమృత్యోరిత్యాహార్జునమాతురః॥౩౬॥ సఉపస్పృ
శ్యశుచ్యంబునమస్కృత్యమహేశ్వరమ్। దివ్యాస్త్రాణిచసంస్మృత్యసజ్యంగాండీవమాదదే । ౩౭॥
న్యరుణత్సూతికాగారంశరైర్నానాస్త్రయోజితైః।తిర్యగూర్ధ్వమధఃపార్థశ్చకారశరపంజరమ్॥
౩౮॥ తతఃకుమారస్సంజాతోవిప్రపత్న్యారుదన్ముహుః। సద్యోదర్శనమాపేదేసశరీరోవిహాయసా॥
౩౯ ॥ తదాహవిప్రోవిజయంవినిందన్కృష్ణసన్నిధౌ। మౌఢ్యంపశ్యతమేయోహంశ్రద్దధేక్లీబకత్థనమ్॥
౪౦ । నప్రద్యుమ్నోనానిరుద్ధోనరామోనచకేశవః। యస్యశేకుఃపరిత్రాతుంకోన్యస్తదవితేశ్వరః॥
౪౧॥ ధిగర్జునంమృషావాదంధిగాత్మశ్లాఘినోధనుః। దైవోపసృష్టంయోమౌఢ్యాదానినీషతిదుర్మ
తిః॥౪౨॥ఏవంశపతివిప్రర్షౌవిద్యామాస్థాయఫల్గునః। యయౌసంయమనీమాశుయత్రాస్తేభగవాన్
యమః॥ ౪౩॥ విప్రాపత్యమచక్షాణస్తతఐంద్రీమగాత్పురీమ్। ఆగ్నేయీంనైర్ఋతీంసౌమ్యాంవా
యవ్యాంవారుణీమథ॥ రసాతలంనాకపృష్ఠంధిష్ణ్యాన్యన్యాన్యుదాయుధః । ౪౪॥ తతోలబ్ధద్విజసుతో
హ్యనిస్తీర్ణప్రతిశ్రుతః। అగ్నింవివిక్షుఃకృష్ణేనప్రత్యుక్తఃప్రతిషేధతా ॥ ౪౫ ॥ దర్శయేద్విజసూ
నూంస్తేమావజ్ఞాత్మానమాత్మనా। మానవాస్థాపయిష్యంతికీర్తింనిర్మలాంయేహినః ॥౪౬॥ ఇతిసంభా
ష్యభగవానర్జునేనమహేశ్వరః। దివ్యంస్వరథమాస్థాయ ప్రతీచీందిశమావిశత్ ॥౪౭॥ సప్తద్వీపాన్
సప్తసింధూన్ సప్తసప్తగిరీనథ। లోకాలోకంతథాతీత్యవివేశసుమహత్తమః॥ ౪౮॥ తత్రాశ్వాశ్శైబ్య
సుగ్రీవమేఘపుష్పబలాహకాః। తమసాభ్రష్టగతయోబభూవుర్భరతర్షభ । ౪౯॥ తాన్దృ
ష్ట్వాభగవాన్కృష్ణోమహాయోగేశ్వరేశ్వరః। సహస్రాదిత్యసంకాశంస్వచక్రంప్రాహిణోత్పురః॥
౫౦ ॥ కృతంసుఘోరంగగనచ్ఛదంమహద్విదారయద్భూరితరేణరోచిషా। మనోజవంనిర్వివిశేసుద
ర్శనంగుణచ్యుతోరామశరోయథాచమూమ్॥ ౫౧॥ ద్వారేణచక్రానుపథేనతత్తమఃపరంపరంజ్యో

మహేశ్వరంనమస్కృత్య ॥ ౩౭॥ న్యరుణదితి॥ న్యరుణత్ ఆవృతవాన్- తదేవాహ తిర్యగూర్ధ్వమితి ॥ ౩౮ ॥ తతఇతి ॥ అదర్శనమాపే
దేదేహేనాపినావశిష్టఇత్యర్థః॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ నేతి॥ యస్యప్రజాఃతదవితా ॥ ౪౧ । తత్రాహ॥ ధిగితి ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ తతఇ
తి॥ప్రత్యుక్తఃనివారితఃఉపపత్తిభిఃప్రతిషేధంకుర్వతా ॥ ౪౫ ॥ దర్శయఇతి॥ మావజ్ఞమావజానీహి- యేనిందంతి వి మనుష్యాఃనః
కీర్తింస్థాపయిష్యంతివిశ్వలాంకరిష్యంతి ఏతేనకీర్తింవిపులాంమానవాస్థాపయంతిచపాఠాంతరం ॥ ౪౬॥ ౪౭ ॥ సప్తేతి॥ సప్తసప్త
సంఖ్యాఃగిరయోయేషుద్వీపేషు ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ కృతమితి॥ కృతమితిప్రకృతిపరిణామమహాతమం- నాలోకాభావమాత్రం॥ ౫౧ ॥

ద్వారేణేతి॥ చక్రాన్నపథేన చక్రమనుగతేన ద్వారేణ- తత్తమః పరంతస్మాత్తమసః పరం దూరే వర్తమానం - పరం బ్రహ్మ భగవత్ జ్యోతిః- సమశ్నువానం వ్యాప్నువత్ -ప్రసమీక్ష్య ప్రతాపితాక్షః నేత్రే న్యమీలయదితి॥ ౫౨॥ తత ఇతి ॥ విజంతః ఉచ్చలంతః బృహంతః మహాంతః ఊర్మయ ఏవ భూషణం యస్య తత్ - తత్ర సలిలే- భవనం మహాకాలపురం- ద్యుమత్తమం ద్యుతిమత్సు శ్రేష్ఠం॥ ౫౩ ॥ తస్మిన్నితి ॥ సహస్రమూర్ధ్నాం భవాః ఫణాః తాసు మణయః తేషాం ద్యుతిభిః ద్విసహస్రనేత్రైః రాజితం స్ఫటికగిరిసంకాశం శితికంఠజిహ్వాంకం తాశ్చ జిహ్వాశ్చ శితయః నీలాః కంఠజిహ్వా యస్య తం॥ ౫౪ ॥ దదర్శేతి ॥ తద్భోగసుఖాసనం తస్య అనంతస్య భోగో దేహః సుఖకరమాసనం యస్య తం॥ ౫౫॥ మహామణీతి ॥ మహాంతో మణివ్రాతా యేషు తేషాం కిరీటకుండలానాం ప్రభాతియా పరిక్షిప్తాః సర్వతః స్ఫురంతః సహస్ర

శిరనంత పారగమ్ । సమశ్నువానం ప్రసమీక్ష్య ఫల్గునః ప్రతాపితాక్షః పిదధే తదీక్షణే॥ ౫౨॥ తతః ప్రవిష్టస్సలిలం నభస్వతా బలీయసైజత్బృహదూర్మిభూషణమ్ । తత్రాద్భుతం వై భవనం ద్యుమత్తమం భ్రాజన్మణిస్తంభసహస్రశోభితమ్॥ ౫౩॥ తస్మిన్మహాహింద్రమనంతమద్భుతం సహస్రమూర్ధన్య ఫణామణిద్యుభిః । విభ్రాజమానం ద్విసహస్రనేత్రైస్సితాచలాభం శితికంఠ జిహ్వమ్॥ ౫౪॥ దదర్శ తద్భోగసుఖాసనం విభుం మహానుభావం పురుషోత్తమోత్తమమ్ । సాంద్రాంబుదాభం సుపిశంగవాససం ప్రసన్నవక్త్రం రుచిరాయతేక్షణమ్॥ ౫౫ ॥ మహామణివ్రాతకిరీటకుండలప్రభాపరిక్షిప్తసహస్రకుంతలమ్। ప్రలంబచార్వష్టభుజం సకౌస్తుభం శ్రీవత్సలక్ష్మం వనమాలయావృతమ్॥ ౫౬॥ సునందనందప్రముఖైస్స్వపార్షదైశ్చక్రాదిభిర్మూర్తిధరైర్నిజాయుధైః। పుష్ట్యా శ్రియా కీర్త్యజయాఖిలర్ధిభిర్నిషేవ్యమాణం పరమేష్ఠినాం పతిమ్॥ ౫౭ ॥ వవంద ఆత్మానమనంతమచ్యుతో జిష్ణుశ్చ తద్దర్శనజాతసాధ్వసః । తావాహ భూమా పరమేష్ఠినాం ప్రభుర్బద్ధాంజలీ సస్మితమూర్జయా గిరా॥ ౫౮॥ ద్విజాత్మజా మే యువయోర్దిదృక్షుణా మయోపనీతా భువి ధర్మగుప్తయే । కలావతీర్ణావవనేర్భరాసురాన్ హత్వేహ భూయస్త్వరయేతమంతి మే । ౫౯। పూర్ణకామావపి యువాం నరనారాయణావృషీ । ధర్మమాచరతం స్థిత్యై ఋషభౌ లోకసంగ్రహమ్ ॥ ౬౦। ఇత్యాదిష్టౌ భగవతా తౌ కృష్ణౌ పరమేష్ఠినా। ఓమిత్యానమ్య భూమానమాదాయ ద్విజదారకాన్। ౬౧। న్యవర్తేతాం స్వకం ధామ సంప్రహృష్టౌ యథాగతమ్ । విప్రాయ దదతుః పుత్రాన్యథారూపం యథావయః । ౬౨ ॥ నిశామ్య వైష్ణవం ధామ పార్థః పరమవిస్మితః । యత్కించిత్పౌరుషం పుంసాం మేనే కృష్ణానుకంపితమ్। ౬౩। ఇతీదృశాన్యనేకాని వీర్యాణీహ ప్రదర్శయన్ । బుభుజే విషయాన్ గ్రామ్యానీజే చాత్యూర్జితైర్మఖైః । ౬౪॥ ప్రవవర్షాఖిలాన్ కామాన్ ప్రజాసు బ్రాహ్మణాదిషు । యథాకాలం యథైవేంద్రో భగవాన్ శ్రైష్ఠ్యమాస్థితః॥ ౬౫ । హత్వా నృపానధర్మిష్ఠాన్ ఘాతయిత్వార్జునాదిభిః। అంజసా వర్తయామాస ధర్మం ధర్మసుతాదిభిః ॥ ౬౬ । ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - దశమస్కంధే - ఏకోననవతితమోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః॥ సుఖం స్వపుర్యాం నివసన్ ద్వారకాయాం శ్రియః పతిః। సర్వసంపత్సమృద్ధాయాం సంవృతో వృష్ణిపుంగవైః॥ ౧। స్త్రీభిశ్చోత్తమవేషాభిర్నవయౌవనకాంతిభిః । హర్మ్యేషు కందుకాద్యైస్తు క్రీడంతీభిస్తటిద్ద్యుభిః॥ ౨। నిత్యం సంకులమార్గాయాం మదచ్యుద్భిర్మతంగజైః। స్వలంకృతైర్భటైరశ్వై రథైశ్చ కనకోజ్జ్వలైః॥ ౩। ఉద్యానోపవనాఢ్యాయాం పుష్పితద్రుమరాజిషు। నిర్విశద్భృంగ

మపరిమితాః కుంతలా యస్య తం॥ ౫౬॥ సునందేతి॥ కీర్త్యజయా కీర్తిసహితా జయా అఖిలర్ధిభిరణిమాదిభిర్విభూతిభిర్మూర్తిధరాభిః॥ ౫౭ ॥ ౫౮॥ ద్విజాత్మజా ఇతి॥ హే కలావతీర్ణౌ ఇతి సంబోధనం- శీఘ్రం మే అంతిసకాశం ఇతం ఆగచ్ఛతం॥ ౫౯ ॥ పూర్ణకామావితి॥ ఆచరతం కురుతం ఇదం తు భారతయుద్ధాత్పూర్వమేవ కృతమపి శ్రైష్ఠ్యకథనప్రస్తావేనాత్రోక్తం ॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨ ॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ఏకోననవతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ చరమే తు పునః ప్రోక్తా కృష్ణలీలా సమాసతః। యదువంశప్రసూతానామానంత్యం చ సకారణమ్॥ శ్రీకృష్ణవిభూతిం సమాసేన దర్శయతి॥ సుఖమితి॥ సర్వసంపద్విశిష్టాయాం- శ్రియః పతిః షోడశసహస్రపత్నీనామేకవల్లభః స్వర్గతాసాం గృహేషు రేమ ఇత్యన్వయః॥ ౧॥

౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ప్రోత్ఫుల్లేతి॥ గృహవిశేషణం ప్రోత్ఫుల్లేతి శ్లోకేనోక్తం॥ ౬॥ విజహారేతి॥ తథా హ్రదినీషుచ - అంభో విగాహ్య విజహార
మహానదరోవా వైభవం యస్య సః యోషితాం కుచకుంకుమైర్లిప్తాంగః యతస్తాభిః పరిరబ్ధః॥ ౭॥ ఉపగీయమానఇతి॥ సూతమాగధవందిభి
శ్చ ఉపగీయమానః॥ ౮॥ ౯॥ తా ఇతి॥ తాః క్లిన్నవస్త్రాః అతఏవ వివృతోరుకుచప్రదేశాః. ఉద్ధృతాని విస్రస్తాని బృహత్కబరేభ్యః ప్రసూ
నాని యాసాం తాః - జాతేన స్మరేణ యదుత్స్మయః తేన లసంతి వదనాని యాసాం తాః॥ ౧౦॥ కృష్ణ ఇతి॥ తాసాం స్తనేభ్యో విషజ్జితకుంకుమా
స్రక్ యస్య సః - క్రీడాయాం అభిషంగేణ అభినివేశేన ధుతః కంపితః కుంతలబృందబంధో యస్య సః॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ఊచురితి॥ ముకుం
దైకధియః సమాహితాః ఉన్మత్తా ఇవ తూష్ణీమగిరస్సత్యః పునస్తమేవేశం చింతయంత్యో జడం యథా భవతి తథా యాని వాక్యాని ఊచుస్తాని మే
మత్తః గదతః శృణ్విత్యర్థః॥ ౧౪॥ కురరీతి॥ ఈశ్వరః శ్రీకృష్ణః తేన గ్రస్తబోధే జగతి స్వపతి - త్వం తు నిద్రాభంగం కుర్వంతీ విలపసి - న

గవిహగైర్నాదితాయాం సమంతతః॥ ౪॥ రేమే షోడశసాహస్రపత్నీనామేకవల్లభః। తావంతి విభ్ర
ద్రూపాణి తద్గృహేషు మహర్ద్ధిషు॥ ౫॥ ప్రోత్ఫుల్లోత్పలకల్హారకుముదాంభోజరేణుభిః। వాసితా
మలతోయేషు కూజద్ద్విజకులేషు చ॥ ౬॥ విజహార విగాహ్యాంభో హ్రదినీషు మహోదయః। కుచకుంకు
మలిప్తాంగః పరిరబ్ధశ్చ యోషితామ్॥ ౭॥ *ఉపగీయమానో గంధర్వైర్మృదంగపణవానకాన్। వా
దయద్భిర్ముదా వీణాః సూతమాగధవందిభిః॥ ౮॥ సిచ్యమానోఽచ్యుతస్తాభిర్హసంతీభిశ్చ రేచకైః।
పత్నీస్సించన్ విచిక్రీడే యక్షీభిర్యక్షరాడివ॥ ౯॥ తాః క్లిన్నవస్త్రవివృతోరుకుచప్రదేశాస్సించం
త్య ఉద్ధృతబృహత్కబరప్రసూనాః। కాంతం స్మ రేచకజిహీర్షయ యోపగూహ్య జాతస్మరోత్స్మయల
సద్వదనా విరేజుః॥ ౧౦॥ కృష్ణస్తు తత్స్తనవిషజ్జితకుంకుమస్రక్క్రీడాభిషంగధుతకుంతలబృందబంధః।
సించన్ముహుర్యువతిభిః పరిషిచ్యమానో రేజే కరేణుభిరివేభపతిః పరీతః॥ ౧౧॥ నటానాం నర్తకానాం
చ గీతవాద్యోపజీవినామ్। క్రీడాలంకారవాసాంసి కృష్ణోఽదాత్తస్య చ స్త్రియః॥ ౧౨॥ కృష్ణస్యైవం వి
హరతో గత్యాలాపేక్షితస్మితైః। నర్మకేళిపరిష్వంగైః స్త్రీణాం కిల హృతా ధియః॥ ౧౩॥ ఊచుర్ముకుం
దైకధియో గిర ఉన్మత్తవజ్జడమ్। చింతయంత్యోఽరవిందాక్షం తాని మే గదతశ్శృణు॥ ౧౪॥ కురరి విలప
సి త్వం వీతనిద్రా న శేషే స్వపితి జగతి రాత్ర్యామీశ్వర గ్రస్తబోధే। వయమివ సఖి కచ్చిద్గాఢనిర్విద్ధచే
తా నళిననయనహాసోదారలీలేక్షణేన॥ ౧౫॥ నేత్రే నిమీలయసి నక్తమదృష్టబంధుస్త్వం రోరవీషి కరు
ణం బత చక్రవాకి। దాస్యం గతా వయమివాచ్యుతపాదజుష్టాం కిం వా స్రజం స్పృహయసే కబరేణ
వోఢుమ్॥ ౧౬॥ భో భోః సదా నిష్టనసే ఉదన్వన్నలబ్ధనిద్రోఽధిగతప్రజాగరః। కిం వా ముకుందాపహృ
తాత్మలాంఛనః ప్రాప్తాం దశాం త్వం చ గతో దురత్యయామ్॥ ౧౭॥ త్వం యక్ష్మణా బలవతాసి గృహీత
ఇందో క్షీణస్తమో న నిజదీధితిభిః క్షిణోషి। కచ్చిన్ముకుందగదితాని యథా వయం త్వం విస్మృత్య భోః స్థగితగీ
రుపలక్ష్యసే నః॥ ౧౮॥ కిం వాచరితమస్మాభిర్మలయానిల తేఽప్రియమ్। గోవిందాపాంగనిర్భిన్నే హృ
దీరయసి నస్స్మరమ్॥ ౧౯॥ మేఘ శ్రీమంస్త్వమసి దయితో యాదవేంద్రస్య నూనం శ్రీవత్సాంకం వయ
మివ భవాన్ ధ్యాయతి ప్రేమబద్ధః। అత్యుత్కంఠశ్చపలహృదయోఽస్మద్విధో బాష్పధారాః స్మృత్వా
స్మృత్వా విసృజసి ముహుర్దుఃఖదస్తత్ప్రసంగః॥ ౨౦॥ ప్రియరావపదాని భాషసే మృతసంజీవికయా

శేషే న స్వపిషి - తదనుచితమిత్యర్థః - అథవా నాపరాధస్తవాపీత్యాశయేనాహుః - నళిననయనస్య హాసేన సహితం ఉదారం యల్లీలేక్షణం
తేన కచ్చిద్గాఢం నిర్విద్ధచేతాస్త్వమితి॥ ౧౫॥ నేత్ర ఇతి॥ నక్తం రాత్రావదృష్టబంధుస్సతీ రోరవీషి - కించ - నైతావత్ వయమివ స్పృహ
యసే॥ ౧౬॥ భో భో ఇతి॥ అలబ్ధనిద్రః సదా నిష్టనసే క్రోశసి - కిం వా అస్మాభిః ప్రాప్తాం దశాం త్వమపి గతోసి - అహో కష్టం - యథా వయం
సంభోగేన ముకుందాపహృతకుచకుంకుమాదిలాంఛనాః - తథా త్వమపి - యతః అపహృత శ్రీకౌస్తుభాదిలాంఛనో లక్ష్యసే॥ ౧౭॥ త్వమితి॥
ముకుందగదితాని రహస్యాని విస్మృత్య - తదేకచింతయా కచ్చిత్త్వం క్షీణోసి వయమివ - స్థగితగీః స్తబ్ధవాక్ - హే ఇందో - న స్తథైవోపల
క్ష్యసే॥ ౧౮॥ కిమితి॥ అప్రియాచరణం వినా స్మరోదీరణేన వ్యథాజననం మలయానిల - తవానుచితమిత్యర్థః॥ ౧౯॥ మేఘేతి॥ తాప
శీతాహరణాదిసామ్యాత్ త్వం యాదవేంద్రస్య నూనం దయితః సఖాసి అతో భవాన్ తం ధ్యాయతి - ధ్యానే లింగాన్యాహుః - అత్యుత్కంఠ

ఇత్యాది. అహో ఆకిమితిత్వయా తేనసఖ్యం కృతంయతోదుఃఖదస్తత్ప్రసంగఇతి॥ ౨౦॥ ప్రియరావేతి॥ హేకోకిలప్రియరావస్యప్రియంవదస్యశ్రీకృష్ణస్యపదానీవపదాని శబ్దాంస్త్వంభాషసే- మృతాన్ సంజీవయతీతితథా- తయా అనయా కోమలయాగిరా- వల్గితకంఠరమణీయకంఠ - మేవ దకథయ - కింతవప్రియంకరవాణీతి॥ ౨౧॥ నేతి॥ హేక్షితిధర- త్వంనవదసినచలసి- అతోనూనంమహాంతమర్థంచింతయసే- బతతర్హి అపికిం- యథాస్తనైర్విధర్తుంవయంకామయామహే- తథాత్వమపి స్తనతుల్యైశ్శృంగైర్వోఢుంకామయసే కిమితిచేత్తర్హితవాప్యస్మదవస్థాభవిష్యతీతిభావః॥ ౨౨॥ శుష్యదితి॥ భోసింధుపత్న్యః నద్యః- సంప్రతిగ్రీష్మే - సింధుర్భిఃషు ద్వారా అమృతవృష్ట్యాయుష్మాన్నానందయతి- బతఅహో ఆకష్టం- అతః శుష్యంతోహ్రదాయాసాంతాః- అపగతకమలశోభాః కృశతరాశ్చఆస్త- యంయథాప్రియతమస్యభర్తుర్మధుపతేః స్మప్రసిద్ధం॥ ౨౩॥ తద్వైవద్వైవాదాగతంహంసందూతంకల్పయిత్వాహుః॥ హంసేతి॥ నః అస్మాన్ ప్రతిపురారహసి ఉక్తం- కింవాచలసౌహృదః స్మరతి- స్మృత్వైవమాంప్రస్థాపితవానితిచేదతఆహుః- హేక్షౌద్రక్షుద్రస్యథా

నయాగిరా। కరవాణికిమద్య తేప్రియంవదమేవల్గితకంఠకోకిల ॥ ౨౧॥ నచలసినవదస్యుదారబుద్ధేక్షితిధరచింతయసే మహాంతమర్థమ్। అపిబతవసుదేవ నందనాంఘ్రింవయమివకామయసేస్తనైర్విధర్తుమ్॥ ౨౨॥ శుష్యద్ధ్రదాఃకృశతరాబతసింధుపత్న్యస్సంప్రత్యపేతకమలశ్రియఇష్టభర్తుః। యద్వద్వయంమధుపతేఃప్రణయావలోకమప్రాప్యముష్టహృదయాఃపురుకర్శితాస్స్మ। ౨౩ । హంసస్వాగతమాస్యతాంపిబపయోబ్రూహ్యంగశౌరేఃకథాందూతంత్వానువిదామకచ్చిదజితస్స్వస్త్యాస్తఉక్తంపురా। కింవానశ్చలసౌహృదస్స్మరతితంకస్మాద్భజామోవయంక్షౌద్రాలాపయకామదంశ్రియమృతేసైవైకనిష్ఠాస్త్రియామ్॥ ౨౪। ఇతీదృశేనభావేనకృష్ణేయోగేశ్వరేశ్వరే। క్రియమాణేనమాధవ్యోలేభిరేవైష్ణవీంగతిమ్॥ ౨౫॥ శ్రుతమాత్రోపియఃపుంసాంప్రసహ్యాకర్షతేమనః। ఉరుగాయోరుగీతోవాపశ్యంతీనాంచకింపునః। ౨౬ ॥ యాస్సంపర్యచరన్ప్రేమ్ణాపాదసంవాహనాదిభిః।జగద్గురుంభర్తృబుద్ధ్యాతాసాంకింవర్ణ్యతేతపః॥ ౨౭। ఏవంవేదోదితంధర్మంహ్యనుతిష్ఠన్సతాంగతిః। గృహంధర్మార్థకామానాంముహుశ్చాదర్శయత్పదమ్। ౨౮॥ ఆస్థితస్యపరంధర్మంకృష్ణస్యగృహమేధినామ్। ఆసన్షోడశసాహస్రమహిష్యశ్శతాధికాః॥ ౨౯॥ తాసాంస్త్రీరత్నభూతానామష్టౌయాః ప్రాగుదాహృతాః। రుక్మిణీప్రముఖారాజన్తత్పుత్రాశ్చానుపూర్వశః॥ ౩౦॥ ఏకైకస్యాందశదశ కృష్ణోజీజనదాత్మజాన్। యావత్యఆత్మనోభార్యాఅమోఘగతిరీశ్వరః॥ ౩౧। తేషాముదారవీర్యాణామష్టాదశమహారథాః। ఆసన్నుదారయశసస్తేషాంనామానిమేశృణు। ౩౨। ప్రద్యుమ్నశ్చానిరుద్ధశ్చదీప్తిమాన్భానురేవచ। సాంబోమిత్రోబృహద్భానుర్మిత్రవిందోవృకోరుణః॥ ౩౩॥ పుష్కరోదేవబాహుశ్చశ్రుతదేవస్సునందనః। చిత్రభానుర్వరూథశ్చకవిర్న్యగ్రోధఏవచ ॥ ౩౪ ॥ త్రివక్రాయాముపశ్లోకఃపుత్రఃకృష్ణమనువ్రతః। శిష్యస్సాత్వానారదస్యదధౌచిత్తమఖండితమ్ । ౩౫॥ తేనోక్తంసాత్వతంతంత్రంయద్జ్ఞాత్వాముక్తిమాగ్భవేత్ । యత్రస్త్రీశూద్రదాసానాంసంస్కారో

త- కస్మాద్వయంతంభజామః- సకిమర్థమాహ్వయతి యుష్మదాజ్ఞేతిచేదతఆహుః- అహోతర్హితంఇహాలాపయఆకారయ - ఓమితిగచ్ఛంతమివతంపునరాహుః- యాఅస్మాన్ వంచయిత్వాఏకాకినీరమతేతాం శ్రియమృతేతమేవాలాపయ- సాతదేకనిష్ఠాకథంపరిహర్తుం నశక్యతఇతిచేదతఆహుః - స్త్రీయాంజాతావేకవచనం అస్మాసుస్త్రీషుమధ్యేసైవైకనిష్టానతువయమిత్యర్థః- క్షౌద్రాలాపమక్షామదమితి-పాఠాంతరేతుక్షౌద్రంమధుతద్వత్ మధురాలాపమాత్రం యస్యతంఅకామదంఅరతిప్రదం-శ్రియమృతేవయం కస్మాద్భజామఃకింతుఅనాదృతాపిసతీపునఃపునఃసైవభజతు-యతఃఅస్మాదృశ్యఃమానిన్యఃస్త్రియఃఏకనిష్ఠాఃఏకత్రైవస్వసంమానసిద్ధానిష్ఠాయాసామితి॥ ౨౪॥ ౨౫॥ తాసాంకృష్ణేఏవంభూతోభావఃనాతిచిత్రమిత్యాహ॥శ్రుతమాత్రోపీతి॥ ఉరుభిగాయన్తైర్గీతైః ఉరుగీతోవాయైఃకైశ్చిద్గీతైఃయథాకథంచిదపిగీతోవేత్యర్థః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ఏవమిత్యాది ॥ పదంస్థానం॥ ౨౮॥ ౨౯॥ తాసామితి ॥ యాఃరుక్మిణీప్రముఖాఃఅష్టౌఉదాహృతాఃప్రాగేవ ॥ ౩౦ ॥ ఏకైకస్యామితి॥ ఏవమష్టోత్తరశతాధికషోడశసహస్రమహిషీణాంపుత్రాఃఏకషష్టిసహస్రాణిభవంతి॥ ౩౧॥౩౨॥ ప్రద్యుమ్నఇతి॥ అనిరుద్ధశ్చేతిఅతఃపుత్రాణాంమధ్యేసప్తదశైవజ్ఞేయాః-అథవాఅనిరుద్ధనామాపి

కశ్చిత్పుత్రవివేతి ‖ ౩౩ ‖ ౩౪ ‖ ౩౫ ‖ ౩౬ ‖ ౩౭ ‖ ౩౮ ‖ ౩౯ ‖ ౪౦ ‖ ౪౧ ‖ ౪౨ ‖ తిస్రఇతి ‖ సహస్రాణామపరిమితానాంకుమారాణామిత్యన్వయః యదా ప్రత్యేకంబహూనధ్యాపయతామాచార్యాణామియంసంఖ్యా-తదపిశ్రుతమాత్రంనతుసమ్యక్జ్ఞాయతే ‖ ౪౩ ‖ సంఖ్యానమితి ‖ తదాకుమారాణామేవసంఖ్యానంనకర్తుంశక్యతే కుతః పునస్సర్వయాదవానామితి ‖ ౪౪ ‖ దేవాసురేతి ‖ తేచోత్పన్నా ఇతి ప్రత్యేకంబహుభిః రూపైరితిజ్ఞేయం ‖ ౪౫ ‖ తన్నిగ్రహాయేతి ‖ ఏవమేవయదుకులేదేవా ఇతి-తథాచోక్తం ‖ శ్లో ‖ సహస్రశస్సముద్భూతా దేవాయదుకులేపృథగితి ‖ ౪౬ ‖ ౪౭ ‖ ౪౮ ‖ ౪౯ ‖ ౫౦ ‖ తస్మాత్ శ్రీకృష్ణకీర్తేస్సర్వతీర్థోత్తమత్వంశ్రీకృష్ణస్యసర్వదేవోత్తమత్వేననచిత్రమిత్యాహ ‖ తీర్థమితి ‖ ఇతఃపూర్వంస్వస్సరిదేవసర్వతోధికంతీర్థం ఆసీత్-ఇదానీంతుయదుకులయదజనిజాతం తీర్థం శ్రీకృష్ణకీర్తిరూపం-తస్స్వస్సరిత్రిపథాదశాచంద్రీథంచినంఅల్పంచక్రే స్వయమేవసర్వతీర్థోపరివిరాజతఇత్యర్థః-శ్రీకృష్ణస్యద్విషఃస్నిగ్ధాశ్చతస్యస్వరూపంసారూప్యంయయురిత్యపినచిత్రం-తస్యపరమకారుణికత్వాత్-తథాఇదంచనచిత్రం-కింతత్-

వైష్ణవస్మృతః ‖ ౩౬ ‖ ఏతేషామపిరాజేంద్రతనూజానాంమధుద్విషః ‖ ప్రద్యుమ్న ఆసీత్ప్రథమఃపితృవద్రుక్మిణీసుతః ‖ ౩౭ ‖ సరుక్మిణోదుహితరముపయేమేమహారథః ‖ తస్యాంసుతోనిరుద్ధోభూన్నాగాయుతబలాన్వితః ‖ ౩౮ ‖ సచాపిరుక్మిణఃపౌత్రీందౌహిత్రోజగృహేతతః ‖ వజ్రస్తస్యాభవద్యస్తుమౌసలాదవశేషితః ‖ ౩౯ ‖ ప్రతిబాహురభూత్తస్మాత్సుబాహుస్తస్యచాత్మజః ‖ సుబాహోరుగ్రసేనోభూచ్ఛతసేనస్తుతత్సుతః ‖ ౪౦ ‖ నహ్యేతస్మిన్కులేజాతా అధనాఅబహుప్రజాః ‖ అల్పాయుషోల్పవీర్యాశ్చఅబ్రహ్మణ్యాశ్చజజ్ఞిరే ‖ ౪౧ ‖ యదువంశప్రసూతానాంపుంసాంవిఖ్యాతకర్మణామ్ ‖ సంఖ్యానశక్యతేకర్తుమపివర్షాయుతైర్నృప ‖ ౪౨ ‖ తిస్రఃకోట్యస్సహస్రాణామష్టాశీతిశతానిచ ‖ ఆసన్యదుకుమారాణామాచార్యాఇతినశ్శ్రుతమ్ ‖ ౪౩ ‖ సంఖ్యానంయాదవానాంకఃకరిష్యతిమహాత్మనామ్ ‖ యత్రాయుతానామయుతలక్షేణాస్తేసఆహుకః ‖ ౪౪ ‖ దేవాసురాహవహతా దైతేయాస్తేతిదారుణాః ‖ తేచోత్పన్నా మనుష్యేషుప్రజాదృప్తాబబాధిరే ‖ ౪౫ ‖ తన్నిగ్రహాయహరిణాప్రోక్తాదేవాయదోఃకులే ‖ అవతీర్ణాఃకులశతంతేషామేకాధికంనృప ‖ ౪౬ ‖ తేషాం ప్రమాణంభగవాన్ప్రభుత్వేచాభవద్ధరిః ‖ చేతోనువర్తినస్తస్యవవృధుస్సర్వయాదవాః ‖ ౪౭ ‖ శయ్యాసనాటనాలాపక్రీడాస్నానాశనాదిషు ‖ నవిదుస్సంతమాత్మానంవృష్ణయఃకృష్ణచేతసః ‖ ౪౮ ‖ తీర్థంచక్రేనృపోనంయదజనియదుషుస్వస్సరిత్పాదశౌచం విద్విట్స్నిగ్ధాస్స్వరూపంయయురజితపరాశ్రీర్యదర్థేన్యయత్నః ‖ యన్నామామంగళఘ్నంశ్రుతమథగదితంయత్కృతోగోత్రధర్మః కృష్ణస్యైతన్నచిత్రంక్షితిభరహరణంకాలచక్రాయుధస్య ‖ ౫౧ ‖ జయతిజననివాసోదేవకీజన్మవాదోయదువరపరిషత్స్వైర్దోర్భిరస్యన్నధర్మమ్ ‖ స్థిరచరవృజినఘ్నస్సుస్మితశ్రీముఖేనవ్రజపురవనితానాంవర్ధయన్కామదేవమ్ ‖ ౫౨ ‖ ఇత్థంపరస్యనిజధర్మరిరక్షయాత్తలీలాతనోస్తదనురూపవిడంబ

అజితపరాఅజితాఅపరాజితా కైశ్చిదస్యప్రాప్తాపరాసన్వతఃపరిపూర్ణా శ్రీకృష్ణస్యైవనాన్యస్యేతి-తదేవాహ-యదర్థే అన్యేషాం బ్రహ్మాదీనాంయత్న ఇతి ననువిరపేక్షంతమేవలక్ష్మీఃశ్రయతఇతిచిత్రమేవేతిచేన్నహిపరమమంగళనామధేయత్వాత్తస్యేత్యాహ-యన్నామేతి-తదపివాగర్థస్మరణాపేక్షమిత్యాహ-శ్రుతమథగదితమితి-సర్వసమాశ్రయత్వాదపీత్యాహ-యత్కృతోగోత్రధర్మ ఇతి-గోత్రేసుతత్తద్విహితంతత్తద్ధర్మోయత్కృతఃయేనప్రవర్తితః-తస్యక్షితిభరహరణంనైవచిత్రమిత్యాహ-కృష్ణస్యైతదితి-కాలచక్రాయుధస్యేతి-సర్వసంహారకాలమూర్తేఃవిశేషతోదురంతప్రభావచక్రాయుధస్యకియదేతదిత్యర్థః ‖ ౫౧ ‖ యతఏవంభూతః శ్రీకృష్ణః-తతఃసేవ్యస్సఏవసర్వోత్తమఇత్యాహ ‖ జయతీతి ‖ జనానాంజీవానాంనివాసఃఆశ్రయః-తేషువానివసన్అంతర్యామితయా తథాసకృష్ణోజయతి దేవక్యాంజన్మేతి వాదమాత్రంయస్యసః-యదువరాఃపరిషత్సభా సేవకరూపాయస్యసః-ఇచ్ఛామాత్రేణనిరసనసమర్థోపిక్రీడార్థంస్వైఃదోర్భిరధర్మమస్యన్క్షిపన్-స్థిరచరవృజినఘ్నః అధికారివిశేషానపేక్షమేవబృందావనగతానాంతరులతాగవాదీనామపిసంసారదుఃఖహంతా-తథావిలాసవైదగ్ధ్యేనసహితంవ్రజవనితానాంపురవనితానాంచసుస్మితేనశ్రీముఖాముఖేనై

వర్ధకామదేవం వర్ధయన్ - కామశ్చాసౌ దీవ్యతి విజిగీషతి సంసారమితి దేవః తం భోగద్వారా మోక్షం ప్రవర్ధయన్నిత్యర్థః॥ ౫౨॥ ఇత్థమితి॥ తత్తత్కార్యవిశేషైః స్వీకృతమత్స్యకూర్మాదినానావతారమూర్తేర్విశేషతోఽయదూత్తమస్య సతః పరస్య పరమస్య తదనురూపావతారోచితకర్మాణి కర్మక్షపణాని కర్మనిర్హరణాని కర్మాణి చరితాని శ్రూయాత్ శృణుయాదిత్యర్థః॥ ౫౩॥ అనువృత్తేః ఫలమాహ॥ మర్త్య ఇతి॥

నాని। కర్మాణి కర్మకషణాని యదూత్తమస్య శ్రూయాదముష్య పదయోరనువృత్తిమిచ్ఛన్ । ౫౩। మ
ర్త్యస్తయానుసవమేధితయానువృత్త్యా శ్రీమత్కథాశ్రవణకీర్తనచింతయైతి। తద్ధామ దుస్తరకృతాం
తజనాపవర్గం గ్రామాద్వనం క్షితిభుజోఽపి యయుర్యదర్థాః॥ ౫౪। ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - మహాపురాణే - పారమహంస్యాం-అష్టాదశసహస్రికాయాం ❖❖❖
❖❖❖❖❖ సంహితాయాం-శ్రీవైయాసిక్యాం - శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం-❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖ ❖❖❖❖❖❖ దశమస్కంధే - నవతితమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖ ❖❖❖❖❖❖

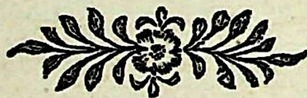
శ్రీమత్యాః కథాయాః శ్రవణకీర్తనయోః క్తయా చింతయా సంవర్ధితయా అనువృత్త్యా తయా తన్నిష్ఠత్వేన తస్య ధామ లోకమేతి - లోకత్వేపి కాలేనాకలితమిత్యాహ - దుస్తరేతి - దుర్లభపురుషార్థతామాహ - గ్రామాద్వనం క్షితిభుజ ఇతి॥ ౫౪॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే దశమస్కంధవ్యాఖ్యాయాం - శ్రీధరాచార్యవర్యవిరచితాయాం - భావార్థదీపికాయాం - నవతితమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖

ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

దశమస్కంధస్సమాప్తః.

శ్రీరుక్మిణీసత్యభామాసమేత - శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమద్భాగవతే - సవ్యాఖ్యానే - ఏకాదశస్కంధప్రారంభః.

విజయంతేపరానందకృష్ణపాదరజస్స్రజః। యాధృతామూర్ధ్నిజాయంతేమహేంద్రాదిమహాస్రజః॥
ఉక్తైకత్రింశదధ్యాయైర్ముక్తిరేకాదశేతతః। జాయంతేయేలిహాసాద్వైస్సమాసవ్యాసయోగతః॥
నారదోవసుదేవాయసమాసేనస్వవర్ణయత్। భగవానుద్ధవాయాథవిస్తరేణోపపత్తిభిః॥
తత్రతుప్రథమేధ్యాయేయదువంశస్యసంక్షయః। ఉపక్షిప్తోవిరాగాయమౌసలవ్యపదేశతః॥
ప్రవృత్తితఃపరానందకృష్ణక్రీడానువర్ణితా। తన్నివృత్త్యాపరానందపదారోహోనువర్ణ్యతే॥

ఏవంతావద్దశమస్కంధేభూభారావతరణాయ- నిజవిభూతివిభూషితయదువంశావతారితసకలసురాంశస్య భగవతఃశ్రీకృష్ణస్య-తదుచితప్రవృత్తివిడంబనేన- తచ్ఛ్రవణస్మరణాదిపరాణాంపరమానందకారణక్రీడాఅనువర్ణితా- అథేదానీముపరతయోగమాయావైభవస్యభక్తానామాత్మతత్త్వోపదేశపూర్వకంఃక్రీడార్థంభూతలమవతారితానాంచాధికారిణాంసురాంశానాంమౌసలవ్యపదేశేన-తత్తదధికారపదప్రాపణపూర్వకంచ-బ్రహ్మాద్యనుగ్రాహ్యనిజపదారోహోనిరూప్యతే-తత్రకురుక్షేత్రయాత్రాయాంఅవిరక్తస్యవసుదేవస్య॥శ్లో॥ కథంనుకర్మనిర్హారోయథాస్యాన్నస్తదుచ్యతామిత్యేవంకర్మయోగంపృష్టవతోనారదాదిభిఃకర్మయోగోనిరూపితః॥శ్లో॥ కర్మణాకర్మనిర్హారఏషసాధునిరూపితః। యచ్ఛ్రద్ధయాయజేద్విష్ణుంసర్వయజ్ఞేశ్వరంమఖైః ఇత్యాదినా- తేనచవిశుద్ధసత్త్వస్యశ్రీకృష్ణరామాపరమేశ్వరత్వేనజ్ఞాతవతః- షడ్భిరనయనాధ్యాయైశ్శ్రీకృష్ణేనాత్మతత్త్వముపదిష్టం॥ శ్లో॥ వచోవస్సమవేతార్థంతాతైతదుపమన్త్రయ। యన్నఃపుత్రాన్సముద్దిశ్యతత్త్వగ్రామముదాహృతఇత్యాదినా- తచ్చతత్త్వంవిషయభోగాతిశయేనపునస్తిరోహితమాసీత్ - తదేవేదానీంనారదముఖేనప్రథమంపంచాధ్యాయ్యానిరూప్యతే- తత్రప్రథమాధ్యాయేవైరాగ్యోత్పాదనాయ - యదుకులస్యబ్రహ్మశాపాపదేశేనఅత్యున్నతవిషయసుఖానామనిత్యతాప్రతిపాద్యతే- తతశ్చతుర్భిరధ్యాయైర్నిమిజాయంతేయసంవాదేన-సపరికరంపరమాత్మతత్త్వనిరూపణం- తతఃషష్ఠేభగవదుద్ధవసంవాదప్రస్తావః- తతస్త్రయోవింశతిభిఃఉద్ధవంప్రతిభగవతస్తత్త్వనిరూపణం - తతోద్వాభ్యాంమౌసలక్రీడాఇత్యేవమేకత్రింశాధ్యాయైరేకాదశస్కంధస్యప్రవృత్తిః - తస్యచయథామతివ్యాఖ్యానమారభ్యతే - తత్రమౌసలప్రసంగార్థంపూర్వస్కంధార్థమనువదతిశ్లోకద్వయేన॥

శ్రీశుకః॥ కృత్వాదైత్యవధంకృష్ణస్సరామోయదుభిర్వృతః।భువోవతారయద్భారంజవిష్ఠంజనయన్కలిమ్॥ ౧ ॥ యేకోపితాస్సుబహుపాండుసుతాస్సపత్నైర్దుర్ద్యూతహేళనకచగ్రహణాదిభిస్తాన్। కృత్వానిమిత్తమితరేతరతస్సమేతాన్హత్వానృపాన్నిరహరత్క్షితిభారమీశః ॥ ౨ ॥ భూభారరాజపృతనాయదుభిర్నిరస్యగుప్తైస్స్వబాహుభిరచింతయదప్రమేయః। మన్యేవనేర్ననుగతోప్యగతోహిభారః

కృత్వేతి॥ అవతారయదిత్యత్రఅడాగమోద్రష్టవ్యః అవతారయత్ జవిష్ఠం వేగవత్తమమతిశీఘ్రంహింసాపర్యవసాయినమిత్యర్థః కలింకలహం॥౧॥ఏతద్వివృణోతి॥ యఇతి॥సపత్నైర్దుర్యోధనాదిభిః-కోపితాఃకోపంకారితాః- సుబహుయథాభవతితథాబహువారానిత్యర్థః- తదేవాహ- దుర్ద్యూతహేళనకచగ్రహణాదిభిరితి- దుర్ద్యూతంకపటద్యూతం- హేళనమవజ్ఞా- కచగ్రహణందుశ్శాసనేనద్రౌపద్యాః కేశాకర్షణం- ఏతానిఆదిర్యేషాంగరదానజతుగృహదహనాదీనాం- తైఃకృత్వాయేకోపితాఃపాండుసుతాః - తాన్నిమిత్తంకృత్వాఇతరేతరతః - ఉభయోఃపక్షయోఃసమేతాన్ మిళితాన్నృపాన్హత్వాక్షితేఃభారంనిరహరత్ జహార- యద్వా-యేకోపితాఃయైశ్చకోపితాఃతాన్ఇతరేతరతఃపరస్పరంనిమిత్తంకృత్వేత్యన్వయః- యేతుప్రకటాదైత్యాఃపూతనాదయఃతాన్స్వయమేవహతవాన్-యేతుప్రలంబాదయఃతాన్బలేనఘాతితవాన్- యేతుబాంధవచ్ఛద్మనాస్థితాఃదైత్యాఃతాన్పరస్పరంనిమిత్తంవిధాయయదుభిర్ఘాతయిత్వాభూభారమపాకృతవానిత్యర్థః॥౨॥ అపిచ॥ భూభారేతి॥ అస్యాశ్చభువోభారభూతాఃరాజపృతనాఃరాజ్ఞాంపృతనాఃసేనాః- రాజ్ఞస్తేషాంపృతనాశ్చేతివా- స్వబాహుభిఃగుప్తైఃపరిరక్షితైఃయదుభిర్వినాహాదిచ్ఛలేననిరస్యహత్వా- బాహుభిరితిబహువచనం-వస్తుతశ్చతుర్భుజాభిప్రాయేణ- నన్వేవంశ్రీకృష్ణశ్చకీర్షితంజ్ఞాత్వాయాద

నాఽకిమితి తస్మైన ప్రద్రుహ్యంతి - తత్రాహ - అప్రమేయః - ప్రమాతుమశక్యః ఏవంభూత ఇతి · పరికల్పితుమశక్య ఇత్యర్థః · చింతామేవాహ · మన్య ఇతి · నన్వితి వితర్కే అవనేర్భారాపేభారో యద్యపి లోకప్రతీత్యా గతః తథాప్యగతమివ మన్యే · యద్యస్మాత్ అవిషహ్యం సోఢుమశక్యం · యాదవం కులమిత్యనేన స్వవంశత్వాత్స్వయం హననమనుచితమితి సూచితం ॥ ౩ ॥ తర్హి కాదమస్య సైన్యఘూర్ణత్యతాం తత్రాహ ॥ నైవ ॥ అన్యతః ఇంద్రాదిభ్యోఽపి యాదవకులస్య పరిభవస్తిరస్కారో న భవేత్ · కుతః · మత్సంశ్రయస్య అహమేవ సంశ్రయో యస్య తస్య · కించ · విభవోన్నహనస్య విభవైః గజరథతురగపదాతిభిః ఉన్నహనస్య ఉచ్ఛృంఖలస్య · యద్వా · తర్హి ఇదం కిమితి సంహర్తవ్యం తత్రాహ · విభవోన్నహనస్యేతి · తస్మాదేవం కరిష్యామీత్యాహ అంతః కలిమితి శాంతిం శమం ఉపైమి ఉపైష్యామి · వర్తమానసామీప్యే వర్తమానవద్వాలదనంతరం ధామ శ్రీవైకుంఠాఖ్యం ఉపైష్యామీత్యర్థః ॥ ౪ ॥ ఏవమితి ॥ వ్యవసితః - కృతనిశ్చయః · సంజహ్రే ఉపసంహృతవాన్ ॥ ౫ ॥ తదేవం స్వావతారప్రయోజనం సర్వం సంపాద్య స్వలోకం జగామేత్యాహ శ్లోకద్వయేన ॥ స్వమూర్త్యేతి ॥ లోకానాం లావణ్యస్య నిర్ముక్తిః త్యాగః యయా మహత్యా లోకానాం లావణ్యం నాస్తీత్యర్థః · యద్వా · లోకేభ్యో లావణ్యస్య నిముక్తిర్దానం యయా తః యత్సంపర్కేణ లోకాః లావణ్యవంతో భవంతీత్యర్థః · తయా స్వమూర్త్యా నృణాం లోచనమాచ్ఛిద్య ఆకృష్య · తతోఽన్యస్యావలోకనే లోచనస్యాప్రవృత్తేః · తథా స్వగీర్భిః తాః గిరః స్మరతాం చిత్తం చాచ్ఛిద్య · తథా పదైః తత్రతత్రాంకితైః తాని పదాని ఈక్షతామీక్షమాణానాం అన్యత్ర గమనాదికాః క్రియాశ్చాచ్ఛిద్య · తేషాం తేనతేనాంశేన చక్షురాదిప్రవృత్తీః స్వైకనిష్ఠాః కృత్వేత్యర్థః ॥ ౬ ॥ కించ ॥ ఆచ్ఛిద్యేతి ॥ ఇతః ఉపరిజనిష్యమాణానాం చ సర్వేషాం సంసారతారణీయ కౌ పృథివ్యాం శోభనాః కవీనాం శ్లోకాః సుశ్లోకాః యస్యాం తాం · స్వకీర్తిం వితత్య విస్తార్య · అనయా కీర్త్యా అంజసా సుఖేనైవ నః శ్రితం తమః సంసారాఖ్యం తరిష్యంతీత్యభిప్రేత్య ఈశ్వరః స్వప

రో యద్వ్యాదవం కులమహో అవిషహ్యమాస్తే ॥ ౩ ॥ నైవాన్యతః పరిభవోఽస్య భవేత్కథంచిన్మత్సంశ్రయ
స్య విభవోన్నహనస్య నిత్యమ్ । అంతః కలిం యదుకులస్య విధాయ వేణుస్తంబస్య వహ్నిమివ శాంతిముపైమి
ధామ ॥ ౪ ॥ ఏవం వ్యవసితో రాజన్ సత్యసంకల్ప ఈశ్వరః । శాపవ్యాజేన విప్రాణాం సంజహ్రే స్వకు
లం విభుః ॥ ౫ ॥ స్వమూర్త్యా లోకలావణ్యనిర్ముక్త్యా లోచనం నృణామ్ । గీర్భిస్తాస్స్మరతాం చిత్తం పదై
స్తానీక్షతాం క్రియాః ॥ ౬ ॥ ఆచ్ఛిద్య కీర్తిం సుశ్లోకాం వితత్య హ్యంజసా ను కౌ । తమోఽనయా తరిష్యంతీ
త్యగాత్స్వం పదమీశ్వరః ॥ ౭ ॥ రాజా ॥ బ్రహ్మణ్యానాం వదాన్యానాం నిత్యం వృద్ధోపసేవినామ్ । విప్రశా
పః కథమభూద్వృష్ణీనాం కృష్ణచేతసామ్ ॥ ౮ ॥ యన్నిమిత్తస్స వై శాపో యాదృశో ద్విజసత్తమ । కథమేకా
త్మనాం భేద ఏతత్సర్వం వదస్వ మే ॥ ౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ బిభ్రద్వపుస్సకలసుందరసన్నివేశం కర్మాచరన్భువి
సుమంగళమాప్తకామః । ఆస్థాయ ధామ గమమాణ ఉదారకీర్తిస్సంహర్తుమైచ్ఛత కులం స్థితకృత్యశే
షః ॥ ౧౦ ॥ కర్మాణి పుణ్యనివహాని సుమంగళాని గాయజ్జగత్కలిమలాపహరాణి కృత్వా । కాలాత్మనా నివస
తా యదుదేవగేహే పిండారకం సమగమున్మునయో నిసృష్టాః ॥ ౧౧ ॥ విశ్వామిత్రోఽసితః కణ్వో దుర్వాసా

దం అగాత్ స్వస్థానం శ్రీవైకుంఠమగాత్ ॥ ౭ ॥ అబ్రహ్మణ్యేభ్యః అదాతృభ్యో వా అసేవకేభ్యో వా విప్రాః కుప్యంతి వృష్ణయస్తు న తథేత్యాహ ॥ బ్రహ్మణ్యానామితి ॥ కోపే జాతేఽపి కృష్ణచేతసాం కథమభూత్ కథం ప్రాదురభూదిత్యర్థః ॥ ౮ ॥ అతః స్పష్టస్య నిమిత్తస్యాభావాన్నిమిత్తాంతరం పృచ్ఛతి ॥ యన్నిమిత్త ఇతి ॥ ఏకాత్మనాం ఏకచిత్తానాం కథం భేదః కలహః ॥ ౯ ॥ ఈశ్వరేచ్ఛైవాత్ర నిమిత్తమితి పరిహరతి ॥ బిభ్రదితి ॥ సకలానాం సుందరవస్తూనాం సన్నివేశో విన్యాసవిశేషో యస్మిన్ తద్వపుర్బిభ్రత్ · తర్హి కిమతి సౌందర్యద్విషయపరః · న · సుమంగళం కర్మాచరన్ · తర్హి కయాపి కామనయా · న · ఆప్తకామః · తర్హి కిమితి కర్మాచరతి · ధామ ద్వారవత్యాఖ్యం గృహమాస్థాయ ఆశ్రిత్య రమమాణః గృహే రమమాణః కర్మ గ్రాహయితుమిత్యర్థః · నను కిమాప్తకామస్య గృహరత్యా కర్మభిర్వా తత్రాహ · ఉదారకీర్తిః ఉదారా విపులా కీర్తిర్యస్య సః కీర్తివితానార్థమిత్యర్థః · ఏవం పరమైశ్వర్యే వర్తమానోఽపి స్వకులం సంహర్తుమైచ్ఛత్ కస్య హేతోస్తత్రాహ · స్థితకృత్యశేషః స్థితః కృత్యే భూభారహరణే శేషో యస్య సః ॥ ౧౦ ॥ ఈశ్వరేచ్ఛయోత్థితం బ్రహ్మశాపనిమిత్తం వక్తుమాహ ॥ కర్మాణీతి ॥ కర్మార్థమాయాతాః కర్మాణి కృత్వా నిసృష్టాః మునయః పిండారకం సమగమన్నిత్యన్వయః · పిండారకం నామ తతో నాతిదూరే తీర్థవిశేషం నిసృష్టాః ప్రస్థాపితాః · పూర్వశ్లోకోక్తాముదారకీర్తిం వివృణ్వన్ కర్మాణి విశినష్టి · పుణ్యనివహానీత్యాదిభిః పదైః · కానిచిదశ్వమేధాదీని కర్మాణి పుణ్యానేవ జనయంతి · పుత్రోత్సలాలనాదీని తత్కాలసుఖమేవ కుర్వంతి · ద్వాదశాబ్దాది ప్రాయశ్చిత్తరూపాణి పాపమేవ హరంతి · ఏతాని తు సర్వాత్మనా ముఖ్యానీత్యాహ · పుణ్యనివహానీ కీర్తనాదినా పుణ్యాని నితరాం వహంతి ప్రాపయంతీతి · తథా సుమంగళాని అతిసుఖాత్మకాని గాయతో జగతః కలిమలాపహరాణి చ కృత్వా · మునిప్రస్థాపనే హేతుః · కాలాత్మనా సంహారకరూపేణ · యదుదేవగేహే వసుదేవసద్మని వసతా స్వకులం సంజిహీర్షతేత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ మునీనాహ ॥ విశ్వామిత్ర ఇతి ॥ ౧౨ ॥ శ్రీదం

తఇతి॥ ఉపసంగృహ్యపాదగ్రహణంకృత్వా॥ ౧౩॥ ప్రశ్నప్రకారమాహ॥ ఏషేతి॥ హేఅమోఘదర్శనాః విప్రాః ఏషా అంతర్వత్నీ గ
ర్భిణీవః యుష్మాన్ సా అసౌ ప్రష్టుం విలజ్జతీ లజ్జమానా అస్మన్ముఖేన పృచ్ఛతి ప్రసోష్యంతీ ఆసన్నప్రసవా- కింస్విత్సంజనయిష్యతి కన్యాం
వాపుత్రంవా తత్ప్రబ్రూత॥ ౧౪॥ ఏవమితి॥ ప్రలబ్ధాః అపహసితాః వంచితా ఇతివా ॥ ౧౫ ॥ తఇతి॥ తస్మిన్నుదరే అయస్మయంలోహ
మయం॥ ౧౬॥ కిమితి॥ మందభాగ్యైః నః అస్మాభిః కిమేతత్కృతం- నః అస్మాన్ జనాః కింవదిష్యంతీతి విహ్వలితాస్స్వంతః ముసలమాదా
యగృహంయయుః॥ ౧౭॥ తమితి ॥ రాజ్ఞే ఉగ్రసేనాయ నతు శ్రీకృష్ణాయ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ తమితి॥ ఆహుకః ఉగ్రసేనః- సోపి శ్రీకృష్ణము
పృష్ట్వైవ ప్రాస్యత్ ప్రక్షిప్తవాన్ అస్య ముసలస్య చూర్ణీక్రియమాణస్య యదవశేషితం లోహం తచ్చ ప్రాస్యత్॥ ౨౦ ॥ కశ్చిదితి ॥ తర
ళైః తరంగైః॥ ౨౧॥ మత్స్యఇతి ॥ అన్యైర్మత్స్యైస్సహ- శల్యైః శరాగ్రే ॥ ౨౨ ॥ భగవానితి॥ జ్ఞాతాః సర్వే అర్థాః యేన సః-
ఈశ్వరోపి సమర్థోపి సన్ అన్యథా కర్తుం నైచ్ఛత్ -కింతు అన్వమోదత యతః కాలరూపీ॥ ౨౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ప్రథమా

భృగురంగిరాః। కాశ్యపోవామదేవోత్రిర్వసిష్ఠోనారదాదయః॥౧౨॥క్రీడంతస్తానుపవ్రజ్యకుమారా
యదునందనాః। ఉపసంగృహ్యపప్రచ్ఛురవినీతావినీతవత్ ॥ తేవేషయిత్వాస్త్రీవేషైస్సాంబంజాంబ
వతీసుతమ్।౧౩।ఏషాపృచ్ఛతివోవిప్రాఅంతర్వత్న్యసితేక్షణా।ప్రష్టుంవిలజ్జతీయుష్మాన్ప్రబ్రూతా
మోఘదర్శనాః॥ ప్రసోష్యంతీపుత్రకామాకింస్విత్సంజనయిష్యతి । ౧౪। ఏవంప్రలబ్ధామునయస్తా
నూచుఃకుపితానృప। జనయిష్యతివోమందాముసలంకులనాశనమ్।౧౫॥ తేతచ్ఛ్రుత్వాతిసంత్రస్తావి
ముచ్యసహసోదరమ్। సాంబస్యదదృశుస్తస్మిన్ముసలంఖల్వయస్మయమ్॥ ౧౬।కింకృతంమందభాగ్యై
ర్నఃకింవదిష్యంతినోజనాః। ఇతివిహ్వలితాగేహానాదాయముసలంయయుః॥ ౧౭। తంచోపనీయసద
సిపరిమ్లానముఖశ్రియః। రాజ్ఞఆవేదయాంచక్రుస్సర్వయాదవసన్నిధౌ। ౧౮॥ శ్రుత్వామోఘంవి
ప్రశాపందృష్ట్వాచముసలంనృప। విస్మితాభయసంత్రస్తాబభూవుర్ద్వారకౌకసః । ౧౯। తచ్చూర్ణ
యిత్వాముసలంయదురాజస్సఆహుకః। సముద్రసలిలేప్రాస్యల్లోహంచాస్యావశేషితమ్। ౨౦। కశ్చి
న్మత్స్యోగ్రసీల్లోహంచూర్ణానితరళైస్తతః। ఉహ్యమానానివేలాయాంలగ్నాన్యాసన్కిలైరకాః॥
౨౧। మత్స్యోగృహీతోమత్స్యఘ్నైర్జాలైరన్యైస్సహార్ణవే। తస్యోదరగతంలోహంసశల్యేలుబ్ధ
కోకరోత్ । ౨౨ ॥ భగవాన్జ్ఞాతసర్వార్థఈశ్వరోపితదన్యథా। కర్తుంనైచ్ఛద్విప్రశాపంకాల
రూప్యన్వమోదత॥ ౨౩। ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - ప్రథమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖
శ్రీశుకః॥గోవిందభుజగుప్తాయాంద్వారవత్యాంకురూద్వహ।అవాత్సీన్నారదోభీక్ష్ణంకృష్ణోపాసనలాల
సః॥ ౧। కోనురాజన్నింద్రియవాన్ముకుందచరణాంబుజమ్। నభజేత్సర్వతోమృత్యురుపాస్యమమరో
త్తమైః॥౨॥ తమేకదాతుదేవర్షింవసుదేవోగృహాగతమ్। అర్చితంసుఖమాసీనమభివాద్యేదమబ్ర
వీత్ । ౩। వసుదేవః॥ భగవన్భవతోయాత్రాస్వస్తయేసర్వదేహినామ్। కృపణానాంయథాపిత్రో
రుత్తమశ్లోకవర్త్మనామ్ । ౪। భూతానాందేవచరితందుఃఖాయచసుఖాయచ। సుఖాయైవహిసాధూ

ధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ ద్వితీయేనిమిజాయంతసంవాదేనాహనారదః। ధర్మాన్భాగవతాన్భక్త్యావసుదేవాయపృచ్ఛతే॥ గోవిందేతి॥ అభీక్ష్ణం పునఃపునః
ప్రస్థాపితోపి అవాత్సీదిత్యర్థః- ననునారదస్యదక్షశాపాన్నైకత్ర వాసస్సంభవతీత్యాశంక్యాహ- గోవిందభుజగుప్తాయామితి-
నతస్యాం బ్రహ్మశాపప్రభావ ఇత్యర్థః- కృష్ణోపాసనే లాలసమౌత్సుక్యం యస్య సః॥ ౧॥ యద్భజనేముక్తానామపి దృశ్యమౌత్సుక్యం తం
కోనునామనభజేదిత్యాహ॥ కోన్వితి॥ ఇంద్రియవానితి- ఇంద్రియవత్త్వమేవ అధికారివిశేషణమిత్యర్థః- సర్వతః సర్వేష్వపి - లో
కేషు మృత్యుర్యస్య సః॥౨॥౩॥ భగవన్నితి॥ యథా పిత్రోః యాత్రా ఆగమనం అపత్యానాం స్వస్తయే మంగళాయ - యథా చ ఉత్తమశ్లోక
వర్త్మనాం మహతాం యాత్రా కృపణానాం స్వస్తయే- తథా భగవద్రూపస్య భవతో యాత్రా సర్వదేహినాం స్వస్తయే భవతి ॥ ౪॥
కించ - దేవైరపి మహతాముపమానమనుచితమిత్యాహ ॥ భూతానామితి ॥ భూతానాం దేవచరితమతివృష్ట్యాదినా దుఃఖాయ భవతి- త్వాదృ

శాంత్వాదృశానాం అచ్యుతః ఆత్మ నిమనసి యేషాం తేషాం॥ ౫॥ కించ సుఖం సర్వం తో పి దేవాః భజనానుసారేణ కుర్వంతి - న తథా సాధవ ఇత్యాహ॥ భజంతీతి॥ ఛాయేవ - యథా పురుషో యావద్వర్తతే తావదేవ తస్య ఛాయాపి - తథా కర్మసచివాః కర్మసహాయాః ప్రాణినాం కర్మానుగుణ ప్రవృత్తయః॥ ౬॥ బ్రహ్మన్నితి॥ తదేవం యద్యపి భవతః ఆగమనమాత్రేణైవ వయం కృతార్థాః తథాపి పృచ్ఛామః - తదేతి తవద్వైధర్మాః ప్రసన్నో భగవాన్ తానిత్యర్థః॥ ౭॥ ననుత్వత్తోపి కిమన్యో భగవత్ప్రసాదపాత్రమస్తీత్యత్రాహ॥ అహమితి॥ భువి ప్రజార్థమపూజయం పుత్రలాభ ప్రయోజనస్సన్ పూజితవాన్ కిలేతి - సూతిగృహే భగవదుక్తమనుస్మరతి ॥ ౮ ॥ యథేతి॥ అతో యథాముచ్యేమహి - తథా నః అస్మాన్ శాధి శనైః శిక్షయ - విచిత్రాణి వ్యసనాని యస్మిన్ తస్మాత్సంసారాత్ - తథా విశ్వతః సర్వతో భయం యస్మిన్ తస్మాత్ - భవద్భిర్యుష్మాభిః - అంజసా అనాయాసేన - అద్ధా సాక్షాత్ ॥ ౯ ॥ రాజన్నితి॥ హరేర్గుణైః వర్ణనీయత్వేన ప్రస్తుతైః సంస్మారితో హరిరితి ప్రీతో దేవర్షిస్తమాహ॥ ౧౦॥ ప్రీతిమావిష్కరోతి త్రిభిః॥ సమ్యగితి॥ పృచ్ఛసే పృచ్ఛసి - విశ్వపావనాన్ సర్వశోధకాన్॥ ౧౧॥ శ్రుత ఇతి ॥ ఆదృతః ఆస్తిక్యేన గృహీతః - అనుమోదితః పరైః క్రియమాణః సంస్తుతః - సద్ధర్మః భాగవతో ధర్మః - దేవవసుదేవత్య

నాంత్వాదృశామచ్యుతాత్మనామ్ ॥ ౫॥ భజంతి యేయథా దేవాన్ దేవా అపి తథైవ తాన్ । ఛాయేవ కర్మసచివాస్సాధవో దీనవత్సలాః॥ ౬ ॥ బ్రహ్మంస్తథాపి పృచ్ఛామో ధర్మాన్ భాగవతాంస్తవ । యాన్ శ్రుత్వా శ్రద్ధయా మర్త్యో ముచ్యతే సర్వతో భయాత్ ॥ ౭॥ అహం కిల పురానంతం ప్రజార్థో భువి ముక్తిదమ్ । అపూజయం న మోక్షాయ మోహితో దేవమాయయా॥ ౮॥ యథా విచిత్రవ్యసనాద్భవద్భిర్విశ్వతోభయాత్ । ముచ్యేమహ్యంజసైవాద్ధా తథా నశ్శాధి సువ్రత॥ ౯॥ శ్రీశుకః॥ రాజన్నేవం కృతప్రశ్నో వసుదేవేన ధీమతా । ప్రీతస్తమాహ దేవర్షిర్హరేస్సంస్మారితో గుణైః॥ ౧౦॥ నారదః॥ సమ్యగేతద్వ్యవసితం భవతా సాత్వతర్షభ । యత్పృచ్ఛసే భాగవతాన్ ధర్మాంస్త్వం విశ్వపావనాన్॥ ౧౧॥ శ్రుతోనుపఠితో ధ్యాత ఆదృతో వానుమోదితః । సద్యః పునాతి సద్ధర్మో దేవవిశ్వద్రుహోపి హి॥ ౧౨॥ త్వయా పరమకల్యాణః పుణ్యశ్రవణకీర్తనః । స్మారితో భగవానద్య దేవో నారాయణో మమ॥ ౧౩॥ అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసం పురాతనమ్ । ఆర్షభాణాం చ సంవాదం విదేహస్య మహాత్మనః॥ ౧౪ ॥ ప్రియవ్రతో నామ సుతో మనోస్స్వాయంభువస్య యః । తస్యాగ్నీధ్రస్తతో నాభిర్ఋషభస్తత్సుతస్స్మృతః॥ ౧౫॥ తమాహుర్వాసుదేవాంశం మోక్షధర్మవివక్షయా । అవతీర్ణం సుతశతం తస్యాసీద్బ్రహ్మపారగమ్॥ ౧౬॥ తేషాం వై భరతో జ్యేష్ఠో నారాయణపరాయణః । విఖ్యాతం వర్షమేతద్యన్నామ్నా భారతమద్భుతమ్॥ ౧౭॥ సభుక్తభోగాం త్యక్త్వేమాం నిర్గతస్తపసా హరిమ్ । ఉపాసీనస్తత్పదవీం లేభే వై జన్మభిస్త్రిభిః॥ ౧౮॥ తేషాం నవ నవద్వీపపతయోస్య సమంతతః । కర్మతంత్రప్రణేతార ఏకాశీతిర్ద్విజాతయః॥ ౧౯॥ నవాభవన్మహాభాగా మునయో హ్యర్థశంసినః । శ్రమణా వాతరశనా ఆత్మవిద్యావిశారదాః॥ ౨౦ ॥ కవిర్హవిరంతరిక్షః ప్రబుద్ధః పిప్పలాయనః । ఆవిర్హోత్రోథ ద్రుమిలశ్చమసః కరభాజనః॥ ౨౧ ॥ త ఏతే భగవద్రూపం విశ్వం సదసదాత్మకమ్ । ఆత్మనోవ్యతిరేకేణ ప

ర్థః - యద్వా - దేవేభ్యో విశ్వస్మై చ ద్రుహ్యంతి యే తానపి॥ ౧౨॥ కించ - త్వయా మమ మహానుపకారః కృత ఇత్యాహ॥ త్వయేతి ॥ పుణ్యే శ్రవణకీర్తనే యస్య సః॥ ౧౩॥ అత్రేతి॥ అత్రాపి భగవద్ధర్మనిర్ణయేపి - విదేహస్య నిమేర్జనకస్య॥ ౧౪ ॥ ఆర్షభాణాముత్పత్తిం సాన్వయాం వివిచ్య కథయతి సప్తభిః ॥ ప్రియవ్రత ఇతి॥ ౧౫॥ తమితి ॥ మోక్షధర్మవివక్షయా మోక్షధర్మాణాం ప్రవర్తనేచ్ఛయా - అవతీర్ణం వాసుదేవాంశమాహుః - తస్య చ బ్రహ్మపారగం వేదపారగం సుతశతమాసీత్॥ ౧౬॥ తేషామృషభసుతానాం మధ్యే నవ యోగీశ్వరాణాం చరితం వక్తుం ఇతరేషాం చరితం తతో వివిచ్యాహ ॥ తేషామితి ॥ ఏతదజనాభం నామ వర్షం - యస్య నామ్నా భారతమిత్యద్భుతం విఖ్యాతమాసీత్ - ఏతేన తస్య ధర్మాతిశయో నిరూపితః॥ ౧౭॥ స ఇతి॥ ఇమాం పృథ్వీం గృహాన్నిర్గతః హరిముపాసీనః సేవమానస్సన్ ॥ ౧౮ ॥ తేషామితి॥ నవ సుతాః నవద్వీపపతయః - నవానాం బ్రహ్మావర్తాదిభూఖండానాం పతయః - అస్య భారతవర్షస్య - ఏకాశీతిసుతాః కర్మమార్గప్రవర్తకాః బ్రాహ్మణాః ఆసన్ ॥ ౧౯ ॥ నవేతి॥ అర్థశంసినః పరమార్థనిరూపకాః - శ్రమణాః శ్రమవంతః - ఆత్మాభ్యాసే కృతశ్రమా ఇత్యర్థః - వాతరశనాః దిగంబరాః - ఆత్మవిద్యాయాం విశారదాః నిష్ణాతాః॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ తేషాం పారమహంస్యం చరితమాహ

ద్వ్యాఖ్యాం॥ తఇతి॥ భగవద్రూపంవిశ్వంపశ్యంతః - సదసదాత్మకంస్థూలసూక్ష్మరూపంతచ్చస్వావ్యతిరేకేణపశ్యంతః॥ ౨౨॥ అవ్యాహతేతి॥ అవ్యాహతాఅప్రతిహతాఇష్టాఅభిప్రేతాగతిర్యేషాంతేముక్తాఃఅనాసక్తాః॥ ౨౩॥ తఇతి॥ మహాత్మనోనిమేః- వితాయమానం అనుష్ఠీయమానం- అజనాభేభారతవర్షే॥ ౨౪॥ తానితి॥ యజమానోనిమిః- అగ్నయఃఆహవనీయాదయః - విప్రాఃఋత్విగాదయః॥ ౨౫॥ విదేహఇతి॥ అభిప్రేత్యజ్ఞాత్వా॥ ౨౬॥ తానితి॥ స్వరుచైవరోచమానాన్నతుఆభరణాదిప్రకాశైః- బ్రహ్మపుత్రోపమాన్ సనకాదిసదృశాన్॥ ౨౭॥ పరమప్రీత్యాతద్దర్శనమభినందతిద్వాభ్యాం॥ మన్యఇతి॥ ననుభగవతఃపార్షదానాంకథమత్రోపలబ్ధిఃతత్రాహ-విష్ణోరితి విష్ణుభక్తాఃలోకపావనాయసర్వత్రపర్యటంతీత్యర్థః॥ ౨౮॥ మయాదుర్లభంలబ్ధంఅహోభాగ్యమిత్యాహ॥ దుర్లభఇతి॥ ఇహలోకేదేహస్సంభవంతియేషాంతేదేహినోజీవాస్తేషాం-క్షణభంగురోపిమానుషోదేహోదుర్లభః-పరమపురుషార్థసాధనత్వాత్ - వైకుంఠప్రియాయేషాంతేవైకుంఠస్యప్రియాఇతివాతేషాందర్శనం॥ ౨౯॥ అతఇతి॥ హేఅనఘాఃనిరవద్యాః - భవతఃయుష్మానాత్యంతికంక్షేమంపృచ్ఛామః- యతఃక్షణార్ధోపిక్షణార్ధకాలభవోపిసత్సంగఃశేవధిర్నిధిః- నిధిలాభే- యథాఆనందోభవతితథాత్రపరమానందఇత్యర్థః॥ ౩౦॥ తదర్థంచ॥ ధర్మానితి॥ భాగవతాన్ధర్మాన్బ్రూత- యదినఃఅస్మాకంశ్రుతయేశ్రవణాయ - క్షమంయోగ్యంభవతి- కథంభూతాన్ - యైర్ధర్మైఃప్రపన్నాయభక్తాయ- అజోహరిః- ఆత్మానమపిదాస్యతితాన్॥ ౩౧॥ ఏవమితి॥ సహసదస్యైః

శ్యంతోవ్యచరన్మహీమ్॥ ౨౨॥ అవ్యాహతేష్టగతయస్సురసిద్ధసాధ్యగంధర్వయక్షనరకిన్నరనాగలోకాన్। ముక్తాశ్చరంతిమునిచారణభూతనాథవిద్యాధరద్విజగవాంభువనానికామమ్॥ ౨౩॥ తఏకదానిమేస్సత్రముపాజగ్ముర్యదృచ్ఛయా। వితాయమానమృషిభిరజనాభేమహాత్మనః॥ ౨౪॥ తాన్దృష్ట్వాసూర్యసంకాశాన్మహాభాగవతాన్నృప। యజమానోఽగ్నయోవిప్రాస్సర్వఏవోపతస్థిరే॥ ౨౫॥ విదేహస్తానభిప్రేత్యనారాయణపరాయణాన్। ప్రీతస్సంపూజయాంచక్రేఆసనస్థాన్యథార్హతః॥ ౨౬। తాన్రోచమానాన్స్వరుచాబ్రహ్మపుత్రోపమాన్నృప। పప్రచ్ఛపరమప్రీతఃప్రశ్రయావనతోనృపః। ౨౭। విదేహః॥ మన్యేభగవతస్సాక్షాత్పార్షదాన్వోమధుద్విషః। విష్ణోర్భక్తాహిలోకానాంపావనాయచరంతిహి। ౨౮। దుర్లభోమానుషోదేహోదేహినాంక్షణభంగురః। తత్రాపిదుర్లభంమన్యేవైకుంఠప్రియదర్శనమ్। ౨౯। అతఆత్యంతికంక్షేమంపృచ్ఛామోభవతోఽనఘాః। సంసారేఽస్మిన్క్షణార్ధోఽపిసత్సంగశ్శేవధిర్నృణామ్। ౩౦। ధర్మాన్భాగవతాన్బ్రూతయదినశ్శ్రుతయేక్షమమ్। యైఃప్రసన్నఃప్రపన్నాయదాస్యత్యాత్మానమప్యజః। ౩౧। నారదః॥ ఏవంతేనిమినాపృష్టావసుదేవమహత్తమాః। ప్రతిపూజ్యాబ్రువన్ప్రీత్యాససదస్యర్త్విజంనృపమ్। ౩౨। కవిః॥ మన్యేఽకుతశ్చిద్భయమచ్యుతస్యపాదాంబుజోపాసనమత్రనిత్యమ్। ఉద్విగ్నబుద్ధేరసదాత్మభావాద్విశ్వాత్మనాయత్రనివర్తతేభీః। ౩౩। యేవైభగవతాప్రోక్తాఉపాయాఆత్మలబ్ధయే। అంజఃపుంసామవిదుషాంవిద్ధిభాగవతాన్హితాన్। ౩౪। యానాస్థాయనరోరాజన్నప్రమాద్యేతకర్హిచిత్। ధావన్నిమీల్యవానేత్రేనస్ఖలేన్నపతేదిహ। ౩౫। కాయేనవాచామనసేంద్రియైర్వాబుద్ధ్యాత్మనావా

ఋత్విగ్భిశ్చవర్తమానం- తేపిభగవద్ధర్మశ్రవణపరాబభూవురిత్యర్థః॥ శ్లో॥ భగవద్ధర్మతద్భక్తమాయాతత్తరణేనిచ। బ్రహ్మకర్మావతారేహభక్తప్రాప్యయగక్రమాన్॥ జ్ఞాతుంక్రమేణకృతవాన్నవప్రశ్నాన్నిమిర్నవ। ఏకైకస్యోత్తరంప్రోచుఃకవిముఖ్యామునీశ్వరాః॥ ౩౨॥ ప్రథమమాత్యంతికంక్షేమంకథయంతి॥ మన్యఇతి॥ నకుతశ్చిద్భయం యస్మాత్తదకుతశ్చిద్భయం పాదాంబుజోపాసనంఅత్రసంసారేమన్యే- అసదాత్మభావాత్ అసతిదేహాదావాత్మభావనాఅతఃనిత్యంసర్వదాఉద్విగ్నబుద్ధేఃపుంసఃవిశ్వాత్మనాసర్వథానిశ్శేషంయత్రపాదాంబుజోపాసనేభీర్నివర్తతేతత్॥ ౩౩॥ భాగవతధర్మలక్షణమాహ॥ యఇతి॥ మన్వాదిముఖేనవర్ణాశ్రమధర్మానుక్త్వా అతిరహస్యత్వాత్స్వముఖేనైవభగవతా అవిదుషాంపుంసాం అంజఃసుఖేనైవ ఆత్మలబ్ధయేయేవైఉపాయాఃప్రోక్తాః - తాన్భాగవతాన్ధర్మాన్విద్ధి॥ ౩౪॥ అంజఃపదేనోక్తంసుకరత్వంవివృణోతి॥ యానితి॥ యాన్ఆస్థాయఆశ్రిత్యయాగాదిష్వివనప్రమాద్యేతవిఘ్నైర్నవిహన్యేత- కించ-నిమీల్యనేత్రేధావన్నపి ఇహ ఏషుభాగవతధర్మేషునస్ఖలేత్- నిమీలనంనామఅజ్ఞానం- యథాహుః॥ శ్లో॥ శ్రుతిస్మృతీఉభేనేత్రేవిప్రాణాంపరికీర్తితే। ఏకేన వికలఃకాణోద్వాభ్యామంధఃప్రకీర్తితే॥ ఇతిజ్ఞాత్వాపీత్యర్థః - యథావదన్యాసస్థానమతిక్రమ్యగతిర్ధావనం- తద్వదత్రాపికించిత్కించిదతిక్రమ్యఅతిశీఘ్రమనుష్ఠానంధావనం- తథాఅనుష్ఠితస్సన్నపినస్ఖలేత్- ప్రత్యవాయీనస్యాత్ - తథానపతేత్ఫలాన్నభ్రశ్యేత్॥ ౩౫॥ నను కేతేభాగవతాధర్మాః నారాయణార్పితాస్సర్వకర్మాణ్యపీత్యాహ॥ కా

యేనేతి॥ ఆత్మనాచిత్తేన- అహంకారేణవా- అనుసృతోయఃస్వభావఃతస్మాత్ - అయమర్థః- నకేవలంవిధితఃకృతమేవేతినియమఃస్వభావానుసారిలౌకికమపీతి- తథాచ భగవద్గీతాసు॥ శ్లో॥ యత్కరోషియదశ్నాసియజ్జుహోషిదదాసియత్। యత్తపస్యసికౌంతేయతత్కురుష్వమదర్పణమితి- యద్వా- ననుకాయాదీనామేవకర్మనాత్మనఇత్యాశంక్యాహ- అధ్యాసేనానుసృతాత్ బ్రాహ్మణత్వాదిస్వభావాద్యద్యత్కరోతీత్యర్థః-తత్సకలంపరస్మైపరమేశ్వరాయనారాయణాయేతిసమర్పయేత్ -తథాసతిసకలమపికర్మ భాగవతోధర్మోభవతీతిభావః॥ ౩౬॥ ననుకిమేవంపరమేశ్వరభజనేన - అజ్ఞానకల్పితభయస్యజ్ఞానైకనివర్త్యత్వాదిత్యాశంక్యాహ॥ భయమితి॥ యతోభయంతన్మాయయాభవేత్- అతఃబుధోబుద్ధిమాంస్తమేవాభజేత్ - ననుభయందేహాభినివేశతోభవతి-సచదేహోహంకారతః-సచస్వరూపాస్మరణాత్-కిమత్రతస్యమాయాకరోతీత్యత ఆహ- ఈశాదపేతస్యేతి- ఈశవిముఖస్యతన్మాయయాఅస్మృతిఃభగవతఃస్వరూపాస్ఫూర్తిః - తతోవిపర్యయోదేహోస్మీతి- తతోద్వితీయాభినివేశాద్భయంభవతి- ఏవంహిప్రసిద్ధంలౌకికీష్వపిమాయాసు-ఉక్తంచభగవతా॥ శ్లో॥ దైవీహ్యేషాగుణమయీమమమాయాదురత్యయా।మామేవయేప్రపద్యంతేమాయామేతాంతరంతితఇతి- ఏకయా అవ్యభిచారిణ్యాభక్త్యాభజేత్- కించ- గురుదేవతాత్మాగురురేవదేవతా ఈశ్వరఃఆత్మాప్రేష్ఠశ్చయస్యతథాదృష్టిస్సన్నిత్యర్థః॥ ౩౭ ॥ ననువిషయవిక్షిప్తచిత్తస్య కుతః అవ్యభిచారిణీభక్తిస్సంభవతికుతస్తరామభయమితిశంకాయాంనతావద్విషయోనామవాస్తవోస్తి- కింతుమనోవిలాసమాత్రం - అతోమనోనియమనేనభజనాదభయంస్యాదిత్యాహ-అవిద్యమానఇతి-ద్వయః ద్వైతప్రపంచఃవిషయఃప్రాగవిద్యమానోపిఅవభాసతేప్రకాశతేధ్యాతుఃపుంసఃధియామనసా - స్వప్నశ్చమనోరథశ్చయథేత్యర్థః- తత్తస్మాత్కర్మాణిసంకల్పయతి - వికల్పయతిచ-యన్మనస్తన్నిరుంధ్యాత్నియచ్ఛేత్-తతశ్చైకయాభక్త్యాభజనాదభయంస్యాదిత్యర్థః॥౩౮॥ ఏతదత్యంతాశక్యమిత్యాశంక్యసుగమంమార్గమాహ॥ శృ

నుస్సృతస్స్వభావాత్। కరోతియద్యత్సకలంపరస్మైనారాయణాయేతిసమర్పయేత్తత్॥ ౩౬॥ భయంద్వితీయాభినివేశతస్స్యాదీశాదపేతస్యవిపర్యయోస్మృతిః।తన్మాయయాతోబుధఆభజేత్తంభక్త్యైకయేశంగురుదేవతాత్మా। ౩౭ ॥ అవిద్యమానోప్యవభాసతేద్వయోధ్యాతుర్ధియాస్వప్నమనోరథౌయథా।తత్కర్మసంకల్పవికల్పకంమనోబుధోనిరుంధ్యాదభయంతతస్స్యాత్ । ౩౮ ॥ శృణ్వన్సుభద్రాణిరథాంగపాణేర్జన్మానికర్మాణిచయానిలోకే। గీతానినామానితదర్థకానిగాయన్విలజ్జోవిచరేదసంగః॥ ౩౯॥ ఏవంవ్రతస్స్వప్రియనామకీర్త్యాజాతానురాగోద్రుతచిత్తఉచ్చైః।హసత్యథోరోదితిరౌతిగాయత్యున్మాదవన్నృత్యతిలోకబాహ్యః॥ ౪౦ । ఖంవాయుమగ్నింసలిలంమహీంచజ్యోతీంషిసత్త్వానిదిశోద్రుమాదీన్। సరిత్సముద్రాంశ్చహరేశ్శరీరంయత్కించభూతంప్రణమేదనన్యః॥ ౪౧ । భక్తిఃపరేశానుభవోవిరక్తిరన్యత్రచైషత్రికఏకకాలః। ప్రపద్యమానస్య యథాశ్నతస్స్యుస్తుష్టిఃపుష్టిఃక్షుదపాయోనుఘాసమ్॥ ౪౨ ॥ ఇత్యచ్యుతాంఘ్రింభజతోనువృత్త్యా భక్తిర్విరక్తిర్భగవత్ప్రబోధః। భవంతివై భాగవతస్యరాజంస్తతఃపరంశాంతిముపైతిసాక్షాత్॥ ౪౩ ॥ నిమిః॥ అథభా

ణ్వన్నితి॥ తదర్థకానితాన్యేవజన్మానికర్మాణిచార్థోయేషాంతాని - ఏతాన్యపిసాకల్యేనజ్ఞాతుమశక్యానీత్యాశంక్యాహ - యానిలోకేగీతానిప్రసిద్ధాని- తానిశృణ్వన్గాయంశ్చవిచరేత్అసంగఃనిస్పృహః॥ ౩౯ ॥ ఏవంచభజతఃసంప్రాప్తప్రేమలక్షణభక్తియోగస్యసంసారధర్మాతీతాంగతిమాహ॥ ఏవమితి॥ ఏవంవ్రతఃవృత్తంయస్యసః- స్వప్రియస్యహరేర్నామకీర్త్యాజాతః అనురాగఃప్రేమయస్యసః- అతఏవద్రుతచిత్తఃశ్లథహృదయఃకదాచిత్భక్తిపరాజితంభగవంతమాకలయ్యఉచ్చైర్హసతి- ఏతావంతంకాలముపేక్షితోస్మీతిరోదితి - ఔత్సుక్యాద్రౌతిక్రోశతి- హాహారమామనుగృహాణేతిఅతిహర్షేణగాయతి- జితంజితమితినృత్యతి- కిండాంభికవత్పరాన్ప్రతిప్రకాశయితుంన- ఉన్మాదవత్గ్రహగృహీతఇవ- లోకబాహ్యఃవివశః॥ ౪౦॥ కించ॥ ఖమితి॥ సత్త్వానిభూతాని - ఆకాశాదియత్కించిద్భూతమాత్రం- తద్ధరేశ్శరీరమితిమత్వాప్రణమేత్- సంభావనాయాంలిఙ్॥ ౪౧॥ నన్వియమారూఢయోగినామపిబహుజన్మభిర్దుర్లభాగతిః- సాకథంనామసంకీర్తనమాత్రేణైకస్మిన్నేవజన్మనిభవేదిత్యాశంక్యసదృష్టాంతమాహ॥ భక్తిరితి॥ ప్రపద్య మానస్యశ్రీహరింభజతఃభక్తస్య- భక్తిఃప్రేమలక్షణా- పరేశానుభవఃప్రేమాస్పదభగవద్రూపస్యస్ఫూర్తిః - తయానివృతస్యతతోన్యత్రగృహాదిషువిరక్తిరిత్యేషఃత్రికఃఏకకాలఃభజనసమకాలఏవస్యాత్ -యథాఅశ్నతోభుంజానస్యతుష్టిఃసుఖం- పుష్టిఃఉదరపూరణం- క్షుదపాయఃక్షున్నివృత్తిశ్చప్రతిగ్రాసంస్యాత్ - ఉపలక్షణమేతత్- ప్రసిద్ధమపియథాస్యాత్ తద్వత్- ఏవమేకైకస్మిన్భజనేకించిత్కించిత్ప్రేమాదిత్రికేజాయమానేఅనువృత్త్యాభజతః పరమప్రేమాదిసర్వంజాయతేబహుఘాసభోజనఇవపరమతుష్ట్యాది॥ ౪౨ ॥ తతశ్చభగవత్ప్రసా

దనకృతార్థో భవతీత్యాహ॥ ఇతీతి॥ ౪౩॥ భాగవతస్య భవంతీత్యుక్తే తస్య లక్షణం పృచ్ఛతి॥ అథేతి॥ యద్ధర్మాః యస్మిన్ ధర్మాః పరినిష్ఠి
తాః- యాదృశః యత్స్వభావః- యథాచరతి వర్తతే భూతేష్వా- యైశ్చలింగైర్భగవతః ప్రియో భవతి॥౪౪॥ యద్ధర్మ ఇత్యస్యోత్తరమాహ
త్రయేణ॥ సర్వభూతేష్వితి॥ ఆత్మనః స్వస్య సర్వభూతేషు భగవద్భావం బ్రహ్మభావేన సమన్వయం యః పశ్యేత్ - తథా బ్రహ్మరూపే అధి
ష్ఠానే ఆత్మని భూతాని చ యః పశ్యేత్ - యద్వా॥ శ్లో ॥ అతత్వాచ్చ ప్రమాతృత్వాదాత్మా హి పరమో హరిరితి తంత్రోక్తేః- ఆత్మనః శ్రీహ
రేః సర్వభూతేషు మశకాదిష్వపి నియంతృత్వేన వర్తమానస్య భగవద్భావం నిరతిశయైశ్వర్యమేవ యః పశ్యేత్; న తు తస్య తారతమ్యం- త
థా ఆత్మని హరావేవ భూతాని చ యః పశ్యేత్ - కథంభూతే భగవతి- అప్రచ్యుతైశ్వర్యాదిరూపే- న పునర్జడమలినభూతాశ్రయత్వేన జా
డ్యాదిప్రసక్త్యా ఐశ్వర్యాదిప్రచ్యుతం పశ్యేత్- కింతు- సర్వత్ర పరిపూర్ణం భగవత్త్వం పశ్యేత్- భాగవతోత్తమ ఇత్యర్థః॥ ౪౫॥
ఈశ్వర ఇతి॥ ప్రేమ చ మైత్రీ చ కృపా చ ఉపేక్షా చ తాః- ఈశ్వరాదిషు చతుర్షు యః కరోతి స మధ్యమో భాగవతః- ఏవంభూతస్య భేదస్య ద
ర్శనాత్॥ ౪౬॥ అర్చాయామితి॥ అర్చాయాం ప్రతిమాయాం- పూజామీహతే కరోతి- న తద్భక్తేషు అన్యేషు చ సుతరాం కరోతి- సః ప్రా
కృతః- ప్రకృతిః ప్రారంభః అధునైవ ప్రారబ్ధభక్తిః శనైరుత్తమో భవిష్యతీత్యర్థః॥౪౭॥ పునరష్టభిః శ్లోకైః రభ్యర్హితత్వాదుత్తమభాగవత
స్యైవ లక్షణమాహ॥ గృహీత్వేతి॥ శ్రీవాసుదేవావిష్టచిత్తో న గృహ్ణాతి- తావదింద్రియైరర్థాన్ గృహీత్వాపీత్యపిశబ్దార్థః- ఇదం విష్ణో
ర్మాయామయం పశ్యన్ ॥ ౪౮ ॥ కించ॥ దేహేతి॥ దేహాదీనాం సంసారధర్మైః జన్మాప్యయాదిభిః యః హరేః స్మృత్యా అవిముహ్య
మానః స భాగవతప్రధానః- తత్ర దేహస్య జన్మాప్యయౌ- ప్రాణస్య క్షుత్ - మనసః భయం- బుద్ధేస్తర్షః తృష్ణా- ఇంద్రియాణాం కృచ్ఛ్రం

గవతాం బ్రూత యద్ధర్మో యాదృశో నృణామ్। యథాచరతి యద్బ్రూతే యైర్లింగైర్భగవత్ప్రియః॥
౪౪ ॥ హరిః॥ సర్వభూతేషు యః పశ్యేద్భగవద్భావమాత్మనః। భూతాని భగవత్యాత్మన్యేష భాగవతో
త్తమః॥ ౪౫ ॥ ఈశ్వరే తదధీనేషు బాలిశేషు ద్విషత్సు చ। ప్రేమమైత్రీకృపోపేక్షా యః కరోతి స మధ్య
మః ॥ ౪౬ ॥ అర్చాయామేవ తు హరయే పూజాం యః శ్రద్ధయేహతే। న తద్భక్తేషు చాన్యేషు స భక్తః
ప్రాకృతః స్మృతః॥ ౪౭ ॥ గృహీత్వాపీంద్రియైరర్థాన్యో న ద్వేష్టి న హృష్యతి। విష్ణోర్మాయామిదం ప
శ్యన్స వై భాగవతోత్తమః ॥ ౪౮ ॥ దేహేంద్రియప్రాణమనోధియాం యో జన్మాప్యయక్షుద్భయ
తర్షకృచ్ఛ్రైః। సంసారధర్మైరవిముహ్యమానః స్మృత్యా హరేర్భాగవతప్రధానః ॥ ౪౯ ॥ న కా
మకర్మబీజానాం యస్య చేతసి సంభవః। వాసుదేవైకనిలయః స వై భాగవతోత్తమః ॥ ౫౦ ॥ న యస్య
జన్మకర్మభ్యాం న వర్ణాశ్రమజాతిభిః। సజ్జతేఽస్మిన్నహంభావో దేహే వై స హరేః ప్రియః॥ ౫౧ ॥ న య
స్య స్వః పర ఇతి విత్తేష్వాత్మని వా భిదా। సర్వభూతసమః శాంతః స వై భాగవతోత్తమః ॥ ౫౨ ॥ త్రిభువన
విభవహేతవేఽప్యకుంఠస్మృతిరజితాత్మసురాదిభిర్విమృగ్యాత్। న చలతి భగవత్పదారవిందాల్లవనిమి
షార్ధమపి స వైష్ణవాగ్ర్యః॥ ౫౩ ॥ భగవత ఉరువిక్రమాంఘ్రిశాఖానఖమణిచంద్రికయా నిరస్త

శ్రమః తైః॥౪౯॥ కించ॥ నేతి॥ కామాశ్చ కర్మాణి చ బీజాని చ వాసనాః తేషాం- వాసుదేవః ఏకో నిలయః ఆశ్రయో యస్య సః॥౫౦॥ శ్లో॥ ఆ
ర్తత్రాణపరాయణోఽపర హరిర్లక్ష్మీశ్వరః పాతు మామ్। ఇతి తేన గృహీత్వాపీత్యాదిశ్లోకత్రయేణ ద్వేషహర్షమోహకామాదిరహితశ్చరతీతి
యథాచరతీత్యస్యోత్తరం దత్తం- యైర్లింగైర్భగవత్ప్రియ ఇత్యస్యోత్తరమాహ॥ నేతి॥ జన్మ సత్కులం- కర్మ తపఆది- జాతయః అను
లోమప్రతిలోమజాః మూర్ధావసిక్తాదయః- అస్మిన్ దేహే- అహంకారరహితైః సత్కులతపఆదిలింగైః హరేః ప్రియో భవతీత్యర్థః॥
౫౧॥ నేతి॥ విత్తేషు స్వీయం పరకీయమితి- ఆత్మని స్వః పర ఇతి॥ ౫౨ ॥ కించ॥ త్రిభువనేతి॥ త్రిభువనవిభవహేతవేఽపి త్రైలోక్యరాజ్య
లాభార్థమపి- లవార్ధమపి నిమిషార్ధమపి- భగవత్పదారవిందాత్ తద్భజనాత్ యో న చలతి స వైష్ణవాగ్ర్యః నను లవార్ధమాత్రభ
జనోపరమే చేత్తావతా లాభోఽభవేత్ - ఉక్తుతో న చలేత్ తత్రాహ - అకుంఠస్మృతిరితి- భగవత్పదారవిందతః అన్యత్రాస్మరణాస్తిత్వం
రూపా అకుంఠా అనపగతా స్మృతిర్యస్య సః- భగవత్పదారవిందాదన్యత్రాస్మరణాస్తిత్వే తదపి కుతః తత్రాహ- అజితాత్మసురాదిభిర్విమృ
గ్యాదితి అజితే శ్రీకృష్ణే హరావేవ ఆత్మా మనః యేషాం తథాభూతైస్సురాదిభిః బ్రహ్మాదిభిరపి దుర్లభాత్ - కింతు - కేవలం విమృగ్యాత్
తదపేక్ష్యాసర్వస్య తుచ్ఛత్వం స్మరన్ న చలతీత్యర్థః॥ ౫౩॥ అపిచ విషయాభిసంధినాచలనం కామేనాపి సంతాపే సతి భవేత్ -స
తు భగవత్సేవానివృత్తౌ న సంభవతీత్యాహ॥ భగవత ఇతి॥ ఉరువిక్రమాచ తౌ అంఘ్రీ చ తయోః శాఖాః అంగుళయః- తాసు నఖాని చ తా
నిమణయశ్చ తేషాం చంద్రికా శీతలా దీప్తిస్తయా- నిరస్తః కామాదితాపో యస్మిన్ తస్మిన్ ఉపసేవితాం భజతాం హృదయే కథం పునః స తాపః
ప్రభవతి- చంద్రే ఉదితే సతి అర్కస్య తాప ఇవ- న యస్య స్వః పర ఇత్యాదినా శ్లోకత్రయేణ యాదృశ ఇత్యస్యోత్తరముక్తం పేదివ్యం బ్రూ

తత్ఇత్యస్యచ శ్రీహరినామాని బ్రూతఇతి వేదితవ్యం॥ ౫౪॥ ఉక్తసమస్తభాగవతలక్షణసారమాహ॥ విసృజతీతి॥ శ్రీహరిరేవస్వయంసాక్షాద్యస్యహృదయంనవిసృజతినవిముంచతి- కథంభూతః అవశేనాప్యభిహితమాత్రోపి అఘౌఘంనాశయతియఃసః తత్కింనవిసృజతి- యతః ప్రణయరశనయాధృతంహృదయేనిబద్ధంఅంఘ్రిపద్మంయస్యసఃభాగవతప్రధానః ఉక్తోభవతి॥ ౫౫॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ మాయాతత్తరణబ్రహ్మకర్మప్రశ్నచతుష్టయే। తృతీయేరూత్తరందత్తమార్షభైర్మునిభిఃపృథక్॥ విష్ణోర్మాయామిదంపశ్యన్నిత్యుక్తమతోమాయాంపృచ్ఛతి- యద్వా- హేయస్వరూపజ్ఞానేజ్ఞానంసుకరమితితదర్థంమాయాంపృచ్ఛతి॥ పరస్యేతి॥ హే భగవంతః॥ ౧॥ నమాకతృష్ణోభాగవతోభూత్వాకృతార్థఃస్యాః కింబహుప్రశ్నైరతఆహ॥ నేతి॥ సంసారతాపైర్నితరాంతప్తోహం- తస్యతాపస్యభేషజంహరికథామృతరూపంయుష్మద్వచోజుషమాణోనానుతృప్యామి- యద్వా- హరికథాఖ్యంఅమృతంయస్మిన్వచసితద్ధరికథామృతం- అథవా- యుష్మద్వచసిస్థితంహరికథామృతం యుష్మద్వచోహరికథామృతమితిసమస్తమేతత్పదం ॥ ౨॥ మాయాయాఃస్వరూపతోనిరూపణాసంభవాత్సృష్ట్యాదికార్యద్వారేణనిరూపయితుమాహ॥ నిర్గుణఇతి॥ నిర్గుణేకేవలేబ్రహ్మణిఆత్మనఃస్వరూపస్యవిపర్యయః- అస్యభాత్వంసగుణత్వంద్వితీయత్వంచతదవభాసంచ- యద్యస్మాత్కారణాద్భవతి - సైవభగవతోమాయా- విభురీశ్వరః- యయాఇదంనిర్మమేనిర్మితవానితి ॥ ౩ ॥ నను భవతు స్వప్నస్యమిథ్యాత్వాన్మాయాకార్యత్వం-సుషుప్తిజాగరణయోశ్చసత్త్వాత్కథంమాయాకార్యత్వమిత్యాశంక్యాహ॥ ఇంద్రియార్థభ్రమఇతి॥ ఇంద్రియైర్బాహ్యైశ్చక్షురాదిభిః- జనితఃఅర్థవిషయభ్రమఃజాగ్రత్జాగరః- తత్రంతత్త్వాత్కర్తృవచనోప్యయంభావంలక్షయతి - నన్వవ్యాపకమిదంలక్షణం - అనుమానాదీనామపి జాగరత్వాత్తేషాంబహిరింద్రియజ

తాపే। హృదికథముపసీదతాంపునస్సప్రభవతిచంద్రఇవోదితేర్కతాపః ॥ ౫౪ । విసృజతిహృదయం నయస్యసాక్షాద్ధరిరవశాభిహితోప్యఘౌఘనాశః। ప్రణయరశనయాధృతాంఘ్రిపద్మస్సభవతిభాగవతప్రధానఉక్తః । ౫౫। ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే-ద్వితీయోధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋

రాజా॥ పరస్యవిష్ణోరీశస్య మాయినామపిమోహినీమ్। మాయాంవేదితుమిచ్ఛామోభగవంతోబ్రువంతునః। ౧। నానుతృప్యేజుషన్యుష్మద్వచోహరికథామృతమ్। సంసారతాపనిష్టప్తోమర్త్యస్తత్తాపభేషజమ్। ౨। అంతరిక్షః॥ నిర్గుణేకేవలేసాక్షాదాత్మనోయద్విపర్యయః। సైషాభగవతోమాయాయయేదంనిర్మమేవిభుః। ౩। ఇంద్రియార్థభ్రమోజాగ్రత్స్వప్నోంతఃకరణభ్రమః। సుప్తంతద్వాసనాబీజంతుర్యామూర్తిస్తదన్వితః। ౪। విశుద్ధంజ్ఞానమేవైకంమాయయాభాసతేత్రిధా। గ్రాహకాద్యైర్యథాస్వప్నేయత్రసంవిత్క్రియాఫలమ్॥ ౫ ॥ వైతథ్యాద్వ్యభిచారాచ్చమాయాత్రై

త్వాభావాన్న- తేషామపిబహిరింద్రియలింగదర్శనసాపేక్షత్వేనపరంపరయాబహిరింద్రియజత్వాత్- స్వప్నోంతఃకరణభ్రమఇతి- కేవలేనాంతఃకరణేనజనితోభ్రమఃస్వప్నః- నచతస్యాపిపరంపరయాబహిరింద్రియజత్వం- స్వప్నహేతుసంస్కారజనకస్య పూర్వానుభవస్యఅంతర్వ్యవహితత్వాత్ - సుప్తంతద్వాసనాబీజంతయోఃజాగ్రత్స్వప్నయోఃవాసనాభిస్సంస్కారైస్సహితంసర్వజ్ఞానవిరోధిరూపేణపరిణతంబీజంతదుపాదానకారణమేవసుప్తం - అతస్త్రితయమపి తన్మిథ్యా- యథాహ॥ శ్రు॥ అస్యత్రయఆవసథాస్త్రయస్స్వప్నాఇతి- తస్మాదయమపితన్మాయాకార్యమితి- త్రయస్యాపిమిథ్యాత్వేఅవశిష్యమాణస్యాభావాత్॥ శ్రు॥ సత్యంజ్ఞానమనంతంబ్రహ్మ- తత్సత్యమిత్యాదిశ్రుతిప్రకోపఇత్యాశంక్యాహ- తుర్యామూర్తిస్తదన్వితఇతి - తేషు జాగరాదిషు అన్వితఃఅనువృత్తః ఆత్మాతుర్యామూర్తిఃతేభ్యోవ్యతిరిక్తమవశిష్యమాణంవస్తుతదేవసత్యమిత్యర్థః॥ ౪॥ ననుభవతూత్థితస్యజాయమానబోధేన బాధాత్స్వప్నస్యమిథ్యాత్వం- సుప్తజాగరయోస్తుబాధాభావాత్కథంమిథ్యాత్వమిత్యాశంక్యాహ॥ విశుద్ధమితి॥ గ్రాహకగ్రహణగ్రాహ్యాణి- స్వప్నః స్వప్నావస్థా- సంవేత్తీతిసంవిత్సంవేత్తా- క్రియాసంవేదనం- ఫలంసంవేద్యంఈప్సితతమత్వాత్॥ ౫॥ వైతథ్యాదితి॥ వైతథ్యంపారమార్థ్యప్రతిపన్నోపాధావభావప్రతియోగిత్వం- వ్యభిచారఃస్వప్నజాగరయోరభావః- కాదాచిత్కత్వాత్మనోరథపూర్వకప్రవృత్తినివృత్తివ్యవహారాత్జాగరోమనోరథఇత్యుపచర్యతే- స్వప్నఃసుప్తం- తతశ్చాయమర్థః- స్వప్నావస్థాయాం ఆత్మన్యధిష్ఠానేసంవిత్క్రియాఫలమితిగ్రాహకాద్యైఃయత్త్రైవిధ్యంతద్యథామాయామిథ్యా - కస్మాత్వైతథ్యాత్వ్యభిచారాచ్చ- తథాజాగరసుప్తంచమిథ్యా - నేహనానాస్తీతిప్రతిపన్నోపాధౌత్రైకాల్యనిషేధమానత్వాత్ కాదాచిత్కత్వాచ్చేతి-అథవా- మనోరథనిబంధనాద్ధ్యానాత్వియుక్తపుత్రాదీనామపరోక్షతయాస్ఫురణంమనోరథఇత్యుచ్యతే స్వప్నస్సంధ్యా- మనోరథశ్చస్వప్నశ్చమనోరథస్వప్నం- తస్మిన్మనోరథస్వప్నే- య

థాతథాశబ్దయోర్వ్యత్యయాత్ మనోరథస్వప్నే చాత్మని సంవిత్త్రియాఫలమితి యత్త్రైవిధ్యం తద్యథా మిథ్యా తథా అస్వప్నే జాగరే పృ
త్మని గ్రాహకాద్యైస్త్రైవిధ్యం మిథ్యైతి - శేషం పూర్వవత్ - జాగ్రత్స్వప్నయోరాగమికస్య యాత్రికస్య బోధస్య సద్భావాత్ మిథ్యాత్వ
మిత్యర్థః - ఇత్యావృత్య్యుపశామ్యతీతి - ఏవం విచారతః కథమనయోర్మిథ్యాత్వమితి శంకా విరమతీత్యర్థః ॥ ౬ ॥ యయేదం నిర్మమె ఇ
భురిత్యుక్తం - తదేవ వివృణోతి ॥ ఏభిరితి ॥ ఆద్యః పురుషః - యయా శక్త్యా - భూతానాం ఆత్మా కారణభూతః - ఏభిః స్వసృష్టైః మహాభూతై
రుచ్చావచాని భూతాని ససర్జ - ఏషా మాయా భగవత ఇతి చరమశ్లోకపాదస్య ప్రతిశ్లోకమనుషంగః - కిమర్థం ససర్జ - స్వమాత్రాత్మప్ర
సిద్ధయే స్వం మిమీతే ప్రమిమీతే యః ఉపాస్తే సః స్వమాతా తస్యాత్మనో జీవస్య ప్రకృష్టాయై సిద్ధయే - యద్వా - స్వాంశభూతానాం జీవానాం
మాత్రాప్రసిద్ధయే - విషయభోగాయ - ఆత్మప్రసిద్ధయే మోక్షాయ చేత్యర్థః - తదుక్తం వేదస్తుతౌ ॥ శ్లో ॥ బుద్ధీంద్రియమనః ప్రాణాన్ జనా
నామసృజత్ప్రభుః । మాత్రార్థం చ భవార్థం చ ఆత్మనే కల్పనాయ చేతి ॥ ౭ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవం జీవోపకరణార్థం పంచధాతుభిః మహా
భూతైః సృష్టాని భూతాని అంతర్యామిరూపేణ ప్రవిష్టః - ఏకధా మనసా - దశధా బాహ్యేంద్రియరూపేణ - ఆత్మానం విభజన్ - గుణాన్ త
త్తద్విషయాన్ జుషతే జోషయతీత్యర్థః - యద్వా - తమాత్మానం ప్రతి గుణాన్ విభజన్ జుషతే ప్రీయత ఇత్యర్థః ॥ ౮ ॥ గుణైరితి ॥ స చ జీ
వః ఆత్మనా అంతర్యామిణా ప్రద్యోతితైః గుణైః ఇంద్రియైః గుణాన్ విషయాన్ భుంజానః ఇదం సృష్టం శరీరమాత్మానం మన్యమానః - ఇ
హ శరీరాదౌ సజ్జతే ॥ ౯ ॥ కర్మాణీతి ॥ కర్మభిః కర్మేంద్రియైశ్చ - సనిమిత్తాని సవాసనాని కర్మాణి కుర్వన్ - సుఖేతరం సుఖదుఃఖాత్మకం త

విద్యమాత్మని । యథా మనోరథస్వప్న ఇత్యావృత్య్యుపశామ్యతి ॥ ౬ ॥ ఏభిర్భూతాని భూతాత్మా మ
హాభూతైర్మహాభుజః । ససర్జోచ్చావచాన్యాద్యస్స్వమాత్రాత్మప్రసిద్ధయే ॥ ౭ ॥ ఏవం సృష్టాని భూ
తాని ప్రవిష్టః పంచధాతుభిః । ఏకధా దశధాత్మానం విభజన్ జుషతే గుణాన్ ॥ ౮ ॥ గుణైర్గుణాన్ స భుం
జాన ఆత్మప్రద్యోతితైః ప్రభుః । మన్యమాన ఇదం సృష్టమాత్మానమిహ సజ్జతే ॥ ౯ ॥ కర్మాణి కర్మభిః కు
ర్వన్ సనిమిత్తాని దేహభృత్ । తత్తత్కర్మఫలం గృహ్ణన్ భ్రమతీహ సుఖేతరమ్ ॥ ౧౦ ॥ ఇత్థం కర్మగతీర్గ
చ్ఛన్ బహ్వభద్రవహాః పుమాన్ । ఆభూతసంప్లవాత్సర్గప్రలయావశ్నుతేఽవశః ॥ ౧౧ ॥ ధాతూపప్లవ
ఆసన్నే వ్యక్తం ద్రవ్యగుణాత్మకమ్ । అనాదినిధనః కాలో హ్యవ్యక్తాయాపకర్షతి ॥ ౧౨ ॥ శతవర్షా
ణ్యనావృష్టిర్భవిష్యత్యుల్బణా భువి । తత్కాలోపచితోష్ణార్కో లోకాంస్త్రీన్ ప్రతపిష్యతి ॥ ౧౩ ॥ పా
తాళతలమారభ్య సంకర్షణముఖానలః । దహన్నూర్ధ్వశిఖో విష్వగ్వర్ధతే వాయునేరితః ॥ ౧౪ ॥
సంవర్తకో మేఘగణో వర్షతి స్మ శతం సమాః । ధారాభిర్హస్తిహస్తాభిర్లీయతే సలిలే విరాట్ ॥ ౧౫ ॥
తతో విరాజముత్సృజ్య వైరాజః పురుషో నృప । అవ్యక్తం విశతే సూక్ష్మం నిరింధన ఇవానలః ॥ ౧౬ ॥ వాయు
నాహృతగంధా భూస్సలిలత్వాయ కల్పతే । సలిలం తద్ధృతరసం జ్యోతిష్ట్వాయోపకల్పతే ॥ ౧౭ ॥ హృత

త్తత్కర్మఫలం చ గృహ్ణన్ అయం దేహభృత్ భ్రమతి - ఇహ సంసారే - న ముచ్యతే ॥ ౧౦ ॥ కథం కియంతం కాలం భ్రమతి తదాహ ॥ ఇత్థమితి ॥ బ
హూని అభద్రాణి వహతీతి తథా - సర్గప్రలయౌ ఉత్పత్తిమరణే ॥ ౧౧ ॥ ధాతూపప్లవ ఇతి ॥ ధాతూనాం మహాభూతానాం ఉపప్లవే నాశే ప్రా
ప్తే వాసన్నే వ్యక్తం కార్యం - ద్రవ్యం స్థూలం గుణః సూక్ష్మం తదాత్మకం - అవ్యక్తాయ అవ్యక్తం ప్రతి నేతుమాకర్షతీతి ॥ ౧౨ ॥ నాశప్ర
కారమాహ ॥ శతవర్షాణీతి ॥ తస్మిన్ కాలే ఉపచితశ్చాసావుష్ణశ్చ అర్కశ్చ - యద్వా - తేన కాలేనోపచితం ఉష్ణత్వం యస్య సః ॥ ౧౩ ॥ పాతాళే
తి ॥ ఊర్ధ్వశిఖః ఊర్ధ్వజ్వాలః - విష్వక్ పరితః ॥ ౧౪ ॥ సంవర్తక ఇతి ॥ సంవర్తకః ప్రళయకర్తా మేఘగణః - ధారాభిః న తు జల
బిందుభిః - హస్తిహస్తాభిః తత్ప్రమాణాభిః ॥ ౧౫ ॥ తత ఇతి ॥ తతః ఉపాధిలయాత్ - వైరాజః పురుషః అవ్యక్తం కారణం ప్రవిశతి - నను ॥ శ్లో ॥
బ్రహ్మణా సహ తే సర్వే సంప్రాప్తే ప్రతిసంచరే । పరస్యాంతే కృతాత్మానః ప్రవిశంతి పరం పదమితి స్మృతేః - యావదధికారమవస్థితి
రాధికారికాణామితి సూత్రాచ్చ వైరాజశబ్దాభిధేయస్య చ బ్రహ్మణః - పరమభాగవతత్వాత్ - మోక్ష ఏవ సంగచ్ఛతే - నాస్యేమామివ కార
ణమాత్రప్రవేశః - సత్యం - అశ్వమేధాదినా సత్యలోకం గతానామపృథక్త్వానామావృత్తిశ్రవణద్భక్త్వే బ్రహ్మణోఽపి ప్రకృతావేవల
యః పునరుత్పత్తిశ్చేతి మోక్షప్రాలంబ్యనూచనాయైవముక్తమిత్యవిరోధః - యద్వా - కేనాపి ప్రమాణేన న వ్యజ్యత ఇతి అవ్యక్తం - బ్రహ్మైవ
తత్ప్రవేశేన చ మోక్ష ఏవోక్త ఇతి ద్రష్టవ్యం ॥ ౧౬ ॥ ....

ఏవం విరాజో లయముక్త్వా తత్కారణానాం మహదాదిపృథివ్యంతానాం ప్రాతిలోమ్యేన లయమాహ ॥ వాయునేతి ॥ వాయోర్హర్గంధరస
హరిత్వం ప్రసిద్ధం - సంవర్తకేన వాయునాహృతగంధా - అతఏవ గంధస్య వ్యావర్తకస్య గతత్వాత్ సలిలత్వాయ కల్పతే సలిలే లీయత ఇ

త్యర్థః- తద్ధృతరసం తేన వాయునైవ హృతో రసో యస్య తత్తథా॥ ౧౭॥ హృతరూపమితి॥ తమసశ్చ రూపతిరస్కారిత్వం ప్రసిద్ధం ఏవం సర్వ వర్తకేన తమసా - అవకాశేన ఆకాశేన॥ ౧౮ ॥ కాలాత్మనేతి॥ స్వకారణేన కాలాత్మనా - శబ్దస్య హి కాలత ఏవ నాశః ప్రసిద్ధః- అతః తద్రూపేణాత్మనా ఈశ్వరేణ- ఆత్మని తామసాహంకారే- ఇంద్రియాణి బుద్ధిశ్చ రాజసాహంకారే- మనో వైకారికైర్దేవైస్సహ సాత్త్వికాహంకారే - ఏవం త్రిభిః స్వగుణైః స్వకార్యైస్సహితః అహం అహంకారః ఆత్మని మహతి- స చ ప్రకృతౌ విలీనో ద్రష్టవ్యం సా చ బ్రహ్మణి లీయత ఇత్యర్థః ॥ ౧౯॥ ఏషేతి ॥ త్రివర్ణా త్రిగుణా - మాయా యా శ్రవణభీతం రాజానం తన్నివృత్త్యుపాయశ్రవణాయ ఛందయతి ॥ కిం భూయ ఇతి॥ ౨౦॥ ఏవమనుకంపితస్తన్నివృత్త్యుపాయం పప్రచ్ఛేతి॥ యథేతి॥ యద్యపి॥ శ్లో॥ తన్మాయయాతో బుధ ఆభజేత్తమితి - భక్తిస్తత్తారకత్వేనోక్తైవ- తథాపి - కిం కేవలం భక్తిరేవ వా అన్యోఽపి నాఽత్ర ఉపాయోఽస్తీతి జ్ఞాతుం పునః ప్రశ్నః- అకృతాత్మభిః అవశీకృతాంతఃకరణైః స్థూలధియః స్థూలశరీరే అహంధీర్యేషాం తే॥ ౨౧ ॥ భక్తివ్యతిరేకేణ నాస్త్యన్య ఉపాయ ఇత్యభిప్రేత్య- భక్తిమేవ ససాధనాం సోదరం నిరూపయతి- తత్ర ప్రథమం వైరాగ్యద్వారా - గురూపసత్తిమాహ - చతుర్భిః ॥ కర్మాణీతి॥ దుఃఖహత్యై దుఃఖప్రతీకారాయ- పాకవిపర్యాసం ఫలవైపరీత్యం- మిథునీచారిణాం మిథునీభూయ వర్తమానానాం ॥ ౨౨॥ కర్మభిః సాధితా అపి విత్తాదయో న సుఖహేతవ ఇతి చ పశ్యేదిత్యాహ॥ నిత్యార్జితేనేతి॥ ఆత్మనః స్వస్య మృత్యుస్వరూపేణ- చలైః అనిత్యైః అపాయిభిశ్చ గృహపశ్వాదిభిః ॥ ౨౩॥ ఏవ

రూపంతుతమసావాయౌజ్యోతిః ప్రలీయతే। హృతస్పర్శోఽవకాశేనవాయుర్నభసిలీయతే॥ ౧౮ ॥ కా
లాత్మనాహృతగుణంనభఆత్మనిలీయతే। ఇంద్రియాణిమనోబుద్ధిస్సహవైకారికైర్నృప॥ ప్రవిశంతి
హ్యహంకారంస్వగుణైరహమాత్మని॥ ౧౯ ॥ ఏషామాయాభగవతస్సృష్టిస్థిత్యంతకారిణీ। త్రివర్ణా
వర్ణితాస్మాభిఃకింభూయశ్శ్రోతుమిచ్ఛసి ॥ ౨౦ ॥ రాజా ॥ యథైతామైశ్వరీంమాయాందుస్తరామ
కృతాత్మభిః। తరంత్యంజస్థ్సూలధియోమహర్షఇదముచ్యతామ్॥ ౨౧ ॥ ప్రబుద్ధః॥ కర్మాణ్యారభమా
ణానాందుఃఖహత్యైసుఖాయచ। పశ్యేత్పాకవిపర్యాసంమిథునీచారిణాంనృణామ్ ॥ ౨౨ ॥ నిత్యార్జి
తేనవిత్తేనదుర్లభేనాత్మమృత్యునా। గృహాపత్యాప్తపశుభిఃకాప్రీతిస్సాధితైశ్చలైః॥ ౨౩ ॥ ఏవంలో
కంపరంవిద్యాన్నశ్వరంకర్మనిర్మితమ్। సతుల్యాతిశయధ్వంసంయథామండలవర్తినామ్ ॥ ౨౪॥ త
స్మాద్గురుంప్రపద్యేతజిజ్ఞాసుశ్శ్రేయఉత్తమమ్। శాబ్దేపరేచనిష్ణాతంబ్రహ్మణ్యుపశమాశ్రయమ్॥ ౨౫॥
తత్రభాగవతాన్ధర్మాన్శిక్షేద్గుర్వాత్మదైవతః। అమాయయానువృత్త్యాయైస్తుష్యేదాత్మాత్మదో
హరిః॥ ౨౬ ॥ సర్వతోమనసోఽసంగమాదౌసంగంచసాధుషు। దయాంమైత్రీంప్రశ్రయంచభూతేష్వద్ధా
యథోచితమ్। ౨౭ । శౌచంతపస్తితిక్షాంచమౌనంస్వాధ్యాయమార్జవమ్। బ్రహ్మచర్యమహింసాం
చసమత్వంద్వంద్వసంజ్ఞయోః॥ ౨౮ ॥ సర్వత్రాత్మేశ్వరాన్వీక్షాంకైవల్యమనికేతతామ్। వివిక్తచీరవ
సనంసంతోషంయేనకేనచిత్ ॥ ౨౯ । శ్రద్ధాంభాగవతేశాస్త్రేఽనిందామన్యత్రచైవహి। మనోవాక్క

మితి॥ ఏవం లోకం పరమితి కర్మనిర్మితత్వాన్నశ్వరం॥ తథా చ॥ శ్రు॥ తద్యథేహ కర్మచితో లోకః క్షీయత ఏవమేవాముత్ర పుణ్యచితో లోకః క్షీయత ఇతి- కించ- వర్తమానసమయేఽపి దుఃఖసంయుక్తం పశ్యేదిత్యాహ - సతుల్యాతిశయధ్వంసం సహ తుల్యేనాతిశయేన చ ధ్వంసేన చ వర్తమానం- అతస్తుల్యైస్స్పర్ధా అతిశయే అసూయా- ధ్వంసాలోచనే భయాదికం చాపరిహార్యమిత్యర్థః- యథా అఖండమండలవర్తినాం మిథః స్పర్ధాదితద్వత్ ॥ ౨౪॥ తస్మాదితి ॥ ఉత్తమం శ్రేయో జ్ఞాతుమిచ్ఛుః శాబ్దే బ్రహ్మణి వేదాఖ్యే- న్యాయతో నిష్ణాతం తత్త్వజ్ఞం- అన్యథా - సంశయనిరాసకత్వాయోగాత్ - పరే చ బ్రహ్మణి అపరోక్షానుభవేన నిష్ణాతం - అన్యథా బోధసంచారాయోగాత్ - పరబ్రహ్మనిష్ణాతత్వద్యోతకమాహ - ఉపశమాశ్రయమితి॥ ౨౫॥ తత్రేతి॥ గురురేవాత్మా దైవతం చ యస్య సః అనువృత్త్యా సేవయా- యైర్ధర్మైః- వస్తుతః ఆత్మా ఆత్మప్రదశ్చ- ఉపాసకానాం యథా బలిప్రభృతీనాం॥ ౨౬॥ సర్వత ఇతి ॥ యథోచితమితి- హీనేషు దయాం- సమేషు మైత్రీం- ఉత్తమేషు ప్రశ్రయం చ- శిక్షేదిత్యర్థః ॥ ౨౭॥ శౌచమితి॥ శౌచం బాహ్యం మృజ్జలాదిభిః- ఆభ్యంతరం అదంభం మానాదిశిక్షేత్ - తపః స్వధర్మాచరణం- తితిక్షాం క్షమాం - మౌనం వృథావాగనుచ్చారణం - స్వాధ్యాయం అధికారానురూపం వేదపాఠాదికం ఆర్జవం స్వచ్ఛతాం ,బ్రహ్మచర్యం యస్య యాదృగుచితం ఋతుస్వదారనియమాది అహింసాం భూతేష్వద్రోహం- ద్వంద్వసంజ్ఞయోః శీతోష్ణసుఖదుఃఖాదిరూపయోః సమత్వం హర్షవిషాదరాహిత్యం॥ ౨౮ ॥ సర్వత్రేతి॥ ఆత్మేశ్వరాన్వీక్షాం సంవిన్మాత్రేణాత్మాన్వీక్షాం- నియంతృరూపేణేశ్వరాన్వీక్షాం చ- కైవల్యమేకాంతశీలత్వం- అనికేతతాం గృహాద్యభిమానరాహిత్యం - వివిక్తచీరవసనం వివి

సపలితానాంవస్త్రఖండానాంశుద్ధానాంవావల్కలానాంపరిధానం॥౨౯॥ శ్రద్ధామితి॥ భాగవతేభగవత్ప్రతిపాదకే- అన్యత్రశాస్త్రా పాయాఅనిందాతాం-మనసఃదండంప్రాణాయామైః - వాచోమౌనేన - కర్మణఃఅనీహయాదండం-సత్యంయథార్థభాషణం-శమదమౌ అంతఃకరణబాహ్యేంద్రియనిగ్రహౌ॥౩౦॥ శ్రవణమితి॥ హరేర్జన్మకర్మగుణానాంశ్రవణాది- తదర్థేహర్యుద్దేశేనసర్వంకర్మ - విశే షతశ్చయజనాదియత్ - తత్తదర్థేశిక్షేత్॥ ౩౧॥ ఇష్టమితి॥ ఇష్టంఇజ్యాదయఃభావేనిష్ఠా - వృత్తంసదాచారః - ఆత్మనఃప్రియంగంధపు ష్పాది- దారాదియత్తథాపరస్మైపరమేశ్వరాయ- నివేదనంతత్సేవకతయాసమర్పణం- యత్-తత్- శిక్షేత్॥౩౨॥ఏవమితి॥ కృష్ణఏవఆ త్మానాథశ్చయేషాంకృష్ణఃఆత్మనోజీవస్యనాథోయేషామితివా- తేషుఉభయత్రస్థావరజంగమేచయాపరిచర్యాతాంవిశేషతఃనృషుతత్రా పిసాధుషుస్వధర్మశీలేషుతత్రాపిమహత్సుభాగవతేషు॥౩౩॥ పరస్పరేతి॥ యైశ్చసహసంగమ్యయత్పావనంభగవద్యశః- తస్యపరస్పరానుకథ నంశిక్షేత్- యద్వా- యశఃప్రతితత్రసంస్పర్ధాదిపరిత్యాగేన- మిథోయారతిఃరమణం- యాచతుష్టిః- సుఖం- యాచనివృత్తిఃతాం చశిక్షేత॥ ౩౪॥ ఏవంవర్తమానానాంపరమానందప్రాప్తిమాహద్వాభ్యాం ॥ స్మరంతఇతి॥ భక్త్యాసాధనభక్త్యాసంజాతయాప్రేమల క్షణయాభక్త్యా॥ ౩౫ ॥ క్వచిదితి॥ అజంహరిం- అనుశీలయంతితల్లీలాఃఅభినయంతి - ఏవంపరంఏత్యప్రాప్య - నివృతాస్సంతఃతూ ష్ణీంభవంతి॥ ౩౬॥ ఉపసంహరతి॥ ఇతీతి ॥ భాగవతధర్మోత్పన్నయాభక్త్యా॥ ౩౭॥ నారాయణపరోమాయాంతరతీత్యుక్తంపృచ్ఛతి ॥ నా రాయణేతి॥ నిష్ఠాంస్వరూపం- అయంభావః - బ్రహ్మైవతావన్నారాయణఇతి- భగవానితిపరమాత్మేతిచోచ్యతే- తదుక్తంప్రథమే॥శ్లో॥ వదంతితత్తత్త్వవిదస్తత్త్వంయద్జ్ఞానమద్వయమ్। బ్రహ్మేతిపరమాత్మేతిభగవానితిశబ్ద్యతఇతి- తథా॥ శ్లో॥నారాయణేభగవతితదిదం

ర్మదండంచసత్యంశమదమావపి। ౩౦ ॥ శ్రవణంకీర్తనంధ్యానంహరేరద్భుతకర్మణః। జన్మకర్మగు
ణానాంచతదర్థేఖిలచేష్టితమ్। ౩౧॥ ఇష్టందత్తంతపోజప్తంవృత్తంయచ్చాత్మనఃప్రియమ్। దారాన్
సుతాన్గృహాన్ప్రాణాన్యత్పరస్మైనివేదనమ్। ౩౨ ॥ ఏవంకృష్ణాత్మనాథేషు మనుష్యేషు చసౌ
హృదమ్। పరిచర్యాంచోభయత్రమహత్సునృషుసాధుషు॥ ౩౩॥ పరస్పరానుకథనంపావనంభగవద్య
శః। మిథోరతిర్మిథస్తుష్టిర్నివృత్తిర్మిథఆత్మనః ।౩౪॥ స్మరంతఃస్మారయంతశ్చమిథోఘౌఘహరంహ
రిమ్। భక్త్యాసంజాతయామత్యా ఽబిభ్రత్యుత్పులకాంతనుమ్। ౩౫। క్వచిద్రుదంత్యచ్యుతచింత
యాక్వచిద్ధసంతినందంతివదంత్యలౌకికాః। నృత్యంతిగాయంత్యనుశీలయంత్యజంభవంతితూష్ణీంపరమే
త్యనివృతాః। ౩౬ । ఇతిభాగవతాన్ధర్మాన్ శిక్షేద్భక్త్యాతదుత్థయా। నారాయణపరో మాయా
మంజస్తరతిదుస్తరామ్॥ ౩౭॥ రాజా॥ నారాయణాభిధానస్య బ్రహ్మణఃపరమాత్మనః। నిష్ఠామర్హథ
నోవక్తుంయూయంహిబ్రహ్మవిత్తమాః। ౩౮ । పిప్పలాయనః॥ స్థిత్యుద్భవప్రళయహేతురహేతుర
స్యయత్స్వప్నజాగరసుషుప్తిషుసద్బహిశ్చ। దేహేంద్రియాసుహృదయానిచరంతియేన సంజీవితాని
తదవేహిపరంనరేంద్ర। ౩౯ । ....
నైతన్మనోవిశతివాగుతచక్షురాత్మాప్రాణేంద్రియాణిచయథానలమర్చిషస్స్వాః। శబ్దోపిబోధక

విశ్వమాహితమ్। గృహీతమాయోరుగుణస్సర్గాదావగుణస్స్వతఇత్యాదిషు- తత్రకిమేభిఃశబ్దైర్నిర్విశేషంతదేవసూచ్యతే-అస్తి వాకోపివిశేషాంశఇతిప్రశ్నః॥ ౩౮॥ తత్రోత్తరం॥ స్థిత్యుద్భవేతి॥ అయమర్థః- అస్యవిశ్వస్య- స్థిత్యుద్భవప్రళయానాం హేతుః - స్వయంచఅహేతుఃహేతురహితః- సనారాయణఇతి- పరమేవతత్త్వమవేహి- స్వప్నజాగరసుషుప్తిషు- సత్అనువర్తమానం యత్ - వ ష్యతిచ- తురీయంత్రిషుసంతతమితి- బహిశ్చసమాధ్యాదౌయత్ - తద్బ్రహ్మేతి-పరమేవతత్త్వమవేహి- దేహేంద్రియప్రాణమనాంసి యేనసంజీవితానిసంతిస్వస్వవిషయేచరంతిప్రవర్తంతేతత్పరమాత్మేతిపరమేవతత్త్వమవేహి - ఏవంలక్షణభేదైర్నారాయణాదినామభి రుచ్యమానామపిపరమేకమేవతత్త్వంనాన్యత్ఇతిజానీహి ॥ ౩౯ ॥అవేహీత్యనేనవిషయత్వంప్రాప్తంనిషేధతి॥ నేతి॥ ఏతత్పరంతత్త్వంమ నోనవిశతినవిషయీకరోతి- వాగుతవాగపి- చక్షుశ్చ- ఆత్మాబుద్ధిశ్చ- ప్రాణశ్చ- క్రియాశక్త్యానప్రాప్నోతి- అన్యానిచేంద్రియాణి- య థాఅనలం- స్వాఃస్వాంశభూతాః- అర్చిషఃవిస్ఫులింగాదయః- నప్రకాశయంతినదహంతిచ- తథాజడాసుమనఆదివృత్తిషుఅభివ్యజ్య మానస్యాత్మప్రకాశస్యతత్తద్వృత్తిప్రకాశకస్యనతత్ప్రకాశవిషయత్వం॥ శ్రు॥ ప్రాణస్యప్రాణముతచక్షుషశ్చక్షురుతశ్రోత్రస్య శ్రోత్రమన్నస్యాన్నంమనసోయేమనోవిదురితి- తథా॥ శ్రు॥ యతోవాచోనివర్తంతే-అప్రాప్యమనసాసహ- ఆనందంబ్రహ్మణోవి ద్వాన్-నబిభేతికుతశ్చనేతీత్యాదిశ్రుతేః- నను॥ శ్రు॥ తంత్వౌపనిషదంపురుషంపృచ్ఛామీతిశ్రుతేః-శబ్దగోచరత్వంప్రతీయతేతత్రాహ- శబ్దోపీతి- శబ్దోపిఆత్మమూలంఆత్మనిస్వస్మిన్నేవమూలంప్రమాణస్పృక్- అర్థోక్తంఅర్థాదుక్తంయథాభవతితథా-ఆహ - నతుసాక్షా

ర్- కుతః- బాధకనిషేధతయాస్వస్యైవబోధకస్యనిషేధరూపత్వాత్॥ శ్రు॥ యతోవాచోనివర్తంతే-అప్రాప్యమనసాసహ॥ శ్రు॥ యద్వాచానభ్యుదితంయేనవాగభ్యుద్యతే। తదేవబ్రహ్మత్వంవిద్ధి- యన్మనసానమనుతే॥ శ్రు॥ నచక్షుషాపశ్యతికశ్చనైనమిత్యాదిశ్రుతేః- ననుతర్హినైవాహ-కిమిదముచ్యతేఅథోర్వాక్తమాహేతి- తత్రాహ- యదృతఇతి॥ శ్రు॥ అథాతఆదేశోనేతినేతిఅస్థూలమనణు-యతోవాచోనివర్తంతే-యద్వా-చానభ్యుదితమిత్యాదినిషేధస్య- యత్ అవధిభూతంబ్రహ్మ- ఋతేవినానిషేధస్యసిద్ధిర్నాస్తిసర్వస్యనిషేధస్యసావధిత్వాత్॥ ౪౦॥ ననుతర్హిప్రమాణవిషయత్వాన్నాస్తిబ్రహ్మేతిప్రసజ్యేతేఅత్రఆహ॥ సత్త్వమితి॥ సత్ స్థూలంకార్యం- అసత్ సూక్ష్మంకారణం తత్సర్వంబ్రహ్మైవభాతి- కుతః- యత్ యస్మాత్తయోస్సదసతోఃపరంకారణం- తతఃకార్యంకారణాత్ భిన్నంనభవతి॥ శ్రు॥ వాచారంభణమితిశ్రుతేః ననుకథమేకంబహువిధస్యకారణంతత్రాహ-ఉరుశక్తిఅనేకశక్తిమత్ - ఉరుమహాపాతీ మాయాలక్షణాశక్తిర్యస్యతదితివా- బహుభాభాసమేవదర్శయతి- ఆదౌయదేకంబ్రహ్మతదేవసత్త్వంరజస్తమఇతి- త్రివృత్ ప్రధానంప్రవదంతి-తతఃక్రియాశక్త్యాసూత్రం- జ్ఞానశక్త్యామహానితితదేవప్రవదంతి తతఃఅహమితిజీవంజీవోపాధిమహంకారంచతదేవప్రవదంతి తతశ్చజ్ఞానక్రియార్థఫలరూపతయాజ్ఞానశబ్దేనతత్తద్దేవతాఃక్రియా ఇంద్రియాణి అర్థాఃవిషయాఃఫలంతత్ప్రకాశఃసుఖాదివా- తద్రూపతయాబ్రహ్మైవభాతి- నహిసర్వస్వరూపేణస్వతోభాసమానస్యబ్రహ్మణః స్వసిద్ధౌప్రమాణాపేక్షేతిభావః॥ ౪౧ ॥ ననుసర్వాత్మకంచేద్బ్రహ్మతర్హిసర్వస్యకార్యస్యజన్మాదివికారవత్త్వాత్ - బ్రహ్మణోపితత్ప్రసంగస్స్యాదతఆహ॥ నేతి॥ ఆత్మాబ్రహ్మ- నజజాననజాతం- జన్మాభావాదేవతదనంతరాస్తిత్వలక్షణోపివికారోనాస్తి- నైధతేనవర్ధతే- వృద్ధ్యభావాదేవపరిణామోపినిరస్తః- కుతః - హియస్మాత్ వ్యభిచారిణాం ఆగమాపాయినాంబాల్యయువాదిదేహాద్యవస్థానాంసవనవిత్ తత్తత్కాలద్రష్టా- నహ్యవస్థావతాం ద్రష్టాతదవస్థోభవతీత్య

నిషేధతయాత్మమూలమర్థోక్తమాహయదృతేననిషేధసిద్ధిః॥౪౦॥సత్త్వంరజస్తమఇతిత్రివృదేకమాదౌ
సూత్రంమహానహమితిప్రవదంతిజీవమ్। జ్ఞానక్రియార్థఫలరూపతయోరుశక్తిబ్రహ్మైవభాతిసద
సచ్చతయోఃపరంయత్॥ ౪౧॥ నాత్మాజజాననమరిష్యతినైధతేసౌనక్షీయతేసవనవిద్వ్యభిచారిణాం
హి। సర్వత్రశశ్వదనపాయ్యుపలబ్ధిమాత్రంప్రాణోయథేంద్రియబలేనవికల్పితంసత్ ॥ ౪౨॥ అం
డేషుపేశిషుతరుష్వవినిశ్చితేషుప్రాణోహిజీవముపధావతితత్రతత్ర। సన్నేయథేంద్రియగణేహమి
చప్రసుప్తేకూటస్థఆశయమృతేతదనుస్మృతిర్నః॥ ౪౩ ॥ యర్హ్యబ్జనాభచరణైషణయోరుభక్త్యా
చేతోమలానివిధమేద్గుణకర్మజాని। తస్మిన్విశుద్ధఉపలభ్యతఆత్మతత్త్వంసాక్షాద్యథామలదృశోస్సవి
తృప్రకాశః॥ ౪౪ ॥ రాజా॥ కర్మయోగంవదతనఃపురుషోయేనసంస్కృతః। విధూయేహాశుకర్మాణినై
ష్కర్మ్యంవిందతేపరమ్॥౪౫॥ ఏవంప్రశ్నమహంపూర్వమపృచ్ఛంపితురంతికే। నాబ్రువన్బ్రహ్మణః

ర్థాః- నిరవస్థఃకోసావాత్మాఅతఆహ-ఉపలబ్ధిమాత్రమితి- నన్వాయాతంతర్హిక్షణికత్వంనేత్యాహ- సర్వత్రేతి-సర్వత్రదేశే-శశ్వత్సర్వదా- అనపాయిఅనువర్తమానం- నను నీలజ్ఞానంజాతంపీతజ్ఞానంనష్టమితిప్రతీతేః- నజ్ఞానస్యానపాయిత్వంఅతఆహ- ఇంద్రియబలేనేతి- సదేవజ్ఞానం- ఇంద్రియబలేనవివిధంకల్పితం- నీలాద్యాకారవృత్త్యఎవజాయంతేనశ్యంతిచ- నజ్ఞానమితిభావః - వ్యభిచారిష్వవ్యభిచారేదృష్టాంతః॥ ౪౨ ॥ ప్రాణోయథేతిదృష్టాంతంవివృణ్వన్నింద్రియాదిలయేనిర్వికారాత్మోపలబ్ధిందర్శయతి॥ అండేష్వితి॥ పేశిషు జరాయుజేషు - తరుషు ఉద్భిజ్జేషు- అవినిశ్చితేషుస్వేదజేషు- ఉపధావతిఅనువర్తతే - ఏవందృష్టాంతేననిర్వికారత్వంప్రదర్శ్యదార్ష్టాంతికేపిదర్శయతి- కథంతదేవమాత్మానవికారఇవప్రతీయతే- యథాజాగరేఇంద్రియగణః - యథాచస్వప్నేతత్సంస్కారవానహంకారః- యదాతుప్రసుప్తంతదాతస్మిన్ప్రసుప్తేఇంద్రియగణేసన్నేలీనే- అహమి అహంకారేచసన్నే- కూటస్థఃనిర్వికారఏవాత్మా- కుతః-ఆశయమృతేలింగశరీరముపాధింవినా - వికారహేతోరుపాధేరభావాదిత్యర్థః - నన్వహంకారపర్యంతస్య సర్వస్యలయేశూన్యమేవావశిష్యేతక్వతదాకూటస్థఆత్మా అతఆహ - తదనుస్మృతిర్నః - తస్యవిశేషజ్ఞానశూన్యస్యసుఖాత్మనఃసుషుప్తిసాక్షిణః స్మృతిఃనఃఅస్మాకంభవతి- ఏతావంతంకాలంసుఖమహంసుప్తోనకించిదవేదిషమితి - అతోనుభూతస్యైవస్మరణదర్శనాత్ సుషుప్తావాత్మానుభవఃవిషయసంబంధాభావాత్నస్పష్టఇతిభావః- తథాచ॥ శ్రు॥ యద్వైతన్నపశ్యతినహిద్రష్టుర్దృష్టేర్విపరిలోపోవిద్యతఇతి॥౪౩॥ ననుయదిసుషుప్తౌకూటస్థాత్మానుభవోభవేత్ కథంపునరపిసంసారస్స్యాత్ అవిద్యాతత్సంస్కారాణాంవిద్యమానత్వాదితిచేత్ కదా తర్హితన్నివర్తకాత్మానుభవోభవేదతఆహ॥ యర్హీతి॥ విత్తైషణాదివిహాయ- కేవలమబ్జనాభస్యచరణైషణయాయాఉరుభక్తిస్తయా - గుణకర్మజానిచేతసోమలానివిధమేత్ నాశయేత్ - చేతఏవవాకర్తృ- స్వగతానిమలానితయాభక్త్యా క్షాళయేత్ తదాతస్మిన్విశుద్ధేచేతసిసాక్షాత్ అవ్యవధానేన- ఆత్మతత్త్వముపలభ్యతే- అమలయోఃదృశోఃసత్యోర్యథాపూర్వమేవసిద్ధః- సవితృప్రకాశఇతి॥ ౪౪ ॥ భక్తైః కర్మయోగా

ధీనత్వాత్తంపృచ్ఛతి॥కర్మయోగమితి॥నైష్కర్మ్యంకర్మనివృత్తిసాధ్యంజ్ఞానం॥౪౫॥ ప్రశ్నాంతరమాహ॥ ఏవమితి ॥ ప్రశ్నంప్రష్టవ్యమర్థం- పితుఃఇక్ష్వాకోః- బ్రహ్మణఃపుత్రాఃసనకాదయఃసర్వజ్ఞాఅపినాబ్రువన్ ॥ ౪౬ ॥ గహనత్వద్యోతనాయప్రథమం ద్వితీయప్రశ్నస్యోత్తరమాహ ॥ కర్మేతి॥ కర్మవిహితం అకర్మతద్విపరీతంనిషిద్ధం- వికర్మవిగతంకర్మవిహితాకరణం ఏతత్త్రయంవేదవాదః వైదికగమ్యం-నలౌకికః- వేదస్య ఈశ్వరాత్మత్వాత్ ఈశ్వరాదుద్భూతత్వాత్ అపౌరుషేయత్వాదిత్యర్థః- పుంవాక్యేహివక్తురభిప్రాయతోర్థజ్ఞానంశక్యం అపౌరుషేయేతు కేవలం వాక్యపౌర్వాపర్యేణైవతాత్పర్యావధారణం - తచ్చదుష్కరమితి- తత్రకర్మాదౌ - విద్వాంసోపిముహ్యంతి-కిముతాన్యేఅతస్తవతదాబాలత్వాన్నైవాబ్రువన్నితి॥౪౭॥దుర్జ్ఞేయంవేదతాత్పర్యమాహ॥పరోక్షవాదఇతి॥యత్రఅన్యథాస్థితోయోర్థస్తం గోపయితుమన్యథాకృత్వోచ్యతేసపరోక్షవాదఃతథాచ॥శ్రు॥ తంవాఏతంచతుర్హోతారగ్ంసంతం-చతుర్హోతేత్యాచక్షతేపరోక్షేణ-పరోక్షప్రియాఇవహిదేవాఇతి-పరోక్షవాదత్వమేవాహ-కర్మమోక్షాయేతి-నముస్వర్గాద్యర్థంకర్మాణివిధత్తేనకర్మమోక్షార్థంతత్రాహ- బాలానామనుశాసనంయథాభవతితథా- అత్రదృష్టాంతః- అగదమౌషధం- యథాపితాబాలం-అగదంపాయయన్ ఖండలడ్డుకాదిభిః- ప్రలోభయన్పాయయతిదదాతి-చతాని-నైతావతాగదపానస్యతల్లాభఃప్రయోజనం అపితుఆరోగ్యం- తథావేదోప్యవాంతరఫలైఃప్రలోభయన్ కర్మమోక్షాయైవకర్మాణివిధత్తే॥ ౪౮॥ నను కర్మమోక్షశ్చేత్పురుషార్థఃతర్హిప్రథమతఏవకర్మత్యజ్యతామతఆహ॥ నేతి॥ అజితేంద్రియత్వాదజ్ఞః- స్వయం యదినాచరేత్తర్హివికర్మణాకర్మానాచరణలక్షణేనఅధర్మేణ- మృతోయరనంతరంమృత్యుమేవప్రాప్నోతి- తథాచ॥శ్రు॥ మృత్వాపునర్మృత్యుమాపద్యంతేఅద్యమానాస్స్వకర్మభిరితి॥

పుత్రాస్తత్ర కారణముచ్యతామ్ ॥ ౪౬ ॥ ఆవిర్హోత్ర ఉ॥ కర్మాకర్మవికర్మేతి వేదవాదోనలౌకికః।
వేదస్యచేశ్వరాత్మత్వాత్తత్ర ముహ్యంతిసూరయః॥ ౪౭॥ పరోక్షవాదోవేదోయంబాలానామనుశాసనమ్ । కర్మమోక్షాయకర్మాణివిధత్తేహ్యగదంయథా ॥ ౪౮ ॥ నాచరేద్యస్తువేదోక్తంస్వయమజ్ఞోజితేంద్రియః। వికర్మణాహ్యధర్మేణమృత్యోర్మృత్యుముపైతిసః॥ ౪౯ ॥ వేదోక్తమేవకుర్వాణోనిస్సంగోర్పితమీశ్వరే। నైష్కర్మ్యంలభతేసిద్ధింరోచనార్థాఫలశ్రుతిః॥ ౫౦ ॥ యఆశుహృదయగ్రంథింనిర్జిహీర్షుఃపరాత్మనః। విధినోపచరేద్దేవంతంత్రోక్తేనచకేశవమ్॥ ౫౧॥ లబ్ధానుగ్రహఆచార్యాత్తేనసందర్శితాగమః। మహాపురుషమభ్యర్చేన్మూర్త్యాభిమతయాత్మనః॥ ౫౨॥ శుచిస్సమ్ముఖఆసీనఃప్రాణసంయమనాదిభిః । పిండంవిశోధ్యసన్న్యాసకృతరక్షోర్చయేద్ధరిమ్ ॥ ౫౩ ॥ అర్చాదౌహృదయేవాపియదాలబ్ధోపచారకః। ద్రవ్యక్షిత్యాత్మలింగానినిష్పాద్యప్రోక్ష్యచాసనమ్ ॥ ౫౪ ॥ పాద్యాదీన్యుపకల్ప్యాథసన్నిధాప్యసమాహితః। హృదాదిభిఃకృతన్యాసోమూలమంత్రేణచార్చయేత్ । ౫౫॥ సాంగోపాంగాంసపార్షదాంతాం మూర్తింస్వమంత్రతః। పాద్యార్ఘ్యాచమనీయాద్యైః

౪౯ ॥ తస్మాత్॥ వేదోక్తమితి॥ వేదోక్తమేవకుర్వాణోనతునిషిద్ధం- ననుఫలస్యశ్రుత్యుక్తత్వాత్కర్మణిక్రియమాణేతస్మిన్నాసక్తిఃతత్ఫలంచస్యాన్నతునైష్కర్మ్యరూపాదిసిద్ధిరిత్యతఆహ నిస్సంగఃఅనభినివేశవాన్ - ఈశ్వరే అర్పితంనతుఫలోద్దేశేన- ననుఫలస్యశ్రుతత్వాత్ కర్మణికృతేఫలంభవేదేవ- నరోచనార్థా- కర్మణిరుచ్యుత్పాదనార్థా-అగదపానేఖండలడ్డుకాదిఖాదనవత్ తతశ్చకర్మాభిరుచ్యావేదార్థంసమ్యగ్విచారయతి- తథాచ॥శ్రు॥ యోవాఏతదక్షరమవిదిత్వాగార్గ్యస్మాల్లోకాత్ప్రైతిసకృపణ ఇతి - అనాత్మజ్ఞస్యకృపణతాం॥శ్రు॥ తమేతంవేదానువచనేనబ్రాహ్మణావివిదిషంతిబ్రహ్మచర్యేణతపసాశ్రద్ధయా యజ్ఞేనానాశకేనచేతి- యజ్ఞాదీనాంజ్ఞానశేషతాంచావధార్య- నిష్కామేణకర్మసుప్రవర్తంతే- తతశ్చ॥శ్రు ॥ స్వర్గకామోయజేతేత్యాదిభిఃకామితస్యైవస్వర్గాదేఃఫలత్వావగమాత్ అకామితోసౌనభవతీతినైష్కర్మ్యసిద్ధిరేవభవతీతిభావః॥ ౫౦॥ వైదికంకర్మయోగముక్త్వాతాంత్రికమాహ॥ యఇతి ॥ పరాత్మనఃపరస్యైవసతఃఆత్మనోజీవస్య- హృదయగ్రంథిమహంకారబంధం- నిర్హర్తుమిచ్ఛుఃసఃతంత్రోక్తేనవిధినాప్రకారేణ-భజేత్- తంత్రమాగమః - చకారాద్వైదికేనసహసముచ్చయమాహ॥౫౧॥ తమేవవిధిమాహ॥లబ్ధానుగ్రహఇతి॥తేనఆచార్యేణ- సందర్శితఃఆగమఃఆగమోక్తార్చనప్రకారోయస్యసః॥ ౫౨॥మూర్తేఃసంముఖఆసీనః-ఆదిశబ్దేనభూతశుద్ధ్యాది-పిండందేహం విశోధ్య-షడ్భిన్యాసైఃకృతారక్షాయేనసః॥౫౩॥అర్చేతి॥అర్చాదావేవద్రవ్యాణిపుష్పాదీని జంత్వాదిశోధనేన-క్షితింసంమార్జనాదినా-ఆత్మానమవ్యగ్రతయా- లింగంమూర్తింఅనులేపనక్షాళనాదినా- నిష్పాద్యయోగ్యానికృత్వా॥ ౫౪॥ పాద్యాదీనీతి ॥ పాద్యాదినిపాత్రాణ్యుపకల్ప్యసన్నిధాప్య హృదిసంపూజితంశ్రీమూర్తౌధ్యాత్వా - హృదాదిభిఃహృదయశిరఃశిఖాకవచనేత్రాస్త్రమంత్రైర్మూలమంత్రేణచకృతన్యాసో- మూలమంత్రేణార్చయేత్॥ ౫౫॥ సాంగేతి ॥ అంగానిహృదయాదీని - ఉపాంగానిసుదర్శనాదీని - తత్సహితాం- స

పార్షదాంసపరివారాంకైరుపచారైరర్చయేత్-తదాహ-పాద్యేతి-ఆర్ఘ్యశబ్దేన మధుపర్కాచమనంచ||౫౨||గంధేతి||అక్షతాస్తిలకా
లంకారాణి-నతుపూజాయాం॥ శ్లో॥ నాక్షతైరర్చయేద్విష్ణుంన కేతక్యా మహేశ్వరమితి - నిషేధాత్ - ఉపహరేన్నైవేద్యం||౫౩||ఆత్మాన
మితి॥ శేషంనిర్మాల్యం-స్వధామ్ని స్వస్థానే-దేవంహృది-మూర్తింకరండకే-ఉద్వాస్యస్థాపయిత్వా - పూజావిధింసమాపయేదితిశే
షః||౫౪|| తాంత్రికంకర్మయోగముపసంహరతి॥ ఏవమితి||౫౫|| ఇతిభావార్థదీపికాయాం-తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖
శ్లో॥ చతుర్థే త్వవతారేహ ప్రశ్నస్యోత్తరముక్తవాన్। జయంతినందనో నామ్నా ద్రమిళో నవసప్తమః॥ ముక్త్యర్థమితి యాత్మన
ఇత్యనేనాత్మనః ప్రియమవతారంపూజయేదిత్యుక్తే-అవతారజ్ఞానమపేక్షితం-తథా స్తవైః స్తుత్వా నమేద్ధరిమిత్యుక్తే గుణకర్మజ్ఞానంచా
పేక్షితం-అతఃపృచ్ఛతి॥ యానీతి॥ కథాకరిష్యతి||౧|| త్వయాపృష్టాని కాలత్రయసంబంధీని సకలావతారగుణకర్మాణి కథయితుమశ
క్యాని-సంక్షేపతస్తు కానిచిత్కథయిష్యామీత్యాహ॥ యఇతి॥ అనంతస్య మిష్యేత్ గణయితుమిచ్ఛేత్ యః-సతు బాలానామివ బుద్ధిర్యస్యసః
మందమతిః కాలేన మహతా కోపి మహామతిః రజాంసి గణయేదపి-అఖిలశక్తిధామ్నః సర్వశక్త్యాశ్రయస్య భగవతో గుణాంస్తు నైవగణ
యేత్-తథాచ॥ శ్రు॥ విష్ణోర్నుకంవీర్యాణి ప్రవోచం యః పార్థివాని విమమే రజాగ్ంసీత్యాది||౨|| తత్రాదౌ పురుషావతారమాహ॥
భూతైరితి॥ యదాస్వసృష్టైర్భూతైర్విరాజం బ్రహ్మాండంపురంనిర్మాయ-తస్మిన్లీలయాప్రవిష్టః-నతుకర్మకృత్యేన-ప్రభూతపుణ్య

స్నానవాసోవిభూషణైః||౫౨|| గంధమాల్యాక్షతస్రగ్భిర్ధూపదీపోపహారకైః। సాంగంసంపూ
జ్యవిధివత్ స్తవైః స్తుత్వా నమేద్ధరిమ్||౫౩|| ఆత్మానంతన్మయంధ్యాయన్మూర్తింసంపూజయేద్ధరేః।
శేషమాదాయశిరసి స్వధామ్నోద్వాస్యసత్కృతమ్||౫౪|| ఏవమగ్న్యర్కతోయాదావతిథౌ హృద
యేచయః। యజేదీశ్వరమాత్మానమచిరాన్ముచ్యతేహిసః||౫౫|| ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే-తృతీయోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖
రాజా॥ యానియానీహకర్మాణి యైర్యైస్స్వచ్ఛందజన్మభిః। చక్రే కరోతి కర్తా వా హరిస్తాని బ్రువంతు
నః||౧|| ద్రమిళః॥ యోవా అనంతస్య గుణాననంతాననుక్రమిష్యన్సతుబాలబుద్ధిః। రజాంసి భూమే
ర్గణయేత్కథంచిత్కాలేన నైవాఖిలశక్తిధామ్నః||౨|| భూతైర్యదాపంచభిరాత్మసృష్టైః పురంవిరా
జంవిరచయ్యతస్మిన్। స్వాంశేనవిష్టః పురుషాభిధానమవాపనారాయణఆదిదేవః||౩|| యత్కాయఏష
భువనత్రయసన్నివేశో యస్యేంద్రియైస్తనుభృతాముభయేంద్రియాణి। జ్ఞానంస్వతశ్శ్వసనతోబల
మోజఈహాసత్త్వాదిభిస్స్థితిలయోద్భవఆదికర్తా||౪|| ఆదావభూచ్ఛతధృతీరజసాస్య సర్గేవిష్ణు
స్థితౌ క్రతుపతిర్ద్విజధర్మసేతుః। రుద్రోఽప్యయాయతమసాపురుషస్సఆద్య ఇత్యుద్భవస్థితిలయాస్సత
తంప్రజాసు||౫|| ధర్మస్యదక్షదుహితర్యజనిష్టమూర్త్యాంనారాయణోనరఇతిస్వతపఃప్రశాంతః।
నైష్కర్మ్యలక్షణమువాచచచారకర్మయోఽద్యాపిచాస్తఋషివర్యనిషేవితాంఘ్రిః||౬|| ఇంద్రో
విశంక్యమమధామజిఘృక్షతీతికామంన్యయుంక్త సగణంసబదర్యుపాఖ్యమ్। గత్వాప్సరోగణవసంతసు

స్యజీవస్యతత్రభోక్తృత్వాత్||౩|| అస్యగుణకర్మాణ్యాహద్వాభ్యాం॥ యత్కాయఇతి॥ యస్యాధిష్ఠేయః కాయః-ఏషః కాయే ఇతిసప్తమీ
వాతనుభృతాంసమష్టివ్యష్టిజీవానాం-ఉభయేంద్రియాణిజ్ఞానకర్మేంద్రియాణి - యస్యస్వతఃస్వరూపభూతాత్సత్త్వాత్తనుభృతాంజ్ఞా
నం-యస్యస్వతస్సిద్ధంజ్ఞానమితివా-యస్యశ్వసనతః ప్రాణాత్ బలందేహశక్తిః ఓజః ఇంద్రియశక్తిః ఈహాక్రియా-యశ్చసత్త్వాదిభిర్వి
శ్వస్థితిలయోద్భవే ఆదికర్తా||౪|| ఆదికర్తేత్యనేనతత్పూర్వకంకర్త్రంతరమపిసూచితం-తద్దర్శయితుంగుణావతారద్వారాచ
రాచరసృష్ట్యాదికర్తృత్వమాహ॥ ఆదావితి॥ యస్యేత్యనుషంగః యస్యరజసాఅస్యజగతః సర్గేకార్యే-శతధృతిః బ్రహ్మా అభూత్-స్థి
తౌవిష్ణుః యస్యసత్త్వేనేతిశేషః-క్రతుపతిః తత్ఫలదాతా-ద్విజానాంతద్ధర్మాణాంచ సేతుః పాలక ఇత్యర్థః-యస్యతమసా అస్యఅప్య
యాయరుద్రః అభూత్-ఇత్యేతైర్బ్రహ్మాదిభిర్నిమిత్తభూతైః ప్రజాసుఉద్భవాదయోయతోభవంతి స ఆద్యః పురుషఇత్యన్వయః||౫||ధ
ర్మస్యేతి॥ ధర్మస్యభార్యాయాందక్షదుహితరిమూర్తిసంజ్ఞాయాంనారాయణానరఇతిమూర్తిద్వయేనఅజనిష్టజాతః-తచ్చరితమాహ-నై
ష్కర్మ్యమాత్మస్వరూపం-లక్ష్యతేయేనతత్-కర్మనిర్హారరూపంవా-ఉవాచనారదాదిభ్యః-స్వయంచచారచ-యోఽద్యాపికర్మాచర
న్నాస్తే-ఋషివర్యైర్నిషేవితాంఘ్రిర్యస్యసః||౬|| ....
భగవదవతారత్వాత్కంపరమోపశమందర్శయితుమితిహాసమాహ దశభిః॥ ఇంద్రఇతి॥ ధామస్థానం-తపసాగృహీతుమిచ్ఛతీతివిశం

క్య- తపోనాశాయ కామం సపరివారం ప్రేషయామాస - స కామః బదరీ భిరుపాఖ్యాయ లేయః తం తస్యాశ్రమం అప్సరోగణాదిభిస్సహాగ త్వా- స్త్రీణాం ప్రేక్షణాన్యేవ ఇషవో బాణాః తైః- స తస్య మహిమానం జానాతీతి అతన్మహిజ్ఞః మలోపలక్షణః॥ ౭॥ విజ్ఞాయేతి॥ అక్రమం అపరాధం అహో అహం ధీర ఇతి విస్మయో గతః యస్య తథా హితః- ఏజమానాన్ శాపభియా కంపమానాన్ - భో విభో సమర్థ మదన మా భైః- హా దేవవధ్వః మా భైష్ట- బలిమాతిథ్యం- తాన్ ప్రార్థయతే-ఇమమస్మాకమాశ్రమం- అతిథ్యాభావేఽశూన్యం ప్రాయం స్యాదిత్యర్థః॥ ౮॥ ఇత్థమితి॥ హే నరదేవ- అభయదే శ్రీనారాయణే ఇత్థం బ్రువతి సతి దేవాః కామాదయః- సవ్రీడా సనమ్రాణి శిరాంసి యేషాం తే లజ్జాభారేణ అవనతశిరస్కా ఇత్యర్థః- సఘృణం యథా భవతి తథా కృపాం జనయంత ఇత్యర్థః- కృపాయుక్తం తమితి వా - మాయాతః పరే- అతః అవికృతే- స్వారామాశ్చ తే ధీరాశ్చ తేషాం నికరైః ఆనతం పాదపద్మం యస్య తస్మిన్ త్వయి- ఏతదక్షోభానుకంపాది చిత్రం- న హి చిత్రం॥ ౯॥ అస్మాకం చాపరాధాచరణం స్వభావత్వాన్న చిత్రమిత్యాహుః॥ త్వామితి॥ త్వాం సేవతాం సేవమానానాం - సురైరింద్రాదిభిః కృతాః అంతరాయాః విఘ్నాః భవంతి- కస్మాదిత్యత ఆహుః- స్వౌక ఇతి- స్వౌకః స్వస్థానం స్వర్గమతిక్రమ్య పరమం తవ స్థానం వ్రజతాం- నాన్యస్య త్వామసేవమానస్య - కుతః బర్హిషి యజ్ఞే స్వభాగాన్ పురోడాశాదీన్ బలీన్ కరాన్ - కృషీవలా ఇవ రాజ్ఞే- ఇంద్రాదిదేవేభ్యో దదతః ప్రయచ్ఛతః- తర్హి తే కిం మద్భక్తా విఘ్నైర్భ్రశ్యంతి- నేత్యాహుః-ధత్త ఇతి- యదీతి నిశ్చయే- యతస్త్వం సర్వసురాధీశ్వరః అవితార

మందవాతైః స్త్రీప్రేక్షణేషుభిరవిధ్యదతన్మహిజ్ఞః॥ ౭॥ విజ్ఞాయ శక్రకృతమక్రమమాదిదేవః ప్రా
హ ప్రహస్య గతవిస్మయ ఏజమానాన్। మా భైర్విభో మదనమారుత దేవవధ్వో గృహ్ణీత నో బలిమశూన్య
మిమం కురుధ్వమ్॥ ౮॥ ఇత్థం బ్రువత్యభయదే నరదేవ దేవాస్సవ్రీడనమ్రశిరసస్సఘృణం తమూచుః।
నైతద్విభో త్వయి పరేఽవికృతే విచిత్రం స్వారామధీరనికరానతపాదపద్మే॥ ౯॥ త్వాం సేవతాం సురకృ
తా బహవోఽంతరాయాస్స్వౌకో విలంఘ్య పరమం వ్రజతాం పదం తే। నాన్యస్య బర్హిషి బలీన్ దదత
స్స్వభాగాన్ ధత్తే పదం త్వమవితా యది విఘ్నమూర్ధ్ని॥ ౧౦॥ క్షుత్తృట్త్రికాలగుణమారుతజై
హ్వశైశ్నానస్మానపారజలధీనతితీర్య కేచిత్। క్రోధస్య యాంతి విఫలస్య వశం పదే గోర్మజ్జంతి దుశ్చరత
పశ్చ వృథోత్సృజంతి॥ ౧౧॥ ఇతి ప్రగృణతాం తేషాం స్త్రియో యోగవినిర్మితాః। దర్శయామాస శు
శ్రూషాం స్వర్చితాః కుర్వతీర్విభుః॥ ౧౨॥ తే దేవానుచరా దృష్ట్వా స్త్రియః శ్రీరివ రూపిణీః। గంధే
న ముముహుస్తాసాం రూపౌదార్యహతశ్రియః॥ ౧౩॥ తానాహ దేవదేవేశః ప్రణతాన్ ప్రహసన్నివ।
ఆసామేకతమాం వృఙ్ధ్వం సవర్ణాం స్వర్గభూషణామ్॥ ౧౪॥ ఓమిత్యాదేశమాదాయ నత్వా తం సు
రవందినః। ఊర్వశీమప్సరశ్శ్రేష్ఠాం పురస్కృత్య దివం యయుః॥ ౧౫॥ ఇంద్రాయానమ్య సదసి శృణ్వ
తాం త్రిదివౌకసామ్। ఊచుర్నారాయణబలం శక్రస్తత్రాస విస్మితః॥ ౧౬॥ హంసస్వరూప్యవదదచ్యు
త ఆత్మయోగం దత్తః కుమార ఋషభో భగవాన్ పితా నః। విష్ణుశ్శివాయ జగతాం కలయావతీర్ణస్తేనా

క్షకః అతో హా విఘ్నానాం మూర్ధ్ని పదమంఘ్రిం ధత్తే- కుతః పునస్త్వయి విఘ్నశంకేతి భావః॥ ౧౦॥ త్వదభక్తానాం తు కేవలం తపశ్చర తాం ద్వయీ గతిః - అస్మాకం వా వశం యాంతి క్రోధస్య వా - తత్ర అస్మద్వశాః కామోపభోగమపి తావదనుభవంతి - క్రోధవశాః పునరతి మందా ఇత్యాహుః॥ క్షుత్తృడితి॥ క్షుచ్చ తృట్ చ త్రికాలగుణాః శీతోష్ణవర్షాణి మారుతశ్చ ప్రాణాబాహ్యో వా జైహ్వః జిహ్వోపభోగా శ్శైశ్నాః శిశ్నోపభోగాశ్చ తాన్- అస్మాన్ అపారజలధిరూపాన్ అతితీర్య విలంఘ్య - గోష్పదే మజ్జంతి- కుతః- యతః క్రోధస్య వి ఫలస్య వశం యాంతి గచ్ఛంతి- యథా జలే మజ్జంతో వివశాస్సంతః మస్తకారోపితం భారముత్సృజంతి తథైవ వృథా నమోఽశేయన చభోగా య- శాపాదినా బహు దుశ్చరం తపః ఉత్సృజంతి॥ ౧౧॥ ఇతీతి॥ స్త్రియః యోగవినిర్మితాః స్త్రీః- శుశ్రూషాం కుర్వంతీః - స్వర్చి తాః సుష్ఠ్వలంకృతాః- తేషాం స్వలావణ్యాదిదర్పాపశమనాయ దర్శయామాస॥ ౧౨॥ త ఇతి॥ రూపిణీః మూర్తిమతీః - శ్రీరివ శ్రియ ఇవ తాః స్త్రీః దృష్ట్వా - తాసాం రూపౌదార్యేణ మహత్త్వేన హతా శ్రీః కాంతిర్యేషాం తే॥ ౧౩॥ తానితి॥ వృఙ్ధ్వం వృణీధ్వం - క్వ వయం వరాకాః క్వ చేమా ఇతి చేత్తత్రాహ- సవర్ణాం సమానరూపాం-నైకాప్యస్మదనురూపేతి చేత్స్మాభవతు తథాపి స్వర్గస్య భూషణరూ పాం॥ ౧౪॥ ఓమితి॥ సురవందినః దేవభృత్యా ఇత్యర్థః॥ ౧౫॥ ఇంద్రాయేతి॥ ఇంద్రాయ ఇంద్రం ప్రతి - నారాయణబలమూచుః- శ క్రః తత్రాస సంత్రాసం ప్రాప్తః - విస్మితశ్చ- తత్ర నారాయణబలే విస్మితః ఆసేతి వా॥ ౧౬॥ అన్యాన్యప్యవతారాంస్తచ్చరితాని చ ఆహ॥ హంసస్వరూపీతి॥ దత్తః దత్తాత్రేయః- కుమారః సనకాదిః- నః పితా ఋషభః- విష్ణురేవ కళయావతీర్ణస్సన్ ఆత్మయోగమవదత్ - తేన వి

స్తునా· హయాస్యే హయగ్రీవావతారే· మధుభిదా సతా· తదాననతః శ్రుతయః ఆహృతాః ॥ ౧౭ ॥ గుప్త ఇతి॥ ఇలా పృథివీ· ఓషధయశ్చ గుప్తాః· క్రోడే వరాహావతారే· గ్రాహాత్· గజేంద్రం అముంచత్ · మోచయామాస· ఏవమాదౌ యత్రావతారే నామ నాస్తి తత్ర· విష్ణుశ్శివాయ జగతాం కళయావతీర్ణ ఇత్యనువర్తనీయం॥ ౧౮॥ సంస్తున్వత ఇతి॥ సంస్తున్వతః స్తుతిం కుర్వాణాన్ ఋషీన్ వాలఖిల్యాన్ కశ్యపార్థం సమిదాహరణే గోష్పదే నిమగ్నాన్ ఇంద్రోపహసితాన్ ఉద్ధృత్య ఆపదో మోచయత్· తమసి బ్రహ్మహత్యాయాం ప్రవిష్టం మోచయామాస· అసురగృహే హిరణ్యకశిపుభవనే పిహితాః నిరుద్ధాః యాః దేవస్త్రియః తాశ్చాముంచత్॥ ౧౯॥ దైవాసుర ఇతి॥ ఏవమనేకావతారైః· అంతరేషు సర్వమన్వంతరేషు· కలాభిః మూర్తిభిః· భువనాని అదధాత్ అపాలయత్· ఇమాం క్ష్మాం సముదాత్ దదౌ॥ ౨౦॥ నిఃక్షత్రియామితి॥ హైహయానాం కులస్య అప్యయాయ భార్గవరూపాగ్నిః స రామో దాశరథిస్సన్· సలంకం లంకాయాం స్థితం· జయతి వర్తమానకాలికోఽవతార ఇత్యర్థః॥ ౨౧॥ భావినం శ్రీకృష్ణావతారమాహ॥ భూమేరితి॥ బుద్ధావతారమాహ· వాదైరితి · అతదర్హాన్ యజ్ఞానర్హాన్ · దైత్యాన్ విమోహయిష్యతి· కల్క్యవతారమాహ· శూద్రానితి· నృపాన్ నిహత్య హనిష్యతి॥ ౨౨ ॥ ౨౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం· చతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

హృతా మధుభిదా శ్రుతయో హయాస్యే । ౧౭॥ గుప్తోఽప్యయే మనురిలౌషధయశ్చ మాత్స్యే క్రోడే హతో దితిజ ఉద్ధరతాంభసః క్ష్మామ్ । కౌర్మే ధృతోఽద్రిరమృతోన్మథనే స్వపృష్ఠే గ్రాహాత్ప్రపన్నమిభరాజమముంచదార్తమ్ ॥ ౧౮ ॥ సంస్తున్వతోఽబ్ధిపతితాన్ శ్రమణానృషీంశ్చ శక్రం చ వృత్రవధతస్తమసి ప్రవిష్టమ్ । దేవస్త్రియోఽసురగృహే పిహితా అనాథా జఘ్నేఽసురేంద్రమభయాయ సతాం నృసింహః॥ ౧౯ ॥ దైవాసురే యుధి తు దైత్యపతీన్ సురార్థే హత్వాంతరేషు భువనాన్యదధాత్కలాభిః । భూత్వాథ వామన ఇమామహరద్బలేః క్ష్మాం యాచ్ఞాచ్ఛలేన సమదాదదితేస్సుతేభ్యః॥ ౨౦॥ నిఃక్షత్రియామకృత గాం చ త్రిసప్తకృత్వో రామస్తు హైహయకులాప్యయభార్గవాగ్నిః । సోఽబ్ధిం బబంధ దశవక్త్రమహన్ సలంకం సీతాపతిర్జయతి లోకమలంఘ్యకీర్తిః॥ ౨౧॥ భూమేర్భరావతరణాయ యదుష్వజన్మా జాతః కరిష్యతి సురైరపి దుష్కరాణి । వాదైర్విమోహయతి యజ్ఞకృతోఽతదర్హాన్ శూద్రాన్ కలౌ క్షితిభుజో న్యహనిష్యదంతే । ౨౨॥ ఏవంవిధాని కర్మాణి జన్మాని చ జగత్పతేః । భూరీణి భూరియశసో వర్ణితాని మహాభుజ॥ ౨౩॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే· ఏకాదశస్కంధే· చతుర్థోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

నిమిః॥ భగవంతం హరిం యే వై న భజంత్యాత్మవిత్తమాః । తేషామశాంతకామానాం కా నిష్ఠా విజితాత్మనామ్॥ ౧॥ చమసః॥ ముఖబాహూరుపాదేభ్యః పురుషస్యాశ్రమైస్సహ । చత్వారో జజ్ఞిరే వర్ణా గుణైర్విప్రాదయః పృథక్ ।౨॥ య ఏషాం పురుషం సాక్షాదాత్మప్రభవమీశ్వరమ్। న భజంత్యవజానంతి స్థానాద్భ్రష్టాః పతంత్యధః । ౩॥ దూరే హరికథాః కేచిద్దూరే చాచ్యుతకీర్తనాః । స్త్రియశ్శూద్రాదయస్సర్వే తేఽనుకంప్యా భవాదృశామ్॥ ౪ । విప్రో రాజన్యవైశ్యౌ చ హరేః ప్రాప్తాః పదాంతికమ్। శ్రౌతేన

శ్లో॥ పంచమే భక్తిహీనానాం కా నిష్ఠా కో యుగే యుగే। విష్ణోః పూజావిధిః ప్రశ్నద్వయస్యోత్తరముచ్యతే॥ త్వాం సేవతాం సురకృతా బహవోంతరాయా ఇత్యనేన శ్రీహరిభక్తా విఘ్నమూర్ధ్ని పదం దత్వా పరమాం గతిం యాంతి · అభక్తానాం తు విఘ్నా భవంతీత్యుక్తే తర్హి తేషాం కా గతిర్భవతీతి పృచ్ఛతి॥ భగవంతమితి ॥ హే ఆత్మవిత్తమాః· అవిజితాత్మనాం · అత ఏవ అశాంతకామానాం కా నిష్ఠా కిం ప్రాప్యమిత్యర్థః॥౧॥ స్వజనకస్య గురోర్భగవతో నాదరాద్గురుద్రోహిణః దుర్గతిం యాంతీతి వక్తుం భగవతః సకాశాద్వర్ణాశ్రమాణాముత్పత్తిమాహ॥ ముఖేతి॥ గుణైః· సత్త్వేన విప్రః· సత్త్వరజోభ్యాం క్షత్రియః· రజస్తమోభ్యాం వైశ్యః· కేవలం తమసా శూద్ర ఇతి॥ ౨॥ య ఇతి॥ ఏషాం మధ్యే యే అజ్ఞాత్వా న భజంతి· యే చ జ్ఞాత్వాప్యవజానంతి· ఆత్మనః ప్రభవో జన్మ యస్మాత్తం · తదభజనే కృతఘ్నతామప్యాహ · ఈశ్వరమితి· స్థానాద్వర్ణాశ్రమాద్భ్రష్టాః॥ ౩॥ తత్ర యే అజ్ఞాస్తే భవద్విధానామనుగ్రాహ్యా ఇత్యాహ ॥ దూర ఇతి ॥ దూరే హరికథాః తచ్ఛ్రవణం యేషాం తే· అత ఏవ దూరే అచ్యుతకీర్తనం యేషాం తే· దూరే అచ్యుతః కీర్తనాచ్చేతి వా॥ ౪ ॥ జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధాస్తు అచికిత్స్యత్వాదుపేక్ష్యా ఇత్యాశయేనాహ॥ విప్ర ఇతి॥ శ్రౌతేన ఉపనయనాఖ్యేన· ఉపలక్షణమేతత్· అధ్యయనాదినాపి· హరేః పదాంతికం తద్భజనోత్తమాధికారం ప్రాప్తా అపి· ముహ్యంతి కర్మఫలేషు సజ్జంతే · కుతః · ఆమ్నాయేషు యే వాదాః అర్థవాదాః తైర్మోహకతయా విద్యంతే యేషాం తే· తదుక్తం గీతాసు॥ శ్లో॥ యామిమాం పుష్పితాం వాచం ప్రవదంత్యవిపశ్చితః। వేదవాదరతాః పార్థ నాన్యదస్తీతి వాదిన ఇత్యా

ధినా॥ ౫॥ భక్తిమార్గాధ్యాయతేషాం మోహం ప్రపంచయన్నిందతి॥ కర్మణీతి ॥ అకోవిదాః యథా బంధకం న భవతి తథా కర్తుమనభిజ్ఞాః- న చాభిజ్ఞాన్ పృచ్ఛంతి- యతః స్తబ్ధాః అనమ్రాః- స్తబ్ధత్వే హేతుః- యతో మూర్ఖా అపి పండితా వయమితి మానవంతః- అతః॥ శ్రు॥ అపామసోమమమృతా అభూమ- అక్షయ్యగ్ం హ వై చాతుర్మాస్యయాజినస్సుకృతం భవతి- యత్ర నోష్ణం చ శీతం స్యాన్న గ్లానిర్నాప్యరాతియ ఇత్యాదికయా యయా మాధ్వ్యా గిరా ఉత్సుకాస్సంతః - మూఢాః తయా చాటుకాన్ అప్సరోభిస్సహ విచరిష్యామ ఇత్యాది ప్రియార్థశబ్దాన్ వదంతి॥ ౬॥ కించ- తేషాం కర్మాభినివేశాత్ కామక్రోధదంభాదయో వర్ధంత ఇత్యాహ త్రయేణ॥ రజసేతి॥ ఘోరాః అభిచారాదిసంకల్పా యేషాం తే- అహివన్మన్యుర్యేషాం తే॥ ౭॥ కాముకత్వం ప్రపంచయతి॥ వదంతీతి॥ ఉపాసితాః స్త్రియో యైః న తు వృద్ధాః- తే మైథున్యం మిథునమేవ పరం గన్తవ్యమిత్యాది- యేషు గృహేషు ఆశిషో వదంతి॥ శ్లో॥ ఇదమద్య మయా లబ్ధమిమం ప్రాప్స్యే మనోరథమ్। ఇదమస్తీదమపి మే భవిష్యతి పునర్ధనమిత్యాద్యాకారాం దాంభికతాం ప్రపంచయతి- యజంతీతి- అసృష్టాన్నవిధాన దక్షిణం అసృష్టాః న సంపాదితాః అన్నవిధానదక్షిణాః యథా తథా- యజంతి - తథా వృత్త్యై జీవికార్థం పరం కేవలం పశూన్ ఘ్నంతి - అతద్విదః హింసాదోషానభిజ్ఞాః॥ ౮॥ మానితాం ప్రపంచయతి॥ శ్రియేతి॥ శ్రియా ధనాదిసంపదా- విభూత్యా ఐశ్వర్యేణ- శ్రీవిభూత్యాదినా జాతో యః స్మయః గర్వః తేన- అంధా ధీర్యేషాం తే- ఈశ్వరసహితాన్ సతః అవమన్యంతే ॥ ౯॥ కించ ఏవం వర్తమానాస్తే వేద- తత్త్వార్థం స్ఫుటమపి న జానంతీత్యాహ॥ సర్వేష్వితి॥ కేన రూపేణావస్థితం తదాహ - ఆత్మానమీశ్వరం- ఆత్మతయా ఈశ్వరతయా చావస్థితం - ఏవమప్యసంగతామాహ- యథా ఖం- పురుషార్థతామాహ - అభీష్టం- స్ఫుటత్వమాహ- వేదోపగీతం చేతి- తత్ఫలతః- యతో మనోరథానాం వ్యవాయామిషమద్యసేవావిషయాణాం వార్తయా ప్రవదంతి- నివృత్తిపరం వేదం ప్రవృత్తిపరం వర్ణయంతి॥ ౧౦॥ నను వ్యవాయాదీనామపి ఋతౌ భార్యాముపేయాత్- హుతశేషం భక్షయేత్- ఇత్యాదినా విహితత్వాత్- కిమేవం నింద్యతే- అత ఆహ ॥ లోక ఇతి ॥ వ్యవాయః స్త్రీసంగః-

విద్యయా వాపి ముహ్యంత్యామ్నాయవాదినః॥౫॥ కర్మణ్యకోవిదాస్తబ్ధా మూర్ఖాః పండితమానినః ।
వదంతి చాటుకాన్మూఢా యయా మాధ్వ్యా గిరోత్సుకాః ।౬। రజసా ఘోరసంకల్పాః కాముకా అహి
మన్యవః । దాంభికా మానినః పాపా విహసంత్యచ్యుతప్రియాన్ ।౭। వదంతి తేన్యోన్యముపాసిత
స్త్రియో గృహేషు మైథున్యపరేషు చాశిషః । యజంత్యసృష్టాన్నవిధాన దక్షిణం వృత్త్యై పరం ఘ్నంతి ప
శూనతద్విదః ।౮। శ్రియా విభూత్యాభిజనేన విద్యయా త్యాగేన రూపేణ బలేన కర్మణా । జాతస్మయే
నాంధధియస్సహేశ్వరాన్ సతోవమన్యంతి హరిప్రియాన్ ఖలాః ।౯। సర్వేషు శశ్వత్తనుభృత్స్వవస్థి
తం యథా ఖమాత్మానమభీష్టమీశ్వరమ్। వేదోపగీతం చ న శృణ్వతే బుధా మనోరథానాం ప్రవదంతి వా
ర్తయా ।౧౦। లోకే వ్యవాయామిషమద్యసేవా నిత్యాస్తు జంతోర్న హి తత్ర చోదనా। వ్యవస్థితిస్తా

నిత్యాః రాగత ఏవ నిత్యప్రాప్తాః- జంతోః ప్రాణిమాత్రస్య- అతస్తత్ర తాసు చోదనా విధిర్నాస్తి- నను ఋతౌ భార్యాముపేయాదిత్యాదివిధిదర్శితః- సత్యం - న త్వయమపూర్వవిధిః రాగతః ప్రాప్తత్వాత్ - కింతు- నియమవిధిరూపేణ రాగిణామభ్యనుజ్ఞామాత్రం క్రియతే తదాహ- వ్యవస్థితిరితి - తాసు వ్యవాయాదిషు వ్యవస్థితిః నియమః క్రియతే- కైః వివాహయజ్ఞసురాగ్రహైః వివాహవిషయ ఏవ వ్యవాయః కార్యః- యజ్ఞ ఏవామిషసేవా- సౌత్రామణ్యాం॥ శ్రు॥ సురాగ్రహాన్ గృహ్ణాతీతి శ్రుతేః- తత్రైవ మద్యసేవేతి నియమః క్రియతే- నను చ నియమపక్షేప్యావశ్యకత్వాన్న నిందా యుక్తా అత ఆహ - ఆసు నివృత్తిరిష్టేతి- అయం భావః - నాయం నియమవిధిరపి నిత్యప్రాప్తత్వాత్ అతో నివృత్తిః పరిసంఖ్యైవ ఆసు వ్యవాయామిషమద్యసేవాస్విష్టా కథం తర్హి వ్యవస్థితిరిత్యుక్తం - ఉచ్యతే - న తావత్పరిసంఖ్యా విధినా శ్రుత్యా నివృత్తిరుచ్యతే- కింత్వార్థికీ- తథా సతి స్వార్థత్యాగః- పరార్థకల్పనా- ప్రాప్తబాధశ్చేతి దోషత్రయం స్యాత్ - అతః క్వచిత్ ప్రాప్తస్య తోప్యర్థస్య ప్రాపణమనర్థకమిత్యపూర్వవిధిద్వారా అస్య నివృత్తిః ఫలతో భవతి - తద్యథా॥ శ్రు ॥ ఇమామగృహ్ణన్ రశనామృతస్యేత్యశ్వాభిధానీమాదత్త ఇత్యత్ర రశనాలింగతో గర్దభాశ్వాభిధానీరశనాద్వయం ప్రాప్స్యతో మంత్రస్యాపూర్వవిధిద్వారా పరిసంఖ్యా చ్యతే- యదుక్తం తంత్రవార్తికే॥ శ్లో॥ అప్రాప్తవిధిరేవాయమతో మంత్రస్య నిశ్చయః। పరిసంఖ్యా ఫలేనోక్తా న విశేషః పునః శ్రుతేరితి- క్వచిత్తు రాగతో నిత్యప్రాప్తస్య ప్రాప్తాంశపూరణలక్షణస్య నియమఫలస్యాప్యభావాన్నియమవిధిద్వారా ఫలతః పరిసంఖ్యా భవతి- యథా॥ శ్లో॥ పంచ పంచనఖా భక్ష్యా ఇతి- తథా- అత్ర రాగతో నిత్యప్రాప్తస్య వ్యవాయాదేర్వివాహాదినియమేనాభ్యనుజ్ఞా ద్వారా పరిసంఖ్యైవేతి ॥ శ్లో॥ విధిరత్యంతమప్రాప్తే నియమః పాక్షికే సతి। తత్ర చాన్యత్ర చ ప్రాప్తౌ పరిసంఖ్యా విధీయత ఇతి- నను యద్యభ్యనుజ్ఞామాత్రమభిమతమేతద్భవేత్ తర్హి॥ శ్లో॥ ఋతుస్నాతాం తు యో భార్యాం సన్నిధౌ నోపగచ్ఛతి। ఘోరాయాం భ్రూణహత్యాయాం యుజ్యతే నాత్ర సంశయ ఇత్యాదిదోషశ్రవణం న స్యాత్- నైష దోషః- మనసి కామే సత్యపి తస్యా ఋతుర్వ్యర్థో భవతి ఇత్యాదినా వా తామనుపగచ్ఛ

తోదోషశ్రవణోపపత్తిరితిసర్వమనవద్యం॥ ౧౧॥ ....

తదేవంవ్యవాయాదిమనోరథాకులితత్వాదక్లిష్టమాత్మానంనశృణ్వంతీత్యుక్తం- ఇదానీంధనస్యాపిధర్మద్వారాపరమాత్మప్రాపకస్యదృష్టోపభోగార్థత్వంవినియోగాత్ నాత్మజ్ఞానగంధోపీత్యాహ॥ ధనమితి॥ ధర్మఏవఏకంఫలంయస్యతత్ - కుతః- యతోధర్మాత్ సవిజ్ఞానంఅపరోక్షజ్ఞానసహితందృఢఫలదంపరోక్షజ్ఞానంభవతి- కథంభూతంఅనుప్రశాంతిఅన్వనంతరమేవప్రకృష్టాశాంతిః- నిర్వాణలక్షణాయస్మాత్తత్- ఏవంభూతంధనం- గృహేషుదేహాద్యర్థంయుంజంతి॥ ౧౨॥ కించ- వ్యవస్థయాపివ్యవాయాద్యభ్యనుజ్ఞానం- నయథేష్టం- అపిత్వన్యథైవేత్యాహ॥ యదితి॥ యద్యస్మాత్సురాయాఃఘ్రాణభక్షఃఅవఘ్రాణంస ఏవవిహితఃనతుపానం - తథా - పశోరప్యాలభనమేవవిహితంనతుహింసా - అయమర్థః - దేవతోద్దేశేనయత్పశుహననంతదాలభనం॥ శ్రు॥ వాయవ్యగ్గ్శ్వేతమాలభేతేత్యాదిశ్రుతేః నతుహింసా- యావేదవిహితాహింసా॥ శ్లో॥ యావేదవిహితాహింసానసాహింసేతికీర్త్యతఇతివచనాత్ - భక్షణోద్దేశేనక్రియమాణంలౌకికహననంతుహింసైవఅత్రత్వాలభనమేవవిహితంనతుహింసా - అతోనయథేష్టభక్షణాభ్యనుజ్ఞేత్యర్థః - వ్యవాయోపిప్రజయానిమిత్తభూతయానతురత్యై-అతోమనోరథవాదినఃఇమంవిశుద్ధంస్వధర్మంనవిదురితి॥ ౧౩॥ ఏవంభగవత్పరాఙ్ముఖానాంబహుదోషతాంప్రపంచ్యతన్నిష్ఠాంప్రపంచయతిపంచభిః॥ యఇతి॥ అనేవంవిదఃనఏవంధర్మంవిదంతి- యేతే- విస్రబ్ధాఃనిశ్శంకాఃఅనేనమనోరథోభవిష్యతీతి

షువివాహయజ్ఞసురాగ్రహైరాసునివృత్తిరిష్టా ॥ ౧౧ ॥ ధనంచధర్మైకఫలంయతోవైజ్ఞానంసవిజ్ఞానమ
నుప్రశాంతి । గృహేషుయుంజంతికళేబరస్యమృత్యుంనపశ్యంతిదురంతవీర్యమ్॥ ౧౨ ॥ యద్ఘ్రాణభ
క్షోవిహితస్సురాయాస్తథాపశోరాలభనంనహింసా। ఏవంవ్యవాయఃప్రజయానరత్యైఇమంవిశుద్ధం
నవిదుస్స్వధర్మమ్॥ ౧౩॥ యేత్వనేవంవిదోసంతస్స్తబ్ధాస్సదభిమానినః । పశూన్ద్రుహ్యంతివిస్రబ్ధాః
ప్రేత్యఖాదంతితేచతాన్ ॥ ౧౪॥ ద్విషంతఃపరకాయేషుస్వాత్మానంహరిమీశ్వరమ్। మృతకేసానుబం
ధేస్మిన్బద్ధస్నేహాఃపతంత్యధః॥ ౧౫॥ యేకైవల్యమసంప్రాప్తాయేవాతీతాశ్చమూఢతామ్। త్రైవర్గి
కాహ్యక్షణికాఆత్మానంఘాతయంతితే ॥ ౧౬ ॥ ఏతఆత్మహనోశాంతా అజ్ఞానేజ్ఞానమానినః । సీదం
త్యకృతకృత్యావైకాలధ్వస్తమనోరథాః ॥ ౧౭ ॥ హిత్వాత్యాయాసరచితాగృహాపత్యసుహృచ్ఛ్రి
యః । తమోవిశంత్యనిచ్ఛంతోవాసుదేవపరాఙ్ముఖాః ॥ ౧౮ ॥ రాజా ॥ కస్మిన్కాలేసభగవాన్కిం
వర్ణఃకీదృశోనృభిః। నామ్నావాకేనవిధినాపూజ్యతేతదిహోచ్యతామ్॥ ౧౯॥ కరభాజనః॥ కృతంత్రే
తాద్వాపరంచకలిరిత్యేషుకేశవః । నానావర్ణాభిధాకారోనానైవవిధినేజ్యతే ॥ ౨౦॥ కృతేశుక్లశ్చ
తుర్బాహుర్జటిలోవల్కలాంబరః । కృష్ణాజినోపవీతాక్షాన్బిభ్రద్దండకమండలూ ॥ ౨౧ ॥ మను
ష్యాస్తుతదాశాంతానిర్వైరాస్సమదర్శినః । యజంతితపసాదేవంశమేనచదమేనచ ॥ ౨౨ ॥ హంస
స్సుపర్ణోవైకుంఠోధర్మోయోగీశ్వరోమలః । ఈశ్వరఃపురుషోవ్యక్తఃపరమాత్మేతిగీయతే ॥ ౨౩॥ త్రే
తాయాంరక్తవర్ణోసౌచతుర్బాహుస్త్రిమేఖలః । హిరణ్యకేశస్త్రయ్యాత్మాస్రుక్స్రువాద్యు
పలక్షణః ॥ ౨౪ ॥ తంతదామనుజాదేవంసర్వదేవమయంహరిమ్। యజంతివిద్యయాత్రయ్యాధర్మిష్ఠా

శ్వస్తావా- తదానీంతనపోషణేనవా తైఃపశుభిఃవిశ్వస్తాః - తేచపశవఃప్రేత్యఅముత్రతాన్ ఖాదంతి ॥ శ్లో॥ మాంసభక్షయితాముత్రయస్యమాంసమిహాద్మ్యహమ్ । ఏతన్మాంసస్యమాంసత్వంప్రవదంతిమనీషిణఇతివచనాత్ ॥ ౧౪॥ ద్విషంతఇతి॥ అభిచారాదినాద్విషంతః- మృతకేదేహే- సానుబంధేపుత్రాదిసహితే॥ ౧౫॥ అజ్ఞాస్తత్త్వజ్ఞైరనుకంపితాస్తరంతి - తత్త్వజ్ఞాస్తుస్వతః - యేతునాత్యంతమజ్ఞాః నచతత్త్వజ్ఞాఃతేఅంతరాళవర్తినఃపతంతీత్యాహ॥ యఇతి॥ కైవల్యంతత్త్వజ్ఞానంఅసంప్రాప్తాః- అత్రహేతుఃత్రైవర్గప్రధానాః-అక్షణికాఃఉపశాంతిక్షణరహితాః - దేహాదస్థైర్యబుద్ధ్యావా - స్వయమేవాత్మానంఘాతయంతి॥ ౧౬॥ తదాహ ॥ ఏతఇతి॥ ఆత్మహనఃఆత్మాపహ్నవకర్తారః అజ్ఞానేకర్మణిజ్ఞానమానినః- తథాచ॥ శ్రు॥ అసుర్యానామతేలోకా అంధేనతమసావృతాః । తాంస్తేప్రేత్యాభిగచ్ఛంతియేకేచాత్మహనోజనా ఇతి॥ ౧౭॥ హిత్వేతి॥ యాగృహాపత్యసుహృచ్ఛ్రియఃతాఃహిత్వా॥ ౧౮॥ తదేవంభగవద్భక్తిరవశ్యకర్తవ్యేతిస్థితేతత్రవిశేషంపృచ్ఛతి॥ కస్మిన్నితి॥ కింవర్ణఃకీదృగ్వర్ణవాన్ - కీదృశఃకీదృగాకారః- కేనవానామ్నా కేనవావిధినా ॥ ౧౯॥ కృతమితి॥ ఏషుకృతాదికాలేషు - నానాప్రకారాఃవర్ణాభిధాకారాఃయస్యసః - నానైవవిధినావివిధేనైవమార్గేణ ॥ ౨౦॥ తదేవవర్ణాదిచతుష్టయమాహ॥ కృతఇతి॥ కృష్ణాజినాదీన్బిభ్రదితిబ్రహ్మచారివేషోదర్శితః॥ ౨౧॥ మనుష్యాఇతి॥ తపసాధ్యానేన ॥ ౨౨॥ ౨౩॥ త్రే

తాయామితి ॥ త్రిగుణాదీక్షాంగభూతా మేఖలా యస్య సః - యజ్ఞమూర్తిః - హిరణ్యకేశః పిశంగకేశః ॥ ౨౪ ॥ తమితి ॥ త్రయ్యా విద్యయా - వేదత్రయోక్తకర్మభిః ॥ ౨౫ ॥ విష్ణురితి ॥ పృశ్నిగర్భః తస్యాః పుత్రః - వృషాకపిః స్మృతస్సన్ - వర్షతి సర్వాన్ కామాన్ - ఆకంపయతి క్లేశానితి - తథా - జయత్యేవ సర్వదేతి జయంతః ॥ ౨౬ ॥ ద్వాపర ఇతి ॥ శ్యామః అతసీపుష్పసంకాశః - నిజాని చక్రాదీన్యాయుధాని యస్య సః - శ్రీవత్సో నామ వక్షసా దక్షిణభాగే రోమ్ణాం ప్రదక్షిణావర్తః స ఆదిర్యేషాం - కరచరణాదిగతపద్మాదీనాం తైః అంకైః చిహ్నైః - లక్షణైః బాహ్యైః కౌస్తుభాదిభిః ॥ ౨౭ ॥ తమితి ॥ మహారాజోపలక్షణం ఛత్రచామరాదియుక్తం - వేదతంత్రాభ్యాం వైదికేనాగమేన చ మార్గేణ - యజంతి పూజయంతి - పరం ఈశ్వరం జ్ఞాతుమిచ్ఛవః ॥ ౨౮ ॥ నామాన్యాహ ॥ నమ ఇతి ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ఇతీతి ॥ నానాతంత్రవిధానేనేతి కలౌ తంత్రమార్గస్య ప్రాధాన్యం దర్శయతి ॥ ౩౧ ॥ కలావితి ॥ రూక్షతాం వ్యావర్తయతి - త్విషా కాంత్యా కృష్ణః ఇంద్రనీలమణివదుజ్జ్వలం - యద్వా - త్విషా కృష్ణం కృష్ణావతారం - అనేన కలౌ శ్రీకృష్ణావతారస్య ప్రాధాన్యం దర్శయతి - అంగాని హృదయాదీని - ఉపాంగాని కౌస్తుభాదీని - అస్త్రాణి సుదర్శనాదీని - పార్షదాః సునందాదయః - తత్సహితం - యజ్ఞైరర్చనైః - సంకీర్తనం నామోచ్చారణం స్తుతిశ్చ తత్ప్రధానైః - సుమేధసో వివేకినః ॥ ౩౨ ॥ స్తుతిమాహ ॥ ధ్యేయమితి ॥ హే ప్రణతపాల హే మహాపురుష - తే చరణారవిందం వందే - కథంభూతం - ధ్యేయం ధ్యాతుం యోగ్యం - సదేతి సర్వత్ర సంబధ్యతే - ధ్యేయత్వే హేతవః - ఇంద్రియకుటుంబాదిభిః యః పరిభ

బ్రహ్మవాదినః ॥ ౨౫ ॥ విష్ణుర్యజ్ఞః పృశ్నిగర్భస్సర్వదేవ ఉరుక్రమః । వృషాకపిర్జయంతశ్చ ఉరుగా
య ఇతీర్యతే ॥ ౨౬ ॥ ద్వాపరే భగవాన్ శ్యామః పీతవాసా నిజాయుధః । శ్రీవత్సాదిభిరంకైశ్చ లక్షణైరు
పలక్షితః ॥ ౨౭ ॥ తం తదా పురుషం మర్త్యా మహారాజోపలక్షణమ్ । యజంతి వేదతంత్రాభ్యాం పరం జి
జ్ఞాసవో నృప ॥ ౨౮ ॥ నమస్తే వాసుదేవాయ నమస్సంకర్షణాయ చ । ప్రద్యుమ్నాయానిరుద్ధాయ తుభ్యం
భగవతే నమః ॥ ౨౯ ॥ నారాయణాయ ఋషయే పురుషాయ మహాత్మనే । విశ్వేశ్వరాయ విశ్వాయ సర్వ
భూతాత్మనే నమః ॥ ౩౦ ॥ ఇతి ద్వాపర ఉర్వీశ స్తువంతి జగదీశ్వరమ్ । నానాతంత్రవిధానేన కలావపి య
థా శృణు ॥ ౩౧ ॥ కలౌ కృష్ణం త్విషాకృష్ణం సాంగోపాంగాస్త్రపార్షదమ్ । యజ్ఞైస్సంకీర్తనప్రాయై
ర్యజంతి హి సుమేధసః ॥ ౩౨ ॥ ధ్యేయం సదా పరిభవఘ్నమభీష్టదోహం తీర్థాస్పదం శివవిరించినుతం శ
రణ్యమ్ । భృత్యార్తిహం ప్రణతపాల భవాబ్ధిపోతం వందే మహాపురుష తే చరణారవిందమ్ ॥ ౩౩ ॥ త్య
క్త్వా సుదుస్త్యజసురేప్సితరాజ్యలక్ష్మీం ధర్మిష్ఠ ఆర్యవచసా యదగాదరణ్యమ్ । మాయామృగం దయిత
యేప్సితమన్వధావద్వందే మహాపురుష తే చరణారవిందమ్ ॥ ౩౪ ॥ ఏవం యుగానురూపాభ్యాం భగవా
న్యుగవర్తిభిః । మనుజైరిజ్యతే రాజన్ శ్రేయసామీశ్వరో హరిః ॥ ౩౫ ॥ కలిం సభాజయంత్యార్యా గుణ
జ్ఞాస్సారభాగినః । యత్ర సంకీర్తనేనైవ సర్వస్స్వార్థోఽభిలభ్యతే ॥ ౩౬ ॥ న హ్యతః పరమో లా
భో దేహినాం భ్రామ్యతామిహ । యతో విందేత పరమాం శాంతిం నశ్యతి సంసృతిః ॥ ౩౭ ॥ కృతాదిషు ప్ర
జా రాజన్ కలావిచ్ఛంతి సంభవమ్ । కలౌ ఖలు భవిష్యంతి నారాయణపరాయణాః ॥ ౩౮ ॥ క్వచిత్క్వచి

వః తిరస్కారః తం హంతీతి తథా - కించ - అభీష్టదోహం మనోరథపూరకం - కించ - తీర్థాస్పదం గంగాద్యాశ్రయత్వేన పరమపావనం - శివవిరించిభ్యాం నతం స్తుతం - మహత్తమం - నను తౌ కృతార్థావేవ కిమర్థం తాభ్యాం నతం తత్రాహ - శరణ్యం ఆశ్రయయోగ్యం సుఖాత్మకమిత్యర్థః - తర్హి బ్రహ్మాదిస్తుత్యం ప్రాకృతస్య కథం గోచరం స్యాత్ - న భృత్యార్తిహం యస్య కస్యాపి భృత్యమాత్రస్యార్తిం హంతీతి - న కేవలమాగంతుకార్తిమాత్రం హంతి - కింతు భవాబ్ధిపోతం సంసారార్ణవతారకం చ ॥ ౩౩ ॥ ఇదానీం స్వయమాప్తకామత్వాన్నై-రపేక్ష్యం భక్తార్థం చ సాపేక్షతాం దర్శయన్ శ్రీరామచంద్రం స్తౌతి ॥ త్యక్త్వేతి ॥ అన్యైస్సుదుస్త్యజాం యాం సురేప్సితాం రాజ్యలక్ష్మీం తాం త్యక్త్వా - యదితి య ఇత్యర్థః - యః అరణ్యమగాత్ - కిం రాజ్యవైకల్యదర్శనేన - న ధర్మిష్ఠః - కుతః ఆర్యస్య గురోః దశరథస్య వచసా - కించ - ఏవం స్వం రాజ్యం త్యక్త్వాపి భక్తవాత్సల్యేన దయితయా సీతయా ఈప్సితం మాయామృగం స్వర్ణకారం యోఽన్వధావత్ - తస్య భగవతశ్చరణారవిందం వందే - యద్వా - హే ధర్మిష్ఠేతి సంబోధనం - తథాస్యవివక్షితత్వాదార్యపదేన సంధిర్న భవతి - తథా యదగాదితి చరణారవిందమేవోచ్యతే - యచ్చ మాయామృగమన్వధావత్ - తత్తే చరణారవిందం వందే ఇత్యన్వయః - అన్యత్సమానం ॥ ౩౪ ॥ ఏవమితి ॥ యుగానురూపాభ్యాం నామరూపాభ్యాం ॥ ౩౫ ॥ ఏతేషు చతుర్యుగేషు కలిరేవ శ్రేష్ఠ ఇత్యాహ ॥ కలిమితి ॥ గుణజ్ఞాః కలేర్గుణం జానంతి యే తే - నను కలేర్దోషాణాం బహుళత్వాత్కథం సభాజయంతి తత్రాహ - సారభాగినః గుణాంశగ్రాహిణః - కోఽసౌ గుణః తమాహ - యత్రేతి - తదుక్తం ॥ శ్లో ॥ ధ్యాయన్ కృతే యజన్ యజ్ఞైస్త్రేతాయాం ద్వాపరేఽర్చయన్ । యదాప్నోతి తదాప్నోతి కలౌ సంకీర్త్య కేశవమితి ॥ ౩౬ ॥ నహీతి ॥ త

స్వార్థలాభః అస్మాత్సంకీర్తనాత్ పరమోలాభోనాస్తి యతః సంకీర్తనాత్॥ ౩౭॥ కించ॥ కృతాదిష్వితి॥ ౩౮॥ ౩౯॥ కావేరీతి॥ అమలాశ యాస్సంతః ప్రాయశోభగవతః భక్తాభవంతి॥ ౪౦॥ భక్తస్యవిధినిషేధనివృత్తైః కృతకృత్యతామాహ॥ దేవర్షీతి॥ ఆప్తాః పోష్యాః కుటుం బినః- ఇతరేదేవాదయః పంచయజ్ఞదేవతాః ఏతేషాం- యః అభక్తః ఋణీ-అతఏవతేషాంకింకరః తదర్థంనిత్యం పంచయజ్ఞాదికర్తా- తథాచస్మృతిః॥ శ్లో॥ హీనజాతింపరిక్షీణంఋణార్థంకర్మకారయేదితి- అయంతునతథాకోసౌ- యః సర్వభావేన శ్రీముకుందంశరణంగ తః- కర్తంకృత్యంపరిహృత్య- యద్వా-కర్తంభేదంపరిహృత్య-కృతిశ్ఛేదనఇత్యస్మాద్ధాతోః వాసుదేవస్సర్వమితిబుద్ధ్వేత్యర్థః॥ ౪౧॥ విహితకర్మనివృత్తిముక్త్వానిషేధనిమిత్తప్రాయశ్చిత్తనివృత్తిమాహ॥ స్వపాదమూలమితి॥ త్యక్తః అన్యస్మిన్ దేహేదా దేవతాంతరేవా భావోయేన- అతఏవతస్యవికర్మణిప్రవృత్తిర్నసంభవతి- యచ్చకథంచిత్ప్రమాదాదినాఉత్పతితంభవేత్-తదపిహరిర్ధునోతి- ననుయ మస్తంనావమన్యేత తత్రాహ - పరేశః పరేషాం యమాదీనామీశః నియంతా- ననుచ శ్రుతిస్మృతిమర్మైవాజ్ఞేతిభగవద్వచనా త్స్వాజ్ఞాభంగం కథంసహేత తత్రాహ- ప్రియస్య - ననునాయంపాపక్షయార్థంభజేత తత్రాహ - హృదిసన్నివిష్టః నహ్యవస్తుశక్తిర

న్మహారాజద్రవిడేషుచభూరిశః। తామ్రపర్ణీనదీయత్రకృతమాలాపయస్వినీ। ౩౯॥ కావేరీచమహా
పుణ్యాప్రతీచీచమహానదీ। యేపిబంతిజలంతాసాంమనుజామనుజేశ్వర॥ ప్రాయోభక్తాభగవతివాసు
దేవేమలాశయాః। ౪౦॥ దేవర్షిభూతాప్తనృణాంపితౄణాంనకింకరోనాయమృణీచరాజన్। స
ర్వాత్మనాయశ్శరణంశరణ్యంగతోముకుందంపరిహృత్యకర్తమ్॥ ౪౧॥ స్వపాదమూలంభజతఃప్రియ
స్యత్యక్తాన్యభావస్యహరిఃపరేశః। వికర్మయచ్చోత్పతితంకథంచిద్ధునోతిసర్వంహృదిసన్నివిష్టః॥ ౪౨॥
నారదః॥ ధర్మాన్ భాగవతానిత్థంశ్రుత్వాసమిథిలేశ్వరః। జాయంతేయాన్మునీన్ప్రీతస్సోపాధ్యాయో
హ్యపూజయత్। ౪౩। తతోంతర్దధిరేసిద్ధాస్సర్వలోకస్యపశ్యతః। రాజాధర్మానుపాతిష్ఠన్నవాపప
రమాంగతిమ్॥ ౪౪। త్వమప్యేతాన్మహాభాగధర్మాన్ భాగవతాన్ శ్రుతాన్। ఆస్థితశ్శ్రద్ధయా
యుక్తోనిస్సంగోయాస్యసేపరమ్॥ ౪౫॥ యువయోఃఖలుదంపత్యోర్యశసాపూరితంజగత్। పుత్రతా
మగమద్యద్వాంభగవానీశ్వరోహరిః॥ ౪౬॥ దర్శనాలింగనాలాపశయనాసనభోజనైః। ఆత్మావాం
పావితఃకృష్ణేపుత్రస్నేహంప్రకుర్వతోః॥ ౪౭॥ వైరేణయంనృపతయశ్శిశుపాలపౌండ్రసాల్వాదయో
గతివిలాసవిలోకనాద్యైః। ధ్యాయంతఆకృతధియశ్శయనాసనాదౌతత్సామ్యమాపురనురక్తధియాం
పునఃకిమ్॥ ౪౮॥ మాపత్యబుద్ధిమకృథాఃకృష్ణేసర్వాత్మనీశ్వరే। మాయామనుష్యభావేనగూఢైశ్వర్యే
పరేవ్యయే॥ ౪౯ ॥ భూభారాసురరాజన్యహంతవేగుప్తయేసతామ్। అవతీర్ణస్యనిర్వృత్త్యైయశో
లోకేవితన్యతే॥ ౫౦॥ శ్రీశుకః॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వామహాభాగోవసుదేవోతివిస్మితః। దేవకీచమహాభాగాజ
హతుర్మోహమాత్మనః॥ ౫౧ ॥ ఇతిహాసమిమంపుణ్యంధారయేద్యస్సమాహితః। సవిధూయేహశమలం
బ్రహ్మభూయాయకల్పతే॥ ౫౨॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే-పంచమోధ్యాయః.❋❋❋

ర్థితామపేక్షత ఇతిభావః॥ ౪౨॥ ధర్మానితి॥ జాయంతేయాన్ జయంతేః పుత్రాన్॥ ౪౩॥ తతఇతి॥ ఉపాతిష్ఠన్ అనుతిష్ఠన్॥ ౪౪॥ త్వమితి॥ నిస్సంగోభూత్వా॥ ౪౫॥ శాస్త్రప్రక్రియయోక్తా- యువాంతుసంగతఏవకృతార్థావిత్యాహ॥ యువయోరితి॥ వాంయువయోః॥ ౪౬॥ నచసర్వకర్మార్పణాదిభాగవతధర్మైరన్యేషామివయువయోః సత్త్వశుద్ధిరాపాదనీయా- పుత్రోపలాలనేనైవభాగవతధర్మసర్వస్వనిష్పత్తేరిత్యాహ॥ దర్శనేతి॥ కృష్ణేపుత్రఇతిస్నేహంప్రకుర్వతోః వాం- తస్యదర్శనాదిభిరాత్మాపావితః శోధితః॥ ౪౭॥ ఏతదేవకైముతికన్యాయేనస్ఫుటయతి॥ వైరేణేతి॥ యంశయనాసనాదౌ వైరేణాపిధ్యాయంతః తస్యగతివిలాసాద్యైః ఆకృతధియః తత్తదాకారాధీయోయేషాంతే- తత్సారూప్యమాపుః- కింపునరనురక్తధియాంతత్సామ్యంభవతీతి॥ ౪౮॥ నన్వపుత్రస్నేహశ్చేన్మోక్షహేతుః తర్హిసర్వేముచ్యేరన్ తత్రాహ॥ మేతి॥ అపత్యమితిబుద్ధింమాకృథాః అడాగమశ్ఛాందసః॥ ౪౯ ॥ ననుకథమీశ్వరోమనుష్యస్స్యాత్- కథంవాస్యవిశ్వసృష్ట్యాదికర్తుః పూతనాశోషణాదికర్మ ఆశ్చర్యమివనిరూప్యతే తత్రాహ॥ భూభారేతి॥ భూభారరూపాః అసురాః తఏవరాజన్యాః తేషాంహంతవే తాన్ హంతుం- నిర్వృత్త్యైమోక్షాయ॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ఇతీతి॥ ఇహఅస్మిన్నేవదేహే శమలం మోహం విధూయబ్రహ్మత్వాయకల్పతే॥ ౫౨॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో ॥ షష్ఠే బ్రహ్మాదిభిస్తుత్వా గంతుం విజ్ఞాపితం హరిమ్ । ఉద్ధవః ప్రార్థయామాస స్వధామ నయ మామితి ॥ అతః పరమతివిస్తరేణాత్మవిద్యాం నిరూపయితుం తత్ప్రస్తావమాహ ॥ అథేతి ॥ ఆత్మజైః సనకాదిభిః అభ్యగాత్ ద్వారకామితి చతుర్థేనాన్వయః ॥ ౧ ॥-౨ ॥ ౩ ॥ నను తేషాము సేంద్రాదిరూపం భగవంతం నిత్యం పశ్యతాం కేయమతిదిదృక్షా అత ఆహ ॥ వపుషేతి ॥ యేన వపుషా నరలోకమనోరమస్సన్ - సర్వలోకేషు యశో వితేనే తదతిసుందరం వపుః దిదృక్షవః ॥ ౪ ॥ తస్యామితి ॥ వ్యచక్షత అపశ్యన్ ॥ ౫ ॥ స్వర్గేతి ॥ స్వర్గోద్యానాదుద్భవైర్మాల్యైః - చిత్రాణి శృంఖలాబంధప్రాయాణి పదాని అర్థాశ్చ యాసు తాభిః గీర్భిః ॥ ౬ ॥ నతా ఇతి ॥ బుద్ధీంద్రియాదిభిః దర్శనాదినా ప్రాణేన చ బలహేతునా దండవత్ప్రణిపాతేన నతాః వయం నమస్కృతవంతః - స్మేతి విస్మయే-యదాహుః ॥ శ్లో ॥ దోర్భ్యాం పద్భ్యాం చ జానుభ్యా మురసా శిరసా దృశా । మనసా వచసా చేతి ప్రణామోఽష్టాంగ ఈరిత ఇతి - స్మశబ్దోక్తవిస్మయాయ విశేషణం- కర్మమయాదురుపాశాత్ ముముక్షుభిః భావయుక్తైరపి యత్ హృది అంతః చింత్యతే - న తు దృశ్యతే- తద్వయం నతాః అహో భాగ్యమిత్యర్థః ॥ ౭ ॥ నను మమాపి దృష్టాదృష్టకర్మకరణాత్తు తో మత్పాదారవిందచింతనం కర్మపాశాన్ముముక్షుభిః క్రియతే-తత్రాహుః ॥ త్వమితి ॥ హే అజిత ఆస్తామిదానీంతనం అల్పం కర్మ తే త్వం-వ్యక్తం మహదాదిప్రపంచం సృజసి పాలయసి సంహరసి చ-తదప్యాత్మన్యేవ న పృథక్ - దుర్విభావ్యం మనసాప్యసైరవితర్క్యం - తద్గుణస్థః- తస్యాః మాయాయాః గుణేషు నియంతృత్వేన స్థితః - అథ చ ఏతైః కర్మభిర్భవాన్నాజ్యతే న లిప్యతే-కు

శ్రీశుకః ॥ అథ బ్రహ్మాత్మజైర్దేవైః ప్రజేశైరావృతోఽభ్యగాత్ । భవశ్చ భూతభవ్యేశో యయౌ భూత
గణైర్వృతః । ౧ ॥ ఇంద్రో మరుద్భిర్భగవానాదిత్యా వసవోఽశ్వినౌ । ఋభవోఽంగిరసో రుద్రా విశ్వే
సాధ్యాశ్చ దేవతాః । ౨ ॥ గంధర్వాప్సరసో నాగాస్సిద్ధచారణగుహ్యకాః । ఋషయః పితరశ్చైవ స
విద్యాధరకిన్నరాః ॥ ద్వారకా ముపసంజగ్ముస్సర్వే కృష్ణదిదృక్షవః । ౩ । వపుషా యేన భగవాన్నరలో
కమనోరమః । యశో వితేనే లోకేషు సర్వలోకమలాపహమ్ । ౪ । తస్యాం విభ్రాజమానాయాం సమృ
ద్ధాయాం మహర్ద్ధిభిః । వ్యచక్షతావితృప్తాక్షాః కృష్ణమద్భుతదర్శనమ్ । ౫ । స్వర్గోద్యానోద్భ
వైర్మాల్యైశ్ఛాదయంతో యదూద్వహమ్ । గీర్భిశ్చిత్రపదార్థాభిస్తుష్టువుర్జగదీశ్వరమ్ । ౬ । దే
వాః ॥ నతాస్మ తే నాథ పదారవిందం బుద్ధీంద్రియప్రాణమనోవచోభిః । యచ్చింత్యతేంతర్హృది
భావయుక్తైర్ముముక్షుభిః కర్మమయోరుపాశాత్ । ౭ । త్వం మాయయా త్రిగుణయాత్మని దుర్విభా
వ్యం వ్యక్తం సృజస్యవసి లుంపసి తద్గుణస్థః । నైతైర్భవానజితకర్మభిరజ్యతే వై యత్స్వే సుఖేఽవ్యవహి
తేఽభిరతోఽనవద్యః । ౮ । శుద్ధిర్నృణాం న తు తథేడ్య దురాశయానాం విద్యాశ్రుతాధ్యయనదానతపఃక్రి
యాభిః । సత్త్వాత్మనామృషభ తే యశసి ప్రవృద్ధసచ్ఛ్రద్ధయా శ్రవణసంభృతయా యథా స్యాత్ । ౯ ।
స్యాన్నస్తవాంఘ్రిరశుభాశయధూమకేతుః క్షేమాయ యో మునిభిరార్ద్రహృదోహ్యమానః । య
స్సాత్వతైస్సమవిభూతయ ఆత్మవద్భిర్వ్యూహేఽర్చితస్సవనశస్స్వరతిక్రమాయ । ౧౦ । యశ్చింత్య
తే ప్రయతపాణిభిరధ్వరాగ్నౌ త్రయ్యా నిరుక్తవిధినేశ హవిర్గృహీత్వా । అధ్యాత్మయోగ ఉత యో

తః- యో భవాననవద్యః రాగాదిరహితః - యతః స్వే ఆత్మస్వరూపే సుఖే అవ్యవహితే అనావృతే అభిరతః - అత స్త్వం కర్మ కుర్వన్నప్యాత్మారామః పరమేశ్వర ఇతి ముముక్షుభిశ్చింత్యత ఇతి భావః ॥ ౮ ॥ నన్వాత్మారామస్య కిం కర్మకరణేన అత ఆహుః ॥ శుద్ధిరితి ॥ హే ఈడ్య - హే ఋషభ- దురాశయానాం రాగిణాం విద్యా ఉపాసనా- విద్యాదిభిస్తథా శుద్ధిర్న భవతి - సత్త్వాత్మనాం సత్త్వమూర్తౌ శ్రీహరావేవ ఆత్మమనో యేషాం - శుద్ధాంతఃకరణానామితి వా- తేషాం నతాం- తే యశసి శ్రవణేన సంభృతయా పరిపుష్టయా- ప్రవృద్ధయా సచ్ఛ్రద్ధయా యథా స్యాత్ - ఏవం పరమపావనస్య యశసో వితానాయ తవ కర్మాచరణమితి భావః ॥ ౯ ॥ తదేవం త్వద్యశసి ప్రవృద్ధసచ్ఛ్రద్ధైవ శుద్ధిహేతుః అస్మాభిస్తు తవాంఘ్రిర్దృష్టః అతః ॥ స్యాదితి ॥ తవాంఘ్రిర్నోఽస్మాకమశుభాశయానాం విషయవాసనానాం ధూమకేతుః దాహకః స్యాత్ కథంభూతః - యః క్షేమాయ మోక్షాయ మునిభిః ముముక్షుభిః ప్రేమార్ద్రహృదా ఊహ్యమానః చింత్యమానః - యశ్చ సాత్వతైః భక్తైః సమవిభూతయే సమానైశ్వర్యాయ శ్రీవాసుదేవాదివ్యూహే అర్చితః- తేషు చ కైశ్చిదాత్మవద్భిః ధీరైః స్వరతిక్రమాయ స్వర్గం అతిక్రమ్య వైకుంఠప్రాప్తయే- సవనశః త్రికాలం అర్చితః ॥ ౧౦ ॥ కించ ॥ య ఇతి ॥ ప్రయతపాణిభిః సంయతహస్తైః హవిర్గృహీత్వా అధ్వరాగ్నౌ ఆహవనీయాదౌ యాజ్ఞికైర్యశ్చింత్యతే - నను యస్యై దేవతాయై హవిర్గృహీతం స్యాత్తాం దేవతాం ధ్యాయేద్వషట్కరిష్యన్నితి వచనాత్తత్తద్దేవతాః చింత్యంతే - అత ఆహుః- త్రయ్యా నిరుక్తేన విధినా ఇంద్రాదిరూపేణైవ యజ్ఞపురుషశ్చింత్యత ఇత్యర్థః- ఉత

కించ - అధ్యాత్మయోగే ఆత్మాధికారే యోగే - యోగిభిరపి - ఆత్మని స్వమాయా అణిమాదిస్తాం - జిజ్ఞాసుభిస్తత్ప్రాప్తుమైశ్వర్యార్థిభిశ్చింత్యతే - పరమభాగవతైస్తుముముక్షుభిః పరీష్టః సర్వతః పూజితః - స తవాంఘ్రిః నః అశుభాశయధూమకేతుః స్యాదితి పూర్వేణైవాన్వయః ॥ ౧౧ ॥ .. విశేషాంచ మునిసాత్వతాదీనాం షణ్ణాం సేవకానాం మధ్యే పరమభాగవతేషు లక్ష్మ్యా అపి తవ ప్రీతిరధికేతి స్తువంతి ॥ పర్యుష్టయేతి ॥ ఇడభావశ్ఛాందసః అహం యత్ర వసామి తత్ర వక్షసి పర్యుషితాపీయం వసతీతి ప్రతిపత్నీవత్ - శ్రీః సంస్పర్ధమానా భవతి - తథాపి తాం స్పర్ధమానాం శ్రియమనాదృత్య - యో భవాన్ పర్యుషితయాపి అముయా వనమాలయా భక్తైరర్పితా ఇయమితి ప్రీత్యా న బహుమానకృతయా సుప్రణీతం సుష్ఠు సంపాదితం యథా భవతి తథా - అర్హణం పూజాం ఆదదత్ స్వీకృతవాన్ సుప్రణీతమిత్యర్హణవిశేషణం వా - తస్య తవాంఘ్రిః నః అశుభాశయధూమకేతుః భూయాత్ - యద్వా - యోంఘ్రిః అముయా సుప్రణీతం అర్హణమాదదత్ - స నోఽశుభాశయధూమకేతుర్భూయాదిత్యన్వయః - అథవైవం సంబంధః - ఏతేభ్యో ధ్యానార్చనాదినిష్ఠేభ్యోఽపి త్వద్యశసి ప్రవృద్ధశ్రద్ధావంత ఏవ కృతార్థాః - భగవతో యశః ప్రియత్వాదిత్యాహుః - పర్యుష్టయా వశ కాంతావిత్యస్మాత్ పరితః సర్వాంగేషు ఉష్టయా కాంతయా శోభితయా వనమాలయా - వక్షసి ఏకదేశే వర్తమానా శ్రీః సంస్పర్ధమానా భవతి - తథాప్యామ్నాయమధువ్రతైః బహుధా వర్ణితయా కీర్తిమత్యా వైజయంత్యా వనమాలయైవ యో భవాన్ సుప్రణీతమర్హణమాదదదిత్యాది పూర్వవత్ ॥ ౧౨ ॥ త్వచ్చరణస్య భక్తపక్షపాతః ప్రసిద్ధ ఏవేతి స్తువంతః ప్రార్థయంతే ॥ కేతురితి ॥ బలిబంధనే త్రిభిర్విక్రమైర్యుతః తత్ర ద్వితీయవిక్రమే సత్యలోకం గతస్తవ పాదః కేతుః అత్యుచ్ఛ్రితో విజయధ్వజ ఇవ - తత్సంపాదయంతి త్రిపతత్పతాకః త్రిధా పతంతీ త్రిలోకేషు వా పతంతీ గంగా పతాకా యస్య సః - తథా అసురదేవచమ్వోః తత్సేనయోః - భయాభయకరః - సాధుషు సురేషు స్వర్గాయ - ఖలేష్వసురేషు ఇతరాయ - అధోగమనాయ ఏవం కేతురూ

గిభిరాత్మమాయాంజిజ్ఞాసుభిఃపరమభాగవతైఃపరీష్టః ॥ ౧౧ ॥ పర్యుష్టయాతవవిభోవనమాలయేయం
సంస్పర్ధినీ భగవతీప్రతిపత్నివచ్ఛ్రీః । యస్సుప్రణీతమ ముయార్హణమాదదన్నోభూయాత్స
దాంఘ్రిరశుభాశయధూమకేతుః ॥ ౧౨ ॥ కేతుస్త్రివిక్రమయుతస్త్రిపతత్పతాకోయస్తేభయాభ
యకరోసురదేవచమ్వోః । స్వర్గాయసాధుషుఖలేష్వితరాయభూమన్పాదఃపునాతుభగవన్భజతా
మఘంనః ॥ ౧౩ ॥ నస్యోతగావఇవయస్యవశేభవంతిబ్రహ్మాదయస్తనుభృతోమిథురర్ద్యమానాః ।
కాలస్యతేప్రకృతిపూరుషయోఃపరస్యశంనస్తనోతుచరణఃపురుషోత్తమస్య ॥ ౧౪ ॥ అస్యాసిహేతురు
దయస్థితిసంయమానామవ్యక్తజీవమహతామపికాలమాహుః । సోయంత్రిణాభిరఖిలాపచయేప్రవృత్తః
కాలోగభీరరయఉత్తమపూరుషస్త్వమ్ ॥ ౧౫ ॥ త్వత్తఃపుమాన్సమధిగమ్యయయాస్యవీర్యంధత్తేమ
హాంతమివగర్భమమోఘవీర్యః । సోయంతయానుగతఆత్మనఅండకోశంహైమంససర్జబహిరావర
ణైరుపేతమ్ ॥ ౧౬ ॥ తత్తస్థుషశ్చజగతశ్చభవానధీశ యన్మాయయోత్థగుణవిక్రియయోపనీతాన్ ।

పస్తే పాదః సః భజతాం నః అఘం పునాతు శోధయతు - అపూదితి పాఠే భజతాం న ఇతి కర్మణి షష్ఠీ - భజతోఽస్మాన్ అఘాత్ పునాత్వితి - తథాచ ॥ శ్రు ॥ చరణం పవిత్రం వితతం పురాణం యేన పూతస్తరతి దుష్కృతాని - తేన పవిత్రేణ శుద్ధేన పూతా అతిపాప్మానమరాతిం తరేమ - లోకస్య ద్వారమర్చిమత్పవిత్రం జ్యోతిష్మద్భ్రాజమానం మహస్వత్ - అమృతస్య ధారా బహుధా దోహమానం చరణం నో లోకే సుధితాం దధాత్వితి ॥ ౧౩ ॥ నన్వయుద్ధే దేవాసురాదయః పరస్పరం - జయంతి జీయంతే వా కిమహం తత్రేత్యత ఆహుః ॥ నసీతి ॥ మిథుః మిథః అర్ద్యమానాః యుద్ధాదిభిః పీడ్యమానాః బ్రహ్మాదయోఽపి యస్య తవ వశే భవంతి న తు తే జయే పరాజయే వా స్వతంత్రాః - క ఇవ - నసి నాసికాయాం - ఓతాః నాసికాయామావిధ్య బద్ధా గావో బలీవర్దా ఇవ - కుతః - కాలస్య కలయితుః ప్రవర్తకస్య తదేవ కుతః - ప్రకృతిపురుషయోరపి పరస్య - తస్య తే పురుషోత్తమస్య పాదః నః శం తనోతు ॥ ౧౪ ॥ ప్రకృతిపురుషాభ్యాం పరత్వముపపాదయంతః కాలత్వేన పురుషోత్తమతామాహుః ॥ అస్యేతి ॥ అస్య జగతః ఉదయాదీనాం హేతురసి - కుతః - అవ్యక్తం ప్రకృతిః జీవః పురుషః మహాన్ మహత్తత్త్వం తేషాం కాలం నియంతారం త్వామాహుః ॥ శ్రు ॥ అక్షరాత్పరతః పరః - మహతః పరమవ్యక్తమవ్యక్తాత్పురుషః పరః - పురుషాన్న పరం కించిత్సా కాష్ఠా సా పరా గతిరిత్యాది శ్రుతేః - కించ - అయం సంవత్సరాత్మకః యః కాలః త్రిణాభిః త్రీణి చాతుర్మాస్యాని నాభయో యస్య సోఽపి త్వమేవ - అత ఏవ త్వముత్తమః పురుష ఇతి - తథాచ గీతాసు ॥ శ్లో ॥ యస్మాత్క్షరమతీతోఽహమక్షరాదపి చోత్తమః । అతోఽస్మి లోకే వేదే చ ప్రథితః పురుషోత్తమ ఇతి ॥ ౧౫ ॥ త్వమేవ ప్రకృత్యాదిద్వారా జగత్స్రష్ట్రాదిహేతురిత్యుక్తం తదేవ ప్రకారేణ తదాహుః ॥ త్వత్త ఇతి ॥ త్వత్తః పురుషః వీర్యం శక్తిం సమధికృత్య ప్రాప్య - యయా మాయయా అధిష్ఠితః - మహాంతం ధత్తే - కమివ - అస్య విశ్వస్య గర్భమివ - సోఽయం మహాన్ తయైవ మాయయా అనుగతః స్వ ఆత్మనః స్వకాశాదండకోశం ససర్జ - త్వయానుగత ఇతి పాఠే త్వయా అధిష్ఠితః తయా మాయయా అనుగత ఇతి వివేకః ॥ ౧౬ ॥ నన్వేవం భూతమి

శ్వరత్వంమమకుతోవగతంతదాహుః॥ తదితి॥ తత్రస్మాత్ తస్థుషః స్థావరస్య - జగతో జంగమస్యచ- భవానధీశః యద్యస్మాత్ మాయయా ఉత్థా ఉజ్జృంభితాయాగుణవిక్రియాఇంద్రియవృత్తిః తయాఉపనీతాన్ అర్థాన్ విషయాన్ - జుషన్నపిజుషమాణోపి- హేహృషీకపతే నలిప్తస్త్వం- యేత్వన్యేజీవాయోగినోవా స్వతఃపరిహృతాదపి అవిద్యమానాత్ త్యక్తాద్వావిషయజోషణత్ బిభ్యతివాసనామాత్రేణబ ధ్యంత ఇత్యర్థః॥ ౧౭॥ అలిప్తత్వమాహుః॥ స్మేరేతి॥ స్మేరావలోకః మందస్మితవిలసితోవలోకః - తస్యలవః కటాక్షః- తేనదర్శితో భావః అభిప్రాయః - తేనమనోహారియద్భ్రూమండలం - తేనప్రహితాయేసౌరతామంత్రాః- తైః శౌండైః ప్రగల్భైః - అనంగబా ణైః కామస్య బాణైస్సంమోహనైః కరణైః కమనశాఖిః- షోడశసహస్రంపత్న్యః - యస్యేంద్రియంమనః విమథితుం క్షోభయితుం నవి భ్వ్యః నసమర్థాః- సంభవానలిప్తఇతిపూర్వేణాన్వయః॥ ౧౮॥ తస్మాత్ ॥ విభ్వ్య ఇతి ॥ తవామృత రూపాయా కథాతదేవ ఉదండఉద

అర్థాన్ జుషన్నపిహృషీకపతేనలిప్తోయేన్యేస్స్వతఃపరిహృతాదపిబిభ్యతిస్మ। ౧౭। స్మేరావలోకలవద
ర్శితభావహారిభ్రూమండలప్రహితసౌరతమంత్రశౌండైః। పత్న్యస్తుషోడశసహస్రమనంగబాణై
ర్యస్యేంద్రియంవిమథితుంకరణైర్నవిభ్వ్యః॥ ౧౮। విభ్వ్యస్తవామృతకథోదవహాస్త్రిలోక్యాః పా
దావనేజసరితశ్శమలానిహంతుమ్। ఆనుశ్రవంశ్రుతిభిరంఘ్రిజమంగసంగైస్తీర్థద్వయంశుచిషద
స్తఉపస్పృశంతి॥ ౧౯। శ్రీశుకః॥ ఇత్యభిష్టూయవిబుధైస్సేశశ్శతధృతిర్హరిమ్। అభ్యభాషతగోవిం
దంప్రణమ్యాంబరమాశ్రితః। ౨౦। బ్రహ్మా॥ భూమేర్భారావతారాయపురావిజ్ఞాపితః ప్రభో। త్వ
మస్మాభిరశేషాత్మంస్తత్తథైవోపపాదితమ్॥ ౨౧। ధర్మశ్చస్థాపితస్సత్సుసత్యసంధేషువైత్వయా। కీ
ర్తిశ్చదిక్షువిక్షిప్తాసర్వలోకమలాపహా॥ ౨౨॥ అవతీర్యయదోర్వంశేబిభ్రద్రూపమనుత్తమమ్। క
ర్మాణ్యుద్దామవృత్తానిహితాయజగతోకృథాః॥ ౨౩। యానితేచరితానీశమనుష్యాస్సాధవః కలౌ। శృ
ణ్వంతః కీర్తయంతశ్చతరిష్యంత్యంజసాతమః॥ ౨౪॥ యదువంశేవతీర్ణస్యభవతః పురుషోత్తమ। శ
రచ్ఛతంవ్యతీయాయపంచవింశాధికంప్రభో॥ ౨౫॥ నాధునాతేఖిలాధారదేవకార్యావశేషితమ్। కులం
చవిప్రశాపేననష్టప్రాయమభూదిదమ్॥ ౨౬। తతస్స్వధామపరమంవిశస్వయదిమన్యసే। సలోకాన్
లోకపాలాన్నః పాహివైకుంఠకింకరాన్॥ ౨౭। శ్రీశుకః॥ సంస్తుతోభగవానిత్థంవిబుధైః పద్మజాదిభిః॥
ప్రతినంద్యాహతాన్నాజన్మాయామనుజఈశ్వరః॥ ౨౮॥ శ్రీకృష్ణః ॥ అవధారితమేతన్మేయదాత్థవిబు
ధేశ్వర। కృతంవః కార్యమఖిలంభూమేర్భారోవతారితః॥ ౨౯ ॥ తదిదంయాదవకులంవీర్యశౌర్యశ్రి
యోద్ధతమ్। లోకంజిఘృక్షత్యుద్ధమైర్వేల ఇవమహార్ణవః॥ ౩౦॥ యద్యసంహృత్యదృప్తానాంయ
దూనాంవిపులంకులమ్। గంతాస్మ్యనేనలోకోయముద్వేలేనవినంక్ష్యతి॥ ౩౧। ఇదానీంనాశఆరబ్ధః కుల
స్యద్విజశాపతః। యాస్యామిభవనంబ్రహ్మన్నేతదంతేతవానఘ। ౩౨। శ్రీశుకః॥ ఇత్యుక్తోలోకనా
థేనస్వయంభూః ప్రణిపత్యతమ్। సహదేవగణైర్దేవస్స్వధామప్రత్యపద్యత। ౩౩ । అథతస్యాంమ
హోత్పాతాన్ ద్వారకాయాంసముత్థితాన్। విలోక్య భగవానాహయదువృద్ధాన్సమాగతాన్॥
౩౪॥ శ్రీకృష్ణః॥ ఏతేవైసుమహోత్పాతావ్యుత్తిష్ఠంతీహసర్వతః। శాపశ్చనః కులస్యాసీద్బ్రాహ్మ
ణేభ్యోదురత్యయః॥ ౩౫॥ నవస్తవ్యమిహాస్మాభిర్జిజీవిషుభిరార్యకాః। ప్రభాసంసుమహాపుణ్యంయా

కంతద్వహంతీతిఅమృతకథోదవహాః-అథవావహంతీతివహాః ఉదకస్యవహాః ఉదవహాః నద్యః-ఉదకస్యోదస్సంజ్ఞాయామిత్యుదభావః- అ మృతకథాయాఉదవహాః కీర్తినద్యః తథాపాదావనేజసరితోగంగాద్యాశ్చ- త్రిలోక్యాశ్శమలానిహంతుంవిభ్వ్యః- కేనప్రకారేణ- అనుశ్రవంగురోరుచ్చారణమనుశ్రూయత ఇత్యనుశ్రవోవేదస్తత్భవం కీర్తిరూపం తీర్థంశ్రుతిభిః శ్రవణేంద్రియైః అంఘ్రిజం గాంగంఅంగసంగైః- ఏవంశుచిషదః స్వాశ్రమధర్మస్థాః- తవతీర్థద్వయంఉపస్పృశంతిసేవంతఇతి॥ ౧౯ ॥ ఇతీతి॥ విబుధైస్సహ॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ధర్మ ఇతి॥ విక్షిప్తావిస్తారితా॥ ౨౨॥ అవతీర్యేతి॥ ఉద్దామానివృత్తానివిక్రమాః యేషుతానికర్మాణి॥ ౨౩॥ ౨౪ ॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ తదితి॥ వీర్యశౌర్యయుక్తయా శ్రియా॥ ౩౦॥ యదీతి॥ ఉద్వేలేనలంఘితమర్యాదేన ॥ ౩౧॥ ఇదానీమితి॥ వైకుంఠంయాస్యామితవ భవనంయాస్యామి॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ నేతి॥ ప్రభాసంయాస్యామ ఇతివదతోభగవతోయమభిప్రాయః- ఏతేదేవాగతాః స్వాధికారానే వాహ్వానంతి-తన్నశుసద్యోమోక్షుం- ద్వారవత్యాంతుమృతాస్సద్యోముచ్యేరన్- తస్మాదభ్య..యఫలంప్రభాసంసేమహ్యపీతి ॥ ౩౬ ॥ య

త్రైతి॥ దక్షశాపాత్ యక్ష్మణా గృహీతశ్చంద్రః యత్ర స్నాత్వా స్నానమాత్రం కృత్వా కిల్బిషాత్ తద్రోగదుఃఖాత్సద్యో ముక్తస్సన్ కళాభిః ప్ర
వృద్ధిం భేజే॥ ౩౭॥ వయమితి॥ ఊర్జః కమనీయాన్ అంధసా అన్నేన॥ ౩౮॥ తేష్వితి॥ ఉప్తానీవ యథా సుక్షేత్రే బీజాని స్తంబహుఫలం భవతి - త
థా దానం సత్పాత్ర ఇతి ద్యోతయతి॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ॥ ౪౨॥ దేవదేవేతి॥ లోకం మర్త్యలోకం॥ ౪౩॥ విప్రశాపమితి॥ నప్రత్యహన్ న
న ప్రతిహతవాన్॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ శయ్యేతి॥ శయ్యాదిషు త్వాం భక్తాః నిత్యం సేవితవంతో వయం కథం త్యజేమ॥ ౪౭॥ త్యక్తుమశక్య
వర్జ ప్రార్థనమేవ మాయాభయాదిత్యాహ॥ త్వయేతి॥ చర్చితాః అలంకృతాః- హి నిశ్చితం - జయేమ॥ ౪౮॥ సన్న్యాసినో హి బ్రహ్మచ

స్యామో దైవ్యమాచిరమ్॥ ౩౬॥ యత్ర స్నాత్వా దక్షశాపాద్గృహీతో యక్ష్మణోడురాట్। విముక్తః
కిల్బిషాత్సద్యో భూయో భేజే కళోదయమ్॥ ౩౭॥ వయం చ తస్మిన్నాప్లుత్య తర్పయిత్వా పితౄన్సు
రాన్। భోజయిత్వోశిజో విప్రాన్నానాగుణవతాంధసా॥ ౩౮॥ తేషు దానాని పాత్రేషు శ్రద్ధయో
ప్త్వా మహాంతి వై। వృజినాని తరిష్యామో దానైర్నౌభిరివార్ణవమ్॥ ౩౯॥ శ్రీశుకః॥ ఏవం భగవతా
దిష్టా యాదవాః కురునందన। గంతుం కృతధియస్తీర్థం స్యందనాన్సమయూయుజన్॥ ౪౦॥ తన్ని రీ
క్ష్యోద్ధవో రాజన్ శ్రుత్వా భగవతోదితమ్। దృష్ట్వారిష్టాని ఘోరాణి నిత్యం కృష్ణమనువ్రతః॥ ౪౧॥ వి
విక్త ఉపసంగమ్య జగతామీశ్వరేశ్వరమ్। ప్రణమ్య శిరసా పాదౌ ప్రాంజలిస్తమభాషత॥ ౪౨॥ ఉద్ధవః॥
దేవదేవేశ యోగేశ పుణ్యశ్రవణకీర్తన। సంహృత్యైతత్కులం నూనం లోకం సంత్యక్ష్యతే భవాన్॥
౪౩॥ విప్రశాపం సమర్థోఽపి ప్రత్యహన్న యదీశ్వరః॥ ౪౪॥ నాహం తవాంఘ్రికమలం క్షణార్ధమపి
కేశవ। త్యక్తుం సముత్సహే నాథ స్వధామ నయ మామపి॥ ౪౫॥ తవ విక్రీడితం కృష్ణ నృణాం పరమమంగ
ళమ్। కర్ణపీయూషమాస్వాద్య త్యజంత్యన్యస్పృహాం జనాః॥ ౪౬॥ శయ్యాసనాటనస్థానస్నానక్రీ
డాశనాదిషు। కథం త్వాం ప్రియమాత్మానం వయం భక్తాస్త్యజేమహి॥ ౪౭॥ త్వయోపభుక్తస్రగ్గంధ
వాసోలంకారచర్చితాః। ఉచ్ఛిష్టభోజినో దాసాస్తవ మాయాం జయేమహి॥ ౪౮॥ వాతరశనా య ఋ
షయః శ్రమణా ఊర్ధ్వమంథినః। బ్రహ్మాఖ్యం ధామ తే యాంతి శాంతాః సన్న్యాసినోఽమలాః॥ ౪౯॥ వ
యం త్విహ మహాయోగిన్ భ్రమంతః కర్మవర్త్మసు। త్వద్వార్తయా తరిష్యామస్తావకైర్దుస్తరం త
మః॥ ౫౦॥ స్మరంతః కీర్తయంతస్తే కృతాని గదితాని చ। గత్యుత్స్మితేక్షణక్ష్వేళం యన్నృలోకవిడం
బనమ్॥ ౫౧॥ ఏవం విజ్ఞాపితో రాజన్భగవాన్దేవకీసుతః। ఏకాంతినం ప్రియం భృత్యముద్ధవం సమభాష
త॥ ౫౨॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - షష్ఠోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్రీభగవాన్॥ యదాత్థ మాం మహాభాగ తచ్చికీర్షితమేవ మే। బ్రహ్మా భవో లోకపాలాః స్వర్వా
సం మేఽభికాంక్షిణః॥ ౧॥ మయా నిష్పాదితం హ్యత్ర దేవకార్యమశేషతః। యదర్థమవతీర్ణోఽహమం
శేన బ్రహ్మణార్థితః॥ ౨॥ కులం వై శాపనిర్దగ్ధం నంక్ష్యత్యన్యోన్యవిగ్రహాత్। సముద్రః సప్తమే
హ్న్యేనాం పురీం సంప్లావయిష్యతి॥ ౩॥ యర్హ్యేవాయం మయా త్యక్తో లోకోఽయం నష్టమంగళః।
భవిష్యత్యచిరాత్సాధో కలినాపి నిరాకృతః॥ ౪॥ న వస్తవ్యం త్వయైవేహ మయా త్యక్తే మహీతలే। జ
నోఽధర్మరుచిర్భద్ర భవిష్యతి కలౌ యుగే॥ ౫॥ త్వం తు సర్వం పరిత్యజ్య స్నేహం స్వజనబంధుషు। మ

ర్యాదిబహుక్లేశైః కథంచిత్తరంతి- వయం త్వనాయాసేనైవ తరిష్యామ ఇత్యాహ॥ వాతరశనా ఇతి॥ ఊర్ధ్వమంథినః ఊర్ధ్వరేతసః॥ ౪౯॥
వయమితి॥ తావకైః భక్తైస్సహ త్వద్వార్తయా॥ ౫౦॥ స్మరంత ఇతి॥ క్ష్వేళః పరిహాసః త్వం స్వైక్యకర్తృత్వం॥ ౫౧॥ ఏవమితి॥ ఏకాంతినమి
త్యాదిస్వామిప్రాయమేవం చ సేవాతుః॥ ౫౨॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ సప్తమే తూద్ధవజ్ఞానసిద్ధ్యై పృష్టస్స్వయం హరిః। అవధూతేతిహాసోక్తగురుష్వష్టావవర్ణయత్॥ యదితి॥ యదాత్థ సంహృత్యైతత్కుల
మితి- స్వర్వాసం శ్రీవైకుంఠవాసం ప్రతి॥ ౧॥ ౨॥ త్వం తు సర్వత్యాగేన ఆత్మనిష్ఠో భవేతి వక్తుమాహ త్రయేణ॥ కులమితి॥ ౩॥ యర్హీ
తి॥ తదైవాయం నష్టమంగళో భవిష్యతీతి॥ ౪॥ నేతి॥ న వస్తవ్యమేవ త్వయా॥ ౫॥ ౬॥ నను గుణదోషాఖ్యం విషమే లోకే కుతః సమదృష్టిః

స్యాపతతఆహ॥ యదిదమితి॥ మనఆదిభిఃగృహ్యమాణంమనోమయత్వాత్ మాయేతివిద్ధి - తదపినస్థిరతరం- కింతునశ్వరంవిద్ధి ॥ ౭॥ నశ్వరత్వేహేతుః॥ పుంసఇతి॥ అయుక్తస్యవిక్షిప్తమనసః - నానార్థోభేదవిషయోభ్రమః- సభ్రమఏవగుణదోషభాక్- ననువేదైనవిధినిషేధాభ్యాంభేదస్య సత్యతోక్తానభ్రమవిజృంభితగుణదోషబుద్ధేఃపుంసస్తదాహకర్మేతి- కర్మవిహితం అకర్మతల్లోపః వికర్మనిషిద్ధమితిభేదః అవిద్యావద్విషయఏవవేదఇత్యర్థః॥ ౮॥ తస్మాదితి॥ కథమాత్మనిపరిచ్ఛిన్నేవితతంజగదీక్షణీయం- తత్రాహ- ఆత్మానమితి - మయిబ్రహ్మణితత్రూపేణేక్షస్వ॥ ౯॥ నస్వేవంయుక్తచిత్తత్వేన కర్మాకరణేదేవాదయోవిఘ్నాన్ కరిష్యంతి- తత్రాహ॥ జ్ఞానేతి ॥ జ్ఞానం వేదతాత్పర్యనిశ్చయః- విజ్ఞానంతదర్థానుభవః- తాభ్యాంసమ్యగ్యుక్తః- తతఆత్మానుభవేనైవతుష్టచిత్తః- తతఃశరీరిణాంసర్వదేహినాంఆత్మభూతస్సన్- అంతరాయైర్నప్రతిహన్యసే - అయంభావః-యావదపరోక్షానుభవంయథాక్రమంకర్మాణికుర్యాదేవ -తదనంతరంసర్వేషామాత్మభూతత్వాన్నకోపివిఘ్నానాచరతీతి- తథాచశ్రుః॥ తస్యహనదేవాశ్చనాభూత్యాఈశతఆత్మాహ్యేషాంసభవతీతి॥ ౧౦॥ నచోత్పన్నజ్ఞానస్యాపియథేష్టాచరణప్రసంగఇత్యాహ॥దోషబుద్ధ్యేతి॥ గుణదోషబుద్ధ్యతీతోపిప్రాక్తనసంస్కారాన్నిషేధాన్నివర్తతఏవ- కింతునదోషబుద్ధ్యా- విహితంచప్రాయశఃకరోతి - నగుణబుద్ధ్యా - యథార్భకఃసంకల్పవికల్పరహితః-కించిత్కరోతి కుతశ్చిన్నివర్తతేతద్వదేవేతి॥ ౧౧॥ ఏవంభూతస్యనపునఃసంసారఇత్యాహ॥ సర్వభూతేతి॥ నవిపద్యేతనపునస్సంసరేత్॥ ౧౨॥ ౧౩ ॥ త్వంతుసర్వంపరిత్యజ్యేత్యాద్యుపదేశమాత్మనోయోగ్యంమన్వానఃపృచ్ఛతి॥ యోగేశేతి॥ యోగేశయోగఫలదాయిన్- యోగవిదాంన్యాస- న్యా

యమ్యావేశ్యమనస్సమ్యక్సమదృగ్విచరస్వగామ్॥ ౬ ।యదిదంమనసా వాచాచక్షుర్భ్యాంశ్రవణాది
భిః।నశ్వరంగృహ్యమాణంచవిద్ధిమాయామనోమయమ్ । ౭ । పుంసోయుక్తస్యనానార్థోభ్రమస్సగు
ణదోషభాక్ । కర్మాకర్మవికర్మేతిగుణదోషధియోభిదా । ౮ । తస్మాద్యుక్తేంద్రియగ్రామోయుక్త
చిత్తఇదంజగత్ । ఆత్మనీక్షస్వవితతమాత్మానంమయ్యధీశ్వరే ।౯। జ్ఞానవిజ్ఞానసంయుక్తఆత్మభూతశ్శ
రీరిణామ్। ఆత్మానుభవతుష్టాత్మా నాంతరాయైర్విహన్యసే । ౧౦ । దోషబుద్ధ్యోభయాతీతోనిషేధా
న్ననివర్తతే । గుణబుద్ధ్యాచవిహితంనకరోతియథార్భకః ।౧౧। సర్వభూతసుహృచ్ఛాంతోజ్ఞానవి
జ్ఞాననిశ్చయః । పశ్యన్మదాత్మకంవిశ్వంనవిపద్యేతవైపునః॥౧౨। శ్రీశుకః ॥ ఇత్యాదిష్టోభగవతామ
హాభాగవతోనృప । ఉద్ధవఃప్రణిపత్యాహతత్త్వజిజ్ఞాసురచ్యుతమ్। ౧౩। ఉద్ధవః ॥ యోగేశయోగవి
న్యాసయోగాత్మన్యోగసంభవ । నిశ్శ్రేయసాయమేప్రోక్తస్త్యాగస్సన్న్యాసలక్షణః।౧౪। త్యా
గోయందుష్కరోభూమన్కామానాంవిషయాత్మభిః । సుతరాంత్వయిసర్వాత్మన్నభక్తైరితిమేమతిః ॥
౧౫ । సోహంమమాహమితిమూఢమతిర్విగాఢస్త్వన్మాయయావిరచితాత్మనిసానుబంధే । తత్త్వం
జసానిగదితంభవతాయథాహంసంసాధయామిభగవన్ననుశాధిభృత్యమ్ । ౧౬ । సత్యస్యతేస్వదృశ
ఆత్మనఆత్మనోన్యంవక్తారమీశవిబుధేష్వపినానుచక్షే । సర్వేవిమోహితధియస్తవమాయయేమేబ్ర
హ్మాదయస్తనుభృతోబహిరర్థభావాః॥౧౭॥ తస్మాద్భవంతమనవద్యమనంతపారంసర్వజ్ఞమీశ్వరమ
కుంఠవికుంఠధిష్ణ్యమ్।నిర్విణ్ణధీరహమువోవృజినాభితప్తోనారాయణంనరసఖంశరణంప్రపద్యే । ౧౮ ।

సాత్మకఅతిగోప్యానిక్షేపవిశేషః- యద్వా- యోగోవిన్యస్యతేక్రియతేయస్మిన్ - యోగాత్మన్ యోగేఆత్మాప్రకటోభవతియస్య యోగస్వరూపేతివా- యోగస్యసంభవోయస్మాత్- చతుర్భిరేతైస్సంబోధనైః- స్వమహిమ్నాకేవలంత్వయోపదిష్టం- నతుమదధికారంపర్యాలోచ్యేతిద్యోతితం- తదాహ- నిశ్శ్రేయసాయేతినచారోగ్యాద్యర్థంసర్వస్వదానాదివదయంత్యాగః- కింతుసన్న్యాసలక్షణః అప్రత్యాపత్తిరూపః॥౧౪॥ ౧౫॥ సఇతి॥ యంప్రతిత్యాగాద్యుపదిష్టంసోహం - మూఢమతిః - కుతః - మమేతి అహమితిచసానుబంధేపుత్రాదిసహితే - త్వన్మాయయావిరచితేఆత్మనిదేహే - విగాఢోనిమగ్నః-అతఃతత్తుభవతానిగదితంయథాహమంజసాసంసాధయామి-తథాభృత్యంమామనుశాధిశిక్షయ॥ ౧౬॥ మయాసంక్షేపతఃఉక్తంవిస్తరతస్త్వన్యాన్పృచ్ఛేతిచేత్ అతఆహ ॥ సత్యస్యేతి ॥ స్వదృశఃస్వప్రకాశస్య- సత్యస్యాత్మనః ఆత్మనః- మాంప్రతివక్తారం- త్వత్తః- అన్యంనానుచక్షేనపశ్యామి - స్వదృశఃస్వతస్సిద్ధజ్ఞానాత్ త్వత్తో న్యమితివా- కుతఇత్యతఆహ- సర్వఇతిబహిరర్థభావాఃవిషయేష్వర్థబుద్ధయః॥ ౧౭॥ తస్మాదితి॥ కేచిద్దుశ్శీలాభవంతి - కేచిత్తేవిరతాస్స్వంతఃఫలకాలేవినశ్యంతి- కేచిదజ్ఞాః- కేచిద్రక్షణేఅసమర్థాః- కేచిత్స్వస్థానభ్రష్టాః- తద్వ్యావృత్త్యర్థమనవద్యమిత్యాదీనిషడ్విశేషణాని-నవిద్యతేఅంతఃకాలతఃపారందేశతశ్చయస్యతం- కాలాదిభిరకుంఠోవికుంఠలోకోధిష్ణ్యంస్థానంయస్యతం- హేభగవన్ ఉహస్ఫుటం- నిర్వేదేహేతుఃవృజినైర్దుఃఖైరభితప్తః హేకారగౌరవాయవృకారోయుక్తఇతిపఠనీయః- నన్వనవద్యత్వాదీనికుతోమమతదా

షః - నారాయణమితి - అనుకంపితాహమాహ - నరసఖమితి - నరోజీవస్సఖాఅవంచనీయః యస్యతంభవంతంశరణంప్రపద్యే ॥ ౧౮ ॥ తథా పమ సంభావనా విపరీతభావనాభ్యాముపదిష్టంతత్త్వమనవగాహమానంప్రతితన్నివృత్తయె గురూపదేశం వినాపిస్వాన్వయవ్యతిరేకాభ్యామెవతత్త్వప్రతిపత్తిర్భవతీతిదర్శయితుమాహ ॥ ప్రాయేణేతి ॥ లోకతత్త్వస్యవిచక్షణాః పరీక్షకాః - అశుభాశయాత్ విషయవాసనాతః ॥ ౧౯ ॥ తదుపపాదయతి ॥ ఆత్మనఇతి ॥ ఆత్మనః పశ్వాదిశరీరస్యాత్మైవహితాహితజ్ఞానెగురుః ॥ ౨౦ ॥ తత్ర ప్రత్యక్షందర్శయతి ॥ పురుషత్వఇతి ॥ తథాచ ॥ శ్రు ॥ పురుషత్వేచావిస్తరోయమాత్మా సహిప్రజ్ఞానేనసంపన్నతమోవిజ్ఞాతంవదతివిజ్ఞాతంపశ్యతి వెదశ్వస్తనంవెదలోకాలోకౌమర్త్యేనామృతమీప్సత్యేవంసంపన్నో థేతరేషాంపశూనామశనాపిపాసేవాభిజ్ఞానమితి ॥ ౨౧ ॥ అతః పురుషత్వంస్తౌతి ॥ ఏకేతి ॥ ౨౨ ॥ అనుమానమాహ ॥ అత్రేతి ॥ అత్ర పౌరుష్యాంపురి - యుక్తాః అప్రమత్తాః - అగ్రాహ్యంగ్రాహ్యైర్భ్యాహంకారాదిభిర్వ్యతిరిక్తంమాం - అర్థాపాత్తౌన్మృగయంతి - మార్గణెప్రకారద్వయమాహ - గృహ్యమాణైర్బుద్ధ్యాదిభిర్గుణైర్హేతుభిః జడాదీనాం ప్రకాశః స్వప్రకాశెనైకెన వినానఘటత ఇత్యుపపత్తిముఖేనలక్షణైస్తథాతైరేవలింగైర్వ్యాప్తిముఖేనానుమానతః ఈశ్వరంప్రవ

శ్రీకృష్ణః ॥ ప్రాయేణమునయో లోకేలోకతత్త్వవిచక్షణాః । సముద్ధరంతిహ్యాత్మానమాత్మనైవాశుభాశయాత్ ।౧౯। ఆత్మనోగురురాత్మైవపురుషస్యవిశేషతః । యత్ప్రత్యక్షానుమానాభ్యాంశ్రేయోసావనువిందతే ॥ ౨౦। పురుషత్వేచమాంధీరాస్సాంఖ్యయోగవిశారదాః । ఆవిస్తరంప్రపశ్యంతిసర్వశక్త్యుపబృంహితమ్ । ౨౧। ఎకద్విత్రిచతుష్పాదోబహుపాదస్తథాపదః । బహ్వ్యస్సంతిపురస్సృష్టాస్తాసాంమెపౌరుషీప్రియా। ౨౨॥ అత్రమాంమృగయంత్యద్ధాయుక్తాహేతుభిరీశ్వరమ్। గృహ్యమాణైర్గుణైర్లింగైరగ్రాహ్యమనుమానతః ॥ ౨౩। అత్రాప్యుదాహరంతీమమితిహాసంపురాతనమ్। అవధూతస్యసంవాదంయదోరమితతెజసః ॥ ౨౪॥ అవధూతంద్విజంకంచిచ్చరంతమకుతోభయమ్ । కవింనిరీక్ష్యతరుణంయదుఃపప్రచ్ఛధర్మవిత్ । ౨౫ ॥ యదుః ॥ కుతోనుధీరియంబ్రహ్మన్నకర్తుస్సువిశారదా । యామాసాద్యభవాంల్లోకెవిద్వాంశ్చరతిబాలవత్ । ౨౬ ॥ ప్రాయోధర్మార్థకామెషువివిత్సాయాంచమానవాః । హెతునెహసమీహంతెఆయుషోయశసశ్శ్రియః ॥ ౨౭। త్వంతుకల్యఃకవిర్దక్షస్సుభగోమితభాషణః । నకర్తానేహసెకించిజ్జడోన్మత్తపిశాచవత్ । ౨౮॥ జనేషుదహ్యమానేషుకామలోభదవాగ్నినా । నతప్యసెగ్నినాముక్తోగంగాంభస్స్థఇవద్విపః ॥౨౯॥ త్వంహినఃపృచ్ఛతాంబ్రహ్మన్నాత్మన్యానందకారణమ్ । బ్రూహిస్పర్శవిహీనస్యభవతఃకెవలాత్మనః । ౩౦। శ్రీకృష్ణః ॥ యదునైవంమహాభాగోబ్రహ్మణ్యేనసుమెధసా । పృష్టస్సభాజితఃప్రాహప్రశ్రయావనతంద్విజః ॥ ౩౧। బ్రాహ్మణః ॥ సంతిమెగురవోరాజన్బహవోబుద్ధ్యుపాశ్రితాః । యతోబుద్ధిముపాదాయముక్తోటామీహతాన్ఛృణు ॥ ౩౨॥ పృథివీవాయురాకాశఆపోగ్నిశ్చంద్రమారవిః । కపోతోజగరస్సింధుఃపతంగోమధుకృద్గజః । ౩౩। మధుహాహరిణోమీనఃపింగళాకురరోర్భకః । కుమారీశరకృత్సర్పఊర్ణనాభిస్సుపెశకృత్ । ౩౪। ఎతెమెగురవోరాజంశ్చతుర్వింశతిరాశ్రితాః । శిక్షావృత్తిభిరెతెషామన్వశిక్షమి

తార్కికంమృగయంతి - బుద్ధ్యాదికరణానికర్తృప్రయోజ్యాని - కరణత్వాత్ - వాశ్యాదివదితి - తదుక్తం ॥ శ్లో ॥ భగవాన్ సర్వభూతేషులక్షితస్స్వాత్మనాహరిః ॥ దృశ్యైర్బుద్ధ్యాదిభిర్ద్రష్టాలక్షణైరనుమాపకైరితి నచైతావతా ఆత్మా ఆనుమానిక ఇతి - మంతవ్యం దేహాదివ్యతిరిక్తత్వంపదార్థశుద్ధిమాత్రస్యైవానుమానెనవివక్షితత్వాత్ ॥ ౨౩ ॥ భూయోన్వయవ్యతిరెకాభ్యామసంభావనాదినివృత్తావితిహాసమాహ ॥ అత్రేతి ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ కుతఇతి ॥ సువిశారదాఅతినిపుణా ॥ ౨౬ ॥ సర్వలోకవైలక్షణ్యమెవాహ ॥ ప్రాయఇతి ॥ ధర్మాదిషు - వివిత్సాయాం - ఆత్మవిచారేచ - మానవాస్సమీహంతెప్రవర్తంతె - తత్రాపిఆయురాదేర్హేతునాకామనయైవ ॥ ౨౭ ॥ త్వమితి ॥ త్వంతునకస్యచిత్ కర్మణఃకర్తాభవసి - నకించిదీహసె ఇచ్ఛసి జడోన్మత్తపిశాచవచ్చరసి - నచఅశక్త్యావా - అజ్ఞానెనవా - అనైపుణ్యేనవా - విరూపత్వేనవా - అవాగ్మితయావా ఔదాసీన్యంఘటతఇవ - నైతదిత్యాహ - కల్యఇతి ॥ ౨౮ ॥ మహానానందశ్చతవకుతఇతిపృచ్ఛతి ॥ జనెష్వితి ॥ ౨౯ ॥ త్వమితి ॥ స్పర్శవిహీనస్యవిషయభోగరహితస్య అత్రహేతుః - కెవలాత్మనఃకళత్రాదిశూన్యస్య ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ సంతీతి ॥ బుద్ధ్యైవోపాశ్రితాః స్వీకృతాః - నతూపదెశెన - అటామిపర్యటామి ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ మధుహేతి ॥ శోభనంరూపంకీటస్యకరోతీతి సుపెశకృత్ ॥ ౩౪ ॥ ఎతఇతి ॥ మయాఆశ్రితాః తదాహ - ఏతెషాంవృత్తిభిః ఆత్మనఃశిక్షాఃశిక్షణీయానర్థాన్ హేయోపాదెయాదీన్ - అన్వశిక్షం.

అవశిక్షితవానస్మి॥ ౩౫॥ యత ఇతి॥ నాహుషో యయాతిః॥ ౩౬॥ క్షిత్యాదిభ్యః శిక్షితవానిత్యాహ॥ భూతైరితి॥ ఆక్రమ్యమాణః సంపీడ్యమానః. తద్విద్వాన్ భూతానాం దైవవశవర్తిత్వం విద్వాన్. వ్రతం నియమం॥ ౩౭॥ పర్వతతరూపా వృక్షరూపా చ యా పృథివీ తస్యాః శిక్షితమాహ॥ శశ్వదితి॥ సర్వదా పరార్థాః పరోపకారార్థాః సర్వా ఈహా యస్య సః. పరార్థ ఏవ ఏకాంతతః సంభవో యస్య సః. భూభృత్తః పర్వతాత్. తస్య హి వృక్షగుల్మలతాతృణనిర్ఝరప్రస్రవణాదిక్రియాః పరార్థా ఏవ యథా తద్వత్. తథా నగశిష్యః వృక్షశిష్యః స్యాత్ పరాత్మతాం పరాధీనాత్మతాం. వృక్షో యథా పరైరవఖండ్యతే ఛిద్యతే చ న యచ్ఛత్యనుమన్యతే తద్వత్॥ ౩౮॥ వాయుశ్చ ద్వివిధః ప్రాణో బాహ్యశ్చ. తత్ర ప్రాణస్య గురుత్వమాహ॥ ప్రాణవృత్త్యేతి॥ ప్రాణో హ్యాహారమాత్రేణ వర్తతే. రూపాదీన్ ఇంద్రియవిషయాంస్తు నాపేక్షతే తథా మునిరపి సంభవాదిత్యర్థః. ప్రాణవృత్త్యైవ ఇతరకరణవనాశే కేవలం జ్ఞానం నాశస్యేత్. అతో దేహనిర్వాహః కర్తవ్యః. గుణలిప్సాయాంతు వాఙ్మనసశ్చ విక్షిప్యేత. అతో నాధికం లిప్సేతేత్యాహ. జ్ఞానమితి. నావకీర్యేత న విక్షిప్యేత॥ ౩౯॥ విషయాన్ సేవమానోపి తేష్వాసక్తిం బాహ్యేత న గుణైః శిక్షేదిత్యాహ॥ విషయేష్వితి॥ నానాధర్మేషు శీతోష్ణాదిధర్మకేషు. స హి వాయుర్వర్తమానోపి న హి సజ్జతే తద్వత్॥ ౪౦॥ యథా వాయుర్గంధాన్ ధర్మాన్ గ్రాహయన్ ప్రతీయమానోపి వస్తుతో న తద్యోగీ. ఏవం దేహాదిధర్మాన్ గ్రాహయన్ ప్రత్యయేన ప్రతీయమానోపి ఆత్మా న తద్ధర్మవానితి సంభావితమితి వాయోరేవ శిక్షితమిత్యాహ॥ పార్థివేష్వితి॥ తద్గుణాశ్రయః దేహధర్మాన్ బాల్యాదీనాశ్రిత్య వర్తమానః గుణైస్తైర్న యుజ్యతే॥ ౪౧॥ ఏకస్యైవాత్మనః అంతర్బహిర్భావేన వర్తమానత్వమసంగత్వం చేతి

హాత్మనః॥ ౩౫ ॥ యతో యదనుశిక్షామి యథా వా నాహుషాత్మజ । తత్తథా పురుషవ్యాఘ్ర నిబోధ క
థయామి తే॥ ౩౬ ॥ భూతైరాక్రమ్యమాణోఽపి ధీరో దైవవశానుగైః । తద్విద్వాన్న చలేన్మార్గాదన్వ
శిక్షం క్షితేర్వ్రతమ్॥ ౩౭ ॥ శశ్వత్పరార్థసర్వేహః పరార్థైకాంతసంభవః । సాధుః శిక్షేత భూభృ
త్తో నగశిష్యః పరాత్మతామ్॥ ౩౮ ॥ ప్రాణవృత్త్యైవ సంతుష్యేన్మునిర్నైవేంద్రియప్రియైః । జ్ఞానం య
థా న నశ్యేత నావకీర్యేత వాఙ్మనః॥ ౩౯ ॥ విషయేష్వావిశన్యోగీ నానాధర్మేషు సర్వతః । గుణదోషవ్య
పేతాత్మా న విషజ్జేత వాయువత్ ॥ ౪౦ ॥ పార్థివేష్విహ దేహేషు ప్రవిష్టస్తద్గుణాశ్రయః । గుణై
ర్న యుజ్యతే యోగీ గంధైర్వాయురివాత్మదృక్ ॥ ౪౧ ॥ అంతర్హితశ్చ స్థిరజంగమేషు బ్రహ్మాత్మభా
వేన సమన్వయేన । వ్యాప్త్యావ్యవచ్ఛేదమసంగమాత్మనో మునిర్నభస్త్వం వితతస్య భావయేత్ ॥ ౪౨॥
తేజోఽబన్నమయైర్భావైర్మేఘాద్యైర్వాయునేరితైః । న స్పృశ్యతే నభస్తద్వత్కాలసృష్టైర్గుణైః పు
మాన్॥ ౪౩ ॥ స్వచ్ఛః ప్రకృతితః స్నిగ్ధో మాధుర్యస్తీర్థభూర్నృణామ్ । మునిః పునాత్యపాం మిత్ర
మీక్షోపస్పర్శకీర్తనైః॥ ౪౪ ॥ తేజస్వీ తపసా దీప్తో దుర్ధర్షోదరభాజనః । సర్వభక్ష్యోఽపి యుక్తాత్మా
నాదత్తే మలమగ్నివత్॥ ౪౫ ॥ క్వచిచ్ఛన్నః క్వచిత్స్పష్ట ఉపాస్యః శ్రేయ ఇచ్ఛతామ్ । భుఙ్క్తే సర్వత్ర
దాతౄణాం దహన్ప్రాగుత్తరాశుభమ్ ॥ ౪౬॥ స్వమాయయా సృష్టమిదం సదసల్లక్షణం విభుః । ప్రవి
ష్ట ఈయతే తత్తత్స్వరూపోఽగ్నిరివైధసి॥ ౪౭ ॥ విసర్గాద్యాః శ్మశానాంతా భావా దేహస్య నాత్మనః । క

ఆకాశాచ్ఛిక్షితం సంభావనాద్వయమాహ ద్వాభ్యాం॥ అంతర్హితశ్చేతి॥ అంతర్హితశ్చ దేహాంతర్గతోపి. మునిః ఆత్మనో దేహాద్యసంగం ఏవ అవ్యవచ్ఛేదం చ భావయేత్. కుతః. స్థిరజంగమేషు సమన్వయేన యా వ్యాప్తిస్తయా. కిం మణిషు సూత్రస్యేవ వ్యాప్తిః న వితతస్య సర్వగతస్య. తత్కుతః. బ్రహ్మాత్మభావేన బ్రహ్మస్వరూపభావనయా॥ శ్రు॥ తత్త్వమసీతి శ్రుతేః. న స్వతః సర్వగత్వం కథం సంభవతీత్యత్రాహ. నభస్త్వం తత్తుల్యత్వం భావయేత్. యథా నభసః సర్వగతస్య ఘటాదిభిః సంగః పరిచ్ఛేదో వా. ఏవమాత్మనోపి న భవతీతి॥ ౪౨ ॥ కించ. ఘటస్థస్యాత్మనో నాగమాపాయి దేహాదిసంబంధ ఇత్యాహ॥ తేజ ఇతి॥ తేజోఽబన్నమయైః తేజశ్చ ఆపశ్చ అన్నం పృథివీ చ తన్మయైః. కాలసృష్టైర్గుణైర్దేహాదిభిః పుమాన్న స్పృశ్యత ఇతి నభోవత్సంభవతీతి॥ ౪౩॥ స్వచ్ఛత్వాదిభిర్గుణైః ఉదకం జగత్పునాతీతి తద్గుణమయా శిక్షితమిత్యాహ॥ స్వచ్ఛ ఇతి॥ స్వచ్ఛః నిర్మలః. ప్రకృతితః స్వభావతః. స్నిగ్ధః జనేష్వనురాగవాన్. మాధుర్యః మధురాలాపీ. తీర్థభూః తీర్థస్థానం. అపాం మిత్రం ఉదకతుల్యః. అనూనిలిపాతేతు సఖాయం పాపాత్ పునాతి. స్వచ్ఛత్వాదిభిర్గుణైరర్థాదుదకసాదృశ్యం జ్ఞాతవ్యం॥ ౪౪॥ అగ్నేః శిక్షితమాహ॥ తేజస్వీతి॥ తేజస్వీ జ్ఞానాతిశయాత్. విశేషతః తపసా దీప్తః. దుర్ధర్షః అక్షోభ్యః. స చాసౌ ఉదరభాజనశ్చ అపరిగ్రహః. యుక్తాత్మా ముక్తః॥ ౪౫॥ అగ్నేరేవ శిక్షాంతరమాహ॥ క్వచిదితి॥ యథాగ్నిః పరోచ్ఛన్న ఏవ హవిర్గృహ్ణాతి తథా మునిరిత్యాహ దాతౄణామితి ప్రాగుత్తరాశుభం భూతం భవిష్యచ్చ పాపం॥ ౪౬॥ ఆత్మనో దేహోపాధికమేవ ఉచ్చనీచత్వాది న స్వాభావికమిత్యగ్నిదృష్టాంతేన సంభావితమిత్యాహ॥ స్వమాయయేతి॥ స్వమాయయా స్వావిద్యయా. సృష్టం సదసల్లక్షణం దేవతిర్యగాదిరూపం విప్రహ్రాదిరూపం వా॥

౪౭॥ ఆత్మనోజన్మాదిషడ్వికారాభావఃచంద్రదృష్టాంతేనసంభావితఇత్యాహ॥ విసర్గాద్యాఇతి॥ విసర్గః-జన్మ-శ్మశానంనాశః-అత్ర యంజ్యోతిశ్శాస్త్రప్రక్రియా- అప్యమండలశ్చంద్రః- తేజోమండలఆదిత్యః- తయోరేకనక్షత్రావస్థానేచంద్రోనదృశ్యతే-చక్షుషాం ఆదిత్యమండలేనసమదేశస్థితేనవ్యవధానాత్- సాఅమావాస్యా-అథషష్టిఘటికాభిశ్చంద్రోనక్షత్రాంతరంగచ్ఛతి-ఆదిత్యస్తత్రయోద శభిరహోరాత్రైః- అతఃప్రతిపదమారభ్యవిషమస్థితస్యఆదిత్యమండలస్యపంచదశోభాగఃఅప్యమండలేప్రతిబింబితోదృశ్యతే- సాక లేత్యుచ్యతే- ఏవంపంచదశేహ్నిత్రయోదశభిర్నక్షత్రైరంతరమితి- రాశిచక్రస్యసప్తవింశతినక్షత్రాత్మకస్యమధ్యసమ్ముఖాచంద్రాదిత్యౌ యదాతిష్ఠతః-తదాసంపూర్ణప్రతిబింబంభూచ్ఛాయాలాంఛితందృశ్యతే- సాపూర్ణిమా-తస్యాంపౌర్ణమాస్యాంసంపూర్ణప్రతిబింబేనషోడశకళశ్చంద్రఇత్యుపచర్యతే- తతఃపునఃప్రతిపదమారభ్యమండలయోర్విషమభావాత్కళాహ్రాసః- తత్ర యథా కళానామేవోత్పత్త్యాదయోనాప్యమండలస్యతథాత్మనోపీత్యాహ॥ కళానామివేతి॥ ౪౮॥ సింహావలోకనేన ఆగ్నిదృష్టాంతేనైవదేహా నాంక్షణభంగురతయావైరాగ్యంశిక్షితమిత్యాహ॥ కాలేనేతి॥ ఓఘవద్వేగోయస్యతేన- ఆత్మనస్సంబంధినాంభూతానాందేహాదీనామి త్యర్థః- అర్చిషాంజ్వాలానాం॥ ౪౯॥ ఆదిత్యాచ్ఛిక్షితమాహద్వాభ్యాం॥ గుణైరితి॥ యోగీగుణైరింద్రియైర్గుణాన్విషయానుపాదత్తే

కళానామివచంద్రస్యకాలేనావ్యక్తవర్త్మనా ॥ ౪౮ ॥ కాలేనహ్యోఘవేగేనభూతానాంప్రభవా ప్యయౌ। నిత్యావపినదృశ్యేతేహ్యాత్మనోగ్నేర్యథార్చిషామ్॥ ౪౯ ॥ గుణైర్గుణానుపాదత్తేయథా కాలంవిముంచతి। నతేషుయుజ్యతేయోగీగోభిర్గాఇవగోపతిః॥ ౫౦ ॥ బుధ్యతేస్వేనభేదేనవ్యక్తిస్థఇ వతద్గతః। లక్ష్యతేస్థూలమతిభిరాత్మాచావస్థితోఽర్కవత్। ౫౧॥ నాతిస్నేహఃప్రసంగోవాకర్త వ్యఃకేనచిత్క్వచిత్ । కుర్వన్విందేతసంతాపంకపోతఇవదీనధీః॥౫౨॥ కపోతఃకశ్చనారణ్యేకృతనీడోవ నస్పతౌ। కపోత్యాభార్యయాసార్ధమువాసకతిచిత్సమాః॥ ౫౩॥ కపోతౌస్నేహగుణితహృదయౌగృ హధర్మిణౌ। దృష్టిందృష్ట్యాంగమంగేనబుద్ధింబుద్ధ్యాబబంధతుః ॥ ౫౪॥ శయ్యాసనాటనస్థానవార్తా క్రీడాశనాదికమ్। మిథునీభూయవిస్రబ్ధౌచేరతుర్వనరాజిషు॥ ౫౫ ॥ యంయంవాంఛతిసారాజంస్త ర్పయంత్యనుకంపితా।తంతంసమానయత్కామంకృచ్ఛ్రేణాప్యజితేంద్రియః॥ ౫౬॥ కపోతీప్రథమంగ ర్భంగృహ్ణంతీకాలఆగతే। అండానిసుషువేనీడేస్వపత్యుస్సన్నిధౌసతీ॥ ౫౭॥ తేషుకాలేవ్యజాయంతర చితావయవాహరేః। శక్తిభిర్దుర్విభావ్యాభిఃకోమలాంగతనూరుహాః॥ ౫౮॥ ప్రజాఃపుపుషతుఃప్రీ తౌదంపతీపుత్రవత్సలౌ। శృణ్వంతౌకూజితంతాసాంనిర్వృతౌకలభాషితైః॥ ౫౯॥ తాసాంపతత్రై స్సుస్పర్శైఃకూజితైర్ముగ్ధచేష్టితైః। ప్రత్యుద్గమైరదీనానాంపితరౌముదమాపతుః ॥ ౬౦ ॥ స్నేహాను బద్ధహృదయావన్యోన్యంవిష్ణుమాయయా। విమోహితౌదీనధియౌశిశూన్పుపుషతుఃప్రజాః॥ ౬౧॥ ఏ కదాజగ్మతుస్తాసామన్నార్థంతౌకుటుంబినౌ। పరితఃకాననేతస్మిన్నర్థినౌచేరతుశ్చిరమ్॥౬౨॥ దృష్ట్వాతే తాన్లుబ్ధకఃకశ్చిద్యదృచ్ఛాతోవనేచరః। జగృహేజాలమాతత్యచరతస్స్వాలయాంతికే॥ ౬౩॥ క పోతశ్చకపోతీచప్రజాపోషేసదోత్సుకౌ। గతౌపోషణమాదాయస్వనీడముపజగ్మతుః॥ ౬౪॥ కపోతీస్వా

యథాకాలం- అర్థిన్యాగతేనతివిముంచతి- నతేషుయుజ్యతే- లబ్ధమిదత్తమితివా-అభినివేశంనకరోతి- గోభిఃరశ్మిభిఃగాఃసలిలానిగో పతిఃసూర్యోయథా ॥ ౫౦ ॥ స్వతోభేదశూన్యస్యాప్యాత్మనోభేదప్రతీతిరుపాధివశాదిత్యాదిత్యదృష్టాంతేనైవసంభావితమిత్యాహ ॥ బు ధ్యతఇతి॥ స్వేస్వస్వరూపేస్థితఃఆత్మా- భేదేననబుధ్యతే- అభివ్యక్తిర్వ్యక్తిరుపాధిఃవ్యక్తిస్థః ఉపాధౌప్రతిబింబితఃతద్గత ఇవ ఉపాధిం ప్రవిష్టఇవభేదేనస్థూలమతిభిఃలక్ష్యతే- అర్కవదిత్యన్వయః॥ ౫౧॥ కపోతాచ్ఛిక్షితమాహ॥ నేతి ॥ స్నేహఃప్రీతిః- ప్రసంగః ఉపలాల నాద్యాసక్తిః॥ ౫౨॥ దృష్టాంతంప్రపంచయతి॥కపోతఇతి॥ ౫౩॥తయోర్మిథఃస్నేహప్రసంగంఆదౌదర్శయతిత్రయేణ ॥ కపోతావి తి॥ స్నేహేనగుణితంనిబద్ధంహృదయంయయోస్తౌ॥౫౪॥ శయ్యేతి॥ విస్రబ్ధౌనిశ్శంకౌ॥౫౫॥యంయమితి॥సాకపోతీతర్పయంతీసహాసవీ క్షితాలాపాదిభిఃప్రీణయంతీ- అతఏవతేనానుకంపితాసతీ - యంయంవాంఛతితంతంకామంసమానయత్సంపాదయామాస - రాజన్నితి త్వంయథేతిసూచితం॥౫౬॥౫౭॥తేష్వితి॥ తేషుజలభరితేష్వండేషు- హరేఃశక్తిభిః కాలకర్మస్వభావాదిభిఃరచితావయవాఃపక్షిణఃకోమలా న్యంగానితనూరుహాశ్చయేషాంతే॥౫౮॥౫౯॥తాసామితి॥పతత్రైఃపక్షైః- అదీనానాంహృష్టానాం॥౬౦॥స్నేహేతి॥శిశూన్బాలాన్ప్ర జాఃపుత్రాన్॥ ౬౧॥ ౬౨॥ దృష్ట్వేతి॥ స్వాలయాంతికేచరతఃక్రీడతః- తాన్కపోతపుత్రాన్- ఆతత్యప్రసార్య॥ ౬౩॥ కపోతఇతి॥

ఉత్సుకత్వాదేవతత్స్వాపణే ధర్మం గతా- పోషణం భర్తృత్వం॥ ౬౪॥ ౬౫॥ సేతి॥ సిచాజాలేన॥ ౬౬॥ కపోతఇతి॥ ఆత్మానసరూపాం భార్యాం చవిలలాపతుశోచహ॥ ౬౭॥ పత్యువిలాపమాహ త్రయేణ॥ అహోఇతి॥ అతృప్తస్య దృష్టసుఖే అకృతార్థస్య అదృష్టమసంపాదయతః॥ ౬౮॥ ౬౯॥ ౭౦॥ తానితి॥ తానావృతాన్ పశ్యన్నపి సిక్షు జాలేషు॥ ౭౧॥ ౭౨॥ దార్ష్టాంతికే యోజయతి॥ ఏవమితి॥ ౭౩॥ ఏవం గృహాసక్తిః తిరశ్చామప్య నర్థహేతుః - అతః మనుష్యస్య త్వతినిందితైవేత్యాహ॥ య ఇతి ॥ ౭౪ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- సప్తమాధ్యాయ వ్యాఖ్యా॥ ❁ ❖ ❁

శ్లో॥ అష్టమేజగరాదిభ్యో నవభ్యశ్శిక్షితం హరిః। అవధూతగిరా ప్రాహ వివేకాయోద్ధవం ప్రతి॥ ప్రారబ్ధకర్మభోగస్యావశ్యంభావిత్వాత్ తదర్థోద్యమైవ్యర్థానాయువ్యర్థాయః కర్తవ్య ఇతి అజగరాచ్ఛిక్షితమాహ॥ సుఖమితి॥ యదైంద్రియకం సుఖం తత్స్వర్గే నరకే చ భవత్యేవ- యథా దుఃఖం- తస్మాద్బుధః తన్నేచ్ఛేత్॥ ౧॥ శరీరనిర్వాహమాత్రం తు యథాలబ్ధేన కర్తవ్యమిత్యాహ॥ గ్రాసమితి ॥ ఆజగరః అ

త్మజాన్వీక్ష్య బాలకాన్ జాలసంవృతాన్। తానభ్యధావత్ క్రోశంతీ క్రోశతో భృశదుఃఖితా ॥౬౫॥ సాసకృత్స్నేహగుణితదీనచిత్తాజమాయయా। స్వయం చాబధ్యత సిచా బద్ధాన్ పశ్యంత్యపస్మృతిః ॥౬౬॥ కపోతశ్చాత్మజాన్వీక్ష్య ఆత్మనోఽభ్యధికాన్ ప్రియాన్। భార్యాం చాత్మసమాం దీనో విలలాపాసుదుఃఖితః ॥౬౭॥ అహో మే పశ్యతాపాయమల్పపుణ్యస్య దుర్మతేః। అతృప్తస్యాకృతార్థస్య గృహస్త్రైవర్గికో హతః ॥౬౮॥ అనురూపానుకూలా చ యస్య మే పతిదేవతా। శూన్యే గృహే మాం సంత్యజ్య పుత్రైః స్వర్యాతి సాధుభిః ॥౬౯॥ సోఽహం శూన్యే గృహే దీనో మృతదారో మృతప్రజః। జిజీవిషే కిమర్థం వా విధురో దుఃఖజీవితః ॥౭౦॥ తాంస్తథైవావృతాన్ సిగ్భిర్మృత్యుగ్రస్తాన్ విచేతసః। స్వయం చ కృపణస్సిక్షు పశ్యన్నప్యబుధోఽపతత్ ॥౭౧॥ తం లబ్ధ్వా లుబ్ధకః క్రూరః కపోతం గృహమేధినమ్। కపోతకాన్ కపోతీం చ సిద్ధార్థః ప్రయయౌ గృహమ్ ॥౭౨॥ ఏవం కుటుంబ్యశాంతాత్మా ద్వంద్వారామః పతత్రివత్। పుష్ణన్ కుటుంబం కృపణస్సానుబంధోఽవసీదతి ॥౭౩॥ యః ప్రాప్య మానుషం లోకం ముక్తిద్వారమపావృతమ్। గృహేషు ఖగవత్సక్తస్తమారూఢచ్యుతం విదుః ॥౭౪॥ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- సప్తమోఽధ్యాయః. ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

బ్రాహ్మణః॥ సుఖమైంద్రియకం రాజన్ స్వర్గే నరక ఏవ చ। దేహినో యద్యథా దుఃఖం తస్మాన్నేచ్ఛేత తద్బుధః ॥౧॥ గ్రాసం సుమృష్టం విరసం మహాంతం స్తోకమేవ వా। యదృచ్ఛయైవాపతితం గ్రసేదాజగరోఽక్రియః ॥౨॥ శయీతాహాని భూరీణి నిరాహారోఽనుపక్రమః। యది నోపనమేద్గ్రాసో మహాహిరివ దిష్టభుక్ ॥౩॥ ఓజస్సహోబలయుతం బిభ్రద్దేహమకర్మకమ్॥ శయానో వీతనిద్రశ్చ నేహేతేంద్రియవానపి ॥౪॥ మునిః ప్రసన్నగంభీరో దుర్విగాహ్యో దురత్యయః। అనంతపారో హ్యక్షోభ్యస్స్తిమితోద ఇవార్ణవః ॥౫॥ సమృద్ధకామో హీనో వా నారాయణపరో మునిః। నోత్సర్పేత న శుష్యేత సరిద్భిరివ సాగరః ॥౬॥ దృష్ట్వా స్త్రియం దేవమాయాం తద్భావైరజితేంద్రియః। ప్రలోభితః ప

జగరవృత్తిః- అక్రియః తావన్మాత్రేపి ఉదాసీనః॥ ౨॥ యదా నాపతేత్ తదా కిం కర్తవ్యం తత్రాహ ॥ శయీతేతి ॥ అనుపక్రమః నిరుద్యమః- దిష్టభుక్ దైవమేవ ప్రాపకమితి ధైర్యవాన్॥ ౩॥ ననుసమర్థోపి శయీతైవ కిం వేమిత్యాహ॥ ఓజ ఇతి॥ ఓజః ఇంద్రియబలం- సహః మనోబలం- బలం శారీరమేవ- తద్యుక్తమపి దేహమకర్మకమేవ బిభ్రత్- శయాన ఏవ భవేత్- వీతనిద్రః స్వార్థేదత్తదృష్టిశ్చ భవేత్ - న పునరీహేత ఇంద్రియవానపీతి దర్శనాదివ్యాపారమపి నివారయతి॥ ౪॥ సముద్రాచ్ఛిక్షితమాహ॥ మునిరితి॥ బహిః ప్రసన్నశ్చాసావంతర్గంభీరశ్చ- దుర్విగాహ్యః ఏవంభూత ఇతి పరికల్పయితుమశక్యః అలక్ష్యాభిప్రాయత్వాత్ - దురత్యయః అనతిక్రమణీయః తేజస్విత్వాత్ అనంతపారః కాలతో దేశతశ్చాపరిచ్ఛేద్యః స్వరూపావిర్భావాత్ - అక్షోభ్యః అవికార్యః రాగాద్యభావాత్ - స్తిమితోదః నిశ్చలోదకః అర్ణవో యథా తద్వదేతైర్గుణైః అర్ణవ ఇవ భవేదిత్యర్థః॥ ౫॥ కించ ॥ సమృద్ధేతి ॥ వర్షాసు నదీభిః సమృద్ధోపి సాగరో యథా నోత్సర్పేత- గ్రీష్మే తద్విహీనోపి న శుష్యేత్- తథా సమృద్ధకామః తద్ధీనో వా న సర్పేత్ న చ శోచేదిత్యర్థః- అత్ర హేతుః- నారాయణపరః - న తు విషయపర ఇతి॥ ౬॥ రూపగంధస్పర్శశబ్దరసైః పంచభిః విషయైస్సంమోహితాః పతంగమధుకరగజహరిణమీనా హతాః అత స్తేష్వనా

సక్తాః పంచైతే సురవశః - తదుక్తం॥ శ్లో॥ పతంగమాతంగకురంగభృంగమీనా హతాః పంచభిరేవ పంచ। ఏకః ప్రమాదీ స కథం న హన్యతే య స్సేవతే పంచభిరేవ పంచేతి తత్ర రూపవిలాసమోహితో నశ్యతీతి పతంగాచ్ఛిక్షితమాహ॥ దృష్ట్వేతి॥ తస్యాః భావైః ప్రలోభితః॥ ౭॥ స్త్రీయముపలక్షయతి కృత్రిమైస్తైః ప్రపంచయతి॥ యోషిదితి॥ ౮ ॥ మధుకరాచ్ఛిక్షితమాహ ॥ స్తోకమితి ॥ గృహాన్ గృహస్థాన్ అహింసన్ అపీడయన్· అయంభావః· యథా మధుకరో విశిష్టగంధలోభేన ఏకస్మిన్నేవ పద్మే నివసన్ అస్తసమయే తస్మిన్ ముకులితే సతి బధ్యతే. ఏవం మునిరపి గుణలోభేన ఏకస్మిన్నేవ గృహమాశ్రితస్తస్మాత్ స బధ్యత ఇతి ॥ ౯ ॥ కించ ॥ అణుభ్య ఇతి॥ ద్వివిధో మధుకృత్ మధుకృంత్ తత్పుష్పాదాచ్ఛిద్య గృహ్ణాతీతి మధుకృత్ భ్రమరః· మధు కరోతి ఆసంగ్రహనస్వభావో పిరై వేతి మధుకృత్ మధుమక్షికా చ తత్ర ప్రథమాచ్ఛిక్షితముక్తం॥ ౧౦॥ ద్వితీయాచ్ఛిక్షితమాహ॥ సాయంతనమితి ॥ సాయమిదం భోక్ష్యే శ్వ ఇదం భోక్ష్య ఇతి భిక్షితమన్నాదిన సంగృహ్ణీత - కింతు· పాణిపాత్రః తన్మాత్ర గ్రాహీ· యద్వా - ఉదరమేవామత్రం పాత్రం యస్య సః· ఏకస్మిన్నాంతు ఉదరపాత్ర గ్రాహీ భవేత్ - సంగ్రహీ తు న భవేత్ - సంగ్రహీ తు మక్షికేవ న భవతి న జీవతీత్యర్థః॥ ౧౧ ॥ ....
పదేతి॥ పాదేనాపి దారవీం దారుమయీమపి కిముత సజీవాం॥ సాయంతనమితి॥౧౨॥ స్త్రీసక్తి నాశహేతురితి గజాచ్ఛిక్షితమిత్యాహ॥ పదేతి॥ పాదేనాపి దారవీం దారుమయీం అపి గజా హి కరిణీం ప్రదర్శ్య నిఖాతగర్తేష్వపి హితగర్తే నిపాత్య బధ్యతే॥ ౧౩॥ కించ॥నేతి ॥ నాధిగచ్ఛేత్ నోపగచ్ఛేత్॥ ౧౪ ॥ త్యాగభోగవి

తత్యం ధేతమస్యగ్నౌ పతంగవత్ ।౭॥ యోషిద్ధిరణ్యాభరణాంబరాదిద్రవ్యేషుమాయారచితేషుమూ
ఢః। ప్రలోభితాత్మాహ్యుపభోగబుద్ధ్యా పతంగవన్నశ్యతి నష్టదృష్టిః॥ ౮ ॥ స్తోకంస్తోకం గ్రసేద్గ్రాసం
దేహోవర్తేత యావతా। గృహానహింసన్నాతిష్ఠేద్వృత్తిం మాధుకరీం మునిః ॥ ౯ ॥ అణుభ్యశ్చ మ
హద్భ్యశ్చ శాస్త్రేభ్యః కుశలో నరః। సర్వతస్సారమాదద్యాత్పుష్పేభ్య ఇవ షట్పదః ॥ ౧౦ ॥ సాయం
తనంశ్వస్తనం వా న సంగృహ్ణీత భిక్షితమ్। పాణిపాత్రోదరామత్రో మక్షికేవ న సంగ్రహీ ॥ ౧౧ ॥ సా
యంతనంశ్వస్తనం వా న సంగృహ్ణీత భిక్షితమ్। మక్షికా ఇవ సంగృహ్ణన్ సహ తేన వినశ్యతి ॥౧౨॥ పదాపి
యువతీం భిక్షుర్న స్పృశేద్దారవీమపి। స్పృశన్ కరీవ బధ్యేత కరిణ్యా అంగసంగతః ॥ ౧౩ ॥ నాధిగచ్ఛే
త్స్త్రియం ప్రాజ్ఞః కర్హిచిన్మృత్యుమాత్మనః। బలాధికైస్స హన్యేత గజైరన్యైర్గజో యథా ॥౧౪॥
న దేయం నోపభోగ్యం చ లుబ్ధైర్యద్దుఃఖసంచితమ్। భుంక్తే తదపి తచ్చాన్యో మధుహేవార్థవిన్మధు॥
౧౫ ॥ సుదుఃఖోపార్జితైర్విత్తైరాశాసానాం గృహాశిషః । మధుహేవాగ్రతో భుంక్తే యతిర్వై
గృహమేధినామ్ ॥ ౧౬ ॥ గ్రామ్యగీతం న శృణుయాద్యతిర్వనచరః క్వచిత్ । శిక్షేత హరిణాద్బద్ధాన్మృ
గయోర్గీతమోహితాత్ ॥ ౧౭ ॥ నృత్తవాదిత్రగీతాని జుషన్ గ్రామ్యాణి యోషితామ్। ఆసాం క్రీ
డనకో వశ్య ఋశ్యశృంగో మృగీసుతః॥ ౧౮॥ జిహ్వయాతి ప్రమాథిన్యా జనో రసవిమోహితః। మృత్యు
మృచ్ఛత్యసద్బుద్ధిర్మీనస్తు బడిశైర్యథా ॥౧౯॥ ఇంద్రియాణి జయంత్యాశు నిరాహారా మనీషిణః। వర్జ
యిత్వా తు రసనం తన్నిరన్నస్య వర్ధతే॥౨౦॥ తావజ్జితేంద్రియో న స్యాద్విజితాన్యేంద్రియః పుమాన్।

హీనో ధనసంచయః న కార్యః యది క్రియతే స తు పరగామీ భవతీత్యత్ర మధుహా గురురిత్యాహ ॥ నేతి॥ తదన్యో బలవాన్ భుంక్తే తదప్యన్యః తచ్చాన్యః - మధుహా మధుమక్షికాభిః సంచితం మధు యథా భుంక్తే· ఏవం - ననుసుగుప్తం ధనం కథమన్యో జ్ఞాస్యతి హరిష్యతి చేతి తత్రాహ- అర్థవిదితి · అర్థవిత్- లింగైరర్థం తద్ధరణోపాయం చ వేత్తీత్యర్థవిత్- యథా మధుహా తరుకోటరాదిగతం మధు వేత్తి హరతి చ॥ ౧౫॥ స్వాద్యమంబినాపి భోగః సంభవతీత్యత్రాపి స ఏవ గురురిత్యాహ॥సుదుఃఖేతి॥ఆశాసానామివ కర్తవ్యేవావర్ణలోపశ్ఛాందసః॥ శ్లో॥ యతిశ్చ బ్రహ్మచారీ చ పక్వాన్నస్వామినావుభౌ। తయోరన్నమదత్వా తు భుక్త్వా చాంద్రాయణం చరేదితి· గృహాణాం ఆవశ్యకత్వేన దానవిధానాత్॥ ౧౬॥ హరిణాచ్ఛిక్షితమాహ॥ గ్రామ్యేతి॥ భగవద్గీతం తు శృణుయాదేవ· మృగయోర్లుబ్ధకస్య॥ ౧౭ ॥ హరిణశబ్దాదేవ హరిణీసుతః ఋశ్యశృంగోపి గురుర్జ్ఞాతవ్య ఇత్యాహ॥ నృత్తేతి॥ వశ్యో బభూవేతి శేషః॥ ౧౮ ॥ రసాసక్తినాశహేతురితి మీనాచ్ఛిక్షితమాహ॥ జిహ్వయేతి॥ అతిప్రమాథిన్యా అతిక్షోభికయా దుర్జయయా ఋచ్ఛతి ప్రాప్నోతి- బడిశైః ఆమిషయుక్తైర్లోహకంటకైః॥ ౧౯॥ రసజయత్వముపపాదయతి ద్వాభ్యాం॥ ఇంద్రియాణీతి॥అయంభావః యద్యాహార స్త్యజ్యతే తర్హి అన్యేంద్రియజయః కేవలం భవతి- రసనేంద్రియం తు వర్ధతే· యది తు భుజ్యతే తర్హి పునశ్చ రసాసక్త్యా సర్వేంద్రియక్షోభస్స్యాత్ అతో రసాసక్తిం పరిత్యజ్య ఔషధవత్ భుంజీతేతి ప్రాణవృత్త్యైవ సంతుష్యేదిత్యత్ర క్తమపిరసనస్యాదిదుర్జయత్వజ్ఞాపనాయాత్రోచ్యత ఇతి విశేషః॥ ౨౦॥౨౧॥ పింగలాయాః

నైరాశ్యం శిక్షితమితి వక్తుం తదాఖ్యానమాహ॥ పింగళేతి॥ మే మయా శిక్షితం ॥ ౨౨ ॥ సేతి॥ స్వైరిణీ కామచారిణీ- సంకేతే రతిస్థానే॥
౨౩॥ మార్గ ఇతి॥ తాన్ విత్తవతః సధనాన్- అతఏవ శుల్కదాన్ మూల్యదాన్- కాంతాన్ సురతార్హాన్॥ ౨౪॥ ఆగతేష్వితి॥ అపీతి
సంభావనాయాం- అన్యోపి మాము పైష్యతీత్యేవం దురాశయా ఇత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౨౫ ॥ ఏవమితి॥ ద్వార్యవలంబమానా పునః ప్రవిశతీ
పునర్నిర్గచ్ఛతి ఏవం కుర్వతీ- నిశీథం అర్ధరాత్రం ప్రాప॥ ౨౬ ॥ తస్యా ఇతి ॥ నిర్వేదః అలంబుద్ధిః- విత్తచింతైవ హేతుర్యస్య సః॥
౨౭॥ తథేతి॥ యథా యథావత్- మమమత్తః- శృణు- నను కిం నిర్విణ్ణాయా గీతశ్రవణేనేత్యత్రాహ- హియస్మాత్ పురుషస్య ఆశాపాశానాం
నిర్వేదః యథా అసిః లేథా ఛేత్తా- తత్ర హేతుః- నహీతి- అంగహే రాజన్॥ ౨౮॥ అహో ఇతి॥ అవిజితాత్మత్వే హేతుః యాహం బాలి
శా అవివేకశూన్యా- తస్యాః- కుతః- యేన కారణేన అసతః తుచ్ఛాత్ నరాత్ కామం కామయే॥ ౨౯॥ బాలిశత్వం ప్రపంచయతి చతుర్భిః॥ సం
తమితి॥ సమీపే సంతం అంతర్యామిత్వాత్- ఇమమపరోక్షమీశ్వరం॥ ౩౦॥ అహో ఇతి॥ అతిగర్హ్యా అతినింద్యా- యా వార్తా జీవికా-
తయా- కుతః- సాంకేత్యేన యా వృత్తిస్తయా- బహుస్త్రీహ్ణాస్వవిశేషణం వా- పరితాపం ప్రపంచయతి- స్త్రైణాదితి- స్త్రైణాత్ స్త్రీలం

నజాన్మోక్షస్తనంయావజ్జితంసగ్వంజితేరసే। ౨౧ । పింగళానామవేశ్యాసీద్విదేహనగరేపురా। తస్యా
మేశిక్షితంకించిన్నిబోధనృపనందన । ౨౨ । సాస్వైరిణ్యేకదాకాంతంసంకేతఉపనేష్యతీ। అభూత్కాలే
బహిర్ద్వారిబిభ్రతీరూపముత్తమమ్ । ౨౩ ॥ మార్గఆగచ్ఛతోవీక్ష్యపురుషాన్పురుషర్షభ। తాన్
శుల్కదాన్విత్తవతఃకాంతాన్మేనేర్థకాముకా॥ ౨౪॥ఆగతేష్వపయాతేషుసాసంకేతోపజీవినీ। అప్య
న్యోవిత్తవాన్కోపిమాముపైష్యతిభూరిదః॥ ౨౫॥ ఏవందురాశయాధ్వస్తనిద్రాద్వార్యవలంబినీ। ని
ర్గచ్ఛంతీప్రవిశతీనిశీథంసమపద్యత॥ ౨౬ ॥ తస్యావిత్తాశయాశుష్యద్వక్త్రాయాదీనచేతసః। నిర్వేదః
పరమోజజ్ఞేచింతాహేతుస్సుఖావహః॥ ౨౭॥ తథానిర్విణ్ణచిత్తాయాగీతంశృణుయథామమ। నిర్వే
దఆశాపాశానాంపురుషస్యయథాహ్యసిః॥ నహ్యంగాజాతనిర్వేదోదేహబంధంజిహాసతి ॥ ౨౮ ॥ పిం
గళా॥ అహోమేమోహవితతింపశ్యతావిజితాత్మనః। యాకాంతాదసతఃకామంకామయేయేనబాలి
శా॥ ౨౯॥ సంతంసమీపేరమణంరతిప్రదంవిత్తప్రదంనిత్యమిమంవిహాయ । అకామదందుఃఖభయాధిశో
కమోహప్రదంతుచ్ఛమహంభజేజ్ఞా॥౩౦॥అహోమయాత్మాపరితాపితోవృథాసాంకేత్యవృత్త్యా
తిగర్హ్యవార్తయా। స్త్రైణాన్నరాదర్థతృషోనుశోచ్యాత్క్రీతేనవిత్తంరతిమాత్మనేచ్ఛతీ॥
౩౧॥యదస్థిభిర్నిర్మితవంశవంశ్యస్థూణంత్వచారోమనఖైఃపినద్ధమ్।క్షరన్నవద్వారమగారమేతద్వి
ణ్మూత్రపూర్ణంమదుపైతికాన్యా॥ ౩౨॥ విదేహానాంపురేహ్యస్మిన్నహమేకైవమూఢధీః । యాన్య
మిచ్ఛత్యసత్యస్మాదాత్మదాత్కామమచ్యుతాత్ ॥ ౩౩ ॥ సుహృత్ప్రేష్ఠతమోనాథఆత్మాచాయంశ
రీరిణామ్। తంవిక్రీయాత్మనైవాహంరమేనేనయథారమా । ౩౪ ॥కియత్ప్రియంతేవ్యభజన్కామా
యేకామదానరాః । ఆద్యంతవంతోభార్యాయాదేవావాకాలవిద్రుతాః॥ ౩౫॥ నూనంమేభగవాన్
ప్రీతోవిష్ణుఃకేనాపికర్మణా । నిర్వేదోయందురాశాయాయన్మేజాతస్సుఖావహః ॥ ౩౬ ॥ మైవంస్యు

పటాత్- అపిచ- అర్థతృషః లుబ్ధాత్- అతఏవ అనుశోచ్యాన్నరాత్- యాహం విత్తం రతిం చేచ్ఛతి- తయా వృథా ఆత్మా పరితాపితః - కేనవి
త్తమిచ్ఛతి- తేన నరేణ క్రీతేనాత్మనా దేహేన॥౩౧॥ అహో ధిఙ్మాం- యాహమతిబీభత్సితం భజామీత్యాహ॥ యదితి॥ వంశో నామ స్థూణాసు నిహి
తస్తిర్యగ్వేణుః- వంశ్యాస్తస్మిన్నుభయతో నిహితా వేణవః- అస్థిభిరేవ నిర్మితా వంశాదయో యస్మిన్ తత్- తత్ర పృష్ఠే యద్దీర్ఘమస్థి స వం
శః- పార్శ్వాస్థీని వంశ్యాని- స్థూణా హస్తపాదాస్థీని- తథా త్వచా లోమభిర్నఖైశ్చ పినద్ధం ఛాదితం తథా క్షరంతి నవద్వారాణి యస్మిన్
తత్- ఏవంభూతాగారరూపం నరశరీరమేతత్ మత్ మత్తః అన్యా కా వా కాంతబుద్ధ్యా ఉపైతి సేవతే॥ ౩౨॥ సత్సంగతౌ సత్యామప్యహో మ
మమోహ ఇత్యాహ॥ విదేహానామితి॥ యాహమసతీ అచ్యుతాదన్యం కాంతం భోగ్యమిచ్ఛతి సా॥ ౩౩॥ ఏవం నిర్విణ్ణా సతీ అతః పరమేవం కరి
ష్యామీత్యాహ॥ సుహృదితి ॥ అయమీశ్వరః ఆత్మనైవాత్మానమేవ నివేశ్య- తం విక్రీయ విశేషేణ క్రీత్వా- అనేనైవ సహ రమే రమా లక్ష్మీర్య
థా ౩౪॥ అన్యస్య అసేవ్యత్వం దర్శయతి॥ కియదితి॥ ఆద్యంతవంతో యే కామాః విషయాః- కామదా నరా వా- దేవా వా కాలకలితాః- భార్యా
యాః కియత్ప్రియం కృతవంతః న కించిత్ - అతో నేహాముత్ర చ తద్వ్యతిరిక్తః కోపి సేవ్యోస్తీత్యర్థః॥ ౩౫॥ ఏవం నిశ్చిత్య స్వభాగ్యమభినం
దతి॥ నూనమితి॥ దుష్టా ఆశా యస్యాస్తస్యా మే॥ ౩౬॥ ననుధనాప్రాప్త్యా క్లిష్టాసి కథం విష్ణుః ప్రీత ఇత్యత్రాహ॥ మైవమితి ॥ మందభాగ్యా యేన

హంస్యాం-తత్పూర్వంనిర్వేదహేతవఃక్లేశాఃనస్యురిత్యర్థః-యేననిర్వేదేనఅనుబంధంగృహాదికంనిహృత్యసంత్యజ్య॥ ౩౭ ॥ తే నేతి॥ తేన శ్రీవిష్ణునా-ఉపకృతంకృతముపకారంనిర్వేదలక్షణం-గ్రామ్యేషునరేషువిషయేషువాసంగతా॥ ౩౮॥ కథంవ్రజసి తదాహ॥ సంతుష్టేతి॥ ౩౯॥ ననుబ్రహ్మాదీన్హిత్వా-అమునైవేతికోయంనియమస్తత్రాహ ॥ సంసారేతి ॥ ముషితేక్షణంఅపహృతవివే కం॥ ౪౦॥ తహికిమాత్మత్రాణోపాధినాభజిష్యసి-తత్రనవతోనిర్విద్యభగవద్భజనేప్రవృత్తస్యాత్మనఏవసమర్థత్వాదిత్యాహ॥ ఆత్మైవేతి॥ యదావిపంజగత్పశ్యేత్-తతశ్చాప్రమత్తస్సన్అఖిలాత్ఇహాముత్రచభోగాత్నిర్విద్యేత-తదాహిఆత్మైవాత్మనోగోప్తేత్యన్వ యః-అతః-కేవలంప్రేమ్ణైవభజామీతిభావః ॥ ౪౧॥ ఏవమితి॥ కాంతస్యతర్షఃఅభిలాషః-తతఃజాతాం॥ ౪౨॥ఫలితమాహ॥ ఆశేతి॥ ౪౩॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ శ్లో॥ నవమేకురరాదభ్యోదేహాత్శ్చాపశిక్షితమ్। శ్రుత్వాయదుఃకృతార్థోభూదితికృష్ణేనవర్ణితమ్॥కురరాచ్ఛిక్షితమాహ॥ పరిగ్రహ ఇ

ర్మందభాగ్యాచేత్ క్లేశానిర్వేదహేతవః। యేనానుబంధంనిహృత్యపురుషశ్శమమృచ్ఛతి ॥ ౩౭। తే
నోపకృతమాదాయశిరసాగ్రామ్యసంగతా। త్యక్త్వాదురాశాంశరణంవ్రజామితమధీశ్వరమ్॥౩౮।
సంతుష్టాశ్రద్దధత్యేనంయథాలాభేనజీవతీ। విహరామ్యమునైవాహమాత్మనారమణేనవై॥ ౩౯ ॥సం
సారకూపేపతితంవిషయైర్ముషితేక్షణమ్। గ్రస్తంకాలాహినాత్మానంకోన్యస్త్రాతుమీశ్వరః॥ ౪౦।
ఆత్మైవహ్యాత్మనోగోప్తానిర్విద్యేతయదాఖిలాత్। అప్రమత్తఇదంపశ్యేద్గ్రస్తంకాలాహినాజగత్॥
౪౧ ॥బ్రాహ్మణః॥ ఏవంవ్యవసితమతిర్దురాశాంకాంతతర్షజామ్। ఛిత్త్వోపశమమాస్థాయశయ్యా
ముపవివేశసా॥ ౪౨॥ ఆశాహిపరమందుఃఖంనైరాశ్యంపరమంసుఖమ్। యథాసంఛిద్యకాంతాశాంసు
ఖంసుష్వాపపింగళా ॥ ౪౩॥ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే-అష్టమోధ్యాయః.❖❖❖❖❖
బ్రాహ్మణః॥ పరిగ్రహోహిదుఃఖాయయద్యత్ప్రియతమంనృణామ్।అనంతంసుఖమాప్నోతితద్వి
ద్వాన్యస్త్వకించనః॥ ౧। సామిషంకురరంజఘ్నుర్బలినోన్యేనిరామిషాః। తదామిషంపరిత్యజ్య
ససుఖంసమవిందత ॥ ౨। నమేమానావమానౌస్తోనచింతాగేహపుత్రిణామ్। ఆత్మక్రీడఆత్మరతోవి
చరామీహబాలవత్ ॥ ౩॥ ద్వావేవచింతయాముక్తౌపరమానందఆప్లుతౌ। యోవిముగ్ధోజడోబాలో
యశ్చబుద్ధేఃపరంగతః॥ ౪॥ క్వచిత్కుమారీత్వాత్మానంవృణానాన్గృహమాగతాన్। స్వయంతాన
ర్హయామాసక్వాపియాతేషుబంధుషు ॥ ౫॥ తేషామభ్యవహారార్థంశాలీన్రహసిపార్థివ। అ
వఘ్నంత్యాఃప్రకోష్ఠస్థాశ్చక్రుశ్శంఖాస్స్వనంమహత్॥ ౬॥ సాతజ్జుగుప్సితంమత్వామహతీవ్రీడితా
తతః। బభంజైకైకశశ్శంఖాన్ద్వౌద్వౌపాణ్యోరశేషయత్ ॥ ౭ ॥ ఉభయోరప్యభూద్ఘోషోహ్యవ
ఘ్నంత్యాస్మశంఖయోః। తత్రాప్యేకంనిరభిదదేకస్మాన్నాభవద్ధ్వనిః॥౮॥అన్వశిక్షమిమంతస్యాఉ
పదేశమరిందమ।లోకాననుచరన్నేతాన్లోకతత్త్వవివిత్సయా॥౯॥ నాసేబహూనాంకలహోభ
వేద్వార్తాద్వయోరపి। ఏకఏవచరేత్తస్మాత్కుమార్యాఇవకంకణః ॥ ౧౦ ॥ మనఏకత్రసంయుజ్యా

తి॥ యద్యత్-ప్రియతమం తస్యతస్యపరిగ్రహః తత్తద్దుఃఖపరిగ్రహాదుఃఖమితివిద్వాన్యస్త్వకించనఃత్యక్తపరిగ్రహః నతుదరిద్రః ౧॥తదాహ॥ సామిషమితి॥౨॥ అర్భకాచ్ఛిక్షితమాహ॥ నేతి॥ గేహపుత్రిణంతద్వతాంయాభవతిసాచింతాచమేనాస్తి-ఆత్మనైవక్రీడాయ స్యసఃఆత్మనిరతిఃప్రీతిర్యస్యసః॥ ౩॥ నన్వజ్ఞసర్వజ్ఞయోఃకింసాదృశ్యంనైశ్చింత్యంపరమసుఖమిత్యాహ॥ ద్వావితి॥ విముగ్ధఃఅజ్ఞః-జ డఃఅనుద్యమః-ఏవంభూతోయోబాలఃయశ్చబుద్ధేఃప్రకృతేఃపరమీశ్వరంప్రాప్తః-తౌద్వౌ ॥ ౪॥ కుమార్యాశ్శిక్షితంవక్తుంతదాఖ్యాయి కామాహ॥ క్వచిదితి॥ వృణానాన్స్వవరణాయాగతాన్ బంధుషుపిత్రాదిషు॥ ౫॥ తేషామితి॥ శంఖాఃశంఖవలయాః - మహద్యథాభ వతితథా-స్వనంచక్రుః॥ ౬॥ సేతి॥ సామహతీబుద్ధిమతీ తత్స్వయంశాల్యవహననంజుగుప్సితందరిద్రతాద్యోతకం - ఏకైకశఃక్రమే ణైకైకంభంజకరాదపసారితవతీ॥ ౭॥ ఉభయోరితి॥ నిరభినత్పృథక్కృతవతీ॥ ౮॥ అన్వశిక్షమితి॥ ననుకుమార్యాస్తవచకథంసంగ తిస్తత్రాహ-లోకానితి॥౯॥ నాసఇతి॥ వాసఇతిప్రథమాంతపాఠేకలహఃకలహహేతుః-వార్తాగోష్ఠీహేతుభేదేత్యర్థః॥౧౦॥ చిత్తైకాగ్రతాఅద్వైతస్ఫూర్తిలక్షణసమాధిహేతురితి-శరకారాచ్ఛిక్షితమాహ ॥ మనఇతి॥ తత్రఉపాయమాహ - జితేతి - ఆసనజయే

శ్వాసజయః - శ్వాసజయే శ్వాసాధీనం మనో నిశ్చలం భవతి - నను క్షణం నిశ్చలం సదపి మనో విషయవాసనయా యది విక్షిప్యేత సుషుప్తావివ సర్వా
భావిలీయేత వా తదా కిం తత్రాహ - వైరాగ్యేతి - వైరాగ్యేణ విక్షిప్యమాణం అభ్యాసయోగేన లయే ధ్రియమాణం స్థిరీక్రియమాణం ॥ ౧౧ ॥
ఏకత్రేతి కుత్ర తదాహ ॥ యస్మిన్నితి ॥ యత్ లయవిక్షేపాత్మకం మనః - ఏతత్ - యస్మిన్ పరానందరూపే భగవతి - లబ్ధాస్పదం సత్ - కర్మరే
ణూన్ కర్మవాసనాః ముంచతి - నను కర్మవాసనాత్యాగేపి సుషుప్తివల్లయో దుర్వారః - న సత్త్వేనేతి - వృద్ధేన ఉపరమాత్మకేన రజస్తమసోర
భావే విక్షేపలయాభావాత్ - నిర్వాణం అవృత్తికం ధ్యేయాకారేణావస్థానముపైతి - కుతః - అనింధనం ఇంధనం గుణాః తత్కార్యం చ తద్రహి
తం - తదుక్తం యోగశాస్త్రే ॥ శ్లో ॥ మనసో వృత్తిశూన్యస్య బ్రహ్మాకారతయా స్థితిః । యాసంప్రజ్ఞాతనామాసౌ సమాధిరభిధీయత ఇతి ॥ ౧౨ ॥
తతశ్చ న ద్వైతస్ఫూర్తిరిత్యాహ ॥ తథేతి ॥ బహిర్దర్శనాదినా - అంతరం స్మృత్యా - ఇషౌ బాణే - గతాత్మా తస్య ఋజూకరణే దత్తచిత్తః -
భేరీఘోషైరంతికే వ్రజంతమపి నృపతిం న వేద - తద్వత్ ॥ ౧౩ ॥ సర్పాచ్ఛిక్షితమాహ ॥ ఏకచారీతి ॥ యోగిసమ్యగ్దర్శనస్యాపి త్యాగే కుమారీ
గురుః జనసంగత్యాగే గురుస్సర్పః - స యథా జనాచ్ఛంకమానః ఏకాకీ విచరతి - నియతనికేతరహితశ్చ - సదా అప్రమత్తశ్చ - ఏకాంత
వాసీ చ - ఆచారైః గత్యాదిభిః సవిషో నిర్విషో వేతి న లక్ష్యతే చ - అసహాయశ్చ - మితభాషీ చ - తద్వత్ - మునిర్వర్తేతేత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ కించ ॥
గృహారంభ ఇతి ॥ అధ్రువాత్మనః నశ్వరదేహస్య - సుఖం యథా భవతి తథా వర్తతే ॥ ౧౫ ॥ కారకసామగ్రీనిరపేక్షత్వే బలాదీశ్వరాద్విశ్వ
సృష్టిసంహారౌ పూర్ణనాభిదృష్టాంతేన మయా సంభావితావితి వక్తుం ప్రథమం సంహారప్రకారమాహ సార్ధత్రయేణ ॥ ఏక ఇతి ॥ ఏకః కార

జ్జితశ్వాసో జితాసనః । వైరాగ్యాభ్యాసయోగేన ధ్రియమాణమతంద్రితః ॥ ౧౧ ॥ యస్మిన్మనో లబ్ధప
దం యదేతచ్ఛనైశ్శనైర్ముంచతి కర్మరేణూన్ । సత్త్వేన వృద్ధేన రజస్తమశ్చ విధూయ నిర్వాణముపైత్య
నింధనమ్ ॥ ౧౨ ॥ తథైవమాత్మన్యవరుద్ధచిత్తో న వేద కించిద్బహిరంతరం వా । యథేషుకారో నృపతిం వ్రజం
తమిషౌ గతాత్మా న దదర్శ పార్శ్వే ॥ ౧౩ ॥ ఏకచార్యనికేతస్స్యాదప్రమత్తో గుహాశయః । అలక్ష్య
మాణ ఆచారైర్మునిరేకోఽల్పభాషణః ॥ ౧౪ ॥ గృహారంభోఽతిదుఃఖాయ విఫలశ్చాధ్రువాత్మనః । సర్పః
పరకృతం వేశ్మ ప్రవిశ్య సుఖమేధతే ॥ ౧౫ ॥ ఏకో నారాయణో దేవః పూర్వసృష్టం స్వమాయయా । సం
హృత్య కాలకలయా కల్పాంత ఇదమీశ్వరః ॥ ౧౬ ॥ ఏక ఏవాద్వితీయోఽభూదాత్మాధారోఽఖిలాశ్రయః ।
కాలేనాత్మానుభావేన సామ్యం నీతాసు శక్తిషు ॥ సత్త్వాదిష్వాదిపురుషః ప్రధానపురుషేశ్వరః ॥ ౧౭ ॥ ప
రావరాణాం పరమ ఆస్తే కైవల్యసంజ్ఞితః । కేవలానుభవానందసందోహో నిరుపాధికః ॥ ౧౮ ॥ కేవ
లాత్మానుభావేన స్వమాయాం త్రిగుణాత్మికామ్ । సంక్షోభయన్ సృజత్యాదౌ తయా సూత్రమరిందమ ॥
౧౯ ॥ తామాహుస్త్రిగుణవ్యక్తిం సృజంతీం విశ్వతోముఖమ్ । యస్మిన్ప్రోతమిదం విశ్వం యేన సంసరతే
పుమాన్ ॥ ౨౦ ॥ యథోర్ణనాభిర్హృదయాదూర్ణాం సంతత్య వక్త్రతః । తయా విహృత్య భూయ
స్తాం గ్రసత్యేవం మహేశ్వరః ॥ ౨౧ ॥ యత్ర యత్ర మనో దేహీ ధారయేత్సకలం ధియా । స్నేహాద్ద్వే
షాద్భయాద్వాపి యాతి తత్తత్స్వరూపతామ్ ॥ ౨౨ ॥ కీటః పేశస్కృతం ధ్యాయన్కుడ్యాం తేన ప్రవేశితః ।

కనిరపేక్షః - పూర్వసృష్టమిదం జగత్ - కాలకలయా కాలశక్త్యా సంహృత్య ॥ ౧౬ ॥ ఏక ఇతి ॥ ఏక ఏవాద్వితీయః సజాతీయవిజాతీయభేదశూ
న్యోఽభూత్ - కారణభూతాసు సత్త్వాదిషు శక్తిష్వపి సామ్యం నీతాసు సతీషు - గుణసామ్యం ప్రధానం - తదుపాధిః పురుషః - తయోరీశ్వరః ॥
౧౭ ॥ పరేతి ॥ పరావరాణాం పరే బ్రహ్మాదయః - అపరే అన్యే చ ముక్తా జీవాః తేషాం పరమః ప్రాప్యః ఆస్తే - కుతః - కైవల్యసంజ్ఞితః మోక్షశ
బ్దాభిధేయః - తత్ర హేతుః - కేవలేతి - కేవలో నిర్విషయః స్వప్రకాశః ఆనందానాం సందోహః సమూహః పరమానంద ఇత్యర్థః - కుతః -
నిరుపాధికః ॥ ౧౮ ॥ అథ కేవలాదేవ సృష్టిం దర్శయతి ॥ కేవలేతి ॥ కేవలేనాత్మానుభావేన కాలేన సూత్రం క్రియాశక్తిప్రధానం మహత్త
త్త్వం సృజతి - జీవసంసారహేతుభూతే సూత్రే సృష్టేపి - స్వతో మాభైషీరితి సంబోధయతి - అరిందమ అరీన్ రాగాదీన్ దమయితుం సమర్థ ॥
౧౯ ॥ తామితి ॥ సూత్రస్యైవ వ్యక్తిశబ్దేనోచ్యమానస్య తామితి స్త్రీలింగేన పరామర్శః - త్రిగుణవ్యక్తిం గుణత్రయస్య కార్యం - అతఏ
వ విశ్వతోముఖం నానావిధం త్రిగుణాత్మకం విశ్వమహంకారద్వారేణ సృజంతీం - త్రిగుణకార్యస్య సూత్రసంజ్ఞాయాం కారణమాహ - య
స్మిన్నితి - కారణభూతే సమష్టిరూపే యస్మిన్నిదం విశ్వం ప్రోతం గ్రథితం ॥ శ్రు ॥ వాయుర్వై గౌతమ తత్సూత్రం వాయునా వై గౌతమ సూ
త్రేణాయం చ లోకః పరశ్చ లోకః సర్వాణి చ భూతాని సందృబ్ధానీతి శ్రుతేః - యేన వాయ్వాత్మప్రాణరూపేణ తు జీవః సంసరతి ॥ ౨౦ ॥ తదేవం
శిక్షితమర్థముక్త్వా దృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ హృదయాదుద్గతాం వక్త్రతః వక్త్రేణ సంతత్య ప్రసార్య - విహృత్య - క్రీడిత్వా ॥ ౨౧ ॥
సకలధ్యానపరాయణానాం తత్సారూప్యం న విచిత్రమితి పేశస్కృతో భ్రమరవిశేషాత్ జ్ఞాతమిత్యాహ ॥ యత్రేతి ॥ సకలమేకాగ్రం ॥

౨౨॥ కీటఇతి॥ కుట్యాంప్రవేశితఃనిరుద్ధః- భయేనధ్యాయన్- తత్సాత్మతాంతత్సారూప్యం- సామ్యతామితిపాఠేపేశస్కృదతాం- పూర్వరూపమసంత్యజన్నిత్యస్యాయమభిప్రాయః- యదాతేనైవదేహేన అన్యసారూప్యందృశ్యతే-తదాకింవక్తవ్యందేహాంతరేణసారూప్యంఘటతఇతి॥౨౩॥ఏవమితి॥ స్వదేహాదేవశిక్షితమాహ- స్వాత్మేతి- స్వాత్మనోదేహాచ్ఛిక్షితం॥ ౨౪॥ దేహఇతి॥ గురుత్వేహేతుః- విరక్తివివేకయోర్హేతుః- విరక్తిహేతుత్వమాహ- సత్త్వనిధనంఉత్పత్తివినాశౌబిభ్రత్-స్మ- కించ- సతతంసంతతంఆత్యంతదర్కాందుఃఖమేవోత్తరఫలంబిభ్రత్- యద్వా - సతతాఽఽర్తిరేవోదర్కాయస్యతత్సత్త్వనిధనంబిభ్రత్-వివేకహేతుత్వమాహ- తత్త్వానీతి - యథాయథావత్- వివమత్యుపకారిత్వేపిదేహేనైవాస్థాకర్తవ్యేత్యాహ- తథాపీతి- పారక్యంశ్వసృగాలాదిభక్ష్యమితినిశ్చితవాన్॥౨౫॥ సతతావత్- వివమత్యుపకారిత్వేపిదేహేనైవాస్థాకర్తవ్యేత్యాహ- తత్త్వానీతి-...

ఆత్యంతదర్కతాం ప్రపంచయతిద్వాభ్యాం॥జాయేతి॥ యస్యదేహస్యప్రియచికీర్షతయాభోగసంపాదనేచ్ఛయా - జాయాదీన్వర్గాన్వితన్వన్పుష్ణాతిపురుషః - కథంభూతః - సకృచ్ఛ్రంయథాభవతితథాఅవరుద్ధానిసంచితానిధనానియేనసః - దేహవిశేషణంవా - సదేహఃస్వాంతేన్వస్యాయుషోంతేఅవసీదతిసత్యేతి-కించ-దేహనాశేపినదుఃఖసమాప్తిరిత్యాహ - అస్యపురుషస్యదేహాంతరబీజంకర్మసృష్ట్వేతిపృథుస్యేవధర్మోయస్యసఃపృథుధర్మా॥ ౨౬॥ కించ॥ జిహ్వేతి॥ అముందేహంతదభిమానినంపురుషంవా- ఏకతఃరసంప్రతిజిహ్వాఅపకర్షతిఅచ్ఛిన్నత్తి- కర్హిచిత్కదాచిత్- తర్షాపిపాసా- జలంప్రతి- శిశ్నోవ్యవాయంప్రతి- త్వక్స్పర్శంప్రతి- ఉదరంఅన్నమాత్రంప్రతి- శ్రవణంశబ్దమాత్రంప్రతి- ఘ్రాణోగంధమాత్రంప్రతి- చపలదృక్- రూపమాత్రంప్రతి- క్వచక్వచిత్- స్వస్వవిషయంప్రతి - శ

యాతితత్సాత్మతాంరాజన్పూర్వరూపమసంత్యజన్ । ౨౩॥ ఏవంగురుభ్యఏతేభ్యఏషామేశిక్షితామతిః । స్వాత్మోపశిక్షితాంబుద్ధింశృణుమేవదతఃప్రభో॥ ౨౪॥ దేహోగురుర్మమవిరక్తివివేకహేతుర్బిభ్రత్మస్మసత్త్వనిధనంసతతార్త్యుదర్కమ్ । తత్త్వాన్యనేనవిమృశామియథాతథాపిపారక్యమిత్యవసితోవిచరామ్యసంగః । ౨౫॥జాయాత్మజార్థపశుభృత్యగృహాప్తవర్గాన్పుష్ణాతియత్ప్రియచికీర్షతయావితన్వన్ । స్వాంతేసకృచ్ఛ్రమవరుద్ధధనస్సదేహస్సృష్ట్వాస్యబీజమవసీదతివృక్షధర్మా॥ ౨౬॥ జిహ్వైకతోముమపకర్షతికర్హితర్షాశిశ్నోన్యతస్త్వగుదరంశ్రవణంకుతశ్చిత్ । ఘ్రాణోన్యతశ్చపలదృక్క్వచకర్మశక్తిర్బహ్వ్యస్సపత్న్య ఇవగేహపతింలునంతి । ౨౭ । సృష్ట్వాపురాణివివిధాన్యజయాత్మశక్త్యావృక్షాన్సరీసృపపశూన్ఖగదంశమత్స్యాన్ । తైస్తైరతుష్టహృదయఃపురుషంవిధాయబ్రహ్మావలోకధిషణంముదమాపదేవః । ౨౮॥ లబ్ధ్వాసుదుర్లభమిదంబహుసంభవాంతేమానుష్యమర్థదమనిత్యమపీహధీరః । తూర్ణంయతేతనపతేదనుమృత్యుయావన్నిశ్రేయసాయవిషయఃఖలుసర్వతస్స్యాత్ ॥ ౨౯॥ ఏవంసంజాతవైరాగ్యోవిజ్ఞానాలోకఆత్మని। విచరామిమహీమేతాంముక్తసంగోనహంకృతిః ॥ ౩౦ ॥ నహ్యేకస్మాద్గురోర్జ్ఞానమస్థిరంస్యాత్సుపుష్కలమ్।బ్రహ్మైతదద్వితీయంహిగీయతేబహుధర్షిభిః॥ ౩౧॥ శ్రీభగవాన్॥ ఇత్యుక్త్వాసయదుంవిప్రస్తమామంత్ర్యగభీ

ర్మశక్తిఃఅన్యదపికర్మేంద్రియంలునంతిత్రోటయంతి॥౨౭॥తదేవందేహోగురురిత్యాదిత్రిభిర్విరక్తివివేకహేతుత్వముపపాద్యఇదానీమస్యదేహస్యాతిదుర్లభత్వందర్శయన్నీశ్వరనిష్ఠాంవిధత్తేద్వాభ్యాం॥ సృష్ట్వేతి॥పురాణిశరీరాణి- పురుషంపురుషదేహం- బ్రహ్మణోవలోకాయఅపరోక్షాయధిషణాబుద్ధిఃయస్మిన్- తదుక్తం॥ శ్లో॥ తాసాంమేపౌరుషీప్రియేతి॥ శ్రు॥ పురుషత్వేవావిస్తరామాత్మేత్యాది॥శ్రు॥ఈశ్వరోహికరణాధిష్ఠాత్రీరగ్న్యాదిదేవతాఃవాగాదిభిస్సహసృష్టవాన్ తాశ్చతంప్రతిభోగార్థంశరీరమయాచంత-సచతాభ్యోగోశరీరంఅశ్వశరీరంపురుషశరీరంయథాక్రమమానీతవాన్ తతస్తాదేవతాస్సోబ్రవీద్యథాయతనంచక్షురాదిస్థానంఅస్మిన్దేహేప్రవిశతేతితథాతాభ్యోగామానయత్- తాఅబ్రువన్నవైనోయమలమితి తాభ్యోశ్వమానయత్తాఅబ్రువన్నవైనోయమలమితితాభ్యఃపురుషమానయత్తాఅబ్రువన్సుకృతంబతేతి॥ ౨౮॥ లబ్ధ్వేతి ॥ తస్మాద్బహూనాంసంభవానాంజన్మనామంతేమానుష్యంఅనిత్యమప్యర్థదంపురుషార్థప్రదందైవాల్లబ్ధ్వా- ఇదంఅనుమృత్యుఅన్వనునిరంతరంమృత్యవోయస్యతత్- యావన్నపతేత్ - తావదేవ- తూర్ణంశీఘ్రం- నిశ్రేయసాయయతేత - విషయస్తుపునఃసర్వతఃపశ్వాదిష్వపిస్యాదేవ॥ ౨౯ ॥ తదేవంహేయోపాదేయవివేకంబహుధానిరూప్య-ఇదానీంయదుక్తంత్వంతుకల్యఃకవిర్దక్షఇత్యాది- తత్రోత్తరమాహ॥ ఏవమితి॥ ఏవంబహుభ్యోగురుభ్యఃశిక్షితేనవిశిష్టంజ్ఞానమేవఆలోకఃప్రదీపోయస్యసః- సప్తమ్యంతంవా-ఆత్మవిశేషణం- ఆత్మనిస్థితఏవమహీంవిచరామి ॥ ౩౦ ॥ ననుకింబహుభిర్గురుభిః - నహ్యేకతేతుభ్యగుప్రముఖైర్బహవోగురవఆశ్రితాఃతత్రాహ॥ నేతి॥ బహుధాసప్రపంచనిష్ప్రపంచభేదాదిభిః- అయంభావః-నైతేపరమార్థోపదేశగురవః- కింత్వన్వయవ్యతిరేకాభ్యామాత్మన్యసంభావనాదిమాత్రనివర్తకాః- తేషాంచబహుత్వంయుక్తమేవేతి- జ్ఞానప్రదంగు

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధనుకను వక్ష్యతి॥ శ్లో॥ మదభిజ్ఞం గురుం శాంతముపాసీతేతి. ఉక్తంచ॥ శ్లో॥ తస్మాద్గురుం ప్రపద్యేత జిజ్ఞాసుః శ్రేయ ఉత్తమమితి॥ ౩౧॥
క్షితి॥ విప్రాదత్తాత్రేయః॥ శ్లో॥ యోగర్ద్ధీనామాపురుషయాం యదుస్తైహయాద్యా ఇత్యుక్తత్వాత్ - యథాగతం తత్తైవ యదృచ్ఛయా యు
యావిత్యర్థః॥ ౩౨॥ అవధూతేతి॥ భగవాన్ స్వయం బ్రహ్మవిత్కులమితి శ్లాఘతే - నః పూర్వేషాం పూర్వజ ఇతి- అత్ర సంగ్రహశ్లో
కాః- శ్రీధరీయాః॥ కపోతమీనహరిణకుమారీగజపన్నగాః। పతంగః కురరశ్చాష్టౌ హేయార్థే గురవో మతాః॥ మధుకృన్మధుహా తా చ
పింగళా చ ద్వయో స్త్రయః। ఉపాదేయార్థవిజ్ఞానే శేషాః పృథ్వ్యాదయో మతాః॥ తదవాంతరభేదశ్చ తత్ర తత్ర స్ఫుటీకృతః। ఆధ్యా
యత్రితయే చాష్టనవాష్టౌ విరితాః క్రమాత్॥ ౩౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- నవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్లో॥ చతుర్వింశతిగురూణాం ఖ్యాలబ్ధసంభావనాభువః। ఉద్ధవస్యాత్మతత్త్వాస్యై సాధనోక్తిః పురోదితా॥ దశమే దేహసంబంధాత్సంసృతి
ర్నాత్మనస్స్మృతా। ఇత్యేతద్వర్ణయామాస మతాంతరనివారతః॥ తదేవమన్వయవ్యతిరేకాభ్యాముత్పన్నవివేకజ్ఞానస్య తత్త్వజ్ఞానాయా
దితఆరభ్య సాధనాన్యుపదిశతి॥ మయేతి॥ మయా పంచరాత్రాద్యుక్తవైష్ణవధర్మేష్వవహితః అప్రమత్తస్సన్-భేదవిరోధేన వర్ణాద్యాచా
రమనుతిష్ఠేత్॥ ౧॥ కథమాత్మతాసంభవతి తత్రాహ॥ అన్వీక్షేతేతి॥ స్వధర్మైర్విశుద్ధచిత్తస్సన్ దేహినాం విషయేషు సత్యత్వాభినివే
శేన యే సర్వే ఆరంభాస్తేషాం ఫలవైపరీత్యం పశ్యేత్ - విపంఫలవైపరీత్యాగ కామస్స్యాత్॥ ౨॥ కించ - కామ్యవిషయాణాం మిథ్యాత్వా
దపీత్యాహ॥ సుప్తస్యేతి॥ విఫలః అర్థశూన్యః- అత్రైవం ప్రయోగః- ఇంద్రియైర్యా బహూనాం నానార్థబుద్ధిః సా విఫలా- నానాత్మక

రధీః। వందితోభ్యర్చితో రాజ్ఞాయయౌ ప్రీతో యథాగతమ్॥ ౩౨॥ అవధూతవచశ్శ్రుత్వా పూర్వే
షాం నః పూర్వజః। సర్వసంగవినిర్ముక్తస్సమచిత్తో బభూవ హ॥ ౩౩॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁
❁❁❁❁❁❁❁ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - నవమోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁

శ్రీభగవాన్॥ మయోదితేష్వవహితస్స్వధర్మేషు మదాశ్రయః। వర్ణాశ్రమకులాచారమకామా
త్మా సమాచరేత్॥ ౧॥ అన్వీక్షేత విశుద్ధాత్మా దేహినాం విషయాత్మనామ్। గుణేషు తత్త్వధ్యానేన స
ర్వారంభవిపర్యయమ్॥ ౨॥ సుప్తస్య విషయాలోకో ధ్యాయతో వా మనోరథః। నానాత్మకత్వాద్విఫలో
బహి నానార్థధీర్గుణైః॥ ౩॥ నివృత్తం కర్మ సేవేత ప్రవృత్తం మత్పరస్త్యజేత్। జిజ్ఞాసాయాం సం
ప్రవృత్తో నాద్రియేత్కర్మచోదనామ్॥ ౪॥ యమానభీక్ష్ణం సేవేత నియమాన్మత్పరః క్వచిత్। మదభిజ్ఞం
గురుం శాంతముపాసీత మదాత్మకమ్॥ ౫॥ అమాన్యమత్సరో దక్షో నిర్మమో దృఢసౌహృదః। అసత్వరో
ర్థజిజ్ఞాసురనసూయురమోఘవాక్॥ ౬॥ జాయాపత్యగృహక్షేత్రస్వజనద్రవిణాదిషు। ఉదాసీన
స్సమం పశ్యేత్సర్వేష్వర్థమివాత్మనః॥ ౭॥ విలక్షణస్స్థూలసూక్ష్మాద్దేహాదాత్మేక్షితా స్వదృక్। యథా
గ్నిర్దారుణో దాహ్యాద్దాహకోన్యః ప్రకాశకః॥ ౮॥ నిరోధోత్పత్త్యణుబృహన్నానాత్వం తత్కృతాన్

త్వాదైంద్రియకత్వాచ్చ- మనోజన్యస్స్వప్నమనోరథవదితి॥ ౩॥ శ్లో॥ మోక్షార్థినః ప్రవర్తేత తత్ర కామ్యనిషిద్ధయోః। నిత్యనైమిత్తికే
కుర్యాత్ప్రత్యవాయజిహాసయేతి స్మృతిః- అతః॥ నివృత్తమితి॥ ప్రవృత్తం కామ్యకర్మ త్యజేత్- నివృత్తం నిత్యనైమిత్తికమేవ కర్మ కు
ర్యాత్- ఆత్మవిచారే తు సమ్యక్ప్రవృత్తః నివృత్తకర్మచోదనామపి నాద్రియేత॥ ౪॥ కింతు॥ యమానితి॥ యమాన్ అహింసాదీన్ - అభీక్ష్ణ
మత్యాదరేణ సేవేత- శౌచాదీంస్తు నియమాన్ క్వచిద్యథాశక్తి తథా ఆత్మజ్ఞానావిరోధేన- యమాన్ ద్వాదశ నియమాంశ్చ ఏకోనవింశాధ్యా
యే వక్ష్యతి- కించ- యమేష్వప్యాదరం పరిత్యజ్య గురుముపాసీతేత్యాహ- మదభిజ్ఞమితి - మదాత్మకం మద్రూపం॥ ౫॥ గురుసేవకస్య ధర్మా
నాహ॥ అమానీతి॥ దక్షః అనలసః- నిర్మమః జాయాదిషు మమతాశూన్యః - గురౌ తు దృఢసౌహృదః - అసత్వరః అవ్యగ్రః - అమోఘవాక్
వృథాలాపరహితః - తాన్యేవ శిష్యస్య లక్షణాని జ్ఞేయాని॥ ౬॥ నను స్వజాయాదిషు కథం నిర్మమస్స్యాత్తత్రాహ॥ జాయేతి॥ ఔదా
సీన్యహేతుం వివేకం దర్శయతి- ఆత్మనోర్థం ప్రయోజనం సర్వత్ర సమమివ పశ్యన్నితి- అయం భావః- సర్వదేహేష్వాత్మన ఏకత్వా
త్ జాయాదిదేహే అన్యస్మింశ్చ దేహే ఆత్మనోర్థాః సుఖాదిస్సమ ఏవ- కేన విశేషేణైతేష్వేవ మమత్వాభినివేశ ఇత్యేవముదాసీనస్సన్ గురుం
ప్రపద్యేతేతి॥ ౭॥ అహంకారోపాదేహవ్యతిరిక్త ఆత్మా- యస్మైక్యాద్యర్థస్సర్వేషు సమస్స్యాత్- తమాహ॥ విలక్షణ ఇతి॥ స్థూలసూక్ష్మ
దేహద్వయాదాత్మాన్యః- యతో విలక్షణః- ద్వేధా వైలక్షణ్యం దర్శయతి - ఈక్షితా స్వదృగితి ద్రష్టా హి దృశ్యాద్విలక్షణః - స్వప్రకాశ
శ్చ జడాద్విలక్షణః - తయోరన్యత్వే దృష్టాంతః- యథా అగ్నిః దాహకః ప్రకాశకశ్చ దాహ్యాత్ప్రకాశ్యాచ్చ దారుణః కాష్ఠాదన్యః- తద్వది
తి॥ ౮॥ అగ్నేర్నైవ దృష్టాంతేన నిత్యత్వానాదిత్వవిభుత్వైకత్వాదయోపి సిధ్యంతీత్యాహ॥ నిరోధేతి॥ యథా దారుష్వంతః ప్రవిష్టోగ్నిః-

తత్ప్రతాన్నానార్థాన్ ప్రాప్నోతి- నతుస్వతోనానాదిమాన్- ఏవం దేహగుణాననిత్యార్థాన్ దేహతత్వకోనిత్యాదిస్వరూపాణి ఆత్మానుభవతి- తతశ్చనిత్యత్వాదిభిరపివైలక్షణ్యదన్యత్వమితిభావః॥౯॥ నన్వగ్నేర్దారుసంయోగాత్తద్ధర్మభాక్త్వంఘటతే- ఆత్మనస్త్వసంగత్వాత్కథం దేహేనతద్ధర్మైర్వాసంబంధః- సంబంధేవాకుతస్తన్నివృత్తిస్తత్రాహ॥యఇతి॥పురుషస్య ఈశ్వరస్యాధీనైర్మాయాగుణైః యోసౌసూక్ష్మః అయంచస్థూలోదేహోవిరచితః- పుంసోజీవస్యాయంసంసారః తన్నిబంధః తదధ్యాసకృతః- హియస్మాదేవం తస్మాదాత్మవిద్యాతన్నివర్తకేత్యాహ- ఆత్మనోవిద్యావిజ్ఞానంభిత్ తస్యభేత్రీ ఆఖ్యాదితివాపదభేదః॥౧౦॥యస్మాదేవం॥ తస్మాదితి॥తస్మాజ్జిజ్ఞాసయా విచారేణఆత్మస్థం ఆత్మనికార్యకారణసంఘాతేవిపస్థితం- సంగమ్యసమ్యక్ జ్ఞాత్వా. ఏతస్మిన్దేహాదౌవస్తుబుద్ధిం స్థూలసూక్ష్మక్రమేణనిరసేత్త్యజేత్॥ ౧౧॥ గురోర్లబ్ధావిద్యాసా- అవిద్యాతత్కార్యనిరసనక్షమేతిస్ఫుటీకర్తుం విద్యోత్పత్తిమగ్న్యుత్పత్తిరూపేణనిరూపయతి ॥ ఆచార్యఇతి॥ ఆద్యః అధరః తత్సంధానంతయోర్మధ్యమం మథనకాష్ఠం- ప్రవచనముపదేశః- విద్యాసంధిః విద్యాతుసంధిః-సంధౌభవన్నగ్నిరివ- తథాచ॥ శ్రు॥ఆచార్యః పూర్వరూపం-అంతేవాస్యుత్తరరూపం-విద్యాసంధిః- ప్రవచనగ్ంసంధానమితి॥ ౧౨॥అగ్నిసాదృశ్యమాహ॥ వైశారదీతి॥ విశారదాతినిపుణః తేనశిష్యేణప్రాప్తా- తేనగురుణోపదిష్టావా- అతివిశుద్ధాబుద్ధిః-గుణకార్యభూతాం మాయాంధునోతినివర్తయతి - యదాత్మకమేతద్విశ్వం- తాన్జీవంసంసృతినిమిత్తాన్గుణాంశ్చదగ్ధ్వా ఆసమిత నిరింధనః- తస్మాత్కార్యేణకారణేనావిద్యయాచవ్యవధానాభావాత్స్వాత్మస్వరమానందరూపోభవతీతి॥ ౧౩॥ ఏవంతావత్స్వప్రకాశజ్ఞానస్వరూపోనిత్యఏక ఏవాత్మా- తస్యకర్తృత్వాదయశ్చధర్మాదేహోపాధికాః- తద్వ్యతిరిక్తంచసర్వమనిత్యంమాయామయంచ- అతస్సర్వతోవిరక్తస్సన్ ఆత్మజ్ఞానేనముచ్యతఇత్యుక్తం- విలక్షణస్థూలసూక్ష్మాదిత్యాదినా - తదేవం శ్రుతిసమన్వయేననిర్ణీతేప్యర్థేమతాంతరవిరోధసందేహోమాభూది

గుణాన్ । అనుప్రవిష్టఆధత్తఏవం దేహగుణాన్పరః ॥ ౯॥ యోసౌగుణైర్విరచితోదేహోయంపురుషస్యహి । సంసారస్తన్నిబంధోయంపుంసోవిద్యాభిదాత్మనః॥౧౦ ॥ తస్మాజ్జిజ్ఞాసయాత్మానమాత్మస్థం కేవలంపరమ్ । సంగమ్యనిరసేదేతద్వస్తుబుద్ధింయథాక్రమమ్॥ ౧౧॥ ఆచార్యోరణిరాద్యస్స్యాదంతేవాస్యుత్తరారణిః । తత్సంధానంప్రవచనంవిద్యాసంధిస్సుఖావహః ॥ ౧౨॥ వైశారదీసాతివిశుద్ధబుద్ధిర్ధునోతిమాయాంగుణసంప్రసూతామ్ । గుణాంశ్చ సందహ్యయదాత్మమేతత్స్వయంచశామ్యత్యసమిద్యథాగ్నిః॥ ౧౩॥ అథైషాంకర్మకర్తౄణాంభోక్తౄణాంసుఖదుఃఖయోః। నానాత్వమథనిత్యత్వం లోకకాలాగమాత్మనామ్ ॥ ౧౪॥ మన్యసేసర్వభావానాంసంస్థాహ్యౌత్పత్తికీయథా । తత్తదాకృతిభేదేనజాయతేభిద్యతేచధీః॥ ౧౫॥ ఏవమప్యంగసర్వేషాందేహినాందేహయోగతః। కాలావయవతస్సంతిభావాజన్మాదయోసకృత్ ॥ ౧౬॥ తత్రాపికర్మణాంకర్తురస్వాతంత్ర్యంచలక్ష్యతే । భోక్తుశ్చదుఃఖసుఖయోఃకోన్వర్థోవివశంభజేత్॥ ౧౭ ॥ నదేహినాంసుఖంకించిద్విద్యతేవిదుషామపి । తథాచ

తితన్మతంనిరాకర్తుమద్భావయతి॥ అథేతి ॥ అథమన్యసే - ఏషాంజీవాత్మనాం కర్మకర్తౄణాంసుఖదుఃఖయోః- భోక్తౄణాంచనానాత్వమితి- ఏవంహిజైమినీయామన్యంతే- అహంప్రత్యయవిజ్ఞేయఏవాత్మా సచప్రతిశరీరంభిన్నః కర్తృభోక్తృరూపశ్చ- నతుతత్స్వరూపభూతోనిర్వికారఏకః పరమాత్మాస్తీతి- తదాహుః॥ శ్లో॥ అహంప్రత్యయవిజ్ఞేయోజ్ఞాతవ్యస్సర్వదైవహీతి- తథావైరాగ్యంచననంభవతి-తథాహి-భోగస్థానానామనిత్యత్వాద్వైరాగ్యంభవేత్ -భోగకాలస్యవాతదుపాయకర్మబోధకాగమస్యవాభోక్తురాత్మనోవాసత్త్వేతదస్తీత్యాహ- అథనిత్యత్వంలోకకాలాగమాత్మనాంమన్యసఇతి ॥ ౧౪ ॥ నచభోగ్యానాంవిచ్ఛేదాన్మాయామయత్వాద్వైరాగ్యంస్యాదిత్యాహ॥ మన్యసఇతి॥ సర్వభావానాంస్రక్చందనాదీనాం సంస్థాస్థితిః ఔత్పత్తికీప్రవాహరూపేణనిత్యా-తథాచవదంతి॥శ్లో॥నకదాచిదనీదృశంజగదితి-అతస్తత్తత్కర్తాకశ్చిదీశ్వరోపినాస్తీతిభావః- కించ యథాయథావత్ -నతుమాయామయీత్యర్థః నచఆత్మస్వరూపభూతంనిత్యమేకంజ్ఞానమస్తీత్యాహ- తత్తదితి- ఘటపటాద్యాకారభేదేనధీర్జాయతేఅతోనిత్యాభిద్యతేచ- అయంగూఢాభిప్రాయః-నహినిత్యజ్ఞానరూప ఆత్మా- అపితుజ్ఞానపరిణామవాన్ - నచవికారిత్వేనానిత్యత్వప్రసంగః - యథాహుః॥ శ్లో॥ విక్రియాజ్ఞానరూపస్యననిత్యత్వవిరోత్స్యతఇతి- అతోముక్తావింద్రియాదిరహితస్యపరిణామాసంభవాజ్జడత్వేనతత్ప్రాప్తేరపురుషార్థత్వాత్ ప్రవృత్తిరేవశ్రేయసీననివృత్తిరితి॥ ౧౫॥ తత్రతావదుక్తమంగీకృత్యవైరాగ్యోత్పాదనాయప్రవృత్తిమార్గస్యానర్థహేతుత్వంప్రపంచయతి ॥ ఏవమిత్యాదినా-లోకానాంలోకపాలానామిత్యతఃప్రాక్తనేనగ్రంథేన॥ఏవమితి॥అంగహేఉద్ధవ- కాలావయవతః సంవత్సరాదిరూపాత్॥ ౧౬॥ తత్రేతి॥ తత్రాపిస్వాతంత్ర్యపక్షేపి- దుష్టమర్తణోదుఃఖభోగస్యవాఅసంభవాదిత్యర్థః॥ ౧౭ ॥ నసుయేసమ్యక్ కర్మకర్తుం జానంతి- తేసుఖనఏవ- యేతునజానంతి- తఏవదుఃఖినఇతిచేత్తత్రాహ॥ నేతి॥ విదుషామపికించిత్సుఖంనవిద్యతే-తథాచమూఢానామపిదుః

ఖంనవిద్యతే- అతోవయంకర్మకుశలత్వాత్సుఖినఇతితేషాంకేవలంవృథైవాహంకారఇత్యర్థః॥ ౧౮॥ అంగీకృత్యాప్యాహ ॥ యదీతి॥ తంయోగముపాయంనవిదుఃయథాసాక్షాన్మృత్యుర్నప్రభవేత్॥౧౯॥ తథాపి యావజ్జీవంసుఖంభవిష్యతీత్యాశంక్యవిదుషామప్యర్థాః కామానసుఖహేతవఇత్యాహ ॥ కఇతి ॥ యతఃఅంతికేవర్తమానోమృత్యుర్నతుష్టిందదాతి- ఆఘాతంవధస్థానంప్రతి॥ ౨౦ ॥ ఏవమస్మిన్లోకేసుఖంనాస్తీత్యుక్తం-లోకాంతరేపితథైవేత్యాహ॥ శ్రుతమితి॥ శ్రుతం స్వర్గాది-తదపిదుష్టం-స్పర్ధా-పరసుఖాసహనం- అసూయా పరగుణేషు దోషావిష్కరణం- అత్యయోనాశః - వ్యయో పక్షయః - తైర్దుష్టం- యద్వా- వ్యయోనాశః - అత్యయోస్యస్యాతిశయఃతందృష్ట్వాతదప్రాప్త్యాదుఃఖమిత్యర్థః-కించ-బహవోంతరాయావైగుణ్యాదిరూపావిఘ్నా యస్మిన్కామేసుఖే తస్యభావస్తత్త్వంతస్మాత్- కృషిర్యథాబహువిఘ్నాతద్వత్ బహువిఘ్నసుఖత్వేన- శ్రుతమపి నిష్ఫలం ॥ ౨౧ ॥ విఘ్నైర్వైగుణ్యాద్యభావమంగీకృత్యాపినాశదుఃఖందుష్పరిహరమిత్యాహపంచభిః॥ అంతరాయైరితి॥ నిర్జితంసాధితం ॥ ౨౨ ॥ ఇష్ట్వేతి ॥ యజ్ఞైర్దేవతాఇంద్రాదిరూపాఇష్ట్వా॥ ౨౩॥ స్వేతి॥ స్వపుణ్యైరుపచితేసర్వభోగసంపన్నేదేవీనాంమధ్యేవిహరన్- గంధర్వైరుపగీయతే॥ ౨౪ ॥ స్త్రీభిరితి॥ కామేనఇచ్ఛయాగచ్ఛతాయానేనవిమానేనకింకిణీజాలమాలినాక్షుద్రఘంటికాసమూహశోభినా- సహస్త్రీభిఃసురాక్రీడేషునందనాదిషుక్రీడన్ఆత్మపాతంనవేద॥ ౨౫॥ ....

దుఃఖంమూఢానాంవృథాహంకరణంపరమ్ ॥ ౧౮॥ యదిప్రాప్తింవిఘాతంచజానంతిసుఖదుఃఖయోః॥
తేప్యద్ధానవిదుర్యోగంమృత్యుర్నప్రభవేద్యథా ॥ ౧౯॥ కోన్వర్థస్సుఖయత్యేనంకామోవామృత్యు
రంతికే। ఆఘాతంనీయమానస్యవధ్యస్యేవనతుష్టిదః॥ ౨౦ ॥ శ్రుతంచదృష్టవద్దుష్టంస్పర్ధాసూయా
త్యయవ్యయైః। బహ్వంతరాయకామత్వాత్కృషివచ్చాపినిష్ఫలమ్ ॥ ౨౧॥ అంతరాయైరవిహతోయ
దిధర్మస్స్వనుష్ఠితః। తేనాపినిర్జితంస్థానంయథాగచ్ఛతితచ్ఛృణు ॥ ౨౨ ॥ ఇష్ట్వేహదేవతాయజ్ఞై
స్స్వర్లోకం యాంతియాజ్ఞికాః। భుంజతేదేవవత్తత్రభోగాన్దివ్యాన్నిజార్జితాన్ ॥ ౨౩ ॥ స్వ
పుణ్యోపచితేశుభ్రేవిమానఉపగీయతే। గంధర్వైర్విహరన్మధ్యేదేవీనాంహృద్యవేషధృత్ ॥ ౨౪॥
స్త్రీభిఃకామగయానేనకింకిణీజాలమాలినా। క్రీడన్నవేదాత్మపాతంసురాక్రీడేషునిర్వృతః॥ ౨౫ ॥
తావత్సమోదతేస్వర్గేయావత్పుణ్యంసమాప్యతే।క్షీణపుణ్యఃపతత్యర్వాగనిచ్ఛన్కాలచాలితః॥ ౨౬॥
యద్యధర్మరతస్సంగాదసతాంవాజితేంద్రియః।కామాత్మాకృపణోలుబ్ధస్త్రైణోభూతవిహింసకః॥
౨౭।పశూనవిధినాలభ్యప్రేతభూతగణాన్యజన్।నరకానవశోజంతుర్గత్వాయాత్యుల్బణంతమః॥
౨౮ ॥ కర్మాణిదుఃఖోదర్కాణికుర్వన్దేహేనతైఃపునః। దేహమాభజతేతత్రకింసుఖంమర్త్యధర్మి
ణః॥ ౨౯॥ లోకానాంలోకపాలానాంమద్భయంకల్పజీవినామ్। బ్రహ్మణోపిభయంమత్తోద్విపరార్ధ
పరాయుషః॥ ౩౦। గుణాస్సృజంతికర్మాణిగుణోనుసృజతేగుణాన్। జీవస్తుగుణసంయుక్తోభుంక్తేకర్మఫ
లాన్యసౌ॥ ౩౧॥ యావత్స్యాద్గుణవైషమ్యంతావన్నానాత్వమాత్మనః। నానాత్వమాత్మనోయా

వదితి॥ కాలేనచాలితఃపాతితః॥ ౨౬॥ ప్రవృత్తిర్ద్వివిధా - విధ్యనుసారేణకామ్యేకర్మణివా - తల్లంఘనేనాధర్మేవా- తత్రకామ్యకర్మప్రవృత్తేర్గతిరుక్తా- అధర్మప్రవృత్తేర్గతిమాహ॥ యదీతి॥ యదివేత్యన్వయః - అజితేంద్రియత్వాత్కామాత్మా- అతఃకృపణః-అతఃలుబ్ధఃభోగతృష్ణాకులః- అతః స్త్రైణః స్త్రీలంపటః- తదర్థంభూతవిహింసకః॥ ౨౭॥ కించ॥పశూనితి॥దుష్టజనప్రలోభితోధనాద్యర్థంపశూన్ అవిధినాహత్వా - తమఃస్థావరతాంయాతి ॥ ౨౮ ॥ ఏవంకర్మసుప్రవృత్తస్యనసుఖంనచనివృత్తిరిత్యుపసంహరతి॥ కర్మాణీతి॥ ౨౯॥ తథాపిలోకానాంనిత్యత్వాదమర్త్యధర్మత్వాచ్చలోకపాలానాంసుఖమస్తీతిచేత్తత్రాహ ॥ లోకానామితి ॥ ద్విపరార్ధంపరమాయుర్యస్యతస్యబ్రహ్మణోపి- తథాచ॥ శ్రు॥ భీషాస్మాద్వాతఃపవతే - భీషోదేతిసూర్యః - భీషాస్మాదగ్నిశ్చేంద్రశ్చ- మృత్యుర్ధావతిపంచమఇతి- అతఃప్రవృత్తిమార్గస్యైవమనర్థహేతుత్వాత్ విరక్త్యాతతోనివృత్తిరేవయుక్తేతితాత్పర్యార్థః ॥ ౩౦॥ ఏతేనైవస్వాయమీశ్వరత్వాభిప్రాయేణఈశ్వరాభావాంగీకారఃపరిత్యక్తః- అన్యదపిప్రాధ్యాపూర్వమంగీకృతంనిరాకరోతిచతుర్భిః - తత్రయదుక్తంకర్తృత్వభోక్తృరూపవివాత్మేతితన్నిరాకరోతి॥ గుణాఇతి ॥ గుణాఃఇంద్రియాణి- కర్మాణిసృజంతి- నత్వాత్మా- ననుఆత్మైవేంద్రియాణిప్రవర్తయన్కర్మాణికరోతీతిచేత్తత్రాహ- గుణఇతి- గుణస్సత్త్వాదిః- గుణాన్ఇంద్రియాణి- అనుసృజతేప్రవర్తయతి- నత్వాత్మా- అతఃకర్తృత్వంతావన్నాస్తి- భోక్తృత్వమప్యౌపాధికమిత్యాహ- జీవస్త్వితి- గుణసంయుక్తః ఇంద్రియాదిసంయుక్తః - ఫలత ఇత్యతఆ

హ- అస్యాతేషు అహంకారవానిత్యర్థః॥ ౩౧॥ యచ్చోక్తమాత్మనోనానాత్వంతదప్యౌపాధికమిత్యాహ॥ యావదితి॥ గుణానాం వైషమ్య మహంకారాదికార్యరూపం - నన్వాత్మనఏకత్వేకథంపారతంత్ర్యముక్తం - కథంవాలోకపాలాదీనామపిమద్భయమిత్యుక్తం - తత్రా హ- నానాత్వమితి॥ ౩౨॥ యావదితి॥ యచ్చగూఢమభిప్రేతంప్రవృత్తిరేవశ్రేయసీతి- తత్రాహ - యఏతదితి- ఏతత్ గుణవైషమ్యంత త్కృతంభోగంకర్మచేత్యర్థః ఉపాసీరన్ సేవేరన్- తేలోకానామనిత్యత్వాచ్ఛుచార్పితాః ప్రోతాస్సంతోముహ్యంతి॥ ౩౩॥ నకేవలము నిత్యతామాత్రం కింతుమాయామయత్వమపీత్యాహ॥ కాలఇతి॥ స్వభావోదేవత్వాదిపరిణామహేతుః - ధర్మస్తద్భోగకారణం- గుణవ్యతిక రేమాయాక్షోభేసతిమామేవప్రాహుః- నతుమద్వ్యతిరిక్తాస్సంతి అతోనివృత్తిరేవముక్తిహేతుత్వాత్ శ్రేయసీతిసిద్ధం॥ ౩౪॥ ఏవంతావ దేకఏవాత్మా - తస్యచగుణకార్యదేహసంబంధకృతఃసంసారః - ఆత్మజ్ఞానాచ్చముక్తిరిత్యుక్తం - విలక్షణఃస్థూలసూక్ష్మా దిత్యాదినా- తదే వచమతాంతరనిరాసేనదృఢీకృతంఅథైహమిత్యాదినా- తత్రపృచ్ఛతి॥ గుణేష్వితి॥ అయమర్థః- గుణేష్వసత్సుముక్తిఃనస్స్వభావా- ఆద్యే జ్ఞానసాధనాభావాన్నముక్తిః- ద్వితీయేచగుణేషువర్తమానోపితత్కార్యదేహజేషుకర్మసుసుఖాదిషుచకథంనబధ్యతే- తథాపితైరాకాశ వదనావృతత్వాన్నబధ్యతఇతిచేత్తర్హిబంధోపినసంభవతీత్యాహ- అనపావృతఃకథంబధ్యతఇతి॥ ౩౫॥ యదితుసర్వేషుతేషుఅహంకా రేణబధ్యతేతన్నివృత్త్యాచముచ్యతఇతిమతంతర్హితత్కథంజ్ఞాతవ్యమితిపృచ్ఛతి॥ కథమితి॥ బద్ధోముక్తోవాకథంవర్తేతేత్యాదికం- కింభుంజీతకథంభుంజీతేత్యర్థః॥ ౩౬॥ ఏతదితి॥ ఏతత్తద్విషయంప్రశ్నం- కించ-ఏకఏవాత్మాఅనాదిగుణసంబంధాన్నిత్యబద్ధః- ము క్తేజన్యత్వేఅనిత్యత్వప్రసంగాన్నిత్యముక్తఇత్యప్యంగీకార్యంస్యాత్- తత్రమేభ్రమోభవతీత్యాహ- నిత్యబద్ధఇతి॥ ౩౭॥ ఇతిభావార్థ దీపికాయాం - దశమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

వత్పారతంత్ర్యంతథైవహి॥ ౩౨॥ యావదస్యాస్వతంత్రత్వంతావదీశ్వరతోభయమ్। యఏతత్సము

పాసీరంస్తేముహ్యంతిశుచార్పితాః॥ ౩౩॥ కాలఆత్మాగమోలోకస్స్వభావోధర్మఏవచ। ఇతిమాం

బహుధాప్రాహుర్గుణవ్యతికరేసతి॥ ౩౪॥ ఉద్ధవః॥ గుణేషువర్తమానోపిదేహజేష్వనపావృతః।

గుణైర్నబధ్యతేదేహీబధ్యతేవాకథంవిభో॥ ౩౫॥ కథంవర్తేతవిహరేత్కైర్వాజ్ఞాయేతలక్షణైః।

కింభుంజీతోతవిసృజేచ్ఛయీతాసీతయాతివా॥ ౩౬॥ ఏతదచ్యుతమేబ్రూహిప్రశ్నంప్రశ్నవిదాంవ

ర।నిత్యబద్ధోనిత్యముక్తఏకఏవేతిమేభ్రమః॥ ౩౭॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే-దశమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీభగవాన్॥ బద్ధోముక్తఇతివ్యాఖ్యాగుణతోమేనవస్తుతః। గుణస్యమాయామూలత్వాన్నమేమోక్షో

నబంధనమ్॥ ౧॥ శోకమోహౌసుఖందుఃఖందేహాపత్తిశ్చమాయయా। స్వప్నోయథాత్మనఃఖ్యాతిస్సం

సృతిర్నతువాస్తవీ॥ ౨॥ విద్యావిద్యేమమతనూవిద్ధ్యుద్ధవశరీరిణామ్। బంధమోక్షకరీ*ఆద్యేమాయయా

మేవినిర్మితే॥ ౩॥ ఏకస్యైవమమాంశస్యజీవస్యైవమహామతే। బంధోస్యావిద్యయానాదిర్విద్యయా

శ్లో॥ ఏకాదశేతుబద్ధానాంముక్తానామపిలక్షణమ్। సాధూనాంచతథాభక్తేర్లక్షణంహరిణేరితమ్॥ నిత్యబద్ధోనిత్యముక్తఏకఏవేతిమేభ్ర మఇతి। యదుక్తంతత్కింవస్తుతోవిరోధఃప్రతీతితోవా- నాద్యఃబంధమోక్షయోరవాస్తవత్వాభావాదిత్యాహద్వాభ్యాం॥ బద్ధఇతి॥ ఆ త్మాబద్ధోముక్తశ్చ- మేగుణతఃమదధీనసత్వాదిగుణోపాధితః- నతువస్తుతః- నన్వౌపాధికత్వేపితండులపాకాదివత్ వాస్తవత్వంకింనస్యా త్తత్రాహ- గుణస్యమాయామూలత్వాద్బంధనంనాస్తి-అతఏవమోక్షశ్చనాస్తీతి- ననుకథంసర్వశాస్త్రవిరుద్ధముచ్యతేతత్రాహ- ఇతి మేవ్యాఖ్యాఏవంమత్తత్వతోనిర్ణయః అలమతికుతర్కైరిత్యర్థః- అథైవమన్వయః- ఆత్మాబద్ధోముక్తఇతియావ్యాఖ్యాఉక్తిః-సామే గుణతఃమద్గుణపారతంత్ర్యాత్-అత్రహేతుత్వేనగుణనియంతరిస్వస్మిన్తద్వ్యతిరేకమాహ- అతఏవనమేబంధనంమోక్షోవేతి- అస్వ త్వమానం॥ ౧॥ ఏవంకారణభూతగుణానాంమాయామయత్వాత్తత్కార్యసంసృతిర్మాయేతిప్రపంచయతి॥ శోకమోహావితి॥ యథాస్వ ప్నఃఆత్మనఃబుద్ధేరేవఖ్యాతిఃవివర్తఃతద్వత్॥ ౨॥ అతోవస్తుతోవిరోధస్తావన్నాస్తి- ప్రతీతిస్తూపాధికీఘటతఇత్యాహ॥ విద్యావిద్యే ఇతి॥ తస్యతేమోక్షబంధావాభ్యామితితనూశక్తీ- కుతః- మేమాయయావినిర్మితే- మాయావృత్తిరూపత్వాత్ - బంధమోక్షకరీత్యేకవచనం ద్వివచనార్థే- ననుతత్కార్యత్వేబంధమోక్షయోరనాదిత్వనిత్యత్వేనస్యాతాం-నఆద్యేఅనాదీ అతోయావదవిద్యాంప్రవర్తయామి తా వద్బంధః- యదావిద్యాంతదామితదామోక్షస్స్ఫురతీత్యర్థః- తథాచస్కాందే॥ శ్లో॥ బంధకోభవపాశేనభవపాశాచ్చమోచకః। కైవ ల్యదఃపరంబ్రహ్మవిష్ణురేవసనాతనఇతి॥ ౩॥ తత్రశరీరిణామితిబహువచననిర్దేశాద్వ్యక్తిభేదేనావిరోధఉక్తఇతిభ్రాంతింవ్యావర్త యన్బంధమోక్షవ్యవస్థాముపపాదయతి॥ ఏకస్యేతి॥ తర్హికిమాత్మభేదాత్తథాపిబంధఃనహీత్యాహ-అస్యజీవస్యైవేతి-ననాత్వాత్మభే

దజీవోనామకోన్యోస్తిపృథక్కాచబంధమోక్షసుఖదుఃఖాదివ్యవస్థా తత్రాహ- మమాంశస్య- అయంభావః-యథైకస్యాపిచంద్రాదే ర్జలాద్యుపాధినా బింబప్రతిబింబరూపోభేదః- యథాచతత్రజలకృతాఃకంపాదయఃప్రతిబింబస్యైవ- యథాచతత్రప్రతిబింబానామ ప్యుపాధిభేదేనభేదాదేకస్మిన్నుదకకుంభేభగ్నే తద్గతప్రతిబింబస్యైవబింబైక్యంనాన్యగతస్య - తథా అవిద్యాయాంప్రతిబింబితస్యమ దంశస్యజీవస్యైవతత్కృతోబంధః తస్యచోపాధితోభేదాన్నావ్యవస్థేతి-తథాచాహుః॥ శ్లో॥ యథైకస్మిన్ఘటాకాశేరజోధూమాదిభి ర్యుతే। నసర్వేసంప్రయుజ్యంతే తథాజీవాస్సుఖాదిభిరితి- ఏతచ్చాతిరహస్యంస్వబుద్ధ్యానిశ్చితవ్యమితిసంబోధయతి- హేమహామత ఇతి- ఇతరో మోక్షః॥ ౪॥ తదేవంవ్యవస్థామనుపపాద్య కథంవర్తేతేత్యాదివైలక్షణ్యప్రశ్నస్యోత్తరమాహ ॥ అథేతి ॥ తచ్చవైలక్షణ్యంద్వివి ధం- జీవేశ్వరయోరేకం- జీవానాంచైకం- తత్రజీవేశ్వరయోర్వైలక్షణ్యమాహ - విరుద్ధధర్మిణోరితిసార్ధద్వయేన - శోకానందకథ ర్మవతోఃఏకస్మిన్ధర్మిణిశరీరేనియమ్యనియంతృత్వేనస్థితయోః॥ ౫॥ సుపర్ణావితి॥ సుపర్ణావివ్రుక్షస్థౌపక్షిణావివదేహాత్పృథగుద్భూతౌ- సదృశౌచిద్రూపత్వాత్- సఖాయౌఅవియోగాదైకమత్యాచ్చ- యదృచ్ఛయా అనిరుక్తయామాయయా వృశ్చ్యత ఇతివృక్షోదేహః॥ శ్రు॥ ఊ ర్ధ్వమూలమవాక్శాఖంవృక్షంయోవేదసంప్రతీతి శ్రుతేః॥ శ్లో॥ఊర్ధ్వమూలమధశ్శాఖమశ్వత్థంప్రాహురవ్యయమితిస్మృతేశ్చ- తస్మిన్ కృతంనీడంనికేతనంహృదయరూపంయాభ్యాంతౌ-తయోర్మధ్యేఏకోజీవఃపిప్పలాన్నంపిప్పలోశ్వత్థఃదేహస్తస్మిన్నదనీయంకర్మఫలమి త్యర్థః ఖాదతిభక్షయతి- అన్యఃఈశ్వరఃనిరన్నఃఅభోక్తాపినిజానందతృప్త్యాబలేనజ్ఞానాదిశక్త్యాభూయాన్ అధికః- తథాచ॥ శ్రు॥ ద్వా సుపర్ణాసయుజాసఖాయాసమానంవృక్షంపరిషస్వజాతే- తయోరన్యఃపిప్పలంస్వాద్వత్త్యనశ్నన్నన్యోఅభిచాకశీతీతి॥ ౬ ॥ బలాధిక్య మేవాహ ॥ ఆత్మానమితి ॥ యతోయః అవిద్యయాయుక్ యుక్తఃసతునిత్యబద్ధఃఅనాదిబద్ధః - యస్తువిద్యాప్రధానఃసతునిత్యముక్తః- మా

వత థేతరః॥ ౪ ॥ అథబద్ధస్యముక్తస్యవైలక్షణ్యంవదామితే। విరుద్ధధర్మిణోస్తాతస్థితయోరేకధర్మిణి॥
౫ ॥ సుపర్ణావేతౌసయుజౌసఖాయౌయదృచ్ఛయాకృతనీడౌచవృక్షే। ఏకస్తయోఃఖాదతిపిప్పలాన్న
మన్యోనిరన్నోపిబలేనభూయాన్ ॥౬॥ఆత్మానమన్యంచసవేదవిద్వానపిప్పలాద నతుపిప్పలాదః।యో
విద్యయాయుక్సతునిత్యబద్ధోవిద్యామయోయస్సతునిత్యముక్తః॥ ౭ ॥ దేహస్థోపినదేహస్థోవిద్వాన్స్వ
ప్నాద్యథోత్థితః। అదేహస్థోపి దేహస్థఃకుమతిస్స్వప్నదృగ్యథా ॥ ౮ ॥ ఇంద్రియైరింద్రియార్థేషుగు
ణైరపిగుణేషుచ। గృహ్యమాణేష్వహంకుర్యాన్నవిద్వాన్యస్త్వవిక్రియః ॥ ౯ ॥ కర్మాధీనేశరీరేస్మిన్
గుణభావ్యేనకర్మణా। వర్తమానోబుధస్తత్రకర్తాస్మీతినిబధ్యతే ॥ ౧౦ ॥ ఏవంవిరక్తశ్శయనఆస
నాటనమజ్జనే। దర్శనస్పర్శనఘ్రాణభోజనశ్రవణాదిషు॥ నతథాబధ్యతేవిద్వాంస్తత్రతత్రాద
యన్గుణాన్ ॥ ౧౧ ॥ ప్రకృతిస్థోప్యసంసక్తోయథాఖంసవితానిలః। వైశారద్యేక్షయాసంగశితయా
ఛిన్నసంశయః॥ ప్రతిబుద్ధఇవస్వప్నాన్నానాత్వాద్వినివర్తతే॥ ౧౨॥ యస్యస్యుర్వీతసంకల్పాఃప్రా
ణేంద్రియమనోధియామ్।వృత్తయస్సతునిర్ముక్తోదేహస్థోపి హితద్గుణైః ॥ ౧౩ ॥ యస్యాత్మాహింస్య

యాయాఅనావారకత్వాత్ఆత్రయవ్యామోహకత్వాచ్చ॥ ౭॥ ఇదానీంబద్ధముక్తజీవానామేవమిథోవైలక్షణ్యమాహ దశభిః ॥ దేహస్థ ఇతి॥ విద్వాన్ ముక్తః- సంస్కారవశేనదేహస్థోపిదేహస్థోనభవతి - యథా - స్వప్నాదుత్థితఃస్మర్యమాణస్వప్నస్థితోపితత్రస్థోనభవతి- తద్గతసు ఖదుఃఖాద్యభావాత్తద్వత్- తథాదస్తుతఃఅదేహస్థోపికుమతిఃఅవిద్వాన్ - దేహస్థఃతన్నిమిత్తసుఖదుఃఖభాక్ యథాస్వప్నదేహగత ఇతి॥ ౮॥ అత్రహేతుత్వేనవైలక్షణ్యాంతరమాహద్వాభ్యాం॥ఇంద్రియైరితి॥ ఇంద్రియైరింద్రియార్థేషుగృహ్యమాణేష్వపి - యస్తువిద్వాన్-సనా హంకుర్యాత్ - అహంగృహ్ణామీతిమతింనకుర్యాదిత్యర్థః- కుతః- గుణైర్గుణేషుగృహ్యమాణేషుఅతఏవావిక్రియః రాగాదిశూన్యః - త దుక్తంగీతాసు॥ శ్లో॥ తత్త్వవిత్తుమహాబాహోగుణకర్మవిభాగయోః। గుణాగుణేషువర్తంతఇతిమత్వానసజ్జత ఇతి॥ ౯॥ కర్మాధీన ఇతి॥ అ థఅబుధస్తుపూర్వకర్మాధీనే అస్మిన్ శరీరేవర్తమానః- గుణైరింద్రియైర్భావ్యేనకర్మణ- తత్రదేహాదౌనిబధ్యతే- కుతః- కర్తాస్మీత్య హంకారేణ- తదుక్తంతత్రైవ॥ శ్లో॥ ప్రకృతేఃక్రియమాణానిగుణైఃకర్మాణిసర్వశః। అహంకారవిమూఢాత్మాకర్తాహమితిమన్యత ఇ తి- ఏతైస్త్రిభిశ్శ్లోకైఃకథంవర్తేతేత్యస్యప్రశ్నస్యసుఖదుఃఖయోర్నిరభిమానశ్చదేహేవర్తతఇత్యుత్తరముక్తంభవతి॥ ౧౦॥ వై లక్షణ్యాంతరంవదన్ కింభుంజీతేత్యాదిప్రశ్నోత్తరమాహత్రిభిః॥ ఏవమితి॥ అన్యగతమేవకర్మమాంనబధ్నాతీత్యేవంవిరక్తో విద్వాన్- అవిద్వానివశయనాసనాదిషునబధ్యతే- కుతః- తత్రతత్రవిషయేషుగుణానింద్రియాణిఅదయన్ భోజయన్ తత్సాక్షిత్వేనవర్తమానఃనతు స్వయమదన్ ॥౧౧॥ ఏతదేవకుతస్తత్రాహసార్ధేన॥ప్రకృతిస్థ ఇతి॥ యథాఖంనభస్సర్వగతమపినసజ్జతే- యథాసవితాజలప్రతిబింబితోపి యథానిలః సర్వత్రసంచరన్నపి- తద్వత్ - అసంగేనైవవైరాగ్యేణశితయాతీక్ష్ణయాఛిన్నాఃసంశయాఃఅసంభావనాదయోయస్యసః- నానాత్వాత్ దేహాదిప్రపంచాత్॥ ౧౨॥ కథంవిహారేదిత్యస్యోత్తరత్వేనవైలక్షణ్యాంతరమాహ॥ యస్యేతి॥ తద్గుణైర్దేహగుణైః- సం

కల్పనాభ్యాం ప్రాణాదివృత్తిభిర్విహరన్ముక్త ఇత్యర్థః॥ ౧౩॥ ఏవం తావద్బద్ధముక్తయోః స్వసంవేద్యమేవ వైలక్షణ్యముక్తం- ఇదానీం కైర్వా జ్ఞాయేతేతి లక్షణైరిత్యపేక్షాయాం తటస్థైరపి సుజ్ఞేయం వైలక్షణ్యమాహ త్రిభిః॥ యస్యేతి॥ హింస్రైః దుర్జనైః దస్యుర్వా ప్రాణిభిః - యస్యాత్మా దేహః పీడ్యతే - యదృచ్ఛయా యేన కేనాపి క్వచిత్కించిదర్చ్యతే వా- స బుధః తత్ర న వ్యతిక్రియతే నాతివిక్రియత ఇత్యర్థః- తదుక్తం యాజ్ఞవల్క్యేన॥ శ్లో॥ యః కంటకైర్వితుదతి చందనైర్యశ్చ లింపతి। అక్రుద్ధోఽపరితుష్టశ్చ సమస్తస్య చ తస్య చేతి॥ ౧౪॥ కించ॥ నేతి॥ సాధ్వసాధు వా కుర్వతాం వదతాం వా జనానాం న స్తువీత న చ నిందేత- యో లౌకికవ్యవహారే విముఖః స ముక్త ఇత్యర్థః॥ ౧౫॥ అపిచ॥ నేతి॥ యో దైహికే కర్మణ్యుదాసీనః స ముక్తః- ఇతరో బద్ధ ఇత్యర్థః॥ ౧౬॥ ఏతాన్యేవ సర్వాణి ముముక్షోః సాధనాని జ్ఞాతవ్యాని - యస్తు కేవలం శబ్దబ్రహ్మణ్యభిజ్ఞః పాండిత్యమాత్రశ్లాఘీ- న తూక్తైస్సాధనైస్తదర్థనిష్ఠో భవేత్- తం నిందతి॥ శబ్దబ్రహ్మణీతి॥ శబ్దబ్రహ్మణి నిష్ణాతః పారంగతోఽపి పరే బ్రహ్మణి న నిష్ణాయాత్- ధ్యానాద్యభియోగం న కుర్యాచ్చేత్ తస్య శ్రమః శ్రమైకఫలః న తు పురుషార్థపర్యవసాయీ- అధేనుం చిరప్రసూతాం॥ ౧౭॥ ఏతదేవాన్యార్థనిదర్శనైః ప్రపంచయతి॥ గామితి॥ దుహ్యత ఇతి దోహః పయః దుగ్ధో దోహః- నోత్తరత్ర దోహో యస్యాస్తాం అర్థశూన్యాం- అసతీం కామశూన్యాం భార్యాం దేహం పరాధీనం ప్రతిక్షణం దుఃఖహేతుం- అసత్ప్రజాం దృష్టాదృష్టసాధనశూన్యం పుత్రం- అతీర్థీకృతం అగతే పాత్రే అదత్తం విత్తం దుష్కీర్తిదురితాపాదకం - అం

తే హింస్రైర్యేన కించిద్యదృచ్ఛయా। అర్చ్యతే వా క్వచిత్తత్ర న వ్యతిక్రియతే బుధః ॥ ౧౪ ॥ న స్తువీ
త న నిందేత కుర్వతః సాధ్వసాధు వా। వదతో గుణదోషాభ్యాం వర్జితస్సమదృఙ్మునిః ॥ ౧౫ ॥ న కుర్యా
న్న వదేత్కించిన్న ధ్యాయేత్సాధ్వసాధు వా। ఆత్మారామోఽనయా వృత్త్యా విచరేజ్జడవన్మునిః॥ ౧౬॥ శబ్ద
బ్రహ్మణి నిష్ణాతో న నిష్ణాయాత్పరే యది। శ్రమస్తస్య శ్రమఫలో హ్యధేనుమివ రక్షతః॥ ౧౭। గాం దుగ్ధ
దోహామసతీం చ భార్యాం దేహం పరాధీనమసత్ప్రజాం చ। విత్తం త్వతీర్థీకృతమంగ వాచం హీనాం
మయా రక్షతి దుఃఖదుఃఖీ॥ ౧౮। యస్యాం న మే పావనమంగ కర్మ స్థిత్యుద్భవప్రాణనిరోధమస్య। లీలా
వతారేప్సితజన్మ వా స్యాద్వంధ్యాం గిరం తాం బిభృయాన్న ధీరః॥ ౧౯ ॥ ఏవం జిజ్ఞాసయాఽపోహ్య నానా
త్వభ్రమమాత్మని। ఉపారమేత విరజం మనో మయ్యర్ప్య సర్వగే। ౨౦। యద్యనీశో ధారయితుం మ
నో బ్రహ్మణి నిశ్చలమ్। మయి సర్వాణి కర్మాణి నిరపేక్షస్సమాచరేత్ ॥ ౨౧। శ్రద్ధాలుర్మే కథాశ్శృణ్వన్
సుభద్రా లోకపావనీః। గాయన్ననుస్మరన్కర్మ జన్మ చాభినయన్ముహుః॥ ౨౨॥ మదర్థే ధర్మ కామా
ర్థానాచరన్మదుపాశ్రయః। లభతే నిశ్చలాం భక్తిం మయ్యుద్ధవ సనాతనే॥ ౨౩ ॥ సత్సంగలబ్ధయా భ
క్త్యా మయి మాం స ఉపాసితా। స వై మే దర్శితం సద్భిరంజసా విందతే పదమ్ ॥ ౨౪॥ ఉద్ధవః॥ సాధుస్త
ఉత్తమశ్లోకమతః కీదృగ్విధః ప్రభో। భక్తిస్త్వయ్యుపయుజ్యేత కీదృశీ సద్భిరాదృతా ॥ ౨౫॥ ఏతన్మే పు
రుషాధ్యక్ష ప్రపన్నాయ చ కథ్యతామ్॥ ౨౬। త్వం బ్రహ్మ పరమం వ్యోమ పురుషః ప్రకృతేః పరః। అవతీ

గేహే ఉద్ధవ- దుఃఖానంతరం దుఃఖమేవ యస్య సః॥ ౧౮॥ రక్షతి మయా హీనాం వాచమిత్యుక్తం- తదేవ వివృణోతి॥ యస్యామితి॥ యస్యాం మే జగతః శోధకం పావనం చరిత్రం న స్యాత్- కింతత్- అస్య విశ్వస్య స్థిత్యాదిరూపం తద్ధేతురిత్యర్థః- లీలావతారేషు ఈప్సితం జగతః ప్రేమాస్పదం శ్రీరామకృష్ణాదిజన్మ వా న స్యాత్- తాం వంధ్యాం నిష్ఫలాం గిరం- ధీరో ధీమాన్- న ధారయేత్॥ ౧౯॥ ఉక్తం జ్ఞానమార్గముపసంహరతి॥ ఏవమితి॥ ఏవం నిశ్చిత్య విచారేణాత్మని నానాత్వభ్రమం దేహాద్యధ్యాసం నిరస్య- నిర్మలం మనో మయి సర్వగే పరిపూర్ణే సమర్ప్య సంధార్య- ఉపారమేత ఉపరమేత్ - న కించిత్కుర్యాత్ శాస్త్రపాండిత్యమాత్రేణేత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ యదీతి ॥ యద్యనీశః అశక్తః తర్హి ఆస్తామిదం మద్భక్త్యైవ కృతార్థో భవిష్యతీత్యాహ- మయీతి॥ ౨౧॥ మదర్పణేన కర్మభిర్విశుద్ధసత్త్వస్యాంతరంగాం భక్తిమాహ ద్వాభ్యాం॥ శ్రద్ధాలురితి॥ అభినయన్ స్వయమనుకుర్వన్॥ ౨౨॥ మదర్థ ఇతి॥ ఆచరన్ సేవమానః॥ ౨౩॥ సత్సంగేతి॥ తతశ్చానేన ప్రకారేణ మయి సత్సంగేన లబ్ధయా భక్త్యా- యః మద్భక్తః మాముపాసితా ధ్యాతా భవతి- స చ ధ్యానశీలః సద్భిర్దర్శితం వై నిశ్చితం సుఖేనైవ మే పదం స్వరూపం ప్రాప్నోతి॥ ౨౪॥ సత్సంగలబ్ధయా భక్త్యేత్యుక్తం తత్ర సతాం భక్తేశ్చ విశేషం పృచ్ఛతి॥ సాధురితి॥ సాధవః స్వస్వమతిపరికల్పితాస్సంతి బహవః- తవ తు కీదృశస్సంమతః- భక్తిరపి బహువిధా లోకే- కీదృశీ పునస్త్వయ్యుపయుజ్యేత సద్భిశ్చ నారదాదిభిరాదృతా॥ ౨౫ ॥ ఏతదితి॥ ఏతచ్చ కథ్యతాం ఇదం చాతిగుహ్యం త్వయైవ వక్తవ్యమితి స్వైశ్వర్యమావిష్కరోతి- హే పురుషాధ్యక్షేత్యాదినా హే బ్రహ్మాదినియంతః॥ ౨౬॥ అత్ర హేతుః॥ త్వమితి॥ వ్యోమవదసంగః - యతః ప్రకృతేః పరః - స్వేచ్ఛయా ఉపాత్తం పృథక్ శరీరం వపుర్యేన సః॥

౨౭॥ తత్ర త్రింశల్లక్షణైః సాధుం నిరూపయతి పంచభిః॥ కృపాళురితి॥ కృపాళుః పరదుఃఖాసహిష్ణుః - సర్వదేహినాం కేషాంచిదపి అకృతద్రోహః - తితీక్షుః క్షమావాన్ - సత్యం సారః స్థైర్యం బలం వా యస్య సః - అనవద్యాత్మా అసూయాదిరహితః - సుఖదుఃఖయోః సమః - యథాశక్తి సర్వేషాముపకారకః॥ ౨౮॥ కామైరితి॥ కామైరక్షుభితచిత్తః - దాంతః సంయతబాహ్యేంద్రియః - మృదుః అకఠినచిత్తః - శుచిః సదాచారః - అకించనః అపరిగ్రహః - అనీహః దృష్టాదృష్టక్రియాశూన్యః - మితభుక్ లఘ్వాహారః - శాంతః నియతాంతఃకరణః - స్థిరః స్వధర్మే - మచ్ఛరణః మదేకాశ్రయః - మునిః మననశీలః॥ ౨౯॥ అప్రమత్త ఇతి॥ అప్రమత్తః సావధానః - గభీరాత్మా నిర్వికారః - ధృతిమాన్ విపద్యప్యకృపణః - జితషడ్గుణః॥ శ్లో॥ క్షుత్పిపాసే శోకమోహౌ జరామృత్యూ షడూర్మయః। విజితా యేన సః - అమానీ స్వమానాకాంక్షీ - అన్యేభ్యో మానదః - కల్యః పరబోధనే దక్షః - మైత్రః అవంచకః - కారుణికః కరుణయైవ ప్రవర్తమానః - న దృష్టలోభేన - కవిః సమ్యక్ జ్ఞానీ॥ ౩౦॥ కించ॥ ఆజ్ఞాయేతి॥ మయా వేదరూపేణ ఆదిష్టానపి స్వధర్మాన్ సంత్యజ్య యో మాం భజేత్ సోఽపి ఏవం పూర్వోక్తవత్ సత్తమః - కిమజ్ఞానాన్నాస్తిక్యాద్వా న ధర్మాచరణే సత్త్వశుద్ధ్యాదీన్ గుణాన్ విపక్షే దోషాంశ్చ ఆజ్ఞాయ జ్ఞాత్వాపి మద్ధ్యానవిక్షేపకతయా మద్భక్త్యైవ సర్వం భవిష్యతీతి దృఢనిశ్చయేనైవ సర్వాన్ ధర్మాన్ సంత్యజ్య - యద్వా - భక్తిదార్ఢ్యేన నివృత్తాధికారతయా సంత్యజ్య - అథవా - విద్ధైకాదశీ కృష్ణైకాదశ్యుపవాసానుపవాసాని వేద్యశ్రాద్ధాదయో యే భక్తివిరుద్ధా ధర్మాస్తాన్ సంత్యజ్యేత్యర్థః॥ ౩౧॥ కించ॥ జ్ఞాత్వేతి॥ యావాన్ దేశకాలాపరిచ్ఛిన్నః - యశ్చ సర్వాత్మా - యాదృశః సచ్చిదానందాదిరూపః - తం మాం జ్ఞాత్వా అజ్ఞాత్వాపి - యద్వా - విశేష

ణోఽసి భగవన్ స్వేచ్ఛోపాత్తపృథగ్వపుః॥ ౨౭॥ శ్రీభగవాన్॥ కృపాళురకృతద్రోహస్తితీక్షుస్సర్వ
దేహినామ్। సత్యసారోఽనవద్యాత్మా సమస్సర్వోపకారకః॥ ౨౮॥ కామైరహతధీర్దాంతో మృదుశ్శుచి
రకించనః। అనీహో మితభుక్ఛాంతః స్థిరో మచ్ఛరణో మునిః॥ ౨౯॥ అప్రమత్తో గభీరాత్మా ధృతిమాన్
జితషడ్గుణః। అమానీ మానదః కల్యో మైత్రః కారుణికః కవిః॥ ౩౦॥ ఆజ్ఞాయైవం గుణాన్ దోషాన్ మయాది
ష్టానపి స్వకాన్। ధర్మాన్ సంత్యజ్య యస్సర్వాన్ మాం భజేత్ సోఽపి సత్తమః॥ ౩౧॥ జ్ఞాత్వాఽజ్ఞాత్వాపి యే వై
మాం యావాన్ యశ్చాస్మి యాదృశః। భజంత్యనన్యభావేన తే వై భక్తతమా మతాః॥ ౩౨॥ మల్లింగమద్భ
క్తజనదర్శనస్పర్శనార్చనమ్। పరిచర్యా స్తుతిః ప్రహ్వగుణకర్మానుకీర్తనమ్॥ ౩౩॥ మత్కథాశ్ర
వణే శ్రద్ధా మదనుధ్యానముద్ధవ। సర్వలాభోపహరణం దాస్యేనాత్మనివేదనమ్॥ ౩౪॥ మజ్జన్మకర్మక
థనం మమ పర్వానుమోదనమ్। గీతతాండవవాదిత్రగోష్ఠీభిర్మద్గృహోత్సవః॥ ౩౫॥ యాత్రా బలి
విధానంచ సర్వవార్షికపర్వసు। వైదికీ తాంత్రికీ దీక్షా మదీయవ్రతధారణమ్॥ ౩౬॥ ....
మదర్చాస్థాపనే శ్రద్ధా స్వతస్సంభూయ చోద్యమః। ఉద్యానోపవనక్రీడాపురమందిరకర్మణి॥ ౩౭॥
సంమార్జనోపలేపాభ్యాం సేకమండలవర్తనైః। గృహశుశ్రూషణం మహ్యం దాసవద్యదమాయ
యా॥ ౩౮॥ అమానిత్వమదంభిత్వం కృతస్యాపరికీర్తనమ్। అపి దీపావలోకం మే నోపయుంజ్యాన్నివే

దితః - పునః పునర్జ్ఞాత్వా ఏకాంతభావేన యే భజంతి॥ ౩౨॥ ఏవం సాధులక్షణముక్త్వా భక్తిలక్షణమాహాష్టభిః॥ మల్లింగేతి॥ లింగాని ప్రతిమాదీని॥ ౩౩॥ మత్కథేతి॥ సర్వలాభోపహరణం సర్వస్య లబ్ధస్య సమర్పణం॥ ౩౪॥ మజ్జన్మేతి॥ పర్వాణి జన్మాష్టమ్యాదీని తదనుమోదనం॥ ౩౫॥ యాత్రేతి॥ బలివిధానం పుష్పోపహారాదిసమర్పణం - సర్వవార్షికపర్వసు చాతుర్మాస్యైకాదశ్యాదిషు విశేషతః॥ ౩౬॥ మదర్చేతి॥ ఉద్యానాదికరణే సామర్థ్యే సతి స్వతః అసతి వా అన్యైస్సంభూయోద్యమః - ఉద్యానం పుష్పప్రధానం ఉపవనం ఫలప్రధానం - ఆక్రీడం క్రీడాస్థానం॥ ౩౭॥ సంమార్జనేతి॥ సంమార్జనం రజోఽపాకరణం - ఉపలేపః గోమయోదకాదిభిరాలేపనం - సేకస్తైరేవ ప్రోక్షణం - మండలవర్తనం సర్వతోభద్రాదికరణం - మహ్యం మమ॥ ౩౮॥ అమానిత్వమితి॥ స్వయమన్యేన వా నివేదితం దీపావలోకమపి న స్వీకుర్యాత్ - ఏతచ్చ సాధారణస్థావరవిషయం - రాగప్రాప్తవిషయం వా - భక్త్యా తు గ్రాహ్యమేవ॥ శ్లో॥ షడ్భిర్మాసోపవాసైస్తు యత్ఫలం పరికీర్తితమ్। విష్ణోర్నైవేద్యసిక్థేన పుణ్యం తద్భుంజతాం కలౌ॥ హృది రూపం ముఖే నామ నైవేద్యముదరే హరేః। పాదోదకం చ నిర్మాల్యం మస్తకే యస్య సోఽచ్యుత ఇత్యాదివచనేభ్యః - యద్వా - అన్యస్మై నివేదితం మమ నోపయుంజ్యాత్ మహ్యం న నివేదయేదిత్యర్థః॥ శ్లో॥ విష్ణోర్నివేదితాన్నేన యష్టవ్యం దేవతాంతరమ్। పితృభ్యశ్చాపి తద్దేయం తదానంత్యాయ కల్పతే॥ పితృశేషం తు యో దద్యాద్ధరయే పరమాత్మనే। రేతోధాః పితరస్తస్య భవంతి క్లేశభాగినః॥ ఆశాసతే సదా దేవాః పితరస్సర్వ ఏవ హి। యజిష్యత్యాదౌ మహావిష్ణుం పశ్చాత్తేన పితౄన్ సురాన్॥ యజతే చ స వై పుత్రో వంశ్యో జాయేత జీవతు। ఆస్ఫోటయంతి పితరః ప్రనృత్యంతి పితామహాః॥ వైష్ణవోఽస్మిన్ కులే జాతః స నస్సంతారయి

ష్యతి। ఇత్యాదివచనేభ్యః॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ఇదానీమేకాదశపూజాధిష్ఠానాన్యాహ॥ సూర్యఇతి॥ హేభద్ర॥ ౪౧॥ అధిష్ఠానభేదేనపూజాసాధనాన్యాహత్రిభిః॥ సూర్యఇతి॥ త్రయ్యావిద్యయాసూక్తైరుపస్థానాదినా- అంగహేఉద్ధవ-యవసాదినాతృణాదినా॥ ౪౨॥ వైష్ణవఇతి॥ బంధుసత్కృత్యాబంధువత్సమ్మానేన- హృదిఖేహృదయాకాశే- ముఖ్యధియాప్రాణదృష్ట్యా- తోయేతోయాదిభిఃద్రవ్యైస్తర్పణాదినా॥ ౪౩॥ స్థండిలఇతి॥ స్థండిలేభువి- మంత్రహృదయైఃరహస్యమంత్రన్యాసైః॥ ౪౪॥ సర్వాధిష్ఠానేషుధ్యేయమాహ॥ ధిష్ణ్యేష్వితి॥ అనేనప్రకారేణేషుధిష్ణ్యేషు॥ ౪౫॥ యుక్తాయాఃభక్తేఃఫలమాహ॥ ఇష్టాపూర్తేనేతి॥ సద్భక్తిందృఢాంభక్తిం- అస్యాఃభక్తేరంతరంగసాధనమాహ- ఇత్థంమత్స్మృతిఃసాధుసేవయాభవతి-యద్వా-స్మృతిర్జ్ఞానంతతశ్చదృఢభక్తిమతఃపుంసఃసాధుసేవయామజ్జ్ఞానం సంభవతీత్యర్థః॥ ౪౬॥ జ్ఞానభక్తిమార్గావుక్తౌతత్రజ్ఞానమార్గాదపిభక్తిమార్గఃశ్రేష్ఠ ఇత్యాహ॥ ప్రాయేణేతి॥ సత్సంగేనయోభక్తియోగఃతేనవినా ఉపాయఃసంసారతరణేనవిద్యతే - సత్సంగేనేత్యత్రహేతుమాహ - హియస్మాత్సతామహం ప్రాయణం ప్రకృష్టమయనంఆశ్రయః- అతఃసత్సంగోభక్త్యంతరంగఇత్యర్థః॥ ౪౭॥ ఇదానీంసాంఖ్యయోగాదీనిసాధనాంతరసవ్యపేక్షాణిసవ్యభిచారీణిచ - సత్సం

దితమ్॥ ౩౯। యద్యదిష్టతమంలోకేయచ్చాతిప్రియమాత్మనః। తత్తన్నివేదయేన్మహ్యంతదానంత్యాయకల్పతే॥ ౪౦॥ సూర్యోగ్నిర్బ్రాహ్మణోగావోవైష్ణవఃఖంమరుజ్జలమ్। భూరాత్మాసర్వభూతానిభద్రపూజాపదానిమే ॥ ౪౧ ॥ సూర్యేతువిద్యయాత్రయ్యా హవిషాగ్నౌ యజేతమామ్। ఆతిథ్యేనతువిప్రాగ్ర్యేగోష్వంగయవసాదినా॥ ౪౨॥ వైష్ణవేబంధుసత్కృత్యాహృదిఖేధ్యాననిష్ఠయా। వాయౌముఖ్యధియాతోయేద్రవ్యైస్తోయపురస్కృతైః॥ ౪౩॥ స్థండిలేమంత్రహృదయైర్భోగైరాత్మానమాత్మని। క్షేత్రజ్ఞంసర్వభూతేషుసమత్వేనయజేతమామ్॥ ౪౪॥ ధిష్ణ్యేష్విత్యేషుమద్రూపంశంఖచక్రగదాంబుజైః। యుక్తంచతుర్భుజంశాంతంధ్యాయన్నర్చేత్సమాహితః॥ ౪౫॥ ఇష్టాపూర్తేనమామేవంయోయజేతసమాహితః। లభతేమయిసద్భక్తింమత్స్మృతిస్సాధుసేవయా॥ ౪౬॥ ప్రాయేణభక్తియోగేనసత్సంగేనవినోద్ధవ। నోపాయోవిద్యతేసమ్యక్ప్రాయణంహిసతామహమ్॥ ౪౭॥ అథైతత్పరమంగుహ్యంశృణ్వతోయదునందన। సుగోప్యమపివక్ష్యామిత్వంమేభృత్యస్సుహృత్సఖా॥ ౪౮। ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- ఏకాదశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీభగవాన్॥ నరోధయతిమాంయోగోనసాంఖ్యంధర్మఉద్ధవ। నస్వాధ్యాయస్తపస్త్యాగోనేష్టాపూర్తంనదక్షిణా॥ ౧॥ వ్రతానియజ్ఞశ్ఛందాంసితీర్థానినియమాయమాః। యథావరుంధేసత్సంగస్సర్వసంగాపహోహిమామ్॥ ౨॥ సత్సంగేనహిదైతేయాయాతుధానాఃఖగామృగాః। గంధర్వాప్సరసోనాగాస్సిద్ధచారణగుహ్యకాః॥ ౩॥ విద్యాధరామనుష్యేషువైశ్యాశ్శూద్రాస్స్త్రియోంత్యజాః। రజస్తమఃప్రకృతయస్తస్మింస్తస్మిన్యుగేయుగే॥ ౪॥ బహవోమత్పదంప్రాప్తాస్త్వాష్ట్రకాయాధవాదయః। వృషపర్వాబలిర్బాణోమయశ్చాథవిభీషణః॥ ౫॥ సుగ్రీవోహనుమానృక్షోగజోగృధ్రోవణిక్పథః। వ్యాధఃకుబ్జావ్రజేగోప్యోయజ్ఞపత్న్యస్తథాపరే॥ ౬॥ తేనాధీతశ్రుతిగణానోపాసితమ

గస్తుస్వతంత్రఏవసమర్థః - ఫలావ్యభిచారీచేతివర్ణయితుమాహ ॥ అథేతి ॥ ఏతద్వక్ష్యమాణంపరమంగుహ్యంఅతఃశృణ్విత్యర్థః॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ ద్వాదశేసాధుసంగస్యమహిమావర్ణితఃపురా। కర్మానుష్ఠానతత్త్యాగవ్యవస్థాచతతఃపరమ్॥ నేతి॥ నరోధయతినవశీకరోతి- యోగఃఆసనప్రాణాయామాదిః-సాంఖ్యంతత్త్వానాంవివేకః- ధర్మఃసామాన్యతఃఅహింసాదిః- స్వాధ్యాయోవేదజపః- తపఃకృచ్ఛ్రాది-త్యాగః-సన్న్యాసః - ఇష్టంచపూర్తంచ-తత్రఇష్టమగ్నిహోత్రాది-పూర్తంకూపారామాదినిర్మాణం- దక్షిణాశబ్దేనసామాన్యతోదానంలక్ష్యతే॥ ౧॥ వ్రతానీతి॥ వ్రతానిఏకాదశ్యుపవాసాదీని-యజ్ఞఃదేవపూజా-ఛందాంసిరహస్యమంత్రాః- అవరుంధేవశీకరోతి॥ ౨॥ సత్సంగేనేతి॥ యాతుధానాఃరాక్షసాః ॥ ౩॥ ౪॥ బహవఇతి॥ త్వాష్ట్రో వృత్రః- కాయాధవః ప్రహ్లాదః॥ ౫॥ సుగ్రీవఇతి ॥ ఋక్షోజాంబవాన్- గృధ్రోజటాయుః- వణిక్పథఃతులాధారః- వ్యాధఃధర్మవ్యాధః-యజ్ఞపత్న్యఃదీక్షితభార్యాః ॥ ౬ ॥ తేషాంసత్సంగవ్యతిరిక్తసాధనాంతరాభావమాహ॥తఇతి॥ నఅధీతాః శ్రుతిగణాఃయైస్తే- తదర్థంచనఉపాసితాఃమహత్తమాయైస్తేతథా- కించ- అవ్రతాతప్త

తపసః నవ్రతానియేషాం - నతప్తానితపాంసియైస్తైచ తేచతథా- సత్సంగాదితి- సద్భిఃసంగోనామమమైవసంగ ఇత్యభిప్రేత్యోక్తం- యద్వా-స్వసంగస్యాపిసత్సంగత్వం వివక్ష్య తేస్వస్యాపిసత్త్వాత్ - యద్వా-మదీయానాంసంగాదిత్యర్థః॥౭॥ తత్రవృత్రాదీనాంతుభవతునామకథంచిత్సాధనాంతరం- గోపీప్రభృతీనాంతునాస్త్యదస్తీత్యాహ ॥ కేవలేనేతి ॥ సత్సంగలబ్ధేనకేవలేనైవహిభావేనశ్రీత్యా- నగాఃయమళార్జునాదయః- నాగాః-కాళీయాదయః-యద్వా-తదానీంతనసవర్ణతరుగుల్మాదీనామపిభగవతిభావోస్తీతిగమ్యతే- తదుక్తంభగవత్యైవ॥ శ్లో ॥ అహోఅమీదేవవరామరార్చితంపాదాంబుజంతేసుమనఃఫలార్హణమ్। నమంత్యుపాదాయశిఖాభిరాత్మనస్తమోపహత్యైతరుజన్మయత్కృతమిత్యాదినా- సిద్ధాఃకృతార్థాస్సంతఃఈయుఃప్రాపుః॥౮॥ స్వప్రాప్తేఃదుర్లభతామాహ ॥ యమితి ॥ యోగాదిభిఃకృతప్రయత్నోపియంనప్రాప్నుయాత్ - తంమామీయురితిపూర్వేణాన్వయః- తత్రప్రథమంయాగోప్యఃపశ్చాదక్రూరేణశ్రీకృష్ణేనసహసంగతాస్తైసంతః - తత్సంగోస్యేషాంసత్సంగః- తేనచతేషాంభక్తిరితిజ్ఞాతవ్యం ॥౯॥ గోపీనాంభావంప్రపంచయతిచతుర్భిః॥రామేణేతి॥శ్వాఫల్కినాఅక్రూరేణ- మయిప్రణీతేసతి- మేమత్తోన్యంసుఖాయనదదృశుః- కుతః- వియోగేనతీవ్రాదుస్సహాఃఆధిర్యాసాంతాః- అత్రహేతుః- మయివిగాఢేనఅతిదృఢేనభావేనప్రేమ్ణాఅనురక్తానిసంసక్తానిచిత్తానియాసాంతాః ॥౧౦॥ తీవ్రాధిత్వంప్రపంచయతి॥ తాఇతి॥ మయాయాయాఏవక్షపాఃరాత్రయఃక్షణార్ధవన్నీతాస్తాస్తాఏవపునర్మయావిహీనాస్తాసాంకల్పసమాబభూవుః- కథంభూతాస్తాస్తావాచామగోచరాఇత్యర్థః॥౧౧॥ కించ-ఏవంతీవ్రాధయస్తామోహామిషేణసమాధింప్రాప్తాఇత్యాహ॥ తాఇతి ॥ మయిఅనుషంగేణఆసక్త్యాబద్ధాధియోయాభిస్తాః- స్వమాత్మానంస్వదేహం- అదఃదూరస్థం ఇదంసన్నిహితంచ-నావిదన్- యద్వాస్వం

హాత్తమాః। అవ్రతాతప్తతపసస్సత్సంగాన్మాముపాగతాః॥ ౭ ॥ కేవలేనహిభావేనగోప్యోగావోనగామృగాః। యేన్యేమూఢధియోనాగాస్సిద్ధామామీయురంజసా ॥ ౮ ॥ యంనయోగేనసాంఖ్యేనదానవ్రతతపోధ్వరైః। వ్యాఖ్యాస్వాధ్యాయసన్న్యాసైఃప్రాప్నుయాద్యత్నవానపి॥౯॥రామేణసార్ధంమథురాంప్రణీతేశ్వాఫల్కినామయ్యనురక్తచిత్తాః। విగాఢభావేననమేవియోగతీవ్రాధయోన్యందదృశుస్సుఖాయ॥ ౧౦ ॥ తాస్తాఃక్షపాఃప్రేష్ఠతమేననీతామయైవబృందావనగోచరేణ। క్షణార్ధవత్తాః పునరంగతాసాంహీనామయాకల్పసమాబభూవుః ॥౧౧॥ తానావిదన్మయ్యనుషంగబద్ధధియస్స్వమాత్మానమదస్తథేదమ్। యథాసమాధౌమునయోబ్ధితోయేనద్యఃప్రవిష్టాఇవనామరూపే॥ ౧౨॥ మత్కామారమణంజారమస్వరూపావిదోబలాః। బ్రహ్మమాంపరమంప్రాపుస్సంగాచ్ఛతసహస్రశః॥ ౧౩॥తస్మాత్త్వముద్ధవోత్సృజ్యచోదనాంప్రతిచోదనామ్। ప్రవృత్తించనివృత్తించశ్రోతవ్యంశ్రుతమేవచ ॥ ౧౪ ॥ మామేకమేవశరణమాత్మానంసర్వదేహినామ్। యాహిసర్వాత్మభావేనమయాస్యాహ్యకుతోభయః॥ ౧౫। ఉద్ధవః॥ సంశయశ్శృణ్వతోవాచంతవయోగేశ్వరేశ్వర। ననివర్తతఆత్మస్థోయేనభ్రామ్యతిమేమనః । ౧౬ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ సఏషజీవోవివరప్రసూతిః ప్రాణేనఘోషేణగుహాంప్రవిష్టః । మ

పతిపుత్రాది- మమతాస్పదం- ఆత్మానంఅహంకారాస్పదం- అదఃపరలోకం- ఇదంఇమంలోకంచ- నావిదన్నితి- యథామునయఃసమాధౌనామరూపేనవిదుస్తద్వత్ - కింతుఅబ్ధితోయేనద్యఇవమయిప్రవిష్టాఇత్యన్వయః॥౧౨॥ మత్కామాఇతి॥ ఏవంతాఃఅబలాఃకేవలంమత్కామాః - మత్స్వరూపావిదఃమమస్వరూపంతునజానంతి - తథాపి - సత్సంగాత్ జారంబ్రహ్మ- జారబుద్ధివేద్యమపిబ్రహ్మస్వరూపమేవమాంపరమంప్రాపురిత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ తస్మాదితి॥ యస్మాదేవంభూతోమద్భజనప్రభావఃతస్మాత్ - త్వం చోదనాం శ్రుతింప్రతిచోదనాంస్మృతించ- యద్వా- విధింనిషేధంచఉత్సృజ్య॥ ౧౪ ॥ మామితి॥ మాంశరణంయాహిమయైవాకుతోభయస్స్యాఃభవేః॥౧౫॥ పూర్వంతావన్నిగూఢితేష్వవహితఃస్వధర్మేష్విత్యాదినా కర్మకర్తవ్యమిత్యుక్తం- ఇదానీంతుసర్వంత్యక్త్వామాంశరణంయాహీత్యుచ్యతే తత్రకిమాత్మనఃకర్తృత్వాద్యస్తినాస్తివేతి-అస్మత్స్థఆత్మవిషయఃసంశయోననివర్తతే-యద్వా-కర్మకార్యంత్యాజ్యంవేత్యాత్మస్థఃహృదిస్థఃసంశయోననివర్తతఇతిపృచ్ఛతి॥ సంశయఇతి॥ యేనసంశయేన ఉత్తరంస ఏషఇత్యష్టభిః- అయంభావః- ఈశ్వరస్తావత్స్వమాయావశాత్ప్రపంచాత్మనాభాతి తత్ప్రపంచాధ్యాసాచ్చజీవానామనాద్యవిద్యయాకర్తృత్వాదిః-తతోవిధిప్రతిషేధాధికారఃతదాసంసక్తస్యశుద్ధ్యర్థంకర్మాణికుర్విత్యుక్తం సత్త్వైచశుద్ధేపునఃకర్మజాడ్యపరిహారాయభక్తివిక్షేపకంకర్మాదరంపరిత్యజ్యదృఢవిశ్వాసేనభజేత్యుక్తం జాతాయాంతువిద్యాయాంనకించిత్కర్తవ్యమస్తీతి॥౧౬॥ తత్రతావత్ ఈశ్వరాద్వాగాదీంద్రియద్వారా జీవసంసృతికారణభూతంప్రపంచోద్గమమాహసార్ధైశ్చతుర్భిః॥నఇతి॥సఏషఃఅపరోక్షః-జీవయతీతిజీవఃపరమేశ్వరః అపరోక్షత్వేహేతుః-వివరాణిఆధారాదిచక్రాణి॥ శ్లో॥ఆధారోమణిబంధశ్చమణిపూరకఏవచ।అనాహతోవిశుద్ధ్యాజ్ఞాచక్రాణ్యేతానిషట్క్రమాత్ - తేషుప్రసూతిరి

వప్రసూతిరభివ్యక్తిఃయస్యసః- తామేవాభివ్యక్తిమాహ॥ఘోషేణేతి॥ఘోషేణపరాఖ్యేననాదవతా ప్రాణేనసహగుహాంఆధారచక్రం ప్రవిష్టస్సన్ మనోమయంసూక్ష్మరూపం పశ్యంత్యాఖ్యంమధ్యమాఖ్యంచ మణిపూరకచక్రేవిశుద్ధచక్రేచ ఉపేత్యప్రాప్య- వక్త్రేమాత్రాహ్రస్వాదిః- స్వరఉదాత్తాదిః- వర్ణఃఅకారాదిరిత్యేవంవైఖర్యాఖ్యఃస్థవిష్ఠః- అతిస్థూలఃనానావేదశాఖాత్మకోభవతీతి - తథాచ॥శ్రు॥ చత్వారివాక్పరిమితాపదాని- తానివిదుర్బ్రాహ్మణాయేమనీషిణః- గుహాత్రీణినిహితానేంగయంతి- తురీయంవాచోమనుష్యావదంతీతి-అభియుక్తశ్లోకశ్చ॥శ్లో॥యాసామిత్రావరుణసదనాదుచ్చరంతీత్రిషష్టింవర్ణానంతఃప్రకటకరణైఃప్రాణసంగాత్ప్రసూతే।తాం పశ్యంతీంప్రథమముదితాంమధ్యమాంబుద్ధిసంస్థాంవాచంవక్త్రేకరణవిశదాంవైఖరీంతాంప్రపద్యఇతి॥ ౧౭॥ అవ్యక్తస్యసతఃసూక్ష్మమధ్యమక్రమేణాభివ్యక్తౌదృష్టాంతః॥ యథేతి॥ యథాగ్నిఃఖేకాష్ఠచ్ఛిద్రే- ఊష్మాఅవ్యక్తోష్మరూపః- దారుణిఅధికంమథ్యమానః అనిలబంధుః అనిలసహాయస్సన్ అణుఃసూక్ష్మవిస్ఫులింగాదిరూపోభవతి- పునఃప్రకృష్టోజాతోహవిషాసంవర్ధతే తథైవేయంవేదలక్షణావాణీమమాభివ్యక్తిరితి॥ ౧౮॥ ఉక్తాంవాగ్వృత్తిముపసంహరన్నితరేంద్రియవృత్తీశ్చాతిదిశతి॥ ఏవమితి॥ఏవంగదిఃగదనంభాషణంమేవ్యక్తిరిత్యుపసంహారః- కర్మహస్తయోర్వృత్తిః- గతిఃపాదయోఃవిసర్గఃపాయూపస్థయోరితి కర్మేంద్రియాణాం- ఘ్రాణోఘ్రాణం- రసోరసనం- దృక్దర్శనం- స్పర్శఃస్పర్శనం- శ్రుతిః శ్రవణమితిజ్ఞానేంద్రియాణాం-సంకల్పోమనసఃవిజ్ఞానంబుద్ధిచిత్తయోః - అభిమానోహంకారస్య- సూత్రంప్రధానస్య- సత్త్వరజస్తమసాం వికారోధిదైవతాదిస్త్రివిధఃప్రపంచఃమేవ్యక్తిరితి పూర్వేణాన్వయః॥ ౧౯॥ తస్మాదీశ్వరాభివ్యక్తిరూపఃప్రపంచోనేశ్వరాద్భిన్నఇత్యాహ॥ అయమితి॥ అయంహిజీవః-ఈశ్వరఃఆదావవ్యక్తఃఏకఏవ-వయసాకాలేనవిశ్లిష్టావిభక్తావాగాదీంద్రియరూపాశ్శక్తయోయస్య యద్వా- విశేషేణశ్లిష్టాఆలింగితామాయాశక్తిర్యేనసః- బహుప్రకా

నోమయంసూక్ష్మముపేత్యరూపంమాత్రాస్వరోవర్ణఇతిస్థవిష్ఠః ॥ ౧౭ ॥ యథానలః ఖేనిలబంధురూష్మాబలేనదారుణ్యధిమథ్యమానః । అణుఃప్రజాతోహవిషాసమిధ్యతేతథైవమేవ్యక్తిరియంహివాణీ ॥ ౧౮ ॥ ఏవంగదిఃకర్మగతిర్విసర్గోఘ్రాణోరసోదృక్స్పర్శశ్శ్రుతిశ్చ । సంకల్పవిజ్ఞానమథాభిమానస్సూత్రంరజస్సత్త్వతమోవికారః॥ ౧౯ ॥ అయంహిజీవస్త్రివృదబ్జయోనిరవ్యక్తఏకోవయసాసఆద్యః। విశ్లిష్టశక్తిర్బహుధేవభాతిబీజానియోనింప్రతిపద్యయద్వత్ ॥ ౨౦ ॥ యస్మిన్నిదంప్రోతమశేషమోతంపటోయథాతంతువితానసంస్థః। యఏషసంసారతరుఃపురాణఃకర్మాత్మకఃపుష్పఫలేప్రసూతే॥ ౨౧॥ ద్వేఅస్యబీజేశతమూలస్త్రినాళఃపంచస్కంధఃపంచరసప్రసూతిః । దశైకశాఖోద్విసుపర్ణనీడస్త్రివల్కలోద్విఫలోర్కంప్రవిష్టః । ౨౨ ॥ అదంతిచైకంఫలమస్యగృధ్రాగ్రామేచరాఏకమరణ్యవాసాః । హంసాయఏకంబహురూపమిజ్యైర్మాయామయంవేదసవేదవేదమ్॥ ౨౩ ॥ ఏవంగురూపాసనయైకభక్త్యావిద్యాకుఠారేణశితేనధీరః।వివృశ్చ్యజీవాశయమప్రమత్తస్సంపద్యచాత్మానమథత్యజాస్త్రమ్ ॥

ఇవాభాతియః- సఏవాద్యః- త్రివృత్ త్రిగుణాశ్రయః- అబ్జయోనిఃలోకపద్మస్యకారణభూతః ఏకస్యబహుధాభానేదృష్టాంతః - యోనింక్షేత్రంప్రతిపద్యప్రాప్యబీజానియద్వదితి॥ ౨౦॥ తస్మాత్తన్మాయావిలసితత్వాత్తదాశ్రయమిదంజగన్న తతఃపృథగితి సదృష్టాంతమాహ॥ యస్మిన్నితి॥ తంతువితానేనసంస్థాస్థితిర్యస్యసః- పటోయథా- తథా- యస్మిన్నిదంవిశ్వంఓతందీర్ఘతంతుషుపటఇవప్రోతంతిర్యక్తంతుష్వివ- ఏవంభూతంసమష్టివ్యష్ట్యాత్మకంవిశ్వం- అవిద్యయాత్మన్యధ్యస్తంవృక్షరూపంజీవస్యకర్తృత్వాదిసంసారహేతుః - అతస్తద్వివేకజ్ఞానేనకర్మాదిసర్వంపరిత్యాజ్యమిత్యుక్తమిత్యాశయేనాహ- యఏషఇతిసార్ధైస్త్రిభిః - పురాణః అనాదిః - కర్మాత్మకఃప్రవృత్తిస్వభావః- పుష్పఫలేభోగాపవర్గౌ- కర్మతత్ఫలేవా- ప్రసూతేజనయతి॥ ౨౧॥ వృక్షరూపంప్రపంచయతి॥ ద్వేఇతి॥ ద్వేపుణ్యపాపేఅస్యబీజే- సచశతమూలఃశతమపరిమితాఃవాసనాఃమూలానియస్యసః-త్రయోగుణాఃనాళానిప్రకాండాఃయస్య - పంచభూతానిస్కంధాఃయస్య- పంచరసాఃశబ్దాదివిషయాఃతేషాంప్రసూతిర్యస్మాత్ - దశచఏకాచశాఖాఇంద్రియాణియస్య - ద్వయోస్సుపర్ణయోర్జీవపరమాత్మనోర్నీడంయస్మిన్- త్రీణివల్కలానిత్వచోవాతపిత్తశ్లేష్మాణోయస్య- ద్వేసుఖదుఃఖేఫలేయస్యసః- అర్కంప్రవిష్టఃసూర్యమండలపర్యంతంవ్యాప్తః- తన్నిర్భేద్యగతస్యసంసారాభావాత్॥ ౨౨॥తత్ఫలభోక్తౄనాహ॥అదంతీతి॥ గృధ్యంతీతిగృధ్రాఃకామినః-గ్రామేచరాఃగృహస్థాః- అస్యవృక్షస్యైకంఫలందుఃఖమదంతి- విపరిణామతఃస్వర్గాదేరపిదుఃఖస్వరూపత్వాత్ - హంసావివేకినోరణ్యవాసాఃసన్న్యాసినఏకంఫలంసుఖమదంతి ఏకంపరమాత్మానంమాయామయం-ఏవంబహురూపంఇజ్యైఃపూజ్యైఃగురుభిఃకృత్వాయోవేద- సఃవేదంతత్త్వార్థంవేద॥ ౨౩॥ త్వంచైవంజ్ఞాత్వాకృతకృత్యస్సన్సర్వసాధనంత్యజేత్యాహ॥ ఏవమితి॥ ఏకాంతభక్త్యాశితేనతీక్ష్ణేనజ్ఞానకుఠారేణ - స్వతంత్రతావాదద్వయోఃజ్ఞానభక్త్యోః- జీవోపాధింత్రిగుణాత్మకంలింగశరీరంవివృశ్చ్యఛిత్వా - పర

మాత్మానం సంపద్య ప్రాప్య- అథ అస్త్రం సాధనం త్యజేతి ‖ ౨౪ ‖ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - ద్వాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా‖ ❖❖❖
శ్లో‖ త్రయోదశేఽథ సత్త్వస్య వృద్ధ్యా విద్యోదయక్రమః । హంసేతిహాసతశ్చాత్ర గుణవిశ్లేషవర్ణనమ్‖ విద్యాకుఠారేణ జీవాశయం సంవివృశ్చ్య సాధనం త్యజేత్యుక్తం- నను తత్ర తమఆదిగుణత్రయవృత్తిప్రతిబంధసతి కథం విద్యోత్పత్తిరిత్యాశంక్య తన్నివృత్త్యా విద్యోత్పత్తి ప్రకారమాహ సప్తభిః‖ సత్త్వమితి‖ తత్ర యద్యానందాదివదాత్మధర్మాః గుణాః స్యుః- తర్హి తాత్స్వరూపత్వాత్తేషాం నివృత్తిర్న స్యాత్- న త్వేతదస్తీత్యాహ- బుద్ధేః ప్రకృతేరేవ వై తే గుణా నత్వాత్మన ఇతి- అతః సత్త్వేన సత్త్వవృత్త్యా అన్యతమౌ హన్యాత్ రజస్తమోవృత్తిజయేదిత్యర్థః- సత్త్వం చ సత్యదయాదివృత్తిరూపముపశమాత్మకేన సత్త్వేనైవ హన్యాత్ ‖ ౧‖ నను గుణత్రయవృత్తీనాం పరస్పరోపమర్దనరూపత్వాత్కథం సత్త్వవృత్త్యైవ ఇతరవృత్తయో నియమేన హంతవ్యాస్తత్రాహ‖ సత్త్వాదితి‖ మద్భక్తిం లక్షయతి యో ధర్మః సః మద్భక్తిరూప ఏవ వా- సత్త్వమేవ కథం వర్ధతే తత్రాహ- సాత్త్వికానాం పదార్థానాం ఉపాసయా సేవయా సత్త్వం వృద్ధం భవతీత్యర్థః ‖ ౨‖ ధర్మ ఇతి‖ స చ ధర్మో రజస్తమశ్చ హన్యాత్- కుతః- న విద్యతే ఉత్తమో యస్మాత్సః- సర్వోత్తమ ఇత్యర్థః-యతః- సత్త్వవృద్ధిః సత్త్వస్య వృద్ధిః యస్మాత్కారణాత్సః- అత ఏవ తత్కార్యో ధర్మప్రతిబంధో నాస్తీత్యాహ- తస్మిన్నుభయస్మిన్ హతే తన్మూలః తే రజస్తమసీ రాగద్వేషాదినా ప్రమాదాలస్యాదినా చ మూలం యస్య సః‖౩‖ సాత్త్వికోపాసనయా సత్త్వం వర్ధత ఇత్యుక్తం- తానేవ సత్త్వవృద్ధిహేతూన్ దర్శయితుం సామాన్యతో గుణత్రయవృద్ధిహేతూనాహ‖ఆగమ ఇతి‖ ఆగమః శాస్త్రం- అపః ఆపః - క్వచిదాగమోఽర్థ ఇతి వా పాఠః‖ ౪‖ ఏషు సాత్త్వికాదినిర్ణయమాహ‖ తదితి‖ ఏషామేవ మధ్యే వృద్ధాః ప్రచక్షతే ప్రశంసంతి- యద్యన్నిందంతి తత్తత్ - యత్తువ్య

౨౪ ‖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- ద్వాదశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీకృష్ణః‖సత్త్వం రజస్తమ ఇతి గుణా బుద్ధేర్న చాత్మనః । సత్త్వేనాన్యతమౌ హన్యాత్సత్త్వం సత్త్వేన
చైవ హి‖ ౧‖ సత్త్వాద్ధర్మో భవేద్వృద్ధాత్పుంసో మద్భక్తిలక్షణః‖సాత్త్వికోపాసయా సత్త్వం తతో ధర్మః
ప్రవర్తతే‖ ౨‖ ధర్మో రజస్తమో హన్యాత్సత్త్వవృద్ధిరనుత్తమః‖ అనునశ్యతి తన్మూలో హ్యధర్మ ఉభ
యోర్హతే‖౩‖ ఆగమోఽపః ప్రజా దేశః కాలః కర్మ చ జన్మ చ‖ ధ్యానం మంత్రోఽథ సంస్కారో దశైతే గుణహే
తవః ‖ ౪ ‖ తత్తత్సాత్త్వికమేవైషాం యద్యద్వృద్ధాః ప్రచక్షతే‖ నిందంతి తామసం తత్తద్రాజసం త
దుపేక్షితమ్‖౫‖ సాత్త్వికాన్యేవ సేవేత పుమాన్ సత్త్వవివృద్ధయే‖ తతో ధర్మస్తతో జ్ఞానం యావత్స్మృ
తిరపోహనమ్‖ ౬ ‖ వేణుసంఘర్షజో వహ్నిర్దగ్ధ్వా శామ్యతి తద్వనమ్ । ఏవం గుణవ్యత్యయజో దే
హః శామ్యతి తత్క్రియః‖ ౭ ‖ ఉద్ధవః‖ విదంతి మర్త్యాః ప్రాయేణ విషయాన్ పదమాపదామ్‖ తథాపి
భుంజతే కృష్ణ తత్కథం శ్వఖరాజవత్ ‖ ౮ ‖ శ్రీభగవాన్ ‖ అహమిత్యన్యథాబుద్ధిః ప్రమత్తస్య యథా
హృది‖ ఉత్సర్పతి రజో ఘోరం తతో వైకారికం మనః‖ ౯ ‖ రజోయుక్తస్య మనసస్సంకల్పస్సవికల్పకః

ద్దైరుపేక్షితం న స్తుతం న చ నిందితం తద్రాజసం‖౫‖ సాత్త్వికానీతి‖సాత్త్వికాన్యేవేతి- నివృత్తిశాస్త్రాణ్యేవ సేవేత- న ప్రవృత్తిపాషండశాస్త్రాణి- తీర్థాద్యాప ఏవ- న గంధోదకసురాద్యాః- ప్రజాః నివృత్తాన్ జనాన్- న ప్రవృత్తదురాచారాన్- వివిక్తదేశం న రథ్యాద్యుపదేశాన్- కాలం బ్రాహ్మ్యముహూర్తాదికం ధ్యానాదౌ- న ప్రదోషనిశీథాదీన్- కర్మ చ నిత్యం- న కామ్యాభిచారాదీని- జన్మ చ వైష్ణవశైవదీక్షాదిలక్షణం- న శాక్తక్షుద్రదీక్షారూపం - ధ్యానం శ్రీవిష్ణోః - న తు కామినీవిద్విషాం మంత్రం ప్రణవాదికం - న కామ్యక్షుద్రాదీన్ - సంస్కారం ఆత్మనస్సంశోధనం - న తు కేవలం దేహగృహాదీనాం- నను జ్ఞానం మహావాక్యశ్రవణాదేవోత్పద్యతే- కింతత్ర సత్త్వవృద్ధ్యా ధర్మేణ వా అత్ర ఆహ - యావత్స్మృతిః ఆత్మాపరోక్షం- యావచ్చ దేహద్వయతత్కారణభూతగుణాపోహః- తావత్పర్యంతం జ్ఞానం భవతీత్యర్థః‖ ౬‖ నను గుణవ్యతికరాజ్జాతో దేహః కథం స్వాశ్రయభూతాన్ గుణాన్ స్వత ఏవోత్పన్నయా విద్యయాపోహ్య స్వయమప్యుపరమేత్ తత్రాహ‖ వేణ్వితి‖ వేణూనాం సంఘర్షాజ్జాతోఽగ్నిర్యథా స్వత ఏవ ఉత్పన్నాభిర్జ్వాలాభిస్తద్వనం సవర్ణం దగ్ధ్వా స్వయం శామ్యతి. ఏవం దేహోఽపి- తత్క్రియః తస్యాగ్నేరివ క్రియా వ్యాపారో యస్య సః‖౭‖నను నియతేంద్రియతయా సాత్త్వికసేవాయామియాన్ స్తి పురుషార్థః- తథాపి రాజసాదీన్ విషయాన్ దుఃఖమితి జానంతోఽపి కథం సేవంత ఇతి పృచ్ఛతి‖ విదంతీతి‖ పదం స్థానం - శ్వానో యథా భర్త్స్యమానా అపి శునీమనుధావంతి- ఖరా యథా పద్భ్యాం తాడ్యమానా అపి ఖరీమనుధావంతి- అజా యథా నిర్లజ్జా హంతుమానీతా అపి తద్వత్‖ ౮‖ మిథ్యాభినివేశేన భుంజత ఇతి సహేతుకమాహ త్రిభిః‖ అహమితి‖ ప్రమత్తస్య వివేకశూన్యస్య- దేహాదావహమితి మిథ్యాబుద్ధిః హృది యథా యథా వదుపసర్పతి - తతో హంబుద్ధేః వైకారికం సత్త్వప్రధానమపి మనః ప్రతి - ఘోరం దుఃఖాత్మకం రజః ఉత్సర్పతి- మనో

వ్యాప్నోతీత్యర్థః॥ ౯॥ తతః॥ రజఇతి॥ ఇదమేవంభోగ్యమితిసవికల్పకఃసంకల్పస్స్యాత్ - తతశ్చ అహోరూప మహోభావ ఇతిగుణ
ధ్యానాద్దుర్ధరఃకామస్స్యాత్॥ ౧౦॥ కరోతీతి॥ తతోవిషయాన్భోక్తుంకర్మాణికరోతి ॥ ౧౧॥ ఏవంచేన్నకస్యాపిదుఃఖనివృత్తిస్స్యాదితి
త్యాశంక్యాహ॥రజస్తమోభ్యామితి॥ యద్యపిరజస్తమోభ్యాంవిక్షిప్తధీఃమూఢధీశ్చ-తథాపివిద్వాన్ - వివేకీపునర్మనో నిరుంధన్నసజ్జ
తే॥ ౧౨॥ విషయదోషదృష్ట్యాపిమనోనిరోధాశక్తౌసుఖేనతన్నిరోధోపాయమాహ॥ అప్రమత్తఇతి ॥ అనిర్విణ్ణఃఅనలసః - యథాకాలం
త్రిషవణం- మయిపరమానందరూపే- అర్పయన్- సమాదధ్యాత్॥ ౧౩॥ విషయైస్సంగ్రథితస్యమనసస్తద్వియోగే సేశ్వరనిష్ఠత్వమసం
భావితంమన్యమానంప్రతితన్నిరూపణాయేతిహాససముపక్షిపతి॥ఏతావానితి॥ యథాయథావన్మయ్యావేశ్యతఇత్యేతావానిత్యర్థః॥ ౧౪॥
మచ్ఛిష్యైరిత్యుక్తే తేషామపిజ్ఞాయసామన్యేనరూపేణనిరూపణాసంభవాత్పృచ్ఛతి॥యదేతి॥తంకాలంతదేతద్రూపంచ వేదితుమిచ్ఛామి-
తత్కథయేతి॥ ౧౫॥ పుత్రాఇతి॥ మానసాఃపుత్రాః- సూక్ష్మాంసుదుర్జ్ఞేయాం- ఐకాంతికీంగతింపరాంకాష్ఠాం॥ ౧౬॥ తదేవాహ॥ గుణే
ష్వితి॥ గుణేషువిషయేషు- స్వభావతోరాగాదివశాచ్చేతఃప్రవిశతి - తేచానుభూతావిషయాఃవాసనారూపేణచేతసి ప్రవిశంతి - అతి
తితీర్షోఃవిషయానతిక్రమితుమిచ్ఛోః॥ ౧౭॥ ఏవమితి॥ మహాన్దేవోపి- స్వయంభూరపిభూతానాంస్రష్టాపి- ధ్యాయమానఃవిచారయన్న
పి ప్రశ్నబీజం- యదజ్ఞానాదయంప్రశ్నస్తన్నావిందత్- యతఃకర్మవిక్షిప్తధీః॥ ౧౮॥ సఇతి ॥ ప్రశ్నస్యపారముత్తరమభిప్రాయోవా

తతఃకామోగుణధ్యానాద్దుర్ధరస్స్యాద్ధిదుర్మతేః॥ ౧౦ ॥ కరోతికామవశగఃకర్మాణ్యవిజితేంద్రియః।
దుఃఖోదర్కాణిసంపశ్యన్రజోవేగవిమోహితః॥౧౧॥ రజస్తమోభ్యాంయదపివిద్వాన్విక్షిప్తధీఃపునః।
అతంద్రితోమనోరుంధన్దోషదృష్ట్యానసజ్జతే॥౧౨॥అప్రమత్తోనుయుంజీతమనోమయ్యర్పయన్ఛ
నైః। అనిర్విణ్ణోయథాకాలంజితశ్వాసోజితాసనః॥౧౩॥ ఏతావాన్యోగఆదిష్టోమచ్ఛిష్యైస్సనకాదిభిః।
సర్వతోమనఆకృష్యమయ్యద్ధావేశ్యతేయథా॥ ౧౪॥ ఉద్ధవః॥ యదాత్వంసనకాదిభ్యోయేనరూపేణకే
శవ।యోగమాదిష్టవానేతద్రూపమిచ్ఛామివేదితుమ్ ॥ ౧౫॥ శ్రీకృష్ణః॥ పుత్రాహిరణ్యగర్భస్యమా
నసాస్సనకాదయః। పప్రచ్ఛుఃపితరంసూక్ష్మాంయోగస్యైకాంతికీంగతిమ్ ॥ ౧౬ ॥ సనకాదయః॥ గుణే
ష్వావిశతేచేతోగుణాశ్చేతసిచప్రభో। కథమన్యోన్యసంత్యాగోముముక్షోరతితితీర్షోః॥౧౭॥ఏవంపృ
ష్టోమహాదేవస్స్వయంభూర్భూతభావనః। ధ్యాయమానఃప్రశ్నబీజంనాభ్యపద్యతకర్మధీః॥ ౧౮ ॥ స
మామచింతయద్దేవంప్రశ్నపారతితీర్షయా। తస్యాహంహంసరూపేణసకాశమగమంతదా। ౧౯ ॥
దృష్ట్వామాంతఉపవ్రజ్యకృత్వాపాదాభివందనమ్। బ్రహ్మాణమగ్రతఃకృత్వాపప్రచ్ఛుఃకోభవానితి ॥
౨౦॥ఇత్యహంమునిభిఃపృష్టస్తత్త్వజిజ్ఞాసుభిస్తదా।యదవోచమహంతేభ్యస్తదుద్ధవ నిబోధమే ॥౨౧॥
వస్తునోయద్యనానాత్వమాత్మనఃప్రశ్నఈదృశః। కథంఘటేతవోవిప్రావక్తుర్వామేకఆశ్రయః॥
౨౨॥ పంచాత్మకేషుభూతేషుసమానేషుచవస్తుతః।కోభవానితివఃప్రశ్నోవాచారంభోహ్యనర్థకః॥
౨౩ ॥ మనసావచసాదృష్ట్యాగృహ్యతేన్యైరపీంద్రియైః। అహమేవనమత్తోన్యదితిబుధ్యధ్వమంజసా ॥

తస్య తితీర్షయా జిజ్ఞాసయా - హంస రూపేణేతి యథా హంసో నీరం క్షీరం చ పృథక్కర్తుంశక్తః - ఏవమహం గుణాంశ్చేతశ్చ వి
వేచయితుంహంసరూపేణ ఆగతోస్మీతి॥ ౧౯ ॥ ౨౦॥ ....
ఇతీతి॥ ఇత్యహంమునిభిఃపృష్టఇతిపృథగ్వాక్యం-యదవోచమితిచపృథక్ అతోస్మచ్ఛబ్దావృత్తిరదోషః- తేభ్యోయదవోచంతన్మేవచనంని
బోధ॥ ౨౧॥ దేహాదివివిక్తాత్మజ్ఞానేసతితన్నిష్ఠస్యరాగాద్యసంభవాత్స్వయమేవవిషయచేతసోర్విశ్లేషోభవతీతివక్తుంప్రశ్నంఖండన
మిషేణైవతావదాత్మానాత్మవివేకమాహత్రిభిః॥వస్తునఇతి॥కిమాత్మనోయంప్రశ్నఃతదుపాధిభూతసంఘస్యవా-యద్యాత్మనస్తర్హి
తస్యవస్తునఃపరమార్థరూపస్యఅనానాత్వేసతి- హేవిప్రాః వఃయుష్మాభిఃకృతఃప్రశ్నఃఈదృశఃబహుమునిధారణరూపఃకథంఘ
టేత- వక్తురుత్తరందాతుర్వామేమమకఆశ్రయః - అవిశేషే ఆత్మనికంజాతిగుణావిశేషమాశ్రిత్యోత్తరంవక్ష్యామీత్యర్థః॥ ౨౨॥
పంచాత్మకేష్వితి॥ భూతసంఘవిషయత్వేపిఅయావఃప్రశ్నఃవాచారంభఃవాఙ్మాత్రేణారబ్ధః- యతోనర్థకః - కుతః - భూతేషుదేవమ
నుష్యాదిదేహేషుపంచభూతాత్మకేషుఅతః సమానేషు అభిన్నేషుపునశ్చవస్తుతఃపరమకారణాత్మనా అభిన్నేషు॥శ్రు॥ వాచారంభణంవి
కారోనామధేయంమృత్తికేత్యేవసత్యమితిశ్రుతేః॥౨౩॥తత్రపంచాత్మకత్వంప్రత్యక్షాదిసిద్ధమేవేతిపరమకారణాభేదమేవోపపాదయతి॥
మనసేతి॥ మనఆదిభిర్యద్యద్గృహ్యతేతత్తదహమేవేత్యర్థః॥ అంజసాతత్త్వవిచారేణ - ఏతేనైవసర్వాత్మకోహమిత్యంజసాప్యుత్తర
ముక్తంభవతి॥ ౨౪॥ఏవంప్రశ్నఖండనమిషేణైవాత్మస్వరూపంసామాన్యతోనిరూప్య బ్రహ్మణోవిదుష్వరిహారంయత్పృష్టం-తత్ర

త్రయమాహ యావదధ్యాయసమాప్తి॥ గుణేష్వితి॥ అయమభిప్రాయః-యదికర్తృత్వభోక్తృత్వాదిరూపతయా విషయైస్సంగ్రథితం చిత్తం బుద్ధ్యాదిశబ్దవాచ్యమేవ జీవస్యస్వరూపం సంభవేత్-తతస్తద్రూపాగోనభుతైతస్యతుస్వరూపం బ్రహ్మైవచిత్తాధ్యాసేన తు తత్స్వభావతయా విషయైస్సంగ్రథనం-అతస్స్వస్య బ్రహ్మత్వభావనయా విషయాణాంచ మిథ్యాత్వానుసంధానేన సర్వతో నిర్విద్య భగవంతం భజతో భవత్యేవ పరిపూర్ణస్వరూపావస్థానమితి- హే ప్రజాః పుత్రకాః- సత్త్వాదిగుణేషు చేతః ఆవిశతి- గుణాశ్చేతసి- ఏవం గుణాశ్చేతశ్చోభయం సంగ్రథితం మదాత్మనో బ్రహ్మస్వరూపస్య జీవస్య దేహః అధ్యస్త ఉపాధిః- నతు స్వరూపం॥ ౨౫॥ తస్మాత్ ॥ గుణేష్వితి ॥ అభీక్ష్ణం పునః పునః- గుణసేవయా తత్సంస్కారేణ గుణేష్వావిశచ్చిత్తం- తైశ్చ పునర్వాసనారూపేణ చిత్తే ప్రకర్షేణ భవంతీతి తథా- యే గుణాశ్చేతశ్చ- ఏవంయదుభయం తత్ మద్రూపస్సన్ త్యజేత్ ॥ ౨౬ ॥ నను జాగ్రదాద్యవస్థావతః కుతః కూటస్థరూపతా తత్రాహ॥ జాగ్రదితి॥ జాగ్రత్-జాగరః స్వప్నః సుషుప్తిశ్చేతి బుద్ధేరేతా వృత్తయః తాశ్చ న స్వాభావికాః- కింతు॥ శ్లో॥ సత్త్వాజ్జాగరణం విద్యాద్రజసా స్వప్నమాదిశేత్ ప్రస్వాపం తమసా జంతోస్తురీయం త్రిషు సంతతమితి వక్ష్యమాణక్రమేణ గుణతః ఏవ- జీవస్తు విలక్షణః తదవస్థారహిత ఏవ వినిశ్చితః కుతః- తాసాం సాక్షిత్వేన॥ ౨౭॥ నను తర్హి కథమహం జాగర్మీత్యాది ప్రతీతిస్తత్రాహ॥ యర్హీతి॥ యర్హి యస్మాత్ సమ్యక్ సృతిః సగణమనయోః సంసృతిః- బుద్ధిః తయా బంధోయం- ఆత్మనో గుణవృత్తీర్దదాతి- తస్మాన్మయి తురీయే స్థితస్సన్ సంసృతిబంధం జహ్యాత్- తత్తదా- గుణచేతసాం గుణానాం చేతసశ్చాన్యోన్యం త్యాగో భవతి॥ ౨౮॥ కథం సంసృత్యా బంధః కథం చ తజ్జహ్యాత్తదాహ॥ అహంకారేతి॥ అహంకారేణ కృతం బంధం ఆత్మనః అర్థవిపర్యయం ఆనందాద్యావరణేన అనర్థహేతుం విద్వాన్ జానన్ సన్- నిర్విద్య దుఃఖమేతదితి జ్ఞాత్వా తుర్యే స్థితో భూత్వా- సంసారచింతాం సంసారో బుద్ధిః తస్మిన్ చింతాం అభిమానం తత్కృతాం భోగచింతాం చ త్యజేత్॥

౨౪॥ గుణేష్వావిశతే చేతో గుణాశ్చేతసి చ ప్రజాః। జీవస్య దేహ ఉభయం గుణాశ్చేతో మదాత్మనః॥ ౨౫॥
గుణేషు చావిశచ్చిత్తమభీక్ష్ణం గుణసేవయా। గుణాశ్చ చిత్తప్రభవా మద్రూప ఉభయం త్యజేత్ ॥ ౨౬॥
జాగ్రత్స్వప్నస్సుషుప్తిశ్చ గుణతో బుద్ధివృత్తయః। తాసాం విలక్షణో జీవస్సాక్షిత్వేన వినిశ్చితః॥ ౨౭॥ య
ర్హి సంసృతిబంధోయమాత్మనో గుణవృత్తిదః। మయి తుర్యే స్థితో జహ్యాత్త్యాగస్తద్గుణచేతసామ్॥ ౨౮॥
అహంకారకృతం బంధమాత్మనోఽర్థవిపర్యయమ్। విద్వాన్నిర్విద్య సంసారచింతాం తుర్యే స్థితస్త్యజే
త్ ॥ ౨౯ ॥ యావన్నానార్థధీః పుంసో న నివర్తేత యుక్తిభిః। జాగర్త్యపి స్వపన్నజ్ఞస్స్వప్నే జాగర
ణం యథా ॥ ౩౦ ॥ అసత్త్వాదాత్మనోఽన్యేషాం భావానాం తత్కృతా భిదా। గతయో హేతవశ్చాస్య
మృషా స్వప్నదృశో యథా ॥ ౩౧ ॥ యో జాగరే బహిరనుక్షణధర్మిణోఽర్థాన్ భుంక్తే సమస్తకరణైర్హృ
ది తత్సదృక్షాన్। స్వప్నే సుషుప్త ఉపసంహరతే స ఏకస్స్మృత్యన్వయాత్త్రిగుణవృత్తిదృగింద్రియేశః॥
౩౨ ॥ ఏవం విమృశ్య గుణతో మనసస్త్ర్యవస్థా మన్మాయయా మయి కృతా ఇతి నిశ్చితార్థాః। సంఛిద్య
హార్దమనుమానసదుక్తితీక్ష్ణజ్ఞానాసినా భజత మాఖిలసంశయాధిమ్ ॥ ౩౩ ॥ ఈక్షేత విభ్రమమిదం మ

౨౯॥ యావదేవం న త్యజేత్తావత్తస్య కర్మజ్ఞానాదిసర్వం వ్యర్థమిత్యాహ॥ యావదితి॥ యద్యపి జాగర్తి కర్మాదిషు తథాపి స్వపన్ స్వప్నాన్ పశ్యన్నివ భవతి- యతః అజ్ఞః అసమ్యగ్దర్శీ-అజ్ఞజాగరస్య స్వప్నత్వే దృష్టాంతః- స్వప్న ఇతి॥ ౩౦॥ నను కథం వేదప్రమితవర్ణాశ్రమకర్మాదినానార్థధీర్నివర్తేత తత్రాహ ॥ అసత్త్వాదితి॥ భావానాం దేహాదీనాం- తత్కృతా భిదా వర్ణాశ్రమాదిరూపా- గతయః స్వర్గాదిఫలాని- హేతవః కర్మాణి చ అస్యాత్మనో మృషా- అవిద్యావద్విషయా వేద ఇతి భావః॥ ౩౧॥ యుక్తిభిరిత్యుక్తం తా ఏవ యుక్తీరాహ॥ య ఇతి॥ అర్థాన్ స్థూలదేహాదీన్- సమస్తకరణైః చక్షురాదిభిః భుంక్తే- కథంభూతాన్ అనుక్షణధర్మిణః క్షణికబాల్యతారుణ్యాదిధర్మవతః- యశ్చ స్వప్నే హృది జాగరదృష్టసదృశాన్ వాసనామయాన్ భుంక్తే- యశ్చ సుషుప్తే తాన్ సర్వాన్ ఉపసంహరతి- స ఏకః- కుతః- త్రిగుణవృత్తిదృక్ అవస్థాత్రయద్రష్టా- నను జాగ్రదవస్థాం సర్వేంద్రియాణి పశ్యంతి- స్వప్నం మనః- సుషుప్తం తత్సంస్కారవిశేష బుద్ధిః- కథమాత్మా తద్ద్రష్టా తత్రాహ- ఇంద్రియేశః- నను ఇంద్రియేశా అపి విశ్వతైజసప్రాజ్ఞాభిన్నాః నేత్యత ఆహ- స్మృత్యా ప్రతిసంధానేన సర్వావస్థాస్వన్వయాత్- యః స్వప్నం ద్రష్టుం యశ్చ తదనంతరం న కించిదవేదిషం స ఏష ఏవ- తర్హి జాగర్మీతి ఉపాధిభేదేన విశ్వాదివ్యవహార ఇతి భావః- ఏతేన బాల్యయువాద్యవస్థాస్వపి ప్రతిసంధానేన ఆత్మైక్యం ద్రష్టవ్యం॥ ౩౨॥ తతః కిమత ఆహ॥ ఏవమితి॥ గుణతో యా ఏతా మనసః త్ర్యవస్థాస్తాః- మదవిద్యయా మయి కృతాః న తత్త్వతస్సంతీతి నిశ్చిత ఆత్మరూపః అర్థో యైస్తే యూయం- అఖిలసంశయానామాధిం ఆధీయంతే అస్మిన్నితి ఆధిరహంకారస్తం సంఛిద్య- హార్దం హృది స్థితం మాం భజత- కేన భిత్త్వేతి తదాహ- అనుమానైః సదుక్తిభిః సతాముపదేశైః తీక్ష్ణం తీక్ష్ణీకృతేన జ్ఞానఖడ్గేన ॥ ౩౩॥ అనుమానాని దర్శయతి ॥ ఈక్షేతేతి ॥ ఇదం జగత్ విభ్రమమీక్షేత - అత్ర హేతవః- మనో విజృంభితత్వాత్ దృష్టత్వాత్ వినాశిత్వాచ్చ స్వప్నవత్ అతిచంచలత్వాచ్చ అలాతచక్రవత్- నను భ్రమోపి సవిషయః కథం స్యాత్త

త్రాహ- విజ్ఞానమితి- నిగమనంతస్మాత్ త్రిధాయోయంగుణపరిణమకృతోవికల్పోభేదః సస్వప్నః స్వప్నవన్మృషాసామాయేతి ॥ ౩౪ ॥ త స్మాత్॥ దృష్టిమితి॥ తతఃదృశ్యాత్ దృష్టింప్రతినివర్త్య-నిజసుఖానుభవోభవేత్-తస్యైష్కల్యార్థంచ నివృత్తతృష్ణఃతూష్ణీంనిరీహశ్చభ వేత్- మనోవాక్కాయవ్యాపారరహితఇత్యర్థః-నను దేహవతఃసర్వదానైవతదృష్టిప్రతినివర్తనా యోగాత్పునఃసంసారస్స్యాదేవ తత్రాహ- సంద్రుశ్యతఇతి- క్వచిదావశ్యకాహారాదిషుయద్యపీదంసంద్రుశ్యతేతథాపిపూర్వమవస్తుబుద్ధ్యాయత్త్యక్తంతత్పునర్మో హాయనభవేదేవ- కింతు దేహపాతపర్యంతంస్మృతిఃసంసారమాత్రేణావభాసోభవేదిత్యర్థః॥ ౩౫॥ ఏతదేవోపపాదయతి॥ దేహమితి॥ ఆసనాదుత్థితంఉత్థాయతత్రైవస్థితంతతఃక్వచిదపేతంనిర్గతంపునస్తత్రైవోపేతంవాదేహమపినానుసంధత్తే- కుతోన్యత్- యతఃయో నదేహేన- స్వరూపమధ్యగమత్ జ్ఞాతవాన్- తందేహం-యతఃకారణాదితివా-అత్యంతాననుసంధానేదృష్టాంతః- వాసఇతి- పరికృతం పరిహితంవాసఃగలితంవాస్థితంవాయథానవేత్తితద్వత్॥ ౩౬॥ ననుచయఃపరిపాల్యమానోపి ముమూర్షన్లీతిం చేన్నపశ్యతి తర్హాపతేద వనేత్యాహ॥ దేహఇతి॥ దైవవశేనగచ్ఛన్ స్వారంభకంకర్మయావదస్తి-తావత్పర్యంతంప్రతిసమీక్ష్యతఏవ- సాసుః ప్రాణేంద్రియస హితః- ననుతర్హితస్మిన్కదాచిదాసజ్జేతాపినేత్యాహ- తమితి- స్వాప్నంస్వప్నతుల్యం - అధిరూఢఃప్రాప్తఃసమాధిపర్యంతోయోగో

నసోవిలాసంస్పృష్టంవినష్టమతిలోలమలాతచక్రమ్।విజ్ఞానమేకమురుధైవవిభాతిమాయాస్వప్నస్త్రిధాగుణవిసర్గకృతోవికల్పః॥ ౩౪॥ దృష్టిం తతఃప్రతినివర్త్యనివృత్తతృష్ణస్తూష్ణీంభవేన్నిజసుఖానుభవోనిరీహః॥ సంద్రుశ్యతేక్వచిదిదంయదవస్తుబుద్ధ్యాత్యక్తంభ్రమాయనభవేత్స్మృతిరానిపాతాత్॥ ౩౫॥ దేహంచనశ్వరమవస్థితముత్థితంవాసిద్ధోనపశ్యతియతోధ్యగమత్స్వరూపమ్। దైవాదపేతమథదైవవశాదుపేతంవాసోయథాపరికృతంమదిరామదాంధః॥ ౩౬॥ దేహోపిదైవవశగఃఖలుకర్మయావత్స్వారంభకంప్రతిసమీక్ష్యతఏవసాసుః॥ తంసప్రపంచమధిరూఢసమాధియోగస్స్వాప్నంపునర్నభజతేప్రతిబుద్ధవస్తుః॥ ౩౭ ॥ మయైతదుక్తంవోవిప్రాగుహ్యంయత్సాంఖ్యయోగయోః। జానీత మాగతం యజ్ఞంయుష్మద్ధర్మవివక్షయా ॥ ౩౮ ॥ అహంసాంఖ్యస్యయోగస్యసత్యస్యర్తస్యతేజసః। పరాయణం ద్విజశ్రేష్ఠాశ్శ్రియఃకీర్తేర్దమస్యచ ॥ ౩౯ ॥ మాంభజంతిగుణాస్సర్వేనిర్గుణంనిరపేక్షకమ్। సుహృదంప్రియమాత్మానంసామ్యాసంగాదయోగుణాః ॥ ౪౦ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఇతిమేఛిన్నసందేహాము నయస్సనకాదయః। సభాజయిత్వాపరయాభక్త్యాగృణతసంస్తవైః ॥ ౪౧ ॥ తైరహంపూజితస్సమ్యక్సంస్తుతఃపరమర్షిభిః। ప్రత్యేయాయస్వకంధామపశ్యతఃపరమేష్ఠినః ॥ ౪౨ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతేఏకాదశస్కంధేత్రయోదశోధ్యాయః.❖❖❖❖❖❖❖
ఉద్ధవః॥ వదంతికృష్ణశ్రేయాంసిబహూనిబ్రహ్మవాదినః। తేషాంవికల్పప్రాధాన్యముతాహోఏకముఖ్యతా॥ ౧॥ భవతోదాహృతస్స్వామిన్భక్తియోగోనపేక్షితః॥ నిరస్యసర్వతస్సంగంయేనత్వయ్యావిశేన్మనః॥ ౨ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ కాలేననష్టాప్రళయేవాణీయంవేదసంజ్ఞితా। మయాదౌబ్రహ్మణేప్రో

యేన- అతఏవప్రతిబుద్ధంజ్ఞాతంపరమార్థంవస్తుయేనసః- తథాచ॥ శ్రు॥ తస్యతావదేవచిరంయావన్నవిమోక్ష్యేథసంపత్స్యత ఇతి॥ ౩౭॥ ఉక్తార్థంతేషాంవిశ్వాసార్థంస్వస్వరూపమాహ॥ మయేతి॥ సాంఖ్యమాత్మానాత్మవివేకః- యోగోష్టాంగః- తయోర్గుహ్యంరహ స్యం - యజ్ఞంవిష్ణుం - యుష్మద్ధర్మవివక్షయేత్యనేనధర్మాఅప్యుపదిష్టాఇతిజ్ఞేయం- అతఏవ॥ శ్లో॥ యత్తేనహంసరూపేణబ్రహ్మణేప్యాత్థమా ధవేత్యనువాదోభవిష్యతి॥ ౩౮॥ అహమితి॥ ఋతంప్రమీయమాణోధర్మః- సత్యమనుష్ఠీయమానోధర్మః- తేజఃప్రభావః- ఏతేషాంపర మయనం ॥ ౩౯ ॥ కించ॥ మామితి॥ కథంభూతాఃఅగుణాఃగుణపరిణామరూపానభవంతి-కింతు-నిత్యాఇత్యర్థః॥ ౪౦ ॥ ఇతీతి॥ మామయా అగృణతమాంతుష్టువుః ॥ ౪౧ ॥ తైరితి॥ ప్రత్యేయాయప్రత్యాగతోస్మి ॥ ౪౨ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- త్రయోదశోధ్యాయవ్యా ఖ్యా॥❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ శ్లో ॥ చతుర్దశేపరంశ్రేయోభక్తిరేవనచేతరత్। ఇత్యేతద్వర్ణ్యతేధ్యానయోగశ్చసహసాధనైః॥ ఏవంతావద్భగవతాభక్త్యామోక్షఇత్యుక్తం- అన్యేత్వన్యానిసాధనానివదంతి - తత్ర విశేషనిర్ధారణాయపృచ్ఛతి ॥ వదంతీతి ॥ శ్రేయాంసిశ్రేయస్సాధనాని - కింవికల్పేనప్రాధాన్యం ఉతాహోకింవాఏకస్యైవముఖ్య తా॥ ౧॥ ఏకముఖ్యతాపక్షోత్థానేకారణం ॥ భవతేతి ॥ అనపేక్షితఃనవిద్యతేఅపేక్షితంఅపేక్షాయస్మిన్సః- అహైతుకః - అయమర్థః- భవతా యోభక్తియోగఉక్తః- అన్యేచయానిశ్రేయస్సాధనానివదంతి - తేషాంకింసాక్షాత్ఫలసాధనత్వేనప్రాధాన్యమేవసర్వేషాం ఉతాంగాం

గిత్వం ప్రాధాన్యేపి- కిం వికల్పేన సర్వేషాం తుల్యఫలత్వం- యద్వా- కశ్చిదస్తి విశేష ఇతి॥ ౨॥ తత్ర భక్తిరేవ మహాఫలత్వేన ముఖ్యా- అన్యాని తు స్వస్వప్రకృత్యనుసారేణ పుష్టానీయ స్వర్గాదిఫలబుద్ధిభిః ప్రాణిభిః ప్రాధాన్యేన పరికల్పితాని తుచ్ఛకఫలానీతి వివేక్తుం ప్రకృత్యనుసారేణ బహుధా వేదార్థప్రతిపత్తిమాహ సప్తభిః॥ కాలేనేతి॥ మదాత్మకః మయ్యేవాత్మా చిత్తం యేన సః॥ ౩॥ తేనేతి॥ భృగ్వాదయః భృగుశ్చ మరీచిరత్ర్యంగిరసౌ పులస్త్యః పులహః క్రతురిత్యేతే చ సప్త బ్రహ్మణః ప్రజాపతయః తే చ తే మహర్షయశ్చ॥ ౪॥౫॥ కిందేవా ఇతి॥ కిం దేవాః క్లమస్వేదదౌర్గంధ్యాదిరాహిత్యేన భూస్పర్శాదినా చ కిం దేవా మనుష్యా వేతి సందేహాస్పదద్వీపాంతర మనుష్యాః- ఏవం కిన్నరాః కించిన్నరా ఇవ ముఖతః శరీరతో వా- కింపురుషాః కించిత్పురుషా ఇవ వానరాదయః- ప్రకృతయః వాసనాః బహ్వ్యః- కుతః- రజస్సత్త్వతమాంసి భువః జన్మస్థానాని యాసాం తాః॥ ౬॥ యాభిరితి॥ భూతాని దేవాసురమనుష్యాదీని- యథాప్రకృతి ప్రకృతిమనతిక్రమ్య చిత్రా వాచః వేదార్థవ్యాఖ్యానవిషయాః॥ ౭॥ ఏవమితి॥ ఏవమిత్యుక్తోపసంహారః కేషాంచిదధ్యయనాదిశూన్యానామప్యుపదేశపారంపర్యేణ- అపరే పాషండమతయః వేదవిరుద్ధార్థమతయః॥ ౮॥ మదితి॥ తత్ప్రకృతీనాం మాయాగుణమూలత్వాత్ మన్మాయామోహితధియః- అనేకాంతం నానావిధం॥ ౯॥ తదేవాహ సార్ధేన॥ ధర్మమితి॥ ధర్మం నిత్యనైమిత్తికాఖ్యం కర్మ- కర్మమీమాంసకాః- తదుక్తం॥ శ్లో॥ మోక్షార్థీ న ప్రవర్తేత తత్ర కామ్యనిషిద్ధయోః। నిత్యనైమిత్తికే కుర్యాత్ప్రత్యవాయజిహాసయేత్యాది- యశః కావ్యాలంకారకృతః- య

క్తా ధర్మో యస్యాం మదాత్మకః॥ ౩॥ తేన ప్రోక్తా స్వపుత్రాయ మనవే పూర్వజాయ సా। తతో భృగ్వా
దయోఽగృహ్ణన్ సప్త బ్రహ్మమహర్షయః॥ ౪॥ తేభ్యః పితృభ్యస్తత్పుత్రా దేవదానవగుహ్యకాః। మ
నుష్యాస్సిద్ధగంధర్వాస్సవిద్యాధరచారణాః॥ ౫॥ కిందేవాః కిన్నరా నాగా రక్షః కింపురుషాదయః।
బహ్వ్యస్తేషాం ప్రకృతయో రజస్సత్త్వతమోభువః॥ ౬॥ యాభిర్భూతాని భిద్యంతే భూతానాం పత
యస్తథా। యథాప్రకృతి సర్వేషాం చిత్రా వాచస్స్రవంతి హి॥ ౭॥ ఏవం ప్రకృతివైచిత్ర్యాద్భిద్యం
తే మతయో నృణామ్। పారంపర్యేణ కేషాంచిత్పాషండమతయోఽపరే॥ ౮॥ మన్మాయామోహితధియః
పురుషాః పురుషర్షభ। శ్రేయో వదంత్యనేకాంతం యథాకర్మ యథారుచి॥ ౯॥ ధర్మమేకే యశశ్చాన్యే
కామం సత్యం దమం శమమ్। అన్యే వదంతి స్వార్థం వై ఐశ్వర్యం త్యాగభోజనమ్॥ కేచిద్యజ్ఞం తపో దానం
వ్రతాని నియమాన్యమాన్॥ ౧౦॥ ఆద్యంతవంత ఏవైషాం లోకాః కర్మవినిర్మితాః। దుఃఖోదర్కాస్తమో
నిష్ఠాః క్షుద్రా మందాశ్శుచార్పితాః॥ ౧౧॥ మయ్యర్పితాత్మనస్సభ్య నిరపేక్షస్య సర్వతః। మయా
త్మనా సుఖం యత్తత్కుతస్స్యాద్విషయాత్మనామ్॥ ౧౨॥ అకించనస్య దాంతస్య శాంతస్య సమచేత
సః। మయా సంతుష్టమనసస్సర్వాస్సుఖమయా దిశః॥ ౧౩॥ న పారమేష్ఠ్యం న మహేంద్రధిష్ణ్యం న సా
ర్వభౌమం న రసాధిపత్యమ్। న యోగసిద్ధీరపునర్భవం వా మయ్యర్పితాత్మేచ్ఛతి మద్వినాన్యత్॥ ౧౪॥
న తథా మే ప్రియతమ ఆత్మయోనిర్న శంకరః। న చ సంకర్షణో న శ్రీర్నైవాత్మా చ యథా భవాన్॥
౧౫॥ నిరపేక్షం మునిం శాంతం నిర్వైరం సమదర్శనమ్। అనువ్రజామ్యహం నిత్యం పూయేయేత్యంఘ్రి
రేణుభిః॥ ౧౬॥ నిష్కించనా మయ్యనురక్తచేతసశ్శాంతా మహాంతోఽఖిలజీవవత్సలాః। కామైరనాల

దాహుః॥ శ్లో॥ యావత్కీర్తిర్మనుష్యస్య పుణ్యలోకేషు గీయతే। తావద్వర్షసహస్రాణి స్వర్గలోకే మహీయత ఇతి- కామం వాత్స్యాయనాదయః- సత్యం దమం శమం చ యోగశాస్త్రకృతః- అన్యే దృష్టార్థవాదినో దండనీతికృతః- వై ప్రసిద్ధం- ఐశ్వర్యమేవ స్వార్థం పురుషార్థం వదంతి- అతః సామాద్యుపాయా ఏవ శ్రేయస్సాధనమితి తేషాం మతం- తథా త్యాగం భోజనం చ లోకాయతికాః- యజ్ఞం తపో దానం- యజ్ఞో దేవానాం పూజనం తపశ్చ దానం చ॥ ౧౦॥ తేషాం తు తుచ్ఛఫలత్వమాహ॥ ఆద్యంతవంత ఇతి॥ ఏషాం లోకాః ఏతైస్సాధ్యాని ఫలాని- తమోనిష్ఠాః మోహావసానాః- భోగకాలేప్యసూయాదిభిః- శుచార్పితాః వ్యాప్తాః॥ ౧౧॥ భక్తేర్ముఖ్యత్వమాహ యావత్సమాప్తి॥ మయీతి॥ హే సభ్య- మయా పరమానందరూపేణ- ఆత్మనా స్వరూపత్వేన స్ఫురతా॥ ౧౨॥ కించ- అన్యేషాం తత్తల్లోకాదిపరిచ్ఛిన్నం సుఖం తుచ్ఛం- భక్తస్య తు పరిపూర్ణమిత్యాహ॥ అకించనస్యేతి॥ ౧౩॥ పరిపూర్ణతామేవాహ॥ నేతి॥ రసాధిపత్యం పాతాలాదిస్వామ్యం- అపునర్భవం మోక్షమపి- మద్వినా మాం వినా- అన్యత్ నేచ్ఛతి- అహమేవ తస్య ప్రేష్ఠ ఇత్యర్థః॥ ౧౪॥ మమాపి స ఏవ ప్రేష్ఠ ఇత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ నేతి॥ ఆత్మయోనిః బ్రహ్మపుత్రోపి- శంకరః మత్స్వరూపభూతోపి- సంకర్షణః భ్రాతాపి- శ్రీః భార్యాపి- ఆత్మా శ్రీమూర్తిరపి- యథా భక్త ఇతి వక్తవ్యే అతిహర్షేణాహ భవానితి॥ ౧౫॥ హీనమధ్యమభక్తాభ్యాముత్తమభక్తిజ్ఞాననిజప్రీతిమాహ॥ నిరపేక్షమితి॥ సమదర్శనం వాసుదేవస్సర్వమితి పశ్యంతం- పూయేయ- మదంతర్వర్తి బ్రహ్మాండాని పవిత్రీకుర్యామితి భావేనేత్యర్థః॥ ౧౬॥ కిం

చమత్కృతానాంసుఖంఏతావదేవంభూతమితివావక్తుంకస్సమర్థః · యతఃతత్స్వసంవేద్యంనిరుపమమిత్యాహ ॥ నిష్కించనా ఇతి ॥ మయ్యంతోనిరతాంమానాః- అనాలబ్ధధియః- అస్పృష్టచిత్తాః-నిష్కించనత్వాదీనాంయథేష్టం హేతుహేతుమద్భావః · ఏవంభూతాఃమమదీయాఃయత్సుఖంజుషంతి సేవంతే· తత్సుఖంతఏవవిదుఃనాన్యే- కుతః - నైరపేక్ష్యంనాస్తిఅపేక్షాయేషాంతేనిరపేక్షాఃతైరేవలభ్యంనతుసాపేక్షైరపీత్యర్థః- యద్వాఏవంభూతాస్సంతోయేమమమామిత్యర్థః- జుషంతి ప్రీణయంతి- తఏవయన్నైరపేక్ష్యంసుఖంతద్విదుర్నాన్యఇత్యర్థః॥ ౧౭॥ అపిచఆస్తాంతావదుత్తమభక్తకథాయతఃప్రాకృతోపిభక్తఃకృతార్థఏవేత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ బాధ్యమానఇతి॥ బాధ్యమానఃవిషయైరాకృష్యమాణోపిప్రగల్భయాసమర్థయా॥ ౧౮॥ అత్రదృష్టాంతః॥ యథేతి॥ పాకాద్యర్థంప్రజ్వాలితోగ్నిఃయథాకాష్ఠానిభస్మీకరోతి - తథారాగాదినాపి కథంచిన్మద్విషయాసతీభక్తిఃసమస్తపాపానీతి - భగవానపిస్వభక్తిమహిమాశ్చర్యేణసంబోధయతి-అహోఉద్ధవవిస్మయంశృణ్వితి॥ ౧౯॥ అతఃఏవంభూతంశ్రేయోనాన్యదస్తీత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ నేతి॥ ౨౦॥ భక్త్యేతి॥ శ్రద్ధయాయాభక్తిస్తయాహమస్మి- సామద్విషయాఆస్తిక్యబుద్ధిమాత్రేణ- సంభవాత్ జాతిదోషాదపీత్యర్థః॥ ౨౧॥ భక్తిశూన్యాపేక్షస్యత్వాధనంవ్యర్థమిత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ ధర్మ ఇతి॥ ౨౨॥ తర్హితస్యభక్తిర్నాస్తీతికథమజ్ఞాయేత్యాశంకాయాంభక్తేశ్చిహ్నాన్యాహ॥ కథమితి॥ రోమహర్షాదికంవినాకథంభక్తిర్గమ్యతే- భక్త్యాచవినాకథమాశయఃశుధ్యేదితి॥ ౨౩॥ కించ-భక్తిస్త్వాశయంశోధయతీతికిమువక్త

బ్ధధియోజుషంతియత్తన్నైరపేక్ష్యంనవిదుస్సుఖంమమ॥ ౧౭॥ బాధ్యమానోపిమద్భక్తోవిషయైరజితేం
ద్రియః। ప్రాయఃప్రగల్భయాభక్త్యావిషయైర్నాభిభూయతే॥ ౧౮॥ యథాగ్నిస్సుసమిద్ధార్చిఃక
రోత్యేధాంసిభస్మసాత్। తథామద్విషయాభక్తిరుద్ధవైనాంసికృత్స్నశః॥ ౧౯॥ నసాధయతిమాం
ధర్మోనసాంఖ్యంయోగఉద్ధవ। నస్వాధ్యాయస్తపస్త్యాగోయథాభక్తిర్మమోర్జితా॥ ౨౦॥ భక్త్యాహ
మేకయాగ్రాహ్యశ్శ్రద్ధయాత్మాప్రియస్సతామ్। భక్తిఃపునాతిమన్నిష్ఠాశ్వపాకానపిసంభవాత్॥
౨౧॥ ధర్మస్సత్యదయోపేతోవిద్యావాతపసాన్వితా।మద్భక్త్యాపేతమాత్మానంనసమ్యక్ప్రపునాతి
హి॥ ౨౨॥ కథంవినారోమహర్షంద్రవతాచేతసావినా। వినానందాశ్రుకలయాశుధ్యేద్భక్త్యావి
నాశయః॥ ౨౩॥ వాగ్గద్గదాద్రవతేయస్యచిత్తంహసత్యభీక్ష్ణంరుదతిక్వచిచ్చ। విలజ్జఉద్గాయతినృత్యతే
చమద్భక్తియుక్తోభువనంపునాతి॥ ౨౪॥ యథాగ్నినాహేమమలంజహాతిధ్మాతంపునస్స్వంభజతేచ
రూపమ్। ఆత్మాచకర్మానుశయంవిధూయమద్భక్తియోగేనభజత్యథోమామ్॥ ౨౫॥ యథాయథాత్మా
పరిమృజ్యతేసౌమత్పుణ్యగాథాశ్రవణాభిధానైః। తథాతథాపశ్యతితత్త్వసూక్ష్మంచక్షుర్యథైవాం
జనసంప్రయుక్తమ్॥ ౨౬॥ విషయాన్ధ్యాయతశ్చిత్తంవిషయేషువిషజ్జతే। మామనుస్మరతశ్చిత్తంమ
య్యేవప్రవిలీయతే॥౨౭॥ తస్మాదసదభిధ్యానంయథాస్వప్నమనోరథమ్। హిత్వామయిసమాధత్స్వ
మనోమద్భావభావితమ్॥ ౨౮॥ స్త్రీణాంతత్సంగినాంసంగంత్యక్త్వాదూరతఆత్మవాన్। క్షేమేవి
విక్తఆసీనశ్చింతయేన్మామతంద్రితః॥ ౨౯॥నతథాస్యభవేత్క్లేశోబంధశ్చాన్యప్రసంగతః।యోషిత్సం

వ్యం- యతోగద్గదవాగాదిలక్షణోమద్భక్తియుక్తస్సర్వంలోకంపునాతీత్యాహ॥ వాగితి॥ ౨౪॥అపిచ·భక్త్యైవాత్మశుద్ధిర్నాన్యతఇతి సదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ యథాఅగ్నినాధ్మాతంతాపితమేవ-హేమసువర్ణం- అంతర్మలంజహాతి-నక్షాళనాదిభిః-స్వంనిజంచరూపంభజతే · ఏవంకర్మానుశయంకర్మవాసనాం- మాంభజతే- మద్రూపతామాపద్యతే॥౨౫॥నను॥ శ్రు॥ బ్రహ్మవిదాప్నోతిపరం॥శ్రు॥ తమేవవిదిత్వాతిమృత్యుమేతీత్యాదిశ్రుతిభిః- జ్ఞానాదేవావిద్యానివృత్త్యాత్వత్ప్రాప్తిరవగమ్యతేకుతోభక్తియోగేనేత్యుచ్యతేతత్రాహ॥ యథేతి ॥ ఆత్మాచిత్తం - పరిమృజ్యతేశోధ్యతే - మత్పుణ్యగాథానాంశ్రవణైరభిధానైశ్చ · భక్తైరేవావాంతరవ్యాపారోజ్ఞానంనప్రథగిత్యర్థః॥ ౨౬॥ ....

కించ జ్ఞానంనామచిత్తస్యమదాకారపరిణామః-సచమాంభజతఃస్వభావతఏవభవతి- నతుయత్నాంతరమపేక్షతఇతిసదృష్టాంతమాహ॥ విషయానితి ॥ ౨౭ ॥ యస్మాదన్యత్సాధనంతత్ఫలంచస్వప్నమనోరథవదసదభిధ్యానమాత్రం- తస్మాత్తద్విహాయమయ్యేవమనఃసమాహితంకుర్విత్యుపక్రమార్థముపసంహరతి॥ తస్మాదితి॥ మద్భావభావితంమమభావేభజనేనైవశోధితం ॥ ౨౮ ॥ తితిక్షతోవాత్మన్యేవనాద్యుక్తాఃకామమార్గాఃపరిత్యాజ్యాఇత్యాహ॥ స్త్రీణామితి॥ ఆత్మవాన్ధీరస్సన్- క్షేమేనిర్భయేదేశే- వివిక్తేవిజనే॥ ౨౯॥ ఏతదేవోపపాదయతి॥ నేతి॥అస్యపుంసఃయథాతత్సంగిసంగతఃక్లేశోభవేత్-యథాచబంధోయోషిత్సంగతః- తథాఅన్యప్రసంగతోనభవేదితి॥

౩౦॥ మాంచింతయేదిత్యుక్తంతత్ప్రకారంపృచ్ఛతి॥యథేతి॥ యథేతిధ్యానాంగప్రశ్నః- యాదృశమితిధ్యేయవిశేషణప్రశ్నః- యదాత్మకమితియస్మైర్యతానివిశేషణానితత్స్వరూపప్రశ్నః- ఏతన్మేధ్యానంమేవక్తుమర్హసీతివాపాఠః- తత్రాయమర్థః- ముముక్షుస్త్వాం యథాధ్యాయేత్తన్మేవక్తుమర్హసీతిజిజ్ఞాసోఃకథనాయ - సెంమమ పునరేతత్త్వద్గాస్యమేవపురుషార్థః- నతుధ్యానేనకృత్యమస్తీతి-తదుక్తం॥ శ్లో॥ త్వయోపభుక్తస్రగ్గంధవాసోలంకారచర్చితాః। ఉచ్ఛిష్టభోజినోదాసాస్తవమాయాంజయేమహీత్యాదిత్వంవక్తుమర్హసీతిపాఠస్సుగమః॥ ౩౧॥ తత్రధ్యానాంగత్వేనాసనప్రాణాయామప్రకారమాహచతుర్భిః॥ సమఇతి॥ సమేనాత్యుచ్ఛ్రితేనాతినీచే- ఆసనేకంబళాదౌ- సమకాయస్సన్యథాసుఖమాసీనఇతినాత్రస్వస్తికాదినియమఇత్యుక్తం- నాసాగ్రనిరీక్షణంచచిత్తస్థైర్యాయ॥శ్లో॥అంతర్లక్ష్యో బహిర్దృష్టిస్థిరచిత్తస్సుసంయతఇతియోగశాస్త్రోక్తేః॥ ౩౨॥ ప్రాణస్యేతి॥ విపర్యయేణరేచకపూరకకుంభకక్రమేణాపి- యద్వావామనాడ్యాపూరితంగక్షిణయాత్యజేత్- తయావాపూరితంవామయాత్యజేత్- ఇత్యేవంవిపర్యయేణ- యథోక్తంయోగే॥ శ్లో॥ ఇడయాపూరయేద్వాయుంత్యజేత్పింగళయాపునః।పింగళాపూరితంవాయుమిడయాచపరిత్యజేదితి॥నిర్జితేంద్రియఇతిప్రత్యాహారఉక్తః॥౩౩॥ ప్రాణాయామోద్వివిధః సగర్భఃఅగర్భశ్చేతి-తత్రశ్రేష్ఠత్వాత్ప్రణవగర్భమాహద్వాభ్యాం॥ హృదీతి॥ మూలాధారాదారభ్యఅవిచ్ఛిన్నంసంతతం- ఘంటానాదతుల్యంఓంకారంహృదిస్థితం- ప్రాణేనఉదీర్యఊర్ధ్వంద్వాదశాంతపర్యంతంనీత్వా- కథం- బిసోర్ణ

గాద్యథాపుంసోయథాతత్సంగిసంగతః॥ ౩౦॥ ఉద్ధవః॥ యథాత్వామరవిందాక్షయాదృశంవాయదాత్మకమ్। ధ్యాయేన్ముముక్షురేతన్మేధ్యానంత్వంవక్తుమర్హసి। ౩౧॥ శ్రీభగవాన్॥ సమఆసనఆసీనస్సమకాయోయథాసుఖమ్। హస్తావుత్సంగఆధాయస్వనాసాగ్రకృతేక్షణః॥౩౨॥ ప్రాణస్యశోధయేన్మార్గంపూరకుంభకరేచకైః। విపర్యయేణాపిశనైరభ్యసేన్నిర్జితేంద్రియః। ౩౩॥ హృద్యవిచ్ఛిన్నమోంకారంఘంటానాదంబిసోర్ణవత్। ప్రాణేనోదీర్యతత్రాథపునస్సంవేశయేత్స్వరమ్॥౩౪॥ ఏవంప్రణవసంయుక్తంప్రాణమేవసమభ్యసేత్। దశకృత్వస్త్రిషవణంమాసాదర్వాగ్జితానిలః॥ ౩౫॥ హృత్పుండరీకమంతస్థమూర్ధ్వనాళమధోముఖమ్। ధ్యాత్వోర్ధ్వముఖమున్నిద్రమష్టపత్రంసకర్ణికమ్॥కర్ణికాయాంన్యసేత్సూర్యసోమాగ్నీనుత్తరోత్తరమ్॥ ౩౬॥ వహ్నిమధ్యేస్మరేద్రూపంమమైతద్ధ్యానమంగళమ్। సమంప్రశాంతంసుముఖందీర్ఘచారుచతుర్భుజమ్॥ ౩౭॥ సుచారుసుందరగ్రీవంసుకపోలంశుచిస్మితమ్। సమానకర్ణవిన్యస్తస్ఫురన్మకరకుండలమ్॥ ౩౮॥ హేమాంబరంఘనశ్యామంశ్రీవత్సశ్రీనికేతనమ్।శంఖచక్రగదాపద్మవనమాలావిభూషితమ్॥౩౯॥ నూపురైర్విలసత్పాదంకౌస్తుభప్రభయాన్వితమ్। ద్యుమత్కిరీటకటకకటిసూత్రాంగదాయుతమ్॥ ౪౦॥ సర్వాంగసుందరంహృద్యంప్రసాదసుముఖేక్షణమ్। సుకుమారమభిధ్యాయేత్సర్వాంగేషుమనోదధత్॥ ౪౧॥ ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యోమనసాకృష్యతన్మనః। బుద్ధ్యాసారథినాధీరఃప్రణయేన్మయిసర్వతః॥ ౪౨॥ తత్సర్వవ్యాపకంచిత్తమాకృష్యైకత్రధారయేత్। నాన్యానిచింతయేద్భూయస్సుస్మితంభావయేన్ము

వత్కమలనాళతంతువత్- తత్రమాత్రాతీతే- స్వరంపంచదశబిందుంసంవేశయేత్ - అథపునరిత్యన్యతంచబిందుశిరస్కం కుర్యాదిత్యర్థః- యద్వా- మూలాధారాదారభ్యమూర్ధాంతపర్యంతంబిసతంతువత్సూక్ష్మం- అవిచ్ఛిన్నంసంతతం- హృదిమనసి- ప్రాణేనోదీర్యాభివ్యజ్య- అథపునస్తస్మిన్నోంకారేఘంటానాదతుల్యంస్వరంఉదాత్తనాదంస్థిరంకుర్యాదితి॥౩౪॥ ఏవమితి॥ మాసాదర్వాగ్జితానిలోభవతి॥౩౫॥ ఏవంధ్యానాంగముక్త్వాయాదృశమిత్యస్యోత్తరంవక్తుంధ్యేయపీఠమాహసార్ధేన॥హృత్పుండరీకమితి॥ అంతస్థందేహాంతర్వర్తి ఊర్ధ్వనాళమధోముఖం- ముకుళితంచకదళీపుష్పసంకాశంయదస్తితద్విపరీతంధ్యాత్వేత్యర్థః- న్యసేత్చింతయేత్॥ ౩౬॥ సవిశేషణంధ్యానమాహషడ్భిః॥ వహ్నిమధ్యఇతి॥ ధ్యానమంగళంధ్యానస్యశుభవిషయంసమంఅనురూపావయవం-దీర్ఘాశ్చారవశ్చత్వారోభుజాయస్మిన్తత్తథా॥ ౩౭॥ సుచార్వితి॥ సుచారుఅతిరమ్యం- సమానయోఃకర్ణయోర్విన్యస్తేస్ఫురతీమకరాకారేకుండలేయస్మిన్తత్॥ ౩౮॥ హేమేతి॥శ్రీవత్సశ్రియోర్నికేతనం- వక్షసిదక్షిణవామతస్తాభ్యాంయుక్తమిత్యర్థః॥ ౩౯॥ నూపురైరితి॥ ద్యుమద్భిఃకిరీటాదిభిఃఆసమంతాత్యుతంఅలంకృతం॥౪౦॥ సర్వేతి॥ ప్రసాదేనశోభనంముఖమీక్షణంచయస్మిన్తత్- సుకుమారంఅతికోమలం॥ ౪౧॥ సవిశేషణంధ్యానముపసంహరతి॥ ఇంద్రియాణీతి॥ప్రణయేన్నయేత్- సర్వతఃసర్వాంగయుక్తేమయి॥ ౪౨॥ యాదృశమిత్యస్యోత్తరత్వేనసవిశేషణముక్త్వాయదాత్మకమిత్యస్యోత్తరతయాశనైర్విశేషణత్యాగేనధ్యానమేవసమాధిపర్యంతమాహ

త్రిభిః॥తదితి॥ఏకత్రాంగే-అన్యాన్యంగానినచింతయేత్-ఏకత్రేతి-యదుక్తంతదేవాంగందర్శయతి-సుస్మితమితి॥౨౩॥తత్రేతి॥వ్యోమ్ని సర్వకారణరూపే-తచ్చకారణత్వమపిత్యక్త్వా-మదారోహఃమయిశుద్ధేబ్రహ్మణ్యారూఢస్సన్-నకించిద్ధ్యాయేత్-ధ్యాతృధ్యేయవిభాగమపినచింతయేత్॥౨౪॥ఏవమితి॥మామేవాత్మనివిచష్టే-ఆత్మానంచసర్వాత్మనిమయిసంయుతంవిచష్టే-జ్యోతిర్జ్యోతిషిసంయుతమివ॥౨౫॥ఏవంభూతసమాధిపర్యంతధ్యానస్యఫలమాహ॥ధ్యానేనేతి॥మనోయుంజతఃసమాదధతః-ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాభ్రమః అధిభూతాధిదైవాధ్యాత్మరూపఃదృశ్యద్రష్టృదర్శనరూపోవాభ్రమః-నిర్వాణంశాంతింసమ్యగ్యాస్యతీతి॥౨౬॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-చతుర్దశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

॥ తతఃపంచదశే ప్రోక్తాస్సిద్ధయోధారణానుగాః।శ్రీవిష్ణుపదసంప్రాప్తావంతరాయతయామతాః॥ ఏవంమనోయుంజతోయోగినోంతరాభిర్భావంత్యఃసిద్ధయోప్యంతరాయప్రాయాఏవ-అతస్తాఃపరిహృత్యపరమేశ్వరపరఏవభవేదితి వక్తుంసిద్ధీరాహ॥ జితేంద్రియస్యేతి॥ యుక్తస్యస్థిరచిత్తస్య॥ ౧॥ కయేతి॥ స్విదితివితర్కే-కాస్విత్ కిన్నామ-కథంవాకీదృశీవా-ధారణేచ్చకతీతిప్రశ్నాంతరేవాశబ్దః త్వమేవైతజ్జానాసినాన్యఇత్యాశయేనాహ-యోగినామితి॥ ౨॥ సిద్ధయఇతి॥ ధారణాశ్చఅష్టాదశేత్యనుషంగః-యోగపారగైరితి త్రికాలజ్ఞత్వాదిషుద్రసిద్ధిరన్యైపిజానంతీతిభావః-అహమేవప్రధానంముఖ్యఃస్వభావతఃఆశ్రయోయాసాంతాః-మత్సారూప్యం ప్రాప్తేషుకిం చిన్న్యూ

ఖన్॥ ౨౩॥తత్ర లబ్ధపదంచిత్తమాకృష్య వ్యోమ్ని ధారయేత్।తచ్చత్యక్త్వామదారోహో నకించిదపి చింతయేత్॥౨౪॥ఏవంసమాహితమతిర్మామేవాత్మానమాత్మని।విచష్టే మయి సర్వాత్మన్ జ్యోతిర్జ్యోతిషిసంయుతమ్॥ ౨౫ ॥ ధ్యానేనేత్థంసుతీవ్రేణయుంజతో యోగినో మనః। సంయాస్యత్యాశునిర్వాణం ద్రవ్యజ్ఞానక్రియాభ్రమః॥ ౨౬ । ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధేచతుర్దశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీభగవాన్॥జితేంద్రియస్యయుక్తస్యజితశ్వాసస్యయోగినః।మయిధారయతశ్చేతఉపతిష్ఠంతిసిద్ధయః॥ ౧॥ ఉద్ధవః॥కయాధారణయాకాస్విత్ కథంవాసిద్ధిరచ్యుత। కతివాసిద్ధయోబ్రూహియోగినాంసిద్ధిదోభవాన్ ।౨॥ శ్రీభగవాన్ ॥ సిద్ధయోష్టాదశప్రోక్తాధారణాయోగపారగైః । తాసామష్టౌమత్ప్రధానాదశైవగుణహేతవః । ౩ ॥ అణిమామహిమామూర్తేర్లఘిమాప్రాప్తిరింద్రియైః । ప్రాకామ్యంశ్రుతదృష్టేషుశక్తిప్రేరణమీశితా ॥ ౪ । గుణేష్వసంగోవశితాయత్కామస్తదవస్యతి । ఏతామేసిద్ధయస్సౌమ్యఅష్టావౌత్పత్తికామతాః॥౫॥ అనూర్మిమత్త్వందేహేస్మిన్దూరశ్రవణదర్శనమ్।మనోజవఃకామరూపంపరకాయప్రవేశనమ్ ॥ ౬ ॥ స్వచ్ఛందమృత్యుర్దేవానాంసహక్రీడానుదర్శనమ్। యథాసంకల్పసంసిద్ధిరాజ్ఞాప్రతిహతాగతిః॥ ౭॥ త్రికాలజ్ఞత్వమద్వంద్వంపరచిత్తాద్యభిజ్ఞతా । అగ్న్యర్కాంబువిషాదీనాంప్రతిష్టంభోపరాజయః ॥ ౮ ॥ ఏతాశ్చోద్దేశతఃప్రోక్తాయోగధారణసిద్ధయః॥ యయాధారణయాయాస్స్యాద్యథావాస్యాత్తన్నిబోధమే ॥ ౯ ॥ భూతసూక్ష్మాత్మనిమయితన్మాత్రంధారయేన్మనః। అణిమానమవాప్నోతితన్మాత్రోపాసకోమమ॥ ౧౦॥ మహత్యాత్మన్మయిపరేయథాసంస్థం

నాభవంతీతిభావః-గుణహేతవఃసత్త్వోత్కర్షహేతుకాః॥ ౩॥ తాఃస్వరూపేణోద్దిశతి సార్ధైస్సంచభిః॥ అణిమేతి ॥ అణిమామహిమాలఘిమాచమూర్తేర్దేహస్యేతి ప్రసిద్ధయః-ప్రాప్తిర్నామసిద్ధిఃసర్వప్రాణినామింద్రియైస్సహతత్తదధిష్ఠాతృదేవతారూపేణసంబంధఇత్యర్థః॥ శ్రు॥ తేషుపారలౌకికేషుదృష్టేషుదర్శనయోగ్యేష్వపిసర్వేషుభూవివరాదిషిహితేష్వపిప్రాకామ్యంభోగదర్శనసామర్థ్యసిద్ధిః-శక్తిర్నామమాయా-తదంశభూతానాంప్రేరణం-తత్రేశ్వరేమాయాయాఃఅన్యేషుతదంశభూతానాంప్రేరణంఈశితానామసిద్ధిః॥౪॥ గుణేష్వితి ॥ విషయభోగేష్వసంగోవశితానామసిద్ధిః-యత్కామఃయద్యత్సుఖంకామయతే-తత్తదవస్యతితస్యతస్యసీమానంప్రాప్నోతీతిసిద్ధిః-ఔత్పత్తికాఃస్వాభావిక్యోనిరతిశయాశ్చేత్యర్థః॥ ౫ ॥ గుణహేతుకాస్సిద్ధీరాహ ॥ అనూర్మిమత్త్వమితి ॥ అనూర్మిమత్త్వంక్షుత్పిపాసాదిరాహిత్యం-దూరశ్రవణందర్శనంచేతిద్వేసిద్ధీ-మనోవేగేనదేహస్యగతిః-కామితరూపప్రాప్తిః-పరకాయేప్రవేశః॥ ౬॥ స్వచ్ఛందమృత్యురితి ॥ స్వేచ్ఛామృత్యుః-అప్సరోభిస్సహదేవానాంయాఃక్రీడాస్తాసామనుదర్శనం-సంకల్పానురూపప్రాప్తిః-అప్రతిహతాఆసమంతాద్గతిర్యస్యాస్సా-ఆజ్ఞాచేత్యేతాదశ॥ ౭ ॥ క్షుద్రసిద్ధీశ్చపంచాహ॥ త్రికాలజ్ఞత్వమితి ॥ అద్వంద్వంశీతోష్ణాద్యనభిభవః-అగ్న్యాదీనాం స్తంభనం॥ ౮ ॥ ....

ఏతాఇతి ॥ తత్తద్ధారణదిభిస్సహవిశేషతోనిరూపయతి-యయేతి-యావత్ప్రాప్తిః॥ ౯ ॥ భూతేతి॥ భూతసూక్ష్మోపాధౌమయి-తన్మాత్రం

భూతసూక్ష్మాకారం - సః తన్మాత్రోపాసకః - మమ మదీయమణిమానం ॥ ౧౦ ॥ మహతీతి ॥ మహత్తత్త్వోపాధౌ మయి - యథాసంస్థం మహత్తత్త్వాకారం-భూతానాంచేతి-ఆకాశాదిభూతోపాధౌచ మయి మనో ధారయన్ తత్తద్భూతమహిమానం ప్రాప్నోతీత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ పరమాణుమయ ఇతి ॥ వాయ్వాదిభూతానాం యే పరమాణవస్తన్మయే తదుపాధౌ మయి- చిత్తం రంజయన్ - ధారయన్ - యోగీ-కాలసూక్ష్మార్థతాం కాలపరమాణూపాధిరూపతామితి లఘుత్వవివరణం- తదుక్తం ॥ శ్లో ॥ స కాలః పరమాణుర్వై యో భుఙ్క్తే పరమాణుతామితి ॥ ౧౨ ॥ ధారయన్నితి ॥ వైకారికాహంకారోపాధౌ మయి- అఖిలం ఏకాగ్రం- ఆత్మత్వం అధిష్ఠాతృత్వం- అత్ర హేతుః - మన్మనాః మయి మనోధారణాప్రభావాదేవ భవతి - నాత్రాలీకహేతురనుసంధేయ ఇతి భావః- ఏవం ॥ శ్లో ॥ మద్ధారణానుభావేన మద్యోగబలమాశ్రిత ఇత్యాదిషు ద్రష్టవ్యం ॥ ౧౩ ॥ మహతీతి ॥ క్రియాశక్తిప్రధానం మహత్తత్త్వమేవ సూత్రం తదుపాధౌ మయి- సః మే పారమేష్ఠ్యం సర్వోత్కృష్టం ప్రాకామ్యం విందతే- కథంభూతస్య- అవ్యక్తం జన్మ యస్య తస్య సూత్రస్య తదుపాధేః మమేత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ విష్ణావితి ॥ త్ర్యధీశ్వరే త్రిగుణమాయానియంతరి - అత ఏవ కాలవిగ్రహే ఆకలయితృరూపే అంతర్యామిణి- ఈశిత్వం విశినష్టి- క్షేత్రజ్ఞానాం జీవానాం క్షేత్రాణాం తదుపాధీనాంచ చోదనాం ప్రేరణం- న తు విశ్వసృష్ట్యాదికర్తృత్వలక్షణమిత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ నారాయణ ఇతి ॥ తురీయాఖ్యే ॥ శ్లో ॥ విరాడ్ఢిరణ్యగర్భశ్చ కారణంచేత్యుపాధయః । ఈశస్య యత్త్రిభిర్హీనం తురీయం తత్పదం విదురితి- ఏవం లక్షణే ॥ శ్లో ॥ ఐశ్వర్యస్య సమగ్రస్య వీర్యస్య యశసః శ్రియః । జ్ఞానవైరాగ్యయోశ్చైవ షణ్ణాం భగ ఇతీరణ- తద్వతి భగవచ్ఛబ్దశబ్దితే ॥ ౧౬ ॥ నిర్గుణ ఇతి ॥ యత్ర పరమానందరూపే - సర్వోఽపి కామస్తదంశభూతః అవసీయతే సమాప్యతే ॥ ౧౭ ॥

మనో దధత్ । మహిమానమవాప్నోతి భూతానాంచ పృథక్పృథక్ ॥ ౧౧ ॥ పరమాణుమయే చిత్తం భూతానాం మయి రంజయన్ । కాలసూక్ష్మార్థతాం యోగీ లఘిమానమవాప్నుయాత్ ॥ ౧౨ ॥ ధారయన్మయ్యహంతత్త్వే మనో వైకారికేఽఖిలమ్ । సర్వేంద్రియాణామాత్మత్వం ప్రాప్తిం ప్రాప్నోతి మన్మనాః ॥ ౧౩ ॥ మహత్యాత్మని యః సూత్రే ధారయేన్మయి మానసమ్ । ప్రాకామ్యం పారమేష్ఠ్యం మే విందతేఽవ్యక్తజన్మనః ॥ ౧౪ ॥ విష్ణౌ త్ర్యధీశ్వరే చిత్తం ధారయేత్కాలవిగ్రహే । స ఈశిత్వమవాప్నోతి క్షేత్రజ్ఞక్షేత్రచోదనామ్ ॥ ౧౫ ॥ నారాయణే తురీయాఖ్యే భగవచ్ఛబ్దశబ్దితే । మనో మయ్యాదధద్యోగీ మద్ధర్మా వశితామియాత్ ॥ ౧౬ ॥ నిర్గుణే బ్రహ్మణి మయి ధారయన్విశదం మనః । పరమానందమాప్నోతి యత్ర కామోఽవసీయతే ॥ ౧౭ ॥ శ్వేతద్వీపపతౌ చిత్తం శుద్ధే ధర్మమయే మయి । ధారయఞ్ఛ్వేతతాం యాతి షడూర్మిరహితో నరః ॥ ౧౮ ॥ మయ్యాకాశాత్మని ప్రాణే మనసా ఘోషముద్వహన్ । తత్రోపలబ్ధా భూతానాం హంసో వాచః శృణోత్యసౌ ॥ ౧౯ ॥ చక్షుస్త్వష్టరి సంయోజ్య త్వష్టారమపి చక్షుషి । మాం తత్ర మనసా ధ్యాయన్విశ్వం పశ్యతి సూక్ష్మదృక్ ॥ ౨౦ ॥ మనో మయి సుసంయోజ్య దేహం తదను వాయునా । మద్ధారణానుభావేన తత్రాత్మా యత్ర వై మనః ॥ ౨౧ ॥ యదా మన ఉపాదాయ యద్యద్రూపం బుభూషతి । తత్తద్భవేన్మనోరూపం మద్యోగబలమాశ్రయః ॥ ౨౨ ॥ పరకాయం విశన్సిద్ధ ఆత్మానం తత్ర భావయేత్ । పిండం హిత్వా విశేత్ప్రాణో వాయుభూతః షడంఘ్రివత్ ॥ ౨౩ ॥ పార్ష్ణ్యాపీడ్య

అతః పరం గుణహేతుకాః సిద్ధీరాహ ॥ శ్వేతద్వీపేతి ॥ శుద్ధే సత్త్వాత్మకే- శ్వేతతాం శుద్ధస్వరూపతాం ॥ ౧౮ ॥ మయీతి ॥ ఆకాశాత్మా యః ప్రాణః సమష్టిరూపః తద్రూపే మయి- మనసా ఘోషం నాదం చింతయన్ అసౌ హంసః జీవః- తత్ర ఆకాశే- ఉపలబ్ధాః జ్ఞాతాః సర్వ- తత్రస్థాః విచిత్రాః వాచః శృణోతి- యద్వా- తత్రాకాశే- ఉపలబ్ధాః అభివ్యక్తాః యా భూతానాం వాచః తాః- దూరతః శృణోతి ॥ ౧౯ ॥ దూరశ్రవణముక్త్వా దూరదర్శనమాహ ॥ చక్షురితి ॥ త్వష్టా ఆదిత్యః తస్మిన్నపరిచ్ఛిన్నే- చక్షుః సంయోజ్య తంచ చక్షుషి సంయోజ్య- తత్రోభయసంయోగే మాం ధ్యాయన్ విశ్వం దూరతః పశ్యతి ॥ ౨౦ ॥ మన ఇతి ॥ మనో దేహంచ తదనువర్తినా వాయునా సహ మయి సుసంయోజ్య యా మద్ధారణక్రియా తేన తస్యాః ప్రభావేన- యత్ర మనో యాతి- తత్రాత్మా దేహో యాతీత్యర్థః- యద్వా- మనః కర్తృ- ఆత్మానం వాయునా సహ దేహంచ మయి సుసంయోజ్య- యత్ర యాతి- తదను తత్ర దేహో యాతీతి ॥ ౨౧ ॥ యదేతి ॥ మనః ఉపాదాయ ఉపాదానకారణం కృత్వా- యద్యద్దేవాదిరూపం భవితుమిచ్ఛతి- తత్తన్మనోరూపం మనసోఽభీష్టం రూపం యోగీ భవేత్- కుతః- యతో మద్యోగబలమాశ్రయః - యోఽహమచింత్యశక్తిర్నానాకారస్తస్మిన్ మయి మనసో యో యోగో ధారణా తస్య బలం ప్రభావః స ఏవాశ్రయః కారణం ॥ ౨౨ ॥ పరకాయమితి ॥ యత్ర ప్రవివిక్షతి తత్రాత్మానం చింతయేత్-తతః పిండం స్వదేహం హిత్వా ప్రాణః ప్రాణప్రధానలింగశరీరోపాధిః- వాయుభూతః బాహ్యవాయుధృతః ప్రవిష్టస్తేన మార్గేణేత్యర్థః- షడంఘ్రివత్ భృంగో యథా- పుష్పాత్పుష్పాంతరమనాయాసేన ప్రవిశతి తద్వత్ ॥ ౨౩ ॥ పిండం హిత్వేత్యుక్తం తత్ప్రకారం కథయన్ స్వచ్ఛందమృత్యుమాహ ॥ పార్ష్ణ్యేతి ॥ పార్ష్ణ్యా పార్ష్ణి

నా- గుదం నిరుధ్య ప్రాణం ప్రాణోపాధిమాత్మానం- బ్రహ్మరంధ్రేణ మూర్ధద్వారేణ- బ్రహ్మేత్యుపలక్షణం బ్రహ్మ అస్య ద్వారా అపేక్షితం స్థానం- మనసా నీత్వా ప్రాపయిత్వా॥ ౨౪ ॥ విహరిష్యన్నితి॥ మత్స్థం మన్మూర్తిరూపం శుద్ధం సత్త్వం చింతయేత్- తదా సత్త్వవృత్తయః సత్త్వాంశభూతాః॥ ౨౫ ॥ యదేతి॥ యదా వా అకాలేపి- యథా వేతి పాఠే యథా వా యేన కేనాపి ప్రకారేణ- బుద్ధ్యా సంకల్పయేత్- తత్తథా యథావత్ ప్రాప్నోతీత్యర్థః- యద్వా- సంకల్పయేత్- యథా వా మత్పరో మయి విశ్వాసవాన్ భవతి- తథా తదనురూపం సర్వం ప్రాప్నోతీత్యర్థః- కింకుర్వన్- సత్యే సత్యసంకల్పే మయి మనో యుంజన్॥ ౨౬॥ య ఇతి॥ మదితి పృథక్ పదం మమేత్యర్థః- ఈశితుః సర్వనియంతుః- వశితుః స్వతంత్రస్య- మమ భావం స్వభావం ప్రాప్తః- ఏతాః గుణహేతవః॥ ౨౭ ॥ మద్భక్త్యేతి॥ అతఃపరం క్షుద్రధారణావిదధాతి త్రికాలజ్ఞైశ్వరధారణా సూచితా- త్రైకాలికీ త్రికాలవస్తువిషయా- స్వజన్మమృత్యుభ్యాముపబృంహితా తత్సహితా- అనయైవ పరచిత్తాద్యభిజ్ఞతాపి వ్యాఖ్యాతా॥ ౨౮॥ అగ్న్యాదిభిరితి॥ అగ్న్యాదిసర్వోపఘాతశూన్యో భవానిత్యేవంభూతం రోగాగమయం- తైర్నాభిభూయేత- అత్ర హేతుః- మద్యోగేతి- యాదసాముదకం యథా అభిఘాతకం న భవతి- తథా తస్య వపుషో అగ్న్యాదయ ఇత్యర్థః- అనయైవాద్వంద్వతాపి వ్యాఖ్యాతా॥ ౨౯॥ మద్విభూతీరితి॥ మద్విభూతీః మమావతారాన్- ధ్వజాదిభిస్సహ॥ 3౦॥ ఉపసంహరతి॥ ఉపాసకస్యేతి॥ ఏ

గుదం ప్రాణం హృదురఃకంఠమూర్ధసు। ఆరోప్య బ్రహ్మరంధ్రేణ బ్రహ్మ నీత్వోత్సృజేత్తనుమ్॥ ౨౪ ।
విహరిష్యన్ సురాక్రీడే మత్స్థం సత్త్వం విభావయేత్। విమానేనోపతిష్ఠంతి సత్త్వవృత్తీస్సురస్త్రి
యః॥ ౨౫॥ యదా సంకల్పయేద్బుద్ధ్యా యథా వా మత్పరః పుమాన్। మయి సత్యే మనో యుంజంస్తథా త
త్సముపాశ్నుతే॥ ౨౬॥ యో మద్భావమనుప్రాప్త ఈశితుర్వశితుః పుమాన్। న కుతశ్చిద్విహన్యేత తస్య
చాజ్ఞా యథా మమ॥ ౨౭॥ మద్భక్త్యా శుద్ధచిత్తస్య యోగినో ధారణావిదః। తస్య త్రైకాలికీ సిద్ధిర్జన్మమృ
త్యూపబృంహితా। ౨౮ ॥ అగ్న్యాదిభిర్న హన్యేత మునేర్యోగమయం వపుః। మద్యోగశ్రాంతచిత్త
స్య యాదసాముదకం యథా॥ ౨౯ ॥ మద్విభూతీరభిధ్యాయన్ శ్రీవత్సాదివిభూషితాః। ధ్వజాతపత్ర
వ్యజనైస్సభవేదపరాజితః॥ 3౦ ॥ ఉపాసకస్య మామేవం యోగధారణయా మునేః। సిద్ధయః పూర్వక
థితా ఉపతిష్ఠంత్యశేషతః॥ 3౧॥ జితేంద్రియస్య దాంతస్య జితశ్వాసాత్మనో మునేః। మద్ధారణాం ధా
రయతః కా ను సిద్ధిస్సుదుర్లభా॥ 3౨॥ అంతరాయాన్వదంత్యేతాన్యుంజతో యోగముత్తమమ్। మయా
సంపద్యమానస్య కాలక్షపణహేతవః॥ 33 ॥ జన్మౌషధితపోమంత్రైర్యావతీరిహ సిద్ధయః। యోగేనా
ప్నోతి తాస్సర్వా నాన్యైర్యోగగతిం వ్రజేత్ ॥ 3౪ ॥ సర్వాసామపి సిద్ధీనాం హేతుః పతిరహం ప్రభుః।
అహం యోగస్య సాంఖ్యస్య ధర్మస్య బ్రహ్మవాదినామ్॥ 3౫। అహమాత్మాంతరో బాహ్యోऽనావృత
స్సర్వదేహినామ్। యథా భూతాని భూతేషు బహిరంతస్స్వయం తథా॥ 3౬॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- పంచదశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

వం పృథక్ ధారణాదిభిః॥ 3౧॥ యద్వా- కిం నానాధారణాప్రయాసేన- ఏకస్యైవ సర్వాస్సిద్ధయో భవంతీత్యాహ॥ జితేంద్రియస్యేతి॥ మద్ధారణాం నారాయణే తురీయాఖ్యే ఇత్యత్రోక్తాం- యా సుదుర్లభా స్యాత్- సా కా ను- న కాచిదిత్యర్థః॥ 3౨ ॥ యద్యప్యేవం- తథాపి న ప్రార్థ్యా ఇత్యాహ॥ అంతరాయానితి॥ 33 ॥ తస్మాదహైతుకీ యమేవ ధారణా కార్యా - నాన్యాః కామ్యా ఇత్యాహ ॥ జన్మేతి॥ జన్మనైవ కాశ్చిత్సిద్ధయో భవంతి- యథా దేవానాం- యథా చ యాదసాముదకస్తంభః - పక్ష్యాదీనాం ఖచరత్వాది- తదుక్తం పాతంజలే॥ శ్లో॥ జన్మౌషధితపోమంత్రయోగజాస్సిద్ధయస్స్మృతా ఇతి- యోగేన మద్ధారణామిత్యుక్తేన- యోగగతిం మత్సాలోక్యాదిరూపాం॥ 3౪ ॥ తత్కుత ఇత్యత ఆహార్థేన ॥ సర్వాసామితి ॥ ప్రభుత్వోపపాదనం హేతుః కారణం- పతిః పాలయితా చేతి- కించ- న కేవలం సిద్ధీనామేవ ప్రభుః - అపితు మోక్షాదీనామపీత్యాహ- అహమితి- యోగో మోక్షః- సాంఖ్యం తత్సాధనం జ్ఞానం- ధర్మస్య - తదుపదేష్టౄణాం బ్రహ్మవాదినాం చ 3౫॥ కుత ఇత్యత్రాహ॥ అహమితి ॥ సర్వదేహినాం జీవానామాత్మా- యతః అంతరః అంతర్యామీ॥ శ్రు॥ ఏష త ఆత్మాంతర్యామ్యమృత ఇతి శ్రుతేః- తర్హి కిమంతర్వర్తిత్వాత్పరిచ్ఛిన్నః- న బాహ్యశ్చ వ్యాపక ఇత్యర్థః - అత్ర హేతుః- అనావృతః - ఏతత్సదృష్టాంతమాహ- భూతేషు చతుర్విధేషు మహాభూతాని యథా అంతర్బహిశ్చ భవంతి - స్వయమహమపి తథేత్యర్థః ॥ 3౬ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- పంచదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ షోడశేస్మిన్హరేరావిర్భావయుక్తా విభూతయః । జ్ఞానవీర్యప్రభావాదివిశేషేణోపవర్ణితాః ॥ అంతశ్చిత్తేనయద్ధ్యానమశక్యమకృతాత్మనామ్ । అంతస్తద్భాగతాపస్త్రైః భూతాద్యాదినిరూపణమ్ ॥ ఏవంతావన్న వాధ్యాయ్యామష్టప్రశ్నానిరూపితాః । బ్రహ్మత్వసంభవేతావత్స్యాన్మాదిచతుష్టయే ॥ బంధముక్తోన్యశ్చనిర్ధారేసద్భక్తోన్యశ్చతతఃపరే । ద్వాదశేనంతరంకర్మకృతత్యాగవ్యవస్థితా ॥ హంసేతిహాసతోయోగనిష్ఠాయాంచత్రయోదశే । శ్రేయస్సాధననిర్ధారే ధ్యానేచైవచతుర్దశే ॥ ధారణాసిద్ధిభేదేచప్రసంగేననిరంతరే । ఉద్ధవప్రశ్నతోదత్తముత్తరంహరిణోచితమ్ ॥ షోడశేభూతివిస్తారోద్వయోవర్ణాశ్రమవ్రతే । జ్ఞానాదినిర్ణయే చాతోయమాదీనాంచనిర్ణయే ॥ యోగత్రయాధికారేషువింశేచతదనంతరమ్ । తత్త్వసంఖ్యావివాదేచపుంప్రకృత్యోర్వివేచనే ॥ జన్మమృత్యుప్రకారేచద్వావింశేదత్తముత్తరమ్ । పరాపరాధసహనేచతుర్థేస్తదనంతరే ॥ సప్తవింశేక్రియాయోగప్రశ్నేతదుపవర్ణనమ్ । అష్టావింశేతతః ప్రోక్తాజ్ఞానయోగోపసంహృతిః ॥ సంసారసంభవప్రశ్నేతస్మిన్నేవదత్తముత్తరమ్ । తదశక్త్యాపునఃప్రశ్నేభక్తియోగోపసంహృతిః ॥ ఏవంప్రశ్నోత్తరాణ్యత్రక్రమేణైతానివింశతిః । అహమాత్మాంతరో బాహ్యోఽనావృతస్సర్వదేహినామ్ । యథాభూతానిభూతేషుబహిరంతస్స్వయంతథేత్యుక్తం- తత్రభూతానియథాక్వచిత్కేనచిద్గుణవిశేషేణోద్రిక్తానివర్తంతే- క్వచిత్సామాన్యరూపేణైవ- తథాత్వమపిక్వకథంవర్తసేఇతి- విభూతీఃప్రష్టుంప్రసమంతావదుక్తమేవసర్వాత్మకత్వమనువదతి ॥ త్వంబ్రహ్మేతి ॥ అపావృతంనిరావరణంస్వతంత్రంవా- అ. ఏవసర్వేషామపిత్రాణంరక్షణం- స్థితిర్జీవనం - త్రాణస్థితిసహితౌఅప్యయోద్భవౌయస్మాత్ - సఃత్వంఉపాదానకారణమిత్యర్థః ॥ ౧॥ అత్రసదాచారంప్రమాణమాహ ॥ ఉచ్చావచేష్వితి ॥ యాథాతథ్యేనయథార్థత్వేన - సర్వభూతకార

ఉద్ధవః ॥ త్వంబ్రహ్మపరమంసాక్షాదనాద్యంతమపావృతమ్ । సర్వేషామపిభావానాంత్రాణస్థిత్యప్యయోద్భవః ॥ ౧ ॥ ఉచ్చావచేషుభూతేషుదుర్జ్ఞేయమకృతాత్మభిః । ఉపాసతేత్వాంభగవన్యాథాతథ్యేనబ్రాహ్మణాః ॥ ౨ ॥ యేషుయేషుచభావేషుయేనత్వాంపరమర్షయః । ఉపాసీనాఃప్రపద్యంతేసంసిద్ధింతద్వదస్వమే ॥ ౩ ॥ గూఢశ్చరసిభూతానాంభూతాత్మా భూతభావన । నత్వాంభూతానిపశ్యంతిపశ్యంతంమోహితానితే ॥ ౪ ॥ యాఃకాశ్చభూమౌదివివారసాయాంవిభూతయోదిక్షుమహావిభూతే । తామహ్యమాఖ్యాహ్యనుభావితాస్తేనమామితేతీర్థపదాంఘ్రిపద్మమ్ ॥ ౫ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ ఏవమేతదహంపృష్టఃప్రశ్నంప్రశ్నవిదాంవర । యుయుత్సునావినశనేసపత్నైరర్జునేనవై ॥ ౬ ॥ జ్ఞాత్వాజ్ఞాతివధంగర్హ్యమధర్మ్యంరాజ్యహేతుకమ్ । తతోనివృత్తోహంతాహంహతోఽహమితిలౌకికః ॥ ౭ ॥ సతదాపురుషవ్యాఘ్రోయుక్త్యామేప్రతిబోధితః । అభ్యభాషతమామేవంయథాత్వంరణమూర్ధని ॥ ౮ ॥ అహమాత్మోద్ధవామీషాంభూతానాంసుహృదీశ్వరః । అహంసర్వాణిభూతానితేషాంస్థిత్యుద్భవాప్యయః ॥ ౯ ॥ అహంగతిర్గతిమతాంకాలఃకలయతామహమ్ । గుణానాంచాప్యహంసామ్యంగుణిన్యౌత్పత్తికోగుణః ॥ ౧౦ ॥ గుణినామప్యహంసూత్రంమహతాంచమహానహమ్ । సూక్ష్మాణామప్యహంజీవో

ణంత్వాం- బ్రాహ్మణాఃవేదతాత్పర్యవిదః ॥ ౨॥ ఏవంకారణత్వేనసర్వాత్మకత్వమనూద్యవిభూతీఃపృచ్ఛతి ॥ యేష్వితి ॥ ఉపాసీనాఃసేవమానాస్సంతః ॥ ౩॥ దుర్జ్ఞేయత్వమేవాహ ॥ గూఢఇతి ॥ గూఢఃఅస్ఫుటః- భూతానాంప్రాణినాంమధ్యే- తత్రహేతుః-భూతానామాత్మాంతర్యామీ- అత్రాపిహేతుః- హేభూతభావనేతి- తేత్వయా ॥ ౪॥ తావివసాకల్యేనపృచ్ఛతి ॥ యాఇతి ॥ హేమహావిభూతే - యాఃకాశ్చిద్భూమ్యాదిషుతేవిభూతయః- రసాయాంరసాతలే- అనుభావితాఃత్వయైవకేనచిచ్ఛక్తివిశేషేణసంయోజితాః - తీర్థానాంపదంచతదంఘ్రిపద్మంచ ॥ ౫॥ నరావతారభూతార్జునప్రశ్నసంవాదిత్వాత్తవాయంప్రశ్నస్సాధీయానితితావదనుమోదతేత్రిభిః ॥ ఏవమితి ॥ ప్రశ్నంప్రష్టవ్యం- సపత్నైర్యోద్ధుమిచ్ఛతా- వినశనేకురుక్షేత్రే ॥ ౬॥ యయుత్సోర్విభూతిప్రశ్నేకఃప్రసంగస్తత్రాహ ॥ జ్ఞాత్వేతి ॥ లౌకికః- ప్రాకృతమతిస్సన్ ॥ ౭॥ సఇతి ॥ సచయదాతతోజ్ఞాతివధాన్నివృత్తః- తదామయాప్రతిబోధితస్సన్- యథాత్వమభిభాషసే ఏవంసంగ్రామముఖేమామభ్యభాషత- తస్మైదేవతవాపికథయిష్యామీతిభావః ॥ ౮॥ తాఃవిభూతీఃకథయతి ॥ అహమితి ॥ అస్మచ్ఛబ్దసమానాధికరణాఃప్రథమాంతా ద్వితీయాంతాశ్చసర్వావిభూతయః- తాస్తాశ్చోపాసనార్థం కథ్యంతే- షష్ఠీచక్వచిన్నిర్ధారణేసంబంధే- క్వచిద్యథాయోగ్యంద్రష్టవ్యా- తత్రశ్చామీషాంభూతానాంఆత్మేతిసుహృదీశ్వరఇతిచసామాన్యేనాహముపాస్యఇత్యర్థః ॥ ఏవంసర్వత్ర తేషాంస్థిత్యుద్భవాప్యయఃతద్ధేతురిత్యర్థః ॥ ౯॥ విశేషతోవిభూతీరాహ ॥ అహమితి ॥ కలయతాంవశీకుర్వతాం- మధ్యేగుణానాంమధ్యేసామ్యంసర్వత్రసమత్వం- సత్త్వాదీనాంసామ్యమవ్యాకృతంవా- గుణినిధర్మిణిఔత్పత్తికస్స్వాభావికోయోగుణః - సోఽహం ॥ ౧౦॥ గుణినామితి ॥ సూత్రంప్రథమకార్యం- మహతాంమహత్తత్త్వం- సూక్ష్మోపాధిత్వాత్ దుర్జ్ఞేయత్వాచ్చజీవస్యసూక్ష్మత్వం ॥ ప్ర॥ బు

ద్గుణేనాత్మగుణేనచైవదూరాగ్రమాత్రోహ్యపరోపిదృష్టఇతిశ్రుతేః ॥ ౧౧ ॥ హిరణ్యగర్భఇతి ॥ వేదానాంసంబంధీతేషామధ్యాపకః - పదానిత్రీణిత్రిపదాగాయత్రీత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ బ్రహ్మర్షీణామితి ॥ హవిర్ధానీకామధేనుః ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ మామితి ॥ నక్షత్రౌషధీనాంప్రభుంసోమం - యక్షరక్షసాంప్రభుంకుబేరం ॥ ౧౬ ॥ ఐరావతమితి ॥ యాదసాంప్రభుంవరుణం - తపతాంప్రతాపవతాం ద్యుమతాందీప్తిమతాంచమధ్యే ॥ ౧౭ ॥ ఉచ్చైశ్శ్రవాఇతి ॥ సంయమతాందండయతామిత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ నాగేంద్రాణామితి ॥ శృంగిదంష్ట్రిణాంచమధ్యేతేషాంప్రభుర్వా - తుర్యఃసన్న్యాసః - ప్రథమఃబ్రాహ్మణః ॥ ౧౯ ॥ తీర్థానామితి ॥ స్రోతసాంప్రవాహనాంచ - సరసాంస్థిరోదకాశయానాం ॥ ౨౦ ॥ ధిష్ణ్యానామితి ॥ ధిష్ణ్యానాంనివాసస్థానానాం - గహనానాందుర్గమాణాం ॥ ౨౧ ॥ పురోధసామితి ॥ బ్రహ్మిష్ఠానాంవేదాంతార్థనిష్ఠానాం - సేనాన్యాంచమూపతీనాం - అగ్రణ్యాంసన్మార్గప్రవర్తకానాం - అజఃబ్రహ్మా ॥ ౨౨ ॥ యజ్ఞానామితి ॥ శుచీనాంశోధకానామపి - మార్జనతక్షణఘర్షణాదీనాంమధ్యే వాయ్వాదిరూపఃశోధకోహం ॥ ౨౩ ॥

దుర్జయానామహంమనః ॥ ౧౧ ॥ హిరణ్యగర్భోవేదానాంమంత్రాణాంప్రణవస్త్రివృత్ । అక్షరాణామకారోస్మిపదానిఛందసామహమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఇంద్రోహంసర్వదేవానాంవసూనాంహవ్యవాడహమ్ । ఆదిత్యానామహంవిష్ణూరుద్రాణాంనీలలోహితః ॥ ౧౩ ॥ బ్రహ్మర్షీణాంభృగురహం రాజర్షీణామహంమనుః । దేవర్షీణాంనారదోహంహవిర్ధాన్యస్మిధేనుషు ॥ ౧౪ ॥ సిద్ధేశ్వరాణాంకపిలస్సుపర్ణోహంపతత్రిణామ్ । ప్రజాపతీనాందక్షోహంపితౄణామహమర్యమా । ౧౫ ॥ మాంవిద్ధ్యుద్ధవదైత్యానాంప్రహ్లాదమసురేశ్వరమ్ । సోమంనక్షత్రౌషధీనాంధనేశంయక్షరక్షసామ్ ॥ ౧౬ ॥ ఐరావతంగజేంద్రాణాంయాదసాంవరుణంప్రభుమ్ । తపతాంద్యుమతాం సూర్యం మనుష్యాణాంచ భూపతిమ్ ॥ ౧౭ ॥ ఉచ్చైశ్శ్రవాస్తురంగాణాంధాతూనామస్మికాంచనమ్ । యమస్సంయమతాం చాహంసర్పాణామస్మివాసుకిః ॥ ౧౮ ॥ నాగేంద్రాణామనంతోస్మిమృగేంద్రశ్శృంగిదంష్ట్రిణామ్ । ఆశ్రమాణామహంతుర్యోవర్ణానాంప్రథమోనఘ ॥ ౧౯ ॥ తీర్థానాంస్రోతసాంగంగాసముద్రస్సరసామహమ్ । ఆయుధానాంధనురహంత్రిపురఘ్నోధనుష్మతామ్ ॥ ౨౦ ॥ ధిష్ణ్యానామస్మ్యహంమేరుర్గహనానాంహిమాలయః । వనస్పతీనామశ్వత్థఓషధీనామహంయవః ॥ ౨౧ ॥ పురోధసాంవసిష్ఠోహంబ్రహ్మిష్ఠానాంబృహస్పతిః । స్కందోహంసర్వసేనాన్యామగ్రణ్యాంభగవానజః ॥ ౨౨ ॥ యజ్ఞానాం బ్రహ్మయజ్ఞోహంవ్రతానామవిహింసనమ్ । వాయ్వగ్న్యర్కాంబువాగాత్మాశుచీనామప్యహంశుచిః ॥ ౨౩ ॥ యోగానామాత్మసంరోధోమంత్రోస్మివిజిగీషతామ్ । ఆన్వీక్షికీకౌశలానాం వికల్పఃఖ్యాతివాదినామ్ ॥ ౨౪ ॥ స్త్రీణాంతుశతరూపాహంపుంసాంస్వాయంభువోమనుః । నారాయణోమునీనాంచకుమారోబ్రహ్మచారిణామ్ ॥ ౨౫ ॥ ధర్మాణామస్మిసన్న్యాసఃక్షేమాణామబహిర్మతిః । గుహ్యానాంసూనృతంమౌనంమిథునానామజోస్మ్యహమ్ ॥ ౨౬ ॥ సంవత్సరోస్మ్యనిమిషామృతూనాంమధుమాధవౌ । మాసానాంమార్గశీర్షోహంనక్షత్రాణాంతథాభిజిత్ ॥ ౨౭ ॥ అహంయుగానాంచకృతంధీరాణాం దేవలోసితః । ద్వైపాయనోస్మివ్యాసానాంకవీనాంకావ్యఆత్మవాన్ ॥ ౨౮ ॥ వాసుదేవోభగవతాం

యోగానామితి ॥ యోగానామష్టాంగానాంమధ్యే ఆత్మసంరోధఃసమాధిరహం - మంత్రోనీతిః - కౌశలానాంవివేకాదినైపుణానాంమధ్యే ఆన్వీక్షికీఆత్మానాత్మవివేకవిద్యా అఖ్యాత్యన్యథాఖ్యాతిశూన్యఖ్యాత్యసత్ఖ్యాత్యనిర్వచనీయఖ్యాతివాదినాం ఏవమిదమేవమిదంవేతి యోదురంతోవికల్పఃసోహం ॥ ౨౪ ॥ స్త్రీణామితి ॥ కుమారఃసనత్కుమారః ॥ ౨౫ ॥ ధర్మాణామితి ॥ సన్న్యాసఃభూతాభయదానం - క్షేమాణంఅభయస్థానానాంమధ్యేఅబహిర్మతిఃఅంతర్నిష్ఠాసూనృతంప్రియవచనంమౌనంచ - నహిప్రియభాషణేనమౌనేనచపురుషస్యాభిప్రాయోజ్ఞాయతే - అజఃప్రజాపతిః - యస్యదేహార్ధాభ్యాంమిథునమభూత్సఏవముఖ్యంమిథునం ॥ శ్రు ॥ అర్ధోవాఏష ఆత్మనోయత్పత్నీతి శ్రుతేః ॥ ౨౬ ॥ సంవత్సరఇతి ॥ అనిమిషాంఅప్రమత్తానాం - మధుమాధవావసంతఇత్యర్థః - అభిజిత్ఉత్తరాషాఢాచతుర్థపాదః తథాచ ॥ శ్రు ॥ అభిజిన్నామనక్షత్రం - ఉపరిష్టాదషాఢానాం - అవస్తాచ్ఛ్రోణాయాఇత్యాది ॥ ౨౭ ॥ అహమితి ॥ కృతంకృతయుగం - దేవలఃఅసితశ్చ - వ్యాసానాంవేదవిభాగకర్తౄణాం - కవీనాంవిదుషాం - కావ్యఃశుక్రః ॥ ౨౮ ॥ వాసుదేవఇతి ॥ భగవతాం ॥ శ్లో ॥ ఉత్పత్తిం

ప్రళయంచైవభూతానామాగతింగతిమిత్యాది విద్యామవిద్యాంచసవాచ్యో భగవానిత్యేవంలక్షణినాం॥౨౯॥ రత్నానామితి॥ పేశసాం సుందరాణాం- దర్భజాతీనాంకాశదూర్వాదీనాం- హవిష్షుచరుపురోడాశాదిషుఘృతేషువా॥ ౩౦ ॥ వ్యవసాయినామితి ॥ లక్ష్మీః ధనాదిసంపత్॥ ౩౧॥ ఓజఇతి॥ బలవతాంఓజశ్చసహశ్చ - సాత్వతాంభాగవతానాంభక్త్యాకృతంకర్మాహమిత్యర్థః - తేషామేవనవవ్యూహార్చనేవాసుదేవసంకర్షణప్రద్యుమ్నానిరుద్ధనారాయణహయగ్రీవవరాహనృసింహవామనాఇతియానవమూర్తయస్తాసాంమధ్యేవాసుదేవాఖ్యా॥ ౩౨॥ విశ్వావసురితి ॥ గంధర్వాణాంవిశ్వావసుః- అప్సరసాంపూర్వచిత్తిః- గంధమాత్రంఅవికృతం॥ ౩౩॥ అపామితి॥ పరమఃమధురః-పరఃపరాఖ్యశబ్దః॥ ౩౪॥ బ్రహ్మణ్యానామితి॥ అర్జునఃపార్థః- భూతానాంప్రాణినాం-ప్రతిసంక్రమఃప్రళయః॥౩౫॥ గతీతి॥ గత్యాదయఃపంచకర్మేంద్రియవ్యాపారాః-స్పర్శాదగోజ్ఞానేంద్రియవ్యాపారాః- అత్రలక్షణందర్శనం- సర్వేంద్రియాణామింద్రియంతత్తదర్థగ్రహణశక్తిరప్యహం॥ ౩౬॥ తదేవంతత్రనిర్ధారణేనతత్సంబంధేనచవిశేషతోవిభూతీర్నిరూప్య ఇదానీంసామాన్యతఃసర్వా అపినిరూపయతిసార్ధద్వయేన॥ పృథివీతి॥పృథివ్యాదిశబ్దైస్తన్మాత్రాణివివక్షితాని- అహంఅహంకారః- మహాన్ మహత్తత్త్వం- ఏతాఃసప్తప్రకృతివికృతయః- వికారఃపంచమహాభూతానిఏకాదశేంద్రియాణీత్యేవంషోడశకళః- పురుషోజీవః- అవ్యక్తంప్రకృతిః - ఏవంపంచవింశతితత్త్వాని- తదుక్తం॥ శ్లో॥ మూలప్రకృతిరవికృతిర్మహదాద్యాఃప్రకృతివికృతయస్సప్తషోడశకశ్చ

సత్త్వంతుభాగవతేష్వహమ్।కింపురుషాణాంతుహనుమాన్విద్యాధ్రాణాంసుదర్శనః౨౯॥రత్నానాం
పద్మరాగోస్మిపద్మకోశస్సుపేశసామ్। కుశోస్మిదర్భజాతీనాంగవ్యమాజ్యంహవిష్ష్వహమ్॥ ౩౦॥ వ్య
వసాయినామహంలక్ష్మీఃకితవానాంఛలగ్రహః।తితిక్షాస్మితితిక్షూణాంసత్త్వంసత్త్వవతామహమ్॥
౩౧॥ ఓజస్సహోబలవతాంకర్మాహంవిద్ధిసాత్వతామ్। సాత్వతాంనవమూర్తీనామాదిమూర్తిర
హంపరా। ౩౨ ॥ విశ్వావసుఃపూర్వచిత్తిర్గంధర్వాప్సరసామహమ్। భూధరాణామహంస్థైర్యంగం
ధమాత్రమహంభువః॥౩౩॥ అపాంరసశ్చపరమస్తేజిష్ఠానాంవిభావసుః। ప్రభాసూర్యేందుతారాణాం
శబ్దోహంనభసఃపరః। ౩౪ ॥ బ్రహ్మణ్యానాంబలిరహంవీరాణామహమర్జునః।భూతానాంస్థితిరుత్ప
త్తిరహంవైప్రతిసంక్రమః॥ ౩౫। గత్యుక్త్యుత్సర్గోపాదానమానందస్పర్శలక్షణమ్। ఆస్వాద
శ్రుత్యవఘ్రాణమహంసర్వేంద్రియేంద్రియమ్॥ ౩౬। పృథివీవాయురాకాశఆపోజ్యోతిరహం మ
హాన్। వికారఃపురుషోవ్యక్తంరజస్సత్త్వంతమఃపరమ్। ౩౭। అహమేతత్ప్రసంఖ్యానంజ్ఞానంతత్త్వ
వినిశ్చయః॥౩౮॥మయేశ్వరేణజీవేనగుణేనగుణినావినా।సర్వాత్మనాపిసర్వేణనభావోవిద్యతేక్వచిత్॥
౩౯॥ సంఖ్యానంపరమాణూనాంకాలేనక్రియతేమయా। నతథామేవిభూతీనాంసృజతోండానికోటిశః॥
౪౦ ॥ తేజశ్శ్రీఃకీర్తిరైశ్వర్యంహ్రీస్త్యాగస్సౌభగంభగః। బలంతితిక్షావిజ్ఞానంయత్రయత్రసమేంశకః॥ ౪౧॥ ఏతాస్తేకీర్తితాస్సర్వాస్సంక్షేపేణవిభూతయః। మనోవికారాఏవైతేయథావాచాభిధీయతే॥ ౪౨॥ వాచంయచ్ఛమనోయచ్ఛప్రాణంయచ్ఛేంద్రియాణిచ। ఆత్మానమాత్మనాయచ్ఛన

వికారోనప్రకృతిర్నచవికృతిఃపురుషఇతి- కించ-రజస్సత్త్వంతమఇతిప్రకృతేర్గుణాశ్చ- పరంబ్రహ్మచ- తదేతత్సర్వం అహమేవ॥ ౩౭॥ కించ॥ అహమితి॥ ఏతత్ప్రసంఖ్యానంఏతేషాంపరిగణనం - ఏతేషాంలక్షణతోజ్ఞానంచ - ఏతత్ఫలం- తత్త్వవినిశ్చయశ్చాహమేవ॥ ౩౮॥ ఏతదేవసంక్షిప్యాహ॥ మయేతి॥ జీవేశ్వరరూపోద్వివిధోభావః- యశ్చగుణగుణిరూపః- యశ్చక్షేత్రక్షేత్రజ్ఞరూపః- ససర్వోపిమయావినామద్వ్యతిరేకేణనాస్తి- అహమేవసర్వమిత్యర్థః॥ ౩౯॥ ననుసామాన్యతఃకిమేవంసంక్షిప్యకథయసి - పూర్వవన్నిర్ధారణసంబంధాభ్యాంవిశేషతస్సర్వాఃకథయేతిచేత్తత్రాహ॥సంఖ్యానమితి॥సంఖ్యానంపృథివ్యాదిపరమాణూనాం - కాలేనమహతా- తదపిమయైవక్రియతే- కృత్వాచవక్తుంశక్యతే- తథామేవిభూతీనాంసంఖ్యానంకర్తుంనశక్యతే- కుతఇత్యతఆహ- సృజతోండానీతి- యదామయాసృజ్యమానానాంబ్రహ్మాండానామేవతావత్సంఖ్యానాస్తి- తదాకుతస్తద్గతానాంవిభూతీనాంసంఖ్యేత్యర్థః॥౪౦॥ తథాపివిశేషతఏవసర్వాఅపిసంక్షేపతఃకథయామీత్యాహ॥ తేజఇతి॥ తేజఃప్రభావః శ్రీఃసంపత్- సౌభగంమనోనయనాహ్లాదకత్వం- భగః భాగ్యం- బలంవీర్యంఅంశకఃవిభూతిః॥ ౪౧॥ ఉపసంహరతి॥ ఏతాఇతి॥ ఏతేవిభూతిభేదాస్తుమయిచిత్తావతారాయకథితాః-అతోనాత్రఅతీవఅభినివేశఃకర్తవ్యఇత్యాహ-మనోవికారాఏవైతేనతుపరమార్థాః- యథాకించిత్ఖపుష్పాదివాఙ్మాత్రేణాభిధీయతే- తత్తుల్యాః॥ ౪౨॥ తస్మాత్॥ వాచమితి॥ వాగాదీనినియచ్ఛ- ఆత్మానంబుద్ధిం- ఆత్మనాసత్త్వసంపన్నయాతయైవనియచ్ఛ- అధ్వనేసంసారమార్గాయ

య॥౪౩॥ అసంయమనదోషమాహ॥ య ఇతి॥ అసంయచ్ఛన్ అసంయచ్ఛన్॥౪౪॥ తస్మాదితి॥ పరిసమాప్యతే కృతకృత్యో భవతీత్యర్థః॥ ౪౫॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం షోడశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్లో॥ తతస్సప్తదశే పృష్టే స్వధర్మే భక్తిలక్షణే। హంసోక్తం ధర్మమాహ స్వాహ బ్రహ్మచారిగృహస్థయోః। కర్మాహం విద్ధి నాత్వేతి మిత్యత్ర భక్త్యాకృతం కర్మ మోక్షసాధనం మద్విభూతిరిత్యుక్తం భక్తిసాధనత్వం చ కర్మణాం మయోదితే పవ్వవహితస్స్వధర్మనిష్ఠేత్యాదినా తత్ర తత్రోక్తం - న చ కర్మానుష్ఠాతౄణాం నియమేన భక్తిర్దృశ్యతే- అతః పృచ్ఛతి సప్తభిః॥ య ఇతి॥ పూర్వం కల్పాదౌ త్వద్భక్తిలక్షణః త్వద్భక్తిజ్ఞాపకః తత్సాధనమిత్యర్థః సచ వర్ణాశ్రమాచారవతామపి సర్వేషాం చ ద్విపదాం వర్ణాశ్రమహీనానామపి నరాణాం॥ ౧॥ యథేతి॥ యథా యేన ప్రకారేణ అనుష్ఠీయమానేన స్వధర్మేణ- నను సంప్రదాయాదేవ జ్ఞాస్యతే కిం పునర్వర్ణనేనేత్యత్రాహ॥ పురేతి॥ పరమకం పరమశ్చాసౌ కం సుఖరూపశ్చ తం- యత్ యం హంసరూపేణ బ్రహ్మణే ఉక్తవాన్ - న తు యోగమాత్రం॥ శ్లో॥ జానీతమాగతం యజ్ఞం యుష్మద్ధర్మవివక్షయేత్యుక్తత్వాత్॥ ౩॥ స ఇతి॥ ప్రాగనుశాసితోఽపి- న భవితా న భవిష్యతి॥ ౪॥ అత్ర హేతుమాహ ద్వాభ్యాం॥ వక్తేతి॥ యే వదంతి బ్రాహ్మణాః యే చ కర్తారో మహాంతః - యే చ పాలయంతః క్షత్రియాస్తేషాం మధ్యే- ధర్మస్య తే త్వత్తః అన్యః - కలాః వేదా

భూయః కల్పతేఽధ్వనే॥ ౪౩॥ యో వై వాఙ్మనసీ సమ్యగసంయచ్ఛన్ ధియా యతిః। తస్య వ్రతం తపో జ్ఞా
నం స్రవత్యామఘటాంబువత్॥ ౪౪॥ తస్మాద్వచో మనః ప్రాణాన్నియచ్ఛేన్మత్పరాయణః। మద్భ
క్తియుక్తయా బుద్ధ్యా తతః పరిసమాప్యతే॥ ౪౫॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

❁❁❁❁❁❁ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - షోడశోఽధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁

ఉద్ధవః॥ యస్త్వయాభిహితః పూర్వం ధర్మస్త్వద్భక్తిలక్షణః। వర్ణాశ్రమాచారవతాం సర్వేషాం
ద్విపదామపి॥ ౧॥ యథానుష్ఠీయమానేన త్వయి భక్తిర్నృణాం భవేత్। స్వధర్మేణారవిందాక్ష తన్మమా
ఖ్యాతుమర్హసి॥ ౨॥ పురా కిల మహాబాహో ధర్మం పరమకం ప్రభో। యత్తేన హంసరూపేణ బ్రహ్మ
ణేఽభ్యాత్థ మాధవ॥ ౩॥ స ఇదానీం సుమహతా కాలేనామిత్రకర్శన। న ప్రాయో భవితా మర్త్యలోకే
ప్రాగనుశాసితః॥ ౪॥ వక్తా కర్తావితా నాన్యో ధర్మస్యాచ్యుత తే భువి। సభాయామపి వైరించ్యాం
యత్ర మూర్తిధరాః కలాః॥ ౫॥ కర్త్రావిత్రా ప్రవక్త్రా చ భవతా మధుసూదన। త్యక్తే మహీతలే
దేవ వినష్టం కః ప్రవక్ష్యతి॥ ౬॥ తత్త్వం నః సర్వధర్మజ్ఞ ధర్మస్త్వద్భక్తిలక్షణః। యథా యస్య విధీయేత
తథా వర్ణయ మే ప్రభో॥ ౭॥ శ్రీకృష్ణః॥ ధర్మ్య ఏష తవ ప్రశ్నో నైఃశ్రేయసకరో నృణాం। వర్ణా
శ్రమాచారవతాం తముద్ధవ నిబోధ మే॥ ౮॥ ఆదౌ కృతయుగే వర్ణో నృణాం హంస ఇతి స్మృతః। కృతకృ
త్యాః ప్రజా జాత్యా తస్మాత్కృతయుగం విదుః॥ ౯॥ వేదః ప్రణవ ఏవాగ్రే ధర్మోఽహం వృషరూపధృక్।
ఉపాసతే తపోనిష్ఠా హంసం మాం ముక్తకిల్బిషాః॥ ౧౦॥ త్రేతాముఖే మహాభాగ ప్రాణాన్మే హృదయాత్
త్రయీ। విద్యా ప్రాదురభూత్తస్యా అహమాసం త్రివృన్మఖః॥ ౧౧॥ విప్రక్షత్రియవిట్శూద్రా ము
ఖబాహూరుపాదజాః। వైరాజాత్పురుషాజ్జాతా య ఆత్మాచారలక్షణాః॥ ౧౨॥ గృహాశ్రమో జఘన

ద్యాః॥ ౫॥ ౬॥ తదితి॥ తత్తస్మాత్- నః అస్మాకం మనుష్యాణాం మధ్యే- యో ధర్మో యస్య యథా విధీయతే॥ ౭॥ ధర్మ్య ఇతి॥ ధర్మ్యః ధర్మాదనపేతః- కుతః నైఃశ్రేయసకరః భక్తిజనకః- అతః మత్తః తం ధర్మం నిబోధ॥ ౮॥ తత్రాదౌ మదుపాసనాలక్షణ ఏవ ముఖ్యో ధర్మ ఆసీత్- ఆచారలక్షణస్తు ధర్మః పశ్చాత్ప్రవృత్తః- స చైవమనుష్ఠితో భక్తియోగం జనయతీతి వర్ణయితుమాహ॥ ఆదావితి॥ కల్పాదౌ యత్కృతయుగం తస్మిన్- తే చ తదానీం మాముపాసత ఏవ కేవలం- నాన్యత్ తు వర్ణం ఇతి వక్తుం కృతయుగనామనిరుక్తిమాహ- కృతకృత్యా ఇతి- జాత్యా జన్మనైవ॥ ౯॥ కించ- విధాయకాభావాదపి తదానీం నాన్యత్ కర్మాస్తీత్యాహ॥ వేద ఇతి॥ ధర్మః కశ్చ మనో విషయో హమేవ వృషరూపధృక్ చతుష్పాత్ - న క్రియావిశేషో యజ్ఞాదిః అతః తపోనిష్ఠాః॥ శ్లో॥ మనసశ్చేంద్రియాణాం చ హ్యైకాగ్ర్యం పరమం తప ఇతి వచనాత్ ఏకాగ్రతయా హంసం శుద్ధం మాం ధ్యాయంతీత్యర్థః॥ ౧౦॥ త్రేతాముఖ ఇతి॥ పశ్చాత్ త్రేతాయుగప్రవేశే- మే వైరాజరూపస్య- ప్రాణాన్నిమిత్తాత్- హృదయాత్ సకాశాత్ - తస్యాః త్రయ్యాస్సకాశాత్ - హౌత్రాధ్వర్యవౌద్గాత్రైః త్రివృత్ త్రిరూపః మఖః యజ్ఞః॥ శ్రు॥ యజ్ఞో వై విష్ణురితి శ్రుతేః॥ ౧౧॥ వర్ణానామాశ్రమాణాం చ ధర్మాన్ వక్తుం తేషాముత్పత్తిమాహ ద్వాభ్యాం॥ విప్రేతి॥ ఆత్మాచారః స్వధర్మ ఏవ లక్షణం జ్ఞాపకో యేషాం తే॥ ౧౨॥ గృహాశ్రమ ఇతి॥ మమ వైరాజరూపస్య- హృదః వక్షసః స్థానాత్ - బ్రహ్మచర్యమురసో వై స్థితా

ప్రాయం॥ ౧౩॥ తేషామధికారివిశేషేణస్వభావానాహ-పంచభిః॥ వర్ణానామితి॥ జన్మస్థానాను సారిణ్యః- నీచైరిత్యవ్యయం - అతోయమర్థః- మందాశ్చజన్మభూమిభిఃమందాఃమధ్యమాభిర్మధ్యమాఃఉత్తమాభిరుత్తమాశ్చేతి॥ ౧౪॥ శమఇతి॥ తపఃఆలోచనం॥ ౧౫॥ తేజఇతి॥ తేజఃప్రతాపః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ఏతైరేవఆశ్రమస్వభావాఅపిజ్ఞేయాః- తథ్బాహ్యానాంస్వభావానాహ॥ అశౌచమితి॥శుష్కవిగ్రహః- నిమిత్తంలకలహః- తర్షఃతృష్ణా॥ ౧౯॥ తత్రతావత్సర్వసాధారణంధర్మమాహ॥ అహింసేతి ॥ వర్ణాగ్రహణముపలక్షణార్థం॥ ౨౦ ॥ వర్ణాధర్మాన్గృహస్థప్రకరణేవక్ష్యతి ప్రథమంతావదాశ్రమేషుబ్రహ్మచారిణోధర్మాన్వర్ణయంతే- సచద్వివిధః- ఉపకుర్వాణోనైష్ఠికశ్చేతి- తత్రాద్యస్యధర్మానాహనవభిః॥ ద్వితీయమితి॥ ద్విజఃత్రైవర్ణికః-ఆనుపూర్వ్యాత్గర్భాధానాదిసంస్కారక్రమేణ- ద్వితీయముపనయనాఖ్యంజన్మ- ప్రాప్య - ఆచార్యేణాహూతః-బ్రహ్మవేదమధీయీత చకారాత్తదర్థంచవిచారయేత్॥ ౨౧॥ కించ॥ మేఖలేతి ॥ మేఖలాదీన్కుశాంశ్చదధత్- తత్రాక్షశబ్దేనాక్షమాలా - కథంభూతఃజటిలః అనభ్యంగాదినాజాతజ

తోబ్రహ్మచర్యంహృదోమును। వక్షస్థలాద్వనేవాసోన్యాసశ్శీర్షణిసంస్థితః॥ ౧౩ ॥ వర్ణానామాశ్రమాణాంచజన్మభూమ్యనుసారిణీః। ఆసన్ప్రకృతయోనౄణాంనీచైర్నీచోత్తమోత్తమాః॥ ౧౪॥ శమోదమస్తపశ్శౌచంసంతోషఃక్షాంతిరార్జవమ్। మద్భక్తిశ్చదయాసత్యంబ్రహ్మప్రకృతయస్త్విమాః॥ ౧౫ ॥ తేజోబలంధృతిశ్శౌర్యంతితిక్షౌదార్యముద్యమః। స్థైర్యంబ్రహ్మణ్యమైశ్వర్యంక్షత్రప్రకృతయస్త్విమాః। ౧౬ ॥ ఆస్తిక్యందాననిష్ఠాచవ్య డంభోవిప్రసేవనమ్। అతుష్టిరర్థోపచయైర్వైశ్యప్రకృతయస్త్విమాః॥ ౧౭ ॥ శుశ్రూషణంద్విజగవాందేవానాంచాప్యమాయయా। తత్రలబ్ధేనసంతోషశ్శూద్రప్రకృతయస్త్విమాః॥ ౧౮ ॥ అశౌచమనృతంస్తేయంనాస్తిక్యంశుష్కవిగ్రహః। కామఃక్రోధశ్చతర్షశ్చసభావోంత్యావసాయినామ్॥ ౧౯ ॥ అహింసాసత్యమస్తేయమకామక్రోధలోభతా। భూతప్రియహితేహాచధర్మోయంసార్వవర్ణికః॥ ౨౦ ॥ ద్వితీయంప్రాప్యానుపూర్వ్యాజ్జన్మోపనయనంద్విజః। వసన్గురుకులేదాంతోబ్రహ్మాధీయీతవాహ్వయః॥ ౨౧॥ మేఖలాజినదండాక్షబ్రహ్మసూత్రకమండలూన్।జటిలోధౌతదద్వాసోరక్తపీఠఃకుశాన్దధత్॥ ౨౨॥ స్నానభోజనహోమేషుజపోచ్చారేచవాగ్యతః। నఛింద్యాన్నఖరోమాణికక్షోపస్థగతాన్యపి॥ ౨౩ ॥ రేతోనావకిరేజ్జాతుబ్రహ్మవ్రతధరస్స్వయమ్। అవకీర్ణేవగాహ్యాప్సుయతాసుస్త్రిపదీంజపేత్। ౨౪ ॥ అగ్న్యర్కాచార్యగోవిప్రగురువృద్ధసురాన్శుచిః। సమాహితఉపాసీతసంధ్యేచయతవాగ్జపన్। ౨౫॥ ఆచార్యంమాంవిజానీయాన్నావమన్యేతకర్హిచిత్। నమర్త్యబుద్ధ్యాసూయేతసర్వదేవమయోగురుః। ౨౬॥ సాయంప్రాతరుపానీయభైక్షంతస్మైనివేదయేత్ । యచ్చాన్యదప్యనుజ్ఞాతఉపయుంజీతసంయతః॥ ౨౭ ॥ శుశ్రూషమాణఆచార్యంసదోపాసీతనీచవత్ । యానశయ్యాసనస్థానైర్నాతిదూరేకృతాంజలిః॥ ౨౮ ॥ ఏవంవ్రతోగురుకులేవసేద్భోగవివర్జితః। విద్యాసమాప్యతేయావద్బిభ్రద్వ్రతమఖండితమ్॥ ౨౯ ॥ యద్యసౌఛందసాంలోకమారోక్ష్యన్బ్రహ్మవిష్టపమ్। గురవేవిన్యసేద్దేహంస్వా

టః- తథాఅధౌతదద్వాసోరక్తపీఠఃదంతాశ్చవాసాంసిచదద్వాసాంసిన ధౌతానియస్యసః - అధౌతదద్వాసాః- సచాసావరక్తపీఠశ్చన కౌతుకాదినారక్తంపీఠంఆసనంయస్యసః॥ ౨౨॥ స్నానేతి ॥ జపశ్చఉచ్చారోమూత్రపురీషోత్సర్గశ్చజపోచ్చారంతస్మిన్ - వాగ్యతః-మౌనీభవేత్ ॥ ౨౩ ॥ రేతఇతి ॥ రేతోబుద్ధిపూర్వకంనావకిరేత్ నోత్సృజేత్- బ్రహ్మవ్రతధరఃఅగృహస్థః స్వయమేవకథంచిదవకీర్ణేఅవగాహ్యస్నాత్వా యతాసుఃకృతప్రాణాయామః-త్రిపదీంగాయత్రీంజపేత్ ॥ ౨౪ ॥ అగ్న్యేతి॥ సంధ్యేచద్వే- యతవాక్జపన్నుపాసీత- చశబ్దాత్మధ్యాహ్నసంధ్యామపి- యద్వా- మధ్యాహ్నసంధ్యానిమిత్తంస్నానంనాస్తీతిద్వివచనం॥ ౨౫॥ ౨౬॥ సాయమితి॥ అన్యదపియత్సంప్రాప్తంతచ్చ వేదయేత్- తేనానుజ్ఞాతఃసంయతస్సన్నుపయుంజీతఉపభుంజీతేత్యర్థః॥ ౨౭ ॥ శుశ్రూషమాణఇతి॥ యానశయ్యాసనస్థానైః-యాంతంపృష్ఠతోయానేన- నిద్రితమప్రమత్తతయాసమీపశయనేన- విశ్రాంతంపాదసంవాహనాదిభిః-సమీపాసనేనఆసీనంకృతాంజలిర్నాతిదూరేస్థానేనసేవేతేత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ ఏవంవ్రతఇతి॥ ఏవంభూతంవ్రతంవృత్తంయస్య॥ ౨౯॥ ఏవముపకుర్వాణస్యధర్మానుక్త్వానైష్ఠికస్యవిశేషధర్మానాహ పంచభిః॥ యదీతి॥ అసౌబ్రహ్మచారీ యదిఛందసాంలోకం

మహర్లోకం - తతో బ్రహ్మలోకం చారోక్ష్యన్ - ఆరోఢుమిచ్ఛన్నిత్యర్థః - యద్వా - ఛందసాం లోకమితి బ్రహ్మలోకవిశేషణం - యత్రమూర్తిధరాః కలా ఇత్యుక్తత్వాత్ - తర్హి బృహద్వ్రతస్సన్ బృహత్ నైష్ఠికం వ్రతం యస్య సః - విన్యసేత్ సమర్పయేత్ - అధీతస్వాధ్యాయార్థం వా అధీతనిష్క్రియార్థం వా॥ ౩౦॥ అగ్నావితి॥ బ్రహ్మవర్చః వేదాభ్యాసజం తేజః తద్వాన్ ॥ ౩౧ ॥ తస్యైవ వనస్థయతిసాధారణాన్ ధర్మానాహ॥ స్త్రీణామితి॥ నిరీక్షణం భావగర్భం - క్ష్వేళనం పరిహాసః - ఏవమాదికం త్యజేత్ - మిథునీభూతానగ్రతస్త్యజేత్ - న పశ్యేదిత్యర్థః॥ ౩౨॥ తస్యైవ సర్వాశ్రమసాధారణధర్మానాహ ద్వాభ్యాం॥ శౌచమితి॥ ౩౩॥౩౪॥ నిష్ఠామనైష్ఠికస్య మోక్షం ఫలమాహ॥ ఏవమితి॥ అమలః నిష్కామశ్చ - దగ్ధః కర్మాశయః అంతఃకరణం యస్య తథాభూతస్సన్ మద్భక్తో భవతి ॥ ౩౫ ॥ ఉపకుర్వాణస్య సమావర్తనప్రకారమాహ ॥ అథేతి ॥ అనంతరం ద్వితీయాశ్రమం - ఆవేక్ష్యన్ ప్రవేష్టుమిచ్ఛన్ - యథాయథావద్విచారితవేదార్థః - స్నాయాత్ అభ్యంగాదికం కుర్వన్ సమావర్తేతేత్యర్థః ॥ ౩౬॥ తస్యాధికారానురూపాశ్రమవికల్పసముచ్చయానాహ ॥ గృహమితి॥ సకామశ్చేద్గృహం - అంతఃకరణశుద్ధ్యాదికామశ్చేద్వనం ప్రవిశేత్ - శుద్ధాంతఃకరణః సన్ ద్విజోత్తమః - ద్విజోత్తమ ఇత్యుక్త్యా క్షత్రియవైశ్యయోర్న ప్రవ్రజ్యాధికారం సూచయతి - బ్రాహ్మణశ్చేత్ప్రవ్రజేదిత్యర్థః - యద్వా - ఆశ్రమాదాశ్రమాంతరం గచ్ఛేత్ - అ

ధ్యాయార్థం బృహద్వ్రతః ॥ ౩౦ ॥ అగ్నౌ గురావాత్మని చ సర్వభూతేషు మాం పరమ్। అపృథగ్ధీరుపా
సీత బ్రహ్మవర్చస్వ్యకల్మషః ॥ ౩౧ ॥ స్త్రీణాం నిరీక్షణస్పర్శసంలాపక్ష్వేళనాదికమ్। ప్రాణినో మి
థునీభూతానగృహస్థోఽగ్రతస్త్యజేత్॥ ౩౨॥ శౌచమాచమనం స్నానం సంధ్యోపాస్తిర్మమార్చనమ్।
తీర్థసేవా జపోఽస్పృశ్యాభక్ష్యాసంభాష్యవర్జనమ్॥ ౩౩॥ సర్వాశ్రమప్రయుక్తోఽయం నియమః కులనం
దన। మద్భావః సర్వభూతేషు మనోవాక్కాయసంయమః॥ ౩౪ ॥ ఏవం బృహద్వ్రతధరో బ్రాహ్మణో
ఽగ్నిరివ జ్వలన్। మద్భక్తస్తీవ్రతపసా దగ్ధకర్మాశయోఽమలః ॥ ౩౫ ॥ అథానంతరమావేక్ష్యన్ యథాజిజ్ఞా
సితాగమః। గురవే దక్షిణాం దత్త్వా స్నాయాద్గుర్వనుమోదితః॥ ౩౬ ॥ గృహం వనం వా ప్రవిశేత్ప్రవ్ర
జేద్వా ద్విజోత్తమః। ఆశ్రమాదాశ్రమం గచ్ఛేన్నాన్యథా మత్పరశ్చరేత్ ॥ ౩౭ ॥ గృహార్థీ సదృశీం భా
ర్యాముద్వహేదజుగుప్సితామ్। యవీయసీం తు వయసా తాం సవర్ణామనుక్రమాత్ ॥ ౩౮ ॥ ఇజ్యాధ్యయ
నదానాని సర్వేషాం చ ద్విజన్మనామ్। ప్రతిగ్రహోఽధ్యాపనం చ బ్రాహ్మణస్యైవ యాజనమ్॥ ౩౯ ॥
ప్రతిగ్రహం మన్యమానస్తపస్తేజోయశోనుదమ్। అన్యాభ్యామేవ జీవేత శిలైర్వా దోషదృక్తయోః॥ ౪౦॥
బ్రాహ్మణస్య హి దేహోఽయం క్షుద్రకామాయ నేష్యతే। కృచ్ఛ్రాయ తపసే చేహ ప్రేత్యానంతసు
ఖాయ చ ॥ ౪౧ ॥ శిలోంఛవృత్త్యా పరితుష్టచిత్తో ధర్మం మహాంతం విరజం జుషాణః। మయ్యర్పితాత్మా గృ
హ ఏవ తిష్ఠన్నాతిప్రసక్తః సముపైతి శాంతిమ్ ॥ ౪౨ ॥ సముద్ధరంతి యే విప్రం సీదంతం మత్పరాయణమ్ ।
తానుద్ధరిష్యే న చిరాదాపద్భ్యో నౌరివార్ణవాత్ ॥ ౪౩ ॥ సర్వాః సముద్ధరేద్రాజా పితేవ వ్యసనాత్ప్ర
జాః । ఆత్మానమాత్మనా ధీరో యథా గజపతిర్గజాన్ ॥ ౪౪ ॥ ఏవంవిధో నరపతిర్విమానేనార్కవర్చ

న్యథా - అనాశ్రమీ ప్రతిలోమం చ నాచరేదిత్యర్థః - అమత్పర ఇతి వా పదచ్ఛేదః - స్వభక్తస్యాశ్రమనియమాభావస్య వక్ష్యమాణత్వాత్॥ ౩౭॥ వివాహనియమపూర్వకం వర్ణధర్మాన్ సనగృహస్థస్య ధర్మానాహ ॥ గృహార్థీతి॥ సదృశీం సమవర్ణాం అనుక్రమాత్ అజుగుప్సితాం కులతో లక్షణతశ్చానిందితాం - కామతస్తు యామన్యాముద్వహేత్ - తాం సమవర్ణామనుతస్యాః అనంతరం తత్రాపి వర్ణక్రమేణోద్వహేదిత్యర్థః॥ శ్లో॥ తిస్రో వర్ణానుపూర్వేణ ద్వే తథైకాం యథాక్రమమ్॥ బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం భార్యాస్సా శూద్రజన్మన ఇతి స్మృతేః॥ ౩౮॥ ఇజ్యేతి॥ ఇజ్యాదయస్త్రైవర్ణికానామావశ్యకా ధర్మాః - ప్రతిగ్రహాదిత్రయం తు వృత్తిః - సా చ బ్రాహ్మణస్యైవ॥ ౩౯॥ తత్రాపి ముఖ్యాం ముఖ్యతమాం చాన్యాం వృత్తిమాహ॥ ప్రతిగ్రహమితి॥ తయోర్యాజనాధ్యాపనయోరపి కార్పణ్యాదిదోషం పశ్యన్ - శిలైః స్వామిపరిత్యక్తైః క్షేత్రపతితైః కణిశైః॥ ౪౦॥ ఏవం చ వృత్తికార్శ్యం బ్రాహ్మణేన సోఢవ్యమిత్యాహ॥ బ్రాహ్మణస్యేతి ॥ ౪౧॥ ఉంఛవృత్తిర్నామ ఆపణాదిపతితకణోపాదానం తాం శిలవృత్త్యా ఏకీకృత్య - తయా తుష్టచిత్తస్య మోక్షం ఫలమాహ ॥ శిలోంఛవృత్త్యేతి॥ మహాంతం అతిథ్యాదిలక్షణం - విరజం నిష్కామం సేవమానః॥ ౪౨॥ ఏవమధనస్య మహత్ఫలముక్త్వా సధనానామప్యాహ త్రిభిః॥ సముద్ధరంతీతి॥ సముద్ధరంతి దారిద్ర్యదుఃఖాదుత్తారయంతి - విప్రమిత్యుపలక్షణం మత్పరాయణం యం కమపి॥ ౪౩॥ రాజ్ఞస్త్వావశ్యకమేతదిత్యాహ ॥ సర్వా ఇతి॥

౪౪॥ ౪౫॥ సర్వేషామాపద్వృత్తిమాహ త్రిభిః॥ సీదన్నితి॥ పణ్యైః విక్రయార్హైః- న తు సురాలవణాద్యైః- తత్రాప్యాపదాక్రాంతశ్చేత్- ఖడ్గేన క్షత్రియవృత్త్యా వా- యద్యపి గౌతమేనానంతరాం పాపీయసీం వృత్తిమాతిష్ఠేత్ ఇతి స్మరణే- ఖడ్గధారణం పణ్యవిక్రయాత్ శ్రేష్ఠం మన్యతే- తథాపి హింసాతో వణిగ్వృత్తిరేవ శ్రేష్ఠేతి భగవతో మతం- న తు శ్వవృత్త్యా నీచసేవయా ॥ ౪౬ ॥ వైశ్యవృత్త్యేతి॥ తత్రాప్యాపది- మృగయయాపి- విప్రరూపేణ అధ్యాపనాదినా వా ॥ ౪౭ ॥ శూద్రవృత్తిమితి॥ కారవః ప్రతిలోమజవిశేషాః బురుడాదయః- తేషాం వృత్తిం కటాదిక్రియాం- ఆపదుత్తీర్ణస్తు నానుకల్పేన వర్తేతేత్యాహ- కృచ్ఛ్రాదితి ॥ ౪౮ ॥ తదేవం వృత్తివ్యవస్థాముక్త్వా పునర్గృహస్థస్యావశ్యకాన్ పంచయజ్ఞానాహ ॥ వేదేతి ॥ వేదాధ్యాయః బ్రహ్మయజ్ఞః- తేన ఋషీన్- స్వధాకారేణ పితౄన్- స్వాహాకారేణ దేవాన్- బలిహరణేన భూతాని- అన్నాద్యైః ఉదకాదిభిః మనుష్యాన్ ఇతి జ్ఞాతవ్యం- యథోదయం విభవానుసారతః- తేష్వీశ్వరదృష్టిం విధత్తే- మద్రూపాణీతి॥ ౪౯ ॥ ఆవశ్యకం ధర్మముక్త్వా శక్త్యనుసారం ధర్మమాహ ॥ యదృచ్ఛయేతి ॥ యదృచ్ఛయా ఉద్యమం వినా- ఉపార్జితేన వా- శుక్లేన శుద్ధేన- స్వవృత్త్యా లబ్ధేన ధనేన వా- భృత్యానపీడయన్ ॥ ౫౦॥ గృహస్థస్యాపి నివృత్తినిష్ఠామేవాహ త్రిభిః॥ కుటుంబె

సః। విధూయేహాశుభం కృత్స్నమింద్రేణ సహ మోదతే ॥ ౪౫॥ సీదన్విప్రో వణిగ్వృత్త్యా పణ్యైరేవా
పదం తరేత్ । ఖడ్గేన వాపదాక్రాంతో న శ్వవృత్త్యా కథంచన॥ ౪౬ । వైశ్యవృత్త్యా తు రాజన్యో జీవే
న్మృగయయాపది । చరేద్వా విప్రరూపేణ న శ్వవృత్త్యా కథంచన ॥ ౪౭ ॥ శూద్రవృత్తిం భజేద్వైశ్యః
శూద్రః కారుకటక్రియామ్। కృచ్ఛ్రాన్ముక్తో న గర్హ్యేణ వృత్తిం లిప్సేత కర్మణా॥ ౪౮ ॥ వేదాధ్యా
యస్వధాస్వాహాబల్యన్నాద్యైర్యథోదయమ్। దేవర్షిపితృభూతాని మద్రూపాణ్యన్వహం యజేత్॥
౪౯॥ యదృచ్ఛయోపపన్నేన శుక్లేనోపార్జితేన వా । ధనేనాపీడయన్భృత్యాన్న్యాయేనైవాహర
న్క్రతూన్ ॥ ౫౦ ॥ కుటుంబేషు న సజ్జేత న ప్రమాద్యేత్కుటుంబ్యపి । విపశ్చిన్నశ్వరం పశ్యేదదృష్టమపి
దృష్టవత్ ॥ ౫౧ ॥ పుత్రదారాప్తబంధూనాం సంగమః పాంథసంగమః। అనుదేహం వియంత్యేతే స్వప్నో
నిద్రాగమే యథా॥ ౫౨॥ ఇత్థం పరిమృశన్ముక్తో గృహేష్వతిథివద్వసన్। న గృహైరనుబధ్యేత నిర్మమో
నిరహంకృతః॥ ౫౩॥ కర్మభిర్గృహమేధీయైరిష్ట్వా మామేవ భక్తిమాన్। తిష్ఠేద్వనం వా ప్రవిశేత్ప్రజా
వాన్వా పరివ్రజేత్ ॥ ౫౪ ॥ యస్త్వాసక్తమతిర్గేహే పుత్రవిత్తైషణాతురః। స్త్రైణః కృపణధీర్మూఢో
మమాహమితి బధ్యతే॥ ౫౫॥ అహో మే పితరౌ వృద్ధౌ భార్యా బాలాత్మజా ప్రజాః। అనాథా మామృతే
దీనాః కథం జీవంతి దుఃఖితాః॥ ౫౬॥ ఏవం గృహాశయాక్షిప్తహృదయో మూఢధీరయమ్। అతృప్తస్తానను
ధ్యాయన్మృతోఽంధం విశతే తమః ॥ ౫౭ ॥ ✤✤✤✤✤✤✤✤✤✤✤✤✤✤✤✤✤
✤✤✤✤✤✤✤ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- సప్తదశోఽధ్యాయః ✤✤✤✤✤✤✤✤
శ్రీకృష్ణః॥ వనం వివిక్షుః పుత్రేషు భార్యాం న్యస్య సహైవ వా। వన ఏవ వసేచ్ఛాంతస్తృతీయం భాగమా
యుషః॥ ౧॥ కందమూలఫలైర్వన్యైర్మేధ్యైర్వృత్తిం ప్రకల్పయేత్। వసీత వల్కలం వాసస్తృణపర్ణా
జినాని వా॥ ౨॥ కేశరోమనఖశ్మశ్రుమలాని బిభృయాద్దతః। న ధావేదప్సు మజ్జేత త్రికాలం స్థండిలేశయః॥

ష్వితి॥ న ప్రమాద్యేత- ఈశ్వరనిష్ఠాయాం ప్రమత్తో న భవేత్- నను దృష్టాదృష్టార్థకర్మాసక్తస్య కథమప్రమాదో విచారేణేత్యాహ- విపశ్చిదితి॥ ౫౧ ॥ తత్రాపి దృష్టేష్వాసక్తేరధికత్వాత్తేషాం నశ్వరతాం ప్రపంచయతి॥ పుత్రేతి॥ పుత్రాదీనామేకత్ర సంగమః పాంథానాం ప్రపాయాం సంగమ ఇవ- తత్ర హేతుః- అనుదేహం ప్రతిదేహం- వియంతి నశ్యంతి- నిద్రానువర్తినః స్వప్నా నిద్రాపాయే యథేతి॥ ౫౨॥ ఇత్థమితి ॥ అతిథివదుదాసీనః ॥ ౫౩ ॥ అస్యాప్యాశ్రమవికల్పమాహ ॥ కర్మభిరితి॥ గృహాశ్రమ ఏవ తిష్ఠేత్- యది ప్రజావాన్త హీన ప్రవ్రజేత్ ॥ ౫౪॥ గృహాద్యాసంగే దోషమాహ త్రిభిః॥ య ఇతి ॥ ౫౫ ॥ బంధమేవాభినయేన దర్శయతి ॥ అహో ఇతి॥ బాలాః ఆత్మజా యస్యాస్తాః- ఆత్మజాశ్చ మాం వినా అనాథాః సంతః కథం జీవిష్యంతీతి ॥ ౫౬॥ ఏవమితి॥ గృహాశయ ఆశయో వాసనా తేన ఆసమంతతః క్షిప్తం హృదయం యస్య సః- అంధం తమః అతితామసీం యోనిం ॥ ౫౭ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- సప్తదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ✤

శ్లో॥ అష్టాదశే వదద్ధర్మం వనస్థయతిగోచరమ్। అధికారవిశేషేణ విశేషం చాపి తద్గతమ్॥ క్రమప్రాప్తత్వేన వనస్థధర్మానాహ॥ వనమితి॥ ఆయుషః తృతీయం భాగం పంచసప్తతివర్షపర్యంతం- తతః పరం తు ఇంద్రియేష్వీషద్విరాగేఽపి సన్న్యాసస్యాధికారస్యాదితి భావః॥

౧॥ కందేతి॥ వసీతపరిదధీత॥ ౨॥ కేశేతి॥ దతఃదంతాన్-నధావేత్‌నశోధయేత్-త్రికాలమప్సుమజ్జేత-ముసలవత్‌స్నాయాత్-స్థండిలేశయఃభూమిశాయీ॥ ౩॥ గ్రీష్మఇతి॥ తప్యేతపంచాగ్నీన్‌సూర్యాగ్నసహచతుర్దిక్షు అగ్నీన్‌స్నిగ్ధాయాత్మానంతాపయేదిత్యర్థః ఆసారంసహతఇతిఆసారషాట్ ఆసారంధారాసంపాతంసహతఇతితథా- అభ్రావాసంనామవ్రతంచరేదిత్యర్థః- జలేఆకంఠమగ్నః ఉదకవాసంనామవ్రతంచరేత్॥ ౪॥ అగ్నిపక్వమితి॥ ఉలూఖలేనవాఅశ్మనావాకుట్టతినీవారాన్ ఖండయతీతితథా- దంతాఏవోలూఖలంయస్యసతథా॥ ౫॥ స్వయమితి॥ సంచినుయాత్ ఆహరేత్- అన్యదాకాలాంతరే- ఆహృతంనాదదీత॥ శ్లో॥ కాలాంతరేణస్వ్యాహృతంతునాగదీతవనాశ్రమీ॥ లబ్ధేనవేనవేన్నాద్యేవురాణంతుపరిత్యజేదితినారదోక్తేః॥ ౬॥ వన్యైరితి॥ కాలచోదితాన్ ఆగ్రయణేష్టీన్॥ ౭॥ కించ॥ అగ్నిహోత్రమితి॥ మునేశ్చ- నైగమైర్వేదవాదిభిః- ఆమ్నాతాని॥ ౮॥ అస్యనిష్ఠామస్యఫలమాహ॥ ఏవమితి॥ ధమనీభిః- సిరాభిః సంతతఃవ్యాప్తః యావజ్జీవంకృతేనతపసాశుష్కమాంసఇత్యర్థః- ఋషిలోకాత్‌మహర్లోకాదిక్రమేణ- అయంభావః అంతఃకరణశుద్ధిభక్తిద్వారాత్రైవతావన్ముచ్యతే- ప్రతిబంధకబాహుళ్యేనక్రమేణముచ్యతఇతి॥ ౯॥ తంసకామంనిందతి॥యస్త్వితి॥ నిశ్శ్రేయసంమోక్షఫలం- అల్పీయసేఅవిరించ్యల్పతమమేవతస్మై॥ ౧౦॥ ఏవంయావజ్జీవంవర్తమానస్యమోక్షః- తృతీయభాగావసానేతుమందవిరాగేపిసన్న్యాసాధికారః- యదితుతతోర్వాగేవస్వధర్మాశక్తోభవేత్- తదాపిసమ్యగవిరక్తోవిరక్తోవాతత్రావిరక్తస్య కృత్యమాహ॥

౩। గ్రీష్మేతప్యేతపంచాగ్నీన్వర్షాస్వాసారషాడ్జలే। ఆకంఠమగ్నశ్శిశిరఏవంవృత్తస్తపశ్చరేత్ ॥౪।
అగ్నిపక్వంసమశ్నీయాత్కాలపక్వమథాపివా।ఉలూఖలాశ్మకుట్టోవాదంతోలూఖలఏవవా॥ ౫॥స్వయం
సంచినుయాత్సర్వమాత్మనోవృత్తికారణమ్। దేశకాలబలాభిజ్ఞోనాదదీతాన్యదాహృతమ్ ॥ ౬ ॥ వ
న్యైశ్చరుపురోడాశాన్నిర్వపేత్కాలచోదితాన్। నతుశ్రౌతేనపశునామాంయజేతవనాశ్రమీ॥ ౭। అ
గ్నిహోత్రంచదర్శశ్చపూర్ణమాసశ్చపూర్వవత్। చాతుర్మాస్యానిచమునేరామ్నాతానిచనైగ
మైః॥ ౮ । ఏవంచీర్ణేనతపసామునిర్ధమనిసంతతః। మాంతపోమయమారాధ్యఋషిలోకాదుపైతి
మామ్ ॥ ౯ ॥ యస్త్వేతత్కృచ్ఛ్రతశ్చీర్ణంతపోనిశ్శ్రేయసంమహత్। కామాయాల్పీయసేయుంజ్యా
ద్బాలిశఃకోపరస్తతః॥ ౧౦। యదాసౌనియమేకల్పోజరయాజాతవేపథుః। ఆత్మన్యగ్నీన్సమారోప్య
మచ్చిత్తోగ్నింసమావిశేత్ ॥ ౧౧॥ యదాకర్మవిపాకేషులోకేషునిరయాత్మసు। విరాగోజాయతేసమ్య
ఙ్న్యస్తాగ్నిఃప్రవ్రజేత్తతః । ౧౨॥ ఇష్ట్వాయథోపదేశంమాందత్త్వాసర్వస్వమృత్విజే। అగ్నీన్స్వ
ప్రాణఆవేశ్యనిరపేక్షఃపరివ్రజేత్ । ౧౩ ॥ విప్రస్యవైసన్న్యసతోదేవాదారాదిరూపిణః। విఘ్నాన్కు
ర్వంత్యయంహ్యస్మానాక్రమ్యసమియాత్పరమ్ । ౧౪ ॥ బిభృయాచ్చేన్మునిర్వాసఃకౌపీనాచ్ఛాదనంప
రమ్। త్యక్తంనదండపాత్రాభ్యామన్యత్కించిదనాపది॥ ౧౫॥ దృష్టిపూతంన్యసేత్పాదంవస్త్రపూ
తంపిబేజ్జలమ్। సత్యపూతాంవదేద్వాణీంమనఃపూతంసమాచరేత్ । ౧౬ ॥ మౌనానీహానిలాయామా
దండావాగ్దేహచేతసామ్। నహ్యేతేయస్యసంత్యంగవేణుభిర్నభవేద్యతిః । ౧౭॥ భిక్షాంచవర్ణేషుచ
తుర్షువిగర్హ్యాన్వర్జయంశ్చరేత్ । సప్తాగారానసంక్లృప్తాంస్తుష్యేల్లబ్ధేనయావతా। ౧౮ ॥ బహి

యదేతి॥ జాతోవేపథుఃకంపోదేహేయస్యసః॥౧౧॥ విరక్తంప్రత్యాహ॥ యదేతి॥ లోకేషుబ్రహ్మలోకపర్యంతేషు- నిరయాత్మసుదుఃఖోదర్కేషు- న్యస్తాగ్నిస్సన్- తతఇతిఅగ్నిహోత్రాదికర్మణఃవనాచ్చప్రవ్రజేత్॥౧౨॥ తత్రాదౌకృత్యమాహ॥ ఇష్ట్వేతి॥ యథోపదేశంశ్రాద్ధాష్టకపూర్వకం ప్రాజాపత్యేష్ట్యాంగణఇష్ట్వా- స్వప్రాణే ప్రాణోపాధావాత్మని॥ ౧౩॥ సన్న్యాసేవిఘ్నాభవంతి- తాన్‌విగణయ్యసన్న్యసేదేవేత్యాశయేనాహ॥ విప్రస్యేతి॥ కేనాపిప్రామాణకువర్తంతీతమాహ- అయమితి- పరంబ్రహ్మ॥ ౧౪ ॥ ఏవంప్రవ్రజితస్యధర్మానాహ॥ బిభృయాదితి॥ పరంకౌపీనాదన్యస్యాపిపరిధాతుమిచ్ఛతి- తర్హికౌపీనమాచ్ఛాదనమేవతావతావస్త్రంధారయేదిత్యర్థః- త్యక్తంప్రైషోచ్చారణాత్పూర్వమేవ అకౌపీనత్యక్తం చిదపిన బిభృయాత్- దండపాత్రాభ్యామిత్యానశ్యకజలపాత్రాదేరుపలక్షణం॥౧౫॥ పరమహంసస్యవిధినిషేధాగోచరత్వాద్బహూదకాదిధర్మాన్భగవానాహ॥ దృష్టిపూతమితి॥ మనఃపూతంమనసాసమ్యగ్విచార్యయచ్ఛుద్ధంతదాచరేత్॥ ౧౬ ॥ మౌనేతి॥ మౌనంవాచోదండః- అనీహాకామ్యకర్మత్యాగోదేహస్య- ప్రాణాయామశ్చేతసః- వేణుతఃత్రిదండాయస్యసంతి- అంగహేఉద్ధవ అంగేభ్యఃవేణుభిరివా॥ ౧౭॥ భిక్షామితి॥ ప్రాప్త్యాణేప్వవప్రాప్తిభేదేన చతుర్విధేషు- పావనాహానాసంభవేచ- విగర్హ్యాన్ అభిశస్తాన్- అసంక్లృప్తాన్ అత్రామంగలార్థానీప్యన్తేతి పూర్వమసుదిష్టాన్ ॥ ౧౮ ॥ బహిరితి॥ బహిర్గ్రామాత్- పావిత్రంప్రోక్షణాదిభిఃశోధితం విభజ్యవిష్ణుబ్రహ్మార్కభూతేభ్యః- అశేషమిత్యధికా

హరణంనిగస్తం-యాచితమితిపాఠేమాధుకరేణయాచితమన్నంచేత్తదా విభజ్య భుంజీత నత్వయాచితాదిభైక్షచతుష్టయమిత్యర్థః॥ శ్లో॥ మాధూకరేసునైవేద్యంభైక్షంనాన్యేషువిద్యతే। నైవేద్యకంతుష్పేదవ్యాప్తితయంభౌతికంవిదురర్భిక్షువృత్తేః· యద్వా తదానీం కేనాపియాచితంచేత్తస్మైదేయం స్మైకించిద్విభజ్యదత్వేత్యర్థః॥ ౧౯॥ కించ॥ ఏకఇతి॥ ఏకశ్చరేత్- ఆత్మన్యేవ క్రీడాకౌతుకంయస్యసః- ఆత్మన్యేవరతః సంతుష్టః ఆత్మవాన్ధీరః॥ ౨౦॥ వివిక్తేతి॥ వివిక్తంవిజనంక్షేమంనిర్భయంశరణంస్థానంయస్యసః· మయిభావేనభక్త్యావిమలఃఆశయో యస్యసః॥ ౨౧॥ అన్వీక్షేతేతి బంధంమోక్షంచ- కేనవాబంధః- కేనవామోక్షఇతితత్రాహ- బంధఇతి॥ ౨౨॥ ౨౩॥ పురేతి ॥ పురాణిఅట్టాలాదిమంతి గ్రామాః తద్విహీనాః వ్రజాః గోస్థాని- సార్థాన్- సార్థాన్యాత్రికజనసమూహాన్॥ ౨౪॥ వానప్రస్థేతి॥ యతః శిలవృత్త్యాప్రాప్తేనైవ తేన అన్నేనాంధసా అన్నేన శుద్ధసత్త్వస్సన్ నివృత్తమోహః· సంసిధ్యతిముచ్యతే॥ ౨౫॥ ననుదృష్టాన్నంవిహాయ కథంశిలాన్నేప్రవృత్తిస్స్యాదత ఆహ॥ నైతి॥ ఏతద్దృశ్యమానంవస్తుదృష్టాన్నాది- వస్తుతయానపశ్యేత్- యతోవినశ్యతి- అతఃఇహాముత్రచలోకే అసక్తచిత్తస్సన్- చికీర్షితాత్ తదర్థాత్కృత్యాత్ విరమేత్॥ ౨౬॥ ననుతథాపియావద్వినాశంసుఖహేతుత్వాత్- అన్నచింతావతః కుతోవిరాగస్స్యాదత్రాహ॥ యదితి॥ ఏతజ్జగత్ మమతాస్పదం· మనోవాక్ప్రాణైస్సంహతంసహితం· అహంకారాస్పదంశరీరంచ- సర్వం

జలాశయంగత్వాతత్రోపస్పృశ్యవాగ్యతః। విభజ్యపావితంశేషంభుంజీతాశేషమాహృతమ్॥ ౧౯॥ ఏకశ్చరేన్మహీమేతాంనిస్సంగస్సంయతేంద్రియః। ఆత్మక్రీడఆత్మరతఆత్మవాన్సమదర్శనః॥ ౨౦ ॥ వివిక్తక్షేమశరణోమద్భావవిమలాశయః। ఆత్మానంచింతయేదేకమభేదేనమయామునిః ॥ ౨౧ ॥ అన్వీక్షేతాత్మనోబంధంమోక్షంచజ్ఞాననిష్ఠయా। బంధఇంద్రియవిక్షేపోమోక్షఏషాంచసంయమః॥ ౨౨ ॥ తస్మాన్నియమ్యషడ్వర్గంమద్భావేనచరేన్మునిః। విరక్తస్సర్వకామేభ్యోలబ్ధ్వాత్మనిసుఖంమహత్ ॥ ౨౩ ॥ పురగ్రామవ్రజాన్సార్థాన్భిక్షార్థంప్రవిశంశ్చరేత్ । పుణ్యదేశసరిచ్ఛైలవనాశ్రమవతీంమహీమ్ ॥ ౨౪ ॥ వానప్రస్థాశ్రమపదేష్వభీక్ష్ణంభైక్షమాచరేత్ । సంసిధ్యత్యాశ్వసంమోహశ్శుద్ధసత్త్వశ్శిలాంధసా । ౨౫ ॥ నైతద్వస్తుతయాపశ్యేద్దృశ్యమానంవినశ్యతి । అసక్తచిత్తోవిరమేదిహాముత్రచికీర్షితాత్ । ౨౬ ॥ యదేతదాత్మనిజగన్మనోవాక్ప్రాణసంహతమ్ । సర్వంమాయేతితర్కేణస్వస్థస్త్యక్త్వానతత్స్మరేత్ ॥ ౨౭ ॥ జ్ఞాననిష్ఠోవిరక్తోవామద్భక్తోవానపేక్షకః। సలింగానాశ్రమాంస్త్యక్త్వాచరేదవిధిగోచరః॥ ౨౮॥ బుధోబాలకవత్క్రీడేత్కుశలోజడవచ్చరేత్। వదేదున్మత్తవద్విద్వాన్గోచర్యాంనైగమశ్చరేత్ ॥ ౨౯ ॥ వేదవాదరతోనస్యాన్నపాషండీనహైతుకః॥ శుష్కవాదవివాదేనకంచిత్పక్షంసమాశ్రయేత్ ॥ ౩౦ ॥ నోద్విజేతజనాద్ధీరోజనంచోద్వేజయేన్నతు। అతివాదాంస్తితిక్షేతనావమన్యేతకంచన ॥ ౩౧ ॥ దేహముద్దిశ్యపశువద్వైరంకుర్యాన్నకేనచిత్। ఏకఏవపరోహ్యాత్మాభూతేష్వాత్మన్యవస్థితః॥ యథేందురుదపాత్రేషుభూతాన్యేకాత్మకానిచ॥ ౩౨ ॥ అలబ్ధ్వానవిషీదేతకాలేకాలేఽశనంక్వచిత్। లబ్ధ్వానహృష్యేద్ధృతిమానుభయందైవతంత్రితమ్ ॥ ౩౩ ॥ ఆహారార్థం

తజ్జన్యంసుఖంచ- ఆత్మని మాయామాత్రమితితర్కేణస్వస్థాద్దృష్టాంతేనత్యక్త్వా- స్వస్థః ఆత్మనిష్ఠస్సన్- పునస్తన్నస్మరేత్॥ ౨౭॥ ఏవం బహూదకాది ధర్మాననుక్త్వాపరమహంసాదిధర్మానాహసార్ధైః సప్తశ్లోకైః॥ జ్ఞాననిష్ఠఇతి॥ బహిర్విరక్తోముముక్షుస్సన్- యోజ్ఞాననిష్ఠో మోక్షేప్యనపేక్షో మద్భక్తోవా- సలింగాన్ త్రిదండాదిసహితాన్ ఆశ్రమాన్ తద్ధర్మాన్ త్యక్త్వా· తదాసక్తించపరిత్యజ్య- యథోచితం ధర్మాంశ్చరేదిత్యర్థః నపునరత్యంతత్యాగవివక్షితః- పునర్ధర్మవిధానాత్ అక్రియత్వస్యోత్తరాధ్యాయేవక్ష్యమాణత్వాచ్చ- తర్హి పూర్వవత్సాత్త్వావిశేషస్తత్రాహ - అవిధిగోచరః విధికింకరోనస్యాదితి - ఏతదేవస్ఫుటీకరిష్యతి॥ శ్లో॥ శౌచమాచమనంస్నానంన తుచోదనయాచరేదిత్యాదినా॥ ౨౮॥ తర్హి కథంచరేత్తత్రాహ ॥ బుధఇతి ॥ బుధః వివేకవానపి - బాలకవత్ - మానావమానవివేకరాహిత్యేన- కుశలః నిపుణోపి జడవత్ ఫలానుసంధానాభావేన- విద్వాన్ పండితోపి-ఉన్మత్తవల్లోకరంజనాభావేన- నైగమః వేదార్థనిష్ఠోపి- గోచర్యాం అనియతాచారమేవేత్యర్థః॥ ౨౯ ॥ వేదేతి॥ వేదవాదరతః కర్మకాండవ్యాఖ్యానాదినిష్ఠః- పాషండీ శ్రుతిస్మృతివిరుద్ధాచరస్సాతా - హైతుకః కేవలంతర్కనిష్ఠః- శుష్కవాదేవి ప్రయోజనగోష్ఠ్యాంయోవివాదస్తస్మిన్॥ ౩౦॥ నేతి॥ అతివాదాన్ దురుక్తాని॥ ౩౧॥ దేహమితి॥ ఆత్మదృష్ట్యాతావద్వైరకారణంనాస్తీత్యుక్తం- ఏకఏవేతి- దేహదృష్ట్యాపినాస్తీత్యాహ - భూతానిచ దేహాఅపి- కారణరూపేణైకాత్మకాని॥ ౩౨॥ అలబ్ధ్వేతి॥ దైవయంత్రితం దైవాధీనం· యతః॥ ౩౩॥ అత్యంతహీనాభిక్షాప్రయుక్తేనాపితత్రాహ॥

ఆహారార్థమితి॥ ఆహారమాత్రార్థం- సమీహేతైవ- యతస్తస్యప్రాణధారణంయుక్తం - సమ్యక్కథంతెనైవప్రాణధారణేనతత్త్వం విచార్యతే- కింతెనాపితదాహ- తద్విజ్ఞాయేతి॥ ౩౪॥ తర్హిఃకింమృష్టాన్నాదికమగ్రాహ్యమేవ- కేనైవముక్తమిత్యాహ॥ యదృచ్ఛయేతి॥ ౩౫॥ శౌచమితి॥యథాహమీశ్వరోలీలయాచరామి- తథా- జ్ఞానీజ్ఞాననిష్ఠఃఅనాసక్తః- కుర్యాత్-నతువిధికింకరత్వేన- తస్యజ్ఞాననిష్ఠావిరోధాదిత్యర్థః॥ ౩౬॥ కుతోవిధికింకరత్వాభావస్తస్య- తత్రాహ॥ నేతి॥ నహితస్యవికల్పాఖ్యాభేదప్రతీతిః- నన్వస్తిసాసత్యం- యాచాసీత్సాపిమద్వీక్షయాజ్ఞానేనహతా- ననుసహతాసాపునర్దృశ్యమానత్వాత్తత్రాహ- ఆదేహాంతాత్క్వచిత్కదాచిత్ బాధితైవఖ్యాతిర్భవతి॥ ౩౭॥ తదేవంవిరక్తస్యఅపరోక్షజ్ఞానవతఃసన్న్యాసంతద్ధర్మాంశ్చోక్త్వా- కేవలంవైరాగ్యవంతంవివిదిషుంప్రత్యాహ॥ దుఃఖోదర్కేష్వితి॥ నజిజ్ఞాసితోమద్ధర్మోమత్ప్రాప్తిసాధనంయేనసః॥ ౩౮॥ తావదితి॥ మామేవమద్దృష్ట్యైవగురుంపరిచరేత్- తతఃపరమేకశ్చరేదిత్యాదిధర్మాన్వర్తేతేతిభావః॥ ౩౯॥ అనధికారిణఃసన్న్యాసంనిందతిద్వాభ్యాం ॥యఇతి॥ప్రచండోత్యాసక్తఇంద్రియసారథిర్బుద్ధిర్యస్యసః॥ ౪౦॥ సురానితి॥ సురాన్యష్టవ్యాన్దేవాన్- ఆత్మానంఆత్మస్థంమాంచ- నిహ్నుతేప్రతారయతి - నిహ్నవఫల

సమీహేతయుక్తంతత్ప్రాణధారణమ్।తత్త్వంవిమృశ్యతేతేనతద్విజ్ఞాయవిముచ్యతే॥౩౪।యదృచ్ఛ
యోపపన్నాన్నమద్యాచ్ఛ్రేష్ఠముతాపరమ్।తథావాసస్తథాశయ్యాంప్రాప్తంప్రాప్తంభజేన్మునిః॥
౩౫॥ శౌచమాచమనంస్నానంనతుచోదనయాచరేత్ ।అన్యాంశ్చనియమాన్జ్ఞానీయథాహంలీలయే
శ్వరః॥ ౩౬॥ నహితస్యవికల్పాఖ్యాయాచమద్వీక్షయాహతా ।ఆదేహాంతాత్క్వచిత్ఖ్యాతిస్తతస్సం
పద్యతేమయా। ౩౭॥ దుఃఖోదర్కేషుకామేషుజాతనిర్వేదఆత్మవాన్।అజిజ్ఞాసితమద్ధర్మోమునిర్గు
రుముపవ్రజేత్॥ ౩౮॥ తావత్పరిచరేద్భక్తశ్శ్రద్ధావాననసూయకః। యావద్బ్రహ్మవిజానీయా
న్మామేవగురుమాదృతః॥ ౩౯॥ యస్త్వసంయతషడ్వర్గఃప్రచండేంద్రియసారథిః। జ్ఞానవైరాగ్యర
హితస్త్రిదండముపజీవతి॥ ౪౦॥ సురానాత్మానమాత్మస్థంనిహ్నుతేమాంచధర్మహా। అవిపక్వకషా
యోస్మాదముష్మాచ్చవిహీయతే॥ ౪౧॥ భిక్షోర్ధర్మశ్శమోహింసాతపఈక్షావనౌకసః। గృహిణో
భూతరక్షేజ్యాద్విజస్యాచార్యసేవనమ్॥ ౪౨॥ బ్రహ్మచర్యంతపశ్శౌచంసంతోషోభూతసౌహృదమ్।
గృహస్థస్యాప్యృతౌగంతుస్సర్వేషాం మదుపాసనమ్॥ ౪౩। ఇతిమాంయస్స్వధర్మేణభజన్నిత్యమన
న్యభాక్। సర్వభూతేషు మద్భావోమద్భక్తింవిందతేచిరాత్ । ౪౪। భక్త్యోద్ధవానపాయిన్యాసర్వ
లోకమహేశ్వరమ్। సర్వోత్పత్త్యప్యయంబ్రహ్మకారణంమోపయాతిసః॥ ౪౫॥ ఇతిస్వధర్మనిర్ణిక్త
సత్త్వోనిర్జ్ఞాతమద్గతిః। జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నోనచిరాత్సముపైతిమామ్॥ ౪౬॥ వర్ణాశ్రమవతాంధర్మ
ఏషఆచారలక్షణః। సఏవమద్భక్తియుతోనిశ్శ్రేయసకరఃపరః॥ ౪౭॥ ఏతత్తేభిహితంసాధోభవాన్పృ
చ్ఛతియచ్చమామ్। యథాస్వధర్మసంయుక్తోభక్తోమాంసమియాత్పరమ్॥ ౪౮॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - అష్టాదశోధ్యాయః.❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీభగవాన్॥ యోవిద్యాశ్రుతసంపన్నఆత్మవాన్నానుమానికః। మాయామాత్రమిదంజ్ఞాత్వాజ్ఞా

మాహ- అస్మాదితి॥ ౪౧॥ చతుర్ణాంఆశ్రమిణాంప్రధానధర్మానాహ॥ భిక్షోరితి ॥ ౪౨॥ అన్యధర్మాన్కాంశ్చిత్గృహస్థస్యాదిశతి॥ బ్రహ్మచర్యమితి॥ శౌచంరాగాదిరాహిత్యం- తస్యబ్రహ్మచర్యప్రకారమాహ- ఋతావగంతురితి॥ ౪౩॥ ఏవంభూతవర్ణాశ్రమధర్మఫలమాహ ॥ ఇతీతి ॥ దృఢాంమద్భక్తింవిందతి॥ ౪౪॥ తతఃకిమతఆహ॥ భక్త్యేతి ॥ మహేశ్వరత్వేహేతుఃసర్వోత్పత్త్యప్యయం సర్వస్యోత్పత్త్యప్యయౌయస్మాత్- అతఏవతత్కారణంమాంబ్రహ్మస్వరూపంవైకుంఠవాసినం- యద్వా- బ్రహ్మణోవేదస్యకారణం - మాముపయాతి- సామీప్యేనప్రాప్నోతి॥ ౪౫॥ తతశ్చసాముక్తిరేవేత్యాహ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యేవంభూతేనస్వధర్మేణనిర్ణిక్తంశుద్ధంసత్త్వంయస్యసః- అతఏవవిజ్ఞాతామమగతిరైశ్వర్యంయేన॥ ౪౬॥ ఉక్తంధర్మంసంక్షిప్యాహ॥ వర్ణేతి ॥ యఏషఆచారలక్షణఃపితృలోకప్రాప్తిఫలః- మద్భక్తియుతఃమదర్పణేనకృతః॥ ౪౭॥ ప్రకరణార్థముపసంహరతి ॥ ఏతదితి॥ ఏతచ్చతేభిహితం- యథాభక్తోభూత్వామాంపరంసంప్రాప్నుయాదితి॥ ౪౮॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- అష్టాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ జ్ఞానాదేర్నిర్ణయఃపూర్వంకృతోహ్యాశ్రమధర్మతః। ఏకోనవింశతితమేజ్ఞానాదేస్త్యాగఉచ్యతే॥ సా॥ జ్ఞానినోవర్ణ్యతేకర్మాభా

ఏకోనవింశే। యుక్తితర్కాస్వరూపాఖ్యానపూర్వకం జ్ఞానస్య సర్వదా॥ తదేవం తర్కతో బాధితోఽపి దేహాదిప్రపంచో యావదపరోక్షానుభవేన దిఙ్మోహాదిరివ నలీయతే - తావజ్జ్ఞానాభ్యాసః కర్తవ్య ఇత్యుక్తం॥ శ్లో॥ ఆదేహాంతాత్క్వచిత్ఖ్యాతిస్తతః సంపద్యతే మయేత్యాదినా - యస్య త్వపరోక్షానుభవేన - ప్రపంచో లీనప్రాయః - తస్య న కించిత్కృత్యమస్తీత్యాహ॥ యఇతి॥ విద్యా అనుభవః తత్పర్యంతేన శ్రుతేన సంపన్నః - అతఏవాత్మవాన్ ప్రాప్తాత్మతత్త్వః - నానుమానికః కేవలపరోక్షజ్ఞానవాన్న భవతి - అనాకారపాతే ప్రాక్ శ్రుత్యనుమానతర్కతో నిర్ణీతార్థః - సఇదం ద్వైతం తన్నివృత్తిసాధనం చ మయి మాయామాత్రమితి జ్ఞాత్వా - జ్ఞానం తత్సాధనం చ సన్న్యసేత్ - అయమేవ విద్వత్సన్న్యాసో నామ॥ ౧॥ అత్ర హేతుమాహ॥ జ్ఞానిన ఇతి॥ యస్మాదహమేవ తస్యేష్టః అపేక్షితః - స్వార్థః ఫలం - హేతుః తత్సాధనం చ - సమ్మతః - స్వర్గోఽభ్యుదయశ్చ - అపవర్గః సంసారనివృత్తిశ్చ - అతస్తస్య న ప్రాప్యం కృత్యం చ వా కించిదస్తీత్యర్థః॥ ౨॥ అత్ర విద్వదనుభవం ప్రమాణయతి॥ జ్ఞానేతి॥ యథోక్తం జ్ఞానినమభినందతి - జ్ఞానీతి - యతోఽసౌ జ్ఞానేన మాం ధారయతి॥ ౩॥ తస్య జ్ఞానం స్తౌతి॥ తపఇతి॥ అలమత్యర్థం - జ్ఞానస్య కళయా లేశేన॥ ౪॥ తస్మాదితి॥ జ్ఞానేన సహితం తావత్పర్యంతం యథా భవతి తథా - జ్ఞాత్వా - తత్సంపన్నః సన్ మామేవ భజ - అన్యత్సర్వం త్యజేత్యర్థః॥ ౫॥ తస్య ప్రత్యయార్థం పూర్వేషాం వృత్తమాహ॥ జ్ఞానేతి॥ మామేవ - సంసిద్ధిం ప్రాప్తాః॥ ౬॥ తదేవం జ్ఞానం సంక్షేపత ఉపదిశతి॥ త్వయీతి॥ త్రివిధః ఆధ్యాత్మికాదిరూపో వికారో దేహాదిః - సమాయా - న తు పరమార్థః - యత్ యస్మాత్ అంత

నం చ మయి సన్న్యసేత్ ॥ ౧ ॥ జ్ఞానినస్త్వహమేవేష్టః స్వార్థో హేతుశ్చ సమ్మతః । స్వర్గశ్చైవాపవర్గశ్చ నాన్యోఽర్థో మదృతే ప్రియః ॥ ౨ ॥ జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నాః పదం శ్రేష్ఠం విదుర్మమ । జ్ఞానీ ప్రియతమోఽతో మే జ్ఞానేనాసౌ బిభర్తి మామ్ ॥ ౩ ॥ తపస్తీర్థం జపో దానం పవిత్రాణీతరాణి చ । నాలం కుర్వంతి తాం సిద్ధిం యా జ్ఞానకలయా కృతా ॥ ౪ ॥ తస్మాత్ జ్ఞానేన సహితం జ్ఞాత్వా స్వాత్మానముద్ధవ । జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నో భజ మాం భక్తిభావితః ॥ ౫ ॥ జ్ఞానవిజ్ఞానయజ్ఞేన మామిష్ట్వాత్మానమాత్మని । సర్వయజ్ఞపతిం మాం వై సంసిద్ధిం మునయోఽగమన్ ॥ ౬ ॥ త్వయ్యుద్ధవాశ్రయతి యస్త్రివిధో వికారో మాయాంతరాపతతి నాద్యపవర్గయోర్యత్ । జన్మాదయోఽస్య యదమీ తవ తస్య కిం స్యురాద్యంతయోర్యదసతోఽస్తి తదేవ మధ్యే ॥ ౭ ॥ ఉద్ధవః ॥ జ్ఞానం విశుద్ధం విపులం యథైతద్వైరాగ్యవిజ్ఞానయుతం పురాణమ్ । ఆఖ్యాహి విశ్వేశ్వర విశ్వమూర్తే త్వద్భక్తియోగం చ మహద్విమృగ్యమ్ ॥ ౮ ॥ తాపత్రయేణాభిహతస్య ఘోరే సంతప్యమానస్య భవాధ్వనీశ । పశ్యామి నాన్యచ్ఛరణం తవాంఘ్రిద్వంద్వాతపత్రాదమృతాభివర్షాత్ ॥ ౯ ॥ దష్టం జనం సంపతితం బిలేఽస్మిన్ కాలాహినా క్షుద్రసుఖోరుతర్షమ్ । సముద్ధరైనం కృపయాపవర్గ్యైర్వచోభిరాసించ మహానుభావ ॥ ౧౦ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ఇత్థమేతత్పురా రాజా భీష్మం ధర్మవిదాం వరమ్ । అజాతశత్రుః పప్రచ్ఛ సర్వేషాం నోఽనుశృణ్వతామ్ ॥ ౧౧ ॥ నివృత్తే భారతే యుద్ధే సుహృన్నిధనవిహ్వలః । శ్రుత్వా ధర్మాన్బహూన్పశ్చాన్మోక్షధర్మానపృచ్ఛత ॥ ౧౨ ॥ తానహం తేఽభిధాస్యామి దేవవ్రతముఖాచ్ఛ్రుతాన్ । జ్ఞానవిజ్ఞానవైరాగ్యశ్రద్ధాభక్త్యుపబృంహితాన్ ॥ ౧౩ ॥ నవైకా

రామధ్యేఽపి వా పతతి - రజ్జౌ సర్పమాలాదివత్ - నాద్యపవర్గయోః నత్వాదావంతే చాస్తి - అతః యత్ యదా అస్య వికారస్య అమీ జన్మాదయస్స్యుః - తదా తస్య తవాధిష్ఠానభూతస్య కిం న కించిదిత్యర్థః - తస్యాపి వస్తుతో న సంతి తస్యాసత్త్వాదిత్యాహ - ఆద్యంతయోరితి - అసతః సర్పాదేః ఆద్యంతయోర్యదస్తి రజ్జ్వాది - తదేవ మధ్యేఽపి న తు సర్పాది - తద్వదయం వికారో నాస్తీత్యర్థః - యద్వా - ఆద్యంతయోర్యదసతః తన్మధ్యేఽప్యసత్యేవ - న తస్య జన్మాదయస్సంతి - అతస్త్వం నిర్వికారం బ్రహ్మాసి॥ ౭ ॥ జ్ఞానాదేర్విశేషం జిజ్ఞాసుః పృచ్ఛతి॥ జ్ఞానమితి॥ విశుద్ధమేతత్ జ్ఞానం విపులం నిశ్చితం యథా భవతి తథా కథయేతి - మహద్భిః బ్రహ్మాదిభిర్విమృగ్యం ॥ ౮ ॥ మహద్విమృగ్యత్వమభినయన్నాహ॥ తాపత్రయేణేతి॥ తాపత్రయేణాభిహతస్య అతః సంతప్యమానస్య - అంఘ్రిద్వంద్వమేవాతపత్రం తస్మాత్ - న కేవలమాతపత్రతా - కింత్వమృతమప్యభితో వర్షతి యద్యస్మాత్॥ ౯ ॥ అతికృపాముత్పాదయన్నాహ॥ దష్టమితి ॥ అస్మిన్ బిలే సంసారకూపే పతితం - తత్రచ కాలాహినా దష్టం - ఏవమపి క్షుద్రసుఖేష్వేవ ఉరుస్తర్షః తృష్ణా యస్య తం - దహ్యమానః కథం సముద్ధరణీయ ఇతి చేత్ తత్రాహ - అపవర్గ్యైః అపవర్గబోధకైః వాగమృతైః ఆసించేతి ॥ ౧౦ ॥ తద్విశ్వాసార్థం విద్వత్సభాయాం నిర్ణీతమహం వక్ష్యామీత్యాహ॥ ఇత్థమితి॥ ౧౧॥ ౧౨॥ తానితి॥ జ్ఞానాదిభిరుపబృంహితాన్ తత్సహితానిత్యర్థః॥ ౧౩॥ తత్ర జ్ఞానం కథయతి॥ నవేతి॥ ప్రకృతిపురుష మహదహంకారపంచతన్మాత్రాణి - ఏకాదశేంద్రియాణి - పంచమహాభూతాని - త్రయో గుణాః - ఏతాన్ భావాన్ అష్టావింశతితత్త్వాని - భూతైర్బ్రహ్మ

దిస్థావరాంతేషు కార్యేషు - అనుగతానియేనజ్ఞానేనేక్షేత- అన్వివిష్వపిభావేషు- ఏకం పరమాత్మతత్త్వంఅనుగతంయేనేక్షేత- కార్యకారణాత్మకంజగత్పశ్యేత్ పరమకారణాత్మకమేవైతత్ నతుతతఃపృథగితియేనపశ్యేత్ తత్ జ్ఞానమిత్యర్థః॥ ౧౪॥ విజ్ఞానమాహశ్లోకార్ధేన॥ ఏతదితి॥ యత్ యదా- యేనైకేన - అనుగతాన్ అనేకాత్మకాన్ భావాన్ పూర్వన్నైక్షత - తాన్ తథానవలోకయేన్నేక్షేత కింతుతదేకంపరమకారణం బ్రహ్మైవ- తదావితదేవవిజ్ఞానముచ్యతే- ఏతదుక్తంభవతి - పరోక్షజ్ఞానేనా పరోక్షభ్రమస్యానివృత్తేహారిష్విష నిర్ణిత్యభావాత్తదాజగత్స్వస్వస్యాత్మనఃపృథక్ సదితిమన్యేతఅపరోక్షజ్ఞానేబాధితమేవ - జీవన్ముక్తసంస్కారశేషఃపశ్యతి- తతఃపరంనపశ్యేచ్చ - అతఃపరోక్షాపరోక్షజ్ఞానేజ్ఞానవిజ్ఞానశబ్దాభ్యాముచ్యేతఇతి॥ ౧౫॥ ఏకేనసర్వకార్యాణామనుగతింకార్యాణాంకారణాత్పృథగసత్త్వంచోపపాదయతిసార్ధేన- తత్ర యదినకదాచిదనీదృశం జగదిత్యాదిమతేనైతేషాంభావానాముత్పత్త్యాదయస్స్యుః తర్హికారణస్యైకస్యాభావాదేకాత్మతామిథ్యాత్వంచనస్యాత్ - అతస్తేషాముత్పత్త్యాదీన్ సాధయతి॥ స్థితీతి॥ త్రిగుణాత్మనాం సావయవానామిత్యర్థః. వివితాఃభావాఃఉత్పత్త్యాదిమంతఃసావయవత్వాత్- ఘటాదివదితిపశ్యేత్ - తతఃఆదౌఉత్పత్తౌ- అంతేపరిణామాంతరాపత్తౌచ- కారణత్వేన- మధ్యేచాశ్రయత్వేన- సృజ్యాత్సృజ్యంకార్యాత్కార్యాంతరంప్రతి - యదన్వియాత్ అనుగచ్ఛేత్- తత్ప్రతిసంక్రామేతేషాంప్రళయేచయదవశిష్యేతతదేవసదితిపశ్యేదిత్యర్థః॥౧౬॥వైరాగ్యమాహద్వాభ్యాం॥ శ్రుతిరితి॥ శ్రుతిఃనేహనానాస్తికించనేత్యాది-ప్రత్య

దశపంచత్రీన్భావాన్భూతేషుయేనవై। ఈక్షేతాథైకమప్యేషుతద్జ్ఞానంమమనిశ్చితమ్ ॥ ౧౪॥ ఏ
తదేవహివిజ్ఞానంనతథైకేనయేనయత్॥ ౧౫॥ స్థిత్యుత్పత్త్యప్యయాన్పశ్యేద్భావానాంత్రిగుణాత్మ
నామ్। ఆదావంతేచమధ్యేచసృజ్యాత్సృజ్యంయదన్వియాత్ ॥ పునస్తత్ప్రతిసంక్రామేయచ్ఛిష్యే
తతదేవసత్ ॥౧౬॥శ్రుతిఃప్రత్యక్షమైతిహ్యమనుమానఞ్చతుష్టయమ్। ప్రమాణేష్వనవస్థానాద్వికల్పా
త్సవిరజ్యతే ॥ ౧౭ ॥ కర్మణాంపరిణామిత్వాదావిరించాదమంగళమ్। విపశ్చిన్నశ్వరంపశ్యేదదృష్టమపి
దృష్టవత్॥ ౧౮॥ భక్తియోగఃపురైవోక్తఃప్రియమాణాయతేనఘ। పునశ్చకథయిష్యామిమద్భక్తేఃకా
రణంపరమ్ ॥ ౧౯ ॥ శ్రద్ధామృతకథాయాంమేశశ్వన్మదనుకీర్తనమ్। పరినిష్ఠాచపూజాయాంస్తుతిభి
స్తవనంమమ॥ ౨౦॥ ఆదరఃపరిచర్యాయాంసర్వాంగైరభివందనమ్। మద్భక్తపూజాభ్యధికాసర్వభూ
తేషుమన్మతిః॥ ౨౧ ॥ మదర్థేష్వంగచేష్టాచవచసామద్గుణేరణమ్। మయ్యర్పణంచమనసస్సర్వకా
మవివర్జనమ్॥ ౨౨॥ మదర్థేర్థపరిత్యాగోభోగస్యచసుఖస్యచ। ఇష్టందత్తంహుతంజప్తంమదర్థం
యద్వ్రతంతపః॥౨౩॥ఏవంధర్మైర్మనుష్యాణాముద్ధవాత్మనివేదినామ్। మయిసంజాయతేభక్తిఃకోన్యో
ర్థోస్యావశిష్యతే ॥ ౨౪ ॥ యదాత్మన్యర్పితంచిత్తంశాంతంసత్త్వోపబృంహితమ్। ధర్మంజ్ఞానంసవై
రాగ్యమైశ్వర్యంచాభిపద్యతే॥ ౨౫ ॥ యదర్పితంతద్వికల్పఇంద్రియైఃపరిధావతి। రజస్వలంచాసన్ని
ష్ఠంచిత్తంవిద్ధివిపర్యయమ్ ॥ ౨౬ ॥ ధర్మోమద్భక్తికృత్ప్రోక్తోజ్ఞానంచైకాత్మ్యదర్శనమ్। గుణేష్వసంగో

క్షంపటాదికార్యంతంత్వాదివ్యతిరేకేణనదృశ్యతే-ఏవంచైతస్యవ్యతిరేకేణనకించిద్దృశ్యతఇతి- ఐతిహ్యంమహాజనప్రసిద్ధిః అనుమానంవిమతంమిథ్యాదృశ్యత్వాత్ శుక్తిరజతాదివత్యాది- ఏవంప్రమాణచతుష్టయం- ఏతేష్వనవస్థానాత్ ప్రపంచబాధితత్వాత్ - సఏవంసర్వానుగతంసత్యమాత్మతత్త్వంపశ్యన్ వికల్పస్యచమిథ్యాత్వాత్ తతోవిరజ్యతేవిరక్తోభవతీత్యర్థః॥ ౧౭॥నమవేదోక్తస్వర్గాదిసుఖాశయాన్నవిరజ్యేతేత్యతఆహ॥ కర్మణామితి॥ ఆవిరించాత్ బ్రహ్మలోకపర్యంతం- అదృష్టమపిసుఖం అమంగళంమత్వాదుఃఖరూపంనశ్వరంచపశ్యేత్॥ ౧౮॥ భక్తియోగస్యకారణమాహ ॥ భక్తియోగఇతి॥ భక్తియోగఃపూర్వమేవోక్తఏవ- తథాపిత్వయ్యస్మిన్ ప్రీతింప్రాప్నువతేతుభ్యంపునశ్చకథయిష్యామి॥౧౯॥శ్రద్ధేతి॥ శ్రద్ధాశ్రవణాదరః-శశ్వదితిసర్వత్రానుషజ్యతే మదనుకీర్తనంశ్రవణానంతరంమత్కథావ్యాఖ్యానమిత్యర్థః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ మదర్థేష్వితి॥ అంగచేష్టాలౌకికీక్రియా వచసాలౌకికేనాపిమద్గుణానామీరణంకథనం॥ ౨౨॥ మదర్థఇతి॥ మదర్థేమద్భజనార్థం- తద్విరోధినోర్థస్యపరిత్యాగః - భోగస్యభృత్యాదిధనస్యచచందనాదేః-సుఖస్యపుత్రోపలాలనాదేః ఇష్టాదివైదికంయత్కృతంతదపిమదర్థంకృతంభక్తేఃకారణమిత్యర్థః॥ ౨౩॥ ఏవమితి॥ భక్తిఃప్రేమలక్షణాసంజాయతే - అస్యభక్తస్యఅన్యఃకోర్థఃసాధనరూపఃసాధ్యరూపోవావశిష్యతే సర్వోప్యర్థస్స్వయమేవభవతీత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ తదేవాహ ॥ కింబహునాచిత్తమేవాంతఃకరణసిద్ధౌ జ్ఞానాదిఫలానాంకారణమిత్యాహద్వాభ్యాం॥ యదేతి ॥ యదాత్మనిమయిఈశ్వరేచిత్తమర్పితం - తదాధర్మాదీన్ ప్రాప్నోత్యేవ॥౨౫॥ఏతదేవవ్యతిరేకేణద్రఢయతి॥ యదితి॥ యత్ యదాచిత్తంవికల్పేదేహగృహాదావర్పితంసత్ పరిధావతి

తదాధికం రజస్వలమసన్నిష్ఠం భవతి- తతశ్చ విపర్యయం అధర్మాదికం విద్ధి ॥ ౨౬ ॥ స్వాభిప్రేతాన్ ధర్మాదీన్ వ్యాచష్టే ॥ ధర్మ ఇతి ॥ ధర్మో మద్భక్తికృత్- యతః స ఏవ ప్రోక్తః ప్రకృష్టః ఉక్తః శాస్త్రేషు ॥ ౨౭ ॥ ధర్మాదీనాం మహాజనప్రసిద్ధానామన్యథా వ్యాఖ్యాతత్వాత్ అన్యేపి సంఖ్యాతాః స్వరూపతో వా కించిద్వైలక్షణ్యం స్యాదితి సంభావనయా తద్విశేషజిజ్ఞాసుః పృచ్ఛతి పంచభిః ॥ యమ ఇతి ॥ ౨౮ ॥ కిమితి ॥ ఇష్టం అభ్యర్హితం ధనం చ కిం ॥ ౨౯ ॥ పుంస ఇతి ॥ పరేతి విద్యాదీనాం విశేషణం- శ్రీర్మండనం ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ క ఇతి ॥ ప్రశ్నాన్ పృష్టార్థాన్- విపరీతాన్- అశమాదీన్ ॥ ౩౨ ॥ యమనియమానాహ త్రిభిః ॥ అహింసేతి ॥ అస్తేయం మనసాపి పరస్వాగ్రహణం - ఆస్తిక్యం ధర్మే విశ్వాసః ॥ ౩౩ ॥ శౌచమితి ॥ శౌచం బాహ్యమాభ్యంతరం చేతి ద్వివిధం- అతః ఏతే ద్వాదశ నియమాః- శ్రద్ధా ధర్మాదరః ॥ ౩౪ ॥ ఏత ఇతి ॥ ఉభయోః శ్లోకయోః యే స్మృతాః తే యమాః నియమాశ్చ- యద్వా- ఉభయోః ప్రవృత్తనివృత్తయోః- ముముక్షోర్యమా ముఖ్యాః- సకామస్య నియమా ముఖ్యాః స్మృతాః ఇత్యర్థః- అత్ర హేతుమాహ- యస్మాత్ -ఉపాసితాః సేవితాః సంతః- పుంసాం ప్రవృత్తానాం నివృత్తానాం చ- యథాకామం కామానుసారేణ- మోక్షమభ్యుదయం చ దుహంతీతి ॥ ౩౫ ॥ ముముక్షోరుపాదేయాన్ శమాదీన్ హేయాంశ్చ అశమాదీన్ మహాజనప్రసిద్ధేభ్యో విలక్షణేనాహ- యావత్సమాప్తి ॥ శమ ఇతి ॥ ఏతేనైవ తద్విపరీతా అశమాదయో వ్యాఖ్యేయాః - శమో మన్నిష్ఠతా బుద్ధిః న తు శాంతిమాత్రం- దమ ఇంద్రియసంయమః న చోరాదిదమనం - తితిక్షా విహితదుఃఖస్య సంమర్షణః సహనం న భారాదేః - జి

వైరాగ్యమైశ్వర్యం చాణిమాదయః ॥ ౨౭ ॥ ఉద్ధవః ॥ యమః కతివిధః ప్రోక్తో నియమో వారికర్శన ।
కః శమః కో దమః కృష్ణ కా తితిక్షా ధృతిః ప్రభో ॥ ౨౮ ॥ కిం దానం కిం తపః శౌర్యం కిం సత్యమృతముచ్యతే । కస్త్యా
గః కిం ధనం చేష్టం కో యజ్ఞః కా చ దక్షిణా ॥ ౨౯ ॥ పుంసః కిం స్విద్బలం శ్రీమన్ భగో లాభశ్చ కేశవ । కా వి
ద్యా హ్రీః పరా కా శ్రీః కిం సుఖం దుఃఖమేవ వా ॥ ౩౦ ॥ కః పండితః కశ్చ మూర్ఖః కః పంథా ఉత్పథశ్చ కః ।
కస్స్వర్గో నరకః కః స్విత్కో బంధురుత కిం గృహమ్ ॥ ౩౧ ॥ క ఆఢ్యః కో దరిద్రో వా కృపణః కః క ఈశ్వరః । ఏ
తాన్ ప్రశ్నాన్మమ బ్రూహి విపరీతాంశ్చ సత్పతే ॥ ౩౨ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ అహింసా సత్యమస్తేయమ
సంగో హ్రీరసంచయః । ఆస్తిక్యం బ్రహ్మచర్యం చ మౌనం స్థైర్యం క్షమాభయమ్ ॥ ౩౩ ॥ శౌచం జపస్త
పో హోమః శ్రద్ధాతిథ్యం మదర్చనమ్ । తీర్థాటనం పరార్థేహా తుష్టిరాచార్యసేవనమ్ ॥ ౩౪ ॥ ఏతే
యమాస్సనియమా ఉభయోర్ద్వాదశ స్మృతాః । పుంసాముపాసితాస్తాత యథాకామం దుహంతి హి ॥
౩౫ ॥ శమో మన్నిష్ఠతా బుద్ధేర్దమ ఇంద్రియసంయమః । తితిక్షా దుఃఖసంమర్షో జిహ్వోపస్థజయో ధృ
తిః ॥ ౩౬ ॥ దండన్యాసః పరం దానం కామత్యాగస్తపస్స్మృతః । స్వభావవిజయశ్శౌర్యం సత్యం చ సమద
ర్శనమ్ ॥ ౩౭ ॥ ఋతం చ సూనృతా వాణీ కవిభిః పరికీర్తితా । కర్మస్వసంగమశ్శౌచం త్యాగస్సన్న్యాస
ఉచ్యతే ॥ ౩౮ ॥ ధర్మ ఇష్టం ధనం నౄణాం యజ్ఞోహం భగవత్తమః । దక్షిణా జ్ఞానసందేశః ప్రాణాయా
మః పరం బలమ్ ॥ ౩౯ ॥ భగో మ ఐశ్వరో భావో లాభో మద్భక్తిరుత్తమః ॥ విద్యాత్మని భిదాబాధో జుగుప్సా
హ్రీరకర్మసు ॥ ౪౦ ॥ శ్రీర్గుణా నైరపేక్ష్యాద్యాస్సుఖం దుఃఖసుఖాత్యయః । దుఃఖం కామసుఖాపే
క్షా పండితో బంధమోక్షవిత్ ॥ ౪౧ ॥ మూర్ఖో దేహాద్యహంబుద్ధిః పంథా మన్నిగమస్స్మృతః । ఉత్పథ

హ్వోపస్థయోర్జయో వేగధారణం ధృతిః- న త్వనుద్వేగమాత్రం ॥ ౩౬ ॥ దండేతి ॥ దండో భూతద్రోహః తస్య త్యాగః దానం- న ధనార్పణం- కామత్యాగః భోగాపేక్షా తపః - న కృచ్ఛ్రాది - స్వభావో వాసనా తస్యాః విజయః ప్రతిబంధః శౌర్యం- న విక్రాంతిః- సమం బ్రహ్మ తస్య దర్శనమాలోచనం- సత్యవిషయాత్సత్యం- న యథార్థభాషణమాత్రం ॥ ౩౭ ॥ ఋతమితి ॥ అన్యచ్చ ఋతం సూనృతా సత్యా ప్రియా చ వాక్ ఏవం ఋతసత్యయోః స్ఫుట ఏవ వివేకః- క్రమప్రాప్తం త్యాగం వ్యాఖ్యాతుమాదౌ తతోర్థభేదేన శౌచం వ్యాచష్టే- తస్యాపి మలత్యాగరూపత్వేన త్యాగభేదప్రతీతేః- కర్మసు అసంగః అనాసక్తిః శౌచం- త్యాగస్తు సన్న్యాస ఇతి- తయోర్భేద ఇత్యర్థః ॥ ౩౮ ॥ ధర్మ ఇతి ॥ నౄణామిష్టం ధనం ధర్మః- న పశ్వాదిసాధారణం- భగవత్తమః పరమేశ్వరః అహమేవ యజ్ఞః - మద్బుద్ధ్యా యజ్ఞోనుష్ఠేయః న క్రియాబుద్ధ్యేత్యర్థః- యజ్ఞఫలం దానం దక్షిణా సా చ జ్ఞానోపదేశః - న హిరణ్యాదిదానం - తేన హి యజ్ఞరూపో విష్ణుః ప్రాప్యతే - దుర్దమమదమనం బలం తచ్చ మనోదమనహేతుత్వాత్ ప్రాణాయామ ఇతి ॥ ౩౯ ॥ స్వాభిమతం లాభం వ్యాచిఖ్యాసుః ప్రథమం భగం తతోభేదేన వ్యాచష్టే లోకే తయోరభేదప్రసిద్ధేః ॥ భగ ఇతి ॥ భగో భాగ్యం తచ్చ మే ఐశ్వరో భావో మదీయమైశ్వర్యాదిషాడ్గుణ్యమిత్యర్థః - ఉత్తమో లాభస్తు మద్భక్తిః- న పుత్రాది- విద్యా చాత్మని ప్రతీతస్య భేదస్య బాధః- న జ్ఞానమాత్రం- అకర్మసు జుగుప్సా హేయత్వదర్శనం హ్రీః లజ్జా- న త్రపామాత్రం ॥ ౪౦ ॥ శ్రీరితి ॥ గుణా ఏవ శ్రీర్మండనం- న కిరీటాది- సుఖదుఃఖయోః అత్యయః అతిక్రమః అననుసంధానం సుఖం - న భో

గః-విషయభోగాపేక్షైవదుఃఖం - నాగ్నిదాహాది- బంధాన్మోక్షగ్వ్యయం వా యో వేత్తి సపండితః- నవిద్వాన్మాత్రం॥ ౪౧॥ మూర్ఖ ఇతి॥ అహంబుద్ధిరిత్యుపలక్షణం - దేహగేహాదిష్వహంమమేత్యభిమానవాన్ మూర్ఖః-నతుబాలకః - మన్నిగమః మాం నితరాం గమయతి యో నివృత్తిమార్గః సతు పంథాస్సన్మార్గః - న కంటకాదిశూన్యః-చిత్తవిక్షేపః ప్రవృత్తిమార్గః ఉత్పథః-నతుచోరాద్యాకులః- సత్త్వగుణస్య ఉదయః ఉద్రేకః స్వర్గః - నేంద్రాదిలోకః॥ ౪౨॥ నరక ఇతి॥ తమసః ఉన్నాహః ఉద్రేకః సనరకః-నతామిస్రాదిః- గురురేవబంధుః- నభ్రాత్రాదిః- సచాహమేవ- యదాహ జగద్గురుః॥ శ్లో॥ ఏకఏవపరో బంధుర్విషమే సముపస్థితే। గురుస్సకలధర్మాత్మా యత్రాకించన గోచరః ఇతి - ససాధనం భోగాయతనం గృహం తచ్చ మానుష్యం మానుషరూపం శరీరమేవ- నహర్మ్యాది- గుణైస్సంపన్నః ఆఢ్య ఉచ్యతే- నధనాఢ్యః॥ ౪౩॥ దరిద్ర ఇతి॥ అసంతుష్టో యస్స దరిద్రః- ననిస్స్వః- యః అజితేంద్రియస్స కృపణః శోచ్యః- నదీనః - విషయేష్వనాసక్తధీర్యస్స ఈశస్స్వతంత్రః- నరాజాదిః- గుణసంగః గుణేషు సంగో యస్య సః- విపర్యయః అనీశః-ఏతచ్చ శమాదివిపర్యాసోపలక్షణార్థం॥ ౪౪॥ ఉపసంహరతి॥ ఏత ఇతి॥ సాధుమోక్షోపయోగిత్వాత్ ॥ ౪౫॥ ఏతచ్చ సర్వం గుణదోషయోర్వివేకాయోద్ధవేన పృష్టమితి తయోః సంక్షేపతో లక్షణమాహ॥ కిమితి॥ కింబహునా వర్ణితేన- గుణదోషయోర్లక్షణమేతావదేవ - తదాహ- గుణదోషయోర్దృశిర్దర్శనం దోషః- గుణస్తు తదుభయదర్శనవర్జితస్స్వభావ ఇతి॥ ౪౬॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- ఏకోనవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా. ❖

శ్లో॥ వింశేయోగత్రయం ప్రోక్తం భక్తిజ్ఞానక్రియాత్మకమ్। గుణదోషవ్యవస్థార్థమధికారివిభాగతః॥ గుణదోషదృశిర్దోషో గుణస్తూభయవర్జిత ఇతి యదుక్తం తదాక్షిపతి పంచభిః॥ విధిరితి॥ విధిశ్చ ప్రతిషేధశ్చ ఈశ్వరస్య తే నిగమః త్వదాజ్ఞారూపో వేదః - సచ విధేయానాం ప్రతిషేధ్యానాంచ కర్మణాం గుణం దోషంచ పుణ్యపాపఫలరూపమపేక్షతే ॥ ౧॥ వర్ణేతి ॥ ఉత్తమాధమభావేన తదధికారిణాంవ

శ్చిత్తవిక్షేపస్స్వర్గస్సత్త్వగుణోదయః॥ ౪౨॥ నరకస్తమ ఉన్నాహో బంధుర్గురురహం సఖే! గృహం
శరీరం మానుష్యం గుణాఢ్యో హ్యాఢ్య ఉచ్యతే ॥ ౪౩ ॥ దరిద్రో యస్త్వసంతుష్టః కృపణో యోఽజితేంద్రి
యః। గుణేష్వసక్తధీరీశో గుణసంగో విపర్యయః॥ ౪౪॥ ఏత ఉద్ధవ తే ప్రశ్నాస్సర్వే సాధు నిరూపితాః॥ ౪౫ ॥
కిం వర్ణితేన బహునా లక్షణం గుణదోషయోః। గుణదోషదృశిర్దోషో గుణస్తూభయవర్జితః ॥ ౪౬ ॥ ❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - ఏకోనవింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

ఉద్ధవః ॥ విధిశ్చ ప్రతిషేధశ్చ నిగమో హీశ్వరస్య తే। అపేక్షతేఽరవిందాక్ష గుణం దోషంచ కర్మణామ్॥ ౧॥
వర్ణాశ్రమవికల్పంచ ప్రతిలోమానులోమజమ్। ద్రవ్యదేశవయఃకాలాన్ స్వర్గం నరకమేవచ॥ ౨ ॥
గుణదోషభిదాదృష్టిమంతరేణ వచస్తవ। నిశ్శ్రేయసం కథం నౄణాం నిషేధవిధిలక్షణమ్॥ ౩ ॥ పితృదే
వమనుష్యాణాం వేదశ్చక్షుస్తవేశ్వర। శ్రేయస్త్వనుపలబ్ధేఽర్థే సాధ్యసాధనయోరపి॥ ౪॥ గుణదోష
భిదాదృష్టిర్నిగమాత్తే న హి స్వతః। నిగమేనాపవాదశ్చ భిదాయా ఇతి హ భ్రమః ॥ ౫॥ శ్రీభగవాన్॥

ర్ణాశ్రమాణాం వికల్పం భేదంచ గుణదోషరూపమేవాపేక్షతే - ప్రతిలోమానులోమజంచ గుణం దోషంతథైవాపేక్షతే- ప్రతిలోమజాః ఉత్తమవర్ణాసు స్త్రీషు హీనవర్ణేభ్యః పురుషేభ్యో జాతాః సూతవైదేహకాదయః - అనులోమజాస్తూత్తమవర్ణేభ్యః పురుషేభ్యో హీనవర్ణాసు స్త్రీషు జాతాః మూర్ధావసిక్తాంబష్ఠాదయః- తేషాంచ॥ శ్లో॥ అసత్సంతస్తు విజ్ఞేయాః ప్రతిలోమానులోమజా ఇతి - గుణదోషౌ ద్రవ్యాదీన్ కర్మణాం హానతానహానతాభ్యాం స్వర్గం నరకంచ తత్ఫలతయా గుణదోషరూపమేవాపేక్షతే - ఏతచ్చోత్తరాధ్యాయే ప్రపంచయిష్యతే॥ ౨॥ తథాపి ప్రస్తుతే కిమాయాతమత ఆహ॥ గుణదోషేతి ॥ గుణదోషదృశిర్దోష ఇతి నిరాకృతత్వాత్- గుణదోషభిదాదృష్టిమంతరేణ తాం వినా- నిషేధవిధిలక్షణం కర్మకాండం తవవచః కథం- తచ్చ వచోఽంతరేణ నౄణాం నిశ్శ్రేయసం కథం స్యాత్ - తత్రాపి శ్రోతవ్యో మంతవ్య ఇత్యాదినా సాధనవిధిః ॥ శ్లో ॥ నానుధ్యాయాద్బహూంచ్ఛబ్దాన్వాచో విగ్లాపనం హి తదిత్యాదినిషేధస్య చావశ్యకత్వాదితి భావః- యద్వా-గుణదోషభిదాదృష్టిమంతరేణ నిషేధవిధిలక్షణం తవ వచో వినేతి సామానాధికరణ్యమేవాస్తు - యద్వా గుణదోషభిదాదృష్టిమంతరేణ నిషేధవిధిలక్షణమపి తవ వచః కథం సత్త్వమస్యాదివాక్యవత్ నిశ్శ్రేయసపరం స్యాత్ - సర్వస్య వేదస్య తత్పరత్వాంగీకారాదిత్యర్థః॥ ౩॥ నను పితరో దేవాశ్చ సర్వజ్ఞాః ఆరాధితాః ప్రత్యక్షతో దృష్ట్వా మనుష్యేభ్యః కథయిష్యంతీత్యాహ ॥ పితృదేవేతి॥ పిత్రాదీనాం సర్వేషాం త్వద్వాక్యరూపో వేద ఏవ శ్రేయః శ్రేష్ఠం చక్షుః ప్రమాపకం- క్వ - అనుపలబ్ధే అర్థే స్వర్గాదౌ మోక్షేచ- తథా సాధ్యసాధనయోః ఇదమస్య సాధ్యం ఇదమస్య సాధనమిత్యత్రాపి - తదేవం గుణదోషదృష్ట్యభావే నిశ్శ్రేయసం ఘటతే॥ ౪॥ కించ-శాస్త్రైరేవ విహితాం భేదదృష్టిం తస్మిన్నేవ విషయే శాస్త్రం కథం నివర్తయేదిత్యాహ॥ గుణదోషేతి॥ తే నిగమాత్ త్వదాజ్ఞారూపాద్వేదాదేవ- న హి స్వతః- యస్మాదర్థప్రాప్తస్యైవ నివర్తేత- హాస్ఫుటం- భ్రమో భవతి- తం నివర్తయేతి శేషః॥ ౫॥ విషయాభేదే పృథి

కారిభేదేనావిరోధం వక్తుం ప్రథమం యోగత్రయమాహ॥ యోగా ఇతి॥ యోగా ఉపాయాః - బ్రహ్మకర్మదేవతాకాండైః ప్రోక్తాః· కర్మ చనిష్కామం శ్రేయోవిధిత్సయా మోక్షసాధనేచ్ఛయా· అన్య ఉపాయో నాస్తీతి· కామ్యకర్మాదికం వ్యావర్తయతి· తథాచోత్తరాధ్యాయే స్ఫుటీకరిష్యతి యఏతానిత్యాదినా॥ ౬॥ తేష్వధికారిభేదమాహ ద్వాభ్యాం॥ నిర్విణ్ణానామితి॥ ఇహ ఏషాం మధ్యే· కర్మసు నిర్విణ్ణానాం దుఃఖబుద్ధ్యా తత్ఫలేషు విరక్తానాం· అతఏవ తత్సాధనభూతకర్మన్యాసినాం· జ్ఞానయోగః సిద్ధిద ఇత్యుత్తరేణాన్వయః - అనిర్విణ్ణచిత్తానాం దుఃఖబుద్ధిశూన్యానాం· అతః కామినాం తత్ఫలేష్వవిరక్తానామిత్యర్థః· కర్మయోగస్సిద్ధిదః॥ ౭॥ యదృచ్ఛయేతి॥ యదృచ్ఛయా కేనాపి భాగ్యోదయేన· మత్కథాదౌ జాతశ్రద్ధో యః కర్మసు నిర్విణ్ణో న భవతి· తత్ఫలేషు చ సక్తో న భవతి· తస్య భక్తియోగస్సిద్ధిదః - తత్ర కామ్యకర్మసు ప్రవర్తమానస్య సర్వాత్మనా విధిప్రతిషేధాధికార ఇత్యుత్తరాధ్యాయే వక్ష్యతి - నిష్కామకర్మయోగాధికారిణస్తు యథాశక్తి· స చ జ్ఞానభక్తియోగాధికారాత్ప్రాగేవ· తదధికృతయోస్తు స్వల్పః· తాభ్యాం సిద్ధానాం తు న కించిదిత్యర్థః॥ ౮॥ సావధిం కర్మయోగమాహ నవభిః॥ తావదితి॥ కర్మాణి నిత్యనైమిత్తికాని· యావతా యావత్ ॥ ౯॥ కర్మయోగినో జ్ఞానభక్తిభూమికారోహప్రకారమాహ ॥ స్వధర్మస్థ ఇతి॥ అనాశీః కామః అఫలకామః· అన్యత్ నిషిద్ధం కామ్యం నరకసాధనం హేత్వర్థే వ· విహితాతిక్రమాద్వా నిషిద్ధాచరణాద్వా· అతః స్వధర్మస్థత్వాన్నిషిద్ధవర్జనాచ్చ నరకం న యాతి అఫలకామత్వాత్స్వర్గమపీత్యర్థః॥ ౧౦॥ కించ॥ అస్మిన్నితి॥ అస్మిన్ లోకే అస్మిన్నేవ దేహే· అనఘః నిషిద్ధత్యాగీ· అతః శుచిః నివృత్తరాగాదిమలః· యదృచ్ఛయేతి కేవలజ్ఞానాదపి భక్తేర్దుర్లభతాం ద్యోతయతి ॥ ౧౧॥ అ

యోగాస్త్రయో మయా ప్రోక్తా నృణాం శ్రేయోవిధిత్సయా। జ్ఞానం కర్మ చ భక్తిశ్చ నోపాయోన్యో
స్తి కుత్రచిత్ ॥ ౬ । నిర్విణ్ణానాం జ్ఞానయోగో న్యాసినామిహ కర్మసు। తేష్వ నిర్విణ్ణచిత్తానాం కర్మ
యోగస్తు కామినామ్ ॥ ౭ । యదృచ్ఛయా మత్కథాదౌ జాతశ్రద్ధస్తు యః పుమాన్। న నిర్విణ్ణో నాతి
సక్తో భక్తియోగోస్య సిద్ధిదః॥ ౮। తావత్కర్మాణి కుర్వీత న నిర్విద్యేత యావతా । మత్కథాశ్రవణా
దౌ వా శ్రద్ధా యావన్న జాయతే॥౯॥ స్వధర్మస్థో యజన్యజ్ఞైరనాశీః కామ ఉద్ధవ । న యాతి స్వర్గనర
కౌ యద్యన్యన్న సమాచరేత్ ॥ ౧౦ ॥ అస్మిఀల్లోకే వర్తమానస్స్వధర్మస్థోనఘశ్శుచిః। జ్ఞానం విశుద్ధమా
ప్నోతి మద్భక్తిం వా యదృచ్ఛయా॥ ౧౧ ॥ స్వర్గిణోప్యేతమిచ్ఛంతి లోకం నిరయిణస్తథా। సాధకం జ్ఞా
నభక్తిభ్యాముభయం తదసాధకమ్॥౧౨॥ న నరస్స్వర్గతిం కాంక్షేన్నారకీం చ విచక్షణః। నేమం లోకం
చ కాంక్షేత దేహావేశాత్ప్రమాద్యతి॥ ౧౩। ఏతద్విద్వాన్పురా మృత్యోరభవాయ ఘటేత సః। అప్ర
మత్త ఇదం జ్ఞాత్వా మర్త్యమప్యర్థసిద్ధిదమ్॥ ౧౪॥ ఛిద్యమానం యమైరేతైః కృతనీడం వనస్పతిమ్। ఖగ
స్స్వకేతముత్సృజ్య క్షేమం యాతి హ్యలంపటః॥ ౧౫॥ అహోరాత్రైశ్ఛిద్యమానం బుద్ధ్వాయుర్భ
య వేపథుః। ముక్తసంగః పరం బుద్ధ్వా నిరీహ ఉపశామ్యతి । ౧౬। నృదేహమాద్యం సులభం సుదుర్లభం
ప్లవం సుకల్పం గురుకర్ణధారమ్। మయానుకూలేన నభస్వతేరితం పుమాన్భవాబ్ధిం న తరేత్స ఆత్మహా ॥

నేన ప్రకారేణ జ్ఞానభక్తిసాధనత్వాన్నరదేహం స్తౌతి॥ స్వర్గిణ ఇతి ॥ నిరయిణ ఇతి దృష్టాంతత్వేనోక్తం - జ్ఞానభక్తిభ్యాం జ్ఞానభక్త్యోః· తదుభయం స్వర్గినారకిశరీరం ॥ ౧౨॥ ....

అతః ॥ నేతి ॥ నరః స్వర్గతిం న కాంక్షేత్ - యథా నారకీమితి దృష్టాంతః· యద్వా· స్వర్గనరకసాధనకర్మాణి న కుర్యాదిత్యర్థః· అస్యాతిశ్రేష్ఠత్వాత్పునరపి మనుష్యభవేయమిత్యపి న కాంక్షేత్· యతో దేహావేశాత్ దేహాసక్త్యా స్వార్థే ప్రమాద్యతి - అవధానశూన్యో భవతి॥ ౧౩॥ అపితు॥ ఏతదితి॥ ఏతద్దేహం సాధకమితి విద్వాన్· తచ్చార్థసిద్ధిదమపి మర్త్యమితి జ్ఞాత్వా· అస్మిన్దేహే అప్రమత్తః అనాసక్తస్సన్· మృత్యోః పూర్వమేవ మోక్షాయ యతేత యత్నం కుర్యాత్॥ ౧౪॥ అప్రమత్తో ముక్తసంగః సుఖం ప్రాప్నోతీత్యత్ర దృష్టాంతః॥ ఛిద్యమానమితి॥ యమైః యమవన్నిర్ఘృణైః పురుషైః· కృతం నీడం యస్మిన్ తం· స్వకేతం స్వస్యాశ్రయం - అలంపటః అనాసక్తః॥౧౫॥ దార్ష్టాంతికమాహ॥ అహోరాత్రైరితి॥ అహోరాత్రైః ఛిద్యమానం ఆయుర్బుద్ధ్వా· భయేన వేపథుః కంపో యస్య సః ॥ ౧౬ ॥ ఏవమప్రయతమానం ప్రమత్తం నిందతి॥ నృదేహమితి॥ నృదేహం ప్లవం నావం ప్రాప్యైశ్వర్యాద్యాసక్తః· యో భవాబ్ధిం న తరేత్ - స ఆత్మహా తత్ర హేతవః· ఆద్యం సర్వఫలానాం మూలం· ఏతదుపార్జితకర్మభిః సర్వప్రాప్తేః - కించ - సుదుర్లభం ఉద్యమకోటిభిరపి ప్రాప్తుమశక్యం· తథాపి సులభం యదృచ్ఛయోపలబ్ధత్వాత్ - తం చ - సుకల్పం పటుతరం - కించ - గురుః సంశ్రితమాత్ర ఏవ కర్ణధారో నేతా యస్య తం మయా చ స్మృతమాత్రేణానుకూలమారుతేనేరితం ప్రేరితం॥ ౧౭ ॥ ఏవం తావదవిరక్తస్య వైరాగ్యద్వారా జ్ఞానభక్తిసాధకం కర్మయోగ-

ముక్త్వా- ఇదానీం సమ్యగ్విరక్తస్య జ్ఞానయోగం తస్య చ జ్ఞానప్రాప్తేః పూర్వం కించిత్కృత్యం వర్జనీయం చాహ సార్ధైర్నవభిః॥ యదే
తి॥ యదారంభేషు కర్మసు నిర్విణ్ణః దుఃఖదర్శనేనోద్విగ్నః- తత్ఫలేషు విరక్తశ్చ- తదా సంయతేంద్రియస్సన్- ఆత్మనోభ్యాసేన అత
విషయవృత్తిసంతత్యా- అచలం యథా భవతి తథా మనో ధారయేత్॥ ౧౮॥ తత్ర ప్రథమమేవాత్యంతధారణాసంభవాత్ - తత్స్వభావా
నుసారేణ వశీకరణమాహ॥ ధార్యమాణమితి॥ యర్హి ఆశు భ్రామ్యత్ పరిభ్రమత్ అనవస్థితం భవతి- తదా - అనురోధేన కించిదపేక్షాపూర
ణద్వారేణ॥ ౧౯॥ నను తర్హి యథాపూర్వమేవ స్యాత్ తత్రాహ॥ మనోగతిమితి ॥ మనోగతిం తు న విసృజేత్ నోపేక్షేత- కింతు- అప్రమత్త
స్సన్ ఆత్మానం వశం నయేదిత్యర్థః॥ ౨౦॥ అనురోధమార్గం సదృష్టాంతం స్తౌతి ॥ ఏష ఇతి ॥ ఏష అనువృత్తిమార్గేణ మనసః సంగ్రహః
పరమో యోగః - తత్సాధనత్వాత్ ఉపచారేణ స్తుతిః - యథా - అదాంతస్య అదమనీయస్య- అర్వతః- అశ్వస్య- హృదయజ్ఞత్వం స్వాభి
ప్రాయేణ గతిమన్విచ్ఛన్ అపేక్షమాణః అశ్వధారకః- ప్రథమం కించిత్తద్గతిమనువర్తతే తదా చ రశ్మినా లంఘ్యతైవ గచ్ఛతి- న తూపేక్షతే
తద్వదిత్యర్థః॥ ౨౧॥ ఏవమీషద్వశీకృతస్య మనసోత్యంతనైశ్చల్యోపాయానాహ త్రిభిః॥ సాంఖ్యేనేతి॥ సాంఖ్యేన తత్త్వవివేకేన - స
ర్వభావానాం మహదాదిదేహాంతానాం- అనులోమతః ప్రకృత్యాదిక్రమేణ- భవం- ప్రతిలోమతః పృథివ్యాదిక్రమేణాప్యయం చ అను
ధ్యాయేత్- ప్రసీదతి నిశ్చలం భవతి ॥ ౨౨॥ ననూపాయసహస్రేణాపి మనో విషయాకారతాం న త్యజతి భూయో భూయః కిముపదేశేనేతి
చేత్తత్రాహ॥ నిర్విణ్ణస్యేతి॥ తతశ్చాగమాపాయిషు దేహేషు అవధి భూతాత్మదర్శనాత్తదవివేకాపన్నసంసారేణ నిర్విణ్ణస్య అతో విరక్తస్య-
తతశ్చ ఉక్తవేదినః గురూపదిష్టార్థాలోచకస్య- తతో గురూపదిష్టస్యైవ చింతితస్య పునః పునరనుచింతయా దౌరాత్మ్యం దేహాద్యభిమా

౧౭॥ యదారంభేషు నిర్విణ్ణో విరక్తస్సంయతేంద్రియః। అభ్యాసేనాత్మనో యోగీ ధారయేదచలం మ
నః॥ ౧౮ ॥ ధార్యమాణం మనో యర్హి భ్రామ్యదాశ్వనవస్థితమ్। అతంద్రితోనురోధేన మార్గేణా
త్మవశం నయేత్ ॥ ౧౯ ॥ మనోగతిం న విసృజేజ్జితప్రాణో జితేంద్రియః। సత్త్వసంపన్నయా బుద్ధ్యా
మన ఆత్మవశం నయేత్ ॥ ౨౦ ॥ ఏష వై పరమో యోగో మనసస్సంగ్రహస్స్మృతః। హృదయజ్ఞత్వమన్వి
చ్ఛన్దాంతస్యార్వతో యథా॥ ౨౧॥ సాంఖ్యేన సర్వభావానాం ప్రతిలోమానులోమతః। భవాప్యయా
వనుధ్యాయేన్మనో యావత్ప్రసీదతి ॥ ౨౨ ॥ నిర్విణ్ణస్య విరక్తస్య పురుషస్యోక్తవేదినః। మనస్త్యజతి
దౌరాత్మ్యం చింతితస్యానుచింతయా। ౨౩ ॥ యమాదిభిర్యోగపథైరాన్వీక్షిక్యా చ విద్యయా। మమా
ర్చోపాసనాభిర్వా నాన్యైర్యోగ్యం స్మరేన్మనిః॥ ౨౪॥ యది కుర్యాత్ప్రమాదేన యోగీ కర్మ విగర్హి
తమ్। యోగేనైవ దహేదంహో నాన్యత్తత్ర కదాచన। ౨౫ ॥ స్వే స్వేధికారే యా నిష్ఠా స గుణః
పరికీర్తితః। విపర్యయస్తు దోషస్స్యాదుభయోరేష నిశ్చయః॥ ౨౬ ॥ కర్మణాం జాత్యశుద్ధానామనేన
నియమః కృతః। గుణదోషవిధానేన సంగానాం త్యాజనేచ్ఛయా॥ ౨౭ । జాతశ్రద్ధో మత్కథాసు నిర్వి
ణ్ణో న్యేషు కర్మసు। వేద దుఃఖాత్మకాన్కామాన్ పరిత్యాగేప్యనీశ్వరః॥ ౨౮ ॥ తతో భజేత మాం భక్త్యా

సంత్యజతి॥ ౨౩॥ కించ॥ యమాదిభిరితి ॥ యమాదిభిర్యోగపథైః యోగమార్గైః- ఆన్వీక్షిక్యా పదార్థద్వయశోధనేన- మమార్చ
నధ్యానాదిభిర్వా- వాశబ్దేనాస్య పక్షస్య స్వాతంత్ర్యం దర్శయతి- ఏతైరుపాయైర్యోగ్యం పరమాత్మానం మామనుస్మరేత్- నాన్యైః అ
తోన్యన్న కుర్యాదిత్యర్థః॥ ౨౪॥ నను పాపోత్పత్తౌ ప్రాయశ్చిత్తం కార్యమేవ తత్రాహ॥ యదీతి॥ యోగేన జ్ఞానాభ్యాసేనైవ - తచ్చ భక్త
స్యాపి నామసంకీర్తనాద్యుపలక్షణార్థం - నాన్యత్ కృచ్ఛ్రాది॥ ౨౫॥ నను నిత్యనైమిత్తికం కర్మ సత్త్వశోధకత్వాద్గుణః - హింసాది
కం త్వశుద్ధిహేతుత్వాద్దోషః- తత్ర చ తన్నివర్తకత్వాత్ కృచ్ఛ్రాది ప్రాయశ్చిత్తం గుణ ఇతి విధిప్రతిషేధాభ్యాముక్తత్వాత్ ప్రాయశ్చి
త్తం వినా యోగేనైవ కథం పాపం దహేత్ తత్రాహ ద్వాభ్యాం॥ స్వే స్వ ఇతి॥ స ఏవ గుణో నేతరః ॥ ౨౬॥ తదుపపాదయతి ॥ కర్మణామితి ॥ య
స్మాద్విధినిషేధాభ్యామనేన గుణదోషవిధానేన కర్మణాం నియమః సంకోచః కృతః- కుత ఇత్యత ఆహ- జాత్యా ఉత్పత్త్యైవ అశుద్ధానాం
సహప్రాప్తానాం సంగానాం త్యాజనేచ్ఛయా- అయం భావః - పురుషస్యాశుద్ధిర్నామ న ప్రవృత్తేరన్యాస్తి - స్వాభావిక ప్రవృత్త్యైవ తస్య
మలినత్వాత్ - న చ సహసా సర్వతో నివృత్తిః కర్తుం శక్యతే- అత ఇదం న కర్తవ్యమిదమేవ కర్తవ్యమితి స్వాభావిక ప్రవృత్తి సంకోచ
ద్వారేణ నివృత్తిరేవ క్రియతే- తథా చ న ప్రవృత్తిపరో వేదః- తథోత్తరాధ్యాయే వక్ష్యామః ఉత్పత్త్యైవ హి కామేష్విత్యాదినా - అతో
యోగినః స్వాభావిక ప్రవృత్త్యభావాన్న ప్రాయశ్చిత్తాదివిధిగోచరతేతి॥ ౨౭॥ భక్త్యధికారిణో భక్తియోగమాహ నవభిః ॥ జాతశ్రద్ధ ఇతి॥
మత్కథాసు జాతశ్రద్ధః- అత ఏవాన్యేషు కర్మసు ఉద్విగ్నః- న తు తత్ఫలేషు విరక్తః- తదాహ- వేదేతి-యద్యపి వేద - తథాపి తత్పరిత్యాగే అ
నీశ్వరః అశక్తః॥ ౨౮॥ తత ఇతి॥ ఏవంభూతో యః శ్రద్ధాళుః భక్త్యైవ సర్వం భవిష్యతీతి దృఢనిశ్చయస్సన్- తతస్తదనంతరం మాం ప్రీ

త్యాభజేత- విషయాంస్తుసేవమానోపితేషుప్రీతింనకుర్యాదిత్యాహ- గర్హయన్నితి॥ ౨౯॥ కథంభజతకింవాతతోభవతి తదాహద్వా భ్యాం॥ ప్రోక్తేనేతి॥ శ్లో॥ శ్రద్ధామృతకథాయాంమేశశ్వన్మదనుకీర్తనమిత్యాదినాతత్రతత్రప్రోక్తేన - మామాం - అసకృన్నిత్యంభజతః- హృదీయాః హృద్గతాః కామాః నశ్యంతి॥ ౩౦॥ భిద్యతఇతి॥ హృదయమేవగ్రంథిరహంకారః- తత్పూర్వకాశ్చసర్వేసంశయా అసంభా వనాదయః- కర్మాణ్యనారబ్ధఫలాని ఆరబ్ధఫలానిచసంసారహేతుభూతాని॥ ౩౧ ॥ తదేవంవ్యవస్థయాధికారత్రయముక్తం- తత్రచభ క్తేరన్యనిరపేక్షత్వాదన్యస్యచ- తత్సాపేక్షత్వాద్భక్తియోగఏవశ్రేష్ఠ ఇత్యుపసంహరతిత్రిభిః॥ తస్మాదితి ॥ మదాత్మనః మయి ఆత్మాచి త్తంయస్యతస్య- ప్రాయః శ్రేయః సాధనం॥ ౩౨ ॥ తత్రహేతుః యత్కర్మభిరిత్యాది ॥ యదితి ॥ ఇతరైరపితీర్థయాత్రావ్రతాదిభిః- శ్రేయస్సాధనైః యద్భవ్యంభావంసత్త్వశుద్ధ్యాది॥ ౩౩॥ సర్వమితి॥ తత్సర్వమంజసాఅనాయాసేనైవ - స్వర్గమపవర్గంమద్ధామవైకుం ఠంలభతఏవ- వాంఛాతునాస్తీత్యుక్తంయదివాంఛతీతి॥ ౩౪॥ తత్రహేతుమాహ॥ నేతి॥ ధీరాః ధీమంతః - యతోమమఏకాంతినః మయ్యే వప్రీతియుక్తాః అతోమయాదత్తమపినగృహ్ణంతి- కింపునర్వక్తవ్యంనవాంఛంతీతి అపునర్భవంఆత్యంతికమపికైవల్యం॥ ౩౫॥ ఏతదు పపాదయతి॥ నైరపేక్ష్యమితి॥ నైరపేక్ష్యమేవపరంఉత్కృష్టంఅనల్పకంమహత్ నిశ్రేయసఫలంతత్సాధనంచప్రాహుః- మేభక్తిర్నిరాశి షః ప్రార్థనాశూన్యస్యనిష్ఠామస్యనిరపేక్షస్య ప్రార్థనాకారణభూతాపేక్షారహితస్యపుంసోభవేత్ -యద్వా- మేనిరపేక్షస్యయాభక్తిః సానిరాశిషోభవేదిత్యర్థః॥ ౩౬॥ అనేనచప్రకారేణజ్ఞానభక్తిసిద్ధానాంనగుణదోషా ఇతివిరోధపరిహారముక్తముపసంహరతి॥ నేతి॥ గు

శ్రద్ధాలుర్దృఢనిశ్చయః। జుషమాణశ్చతాన్కామాన్దుఃఖోదర్కాంశ్చగర్హయన్ ॥ ౨౯ ॥ ప్రోక్తే
నభక్తియోగేనభజతోమాసకృన్మునేః। కామాహృదీయానశ్యంతిసర్వేమయిహృదిస్థితే॥ ౩౦ ॥ భిద్య
తేహృదయగ్రంథిశ్ఛిద్యంతేసర్వసంశయాః। క్షీయంతేచాస్యకర్మాణిమయిదృష్టేఖిలాత్మని॥ ౩౧ ॥ త
స్మాన్మద్భక్తియుక్తస్యయోగినోవైమదాత్మనః। నజ్ఞానం నచవైరాగ్యం ప్రాయ శ్శ్రేయోభవేదిహ॥
౩౨॥ యత్కర్మభిర్యత్తపసాజ్ఞానవైరాగ్యతశ్చయత్। యోగేనదానధర్మేణ శ్రేయోభిరితరైరపి॥ ౩౩॥
సర్వంమద్భక్తియోగేనమద్భక్తోలభతేంజసా। స్వర్గాపవర్గంమద్ధామకథంచిద్యదివాంఛతి ॥ ౩౪ ॥
నకించిత్సాధవోధీరాభక్తాహ్యేకాంతినోమమ। వాంఛంత్యపిమయాదత్తంకైవల్యమపునర్భవమ్॥
౩౫॥ నైరపేక్ష్యంపరంప్రాహుర్నిశ్శ్రేయసమనల్పకమ్। తస్మాన్నిరాశిషోభక్తిర్నిరపేక్షస్యమేభవే
త్॥ ౩౬ ॥ నమయ్యేకాంతభక్తానాంగుణదోషోద్భవాగుణాః। సాధూనాంసమచిత్తానాంబుద్ధేఃపరము
పేయుషామ్ ॥ ౩౭ ॥ ఏవమేతాన్మయాదిష్టాననుతిష్ఠంతిమేపథః। క్షేమంవిందంతిమత్స్థానంయద్బ్ర
హ్మపరమంవిదుః ॥ ౩౮ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే-వింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్రీభగవాన్ ॥ యఏతాన్మత్పథోహిత్వాభక్తిజ్ఞానక్రియాత్మకాన్। క్షుద్రాన్కామాంశ్చలైఃప్రా
ణైర్జుషంతస్సంసరంతితే॥ ౧॥ స్వేస్వేధికారేయానిష్ఠాసగుణఃపరికీర్తితః। విపర్యయస్తుదోషస్స్యా

ణదోషైర్విహితప్రతిషిద్ధరూపైర్భవోనేషాంతే- గుణాః పుణ్యపాపాదయః- సాధూనాంనిరస్తరాగాదీనాం- అతస్సమచిత్తానాం- అతఏవ బుద్ధేఃపరమీశ్వరంప్రాప్తానాం ॥ ౩౭ ॥ కామ్యకర్మనిష్ఠాంనిందిష్యన్ దివ్యానేతాన్భక్తిమార్గానుపసంహరతి॥ ఏవమితి ॥ మేపథఃమ త్ప్రాప్త్యుపాయాన్- యేనుతిష్ఠంతి- తేక్షేమంకాలమాయాదివిగహితంమమలోకంవిందంతి-యత్పరమంబ్రహ్మేతిచవిదుః ॥ ౩౮ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ శ్లో॥ జయతిస్వపరానందపరానందస్సకేసరీ। య త్కృపాలవలేశేనశ్రీధరస్సంస్కృతఃకృతీ ॥ ఏకవింశేక్రియాజ్ఞానభక్తిష్వనధికారిణామ్। కామినాంద్రవ్యదేశాదిగుణదోషాఃప్రపంచి తాః॥ తదేవంగుణదోషవ్యవస్థార్థంయోగత్రయముక్తం- తత్రచజ్ఞానభక్తిసిద్ధానాంనకించిద్గుణదోషౌ- సాధకానాంతుస్వల్పం- ప్ర థమతోనివృత్తకర్మనిష్ఠానాంయథాశక్తి - నిత్యనైమిత్తికంకర్మసత్త్వశోధకత్వాత్ గుణః- తదకరణంనిషిద్ధకరణంచతన్మలీమసకర ణత్వాద్దోషః- తన్నివర్తకత్వాచ్చకృచ్ఛ్రాదిప్రాయశ్చిత్తంగుణః- విశుద్ధసత్త్వానాంతుజ్ఞాననిష్ఠానాంజ్ఞానాభ్యాసఏవసిద్ధిహేతుత్వాద్గు ణః భక్తినిష్ఠానాంపునఃశ్రవణకీర్తనాదిభక్తిరేవగుణః-తద్విరుద్ధంసర్వముభయేషాందోషఇత్యుక్తం-ఇదానీంతనానాంమధ్యేయేతునసి ద్ధాఃనాపిసాధకాః-కింతు- కేవలంకామ్యకర్మప్రధానాస్తేషాంసకలగుణదోషాన్ ప్రపంచయిష్యన్ సర్గ ఆదౌతాన్నతి బహిర్ముఖా న్నిందతి॥ యఇతి॥ మత్పథః మదుక్తమార్గాన్ - క్షుద్రాన్ తుచ్ఛాన్ - చలైః అస్థిరైః- ప్రాణైః దేహవాయుభిరింద్రియైర్వా- జుషంతః సేవమానాభవంతి - తేసంసరంతినిఖిలగుణదోషభాక్త్వేననానాయోనీః ప్రాప్నువంతీత్యర్థః॥ ౧ ॥ ననుతైరేవకర్మభిః

కేచిద్గుణదోషభాజః కేచిన్నేతి కుతో వైషమ్యం- నహ్యగ్నినా కేచిత్తప్యంతే కేచిన్నేతి సంభవతీత్యత్రాహ॥ స్వేస్వ ఇతి ॥ అధికారభేదేన కల్పితౌ గుణదోషౌ న వస్తునిష్ఠావితి భావః॥ ౨॥ తదాహ॥ శుద్ధ్యశుద్ధీ ఇతి॥ విచికిత్సార్థం యోగ్యమయోగ్యం వేతి సందేహద్వారా స్వాభావిక ప్రవృత్తిప్రతిబంధార్థమిత్యర్థః- తత్ర శుద్ధ్యశుద్ధీ యోగ్యత్వాయోగ్యత్వే- గుణదోషౌ తన్నిమిత్తోపాదేయత్వానుపాదేయత్వే శుభాశుభౌ తన్నిమిత్తావధారణార్థౌ॥ ౩॥ ధర్మార్థమితి॥ తత్ర శుద్ధ్యశుద్ధీ ధర్మార్థం- శుద్ధేన ధర్మః అశుద్ధేనాధర్మ ఇతి -గుణదోషౌ వ్యవహారార్థం- అశుద్ధావపి రాజాదీనాం వ్యవహారదర్శనాదుపాదేయం- నాన్యదితి- శుభాశుభౌ యాత్రార్థం- దోషత్వేప్యాపత్సు శరీరనిర్వాహమాత్రోపాదానే- న పాపం - అధికోపాదానే తు పాపమితి - మయా మన్వాదిరూపేణ - ధర్మరూపం ధురం భారం - కర్మజడానామిత్యర్థః॥ ౪॥ శుద్ధ్యశుద్ధీ ప్రపంచయిష్యన్ వేదోక్తత్వేన తదభినివేశో మాభూదితి సమానేష్వపి వస్తుష్వితియదుక్తం తత్ప్రపంచయతి త్రిభిః॥ భూమీతి॥ భూతానాం ప్రాణినాం- ధారయంతీతి ధాతవః- కారణాని- శారీరాః శరీరారంభకాః- దేహతస్సామ్యముక్తం- జీవతోఽప్యాహ- ఆత్మసంయుతా ఇతి॥ ౫॥ వేదేనేతి॥ ధాతుషు దేహేషు- నామరూపాణి వర్ణాశ్రమాదీని- కల్పనాయాః ప్రయోజనమాహ- ఏతేషాం ప్రాణినాం- స్వార్థసిద్ధయే ప్రవృత్తినియమద్వారా ధర్మాదిపురుషార్థసిద్ధయే॥ ౬॥ న కేవలం దేహేష్వేవ అపి తు॥ దేశేతి॥ దేశకాలాదిభావానామపి; ఆదిశబ్దేనానుపాదేయానాం ఫలనిమిత్తాధికారిణాం గ్రహణం- వస్తూనాం ఉపాదేయానాం వ్రీహ్యాదీనామపి- మయా గుణదోషౌ విధీయేతే- నియమార్థం కర్మసంకోచార్థమిత్యర్థః॥ ౭॥ ఏవం గుణదోషవిషయం పరిశోధ్య తయోః శుద్ధ్యశుద్ధిమూలత్వాత్ శుద్ధ్యశుద్ధీ ప్రపంచయత్యష్టభిః॥ అకృష్ణసార ఇతి॥ దేశానాం మధ్యే కృష్ణహరిణసంచారరహితో దేశః అశుచిః తత్రాపి అబ్రహ్మణ్యః బ్రాహ్మణభక్తిహీనో దేశః అత్యంతమశుచిః- కృష్ణసారోఽపి కృష్ణేన మృగేణ సారః శ్రేష్ఠో యః సోఽపి- అసౌవీరః కీకటః- సువీరాః సత్పురుషాః తద్వర్జ

దుభయోరేవ నిశ్చయః॥ ౨ ॥ శుద్ధ్యశుద్ధీ విధీయేతే సమానేష్వపి వస్తుషు। ద్రవ్యస్య విచికిత్సార్థం గుణదోషౌ శుభాశుభౌ। ౩ ॥ ధర్మార్థం వ్యవహారార్థం యాత్రార్థమితి చానఘ। దర్శితోఽయం మయాచారో ధర్మముద్వహతాం ధురమ్॥ ౪ ॥ భూమ్యంబ్వగ్న్యనిలాకాశభూతానాం పంచ ధాతవః। ఆబ్రహ్మస్థావరాదీనాం శారీరా ఆత్మసంయుతాః ॥ ౫ ॥ వేదేన నామరూపాణి విషమాణి సమేష్వపి। ధాతుషూద్ధవ కల్ప్యంత ఏతేషాం స్వార్థసిద్ధయే ॥ ౬ ॥ దేశకాలాదిభావానాం వస్తూనాం మమ సత్తమ। గుణదోషౌ విధీయేతే నియమార్థం హి కర్మణామ్ ॥ ౭ ॥ అకృష్ణసారో దేశానామబ్రహ్మణ్యోఽశుచిర్భవేత్ । కృష్ణసారోఽప్యసౌవీరకీకటాసంస్కృతేరిణమ్॥ ౮ ॥ కర్మణ్యో గుణవాన్ కాలో ద్రవ్యతః స్వత ఏవ వా । యతో నివర్తతే కర్మ స దోషోఽకర్మకః స్మృతః ॥ ౯ ॥ ద్రవ్యస్య శుద్ధ్యశుద్ధీ చ ద్రవ్యేణ వచనేన చ । సంస్కారేణాథ కాలేన మహత్త్వాల్పతయాథ వా॥ ౧౦ ॥ శక్త్యాశక్త్యాథ వా బుద్ధ్యా సమృద్ధ్యా చ యదాత్మనః। అఘం కుర్వంతి హి యథా దేశావస్థానుసారతః ॥ ౧౧ ॥ ధాన్యదార్వస్థితంతూనాం రసతైజసచర్మణామ్ । కాల

సౌవీరః- కీకటోఽప్యశుచిః- తదుక్తం॥ శ్లో॥ స వై పుణ్యతమో దేశః సత్పాత్రం యత్ర లభ్యత ఇతి- తద్వర్జితః అసౌవీరః యః కీకటః అంగవంగకళింగాదిః సః అశుచిః తత్రాపి అసంస్కృతః సంమార్జనాదిశూన్యః మ్లేచ్ఛబహులో వా దేశః తత్రాపి ఇరిణం ఊషరం ఏకవద్భావః - తత్ అశుచి-- తదన్యః శుచిరిత్యర్థాదుక్తం భవతి॥ ౮॥ కాలస్య శుద్ధ్యశుద్ధీ దర్శయతి ॥ కర్మణ్య ఇతి॥ ద్రవ్యతః ద్రవ్యసంపత్త్యా స్వతో వా పూర్వాహ్ణాదిర్యః కర్మణ్యః కర్మార్హః స కాలః తస్మిన్ కర్మణి గుణవాన్- యతః యస్మిన్- ద్రవ్యాలాభేన వా రాష్ట్రవిప్లవాదినా వా కర్మ నివర్తతే- యశ్చ సూతకాదిదశాహాదిలక్షణః అకర్మకః కర్మానర్హః స్మృతః- స కాలో దోషః అశుద్ధ ఇత్యర్థః॥ ౯॥ వస్తుశబ్దోపాత్తానాం ద్రవ్యాణాం శుద్ధ్యశుద్ధీ దర్శయతి చతుర్భిః॥ ద్రవ్యస్యేతి॥ ద్రవ్యేణ తోయాదినా శుద్ధిః- మూత్రాదినా త్వశుద్ధిః- వచనేన శుద్ధమశుద్ధం వేతి సందేహే శుద్ధమిత్యేవంరూపేణ బ్రాహ్మణవచనేన శుద్ధిః- విపరీతేనాశుద్ధిః- సంస్కారేణ ప్రోక్షణాదినా పుష్పాదేశ్శుద్ధిః- న పర్యుషితాన్నాదేః- అవఘ్రాణాదినా త్వశుద్ధిః- కాలేన దశాహాదినా నవోదకాదేశ్శుద్ధిః- నోచ్ఛిష్టాదేః- విపరీతేనాశుద్ధిః- అంత్యజాద్యుపహతానాం తటాకాద్యుదకానాం మహత్త్వాల్పత్వాభ్యాం శుద్ధ్యశుద్ధీ॥ ౧౦॥ శక్త్యేతి॥ శక్త్యాశక్త్యా మార్గోపరాగసూతకాన్నాదేః శక్తానాం స్వత్యశుద్ధిః- అశక్తానాం స్వతిశుద్ధిః- బుద్ధ్యా పుత్రజన్మాదౌ దశాహాదౌ హి జ్ఞానేన శుద్ధిః - అంతర్జ్ఞానేనాశుద్ధిః - సమృద్ధ్యా జీర్ణమలవద్వస్త్రాదేః సమృద్ధం ప్రత్యశుద్ధిః- దరిద్రం ప్రతి శుద్ధిః- తత్రాపి విశేషమాహ- యదితి- ఏతే ద్రవ్యవచనాదయో ద్రవ్యాశుద్ధిద్వారా ఆత్మనో యదఘం కుర్వంతి తద్దేశావస్థానుసారత ఏవ యథా తథా భవత్ కుర్వంతి- న సర్వతః- తథాహి - నిర్భయ ఏవ దేశే కుర్వంతి - న తు చోరాద్యాకులే- తథా రోగాదివ్యతిరిక్తయైవావస్థాయామేవ కుర్వంతి - న బాల్యరోగాద్యవస్థాయామితి- తథా చ స్మృతి ॥ శ్లో ॥ దేశం కాలం తథాత్మానం ద్రవ్యం ద్రవ్యప్రయోజనమ్। ఉపపత్తిమవస్థాం చ జ్ఞాత్వా శౌచం ప్రకల్పయేదితి॥ ౧౧॥ ద్రవ్యాదిభిః ద్రవ్యస్య శుద్ధిరిత్యుక్తం - త

త్రవచనాదిశుద్ధిరేకరూపైవ - ద్రవ్యశుద్ధిస్తు బహురూపేతి తాం ప్రపంచయతి ॥ ధాన్యేతి ॥ ధాన్యానాం వాయునా - దారులౌకిక(?)గ్ర హణమసాది - అస్థిగజదంతాది - రసాస్తైలఘృతాదయః - తైజసాస్సువర్ణాదయః - తేషాం అగ్నినా - చర్మణాం మృత్తోయాభ్యాం - పార్థివా నాం రథ్యాకర్దమఘటేష్టకాదీనాం యథాయథం కాలాదిభిశ్శుద్ధిః - తత్రాపి కాంత్యజాద్యుపహతతారతమ్యేన దేశకాలావస్థా ద్యనుసారేణ చ - ఏతైరన్యైశ్చ యుతాయుతైర్మిళితైః కేవలైశ్చ - కాలస్య పునర్గ్రహణం యుతత్వప్రదర్శనార్థం ॥ ౧౨ ॥ .... అస్పృశ్యస్పర్శే శుద్ధిముక్త్వా లేపవిషయే ప్యాహ ॥ అమేధ్యేతి ॥ యత్ పీతపాత్రవస్త్రాది - యేన తక్షణఘర్షణక్షారామ్లోదకాదినా గంధం చ లేపం చ వ్యపోహతీత్యజతి - స్వగతం చ మలం త్యక్త్వా ప్రకృతిం స్వాభావరూపం భజతే - తస్య తత్ శౌచం శోధకం - యావతా చ తక్ష ణాదినా వ్యపోహతి - తావత్ప్రమాణం స్వరూపతః ఆవృత్తితో వా తత్కర్తవ్యమిష్యతే ॥ ౧౩ ॥ ఏవం తావద్ద్రవ్యశుద్ధిముక్త్వా ఇదానీం కర్తృశుద్ధిమాహ ॥ స్నానేతి ॥ అవస్థా కౌమారాదిః - వీర్యం శక్తిః - సంస్కార ఉపనయనాదిః - కర్మ శౌచసంధ్యోపాసనాదీత్యాదిలక్షణం - ఆత్మనః సాహంకారస్య కర్తుః - ఏతైః స్నానాదిభిః యథాయథం తత్తత్కార్యానుసారిణీ శుద్ధిః - ఇయం చ శుద్ధిః న వ్యవహారార్థా - కింతు విహితకర్మార్థేత్యాహ - శుద్ధ ఇతి - ద్విజ ఇత్యుపలక్షణం - శూద్రాదేరపి ॥ ౧౪ ॥ మంత్రశుద్ధిమాహ ॥ మంత్రేతి ॥ సద్గురుముఖాద్యథావత్పరిజ్ఞానం మంత్రస్య శుద్ధిః - కర్మశుద్ధిమాహ - ఈశ్వరార్పణం కర్మణః శుద్ధిః - ధర్మాద్యర్థం శుద్ధ్యశుద్ధీ ప్రపంచతః ప్రదర్శ్యోపసంహరతి - ధర్మ ఇతి - దేశకాలద్రవ్యకర్తృమంత్రకర్మభిష్షడ్భిశ్శుద్ధైర్ధర్మస్సంపద్యతే - ఏతేషాం యో విపర్యయః స అధర్మః - తద్ధేతురిత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ అయం చ గుణదోషవిభాగో న వాస్తవ ఇత్యాహ ॥ క్వచిదితి ॥ ఆపది ప్రతిగ్రహో గుణోప్యనాపది నిషిద్ధత్వాద్దోషః - పరధర్మశ్చ ప

వాయ్వగ్న్యర్కమృత్తోయైః పార్థివానాం యుతాయుతైః ॥ ౧౨ ॥ అమేధ్యలిప్తం యద్యేన గంధలేపం వ్యపో
హతి। భజతే ప్రకృతిం తస్య తచ్ఛౌచం తావదిష్యతే ॥ ౧౩ ॥ స్నానదానతపోవస్థావీర్యసంస్కారకర్మభిః।
మత్స్మృత్యా చాత్మనశ్శౌచం శుద్ధః కర్మాచరేద్ద్విజః ॥ ౧౪ ॥ మంత్రశుద్ధిః పరిజ్ఞానం కర్మశుద్ధిర్మదర్పణమ్।
ధర్మస్సంపద్యతే షడ్భిరధర్మస్తు విపర్యయః ॥ ౧౫ ॥ క్వచిద్గుణోపి దోషస్స్యాద్దోషోపి విధినా గుణః। గుణ
దోషార్థనియమస్తద్భిదామేవ బాధతే ॥ ౧౬ ॥ సమానకర్మాచరణం పతితానాం న పాతకమ్। ఔత్ప
త్తికో గుణస్సంగో న శయానః పతత్యధః ॥ ౧౭ ॥ యతో యతో నివర్తేత విముచ్యేత తతస్తతః। ఏష ధర్మో
నృణాం క్షేమశ్శోకమోహభయాపహః ॥ ౧౮ ॥ విషయేషు గుణాధ్యాసాత్పుంసస్సంగస్తతో భవేత్। సం
గాత్తత్ర భవేత్కామః కామాదేవ కలిర్భవేత్ ॥ ౧౯ ॥ కలేర్దుర్విషహః క్రోధస్తమస్తమనువర్త
తే। తమసా గ్రస్యతే పుంసశ్చేతనా వ్యాపినీ ద్రుతమ్ ॥ ౨౦ ॥ తయా చ రహితస్సాధో జంతుశ్శూన్యాయ
కల్పతే। తతోస్య స్వార్థవిభ్రంశో మూర్ఛితస్య మృతస్య చ ॥ ౨౧ ॥ విషయాభినివేశేన నాత్మానం వే
ద నాపరమ్। వృక్షజీవికయా జీవన్ వ్యర్థం భస్త్రేవ యశ్శ్వసన్ ॥ ౨౨ ॥ ఫలశ్రుతిరియం నృణాం

రస్య గుణోపి స్వస్య దోషః - దోషోపి కుటుంబత్యాగాదిః విరక్తస్య న దోషః - అపితు విధిబలేన గుణః ॥ శ్రు ॥ యదహరేవ విరజేత్తదహరేవ ప్రవ్రజేదితి శ్రుతేః - విరక్తస్య కుటుంబత్యాగో గుణోపి అవిరక్తస్య దోషః - ఋతౌ భార్యాముపేయాదితి వచనాత్ - ఏవం యోయం గుణదోషయోరేకస్మిన్నేవార్థే నియమః - గుణదోషార్థం వా యో నియమః నియామకం శాస్త్రం - స తయోర్భేదమేవ బాధతే ॥ ౧౬ ॥ దోషస్య క్వచిద్దోషత్వాభావే గుణత్వే చోదాహరణం దర్శయతి ॥ సమానేతి ॥ సమానస్య తత్తస్యైవ కర్మణః సురాపానాదేరాచరణం - పతితానాం పతనహేతురపి జాత్యా కర్మణా వా పతితానాం పునః పాతకం అధికారభ్రంశకం న భవతి - పూర్వమేవ పతితత్వాత్ - అతోత్ర దోషస్యాపి దోషతా నాస్తీత్యర్థః - తథా సంగోపి యో యాదృశః - సగృహస్థస్యౌత్పత్తికః పూర్వస్వీకృతః న దోషః - అపితు గుణః - ఋతౌ భార్యాముపేయాదిత్యాదివిధానాత్ - ఉభయత్ర దృష్టాంతః - పూర్వమేవాధశ్శయానో యథా న పతతీతి ॥ ౧౭ ॥ అతో గుణదోషనియమవిధీనాం ప్రవృత్తిసంకోచద్వారా నివృత్తావేవ తాత్పర్యమిత్యభిప్రేత్యాహ ॥ యత ఇతి ॥ ౧౮ ॥ యథా శ్రుతప్రవృత్తిపరతాం వేదస్య నిరాకర్తుం ప్రవృత్తిమార్గస్యానర్థహేతుతాం దర్శయతి చతుర్భిః ॥ విషయేష్వితి ॥ ప్రథమం విషయేషు గుణాధ్యాసాత్ రమణీయతాబుద్ధిః - తతస్తేషు సంగ ఆసక్తిః - తత్ర తేషు విషయేషు యోన ప్రతిహన్యతే స కామః - తేన సహ కామాదేవ కలిః కలహో వివాదః ॥ ౧౯ ॥ కలేరితి ॥ దుర్విషహస్తీవ్రః క్రోధః - తం క్రోధమను తమః సంమోహః - తేన తమసా - చేతనా - కార్యాకార్యస్మృతిః - ద్రుతం శీఘ్రం ॥ ౨౦ ॥ తయేతి ॥ శూన్యాయ కల్పతే అసత్తుల్యో భవతీత్యర్థః - స్వార్థవిభ్రంశః పురుషార్థహానిః - మూర్ఛితస్య మృతతుల్యస్య ॥ ౨౧ ॥ తత్తుల్యత్వం ప్రపంచయతి ॥ విషయేతి ॥ వ్యర్థం వృక్షజీవికయైవ యో జీవన్వర్తతే - సమూర్ఛితతుల్యః - అపి చ యో భస్త్రేవ శ్వసన్ వర్తతే స మృతతుల్యః - అతః స్వార్థనాశ ఇత్యర్థః ॥ ౨౨ ॥ ....

ననుప్రవృత్తస్యస్వర్గాదిఫలశ్రవణాత్కుతస్స్వార్థవిభ్రంశస్తత్రాహ॥ ఫలశ్రుతిరితి॥ ఇయంఫలశ్రుతిఃనశ్రేయఃపరమపురుషార్థప్ర రూపణపరేత్యర్థః కింతుబహిర్ముఖానాంన్నృణాంమోక్షవివక్షయాఅవాంతరఫలైః-కర్మసురుచ్యుత్పాదనమాత్రం- యథాభైష జ్యేఔషధేరోచనంరుచ్యుత్పాదనంఖండలడ్డుకాది- తథాహి॥ శ్లో॥ పిబనింబంప్రదాస్యామిఖలుతేఖండలడ్డుకాన్ । పిత్రైవముక్తఃపి బతిసఫలంతావదేవతు॥ ౨౩॥ నను కర్మకాండేమోక్షస్యనామాపినశ్రూయతే-కుతఏవంవ్యాఖ్యాయతేయథాశ్రుతస్య ఘటనాదిత్యాశం క్యాహ॥ ఉత్పత్త్యేతి॥ఉత్పత్త్యాస్వభావతఏవకామేషుపశ్వాదిషు- ప్రాణేషుఆయురింద్రియబలవీర్యాదిషు- స్వజనేషుపుత్రాదిషు- అన ర్థహేతుషుపరిపాకతోదుఃఖహేతుషు॥ ౨౪॥ అతః॥ నతానితి॥ స్వార్థంపరమసుఖంఅవిదుషః- అతోనతాన్ప్రహ్వీభూతాన్- వే దోయద్యోభయిష్యతితదేవశ్రేయఇతివిశ్వసితానిత్యర్థః- తానేవంభూతాన్- వృజినాధ్వనికామవర్త్మనిదేవాదియోనిషుభ్రామ్యతః. అతఃపునఃతమఃవృక్షాదియోనింవిశతః- పశుకామఇః ఆయురింద్రియాదికామఇతిచపుత్రాదికామ ఇతిచకథంపునస్తేష్వేవకామేషుస్వ యంబుధోవేదోయుంజ్యాత్ప్రవర్తయేత్- తథాసతిఅనాప్తస్స్యాదితిభావః॥ ౨౫॥ కథంతర్హికర్మమీమాంసకాఃఫలపరతాంవ దంతివేదస్యతత్రాహ॥ ఏవమితి॥ ఏవంవ్యవసితంవేదస్యాభిప్రాయం- కుసుమితాంఅవాంతరఫలప్రరోచనతయారమణీయాం- పరమ ఫలశ్రుతింవదంతి- కుతస్తేకుబుద్ధయస్తత్రాహ- హియస్మాత్- వేదజ్ఞావ్యాసాదయస్తథానవదంతీతి॥ ౨౬॥ కుబుద్ధితాంప్రపంచయ త్యష్టభిః॥ కామినఇతి॥ కామిత్వాత్కృపణాః తతోలుబ్ధాస్తృష్ణాకులాః- అతఃపుష్పేషు అవాంతరఫలేషుపరమఫలబుద్ధయః- అ తఏవఅగ్నిముగ్ధాఃఅగ్నిసాధ్యకర్మాభినివేశేనలుప్తవివేకాః తతశ్చధూమతాంతాఃధూమతాధూమమార్గస్తేనఅంతోయేషాంతేధూమమా

న శ్రేయోరోచనంపరమ్। శ్రేయోవివక్షయాప్రోక్తాయథాభైషజ్యరోచనమ్. । ౨౩ ॥ ఉత్పత్త్యైవ
హి కామేషు ప్రాణేషుస్వజనేషుచ । ఆసక్తమనసోమర్త్యాఆత్మనోఽనర్థహేతుషు॥ ౨౪॥ నతానవి
దుషస్స్వార్థంభ్రామ్యతోవృజినాధ్వని । కథంయుంజ్యాత్పునస్తేషుతాంస్తమోవిశతో బుధః । ౨౫ ॥
ఏవంవ్యవసితంకేచిదవిజ్ఞాయకుబుద్ధయః । ఫలశ్రుతింకుసుమితాంనవేదజ్ఞావదంతిహి । ౨౬ ॥ కామి
నఃకృపణాలుబ్ధాఃపుష్పేషుఫలబుద్ధయః । అగ్నిముగ్ధాధూమతాంతాస్స్వలోకంనవిదంతి తే ॥ ౨౭ ॥ న
తేమామంగజానంతిహృదిస్థంయఇదంయతః । ఉక్థశస్త్రాహ్యసుతృపోయథానీహారచక్షుషః ॥ ౨౮ ॥ తే
మేమతమవిజ్ఞాయపరోక్షంవిషయాత్మకాః। వృథాపశూన్విహింసంతిహింస్యంతే ప్రేత్యతైస్తుతే।౨౯॥
హింసాయాంయదిరాగస్స్యాద్యజ్ఞఏవనచోదనా । ఇతివేదధ్వనింశ్రుత్వానప్రబుధ్యంతికర్మసు॥౩౦।
హింసావిహారాహ్యాలబ్ధైఃపశుభిస్స్వసుఖేచ్ఛయా । యజంతే దేవతాయజ్ఞైఃపితృభూతపతీన్ఖలాః॥
౩౧॥స్వప్నోపమమముంలోకమసంతంశ్రవణప్రియమ్ । ఆశిషోహృదిసంకల్ప్యత్యజంత్యర్థాన్యథావ
ణిక్ ॥ ౩౨॥ రజస్సత్త్వతమోనిష్ఠారజస్సత్త్వతమోజుషః । ఉపాసతేహీంద్రముఖ్యాన్దేవాదీన్న

ర్గతాంతాఇతివా- స్వలోకమాత్మతత్త్వంతథాచ॥ శ్రు॥ కశ్చిద్ధవాఅస్మాల్లోకాత్ప్రేత్య-ఆత్మానంవేద- అయమహమస్మీతి కశ్చిత్స్వం లోకంనప్రతిప్రజానాతి- అగ్నిముగ్ధోహవైధూమతాంతఇతి॥ ౨౭॥ కోసౌస్వలోకస్తమాహ॥ నేతి॥ హృదిస్థమాత్మానంస్వలోకం- నను హృదిస్థమహంకారాస్పదంజానంత్యేవ- సత్యం- పరమాత్మానంతునజానంతీత్యాహ- యఇదంయద్వ్యతిరిక్తంజగన్నాస్తి- కుతః- య తఇదంజగజ్జాతం- తంపుతోనజానంతి- హియస్మాత్ ఉక్థశస్త్రాఃఉక్థంకర్మైవశస్త్రంశంస్యంకథనీయంపశుహింసాసాధనంవాయేషాం తే- అతఃకేవలమసుతృపఃప్రాణతర్పణపరాః- నీహారంహిమఃతేనవ్యాప్తానిచక్షూంషియేషాంతే- యథాసంనిహితమపినజానంతితే ద్వత్-తథాచ॥శ్రు॥నతంవిదాథయఇదంజజానాన్యద్యుష్మాకమంతరంభవాతి-నీహారేణప్రావృతాజల్ప్యాచాసుతృపఉక్థశాసశ్చరంతి॥ ౨౮॥వేదతాత్పర్యజ్ఞానాచ్చాన్యాన్యజంతీత్యాహ॥తఇతి॥ తేపరోక్షమస్ఫుటంమేమమమతమవిజ్ఞాయ- దేవాదీన్యజంతఇత్యుత్తరేణ న్వయః॥౨౯॥స్వాభిమతమేవాహ॥హింసాయామితి॥హింసాయాంమాంసభక్షణేర్థాచ్చతత్ఫలార్థాంచ యదిరాగఃస్యాత్- తర్హి- యజ్ఞఏవే త్యభ్యనుజ్ఞా- తద్ద్వారాపరిసంఖ్యేయం నత్వావశ్యకత్వేనచోదనైవైవంరూపం యద్యపినిత్యనైమిత్తికయోఃకామవిశేషానుబంధోనాస్తి- తథాపి॥ శ్రు॥ కర్మణాపితృలోకఇతిశ్రుతేః- సామాన్యతఃపితృలోకకామనాస్త్యేవనాంతఃకరణశుద్ధికామనేతిభావః-తదుక్తం॥శ్లో॥ అకా మస్యక్రియాకాచిద్దృశ్యతేనేహకర్హిచిత్ । యద్యద్ధికురుతేజంతుస్తత్తత్కామస్యచేష్టితమితి॥౩౦॥ ....
హింసేతి॥ అజ్ఞాత్వాదేవహింసావిహారఃక్రీడాయేషాంతే॥ ౩౧॥ కించ-తేఅతిమందబుద్ధయఇత్యాహ॥ స్వప్నోపమమితి॥అముంపరలోకం ఆశిషశ్చాస్మిన్లోకేసంకల్ప్యనతునిశ్చిత్య- విఘ్నబాహుళ్యాత్త్యజంతికర్మసువినియోజయంతి- యథాకశ్చిద్వణిక్దుస్తరసముద్రా దిలంఘనేనబహుధనార్జనేచ్ఛయాపూర్వసిద్ధంధనంత్యజన్నాళంగాదినాత్రవ్యేనష్టేఉభయభ్రష్టోభవతితద్వదిత్యర్థః॥ ౩౨॥ అ

తః॥ రజఇతి॥ రజఃసత్త్వతమోనిష్ఠాస్తేరజస్సత్త్వతమోజుషః - స్వానురూపానింద్రాదీన్దేవానేవోపాసతే- నతుమాంయద్యపీంద్రాదినామపిమదంశత్వాన్మదుపాసనమేవ- తథాపియథావన్నోపాసతే- భేదదర్శిత్వాదిత్యర్థః॥ ౩౩॥ హృదిసంకల్పస్యైత్యుక్తంతమేవసంకల్పందర్శయతి॥ ఇష్ట్వేతి॥ తస్యభోగస్యాంతే- మహాశాలాఃమహాగృహస్థాః॥౩౪॥ తతఃకిమిత్యతఆహ॥ ఏవమితి॥ అతోమత్ప్రవణత్వాభావాన్నిత్యంసంసారిణోభవంతీతిభావః॥ ౩౫॥ తదేవంవేదానాంప్రవృత్తిపరత్వంనిరాకృత్య- ప్రకృతంనివృత్తిపరత్వమేవఉపసంహరతి॥ వేదాఇతి॥ కర్మబ్రహ్మదేవతాకాండవిషయాఇమేవేదాః ప్రబ్రహ్మాత్మవిషయాఃబ్రహ్మైవాత్మానసంసారీత్యేతత్పరాః - తత్పరత్వప్రతీతౌచ॥ శ్లో॥ఫలశ్రుతిరియంనౄణాంనశ్రేయోరోచనంపరమ్। శ్రేయోవివక్షయాప్రోక్తాయథాభైషజ్యరోచనమిత్యుక్తమేవకారణమనుస్మారయతి- పరోక్షేతి- పరోక్షవాదాఃఅతీంద్రియార్థప్రతిపాదనపరాః- ఋషయోమంత్రాఃతద్ద్రష్టారోవా-తత్రహేతుమితి - యస్మాత్పరోక్షమేవమమచప్రియం-అయంభావః- శుద్ధాంతఃకరణైరేవైతదోబ్ధవ్యంనాన్యైరనధికారిభిః- వృథాకర్మత్యాగేనభ్రంశప్రసంగాదితి॥౩౬॥ననువేదజ్ఞాఅపిజైమిన్యాదయఃకిమితితథానవర్ణయంతి- మాంవినాతత్త్వతోవేదంతదర్థంవానకోపివేదేత్యాశయేనాహయావత్సమాప్తి॥శబ్దబ్రహ్మేతి॥ స్వరూపతోర్థతశ్చదుర్విజ్ఞేయం - తచ్చసూక్ష్మంస్థూలంచేతిద్వివిధం-తత్రసూక్ష్మంతావత్స్వరూపతోదుర్విజ్ఞేయమిత్యాహ- ప్రాణేంద్రియమనోమయం- ప్రథమంప్రాణమయంపరాఖ్యం- తతోమనోమయంపశ్యంత్యాఖ్యం-తతఇంద్రియమయంమధ్యమాఖ్యం- తస్యవాగ్వ్యంజకత్వేనవాగింద్రియప్రధానత్వాత్- కించ- అనంతపారంసమష్టిప్రాణాదిమయస్యనిర్విశేషస్యచతస్యదేశతఃకాలతశ్చాపరిచ్ఛేదాత్- అర్థతోపిదుర్జ్ఞేయత్వమాహ- గంభీరంనిగూఢార్థం-అతోదుర్విగాహ్యంమతిప్రవేశానర్హం-తథాచ॥ శ్రు॥చత్వారివాక్పరిమితాపదాని- తానివిదుర్బ్రాహ్మణాయేమనీషిణః-గుహాత్రీణినిహితానేంగయంతి-తురీయంవా

యథైవమామ్ ॥ ౩౩ ॥ ఇష్ట్వేహదేవతాయజ్ఞైర్గత్వారంస్యామహేదివి । తస్యాంతఇహభూయాస్మ

మహాశాలామహాకులాః ॥ ౩౪ ॥ ఏవంపుష్పితయావాచావ్యాక్షిప్తమనసాంనృణామ్ । మానినాంచాతిస్తబ్ధానాంమద్వార్తాపినరోచతే ॥ ౩౫ ॥ వేదాబ్రహ్మాత్మవిషయాస్త్రికాండవిషయాఇమే । పరోక్షవాదాఋషయఃపరోక్షంమమచప్రియమ్॥ ౩౬॥ శబ్దబ్రహ్మసుదుర్బోధంప్రాణేంద్రియమనోమయమ్ । అనంతపారంగంభీరందుర్విగాహ్యంసముద్రవత్ ॥ ౩౭ ॥ మయోపబృంహితంభూమ్నాబ్రహ్మణానంతశక్తినా । భూతేషుఘోషరూపేణబిసేషూర్ణేవలక్ష్యతే॥ ౩౮॥ యథోర్ణనాభిర్హృదయాదూర్ణాముద్వమతేముఖాత్ । ఆకాశాద్ఘోషవాన్ప్రాణోమనసాస్పర్శరూపిణా॥ ఛందోమయోమృతమయస్సహస్రపదవీంప్రభుః॥ ౩౯ ॥ ఓంకారాద్వ్యంజితస్పర్శస్వరోష్మాంతస్థభూషితామ్। విచిత్రభాషావితతాంఛందోభిశ్చతురుత్తరైః ॥ అనంతపారాంబృహతీంసృజత్యాక్షిపతేస్వయమ్॥౪౦॥

భోమనుష్యావదంతి- అయమర్థః- వాచఃశబ్దబ్రహ్మణః - పరిమితానిగణితాని- పద్యతేజ్ఞాయతేపరంతత్త్వమేభిరితిపదానిరూపాణి- చత్వారి- తానిచత్వార్యపియేమనీషిణోంతర్దృష్టయః తేవిదుర్నాన్యే-యతోగుహాయాందేహమధ్యే- త్రీణినిహితానినేంగయంతిస్వరూపంనప్రకాశయంతి - తతఃకేవలంవాచస్తురీయంచతుర్థభాగంవైఖరీరూపం-మనుష్యాఃప్రాణినోవదంతి-తమపివదంత్యేవ-నతుతత్త్వతోజానంతీతి॥ ౩౭॥ తత్రమనీషిభిరేవజ్ఞేయంసూక్ష్మరూపందర్శయతి॥మయేతి॥ మయాఅంతర్యామిణా - ఉపబృంహితంఅధిష్ఠితం-అంతస్స్థిత్వేప్యపరిచ్ఛేదమాహ- భూమ్నేతి-అధిష్ఠాతృత్వేప్యవికారిత్వమాహ-బ్రహ్మణేతి-అవికృతస్యాపినియంతృత్వంఘటయతి-అనంతశక్తినేతి- భూతేషుసర్వప్రాణిషు- ఘోషరూపేణనాదరూపేణలక్ష్యతే- మనీషిభిః-అంతస్సూక్ష్మత్వేనదర్శనేదృష్టాంతః-బిసేషూర్ణాతంతురివేతి॥ ౩౮॥ తతోవైఖర్యాఖ్యాయాఃబృహత్యాఃవాచఃఉత్పత్తిప్రకారంసదృష్టాంతమాహత్రిభిః ॥ యథేతి ॥ హృదయాత్సకాశాత్ముఖాత్ముఖద్వారాత్-ఉద్వమతేబహిఃప్రకటయతి- దార్ష్టాంతికేఅరిదిశతి-ఆకాశాదితి - ప్రాణఃతదుపాధిర్హిరణ్యగర్భరూపః-ప్రభుఃభగవాన్- తేనరూపేణఛందోమయోవేదమూర్తిః - స్వతస్త్వమృతమయః- ఘోషవాన్నాదోపాదానవాన్- మనసానిమిత్తభూతేన-నిమిత్తతామేవదర్శయతి - స్పర్శాదీన్వర్ణాన్రూపయతిసంకల్పయతీతిస్పర్శరూపీతేన- స్పర్శగ్రహణముపలక్షణం-హృదయాకాశాద్బృహతీంసృజతీతితృతీయేనాన్వయః బృహతీశబ్దార్థవ్యాఖ్యానాయవిశేషణిని-సహస్రపదవీంబహుమార్గాం॥౩౯॥తదేవాహ॥ఓంకారాదితి॥ఓంకారాత్ఉరఃకంఠాదిసంగేనవ్యంజితైఃస్పర్శాదిభిఃభూషితాం-ఓంకారశ్చాత్రహృద్గతఃసూక్ష్మోభిప్రేతః- నత్వకారాదివర్ణరూపః- తస్యవ్యంగ్యకోటిగతత్వాత్- తత్రస్పర్శాఃకాదిపంచవర్గాః- స్వరాఃఅకారాదయఃషోడశ ఊష్మాణఃశషసహాః-అంతస్థాఃయరలవాః - విచిత్రాభిఃవైదికలౌకికభాషాభిఃవితతాం- యథోత్తరంచత్వారిచత్వార్యక్షరాణిఉత్తరాణిఅధికానియేషాంతైః ఛందోభిరుపలక్షితాం - ఏవమనంతపారాం - సృజతిస్వయమేవాక్షిపతేఉపసంహరతిచ॥ ౪౦॥ తేషుకతిచిచ్ఛందాంసిదర్శయతి ॥ గా

యత్రీ॥ తత్ర గాయత్రీఛందసః ప్రాక్॥ శ్లో॥ ఉక్తాత్యుక్తాతథామధ్యా ప్రతిష్ఠాన్యాసుపూర్వికా ఇతివచనాత్- ఉక్తాఛందశ్చతురక్షరా- ప్రశాన్యన్తరాదినూనమథ- అత్యుక్తాష్టాక్షరీ॥ శ్రు॥ అగ్నిర్జ్యోతిర్జ్యోతిరగ్నిః- మధ్యాద్వాదశాక్షరీ॥ శ్రు॥ అగ్నిర్జ్యోతిరింద్రో జ్యోతిస్సూర్యో జ్యోతిః- ప్రతిష్ఠాషోడశాక్షరీ॥ శ్రు॥ అగ్నౌపత్నీవాస్సజూర్దేవేనత్వష్ట్రా సోమంపిబ- సుప్రతిష్ఠావింశత్యక్షరా॥ శ్రు॥ పురాతమంపురూణాంస్తోత్రాణాంవివాచివాజేభిర్వాజయంతాం- చతుర్వింశత్యక్షరాగాయత్రీ॥ శ్రు॥ అగ్నిమీళేపురోహితంయజ్ఞస్య దేవమృత్విజం- హోతారంరత్నధాతమమితి- తతశ్చతురక్షరవృద్ధ్యాఉష్ణిగాదీన్యుక్తేత్యంతానిఛందాంసి ద్రష్టవ్యాని- ఉక్తేత్యాఖ్యా చతురక్షరోత్తరశతాక్షరా-అత్యష్టిఃఅతిజగతిఅతివిరాట్ చేత్యర్థః ఏతైశ్ఛందోభిరుపలక్షితామితిపూర్వేణాన్వయః॥ ౪౧॥ అతోఽబ్రహ్మత్యపి సాకల్యేనస్వరూపతోదుర్జ్ఞేయమిత్యుక్తంఅర్థతోఽపిదుర్జ్ఞేయత్వమాహ॥ కిమితి॥ కర్మకాండేవిధివాక్యైఃకింవిధత్తే- దేవతాకాండేమంత్రవాక్యైఃకిమాచష్టే-ప్రకాశయతి - జ్ఞానకాండేకిమనూద్యవికల్పయేత్ నిషేధార్థం - ఇత్యేవమస్యాహృదయం తాత్పర్యం- మత్ మత్తోఽన్యఃకశ్చిదపినవేద॥ ౪౨॥ నను తర్హి త్వం మే కృపయా కథయ- ఒమితికథయతి॥ మామితి॥ మామేవయజ్ఞరూపం విధత్తే మామేవతత్తద్దేవతారూపమభిధత్తే - నమత్తఃపృథక్- యచ్చఆకాశాదిప్రపంచజాతం॥ శ్రు॥ తస్మాద్వాఏతస్మాదాత్మనఆకాశస్సంభూతఇత్యాదినావికల్ప్యాపోహ్యతే- తదప్యహమేవ- నమత్తఃపృథగస్తి॥ ౪౩॥ కుతఇత్యపేక్షాయాంసర్వవేదార్థంసంక్షేపతఃకథయతి॥ ఏతావానితి॥ ఏతావానేవసర్వేషాంవేదానామర్థః- తమేవాహ- శబ్దోవేదః- మాంపరమార్థరూపమాస్థాయఆశ్రిత్య- భిదాంమాయామాత్రమిత్యనూద్య॥ శ్రు॥ నేహనానాస్తికించనేతి- ప్రతిషిధ్య- ప్రసీదతినివృత్తవ్యాపారోభవతి - అయంభావః - యథాహ్యంకురా

గాయత్ర్యుష్ణిగనుష్టుప్చబృహతీపఙ్క్తిరేవచ। త్రిష్టుప్జగతీఛందోహ్యత్యష్ట్యతిజగద్విరాట్॥ ౪౧॥ కిం విధత్తేకిమాచష్టేకిమనూద్యవికల్పయేత్। ఇత్యస్యాహృదయంలోకేనాన్యోమద్వేదకశ్చన॥ ౪౨॥ మాం విధత్తేఽభిధత్తే మాంవికల్ప్యాపోహ్యతేహ్యహమ్॥ ౪౩॥ ఏతావాన్సర్వవేదార్థశ్శబ్దఆస్థాయమాం భిదామ్। మాయామాత్రమనూద్యాంతేప్రతిషిధ్యప్రసీదతి॥ ౪౪॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే - ఏకవింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ * * * * * * * * * * * * ఉద్ధవః॥ కతితత్త్వానివిశ్వేశసంఖ్యాతాన్యృషిభిఃప్రభో॥ ౧॥ నవైకాదశపంచత్రీణ్యాత్థత్వమిహశుశ్రుమః। కేచిత్షడ్వింశతింప్రాహురపరేపంచవింశతిమ్॥ ౨॥ సప్తైకేనవషట్కేచిచ్చత్వార్యేకాదశాపరే। కేచిత్సప్తదశప్రాహుష్షోడశైకేత్రయోదశ॥ ౩॥ ఏతావత్త్వం హిసంఖ్యానామృషయోయద్వివక్షయా। గాయంతిపృథగాయుష్మన్నిదంనోవక్తుమర్హసి॥ ౪॥ శ్రీభగవాన్॥ యుక్తంయత్సంతిసర్వత్రభాషంతేబ్రాహ్మణాయథా। మాయాంమదీయాముద్గృహ్యవదతాంకింనుదుర్ఘటమ్॥ ౫॥ నైతదేవంయదాత్థత్వంయదహంవచ్మితత్తథా। ఏవంవివదతాంహేతు

యోరసఃసఏవతద్విస్తారభూతనానాకాండశాఖాస్వపి- తథైవప్రణవస్యయోఽర్థఃపరమేశ్వరః సఏవతద్విస్తారభూతానాం సర్వవేదశాఖాకాండానామపిసంగచ్ఛతేనాన్యఇతి॥ శ్లో॥ నిత్యముక్తస్స్వతస్సర్వవేదకృత్సర్వవేదవిత్। స్వపరజ్ఞానదాతాయస్తంవందేగురుమీశ్వరమ్॥ ౪౪॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- ఏకవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో॥ ద్వావింశేతత్త్వసంఖ్యానామవిరోధఇహోచ్యతే। పుంప్రకృత్యోర్వివేకశ్చజన్మమృత్యువిధాదిచ॥ తదేవంవేదానాంప్రవృత్తిపరత్వంనిరాకృత్యమోక్షపరత్వంనిర్ణీతం- సంతిచమోక్షపరత్వేపితదవాంతరవివాదాః- తథాహి- కేచిత్తత్త్వసంఖ్యాసువివదంతే - తత్రాపిచాన్యేబాహ్యార్థసదసత్త్వే- ఆత్మతత్త్వైక్యపరమేకత్వనానాత్వాదిషు - తత్రకింసత్యమితిజిజ్ఞాసయాపృచ్ఛతి॥ కతీతి॥ ఋషిభిరాగమేషుబహుధాసంఖ్యాతాని- తేషుకతియుక్తానీత్యర్థః॥ ౧॥ భగవన్మతానువాదపూర్వకంబహుధాసంఖ్యానంప్రపంచయతిత్రిభిః॥ నవేతి॥ త్వంతావదష్టావింశతితత్త్వాన్యాత్థ - తానిచవయంశుశ్రుమఃశ్రుతవంతః॥ ౨॥ ౩॥ ఏతావత్త్వమితి॥ ఏతావతీనాంభావఃఏతావత్త్వంనానాత్వమిత్యర్థః- యద్వివక్షయాయత్ప్రయోజనమభిప్రేత్యగాయంతి- ఆయుష్మన్నిత్యమూలేక్షా॥ ౪॥ వివదత్స్వపిదేవసర్వంయుక్తమేవ - మాయయాచకింనామనయుక్తమిత్యాహ॥ యుక్తమితి॥ యథాబ్రాహ్మణాఃభాషంతేతద్యుక్తంచ- నవస్తుతః - యస్మాత్సంతిసర్వత్రాంతర్భూతానిసర్వాణితత్త్వాని- కించ- మాయామితి-అసత్త్వేపిమాయాశ్రయత్వాత్ఘటతఏవేత్యర్థః - ఉద్గృహ్యస్వీకృత్య- నహిమరుమరీచికాజలపరిణామాదివిద్యాదేకిమఘటితమివభవతి॥ ౫॥ నను యదిసర్వమపియుక్తం- తర్హికుతోవివాదః - యదిచమాసైవావలంబనం- కుతోహేతుంప్రతివివాదః- తత్రాహ॥ నైతి॥ హేతుంప్రతిచవివదతాంవివదమానానాం - మదీయాదురతిక్రమాఃశక్తయఃసత్త్వాద్యాఃఅంతఃకరణవృత్తివిశేషరూపేణపరిణతాఏవహేతురిత్యర్థః॥ ౬॥ తాసాంవివాదేహేతుత్వముపపాద

యతి || యాసామితి || యాసాం వ్యతికరాత్ క్షోభాత్ - వదతాంపదంవిషయః-వికల్పోభేద ఆసీత్ - అంతఃకరణవృత్తివికల్పో వాతన్మూ
లభూతః- ఏతదేవవ్యతిరేకేణద్రఢయతి- శమదమరూపాద్వారాం నైవ్యక్యంతస్మిన్ ప్రాప్తే- వికల్పోప్యేతిలీయతే- తంచ వికల్పమనువాదశ్శా
మ్యతీతి|| ౭|| సంతిసర్వత్రేతియదుక్తంతత్ప్రపంచయతి ద్వాభ్యాం|| పరస్పరేతి|| అన్యోన్యస్మిన్ననుప్రవేశాద్వక్తుర్యథావివక్షితం
తథా- పూర్వం కారణంఅపరం కార్యం కార్యకారణభావేన ప్రసంఖ్యానంభవతి- యద్వా-పూర్వా అల్పసంఖ్యా - అపరా అధికసం
ఖ్యా- తయోర్భావః పౌర్వాపర్యం- తేన ప్రసంఖ్యానంగణనమితి || ౮ || అనుప్రవేశందర్శయతి || ఏకస్మిన్నితి|| పూర్వస్మిన్ కారణ
భూతతత్త్వే- కార్యతత్త్వానిసూక్ష్మరూపేణప్రవిష్టాని- మృదిఘటవత్- అపరస్మిన్ కార్యతత్త్వే కారణతత్త్వానిఅనుగతత్వేనప్రవిష్టాని-
ఘటేమృద్వత్ || ౯ || అవిరోధముపసంహరతి || పౌర్వాపర్యమితి|| అతఃఅమీషాంతత్త్వానాం - పౌర్వాపర్యంకారణకార్యత్వం- ప్ర
సంఖ్యానంచన్యూనాధికం- అభీప్సతాంవాదినాంమధ్యే- యథావివక్షయాయద్వక్త్రంయస్యముఖంప్రవర్తతే- తత్సర్వంవివిక్తంని
శ్చితంవయంగృహ్ణీమః- ఉక్తన్యాయేనసర్వత్రయుక్తేస్సంభవాత్|| ౧౦|| ననుకార్యకారణతత్త్వానాంపృథక్త్వాపృథక్త్వవివక్షయా భ
వతునామ- సంఖ్యాభేదః జీవేశ్వరయోస్తుకథంభేదాభేదవివక్షా- యయాషడ్వింశతిపంచవింశతిపక్షౌ ప్రవృత్తౌ- అతఆహ || అనాదీతి||
స్వతోనసంభవతిఅన్యతస్తుసంభవాత్- స్వతఃసర్వజ్ఞఃపరమేశ్వరోఽన్యోభవితవ్యఇతిషడ్వింశతిపక్షాభిప్రాయఇత్యర్థః|| ౧౧ || కథం
తర్హిపంచవింశతిపక్షస్తత్రాహ||పురుషేశ్వరయోరితి|| వైలక్షణ్యంవిసదృశత్వంనాస్తి - ద్వయోరపిచిద్రూపత్వాత్ - అతస్తయోర
త్యంతమన్యత్వకల్పనా అపార్థావ్యర్థా- ఏవంపంచవింశతిపక్షప్రవృత్తిరిత్యర్థః- నన్వేవమపీశ్వరప్రసాదలబ్ధజ్ఞానస్యపృథక్త్వాత్

శ్నక్తయోమేదురత్యయాః || ౬ || యాసాంవ్యతికరాదాసీద్వికల్పో వదతాం పదమ్ | ప్రాప్తే శమద
మేప్యేతివాదస్తమనుశామ్యతి | ౭ | పరస్పరానుప్రవేశాత్తత్త్వానాంపురుషర్షభ | పౌర్వాపర్యప్ర
సంఖ్యానంయథావక్తుర్వివక్షితమ్ || ౮ || ఏకస్మిన్నపిదృశ్యంతే ప్రవిష్టానీతరాణిచ | పూర్వస్మిన్నవ
రస్మిన్వాతత్త్వే తత్త్వానిసర్వశః | ౯ || పౌర్వాపర్యమతోఽమీషాంప్రసంఖ్యానమభీప్సతామ్| యథావివి
క్తంయద్వక్త్రంగృహ్ణీమోయుక్తిసంభవాత్ || ౧౦ || అనాద్యవిద్యాయుక్తస్యపురుషస్యాత్మవేదనమ్|
స్వతోనసంభవేదన్యస్తత్త్వజ్ఞోజ్ఞానదోభవేత్ || ౧౧ || పురుషేశ్వరయోరత్రనవైలక్షణ్యమస్తివై | త
దన్యకల్పనాపార్థాజ్ఞానంచప్రకృతేర్గుణః||౧౨||ప్రకృతిర్గుణసామ్యంవైప్రకృతేర్నాత్మనోగు
ణాః| సత్త్వంరజస్తమఇతిస్థిత్యుత్పత్త్యంతహేతవః||౧౩||సత్త్వంజ్ఞానంరజఃకర్మతమోఽజ్ఞానమిహో
చ్యతే| గుణవ్యతికరఃకాలస్స్వభావస్సూత్రమేవవా | ౧౪|| పురుషఃప్రకృతిర్వ్యక్తమహంకారోన
భోఽనిలః| జ్యోతిరాపః క్షితిరితితత్త్వాన్యుక్తానిమేనవ || ౧౫ || శ్రోత్రంత్వగ్దర్శనంఘ్రాణోజిహ్వేతి
జ్ఞానశక్తయః| వాక్పాణ్యుపస్థపాయ్వంఘ్రిఃకర్మాణ్యంగోభయంమనః || ౧౬ || శబ్దస్స్పర్శోరసోగం
ధోరూపంచేత్యర్థజాతయః | గత్యుక్త్యుత్సర్గశిల్పానికర్మాయతనసిద్ధయః || ౧౭ | సర్గాదౌప్రకృ

తత్త్వవృద్ధిరితిపక్షద్వయమపినఘటతే అతఆహ- జ్ఞానంచేతి- సత్త్వగుణవృత్తిత్వాత్తదంతర్భూతమిత్యర్థః||౧౨|| నను జ్ఞానంజీవధర్మః
కథంప్రకృతేర్గుణస్స్యాదత ఆహ||ప్రకృతిరితి|| గుణసామ్యంహిప్రకృతిః- అతస్తద్విశేషరూపాగుణాస్తస్యాఏవ- నత్వాత్మనోజీవస్య
అకర్తృత్వాత్తస్యస్థిత్యాదిహేతుభూతగుణాశ్రయత్వానుపపత్తేః|| ౧౩|| సత్త్వమితి|| అతఃసత్త్వంసత్త్వమయంజ్ఞానంప్రకృతేర్గుణ
ఇతిపూర్వేణాన్వయసంబంధః ననుతన్నివర్త్యంకర్మచాజ్ఞానంచతత్త్వాంతరంస్యాత్- నరజః- కర్మరజసోవృత్తిః - అజ్ఞానంచతమసః-
అతః కర్మాజ్ఞానయోరపిరజస్తమోద్వారాప్రకృతావేవాంతర్భావఇతిభావః - తథాపికాలస్వభావయోస్తత్త్వాంతరతాస్యాత్ - నగుణా
నాంవ్యతికరోయస్మాత్ సఈశ్వరఏవకాలోనామ - స్వభావోనామసూత్రంమహత్తత్త్వమేవ - తస్యసర్వశక్తిమత్త్వాత్ - తదేవంజ్ఞానాది
నాంయథాయథమంతర్భావాన్నపక్షద్వయేపితత్త్వవృద్ధిః- ఏతచ్చపక్షాంతరేష్వపిజ్ఞేయం- స్వమతేతుగుణానామాగమాపాయిత్వాత్ప్ర
కృతేర్భేదోవివక్షితః- అతోగుణాస్త్రీణితత్త్వాని|| ౧౪|| ....
అపరాణిపంచవింశతితత్త్వానిపూర్వోక్తపక్షద్వయసాధారణానిదర్శయతి సార్ధాద్వాభ్యాం || పురుష ఇతి|| వ్యక్తంమహత్తత్త్వంన-
భఆదీనిపంచతన్మాత్రాణి- నమయా|| ౧౫|| ఏకాదశదర్శయతి|| శ్రోత్రమితి|| దర్శనంచక్షుః- జ్ఞానశక్తయఃజ్ఞానేంద్రియాణిపం
చ- వాగాదిపాయ్వంతానిద్వంద్వైక్యేనోక్తానిచత్వారి- అంఘ్రిశ్చేతికర్మాణికర్మేంద్రియాణిపంచ - ఉభయం ఉభయాత్మకంమనః-
అంగ హే ఉద్ధవ- ఏవమేతాన్యేకాదశ||౧౬|| పంచదర్శయతి|| శబ్దఇతి|| శబ్దాదివిషయతయాపరిణతానిపంచమహాభూతాని - ననుగత్యా
దిభిస్తత్త్వాధిక్యంపక్షత్రయేపిస్యాదిత్యాహ- గతీతి- గతిశ్చఉక్తిశ్చఉత్సర్గశ్చశిల్పంచేతాని - కర్మాయతనానాంకర్మేంద్రియాణాం

సిద్ధయః ఫలాని - సతత్త్వాంతరాణీత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ తదేవంమతత్రయే తత్త్వసంఖ్యాభేదం నిరూప్య - యద్వివక్షయా గాయంతీతి యత్పృష్టం - తత్తన్మతతాత్పర్యం - దర్శయతి ॥ సర్గాదావితి ॥ కార్యాణిషోడశవికారాః - కారణానిమహదాదీని సప్త - తద్రూపిణీసతీప్రకృతిః. అస్యవిశ్వస్యసర్గాదౌగుణైః సృజ్యత్వాద్వ్యవస్థాః ధత్తే - ఉపాదానకారణరూపత్వాత్ - పురుషస్తు అవ్యక్తః అపరిణామీనిమిత్తభూతః కేవలమీక్షతే - అతః పరిణామిన్యాః ప్రకృతేః పురుషః భిన్న ఇతి ॥ ౧౮ ॥ తత్త్వైరారబ్ధస్య కార్యస్య తదంతర్భావమభిప్రేత్యాహ ॥ వ్యక్తాదయ ఇతి ॥ వ్యక్తాః గరూమహదాదయః - ప్రకృతేరుత్పన్నాయే ధాతవః - తే వికుర్వాణాః - పురుషేక్షయాలబ్ధవీర్యాః సంగతాస్సంతః - అండం కార్యం సృజంతీత్యన్వయః - ప్రకృతేర్బలాత్ తామాత్రిత్యేత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ ఏవంస్వమతముపసంహృత్య మతాంతరేష్వపి సామాన్యతో నిరూపితాం తత్త్వఘటనాం విశేషతః సతాత్పర్యాం దర్శయతి ॥ సప్తైవేతి ॥ జ్ఞానం జానాతీతి - ద్రష్టా జీవః - ఉభయోః ద్రష్టృదృశ్యయోరాధార ఆత్మా చేతి సప్త - తత్ర ప్రకృత్యాదీనాం కారణత్వేన ఖాదిష్వంతర్భావః - ఇతరేషామంతర్భావార్థమాహ - తతస్తేభ్యస్సప్తభ్యః - దేహేంద్రియాసవః కార్యాణి జాయంతే ఏకమపి తత్త్వం విహాయ న భవతి ॥ ౨౦ ॥ షడితి ॥ షడితిమతేపి భౌతికస్య భూతాంతర్భావం - జీవస్య చ పరమాత్మాంతర్భావమాహ - తైర్యుక్త ఇతి ॥ ౨౧ ॥ చత్వారీతి ॥ అన్నం పృథ్వీ - ఆత్మనో జాతాని ఆత్మనా సహ చత్వారి తత్త్వాని - అంతర్భావార్థమాహ - తైరితి - అవయవినః కార్యస్య ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ సంఖ్యాన ఇతి ॥ భూతాని చ మాత్రాణి చ ఇంద్రియాణి చ పంచపం

లిహ్యాస్యకార్యకారణరూపిణీ । సత్త్వాదిభిర్గుణైర్ధత్తే పురుషోవ్యక్త ఈక్షతే ॥ ౧౮ ॥ వ్యక్తాదయో వికుర్వాణాధాతవః పురుషేక్షయా । లబ్ధవీర్యాస్సృజంత్యండం సంగతాః ప్రకృతేర్బలాత్ ॥ ౧౯ ॥ సప్తైవ ధాతవ ఇతి తత్రార్థాః పంచ ఖాదయః । జ్ఞానమాత్మోభయాధారస్తతో దేహేంద్రియాసవః ॥ నైకమన్యతరద్వాపి విహాయో హ్యుపలభ్యతే ॥ ౨౦ ॥ షడిత్యత్రాపి భూతాని పంచ షష్ఠః పరః పుమాన్ । తైర్యుక్త ఆత్మసంభూతైస్సృష్ట్వేదం సముపావిశత్ ॥ ....

౨౧ ॥ చత్వార్యేవేతి తత్రాపి తేజ ఆపోన్నమాత్మనః । జాతాని తైరిదం జాతం జన్మావయవినః ఖలు ॥ ౨౨ ॥ ఏకాదశత్వ ఆత్మాసౌ మహాభూతేంద్రియాణి చ ॥ ౨౩ ॥ సంఖ్యానే సప్తదశకే భూతమాత్రేంద్రియాణి చ । పంచ పంచైకమనసా ఆత్మా సప్తదశస్స్మృతః ॥ ౨౪ ॥ తద్వత్ షోడశసంఖ్యానే ఆత్మైవ మన ఉచ్యతే । భూతేంద్రియాణి పంచైవ మన ఆత్మా త్రయోదశః ॥ ౨౫ ॥ ఇతి నానా ప్రసంఖ్యానం తత్త్వానామృషిభిః కృతమ్ । సర్వం న్యాయ్యం యుక్తిమత్త్వాద్విదుషాం కిమశోభనమ్ ॥ ౨౬ ॥ ఉద్ధవః ॥ ప్రకృతిః పురుషశ్చోభౌ యద్యప్యాత్మవిలక్షణౌ । అన్యోన్యాపాశ్రయాత్ కృష్ణ దృశ్యతే న భిదా తయోః ॥ ౨౭ ॥ ప్రకృతౌ లక్ష్యతే హ్యాత్మా ప్రకృతిశ్చ తథాత్మని । ఏతన్మే పుండరీకాక్ష మహాంతం సంశయం హృది ॥ ఛేత్తుమర్హసి సర్వజ్ఞ వచోభిర్నయనైపుణైః ॥ ౨౮ ॥ త్వత్తో జ్ఞానం హి జీవానాం ప్రమోషస్తే త్ర శక్తితః । త్వమేవ హ్యాత్మమాయాయా గతిం వేత్థ న చాపరః ॥ ౨౯ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ ప్రకృతిః పురుషశ్చేతి వికల్పః పురుషష

చ పంచ - ఏకేన మనసా సహ ఆత్మా సప్తదశః ॥ ౨౪ ॥ తద్వదితి ॥ షోడశసంఖ్యానే ఆత్మైవ సంకల్పయన్ మన ఉచ్యతే - త్రయోదశపక్షే భూతాని తన్మాత్రైరేకీకృతాని పంచైవ - ఇంద్రియాణి తత్ప్రకాశకాని పంచైవ - మనశ్చైకమింద్రియాధిష్ఠాతృ - ఆత్మా చ ద్వివిధః - ఏవం త్రయోదశ - ఏకాదశపక్షే పంచ మహాభూతాని - పంచేంద్రియాణి - జీవమనసోరాత్మాంతర్భావే నైతాన్యేకాదశ - నవపక్షే అష్టప్రకృతయః - పురుషశ్చ - వికారాణామంతర్భావః ॥ ౨౫ ॥ ఉపసంహరతి ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యేభిః ప్రకారైః ప్రకృతిపురుషభేదజ్ఞాపనాయేత్యర్థః ॥ ౨౬ ॥ తత్ర పృచ్ఛతి ॥ ప్రకృతిరితి ॥ ఆత్మనా జడాజడస్వభావేన విలక్షణౌ - అన్యోన్యాపాశ్రయాత్ పరస్పరపరిహారేణాప్రతీతేరిత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ తదేవ వ్యనక్తి ॥ ప్రకృతావితి ॥ ప్రకృతౌ తత్కార్యే దేహే - ప్రకృతిశ్చ ఆత్మని - తేన వినా తస్యా అప్రతీతేః - అహమిత్యభేదప్రతీతేర్న దేహాత్మనోర్భేదో లక్ష్యత ఇత్యర్థః - హృది వర్తమానం సంశయం - నయయుక్తైర్నైపుణం ప్రావీణ్యం యేషాం తైః ॥ ౨౮ ॥ అర్హసీత్యుక్తం తత్ర హేతుమాహ ॥ త్వత్త ఇతి ॥ హి యస్మాత్ - త్వత్తః త్వత్ప్రసాదాదేవ - అత్ర జీవానాం జ్ఞానం ప్రమోషః భ్రంశశ్చ తే శక్తితః మాయాతః - నను స్వప్రకాశస్యాత్మనః కథం జ్ఞానం ప్రమోషశ్చ - జ్ఞానదానే తత్ప్రమోషే వా మమ కిం ప్రయోజనం తత్రాహ - త్వమేవేతి ॥ ౨౯ ॥ వికారావికారాభ్యాం నానాత్వైకత్వాభ్యాం సాపేక్షనిరపేక్షాభ్యాం అప్రకాశప్రకాశాభ్యాం చాత్యంతభేదం వక్తుమాహ ॥ ప్రకృతిరితి ॥ ప్రకృతిః పురుషశ్చేతి వికల్పో వ్యత్యంతభేద ఏవ - కుత ఇత్యపేక్షాయాం ప్రకృతిశబ్దోక్తదేహాదిసంఘాతస్య వికారిత్వం తావద్దర్శయతి - ఏష ఇతి వ్యాఖ్యాంస్యమానః - విసర్గః సృజ్యత ఇతి సర్గో దేహాదిసంఘాతః స్థూలేన మార్గేణ వైకారికః నానా వికారవాన్ - అత్ర హేతుః గు

ణవ్యతికరాత్మకఃగుణక్షోభకృతః॥ ౩౦॥ నానాత్వమాహ॥ మమేతి॥ వికల్పంభేదంతద్బుద్ధీశ్చ-అనేకధాత్వంప్రపంచయతి- వైకారికఃఅనేకవికారవానపిస్థూలేనమార్గేణతావత్త్రివిధః- త్రైవిధ్యమేవాహ- అధ్యాత్మమిత్యేకంరూపం॥ ౩౧॥ తానిరూపాణిదర్శయతి॥ దృగితి॥ దృక్అధ్యాత్మం- రూపంఅధిభూతం- అత్రరంధ్రేచక్షుర్గోళకే- ప్రవిష్టంఆర్కంవపుఃఅంశోధిదైవమితి - సాపేక్షప్రకాశతామాహ- పరస్పరమితి- చక్షుషారూపంజ్ఞాయతే-తదన్యథానుపపత్త్యాచక్షుర్జ్ఞాయతే- తత్ప్రవృత్త్యన్యథానుపపత్త్యాతదధిష్ఠాతృదైవంజ్ఞాయతే- తతశ్చక్షుషఃప్రవృత్తిః- తతోరూపజ్ఞానమితి - ఏవమేతత్త్రయంపరస్పరంసిధ్యతి - అత్రరంధ్రఇతివిశేష వ్యావర్త్యమాహదృష్టాంతోపయోగితయా- యస్తుఖేఆకాశేమండలాత్మాసూర్యోవర్తతే- సతుస్వతఃసిధ్యతి - చక్షుర్విషయత్వేపిప్రతియోగ్యపేక్షాభావమాత్రేణస్వతఇత్యుక్తం ఇదానీమాత్మనోవికారిత్వాద్వ్యభావేనభేదమాహ- యత్ యస్మాత్-ఆత్మాఏషామధ్యాత్మాదీనామాద్యఃకారణం- అతః ఏకరూపః- తస్మాదేతేభ్యో పరోభిన్నః- స్వప్రకాశత్వాదపీత్యాహ - స్వయానుభూత్యా స్వతస్సిద్ధప్రకాశేన - అఖిలానాంసిద్ధానాంపరస్పరప్రకాశకానామపిసిద్ధఃప్రకాశకః - సర్వేషామపిసామాన్యతశ్చత్ప్రకాశవిషయత్వాత్ - అతఏవతస్యస్వప్రకాశకత్వంసిద్ధం॥ ౩౨॥ చక్షుషిదర్శితంత్రైవిధ్యమింద్రియాంతరేష్వప్యతిదిశతి॥ ఏవమితి॥ యథాచక్షుఃఏవంత్వగాద్యపీత్యర్థః- త్వక్స్పర్శోవాయురితి- శ్రవణంశబ్దోదిశఇతి-జిహ్వారసోవరుణఇతి-నాసాగంధోశ్వినావితి- చిత్తేనయుక్తమంతఃకరణాంతరమపితత్ర- చిత్తంచేతయితవ్యంవాసుదేవఇతి - మనోమంతవ్యంచంద్ర ఇతి - బుద్ధిర్బోద్ధవ్యం బ్రహ్మేతి - అహంకారోహంకర్తవ్యంరుద్రఇతి- ఏవంత్రివిధమిత్యర్థః॥ ౩౩॥ ననుపునరపివైలక్షణ్యమాత్రమేవోక్తం-త్రివిధప్రపంచవ్యతిరిక్తాత్మప్రాప్తిస్తుకుతస్స్యాత్.అ

భ। ఏవంవైకారికస్సర్గోగుణవ్యతికరాత్మకః ॥ ౩౦ ॥ మమాంగమాయాగుణమయ్యనేకధావికల్పబుద్ధీశ్చగుణైర్విధత్తే। వైకారికస్త్రివిధోధ్యాత్మమేకమథాధిదైవమధిభూతమన్యత్॥ ౩౧। దృగ్రూపమార్కంవపురత్రరంధ్రేపరస్పరంసిధ్యతియస్స్వతఃఖే। ఆత్మాయదేషామపరోయఆద్యస్స్వయానుభూత్యాఖిలసిద్ధసిద్ధిః॥ ౩౨॥ ఏవంత్వగాదిశ్రవణాదిచక్షుర్జిహ్వాదినాసాదిచచిత్తయుక్తమ్ ॥౩౩॥ యోసౌగుణక్షోభకృతోవికారఃప్రధానమూలాన్మహతఃప్రసూతః। అహంత్రివృన్మోహవికల్పహేతుర్వైకారికస్తామసఐంద్రియశ్చ ॥ ౩౪ ॥ ఆత్మాపరిజ్ఞానమయోవివాదోహ్యస్తీతినాస్తీతిభిదార్థనిష్ఠః। వ్యర్థోపినైవోపరమేతపుంసాంమత్తఃపరావృత్తధియాంస్వలోకాత్ ॥ ౩౫॥ ఉద్ధవః॥ త్వత్తఃపరావృత్తధియస్స్వకృతైఃకర్మభిఃప్రభో। ఉచ్చావచాన్యథాదేహాన్గృహ్ణంతివిసృజంతిచ॥౩౬॥ తన్మమాఖ్యాహిగోవిందదుర్విభావ్యమనాత్మభిః। నహ్యేతత్ప్రాయశోలోకేవిద్వాంసస్సంతివంచితాః॥౩౭ శ్రీభగవాన్॥ మనఃకర్మమయంనౄణామింద్రియైఃపంచభిర్యుతమ్। లోకాల్లోకంప్రయాత్యన్యఆత్మాతదనువర్తతే ॥౩౮ ॥ధ్యాయన్మనోనువిషయాన్దృష్టాన్వానుశ్రుతానథ। ఉద్యత్సీదత్కర్మతంత్రం

హంకారానివృత్తౌ- తత్కృతవివిధవికల్పనివృత్త్యైవేత్యాశయేనాహ॥యఇతి॥ యోసౌ అహంఅహంకారః- తమేవాహ-గుణక్షోభంకరో తీతితథాతతఃపరమేశ్వరాత్కాలాద్వానిమిత్తభూతాత్ - ప్రధానంమూలముపాదానంయస్యతస్మాన్మహతః-ప్రసూతోవికారః-సత్రివృత్త్రివిధః- మోహమయస్యవికల్పస్యహేతుః-త్రివిధత్వమేవాహ-వైకారికఇతి॥ ౩౪॥ సకుతోనివర్తతే- ఆత్మాజ్ఞానవిలసితత్వాత్- ఆత్మజ్ఞానేనేత్యాశయేనాహ॥ఆత్మేతి॥ ననుకథంమోహమయత్వంవికల్పస్యాహంకారస్యవా- కైశ్చిత్సత్యత్వాంగీకారాత్తత్రాహ- వివాదఇతి-అస్తీతివిధిప్రత్యయవిషయః-నాస్తీతినిషేధప్రత్యయవిషయః-అయంభిదార్థనిష్ఠోవివాదోహ్యాత్మాపరిజ్ఞానమయఇత్యన్వయః-యద్వా- వివాదఃసర్వోపిభిదార్థనిష్ఠఏవ- నతువస్తుమాత్రనిష్ఠః- అతఃపరస్పరయుక్తిభిరేవభేదస్యనిరాకృతత్వాత్ - మోహమయత్వంసిద్ధమితి - ననుయద్యహంకారోవికల్పశ్చనాస్తి - అయంతర్హితన్నివృత్తిప్రయాసేనతత్రాహ - వ్యర్థోపిఅర్థరహితోపీతి- స్వరూపస్వభూతాన్మత్తోబహిర్ముఖానాంనైవోపరమేత- ప్రత్యుతతత్కృతైఃకర్మభిరుచ్చనీచదేహానుతేసంసరంతీతి॥౩౫॥ తత్రపృచ్ఛతి ॥ త్వత్తఇతి॥ వ్యాపకస్యాత్మనోదేహాద్దేహాంతరగమనంఅకర్తుఃకర్మాణి - నిత్యస్యచజన్మమరణాదీనికథమితిభావః ॥ ౩౬ ॥ తదితి ॥ ఏతద్విత్తఇతి॥ వ్యాపకస్యాత్మనోదేహాద్దేహాంతరగమనంఅకర్తుఃకర్మాణి - నిత్యస్యచజన్మమరణాదీనికథమితిభావః ॥ ౩౬ ॥ తదితి ॥ ఏతద్వి త్తఇతి॥ వ్యాపకస్యాత్మనోదేహాద్దేహాంతరగమనం

వివాదఃసర్వోపిభిదార్థనిష్ఠఏవ

సంధానం- నస్మరతి॥ ౩౯॥ తతః కిమత ఆహ॥ విషయేతి॥ విషయైః కర్మోపస్థాపితదేవాదిదేహైః స్వాత్యంతాభినివేశేన ఆత్మానం పూర్వదేహం పునర్యేనాత్మనా స్మరేదితి యత్ సైవ యాతనాదేహాభినివేశేన భయశోకాదౌ దేవాదిదేహాభినివేశేన వా హర్షోత్కర్షాదౌ దేహోత్తరోత్తరః పూర్వదేహాత్యంతవిస్మృతిః అహంకారనివృత్తిః- తదభిమానినో జంతోర్జీవస్య మృత్యురుచ్యతే- నతు దేహవన్నాశః॥ ౪౦॥ జన్మేతి॥ జన్మ తు విషయస్య దేహస్య ఆత్మతయా స్వీకృతిం అభిమానం ప్రాహుః- నతు దేహవదుత్పత్తిం- నచ పుత్రాదిదేహవత్ త్రిప్రత్యతిశయమాత్రేణ- కింతు సర్వథాభావేనాభేదేన అభిమానమాత్రేణ- ఉత్పత్తిమరణే దృష్టాంతద్వయం- యథా స్వప్నశ్చ మనోరథశ్చేత్యర్థః॥ ౪౧॥ దృష్టాంతౌ వివృణోతి॥ స్వప్నమితి॥ తత్ర వర్తమానస్వప్నాదౌ పూర్వం చైవమివేతి అపూర్వమివేతి చాన్వయః- పూర్వసిద్ధమప్యాత్మానమపూర్వవత్సద్యోజాతమివ పశ్యతీత్యర్థః॥ ౪౨॥ ఉపసంహరతి॥ ఇంద్రియేతి॥ ఇంద్రియాణామయనం మనః తస్య దేహాంతరాభినివేశేన యా సృష్టిః ఉత్పత్తిః- తయా- వస్తుని ఆత్మని- తదభిమానేనేదం త్రైవిధ్యం ఉత్తమమధ్యమనీచత్వం అసదేవ భాతీత్యన్వయః- ఏవంభూత ఆత్మా బాహ్యాభ్యంతరభేదహేతుశ్చ భవతి- బాహ్యవిషయాన్ ఆభ్యంతరవిషయాన్ సుఖాదీంశ్చ పశ్యతీత్యర్థః- యథా జనో జీవః- స్వప్నే బహూన్ అసతో జనాన్ దేహాన్ కుర్వన్ పశ్యన్ బహురూపో భాతి తద్వత్- యద్వా ఇదం త్రైవిధ్యం అధ్యాత్మాదిరూపం భాతి- అసజ్జనకృత్ దుష్పుత్రోత్పాదకః- జనః పితా- స్వయం సన్నపి పుత్రాభిమానతస్తదరిమిత్రాదిషు యథా భేదహేతుర్భవతి తద్వదితి- అన్యత్సమానం॥ ౪౩॥ తదేవం లోకప్రసిద్ధౌ జన్మమృత్యూ నిరూప్య సూక్ష్మావప్యుత్పత్తినాశౌ వైరాగ్యాయ నిరూపయతి॥ నిత్యదేతి॥ నిత్యదా ప్రతిక్షణం- భూతాని శరీరాణి- ఉత్పద్యంతే నశ్యంతి చ - కాలస్యాతిసూక్ష్మత్వాత్ తత్ప్రతిక్షణం భవనమభవనం వా అవివేకిభిర్నలక్ష్యతే॥ ౪౪॥ సతో జన్మమరణ

స్మృతిస్తదనుశామ్యతి॥ ౩౯॥ విషయాభినివేశేన నాత్మానం యత్స్మరేత్పునః। జంతోర్వై కస్యచిద్ధేతో
ర్మృత్యురత్యంతవిస్మృతిః॥ ౪౦॥ జన్మ త్వాత్మతయా పుంసస్సర్వభావేన భూరిద। విషయస్వీకృతిం ప్రా
హుర్యథా స్వప్నమనోరథః॥ ౪౧॥ స్వప్నం మనోరథం చైవం ప్రాక్తనం న స్మరత్యసౌ। తత్ర పూర్వ
మివాత్మానమపూర్వం చానుపశ్యతి॥ ౪౨॥ ఇంద్రియాయనసృష్ట్యేదం త్రైవిధ్యం భాతి వస్తుని। బహి
రంతర్భిదాహేతుర్జనోఽసజ్జనకృద్యథా॥ ౪౩॥ నిత్యదా హ్యంగ భూతాని భవంతి న భవంతి చ। కాలే
నాలక్ష్యవేగేన సూక్ష్మత్వాత్తన్న దృశ్యతే॥ ౪౪॥ యథార్చిషాం స్రోతసాం చ ఫలానాం వా వనస్పతేః।
తథైవ సర్వభూతానాం వయోఽవస్థాదయః కృతాః॥ ౪౫॥ సోఽయం దీపోఽర్చిషాం యద్వత్ స్రోతసాం తది
దం జలమ్। సోఽయం పుమానితి నృణాం మృషా గీర్ధీర్మృషాయుషామ్॥ ౪౬॥ నాజ్ఞస్స్వకర్మబీజేన జాయ
తే సోఽప్యజః పుమాన్। మ్రియతే వామరో భ్రాంత్యా యథాగ్నిర్దారుసంయుతః॥ ౪౭॥ నిషేకగర్భ
జన్మాని బాల్యకౌమారయౌవనమ్। వయోమధ్యం జరా మృత్యురిత్యవస్థాస్తనోర్నవ॥ ౪౮॥ ఏతా మ
నోరథమయీర్హాన్యస్యోచ్చావచాస్తనూః। గుణసంగాదుపాదత్తే క్వచిత్కశ్చిజ్జహాతి హ॥ ౪౯॥
ఆత్మనః పితృపుత్రాభ్యామనుమేయౌ భవాప్యయౌ। న భవాప్యయవస్తూనామభిజ్ఞో ద్వయలక్షణః॥

నోఽజ్ఞానైకకారణమేతద్భవేత్- నత్వేవమేవ తయోః కుత ఇత్యాశంక్యానుమానేన తత్సాధయతి॥ యథేతి॥ అర్చిషాం పరిణామాదిభిః- స్రోతసాం గత్యాదిభిః- ఫలానాం రూపాదిభిః- యథా అవస్థావిశేషాః కృతాః- కాలేనేతి పూర్వస్యానుషంగః- ఆదిశబ్దేన తేజోబలకౌశలాదీనాముపాదానం- వివృతం ప్రతిక్షణోత్పత్తివినాశవత్ అవస్థాభేదాస్పదత్వాత్ దీపజ్వాలాదివదిత్యనుమానం॥ ౪౫॥ కథం తర్హి ప్రత్యభిజ్ఞా తద్వదేవ సాదృశ్యావలంబినీత్యాహ॥ స ఇతి॥ సాదృశ్యాదర్చిషామేవ యథా సోఽయం దీప ఇతి ప్రత్యభిజ్ఞా- యథా చ స్రోతసాం ప్రవాహజలానామేవ తదిదం జలమితి- తథా సోఽయం పుమానితి గీర్ధీశ్చ మృషా - నృణాం బహూనాం శరీరిణాం - మృషా వ్యర్థమేవాయుర్యేషాం తేషామవివేకినాం భవతి॥ ౪౬॥ నను కథం దేహాధ్యాసవతః పుంసః కర్మజన్మమరణాని సంతి నాన్యస్యేతి వ్యవస్థా - న హి ఘటతే - ఘటస్య పురుషభేదేన సత్త్వమసత్త్వం చేతిన అజ్ఞస్యాపి వస్తుతస్తదభావాదిత్యాహ॥ నేతి॥ నైవ స్వస్యాత్మనః కర్మణాం బీజభూతేన - సోఽపి అజ్ఞోఽపి పుమాన్ జాయతే మ్రియతే వా- కింతు అయం భ్రాంత్యా- అజన్మాపి జాయత ఇవ అమరోఽపి మ్రియత ఇవ- యథా మహాభూతతేజోరూపోఽగ్నిరాకల్పాంతమవస్థితోఽపి దారుయోగవియోగాభ్యాం జన్మనాశౌ ప్రాప్నోతి తద్వత్॥ ౪౭॥ సిద్ధవత్ప్రతోక్తా వయోఽవస్థాః ప్రపంచయతి॥ నిషేకేతి॥ నిషేకో జఠరప్రవేశః - గర్భః తస్య దైవవృద్ధిః - బాల్యం ఆపంచమాబ్దాత్ - కౌమారం ఆషోడశవర్షాత్ - తతో యౌవనమాచత్వారింశతః- తతో వయోమధ్యం ఆషష్టివర్షాత్॥ ౪౮॥ దేహసంబంధాజ్జన్మమరణాదీనీత్యుపపాదితమర్థముపసంహరతి॥ ఏతా ఇతి॥ హ స్ఫుటం- అన్యస్య దేహస్య సంబంధినీః ఏతాః మనోరథమయీః తనూః అవస్థాః గుణసంగాత్ ప్రకృత్యవివేకాత్ - కశ్చిదుపాదత్తే పరమేశ్వరానుగృహీతః కశ్చిజ్జహాతి- కథం జహాతి- న హ్యవస్థావతో దేహస్య ద్రష్టా తదవస్థావానితి వివేకజ్ఞానేన॥ ౪౯॥ నను తదానీం మాభిర్భూత్వేన జన్మమరణవాన్ దేహో న దృశ్యతే తత్రాహ॥ ఆత్మన ఇతి॥ పితృదేహస్యాధ్వర్వైదైహికం కుర్వతా అప్యయదర్శనాత్- పుత్రదేహస్య

చజాతకర్మణిజన్మదర్శనాత్ - ఆత్మనఃస్వదేహస్యాపిభవాప్యయావనుమేయౌ - ఏవంచదృశ్యత్వేసతిభవాప్యయవతాంవస్తూనాం దేహా నామభిజ్ఞోద్రష్టాద్వయలక్షణాభవాప్యయిధర్మకోనభవతి॥ ౫౦ ॥ ఏతదేవదృష్టాంతేనస్పష్టయతి॥ తరోరితి॥ తరుశబ్దేనోద్భిజ్జమాత్రో పలక్షణం- ఫలపాకాంతస్యవ్రీహ్యాదేరిత్యర్థః - యద్వా - తరోరేవాంత్యఃపరిణామోవిపాకః- బీజాజ్జన్మ - విపాకాత్సంయమంనాశం చవిద్వాన్ తరోర్జన్మవినాశయోర్ద్రష్టా- యథానతద్వాన్-ఏవందేహేవతకామానోపిఆత్మాతద్భవాప్యయాభ్యాంనసంబధ్యతే॥ ౫౧॥ అవివేకినఃసంసారంప్రపంచయతిపంచభిః॥ ప్రకృతేరితి॥ తత్త్వేనతత్త్వతఃఅవివిచ్య- తత్త్వదృష్ట్యాస్పర్శేషువిషయేషుసంమూఢఇతి వా॥ ౫౨॥ గుణభేదేనత్రివిధం- తత్రాపితత్తారతమ్యేనైకైకత్రద్వివిధంసంసారమాహ॥ సత్త్వేతి॥ ౫౩॥ సస్వకర్తురాత్మనఃకుతః కర్మభిఃభ్రమణంతత్రాహ॥నృత్యతఇతి॥ నృత్యతోగాయతోజనాన్ జనఃపశ్యన్ అనుకరోతితద్గతస్వరతాళాదిగతింశృంగారకరుణాదిర సంచమనస్యనువర్తయతీత్యర్థః- అనుకార్యతెగుణైఃబలాదిత్యర్థః- అనేనదృష్టాంతేనదృశ్యధర్మోద్రష్టరిస్ఫురతీతిదర్శితం॥ ౫౪॥ ఉపాధిధర్మాశ్చోపహితేఅవభాసంత ఇత్యత్రదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ తీరస్థాఃతరవోధావంత ఇవయథాదృశ్యంతే- జలేప్రతిబింబి తావాచంచలాఇవేతి- విషయగ్రాహకేణమనసాపరికల్పితాఏవతేషులావణ్యాదయోగుణాః- నవస్తుతస్సంతి- అతోమనోనిబంధనఏవా యంసంసారఇత్యభిప్రేత్యగ్రాహకగుణాగ్రాహ్యేవభాసంతఇత్యత్రదృష్టాంతమాహ- చక్షుషేతి॥ ౫౫॥ భోగస్యాపిమిథ్యాత్వేదృష్టాం

౫౦॥ తరోర్బీజవిపాకాభ్యాంయోవిద్వాన్ జన్మసంయమౌ। తరోర్విలక్షణోద్రష్టాఏవంద్రష్టాతనోః
పృథక్ । ౫౧ ॥ ప్రకృతేరేవమాత్మానమవివిచ్యాబుధఃపుమాన్ । తత్త్వేనస్పర్శసంమూఢస్సంసారం
ప్రతిపద్యతే॥ ౫౨॥ సత్త్వసంగాదృషీన్ దేవాన్ రజసాసురమానుషాన్। తమసాభూతతిర్యక్త్వం భ్రా
మితోయాతికర్మభిః । ౫౩ । నృత్యతోగాయతఃపశ్యన్ యథైవానుకరోతితాన్।ఏవంబుద్ధిగుణాన్ పశ్య
న్ననీహోప్యనుకార్యతే॥ ౫౪॥యథాంభసాప్రచలతాతరవోపిచలాఇవ।చక్షుషాభ్రామ్యమాణేన
దృశ్యతేభ్రామ్యతీవభూః॥౫౫॥యథామనోరథధియోవిషయానుభవోమృషా । స్వప్నదృష్టాశ్చదా
శార్హతథాసంసారఆత్మనః॥ ౫౬॥అర్థేహ్యవిద్యమానేపిసంసృతిర్ననివర్తతే । ధ్యాయతోవిషయా
నస్యస్వప్నేనర్థాగమోయథా । ౫౭॥ తస్మాదుద్ధవమాభుంక్ష్వవిషయానసదింద్రియైః। ఆత్మాగ్రహ
ణనిర్భాతంపశ్యన్ వైకల్పికంభ్రమమ్ ॥ ౫౮ । క్షిప్తోవమానితోసద్భిఃప్రలబ్ధోసూయితోథవా । తాడి
తస్సన్నిరుద్ధోవావృత్త్యావాపరిహాపితః ॥ ౫౯ । నిష్ఠితోమూత్రితోవాజ్ఞైర్బహుధైవంప్రకంపితః।
శ్రేయస్కామఃకృచ్ఛ్రగతఆత్మనాత్మానముద్ధరేత్ ॥౬౦ । ఉద్ధవః॥ యథైవమనుబుధ్యేయంవదనో
వదతాంవర॥౬౧॥సుదుస్సహమిమంమన్యేఆత్మన్యసదతిక్రమమ్।విదుషామపివిశ్వాత్మన్ ప్రకృతిర్హిబ
లీయసీ ॥ ఋతేత్వద్ధర్మనిరతాన్ శాంతాంస్తేచ్చరణాశ్రయాన్ ॥ ౬౨ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋
❋❋❋❋❋❋❋❋ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ఏకాదశస్కంధే - ద్వావింశోధ్యాయః.❋❋❋❋❋❋❋❋
శ్రీశుకః ॥ సఏవమాశంసితఉద్ధవేనభాగవతముఖ్యేనదాశార్హ*ఋషభః॥ సభాజయన్ భృత్యవచో

తద్వ్యయమాహ॥ యథేతి॥ యథాఏతాఃప్రసిద్ధాఃమనోరథధియఃస్వప్నదృష్టాశ్చయథామృషా- ఏవమాత్మనోవిషయానుభవఃసంసారోమృ షా॥ ౫౬॥ ననుయదిమృషాతర్హికింతన్నివృత్తిక్రమేణతత్రాహ॥ అర్థఇతి॥ అస్యాత్మనః॥ ౫౭॥ తతోభోగోద్యమోనకర్తవ్య ఇత్యా హ ॥ తస్మాదితి॥ ౫౮॥ దుఃఖప్రతీకారోద్యమమపిపరిత్యజ్యపరమేశ్వరనిష్ఠైనైవభావ్యమిత్యాహద్వాభ్యాం॥ క్షిప్తఇతి॥క్షిప్తఃఆక్షి ప్తః ॥ నిష్ఠితఇతి॥ నిష్ఠితఃనిష్ఠీవనవిషయీకృతః- మూత్రితఃమూత్రేణార్ద్రీకృతః- ప్రకంపితఃపర వన్న ఇతివా- ప్రలబ్ధఃఅపహసితః॥ ౫౯॥ నిష్ఠితఇతి॥ నిష్ఠితఃనిష్ఠీవనవిషయీకృతః- మూత్రితఃమూత్రేణార్ద్రీకృతః- ప్రకంపితఃపర మేశ్వరనిష్ఠాయాఃప్రచ్యావితోపి- కృచ్ఛ్రగతఃకష్టంప్రాప్తోపి॥ ౬౦॥ యథేతి॥ ఏవంత్వదుక్తంయథా అనుబుధ్యేయంతథానఃసర్వాన్ ప్రతివద॥ ౬౧॥ సుదుస్సహమితి ॥ త్వద్ధర్మనిష్ఠితాన్ ఋతే - విదుషామపిఅసద్భిఃకృతమతిక్రమంఅపరాధంసుదుస్సహంమన్యఇత్యన్వ యః-ప్రకృతిఃస్వభావః ॥ ౬౨ ॥ శ్లో ॥ నిరస్యనవసందేహానేకీకృతసుదర్శనమ్।ప్రకాశితరహస్యంతంభజామిగురుమీశ్వరమ్॥ఇతిభా ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋
వార్థదీపికాయాం- ద్వావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా । ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋
శ్లో॥ త్రయోవింశేతిరస్కారసహనోపాయఈర్యతే । భిక్షుగీతాప్రకారేణమనసస్సంయమోధియా॥ దుర్జనోపద్రవోనూనందుస్సహోపి హి సహ్యసామ్ । అతశ్చతుర్భిరధ్యాయైస్సహనోపాయవర్ణనమ్ ॥ తత్రతావదస్మిన్నధ్యాయేభిక్షుగీతయామనోవిజయః - ఉత్తరస్మిన్ ప్రకృతిపురుషవివేకః- తదుత్తరస్మిన్ గుణవృత్తివిజయః- తతఃపరస్మిన్నైలగీతయావిషయసంగత్యాగేనసత్సంగఇతిక్రమేణోపాయాభాగ

తావర్ణ్యంతే॥ సఇతి॥ ఆశంసితః ప్రార్థితః- భృత్యస్యవచః సత్కృత్య- తం భృత్యం ప్రత్యాబభాషే॥౧॥ తత్ర తావదంగీకారతస్తద్వచః సంపూజయతి ద్వాభ్యాం॥ బార్హస్పత్యేతి॥ హే బార్హస్పత్య బృహస్పతేశ్శిష్య- అత్ర లోకే- స సాధుర్నాస్తి - యోదుర్జనోత్తిభిః భిన్నం క్షుభితం- ఆత్మానం మనః- శమయితుం ఈశ్వరస్సమర్థస్స్యాత్॥ ౨॥ కుత ఇత్యత ఆహ॥ నతి॥ యథా మర్మస్థామర్మస్వేవ నిశ్యంస్థితాః- పరుషోక్తిరూపా ఇషవః- తుదంతి వ్యథయంతి- తథా ఇతరబాణాః న తుదంతి - అతస్తైస్తథా న తస్య త ఇత్యర్థః॥ ౩॥ తథాపి వ్యాపవక్ష్యమాణైరుపాఖ్యైః సర్వం సోఢుం శక్యత ఇత్యభిప్రాయేణేతిహాసం ప్రస్తౌతి ॥ కథయంతీతి ॥ మహద్యథా భవతి తథా - పుణ్యమితిహాసం గాథాం కథయంతి॥ ౪॥ ౫॥ స తు భిక్షుః పూర్వం ధనాఢ్యః కృచ్ఛ్రార్జితస్య ధనస్య నాశేన సంతప్యమానో నిర్విణ్ణస్సన్ ప్రవ్రజ్యాభిక్షుమటన్ దుర్జనైరుపద్రుతః ప్రస్తుతోపయోగినీం గాథామగాయత్ తేతి వక్తుం తస్య చరితమాహ॥ అవంతిష్వితి॥ అవంతిషు మాళవేషు- వార్తా కృషివాణిజ్యాదిరూపా వృత్తిర్యస్య సః- కదర్యస్తు స్మృతావుక్తః॥ శ్లో ॥ ఆత్మానం ధర్మకృత్యం చ పుత్రదారాంశ్చ పీడయన్ ॥ ల

ముకుందస్తమాబభాషే శ్రవణీయవీర్యః॥ ౧ ॥ శ్రీభగవాన్॥ బార్హస్పత్య స నహ్యత్ర సాధుర్వై దు
ర్జనేరితైః। దురుక్తైర్భిన్నమాత్మానం యస్సమాధాతుమీశ్వరః॥ ౨ ॥ న తథా తప్యతే విద్ధః పుమాన్ బా
ణైః సుమర్మగైః। యథా తుదంతి మర్మస్థా హ్యసతాం పరుషేషవః ॥ ౩ ॥ కథయంతి మహత్పుణ్య మితిహా
సమిహోద్ధవ। తమహం వర్ణయిష్యామి నిబోధ సుసమాహితః ॥ ౪ ॥ కేనచిద్భిక్షుణా గీతం పరిభూతే
న దుర్జనైః। స్మరతా ధృతియుక్తేన విపాకం నిజకర్మణామ్ ॥ ౫ ॥ అవంతిషు ద్విజః కశ్చిదాసీదాఢ్యతమ
శ్శ్రియా। వార్తావృత్తిః కదర్యశ్చ కామీ లుబ్ధోఽతికోపనః ॥ ౬ ॥ జ్ఞాతయోఽతిథయస్తస్య వాఙ్మాత్రే
ణాప్యనర్చితాః। శూన్యావసథ ఆత్మాహం కాలే కామైరనర్చితః ॥ ౭ ॥ దుశ్శీలస్య కదర్యస్య ద్రుహ్యం
తే పుత్రబాంధవాః। దారా దుహితరో భృత్యా విషణ్ణా నాచరన్ ప్రియమ్ ॥ ౮ ॥ తస్యైవం యక్షవిత్త
స్య చ్యుతస్యోభయలోకతః। ధర్మకామవిహీనస్య చుక్రుధుః పంచభాగినః ॥ ౯ ॥ తదవధ్యానవిస్రస్త
పుణ్యస్కంధస్య భూరిద। అర్థోఽప్యగచ్ఛన్నిధనం బహ్వాయాసపరిశ్రమః ॥ ౧౦ ॥ జ్ఞాతయో జగృహుః కిం
చిత్కించిద్దస్యవ ఉద్ధవ। దైవతః కాలతః కించిద్బ్రహ్మబంధోర్నృపార్థివాత్ ॥ ౧౧ ॥ స ఏవం ద్రవిణే న
ష్టే ధర్మకామవివర్జితః। ఉపేక్షితస్స్వజనైశ్చింతామాప దురత్యయామ్ ॥ ౧౨ ॥ తస్యైవం ధ్యాయ
తో దీర్ఘం నష్టరాయస్తపస్వినః। ఖిద్యతో బాష్పకంఠస్య నిర్వేదస్సుమహానభూత్ ॥ ౧౩ ॥ స చాహేద
మహో కష్టం వృథాత్మా మేనుతాపితః। న ధర్మాయ న కామాయ యస్యార్థాయాస ఈదృశః ॥ ౧౪ ॥
ప్రాయేణార్థాః కదర్యాణాం న సుఖాయ కదాచన। ఇహ చాత్మోపతాపాయ మృతస్య నరకాయ చ ॥ ౧౫ ॥
యశో యశస్వినాం శుద్ధం శ్లాఘ్యా యే గుణినాం గుణాః। లోభస్స్వల్పోఽపి తాన్ హంతి శ్విత్రం రూపమివే
ప్సితమ్ ॥ ౧౬ ॥ అర్థస్య సాధనే సిద్ధ ఉత్కర్షే రక్షణే వ్యయే। నాశోపభోగ ఆయాసస్త్రాసశ్చింతా
భ్రమో నృణామ్ ॥ ౧౭ ॥ స్తేయం హింసానృతం దంభః కామః క్రోధస్స్మయో మదః। భేదో వైరమవిశ్వా
సస్సంస్పర్ధా వ్యసనాని చ ॥ ౧౮ ॥ ఏతే పంచదశానర్థా హ్యర్థమూలా మతా నృణామ్ । తస్మాదన

వతాతిథిభృత్యాంశ్చ స కదర్య ఇతి స్మృత ఇతి॥ ౬॥ జ్ఞాతయ ఇతి॥ తస్య యే జ్ఞాతయో బాంధవాః- అతిథయోఽధ్వనీనాశ్చ - తేన నార్చితా ఇత్యర్థః- శూన్యావసథే ధర్మకామహీనే గృహే దేహే వా॥ ౭-౮॥ తస్యేతి॥ యక్షాణాంవిత్తమివ కేవలం రక్షణీయం విత్తం యస్య- పంచభాగినః పంచయజ్ఞదేవతాః॥ ౯॥ తదితి॥ తేషామవధ్యానమనాదరః తేన విస్రస్తో విశీర్ణః పుణ్యస్య స్కంధః అర్థలాభమాత్రహేతురంశో యస్య తస్య బహ్వాయాసైః కృష్యాదిభిః కేవలం శ్రమో యస్మిన్ సః॥ ౧౦॥ కుతో నిధనమగచ్ఛత్తత్రాహ॥ జ్ఞాతయ ఇతి॥ దైవతః గృహదాహాదినా- కాలతః నిఖాతధాన్యాదినా- నృణాం పార్థివానాం చ ద్వంద్వైక్యం తస్మాత్॥ ౧౧॥ ౧౨॥ తస్యేతి ॥ నష్టరాయః నష్టాః రాయః అర్థాః యస్య తస్య- తపస్వినః సంతప్తస్య॥ ౧౩॥ స ఇతి॥ మే మయా - ఆత్మా దేహః - వృథైవానుతాపితః- అనుతాపం ప్రపంచయతి- నధర్మాయేత్యాదినా- యస్య ఈదృశః అర్థాయాసస్తేన మయా॥ ౧౪॥ ప్రాయేణేతి ॥ నరకాయ చ సత్యప్యర్థే ధర్మాననుష్ఠానాత్॥ ౧౫॥ యశ ఇతి॥ శ్విత్రం శ్వేతకుష్ఠం॥ ౧౬॥ అర్థస్యేతి॥ సిద్ధేప్యర్థే- తస్యోత్కర్షే సంవర్ధనే నాశోపభోగయోర్ద్వంద్వైక్యం- నాశే ఉపభోగే చ అర్థః- సాధనోత్కర్షయోరాయాసః- తత్ర త్రాసః చింతా చ- నాశే భ్రమ ఇతి॥ ౧౭॥ కించ॥ స్తేయమితి॥ ౧౮॥ ఏత ఇతి॥ అర్థ

ప్రాప్యైకార్థాస్తేయాదయః పఞ్చదశానర్థాః। ప్రాప్తైరర్థైస్తేయాదయో వ్యసనైః స్పృహనీయాః। తత్ర వ్యసనాని స్త్రీద్యూతమద్యవిషయాణి త్రీణి॥ ౧౯॥ భేదవైరస్పర్ధాః ప్రపఞ్చయతి ద్వాభ్యాం॥ భిద్యన్త ఇతి॥ భిద్యన్తే స్నేహం త్యజన్తి। కథంభూతాః? ఏకాస్నిగ్ధాః ఏకపక్షాః ప్రాణాస్తే చ తే అస్నిగ్ధాః అతిప్రియాశ్చేత్యర్థః। కుతః కాకిణినాపి అల్పేన స్వమానస్థానేన। వింశతివరాటికాః కాకిణీ తయా॥ ౨౦॥ అర్థేనేతి॥ సంరబ్ధాః క్షుభితాః। స్పృధః స్పర్ధమానాః॥ ౨౧॥ ఇహ తావదర్థనిష్ఠానామేతేనర్థాః పరలోకేప్యనర్థా ఏవ తే మమేత్యాహ త్రిభిః॥ లబ్ధ్వేతి॥ మానుష్యం జన్మ తత్ర। తత్రాపి ద్విజాగ్ర్యతాం బ్రాహ్మణ్యం। స్వార్థం ఘ్నన్తి ఆత్మహితం న కుర్వన్తి యే। తే అశుభాం గతిం యాన్తి॥ ౨౨॥ అమరప్రార్థ్యతాం దర్శయన్నాహ॥ స్వర్గేతి॥ లోకం దేహం। అనుషజ్జేత ఆసక్తిం కుర్యాత్॥ ౨౩॥ దేవేతి॥ ఋషయో మనుష్యయజ్ఞబ్రహ్మయజ్ఞయోః దేవతాః। దేవపితృభూతానీతరేషు। జ్ఞాతయః సగోత్రాః। బన్ధవో వివాహాదిసంబన్ధాస్తాన్। అన్యాంశ్చ భాగినః భాగార్హాన్। ఆత్మానం చ అసంవిభజ్య అన్నాదిభిరసంతర్ప్య॥ ౨౪॥ ఏవం విమృశ్యానుతప్యమాన ఆహ॥ వ్యర్థయేతి॥ వ్యర్థయా అర్థేహయా ప్రమత్తస్య మమ విత్తాదిగతమితి శేషః। యేన విత్తాదినా కుశలాః వివేకినః సిధ్యన్తి ముచ్యన్తే। జరఠో వృద్ధః॥ ౨౫॥

ర్థమర్థాఖ్యం శ్రేయోర్థీ దూరతస్త్యజేత్ ॥ ౧౯ ॥ భిద్యన్తే భ్రాతరో దారాః పితరస్సుహృదస్తథా। ఏకాస్నిగ్ధాః కాకిణినా సద్యస్సర్వేరయః కృతాః॥ ౨౦ ॥ అర్థేనాల్పీయసా హ్యేతే సంరబ్ధా దీప్తమన్యవః। త్యజన్త్యాశు స్పృధో ఘ్నన్తి సహసోత్సృజ్య సౌహృదమ్॥ ౨౧॥ లబ్ధ్వా జన్మామరప్రార్థ్యం మానుష్యం తద్ద్విజాగ్ర్యతామ్। తదనాదృత్య యే స్వార్థం ఘ్నన్తి యాన్త్యశుభాం గతిమ్ ॥ ౨౨ ॥ స్వర్గాపవర్గయోర్ద్వారం ప్రాప్య లోకమిమం పుమాన్। ద్రవిణే కోనుషజ్జేత మర్త్యోనర్థస్య ధామని॥ ౨౩ ॥ దేవర్షిపితృభూతాని జ్ఞాతిబన్ధూంశ్చ భాగినః। అసంవిభజ్య చాత్మానం యక్షవిత్తః పతత్యధః ॥ ౨౪ ॥ వ్యర్థయార్థేహయా విత్తం ప్రమత్తస్య వయో బలమ్। కుశలా యేన సిధ్యన్తి జరఠః కిం ను సాధయే ॥ ౨౫ । కస్మాత్సంక్లిశ్యతే విద్వాన్ వ్యర్థయార్థేహయాసకృత్। కస్యచిన్మాయయా నూనం లోకోయం సువిమోహితః ॥ ౨౬ ॥ కిం ధనైర్ధనదైర్వా కిం కామైర్వా కామదైరుత। మృత్యునా గ్రస్యమానస్య కర్మభిర్వోత జన్మదైః ॥ ౨౭॥ నూనం మే భగవాంస్తుష్టస్సర్వదేవమయో హరిః। యేన నీతో దశామేతాం నిర్వేదశ్చాత్మనః ప్లవః॥ ౨౮ ॥ సోహం కాలావశేషేణ శోషయిష్యేఙ్గమాత్మనః। అప్రమత్తోఖిలస్వార్థే యది స్యాత్సిద్ధ ఆత్మని॥ ౨౯॥ తత్ర మామనుమోదేరన్ దేవాస్త్రిభువనేశ్వరాః। ముహూర్తేన బ్రహ్మలోకం ఖట్వాఙ్గస్సమసాధయత్ ॥ ౩౦ ॥ శ్రీభగవాన్॥ ఇత్యభిప్రేత్య మనసా హ్యావన్త్యో ద్విజసత్తమః। ఉన్ముచ్య హృదయగ్రన్థీన్ శాన్తో భిక్షురభూన్మునిః। ౩౧ ॥ స చచార మహీమేతాం సంయతాత్మేన్ద్రియానిలః। భిక్షార్థం నగరగ్రామానసఙ్గోలక్షితోవిశత్ ॥ ౩౨ ॥ తం వై ప్రవయసం భిక్షుమవధూతమసజ్జనాః। దృష్ట్వా పర్యభవన్ భద్ర బహ్వీభిః పరిభూతిభిః॥ ౩౩ ॥ కేచిత్త్రివేణుం జగృహురేకే పాత్రం కమణ్డలుమ్। పీఠం చైకేక్షసూత్రం చ కన్థాం చీరాణి కేచన ॥ ౩౪ ॥ ప్రదాయ చ పునస్తాని దర్శితాన్యాదదుర్మునేః॥ ౩౫॥ అన్నం చ భైక్షసంపన్నం భుఞ్జానస్య సరిత్తటే। మూత్రయన్తి

అన్యమపి స్వసదృశం శోచతి॥ కస్మాదితి ॥ కస్మాదేవమనర్థం విద్వానపి సంక్లిశ్యతే। కారణం సంభావయతి। కస్యచిదితి ॥ ౨౬ ॥ నను నాయం మోహితః క్లిశ్యతి కింతు ధనాదిలిప్సయా భోగాదివిషయసంపాదనేచ్ఛయా చేత్యత ఆహ॥ కిమితి॥ ఉత పునరపి॥ ౨౭॥ ఇదానీం సంపన్నవివేకః సంహృష్యన్నాహ త్రిభిః॥ నూనమితి॥ యేన ప్రీతేనాత్మనః ప్లవరూపో నిర్వేదశ్చ భవతి। స హరిర్మే నూనం ప్రీత ఇతి॥ ౨౮॥ స ఇతి॥ అఙ్గం శోషయిష్యే తపసా। యద్వా విద్యయా లయం నేష్యామి। యది స్యాత్కాలావశేషస్తర్హ్యాత్మన్యేవ సిద్ధస్తుష్టస్సన్। అఖిలే స్వార్థే ధర్మాదిసాధనే అప్రమత్తస్సన్॥ ౨౯ ॥ తత్రేతి॥ అనుమోదేరన్ అనుగృహ్ణన్తు। నను దేవైరనుమోదితోపి జరఠః స్వల్పేన కాలేన కిం సాధయిష్యతి తత్రాహ। ముహూర్తేనేతి॥ ౩౦॥ ఇతీతి॥ అభిప్రేత్య నిశ్చిత్య। ఆవన్త్యః అవన్తీదేశసంభవః। హృదయగ్రన్థీన్ అహంకారాదీన్॥ ౩౧॥ స ఇతి॥ అసఙ్గః ఆసక్తిశూన్యః। అలక్షితః స్వైశ్వర్యమద్యోతయన్॥ ౩౨ ॥ తమితి॥ ప్రవయసం వృద్ధం। అవధూతం మలినం। పర్యభవన్ అవమేనిరే। హే భద్ర। పరిభూతిభిస్తిరస్కారైః॥ ౩౩॥ పరిభవానేవ దర్శయతి సప్తభిః॥ కేచిదితి॥ ౩౪॥ ప్రదాయేతి॥ భోగవన్ గృహీతే దర్శితాని ప్రదాయ పునశ్చాదదుః॥ ౩౫॥ అన్నమితి॥ అస్మిన్ మూత్రయన్తి। మూర్ధని చ నిష్ఠీవన్తి పూత్కారేణ శ్లేష్మ

ణః ప్రతిపంతి॥ ౩౬॥ ౩౭॥ బధ్నంతీతి॥ క్షిపంతినిందంతి-నిందామేవాహ-ఏషధర్మధ్వజః త్రిదండధృగ్గోపజీవీ- శఠో లోకవంచకః తదేవాహుః- క్షీణవిత్తఇతి॥ ౩౮॥ అహోఏషఇతి॥ మహాసారః అతిబలీ॥ ౩౯॥ ఇతీతి॥ దుర్వాతయంతితదుపర్యధోవాయుంముంచంతి॥ బబంధుః శృంఖలైర్నిరురుధుః- కారాగృహాదిషుద్విజంశుకశారికాదింయథా॥ ౪౦॥ ఏవమితి॥ భౌతికందుర్జనాదికృతం- దైహికంజ్వరాదినిమిత్తం- దైవికంశీతోష్ణాదిభవం- దిష్టందైవప్రాప్తం॥ ౪౧॥ పరిభూతఇతి॥ ధర్మాత్పాతయద్భిః పరిభూతోపి- సాత్వికీంధృతిమాస్థాయ- స్వధర్మఏవస్థితః- ఇమాంవక్ష్యమాణాంగాథామగాయత- సాత్వికీధృతిశ్చ-గీ॥ శ్లో॥ ధృత్యాయయాధారయతేమనఃప్రాణేంద్రియక్రియాః। యోగేనావ్యభిచారిణ్యాధృతిస్సాపార్థసాత్వికీతిస్మృతేః॥ ౪౨॥ తామేవ షోడశశ్లోకీంగాథామాహ॥ నేతి॥ నచాత్మా [illegible]గ్రహాదయః- మనఃపరం కేవలంసుఖదుఃఖయోః కారణంవదంతి॥ శ్రు॥ మనసాహ్యేవపశ్యతిమనసాశృణోతీత్యాదిశ్రుతయః॥ ౪౩॥ సంసారవర్తనప్రకారమేవాహ॥ మనఇతి॥ గుణాన్గుణవృత్తీః సృజతి- తతస్తేభ్యఃగుణేభ్యః- శుక్లానిసాత్వికాని- కృష్ణానితామసాని- అతిలోహితానిరాజసాని- తేభ్యః సవర్ణాస్సృతయః కర్మానురూపాః- సృతయః దేవతిర్యఙ్నరాదిజాతయఃభవంతి॥ ౪౪॥ తర్హ్యాత్మనఏవసంసారస్స్యాదాత్మనఇత్యాశంక్యాహ॥ అనీహఇతి॥ అయమర్థః- అవిద్యయామనసోధ్యాసేన-ఇయమాత్మనస్సంసృతిః-నతుస్వతః- యతస్తద్రహితస్యేశ్వరస్యసానాస్తి-కింతుతద్వతోజీవస్యైవేతి- తదేవాహ- మనసాసమీహమానేనసహనియంతృత్వేనవర్తమానోపిపరమాత్మా

తిచపాపిష్ఠానిష్ఠీవంత్యస్యమూర్ధని॥ ౩౬॥ యతవాచం వాచయంతితాడయంతినవక్తిచేత్। తర్జయంత్యపరేవాగ్భిస్స్తేనోయమితివాదినః॥ ౩౭॥ బధ్నంతిరజ్జ్వాతంకేచిద్బధ్యతాంబధ్యతామితి। క్షిపంత్యేకేవజానంతిహ్యేషధర్మధ్వజశ్శఠః॥ క్షీణవిత్తఇమాంవృత్తిమగ్రహీత్స్వజనోజ్ఝితః॥ ౩౮॥ అహోఏషమహాసారోధృతిమాన్గిరిరాడివ। మౌనేనసాధయత్యర్థంబకవద్దృఢనిశ్చయః॥ ౩౯॥ ఇత్యేకేవిహసంత్యేనమన్యేదుర్వాతయంతిచ। తంబబంధుర్నిరురుధుర్యథాక్రీడనకంద్విజమ్॥ ౪౦॥ ఏవంసభౌతికందుఃఖందైహికందైవికంచయత్। భోక్తవ్యమాత్మనోదిష్టంప్రాప్తంప్రాప్తమబుధ్యత॥ ౪౧॥ పరిభూతఇమాంగాథామగాయతనరాధమైః। పాతయద్భిస్స్వధర్మస్థోధృతిమాస్థాయసాత్వికీమ్॥ ౪౨॥ భిక్షుః॥ నాయంజనోమేసుఖదుఃఖహేతుర్నదేవతాత్మాగ్రహకర్మకాలాః। మనఃపరంకారణమామనంతిసంసారచక్రంపరివర్తయేద్యత్॥ ౪౩॥ మనోగుణాన్వైసృజతేబలీయస్తతశ్చకర్మాణివిలక్షణాని। శుక్లానికృష్ణాన్యథలోహితానితేభ్యస్సవర్ణాస్సృతయోభవంతి॥ ౪౪॥ అనీహఆత్మామనసాసమీహతాహిరణ్మయోమత్సఖఉద్విచష్టే। మనస్స్వలింగంపరిగృహ్యకామాన్జుషన్నిబద్ధోగుణసంగతోసౌ। ౪౫। దానంస్వధర్మోనియమోయమశ్చశ్రుతంచకర్మాణిచసద్వ్రతాని। సర్వేమనోనిగ్రహలక్షణాంతాఃపరోహియోగోమనసస్సమాధిః। ౪౬॥ సమాహితంయస్యమనఃప్రశాంతందానాదిభిఃకింవదతస్యకృత్యమ్। అసంయతంయస్యమనోవినశ్యద్దానాదిభిశ్చేదపరంకిమేభిః। ౪౭॥ మనోవశేన్యేహ్యభవంశ్చదేవామనశ్చనాన్యస్యవశంసమేతి। భీష్మోహిదేవస్సహసస్సహీయాన్యుంజ్యా

అనీహః తత్క్రియాసంగరహితః- యతోహిరణ్మయః విద్యాశక్తిప్రధానః- కుతః- యతో మత్సఖః మమజీవస్యసఖానియంతా- అతః ఉత్ ఉచ్చైః విచష్టే అతిరోహితజ్ఞానేన కేవలంపశ్యతీత్యర్థః- అతోసావునరహం జీవః స్వలింగం స్వస్మిన్నాత్మనిలింగయతీతి ద్యోతయతిసంసారమితితథా- ఆత్మనః పరిగృహ్య ఆత్మత్వేనస్వీకృత్య- తస్యమనసోగుణైః కర్మభిస్సంగతస్సంబంధః- గుణసంగాద్వా- కామాన్జుషన్నిబద్ధఇతి॥ ౪౫॥ అతోమనోనిగ్రహకృతేసర్వంకృతంస్యాత్- తంవినాతుసర్వంవ్యర్థమిత్యాహద్వాభ్యాం॥ దానమితి॥ స్వధర్మః నిత్యనైమిత్తికరూపః- సద్వ్రతాని ఏకాదశ్యుపవాసాదీని- అన్యానిచయావంతికర్మాణి- ఏతేసర్వేఉపాయాః మనోనిగ్రహలక్షణః అంతో నిష్ఠాఫలంయేషాం తేతథా- ననుజ్ఞానాంగత్వంతేషాంప్రసిద్ధంతత్రాహ- మనసః సమాధిర్నిగ్రహ ఏవపరోయోగః జ్ఞానం॥ ౪౬॥ సమాహితమితి॥ అతోయస్యమనస్సమాహితంభవతి- తస్యకింకృత్యమస్తి- వదేతిపరం ప్రత్యుపదిశన్నివస్వయమేవాహ- అసంయతంవిక్షిప్తంచేత్- యద్వా- వినశ్యత్ ఆలస్యాదినాలీయమానంచేత్ భవేత్- తర్హి ఏభిర్దానాదిభిః కిమపరంప్రయోజనంస్యాత్ నకించిదిత్యర్థః॥ ౪౭॥ నన్వితరేంద్రియజయః ప్రయోజనంస్యాన్నేత్యా॥ మనోవశఇతి॥ దేవాఇంద్రియాణితదధిష్ఠాతారోవా- భీష్మః యోగినామపిభయంకరః- మనోలక్షణోదేవః- కుతః- సహసః బలాదపిబలినోపి వా సహీయాన్- అతస్తంయోవశవర్తినంకుర్యాత్- సఏవదేవదేవః సర్వేంద్రియజేతాభవతి- నాన్యః- తథాచ॥ శ్రు॥ మనసోవశేసర్వమిదంబభూవ- నాన్యస్యమనోవశమన్వియాయ- భీష్మోహిదేవస్సహసస్సహీయానితి॥ ౪౮॥ అతఃతన్నిగ్రహవ్యతిరేకేణఇతరనిగ్రహాయప్రవృత్తామూఢాఇత్యాహ॥ తమితి॥ అసహ్యరాగాదయోవేగా

యస్యతం- అతఏవఅరుంతుదంఅరుమర్మాణితత్తుదతివ్యథయతీతిఅరుంతుదఃతం- తత్ నేతిచ్ఛేదః- తంనవిజిత్యఅవిజిత్వా- తత్ తతః- యె కేచిన్మర్త్యాః కైశ్చిన్మర్త్యైస్సహఅసద్విగ్రహంకుర్వంతి-తత్రతత్రానుకూలప్రతికూలాదీన్ అన్యాన్ మిత్రాదీన్ కుర్వంతి - తేమూఢా ఇత్యర్థః॥ ౪౯॥ తతశ్చానేనప్రకారేణసంసారేభ్రమంతీత్యాహ॥ దేహమితి॥ మనోమాత్రపరికల్పితమిమంస్వదేహమహమితి పుత్రాది దేహంచమమేతిస్వీకృత్య తమసిసంసారే॥ ౫౦ ॥ తదేవంమనసఏవసుఖదుఃఖ కారణత్వముపపాద్యేదానీం జనాదీనాం షణ్ణామకార ణత్వంషడ్భిఃప్రపంచయతి॥ జనఇతి॥ అత్రచ అస్మిన్నపిపక్షే- ఆత్మనఃకిం - నకించిత్ - సుఖదుఃఖకర్మత్వంతత్కర్తృత్వంచనాస్తీత్య ర్థః - కుతఇత్యతఆహ - హినిశ్చితం - భౌమయోర్భూమివికారయోర్దేహయోస్తత్ - నత్వాత్మనః - అమూర్తస్యక్రియస్యహనా దిషుకర్మత్వే కర్తృత్వానుపపత్తేః- తథాపిదుఃఖమాత్మపర్యవసాయ్యేవేతిచేత్ - ఏవమప్యాత్మనః ఉభయత్రాప్యేకత్వాన్నకోపవిష యోస్తీతిస్వదృష్టాంతేనదర్శయతి- జిహ్వామితి॥ ౫౧ ॥ ....

దుఃఖస్యేతి॥ యదిదేవతాః- అస్తునామ- తత్రాపిపక్షే- ఆత్మనఃకిం - యతోవికారయోర్విక్రియమాణయోర్దేవతయోస్తత్ - హస్తేన ముఖేఖిహతేతేనవాహస్తేదష్టేతదధిమానినోర్వహ్నీంద్రయోరేవతత్- నత్వవిక్రియస్యానహంకారస్యాత్మనః - దేవతానాంచసర్వదే హేష్వభేదాన్నకోపవిషయోస్తీతిస్వదేహదృష్టాంతమాహ- యదితి- యత్ యదాఅంగందేవతాధిష్ఠానంహస్తముఖాది-అతఏవపూర్వత్ర దేవతానధిష్ఠానభూవికారదంతోదాహరణం॥౫౨॥ ఆత్మేతి॥ ఆత్మనఃసుఖదుఃఖాద్యాకారపరిణామఃఅతఏవహేతుర్యదిస్యాదాత్మా-

ద్వశంతంసహిదేవదేవః॥ ౪౮॥ తంమజ్జయంశత్రుమసహ్యవేగమరుంతుదంతన్నవిజిత్యకేచిత్। కు ర్వంత్యసద్విగ్రహమత్రమర్త్యైర్మిత్రాణ్యుదాసీనరిపూంశ్చమూఢాః॥౪౯। దేహంమనోమాత్ర మిమంగృహీత్వామమాహమిత్యంధధియోమనుష్యాః। ఏషోహమన్యోయమితిభ్రమేణదురంతపా రేతమసిభ్రమంతి॥౫౦। జనోస్యహేతుస్సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమాత్మనశ్చాత్రహిభౌమయోస్తత్। జిహ్వాంక్వచిత్సందశతిస్వదద్భిస్తద్వేదనాయాం కతమాయకుప్యేత్ । ౫౧ ॥ దుఃఖస్యహేతుర్యది దేవతాస్తుకిమాత్మనస్తత్రవికారయోస్తత్ । యదంగమంగేననిహన్యతేక్వచిత్క్రుధ్యేతకస్మైపురుష స్తతోన్యః॥ ౫౨ ॥ ఆత్మాయదిస్యాత్సుఖదుఃఖహేతుఃకిమన్యతస్తత్రనిజస్వభావః।నహ్యాత్మనోన్యద్య దితన్మృషాస్యాత్క్రుధ్యేతకస్మాన్నసుఖంనదుఃఖమ్॥ ౫౩ ॥ గ్రహానిమిత్తంసుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమా త్మనోజస్యజనస్యతేవై। గ్రహైర్గ్రహస్యైవవదంతిపీడాంక్రుధ్యేతకస్మైపురుషస్తతోన్యః॥ ౫౪॥ కర్మాస్తుహేతుస్సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమాత్మనస్తద్ధిజడాజడత్వే।దేహస్త్వచిత్పురుషోయంసుపర్ణః క్రుధ్యేతకస్మైనహికర్మమూలమ్॥ ౫౫॥ కాలస్తుహేతుస్సుఖదుఃఖయోశ్చేత్కిమాత్మనస్తత్రతదా త్మకోసౌ। నాగ్నేర్హితాపోనహిమస్యతత్స్యాత్క్రుధ్యేతకస్మైనపరస్యద్వంద్వమ్॥ ౫౬॥ నకేనచి

తహితత్రతస్మిన్పక్షేఅన్యతఃకిం- నకించిదన్యతోభవతి - యస్మైకుప్యేదిత్యర్థః - యతోనిజఏవస్వభావఃసః - నహ్యాత్మనస్తథాపరిణా మఃఅన్యనిమిత్తోభవతి-అతోస్తికోపవిషయఇతిచేత్- తత్రాహ- నహీతి- ఆత్మవ్యతిరిక్తంనాస్త్యేవ-యదిస్యాదస్తీతి-ప్రతీయేత- తర్హి తన్మృషైవ- అతః- కస్మాద్ధేతోః క్రుధ్యేత- యతోనాస్తినిమిత్తం- నచసుఖదుఃఖంచేత్యర్థః॥ ౫౩॥ గ్రహాఇతి॥ గ్రహపక్షేప్యజస్యా త్మనఃకిం - యతోజన్యతఇతిజనోదేహస్తస్యైవ - జన్మలగ్నాపేక్షయాద్వాదశాష్టమాదిరాశిస్థాస్తేసుఖదుఃఖయోర్నిమిత్తంభవంతి- కించ- అంతరిక్షస్థైర్గ్రహైస్తత్రస్థస్యగ్రహస్యైవపాదార్ధాదిదృష్ట్యాదిభేదైఃపీడాంవదంతిదైవజ్ఞాః- నతుగ్రహకోణాదిష్ఠితస్యత ద్దృష్ట్యగోచరస్యపురుషస్య - గ్రహగతైవతుపీడాతల్లగ్నోత్పన్నదేహేతస్యాభిమానాద్భవతి- అతఃపురుషస్తతోగ్రహాత్ దేహాచ్చా న్యఃకస్మైక్రుధ్యేత॥ ౫౪॥ కర్మేతి॥ కర్మహేతుశ్చేత్- అస్త్వేత్యనూద్యోపగమః- కర్మైవనాస్తి- కుతస్తస్యహేతుత్వమితి- తదాహ- హియస్మాత్కర్మఏకస్యజడాజడత్వేసతిస్యాత్-జడత్వాద్వికారిత్వోపపత్తేః-అజడత్వాచ్చహితానుసంధానతఃప్రవృత్తిసంభవాత్- అచిత్ జడో దేహః - అతస్తస్యప్రవృత్తిర్నసంభవతి - పురుషస్తుసుపర్ణఃశుద్ధజ్ఞానస్వరూపః - అతఃకస్మైక్రుధ్యేత్ - యతఃసుఖదుఃఖ యోర్మూలభూతంకర్మైవనాస్తీతి॥ ౫౫॥ కాలఇతి॥ తత్రకాలపక్షేపిఆత్మనఃకిం - యతోసౌకాలాత్మకఏవ- బ్రహ్మాంశత్వాత్ స్వాం శస్యస్వతఃపీడానాస్తీతి- అత్రదృష్టాంతః- నాగ్నేర్హితోస్తదంశస్యజ్వాలాదేస్తాపఃదాహతోనాశోనాస్తి- తత్రోపాధిభూతకాష్ఠాం శదాహేనాశస్స్యాదితి - దృష్టాంతాంతరమాహ - హిమస్యతచ్ఛైత్యంతదంశభూతస్యతుషారకణస్యనాశకంనస్యాదిత్యర్థః- కించ ఆ త్మాంఅంశత్వం- వస్తుతఃపరనాయం- నపరస్యద్వంద్వసుఖదుఃఖాదికమస్తీతి॥ ౫౬॥ తదేవంషడేతేహేతవఃప్రసిద్ధానిరస్తాః - యదిక

చ్ఛిద్ధత్వాంతరముద్భావయేత్- తదపివస్తుమహిమాపేక్షయాంనసంభవతీత్యాహ॥ నేతి॥ నన్వపరోక్షఃకథమపహ్నూయతేతత్రాహ- యథేతి- సంసృతిమవిద్యమానామేవరూపయతిప్రకాశయతీతితథా- అస్యఅహమఃఅహంకారస్య- యథాస్యాత్- నతథాపరతఃప్రకృతేఃపరస్యాత్మనోద్వంద్వసంబంధఃఅహంకారనిమిత్తోస్తి- నవాస్తవఇత్యర్థః- ఏవంప్రబుద్ధోయఃసభూతైఃకృత్వానబిభేతి॥ ౫౭॥ అత్రాహమస్యైతస్యైవపరమాత్మనిష్ఠయాతరిష్యామీత్యాహ॥ ఏతామితి॥సోహమిత్యన్వయః-నన్వియంనిష్ఠైవకథంభవేత్తత్రాహ-ముకుందేతి॥౫౮॥ ప్రస్తావేనసహగాథార్థం సంక్షేపతోదర్శయతిద్వాభ్యాం ॥ నిర్విద్యేతి ॥ ఇత్థంనష్టద్రవిణోనిర్విద్యగతక్లమః- ప్రవ్రజ్యగాంపర్యటన్- అసద్భిర్నిరాకృతోపిస్వధర్మాదకంపితః- సమునిః - అమూంగాథామాహేత్యన్వయః॥ ౫౯॥ సుఖేతి ॥ మిత్రోదాసీనరిపవఃసంసారస్సర్వోపిచ- తమసఃఅజ్ఞానతః- ఆత్మనోమనసోవిభ్రమమాత్రఃకృతః-నతాత్త్వికఇత్యర్థః॥ ౬౦॥ఉక్తంద్వంద్వసహనోపాయముపసంహరతి ॥ తస్మాదితి॥ ౬౧॥ మనోనిగ్రహేశక్తోపిఏతచ్ఛ్రవణాదినాపి తత్ఫలంప్రాప్నోతీత్యాహ ॥ యఇతి॥ ద్వంద్వైస్సుఖదుఃఖాదిభిః॥ ౬౨ ॥ శ్లో ॥ భిక్షుగీతాంఫలంకృత్వాభక్తచిత్తగతోహరిః। మోహంనిఘ్నన్నిహాభాతి పరమానందరూపతః ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- త్రయోవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ చతుర్వింశేతుసాంఖ్యేనమనోమోహనివార్యతే। ఆత్మనస్సర్వభావానామాగమాపాయచింతయా॥ స్వపదద్వంద్వభక్తానామద్వం

క్వాపికథంచనాస్యద్వంద్వోపరాగఃపరతఃపరస్య।యథాహమస్సంసృతిరూపిణస్స్యాదేవంప్రబుద్ధోన
బిభేతిభూతైః॥ ౫౭ । ఏతాంసఆస్థాయపరాత్మనిష్ఠామధ్యాసితాంపూర్వతమైర్మహర్షిభిః। అహంత
రిష్యామిదురంతపారంతమోముకుందాంఘ్రినిషేవయైవ॥ ౫౮॥ శ్రీభగవాన్॥ నిర్విద్యనష్టద్రవిణో
గతక్లమఃప్రవ్రజ్యగాంపర్యటమానఇత్థమ్। నిరాకృతోసద్భిరపిస్వధర్మాదకంపితోమూంమునిరాహగా
థామ్ ॥ ౫౯ ॥ సుఖదుఃఖప్రదోనాన్యఃపురుషస్యాత్మవిభ్రమః। మిత్రోదాసీనరిపవస్సంసారస్తమసః
కృతః॥ ౬౦॥తస్మాత్సర్వాత్మనా తాత నిగృహాణమనోధియా। మయ్యావేశితయాయుక్తఏతావాన్
యోగసంగ్రహః। ౬౧। యఏతాంభిక్షుణాగీతాంబ్రహ్మనిష్ఠాంసమాహితః। ధారయన్ శ్రా
వయన్శృణ్వన్ద్వంద్వైర్నైవాభిభూయతే॥ ౬౨॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే-త్రయోవింశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖

అథతేసంప్రవక్ష్యామి సాంఖ్యంపూర్వైర్వినిశ్చితమ్। యద్విజ్ఞాయపుమాన్సద్యోజహ్యాద్వైకల్పికంభ్ర
మమ్॥౧॥ ఆసీద్జ్ఞానమథోఅర్థఃఏకమేవావికల్పితమ్ । యదావివేకనిపుణాఆదౌకృతయుగేయుగే॥ ౨॥
తన్మాయాఫలరూపేణకేవలంనిర్వికల్పకమ్। వాఙ్మనోగోచరంనిత్యం ద్విధాసమభవద్బృహత్ ॥ ౩॥
తయోరేకతరోహ్యర్థఃప్రకృతిస్సోభయాత్మికా। జ్ఞానమన్యతమోభావః పురుషస్సోభిధీయతే ॥ ౪॥
తమోరజస్సత్త్వమితిప్రకృతేరభవన్గుణాః। మయాసంక్షోభ్యమాణాయాః పురుషానుమతేనవా॥
౫। తేభ్యస్సమభవత్సూత్రంమహాన్సూత్రేణసంయుతః। తతోవికుర్వతోజాతోయోహంకారోవి

ద్వత్యాయసంయమమ్। చిత్తస్యోక్త్వాపునఃకృష్ణస్సాంఖ్యమత్రాహతత్కృతే॥ అద్వితీయాత్పరమాత్మనోమాయయాప్రకృతిపురుషద్వారాసర్వంద్వైతముదేతి- పునస్తత్రైవలీయతే - ఇత్యేవమనుసంధానస్యద్వంద్వభ్రమనివర్తకత్వాదితివక్తుంసాంఖ్యంప్రస్తౌతి॥ అథేతి॥ పూర్వైఃకపిలాదిభిర్వినిశ్చితం- వైకల్పికంభేదనిమిత్తం- భ్రమంసుఖదుఃఖాదిరూపం॥౧॥ఆసీదితి॥ అథోశబ్దఃకాత్స్న్యే- జ్ఞానంద్రష్టా- తేనదృశ్యఃకృత్స్నోప్యర్థః- అవికల్పితంవికల్పశూన్యమేకమేవబ్రహ్మణ్యేవలీనమాసీదిత్యర్థః- కదేత్యపేక్షాయామాహ - అయుగేయుగేభ్యఃపూర్వంప్రళయఇత్యర్థః-తథాఆదౌయత్కృతయుగంతస్మింశ్చ-అన్యదాపియదావివేకనిపుణాజనాభవంతి - తదాపితేషాంభేదాస్ఫూర్తేః ॥ ౨॥ తదితి॥ తద్బృహద్బ్రహ్మ- వాఙ్మనోగోచరంయథాభవతితథా- మాయాదృశ్యంఫలంతత్ప్రకాశఃతద్రూపేణమాయావిలాసరూపేణవా - ద్విధాసమభవత్॥ ౩॥ తయోరితి ॥ తయోర్ద్విధాభూతయోరంశయోర్మధ్యే- ఉభయాత్మికాకార్యకారణరూపిణీ॥ ౪ ॥ తమఇతి ॥ అభవన్అభివ్యక్తాబభూవుః " మయాపరమేశ్వరేణ - జీవాదృష్టప్రయుక్తత్వాత్సృష్టేఃపురుషానుమతత్వం- యద్వా- స్వస్యైవప్రకృతీక్షణరూపాయాఃపురుషావస్థా - తదనుమతేనతద్వారేణేత్యర్థః॥ ౫ ॥ తేభ్యఇతి॥ సూత్రంక్రియాశక్తిమాన్ప్రథమోవికారః - తతోమహాన్జ్ఞానశక్తిః - నన్వయంమహానేవప్రథమోవికారఃప్రసిద్ధఃతత్రాహ - జ్ఞానస్యక్రియాగర్భత్వాత్సూత్రేణసంయుతఃనపృథక్ - ఏకమేవతత్త్వంక్రియాజ్ఞానశక్తిభ్యాంద్విధోచ్యతఇత్యర్థః - విమోహనఃజీవస్యభ్రమహేతుః - సజాతః॥ ౬॥

వైకారిక ఇతి ॥ యత స్తన్మాత్రాదీనాంకారణం - మనశ్శబ్దేన దేవతానామప్యుపలక్షణం - చిదచిన్మయః చిదాభాసవ్యాప్తత్వా దుభయగ్రంథిరూప ఇతిజీవోపాధిత్వందర్శితం - యద్యపి ॥ శ్రు ॥ తస్మాద్వాఏతస్మాదాత్మనఆకాశస్సంభూతఇత్యాదిశ్రుతేః ॥ శ్రు ॥ అన్నమయంహిసోమ్యమనఇత్యాదిశ్రుతేశ్చ - ప్రథమంభూతానిజాయంతే - తేభ్యశ్చాపంచీకృతేభ్యః ప్రాణాదిక్రమేణసమష్ట్యాత్మకంలింగశరీరం - పంచీకృతేభ్యశ్చబ్రహ్మాండం - తస్మిన్ - వైరాజ స్తదంతర్యామీలీలావిగ్రహఃక్షీరాబ్ధిశాయీనారాయణః తన్నాభిపద్మేచ వైరాజస్య భోగవిగ్రహశ్చ తురాననః - తతోయథావసరమన్యేషాం జీవానామావిర్భావఇతిప్రక్రియా - తథాపి - చిత్తాభివ్యక్తిపూర్వకోహంకారః - తతోభూతేంద్రియాదివ్యవహారఇత్యేవ తామహదాదిక్రమేణసృష్టిరుచ్యతే - తథాచోక్తం ॥ శ్లో ॥ మృల్లోహవిస్ఫులింగాద్యైస్సృష్టిర్యాచోదితాన్యథా । ఉపాయస్సోవతారాయనాస్తిభేదఃకథంచనేతి ॥ ౭ ॥ తస్మాత్త్రివిధాత్త్రివిధప్రపంచోత్పత్తిందర్శయతి ॥ అర్థఇతి ॥ తన్మాత్రాత్ శబ్దాదితన్మాత్రకారణాత్ - తామసాత్ తద్ద్వారా - అర్థో మహాభూతరూపోజజ్ఞేబభూవ - భూతానామావరణస్వభావత్వాత్ - ఇంద్రియాణిదశ - తైజసాత్ రాజసాత్ - తేషాంప్రవృత్తిస్వభావత్వాత్ - వైకృతాత్ సాత్త్వికాత్ - దేవతాః ॥ శ్లో ॥ దిగ్వాతార్కప్రచేతోశ్వివహ్నీంద్రోపేంద్రమిత్రకాః । చంద్రశ్చేత్యేకాదశ - చశబ్దాత్ మనశ్చ - తేషాంప్రకాశస్వభావత్వాత్ ॥ ౮ ॥ మయేతి ॥ మమవైరాజస్యాంతర్యామిణః ॥ ౯ ॥ తస్మిన్నితి ॥ సలిలెసంస్థితిర్యస్యతత్ సలిలసంస్థితి - తస్మిన్ సలిలసంస్థితాండే - శ్రీనారాయణరూపోలీలావిగ్రహేణసమభవంస్థితఇత్యర్థః - విశ్వాఖ్యంలోకకారణభూతం - తత్రచాత్మభూఃచతురాననరూపేణభోగవిగ్రహేణపునర్వైరాజఏతస్మిన్నావిర్భూతఇత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ సఇతి ॥ రజసాయుక్తోమదనుగ్రహాత్తపసాసృజత్ - భూఃఅతలాదిసహితా - భువఃఅంత

మోహనః ॥ ౬ ॥ వైకారికస్తైజసశ్చతామసశ్చేత్యహంత్రివృత్ । తన్మాత్రేంద్రియమనసాంకారణం

చిదచిన్మయః ॥ ౭ ॥ అర్థస్తన్మాత్రతోజజ్ఞేతామసాదింద్రియాణిచ। తైజసాద్దేవతాఆసన్నేకాదశచ

వైకృతాత్ ॥ ౮ ॥ మయాసంచోదితాభావాస్సర్వేసంహత్యకారిణః । అండముత్పాదయామాసుర్మమా

యతనముత్తమమ్ ॥ ౯ ॥ తస్మిన్నహంసమభవమండేసలిలసంస్థితౌ। మమనాభ్యామభూత్పద్మంవిశ్వా

ఖ్యంతత్రచాత్మభూః ॥ ౧౦ ॥ సోసృజత్తపసాయుక్తోరజసామదనుగ్రహాత్। లోకాన్సపాలాన్విశ్వా

త్మాభూర్భువస్స్వరితిత్రిధా । ౧౧ । దేవానామోకఆసీత్స్వర్భూతానాంచభువఃపదమ్। మర్త్యా

దీనాంచభూర్లోకస్సిద్ధానాంత్రితయాత్పరమ్ ॥ అధోసురాణాంనాగానాంభూమేరోకోసృజత్ప్రభుః ॥

౧౨ ॥ త్రిలోక్యాంగతయస్సర్వాఃకర్మణాంత్రిగుణాత్మనామ్ । యోగస్యతపసశ్చైవన్యాసస్యగతయో

మలాః ॥ మహర్జనస్తపస్సత్యంభక్తియోగస్యమద్గతిః ॥ ౧౩ ॥ మయాకాలాత్మనాధాత్రాకర్మయుక్త

మిదంజగత్ । గుణప్రవాహఏతస్మిన్నున్మజ్జతినిమజ్జతి ॥ ౧౪ ॥ అణుర్బృహత్కృశస్స్థూలోయోయో

భావఃప్రసిధ్యతి। సర్వోప్యుభయసంయుక్తఃప్రకృత్యాపురుషేణచ ॥ ౧౫ ॥ యస్తుయస్యాదిరంతో వైస

వైమధ్యంచ తస్యతత్ । వికారోవ్యవహారార్థో యథాతైజసపార్థివాః । ౧౬ ॥ యదుపాదాయ

రిక్షలోకః - స్వఃస్స్వర్గః - మహర్లోకాదేరప్యుపలక్షణం ॥ ౧౧ ॥ లోకసృష్టిప్రయోజనమాహసార్ధేన ॥ దేవానామితి ॥ ఓకోనివాసపదంస్థానం - త్రితయాత్పరంమహర్లోకాది - భూమేరధఃఅతలాది ॥ ౧౨ ॥ ఏవంవ్యవస్థాయాంకారణమాహసార్ధేన ॥ త్రిలోక్యామితి ॥ త్రిలోక్యాంపాతాళాదిసహితాయాం - యోగాదితారతమ్యేనయథోత్తరంమహర్లోకాదయః - మద్గతిఃశ్రీవైకుంఠలోకః ॥ ౧౩ ॥ తత్రతు మద్గతివ్యతిరిక్తేషుతరాఃగతయశ్చంచలాఇత్యాహ ॥ మయేతి ॥ వైరాగ్యార్థం - మయాకాలాత్మనాకాలశక్తినా - ధాత్రాపరమేశ్వరేణకర్మఫలప్రదేనహేతుభూతేన - గుణప్రవాహేసంసారే - ఉన్మజ్జతిఆసత్యలోకముత్తమాగతీః ప్రాప్నోతి - పునర్నిమజ్జతిఆస్థావరంనీచాఃగతీఃప్రాప్నోతి ॥ ౧౪ ॥ సృష్టినిరూపణస్యాద్వితీయాత్మప్రతిపత్త్యర్థత్వాత్తత్ప్రతిపాదనాయకారణేనకార్యస్యవ్యాప్తిమాహ ॥ అణురితి ॥ ఉభయేనసంయుక్తఃవ్యాప్తః - తదేవాహ - ప్రకృత్యేతి ॥ ౧౫ ॥ ఇదానీంకార్యస్యకారణాత్మతాందర్శయతి ॥ యఇతి ॥ యస్యకార్యస్యయఃఆదిఃకారణం - అంతఃలయస్థానంచ - తస్య మధ్యంమధ్యావస్థాపిస ఏవ - వైప్రసిద్ధంవృ త్స్నవర్ణాదిషు - అత ఏవావ్యభిచారిత్వాత్ సఏవసన్నేతరః - అలంతర్హిమిథ్యాభూతకార్యసృష్ట్యేత్యత్రాహ - వికారఇతి - తైజసాఃకటకకుండలాదయః - పార్థివాఘటశరావాదయశ్చ యథేతి ॥ ౧౬ ॥ నన్వేవంతర్హిస్వకార్యంప్రతిమహదాదీనామప్యాద్యంతరూపత్వాత్సత్యత్వంస్యాత్తత్రాహ ॥ యదితి ॥ యత్ప్రాసముపాదాయ ఉపాదానకారణతయాస్వీకృత్య - పూర్వఃకారణరూపోమహదాదిర్భావః - పరంఅహంకారాదికంభావంవికరుతేస్సృజతి - యథామృత్పిండోమృదముపాదాయస్వయంనిమిత్తభూతోఘటంసృజతి - తద్వత్సఏవసన్నితిపూర్వస్యానుషంగః - కథంతర్హిమృత్తికేత్యేవసత్యమిత్యాదిశ్రుతిస్తత్రాహ - ఆదిరితి - యద్యదాయస్యాదిరంతశ్చవిద్యేతతదాతత్సత్యమిత్యభిధీయతే - శ్రుత్యాపి

రమకారణస్యాత్మనస్సత్యత్వవివక్షయేత్యర్థః॥౧౭॥ ననుతథాపి సర్వవికారమిథ్యాత్వే ప్రకృతిమహాపురుషకాలానాంపృథక్సత్యత్వమె వవక్తవ్యం- అకార్యభూతానాంభిన్నత్వాత్తథమద్విలీయతా- తత్రాహ॥ ప్రకృతిరితి॥ అస్యసతఃకార్యస్య- ఉపాదానంఉపాదానత యాప్రసిద్ధాప్రకృతిః- యశ్చతస్యాఆధారఃఅధిష్ఠాతాపరఃపురుషః- యశ్చగుణక్షోభకాభివ్యంజకఃకాలః- తత్త్రితయంబ్రహ్మరూపో హమెవ- నతుపృథక్- ప్రకృతేశ్శక్తిత్వాత్- పురుషకాలయోరవస్థారూపత్వాత్ ॥౧౮॥ ఏవంతావత్కాలత్రయెప్యవ్యభిచారాత్బ్ర హ్మైవసత్యమితివక్తుంతస్యసృష్టికారణత్వేనాదౌసత్త్వముక్త్వామధ్యేపితస్యైవసత్త్వముపపాదయంతె అవధిత్వేనసత్త్వందర్శయి ష్యన్సర్గప్రవాహరూపాయాస్థితెరవధిమాహ॥ సర్గఇతి॥ మహాన్బహుళః- పౌర్వాపర్యేణపితృపుత్రాదిరూపేణ- నిత్యశఃఅవిచ్ఛే దేన- కిమర్థంప్రవర్తతెతత్రాహ- గుణేషుదేహేషువివిధతయాసృజ్యత ఇతిగుణవిసర్గోజీవఃతదర్థఃతద్భోగప్రయోజనః- కింప ర్యంతంప్రవర్తతె- యావత్స్థితెరంతః- సోపికిమవధిస్తదాహ - యావదీక్షణంపరమేశ్వరస్య- తావత్॥౧౯॥ ప్రళయంనిరూపయతి॥ విరాడితి॥ విరాట్బ్రహ్మాండం- మయాకాలాత్మనా- ఆసాద్యమానఃవ్యాప్యమానః - లోకానామపరహఃకల్పాఃసృష్టిప్రళయాఃవివిధాః కల్ప్యంతెయస్మిన్- తాన్వాస్వస్మిన్వికల్పయతీతివాతథా- సఃతథాభూతోపి- పంచత్వాయపంచత్వరూపాయ - విశేషాయవిభాగాయ కల్పతెయోగ్యోభవతి - పంచానాంభూతానామైక్యరూపంతేషాంపృథగ్భావాపత్త్యానశ్యతీత్యర్థః॥ ౨౦॥ అత్ర॥ శ్రు॥ తస్మాద్వావి తస్మాదాత్మనఆకాశస్సంభూతః-ఆకాశాద్వాయుః- వాయోరగ్నిః- అగ్నేరాపః- అద్భ్యఃపృథివీ- పృథివ్యాఓషధయః- ఓషధీభ్యోన్నం- అన్నాత్పురుషఇతి- శ్రుత్యుక్తసృష్టిక్రమప్రాతిలోమ్యేనప్రళయమాహ॥ అన్నఇతి॥ మర్త్యాంశరీరం - యెనోపచితంతస్మిన్నన్నె- శతవ ర్షయాఅనావృష్ట్యాక్షీణెసతి- తత్రైవలీయతఇత్యర్థః- అన్నంధానాసు- బీజమాత్రావశేషంభవతీత్యర్థః- ధానాభూమౌ- ఉప్తా

పూర్వస్తుభావోవికురుతెపరమ్। ఆదిరంతోయదాయస్యతత్సత్యమభిధీయతె॥ ౧౭॥ ప్రకృతిర్యస్యో

పాదానమాధారఃపురుషఃపరః। గుణాభివ్యంజకఃకాలో బ్రహ్మతత్త్రితయంత్వహమ్ ॥ ౧౮ ॥ సర్గః

ప్రవర్తతెతావత్పౌర్వాపర్యేణనిత్యశః। మహాన్గుణవిసర్గార్థస్స్థిత్యంతోయావదీక్షణమ్॥౧౯

విరాణ్మయాసాద్యమానోలోకకల్పవికల్పకః। పంచత్వాయవిశేషాయకల్పతెభువనైస్సహ ॥ ౨౦ ॥

అన్నె ప్రలీయతెమర్త్యమన్నంధానాసులీయతె। ధానాభూమౌప్రలీయంతెభూమిర్గంధెప్రలీయ

తె ॥ ౨౧ ॥ అప్సుప్రలీయతెగంధఆపశ్చస్వగుణెరసె। లీయతెజ్యోతిషిరసోజ్యోతీరూపెప్రలీయతె॥౨౨॥

రూపంవాయౌసతుస్పర్శెలీయతెసోపిచాంబరె। అంబరంశబ్దతన్మాత్రఇంద్రియాణిస్వయోనిషు॥౨౩॥

యోనిర్వైకారికెసౌమ్యలీయతెమనసీశ్వరె। శబ్దోభూతాదిమప్యేతిభూతాదిర్మహతిప్రభుః ॥ ౨౪ ॥

సలీయతెమహాన్స్వేషుగుణేషుగుణవత్తమః। తెవ్యక్తెసంప్రలీయంతెతత్కాలెలీయతెవ్యయె ॥ ౨౫

నప్రరోహంతీత్యర్థః- భూమిర్గంధె - సంవర్తకాదిత్యశోషితాసంకర్షణముఖాగ్నినాదగ్ధాచసతీభూతసూక్ష్మరూపగంధతన్మా త్రావశేషాభవతి॥ ౨౧॥ అప్స్వితి॥ అప్సుగంధః- శతవర్షయావృష్ట్యాప్లావ్యమానోప్సులీయతె - ఏవమెవాపశ్చజ్యోతిషాశోష్యమా ణారసమాత్రావశేషాభవంతి - తతోరసోపితస్మిన్లీయతె - జ్యోతిశ్చవాయునాభిభూయమానం రూపమాత్రంసత్తస్మిన్లీయతె॥ ౨౨॥ రూపమితి॥ వాయుస్తుకాలప్రేరితెనాంబరేణగ్రస్తఃస్పర్శమాత్రస్సన్లీయతె-అంబరంచభూతాదినాఅహంకారేణగ్రస్యమానంశబ్ద తన్మాత్రెలీయతె- తదెవంతామసాహంకారకార్యస్యశబ్దపర్యంతంలయముక్త్వారాజసాహంకారకార్యస్యాప్యాహ - ఇంద్రియాణిస్వ యోనిష్వితి- స్వప్రవర్తకదేవతాసు- తేషాంప్రవృత్తిస్వభావత్వాత్ప్రవృత్తేశ్చదేవతాధీనత్వాత్తాసులయఇతివాచోయుక్తిః - వస్తు తస్తుస్వకారణెరాజసాహంకారఏవలయోభిప్రేతః॥ ౨౩॥ యోనిరితి ॥ యోనిరిత్యుద్దేశ్యగతత్వాదేకత్వమవివక్షితం- యోనయోదేవతా స్తుమనసి- కుతః- ఈశ్వరేనియంతరి॥ శ్లో॥ మనోవశెన్యేహ్యభవంశ్చదేవాఇత్యుక్తత్వాత్- ఇంద్రియలయోక్తఏవాత్రాప్యభిప్రాయః-మ నశ్చదేవతాభిస్సహవైకారికెఅహంకారఇత్యర్థః- తామసాహంకారకార్యావశేషితస్యశబ్దస్యలయమాహ- శబ్దోభూతాదింతామసా హంకారంఅప్యేతితస్మిన్లీయతఇత్యర్థః - భూతాదిరిత్యుపలక్షణం- త్రివిధోప్యహంకారోమహతిజడాంశంవిహాయజ్ఞానక్రియాశక్తి మాత్రరూపోభవతి- కథంభూతః- ప్రభుఃసమర్థః- సర్వజగన్మోహకత్వాత్॥ ౨౪ ॥ సఇతి॥ సచమహాన్స్వకారణేషు- జ్ఞానక్రియా శక్తిమత్త్వాద్గుణవత్తమః - తాదృగ్భావంవిహాయగుణమాత్రరూపోభవతి- తెచావ్యక్తెప్రకృతౌసామ్యావస్థాంగచ్ఛంతీత్యర్థః - తదవ్య క్తంకాలె - కాలాధీనత్వాత్తేనైకీభూయావతిష్ఠతె- అవ్యయెఉపరతవృత్తౌ॥ ౨౫ ॥ కాలఇతి॥ మాయామయెమాయాప్రవర్తకెజ్ఞానమ యెవ్యా-అత్రఏవజీవయతీతిజీవఃతస్మిన్మహాపురుషె-అయంభావః-విశ్వస్రష్టుఃమహాపురుషస్యోపకరణరూపఃకాలోవృత్త్యంశేనసృజ్యశ్చే- ఆత్తస్వదాత్మనావతిష్ఠతఇతి- తదుక్తంసప్తమె॥ శ్లో॥ కాలంచరంతంసృజతీశఆశ్రయంప్రధానపుంభ్యాంనరదేవసత్యకృదితి- దశమెచ॥ శ్లో॥ యోయంకాలస్తస్యతెవ్యక్తబంధోశ్చేష్టామాహుశ్చేష్టతెయెనవిశ్వమ్। నిమేషాదిర్వత్సరాంతోమహీయాన్తంత్వేశానంక్షేమధామ

ప్రపద్యఇతి- జీవఆత్మని- ప్రకృతేలీనత్వేన ప్రతియోగ్యభావాత్పరిపూర్ణనస్వరూపేణావతిష్ఠతే- ఆత్మాతు ఆత్మస్థ ఏవనాన్యత్రలీయతే- యతఃకేవలోనిరుపాధిః - తత్రహేతుః- వికల్పాపాయాభ్యాంవిశ్వోత్పత్తిలయాభ్యాంతత్ర్యతేఅధిష్ఠానత్వేన అవధిత్వేనచెతితభావః॥ ౨౮॥ అస్యకథనస్య ప్రస్తుతోపయోగమాహ॥ ఏవమితి॥ మానసఃకథంభేదనిమిత్తోభ్రమస్స్యాత్- జాతోవాకథంహృదితిష్ఠేదితి॥ ౨౯॥ ఉపసంహరతి॥ ఏషఇతి ॥ ౩౦ ॥ శ్లో॥ ప్రత్యక్షమివయెనేదందర్శితంతత్త్వమాత్మనః। సాంఖ్య ప్రఖ్యానతస్తస్మైహరయెగురవేనమః॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం- చతుర్వింశాధ్యాయ వ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥పంచవింశేస్వనైర్గుణ్యప్రతిపత్త్యైనిరూప్యతే। చిత్తప్రభవసత్త్వాదిగుణవృత్తిరనేకధా॥ ప్రకృతిపురుషవివేకజ్ఞానవతోపియావత్ప్రయత్నవిశేషేణగుణత్రయవృత్తిజయోనస్యాత్- నతావద్ద్వంద్వోపరమః - అతస్తజ్జయోపాయకథనాయగుణత్రయవృత్తినిరూపణార్థమాహ॥ గుణానామితి॥ సహమిశ్రీభూయవర్తమానాః సమిశ్రాఃనసమిశ్రాఃఅసమిశ్రాఃతేషాంవిభక్తానాంగుణానాంమధ్యేయేనగుణేన- యథాయాదృశోభవేత్- తదిదంకథయతోమత్తోనిబోధేత్యర్థః॥ ౧॥ తత్రసత్త్వవృత్తీరాహ॥ శమఇతి॥ ఈక్షావివేకః - తపఃస్వధర్మవర్తిత్వం- స్మృతిఃపూర్వాపరానుసంధానం- తుష్టిర్యథాలాభసంతోషః-త్యాగఃవ్యయశీలత్వం-అస్పృహావైరాగ్యం- శ్రద్ధాఆస్తిక్యం- హ్రీఃఅనుచితేకర్మణిప్రవృత్తౌలజ్జా-దయాదానం-దయాదానగతిరక్షణెష్వితిస్మరణాత్-ఆదిశబ్దేనఆర్జవవినయాదిః - స్వనిర్వృతిఃఆత్మరతిః॥ ౨॥ రజసోవృత్తీరాహ॥ కామఇతి॥ కామోభిలాషః- ఈహావ్యాపారః- మదోదర్పః - తృష్ణాలాభేసత్యప్యసంతోషః- స్తంభఃగర్వః- ఆశీఃధనాద్యభిలాషేణదేవతాదిప్రార్థనం- భిదాభేదబుద్ధిః - సుఖంవిషయభోగః - మదోత్సాహఃమదేనయుద్ధాద్యభినివేశః - యశఃప్రీతిఃస్తుతిప్రియతా- హాస్యమపహాసః వీర్యంప్రభావావిష్కారః- బలోద్యమఃబలేనఉద్యమఃరాజసః- న్యాయేనోద్యమఃసాత్త్వికఏవ॥౩॥ తమసోవృత్తీరాహ॥ క్రోధఇతి॥క్రోధఃఅసహిష్ణుతా - లోభఃవ్యయపరాఙ్ముఖతా - అనృతంఅశాస్త్రీయంప్రమాణమితిభాషణం- హింసానామద్రోహః- యాచ్ఞా ప్రార్థనా- దంభఃధర్మధ్వజిత్వం- క్లమఃశ్రమః- కలిఃకలహః - శోకమోహౌఅనుశోచనంభ్రమశ్చ- విషాదార్తిదుఃఖందైన్యంచ- నిద్రాతంద్రా- ఆశాఇదంమమభవిష్యతీత్యన్వీక్షా- భీర్భయం- అనుద్యమఃజాడ్యం॥ ౪॥ సత్త్వస్యేతి॥ అనుపూర్వశఃక్రమేణ- ఏతాశ్శ్లోకత్రయోక్తాఃవర్ణితప్రాయాః- అన్యాఅప్యూహ్యాఇతిభావః॥ ౫॥ విభక్తానాంగుణానాంవృత్తయోవర్ణితాః - మిశ్రాణామాహ త్రిభిః॥ సన్నిపాతఇతి॥ అహంమమేతిచమతావృత్తస్సర్వవృత్తిసామానాధికరణ్యదర్శనాత్సన్నిపాతత్వం - అహంశాంతఃకామీక్రోధీత్యాద- తథామమశాంతిరస్తి-కామఃక్రోధోస్తీత్యాదిద్రష్టవ్యం - తద్వ్యవహారః సర్వోవ్యవహారశ్చసన్నిపాతకార్యమిత్యాహ- వ్యవహారఇతి- అత్రహేతుః- మనశ్చమాత్రాణిచఇంద్రియాణిచఅసవశ్చతైః - మనఆదీనాంసాత్త్వికరాజసతామసత్వాత్తైర్వ్యవహారఃసన్నిపాతజఇతిభావః॥౬॥ ధర్మఇతి॥ అసౌపురుషోయదాధర్మాదిషుపరినిష్ఠితోభవతి- తదాయంత్రిమనిష్ఠారూపఃసన్నికర్షఃసన్నిపాతకార్యం- ధర్మాదీనాంసత్త్వతమోరజఃకార్యత్వాత్- విషయతఃసన్నిపాతజత్వముక్తం- ఫలతశ్చతథాత్వమాహ -శ్రద్ధారతిధనానిసత్త్వరజస్తమోమయానావహతీతితథా॥౭॥ధర్మనిష్ఠాయామేవసన్నిపాతందర్శయతి॥ ప్రవృత్తీతి॥ ప్రవృత్తిలక్షణేకామ్యధర్మేణ- తదాపుంసోనిష్ఠాభవతి-యదాపుమాన్-గృహాశ్రమనివాసక్తస్తిష్ఠేత్-అనుపశ్చాత్స్వధర్మేచ

కాలోమాయామయెజీవెజీవఆత్మనిమయ్యజే। ఆత్మాకేవలఆత్మస్థోవికల్పాపాయలక్షణః ॥ ౨౮ ॥ ఏవమన్వీక్షమాణస్యకథంవైకల్పికోభ్రమః। మానసోహృదితిష్ఠేతవ్యోమ్నీవార్కోదయెతమః॥ ౨౯॥ ఏషసాంఖ్యవిధిఃప్రోక్తస్సంశయగ్రంథిభేదనః। ప్రతిలోమానులోమాభ్యాంపరావరదృశామయా ॥ ౩౦ ॥
❋❋❋❋❋❋❋ఇతిశ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- చతుర్వింశోధ్యాయః.❋❋❋❋❋❋❋

* * * * * * * * * శ్రీభగవాన్ ॥ గుణానామసమిశ్రాణాంపుమాన్యెనయథాభవేత్। తన్మేపురుషవర్యేదముపధారయశంసతః ॥ ౧ ॥ శమోదమస్తితిక్షేక్షాతపస్సత్యందయాస్మృతిః। తుష్టిస్త్యాగోస్పృహాశ్రద్ధాహ్రీర్దయాదిస్స్వనిర్వృతిః । ౨॥ కామఈహామదస్తృష్ణాస్తంభఆశీర్భిదాసుఖమ్। మదోత్సాహోయశఃప్రీతిర్హాస్యంవీర్యంబలోద్యమః ॥ ౩ ॥ క్రోధోలోభోనృతంహింసాయాచ్ఞాదంభఃకలిఃక్లమః। శోకమోహౌవిషాదార్తీనిద్రాశాభీరనుద్యమః । ౪ । సత్త్వస్యరజసశ్చైతాస్తమసశ్చానుపూర్వశః। వృత్తయోవర్ణితప్రాయాస్సన్నిపాతమథోశృణు ॥ ౫ ॥ సన్నిపాతస్త్వహమితిమమేత్యుద్ధవయామతిః। వ్యవహారస్సన్నిపాతోమనోమాత్రేంద్రియాసుభిః ॥ ౬ ॥ ధర్మేచార్థేచకామెచయదాసౌపరినిష్ఠితః। గుణానాంసన్నికర్షోయంశ్రద్ధారతిధనావహః ॥ ౭ । ప్రవృత్తిలక్షణెనిష్ఠాపుంసోయర్హిగృహాశ్రమె। స్వధర్మేచానుతిష్ఠేతగుణానాంసమితిర్హిసా॥ ౮॥ పురుషంసత్త్వ

నిత్యసైమిత్తికేతిషేత- సాపిసమితిఃసన్నిపాతః- హియస్మాత్తామ్యధర్మాశ్రిత్యహాసత్తిః- స్వధర్మాఃరజస్తమస్సత్త్వమయఇత్యర్థః ॥ ౯ ॥ తదేవంమిశ్రామిశ్రగుణవృత్తీఃప్రదర్శ్య ఇదానీం ॥ శ్లో ॥ పుమాన్ యేనయథాభవేదితి-యదుక్తంతద్దర్శయతి త్రిభిః ॥ పురుషమితి ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ యదేతి ॥ హింసాంశత్రుమరణాదికమాశాస్యయోభజేత్ -తంతామసంవిద్యాత్-ఏతైర్గుణైరేవంభూతోభవతీతితాత్పర్యార్థః ॥ ౧౧ ॥ నను తవాపిగుణవిశేషణకర్తృత్వాద్యవిశేషాత్ కేనవిశేషేణత్వంసేవ్యః జీవస్సేవకఇతినియమః - యతో మాంభజేతి వారంవారముచ్యతేతత్రాహ ॥ సత్త్వమితి ॥ జీవస్యైవ- నమే - కుతః-యతశ్చిత్తజాఃజీవోపాధౌచిత్తేఽభివ్యజ్యంతే- అతఃయైస్సఏవబధ్యతే - కీదృశః - భూతానాందేహరూపాణిమన్యేఽహంచమధ్యేసజ్జమానః- అహంత్వసజ్జమానోగుణనియంతృత్వేనసృష్ట్యాదికర్తాపినిత్యముక్తః-అతోమహాన్ విశేష ఇతిభావః- యద్వా- భూతానాంఅపంచీకృతానాంయత్కార్యభూతంచిత్తం ॥ శ్రు ॥ అన్నమయంహిసోమ్యమనఇతిశ్రుతేః- తత్రచిత్తేప్రభవాః- అతోభూతోపహితస్యజీవస్యైవేతి- అన్యత్సమానం ॥ ౧౨ ॥ తదేవంమిశ్రామిశ్రగుణకార్యాణిప్రదర్శ్య ఇదానీమేకైకగుణోద్రేకకార్యాణిదర్శయతిసప్తదశభిః ॥ యదేతి ॥ యదేతరౌగుణౌ- జయేత్అభిభవేత్ - భాస్వరంప్రకాశకం - విశదంస్వచ్ఛం - శివంశాంతం- శివత్వవిశదత్వభాస్వరత్వానాంయథాక్రమంసుఖధర్మజ్ఞానహేతుత్వాత్తదాతైర్యుజ్యేత - ఆదిశబ్దాచ్ఛమదమాదిభిశ్చ ॥ ౧౩ ॥ యదేతి ॥ తమఃసత్త్వంచకర్మభూతం- రజఃకర్తృ- సంగంసంగహేతుః- భిదాభేదహేతుః- చలంప్రవృత్తిస్వభావం-అతఃసంగహేతుత్వాత్ యశసాశ్రియాచయుజ్యేత- తత్కామఃపుమాన్భవతీత్యర్థః - భిదాహేతుత్వాద్దుఃఖేనయుజ్యేత ॥ శ్రు ॥ ద్వితీయాద్వైభ

సంయుక్తమనుమీయాచ్ఛమాదిభిః । కామాదిభీరజోయుక్తంక్రోధాద్యైస్తమసాయుతమ్ ॥ ౯ ॥ యదా
భజతిమాంభక్త్యానిరపేక్షస్స్వకర్మభిః । తంసత్త్వప్రకృతింవిద్యాత్పురుషం స్త్రియమేవవా ॥ ౧౦ ॥ య
దాహ్యాశిషఆశాస్యమాంయజేతస్వకర్మభిః । తంరజఃప్రకృతింవిద్యాద్ధింసామాశాస్యతామసమ్ ॥ ౧౧ ॥ స
త్త్వంరజస్తమఇతిగుణాజీవస్యనైవమే । చిత్తజాయైస్తుభూతానాంసజ్జమానోనిబధ్యతే ॥ ౧౨ ॥ య
దేతరౌజయేత్సత్త్వంభాస్వరంవిశదంశివమ్ । తదాసుఖేనయుజ్యేతధర్మజ్ఞానాదిభిఃపుమాన్ ॥ ౧౩ ॥ య
దాజయేత్తమస్సత్త్వంరజస్సంగంభిదాచలమ్ । తదాదుఃఖేనయుజ్యేతకర్మణాయశసాశ్రియా ॥ ౧౪ ॥ య
దాజయేద్రజస్సత్త్వంతమోమూఢంలయంజడమ్ । యుజ్యేతశోకమోహాభ్యాంనిద్రయాహింసయా
శయా ॥ ౧౫ ॥ యదాచిత్తంప్రసీదేతఇంద్రియాణాంచనిర్వృతిః । దేహేఽభయంమనోసంగంతత్స
త్త్వంవిద్ధిమత్పదమ్ ॥ ౧౬ ॥ వికుర్వన్క్రియయాచాధీరనివృత్తిశ్చచేతసామ్ । గాత్రాస్వాస్థ్యంమనో
భ్రాంతంరజఏతైర్నిశామయ ॥ ౧౭ ॥ సీదచ్చిత్తంవిలీయేతచేతసోగ్రహణేఽక్షమమ్ । మనోనష్టంత
మోగ్లానిస్తమస్తదుపధారయ ॥ ౧౮ ॥ ఏధమానేగుణేసత్త్వేదేవానాంబలమేధతే । అసురాణాంచర
జసితమస్యుద్ధవరక్షసామ్ ॥ ౧౯ ॥ సత్త్వాజ్జాగరణంవిద్యాద్రజసస్స్వప్నమాదిశేత్ । ప్రస్వాపంతమ
సాజంతోస్తురీయంత్రిషుసంతతమ్ ॥ ౨౦ ॥ ఉపర్యుపరిగచ్ఛంతిసత్త్వేనబ్రాహ్మణాజనాః । తమసాధో
ఽధఆముఖ్యాద్రజసాంతరచారిణః ॥ ౨౧ ॥ సత్త్వేప్రలీనాస్స్వర్యాంతి నరలోకంరజోలయాః । తమో

యంభవతీతిశ్రుతేః- చలత్వాత్ కర్మణాయుజ్యేత ॥ ౧౪ ॥ యదేతి ॥ యదారజస్సత్త్వంచకర్మభూతం- తమఃకర్తృ- జయేత్-మూఢం వివేకభ్రంశకం- లయంఆవరణాత్మకం- జడంఅనుద్యమాత్మకం- అతోమూఢత్వాచ్ఛోకమోహహింసాభిః- లయత్వాన్నిద్రయా - జడత్వాదుద్యమాభావేన కేవలమాశయాయుజ్యేతేతిద్రష్టవ్యం- జనఇతిపాఠేలయాత్మకత్వమేవనిద్రాశయోర్హేతుః ॥ ౧౫ ॥ కించ ॥ యదేతి ॥ యదాచిత్తంప్రసీదేతస్వచ్ఛంభవేత్- నిర్వృతిరుపరతిః- తత్తదా- మత్పదంమదుపలబ్ధిస్థానం - సత్త్వముద్రిక్తం విద్ధి ॥ ౧౬ ॥ వికుర్వన్నితి ॥ యదాపునఃపుమాన్ క్రియయావికుర్వన్ వికారంప్రాప్నువన్ - అధీర్భవతి- అసమంతాద్వ్యక్తిప్తాధీర్యస్యసః- చేతసాంబుద్ధీంద్రియాణాం - అనివృత్తిఃఅనుపరతిః- గాత్రాణికర్మేంద్రియాణి- తేషామస్వాస్థ్యంవికారాధిక్యం- మనోభ్రాంతంచంచలం - రజఉత్కటం- నిశామయజానీహి ॥ ౧౭ ॥ సీదదితి ॥ యదాసీదత్తిరోభవత్ - చేతసోగ్రహణేచిదాకారపరిణామే- అక్షమంసచ్చిత్తం- విలీయేత- మనోఽపిసంకల్పాత్మకం- నష్టంలీనం- తమఃఅజ్ఞానం- గ్లానిర్విషాదశ్చభవతి- తత్తదా- తమఉత్కటం- ఉపధారయవిద్ధి ॥ ౧౮ ॥ కించ ॥ ఏధమానఇతి ॥ ఇంద్రియాణ్యేవనివృత్తిప్రవృత్తిమోహస్వభావానిదేవాసురరక్షాంసీతిజ్ఞేయం - యద్వా-ప్రసంగాదాధిదైవికాధ్యాత్మికాధిభౌతికానాంగుణానాముత్కర్షకార్యాణ్యుక్తానీతిజ్ఞేయం ॥ ౧౯ ॥ గుణోత్కర్షతోఽవస్థాభేదందర్శయతి ॥ సత్త్వాదితి ॥ ప్రసంగాన్నిర్గుణావస్థామాహ- తురీయంచతుర్థమవస్థాంతరంనామత్రిషుజాగరణాదిషుసంతతమేకరూపం- ఆత్మతత్త్వమేవేత్యర్థః ॥ ౨౦ ॥ గుణోత్కర్షద్వారేణతత్తత్కర్మఫలనిష్ఠాందర్శయతి ॥ ఉపర్యుపరీతి ॥ బ్రాహ్మణాఃవేదతాత్పర్యవిదఃవేదార్థానుష్ఠానయుక్తాఇత్యర్థః- ఆబ్రహ్మణఇతిపాఠేబ్రహ్మలోకమభివ్యాప్యేత్యర్థః - ఆముఖ్యాత్ స్థావరానభివ్యాప్య - అంతరచారిణఃమనుష్యాఏవభవంతి ॥ ౨౧ ॥ దే

హేతుత్రైగుణ్యం తత్కాలీనగుణోత్కర్షఫలమాహ ॥ సత్త్వేతి ॥ సత్త్వే ప్రవృద్ధే సతి ప్రలీనాః మృతాః - రజోలయాః రజసి ప్రవృద్ధే సతి లయో యేషాం తే- ఏవం తమోలయా ఇత్యపి- నిర్గుణా ఇత్యత్ర తు లయశబ్దానుపాదానాజ్జీవంతోఽపి నిర్గుణాశ్చేత్ మామేవ యాంతీత్యర్థః ॥ ౨౨ ॥ ఇదానీం గుణోత్కర్షకృతమేవ తత్తత్ఫలసాధనకర్మత్రైవిధ్యమాహ ॥ మదర్పణమితి ॥ మదర్పణం మత్ప్రీత్యుద్దేశేన కృతం- నిష్ఫలం కేవలం దాసభావేనైవ కృతం- యత్ నిజం కర్మ నిత్యాది- తత్సాత్త్వికం - ఫలసంకల్ప్యతే యస్మిన్ తత్ - హింసాప్రాయం హింసోద్దేశేన కృతం - హింసాబహుళం వా - ఆదిశబ్దాద్దంభమాత్సర్యాదికృతంచ ॥ ౨౩ ॥ ఇదానీం సగుణనిర్గుణభేదేన జ్ఞానాదీనాం చాతుర్విధ్యమాహ ॥ కైవల్యమితి ॥ కైవల్యం దేహాదివ్యతిరిక్తాత్మవిషయం - వైకల్పికం దేహాదివిషయం యత్ - తద్రజః రాజసం- ప్రాకృతం బాలమూకాదిజ్ఞానతుల్యం - మన్నిష్ఠం పరమేశ్వరవిషయం ॥ ౨౪ ॥ వనమితి ॥ వనం వివిక్తత్వాత్సాత్త్వికో వాసః- భగవన్నికేతనం తు సాక్షాత్తదావిర్భావాన్నిర్గుణం స్థానం ॥ ౨౫ ॥ సాత్త్వికఇతి ॥ కారకః కర్తా - అసంగీ అనాసక్తః - రాగాంధః అత్యభినివేశవాన్ - స్మృతివిభ్రష్టః అనుసంధానశూన్యః - మదుపాశ్రయః మదేకశరణః - సహి నిరహంకారత్వాన్నిర్గుణః ॥ ౨౬ ॥ సాత్త్వికీతి ॥ అధర్మే యా ధర్మ ఇతి యా శ్రద్ధా ॥ ౨౭ ॥ పథ్యమితి ॥ పథ్యం హితం- పూతం శుద్ధం- అనాయస్తం అనాయాసతః ప్రాప్తం- ఆహార్యం భక్ష్యభోజ్యాది- ఇంద్రియాణాం ప్రేష్ఠం కట్వామ్లలవణాది- ఆర్తిదం అశుచి దైన్యకరం అశుద్ధం చ- చశబ్దాదస్మన్నివేదితం నిర్గుణమిత్యభిప్రేతం ॥ ౨౮ ॥ సాత్త్వికలయాస్తు నిరయం యాంతి మామేవ నిర్గుణాః ॥ ౨౨ ॥ మదర్పణం నిష్ఫలం వా సాత్త్వికం నిజకర్మ తత్ ।

రాజసం ఫలసంకల్పం హింసాప్రాయాది తామసమ్ ॥ ౨౩ ॥ కైవల్యం సాత్త్వికం జ్ఞానం రజో వైకల్పికం తు యత్ । ప్రాకృతం తామసం జ్ఞానం మన్నిష్ఠం నిర్గుణం స్మృతమ్ ॥ ౨౪ ॥ వనం తు సాత్త్వికో వాసో గ్రామో రాజస ఉచ్యతే । తామసం ద్యూతసదనం మన్నికేతం తు నిర్గుణమ్ ॥ ౨౫ ॥ సాత్త్వికః కారకోఽసంగీ రాగాంధో రాజసస్స్మృతః । తామసస్స్మృతివిభ్రష్టో నిర్గుణో మదుపాశ్రయః ॥ ౨౬ ॥ సాత్త్విక్యాధ్యాత్మికీ శ్రద్ధా కర్మశ్రద్ధా తు రాజసీ । తామస్యధర్మే యా శ్రద్ధా మత్సేవాయాం తు నిర్గుణా ॥ ౨౭ ॥ పథ్యం పూతమనాయస్తమాహార్యం సాత్త్వికం స్మృతమ్ । రాజసం చేంద్రియప్రేష్ఠం తామసం చార్తిదాశుచి ॥ ౨౮ ॥ సాత్త్వికం సుఖమాత్మోత్థం విషయోత్థం తు రాజసమ్ । తామసం మోహదైన్యోత్థం నిర్గుణం మదుపాశ్రయమ్ ॥ ౨౯ ॥ ద్రవ్యం దేశః ఫలం కాలో జ్ఞానం కర్మ చ కారకః । శ్రద్ధావస్థాకృతిర్నిష్ఠా త్రైగుణ్యస్సర్వ ఏవ హి ॥ ౩౦ ॥ సర్వే గుణమయా భావాః పురుషావ్యక్తధిష్ఠితాః । దృష్టం శ్రుతమనుధ్యాతం బుద్ధ్యా వా పురుషర్షభ ॥ ౩౧ ॥ ఏతాస్సంసృతయః పుంసో గుణకర్మనిబంధనాః । యేనేమే నిర్జితాస్సౌమ్య గుణా జీవేన చిత్తజాః । భక్తియోగేన మన్నిష్ఠో మద్భావాయోపపద్యతే ॥ ౩౨ ॥ తస్మాద్దేహమిమం లబ్ధ్వా జ్ఞానవిజ్ఞానసంభవమ్ । గుణసంగం వినిర్ధూయ మాం భజేత విచక్షణః ॥ ౩౩ ॥ నిస్సంగో మాం భజేద్విద్వానప్రమత్తో జితేంద్రియః । రజస్తమశ్చాభిజయేత్సత్త్వసంసేవయా మునిః ॥ సత్త్వం చాభిజయేద్యుక్తో నైరపేక్ష్యేణ శాంతధీః ॥ ౩౪ ॥ సంపద్యతే గుణైర్ముక్తో జీవో జీవం విహాయ మామ్ ॥ ౩౫ ॥ జీ

మితి ॥ ఆత్మోత్థం సుఖం మదుపాశ్రయమిత్యపి త్వం తత్పదార్థవిషయత్వేన జ్ఞానవదేవ ద్రష్టవ్యం ॥ ౨౯ ॥ ఉక్తం సంసారహేతుభూతం త్రైగుణ్యముపసంహరతి ద్వాభ్యాం ॥ ద్రవ్యమితి ॥ ద్రవ్యం పథ్యభూతాది- దేశో వనగ్రామాదిః - ఫలం- సాత్త్వికం సుఖమాత్మోత్థమిత్యాది- కాలః- యదా భజతి మాం భక్త్యా- యదేతర రాజమిత్యాదినా యోఽర్థాదుక్తః- జ్ఞానం- కైవల్యం సాత్త్వికం జ్ఞానమిత్యాది- కర్మ మదర్పణమిత్యాది- కారకః- సాత్త్వికః కారకోఽసంగీత్యాదిః- శ్రద్ధా- సాత్త్విక్యాధ్యాత్మికీ శ్రద్ధేత్యాదిః - అవస్థా- సత్త్వాజ్జాగరణమిత్యాదిః- ఆకృతిః- ఉపర్యుపరిగచ్ఛంతీత్యాదినా ఉక్తా దేవత్వాదిరూపా- నిష్ఠా- సత్త్వే ప్రలీనాస్స్వర్యాంతీత్యాదినా ఉక్తస్స్వర్గాదిః విప్రసర్వోఽప్యయం భావః త్రైగుణ్యః త్రిగుణాత్మకః ॥ ౩౦ ॥ న కేవలమేష ఏవ- కింతు ॥ సర్వ ఇతి ॥ యావంతః పురుషావ్యక్తయోరధిష్ఠితాస్తే సర్వే భావాః- గుణమయా ఏవ- తత్ప్రపంచః దృష్టమితి ॥ ౩౧ ॥ ఇదానీముక్తత్రైగుణ్యస్య సంసారహేతుత్వమనువదంస్తన్నిర్జయాన్మోక్ష ఇత్యాహ సార్ధేన ॥ ఏతా ఇతి ॥ యేన నిర్జితాః- పశ్చాదపి సః తేన భక్తియోగేన మన్నిష్ఠస్సన్- మద్భావాయ మోక్షాయ - ఉపపద్యతే యోగ్యో భవతి ॥ ౩౨ ॥ తస్మాద్వివేకినామిదమేవ యుక్తమిత్యాహ ॥ తస్మాదితి ॥ జ్ఞానవిజ్ఞానయోస్సంభవో యస్మిన్ - తమిమం నరదేహం ॥ ౩౩ ॥ భజనప్రకారమేవాహ సార్ధేన ॥ నిస్సంగ ఇతి ॥ సత్త్వసంసేవయా ॥ శ్లో ॥ సాత్త్వికాన్యేవ సేవేత పుమాన్ సత్త్వవివృద్ధయ ఇతి ప్రాగుక్తయా- నైరపేక్ష్యేణ ఉపశమాత్మకేన సత్త్వేనైవ ॥ ౩౪ ॥ ఏవం చ సతి మాం ప్రాప్నోతీత్యాహ ॥ సంపద్యత ఇతి ॥ జీవం జీవత్వకారణం లింగశరీరం ॥ ౩౫ ॥ మాం ప్రాప్తస్య న పునస్సంసార ఇత్యాహ ॥ జీవ ఇతి ॥ న బహిర్విషయభోగేన- నాంతరః తత్స్మరణేన ॥ శ్లో ॥ గుణకృతాముర సం

సరణప్రథామజితపుణ్యకథాకథనాదిభిః॥ ధునతభక్తిరసేనవివేకినోనహిపునస్సులభంజననీదృశమ్॥ ౩౬ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం-పంచవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ షడ్వింశేరాగనిస్తాయావిభూతోదుష్టసంగతః। సాధుసంగేనతన్నిస్తాపరాకాష్ఠేతివర్ణ్యతే॥ యోగినో యోగవిభ్రంశస్సంగతస్సంభవేదితి।సర్వథాతన్నివృత్త్యర్థమైళగీతంవితన్యతే॥ శ్లో॥ నిస్సంగోమాంభజేద్విద్వానప్రమత్తోజితేంద్రియఇత్యుక్తం- తత్రవిపక్షేణార్థాంకథయిష్యన్ జీవన్ముక్తస్యాపితత్ప్రసంగోదుర్వారఇత్యనర్థస్స్యాదితిత్యాశంక్యోక్తానువాదపూర్వకంపరిహరతిసార్ధద్వాభ్యాం॥ మల్లక్షణమితి॥ మల్లక్షణంమత్స్వరూపంలక్ష్యతేయేనతం- ఇమంకాయంనరదేహంలబ్ధ్వా- మద్ధర్మేభక్తిలక్షణేఆస్థితస్సన్ - ఆత్మస్థంఆత్మన్యేవనియంతృత్వేనస్థితం- పరమానందరూపమాత్మానంమాం- సముపైతిసమ్యక్ప్రాప్నోతి॥ ౧॥ నచైవం భూతస్యవిషయసంగోనామాస్తీత్యాహ ॥ గుణమయ్యేతి॥ గుణమయియాజీవయోనిఃజీవోపాధిస్తయా- విముక్తః-గుణేషువర్తమానోపిసైర్నయుజ్యతే సంగంనప్రాప్నోతి- అత్రహేతుః- అవస్తుభిః- నన్వవస్తుభిరప్యస్యాయుజ్యమానాదృశ్యంతేతత్రాహ- ఆవస్తుత్వేనదృశ్యమానేషు ॥ ౨ ॥ తథాపిసంగంవర్జయేదిత్యాహ॥ సంగమితి॥ అసతాంలక్షణమాహ- శిశ్నోదరంతర్పయంతీతిశిశ్నోదరతృపః తేషాం- క్వాచిత్క దాచిదపి- ఆస్తాంతావద్బహూనాంసంగః- కింతు- తస్యైకస్యాప్యనుగఃఅనువర్తీ- అంధమనుగచ్ఛతియోంధస్తద్వత్॥ ౩॥ అత్రేతిహాసమాహ॥ ఐ

స్రాజీవేననిర్ముక్తోగుణైశ్చాశయసంభవైః। మయ్యేవబ్రహ్మణాపూర్ణోనబహిర్నాంతరశ్చరేత్ ॥ ౩౬॥
❖❖❖❖❖❖❖❖ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - పంచవింశోధ్యాయః .❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీభగవాన్॥ మల్లక్షణమిమంకాయంలబ్ధ్వామద్ధర్మఆస్థితః। ఆనందంపరమాత్మానమాత్మస్థం సముపైతి మామ్॥ ౧ ॥ గుణమయ్యాజీవయోన్యావిముక్తోజ్ఞాననిష్ఠయా। గుణేషుమాయామాత్రేషుదృశ్యమానేష్వవస్తుషు ॥ వర్తమానోపినపుమాన్యుజ్యతేవస్తుభిర్గుణైః ॥ ౨॥ సంగంనకుర్యాదసతాంశిశ్నోదరతృపాంక్వచిత్। తస్యానుగస్తమస్యంధేపతత్యంధానుగాంధవత్ ॥ ౩ ॥ ఐళస్సమ్రాడిమాంగాథామగాయతబృహచ్ఛ్రవాః। ఊర్వశీవిరహాన్ముహ్యన్నిర్విణ్ణశ్శోకసంయమే॥ ౪ ॥ త్యక్త్వాత్మానంవ్రజంతీంతాంనగ్న ఉన్మత్తవన్నృపః। విలపన్నన్వగాజ్జాయేఘోరేతిష్ఠేతివిక్లబః॥ ౫ ॥ కామానతృప్తోనుజుషన్ క్షుల్లకాన్వర్షయామినీః। నవేదయాంతీర్నాయాంతీరూర్వశ్యాకృష్టచేతనః॥ ౬ ॥ ఐళః॥ అహోమేమోహవిస్తారఃకామకశ్మలచేతసః। దేవ్యాగృహీతకంఠస్యనాయుఃఖండాఇమేస్మృతాః॥ ౭ ॥ నాహంవేదాభినిర్ముక్తస్సూర్యోవాభ్యుదితోముయా। ముషితోవర్షపూగానాం బతాహానిగతాన్యుత॥ ౮ ॥ అహోమఆత్మసంమోహోయేనాత్మాయోషితాకృతః। క్రీడామృగశ్చక్రవర్తీనరదేవశిఖామణిః ॥ ౯ ॥ సపరిచ్ఛదమాత్మానంహిత్వాతృణమివేశ్వరమ్। యాంతీంస్త్రియంచాన్వగమంనగ్న ఉన్మత్తవద్రుదన్ ॥ ౧౦ ॥ కుతస్తస్యానుభావస్స్యాత్తేజఈశిత్వమేవవా। యోన్వగచ్ఛంస్త్రియం

శ ఇతి॥ ఐళఃపురూరవాః- సమ్రాట్చక్రవర్తీ- బృహచ్ఛ్రవఃకీర్తిర్యస్యసః- ఊర్వశీవిరహాత్ప్రథమంముహ్యన్- పశ్చాత్ కురుక్షేత్రేతాందృష్ట్వాసమాగమ్యగంధర్వదత్తేనాగ్నినాదేవానిష్ట్వాపునరూర్వశీలోకంప్రాప్య- శోకసంయమేశోకాపగమేసతి.- తతోనిర్విణ్ణస్సన్నిమాంగాథామగాయతేతిసవమస్కంధానుసారేణద్రష్టవ్యం॥౪॥తస్యప్రాక్తనీంమోహావస్థామాహ॥త్యక్త్వేతి॥ఆత్మానంరాజానంత్యక్త్వా-అథవాశయ్యాయామాత్మానంత్యక్త్వావ్రజంతీమన్వగాత్- నమస్కరిష్యేఘోరేతిష్ఠేతి॥ శ్రు॥ అహోజాయేమనసాతిష్ఠఘోరేవచాంసిమిశ్రాకృణవావహైను- ననౌమంత్రాఅనుదితాసఏతేమయస్కరన్ పరతరేచనాహన్నిత్యేవంమంత్రైర్విలపన్ ॥ ౫॥ వైక్లబ్యేకారణమాహ॥ కామానితి॥ వర్షాణాంయామినీఃరాత్రీః- యాంతీఃఅపయాంతీః- ఆయాంతీఃఆగామినీః- అకృష్టచేతనాయస్యసః ॥ ౬ ॥ తస్యగంధర్వలోకంప్రాప్తస్యబహుకాలమూర్వశీసంభోగానంతరంనిర్విణ్ణస్యగాథామాహ పంచదశభిః- తత్రాష్టభిరనుతాపఃప్రపంచ్యతే॥ అహోఇతి॥ యతోమేమయా- ఇమేఅహోరాత్రరూపాఆయుఃఖండాఃనస్మృతాః॥ ౭॥ తదేవాహ॥ నేతి॥ అభినిర్ముక్తఃమయారమమాణేఅస్తంగతఃఅభ్యుదితోవాసూర్యఇతి- అముయాఊర్వశ్యావంచితః- బతేతిఖేదే- ఉత అపి- వర్షపూగానామపిగతాన్యహానినవేదేతి॥ ౮॥ అహోఇతి॥ యేనసంమోహేన- ఆత్మాదేహః- క్రీడామృగవత్ అధీనః॥ ౯॥ నమప్రణయకుపితాయాఃఅనునయార్థమధీనతాయుక్తైవ- సత్యం- నత్వత్రతదస్తీత్యాహ ॥ సపరిచ్ఛదమితి ॥ సపరిచ్ఛదంరాజ్యాదిసహితం - ఈశ్వరంచక్రవర్తినం - తృణమివత్యక్త్వాయాంతీమపిఅన్వగమంఅనుగతోస్మి॥౧౦॥కించ-మమప్రభావాద్యభిమానోవృథేత్యాహ॥ కుతఇతి॥ కుతస్తస్యమేతేజోబలం ఖరో

యథా పాదతాడితోపి ఖరీమనుగచ్ఛతి తద్వత్ ॥ ౧౧ ॥ ఏవంభూతస్య సర్వం సాధనం వ్యర్థమిత్యాహ ॥ కిమితి ॥ త్యాగేన సన్న్యాసేన- వివిక్తేన ఏకాంతసేవయా- మౌనేన వాఙ్నియమేన ॥ ౧౨ ॥ అసత్ప్రసక్త ఆత్మానం నిందతి ద్వాభ్యాం ॥ స్వార్థస్యేతి ॥ అకోవిదమజ్ఞాతారం-గోఖరవత్- గౌరివ ఖర ఇవేతి ॥ ౧౩ ॥ సేవత ఇతి ॥ అథ రాసవం సేవమానస్య- ఆత్మభూః మనసి పునః పునరుద్భవన్ ॥ ౧౪ ॥ ఏవమష్టభిర్నిర్వేదో నిరూపితః - ఇదానీం తస్య వివేకమాహ దశభిః ॥ పుంశ్చల్యేతి ॥ అయంభావః-యస్మై దేవా వానిష్ట్వా దుఃఖమేవ ప్రాప్తోస్మి- అతః పరమేశ్వర మేవ భజేయమితి ॥ ౧౫ ॥ పరమేశ్వర ప్రసాదం వినా దేవైరుపదిష్టాదపి వేదవాక్యాన్మోహో న నివర్తత ఇత్యాహ ॥ బోధితస్యేతి ॥ దేవ్యా ఊర్వశ్యా- సూక్తవాక్యేన యథార్థవచనేన ॥ శ్రు ॥ పురూరవో మామృథా మా ప్రపప్తో మా త్వా వృకాసో అశివాస ఉక్షన్- న వై స్త్రైణాని సఖ్యాని సంతి సాలావృకాణాం హృదయాన్యేతా ఇత్యనేన ॥ ౧౬ ॥ పూర్వం ॥ శ్లో ॥ పుంశ్చల్యాపహృతం చిత్తమిత్యాదినా- తస్యా అపకారోనుస్మృతః- ఇదానీం మహ్యం నాయమపరాధ ఇత్యాహ ॥ కిమితి ॥ నః అస్మాకం కామినాం- ఏతయా కిమపకృతం- న కించిదపి - యథా రజ్జుస్వరూపావిదుషో రజ్జుర్ద్రష్టుః పుంసః తస్యాం సర్పకల్పనయా ఖిద్యతః రజ్జ్వా కిమపకృతం- న కిమపి- తద్వత్- యద్యస్మాద్యోహమేవంభూతః స ఏవాజితేంద్రియత్వాదపరాధీత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ నను తథాపి సైవ సౌగంధ్యప్రేమాదిగుణైః సంమోహమూలమిత్యాశంక్య తేపి స్వపరికల్పితా ఏవేత్యాహ చతుర్భిః ॥

యాంతీం ఖరవత్పాదతాడితః ॥ ౧౧ ॥ కిం విద్యయా కిం తపసా కిం త్యాగేన శ్రుతేన వా । కిం వివిక్తేన మౌనేన స్త్రీభిర్యస్య మనో హృతమ్ ॥ ౧౨ ॥ స్వార్థస్యాకోవిదం ధిఙ్మాం మూర్ఖం పండితమానినమ్ । యోహమీశ్వరతాం ప్రాప్య స్త్రీభిర్గోఖరవజ్జితః ॥ ౧౩ ॥ సేవతో వర్షపూగాన్మే ఉర్వశ్యా అధరాసవమ్ । న తృప్యత్యాత్మభూః కామో వహ్నిరాహుతిభిర్యథా ॥ ౧౪ ॥ పుంశ్చల్యాపహృతం చిత్తం కోన్వన్యో మోచితుం ప్రభుః । ఆత్మారామేశ్వరమృతే భగవంతమధోక్షజమ్ ॥ ౧౫ ॥ బోధితస్యాపి దేవ్యా మే సూక్తవాక్యేన దుర్మతేః । మనోగతో మహామోహో నాపయాత్యజితాత్మనః ॥ ౧౬ ॥ కిమేతయా నోపకృతం రజ్జ్వా వా సర్పచేతసః । ద్రష్టుః స్వరూపావిదుషో యోహం యదజితేంద్రియః ॥ ౧౭ ॥ క్వాయం మలీమసః కాయో దౌర్గంధ్యాద్యాత్మకోశుచిః । క్వ గుణాః సౌమనస్యాద్యా హ్యధ్యాసోవిద్యయా కృతః ॥ ౧౮ ॥ పిత్రోః కిం స్వం ను భార్యాయాః స్వామినోగ్నేః శ్వగృధ్రయోః । కిమాత్మనః కిం సుహృదామితి యో నావసీయతే । ౧౯ ॥ తస్మిన్కలేబరేమేధ్యే తుచ్ఛనిష్ఠే విషజ్జతే । అహో సుభద్రం సునసం సుస్మితం చ ముఖం స్త్రియః ॥ ౨౦ ॥ త్వఙ్మాంసరుధిరస్నాయుమేదోమజ్జాస్థిసంహతౌ । విణ్మూత్రపూయే రమతాం క్రిమీణాం కియదంతరమ్ । ౨౧ ॥ తథాపి నోపసజ్జేత స్త్రీషు స్త్రైణేషు చార్థవిత్ । విషయేంద్రియసంయోగాన్మనః క్షుభ్యతి నాన్యథా ॥ ౨౨ ॥ అదృష్టాదశ్రుతాద్భావాన్న భావ ఉపజాయతే । అసంప్రయుంజతః ప్రాణాన్శామ్యతి స్తిమితం మనః ॥ ౨౩ ॥ తస్మాత్సంగో న కర్తవ్యః స్త్రీషు స్త్రైణేషు చేంద్రియైః । విదుషాం చాప్యవిస్రబ్ధః షడ్వర్గః కిము మాదృశామ్ ॥ ౨౪ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ ఏవం ప్రగాయన్నృపదేవ

క్వేతి ॥ మలీమసః అతిమలినః- సుమనసాం కుసుమానామివ గంధసౌకుమార్యాది- సౌమనస్యం- శోభనమనోభావో వా ॥ ౧౮ ॥ మమత్వమపి తస్మిన్పరికల్పితమేవేత్యాహ ॥ పిత్రోరితి ॥ పిత్రోః కిం- స్వం కాయః జనకత్వాత్ - సవితుర్వా - భార్యాయా వా- భోగప్రదత్వాత్- అత్రానపాయక్తమప్యేతన్న్యాయతుల్యత్వాదుక్తం- స్వామినో వా - అధీనత్వాత్ - అగ్నేర్వా - అంత్యేష్ట్యాం తదాహుతిత్వాత్- శ్వగృధ్రయోర్వా- భక్ష్యత్వాత్- కిం వాత్మనః- తత్కృతశుభాశుభభాగిత్వాత్- కిం వా సుహృదాం- ఉపకారిత్వాత్- ఏవం యో న నిశ్చీయతే ॥ ౧౯ ॥ తస్మిన్నితి ॥ తుచ్ఛా క్రిమివిడ్భస్మలక్షణా నిష్ఠా అంతో యస్య తస్మిన్- కళేబరే కాయే- విషజ్జతే ప్రియత్వేన గృహ్ణీతే- మూఢ ఇతి శేషః- విషంగమేవాహ- అహో ఇతి- సునసం శోభననాసికం ॥ ౨౦ ॥ అతో గుణబుద్ధ్యా రమమాణానాం దృశాం క్రిమిసమా ఇత్యాహ ॥ త్వగితి ॥ త్వగాదిసంహతౌ తత్సంఘాతే దేహే- విణ్మూత్రాదిసంహతౌ- రమతాం క్రిమీణాం చ ॥ ౨౧ ॥ తథేతి ॥ యద్యప్యేవం భీభత్సితాః స్త్రియః- అథాపి- నోపసజ్జేత అవలోకనాదినాపి సంగం న కుర్యాత్- అర్థవిద్వివేకీ- అత్ర హేతుః- విషయేతి ॥ ౨౨ ॥ నను క్వచిన్నిమీలితనయనాదేరపి మనఃక్షోభో దృశ్యతే- సత్యం- సోపి పూర్వదర్శనాదికం వినా న భవతీత్యాహ ॥ అదృష్టాదితి ॥ భావాత్ పదార్థాత్ - భావో మనఃక్షోభః - అతః- ప్రాణాన్ ఇంద్రియాణి - అసంప్రయుంజతః నియచ్ఛతః- స్తిమితం నిశ్చలం సత్ ॥ ౨౩ ॥ తస్మాదితి ॥ ఇంద్రియైః కృత్వా అవిస్రబ్ధః అవిశ్వసనీయః- మాదృశాం అవివేకినాం ॥ ౨౪ ॥ ఫలితమాహ ద్వాభ్యాం ॥ ఏవమితి ॥ నృపే.

ముదేవముపదీవ్యతీతి తథా॥ ౨౫॥ తత ఇతి॥ ఉక్తిభిః హితోపదేశైరితి దీర్ఘదేవతాదిసంగాదపి సత్సంగః శ్రేయానితి దర్శయతి॥ ౨౬॥ సతాం లక్షణమాహ॥ సంత ఇతి॥ విశేషణాష్టకస్య యథేష్టం హేతుహేతుమద్భావః॥ ౨౭॥ న చ తేషూపదేశాపేక్షా - అపితు కేవలం తత్సన్నిధిరేవ తారయతీత్యాహ - సప్తభిః తేష్వితి॥ ౨౮॥ తా ఇతి॥ శ్రవణాదిభిరేవ మత్పరాః శ్రద్దధానాశ్చ సంతః - భక్తిం విందంతి॥ ౨౯॥ ౩౦॥ యథేతి॥ విభావసుమగ్నిం సూర్యం వా సేవమానస్య - అప్యేతి నశ్యతి - తథా కర్మాదిజాడ్యం - ఆగామిసంసారభయం - తన్మూలమజ్ఞానం చ - నశ్యతీత్యర్థః॥ ౩౧॥ నిమజ్జ్యేతి॥ నిమజ్జ్యోన్మజ్జతాం ఉచ్చావచయోనీర్గచ్ఛతాం - పరమాయనం పరమాశ్రయః॥ ౩౨॥ కించ॥ అన్నమితి॥ యథా అన్నమేవ ప్రాణినాం ప్రాణో జీవనం - అహమేవ యథా శరణం - ధర్మ ఏవ యథా ప్రేత్య పరలోకే విత్తం - తథా సంత ఏవ అస్మాత్ సంసారపాతాద్బిభ్యతః పుంసః - అరణం శరణం॥ ౩౩॥ కించ॥ సంత ఇతి॥ సంతః చక్షూంషి సగుణసగుణజ్ఞానాని దిశంతి - అర్కః పునస్సమ్యగుత్థితోఽపి బహిస్తదప్యేకమేవ చక్షురిత్యర్థః॥ ౩౪॥ అధ్యాయార్థముపసంహరతి॥ వైరసేన ఇతి॥ సుద్యుమ్నస్యో

దేవస్సఉర్వశీలోకమథోవిహాయ। ఆత్మానమాత్మన్యవగమ్య మాం వై ఉపారమద్జ్ఞానవిధూతమోహః॥
౨౫ ॥ తతో దుస్సంగముత్సృజ్య సత్సు సజ్జేత బుద్ధిమాన్। సంత ఏతస్య ఛిందంతి మనోవ్యాసంగముక్తిభిః॥
౨౬ ॥ సంతోఽనపేక్షా మచ్చిత్తాః ప్రశాంతాః సమదర్శినః। నిర్మమా నిరహంకారా నిర్ద్వంద్వా నిష్పరిగ్రహాః॥ ౨౭ ॥ తేషు నిత్యం మహాభాగ మహాభాగేషు మత్కథాః। సంభవంతి హి తా నౄణాం జుషతాం ప్రపునంత్యఘమ్॥ ౨౮ ॥ తా యే శృణ్వంతి గాయంతి హ్యనుమోదంతి చాదృతాః। మత్పరాః శ్రద్దధానాశ్చ భక్తిం విందంతి తే మయి। ౨౯ ॥ భక్తిం లబ్ధవతః సాధోః కిమన్యదవశిష్యతే। మయ్యనంతగుణే బ్రహ్మణ్యానందానుభవాత్మని॥ ౩౦ ॥ యథోపశ్రయమాణస్య భగవంతం విభావసుమ్। శీతం భయం తమోఽప్యేతి సాధూన్ సంసేవతస్తథా॥ ౩౧ ॥ నిమజ్జ్యోన్మజ్జతాం ఘోరే భవాబ్ధౌ పరమాయణమ్। సంతో బ్రహ్మవిదశ్శాంతా నౌర్దృఢేవాప్సు మజ్జతామ్॥ ౩౨॥ అన్నం హి ప్రాణినాం ప్రాణ ఆర్తానాం శరణం త్వహమ్। ధర్మో విత్తం నృణాం ప్రేత్య సంతోఽస్మాద్బిభ్యతోఽరణమ్॥ ౩౩॥ సంతో దిశంతి చక్షూంషి బహిరర్కస్సముత్థితః। దేవతా బాంధవాస్సంతస్సంత ఆత్మాహమేవ చ॥ ౩౪ ॥ వైరసేనస్తతోఽప్యేవమూర్వశ్యా లోకనిస్పృహః। ముక్తసంగో మహీమేతామాత్మారామశ్చచార హ॥ ౩౫ । ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - షడ్వింశోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీ ఉద్ధవః॥ క్రియాయోగం సమాచక్ష్వ భవదారాధనం ప్రభో। యస్మాద్యే త్వాం యథార్చంతి సాత్త్వతాస్సాత్త్వతర్షభ ॥ ౧॥ ఏతద్వదంతి మునయో ముహుర్నిశ్శ్రేయసం నృణామ్। నారదో భగవాన్ వ్యాస ఆచార్యోఽంగిరసస్సుతః ॥ ౨॥ నిస్సృతం తే ముఖాంభోజాద్యదాహ భగవానజః। పుత్రేభ్యో భృగుముఖ్యేభ్యో దేవ్యై చ భగవాన్ భవః॥ ౩॥ ఏతద్వై సర్వవర్ణానామాశ్రమాణాం చ సమ్మతమ్। శ్రేయసాముత్తమం మన్యే స్త్రీశూద్రాణాం చ మానద॥ ౪॥ ఏతత్కమలపత్రాక్ష కర్మబంధవిమోచనమ్। భక్తాయ చానురక్తాయ బ్రూహి విశ్వేశ్వరేశ్వర॥ ౫ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ న హ్యంతోఽనంతపారస్య కర్మకాం

మావనం ప్రవిష్టస్య వీరాసేనా - స్త్రీభావం ప్రాప్తాయస్య తస్య స్త్రీభావం ప్రాప్తస్య పుత్రో వైరసేనః - పురూరవాః - ఏవముక్తప్రకారేణ ఉర్వశ్యా లోకాత్ స్థానాదవలోకనాద్వా నిస్పృహః - తతోఽపి తత్సంగాదపి హేతోర్ముక్తసంగస్సన్ - ఆత్మారామో భూత్వా - యథేచ్ఛం చచారేతి ॥ ౩౫ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షడ్వింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

॥ సప్తవింశే క్రియాయోగస్సద్యశ్చిత్తప్రసాదకః। సర్వకామాప్తిహేతుశ్చ సాంగః ప్రోక్తస్సమాసతః ॥ రాగాద్యాకులచిత్తానాం తు తోసంగాదిసంభవః। ఇతి కృష్ణార్చనం భద్రమనున్మత్యాఽనుపృచ్ఛతి॥ క్రియాయోగమితి॥ భగవదారాధనరూపం - యస్మాదితి కారణేధిష్ఠానాదిప్రశ్నః - సర్వకారకాణాం నిమిత్తస్యావిశిష్టత్వాత్ - యథేతి కస్మిన్నధిష్ఠానాదౌ కేన ప్రకారేణేతి ప్రశ్నః - హే అధికారిణః సాత్త్వతాః భక్తాః॥ ౧॥ అస్య పునర్విశేషతః ప్రశ్నే కారణమాహ చతుర్భిః॥ ఏతదితి॥ ఏతత్త్వదర్చనం పరం నిశ్శ్రేయసకరం వదంతి - అంగిరసస్సుతో బృహస్పతిః॥ ౨॥ నిస్సృతమితి॥ నిస్సృతం త్వన్ముఖాదుపదిష్టమిత్యర్థః - దేవ్యై పార్వత్యై ॥ ౩ ॥ ఏతదితి॥ సర్వవర్ణానాం త్రైవర్ణికానాం॥ ౪॥ ఏతదితి॥ విశ్వేశ్వరా యే తేషామీశ్వర॥ ౫॥ నహీతి॥ కర్మకాండస్య పూజావిధానస్య - నాస్త్యంతో గ్రంథతః

పాఠంచానుష్ఠానతోయస్యతస్య॥ ౬॥ వైదికఇతి॥ వైదికవిధమంత్రో వైదికాన్యేవాంగానిచయస్మిన్ పురుషసూక్తాదౌ సవైదికః-ఏవంతాంత్రికోపి- మిశ్రో ప్రోక్షణాదిఃమఖఃపూజా॥ ౭॥ యదాత్రైవర్ణికోయజేతతదావిశేషమాహ॥ యథేతి॥ యథాగర్భాష్టమైకాదశద్వాదశాబ్దాదికాలే- స్వనిగమేనస్వాధికారప్రవృత్తేనవేదేన- ఉక్తం- ద్విజత్వంఉపనయనం॥ ౮॥ అర్చాయామితి॥ అర్చాయాంప్రతిమాదౌ॥ ౯॥ పూర్వమితి॥ స్నానవిశేషమాహ- ఉభయైర్వైదికైస్తాంత్రికైశ్చమంత్రైః॥ ౧౦॥ కించ॥ సంధ్యేతి॥ సంధ్యోపాసనాదీనికర్మాణి ఆచోదితానిసాకల్యేనవిహితానియస్యయాని- తైస్సహమేపూజాంకుర్యాత్ - సతుతానిపంత్యజేదిత్యర్థః- సమ్యక్పరమేశ్వరవిషయఏవసంకల్పోయస్యతథాభూతస్సన్- కర్మణాపావనీంకర్మనిర్హారిణీం॥ ౧౧॥ అర్చాభేదానాహసార్ధేన॥ శైలీతి॥ శైలీశిలామయీ- లౌహీసువర్ణాదిమయీ- లేప్యామృచ్చందనాదిమయీ- హృదిపూజాయాంమనోమయీ- ప్రకర్షేణతిష్ఠత్యస్యామితిప్రతిష్ఠాప్రతిమైవ- జీవస్యభగవతోమందిరం- యద్వా-ప్రతిష్ఠయాకిళాన్యాసేనభగవన్మందిరంభవతీతి॥ ౧౨॥ ప్రతిమాభేదవిశేషమాహసార్ధేన॥ ఉద్వాసేతి॥ ఉద్వాసోవిసర్జనం- అస్థిరాయామర్చనేవికల్పః- సాలగ్రామేనకుర్యాత్ సైకతాయాంకుర్యాత్ అన్యత్రకుర్యాద్వానవేతి- అవిలేప్యాయాంమృణ్మయలేఖ్యవ్యతిరిక్తాయాం- అన్యత్రవిలేప్యాయాంలేఖ్యాయాంచపరిమార్జనమేవ॥ ౧౩॥ ఇదానీంసకామని

డస్యచోద్ధవ। సంక్షిప్యవర్ణయిష్యామియథావదనుపూర్వశః ॥ ౬ ॥ వైదికస్తాంత్రికోమిశ్రఇతిమేత్రివిధోమఖః। త్రయాణామీప్సితేనైవవిధినామాంసమర్చయేత్ ॥ ౭ ॥ యథాస్వనిగమేనోక్తంద్విజత్వంప్రాప్యపూరుషః। యథాయజేతమాంభక్త్యాశ్రద్ధయాతన్నిబోధమే ॥ ౮ ॥ అర్చాయాంస్థండిలేగ్నౌవాసూర్యేవాప్సుహృదివాద్విజః। ద్రవ్యేణభక్తియుక్తోర్చేత్స్వగురుంమామమాయయా ॥ ౯ ॥ పూర్వంస్నానంప్రకుర్వీతధౌతదంతోంగశుద్ధయే। ఉభయైరపిచస్నానంమంత్రైర్మృద్గ్రహణాదిభిః ॥ ౧౦ ॥ సంధ్యోపాస్త్యాదికర్మాణివేదేనాచోదితానిమే। పూజాంతైఃకల్పయేత్సమ్యక్సంకల్పఃకర్మపావనీమ్ ॥ ౧౧ ॥ శైలీదారుమయీలౌహీలేప్యాలేఖ్యాచసైకతీ। మనోమయీమణిమయీప్రతిమాష్టవిధాస్మృతా ॥ చలాచలేతిద్వివిధాప్రతిష్ఠాజీవమందిరమ్ ॥ ౧౨ ॥ ఉద్వాసావాహనేనస్తఃస్థిరాయాముద్ధవార్చనే। అస్థిరాయాంవికల్పస్స్యాత్స్థండిలేతుభవేద్ద్వయమ్ ॥ స్నపనంత్వవిలేప్యాయామన్యత్రపరిమార్జనమ్ ॥ ౧౩ ॥ ద్రవ్యైఃప్రసిద్ధైర్మద్యాగఃప్రతిమాదిష్వమాయినః। భక్తస్యతుయథాలబ్ధైర్హృదిభావేనచైవహి ॥ ౧౪ ॥ స్నానాలంకరణంప్రేష్ఠమర్చాయామేవతూద్ధవ। స్థండిలేతత్త్వవిన్యాసోవహ్నావాజ్యప్లుతంహవిః ॥ సూర్యేచాభ్యర్హణంప్రేష్ఠంసలిలేసలిలాదిభిః ॥ ౧౫ ॥ శ్రద్ధయోపహృతంప్రేష్ఠంమవభక్తేనవార్యపి। గంధోధూపస్సుమనసోదీపోన్నాద్యంచకింపునః ॥ ౧౬ ॥ శుచిస్సంభృతసంభారఃప్రాగ్దర్భైఃకల్పితాసనః। ఆసీనఃప్రాగుదగ్వార్చేదర్చాయాంత్వథసమ్ముఖః ॥ ౧౭ ॥ కృతన్యాసఃకృతన్యాసాంమదర్చాంపాణినామృజేత్। కలశంప్రోక్షణీయంచయథావదుపసాదయేత్ ॥ ౧౮ ॥ తదద్భిర్దేవయజనంద్రవ్యాణ్యాత్మానమేవచ। ప్రోక్ష్యపాత్రాణిత్రీణ్యద్భిస్తైస్తైర్ద్రవ్యైశ్చసాధ

ష్టామభేదేనవిశేషమాహ॥ ద్రవ్యైరితి॥ ప్రకర్షేణసిద్ధైఃసుశోభనైఃఅమాయినః- నిష్కామస్యభక్తస్యతుయథాలబ్ధైః- యత్రచందనాదినలభ్యతేతత్రహృదిభావేనభావనయా- యద్వా-హృదిచేన్మద్యాగః- తదాభావేనమనోమయైర్ద్రవ్యైరిత్యర్థః॥ ౧౪॥ అధిష్ఠానభేదేనప్రధానోపచారానాహసార్ధేన॥ స్నానేతి॥ తత్త్వవిన్యాసఃయథాస్థానమంగప్రధానదేవతానాంతత్తన్మంత్రైఃస్థాపనం - అభ్యర్హణంఉపస్థానార్ఘ్యాది- సలిలాదిభిస్తర్పణాదినాయజనం॥ ౧౫॥ సర్వత్రసాధారణమాహ॥ శ్రద్ధయేతి ॥ ౧౬ ॥ ఏవమధికారాదివ్యవస్థాముక్త్వాఇదానీంపూజాప్రకారమాహ॥ శుచిరితి॥ సంభృతాఃసంభారాఃపూజాసాధనానియేనసః- ప్రాగగ్రైఃదర్భైః-యద్వా-ప్రాగేవసంభృతసంభారస్సన్నాసీనః- నత్వాసీనస్సన్పశ్చాత్తత్తత్సంభారార్థంవారంవారముత్తిష్ఠేదిత్యర్థః ప్రాఙ్ముఖఉదఙ్ముఖోవాఆసీనః - అర్చాయాంతుస్థిరాయాంసంముఖఃఅర్చాభిముఖఉపవిష్టస్సన్॥ ౧౭॥ కృతన్యాసఇతి॥ అనంతరంగుర్వాదినమస్కారపూర్వకంయథోపదేశంస్వస్మిన్ కృతన్యాసః- కృతోమూలమంత్రన్యాసోయస్యాంతాంమమార్చాం- ఆమృజేత్ నిర్మాల్యాపకర్షణాదినాశోధయేత్- కలశంపూర్ణకుంభం- ప్రోక్షణీయంప్రోక్షణార్థోదకపాత్రంచ- ఉపసాదయేచ్చందనపుష్పాదిభిస్సంస్కుర్యాత్ ॥ ౧౮ ॥ తదద్భిఃప్రోక్షణీయాద్భిః- దేవయజనందేవపూజాస్థానం- పాద్యాద్యర్థానంత్రీణిపాత్రాణికలశోదకైఃపూరితానితైస్తైర్ద్రవ్యైస్సా

భయేత్ - తత్ర పాద్యాదిద్రవ్యాణి॥ శ్లో॥ పాద్యం శ్యామాకదూర్వాబ్జవిష్ణుక్రాంతాదిరిష్యతే అర్ఘ్యం తు॥ శ్లో॥ గంధపుష్పాక్షతయవకుశాగ్రతిలసర్షపాః॥ దూర్వా చేతి క్రమాదర్ఘ్యద్రవ్యాష్టకముదీరితమ్. ఆచమనీయం తు॥ శ్లో॥ జాతీలవంగతక్కోలైర్మతమాచమనీయకమితి॥ ౧౯॥ పాద్యేతి॥ తాని చ త్రీణి పాత్రాణి యథాక్రమం హృదయాదిమంత్రైః గాయత్ర్యా చ సర్వాణ్యభిమంత్రయేత్॥ ౨౦॥ పిండ ఇతి॥ తదనంతరం - పిండే దేహే - వాయ్వగ్నిసంశుద్ధ ఇతి కోష్ఠగతేన వాయునా శోషితే - ఆధారగతేనాగ్నినా దగ్ధే పునర్లలాటస్థచంద్రమండలామృతప్లావనేనామృతమయే జాతే తస్మిన్ - హృత్పద్మస్థాం పరాం శ్రేష్ఠాం జీవకళాం శ్రీనారాయణమూర్తిం ధ్యాయేత్ - కథంభూతాం - నాదాంతే సిద్ధభావితాం ప్రణవస్యాకారోకారమకారబిందునాదాః పంచాంశాః తత్ర నాదాంతే సిద్ధైర్భావితాం తథా చ॥ శ్రు॥ యో వేదాదౌ స్వరః ప్రోక్తో వేదాంతే చ ప్రతిష్ఠితః - తస్య ప్రకృతిలీనస్య యః పరస్స మహేశ్వర ఇతి॥ ౨౧॥ తయేతి॥ తయాత్మభూతయా స్వేనైవ చింతితయా - అమృతమయపిండే దీపేన ప్రభయా గృహమివ వ్యాప్తే సతి - తస్మిన్నేవాదౌ మానసైరుపచారైస్సంపూజ్య తన్మయస్సన్ - అర్చాదిష్వావాహనస్థాపనముద్రయా స్థాపయిత్వా - మాం ప్రపూజయేత్॥ ౨౨॥ కథం ప్రపూజయేత్తదాహ ద్వాభ్యాం॥ పాద్యేతి॥ ధర్మాదిభిర్మమాసనం కల్పయిత్వా॥ ౨౩॥ పద్మమితి॥ తత్ర పద్మం చ కల్పయిత్వా - ఉభాభ్యాం వేదతంత్రాభ్యాం - ఉభయసిద్ధయే మహ్యం పాద్యాదీనుపచారాన్ ప్రకల్పయేదిత్యన్వయః. ఉపస్పర్శనః ఆచమనం - అర్హణమర్ఘ్యం - ఉభయసిద్ధయే వేదతంత్రోక్తభుక్తిముక్తిప్రాప్తయే - అయమర్థః - ధర్మజ్ఞానవైరాగ్యైశ్వర్యాణ్యాసనపర్యంకస్యాగ్నేయాదిచతుష్కోణేషు పాదాః - అధర్మాజ్ఞానావైరాగ్యా

యేత్॥ ౧౯॥ పాద్యార్ఘ్యాచమనీయార్థం త్రీణి పాత్రాణి దేశికః। హృదా శీర్ష్ణాథ శిఖయా గాయ
త్ర్యా చాభిమంత్రయేత్॥ ౨౦॥ పిండే వాయ్వగ్నిసంశుద్ధే హృత్పద్మస్థాం పరాం మమ। అణ్వీం జీవక
ళాం ధ్యాయేన్నాదాంతే సిద్ధభావితామ్॥ ౨౧॥ తయాత్మభూతయా పిండే వ్యాప్తే సంపూజ్య తన్మయః।
ఆవాహ్యార్చాదిషు స్థాప్య న్యస్తాంగం మాం ప్రపూజయేత్॥ ౨౨॥ పాద్యోపస్పర్శార్హణాదీనుపచా
రాన్ ప్రకల్పయేత్। ధర్మాదిభిశ్చ నవభిః కల్పయిత్వాసనం మమ॥ ౨౩॥ పద్మమష్టదళం తత్ర కర్ణికా
కేసరోజ్జ్వలమ్। ఉభాభ్యాం వేదతంత్రాభ్యాం మహ్యం తూభయసిద్ధయే॥ ౨౪॥ సుదర్శనం పాంచజ
న్యం గదాసీషుధనుర్హలాన్। ముసలం కౌస్తుభం మాలాం శ్రీవత్సం చానుపూజయేత్॥ ౨౫॥ నందం సు
నందం గరుడం ప్రచండం చండమేవ చ। మహాబలం బలం చైవ కుముదం కుముదేక్షణమ్॥ ౨౬॥ దుర్గాం
వినాయకం వ్యాసం విష్వక్సేనం గురూన్ సురాన్। స్వే స్వే స్థానే త్వభిముఖాన్ పూజయేత్ప్రోక్షణాదిభిః॥
౨౭॥ చందనోశీరకర్పూరకుంకుమాగరువాసితైః। సలిలైః స్నాపయేన్మంత్రైర్నిత్యదా విభవే స
తి॥ ౨౮॥ స్వర్ణఘర్మానువాకేన మహాపురుషవిద్యయా। పౌరుషేణాపి సూక్తేన సామభీ రాజనాదిభిః॥
౨౯॥ వస్త్రోపవీతాభరణపత్రస్రగ్గంధలేపనైః। అలంకుర్వీత సప్రేమ మద్భక్తో మాం యథోచితమ్॥ ౩౦॥
పాద్యమాచమనీయం చ గంధం సుమనసోఽక్షతాన్। ధూపదీపోపహార్యాణి దద్యాన్మే శ్రద్ధయార్చకః॥ ౩౧॥

నైశ్వర్యాణి పర్యంకస్య పూర్వాదిదిక్షు గాత్రాణి - పర్యంకమధ్యే త్రయో గుణాః పట్టికాః - తత్ర పూర్వాదిక్రమేణ మధ్యే చ॥ శ్లో॥ విమలోత్కర్షణీ జ్ఞానా క్రియా యోగా తథైవ చ। ప్రహ్వీ సత్యా తథేశానానుగ్రహా చేతి శక్తయః॥ ఏవం యథోపదేశం ధర్మాదిభిరష్టభిర్నవభిశ్శక్తిభిస్సహైశ్చాసనం కల్పయిత్వేతి - కర్ణికాయాః కేసరైర్గుణత్రయోపరిస్థాపితైస్సోమసూర్యాగ్నిమండలైశ్చోజ్జ్వలమిత్యర్థః॥ ౨౪॥ ఆయుధాదిపూజామాహ త్రిభిః॥ సుదర్శనమితి॥ తత్ర న్యస్తాంగమిత్యంగావరణపూజా సూచితా - ఆసన ఏవ నవశక్త్యావరణముక్తం - తతస్సుదర్శనాదిముసలాంతాన్యాయుధాన్యష్టసు దిక్షు కౌస్తుభమాలా శ్రీవత్సానురసి॥ ౨౫॥ నందమితి॥ నందాదీన్ పార్షదానష్టదిక్షు - గరుడం పురతః॥ ౨౬॥ దుర్గామితి॥ దుర్గాదీన్ కోణేషు - గురూన్ వామతః - సురానింద్రాదిలోకపాలాన్ పూర్వాదిదిక్షు - ఏవమేతాన్ దేవస్యాభిముఖాన్ ప్రోక్షణాదిభిరర్ఘ్యాదిభిః పూజయేదిత్యర్థః॥ ౨౭॥ పాద్యాదీనుపచారాన్ ప్రకల్పయేదిత్యుక్తం - తానేవ గుణవిధిభిః ప్రపంచయతి షడ్భిః॥ చందనేతి॥ ౨౮॥ మంత్రానాహ॥ స్వర్ణేతి॥ స్వర్ణఘర్మానువాకః॥ శ్రు॥ సువర్ణం ఘర్మం పరివేద వేనమిత్యాది - మహాపురుషవిద్యయా॥ శ్లో॥ జితం తే పుండరీకాక్ష నమస్తే విశ్వభావన। సుబ్రహ్మణ్య నమస్తేస్తు మహాపురుష పూర్వజేతి - పౌరుషం సూక్తం సహస్రశీర్షేత్యాది - రాజనాదీని సామాని॥ శ్రు॥ ఇంద్రం నరో నేమధితా హవంత ఇత్యస్యామృచి గీతాని - ఆదిశబ్దేన రౌహిణాదీని॥ ౨౯॥ వస్త్రాద్యుపచారైస్స్వలంకారలక్షణం గుణం విధత్తే॥ వస్త్రేతి॥ పత్రాణి కపోలవక్షస్స్థలాదిషు లిఖితాః పత్రభంగ్యః - మద్భక్తశ్చేత్ప్రేమయథా భవతి తథా యథోచితమలంకుర్వీతేత్యర్థః॥ ౩౦॥ సర్వసాధారణం శ్రద్ధాలక్షణం గుణం విధత్తే॥ పాద్యమితి॥ ౩౧॥ నైవేద్యవైభవలక్షణం గుణం విధత్తే॥ గుడేతి॥ శష్కుల్యః తైలపక్వవిశేషాః - అపూపాః అపూపానాం మంటపాదీనాం సమూ

సాః- సూపాః వ్యంజనాని- సతివిభవ ఇతిశేషః॥ ౩౨॥ కాలభేదేన గుణాన్ విధత్తే॥ అభ్యంగేతి॥ అభిషేచనం పంచామృతాభిస్నపనం- అన్నాద్యేతి అన్నం భోజ్యం- అద్యం భక్ష్యం- పర్వణ్యేకాదశ్యాదౌ- అన్వహం ప్రత్యహం వా విభవసతీతి॥ ౩౩॥ ఫలభూయస్త్వార్థినో గ్నావపి పూజాప్రకారమాహ॥ విధినేతి॥ విధినా స్వగృహ్యోక్త విధానేన- మేఖలాదభిరుపలక్షితే- విహితే నిర్మితే- తదుక్తం॥ శ్లో॥ విస్తారో చ్ఛ్రాయతస్త్రిస్రో మేఖలాశ్చతురంగుళాః॥ హస్తమాత్రోభవేద్గర్తస్సగూనివేదికాతథేత్యాది- ఉదితం ప్రజ్వలితం - అగ్నిం పరితః సమూహేత్ ఏకత్ర మేళయేత్॥ ౩౪॥ పరిస్తీర్యేతి॥ దర్భైః పరిస్తీర్య- పర్యుక్షేత్ పరితః ప్రోక్షయేత్ - అన్వాధాయ అన్వాధానసంజ్ఞికం వ్యాహృతిభిః సమిత్ప్రక్షేపాదిరూపం కర్మకృత్వా- అగ్నేరుత్తరతో ద్రవ్యాణి హోమోపయోగీన్యాసాద్య నిధాయ- ప్రోక్షణ్యా ప్రోక్షణీపాత్రోదకేన ప్రోక్ష్య- అగ్నౌ మాం ధ్యాయేత్॥ ౩౫॥ తప్తేతి॥ శంఖాదిభిర్లసంతః శోభమానాశ్చత్వారో భుజాయస్యతం॥ ౩౬॥ స్ఫురదితి॥ స్ఫురంతి కిరీటాదీని యస్యతం॥ ౩౭॥ ధ్యాయన్నితి॥ హవిషాఘృతేన అభిఘృతాని సంసిక్తాని- దారూణి శుష్కసమిధః- ప్రాస్య ప్రక్షిప్య ఆఘారౌ తత్సంజ్ఞికౌ యాగౌ- ఏవమాజ్యభాగౌ చ- దత్వా తదర్థాఆహుతీర్హుత్వేత్యర్థః- తత్రాఘారౌ ప్రజాపతయే స్వాహేంద్రాయ స్వాహేతిచోత్తరదక్షిణ పరిధిమారభ్యాగ్నిమధ్యాదాపరిధ్యంతం ఘృతక్షారణరూపౌ - ఆజ్యభాగౌ - అగ్నయే స్వాహా సోమాయ స్వాహేత్యేవం హోమరూపౌ ॥ ౩౮॥ జుహుయాదితి॥ మూలమంత్రేణ అష్టాక్షరేణ - తథా షోడశభిరృచో యస్మిన్ తేన పురుషసూక్తేన వా - అవదాన

గుడపాయససర్పీంషి శష్కుల్యాపూపమోదకాన్। సంయావదధిసూపాంశ్చనైవేద్యం సతికల్పయేత్॥
౩౨॥ అభ్యంగోన్మర్దనాదర్శదంతధావాభిషేచనమ్। అన్నాద్యగీతనృత్తాని పర్వణి స్యురుతాన్వహమ్।
౩౩॥ విధినావిహితే కుండే మేఖలావర్తవేదిభిః। అగ్నిమాధాయ పరితస్సమూహేత్పాణినోదితమ్॥
౩౪॥ పరిస్తీర్యాథపర్యుక్షేదన్వాధాయ యథావిధి। ప్రోక్షణ్యా సాద్యద్రవ్యాణి ప్రోక్ష్యాగ్నౌ వావహేతమామ్॥
౩౫॥ తప్తజాంబూనదప్రఖ్యం శంఖచక్రగదాంబుజైః। లసచ్చతుర్భుజం శాంతం పద్మకింజల్కవాససమ్॥ ౩౬। స్ఫురత్కిరీటకటకకటిసూత్రవరాంగదమ్। శ్రీవత్సవక్షసంభ్రాజత్కౌస్తుభం వనమాలినమ్। ౩౭। ధ్యాయన్నభ్యర్చ్య దారూణి హవిషాభిఘృతాని చ। ప్రాస్యాజ్యభాగావాఘారౌ దత్వా చాజ్యప్లుతం హవిః॥ ౩౮॥ జుహుయాన్మూలమంత్రేణ షోడశర్చావదానతః। ధర్మాదిభ్యో యథాన్యాయ్యం మంత్రైస్స్విష్టకృతం బుధః। ౩౯॥ అభ్యర్చ్యాథ నమస్కృత్య పార్షదేభ్యో బలిం హరేత్। మూలమంత్రం జపేద్బ్రహ్మస్మరన్నారాయణాత్మకమ్। ౪౦॥ దత్వాచమనముచ్ఛేషం విష్వక్సేనాయ కల్పయేత్। ముఖవాసం సురభిమత్తాంబూలాద్యమథార్హయేత్॥ ౪౧॥ ఉపగాయన్గృణన్నృత్యన్ కర్మాణ్యభినయన్మమ। మత్కథాశ్శ్రావయన్ శృణ్వన్ ముహూర్తం క్షణికో భవేత్॥ ౪౨॥ స్తవైరుచ్చావచైస్స్తోత్రైః పౌరాణైః ప్రాకృతైరపి। స్తుత్వా ప్రసీద భగవన్నితి వందేత దండవత్॥ ౪౩॥ శిరో మత్పాదయోః కృత్వా బాహుభ్యాం చ పరస్పరమ్। ప్రపన్నం పాహి మామీశ భీతం మృత్యుగ్రహార్ణవాత్॥ ౪౪। ఇతి శేషాం మయాదత్తాం శిరస్యాధాయ సాదరమ్। ఉద్వాసయేచ్చేదుద్వాస్యం జ్యోతిర్జ్యోతిషి తత్పునః॥ ౪౫॥ అర్చాదిషు యదా యత్ర శ్రద్ధా మాం తత్ర చార్చయేత్। సర్వభూతేష్వాత్మని చ

తః ప్రత్యృచమాహుతిగ్రహణేనేత్యర్థః- పురుషసూక్తేనారాధనపక్షే స ఏవ మూలమంత్రః- తేనైవ ప్రత్యృచమవదానతో హోమ ఇతి మంత్రైః యథాన్యాయ్యం పూజాక్రమేణైవ- అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహేత్యేవం స్విష్టకృతం చ హుత్వా ॥ ౩౯ ॥ అభ్యర్చ్యేతి॥ తతో వహ్నిస్థం భగవంతమభ్యర్చ్య - అథ నమస్కృత్య - పార్షదేభ్యో నందాదిభ్యః- అష్టసు దిక్షు- బలిం హరేత్- తతః పూజాస్థానమాగమ్య దేవస్యాగ్రే సముపవిశ్య యథాశక్తి మూలమంత్రం జపేత్॥ ౪౦॥ దత్వేతి॥ తతః ఉభయత్ర భగవతో భోజనసమాప్తిం ధ్యాత్వా ఆచమనం దత్వా- ఉచ్ఛేషం విష్వక్సేనాయ కల్పయిత్వా- తదనుజ్ఞయా పశ్చాత్ స్వయం భుంజీత- తతః- సురభిమత్ సుగంధవత్- తాంబూలాద్యం ముఖవాసం దత్వా- అథ పునరపి అర్హయేత్ పుష్పాంజలినా పూజయేత్॥ ౪౧॥ ఉపగాయన్నితి॥ అభినయన్ స్వస్మిన్నావిష్కుర్వన్ క్షణికః వై యద్గ్రస్యం పరిత్యజ్య లబ్ధావసరో భవేత్॥ ౪౨॥ స్తవైరితి॥ స్తవస్తోత్రాణాం భేదం దర్శయతి- పౌరాణైః ప్రాకృతైరపీతి॥ ౪౩॥ కథం ప్రణామేదిత్యపేక్షాయామాహ॥ ౪౪ఇతి॥ బాహుభ్యాం దక్షిణోత్తరాభ్యాం- పరస్పరం సమదక్షిణోత్తరౌ పాదౌ గృహీత్వా- యద్వా- పృష్ఠతః పరస్పరం నిబద్ధాభ్యాం - కృతాపరాధ ఇవ ప్రపన్నమిత్యాది విజ్ఞాప్య చ ప్రణమేత్॥ ౪౪॥ తతః శేషాగ్రహణపూర్వకం వై కల్పికమోద్వాసనప్రకారమాహ॥ ఇతీతి॥ ఇత్యనయైవ ప్రార్థనయా- శేషాం నిర్మాల్యం- మయాదత్తాం- శిరస్యాధాయ ధృత్వా- యద్యుద్వాసయేత్- తర్హి - ప్రతిమాయాం యన్నివిష్టం జ్యోతిస్తత్పునరపి హృత్పద్మస్థజ్యోతిష్యేవోద్వాసనీయం॥ ౪౫॥ ఏతేష్వధిష్ఠానేషు కిం ముఖ్యమిత్యపేక్షాయామా

హ॥ అర్చాదిష్వితి॥ యదా యత్ర శ్రద్ధా- తదా తత్ర- నత్వధిష్ఠానముఖ్యాముఖ్యత్వం- కుతః పునః- యతః సర్వభూతేష్వితి॥ ౪౬॥ ఏవ మితి॥ ఉభయతః ఇహాముత్ర చ॥ ౪౭॥ సమర్థాం ప్రత్యాహ త్రిభిః॥ మదర్చామితి॥ పుష్పోద్యానాని చ కారయేత్- పూజాయాత్రోత్స వాశ్రితాన్- పూజా ప్రత్యహం- యాత్రా విశిష్టపర్వణి- బహుజనసమాగమః- ఉత్సవః వసంతాదికాలే మహోత్సవః- తదాశ్రితాన్ క్షేత్రాదీన్ దత్వా॥ ౪౮॥ పూజాయాత్రోత్సవాశ్రితానిత్యస్య వివరణం॥ పూజాదీనామితి॥ ప్రవాహార్థం సంతతానువృత్త్యర్థం॥ మత్సాష్టితాం మత్సమానైశ్వర్యం॥ ౪౯॥ ప్రతిష్ఠాదీనాం వ్యస్తసమస్తానాం ఫలమాహ॥ ప్రతిష్ఠయేతి॥ మత్సామ్యతాం మయా సమతాం॥ ౫౦॥ సకామం ప్రత్యుక్తం- అహైతుకభక్తం ప్రత్యాహ॥ మామితి॥ అహైతుకభక్తియోగ ఏవ కథం భవతీత్యత్రాహ- భక్తియోగ మితి॥ ౫౧॥ దాతుః ఫలముక్తం అపహర్తారం నిందతి॥ య ఇతి॥ విడ్భుక్ విష్ఠాభోజీ క్రిమిః॥ ౫౨॥ కర్తుర్యత్ఫలం తదేవాన్యేషామప్యాహ॥ కర్తురితి॥ సారథేస్సహకారిణః- హేతోః ప్రయోజకస్య- అనుమోదితుశ్చ- ప్రేత్య తత్ఫలమిత్యన్వయః కుతః- యతః కర్మణామేతే భాగినః భాగార్హాః- తత్రాపి విశేషమాహ- భూయసి కర్మణి సారథ్యాదౌ చాధికం ఫలమితి॥ శ్లో॥ పయఃపత్రాదిమాత్రేణ పూజితో యః పరంపదమ్। ప్రాగేవ దిశతి ప్రీతస్స కృష్ణశ్శరణం మమ॥ ౫౩॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- సప్తవింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ అష్టావింశే తు యః పూర్వం విస్తరేణాపవర్ణితః। జ్ఞానయోగః పునశ్చాసౌ సమాహృత్య నిరూప్యతే॥ ఇదానీమతివిస్తరేణోక్తం జ్ఞాన

సర్వాత్మాహమవస్థితః॥ ౪౬॥ ఏవం క్రియాయోగపథైః పుమాన్వైదికతాంత్రికైః। అర్చన్నుభయ తస్సిద్ధిం మత్తో విందత్యభీప్సితామ్॥ ౪౭॥ మదర్చాం సంప్రతిష్ఠాప్య మందిరం కారయేద్దృఢమ్। పుష్పో ద్యానాని రమ్యాణి పూజాయాత్రోత్సవాశ్రితాన్॥ ౪౮॥ పూజాదీనాం ప్రవాహార్థం మహాపర్వస్వ థాన్వహమ్। క్షేత్రాపణపురగ్రామాన్దత్త్వా మత్సార్ష్టితామియాత్॥ ౪౯॥ ప్రతిష్ఠయా సార్వ భౌమం సద్మనా భువనత్రయమ్। పూజాదినా బ్రహ్మలోకం త్రిభిర్మత్సామ్యతామియాత్॥ ౫౦॥ మా మేవ నైరపేక్ష్యేణ భక్తియోగేన విందతి। భక్తియోగం స లభతే ఏవం యః పూజయేత మామ్॥ ౫౧॥ య స్స్వదత్తాం పరైర్దత్తాం హరేత సురవిప్రయోః। వృత్తిం స జాయతే విడ్భుగ్వర్షాణామయుతాయు తమ్॥ ౫౨॥ కర్తుశ్చ సారథేర్హేతోరనుమోదితురేవ చ। కర్మణాం భాగినః ప్రేత్య భూయో భూ యసి తత్ఫలమ్॥ ౫౩॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ఏకాదశస్కంధే- సప్తవింశోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖

శ్రీభగవాన్॥ పరస్వభావకర్మాణి న ప్రశంసేన్న గర్హయేత్। విశ్వమేకాత్మకం పశ్యన్ప్రకృత్యా పు రుషేణ చ॥ ౧॥ పరస్వభావకర్మాణి యః ప్రశంసతి నిందతి। స ఆశు భ్రశ్యతే స్వార్థాదసత్యభినివేశతః॥ ౨॥ తైజసే నిద్రయాపన్నే పిండస్థో నష్టచేతనః। మాయాం ప్రాప్నోతి మృత్యుం వా తద్వన్నానార్థదృ క్పుమాన్॥ ౩॥ కిం భద్రం కిమభద్రం వా ద్వైతస్యావస్తునః కియత్। వాచోదితం తదనృతం మనసా ధ్యా తమేవ చ॥ ౪॥ ఛాయాప్రత్యాహ్వయాభాసా హ్యసంతోఽప్యర్థకారిణః। ఏవం దేహాదయో భావా యచ్ఛంత్యామృత్యుతో భయమ్॥ ౫॥ ఆత్మైవ తదిదం విశ్వం సృజ్యతే సృజతి ప్రభుః। త్రాయతే త్రాతి

యోగం సంక్షేపేణ వక్తుమాహ॥ పరేతి॥ పరేషాం స్వభావాన్ శాంతఘోరాదీన్ కర్మాణి చ- తత్ర హేతుర్విశ్వమితి॥ ౧॥ విపక్షే దో షమాహ॥ పరేతి॥ స్వార్థాత్- జ్ఞాననిష్ఠాలక్షణాత్ - అసతి మిథ్యాభూతే ద్వైతే అభినివేశాత్॥ ౨॥ భ్రంశమేవ దృష్టాంతతో దర్శయ తి॥ తైజస ఇతి॥ తైజసే రాజసాహంకారకార్యే ఇంద్రియగణే- నిద్రయా ఆపన్నే అభిభూతే సతి- పిండస్థో జీవః కేవలం మనోమాత్రేణ మా యాం స్వప్నరూపాం ప్రాప్నోతి- తతో మనసి లీనే సతి నష్టచేతనస్సన్మృత్యుం వా మృత్యుతుల్యాం సుషుప్తిం వా ప్రాప్నోతి యథా- తద్వదేవ నానార్థదృక్ ద్వైతాభినివేశీ- విక్షేపం లయం చ ప్రాప్నోతి- యథా ప్రాజ్ఞసంపర్కాద్విశ్వస్య భోగక్షయలక్షణో భ్రంశః- ఏవమనాత్మ సంపర్కాదాత్మనోఽపి స్వరూపభ్రంశ ఇతి భావః॥ ౩॥ ద్వైతానత్యతయా స్తుతినిందయోర్నిర్విషయత్వం ప్రపంచయతి సార్ధైః షడ్భిః॥ కిమితి॥ అవస్తునో ద్వైతస్య మధ్యే కిం భద్రం- కిం వా అభద్రం కియద్భద్రం- కియద్వా అభద్రమిత్యర్థః- అవస్తుత్వమేవాహ వాచేతి బాహ్యేంద్రియోపలక్షణం- వాచా ఉదితం ఉక్తం- చక్షురాదిభిశ్చ యద్దృష్టం తదనృతమితి॥ ౪॥ నన్వేవం సతి దేహాదిభావానామసత్త్వాత్ కథం భయహేతుత్వమిత్యాశంక్య హేతుత్వం దృష్టాంతేనాహ॥ ఛాయేతి॥ ఛాయా ప్రతిబింబం- ప్రత్యాహ్వయః ప్రతిధ్వనిః- ఆభాసః శుక్తి రజతాదిః- ఏతే యథా అసంతోఽప్యర్థకారిణో భవంతి- ఆమృత్యుతః మృత్యుమభివ్యాప్య- యద్వా- మృత్యుర్లయః జ్ఞానేన యావన్నైష్క లీయతే తావత్పర్యంతమిత్యర్థః॥ ౫॥ నను సృష్ట్యాదిశ్రుతిభిరేవ ద్వైతం నిరూపితం. కథమసత్యం స్యాత్తత్రాహ ద్వాభ్యాం॥ ఆత్మే

తి॥ త్రాయతేపాల్యతే- త్రాతిపాలయతి॥ ౬॥ తస్మాదితి॥ అన్యస్మాత్సృజ్యాదివ్యతిరిక్తాత్- త్రివిధాఅధ్యాత్మాదిరూపా- ఖ్యాతిః ప్రతీతిః॥ ౭॥ ననుకథంనిర్మూలంప్రతీయతేతత్రాహ॥ ఇదమితి॥ ౮॥ ఏతదితి॥ జ్ఞానవిజ్ఞానయోర్నైపుణం నిష్ఠాం- సూర్యవత్సమోభూత్వా ॥ ౯॥ ఏతన్నిష్ఠాప్రాప్త్యుపాయమాహ॥ ప్రత్యక్షేణేతి॥ యదాద్యంతవత్ద్వైతం- తదసదితిజ్ఞాత్వా- నిస్సంగోవిచరేత్-ఆద్యంతవత్త్వేప్రమాణాని- ప్రత్యక్షేణఘటాది - అనుమానేనసావయవత్వేనదృశ్యంపృథివ్యాది- నిగమేనాప్రత్యక్షమాకాశాది - ఆత్మసంవిదాస్వానుభవేనసర్వందృశ్యంఆద్యంతవత్ ఆసచ్చేతిజ్ఞాత్వేతి॥ ౧౦॥ ననుయద్యాత్మసంవిదాసర్వందృశ్యమాద్యంతవదసదిత్యుచ్యతే - తర్హ్యాత్మాస్వప్రకాశో దేహాదిద్వైతంజడమిత్యుక్తంస్యాత్- తథాచసంసారప్రతిభాసోఽనుపపన్న ఇతిచోదయతి॥నైతి ॥ అనాత్మస్వదృశోఃజడాజడయోః-అత్రహేతుః- ద్రష్టృదృశ్యయోః - తతోమాభూద్ద్వయోరపితత్రాహ- ఉపలభ్యతఇతి॥ ౧౧॥ ఏతత్ప్రపంచయతి॥ ఆత్మేతి॥అవ్యయత్వాదిపంచవిశేషణైర్నాశాదిరాగాదిపుణ్యపుణ్యాజ్ఞానపరిచ్ఛేదానామసంభవందర్శయతి-హేతుహేతుమత్త్వంతుయథేష్టం- అచిత్ జడః- అయంభావః- యథైవాగ్నిర్దారుణోభిన్నోఽపి-దారుప్రకాశ్యమేవ-అగ్నిశ్చప్రకాశకః- తథాదేహాత్మనోరపీతి- నసంసృతిఃతయోరన్యతరస్యాపిఘటతఇత్యర్థః॥ ౧౨॥ సత్యంతథాప్యుభయోరవివేకఏవసంసారావలంబనమిత్యాహ పంచభిః ॥ యావదితి॥ సన్నికర్షణాంసంబంధః- నన్వసంగస్యకుతఃసంబంధస్తత్రాహ- అవివేకతః అజ్ఞానకృత ఇత్యర్థః- ననుస్వప్రకాశస్యకథమజ్ఞానతఃసంసారస్తత్రాహ- అపార్థోఽపిమిథ్యాభూతోఽపి- కేవలంఫలవాక్ఫలంస్ఫూర్తిః- నతుతత్త్వతోఽస్తీత్యర్థః॥ ౧౩॥ నన్వనలోదేహా

విశ్వాత్మా హ్రీయతేహరతీశ్వరః ॥౬। తస్మాన్నహ్యాత్మనోఽన్యస్మాదన్యో భావోనిరూపితః। నిరూపితేయంత్రివిధానిర్మూలాభాతిరాత్మని ॥ ౭ ॥ ఇదంగుణమయంవిద్ధిత్రివిధంమాయయాకృతమ్॥ ౮ ॥ ఏతద్విద్వాన్మదుదితంజ్ఞానవిజ్ఞాననైపుణమ్। ననిందతినచస్తౌతిలోకేచరతిసూర్యవత్ ।౯॥ ప్రత్యక్షేణానుమానేననిగమేనాత్మసంవిదా । ఆద్యంతవదసద్జ్ఞాత్వానిస్సంగోవిచరేదిహ॥ ౧౦ ॥ ఉద్ధవః ॥ నైవాత్మనోనదేహస్యసంసృతిర్ద్రష్టృదృశ్యయోః । అనాత్మస్వదృశోరీశకస్యేయముపలభ్యతే ॥౧౧ ॥ఆత్మావ్యయోఽగుణశ్శుద్ధస్స్వయంజ్యోతిరనావృతః। అగ్నివద్దారువదచిద్దేహఃకస్యేతసంసృతిః ॥ ౧౨ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ యావద్దేహేంద్రియప్రాణైరాత్మనస్సంనికర్షణమ్ । సంసారః ఫలవాంస్తావదపార్థోఽప్యవివేకినః ॥ ౧౩ । అర్థేహ్యవిద్యమానేఽపిసంసృతిర్ననివర్తతే। ధ్యాయతోవిషయానస్యస్వప్నేనర్థాగమోయథా ॥ ౧౪ । యథాహ్యప్రతిబుద్ధస్యప్రస్వాపోబహ్వనర్థభృత్ । సఏవప్రతిబుద్ధస్యనవైమోహాయకల్పతే। ౧౫॥ శోకహర్షభయక్రోధలోభమోహమదాదయః।అహంకారస్యదృశ్యంతేజన్మమృత్యుశ్చనాత్మనః॥ ౧౬॥ దేహేంద్రియప్రాణమనోభిమానోజీవోంతరాత్మాగుణకర్మమూర్తిః। సూత్రంమహానిత్యురుధైవగీతస్సంసారఆధావతికాలతంత్రః॥ ౧౭॥ అమూలమేతద్బహురూపరూపితం॥మనోవచఃప్రాణశరీరకర్మ। జ్ఞానాసినోపాసనయాశితేనఛిత్త్వామునిర్గాంవిచరత్యతృష్ణః॥ ౧౮॥ జ్ఞానంవివేకోనిగమస్తపశ్చప్రత్యక్షమైతిహ్యమథానుమానమ్। ఆద్యంతయోరస్యయదేవకే

దేఃకుతస్సంసారస్ఫూర్తిహేతుత్వమపితత్రాహ॥ అర్థఇతి॥ అస్యాత్మనః॥ ౧౪॥ ననుకథంచిద్ధ్యాయతో విషయస్ఫూర్తిర్జీవన్ముక్తస్యాపిదుర్వారేత్యనిర్మోక్షప్రసంగస్స్యాత్తత్రాహ॥ యథేతి॥ప్రస్వాపఃస్వప్నః- బహూననర్థాన్ బిభర్తిపుష్ణాతీతితథా॥ ౧౫॥ అహంకారలక్షణోదేహాదిసన్నికర్ష ఏవసంసారాలంబనమిత్యన్వయవ్యతిరేకాభ్యాందర్శయతి॥ శోకేతి॥ సుషుప్త్యాదావేషామదర్శనాత్ - అహంసుఖీదుఃఖీతివత్చైతన్యంసుఖీదుఃఖీతిప్రతీత్యభావాత్ దృశ్యత్వాచ్చ- సుఖాదీనాంకృశత్వాదివద్ద్రష్టృధర్మత్వానుపపత్తేరితిభావః- ఉక్తంచ ॥ శ్లో॥ సుప్తేహమినదృశ్యంతేదుఃఖదోషప్రవృత్తయః। అతస్తస్యైవసంసారోనమేసంసృతిసాక్షిణః॥ ౧౬ ॥ నన్వహంకారస్యసంసారఃతర్హిముక్తిరపితస్యైవేతిముక్తావహంకారావశేషః ప్రసజ్యేతతత్రాహ॥దేహేతి ॥దేహాదిష్వభిమానోయస్యసః-ఆత్మైవతేషామంతస్థితోజీవః-అతఏవగుణకర్మమయీమూర్తిర్యస్యసః - ఏవంచసఏవసూక్ష్మోపాధిభిర్బహుధైవనిత్యురుధా దశాభేదేన గీతః- సంసారేకాలతంత్రఃపరమేశ్వరాధీనస్సర్వతఃఆధావతి - అతోనాయందోష ఇతిభావః॥ ౧౭॥ తదేవమహంకారకృతాద్దేహాదిసంబంధాత్-సంసారకాలతంత్రః పరమేశ్వరాధీనస్సర్వతఃఆధావతి...

ఆద్యంతయోరసతస్య జగతః - మధ్యేపితదేవ కేవలం - నతు జగదితి - కింతత్ - కాలః కాలయతి ప్రకాశయతి - యస్స తథా - హేతుః కారణంచ యత్తదేవ - ఏతదుక్తం భవతి - యదస్య విశ్వస్య కారణం ప్రకాశకంచ బ్రహ్మ - తదాత్మకమేవైతత్ - నతతః పృథగిత్యేవం నిశ్చయఫలో నిగమాదిసాధనైర్జాయతేయో వివేకః - తజ్జ్ఞానమితి ॥ ౧౯ ॥ తత్ర నానాభేదవ్యవహారాలంబనస్యాపి విశ్వస్య కారణమాత్రాత్మకత్వం సదృష్టాంతమాహ ॥ యథేతి ॥ సుకృతం సుష్ఠుకుండలాదిరూపేణ రచితం - యద్ధిరణ్యం - కీదృశం - హిరణ్మయస్య కుండలాదేరుత్పత్తేః పురస్తాన్నాశాచ్చ పశ్చాచ్చ యదస్తి హిరణ్యమాత్రం - తన్మధ్యేపి కటకం కుండలమిత్యాది నానావ్యపదేశైః వ్యవహారం ప్రాప్యమాణమపి తదేవ యథా - తద్వదస్య విశ్వస్య కారణభూతోహమేవ నానావ్యవహారాలంబనం - నతు మత్తః పృథగ్విశ్వమితి ॥ ౨౦ ॥ తదేవం కార్యస్య కారణమాత్రాత్మకతాముక్త్వా ప్రకాశ్యస్య ప్రకాశాత్మకతామాహ ॥ విజ్ఞానమితి ॥ త్రియవస్థం - యకారస్య పృథక్పాఠః ఛందోనురోధేన - జాగ్రదాదిత్ర్యవస్థం యద్విజ్ఞానం మనః - తదవస్థాకారణభూతంచ యద్గుణత్రయం - యచ్చ కారణకార్యకర్తృ - కారణమధ్యాత్మం కార్యమధిభూతం - కర్తృ అధిదైవం - ఏవం గుణత్రయకార్యభూతం త్రివిధం జగదేతత్ - యేన తుర్యేణ సామాన్యజ్ఞానమాత్రేణ - సమన్వయేన భాతిమే నానుగతం ప్రకాశత ఇత్యర్థః ॥ శ్రు ॥ తమేవ భాంతమనుభాతి సర్వం తస్య భాసా సర్వమిదం విభాతి - తథా ॥ శ్రు ॥ చక్షుషశ్చక్షురుత శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం మనసో మనో విదురిత్యాది శ్రుతేః - నను విశేషజ్ఞానవ్యతిరేకేణ న తురీయం నామోపలభామహే తత్రాహ - వ్యతిరేకతశ్చ సమాధ్యాదౌ యదస్తి తదేవ సత్యమితి ॥ ౨౧ ॥ ఏవం కాలత్రయేప్యవ్యభిచారిణః సత్యత్వముక్తం - వ్యభిచారిణస్త్వసత్యతామాహ ॥ నేతి ॥ మధ్యేపి తత్పృథఙ్నాస్తి - కింతు వ్యపదేశమాత్రం - కుతః - యద్యస్మాత్ - పరేణ అన్యేన - భూతం జాతం - ప్రసిద్ధం ప్రకాశితంచ - తత్తదేవ కారణప్రకాశకతావన్మాత్రం స్యాత్ - న పృథగితి - మే మనీషా బుద్ధిః ॥ శ్రు ॥ వాచారంభణం వికారో నామధేయం మృత్తికేత్యేవ సత్యం

వలం కాలశ్చ హేతుశ్చ తదేవ మధ్యే ॥ ౧౯ ॥ యథా హిరణ్యం సుకృతం పురస్తాత్పశ్చాచ్చ సర్వస్య హిరణ్మయస్య । తదేవ మధ్యే వ్యవహార్యమాణం నానాపదేశైరహమస్య తద్వత్ ॥ ౨౦ ॥ విజ్ఞానమేతత్త్రియవస్థమంగ గుణత్రయం కారణకార్యకర్తృ । సమన్వయేన వ్యతిరేకతశ్చ యేనైవ తుర్యేణ తదేవ సత్యమ్ ॥ ౨౧ ॥ న యత్పురస్తాదుత యన్న పశ్చాన్మధ్యే చ తన్న వ్యపదేశమాత్రమ్ । భూతం ప్రసిద్ధం చ పరేణ యద్యత్తదేవ తత్స్యాదితి మే మనీషా ॥ ౨౨ ॥ అవిద్యమానోప్యవభాసతే యో వైకారికో రాజససర్గ ఏషః । బ్రహ్మ స్వయం జ్యోతిరతో విభాతి బ్రహ్మేంద్రియార్థాత్మవికారచిత్రమ్ ॥ ౨౩ ॥ ఏవం స్ఫుటం బ్రహ్మవివేకహేతుభిః పరాపవాదేన విశారదేన । ఛిత్త్వాత్మసందేహముపారమేత స్వానందతుష్టోఽఖిలకాముకేభ్యః ॥ ౨౪ ॥ నాత్మా వపుః పార్థివమింద్రియాణి దేవా హ్యసుర్వాయుర్జలం హుతాశః । మనోన్నమాత్రం ధిషణా చ సత్త్వమహంకృతిః ఖం క్షితిరర్థసామ్యమ్ ॥ ౨౫ ॥ సమాహితైః కః కరణైర్గుణాత్మభిర్గుణో భవేన్మత్సువివిక్తధామ్నః । విక్షిప్యమాణైరుత కిం ను దూషణం ఘనైరుపేతైర్విగతై రవేః కిమ్ ॥ ౨౬ ॥ యథా నభో వాయ్వనలాంబుభూగుణైర్గతాగతైర్వర్తుగుణైర్న సజ్జతే । తథాక్షరం

శ్రు ॥ సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మేత్యాది శ్రుతేశ్చ కారణప్రకాశకవ్యతిరేకేణ కార్యస్య ప్రకాశ్యస్య చానుపలంభాదితి భావః ॥ ౨౨ ॥ ఏవం సామాన్యతః కార్యప్రకాశ్యయోః కారణప్రకాశకాభ్యామభేదం వ్యుత్పాద్య ప్రస్తుతే తదుభయవివేకపూర్వకం ప్రపంచస్య బ్రహ్మాభేదమాహ ॥ అవిద్యమాన ఇతి ॥ యోయం వైకారికో వికారసమూహః - స ఏష ప్రాగవిద్యమానోపి రాజససర్గః రజోద్వారేణ బ్రహ్మకార్యభూత ఇత్యర్థః - అవభాసతే బ్రహ్మణా ప్రకాశ్యత ఇత్యర్థః - బ్రహ్మతు - స్వయం స్వతస్సిద్ధం - నతు కార్యమిత్యర్థః - జ్యోతిశ్చ ప్రకాశకమిత్యర్థః - అతః కారణాత్ - ఇంద్రియాణిచ అర్థాస్తన్మాత్రాణిచ ఆత్మా మనశ్చ దేవానామప్యుపలక్షణం వికారాః పంచభూతాని వంచిత్రం బ్రహ్మైవ భాతీతి ॥ ౨౩ ॥ ఉపసంహరతి ॥ ఏవమితి ॥ ఏవం నిగమతః ప్రత్యక్షేతిహాసానుమానైః - స్ఫుటం యథా భవతి తథా - బ్రహ్మవివేకహేతుభిః - తథా పరస్య దేహాదేరపవాదేన ఆత్మత్వనిరాసేనచ - కీదృశేన - విశారదేన నిపుణేన - గురుణా నిమిత్తభూతేనేతి వా - ఆత్మవిషయం సందేహం ఛిత్త్వా - స్వానందతుష్టస్సన్ - అఖిలేభ్యః కాముకేభ్యః ఇంద్రియాదిభ్యః - ఉపారమేత నిస్సంగో భవేత్ ॥ ౨౪ ॥ పరాపవాదం ప్రపంచయతి ॥ నేతి ॥ వపురాత్మా న భవతి - పార్థివత్వాత్ - ఘటవత్ - తథా ఇంద్రియాణి - తదధిష్ఠాతారో దేవాః - అసుః ప్రాణః - మనః - ధిషణా బుద్ధిః - సత్త్వం చిత్తం - అహంకృతిరిత్యేతే ఆత్మానో న భవంతి - కుతః - అన్నమాత్రం - అన్నోపష్టభ్యత్వాత్ శరీరవత్ - వాయుర్జలంచ - హుతాశస్తేజః - ఖం క్షితిరితి పంచభూతాని - అర్థాః శబ్దాదయః సామ్యం ప్రకృతిశ్చాత్మానో న భవంతి - జడత్వాత్ - ఘటవదితి - యద్వా - హిశబ్దేనానుమానాంతరాణి సూచితాని - తద్యథా - ఇంద్రియాణ్యాత్మానో న భవంతి - కరణత్వాత్ - వాశ్యాదివత్ - దేవాశ్చ వైకారికత్వాత్ మనోవత్ - ప్రాణశ్చ వాయుత్వాత్ బాహ్యవాయువత్ - మనః అన్నమయత్వాత్ శరీరవత్ - బుద్ధిస్తైజసత్వాత్ చక్షుర్వత్ అహంకారః పరిణామిత్వాత్ శరీరవదిత్యాది ॥ ౨౫ ॥ ఏవం వివేకజ్ఞానవతో ముక్తస్య నేంద్రియాదికృతో గుణదోషసంబంధ ఇత్యాహ ॥

సమాహితైరితి॥ ముక్తపివివిక్తధామ్నః ముముక్షువివిక్తంధామస్వరూపంయేనతస్య॥ ౨౫ ॥ ప్రకాశకస్యప్రకాశ్యగుణదోషానభవంతీతిరవిదృష్టాంతేనోక్తం· అసంగత్వేనావస్థితస్యనకోపిగుణదోషఇత్యాకాశదృష్టాంతేనాహ ॥ యథేతి ॥ వాయ్వాదీనాంశోషణదహనక్లేదనరజోధూసత్వాదిభిః· గతాగతైరాగమాపాయిభిః· ఋతుగుణైః శీతోష్ణాదిభిర్వా· అహంకృతేఃఅహంకారాత్పరమక్షరం· సంసృతిహేతుభిర్నయుజ్యతే· యద్వా· అహంకారస్యసంసృతిహేతుభిరితి ॥ ౨౬ ॥ ముక్తవనసమ్యక్ జ్ఞానీనయథేష్టమాచరేదిత్యాహద్వాభ్యాం॥ తథేతి॥ గుణేషువిషయేషు· రజోరాగః· మనసఃకషాయఇతిదుర్నిరాసతామాహ॥ ౨౭ ॥ ఏతదేవదృష్టాంతేనోపపాదయతి ॥ యథేతి॥ నృణామామయోరోగః· అసాధుఅసమ్యగ్యథాభవతితథా· అపక్వకషాయకర్మాఅదగ్ధాఃకషాయారాగాదయస్తన్మూలానిచ కర్మాణియస్మింస్తత్· అతఏవసర్వసంగంసర్వేషుపుత్రాదిషు సజ్జమానం· మనః· కుయోగినంఅసమ్యక్జ్ఞానినం· విధ్యతిభ్రంశయతి॥ ౨౮ ॥ ననుకథంచిద్విషయసంగేనయోగభ్రంశస్స్యాత్ - అలంతర్హిసాపాయేనయోగమార్గేణతత్రాహ॥ కుయోగినఇతి॥ మనుష్యభూతైఃబంధుశిష్యాదిరూపైః· త్రిదశైరుపసృష్టైః ప్రేరితైః· తథాచ॥ శ్రు॥ తస్మాత్తదేషాంనప్రియంయదేతన్మనుష్యావిదురితి - ఆవశ్యకమాహ- భూయోజన్మాంతరే· నతుకర్మతంత్రంకర్మవిస్తారం॥ ౩౦ ॥ ననువిదుషామపిసర్వథాకర్మదుష్పరిహరమితిపునస్సంసారస్స్యాదేవేత ఆహ॥ కరోతీతి॥ విదుషోప్యసౌజంతుర్దేహఏవ· భోజనాదికర్మకరోతి క్రియతేవిక్రియతేచ తేనకర్మణాప్రవృత్త్యాద్యపిప్రాప్నోతీత్యర్థః· కేనాపిసంస్కారాదినాచోదితస్సన్· ఆనిపాతాన్మరణపర్యంతం· విద్వాంస్తుప్రకృతౌదేహస్థితోపి· తత్రకర్మాదినవిక్రియతేనిరహంకారిత్వాత్ హర్షవిషాదాదిభిఃసంసారంనప్రాప్నోతి॥ ౩౧ ॥ కించ - ఆస్తాంతావద్దైహికకర్మభిర్వికారశంకా· యతోదేహము

సత్త్వరజస్తమోమయైరహంకృతేస్సంసృతిహేతుభిఃపరమ్॥౨౬॥ తథాపిసంగఃపరివర్జనీయోగుణేషు మాయారచితేషుతావత్। మద్భక్తియోగేనదృఢేనయావద్రజోనిరస్యేతమనఃకషాయః ॥ ౨౭ ॥ యథామయోసాధుచికిత్సితోనృణాంపునఃపునస్సంతుదతిప్రరోహన్।ఏవంమనోపక్వకషాయకర్మకుయోగినంవిధ్యతిసర్వసంగమ్॥ ౨౮ ॥ కుయోగినోయేవిహితాంతరాయైర్మనుష్యభూతైస్త్రిదశోపసృష్టైః। తేప్రాక్తనాభ్యాసబలేనభూయోయుంజంతియోగంనతుకర్మతంత్రమ్॥ ౩౦ ॥ కరోతికర్మక్రియతేచజంతుః కేనాప్యసౌచోదితఆనిపాతాత్।నతత్రవిద్వాన్ప్రకృతౌస్థితోపినివృత్తతృష్ణస్స్వసుఖానుభూత్యా॥ ౩౧ ॥తిష్ఠంతమాసీనముతవ్రజంతంశయానముక్షంతమదంతమన్నమ్। స్వభావమన్యత్కిమపీహమానమాత్మానమాత్మస్థమతిర్నవేద॥ ౩౨॥ యదిస్మపశ్యత్యసదింద్రియార్థంనానానుమానేనవిరుద్ధమన్యత్ । నమన్యతేవస్తుతయామనీషీస్వాప్నంయథోత్థాయతిరోదధానమ్। ౩౩ ॥ పూర్వంగృహీతంగుణకర్మచిత్రమజ్ఞానమాత్మన్యవివిక్తమేతత్ । నివర్తతేతత్పునరీక్షయైవనగృహ్యతేనాపివిసృజ్యఆత్మా। ౩౪ ।యథాహిభానోరుదయోనృచక్షుషాంతమోనిహన్యాన్నతుసద్విధత్తే। ఏవంసమీక్షానిపుణాసతీమేహన్యాత్తమిస్రంపురుషస్యబుద్ధేః ॥ ౩౫ ॥ ఏషస్స్వయంజ్యోతిరజోప్రమేయోమహానుభూతిస్సకలా

నుభూతిస్సకలానుభూతిరిత్యాహ॥ తిష్ఠంతమితి ॥ ఉక్షంతంమూత్రయంతం· స్వభావప్రాప్తమన్యదపిదర్శనస్పర్శనాది - ఈహమానం కుర్వంతం· ఆత్మానందేహం ॥ ౩౨ ॥ నన్వింద్రియవతఃసర్వథాకథమదర్శనంసంభవతితత్రాహ॥ యదీతి॥ యద్యపిఅసతాంబహిర్ముఖానామింద్రియాణామర్థంపశ్యతి· తథాపినానాత్వాన్మిథ్యాస్వప్నవదిత్యనుమానేనవిరుద్ధంబాధితంసత్ అన్యదాత్మవ్యతిరిక్తం· మనీషివిద్వాన్· వస్తుతయానమన్యతే - స్వప్నాదుత్థాయప్రబుధ్య· సంస్కారమాత్రేణస్ఫురంతంస్వాప్నంవిషయం· అతఏవస్వయమేవ తిరోదధానంతిరోభవంతంయథా· తద్వత్॥ ౩౩॥ తదేవ మాత్మానవిక్రియతఇత్యుక్తం· నన్వేతదనుపపన్నం· బద్ధావస్థాయాఃత్యజ్యమానత్వాత్ ముక్తావస్థాయాశ్చగృహ్యమాణత్వాత్· నహివ్రీహయోవఘాతేనవ్రీహిభావత్యాగేనతండులీభావేనగృహ్యమాణానవిక్రియంతే - తత్రాహ ॥ పూర్వమితి ॥ పూర్వంబద్ధావస్థాయాంగుణైఃకర్మభిశ్చ చిత్రంఅజ్ఞానకార్యందేహేంద్రియాదిలక్షణం· ఆత్మన్యధ్యాసేనావివిక్తంగృహీతమాసీత్ -తదేవపునఃజ్ఞానేననివర్తతే· ఆత్మాతునకేనాపిరూపేణ గృహ్యతేనాపిత్యజ్యతే· అయంభావః · ముక్తైఃక్రియాఫలత్వేభవత్తావదాత్మనోవికారః - తస్యాస్త్వారోపితాజ్ఞానతత్కార్యసంసారనివృత్తిమాత్రరూపత్వాన్నాత్మసంస్పర్శిత్వం బంధమోక్షయోః· అతోనవికారఇతి॥ ౩౪॥ ఏతదేవదృష్టాంతేనస్పష్టయతి॥ యథేతి॥ నతుపూర్వమేవసత్ ఘటాదిపునర్విధత్తేకరోతి - మేయాసమీక్షా· ఆత్మవిద్యా॥ ౩౫॥ ఆత్మనోనిర్వికారతాంప్రపంచయతి ॥ ఏషఇతి॥ ఏషఇత్యనేనాపరోక్షతయానిత్యప్రాప్తస్యాత్మనఃప్రాప్తింవారయతి· స్వయంజ్యోతిరిత్యనేనఅజ్ఞానమలాపాకరణలక్షణంవికృతింవారయతి·అజఇత్యుత్పత్తిం· అప్రమేయఇతిజ్ఞానలక్షణాతిశయాధానేనసంస్కారం· మహావిభూతిరితిదేశకాలపరిచ్ఛేదాభావేనఅస్తిత్వవృద్ధిపరిణామాపక్షయవినాశాన్· వారయతి· స్వయంజ్యోతిష్ట్వేహేతుః సకలానుభూతిరితి · ఏకోద్వితీయఇతివికారహేతోరన్యస్యాభావాన్నకోపివికారఇతిదర్శయతి· ననుశ్రుతివిషయస్యకథం స్వయంజ్యో

లిష్ట్వాది- తత్రాహ- వచసాంవిరామే అగోచరత్వేననివృత్తౌసత్యాం- తథాచ॥ శ్రు॥ యతోవాచో నివర్తంతే - అప్రాప్యమనసాసహ -ఇతి- అత్రహేతుః- యేనేషితాః ప్రేషితాః - తథాచ॥ శ్రు॥ కేనేషితంపతతిప్రేషితంమనః కేనప్రాణః ప్రథమః ప్రైతియుక్తః- కేనేషితాంవాచమిమాంవదంతిచక్షుః శ్రోత్రంకఉదేవోయునక్తి- శ్రోత్రస్యశ్రోత్రంమనసోమనోయద్వాచోహవాక్స ఉప్రాణస్యప్రాణఃచక్షుషశ్చక్షురితి ॥ ౩౬ ॥ అద్వితీయత్వముపపాదయితుంభేదస్యావాస్తవత్వమాహ ॥ ఏతావానితి॥ కేవలేఅఖిన్నే - ఆత్మన్ ఆత్మని- వికల్ప ఇతియత్ - ఏతావాన్సర్వోఽప్యాత్మనోమనసస్సంమోహః భ్రమః - యతఃస్వమాత్మానమృతేవినాయస్యవికల్పస్యావలంబః ఆశ్రయోనాస్తి- రజతభ్రమస్యేవశుక్తింవినా॥ శ్రు॥ నేహనానాస్తికించన॥ శ్రు॥ ఇంద్రోమాయాభిః పురురూప ఈయతే- యుక్తాహ్యస్య హరయశ్శతాదశేత్యాదిశ్రుతేరిత్యర్థః॥ ౩౭ ॥ ....

కేచిత్తునః ప్రత్యక్షాదిప్రతీతస్యప్రపంచస్యబాధాయోగాత్ వేదాంతార్థానాంచక్రత్వర్థకర్తృప్రతిపాదనపరత్వేనార్థవాదత్వాత్ద్వైతంసత్యమితి మన్యంతే - తన్మతమనూద్యదూషయతి॥ యదితి॥ నామాకృతిభిః నామరూపైరుపలక్షితంపంచభూతాత్మకంద్వయంద్వైతంయత్ - తదబాధితమితి - పండితమానినాంఅత్రవయమేవ పండితా ఇత్యభిమానవతాం- వేదాంతేష్వయమర్థవాదఇతిప్రతీతిః - నతత్త్వవిదాం- యతః వ్యర్థేనాపివినాప్యర్థేనసాప్రతీతిః - తథాహి - నతావద్విధ్యేకవాక్యత్వంతేషామస్తి - యతోఽర్థవాదత్వంస్యాత్ - నచాకర్తృఅభోక్తృపరమానందరూపాత్మప్రతిపాదనంకర్మవిధిశేషతాంభజతే - నచాబాధితత్వంద్వైతస్య- నామరూపాత్మకత్వాత్ - గ్రాహ్యత్వాత్ - పంచవర్ణాత్మకత్వాత్ - స్వప్నవత్ - ఇత్యాద్యనుమానైర్వాచారంభణాదిశ్రుతిభిశ్చబాధితత్వాదితి॥ ౩౮॥

సుభూతిః। ఏకోద్వితీయోవచసాంవిరామేయేనేషితావాగసవశ్చరంతి ॥ ౩౬ ॥ ఏతావానాత్మసంమో
హోయద్వికల్పస్తుకేవలే। ఆత్మన్నృతేస్వమాత్మానమవలంబోనయస్యహి॥ ౩౭ ॥యన్నామాకృతిభి
ర్గ్రాహ్యంపంచవర్ణమబాధితమ్। వ్యర్థేనాప్యర్థవాదోఽయంద్వయంపండితమానినామ్ ॥ ౩౮ ॥
యోగినోఽపక్వయోగస్యయుంజతఃకాయఉత్థితైః। ఉపసర్గైర్విహన్యేతతత్రాయంవిహితోవిధిః॥
౩౯ ॥యోగధారణయాకాంశ్చిదాసనైర్ధారణాన్వితైః। తపోమంత్రౌషధైఃకాంశ్చిదుపసర్గాన్వి
నిర్దహేత్ ॥ ౪౦ ॥ కాంశ్చిన్మమానుధ్యానేననామసంకీర్తనాదిభిః। యోగేశ్వరానువృత్త్యావాహ
న్యాదశుభదాన్శనైః ॥ ౪౧ ॥ కేచిద్దేహమిమంధీరాస్సుకల్పంవయసిస్థిరమ్। విధాయవివిధోపాయై
ర్యోగంయుంజంతిసిద్ధయే ॥ ౪౨ ॥ నహితత్కుశలాదృత్యంతదాయాసోహ్యపార్థకః। అధ్రువత్వా
చ్ఛరీరస్యఫలస్యేవవనస్పతేః॥ ౪౩ ॥ యోగంనిషేవతోనిత్యంకాయశ్చేత్కల్పతామియాత్। తచ్ఛ్ర
ద్దధ్యాన్నమతిమాన్యోగముత్సృజ్యమత్పరః॥ ౪౪॥ యోగచర్యామిమాంయోగీవిచరన్మదుపాశ్ర
యః। నాంతరాయైర్విహన్యేతనిస్స్పృహస్స్వసుఖానుభూః ॥ ౪౫ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

❖❖❖❖❖ ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - మహాపురాణే - ఏకాదశస్కంధే - షావింశోధ్యాయః ❖❖❖❖

తదేవంజ్ఞానయోగం సపరికరం నిరూప్యేదానీంతన్నిష్ఠస్యవిఘ్నప్రతీకారమాహ త్రిభిః ॥ యోగిన ఇతి ॥ యోగంయుంజతః కాయోయద్యంతరైవఉత్పన్నైః - ఉపసర్గైః రోగాద్యుపద్రవైః - అభిభూయేత - విధిః ప్రతీకారః ॥ ౩౯ ॥ యోగేతి॥యోగధారణయాసోమసూర్యాగ్నిధారణయాసంతాపశైత్యాదీన్ - ఆసనైర్వాయుధారణాన్వితైః వాతాదిరోగాన్ - తపోమంత్రౌషధైః పాపగ్రహసర్పాదికృతాన్ ॥ ౪౦ ॥ కాంశ్చిదితి ॥ మమానుధ్యానాదిభిః కామాదీన్ - యోగేశ్వరానువృత్త్యాదంభమానాదీన్ - హన్యాత్ ॥ ౪౧ ॥ అన్యేతుదేహసిద్ధ్యర్థమేవైతత్సర్వంయుంజంతితద్దూషయతి ॥ కేచిదితి ॥ కేచిత్తునరైతైరన్యైశ్చోపాయైర్దేహమేవసుకల్పం జరారోగాదిరహితంవయసితారుణ్యేస్థితంస్థిరంచకృత్వా- అద్వంద్వపరకాయప్రవేశాదిసిద్ధయేతద్ధారణానురూపంయోగంయుంజంతి - నతుజ్ఞాననిష్ఠారూపం॥ ౪౨॥ నహీతి ॥ కుశలైః ప్రాజ్ఞైరాదరణీయంనభవతి - వనస్పతిరివదాత్మైవస్థాయీ - శరీరంతుఫలవన్నశ్వరమిత్యర్థః ॥ ౪౩॥ యద్యపిక్వచిత్సమాధ్యంగత్వేనాపిప్రాణాయామాదియోగేక్రియమాణేజరారోగాద్యభావోదృశ్యతే- సత్యం- తథాపిసమాధిముత్సృజ్యనతత్రసజ్జేతేత్యాహ ॥ యోగమితి ॥ తత్తాందేహసిద్ధిం - నశ్రద్దధ్యాత్ నవిశ్వసేత్ ॥ ౪౪॥ తదేవంవిఘ్నప్రతీకారైఃయోగంకుర్యాదిత్యుక్తం -మచ్ఛరణస్యతునవిఘ్నశంకాపీత్యాహ॥ యోగచర్యామితి॥ విచరన్ ఆచరన్ - స్వసుఖేఅనుభూః అనుభూతిర్యస్య సః - స్పృహశూన్యోహివిఘ్నాఃసాచమదుపాశ్రయస్యనివర్తతే - అతః అంతరాయైరవిహతః స్వానందపూర్ణోభవతీతి ॥ శ్లో ॥ సమావృత్యస్వయోగంతునమస్తోపనిషద్రసమ్। సక్త్యైముఖ్యతమాంభక్తింముక్త్వాపునరుపాదిశత్ ॥ ౪౫॥ఇతిభావార్థదీపికాయాంఅష్టావింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥

శ్లో॥ ఊనత్రింశేతుయఃపూర్వంవిస్తారేణనిరూపితః। భక్తియోగస్తమేవాహస్వభక్తాయసమాసతః॥ ఆతిక్లేశమివాలక్ష్య యోగేనంగైక

సంపది। సుఖోపాయంపునఃకృష్ణముద్ధవఃపరిపృచ్ఛతి॥ సుదుశ్చరామితి॥ అనాత్మనఃఅవశీకృతమనసః- అంజసాఅప్రయాసతోయథాసి ధ్యేత్ - తత్తథా - అంజసాసుబోధంయథాభవతితథా - మేబ్రూహి॥ ౧॥ సుదుష్కరతాంప్రపంచయతి॥ ప్రాయశఇతి॥ మనోయుంజం తోనిగృహ్ణంతః- విషీదంతిక్లిశ్యంతి- కుతః- అసమాధానాత్ అనిగ్రహాత్ - కథంభూతాః- మనసోనిగ్రహకర్శితాః శ్రాంతాస్సంతః॥ ౨॥ అ థేతి॥ యస్మాదేవంకేచనవిషీదంతి అథాతఃఅతఏవ- యేహంసాఃసారాసారవివేకచతురాః- తేతు- ఆనందదుహంసమస్తానందపరిపూర కం- తవపదాంబుజమేవ - సుఖంయథాభవతితథా - సునిశ్చితం- శ్రయంతి సేవంతే- అమీతుత్వన్మాయయావిహతాఃయేయోగకర్మాభి మానినస్సంతోనశ్రయంతే - యద్వా - అమీత్వద్భక్తాఃత్వన్మాయయానవిహతాః - అతఏవయోగకర్మభిఃకృత్వామానినోనభవంతి- అన్యేతుత్వన్మాయయామోహితాస్సంతః- వయంయోగజ్ఞాఃవయంకర్మకుశలా ఇతికేవలంగర్వితాభవంతి- నతుముచ్యంత ఇత్యర్థః॥ ౩॥ త్వద్భక్తాస్తుత్వత్ప్రసాదేనకృతార్థాభవంతీతినాతిచిత్రమిత్యాహ॥కిమితి॥ అనన్యశరణేముదాసేమ - తవాత్మసాత్త్వంత్వదధీనత్వం యత్- యథానందగోపీబలిప్రభృతిషు-ఏతత్కించిత్రం - నాశ్చర్యమిత్యర్థః- యతోయోభవాన్ శ్రీరామరూపేణ- మృగైర్వానరైస్స హ-సాహిత్యంసఖ్యమితియావత్- అరోచయత్ ప్రీత్యాకృతవాన్ -కార్యార్థంకృతంచేత్ - నేత్యాహ- స్వయమీశ్వరాణామితి-కథంభూ తః- ఈశ్వరాణాంబ్రహ్మాదీనాం- యానిశ్రీమంతికిరీటాని తేషాంతటాన్యగ్రాణితైఃపీడితంవిలుంఠితంపాదపీఠంయస్య స్వయంతథా భూతోపిసన్ ॥ ౪ ॥ అతస్త్వాంపరిత్యజ్యకోనామాన్యత్పంశ్రయేదిత్యాహ॥ తమితి॥ తమేవంభూతంత్వాంకోనువిసృజేత్ నభజేత్- కథం భూతః- స్వకృతవిత్ స్వేనుబలిప్రహ్లాదాదిషుత్వయాకృతమనుగ్రహంజానన్- యద్వా- స్వస్మిన్నేవాంతర్యామితయాకృత ముపకారంవి

శ్రీఉద్ధవః॥ సుదుశ్చరామిమాంమన్యేయోగచర్యామనాత్మనః। యథాంజసాపుమాన్సిధ్యేత్తన్మేబ్రూ హ్యంజసాచ్యుత ॥ ౧॥ ప్రాయశఃపుండరీకాక్షయుంజంతోయోగినోమనః। విషీదంత్యసమాధానా న్మనోనిగ్రహకర్శితాః ॥ ౨॥ అథాతఆనందదుహంపదాంబుజంహంసాశ్శ్రయేరన్నరవిందలోచన। సుఖంనువిశ్వేశ్వరయోగకర్మభిస్త్వన్మాయయామీవిహతానమానినః ॥ ౩ ॥ కించిత్రమచ్యుతతవైత దశేషబంధోదాసేష్వనన్యశరణేషుయదాత్మసాత్త్వమ్। యోరోచయత్సహమృగైస్స్వయమీశ్వరా ణాంశ్రీమత్కిరీటతటపీడితపాదపీఠః॥ ౪॥ తంత్వాఖిలాత్మదయితేశ్వరమాశ్రితానాంసర్వార్థదంస్వ కృతవిద్విసృజేతకోను। కోవాభజేత్కిమపివిస్మృతయేనుభూత్యైకింవాభవేన్నతవపాదరజోజుషాం నః॥ ౫॥ నైవోపయాంత్యపచితింకవయస్తవేశబ్రహ్మాయుషాపికృతమృద్ధముదస్స్మరంతః। యోంతర్బ హిస్తనుభృతామశుభంవిధున్వన్నాచార్యచైత్త్యవపుషాస్వగతింవ్యనక్తి॥ ౬॥ శ్రీశుకః॥ ఇత్యుద్ధవేనత్యా నురక్తచేతసాపృష్టోజగత్క్రీడనకస్స్వశక్తిభిః। గృహీతమూర్తిత్రయఈశ్వరేశ్వరోజగాదసప్రేమ మనోహరస్మితః ॥ ౭ ॥ శ్రీకృష్ణః॥ హంతతేకథయిష్యామిమమధర్మాన్సుమంగళాన్। యాన్ శ్ర ద్ధయాచరన్మర్త్యోమృత్యుంజయతిదుర్జయమ్॥౮॥కుర్యాత్సర్వాణికర్మాణిమదర్థంశనకైస్స్మరన్।

ద్వాన్ - తదేవాహ - అఖిలాత్మదయితేశ్వరం అఖిలస్యజగతఃఆత్మానంచేతయితారం ఆత్మత్వాదేవదయితంప్రేష్ఠంసుసేవ్యంఈశ్వర త్వాదేవావశ్యంభజనీయం- కించ ఆశ్రితానాంసర్వార్థదం- తర్హి-కింఫలోద్దేశేనాహంసేవ్యః- నహినహి- కిమప్యతీతుచ్ఛత్వాత్ త్వద్వ్యతిరిక్తంస్వర్గాదిస్వయాదత్తమపికోవాభజేత్ - కథంభూతంతత్- యత్కైవలంభూత్యైఇంద్రియభోగాయ-అనుఅనంతరమేవ-త్వ ద్విస్మృతయేభవతి- యద్వా- త్వద్వ్యతిరిక్తంకిమపిదేవతాంతరంధర్మజ్ఞానాదిసాధనంవా- భూత్యైఐశ్వర్యాయ-సంసారస్యవిస్మృ తయేమోక్షాయవా- కోవాభజేత్- నకోపి- నసుత తత్సాధనంవినాభోగమోక్షాదిఫలంకథంస్యాత్తత్రాహ- కింవేతి- తదుక్తం॥ శ్లో॥ యా తయోమోక్షయవా- కోవాభజేత్ ... ధర్మార్థ కామమోక్షాఖ్య పురుషార్థచతుష్టయే।తయావినాతదాప్నోతినరోనారాయణాశ్రయః ఇతి॥ ౫॥ఆస్తామన్యభజనవార్తా- త్వత్కృతోప వైసాధనసంపత్తిఃపురుషార్థచతుష్టయే।తయావినాతదాప్నోతినరోనారాయణాశ్రయః ఇతి॥౫॥ఆస్తామన్యభజనవార్తా- త్వత్కృతోప కారస్యత్వయ్యాత్మనివేదనేనైవనిష్కృతిర్నాన్యథేత్యాహ॥ నేతి॥ అపచితింప్రత్యుపకారం ఆనృణ్యమితియావత్- కవయోబ్రహ్మవిదో పి- నైవప్రాప్నువంతి- యతః- త్వత్కృతముపకారంస్మరంతః-ఋద్ధముదఃఉపచితపరమానందాః - ఉపకారమేవాహ-యోభవాన్ బ హిరాచార్యవపుషాశ్రీగురురూపేణ - అంతశ్చైత్త్యవపుషాఅంతర్యామిరూపేణ- అశుభంవిషయవాసనాం - విధున్వన్ నిరస్యన్ - స్వగ తింనిజరూపం- వ్యనక్తి ప్రకటయతి- తస్యతవ ॥ ౬ ॥ ఇతీతి॥ ఈశ్వరేశ్వరశ్చైనహేతుః-జగత్క్రీడనకంక్రీడోపకరణంయస్యసః- న స్వశక్తిభిఃసత్త్వాదిభిః - గృహీతంమూర్తిత్రయంయేనసః- సప్రేమప్రేమ యుజగత్సృష్ట్యాదినాబ్రహ్మాశాదాదయఃక్రీడంతిత్రాహ- స్వశక్తిభిఃసత్త్వాదిభిః - గృహీతంమూర్తిత్రయంయేనసః- సప్రేమప్రేమ సహితంమనోహరంస్మితంయస్యసః- సప్రేమయథాభవతి- తథాజగాదేతివా॥ ౭॥ హంతేతి॥ హంతేతిసహర్షంసంబోధనం-సుమం గళాన్సుఖరూపాన్- మృత్యుంసంసారం- దుర్జయమన్యైరుపాయైః ॥ ౮ ॥ ధర్మానేవాహత్రయోదశభిః॥ కుర్యాదితి॥ మాంస్మ రన్- శనకైఃఅసంరంభతః-కుర్యాత్- తదాహ-మయీతి- మయిఅర్పితేమనశ్చిత్తేసంకల్పవికల్పానుసంధానాత్మకేయేనసః-అతఏవమ

ర్ధర్మేష్వేవ ఆత్మమనసోః రతిర్యస్య సః॥ ౯॥ దేశానితి॥ పుణ్యదేశలక్షణం మద్భక్తైరితి- దేవాదిషు యే మద్భక్తాః తేషామాచరితాని కథాశ్చా శ్రయేత్॥౧౦॥పృథగితి॥ సత్రేణ సంభూయ వా॥ ౧౧॥ అంతరంగాం భక్తిమాహ త్రిభిః॥మామితి॥ సర్వభూతేష్వాత్మని చ ఆత్మానమీశ్వరం స్థితం మామేవ ఈక్షేత కథమేకస్య సర్వేషు వృత్తిః తత్రాహ- బహిరంతః పూర్ణమిత్యర్థః- తత్ర హేతుః- అపావృతం అనావరణం- తదపి కుతః- యథా ఖం- అసంగత్వాదిత్యర్థః॥ ౧౨॥ ఇతీతి॥ హే మహామతే అతిప్రాజ్ఞ- ఇతి అనేన ప్రకారేణ- కేవలం జ్ఞానరూపాం దృష్టిమాశ్రితస్సన్- సర్వాణి భూతాని మద్భావేన మన్యమానః సభాజయన్- పండితో మత ఇత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౧౩॥ ననూత్తమాధమేష్వేకరూపేణ సభాజనమపాండిత్యమేవ స్యాత్ పూజ్యపూజాదివ్యతిక్రమాదిత్యాశంక్య తాసు అవజ్ఞానదృష్టిం ప్రపంచయతి॥ బ్రాహ్మణ ఇతి॥ విషమేష్వపి సమదృక్ సమం మామేవ పశ్యన్- వైషమ్యమేవ చతుర్ధా దర్శయతి- బ్రాహ్మణే పుల్కస ఇతి జాతితో వైషమ్యం పుల్కసాంత్యజాతివిశేషః- స్తేనే బ్రహ్మస్వాపహారిణి బ్రహ్మణ్యే బ్రాహ్మణేభ్యో దాతరీతి కర్మతః- వైషమ్యం- అర్కే స్ఫులింగక ఇతి గుణతః వైషమ్యం- అక్రూరే క్రూరే చేతి స్వభావతః వైషమ్యం- గౌతమేనాప్యుక్తం- సమాసమాభ్యాం విషమసమే పూజాత ఇతి- సమాయ పూజాతః పూజయా విషమే ప్రకారే కృతే- అసమాయ పూజాతో పూజయా సమే ప్రకారే కృతే- స పూజకః ఐహికాదాముష్మికాచ్చ శ్రేయసో భ్రశ్యతి ఇతి- అయం నియమః కర్మిష్వేవ న జ్ఞానిష్వితి తాత్పర్యం॥ ౧౪॥ నరేష్వీశ్వరదృష్టిం కుర్వతః సద్యః ఫలవిశేషమాహ॥ నరేష్వితి॥ స

మయ్యర్పితమనశ్చిత్తో మద్ధర్మాత్మమనోరతిః । ౯ ॥ దేశాన్ పుణ్యానాశ్రయేన్నిత్యం మద్భక్తైస్సా
ధుభిశ్శ్రితాన్ । దేవాసురమనుష్యేషు మద్భక్తాచరితాని చ । ౧౦ ॥ పృథక్సత్రేణ వా మహ్యం పర్వ
యాత్రామహోత్సవాన్ । కారయేద్గీతనృత్యాద్యైర్మహారాజవిభూతిభిః॥౧౧॥ మామేవ సర్వభూతే
ష్వబహిరంతరపావృతమ్ । ఈక్షేతాత్మని చాత్మానం యథా ఖమమలాశయః । ౧౨ ॥ ఇతి సర్వాణి భూ
తాని మద్భావేన మహామతే । సభాజయన్మన్యమానో జ్ఞానం కేవలమాశ్రితః ॥౧౩ । బ్రాహ్మణే పుల్క
సే స్తేనే బ్రహ్మణ్యేఽర్కే స్ఫులింగకే । అక్రూరే క్రూరకే చైవ సమదృక్పండితో మతః ॥ ౧౪॥ నరేష్వభీ
క్ష్ణం మద్భావం పుంసో భావయతోఽచిరాత్ ।స్పర్ధాసూయాతిరస్కారాస్సాహంకారా వియంతి హి॥౧౫॥
విసృజ్య స్మయమానాన్ స్వాన్ దృశం వ్రీడాం చ దైహికీమ్।ప్రణమేద్దండవద్భూమావాశ్వచండాలగోఖ
రమ్। ౧౬॥ [ఈశ్వరో జీవకలయా ప్రవిష్టో భగవానితి।]యావత్సర్వేషు భూతేషు మద్భావో నోపజా
యతే। తావదేవముపాసీత వాఙ్మనఃకాయవృత్తిభిః । ౧౭॥ సర్వం బ్రహ్మాత్మకం తస్య విద్యయాత్మమనీ
షయా। పరిపశ్యన్నుపరమేత్సర్వతో ముక్తబంధనః ॥ ౧౮ ॥ అయం హి సర్వకల్పానాం సధ్రీచీనో మతో
మమ । మద్భావస్సర్వభూతేషు మనోవాక్కాయకర్మభిః। ౧౯ । న హ్యంగోపక్రమే ధ్వంసో మద్ధర్మస్యో
ద్ధవాణ్వపి । మయా వ్యవసితస్సమ్యఙ్నిర్గుణత్వాదనాశిషః। ౨౦॥ యో యో మయి పరే ధర్మః కల్ప్యతే
నిష్ఫలాయ చేత్ । తదాయాసో నిరర్థస్స్యాద్భయాదేరివ సత్తమ ॥ ౨౧ । ఏషా బుద్ధిమతాం బుద్ధిస్సా

మోత్తమహీనేషు స్పర్ధాదయః- స్వస్మిన్నహంకారశ్చ- హి నిశ్చితం- వియంతి నశ్యంతి॥ ౧౫॥ అతోఽంతర్యామీశ్వరదృష్ట్యా సర్వాన్ ప్రణమేదిత్యాహ॥ విసృజ్యేతి॥ స్మయమానాన్ హసతః- స్వాన్ సఖీన్- తథా దైహికీం దృశం అహముత్తమః స తు నీచ ఇతి దృష్టిం- తయా దృష్ట్యా వ్రీడాం లజ్జాం తాం చ విసృజ్య- శ్వచండాలాదీనభివ్యాప్య ప్రణమేత్॥ ౧౬॥ ఏవం పంచభిః శ్లోకైః ఉక్తాయాస్సమదృష్టేరవధిమాహ ద్వాభ్యాం॥ యావదితి॥ ౧౭॥ సర్వమితి॥ తస్యైవం కుర్వతః పుంసః- సర్వం బ్రహ్మాత్మకమేవ భవతి- కుతః- ఆత్మమనీషయా సర్వత్రేశ్వరదృష్ట్యా విద్యయా- తతః పరితో బ్రహ్మైవ పశ్యన్- సర్వతః క్రియామాత్రాదుపరమేత్॥ ౧౮ ॥ కిమయమేవోపాయః- అస్తి వాన్యోఽపీత్యపేక్షాయాం- సంతి బహవః- సమీచీనస్త్వయమేవేత్యాహ॥ అయమితి॥ ౧౯॥ భగవద్ధర్మలక్షణోపాయస్య సధ్రీచీనత్వమేవోపపాదయతి ద్వాభ్యాం ॥ నహీతి ॥ అంగ హే ఉద్ధవ- అనాశిషో నిష్కామస్య- మద్ధర్మస్య ఉపక్రమే సతి - అణ్వపి ఈషదపి- వైగుణ్యాదితి నాశో నాస్త్యేవ- యతో మయైవ నిర్గుణత్వేనాయం ధర్మః సమ్యగ్వ్యవసితః నిర్ణీతః- న తు మన్వాదిముఖేన కథంచిత్ ॥ ౨౦॥ కించ॥ యో య ఇతి॥ అయమర్థః- కిం వక్తవ్యం మద్ధర్మస్య న ధ్వంస ఇతి- యతో లౌకికోఽపి నిరర్థకః వ్యర్థః ఆయాసస్సోఽపి - మయి పరే నిష్ఫలాయ చేత్ కల్ప్యతే నిష్కామతయా అర్పితశ్చేత్- తదా ధర్మ ఏవ స్యాత్- నిరర్థాయాసే దృష్టాంతః- యథా భయశోకాదిహేతోః పలాయనాక్రందనాదిక్లేశః తద్వత్ ॥ ౨౧ ॥ అతో మద్భజనమేవ బుద్ధిమతాం వివేకస్య మనీషాయాశ్చాతుర్యస్య చ ఫలమిత్యాహ॥ ఏషేతి॥ తామేవ దర్శయతి - సత్యమమృతం చ - మామాప్నోతి - అనృతేన అసత్యేన - మర్త్యేన వినాశినా- మనుష్యాదిదేహేన - ఇహ అస్మిన్నేవ జన్మని-

ప్రాప్నోతీతి యత్ - సైవ బుద్ధిః - సా మనీషా చేతి - బుద్ధిర్వివేకః - మనీషా చాతుర్యం ॥ ౨౨ ॥ మహాప్రకరణార్థముపసంహరతి ద్వాభ్యాం ॥ ఏష ఇతి ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ కించ ॥ ఆస్తాం తావత్ జ్ఞానం - ఏతదనుసంధానకథనశ్రవణపరాణామప్యేతదేవ ఫలం భవతీత్యాహ చతుర్భిః ॥ సువివిక్తమితి ॥ మయా సువివిక్తం దత్తోత్తరం - ఏతత్ - ఆఖ్యానమపి - యో వధారయేత్ అనుసందధ్యాత్ - సః బ్రహ్మగుహ్యం వేదేతి రహస్యం ॥ ౨౫ ॥ య ఇతి ॥ సుపుష్కలం యథా భవతి తథా - బ్రహ్మదాయస్య బ్రహ్మ దదాతీతి తథా తస్య జ్ఞానోపదేష్టుః - యద్వా - బ్రహ్మైవ దాయం పైతృకం సర్వస్వం విభాగలభ్యమితి తథా - తస్య పితుర్గురోరుపదేశలభ్యం ఆత్మస్వరూపమేవ దాయశబ్దేనోక్తమితి భావః ॥ ౨౬ ॥ య ఇతి ॥ సమధీయీత ఉచ్చైః పఠేత్ - పరమం శుచి అస్య పాపవిశోధకం - స పూయేత శుధ్యేత్ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ సమ్యగ్జ్ఞానానువృత్తౌ పునరప్యుపదేక్ష్యామీత్యాశయేన పృచ్ఛతి ॥ అపీతి ॥ అపి కిం ॥ ౨౯ ॥ ఉపధారితమాకలయ్యాహ ॥ నైతదితి ॥ శఠాయ వంచకాయ ॥ ౩౦ ॥ ఏతైరితి ॥ శూద్రాణాం చ యోషితాం చ యది భక్తిః స్యాత్ - తర్హి బ్రూయాత్ ॥ ౩౧ ॥ ఏతద్జ్ఞానేన పుమాన్ కృతార్థో భవతీత్యాహ ॥ నేతి ॥ అత్ర దృష్టాంతమాహ - పీత్వేతి - పీయూషం స్వాదు ॥ ౩౨ ॥ నను సంతి బహూని జ్ఞేయాని తత్తత్ఫలసాధనాని - సత్యం - సంత్యేవ భక్తానాం - భక్త

మనీషా మనీషిణామ్ । యత్సత్యమనృతేనేహ మర్త్యేనాప్నోతి మామృతమ్ ॥ ౨౨ ॥ ఏష తేభిహితస్సా
ధో బ్రహ్మవాదస్య సంగ్రహః । సమాసవ్యాసవిధినా దేవానామపి దుర్గమః ॥ ౨౩ ॥ అభీక్ష్ణశస్తే కథితం
జ్ఞానం విస్పష్టయుక్తిమత్ । ఏతద్విజ్ఞాయ ముచ్యేత పురుషో నష్టసంశయః ॥ ౨౪ ॥ సువివిక్తం తవ ప్రశ్నం మ
యైతద్యోవధారయేత్ । సనాతనం బ్రహ్మగుహ్యం పరం బ్రహ్మాధిగచ్ఛతి ॥ ౨౫ ॥ య ఏతన్మమ భక్తేషు
సంప్రదద్యాత్సుపుష్కలమ్ । తస్యాహం బ్రహ్మదాయస్య దదామ్యాత్మానమాత్మనః ॥ ౨౬ ॥ య ఏతత్స
మధీయీత పవిత్రం పరమం శుచి । స పూయేతాహరహర్మాం జ్ఞానదీపేన దర్శయన్ ॥ ౨౭ ॥ య ఏతచ్ఛ్ర
ద్ధయా నిత్యమవ్యగ్రశ్శృణుయాన్నరః । మయి భక్తిం పరాం కుర్వన్ కర్మభిర్న స బధ్యతే ॥ ౨౮ ॥ అప్యు
ద్ధవ త్వయా బ్రహ్మ సఖే సమవధారితమ్ । అపి తే విగతో మోహశ్శోకశ్చాసౌ మనోభవః ॥ ౨౯ ॥ నైత
త్త్వయా దాంభికాయ నాస్తికాయ శఠాయ చ । అశుశ్రూషోరభక్తాయ దుర్వినీతాయ దీయతామ్ ॥ ౩౦ ॥
ఏతైర్దోషైర్విహీనాయ బ్రహ్మణ్యాయ ప్రియాయ చ । సాధవే శుచయే బ్రూయాద్భక్తిస్స్యాచ్ఛూ
ద్రయోషితామ్ ॥ ౩౧ ॥ నైతద్విజ్ఞాయ జిజ్ఞాసోర్జ్ఞాతవ్యమవశిష్యతే । పీత్వా పీయూషమమృతం
పాతవ్యం నావశిష్యతే ॥ ౩౨ ॥ జ్ఞానే కర్మణి యోగే చ వార్తాయాం దండధారణే । యావానర్థో నృ
ణాం తాత తావాంస్తేహం చతుర్విధః ॥ ౩౩ ॥ మర్త్యో యదా త్యక్తసమస్తకర్మా నివేదితాత్మా విచికీర్షి
తో మే । తదామృతత్వం ప్రతిపద్యమానో మయాత్మభూయాయ చ కల్పతే వై ॥ ౩౪ ॥ శ్రీశుకః ॥ స ఏవ
మాదర్శితయోగమార్గస్తదోత్తమశ్లోకవచో నిశమ్య । బద్ధాంజలిః ప్రీత్యుపరుద్ధకంఠో న కించిదూచేశ్రు
పరిప్లుతాక్షః ॥ ౩౫ ॥ విష్టభ్య చిత్తం ప్రణయావఘూర్ణం ధైర్యేణ రాజన్ బహుమన్యమానః । కృతాం
జలిః ప్రాహ యదుప్రవీరం శీర్ష్ణా స్పృశంస్తచ్చరణారవిందమ్ ॥ ౩౬ ॥ ఉద్ధవః ॥ విద్రావితో మోహమహా
మోహాంధకారో య ఆశ్రితో మే తవ సన్నిధానాత్ । విభావసోః కిం ను సమీపగస్య శీతం తమో భీః ప్రభవం
త్యజాద్య ॥ ౩౭ ॥ ప్రత్యర్పితో మే భవతానుకంపినా తథాపి విజ్ఞానమయః ప్రదీపః । హిత్వా కృతజ్ఞస్త

స్యతు సర్వమహమేవ - అతో మదేకశరణో భవేత్యాహ ॥ జ్ఞాన ఇతి ॥ జ్ఞానాదౌ యావాన్ ధర్మాదిలక్షణశ్చతుర్విధోర్థః తావాన్ సర్వోపి తేహమేవ - తత్ర జ్ఞానే మోక్షః - కర్మణి విహితే ధర్మః - స్వాభావికే తు కామః - యోగే త్వణిమాదిసిద్ధయః - వార్తాయాం కృష్యాదావర్థః - దండనీతావైశ్వర్యమితి - సిద్ధ్యైశ్వర్యయోరపి కామాంతర్గతత్వాచ్చాతుర్విధ్యం ॥ ౩౩ ॥ కుత ఇత్యత ఆహ ॥ మర్త్య ఇతి ॥ యదా త్యక్తసమస్తకర్మా సన్ మే నివేదితాత్మా భవతి - తదా అసౌ మే విచికీర్షితః విశిష్టః కర్తుమిష్టో భవతి - తతశ్చామృతత్వం మోక్షం ప్రతిపద్యమానో మయా ఆత్మభూయాయ మత్సమానైశ్వర్యాయ కల్పతే యోగ్యో భవతి - వై ధ్రువం ॥ ౩౪ ॥ స ఇతి ॥ ఆదర్శితో యోగమార్గో యస్మై సః ॥ ౩౫ ॥ విష్టభ్యేతి ॥ ప్రణయేనావఘూర్ణం క్షుభితం - చిత్తం - ధైర్యేణ విష్టభ్య - బహుమన్యమానః ఆత్మానం కృతార్థం మన్యమానః ॥ ౩౬ ॥ విద్రావిత ఇతి ॥ మే మయా - యః ఆశ్రితః ఆసీత్ - స తవ సన్నిధానేనైవ విద్రావితః - ప్రభవంతి కిం - బాధాయ సమర్థా భవంతి - అజాద్య బ్రహ్మణోపి జనక ॥ ౩౭ ॥ కించ ॥ ప్రత్యర్పిత ఇతి ॥ యద్యపి తవ సన్నిధానాదేవ గతః - తథాప్యనుకంపినా భవతా - విజ్ఞానమయః ప్రదీపశ్చ ప్రత్యర్పితః - స్వమాయయాపహృతః పునస్సమర్పితః - అతస్తవ కృతజ్ఞః యస్త్వయా కృతమను

గ్రహంజానాతిసకోనామ- త్వదీయంపాదమూలంహిత్వా- అన్యచ్ఛరణం- సమీయాత్ ఆశ్రయేత్॥ ౩౭॥........................
కించ॥వృక్ణఇతి॥ దాశార్హాదిషుత్వయాయః స్వమాయయా స్నేహపాశః ప్రసారితః - సత్వయైవాత్మజ్ఞానశస్త్రేణవృక్ణః ఛిన్నః॥౩౮॥ ఏవం
యద్యపిత్వయాబహూపకృతం- తథాప్యేతావత్ప్రార్థయ ఇత్యాహ॥ నమఇతి॥ అనుశాధిఅనుశిష్యి- అనుశాసనీయమిదమిత్యాహ - య
థేతి- ముక్తావప్యనపాయినీ॥ ౩౯॥ తదుక్తమిత్యంగీకృత్యతథాపిమయాదిష్టోలోకసంగ్రహార్థం తావత్తు తిష్ఠేత్యాహ॥ గచ్ఛేతి॥ ఆ
దిష్టోనియుక్తః- మదాశ్రయమితిచపాఠాంతరం॥ ౪౦॥ ఈక్షయేతి॥ స్నానాదేః పూర్వమేవమత్పాదతీర్థోదకభూతాయాఅలకనందా
యాగంగాయాఈక్షయా- వసానఃపరిదధానః ॥ ౪౧॥ తితిక్షురితి॥ ద్వంద్వమాత్రాణాంశీతోష్ణాదివిషయాణాం - సుశీలః ఆర్జవాదిస్వ
భావః॥ ౪౨॥ మత్తఇతి॥ తేత్వయా- వివిక్తంసువిచారితం- తిస్రఃత్రిగుణాత్మికాః గతీరతిక్రమ్య॥ ౪౩॥ సఇతి ॥ హరిమేధసాసంసారంహర
తిమేధాయస్యతేనశ్రీకృష్ణేన- అద్వంద్వపరోపిసుఖదుఃఖనిర్ముక్తోపి - ఉపక్రమేనిర్గమనసమయే ॥౪౪॥కించ॥సుదుస్త్యజేతి ॥ సుదుస్త్య
జః స్నేహోయస్మిన్ తేనవియోగాత్కాతరోతిభీతః - అతఏవతంపరిహాతుమశక్నువన్ - ఆతురోవిహ్వలస్సన్ - సకృచ్ఛ్రంకష్టంయయౌ
ప్రాప- తతశ్చభర్తుఃపాదుకేతేనైవకృపయాదత్తేమూర్ధ్ని బిభ్రత్ - అతినిర్బంధరూపయాతదాజ్ఞయాతంపునఃపునర్నమస్కృత్యయ

వపాదమూలంకోన్వత్యసేత్సమీయాచ్ఛరణంత్వదీయమ్॥ ౩౭॥ వృక్ణశ్చమెసుదృఢస్స్నేహపాశోదాశార్హ
వృష్ణ్యంధకసాత్వతేషు। ప్రసారితస్సృష్టివివృద్ధయేత్వయాస్వమాయయాహ్యాత్మసుబోధహేతినా॥
౩౮॥ నమోస్తుతేమహాయోగిన్ప్రపన్నమనుశాధిమామ్। యథాత్వచ్చరణాంభోజేరతిస్స్యాదనపా
యినీ॥ ౩౯॥ శ్రీభగవాన్॥ గచ్ఛోద్ధవమయాదిష్టోబదర్యాఖ్యంమమాశ్రమమ్। తత్రమత్పాదతీర్థోదే
స్నానోపస్పర్శనైశ్శుచిః॥ ౪౦। ఈక్షయాలకనందాయావిధూతాశేషకల్మషః। వసానోవల్కలా
న్యంగవన్యభుక్సుఖనిస్పృహః। ౪౧॥ తితిక్షుర్ద్వంద్వమాత్రాణాంసుశీలస్సంయతేంద్రియః। శాం
తస్సమాహితధియాజ్ఞానవిజ్ఞానసంయుతః ॥ ౪౨ ॥ మత్తోనుశిక్షితంయత్తేవివిక్తమనుభావయన్। మ
య్యావేశితవాక్చిత్తోమద్ధర్మనిరతోభవ।అతివ్రజ్యగతీస్తిస్రోమామేష్యసితతఃపరమ్॥ ౪౩॥ శ్రీశు
కః॥ సఏవముక్తోహరిమేధసోద్ధవః ప్రదక్షిణంత్రిఃపరిసృత్యపాదయోః। శిరోనిధాయాశ్రుకలాభిరా
ర్ద్రధీర్న్యషించదద్వంద్వపరోప్యుపక్రమే ॥ ౪౪। సుదుస్త్యజస్నేహవియోగకాతరోనశక్నువంస్తం
పరిహాతుమాతురః। కృచ్ఛ్రంయయౌమూర్ధనిభర్తృపాదుకేబిభ్రన్నమస్కృత్యయయౌపునఃపు
నః ॥ ౪౫। తతస్తమంతర్హృదిసన్నివేశ్యగతోమహాభాగవతోవిశాలామ్। యథోపదిష్టాంజగదేకబం
ధునాతపస్సమాస్థాయహరేరగాద్గతిమ్ ॥౪౬ । యఏతదానందసముద్రసంభృతంజ్ఞానామృతంభాగవ
తాయభాషితమ్। కృష్ణేనయోగేశ్వరసేవితాంఘ్రిణాసచ్ఛ్రద్ధయాసేవ్యజగద్విముచ్యతే॥౪౭ ।భ
వభయమపహర్తుంజ్ఞానవిజ్ఞానసారంనిగమకృదుపజహ్రేభృంగవద్వేదసారమ్।అమృతముదధితశ్చా
పాయయద్భృత్యవర్గాన్పురుషమృషభమాద్యంవిష్ణుసంజ్ఞంనతోస్మి॥ ౪౮ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋

యౌ- అత్రచ ॥ శ్లో ॥ పృష్ఠతోన్వగమంభర్తుః పాదవిశ్లేషణాక్షమః । ఇత్యాదితృతీయస్కంధోపక్రమోక్తానుసారేణబదరికాశ్రమంగ
చ్ఛన్ భగవతఃప్రభాసయాత్రాముపశ్రుత్యశనైఃపృష్ఠతోగతస్సన్ - ఉపసంహృతనిజకులంభగవంతమేకాంతేదృష్ట్వా తత్కాలప్రాప్తేన
మైత్రేయేణసహపునఃకృపయాభగవతోపదిష్టంతత్త్వమాకలయ్యతదాతదనుజ్ఞాతోయయావితిద్రష్టవ్యం॥ ౪౫॥ తతఇతి॥ విశాలాంబద
రికాశ్రమం- గతస్సన్- శ్రీహరేర్గతిమగాత్ కథంభూతాం- తేనైవజగదేకబంధునాయథోపదిష్టాం ॥ శ్లో ॥ తదామృతత్వంప్రతిప
ద్యమానోమయాత్మభూయాయచకల్పతేవై ॥ శ్లో॥ అతివ్రజ్యగతీస్తిస్రోమామేష్యసితతఃపరమిత్యేవముక్తప్రకారాం॥౪౬॥ యఇతి॥ఆనం
దసముద్రో భగవద్భక్తిమార్గస్తస్మిన్సంభృతమేకీకృతంఏతత్ - యఃసచ్ఛ్రద్ధయా- ఆసేవ్య ఈషదపిసేవిత్వా- వర్తతే - సముచ్యతే
ఇతికిమువక్తవ్యం- తత్సంబంధేనజగదపిముచ్యతఇత్యర్థః॥ ౪౭॥ ఏవంకృతోపదేశంజగద్గురుంప్రణమతి ॥ భవభయమితి ॥ భవఃసం
సారఃభయంచజరారోగాదినిమిత్తంతదుభయం- నివృత్తానాం ప్రవృత్తానాంచభృత్యవర్గాణాంయథాయోగ్యమపహర్తుంయోమృత
ద్వయముపజహ్రే ఉద్ధృతవాన్ - తదేవాహ - వేదసారమేకం - కింతత్ - జ్ఞానవిజ్ఞానరూపం తత్సారంశ్రేష్ఠంచ- కథముపజహ్రే
భృంగవత్- భృంగోయథాపుష్పమకోపయన్నేవ అమృతముపహరతి- తథాస్వయంకృతవేదానసారణైవ - ఉదధితశ్చైకం - తచ్చోభ
యంయథాయథంభృత్యవర్గానపాయయత్ - తంనతోస్మి॥ ౪౮॥ శ్లో॥యేనానుకంపితంవిశ్వముద్ధవప్రశ్నసిద్ధయే। తంనందేపరమా

సంగం సందనందనరూపిణమ్ ॥ ఇతిభావార్థదీపికాయాం - ఏకోనత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋
శ్లో ॥ త్రింశేతు ప్రాగుపక్షీ స్తమాసలచ్ఛలతోహరిః। స్వధామగంతుమన్విచ్ఛన్ సంజహారనిజంకులమ్ ॥ వినాశాయపురా ఘోరముపక్షీస్తంహిమాసలమ్। కథావసానేత త్రైవవిశేషంపరిపృచ్ఛతిత్రిభిః ॥తతఇతి ॥ ౧ ॥ బ్రహ్మేతి ॥ బ్రహ్మశాపోపసంసృష్టే స్వకులేసతి- అయంభావః- నహిభగవతిబ్రహ్మశాపః ప్రభవతి- యాదవత్వానుకరణాత్ సాపికథంచిన్మాననీయః - అతఃకిమకరోదితి - ఏతదుక్తంకథమత్యజదితి- సర్వనేత్రాణామితిసర్వేషాంద్రష్టౄణాంప్రియాం తత్రోపలక్షణం॥ ౨॥ ఏతత్ప్రపంచయతి॥ ప్రత్యాక్రష్టుమితి ॥ యస్మిన్ రూపేలగ్నంనయనం పరావర్తయితుమబలానశేకుః - యచ్చకర్ణద్వారం ద్వారేణప్రవిష్టంసత్సతామాత్మనిలగ్నంలిఖితమివతిష్ఠతి - తతోనసరతినసిగచ్ఛతి - యస్యశ్రీః శోభాసంకీర్త్యమానా కవీనాంవాచాంరతిముల్లాసవిశేషంజనయతి - తేషాంతూనంజగత్పూజ్యతాంజనయతీతికిముపవక్తవ్యం- యచ్చవిష్ణోరూపంజిష్ణోరర్జునస్యరథస్థితందృష్ట్వాయుధిమృతాస్తత్సామ్యంతత్సారూప్యంఈయుఃప్రాపుః - తద్రూపంకేనప్రకారేణ

❋❋❋❋❋❋ఇతిశ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - ఏకోనత్రింశోధ్యాయః .❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీపరిక్షిత్ ॥ తతోమహాభాగవతఉద్ధవేనిర్గతేవనమ్। ద్వారవత్యాంకిమకరోద్భగవాన్ భూతభావ
నః॥ ౧॥ బ్రహ్మశాపోపసంసృష్టేస్వకులేయాదవర్షభః। ప్రేయసీంసర్వనేత్రాణాంకథంస్వతనుమ
త్యజత్॥ ౨॥ ప్రత్యాక్రష్టుంనయనమబలాయత్రలగ్నంనశేకుఃకర్ణావిష్టంనసరతితతోయత్సతామా
త్మలగ్నమ్। యచ్ఛ్రీర్వాచాంజనయతిరతింకీర్త్యమానాకవీనాందృష్ట్వాజిష్ణోర్యుధిరథగతంయచ్చత
త్సామ్యమీయుః॥ ౩॥ శ్రీశుకః॥ దివిభువ్యంతరిక్షేచమహోత్పాతాన్సముత్థితాన్।దృష్ట్వాసీనాన్సు
ధర్మాయాంకృష్ణః ప్రాహయదూనిదమ్॥ ౪ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ ఏతేఘోరామహోత్పాతాద్వార్వత్యాం
యమకేతవః। శాపశ్చనఃకులస్యాసీత్ బ్రాహ్మణేభ్యోదురత్యయః॥ముహూర్తమపిన స్థేయమత్రనో
యదుపుంగవాః ॥ ౫ ॥ స్త్రియోబాలాశ్చవృద్ధాశ్చశంఖోద్ధారంవ్రజంత్వితః। వయంప్రభాసంయా
స్యామోయత్ర ప్రత్యక్సరస్వతీ ॥ ౬ ॥ తత్రాభిషిచ్యశుచయఉపోష్యసుసమాహితాః। దేవతాఃపూజ
యిష్యామస్స్నపనాలేపనార్హణైః॥ ౭॥ బ్రాహ్మణాంశ్చమహాభాగాన్కృతస్వస్త్యయనావయమ్।
గోభూహిరణ్యవాసోభిర్గజాశ్వరథవేశ్మభిః ॥ ౮ ॥ విధిరేషహ్యరిష్టఘ్నోమంగళాయనముత్తమమ్।
దేవద్విజగవాంపూజాభూతేషుపరమోభవః ॥ ౯ ॥ ఇతిసర్వేసమాకర్ణ్యయదువృద్ధామధుద్విషః। త
థేతినౌభిరుత్తీర్య ప్రభాసంప్రయయూరథైః॥ ౧౦ ॥ తస్మిన్భగవతాదిష్టంయదుదేవేనయాదవాః। చ
క్రుఃపరమయాభక్త్యాసర్వశ్రేయోపబృంహితమ్॥ ౧౧॥ తతస్తస్మిన్మహాపానంపపుర్మైరేయకంమధు।
దిష్టవిభ్రంశితధియోయద్ద్రవైర్భ్రశ్యతేమనః। ౧౨ ॥ మహాపానాభిమత్తానాంవీరాణాందృప్తచేత
సామ్। కృష్ణమాయావిమూఢానాంసంఘర్షస్సుమహానభూత్ ॥ ౧౩ ॥ యుయుధుః క్రోధసంరబ్ధావే
లాయామాతతాయినః। ధనుర్భిరసిభిర్భల్లైర్గదాభిస్తోమరర్ష్టిభిః ॥ ౧౪ ॥ పతత్పతాకై రథకుంజ
రాదిభిఃఖరోష్ట్రగోభిర్మహిషైర్నరైరపి। మిథస్సమేత్యాశ్వతరైశ్చదుర్మదాన్యహన్శరైర్దద్భిరి

త్యజతీత్యన్వయః॥ ౩॥ దివీతి॥ దివిసూర్యపరివేషాదీన్ - భువిభూకంపాదీన్ - అంతరిక్షేదిగ్దాహాదీన్ - మహోత్పాతాన్ స్వయమేవదృ
ష్ట్వాసీనానిత్యన్వయః॥ ౪॥ ఏతఇతి ॥ యమస్యకేతవోధ్వజా ఇవమృత్యుసూచకా ఇత్యర్థః - నఃఅస్మాకం॥ ౫॥ స్త్రి
య ఇతి తత్రాపిదనైర్భయదప్రతీకారార్థం॥ ౬॥ తత్రేతి॥ అభిషిచ్యస్నాత్వా॥ ౭॥ బ్రాహ్మణానితి॥ బ్రాహ్మణాంశ్చతైః కృతశాంతికాస్సంతోగవాదిభిః
యక్ష్యామ ఇతి॥ ప్రత్యక్పశ్చిమవాహినీ॥ ౮॥ తత్రేతి॥ అభిషిచ్యస్నాత్వా॥ ౯॥ బ్రాహ్మణానితి॥ ... కించ దేవద్విజగవాంపూజాభవఃఉద్భవహేతుః - దేవలోకేపరమఉద్భ
పూజయిష్యామః॥౮॥విధి॥ విధిః ప్రకారః - మంగళాయనంచ - కించ - దేవద్విజగవాంపూజాభవఃఉద్భవహేతుః - దేవలోకేపరమఉద్భ
వోభవిష్యతీతిభావః॥ ౯॥ ఇతీతి ॥ మధుద్విషోవాక్యమాకర్ణ్య - తథేత్యభినంద్యనౌభిరుత్తీర్యసముద్రం॥ ౧౦॥ తస్మిన్నితి॥ సర్వశ్రేయో
పబృంహితమిత్యత్రసంధిరార్షః భగవతానుకైరపిసర్వైఃశ్రేయోభిఃసహితంచక్రుః॥ ౧౧ ॥ తతఇతి॥ పీయత ఇతిపానం- మైరేయ
కంమదిరావిశేషం మధురసం దిష్టేనదైవేనవిభ్రంశితధియః-నహ్యన్యథాతస్మింస్థానేతదుచితమితిభావః-యస్యద్రవైరసైః॥౧౨॥
మహాపానేతి॥ శ్రీకృష్ణమాయావిమూఢానామితిముఖ్యోహేతుః- సంఘర్షః కలహః॥ ౧౩॥ యుయుధురితి ॥ తతో యుయుధుశ్చ॥ ౧౪॥ ప
తదితి॥ పతత్యః ఇతస్తతశ్చలంత్యః పతాకాయేషుతైఃరథాదిభిః - మిథస్సమేత్య - న్యహన్ న్యఘ్నన్నిత్యర్థః - దద్భిర్దంతైరివ॥

౧౫॥ మహస్యమేవైత్యైతత్ప్రపంచయతిచతుర్భిః॥ ప్రద్యుమ్నేతి॥ సుచారుగదౌ శ్రీకృష్ణస్య భ్రాతరౌ ఏకః- పుత్రశ్చాపరః తౌ- సుమిత్రాసురథావితి ద్వైపుర్యెఽపార్షదం సుమిత్రసురథౌ- అసురథనామా వాకశ్చిత్ ॥ ౧౬॥ అన్యఇతి ॥ మదాంధేనమదతమసా - బలాత్కారితాః॥ ౧౭॥ దాశార్హేతి॥ దాశార్హాదయోనవ- తద్వంశ్యాఃఅర్బుదాః - మాథురాఃశూరసేనాశ్చతత్తద్దేశీయాః॥ ౧౮॥ పుత్రాఇతి॥ భ్రాతృభిశ్చేతి భ్రాతృశబ్దానాంసప్రతియోగివాచిత్వాత్ భ్రాతరోమాతులాఇత్యాదిజ్ఞేయం- మిత్రైశ్చమిత్రాణిచ అహన్ హతవంతః॥ ౧౯॥ శరేష్వితి॥ ధన్వసుధనుస్సుభగ్నేషు జగృహుః॥ ౨౦ ॥ తాఇతి॥ పరిఘాఃలోహదండాఃభృతాః - తంచ శ్రీకృష్ణమపి॥ ౨౧॥ ప్రత్యనీకమితి॥ ప్రత్యనీకంప్రతిపక్షం॥ ౨౨॥ అథేతి॥ ఎరకాముష్టిరూపౌపరిఘావుద్యమ్య॥ ౨౩॥ బ్రహ్మశాపేతి॥ స్పర్ధానిమిత్తః క్రోధః - తత్క్షయంకు

వద్విపావనే ॥ ౧౫॥ ప్రద్యుమ్నసాంబౌయుధిరూఢమత్సరావక్రూరభోజావనిరుద్ధసాత్యకీ। సుభద్ర
సంగ్రామజితౌసుచారుగదౌసుమిత్రాసురథౌసమీయతుః ॥ ౧౬ ॥ అన్యేచయేవైనిశఠోల్ముకాదయస్స
హస్రజిచ్ఛతజిద్భానుముఖ్యాః। అన్యోన్యమాసాద్యమదాంధకారితాజఘ్నుర్ముకుందేనవిమోహితా
భృశమ్॥ ౧౭॥ దాశార్హభోజాంధకవృష్ణిసాత్వతామధ్వార్బుదామాథురశూరసేనకాః। విసర్జనా
వైకుకురాఃకుంతయశ్చమిథస్తుజఘ్నుఃపరిహృత్యసౌహృదమ్ ॥ ౧౮॥ పుత్రాస్త్వయుధ్యన్పితృభి
ర్భ్రాతృభిశ్చస్వస్రీయదౌహిత్రపితృవ్యమాతులైః। మిత్రాణిమిత్రైస్సుహృదస్సుహృద్భిర్జ్ఞాతీం
స్త్వహన్ జ్ఞాతయఏవమూఢాః॥ ౧౯॥ శరేషుహీయమానేషుభజ్యమానేషుధన్వసు। శస్త్రేషుక్షీ
యమాణేషుముష్టిభిర్జహ్రురేరకాః॥ ౨౦ ॥ తావజ్రకల్పాహ్యభవన్పరిఘాముష్టిభిర్భృతాః। జఘ్ను
ర్ద్విషంతఃకృష్ణేనవార్యమాణాస్తుతంచతే॥ ౨౧॥ ప్రత్యనీకంమన్యమానాబలభద్రంచమోహితాః।
హంతుంకృతధియోరాజన్నాపన్నాఆతతాయినః ॥ ౨౨॥ అథతావపిసంక్రుద్ధావుద్యమ్యకురునందన।
ఎరకాముష్టిపరిఘౌచరంతౌజఘ్నతుర్యుధి ॥ ౨౩ ॥ బ్రహ్మశాపోపసృష్టానాంకృష్ణమాయావృతాత్మ
నామ్। స్పర్ధాక్రోధఃక్షయంనిన్యేవైణవోఽగ్నిర్యథావనమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఏవంనష్టేషుసర్వేషుకులే
షుస్వేషుకేశవః। అవతారితోభువోభారఇతిమేనేవశేషితః ॥ ౨౫॥ రామస్సముద్రవేలాయాంయో
గమాస్థాయపౌరుషమ్। తత్యాజమానుషంలోకంసంయోజ్యాత్మానమాత్మని॥ ౨౬॥ రామనిర్యాణమా
లోక్యభగవాన్దేవకీసుతః। నిషసాదధరోపస్థేతూష్ణీమాసాద్యపిప్పలమ్ ॥ ౨౭ ॥ బిభ్రచ్చతుర్భుజం
రూపంభ్రాజిష్ణుప్రభయాస్వయా। దిశోవితిమిరాఃకుర్వన్విధూమఇవపావకః॥ ౨౮॥ శ్రీవత్సాంకం
ఘనశ్యామంతప్తహాటకవర్చసమ్। కౌశేయాంబరయుగ్మేనపరివీతంసుమంగళమ్ ॥ ౨౯ ॥ సుందరస్మిత
వక్త్రాబ్జంనీలకుంతలమండితమ్। పుండరీకాభిరామాక్షంస్ఫురన్మకరకుండలమ్ ॥ ౩౦ ॥ కటిసూత్ర
బ్రహ్మసూత్రకిరీటకటకాంగదైః। హారనూపురముద్రాభిఃకౌస్తుభేనవిరాజితమ్ ॥ ౩౧ ॥ వనమాలా
పరీతాంగంమూర్తిమద్భిర్నిజాయుధైః। కృత్వోరౌదక్షిణేపాదమాసీనంపంకజారుణమ్॥ ౩౨॥ ముసలా
వశేషాయఃఖండకృతేషుర్లుబ్ధకోజరా। మృగాస్యాకారచరణంవివ్యాధమృగశంకయా ॥ ౩౩ ॥ చ
తుర్భుజంతంపురుషందృష్ట్వాసకృతకిల్బిషః। భీతఃపపాతశిరసాపాదయోరసురద్విషః॥ ౩౪ ॥ అజాన
తాకృతమిదంపాపేనమధుసూదన। క్షంతుమర్హసిపాపస్యఉత్తమశ్లోకమేప్రభో॥ ౩౫ ॥ యస్యాను
స్మరణంనృణామజ్ఞానధ్వాంతనాశనమ్। వదంతితస్యతేవిష్ణోమయాసాధుకృతంప్రభో ॥ ౩౬ తన్మా

ర్తంక్షయంనిన్యే॥ ౨౪॥ ౨౫॥ రామఇతి॥ పౌరుషంయోగం- పరమపురుషధ్యానలక్షణం- తమేవాహ- సంయోజ్యేతి - మానుషంలోకం భూలోకం- మనుష్యరూపతాంవా॥ ౨౬॥ రామేతి॥ ధరోపస్థేభూతలే॥ ౨౭॥ బిభ్రదితి॥ భ్రాజిష్ణురూపం॥ ౨౮॥ తదేవానువర్ణయతి చతుర్భిః॥ శ్రీవత్సాంకమితి॥ ౨౯॥ సుందరేతి॥ సుందరస్మితంవక్త్రాబ్జంయస్మింస్తత్ - పుండరీకవదభిరామేసుందరే అక్షిణీయస్మింస్తత్ ॥ ౩౦॥ ౩౧॥ వనమాలేతి॥ వనమాలయాపరీతాన్యంగానియస్మింస్తత్ - నిజాయుధైశ్చక్రాదిభిర్విరాజితం - పంకజారుణంవామం పాదందక్షిణేఊరౌకృత్వా- ఆసీనంరూపంబిభ్రత్॥ ౩౨॥ ముసలేతి॥ జరానామకశ్చిల్లుబ్ధకోమృగయుః- మృగస్యాస్యమివాకారోయస్య తంచరణం॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ బ్రహ్మశాపకృతమేతత్- తస్మాన్నతవాపరాధఇతిహేతువత్ఆహ॥ యస్యేతి॥ యస్యతవాత్మయోగరచితం

స్వాధీనమాయారచనాం విరించః అస్యతనయాః రుద్రాదయశ్చ యోగాన్యగిరాం పతయో వేదద్రష్టారః తేపిన విదుః - తస్యతే అచింత్యమాయస్య ఏతత్ బ్రహ్మశాపాదిఅంజసా అసద్గతయః పాపయోనయో వయం కిం గృణీమః కథం వర్ణయామః - అత స్తథాస్తాం ఆశుమాంజహీతి భావః ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ఇతీతి ॥ ఇచ్ఛాశరీరిణేత్యస్యాయంభావః - ఈదృశస్త్వమయాం నిజాం శ్రీమూర్తిం మం తథాకాయత త్ప్రతికృతైర్వపం విడంబన మాత్రమితి - ఏతదేవ స్ఫుటీకరిష్యతి దేవాదయో బ్రహ్మముఖ్యా ఇత్యాదినా ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ తమితి ॥ తం పతింతత్ర దృష్ట్వా తస్య పాదయోర్నిపపాత ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ఇతీతి ॥ ఉద్వీక్షమాణస్య సూతస్య సతః ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ గచ్ఛేతి ॥ నిర్యాణం యోగమార్గేణ - మద్ధామేతి ఇచ్ఛాశరీరాభ్రమేణ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ స్వమితి ॥ అవితాః రక్ష్యమాణాః - ఇంద్రప్రస్థం గమిష్యథేతి బ్రూహీతి పూర్వేణాన్వయః ॥ ౪౮ ॥ త్వమితి ॥ మన్మా

ముజ్జహి వై కుంతపాప్మానం మృగలుబ్ధకమ్ । యథా పునరహం త్వేవం న కుర్యాం సదతిక్రమమ్ ॥ ౩౬ ॥
యస్యాత్మయోగగదితం న విదుర్విరించొరుద్రాదయోస్య తనయాః పతయో గిరాం యే । యన్మాయయా
పిహితదృష్టయ ఏతదంజః కిం తస్య తే వయమసద్గతయో గృణీమః ॥ ౩౭ ॥ శ్రీకృష్ణః ॥ మా భైర్జరే త్వముత్తి
ష్ఠ కామ ఏష కృతో హి మే । యాహి త్వం మదనుజ్ఞాతస్స్వర్గం సుకృతినాం పదమ్ ॥ ౩౮ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇ
త్యాదిష్టో భగవతా కృష్ణేనేచ్ఛాశరీరిణా । త్రిః పరిక్రమ్య తం నత్వా విమానేన దివం యయౌ ॥ ౪౦ ॥ దా
రుకః కృష్ణపదవీమన్విచ్ఛన్నధిగమ్య తామ్ । వాయుం తులసికామోదమాఘ్రాయాభిముఖం యయౌ ॥ ౪౧ ॥
తం తత్ర తిగ్మద్యుభిరాయుధైర్వృతం హ్యశ్వత్థమూలే కృతకేతనం పతిమ్ । స్నేహప్లుతాత్మా నిపపాత
పాదయో రథాదవప్లుత్య సబాష్పలోచనః ॥ ౪౨ ॥ దారుకః ॥ అపశ్యతస్తే చరణాంబుజం ప్రభో దృష్టిః
ప్రణష్టా తమసి ప్రవిష్టా । దిశో న జానే న లభే చ శాంతిం యథా నిశాయాముడుపే ప్రణష్టే ॥ ౪౩ ॥ ఇతి బ్రు
వతి సూతే వై రథో గరుడలాంఛనః । ఖముత్పపాత రాజేంద్ర సాశ్వధ్వజ ఉదీక్షతః ॥ ౪౪ ॥ తమన్వగచ్ఛ
న్ దివ్యాని విష్ణుప్రహరణాని చ । తేనాతివిస్మితాత్మానం సూతమాహ జనార్దనః ॥ ౪౫ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥
గచ్ఛ ద్వారవతీం సూత జ్ఞాతీనాం నిధనం మిథః । సంకర్షణస్య నిర్యాణం బంధుభ్యో బ్రూహి మద్దశామ్ ॥
౪౬ ॥ ద్వారకాయాం చ న స్థేయం భవద్భిశ్చ స్వబంధుభిః । మయా త్యక్తాం యదుపురీం సముద్రః ప్లావయి
ష్యతి ॥ ౪౭ ॥ స్వం స్వం పరిగ్రహం సర్వమాదాయ పితరౌ చ నః । అర్జునేనావితాస్సర్వ ఇంద్రప్రస్థం
గమిష్యథ ॥ ౪౮ ॥ త్వం తు మద్ధర్మమాస్థాయ జ్ఞాననిష్ఠ ఉపేక్షకః । మన్మాయారచితామేతాం విజ్ఞాయోప
శమం వ్రజ ॥ ౪౯ ॥ శ్రీశుకః ॥ ఇత్యుక్తస్తం పరిక్రమ్య నమస్కృత్య పునః పునః । తత్పాదౌ శీర్ష్ణ్యుపాధా
య దుర్మనాః ప్రయయౌ పురీమ్ ॥ ౫౦ ॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధే - త్రింశోధ్యాయః . ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్రీశుకః ॥ అథ తత్రాగమద్బ్రహ్మా భవాన్యా చ సమం భవః । మహేంద్రప్రముఖా దేవా మునయస్సప్ర
జేశ్వరాః ॥ ౧ ॥ పితరస్సిద్ధగంధర్వా విద్యాధరమహోరగాః । చారణా యక్షరక్షాంసి కిన్నరాప్సరసో
ద్విజాః ॥ ౨ ॥ ద్రష్టుకామా భగవతో నిర్యాణం పరమోత్సుకాః ॥ ౩ ॥ గాయంతశ్చ గృణంతశ్చ శౌరేః క
ర్మాణి జన్మ చ । వవర్షుః పుష్పవర్షాణి విమానావలిభిర్నభః ॥ కుర్వంతస్సంకులం రాజన్ భక్త్యా పరమ
యా యుతాః ॥ ౪ ॥ భగవానపి తాన్వీక్ష్య విభూతీరాత్మనో విభుః । సంయోజ్యాత్మని చాత్మానం పద్మనేత్రే

యారచితామేతాం విజ్ఞాయేతి నిజశ్రీమూర్తేరంతర్ధానత్వాత్ వృథా శోకం మాకుర్విత్యర్థః ॥ ౪౯ ॥ ఇతీతి ॥ కులస్య వినష్టత్వాత్ దుర్మ
నాః ॥ ౫౦ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం త్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా . ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్లో ॥ ఏకత్రింశే స్వకం ధామ జగామ భగవానితః । తమేవానుయయుః శ్రీశ్యా వసుదేవాదయస్తతః ॥ దేహాన్యదూన్ ఛాయాదౌ ధారయా తే
నా విధాయతాన్ । శ్రీకృష్ణస్సేచ్ఛయా ధామ స్వతస్సైవ సమావిశత్ ॥ అథేతి ॥ మునయః సనకాదయః - ప్రజేశ్వరా మరీచ్యాదయః ॥
౧ ॥ పితర ఇతి ॥ ద్విజాః గరుడలోకవాసినః పక్షిణః - మైత్రేయాదయో వా ॥ ౨ ॥ ద్రష్టుకామా ఇతి ॥ భగవతో నిర్యాణం ద్రష్టుకామాస్సం
తః - పరమోత్సుకాస్సంత్రాగమన్ ॥ ౩ ॥ తేషాం ఔత్సుక్యకృతం మహోత్సవమాహ సార్ధేన ॥ గాయంత ఇతి ॥ ౪ ॥ భగవానితి ॥ విభూతీః ఇం
ద్రాదీంశ్చ - పద్మనేత్రే న్యమీలయదిత్యత్రాయం భావః - పూర్వం బ్రహ్మాదిభిః ॥ శ్లో ॥ సలోకా లోకపాలాన్నః పాహి మైకుంఠకింకరాని

తిప్రార్థితత్వాత్- తదిదానీంచ స్వంస్వంలోకం ప్రతినేతుమాగతత్వాత్- తత్తల్లోకానాం వైకుంఠపురమార్గత్వాచ్చ- బహుమతత్వే దాక్షిణ్యాత్తాన్ స్వంచ యితుం సమాధిమివకుర్వన్నేత్రేన్యమీలయదితి॥౫॥ యోగినామివస్వచ్ఛందమృత్యుక్రమంవారయతి.॥.లోకాభిరామామితి॥ అయమర్థః యోగినోహి స్వచ్ఛందమృత్యవః స్వతనుమాగ్నేయ్యా యోగధారణయాదగ్ధ్వా లోకాంతరం ప్రవిశంతి - భగవాంస్తునతథా- కింతు- అదగ్ధ్వైవ స్వతనుసహిత ఏవ స్వకంధామ శ్రీవైకుంఠాఖ్యమవిశత్ - తత్ర హేతుః - లోకానామభిరామః అక్షితోరవణం స్థితియర్హస్యాంతాం- జగదాశ్రయత్వేన జగతాపిదాహ ప్రసంగాదిత్యర్థః- కించ- ధారణీయ ధ్యానస్యచ మంగళం శోభనం విషయః- ఇతరథా- తయోర్నిర్విషయత్వం స్యాత్ - దృశ్యతేచాద్యాప్యుపాసకానాం తథైవ తద్రూపసాక్షాత్కారః ఫలం ప్రాప్తిశ్చేతి భావః - ఇచ్ఛాశరీరాభిప్రాయేణ యథాశ్రుతమేవాస్తు- తత్రాపిలోకాభిరామామిత్యాదివిశేషణానర్థక్యప్రసంగాత్ - తదప్యదగ్ధ్వైవతిరోధాయనిర్గతఇత్యేవసాంప్రతం ॥ ౬॥ తదాతుస్వంస్వమేవలోకమాగమిష్యతీతిసంభ్రమేణదేవాదికృతః సర్వతో దుందుభినాదపుష్పవృష్ట్యాదిమహోత్సవో భవదిత్యాహ॥ దివీతి॥ భూమేస్స్వకాశాత్ తం శ్రీకృష్ణమనుయయుః॥ ౭॥ దేవాగయఇతి॥ తదా శ్రీకృష్ణేంతర్హితే సతి- కుతోగతఇతి వితర్కయంతోపి బ్రహ్మముఖ్యాదేవాదయః- స్వధామనివిశంతం శ్రీకృష్ణంనదదృశుః - తత్రహేతుః - అవిజ్ఞాతగతిమితి- ఛిరాత్క్వచిద్దదృశుశ్చ- తతోతివిస్మితాబభూవురిత్యర్థః॥ ౮॥ అవిజ్ఞాతగతిత్వం దృష్టాంతేనస్పష్టయతి॥ సౌదామిన్యాఇతి॥ సౌదామిన్యా గతిర్యథామనుష్యైర్నలక్ష్యతే- దేవైస్తులక్ష్యతే- తథాఽభ్రమండలంహిత్వాగచ్ఛతః శ్రీకృష్ణస్యదేవైరపినలక్ష్యతే - కింతుతత్వాపిదైరేవదృశ్యతఇత్యర్థః॥ ౯॥ ౧౦॥ ....

న్యమీలయత్ । ౫ ॥ లోకాభిరామాంస్వతనుంధారణాధ్యానమంగళమ్। యోగధారణయాగ్నేయ్యాదగ్ధ్వాధామావిశత్స్వకమ్॥ ౬॥ దివిదుందుభయోనేదుః పేతుస్సుమనసశ్చఖాత్ । సత్యంధర్మోధృతిర్భూమేః కీర్తిః శ్రీశ్చానుతంయయుః॥ ౭॥ దేవాదయో బ్రహ్మముఖ్యానవిశంతంస్వధామని। అవిజ్ఞాతగతింకృష్ణందదృశుశ్చాతివిస్మితాః॥ ౮॥ సౌదామిన్యాయథాకాశేయాంత్యాహిత్వాభ్రమండలమ్ । గతిర్నలక్ష్యతేమర్త్యైస్తథాకృష్ణస్యదైవతైః॥ ౯॥ బ్రహ్మరుద్రాదయస్తేతుదృష్ట్వాయోగగతింహరేః। విస్మితాస్తాంప్రశంసంతస్స్వంస్వంధామాగమన్నృప॥ ౧౦॥ రాజన్పరస్యతనుభృజ్జననాప్యయేహామాయావిడంబనమవేహియథానటస్య । సృష్ట్వాత్మనేదమనువిశ్యవిహృత్యచాంతే సంహృత్యచాత్మమహిమోపరతస్స ఆస్తే ॥ ౧౧ ॥ మర్త్యేనయోగురుసుతంయమలోకనీతంత్వాంచానయచ్ఛరణదః పరమాస్త్రదగ్ధమ్। జిగ్యేంతకాంతకమపీశమసావనీశః కింస్వావనేస్వరనయన్మృగయుంసదేహమ్॥ ౧౨ ॥ తథాప్యశేషస్థితిసంభవాప్యయేష్వనన్యహేతుర్యదశేషశక్తిధృత్ । నైచ్ఛత్ప్రణేతుంవపురత్రశేషితం మర్త్యేనకింస్వాత్మగతిం ప్రదర్శయన్॥ ౧౩॥ యఏతాంప్రాతరుత్థాయకృష్ణస్యపదవీంపరామ్।

అభిప్రాయాపరిజ్ఞానతః ప్రథమంక్లిష్టం- దృష్టాంతేనస్పష్టముక్తేఽప్యస్పష్టం దృష్ట్వా - పునస్తమేవార్థం ప్రపంచయతి త్రిభిః॥ రాజన్నితి॥ పరస్యసర్వకారణస్య- తనుభృత్సుయాదవాదిమజననాప్యయేహా ఆవిర్భావతిరోభావచేష్టాః మాయయా విడంబనం అనుకరణమాత్రమవేహి- నటోయథాఅగ్నిః ఏవనానారూపైః జన్మాదీన్ విడంబయతితద్వత్ -ఆస్తాంతావద్యాదవాదిమజన్మాదికం కాయతో విశ్వసర్గనిరోధాదిష్వప్యసావవికృతఏవాస్తఇత్యాహ సృష్ట్వేతి- ఆత్మనాస్వయమేవేదంజగత్సృష్ట్వా - అంతర్యామిత్వేనానువిశ్య- తత్ర విహృత్యక్రీడిత్వా అంతేప్రళయేసంహృత్యచ- ఆత్మమహిమ్నాస్వమహిమ్నా- ఉపరతస్సన్ ఆస్తే॥ ౧౧॥ నపునరస్యధామంతర్యం - యతోస్మిన్నేవావతారే తత్ప్రభావోఽతిశయేనదృష్ట ఇత్యాహ ॥ మర్త్యేనేతి ॥ యమేనస్వంలోకం ప్రతినీతంగురుసుతం మర్త్యేనతేనైవశరీరేణ య ఆనయ ఆనీతవాన్ - శరణదః శరణాగతరక్షకః- త్వాంచ బ్రహ్మాస్త్రదగ్ధంగూరక్షితవాన్ -యశ్చ అంతకానామప్యంతకం ఈశం శ్రీరుద్రమపిబాణసంగ్రామే జితవాన్ - మృగయుంలుబ్ధకం- సదేహంతేనైవదేహేన- స్వః స్వర్గం - అనయత్ నిన్యే- అసౌ- స్వావనే స్వరక్షణే - అనీశః అసమర్థః కిం॥ ౧౨॥ ననుయదిసమర్థస్తర్హి అత్ర ఏకంచిత్కాలం తేనైవ వపుషా కింనాతిష్ఠత్- తత్రాహ॥ తథేతి॥ యద్యపిఉక్తప్రకారేణఅశేషస్యజగతః స్థిత్యాదిషు - అనన్యహేతుర్నిరపేక్ష ఏవ కారణం స్వయం - యద్యస్మాదశేషశక్తిధృత్ -తథాపి- యాదవాన్ సంహృత్య నిజంవపుః అత్రశేషితంఅవశేషితం ప్రణేతుం కర్తుం నైచ్ఛత్- కింతుస్వమేవలోకమనయత్ - అత్రహేతుః- మర్త్యేనదేహేనకిం నకించిత్కార్యమితి- స్వానామాత్మనిష్ఠానాం దివ్యాంగతిమేవప్రకృష్టాం దర్శయన్ - స్వస్థగతిమితి పాఠే - స్వస్థానామాత్మనిష్ఠానాందివ్యాంగతిమేవప్రకృష్టాం దర్శయన్ -అన్యథా తేపిదివ్యాంగతిమనాదృత్య యోగబలేన దేహసిద్ధిం విధాయాత్రైవ రంతుం యతేరన్ - తన్మాభూదిత్యేతదర్థమితిభావః॥ ౧౩॥ యఇతి॥ ఏతాం ఉక్తప్రకారాం - పదవీం గతిం ప్రయతః భక్త్యాకీర్తయన్ తామేవా

ప్నోతీత్యర్థః॥ ౧౪॥ తదేవం భగవతా స్వలోకం గచ్ఛతా వసుదేవాదీనామపి తత్ప్రాప్తయే యదుపాయశ్చింతితః ఆసీత్తమాహ ॥ దారుక ఇతి॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ దేవకీతి॥ కృష్ణరామావపశ్యంతః॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ అర్జున ఇతి ॥ సదుక్తిభిః సత్యైః అవితథా ఉక్తగీతా యేషు తైః॥ శ్లో॥ నాహం ప్రకాశస్సర్వస్య యోగమాయాసమావృతః॥ మూఢోయం నాభిజానాతి లోకో మామజమవ్యయమిత్యాదిభిః॥ ౨౧॥

ప్రయతః కీర్తయేద్భక్త్యా తామేవాప్నోత్యనుత్తమామ్॥ ౧౪॥ దారుకో ద్వారకామేత్య వసుదేవో
గ్రసేనయోః। పతిత్వా చరణావస్రైర్న్యషించత్కృష్ణవిచ్యుతః॥ ౧౫॥ కథయామాస నిధనం వృష్ణీనాం
కృత్స్నశో నృప। తచ్ఛ్రుత్వోద్విగ్నహృదయా జనాశ్శోకవిమూర్ఛితాః॥ ౧౬॥ తత్ర స్మ త్వరితా జగ్ముః
కృష్ణవిశ్లేషవిహ్వలాః। వ్యసవశ్శేరతే యత్ర జ్ఞాతయో ఘ్నంత ఆననమ్॥ ౧౭॥ దేవకీ రోహిణీ చైవ వసుదే
వస్తథా సుతౌ। కృష్ణరామావపశ్యంతశ్శోకార్తా విజహుస్స్మృతిమ్। ప్రాణాంశ్చ విజహుస్తత్ర భ
గవద్విరహాతురాః॥ ౧౮॥ ఉపగుహ్య పతీంస్తాంస్తాంశ్చితామారురుహుస్స్త్రియః। రామపత్న్యశ్చ త
ద్దేహముపగుహ్యాగ్నిమావిశన్॥ ౧౯॥ వసుదేవపత్న్యస్తద్గాత్రం ప్రద్యుమ్నాదీన్హరిస్నుషాః। కృ
ష్ణపత్న్యో వ్యవిశన్నగ్నిం రుక్మిణ్యాద్యాస్తదాత్మికాః ॥ ౨౦॥ అర్జునః ప్రేయసస్సఖ్యుః కృష్ణస్య విరహాతు
రః। ఆత్మానం సాంత్వయామాస కృష్ణగీతైస్సదుక్తిభిః॥ ౨౧॥ బంధూనాం నష్టగోత్రాణామర్జునస్సాం
పరాయికమ్। హతానాం కారయామాస యథావదనుపూర్వశః॥ ౨౨॥ ద్వారకాం హరిణా త్యక్తాం సము
ద్రోప్లావయత్క్షణాత్। వర్జయిత్వా మహారాజ శ్రీమద్భగవదాలయమ్॥ ౨౩॥ నిత్యం సన్నిహితస్తత్ర
భగవాన్మధుసూదనః। స్మృత్యాశేషాశుభహరం సర్వమంగళమంగళమ్॥ ౨౪॥ స్త్రీబాలవృద్ధానాదా
య హతశేషాన్ధనంజయః। ఇంద్రప్రస్థం సమావేశ్య వజ్రం తత్రాభ్యషేచయత్ ॥ ౨౫ ॥ శ్రుత్వా సు
హృద్వధం రాజన్నర్జునాత్తే పితామహాః। త్వాం తు వంశధరం కృత్వా జగ్ముస్సర్వే మహాపథమ్॥ ౨౬॥ య
ఏతద్దేవదేవస్య విష్ణోః కర్మాణి జన్మ చ। కీర్తయేచ్ఛ్రద్ధయా మర్త్యస్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే॥ ౨౭॥ ఇ
త్థం హరేర్భగవతో రుచిరావతారవీర్యాణి బాలచరితాని చ శంతమాని। అన్యత్ర చేహ చ శ్రుతాని గృణన్మ
నుష్యో భక్తిం పరాం పరమహంసగతౌ లభేత ॥ ౨౮ ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - మహాపురాణే - పారమహంస్యాం - అష్టాదశసహస్రికాయాం ❋❋❋
❋❋❋❋❋ సంహితాయాం - శ్రీవైయాసిక్యాం - శ్రీహయగ్రీవబ్రహ్మవిద్యాయాం - ❋❋❋❋❋
❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋ ఏకాదశస్కంధే - ఏకత్రింశోధ్యాయః ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

బంధూనామితి ॥ నష్టగోత్రాణాం నష్టసంతతీనాం - సాంపరాయికం పిండోదకాది ॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ఆదిత ఆరభ్య శ్రీకృష్ణచరితకీర్తనస్య ఫలమాహ ద్వాభ్యాం॥ య ఇతి ॥ ౨౭ ॥ ఇత్థమితి॥ శంతమాని పరమమంగళాని - పరమహంసగతౌ శ్రీకృష్ణే॥ ౨౮॥

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ఏకాదశస్కంధవ్యాఖ్యాయాం - శ్రీధరాచార్యవిరచితాయాం - ❋❋❋❋❋❋
❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋ భావార్థదీపికాయాం - ఏకత్రింశాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

ఏవమేకాదశస్కంధే భక్తిభావార్థదీపికా। స్వాజ్ఞానధ్వాంతభీతేన శ్రీధరేణ ప్రకాశితా॥

ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

ఏకాదశస్కంధస్సమాప్తః.

శ్రీరుక్మిణీసత్యభామాసమేత - శ్రీగోపాలకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీమద్భాగవతే - సవ్యాఖ్యానే - ద్వాదశస్కంధప్రారంభః.

శ్లో॥ జయంతి శ్రీపరానందకృపాపాంగలసద్దృశః। యానిత్యమనువర్తంతేసంపదో విగతాదృశః॥

అస్యార్థః॥ కథంభూతాస్సంపదః - విగతాఅదృక్ అజ్ఞానంయాభిస్తాః - అయంభావః - ప్రకారాంతరేణసంపత్త్వాస త్త్వాంఅజ్ఞానప్రభవారాగాదయోభవంతి- అనుతునతథేతిభావః॥ ....

శ్లో॥ ఓంగురుంపరమానందంసచ్చిదానందవిగ్రహమ్। యస్యసంస్మృతిమాత్రేణచిదానందాయతేవపుః॥

ఉక్తస్త్రయోగశాధ్యాయైర్ద్వాదశైత్వాశ్రయస్సతః। అధిష్ఠానావధిత్వాఖ్యామాశ్రయశ్చేశ్వరస్సతః॥

ఉక్తోలయావధిత్వేనప్రాకృతాద్యంతికేలయే। అధిష్ఠానతయాచోక్తోమహాపురుషవర్ణనే॥

తత్రాద్యైష్షడ్భిరధ్యాయైశ్శుకః ప్రాహపరీక్షితే। శేషైస్తత్రఖిలాన్యాహసూతఃపృష్టోథసత్రిభిః॥

స్వాశ్రయశ్రవణైకార్యోనవిలంబోమనీషిణా। ఇత్యేతత్కాలవైషమ్యంచతుర్భిస్తావదుచ్యతే॥

తత్రతుప్రథమేభావిమాగధాన్వయభూమిపాః। కలిప్రభావతఃప్రాహసంకరాదిమలీమసాః॥

ఏవంభూతైసోమవంశే ముకుందస్యైవరక్రీడావర్ణితా - అతఃసవివవంశోభావీవర్ణ్యతే - కృష్ణభక్తింముక్త్వాముక్త్యైవర్త్మనానా స్తీతిప్రవక్తుం- తదేవంవైవస్వతమనువంశేసోమవంశప్రస్తావేన శ్రీకృష్ణావతారచరితానిసప్రపంచమనువర్ణితాని అథేదానీంభా వీసోమవంశఃకలావిజాతీయసంకరాదిమలీమసోవైరాగ్యద్వారాశ్రీకృష్ణైకభక్తినిగమనాయానువర్ణ్యతే-తత్రతుసోమవంశశాఖాసుచి రకాలానువర్తితయామాగధవంశోనుక్రమ్యతే- తత్రచపూర్వోక్తవంశే-ఉపరిచరోవసుః- తస్యబృహద్రథః- తస్యజరాసంధః- తస్యస హదేవః- పుత్రోభూదిత్యుక్తంనవమస్కంధే - తత్రైవసహదేవాన్మార్జారిః- తతఃశ్రుతశ్రవా ఇత్యాదయోరిపుంజయాంతావింశతి

రాజా॥ స్వధామానుగతేకృష్ణేయదువంశవిభూషణే। కస్యవంశోభవత్పృథ్వ్యామేతదాచక్ష్వమేము నే ॥ ౧ ॥ శ్రీశుకః॥ యోంత్యఃపురంజయోనామభవిష్యో* బార్హద్రథః। తస్యామాత్యస్తుశునకో హత్వాస్వామినమాత్మజమ్॥ ప్రద్యోతసంజ్ఞంరాజానంకర్తాయత్పాలకస్సుతః॥ ౨॥ విశాఖయూపస్త త్పుత్రోభవితా జనకస్తతః। నందివర్ధనస్తత్పుత్రః పంచప్రద్యోతనాఇమే ॥ అష్టత్రింశోత్తరశతం భోక్ష్యంతిపృథివీంనృపాః ॥ ౩ ॥ శిశునాభస్తతోభావ్యః కాకవర్ణస్తుతత్సుతః। క్షేమధన్వాసుతస్తస్య క్షేత్రజ్ఞఃక్షత్రధర్మజః ॥ ౪ ॥ విధిసారస్తతస్తస్యాజాతశత్రుర్భవిష్యతి। దర్భకస్తత్సుతోభావ్యోద ర్భకస్యాజయస్సుతః ॥ ౫ ॥ నందివర్ధనఆజేయో మహానందిస్సుతస్తతః। శైశునాభాదశైవైతేష ష్ట్యుత్తరశతత్రయమ్ ॥ సమాభోక్ష్యంతిపృథివీంకురుశ్రేష్ఠకలౌనృపాః ॥ ౬ ॥ మహానందిసుతోరాజన్ శూద్రాగర్భోద్భవోబలీ। మహాపద్మపతిఃకశ్చిన్నందఃక్షత్రవినాశకృత్ ॥ ౭ ॥ తతోనృపాభవిష్యం తిశూద్రప్రాయాఅధార్మికాః ॥ ౮ ॥ ఏకచ్ఛత్రాంసపృథివీమనుల్లంఘితశాసనః। శాసిష్యతి మహాప

ద్మోవినోరాజానోనిరూపితాః-తదుపరితనంవంశంసంకరాదిదోషైఃప్రశ్నపూర్వకంయోంత్యఇత్యాదినాప్రసంచయతి ॥ స్వధామే తి॥ ౧॥ యోంత్యఇతి॥ రిపుంజయఏవపురంజయఇతి- స్వామినంపురంజయంహత్వా స్వపుత్రంప్రద్యోతంరాజానంకరిష్యతి-యస్యపా లకోనామసుతోభవిష్యతి॥ ౨॥ విశాఖయూపఇతి॥ ప్రద్యోతనాఃప్రద్యోతనసంజ్ఞాఃభవితాచాజ్ఞకఇతిచపాఠాంతరం॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ మ హానందీతి॥ నందోనామకశ్చిన్మహాపద్మసంఖ్యాయాః సేనాయాఃపతిః - ధనస్యవాపతిర్భవిష్యతి - అతఏవమహాపద్మపతిరిత్యభిహితస్యనా మ॥ ౭॥ ౮॥ ఏకేతి॥ ఏకమేవఅస్మదః ఛత్రంయస్యాంతాంపృథివీం- శాసిష్యతిపాలయిష్యతి- తత్పుత్రాన్వదనదృష్టాంతః - భాగవతేష

శిశురామఇవ॥ ౯॥ తస్యేతి॥ సమాఃసంవత్సరాన్॥ ౧౦॥ నవేతి॥ నవనందాన్నందంచతత్పుత్రాంశ్చేత్యేవంప్రపన్నాన్ విశ్వస్తాన్ విఖ్యాతాన్వా- ద్విజఃకౌటిల్యవాత్స్యాయనాదిపర్యాయశ్చాణక్యః- ఉద్ధరిష్యతి- ఉన్మూలయిష్యతి- తేషామభావే మౌర్యాః మౌర్యస్యసంజాః॥ ౧౧॥ కథంభోక్ష్యంతితదాహ॥ సఏవేతి॥ చంద్రగుప్తంమౌర్యంప్రథమం- తేషాంచరమోదశరథఃపరాశరాదిభిరుక్తోత్రాప్యనుసంధేయః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ మౌర్యా ఇతి॥ తేనచరమేణదశరథేనసహ ఏతేమౌర్యాదశ- సప్తత్రింశచ్ఛతోత్తరంసప్తత్రింశదుత్తరంశతంసమాః॥ ౧౫॥ హత్వేతి॥ బృహద్రథస్య సేనాపతిః- పుష్యమిత్రోనామస్వామినంహత్వారాజ్యంకరిష్యతి- సచశుంగానాం ప్రథమః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ శుంగాఇతి॥ తతోగ్నిమిత్రాదయోనవచైత్యేవంశుంగాఃదశ - వర్షాణాంశతాధికంవర్షాణాంశతంశృంగాఇతిచపా

ద్మో ద్వితీయఇవ భార్గవః ॥ ౯ ॥ తస్యచాష్టౌభవిష్యంతిసుమాలిప్రముఖాస్సుతాః। యఇమాంభోక్ష్యంతి
మహీంరాజానశ్చశతంసమాః । ౧౦ ॥ నవనందాన్ద్విజఃకశ్చిత్ప్రపన్నానుద్ధరిష్యతి । తేషామభావే
జగతీం మౌర్యాభోక్ష్యంతివై కలౌ।౧౧॥సఏవచంద్రగుప్తం వై ద్విజోరాజ్యేభిషేక్ష్యతి । తత్సుతోవా
రిసారస్తుతతశ్చాశోకవర్ధనః ॥ ౧౨ । సుయశాభవితాతస్యసంయతస్సుయశస్సుతః । శాలిశూకస్తత
స్తస్య సోమశర్మాభవిష్యతి ॥ ౧౩ ॥ శతధన్వాతతస్తస్యభవితాతద్బృహద్రథః । ౧౪ । మౌర్యా హ్యే
తేదశనృపాస్సప్తత్రింశచ్ఛతోత్తరమ్ । సమాభోక్ష్యంతిపృథివీంకలౌకురుకులోద్వహ ॥ ౧౫ ॥ హ
త్వాబృహద్రథం మౌర్యంతస్య సే నాపతిఃకలౌ। పుష్యమిత్రస్తుశుంగాహ్వస్స్వయంరాజ్యంకరిష్య
తి ॥ ౧౬। అగ్నిమిత్రస్తతస్తస్మాత్సుజ్యేష్ఠోభవితాతతః। వసుమిత్రోభద్రకశ్చపులిందోభవితాతతః॥
౧౭ ॥తతోఘోషస్సుతస్తస్మాద్వజ్రమిత్రోభవిష్యతి । తతోభాగవతస్తస్మాద్దేవభూతిః కురూద్వహ ॥
౧౮ ॥శుంగాదశైతేభోక్ష్యంతిమహీంవర్షశతాధికమ్ । తతఃకాణ్వానియంభూమిర్యాస్యత్యల్పగుణా
న్నృప । ౧౯ ॥ శుంగంహత్వాదేవభూతింకాణ్వోమాత్యస్తుకామినమ్ । స్వయంకరిష్యతేరాజ్యంవ
సుదేవోమహామతిః॥౨౦। తస్యపుత్రస్తుభూమిత్రస్తస్యనారాయణస్సుతః। కాణ్వాయనాఇమేభూమిం
చత్వారింశచ్చపంచచ । శతానిత్రీణిభోక్ష్యంతివర్షాణాంచకలౌయుగే ॥ ౨౧ ॥ హత్వాకాణ్వంసుశ
ర్మాణంతద్భృత్యోవృషలోబలీ । గాంభోక్ష్యత్యాంధ్రజాతీయఃకంచిత్కాలమసత్తమః ॥ ౨౨ ॥ కృష్ణ
నామాథతద్భ్రాతాభవితాపృథివీపతిః । శ్రీశాతకర్ణస్తత్పుత్రఃపౌర్ణమాసస్తుతత్సుతః ॥౨౩॥ లం
బోదరస్తుతత్పుత్రస్తస్మాచ్చిబిలకోనృపః । మేఘస్వాతిశ్చిబిలకాద్దండమానస్తు తత్సుతః ॥ ౨౪ ॥ అరిష్ట
కర్మాహాలేయస్తిలకస్తస్యచాత్మజః। పురీషసేతుస్తత్పుత్రస్తతోరాజాసుదర్శనః । ౨౫ ॥ చకోరశ్చర
మోయత్రశివస్వాతిరరిందమః। తస్యాపిగోమతిఃపుత్రఃపురీమాన్భవితాతతః॥ ౨౬॥ వీరోవేదశ్శివస్కం
దోయజ్ఞశీలస్తుతత్సుతః। సితోసితశ్శ్రుతస్కంధో యజ్ఞశ్రీస్తదాత్మజః॥ విజయస్తత్సుతోభావ్యశ్చం
ద్రబీజస్సులోమధీః । ౨౭ । ఏతేత్రింశన్నృపతయశ్చత్వార్యబ్దశతానిచ । షట్పంచాశచ్చపృథివీంభో
క్ష్యంతికురునందన ॥ ౨౮ ॥ సప్తాభీరాఆవభృత్యాదశగర్దభినోనృపాః। కంకాష్షోడశభూపాలాభ
విష్యంత్యతిలోలుపాః । ౨౯ । తతోష్టౌయవనాభావ్యాశ్చతుర్దశచబర్బరాః। త్రయోదశమురుం
డాశ్చమౌనా ఏకాదశైవతు । ౩౦ ॥ ....

ఠాంతరం॥ ౧౯॥ కథంకాణ్వాన్యాస్యతి - తదాహ॥ శుంగమితి॥ పరస్త్రీకామినందేవభూతినామానంశుంగంహత్వా- తదమాత్యో వసుదేవనామాకణ్వోరాజ్యంకరిష్యతి ॥ ౨౦ ॥ తస్యేతి॥ కణ్వానాంచతుర్ణాంసుశర్మా - ఇమేవసుదేవాదయఃకణ్వాయనాః - వర్షాణాంత్రీణిశతాని - పంచచత్వారింశద్వర్షాణిచభూమింభోక్ష్యంతి॥ ౨౧॥ హత్వేతి ॥ కణ్వానామంతిమంసుశర్మాణంహత్వాబలీబలినామాతద్భృత్యోగాంభోక్ష్యతి॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ చకోరఇతి॥ యత్రయేషుబహుసంజ్ఞేషు అష్టసు- చరమఃశివస్వాతినామాభవితా॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ సప్తేతి॥ ఆవభృత్యాఃఆవభృతినామనగరీతత్రాజానః॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఏతఇతి ॥ ఏతేఆభీరాదయోమౌనవ్యతిరిక్తాః అష్టషష్టిర్నృపాః- ఏకోనశతాధికంవర్షసహస్రంపృథివీంభోక్ష్యంతి - తతఃపూర్వోక్తాఏవైకాదశ మౌనాఃత్రీణ్యబ్దశతాని

క్షితింభోక్ష్యంతి తైస్సంస్థితేషు మహానేసుమ్లేచ్ఛేషు కిలింకిలాయాం పుర్యాం నృపతయో భవిష్యంతీత్యుత్తరేణాన్వయః కిల్కిలాయామితి చేత్ షష్ఠా శాంతరం॥ ౩౧॥ కిలింకిలాయామితి॥ అధికాని షడ్వర్షాణి॥ ౩౨॥ తేషామితి॥ తేషాంభూతనందాదీనాం యథాయథం బాహ్లీకాస్తన్నామానస్త్రయోదశసుతా భవిష్యంతి· అథ పుష్యమిత్రో నామాన్యో రాజన్యః· తస్య చ దుర్మిత్రో నామ పుత్రః॥ ౩౩॥ ఏకకాలా ఇతి॥ తథా ఆంధ్రాః కోసలాః వైదూర్యపతయః నైషధాశ్చ ఏతే తత్తద్దేశనామభిః ప్రఖ్యాతాస్తుల్యకాలాః ఖండమండలేషు భూపాః· తతస్తేభ్యో బాహ్లీకేభ్య ఏవ భావ్యాః భవిష్యంతి॥ ౩౪॥ తతశ్చ॥ మాగధానామితి॥ మాగధానాంతు రాజా విశ్వస్ఫూర్జనామా భవితా· తస్యైవ విశ్వస్ఫూర్జిరితిచ నామాంతరం· సచ పూర్వోక్తాత్పురంజయాదపరః పురంజయ ఇతి ప్రసిద్ధస్సన్ వర్ణాన్ బ్రాహ్మణాదీన్ పుళిందయదుమద్రకసంజ్ఞకాన్ మ్లేచ్ఛప్రాయాన్ కరిష్యతి· అపరానితి పాఠే అన్యాన్ పుళిందాదిసంజ్ఞాన్ వర్ణాన్ కరిష్యతీత్యర్థః॥ ౩౫॥ కించ॥ ప్రజా ఇతి॥ సచ ఏవం కృత్వా అబ్రహ్మభూయిష్ఠాః అత్రైవర్ణ్యప్రచురాస్సతీః ప్రజాః స్థాపయిష్యతి పాలయిష్యతి· సచ పద్మవత్యాం పురి పుర్యాం వసన్· అనుగంగాం గంగాద్వారమారభ్య· ఆప్రయాగం ప్రయాగపర్యంతం· గుప్తాం పాలితాం· మేదినీం భోక్ష్యతి॥ ౩౬॥ సౌరా

ఏతే భోక్ష్యంతి పృథివీం దశ వర్షశతాని చ। నవాధికాం చ నవతిం మౌర్యా ఏకాదశ క్షితిమ్॥ భోక్ష్యంత్యబ్దశతాన్యంగ త్రీణి తైస్సంస్థితేషుచ॥ ౩౧॥ కిలింకిలాయాం నృపతయో భూతనందోఽథ వంగిరిః। శిశునందిశ్చ తద్భ్రాతా యశోనందః ప్రవీరకః॥ ఇత్యేతే వర్షశతం భవిష్యంత్యధికాని షట్॥ ౩౨॥ తేషాం త్రయోదశ సుతా భవితారశ్చ బాహ్లికాః। పుష్యమిత్రోఽథ రాజన్యో దుర్మిత్రస్తస్య చాత్మజః॥ ౩౩॥ ఏకకాలా ఇమే భూపాస్సప్తాంధ్రాస్సప్త కోసలాః। వైదూర్యపతయో భావ్యా నైషధాస్తత ఏవ హి॥ ౩౪॥ మాగధానాం తు భవితా విశ్వస్ఫూర్జిః పురంజయః। కరిష్యత్యపరో వర్ణాన్ పుళిందయదుమద్రకాన్॥ ౩౫॥ ప్రజాశ్చాబ్రహ్మభూయిష్ఠాః స్థాపయిష్యతి దుర్మతిః। వీర్యవాన్ క్షత్రముత్సాద్య పద్మవత్యాం స వై పురి॥ అనుగంగామాప్రయాగం గుప్తాం భోక్ష్యతి మేదినీమ్॥ ౩౬॥ సౌరాష్ట్రావంత్యకాభీరాశ్శూరా అర్బుదమాలవాః। వ్రాత్యా ద్విజా భవిష్యంతి శూద్రప్రాయా జనాధిపాః॥ ౩౭॥ సింధోస్తటం చంద్రభాగాం కాంచీం కాశ్మీరమండలమ్। భోక్ష్యంతి శూద్రా వ్రాత్యాద్యా మ్లేచ్ఛాశ్చాబ్రహ్మవర్చసః॥ ౩౮॥ తుల్యకాలా ఇమే రాజన్ మ్లేచ్ఛప్రాయాశ్చ భూభృతః। ఏతేఽధర్మానృతపరాః ఫల్గుదాస్తీవ్రమన్యవః॥ ౩౯॥ స్త్రీబాలగోద్విజఘ్నాశ్చ పరదారధనాదృతాః। ఉదితాస్తమితప్రాయా అల్పసత్వాల్పకాయుషః॥ ౪౦॥ అసంస్కృతాః క్రియాహీనా రజసా తమసావృతాః। ప్రజాస్తే భక్షయిష్యంతి మ్లేచ్ఛా రాజన్యరూపిణః॥ ౪౧॥ తన్నాథాస్తే జనపదాస్తచ్ఛీలాచారవాదినః। అన్యోన్యతో రాజభిశ్చ క్షయం యాస్యంతి పీడితాః॥ ౪౨॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే ద్వాదశస్కంధే ప్రథమోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః॥ తతశ్చానుదినం ధర్మస్సత్యం శౌచం క్షమా దయా। కాలేన బలినా రాజన్ నంక్ష్యత్యాయుర్బలం స్మృతిః॥ ౧॥ విత్తమేవ కలౌ నౄణాం జన్మాచారగుణోదయః। ధర్మన్యాయవ్యవస్థాయాం కారణం బలమేవ హి॥ ౨॥ దాంపత్యేఽభిరుచిర్హేతుర్వాక్చౌర్యం వ్యావహారికే। స్త్రీత్వే పుంస్త్వే చ హి రతిర్వి

ష్ట్రేతి॥ తదనంతరం చ సౌరాష్ట్రాదిదేశవర్తినో నృపాః శూద్రప్రాయాః· ద్విజాః వ్రాత్యా ఉపనయనరహితాశ్చ భవిష్యంతి॥ ౩౭॥ సింధోరితి॥ అబ్రహ్మవర్చసః వేదాచారశూన్యాః॥ ౩౮॥ తుల్యేతి॥ ఇమేచ మ్లేచ్ఛప్రాయాః భూభృతః తుల్యకాలాః భవిష్యంతి· కించ· ఏతే సర్వే అధర్మానృతపరాః అధర్మే అనృతే చ పరినిష్ఠితాః· ఫల్గుదాః అల్పదాతారః॥ ౩౯॥ స్త్రీతి॥ ఉదితాస్తమితప్రాయాః హర్షశోకాదిబహుళాః॥ ౪౦॥ అసంస్కృతా ఇతి॥ అసంస్కృతాః గర్భాధానాదిసంస్కారరహితాః· ప్రజాః భక్షయిష్యంతి ధనాద్యపహారాదినా పీడయిష్యంతి॥ ౪౧॥ కించ॥ తదితి॥ తన్నాథాః తే నాథాః యేషాం తే జానపదాః దేశవర్తినో మనుష్యాః· తచ్ఛీలాచారవాదినః తేషామేవ శీలమాచారో వాదశ్చ తేష్వాసంతి॥ ౪౨॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ప్రథమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ ద్వితీయే తు కలేర్దోషప్రవృద్ధ్యా కల్క్యవతారతః। అథ కృతయుగాగమః॥ కలిధర్మాన్ ప్రపంచయతి॥ తత ఇతి॥ ౧॥ విత్తమితి॥ జన్మాచారగుణానాముదయః ఉత్కర్షహేతుః ధర్మన్యాయయోర్వ్యవస్థాయాం బలమేవ॥ ౨॥ దాంపత్య ఇతి॥ దాంపత్యే భార్యాపతిభావే అభిరుచిరేవ హేతుః· న కులగోత్రాదిః· వ్యావహారికే క్రయవిక్రయాదౌ· స్త్రీత్వపుంస్త్వే చ హి రతి

తిః కౌశలమేవ హేతుః- నతు కులమాచారోవా॥ ౩॥ లింగమితి॥ ఆశ్రమాణాం ఖ్యాతౌ జ్ఞానే- లింగమేవ- దండాజినాదికం హేతుః- నతు ఆచారవిశేషః- అన్యోన్యాపత్తికారణం ఆశ్రమాదాశ్రమాంతర ప్రాప్తౌ చ కారణం- యద్వా- బహూదక హంసాదీనామన్యోన్యాపత్తౌ నమస్కారాదివ్యవహారే కారణం- అవృత్త్యా ముద్రాపణాదిదాన సామర్థ్యేన- న్యాయదౌర్బల్యం పరాజయః- చాపలం వచః బహుభాషణం॥ ౪॥ అనాఢ్యతేతి॥ అసాధుత్వే చౌర్యాద్యభియోగే- ప్రసాధనమలంకారః ॥ ౫ ॥ దూర ఇతి॥ దూరే వర్తమానం వార్యయనం జలాశయస్తీర్థం- నతు శుద్ధ్యాదిః గుర్వాదిర్వా- ఉదరంభరతా కుక్షిపూరణం- స్వార్థః పురుషార్థః॥ ౬॥ దాక్ష్యమితి ॥ కుటుంబభరణమేవ దాక్ష్యం పటుత్వం॥ ౭॥ ౮॥ ప్రజా ఇతి॥ ఆచ్ఛిన్నాని అపహృతాని దారాః ద్రవిణాని చ యాసాం తాః॥ ౯॥ శాకేతి॥ అష్టిర్బీజం॥ ౧౦॥ ౧౧॥ క్షీయమాణేష్వితి ॥ క్షీయమాణేష్వత్యాదీనాం ఇత్థం కలౌ గతప్రాయ ఇతి షంచమేనాన్వయః- క్షీయమాణేషు అల్పప్రాయేషు॥ ౧౨॥ పాషండేతి॥ దస్యుప్రాయేషు చోరతుల్యేషు- చౌర్యానృత వృథాహింసాద్యాః నానావృత్తయో యేషాం తేషు॥ ౧౩॥ శూద్రప్రాయేష్వితి॥ ఛాగప్రాయాసు ప్రమాణతః క్షీరతశ్చ అజాతుల్యాసు- గృహప్రాయేషు పరిగ్రహాదిబాహుళ్యేన గృహతుల్యేషు- యౌనప్రాయేషు స్యాలాదిప్రాయే

ప్రత్వేసూత్రమేవహి ॥ ౩ ॥ లింగమేవాశ్రమఖ్యాతావన్యోన్యాపత్తికారణమ్ । అవృత్త్యాన్యాయ
దౌర్బల్యంపాండిత్యేచాపలంవచః ॥ ౪ ॥ అనాఢ్యతైవాసాధుత్వేసాధుత్వేచాఢ్యతైవహి। స్వీకారఏ
వచోద్వాహేస్నానమేవప్రసాధనమ్ ॥ ౫ । దూరవార్యయనంతీర్థంలావణ్యేకేశధారణమ్ । ఉదరంభ
రతాస్వార్థస్సత్యత్వేధార్ష్ట్యమేవహి । ౬ ॥ దాక్ష్యంకుటుంబభరణంయశోఽర్థేధర్మసేవనమ్॥ ౭॥
ఇత్థంప్రజాభిర్దుష్టాభిరాకీర్ణేక్షితిమండలే । బ్రహ్మవిట్క్షత్రశూద్రాణాంయోబలీభవితానృపః॥
౮ ॥ ప్రజాస్తులుబ్ధైరాజన్యైర్నిర్ఘృణైర్దస్యుధర్మిభిః। ఆచ్ఛిన్నదారద్రవిణాయాస్యంతిగిరికాననమ్॥
౯। శాకమూలామిషక్షౌద్రఫలపుష్పాష్టిభోజనాః। అనావృష్ట్యావినఙ్క్ష్యంతిదుర్భిక్షజ్వరపీడితాః॥౧౦॥
శీతవాతాతపప్రావృడ్హిమైరన్యోన్యతః ప్రజాః। క్షుత్తృడ్భ్యాంవ్యాధిభిశ్చైవసంతప్స్యంతేచచింత
యా ॥ త్రింశద్వింశతివర్షాణిపరమాయుఃకలౌనృణామ్॥ ౧౧ ॥ క్షీయమాణేషుదేహేషుదేహినాంకలి
దోషతః । వర్ణాశ్రమవతాంధర్మేనష్టేవేదపథేనృణామ్॥౧౨॥ పాషండప్రచురేధర్మేదస్యుప్రాయే
షురాజసు । చౌర్యానృతవృథాహింసానానావృత్తిషువైనృషు ।౧౩ ॥శూద్రప్రాయేషువర్ణేషుఛా
గప్రాయాసుధేనుషు। గృహప్రాయేష్వాశ్రమేషుయౌనప్రాయేషుబంధుషు॥౧౪॥ అణుప్రాయా
స్వోషధీషుశమీప్రాయేషుస్థాస్నుషు। విద్యుత్ప్రాయేషుమేఘేషుశూన్యప్రాయేషుసద్మసు ॥ ౧౫ ॥
ఇత్థంకలౌగతప్రాయేజనేషుఖరధర్మిషు। ధర్మత్రాణాయసత్త్వేనభగవానవతరిష్యతి ॥ ౧౬ ॥ చ
రాచరగురోర్విష్ణోరీశ్వరస్యాఖిలాత్మనః। ధర్మత్రాణాయసాధూనాంజన్మకర్మాపనుత్తయే ॥౧౭॥శం
బలగ్రామముఖ్యస్యబ్రాహ్మణస్యమహాత్మనః। భవనేవిష్ణుయశసఃకల్కిః ప్రాదుర్భవిష్యతి॥౧౮ ॥
అశ్వమాశుగమారుహ్యదేవదత్తంజగత్పతిః। అసినాసాధుదమనమష్టైశ్వర్యగుణాన్వితః। ౧౯ । విచ
రన్నాశునాక్షౌణ్యాంహయేనాప్రతిమద్యుతిః। నృపలింగచ్ఛదోదస్యూన్కోటిశోనిహనిష్యతి। ౨౦। అ
థతేషాంభవిష్యంతిమనాంసివిశదానివై । వాసుదేవాంగరాగాతిపుణ్యగంధానిలస్పృశామ్॥పౌరజాన

షు॥ ౧౪ ॥ అణుప్రాయాస్వితి॥ అణుప్రాయాసు శ్యామాకతుల్యాసు- స్థాస్నుషు వృక్షేషు- విద్యుత్ప్రాయేషు- తటిద్బహులేషు - శూన్యప్రాయేషు ధర్మాదిరహితేషు- సద్మసు గృహేషు ॥ ౧౫ ॥ ఇత్థమితి॥ జనేషు ఖరధర్మిషు దుస్సహచేష్టితేషు- కలౌ ఇత్థం గతప్రాయే సమాప్తప్రాయే॥ ౧౬॥ ఏతత్ప్రపంచయతి చతుర్భిః॥ చరాచరేతి॥ చరాచరగురోః ఈశ్వరస్యేతి చ - ధర్మత్రాణే హేతుః- గురుత్వేశ్వరత్వరూపోపపాదనం- అఖిలస్య విశ్వస్యాత్మనః- కారణస్యేతి- ఏవంభూతస్య విష్ణోర్జన్మ - సాధూనాం ధర్మత్రాణాయ- ధర్మత్రాణప్రయోజనమాహ- కర్మాపనుత్తయే మోక్షాయ॥ ౧౭॥ శంబలేతి॥ శంబలగ్రామముఖ్యస్య ప్రధానస్య- నామ్నా విష్ణుయశసో బ్రాహ్మణస్య- భవనే గృహే॥ ౧౮॥ ధర్మత్రాణప్రకారమాహ॥ అశ్వమితి॥ ఆసాధవో నమ్యం తేయేన తమశ్వమారుహ్య- అసినా దస్యూన్ కోటిశో నిహనిష్యతీత్యుత్తరేణాన్వయః- అసాధుదమన ఇతి పాఠే కల్కివిశేషణం- అణిమాద్యష్టైశ్వర్యాణి గుణాశ్చ సత్యసంకల్పాదయః తైరన్వితః॥ ౧౯॥ దుష్టదమనప్రపంచయతి॥ విచరన్నితి॥ ఆశునా శీఘ్రగామినా- తేన హయేన- క్షోణ్యాం విచరన్- నృపలింగచ్ఛదః రాజవేషచ్ఛన్నాన్॥ ౨౦ ॥ తతశ్చ పునః కృతయుగప్రవృత్తిం వక్ష్యామాహ ॥ అథేతి ॥ తేషాం పౌరజానపదానాం మనాంసి విశదాని భవిష్యంతి- తత్ర హేతుః - వాసుదేవస్యాంగ

రాగేణ చందనాదినా అతిపుణ్యగంధో యః అనిలస్తం స్పృశంతీతి తథా తేషాం ॥ ౨౧ ॥ తేషామితి ॥ స్థవిష్ఠాః స్థూలాః ॥ ౨౨ ॥ కృతయుగప్రవృత్తిమాహ ॥ యదావతీర్ణ ఇతి ॥ ప్రజానాం సూతిః ప్రసూతిః ॥ ౨౩ ॥ తదవతారకాలోపలక్షణమాహ ॥ యదేతి ॥ తిష్యః పుష్యః - అయమర్థః - చంద్రసూర్యబృహస్పతీనాం యదా పుష్యనక్షత్రే యోగః - తదా తత్కృతయుగం భవిష్యతీతి - యద్యపి ప్రతిద్వాదశాబ్దం కర్కటరాశౌ బృహస్పతౌ వర్తమానే ద్విత్రాస్వమావాస్యాసు తేషాం త్రయాణామపి పుష్యయోగస్సంభవతి - తథాపి తేషాం సహప్రవేశోత్ర వివక్షితః - సమేష్యంతీతి వచనాత్ - అతో నాతిప్రసంగః ॥ ౨౪ ॥ ఏవం నవమస్కంధమారభ్యోపక్రాంతం వైవస్వతమనోర్వంశద్వయం నిగమయతి ॥ యే ఇతి ॥ ఉద్దేశతః సంక్షేపతః ॥ ౨౫ ॥ కలియుగావాంతరవిశేషం వక్తుమాహ ॥ ఆరభ్యేతి ॥ వర్షసహస్రం పంచదశోత్తరం శతం చేతి కయాపి వివక్షయా అవాంతరసంఖ్యేయం - వస్తుతస్తు పరీక్షిన్నందయోరంతరం వ్యాఖ్యాయమానం వర్షాణాం సార్ధం సహస్రం భవతి - యతః పరీక్షిత్సమకాలం మాగధం మార్జారిమారభ్య రిపుంజయాంతా వింశతిరాజానః సహస్రసంవత్సరం భోక్ష్యంతీత్యుక్తం నవమస్కంధే - యే బార్హద్రథభూపాలా భావ్యాస్సాహస్రవత్సరమితి - తతః పరం చ ప్రద్యోతనా అష్టత్రింశోత్తరశతం - శైశునాభాశ్చ షష్ట్యుత్తరశతత్రయం భోక్ష్యంతి పృథివీమిత్యత్రైవోక్తత్వాత్ ॥ ౨౬ ॥ కలియుగస్య ప్రవృత్తిం వృద్ధిం చ నిరూపయితుం కాలజ్ఞానోపలక్షణమాహ ॥ సప్తర్షీణామితి ॥ అయమర్థః - ప్రాగగ్రశకటాకారం తారాసప్తకం సప్తర్షిమండలం - తత్ర కించిదున్నతే తేషామగ్రస్థానీయో మరీచిః - తతః పశ్చాద్దానత్రయుగకంధరాకారో వసిష్ఠస్సభార్యః - తతః పశ్చాదీషదుత్తరస్థానీయోంగిరాః - తతః పశ్చాచ్చ-

పదానాం వై హతేష్వఖిలదస్యుషు ॥ ౨౧ ॥ తేషాం ప్రజావిసర్గస్తు స్థవిష్ఠస్సంభవిష్యతి । వాసుదేవే భ-
గవతి సత్త్వమూర్తౌ హృది స్థితే ॥ ౨౨ ॥ యదావతీర్ణో భగవాన్ కల్కిర్ధర్మపతిర్హరిః । కృతం భ-
విష్యతి తదా ప్రజాసూతిశ్చ సాత్త్వికీ ॥ ౨౩ ॥ యదా చంద్రశ్చ సూర్యశ్చ తథా తిష్యబృహస్పతీ । ఏక-
రాశౌ సమేష్యంతి తదా భవతి తత్కృతమ్ ॥ ౨౪ ॥ యేఽతీతా వర్తమానా యే భవిష్యంతి పార్థివాః ।
తే త ఉద్దేశతః ప్రోక్తా వంశజాస్సోమసూర్యయోః ॥ ౨౫ ॥ ఆరభ్య భవతో జన్మ యావన్నందాభిషేచనమ్ ।
ఏతద్వర్షసహస్రం తు శతం పంచదశోత్తరమ్ ॥ ౨౬ ॥ సప్తర్షీణాం తు యౌ పూర్వౌ దృశ్యేతే ఉదితౌ
దివి । తయోస్తు మధ్యే నక్షత్రం దృశ్యతే యత్సమం నిశి ॥ ౨౭ ॥ తేనైవ ఋషయో యుక్తాస్తిష్ఠంత్యబ్దశతం
నృణామ్ । తే త్వదీయే ద్విజాః కాలే హ్యధునా చాశ్రితా మఘాః ॥ ౨౮ ॥ విష్ణోర్భగవతో భానుః కృష్ణాఖ్యో-
ఽసౌ దివం గతః । తదావిశత్కలిర్లోకం యత్పాపే రమతే మనః ॥ ౨౯ ॥ యావత్స పాదపద్మాభ్యాం
స్పృశన్నాస్తే రమాపతిః । తావత్కలిర్వై పృథివీం పరాక్రాంతుం న చాశకత్ ॥ ౩౦ ॥ యదా దేవర్ష-
యస్సప్త మఘాసు విచరంతి హి । తదా ప్రవృత్తస్తు కలిర్ద్వాదశాబ్దశతాత్మకః ॥ ౩౧ ॥ యదా మఘాభ్యో
యాస్యంతి పూర్వాషాఢాం మహర్షయః । తదా నందాత్ప్రభృత్యేష కలిర్వృద్ధిం గమిష్యతి ॥ ౩౨ ॥
యస్మిన్ కృష్ణో దివం యాతస్తస్మిన్నేవ తదాహని । ప్రతిపన్నం కలియుగమితి ప్రాహుః పురావిదః ॥ ౩౩ ॥
దివ్యాబ్దానాం సహస్రాంతే చతుర్థే తు పునః కృతమ్ । భవిష్యతి తదా నృణాం మన ఆత్మప్రకాశకమ్ ॥

తురశ్రుతారాచతుష్కే ఐశాన్యే అత్రిః - తతో దక్షిణతః పులస్త్యః - పులస్త్యాత్పశ్చిమతః పులహః - తత ఉత్తరతః క్రతుః - ఏవం స్థితే - తేషాం మధ్యే యౌ పూర్వౌ ఉదయసమయే ప్రథమముదితౌ దృశ్యేతే - తౌ పులహక్రతుసంజ్ఞౌ - తయోస్తు మధ్యేతయోస్తు పూర్వయోస్తు మధ్యే తత్సమం దక్షిణతః సమదేశావస్థితమశ్విన్యాదిషు యదన్యతమం నక్షత్రం దృశ్యతే ॥ ౨౭ ॥ తేనేతి ॥ తేన తథైవ యుక్తాః నృణామబ్దశతం తిష్ఠంతి - తే చ ద్విజాస్త్వదీయే కాలే అధునా - మఘా ఆశ్రితా వర్తంతే ॥ ౨౮ ॥ విష్ణోరితి ॥ తేషు మఘాసు వర్తమానేష్వేవ సత్సు - యదా తు విష్ణోర్భానుః భాతీతి భానుః శుద్ధసత్త్వాత్మకో దేహః - దివం వైకుంఠం గతః - తదా కలియుగమావిశత్ - యద్యస్మిన్ యుగే - మనః పాపే రమత ఇతి కలియుగస్య లక్షణం ॥ ౨౯ ॥ నను శ్రీకృష్ణే పృథివ్యాం వర్తమానేపి సంధ్యారూపేణ కలిః ప్రవిష్ట ఏవాసీత్ - సత్యం - తథాపి తావత్తస్య పరాక్రమో నాభవదిత్యాహ ॥ యావదితి ॥ పరాక్రాంతుం అభిభవితుం ॥ ౩౦ ॥ అతో యథోక్త ఏవ కలిప్రవేశకాల ఇత్యాహ ॥ యదేతి ॥ ద్వాదశాబ్దశతాత్మక ఇతి దివ్యైర్మానైః సంధ్యాసంధ్యాంశాభ్యాం సహ - ద్వాదశాబ్దశతాత్మకః - స కలిస్తదా సంధ్యామతిక్రమ్య ప్రవిష్ట ఇత్యర్థః ॥ ౩౧ ॥ కలేః ప్రవేశకాలముక్త్వా తస్య వృద్ధికాలమాహ ॥ యదేతి ॥ తదా ప్రద్యోతనాత్ప్రభృతి వృద్ధిం గచ్ఛన్నందాత్ప్రభృత్యతివృద్ధిం గమిష్యతీత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ నను యదా కలేరింగముపలబ్ధం తదైవ ప్రవిష్ట ఇతి యుక్తం - తతః పూర్వమేవ ప్రవేశః - తతః పరం వృద్ధిరిత్యత్ర కిం ప్రమాణం - తత్రాహ ॥ యస్మిన్నితి ॥ ప్రతిపన్నం ప్రవిష్టమితి జ్ఞాతం - పురావిదః పూర్వజ్ఞాతారః ॥ ౩౩ ॥ కలేరంతం కృతయుగప్రవేశం చాహ ॥ దివ్యాబ్దానామితి ॥ చతుర్థే కలౌ - ప్రవేశనాబ్దపరిమితేనాంశేనాపి సహ గతే సతీత్యర్థః - కృతయుగప్రవేశచిహ్నమాహ-

యదాన్యానాం మనఆత్మప్రకాశకం భవిష్యతి । తదేతి ॥ ౩౪ ॥ రాజవంశోక్తాం స్థితిం బ్రాహ్మణాదివంశేష్వప్యతిదిశతి ॥ ఇతీతి ॥ యథాయా
థి రుచ్యన్తే చావస్థాభిస్తాస్తా అవస్థాః వంశా ఇతి చ పాఠః ॥ ౩౫ ॥ ఏతత్కీర్తనస్య వైరాగ్యోపయోగితామాహ ॥ ఏతేషామితి ॥ నామ్నైవ లింగం జ్ఞా
పనం యేషాం తేషాం । కథామాత్రైరేవావశిష్టానాం । కీర్తిరవస్థితా । నతు రాజ్యం పుత్రాదయో వా ॥ ౩౬ ॥ కలౌ భుక్తప్రాయాణాం రాజ
వంశాదీనాం పునః ప్రవృత్తిప్రకారమాహ ॥ దేవాపిరితి ॥ దేవాపిః సోమవంశజః । కలాపగ్రామో నామ యోగినామావాసః ప్రసిద్ధః ॥ ౩౭ ॥
౩౮ ॥ ఇమమేవ ప్రకారం ప్రతిచతుర్యుగం దర్శయతి ॥ కృతమితి ॥ ౩౯ ॥ ఏతేషాం నామలింగానామిత్యాదియదుక్తం తత్ప్రపంచయతి పం
చభిః ॥ రాజన్నితి ॥ ౪౦ ॥ మమత్వం కృత్వేత్యనేన సూచితాం భూతద్రోహప్రవృత్తిం నిందతి ॥ క్రిమీతి ॥ రాజనామ్నః రాజేతి నామ యస్య త
స్యాపి దేహస్యాంతే క్రిమయో విట్ భస్మేతి వా సంజ్ఞా భవిష్యతి । తత్కృతే । తదర్థం । యో భూతధ్రుక్ భూతేభ్యో ద్రుహ్యతీతి సః । కిం
స్వార్థం వేద । కింతు న వేద । కుత ఇత్యపేక్షాయాం హేతుత్వేన భూతద్రోహం విశినష్టి । యతో భూతద్రోహాన్నిరయో భవతీతి ॥ ౪౧ ॥ మ
మత్వప్రకారం ప్రపంచయతి ॥ కథమితి ॥ సేయమఖండా భూః పూర్వజైః పురుషైః ధృతా సతీ । ఇదానీం మత్పూర్వా చ

౩౪ ॥ ఇత్యేష మానవో వంశో యథాసంఖ్యాయతే భువి । తథా విట్ఛూద్రవిప్రాణాం వంశా జ్ఞేయా యుగే
యుగే ॥ ౩౫ ॥ ఏతేషాం నామలింగానాం పురుషాణాం మహాత్మనామ్ । కథామాత్రావశిష్టానాం కీర్తి
రేవ స్థితా భువి ॥ ౩౬ ॥ దేవాపిశ్శంతనోర్భ్రాతా మరుశ్చేక్ష్వాకువంశజః । కలాపగ్రామ ఆసాతే మ
హాయోగబలాన్వితౌ ॥ ౩౭ ॥ తావుపేత్య కలేరంతే వాసుదేవానుశిక్షితౌ । వర్ణాశ్రమయుతం ధర్మం
పూర్వవత్ప్రథయిష్యతః ॥ ౩౮ ॥ కృతం త్రేతా ద్వాపరశ్చ కలిశ్చేతి చతుర్యుగమ్ । అనేన క్రమయో
గేన భువి ప్రాణిష్వనువర్తతే ॥ ౩౯ ॥ రాజన్నేతే మయా ప్రోక్తా నరదేవాస్తథాపరే । భూమౌ మమత్వం
కృత్వాంతే హిత్వేమాం నిధనం గతాః ॥ ౪౦ ॥ క్రిమివిడ్భస్మసంజ్ఞాంతే రాజనామ్నోఽపి యస్య చ । భూత
ధ్రుక్తత్కృతే స్వార్థం కిం వేద నిరయో యతః ॥ ౪౧ ॥ కథం సేయమఖండా భూః పూర్వైర్మే పురుషై
ర్ధృతా । మత్పుత్రస్య చ పౌత్రస్య మత్పూర్వా వంశజస్య వా ॥ ౪౨ ॥ తేజోఽబన్నమయం కాయం గృహీ
త్వాత్మతయాబుధాః । మహీం మమతయా కృత్వా హిత్వోభౌ నిధనం గతాః ॥ ౪౩ ॥ యే యే భూపతయో
రాజన్ భుంజతే భువమోజసా । కాలేన తే కృతాస్సర్వే కథామాత్రాః కథాసు చ ॥ ౪౪ ॥ ❋❋❋❋❋
❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - ద్వితీయోఽధ్యాయః. ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీశుకః ॥ దృష్ట్వాత్మని జయే వ్యగ్రాన్ నృపాన్ హసతి భూరియమ్ । అహో మాం విజిగీషంతి మృత్యోః
క్రీడనకా నృపాః ॥ ౧ ॥ కామ ఏష నరేంద్రాణాం మోఘస్స్యాద్విదుషామపి । యేన ఫేనోపమే పిండే
యేఽతివిస్రంభితా నృపాః ॥ ౨ ॥ పూర్వం నిర్జిత్య షడ్వర్గం జేష్యామో రాజమంత్రిణః । తతస్సచివపౌ
రాప్తకరీంద్రానస్య కంటకాన్ ॥ ౩ ॥ ఏవం క్రమేణ జేష్యామః పృథ్వీం సాగరమేఖలామ్ । ఇత్యాశా
బద్ధహృదయా న పశ్యంత్యంతికేఽంతకమ్ ॥ ౪ ॥ సముద్రావరణాం జిత్వా మాం విశంత్యబ్ధిమోజసా । కియ
దాత్మజయస్యైతన్ముక్తిరాత్మజయే ఫలమ్ ॥ ౫ ॥ యాం విసృజ్యైవ మనవస్తత్సుతాశ్చ కురూద్వహ । గతా

సతీ । మత్పుత్రాదేః కథం స్యాదిత్యేవం ॥ ౪౨ ॥ తేజ ఇతి ॥ ఉభౌ మహీం కాయం చ । నిధనం మృత్యుం ॥ ౪౩ ॥ ఉపసంహరతి ॥ య ఇతి ॥ తే
సర్వే చ । కథాసు క్రియమాణాసు । కథామాత్రాః కాలేన కృతాః ॥ ౪౪ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం । ద్వితీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋
శ్లో ॥ తృతీయే భూమిగీతైస్తు రాజ్యదోషాదివర్ణ్యతే । కలౌ చ దోషభూయిష్ఠే దోషహం శ్రీహరేర్నుతిః ॥ దేహాహంతాం భూమౌ చ మమతాం
కుర్వంతోఽబుధా ఇత్యుక్తం । తదేవ భూమిగీతైః ప్రపంచయతి ॥ దృష్ట్వేతి ॥ ఆత్మని పృథివ్యాం । జయే వ్యగ్రాన్ ఉద్యుక్తాన్ । హసత్ప్రకా
రమేవాహ । అహో ఇతి ॥ ౧ ॥ కామ ఇతి ॥ యేన కామేన । ఫేనోపమే పిండే దేహే । అతివిస్రంభితాః విశ్వాసం నీతాః యే । తేషాం నరేంద్రా
ణాం । స ఏష కామః । ఏవం మోఘస్స్యాత్ ॥ ౨ ॥ కామమేవ దర్శయతి ద్వాభ్యాం ॥ పూర్వమితి ॥ ఇంద్రియార్థలంపటస్య న రాజ్యప్రా
ప్తిస్స్యాదితి ప్రథమమింద్రియషడ్వర్గం నిర్జిత్య । రాజమంత్రిణో జేష్యామః వశీకరిష్యామః । సచివాః అమాత్యాః కరీంద్రాః హస్తి
పాః తాంశ్చ జేష్యామః । కంటకాన్ ప్రతిపక్షాన్ । అస్య అపాస్య । అథ కంటకానితి వా పాఠః ॥ ౩ ॥ ఏవమితి ॥ ఇతి ఏవం కేచిదాశాబద్ధహృ
దయాః ॥ ౪ ॥ సముద్రావరణామితి ॥ ఏవం కేచిత్పునస్సర్వాం జిత్వాపి తృష్ణయా అబ్ధిం విశంతి । తదేవమింద్రియజయేనైవ రాజ్యం సాధయి
తుమిచ్ఛంతి తేషామండాస్తత్యాహ । కియదితి ॥ ౫ ॥ అతః అంతకం న పశ్యంతీత్యుక్తం । తదేవాహ ॥ యామితి ॥ కురూద్వహేతి భూమిగీతం కథ

యత్ ఉశకస్సంబోధయతి- కులోద్వహా ఇతి పాతస్సుగమః॥ ౬॥ అబుద్ధయ ఇత్యుక్తం తత్ప్రపంచయతి॥ మత్కృత ఇతి॥౭॥ ౮॥ పృథురితి॥ రా మోనామకశ్చిద్రాజా- యద్వా- లోకదృష్ట్యా దాశరథిరేవ నిర్దిష్టః॥ ౯॥ ౧౦॥ హిరణ్యకశిపురితి ॥ లోకాన్ రావయతి రోదయతీతి లో కరావణః॥౧౧॥ ౧౨॥ మమతామితి॥ మయి ఉచ్చైః మమతాం కృత్వా యే వర్తంతే - తే కాలేన కథావశేషాః కృతాః - విభో ఇతి సంబోధ నం- కురూద్వహేతివత్ ॥ ౧౩ ॥ రాజవంశానుకథనస్య తాత్పర్యమాహ॥ కథా ఇతి॥ విజ్ఞానం విషయాసారతాజ్ఞానం - తతో వైరాగ్యం త దావివక్షయా- పరేయుషాం మృతానాం- వచోవిభూతిః వాగ్విలాసమాత్రరూపా- నతు పారమార్థ్యం - పరమార్థస్త్వం కథానాం స భవతీత్యర్థః॥ ౧౪॥ కస్తర్హి పురుషార్థముపాదేయః పరమార్థస్తమాహ॥ యఇతి॥ నిత్యం ప్రత్యహం- తత్రాప్యభీక్ష్ణం॥ ౧౫॥ కలిదో షోపచయే సతి భక్తేరసంభవం మన్యమానః పృచ్ఛతి॥ కేనేతి॥ విధమిష్యంతి నాశయిష్యంతి- యథా యథావత్॥ ౧౬॥ కలియుగే కః పరమో ధర్మః ఇతి బుభుత్సయా పృచ్ఛతి॥ యుగానీతి॥ బ్రూహీత్యనుషంగః- ఆత్యంతికప్రళయజిజ్ఞాసయా పునః పృచ్ఛతి - ప్రళయకల్పయోః సం

యథాగతం యయుర్దేశాం మాం జేష్యంత్యబుద్ధయః ॥ ౬ ॥ మత్కృతే పితృపుత్రాణాం భ్రాతౄణాంచా

పి విగ్రహః। జాయతే హ్యసతాం రాజ్యే మమతాబద్ధచేతసామ్ ॥ ౭ । మమైవేయం మహీ కృత్స్నా న తే

మూఢేతి వాదినః। స్పర్ధమానా మిథో ఘ్నంతి మ్రియంతే మత్కృతే నృపాః। ౮ ॥ పృథుః పురూరవా గా

ధిర్నహుషో భరతోర్జునః। మాంధాతా సగరో రామః ఖట్వాంగో ధుంధుహా రఘుః ॥ ౯ ॥ తృణబిందుర్య

యాతిశ్చ శర్యాతిశ్శంతనుర్గయః। భగీరథః కు* వలయాశ్వః కకుత్స్థో నైషధో నృగః॥ ౧౦ । హి

రణ్యకశిపుర్వృత్రో రావణో లోకరావణః। నముచిశ్శంబరో భౌమో హిరణ్యాక్షోథ తారకః ॥ ౧౧ ॥ అ

న్యే చ బహవో దైత్యా రాజానో యే మహేశ్వరాః। సర్వే సర్వవిదశ్శూరాస్సర్వే సర్వజితోజితాః॥ ౧౨॥

మమతాం మయ్యవర్తంత కృత్వోచ్చైర్మర్త్యధర్మిణః। కథావశేషాః కాలేన హ్యకృతార్థాః కృతా

విభో॥ ౧౩ ॥ కథా ఇమాస్తే కథితా మహీయసాం విధాయ లోకేషు యశః పరేయుషామ్। విజ్ఞానవైరాగ్య

వివక్షయా విభో వచోవిభూతిర్నతు పారమార్థ్యమ్। ౧౪ । యస్తూత్తమశ్లోకగుణానువాదస్సంస్తూ

యతేభీక్ష్ణమమంగళఘ్నః। తమేవ నిత్యం శృణుయాదభీక్ష్ణం కృష్ణే చలాం భక్తిమభీప్సమానః॥ ౧౫॥ రాజా॥

కేనోపాయేన భగవన్ కలేర్దోషాన్ కలౌ జనాః। విధమిష్యంత్యుపచితాంస్తన్మే బ్రూహి యథా మునే॥

౧౬॥ యుగాని యుగధర్మాంశ్చ మానం ప్రళయకల్పయోః। కాలస్యేశ్వరరూపస్య గతిం విష్ణోర్మహాత్మనః॥

౧౭ । శ్రీశుకః॥ కృతే ప్రవర్తతే ధర్మశ్చతుష్పాత్తజ్జనైర్ధృతః। సత్యం దయా తపో దానమితి పాదా వి

భోర్నృప॥ ౧౮ । సంతుష్టాః కరుణా మైత్రాశ్శాంతా దాంతాస్తితిక్షవః। ఆత్మారామాస్సమదృశః ప్రా

యశశ్శ్రమణా జనాః ॥ ౧౯ । త్రేతాయాం ధర్మపాదానాం తుర్యాంశో హీయతే శనైః। అధర్మపా

దైరనృతహింసాసంతోషవిగ్రహైః। ౨౦॥ తదా క్రియాతపోనిష్ఠా నాతిహింస్రా న లంపటాః। త్రై

వర్గికాస్త్రయీవృద్ధా వర్ణా బ్రహ్మోత్తరా నృప। ౨౧ ॥ తపస్సత్యదయాదానేష్వర్ధం హ్రస

తి ద్వాపరే। హింసాతుష్ట్యనృతద్వేషైర్ధర్మస్యాధర్మలక్షణైః॥ ౨౨ ॥ యశస్వినో మహాశీలాస్స్వా

ధ్యాయాధ్యయనే రతాః। ఆఢ్యాః కుటుంబినో హృష్టా వర్ణాః క్షత్రద్విజోత్తరాః॥ ౨౩ ॥ కలౌ తు ధర్మ

పాదానాం తుర్యాంశోధర్మహేతుభిః। ఏధమానైః క్షీయమాణో హ్యంతే సోపి వినంక్ష్యతి॥ ౨౪ । తస్మిన్

హారస్థితికల్పయోః- న చాయం బహుముఖప్రశ్న ఇత్యాహ- కాలస్యేతి॥ ౧౭॥ తత్ర యుగధర్మాంస్తావదాహ॥ కృతఇతి॥ తజ్జనైస్తద్యుగ వర్తిభిర్జనైః- దానం అరాగద్వేషతయా అభయదానం- తదేవ ప్రథమస్కంధే శౌచశబ్దేనోక్తం- విభోస్సంపూర్ణస్య ధర్మస్య॥౧౮॥త దానీంతనజనానాహ॥ సంతుష్టా ఇతి॥ మైత్రాః భూతమైత్రీయుక్తాః- శ్రమణాః ఆత్మజ్ఞానాభ్యాసవంతః॥ ౧౯ ॥ త్రేతాయామితి ॥ అనృతే న సత్యం హింసయా దయా అసంతోషేణ తపః విగ్రహేణ దానమితి యథాయోగ్యం యోజ్యం॥ ౨౦॥ తదేతి॥ బ్రహ్మోత్తరాః బ్రాహ్మణాధి కాః॥ ౨౧॥ తపఇతి॥ అనృతేన సత్యం హింసయా దయా అసంతోషేణ తపః- విగ్రహేణ దానం ఇతి యథాసంఖ్యం యోజ్యం - హింసాతు ష్ట్యనృతద్వేషైరిత్యయం క్రమోన వివక్షితః- ధర్మస్యార్ధం హ్రసతి క్షీయతే-. అధర్మస్య లక్షణైః చిహ్నైః పాదైరిత్యర్థః॥ ౨౨॥ యశస్వి న ఇతి॥ యశస్వినః కీర్తిప్రియాః- క్షత్రద్విజోత్తరాః క్షత్రియబ్రాహ్మణప్రధానాః॥ ౨౩॥ కలావితి॥ కలౌ ధర్మపాదానాం తుర్యాంశః అ ధర్మైః అంశః అవశిష్యతే॥ ౨౪॥ తస్మిన్నితి॥ శూద్రదాసోత్తరాః శూద్రకైవర్తాదిప్రధానాః॥ ౨౫॥ యుగానామేవం భూతవైషమ్య

కారణమాహపంచభిః॥ సత్త్వమితి॥ ౨౬॥ ప్రభవంతీతి॥ మనశ్చబుద్ధిశ్చేంద్రియాణిచసత్త్వేయదాప్రభవంతిఅతిశయేనవర్తంతే॥౨౭॥ యదేతి॥ యదాతుధర్మాదిషుభక్తిః ప్రీతిః- తదారజోవృత్తిప్రధానంత్రేతాయుగమితిజానీహి॥ ౨౮॥ యదేతి॥ కామ్యానాంకర్మణాంవిషయేయదాప్రీతిః- తత్తదా- రజస్తమప్రధానంద్వాపరంజానీహి॥ ౨౯॥ యదేతి॥ విషాదనం-దుఃఖం ॥ ౩౦॥ కలిదోషాన్ప్రపంచయతి॥ యస్మాదితి॥ యస్మాత్కలేర్హేతోః- క్షుద్రదృశః మందమతయః- క్షుద్రభాగ్యాః అల్పభాగ్యాః- మహాశనాబహ్వాహారాః- విత్తహీనా అపికామినః- స్వైరిణ్యః పుంశ్చల్యః- అసతీః అసత్యః॥ ౩౧॥ దస్య్వితి॥ దస్యవః ఉత్కృష్టాః ప్రచురాయేషుతే॥ ౩౨॥ అవ్రతా ఇతి॥ అవ్రతాః విహితాచారశూన్యాః- అశౌచాః శౌచశూన్యాశ్చ- వటవో బ్రహ్మచారిణో భవిష్యంతి- కుటుంబినశ్చగృహస్థాః స్వయంభిక్షాటనపరా భవిష్యంతి- నతుభిక్షాందాస్యంతి - తపస్వినో వనస్థాః వనంహిత్వా గ్రామవాసా భవిష్యంతి - న్యాసినో యతయః అతీవ అర్థలోలుపా భవిష్యంతి॥ ౩౩॥ పునరపి స్త్రీణాంస్వభావమాహ॥ హ్రస్వకాయా ఇతి॥ కటుకభాషిణ్యః అప్రియవాదిన్యః- చౌర్యంచమాయాచకపటం ఉరు

లుబ్ధా దురాచారా నిర్దయాశ్శుష్కవైరిణః। దుర్భగా భూరితర్షాశ్చ శూద్రదాశోత్తరాః ప్రజాః॥ ౨౫॥
సత్త్వం రజస్తమ ఇతి దృశ్యంతే పురుషే గుణాః। కాలసంచోదితాస్తే వై పరివర్తంత ఆత్మని ॥ ౨౬ ॥ ప్రభవంతి యదా సత్త్వే మనోబుద్ధీంద్రియాణి చ। తదా కృతయుగం విద్యాద్ జ్ఞానే తపసి యద్రుచిః॥ ౨౭॥
యదా కర్మసు కామ్యేషు భక్తిర్యశసి దేహినామ్। తదా త్రేతా రజోవృత్తిరితి జానీహి బుద్ధిమన్ ॥ ౨౮ ॥
యదా లోభస్త్వసంతోషో మానో దంభోఽథ మత్సరః। కర్మణాం చాపి కామ్యానాం ద్వాపరం తద్రజస్తమః ॥ ౨౯ ॥ యదా మాయాఽనృతం తంద్రీ నిద్రా హింసా విషాదనమ్। శోకమోహౌ భయం దైన్యం స కలిస్తామసస్స్మృతః ॥ ౩౦ ॥ యస్మాత్క్షుద్రదృశో మర్త్యాః క్షుద్రభాగ్యా మహాశనాః। కామినో విత్తహీనాశ్చ స్వైరిణ్యశ్చ స్త్రియోఽసతీః ॥ ౩౧ ॥ దస్యూత్కృష్టా జనపదా వేదాః పాషండదూషితాః। రాజానశ్చ ప్రజాభక్షాశ్శిశ్నోదరపరా ద్విజాః॥ ౩౨॥ అవ్రతా వటవోఽశౌచా భిక్షవశ్చ కుటుంబినః। తపస్వినో గ్రామవాసా న్యాసినోఽత్యర్థలోలుపాః॥ ౩౩॥ హ్రస్వకాయా మహాహారా భూర్యపత్యా గతహ్రియః। స్త్రియః కటుకభాషిణ్యశ్చౌర్యమాయోరుసాహసాః॥ ౩౪॥ పణయిష్యంతి వై క్షుద్రాః కిరాటాః కూటమాయినః। అనాపద్యపి మన్యంతే వార్తాం సాధు జుగుప్సితాన్ ॥ ౩౫ ॥ పతిం త్యక్ష్యంతి నిర్ద్రవ్యం భృత్యా అప్యఖిలోత్తమమ్। భృత్యం విపన్నం పతయః కౌలం గాశ్చాపయస్వినీః॥ ౩౬॥ పితృభ్రాతృస్వసృజ్ఞాతీన్ హిత్వా సౌరతసౌహృదాః। ననాంద్ఋశ్యాలసంవాదా దీనాః స్త్రైణాః కలౌ నరాః॥ ౩౭॥ శూద్రాః ప్రతిగ్రహీష్యంతి తపోవేషోపజీవినః। ధర్మం వక్ష్యంత్యధర్మజ్ఞా అధిరుహ్యోత్తమాసనమ్॥ ౩౮॥ నిత్యముద్విగ్నమనసో దుర్భిక్షభయకర్శితాః। నిరన్నే భూతలే రాజన్ననావృష్టిభయాతురాః॥ ౩౯॥ వాసోఽన్నపానశయనవ్యవాయస్నానభూషణైః। హీనాః పిశాచసందర్శా భవిష్యంతి కలౌ ప్రజాః॥ ౪౦॥ కలౌ కాకిణికేఽప్యర్థే విగృహ్య త్యక్తసౌహృదాః। త్యక్ష్యంతి హి ప్రియాన్ ప్రాణాన్ హనిష్యంతి స్వకానపి॥ ౪౧॥ న చ రక్ష్యంతి మనుజాః స్థవిరౌ పితరావపి। పుత్రాన్ భార్యాశ్చ కులజాః క్షుద్రాశ్శిశ్నోదరంభరాః॥ ౪౨॥ కలౌ న రాజన్ జగతాం పరం గురుం త్రిలోకనాథానతపాదపంకజమ్। ప్రాయేణ మర్త్యా భగవంతమచ్యుతం యక్ష్యంతి పాషండవిభిన్నచేతసః॥ ౪౩॥ యన్నామధేయం మ్రియమా

రుచసాహసం యాసాం తాః॥ ౩౪॥ కించ॥ పణయిష్యంతీతి॥ కిరాటాః వణిజః - పణయిష్యంతి క్రయవిక్రయాది వ్యవహారం ప్రవర్తయిష్యంతి- కించ- సర్వేజనాః- అనాపద్యపి- జుగుప్సితాం నిందితాం వార్తాం వృత్తిం- సాధుమన్యంతే॥ ౩౫॥ పతిమితి॥ సర్వోత్తమమపి పతిం ద్రవ్యహీనం భృత్యాస్త్యక్ష్యంతి- పతయశ్చ విపన్నం రోగాదిభిర్వ్యాపారాక్షమం- కౌలం కులపరంపరాయాతం- త్యక్ష్యంతి- అపయస్వినీః దుగ్ధదోహాః॥ ౩౬॥ పిత్ర్యానితి॥ పితృభ్రాత్రాదీన్హిత్వా సౌరతం సురతనిమిత్తం సౌహృదం యేషాం తే- అతఏవ ననాందారో భార్యాభగిన్యః స్యాలాః భార్యాభ్రాతరః తైస్సంవాదో మంత్రాలోచనం యేషాం తే॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ వాస ఇతి॥ పిశాచసందర్శాః పిశాచవద్దృశ్యాః॥ ౪౦॥ కలావితి॥ కాకిణికే వింశతివరాటికామాత్రేఽప్యర్థే విషయభూతే- విగృహ్య వైరం కృత్వా॥ ౪౧॥ ౪౨॥ మహాంతమనర్థమన్యాయం చాహ ద్వాభ్యాం॥ కలావితి॥ త్రిలోకనాథైరానతం నమస్కృతం పాదపంకజం పాదపద్మం యస్య తం- నయక్ష్యంతి న పూజయిష్యంతి- పాషండైర్విభిన్నమన్యథాకృతం చేతో యేషాం తే॥ ౪౩॥ యదితి॥ వివశోపి గృణన్ సన్- విముక్తాః కర్మరూపాః అర్గలాః ప్ర

తింభాయస్యసః ‖ ౪౪‖ తదేవం కలిదోషాన్ ప్రపంచ్య ప్రస్తుతం నిస్తారోపాయమాహ షడ్భిః ‖ పుంసామితి‖ ద్రవ్యదేశాత్మసంభవాన్ ద్రవ్యమన్నాది- దేశః కీకటాదిః ఆత్మశబ్దేన ఇంద్రియాణి తైస్సంభవానేషాంతాన్- చిత్తస్థః సిత్తైస్స్ఫురితః ‖ ౪౫‖ ౪౬‖ అయసనివో పాయాంతరాణ్యాహ ఇతిదృష్టాంతమాహ‖ యథేతి ‖ ధాతుజం తామ్రాదిసంశ్లేషజ్జాతం- హేమ్ని దువర్ణానాం మాలిన్యం- తత్రస్థితో వహ్నిరేవ హంతి- నతుతోయాది- ఏవం యోగినామపి విష్ణురేవ నతుయోగాదికమిత్యర్థః‖ ౪౭‖ ఏతదేవ వివృణోతి‖ విద్యేతి ‖ విద్యా నానాదేవతో పాసనా‖ ౪౮‖ ౪౯‖ మ్రియమాణైరితి‖ ఆత్మభావం స్వస్వరూపం‖ ౫౦‖ ఇదానీం కలిం స్తౌతి ద్వాభ్యాం‖ కలేరితి‖ ౫౧‖ కృతఇతి‖ తత్ఫలం హరికీర్తనాదేవ కలౌ భవతి‖ ౫౨‖ ఇతి భావార్థదీపికాయాం- తృతీయాధ్యాయవ్యాఖ్యా‖ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో‖ చతుర్థేచ చతుర్ధా కాలయా నైమిత్తికాదయః‖ తత్ర సంసారనిస్తారో హరికీర్త్యైవ వర్ణ్యతే ‖ కలిదోషనివర్తకం హరినామసంకీర్తనాదికం సవివచ కలౌ పరమో ధర్మ ఇతి ప్రశ్నద్వయస్యోత్తరముక్తం- యచ్చాన్యత్పృష్టం ప్రళయకల్పయోర్మానం బ్రూహీతి తదిదానీం తృతీయస్కంధోక్తకాలమానానువాదపూర్వకం నిరూపయతి ‖ కాల ఇతి‖ శ్లో‖ స కాలః పరమాణుర్వై యో భుంక్తే పరమాణ్వాదిచతుర్విధం కాలం‖

ణ్వాదిద్విపరార్థాంతస్తు ఖలన్నా వివశో గృణన్నరః‖ విముక్తకర్మార్గళ ఉత్తమాంగతిం ప్రాప్నోతి యక్ష్యంతి నతం కలౌ జనాః‖ ౪౪‖ పుంసాం కలికృతాన్ దోషాన్ ద్రవ్యదేశాత్మ సంభవాన్। సర్వాన్ హరతి చిత్తస్థో భగవాన్ పురుషోత్తమః‖ ౪౫‖ శ్రుతస్సంకీర్తితో ధ్యాతః పూజితశ్చాదృతోపి వా। నృణాం ధునోతి భగవాన్ హృత్స్థో జన్మాయుతాశుభమ్ ‖ ౪౬ ‖ యథా హేమ్ని స్థితో వహ్నిర్దుర్వర్ణం హంతి ధాతుజమ్। ఏవమాత్మగతో విష్ణుర్యోగినామశుభాశయమ్। ౪౭ ‖ విద్యాతపః ప్రాణనిరోధమైత్రీతీర్థాభిషేకవ్రతదానజప్యైః। నాత్యంతశుద్ధిం లభతేంతరాత్మా యథా హృదిస్థే భగవత్యనంతే ‖ ౪౮ ‖ తస్మాత్సర్వాత్మనా రాజన్ హృదిస్థం కురు కేశవమ్। మ్రియమాణో హ్యవహితస్తతో యాసి పరాం గతిమ్ ‖ ౪౯ ‖ మ్రియమాణైరభిధ్యాతో భగవాన్ హరిరీశ్వరః। ఆత్మభావం నయత్యంగ సర్వాత్మా సర్వసంభవః‖ ౫౦‖ కలేర్దోషనిధే రాజన్నస్తి హ్యేకో మహాన్గుణః। కీర్తనాదేవ కృష్ణస్య ముక్తబంధః పరం వ్రజేత్ ‖ ౫౧ ‖ కృతే యద్ధ్యాయతో విష్ణుం త్రేతాయాం యజతో మఖైః। ద్వాపరే పరిచర్యాయాం కలౌ తద్ధరికీర్తనాత్ ‖ ౫౨ ‖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - తృతీయోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీశుకః‖ కాలస్తే పరమాణ్వాదిర్ద్విపరార్ధావధిర్నృప। కథితో యుగమానంచ శృణు కల్పలయావపి‖ ౧‖ చతుర్యుగసహస్రం తు బ్రహ్మణో దివముచ్యతే। స కల్పో యత్ర మనవశ్చతుర్దశ విశాంపతే। ౨‖ తదంతే ప్రళయస్తావాన్ బ్రాహ్మీ రాత్రిరుదాహృతా। త్రయో లోకా ఇమే యత్ర కల్పంతే ప్రళయాయహి‖ ౩‖ ఏష నైమిత్తికః ప్రోక్తః ప్రళయో యత్ర విశ్వసృట్। శేతేనంతాసనో విశ్వమాత్మసాత్కృత్య చాత్మభూః। ౪ ‖ ద్విపరార్ధే త్వతిక్రాంతే బ్రహ్మణః పరమేష్ఠినః। తదా ప్రకృతయస్సప్తకల్పంతే ప్రళయాయహి ‖ ౫‖ ఏష ప్రాకృతికో రాజన్ప్రళయో యత్ర లీయతే। అండకోశస్తు సంఘాతో విఘాత ఉపసాదితే‖ ౬ ‖ పర్జన్యశ్శతవర్షాణి భూమౌ రాజన్న వర్షతి। తదా నిరన్నా హ్యన్యోన్యం భక్ష్యమాణాః క్షుధార్దితాః‖ క్షయం యాస్యంతి శనకైః కాలేనోపద్రుతాః ప్రజాః‖ ౭‖ సాముద్రం దైహికం

ణుతామిత్యాదినా కాలః కథితః ‖ శ్లో‖ చత్వారి త్రీణి ద్వే చైకం కృతాదిషు యథాక్రమమ్। సంఖ్యాతాని సహస్రాణి ద్విగుణాని శతాని చేతి‖ యుగమానం చ కథితం‖ ౧‖ తత్ర కల్పమానమాహ‖ చతుర్యుగేతి‖ యత్ర చతుర్దశ మనవః క్రమేణ భవంతి‖ ౨‖ ప్రళయస్తు చతుర్విధః నైమిత్తికః ప్రాకృతికః ఆత్యంతికో నిత్యశ్చేతి- తత్ర నైమిత్తికం ప్రళయం మానసహితమాహ ద్వాభ్యాం ‖ తదంతఇతి‖ చతుర్దశ మనవః యత్ర వర్తంతే తావాన్ చతుర్యుగసహస్రప్రమాణః- సైవ బ్రాహ్మీ రాత్రిః ‖ ౩ ‖ ఏషఇతి‖ నైమిత్తికత్వం దర్శయతి - యత్ర యదా- విశ్వసృట్ శ్రీ నారాయణః విశ్వమాత్మసాత్కృత్య స్వస్మిన్నుపసంహృత్య - శేతే- ఆత్మభూః బ్రహ్మా చ- తస్మిన్ శేతే తదా రథేదవివత్ ఆబ్రహ్మణ ఏవానంతాసనత్వముక్తం- బ్రహ్మణో నిద్రాం నిమిత్తీకృత్య ప్రవర్తమానో లోకత్రయప్రళయో నైమిత్తిక ఇత్యర్థః‖ ౪‖ ప్రాకృతికం ప్రళయమాహ ద్వాభ్యాం ‖ ద్విపరార్ధ ఇతి ‖ ద్విపరార్ధే తు బ్రహ్మణ ఆయుషి అతిక్రాంతే సతి - సప్త ప్రకృతయః మహదహంకారపంచతన్మాత్రాణి‖ ౫‖ ఏషఇతి‖ సంఘాతః మహదాదికార్యభూతః- ప్రకృతీనాం తత్కార్యబ్రహ్మాండస్య చ లయాత్ ప్రాకృతిక ఇత్యర్థః- విఘాతే విఘాతకారణే ఉపసాదితే కాలేన ప్రాపితే సతి‖ ౬‖ తదేవాహ పర్జన్య ఇత్యాదినా- బుద్ధీంద్రియార్థరూపేణేత్యతః ప్రా

క్తనేన గ్రంథేన॥ పర్జన్య ఇతి॥ ౭॥ సాముద్రమితి॥ సాముద్రాదికం సర్వం రసం రవిః పిబతె ఆకర్షతి న పునః ప్రయచ్ఛత్యేవ॥ ౮॥ తత ఇతి॥ అనిలవేగోత్థః వాయువేగోద్భూతః- అనిలవేగో వా ఇతి పాఠే అనిలేన వేగో యస్య సః - వాః రవికిరణ రశ్మిభిః పీతముదకం చ దహతీత్యర్థః- అనిలవేగో వా ఇతి తు పాఠస్సుగమః- భూవివరాన్ పాతాళాదీన్ శూన్యాన్ రవికిరణైః ఉదకరసాకర్షణాత్ ప్రాణిరహితాన్॥ ౯॥ ఉపరీతి॥ శిఖాభిః జ్వాలాభిః॥ ౧౦॥ తత ఇతి॥ కించిదధికం వర్షాణాం శతం - సంవర్తకః పరో వాయుర్వాతి - తదా రజసావృతం ఖం ధూమ్రం భవతి॥ ౧౧॥ తత ఇతి॥ రభసస్వనైః తీవ్రగర్జితైః॥ ౧౨॥ తత ఇతి॥ బ్రహ్మాండవివరాంతరం బ్రహ్మాండవివరమధ్యగతం - విశ్వం - ఏకోదకం ఏకార్ణవోదకవ్యాప్తం భవతి॥ ౧౩॥ తదేతి॥ ఉదాప్లవే ఉదకేనాప్లావితే సతి- ప్రళయత్వాయ అభావాయ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬॥ శబ్దమితి॥ భూతాదిః తామసోఽహంకారః- గుణైర్వృత్తిభిస్సహ॥ ౧౭॥ మహానితి॥ అవ్యాకృతం ప్రధానం ॥ ౧౮ ॥ తస్య లక్షణమాహ నాస్యేత్యాహ॥ నేతి॥ కాలావయవైః అహోరాత్రాదిభిః- గుణాః షడ్భావవికారాః- పరిణామో విపరిణామః- అవ్యక్తం అస్తిత్వవ్యక్తివికారశూన్యం- నిత్యం సర్వదా ఏకరూపం- వృద్ధిరహితమిత్యర్థః - అవ్యయమపక్షయశూన్యం - సర్వత్ర హేతుః కారణమితి ॥ ౧౯॥ కించ-

భౌమం రసం సంవర్తకో రవిః। రశ్మిభిః పిబతే ఘోరైస్సర్వం నైవ విముంచతి॥ ౮॥ తతస్సంవర్తకో వహ్నిస్సంకర్షణముఖోద్గతః। దహత్యనిలవేగోత్థశ్శూన్యాన్ భూవివరానథ ॥ ౯। ఉపర్యధస్సమంతాచ్చ శిఖాభిర్వహ్నిసూర్యయోః। దహ్యమానం విభాత్యండం దగ్ధగోమయపిండవత్ ॥ ౧౦॥ తతః ప్రచండపవనో వర్షాణామధికం శతమ్। పరస్సంవర్తకో వాతి ధూమ్రం ఖం రజసావృతమ్॥ ౧౧ । తతో మేఘకులాన్యంగ చిత్రవర్ణాన్యనేకశః। శతం వర్షాణి వర్షంతి నదంతి రభసస్వనైః ॥ ౧౨ ॥ తత ఏకోదకం విశ్వం బ్రహ్మాండవివరాంతరమ్ ॥ ౧౩ ॥ తదా భూమేర్గంధగుణం గ్రసంత్యాప ఉదాప్లవే। గ్రస్తగంధా తు పృథివీ ప్రళయత్వాయ కల్పతే ॥ ౧౪ ॥ అపాం రసమథో తేజస్తా లీయంతేఽథ నీరసాః। గ్రసతే తేజసో రూపం వాయుస్తద్రహితం తదా ॥ ౧౫ ॥ లీయతే చానిలే తేజో వాయోః ఖం గ్రసతే గుణమ్। స వై విశతి ఖం రాజంస్తతశ్చ నభసో గుణమ్॥ ౧౬॥ శబ్దం గ్రసతి భూతాదిర్నభస్తమనులీయతే। తైజసానీంద్రియాణ్యంగ దేవా వైకారికా గుణైః ॥ ౧౭ ॥ మహాన్ గ్రసత్యహంకారం గుణాస్సత్త్వాదయశ్చ తమ్। గ్రసతేఽవ్యాకృతం బీజం గుణాన్ కాలేన చోదితమ్॥ ౧౮॥ న తస్య కాలావయవైః పరిణామాదయో గుణాః। అనాద్యనంతమవ్యక్తం నిత్యం కారణమవ్యయమ్ ॥ ౧౯ ॥ న యత్ర వాచో న మనో న సత్త్వం తమో రజో వా మహదాదయోఽమీ। న ప్రాణబుద్ధీంద్రియదేవతా వా న సన్నివేశః ఖలు లోకకల్పః॥ ౨౦॥ న స్వప్నజాగ్రన్న చ తత్సుషుప్తం న ఖం జలం భూరనిలోఽగ్నిరర్కః। సుషుప్తవచ్ఛూన్యవదప్రతర్క్యం తన్మూలభూతం పదమామనంతి ॥ ౨౧ ॥ లయః ప్రాకృతికో హ్యేష పురుషావ్యక్తయోర్యదా। శక్తయస్సంప్రలీయంతే వివశాః కాలవిద్రుతాః ॥ ౨౨ ॥ బుద్ధీంద్రియార్థరూపేణ జ్ఞానం భాతి తదాశ్రయమ్। దృశ్యత్వావ్యతిరేకాభ్యామాద్యంతవదవస్తు యత్ ॥ ౨౩ ॥ దీపశ్చక్షుశ్చ రూపం చ జ్యోతిషో న పృథగ్భవేత్। ఏవం ధీః ఖాని మాత్రాశ్చ న స్యురన్యతమాదృతాత్ ॥ ౨౪ ॥ బుద్ధేర్జాగరణం స్వప్నస్సుషుప్తిరితి చోచ్యతే। మాయా

వాగాదిగోచరస్య సవిశేషస్య వికారా భవంతి- ఇదం తు న తథేత్యాహ ద్వాభ్యాం॥ నేతి॥ లోకకల్పః లోకరూపః- సంనివేశో రచనావిశేషః ॥ ౨౦ ॥ నేతి ॥ స్వప్నజాగ్రత్స్వప్నజాగరావస్థాయుక్తం- సుషుప్తవత్ ఇంద్రియాద్యభావాత్ - శూన్యసాదృశ్యే హేతుః- అప్రతర్క్యం- న పునశ్శూన్యమేవేత్యాహ- తదితి॥ ౨౧॥ ఉపసంహరతి॥ లయ ఇతి॥ శక్తయః సత్త్వాదయః॥ ౨౨॥ ఆత్యంతికం లయమాహ ద్వాదశభిః॥ బుద్ధీతి॥ ఆత్యంతికో లయో నామ మోక్షః - స చ బ్రహ్మజ్ఞానేన సకలప్రపంచలయాత్మకః- న చ ప్రపంచస్యాత్మవత్సత్యత్వేన లయస్సంభవతీతి జ్ఞానరూపాత్ బ్రహ్మణః పృథక్స్థితస్య తస్యాసత్యత్వముపాదయతి - బుద్ధిశ్చ ఇంద్రియాణి చ అర్థాశ్చ తైరేవం గ్రాహకకరణగ్రాహ్యరూపేణ లేశమాత్రభూతం జ్ఞానమేవ భాతి - న పృథక్- తత్ర హేతుమాహ - దృశ్యత్వావ్యతిరేకాభ్యామితి - అతో యదాద్యంతవత్తదవస్తు- అత్రైవం ప్రయోగః విమతం సన్న భవతి- దృశ్యత్వాత్ కారణవ్యతిరేకాత్ ఆద్యంతవత్త్వాచ్చ- రజ్జుసర్పాదివదితి ॥ ౨౩॥ అత్రావ్యతిరేకం దృష్టాంతేన ప్రపంచయతి॥ దీప ఇతి॥ దీపచక్షూరూపాణాం తేజోవిశేషాణాం యథా తేజసో న వ్యతిరేకః- తథా- ధీః కర్త్రీ- ఖాని కరణాని - మాత్రాః విషయాశ్చ - ఋతాత్ బ్రహ్మణః - పృథక్ న స్యుః బ్రహ్మకార్యత్వాత్ - నన్వేవం కార్యకారణయోరభేదే కార్యాసత్త్వే కారణస్యాప్యసత్త్వం ప్రసజ్యేతేత్యత్రాహ అన్యతమాదితి- కార్యాదన్యతమాదత్యంతం వ్యతిరిక్తాద్బ్రహ్మణః.

ప్రపంచాద్బ్రహ్మణోఽస్తివ్యతిరేకః- ప్రపంచస్యతుతతోనాస్తివ్యతిరేకఇత్యర్థః॥ ౨౪॥ యదాతుబుద్ధేరసత్త్వం-తదా- తదవస్థానాంసుతరామసత్త్వమిత్యాశయేనాహ ॥ బుద్ధేరితి॥ననువిశ్వతైజసప్రాజ్ఞానామేవఏతాఅవస్థాఃనబుద్ధేరిత్యాశంక్యాహ-మాయామాత్రమితి- ఇదంవిశ్వతైజసప్రాజ్ఞరూపం॥ ౨౫॥ ఆద్యంతవత్త్వాదిత్యస్యహేతోరసిద్ధిమాశంక్యసావయవత్వేనసాధయతి ॥ యథేతి ॥ అవయవీతి- యత్సావయవంతదాద్యంతవత్- ఘటాదివదిత్యర్థః- అతఃఉదయాప్యయాత్ ఆద్యంతవత్త్వాద్విశ్వంసన్నభవతీత్యర్థః- యద్వా- పృథగేవాగమాపాయిత్వాద్విశ్వంమిథ్యా- బ్రహ్మతుతదవధిత్వాత్సత్యమిత్యనేనసాధ్యతే- దృష్టాంతస్తుపూర్వోక్త ఏవరజ్జుసర్పవదితి- యథాజలధరావ్యోమ్నీతిదృష్టాంతస్త్వాగమాపాయావధిత్వమాత్రే - నతుమిథ్యాత్వఇతి॥ ౨౬॥అన్యతమాదృతాదితిప్రతిజ్ఞాతంకారణస్యసత్యత్వముపపాదయతి ॥ సత్యమితి ॥ అవయవఃకారణంప్రోక్తః॥శ్రు॥వాచారంభణంవికారో నామధేయంమృత్తికేత్యేవసత్యమిత్యాదిశ్రుతిభిః- అత్రయుక్తిమపిదర్శయతి- వినేతి- అంగహేరాజన్ - హియస్మాత్ - అర్థేన అవయవినావినాపృథగేవావయవాః ప్రతీయేరన్- యథాపటస్యావయవాఃతంతవఃపటాత్పృథక్ప్రతీయంతేతద్వదితి॥ ౨౭॥ ననుకార్యాభావేకారణత్వంబ్రహ్మణఃకుతోఘటేత- సత్యం- తదపినాతీవసత్యమిత్యాహ॥ యదితి॥ సామాన్యంకారణం- విశేషఃకార్యం- తద్రూపేణ- అన్యోన్యాపాశ్రయాత్ పరస్పరాపేక్షత్వేననిరూపణీసహత్వాదిత్యర్థః- అతఃకారణత్వమవధిత్వంవ్యాపకత్వమిత్యాదికమపియత్పరాపేక్షత్వాదాద్యంతవత్- తత్సర్వమవస్త్విత్యర్థః- యద్వా- అత్రైవహేత్వంతరమేవైతత్- యదుపలభ్యేతసభ్రమః - సామాన్యవిశేషరూపత్వాత్ - అన్యోన్యాపాశ్రయాదితీదమపిహేత్వంతరం - గుణగుణివిశేషణవిశేష్యవ్యాప్యవ్యాపకత్వవిశేషావధిత్వకార్యకారణత్వాదిరూపేణపరస్పరాధీనసిద్ధిత్వాత్తథాభూతస్వప్నవదితినిగమనం- అతోయదాద్యంతవత్తత్సర్వమవస్త్వితి॥ ౨౮ ॥ తదేవమనైకైర్హేతుభిఃప్రపంచస్యా

మాత్రమిదంరాజన్నానాత్వంప్రత్యగాత్మని। ౨౫। యథాజలధరావ్యోమ్ని భవంతినభవంతిచ । బ్రహ్మణీదంతథావిశ్వమవయవ్యుదయాప్యయాత్ ॥ ౨౬॥ సత్యంహ్యవయవఃప్రోక్తస్సర్వావయవినామిహ । వినార్థేనప్రతీయేరన్పటస్యేవాంగతంతవః ॥ ౨౭ ॥ యత్సామాన్యవిశేషాభ్యాముపలభ్యేతసభ్రమః। అన్యోన్యాపాశ్రయాత్సర్వమాద్యంతవదవస్తుచ॥౨౮॥వికారఃఖ్యాయమానోఽపిప్రత్యగాత్మానమంతరా। ననిరూప్యోఽస్త్యణురపిస్యాచ్చేచ్చిత్సమఆత్మవత్। ౨౯ ॥ నహిసత్యస్యనానాత్వమవిద్వాన్యదిమన్యతే। నానాత్వంఛిద్రయోర్యద్వజ్జ్యోతిషోర్వాతయోరపి॥౩౦॥ యథాహిరణ్యంబహుధాసమీయతేనృభిఃక్రియాభిర్వ్యవహారవర్త్మసు।ఏవంవచోభిర్భగవానధోక్షజోవ్యాఖ్యాయతేలౌకికవైదికైర్జనైః॥ ౩౧ ॥ యథాఘనోఽర్కప్రభవోఽర్కదర్శితోహ్యర్కాంశభూతస్యచచక్షుషస్తమః। ఏవంత్వహంబ్రహ్మగుణస్తదీక్షితోబ్రహ్మాంశకస్యాత్మనఆత్మబంధనః। ౩౨ ॥ ఘనోయదార్కప్రభవోవిదీర్యతేచక్షుస్స్వరూపంరవిమీక్షతేతదా। యదాహ్యహంకారఉపాధిరాత్మనోజిజ్ఞాసయానశ్యతితర్హ్యనుస్మరేత్ ॥ ౩౩ ॥ యద్యైవమేతేనవివేకహేతినా మాయామయాహంకరణాత్మ

సత్త్వంప్రసాధితం-అత్రశంకా-ననుప్రపంచస్యాపిప్రకాశమానత్వాదాత్మవత్సత్త్వంకింనస్యాదితితత్రాహ॥ వికారఇతి ॥ ఖ్యాయమానఃప్రకాశమానోఽపి- వికారఃప్రపంచః- ప్రత్యగాత్మప్రకాశం వినాణుమాత్రోఽపిననిరూప్యోఽస్తి- తంవినానిరూప్యస్స్యాచ్చేత్- తర్హి - సోఽపిచిత్సమస్స్యాత్ చిద్రూపేణాత్మనాసమస్స్వప్రకాశోభవేత్ - తథాచసతిసోఽపి ఆత్మవత్సాన్స్యాత్ ఏకరూపస్స్యాదిత్యర్థః॥ ౨౯ ॥ కుతఇత్యతఆహ॥ నేతి॥ ననుసత్యస్యాప్యాత్మనోజీవబ్రహ్మరూపనానాత్వమస్త్యేవతత్రాహ- యద్యేవంనానాత్వంమన్యతే - హ్యవిద్వాన్ - కథంతర్హితయోర్భేదవ్యవహారః - ఉపాధికృతఇత్యాహ- నానాత్వమితి- తత్తచ్ఛిద్రయోర్ఘటాకాశమఠాకాశయోరివేతిపరిచ్ఛేదాపరిచ్ఛేదేదృష్టాంతః జ్యోతిషఃఆకాశజలస్థసూర్యయోరివేత్యుపాధికృతవికారసదసద్భావే- వాతేనాబాహ్యశరీరస్థవాయ్వోరివేతిక్రియాభేదే॥ ౩౦॥ బ్రహ్మణఏవప్రపంచవ్యవహారాలంబనత్వందృష్టాంతేనస్పష్టయతి॥ యథేతి॥ క్రియాభిస్తత్తద్రచనాభేదైః- బహుధాకటకకుండలాదిరూపేణ లౌకికవైదికైర్వచోభిర్జనైరహంకారోపహితైః॥ ౩౧ ॥ నన్వహంకారస్యకథంబ్రహ్మస్వరూపావరణేనభేదవ్యవహారహేతుత్వం- తస్యస్వకారణభూతబ్రహ్మవారకత్వాసంభవాత్ - ఆవరణేవాస్వస్యాపిప్రకాశాసంభవాదిత్యాశంక్యసదృష్టాంతమాహ॥ యథేతి॥ అర్కరశ్మయఏవమేఘరూపేణపరిణతావర్షంతీతి॥ శ్లో॥ అగ్నౌప్రాస్తాహుతిస్సమ్యగాదిత్యముపతిష్ఠతే। ఆదిత్యాజ్జాయతేవృష్టిర్వృష్టేరన్నంతతఃప్రజా ఇత్యాదివచనాత్- తస్మాదర్కప్రభవః - అర్కేణైవదర్శితఃప్రకాశితశ్చ- తమఃస్వరూపభూతార్కదర్శనప్రతిబంధకోభవతి- అహంఅహంకారః- బ్రహ్మగుణఃబ్రహ్మకార్యభూతః- తదీక్షితస్తేనైవప్రకాశితశ్చ- ఆత్మనోజీవస్య- ఆత్మబంధనఃబ్రహ్మస్వరూపదర్శనప్రతిబంధకోభవతి॥ ౩౨॥ అతఏవాహంకారనాశే స్వరూపదర్శనంభవతీతితేనైవదృష్టాంతేనాహ॥ ఘనఇతి॥ ఆత్మనఃఉపాధిః- జిజ్ఞాసయావిచారేణ - తర్హితదా - అనుస్మరేత్ - బ్రహ్మాహమితి

పశ్యతీత్యర్థః ॥ ౩౩ ॥ సోయమాత్యంతికప్రళయఇత్యుపసంహరతి॥ యదేతి॥ వివేకహేతినాజ్ఞానశస్త్రేణ- అహంకరణమేవాత్మబంధనం- అచ్యుతంపరిపూర్ణమాత్మానమనుభవతీతితథా॥ ౩౪॥ నిత్యప్రళయమాహ॥ నిత్యదేతి॥ ౩౫॥ కుతఇత్యతఆహ॥ కాలేతి॥ పరిణామినాంనదీప్రవాహప్రదీపజ్వాలాదీనాం - యాఉచ్చనీచావస్థాః - తాఃకాలరూపస్రోతసోవేగేనాశుహ్రియమాణస్యదేహాదేర్దృశ్యమానాః- తద్వదేవనిత్యదాజన్మప్రళయహేతవోభవంతి- దేహఃప్రతిక్షణంప్రధ్వంసీ- ప్రతిక్షణంఅవస్థాభేదాస్పదత్వాత్- ప్రదీపాదివదిత్యనుమానం॥ ౩౬॥ యదిప్రతిక్షణమవస్థాభవంతి- తర్హికింనదృశ్యంతే- అతోహేతురసిద్ధ ఇత్యాశంక్యాహ॥ అనాద్యంతవతేతి॥ అనాద్యంతవతాకాలేనజాయమానాఅవస్థాఃనైవలక్ష్యంతే- ఆకాశేగచ్ఛతాంజ్యోతిషాంచంద్రాదీనాంగమనాద్యవస్థావిశేషాఃయథానైవలక్ష్యంతే- తద్వత్- అతోయథాతేషాంప్రదేశాంతరప్రాప్త్యాప్రతిక్షణంగత్యవస్థాఃకల్ప్యంతే- తద్వదత్రాపిబాల్యతారుణ్యాదిదర్శనేనమధ్యవర్తిన్యోవస్థాఃకల్ప్యంతఇతినహేతురసిద్ధఇత్యర్థః॥ ౩౭॥ ఉపసంహరతి॥ నిత్యఇతి॥ ౩౮॥ పురాణార్థముపసంహరతి॥ ఏతాఇతి॥ లీలావిషయాఃకథాః- అజోబ్రహ్మాపి- కార్త్స్న్యేనాభిధాతుంనేశః॥౩౯॥నహ్యయదిసాకల్యేనకేనాప్యభిధాతుంనశక్యతే- తర్హి- కింతదభిధానేన- తత్రాహ॥ సంసారేతి॥ వివిధందుఃఖమేవదవోదావానలస్తేన అర్దితస్యపీడితస్య - అతఃఉత్తితీర్షోఃపుంసః - భగవతోయాలీలాస్తాసాంకథాఃతాసాంరసస్తన్నిషేవణమంతరేణఅన్యఃప్లవస్తరణసాధనంనభవేత్-ఉపాయాంతరాసంభవాత్-

బంధనమ్। భిత్త్వాచ్యుతాత్మానుభవ ప్రోవతిష్ఠ తేతమాహురాత్యంతికమంగసంప్లవమ్ ॥ ౩౪ ॥ నిత్య దా
సర్వభూతానాంబ్రహ్మాదీనాంపరంతప। ఉత్పత్తిప్రళయావేవసూక్ష్మజ్ఞాస్సంప్రచక్షతే॥ ౩౫ ॥ కాల
స్రోతోజవేనాశుహ్రియమాణస్యనిత్యదా। పరిణామి * నామవస్థాస్తాజన్మప్రళయ హేతవః। ౩౬ ।
అనాద్యంతవతాతేనకాలేనేశ్వరమూర్తినా। అవస్థానైవదృశ్యంతేవియతిజ్యోతిషామివ॥ ౩౭॥ నిత్యో
నైమిత్తికశ్చైవతథా ప్రాకృతికోలయః। ఆత్యంతికశ్చకథితఃకాలస్యగతిరీదృశీ ॥ ౩౮ । ఏతాఃకురు
శ్రేష్ఠజగద్విధాతుర్నారాయణస్యాఖిలసత్త్వధామ్నః।లీలాకథాస్తేకథితాస్సమాసతఃకార్త్స్న్యేన
నాజోప్యభిధాతుమీశః॥ ౩౯ ।సంసారసింధుమతిదుస్తరముత్తితీర్షోర్నాన్యఃప్లవోభగవతఃపురుషో
త్తమస్య । లీలాకథారసనిషేవణమంతరేణపుంసోభవేద్వివిధదుఃఖదవార్దితస్య ॥ ౪౦ ॥ పురాణసం
హితామేతామృషిర్నారాయణోవ్యయః। నారదాయపురాప్రాహకృష్ణద్వైపాయనాయసః॥౪౧॥
సవైమహ్యంమహాభాగభగవాన్బాదరాయణః। ఇమాంభాగవతీంప్రీతస్సంహితాంవేదసమ్మితామ్।
౪౨ ॥ఏతాంవక్ష్యత్యసౌ సూతఋషిభ్యోనైమిశాలయే। దీర్ఘసత్రేకురుశ్రేష్ఠసంపృష్టశ్శౌనకాది
భిః ॥ ౪౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - చతుర్థోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
శ్రీశుకః ॥ అత్రానువర్ణ్యతేభీక్ష్ణం విశ్వాత్మాభగవాన్హరిః। యస్యప్రసాదజో బ్రహ్మారుద్రఃక్రో
ధసముద్భవః॥ ౧॥ త్వంతురాజన్మరిష్యేతిపశుబుద్ధిమిమాంజహి। నజాతఃప్రాగభూతోద్య దేహవత్త్వం
ననఙ్క్ష్యసి। ౨॥ నభవిష్యసిభూత్వాత్వంపుత్రపౌత్రాదిరూపవాన్। బీజాదంకురవద్దేహాద్వ్యతిరిక్తో

తత్కథాశ్రవణమేవయథాశక్తినిషేవ్యమిత్యర్థః॥౪౦॥ శ్రోతురాదరదార్ఢ్యాయసంప్రదాయప్రవృత్తిమాహత్రిభిః॥ పురాణసంహితామితి॥ ౪౧॥ సఇతి ॥ సవైబాదరాయణఃప్రీతస్సన్ - మహ్యమిమాంసంహితాంప్రాహేతిపూర్వేణాన్వయః॥ ౪౨॥ ఏతామితి॥ అసౌసూతఇతిపురతఃస్థితమంగుళ్యానిర్దిశ్యాహ- నైమిశాలయేనైమిశారణ్యస్థానే॥౪౩॥ఇతిభావార్థదీపికాయాంచతుర్థాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥
శ్లో॥ పంచమేతుసమాసేనపరబ్రహ్మోపదేశతః। రాజ్ఞస్తక్షకసందంశాన్మృత్యుభీతినివారణమ్ ॥ ఏతత్పురాణంశృణ్వన్నభయంప్రాప్నోతీత్యభిప్రేత్య పురాణార్థమనుస్మారయతి॥ అత్రేతి॥ అయంభావః- జగత్కర్తాబ్రహ్మాపియస్యప్రసాదజః - ప్రసాదోత్రరజోవృత్తిర్హర్షః॥ తతోజాతత్వాత్తత్పరతంత్రః- సర్వసంహర్తారుద్రశ్చ యస్యక్రోధసముద్భవోనతుస్వతంత్రః-సవిశ్వస్యాత్మానియంతాభగవానత్రానువర్ణ్యతే- అతఏవంభూతంభాగవతంశృణ్వతఃకుతోన్యస్మాద్భయశంకేతి॥౧॥త్వంతుపునఃకృతార్థఇత్యనుస్మారయతి॥ త్వమితి॥ పశుబుద్ధింఅవివేకం - యస్మాన్ననఙ్క్ష్యసి - కుతఇత్యతఆహ- నజాతఇతి- యథాదేహాఃప్రాగభూతఏవాద్యజాతోనఙ్క్ష్యతిచ- నత్వమితి॥ నను బీజాదంకురవత్స్వస్మాత్పుత్రరూపేణస్వయమేవభవతి- యథాచైవంత్వంపూర్వేషాంనాభూఃనచాద్యజాతోసి- అతోననఙ్క్ష్యసి॥ ౨॥ ననుబీజాదంకురవత్స్వస్మాత్పుత్రరూపేణస్వయమేవభవతి- యథాహ- ఆత్మావైపుత్రనామాసిసజీవశరదశ్శతమితి - తతఃపునరంకురాద్బీజమివపాహ॥ శ్రు॥ అంగాదంగాత్సంభవతిహృదయాదధిజాయసే - ఆత్మావైపుత్రనామాసిసజీవశరదశ్శతమితి- అతస్తేమునశ్యత్సుకథంననఙ్క్ష్యామీతిచేత్తత్రాహ॥ శ్రుతేః॥ పిత్రాపుత్రేణపిత్సమానోన్యనియోనావిలిత్రు లైః - త్రరూపేణాపిస్వయమేవభవతి॥ శ్రు॥

నభవిష్యసీతి॥ భూత్వా పుత్రపౌత్రాదిరూపవాన్ - బీజాదంకురవత్ - నభవిష్యసి - యస్మాద్దేహాదేర్వ్యతిరిక్తస్త్వం - యథానలః కాష్ఠాత్ - దేహాద్దేహో జాయతే - నాత్మేతి భావః॥ ౩॥ జన్మాదీనాం దేహధర్మత్వం దృష్టాంతేన ప్రపంచయతి ॥ స్వప్నఇతి॥ స్వప్నే యథా ఆత్మనః శిరశ్ఛేదం స్వయం పశ్యతి - ఏవం జాగరణేపి యస్మాద్దేహస్య పంచత్వాదికం పశ్యతి - తద్వదేవాత్మనః ఇదం భ్రమమాత్రం - వస్తుతస్తు ఆత్మా అజోమరశ్చేత్యర్థః - తదుక్తం॥ శ్లో॥ ఆత్మనః పితృపుత్రాభ్యామనుమేయౌ భవాప్యయౌ। నభవాప్యయవస్తూనామభిజ్ఞోద్వయలక్షణ ఇత్యాది॥ ౪॥ యస్మాద్దేహోపాధికో యమాత్మనో జన్మాదిసంసారభ్రమః - తస్మాదుపాధినివృత్తౌ ముచ్యత ఇతి సదృష్టాంతమాహ॥ ఘటఇతి ॥ యథా పురా ఘటోపాధేః పూర్వమివ - పునః ఘటే భిన్నే తదంతర్వర్త్యవకాశః ఆకాశ ఏవ స్యాద్యథా - ఏవం దేహే మృతే - తత్త్వజ్ఞానేన లీనే సతి తద్వత్॥ ౫॥ జ్ఞానేన లయం సంభావయితుం మాయాకృతమాత్మనో దేహాద్యుపాధిసంబంధప్రకారమాహ॥ మనఇతి ॥ మన ఆత్మనో దేహాదీన్ సృజతి - తచ్చమనో మాయా సృజతి - తతో మాయాద్యుపాధిసముదాయాత్ - జీవస్య సంసృతిః - నవస్తుతః॥ ౬ ॥ ఏతదేవ సదృష్టాంతమాహ సార్ధేన॥ స్నేహేతి॥ తతో దీపస్య జ్యోతిషః - దీపత్వం జ్వాలారూపః పరిణామః - తత్ర తైలస్థానీయం కర్మ - తదధిష్ఠానస్థానీయం మనః - వర్తిస్థానీయో దేహః - అగ్నిసంయోగస్థానీయశ్చైతన్యాధ్యాసః - దీపస్థానీయస్సంసార ఇతి యోజ్యం - దేహకృతః దేహనిబంధనః - యద్వా - దేహకృతో మనసః - నత్వాత్మనః॥ ౭॥ అతో దీపవత్సంసార ఏవ నశ్యతి - నత్వాత్మా - జ్యోతిర్వదిత్యాహ ॥ నేతి ॥ నతు తత్ర ప్రతీయమానః ఆత్మా - కుత ఇత్యత ఆహ - య ఇతి - వ్యక్తావ్యక్తయోః స్థూలసూక్ష్మదేహయోః - పరః అన్యః - యతః స్వయం జ్యోతిః - పరత్వం ప్రపంచయతి - ఆకాశ

యథానలః ॥ ౩ ॥ స్వప్నే యథాశిరశ్ఛేదం పంచత్వాద్యాత్మనస్స్వయమ్। యస్మాత్పశ్యతి దేహస్య తస్మాదాత్మా హ్యజోమరః ॥ ౪ ॥ ఘటే భిన్నే యథాకాశ ఆకాశస్స్యాద్యథా పురా। ఏవం దేహే మృతే జీవో బ్రహ్మసంపద్యతే పునః॥ ౫॥ మనస్సృజతి వై దేహాన్గుణాన్కర్మాణి చాత్మనః। తన్మనస్సృజతే మాయా తతో జీవస్య సంసృతిః ॥ ౬ ॥ స్నేహాధిష్ఠానవర్త్యగ్నిసంయోగో యావదిష్యతే। తతో దీపస్య దీపత్వమేవం దేహకృతో భవః। రజస్సత్త్వతమోవృత్త్యా జాయతేథ వినశ్యతి ॥ ౭ ॥ నతత్రాత్మా స్వయంజ్యోతిర్యో వ్యక్తావ్యక్తయోః పరః। ఆకాశ ఇవ చాధారో ధ్రువోనంతోపమోవిభుః ॥ ౮ ॥ ఏవమాత్మానమాత్మస్థమాత్మనైవామృశ ప్రభో। బుద్ధ్యానుమానగర్భిణ్యా వాసుదేవానుచింతయా ॥ ౯ ॥ చోదితో విప్రవాక్యేన నత్వాం ధక్ష్యతి తక్షకః। మృత్యవో నోపధక్ష్యంతి మృత్యూనాం మృత్యుమీశ్వరమ్ ॥ ౧౦ ॥ అహం బ్రహ్మ పరం ధామ బ్రహ్మాహం పరమం పదమ్। ఏవం సమీక్షన్నాత్మానమాత్మన్యాధాయ నిష్కలే॥ ౧౧ ॥ దశంతం తక్షకం పాదే లేలిహానం విషాననైః। న ద్రక్ష్యసి శరీరం చ విశ్వం చ పృథగాత్మనః ॥ ౧౨ ॥ ఏతత్తే కథితం తాత యదాత్మా పృష్టవాన్నృప। హరేర్విశ్వాత్మనశ్చేష్టాం కింభూయః శ్రోతుమిచ్ఛసి॥ ౧౩ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - పంచమోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీసూతః॥ ఏతన్నిశమ్య మునినాభిహితం పరీక్షిద్వ్యాసాత్మజేన నిఖిలాత్మదృశా సమేన। తత్పాదమూలముపసృత్య నతేన మూర్ధ్నా బద్ధాంజలిస్తమిదమాహ స విష్ణురాతః॥ ౧॥ సిద్ధోస్మ్యనుగృహీతోస్మి భవతా

ఇవేతి - ఆధారో దేహాదిప్రపంచస్య - ధ్రువో నిర్వికారః - నాస్త్యంతః ఉపమా చ యస్య సః అనంతోపమః - తతో విభుః॥ ౮ ॥ అతస్సమేవ చింతయేత్యాహ॥ ఏవమితి ॥ ఆత్మస్థం దేహాద్యుపాధిస్థం - ఆమృశ విచారయ - అనుమానగర్భిణ్యా ద్రష్టృదృశ్యాద్యన్వయవ్యతిరేకయుక్తయా ॥ ౯ ॥ ఏవం చ సతి త్వాం తక్షకో నదహేదిత్యాహ॥ చోదిత ఇతి॥ తత్ర హేతవః - మృత్యవ ఇతి - మృత్యుహేతవః ॥ ౧౦ ॥ విమర్శప్రకారం దర్శయన్ తక్షకాదర్శనం దర్శయతి - ద్వాభ్యాం॥ అహమితి॥ యోసావహం స బ్రహ్మైవ - యద్బ్రహ్మ తదహమేవేతి సమీక్షన్ - తత్ర అహం బ్రహ్మేతి భావనయా జీవస్య శోకాదినివృత్తిః - బ్రహ్మాహమితి భావనయా చ బ్రహ్మణః పారోక్ష్యనివృత్తిర్భవతీతి వ్యతిహారార్థో దర్శితః - నిష్కలే నిరుపాధౌ - ఆత్మని బ్రహ్మణి॥ ౧౧॥ దశంతమితి॥ విషయుక్తైరాననైః - దశంతం గ్రసంతం - తక్షకం - లేలిహానం సర్పం - యద్వా - లేలిహానం జిహ్వాభిరోష్ఠప్రాంతం సనిష్పేషమాస్వాదయంతం - ఆత్మనః పృథక్ ॥ ౧౨ ॥ ఏతదితి॥ హరేశ్చేష్టాం లీలాం ప్రతి ఆత్మా త్వం యత్ పృష్టవాన్ - తదేతత్తే కథితం - శిష్యస్య కృతార్థతాపరీక్షణీయ పృచ్ఛతి - కిమితి ॥ ౧౩ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - పంచమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

శ్లో॥ షష్ఠే పరీక్షితో మోక్షస్సర్పహోమాదితత్సుతాత్। వేదశాఖావిభాగోక్త్యా త్రివేదవ్యాసవర్ణనమ్ ॥ ఏతదితి ॥ ఏతత్పురాణం నిశమ్య - నిఖిలాత్మా హరిస్తం స్వాత్మని పశ్యతీతి తథా - తేన - అతస్సమేన - నతేన అవనతేన మూర్ధ్నా - తత్పాదమూలముపసృత్య తస్య పాదౌ

శిరసి నిధాయేత్యర్థః॥ ౧॥ సిద్ధ ఇతి॥ సిద్ధః కృతార్థోఽస్మి - యతః అనుగృహీతోఽస్మి - అనుగ్రహమేవాహ - యద్యస్మాచ్ఛ్రావితః - చశబ్దాత్ప్రీతిసాధనంచ॥ ౨॥ కరుణాత్మతామభినందతి ద్వాభ్యాం॥ నేతి ॥ ౩ ॥ పురాణసంహితామితి॥ అశ్రౌష్మ శ్రుతవంతః - వయం భవతస్సకాశాత్॥ ౪॥ సిద్ధోఽస్మీత్యుక్తం తదేవావిష్కరోతి॥ భగవన్నితి॥ యతః త్వయాదర్శితం బ్రహ్మ ప్రవిష్టః - కథంభూతం - అభయం - యతో నిర్వాణం కైవల్యరూపం॥ ౫॥ కిం భూయః శ్రోతుమిచ్ఛసీతి యదుక్తం తత్ర సిద్ధోఽహం - నకించిచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి - కేవలమనుజ్ఞాం దేహీత్యాహ ॥ అనుజానీహీతి ॥ వాచమిత్యుపలక్షణం సర్వేంద్రియాణాం - వాచం నియమ్య కిం కరిష్యసీతి తదాహ - ముక్తాః కామా శయాస్తద్వాసనా యేన తత్ చేతః అధోక్షజే ప్రవేశ్య - అసూన్ విసృజామి॥ ౬॥ ననుకిం ప్రాణత్యాగేన కంచిత్కాలం జ్ఞాననిష్ఠో భవేతి చేత్తత్రాహ॥ అజ్ఞానమితి॥ అజ్ఞానంచ కారాత్తత్సంస్కారాశ్చ - తచ్చ త్వత్కృపయైవేత్యాహ - భవతేతి॥ ౭॥ ౮॥ పరీక్షిదితి॥ ఆత్మనా బుద్ధ్యా - ఆత్మానం మనః - ఆత్మని ప్రత్యక్ప్రకాశే - సమాధాయ - పరమాత్మానం దధ్యౌ - అస్పందాసుః లీనప్రాణః - యథాతరుః స్థాణుః॥ ౯ ॥ తమేవ విశినష్టి॥ ప్రాగితి॥

కరుణాత్మనా । శ్రావితో యచ్చ మే సాక్షాదనాదినిధనో హరిః ॥ ౨ ॥ నాత్యద్భుతమిదం మన్యే భవతా
మచ్యుతాత్మనామ్ । అజ్ఞేషు తాపతప్తేషు భూతేషు యదనుగ్రహః ॥ ౩ ॥ పురాణసంహితామేతామ
శ్రౌష్మ భవతో వయమ్। యస్యాం ఖలూత్తమశ్లోకో భగవాననువర్ణ్యతే ॥ ౪ ॥ భగవంస్తక్షకాదిభ్యో
మృత్యుభ్యో న బిభేమ్యహమ్ । ప్రవిష్టో బ్రహ్మనిర్వాణమభయం దర్శితం త్వయా ॥ ౫ ॥ అనుజానీహి
మాం బ్రహ్మన్వాచం యచ్ఛామ్యధోక్షజే । ముక్తకామాశయం చేతః ప్రవేశ్య విసృజామ్యసూన్ ॥ ౬ ॥ అ
జ్ఞానం చ నిరస్తం మే జ్ఞానవిజ్ఞాననిష్ఠయా । భవతా దర్శితం క్షేమం పరం భగవతః పదమ్॥ ౭ ॥ సూతః ॥ ఇ
త్యుక్తస్తమనుజ్ఞాయ భగవాన్బాదరాయణిః। జగామ భిక్షుభిస్సాకం నరదేవేన పూజితః ॥ ౮ ॥ పరీక్షిద
పి రాజర్షిరాత్మన్యాత్మానమాత్మనా । సమాధాయ పరం దధ్యావస్పందాసుర్యథా తరుః ॥ ౯ ॥ ప్రా
క్కూలే బర్హిష్యాసీనో గంగాకూల ఉదఙ్ముఖః। బ్రహ్మభూతో మహాయోగీ నిస్సంగశ్ఛిన్నసంశయః॥ ౧౦॥
తక్షకః ప్రహితో విప్రాః క్రుద్ధేన బ్రహ్మసూనునా। హంతుకామో నృపం గచ్ఛన్దదర్శ పథి కాశ్యపమ్॥
౧౧ ॥ తం తర్పయిత్వా ద్రవిణైర్నివర్త్య విషహారిణమ్ । ద్విజరూపప్రతిచ్ఛన్నః కామరూపోఽదశన్నృ
పమ్॥ ౧౨॥ బ్రహ్మభూతస్య రాజర్షేర్దేహోఽహిగరలాగ్నినా । బభూవ భస్మసాత్సద్యః పశ్యతాం స
ర్వదేహినామ్ । ౧౩ ॥ హాహాకారో మహానాసీద్భువి ఖే దిక్షు సర్వతః । విస్మితా అభవన్సర్వే దేవాసు
రనరాదయః ॥ ౧౪ ॥ దేవదుందుభయో నేదుర్గంధర్వాప్సరసో జగుః । వవృషుః పుష్పవర్షాణి విబు
ధాస్సాధువాదినః ॥ ౧౫ ॥ జనమేజయస్స్వపితరం శ్రుత్వా తక్షకభక్షితమ్ । యథాజుహావ సంక్రు
ద్ధస్సర్పాన్సత్రే సహ ద్విజైః ॥ ౧౬ ॥ సర్పసత్రే సమిద్ధాగ్నౌ దహ్యమానాన్మహోరగాన్ । దృష్ట్వేం
ద్రం సర్ప ఉద్విగ్నస్తక్షకశ్శరణం యయౌ ॥ ౧౭ ॥ నాగతం తక్షకం తత్ర దృష్ట్వా పారీక్షితో ద్విజాన్ ।
ఉవాచ తక్షకః కస్మాన్న దహ్యేతోరగాధమః॥ ౧౮॥ తం గోపాయతి రాజేంద్ర శక్రశ్శరణమాగతమ్ ।
తేన సంస్తంభితస్సర్పస్తస్మాన్నాగ్నౌ పతత్యసౌ । ౧౯॥ ఇతి పారీక్షితశ్శ్రుత్వా ప్రాహర్త్విజ ఉదా
రధీః । సహేంద్రస్తక్షకో విప్రా నాగ్నౌ కిమితి పాత్యతే॥ ౨౦॥ తచ్ఛ్రుత్వాజుహువుర్విప్రాస్సహేం

ప్రాక్కూలే ప్రాగగ్రే - బర్హిషి దర్భే ॥ ౧౦ ॥ తదేవం బ్రహ్మభూతే తస్మిన్ - తక్షకాగమనాదికం పిష్టపేషణమివ భవతీతి దర్శయతి త్రిభిః॥ తక్షక ఇతి॥ హే విప్రాః॥ ౧౧॥ తమితి॥ తం విషచికిత్సయా పరీక్షిద్రక్షణేన ద్రవ్యార్జనాయ గచ్ఛంతం తత్ర మార్గే స్వాలీఢవృక్షస్య భస్మీభూతస్య పునరంకురాదిక్రమేణోత్థాపనాద్విషహారిణం తదపేక్షితద్రవిణైః సంతర్ప్య - తతో నివర్త్య - ద్విజరూపేణ తిరోహితస్సన్నదశత్॥ ౧౨॥ తచ్చ పుత్రకృత్యమివ జాతమిత్యాహ॥ బ్రహ్మభూతస్యేతి॥ ౧౩॥ తత్ర క్షణం సర్వేషాం దుఃఖం చ తతః పరముత్సవం చాహ ద్వాభ్యాం॥ హాహాకార ఇతి॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ప్రాసంగికమాహ॥ జనమేజయ ఇతి॥ సత్రే సర్పాభిచారసత్రే - ద్విజైస్సహ వర్తమానః యథాయథావత్ - ఆజుహావ జుహావేతి వా - సర్వసర్పహవనే కారణమాహ - సంక్రుద్ధ ఇతి॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮ ॥ కస్మాత్తక్షకో న దహ్యేతేత్యుక్తాస్సంతో ద్విజా ఊచుః॥ తమితి॥ తేనేంద్రేణ అసౌ సర్పః॥ ౧౯॥ ఇతీతి॥ ఋత్విజః ప్రతి ప్రాహ - సహేంద్రః ఇంద్రసహితః కిమితి న పాత్యతే॥ ౨౦॥ తదితి॥ తద్రాజ్ఞో వచః శ్రుత్వా - ఆజుహువుః - సహేంద్రమాహ్వానం దర్శయతి - తక్షకేతి - ఇహాగ్నౌ వాశు పతత్స్వ-

మరుత్వతా మరుద్గణవతా- ఇంద్రేణసహ॥ ౨౧॥ ఇతీతి॥ బ్రాహ్మణైరుక్తైరాక్షేపైః పరుషవాక్యైః- సతక్షకః॥ ౨౨ ॥ తమితి ॥ సతక్షకం- ఆంగిరసః పుత్రో బృహస్పతిః ప్రాహ॥ ౨౩॥ ౨౪ ॥ భవతు నామాజరామరః- తథాపి పితృమారకం ఘ్నత్యేవ మారితి చేత్తత్రాహ॥ జీవితమితి॥ గతిః పరలోకః- అతో దుర్మరణనిమిత్తా పితుర్దుర్గతిరనేనకృతేత్యపి న శంకనీయమిత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ కథమస్య సుఖదుఃఖప్రదాతా నాస్తి- సర్పాదీనాముపలభ్యమానత్వాదితి చేత్తత్రాహ ॥ సర్పేతి ॥ సర్పాదినా జంతుః పంచత్వం మృత్యుం ఋచ్ఛతే ఋచ్ఛతి ప్రాప్నోతీతి యత్- తత్ ఆరబ్ధం కర్మైవ భుంక్తే- స్వకృతకర్మప్రయుక్తా ఏవ సర్పాదయః- న స్వతంత్రా ఇతి భావః॥ ౨౬॥ తస్మాదితి॥ సంస్థీయేత సమాప్యతాం- అభిచారికం హింసాదిఫలకం- దిష్టం ప్రాచీనం కర్మ- అతః సర్పాదృష్టప్రయుక్తస్య తవాప్యయం నాపరాధ ఇతి భావః॥ ౨౭॥ ఇత్యుక్త ఇతి॥ వాక్పతిం బృహస్పతిం॥ ౨౮॥ నను కథం విదుషామప్యేవం సంమోహః- యతో బ్రహ్మకోపాత్పరీక్షితో మృత్యుః జనమేజయకోపాత్సర్పాణమిత్యాదితత్రాహ॥ సైషేతి॥ తస్యాః మహత్త్వం దర్శయతి- అలక్షణా న లక్ష్యత ఇత్యలక్షణా- అప్రతర్క్యేత్యర్థః- కాసా విష్ణోరిత్యత ఆహ- యయా అస్య విష్ణోరేవ ఆత్మభూతాః- ఆత్మాంశభూతాః- ప్రాణినః- గుణవృత్తిభిః క్రోధాదిభిః - భూతేషు దేహేషు- ముహ్యంతి బాధ్యబాధకతాం ప్రజంతీత్యర్థః- నను శ్రవణాదినా బాధితయా తయా కుతో మోహస్స్యాత్తత్రాహ - అబాధ్యయా బాధితుమశక్యయా॥ ౨౯ ॥ కథం తర్హి మాయాతత్కార్యనివృత్తిరిత్యాశంక్య శ్రీవిష్ణుస్వరూపనిరూపణపూర్వకం తద్భజనాత్సర్వానర్థనివృత్తిరితి శాస్త్రార్థముపసంహరతి- పంచభిః ॥ నేతి ॥ దంభీతి యా మాయా కపటం నాస్య అంపుమానిత్యేవంభూతా బుద్ధ్యావసకృదుల్లిఖ్య

ద్రం తక్షకం మఖే। తక్షకాశు పతస్వేహ సహేంద్రేణ మరుత్వతా॥ ౨౧॥ ఇతి బ్రహ్మోదితాక్షేపైః
స్థానాదింద్రః ప్రచాలితః। బభూవ సంభ్రాంతమతిస్సవిమానస్సతక్షకః॥ ౨౨ ॥ తం పతంతం విమానే
నసహతక్షకమంబరాత్। విలోక్యాంగిరసః ప్రాహ రాజానం తం బృహస్పతిః॥ ౨౩ ॥ నైష త్వయా
మనుష్యేంద్ర వధమర్హతి సర్పరాట్। అనేన పీతమమృతమతోయమజరామరః ॥ ౨౪ ॥ జీవితం మ
రణం జంతోర్గతిస్స్వేనైవ కర్మణా। రాజంస్తతోన్యో నాస్త్యస్య ప్రదాతా సుఖదుఃఖయోః ॥ ౨౫ ॥
సర్పచోరాదివహ్న్యంబుక్షుత్తృడ్వ్యాధ్యాదిభిర్నృప। పంచత్వమృచ్ఛతే జంతుర్భుంక్త ఆరబ్ధక
ర్మచ ॥ ౨౬ ॥ తస్మాత్సత్రమిదం రాజన్ సంస్థీయేతాభిచారికమ్। సర్పా అనాగసో దగ్ధా జనైర్దిష్టం హి
భుజ్యతే ॥ ౨౭ ॥ ఇత్యుక్తస్స తథేత్యాహ మహర్షేర్మానయన్వచః। సర్పసత్రాదుపరతః పూజయా
మాస వాక్పతిమ్ ॥ ౨౮ ॥ సైషా విష్ణోర్మహామాయాబాధ్యయాచాప్యలక్షణా। యయాముహ్యంత్యా
త్మభూతా భూతేషు గుణవృత్తిభిః ॥ ౨౯ ॥ నయత్ర దంభీత్యభయా విరాజితా మాయాత్మవాదేఽసకృదా
త్మవాదిభిః। నయద్వివాదో వివిధస్తదాశ్రయో మనశ్చ సంకల్పవికల్పవృత్తియత్ ॥ ౩౦ ॥ నయత్ర సృ
జ్యం సృజతోభయోః పరం శ్రేయశ్చ జీవస్త్రిభిరన్వితస్త్వయమ్। తదేతదుత్సాదితబాధ్యబాధకం ని
షిధ్య చోర్మీన్విరమేత తన్మునిః ॥ ౩౧ ॥ పరం పదం వైష్ణవమామనంతి తద్యన్నేతి నేతీత్యతదుత్సిసృక్షవః।
విసృజ్య దౌరాత్మ్యమనన్యసౌహృదా హృదోపగుహ్యావసితం సమాహితైః ॥ ౩౨ ॥ త ఏతదధిగచ్ఛంతి వి

మానాయామాయేత్యర్థః- సా ఆత్మవాదే క్రియమాణే- ఆత్మవాదిభిః యత్ర అభయా న విరాజితా న ప్రకాశితా- కింతు- భీతైవ స్వకార్యం మోహాదికమకుర్వంతీ కథంచిద్వర్తత ఇతి ప్రతిపాదితేత్యర్థః- తదుక్తం॥ శ్లో ॥ తస్మై నమో భగవతే వాసుదేవాయ ధీమహి । యన్మాయయా దుర్జయయా మాం బ్రువంతి జగద్గురుమ్ ॥ విలజ్జమానయా యస్య స్థాతుమీక్షాపథేఽముయా। విమోహితా వికత్థంతే మమాహమితి దుర్ధియ ఇతి- కించ - యత్ యస్మిన్ - తదాశ్రయో మాయాశ్రయః- వివిధో వివాదో నాస్తి- విశేషవిషయత్వాద్వివాదానాం - తస్య విశేషాతీతత్వాదితి భావః- సంకల్పవికల్పాః వృత్తయో యస్య తన్మనోపి- యత్ యత్ర నాస్తి- సంకల్పవికల్పానామపి విశేషవిషయత్వాత్ ॥ ౩౦॥ కించ॥ నేతి॥ సృజ్యం కర్మ- సృజతా కారకవర్గేణ సహ- ఉభయోః సృజ్యస్రష్ట్రోః పరం సాధ్యం శ్రేయః ఫలమపి - అతః- త్రిభిః సృజ్యస్రష్టృఫలైః- అన్వితో జీవశ్చ అహంకారాత్మకో యత్ర నాస్తి- అత ఏవ ఉత్సాదితా నిరస్తా బాధ్యబాధకా యస్మిన్ తదేతత్స్వయం ఆత్మస్వరూపమిత్యర్థః- తత్తస్మాత్ - ఊర్మీన్ అహంకారాదీన్నిషిధ్య- విరమేద్విశేషేణ క్రీడేదిత్యర్థః॥ ౩౧॥ ....
యతస్తద్వైష్ణవం పదమామనంతీత్యాహ॥ పరమితి ॥ యదేతత్తదేవ పరం వైష్ణవం పదం స్వరూపమామనంతి తే - అతత్ ఆత్మవ్యతిరిక్తం- ఉత్సిసృక్షవః త్యక్తుమిచ్ఛవః- యతః అనన్యసౌహృదాః నాస్త్యన్యస్మిన్ సౌహృదం యేషాం తే- కుతః- దౌరాత్మ్యం దేహాద్యహంభావం విసృజ్య దేహాహంకారాభావాత్ అన్యత్ర సౌహృదం నాస్తి- అతత్త్యక్తుమిచ్ఛవ ఇత్యర్థః- కథం - నేతి నేతీత్యేవం - అత్ర విద్వదనుభవముపి ప్రమాణయతి- హృదా ఉపగుహ్య - ధ్యానాదినా- తతస్సమాహితైరవసితం నిశ్చితం- యద్వా- అవసితం అవబద్ధం - ఆత్మతయాగృ

హితమిత్యర్థః॥ ౩౨॥ ఏతత్ప్రాప్తావధికారిణో దర్శయతి॥ తఇతి॥ దేహజం అహమితి- గేహజం మమేతి ॥ ౩౩ ॥ ఏవం ప్రాప్త్యుపాయమాహ॥ అతివాదానితి॥ ౩౪॥ శాస్త్రసమాప్తౌ గురుం ప్రణమతి॥ నమ ఇతి॥ కృష్ణాయ వ్యాసాయ - అధ్యగామధీతవానస్మి॥ ౩౫॥ ఇమాం సంహితామధ్యగామిత్యుక్తం- తత్ర పురాణసంహితావిభాగం విశేషతో బుభుత్సు వేదవిభాగమపి ప్రసంగాత్ పృథక్పృచ్ఛతి ॥ పైలాదిభిరితి॥ హే సౌమ్య॥ ౩౬॥ తత్ర ప్రథమం వేదావిర్భావప్రకారమాహ సూతః ॥ సమాహితాత్మన ఇతి ॥ బ్రహ్మణో హృదయ ఆకాశస్తస్మాన్నాదో భూత్- యః కర్ణపుటపిధానేన శ్రోత్రప్రవృత్తినిరోధాదస్మదాదిష్వపి విభావ్యతే తర్కతే॥ ౩౭॥ ప్రసంగాన్నాదోపాసనయా మోక్షఫలమాహ॥ యదితి॥ యస్య నాదస్యోపాసనయా- ఆత్మనో మలం అపోహ్య - కథంభూతం మలం తదాహ - ద్రవ్యమధిభూతం - క్రియా అధ్యాత్మం- కారకమధిదైవం- ఏవం త్రిధాభూతా ఆఖ్యా యస్యేతి తథా॥ ౩౮॥ తత ఇతి॥ తతః నాదాత్ - త్రివృత్ త్రిమాత్రః- కంఠోష్ఠాదిభిః ఉచ్చార్యమాణస్య ఓంకారస్య అక్షరసమామ్నాయాంతర్భావాత్ సూక్ష్మతయా తం విశినష్టి - అవ్యక్తః ప్రభవో యస్య సః - తదేవాహ- స్వరాట్- స్వత ఏవ హృది ప్రకాశమానః- తమేవ కార్యేణ లక్షయతి- యత్తదితి - నపుంసకత్వం లింగశబ్దవిశేషణత్వాత్ - లింగం గమకం॥ ౩౯॥ కోసౌ పరమాత్మేత్యాహ॥ శృణోతీతి॥ ఇమం స్ఫోటమవ్యక్తమోంకారం- నను జీవ ఏవ తం శృణోతి- నేత్యాహ- సుప్తశ్రోత్రే కర్ణపిధానాదినా అవృత్తికేపి శ్రోత్రే సతి - జీవస్తు కరణాధీనజ్ఞానత్వాన్న తదా శ్రోతా - తదుపలబ్ధిస్తు తస్య పరమాత్మద్వారికైవేతి భా

ష్ణోర్యత్పరమం పదమ్ । అహం మమేతి దౌర్జన్యం న యేషాం దేహగేహజమ్ ॥ ౩౩ ॥ అతివాదాంస్తితిక్షే
త నావమన్యేత కంచన । న చేమం దేహమాశ్రిత్య వైరం కుర్వీత కేనచిత్ ॥ ౩౪ ॥ నమో భగవతే తస్మై
కృష్ణాయాకుంఠమేధసే । యత్పాదాంబురుహధ్యానాత్సంహితామధ్యగామిమామ్ ॥ ౩౫ ॥ శ్రీశౌనకః ॥
పైలాదిభిర్వ్యాసశిష్యైర్వేదాచార్యైర్మహాత్మభిః । వేదా వై కతిధా వ్యస్తా ఏతత్సౌమ్యాభిధేహి నః ॥
౩౬ ॥ సూతః ॥ సమాహితాత్మనో బ్రహ్మన్ బ్రహ్మణః పరమేష్ఠినః । హృదాకాశాదభూన్నాదో వృత్తి
రోధాద్విభావ్యతే ॥ ౩౭ ॥ యదుపాసనయా బ్రహ్మన్యోగినో మలమాత్మనః । ద్రవ్యక్రియాకార
కాఖ్యం హిత్వా యాంత్యపునర్భవమ్ ॥ ౩౮ ॥ తతోఽభూత్త్రివృదోంకారో యోఽవ్యక్తప్రభవస్స్వరాట్ ।
యత్తల్లింగం భగవతో బ్రహ్మణః పరమాత్మనః ॥ ౩౯ ॥ శృణోతి య ఇమం స్ఫోటం సుప్తశ్రోత్రే చ శూన్య
దృక్ । యేన వాగ్వ్యజ్యతే యస్య వ్యక్తిరాకాశ ఆత్మనః ॥ ౪౦ ॥ స్వధామ్నో బ్రహ్మణస్సాక్షాద్వాచ
కః పరమాత్మనః । స సర్వమంత్రోపనిషద్వేదబీజం సనాతనమ్ ॥ ౪౧ ॥ తస్య హ్యాసంస్త్రయో వర్ణా అ
కారాద్యా భృగూద్వహ । ధార్యంతే యైస్త్రయో భావా గుణనామార్థవృత్తయః ॥ ౪౨ ॥ తతోఽక్షరస
మామ్నాయమసృజద్భగవానజః । అంతస్థోష్మస్వరస్పర్శహ్రస్వదీర్ఘాదిలక్షణమ్ ॥ ౪౩ ॥ తతోఽసౌ
చతురో వేదాంశ్చతుర్భిర్వదనైర్విభుః । సవ్యాహృతీంశ్చ సోంకారాంశ్చాతుర్హోత్రవివక్షయా ॥
౪౪ ॥ పుత్రానధ్యాపయామాస తానృషిర్బ్రహ్మకోవిదాన్ । తే తు ధర్మోపదేష్టారస్స్వపుత్రేభ్యస్స
మాదిశన్ ॥ ౪౫ ॥ తే పరంపరయా ప్రాప్తాస్తత్తచ్ఛిష్యైర్ధృతవ్రతైః । చతుర్యుగేష్వథ వ్యస్తా ద్వా

వః- ఈశ్వరస్తు నైవం- యతశ్శూన్యదృక్ శూన్యేష్వపీంద్రియవర్గే దృక్ జ్ఞానం యస్య- తథాహి - సుప్తో యదా శబ్దం శ్రుత్వా ప్రబుధ్యతే- న తదా జీవః శ్రోతా- లీనేంద్రియత్వాత్- అతో యస్తదా శబ్దం శ్రుత్వా జీవం ప్రబోధయతి - స యథా పరమాత్మైవ తద్వత్ - కోసావోంకారః- తం విశినష్టి సార్ధేన- యేన వాక్ బృహతీ వ్యజ్యతే- యస్య చ హృదయాకాశే ఆత్మనస్సకాశాద్వ్యక్తిరభివ్యక్తిః॥ ౪౦॥ కించ॥ స్వధామ్న ఇతి॥ స్వధామ్నః స్వస్య ధామ ఆశ్రయః కారణం యత్ బ్రహ్మ తస్య- కించ - పరమాత్మాంశభూతసమస్తదేవతావాచకోపీత్యాశయేనాహ- స ఇతి- సర్వమంత్రాణాముపనిషద్రహస్యం సూక్ష్మరూపమిత్యర్థః- తత్ర హేతుః - వేదానాం బీజం కారణం- బీజత్వేప్యవికారితామాహ- సనాతనం సదైకరూపం తస్య బ్రహ్మరూపత్వాత్॥ ౪౧॥ ఇదానీం తతస్సర్వప్రపంచోత్పత్తిప్రకారమాహ॥ తస్యేతి ॥ త్రయః త్రిసంఖ్యాయుక్తాః - భావాః - యైరకారోకారమకారైః - ధార్యంతే- తత్కారణత్వాత్ - తానేవాహ - గుణాః సత్త్వాదయః- నామాని ఋగ్యజుస్సామాని - అర్థాః భూర్భువస్స్వర్లోకాః - వృత్తయో జాగ్రదాదయః॥ ౪౨॥ తత ఇతి ॥ తతస్తేభ్యో వర్ణేభ్యః - అక్షరాణాం సమామ్నాయం సమాహారం - తమేవాహ - అంతస్థాః యరలవాః- ఊష్మాణః శషసహాః - స్వరాః అకారాద్యాః - స్పర్శాః కాదయో మావసానాః - హ్రస్వదీర్ఘాదిశ్చ- ఆదిశబ్దాజ్జిహ్వామూలీయాదయః - తదేవ లక్షణం స్వరూపం యస్య తం ॥ ౪౩॥ తత ఇతి ॥ విభుః చతుర్ముఖస్వరూపో భగవాన్ - అసృజదితి పూర్వేణైవానుషంగః- చాతుర్హోత్రవివక్షయా చత్వారో హోత్రోపలక్షితా ఋత్విజశ్చతుర్హోతారః - తైరనుష్ఠేయం హౌత్రాధ్వర్యవాదికం కర్మ చాతుర్హోత్రం - తద్వివక్షయా ॥ ౪౪ ॥ పుత్రానితి ॥ పుత్రాన్ మరీచ్యాదీన్ -

తాన్ వేదాన్ - బ్రహ్మకోవిదాన్ వేదోచ్చారణాదినిపుణాన్ ॥ ౪౫ ॥ త ఇతి ॥ ఏవం చతుర్యుగేషు ప్రాప్తాః - ద్వాపరాదౌ ద్వాపరప్రాది ర్యస్యతస్తం తస్యాం లక్షణస్య కాలస్య తస్మిన్ - ద్వాపరం అవేదవిభాగప్రసిద్ధేః - కంతనసమకాలవ్యాసావతారప్రసిద్ధేశ్చ వ్యస్తావిభక్తాః ॥ ౪౬ ॥ తత్ర వేదవిభాగే హేతుః ॥ క్షీణాయుష ఇతి ॥ క్షీణాయుషః జనాన్ - తదా పురుషబుద్ధిప్రభవత్వాత్ అనాదరణీయం స్యాదిత్యాశంక్యాహ - హృదిస్థేతి ॥ ౪౭ ॥ ఏవం సామాన్యతో వేదవిభాగక్రమముక్త్వా వైవస్వతమన్వంతరే విశేషతో నిరూపయితుమాహ ॥ అస్మిన్నితి ॥ ౪౮ ॥ పరాశరాదితి ॥ అంశో మాయా - తస్యా అంశః సత్త్వం - తస్య కలయా అంశేన - అవతీర్ణస్సన్ ॥ ౪౯ ॥ చాతుర్విధ్యమేవాహ ॥ ఋగితి ॥ ఋగాదీనాం మంత్రాణాం రాశీన్ వర్గశః తత్తత్ప్రకరణభేదైరుద్ధృత్య - యథా అనేకవిధమణిరాశౌ మణిగణాః పద్మరాగాదయో వివిచ్యోద్ధ్రియంతే - తద్వదుద్ధృత్య మంత్రైశ్చతస్రః ఋగాదిసంహితాశ్చక్రే ॥ ౫౦ ॥ తాసామితి ॥ తాసాం సంహితానాం మధ్యే - ఏకాంఏకాం ॥ ౫౧ ॥ పైలాయేతి ॥ ఋక్సముదాయరూపత్వాద్బహ్వృచాఖ్యాం - నితరాం ప్రశ్లేషేణ గద్యమానత్వాన్నిగదాఖ్యం ॥ ౫౨ ॥ సామ్నామితి ॥ సామ్నాం సంబంధినీం - ఛందస్సు గీయమానత్వాత్ ఛందోగాఖ్యాం సంహితాం ॥ ౫౩ ॥ తత్ర ఋగ్వే

పరాదౌ మహర్షిభిః ॥ ౪౬ ॥ క్షీణాయుషః క్షీణసత్త్వాన్ దుర్మేధాన్ వీక్ష్య కాలతః । వేదాన్ బ్రహ్మర్షయో వ్యస్యన్ హృదిస్థాచ్యుతచోదితాః ॥ ౪౭ ॥ అస్మిన్నప్యంతరే బ్రహ్మన్ భగవాన్ లోకభావనః । బ్రహ్మేశాద్యైర్లోకపాలైర్యాచితో ధర్మగుప్తయే ॥ ౪౮ ॥ పరాశరాత్సత్యవత్యామంశాంశకలయా విభుః । అవతీర్ణో మహాభాగో వేదం చక్రే చతుర్విధమ్ ॥ ౪౯ ॥ ఋగథర్వయజుస్సామ్నాం రాశీనుద్ధృత్య వర్గశః । చతస్రస్సంహితాశ్చక్రే సూత్రే మణిగణానివ ॥ ౫౦ ॥ తాసాం స చతురశ్శిష్యానుపహూయ మహామతిః । ఏకైకాం సంహితాం బ్రహ్మన్నేకైకస్మై దదౌ విభుః ॥ ౫౧ ॥ పైలాయ సంహితామాద్యాం బహ్వృచాఖ్యామువాచ హ । వైశంపాయనసంజ్ఞాయ నిగదాఖ్యం యజుర్గణమ్ ॥ ౫౨ ॥ సామ్నాం జైమినయే ప్రాహ తథా ఛందోగసంహితామ్ । అథర్వాంగిరసం నామ స్వశిష్యాయ సుమంతవే ॥ ౫౩ ॥ పైలస్స్వసంహితామూచే ఇంద్రప్రమితయే మునిః । బాష్కలాయ చ సోఽప్యాహ శిష్యేభ్యస్సంహితాం స్వకామ్ ॥ ౫౪ ॥ చతుర్ధా వ్యస్య బోధ్యాయ యాజ్ఞవల్క్యాయ భార్గవ । పరాశరాగ్నిమిత్రాభ్యామింద్రప్రమితిరాత్మవాన్ ॥ ౫౫ ॥ అధ్యాపయత్సంహితాం స్వాం మాండూకేయమృషిం కవిమ్ । తస్య శిష్యో దేవమిత్రస్సౌభర్యాదిభ్య ఊచివాన్ ॥ ౫౬ ॥ శాకల్యస్తత్సుతస్స్వాం తు పంచధా వ్యస్య సంహితామ్ । వాత్స్యముద్గలశాలీయగోఖల్యశిశిరేష్వధాత్ ॥ ౫౭ ॥ జాతుకర్ణ్యస్తు తచ్ఛిష్యస్సనిరుక్తాం స్వసంహితామ్ । బలాకపైంగవైతాళవిరజేభ్యో దదౌ మునిః ॥ ౫౮ ॥ బాష్కలిః ప్రతిశాఖాభ్యో వాలఖిల్యాఖ్యసంహితామ్ । చక్రే బాలాయనిర్గార్గ్యః కాసారశ్చైవ తాం దధుః ॥ ౫౯ ॥ బహ్వృచాస్సంహితా హ్యేతా ఏభిర్బ్రహ్మర్షిభిర్ధృతాః । శ్రుత్వైతచ్ఛందసాం వ్యాసం సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ ౬౦ ॥ వైశంపాయనశిష్యా వై చరకాధ్వర్యవోఽభవన్ । యచ్చేరుర్బ్రహ్మహత్యాంహః క్షపణం స్వగురోర్వ్రతమ్ ॥ ౬౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్యస్తు తచ్ఛిష్య ఆహ భగవన్ కియత్ । చరితేనాల్పసారాణాం చరిష్యే

దశాఖావిభాగమాహ ॥ పైల ఇతి ॥ స్వసంహితాం ద్వేధా విభజ్య ఇంద్రప్రమితయే బాష్కలాయ చ ఊచే ॥ ౫౪ ॥ చతుర్ధేతి ॥ స బాష్కలోఽపి స్వసంహితాం చతుర్ధా వ్యస్య - బోధ్యాదిభ్యశ్చతుర్భ్యశ్శిష్యేభ్య ఆహ - భో భార్గవ ॥ ౫౫ ॥ అధ్యాపయదితి ॥ ఇంద్రప్రమితిరపి స్వాం సంహితాం - స్వసుతం మాండూకేయమధ్యాపయామాస - తస్య మాండూకేయస్య శిష్యో దేవమిత్రః ॥ ౫౬ ॥ శాకల్య ఇతి ॥ తత్సుతః మాండూకేయసుతః శాకల్యః - వాత్స్యాదిషు పంచస్వధాత్ - తానధ్యాపయామాసేత్యర్థః ॥ ౫౭ ॥ జాతుకర్ణ ఇతి ॥ తచ్ఛిష్యః శాకల్యశిష్యః - స్వసంహితాం త్రేధా విభజ్య - చతుర్థం వైదికపదార్థవ్యాఖ్యానరూపం నిరుక్తం చ కృత్వా బలాకాదిభ్యశ్చతుర్భ్యః దదౌ ॥ ౫౮ ॥ బాష్కలిరితి ॥ బాష్కలిః పూర్వోక్తస్య బాష్కలస్య పుత్రః - ప్రతిశాఖాభ్యః ఉక్తసర్వశాఖాభ్యః - బాలాయన్యాదయస్తాం దధురధీతవంతః ॥ ౫౯ ॥ ఋక్శాఖోపసంహారపూర్వకం తచ్ఛ్రవణఫలమాహ ॥ బహ్వృచా ఇతి ॥ ఏతచ్ఛందసాం ఏతేషాం ఛందసాం ॥ ౬౦ ॥ యజుర్వేదతైత్తిరీయశాఖోత్పత్తిం ప్రస్తావయన్నాహ ॥ వైశంపాయనేతి ॥ చరకనామనిరుక్తిమాహ - యద్యస్మాద్ధేతోః చేరురితి - బ్రహ్మహత్యారూపమంహః క్షపయతీతి తథా - తత్స్వగురోరంహఃక్షపణం వ్రతం - తద్వ్రతచరణాచ్చరకా ఇత్యర్థః ॥ ౬౧ ॥ యాజ్ఞవల్క్య ఇతి ॥ తచ్ఛిష్యః వైశం

పాయనశిష్యః- అల్పసారాణాం తేషాం చ గిరైనకిమత్- సుదుశ్చరమహం చరిష్యామీతి॥ ౬౨॥ ఇతీతి॥ విప్రాణాం- అవమంత్రా అవజ్ఞా కర్త్రా- మత్తోధీతమాశుత్యజేతి॥ ౬౩॥ దేవరాతేతి॥ దేవరాతసుతో యాజ్ఞవల్క్యః॥ ౬౪॥ భూత్వేతి॥ ఛర్దితస్యాదానం విప్రరూపేణానుచితమితి మత్వా- తిత్తిరయః పక్షివిశేషాః భూత్వా ఆదదుః- తతశ్చ తైత్తిరీయా ఇతి ప్రసిద్ధాః- సుపేశలా అతిరమ్యాః- బహువచనము శాంతరభేదవివక్షయా॥ ౬౫॥ కాణ్వమాధ్యందినాదిశాఖాప్రసంగమాహ॥ యాజ్ఞవల్క్య ఇతి॥ గురోర్వైశంపాయనస్య- వ్యాసేన విభజ్యానుక్తత్వాదవిద్యమానాని- అధిఅధికాని- గవేషయన్ మృగయన్- సూపతస్థే సమ్యక్ తుష్టావ- వేదానామీశ్వరం- తథాచ॥ శ్రుతిః ఋగ్భిః పూర్వాహ్ణే దివి దేవ ఈయతే- యజుర్వేదే తిష్ఠతి మధ్యే అహ్నః- సామవేదేనాస్తమయే మహీయతే- వేదైరశూన్యస్త్రిభిరేతి సూర్య ఇతి॥ ౬౬॥ ఓంనమ ఇతి॥ ఓంనమో భగవతే తుభ్యమాదిత్యాయ- యో భవానేక ఏవేమం లోకయాత్రామనువహతీత్యన్వయః- తదేవ దర్శయతి- అఖిలజగతామాత్మస్వరూపేణాంతర్హృదయేషు- కాలస్వరూపేణ చ బహిరపి వర్తమాన ఇతి- అఖిలజగతామిత్యస్య ప్రపంచః- చతుర్విధేతి- హృదయాంతర్వర్తిత్వేపి జీవవత్తేనోపాధినా అవ్యవధీయమానః అనాచ్ఛాద్యమానః- కాలస్వరూపేణ చేత్యస్య ప్రపంచః- క్షణేతి- క్షణలవాదయో యే అవయవాస్తైరుపచితాః సంవత్సరాస్తేషాం గణేన- ప్రత్యబ్దమపామాదానం శోషణం విసర్గో వృష్టిః తాభ్యాం- అనేన గాయ

హం సుదుశ్చరమ్ ॥ ౬౨॥ ఇత్యుక్తో గురురప్యాహ కుపితో హ్యలం త్వయా । విప్రావమంత్రా శిష్యే
ణ మదధీతం త్యజాశ్వితి ॥ ౬౩॥ దేవరాతసుతస్సోపి ఛర్దిత్వా యజుషాం గణమ్ । తతో గతోథ మునయో
దదృశుస్తాన్ యజుర్గణాన్ ॥ ౬౪॥ భూత్వా తిత్తిరయో బ్రహ్మంస్తల్లోలుపతయాదదుః । తైత్తిరీయా
ఇతి యజుశ్శాఖా ఆసన్ సుపేశలాః ॥ ౬౫॥ యాజ్ఞవల్క్యస్తతో బ్రహ్మంశ్ఛందాంస్యధిగవేషయన్ । గురో
రవిద్యమానాని సూపతస్థేర్కమీశ్వరమ్॥ ౬౬॥ యాజ్ఞవల్క్యః ॥ ఓంనమో భగవతే ఆదిత్యాయాఖిలజ
గతామాత్మస్వరూపేణ కాలస్వరూపేణ చతుర్విధభూతనికాయానాం బ్రహ్మాదిస్తంబపర్యంతానా
మంతర్హృదయేషు బహిరప్యాకాశ ఇవోపాధినావ్యవధీయమానో భవానేక ఏవ క్షణలవనిమేషాద్య
వయవోపచితసంవత్సరగణేనాపామాదానవిసర్గాభ్యామిమాం లోకయాత్రామనువహతి ॥ ౬౭ ॥
యదు హ వావ విబుధర్షభ సవితరదస్తపత్యనుసవనమహరహరామ్నాయవిధినా ఉపతిష్ఠమానానా
మఖిలదురితవృజినబీజావభర్జన భగవతస్సమభిధీమహి తపనమండలమ్ ॥ ౬౮ ॥ య ఇహ వావ స్థిర
చరనికరాణాం నిజనికేతనానాం మనఇంద్రియాసుగణాననాత్మనస్స్వయమాత్మాంతర్యామీ ప్రచోద
యతి ॥ ౬౯ ॥ య ఏక ఏవేమం లోకమతికరాళవదనాంధకారసంజ్ఞాజగరగ్రహగృహీతం మృతకమివ
విచేతనమవలోక్యానుకంపయా పరమకారుణిక ఈక్షయైవోత్థాప్యాహరహరనుసవనం శ్రేయసి స్వ
ధర్మాఖ్యావస్థానే ప్రవర్తయత్యవనిపతిరివాసాధూనాం భయముదీరయన్నటతి పరిత ఆశాపాలైస్తత్ర
తత్ర కమలకోశాంజలిభిరుపహృతార్హణః ॥ ౭౦ ॥ అథ హ భగవంస్తవ చరణనలినయుగళం త్రిభువన
గురుభిరభివందితమహమయాతయామయజుష్కామ ఉపసరామీతి ॥ ౭౧ ॥ శ్రీసూతః ॥ ఏవం స్తుతస్స
భగవాన్ వాజిరూపధరో రవిః । యజూంష్యయాతయామాని మునయేదాత్ ప్రసాదితః ॥ ౭౨ ॥ యజుర్భి

శ్రీప్రథమపాదోక్తవరేణ్యతా దర్శితా॥ ౬౭॥ ద్వితీయపాదార్థానువర్ణనేన స్తౌతి॥ యదుతేతి॥ హే విబుధర్షభ- హే సవితః- యదప్యదో భగవతస్తవ మండలం తపతి- తత్సమభిధీమహి సమ్యగభిముఖ్యేన ధ్యాయేమ- పునస్తస్యైవ సంబోధనం- ప్రత్యహం త్రిషవణం వైదికకర్మమార్గేణ స్తువతాం భక్తానాం- యాన్యఖిలాని దురితాని తత్ఫలాని చ వృజినాని దుఃఖాని చ తేషాం బీజమజ్ఞానం చ తేషామవభర్జన వినాశక హే తపన॥ ౬౮॥ తృతీయపాదేన స్తౌతి॥ య ఇతి॥ యో భవాన్- స్థావరజంగమసమూహానాం స్వాశ్రయాణాం జీవానాం- మన ఇంద్రియప్రాణగణాన్- అనాత్మనో జడాన్- స్వయమాత్మైవాంతర్యామీ సన్- ప్రచోదయతి ప్రవర్తయతి॥ ౬౯॥ తృతీయపాదమేవ మండలస్థపరతయా వ్యాచక్షాణః స్తౌతి॥ య ఇతి॥ య ఏక ఏవ భగవాన్- అతికరాళవదనో యోంధకారసంజ్ఞో జగరగ్రహస్తేన గృహీతం అత ఏవ మృతకమివ విచేతనం స్వధర్మాఖ్యం యదాత్మావస్థానం ప్రత్యక్ప్రవణత్వం తదేవ శ్రేయస్తస్మిన్ ప్రవర్తయతి- కించ- యో భగవాన్ అవనిపతిరివ- అటతి గచ్ఛతి- ఆశాపాలైస్తైః బ్రహ్మాదిభిః కమలకోశయుక్తైస్తత్తుల్యైర్వాంజలిభిః- ఉపహృతార్హణః- దత్తార్ఘ్యః॥ ౭౦॥ అథేతి॥ యత ఏవంభూతస్త్వం- అథ అతః- హ స్ఫుటం- అయాతయామాని అన్యైర్యథావదనధిజ్ఞాతాని యజూంషి తత్కామః- అహం- ఉపసరామి భజామి॥ ౭౧॥ ఏవమితి॥ ఏవం స్తుతః ప్రసాదితశ్చ॥ ౭౨॥ యజుర్భిరితి॥ పంచదశశాఖాః యాః- శతైః అపరిమితైః యజుర్భి

రకరోస - సతైరితిపాఠే - సః యాజ్ఞవల్క్యః - తైర్యజుర్భిః రకరోదితి - జగృహుః - అధీతవంతః - రవికా వాజిస్వరూపేణ వాజేభ్యః కేస రేభ్యః వాజేన వేగేన వా సన్యస్తాః త్యక్తాః శాఖాః - వాజసనేయసంజ్ఞాస్తాః శాఖా ఇతివా॥ ౨౩॥ సామశాఖావిభాగమాహ॥ జైమినేరితి॥ తత్సుతః సుమంతుసుతః - తాభ్యాం పుత్రపౌత్రాభ్యాం - క్రమేణైకైకాం ప్రాహ॥ ౨౪॥ సుకర్మేతి॥ తచ్ఛిష్యః జైమినేశ్శిష్యః - మహానతిమేధావీ - సహస్రం సంహితారూపం భేదం చక్రే - సామ్నాం - తం సంహితాభేదం తత స్తదనంతరం॥ ౨౫॥ హిరణ్యనాభ ఇతి ॥ సుకర్మణః శిష్యాః - ఏకః కౌసల్యో హిరణ్యనాభః - పౌష్యంజిర్నామాపరః - తౌ జగృహతుః - ఆవంత్యశ్చాన్యః తస్యైవ శిష్యః - సోపి జగ్రాహ॥ ౨౬ ॥ ఉదీచ్యా ఇతి॥ పౌష్యంజ్యావంత్యయోరపి - చకారాద్ధిరణ్యనాభస్యాపి - పంచశతాని శిష్యా ఆసన్ - తే తావతీః శాఖాః యథాయథం జగృహుః - తానుదీచ్యాన్ సతః కాలతః కాంశ్చిత్ప్రాచ్యాంశ్చ ప్రచక్షత ఇత్యర్థః॥ యథోక్తం వైష్ణవే॥ శ్లో ॥ ఉదీచ్యాస్సామగాశ్శిష్యా స్తస్య పంచసతం స్మృతాః। హిరణ్యనాభా త్తావత్యస్సంహితాయైర్ద్విజోత్తమైః॥ గృహీతా స్తేపిచోచ్యంతే పండితైః ప్రాచ్యసామగా ఇతి॥ ౨౭॥ పునరప్యేతేషాం త్రయాణాం సుకర్మణశ్శిష్యాణాం శిష్యాంతరైశ్శాఖాబాహుళ్యం దర్శయతి ద్వాభ్యాం॥ లోకాక్షిరితి॥ ౨౮॥ కృత ఇతి॥ కృతో నామ హిరణ్యనాభస్య శిష్యః - స్వశిష్యేభ్యః ఊచే - శేషాః అన్యా అపియాః ప్రసిద్ధాశ్శాఖాస్తాః - ఆవంత్యః స్వశిష్యేభ్యః ఊచ ఇతి॥ ౨౯॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - షష్ఠాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

రకరో చ్ఛాఖాదశ పంచశతైర్విభుః। జగృహుర్వాజసన్యస్తాః కాణ్వమాధ్యందినాదయః ॥ ౨౩ ॥ జైమి
నేస్సామగస్యాసీత్సుమంతుస్తనయో మునేః। సుకర్మా తత్సుతస్తాభ్యామేకైకాం ప్రాహ సంహితామ్॥ ౨౪॥
సుకర్మా చాపి తచ్ఛిష్యస్సామవేదతరోర్మహాన్। సహస్రం సంహితాభేదం చక్రే సామ్నాం తత స్తతమ్॥
౨౫॥ హిరణ్యనాభః కౌసల్యః పౌష్యంజిశ్చ సుకర్మణః। శిష్యౌ జగృహతుశ్చాన్య ఆవంత్యో బ్రహ్మవిత్తమః॥
౨౬॥ ఉదీచ్యాస్సామగాశ్శిష్యా ఆసన్పంచశతాని వై। పౌష్యంజ్యావంత్యయోశ్చాపి తాంశ్చ ప్రాచ్యాన్ప్ర
చక్షతే॥ ౨౭ ॥ లోకాక్షిర్లాంగలిః కుల్యః కుసీదః కుక్షిరేవ చ। పౌష్యంజిశిష్యా జగృహుస్సంహితానాం
శతంశతమ్ । ౨౮ ॥ కృతో హిరణ్యనాభస్య చతుర్వింశతిసంహితాః। శిష్య ఊచే స్వశిష్యేభ్య శ్శేషా ఆ
వంత్య ఆత్మవాన్ । ౨౯ ॥ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - షష్ఠోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖
సూతః॥ అథర్వవిత్సుమంతుశ్చ శిష్యమధ్యాపయత్స్వకామ్। సంహితాం సోపి పథ్యాయ వేదదర్శాయ
చోక్తవాన్ । ౧ । శౌల్కాయని బ్రహ్మబలిర్మోదోషః పిప్పలాయనః। వేదదర్శస్య శిష్యాస్తే పథ్యశి
ష్యానథో శృణు॥ కుముదశ్శునకో బ్రహ్మన్ జాజలిశ్చాప్యథర్వవిత్। ౨॥ బభ్రుశ్శిష్యోథాంగిరసస్సైంధ
వాయన ఏవ చ। అధీయేతాం సంహితే ద్వే సావర్ణ్యాద్యా స్తథాపరే ॥ ౩ । నక్షత్రకల్పశ్శాంతిశ్చ కా
శ్యపాంగిరసాదయః। ఏతే చాథర్వణాచార్యాశ్శృణు పౌరాణికాన్మునే॥ ౪ ॥ త్రయ్యారుణిః కశ్యపశ్చ
సావర్ణిరకృతవ్రణః। శింశుపాయన హారీతౌ షడ్వై పౌరాణికా ఇమే ॥ ౫ । అధీయంత వ్యాసశిష్యా
త్సంహితాం మత్పితుర్ముఖాత్ । ఏకైకామహమేతేషాం శిష్యస్సర్వాస్సమధ్యగామ్॥ ౬॥ కాశ్యపోహం
చ సావర్ణీ రామశిష్యోకృతవ్రణః। అధీమహి వ్యాసపుత్రాచ్చతస్రో మూలసంహితాః। ౭ ॥ పురా

శ్లో॥ సప్తమే త్వథర్వవిస్తారః పురాణవ్యసనం తతః। పురాణలక్షణాదీని ఫలం భాగవతశ్రుతేః॥ క్రమప్రాప్త మథర్వవేద విభాగమాహ ॥ అథర్వవిదితి॥ శిష్యం కబంధనామానం - స్వకాం స్వకీయాం సంహితాం - సోపి శిష్యోపి - తాం ద్వేధా విభజ్య - తదుక్తం వైష్ణవే॥ శ్లో ॥ అథర్వవేదం స మునిస్సుమంతు రమితద్యుతిః। శిష్యమధ్యాపయామాస కబంధం సోపి తద్ద్విధా॥ కృత్వాతు వేదదర్శాయ తథా పథ్యాయ దత్తవానితి॥ ౧॥ తత్ర వేదదర్శః స్వసంహితాం చతుర్ధా విభజ్య చతురశ్శిష్యానధ్యాపయామాస - పథ్యశ్చ త్రిధా విభజ్య త్రీనితి - సార్ధేనాహ॥ శౌల్కాయనిరితి॥ ౨॥ బభ్రురితి॥ అంగిరసః శునకస్య - శిష్యో బభ్రుః - సైంధవాయనశ్చ - తదుక్తం॥ శ్లో॥ శునకస్తు ద్విధా కృత్వా దదావేకాం తు బభ్రవే। ద్వితీయాం సంహితాం ప్రాదాత్సైంధవాయనసంజ్ఞినే ఇతి - సావర్ణ్యాద్యాః - సైంధవాయనాదీనాం శిష్యాః॥ ౩॥ నక్షత్రకల్ప ఇతి॥ నక్షత్రకల్పః శాంతికల్పశ్చేతి ద్వౌ - తదుక్తం॥ శ్లో ॥ నక్షత్రకల్పో వేదానాం సంహితానాం తథైవ చ। చతుర్థస్స్యాదాంగిరస శ్శాంతికల్పశ్చ పంచమ ఇతి - నక్షత్రకల్పాదీనాం కర్తార స్తత్తన్నామభిరుచ్యంతే॥ ౪॥ ౫॥ అధీయంత ఇతి॥ మత్పితుర్ముఖాదితి ప్రథమం వ్యాసః షట్సంహితాః కృత్వా మత్పిత్రే రోమహర్షణాయ ప్రాదాత్ తస్య చ ముఖాదేతే త్రయ్యారుణ్యాదయః ఏకైకాం సంహితామధీయంత - ఏతేషాం షణ్ణాం శిష్యోహం - తాస్సర్వాః సమధీతవాన్॥ ౬॥ కాశ్యప ఇతి॥ రామశిష్యోయ అకృతవ్రణః ఏవం చత్వారో వయం మూలసంహితా ఇత్యనేన తతస్సంహితాబాహుళ్యం సూచితం॥ ౭ ॥ శుకపరీక్షిత్సంవాదేనిరూపితమపి పురాణలక్షణం తద్వ్యాదకథనాయద

శేషయతి ॥ పురాణేతి ॥ ౮ ॥ సర్గ ఇతి ॥ అస్యవిశ్వస్య ॥ శ్లో ॥ అత్రసర్గో విసర్గశ్చస్థానం పోషణమూతయః। మన్వంతరేశానుకథానిరోధో ముక్తిరాశ్రయః ॥ ఇత్యత్రోక్తే స్థానపోషణే వృత్తిరక్షాశబ్దాభ్యాముచ్యేతే - అంతరాణి మన్వంతరాణి - వంశో వంశానుచరితమితిచ ఈశానుకథాః - సంస్థానిరోధః - అనేనైవాత్యంతికీలయరూపా ముక్తిరప్యుక్తా - హేతుశబ్దేన జీవాశ్రయవాసనాశబ్దవాచ్యాః ఊతయో గృహీతాః ॥ ౯ ॥ దశభిరితి ॥ దశభిరేతైర్లక్షణైర్లక్షణీయైరర్థైర్యుక్తం మహాపురాణంవిదుః - క్వచిత్పంచవిధం ॥ శ్లో ॥ సర్గశ్చప్రతిసర్గశ్చవంశమన్వంతరాణిచ। వంశానుచరితంచేతిపురాణం పంచలక్షణమితి ॥ పురాణం మహదల్పం చేతి వ్యవస్థయా. యత్ర దశాపిలక్షణాని పృథక్ నిరూప్యంతే - తన్మహాపురాణం - యత్రత్వన్యేషాం పంచస్వేవాంతర్భావస్యవివక్షా - తదల్పమితి వ్యవస్థేత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ సర్గాదిలక్షణాని వ్యాచష్టే ॥ అవ్యాకృతేతి ॥ ప్రధానస్యగుణానాం క్షోభాత్ మహాన్ తస్మాత్ త్రివృదహంకారస్తస్మాద్భూతమాత్రాణాం సూక్ష్మాణామింద్రియాణాంచ తదర్థానాం స్థూలానాం తద్దేవతానాంచ సంభవః సర్గః కారణసృష్టిః సర్గ ఇత్యర్థః - ఉచ్యత ఇత్యస్య యథాపేక్షముత్తరత్రాప్యనుషంగః ॥ ౧౧ ॥ విసర్గం వ్యాచష్టే ॥ పురుషేతి ॥ పురుషేణేశ్వరేణానుగృహీతానామేతేషాం మహదాదీనాం - పూర్వకర్మవాసనాప్రధానోఽయంసమాహారః కార్యభూతశ్చరాచరప్రాణిరూపో బీజాద్బీజమివ ప్రవాహాపన్నో విసర్గ ఉచ్యత ఇత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ వృత్తిరితి ॥ చరాణాంభూతానాం సామాన్యతోఽచరాణిచ కారాచ్చరాణిచ - కామాద్వృత్తిః - తత్రతు - నృణాం స్వేనభావేన కామాచ్చోదనయాపి వా యా నియతా వృత్తిర్జీవికా కృతా - సా వృత్తిరుచ్యత ఇత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥ రక్షేతి ॥ తిర్యఙ్మర్త్యర్షిదేవేషు మ

...లక్షణం బ్రహ్మన్ బ్రహ్మర్షిభిర్నిరూపితమ్। శృణుష్వ బుద్ధిమాశ్రిత్య వేదశాస్త్రానుసారతః ॥ ౮ ॥
సర్గోఽప్యస్య విసర్గశ్చ వృత్తిరక్షాంతరాణి చ। వంశో వంశానుచరితం సంస్థా హేతురపాశ్రయః ॥ ౯ ॥
దశభిర్లక్షణైర్యుక్తం పురాణం తద్విదో విదుః। క్వచిత్పంచవిధం బ్రహ్మన్మహదల్పవ్యవస్థయా ॥ ౧౦ ॥ అ
వ్యాకృతగుణక్షోభాన్మహతస్త్రివృతోఽహమః। భూతసూక్ష్మేంద్రియార్థానాం సంభవః సర్గ ఉ
చ్యతే ॥ ౧౧ ॥ పురుషానుగృహీతానామేతేషాం వాసనామయః। విసర్గోఽయం సమాహారో బీజాద్బీజం
చరాచరమ్ ॥ ౧౨ ॥ వృత్తిర్భూతాని భూతానాం చరాణామచరాణి చ। కృతా స్వేన నృణాం తత్ర కా
మాచ్చోదనయాపి వా ॥ ౧౩ ॥ రక్షాచ్యుతావతారేహా విశ్వస్యాను యుగే యుగే। తిర్యఙ్మర్త్య
ర్షిదేవేషు హన్యంతే యైస్త్రయీద్విషః ॥ ౧౪ ॥ మన్వంతరం మనుర్దేవా మనుపుత్రాః సురేశ్వరః।
ఋషయోంఽశావతారశ్చ హరేః షడ్విధముచ్యతే ॥ ౧౫ ॥ రాజ్ఞాం బ్రహ్మప్రసూతానాం వంశస్త్రైకా
లికోఽన్వయః। వంశానుచరితం తేషాం వృత్తం వంశధరాశ్చ యే ॥ ౧౬ ॥ నైమిత్తికః ప్రాకృతికో నిత్య ఆత్యం
తికో లయః। సంస్థేతి కవిభిః ప్రోక్తా చతుర్ధాస్య స్వభావతః ॥ ౧౭ ॥ హేతుర్జీవోఽస్య సర్గాదేరవిద్యా
కర్మకారకః। యం చానుశాయినం ప్రాహురవ్యాకృతముతాపరే ॥ ౧౮ ॥ వ్యతిరేకాన్వయో యస్య జా
గ్రత్స్వప్నసుషుప్తిషు। మాయామయేషు తద్బ్రహ్మ జీవవృత్తిష్వపాశ్రయః ॥ ౧౯ ॥ పదార్థేషు య
థా ద్రవ్యం సన్మాత్రం రూపనామసు। బీజాదిపంచతాంతాసు హ్యవస్థాసు యుతాయుతమ్ ॥ ౨౦ ॥ వి

అచ్యుతావతారాస్తేషామీహా లీలా - సా విశ్వస్య రక్షోచ్యత ఇత్యర్థః నైరవతారైరితి సమాసాన్నిష్ప్రష్య కథంచిత్సంబంధః - త్రయీద్విషో దైత్యాః ॥ ౧౪ ॥ మన్వంతరమితి ॥ షడ్విధం మన్వంతరముచ్యతే - షడ్విధత్వమేవాహ - మనురితి - మన్వాదయః షడేతే వర్గాః స్వస్వాధికారేణ యత్ర ప్రవర్తంతే. తన్మన్వంతరమిత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ వంశమాహ ॥ రాజ్ఞామితి ॥ బ్రహ్మణస్సకాశాత్ ప్రసూతిర్యేషాం శుద్ధానామిత్యర్థః - తేషామన్వయో వంశః - తేషాం వృత్తం - యే చ వంశధరాస్తేషాం చ వృత్తం వంశానుచరితముచ్యతే - వంశ్యానుచరితమితి పాఠే వంశధవా వంశ్యాస్తేషాం వృత్తమిత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ నైమిత్తిక ఇతి ॥ అస్యవిశ్వస్య స్వభావతో మాయాతో నిష్పన్నస్య - యద్వా - మాయాతోఽయశ్చతుర్విధో లయ ఇతి ॥ ౧౭ ॥ హేతురితి ॥ అస్యజగతః సర్గాదేర్హేతుర్నిమిత్తం జీవః సోఽత్ర హేతురుచ్యత ఇత్యర్థః - తస్య నిమిత్తతామాహ - అవిద్యయా కర్మకారకః కర్మకర్తా - జీవాదృష్టప్రయుక్తత్వాద్విశ్వవిసర్గాదేః సతుతత్ర హేతురిత్యర్థః - నన్వనుశయినిమిత్తమితి కేచిత్ - అవ్యాకృతమిత్యపరే. తత్రాహ - యమితి - చైతన్యప్రాధాన్యే నానుశయినం ఉపాధిప్రాధాన్యవివక్షయా అవ్యాకృతం ॥ ౧౮ ॥ అపాశ్రయమాహ ॥ వ్యతిరేకేతి ॥ జాగ్రదాదిష్వవస్థాసు జీవతయావర్తంత ఇతి జీవవృత్తయో విశ్వతైజసప్రాజ్ఞాస్తేషుమాయామయేషు సాక్షితయా అన్వయః - సమాధ్యాదౌ చ వ్యతిరేకో యస్య - తద్బ్రహ్మ - సంసారప్రతీక్షాధయోరధిష్ఠానావధిభూతమపాశ్రయ ఉచ్యత ఇత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ ఏకదేవసదృష్టాంతం ప్రపంచయతి ॥ పదార్థేష్వితి ॥ పదార్థేషు ఘటాదిషు - ద్రవ్యం మృదాది యథాయుతం అన్వితం అయుతంచ బహిరప్యవసానాత్ - రూపనామసుచ సన్మాత్రం సత్తామాత్రం యథా - ఏవం బీజం గర్భాధానమాదిర్యాసాం పంచ

తాలంతేషయా సాంతాసు దేహావస్థాసు॥ శ్లో॥ నిషేకగర్భజన్మాని బాల్యకౌమారయౌవనమ్। వయోమధ్యంజరామృత్యురిత్యవస్థాస్తనో ర్నవ॥ ఏతాసు నవస్వపి అధిష్ఠానత్వేన సాక్షిత్వేనచ యులమయతంచయత్ - తదపాశ్రయ ఇతి ॥ ౨౦॥ ఏవం దశాపి లక్షణాని వ్యాఖ్యాయ ఇదానీం॥ శ్లో॥ దశమస్య విశుద్ధ్యర్థం నవానామిహ లక్షణమ్। వర్ణయంతి మహాత్మాన ఇతి యదుక్తం తదాహ॥ విరమేతేతి ॥ యదా సర్గాదీనాం మాయామయత్వానుసంధానేన వామదేవాదేరివ స్వయమేవ చిత్తం విరమేత్ - ఇహైవానుష్ఠితేన యోగేన వా దేవహూత్యాదివత్ - తదా విశేషాభావాదాత్మానం వేద తదా చావిద్యానివృత్తేః ఈహాయాః సంసారరూపాయాః నివర్తేత ఇత్యర్థః॥ ౨౧॥ పురాణవిభాగప్రస్తావేన తల్లక్షణాదికం ప్రాసంగికముక్త్వా ప్రస్తుతమాహ॥ ఏవమితి॥ ఏవంవిధైర్లక్షణైర్లక్ష్యాణి॥ ౨౨॥ ౨౩॥ భవిష్యదితి ॥ త్రిషట్ అష్టాదశ ॥ ౨౪ ॥ ఉపసంహరతి ॥ బ్రహ్మన్నితి॥ మునేర్వ్యాసస్య - శిష్యాదీనాంచ - బ్రహ్మతేజో బ్రహ్మవర్చసం తద్వివర్ధనం శ్రోతౄణామితి శేషః॥ ౨౫ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - సప్తమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

రమేత యదా చిత్తం హిత్వా వృత్తిత్రయం స్వయమ్। యోగేన వా తదాత్మానం వేదేహాయా నివర్తతే॥
౨౧॥ ఏవం లక్షణలక్ష్యాణి పురాణాని పురావిదః। మునయోఽష్టాదశ ప్రాహుః క్షుల్లకాని మహాంతి చ॥ ౨౨॥
బ్రాహ్మం పాద్మం వైష్ణవం చ శైవం లైంగం చ గారుడమ్। నారదీయం భాగవతమాగ్నేయం స్కాందసం
జ్ఞితమ్ ॥ ౨౩ ॥ భవిష్యద్బ్రహ్మవైవర్తం మార్కండేయం సవామనమ్। వారాహం మాత్స్యం కౌర్మం
చ బ్రహ్మాండాఖ్యమితి త్రిషట్ ॥ ౨౪ ॥ బ్రహ్మన్నేతత్సమాఖ్యాతం శాఖాప్రణయనం మునేః। శిష్యా
ణాంచ ప్రశిష్యాణాం బ్రహ్మతేజోవివర్ధనమ్ ॥ ౨౫ ॥❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖
❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే- ద్వాదశస్కంధే-సప్తమోధ్యాయః .❖❖❖❖❖❖❖❖
శౌనకః॥ సూత జీవ చిరం సాధో వద నో వదతాం వర। తమస్యపారే భ్రమతాం నృణాం త్వం పారదర్శ
నః ॥ ౧॥ ఆహుశ్చిరాయుషమృషిం మృకండుతనయం జనాః। యః కల్పాంతే హ్యుర్వరితో యేన గ్రస్తమి
దం జగత్ ॥౨॥ స వా అస్మత్కులోత్పన్నః కల్పేఽస్మిన్ భార్గవర్షభః। నైవాధునాపి భూతానాం సంప్లవః
కోఽపి జాయతే॥ ౩॥ ఏక ఏవార్ణవే భ్రామ్యన్ దదర్శ పురుషం కిల। వటపత్రపుటే తోకం శయానం త్వే
కమద్భుతమ్॥ ౪॥ ఏష నః సంశయో భూయాన్ సూత కౌతూహలం యతః। తం నశ్ఛింధి మహాయోగిన్ పు
రాణేష్వపి సమ్మతః ॥ ౫॥ సూతః॥ ప్రశ్నస్త్వయా మహర్షే యం కృతో లోకభయాపహః। నారా
యణకథా యత్ర గీతాః కలిమలాపహాః ॥ ౬ ॥ ప్రాప్తద్విజాతిసంస్కారో మార్కండేయః పితుః క్రమా
త్ । ఛందాంస్యధీత్య ధర్మేణ తపస్స్వాధ్యాయసంయుతః ॥ ౭ ॥ బృహద్వ్రతధరః శాంతో జటిలో వల్క
లాంబరః। బిభ్రత్కమండలుం దండముపవీతం సమేఖలమ్ । ౮ ॥ కృష్ణాజినం సాక్షసూత్రం కుశాన్సన్ని
యమర్ధయే। అగ్న్యర్కగురువిప్రాత్మస్వర్చయన్ సంధ్యయోర్హరిమ్॥ సాయం ప్రాతస్స్వ
గురవే భైక్షమాహృత్య వాగ్యతః। బుభుజే గుర్వనుజ్ఞాతస్సకృన్నోచేదుపోషితః॥ ౧౦॥ ఏవం తపస్స్వ

శ్లో॥ అష్టమే తు తపశ్చర్యా మార్కండేయస్య మోహకైః। కామాదిభిరసంమోహో నరనారాయణస్తుతిః॥ పురాణవిభాగప్రసంగేన పురాణకర్తుర్మార్కండేయస్య చరితం పృచ్ఛతి॥ సూతేతి॥ త్వమేవ వక్తుం యోగ్య ఇత్యాహ- తమసి సంసారే- భ్రమతాం పారదర్శనః స్వన్నివర్తకః॥ ౧॥ వక్తవ్యమాహ॥ ఆహురితి॥ ఉర్వరితః అవశిష్టః- యేన కల్పాంతేన- ఏతత్కథం ఘటత ఇత్యేకః ప్రశ్నః॥ ౨॥ ప్రళయాభావాదప్యేతన్న ఘటత ఇత్యాహ॥ స ఇతి ॥ యతో భార్గవర్షభః- కోఽపి ప్రాకృతికో నైమిత్తికో వా॥ ౩॥ అన్యదప్యఘటితమేవేత్యాహ ॥ ఏక ఇతి॥ తోకం బాలకం॥ ౪॥ ఏష ఇతి॥ కౌతూహలం ఔత్సుక్యం- తం సంశయం- న కేవలం త్వం మహాయోగీ- కింతు- పురాణేష్వపి జ్ఞాతృత్వేన సమ్మతః॥ ౫॥ ప్రశ్నమభినందతి॥ ప్రశ్న ఇతి॥ హే మహర్షే- అయం ప్రశ్నః తత్ర హేతుః- నారాయణేతి- యత్ర ప్రశ్నవిషయే॥ ౬॥ తత్ర మార్కండేయ స్తపసా భగవంతమారాధ్య మాయాప్రదర్శనం వవ్రే- తతశ్చ తేనైవ భగవన్మాయయా సప్తకల్పాః దృష్టాః నాసై న్యరిత్యుక్తం వక్తుమాదితః ఆరభ్య తస్య చరితమాహ॥ ప్రాప్తేతి॥ మార్కండేయో మృత్యుం జిగ్యే ఇతి పంచమశ్లోకేనాన్వయః - మధ్యమగ్రంథేన తస్య ధర్మః కథ్యతే- ప్రాప్తో ద్విజాతిసంస్కారః ఉపనయనాఖ్యో యేన సః- పితుస్సకాశాత్ గర్భాధానాదిక్రమాత్- ఛందాంసి వేదాన్ ॥౭॥ బృహదితి॥ బృహద్వ్రతధరః నైష్ఠికబ్రహ్మచారీ సన్ ॥ ౮ ॥ కృష్ణాజినమితి॥ సన్నియమార్థయే ధర్మాభివృద్ధయే- అగ్న్యాదిషు పంచసు హరిమర్చయన్॥ ౯॥ సాయమితి ॥ భైక్షం గురవే ధర్మమాహృత్య- తేనానుజ్ఞాతశ్చేత్ తర్హి బుభుజే- నోచేత్సకృత్కదాచిదుపోషితో భవ

తి॥ ౧౦॥ ౧౧॥ బ్రహ్మేతి॥ తేనమృత్యుంజయేన॥ ౧౨॥ ఇత్థమితి॥ యోగేనధ్వస్తాః క్లేశారాగాదయోయస్య తేనఅంతరాత్మనా ప్రత్యాహృ
తేనమనసా॥ ౧౩॥ ౧౪॥ తస్యతపోనిష్ఠామితిషట్కేనవర్ణయతి॥ ఏతదితి॥ అస్మిన్సప్తమేమన్వంతరే· తపసామత్పదంగ్రహీష్యతీతివిశం
కితః॥ ౧౫॥ గంధర్వేతి॥ మునయేమునింభ్రంశయితుం· రజసస్తోకంఅతిప్రియమపత్యంలోభఃమదశ్చతౌ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ తదితి॥ తదా
శ్రమపదంప్రవిష్టోవాయుర్వనావిలితితృతీయేనాన్వయః · పుణ్యైర్ద్రుమైర్లతాభిశ్చాచితంపూజితం· పుణ్యానాంద్విజానాంపక్షిణాం
కులైరాకీర్ణంవ్యాప్తం· పుణ్యాఅత్యమలాజలాశయాయస్మిన్తత్ ॥ ౧౮ ॥ మత్తేతి॥ మత్తభ్రమరాణాంసంగీతంయస్మిన్· మత్తకోకి
లానాంకూజితంయస్మిన్· మత్తాబర్హిణఏవనటాస్తేషామాటోపఃసంభ్రమోయస్మిన్· మత్తద్విజానాంపక్షిణాంకులైరాకులంవ్యా
ప్తం॥ ౧౯॥ వాయురితి॥ ఏవంభూతంతదాశ్రమపదం·ప్రవిష్టస్సన్ వాయుర్మలయానిలోవవౌప్రససార· ఉత్తంభయన్నుద్దీపయన్ -

ధ్యాయర*తోవర్షాణామయుతాయుతమ్ । ఆరాధయన్హృషీకేశంజిగ్యేమృత్యుంసుదుర్జయమ్ ॥
౧౧। బ్రహ్మాభవోభృగుర్దక్షోబ్రహ్మపుత్రాశ్చయేపరే। నృదేవపితృభూతానితేనాసన్నతివిస్మితాః॥
౧౨ ॥ ఇత్థంబృహద్వ్రతధరస్తపస్స్వాధ్యాయసంయమైః । దధ్యావధోక్షజంయోగధ్వస్తక్లేశాంతరా
త్మనా ॥ ౧౩ ॥ తస్యైవంయుంజతశ్చిత్తంమహాయోగేనయోగినః । వ్యతీయాయమహాన్కాలోమన్వం
తరషడాత్మకః ॥ ౧౪ । ఏతత్పురందరోజ్ఞాత్వాసప్తమేస్మిన్కిలాంతరే ।తపోవిశంకితోబ్రహ్మన్నారే
భేతద్విఘాతనమ్ ॥ ౧౫॥ గంధర్వాప్సరసఃకామంవసంతమలయానిలమ్ । మునయేప్రేషయామాస
రజస్తోకమదౌతదా ॥ ౧౬। తేవైతదాశ్రమంజగ్ముర్హిమాద్రేఃపార్శ్వఉత్తరే। పుష్పభద్రానదీ
యత్రచిత్రాఖ్యాచశిలావిభో ॥ ౧౭ । తదాశ్రమపదంపుణ్యంపుణ్యద్రుమలతాంచితమ్ । పుణ్యద్విజ
కులాకీర్ణంపుణ్యామలజలాశయమ్ ॥౧౮ ॥మత్తభ్రమరసంగీతంమత్తకోకిలకూజితమ్ । మత్తబర్హి
నటాటోపంమత్తద్విజకులాకులమ్ ॥ ౧౯ ॥ వాయుఃప్రవిష్టఆదాయహిమనిర్ఝరశీకరాన్ ।సుమనో
భిఃపరిష్వక్తోవవావుత్తంభయన్స్మరమ్ ॥ ౨౦ ॥ ఉద్యచ్చంద్రనిశావక్త్రఃప్రవాళస్తబకాళిభిః। గో
పద్రుమలతాజాలైస్తత్రాసీత్కుసుమాకరః ॥ ౨౧ ॥ అన్వీయమానోగంధర్వైర్గీతవాదిత్రయూ
థకైః। అదృశ్యతాత్తచాపేషుస్స్వఃస్త్రీయూథపతిస్స్మరః ॥ ౨౨ ॥ హుత్వాగ్నింసముపాసీనంద
దృశుశ్శక్రకింకరాః । మీలితాక్షందురాధర్షంమూర్తిమంతమివానలమ్ ॥ ౨౩ ॥ ననృతుస్తస్యపుర
తస్స్త్రియోథోగాయకాజగుః । మృదంగవీణాపణవైర్వాద్యంచక్రుర్మనోహరమ్ । ౨౪ ॥ సందధే
స్త్రంస్వధనుషికామఃపంచముఖంతదా । మధుర్మనోరజస్తోకఇంద్రభృత్యావ్యకంపయన్ ॥౨౫ ॥క్రీ
డంత్యాఃపుంజికస్థల్యాఃకందుకైస్స్తనగౌరవాత్ ।భృశముద్విగ్నమధ్యాయాఃకేశవిస్రంసితస్రజః॥౨౬।
ఇతస్తతోభ్రమద్దృష్టేర్వల్గంత్యాఅనుకందుకమ్। వాయుర్జహారతద్వాసస్సూక్ష్మంత్రుటితమేఖలమ్।
౨౭॥విససర్జతదాబాణంమత్వాతంస్వజితంస్మరః। సర్వంతత్రాభవన్మోఘమనీశస్యయథోద్యమః॥
౨౮॥తఇత్థమపకుర్వంతోమునేస్తత్తేజసామునే । దహ్యమానానివవృతుఃప్రబోధ్యాహిమివార్భకాః॥
౨౯।సఇంద్రానుచరైర్బ్రహ్మన్ధర్షితోపిమహామునిః । యన్నాగాదహమోభావంనతచ్చిత్రంమ

తత్రప్రవృత్తేషుప్రవేశాన్మాంద్యం· హిమనిర్ఝరకణానామాదానాచ్ఛైత్యం· పుష్పపరిష్వంగాత్సౌరభ్యంచోక్తం॥౨౦॥ కించ॥ఉద్యది
తి॥ ఉద్యన్చంద్రోయస్మిన్ సత్ నిశావక్త్రంరజనీముఖంయస్మిన్సః ప్రవాళస్తబకానామాళయఃశ్రేణయోయేషుతైః - గుప్యంతివిట
పైఃసంశ్లిష్యంతీతిగోపాఃద్రుమాఃలతాశ్చతేషాంజాలైఃసమూహైరుపలక్షితః- కుసుమాకరఃవసంతః· ఆసీత్ ఆవిర్బభూవ॥ ౨౧ ॥ కిం
చ ॥ అన్వీయమాన ఇతి॥ తదాగీతవాదిత్రయూథికైఃగాయకాదిసముదాయిభిఃగంధర్వైరన్వీయమానః - తథాస్వఃస్త్రీయూథోప్సరసస్తా
సాంయూథస్యపతిః· ఆత్తఃచాపఇషవశ్చయేనసః· స్మరశ్చతత్రాదృశ్యత॥ ౨౨॥ హుత్వేతి॥ దురాధర్షంఅభిభవితుమశక్యం॥౨౩॥౨౪॥
సందధ ఇతి ॥ శోషణమోహనసందీపనతాపనోన్మాదనాఖ్యానిపంచముఖానియస్యతదస్త్రం· సందధే· తదైవ - మధుర్వసంతః· ర
జస్తోకశ్చ· పుంస్త్వనాశకం - అన్యేచేంద్రభృత్యాః· తస్యమనోవ్యకంపయన్॥ ౨౫॥ కించ॥ క్రీడంత్యాఇతి॥ ౨౬॥ ఇతఇతి॥వా
యుర్మలయానిలః· పుంజికస్థల్యాః· తత్సూక్ష్మంవాసోజహార ॥ ౨౭ ॥ విససర్జేతి॥ సర్వంతేషాంకర్మ· తత్రతస్మిన్ · మోఘంవ్య

ర్థనం - అనీశస్యనిర్దైవస్య॥ ౨౮॥ తఇతి॥ మునేరపకుర్వాణతః ప్రతికూలమాచరంతః- హా ముసే । ౨౯। సఇతి ॥ అహంకారస్య- భావం వికారం॥ ౩౦॥ దృష్ట్వేతి॥ నిస్తేజసం మ్లానవదనం- స్వరాడింద్రః॥ ౩౧॥ తస్యేతి॥ నరనారాయణరూపో హరిః॥ ౩౨॥ తావసువర్ణాయతిద్వాభ్యాం॥ తావితి॥ రౌరవం కృష్ణాజినం వల్కలం చాంబరం యయోస్తౌ - పవిత్రే పాణ్యోర్యయోస్తౌ - త్రివృత్ త్రిగుణం నవతంతుకమితి వా - త్రివృద్వృహత్ప్రవమానమిత్యాదౌ - నవకే ప్రయోగాత్ - ఉపవీతకం దధానౌ॥ ౩౩॥ పద్మేతి॥ జంతుమార్జనం సూక్ష్మతంత్వాదిమయం- వేదం చ దర్భముష్టిం- కించ- సాక్షాత్తప ఏవ తౌ - తత్ర హేతుః- తపత్తటిద్వర్ణాం దీప్యమానవిద్యుత్సంకాశం యత్పిశంగం రోచిస్తేన రూపిణౌ మూర్తిమంతౌ- తాదృక్తేజోయుక్తమూర్తిభ్యాం తపోమయత్వేన ప్రకాశమానావిత్యర్థః- ప్రాంశూ ఉన్నతౌ॥ ౩౪॥ తావితి॥ ఉచ్చైర్మహతా ఆదరేణ॥ ౩౫॥ సఇతి ॥ తయోస్సందర్శనేన య ఆనందస్తేన నిర్వృతా ఉపశాంతా ఆత్మేంద్రియాశయాః దేహేంద్రియమనాంసి యస్య సః - న సేహే నాశక్నోత్॥ ౩౬॥ ఉత్థాయేతి॥ ఆశ్లిషన్ ఆలింగయన్నివ॥ ౩౭॥ తయోరితి॥ పాదయోరవనిజ్య పాదౌ ప్రక్షాల్య- అర్హణేన అర్ఘ్యేణ॥ ౩౮॥ సుఖమితి॥ పాదాభ్యాం పాదావానమ్య- గరిష్ఠౌ పూజ్యతమౌ ప్రతి॥ ౩౯॥ అంతర్యామిణస్తస్యైవ ప్రాణాదిప్రవర్తకత్వాదాత్మనస్తు తావత్ స్వాతంత్ర్యం పశ్యన్నాహ॥ కిమితి॥ హే విభో- తవ త్వాం- కిమహం వర్ణయే కథం స్తౌమి - యద్యేన

హత్స్పృహా। ౩౦॥ దృష్ట్వాపి నిస్తేజసం కామం సగణం భగవాన్ స్వరాట్। శ్రుత్వానుభావం బ్రహ్మర్షేః విస్మయం సమగాత్పరమ్॥ ౩౧। తస్యైవం యుంజతశ్చిత్తం తపస్స్వాధ్యాయసంయమైః। అనుగ్రహాయావిరాసీన్నరనారాయణో హరిః॥ ౩౨॥ తౌ శుక్లకృష్ణౌ నవకంజలోచనౌ చతుర్భుజౌ రౌరవవల్కలాంబరౌ। పవిత్రపాణీ ఉపవీతకం త్రివృత్ కమండలుం దండమృజుం చ వైణవమ్ ॥ ౩౩ । పద్మాక్షమాలాముత జంతుమార్జనం వేదం చ సాక్షాత్తప ఏవ రూపిణౌ। తపత్తటిద్వర్ణపిశంగరోచిషా ప్రాంశూ దధానౌ విబుధర్షభార్చితౌ ॥ ౩౪ । తే వై భగవతో రూపే నరనారాయణావృషీ। వీక్ష్యోత్థాయాదరేణోచ్చైర్నామాంగేన దండవత్ ॥ ౩౫ । స తత్సందర్శనానందనిర్వృతాత్మేంద్రియాశయః। హృష్టరోమాశ్రుపూర్ణాక్షో న సేహే తావుదీక్షితుమ్॥ ౩౬ । ఉత్థాయ ప్రాంజలిః ప్రహ్వ ఔత్సుక్యాదాశ్లిషన్నివ। నమో నమ ఇతీశానౌ బభాషే గద్గదాక్షరః ॥ ౩౭ ॥ తయోరాసనమాదాయ పాదయోరవనిజ్య చ। అర్హణేనానులేపేన ధూపమాల్యైరపూజయత్ ॥ ౩౮॥ సుఖమాసనమాసీనౌ ప్రసాదాభిముఖౌ మునీ। పునరానమ్య పాదాభ్యాం గరిష్ఠావిదమబ్రవీత్ ॥ ౩౯। మార్కండేయః ॥ కిం వర్ణయే తవ విభో యదుదీరితోఽసుస్సంస్పందతే తమను వాఙ్మన ఇంద్రియాణి। స్పందంతి వై తనుభృతామజశర్వయోశ్చ స్వస్యాప్యథాపి భజతామసి భావబంధుః॥ ౪౦॥ మూర్తీ ఇమే భగవతో భగవంస్త్రిలోక్యాః క్షేమాయ తాపవిరమాయ చ మృత్యుజిత్యై। నానా బిభర్ష్యవితుమన్యతనూర్యథేదం సృష్ట్వా పునర్గ్రససి సర్వమివోర్ణనాభిః ॥ ౪౧ ॥ తస్యావితుః స్థిరచరేశితురంఘ్రిమూలం యత్స్థం న కర్మగుణకాలరజః స్పృశంతి। యద్వై స్తువంతి నినమంతి యజంత్యభీక్ష్ణం ధ్యాయంతి వేదహృదయా మునయస్తదాప్త్యై॥ ౪౨। నాన్యం

త్వమైవ ఉదీరితః ప్రేరితః- అసుః ప్రాణః- సంస్పందతే ప్రవర్తతే- తమను చ వాగాదయః స్పందంతి- అత్ర హేతుః వై- అన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం శ్రోత్రస్య శ్రోత్రమిత్యాది శ్రుతిభిశ్చ ఏతత్ప్రసిద్ధమిత్యర్థః- న కేవలం ప్రాకృతానాం తనుభృతాం - కింతు- అజశర్వయోశ్చ- అతః స్వస్య మమాపి తథైవ- ఏవం యద్యపి నక్వచిదపి కస్యాపి స్వాతంత్ర్యం- అథాపి దారుయంత్రవత్ త్వత్ప్రవర్తితైరపి వాగాదిభిర్భజతాం పుంసాం - త్వం భావబంధురాత్మబంధురసి - నతు పిత్రాదివద్దేహమాత్రబంధుః - అహో కృపాలుతా తవేత్యర్థః ॥ ౪౦॥ ననుకథమనాం ప్రాణాదిప్రవర్తకౌ- ధర్మపుత్రత్వాదావయోరితి చేన్న కస్యాపి పుత్ర ఇత్యాహ॥ మూర్తీ ఇతి ॥ హే భగవన్ - భగవతస్తవ ఇమే మూర్తీ- త్రిలోక్యాః క్షేమాయ పాలనాయ - తాపవిరమాయ చ దుఃఖనివృత్త్యై - మృత్యుజిత్యై మోక్షాయ చ - నతు త్వం కస్యాపి పుత్ర ఇత్యర్థః- అత్ర దృష్టాంతః - యథేదం విశ్వమవితుం అన్యాస్తనూః మూర్తీర్మత్స్యకూర్మాదిలక్షణాః - నానా అనేకప్రకారాః - బిభర్షి- తద్వత్- న కేవలం పాలనాదిమాత్రం తవ కర్మ- కింతు- సృష్టిప్రళయావపీత్యాహ- సృష్ట్వేతి- తత్రాప్యన్యనిరపేక్షత్వే దృష్టాంతః ఊర్ణనాభిరివేతి॥ ౪౧॥ యస్మాదేవంభూతస్త్వం తస్మాత్తవాంఘ్రిమూలం భజామీత్యాహ॥ తస్యేతి॥ తస్యావితుః పాలకస్య- స్థావరజంగమానామీశ్వరస్య - అంఘ్రిమూలం భజామీతి తృతీయశ్లోకేనాన్వయః - కథంభూతమంఘ్రిమూలం- యత్స్థం యత్ర స్థితం - కర్మగుణకాలానాం రజః మలం- అన్యైశ్చ పూర్వోక్తాస్తాపాదయః- న స్పృశంతి- రుజ ఇతి పాఠః - యతః వేదాః హృదయే యేషాం తే వేదతాత్పర్యవి

దో మునయః - యదేవ స్తువంతి - నితరాం నమంతి - తత్రాప్యుత్తయ ఏవ స్తవనాదీని కుర్వంతి ॥ ౪౨ ॥ తతోఽన్యః పురుషార్థో నాస్తీత్యాహ ॥ నాన్యమితి ॥ తవాంఘ్ర్యుపనయాత్ శ్రీమచ్చరణప్రాప్తేః - అన్యం క్షేమం న విద్మః - పరితః సర్వేష్వపి లోకేషు భీయమానస్యైతస్య జనస్య - తదేవాహ - ద్విపరార్ధం ధిష్ణ్యం స్థానం యస్య సః - బ్రహ్మాపి - తే కాలస్య త్వద్భ్రూవిజృంభరూపాత్ కాలాదలం బిభేతి - అతః కిముత వక్తవ్యం తేనైవ బ్రహ్మణా కృతానాం భౌతికానాం ప్రాణినాం భయమితి ॥ ౪౩ ॥ యస్మాదేవం ॥ తదితి ॥ తత్తస్మాత్తవ పాదమూలమేవ భజామి - కథంభూతస్య - ఋతధియః సత్యజ్ఞానస్వరూపస్య - యద్వా - ఋతా సత్యా ధీర్యస్య యస్మిన్వా తస్య - ఆత్మగురోర్జీవనియంతుః - అతః కారణాత్ పరస్య కిం కృత్వా - ఆత్మచ్ఛది స్వాత్మావారకం - అపార్థం చ నిష్ఫలం - అసత్ తుచ్ఛం - అంత్యం చ నశ్వరం - ఇదం దేహగేహాదికం హిత్వా దేహాదిభజనం త్యక్త్వా - అసచ్చేత్కథం ప్రతీయతే తత్రాహ - అభిజ్ఞమాత్రం న హ్యత్యంతమసత్ కింత్వాత్మమాత్రం - న తతః పృథగస్తీత్యర్థః - నన్వపవర్గాయ భవతు మద్భజనం ఫలాంతరార్థం త్వన్యభజనం కార్యమేవ తత్రాహ - తర్హీతి - యది త్వాం భజతి పురుషః - తర్హి - త్వత్త ఏవ సర్వమనీషితమర్థం విందేతేతి ॥ ౪౪ ॥ నను బ్రహ్మరుద్రావపి మమైవ మూర్తీ - అతో మామేవ కిమిత్యత్యంతమాశ్రియసే - తత్రాహ ॥ సత్త్వమితి ॥ యద్యపి యద్యపి - తవైవ మాయయా కృతాః ఏతాః లీలాః త్వయైవ ధృతాః - తథాపి - యా సత్త్వమయీ - సైవ ప్రశాంత్యై మోక్షాయ - న కేవలం ప్రశాంత్యభావమాత్రమన్యభజనే - కింత్వనిష్టం చ కించిదన్యథా భవతీత్యాహ - వ్యసనేతి ॥ ౪౫ ॥

తవాంఘ్ర్యుపనయాదపవర్గమూర్తేః క్షేమం జనస్య పరితోభియ ఈశ విద్మః । బ్రహ్మా బిభేత్యలమతో ద్విపరార్ధధిష్ణ్యః కాలస్య తే కిముత తత్కృతభౌతికానామ్ ॥ ౪౩ ॥ తద్వై భజామ్యృతధియస్తవ పాదమూలం హిత్వేదమాత్మచ్ఛది చాత్మగురోః పరస్య । దేహాద్యపార్థమసదంత్యమభిజ్ఞమాత్రం విందేత తే తర్హి సర్వమనీషితార్థమ్ ॥ ౪౪ ॥ సత్త్వం రజస్తమ ఇతీశ తవాత్మబంధో మాయామయాః స్థితిలయోద్భవహేతవోఽస్య । లీలాధృతా యదపి సత్త్వమయీ ప్రశాంత్యై నాన్యే నృణాం వ్యసనమోహభియశ్చ యాభ్యామ్ ॥ ౪౫ ॥ తస్మాత్తవేహ భగవన్నథ తావకానాం శుక్లాం తనుం స్వదయితాం కుశలా భజంతి । యత్సాత్త్వతాః పురుషరూపముశంతి సత్త్వం లోకో యతోఽభయముతాత్మసుఖం న చాన్యత్ ॥ ౪౬ ॥ తస్మై నమో భగవతే పురుషాయ భూమ్నే విశ్వాయ విశ్వగురవే పరదేవతాయై । నారాయణాయ ఋషయే చ నరోత్తమాయ హంసాయ సంయతగిరే నిగమేశ్వరాయ ॥ ౪౭ ॥ యం వై న వేద వితథాక్షపథైర్భ్రమద్ధీః సంతం స్వఖేష్వసుషు హృద్యపి దృక్పథేషు । తన్మాయయావృతమతిః స ఉ ఏవ సాక్షాదాద్యస్తవాఖిలగురోరుపసాద్య వేదమ్ ॥ ౪౮ ॥ యద్దర్శనం నిగమ ఆత్మరహఃప్రకాశం ముహ్యంతి యత్ర కవయోఽజపరా యతంతః । తం సర్వవాదవిషయప్రతిరూపశీలం వందే మహాపురుషమాత్మనిగూఢబోధమ్ ॥ ౪౯ ॥

❋❋❋❋❋❋❋ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - అష్టమోఽధ్యాయః ❋❋❋❋❋❋❋

శ్రీసూతః ॥ సంస్తుతో భగవానిత్థం మార్కండేయేన ధీమతా । నారాయణో నరసఖః ప్రీత ఆహ భృ

తదేవ సదాచారేణ ద్రఢయతి ॥ తస్మాదితి ॥ హే భగవన్ - తవ శుక్లాం తనుం శ్రీనారాయణాఖ్యాం - అథ తావకానాం చ శుక్లాం తనుం నరాఖ్యాం - యద్యస్మాత్ - సాత్త్వతాః - సత్త్వమేవ పురుషస్యాధీశ్వరస్య రూపముశంతి మన్యంతే - న తథా రజస్తమశ్చేతి - అత్ర హేతుః - యతః సత్త్వాత్ - లోకో వైకుంఠాఖ్యః - లోకత్వే సత్యప్యభయం చ - భోగే సత్యప్యాత్మసుఖం చ ॥ ౪౬ ॥ అతస్తం ప్రణమతి ॥ తస్మా ఇతి ॥ వేదార్థసంప్రదాయ హంసాయ శుద్ధాయ - సంయతగిరే నియమితవాచే - అథ చ - నిగమేశ్వరాయ వేదమార్గప్రవర్తకాయ ॥ ౪౭ ॥ కపటేం ద్రియమార్గైః భ్రమద్ధీః వితథైః స్తబుద్ధిః పుమాన్ - స్వేంద్రియాదిషు నియంతృత్వేన ప్రవర్తనే హేతుత్వం వదన్ స్తౌతి ॥ యమితి ॥ సంతమపి - యం త్వాం న వేద - దృక్పథేషు విషయేషు - బుద్ధివిక్షేపే హేతుః - తన్మాయయా తస్య తవైవ మాయయా - ఆవృతా ఆనాత్మనిష్ఠా మతిర్యస్య - స ఉ సోఽపి - ఆద్యో వయం పూర్వమజ్ఞా ఏవ - అఖిలగురోస్తవ త్వత్ప్రవర్తితం వేదముపసాద్య ప్రాప్య - తం త్వాం సాక్షాద్వేద ॥ ౪౮ ॥ వేదస్యైవ తద్జ్ఞానమిత్యుపపాదయన్ ప్రణమతి ॥ యదితి ॥ యస్య తవ దర్శనం నిగమే భవతి - కథంభూతం - ఆత్మనస్తవ రహః ప్రకాశకం - అన్యథా దుర్జ్ఞేయతామాహ - అజపరాః బ్రహ్మముఖ్యాః కవయోఽపి - సాంఖ్యయోగాదిభిర్యతమానాః - యత్ర త్వయి - స్వయం ముహ్యంతి - కుత ఇత్యత ఆహ - సర్వేషాం సాంఖ్యాదివాదానాం యే విషయాః భేదాదయస్తేషాం ప్రతిరూపం తత్తదనుసారి శీలం స్వభావో యస్య తం - కుతః - ఆత్మనా దేహాదిసంఘాతేన నిగూఢో బోధో యస్య తం - ఏవంభూతం మహాపురుషం త్వాం వందే ఇతి ॥ ౪౯ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం - అష్టమాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋❋

శ్లో॥ నవమే భగవన్మాయాదిదృక్షోర్గదాశనానం మునేః। మాయాశిశోర్దర్శనాయాద్ధా చ మునేర్నిర్వేదనిగద్యతే॥ భగవతః పరితోషపూర్వకం తదపేక్షితవరదానం కథయితుమాహ॥ సంస్తుత ఇతి॥ ౧॥ భోభో ఇతి॥ ఆత్మసమాధినా చిత్తైకాగ్ర్యేణ॥ ౨॥ వయమితి॥ వయం తే పరితుష్టాస్స్మేతి బహువచనం సర్వదేవాభిప్రాయేణ- వరదేశాదిత్యేకవచనం ద్వయోరైక్యాభిప్రాయేణ- ప్రతీచ్ఛ గృహాణ॥ ౩॥ జితమితి॥ వరేణ్యం దయతా త్వయా జితం- ఉత్కర్షేణ దర్శితః- మమ తు వరాకాంక్షా నాస్తీత్యాహ- వరేణేతి॥ ౪॥ వాంఛంతీతి॥ యస్య తవ- శ్రీమత్పాదాబ్జదర్శనం- అజాదయో బ్రహ్మాదయో వాంఛంతి- స భవాన్- మే అక్షిగోచరో జాతోఽసి- కిమతః పరం వరేణేత్యర్థః॥ ౫॥ అథేతి॥ ద్రష్టుమిచ్ఛామి- లోకపాలైర్బ్రహ్మాదిభిస్సహితః అయం లోకో జనః- సద్భిదాం- సతి వస్తుని భిదాం భేదం యయా- వేదేతి॥ ౬॥ ఇతీతి॥ తథేతి ద్రక్ష్యసీతి- స ఈశ్వరః- స్మయన్ స్మయమానః- ప్రాగాత్- సస్మయమితి పాఠాంతరే క్రియావిశేషణం॥ ౭॥ తమితి॥ తమేవార్థం మాయాదర్శనరూపం- ఆగ్న్యాద్యష్టమూర్తిషు॥ ౮॥ ధ్యాయన్నితి॥ భావప్రవైర్మనోమయైర్ద్రవ్యైః- క్వచిత్

గూద్వహ ॥ ౧॥ శ్రీభగవాన్ ॥ భోభో బ్రహ్మర్షివర్యత్వం సిద్ధ ఆత్మసమాధినా । మయి భక్త్యానపాయిన్యా తపస్స్వాధ్యాయసంయమైః । ౨॥ వయం తే పరితుష్టాస్స్మ త్వద్బృహద్వ్రతచర్యయా । వరం ప్రతీచ్ఛ భద్రం తే వరదేశాదభీప్సితమ్॥ ౩॥ మార్కండేయః ॥ జితం తే దేవదేవేశ ప్రపన్నార్తిహరాచ్యుత । వరేణైతావతాలం నో యద్భవాన్ సమదృశ్యత ॥ ౪ ॥ వాంఛంత్యజాదయో యస్య శ్రీమత్పాదాబ్జదర్శనమ్ । మనసా యోగపక్వేన స భవాన్మేఽక్షిగోచరః ॥ ౫ ॥ అథాప్యంబుజపత్రాక్ష పుణ్యశ్లోకశిఖామణే । ద్రక్ష్యే మాయాం యయా లోకస్సపాలో వేద సద్భిదామ్॥ ౬॥ శ్రీసూతః ॥ ఇతీడితోఽర్చితః కామమృషిణా భగవాన్మునే । తథేతి సస్మయన్ ప్రాగాద్బదర్యాశ్రమమీశ్వరః ॥ ౭ ॥ తమేవ చింతయన్నర్థమృషిస్స్వాశ్రమ ఏవ సః । వసన్నగ్న్యర్కసోమాంబుభూవాయువియదాత్మసు ॥ ౮॥ ధ్యాయన్ సర్వత్ర చ హరిం భావద్రవ్యైరపూజయత్ । క్వచిత్పూజాం విసస్మార భక్తిప్రసరసంప్లుతః ॥ ౯ ॥ తస్యైకదా భృగుశ్రేష్ఠ పుష్పభద్రానదీతటే । ఉపాసీనస్య సంధ్యాయాం బ్రహ్మన్వాయురభూన్మహాన్ ॥ ౧౦॥ తం చండశబ్దం సముదీరయంతం బలాహకా అన్వభవన్ కరాళాః । అక్షస్థవిష్ఠా ముముచుస్తటిద్భిస్స్వనంత ఉచ్చైరభివర్షధారాః॥ ౧౧ ॥ తతో వ్యదృశ్యంత చతుస్సముద్రాస్సమంతతః క్ష్మాతలముగ్రసంతః । సమీరవేగోర్మిభిరుగ్రనక్రభయానకావర్తగభీరఘోషాః ॥ ౧౨॥ అంతర్బహిశ్చాద్భిరతిద్యుభిః ఖరైశ్శతహ్రదాభిరుపతాపితం జగత్ । చతుర్విధం వీక్ష్య సహాత్మనా మునిర్జలాప్లుతాం క్ష్మాం విమనాస్సమత్రసత్॥ ౧౩ ॥ తస్యైవముద్వీక్షత ఊర్మిభీషణః ప్రభంజనాఘూర్ణితవార్మహార్ణవః । ఆపూర్యమాణో వర్షద్భిరంబుదైః క్ష్మాం ద్వీపవర్షాద్రిభిరప్యధాత్సమమ్ ॥ ౧౪ ॥ సక్ష్మాంతరిక్షం సదివం సభాగణం త్రైలోక్యమాసీత్సహ సాద్భిరాప్లుతమ్ । స ఏక ఏవోర్మిజలే మహామునిర్బభ్రామ విక్షిప్య జటా జడాంధవత్ ॥ ౧౫॥ క్షుత్తృట్పరీతో మకరైస్తిమింగిలైరుపద్రుతో వీచినభస్వదాహతః । తమస్యపారే పరితో భ్రమన్ దిశో న వేద ఖం గాం చ పరిశ్రమేషితః ॥ ౧౬॥ క్వచిన్నగ్నో మహావ

కదాచిత్- భక్తిప్రసరసంప్లుతః భక్త్యుద్రేకవ్యాప్తః॥ ౯॥ మాయాదర్శనమాహ॥ తస్యేతి॥ ౧౦॥ తమితి॥ తం వాయుమను- బలాహకా మేఘాః అభవన్ ఆవిర్బభూవుః- తే చ తటిద్భిః విద్యుద్భిస్సహితాః- ఉచ్చైః స్వనంతో గర్జంతః- అక్షో రథాంగం తద్వత్ స్థవిష్ఠాః- అభితో వర్షధారాః ముముచుః॥ ౧౧॥ తత ఇతి॥ చతుర్దిక్షు వర్తమానాః సముద్రాః- సమీరవేగేన ఊర్మయస్తైః భూతలం ఉగ్రసంతః- ఉగ్రా నక్రా యేషు- భయానకా ఆవర్తా యేషు- గభీరఘోషా యేషు- తే చ తే చ తే చ॥ ౧౨॥ అంతరితి॥ ఆత్మనా సహ జరాయుజాది చతుర్విధం జగత్- అంతర్బహిశ్చోపతాపితం వీక్ష్య- క్ష్మాం చ జలాప్లుతాం వీక్ష్య- మునిః- సమత్రసత్ భయం ప్రాప- కేనోపతాపితం- అద్భిః- కథంభూతాభిః- అతిద్యుభిః అతిక్రాంతాదిత్యాభిః- ఖరైశ్చ సూర్యరశ్మిభిః వాయుభిర్వా- శతహ్రదాభిశ్చ విద్యుద్భిః- దీర్ఘమార్షం ఛందోఽనుసారేణ ॥ ౧౩ ॥ తస్యేతి ॥ ప్రభంజనేన ఆఘూర్ణితం ప్రకంపితం వాః ఉదకం యస్మిన్ సః- అప్యధాత్ ఛాదయామాస- సమం సహ ॥ ౧౪ ॥ సక్ష్మేతి॥ సహసా- సక్ష్మాంతరిక్షం భూమ్యంతరిక్షస్థప్రాణిసహితం- సదివం స్వర్గస్థదేవసహితం- భాగణాః జ్యోతిర్గణాః తైస్సహితం- జటాః విక్షిప్య వికీర్య॥ ౧౫॥ క్షుదితి॥ పరిశ్రమేణ ఇషితః గతః వ్యాప్త ఇత్యర్థః- ఇషుసర్పణ ఇత్యస్మాత్॥

౧౬ ॥ క్వచిదితి॥ అన్యోన్యఘాతిభిః తద్భక్షణాయ పరస్పరం యుధ్యద్భిః ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ అయుతేతి॥ విష్ణుమాయావృతాత్మన ఇతి స తథా వ్య తీతవానిత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ సఇతి॥ కకుది ఉన్నతప్రదేశే - న్యగ్రోధపోతం కోమలవటం ॥ ౨౦ ॥ ప్రాగితి ॥ తస్యైశానదిక్శాఖాయాం - శిశుమపి ॥ ౨౧ ॥ మహామరకతేతి॥ శ్రీమత్ రమ్యం వదనపంకజం యస్య తం - కంబువత్ త్రిరేఖావృత్తా గ్రీవా యస్య తం - మహోరస్కం విశాలవక్షసం - సునాసం శోభనా నాసా యస్య తం - సుందరే భ్రువౌ యస్య తం ॥ ౨౨ ॥ శ్వాసేతి॥ శ్వాసైః ఏజంతః కంపమానా యే అలకాః తైః ఆభాతం శోభితం - కంబువత్ అంతర్వలయేన శ్రియా యుక్తౌ కంబుశ్రియౌ - తయోః కర్ణయోః దాడిమపుష్పే యస్య తం - విద్రుమతుల్యాధరభాసా ఈషచ్ఛోణాయితం సుధాతుల్యం స్మితం యస్య తం ॥ ౨౩ ॥ పద్మేతి॥ పద్మగర్భవత్ ఆ ఈషత్ అరుణౌ అపాంగౌ నేత్రాంతౌ యస్య తం - హృద్యో హాసో యస్మిన్ తదవలోకనం యస్య తం - శ్వాసైః ఏజంత్యః చలంత్యో వలయః త్రివల్యః తాభిః సంవిగ్నా చంచలా నిమ్నా చ గంభీరా నాభిః యస్మిన్ తత్ - దళవత్ అశ్వత్థదళసంకాశమ్ ఉదరం యస్య తం ॥ ౨౪ ॥ చార్వితి॥ చారవః అంగుళయో యయోస్తాభ్యాం -

ర్తేతరంగైస్తాడితః క్వచిత్ । యాదోభిర్భక్షితః క్వాపి స్వయమన్యోన్యఘాతిభిః ॥ ౧౭ ॥ క్వచిచ్ఛోకం
క్వచిన్మోహం క్వచిద్దుఃఖం సుఖం భయమ్ । క్వచిన్మృత్యుం సమాప్నోతి వ్యాధ్యాదిభిరుపద్రుతః ॥ ౧౮ ॥
అయుతాయుతవర్షాణాం సహస్రాణి శతాని చ । వ్యతీయుర్భ్రమతస్తస్మిన్ విష్ణుమాయావృతాత్మ
నః ॥ ౧౯ ॥ స కదాచిద్భ్రమంస్తస్మిన్ పృథివ్యాః కకుది ద్విజః । న్యగ్రోధపోతం దదృశే ఫలపల్లవశోభితమ్ ॥
౨౦ ॥ ప్రాగుత్తరస్యాం శాఖాయాం తస్యాపి దదృశే శిశుమ్ । శయానం పర్ణపుటకే గ్రసంతం ప్రభయా
తమః ॥ ౨౧ ॥ మహామరకతశ్యామం శ్రీమద్వదనపంకజమ్ । కంబుగ్రీవం మహోరస్కం సునాసం సుం
దరభ్రువమ్ ॥ ౨౨ ॥ శ్వాసైజదలకాభాతకంబుశ్రీకర్ణదాడిమమ్ । విద్రుమాధరభాసేషచ్ఛోణా
యితసుధాస్మితమ్ ॥ ౨౩ ॥ పద్మగర్భారుణాపాంగం హృద్యహాసావలోకనమ్ । శ్వాసైజద్వలిసంవి
గ్ననిమ్ననాభిదలోదరమ్ ॥ ౨౪ ॥ చార్వంగులిభ్యాం పాణిభ్యామున్నీయ చరణాంబుజమ్ । ముఖే నిధా
య విప్రేంద్రో ధయంతం వీక్ష్య విస్మితః ॥ ౨౫ ॥ తద్దర్శనాద్వీతపరిశ్రమో ముదా ప్రోత్ఫుల్లహృత్పద్మవి
లోచనాంబుజః । ప్రహృష్టరోమాద్భుతభావశంకితః ప్రష్టుం పురస్తం ప్రససార బాలకమ్ ॥ ౨౬ ॥ తావ
చ్ఛిశోర్వై శ్వసితేన భార్గవస్సోంతశ్శరీరం మశకో యథావిశత్ । తత్రాప్యదో న్యస్తమచష్ట కృత్స్న
శో యథా పురాముహ్యదతీవ విస్మితః ॥ ౨౭ ॥ ఖం రోదసీ భగణానద్రిసాగరాన్ ద్వీపాన్ సవర్షాన్ కకు
భస్సురాసురాన్ । వనాని దేశాన్ సరితః పురాకరాన్ ఖేటాన్ వ్రజానాశ్రమవర్ణవృత్తయః ॥ ౨౮ ॥
మహాంతి భూతాన్యథ భౌతికాన్యసౌ కాలంచ నానాయుగకల్పకల్పనమ్ । యత్కించిదన్యద్వ్యవహారకా
రణం దదర్శ విశ్వం సదివావభాసితమ్ ॥ ౨౯ ॥ హిమాలయం పుష్పవహాం చ తాం నదీం నిజాశ్రమం యత్ర
ఋషీ అపశ్యత । విశ్వం విపశ్యంచ్ఛ్వసితాచ్ఛిశోర్వై బహిర్నిరస్తో న్యపతల్లయాబ్ధౌ ॥ ౩౦ ॥ తస్మిన్
పృథివ్యాః కకుది ప్రరూఢం వటం చ తత్పర్ణపుటే శయానమ్ । బాలం చ తత్ప్రేమసుధాస్మితేన నిరీక్షితో
పాంగనిరీక్షణేన ॥ ౩౧ ॥ అథ తం బాలకం వీక్ష్య నేత్రాభ్యాం ధిష్ఠితం హృది । అభ్యయాదతిసంహృష్టః
పరిష్వక్తుమధోక్షజమ్ ॥ ౩౨ ॥ తావత్స భగవాన్ సాక్షాద్యోగాధీశో గుహాశయః । అంతర్దధే ఋషే
స్సద్యో యథేహానీశనిర్మితా ॥ ౩౩ ॥ తమన్వథ వటో బ్రహ్మన్ సలిలం లోకసంప్లవః । తిరోధాయిషుః క్షణా

ఉన్నీయ ఆకృష్య - ధయంతం పిబంతం ॥ ౨౫ ॥ తదితి॥ హృత్పద్మం చ విలోచనాంబుజే చ ప్రోత్ఫుల్లాని తాని యస్య సః - అద్భుతభావః అత్యాశ్చర్యరూపం తేన శంకితస్సన్నపి - తం ప్రష్టుం పురః ప్రససార సమీపం గతః ॥ ౨౬ ॥ తత్రేతి ॥ అదః ఇదం జగత్ - యథా పురా ప్రళయాత్పూర్వం - న్యస్తం విన్యస్తం - దృష్ట్వా చ - అతీవ విస్మితస్సన్ - అముహ్యత్ ॥ ౨౭ ॥ కృత్స్నశో దర్శనం ప్రపంచయతి॥ ఖమితి - కకుభో దిశః - పురాణి ఆకరాంశ్చ - ఖేటాన్ కర్షకగ్రామాన్ - వ్రజాన్ గోకులాని - ఆశ్రమాంశ్చ వర్ణాంశ్చ తేషాం వృత్తీశ్చేత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ మహాంతీతి॥ నానా యుగాని కల్పాంశ్చ కల్పయతి తైర్వా కల్ప్యత ఇతి తథా తం కాలం చ - సదివ పరమార్థమివ అవభాసితం తేనైవ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ తస్మిన్నితి॥ వటం చ తోకం చ వీక్ష్య - తస్య ప్రేమ్ణా సుధాతుల్యస్మితయుక్తేన అపాంగనిరీక్షణేన - నిరీక్షితస్సన్ ॥ ౩౧ ॥ అథేతి॥ అథ తం బాలకమధోక్షజం పరిష్వక్తుం - అభ్యయాదిత్యన్వయః - కథంభూతం - హృద్యధిష్ఠితం ॥ ౩౨ ॥ తావదితి॥ తావత్పరిష్వంగాత్పూర్వమేవ ఋషేః సద్య - అంతర్హితో బభూవ - తదుద్యమవైఫల్యే దృష్టాంతః - అనీశో నిర్దైవః తేన నిర్మితా - ఈహా క్రియా యథా

ఖేతి ॥ ౩౩॥ తమితి॥ తమంతర్హితంభగవంతమను - వటః- సలిలం- లోకసంప్లవశ్చతిరోధాయిఅంతర్హితః- సచస్వాశ్రమఏవయథాపూర్వంస్థితఇతి॥ ౩౪ ॥ఇతిభావార్థదీపికాయాం - నవమాధ్యాయవ్యాఖ్యా॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁ శ్లో॥ దశమేశివఆగత్యమునేస్తుష్టోవరానదాత్ । తేనసాకమతిశ్రీత్యాసమాభాష్యసభాజయత్ ॥ ౧॥ ప్రపన్నోస్మీతి॥ జ్ఞానకాశయాజ్ఞానప్రకాశమానయా- త్వద్భజనంవినావిద్వాంసోపి- యస్యతవమాయయా- జ్ఞానినోవయమిత్యహంకారేణముహ్యంతీత్యర్థః॥ ౨॥ శ్రీనారాయణఏవస్వమాయాదర్శనశ్రాంతంశ్రీశివరూపేణసాంత్వయామాసేతదాహ॥ తమితి॥ నిభృతాత్మానంసమాహితచిత్తం- రుద్రాణ్యాభవాన్యా॥ ౩॥ అథేతి॥ నిభృతాఃనిశ్చలాః ఆత్మేంద్రియాశయాఃదేహేంద్రియమనాంసియస్యసః॥ ౪॥ నిభృతేతి॥ నిభృతఃనిశ్చలఃఊర్మ్యుపరమాత్ఇయస్మిన్సః- సంసిద్ధింఫలం- సాక్షాత్తురుప్రకటీకురు- యతోభవాన్సిద్ధిదః॥౫॥ నేతి॥ఆశిషఃఅభ్యుదయలక్షణాః- ఉతస్విద్-

దస్యసాపిశ్రమేపూర్వవత్స్థితః॥౩౪॥ఇతిశ్రీమద్భాగవతే-ద్వాదశస్కంధేనవమోధ్యాయః.❁❁❁౯

శ్రీసూతః॥ సఏవమనుభూయేదంనారాయణవినిర్మితమ్ । వైభవంయోగమాయాయాస్తమేవశరణం
యయౌ ॥ ౧ ॥ ఋషిః॥ ప్రపన్నోస్మ్యంఘ్రిమూలంతేప్రపన్నాభయదంహరే । యన్మాయయాపి
విబుధాముహ్యంతిజ్ఞానకాశయా॥ ౨॥ సూతః॥ తమేవంనిభృతాత్మానంవృషేణదివిపర్యటన్ । రుద్రాణ్యాభగవాన్రుద్రోదదర్శస్వగణావృతః॥ ౩॥ అథోమాతమృషింవీక్ష్యగిరిశంసమభాషత । పశ్యేమం
భగవన్విప్రంనిభృతాత్మేంద్రియాశయః ॥ ౪ ॥ నిభృతోర్మిఝషవ్రాతోవాతాపాయేయథార్ణవః ।
కుర్వస్యతపసస్సాక్షాత్సంసిద్ధింసిద్ధిదోభవాన్ ।౫। శ్రీభగవాన్ ॥ నైవేచ్ఛత్యాశిషఃక్వాపిబ్రహ్మర్షి
ర్మోక్షమప్యుత । భక్తింపరాంభగవతిలబ్ధవాన్పురుషేవ్యయే ॥ ౬ ॥ అథాపిసంవదిష్యామోభవాన్యే
తేనసాధునా । అయంహిపరమోలాభోనృణాంసాధుసమాగమః । ౭। ఇత్యుక్త్వాతముపేయాయభగ
వాన్ససతాంగతిః । ఈశానస్సర్వవిద్యానామీశ్వరస్సర్వదేహినామ్ । ౮ । తయోరాగమనంసాక్షా
దీశయోర్జగదాత్మనోః । నవేదరుద్ధధీవృత్తిరాత్మానంవిశ్వమేవచ ॥ ౯ ॥ భగవాంస్తదభిజ్ఞాయగిరీ
శోయోగమాయయా । అవిశత్తద్గుహాకాశంవాయుశ్ఛిద్రమివేశ్వరః ॥ ౧౦ ॥ ఆత్మన్యపిశివంప్రాప్తం
తటిత్పింగజటాధరమ్ । త్ర్యక్షందశభుజంప్రాంశుముద్యంతమివభాస్కరమ్॥ ౧౧॥ వ్యాఘ్రచర్మాం
బరంశూలధనురిష్వసిచర్మభిః।అక్షమాలాడమరుకకపాలపరశుంసహ ॥ బిభ్రాణంసహసాభాంతంవిచ
క్ష్యహృదివిస్మితః॥ ౧౨ । కిమిదంకుతఏవేతిసమాధివిరతోమునిః । నేత్రేఉన్మీల్యదదృశేసగణంసోమమా
గతమ్ ॥ ౧౩ ॥ రుద్రంత్రిలోకైకగురుంననామశిరసామునిః । ౧౪ ॥ తస్మైసపర్యాంవ్యదధాత్సగణా
యసహోమయా । స్వాగతాసనపాద్యార్ఘ్యగంధస్రగ్ధూపదీపకైః । ౧౫ । ఆహచాత్మానుభావే
నపూర్ణకామస్యతేవిభో । కరవాణికిమీశానయేనేదంనిర్వృతంజగత్ ॥ ౧౬। నమశ్శివాయశాంతా
యసత్త్వాయప్రమృడాయచ । రజోజుషేథఘోరాయనమస్తుభ్యంతమోజుషే ॥ ౧౭ ॥ శ్రీసూతః॥
ఏవంస్తుతస్సభగవానాదిదేవస్సతాంగతిః । పరితుష్టఃప్రసన్నాత్మాప్రహసంస్తమభాషత । ౧౮ ॥
శ్రీభగవాన్ ॥ వరంవృణీష్వతేకామంవరదేశావయంత్రయః । అమోఘందర్శనంయేషాంమర్త్యో
యద్విందతేమృతమ్॥ ౧౯। బ్రాహ్మణాస్సాధవశ్శాంతానిస్సంగాభూతవత్సలాః । ఏకాంతభక్తాహ్య

అత్రహేతుః- భక్తిమితి॥ ౬॥ అథేతి॥ సంవదిష్యామఃసంవాదంకరిష్యామః॥ ౭॥ ఇతీతి॥ సతాంగతిత్వేహేతుః- ఈశానఇతి॥ ౮॥ తయోరితి॥ రుద్ధాఃధియోంతఃకరణస్యవృత్తయోయేనసః॥ ౯॥ ౧౦॥ ఆత్మనీతి॥ నకేవలంబహిరేవ- కింతుఆత్మన్యపిప్రాప్తంశివంవిచక్ష్య - విస్మితః- కథంప్రాప్తం- సహసాఅకస్మాదేవ- హృదిభాంతం- కథంభూతం - తటిత్పింగాజటాధారయతీతి తథాతం - త్ర్యక్షీణియస్యతం॥ ౧౧॥ వ్యాఘ్రేతి॥ శూలాదిభిస్సహఅక్షమాలాదీన్బిభ్రాణమిత్యన్వయః- అక్షమాలాదీనాంద్వంద్వైక్యం ॥ ౧౨॥ విస్మయపూర్వకంబహిర్దర్శనమాహ॥ కిమిదమితి॥ సోమంఉమయాసహాగతం- రుద్రందదృశే॥ ౧౩॥ రుద్రమితి॥ తతోననామ॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ఆహేతి ॥ పూర్ణకామత్వంవ్యనక్తి- యేనత్వయాజగన్నిర్వృతంభవతీతి॥ ౧౬॥ నిర్గుణత్వేనసగుణత్వేనచనమస్కరోతి॥నమఇతి॥ నమశ్శివాయనిర్గుణాయ-సత్త్వాయసత్త్వాధిష్ఠాత్రే- అతఏవప్రమృడయతిప్రకర్షేణసుఖయతీతితథాతస్మైనమః॥ ౧౭॥౧౮॥ వరమితి॥ త్రయఃబ్రహ్మవిష్ణుమ

౩౬॥ వసిష్ఠ ఇతి॥ వరుణః సూర్యః- సహజన్యో యక్షః- శుక్రో నాగః- చిత్రస్వనో రాక్షసః- శుచిమాసం ఆషాఢమాసం॥ ౩౭॥ ఇంద్ర ఇతి॥ ఇంద్రః సూర్యః- విశ్వావసుః గంధర్వః- శ్రోతా యక్షః- ఏలాపుత్రో నాగః- చర్యో రాక్షస ఇతి- స్వయమేవ వ్యాఖ్యాతం- నభోమాసం శ్రావణం॥ ౩౮॥ వివస్వానితి॥ వివస్వాన్ సూర్యః- ఉగ్రసేనో గంధర్వః- వ్యాఘ్రో రాక్షసః - ఆసారణో యక్షః - భృగుః ఋషిః- అనుమ్లోచా అప్సరాః- శంఖపాలో నాగః- నభస్యాఖ్యం భాద్రపదం॥ ౩౯॥ పూషేతి ॥ ధనంజయో నాగః - వాతో రాక్షసః - సుషేణో గంధర్వః- సురుచిర్యక్షః- తపోమాసం మాఘం - మాసక్రమాతిలంఘనం తు కామోర్మిక్తాదిత్యక్రమానుసారేణ - వైష్ణవే తు మాసక్రమేణైవోక్తిః - క్వచిన్నామవ్యత్యయస్తు కల్పభేదేనేతి జ్ఞేయం॥ ౪౦॥ క్రతురితి॥ క్రతుర్యక్షః - వర్చా రాక్షసః - వర్చ ఇతి పాఠాంతరే- పర్జన్యః సూర్యః - సేనజిదప్సరాః - విశ్వో గంధర్వః - ఐరావతో నాగః - తపస్యాఖ్యం ఫాల్గునం॥ ౪౧॥ అథేతి॥ అంశుః సూర్యః - అంశ ఇతి వా పాఠః - తార్క్ష్యో యక్షః - ఋతసేనో గంధర్వః - విద్యుచ్ఛత్రుః రాక్షసః - మహాశంఖో నాగః - సహో మాసం మార్గశీర్షం॥ ౪౨॥ భగ ఇతి॥ భగస్సూర్యః - స్ఫూర్జో రాక్షసః - అరిష్టనేమిర్గంధర్వః - ఊర్ణో యక్షః - ఆయుః ఋషిః - కర్కోటకో నాగః- పూర్వచిత్తిరప్సరాః॥ ౪౩॥ త్వష్టేతి॥ ఋచీకతనయో జమదగ్నిః- కంబళాశ్వో నాగః- బ్రహ్మాపేతో రాక్షసః - శతజిద్యక్షః- ధృతరాష్ట్రో గంధర్వః- ఇషం భరాః ఆశ్వయుజపాలకాః॥ ౪౪॥ విష్ణురితి॥ విష్ణురాదిత్యః- అశ్వతరో నాగః- సూర్యవర్చా గంధర్వః - సత్యజిద్యక్షః- మఖాపేతో రాక్షసః - ఊర్జమాసం కార్తికం - ఏతే చాదిత్యాదయః కౌర్మే విభజ్యోక్తాః॥ శ్లో॥ ధాతార్యమా చ మిత్ర

చిమాసం నయంత్యమీ ॥ ౩౭ ॥ ఇంద్రో విశ్వావసుః శ్రోతా ఏలాపుత్రస్తథాంగిరాః । ప్రమ్లోచా రాక్షసశ్చర్యో నభోమాసం నయంత్యమీ ॥ ౩౮ ॥ వివస్వానుగ్రసేనశ్చ వ్యాఘ్ర ఆసారణో భృగుః । అనుమ్లోచా శంఖపాలో నభస్యాఖ్యం నయంత్యమీ ॥ ౩౯ ॥ పూషా ధనంజయో వాతస్సుషేణస్సురుచిస్తథా । ఘృతాచీ గౌతమశ్చేతి తపోమాసం నయంత్యమీ ॥ ౪౦ ॥ క్రతుర్వర్చా భరద్వాజః పర్జన్యస్సేనజిత్తథా । విశ్వ ఐరావతశ్చైవ తపస్యాఖ్యం నయంత్యమీ ॥ ౪౧ ॥ అథాంశుః కశ్యపస్తార్క్ష్య ఋతసేనస్తథోర్వశీ । విద్యుచ్ఛత్రుర్మహాశంఖస్సహోమాసం నయంత్యమీ ॥ ౪౨ ॥ భగస్స్ఫూర్జోఽరిష్టనేమిరూర్ణ ఆయుశ్చ పంచమః । కర్కోటకః పూర్వచిత్తిః పౌషమాసం నయంత్యమీ ॥ ౪౩ ॥ త్వష్టా ఋచీకతనయః కంబళాశ్వస్తిలోత్తమా । బ్రహ్మాపేతోఽథ శతజిద్ధృతరాష్ట్ర ఇషంభరాః ॥ ౪౪ ॥ విష్ణురశ్వతరో రంభా సూర్యవర్చాశ్చ సత్యజిత్ । విశ్వామిత్రో మఖాపేత ఊర్జమాసం నయంత్యమీ ॥ ౪౫ ॥ ఏతా భగవతో విష్ణోరాదిత్యస్య విభూతయః । స్మరతాం సంధ్యయోర్నౄణాం హరంత్యంహో దినే దినే ॥ ౪౬ ॥ ద్వాదశస్వపి మాసేషు దేవోఽసౌ షడ్భిరస్య వై । చరన్ సమంతాత్తనుతే పరత్రేహ చ సన్మతిమ్ ॥ ౪౭ ॥ సామర్గ్యజుర్భిస్తల్లింగైః ఋషయస్సంస్తువంత్యముమ్ । గంధర్వాస్తం ప్రగాయంతి నృత్యంత్యప్సరసోఽగ్రతః ॥ ౪౮ ॥ ఉన్నహ్యంతి రథం నాగా గ్రామణ్యో రథయోజకాః । చోదయంతి రథం పృష్ఠే నైరృతా బలశాలినః ॥ ౪౯ ॥ వాలఖిల్యాస్సహస్రాణి షష్టిర్బ్రహ్మర్షయోఽమలాః । పురతోఽభిముఖం

శ్చ వరుణశ్చేంద్ర ఏవ చ। వివస్వానథ పూషా చ పర్జన్యశ్చాంశురేవ చ॥ భగస్త్వష్టా చ విష్ణుశ్చ ఆదిత్యా ద్వాదశ స్మృతాః॥ పులస్త్యః పులహశ్చాత్రిర్వసిష్ఠోఽథాంగిరా భృగుః॥ గౌతమోఽథ భరద్వాజః కశ్యపః క్రతురేవ చ। జమదగ్నిః కౌశికశ్చ మునయో బ్రహ్మవాదినః॥ రథకృచ్చ రథౌజాశ్చ గ్రామణీశ్చ రథస్వనః। సహజన్యస్తత శ్రోతా సారణస్సురజిత్తథా॥ పాఠాంతరే స్రోత ఇతి సురుచిరితి చ॥ క్రతుస్తార్క్ష్యోఽథ ఊర్జశ్చ శతజిత్సత్యజిత్తథా- ఏతే యక్షాః॥ అథ హేతిః ప్రహేతిశ్చ పౌరుషేయో రథస్వనః । చర్యో వ్యాఘ్రో మరుద్వాన్ వా విద్యుత్ స్ఫూర్జస్తథైవ చ॥ బ్రహ్మాపేతశ్చ విప్రేంద్ర యజ్ఞాపేతశ్చ రాక్షసాః॥ పాఠాంతరే వర్య ఇతి॥ వాసుకిః కచ్ఛనీరశ్చ తక్షకశ్శుక్ర ఏవ చ। ఏలాపుత్రశ్శంఖపాలస్తథైరావతసంజ్ఞికః॥ ధనంజయో మహాశంఖస్తథా కర్కోటకో ద్విజాః॥ కంబళాశ్వశ్చాశ్వతరో వహంత్యేతే యథాక్రమమ్। పాఠాంతరే కంజనీర ఇతి॥ తుంబురుర్నారదో హాహాహూహూర్విశ్వావసుస్తథా । ఉగ్రసేనస్సుషేణశ్చ విశ్వోఽథ ఋతసేనకః॥ చిత్రసేనస్తథా గంధర్వాయుధృతరాష్ట్రో ద్విజోత్తమాః। సూర్యవర్చా ద్వాదశైతే గంధర్వా గాయతాం వరాః॥ కృతస్థల్యప్సరోవర్యా తథాన్యా పుంజికస్థలీ। మేనకా సహజన్యా చ ప్రమ్లోచా చ ద్విజోత్తమాః॥ అనుమ్లోచా ఘృతాచీ చ విశ్వాచీ చోర్వశీ తథా । అన్యా చ పూర్వచిత్తిస్స్యాదన్యా చైవ తిలోత్తమా॥ రంభా చేతి ద్విజశ్రేష్ఠాస్తథైవాప్సరసస్స్మృతా ఇతి॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ఏతేషాం పృథక్కర్మాణి నిరూపయతి త్రిభిః॥ ద్వాదశస్వితి ॥ అసౌ దేవస్సూర్యః - షడ్భిః గంధర్వాదిభిః - అస్య జనస్య - సమంతాచ్చరన్- శుభాం మతిం తనుతే- గాయత్ర్యర్థోఽనేన సూచిత ఇతి॥ ౪౭ ॥ సామేతి ॥ తల్లింగైః సూర్యప్రకాశకైః ॥ ౪౮ ॥ ఉన్నహ్యంతీతి॥ ఉన్నహ్యంతి దృఢం బధ్నంతి- గ్రామణ్యో యక్షాః- నైరృతాః॥ ౪౯॥

ఋతాశాషసాః ‖ ౪౯ ‖ కించ ‖ వాలఖిల్యా ఇతి ‖ ఏతే ప్రతిమానం తదివ-విభుంసూర్యం ‖ ౫౦ ‖ ఏవమితి ‖ వ్యూహ్య విభజ్య ‖ ౫౧ ‖ ఇతి భావార్థదీపికాయాం-ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ‖ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ❖ ‖ ద్వాదశే తు పురాణోక్తసర్వార్థానుక్రమః కృతః ‖ ప్రథమస్కంధమారభ్య ప్రాధాన్యేన సమాసతః ‖ తదేవమస్మిన్పురాణే విస్తరేణోక్తానర్థాన్సంక్షేపతో వర్ణయిష్యన్ ధర్మాదీన్ ప్రణమతి ‖ నమ ఇతి ‖ మహతే హరిభక్తిలక్షణాయ-బ్రాహ్మణేభ్యః బ్రాహ్మణాన్-శాశ్వతాన్ అనాదీన్-ధర్మాన్ నిత్యుపలక్షణం-పురాణోక్తార్థానాం ‖ ౧ ‖ ఏతదితి ‖ నరాణాం జీవానాం పురుషత్వే ఉచితం శ్రవణాది రూపం ‖ ౨ ‖ ఏకత్ర ప్రపంచయతి ‖ అత్రేతి ‖ భగవానైశ్వర్యాదిషడ్గుణకః-సాక్షాత్సంకీర్త్యతే ఇతి దేవతాకాండార్థః ‖ ౩ ‖ బ్రహ్మకాండార్థమాహ ‖ అత్రేతి ‖ గుహ్యం నిగూఢం-ప్రభవాప్యయం ప్రభవత్యస్మాదితి ప్రభవం అప్యేత్యస్మిన్నిత్యప్యయం తచ్చ తచ్చ-అనేనాశ్రయశబ్దార్థో దర్శితః-విజ్ఞానసంయుతం అపరోక్షజ్ఞానపర్యంతం-జ్ఞానం-తదుపాఖ్యానం తత్ జ్ఞానం ఉపాఖ్యాయ యతే ప్రకా

యాంతి స్తువంత స్తుతిభిర్విభుమ్ ‖ ౫౦ ‖ ఏవం హ్యనాదినిధనో భగవాన్హరిరీశ్వరః ‖ కల్పే కల్పే స్వమాత్మానం వ్యూహ్య లోకానవత్యజః ‖ ౫౧ ‖ ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖ ❖❖❖❖❖❖❖ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే-ద్వాదశస్కంధే-ఏకాదశోధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖

శ్రీసూతః ‖ నమో ధర్మాయ మహతే నమః కృష్ణాయ వేధసే ‖ బ్రాహ్మణేభ్యో నమస్కృత్య ధర్మాన్వక్ష్యే సనాతనాన్ ‖ ౧ ‖ ఏతద్వః కథితం విప్రా విష్ణోశ్చరితమద్భుతమ్ ‖ భవద్భిర్యదహం పృష్టో నరాణాం పురుషోచితమ్ ‖ ౨ ‖ అత్ర సంకీర్త్యతే సాక్షాద్దనాదినిధనో హరిః ‖ నారాయణో హృషీకేశో భగవాన్సాత్వతాంపతిః ‖ ౩ ‖ అత్ర తే పరమం గుహ్యం విశ్వస్య ప్రభవాప్యయమ్ ‖ జ్ఞానం చ తదుపాఖ్యానం ప్రోక్తం విజ్ఞానసంయుతమ్ ‖ ౪ ‖ వ్యాఖ్యాతో భక్తియోగశ్చ వైరాగ్యం చ తదాశ్రయమ్ ‖ పారీక్షితముపాఖ్యానం నారదాఖ్యానమేవ చ ‖ ౫ ‖ ప్రాయోపవేశో రాజర్షేర్విప్రశాపాత్పరీక్షితః ‖ శుకస్య బ్రహ్మర్షభస్య సంవాదశ్చ పరీక్షితః ‖ ౬ ‖ యోగధారణయోత్క్రాంతిస్సంవాదో నారదాజయోః ‖ అవతారానుగీతం చ సర్గః ప్రాధానికోగ్రతః ‖ ౭ ‖ విదురోద్ధవసంవాదః క్షత్తృమైత్రేయయోస్తథా ‖ పురాణసంహితాప్రశ్నో మహాపురుషసంస్థితిః ‖ ౮ ‖ తతః ప్రాకృతికస్సర్గస్సప్త వైకృతికాశ్చ యే ‖ తతో బ్రహ్మాండసంభూతిర్వైరాజః పురుషో యతః ‖ ౯ ‖ కాలస్య స్థూలసూక్ష్మస్య గతిః పద్మసముద్భవః ‖ భువ ఉద్ధరణేంభోధేర్హిరణ్యాక్షవధో యతః ‖ ౧౦ ‖ ఊర్ధ్వతిర్యగవాక్సర్గో రుద్రసర్గస్తథైవ చ ‖ అర్ధనారీనరస్యాథ యత్ర స్వాయంభువో మనుః ‖ ౧౧ ‖ శతరూపా చ యా స్త్రీణామాద్యా ప్రకృతిరుత్తమా ‖ సంతానో ధర్మపత్నీనాం కర్దమస్య ప్రజాపతేః ‖ ౧౨ ‖ అవతారో భగవతః కపిలస్య మహాత్మనః ‖ దేవహూత్యాశ్చ సంవాదః కపిలేన చ ధీమతా ‖ ౧౩ ‖ నవబ్రహ్మసముత్పత్తిర్దక్షయజ్ఞవినాశనమ్ ‖ ధ్రువస్య చరితం చైవ పృథోః ప్రాచీనబర్హిషః ‖ ౧౪ ‖ నారదస్య చ సంవాదస్తతః ప్రైయవ్రతం ద్విజాః ‖ నాభేస్తతోనుచరితం భరతస్యర్షభస్య చ ‖ ౧౫ ‖ ద్వీపవర్షసముద్రాణాం గిరినద్యుపవర్ణనమ్ ‖

శ్యతే యేన తత్-జ్ఞానసాధనమిత్యర్థః ‖ ౪ ‖ కర్మకాండార్థమాహ ‖ వ్యాఖ్యాత ఇతి ‖ భక్తియోగశ్చ సాధ్యసాధనరూపః-తదాశ్రయం భక్తియోగేన నిష్పాదితం-ఏవం సామాన్యతో నిరూప్యేదానీం ద్వాదశస్కంధప్రకరణార్థాననుక్రామతి-పారీక్షితముపాఖ్యానం పరీక్షిజ్జన్మాది-తత్ప్రస్తావాయ నారదాఖ్యానం చ ‖ ౫ ‖ ప్రాయోపవేశ ఇతి ‖ బ్రహ్మర్షభస్య బ్రాహ్మణోత్తమస్య-ఇతి ప్రథమస్కంధార్థః ‖ ౬ ‖ యోగేతి ‖ ఉత్క్రాంతిరర్చిరాదిగతిః-ప్రాధానికః ప్రధానకార్యవిరాడ్రూపః-అగ్రతః ఆదితః-మహదాదిక్రమేణేత్యర్థః ఇతి ద్వితీయస్కంధార్థః ‖ ౭ ‖ విదురేతి ‖ మహాపురుషస్య సంస్థితిః ప్రళయే తూష్ణీమవస్థానం ‖ ౮ ‖ తత ఇతి ‖ ప్రాకృతికః ప్రకృతిభవో గుణక్షోభరూపః-వైకృతికా మహదాదయః-చకారాద్వికారాశ్చ యే-తేషాం చ సర్గః ‖ ౯ ‖ కాలస్యేతి ‖ గతిః స్వరూపం-ఉద్ధరణే ఉద్ధారణే ‖ ౧౦ ‖ ఊర్ధ్వేతి ‖ అర్ధాభ్యాం నారీ చ నరశ్చ తస్య ‖ ౧౧ ‖ శతరూపేతి ‖ సంతానో ధర్మపత్నీనామితి-నవబ్రహ్మసముత్పత్తిరిత్యస్యానంతరం ద్రష్టవ్యం ‖ ౧౨ ‖ ౧౩ ‖ నవేతి ‖ చతుర్థస్కంధార్థమాహ ‖ నవబ్రహ్మణాం మరీచ్యాదీనాం సముత్పత్తిః సంతానః ‖ ౧౪ ‖ నారదస్యేతి ‖ పంచమస్కంధార్థమాహ-తత ఇతి-ప్రైయవ్రతం ప్రియవ్రతస్య చరితం ‖ ౧౫ ‖ ద్వీపేతి ‖ ద్వీపాద్య

ర్ణనం ప్రథమం సంక్షేపతః - తతో ద్వీపాదీనాం మేగిరయో నద్యశ్చ తేషాముపవర్ణనం - పాతాళనరకాదీనాం చ స్థితిః - అనేనైవ నరకనివర్తకమజామిళోపాఖ్యానం చ గృహీతం తతః పరాచీనం ॥ ౧౬ ॥ షష్ఠస్కంధార్థమాహ ॥ దక్షజన్మేతి ॥ ౧౭ ॥ త్వాష్ట్రస్యేతి ॥ సప్తమార్థమాహ - పుత్రయోశ్చేతి ॥ ౧౮ ॥ అష్టమార్థమాహ ॥ మన్వంతరానుచరితమితి ॥ క్వచిత్క్వచిదనుక్తిః వ్యుత్క్రమోక్తిశ్చ భక్తిరసానుకూలత్వేనేతి ద్రష్టవ్యం ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ దేవాసురేతి ॥ నవమార్థమాహ - రాజవంశేతి ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ రామస్యే

జ్యోతిశ్చక్రస్య సంస్థానం పాతాళనరకస్థితిః ॥ ౧౬ ॥ దక్షజన్మ ప్రచేతోభ్యస్తత్పుత్రీణాం చ సంతతిః । య
తో దేవాసురనరాస్తిర్యఙ్నగఖగాదయః ॥ ౧౭ ॥ త్వాష్ట్రస్య జన్మనిధనం పుత్రయోశ్చ దితేర్ద్విజాః ।
దైత్యేశ్వరస్య చరితం ప్రహ్లాదస్య మహాత్మనః ॥ ౧౮ ॥ మన్వంతరానుచరితం గజేంద్రస్య చ మోక్షణమ్ ।
మన్వంతరావతారశ్చ విష్ణోర్హయశిరోదయః ॥ ౧౯ ॥ కౌర్మం మాత్స్యం నారసింహం వామనం చ జ
గత్పతేః । క్షీరోదమథనం తద్వదమృతార్థే దివౌకసామ్ ॥ ౨౦ ॥ దేవాసుర మహాయుద్ధం రాజవంశా
నుకీర్తనమ్ । ఇక్ష్వాకుజన్మ తద్వంశః సుద్యుమ్నస్య మహాత్మనః ॥ ౨౧ ॥ ఇలోపాఖ్యానమత్రోక్తం తా
రోపాఖ్యానమేవ చ । సూర్యవంశానుచరితం శశాదాద్యా నృపాయతః ॥ ౨౨ ॥ సౌకన్యం చాథ శర్యా
తేః కకుత్స్థస్య చ ధీమతః । ఖట్వాంగస్య చ మాంధాతుః సౌభరేః సగరస్య చ ॥ ౨౩ ॥ రామస్య కోసలేంద్రస్య
చరితం కిల్బిషాపహమ్ । నిమేరంగపరిత్యాగో జనకానాం చ సంభవః ॥ ౨౪ ॥ రామస్య భార్గవేంద్రస్య
నిఃక్షత్రీకరణం భువః । ఐళస్య సోమవంశస్య యయాతేర్నహుషస్య చ ॥ ౨౫ ॥ దౌష్యంతేర్భరతస్యా
పి శంతనోస్తత్సుతస్య చ । యయాతేర్జ్యేష్ఠపుత్రస్య యదోర్వంశానుకీర్తనమ్ ॥ ౨౬ ॥ యత్రావ
తీర్ణో భగవాన్కృష్ణాఖ్యో జగదీశ్వరః । వసుదేవగృహే జన్మ తస్య వృద్ధిశ్చ గోకులే ॥ ౨౭ ॥ తస్య కర్మా
ణ్యపారాణి కీర్తితాన్యసురద్విషః । పూతనాసుపయఃపానం శకటోచ్చాటనం శిశోః ॥ ౨౮ ॥ తృణావ
ర్తస్య నిష్పేషస్తథైవ బకవత్సయోః । అఘాసురస్య సంహారః కస్య మాయాప్రదర్శనమ్ ॥ ౨౯ ॥ ధే
నుకస్య సహభ్రాతుః ప్రలంబస్య చ సంక్షయః । గోపానాం చ పరిత్రాణం దావాగ్నేః పరిసర్పతః ॥ ౩౦ ॥
దమనం కాళియస్యాహేర్మహాహేర్నందమోక్షణమ్ । వ్రతచర్యా చ కన్యానాం యత్ర తుష్టోఽచ్యుతో వ్ర
తైః ॥ ౩౧ ॥ ప్రసాదో విప్రపత్నీభ్యో విప్రాణాం చానుతాపనమ్ । గోవర్ధనోద్ధారణం చ శక్రస్య
సురభేరథ ॥ ౩౨ ॥ యజ్ఞాభిషేకం కృష్ణస్య స్త్రీభిః క్రీడా చ రాత్రిషు । శంఖచూడస్య దుర్బుద్ధేర్వధో
రిష్టస్య కేశినః ॥ ౩౩ ॥ అక్రూరాగమనం పశ్చాత్ప్రస్థానం రామకృష్ణయోః । వ్రజస్త్రీణాం విలాపశ్చ
మథురాలోకనం తతః ॥ ౩౪ ॥ గజముష్టికచాణూరకంసాదీనాం చ యో వధః । మృతస్యానయనం సూ
నోః పునః సాందీపనేర్గురోః ॥ ౩౫ ॥ మథురాయాం నివసతా యదుచక్రస్య యత్ప్రియమ్ । కృతముద్ధ
వరామాభ్యాం యుతేన హరిణా ద్విజాః ॥ ౩౬ ॥ జరాసంధసమానీతసైన్యస్య బహుశో వధః । ఘాతనం
యవనేంద్రస్య కుశస్థల్యా నివేశనమ్ ॥ ౩౭ ॥ ఆదానం పారిజాతస్య సుధర్మాయాః సురాలయాత్ । రు
క్మిణ్యా హరణం యుద్ధే ప్రమథ్య ద్విషతో హరేః ॥ ౩౮ ॥ హరస్య జృంభణం యుద్ధే బాణస్య భుజకృంతనమ్ ।
ప్రాగ్జ్యోతిషపతిం హత్వా కన్యానాం హరణం తథా ॥ ౩౯ ॥ చైద్యపౌండ్రకసాల్వానాం దంతవక్త్రస్య
దుర్మతేః । శంబరో ద్వివిదః పీఠో మురః పంచజనాదయః ॥ ౪౦ ॥ మాహాత్మ్యం చ వధస్తేషాం వారాణస్యా
శ్చ దాహనమ్ । భారావతరణం భూమేర్నిమిత్తీకృత్య పాండవాన్ ॥ ౪౧ ॥ విప్రశాపాపదేశేన సంహా

తి ॥ సోమవంశాదుద్భూతస్యైళస్య చ యయాతేర్నహుషస్య చ చరితం ॥ ౨౫ ॥ దౌష్యంతేరితి ॥ తత్సుతస్య భీష్మస్య ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ దశమస్కంధార్థమాహ ॥ తస్య కర్మాణీతి ॥ పూతనాయాః అసుసహితస్తన్యపానం ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ధేనుకస్యేతి ॥ సహభ్రాతుః ససఖస్య ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ యజ్ఞేతి ॥ యజ్ఞాభిషేకం యజ్ఞః పూజా అభిషేకశ్చ తయోర్ద్వంద్వైక్యం ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ఆదానమితి ॥ ద్విషతః శత్రూన్ప్రమథ్య ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ చైద్యేతి ॥ యే చ శంబరాదయః ॥ ౪౦ ॥ మాహాత్మ్యమితి ॥ తేషాం మాహాత్మ్యం ప్రభావః వధశ్చ ॥

౪౧॥ ఏకాదశస్కంధార్థమాహ ॥ విప్రశాపేతి ॥ ౪౨॥ ఉద్ధవస్యేతి ॥ ధర్మవినిర్ణయః వర్ణాశ్రమధర్మవినిశ్చయః ॥ ౪౩ ॥ తత ఇతి ॥ మర్త్యపరిత్యాగః మనుష్యత్వస్యాంతర్ధానం - ద్వాదశస్కంధార్థమాహ - యుగేతి - యుగలక్షణం - తదనురూపా వృత్తిశ్చేత్యర్థః ॥౪౪॥ చతుర్విధ ఇతి ॥ త్రివిధా ప్రాకృతికీ నైమిత్తికీ నిత్యా చేతి ॥ ౪౫ ॥ శాఖేతి ॥ ఋషేర్వ్యాసస్య- సూర్యస్య చ విన్యాస ఇత్యర్థః ॥ ౪౬ ॥ ఇతీతి ॥ ఇతి చోక్తమితి - చకారాదన్యదపి చ - వః యుష్మాభిః-ఇహ యత్పృష్టోస్మి - తదుక్తమితి - నను కిమేవం నానాధర్మకథనేన- తత్రాహ- లీలేతి - సర్వశః తత్తదర్థకీర్తనద్వారేణేత్యర్థః ॥ ౪౭ ॥ ఏతత్కీర్తనేనాపి కిమిత్యపేక్షాయాం తత్ఫలమాహ ద్వాభ్యాం ॥ పతిత ఇతి ॥ పతితః ప్రాసాదిషు - స్ఖలితః సోపానాదిషు - ఆర్తః దుఃఖితః · క్షుత్వా క్షుతం కృత్వా వివశోపి ॥ ౪౮ ॥ సంకీర్త్యమాన ఇతి ॥ సంకీర్త్యమానః - యద్వా- శ్రుతోనుభావో యస్య సః - పుంసాం చిత్తం ప్రవిశ్య- నిశ్శేషం దుఃఖం విధునోతి హి అతిసతామనుభవం ప్రమాణయతి-అర్కోభ్రం గిరిగుహాది ధ్వాంతం న నివర్తయతీత్యపరితోషాద్దృష్టాంతాంతరమాహ- అతివాతో భ్రమివేతి॥౪౯॥ హరిసంకీర్తనమేవ మహాఫలం తదవ్యతిరిక్తం సర్వం మిథ్యాలపనమాత్రమితి ప్రపంచయతి చతుర్భిః॥ మృషాగిర ఇతి ॥ మృషాగిరః మిథ్యావాచః - అసత్యః అసత్యాః- అసతాం కథా యాసు తాః - యత్ యాసు - ఉత్తమశ్లోకస్య యశోనుగీయత ఇతి యత్ - తదేవ సత్యం తదేవ మంగళం తదు హైతి హ ఏష - భగవద్గుణానా

రంస్వకులస్య చ । వసుదేవస్య సంవాదో నారదేన సురర్షిణా ॥ ౪౨ ॥ ఉద్ధవస్య చ సంవాదో వాసుదేవస్య చాచ్యుతః । యత్రాత్మవిద్యా హ్యఖిలా ప్రోక్తా ధర్మవినిర్ణయః ॥ ౪౩ ॥ తతో మర్త్యపరిత్యాగ ఆత్మయోగానుభావతః । యుగలక్షణవృత్తిశ్చ కలౌ నౄణాముపప్లవః ॥౪౪ ॥ చతుర్విధశ్చ ప్రళయ ఉత్పత్తిస్త్రివిధా స్మృతా । దేహత్యాగశ్చ రాజర్షేర్విష్ణురాతస్య ధీమతః ॥ ౪౫ ॥ శాఖాప్రణయనమృషేర్మార్కండేయస్య సత్కథా । మహాపురుషవిన్యాసస్సూర్యస్య జగదాత్మనః॥ ౪౬॥ ఇతి చోక్తం ద్విజశ్రేష్ఠా యత్పృష్టోహమిహాస్మి వః । లీలావతారకర్మాణి కీర్తితానీహ సర్వశః॥ ౪౭॥ పతితః స్ఖలితో వార్తః క్షుత్వా వా వివశో బ్రువన్ । హరయే నమ ఇత్యుచ్చైర్ముచ్యతే సర్వపాతకైః॥ ౪౮॥ సంకీర్త్యమానో భగవాననంతః శ్రుతానుభావో వ్యసనం హి పుంసామ్। ప్రవిశ్య చిత్తం విధునోత్యశేషం యథా తమోర్కోభ్రమివాతివాతః ॥ ౪౯ ॥ మృషా గిరస్తా హ్యసతీరసత్కథా న కథ్యతే యద్భగవానధోక్షజః । తదేవ సత్యం తదు హైవ మంగళం తదేవ పుణ్యం భగవద్గుణోదయమ్ ॥ ౫౦ ॥ తదేవ రమ్యం రుచిరం నవం నవం తదేవ శశ్వన్మనసో మహోత్సవమ్ । తదేవ శోకార్ణవశోషణం నృణాం యదుత్తమశ్లోకయశోనుగీయతే ॥ ౫౧ ॥ న యద్వచశ్చిత్రపదం హరేర్యశో జగత్పవిత్రం ప్రగృణీత కర్హిచిత్ । తద్ధ్వాంక్షతీర్థం న తు హంససేవితం యత్రాచ్యుతస్తత్ర హి సాధవో జనాః । ౫౨ ॥ స వాగ్విసర్గో జనతాఘవిప్లవో యస్మిన్ ప్రతిశ్లోకమబద్ధవత్యపి । నామాన్యనంతస్య యశోంకితాని యచ్ఛృణ్వంతి గాయంతి గృణంతి సాధవః ॥ ౫౩ ॥ నైష్కర్మ్యమప్యచ్యుతభావవర్జితం న శోభతే జ్ఞానమలం నిరంజనమ్। కుతః పునశ్శశ్వదభద్రమీశ్వరే న చార్పితం కర్మ యదప్యనుత్తమమ్ ॥౫౪ । యశశ్శ్రియామేవ పరిశ్రమః పరో వర్ణాశ్రమాచారతపశ్శ్రుతాదిషు। అవిస్మృతిః శ్రీధరపాదపద్మయోర్గుణానువాదశ్రవణాదరాదిభిః॥౫౫॥

ముదయో యస్మాత్ ॥ ౫౦॥ తదితి ॥ నవం నవం యథా భవతి తథా - రుచిరం రుచిప్రదం - మహానుత్సవో యస్మాత్ ॥౫౧॥ ఉపక్రమోపసంహారయోరేకరూపతాం ప్రదర్శనాయ పూర్వోక్తావివ శ్లోకాః పఠ్యంతే ॥ నేతి ॥ చిత్రాణి పదాని యస్మిన్ - తదపి- జగత్పవిత్రం యతః తథా- తద్ధరేర్యశః - న ప్రగృణీత న వర్ణయేత్ - తద్వచః- ధ్వాంక్షతీర్థం కాకతుల్యనరాణాం రతిస్థానం - న తు హంసైః జ్ఞానిభిః సేవితం- తత్ర హేతుః · యత్రేతి ॥ ౫౨॥ స ఇతి ॥ స వాగ్విసర్గః స ఏవ వాచః ప్రయోగః- జనతాఘవిప్లవః జనసమూహాఘనాశకః - యద్యస్మాత్ - తాన్యేవ అనైస్సైః కీర్త్యమానాని శృణ్వంతి - శ్రోతరి సతి గాయంతి - నోచేత్స్వయమేవ గృణంతి ॥ ౫౩ ॥ ఇదానీం జ్ఞానకర్మాదరాదపి భగవత్కీర్తనాదిష్వేవాదరః కర్తవ్య ఇత్యాహ త్రిభిః ॥ నైష్కర్మ్యమితి ॥ నైష్కర్మ్యం బ్రహ్మ - తత్ప్రకాశకం యత్ జ్ఞానం - యతో నిరంజనం ఉపాధినివర్తకం - తదప్యచ్యుతభక్తివర్జితం చేత్ - న శోభతే- నాపరోక్షపర్యంతం భవతీత్యర్థః- ఈశ్వరే న చేదర్పితం - తర్హి - యదనుత్తమం సర్వోత్తమమపి కర్మ - తదపి పునః కుతః శోభతే - యతః - శశ్వత్సాధనకాలే ఫలకాలే చ - అభద్రం దుఃఖాత్మకం ॥ ౫౪ ॥ కించ ॥ యశశ్శ్రియామితి ॥ వర్ణాశ్రమాచారాదిషు యః పరో మహాన్ పరిశ్రమః · స యశోయుక్తాయాః శ్రియా ఏవ కీర్తేః సంపదశ్చ కేవలం - న పరమపురుషార్థమిత్యర్థః - గుణానువాదాదిభిస్తు - శ్రీధరపాదపద్మయోరవిస్మృతిర్భవతి॥ ౫౫ ॥ తతః కిమత ఆహ॥

౩౬॥ వసిష్ఠ ఇతి॥ వరుణస్సూర్యః - సహజన్యో యక్షః - శుక్రో నాగః - చిత్రస్వనో రాక్షసః - శుచిమాసం ఆషాఢమాసం॥ ౩౭॥ ఇంద్ర ఇతి॥ ఇంద్రస్సూర్యః - విశ్వావసుః గంధర్వః - శ్రోతాయక్షః - ఏలాపుత్రో నాగః - చర్యో రాక్షస ఇతి - స్వయమేవ వ్యాఖ్యాతం - నభోమాసం శ్రావణం॥ ౩౮॥ వివస్వానితి॥ వివస్వాన్ సూర్యః - ఉగ్రసేనో గంధర్వః - వ్యాఘ్రో రాక్షసః - ఆసారణో యక్షః - భృగుః ఋషిః - అనుమ్లోచా అప్సరాః - శంఖపాలో నాగః - నభస్యాఖ్యం భాద్రపదం॥ ౩౯॥ పూషేతి॥ ధనంజయో నాగః - వాతో రాక్షసః - సుషేణో గంధర్వః - సురుచిర్యక్షః - తపోమాసం మాఘం - మాసక్రమాతిలంఘనం తు కౌమోదక్తాదిత్యక్రమానుసారేణ - వైష్ణవే తు మాసక్రమేణైవోక్తిః - క్వచిన్మాసవ్యత్యయస్తు కల్పభేదేనేతి జ్ఞేయః॥ ౪౦॥ క్రతురితి॥ క్రతుర్యక్షః - వర్చా రాక్షసః - వర్చ ఇతి పాఠాంతరే - పర్జన్యస్సూర్యః - సేనజిదప్సరాః - విశ్వో గంధర్వః - ఐరావతో నాగః - తపస్యాఖ్యం ఫాల్గునం॥ ౪౧॥ అథేతి॥ అంశుస్సూర్యః - అంశ ఇతి వా పాఠః - తార్క్ష్యో యక్షః - ఋతసేనో గంధర్వః - విద్యుచ్ఛత్రుః రాక్షసః - మహాశంఖో నాగః - సహోమాసం మార్గశీర్షం॥ ౪౨॥ భగ ఇతి॥ భగస్సూర్యః - స్ఫూర్జో రాక్షసః - అరిష్టనేమిర్గంధర్వః - ఊర్ణో యక్షః - ఆయుః ఋషిః - కర్కోటకో నాగః - పూర్వచిత్తిరప్సరాః॥ ౪౩॥ త్వష్టేతి॥ ఋచీకతనయో జమదగ్నిః - కంబళాశ్వో నాగః - బ్రహ్మాపేతో రాక్షసః - శతజిద్యక్షః - ధృతరాష్ట్రో గంధర్వః - ఇషం భరా ఆశ్వయుజపాలకాః॥ ౪౪॥ విష్ణురితి॥ విష్ణురాదిత్యః - అశ్వతరో నాగః - సూర్యవర్చా గంధర్వః - సత్యజిద్యక్షః - మఖాపేతో రాక్షసః - ఊర్జమాసం కార్తికం - ఏతే చాదిత్యాదయః కౌమోదకీ విభజ్యోక్తాః॥ శ్లో॥ ధాతార్యమా చ మిత్ర

చిమాసం నయంత్యమీ ॥ ౩౬ ॥ ఇంద్రో విశ్వావసుశ్శ్రోతా ఏలాపుత్రస్తథాంగిరాః । ప్రమ్లోచా రాక్షసశ్చర్యో నభోమాసం నయంత్యమీ ॥ ౩౭ ॥ వివస్వానుగ్రసేనశ్చ వ్యాఘ్ర ఆసారణో భృగుః । అనుమ్లోచా శంఖపాలో నభస్యాఖ్యం నయంత్యమీ ॥ ౩౮ ॥ పూషా ధనంజయో వాతస్సుషేణస్సురుచిస్తథా । ఘృతాచీ గౌతమశ్చేతి తపోమాసం నయంత్యమీ ॥ ౩౯ ॥ క్రతుర్వర్చా భరద్వాజః పర్జన్యస్సేనజిత్తథా । విశ్వ ఐరావతశ్చైవ తపస్యాఖ్యం నయంత్యమీ ॥ ౪౦ ॥ అథాంశుః కశ్యపస్తార్క్ష్య ఋతసేనస్తథోర్వశీ । విద్యుచ్ఛత్రుర్మహాశంఖస్సహోమాసం నయంత్యమీ॥ ౪౧ ॥ భగస్స్ఫూర్జోరిష్టనేమిరూర్ణ ఆయుశ్చ పంచమః । కర్కోటకః పూర్వచిత్తిః పౌషమాసం నయంత్యమీ ॥ ౪౨ ॥ త్వష్టా ఋచీకతనయః కంబళాశ్వస్తిలోత్తమా । బ్రహ్మాపేతోథ శతజిద్ధృతరాష్ట్ర ఇషంభరాః ॥ ౪౩ ॥ విష్ణురశ్వతరో రంభా సూర్యవర్చాశ్చ సత్యజిత్ । విశ్వామిత్రో మఖాపేత ఊర్జమాసం నయంత్యమీ॥ ౪౪॥ ఏతా భగవతో విష్ణోరాదిత్యస్య విభూతయః । స్మరతాం సంధ్యయోర్నౄణాం హరంత్యంహో దినే దినే॥ ౪౫॥ ద్వాదశస్వపి మాసేషు దేవోసౌ షడ్భిరస్య వై । చరన్ సమంతాత్తనుతే పరత్రేహ చ సన్మతిమ్ ॥ ౪౬ ॥ సామర్గ్యజుర్భిస్తల్లింగైః ఋషయస్సంస్తువంత్యముమ్ । గంధర్వాస్తం ప్రగాయంతి నృత్యంత్యప్సరసోగ్రతః ॥ ౪౭ ॥ ఉన్నహ్యంతి రథం నాగా గ్రామణ్యో రథయోజకాః । చోదయంతి రథం పృష్ఠే నైరృతా బలశాలినః॥ ౪౮ ॥ వాలఖిల్యాస్సహస్రాణి షష్టిర్బ్రహ్మర్షయోమలాః । పురతోభిముఖం

శ్చ వరుణశ్చేంద్ర ఏవ చ । వివస్వానథ పూషా చ పర్జన్యశ్చాంశురేవ చ॥ భగస్త్వష్టా చ విష్ణుశ్చ ఆదిత్యా ద్వాదశ స్మృతాః॥ పులస్త్యః పులహశ్చాత్రిర్వసిష్ఠోథాంగిరా భృగుః॥ గౌతమోథ భరద్వాజః కశ్యపః క్రతురేవ చ । జమదగ్నిః కౌశికశ్చ మునయో బ్రహ్మవాదినః॥ రథకృచ్చ రథౌజాశ్చ గ్రామణీశ్చ రథస్వనః । సహజన్యస్తత శ్శ్రోతా సారణస్సురజిత్తథా॥ పాఠాంతరే సోతేతి సురుచిరితి చ॥ క్రతుస్తార్క్ష్యోథ ఊర్జశ్చ శతజిత్సత్యజిత్తథా - ఏతే యక్షాః॥ అథ హేతిః ప్రహేతిశ్చ పౌరుషేయో రథస్వనః । చర్యో వ్యాఘ్రో మరుద్వాంశ్చ విద్యుత్ స్ఫూర్జశ్చ శతజిత్సత్యజిత్తథా - ఏతే యక్షాః॥ అథ హేతిః ప్రహేతిశ్చ పౌరుషేయో రథస్వనః । చర్యో వ్యాఘ్రో మరుద్వాంశ్చ విద్యుత్ స్ఫూర్జస్తథైవ చ॥ బ్రహ్మాపేతశ్చ విప్రేంద్ర యజ్ఞాపేతశ్చ రాక్షసాః॥ పాఠాంతరే వర్య ఇతి॥ వాసుకిః కచ్ఛనీరశ్చ తక్షకశ్చ క్రమిశ్చ । ఏలాపుత్రశ్శంఖపాలస్తథైరావతసంజ్ఞకః॥ ధనంజయో మహాశంఖస్తథా కర్కోటకో ద్విజాః॥ కంబళాశ్వాశ్చాశ్వతరో వహంత్యేతే యథాక్రమమ్ । పాఠాంతరే కంజనీర ఇతి॥ తుంబురుర్నారదో హాహాహూహూర్విశ్వావసుస్తథా । ఉగ్రసేనస్సుషేణశ్చ విశ్వోథ ఋతసేనకః॥ చిత్రసేనస్తథా కర్ణాయుర్ధృతరాష్ట్రో ద్విజోత్తమాః। సూర్యవర్చా ద్వాదశైతే గంధర్వా గాయతాం వరాః॥ కృతస్థల్యప్సరోవర్యా తథాన్యా పుంజికస్థలీ। మేనకా సహజన్యా చ ప్రమ్లోచా చ ద్విజోత్తమాః॥ అనుమ్లోచా ఘృతాచీ చ విశ్వాచీ చోర్వశీ తథా । అన్యా చ పూర్వచిత్తిస్స్యాదన్యా చైవ తిలోత్తమా॥ రంభా చేతి ద్విజశ్రేష్ఠాస్తథైవాప్సరసస్స్మృతా ఇతి॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ఏతేషాం పృథక్కర్మాణి నిరూపయతి త్రిభిః॥ ద్వాదశస్వితి॥ అసౌ దేవస్సూర్యః - షడ్భిః గంధర్వాదిభిః - అస్య జనస్య - సమంతాచ్చరన్ - శుభాం మతిం తనుతే - గాయత్ర్యర్థో నేన సూచిత స్స్యాదితి॥ ౪౭॥ ఉన్నహ్యంతీతి॥ ఉన్నహ్యంతి దృఢం బధ్నంతి - గ్రామణ్యో యక్షాః - నైరృతాః॥ ౪౮॥ సామేతి॥ తల్లింగైః సూర్యప్రకాశకైః॥ ౪౭ ॥ ఉన్నహ్యంతీతి॥

ఋతారాక్షసాః ॥ ౪౯ ॥ కించ ॥ వాలఖిల్యా ఇతి ॥ ఏతే ప్రతిమాసం తేఏవ - విభుం సూర్యం ॥ ౫౦ ॥ ఏవమితి ॥ వ్యూహ్య విభజ్య ॥ ౫౧ ॥ ఇతి
భావార్థదీపికాయాం - ఏకాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా ॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁
శ్రీ ॥ ద్వాదశే తు పురాణోక్తసర్వార్థానుక్రమః కృతః । ప్రథమస్కంధమారభ్య ప్రాధాన్యేన సమాసతః ॥ తదేవమస్మిన్ పురాణే నిస్తరే
ణోక్తానర్థాన్ సంక్షేపతో వర్ణయిష్యన్ ధర్మాదీన్ ప్రణమతి ॥ నమ ఇతి ॥ మహతే హరిభక్తిలక్షణాయ - బ్రాహ్మణేభ్యః బ్రాహ్మణాన్ -
శాశ్వతాన్ అనాదీన్ - ధర్మాన్ నిత్యోపలక్షణం - పురాణోక్తార్థానాం ॥ ౧ ॥ ఏతదితి ॥ నరాణాం జీవానాం పురుషత్వే ఉచితం శ్రవణాది
యోగ్యం ॥ ౨ ॥ ఏతత్ ప్రపంచయతి ॥ అత్రేతి ॥ భగవాన్ ఐశ్వర్యాదిషడ్గుణకః - సాక్షాత్సంకీర్త్యతే ఇతి దేవతాకాండార్థః ॥ ౩ ॥ బ్రహ్మ
కాండార్థమాహ ॥ అత్రేతి ॥ గుహ్యం నిర్గుణం - ప్రభవాప్యయం ప్రభవత్యస్మాదితి ప్రభవం అప్యేత్యస్మిన్నిత్యప్యయం తచ్చ తచ్చ - అ
నేనాశ్రయశబ్దార్థో దర్శితః - విజ్ఞానసంయుతం అపరోక్షజ్ఞానపర్యంతం - జ్ఞానం - తదుపాఖ్యానం తత్ జ్ఞానం ఉపాఖ్యాయతే ప్రకా

యాంతి స్తువంతః స్తుతిభిర్విభుమ్ ॥ ౫౦ ॥ ఏవం హ్యనాదినిధనో భగవాన్ హరిరీశ్వరః । కల్పే కల్పే స్వ
మాత్మానం వ్యూహ్య లోకానవత్యజః ॥ ౫౧ ॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁
❁❁❁❁❁❁❁❁ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - ద్వాదశస్కంధే - ఏకాదశోఽధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁
శ్రీసూతః ॥ నమో ధర్మాయ మహతే నమః కృష్ణాయ వేధసే । బ్రాహ్మణేభ్యో నమస్కృత్య ధర్మాన్వక్ష్యా
మి శాశ్వతాన్ ॥ ౧ ॥ ఏతద్వః కథితం విప్రా విష్ణోశ్చరితమద్భుతమ్ । భవద్భిర్యదహం పృష్టో నరాణాం పు
రుషోచితమ్ ॥ ౨ ॥ అత్ర సంకీర్త్యతే సాక్షాదనాదినిధనో హరిః । నారాయణో హృషీకేశో భగవాన్
సాత్త్వతాం పతిః ॥ ౩ ॥ అత్ర తే పరమం గుహ్యం విశ్వస్య ప్రభవాప్యయమ్ । జ్ఞానం చ తదుపాఖ్యానం ప్రో
క్తం విజ్ఞానసంయుతమ్ ॥ ౪ ॥ వ్యాఖ్యాతో భక్తియోగశ్చ వైరాగ్యం చ తదాశ్రయమ్ । పారీక్షితముపా
ఖ్యానం నారదాఖ్యానమేవ చ ॥ ౫ ॥ ప్రాయోపవేశో రాజర్షేర్విప్రశాపాత్పరీక్షితః । శుకస్య బ్రహ్మ
ర్షభస్య సంవాదశ్చ పరీక్షితః ॥ ౬ ॥ యోగధారణయోత్క్రాంతిస్సంవాదో నారదాజయోః । అవతా
రానుగీతం చ సర్గః ప్రాధానికోఽగ్రతః ॥ ౭ ॥ విదురోద్ధవసంవాదః క్షత్తృమైత్రేయయోస్తథా । పు
రాణసంహితాప్రశ్నో మహాపురుషసంస్థితిః ॥ ౮ ॥ తతః ప్రాకృతికస్సర్గస్సప్త వైకృతికాశ్చ యే । త
తో బ్రహ్మాండసంభూతిర్వైరాజః పురుషో యతః ॥ ౯ ॥ కాలస్య స్థూలసూక్ష్మస్య గతిః పద్మసముద్భవః । భు
వ ఉద్ధరణేఽంభోధేర్హిరణ్యాక్షవధో యతః ॥ ౧౦ ॥ ఊర్ధ్వతిర్యగవాక్సర్గో రుద్రసర్గస్తథైవ చ । అ
ర్ధనారీనరస్యాథ యత్ర స్వాయంభువో మనుః ॥ ౧౧ ॥ శతరూపా చ యా స్త్రీణామాద్యా ప్రకృతిరు
త్తమా । సంతానో ధర్మపత్నీనాం కర్దమస్య ప్రజాపతేః ॥ ౧౨ ॥ అవతారో భగవతః కపిలస్య మహాత్మ
నః । దేవహూత్యాశ్చ సంవాదః కపిలేన చ ధీమతా ॥ ౧౩ ॥ నవబ్రహ్మసముత్పత్తిర్దక్షయజ్ఞవినాశనమ్ ।
ధ్రువస్య చరితం చైవ పృథోః ప్రాచీనబర్హిషః ॥ ౧౪ ॥ నారదస్య చ సంవాదస్తతః ప్రైయవ్రతం ద్వి
జాః । నాభేస్తతోఽనుచరితం భరతస్యర్షభస్య చ ॥ ౧౫ ॥ ద్వీపవర్షసముద్రాణాం గిరినద్యుపవర్ణనమ్ ॥

ఖ్యాతే యేన తత్ - జ్ఞానసాధనమిత్యర్థః ॥ ౪ ॥ కర్మకాండార్థమాహ ॥ వ్యాఖ్యాత ఇతి ॥ భక్తియోగశ్చ సాధ్యసాధనరూపః - తదాశ్ర
యం భక్తిసాగేన నిష్పాదితం - ఏవం సామాన్యతో నిరూప్యేదానీం ద్వాదశస్కంధప్రకరణార్థానసక్రామతి - పారీక్షితముపాఖ్యానం ప
రీక్షిజ్జన్మాది - తత్ప్రస్తావాయ నారదాఖ్యానం చ ॥ ౫ ॥ ప్రాయోపవేశ ఇతి ॥ బ్రహ్మర్షభస్య బ్రాహ్మణోత్తమస్య - ఇతి ప్రథమస్కంధా
ర్థః ॥ ౬ ॥ యోగేతి ॥ ఉత్క్రాంతిరర్చిరాదిగతిః - ప్రాధానికః ప్రధానకార్యవిరాడ్రూపః - అగ్రతః ఆదితః - మహదాదిక్రమేణే
త్యర్థః ఇతి ద్వితీయస్కంధార్థః ॥ ౭ ॥ విదురేతి ॥ మహాపురుషస్య సంస్థితిః ప్రళయే తూష్ణీమవస్థానం ॥ ౮ ॥ తత ఇతి ॥ ప్రాకృతికః ప్రకృతి
భవో గుణక్షోభరూపః - వైకృతికా మహదాదయః - చకారాద్వికారాశ్చ యే - తేషాం చ సర్గః ॥ ౯ ॥ కాలస్యేతి ॥ గతిః స్వరూపం - ఉ
ద్ధరణే ఉద్ధారణే ॥ ౧౦ ॥ ఊర్ధ్వేతి ॥ అర్ధాభ్యాం నారీ చ నరశ్చ తస్య ॥ ౧౧ ॥ శతరూపేతి ॥ సంతానో ధర్మపత్నీనామితి - నవబ్రహ్మసము
త్పత్తిరిత్యస్యానంతరం ద్రష్టవ్యం ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ నవేతి ॥ చతుర్థస్కంధార్థమాహ ॥ నవబ్రహ్మణాం మరీచ్యాదీనాం సముత్పత్తిః సం
తానః ॥ ౧౪ ॥ నారదస్యేతి ॥ పంచమస్కంధార్థమాహ - తత ఇతి - ప్రైయవ్రతం ప్రియవ్రతస్య చరితం ॥ ౧౫ ॥ ద్వీపేతి ॥ ద్వీపాద్య

పవర్ణనం ప్రథమం సంక్షేపతః - తతో ద్వీపాదీనాం యే గిరయో నద్యశ్చ తేషాముపవర్ణనం - పాతాళనరకాదీనాం చ స్థితిః- అనేనైవ నరకనివర్తకమజామిళోపాఖ్యానం చ గృహీతం తతః పరాచీనం ॥ ౧౬ ॥ షష్ఠస్కంధార్థమాహ ॥ దక్షజన్మేతి ॥ ౧౭ ॥ త్వాష్ట్రస్యేతి ॥ సప్తమార్థమాహ - పుత్త్రయోశ్చేతి ॥ ౧౮ ॥ అష్టమార్థమాహ ॥ మన్వంతరానుచరితమితి ॥ క్వచిత్ కస్యచిదనుక్తిః క్వచిత్ క్రమోక్తిశ్చ భక్తిరసానుకూలత్వేనేతి ద్రష్టవ్యం ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ దేవాసురేతి ॥ నవమార్థమాహ - రాజవంశేతి ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ రామస్యే

జ్యోతిశ్చక్రస్య సంస్థానం పాతాళనరకస్థితిః ॥ ౧౬ ॥ దక్షజన్మ ప్రచేతోభ్యస్తత్పుత్త్రీణాం చ సంతతిః ॥ యతో దేవాసురనరాస్తిర్యఙ్నగఖగాదయః ॥ ౧౭ ॥ త్వాష్ట్రస్య జన్మనిధనం పుత్త్రయోశ్చ దితేర్ద్విజాః ॥ దైత్యేశ్వరస్య చరితం ప్రహ్లాదస్య మహాత్మనః ॥ ౧౮ ॥ మన్వంతరానుచరితం గజేంద్రస్య చ మోక్షణమ్ । మన్వంతరావతారాశ్చ విష్ణోర్హయశిరోదయః ॥ ౧౯ ॥ కౌర్మం మాత్స్యం నారసింహం వామనం చ జగత్పతేః । క్షీరోదమథనం తద్వదమృతార్థే దివౌకసామ్ ॥ ౨౦ ॥ దేవాసుర మహాయుద్ధం రాజవంశానుకీర్తనమ్ । ఇక్ష్వాకుజన్మ తద్వంశః సుద్యుమ్నస్య మహాత్మనః ॥ ౨౧ ॥ ఇలోపాఖ్యానమత్రోక్తం తారోపాఖ్యానమేవ చ । సూర్యవంశానుచరితం శశాదాద్యా నృపా యతః ॥ ౨౨ ॥ సౌకన్యం చాథ శర్యాతేః కకుత్స్థస్య చ ధీమతః । ఖట్వాంగస్య చ మాంధాతుః సౌభరేః సగరస్య చ ॥ ౨౩ ॥ రామస్య కోసలేంద్రస్య చరితం కిల్బిషాపహమ్ । నిమేరంగపరిత్యాగో జనకానాం చ సంభవః ॥ ౨౪ ॥ రామస్య భార్గవేంద్రస్య నిఃక్షత్త్రీకరణం భువః । ఐలస్య సోమవంశస్య యయాతేర్నహుషస్య చ ॥ ౨౫ ॥ దౌష్యంతేర్భరతస్యాపి శంతనోస్తత్సుతస్య చ । యయాతేర్జ్యేష్ఠపుత్త్రస్య యదోర్వంశానుకీర్తనమ్ ॥ ౨౬ ॥ యత్రావతీర్ణో భగవాన్ కృష్ణాఖ్యో జగదీశ్వరః । వసుదేవగృహే జన్మ తస్య వృద్ధిశ్చ గోకులే ॥ ౨౭ ॥ తస్య కర్మాణ్యపారాణి కీర్తితాన్యసురద్విషః । పూతనాసుపయఃపానం శకటోచ్చాటనం శిశోః ॥ ౨౮ ॥ తృణావర్తస్య నిష్పేషస్తథైవ బకవత్సయోః । అఘాసురస్య సంహారః కస్య మాయాప్రదర్శనమ్ ॥ ౨౯ ॥ ధేనుకస్య సహభ్రాతుః ప్రలంబస్య చ సంక్షయః । గోపానాం చ పరిత్రాణం దవాగ్నేః పరిసర్పతః ॥ ౩౦ ॥ దమనం కాళియస్యాహేర్మహాహేర్నందమోక్షణమ్ । వ్రతచర్యా చ కన్యానాం యత్ర తుష్టోఽచ్యుతో వ్రతైః ॥ ౩౧ ॥ ప్రసాదో విప్రపత్నీభ్యో విప్రాణాం చానుతాపనమ్ । గోవర్ధనోద్ధారణం చ శక్రస్య సురభేరథ ॥ ౩౨ ॥ యజ్ఞాభిషేకః కృష్ణస్య స్త్రీభిః క్రీడా చ రాత్రిషు । శంఖచూడస్య దుర్బుద్ధేర్వధోఽరిష్టస్య కేశినః ॥ ౩౩ ॥ అక్రూరాగమనం పశ్చాత్ప్రస్థానం రామకృష్ణయోః । వ్రజస్త్రీణాం విలాపశ్చ మథురాలోకనం తతః ॥ ౩౪ ॥ గజముష్టికచాణూరకంసాదీనాం చ యో వధః । మృతస్యానయనం సూనోః పునః సాందీపనేర్గురోః ॥ ౩౫ ॥ మథురాయాం నివసతా యదుచక్రస్య యత్ప్రియమ్ । కృతముద్ధవరామాభ్యాం యుతేన హరిణా ద్విజాః ॥ ౩౬ ॥ జరాసంధసమానీతసైన్యస్య బహుశో వధః । ఘాతనం యవనేంద్రస్య కుశస్థల్యా నివేశనమ్ ॥ ౩౭ ॥ ఆదానం పారిజాతస్య సుధర్మాయాః సురాలయాత్ । రుక్మిణ్యా హరణం యుద్ధే ప్రమథ్య ద్విషతో హరేః ॥ ౩౮ ॥ హరస్య జృంభణం యుద్ధే బాణస్య భుజకృంతనమ్ । ప్రాగ్జ్యోతిషపతిం హత్వా కన్యానాం హరణం తథా ॥ ౩౯ ॥ చైద్యపౌండ్రకసాల్వానాం దంతవక్త్రస్య దుర్మతేః । శంబరో ద్వివిదః పీఠో మురః పంచజనాదయః ॥ ౪౦ ॥ మాహాత్మ్యం చ వధస్తేషాం వారాణస్యాశ్చ దాహనమ్ । భారావతరణం భూమేర్నిమిత్తీకృత్య పాండవాన్ ॥ ౪౧ ॥ విప్రశాపాపదేశేన సంహా

త్యేతి ॥ తత్సుతస్య భీష్మస్య ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ దశ. తి ॥ సోమవంశాదుద్భూతస్యైలస్య చ యయాతేర్నహుషస్య చ చరితం ॥ ౨౫ ॥ దౌష్యంతేరితి ॥ ధేనుకస్యేతి ॥ సహభ్రాతుః ససఖస్య ॥ మస్కంధార్థమాహ ॥ తస్య కర్మాణీతి ॥ పూతనాయాః అసుసహితస్తన్యపానం ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ఆదానమితి ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ యజ్ఞేతి ॥ యజ్ఞాభిషేకం యజ్ఞః పూజా అభిషేకశ్చ తయోర్ద్వంద్వైక్యం ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ఆదానమితి ॥ మాహాత్మ్యమితి ॥ తేషాం మాహాత్మ్యం ప్రభావః వధశ్చ ॥ ద్విషతః శత్రూన్ ప్రమథ్య ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ చైద్యేతి ॥ యే చ శంబరాదయః ॥ ౪౦ ॥

౪౧॥ ఏకాదశస్కంధార్థమాహ ॥ విప్రశాపేతి ॥ ౪౨॥ ఉద్ధవస్యేతి ॥ ధర్మవినిర్ణయః వర్ణాశ్రమధర్మవినిశ్చయః ॥ ౪౩॥ తత ఇతి ॥ మర్త్యపరిత్యాగః మనుష్యత్వస్యాంతర్ధానం - ద్వాదశస్కంధార్థమాహ - యుగేతి - యుగలక్షణం - తదనురూపా వృత్తిశ్చేత్యర్థః ॥౪౪॥ చతుర్విధ ఇతి ॥ త్రివిధా ప్రాకృతికీ నైమిత్తికీ నిత్యా చేతి ॥ ౪౫ ॥ శాఖేతి ॥ ఋషేర్వ్యాసస్య. సూర్యస్య చ విన్యాస ఇత్యర్థః ॥ ౪౬ ॥ ఇతీతి ॥ ఇతి చోక్తమితి - చకారాదన్యదపి చ - వః యుష్మాభిః-ఇహ యత్పృష్టోఽస్మి - తదుక్తమితి - నను కిమేవం నానార్థకథనేన- తత్రాహ - లీలేతి - సర్వశః తత్తదర్థకీర్తనద్వారేణేత్యర్థః ॥ ౪౭ ॥ ఏతత్కీర్తనేనానాసికీమిత్యపేక్షాయాం తత్ఫలమాహ ద్వాభ్యాం ॥ పతిత ఇతి ॥ పతితః కూపాదిషు - స్ఖలితః సోపానాదిషు - ఆర్తః దుఃఖితః - క్షుత్త్వా క్షుతం కృత్వా వివశోఽపి ॥ ౪౮ ॥ సంకీర్త్యమాన ఇతి ॥ సంకీర్త్యమానః - యద్వా. శ్రుతోఽనుభావో యస్య సః - పుంసాం చిత్తం ప్రవిశ్య- నిశ్శేషం దుఃఖం విధునోతి హంతి సతామనుభవం ప్రమాణయతి-అర్కోఽగ్నిగుహాది ధ్వాంతం న నివర్తయతీత్యపరితోషాద్దృష్టాంతాంతరమాహ- అతివాతోఽభ్రమివేతి॥౪౯॥ హరిసంకీర్తనమేవ మహాఫలం తద్వ్యతిరిక్తం సర్వం మిథ్యాలపనమాత్రమితి ప్రపంచయతి చతుర్భిః॥ మృషాగిర ఇతి ॥ మృషాగిరః మిథ్యావాచః - అసతీః అసత్యాః- అసతాం కథా యాసు తాః - యత్ యాసు - ఉత్తమశ్లోకస్య యశోఽనుగీయత ఇతి యత్ - తదేవ సత్యం తదేవ మంగళం ఉహేతి హర్షే - భగవద్గుణానా

రంస్వకులస్యచ । వసుదేవస్యసంవాదో నారదేనసురర్షిణా ॥ ౪౨ ॥ ఉద్ధవస్యచసంవాదో వాసుదేవస్యచాద్భుతః । యత్రాత్మవిద్యాహ్యఖిలా ప్రోక్తా ధర్మవినిర్ణయః ॥ ౪౩ ॥ తతో మర్త్యపరిత్యాగ ఆత్మయోగానుభావతః । యుగలక్షణవృత్తిశ్చ కలౌ నౄణాముపప్లవః ॥ ౪౪ ॥ చతుర్విధశ్చప్రళయ ఉత్పత్తిస్త్రివిధాస్తథా । దేహత్యాగశ్చ రాజర్షేర్విష్ణురాతస్య ధీమతః ॥ ౪౫ ॥ శాఖాప్రణయనమృషేర్మార్కండేయస్య సత్కథా । మహాపురుషవిన్యాసః సూర్యస్య జగదాత్మనః ॥ ౪౬ ॥ ఇతి చోక్తం ద్విజశ్రేష్ఠా యత్పృష్టోఽహమిహాస్మి వః । లీలావతారకర్మాణి కీర్తితానీహ సర్వశః ॥ ౪౭ ॥ పతితః స్ఖలితో వార్తః క్షుత్త్వా వా వివశో బ్రువన్ । హరయే నమ ఇత్యుచ్చైర్ముచ్యతే సర్వపాతకైః ॥ ౪౮ ॥ సంకీర్త్యమానో భగవాననంతః శ్రుతానుభావో వ్యసనం హి పుంసామ్ । ప్రవిశ్య చిత్తం విధునోత్యశేషం యథా తమోఽర్కోఽభ్రమివాతివాతః ॥ ౪౯ ॥ మృషాగిరస్తా హ్యసతీరసత్కథా న కథ్యతే యద్భగవానధోక్షజః । తదేవ సత్యం తదు హైవ మంగళం తదేవ పుణ్యం భగవద్గుణోదయమ్ ॥ ౫౦ ॥ తదేవ రమ్యం రుచిరం నవం నవం తదేవ శశ్వన్మనసో మహోత్సవమ్ । తదేవ శోకార్ణవశోషణం నృణాం యదుత్తమశ్లోకయశోఽనుగీయతే ॥ ౫౧ ॥ న యద్వచశ్చిత్రపదం హరేర్యశో జగత్పవిత్రం ప్రగృణీత కర్హిచిత్ । తద్ధ్వాంక్షతీర్థం న తు హంససేవితం యత్రాచ్యుతస్తత్ర హి సాధవో జనాః ॥ ౫౨ ॥ స వాగ్విసర్గో జనతాఘవిప్లవో యస్మిన్ ప్రతిశ్లోకమబద్ధవత్యపి । నామాన్యనంతస్య యశోఽంకితాని యచ్ఛృణ్వంతి గాయంతి గృణంతి సాధవః ॥ ౫౩ ॥ నైష్కర్మ్యమప్యచ్యుతభావవర్జితం న శోభతే జ్ఞానమలం నిరంజనమ్ । కుతః పునః శశ్వదభద్రమీశ్వరే న చార్పితం కర్మ యదప్యనుత్తమమ్ ॥ ౫౪ ॥ యశః శ్రియామేవ పరిశ్రమః పరో వర్ణాశ్రమాచారతపఃశ్రుతాదిషు । అవిస్మృతిః శ్రీధరపాదపద్మయోర్గుణానువాదశ్రవణాదరాదిభిః ॥ ౫౫ ॥

ముదయో యస్మాత్ ॥ ౫౦॥ తదితి ॥ నవం నవం యథా భవతి తథా - రుచిరం రుచిప్రదం - మహానుత్సవో యస్మాత్ ॥౫౧॥ ఉపక్రమోపసంహారయోరేకరూపతాప్రదర్శనాయ పూర్వోక్తావిమౌ శ్లోకౌ పఠ్యంతే ॥ నేతి ॥ చిత్రాణి పదాని యస్మిన్ - తదపి - జగత్పవిత్రయతీతి తథా- తద్ధరేర్యశః - న ప్రగృణీత న వర్ణయేత్ - తద్వచః- ధ్వాంక్షతీర్థం కాకతుల్యనరాణాం రతిస్థానం - న తు హంసైః జ్ఞానిభిః సేవితం- తత్ర హేతుః - యత్రేతి ॥ ౫౨॥ స ఇతి ॥ స వాగ్విసర్గః స ఏవ వాచః ప్రయోగః- జనతాఘవిప్లవః జనసమూహాఘనాశకః - యద్యస్మాత్ - తాన్యేవ అన్యైః కీర్త్యమానాని శృణ్వంతి - శ్రోతరి సతి గాయంతి - నో చేత్స్వయమేవ గృణంతి ॥ ౫౩॥ ఇదానీం జ్ఞానకర్మాదరాదపి భగవత్కీర్తనాదిష్వేవాదరః కర్తవ్య ఇత్యాహ త్రిభిః ॥ నైష్కర్మ్యమితి ॥ నైష్కర్మ్యం బ్రహ్మ - తత్ప్రకాశకం యత్ జ్ఞానం - యతో నిరంజనం ఉపాధినివర్తకం - తదప్యచ్యుతభక్తివర్జితం చేత్ - న శోభతే- నాపరోక్షపర్యంతం భవతీత్యర్థః - ఈశ్వరేణ చేదర్పితం - తర్హి - యదనుత్తమం సర్వోత్తమమపి కర్మ - తదపి పునః కుతః శోభతే - యతః - శశ్వత్సాధనకాలే ఫలకాలే చ - అభద్రం దుఃఖాత్మకం ॥ ౫౪॥ కించ ॥ యశ శ్రియామితి ॥ వర్ణాశ్రమాచారాదిషు యః పరో మహాన్ పరిశ్రమః - స యశోయుక్తాయాం శ్రియామేవ కీర్తౌ సంపదిచ కేవలం - న పరమపురుషార్థమిత్యర్థః - గుణానువాదాదిభిస్తు - శ్రీధరపాదపద్మయోరవిస్మృతిర్భవతి॥ ౫౫ ॥ తతః కిమత ఆహ॥

అవిస్మృతిరితి ॥ క్షిణోతి నాశయతి ॥ ౫౬ ॥ అథ దాసం శ్రోతౄన్నాత్మానం చాభినందయన్నాహ ద్వాభ్యాం ॥ యూయమితి ॥ హే ద్విజా
గ్ర్యాః - యద్యస్మాత్ ఆత్మన్యంతఃకరణే - శ్రీనారాయణం అభివేశ్య - శశ్వద్భజత - సంభావనాయాం లోట్ - అతో భూరిభాగాః బహుపు
ణ్యాః - కథంభూతం - అఖిలాత్మభూతం సర్వాంతర్యామిణం - అత ఏవ - దేవం సర్వోపాస్యం - అదేవం న దేవోన్యో యస్య తం - కుతః
ఈశం - యద్వా - యస్మాద్యూయం భూరిభాగాః - తప ఆదిసంపన్నాః - తతో నారాయణం భజతేతి విధిః ॥ ౫౭ ॥ అహమితి ॥ మమ యా
శ్రుతం ॥ ౫౮ ॥ ఏతత్పురాణకీర్తనాదిఫలం ప్రపంచయితుమాహాష్టభిః ॥ ఏతదితి ॥ ౫౯ ॥ య ఇతి ॥ యామక్షణం యామం క్షణం వేత్య
ర్థః - ఆత్మానమేవ సాక్షాత్పునాతి - నతు స్నానాదివద్దేహాదిమాత్రం ॥ ౬౦ ॥ ౬౧ ॥ ౬౨ ॥ ౬౩ ॥ ఋచ ఇతి ॥ ఋగాద్యధీత్య ద్విజో మధు
కుల్యాదియదనువిందతే - తత్ఫలమేతామధీత్యానువిందత ఇతి ॥ ౬౪ ॥ కించ ॥ ప్రోక్తమితి ॥ రాజన్య ఉదధిమేఖలాం పృథ్వీమితి సంధిరా

అవిస్మృతిః కృష్ణపదారవిందయోః క్షిణోత్యభద్రాణి శమం తనోతి చ । సత్త్వస్య శుద్ధిం పరమాం చ భ
క్తిం జ్ఞానం చ విజ్ఞానవిరక్తియుక్తమ్ ॥ ౫౬ ॥ యూయం ద్విజాగ్ర్యా బత భూరిభాగా యచ్ఛశ్వదాత్మన్యఖి
లాత్మభూతమ్ । నారాయణం దేవమదేవమీశమనన్యభావా భజతాభివేశ్య ॥ ౫౭ ॥ అహం చ సంస్మారిత
ఆత్మతత్త్వం శ్రుతం పురా మే పరమర్షివక్త్రాత్ । ప్రాయోపవేశే నృపతేః పరీక్షితస్సదస్యృషీణాం
మహతాం చ శృణ్వతామ్ ॥ ౫౮ ॥ ఏతద్వః కథితం విప్రాః కథనీయోరుకర్మణః । మాహాత్మ్యం వాసుదేవస్య
సర్వాశుభవినాశనమ్ ॥ ౫౯ ॥ య ఇదం శ్రావయేన్నిత్యం యామక్షణమనన్యధీః । శ్లోకమేకం తదర్ధం
వా పాదం పాదార్ధమేవ వా । శ్రద్ధావాన్ యోనుశృణుయాత్పునాత్యాత్మానమేవ సః ॥ ౬౦ ॥ ద్వాదశ్యా
మేకాదశ్యాం వా శృణ్వన్నాయుష్యవాన్ భవేత్ । పఠేదనశ్నన్ ప్రయతః పూతో భవతి కిల్బిషాత్ ॥ ౬౧ ॥
పుష్కరే మథురాయాం చ ద్వారవత్యాం యతాత్మవాన్ । ఉపోష్య సంహితామేతాం పఠిత్వా ముచ్యతే
భయాత్ ॥ ౬౨ ॥ దేవతా మునయస్సిద్ధాః పితరో మనవో నృపాః । యచ్ఛంతి కామాన్ గృణతశ్శృణ్వ
తో యత్ర కీర్తనాత్ ॥ ౬౩ ॥ ఋచో యజూంషి సామాని ద్విజోధీత్యానువిందతే । తత్ఫలం యదవాప్నోతి
శృణ్వన్నేతాం తు సంహితామ్ ॥ మధుకుల్యాః పయఃకుల్యా ఘృతకుల్యాశ్చ తత్ఫలమ్ । పురాణసంహితా
మేతామధీత్య ప్రయతో ద్విజః ॥ ౬౪ ॥ ప్రోక్తం భగవతా తేన యత్పరం తత్పదం వ్రజేత్ । విప్రోధీత్యా
ప్నుయాత్ప్రజ్ఞాం రాజన్యోదధిమేఖలామ్ । వైశ్యో ధనసమృద్ధిం చ శూద్రశ్శుధ్యేత పాతకాత్ ॥ ౬౫ ॥
కలిమలసంహతికాలనోఖిలేశో హరిరితరత్ర న గీయతే హ్యభీక్ష్ణమ్ । ఇహ తు పునర్భగవానశేషమూ
ర్తిః పరిపఠితోనుపదం కథాప్రసంగైః ॥ [పా॥ ఇహ తు స భగవానశేషమూర్తిస్సకలజగద్వృజినాపహో
భిగీతః ॥ ౬౬ ॥] తమహమజమనంతమాత్మతత్త్వం జగదుదయస్థితిసంయమాత్మశక్తిమ్ । ద్యుపతిభిరజశక్ర
శంకరాద్యైర్దురవసితస్తవమచ్యుతం నతోస్మి ॥ ౬౭ ॥ ఉపచితనవశక్తిభిస్స్వ ఆత్మన్యుపరచితస్థిరజం
గమాలయాయ । భగవత ఉపలబ్ధిమాత్రధామ్నే సురఋషభాయ నమస్సనాతనాయ ॥ ౬౮ ॥ స్వసుఖ
నిభృతచేతాస్తద్వ్యుదస్తాన్యభావోప్యజితరుచిరలీలాకృష్టసారస్తదీయమ్ । వ్యతనుత కృపయా యస్త
త్త్వదీపం పురాణం తమఖిలవృజినఘ్నం వ్యాససూనుం నతోస్మి ॥ ౬౯ ॥ ❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈❈
❈❈❈❈❈❈❈❈ ఇతి శ్రీమద్భాగవతే ద్వాదశస్కంధే ద్వాదశోధ్యాయః. ❈❈❈❈❈❈❈❈❈

షః ॥ ౬౫ ॥ అస్య పురాణస్యైవం ప్రభావాతిరేకే కారణమాహ ॥ కలిమలేతి ॥ కలిమలానాం సంహతిం సమూహం కాలయతి వినాశయ
తీతి తథా - ఇతరత్ర శాస్త్రాంతరే ॥ ౬౬ ॥ శాస్త్రప్రతిపాదితం భగవంతం నమస్కరోతి ద్వాభ్యాం ॥ తమితి ॥ జగదుదయస్థితిసంయమాత్మా
నో రజ ఆదయశ్శక్తయో యస్య తం - ద్యుపతిభిర్దేవైరపి - దురవసితః అవిజ్ఞాతః స్తవః స్తోత్రం యస్య తం ॥ ౬౭ ॥ ఉపచితేతి ॥ ఉపచితాభిః
ఉద్రిక్తాభిః - నవశక్తిభిః ప్రకృతిపురుషమహదహంకారపంచతన్మాత్రరూపాభిః - స్వ ఆత్మన్యేవ - ఉపరచితం స్థిరం జంగమం చాలయో
యస్య తస్మై - భగవతే ॥ ౬౮ ॥ శ్రీగురుం నమస్కరోతి ॥ స్వసుఖేతి ॥ స్వసుఖేనైవ నిభృతం పూర్ణం చేతో యస్య సః - తేనైవ వ్యుదస్తం అ
న్యస్మిన్ భావో యస్య తథాభూతోపి - అజితస్య శ్రీకృష్ణస్య రుచిరాభిర్లీలాభిః ఆకృష్టః సారః స్వసుఖగతం స్థైర్యం యస్య సః - తత్త్వదీపం ప
రమార్థప్రకాశకం - శ్రీభాగవతం పురాణం - వ్యతనుత - తం నతోస్మీతి ॥ ౬౯ ॥ ఇతి భావార్థదీపికాయాం ద్వాదశాధ్యాయవ్యాఖ్యా.

శ్లో ॥ త్రయోదశే పురాణానాం సంఖ్యామాహ యథాక్రమమ్ । దానం దానస్య మాహాత్మ్యం శ్రీమద్భాగవతస్య చ ॥ సర్వపురాణసంఖ్యాదీన్ వక్ష్యంస్తత్ప్రతిపాద్యం దేవం ప్రణమతి ॥ యమితి ॥ స్తవైర్వేదైశ్చ - స్తున్వంతి స్తువంతి - ఉపనిషచ్ఛబ్దస్యాకారాంతత్వం ఛందోనురోధేన - ధ్యానేన అవస్థితం నిశ్చలం తద్గతం యన్మనస్తేన - యస్యాంతం న విదుః సురాసురగణాః ॥ ౧ ॥ క్షీరోదమథనావా- దుష్టైర్యత్వమేవ ప్రదర్శయితుం కూర్మావతారమనుస్మరన్నాశిషం ప్రార్థయతే ॥ పృష్ఠ ఇతి ॥ పృష్ఠే భ్రామ్యన్ అమందో గరిష్ఠో యో మందరగిరిస్తస్య యే గ్రావాణస్తేషామగ్రాణి తైః కండూయనాత్ - తేన సుఖేన - నిద్రాలోః నిద్రాశీలస్య - యే శ్వాసానిలాస్తేషాం సంస్కారాస్తేషాం కలాలేశః తదనువర్తనవశాత్ - జలనిధేరంభసాం యాతాయాతం - న విశ్రామ్యతి - న సముద్రక్షోభాదేవ తత్ - న సంస్కారవశాత్తత్రాహ - వేలాక్షోభస్తస్య నిభేన మిషేణ ॥ ౨ ॥ పురాణేతి ॥ పురాణసంఖ్యాస్తాసాం సంభూతిం సమాహారం చ - అస్య తు శ్రీభాగవతస్య -

శ్రీ సూతః ॥ యం బ్రహ్మా వరుణేంద్రరుద్రమరుతః స్తున్వంతి దివ్యైః స్తవైర్వేదైః సాంగపదక్రమోపనిషదైర్గాయంతి యం సామగాః । ధ్యానావస్థితతద్గతేన మనసా పశ్యంతి యం యోగినో యస్యాంతం న విదుస్సురాసురగణా దేవాయ తస్మై నమః ॥ ౧ ॥ పృష్ఠే భ్రామ్యదమందమందరగిరిగ్రావాగ్రకండూయనాన్నిద్రాలోః కమఠాకృతేర్భగవతశ్శ్వాసానిలాః పాంతు నః । యత్సంస్కారకలానువర్తనవశాద్వేలానిభేనాంభసాం యాతాయాతమతంద్రితం జలనిధేర్నాద్యాపి విశ్రామ్యతి ॥ ౨ ॥ పురాణసంఖ్యాసంభూతిమస్య వాచ్యం ప్రయోజనమ్ । దానం దానస్య మాహాత్మ్యం పాఠాదేశ్చ నిబోధత ॥ ౩ ॥ బ్రాహ్మం దశసహస్రాణి పాద్మం పంచోనషష్టి చ । శ్రీవైష్ణవం త్రయోవింశచ్చతుర్వింశతి శైవకమ్ ॥ ౪ ॥ దశాష్టౌ శ్రీభాగవతం నారదం పంచవింశతి । మార్కండేయం నవ వాగ్నేయం దశపంచ చతుశ్శతమ్ ॥ ౫ ॥ చతుర్దశ భవిష్యం స్యాత్తథా పంచశతాని చ । దశాష్టౌ బ్రహ్మవైవర్తం లైంగమేకాదశైవ తు ॥ ౬ ॥ చతుర్వింశతి వారాహమేకాశీతిసహస్రకమ్ । స్కాందం శతం తథా చైకం వామనం దశ కీర్తితమ్ ॥ ౭ ॥ కౌర్మం సప్తదశాఖ్యాతం మాత్స్యం తత్తు చతుర్దశ । ఏకోనవింశత్సౌపర్ణం బ్రహ్మాండం ద్వాదశైవ తు ॥ ౮ ॥ ఏవం పురాణసందోహశ్చతుర్లక్షముదాహృతమ్ ॥ ౯ ॥ తత్రాష్టాదశసాహస్రం శ్రీభాగవతముచ్యతే । ఇదం భగవతా పూర్వం బ్రహ్మణే నాభిపంకజే ॥ స్థితాయ భవభీతాయ కారుణ్యాత్సంప్రదర్శితమ్ ॥ ౧౦ ॥ ఆదిమధ్యావసానేషు వైరాగ్యాఖ్యానసంయుతమ్ । హరిలీలాకథావ్రాతామృతానందితసత్సురమ్ ॥ ౧౧ ॥ సర్వవేదాంతసారం యద్బ్రహ్మాత్మైకత్వలక్షణమ్ । వస్త్వద్వితీయం తన్నిష్ఠం కైవల్యైకప్రయోజనమ్ ॥ ౧౨ ॥ ప్రోష్ఠపద్యాం పౌర్ణమాస్యాం హేమసింహసమన్వితమ్ । దదాతి యో భాగవతం స యాతి పరమాం గతిమ్ ॥ ౧౩ ॥ రాజంతే తావదన్యాని పురాణాని సతాం గణే । యావన్న దృశ్యతే సాక్షాచ్ఛ్రీమద్భాగవతం పరమ్ ॥ ౧౪ ॥ సర్వవేదాంతసారం యచ్ఛ్రీభాగవతమిష్యతే । తద్రసామృతతృప్తస్య నాన్యత్ర స్యాద్రతిః క్వచిత్ ॥ ౧౫ ॥ నిమ్నగానాం యథా గంగా దేవానామచ్యుతో యథా । వైష్ణవానాం యథా శంభుః పురాణానామిదం తథా ॥ ౧౬ ॥ శ్రీమద్భాగవతం పురాణమమలం యద్వైష్ణవానాం ప్రియం యస్మిన్పారమహంస్యమేతదఖిలం జ్ఞానం పరం గీయతే । యత్ర జ్ఞానవి

వాచ్యం విషయం - ప్రయోజనం చ - దానం చ - దానస్య పాఠాదేశ్చ మాహాత్మ్యం చ - నిబోధత ॥ ౩ ॥ బ్రాహ్మమితి ॥ త్రయోవింశత్ త్రయోవింశతి - చతుర్వింశతిసహస్రాణి - శైవకం శివపురాణం ॥ ౪ ॥ దశేతి ॥ ఆగ్నేయం అగ్నిపురాణం - పంచదశసహస్రాణి - చత్వారిశతాని చ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ చతుర్వింశతీతి ॥ స్కాందం శతాధికైకాశీతిసహస్రకం ॥ ౭ ॥ కౌర్మమితి ॥ సౌపర్ణం గరుడపురాణం - ఏకోనవింశత్ ఏకోనవింశతిః ॥ ౮ ॥ ఏవమితి ॥ మహాభారతం ఇతిహాసః - రామాయణం చ ఋషిప్రోక్తం కావ్యం - అతః పురాణానాం సందోహః సమాహారశ్చతుర్లక్షసంఖ్యాక ఏవ ॥ ౯ ॥ ఇదానీమస్య వాచ్యప్రయోజనాదీన్ దర్శయితుమాహ ॥ తత్రేతి ॥ ౧౦ ॥ ఆదీతి ॥ హరిలీలాకథానాం వ్రాతః సమూహః - స ఏవామృతం తేనానందితాః సంతః సురాశ్చ యేన తత్ ॥ ౧౧ ॥ సర్వేతి ॥ తన్నిష్ఠం తస్య విషయం ॥ ౧౨ ॥ ప్రోష్ఠపద్యామితి ॥ ప్రోష్ఠపద్యాం హేమసింహసమన్వితం స్వర్ణసింహాసనారూఢం ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ సర్వేతి ॥ తద్రస ఏవామృతం తేన తృప్తస్య నిర్వృతస్య ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ శ్రీమదితి ॥ పారమహంస్యం పరమహంసైః ప్రాప్యం - నైష్కర్మ్యం సర్వకర్మోపరమః - భక్త్యాన్విత

